The

Robert E. Gross
Collection

A Memorial to the Founder
of the
Lockheed Aircraft Corporation

Business Administration Library
University of California
Los Angeles

EX LIBRIS
F. C. KRAAY Czn.
N°.

Rex Franciæ
Rex Angliæ
Rex Hispaniæ
EVROPA
ASIA
WERELD SPIEGEL
Waer in vertoont word
De Geschrijvinge der Kijken
Staten, ende Vorstendommen des gantsen Aerdbodems; hare gelegent heijd rijckdom Sterckte ende regieringe harer Volkeren oude ende tegenwoordige zeden end Gods dienst 'tverhael des levens haerder Princen in sonderheijd der Persen beginnende van Sem den Sone Noel tot den tegenwoordigen tijdt toe. Mits gaders
Het begin aller Religien die tot huyden toe oÿt ter wereld geweest zijn de aenvangeren der zelve; oock in welcke Landschappen, onder welke Pausen ende Keijseren die haer beginselen genomen hebben
Als oock
Den aenvang van alle Ridderschappen ende Krijghs oordens zoo geestelijke als wereldlijke door Christen Keijseren Koningen en Princen ingestelt: met hare wapenen en Sinspreuken
Vÿtgegeven door
Den Heere D.T.V.Y. ordinaris Edelman des Konings kamer Van Vranckrijck
Ende nu vÿt den francoÿse verduÿtst, ende met Jaer teÿkeningen verrijckt door
Mr. Govert vander Eembd
tAmsterdam
bÿ Jan Evertsen Cloppenburch Boeck vercoper aende Coorn marct in den vergulde Bybel. 1621
Status Ecclesiasticus
Status Politicus
AMERICA
AFRICA
Rex Chinarum
M.C. Tartarorum
Imperat. Turcicus
Rex Poloniæ
M.D. Moscoviæ

VVERELTS SPIEGHL,

Der Rijcken/ Staten/ ende Vorstendommen.

Beschreven door

D. T. V. Y.

ORDINARIS EDELMAN DES KONINCKS VAN VRANCKRYCK.

AEN DE

DOORL. H. M. E.
HOOGH-VVYSE, ENDE SEER VOORSIENIGHE HEEREN: MYN HEEREN DE *STATEN GENERAEL* der Vrye Vereenighde Neder-landtsche Provintien.

Midtsgaders:

Den Hoogh-geboren, Doorluchtichsten Vorst MAVRITIO, by der gratien Gods Prince van *Orangien*, Grave van *Nassou*, *Catsenellebogen*, *Vyanden*, *Diest*, *Meurs*, *Lingen*, *Buyren*, *Leerdam*, &c. Marquis van der *Veer* ende *Vlissinghen*, Heere ende Baron van *Breda*, der Stadt *Grave*, ende de Landen van *Cuyck*, *Diest*, *Grimberghen*, *Herstalt*, *Cranedoncq*, *Arlay*, *Noseroy*, *St. Vijt*, *Daesburgh*, *Lecke*, *Polanen*, *Niervaert*, *St. Martens-dijck*, &c. Erf-burggrave van *Antwerpen*, *Besançon*. Gouverneur ende Capiteyn Generael van *Gelderlandt*, *Hollandt*, *Zeelandt*, *Wtrecht*, *Vrieslandt*, *Over-yssel*, *Groningen*, ende de *Ommelanden*, &c. Ridder van de Koninclijcke Ordre der *Iartier*.

Als oock aen de

Edele, Groot-mogende, Hoogh-vvijse, ende Erentfeste Heeren, mijn Heeren de Staten van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Wtrecht, Vrieslandt, Overyssel, Groninghen, ende d'Ommelanden, Respective van elcke Provintie.

MET

Hare Ed. Mog. Ghecommitteerde Raden, ende de Heeren van Rekeninghe.

'tSamen

De Hoogh-achtbare, E. VVijse, ende Voorsienige Heeren, Mijne E. Heeren de Ghecommitteerde Raden Admiraliteyten van de Vrye Geunieerde Provintien.

Ende

De E. VV. ende seer Discrete Heeren Burghermeesteren ende Regierders der Steden deser voorspoedighe Vrye Nederlanden.

Vermoghende, ende Voorsienighe Heeren.
Gheboren Doorl. Vorst.

VADEREN DES VADERLANDTS.

DEvvijle dat ons geleert is, dat onder den *Perssen* een oude ende aensienlijcke VVet ghevveest zy, de vvelcke namentlijcken mede bracht: *Dat men den Koninghen met ledige handen niet begroeten en soude*: en hebbe ick niet derven voor u D. V. ende E.H.M. verschijnen, sonder mede yets vvat op het Altaer van uvve hoogh-beroemde ende verscheydene vvijsheyt, namelijck dese mijne *Werelt-Spieghel* te brenghen: 'tvvelcke al hoe vvel het ten aensien van uvve verhevene ende achtbare Mog. een gheringh, nochtans ten aensien des Ghevers een goet-jonstich, ende des Boecks den Volcke in't ghemeyn nut-noodich Offer is.

VVant onder de voorbarichſte gaven, vvaer mede Godt het menſchelijcke geſlachte verciert heeft, mach hy ſich deſe voornamelijck toe eygenen, namelijck, dat God gevvilt heeft dat hem (den Menſch) 't vervolgh der Hiſtorien, van begin des vverelts af tot deſen tijt toe, bekent ſoude zijn. Voorvvaer ſodanige kenniſſe der Hiſtorien is oprecht, een licht dat de blinder verſtanden verlicht, ende van des onkunds duyſterniſſen bevryt; dat in den menſche oordeel baert, de voorſichticheyt onder-ſtut, ende de vvijſheyt voedt. Van alle vvelcke ſoo den menſche ontbloot vvare, hy als in een afgront van duyſterniſſen dvvalende, ſijns ſelfs eñ der Goddelijcker vvercken gantſch onbevvuſt zijn ſoude. Hy en ſal ook de voorledene niet konnen ghedencken, veel min door verghelijckinghe der voorgaender met de tegenvvoordige dinghen van de toekomende oordeelen konnen: maer ſal als een dom beeſt, dat de natuere ſlechts tot den buyck-dienſt geneyght ende gehoorich gemaeckt heeft, alleen de dinghen, die den buyck ende keele betreffen, beredenen ende beoordeelen konnen.

De Hiſtorie verghelijckt eener ſeer vvijſſelijcken by de Schilderye: VVant ghelijck die (ſegt hy) met doode vervven de truyricheyt, ende met levende de blydſchap voor-beeldt, even ſo doet de Hiſtorie mede. Deſe kan de doorluchtige ende vrome daden alſo met over-ſchoone, bly-geeſtige, ende uytmuntende, vvederom de booſe eñ dat afgryſelijcke dermaten met onmenſchelijcke ende tyran-eygene redenen af malen, dat het leſen ſelfs den menſchen de gheſchiede ſake voor de oogen des herten af ſchildert ende aen-vvijſt; ende doet hem gelijc als de plaetſe, ja der eygene menſchen ſtant, vveſen, gelaet, ſuchten, dapperheyt, eñ alles vvat tot beydē vereyſcht vvort, invvendich voor de oogen komē.

Dit ſelfde ſchijnt by den *Romeynen* in't gebruyck ghevveeſt te zijn, doen nameliick ſommige Hooft-mannen hare daden vvillende den volcke (ſo die geſchiet vvaren) gemeyn maken, de ſelve op't Marckten ende in Tempels af ghebeeldt, op gehangen hebben. Onder andere vinden vvy, dat *M. Valerius Maximus Meſſala* den ſtriidt, vvaer in hy den *Carthaginenſers* ende *Hieronem* in *Sicilia* ontdaen hadde, in een geſchildert Tafereel aen den VVandt *Curiæ Hoſtilicæ* gehangen heeft. Als mede, dat *L. Scipio* een Tafereel van ſijn *Aſiatiſe* overvvinninge in't *Capitolio* op gehangen heeft. Hem is gevolght *L. Hoſtilius Mancinus*, die eerſt *Carthaginem* berent hebbende, des Stadts gelegentheyt ende uyt-vallen af gemaelt, op de Marct te *Romen* ten toon geſtelt heeft, ende ſelfs daer by ſtaende, heeft hy die het aenſiende Volck uyt-geleyt ende beduyt. VVat ſullen vvy mede ſeggen van den Keyſer *Septinuo Severo*, die van ſyne *Partiſe* overvvinninge niet alleen den Roomſchen Raedt met Brieven vervvitticht heeft, maer ooc ſyne Veldt-ſlagen ende Triumphen haer in gheſchilderde Tafereelen toe-gheſonden, gelijck *Herodianus* aen-teyckent. Ende vvat hebben ſy hier anders door te kennen vvillen geven, als dat de Schilderye eygentlijck een ſtomme Hiſtorie vvas: Ende vvederom de Hiſtorie in haer ſelven een levendighe Schilderye, nerghens in van elckanderen verſchillende, als dat deſe met vvoorden, ghene met vervven uyt ghebeeldt vvordt.

VVat nu het nut der ſelver aen-gaet, daer van ſeght dien vermaerden ende vvijdt-beroemden Roomſchen Redenaer, dat de ſelve des levens Meeſterſſe is. Voorvvaer een koſtelijcke Peerle! Ende vvat kan den menſche doch hooghers ofte vvaerders op aerden hebben, dan ſodanighe een, die hem 't leven ſoo ſtiert ende teugelt, dat hy daer door tot de hoogſte eere ('t vvelc aller deuchden Doel-vvit is) geraken kan? dat hy door eens anders val, gebreck, ofte miſ-grijp leere de ſodanighe Klippen myden, daer een dierghelijcke uyt ſpruyten ſoude? VVy konnen oock ons gemoet (al door de ſelvige Meeſterſſe) aen eens anders dapperheyt veylichlijcken toetſen, ſonder nochtans aen eer ofte roem de minſte ſchip-breuck te lyden. *Cicero* ſegt: *dat ſodanighe leeringen de jeuchde voeden, den ouderdom vervreuchden, voorſpoedighe ſaken vercieren, den ongeluckigen trooſt ende toevlucht geven, vervrolijcken 't huys, ende en verhinderen buytens huys niet, ja vernachten,*

In Orat. pro Archu Poëta.

vernachten, reysen, ende arbeyden met ons. VVant vvat is doch Princelijcker, ofte vvat betaemt eenen Vorst beter, dan dat hy van Landtschappen, Rijcken, Volckeren, Steden, eñ verscheyden Menschen, de vvelcke hy oft beheerscht, ofte tot vrient ofte tot vyant heeft, een over goede eñ volmaecte kenniſſe hebbe? Oock van de voorledene tyden ende eeuvven, als mede der oude ghedenckvvaerdighe dingen? VVat is gevoechelijcker om Volckeren te bevoogden? VVat is om sich van publijcke saken te informeren, VVetten te maken, raedt te vraghen, ende voorts in alle so particuliere als publijcke saken, so vvel tot des gemeynen Landts, als oorlogsche saken bequamer ende noodiger? VVant niet te vveten vvat voor onse gheboorte gheschiedt is, of hoe't in andere Landen staet (seght *Tullius*) is gheſtadich een Kindt blyven. Ende derhalven heeft dien Ægyptischen Prieſter ten rechten *Solonem* ende andere Griecken Kinderen genoemt, om datse gheene gheheucheniſſe en hadden van eenige oudtheden, ende in alle voor-gaende Gheschiedeniſſen onbevvuſt ende onervaren vvaren. Plato in Timæo.

En is dien *Lucullus* niet die *Mithridatem* in *Ponto* vervvan, als hy eerſt uyt *Romen* track, aller Krijghs-saken onbevvuſt zijnde, ende ondertuſſchen in sijn reyse te vvater ende te lande den tijdt verſleten hebbende in vele Gheschiedenis Boecken te door-leſen, eyndelijck in *Asiam* komende, *Imperator* ghekoren? Soo dat *Mithridates* oock desen veel grooter Vorst, als hy oock gheſien ende gheleſen hadde, bekent heeft ghevveest te zijn. 'sGhelijcks is ooc *Philopæmen*, een voortreffelijck Vorste der Griecken door't leſen der daden *Alexandri*, ende dappere navolginghe, tot soo grooten lof ghekomen, dat met hem scheen des gantschen Griecken-landts eere gheheelijcken neder gevelt te zijn. Het leſen in *Cyripedia* ende andere Hiſtorien, heeft *Scipionem Africanum* desghelijcks seer gevordert. Heeft oock niet den Keyser *Alexander Severus* in tvvijffelachtighe saken beraedtslaecht met de ervarenſte in Hiſtorie saken? overmits (seyde hy) dat sodanige van de toe-komende oordeelen konnen, die de voorledene gheschiedeniſſen van buyten vviſten. Lamprid. in Alexandro Severo.

VVat is doch anders de Hiſtorie als een voorbeeldt van alles vvat men verhandelt, na het vvelcke mē de aenstaende door de voorgaende geschiedeniſſen als naer een Richt-snoer af-meten kan? Eñ vvie is doch so bot van verſtant, dat hy de sake met de uyt-komſte te ghelijck voor ooghen siende, noch even vvel yets onvoorsichtelijck verrichten soude? Is een uyt-sprake aller saken, ende een vertooninge der uyt-komſten des selfs, op dat niet verricht en vverde dat niet de sin ende reden te voren door-sien en hebbe.

Soo is dan eyndelijck de Hiſtorie sodanich, als de vvelcke in eenen Spieghel te sien geeft, eens anders leven, daden, ander volckeren Landen, Steden, ende des selfs gelegentheyden, vruchtbaerheyden ende onvruchtbaerheyden, hoogte, groote, lengde, ende syne grenſen.

Sodanighe een *Spieghel* (dien ick met rechten de *Werelt-Spieghel* noeme) is het dien vvy hier voor de voeten uvver D. V. ende E. H. M. op-offeren, als de vvelcke niet alleen te sien gheeft in af-ghemaelde Kaerten yeghelijcks Landts gheleghentheydt, maer daer beneven oock veler Koninghen, Princen ende Doorluchtigher Vorsten Even-beeldt, vviens daden (soo veel de bequaemheyt des Boecks vereyschte) daer in mede naecktelijck verhaelt vvorden. Hier in is seer klaerlijck te sien der Rijcken begin, op-komſt, ende val, hoe d'eene door des anders val verheerliickt, ende d'ander door deſes op-komſte ten gronde ghevvorpen vvordt: alles bevvyſende de eenighe mogentheyt Godes. Hoe *Spangien* vvoedet op de miſtroostighe *Nederlanden*, ende hoe de van den *Heldt van Naſſouw* aen-gevaerdt, beſchermt eñ verdedicht vvorden. Hoe eyndeliick na deſes beklaghelijcke doot God eenen *Spruyt* her-voor brengt, die sich aen syne vyanden ten vollen ghevvroken hebbende, de selve tot een ghevvenschte ruste brenght, vvaer van Gode danck, de H. M. H. *Staten* prijs, ende *Mauritio de Naſſou* lof zy in eeuvvicheyt.

Dit alles, ende vvat yeder ſich meer door't leſen bevvuſt maken ſal, offeren vvy uvve Doorl. V. ende E. H. M. M. uyt een in-gheboren trouvve gheneghentheyt op, met een vaſte ſekerheyt in uvver aen-gheboren goedertierentheyt, dat het ſelve oock met een goet vernoegen van uvve D. V. ende E.H.M. aen-ghenomen ſal vvorden, ende met eenen voor des op-ſpraecks ende nijdts Anghel onder uvver V. D. achtbare ende vermaerde vvijſheydts Vleughelen ſchuylen ſal.

VVenſchen derhalven ende bidden dienſtlijck den grootſten ende vvijſten Prince des Hemels, dat hy uvver E. H. M. Regieringhe hoe langher hoe meer beghenadighen ende door ſyne ſtercke Handt beſtuyren vvil, ende uvve D. V. met ſynen H. Gheeſt alſoo aen-blaſen vvil, dat alle doen ende laten ſtrecken mach tot des Landts vvelvaren, der Borgeren heyl, der Vreemdelingen trooſt, ende onſer aller Zielen ſalicheydt. Amen.

Wt Haerlem deſen 1. December 1620.

Vvver E. H. M. ende D. V.

onderdanichſte Dienaer

Mr. GOVERT vander EEMBD.

Den Vertaelder tot den Leser.

Aengesien wy Menschen op Aerden van den eeuwigen ende grootsten God geschapen ende gestelt zijn als in een ruyme ende wijde Schou-spel-plaetse/ ende dat op drierderley wijsen ons daer inne sekere ampten beschaft zijn/als noodtwendich te bedienen. Eerstelijck/om daer in te zijn als Toe-sienders/ daer naer als Mede-werckers/ eñ ten laetsten/ op dat wy ook Oordeelaers over alles wesen souden. Toe-sienders (seggh ick) niet alleen van de dingen die ons voor de ooghen loopen/maer ook van de sodanige die onse memorie begrijpt/ ende die de voorledene/oude ende versletene dinghen/als tegenwoordige/ nieuwe ende versche af-beeldt/ende als in een Schilderye voor de ooghen plant. Mede-werckers in alles wat de veranderlijckheyt onderworpen is/ ende onsen Nakomelingen bekennen doet dat wy hun ende sy ons in desen deele ghelijck zijn. Voorts Oordeelaers/ om niet alleen onser Voor-ouderen daden/ Ghebouselen/manieren/vroomheyt/ trou ende ontrou/vreughde ende moepte/ ende alles wat meer van hun verricht is/ te sichten met het Wan van een beraden goetduncken ende ghevoechelijcke uytkomste/ maer meest om des grootsten ende bessten handtwerck ende maecksel by ons voorbarighe grootsheyt ende schijn-kracht te ervaren ende te waegh-schalen. So is het ook (beminde Leser) meer als reden ende ghevoechlijck dat wy dan onse ooghen des upterlijcken verstants tot dien eynde ghebruycken/daerse ons van God toe gheschelt ende aen-gheeyght zijn/te beschouwen namentlijck het gene dat ons voor de selve vertoont wort/ twelcke voornamelijck zijn de Beschrijvingen der Volckeren/die God door de gantsche Werelt gezaeyt heeft/hare plaetsen/ende stercke Stroo-wis-hutten/hare vaste (doch stervende) Wetten/ende in somma hare groote ende wonderbare veranderlijckheden/op dat wy also leeren kennen met den Dichter Terentio, dat niets op aerden bestendich en is/niets ook/ofte ten wordt met beurten verandert. Alle welcke insichten (hoe wel aerds) zijn nochtans grooteliycks tot onsen voordeel/ want wy daer door ons leven also matigen leeren/dat het volkomen eynde van de verrasschende doot niet te onpas over-rompelt en wordt. Wy hartighen ons teghen de ongurye verbolghentheden onser vyanden/ wel wetende datse niet lange dueren en konnen. Wy leeren onse nedrige hutten kiesen voor de hoogh verheyene Pallepsen der Monarchen/ die doch met eenen windt (als Godes straffe komt) eben haest ter neder gheslmeten worden. Wy voorderen ook daer door in sodanige bewustheyt aller wereltsche ende menschelijcke saken/dat wy ons tegen alle onspoeden gewapent vinden/wanneer ons eenich ongheluck perst/pijnigt/ofte op de Hielen volgt. Ende eyndelijck leeren wy ons leven alsoo aenrichten/ dat wy teghen alle storm-windt/hoe ende uyt welcken hoeck die ook her voor gestooten komt/ door redens kracht/onderscoeck/ende beschouwinge van voorleden dingen/ staen ende verwinnende moghen blijven.

Ick en wil eben wel de sodanige niet verachten/veel min berispen/ die navolghende de Spreucke des Ouden Dichters (seggende:

Fælices animæ quibus hæc cognoscere primum,
Inque domos superas scandere, cura fuit.)

hare inwendige oogen gebruycken door het verheven ziel-licht/ om Goddelijcke ende Hemelsche saken te bespieden ende te door-snoffelen/ghelijck als of alle heyl/segen ende welvaren in aerdsche dinghen te balancieren bestont: Maer wil alleenlijck het menschelijcke met 't menschelijcke/ ende 't aerdtsche met het aerdtsche verghelijckende/ de menschen door menschen laten leeren ende sien wat de voorgaende gheweest zijn/ende ook wat van hun hier naer worden sal. Want nadien den veel-wetenden Cicero de Historie des Levens Meesterisse naemt/ soo mach voorwaer de selve ook met reden daer toe wel ghebruyckt worden/als welcke lof-naem haer onder vele pnmers so eygen is/ als de Philosophie den Eer-naem van des Levens Leyds-vrouvve. Behalven dese Trophee-naem gheeft Cicero haer noch veel andere/als namelijck: Der tyden getuyge, des vvaerheyts Licht, des gheheughenis leven, ende een Bodinne der Oudtheden Welcke namen haer voorwaer soo eygen toe behooren/als het redelijcke Dier den name Mensch. Hoort nu eens wijders Thucididis ghetuychenisse van de Historie. Hy noemt haer te

zijn

zijn een eeuvvige Schát aller Leer-daden ende een uytgedruct beeldt des menschelijcken levens, met alle tyden over een stemmende, een yeder seer nut, die oft de vvaerheydt der voorgheschiede dinghen aen-mercken, ofte dier gelijcke stucken, de vvelcke, nadien dat het menschelijcke saken zijn, somvvylen even ghelijck of seer by ghelijck vveder keeren, te recht oordeelen vvillen.

Doch en is de Historie des Borgherlijcken levens alleen een Meesterse/ maer oock des Christelijcken ende Gheestelijcken levens/ ofte der ware kennisse Godes / ende begrijpt de Fonteynen van onse gheheele Religie. Want de gantsche Leere van Godt is in de Boecken der Propheten ende Apostelen Historischer wijse ons over ghelevert. Noch wy en hebben oock gheen Historie ouder dan den Bybel/die een gestadiger ende sekerder vervolgh van jaren ende daden/tzedert des Werelts scheppinghe aen/behouden hebbe. En wil Godt niet dat wy weten welcke/waer/ende hoedanich dat altijdt de Kercke Christi gheweest zy? hoe die versamelt/ beschermt / ende onder der Rijcken verval altijdt behouden zy gheweest? Ghewisselijcken ja. Alle dit selve kan u (beminde Leser) dese onse Historie aen-wijsen / ende in een Tafereel met levendige verwen af malen. Ghy kundt hier sien der Turcken begin ende opkomst / der Saracenen inval in Palestina, hare verjaginghe der Christenen uyt Syrien, Arabien, Armenia, ende waer dan Godt sijne Kercke gheplant hadde/wederom hare verdelginge/ ende de herplantinghe der Kercken in Palestina, Syria, Arabia, &c. Daer nu wederom der Christenen verdrijvinge uyt alle de plaetsen/als oock uyt Græcia, Asia, Macedonia, Africa, ende menichte der Koninckrijcken / daer veel bloeyende Kercken gheweest hadden: ende hoe sy daer na voorts in Europa, dan van de Vandalen ende Gotthen, dan van de over Zee ghekomene Mooren, nu van de verdreven Hunnen, etc. bespronghen ende aen-ghetast zijn geworden. Ende eyndelijck als den Salamander midden in't vyer even wel van haren Koningh bewaert zy gheweest.

Daer benevens hebt ghy een onderscheydelijcke Beschrijvinge aller Rijcken/Volckeren ende Landen / hoe ende waer de selve gheleghen zijn/op welcke hooghte/wie hare Ghebuyren / grenzen ende scheyd-palen zijn/ hare Steden/Dorpen/ Kasteelen ende Gehuchten/de hoedanicheyt in de Vruchten des Landts/Goudt/Silver/etc. Wederom hare voornaemste Rivieren/Stroomen/Hoofden/Bergen/ende so voorts alles wat in de selve aenmerckens waerdich zijn mach.

Soo ghy nu dan niet door een al te neus-wijse begheerlijckheyt in genomen en zijt/ ofte met den Keyser Adriano alles wat ghy leest/soudet oock mede in sijn gedaente willen besien/soo kondt ghy door het aenschouwen deses Spieghels volkomelijck des gantschen Aerdtbodems kundich worden/ende blijven niet alleen een Borger in u Vaderlant/maer oock een inwoonder des gantschen Aerden-kloots/beschouwende wat hier ghebreeckt/ende daer overvloedich is / wat hier swack / ende daer steerk is: wederom wat hier vermoghent ende daer onmachtich is. Want op dat ons onnoodich soude zijn aldus te reysen/worden ons de Gheschiedenis ende Werelt-boecken in de handt ghesteken; ende konnen sonder eenich perijckel / oock 'thuys den Haerdt bewarende/ de gantsche Werelt aldus om-reysen ende door-snoffelen / welck ons sonder twijffel meer nuts als hondert jaren reysens toe brenghen kan. Ick wil even wel gaerne belijden die sodanige geluckich te zijn/die het so ghemackelijck ghebeuren mach als het Adriano den Keyser ghebeurt is: ende weet oock seer wel wat het is op die twee manieren te ondersoecken/ende oock hoe vele het eene 'tandere tot het verstandt / oordeel geheuchenisse ende vermaeck toe brengt ende voorderlijck is. Nochtans behoort het eene/om dat het swaerst weeght/oock min moeyelijck ende ghevaerlijck is / voor ghestelt te worden.

Indien yemant uyt lust tot nieuwicheyt/ om den Aerden-kloot te besichtighen/ sich tot een duysent mijlsche reys over ghevaerlijcke ende briesschende Zeen/ verwachtende storm/zanden ende klippen/ begheven wilde/ ende des selfs ghedaente van Mijl tot Mijl/van Stadt tot Stadt/van Landt tot Landt/van Rijck tot Rijck in sijn eyghen huys bescheydelijcker sien mochte / en soude die niet wel geacht worden met een dwase lust beseten te zijn? Besiet nu de Cosmagraphia, ofte VVerelt-beschrijvinghe, wat doetse anders als ons op een kleyne Sphæra ofte Kloot des Hemels Werelden te beduyden/

ende

ende in korte Tafereelkens den Aerden-kloot/ ende aller Rijcken gheleghenthept / gedaente ende ghestalte te besichtighen gheven? Desghelijcks is onse VVerelt-spieghel, die/ al hoe wel upterlijck klepn / nochtans in sich selven groot is / als begrijpende alle Landen/Rijcken ende Vorstendommen: pegelijck Rijck heeft sijn eygen kaerte ende nette afmalinghe voor hem staen/ende wort ghevolgt van een kort begrijp van't voornaemste 'tgeen in dat Verhael begrepen staet Wy hebben in't stellen der selve gevolgt de voornaemste Cosmagraphisten. De Koninckrijcken heben wy gegeven een Register aller harer Koningen/met een kort (doch nut) verhael haerder voornaemste daden/ by alle 'twelcke wy gevoegt hebben een ordentlijcke Jaer-aen-teyckeninge('twelcke in de Fransche Coppe niet en stont) van de jaren Christi/ des Werelts/ van hare regieringe/ ende voorts het vervolgende getal der Koningen. Insgelijcx is gehandelt met de Keyseren/so van't Oostersche als Westersche Rijck: ende daer aen volgende de tegenwoordich regierende Turcken. Maer van het Perssische Rijck/groothept/ende der Koningen leven hebben wy een wijdloopich verhael gestelt/vermidts de groote veranderingen die in het selve voor gevallen zijn: Wt alle 'twelcke den Leser een seer goet eñ volkomen genoegen scheppen kan. Der Volckeren zeden hebben wy naer het waerschijnelijckste af ghemaelt/so wel oude als tegenwoordige. Even so is oock gehandelt met yeder Lants sterckte/macht/hoedanicheyt ende rijckdom. Den Godt-dienst der Heydenen hebben wy gelaten gelijck ons die in de Fransche Coppe was gestelt: Maer de tegenwoordige Religien vele ende veelderley hebben wy met wat minder schimp ende lasterings upt-ghedruckt ende te kennen gegeven/vermits den Autheur de Roomsche al te seer toe gedaen zijnde/ende hare fabuleuse miracnlen al te seer verheffende/ andere te leelijck hier ende daer af-schilderende/soo wel met te verdoecken als te verketteren/ 'twelcke wy (goet-gunstighe Leser)niet upt eenige quade ofte eenzijdige meyninge gedaen hebben: maer om veel eer door onse soethept eens yeghelijcx dolinghen te souten. Bevelende de uptkomste nevens het oordeel den grootsten Autheur. Wy hebben daer aen ghevoeght een treffelijck verhael aller beginselen/so van Geestelijcke Religien/als van Krijghs-ordens ende Ridderschappen/ met hare Blasoenen eñ Devijsen / seer vermakelijck voor de oudthept-lievende Lesers.

Eyndelijck hebben wy hier achter aen gevoegt een Register/niet sonder groote tijtkoste ende arbeydt by een gebracht/vermits die in de Fransche Coppe niet ghevonden en wiert/alle 'twelcke (goetgunstige Leser) tot meerder verlichtinge van uwen arbeyt gheschiet is/op dat ghy lieden niet en soudt (verhit in't lesen) veel Bladeren moeten te verheefs (oock niet vergeefs) moeten op slaen / eer ghy tot u lesens voornemen komen soudet konnen/maer nu volgens de Letter het principaelste in desen Boecke begrepen dadelijck vinden mocht.

In alle 'twelcke soo eenighe verstellinge der Lantschappen ende Rijcken / of veranderinghe veler ontsinnighe bitterheyden by ons gheschiet is/wy uwe goetgunstichept bidden ende van herten af eysschen ons dat selvighe niet te willen toe duyden: maer met den Bijl der kennisse alles goetherteliicken over-lesende/ons 'tselve ten besten aen rekenen ende af-nemen wilt. 'Twelcke/so uwe E. belieft/ons echter soo veel te bereyder maken sal om upt de duysterheyt van andere Talen pets in't licht van onse Moeder spraake te trecken ende her-voor te brengen/tot uwen besten/ tot nut des Taels-onkundighen/ende tot welvaren onses lieven Vaderlandts. Bidde den Eenighen ende Hooghsten V. E. met ons allen in sijne beschermínghe te willen trecken.

Vaert wel.

Vervolgh der Landtschappen ende Rijcken / alsoo de selve in desen Boecke vervolghens ghestelt zijn / ende op hare Folio te vinden zijn.

	Fol.
NEderlanden, die onder den Aertsh. hertoge behoort.	1
Nederlanden, die onder de E. H. M. H. Staten der Geunieerde Provintien behooren.	25
Engelant of Groot Britangien.	44
Schotlandt.	67
Yrlandt.	77
Vranckrijck.	82
Spangien, ende verbolgens alles wat onder hem behoort.	137
Loreynen ofte Lothringen.	210
Romanien, ofte den Staet der Kercke / dat is alles wat den Paus van Romen besit.	214
De Republijcke vā Genevē.	281
Beschrijvinghe van Italien, bestaende in	
Savoyen.	283
Florencen, ofte Toscanen.	291
Vrbyne.	297
Mantua.	299
Modena.	301
Luka.	304
Genua.	307
Ragousi.	314
Venetien.	319
Zwitserlandt.	336
Duytschlandt.	346
Hungarien.	401
Polen.	410
Denemarcken.	428
Zweden.	443
Moscovien.	457
Den Grooten Cham van Tartarien.	467
China.	478
Iapon.	497
Brame ofte Pegu.	501
't Rijck van dē Grootē Mogor.	505
Calicuth.	509
Narsinga.	513
Den Sophy van Perssen.	518
Verhael der Koningen van Perssen in't kort.	530
Ander kort begrijp der Koninghen van Perssen.	551
't rijcke des Turcx in Europa.	586
't Rijcke des Turcx in Africa.	619
't Rijcke des Turcx in Asia.	630
Abyssinē ofte Paep Ians lant.	652
Monomotapa.	660
Congo.	662
Marrocco ende Féz.	667
Ridderen van Malta.	682
Verhael der Heerstelijcker Krijghs-Ordens ende Ridderschappen.	704.

'TBOECK SPEECKT.

DIe in een korten tijdt de VVerelt vvil door-loopen,
En vveynich Teer-ghelt voor de gier'ghe VVaerden heeft,
Mach om gheringhe Munt my dinghen ende koopen,
Ick ben de gheen die hem sulcks dubbel vveder-gheeft.

Mijn Naem is niet vergheefs de *Werelt-Spieghel* vvaerlijck,
Ick toon oock vvat ick seggh', 'tgheef rekenschap mijns daets:
VVant yeder Mensch door-reyst in my de VVerelt klaerlijck,
Al heeft hy vveynich Gouts, al voert hy vveynich staets.

'Kgheef yeder aen den Haerdt 'tgheficht van alle Landen,
Der Rijcken groote Kreyts, der Vorsten Moghentheyt,
Der VVilderniſſen ruymt', en onbevvoonde Stranden,
Daer vaken *Charon* selfs *Neptuyn* om hulpe vleyt.

VVie my tot Huys-raedt koopt, dien stel ick naeckt voor ooghen,
Der Landen Lucht en Aerdt, Drooght' ende Vruchtbaerheyt,
Der Volck'ren Zeden oock, haer Heerssingh en Vermoghen,
Met haren Rijckdom en heyl'ghe Godt-dienstigheyt.

VVat staet ghy noch en suft, die voor het nare vvoelen
Neptuni schrickt en beeft, en tziddert voor't ghevveldt?
Door my ghy aen den Disch u Reys-lust kondt verkoelen:
Dus koopt my, 'kgheef om niet, dat ander gheeft om Gheldt.

De

Staten/ Rijcken/ ende Vorsten-dommen der Wereldt:

Vertoont door de beschrijvinghe der Landen/ zeden der Inwoonderen/ Rijckdommen der Landschappen/ Sterckten/ Goubernementen/ Gods-dienst; ende de Princen/ die elcken Staet beheerscht hebben.

Midts-gaders:

Den oorsprong van alle Gods-dienſten, Ridderſchappen, ende Krijghs-oorden, ſo Geeſtlick als Weerlick.

Ende eerstelick/

VERHAEL

Van den Staedt der

NEDERLANDEN;

Die onder 't gebiedt des Aerds-Hertogen Alberti van Oosten-rijck behooren.

Kort Inhoudt:

1 Oorsprong des Naems der Nederlanden. 2. Hare gelegenthepdt/ schepd-palen/ om-gang/ ende grootte. 3. De vermaerdste Rivieren der Nederlanden: haer oorsprong ende loop. 4. Verdeplinge der Nederlanden in 17. Provincien (ofte Landschappē/) ende hoe veel

Steden ende Dorpen in peder Landschap zy. 5. Hoe de selve onder eenen Heer vereenight zijn gheworden / ende onder de beheerschinghe des Huys van Spangien gekomen zijn. 6. De Landen tegenwoordigh onder den Aerds-hertoge behoorende/ende een Beschrijvinge der schoonste ende voornaemste Steden/beginnende van Vlaenderen aen. 7. Beschrijvinge van het Lant van Artoys, ende zijne vermaerdste Stedē. 8. Van Cambresis eñ zijne limiten. 9. Van Henegouvven. 10. Van Namen. 11. Van Lutsemburgh. 12. Van Brabandt. 13. Nederlanden zijn bequaem om Beesten te weyden. 14. Nederlandsche Zee haer ghemack ende ongemack. 15. Haer Bossen/ ende voornemelijck van het Bos van Ardenne. 16. Hoedanigh der Nederlanderen naturel zy/ende Beminderen der lieve Vryheyds. 17. Vermaerde Schilderen in de Nederlanden: Ende wie d'eerste sy geweest/ die gevonden heeft de verwen met olye te vermenghen. 18. Hoe veel het inkomen des Princen beloopt. 19. Hare sterckten bestaende in Forteressen/ ende Soldaten in Garnisoen daer in liggende. 20. De forme des Gouvernements der Neder-landen: van de 3. Raden des Prins/ ende door welcke Wetten dese Raden beleydet worden: Van de Commissarisen die door de Provincien henen gesonden worden: ende de maniere om de Staten te doen vergaderen. 21. Hoedanigh de Religie der Neder-landen/ende geunieerde Provincien is. 22. Aerds-Bisdommen ende Bisdommen der Neder-landen. 23. Catalogus der Heeren ende Graven van Vlaenderen/ haer regeringe ende doodt.

ALhoe-wel de saken van desen Staet hier te voren seer verwert ende in een gebroddelt zijn gheweest / om de verschepden Besitteren die dese Provincien geregeert hebbē/ als nu over eē deel/ als nu over de geheele Landen regierēde; so hope ic nochtans het alles klaerlijcken ende dupdelijcken (tot verlichtinge eñ wegh-neminge aller swarighepden) te beschrijven. Wāt na dat wy verhaelt sullē hebben int generael zijne limiten ende contreyen/ hoe het selve in seventhien Provincien verdeylt is: hoe ende door wien dese Landen onder eenen Heere vereenight zijn: wanneer ende hoe de selve aen het Huys van Spangien gheko-men zijn; sal ick voorts comen tot het particulariseren van alle/ tgene tegenwoordigh onder het gebiet des Ser^e. Aerds-Hertoghs Alberti van Oostenrijck, ende zijner Huys-vrouwe de Illustre Princesse Isabellæ Claræ Eugeniæ (Suster des tegenwoordigen Co-nings van Spangien Philippi III.) behoort. In het andere deel sullen wy mede het selve doen vande geunieerde Provincien/ ende vant gene sy besitten. Ende by so verre ick in desen deele den aldercurieusten niet en vernoege/ten minsten sal ick hun de swaerte des wercks voor oogen comen stellen/ als mede de moeyte die ick (om hun te voldoen) genomen hebbe/voort-brengende/tgene ick ten meesten deele/ in de Landen selver zijnde/ ghesien hebbe / ofte tgene ick van anderen/ door hun verhael/ hebbe comen vernemen.

I. Neder-duytslandt is aldus ghenaemt/om dat de seden/ sprake/ ende Wetten zijner Inwoonderen niet veel en verschillen van de andere Duytsen: den naem van Neder is hem ghegeven/ overmids dat dese contreye nader aen de Zee gheleghen is/ als Hoogh-duytslandt is; ook om dat zijne niet hoogh noch berghachtigh / maer vlack ende laegh zijn. Het wort door geheel Europa meest met eenen name Vlaenderen genaemt / nemende also een gedeelte des selfs/ voor het geheele; of door de macht ende heerlijckheydt des selfs/ ten aensien der anderer Landen; of van wegen hare groote traffijcken ende seer oude Marckten tot Brugghe, alwaer de Koop-lieden van alle canten pleghen aen te comen; ofte om dieswille dat dit Lantschap naerder gheleghen zijnde aen Vranckrijck, Spangien, Italien, ende Enghelandt, zijnen naem voeger bekent sy geweest dan van de andere Landen.

Waerom de Nederlanders meest in andere Rijcken Vlamingen ghenoemt worden.

II. De Nederlanden hebben tot hare grensen ten Noorden de Oceaensche Zee/ ten Zuyden Loreynen, ten Oosten den Rijn ende de Mase, ende ten Westen noch een deel van de Zee/ ende van Picardyen. Dit geheele Landt heeft in zijnen omgang (gelijck Guichardijn wil) ontrent 1000. Italiaensche mijlen/ ofte 340. Vlaemsche mylen; begrijpende 7½ graden in de lengde: namelijc/ van de 22½-graet/ tot de 30. Doch in de breedde begrijpt het 5. graden/ namelijck van de 48½. graden tot de 53½. toe. Wt welcke voorsaecke Nederlandt gelegen is tusschen het midden van de sevende climaet/ ende het begin des neghenden; ende in dese spatie is het verschil des grootsten Somersche daghs van ¼ uren. Want int midden des sevendē climaets/ is dē grootsten dagh van 16. uren; ende int begin des negenden/ is hy van 16¼. uren. Ende dit gantsche Landt begrijpt alle de paralellen/ die tusschen de sesthiende ende ernen-twintighste besloten zijn.

III. De voornaemste Revieren van dese Provincien zijn/ den Rijn, Mase, Schelde, ende Ems: de cleyne zijn de Mosel, Aa, Sambre, Dele, Demere, Ruer, Berkel, Niers, Scarpe, Dendre, Hayne, ende andere meer. De grootste van alle dese is den Rhijn, van de welcke wy wijtloopiger spreken sullen/ in de Beschrijvinghe van Duytslandt. De Mase coint van den Bergh Vaugem af/ niet verre van de beginselen van de Seine ende Marne, ende lopende Noortwaerts aen / vliedt voorby S. Thibaut, alwaerse begint schip-dragende te worden. Van daer looptse door Verdun na Mosón ende Maiserie. Keerende daer wederom Noortwaers/ looptse door Charlemont, Bouines, Dinant, ende Namen; opswelgende aldaer de Sambre, looptse na Stochem, Ruremonde

Beschrijvinghe der voornaemster loopende Revieren in de Nederlanden.

Van de Mase.

monde ende Venlo; alwaer sy hun ten Westen keerende/ bevloept de Steden Kuyck, Grave, Ravesteyn, ende Megen, nemende ontrent het Dorp Heerweerde in den Rhijn; ende ghevende hem oock van zijne Wateren/ vermengt sy haer met de Wael, ende terstont scheyden hun dese Rivieren van elckanderen/ bewarende elck zijnen name/ ende vloepen elck bysonder na Lovesteyn, alwaer zijt Eylandt van Bommel besluyten; ende vergaderen hun daer na wederom/ verliesende dan haren name/ worden de Merou ghenoemt: ende passeerende in deser voeghen voorby Workum ende Gorkum, worde sy by Dordrecht seer groot/ alwaer sy gemaeckt hebbende het Eylandt van Yselmonde, verrijght de Mase wederom zijnen eygen name/ ende die behoudende/ na dat sy gheloopen heeft voorby Rotterdam ende Vlaerdinghen, valt sy voor den Briel in de Zee met sulcke snelligheydt/ dat sy noch een groote sparp daer in vloepende/ haer voorgaende soetigheyt des Waters behoudt. De Schelde comt uyt Vermandois, dicht by de Abdye van S. Martin, daer na soetelijck vloeyende tusschen Chastelet ende Beaurevoir, loopt sy door Camerick henen. Loopende door Henegouwen, bevochtight sy de Stadt Valencijn, ende Schipdragende geworden zijnde/ na datse de Hayne opgenomen heeft/ vloeytse door Condé; daer na vergroot door de Scarpe, vliedtse door S. Amand; ende van daer ten Noordewaert keerende/ looptse van Doornick na Audenaerde ende Gent, alwaer sy ontfangt de Lis ende Leye, met eenige andere wateren. Van daer looptse krommende na Denremonde, alwaer sy opnemende de Dendre, looptse na Rupelmonde, ende ontfangt aldaer de Rupel, ende een wepnigh daer naer de Dele: zijnde nu dus groot ende breet/ bespoelt sy de muyren van Antwerpen, ende maeckt aldaer een goede ende verseeckerde haven voor de Schepen: Vloeyende wat voorder/ ende sich in twee armen verdeylende/ scheydtse Brabandt ende Vlaenderen van Zeelandt af/ ende wort aldaer de Hondt genaemt: van daer neemtse ten Westen haren kours na de Zee door Zuydtbeverlandt ende Walcherlandt; latende aen de slinckerhandt de palen van Brabandt, volhardende zijnen loop/ ende behoudende zijn oudt Canael/ outlast hem in de Oceaense Zee/ door de Rivieren des Eylandts van Schouwen. Dese Revière vloept op en af/ gelijck de Zee doet/ tot Gent toe/ twelcke is (reckenende de crommen ende omloopen) meer als 30. mylen verre. Wat nu de andere Rivieren aengaet/ die mogen de curieuse by de Geographen lesen/ nadien wy ons alree-

Van de Schelde.

de veel te lang op dese twee ghearresteert hebben: ende ons voornemen niet en is een lange beschrijvinge over hoop te halen. Wy comen dan tot de Provincien int bysonder.

Nederlandt begrijpt 17. Provincien/ namelijck vier Hertoghdommen/ Brabandt, Limburgh, Lutsemburgh, ende Gelderlandt: acht Graefschappen, Hollandt, Zeelandt, Vlaenderen, Artoys, Henegouwen, Namen, Zutphen, ende 't Marquisaetschap des H. Rijcks: vijf Heerlickheden/ als Mechelen, Vtrecht, Vriesland, Overyssel, ende Groeningen. Dese worden 17. Provincien genaemt/ om datmen 17. titelen de Princen voormaels gegeven heeft; waer af oock geen andere reden als dese/ al hoe wel schoon in Nederland meer Provincien gelegen zijn. In de Generale Vergaderinghen en worden niet alle de Landen beroepen/ noch en geven niet alle hare stemmen/ oock en contribueren sy niet volgens dese orde in de generale impostен: Want het Marquisaetschap des H. Rijcks van Antwerpen, en wordt onder den Provincien niet gherekent; het Hertoghdom van Limborgh, met Valckenburgh, ende Dalem, ressorteren onder Brabandt; Doornick ende Tournesis, met Rijssel, Douay ende Orchies, en worden gemeenlick onder den seventhien Provincien niet gerekent/ nochtans contribueren sy beyde/ elck gelijck een Provincie; ghelijck mede doen Valencijn ende Drente. Ontrent den Jare 1550. ten tijde des Keysers Caroli V. accordeerden dese Neder-landen aen den Keyser/ volgens zijnen eys/ de somme van 300. dupsent guldens ter maendt; van dese schattinge en betaelden Limburgh, Lutsemburgh, Gelderlandt ende Groeningen niet/ om dat het Frontier-Landen waren/ ende seer ten achteren eñ verarmt geworde; so datter niet meer als dese 13. contribueren de waren/ so Provincien/ als Steden; namelick/ Braband, Vlaenderen, Artoys, Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, Vriesland, Zutphen, Namen, Over-Yssel, Vtrecht, Vriesland, ende Mechelen. Doch gelooft men/ dat de andere eben wel upt de generale Vergaderinghen (als die vallen) niet ghesloten worden. IV.

In dese Nederlanden heeft men getelt over de 200. bemuyrde Steden/ ende noch wel 150. Vlecken/ hebbende Stadts Jurisdictie ende Privilegien/ ende meer als 6000. Dorpen: doch gedurende dese laetste lange Oorlogen/ zijn sy seer vermindert/ ende omghe worpen. Doch om den curieusen Leser te vernoegen/ sullen wy hier een generale tellinge stellen/ door het welcke hy sal konnen sien hoe veel Steden ende Dorpen in yeder Provincie zijn.

Hoe veel Steden ende Dorpen in yeder Provincie deser Nederlanden zijn.

In de vier

Hertoghdommen.	Steden.	Dorpen.
Brabandt,	26.	700.
Lutsemburgh,	23.	1169.
Limburgh,	5.	123.
Gelderlandt,	24.	300.

In de acht

Graefschappen.	Steden.	Dorpen.
Hollandt.	23.	400.
Zeelandt.	10.	101.
Vlaenderen.	35.	1178.
Artoys.	12.	754.
Henegouvven.	24.	950.
Namen.	4.	184.
Zutphen.	1.	0.
't Marquisaetschap.	1.	0.

In de vijf

Heerlickheyden.	Steden.	Dorpen.
Vtrecht.	5.	70.
Frieslandt.	11.	345.
Over-Yssel.	11.	101.
Groeningen.	1.	145.
Mechelen.	1.	9.

Belgica, is so veel als strijdtbaer te seggen/ eñ also can Gallia Belgica, het strijtbare Gaulen ghenoemt worden: want Gaulen by hun in drie deelen verdeylt was/ namelijck in Belgica Celtica, ende Aquitania: aldus van Iulio Cæsare beschreven ende afghedeylt.

Voor de geboorte onses Heeren Iesu Christi, begrepen de Romeynen/ gelijck oock Iulius Gæsar doet/ dese Landen onder Galliam Belgicam, also genaemt om dat de inwoonderen hooghhertigh ende stout waren/ niet connende verdragen/ datmen hun hare vryheydt ontnam/ veel min hare Wetten ende Privilegien. Zulcx dat deser Landen inwoonderen de cloeckste ende dapperste Volckeren van het gantsche Gaulen waren. Zy hadden doenmaels verscheyden namen/ als Germani, Batavi, Frisi, Aduatici, Menapij, Atrebati, Nervij, Morini, &c. de welcke huydensdaeghs genoemt worden/ Duytsen, Hollanderen, Friesen, Antwerpenaren, Geldersen, Atrechtse, Doornickse, Vlamingen, &c.

Het Landt in Provintien verdeylt zijnde/ hebben sy wel eenige Heeren als Souveraine vercregen/ doch op seeckere conditien/ altijdt wel acht nemende dat sy niet te machtigh en wierden/ uyt vreese dat sy tondergebracht mochten worden: ende derhalven beminden sy hun alleenlijck daerom so langhe die noch jong waren. Dese Provintien aldus in vrede levende met hare Heeren/ ende sich onderlinghe verbindende by tijden van noodt/ hebben menighmalen groote wapendaden verricht/ so tegen de Romeynen/ als teghen andere Volckeren/ oock teghens de Turcken ende Sarazijnen/ ghelijck sulcx blijckt aen het gene sy gedaen hebben onder het beleydt Godefridi Bullonij, ende andere Coninghen van Ierusalem: als mede onder Balduinum Grave van Vlaenderen, die het Rijcke van Constantinopolen ghewan/ ende veel andere diergelijcke aenslagen/ waer af hare Historien ende Cronijcken vol zijn/ sulcx dat die volckeren altijdt seer geacht ende gevreest zijn gheworden. Int corte/ het is een volck waer af dien vermaerden Geschiedenis-schrijver Cornelius Tacitus aldus spreect als volght: De Gaulen contribueerden voor hare vryheydt, de Duytsen voor haren buyt, maer de Batavieren voor den lof ende eere. Ziet daer oock de reden/ waerom dat oock de Roomsche Keyseren hun tot hare lijfwachten vercoren/ als houdende haer voor de getroutste ende dapperste volcken van de Werelt. Oock sommighe onder haer/ ende voornemelijck de Batavieren ende Vriesen zijn verclaert geweest te zijn Vrienden ende Bondt-ghenooten des Roomschen volcx. Aldus getuyghter Tacitus af.

Hoewel nu alle dese Nederlanden ende Provintien hier te voren onder verscheyden Souverainiteyten ende Princen gheweest zijn/ so ist nochtans dat sy ten laetsten onder vier Hertogen van Bourgondien ghebracht zijn. Daer naer onder de Aerds-Hertoghen van Oostenrijck, ende eyndelijck onder eenen Heer alleen/ namelijck onder Carolo V. ende zijnen soon Philippo den Coning van Spangien. Het sal goedt zijn alhier te verhalen int corte/ hoe/ wanneer/ ende in welcker voegen sy onder dese laetste gebracht zijn gheweest; op dat sulcx tot een eeuwighe ghedachtenis blijve/ dat namelijck de Spangiaerden wel geraeckt zijn tot het Gouvernement der Nederlanden/ niet om die te gouverneren als hare eygene Onderdanen (dat is te segghen/ volgens hun eygene Spaensche Wetten ende Rechten) maer als een vry volck/ die haer eygen Wetten ende Rechten volghen willen ende moeten.

Tverval der Nederlanden onder verscheydẽ heeren/ ende ten laetsten onder eenen alleen.

Lodovicus van Malestroit van zijns vaders zijde Grave van Vlaenderen, Nevers, Betel, Salines, Antwerpen, ende Mechelen; ende van zijns Moeders zijde/ Grave van Bourgondien ende Artois, hadde een Dochter genaemt Marguerita, de welcke hy gehadt hadde van zijn Huysvrouwe Margueritam, een Dochter Ioannis III. Hertoge van Brabant: dese Dochter troude binnen de Stadt Gent, in den jare 1369. Philippum Valesium, toegenaemt den Stouten, doen Hertoghe van Bourgondien zijnde/ ende een Jongsten sone Ioannis des Conings van Vranckrijck. Van dese wiert gheboren Ian onvertsaeght, Grave van Vlaenderen, Bourgondien, Artoys, &c. Desen Ioannes Valesius troude in den Jare 1415. Margueritam een Dochter des Graven van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt: ende wiert vermoort te Montereau in Vranckrijck, int jaer 1419. den

1419. den 19. Septembris/ out zijnde 48. jaren/ hebbende geregeert 15. jaren: het welcke gheschiede (so men seght) door aenstouwinghe des Dauphins. Zijnen eenigen soon Philippus Bonus succedeerde in zijne plaetse/ oudt zijnde 23. jaren/ ende wesende Hertoghe van Bourgondien, Grave van Vlaenderen, Artoys, Palts-Graef ende Marcki-graef des H. Rijcx/ ende Heere van Salines ende Mechelen. In den jare 1429. is dese Philippus noch ghesuccedeert door de doot des Graven Didericks van Namen, in het gesepde Graefschap van Namen, hebbende het van te voren gecocht: ende door de doot Philippi Hertoge van Brabandt, die sonder kinderen starf/ vercreegh hy in den jare 1430. de Hertoghdommen van Lothringen, Brabant, ende Limburgh, ende door de doot Iacobæ Gravinne van Hollandt, &c. zijne Nichte/ erfde hy de Graefschappen van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt ende Vriesslandt. In den jare 1443. gaf hem zijn Moeye het Hertoghdom van Lutsenburgh, eerst als Scherm-Heer/ daer na als eygen Heer. Hy was de eerste upt den Hupse van Bourgondien, die de ordre des Gulden Vlies binnen Brugge instelde/ doen hy Isabellam van Portugael troude in den Jare 1450. Is te Brugge gestorven in den jare 1467. out zijnde 72. jaren/ ende geregeert hebbende 48. jaren. In alle zijne Landen liet hy tot Erfgenaem zijnen eenigen sone/ genoemt Karolus Valesius, ofte den strijdtbaren, den welcken in het Gouvernement der Landen zijnen Vader ghesuccedeert is/ oudt zijnde 34. jaren. Hy kocht van den Grave Arnoldo van Egmont, het Hertoghdom van Gelder, met het Graefschap van Zutphen, ende dit alles behalven een jaerlijcx pensioen voor de somme 92000. goude croonen/ ende sterbende bevestighde hy de voorsz. vercoopinghe by Testament/ makende also den Hertoghe Karolum zijnen Erfghenaem/ ende ontervende zijnen sone Adolphum, om dat hy teghens hem gherebelleert hadde. Desen Hertoge nam de possessie in het Hertoghdom van Gelder in den Jare 1473. Hy socht van alle de Neder-landen een Coninckrijck te maken/ beloovende tot dien eynde zijn eenighe Dochter in Houwelijck te gheven aen den sone des Keysers Frederici III. ende soude het ghenoemt hebben 't Coninckrijck van Borgondien, overmidts dat Borgondien van te voren een Coninckrijck geweest hadde. Maer overmidts dat yeder Provincie Souverein was/ ende zijn eygen Privilegien hadde/ ooch bysondere Rechten ende inconsten/ ja verschepden maten ende ghewichten/ ende noyt hare Princen eenighe andere macht hadden willen/ dan bepaelt/ en heeft hy niet connen tot zijn voornemen gheraken/ ende is 't selve alsoo achter ghebleven. Desen dapperen Krijghs-Helt is vermoort voor Nancy, int Jaer 1477. den 5. Januarij/ verraden zijnde door eenen Italianesen Grave/ ghenaemt Campebasso; de welcke in zijnen dienst was/ ende dit geschiede door aendraginge Ludovici XI. Konings van Vranckrijck, ende oock der Switseren ende Lotersnoisen/ na dat hy drie Bataillien hun afghewonnen hadde. Hy was 44. jaren oudt/ ende liet een eenighe achtien-jarighe Dochter achter/ ghenaemt Maria de Valois, de welcke in den Jare 1477. den 18. Augusti/ Maximilianum van Oostenrijck, die op den Coning van Vranckrijc alles weder nam wat hy van zijn Hupsvrouwe genomen hadde. Desen Grave herstelde de ordre des Gulden Vlies/ die doen seer in verachtinghe gecomen was: In den Jare 1478. hadden sy twee kinderen by malcanderen/ een sone Philippus, ende een Dochter Margarita genoemt. Maria van Bourgongien in het vijfde jaer haers Houwelijcx/ is op de jacht rijdende/ van haer Paert gevallen/ ende daer af ghestorven. Maximilianus Gouverneerde dese Landen een wijle tijdts/ overmits de onder-jarighedt zijns soons/ doch met ter goeder trouwen/ want hy sochte de Landen allenthalven te vervreemen/ ende te schepden/ Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, ende Frieslandt van malcanderen/ om de selve zijnen Vader den Keyser Friderico te geven/ doende meer andere dingen tot prejuditie des Lants. In den jare 1492. is zijnen sone Philippus door alle de Nederlanden voor eenen Prince erkent/ ende als Erf-Heere der selver bevestight: Int jaer 1496. heeft hy binnen Lier in Brabandt ghetrouwt Vrouwe Ioannam van Spangien, soo dat de Nederlanden nu door langhept van tijden ende verschepden Houwelijcken aen een ghehecht geweest zijnde/ nu eyndelijck door dit Houwelijck aen het Hups van Spangien geraeckt is: waer door sy ooch in een langduerighen ende niet min bloedigen inlandtschen oorlogh geraeckt zijn/ tot groot nadeel deser so bloeyende Nederlanden. Aldus hebben dese 17. Provincien onder 't gebiedt des Conings van Spangien geweest tusschen de 60. ende 70. jaren.

Van wien/ ent wanneer de ordre des gulde Vlies ingestelt is.

Karolus Valesius tracht van alle de Nederlanden een Koningrijck te maken:

doch te vergeefs.

Hoe de selve nu onder het gouvernement des Aerdts-Hertoghs Alberti van Oostenrijck by Wijven van Donatie ende Houwelijckschen gifte/ geraeckt zijn/ is een yeder genoech bekent/ ende om dat het verhael van dien den Leser te lang/ ende wepnigh of niet t'onser materie is dienende/ sullen wy dese reden hier mede laten berusten/ ende den leesgierigen Leser tot Emanuelem van Meteren wijsen/ die de ghelegenthepden ende verhalen (tot deser materie dienstigh) int lange ende heerlijck beschreven heeft. Wy comen tot de Lands-beschrijvinge selver/ ende hare gelegenthepden int particulier.

VI.

Nu is van noode dat wy particulierlijck besichtigen de Landen/ die den Aerdts Hertoge Albertus, onder zijn ghebiedt ende besittinghe heeft; de welcke zijn Brabandt, Limburgh, Lutsenburgh, Vlaenderen, Artois, Henegouwen, Namen, Mechelen, eñ een gedeelte des Lants van Gelder, met de Heerlijckhept van Lingen, uptgesondert eenige gedeelten van Brabandt ende Vlaenderen, die de Staten der Vereenighde Provincien door haren Prins Mauritio van Orangien onder hun gebracht hebben.

Particuliere beschrijvinghe van Vlaenderen.

Vlaenderen heeft hupden tot limiten aen de Duydtzijde Artoys met Henegouwen, ende een deel van Picardyen: ten Oosten Henegouwen ende Brabandt; ten Noorden Brabandt ende de Hondt, ofte den mondt van de Schelde, die Vlaenderen van Zeelandt scheydt; ende ten Westen de Nederlandtsche Zee: Zijn lengde is 3. dagh reysens/ namelijck van het Scheldt af voor Antwerpen tot Fosse-neuf toe is 30. mijlen: ende zijne breedde is 20. mijlen. In Vlaenderen zijn 30. benuerde Steden/ als Gent, Brugghe, Yperen, Rijssel, Douay, Doornick, Kortrijck, Audenaerde, Aelst, Hulst, Dermondt, Biervliet, Nieupoort, Sluys, Duynkercke, Grevelinghe, Burburgh, Damme, Dixmuyden,

Vuerne, Ardenburgh, Ninove, Berghen, Geersberghen, Kassel, Deynse, Orchies, Lanoy, Axele, ende Oostende. Behalven dese zijnder noch veydommen die voor de Steden/ noch in Privilegien/ noch in costelicke timmeragien/ niets en wijcken. Daer zijn in als 1154. Dorpen/ suler dat/ doen de Spangiaerden met den overleden Coninck Philippo II. in dit Landt quamen/ oordeelden/ dat Vlaenderen niet dan een gheheele Stadt en was. Doch geduerende dese langduerighe oorloghen/ is dit Landt voornemelijck boven andere ghestrenckt/ so aen inwoonderen/ als aen schoone ghebouwselen/ hebbende vele geleden: meest alle de Steden zijn verooft/ gewonnen/ ende ghescha/ behalven Grevelinghen, ende eenighe andere cleyne Casteeltjens; oock vele Steden ende vlecken tot Steen hopen gemaeckt.

Den Aerdsh Hertogh besit geheel Vlaenderen, behalven de Steden Sluys, Axele, Terneuse, 't Eylandt van Kadsant/ Biervliet/ Ardenburgh/met noch eenige andere sterctē.

De eerste Stadt is Gent, vier mijlen van de Zee gheleghen/ ende wort met vier Revieren bespoelt/ met de Schelde, Leye, Lieve ende Moere. Van Antwerpen, Brussel, Mechelen ende Middelburgh is sy 10. mijlen gelegen. Heeft van binnen seven Italiaensche mijlen omgangs: 29. Eylanden/ 98. groote Bruggen/ 4. water Molenen/ 100. Windmolens/ ende andere meer in grooten getale: Is de geboortplaetse des Keysers Caroli V.

Brugge is geleghen op een vlacke plaetse/ drie mijlen verre van Zee: zijn begrijp binnen de Wallen is van $4\frac{1}{2}$ Italiaensche mijlen. Is de vermaechelijckste Stadt van geheel Vlaenderen. Heeft 60. Kercken/ waer

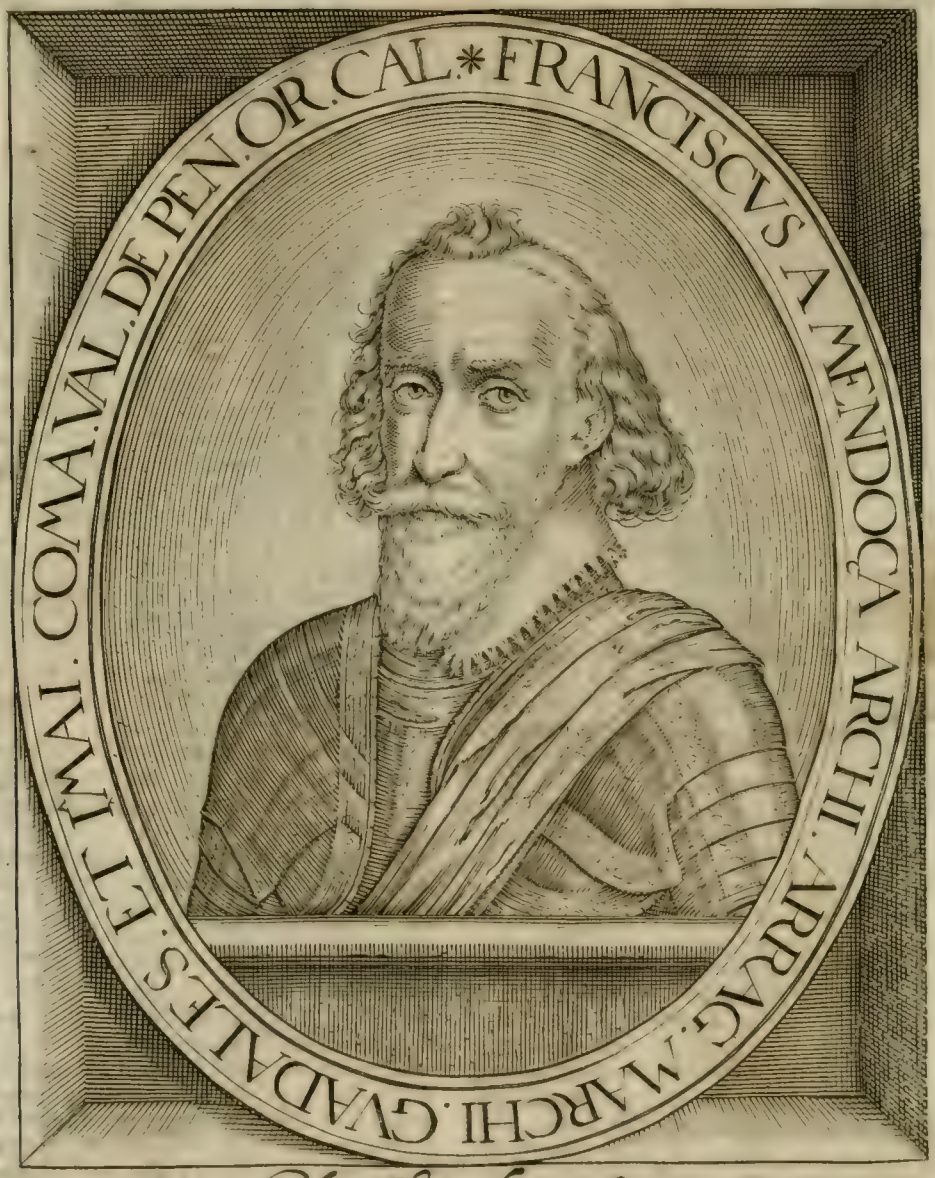

Franciscus de Mendoça Admirael van Aragon Marcgraeve van Guadaleste, en van Jamaica, Comandor van Val de Pennas, vander Orden van Calatrava Hofmeester en opperste President des Conincx van Spaignen, opper Hofmeester des Aerts-Hertochs Capiteyn van lichte peerden. N. de Clerck.

de Hooft-

de Hooftkercke S. Donatiani is / ghebouwt van den eerſten Grave int Jaer 1121. Hare overvloedicheydt der rijckdommen / heeft Ioannam, de Hupſvrouwe Philippi des Schonen, doen verwonderen. Daer en is noch Nievier noch Haven : alleenlijck de Reye, een vaert met menſchen handen gemaeckt, verſpreyt haer door de gantſche Stadt/ ende ontlaſt haer by Sluys in de Zee. Ende om datſe noch niet bequaem ghenoegh en was voor groote Schepen/ ſo hebben ſy veele vieper ghedolven/ die ſy met Sluyſen in de Zee ontlaten.

Ypren is ghebouwt int Jaer 960. Men ſeght dat de grout van deſe Stadt van loodt is/ overmits de menighte van loode pijpen/ door de welcke de wateren verſchepelijck de gantſche Stadt door gelepdet worden.

Sluys is een Zeeſtadt/ hebbende een ſchoone ende wel ghelegene Haven/ bequaem om 500. Schepen daer in te berghen. Leyt tegen over light het Eylandeken van Cadſant.

Oſtende is mede dicht aen de Zee gelegen/ ende is vermaert van wegen het langduerigh belegh des Aerds-Hertoghs Alberti voor deſe Stadt; geduert hebbende drie jare ende etlijcke maenden/ met verlies van vele duyſent menſchen aen d'een en d'ander zijde.

Nieupoort is oock aen de Zee ghelegen/ ontrent de 300. ſchreden van Oſtende, Weſtwaert aen. Tuſſchen welcke twee Steden aen het ſtrandt ende in de Duynen/ dien vermaerden ſlagh/ genoemt den ſlagh van Vlaenderen, geſchiet is; tuſſchen den Heldt ende Voyſt Mauritio Prince van Orangien, ende de Aerds-Hertoge Alberto van Oſtenrijck: alwaer den Admirante van Arragon gevanghen/ende met veel andere groote Edelen in Hollandt ghebracht wiert.

Duynkercken is aende Zee gelegen/ ende heeft een kleyne Haven / ende voor wepnige ſchepen bequaem.

Grevelinghen light aen de zee-kant/ Weſt af van Duynkercken ontrent drie mijlen.

Hier mede ſullen wy 't beſchrijven der ſteden van Vlaenderen beſlupt/ doch eer wy voorder gaen/ moet men weten/ dat van de genoemde ſteden/ de Staten/ Sluys ende Cadſant in hebben/ 't welc wel eenen vaſten toom voor het gantſche Landt is.

VII. Van het Graefſchap van Artoys.

Het Landt van Artoys light dem aen Picardyen, met het welche het oock ghegrenſt is: zijne hedensdaeghſche landtpalen zijn ten Noorden Vlaenderen, van het welcke het door de Lijs gheſcheyden wort; ten Weſten en Zupden Picardyen; ten Ooſten aen Wals-Brabandt ende Cambreſis. De hooftſtadt deſes Landtſchaps is Atrecht, behalven welcke men noch 12. Steden telt/ met 850. Dorpen. De voornaemſte zijn S. Omer, Bethune, Bapaume, Edin, Rentij, ende Lilliers. Atrecht is een ſeer groote Stadt/ ende is door eenen Muyr in tween ghedeylt/ waer af 't een deel den Biſſchop toebehoort / ende wordt Cité ghenoemt; ende 't ander (zijnde het grootſte) behoort den Prince/ ende wort eygentlick la Ville ghenoemt. De Cité is kleynſt / doch dicht bewoont ende vermakelick / verciert met een ſeer ſchoone Kercke van onſer L. Vrouwen; De Stadt is veel grooter/ heeft ſchoone ſtraten / ende een pleyn van binnen van uytnemender grootte: Aldaer is het rijcke Abdye van S. Vas, hebbende meer als 20000. Ducaten aen renten. Alle de Hupſen in deſe Stadt hebben gheplavepde Kelderen/ in de welcke ſy hun in tijdt van belegheringe bupten alle vreeſe van 't gheſchut onthouden mogen. Is volckrijck/ ende vol alderhande Ambachten/ ende Ambachtſluyden.

S. Omer is mede een ſchoone Stadt / verſien met de Abdye van S. Betin, een ſchoone Kerck/ ende verwonderens-waerdigh Convent/ met veel groote inkomſten. De meeſte Schrijveren ghelooven dat de Haven Iccia, daer de Oude van ghedencken / te S. Omer was: 't welcke ſchijnt beveſtight te komen worden met de menighte van Dijcken ende hooghten/ daer mede ſy omringt is/ aengeſien de Zee oock tot daer quaem. Dicht daer by ſietmen een Meyr/ omvangēde veel kleyne drijftighe Eylandekens / diemen met een haerck ofte hoorde (daer aen gheſlaghen zijnde) over al trecken kan/ met Beeſten/ Bomen en al/ daer henen men wil; een ſaerck niet min waerachtigh als wonderbaerlick. Deſes Landts Inwoonderen / zijn ſtrijdtbaer/ ende kloeck ter Oorlogen.

VIII. Van Cambreſis.

Cambreſis, hebbende tot ſijne hooftſtadt Camerick, paelt aen de voorſepde Provincie. Den Biſſchop/ die een Prince des Rijcks is/ is Hals-heer aldaer/ doch de Spangiaerden zijnder meeſter. Henricus V. gaf de ſelve in beſcherminghe aen Roberto van Ieruſalem, Grave van Vlaenderen; wiens Succeſſeuren ſulcks oock beveſtight is door den Keyſer Frederico in 't Jaer 1164. Ten laetſten heeftſe haer begeven onder de beſcherminge Maximiliani van Oſtenrijc Rooms Koning/ door den welcken ſy in vryheydt gelaten is. Dees Stadt heeft haer dus langhen tijdt neutrael ghehouden/ geduerende de Oorloge tuſſchen de Hupſen van Vranckrijck ende Bourgongien, totter tijdt toe dat Carolus V. aldaer een ſterck Kaſteel heeft laten timmeren. Tſedert is het ghenomen door den Hertoghe van Alençon, de Broeder des overledenen Konings Henrici III; doch is daer na den Spangiaerden wederom overgelevert/ die de Stadt beleghert hadden. Het is een ſchoone Stadt/ groot ende treffelick/ ſo van weghen de gemepne ende bysondere geſtichten/ als van weghen de veelheydt des volcx/ daer binnen woonachtigh. Heeft behalven het groote Kaſteel ('twelck ghenoeghſaem des Stadts Meeſter is / van weghen ſijne hooghde/ daer mede het de Stadt dwinghen kan) noch op twee andere Poorten aen de laghe zijde / twee kleyne Kaſteelkens / op het welche gheſtadich 200. Spangiaerden tot bewaringe der ſelver gehouden worden.

IX. Beſchrijvinge van Henegouvven.

Henegouwen is 20. mijlen lang / ende ſeſthien breet. Wort aldus genoemt van de Rivier Hayne, die midden door dit Land vliet. Is ghegrenſt ten Noorden aen Braband ende Vlaenderen: ten Zupden aen Champagnen ende Picardyen: ten Ooſten aen het Graefſchap van Namen, ende 't Landt van Luyck: ten Weſten aen Artoys ende Vlaenderen. Men telt aldaer 24. beſloten Steden/ waer af Bergen en Valencijn de voornaemſte zijn. Bergen is op een kleyn Bergſken ghelegen / heeft ſchoone Hupſen ende veel Fonteynen/ met een kleyn Revierken/ ghenaemt de Troville. Binnen Bergen is een Kloofter vā Chanoneſſen/ de welcke alle edele Dochteren/ ende van Heeren met tytelen geboren/ moeten zijn: deſe gaen des voormiddaghs in geeſtelicke kleederen/ ende des namiddaghs in wereldlicke. De Stad is ſterck/ ende wel bewoont.

Valencijn is ghefticht (ſo sommighe willen) van den Keyſer Valentiniano: light

gheheel in de laeghte/doorkruyst van de Riviere Ronelle, door de welcke sy de Stad oock rondt-om in't water konnen stellen: Heeft een schoon Stadthuys/ eñ rijcke Inwoonderen/ghenegen tot grooten koophandel. Daer is een uytwerck/'twelck behalven de uyzen/ oock den loop der Mane/Sterren/Maendē/Planeten/ende tijden aenwijst. D'andere voornaemste Stedē zijn Quesnoy, Landrecy, Avenes, Marienburg, Philippeville, Beaumont, Bins, ende Halle.

X. Van Namen.

Namen, is de hooft-stadt deses Graefschaps. Is gheleghen op de Mase, tusschen twee gheberghten. De Sambre loopt daer mede binnen/ ende vervoeght sich met de Mase; Is niet seer groot/doch goet en schoō. Dese Stadt heeft onder haer ghebiedt drie bemuerde Stedē/ waer af Bovines de grootste/Charlemont de sterckste/ ende Valencour de kleynste is. Het begrijpt noch onder hem 180. Dorpen. Binnen Namen wort den Provincialen Raedt ghehouden/ ende van daer appelleertmen tot Mechelen.

XI. Van het Hertochdom van Lutsenburgh.

Het Hertoghdom van Lutsenburgh begrijpt 23. Steden/ ende by na 1200. Dorpen. Is by na gheheel midden in het Bos van Ardenne gelegen/'twelck allengskens meer ende meer afghekapt ende tot Rozenlandt ghemaeckt wordt. Dit Landtschap trecht sijnen naem van de Hooftstadt/die seer groot is/ doch niet bevolckt/ overmits de schaden diese ghededen heeft met de geheele Provintie/ door de oorloghen tusschen Vranckrijck ende Oostenrijck: want de Stadt in den jare 1542. ghenomen ende beplondert wierdt; daer na weder-ghenomen ende beplondert. Alle de andere plaetsen van importancy is het selve ongheluck overkomen/ als Arlon,

Albertus by der gratien Gods Aerts-hertoch van Oostenryck, Hertoch van Borgundien, Brabant, etc. Grave van Vlaenderen, Henegou, etc.

n. de Cle.

Trionville,

Trionville, Moment, Danvilliers, Yvois, alle van te voren onwinbare Steden gherekent. In dese laetste troublen is dese Provincie minst van allen beschadicht gheworden / want de selve anders geene schade gheleden heeft / dan deur-tocht van Soldaten; mitsgaders eenige brandschattinghē tē plattē Lande.

XII. Beschrijvinghe van het Hertochdom van Brabandt.

Brabandt is ghegrenst ten Noorden aen de Zeelandtse binnen-Zee / ten Westen aen de Mase, ten Zuyden aen het Bisdom van Luyc, ende 't Graefschap van Namen, ende ten Oosten is sijne laetste plaetse Nivelle. Dit Lant begrijpt de plaetse daer Cæsar de Aduaticos ende Ambivaritos stelt / ende is 22. mijlē lang / ende 20. breet / ende 80. in den omgang. Begrijpt 26. bemuyrde Steden / 18. Vryheyden / ende 700. Dorpen. Daer sijn vier Hooftsteden / namelick Antwerpen, Leuven, Brussel, ende 's Hertoghenbos.

Leuven is in een aenghename plaets gheleghen / ende heeft vier mijlen omgangs in sijn muyren / maer is van binnen beset met veel Weyden / Wijngaerden / ende Tuynen / die door de bequaemheyt der hooghten ende laeghten / seer vermakelick opwassen. Daer is eē van de beste Universitetē van Europa, die ghestight is inden Jare 1426. door den Hertoge Ioanne van Brabandt, dorch met pensioenen ende andere gaven van Philippo II. Koning van Spangien seer verrijckt.

Brussel, wiens omgang weynich min is als van Leuven; Is eensdeels black gelegen / eensdeels heuvelachtich. Hier is ghewoonlicken de woonplaetse des Aerds-Hertoghs Alberti van Oostenrijck, ende sijner Huysvrouwē Isabellæ Claræ Eugeniæ. De Stadt is seer verciert met schone Fonteynen / heerlicke ghestichten / onder de welcke het Ko-

Isabella Clara Eugenia Infante van Hispaignen Aerts-hertoginne van Oosterrijck, Hertoginne van Bergundien, Brabant etc.

N. de Clerc sc.

nuttelick Palays/met Waranden/ Lenbaen/ ende andere ghenoeghlickheden meer/ dapper te prysen is. Is wel bewoont ende van alderhande Natien uptmuntende.

Antwerpen, is so schoonen Stadt/ datter Wereldt in Europa niet haer vergheliken moghen worden/ ende worden hare Vesten van de Schelde bespoelt/ die welcke daer aē allerhande koopmanschap-dragende Schepē aenvoert/ende dat van de Zee/die 17. mylen van daer gheleghen is. Overvloept in heerlicke ghebouwselen/ onder de welcke de Kercke van onse L. Vrouwe, het Heeren-Pallais, Oosterlings-huys, ende de Beurse, niet vergheten moeten worden. Voor de troublen van Nederlandt, heeft dese Stadt soo uptnemende ghebloeyt in allerhande Koopmanschappē/ dat aldaer meer in een maent/ als binnen Venetien in een Jaer verhandelt wiert: doch nu is de selve van meest alle zyne Neeringhe berooft/ hebbende syne vpanden voor de poorten/ soo dat sy haer selven die bloeyende Stadt/ die sy plagh te wesen/ niet meer noemen en magh.

's Hertoghen-bos is gheleghen op de kleyne Riviere D'eese, twee mylen van de Mase; het is een groote/schoone ende ryckе Stadt.

Mechelen is een heerlickheydt op sich selven/is tweemalen deerlicken ghepilleert geweest: light op de Riviere Dele,die haer selven groot maeckt/ ende het Zee-getyde tot in de Stadt brengt/ ende noch een myle verder bloept; brengt de Stadt groot ghemack ende profyt aen. Buyten de Stadt is een treffelick Klooster van 1500. Nonnen/ synde alle Dochteren/ die ter gheleghender tydt trouwen moghen.

Onder andere plaetsen van eenigher importantie/ wort Nivelle gestelt.

Aen gene syde de Mase worden noch eenighe Steden onder Brabandt ghereckent te behooren/als 't Hertoghdom van Limburch, 't Graefschap van Valckemburch; Dalem, Rode ende Karpen, zynde al te samen Landē met Heerlickheydē ende Jurisdictie begift.

Alle de voornaemste Steden besit den Aerdē-Hertoghe/ behalven de Steden van Berghen op den Soom, Breda, Steenberghen, Grave, ende Lillo, met noch eenighe andere Porten ende Schansen/die al te samen onder 'tghebiedt vande Staten der ghemeerde Provintien zyn. Het is een Landt/ 't welck in dese oorlogen den tydt van 40. Jaren veel verdraghen heeft/soo van zyne vpanden/ als van haer eyghen krygh-svolck; menighmalen mutinerende door quade betalinge/ ende 't Lant so seer persende ende schattende/ dat het wonder is datmē 't noch so siet bloepen.

Ghestalteniſſe.

XIII. Om in 't generael van der Nederlanden hare ghestalteniſſe te schryven/ moeten wy alhier een geheel voor het deel nemen. Hare Lucht is vocht/ nochtans voor den Inwoonderen ghesont. Den Somer is aldaer seer vermakelic/ met een gematighde hitte. Men en verbrandt daer niet ghelyck in andere Landen: de mugghen nochte vlieghen quellen de lupden daer ook soo niet/ als elders: men verneemter wepnighe aerd-bevingen. Den Winter isser lang ende windigh: de Noorden ende Oosten Wint brenghen gemeenlick vorst by. Het Landt is op veel plaetsen sandich. Is overvloedich in kozen/ haver/ gerste/ vlas/ ende hennip. Brengt ook alderley frupt in overvloedt/ als appelen/ peren/ pruymen/ kerssen/ moerbessen/ peerzicken/ hasenoten/ mispelen/ meloenen: quee-appelen ende peeren; ende op sommige plaetsen ook kastanien. Daer en syn geene merckweerdighe silver-mynen; maer wel yser ende metael-mynen. Veel schoon ghehoornte timmer in overvloedt; het welck veel tot bouwinghe der hupsen/ ende brandt gebruyckt wort. Men vindter seer wepnich Laurier ende Cypres-boomen. Veel Peerboomen vindtmer ook/ van welc hout veel schoone Boghen ghemaeckt worden: Van haer sap wordt seecker vergift ghemaeckt/ met het welcke Cæsar seght dat Cativulcus gedoodt sy; Het Landt is seer goedt ende bequaem tot de wepdinge der Peerden/ Koepen/ Ossen/ Schapen/ ende ander bestiael; de Peerden tieren wonder wel/ ende zyn sterck/ groot/ ende bequaem ter oorloge: de Ossen worden somwylen so groot/dat Guichiardijn van haer ghetupght/ eenen aen den Grave van Hooghstraten geschoncke te zyn/die 1528. ponden swaer was/ upt welcke oorsaecke hy ook dit Dier in zyn Pallays uptschilderen liet. De Koepen hebben hier ook uptnemende groote ulderen/ want voornemelyck in Hollandt vindtmer eenighe die 10. 11. ja twaelf mingelen melcks op eenen dagh ghheven; waer af Vlaenderen oot roemen mach. Men vindter vele Dassen/ Herten/ Gepten/ Wilde-Verckens/ Conynen/ ende Hasen: oot menighte van Kepgers/ Patrysen/ Faisanen/ Tortel-duyven/ Quackelen/ Lysteren/ Opevaren/ Ganssen/ ende Eyndt-voghelen. Daer is oot alderley Wild-gevogelt in overvloedt. Veel binnelandtsche Revier-vis wort daer mede gevonden/ die in groter achtinghe ghehouden wort/ als Steur/ Salm/ Lampreyen/ Elft/ ende dierghelycke: Mosselen/ Kreeften/ Krabben/ Zee-hanen/ Zee-honden/ Bruynvissen ende dierghelycke worden aen de Zee-kandt ghevonden in menighte. Doch en heeft dit Landt geenigh Fonteyn/ dan daer het Berghachtigh is.

De Zee deses Landts is somwylen/ wanneer sy beweeght wort/ seer dangereus/ aengesien de selve somtydts gheheele velden inslockt ende t'onder brengt/ ghelyck ontrent Zeelandt genoegh te sien is: doch is op sommige plaetsen met Dyckagien dapper tegen haer gheweldt versorght. Als nieuwe ofte volle Maen is wort sy zeer ghequelt/ ook tusschen de twee Equinoctien/ op de welcke (gelyck ook Tacitus schryft) de Zee haer geweldelycken verheft. Maer voornemelyck is de Zee den Landen van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt uptermaten diensligh/ aengesien sy door haer behulp alle waren/ gelyck als op de Marckt van geheel Europa, te coop brengt. Haring ende gedrooghde Vis geeft den inwoonderen geen cleyn profyt: Hare wel beminde Boter ende Kaes maeckt dat sy over al bekent ende gepresen zyn. De Vaert door de gehele werelt/ in alle Koningryckен ende Eylanden/ gheeft hun grooten ryckdom in hare huysen. XIV.

Voorts is Nederlandt vlack ende laegh/ ende worden weynigh Berghen daer binnen gevonden/ behalven in het Landt van Lutsenburgh, Namen ende Henegouwen, welcke Landen seer Berghachtigh zyn. Die zyn ook met soo veel Bossen besaept/ datse behooren of tot vierssel des Landts/ of tot haren dienst ende behoef/ of tot de Jacht. Het Bos van Ardenne was ten tyde Cæsaris het grootste van gheheel Gaulen; ende loopende midden

Vruchtbaerheyt der Nederlandē.

Van het groote Bos van Ardenne.

den doot het Landt van Trier, streckte sich upt van den Rijn af tot de Landē van Doornick ende Reims; so dat het wel 50000. stappen lang was. Maer hupden heeft het veel van zijn eerste grootte verloren/ soo dat het overige oock meest bebouwt ende afgekapt woxt van den Landt-lupden/ die alle dese plaetsen andere namen geven. Het grootste deel/ ende minst onderbouwt/ is van Thionville af tot dicht aen Luyck, ontrent de 3000. stappen. Het Bos van Mormau, 't welck in Henegouwen is/ begint te Quesnoy, ende streckt sich Zupdtwaerts na Vermandois. Het Bos van S. Amant is mede in Henegouwe, beginnende dicht aen S. Amant, ende gaet Oost aen na Valencijn, met een seer grote breedde. Daer zijn noch de Bossen van Feigne, Soigne, ende Marleigue, met noch eenighe andere/ die wp om koxthepdts wille achter laten sullen. Laet ons dan nu comen tot de beschrijvinghe der Landen in't particulier/ die onder 't gebiedt des Aerdts-Hertogen behoxen.

Ghestalteniſſe der Landen die onder den Aerds-Hertoge behooren.

Goedt bruchtbaerhepdt der Landen onder den Aerds-hertoge behoorende.

Artoys is Coxen-rijck/ van welck sp veel uptsendt na Vlaenderen, ende Brabandt, alwaer gemeenlijck geen en comt; so dat de meestendeel der Inwoonderen met Roggenbroot gespijst worden. Daer en wast genen wijn/ alhoewel dat sommighe meenen datter selve meer door onachtsaemhepdt der Landtlieden/ als wp de onbequaemhept des Landts toecomt. De Locht isser goet/ claer/ ende gesondt.

Henegouwen heeft een goede getemperde Locht/ ende het Lãt is vruchtbaer/ draeght voornemelijck groote quantitept van Rogge. Daer zijn veel Wepden/ Beemdē/ Boomgaerden/ ende andere nootsaeckelijckhepden meer. Daer zijn oock pser ende loodt-mijnen/ ooch van hardt-steen ende verschepden Marbren/ ende Steen-kolen.

Het Graefschap van Namen is berghachtigh/ doch vermakelijck/ ende van een ghesonde Locht. Het Landt brengt allerlep noodtdruften voorts. Daer zijn ooch Pser ende Loodt-mijnen; ooch veel Hardtsteen/ ende voornemelijck veel Marber-steen/ die swartachtigh is/ ende den Jaspis seer wel gelijckt. Men heeft ooch aldaer tsedert wepnigh tijts eenighe Smee-kolen beginnen te delven. Daer zijn ooch schoone vis-rijcke Revieren/ als mede eenighe wilt-voedende Bossen.

Het Lant vã Lutsemburgh, hoe wel berchachtich/ is nochtans goet ende vruchtbaer/ hebbende eē tamelijcke Locht. Daer is een Contrepe/ die veel Wijn ende Koxen voortbrengt; het ander woxdt vergolden door de veelhepdt van wilde rosse ende swarte beesten. Het heeft eenighe Pser-mpnen ontrent Manderscheyd, in de heerlijckhepden van Keyle, Kronemberg, ende Sleide, ontrent de Stadt Hellental.

Brabandt heeft een seer goede Locht/ ende vruchtbare plepnen/ gants Koxen-dragende/ hoe-wel de Kempen om des sandts wille wat onvruchtbaer sp: nochtans brengt dit deel noch eenige vruchten voort/ ende en is niet gantsch onnut.

't Graefschap van Vlaenderen heeft een bysondere gematighde Locht: zijn Landouwe is vruchtbaer/ voornemelijck aen de Zee-cant ende ontrent Vranckrijck. Daer zijn schoone Wepden/ want aldaer veel jonghe Veulens jaerlijcx om vetten ghebrocht worden. Daer worden ooch vele tamme Beesten gevoedet. Heeft mede geen gebreck van Repgeren/ Pauwen/ Fasaenen/ Patrysen/ ende Opevaren.

Oude zeden.

Cæsar beschrijft ons/ dat de Belgische ('twelck de Nederlanden zijn/ onder de welcke hp oock de Picarden begrijpt) waren dapper ende moedigh/ vermids dat de selve van d'zedighhepd seer verbreemt zijnde/ van den repsenden Koopman wepnigh besocht wisrden/ ende derhalven geen dingen en kregen die hare kouragien verswackt/ ofte haren moed verkoxt soude hebben; vermids sp ooch gebupren zijnde der Inwoonderen aen gene zijde des Rhijns/ met de selve in eenen gestadigen Oorlogh waren. Hare dapperhepdt ende upterste verlangen om hunne lieve vrphepdt voor te staen/ kan ooch bekent worden aen 't gene doen sp hun van de gehoorsaemhepdt ende jock der Romepnen aftrocken; ooch ten tijde Cæsaris. De Nervij, 'twelcke die van Doornick zijn/ en lieten den Cooplupden nimmer toe eenighe Wijnen tot hun te brengen/ of eenighe andere lecker hepden. De Vlamingen hebben opt in den Oorlogh een behagen geschept/ gelijck haren tocht door Syrien hemen ghewapender handt/ ghenoegh betupght. Hoe dier den Hollanderen, Kenemaren, ende Vriesen hare vrphepdt ghestaen heeft/ beschrijft Cornelius Tacitus; hoe sp ooch van den Romepnen afgeslegē zijn/ ende het al-te-onverdragelicken jock van dē hals gewopen hebben/ heeft bewesen dien voortreffelicken Hollandtschen Prince Claudius Civilis, verdrijvende den Romepnen upt hare Landpalen/ so met winst als verlies/ tot dat de Romepnen eyndelicken tot eenen redelicken pays met hun aen te gaen/ gedwongen waren: Hebben van ouder eeuwen af hare Vrphepden meer bemint/ als haer ofte harer Vrouwen ende Kinderen leven. Wanneer de Batavieren (seght C. Tacitus) ten strijde togē/ namen sp hare Wijven ende Kinderen met hen/ op dat sp dese aensiende/ te moedigher vochten; ende gedencken mochtē/ so sp't verloren/ dat sp met hunne Vrouwen ende Kinderen als Slaven wech-ghevoert souden worden.

De Batavieren hebben opt hare Vrphepdt boven hun leven bemint.

Hoe de oude Batavieren ten strijde togen.

Hedensdaeghsche zeden.

XVI.

De Vlaminge/n zijn groot van lijve/ doch wort ghelooft/ dat sp ten tijde Cæsaris noch grooter zijn gheweest/ 'twelck hp merst de vrphepdt haers levens toeschrijft/ als ghewoon zijnde niets tegen haren wille te doen; sp zijn schoon/ vredigh/ niet haestigh/ noch eergierigh/ open-hertigh/ tot allen dinghen baerdigh/ arbepdigh/ neerstigh ende getrou/ tot allen consten bequaem/ ooch tot allerlep wetenschappen/ ende meer ghenepght tot wijn als tot minnen: Tijn zedigh genoegh/ volgens de maniere des Lants/ ooch hootsigh; derhalven ooch somtijdts onverdraghelijck: zijn licht gheloovigh/ desshalven men haer lichtelicken overwinnen can. Daer en is geen vermoepachtiger volck/ ooch geen halsterriger. Hebben veel snaps/ licht vergetende de weldaden ende gunsten van pemanden ontfangen/ als ooch mede het ongelijck hun

hun van pemant aenghedaen. Achten gants weynigh andere Natien; ende zijn stadigh besighyet wegs nieus te vinden; De Musycke is by hun volcomen gemaeckt/ Want ter werelt geen fraeyer noch liebelijcker sangeré zijn/als daer. Zijn beter Soldaten te voet/als te Paerde: gaen wel ende properlijck gecleet. Hebben schoon Wout-volck; zijn stout ende onbertsaeght/ bequaem om allerhande cooplanschap te dryven. Daer en is geen Volck so in de Schilderconst upt-muntende/ als de Neer-landeren in 't gemeyn. Ioannes Eikius eenen Vlaming gheboren/ heeft alderecrst ghevonden de coleuren met olye te vermenghen.

De Nederlanderen in't gemeyn zijn uptmuntende Schilders.

Rijckdommen.

XVII. De Vlaminghen zijn rijck/ door dien sy de Cooymanschap ter Zee benimmen; de Ambachten/ daer toe elck sich begeeft/ brengen veel welvarens den Arbeytsluyden; de Weverye is het welvaren voor de Vlaminghen/ Brabanders ende Walen; die de selve seer oeffenen/ende constigh daer inne zijn. By tijden van vrede/ is elck inwoonder eenen cleynen Graef gelijck; doch oorloghe baert nergens nut.

XVIII. Het ordinaris incomen des Prins/ die hy van de Nederlanden trock/ doe sy onder eenen Heere waren/ bedroegh omtrent de drie milioenen gouts in't Jaer/ behalven de onseeckere schattinghen/ ende van de geconfisqueerde goederen trock hy een derdendeel/ behalven als het waren Crimina læsæ Majestatis. Den Aerds-Hertogh en strijckt tegenwoordigh so veel niet/ vermits vele der selver Staten ontledet zijn: 't gene hy trect/ en is niet genoegh dan om een seer cleyn deel van zijne oncosten die hy doen moet tot onderhoudinghe zijnes Hofghesins/ behalven noch de Soldye ende groote costen tot belooninghe der Soldaten in zijne ende 's Landts dienst zijnde.

Sterckten.

XIX. D'Aerds-Hertoge mach hem beroemen dat hy seer sterckе plaetsen heeft/ niet alleen bequaem tot een lang tegen-weer/ maer by maniere van spreecken/ onwinbare; Want men niet wel stercker plaetse soude connen vinden/ als het Casteel van Antwerpen, 't welck men eene der sterckste plaetsen van Europa acht te wesen/ na desen tijdts seden. 's Hertogenbos is een sterckе ende wel voorsiene plaetse. Grevelingen, Duynkercken ende Oostende zijn drie sterckе Steden aē de Zeekant ghelegen. In Henegouwen vindtmen verschepden sterckе plaetsen/ als Berghen ende Valencijn. In Artois zijn Atrecht, Hesdin, ende Terowane, voor sterckе plaetsen gheacht. Philippeville ende Mariemburgh en mogen mede niet versineten worden. Venlo, Gelder, eñ Stralen, met meer ander ontelbare sterckten vindtmen in des Aerds-Hertoghs Landt/ so datmen wel met recht mach seghen/ dat het selve met eenen Yseren wal omcinghelt is. In de Steden vindtmen niet min courageuse Soldaten/ als dappere Borgheren/ die in tijdt van noodt/ hare onbertsaechthept genoechsaem laten beproevē.

Gouvernement.

XX. De formen des Gouvernements zijn het universeel die den Prince over al houdt/ ende het particulier welck een yeder Staet gebruyckt na inhoudt harer Wetten ende Privilegien.

Den Prince heeft drie Raden/ waer af d'eerste genaemt wort den Raedt van Staten, de tweede/ den Secreeten Raedt; de derde/ den Raedt van Finantien. Den Raedt van Staten heeft eenen President/ ende menighte van Raeds-Heeren/ vermits dattner veel ende weynigh beroept/ na het voorval der saken. In desen Raedt worden alle deliberatien/ den Staet betreffende/ verhandelt; als van vrede/ van oorloghe/ ende diergelijcke; ende tot dese worden de importantste saken van de andere Raden gerapporteert.

In den Secreten Raedt zijn 12. Dochtoren/ gekoren van den Prince. Daer is eenen President/ ende men verhandelt daer alle Rechts-saecken/ vermits die de preeminentie over alle d'andere Raden heeft: ende dese ist veroorloft de Privilegien/ doet gratien/ geeft pardon/ remissien/ maeckt Wetten/ Statuten/ ende Edicten; aen hun behoort ock de kennisse ende 't oordeel der verschillen ende twistingen over de schepdtpalen des Landts/ ende der voornaemste der heerlijckheyden. In ghewichtighe ende hooge saken communiceren sy met den Raet van State/ gelijck dese laetste ock met hun doet/ wanneer haer eenighe saecke van Justitie overcomt.

In den Raet van Finantien zijn drie Heeren des Landts/ genaemt Hoofden ofte Intendanten der Finantie/ eenen Thesorier/ eenen Ontfanger/ende andere cleyne Officieren: desen Raedt handelt alle de Domeynen des Prins/ ock mede de impositen die hem betaelt worden. Men maeckt aldaer ock overlegh van alle costē ter oorloch/ ende anderstits van noode zijnde.

Daer is noch een Reken-kamer/ de welcke als een lidt des Raedts van Finantien is/ ende 7. Rekenmeesteren/ met andere minder Officieren. Alhier moeten alle de gene/die in Brabandt, ende d'omliggende Landen/ ock in 't Hertoghdom van Lutsenburgh eenighe Penninghen des Prinsen handelen/ rekeninghe comen gheven/ ende hare quitantien ontfanghen: Ende al hoe wel datter in d'andere Provincien noch eenighe andere Kameren zijn/ behalven de gene die tot Brussel residеert met de drie Raden/ waer af wy gesproocken hebben/ niet te min moeten de andere kameren aen den Raedt van Finantien rekenschap geven/gelijck als aen hare Souveraine Magistraet.

Behalven dese verhaelde Ampt-luyden/ is in de meestendeel der Provintien noch eenen Gouverneur/ aen den welcken/ gelijck als aen haren Stadthouder/ men de saken aenbrengt/ voornemelijck die den oorlogh betreffen.

Den Prince heeft ock in de meestendeel der Provincien eenen Raedt in zijnen Naem/ die in Brabandt de Kancelerye/ ende te Mechelen ende elders het Parlement genoemt wort. In desen Raedt zijn somwijlen 12. somwijlen 16. somwijlen 18. Raedts-Heeren met eenē President/ als mede des Prinsen Advocaet/ Fiscael/ ende andere minder Officieren; deg sietmen aldaer ock tusschen comen die meest alle van den Prince gagieert worden: D'autoriteyt deses Magistraets is groot/so in civile als in crimineele saken; ende voor haer en moghen niet alleen

leen appelleren alderley soorten van Menschen/ maer oock den Prince selver/ indien pennandt van hem in Justitie verepst. Door dit gerichte passeren alle Appellen van andere Magistraten deses Staets in 't particulier: ende worpt in drie van haer/ ghelijck in Brabandt, Mechelen, ende Henegouwen, diffinitivelijck geoordeelt.

In alle de boven-genoemde Raden reguleertmen sich na de gemeyne Wetten/ indien der Steden of Dorpen Rechten/ Privilegien/ ofte Commandementen (want aldus noemen sy des Princen resolutien) daer niet teghen en zijn.

Behalven noch de ghemelte Officieren/ sendt den Prince noch jaerlijcx eenige Commissarisen door de meeste Landen heuen/ om te besichtigen de relieuinghen van de incomsten ende uptgevinghen der plaetsen: ende in Brabandt, alwaer den Prince door particulier Octroy des Paus oock authorizept in de gewyede plaetsen heeft/ doen de Commissarisen oock besichtinge in de Kercken/ Kloosteren/ ende Gast-huysen.

De vergaderinge/ door des Princen bevel by een gheroepen/ geschiedt door beroepinghe van de Geestelijckheydt / Edelen ende Steden/ welcke plaetse gewoonlijcken binnen Bruyssel is: op welcke vergaderinge den Prince als dan zijnen eys door eenen President ofte Raeds-Heer doet voorstellen/ waer op de pluralitept der stemmen daer na gelt.

Al hoe wel dat het principale Gouvernement/ ende de meeste substantiale preeminentien des Heerlijckheydts in den persoone des Princen zijn / so hebben nochtans alle de Steden ende omliggende plaetsen een particuliere administratie / ende een seer groote vryheyt/ als mede haer eygene Wetten/ Costumen ende Privilegien.

Dese Wetten/ Costumen ende Privilegien/ zijn seer verschepden / vermits dese Landen van verschepden Princen eenighe eenwen lang gepossedeert zijn geweest; hebben oock menighmael onderlinghe seer heftelijcken met groote bitterheyde ghestreden: Ja verschillen oock in mate/ gewichte ende zeden/ ende 't welck het meest van allen is/ zijn oock verschepden in sprake/ 't welck voorwaer een gants onduldelijcke sake is/ suker dat den Keyser Carolus V. menighmael overdacht hebbende/ hoe of door welck middel men dese Landen in een Corpus soude connen brengen/ ende haer den name ende forme eens Coningrijcks geven/ hy de sake heeft moeten laten steecken/ als connende noch wegh noch ingang tot sodanighen middel vinden. Maer met al dit groote onderschept/ comen sy overeen in de qualitepten der Leden / die een Corpus maken/ aengesien dat den Staet van alle de Steden ende Vlecken een particulier Gouvernement heeft/ 't welc in geen andere saken en verschilt/ als in het ghetal der ghener die sich met de Regieringhe bemoeyen; ende dit spruyt hier upt dat d'eene plaetse grooter is/ als d'andere.

Hoe ende in wat manieren de Steden gere-giert worden.

De particuliere regieringe van yeder uptmuntende Stadt/ wort van vier Leden bestelt. Het eerste wort genoemt den nieuwen Raedt, 't welcke begript de gantsche Magistraet/ groot ende cleyn/ in bedieninge zijnde. Het tweede is/ den Ouden Raet, vervatende alle de gene die in eenigh gewichtigh Ampt geweest zijn. Het derde is/ de Borgerye, bestaende in so veel Capiteynen / als er Bonden in de Stadt zijn: Antwerpen heeft er 26. Het derde Lidt begrijpt alle de Hoofden van de Ambachten, die Dekens ghenaemt worden/ die oock in verschepden ghetal zijn/ volghens de Steden: Antwerpen heeft er 54. Ende in alle dese vier Leden bestaet het particulier Gouvernement. Het exempel hier af sal wesen de Regieringe van Antwerpen, van de welcke d'andere Steden seer weynigh/ ofte niet verschillen/ ten ware nooyende het getal.

De maniere bande Regieringe der Stadt Antwerpen.

De maniere om het particulier Gouvernement der Stede van Antwerpen te formeren / is sodanigh. De zijnde Magistraet noemt 9. Edelen/ ende noch neghen Wordender van des Borgherijs Capiteynen ghenoemt/ dese mannen te samen 18. Hier toe neemtmen de Magistraet/ dan noch in bedieninge zijnde/ de welcke oock gaen mach tot een gelijck getal van 18. so datse t'samen maecken 36. die tot het toecomende Magistraetschap hopeninghe hebben. Alle dese namen worden tot den Prince ghesonden / die van de selve 18. uptkiest; dese hebben alsdan authorizept om twee Borgermeesteré te kiesen/ waer af den eenen met den Prince/ of zijne Staten/ van des Lands saken handelt/ ende d'andere blijft inde Stadt / draghende sorge over de regieringhe des Stadts / den Borgeren ende vreemdelingen verhoorende: so dat de Magistraet van Antwerpen bestaet in 18. Schep-mannen/ ende eenen Borgher-meester/ die groote authorizept/ so in civile als criminele saken: Maer tot executie van de Justitie / zijn twee Luytenanten des Princen gestelt; d'eene tot criminele saken/ zijnde den Schoutet ; d'ander tot civile saken/ ende is den Amptman: welcke Officien den Prince alle bepde gheeft / ende gaen in weerdighept boven de andere.

Het Ampt van den Schout is/ den misdadigen te doen vangen / zijne Justitie van de Magistraet daer over te verepssen/ ende daer naer de ghegevene vonnissen over de selve te doen executeren. Het ampt des Ampt-mans is/ de civile saken te verhoren/ ende den Heeren te versoecken/ dat sy de selve expedieren/ Justitie doen/ ende vonnissen gheven tot costen der gener die pleyten.

Dese selve Souvereyne Magistraet kiest mede sonder interventie des Princs / nochte zijner Commissarisen / eenighe lage Magistraten/ als daer zijn twee Edele Thresorieren/ door des volcks nominatie / ende eenen Ontfanger upt den volcke door de nominatie der Edele: dese Officieren verepsschen ende gheven upt alle de penninghen vant ghemeyn / door ordonnantie des ghenoemden Souverepnen Magistraets; de welcke oock noch kiest de Raden des volcx / die tot Antwerpen 12. sterck zijn/ al tsamen upt het ghetal van de Dekens der Ambachten/ als van Tee-luyden/ Backeren/ Hovenieren/ Smeden ende dierghelijcke: ende in de Heerlijckheydt van Mechelen is de Magistraet door gelijcke portie verdeylt / overmids dat van de 12. Raden ofte Schepmannen de 6. Edele ende de andere ses Deechens van de Ambachten zijn/ welckers voortreffelijckste zijn de Visseren/ Backeren / Hovenieren / ende Brouweren; Dese Raden des volcx gaen ter Rechtbanck/ gelijck de andere / verhooren der Suppliauten Requesten/ ende seggen hun advijs daer over / met alleen wackerlijcken / maer oock seditieuselijcken wanneer men handelt van eenigh gelt upt te reycken/ 't welck onder de handen des Adels

behoort

behoort te comen; so dat hier door verschepdemmalen vele warringen ende revolten ontstaen zijn/ ende dat meest upt jalousye deser Lupden tegen den Adel / ende wederom des Adels tegen hun.

Groote jaerlijcksche incomsten der Stede van Antwerpen.

Van dese uptmuntende Steden zijnder eenighe die veel groote publijcke incomsten hebben: die van Antwerpen hebben onder andere 250. duysent croonen jaerlijcx. Maer was in den jare 1556. met meer andere Steden grootelijcx verschuldet; waer af wel te gelooven is/ dat sy om hunne gedurige oorloghen tegenwoordigh noch meerder moet verschuldet zijn/ voornemelijck om dat de Koopmanschap ende de handtwercken aldaer grootelijcx verslappen/ 't welck het principael fondement van alle de Staten van Vlaenderen, ende van Antwerpen alleen is/ ende derhalven jaerlijcx meer verliesen/ alsmen wel estimeren can/ oock om dat de gedurighe troublen haren gheheelen koophandel verhoochen hebben.

Hoe verre de authoriteyt der Heeren/ die eenighe Casteelen/ Landen/ ofte andere Jurisdictien besitten/ strechende is.

De authoriteyt der Heeren/ die eenighe Casteelen/ Landen/ ofte andere Jurisdictien besitten/ is seer bepaelt; aenghesien sy hare Vassalen in geenige saken en moghen persse/ nochte goetwillige giften van hun ontfangen/ sonder expres bevel des Prins; maer de Heeren/ latende den volcke het Gouvernement/ volgens hare Wetten ende Costumen/ ghebruycken alleenlijck de tijtelen ende des heerlijckheydts goederen in aller sedigheydt. Wel is waer datter wel eenighe Heeren zijn/ die sodanige volcomene particuliere ghererhtigheyden hebben / dat sy in desen niemandt boven hun en erkennen/ dan God alleen.

Hoedanigh den Staet der Geestelijckheyt sy.

Den Staet der Geestelijckheydt is seer machtigh ende rijck door het gantsche lant/ so dat om dese vergrootinge der rijckdommen te stutten/ op dat sy niet verder toe en namen/ heeft Carolus V. een Wet gemaeckt/ inhoudende dat geenigh Geestelijck persoon eenigh onroerlijck goet coopen mochte sonder expres verlof van den Prince. Inde schattinghen die hem betaelt worden/ geeft de Gheestelijckheyt haer deel bysonder. De verdraginghen die den Prince deses Landts met den Paus heeft / zijn by-na die van Vranckrijck gelijc: want den Prince noemt/ ende den Paus bevestight de Prelaten/ ende geenigh wederschrijven en wort sonder des Princen goetwillighept gheexecuteert: Ende behalven dien en mach hy door bevel des Paus zijne onderdanen niet upt den Lande trecken/ om gheenderley oorsaecken / maer moet eenige gedeputeerde Comissarisen verepssen van die plaets/ welcke saken men dan moet verkabelen. De extraordinarise tijtelen/ die den Prince van dese Landen heeft/ zijn Canonicken van S. Servaes, ende Abdisse van S.Geertruydt, 't welck een vermaert Clooster van Nonnen is. Hy noemt sich oock een eewigh Vicaris des Rijcks door geheel Vriesslandt, tot het Landt Bethmarien toe/ aen de eynden van Denemarcken, zijnde een preeminentie die door Maximilianum vereregheu is van den Keyser Frederico zijnen Vader/ so voor hem/ als voor zijne nacomelinghen.

Haren Godsdienst.

XXI. In alle de Landen des Aerds-Hertoghs en wort geen andere exerritie gevonden/ als Roomsch-Catholijck: doch derhalven moet niet gelooft zijn datter gheen volck en is/ die de opinien Lutheri ende Calvini navolghen/ aengesien datter wepnigh Steden zijn/ voornemelijck in die gene/ die eertijdts van hem afgenomen zijn geweest/ ofte men vinter vele van sodanige lupden. Doch en mogen haer gevoelen niet openbaren/ veel min oeffeninge hunes geloofs doen/ of zijn verepdt om gestraft te worden. De andere zijn overigh in het Roomsche Catholijcke geloove.

Aerds-Bisdommen ende Bisdommen, die in de gantsche Nederlanden zijn.

Den Geestelijcken Staet van de gantsche Nederlanden int generael / bestaet in drie Aerds-Bisdommen / ende 15. Bisdommen. Namelijck/ 't Aerts-Bisdom van Camerijck heeft onder sich de Bisdommen van Atrecht, Doornick, S. Omer, ende Namen. XXII.

Het Aerds-Bisdom van Mechelen heeft onder hem de Bisdommen van Antwerpen, Gent, Brugge, 's Hertogen-bos, Ypren, ende Rueremonde.

Het Aerds-Bisdom van Vtrecht heeft onder hem de Bisdommen van Haerlem, Deventer, Middelburgh, Leeuwaerden, ende Groeninghen.

Het Aerds-Bisdom van Camerijck is opgericht door den Paus Paulum IV. in den Jare 1562; want te voren en was het maer een Bisdom. Den eersten Bisschop was genoemt S. Diogenes, een Grieck geboren/ is te Atrecht door den Bisschop van Reyms gesacreert Bisschop van Camerijck, in den Jare 390. ende hebben altijdt de twee Bisdommen gebocght geweest onder eenen Bisschop tot in den jare 1094. in welck Jaer sy geschepden zijn gheworden / ende 't Bisdom van Kamerijck begrijpt onder zijne Jurisdictie de Steden van Kamerijck, Berghen, Condé, Ath, Quesnoy, Landrecy, Avesnes, Binche, Beaumont, Brennes, Soignies, Maubeuge, Chimay, ende by na het gantsche landt van Henegouwen, Cambresis, ende een wepnigh van Artois, een deel der Steden van Valencijn ende Doornick.

De Geestelijckhept van Atrecht, na dat die langen tijt de schepdinge versocht hadde/ heeft eyndelijck van den Paus Vrbano XI. vertreghen eenen bysonderen Bisschop te hebben/ in 't Jaer 1094. Den Bisschop heeft onder zijne Jurisdictie de Steden Atrecht, Douay, Bethune, Bapaulme, Lens, Armentiers, Bouchain, la Vassee, een party van Valencijn, ende veel vlecken ende Dorpen.

Het Bisdom van Doornick is opgherichtin den Jare 480. ende een wepnigh tijdts daer na is het gebocght aent Bisdom van Noyon, hebben oock wel 600. jaren aldus t'samen gebocght geweest onder eenen Bisschop/ so dat de schepdinghe gheaccordeert wiert in den Jare 1123. door den Bisschop van Noyon, ende quijtteerde het Bisdom van Doornick.

Het Bisdom van S. Omer is opgherichtdoor dien dat de Stadt Terouane verwoest zijnde door den Keyser Carolum V. in 't Jaer 1553. het incomen des Bisdoms van Terouane in dryen verdeelt wiert; namelijck/ een deel aen het Bisdom van Bolongien voor Vranckrijck, een ander deel aen 't Bisdom van S. Omer voor Artois, het derde deel aen het Bisdom van Ypren voor Vlaenderen.

Daer-

Daeromme is de Collegiale Kercke van S. Omer in den Jare 1559. opgherícht tot een Cathedrale/ hebbende onder zijne Jurisdictie 10. Steden/ als S. Omer, Aire, Hesdin, Grevelinge, &c. met veel Dorpen/ so in Artois, als in Vlaenderen, van 42. mijlen in de lengde/ ende 39. mijlen in de breedde.

In den jare 1559. is de Collegiale Kercke van S. Rombout te Mechelen opgericht tot een Metropolitane; behalven de Bisdommen/ die daer onder zijn/ wierden daer toe geassigneert 17. Steden/ Mechelen, Leuven, Brussel, Tillemont, Landen, Diest, Aerschot, &c. met veel Dorpen/ tot 60. mijlen inde lengde/ ende 30. inde breedde.

De Collegiale Kercke van onser L. Vrouwē tot Antwerpen is inden jare 1559. opgerecht tot een Cathedrale/ met Bisschoppelijcke Jurisdictie over 7. Steden/ namelijck/ Antwerpen, Liere, Bergen op Zoom, &c. met veel Dorpen/ tot 56. mijlen inde lengde/ ende 50. inde breedde.

De Collegiale Kercke van S. Ian binnen Gent is inden Jare 1559. opgherecht tot een Cathedrale/ begrijpende onder hem vier Steden/ Gent, Audenaerde, &c. ende veel Dorpen/ tot 46. mijlen in de lengde/ ende 24. inde breedde.

De Collegiale Kercke van S. Ian Euangelist binnen den Bos is in den Jare 1559. opgericht tot een Cathedrale Kercke/ hebbende onder hem 10. Steden/ den Bos, Helmondt, Bommel, &c. met veel Dorpen/ tot 60. mijlen in de lengde/ ende 30. in de breedde.

De Collegiale Kercke van S. Donaet binnen Brugghe is verwisselt in een Cathedrale in den Jare 1559. begrijpende onder hem 9. Steden/ als Brugghe, Sluys, Ardemburgh, &c. met veel Dorpen/ tot 54. mijlen in de lengde/ ende 15. in de breedde.

Het Klooster der Reguliers Kanonicken in de Kercke van S. Maerten binnen Yperen, is in den Jare 1559. opgherícht tot een Cathedrale Kercke van wereltlijcke Kanonicken/ begrijpende onder zijne Bisschoppelijcke Jurisdictie 10. Steden/ Ypren, Duynkercken, Bergen, Furnes, &c. met veel Dorpen ende Dorpen/ van 54. mijlen in de lengde/ ende 23. inde breedde.

De Collegiale Kercke van den H. Geest binnen Ruremonde is in den Jare 1559. verandert in een Cathedrale/ met Bisschoppelijcke Jurisdictie over 10. Steden/ Ruremonde, Nimweghen, Zutphen, Venlo, &c. met veel Dorpen tot 50. mijlen in de lengde/ ende 30. in de breedde.

Het Bisdom van Vtrecht is opgherícht in den Jare 690. door den Paus Sergium, ende in een Aerds-Bisdom des Jaers 1561. hebbende onder hem de Bisdommen hier boven gemelt; de limiten des Bisdoms van Vtrecht in 't particulier begrijpē het gantsche Sticht van Vtrecht, een deel van Hollandt, ende Gelderlandt, met de Graefschappen van Bueren, Kulemburgh, ende Vianen, etc. in de welcke gherelt worden 30. Steden met vele Dorpen/ tot 90. mijlen in de lengde/ ende 40. in de breedde.

De Parochiale Kercke van S. Bavo tot Haerlem is in den jare 1559. tot een Cathedrale opgericht/ hebbende onder hare Jurisdictie 12. Steden in Hollandt, ende vele Dorpen/ tot 90. mijlen in de lengde/ ende 30. in de breedde.

De Collegiale Kercke van S. Levijn binnen Deventer is in den Jare 1559. opgericht in een Cathedrale/ met Bisschoppelijcke Jurisdictie over 25. Steden ende vele Dorpen tot 56. mijlen in de lengde/ ende 33. in de breedde.

De Collegiale Kercke van S. Pieter binnen Middelburgh, is in den Jare 1559. verandert in een Cathedrale/ hebbende onder haer 10. Steden ende veel Dorpen/ begrijpende 72. mijlen in de lengde/ ende 50. in de breedde.

De Parochiale Kercke van S. Vijt binnen Leeuwaerden, is in den Jare 1559. opgericht in een Cathedrale/ met de Jurisdictie over 10. Steden ende veel Dorpen/ begrijpende onder haer 72. mijlen in de lengde/ ende 50. in de breedde.

De Parochiale Kercke van S. Maerten binnen Groeninghen, is in den Jare 1559. in een Cathedrale verandert/ begrijpende onder hare Jurisdictie de gantsche heerlijckheydt des Stadts/ de welcke seer groot is/ met de Eplandē van Rollingen en Borchem.

Tegenwoordigh nu de geunieerde Staten het Aerds-Bisdom van Vtrecht besitten/ ende dien volgens oock vele andere Bisdommen ende Heerlijckheyden/ hebben sy met de veranderinge der Religie oock met eenē verwisselt de hierarchique ordre/ die de Roomsche Kercke aldaer gestelt hadde.

XXIII.

De Heeren ende Graven van Vlaenderen.

Dese zijn gevveest Foreest-Meesteren ende Bosvvachteren van Vlaenderen.

Getal der Foreest-meesterē.		Iaren Christi.	Iaren der VVerelt.
1	LYdericus Bucanus, wiert den eersten Foreest-meester van Vlaenderen ghemaeckt/ ontrent den Jare 603. door den Koning van Vranckrijck, Clotarium, te behouden voor hem ende sijne nakomelinghen/ ende regierde het Landt 52. Jaren/ is ghestorven oudt sijnde 92. Jaren/ inden Jare	678	4645
2	Anthonius 2. zone van Lyderico, is zijnen Vader ghevolcht in het Jaer 678. in de regieringhe van Vlaenderen. In desen tijdt zijn de Gotthen/ Wandalen/ Hunnen/ ende andere Barbaren in die Landen ghevallen/ beroovende ende afloopende het gantsche Landt/ sonder		

Getal der For.		Iaren Chri.	Iaren der wereld.
	der eenighe wederstandt van desen Fooreest-meester de welcke zich met den zijnen na Vranckrijck vertrock.		
3	Bouchardus, een derde zone Lyderici, is / door het overlijden zijns Broeders Anthonij, berooft van het Ampt des Forcest-meesters van Vlaenderen, door Theodorum Koningh van Vranckrijck, doch heeft hem gheoctroyeert de heerlichheyde van Harlebeeck. Doen is Vlaenderen van de Gotthen/ Hunnen/ etc. voor de tweede-mael gheruineert: soo dat het meeste deel van Vlaenderen by na gheheele honderd jaren lang woest ende verlaten bleef.		
4	Estoredus, een zone Bouchardi, is door het overlijden zijns Vaders ende Moeders/ geworden Prince van Leuven, Heere van Harlebeec, eñ vierde Forcest-meester van Vlaenderen, is gestorven indē jare —	792	4760
5	Lydericus II. Bucanus, een zone Estoredi, ghetrout hebbende een edele Joffrouw/ uyt Duytslandt/ genaemt Flandrina, heeft van haer (so sommighe willen) het Landt zijnen name verkreghen. Desen is door Carolum Magnum gheordonneert/ als Opper-Forcest-meester/ om in zijnen name alle de Weghen/ Bossen ende Velden/ van alderhande gheboefte ende Moordenaers te ledighen ende te zuyveren/ waer van hy zich dapperlick gequeten heeft / daeromme hy oock gheselt is eerste Grave van Harlebeeck. Heeft als een deughdigh Prince gheregiert in dese Landen 44. jaren/ onder de Koningen van Vranckrijck, Carolum Magnum ende Lodovicum Debonarium zijnen zone/ ende is overleden in't Jaer 836. Was een goedt Christen/ ende ontboodt veel Bisschoppen ende Priesteren in zijne Landen / om de overighe Heydenen (die'r noch vele waren) tot den Christelicken geloove te bekeeren. — — — — —	836	4803
6	Engelranus, of Ingerranus, een zone Lyderici II, is zijnen Vader ghevolcht in het gouvernement van Vlaenderen, ende in het Graefschap van Harlebeeck, heeft gheleeft onder de Koningen van Vranckrijck, Lodovico Debonnario, ende Carolo Calvo, de welcke hy oock hommagie verleent heeft over zijne Landen ende Heerlichheyden. Hy heefe vele Steden / Kasteelen / ende afghewerpen ghesichten doen herbouwen/ is overleden in den Jare — — —	852	4819
7	Odoacer, een zone Engelrani, is zijnen Vader ghesuccedeert; heeft mede veel Steden doen repareren/ ende de Stadt Gent met muyren doen omringelen. elf jaren gheregiert hebbende/ is hy ghestorven in den Jare — — — — —	863	4830

Begin der Graven van Vlaenderen.

Getal der Gravē vā Vlaēderē.			
1	BAlduinus, toeghenaemt Ferrea-manus, een zone Odoacri, is ghesuccedeert. Hy heeft wech ghevoert de schoone Iudith, Weduwe des Koonings van Engelandt, Ethelvoldi, een Dochter des Keysers Karoli Calvi, 't welcke een oorsake was dat hy in langhen tijdt gheen verghevinghe van den Keyser verkrijgen en konde; ten eynde nochtans versoet zijnde/ heeft hy hem gemaeckt eerste Grave van Vlaenderen, hem de selve Landen als ten Cuypdt-schatte gevende: behoudende niet te min aen hem ende zijne Successeuren de Souverepniteyt des voornoemden Landts. Hebbende Vlaenderen gheregiert als Bos-wachter 25. jaren/ ende als Grave 15. jaren/ is in de Stadt Atrecht ghestorven in den Jare 877. of soo sommighe willen —	879	4846
2	Balduinus II. Calvus, een zone Balduini, heeft zijnen Vader ghevolght/ ende veel victorien teghens den Denen ende Normannen behouden/ is ghestorven inden jare — — —	918	4885
3	Arnulphus Magnus, een oudtsten zone Balduini Calvi, succedeert; heeft teghens de Noormannen groote oorloghen ghevoert/ hebbende Guilhelmum Lang-zweert, Hertoghe van Normandyen doen omb-renghen ende gheregiert hebbende 41. jaren/ is gestorven ende begraven te S. Pieters binnen Gent, inden jare — —	959	4926
4	Balduinus III. wordt by willighe dispositie zijns Vaders derde Grave van Vlaenderen, gheregiert hebbende 3. jaren/ is ghestorven in den jare — — — — — —	961	4928
5	Arnulphus II. eenigh zone Balduini III. heeft het gouvernement aenghenomen in den jare 964. de welcke van eene heete hoorse in de Stadt Gent overleden is/ ende aldaer in S. Pieters Kercke begraven/ in den jare — — — — —	988	4955

Balduinus

Getal der Graven.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
6	Balduinus Schoon-baerdt IV, oudtste sone Arnulphi II, heeft in't begin zijner regieringhe teghens den Keyser Henricum II, oorlogh ghevoert; was een dapper oorloghs-man / daeromme den Keyser hem oock seer lief hreegh/ ende hem gaf het Eylant Walcheren met sijn toebehooren/ waer upt eenen bloedighen vier-hondert-jarighen oorlogh ontstaen is. Is gestorven indē jare 1036. light begraven in S. Pieters te Gent.	1035	5002
7	Balduinus V, toeghenaemt Lilæus, eenighe zoon Balduini IV, heeft in zijnen tijdt oorlogh ghevoert teghen den Keyser Henricum III, hebbende gheregiert 32. jaren; is ghestorven in den jare	1067	5034
8	Balduinus VI. toeghenaemt Montanus, was des voornoemden Balduini zone/en heeft noyt zwaert noch wapen ghedragen; zijn gouvernement heeft gants vredich gheweest/ is ghestorven int jaer	1070	5037
9	Arnoldus Simplex III, was grooteliex gequelt van zijnen Oom Roberto den Vries, die onder decksel van het momboorschap zijner Neven te handthaven/ de selve van haer Successie beroofden: heeft twee Strijden teghens zijnen Oom ghehadt/ in welcke laetste hy ghebleven is/ inden jare	1071	5038
10	Robertus I, toeghenaemt Frisius, jongste zone Balduini V, hebbende Arnoldum Simplicem in den strijdt omgebracht/ ende zijnen broeder Balduinum ende haer Moeder Rithildam verdreven na Henegouwen, heeft hem sonder eenigh belet in't Graefschap inghestelt; is ghestorven in den jare	1093	5060
11	Robertus II, des voorsz. Roberti zone/ ghebynaemt Hierosolymitanus, heeft dapper teghen de ongheloovighe ghestreden: in Vranckrijck gaende op de Kroninghe des Konings Ludovici Crassi, rijdende over de Brugghe van Neelle by Meaux, is hy (zijn Paert struyckelende) daer onder gevallen en die dagen daer na gestorvē/ inden jare	1111	5078
12	Balduinus VII, toeghenaemt Hapkin, is zijnen Vader gevolght; was een goedt Richter: Hebbende voor zijn overlijden bestemt tot Successeur by testamente Karolum zijnen Neve/een zone Canuti des Konings van Denemarcken, is ghestorven in't jaer	1119	5086
13	Karolus I. ghebynaemt Bonus, heeft een vroom ende godtvruchtigh leven ghelepdet: verdreef allerley gheboeft upt zijne Landen/ is gheruft inden jare	1127	5094
14	Guilielmus Normannus, eenigh Erfghenaem van Normandien, doch van zijn erfenisse ende Hertoghdom van Normandyen door zijnen Oom Henrico, Koninghe van Enghelandt, berooft zijnde / is in dit Graefschap inghedronghen door Ludovicum Crassum, Koning van Vranckrijck: heeft inden begin gants zedigh geweest; doch mennende vast te sitten/ heeft hy zich tyrannelick en wreedt gedragen teghen zijne vianden/ twelck oock zijn verderf ghevoorsaeckt heeft. Den Adel ende sommighe Steden van Vlaenderen hebben in zijne plaetse gekoren Diederick van Elsaz, een zone Geertrudis van Vlaenderen, dochter Roberti de Vries I. twelck desen Guilielmus willende beletten/ in het beleghi voor Aelst omgebracht is/ int jaer	1128	5095
15	Diederick van Elsaz, is aldus tot het Rijck ghekomen. Hy was een seer subtijl Prince/ dapper ende wijs, heeft vier dochters in den H. Lande ghedaen; maer eer hy de vierde op-nam/ heeft hy zijnen zone Philippum als Grave van Vlaenderen inghehult; nu wederghekomen zijnde/ heeft hy zijnen zone laten bezitten/ hem selven vertreckende in het Klooster van Watene, het welcke hy selfs ghesticht hadde; starf inden jare	1169	5136
16	Philippus van Elsaz, toeghenaemt Magnus, volghde zijnen Vader. Was een voorsichtich Prince; heeft twee dochters ghedaen in Syrien, tot bystandt des Konings van Ierusalem zijnen Neve: is inde laetste dochter voor Aire ghebleven/ ende is door bevel sijner Hupsvrouwe te Clervault begraven: is sonder kinderen achter te laten overleden/ in den jare	1191	5158
17	Balduinus VIII, Grave van Henegouwen ende Namen/ is door sijn Hups-vrouwe Margaritam van Elsaz, een suster Philippi van Elsaz, door het overlijden zijns swagers ghesuccedeert. Was in rechte linie afghekomen van Balduino II. toegenaemt Montanus, verdreven door Robertum den Vries zijnen Oom. Heeft oorloogh ghevoert teghen Theodorum van Bevren, Grave van Aelst; teghen Henricum Grave van Namen, ende teghen den Grave van Nevers. Is ghestorven in den jare	1194	5161

Getal der Graven		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
18	Balduinus IX, is sijnen Vader ghesuccedeert / ende aldus is dit Graefschap van Vlaenderen wederom ghekeert aen haer rechten stamme. Is naderhandt Keyser van Constantinopolen ghekoren in den jare 1204. wierdt ghevanghen van den Koning van Bulgarien, ende na Turckyen ghesonden; gestorven zijnde/ is in Griecken-landt begraven/ inden jare	1205	5172
19	Ferdinandus van Portugael, een zone Zanchij des Konings van Portugael, wort door zijne Vrouwe Ioannam (Gravinne ende Erfghenaem deser Landen/ als zijnde de oudtste dochter Balduini IX,) de 19. Grave. Zijn Huysvrouwe heeft na zijn doodt hertrout Thomam den oudtsten zone des Hertoghs van Savoyen. Zijn eyndelick beyde sonder kinderen (sy gheregeert hebbende in als 38. jaren) ghestorven in den jare	1243	5210
20	Margarita, de outste dochter Balduini IX, is gevolght in de Graefschappē van Vlaenderen, eñ Henegouwen, weduwe zijnde van haren tweeden ende laetsten Man. Is ghetrouwt gheweest eerst aen Bochardum van Avesnes, dien haer Vader Balduinus, als hy den tocht dede na Constantinopolen, haer tot een Vooght ghestelt hadde; den welcken sy twee soonen ghebaert heeft / namelick Ioannem, wiens nakomelinghen zijn gheweest Graven van Henegouwen ende Hollandt, ende Balduinum van Beaumont. Van desen Bochardum afgescheyden zijnde/ overmits hy voor 't Houwelick Onder-diaken was gheweest/ende 'tselve verborghen hadde ghehouden/ heeft sy met believen van hare suster Ioanna, Gravinne van Vlaenderen, getrouwt Guilielmum vā Dampire, by wien sy geprocreeert heeft Guilielmum, die jongh starf/ Guidum haren Successeur/ Ioannem ende Mariam. Is ghestorven in't jaer	1278	5245
21	Guidus van Dampierre heeft met accoort ende transactie gepasseert met zijnen halven broeder Ioannem van Avesnes Grave van Henegouwen, behouden den tijtel van 21. Grave van Vlaenderen, was wijs ende voorsichtich / doch verliet hem te seer op zijne Vrienden: is te Compaigne in hechtenisse ghestorven in den jare	1304	5271
22	Robertus III, was mede Heere van Bethunes, eē wijs ende deughdigh Prince/ heeft den Koningh van Vranckrijck de Steden Rijssel ende Douay; weder in handen ghestelt: trock met Karolum Hertoge van Anjou zijnen Schoon-vader na Sicilien, teghen Manfredum, die hy met zijn eyghene handt ombracht. Heeft Yolentam van Bourgongen sijn tweede Huys-vrouwe met den toom sijns Peerts gedoot/ om dat sy Karolum zijnen zone van't eerste Houwelick vergheven hadde: Is binnen Ypren ghestorven in den jare	1322	5289
23	Ludovicus van Nevers, toeghenaemt Cressiacus, om dat hy in den slach voor Cressi omghebracht wierdt/ een eenigh zone Ludovici des Graven van Nevers, ende des Gravinnen van Rethel, succedeerde sijn Vader ende Moeder in de Graefschappen van Nevers ende Rethel; als mede in het Graefschap van Vlaenderen na Robertum van Bethunes, sijn Groot-Vader van Vaders zijde / niet teghenstaende dat Robertus van Cassel sijn Vaders broeder in't besit pooghde te komen; Is ghestorven in't jaer	1346	5313
24	Ludovicus van Male (alsoo ghenaemt van een Dorp by Brugghe ghelegen / eenigh zone des ghedachten Ludovici, ende is hem in alle de Graefschappen ghevolght: oock van weghen sijn Moeders Groot-moeder in de Graefschappen van Artoys ende Bourgongen. Was een Prince moedigh ende strijdbaer / maer te wraeckgierigh: gheregiert hebbende 38. jaren / is hy vanden Hertoghe van Berry vermoort/ overmits eenigh verschil tusschē hun geresen/ van wegen het Graefschap van Bolongen. Starf in't jaer	1384	5353
25	Philippus Audax, was de vierde zone Ioannis Valesij des Konings van Vranckrijck, ende eyghen broeder Caroli V, door welckers gifte hy Hertoghe van Bourgondien gheworden is/ ende daer na door alliancie des Houwelicks met Margaritam, eenige dochter/ ende geheel Erfghenaem des Graven Ludovici van Male; is gheweest 25. Grave van Vlaenderen, Hertoghe van Brabant, Grave van Artois, ende Heere van Salines ende Mechelen. Is te Halle in Brabant ghestorven in't jaer	1404	5371
26	Ioannes den onvertzaeghden, oudtsten zone des voornoemden Philippi ende Margeritæ, is na het overlijden sijns Vaders/ Erfgenaem geworden in alle de Landen ende Heerlickheyden/ als van Bourgongien,		

Getal der Graven.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	gen, Brabant, Vlaenderen, Artois, Salines, ende Mechelen: was een man van klepner stature/ maer van grooter courage; heeft de rebelligh Luykenaren gheſtraft. Is ghedoodt op de Brugghe van Montreau ſur Yonne, gheregiert hebbende ſijne Landen 15. jaren; is begraven in de Carthuſers te Dyon in Bourgongen.	1419	5386
27	Philippus dē Goeden, was eenigh zone Ioannis van Bourgongen, ende dien volghens Hertoghe van Bourgongen ende Brabandt, Graeve van Vlaenderen ende Artois, Paltz-grave/ Heere van Salines ende Mechelen: heeft met de Engelſen (om te beter de doodt ſijns Vaders te wreken) een Vrede aenghegaen/ het welcke groote oorloghen in Vranckrijck veroorſaeckt heeft. Heeft de rebelligh Gentenaren gheſtraft/ ēn maeckte de Luykenaren hem onderdanigh/ ruwineerde Dinant; voeghde aen ſijn heerlickheyden de Hertoghdommen van Lutſemburgh ende Limburch, met de Graefſchappen van Hollandt, Zeelandt, Henegouwen ēn Namen, (zijnde alſdoen het Huys van Bourgongen in ſijn hoochſte macht ende aenſien) heeft mede ingheſtelt de orde des gulden Vlies/ in't jaer 1419. Is eyndelick te Brugghe gheſtorven/ oudt zijnde 62. jaren/ in den jare	1467	5434
28	Karolus Audax, eenigh zone/ is ſijnen Vader in alle ſijne Heerlickheyden ghevolght: was een ſtout ende ſtrijdtbaer Prince/ die ooch by ſijns Vaders leven den Koningh van Vranckrijck in eenen ſlach by Parijs ontdaen heeft: heeft de Luykenaren (tegen haren Biſſchop/ ſijnen Neve/ rebellerende) gheſtraft. Op't eynde ſijns levens heeft hy drie ſlachtinghen verloren; d'eerſte te Morat in Zwitſerlandt; de tweede te Grangi; de derde te Nancy, alwaer hy ooch ſelfs ghebleven is/ in den jare	1477	5444
29	Maximilianus Aerds-Hertogh van Ooſtenrijck, zone des Keyſers Frederici III. troude (na het overlijden des Konings Ludovici XI) Vrouwe Mariam, eenighe Erf-dochter Karoli van Bourgongen. Hy is van den Brugghelinghen ghevanghen ghenomen gheweeſt/ ende neghen maenden langh ghehouden/ doch weder los ghelaten om de vreeſe die ſy hadden voor ſijnen Vader/ die (om hem te ontſetten) afquam. Is gheſtorven (Keyſer ghewordē zijnde) in den jare	1519	5486
30	Philippus, oudſte zone des ghedachten Maximiliani, is door het overlijden ſijns Moeders/ Erfghenaem in alle de Landen van Bourgongen, etc. ghewordē/ in den jare 1482. noch gheheel jongh zijnde/ onder de vooghdyſchap ſijns Vaders; ten welcken tijde Vlaenderen vele quaden overkomen zijn. Deſen Prince/ hoewel jong zijnde/ was van goeden verſtande; is ſeer jongh gheſtorven in Spaengien, niet ſonder vermoeden van vergift/ in't jaer 1505. ſijn Vader noch levende/ is te Grenaden begraven.	1505	5472
31	Karolus V. Rooms Keyſer/ oudſte zone Philippi Eerds-Hertoghs van Ooſtenrijck, van Bourgongen/ etc. is ſijnen Vader geſuccedeert/ noch jongh ſijnde/ in alle ſijne Heerlickheyden. Was een Prince/ die door ſijne daden meer vermaert is/ als hy door myn penne kan worden. Is in Spangien gheſtorven/ in den jare	1558	5525
32	Philippus I, Koning van Spangien, volght ſijnen Vader (behalven in't Keyſerrijck) in alle de Landen ende Heerlickheyden/ als mede in de Nederlanden: wiert gehult/ ſijnen Vader Carolo V. noch levende/ in den jare 1549. twee-en-twintigh jaren oudt zijnde: Heeft verſcheyden Gouverneuren in Nederlandt gheſonden/ onder de welcke hy veel Borgherlicke oorloghen gehadt heeft/ ſoo om de Religie/ als om de Privilegien van peder Provincie: ſo dat een deel der ſelver hun van ſijne ghehoorſaemheydt ontrocken hebben/ hun vereenight hebbende met malkanderen. Deſen Prince zich voelende op't eynde ſijns levens te zijn/ in May des jaers 1598. gaf ſijn jongſte dochter Iſabella Clara Eugenia, ten Houwelicke aen den Aerds-Hertoghe Albertum van Ooſtenrijck, ſijnen Neve; hem met eenen in gunſte des Houwelicks ghevende alle de Nederlanden, ende het Graefſchap van Bourgongen. Is gheſtorven den 13. September/ in den jare 1598. oudt zijnde 72. jaren.	1598	5565
33	Albertus Aerdts-Hertoge van Ooſtenrijck, ende Iſabella Clara Eugenia, volghens hare Donatie/ nemen poſſeſſie der Nederlanden, die noch overigh waren onder de ghehoorſaemheydt des Konings Philippi II, Vader des geſeyden Iſabellæ, met bewilligunge van haren Broeder Philippo III, tegenwoordigh Koning van Spaengien, etc. Den Aerdts-Hertogh ſochte met alle middelen de Nederlanden		

onder ſijn ghebiedt te brenghen / ſchrijvende te ſijner aenkomſte eenighe brieven / ſoo aen de Staten der Geunieerde Provintien / als aen den Voorſtelicken Prince Mauritio van Orangien, maer niets te wege konnende brenghen door deſe weghen / heeft hun met oorlogh aengetaſt: Den krijgh niet ſeer ghelucklick voerende / ende als nu verliesende / als nu winnende; slaet den Slagh in Vlaenderen, wint Oostende, ende verliest het Eylandt van Cadzant, de Steden Grave, Sluys ende Ardemburch. Doch eyndelick tot Vrede ghenegen zijnde / biedt den Staten de ſelve aen / op welcker manieren dat het ſoude moghen zijn / ſendt derhalven tot haer: van ghelijcken emploperen ſich hier toe de Koninghen van Vranckrijck ende Enghelandt. Eyndelick / nae langhe communicatien / handelingen ende diſcourſſen over ende weder / is in 'sGraven-Hage in Hollandt, in den jare 1609. ghevonden een Beſtandt ofte Treves / inhoudende / als volght:

Tractaet van 't Beſtand / gemaeckt eñ beſloten in de Stadt ende Cité van Antwerpen, den 9. April 1609. voor den tijdt van twaelf Jaren / tuſſchen de Commiſſarisen van de Sereniſſime Princen / Eerds-Hertogen Albert ende Iſabella Clara Eugenia, ſo wel in den naem van hare Majeſteyt Catholique / als den haren: met den Commiſſarisen ende Gedeputeerde van de Illuſtre Heeren Staten Generael van de Vereenighde Nederlandtſche Provincien: Ende dat door het tuſſchen comen / ende met advijs vande Heeren Ambaſſadeurs vande Koninghen den alder-Chriſtelijckſten, ende van Groot-Brittangien.

ALſo de Doorluchtichſte Princen / Eertz-Hertogen / Albert ende Iſabella Clara Eugenia / ghemaeckt hadden den vier ende twintichſten Aprilis / inden Jare duyſent ſes hondert ende ſeven / een Beſtant ende ophoudinge van Wapenen voor acht Maenden / met de Illuſtre Heeren / die Staten Generael vande Vereenichde Provincien der Nederlanden / in qualitept / ende als d'ſelve houdende voor vrye Staten / Provintien / ende Landen / opte welcke ſy luyden niet en pretendeerden: Welcke Beſtant moſte worden geratificeert / met ghelijcke verclaringhe / by de Majeſteyt vanden Catholijcken Conincklijck / voor ſo veel hem 't ſelve mochte aengaen ende die voorſz. Ratificatie / ende verclaringe overgelevert aende voorſz. Heeren Staten drie Maenden na tſelve Beſtant / gelijck gedaen is / by openе Brieven vanden achtthienden Septembris inden ſelven Jare / Ende daerenboven gegeven aende voorſz. Heeren Eertz-Hertogen / Procuratie ſpeciael den thienden Januarij ſeſthienhondert ende acht / Omme ſo in zijne / als hare namen te doen tgene ſy luyden ſouden oordeelen behoorlijck / omme te comen tot eene goede Vrede / ofte een Beſtandt voor lange Jaren: In ghevolgh van welcke Procuratie / die voorſz. Heeren Eertz Hertogen oock by hare Brieven van Commiſſie vanden ſeven ende twintichſten vande ſelve Maent genommeert / ende ghedeputeert hadden Commiſſarisen omme te handelen / ende tracteren inde voorſz. namen ende qualitepten / ende by die gelegenthept geconſenteert ende geaccordeert / dat het voorſz. Beſtandt ſoude worden verlengt ende ghecontinueert / tot verſchepden repſen / ende ſelfs den twintichſten Mey / tot het eynde vanden Jare ſeſthienhondert ende acht: Maer tot meer repſen vergadert gheweeſt zijnde / metten Ghedeputeerden vanden voorſz. Heeren Staten / die oock vanden ſelven Procuratie ende Commiſſie hadden / gedateert den vijſden Februarij des voorſz. Jaers / en hadden niet eens cunnen worden opte voorſz. Vrede / omme vele groote ſwarichenden onder henluyden ontſtaen: Ter welcker oorſaecken die Heeren Ambaſſadeurs vanden Coningen / den Alder-Chriſtelijckſten / ende van groot-Brittangien / die Chur-Furſten Paltz ende van Brandenburch / die Marck-Grave van Anſbach / ende Lant-Grave van Heſſen / geſonden opte plaetſe / van wegen die voorſz. Heeren Coningen / ende Princen / omme te helpen voorderen een ſo goet werck / ſiende dat ſyluyden ghereet waren omme te ſchepden / ende breecken die gheheele handelinghe / hadden ghepropooneert een Beſtandt voor lange Jaren / op ſeeckere conditien begrepen in een geſchrift / ghegeven van haren 't wegen / aende eene / ende andere / met begheerte ende vermaninge haer daer mede te willen conformeren / Op welcke ghemelte verſchepden andere ſwarichеden wederom ontſtaen zijnde / waren ten leſten op huyden den negenden Aprilis duyſent ſes hondert ende negen / vergadert Heer Ambroſio Spinola /

Marquis

Marquis van Benaffro/ Ridder vande Ordre vanden gulden Vliese/ vanden Raet van State/ ende vanden Oorloghe van zijne Catholijcke Majestepdt/ Maistre de Camp Generael van zijne Legers/ etc: Heer Jehan Richardot/ Ridder/ Heere van Barly/ vanden Raedt van State/ Hooft-Presidentt vanden prive Raedt van hare Hoocheden/ etc: Jehan de Mancicidor/ vanden Raedt vanden Oorloge/ ende Secretaris van zijne voorsz. Catholijcke Majestept: De eerwaerdige Pater Broeder Johan Neyen/ Commissaris generael vande Ordre van Sint Francois inde Nederlanden/ ende Heer Loups Verreycken/ Ridder/ Audiencier/ ende eerste Secretaris van hare voorsz Hoocheden/ In crachte vande brieven van Procuratie vande voorsz. Heeren Eertz Hertoghen/ omme te tracteren so in haren namen/ als inden naem vanden voorsz. Heere Catholijcken Coninc/ den inhoudt van welcke Procuratie hier na is geinsereert/ met die vanden voorsz. Heere Coninck vande eene zijde/ ende Heer Wilhelm Loduwijck/ Grave van Nassau/ Catzenelleboghen/ Vpanden/ Dietz/ etc. Heere van Bilstein/ Gouverneur ende Capitein Generael van Vriellandt/ Stadt Groeningen/ ende Ommelanden/ Drenthe/ etc: Heer Walraven/ Heere van Brederoode/ Vianen/ Burchgraef van Vtrecht/ Heere van Amepden/ Cloetinghen/ etc: de Heere Cornelis van Gent/ Heere van Loenen/ ende Meynerswijck/ Burgh-Graef/ ende Rechter van het Rijck/ ende vande Stadt van Nimmeghen: Heer Johan van Oldenbarnevelt/ Ridder/ Heere vanden Tempel/ Rodenrijs/ etc. Advocaet/ ende Bewaerder vant groote Zegel/ Chartteren/ ende Registeren van Hollandt ende West-Vriellandt: Heer Jacques de Malderee/ Ridder/ Heere/ van Heyes/ etc. eerste ende representerende den Adel inde Staten/ ende Raet van het Graefschap van Zeelant: d'Heeren/ Gerardt van Renesse/ Heere vander Aa/ van Streefkercken/ Nieulecherlant/ etc. Gellus Hillama/ Doctor inde Rechten/ Raet ordinaris inden Raedt van Vriellandt: Jehan Sloeth/ Heere van Sallick/ Drossaert van het landt van Vollenhoo/ ende Castelein vande heerlijckheyt Cuinder: ende Abel Coenders van Helpen/ Heere in Faen/ ende Cantes/ inden naem vande voorsz. Heeren Staten/ oock in crachte van hare Brieven van Procuratie ende Commissie/ van ghelijcken hier naer gheinsereert ter anderen/ Die welcke met interventie ende deur het advijs van Heer Pierre Jeannin/ Ridder/ Baron van Chagni/ ende Monthieu/ Raedt vanden Alder-Chrystelijckste Coninck/ in zijnen Raedt van State/ ende zijnen Ambassadeur extraordinaris aende voorsz. Heeren Staten/ ende Heer Elye de la Place/ Ridder/ Heere van Russy/ Burchgraef van Machault/ oock Raedt inden voorschreven Raedt van State/ ordinaris Edelman vande Camer vanden voorsz. Coninck/ Bailliu ende Capitein van Vitry le Francois/ ende zijnen Ambassadeur ordinaris residerende by de voorsz. Heeren Staten/ Heer Richard Spencer/ Ridder/ Edelman ordinaris vande prive Camer vanden Coninck van Groot-Britannien/ ende zijnen Ambassadeur extraordinaris aende voorsz. Heeren Staten/ ende Heer Rodolphe Winwoud/ Ridder/ Ambassadeur ordinaris ende Raet vanden voorsz. Coninck inden Raedt van State der voorsz. Provincien/ gheaccordeert zijn inde forme ende maniere die hier na volcht.

Articulen van 't Bestandt.

I.

IJden eersten die voorsz. Heeren Eertz-Hertogen verclaren/ so in haren namen/ als inden naem vanden voorsz. Heer Coninck/ dat sy lupden te vreden zijn te tracteeren mette voorsz. Heeren Staten Generael vande Vereenichde Provincien/ in qualitept/ ende als de selve houdende voor vrye Landen/ Provintien/ ende Staten/ op de welcke sylupden niet en pretenderen/ ende te maecken met haer inde voorsz. namen ende qualitepten/ ghelijck sy doen by dese jegenwoordige/ een Bestandt/ opte conditien hier na beschreven ende verclaert.

II.

Te weten/ dat 't voorsz. Bestandt sal wesen goet/ vast/ ghetrou/ ende onverbreeckelijck/ ende voor den tijdt van twaelf Jaren/ ghedurende de welcke wesen sal ophoudinghe van alle acten van vyantschap/ van wat fatsoen dat die zijn tusschen den voorsz. Heeren Coninck/ Eertz Hertogen/ ende Staten Generael/ so ter Zee/ andere Wateren/ als te Lande/ in alle hunlieden Coninckrijcken/ Landtschappen/ Landen/ ende Heerlijckheden/ ende voor alle haerlupder Ondersaten ende Inwoonderen van wat qualitept ende conditie die zijn/ sonder uytsonderinghe van plaetsen ofte personen.

III.

Een pegelijck sal behouden/ ende datelijck ghebruycken die Landtschappen/ Steden/ Plaetsen/ Landen/ ende Heerlijckheyden die hy jegenwoordich houdt ende besit/ sonder daerinne getroubleert ofte belet te worden/ in wat manieren dattet sy/ ghedurende tvoorsz. Bestandt: Daer onder men verstaet te begrijpen die Vlecken/ Dorpen/ Gehuchten/ ende platte Landen/ die daer van dependeeren.

IIII.

Die Ondersaten ende Inwoonderen vanden Landtschappen vanden voorsz. Heeren Coninck/ Eertz-Hertogen/ ende Staten/ sullen ghedurende dit Bestandt alle goede correspondentie/ ende vriendtschap te samen hebben/ sonder te ghedencken die offensien ende schaden die sy lupden hier voozen hebben ghehden; sullen oock mogen comen ende blijven inde Landtschappen d'een vande andere/ ende daer doen hare traffiecque/ ende commercien in alle verseeckerthept/ soo ter Zee/ andere Wateren/ als te Lande/ 't welck nochtans den voorsz. Heere Coninck verstaet

te weſen gerefiringeert/eñ gelimiteert aende Coninckrijcken/ Landtſchappen/ Landen/ ende Heerlijckheyden/ die hy houdt ende beſidt in Europa/ ende andere plaetſen ende Zeen/ alwaer die Onderſaten vande Coninghen/ ende Prinsen/ die zijne vrienden ende ghealliceerden zijn/ hebben die voorſz. traffiqué by onderlinghe bewillinge: Ende aengaende die plaetſen/ Steden/ Poorts/ ende Havenen/ die hy houdt buyten de voorſz. Limiten/ dat die voorſz. Heeren Staten/ ende hare onderſaten daer niet en ſullen moghen exerceren eenige traffijcque/ ſonder expreſſe toelatinghe vanden voorſz. Heere Conincl: wel ſullen ſy luyden d'voorſz. traffieq moghen doen (indien henluyden ſulex goet dunckt) inde Landen van alle andere Prinsen/ Potentaten/ ende Volckeren diet henlieden ſullen willen toelaten (oock buyten de voorſz. Limiten) ſonder dat den voorſz. Heere Conincl/ zijne Officieren ende Onderſaten/ die van hem dependeren/ ſullen doen eenich belet upt dier oorſaecke aende Prinsen/ Potentaten/ ende Volckeren/ die henlieden d'ſelve hebben toeghelaten ofte ſullen toelaten/ noch van gelycken aen henluyden/ noch aenden particulieré/ mettē welcken ſluyden ghedaen hebben/ ende doen ſullen de voorſz traffiqué.

V.

Ende terwijlen noodich is een goeden langen tijdt om t'adverteren den genen die buyten die voorſz. limiten met macht ende Schepen zijn/ om te deſiſteren van alle acten van hoſtiliteyt/ Is geaccordeert dat het Beſtant daer niet en ſal beginnen dan van huyden in een Jaer: wel verſtaende dat indien het advijs vant voorſz. Beſtandt daer eer can weſen/ dat van alsdan de vyandtſchap daer op houden ſal/ maer indien na den voorſz. tijt van een Jaer eenighe acte van hoſtiliteyt daer ſal zijn ghedaen/de ſchade ſal ſonder uptſtel worden ghereppareert.

VI.

Die Onderſaten/ ende Inwoonders vande Landen vanden voorſz. Heere Coninck/ Eertz Hertogen/ende Staten/doende traffiqué inde Landen/ die eene vande andere/ en ſullen niet gehouden weſen te betalen meerder rechten ende impoſitien/ als die Onderſaten/ ende die vanden vrienden/ ende ghealliceerden/ die minſt ſullen zijn beſwaert.

VII.

Sullen oock die Onderſaten ende Inwoonders vanden Landen vanden Heeren Staten/ hebben die ſelve verſeecherthept ende vryheydt inde Landen vande voorſz. Heeren Coninck ende Eertz Hertogen/ die gheaccordeert is/ aende Onderſaten vanden Coninck van Groot-Brittanien/ by het leſte Tractaet vande Vrede/ende die ſecrete Articulen/ghemaeckt totten Conneſtabel van Caſtilien.

VIII.

Van ghelijcken en ſullen die Cooplupden/ Schippers/ Piloten/ Scheepsvolck/ hare Schepen/ Coopmanſchappen/ Waren/ende andere goederen/ haer toebehoorende/ niet mogen aengeſlagen nochte gearreſteert worden/ tſy in crachte van eenich bevel generael/ofte particulier/ ende voor wat ſake dattet ſy/van Oorloge ofte anderſints/ ſelfs niet onder pretext van hem daer van te willen laten dienen voor de conſervatie ende beſchermeniſſe des Landts/ daer onder men nochtans niet en verſtaet te begrijpen die aenſlagingen ende arreſten vande Juſtitie/ deur de ordinaris wegen/ ter oorſake vande eyghen ſchulden/ obligatien/ ende bundige contracten vanden ghenen jeghens den welcken die voorſz. aenſlagingen ſullen zijn ghedaen/daer inne ghepretendeert ſal worden/ ghelyck ghebruyckelijck is/ na recht ende redenen.

IX.

Ende ten opſien vande handelinghe der Nederlandē/ende die laſten ende Impoſitien/ die gheheven ſullen worden op de koopmanſchappen: Indien hier na bevonden wort dat daer inne is excés/ ende dat die geincommodeert wort ter eerſter requiſitie/ die ghedaen ſal worden/ ter eene ofte andere zyde/ ſullen Commiſſarisen gedeputeert werden/ omme die te reguleren ende moderer en/ by gemeen advijs/ iſt doenlijck: ſonder dat daeromme het Beſtandt ſal gebroocken zijn/ indien ſluyden niet en connen accorderen.

X.

Indien eenighe ſentencien ende vonniſſen ghegheven waren tuſſchen perſonen van verſchepden partyen/ niet ghedefendeert weſende/ tſy in materie/ civile/ ofte criminele/ die en ſullen niet mogen geexecuteert werden jegens die perſonen der gherondenneerden/ nochte hare goederen/ ghedurende tvoorſz. Beſtandt.

XI.

Brieven van Marque ende repreſſalien en ſullen niet gheaccordeert worden/ ghedurende den voorſz. tijt/ ten ſy met kenniſſe van saecken/ ende in saecken/ inde welcke 't ſelve is toegelaten by de Keyſerlijcke Wetten ende conſtitutien/ ende na de ordre gheſtelt by de ſelve.

XII.

Men en ſal niet moghen aencomen/ innecomen/ ofte blyben inde Havenen/ Bayen/ Playen/ ofte Reeden vanden Landen/ d'eene vande andere/ met Schepen ende volck van Oorloghe/ in getal 't welck ſoude mogen ſuſpitie gheven/ ſonder verlof ende toelatinge vanden ghenen/ onder de welcken de voorſz. Havenen/ Bayen/ Playen/ ende Reeden zijn/ ten ware men gedreven werde deur tempeeſt/ ofte ghedronghen werde't ſelve te doen deur noodt/ ende omme te ſchuwen eenighe periculen vander Zee.

XIII.

Die ghene opten welcken die goederen zijn aenghеſlaghen ende geconfiſqueert/ ter oorſaecke vanden Oorloghe/ ofte hare erfgenamen/ ende die haer recht hebben/ ſullen gebruycken die ſelve goederen ghedurende het voorſz. Beſtandt/ ende ſullen die poſſeſſie van dien aennemen by haer eygen authoritept/ ende in crachte van dit Tractaet/ ſonder dat van noode ſy te hebben recours aende Juſtitie: niet tegenſtaende alle incorporatien voor den Fiſque/ verpandinghe/ ghedaen gifften/ tracktaten/ accoorden/ ende tranſactien/ ende wat renuntiatien ſoude moghen geſtelt zijn inde voorſz. tranſactien/ omme upt te ſlupten van een ghedeelte vande goederen/ den ghenen die de ſelve behoozen toe te comen: niet laſte nochtans datſe daer van niet en ſullen moghen diſponeren/ nochte de ſelve beſwaren ofte verminderen/ hangende den tijdt van 't voorſz. gebruyck/ ten ware ſluyden verworven hadden toelatinghe vande voorſz. Heerē Eertz-Hertogen ofte Staten.

XIIII.

't Welck oock plaetſe hebben ſal ten prophte vande Erfgenamen van wylen de Heere

Prince

Prince van Oranien/ selfs voor de rechten die sy hebben inde Salines van het Graefschap van Bourgongne/ die henlieden sullen weder gegeven ende ghelaten worden/ selfs metre Bosschen die daer van dependeren. Ende aengaende het proces van Chastelbelin/ gheinstitueert by het leven van wylen den voorsz. Heere Prince van Oranien/ int Hoff van Mechlen/ jegens den Procureur generael vanden Catholyncken Conincx/ die voorsz. Heeren Eertshertoghen beloven ter goeder trouwen henlupden te doen gheven Justitie binnen een Jaer/ na dat verbolcht by hen sal wesen ghedaen/ sonder eenige uytstel in alle rechtveerdichept ende sinceritept.

XV.

Indien die Fisque heeft doen vercoopen vande eene ende andere zyde eenighe geconfisqueerde goederen/ die gene/ die welcke die souden behooren upt crachte van het jegenwoordich tractaet toe te behooren/ sullen ghehouden wesen haer te contenteren/ met interest vanden prijs jegens den penninck sesthien/ omme t'elcken Jare/ ghedurende het Bestandt/ betaelt te worden/ op de naerstichept vanden genen die besitten de voorsz. goederen: anderssins sal hen lupden geoorloft syn hen te addresseren aende vercochte gronden ende erven.

XVI.

Maer indien de voorsz. vercoopinghen gedaen waren by Justitie/ voor goede ende wettelycke schulden vanden geenen die de voorsz. goederen plegen toe te behooren voor de confiscatie/ 't sal henlupden geoorloft syn/ ofte hare erfgenamen/ ende recht vanden selven hebbende/ die na haer te nemen/ betalende den prijs binnen een Jaer/ te reeckenen vãden dach van het jeghenwoordich tractaet/ na welcken tijt sy lupden daer toe niet meer en sullen ontfangen worden. Ende de voorsz. nemminghe ende vercoopinge by haer ghedaen zynde/ sullen sy lupden daer van mogen disponeren gelyck haer goetduncken sal/ sonder dat van noode sal wesen te verwerven eenige andere toelatinge.

XVII.

Men en verstaet nochtans niet de voorsz. na haer nemminghe plaetse te geven voor de vercochte huysen/ om dese oorsaecken gheleghen inden Steden/ omme de groote incommoditept en notable schaden/ die ontfanghen souden de verckrijgers/ ter cause vande veranderinghen ende reparatien/ die sy lupden souden moghen gedaen hebben inde voorsz. huysen/ daer van die liquidatie soude wesen te seer langh ende beswaerlych.

XVIII.

Ende soo veel aengaet die reparatien ende verbeteringen/ gedaen aen andere vercochte goederen/ daer van die hercoopinge is toegelaten/ indien die worden gepretendeert/ de ordinaris Rechters sullen recht doen met kennisse van saecken/ blyvende die gronden ende erven gehypothequeert voor de somme daer toe die verbeteringen sullen worden geliquideert/ sonder dat nochtans geoorloft sal wesen aende voorsz. coopers te ghebruycken recht van retentie/ omme daer van betaelt ende voldaen te wesen.

XIX.

Indien eenige fortificatien ofte publicque wercken gedaen zyn/ vande eene ofte andere syde/ met toelatinge ende authoritept van de superieurs/ inde plaetse daer van restitutie behoort gedaen te worden/ voor het jeghenwoordich tractaet: De eyghenaers van dien sullen ghehouden wesen haer te contenteren/ met de estimatie die gedaen sal worden by de ordinaris Rechters/ so van de voorsz. plaetsen/ als vande Jurisdictie die sy daer hadden/ 'ten ware partyen onderlinge accoordeerden.

XX.

Aengaende die goederē van Kercken/ Collegien/ ende andere Pieuse plaetsen/ ghelegen inde vereenichde Provintien/ de welcke waren Leden dependerende vande Kercken/ Beneficien/ ende Collegien die zyn vande ghehoorsaemheyt vande Eertshertogen/ 'tgene niet vercocht en is geweest voor den eersten January 1607. sal henlupden weder gheghegheven ende gherestituert worden/ ende sullen daer inne weder commen/ oock by haer eygen authoritept ende sonder behulp van Justitie/ omme 't selve te ghebruycken ghedurende het Bestandt/ ende sonder daer van te moghen disponeren na dat hier voorsen gesept is. Maer voor den ghenen die vercocht zyn voor den voorsz. tyt/ ofte gegeven in betalinge by de Staten van eenighe Provincie/ die rente vanden prijs sal haer betaelt worden t'elcken Jare/ naer advenant den penninck sesthien/ by de Provincie die de voorsz. vercoopinge sal hebben ghedaen/ ofte de voorsz. goederen ghegeven in betalinghe/ ende oock gheassigneert in sulcke maniere/ dat sy mogen wesen verseeckert. Van ghelycken sal ghedaen ende gheobserveert worden vande syde vande voorsz. Heeren Eertz-Hertoghen.

XXI.

Die genen aen den welcken die gheconfisqueerde goederen behooren gherestituert te worden/ en sullen niet gehouden wesen te betalen eenighe achterstallen van renten/ lasten/ ende devoiren/ specialick gheassecteert ende gheassigneert op de selve goederen/ voor den tyt dat sy lupden die niet en hebben gebruyct. Ende so sy lupden verbolcht ofte ghemoept worden vande eene ofte andere syde/ sullen worden gherenvoyeert/ als gheabsolveert.

XXII.

Men en sal oock niet mogen pretenderen voor die goederen die vercocht ofte geaccoordeert zyn/ omme ghedyckt ofte herdyckt te worden/ anders als die obstallen daer voren die possesseurs hen hebben verbonden by de tractaten daer toe gemaeckt/ met den interest vande gefurneerde penningen/ indien eenige gegeven zyn/ oock na advenant vanden penninck sesthien/ als boven.

XXIII.

Die jugementen ghegeven/ omme die goederen ende rechten geconfisqueert/ met partien die ghelent hebben den Rechter/ ende wettelyck zyn ghedefendeert ghewest/ sullen houden/ ende en sullen de gerondemneerden niet ontfanghen worden om die tegen te seggen/ 'ten ware deur ordinaris wegen.

XXIIII.

Die voorsz. Heeren Eertshertoghen ende Staten/ sullen committeren elck int zyne: Die Officiers ende Magistraten tot de administratie van de Justitie ende politie inde Steden ende stercke plaetsen/ de welcke deur het jegenwoordich tractaet behooren gherestituert te worden aende proprietarissen/ omme die te ghebruycken ghedurende het Bestandt.

XXV.

Die meublen geconfisqueert/ en die vruchten die vervallen zyn voor het besluyt van het jegenwoordich tractaet/ en sullen niet sub-

jeckt weſen tot reſtitutie.

XXVI.

De actien mobilliairen/ de welcke ghemitteert zijn bp den voorſz. Heeren Eertſ-Hertoghen ofte Staten/ tot pꝛoffijte van particuliere ſchuldenaers/ voor den eerſten January ſeſthienhondert ende ſeven/ ſullen blijven uptghedaen vande eene ende andere zijde.

XXVII.

Den tijt die gelooven heeft ghedurende den Oorloghe/ te beginnen ſedert den Jare 1567. en ſal niet ghereeknt worden omme te maecken pꝛeſcriptie tuſſchen den genen die waren van verſcheyden partyen.

XXVIII.

Die gene die ghedurende den Oorloghe vertrocken zijn in neutrale Landen/ſullen genieten de vruchten van dit Beſtant/ ende ſullen moghen woonen daer hun 'tſelfde goet dunckt/ ſelfs wederkeeren in hare oude woonplaetſen/ omme daer te wonen in alle veerkerheyt/ onderhoudende de Wetten vanden Landen/ ſonder dat ter oorſake van hare woninghe (die ſp lupden ſullen doen in wat plaetſe dattet ſp) hare goederen ſullen mogen werden aenghe ſlagen/ ofte ſp lupden ghepꝛiveert van het ghebꝛuyck der ſelver.

XXIX.

Daer en ſullen gheen nieuwe Forten ghemaeckt worden/ ghedurende 't voorſz. Beſtant inde Nederlanden/ vande eene ofte andere zijde.

XXX.

Die Heeren van den huyſe van Naſſou/ en ſullen niet mogen werden vervolcht ofte gemoleſteert/ in haer perſoonen ofte goederen/ gedurende 't voorſz. Beſtandt/ voor de ſchulden gecontracteert bp wylen de Heere Prince van Oranghien/ ſedert den Jare vijfthienhondert ſeven ende tſeſtich af tot ſijn overlijden toe/ noch voor de verballen laſten/ gedurende het ſaiſiſſement ende annotatie der goederen/ die daer mede waren belaſt.

XXXI.

Indien eenighe contraventie van dit Beſtant gedaen ware deur eenige particulieren/ ſonder bevel vanden voorſz. Heeren Coninck/ Eertſhertoghen/ ofte Staten/ die ſchade ſal worden ghereparеert ter ſelver plaetſe daer die contraventie ſal weſen ghedaen/ indien ſp aldaer werden achterhaelt/ ofte wel tot hare woonplaetſe/ ſonder dat ſp lupden elders ſullen moghen vervolcht worden in hare lichamen ofte goederen/ in wat manieren dattet ſp. Ende en ſal niet gheoorloft weſen te rommen tot de wapenen ofte breecken van dit Beſtandt ter oorſake van dien: maer ſal wel toeghelaten zijn ingevalle van openbare weygeringe van Juſtitie hem te voorſien/ gelijck ghebruyckelick is/ bp brieven van marcque ofte repreſalien.

XXXII.

Alle onterffenиſſen ende diſpoſitien gedaen in haet vander Oorloghe/ zijn verclaert nul/ ende gehouden als niet geſchiet.

XXXIII.

Die onderſaten ende Inwoonderen der Landen van den Heeren Eertſhertogen ende Staten/ van wat qualitept ofte conditien die ſijn/ zijn verclaert capabel omme te ſuccederen/ die eene d'andere/ ſoo deur teſtament als ſonder teſtament/ na de rouſtumen vande plaetſe; ende indien eenighe ſucceſſien hier te voren verballen ſijn aen eenige vande ſelve/ ſp ſullen daer inne werden gehanthout/ ende geconſerveert.

XXXIIII.

Alle gevangens van Oorloge ſullen ontſlagen werden vande eene ende andere ſpde/ ſonder te betalen eenich rantzoen.

XXXV.

Ende ten eynde het jeghenwoordich tractaet te beter mach worden onderhouden/ beloven reſpectivelick die voorſz. Heeren Coninck/ Eertzhertogen ende Staten/ die goede hant te houden/ ende gebruycken hare macht ende middelen een pegelick inden ſynen/ omme te maecken die paſſagien bp/ ende die Zeen ende revieren navigabel ende veerker/ jegens die incurſien van Meutmakers/ Zeeroovers/ Loopers/ ende Roovers/ ende indien ſp lupden die kunnen apprehenderen/ die ſelve te doen ſtraffen met rigeur.

XXXVI.

Beloven boven dien niet te doen jegens ofte in pꝛejuditie van dit jeghenwoordich tractaet, nochte gedogen gedaen te worden/ directelic ofte indirectelich; ende indient ghedaen ware/ 'tſelve te doen repareren ſonder eenige ſwaricheyt nochte uptſtel. Ende tot onderhoudinge van alle 'tgene voorſz. is/ verbinden ſp henlieden reſpectivelijck (ſelfs die voorſz. Heeren Coninck ende Eertzhertoghen hare ſucceſſeurs) ende voor de bundicheyt vande ſelve verbintenиſſe/ renuncieren alle wetten/ rouſtumen/ ende andere ſaecken daer jeghens ſtrydende.

XXXVII.

Dit jeghenwoordich tractaet ſal gheratificeert ende geappꝛobert worde bp den voorſz. Heeren Conine/ Eertzhertogen eñ Staten/ eñ die brieven van ratificatie vande voorſz. Heeren Eertzhertoghen ende Staten bp de eene den anderen overgelevert in goede ende behoorlijcke forme/ binnen vier daghen. Ende aengaende de ratificatie vande voorſz. Heere Koninc/ de voorſz. Heeré Eertzhertogen hebben belooft ende ſullen gehouden weſen tſelve te geven binnen drp maenden/ oock in goede ende behoorlijcke forme/ ten eynde de voorſz. Heeren Staten/ hunne Onderſaten ende Inwoonderen/ moghen gebruycken het voorſz. Beſtandt volcomelijc ende in alle verzekertheyt.

XXXVIII.

Het jegenwoordich Tractaet zal alomme daer zulex behoort gepubliceert worden/ terſtont na dat de ratificatie ſal weſen gedaen bp den voorſz. Heere Eertzhertoghen ende Staten/ ceſſerende van alſnu alle acten van vpantſchap.

ALdus ghedaen ende ghеſloten inde Stadt ende Cité van Antwerpen, den voorſz. 9. April, int jaer 1609. ende gheteeckent by den Heeren Ambaſſadeurs vande Koningen den Alderchriſtelickſten, eñ van groot Britagnien, als middelaers, ende den Gedeputeerden vande Heeren Eertzhertogen ende Staten: Was onderteeckent

P. Iannin, Elye de la Place, Ri. Spencer, Rodolphe Winvvood, Ambroſio Spinola, le Preſ. Richardot, Iu. de Mancicidor, Fr. Iehan Neyen. L. Vereycken, Louys Conte de Naſſau, W. van Brederode, Cornelis van Ghent, Iohan van Oldenbarnevelt, I. de Malderee, G. de Reneſſe, G. Hillama, Iohan Sloeth, Ab. Coenders.

VER-

VERHAEL

Van den Staedt der

NEDERLANDEN,

Onder 't gebiedt der H. M. H. Generale Staten van de Geunieerde Provintien.

Kort Inhoudt:

1. Getal ende Beschrijvinghe der Landen ende Heerlijckheyden / die de Staten der Geunieerde Provincien besitten in Nederlandt. 2. Gelegenthedt des Eylandts van Zeelandt, ende de omliggende plaetsen / met hare ghebruycken ende grensen. 3. Beschrijvinghe van Hollandt, ende zijne vooraemste Steden. 4. Van't Hertoghdom van Gelderlandt, ende zijn Steden. 5. Van Over-Yssel. 6. Vtrecht. 7. Oost-Friesland. 8. Ende Groeningen. 9. De gestaltenisse der voornoemder Lantschappen: hare goede Locht / ende vruchtbaerheyt. Van welck natureel ende humeur de volcken deser Landen zijn: als mede de grootte des lichhaems der inwoonlingen van Hollandt. 10. Grooten rijckdom der Staten van de Geunieerde Provincien; waer van daen de selve is hercomende. 11. De vooraemste Sterckten / Forteressen ende Schansen deser Landen. 12. Hoedanigh de forme des Gouvernements sy: de maniere van hare Staten op de vergaderinghen te beroepen: Hoe de saken aldaer door de seven Provincien verhandelt worden. 13. Van de Staten der Provincie van Hollandt: de forme om die te vergaderen: welcke Steden aldaer vergaderen; ende de vooraemste poinckten / waerom die gemeenlijcken beroepen worden. Van den Hoogen Raedt ende Reecken-Kameren des selven Lants. 14. Van de Staten des Graefschaps van Zeelandt. 15. Van het Sticht van Vtrecht, ende zijne Leden. 16. Van de Staten van Vrieslandt, in drie quartieren verdeylt: als mede van de plaets daer hare vergaderingen ghehouden worden. 17. Den Staet van Over-Yssel, bestaende upt drie Jurisdictien. 18. Den Staet ende Borgherlijcke Policy / der Stadt Groeningen ende Ommelanden. 19. Haren Gods-dienst. 20. Genealogie der Graven van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt.

VOor soo vele het ghene men gemeenlicken noemt de Staten Generael der geunieerde Nederlandtsche Provintien / een specie eens Republijcqs is / ende dat den Koning van Spaengien, met de Aertshertogen Albertus van Oostenrijck, met hun / als met Souverein ende vrye Provintien / op de welcke sy-luyden niets en wisten noch en hadden te pretenderen / gehandelt hebben: Te meer oock / om dat de Aertshertoge berepdt is geweest / in den jare 1609. na den besloten Treves de Titelen van Grave van Hollandt, Zeelandt, Zutphen, Vrieslandt, &c. af te leggen; dunckt my gantsch nodich te zijn / de selve hier mede / als een Staet ende Republique in te voeghen / ende van de selve / als oock van hare hoedanigheyden / ten naesten (gelijck ick selve / alhier zijnde vernomen ende gesien hebbe) te schrijven. Ick sal dan beginnen van de optellinge der Landen ende Heerlickheyden / die sy tegenwoordelick besitten / ende daer na eens peders bysondere beschrijvinge vol-trecken.

De H. M. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlantsche Provincien besitten teghenwoordigh de Graef-schappen van Hollant, Zeelandt, Vrieslandt, ende Zutphen; de Heerlickheyden van Vtrecht, Overyssel, Groeningen ende Ommelanden; drie quartieren des Hertoghdoms van Gelderlandt, met noch eenige parcelen in Brabandt, ende Vlaenderen: Alle welcke Landen / in tijde van oorlogh / aen de geunieerde Staten hare opgelepde contributien opbrachte.

Mauritz Prince van Orangien, Grave van Nassau, Catsenellenboghe Vianden Dietz. Meurs, Marquis van der Vere ende Vlissingen, Baron van Cuyck Lecke en Polanen etc.

II. Beschryvinge van Zeelandt.

Zeelandt met de andere gebuyrige Eylandekens/ zijn gheleghen tusschen de monden der Rivieren Schelde ende Mase; ende hebben tot limiten ten Noorden Hollandt, ten Oosten Brabandt, ten Zuyden Vlaenderen, ende ten Westen de Nederlantsche Zee. De Zeeusche Eylanden zijn seven in getal; van de welcke drie aen d'ander zyde des Schelds/ aen de cant van Brabandt, leggen; ende worden derhalven de Oostersche Eylanden ghenoemt/ namelijck/ Schouwen, Duyvelandt, ende Tolen: ende vier op dese zijde de Schelde na het Westen/ als Walcheren, Zuytbeverlandt, Noortbevelandt, ende Wolfers-dijck. Van de Eylanden aen gheen zijde de Schelde, is Schouwen het grootste: zijnē om-gang is tegenwoordigh sevē mijlē/ doch heeft in voortijden veel groter geweest/ eñ van Noort-beveland alleenlic met eē kleyne engte gescheydē. Zijne voornaemste Stedē zijn Brouvvershaven ende Ziericzee. Men meēt dat Ziericzee de oudste Stadt vā gants Zeelandt soude wesen/ is gebout in den Jare 1349. van een sekere Siringue: Sy heeft langē tijt seer vernaemt eñ geacht geweest/ vā wegen sijne goede haven/ ende grote aencomste van Kooplupden: maer tsedert dat de Haven met zand gestopt is geweest/ en is sy so seer niet geacht geweest. Brouwershavē en heeft nauwelicx anders gene Inwoōderē/ als Visseren/ die hun met dē vang des selfs geneerē.

Van de Eylanden Schouwen.

Duyvelandt is vier mylen in den omgang: ende heeft niet anders/ als Dorpen. In den Jare 1530. was het selve van de ongenadige baren des bolderenden zees overdeckt/ maer is weynich tijds daer na wederom een luttel daer af bevrijd geweest. Duyvelandt.

Tolen is dicht aen Braband gelegen/ ende met Tolen.

met een ſmalle engte van het vaſte Land geſchepden. Van de Stadt Tolen, die daer alleene in gelegen is / heeft het ſijnen name. Niet verre hier van daer zietmen het vermakelijcke Eplandeken / genaemt S. Maertenſdijck,

Walcheren. Aen deeſ zijde de Schelde, na het Weſten toe / is het voornaemſte Epland Walcheren, twelck ten Oſten na Braband ziet / ten Zuyden na Vlaenderen, ten Weſten na Engeland, ende ten Noorden na Holland. Dit is het Hooft-Epland vant gantſche Zeelandt, weſhalven het meeſte van alle luyden voor Zeelandt alleen ghenomen ende ghenoemt wordt. Want van duyſent vreemdelingen / die aldaer na toe gaen / en iſſer moghelick nauw eenen / die aldaer komt met rechte kennisſe van den naem deſ Eplands. Het heeft tien mijlen in den omgang: ſijne Steden zijn Middelburgh, Vliſſingen, Vere, ende Armuyden. Daer zijn oock eenige Dorpen. Middelburgh is een zeer ſchone Stadt / verciert met ſchoone huyſen ende gebouwſelen / onder de welcke het Stadt-huys oock mede wel genoemt mach worden. Tijne ſtraten ende plaetſen ſijn ſchoon. De Borſe der kooplupden is niet te miſprijſen: heeft een wel-verzekerde Haven / zijnde over weynige jaré noch met eenen Juham in de ſtadt verbetert. Alhier is het Hoff des Graeffelickheyts van Zeelandt, ſoo dat den Kooplman ende Raetſheer des Stadts vermakelickheyt beyde ten vollen ſmaken mogen; dies den inwoonder dit volgende gedicht met onbekleumden monde geſtadich herſingen mogen:

De Wereldt ken mijn roem. Waer vindt-men mijns gelijck?
Ick ben in dobbel goet en nuttigheyden rijck:
Want hier *Lycurgus* vvoont, om ſtellen ſachte Wetten,
Waer na elck ſijn ghemoet gheruſt can neder-zetten.
Dit goet met nut vermengt den koopman nering graegh,
Die by my ſijne ſchat te coop biedt alle daegh:
D'een raetſlaeght binnen's Stadts; en d'ander vveet van buyten
Veel vvaren halen, om hier binnen's huys te ſluyten,
Waer is dan noch een Stadt hier in ons Nederlandt,
Daer deſer beyder Stoel ſoo vaſte ſtaet geplant?
Des moet ick (doch voor al u loov' ick Heer der Heeren)
Dees dobbel Goden ſteeds met danckbaerheyt vereeren.

Vliſſingen is mede een ſchoone Stadt / voornemelick nu de ſelve in dit Beſtandt vergroot is; hare Veſten worden van de zeegolven beſpoelt. D'uytſtekende Hoofden aen de Vlaemſche kant maken een zekere haven voor den Stuyrman / ſoo datmen met groote ſchepen oock vol-geſeylt tot binnen in de ſtadt varen kan.

Armuyden is een kleyn Stedeken / ende weynich neerings hebbende / vermits de toegroeyinghe ſijns havens. Tſedert den Treves is aldaer verordonneert een paſſage om naer Hollandt te varen / op dat de ſtadt te levendiger / ende in neering een weynich toenemende worden zoude.

Vere ofte Camp-vere maect met Vliſſinghen een Marquiſaetſchap / toebehoorende tegenwoordigh Mauritio, den Prince van Orangien; begint in neeringe wyt toe te nemen / om zijns welgelegen havens wille. De Stadt is niet ſeer groot / ligt 2. mijlen van Middelburgh. Een merckwaerdige zake is in dit Eplandt van Walcheren, namelick dat men aldaer / van d'eene ſtadt tot d'andere / op geraſſinde ſtraten te voet can gaen ende keeren / ſo van Middelburgh na Vliſſingen, na Armuyden, ende na Vere. In dit Eplant is mede gelegen het ſterck Fort ende Kaſteel van Rammekens, voor het welcke alle voorby-varende Schepen ſtrijcken moeten.

Zuydt-bevelandt. Zuydt-bevelant is tamelicken groot / uytziende na de Rivieren van Brabandt ende Vlaenderen, doch heeft tſedert eenighe jaren ſo vele ſchaden geleden / dat het wel de helft kleynder is. De ſtadt Romerſwale ſchijnt daer af geruut te zijn / ende is ronts-om met de Zee omringt / ende en beſtaet niet / dan in handelinghe van't Zout. In deſe Stadt pleghen eertijdts de Graven van Zeelandt haren eedt te doen. Aen de weſt-zijde deſes Eplandts ligt de ſtadt Goes, op den mont van de Schenge: Is een Stadt / die vermakelicker als groot is, ende is alleé in dit Eplandeken gelegen.

Noordt-bevelandt. Noordt-bevelandt met de Stadt Corchenee, ende veel Dorpen / is overrompelt van des waters dulheyt / in den jare 1532. maer wort allengſkens wederom wat aengewonnen.

VVolfertſdijck. Wolfertſdijck is een kleyn Eplandeken / niet meer als twee Dorpen op hebbende.

Ende om gheheel Zeelandt ghelijck te nemen / heeft het 10. Steden / ende weynich meer als hondert Dorpen. Deſe Provincie vele gheleden hebbende / alle ſijne oft overweldight door honger / oft belegert; de dijcken meeſt doorgheſteken / ſoo dat men met ſchepen op het platte land voer / heeft hem eyndelijcken daer door gereddert / ſchepende upt de ellenden / ende bloeyende wederomme in neeringe / volck ende ſchepen / volgens hare Devijſe / Luctor & emergo.

III. Beſchrijvinge van Hollandt. Hollandt heeft ten Weſten de Engelſe zee / ten Noorden de Noordt-zee / ten Oſten de Zuyder zee / ende 't Stricht van Vtrecht, ten Zuyden ſiet het na Zeelandt. Tijnen omgang is van 60 mijlen: ſijne breedde is kleyn; aengheſien dat een Kepſigher in het midden deſ Landts ſtaende / in drie uyren tijdts daer upt kan raken. Tijne Steden zijn Dordrecht, Delft, Leyden, Haerlem, Amſterdam, Rotterdam, Goude, Naerden, Schoonhoven, Oudewater, Gorcum, Woerden, Weſep, Muyden, Purmereynde, Monickendam, Medenblick, Edam, Hoorn, Enckhuyſen, Alckmaer, Briel, Schiedam, Yſſelſteyn, Vianen, Aſperen, Heukelom, Leerdam, &c. De vlecken die Stadts gherechtighheyden ghenieten / zijn Vlaerdingen, Hage, Beverwijck, Nieupoort, Gravezande, ende meer andere.

Dordrecht,

Henricus Fredrick gebooren Prince van Orangen Grave van Nassau etc.

Dordrecht is de eerste vande ses groote Steden: is veel langher dan breedt/hebbende twee lange straten/ behalven veel kleyne/ die mede gheheel schoon zijn; is ghelijck een Eylandt van het vaste Landt ghescheurt: Heeft den Stapel van de Wijnen/ ende Steen/ die den Rijn ende Mase afkomen/ op de welcke het bequaem gheleghen is/ verciert met een nieu Hooft ende inham/ om de zeylende Schepen bequamelick t'ontfanghen.

Haerlem is de tweede vande ses groote Steden/ is groot ende vol betimmert met lustige ende schoone Huysen. Heeft een Kercke/ghenaemt na S. Bavo, die gehouden wort voor het konstighste stuck wercks dat in gantsch Hollant is/ de Reviere Sparen loopt dwers door de Stadt/ ende deylt de oude vā de nieuwe Stadt/welcke Rivier in de Stadt seer wijdt eñ diep is/ komende uyt het Haerlemer-meer, eñ loopende in het Y; De Stadt heeft schoone ende puntighe straten ende graften/ lustigh ende vermakelick/ light in bequame beemden aen de Noordt-zijde; aen de West-zijde heeftse de Duynen tot by hare poorten/op een halve mijle na/ vermengt evenwel met schoone weyden; aen de Zuydt-zijde de Haerlemer-Meyr met den Hout (zijnde een kleyn/ doch vermakelick ende lustigh Bosken) eñ Duyn-kant; ten Oosten schoone Beemden/weyden ende het Meyr. De konst van Weverye is aldaer gantsch bloeyende/ soo dat meer als vier duysendt Ghetouwen/ ende aen de selve over de 12000. persoonen werckende sijn. In uytmuntende Schilders bloeyt sy mede. De E. konst der Druckerye is aldaer ghevonden. Heeft een schoone Marct/Stadt-huys/Vleys-hal/Waegh/ Vis-

Wis-marckt/ Godts-hupsen/ veel Brouwerpen/ ende andere lustigheyden meer/ dies dit volghende Ghedicht tot haren lof een weynigh ghepast kan worden:

Onsen Hout my steedts laet hooren
Veelderley ghetuyreluyr:
'tHooghe Landt gheeft Garst en Koren,
En mijn Veen brengt Turf aen't vuyr;
Siet, de Duynen vol Konijnen,
D'Weyden vette Beesten voen,
'tArbeydts-volck bereydt mijn Lijnen,
En vvat ick meer heb van doen;
'tMeyr voedt oock (tot mijn verlusten)
Meestderhandē soete Vis,
Wie sou niet vvenschen dan tot Haerelem te rusten,
Daer sulcks (ja noch veel meer) vol-op te krijgen is.

Amsterdam terght rechte voort de schoonste steden van Europa, so van schoone gebouwen/ als van Schipvaert/ rijckdom/ ende grootte/ pronckt met hare op-het-Water-getimmerde Beurs/ treffelicke Wagen/ groote Schepen eñ Godts-hupsen. Het nu laetst-ghetimmert werck heeft de cierlickste Hupsen/ rechtste straté/ ende bequaemste Burghwallen. Alderhande konsten bloepen aldaer. Den Eems loopt tot in de Stadt/ ende verdeplt zich met een wijden arm. Alhier woonen niet alleen Engelsen/ Schottē/ Francopsen/ Italianen/ Spangiaerden/ Portugesen/ Polen/ Denen/ Sueders/ Norwegers/ Lijflanders ende Hoogh-duytsen; maer oock Indianen/ Americanen/ Barbarossen/ ende Moren. Sy prijst haer selven ghenoegh/ so datse mijnen lof verder niet van noode heeft.

Leyden is ghelegen op den arm des Rijns, die int midden des Stadts een Eylandt maeckt. Dese Stadt en schijnt niet anders dan ghezaepde Eylandekens te zijn: Heeft de puntighste straten van Hollandt, pronckt met een schoon Stadts-hups/ Universitept ende Burght; een Kasteel (soo sommighe willen) der Romeynen in dese Landen: heeft mede seer schoone Poorten; light in een vermakelick dal/ aen d'een zijde schoon Korenlandt/ ende aen d'ander zijde vette Weyden. De Saeyneering is aldaer in grootē aensiē.

Delft light aen de Riviere Schie, pleeght in Brouwerpen uptemunten te zijn/ doch nu heeft Haerlem hun dry veel onttrocken. Pronckt met puntige Burghwallen/ Kerctoren/ ende groote Marckt; De zeevaert begint mede aldaer eenigē aenwas te krijgē.

Rotterdam wordt bespoelt van de Mase, is scheepryck/ light op de Riviere Rotte; Is een schoone Stadt/ tamelicken groot: Den handel na Oosten ende Westen wort aldaer sterck ghedreven.

Goude is een oude Stadt/ ligghende op de Riviere Yssel, alhier worden op een Kasteel de Privilegien der Statē van Hollandt bewaert. Is eē vermakelicke Stadt/ bloeyende in neering ende welvaert. Heeft een schoone Kercke/ Marckt/ ende Stadt-hups daer in't midden staende.

Schiedam light op de Riviere Schie, is een kleyn doch proper Stedeken; de Haringvaert wort aldaer seer ghehandthaeft.

In Noordt-Hollandt liggen drie schoone ende wel-vermaerde steden/ als Hoorn, Alcmaer ende Enckhuysen, met noch eenighe kleyne Stedekens/ die min vermaert zijn: Hoorn is de hooftstadt van Noort-Hollant, (welck quartier des Lants oock West-Vrieslandt ghenoemt wordt) aldaer is een Munte. De Stadt is bloeyende in zeevaert ende schepen: wel bewoont/ ende heeft rijcke inwoonderen. Alckmaer is een cierlicke Landt-stadt/ hebbende doch vele Meyren rondtsom sich; heeft sich dapper ghequeten ten tijde huns laetsten beleghs/ in den jare 1573. van Don Frederico, sone des Hertogen van Alba. Enckhuysen is om sijnen Haring-vang seer neering-rijck: is op den hoeck van de Zuyder-zee gheleghen.

Van alle openе vlecken/ die Stadts Privilegien ghenieten/ is 's Graven-Hage de vermaertste/ grootste/ schoonste/ ende vermakelickste: hebbende aen de Noordt-oost-zijde een wel-beplandt ende om-hepningt Bos/ zijnde vol veelderley Wildt-vangh: van de West tot de Noordt-oost-zijde toe omcingelt met Konijn-rijcke Duynen: van de Oost-zijde tot de West-zijde toe met schone Beemden/ Hofsteden ende grasghevende Weyden beset. Is verciert met het Hof der Generaliteyt/ Rekenkamer/ ende Hooghen Raedt; als mede met het Hoff van Hollandt ende sijne dependenten; den Raedt van Brabandt is aldaer mede. Hier is oock de ordinaririse Woon-plaetse ende de Hoven des Voorsten Mauritij Prince van Orangen, etc. Gouverneur ende Stadthouder der gheunieerde Provincien/ etc. oock des Graven Henrici van Nassou, etc. vele krijghs-oversten onthouden zich hier oock/ om de soetigheydt des lochts/ ende wel-ghelegenthept des plaets: ghelijck oock doet het puyck des Adels van den Lande/ Presidenten/ Raedts-heeren/ Ambassadeuren/ etc. 'twelck voorwaer gheen kleyne neeringhe sijnen Inwoonderen en gheeft. Teghen woordigh/ nu het met een breede gracht ende optreckende valbruggen omcingelt is/ wordt het naest Amsterdam de grootste plaetse van Hollandt gheacht: Is byna gantsch voltimmert met schoone ende voortreffelicke Hupsen. Het Voorhout ende den Vyverbergh vercieren de wandel plaetsen van binnen/ die daghelicks ghelijck als met Josseren/ Adel ende Karotsen/ bezaept zijn. Op het Hof is een groote Sale/ alwaer de triumph-teyckenen tot een eeuwighduyrende memorie ghehanghen zijn. Aldaer is oock veelderhande vreemdigheyt ende kostelickheydt/ ghelijck op de Borse van Amsterdam, te koop: so dat dese plaets ghelijck als een Peerle in Hollandt uptsteekende is.

Vlaerdinghen, vermaerdt voor de oudtste Stadt van Hollandt, is ghelegen aen de Mase,

Mase, hebbende noch een tamelicke Haven/ alwaer oock sommighe schepen/ soo naer Spangien, Vranckrijck, Norwegen, ende andere Landen/ als mede ten haring/ dagelicx uyt ende in varē. Is redelijckerwijs bebout/ sich andersints met Netten-breyen/ ende de Visserye/ meest generende.

Beverwijck is een genoechelijcke plaetse/ liggende tusschen het Y, ende de stuyvende Duynen; neemt dagelijcx meer ende meer toe in huysen ende straten: De nieuwe Haven binnen corte jaren daer aen gemaeckt/ wort van weynich luyden gepresen. Binnen dese drie genoemde open Vlecken (behalven dat den Haghe sich ronts-om door optreckende valbruggen afsluyten can) is bequame Borgherye ofte Schutterye/ die alle nachten hare Wachten/ (ghewapent zijnde) waer nemen: Inden Haghe zijn vier Vaendelen treffelicke Schutterye/ te Vlaerdingen een/ ende te Beverwijck een.

Men vint in Hollant menichte van schoone ende groote Dorpen/ die ten aensien harer grootte ende betimmeringe/ ooc neering ende rijckdom/ veel anderer Landen Steden te boven gaen; als Voorburgh, Noortwijck, Sluys, Bodegraven, Lemuyen, Haserswoude, ende veel meer andere.

Oock is Hollandt verciert met veel groote ende veel schoone Kasteelkens/ Sloten/ ende Hof-steden/ gelijck de Huysen van Poelgeest, Does, Binckhorst, Polanen, Heemskerck, Matenes, Cypesteyn, Warmondt, Kenemburgh, Maeslandt, ende ontelbaer meer.

Dese Provincie is in den beginne des troubels meest geruineert/ berooft/ ende gebrandt/ ende heeft oock meest geleden: veel Steden zijn berooft/ verbrandt/ ende gerui-

Ernestus, Casimir, Graue van Nassau, Catsenelnbogen [illegible] Dietz

neert/

meert / gelijck die van Oudewater, Naerden, Haerlem, Rotterdam, ende andere getupgen hommen; doch is door Godes segen wederom bevolckt geworden; de muyren zijn opgebouwt / de hupsen vernieuwt / schoonder ende meer als oyt te vooren / soo dat het spreeckwoort / Godt sloech noyt, oft salfde wederom, by hun ten vollen waer gemaect is.

IV. Beschrijvinghe van het Hertochdom Gelre.

Gelderlandt is gegrenst ten Noorden aen Vrieslandt, ende de Zupder-zee; ten Oosten aen 't Oorstendom van Cleve; ten Zupden aen Gulick, ende ten Westen aen Brabandt, ende Hollandt. Dit Hertochdom begrijpt 22. Steden / welckers Hooft-steden zijn Nimmegen, Roermonde, Arnhem, ende Zutphen. Nimmegen is een oude Stadt/ gelegen aen den oever van de Wael, die op dese plaets zeer diep is. Is gheleghen op een hoochte aen de kant na Cleef toe/ de reste is laegh. Roeremonde ligt op de Riviere Roere/ die haer in de Mase ontlast; dese Stadt is rijck/ plapsantich ende sterck. Zutphen ligt op de kant van den Yssel. Arnhem is een tamelicke Stadt / alwaer de Staten het Hof van Gelderlandt houden / ende is de ordinarise woonplaetse des Graven Ernesti van Nassouwen. De Stadt ligt aen de rechterhandt van den Rijn.

Van dese vier Hooft-steden comt Nimmegen d'eerste plaets toe / onder de welcke staen de steden van Tiel, Bommel ende Gent, het Burgh-graeffschap van Nimmegen, de Bommelerweert ende de Betuwe; oock het gantsche lant tusschen Maes ende Wael, daer sy selve in gelegen is.

Roermonde begrijpt onder sich de stedekens van Venlo, Gelder, Stralen, Wachtendonck ende Erkelens; oock Kessel, Montfort, Middeler, Grieckenbeeck ende 't Schoutambacht van Echt.

Onder Zutphen behoren Doesborgh, Doetecum, Lochum, Bredevoort, Grolle ('twelck nu den Eerts-Hertoghe toebehoort) ende Bronckhorst, als mede 't Graeffschap van 's Heerenberge.

Arnhem heeft onder sich / de gantsche Veluwe, met de steden van Wageningen, Hattem, Harderwijck, ende Elborgh.

V. Van het Lant van Overyssel.

Het Landt van Overijssel paelt ten Noorden aen Vrieslandt, ten Zupden aen Gelderlandt, ten Oosten aen Westphalen, ende ten Westen de Zupder-zee/ ende de riviere Yssel. De Steden deser Provincie zijn Deventer, Campen, Swol, Steenwijck, Vollenhove, Hasselt, Otmaersen, ende Oldenzeel. Deventer is de Hooftstadt / liggende op de Yssel, een schone ende van alles versorghde Stadt. Campen ligt over den Yssel, aen den hoeck van de Zupder-zee.

VI. Van het Sticht van Vtrecht.

Het Stichte van Vtrecht is cleyn / doch is hare Hooft-stadt gants vermaerckelick. Dit Lant heeft tot Grensen ten Zupden / Oosten ende Noorden / Hollandt, ten Westen Gelderlandt. Daer zijn vijf Steden, ende meer dan 70. Dorpen; zijnde steden zijn / Vtrecht, Amersfoort, Wijck te Duerstadt, Reuen, ende Montfoort. Vtrecht pronct met haren Adel / Domkercke / ende wijdt-vermaerde Toren / oude gestichten / oock eenige die noch by de Wilde voor 1000. jaren gebouwt ende bewoont zijn geweest. Heeft vele groote Kercken met schoone Torenen verriert / als daer zijn de Dom-kerck / S. Jacobs-kerck / de Buerkerck / S. Geertruyden kerck / S. Nicolaes kerck / S. Jans kerck / S. Pieters ende S. Paulus kerck / in de welcke alle gepredict wort / met noch S. Marien kerck.

Amersfoort is een vermaeckelicke ende rijcke Stadt / omringelt met dobbele muyren / ende liggende op de Riviere Ems, die in de Veluw op-comt / ende door de stadt loopende / in de Zupder-zee ontlast wordt.

Renen, Wijck ende Montfoort zijn cleyne stedekens / wepnich heerings hebbende; Wijck ligt aen den Rijn, ende Montfoort aen de Yssel, zijn elck met een kasteel versorght.

VII. Beschrijvinge dā Vrieslandt.

Vrieslandt, anderssints Oost-Vrieslandt genoemt / ligt ten Noordē ende Westen met de Oreaensche Zee besloten / aen het Zupden met Overijssel, ende aen het Oosten met de riviere Ems. De voornaemste steden zijn Leeuwaerden, Franicker, Harlingē, Sneeck, Bolzwaert, Dockum, ende Staveren. De Hooft-stadt deses Lands is Leeuwaerden, alwaer oock het Hof van Vrieslandt gehouden wordt; ende heeft een sterck Kasteel / gelijck oock Harlingen doet / leggende aen den mont van de Zee. Franiker tusschen dese twee Steden ligghende / heeft een schoone Academy.

VIII. ende Groeningen met de Ommelanden.

Groeningen aē Vrieslandt palende / maeckt met de Ommelanden oock eē van de 17. Provincien. Dese stadt heeft een schoon Kasteel / ende is versiē met de ordinarise woonplaetse des Graven Wilhelmi haren Stadthouder: heeft hoogelijck mede een Academy / tot voortplantinge der geleerthept / opgerecht. Dese Landen hebben / gedurende de laetste oorloghen / veel aenstoots geleden; doch sitten nu in een vredighen stant / alleenlijck dat eenige Dorpen daer ontrent aen den Eerts-Hertoge noch contributie geven moeten.

Gestaltenisse.

IX. Hoedanich de gestaltenisse der Nederlandē is / die onder de Generale Staten ressorteren.

De Locht van Zeelant en is so goet noch gheson niet / als der gebuyr-landē zijn / voornemelijck in den Somer / van weghen der Morassen ende de dicht-ghelegenthepdt des Sees: is wepnigh met pest ende besmettelijcke siechten gequelt. Het Landt is goedt / ende vruchtbaer / draegende veel witter ende swaerder Terwe / als elders. Draeght grote Laurier-boomen / oock veel medicinale crupden / goedt van smake. Daer zijn vele goede wepden / niet alleen achter de Dijcken / maer oock aen den oever van de Zee / alwaer menigh duysent Beesten het soetsmaeckende gras dagelijcx pluckende zijn. Draeght oock veelderlep goede vruchten / ende welsmakende frupt.

Hollandt is een vet landt / zijn Locht is soet ende gesandt: heeft vele bequame Wepden / voedende een onthelbare menighte van Koepen / so dat eenen Hupsman alhier is houdende 30. 40. 50. 60. ja honderdt ende meer Koepen voor sich selven / behalven alle andere Beesten / die daer noch by behooren. Het Landt is vochtigh / ende des Winters meest met water overdeckt: heeft geen Bossen / uytgesept het Haechsche Bos / 't welck doch niet seer groot en is; is aen de Zeecant met hooghe Duynen ende Conijn-voedende Zandt-bergen beset / waer van de Inwoonderen goede smaeck ende groot plaisier gheneten: wort van verscheyden Rivieren doorwatert / met vele Meyeren ende Broecken / so dat het van den Spangiaerden / in de

tijden

Wilhem Lodewyck Grave van Nassau, Catzenellenbooge, Vianden, Dietz, Heere tot Bilsteyn, Gouverneur van Vriesland, Groeningen ende de Omlanden.

tijden van Duc d'Alba, te rechte wel het Waterlandt genoemt mocht worden. Dit Water/ woxt op vele plaetsen met Sluysen ende verlaten opgehouden ende geloft/ op dat het den inwoonderen ende te samen het Landt niet t'evens instorten en soude. Daer wast op vele plaetsen/ als ontrent Leyden, Hage, Delft, Briele en Sluys, schoon Koorn/ Haver/ Gerst/ Erweten/ ende Boonen; de velden dragen meest tweemael des jaers vruchten. Is met volcrijcke Dorpen ende Steden besaept; de Dobbens in de Veenen gheven Turf ende schoone Vis/ ende tusschen de selve op het velt worden noch melchgevige Koeyen gewept/ ofte wort tot Hoyland ghebruyckt/ so dat het Landt zijnen Meester alles ins groot nut voort-brengt. Aen de Oostzijde des Landts wast veel Kennip ende Vlas: Voor hare wel geachte Boter/ Kaes ende Haring komen sy in andere Landen het gene krijgen dat sy (om de veelheyt des volcx) binnens Landts niet saepen connen. De Zeevaert maeckt den inwoonder rijck/ ende is by hun in grooter weerden ghehouden: daer toe dat hun dienen de veelheyt der welgelegene Havenen.

Het Landt van Over-Yssel is vruchtbaer/ ende ten meesten deele wel besaept; draeght derhalven goede Rogge.

Gelderlandt heeft overvloedt van Koorn/ ende heeft oock seer vette Weyden; so datmen aldaer veel magere Beesten uyt Denemarcken om te vetten heenen sent.

't Stricht van Vtrecht is na Arnhem sandigh ende meest heylandt; doch na Vianen, Ysselsteyn, Wijck, ende Woerde is het vruchtbaer/ hebbende veel Boomgaerden/ Weyden/ ende schoon Koren-landt; zijnde veel meer

meer bebouwt als Hollandt is/ om des wille dat het Lant hoger/ ende niet vochtachtigh en is/ maer heeft goede vette klepgront.

Vrieslandt is een vlack ende vruchtbaer Landt/ heeft vele Weyden/ aldaer vele Beestiael op gevoet wort. Heeft ock veel turfs van sich selven. Daer wort wepnigh ghesaept/ overmits dat het Landt gants laegh is/ ende voornemelijck na de Zee-cant toe. Het voedt groote Koepen/ die aldaer meer geacht zijn als de Ossen/ want de selve (noch Kalveren zijnde) meest doot gheslagen worden. Hare Paerden zijn door gantsch Europa seer wel begeert.

Door alle de Geunieerde Provincien is alderley Wiltbraet/ smakende Revier-vis/ ock Hasen/ ende Conijnen met menighte.

Hare zeden.

De Inwoonderen van Zeelandt zijn van een seer scherp-sinnigen geeste/ voorsichtigh/ ende gauw/ zijn van middelbare lengde: Nochtans verhalen de Chronicquen dat Gulielmus de Goede, Grave van Hollandt, op de Bruyloft van Carolus de Schoone, Koning van Vranckrijc, een Zeelantsche Vrouwe gebracht heeft/ die so groot van Lichaem was/ dat de aldergrootste Mannen maer Dwerghskens by haer en waren/ ende was so sterck/ dat sy in elcke hand een tonne Biers te samen konde wegh-draghen; ende eenen balck/ die acht mannen niet vertillen konden/ gemackelijck wegh brengen konde: sy sijn gants puntigh in haer huys-houden: zijn deun op hare saken/ ende kloeck in hare koopmanschap. Zijn in eten ende drincken haren gebuyren vergelijckende.

Den Hollander overtreft alleu volckē van Europa in grote; hare Vrouwē zijn schoon; sijn sedigh/ geschickt ende statigh/ vernuftigh en practijckigh; bovē alle volckerē des werelts puntigh ende net; so wel op de straten als binnens huys. Beminnen den dranck een wepnigh/ voornemelick ten platten lande. De steden zijn met goede regieringhe treffelijck voorsien. Behouden noch hare oude couragie ende manlijckhepdt/ zijn onvertsaeght en vaerdigh ter hant/ als zijnde een volck die een vry/ rijck/ ende machtigh Lant besitten; zijn kloeck ter Koopmanschap/ den welcken sy door de gantsche wereldt uyter maten sterck dryven. Hare Vrouwen konnen die so wel binnens Huys/ als de Mannen buytens huys dryven; verstaen haer ock seer wel op de selve; ende zijn eerbaer ende goede huys-houdsters. Holland is een voortteelster van vele konstenaren/ so van Plaetsnijders/ Schilders/ ock van vele geleerde Mannen als van andere konsten.

Lof der Hollantsche Vrouwen.

De Geldersche zijn kloeck te lande/ ock goede Ruyterye voort-brengende/ ende voornemelick aen de Veluwe; zijn geschickt ende de geleerthepd seer na-jagende: zijn de laetste geweest die ten tijde Cæsaris onder de macht der Romeynen gekomen zijn/ ende de eerste die in den onder-gang des Rijcks hun vry gemaeckt hebben.

Die van Vtrecht zijn kloeck ter wapenen/ hebben veel wel-gemanierden Adel; welcke de inwoonderen in aller manieren volghen: zijn den Hollanders (om hare gebuyrschap) in drift tot Winninge seer gelijck. Het Vrouvolck is daer wel soo schoon/ doch niet soo goed-aerdigh/ puntigh ende vlytigh/ als in Hollandt.

De Vriesen worden gehouden half-starckigh te zijn/ doch arbeyden gaerne: in den strijdt en is de grootste couragie niet by hun/ ende vechten niet eer mannelijcken/ voor sy daer toe geperst zijn. Den Landman is in al zijn doen seer plomp/ trots ende vermetel. De borgeren begeven hun gaerne tot Koopmanschap; sy haten het overspel groteliycks/ ende bemuyen vrouwers soo seer de onbedwongen gulden Vryheyt/ ghelijck ock den Neder-lander voor een algemeynen aengeboren aert heeft.

Rijckdommen.

Dese Landen en can geenen rijckdom ontbreken/ overmits haren over-grooten Koophandel ter Zee/ als ock om de menichte der Kooplieden/ die daer dagelijcx aen komen van alle canten: want van alle uyt ende incomende goederen groote lirenten ende Tollen betaelt worden; behalven dat noch de Landen dagelijcx groote imposten en schattingen opbrengen/ tot behoef des Lants/ en onderhoudinge des Krijghs-volcks.

De rijckdom van Hollant bestaet eensdeels in Weydingen/ op de welcke sy een ongelovelijck getal van Paerden/ Ossen/ ende Koepen/ zijn weydende/ de welcke een groote menichte Boter ende Kaes voort-brengen/ so dat men gelooft dat de Hollantsche Boter ende Kaes haren Inwoonderen Jaerlijcks meer als een millioen goudts op-brenght; Welverstaende van de gene die upten Lande gesonden wordt; want behalven dat sy hun selven (hoe grooten hoop vreembelinghen ock tot haer incomt) daer mede spijsen connen/ soo versenden sy luyden noch een groote menichte naer Engelandt, Vranckrijck, Duytslandt, Spaengien, ende elders: De zeevaert is het ander deel des rijckdoms van Hollandt, want haren Haringbanck menich duysent persoonen den cost geeft: hare menighte van schepen is groot/ derhalven ock de Scheepmakers veel zijn. Hare Paerden worden ock seer wel begheert/ ende tot groot gelt gebracht. Haer Lijnwaet/ Speldewerck/ Noppen/ Smallen/ ende veelderley ander goet wort na Spaengien met schepen vol gevoert/ om van daer na de West ende Oost-Indien af te senden.

Zeelandt heeft veel Merrap/ de welcke door gants Europa versonden wordt; hare Weyden brengen hun ock veel gelts op/ want de Beesten aldaer met menichte vet gemaert zijnde/ worden elders vercocht/ ende maeckt/ dat hun Meesters rijck daer af worden. Dese Beesten zijn niet alleen veel grooter/ als andere; maer zijn ock van een veel beter smaeck. Hare Seevaert en bringt hun gheen cleyne winninge by. Hare Soutkieten/ waer in sy het Spaens ende Engels Zout verkoken/ ende de 100. ponden tot 150. brengen/ geeft haer groot profijt. Trecken mede een groot gelt van haer Terwe ende Rogge/ die daer beter is als ergens.

Vrieslandt heeft syne Paerden/ die door gantsch Europa, om hare groote ende sterckte/ vercocht worden. De eygenschappen meest des rijckdoms der Nederlanden bestaen voorts in Wolle neeringe/ die in alle de Provincien in groot gebruyck is: De Lijnt-neering is mede over al in groote achting/ ende wort seer sterck gedreven. Soo dat meest alle Steden genoechsaem haren rijckdom/ gelijck als ter poorten upt-hangen; den Huys-

man (voornemelic in Hollandt) zit aldaer op eenen gouden bergh/ ende is allenthalven in goeden doen.

Sterctẽ.

De sterctẽ deser Nederlanden doet menich mẽsche ('tselve eerst comende te sie) grotelicx verwonderẽ. Want van welcke zijde mẽ in't Landt comt/het schijnen al Bolwercken ende onverwinlicke Steden te zijn: Soo dat men met een woort wel soude connen hare sterctẽ ten vollen upt-beelden/ seggende/ dat het gantsche Lant niet meer als eene Stadt en is/ die met ontelbare Bolwercken ende hooge Vesten versien is. Doch om den Leser een wenich te voldoen / sullen wy de voornaemste Sterctẽ des Lants (na ons vermogen) hier stellen / latende de beschrijvinge van elck in't bysonder tot bequamer tijdt. Aen de Zuyt-zijde dan / comende van Brabant, vindtmen Lillo eñ Liefkens-hoeck, 'twelck voorwaer twee sterckẽ Schansen zijn: Oostwaert aẽ ligt Bergen op dẽ zoom, een uytermaten sterckẽ Stadt / versien met twee Schansen op't eynde des havens/ d'eene groot/ liggẽde op de slincker zijde/ d'ander op de rechterhãt liggẽde na Tolen, is clepnst; deses stats sterctẽ is vernomẽ indẽ jare 1608. Hier af West aen is het Eylandt Walcheren gelegẽ/ versien met so uytmuntende stedẽ/ als Vlissingen, Middelborgh, Vere, eñ 't gheweldige Kasteel van Rammekens. Neyssende dit af na Hollandt, vindtmen so ontallicke Stedekens ende Redupten / dat het by nae ongeloovelick is/ als Tolen, de Cluyndert, Zierickzee, Brouwers-haven, Willemstadt, Ter-Goes, veel Schansen ende weer-biedende Eylandekens. Dort, rontsom in't water leggende/ soude sijnen vyandt genoech connen laten proeven / wat macht by haer is. De stadt Breda met haer Kasteel/ Heusden, Geertruydenberghe, de schans Creveceur, zijn voorwaer Steden / wiens macht in de laetste belegeringen genoech beproeft is. Gorcum, Worcum, Buyren, Tiel, ende Rhenen, zijn goede vaste weerbiedende Steden. Het Fort van S. Andries (van den Cardinael Andrea van Oostenrijck gebouwt) ende 't Fort van der Voorn zijn onwinbare Sterctẽ/ gelijt oock Bommel in hare laetste belegeringe genoech beweesen heeft. Nimmegen, met de schans Knodsenburgh, Deventer, Zutphẽ, Arnhem, Brevoort, Deutecum, Doesburgh, Swol, Campen, ende de stadt Grave zijn vaste ende welversekerde Steden/ die voor geenich belegh schroomen souden. Steenwijck, Coevoorden, Groeningen, Delfziel, Dam ende Embden, zijn alsoo sterckẽ Steden / als onder Staten gebiet mogen wesen. Die Vrieslandt deurwandelen wil/ sal bekennen/ dat dat gantsche Landt maer een Casteel en is / vermits de Steden waterrijck/ ende elck om sterkst sijnde / gelijck als aen malkanderen hangen / Dockum, Harlingen, Franiker, Leeuwaerden, Sneeck, ende Staveren hebben gelegenthents genoech/ om haren vyant onverstaeghdelicken het hooft te mogen bieden. Die sich nu laet overschepen/ ende besichtigen sal het begin van Hollandt, aen de Noort-zijde des Landts / sal oordeelen / dat Enckhuysen, Hoorn, ende Medenblick onwinbare Steden zijn / als liggende aen de eynden des vasten Lands/ ende proevende dagelick het opwerpen der soute baren. Alcmaer heeft middel ende macht om een grooten hoop vyanden voor hare wallen op te slaen / ende dat alleen door hare slupsen ende dijcken / daer mede sy haer selven/ rontsom int water stellende/ onaen-comelick maeckt / ende den vyandt so veel waters can geven / dat hy oft van veel druckens ter aerden valle / oft ontvliede. Dit weet Amsterdam, Goude, Haerlem, Leyden, Delft, Rotterdam ende Schiedam mede/ die derhalven oock wel voor sterckte steden geacht mogen worden. Naerden, Muyden, Edam, Woerden met het Slot / Oudewater, Schoonhoven, ende andere kleyne Hollandsche stedekens souden mede na tijdt ende macht haer ende courage genoechsaem betoonen. Den Briel is oock een uytnemende sterckẽ plaetse / als leggende aen den mont van de zee. Soo dat dit Landt (hebbende maer eendracht in hare palen) genoechsaem voor onwinbaer macht gehouden worden. Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt is sterck door zee ende dijcken. De andere Landen hebben bebolwerckte Steden ende beschanste Vlecken / die hun voor den vyant genoech bevrijden connen.

Derhael der voornaemste sterckẽ Steden/ Schansen ende plaetsen der geunieerde Provincien: Als mede een kort begrijp waer in die noch anderssins gheleghen is.

Tot dese derhaelde Sterckten Bolwercken ende Schansen / komt noch een andere macht by / door de welcke dese Landen onwinbaer geacht connen worden. Inden eersten hare over-groote macht ter Zee / die van den Spangiaert in Oost ende West-Indien, selfs oock in sijn eygen Landt/ soo menigh-mael beproeft is: hier toe helpt niet alleen de gewilligheydt der Inwoonderen/ die liever ter Zee als te Lande strijden; maer oock hare kloeckheydt/ wetenschap ende gewisse ervarentheydt ter Zee: Het getal der Schepen ende Scheeps-volck is soo groot/ dat/ na veler gevoelen in eenen korten tijt wel 1500. wel-gemonteerde Schepẽ ter Zee upt-gerust souden konnen worden.

Groote sterckten dese landts ter Zee.

Hare macht in Schepen.

Te Lande en zijn de Inwoonderen niet min kloet als ervaren; de Geldersche, Over-Yssselsche, ende Stichtsche Rupterp/ wordt seer geprezen/ als mede de gheene die aen de kanten van Brabandt, aen de Landt-zijde van Hollandt, ende in de Ommelanden op-genomen wordt. Het voet-volck is over al even dapper ende onverzaeght/ vechtende als een vyp volck voor haer oude ende langh-ghebruychte gulde Vryheydt ende Privilegien.

Lof der Nederlantsche Ruptere.

De middelen tot onderhoudinghe des Krygh's-volcks ende gereedschaps / soo te water als te Lande/ en behoort met min onder de Sterckten des Landts gerekent te worden. De Staten Generael onderhouden eene groote menighte Schepen niet alleen ter Zee / maer oock die gestadigh in Oost-Indien, ende Guineen hare ingenomene ende nieuw-gemaeckte Sterckten volck af ende aen brengen souden / tot het welcke voorwaer een ongeloofelijck pensioen Jaerlicks geconsumeert wordt / behalven noch aen de Soldaten die in die Landen in garnisoen leggen. Binnens Landts houden sy veel Oorloghs-schepen liggen op de Rivieren Rijn, Mase, Yssel, Ems ende Wael, beset met goet Krijghs-volck ende noodigh geweer. De menighte der Soldaten/ die de Staten in soo een kleyn Landt/ soo tot bewaringe der stedẽ/ als te velde/ van noode hebben/ is nauw om te gelooven; die van Hollandt hebben alleen in tijde van oorlogh (verstaende dat peder Provincien na advenant genoot saeckt is te onderhouden) binnen den tijdt van dertich jaren in dienste gehadt tusschen de 40. ende 50. Vanen Kupteren/ tusschen 300. ende 400. Vaendelen

Hoe veel volcx die van Hollant in tijde van oorlogh gehouden hebben.

Vaendelen Voet-knechten / ende meer als Hondert Capiteynen te Water dienende. In dese onderhoudinge van soo veel Soldaten ende Officieren / en heeft noyt gelt tot betalinge ontbroken / soo dat men van mutery onder de Soldaten niet en weet te spreken / 't welck by vele Potentaten nochtans een groot gebreck is.

Gouvernement.

Wilhem by der gratien Gods Prince van Oranjen Grave van Nassau etc. Burcgrave van Antwerpen en Bazanson, Baron van Breda Diest etc. Stadthouder Generael der Nederlanden, Gouverneur over Brabant, Hollant, Zeelant etc.

Voordanigh het gouvernement sp onder 't gebiet der Nederlandtsche Staten van de geunieerde Provincien.

Alle de affairen des Staets der Geunieerde Nederlantsche Provincien / soo te water / als te Lande; ter oorlogh als anderssins / met den aenkleven van dien / de Aliantien / Bondgenootschappen / die sy met uptheemsche Koningen / Vorsten ende Potentaten hebben; de lichtinge der penningen tot alles van noode / ende in 't generael alles wat streckt tot welvaren ende rust der geunieerde Provincien; worden bestiert ende geregiert / door de Heeren ende Generale Staten der selver Provincie; welcker Vergaderinge bestaet in de Collegien des principalen Adels / gecommitteerde Raden / ende Borgermeesteren der Steden / in yeder quartier ende Provincie respectivelyck. Van welcke Provincien de particuliere Staten kiesen / ende lasten jaerlyck soo vele personen / als hun goet dunckt / de welcke sy dan volle macht ende authoriteyt geven / om te adviseren / ende te resolveren met de Gedeputeerde van alle d'andere Provincien / op yeder punt aldaer

in deliberatie gelept / ende op alles watter soude mogen voorvallen / alsoo ende sulcx / als sy-lupden tot welvaren ende meesten dienst des Landts alsdan sullen vinden te behooren. In welcke Vergaderinge der voorsz. Heeren Generale Staten de saken gepropooneert / gheadviseert ende gheresolveert worden / van wegen peder Provincie respectivelijck / ende met hooft voor hooft. Sulcx dat tegenwoordigh de Resolutien in de voorsz. Vergaderinge genomen worden van de seven Provincien / waer af de eerste is 't Hertochdom van Gelderlant, de tWrede / 't Graefschap van Hollant ende West-Vrieslandt; de derde / Zeelandt; de vierde / Vtrecht; de vijfde / Vrieslandt; de seste / Overyssel; de sevende / Groeningen ende d'Ommelanden: Het Graefschap van Zutphen (al hoe wel het onder de 17. Provincien oock eene gheteldt wort) staet teghenwoordich onder Gelderlandt. In dese vergaderinge der Heeren Generale Staten verschijnen mede (aldaer beroepen zijnde) de Gouverneurs van peder Provincie respectivelijck / als mede den Raedt van Staten / om aldaer te helpen adviseren ende beslupten op de materien aldaer voorgestelt ende versocht.

In den Raet van Staten deser geunieerde Provincien worden de advijsen gegeven / ende de stemmen vergadert hooft voor hooft; waer toe de Raedts-heeren door de Generale Staten gecommitteert zijn (op de verkiesinge ende presentatie die peder Provincie voor sich selven is doende) den welcken sy den eedt van getrouwigheydt doen / volgens de instructien daer op gemaeckt.

De Staten van peder Provincie behouden hare Rechten / Privilegien ende costumen / die sy van outs her gehadt ende beseten hebben / regierende ende bedienende de saken haerder Provincie / soo door haer selven / als door hare Collegien ende Officieren / die sy daer toe ordonneren / soo wel in materien van State / metten aencleven van dien / als in saken van Oorloghe / Finantie / Justicie ende andere / by na op eene voet ende orde. XIII. Als ten exempel / in Hollandt ende West-Vrieslandt, hebben de Staten des lants altijts gerepresenteert geweest door de Ridderschap / Edelen / en Steden van dien / sonder dat de Geestelickheyt opt als leden desselfs erkent geweest zijn: welcke Heeren ende Edelen op de voorseyde vergaderinge beroepen worden / niet alleen / om aldaer te helpen beraetslaen ende beslupten op de voorgestelde poincten / maer oock op alle voorvallende saken / betreffende het welvaren / rust / stilt ende verseckerthept der Provincie: de welcke aldus Staets-gewijse vergadert / communiceren / adviseren ende resolveren op alles met den Advocaet des Landts / als de eerste in de voorseyde Vergaderinge / die vergadert haer ghevoelen / ende reciteert het opentlijcken. Tot de genoemde Vergaderinge worden ghewoonlick beroepen de voornaemste Steden der Provincie / namelic / Dordrecht, Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Goude, als zijnde de ses na-een-volgende Hooft-steden / daer na Rotterdam, Gorcum, Schiedam, Schoonhoven, Briel, Alcmaer, Hoorn, Enckhuysen, Monickedam, Edam, Medemblick, ende Purmereinde: Ende wanneer het geheurt / datter eenige saken van grooter importantie voorvallen / gelijck als tot aenneminghe van eenen nieuwen Prince / om te handelen van vrede / ofte nieuwen oorloghe aen te nemen / is een gebruyck / datmen oock de andere steden der Provincie daer by beroept / als Woerden, Oudewater, Geertruydenbergh, Heusden, Naerden, Weesp, ende Muyden: geen andere / vermidts die aen particuliere Heeren behooren / ofte datse met geene muyren besloten en zijn / als de voornoemde. De bovengenoemde Steden zijn ghehouden / aldaer te senden hare Gedeputeerde / in een bequaem ghetal / voorsien van Commissie ende vollen last / in de selve forme ende maniere / als wy van de treffelickste Edelen / in de Generalitept gecommitteert / gesept hebben.

Extraordinarise.

De beroepinge der voornoemde Heeren / Edelen ende Steden van Hollandt, ende de principaelste poincten / waeromme die geschiet / worden belepdt door den Advocaet des Lands / ende Ghecommitteerde Raden der selver Staten: welcken Advocaet de propositien doet; ende zijnde de opinien ende advijsen der selver Heeren Edelen in forma ghelepdt / verclaert ende reciteert hy met pregnante redenen. Dit ghedaen zijnde / epscht ende vergadert hy by order de stemmen der Steden: ende in ghevalle van verschepdenhept ende veranderinghe der opinien / arbept ende doet hy syn beste / om de selve te vereenighen / beslupteude / volghens de pluralitept der stemmen / in conformitept van welcke de Resolutien geformeert worden.

Waerom meest tijts de vergaderinghen beroepen ende ghehouden worden.

De voornaemste poincten / waerom de Vergaderinge gehouden wordt / geschiet op het stuck des oorloghs / soo te water als te lande / om de contributien der penningen / tot reformatie van alle abupsen / die moghen voorcomen / om de ruste en stilte des Lands / tot onderhoudinge der Vnie ende eendracht door alle de steden der Provincie; generalijcken op alles wat den Staet des Landts raert / de Religie / Justicie / Policy / middel tot nieuwe contributien / Heerlickheyden / ende Herrelicke goederen / ende dit alles tot meeste nut ende profijt van de Provincie. Dese Vergaderinge wort ghemeenlicken gehouden in den Hage, ten zy de noot een ander plaetse vereyscht / 'twelck dan extraordinaris gheschieden moet: Tot executie ende bevorderinghe der genomene Resolutien / worden belast / ende specialicken gecommitteert een onder de Heeren Edelen / den Advocaet des Lants / ende een van peder Hooft-stadt.

Het ampt der Gecommitteerde Raden in den hove vā Hollandt.

Dese ghenoemde gedeputeerde Raden en hebben niet alleen den last van de onderhoudinge der genomen Resolutien by de voorsz. Staten in hare Vergaderinghe / maer oock van alle saken / betreffende het welvaren der Provincie / rust ende eendracht der quartieren / Leden ende Steden van dien: hebbende kennis ende oordeel van alle questien ende verschillen / nopende de contributien ende middelen des Landts / metten gevolghe van dien: als mede van alle materie in confiscatie van weghen den oorlogh / van alle troublen / tumulten ende seditien / oock perturbatien des ghemeenen rusts / verraderyen / vervalsschinge der Munte / ende van alle andere saken / die 's Landts welvaren eenichsins aengaen / in de welcke sy-lupden oordeelen by Arrest.

Welcke Steden in de vergaderingen ofte Dagh-vaerden beroepen: ordinarise.

Den Hoogen Raedt van Hollant.

In materien van Justicie ordinaris / soo onder den Borgeren ende inwoonderen des Landts / als onder den vreemdelinghen / hebben den President ende lupden van den Hoogen Raedt het opperste geseg in den selven

Lande /

Lande/ de welcke souverainelijcken ende by Arrest oock oordelen over de Commissen/van de welcke niet dan revisie ofte propositie van erreur en verschijnt: Tot het welcke van wegen de voornoemde Staten geordonneert zijn conjunctivelick de Presidenten ende luyden van den gesz. Rade der Oversienders/in een competant ofte bequaem getal.

Den Provincialen Raet van Hollandt.

Myn Heere den Gouverneur / President ende Raden van den Provincialen Hove deselven Lands, hebben kennisse ende tusschenspreke in vele saken nopende de Politye des Landts / ende ordinarise judicature in cas civil ende criminel/ gelijck mede van saken aldaer ontworpen by appel van de Gerechten der Steden/ ende lager ressorten der Dorpen ende platten lande. De welcke hare acten ende commissien afveerdighen in den name des voorsz. Heeren Gouverneurs / President ende Raden: doch doen sy recht van wegheu de Souverainiteyt desselven Lands.

De Rekencamer.

Tot de bedieninghe van de Domeynen deser Provincie is opgerecht eene Camer van Rekeninghen / hebben hare Hoofden ende Greffieren na behooren.

Van het Regiment ende de bedieninge der Steden int particulier.

Voorders wordt het regiment ende de Administratie der Stedē in de geunieerde Provintien/ ende voornemelick in Hollandt ende West-Vriesiandt gegouverneert volgens hare oude Rechten/ Privilegien/Statuten ende costumen; in de welcke ten meestendeele eenen Baillouw ofte Schoutet is / die van wegen de Staten aldaer/ als haren Officier gestelt wordt. Daer zijn oock Borgermeesteren/ Schepenen/ Thesoriers / Fabrijckmeesteren / Weesmeesteren / Raden ende Vroetschappen/de welcke upt de voortreffelickste Borgerye gekosen wordt.

Van de verkiesinghe der Borgermeesteren en Schepenen.

De Borger-meesteren ende Schepenen worden jaerlijcx vernieuwt / volghens hare regieringhe in getal verdobbeleert/ ghedaen door de Vroetschappen/ gheloxen door den Gouverneur van de Provincie / ofte / in sijn af-wesen door den President ende luyden van den Provincialen Raet: Al hoe wel dat in eenige Steden de verkiesinge der Borgermeesteren absolupt is;ende in sommige de Schepenen gheordonneert worden door den Officier/in den name der Heeren Staten.

Het getal der Borgermeesteren:

Het getal der Borgermeesteren is na het gebruyck der Steden: als te Dordrecht een/ en in sommige vier / de welcke meest in politijcke saken arbeyden; op goede ordre ende regieringhe der stadt; over de goederen ende incomen van dien/ende op de eenige ruste der goeder Borgeren ende Ingesetenen desselfs.

ende Schepenen.

De Schepenen bestaen in de meesten-deel der steden in het getal van severen/de welcke kennisse ende rechtspreking hebben van alle saken/so civil als criminel.

Het Ampt der Thesoriers/ Fabrijck-meesters/ ende Weesmeesteren.

De Thesoriers/ Fabrijck-meesters ende Weesmeesters worden meest in alle steden jaerlijcx van de Borghermeesteren gheselt. De Thesoriers hebben den ontfangh des stadts/ende moeten daer af hare reliening doen. De Fabrijck-meesteren hebben achtinge op de publijcke wercken. De Weesmeesteren hebben/door superintendentie hun verleent) het opsicht over de Weesen / ende onder-jarige / als mede over hare goederen/ dat de selve wel geregiert/ ende sy wel opgeboet worden.

Het getal ende ampt des Vroetschaps.

De Vroetschappen / de welcke den Raedt beedight zijn/ blijven in meest alle de steden haer leven lang. Dese worden upt de notabelste der Borgheren gheloxen; sy / met de Borger-meesteren representerende het gantsche Corpus des stadts/ adviseren ende resolveren op alle saken/die hun voorgestelt worden / soo wel tot ghemeen wel-varen des Landts/als des stadts in't particulier.

Ten op-sien van het gelt / dat door de gantsche vereenighde Provincien ghestagen wordt / zijn drie Generalen gheordonneert/ de welcke ten believe der gesepder Generale Staten verschijnen op soodanighen plaetse als sy beroepen zijn / om aldaer te adviseren op het stuck van de Munte.

Het Graefschap van Hollandt ende West-Vriesiandt heeft twee Munten/d'eene zijnde een oude ende meer ghepriviligieerde voor Hollandt binnen Dordrecht, ende d'ander voor West-Vriesiandt binnen Hoorn.

XIV. Het Gouvernement des Graefschepts van Zeelandt.

De Staten des Graefschaps van Zeelandt bestaen in den Adel ende Steden der Eylandē van Walcheren, Schouwen, Zuyt-Beverlandt, Noord-Bevelandt, Duyvelandt, Wolphaertsdijc, en Philips-lant. Hare generale Vergaderingen houdē sy te Middelburgh, allwaer ordinaerlijck resideert het Collegie van hare Gedeputeerden/ die hun (gelijck in Hollant) op alle voorvallende saken vergaderen.

Dit Graefschap van Zeelandt heeft tot hun getrocken de Camer van Rekeningen/ op het stuck van de Domeynen ende alle incomsten/die eertijts meer in dē Hage pleeght conjunctivelijck te tracteren met die van Hollandt ende West-Vriesiandt: doch is tegenwoordigh gestelt in den Hove van Zeelandt binnen Middelburgh.

De Munte is mede in desen Hove/ die mede de Generalen van de Munte onderworpen moet zijn.

De appellen van civile Commissen van alle de Steden / Bailliousschappen ende Gerechten van Zeelandt ressorteren aen den Provincialen Hove in den Hage: behoudens dat die van Middelburgh door Privilegie haren keur hebben / oft aen dien Provincialen Hove te appelleren/ oft aen den Hoogen Raedt/ om die instantie te schouwen. Maer de criminele saken worden sonder appel geexecuteert door de Hooghe Overichept/een peder in zijne Jurisdictie.

In de Politye ende Religie gouverneren sy hun/ghelijck men generalijcken doet door alle d'andere gheunieerde Provincien / hare Bondtgenooten.

XV. Hoe die van Vtrecht hun Gouverneren.

De Heerlickheyt ende Staet van Vtrecht bestaet noch heden in 3. Leden/ namelick de Geestelickheyt van vijf Canonissen / den Adel ende de Steden: De Geestelickheyt voor het eerste de Canonicken van S. Marten, van S. Salvator, van S. Ian, van S. Pieter, ende van S. Marien, de welcke sonder onderscheydt van de Gedeputeerde gheloxen worden/ die tegenwoordigh in het Collegie der selver Heeren Staten zijn. Voor het tweede Lidt is den Adel: voor het derde Lidt zijn de Borgermeestren ende Gedeputeerde der Steden van de selve Provincie. Heeft mede eenen Provincialen Raedt / van de welcke geenich Appel en valt / doch in cas van revisie can men die verrigen voor de Staten der Provincie. De Camer van Rekeninge wort gehouden ende bedient by het Collegie der selver Staten. Sy hebben oock een Munte voor hun selven / gheljck sy oock van alle tijdt ghehadt hebben/ende is den Generalen van de Munte voornoemt/onderworpē. De Politye ende Religie wort aldaer gehandt-

haeft/ghelijck in andere Steden ende Landen hare geconfedereerde.

XVI. Het Gouvernement ende hordanighept der Regieringhe in de Heerlickhept van Vrieslandt.

De Heerlickhept van Vrieslandt is verdeylt in drie quartieren/ namelick in Oostergoe, Westergoe, ende de zeven Walden. Maer tegenwoordich/ volgens het huydens-daeghsche regiment / doen de Steden het vierde quartier. Oostergoe bestaet nochtevoort in elf Gherechten. Westergoe in acht. De seven Walden in acht. In de Vergaderinghe der Staten verstrecken de steden voor het vierde quartier/ als geseydt is. Dese Steden pleghen voor desen onder de drie voornoemde quartieren ghesmolten te wesen: welcke besloten Steden 11. in ghetale zijn / waer af de 8. besloten voor stercke steden gereeknt worden / als Leeuwaerden, Bolswaert, Dockum, Franicker, Harlingen, Sneeck, Staveren, ende Sloten, ende drie andere van outs met Steden-recht geprivilegieert zijn gheweest/ als Ilt, Worcum en̄ Hindelopam, in welcke vier quartieren gantsch Vrieslandt bestaet.

De Staten deser Provincie zijn van outs hier gerepresenteert geweest door de Edelen ende aensienlickste proprietarisen / soo der steden als des platten lands. Nu soo worden door de verdachvaerdinghe des Gouverneurs ende Gedeputeerde Staten beroepen/ op generale Verdachvaerdingē sekere Edelē ende aensienlicke Gherecht-heeren ten platten lande ende van peder Stadt / tot bequame ende capable Gedeputeerdens / volghens de Brieven van State/ die hun ghesonden zijn; welcke brieven geaddresseert worden aē den Gherechtmannen ofte Baillouwen / ende aen den Borgermeesteren der Steden respectivelick. De welcke dan in yeglick Baillouschap ende Stadt (elck te zijnen regarde) beroepen de Edelen / d'aensienlickste des platten lands / ende Schepenen / Raden / ende Geswozens van yeghelicke stadt: Dese ghehoort ende verstaen hebbende de oorsake des beroepens / soo kiest elck in zijn Baillouwschap ende Stadt twee personagien / den welcken ghegheven wordt commissie ende macht/ om te verschijnen op de gemelte verdachvaerdinghe ende generale Vergaderinge / om aldaer te resolveren over de poincten ende zaken / om de welcke sy ontboden zijn/ ende oock over alle voorvallende sake / na vereys der dingen. Yeder Baillouwschap sendt daer ghewoonlicken twee Ghedeputeerde / namelick een uyt de Edelen / ende d'ander uyt de aensienlickste Gherechtheeren; Yeder Stadt voornemelick de besloten) sendt aldaer eenen van haren Raedt / ende eenen van de geswozens onder den volcke; sonder eenighe respect van Adel: want sommighe plaetsen van de seven Walden ghebeuren Adel en deputeren/ ende dat by gebreck; maer gemeenlick de oudtste ende meest ghepriviligieerde Gherechtheeren / met vernoeginghe des Adels van de andere quartieren. Dese voorsz. Vergaderinge wordt gemeenlick gehouden in de stadt Leeuwaerden (als zijnde de Hooftstadt des selven Landts / ende in het middel-punt des-selfs ghelegen) eens ofte tweemael des jaers/ te ware de extraordinarise saken/ ende den noodt des tijdts 'tselvighe anders vereysse.

Dese Gedeputeerden hebben kennisse ende Jurisdicature van allerhande saken/ nopen de contributien/ confiscatien der geestelicke goederen/ Dijckagien/ Sluysen en̄ Dammen/ voorts in alles wat den oorlogh/ politye ende Finantie betreft: De Ontfangers zijn ghehouden alle jaren eens / voor de Camer van Rekeninghe hare rekenschap te doen / tot de welcke jaerlicks vier personen geordonneert zijn/ namelick van peder quartier eenen. De voorsz. Heeren Staten hebben oock hare Munte bysonder in de Stadt Leeuwaerden, zynde de Generalen der Munte mede onderworpen.

De Baillouwen met hare Raden in haer Baillouwschappen ten platten lande / ende de Borghermeesteren / Schepenen ende Raden der steden/ en oordeelen maer in materie civil/ geven hare Sententien in den name des Souverepnen Heerlickhepts van Vrieslant, van de welcke ghe appelleert mach worden aen den Provincialen Hove/ ende niet aen het Collegie der Gedeputeerde Staten.

XVII. Vā het Gouvernement des Heerlickhepts van Over-Yssel.

Den Provincialen Raedt bestaet in den Gouverneur/ President ende Raden/ by den welcken alleen de kennisse ende Jurisdicature van civile eñ criminele saken is. De Magistraten ende Baillouwen moeten de criminele met hare informatien tot desen Hove renvoyeren/ alwaer hare Processen door den Procureur Generael ghemaeckt worden / volgens de hoedanichept des misdaets: Dit Hof wordt oock binnen Leeuwaerden ghehouden. In't stuck der Religie volgen sy de andere Provincien hare Bondtgenoten.

De Provincie van Overyssel is in drie treffelicke Jurisdictien verdeylt / als ten eersten Salandt, Twent, ende Vollenhoven. Salandt begrijpt onder sich vele Steden/ als Deventer, Campen, Zwol, &c. Twent, de stede Otmarsum, Oldenzeel, ende andere. Vollenhoven is alleenlick een stadt met een Casteel van de selve naem/ tegenwoordich door de laetste oorlogen vernielt/ alhier plach eertijdts het Hof der Bisschoppen van Vtrecht te zijn. De souverainitept van dese Provincie placht eertijts aen den Bisschoppen van Vtrecht te behoren; doch zijnde tsedert gecomen mette Heerlichept van Vtrecht aen Keyser Carolo V. ende Philippo II. zijnen soone/ met conditie van hun in hare Privilegien te onderhouden: onder welck pretext sy hun met de andere Provincien van de ghehoorsaemhept des Konings van Spaengien ontrocken hebben.

Dese Provincie en heeft nopt niet meer als twee Leden in zijn gouvernement erlient / namelick den Adel (upt de welcke de Gouverneurs gekozen zijn) ende de drie Keyserlicke Steden / Campen, Deventer, ende Zwol: door welcke twee Leden alle swarichepden in desen Staet opt verschenen / altijdt ter neder gheleght zijn; ende 'tgene door hun/ volgens de Gesetten des Lands/ geordonneert ende ghedecreteert sal zijn/ blijft vast ende bondigh. Ende gelijck den Adel in preeminentie niemanden en wijckt/ soo doen oock de Steden / ten sy in haer ende graet. Deventer is de eerste/ Campen de tweede/ ende Swol de laetste; een yeder van dese Steden oordeelt by Arrest/ ende hebben elck Privilegie om gelt te mogen slaen.

De Vergaderinge deser Provincie wordt verschepdelijck gehouden soo generael als particulier / volghens hare oude costumen ende preeminentien / als nu in eene plaetse/ als nu in d'andere / de Ghedeputeerde hun dickmaels onderlinge verwisselende. In de Religie volgen sy hare gebuyren geconfedereerde.

XVIII. Vā het Gouvernement der Stadt Groningen ende Ommelanden.

Wat nu aengaet den Staet der Stadt Groeningen ende Ommelanden (welcker jurisdictie

riſdictie maer ten platten lande ſtreckt / beſtaende in ettelijcke Dorpen rontom de ſtadt Groeningen leggende / ende daeromme Omme-landen genaemt) moet mē verſtaē dat de Stadt Groeningen eñ de Ommelandē beſlotē met de Revierē Eems eñ Lauris, eene Provincie maket / getelt onder de 17. Nederlantſche Provincien / de welcke ſonder onderſcheydt gerepreſenteert ende geregiert worden door gheheen accoort der Staten des ſelven landts / welcker dagh-vaerden ende Vergaderingen in de Stadt Groeningen gehouden worden. Het regiment des Stadts behoort aen de Magiſtraet des ſelfs alleen / de welcke beſtaet in vier Borghermeeſteren ende twaelf Raden: ende dit ſoo wel in't ſtuck van Juſtitie (in het welcke ſy by Arreſt oordeelen / als in cas van Politie; behalven dat de ſaken die de Privilegien ende wel-ſtandt des ſtadts aengaen moeten aen de Magiſtraet des ſtadts ende de 24. Geſwoorens ghecommuniceert worden. De twee oudſte Bailliouwſchappen ende het Goorrecht reſſorteren onder de Juriſdictie der Stadt / alwaer die van den Rade jaerlijcks Droſſaerts / of Amptmannen / of Bailliouwen ordonneren / van welcker vonniſſen gheappelleert mach worden voor den voorſz. Rade / die (als geſeydt is) by Arreſt oordeelt. De helft des gheſeyden Raedts ende Geſwoorens worden jaerlijcks af gheſtelt / welcker plaetſen dan wederom ghevult worden: namelijck aldus; als den Gouverneur denommeert vijf perſoonen onder de vier-ende-twintigh Gheſwoorens / welcke vijf upt de gheſele ſtadt acht Radē kieſen. De acht nieuwe Radē met de andere acht oude / die noch overigh waren / verkieſen vier Borger-meeſteren. Voorts neemt den ſelven Heere Gouverneur wederom andere vijf perſoonen onder de vier-en-twintigh Geſwoorens / die dan upt het gemeyne twaelf perſoonen kieſen / om de plaetſe der twaelf af-gheſtelde te vervullen; ſoo dat de twaelf nieuwe-gekoorene ende de twaelf over-gebleevene Gheſwoorens onder hun-lieden drie Voorſpraken kieſen / die het geheele jaer door het woort voor al de Geſwoorens doen. Deſe Stadt heeft ſeer groote Privilegien / onder andere / datſe in dē Raet van hare Provincie de eerſte is / die hare meyninghe ſeght: ende heeft mede een eygen Munte op ſich ſelven.

Gods-dienſt.

In alle de Landen / die de Staten beſitten / en wordt gheen oeffeninghe der Roomſcher Religie toegelaten / ghelyck oock in de Landen des Aertſ-hertoghs gheen andere / dan Rooms Catholijcke / toeghelaten en wordt: Alle Religien worden vry gelaten / ende niemandt wordt in zijn Geloove ghedwongen / uptgheſeydt de voorghenoemde: ſoo datter Calvinſten / Lutherſchen / Mennoniten ende vele andere / oock Joden / haer Geloove ende Ceremonien beleven mogen: Hoe deſe veranderinge des Geloofs hier te Lande voorſel ghenomen heeft / is vele lupden ſoo wel bekent / dat ick het onnodigh achte / het ſelvige alhier in't breede te verhalen / aenghеſien het ſelvige oock buyten onſe materie dienende is. Wy ſullen dan voortgaen / ende ſtellen alhier de Genealogie der Graven van Hollant, &c. ghelijck wy hier vooren achter het Verhael des Staets der Aerdts-Hertoghen ghedaen hebben / van de Graven van Vlaenderen: doch ſullen al vooren tot een beſluyt der Neder-landen, een cort vermaeckelick ghedicht tot lof der ſelve by-voeghen; ende dan tot de Genealogie der voornoemder Gravē voortgaen. XIX.

Ghedicht

Ick ſagh het *Nederlandt* gelijck een Rooſe bloeyen:
Ick ſagh die hupſe *Maeght* met ſilvre dauvv beſproeyen;
Ick ſagh veel *Minnaers* om haer *gulde Zetel* ſtaen;
Al t' ſamen ſagh ick dit met blijde oogen aen.
Maer, laes! de booſe nijdt (vermengt met haet en logen)
Dees ymmer-ſlechte *Maeght* heeft ſchandelijck bedroghen:
Ach! doen ſagh ick *dit Landt* ('t vvelck ick dacht, dat noch ſtondt,
Schoon blooſend' ende fris) verdorven in den grondt.
De doodt gaf 't leven, ach! brandt vvas de proef van trouvve,
Dees vviert bereeckent met 't ontſchaeck van menigh Vrouvve:
Doch eynd'lijck 't heeft belieft den goeden vvijſen *Godt*,
Haer hooft te beuren uyt den ſlijck, en tot een ſpot,
Te ſtellen 't voorneem van hun nijdige vyanden,
Nu ſie ick vvederom (na langhe ſlaep) de *Landen*,
Elck op het cierſt' bepronckt, bepeerelt, neering-rijck;
Zo dat ick ſeggen derf, ter vverelt geen haers gelijck.
Die ick meeſt lijden ſagh, ſie ick nu meeſt verheugen,
Die ick meeſt juychen ſagh, ſie ick nu minſt vermeugen,
'K ſie Steden uytgebreyt, tot driemael toe vergroot;
'K ſie aen haer Wallen ſes gheſpoelt een Houte Vloot.
'K ſie in ſo men'ge Stadt gheſtelt veel duyſent Huyſen,
Voor een die vvas verbrandt: 'K ſie't Landt geſterckt met Sluyſen,
Voor een verſlagen hooft, voor een ontſchaeckte Maeght,

Elck' Stadt van volck nu krielt, en eerb're Maeghden draeght;
Die 's Werelts braefſte puyck in eer en moet vertrotſen:
'K ſie 't Vrouvv-volck handt aen handt *d'Amazonen* na botſen,
(Tot vvraeck, aen hun begaen:) voorvvaer een Spiegel is,
Dit Landt aen elcken Vorſt, en goet gelijckenis.
Van Ooſten ſie'ck 't gekriel van ſo veel duyſt Geſanten;
'K ſie haer nieu Sterckten in vervreemde Landen planten,
'K ſie elck haer Schip op Zee met een voorſpoed'ge Windt;
'K ſie dat elck uyt en t'huys ſteeds goede haven vindt.
Elck ſeyt (die ſiet dees *Maeght* gelieft meer als te voren)
Die ſcheen ghedoodt te zijn, is vvederom herboren;
Ach God! u ſegeningh laet doch alſo geſchien,
Dat eeuvvelijck dees *Maeght* ick dus verciert mach ſien.

O.G.L.V.V.E.

Genealogie der Graven van HOLLAND, ZEELAND, ende VRIESLAND.

Getal der Graven.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	HEt Landt van Hollandt is tot een Graefſchap opgericht inden jare onſes Heeren 863. Want Carolus Calvus Koning van Vranckrijck, beweeght door de puyſſbare deughden van Diederick van Aquitanien, gaf hem het gheheele Landt van Hollandt, ende een gedeelte van Vrieſlandt. Ende inden Jare 868. den 13. Aprilis wierdt hem van Ludovico Koning van Duytſlandt (door begeerte van Emma, hupſ-vrouwe des voorſz. Konings) het Graefſchap van		
1	Zeelandt gegeven: Is aldus geweeſt de gedachte Diederick eerſte Graef van Hollandt, Zeelandt ende Vrieſlandt.	863	4830
2	Diederick II, door het overlijden ſijns Vaders / is ghevvorden de tweede Graef van Hollandt, Zeelandt, ende Heere van Vrieſlandt:	603	4870
3	Arnout is door de doot ſijns vaders Diederick II, gevvorden Erfgenaem in alle de goeden. Heeft van den Keyſer Ottone III, verkregen / dat hy de Graefſchappē van Hollant eñ Zeelandt, met de Heerlickheyt van Vrieſlant als een Leen van dē Rijcke ſoude beſittē / eñ niet meer van der krone van Vrancrijck, gelijck ſijne Voor-vaders. Deſen Graef Arnout is in eenen ſlagh teghen den Vrieſen omgebracht op den 18. Octobris 994. hebbende Hollandt ende Zeelandt gheregeert 5. jaren etlicke maenden. Is by ſijn voor-ouders in't Klooſter t'Egmont begraven.	988	4955
4	Diederick III, is na ſijns Vaders overlijden ghevvorden de vierde Graef van Hollandt, Zeelandt, ende Heer van Vrieſlandt.	994	4961
5	Diederick IV. een zone Diedericks III. is geſuccedeert: ende was niet ghetrout / ende is op den 18. May binnen Dordrecht in het Graven-ſtraetken, doorſchoten / inden jare 148. hebbende ſijne Landen gheregeert 9. jaren.	1039	5006
6	Floris, is ſijnen Vroeder geſuccedeert / was te vozen Graef van Ooſt-vrieſlandt: hebbende de Landen den tijdt van 14. jarē gegouverneert / is by Heuſden met 2600. van de ſijne verſlagen. Geertruyt ſijne Hupſvrouwe heeft (om de onder-jarighedt haers zoons Diedericks V.) het Landt gheregiert alleen een jaer; getrout hebbende daer na Robert de Vries, met conſent des Ridderſchaps van Hollandt, ende Zeelandt, is deſe Robert Graef van Vlaenderen gevvorden; ende ondertuſſchē Govert met den Bult van den Biſſchop van Vtrecht tot Graef opghevvorpen ſijnde / is Diederick in ballingh-ſchap na Vlaenderen verdreven.	1048	5015
7	Diederick V. is door het overlijden van Govert met den Bult, (ſtichter des Stadts Delft) in alle ſijne patrimoniale Landen als Graef ghehult ende ontfanghen: ſieck ghevvorden zijnde / is ghe-ſtorven in den jare 1092. den 15. July / na dat ſijne Moeder Geertruyt, na haer Mans overlijden / twee jaren gheregeert hadde / ende Robert de Vries acht jaren / Govert met den Bult 4. jaren / Wilhelmus	1062	5029

Getal der Graven		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	mus Bisschop van Vtrecht een jaer/ ende hy 15. jaren/ te samen 30. jaren/ na de doodt sijns Vaders.		
8	Floris II. toeghenaemt de Vette, is sijnen Vader ghesuccedeert/ ende ghergeert hebbende sijne Landen 31. jaren/ is ghestorven in den jare 1123. den 6. Maert.	1092	5059
9	Diederick VI. volghde sijnen Vader in alle sijne Landen: Heeft veel oorloghen teghens de Friesen ende andere ghebuyren gehadt. Ghergeert hebbende 40. jaren/ is in den jare 1163. ghestorven:	1123	5090
10	Florus III. is sijnen Vader ghesuccedeert: Heeft in sijnen tijde veel te doen ghehadt/ ende is op de repse na den H. Lande ghestorven/ ghergiert hebbende 27. jaren.	1163	5130
11	Diederick VII. is na sijns vaders doot op de kruys-vaert gheworden Grave van Hollandt, &c. hebbende sijne Landen in gestadighe oorlogh 13. jaren/ is gestorven in den jare 1203.	1190	5157
12	Ada, eenigh Erfgenaem ende dochter Diedericks VII. is Gravinne van Hollandt, &c. geworden/ hebbende een jaer geregiert/ is sonder kinderen gestorven.	1203	5170
13	Guilielmus, een Broeder Diedericks VII, zijnde Grave van Oost-Vrieslandt, was de naeste Erfgenaem/ ende is in alle de Heerlicklijcheden ende Landen gesuccedeert: geregiert hebbende 19. jaren/ is gestorven in den jare 1223. latende tot Erfgename	1204	5171
14	Floris IV, zijnen soone/ de welcke geregiert hebbende 12. jaren/ is te Claermondt (in een Tournoy-spel te Corbie) van den Grave van Clermont verslagen zijnde/ gestorven.	1223	5190
15	Guilielmus II, maer ses jaren oudt zijnde/ is geworden 15. Grave van Hollant, &c. onder de vooghdye zijns Oems Othonis, Bisschop van Vtrecht: Is na de doot des Keysers Frederici ghecoosen Rooms Koning/ ende 4. jaren na zijne verkiesinge van de Paus Innocentio in de stadt Lyons voor Keyser uytgeroepen: geregiert hebbende zijne Landen van Hollandt, &c. 21. jaren/ ende 't Keyser-rijck 7. jaren/ is gestorven in den jare 1255. Van desen is het Koninclick Paleys in den Hage gebouwt.	1235	5202
16	Floris V. een half jaer out zijnde doen zijnen vader stierf/ is onder Voochden opgebracht tot in sijn 17 jaer/ ende is eyndelic/ geregiert hebbende/ soo onder hem/ als onder sijne Voochden/ 42. jaren/ van Gerrit van Velsen omghebracht.	1255	5222
17	Ian I. is sijnen vader Florus V. ghesuccedeert/ den welcken sonder kinderen ghestorven is den 4. Novembris des jaers 1300. aen den welcken den stamme der Graven/ in rechte linie van de Hertoghen van Aquitanien ghesproten zijnde/ gefailleert is/ ghedurt hebbende 437. jaren: ende zijn de Landen door sijn overlijden verfallen aende Graven van Henegouwen, ghekomen zijnde door Houwelicken (van Moeders weghen) van de Graven van Hollandt.	1296	5263
18	Ioannes II. Grave van Henegouwen, is ghewees de naeste Erfghenaem in de Graefschappen van Hollandt, Zeelandt, etc. als zijnde een zone van Ioannes van Avesnes, ende vrouwe Alith, een suster des Konings Guilielmi, Graven van Hollandt, etc. ende dien volgens een zone van de oud-moeye deses Ian I.	1300	5267
19	Guilielmus III. zijnde Grave van Oosterwant, is sijnen Vader in alle de Landen ghesuccedeert. Was toeghenaemt den Goeden: ende van den Keur-vorsten Stadtheuder des Roomschen Rijchs ghekoren; heeft ghergeert 33. jaren.	1305	5272
20	Guilielmus IV. is na de doodt sijns vaders ghesuccedeert/ tegens den Oost-vriesen getrocken zijnde (na dat hy vele stryden ende oorloghen gheluckelicken hadde helpen winnen) is van hen verslagen/ ende sonder kinderen ghestorven den 24. September 1346.	1337	5304
21	Margeriet van Beyeren, een suster des voorsz. Guilielmi IV. ende huysvrouwe des Keysers Ludovici IV. heeft ghergeert 6. jaren. Onder haer is opghestaen den groot-genoemden Jaet van Hoecks ende Cabbeliaus.	1346	5313
22	Guilielmus V. van Beyeren, met sijne moeder de Keyserinne verdraghen sijnde/ is ghebleven Grave van Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, ende Heere van Vrieslandt, ghergeert hebbende 7. jaren met verstande/ is kranckzinnigh geworden/ ende heeft als Stadtheuder ghergeert den tijdt van 19. jaren/ ende na Guilielmi V. doot/ oock Grave ghewoorden sijnen Broeder.	1351	5318
23	Albert van Beyeren, heeft noch ghergeert 27. jaren. Heeft de	1377	5344

Getal der Graven		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Vriesen / tot verscheyden reysen rebellerende / door 'tbeleydt sijns zoons Guilielmi tot onderdanigheydt ghebracht.		
24	Guilielmus VI. van Beyeren, is sijnen vader ghesuccedeert: Heeft de Stadt Gorcum ende de Heerlickheydt van Arkel aen't Graefschap van Hollandt ghehecht.	1404	5371
25	Iacoba van Beyeren, eenige dochter ende Erfghenaem Guilielmi VI. is ghesuccedeert (na haers vaders overlijden) in alle sijne Graefschappen ende Heerlickheyden / oudt zijnde ontrent de 17. jaren; ende is in den selven jare 1417. aenghenomen / in alle hare patrimoniale Landen van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt; ghelijck doch te vooren in Henegouwen. Niet te min / Ioannes van Beyeren, sich noemende Voocht van Hollandt, heeft (tot prejudicie van dese vrouwe Iacoba) van den Keyser Sigismondo, sijns wijfs Oom / verkreghen te Leen de Graefschappen van Hollandt ende Zeelandt, met de Heerlickheydt van Vrieslandt, als vervallen zijnde aen den Rijcke door de doodt des Graven Guilielmi van Beyeren sijnen broeder / ende vader des ghedachten Iacobæ, die sonder manlick oir overleden was. Desen met Iacobam eyndelick vrede ghemaeckt hebbende / ende inden Hage overleden zijnde / gheregeert hebbende 6. jaren als toeghestane Vooght / heeft Iacoba van alle hare Landen alleene Regente geweest. Is viermael hertrouwt gheweest: Wiert ghenoodt-druckt haren vierden man (H. Franck van Borsselen) uyt de ghevanghenisse te trecken / ende Philippum van Bourgongien, alsdoen Vooght van de Landen zijnde / ende hem in te willighen ende te transporteren alle de Landen ende Heerlickheyden int generael / soo sy sonder kinderen starf: Na welck transpoort sy weynich tijdts oock sonder kinderen ghestorven is / gheweest zijnde rechte Vrouwe ende Erfghename der Graefschappen van Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, ende des heerlickheyts van Vrieslandt, in groote troublen ende oorloghen / (veroorsaeckt door de eergiericheydt des Hertoghs van Bourgongien) den tijdt van 19. jaren. Light in den Hage begraven / gheleeft hebbende 36. jaren.	1417	5384
26	Philippus I. wiert na de doodt Iacobæ (zijnde Hertoge van Bourgondien, Brabandt, Limburch, etc. ende rechte Erfghenaem van vaders ende moeders zijde) Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt: ende was aldus Prince van 17. Landen. Was gheboren in den jare 1395. op SS. Pieters ende Pauwels dagh: sijne moeder was Vrouwe Margarita, suster des Graven Guilielmi VI. ende vader des genoemden Iacobæ: dese Vrouwe Margarita was een suster Ioannis van Bourgongen, ende aldus vaderlicke moeye deses Philippi. Was een dapper krijghs-man / grootmoedigh / ende van sijn vyanden ontsien; was langh van ghestalte / schoon van aensicht / colerijck / doch vrede-lievigh / toeghenaemt den Goeden. Is ghestorven den 5. Junij 1467. oudt zijnde 73. jaren / gheregeert hebbende de Landen van Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, Vrieslandt, eñ andere / so in qualiteyt van Grave ende Heere / als Vooght / ontrent de 40. jaren.	1433	5400
27	Kaerle de Stoute, eenigh zone Philippi des Goeden, geboren te Dyon in den jare 1434. is door sijns vaders overlijden gesuccedeert in de Hertoghdommen van Bourgondien, etc. als mede in de Graefschappen van Hollandt, Zeelandt, etc. Heeft van den Keyser Sigismondo gekost het Graefschap van Ferette in't Landt van Elsazen in Zwitserlandt. Is omghebracht in de Bataille van Nancy, in den jare 1476.	1467	5434
28	Maria eenighe dochter ende Erfghenaem des ghedachten Caroli, heeft ghesuccedeert in alle de Landtschappen haers vaders / oudt zijnde ontrent de 20. jaren / onder de Vooghdyschap des Vorsts vã Cleve ende des Heeren van Ravesteyn, sijnen broeder. Dese Maria heeft ghetrouwt Maximilianum Eertz-Hertoghe van Oostenrijck, een zone des Keysers Frederici, oudt zijnde ontrent 20. jaren: ende is van weghen sijner huysvrouwe geworden Grave van Hollandt, etc. Is na sijns wijfs overlijden in sijns vaders plaetse Rooms Keyser gheworden: Heeft by sijne huysvrouwe ghehadt een zone / die ghenoemt was	1476	5443
29	Philippus II. oudt zijnde 4. jaren / doe sijn moeder starf: na welckers overlijden den Aerdts-Hertogh / Koning der Romeynen zijnde / de Landen voor sijnen zone in groote troublen ende oorloghen / soo	1482	5449

Getal der Graven		Iaren Christi.	Iaren der Werelt.
	soo in Hollandt als in Vlaenderen, gheregiert heeft tot in den jare 1493. dat den Eertz-Hertogh Maximiliaen, dooz sijns baders overlijden/ Kepser ghekroont is. Den Pzince Philippus sijnen zone/ doen 16. jaren oudt zijnde/ is ghenoemt ghewozden Eertz-Hertogh van Oostenrijck, Hertoghe van Bourgongien, Lothringhen, Brabandt, Styer, Carinthye, Limburgh, Lutsemburgh ende Geldre, Gzave van Habsburgh, Vlaenderen, Artois, Bourgongien, Ferette, Kyburgh, Paltzgrave, Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, Namen, Zutphen, Marquijs des H. Rijcks, ende Burgau, Landtgrave van Elsatzen, Heere van Windtsmarck, Portenau, Salines ende Mechelen: ende is in Spangien, noch jongh zijnde/ ghestozben/ sijn bader noch levende/ in den jare 1515. ende light te Grenaden: achterlatende eenen zone/ die ghenoemt was		
30	Kaerle II. is na de doodt sijns Baders in alle de Landen ende Heerlickheyden inghehult/ als rechte Erfghenaem ende oudtste zone Philippi II. Is na het overlijden van sijn groot-bader (van moeders weghen) Koning van Spangien, etc. ghewozden: ende na de doodt sijns groot-baders (van baders weghen) Kepser ghekroont: Hebbende gheregiert ontrent 44. jaren / heeft alle de Nederlanden ghestelt in handen sijns zoons Philippi III. ende starf in Spangien in den jare 1558. ende is begraven te Grenaden.	1515	5482
31	Philippus III. van Oostenrijck, is dooz sijns baders overlevering aldus gewozden Pzince der Nederlanden: van welcke hp op den 25. Octobzis in teghenwoozdicheyt der Generale Staten aengenomen is/ met beswaringhe harer Vzyheyden ende Pzivilegien. Vzouwe Margarita, bastaerdt-dochter des Kepsers Caroli V. ende Hupsvzouwe van Octavio Farnesio, Hertoghe van Parma ende Plaisancen, ghepzefereert zijnde dooz advijs des Cardinaels van Granvelle, booz alle andere Pzincen van Oostenrijck, ende ooch booz den Pzince van Orangien, ende dē Gzave van Egmont, om in afwesen des Konings de Nederlanden te gouverneren; ende ghekomen sijnde binnen Brussel, heeft den Koning alle de 17. Pzovincien doen vergaderen / ende haer ghestelt als Goubernante Generael der Nederlanden in den jare 1559. ten eynde sp het booznaemste belept des Gouvernements hadde in dese Landen: het welcke onder den grooten des Landts uptnemende ghedeplthepden verwerckte/ ghedupzende welcke hare regieringhe groote beroerten om de Religie wille inde gesepde Landen ontstaen zijn: Alle welcke ghedeplitheden ende troublen veroozsaeckt hebben / dat inden jare 1581. de Pzovintien van Hollandt, Zeelandt, ende andere/ zich onderlinghe verbonden hebben/ makende een Vnie tot behoudinghe harer Pzivilegien / vzyheydt der consentien/ ende afzweeringhe des Konings van Spangien, ende sijne Erfghenamen ten eeuwighen daghe/ die hun ooch inden jare 1609. booz een vzye Republijcke ende Landen erkent heeft/ als hebbende niets op hun te pzetenderen.	1555	5522

VERHAEL

VERHAEL

van den

Staet des Konings

Van

ENGEL-LANT.

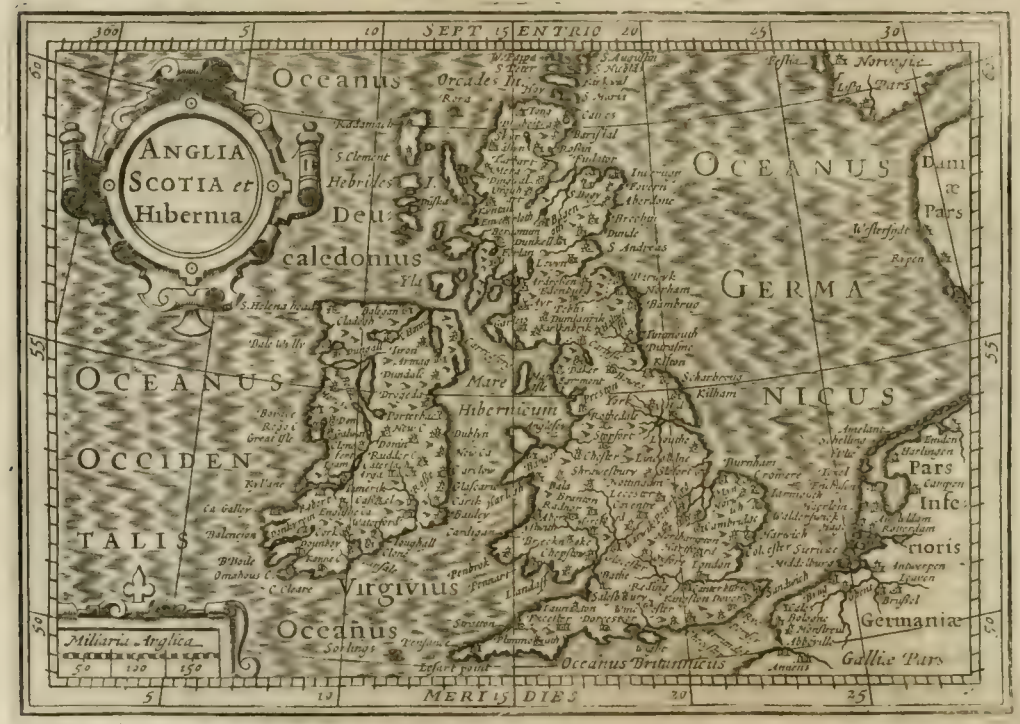

Kort Inhoudt:

1. ENgelandt van oudts Albion ende Brittangien ghenoemt/ ende van hare hercomst. 2. Beschrijvinge van dit Eylandt/ gelegenthept/ ende ommeganck des selvighen. 3. Vruchtbaerhept des Landts/ evenwel met een swaere peste alle vier jaren aenghevochten zijnde. 4. En ghedooght geenigh vergiftigh gedierte in haer: ende waerom aldaer geen Wolven ghevonden en worden. 5. De Revieren Tamyse ende andere/ die nimmermeer om eenighen reghens-wille overvloeyen. 6. Der Kraeyen-jacht met den Voghe. 7. Overvloedighept van Peerlen in dit Eylandt ten tijde Cæsaris, ende van den hals-kraegh/ ghesiert met Peerlen ghebordiert/ die hy de Goddinne Venere tochepligh de. 8. Eenen steen/ Gagathe ghenoemt/ die het yser onder 't water onderhoudt; ende van zijn groote brught/ om zijn water te connen maken/ in water gepulveriseert zijnde/ ende inghedroncken. 9. Der ouder Engelscher geldt van Yser ende Koper. 10. De Vrouwen eertijts onder den Engelschen gemeen/ ende voerende in de Heyrlegeren het Opper-gebiedt. 11. De Heuschept ende behendighept van geest/ der Engelschen van desen tijdt; ende andere goede hoedanighepden/ mitsgaders hare oeffeninghen. 12. Den aerdt der Engelschen hooghhertigh ende heerlich/ genepght tot Dievertye ende dronckenschap. 13. Der sommigher groote rijckdommen/ voortkomende van de Koopmanschap in

Wolle/

Wolle/tin upt Cornualien, ende Haring van Yorck. 14. Londen de hoofdstadt van Engelandt, ende bewoont van meer als drie hondert ende vijftigh duysent sielen. 15. Den Koop-handel van Engelandt gheschat te bedragen meer als twaelf Millioenen goudts jaerl jcr. 16. Schatten ende incomsten des Konings van Engelant, so als die was ten tijde Henrici des achtsten van dien name/ voor sijn afwijckinge van de Roomsche kercke. 17. Ordinaris inkomste des Kroons van Engel-landt, klimmende tegenwoordigh boven de dertien-hondert duysent kroonen. 18. Extraordinarische hulpe in Engel-landt van tweederley soorten. 19. Hoe veel de mondt-kost bedraeght/ die in het Hof des Konings van Engel-landt jaerlijck verbruyckt wordt. 20. Schatting den Catholijcken in Engelandt opgelept/ om onbemoept te wonen. 21. Extraordinaris inkomst van de Kroone van Engelandt, bedraghende een millioen gouts alle jaer. 22. Vaste gelegenthept deses Eylandts/ende van het groot ghetal Schepen/die het op Zée onderhoudt. 23. De Engelsche in de Zee-handel seer ervaren. Haren Koop-handel in wijdt-gelegene Landtschappen / soo na Oosten / als na Westen. 24. 't Getal der Krijghs-knechten / die in tijden van noodt in Engelandt gelicht konnen worden. 25. Hoe het Heyr-legher van Engel-landt, ten tijde Henrici VIII. in de inneminge van Bolonien ghestelt is geweest. 26. Engelschen Adel, ende Ridderschappen van verschepden soorten in Engelandt: ende de Ceremonien in hare beroepingen ende aennemingen. 27. De Ordre der Ridderen van de Kousse-bandt, door wie ingestelt. 28. De Koninglijcke Officien in Engel-landt, ende wat de Milords zijn. 29. Staten van Engel-landt, haer groote macht/ Officiers/ende gebruycken in hare Vergaderinghen. 30. Drie soorten van Rechten in Engel landt. Van de Koninglijcke Stoelen. De gewoonlicke straffingen ende hoe de Verraderen ghestraft worden. 31. Het Hof van West Munster, ende de Kamer met de Sterren, wanneer gestelt. 32. Het Hof des Kercken-raedts/genaemt het Hof des Christenheydts, ende sijn gherechtichept in vier soorten van saken. 33. De mis-dadige verweesen zijnde/ om gehangen te worden, worden door de handen haerder Bloetverwanten eerst ghewoorght. 34. De Christelijcke Religie/ wanneer ende door wien eerst-mael in Engelandt inghevoert. 35. Schepdinge des Konings Henrici VIII. met Catharina van Arragon: den welcken Annam van Bolonien trout/die oock (na sommigher meyninge) voor sijn Dochter gehouden wordt. 36. Verklaert hem het Hooft der Kercken in plaets des Paus van Roomen/ ende doet Thomam Morum gevangen setten. 37. Wanneer het Kloosters-leven ende de Roomsche Religie in Engel-landt ghenietight is. 38. Krooninge des Koninginnes Elisabeth ghehouden met Catholijcke Ceremonien. 39. Kerckelijcke instellingen door Iacobum VI. opgericht/betoonende den standt van de tegenwoordige Engelsche Kercken. 40. Verhael der na-een volgende Engelsche Koninghen. 41. Eertz-Bisdommen ende Bisdommen die eertijts in Enghelandt geweest zijn.

I. IK soude schijnen lichtveerdelicken te handelen / ofte my selven den Leser verdrietigh maken / indien ick hier wilde bybrengen de lange ende wijtloopige knibbelingen/die sommige ophalen/tot beweeringe der ouder namen deses Eylands/ nadien my duncht/ dat men van my veel eer verwachten moet de aenmerckinghe der dinghen selve / als der woorden. Evenwel sal de ongeschickte sinlijcke neus-wijsighevdt der geener/ die ten ingangh van dit Verhael pets daer af verepsschen souden mogen / my alleenlicken nooden te seggen/ dat het (volgens de fabuleuse verhalingen der Griecken) den name voerde van eenen seker Albion, gewaende soone Neptuni; ofte/ anders na der Latinen meyninge/is het alsoo ghenaemt/ overmits de witverwige steen-rotzen/de welcke sich aen alle kanten des strands vertoonden: want Albus in't Latijn soo veel als wit te seggen is: Naderhandt heeft het den name van Bretangen gekregen/van het woort Brit, betreckenende geverwt in 't Engels/ overmidts dat de Inwoonderen deses Eylants eertijts hare lichhamen plegen te beverwen ende te beschilderen / ende heeft tsedert dien name in desen name van Engel-landt verandert/ dat is soo veel te seggen/als het Landt der Enghelen, van wegen de Engelsche Saxons, die het selvige Eylandt eertijts beseten hebben.

II. Dit behoort ghenoech te wesen voor den genen/die haren geest met dese lust soecken te versadi-

verſadigen/ ofte hare traeghept te voldoen/ die haer ophout/ om op andere Schrijveren na hreeder beſchept te ondersoecken. Om nu tot de ſake ſelve te comen/ het Eylandt van Groot-Brittangien is op na het Eylandt Sicilien ghelijck/hebbende drie puncten ofte Hoofden / die hun op verſcheyden ſoorten uytſtrecken. Den eersten/ die na 't Weſten ſiet/is die van Bellerie, of van Antoueſt, van de Enghelſche The Cap of Cornuval ghenaemt/ dat is te ſeggen/de Cabo van Cornuvalien. Den tweeden is die van Kantien, de welcke ſijn uytſicht ten Ooſten heeft / hupdensdaeghs Nordforlandt ghenaemt / van welcke Kabo ofte Hooft die gheheele kontrepe/ dat hem ten Ooſten henen uytſtreckt/ ſijnen name Kant, oft Kent, na 'tgemeenſte seggen/genomen heeft. Het derde Hooft/ofte Cabo, is die van Orkas, van Tarvedee, ofte van Tarviſe, aen de Noordt-zijde des Eylandts; van de ſommighe Dunghumbehead ofte Dunſbiheade, ende van eenighe andere Howburne genoemt. Dit Eylandt is geleghen na de Weſt-kant van Europen, vijftien graden van den Equator, ende ten Weſten met het Eylandt van Yrlandt beſet/ ten Ooſten met de Rivieren van Neder-Duytſchlandt / van de Noordt-zijde met de Orkadiſe Eylanden / ofte Orknes, ende ten Zuyden met Vranckrijck. Wat nu ſijnen omgang belangt; de Enghelſchen die het opt aldernauwſte aengemerckt hebben/ willen het in duſdanige maniere af-meten. Sy rekenen van Cabo de Tarviſe tot die van Bellerie, overmits de wegh al draepende loopt van wieghen de krom-loopende Rivieren / te nemen van Weſten af/ acht-hondert eñ twaelf Engelſche mijlen. Deſen wegh op na Kent, drie-hondert eñ twintigh mijlen. Van daer wederom door de omwegen ende hoeck-plaeten tot Tarvis rekentmen seven-hondert ende vier mijlen. Sulcks dat het geheele begrijp deſes Eylandts inhoudende is/ontrent de achtien-hondert eñ vijf en-dertigh mijlen. Doch om dies wille/ dat het wepnigh is den omme-gang eñ grootte eenes Landtſchaps te weten / indien men zijne deughden ende goedtheyden niet en weet/ ſoo luſt mp/ eer ick mp ſelven in andere verhalingen te diep verwarre ende verbinde/ te doorſnoffelen ende met gauwheydt aen te mercken 'tgene dit Eylandt zijnen Inwoonderen gheeft ende voortbrengt / ende waer af het oock gebreckelick ende onuttelick is.

Geſtalteniſſe deſes Landtſchaps.

III. De locht dan deſes Eylands is grof; De winden' regen/ende miſt vereenigen ſich gewilligh / ende deſe ontwevinge des lochts is oorſaeck / dat de coude ende hitte alhier niet ſeer uytnemende en zijn. De nachten zijn daer klaer/ende de sierten wepnigh/ſulcx dat men daer minder Medecinen gebruyckt/ als in eenighe andere plaetſen Europæ. Doch daer komt een ſiecktte/die(na ſommiger meeninge) alle vier jaren komt/ zijnde een ſoorte van Peſte/die veel volcks mede sleept. Het Lant draeght op vele plaetſen ſeer overvloedigh. Het brengt alderhande boomen voort/ behalven den Deunen-boom/ ende (ghelijck Cæſar sent) den Wilgen-boom: welcke Wilgen-boomen men daer nochtans heden in overvloedt vint. Doch en draeght geen Olijfboomen / Orangie-appel-boomen/ ende andere / die in heeter Landtſchappen meeſt waſſen. De bemuerингen der Wijngaerden dienen hare Meeſteren veel eer tot pronck/ als profijt; want al iſt ſchoon/dat ſy eenigh nut daer af trecken / ſoo iſt nochtans / dat ſy ſelden rijp worden / ghelijckt wel behoozen ſoude. Men ſaept daer tarwe/rogge, gerſt/ haver/ende allerhande gepluck. Het koren waſt daer haeſt / ende rijpt langſaem / van wegen de overvloedighe bemueren / ſoo des lochts als der aerde. Daer zijn veel Berghſkens / die ſonder geboomte zijn/ alleenlicken met dun ende ſmakelick gras begroept/ bequaem voor de kudden ſchapen / diemen aldaer te weyden voert/de welcke('tzy dan om de ſoetichept des lochts / ofte goethept des lands) aldaer veel ſchoonder ende langher wolle dragen/als elders. Doch men meent/ dat de Schaepherderen in Engelandt beletten / dat hare kudden niet aen de Fonteynen en gaen dzincken: maer dat ſy altijdt gedzenckt ende ghelaeft worden alleenlicken van den dauw / overmits ſy door langhe onderbindingh bevonden hebben/ dat andere wateren haer ſchadelicken zijn/oock de Beeſten hebben doen ſterven. Ende men mach deſe Wolle der ſchapen dzyelicken het gulden Vlies noemen/ aenghesien die de eenighe grondt ende vaſticheyt haerder Rijckdommen is / van de welcke de Inwoonderen ſchoone prozpten trecken / verkoopende die den Kooplieden / om in alle Landen verſpzept te worden. Van welcke wolle men ſo fijne ende ſchoone Lakenen maeckt / dat de Hoochduytſchen, Polen, Denen, Sweden, ende andere Natien die ſeer hooch achten / ende boven alle andere in weerden houden. Men vindt in Engelandt oock een groot getal van alderhande Dieren/ ten minſten ſoodanighe/ als wy in deſe Contrepen hebben / behalven dat daer noch Muylen noch Eſels en zijn.

Waerom de Schapen aen geen fonteynen gaen dzincken.

IV. Ten heeft geen hinder van eenigh vergiftigh Dier/of dat ſchadelijck is: noch daer en zijn oock gheene Wolven / overmidts de inwoonderen ſo gauw ende neerſtigh in 't uytroepen gheweeſt zijn/ dat ſy het gantſche Eylandt geſupvert hebben. Dit maeckt/dat de Beeſten aldaer over al vzy ende vzolijck weydet/ ſonder dat pemandt de ſelve hoedet; ſoo datmen nacht ende dagh de Paerden/ Koepen/ende Schapen over al in de weyden ende andere plaetſen die den gemeenen gebueren vzy (om weyden) zijn. Het Landt (ſo geſeght is) en geeft geenen wijn/ daer tegen ſy biers ghenoegh brouwen.

V. Het heeft ſchoone Rivieren die het gantſche Landt bevochtigen; waer van men een wonderbare (doch inder daet warachtige) ſake bevint; dat dē Tamys; de Omber, eñ eenige andere Riviere nimmermeer (hoe ſeer het oock regent) waſſen noch overlooven. De Peerden deſes Landts/ die wy Tellen noemen/ ende meeſt Kupnen zijn/ op blacken velden zijnde/ en draven nopt/ maer gaen eenen ſchieren tel/ waer mede ſy grootē voortgang doen: ten minſten ſiet men ſeer ſelden het teghendeel hier van. Men vind oock aldaer meer koninen / als in eenigh Landtſchap ter wereldt.

VI. Sy hebben een groote ontelbaer-menighte Vogelen/ſoo tamme als wilde. De kappoenen van Kent zijn ſeer groot / gelijck die van Polveraire in 't Landtſchap van Padua. De Ganſen zijn daer ſeer lecker / meeſt eer ſy gerupft hebben: maer groot geworden zijnde/en zijn niet ſoo goet van ſmake. Daer is oock een groote menighte Patrijſſen/ Faſanen/

nen / Guackels / Meerlen / Lyſteren / ende Leeuwericken / de welcke des winters ſoo vet zijn / om dat die daer niet al te ſtreng en zijn / ende dan in ſoo grooter menighte ghevanghen worden / dat by-naeſt alle tafelen daer mede bedeckt zijn. In alle wateren vintmen Swanen / en des nachtens vroegh hooren de Ravens ende Kraepen lupdtruſtich tieren. Vele houdent voor een waerachtige ſake / datter in geen Landtſchap ter Werelt ſoo vele Kraepen zijn / als daer. Welcke Kraepen ſich by de wormen onderhouden / de welcke in dit Eylandt (om oorſaecke des vochtichepts) in overvloedt zijn: Doch doen ſeer groote ſchade / overmits ſy niet alleenlick de rijpe vruchten eten / maer dat ſy ooc het ſaet (in de aerde liggende) met den beck daer upt weten te trecken: ſoo dat het van noden is / dat de Landt-lupden eenige Jongens met bogen op het nieuw-geſaepde ſtellen / om de ſelve te verjagen / overmidts dat het gheroep alleen niet ſterck genoech en is om haer te verdrijven. Ende om dies wille / dat deſe voghelen ſoo ſchadelick zijn / is by raedt der Heeren ghearreſteert / dat men alle middelen aenwenden ſoude om de ſelve te verdrijven / gevende den genen dieſe dooden / eenige vergeldinge. De Engelſchen hebben ſeer goede ende ſmaeckelicke Viſſchen / ende onder andere den Tarbot ende Snoeck. Den Snoeck en was voormaels by henlupden in kleyne achtinge / doch is tegenwoordigh in grooter waerden / overmits dat ſy upt de Vyveren zijnde / ende in Viſ-korven gelepdt zijnde / vet wort / etende andere kleyne viſkens / ende den ael. Als men die dan te coop brengt / ſoo openen ſy de ſelve met een mes / ende ſoo 't gevalt / dat den Viſſer die niet vercoopen en kan / ſoo en ſterft hy even wel daeromme niet / maer naept den buyck wederom toe / ende ſet hem onder een deel ſchollen / welcke wonde in ſeer corten tijdt geneeſt. De Oeſters zijn aldaer leckerder / als ergens; ooc veel overvloediger.

Kraepen in Engelandt doen groote ſchade.

Hoe de Viſverkoopers den Snoeck lang levende houden.

VII. Behalven deſe / ſoo geeft dit Eylandt noch gout / ſilver / loot / tin / ende koper. Daer groept ooc eenigh yſer / ende men vindt daer ooc eenige peerlen: waer af Suetonius in het leven Cæſaris pets aengheteyckent heeft / dat / namelick de hope om Peerlen in dit Eylandt te vinden / hem die repſe daer henen op-nemen dede / datſe ooc aldaer in ſulcker overvloedicheyt waren / dat hy de ſelve by 't gewichte in de handt onderſchepden konde. Doch nu tegenwoordigh en worden daer niet dan eenighe kleyne gevonden / geelachtich / ende die ontrent Schotlandt, ende de Orcades, die niet veel ſchoonder ſchijnen te weſen / dan de ooghen van eenen Bolling. Ooc ſeght Plinius, dat de Peerlen die Engellandt voort-brengt / heel kleyn ende van ſlechten lupſter zijn: dat niet te min Cæſar gewilt hadde / dat men wilt den hals-kraegh (die hy het Eer-beeldt Veneris geſchoncken hadde) daer af gemaect te zijn.

VIII. Dit Landt heeft ooc eenighe ſoute ende warme Fonteynen / ooc een Steen Gagathe genoemt / de welcke wel rouw ende ſlecht ſchijnt / doch van grooter deught is / aenghe-ſien ſy het Vuyr onder het Water onderhoudt / ſoo dat het niet dan met olye gebluſt kan worden. Indien ooc yemandt Water drincht / daer eenighe ſtuckſkens deſes ſteens in leggen / ghepulveriſeert zijnde / ſal terſtont zijn Water loſſen / (ſonder dat hy 't ſelve in eeniger manieren ſoude konnen ophouden: is deſen Steen ooc ſeer goet voor het Gravel. Tot hier toe hebbē wy de gemackheydē deſes Eylants verhaelt: is nu overigh in wepnigh woorden hare ongemackelickheyden / ende waer af ſy gebreck heeft / ofte 't welcke ſy van anderen (tzy door noot / of upt lecherup) ontleent / te verhalen: Onder deſe dingen moeten voornamelicken de Speceryen gereckent zijn / ooc de Suycker en andere vruchten / die upt Vrancrijck ende Spaengien daer henen gevoert worden: de Wynen / Olye ende Hop om hier te brouwen / goude Laken en ende Zijde / het meeren-deel des Lijnwaets / ende andere ſoorten van Koopmanſchap: behalven het Weed / Conchenille / ende andere dingen de verwerpe raeckende. Nu dan geſproken hebbende van de geſtaltenisſe deſes Eylandts / laet ons ooc eens ſien de hoedanicheyden der perſoonen die het ſelve Lantſchap bewoonen.

Oude Seden der Engelſchen.

IX. De Inwoonderen van Groot-Britangien gebruyckten in voortijden ſekere ſtucken koppers / of (ſo ſommighe willen) ringhen / ofte (ſoo andere ſchrijven) plaetjens yſer / tot een ſeker gewichte toe / in plaetſe van gelt. Sy achteden onbehoorlick van eenen Haſe te eten / oft van een Hinne oft Gans / nochtans voededen ſy de ſelve op haer plaiſier. Die van Kent waren de manierlickſte onder haer / niet veel (in manieren) van de Ganloyſen verſchelende. Wepnigh onder haer ſaepden Kooren / derhalven leefden ſy by melck ende vlees. Sy ginden met bellen bedeckt / ende beſchilderden hare lichamen / om ten oorloghe ſo veel verſchrickelicker te ſchijnen: ſelfs ooc de vrouwen (op vier-dagen ofte in andere Ceremonien beſich zijnde / ginghen gheheel naeckt / haer met deſe krupden beſtreken hebbende. Sy droegen lanck hayr / het gantſche lichaem geſchoren / uptgheſondert het hooft / ende boven de lippen / alwaer ſy lange knevels hielden.

X. Sy waren ſomwijlen haerder tien oft twaelf / die hare Vrouwen gheneen hadden / volgende daer inne de forme der Republijcke Platonis. Maer die gewoonlijcken de Vrouwen onder hun gheneen hadden / dat waren Broeders met Broeders / ende de kinderen met hare Vaderen; wanneer dan de Vrouwen baerden / hielden ſy de ſoodanighe voor den rechten Vader / die de eerſte blomme hares Maeghdoms genoten hadde. In hare Slachtingen gebruyckten ſy Wagenen / ende hadden die gewennet met een grote haeſtichheyt te doen rollen / werpende hare pijlen dan met een gheweſſe ſekerheyt / braken ſy menigh-malen harer vyanden Slach-ordeningen / door het ontſach harer peerden / ende 't gelupdt der raderen: ende dan wanneer ſy midden onder de troupen der Ruyterye vermengt waren / traden ſy af / ende ſtreden alſo. Ondertuſſchen vertrocken de Wagen-menaers een wepnich upt het ghedrangh: doch in ſulcker wijſe gheſchickt / dat indien hare Meeſteren van den vyanden te hardt ghedronghen wierden / ſy als dan hare Wagenen wederom bekomen konden / ende af-trecken. Voorder / Strabo acht haer gantſch Barbariſch te weſen / overmidts dat ſy (hebbende over-vloedicheyt van melck) gheen haſe en konden maken. De Boſſchē / die met grachten omringelt waren / noemden ſy hare Ste-

Haer manière van vrijden met waghenen.

den /

den/ alwaer sy haer voor de schielijcke overrompelingen ende invallen harer vyanden bevryden konnen. Tacitus schryft/ dat de Engelschen voor een gebruyck hadde/ vrouwen tot hare Veldt-oversten te hebben: ende gelijck Dion van Nicæen seght/ en bevonden sy nimmermeer hare Landen/ nerghens anders als van de jacht levende/ ende van de vruchten der boomen; etende oock gheenen Vis/ hoe groote menighte sy oock daer van hadden. Seer wel verdroeghen sy honger/ koude/ ende allerley onghemack ende arbeydt. Want in de maraſſen tot het hooft toe gedoken zijnde/ verdroeghen sy den honger voor vele daghen: oock voeden sy haer wel in de Bosschen met schorssen ende wortelen der boomen. Op de lichamen der jonghe kinderen druckten sy verschepden beeltenissen/ de welcke met haer opwassende grooter ende grooter wierden. Sy waren seer ghenepght tot de tooverye/ jae soo krachtigh/ datmen haer achtede bet-wetender te zijn/ dan de ghene/ die eenen naem van Vinders der verholentheyden des selvighen Konsts verkreghen hebben. Terwijlen sy over Zee voeren/ en aten sy nopt: 't welck sy dies-halven te lichter doen konden/ overmidts sy niet seer verre en repsden/ ende noch geene koopmanschap met uyt-heemsche Volckeren en dreven. Sy gebruyckten eenen dranc van Gerst ghemaeckt/ ghelijck sy by onsen tijde noch doen. Men soude noch veel andere saken ten desen eynde verhalen: doch sal voor dese repse ghenoegh zijn van oude seden ghesproken/ om te moghen komen tot de seden der tegenwoordigh-levende Engelschen.

Hare tegenvvoordige Seden.

XI. Hyndens-daeghs zijn de Engelschen seer sedigh en gemanert; soo dat de woestigheyt ofte rouwheyt by haer soo groot niet en is/ als vele luyden sich inbeelden. Want dit is een ghewisse sake/ dat den Engelschen Adel vol beleeftheydts ende gheschicktheydts is/ soo dat sy van wevnighe Volckeren in desen over-troffen worde: al hoe wel de verwaentheyt by d'een of by d'ander haer soo ketelt/ dat sy hun inbeelden ter wereldt gheene beleeftheyt te komen zijn/ of moet al voozen van of by haer ghehaelt zijn. Ick stae wel toe/ dat de geene die van slechten heerkomst zijn/ daer veel woester zijn als elders/ maer dien verschoont hare condity/ ende om haer van anderen aert te maken/ mosten die eerst van andere gheboorte zijn. De verstanden der Enghelschen voorts zijn wacker/ veerdigh ende listigh/ bequaem tot alderhande Konsten ende wetenschappen: oock hebben hare lichamen dese particularitept/ dat sy uyt-nemende swack zijn/ gevoeghelick tot allerhande oeffeningen ende konts-wijl. De mannen van aensien zijn schoon ende aengenaem van wesen/ de soeticheydt onder de grootsheydt vermengt; dupsentmael gevoeghelicker/ als sommighe luyden lichtvaerdicheydt/ het welcke de sommighe eenen name gheven van kloeckmoedicheyt/ aerdicheyt/ ende onbedwonghen oprechticheydt. En kan oock niet merrken/ dat hare manieren ghedwongen zijn/ aenghesien het schijnt/ dat sy dese gave van naturen verkregen hebben/ ende niet door eenige Konst. Sy hebben een behaghen/ den Vreemdelingen te liefkosen/ sparen oock geene kosten om den selven goede viere aen te doen/ ende dat met soo groote open-hartichept/ als grootsheyt. Oock is dit eene verwonderings-weerdighe sake/ dat alle Vreemdelinghen by den Maer van Londen verooft is te gaen eten/ de welcke ghehouden is open-Hof te houden. Sy zijn brave boogh-schieters/ ende moedigh ten strijde. Doch men oordeelt/ dat den meesten hoop deses Volcks sich beter dragen sal in gevaerlickheyden/ door een heftige bewegunghe haerder natueren/ dan door een voornemen/ 't welck des hasaerds volkomelicken bewust is/ ende die des waren kloeckheyts deelachtigh is. Dan wat hier af zy/ het schijnt dat sy niet weten wat vreesen of vluchten te seggen sy/ ende anders gheen oogh-merck en nemen/ dan alleenlijcken om te winnen: ende wanneer in eenigh Heyr-legher eenen goeden hoop deses Volcks is/ soo en is het selve niet qualijck versien/ niet anders van noode dan zijnde/ als de selve wel weten aen te lepden. Ebenwel en verdragen sy niet seer wel de ongemacken des oorloghs/ zijnde vol onghedults/ begeerlick om aen den vyandt te komen/ ofte om hem te verwinnen/ of selve verwonnen te worden. Die ghene die haer tot eenighe studien begeven/ komen tot soo goeden eynde/ dat men altijt eenigh voortreffelick Personagie onder haer gevonden heeft/ die sich vermaerdt ghemaeckt heeft/ door eene volkomen verkrijginge van verschepden wetenschappen. Wat hare kleedingen belangt/ sy hebben al over langen tijdt het fatsoen der Fransoisen naghebootst.

Haren aerdt is hooch-moedigh ende vermetel/ in desen deele den Spaengiaerden in't minste niet wijckende/ meenende by na dat sy de gantsche Wereldt in allen deelen over-treffen. Eenighe wepnigh uptgesondert hebbende/ de welcke schickelicken op-ghevoedt zijn/ sult ghy bevinden/ dat het naturel van alle de andere upter-maten hoogh-hertigh is; vele geneghen tot dieverye/ in het welcke sy seer behendigh zijn/ gelijck sulcks blyckt/ over al waer sy (in Heyr-legeren begrepen zijnde) heenen trecken. In haer eygen Landt vindtmen een groote menighte Strooperen/ welcke den Reysenden man groote schade doen souden/ 't ware de goede ordre/ die daer inne ghestelt is/ namelicken/ dat/ soo wanneer pemandt van eenige rooverye klaeght/ men dadelicken de Borghluyden doet vergaderen/ ende na den selven soeckt. Oock en zijn de Steden van sodanigen Volck niet vry/ sulcks dat men aldaer voorsichtelicken gaen/ ende op allen dinghen letten moet. Zijn oock vele genepght (nadien sy goede Schippers ende Soldaten ter Zee zijn) op buyt te varen/ soo datmen dagelijcx vele klachten van den haren hoort/ schupmende op Zee/ als of het alles roof-goet ware/ ende op-nemende alles/ wat sich niet verweeren en kan. Tot den dranck siet men haer mede seer ghenepght/ den wijn lijf om lijf drinckende: ende wel hertelicken ghedroncken hebbende/ gheven sy hun tot den Tabacco, den welcken sy seer beminnen/ reckenende by na haer leven sonder Tabacco, geen leven genoemt te moghen zijn: Hier toe begheven veel vrouwen sich oock/ de welcke met den mannen geerne ter herberghen loopen: 't schijnt oock/ dat men den vrouwen daer mede eeret/ wanneer men haer in plaetse van sedige/ ongebondene; ende voor wijse/ sotte ende uytsinnighe maeckt. Dit is het ghene/ 't welcke men (myns bedunckens) by-

XII.

sonder-

ſonderlijcken aentepcheuen can / noopende hare maniеren van leven/ ende haren aert/ de welcke met goet ende quaet vermengt zijn / gelijck meeſt aller Volckeren des werelts. Maer overmits het niet ghenoegh en is/ dat een Koning-rijc verſelt is van alle de geſtaltenissen/ hier voren verhaelt/ende dat men kennisse daer van hebbe/ aengeſien/ dat het van noode is datmen wete waer mede het ſich gheneert/ ende zijn profijt af trecht/ ſal het tegenwoordigh gants gevoegelijcken weſen van hare rijckdommen een weynigh te ſpreecken. Want al hoe wel dat die een inſtrument des outtichts is/ ende eenen toegangk des Adels; nochtans is die ſelve voor eene ſo ghewiſſe fenuwe eenes Republijcks ghehouden / datmen hupdensdaeghs met rechte mach ſeggen/ dat een Lantſchap ſonder beweging ende cracht is/ zijnde van dat deel ontblootet. Ick ſal dan op het verhael treden van de profijten der particuliere/ende door 't ſelvighe middel ſal ick doen blijcken/ 't gene den Koning van Engelant van zijnen Staet jaerlijcx incomende heeft.

Rijckdommen van Engelandt.

XIII. Tegenwoordigh nu Engeland, Schotland, ende Yrland, eenen Prince onderdanigh zijn/ al hoe wel Schotland in 't aenneme deſes Konings/ af 't ſelve gehecht is/ nochtans wat de rijcdom belangt/ ick achte met den genen die des ſaecks wel bewuſt zijn/ dat de inkomſte van Schotlandt niets ende ſo weynigh te bedupden heeft / dat vele Voorſtendommen/ die geenen name eens Koningrijcks dragen/ veel meerder nuts den genen gheв/ die haer beſitten. Nadien dan datmen niet veel wercks vã d'andere maken moet / ſal ick alleenlijcken van Engelant ſpreкē/ welckers particuliere rijckdommē eerſtelicken van de verkoopingen der Wolle dies Lands voort-komt/ van de welcke men ſoo fijne Laken en maeckt/ in alle landen ſo wel bekent ende begeert. Van de welcke de Vreemdelingen ſelfs jaerlijcks over de ander-half milioen goudts ſtrijckē. Hier en bovē verkoopē ſp eē groote menighte tin / de welcke van Cornovaillen komt/ ſonderlinge fijn/ ende in ſchoonheydt het ſilver ſeer na-bootſende : van welck tin (als ock van loot) de Engelſchen jaerlijcx ontrent de vier of vijf-dupſent kroonen trecken. Behalven dit hebben ſp ock groote profijtē vanden Haring / de welcke ontrent Yorck ghevangen wordt/ ſendende h' ſelve in vele landē van Europa. Trecкende ock een groot gelt van haer Bier / 'twelcke 's Lands Inwoonderen in grooter waerden houden / ock van hare vellen/ ende boſ-kolen.

XIV. De Stadt Londen is de Hooft-ſtadt des Rijcks / ende Woon-plaetſe der Koningen/ welcke met zijn Voorſteden ende Oſmeſtrie ontrent de drie hondert ende vijftigh dupſent zielen begrijpt: is ſeer heerlick op de Riviere Tamiſe genaemt/ gelegen: alwaer een groote aencomſte van Schepen is / meeſt van 300. of 400. laten/ zijnde van de vloet ende ebben des Tees ſeer gheholpen/ hoe wel datter boven de ſeſtigh mijlen is van de Zee af tot de Stadt toe. Mē acht dat onder de twee Compagnien avanturierders/ (zijnde de gene die de coopmanſchappen ordinaerlijcken verſenden mogen ſo na Neerlant als elders/) ende de Stapeliers (die verlof hebben om de Wollen daer te Lande by een te vergaderen) eenige lupden zijn/ die vijftigh ende ſeſtigh-dupſent ponden ſteerlings rijck zijn/ meeſt al in baren gelde/ welcke na den gemeenē gang meer als 200000. goude kroonen weerdigh zijn: behalven noch eē ander groot getal van andere Compagnien/ als Kooplupden van tin/ ſpeceryen/ ende andere dingen: de welcke men groſſiers noemt: Ock zijnder eenighe Koop-lupden die met geſoute vis handelen/ die de voorſeyde ſomme machtigh genoegh ſouden zijn op te brengen. Wat het gantſche Koningrijck belangt/ Guichiardijn ghelooft/ dat den koophandel van Engelandt, voor de veranderingen in Nederlant, jaerlijcx meer als twaelf millioenen gouts bedroegh. Tiet daer het gene van de rijckdommen des volcx gheſeydt can worden. Wy ſullen nu ſpreecken van de Financien ende inkomſten des Konings/ de welcke voor al van noode zijn/ om eenen Staet op te houden/ aengeſien de erbarenthept gheleert heeft hordanighe ſchade den Princen (ſulcx ontbeerende) overcomen is. Eer dan dat de Koningen volcomene Meeſteren van Engelandt waren/ zijn hare inkomſten bepaelt geweeſt/ ende 't gene den Parlemente beliefde/ was een oeffeninghe: Maer de Parlementen/ die de Staten des Landts vertoonen / zijn van hare eerſte macht ontloſt/ ſulcks dat ſy hupdensdaeghs meer vergaren om de willen der Koningen te beveſtighen ende ſchijn van waerhept te geven/ dan om die te betemmen/ ende de gantſche authoriteyt is nu onder de handen des ſecreten Raets des Conings/ de welcke alle ſaken van ghewichte verhandelen. Doch eer dat Henricus VIII, hem van XVI. de Roomſche Kercke affonderde/ is voorſeker te gelooven/ dat de gewoonlijcke incomſte der croone van Engelant ontrent de vijf hondert dupſent croonen jaerlijcx bedroegh/ welck ghetrocken wiert van het momboorſchap over Weeſ-kinderen tot het 22. jaer hares ouderdoms: want alle Weeſen/ die eenich erfgoet hebben/ hoe cleyn het ock was/ ende aen de croone van Engelant int minſte verbonden zijn/ blijven (gedurende hare onder-jarighept) onder de beſcherminghe ende momboorſchap des Konings/ de welcke te vreden zijnde haer een ſober ende cleyn onderhout te geven/ trect voorts alle de reſte van haer incomen/ tot der tijt toe dat de Weeſen tot haer 22. jaer gecomen zijn; daer toe dan geraeckt zijnde/ betalen ſy den Koning een ſekere ſomme gelts / ende treden dan wederom in hare erfgoederen. Dat meer is/ men moet de Houwelijcken alle op tepcкenen/ niet alleenlijcken der Weeſen/ maer ock alle dier/ die eenighſins onder de croone behoren/ om eenigh goet 't welcke ſy beſitten/ alhoewel ſchoon dat ſy oude mannen zijn/ 'twelck mede een gemeen gebruyck van Engelandt ende Schotlandt is/ aengeſien dat niemant der gener die eenighe deſer goederē beſitten/ van ſinne zijnde ſich te houwelijcken/ het niet en mach doen/ indien hy niet alvoren met den Koning (die Meeſter der Houwelijcken is) over een gecomen zijn van alle tgene dat hem aengaet ten aenſiene des Bruydtſchaps: doch doen de Koningen hier in eene ſonderlinghe gunſte. In den beginne trocknen van deſe incomſte meer als 10. of 12. dupſent ponden ſteerlings jaerlijcx: maer rechtevoort/ nu de Geeſtelijcke goederen onder der Leecken handen ghecomen zijn/ ende dat de incomſten der particuliere Lupden ſo vele aenghewaſſen is / niet tegenſtaende alle gunſten die daer in geſchie-

den/ zijn de incomsten der selver meer als 30000. ponden steerlinghs waerdigh. Behalven dit is aldaer noch een andere soorte van incomste / dieme de levering der incomsten noemt/ namelijck voor een jaer/ de welcke voornemelijcken alle die ghene betalen moeten/ die eenighsins bekennen eenige goederen van de croone te hebben/ wanneer sy tot eenighe erffenisse van dyse goederen geraken; ende noch isser een ander / twelcke sylupden Reluffe noemen/ bestaende in de erkentenisse der Leenen/ zijnde in so groote ghetale/ ende so veelderley / dat alleenlijck die gene dienen Krijghs-leenen noemt/ het ghetal van 60000. te boven gaen / ende dat met groot ende cleyn profijt des Konings/ na de waerdye ende hoedanighept der Leenen; ende dese incomsten zijn gherekent voor extraordinarise/ behalven de ordinarisse die de Leen-goederen des kroons zijn/ ghenaemt de oude Rente, met de incomste van 60000. ponden steerlings/ tot de welcke thans de Hertogh van Lencrastre gevoeght is/ de welcke 30000. ponden inbrengt. Doch alsmen verschepden assignatien (op dese maniere van penningen verleent) aftrecken soude/ sal dese Rente seer vermindert bevonden worden. Hier en boven isser noch de incomste van den Tol / zijnde alleenlijcken van het gene in den Lande gebracht / ende uyt den Lande ghevoert wort; welcke van den inwoonderen so wel als van den vreemdelinghen betaelt moet worden: doch moeten de vreemdelingen van sommige dinghen viermael so veel betalen als de inwoonderen/ ja in sommighe andere sonder ghelijckmatighept. Welcke incomste eene groote somme gelts opbrengen soude/ in dien de opsienders des selfs oprechtelijcken hare saken ten profijte des Konings aenlepden / overmits in dese Landē een seer groote aencomst ende uyt-tocht van allerhande goederen is. Ende dit zijn wel de ghewichtighste incomsten des croons/ die van outs af geweest/ ende noch zijn: behalven de welcke noch een groot profijt van de Yser-mijnen getrocken wort/ als ock van de Loot/ doch meest van de Tin-mijnen/ overmits datter nauwelijcx eenen hoeck int Landt en is/ of daer en zijn Tin-mijnen: doch meest het Lant van Cornovallien; alwaer dagelijcx veel ghegraven wort/ seer fijn ende aenwassende zijnde. Daer pleeght te zijn/ het welcke ock noch is/ de incomst der Bisdommen ende Abdyen/ die open zijn/ welcke Abdyen aldaer in grooten getale plachten te zijn; ende hare incomsten waren van grooter waerde / bestaende de verkiesinghen der Abdyen (ghelijck ock der Bisdommen) aen den Koninghen / de welcke sich van de vruchten behelpen/ soo lange als daer verschil was om de plaetsen
XVII. te vervullen. Ock heeft den Koning de confiscatien der verbeurde goederen / behalven noch de geldt-boeten die hy van vele Richt-plaetsen trecken de is / doch aldermeest van dienen Straquerrable noemt. Men doet den Kerckelijcken Adel/ die moet-willighept bedrijven / niet boeten; nochte den Officieren voor dieverp ofte andere misdaden/ behalven die/ die van wreethept overtuyght zijn. Ende alle dese incomsten/ so wel ordinarische als extraordinarische/ bedroegen (ghelijckmen seyde) in den tijt dat Engelandt van de Roomsche Kercke schende/ de somme van 100. ende 50000. ponden steerlings/ 't welcke 600000. kroonen zijn. Dese zijn door het aenslaen der Geestelijcke goederen/ so der Ridderen van Rhodes, als andere/ ten tijden des Koninghs Henrici VIII, verdobbeleert. Sedert hebben de Koningen van Engelandt de Tienden van alle geestelijcke goederen getrocken / ende derhalven is het Hof van vermeerderinghe ghevordonneert/ als ock die van de halve deelen/ ende thiende deelen der goederen; welcke incomsten alle mede meer als 800000. kroonen bedraghen: suiver dat de geheele incomste ghemeenlijcken een millioen ende 300000. kroonē beloopt. Daer worden ock noch extraordinare ongelden betaelt/ de welcke tweederley zijn/ aenghesien men die somwijlen int ghemeen van het gantsche Koning-rijck trecht; weshalven den Koning 's Lants Staten doet vergaderen/ om te beraetslaen in welcke manieren men die eysschen sal: ende somwijlen eyst den Koning die van eenighe particuliere luyden / de welcke sy goetwilligheyt noemen/ tot de welcke peder een dan zijn vermoghen toont / om niet haren Prince afgunstigh te schijnen. Nu en isser niemant die meent ofte twijffelt/ dat tsedert datter nopt oorloghe in dit Koningrijcke geweest en is/ niet van noode hebbende eenigh onderhout van Kupterye ofte voetknechten binnen 's lands/ aenghesien het van sich selven sterck ende ghenoegh verseeckert is; of ten is mogende ende machtigh genoegh om de grootmogenthept ende hooghept des Konings daerinne te versorghen: maer daerentegen zijnē wille in alles/ des aengaende/ ten vollen te voldoen; overmits/ dat indien men aftrect de kosten van des Konings Guarde/ welcke drie hondert Schutters zijn / ende van vijftich dienende Edellingen/ de een door d'ander met 25. pondt steerlings 's jaers/ ende noch van vijftigh andere tot vijftich ponden steerlings; aftreckende ock de reparatien der Havenē/ ende van so weynige Schepen die in 't wesen zijn/ het gheschut/ de vermeerderingen der Wapenen/ ende andere soorten van ammunitien/ als mede de vermakingen der Koninglijcker Huysen / de welcke vele inden Lande zijn/ behalvē het onderhout der Richteren/ ende andere Officierē (alle seer noodige costen in een Koningrijc) dit dan van cleyner waerde zijnde aftreckende/ het ander gaet met veel grooter overvloet ende ongeregelthepden door/ aen de noodwendighepdē van zijn camer/ tafel/ stal/ Wapē-tuygh/ kappelle/ Garderobbe/ ende andere cleyne bedieningen. Ick segge met meerder overvloet/ overmidts datter geen Natie en is/ die meer verteert/ als de Engelsche/ so aen den monthost/ als aen andere dingen. Den Koning on- XIX.
derhout ock een seer groot getal volck/ een peder met een verschepden Ampt versiende: suiver dat ten tijde des overledene Koninginne Elisabeth ; de kosten des Hofs alleenigh namelijck de monthost / bedroegh ontrent 60000. ponden steerlings alle jaer/ de welcke ontrent de twee hondert vijftigh dupsent croonen zijn. Doch en is dit niet het vierendeel der kosten/ die gemaeckt wierden ten tijde der Koningen Henrici VIII, ende Eduardi VI, Voorsaten der Koninginne/ want sy vele overtollige bedieningen afgesneden/ ende vele Tafelen wegh doen nemen hadde. De incomsten dan der kroone comē van dese hoofden/ ende verteeren ock door dese middelen.

Maer de vryheyt deses Koningrijcx is seer groot/ veel andere stucken daer in te boven XX.
gaende: alleenlijcken dat den Koning eē seker tribupt/

tribupt/ ſo in Yrlandt, als in Engelandt, betalen doet den ghenen die Catholijck zijn/ ſonder dat hun evenwel toeghelaten ſy eenighe oeffening van Religie. Van dit tribupt ſtrijckt den Koning een party/ de andere party geeft hy pemanden zyner Hovelinghen/ de welcke/ voor haer gantſche leven op eenighe Catholijcken gheaſſigneert zijnde/ een accoort met henlieden maken voor
XXI. eene ſomme gelts/ eens voor al. Dit Koningrijck en heeft dan geen andere extraordinare incomſten/ dan de ſchattinghen/ die by den Parlemente gereſolveert worden/ in tyden van noot; tot de welcke den vreemdelingh ſo wel als den inwoonder betalen moet: Doch worden deſe/ of dierghelijcke ſchattingen ſeer gemackelijcken betaelt/ aengeſien die in twee termijnē opgebracht worden; ende worden den lupden afgeeyſt na de waerde van't gene ſy beſitten/gehouden zijnde te geven na dat het van nooden/ofte dat dē Prince ghedwongen is/ of zijne Onderdanen dwingt. Maer allenthalven zijn de ſchattinghen ſeer redelijcken/ niet ten aenſiene van de waerdye der goederen/ maer na datmen in andere Lantſchappen gewoon is te doen int eyſchen der Schattingen. Doch en gaet het ſo ſterck niet toe/ of ten bedraeght ten minſtē wel een millioen gouts. Daeromme willen wy onſe redenen van de incomſtē deſes Rijcx ſtaken/ ende beginnen te ſpreken van de ſtercten deſes Lands/met de welcke men (vergeſelſchapt van de rijckdommen voorſz.) een levendige wederſtant ſoude connen toonen.

Sterckten van Engelandt.

XXII. Engelant is beter dan eenigh ander Koningrijc gelegen/ten aenſien van hare ſterckte/nadē het dooz eene ſonderlinge fraeyheyt twee dingen heeft/die Ariſtoteles oordeelt in de gelegenthept eenes Stadts te behooren: d'eene is/dat de vpanden daer ſeer ſwaerlijckē in geraken connē: d'andere/ dat het allerhande beguaemheyden heeft/ dienſtigh tot aenſlaghen op hare vpanden. Want de Pzlandtſche-Zee de welcke het ten Weſten heeft/is ſo lage/ende vol van klippen eñ dzooghten/ datmen die nauliex met groote Schepen gebzuyckē can: De Nederlantſche-Zee/ die het ten Zuyden heeft/vloept ende loopt af/met toe ende afneminghe van 12. tot 15. voeten hooghde/ ende dat met groote ende wonderbaerlicke cracht/ ſulex datmen ſonder vloet ende goeden wint de havenē niet wel beſeylen en can: doch meer de vloet/als de wint: De kuſten des Eylants is van allen canten ſeer ſcharp/ behalven in eenige wepnige plaetſen/die geſterct zijn/als Varwick, Douvren, Dorceſter, Zotnes, Dertmont, Pleymondt, Falmour, Milfort, ende Briſte; het welcke gelooven doet dat het gantſche Eylant niet anders dan eene groote ſterckte ofte Fortreſſe en is.

Tot de ſterckte gelegenthept moetmen de Zee-ſterckten ende ghewelighe klippen bpvoegen. Want wat de Zee-ſterckten belangt/ behalven de oorlooghs-Galioenen/de welcke tot 100. int getale plegen te zijn/niet ſeer hooghe/ maer dick ende lang/zynder noch 70. of wepnige meer. Het Koningrijck heeft ſo vele havenen/ ende ſo ſeer van allerhande Kooplieden verſocht/ dat de Engelſchen ſelve ſeggen/ dat de Schepen die gewoonlijckē aldaer comen/het ghetal van 2000. te boven gaen. Doch wat hier af ſy/ men weet altijdt voor waerachtigh/ datmen meer als vier hondert Schepen bp een ſoude connen brenghen/ indien de noot ſulex vereyſte. Ghelijck ſulex bp Eduardum III, in't innemen van Calis, ende bp Henricum VIII, in't belegh van Bolongien gebleken is/ brengende over de 1000. Schepen bp een ander. Zo dat het een groot ende ſtout vooznemen ſoude zijn/ dit Eylandt aen te randen/ aengheſien de Havenen (ick en ſegghe niet om inecomen/ maer) om aentomen ſeer moeyelijcken zijn/ behalven de ſterckten die daer noch aen ghemaeckt zijn. Tot deſe moeyelijckheyden moet ghevoeght zijn de cracht ende ervarentheydt deſes volex op de Zee/ ende't gene daer aen hangt/ aengheſien geen volck ſtouter/ noch radder te Water/ noch ghewoonlijcker ter Zee te vechten is/ als de Engheliſchen.

De Engheliſchen loopen met ſeer groote XXIII. Schepen na alle hoecken der werelt; Koophandelende in Moſcovien, Cathay, Alexandrien, Egypten, Conſtantinopolen, Livonien, Barbarien, ende Guineen: zijn oock in de Indien ſeer ervaren/ nu eens van den Weſten de nieuwe Werelt beſeylende; dan eens van den Ooſten/ langs de kuſten van Moſcovien ende Cathay. Doch ſchijnt dat de natuere ſich ſomwijlen teghen hare vooznemens gheſtelt heeft/hunlieden den wegh toeſtoppende. Hier en boven hebben ſy in den jare 1586. het Eylant Spangiola aengeranſt/ als mede de nieuwe Werelt: oock vooz de beſloten aliancie tuſſchen de Koninghen van Spangien ende Engelandt hebben ſy den Eylanden Azores, Capoverde, ende Braſilien ſeer moeyelijcken geweeſt. Twee Engelſche Capitepnen (namelijcken Franciſcus Draeck, ende Thomas Candiſh) zijn met ſo groote couragie/ als met goede vooꝛſpoet/ den werelt-kloot bp na omſeylt.

Behalven deſe vooꝛverhaelde/ is daer XXIV. noch een groote menighte Krijghs-volex gemeenlijcken binnen's Landts: de welcke niet van cleyner waerde te achten en zijn/ 't ſy men het ghetal aenmerckt/ ofte hare hoedanigheyden aenſie: want wat het ghetal belangt/ het Koning-rijck/ is in 51. Graeffſchappen verdeylt; in eene van de welcke/ zijnde 't Graeffſchap van Lorcaſſer, men meent datmen 70000. Mannen te voet ſoude connen lichten. Zulex dat het Koningrijck meer als hondert dupſent Mannen te voet/ ende twintigh dupſent Ruyteren te velde can brenghen. Elck Graeffſchap wordt dooz eenen Marck-grave ghere-giert/ de welcke laſt heeft om Soldaten te lichten/ wanneer het den noot vereyſt; in welcken tijt ſy deſe volghende maniere ghebruycken: ſy doen vooꝛ henlupden verſchijnen alle de ghene die onder haer ghebiedt zijn/ van 16. jaren tot 60. out zijnde: uyt deſe kieſen ſy dan de friſte ende cloeckſte. Om te voet te dienen/ kieſen ſy de grootſte ende gheſetſte van leden; ende dit voet-volck is in veelderley ſoozten verdeelt/ ſommighe van die ghebruycken den Boghe ende pijlen; (wapenen die den Engelſchen ſonderlinghe voeghlijck zijn/ aengheſien ſy dooz de ſelve verſcheyden groote ende heerlijcke verwinninghen verkregen hebben/) de andere ghebruycken ſeecker gheweer/ 't welck den Hellebaerdt ſchier gheljck is/ maer heeft het ſer wat dicker/ ende ſwaerder/ met cleyne haeckſkens/ ende met dit geweer ſlaen ende treckē ſy de Mannen van den Peerde af/ welck ghebruyck van wapenen in ouden tijden bp den Engelſchen ghevonden is. Den

tijdt ende d'erbarenthepdt heeft haer noch twee andere wapenen by gevoeght: van de welcke 't eene het Musquet is/ ende 't ander de Spiesse/ bysonderlycken hare ghestalte seer wel passende/om dies wille dat sy groot/ sterck/ ende van hupser ghestalte zyn. De Ruyterye nu kiesen sy uyt mannen van middelbare ghestalte/ die handigh ende dapper zyn. Sy en hebben gene lang-ghenesselde Paerden/ noch tot den aenval seer bequaem/ ghelyck de Nederlanders ende Duytschen hebben. Want om dieswille dat het vette Landt die niet voort brengt (aenghesien de goede Paerden een landt verepsschen dat noch te vet/ noch te magher en sy) soo en slaen sy daer weynigh achtinge op/ ende bekommeren haer niet seer om 't selve goet te maken. Maer de Mannen te Peerde zyn tweederley/ aenghesien sommighe gheheel ghewapent zyn/ ende dit zyn meest Edel-luyden: ende de andere zyn licht-ghewapende/ van de welcke oock tweederley soorte is; d'eene den Albanoisen/ d'andere den lichten Ruyterye van Italien verghelyckende/ met seeckere Wambayen van kamesas/ gevoeyert met Maillien/ ende eenen storm-hoet als eenen piekenier/ gebruyckende hier by lange ende dunne lancien. Doch heeft men weynigh gehoort dat de Ruyterye erghens eenigh merckelyck stuck bedreven heeft/ ghelyck men suler van het voetvolck verscheydenmalen vernomen heeft. Want den Koning Eduardus IV, die so veel treffelycke aenslaghen ten eynde ghevoert heeft/ willende toonen op welcke soorte van volck hy zyn meeste vertrouwen stelde/verliet zyn Paert/ ende begaf sich te voet onder zyn voetvolck.

Henrick de VIII. Coninck van Enghelant Vrancryck ende Irlant.

Maer

XXV. Maer om te betonen wat een Koning van Engelandt vermach/ zijnde beſitter (gelijck den tegenwoordigen is) van het geheele Yrlandt ende Schotlant, heeft my goet gedocht alhier te ſtellen de ſterckte des Konings Henrici VIII, doen hy den aenſlagh op Bolonien hadde. Deſen Koning dan paſſeerde de Zee met een Scheepſ-vlote in drie hopen verdeylt. In de voortocht was twaelf duyſent voetvolck/ ende vijf hondert licht gheWapende Rupteren/ met noch dupſent Paerdevolck/ alleenlijck gheWapent met eenen pantſier ende ſchooten/ die den Koning alle te ſamen int blaeu-laken met roode hoozden gecleet hadde. De hinder-tocht (in deſe ordre trocken ſy) Was belepdt dooz den Hertogh van Nortfolck, ende Was even ſo veel voetvolck ende Rupterye ſterck/ oock int blaeuwe gecleet/ als de voorgaende. Onder deſe Waren dupſent Yren, bedeckt met een ſmal ende lang Hembde/ende daer over eenen Mantel; voorts geheel naeckt/met den blooten hoofde/ dragende lang hayr: deſe Waren met drie ſchichten ende een lang rappier gheWapent/ een de ſlincker hant eenen pſeren hantſchoen hebbende/ de Welcke hun tot den ellenboghe toe raecte: Wanneer ſy aen den vpant comen/ ſchooten ſy hun ſeer hooghe op/ ende zijn in het ſnel loopen ſeer vaerdigh ende geoeffent. Het middelſte des Leghers/ in Welcke den Koning Was/ Was 20. dupſent voetknechten ſterck/ ende twee dupſent Engelſche Rupteren/ alle int roodt gecleet/ ende met geel gehoozt. Sy voerden na haer 100. groote ſtucken gheſchuts/ behalven de clepne. Noch hadden ſy 100. Molens op Wagenen geladen/ die elck van een Peert omgedraept Wierden/ ende het meel aldus maelden: hadden oock eenighe Ovenen op Wagenen ſtaen/ daer ſy het broot in backten. Het getal haerder Waghenen Was ſo groot/ dat ſy daer mede het gantſche Leger/ als met een Trenchee/ beſloten: ende om deſe Wagenen/ als mede tgeſchut ende bagagie te trecken/ quamen van 't Eplant op het vaſte Lant 25. dupſet Paerde: behalve oock alderhande eet-Waren/ voerden ſy 15000. Oſſen met haer/ ſonder noch alle d'andere Beeſten. Dit verhael ſoude veel te lang vallen/ indien ick hier wilde verhalen op het nauſte den grooten hoop ladderen/ bruggen/ klooten/ krupt/ plancken/ ſtaken/ ende andere dingen tot den krijgh noodigh/ van welcke ſy alle opt nauſte voorſien waren/ hebbende niet een eenigh ding/ 't welcke ſy daer noodigh achteden/ achtergelaten. Wat nu de Schepen belangt/ die gheWoonlijcken onderhouden Wierden/ die zijn tegenwoordigh ſeer vermindert/ aengeſien van de ſelve niet boven veertigh overigh en zijn: aengheſien der ſelver eenige/ of dooz onachtſaemheydt/ of dooz de groote koſten om de ſelve te onderhouden/ verkoft/ ende eenighe ſchaloos gheworden zijn. Doch moet men weten/ dat/ hoe wepnigh der ſelver overigh is/ met de andere der particuliere onderdanen (de Welcke de Koning in tijden van noot/ als oock der uptheemſcher/ nuldts haer betalende/ tot zijn voornemen beſighd) niet alleenlijck tegenweer ghedaen ſoude connen worden/ maer ſouden daer boven genoech zijn om offenſive oorloge te voeren/ welcke alle dooz een eenigh gebodt des Konings op gheboden konnen worden. Om nu een Legher op te richten ten ſtrijde/ wort gemeynt/ datmen aldaer wel 25. dupſent met Ring-kragen/ende blancke ruſtingen/ Wapenen ſoude; deſe onder de gene die den Koning alleen ſoude toeruſten. Nu zijnder oock eenighe Heeren ende Baroenen/ rijck ende machtigh/ de Welcke ten aenſien Hares Staets ende gevolghs/ welcke ſy houden/ mede eē goet deel uptgheleſen Krijghs-volck opbrenghen ſouden connen; als voornemelijck den Graeve van Amby, van Sarifberry, van Weſtmerlandt, ende boven deſe die van Pembrok; hoewel het al te ſamen geen geoeffende Soldaten zijn en ſouden/ ſo iſt nochtans dat de ſelve/ onder oude Compagnien vermengt zijnde/ in alderhande aenſlagen groote ende treffelijcke daden verrichten ſouden/ ende dat om hare aengeboren nepgingē tot den krijgh: oock zijnder onder deſe volckeren ſeer vele die aen alle canten den krijgh onder vreemde Princen ende Heeren navolghen. Het Coninckrijc van Engelant, al eer het een Schotlant gheheeht Was/ maeckte de Zee het ſelvige ſterck genoegh tegen allerhande Natien/ uptgeſondert tegen de Schotten/ de Welcke in een Eplandt gelegen zijn. Doch hadden de Engelſche hare Frontierē verſien van 1500. Soldaten/ de Welcke in vier plaetſen verdeylt Waren; namelijck/ een deel te Barwick, een Frontiere aen de Oost-zijde des Lants/ leggende op den mont van de Riviere Medo, een ſterche plaetſe/ alwaer grooten koophandel is van weghen de Viſcheryen des Salms/ welcke Stadt van outs den Schotten ten onrechte ontHouden is/ ende by den Engelſchen gebruyckt: Een ander gheDeelte in de Stadt Karled, een Frontier op de Weſtzijde: de andere deelen in twee andere plaetſen van clepnder Waerde/ tuſſchen deſe twee voornoemde Steden gheleghen zijnde/ 't eene Orche, ende 't andere Warck ghenoemt/ tuſſchen de Stadt Duram, Welcke een wepnigh verre van daer gheleghen is/ evenwel onder den Engelſchen vernaemt/ om dieſwille datmen aldaer gheWoonlijcken noch eenighe Soldaten onderhout/ welck Stedeken ſeer volck-rijck is/ ende een van de voornaemſte Borſtweeringhen tegen den Schotten/ om hare aenvallen te ſtutten. Siet dit is wel het byſonderſte/ dat van de Sterckten deſes Koning-rijcx te ſeggheu is/ ſal nu gheboeghelijck zijn/ dat wy ſpreecken/ van het belepdt ende regieringhe deſes Rijcx: aengeſien het niet ghenoegh is/ dat een Lantſchap rijck/ ſterck/ ende bevolckt ſy/ ſo het niet mede wel gheregiert en worde/ na dien men maer al te wel en weet/ dat vele Republijcken/ de Welcke van alle dit/ daer wy af verhaelt hebben/ niet ghebreck hebbende/ evenwel by faute van goede regieringhe ende belepdt t'onder gheComen zijn.

Regieringhe van Engelant.

De kroone van Engelandt verſterft ſucceſſivelijcken op den naeſten van den Bloede; ende wanneer de Manlijcke air ontbreeckt/ erft de ſelve op den Vrouwen; ende hier op brenghen de Enghelſchen tot bewijs voort/ 't gene in't vierde Boeck Moyſis gheſchreven ſtaet/ namelijcken/ dat de Man ſonder ſonen na te laten gheſtorven zijnde/ de erffeniſſe op den Vrouwen comen ſal; na dien de on-echte kinderen

deren voor deſen al uptgeſondert zijn. Doch is deſe ghewoonte in Vranckrijck niet ghebruyckelijck / overmidts de Saliſe Wet / eertijdts door den eerſten Coning der Franſoyſen Pharamond ghemaeckt / in den Jare 422.

XXVI. Dit Koningrijck is in vierderley ſoorten van Menſchen verdeylt / namelijck; Edelen / Borgheren / Vaſſalen / ende Ambachts-luyden. Onder den Edelen telt men voor eerſt den Koning / daer na de Princen / Hertoghen / Graven / Marckgraven ende Baroenen / de welcke van Ridderen / Schild-knapen / ende andere Edelen / by haer Gentlemens ghenoemt / na ghevolght worden. De Hertoghen / Marquiſen / Graven / Marckgraven ende Baroenen / draghen den tijtel ende waerdighheyden van Prince, of nemen den tijtel haers Vaders / de welcke eene deſer tijtelen ghedraghen heeft: Want den outſten ſone van eenen Hertogh ſal by het leven zijns Vaders een Grave ghenaemt worden; des ghelijck den ſone van eenen Grave / wordt Marckgrave ofte Baroen ghenaemt: de andere kinderen der Edelen worden Schild-knapen ghenoemt / doch men noemt ghemeenlijcken de kinderen der Hertoghen / ende Marquiſen / Heeren / ſo wel als de outſte ſonen der Graven: voorts en iſſer niemandt die Baroen weſen mach / ſoo zijn jaerlickſche inkomſtē geen dupſent marcken goudts en bedraghen. Daer en is niemant / die macht heeft om Ridderen te maken / oock niet den Prince van Walles. De Ridderen worden meeſt-tijdts of voor den Slachtinghen ghemaeckt / om haer te meerder moets te gheven; of na de Slachtinghen om eenigh voortreffelijck ſtuck van haerluyden uptgericht; of oock upt eenige hope die men van haer heeft in tijt van vrede. Doch en worden alle de Ridderen niet eenderley ghemaeckt: Want de ſommighe worden door de handen des Konings ghemaeckt: ende ſommighe wederom door zijn bevel ende authoriteyt; ende oock ſommighe door den Veltoverſte / die haer tot deſe waerdighheyt bequaem kent. Wanneer nu pemandt Ridder gheſlaghen wordt / gaet het aldus toe: Die de waerdighheydt ontfanghen ſal / light op zijn knyen / ende krijght eenen ſlagh van een bloot ſwaert op zijne ſchouderen / of op den rugge; daer na ſeght men tot hem: Wort Ridder in den name Gods, tot het welck men eertijdts te voeghen pleeght / ende S. Ioris; ende eer hy opſtondt / wiert tot hem gheſeyt; Staet op Ridder. De Ridderen van de Badt-ſtove zijn ghemaeckt op de inwyninghen der Koninghen. De Ridderen Vaendragers worden in het Heyrleger gemaeckt / ende mogen daer naer hare eyghen Wapenen in hunne vaendelen ſtellen / even of ſy Baroenen waren; doch is deſe Ordre byna in Engelandt gantſch te niet gecomen. Van welcke Ordre der Ridderſchappen dat pemandt is / diens Wijf wordt dadelijcken Me-vrouwe ghenoemt: maer den Man en is geen Baroen ghenaemt / doch wort voor zijnen name het woordeken Sir geſtelt / ſoo veel als Heer te ſeggen / ſulcx dannen hem als dan noemt Sir Iohn, Sir Robbert, ende ſo voorts.

XXVII. De Ridderſchap des Kouſſe-bands is door Eduardum III, ingheſtelt / ende deſe is de hooghſte in Engelandt geacht. De reden waeromme en ſal ick hier niet ſtellen / vermits ſulcx een al te wel bekende ſake is. Ende om dese wille dat deſe Order niet ſo ſeer tot policy / als tot pronck des Koningrijcks dienſtigh is / ſal ick dit verhael overſlaende / tot een ander comen. De Schild-knapen in't Engels Eſquir, of meeſt Squir ghenaemt / zijn ſodanighe / die de teyckenen van hare Jonckeren in hare Wapenen draghen: welcke naem ſchijnt van het Franſche woordeken Eſcu ghecomen te zijn / ſo veel als een Schilt te ſeggen / die ſy voor hare Heeren ende Ridderen droeghen: 't welcke haer gegeven wiert / op dat menſe van den ſlechten Soldaten onderſcheyden ſoude. De Gentlemens, dat is / Edelmannen / zijn in 't ghemeen alle die gene / die of ſulcx van gheſlacht zijn / of door eenighe hare daden ghewonden. Seer lichtelijcken comtmen al hier tot den Adeldom / aenghezien alle de ghene die in de Rechten ſtuderen / ende van Vryc-konſten profeſſie doen / aldaer Heeren genoemt worden / ende als Edelen gheacht zijn. Na de Edelinghen worden de Borgeren gheſtelt / niet alleene die eenigh Ampt in hare Stadt bedienen / maer oock alle de gene / die daer toe bequaem zijn. Nu moeten ſodanige Perſonen nerghens anders eenigh ampt bedienen / dan in die plaetſen daer ſy luyden woonachtigh zijn. Deſe Luyden en zijn in de Graeffſchappen niet ſeer gheacht / anders dan dat ſy ſomwijlen tot eenighen Staet gheroepen worden; de alderoutſte Steden ordonneren vier van deſe / de andere maer twee. De derde ſoorte van volck / zijn die gene die in de Engheliſche Wetten / Vaſſalen ghenoemt worden: de welcke oock van hare Erven 40. ſchellinghen ſteerlings trecken jaerlicx / ſo veel als ſes Engelſche ponden / na den huydendaeghſchen gang vant gelt. Dit Volck bekent gheerne onedel te zijn / doende den Adel groote eere; maer zijn boven het Ambachts-volck geacht; de welke in de laetſte Ordre geſtelt zijn.

De Koninglijcke Ampten in Engelandt, XXVIII.
worden voor pemants leven lang ghegheven / ende en comen niet ontrocken worden / ten ſy om Crimen læſæ Majeſtatis; ende al iſt ſchoon dat die van naem de Ampten van andere Rijcken niet gelijck en zijn / ende dat den laſt verſchepden is / ſoo iſt nochtans dat ſy in hare Ampten de ſelve macht ende authoriteyt hebben / die de andere Officiers van andere Rijcken ghenieten. De voornaemſte Ampten zijn deſe: den grooten Canſelier; den grooten Theſorier / ofte overſten Commys der Financien; den Preſident; den Meeſter van't cleyne ſegel; den opper-camerling; den Conneſtabel; den grooten Maerſchalck; den Admirael; ende den overſten Droſſaert / ofte Recht-ſpreecker. doch de bedieninghen van den Conneſtabel ende Maerſchalck zijn alleenlijcken by tijde van oorloghe in weſen; ofte oock by tijden van Crooninge ende dierghelijcke Ceremonien. Door de andere Ampten nu maeckt de kroone ſich Meeſter van het gheheele Rijck / of door ghewelt / of door middel van't Recht; dat's namelijck door 't ghebreck der Princen / of der Erfghenamen / die nu alle den Coninck toebehooren ende of ſchoon eenige plaetſen onder ſommige Princen ſtaen / (de welcke doch cleyn van ghetal zijn) nochtans is de laetſte toe-vlucht tot den Raedt des Konings; De Heeren en hebben oock geene macht op hare Onderſaten / na dat ſy hun jaerlickſche laſten aen haer betaelt

Conſuglijcke Ampten in Engheſandt / welcke die zijn.

taelt hebben / 't welcke een somme ghelts is / voor yeder hooft / nadien alle de tollen / cijnsen / schattingen / ende lasten den Koning toebehooren. De voornaemste Steden des Rijcks worden door des Konings Officieren gheregiert / ende in plaetse dat sy volkomen-macht-hebbende Heeren ghehadt hebben over haer / soo ist nochtans dat sy tegenwoordigh niet anders dan den name deses titels en voeren / die den Koning noch bewaert / daer mede eenen yeghelicken (die't hem belieft) vereerende ; tot dese titelen eenige kleyne inkomsten voegende / sonder nochtans dat de gene die dese titelen voeren / eenighe soorte van Jurisdictie hebben ter plaetsen / daer sy den titel af draghen : ende soo aldaer pets te doen valt ('twelck weynigh is) dat gheschiedt om de Erven / Tienden / ende diergelijcke saken / sonder dat sy hun 't gheheele gouvernement onderwinden mogen. De Titelen die de Koning gheeft / zijn : Hertogh / Marquijs / Graef / Maerschalck / ende Baroen : Den titel van Milord, versterft met de ghene die hem voeren / 't en ware dat sy van den Parlamente waren / ende dan voeren de oudste Sonen de selve / ende gaet soo voorts van handt tot handt / den soon mede van den Parlamente zijnde. Soo wanneer oock yemandt anders eenen Titel voert van Vaders weghen / de selve worden by des vaders leven in den Parlamente niet aenghenomen / al waren het schoon Graven ofte Baroenen. Wanneer eenigh Hertogh te sterven ghemaeckt / soo en mach hem den oudtsten Sone niet dadelick Hertoge noemen / gelijck in andere Rijcken wel ghebruyckelick is ; maer moet noodtwendigh van den Koning Hertogh gemaeckt zijn ; 't welcke met seckere solemnitepten geschiedt ; naemlick / dat de gene die den Vader te volghen behoort / sich voor den Koning vertoont / die hem het sweerdt omgordet / ende de Kroone hem opt hooft stelt / met veel andere Cerimonien : 't selve doet hy oock ten aensien van de sonen der Graven ende Maerschalcken ; doch en hebben dese anders ghene namen / als Milords, geduyrende het leven van hare Vaderen ; ende de sonen der Baroenen ende minder-Heeren worden simpelick met hare namen genoemt. De Titelen / die den Koning aē eenigh Geslachte vereert heeft / konnen nimmermeer verloren worden / 'ten sy door eenigh groot Crimen ofte misdaedt / aengesien dat in sulcken sake / de ghene die den Titel voert / den selven soo wel verliest / als zijne na-komelinghen : Wanneer nu sulcke beneminghe over-komt / dat wordt by hun ghenoemt / Ont-erminge des bloedts / soo veel te segghen in sich selven / als dat sy van hunnen Adeldom beroofft zijn : ende daer na ghebruyckt den Koning de selve Titelen altijdt / 'ten ware dat den onterfden her-stelt wierde : 't welck somwijlen ghebeurt / gelijck aen Polus, den Hertogh van Nortfolck, ende aen Courtenay ghebleken is / want goedt ende bloedt aen alle drie (somen seght) weder-gegeven is : Maer dit en kan niet gheschieden / dan in de Vergaderinghe der Staten des Rijcx ; al-waer sy oock op de selve maniere onterft konnen worden. Voorder / de Wetten van Enghelandt hebben twee saken / namelick / het oordeel ende de practijck. Hier in moeten oock aenghemerckt zijn de persoonen / plaetsen / saken ende manieren / ofte middelen. Dese persoonen zijn de openbare Notarisen / Advocaten ende Raedts-Heeren. De Notarisen stellen de Handelinghen / Decreten des Hofs / rapporten ende Commissen by geschrifte. De Advocaten / als wel-ervaren zijnde in den Rechten / prepareren de Processen / om den Raedts-heeren over te leveren. De Raedts-Heeren / door tijdt ende oeffeninge geslepen zijnde / om in order ende maniere de Processen te vervolgen / formeren de saken harer Onderdanen ofte partyen ; geven hare eyssingen goet ghehoor / ende handelen in alle saken seer voorsichtelijcken / maken dat hare traeghheyt geen oorsake om over haer te klagen en geeft / ende stellē 't Proces in kas om gevonnist te worden. De plaetsen tot de Oordelen verordent / zijn de Hoven / al-waer men Wetten maeckt / ende Commissen uytspreeckt / dat is namelijcken / in de Parlementen / 't Hof van den Cancelier / de Koninglijcke Richt-stoelen / de Grissien / de Rekenkamer / het Hoff der Weesen ende onder-jarige kinderen / de Sterren-kamer / het Hof der Requesten / ende het Hertoghdom van Lenclaster.

Alle 't gewelt van absolute macht is in de handen der Staten ; die doen de oude Wetten te niet ; voeren nieuwe in ; veranderen de Rechten ende Besittinghen der gemeene luyden ; maken de onechte kinderen tot echte ; verwisselen 't ghewichte ende de maten ; makē 't Recht om in't Konine-rijck te succederen ; ordonneren de Schattingen ; ende vergeven de misdaden ; herstellen de Gheslachten / die door harer voor-ouderen fauten vervallen zijn ; ende hebben macht over leven eñ doot der ghener / die de Koning in hare handen stelt. De Officieren der Staten zijn de Orateuren / twee Griffieren / ende Rechteren. Het Ampt eenes Orateurs is / met een treffelicke uytspraecke de Requesten / die den Staten vertoont worden / voor te stellen / ende te bewerpen. De Griffieren bewaren 't ghene by den Staten ghearresteert is / soo wel 't gene gedruckt / als onderhondight / ende tot profijt des gemeynen Mans is. De Rechteren zijn die ghene die van den Heeren ende Borgeren voor waerdige Mannen gehoudē zijn / eñ bequaem om kennisse te draghē van alle 't gene in de Requestē eñ Remonstrantien vereyscht wort / en daer af dan te determineren. De maniere nu om de Staten te vergaderen / is soodanigh ; Dat den Prince over al Brieven seyndt / aen alle Hertoghen / Marquisen / Baroenen / ende andere Heeren / soo Geestelicke als Weereltlicke / de welcke recht hebben / om mede hare stemmen te geven / ende een yeder moet hem veertigh daghen daer naer ter bestemder plaetse laten vinden. Den Koning seyndt den Maerschalcken der Provincien oock Brieven / om twee Ridderen in de Provinciale Vergaderingen te kiesen ; ten eynde die selve voor alle d'andere hun goet-duncken seggen. Den Koning is in een hooghe Sael / geseten in het midden van dien op een Koninglijckē Stoel / die een weynigh verheven is ; den Cancelier is een weynigh lagher geseten / doch naerder aen den Koning / als yemandt anders ; de Eertz-bisschoppen ende Bisschoppen aen de rechter zijde / ende de Hertoghen ende Baroenen aen de slincker. De Richteren zijn in't midden tusschen dese twee ryen / als mede des Konings Secretarisen / gheseten (na haer gebruyck) op wollen sacken. Ondertusschen worden de Ridderen ende Inwoonderen des Parlements (want dit is haren naem / ende zijn ontrent drie of vierhondert

XXIX. Hoe den Koning in de Vergaderingen handelt.

dert sterck) op een andere plaetse alleen beroepen/ende na dat sy verklaert hebben/van welcke Provincie ofte Stadt sy afgheveerdight zijn/ wordt henlupden terstont gheboden eenen man te lieſen/ die bequaem ende redelick sy/ om sich voor den Koning als Orateur der Staten te presenteren/ voor den welcken hy dan redent/ ende den Cancelier antwoordt hem. Den Orateur verepscht/ dat de beneden-vergaderinghe hare oude Privilegien bewaren magh/ ende dat den Koning ghelieve hem niet te verstooren/ indien sy wat vry-moedelicken haer goet-duncken upt-spreken/ ende meer andere saken: waer op den Cancelier mede na ghelegenthept antwoort. Aldus worden somwijlen wel twee daghen met redenen versleten. Behalven den Cancelier is aldaer noch eenen/ die de aenghenomen ende verworpene Remonstrantien op-leest/ welcke aenneminghe ofte verwerpinghe na de pluralitept der stemmen toegaet; ende soo de meeste stemmen eene nieuwe Wet voor goet hemmen/ soo schrijft den Leser onder de Remonstrantie in Fransche Sprake/ aldus: Soit baillé aux communs, soo veel te seggen/ als/ dat het der Ghemeente te verstaen ghegheven worde. Wanneer het hun lieden dan goet duncht/ laten sy dese Remonstrantien den volcke voordragen/door eenige van die ghene/ die op de Wollen sacken gheseten hebben/ de welcke dan in het Hups ghetreden zijnde (hebbende al-vooren verlof gheeyscht) den Orateur der Staten aldus aenspreecken: Voorsienigh Heer Orateur/ het heeft den Raedt goet ghedocht/ met t'samen den Vaderen des Volcks/tot welstandt der Republijcke/ dat dit als eenighe andere Wet kracht hebbe; derhalven ernstelicken biddende/ hier op te adviseren/ welck raedtsaem ghedaen sal wesen. Sy-lupden dan wegh-ghegaen/ ende de deur toegheslooten zijnde/ doet den Orateur zijn rapport aen d'andere van Weghen des Raedts voorstelling/ ende indien sy ondertusschen met ghene andere saken verhindert en zijn/ soo onderscoeckt den Orateur seer nauwe eens peders goedt-duncken op dese Vertoogh-reden. Voorder/de Vergaderde en is niet toeghelaten eenighe injurien te spreecken teghen pemanden/ ofte met malkanderen te gecken. Den Raedt en blijft over den middagh niet vergadert. Indien het Volck des Raedts believen voor goet kent/ soo bevestight den Orateur het selve met sodanighe onderschrijving: De Ghemeente heeft het toeghestemt. Daer teghen/ indien den Raet pets voor goet kent 'tgene 'tVolck voorstelt/ soo schrijft men: De Heeren hebben het toeghestemt. Wanneer het oock ghebeurt/ dat noch den Raedt noch het volck in pets toe te stemmen accorderen konnen/ soo lieſtmen eenighe upt de twee Hupsen/ om het selve daer questie over is/ onder haer lieden te debatteren; waer upt menigh-malen ghebeurt/dat d'een des anders voorstellen toe-stemt. Sulcks hier gheene Wet kracht noch aensien en heeft/ in dien die van beyde de Hupsen niet toeghestemt en is; noch oock niet bestendigh/ soo den Prince 'tselve den laetsten dagh niet en bevestight. Alsdan begint den Titel van peder Ordonnantie/ aldus: Daer is gheordonnert, &c. Wordt oock ghe-observeert/ dat den Prince de selve met eyghener mondt in Fransche Sprake bevestight/ aldus: Le Roy le veult. Dat is: Den Coning wil het; Daer na worden terstondt alle Ordonnantien van Enghelandt in druck verveerdight; uptghesondert eenighe Privilegien/ die den particulieren Lupden aengaen. Wanneer nu den Koning eenighe niet voor goet en vindt/ ofte te niet doen wil/ seght hy alleenlijcken: Le Roy s'advisera. Dat is: Den Koning sal daer over beraedtslaen. Voorder heeft den Koning van Enghelandt volle macht/ om upt eyghener authoritept alle misdadigen te vergheven/ niet teghenstaende eertijdts eenighe Graven ende Princen van Wallien sodanighe macht haer selven toe-ghescheven hebben. Niemandt en spreeckt den Koning dan eerbiedelicken voor hem nederknielende; noch en sonde oock niemandt in zijn voor-kamer gaen wandelen/ al waer't sake/ dat den Koning daer niet en ware; oock niet met ghedeckten hoofde daer gaen wandelen/ den Koning daer zijnde ofte niet/ bysonderlijck soo hy selve een Enghelsman is: want een upt-lander verontschuldight han worden/ als/ niet bewust van des Landts ghebruyck.

In Enghelandt zijn dryederhande Vonnissen/ namelicken/ der Staten/ het ghevecht van een teghen een (ghenoemt het Duel) ende der Rechts-geleerden Vergaderinghen. De maniere van Vonnis over alle saken te gheven by den Staten/ is in alles den ghenen ghelijck/ daer wy hier voor af ghesproken hebben. Het Duël en is teghenwoordigh niet in ghebruyck; doch is evenwel niet gantschelijck verboden; sulcks dat de Enghelsche meenen/ dat men 'tselve eenen Man (sulcks ernstigh begheerende) niet wepgheren en sonde. De Forma van dit ghevecht vindt-men in de Commentarien van Brito. Dese twee eerste manieren van Vonnissen zijn absolupt ende sonder appel/ even als 'tgene de Rechteren in hare Vergaderinghen arresteren. De Koninglijcke Richt-plaetsen worden alsoo ghenaemt/ overmidts dat de Koninghen van Enghelandt ghewoon zijn het voor-sitten aldaer te hebben/ ende dat alle saken/ die de Kroone aengaen/ ende sich voor den Koning beklaghen/ aldaer afghevveerdight worden. In dit Hof oordeelt den principaelsten Richter van Enghelandt/ met zijn by-sittende Raedts-heeren. Het Hof van Borgherlijcke handelinghen is 'tgene daer der particulieren Lupden Processen ghepleydt worden. Hier in is eenen voornaemsten Richter met drie Raedts-heeren. Der Magistraten ofte der Richteren Ordonnantien worden meest-tijdts door den Marckgraven gheexecuteert. Daer is oock een Reken-kamer/ alwaer alles/ 'twelck des Konings Financien betreft/ verhandelt wordt. De Straffinghen nu belanghende/ daer van hebben sy wepnigh andere teghen doodt-slaghers/ verraders/ dieven/ roovers/ ende andere/ die gheen Crimen lesæ Maiestatis bedreven hebben/ als het hanghen: ende is by hun een gantsch onghewoonlicke sake/ pemanden op de pijnbanck te legghen/ het hooft af te slaen/ te vierendeelen/ ende op een radt te legghen. Den Richter en heeft gheen macht de Straffe te vermeerderen of te verminderen: maer dit moet den Prince ofte zijnen secreten Raedt opghedraghen worden/ door welkers bevel men de Lichamen der Dooderen

XXX.

Straffe der misdadigen.

ren hanghen laet / tot dat ſy verrot zijn: alhoe wel meeſt alle gheexecuteerde terſtont begraven worden. Indien een vrouwe haren Man ombrengt / de ſelve wordt levendigh ghebrandt: Soo oock een knecht zijnen Meeſter doodt-ſlaet / wordt op een houte te galghe-waert gheſleypt. Indien men beſchuldight wordt van yemanden te hebben willen vergiften / de ſelve en ſterft niet / overmidts dat den Prince zijn ſubject niet verloren en heeft. Wanneer aldaer eenighen doodt-ſlagh bedreven is / ſoo worden alle de byſtanders als doodt-ſlagers ghevanghen / ende ter doodt verweſen. De Verraderen worden op deſer voeghen gheſtraft: Eerſtelick worden ſy opghehanghen / ende wordt hun inghewandt levendigh upt het lijf ghereckt / daer naer het hooft afghehouwen met eenen Bijl / ende in vier quartieren ghehackt zijnde / worden de ſelve ſtucken op verſchepden plaetſen op ſtalien ten toon gheſtelt. De Hertoghen / Marquiſen / ofte Baroenen / die van den Parlamente zijn / hebben deſe Privilegie / dat / wanneer ſy van Crimen læſæ Majeſtatis beſchuldight zijn / ſy van huns ghelijcken verooordeelt moeten worden.

XXXI. Daer is noch een ander Hof in Enghelandt, wiens ghelijck ter Werelt niet en is / mijns weetens. Wanneer men te Weſtmonſter Recht ſpreeckt / ſoo zijn den Cancelier / Baroenen / ende alle die van den ſecreten Rade des Konings / als mede de twee voornaemſte Rechteren den dach te voozen eer de Acciſen eyndighen / van neghen uren tot elven ghewoon te ſitten in ſekere kamer / ghenoemt de Sterren-kamer, ofte om de veelheyt der venſteren die daer zijn / of om de menighte der gulde Sterren teghen het ghewelf ghemaeyt. Dit Hof is ghevoordonneert / om over ſaken te oordelen / die door moetwille bedreven zijn / ende om de dertelheyt der grooten teghen te ſtaen: de welcke ghehouden zijn aldaer in perſoon ſich te komen verantwoorden / ende in dien ſy haer luyden niet recht en ſuveren / worden ſy ghevanghen geſtelt / dicht by een Rivierken / ghenaemt Flette; Is ingheſtelt in de tijden / dat den Kardinael Wolſeus, Biſſchop van Yorck een Cancelier was. De ghene die in dit Hof preſideren / zijn den Cancelier / den Intendant ghenerael der Financien / alle de Raedts-heeren ende Baroenen. De pluralitept der ſtemmen geldt hier. De ordinarise Straffen zijn het ghevanghenis ende geldt-boete. Daer is noch het Hof der onder-jarighe kinderen / al waer der Weeſen ſaken verhandelt worden. In het Hof van Lenklaſter worden alle handelinghen afghheſchaft / die in eenigher manieren den grondt des Hertochdoms betreffen. In de Kamer der Requeſten worden alle de Requeſten / die den Koning ghepreſenteert zijn / over-ghelien / upt de welcke ſy gheenigh Vonnis ſtrijcken en mogen / ende wordt ghenaemt Het Hof der Armen, overmidts dat deſe Rechteren vonnis gheven moeten / ſonder eenigh loon daer voor te genieten.

Daer is noch het Hof van de Kercke / XXXII.
oock het Hof des Chriſtenheydts ghenoemt: de Aerts-biſſchoppen ende Biſſchoppen / die aldaer preſideren / hebbē een byſondere juriſdictie / voornamelic in vier ſoortē van ſaken / aenghelien ſy handelen van de Teſtamenten / ende Legaet teſtamentaire / van de Tienden / van Sterf-huyſen / Bruyloften / ende over-ſpelen ofte hoererye: in't kozte / van alle 'tgene 'twelck de Kercke / ofte 't behoudt des Godts-dienſts betreft. Siet / daer hebt ghy in't kozte de Juſtitie van Enghelandt, ende de maniere / door welcke ſy ghegouverneert is. Doch al eer ick van dit Verhael een eynde maeke / ſal ick met weynigh woorden verhalen 'tgene den gherondemneerden ter doot XXXIII.
gheſchiedt.

Wanneer men in Enghelandt over pemanden recht doet / ende hem ten galghen henen voert / zijn alle de vrienden ghehouden / ſich ontrent zijn doodt te laten vinden: ende na dat men den ſelven op eenen waghen door de Stadt ghevoert heeft / wordt hy eyndelick na de galghe ghevoert / al waer men hem haugt aen een yſeren keten / ontrent drie vingheren breedt. Ende om dies-wille dat deſen keten niet terſtondt en wordt / van weghen zijne breedde / ſoo loopen de Vrienden terſtondt toe / ende trecken hem by den voeten tot dat hy ſterft; meenende hier mede een treffelick ſtuck bedreven te hebben. Dit is henluyden toeghelaten door de Juſtitie / overmidts dat men bevonden heeft de ſommighe van den nuchtent tot den avondt toe te blijven levendigh hanghen / in ghevaer zijnde beyde lijf ende Ziel te verliesen. Dit ſal ghenoegh zijn van het Borgherlijcke gouvernement ghepraken / laet ons nu ſien hoe hem den Godts-dienſt toe-draeght / 'twelck het voornaemſte ſteunſel eenes wel-gheſtelden Republijcks is. Vreemde maniere van hangen.

Den Godſdienſt van Engeland.

XXXIV. De Enghelſche / ſoo ſommighe meynen / hebben het Chriſten Geloove ontfanghen van Ioſeph van Arimathien, ende 'tſedert van den Paus Eleuthero, door de predicatien Fugacij ende Damiani, die den Koning Lucium ghedoopt hebben / met een goet deel des volcks / ontrent het Jaer ons Heeren 180. Doch het Eylandt van de Sariſe Volckeren inghenomen zijnde / heeft Gregorius Magnus aldaer ghefonden Auguſtinum ende Melitum, met meer andere van de Orde S. Benedicti, de welcke het Gheloof aldaer vernieuwden / bekeerende Ethelbertum den Koning van Kent, ontrent den Jare 506. Van dien tijdt af / tot op het Jaer 1534. is Enghelandt ghedadigh by de Roomſche Kercke ghebleven / ſulcx dat oock den Koning Ina zijn Rijck den Roomſchen Stoel onderworpen heeft.

Henrick de Vij. Connick van Engelant Vranckrijck Ende Yrlant,

Door welcke oorsake Engelandt van den Roomschen Stoel ghescheyden is.

Maer Henricus VII, Koning van Engheland houwelyckte zynen oudtsten Sone Artus aen Catharinam, Dochter Ferdinandi van Arragon, ende Isabellæ van Kastilien, doenmaels in Spaengien regeerende. Doch het Houwelyck en ging niet voorts / vermidts de doodt van Artus, na wiens overlyden / om den Vrede tusschen Engheland ende Spangien te behouden / Henricus den jongsten Broeder des voorsz. Arti, door toelatinghe des Paus Iulij II, de voorsz. Catharinam ghetrouwt heeft / ende in twintigh jaren / die hy met haer leefde / drie Sonen (die jong storven) ghehadt heeft / ende twee Dochteren. Maer Henricus begonde de ghenegenthept tot haer allengskens te verliesen / die hy Catharinam toedroegh: waer over den Kardinael Volsus met den Koning beraedtslaeght hebbende / begon hem eenighe ongherustheydt in't hooft te brenghen over dit Houwelyck / om dies wille dat sy te vooren met Artus synen Broeder onder-trout was gheweest.

Voorder beminde den Koning Annam Bolein upter maten seer / de welcke na veler meyninghe voor zyn Dochter ghehouden wierdt. Vele Theologi van des Christenheydts Universitepten schreven over dese Sake / d'een teghen d'ander voor den Koning. Onder andere dinghen die zyn teghenstryders voort-brachten / was / dat dese Schepdinghe op de Goddelicke Wet ghefondeert was / overmidts dat Onan XXXV.

hadde

hadde Tamar getrout/ die zijn oudtste Broeders Vrouwe gheweest was; ende dat de Mosaische Wet gheboodt/ dat d'eene Broeder des anderen Vrouwe trouwe/ die sonder saet overleden is/ sulcx dat dit Houwelick op de positive Wet ghebouwt was. Maer ten laetsten heeft den Koning Henricus VIII, eenen Stephanum Gardiner, na Romen ghesonden aen den Paus Clementem VII, verselschapt met Franciscum Brian, om van dese Echt-schepdinghe te handelen. Den Paus stelde dit Oordeel aen sekere Kardinalen ende Theologienen/ de welcke vonden/ dat dit Houwelick goet ende vast was/ ende niet ontknocht konde worden. Evenwel heeft Gardiner vanden Paus verkreghen twee Kardinalen tot Rechteren over dese saeck; te weten/ dien van Campeghen, ende dien van Yorck; ende dat de salie in Enghelandt ghedebatteert soude worden. Na dat men nu langhen tijdt soo voor d'een als voor d'ander geplept hadde/ heeft de Koninginne aen den Paus geappelleert/ seggende/ dat de Richteren aen den Koning verbonden waren/ d'een om het Bisdom van Vinton, d'ander van weghen des Eertz-bisdoms van Yorck, ende der Kercke van Salisberry. Hier over heeft den Paus den Kardinalen voorder te procederen in dese salie verboden/ oordonneerende/ dat Paulus Capizucco hem van alles onderricht bringen soude; die een Duytsch van de la Rote was. Den Koning siende de groote swarichept zijnder saken/ ende de kleyne hope zijns goeden uptkomsts/ keerde zijnen toorne tegen dē Eertz-bisschop van Yorck, die hem hier toe gebracht hadde/ eñ ontnam hem sijn Kanceliersschap/ eñ Bisdom; hem ock een Palais/ dat hy te Londen hadde laten bouwen/ afnemende; bande hem eerst in een Yorck/ daer naer in zijn Kercke van Yorck: hebbende tsedert gheordonneert/ datmen hem te Londen gevangen stellen soude/ is op den wegh ellendelijcken gestorven. Den Koning heeft even-wel niet afgelaten/ Annam van Boulein hertelicken te bemimen/ ende sondt Crammer na Romen/ om zijn sake te verdedigen. Onder tusschen is Guilhelmus Varan, Eertz-Bisschop van Kantelbergh, die hem in de Echt-schepdinghe altijdts teghen geweest was/ komen te sterven; ende heeft den Koning (ter begeerte van Thomas Boulein, ghemeynde Vader van Anna; als mede door versoeck des selvigen Annæ) dē voornoemdē Crammer in des overledenen Bisschops van Kantelbergh plaetse gestelt/ ende belast (hoewel tegen den wille des Paus) het Houwelick met Catharinam onwettelijck ende van gheender waerden te zijn/ te verklaren.

Den Bisschop van Yorck ontrooft van zijn dienst/ sterft daer naer ellendelijck op de reyse.

Hier na heeft hy sommigher Gheestelicke persoonē hare goederen geconfisqueert/ om dies-wille dat sy hē tegen/ eñ den Paus voor spraken/ eñ selve den titel van Hooft der kercken aengenomē. Heeft eyndelick Annam van Boulein secretelicken ghetrout/ gevende eenen Priester/ Rolandus genaemt/ te verstaen/ dat hy hier toe van den Paus verlof gekregen hadde: Ende Catharina is in een eenighe plaetse gheset/ verselschapt met drie Staet-Jofferen. Krammer heeft de schepdinge des Houwelicks tusschen den Koning ende de Koninginne op het eynde des Jaers 1532. openlijcken ghepubliceert. Welcke den Paus Clemens vernemende/ heeft zijn Vonnis daer teghen ghepronunceert/ doch al te laet/ eñ het twede Houwelick voor onwettelick verklaert. Doen heeft Henricus VIII, (dien Elisabeth, ondertusschen gebooren was) Catharinam ende Mariam zijn Dochter alle vercierselen ende titelen afghenomen; epsschende van allen Baroenen ende Edelen/ dat sy sweeren souden het tweede Houwelick voor goet/ wettelick ende bondigh te erkennen; als mede zijne dochter Elisabeth, die hem gebooren was voor Erfgename des Koningrijcks; ende Mariam, als onwettelick kindt/ daer buyten sluytende. Ontrent desen tijdt heeft hy Ioannem Fischer ende Thomam Morum ghevangen doen stellen/ ende daer na onthalsen. Houdende voorder een vergaderinge van alle de Staten des Rijcks/ oordonnerende daer inne/ dat niemandt/ op peyne van crimen læsæ Maiestatis bedreven te hebben/ den Paus noch zijne authoriteyt in Engelandt noch Yrlandt erkennen en soude; maer hem voor Hooft der Kercken van Engelandt houden: ende derhalven hem het overschot der Beneficien ende de tienden der selver betalen soude: hem ock alleene erkennen voor den genen die alle questien ende misdruyckten decideren soude; den Paus simpelijck Rooms Bisschop noemende. XXXVI.

Eyndelick in't Jaer 1538. heeft de confiscatie begonnen soo van Vrouwen als Mannen-kloosteren; hare inkomsten onder vele Edelen des Rijcks verdeylende. Sulcx dat de Kloosteren in Engelandt geeyndight hebben ontrent den Jare 1540. ende wordt ghemeent dat het getal der gheruineerde Kloosteren in Engelant geweest is ontrent de thien dupsent. Eyndelick is desē Koning Henricus VIII, gestorven in het Jaer 1546. hebbende eenen Sone genaemt Eduardus VI. is dese hem tot Successeur in het Rijck ghevolght: XXXVII.

Ende

Maria by der gratie Gods Coninginne van Engelant Vrancryck ende Irlant.

Ende heeft dese Eduardus VI, neffens den titel van Koning/ oock dien van Hooft der Kercken van Engelandt ghevoeght; ende onder desen is de Roomsche Religie gantschelijck uytgheblust / ende dat door hulpe van Eduardt Seimer, Oom des Konings/ die de Luthersche Predicanten op den Stoel ghebracht heeft. Doen is goet ghevonden/dat men de Bedieninghe in hares Landts tale doen soude/ 'twelck noch tegenwoordelicken gheschiedt. Ondertusschen heeft Maria, Dochter Henrici VIII. alleenlick de Misse met hare omstandicheyden onderhouden/ in hare Kapelle. Eduardus is weynigh jaren na zijn Krooninghe ghestorven; ende Maria gewonnen hebbende den Hertogh van Northumberlandt, met Ioannam, Dochter des Hertoghs van Suffolck, is Koninginne verklaert. Dese heeft den titel van Hooft der Kercken van Engelandt te niet ghedaen/ stellende de Geestelicke saken wederom aen de Kercke: ende heeft Krammer aldereerst door dit middel ghecondemneert; doende ontrent de dertigh duysent menschen (van ander gevoelen) uyt Engelandt trecken: annulleerde mede alle de Wetten van Eduardo VI. tegen de Roomsche Kercke gemaeckt. Ende om hare gesintheydt in't stuck van de Religie te beter te advanceren/ is met Philippum van Oostenrijck/ Koning van Spaengien / ghetrout: Maer is in het seste Jaer van hare Regieringe deser Wereldt overleden.

Maria voert de Roomsche Religie wederom in Engelandt.

Elisa-

Elisabeth bÿ der gratien Gods Coninginne van Enghelant Vrancrÿck ende Irlant; Beschermersse des Geloofs.

XXXVIII. Elisabeth, een Dochter van Anna van Boulein, is haer in't Rijck gevolght; dese heeft de poorten voor den verjaeghden wederom gheopent/ende gesocht door alle middelen hare authoritept te bevestigen. Heeft een generale Vergaderinge doen houden/ alwaer sy ghewilt heeft/ dat men haer voor Souverain/ soo in Geestelicke als Wereldtlicke saken erkennen soude; stellende den genen die hier in wepgherich vallen soude/ tot een straffe/ voor d'eerste-mael/ hare goederen verbeurt/ ende een eewige gevangenisse; ende voor de tweede mael/ het leven verbeurt te hebben. Door dit middel heeft sy de Tienden der Kerckelicke Ampten ende andere Beneficien tot haer ghetrocken: De Misse te niet gedaen in alle hare Landt-palen; als mede de oeffeninghe des Roomschen Geloofs: Verbiedende wel strengelijck geen Misse te gaen hooren op peine van 200. kroonen/ of ses maenden gevangenis; voor d'eerste mael; maer voor de tweede repse/ vier hondert kroonen/ of een jaer lang ghevangen te zijn; doch voor de derde repse/alle hare goederen verbeurt/ ende haer leven lang ghevanghen te blijven. Des anderen daeghs na S. Ian Baptist heeft men door het geheele Koningrijck de Misse met hare Bedieningen sien ophouden/in't Jaer 1559. De Misse in Engelant houd op.

XXXIX. Over-laende nu het verbolch ende voortgang harer saken teghen de Room's-gesinde/ sal ick komen op Iacobum VI. die haer in't Rijcke ghevolght is; verhalende/hoe by zijnen tijde ende wille een Boeck van Kerckelicke instellingen vervordert is/'twelcke genoechsaem betoont/ hoedanighe Religie aldaer tegenwoordigh goeffent wordt. Wy sullen dan de principale puncten der selver in wep-

in weynigh woorden verhalen.

Kerckelicke Instellingen deses Rycks.

Voor eerst is besloten / dat den Koning van Enghelandt voor alle zijn Staten / voor Hooft van de Engelsche Kercken erkent sal worden; ende dat den ghenen die daer aen twijffelt/geexcommuniceert sal worden: als mede den ghenen/die seggen sal dat de forme van de Lithurgie (in de Engelsche Kercken ingheselt / ende begrepen in de Boecken der ghemeene Gebeden ende bedieninge der Sacramenten) een verkeerden dienst is; afgodisch ende ongeoorloft: Van gelijcken oock een yegelick die seggen sal/dat eenige der 39. Articulen/ gearresteert in het Londische Synodo, ghehouden inden Jare 1562. superstitieus zijn / ofte dwalende vande waerheyt. Als oock mede sal den genen geexcommuniceert worden / die de Ceremonien van Enghelandt blameert; de tucht der Eertz-bisschoppen / Bisschoppen / Deckenen / ende Eertz-Diakonen / ofte de manier van de selve te ordonneren: Oock mede die gene/die hun selven verstouten willen/dat de Kerckelicke Personé ofte Leken/wie het oock sy/veroorloft is / in eenige Vergaderinge pets/dat de Kerckelicke aengaet/te ordonneren sonder autoriteyt des Konings. Is voorder besloten/ datmen den Sondagh / met de andere heylige dagen (volghens de Instellingen der Enghelscher Kercke) vieren sal; namelijcken/ in't hooren van Gods Woordt / doende ghemeene Gebeden /ende zijne sonden voor Gode bekennende: Dat de publijckelijcke Lithurgie ghelesen sal worden ofte gesongen op dagen ende vigilien / aenghetekent in den Boeck der ghemeene Ghebeden. Dat de Litanie opgesept sal werden door de Regenten/Vicarisen / Dienaren ende Pastoren van de Cathedrale Kercken; oock in alle de Capellen: Ende dat alle Woensdagen ende Vrydaghen (alhoewel het gheen Vyer-dagh en is) den Dienaer vaerdigh moet wesen/ om Godt in de Kercken aen te bidden; ende hebbende 't volck met der klocken na de Kercke geroepen / sal hy de Litanien op-lesen / in den selven Boecke vervat: Dat alle Vaderen des Huys-gesins / alder-meest die gene die maer een half ure van de Kercke woonen/ gehouden sullen zijn ter Kercke te komen/ ofte yemandt vanden haren aldaer te senden / om den Dienaer in den dienst ende Gebeden te assisteren: Dat de forme ende Ceremonien van de Lithurgie ende H. Avondtmael/onderhouden sullen worden in alle Academien; ende dat hare Op-sienderen ende Scholieren in hare Kercken ofte Capellen ghebruycken sullen op Sondaghen ende H. dagen/ langhe Choor-kleeden. Dat een yeder op zijne knien vallen sal / wanneer men de Beluydenisse seggen sal/als oock onder 't seggen van de Litanien ende andere Gebeden; ende over-eynde staen / wanneer men het algemeyn Geloove op-leest. Dat alle de Huys-houders in de Parochien / hebbende alvooren van den Dienaer over dese saken raedt genomen/gheraet houden sullen een quantiteyt van Roggen-broodt ende goeden Wijn/noodtsakelick tot sulcken getal alsser Communianten aen de Tafel wesen sullen/op den dagh wanneer geordonneert is des Heeren Avondt-mael te houden; doch ten koste van het geheele Parochy; ende dat dien Wijn op de Tafel ghebracht sal worden (ten minsten) in een tinnen vat: Datmen ten minsten drie mael des jaers het Nachtmael houden sal: Dat de ghene / die het Nachtmael in Cathedrale Kercken bedienen sullen / op H. daghen met heure kappen bekleedt sullen zijn: Dat de gene die van eenighe sonde verklaeght zijn/ ende daer op bevonden/ uyt het Avont-mael ghestoten sullen worden: Dat een yeder in zijn eyghen Parochie ten Avondt-mael gaen sal: Dat de Vaderen geen Peters over hare kinderen mogen zijn; noch oock eenige kinderen / onbequaem om ten Avondt-mael te komen: Datmen het teycken des Kruyces over de kinderen (in het doopen) gebruycken sal; sonder nochtans toe te staen / dat dit teycken van het Wesen des Doops deelachtigh sy / ende dat oock het kindt sonder het teycken des Kruys/Christen gheworden is/ soo haest als daer gesproken is; Ick doope u in den naem des Vaders, des Soons, ende des H. Geests. Dat oock/wanneer men Kercken-Dienaren ordonneren moet / een Vastendagh gehouden sal worden; ende dat een Priester niet teffens ende op eenen dagh een Man Priester ende Diaken maken magh: ende behalven dit/dat niemandt Diaken gemaeckt magh worden / nochte oock Priester/soo hy niet al vooren eenige plaets gheresteert en heeft / om zijn Diaken-ampt ofte Priester-ampt te oeffenen / ende dat in een Cathedrale ofte Collegiale Kercke; of dat hy toone/ dat hy gheweesene Kappellaen sy in eenigh Collegy van Cambrige ofte Oxfort; of anders / dat hy zijn promotie voor vijf jaren al gehadt hebbe. Dat/ indien eenigh Bisschop yemanden op-neemt/die deso titelen niet en heeft / hy gehouden sal zijn hem te versorgen van alles/ ter tijdt toe/ dat hy hem in eenighe Kercke voorsien hebbe. Indien hy oock dit weyghert te doen/ sal hy voor een jaer afgheset worden / door eenen Eertz-bisschop / geassisteert van eenen Bisschop / ende dat uyt macht van te moghen Diakonen ende Priesteren maken. Datmen niemanden aennemen sal sonder hem van te voren te ondervragen ende te onderzoecken. Dat niemandt dese Orden ghegeven sullen worden/ of hy en accordere al-eerst dese drie Articulen; namelijck: Dat de Koning van Engelandt Souverain is/ soo in Geestelicke als in Wereldtlicke saken; dat het Boeck van de publijckelijcke Lithurgie niets in en houdt/ dat teghen Godes Woordt strijdigh is/ ende dat hy dese forme na-volgen sal in de publijckelijcke Ghebeden ende Bedieninghen der Sacramenten; ten derden / dat hy het Boeck / vervatende de Articulen des Gheloofs / besloten in het Synodo van Londen, gehouden in den Jare 1562/ voor goet kent. Dat de ghene die tot dese Orden aenghenomen worden/ niet en sullen tot eenige Beneficien toegelaten worden / sonder goede ghetuyghenisse van hare bequaemheydt ende goedt leven. Dat de ghene die opgenomen moeten worden tot eenige Beneficien/ sweeren sullen dat haren handel sonder op-hoopinge van proven toegaet. Dat de Deckenen van Cathedrale Kercken/ schuldigh sullen zijn aldaer behoorlicke woon-plaetse te houden. Dat de Deckenen ende Prebendeniers/die inde Cathedrale Kercken zijn/verbonden zijn te predicken; eñ dat de Prebendeniers/die proven hebbé/ ter plaetsen woonen moeten/daer sy de proven genieten. Dat de Provenieers/wettelijcken af-wesende van hare Beneficien / gehouden zijn een Pastoor aldaer te stellen om te predicken. Dat de Dienaren voor gheen Pastoren toeghelaten sullen worden / sonder expresse toelatinghe

van

van den Biſſchop. Dat de Gloſen ende Paraphraſen den Dienaren (die tot de predicatien noch niet toeghelaten en zijn) op het publijck leſen der Schrifture verboden worde. Dat de forme der Gebeden van den Predicanten in't begin haerder Sermoenen vervolght moet worden. Dat de leſinghen der publijcke ghebeden/ ende de bedieninghe der Sacramenten twee-malen'jaers/ den Dienaren (rechtelick Predicanten zijnde) toeghevoeght worde; ende dat de Dienaren rechtelijck gheen Predicanten zijnde/ de Sacramenten met vermoghenthept bedienen. Dat de beveſtinghe gherecommandeert ſal worden/ op den beſoeck-dagh/ die de Biſſchoppen alle drie Jaren in hare Biſdommen doen ſullen. Dat de Leerlinghen des gheloofs den Biſſchoppen op haren beſoeck-dagh voor-ghedraghen/ ende van haer als dan beveſtight ſullen worden. Dat de Dienaren niemanden trouwen ſullen/ ſonder al-vooren Kerck-ghebooden ghehadt te hebben. Dat de Paſtoren/ Vicariſen/ ende Opſienders den Volcke des Sondaghs vermanen moeten/ ſoo daer eenighen H. dagh in de volgende weke is. Dat elcken Dienaer/ die verlof om te predicken heeft/ zijn beſte doen ſal om den Rooms-geſinden (in zijn Parochie zijnde) tot het rechte Geloove te brengen. Dat de Dienaren niemanden den Doop nochte begravinghe wepgeren ſullen/ 'ten ware den afgeſworen om eenighe groote miſdaedt van hun gheexcommuniceert ware. Dat den Dienaer den Doop in d'uyterſte noodt niet en ſal moghen uytſtellen. Dat ſy oock net Regiſter houden ſullen van alle de ghene/ die ghedoopt/ghetrout/ende begraven worden. Dat men noch predicken/ noch Nachtmael houden en mach in particuliere Huyſen. Dat oock de Dienaren upt eyghener bewegınghe geene Vaſten-daghen houden en moghen/ nochte eenighe beſweeringhen voor goet kennen/ ofte particuliere Vergaderinghen houden. Dat niemandt/ die eenmael Diaken of Prieſter ghewordeu is/ gheen wereldtlijck perſoon worden mach/ ende die Order verlaten. Dat de bequaemſte Paſtoren voor d'andere door den Overſten ghepreſereert ſullen worden. Dat in de Kercken Boecken van publijcke ghebeden ghehouden ſullen worden/ op de koſten van de gantſche Parochy; als mede ſekere Bybelen/ in groot formaet; met oock eenighe Homilien/ in Engelandt geapprobeert zijnde. Datter oock Vonten in de Kercken om te dooyen ſullen zijn; ende Tafelen om het Nachtmael op te houden: als mede Predickſtoelen/ bequaem tot ſodanighe ſaken/ ende kiſten om der Armen geld te bewaren. Datmen de Kercken alle drie Jaren viſiteren ſal/ ende dat men den Commiſſariſen (van den Coning over deſe ſaecken gheſtelt) hare noodighe ſaken aendienen ſal. Dat men Inventariſen maken ſal van de Erven/ gronden/ ende andere Kerckelijcke goederen; ende dat de ſelve in de Archiven der Biſſchoppen bewaert ſullen worden. Dat de Opſienders der Kercke/ ofte hare Aſſiſtanten niet toelaten en ſullen/ dat men eenige Comedien ſpeelt/ nochte banqueteert/ ofte Soldaten monſtert/ of diergelijcke dingen doe in de kercken/ kapellen/ ofte op kerckhoven; nochte ſuperſtitieuſelijcken de klocken en laet luyden op H. dagen/ nochte hare Vigilien/ die door het Boeck der ghemeyne Liturgien verboden zijn. Dat het Houwelick onder Bloedtverwanten beſloten/ nul ende van geender waerden ſal zijn. Dat de gene/ die onder de een-en-twintigh Jaren zijn/ hun ſelven in Houwelijck met verbinden en mogen/ ſonder goedt vinden van hare Vrienden. Dat de Weduwen niet ghenood-druckt en zijn het conſent harer vrienden te hebben/ wanneer ſy hertrouwen willen. Datmen niet ſimpelijck de eene partye verhooren en moet/ wanneer men een houwelijck ontknoopen wil. Dat de Vonniſſen van Echt-ſcheydinghe nerghens anders dan in de Rechtplaetſen ghegeven ſullen worden: ende dat van de gene/ die aldus gheſcheyden zijn/ de eene niet elders en ſal moghen hertrouwen/ ſoo langhe den anderen in't leven is. Datmen ten Hove aenbrenghen ſal de gene/ die tot hare 14. Jaren ghekomen zijnde/ niet ten Nachtmael en gaen op den Paesdagh: als mede de ghene/ die onder de ghemeene ghebeden hun ongheſchickt dragen/ ende eenigh rumoer in de Kercken maken ſullen. Datmen den Dienaren de notoire ſonden aen dienen moet; maer dat het verboden is te ontdecken de ghene/ die in het particulier beleden zijn. Dat de Opſienderen gehouden zijn den genen aen te brenghen/ die hare Religie niet volgen en willen. Dat de Vonniſſen/ die den Dienaren aengaen/ van weghen om van hare Officien ofte proven te ſtellen/ alleenlijcken van den Eertz-Biſſchoppen uytgheſproken ſullen worden.

Siet daer ten naeſten by alle de voornaemſte punckten van hare Kerckelijcke Inſtellinghen; de welcke der Calviniſten in vele dinghen ongheliick zijn/ want ſy vele der Enghelſche Ceremonien verwerpen. Voorder/ en moghen de Rooms-gheſinde in Enghelandt gheen oeffening van hare Religie doen; ende ten eynde ſy vredigh ſouden moghen leven/ zijn ſy ghetaxeert een ſekere ſomme geldts jaerlijcx te betalen.

Maer

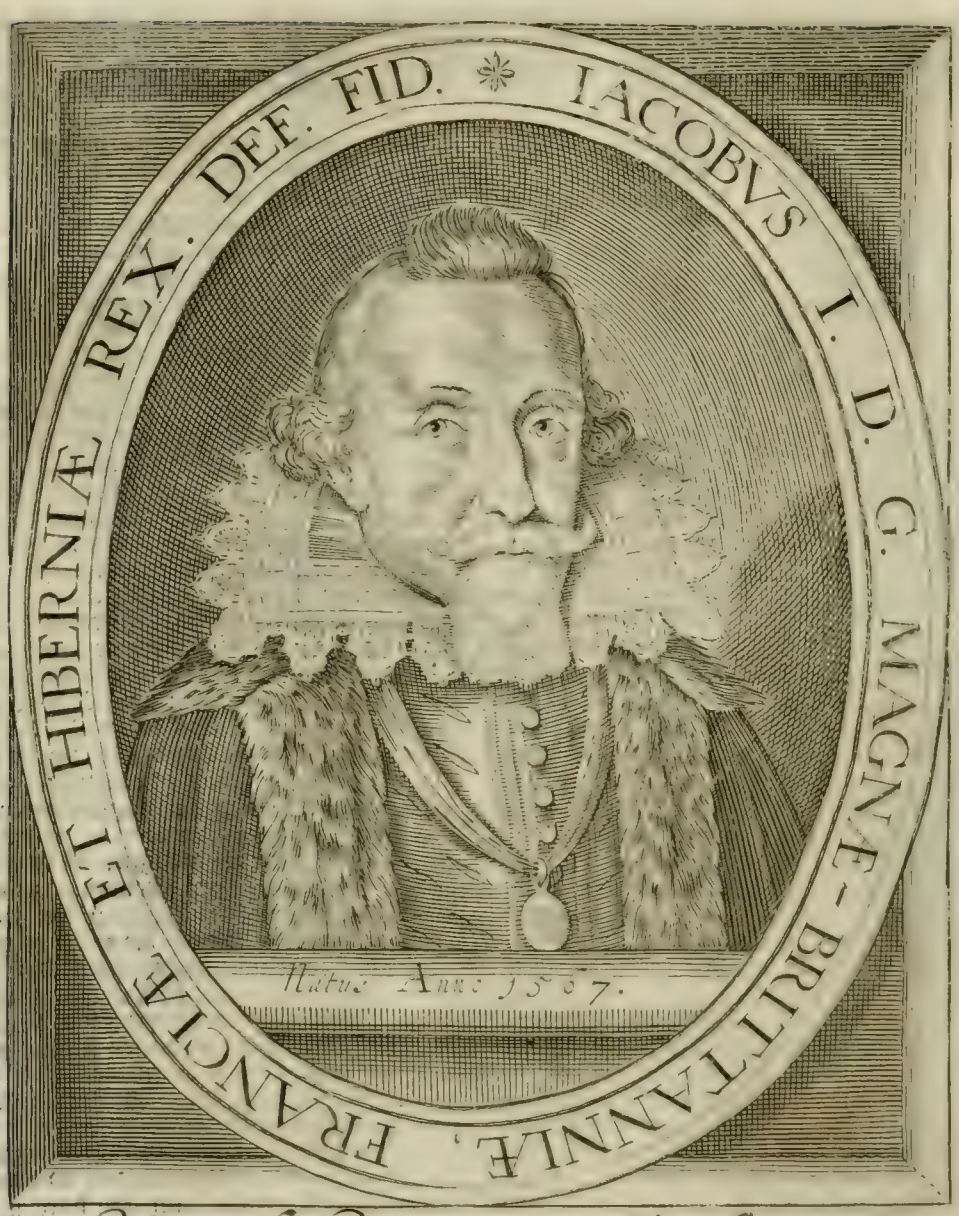

Iacobus de 1. by der gratien Gods, Coninck van Groot-Brittaignen, Vranckryck ende Irlant.

Maer overmidts den teghenwoordighen Koning Iacobus VI. veel volcks van zijn Hof-ghesinde assigneert op dese actie; soo ist dat de gene/ die dese actie in handen krijgen/ ghemeenlijcken met haer-lupden upt-koop maken/bedinghende wat sp eens vooz al geven sullen/ waer mede sp haer dan voozt-aen vzp laten. Dit is wel het meeste/ dat ten desen aensien van dese dinghen gheseydt kan wozden. Ende nadien wp lang ghenoegh ghehandelt hebben/van alle gedeelten ende ghestaltenissen deses Koning-rijcks; soo sullen wp van dit verhael een eynde maken/ om aen Schotlandt te komen: Doch sullen eerst de namen aller Koninghen van Engelandt den Leser verbolgens verhalen; als mede de Oerts-bisdommen ende Bisdommen / die eertijdts in dit Koningrijck geweest zijn.

Ordent-

Ordentlijck verhael der Koningen van ENGELANDT.

Iaren der werelt.	Getal der Koningen.		Iaren Christi.
		DE gheschiedenis-Schrijveren der Engelsche Koningen begin ende opcomst zijn seer verwert tot op Egbertum, de welcke regneerde ontrent den Jare ons Heeren 801. Derhalven dunckt mp oock gheraden te zijn de andere stil-swijghende voor by te gaen/ de welcke voor zijnen tijt gheheerscht hebben/te meer om dat Engelandt daer te voren van verschepden volckeren bewoont ende bestreden zijnde/ aen desen Koning aldereerst begonnen heeft een enckele heerschappye daer in te voeren/ ende alle andere cleyne machten in een groot ende treffelijck te smelten.	
4767	1	Egbertus begint te heerschen in het Jaer ons Heeren 800. heeft geregeert 37. jaren/ was een wijs ende voorsichtigh Prince/ seer deughdelijck/ ende in Krijghs-saken wel ervaren: heeft oock teghen den Denen oorlogh gevoert/ is gestorven in den Jare ons Heeren —	838
4804	2	Ethelvolphus heeft 20. Jaren gheheerscht / ende ghestorven int Jaer — — — — — — — — —	858
4824	3	Ethelbaldus de sone des voorighen Konings/ en heerscht maer vijf maenden/ ende is gestorven in 't Jaer — — — — —	858
4824	4	Ethelbertus is in de plaetse zijns Broeders Ethelbaldi ghecomen/ heerscht vijf jaren/ ende is gestorven in't Jaer — — —	863
4829	5	Ethelredus de derde sone Ethelvolphi, heerscht negen Jaren/ sterft in het Jaer ons Heeren — — — — — —	872
4838	6	Alfredus de vierde sone Ethelvolphi, heerscht negen-en-twintigh jaren/ ende sterft int Jaer ons Heeren — — — —	901
4868	7	Eduardus I, heerscht 24. Jaren/ sterft int Jaer — — —	925
4892	8	Adelstanus, heerscht 16. Jaren/ hebbende Northumberlandt verovert/ de Denen, Schotten, ende andere upt het Eylant verdreven hebbende/ sterft in't Jaer — — — — — —	941
4908	9	Edmundus I, heerscht ses Jaren/ sterft in het Jaer — — —	947
4914	10	Edelredus, na dat zijn Broeder Edmundus over Maeltijdt vermoordt was/ wort Koning/ heerst negen Jaren/ sterft in't Jaer —	956
4922	11	Eduinus, heerst 4. Jaren/ sterft in't Jaer — — — —	960
4926	12	Edegardis heerst 16. jaren/ sterft int Jaer — — — —	976
4942	13	Eduardus II, heerst 3. jaren/ is een vroom ende heyligh Prince/ wort door listen zijns stief-moeders vermoort/ ende van de zijne voor een Martelaer gehouden/ 't welck geschiede in den Jare — —	978
4945	14	Ethelredus wort in zijn plaetse Koning/ heerst 36. jaren / ende sterft in den Jare — — — — — — — —	1014
4981	15	Suevo heerst een jaer ende etlijcke maenden/ende sterft int jaer —	1015
4983	16	Edmundus II, heerst een wepnigh meer als een Jaer/ sterft in't Jaer — — — — — — — —	1017
4984	17	Canutus, Koning van Denemarcken ende Noorwegen verdrijft Ethelredum, ten tweedenmale Koning van Engelandt gheworden zijnde/ ende wort de 17. ende 19. Koning/ heerst 20. jaren/ sterft in't Jaer ons Heeren — — — — — — — —	1037
5003	20	Haraldus heerst 4. jaren ende sterft in't Jaer — — — —	1041
5007	21	Canutus II, heerst 2. Jaren/ sterft in't Jaer — — — —	1043
5009	22	Eduardus III, heerst 23. Jaren/ sterft in den Jare — — —	1066
5033	0	Haraldus II, heerst een jaer/ sterft in 't Jaer — — —	1067
5034	23	Guilielmus Hertogh van Normandien jaeght Haraldum upt Engelandt/ ende vermeestert de Engelsche/ laet sich Coning croonen/ heerst 21. jaren/ ende is gestorven in den Jare — — —	1088
5055	24	Guilielmus, den Rooden toeghenaemt/ heerst 13. Jaren / sterft in't Jaer — — — — —	1101
5068	25	Henricus I, heerst 35. Jaren/ ende sterft in't Jaer — —	1136
5102	26	Stephanus Graef van Bolongien/ende Neve des voorgenoemden Henrici zijnde/ verselvert sich van het Koningrijcke/ heerst 19. jaren/ sterft in't Jaer — — — — —	1155
5121	27	Henricus II, heerscht 33. Jaren/ ende sterft in den Jare — —	1190
5156	28	Richardus I, heerst 10. Jaren/ sterft in den Jare — — —	1200
5166	29	Ioannes I, heerst 17. jaren/ sterft in 't Jaer — — — —	1217
5183	30	Henricus III, heerst 56. jaren/ sterft in den Jare — — —	1275

Iaren der werelt	Getal der Koningē.		Iaren Christi.
5239	31	Eduardus I, heerst 35. jaren/ sterft in den Jare — — —	1308
5273	32	Eduardus II, heerst 19. jaren/ sterft in het Jaer — — —	1377
5293	33	Eduardus III, heerst 51. jaren/ sterft int Jaer — — — —	1378
5344	34	Richardus II, heerst 22. jaren/ ende sterft in den Jare — —	1400
5366	35	Henricus IIII, heerst 13. Jaren/ vijf maenden ende acht daghen/ sterft in den Jare — — — — — — — —	1413
5380	36	Henricus V, heerseght 10. Jaren 5. maenden 9. dagen/ sterft in den Jare — — — —	1423
5390	37	Henricus VI, heerst 38. jaren/ is te Parijs mede Koninck van Vranckrijck ghecroont/ daer na van Eduardo Grave van Eborac in den Kercker gewurgen zijnde/ onthalst in den Jare —	1461
5428	38	Eduardus VI, hebbende Henricum VI, doen onthalsen/ wort Koning/ heerst 22. jaren 9. maenden 12. dagen/ sterft int Jaer —	1483
5450	39	Eduardus V, volght zijn Vader int Rijcke/ heerst 2. maendē/ sterft/ eñ	
	40	Richardus III, comt in zijn plaetse/ heerst 3. jaren 3. maenden/ sterft in den jare ons Heeren — — —	1483 1486
5453	41	Henricus VII, heerst 23. jaren 9. maenden/ sterft int Jaer —	1509
5476	42	Henricus VIII, heerst 37. jaren 9 maenden/ sterft in den jare —	1547
5514	43	Eduardus VI, heerst 5. jaren 5. maenden/ sterft in den jare —	1553
5519	44	Maria de suster des voorghenoemdem Eduardi wort Koninginne van Engelant/ heerst 5. jaren 3. maenden/ sterft in den jare —	1558
5525	45	Elisabeth wort Koninginne/ heerst 55. jaren/ sterft in den jare —	1603
5580	46	Iacobus VI, Koning van Schotlandt/ wort Koning van Enghelant gecroont/ heeft de twee genoemde Koningrijcken aen een ghehecht/ noemende de selve Groot-Brittannien/ ende heerst noch tegenwoordigh in het Jaer — — — —	1618

Aerds-Bisdommen van Engelandt.

In Engelandt waren eertijts twee Aerdts-Bisdommen/ de welcke onder haer hadden vele Suffragane Bisschoppen: ghelijck gesien can worden in het Boeck nu nieuwelings uptgegeven/ door Aubertum Kanonick tot Antwerpen/ geintituleert/ Notitia Episcopatuum Orbis Christiani, in voegen als volght:

De Aerds-Bisdommen van Kantelbergh.

Londen.
Vinton.
Couentre.
Salsburri.
Bathonis ende Wellens.
Lincolne.
Petrobourg.
Exouiens.
Glocheſtre.
Herefords.
Norvvits.
Eliene.
Rocheſtre.
Chicheſtre.
Oxford.
Worcheſtre.
Briſtou.
Menevien in Cambrien.
Bangoren in Wallien.
Landaff.
Aſaphen, ofte Elunens.

Aerds-Bisdommen van Yorck.

Dunelmen.
Cheſtre.
Carlioen, ofte Carleoleen.

VER-

VERHAEL
Van
SCHOT-LANT.

Kort Inhoudt:

1 SChotlandt eertijts Albanien genoemt; zijn beschrijving ende Lantschappen. 2. De voornaemste Rivieren des Lands. 3. Het Bos van Caledonien/ al waer witte wilde Ossen zijn/ hebbende hayr gelijck de Leeuwen. 4. Den grond van Bol-kolen/ een overvloedige plaetse in allerhande Joden-lijm. 5. Een Goud-Mijne in Craufordt/ upt de welcke men 't goudt sonder moeyte windt. 6. Het Meyr Loumond/ ende zijne bysondere vreemdigheyden van een drijvend Eyland. 7. Buthquhanie is een landt/ dat geen Ratten en lijdt. 8. Een Fonteyn/ upt de welcke druppelen oly upt-spruyten van uytnemende kracht. 9. De Schotten voortijdts Picten ghenoemt / hare Lichamen beschilderende / ende Menschen-vleesch etende. Hare maniere van oorlogen/ende Krijghs-wapenen. 10. De tegenwoordige Schotten onderscheyden door tamme ende wilde. Hare wapenen/ ende lijdtsaemheydt in den oorlogh; prijslijck van weghen hare trouwe. 11. Onvruchtbaerheydt ende armoede des Landts. 12. Edenburgh / de Hooft-stadt van Schotlandt; haer beschrijving; is door Ptolomeum ghenoemt/het ghevleugelde Kasteel. 13. Ouden Schotschen Adel van Thanes, Abthanes, ende Vndecthanes. 14. Gulde Ridderen/Baroenen/ende Edelinghen. 15. De Staten des Rijcks in drie soorten van volck verdat/ ende hoe sy vergaren. 16. Het Collegie van Justicie/ genoemt The sessions, ingheslelt door Iacobum V. Lage Hoven in yeder Graefschap. Hoven/ die The Commissariats ghenoemt zijn/ ende wat hare Jurisdictie sy. 17. In welcken tijt Schotlandt het Christengheloove ontfangen heeft. Palladius daer henen gesonden/ om het Pelagiaensche gevoelen te verdrijven. 18. Ketteren in Schotlandt gebrandt/ ende onder andere oock Hamilton, des Konings Bloet-verwant. 19. Troublen in Schotlandt om saken des geloofs/ ende door Iacobum Prioor van S. Andries, ende Konings Bastaert. 20. Ghevanghenisse van Maria Koninginne van Schotlant/ Moeder des tegenwoordigen Konings Iacobi VI. 21. Aerts-Bisdommen ende Bisdommen van gheheel Schotlandt. 22. Oordentlijck verhael der Koningen van Schotlandt/ ende haer rijck.

1. HEt Noorderlijckste ghedeelte van Engelandt wordt Schotlandt ghenaemt/ heeft wel eerden naem van Albanien ghehadt: sulcx dat sommighe Schotten / die de oude Sprake bewaren/ 't selve noch Albain noemen; ende de Wyen noemen het Allabani. Dit Landt is van Engelandt ten Zuyden af-gedeylt / door de Rivieren Zuede ende Solvay. Aen de andere drie zijden is met de Zee bepaelt: Zijn lengde van de Riviere Zuede af / tot zijn Noorderlijckste eynd' is van 257. Engelsche mijlen; zijn breedde van 190. Is in verscheyden contreyen verdeylt / namelick in Lauden (voortijdts Pict-landt ghenaemt) ende dit is seer berghachtigh / oock sonder boomen / doch seer manierlick ende geschickt volck. Edimburgh, 't welcke der Koningen woon-plaets is/light in dese Contrepe / met meer andere schoone Steden. Daer na isser 't Landt van Merck, het welck de schepdt-pale van Enghelandt ende Schotlandt is: Teisidale, een valley dicht by de Riviere Theisie/na by Engelandt gelegen/ 't welck klipachtigh is. Eschedale, dicht by de Riviere Esque: Eusedale, ende Niddisdale, alsoo van de stroom Nith genoemt: de valley Anandale: Galluvay 't welck ten Westen light/is overvloedigher in Weyt/dan in vruchten: Carisse, heeft seer goede Weyden: Coyl, is seer quaedt magher landt: Sterling, Mentheth, Cludisdale, Lennos, Ernovale, Strathern, Storie, Rossen, ende Argile, 't welck overvloedigh is in Melck/ende dese Contrepe is de woon-plaetse des Caledoniers, van de welcke dat gantsche Lantschap Allibavum ghenoemt wort: Cantire, is een

Mozassigh landt: Strathnahern, ende Fise, 't welck een lieplijck / doch een vruchtbaer landt is/ende in dit lepdt de Stadt van S. Andries: Angusie is een bequaem Landt / dicht by de Riviere Zau: Marrie ende Marnie zijn naest de Zee gheleghen: daer na Buquhan, Rossemvray, Nesselandt, ende Tarbath; ende ten laetsten Beanrossen, Sutherlandt, ende Cathenes.

Gestaltenisse des Landts.

Schodtlandt is een stepl / ende berghachtigh Landt/ ende derhalven niet soo vruchtbaer als Engelandt, doch overvloedigher in vis. De Zee/welcke daer aenspoelt/brengt een groote menighte van Oesters / haring/ kozael/ende schilpen: ende dooz de vallepen heenen zijn menighte van Meyrē/ Mozassen/ Rivieren ende Fonteynen / alwaer veel vis gevonden wozdt.

II. Den meesten hoop van dese Meyren komen van het gheberghte Grampus, in de welcke oock de beginselen van drie schipdragende Rivieren zijn/namelijck de Riviere Cloyd, eertyds Aleuth, de welcke hem in de Pylandtsche Zee ontlast: de Riviere Zau, de welcke in grootte de andere van Schotlandt te boven gaet / komende een deel van het Landt Argile, upt een Meyr van de selve naem / ende een deel van het Landtschap Stather, hem in de Germaunsche Zee ontlastende: de Riviere Forthea, die hem in de selvige Zee upt-werpt/maerkt die groote golphe/die ghemeenlick de Schotsche Zee ghenoemt wozdt. Behalven oock de Zuede, die Schotlandt van Engelandt schepdt/ zijnder noch de Rivieren Spaye, Nesse, ende Louth. Daer zijn oock emighe Bergen/ die kleine pleynen hebben / draghende goede Weydt/ende sommighe die schoone Marber ende Albaster-steenen voozt-brengen.

III. De Bosschen zijn aldaer vol wilde Beesten/die ros ende swart zijn/ende alder-meest in het Bosch van Caledonien; alwaer oock eenighe witte Ossen ghevonden wozden / die soo wildt zijn/ dat de selve in geender manieren gheteemt en konnen wozden; welcker hayr oock is gekrouskelt/ gelijck Leeuwenhayr.

Witte wilde Ossen in Schotlant.

IV. Daer is een seltsame plaets/welcke de Stapel van Bos-kolen genoemt wozdt/ alwaer veel teer is / ende sommwijlen tot groote schade der Inwoonderen in brandt komt.

V. Schotlandt heeft oock eenige gout/silver/ quick-silver/ende koper-mijnen/ende bysonderlick isser een goudt-mijne in Craufort, waer upt men het goudt sonder eenighe moeyte trecht.

VI. In Gallouvay is een Meyr / ghenoemt Myrtow, welcker eene deel in de Winter toevriest/ende 't ander deel niet / hoe koudt het oock is. In Carite zijn groote Ossen/welckers vleesch seer lecker is/ende van seer goeden smaeck: welckers smeer dese particularitept heeft / dat het altijdt vloeydt ghelijck olye. In Lennos is een Meyr/Loumont genoemt/'t welcke meer als 24. mijlen lang is/ ende acht breedt / in het welck wel 30. Eylandekens zijn / meest al met schoone/ groote / ende wel-bewoonde Dozpen voozsien. In dit Meyr zijn drederley dinghen / weerdigh te verhalen / namelick / dat het goedtsmakighe vischen voozdt-brengt / die (hoewel sonder vinnen) nochtans hun sommwijlen soo hoogh met een ghedrups verheffen / dat selve de Zee-luyden hun daer over ontsetten: oock is daer een kleyn Eylandeken / het welck in Weedt over-vloedigh is / altijdt daer heenen vlot/ daer het dooz den Windt gedreven wozdt.

VII. In Buthquhanie en wozden gheen Katten gevonden/ende al ist schoon dannen daer eenige brengt / soo sterven die doch terstondt. In het Landt Fise wozdt seltsaem steen ghegraven/ die swart is/welcke daer in grooter menighte ghevonden wozdt / seer bequaem om vier te maken.

VIII. Een breemde Fontepn in Schotlandt.

Ontrent twee dupsent schredē van Edingburgh is een Fontepn/daer mē eenige druppelen Olye upt-leken siet; die oock van sodanigher aert is/dat/ indien ghy daer niets af en neemt / niet en vermeerdert; ende al neemt ghy daer vele af/even-wel niet en vermindert. Dese druppende vochtighepdt is voor alle ruydighepdt ende schurfte seer goedt. Het kozen nu/dat in Schotlandt geteelt wozdt / is wepnigh; ende ter nauwer noodt om haer selven te voeden genoegh.

Oude Seden der Schotten.

IX. Men seght dat de Schotten voormaels Picten ghenoemt waren/soo veel als gheschilderde gesepdt/om dies-wille dat sy haer gebruyckelijck was/ de Lichamen te beschilderen/ ende op armen ende handen eenige tepckenen met vier te maken; gelijck noch hupden ten dage eenige onder de Wilde Schotten doen. Maer dese naem en was hun allen niet ghemepn/aengesien de twee Natien/ namelick / de Picten ende Schotten, de namen gaven den Inwoonderen van het Zupdelijckste deel van Groot Brittannien, die sy bestreden / volghende de bequaemhepdt des plaets daer een deser twee Volckeren sich neder-stelden. Dese Picten maeckten het hoofdt-hayr door eenighe Konst schoon blaeuw. Voedden hun met Menschenvleesch/gelijck S. Ieronymus getupght; ende al wast schoon / dat sy schoone kudden Vee hadden / soo hadden sy nochtans beter smaeck in Vrouwen/ Mannen/ende sodanige ghedeelten / die sy af-trockten ende in stucken sneden / ende daer na op aten. Doch Boëtius spreckt van haer geheel anders/seggende/ dat sy in eten ende dzincken geheel sober waren / oock wepnigh slepen; dat alle kozen hun om Broot te maken diende; etende gewoonlicken van den vang des Jachts/ 't geen sy vinghen/ofte Ossen-vleesch: maer dat sy 't selve anders/ dan andere Volckeren ghebruyckten / overmidts sy de Kalveren aten / ofte de selvighe lubben / om haer in 't Landt-werck dienstigh te zijn: aten vozder de Koepen / als sy bespronghen waren/ meenende de selve dan alder-vetst te zijn; oock was de Vis haer sommwijlen tot voedsel strockende: dat sy meest-tijdts door den dagh hun van eten onthouden / ende basten op een goet Mael des avondts te houden; ghebruyckende eenen dranck van sekere krupden toeghemaeckt: doch ten oorloghe dronken sy water voor haren ghemeenen dranck / ende droeghen soo veel meels met haer/ als sy dochten tot eenen dagh genoech te zijn. Aten het Vleesch half gesoden zijnde; meenende 't selve van beteren smaeck te zijn: aten mede gedrooghde Vis/ wanneer sy anders niet en vonden om t'eten. In tijdt van Vrede ginghen sy met den blooten hoofde/het hayr kozt af ghescho zen/behalven op

het

het voorhooft hielden sy een kleyn bosken hayrs staende. Gaerne gingen sy bloodts-voets / om alderhande ongemacken aldus metter tijdt gewoon te worden. Hare onder-koussen waren kort / tot aen die kuiten / ende de borrens waren van lijnwaet ofte kennep geweven: Haer Somer-mantelen waren een stuck lakens / ende 'swinters van dobbel lijnwaet / grof; ende hare beddingen op d'aerde neder / oft op een banck met een hanck. De kinderen wierden met geen andere melck / als van haer moeders borsten quam / opgeboedt. Soo yemandt zijn kinderen upt den huyse te boeden brocht / was suspect van over-spel. Indien sy in eenighen slagh verwonnen wierden / vluchten sy na 't geberchte; ende waren niet gherust / voor sy wrake ghenomen hadden. Soo yemandt van de Edelen in eenen Slagh in gevaer zijns levens was / hare onderdanen ende knechten waeghden sich selven om haer te verlossen; ofte met haer te sterben. Men rechte soo veel spitsen op de graven der Edelen / als men vpanden in den strijdt onder haer gebiedt omgebracht hadde. Den genen / die / repsende ten oorloghe / sonder vuyt-slagh ghevonden wierdt / of sonder sweerdt op zijde of in de handt / wierdt schandelicken ghegeesselt: ende waren te dien tijde met ijsere rustingen licht gewapent / doch meest ghesoden Leer; haer andere wapenen waren een Boge / een Lancie / ende sweerdt. Indien yemandt ten strijde ging sonder verlof / d'eerste die hem ontmoete / mocht hem doodt-slaen; ende dadelick waren alle zijn goederen verbeurt. Ock waren de Vrouwen op-ghetepckt om ten strijde te trecken / indien sy niet swangher ofte te oudt waren. Wt-trecken de ten strijde / dooden sy het eerste Beest / dat hun ontmoette / verwonden het punt haers sweerds daer mede / ende dronck̃ daer af / op hope dat dese Ceremonie haer diende tot een gheluckigh voorsegh der verwinninghe. De gene / die te seer tot dincken of eten ghenepght waren / verdronckmen. Ghebruyckten ock hieroglyphische Letteren / ghelijck de Egyptenaren. Siet daer alle 't gene van hare oude seden geseght kan worden.

Vrouwen in Schotlandt gaen mede ten strijde.

Zeden der huyden-daeghsche Schotten.

X. Tegenwoordigh zijn de Schotten van natueren nijdigh ende hovaerdigh / alle andere Menschen verachtende. Doen groote vertooninghen van haren Adel / op dese pdelhept seer hittigh zijnde; alsoo dat de schamele luyden ock soo ongeschickt zijn / dat sy haer derven vermeten ghesproten te zijn upt de voornaemste des Landts ende Koninglicken bloede. Doch eer wy voorder treden / moetmen weten / dat de Schotten verdeylt zijn in civile ende wilde; de eene veel ghescheichter als de andere zijnde; sulcx dat de laetste by-na een beestelick leven leyden / hoewel sy Christenen zijn: doch seer kloeck ten oorloghe / ghelijck als sonder vreese des doodts zijnde. De civile zijn die gene / die aen de Zuydt-zijde des Landts Woonen / 't welcke ghenoemt Wordt het Hooge Schotlandt; vruchtbaerder dan het Noorderlickste deel / ende de Inwoonderen Worden Volck van 't hooge Landt genoemt: ende dese gebruycken by-na de Enghelsche Sprake voor hare tael. De wilde bewoonen de Noordt-zijde / ende zijn genoemt Volck van 't lage Landt. Dese behouden de zeden / spraeck / ende wapenen der Yrlandtsche; van de welcke sy ock haer afkomst getrocken hebben. Haer wapenen zijn een boghe met pylen / met een breedt sweerdt / ende scherpen poignaert. De Schotten voorder zijn groot van verstandt en neerstigh; doch tot wrake seer genepght / ende wreedt ock in de selve te nemen. Zijn stout ende moedich ten oorloghe; lijden veel beter allerley ongemack / dan de Engelsche: zijn mede seer behendigh ende schalck / ende geneight tot factien en oproer; seer bequaem om allerhande wetenschappen te begrijpen. Men heeft haer al over langhe voor upter-maten ghetrouw geacht; van het welcke de Koninghen van Vranckrijck / gebruyckende de selve tot hare lijf-wacht / volkomen ghetuygenis geven konnen.

Rijckdommen van Schotlandt.

Schotlandt is ten meesten-deele soo mager ende onvruchtbaer / dat het zijn eyghen Inwoonderen naulijcx van noodt-druft versorgen kan. Eenige kleyne koopmanschap die sy doen in Wolle / eenighe verkoopingen van Bos-kolen voor den Smidts / ende den Haring (zijnde 't voornaemste van allen) met noch eenige andere kleyne neeringskens / ontlasten haer een weynigh van ongemack / ende maeckt dat sy hun behelpen met het gene hun de vreemdelingen toevoeren / indien het hun noodigh is. Doch dit en is niet gesepdt / datter daeromme geen rijcke Kooplieden en woonen / de welcke aen allen kanten koop-handel drijven / ende meest na Noorden; ende datter niet een menighte groote Schepen en arriveren / om het groot getal der goede Havenen / die het heeft. Maer de meeste Koopmanschap / meest die ghene / die meer tot lecker-nye / als noodt-druft dienstigh is / wordt na Engelandt vervoert. Dese schraelheydt des Landts is oorsake / dat den Koning van 't selve Landt een kleyne inkomst trecken de is; die nauwelijcks by sommigher Princen in Italien inkomste te vergelijcken is. XII.

Sterckten van Schotlant.

Nu dat Schotlandt ende Engelandt onder eenen Koninck zijn / so dunckt my niet / datter eenigh Landtschap dit selvige in sterckte te boven gaet; aengesien de Zee 't selve van alle kanten bespoelt: selfs ock het binnenste des Lants is so vol dellingen / steplten / Bergen / ende Bossen / datmen het voor gantsch onwinbaer rekent. Want indien de inwoonderen ghedwongen worden te ontvluchten / vertrocke sy hun na 't geberghte: levende aldaer met drooghe vis ende wildt-braet. Indien ock yemant sich verstoute hun aldaer te gaen bespringen / so zijn dese plaetsen hun-luyden soo goetgunstigh / dat een haut vol volcks machtigh zoude zijn een gantsche Heyrtracht te ontdoen. Voorder en zijnder op de Frontieren van Engelant niet meer als twee Fortressen / 't eene ghenoemt Ambar, een groote Haven op de kust van Engelandt, ende in de Golfe van Edingburgh, tegē Warwijck in sterckte gerekent zijnde: 't andere is na 't Westen gelegen / ghenaemt Dombritor, leggende op eenen hoogen Bergh / van de andere afgesondert; ende schijnt by-na in sterckte te Larling gelijck te zijn. Noch isser Eding-

burgh, van de Yrsche Schotte genaemt Dun Eadem, te seggen/ de stadt Eadem, doch gheneenlijck Edemborrow. Van dese Stadt wordt gelooft/ dat het die plaetse is/ die Ptolemeus noemt 't gevleughelt Kasteel, nadien Edemborrow even't selve betepckent. Dit is de Hooft-stadt van Schotlandt, ende is op een hooghte gelegen/ van den Oosten na den Westen dupsent schreden lengde hebbende/ doch in breedde veel min. Dese Stadt is rijck ende seer sterck / met lustighe muyren omringelt. Aen de West-zijde is een klip/ waer op een Sterckte ghebouwt is / ende rondt-om de selve sietmen in een seer laghe dellinghe / behalven aen des Stadts-zijde; wes-halven men dit Fort voor onwinbaer rekent/ behalven dat het den genen/ die Meester des Stadts zijn/ van noode heeft. Dit Fort wordt het Kasteel der Dochteren ghenoemt/ om dies-wille dat de Dochteren der Picten eertijdts daer op bewaert wierden/ ende ghevoedt/ tot datse houwbaer waren. Aen de Germaunsche Zee is ook een seer sterche plaetse gheleghen/ Alherdon, ghenaemt. In Marnien is mede een sterckte Stadt gheleghen/ Fordun ghenoemt/ welckers gheleghenthepdt zijne belegheraers werckis ghenoegh geven soude. Wat den Mannen belangt/ hare courage is alreede verhaelt / ende haer ghetal is tamelijcken groot: sulck datmen de selve bequaem magh houden/ een uptheemsche macht ghenoeghsaem te konnen weder-staen; alder-meest nu sp niette Enghelsche onder eenen Koning behoozen / ghewisselijck souden sp (hare machten tsamen ghevoeght zijnde) groote exploicten upt-richten.

Castellum a lapum.

Regieringhe van Schotlandt.

Schotlandt is van drie Oirden t'samen ghevoeght / namelijck / den Adel / de Gheestelickheydt/ ende drie-Mannen-Staet. Den Koning (om na de Oirde te spreken) is absolupt-Heer van alle de Landen / ende magh Koninglicke macht ende Authoritept ghebruycken / soo over Gheestelicke als Weereldtlicke personen. Den oudtsten Sone des Konings wordt dadelick na zijne ghebooite Hertogh van Rothaysse, ende Drossaert van Schotlandt ghenoemt. De andere kinderen des Konings worden slechtelijck Prinsen ghenaemt.

XIII. De aensienlickste onder den Adel waren in voortijden de Thanes, welcke de Amptlupden des Konings waren; waer van de Opperste Abthanes, ende de minste Vnderthanes ghenoemt wierden. Doch dese namen zijn door langhepdt van tijden te niet ghekomen/ tsedert den tijdt dat Malcolm III. Koning van Schotlandt den verdienenden Edelen/ Graven ende Baroenen (aenghenomen van den Normannen) toeghenaemt heeft. Ende van dien tijdt voort heeftmen in Schotlandt so wel als in Engeland gevonden/ Hertogen/ Graven/ Marquisen/ Martgraven/ en Baroenen. De eerste die den name van Hertogh inghevoert heeft/ was Robertus III. ontrent den jare Christi 1400. ghelijck den teghenwoordigh-regierenden Koning van Enghelant den heerlijcken titel van Marquijs ende March-grave inghevoert heeft. Dese zijn de aensienlickste des Adels / hebben plaets ende stemmen in de Staten/ ende worden ghenaemt Lords, ghelijck ook de Bisschoppen.

Ontrent de Jare Christi 1080.

XIV. Onder de andere Edelen / worden in den eersten graet gestelt de Gulde Ridderen / de welcke eedt van ghetrouwighepdt doen met een heerlicke solemnitept. In de tweede worden ghestelt de ghene diemen Lairds noemt / ende simpelijck Baroenen; onder de welcke niemant ghestelt en wordt / of hp en kan sijne Landen van stonden aen upt 's Konings Recht lossen / ende hebbe hooghe / middelbaer / ende laegh Recht. In den derden graet steltmen die ghene/ die van Doorluchtighe Hupsen ghesproten zijn / doch sonder titelen / ende dese zijn simpelick ghenoemt Gentelmens. Alle d'andere / als Borgheren/ Koop-lieden/ Handt-werckslupden/ende andere/worden onder den Volcke ghenaemt: doch is het Volck aldaer meest ghewoon een peder Gentleman te noemen / die rijck ende tresselick is. Voorder/ alle de jongste kinderen der Graven / Heeren/ ende Ridderen/ en succederen hare Vaderen niet in haer goeden; aenghesien door het Recht van Schotlandt de erffenisse gheheel op den oudtsten Sone komt / om hier door de Geslachten in esp te houden. Wat nu 't gemeene Volck belangt/ ten epnde men niet onverdraeghlijcks teghen haer in den Raedt en ordonnere / is haer veroorloft drie ofte vier Borgheren upt elcke Stadt daer inne te hebben: op dat die nevens de andere ook haer goet-duncken op de voor-ghestelde saken vrpelijcken upt-spreken souden. Ten aensien nu van de macht / daer en is niemandt / die aldaer soo veel ghebieds heeft / als den Gouverneur van Schotlandt, ofte Vicerop / de welcke 't gantsche Rijck regheert/ soo in af-wesen des Konings / als na de doot / of ten tijde zijns onder-jarighepdts.

XV. De Staten des Rijcks hebben een absolute macht; ende dese Vergaderinge is van drierderhande Luyden tsamen ghevoeght: namelijck; van Gheestelicke Heeren / als Bisschoppen / Abten / ende Priozen: van Weereldtlicke Heeren/ als Hertoghen/ Marquijsen/ Graven/ Marckgraven / ende Baroenen: ende van de Ghedeputeerde der Steden ende ghehuchten. Ten is niet langhe gheleden / datmen tot dit ghetal noch voeghde twee Ghedeputeerde voor peder Graefschap. Den Koning komt toe de Vergaderinghe te beschrijven; als mede den tijdt ende oorsaken der selve te doen publiceren door zijnen Kantelier: de Gheestelickheydt kiest acht Heeren upt den Adel; den Adel wederomme kiester soo veel upt de Gheestelickheyt: dese dan by een zijnde/ kiesen acht upt de Graefschappen / ende acht upt de Steden / welck ghetal 32. beloopt / met den Cantelier/ Thesorier/ Bewaerder des kleynen Segels / Secretaris des Konings/ ende andere/ ontfangen ofte verwerpen 't gene in den Raedt ghebracht behoort te wesen; doch hebben 't selve al-voren den Koning te kennen gegeven. De saken die toegelaten zijn/ worden voorsichtelicken in alle Raden onderzocht; ende 't gene als dan by de meerste stemmen voor goet ghekent wort/ presenteertmen den Koning; die daer op terstont verklaert 't gene hem behaeght ofte misshaeght / 't gene hy dan verwerpt / is gants krachteloos.

Maniere van Vergaderinge der Staten des Landts.

De

Iacobus de Vyfde, Coninck Van Schotlant.

XVI. De eerste Oyden na de Staten / is het Collegie der Justicy / 't welcke sy noemen Thecession, ingheſtelt dooꝛ Iacobum V, in den Jare 1532. ſtellende daer in een Pꝛeſident / ende veerthien Raetſ-heeren; ſeven Geeſtelijcke / ende ſeven Wereltlijcke: (tot de welcke men 't ſedert ghevoeght een Canſelier / die de opperplaetſe heeft / ende noch vijf Raetſ-heeren) drie Griffiers / ende ſoo veel Advocaten / als den Heeren van den Parlemente goet vinden. Deſe ſitten alle daghe / uytgheſondert des ſondaeghs; als mede 's Maendaghs / 't ſedert den eerſten November tot den vijfthienden Maert / ende van den dagh der heyligher Drievuldicheydt tot den eerſten Auguſti toe: de reſte des tijdt verloopt in vacantien. Men ooꝛdeelt aldaer volghens de Oydonnantien des Rijcx; ende wanneer die ontbreken / nemen sy harē toevlucht tot het Boꝛgerlicke recht. In elck Graefſchap zijn vooꝛder eenige lage Hoven ingeſtelt; in de welcke den Marcgrave of zijnen Stedehouder dien van den Lande recht ſpreeckt; ende van daer mach men aen de Hooghe Raden appelleren. Het meeſtendeel der Marck-graven zijn ſodanigh dooꝛ ſucceſſie / ende hare titelen zijn erveliyck: Want de Koningen van Schotlant, om den Adel te meer tot haer te verbinden / hebben deſe Marckgraven vooꝛ eenwigh ende erveliyck ingheſtelt. In de Koninglijcke Leenſteden zijn oock Boꝛgherlijcke Hoven / alwaer de Baeljuwen recht ſpreecken / gheliyck als de Magiſtraten der vyer Steden ende Ghehuchten. Noch zijn aldaer andere Hoven / die sy The Commiſſariats noemen / waer van de ſouveraine te Edingburgh is / al

waer alle ſaken beſlepte worden voor vier Richteren / nopende de Teſtamenten / het Recht van Kerckelijcke Benefitien / de tienden / echtſchepdinghen / ende dierghelijcke dinghen daer de kennisſe des Rechts aen de Geeſtelijckheydt behoort. Der criminele ſaken is de voornaemſte Richt-plaets te Edingburgh (dit Ampt heeft eertijdts behoort aen het geſlachte der Graven van Argatelie) ende deſe Rechteren kieſen twee ofte drie Rechtsgeleerde / om van Capitale ſtucken goede kennisſe te nemen / ende van verminderinge van pemants goederen in't gheheel / oft in't ghedeelte. In deſen Hove is den misdadige toeghelaten (hebbende oock Crimen læſæ Majeſtatis begaen) eenen Advocaet te nemen / om zijne ſaken te beweeren. 'Tgebeurt ſomwijlen oock / dat den Koning aldaer eenighe Rechteren ſtelt / om van particuliere criminele ſaken kennisſe te nemen. De Marckgraven in hare Juriſdictie / ende de Magiſtraten in hare Steden moghen ſitten over een doodſlagh (mits dat den doodſlager in 24. uren / na begane daet / gegrepen ſy) ende den ſelven oock ter doot veroordeelen: doch de voorſz. tijt overſtreken zijnde / moet de ſake voor den Coninglijcken Richtſtoel / ofte den ghenen die daer toe geſtelt zijn / ghebracht worden. Oock zijn daer eenighe Edelen / die ſodanigh recht hebben over den Kooperen / in hare Juriſdictie gevanghen. Dit is int korte 't gene van de politijcke regieringhe geſeght can worden. Laet ons comen tot het Geeſtelijcke.

Den Godſ-dienſt van Schotlandt.

XVII. Het Chriſten gheloove is in Schotlandt gekomen ten tijde des Paus Victoris I, int Jaer Chriſti 203. ſulcx dat de Afgoderye onder den Coning Crakinte geheel opghehouden heeft / de welcke ghekoroven is int Jaer 313. Celeſtinus I, ſont Palladium daer henen / om de ketterye Pelagij te weeren / de welcke onder den Paus Eugenium II, het hooft begon op te ſteecken / ontrent den Jare 460. Sedert dien tijt heeft Schotlandt de Roomſche Religie toeghedaen geweeſt / tot op eenighe jaren herwaerts: waer van de ghebuerſchap met Enghelandt een groote oorſaecke ghegheven heeft; aenghe ſien Henricus VIII, ende naer hem de Koninginne Eliſabeth alle middelen aenghewent hebben / om den Koning van Schotlandt met het volck van de Roomſche Kercke af te locken.

XVIII. Ende gewiſſelijcken ſoude de Roomſche religie wel over lange jaren upt Schotlandt verdreven geweeſt hebben / indien Iacobus V, ende Maria zijn Huysvrouwe 't ſelve niet dapper gheſtut en hadden: Want deſe heeft Hamilton (hoewel van zijn Maeghſchap) doen verbranden / de welcke van ketterye beſchuldight was; trackterende op deſe wijſe vele Edelen ende groote perſoonen. Hamilton wort om de ghereformeerde Religie verbrant.

Inden Jare 1533. heeft hy op eenen Rijxdagh alle zijn Onderdanen tot onderhoudt van de Roomſche Religie ſeer ernſtigh vermaent. Deſen Iacobus V, ſterf in't Jaer 1541. ende liet het beleydt des Rijcks aen Mariam zijn Huysvrouwe / de welcke hem ontrent 5. daghen te voren een Dochter gebaert hadde / genoemt Maria. Na de doot nu des Konings wiert den Grave van Aran Gouverneur van Schotlant gemaeckt / ende verklaert Beſchermer der Koninginne te zijn. Den Grave van Aran is door den Enghelſchen beraet om het Houwelijck te maecken tuſſchen de Infante Maria ende Eduardo, ſone des Konings van Enghelandt; Den Grave vreeſende dat den Cardinael van S. Andries hem teghenſtandt mochte doen / liet hem ghevangen ſetten / ende is doenmaels de Roomſche Religie wederom verſwackt / ende andere Religie inghevoert. De oude Koninginne (zijnde de Dochter Claudij des Hertoghs van Guiſe) vertrock met hare Dochter na Vranckrijck, latende Schotlandt gheheel in warre; hare Dochter ghetrout zijnde met Franciſco Dolphijn van Vranckrijck / is ſy wederghekeert in Schotlandt, met den Titel van Regente; Ende om dies wille dat ſy de Francoyſen te ſeer voortrock / ende den Schotten niet / gevende haer de Opperlaſten des Rijcks / als in de welcke ſy haer 't meeſte vertroude / iſſer groote beroerte ontſtaen onder de Religions-verwanten / de welcke na Duytſchlandt / om Predicanten ſonden; waer op 't verachten van de Roomſche Religie dadelijcken ghevolght is. Begin der beroerten in Schotlant.

XIX. Ondertuſſchen is Iacob, Baſtaert ſone des overledenen Konings / ende Prioor van S. Andries, verdrietigh ghewordeu in Geeſtelijcken Staet langer te leven / ende heeft de Koninginne om het Graefſchap van Moray ghebeden: hy dit niet connende verkrijghen / heeft een groote beroerte alomme verocket / 't welck de Religions-verwanten grooten moet ghegheven heeft. Eyndelijck is de Coninginne Weduwe comen te ſterven / ende hare Dochter Maria (moeder des teghenwoordigen Conings van Groot-Brittannien) is haer in het Rijck ghevolght / ende is ſeer graegh ghewees om de Roomſche Religie te herplanten; doch na veel verſleten tijts is ſy eyndelijcken in Engelant ghevanghen ghezeten / ende naderhandt onthalſt.

De

Maria Stuart Coninginne van Schotlant Douagiere van Vranckrijck

XX. De Religions-verwanten zijn middelertijdt seer aenghewassen / ende is den Koning (noch jong zijnde) in het selve geloove gheoeffent ende onderwesen. Ende tot zijn Jaren ghekomen zijnde / heeft hy in Schotlandt die Kerckelijcke Instellinghen (van de welcke wy in't verhael van Engelandt ghesproken hebben) inghevoert / ende bevolen de selve alomme in zijn Landen te onderhouden. Doch om in't gheheel van dit Koningrijck te spreken / sal den Leser weten / dat het Tupdlijckste deel (overmits den handel met die van Vranckrijck, Nederlandt ende Duytschlandt) meerder verzeemt zijn van den Roomschen Stoel / dan het Noordtlijcke deel; ende de Steden oock meer / dan de Dorpen. Doch is merckweerdigh dat den Adel meest alle Roomsch Catholijck ghesint zijn.

XXI. In Schotlandt vintmen twee Aerds-bisdommen / namelijck / S. Andries ende Glasco. Onder het Aerds-bisdom van S. Andries zijn 8. Bisdommen; te weten / Dunkelden, Alberdon, Moray, Dumblan, Brechin, Rossen, Cathane, ende de Orcades. Ende 't Aerds-bisdom van Glasco heefter drie onder hem / namelijck / dat van Witten-huyse, Isinour ofte Argade, ende Sodore, ofte de Eylanden van Sure, Mube, Yle, ende andere. De Geestelijckheydt was voortijdts in dwang door de authoritept der Decreten ende Concilien; doch nu worden sy ghere-goert door de wetten die de Koninghen hun lieden gheordonneert ende mondeling bevestight hebben. Ende leven alle even ghelijck die van Engelant.

Koningen van Schotland.

Getal der Koningen.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
1	FRegusius was den eersten/ die den name van Koning van Schotlandt ghedraghen heeft/ ontrent 320. Jaren voor Christi geboorte/ ende heeft gheregeert 25. Jaren: Hem zijn dese navolgende ghesuccedeert.		
2	Ferritarus heeft geregeert 15. Jaren.		
3	Mainus 29. Jaren.		
4	Darnadillus heerste 28. Jaren.		
5	Reutherus 26. Jaren.		
6	Reuthe regneerde 14. Jaren.		
7	Thereus heerste 12. Jaren.		
8	Iosine heerste 34. Jaren.		
9	Fimam heerste 30. Jaren.		
10	Durst heerste 9. Jaren.		
11	Eugenius I, regeerde 19. Jaren.		
12	Gilles misbruychte 't Risch 2. jaren lang.		
13	Eugenius II, regneerde 17. Jaren.		
14	Ederus regneerde 48. jaren/ ende by zijnen tijde wierd Engelant van den Romeynen rijnsbaer ghemaeckt.		
15	Eugenius III, regneerde 7. Jaren.		
16	Metellanus heerste ten tijde dat Christus gheboren wierd. Heeft gheregeert 39. jaren/ ende is ghestorven in het Jaer ons Heeren Iesu Christi —— ——	34	4001
17	Caratacus regneerde 20. Jaren/ ende sterf in't jaer ——	54	4021
18	Corbredus heerste 18. jaren/ ende sterf in 't jaer ——	71	4038
19	Dardanus heerste ontrent 4. jaren/ sterf in't jaer ——	74	4041
20	Corbredus Galdus regneert 35. jaren/ sterf in't jaer ——	109	4076
21	Luchtach heerste 3. jaren/ sterft in 't jaer ——	112	4079
22	Mogallus heerste 36. jaren/ sterft in't jaer ——	148	4115
23	Conarus heerste 14. jaren/ sterf in den jare ——	162	4129
24	Desen is Ethodius I, van dien name gesuccedeert.		
25	Na hem is ghevolcht Satraël.		
26	Donaldus I, heerst 21. jaren/ ende sterf in't jaer ——	216	4183
27	Ethodius II, is hem gesuccedeert.		
28	Ende na Ethodium is Athirce ghevolght. Van dese wierd d'eene ghedoodt/ ende d'ander bracht sich selven om hals.		
29	Nathaloce is ghevolght/ doch is als een wreedt Tyran omghebracht in 't jaer —— ——	253	4220
30	Findocius regneerde 12. jaren/ ende storf in den Jare ——	263	4230
31	Donaldus II, regneerde maer een Jaer/ want hy wierde vermoordt.		
32	Donaldus III, is van gelicken vermoordt.		
33	Cathintus is desen in 't Rijcke ghevolght.		
34	Fincormach is daer aen gesuccedeert.		
35	Romachus, daer aen volgende/ en leefde niet lange.		
36	Angusanus is na Romachum Koning geworden.		
37	Fetelmachus is in 't Rijcke hoyts daer aen gevolght.		
38	Eugenius I, heeft geheerst ontrent dry jaren/ ende is ghestorven in den jare —— ——	379	4346
39	Ende doen is Maximus door de Roomsche Keyseren aldaer ghesonden/ de welcke hem naderhandt als een Tyran draghende/ hem Meester van 't gantsche Engeland ghemaeckt heeft; ende is na hem Schotland 44. jaren sonder Koningen geweest/ tot den jare ——	423	4390
40	Fregusius II, den Neve Eugenij I, is hier na Koning gheworden/ regneerde 7. jaren/ ende is gestorven in den jare ——	430	4397
41	Eugenius II, een sone Fregusij II, heerste 31. jaren/ sterf in 't jaer	461	4428
42	Dongardus, een Broeder Eugenij II, heeft 5. jaren geregeert/ ende sterf in't jaer —— ——	465	4432
43	Constantinus de derde Sone Fregusij, was wreed/ gierigh/ ende gheneghen tot wellusten des vleys/ heeft gheregeert 17. jaren/ ende is ghestorven in 't Jaer —— ——	482	4449
44	Congallus I, een sone des voornoemden Dongardi, heeft geheerst 19. jaren/ ende sterf in't jaer —— ——	501	4468
45	Goranus, of (na sommiger schrijven) Conranus, heeft geheerst 35. jaren/		

	jaren/ ende is gheſtoꝛben in den Jare	536	4503
46	Eugenius III, heeft geregeert 32. jaren/ ende is geſtoꝛben int jaer--	568	4535
47	Congallus II, een Godtvꝛuchtigh Pꝛince/ heeft geheerſt 10. jaren/ ende ſterf int jaer	578	4545
48	Kynnatillus, de derde ſone Gorani, heeft geheerſt 1. jaer/ ſterft int jaer	580	4547
49	Aidanus, een Bꝛoeder Kynatilli, heeft gheheerſt 27. jaren/ ende ſterf int jaer	606	4573
50	Kennethus Keyr, des vooꝛſz. Congalli II, ſone/ ſterf in de vierde maendt zijns Rijcx.		
51	Eugenius IV, heeft geheerſt 13. jaren/ is geſtoꝛben int jaer	619	4586
52	Ferchardus, oudſte ſone Eugenij, heerſt 12. jaren/ ſterft int jaer	632	4599
53	Donaldus IV, heerſt 15. jaren/ ende ſterft in den jare	646	4613
54	Ferchardus II, regeert 18. jaren/ ende ſterft in den Jare	665	4632
55	Malduinus, regeert 20. jaren/ ſterft in den jare	684	4651
56	Eugenius V, regeert 4. jaren/ ſterft in den Jare	688	4655
57	Eugenius VI, regeert 10. jaren/ ende ſterft int jaer	698	4665
58	Amberkelethus, regeert 2. jaren/ ſterft in het jaer	700	4667
59	Eugenius VII, regeert 16. jaren/ ende ſterft in het jaer	716	4683
60	Mordacus, regeert 16. jaren/ ende ſterft in den jare	732	4699
61	Ethfinus regeert 31. jaren/ was een Godvꝛuchtigh Pꝛince/ ende ſterf in't jaer	763	4730
62	Eugenius VIII, regeert 3. jaren/ ende ſterft in den jare	766	4733
63	Freguſius III, regeert 3. jaren/ ſterft in 't jaer	768	4735
64	Solvathius regeert 19. jaren/ ſterft int jaer	787	4754
65	Achaius, regeert 32. jaren/ ſterft in het jaer	819	4786
66	Congallus III, regeert 5. jaren/ ende ſterft in den jare	824	4791
67	Dongallus, regeert 6. jaren/ was een wijs Pꝛince/ is gheſtoꝛben int jaer	830	4797
68	Alpinus, regeert 4. jaren/ ende is gheſtoꝛben in het jaer	834	4801
69	Kennethus een ſone Alpini, regeert 21. jaren/ was ghebynaemt Magnus, om dat hy de Pictten upt Engelant verdꝛeven heeft; is gheſtoꝛben in den jare	851	4822
70	Donaldus V, heeft gheregeert 5. jaren/ was een onklups Pꝛince/ ſterf int jaer	856	4827
71	Conſtantinus II, heerſt 13. jaren/ ſterft in het jaer	874	4841
72	Ethus regeert 2. jaren/ ſterft in het jaer	876	4843
73	Gregorius, was een vooꝛtreffelick Pꝛince/ heeft den bynaem Magnus verꝛeghen/ ſoom zijn heerlijcke vicktoꝛien/ als om zijn cloeck verſtandt/ ende is gheſtoꝛben in den jare/ gheheerſt hebbende 18. jaren.	893	4860
74	Donaldus VI, regeert 11. jaren/ is geſtoꝛben in den jare	903	4870
75	Conſtantinus III, regeert 40. jaren/ is in een clooſter gegaen/ ende een anderen het Rijck over gelaten/ in den jare	943	4910
76	Malcolmus I, regeert 15. jaren/ is gheſtoꝛben int jaer	959	4926
77	Indulphus, regeert 9. Jaren/ is geſtoꝛben int jaer	968	4935
78	Duffus een ſone Malcolmi, regeert 5. jarē/ was een Godvꝛuchtigh Pꝛins/ is gheſtoꝛben in het jaer	973	4940
79	Culenus, by ſommige Culmus, regeert 4. jaren/ ſterft int jaer	976	4943
80	Kennethus III, regeert 25. jaren/ ſterft in het jaer	1000	4967
81	Conſtantinus IV. regeert een jaer/ ſterft int jaer	1001	4968
82	Crimus, regeert 9. jaren/ ſterft in het jaer	1010	4977
83	Malcolmus II, regeert 30. jaren/ ende is geſtoꝛben in den jare	1040	5007
84	Duncanus, regeert 6. jaren/ ende ſterft in het jaer	1046	5013
85	Macbethus, regeert 16. jaren/ ſterft in den jare	1061	5028
86	Malcolmus III, Cammoir, dat is/ groot-hooft/ regheert 36. jaren/ ſterft	1097	5064
87	Donaldus VII, regeert 4. jaren/ ende ſterft in het jaer	1100	5067
88	Edgardus, heeft geregeert 9. jaren/ ende ſterft int jaer	1110	5077
89	Alexander, regeert 17. jaren/ ende ſterft int jaer	1127	5094
90	David, heeft ontrent geregeert 26. jaren/ ende ſterf in het jaer	1153	5120
91	Malcolmus IV. regeert 14. jaren/ ende ſterft in den jare	1165	5132
92	Gulielmus Leo, regeert 49. jaren/ ende ſterft in den jare	1214	5181
93	Alexander II, regeert 35. jaren/ ende is geſtoꝛben in het jaer	1249	5216
94	Alexander III, heerſt 37. jaren/ ende ſterft int jaer	1286	5253
	Nu Alexander overleden was/ is in het Rijck een ſtilſtandt (ofte interregnum) geweeſt den tijt van 6. jaren/ onder de regieringe van ſeckere		

Getal der Kon.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	seshere Heeren/ die spluyden Gouverneurs noemden.		
95	Ioannes Baliolus, is van den Koning Eduardo I, van Enghelant gekosen tot Koning van Schotlant, regeert 3 jaren: ende doen van de selven Eduardo in de gevangenis gewozpen zijnde/ wozt	1293	5260
96	Eduardus, Koning van Engelant zijnde/ ook Koning van Schotlandt gekozen/ ende regeert 10. jaren.	1296	5263
97	Robertus Brusius ontweldight Eduardum het Koningrijck/ ende bevestight hem selven daer inne: regeert 24. jaren.	1306	5272
98	David II, een sone Roberti is hem ghevolght (na dat in Schotlant twee jaren interregnum geweest hadde, is de selve van Eduardo Koning van Engelant na Vranckrijck ghedzeven; doch is vande Inwoonderen wederom ontboden/ ende heeft in als geregeert 39. jaren.	1331	5298
99	Robertus II, Stuart, regheert 19. jaren/ was een dapper Krijghsman.	1370	5337
100	Robertus III, is hem gevolght/ ende heeft geheerst 16. jaren.	1390	5357
	Hier is wederom een interregnum in Schotlandt geweest den tijt van 18. jaren/ om dat des ghemelten Roberti sone in Engelant ghevanghen was/ ende wiert gheregheert van Roberto ende Mordaco zijn sone.	1406	5373
101	Iacobus I, die in Engelandt dus lange gevangen gheweest hadde/ ende nu los gheraeckt zijnde/ wozt Koning in zijns Vaders Roberti III, plaetse/ ende regeert 13. jaren.	1424	5391
102	Iacobus II, regeert 24. jaren.	1436	5403
103	Iacobus III, wozt Koning/ ende regeert 28. jaren.	1460	5427
104	Iacobus IV, zijn sone regeert 25. jaren.	1488	5455
105	Iacobus V, regeert 29. jaren. In Falcklandt balling zijnde/ is/ de hoeders bedzogen hebbende/ heymelijck ontcomen.	1513	5480
106	Maria, die getrout had Franciscum (Koning van Vranckrijck) is na zijn doot in Schotlant gekeert/ ende getrouwt Henricum Stuarts, haer Vaders susters sone/ heeft in alles geregiert 24. jaren.	1542	5509
107	Iacobus VI, is na zijns Vaders doot (hoewel noch jong zijnde) aen de Croone van Schotlant ghecomen: ende is naderhant (door het overlijden Elisabethæ, Koninginne van Engelant) mede Koning van Engelandt ghewozden/ ende is noch tegenwoozdigh regerende.	1567	5535

VER-

VERHAEL
Van
YRLANDT.

Kort Inhoudt:

1 YRlandt heeft in ouden tijden andere namen gehadt; zijn beschrijvinghe/ ende gelegenthept nevens Ptolomeum; zijn lengde ende breedde. 2. Deplinge deses Eplants in vijf voornaemste Lantschappen: ende hoe veel Graefschappen in elck Landtschap sp. 3. Sijne soete ende gematighde Locht; ende welcke sieckten de Yrlanders onderworpen zijn. 4. Particularitepten deses Eplandts in de voort-teelinghe der viervoetighe Dieren/ Visschen/ ende Voghelen. 5. Gier-swaluwen doot zijnde/ verrotten niet. 6. De Yrlanders pleghen eertijdts menschen-vleesch te eten/ als de Antropophagen, etende de doode lichamen haerder vrienden. 7. Waerdighept/ ende groote couragie der Yrlanderen; met welcke namen sp gewoonlijcken hare kinderen doopen/ als oock hare onderwijsing ende opvoeding der selve. 8. Dieverpe en is onder den Yrlanderen geen schande/ maer prijslijck. 9. Der Yren Houwelijcken worden bevestight door worden vant toecomende/ ende niet vant teghenwoordighe. 10. Haer ghewoonlijck ghebedt tot de Mane. 11. Galvez ende Waterford twee vermaerde koop-steden. 13. Der Yren krijghs-volck in drie soorten verdeylt/ een Moesel (ofte ruysch-pijp voor een Trompet beliggende. 14. Welcke sterckten van de Koninginne Elisabeth aldaer ghemaeckt zijn. 15. Op welcken tijt dat Yrlandt onder de macht der Engelsche gecomen is. 16. Hoe de wilde Yren door hare Gouverneurs ende Rechteren geregiert worden. 17. Hoven ende Officieren van Yrlandt. 18. In welcken tijdt het Christen geloof in Yrlandt aengenomen is. 19. Oproer des Graven van Tiroen, in Yrlandt. 20. Aerds-Bisdommen ende Bisdommen in Yrlandt.

I. YRlandt ('t welcke de oude ghenoemt hebben Hibernien, sommige oock Ivernien, ende Iuverne, oock Ierne, Iris, Ogygie, ende door de Yren selve Erin) is ghelegen tusschen den Circulum Arcticum, ende Tropicum Cancrum, doch wat naer dē Circulum Arcticum; eñ begrijpt in de breedde vijftalf graden ten Zuydē; het Zuytlijckste deel heeft genē langerē dach als van 16. drie vierndel uren/ eñ aen het uyterste van de Noort-zijde bycans 18. uren. Ten aensien nu des aerden cloots / is dit Eplandt/ door Ptolomeum, cleyn-Brittannien ghenoemt/ ghestelt tusschen Groot-Brittannien ende Spangien, ende heeft ten Oosten Enghelandt, ghescheyden door een voose Zee/ een dagh-seplens ontrent wijt; ten Westen de Oceanische Zee; ten Noordē Yslandt, 't welcke maer een dagh varens van daer gelegen is; ende ten Zuyden Spangien, drie daghen seplens daer af leggende. Dit Eplandt ligt vant Zuyden na 't Noorden in een Ovaelvorm/ is wel de helft cleynder dan Enghelant. Sommige rekenen zijn lengde van het Noorden tot het Zuyden 70. Duytsche mijlen; ende zijn breedde van den Oosten na het Westen 23. Duytsche mijlen; doch sommige rekenē het noch anders. Doch Cambdenus, een geloofweerdich Schrijver/ leert ons zijne lengde te zijn 400. dupsent schreden/ ende zijne breedde 200. dupsent schreden.

Breedte ende lengde deses Eplands.

II. Nu is dit Eplandt verdeylt in vijf principale Lantschappen; namelijck/ Momonien ten Zuyden; Lagenien ten oosten; Connactien ten Westen; Vltonien ten Noorden; ende Medien by na int midden gelegen zijnde. In Momonien zijn de Graefschappen Kerri, Desmond, Kork, Waterford, Limirich, ende Tiperary. In Lagenien zijn Kilkennien, Caterlough, Queens, County, Kings County, Kildares, Weisshford, ende Dublin. In Connactien zijn Zwomund, Galloway, Maio, Slego, Letrin, ende Roscoman. In Vltonien zijn Louth, Cauon, Fermamagh, Monagan, Armagh, Doun, Antrim, Colram, Zir-Oen, Zir-Connellou, Donegal. In Medion zijn de Graefschappen van East, Meast, West-Meath, ende Lonfort.

34. Graefschappen in Yrlandt.

Gestalteniſſe des Landts.

III. Dit Eplandt heeft een soete Locht ende gematight/ al hoewel 't gene in d'aerde gesmacht

smackt wort niet rijp en wort. De hitte is aldaer niet te groot/ soo en is oock de coude niet. Giftigh gediert en vintmen aldaer niet; ende worter pets ghebzocht/ so en blijft het daer doch niet. Maer de vochtighepdt des Lochts ende Aertrijchs is aldaer seer groot; sulcr dat de inwoonderen aldaer met Catarren/ als oock de Vreemdelinghen/ dapper gequelt zijn: als mede van den buyck-loop. Het Lant is berghachtigh/ mozassigh/ ende vol bossen/ oock van den Winden seer gequelt, vol Bis-poelen/ oock op het hooghste der Bergen. Daer zijn veel goede Havenen/ ende eenige blacke velden/ die om hare groenheyt seer vermakelijcken zijn: nochtans (ten aensien der Bossen) seer wepnigh plaets begrijpen. Doch is het geheele Yrlant vzuchtbaer/ behalven Vltonien, 't welcke in sommige plaetsen goet/ ende in sommige mager is; Connactie, minder beploeght dan de andere Lantschappen/ is vol Bossen/ Marassen ende gheberghte. Elders zijn alde Bergen met Vee bedeckt/ ende derhalven is het overvloepende in Boter/ Kaes ende Melck. Maer is met dit gheberck ghequelt/ dat het maer kort kozen voort en vzengt/ oock seer clepn; ende de Wijngaerden zijn aldaer meer upt fraepigheydt/ als upt nut. Want als de Son in Virgo treet/ soo heeft dit Lant seer coude winden; ende de na middigh hitte in de Herfstijen is aldaer met crachtigh ghenoegh om de Druyven te doen rijpen. Dit Eplant geeft goede Paerden/ om last te dragen/ ende eveñwel op een tel gaen. Geen schadelijcke Dieren en vzengt het voort/ behalven den Wolf/ ende Vos: alle de andere ghemeene Beesten zijn daer veel clepnder/ als elders/ behalven de jaght-honden. Voorder/ zijnder in de Bossen veel Beesten; oock zijn de Herten aldaer so vet/ dat sy de Honden niet veel werckis (int najagen) geven en connen. Daer zijn veel wilde Verckens ende Hasen; maer daer zijn geen Gepten/ Dassen/ nochte Erchelen; als oock geen Mollen: maer hier teghen vintmen aldaer vele Ratten. Oock zijn alhier menighte Valcken/ Sperrewers/ Arenden/ ende Kranen/ ende int Noorden vele Swanen/ doch int gantsche Eplandt zijn wepnigh Opevaers/ de welcke daer swart zijn; oock en zijnder geen Veldt-hoenderen/ Faisanten/ Exteren/ noch Nachtegalen. Maer daer is overvloedigh Vis/ soo upt de Zee/ als verssche wateren; hier is mede een soozte van Visschen/ diemen in gheen andere Landen vint. Dit Eplandt heeft oock Honigh-byen (tegen 't gevoelen van sommige) in so grooten overvloedt/ datmen die selve niet alleen en vint in de kozven/ maer oock in de holle Bomen ende Speloncken. Het heeft oock eenighe Solpherachtige swarte aerde/ 't welcke sy (gelijck in Nederlandt) tot Turf berepden connen/ om vper te staken: vermits het wepnigh kloof-hout heeft. De Yrlandtsche-Zee geeft voorder eenighe swartachtige clepne paerlen/ ende swemmen met swermen/ verwachtende haer hooft/ gheljck de Byen. Gyraldus schrijft/ dat van sekere Bomen/ op Zee druyvende/ gomme vloept/ de welcke naderhandt stijf wort/ waer af eenige Dierkens groepen/ die beginnende te leven/ oock allengskens vleugelen krijghen/ ende wegh vlieghen/ ofte op Zee swemmen: seght oock/ sommighe half volwassene deser Voghelen selve ghesien te hebben.

Seltsame Vogelen comen upt druppende Som.

V. Men vint in dit Eplandt oock Gier-swaluwen (gesatsoeert gelijck die in Hollandt) de welcke dese epghenschap hebben; namelijck/ dat wanneer de selve doot zijn/ so worden die in een drooghe plaetse bewaert/ ende verrotten nopt; ende tusschen de cleederen gheleyt zijnde/ bewaren de selve voor de Motten: indien men die oock in een drooge plaetse ophaugt/ (doot zijnde) so sullen die noch jaerlijcr hare pluymen veranderen. Het Meyr Eaugh geeft overvloedighen Salm/ so goet als ergens ter werelt.

Epgenschap bande Gier-Zwaluwen in Yrlant.

Zeden der oude Yren.

VI. Strabo verhaelt/ dat de oude Yren veel wilder waren/ dan de inwoonderen van Engelandt, hun selven met Menschen-vleesch voedende; ende daer by groote vzaten waren. Sy hielden het voor een eerlijcke daet/ harer vrienden/ Vaderen/ ende Moederen Lichamen op te snappen; ende niet alleen met alle vzouwen te slapen/ maer oock met hare Moederen ende susterē. Melus schrijft/ dat sy boerachtigh van seden waren/ aller deughden onbewust/ ende van alle Godsvzucht ontbloot. Solinus seght mede/ dat wanneer sy verwinnigh waren/ sy voor een maniere hadden/ hun aengesichten met het bloet der verslaghenen te bestrijcken/ na dat sy de selve begraven hadden: Dat oock recht ende onrecht by haer onderschillende dingen gheacht waren. Wanneer een Vzouwe gelegen was van een sone/ gaf sy den selven zijn eerste voedtsel in den mont met het punt van des Vaders swoert/ wenschende daer by (gheljck meer andere/ volckeren doen) dat het nerghens anders/ als in den krijgh sterven en mochte. De gene/ die hun onder haer oppzoncken wilden/ stelden op de ghebeenten haerder swoerden eenighe tanden van groote Visschen/ de welcke aen hare kusten veel gevonden worden/ ende zijn wit gheljck pvoir/ ende hare voornaemste glozie bestondt in wapenen. Dit is wel het meeste 't gene upt andere Schrijveren bpghebracht can worden/ nopende hare seden/ die voor vele gants onbekent waren/ van wegen de rouhept ende wilthept deses Volcr; by de welcke niemant eenen vzyen toegangk verkrijgen mocht: oock mede/ om dat dit Eplandt so wepnigh dings heeft/ daermen na soude connen verlanghen/ datmen een groote curieushept moste hebben/ die beluft ware om 't gesicht daer af te ghenieten; als oock een groote voorsichtighept/ om beguamelijck onder dese wilde te komen wonen ende handelen/ ende volcomen kennisse van hare manieren nemen. Doch segge ick dit/ ten aensien harer ouder seden: maer indien ghy pmmers graegh zijt/ om te sien die van den middelbaren tijdt/ cont de selve vinden by Gyraldum, upt den welcken vele andere gheput hebben 't gene daer af gheseght can worden.

Vreemde manier om hare Sonen het eerste voedsel te gheven.

Zeden det huydens-daeghsche Yren.

VII. De Yren zijn in 't algemeyn sterck/ vaerdigh/ ende van grooter courage/ haer selven lichtelijck in swaere gevaerlijckheyden begevende/ verdzagen gewilligh honger/ coude/ dorst/ ende allerley ongemacken/ zijn tot de liefde seer genepcht/ beleeft tegen de vreemdelingen; volstandigh in vrientschap; in haet onversoenlijck; licht van geloove; beghee-

righ

righ na eere; ende die niet lijden en moghen datmen haer ghewelt aendoet / noch met woorden noch met wercken; ten laetsten in hare passien seer heftigh; sulcx dat de quade niet quader/ noch de goede niet beter souden connen zijn. Hare kinderen ghedoopt zijnde/ gheven sy die Heydensche namen; tot den naem altijts pet van het gheval bypoeghende/ ofte van de verwe/ als root/ wit/ swart/ of van eenige siecktе/ of pet diergelijcx: selfs oock versmadelijcke namen/ als schorft/ of hovaerdigh ende diergelijcke: ende alhoewel sy noode eenighe versmaethept lijden/ nochtans de voornaemste/ die de letter O int begin harer namen hebben/ en verachten die sijtelen niet die hun schijnen te vertroosten. Onder haer en is niet toegelatē den Vaders naem ofte pennants want ghesin eenen anderen te geven/ overmits sy meenen dat sulcx (so langhe sy noch int leven zijn) hare doot verbroeghen soude. Maer als den Vader doot is/ so neemt de sone zijnen name / ten ende die niet en verlese/ ende so pemant harer voorsaten den selven name gehadt heeft/ so wort van den ghenen (die hem voert) pet groots verwacht. Dit ghevoelen is door de Poëten by haer vermeerdert/ die de daden deser Oude in geschrift gestelt hebben; menighte van fabulen daer by voegende / ende vele middelen hier door soeckende/ want de nieu-ghetroude / ende de kraembrouwen/ souden hun oneerlijck achten te zijn/ indien sy dese plupmstrijckeren hare beste cleederen niet toe en wierpen. De Vrouwen comen by hare Mannen ses dagen na de kinderbaring. So haest eenige Joffrou een kint ghebaert heeft/ sullen haer terstont vele Vrouwen comen besoecken / om de gunste (van dit kint te mogen opvoeden) by haer te vertrijgen/ 't welcke sy boven de hare oock achten. Ende al hoe wel dit volck van naturen tot de vlees-lust seer geneyght zijn/ ende dat sy't voor schande reeckenen haer eyghen kinderen te laten supghen/ nochtans sal den Man hem ghewilligh van de Vrouw onthouden om des kints wille/ 't welck sy aengebeert hebben om op te voeden. Indien sy ondertusschen swanger worden/ stellen sy op haer eyghen kosten een andere Voetster in haer plaetse. Soo het kindt sieck wort/ de Voester sal het met oude pisse wrijven; ende voor eenigh ongeluck dat hun soude mogen overcomen/ hangen sy't niet alleen't begin des Evangelij Iohannis om den hals/ maer oock een cromme spijcker uyt des Paerdts poot getogen. Hier toe dragen de Voedtsters ende kinderen oock een gordel om het lijf/ van Vrouwen-hayr geblochten. Oock geven de Vrouwen hare Minnaren / Bracelетten van haer eygen hayr ghemaeckt. Alle die gene/ die met een soch opghevoet zijn/ lieven sich onderlinghe seer heftigh/ ja somwijlen meer hare soogh-broederen beminnende/ dan die van eene Moeder ghebooren zijn. De kinderen van hare Vader ofte Moeder beleven worden/ loopen na hare Voetster-vaderen; de welcke haer somwijlen boven haer eygen kinderen beminnen. Ende indien eenighe deser kinderen sieck worden/ ende de Voester't selve verneemt / sal in grooter haest daer henen loopen / hoe verre 't selve oock soude mogen zijn. Beminnen de ledigheyt dapper/ ende achten hun rijc genoegh/ so sy sonder wercken leven connen. Tijn ghenepght tot de Musijck ende 't Cijterspel. So pemant Monick wort / de selve lept een gestreng leven/ so met waken/ bidden/ als met veel te vasten/ sulcx datmen sich niet en behoeft te verwonderen in 't gene sommige van hare oude Monicken gheschreven hebben. De Vrouwen ende Dochteren selve/ die Rooms Catholijck zijn/ vasten alle woensdagen ende saterdagen des gantschen Jaers. Maer die hun tot quaet doen begeven/ zijn veel minder/ als men wel ghelooven soude. Haer swarte cleederē verwen sy met schorssen van boomen/ die de Enghelsche Alders noemen. Met de tacken/ schorssen ende bladeren van de Popelier/ verwen sy hare hemden geel; de welcke doch seer wepnigh meer in gebruyck zijn: wanneer sy die verwen/ en koken sy die niet langhe/ maer leggense eenighe daghen in oude Mannen-pis/ ten ende dat de verwe wat hooger worden soude.

Gestreng leven der Yrse Monicken.

De diefte en maeckt haer niet oneerlijck/ want de selve onder haer met een seer groote wreedthept ghebruyckt wordt. Seggben worder/ dat sy hier inne volghen de manieren harer voorsaten / ende dat het hun groote schande soude zijn van den arbeydt haer handen te leven. Wanneer sy op bupt loopen / sien sy den eersten (die haer teghen komt) in de handt; ende soo haren aenslagh na wensch gheluckt/ soecken sy te maken/ dat dien selven Menschе hun daghelijck te ghemoet komt. Houden 't oock voor een teycken van slaeu-hertighepdt / des nachts te slapen/ ende niet erghens (wel verre) op roof te loopen; jae en ontsien oock de Kercken ende Kloosteren niet te berooven / de Menschen (daer in vindende) doodt te slaen / ende die daer na in brandt te sticken.

VIII.

Yren seer genepcht tot roberye.

Spen trouwen niet vele / dan in de Steden/ eñ dat niet door woorden van het tegenwoordighe/ maer van het toekomende; derhalven schepden sy lichtelijcken van malkanderen; sulcx dat de Man een andere vrouw/ ende de Vrouw een ander Man gaet soecken: derhalven gebeurt het/ datmen het Houwelijck niet en kan weten voor dat se komen te sterven. Hier upt spruyten de twistinghen om de erven; roovingen; moorden; ende doodelicke hatingen. De verlaten vrouwen beraden sich met Tooveresse/ die sy bequaem achten / om de nieuw-genomene vrouwen onbruchtbaer te maken/ ofte om den man swaere sieckten aen te jaghen. De vrouwen soo wel als de mannen achten haer hoofdt-hayr grootelijcx / indien het blanck ende lang is; 't welck sy krollen ende soo hangen laten. De wilde Yren (want sy zijn / ghelijck oock de Schotten, in tweederhande verdeylt) vallen op hare knyen voor de Nieuwe Mane / de selve aenspreliende/ seggen sy aldus: Laet ons oock soo gesondt, als ghy ons vindt. Sy bidden Godt voor de Wolven/ meenende / dat sy hier door niet en sullen van haer beschadight worden. Een Vrouwe / die op den eersten dagh Mey om bupt komt / wordt voor een Tooveresse ghehouden; gheven't selve oock niemanden dan den siecken/ ende dat noch met verbloetlingen; gheloovende daer by/ dat sy de volghende Somer alle hare koes ontstelen sal. Meynen oock/ dat een boom/ op den eersten Meydagh voor hare deuren gheslelt/ maken kan / dat haer vee overvloedighe Melck voordt-brengt. Het en is oock niet geoorlooft een Paert oft ander dier te prijsen/ sonder terstont daer op te segghen/ Godt beware het: ofte sonder daer teghen te spuwen: Want indien binnen drie dagen daer nae het

IX.

X. Yren bidde de Nieuwe Mane aen.

Paerdt

Paerdt eenigh quaet over-komt / soo soecken sy den gheenen / die het Paerdt ghepresen heeft / op dat sy het selve een Pater-noster in d'oozen lesen / of een Ave Maria. Soo pemandt sieck woxdt / die en spreeckt men niet aen van Testament / ofte salighepdt zijnder sielen te versoxghen: maer alleenlijck / dat hy zijn beste doe om ghesondt te woxden: ende epscht pemandt het Sacrament / dien reke-nen sy voox verdoemt. Over de doode maken sy sulcken gebaer / datmen soude seg-gen / dat de Wereldt vergaet.

XI. Wat hare noodtdruft belangt / sy leven gheerne met krupden / woxtelen / kamperno-villien; ende met boter onder haver-meel gemengt; lijden hun oock gheerne met melck / vleesch-sop / ende vleesch / oock wel sonder broodt: aengesien sy haer kozen veel-tijdts voox de Paerden bewaren / waer voox sy een groote sorge draghen. Wanneer den honger haer overvalt / vreten sy het vleesch al rauw op / ende om 't selve in de maghe te doen verteeren / drincken sy groote teughen Brande-wijn. Nemen oock gestremt bloedt van koeyen / ende leggen't selve op de boter / ende eten het op. Gaen altijdt met den blooten hoofde / behalven als sy't met yser decken / om ten strijde te gaen. Dit zijn dan de Zeden der Wilde Yren: van de welcke men veel meer soude konnen seggen; maer vreese den Leser verdrietigh te vallen / ofte mijn epghen voox-nemen ('t welcke niet dan kozt verhael en epscht) tegen te zijn.

Rijckdommen van Yr-landt.

XII. Alle 't gene de Yren rijck maken kan / is de aenkomst der koop-lieden / die aldaer van alle kanten komen; ende den handel des Eylandts / 't welcke niet veel anders en heeft / als wolle / om in andere Landen te verdep-len ende vervoeren. Onder andere Steden is Galvey de voornaemste / daer de koop-lie-den komen / welcke vol rijcke Inwoonderen is / die op alle plaetsen koop-handel drijven. Doch Waterfordt en Wijckt hem niet in ghe-tal van koop-lupden / die hare neering soo wel te doen weten / als in eenigh Landt-schap van Europa. De meeste-paert van Yrlandt is bequaem ghenoegh om zijn In-woonderen te onderhouden / ende van noodt-druft te versoxghen: doch en zijn de rijckdommen aldaer soo groot niet / als in vele andere Landen. Heur alder-nutste / ende by-na eenighe Rijckdommen zijn de koeyen / de welcke aldaer geen melck en ge-ven (gelijck men gelooft) of moeten haer half levendigh aen hare zijde sien / ofte 't vel des-selfs met strop op-ghebult / ten eynde het de selve ghelijckheydt hebbe: aengesien sy in dit vel als de reuck haers Buycks bekennen. Ende indien de koe sonder melck is / doen sy haer beste dat sy een ander half bemindt / op dat sy weder melck gheven soude. Wat de profijten belangt / die den Koning van Enge-landt daer af heeft / die zijn seer kleyn / ofte gheene: overmidts de groote Garnisoenen / die hy aldaer onderhoudt / ende souden noch minder wesen / indien hy gheen tol en streeck van de gheene / die leven ende bekent willen zijn voox Roomsche Catholijcken / sonder nochtans / dat hun toegelaten is / eenige oef-fening van Religie te gebruycken.

Yrland heeft wepnigh in-komst.

Sterckten van Yrlandt.

XIII. Haer Crijghs-volck bestaet in Voet-volck ende Cupterye. De Cupteren heb-ben de Paerden soo na haer lust gewent / dat sy (oock ghewapent zijnde) op de selve oock ghemackelijcken sprongen konnen; ende dit komt soo wel door de aerdighepdt des Paerdts / als des Cupters. Sy draghen swaerwichtighe pylen by haer / die sy den vpanden (vattende die in 't midden) door 't lijf werpen konnen. Sy hebben Voet-volck / die sy Galloglassen noemen / dese dra-ghē Hellebaerden die veel scherper snijden als een scheer-mes / ende dese zijn de gantsche kracht der Yrlandtsche Wapenen. De an-derde soorte woxden Karni genoemt / dese ge-bruycken pylen ende een kortelas / ende en laten hun niet voorstaen pemanden gedoodt te hebben / soo sy hem het hooft niet af en kappen. In de derde plaets stellen sy de loopers / Daltins genoemt / dese zijn vaerdigh om het Paerde-volck in alles dienstigh te zijn. Wanneer sy nu tot den strijdt komen / roepen sy gelijcker-handt Pharo Pharo; oock upt de Steden schepende / roepen sy mal-kanderen aen / sulck dat het ghesuygh voox quade voox-wijckinge gerekent woxt. Sy gebruycken altesamen in plaetse van Trom-petten / Moesel-pijpen. De Yren zijn seer veel in 't getal / ende moedigh; sulck datmen die voox onwinbaer achten soude / indien sy alle eendrachtigh ghesint waren: maer meest-tijdts twee-spaltigh ghedeylt zijnde / hebben aldus den Koningen van Engelandt een bequamen ingang gegeven. Die daer teghen woordigh over heerscht / onderhoudt aldaer ontrent tien Sterckten / wel versien van Voet-volck ende Cupterp / tot het getal van 12000. toe. Het welcke door de Koninginne Elisabeth begonnen is / tsedert den laetsten aenslagh des Paus Gregorij op dit Eylandt.

Yren altijdt tweedrach-tigh onder malkande-ren.

XIV. De Eerdts-bisschoppelijcke Stadt / die Almach ghenoemt woxdt / is sterck; ende daer ontrent ten Oosten is de Stadt Tridat gelegen / de welcke / naest Almach, de sterck-ste Foxtres des Landts is. Hier na volght Dublin, der Koninghen Hof / oock een goede Sterckte / ende is de Haven om van daer na Enghelandt te varen / arriverende te Coster, by-na recht teghen over Dublin: Aen de Noordt-zijde is maer een Sterckte / ghe-naemt Wocuergues: doch aen de zijde / die na Enghelandt siet / zijnder seven / die goede Ha-venen hebben; namelijck / Dublin, Aglan, Poscie, Limbrach, Waterford, Ros, Lorch, en de Chruzal, 't welck ten Zupden light. Doch is de passagie van dit canael seer peri-culeus / overmidts de Rivieren die daer van alle kanten tegen malkanderen in-vloepen: sulcks dat sy een mengel-moes van veel on-der-een-loopende Wateren maken / ende den daer over-varenden groote sorgen aenjagen. Ten beslupte; de Koning van Engelandt en behoeft niet te vreesen / dat eenige uptheem-sche Princen hun van Yrlandt Meester ma-ken sullen / soo om de bequame gheleghent-heydt voox hem / als om de Foxten / die hy aldaer heeft / ende 't Volck dat hy daer in onderhoudt; oock om dat vele der In-woonderen tzijn-waerts seer genepght zijn. Soo dat de kans hem niet lichtelijcken kan tegē loopē / dan door eē veranderinge der ge-moeden / ende algemeyne revolte des gehee-len Eylandts / 't welck upter-maten swaer is / upt oorsaecke der Garnisoenen / die 't sel-ve in den toom houden.

Foxten der Engelschen in Yrlandt, om haer in-den toom te houden.

Regie-

Regieringe van Yrlandt.

XV. Yrlandt heeft eertijdts veel kleyne Koningsaens gehadt/doch is nu onder de macht der Enghelsche / in Welckers handen 't selve ghevallen is in 't jaer 1175. doen Roderich, Koning van Connacien, sich Koning van geheel Yrlandt noemde/ ende willende sich absolupt Meester daer af maken / streed tegen de andere Koninghen / de welcke haer overgaven aen Henricum II, Koning van Engelandt, ende tsedert hebben de Koningen van Engelandt hun altijdt Heeren van Yrlandt toeghenaemt / tot op Henricum VIII, de welcke door de Staten van Yrlandt Koning ghenaemt is / overmidts dat den naem van Heere/ eenige opzoerige Menschen hatelijck was. Den Koning van Engelandt nu sendt daer een Vicerop in/die het selve regiert; desse Viceropen waren inden beginne Behouderen van Yrlandt genoemt/ daer na Richteren/ Lieutenanten/ende Gedeputeerde/door de Patenten die hun dese Jurisdictien ende aensienlickheyden gaven; de welcke voorwaer gantsch Koninglijck zijn: Want sy moghen oorlogh voeren/ende vrede maken; oordonneren ende disponeren van alle Amptlupden/ uptgenomen eenige weynighe; alle misdaden vergeven / behalven Crimen læsæ Maiestatis; Ridderen slaen/ende diergelijcke dinghen meer. Dese Patent-brieven worden in 't openbaer gelesen/wanneer yemandt voor sodanigh aengenomen wordt; ende hy den Cancelier den ghewoonlijcken eedt doende / gheeft men hem een Kappier in de handt; daer na stelt men hem in eenen Stoel/ in tegenwoordighevdt van des Rijcks Cancelier/ ende de Voornaemste des selfs/ welcke zijn de Raedts-heeren/ met den Herault/ ende Hout-vester / ende andere vermaerde Amptlupden. In den Raedt zijn tot Raedts-heeren den Cancelier/ ende Thesorier des Rijcks / de Graven/ Bisschoppen/ ende de Richteren / die van den secreten Raedt zijn: Ende volght de selve Ordre van die van Engelandt.

De macht van den Vicerop in Yrlandt.

XVI. Nu is Yrlandt (ghelijck wy reede gesepdt hebben) na de seden haerder Inwoonderen/ in twee partyen verdeylt: Want die de Wetten niet ghehoorsamen en willen / zijn ghenoemt Wildt-Irisch: doch die hun onder de Wetten gheven/zijn genoemt Englis-Irisch, ende haer Landtschap wordt genoemt The Englisch Pale. Dese spreken goet Engels/ ende verstaen nochtans de Yrsche Spraeck mede/van wegen den dagelijckschen handel. De Wilde hebben Heeren / die onder de macht der Enghelsche niet en buyghen dan door dwang. De selve hebben voor haren name een O/ of het woordeken Mac, als/ O-Neall, ende Mac-Donel: ende dese hebben een bysonder Recht / door kracht van 't welcke sy met een onverdraeglijcke Heerschappye over hare Onderdanen gebieden/ disponeeren van de goeden harer Onderdanen na haer eygen wille / ende dat door middel der Gallogassen ofte Karnes, ende Ruyteren/ die sy onderhouden. Dese Heeren hebben oock Rechteren/ die sy Brehans noemen/ gelijck der Gotthen hare Bellaginen hadden. Dese Brehans zijn seer onwetende/nochtans spreken sy Recht op sekere dagen voor hare gebuyren/ sittende op eenen hoogen Bergh. De ghedaeghde/die ontkennen komen/ ontkomen lichtelijck: ende soo sy op openbare dieverp betrapt worden / soo oordelen sy maer weder-gevinghe der goeden/ofte somwijlen een kleyne boete. Het Recht van successie in desen/ wordt by hun-lieden weynigh gheacht / maer na yemandts doodt / wordt de stoutste ofte sterckste in de plaetse gestelt/ zijnde alleenlijck van goeden Huyse; de welcke door oproer des Volcks somwijlen de kinderen ende Vrienden des over-ledenen verjaeght/ende wordt als dan na haer wijse op eenen hooghen Bergh in een steenen Stoel gestelt. Ende gebeurt somwijlen in sulcken tijdt/ dat sy door een Wet/Thanistry ghenoemt / een Na-volgher kiesen / die dan Thanist ghenaemt wordt / mogelijck van het woordeken Thane, van Danemarck, 't welck edel te seggen is. Wat nu de andere Yren aengaet/ die volghen de reden meerder/ ende regeeren hun op de Engelsche manieren.

XVII. De Staten van Yrlandt hebben meer macht, als alle d'andere/ ende vergaderen door begheerte van den Vicerop/ al hoe wel ten tijde des Konings Eduardi II, geordonneert was/ datmen in Yrlandt alle jaer Vergadering van Staten houden soude. Daer zijn vier Vergaderinghen daer men Recht spreeckt/gelijck in Engelandt; ende vijf Hoven/ namelijck/de Gesterde kamer/de Kancelery/ de Koninglijcke Banck / de Banck der ghemeene Decreten / ende des Konings Reken-kamer ofte Schat-kamer. Daer zijn oock Richteren in de Raden/ ende in elck Graefschap eenen Richter / om den vrede te behouden. Den Koning heeft oock in de Wetten eenen Sergiant/ een Procureur generael / ende eenen Solliciteur. In de wijdt-ghelegenste Landtschappen zijn oock eenighe Gouverneurs / om aldaer Recht te spreken/gelijck in Connacien den voornaemsten Commissaris, ende den President in Momomien, die hare Raedts-heeren hebben/ gekosen onder den Adel/ ende hare Rechts-geleerde. Yrlandt heeft de selfde municipale Wetten die Engelandt heeft; ende de Wetten des Parlements van Engelandt waren aldaer in ghebruyck tot op Henricum VII: Want het tiende jaer zijns Rijcks wierden de selve in Yrlandt door macht der Staten/ bevestight: Maer tsedert hebben sy hunne Statuten van den Hove particulierlijck gehadt. Behalven de Borgerlijcke Magistraten / heeft Yrlandt noch eenen Krijghs-Raedt / als den Maerschalck / de welcke macht heeft / om den moedt-wille der Soldaten te betomen. Desen last heeft langen tijdt door successie geweest in handen der Baroenen van Morley in Engelandt, de welcke dit van den Koning Ioanne ontfanghen hadden. Den Maerschalck heeft zijnen Lieutenant / die sy Provoost-Maerschalck noemen; somwijlen isser meer als eenen / na epsch des tijdts / ende ghebruycken al te samen sodanighe macht ende authoritept / als hunlieden onder den grooten Segel van Yrlandt gegeven is. Siet daer in 't ruwe alle de Hoven ende Amptlupden van Yrlandt, waer in men by-na 't selve Gouvernement siet van Engelandt. Doch eer wy hier aen een eynde stellen / kan ick niet voorby gaen te segghen/dat alhier gheen Wisselaers ofte Lombaerden gedooght en worden/ de welcke niet haer onverdraeghlijck woecheren de middelen des Landts upt-putten. Ende souden voorwaer vele Landtschappen beter gestelt zijn/indien dese Bloedt-suygers

Geen Wisselaers ofte Lombaerdē worden in Yrlandt gedult.

van haer ghedaen wierden / aenghesien dese menschen zijn ghelijck de Milte / die door de vermindering ende schade van andere / selver niet vergroot / noch toe en neemt. Vranckrijck sal noch langhen tijdt van dese wonde bloeden / die het door sodanighe luyden ontfanghen heeft; ende ware het eenmael van dit gespuys ontlast / soude veel te geluckiger ende wel-varender zijn.

Den Gods-dienst van Yrlandt.

XVIII. Dit Eylandt heeft het Christen Geloove ontfangen in 't jaer ons Heeren 335. ten tijde dat Fincomarch in Schotlandt regheerde / 't welcke geschiede door een Vrouwe onder den Picten; de welcke met de Koninginne kennisse gemaeckt hebbende / inden jare 322. haer het Christen Geloove predickte / ende bekeerde. De Koninginne bepraette den Koning / hem vertoonende 't gene haer ghepredickt was / ende aldus schickte den Koning het volck om te laten doopen / ontrent den jare 335. De Roomsche Religie is aldaer gheweest tot den tijdt Henrici VIII, Konings van Engelandt, de welcke zijn ghevoelen in 't stuck van de Religie gheplandt hebbende / 't selve door Elisabetham bevestight is; die den Grave van Tiroen oock daer uyt verdreven heeft / hebbende de selve Grave onder andere redenen / oock de Religie tot een oorsaeck ghenomen / die hy sochte te herstellen: doch zijn zijne saken soo qualijcken gheluckt / dat hy ter nauwer noodt ontvluchtende / gheen ander uytkomst gesien heeft / als hem te Romen by den Paus te begeven / alwaer hy noch is.

Sulcx dat de Catholycken aldaer huydens-daeghs geen oeffening huns Geloofs en mogen doen: want soo sy op sulcx bevonden worden / behalven de Schattingen die sy den Koning geven moeten jaerlijcx / om niet in zijne Kercken te gaen / ende in stilte te leven; worden sy noch in een groote boete beslagen / ende de Priesteren worden in eeuwige gevangenis gestelt. Derhalven dat Yrlandt openbaerlijck gheen anderen Godsdienst en heeft / als de gene / die wy in 't Verhael van Engelandt beschreven en hebben. XIX.

In Yrlandt zijn vier Aerdts-Bisdommen / namelijck dat van Dublin, van Armaah, van Cassil, ende van Toane, ende dese vier hebben 29. Suffraganen ofte Onderbisschoppen. Hare authoriteyt was in voortijden groot / doch nu heeft den Koning die geheel tot hem getrocken / ende ghebruyckt soo wel macht over 't Geestelijcke / als over 't Wereldtlijcke. Sulcx dat de Roomsghesinde aldaer niets met allen te ghebieden en hebben. XX.

VERHAEL
Van
VRANCRIIC.

Kort Inhoudt:

1. HOedanighe Landen Gaulen eertijts onder Ptolomeum ende Cæsarem begrepen heeft. 2. Beschrijvinghe van Vranckrijck, na den tegenwoordighen stand; zijn lengde / breedde / ende Landpalen.

3. Getal

3. Getal der Parlementen van Vranckrijck/ ende welcke Aertsbisdommen ende Bisdommen onder elck behooren. 4. Brede beschrijvinge der Landtschappen van Vranckrijck, ende eerstelick van Picardien. 5. Van het Prevooltschap/ ende Graefschap van Parijs; gheleghenthept/ ende trotse bouwinge deses Stadts. Midsgaders van alle de Fransche/ ende vervolghens van alle de andere Landschappen ende Landē des Rijcx. 6. Getal der Eylanden / Hoofden/ Bossen / ende voornaemste Rivieren van Vranckrijck. 7. Vruchtbaerhepdt der Fransche Provintien/ eñ waer in elck Landschap overvloedich is. 8. Gebruyck der oude Gaulen, in 't dragē van lang hayr; neerstigh tot de welsprekenthepdt/ aenbaden Mercurium ende den Ogniaenschen Herculem; Offerden Menschen tot slaght-Offer. 9. Druiden waren onderwijsers der Gauliſe Jeught / ende Bedienaren der Justicie. 10. De Gauliſe waren ontsien in den Krijgh van alle volckeren/ welcke wapenen sy gebruyckten/ ende hare maniere om ten strijde te trecken. 11. Kledinghen der oude Gauloiſen; haer leven ende forme van begravingen. 12. Aerdt ende seden der Pariſiennen, ende dier van Chartres, als oock der volckeren van alle d'andere Provintien in Vranckrijck. 13. Zeden ende aerdt der Franſoiſen, in 't generael. 14. Beleefthepd des Franſchen Adels, ende welcke hare oeffeningen zijn in tijd van vrede. 15. Van waer de rijckdommē van Vranckrijck her-comen. 16. Hoe veel de incomē van Vranckrijck beliep ten tijde der Koningen Franciſci I, ende Henrici II. 17. Hoe veel de gewoonlijcke Impoſt in een Jaer 1509. bedroech. 18. Hoedanigh de Sterckten van Vranckrijck ter Zee zijn. 19. Getal der Compagnien Ruyteren / die tegenwoordigh in Vranckrijck onderhouden worden. 20. Hoedanigh het Franſche Voetvolck is/ ende hoe vele Compagnien der selver onderhouden worden. 21. De Franſche Artillerie al te samen op eene forme gebracht/ ende welcke lengde een Kartouw heeft. 22. Optellinge der Forteressen eñ sterckſte plaetsen van Vranckrijck. 23. Vranckrijck aen-ervende/ ende niet verkiesbaer; de Mannen worden tot de Croon toegelaten/ ende niet de Vrouwen. 24 Privilegien ende aensienlickhedē der Koningen van Vranckrijck. 25. Ende de hupoenſdaeghſche maniere der Krooninge ende inwijnge der Koningen van Vrancrijck. 26. Begin ende inſtellinge der Princen (ofte Baderen) van Vranckrijck, ende andere Ampthuyden van de Krone. 27. Getal der Presidenten/ Baillioumen ende Ding-bancken onder peder Parlement zijnde. Getal der Dioceſen (ofte Bisdommen) van Vrancrijck, ende hoe veel Parochien een peder begrijpt. 29. Cataloge der Koninghen van Vrancrijck; den tijdt haerder regieringe ende overlijden.

1. DEn Naem van Gaulen is van grooter upt-vreydinghe / indien men aldaer in verbat alle 't gene eertijds alsoo genoemt is geweest; aenghesien het alsoo niet allen begrijpen en ſoude 't Koningrijck van Vranckrijck, maer oock een goedt deel van Duydts-landt ende Italien. Want de Oude verdeylden Gaulen in Cisalpinen ende Transalpinen, (dat is/ in het ghene over gene zijde van het geberghte Alpes, ende over dese zijde gelegen is) Het gene over dese zijde van de Alpes lagh / wordt genoemt Lombardyen, ende aen geen zijde/ is het Landt / dat besloten light tusschen den Rijn / Oceaniſche Zee / het Pyreneiſe gheberghte / de Middel-landtſche Zee / ende de Alpes. Maer Cæſar verdeylt Gaulen in het Belgiſe, Celtiſe ende Aquitaniſe: ende Ptolomeus stelt ons Gaulen voor in vier deelen gedeylt/ namelijck/ in het Aquitaniſe, Lyonnoyſe ('t welcke 't selfde is / dat Cæſar het Celtiſe noemt) Belgiſe, ende Narbonnoiſe, ende van dese deelen is het Belgiſe voor den meesten hoop Duydtſchlandt.

Maer om Vranckrijck te nemen in den staet/ daer het tegenwoordigh in gevonden wort/ van de Noort-zijde/ met het welcke het na Nederduytſlandt siet/ wort hem gegeven een linie/ ghetrocken van Kalis af tot Straetſburg toe / 't welck aen de slincker-hant Artois, Henegouwen ende Lutsenburg liggen laet; aen de rechter-hant Picardyen ende Loreynen; ende na de zijde van Enghelant de Oceaenſche Zee / van de Ouden/ de Brittanniſche genoemt. Ten Westen/ de selve Oceaenſche Zee/ ſo dat de scheyt-pale een groote golf in Aquitanien maeckt. Ten Zuyden / aen welcke zijde het sich na Spangien uytstrect/ is het bepaelt van de Pireneiſche Bergen; ende waer het minſt gedwongen ende breetſt is/ daer heeft het voor zijn scheyt-palen de Middel-landtſche Zee. Ende lijck ten Oosten heeft het de Alpes, die het van Italien afſonderen; ghelijck oock den Bergh Iura het selve van de Switsers scheyt/ ende den Rijn van de Duytſchen. Ende het gantſche Rijck / so men den rechten streeck neemt van den Oosten tot den Westen/ van het Eylandt van Heiſſant af/ tegen over de

laetſte ſtivier van Brittaynien, tot den oever des Rijns toe/ heeft een lengde van wepnigh meer als 300. Franſchje mylen: of/ indien men zijn lengde meten wil (na anderer Luyden gevoelen) trecklende van West-Noordt-west na den Zuydt-ooſten toe/ van het Eylandt Aldenay in Normandien af tot Nyce toe/ men ſal 330. mijlen vinden/ 't welcke by na ſo vele wegh is/ als van Parijs tot Romen. Zijn breedde nu/ nemende 't begin van de Zuydtlijckſte deelen/ die na de Middellandtſche Zee liggen/ tot de Stadt Calis toe/ is ontrent 220. mylen; ende den ommegang van geheel Vranckrijck, is ontrent van 1020. mylen. Dit Koning-rijck is beſloten tuſſchen de 13. ende 14. paralellis/ dat is / dat het in breedde bevat van het middelſte des vijfden climaets / alwaer den langſten dagh van 15. uren is; tot het middelſte des achtſten climaets/ daer den langſten dagh van ſeſthien ende een half ure is.

Om voorder Vranckrijck in alle zijn ghedeelten te verdeylen/ dunckt my ghevoeghelijck te zijn 't ſelve te nemen volghens de Parlementen/ welcker Juriſdictien 't gantſche Lant onderworpen is. Het heeft dan 8. principale Parlementen (ofte Hoven van Juſtitie) welcke zijn; Parijs, Tholouſen, Rowanen, Bordeaux, Reines, Dijon, Grenoblen, ende Aix, ende heeft noch twee minder/ namelijck/ het Parlement van Neder-Navarren, 't welck ghehouden wort te S. Palais, eñ dat van Metz. Het Parlement vā Parijs nu begrijpt deſe volgende Biſdommen: III.

Het Aerts-Biſdom van Reims.
Het Aerts-Biſdom van Sens.
Het Aerts-Biſdom van Bourges.
Het Aerts-Biſdom van Tours.
Het Aerts-Biſdom van Lyons.

De Biſdommen van
- Laon.
- Chalon in Champagne.
- Soiſſons.
- Boloigne.
- Amiens.
- Noyon.
- Senlis.
- Beauvais.
- Parijs.
- Chartres.

De Biſdommen van
- Orliens.
- Nevers.
- Auxerre.
- Meaux.
- Poictiers.
- Maillezay.
- Luſſon.
- Angouleſme.
- Angers.
- Mans.
- Clermondt.
- S. Flour.
- Langres.
- Maſcon.

De voornaemſte Provincien nu/ daer deſe ghenoemde Aerts-Biſdommen ende Biſdommen in gelegen zijn/ zijn Iſle de France, Beauſſe **hoogh ende laegh**/ Soloigne, Berri, Auvergne, Lyonnois, Foreſts, Beaujolois, Poictou, Anjou, Angoumois, Maine, Brie, Picardien, Champagne, Touraine, Nivernois, Bourbonnois, Maſconnois, **van alle welcke Lantſchappen wy hier naer een byſonder verhael doen ſullen.**

Het Parlement van Tholouſen, heeft onder hem de Aerts-biſdommen van

Narbonne, Auch, Tholouze.

Haer Biſdommen zijn:

Niſmes,	Vſez,	Lodove.	S. Pons van Tomieres.
Ale.	Montpellier.	Beſiers.	Agde.
Carcaſſonne.	Mende.	Caſtres.	Alby.
Le Puy.	Rodez.	Vabres.	Cahors.
Pamies.	Mirepoix.	S. Papoul.	Montauban.
La Vaur.	Rieuz.	Lombez.	Cominges.
Couſerans.	Tarbe.	Laictoure.	Viviers.

De voornaemſte Provincien worden genoemt/ Hoogh **ende** Neder-Languedoc, **het welcke ſeer groot is/** hoogh **ende** Neder-Vivarez, Veley, Gevaudan, Albigeois, Rovergue, Lauragois, Quercy, **het landt van** Foix, **ende een gedeelte van** Gaſcognen.

Het Parlament van Rowanen, heeft onder hem 't Aerts-Biſdom van Rowanen.

Zijn

Zijn Bisdommen zijn:

Auranches.	Eureux.	Bayeux.
Scéz.	Costance.	Lisieux.

Dit is het Parlement van Normandien.

Het Parlament van Bordeaux, heeft ōnder hem 't Aerds-bisdom van Bordeaux.

Zijn Bisdommen zijn:

Bayonne.	Aqs.	Basas.	Aire.
Saintes.	Perigueus.	Sarlat.	Agen.
Limoges.	Condom.	Tulle.	

De voornaemste Provincien zijn/ een ghedeelte van Hoogh-ende Neder-Gascongen, Becaye, Xaintonge, Perigort, ende Limosin.

Het Parlement van Renes heeft onder hem dees volgende Bisdommen:

S. Brieu.	S. Malo.	S. Paul van Leon.
Nantes.	Vannes.	Triguier.
Cornovaille.	Dol.	Renes.

Dit is het Parlement van Bretangien.

Het Parlement van Dyon heeft onder hem de Bisdommen van

Autun, ende Chalon op de Sone.

Dit is het Parlement van Borgongen.

Het Parlement van Grenoble heeft onder hem de Aerds-bisdommen van

Ambrun, ende Vienne.

Zijn Bisdommen zijn:

Grenoble.	S. Paul trois Chasteaux.	Gab.
Valence.	Die.	

Dese twee laetste worden van eenen Bisschop ghegouverneert/ sonder dat d'eene des anderen Rechten ende Oyphepden usurpeert.

Dit is het Parlement van Dauphine.

Het Parlement van Aix heeft onder hem d'Aerds-bisdommen van

Aix ende Arles,

Zijn Bisdommen zijn:

Digne.	Grasse.	Glandeve.	Senas.
S. Paul de Vinces.	Apt.	Riez.	Freviz.
Cisteron.	Marseille.	Tolon.	

Dit is het Parlement van Provencen.

Het Parlement van Bearn heeft onder hem de Bisdommen van

Escar. ende Oloron.

Het Parlement van S. Palais heeft onder hem het Navarroiſche Biſcayen, ofte Neder-Navarren.

Het Parlement van Mets heeft onder hem de Biſdommen van

Metz. Toul. Verdun.

IV. Om nu byſonderlijck te ſpreken van de Provincien van Vranckrijck, ſal ick beginnen van Picardien, 't welcke hupdensdaeghs ten Weſten heeft de Engelſche Zee met een ghedeelte van Normandien; ten Noorden/Artoys ende Henegouwen, Landtſchappen van het oude Belgiſe Gaulen; ten Ooſten/ Lutſemborgh, ende Lorainen; ten Zuyden/ Champagnen ende Ille de France. De voornaemſte Steden/ zijn Amiens, Soiſſons, Abbleuille, Corbie, Peronne, Dorlen, S. Quintijn, Noyon, Laon, Boulonge, la Fere, Beauvais. Deſe Provincie is verdeylt in Hoogh, Neder, ende recht-Picardien: het hooge is by na geheel onder de Nederlanden getrocken: het rechte, 't welcke te Creveceur begint/ begrijpt de Stadt-houderſchappen van Amiens, Corbie, ende Piqueny, het Graefſchap van Vermandois, 't Hertoghdom van Tiraſche, ende van Rethelois. Het Graefſchap van Vermandois begreep Soiſſons, Laon, ende la Fere, drie de beſte Steden van Picardien, ende S. Quintijn, het welck een ſtercke plaets is. Van 't Hertoghdom van Rethelois is Rethel de voornaemſte Stadt/ de welcke gelegen is tuſſchen Henegouwen, Barrois, ende Loreynen. De principaelſte Stadt van 't Hertoghdom Tiraſche, is Guiſe, alwaer een ſterck Kaſteel is. Het Neder-Picardien nu begrijpt de Graefſchappen van Bouloigne ende Guines, welck verdeelt is van het Graefſchap van Oye door een groot Canael/ 't welck midden door de ſtadt Guines loopt/ ende dit Graefſchap heeft onder hem twee Baronien/ te weten/ van Ardres, ende Courtembrone. Drie mijlen nu van Ardres, na de Zee toe/ light Calis, welcke Stadt van het Graefſchap van Oye een is/ ſich ſtreckende tot Duynkercken in Vlaenderen toe. Het Neder-Picardien begrijpt oock Santerre, alwaer Montidier is/ Peronne, Roye, ende Neſle, alle ſtercke plaetſen; het Graefſchap van Ponthieu, waer af Abbleville de Hooftſtadt is/ zijn andere Steden zijn Crottoy, Rue, Treport, Creſſy: men meynt oock dat dit Graefſchap de Steden van S. Paul, ende Monſtreul begrijpt. De voornaemſte Rivieren van Picardien zijn de Somme, hier op leggben Amiens ende Abbleville; de Oyſe, hier by leggen la Fere, Marue, Ayne, l'eſchau, ende Scarpe. Van de Steden van Picardien heeft Soiſſons eertijdts geweeſt de woonplaetſe der Koningen; maer tſedert is den titel van 't Koningrijck van Soiſſons in een Graefſchap verandert. De uptersſe Landen/ die de Engelſche op den Franſchen bodem beſeten hebben/ is het Graefſchap van Oyen, in het welcke Calis gelegen is/ dat onder den Koning Philippum de Valois ghenomen is/ na den Slagh van Creſſi in Ponthieu, in 't jaer 1347. ende wederom ghenomen in de tijden Henrici II. door Francois de Loraine, Hertogh van Guiſe/ in 't jaer 1558.

Wanneer Calis van den Engelſchen genomen/ ende hun weder ontweldicht is.

Siet' dit is 't gene teghenwoordigh van Belgiſe Gaulen oberigh is. Sal nu voeghlijck zijn te ſpreken van Vranckrijck, 't welck van het Celtiſe Gaulen is/ ende ten Weſten aen Picardien paelt. Dit Landtſchap/ 't welcke bequamer Vranckrijck ghenoemt wordt/ is eertijdts bewoont geweeſt vande Beauvoiſiners ende Pariſiennen/ waer af Parijs teghenwoordigh de Hooftſtadt is; dit Landt begrijpt nu het Prevooſtſchap ende Graefſchap van Parijs, het Hertoghdom van Valois, Hurepois ende Gaſtinois. Het Prevooſtſchap ende Graefſchap van Parijs is in vier deelen verdeylt/ als in 't gene dat genoemt wordt Pariſis, 't welcke van d'een zijde begrijpt al hene tot Pontoyſe, ende van daer tot Clays na Brien toe. Deſen naem van Pariſis is by na geheel doodt/ende en is maer aen ſommighe Dorpen gebleven/ als aen Louvre, Cormeille, Eſcovan ende andere/ die men noemt in Pariſis ende onder de tareringhen des Parlements; waer in mentie ghemaeckt wordt van ſchellinghen ende penninghen Pariſis. De ſtadt Parijs heeft eertijdts niet grooter gheweeſt/ als het Eylandeken/ dat van de Seine omringt wordt: maer is tſedert veel vergroot/ ende ſtrijdt rechtevoort om prijs van grootte met de voornaemſte Steden van Europa. Het is in drie partyen verdeylt/ waer af het grootſte/ 't welck ten Noordt-ooſten light/ ende veel lager is dan d'andere/ de Stadt ghenaemt wordt: het kleynſte/ (hooger ende ten Zuyd-weſten liggende) wordt de Vniverſiteyt genoemt; ende 't middelſte/ 't welck rondts-om van de Rivier omringhelt is/ wordt Cité ghenoemt. De Stadt heeft ſeven poorten/ namelijcken de poorten van S. Anthonis, van de Tempel, van S. Martijn, van S. Denijs, van Montmartre, van S. Honorius, ende de Nieuwe poorte, die dicht aen de Louvre is. Het heeft 5. Voorſteden/ naemlijck/ van S. Martijn, S. Denijs, du Temple, Montmartre, ende S. Honorius. 't Gene dit gedeelte uytmuntende boven andere maeckt/ is dat dit de Louvre begrijpt/ 't welcke de ordinariſche woonplaetſe der Koninghen is. Het Cité heeft tot zijn verrieringhe 't Pallays/ ofte Hof van Juſticie/ ende de Nieuwe brugge, voorwaer een Koninglick Ghebouw/ door den Koning Henricum III, begonnen/ ende door den Koning Henricum den Grooten volendt: begrijpt mede de Brug van onſe L. Vrouw, van ſteen ghemaeckt/ ghelijck de Nieuwe brugge/ waer op mé niet anders dã winckelen vol alderhande Koopmanſchap en ſiet: van daer gaende na de Wiſſel-brug, vindt-men by der Goudt-ſmeden ſoo veel koſtelijckheydt van goudt/ ſilver/ ende gheſteente/ dat het onmogheliycken is/ of de curieuſe moeten alhier heur geſichte voldoen.

V.

Maer

Maer soo men gaet na de Koopmans-brug (die eertijdts de Molenaers-brug genaemt) men sal terstondt toe-stemmen / dat dit eene der verciersele van Parijs is / ende dat de straet / die daer over gemaeckt is / alle de andere in graephept te boven gaet. De Vniversiteyt heeft de poorten van S. Marceau, S. Iaques, S. Michel, S. Germain, ende van Bussy ende Nesse; ende de Voorsteden van S. Germain, S. Iacques, S. Michel, S. Marceau, ende S. Victor. De Kercke van onse L. Vrouwe gaet alle d'andere Kercken ende kapellen (welckers ghetal seer groot is) verre te boven: sy is onderstut van 120. Kolommen / is 174. schreden lang / ende 60. schreden breedt / ende 100. hoogh: heeft rondts-om 45. kapellen met stercke pserе traillien afgesloten: Aen de selve zijn elf deuren / waer af de drie / die voor aen staen / 28. beelden van Franssche Koningen boven haer hebben. Ter zyden sietmen de Torens van onse L. Vrouwe / van de hooghte van 34. ellebogen. In dese Toorен is een Klocke / die soo swaer is / dat 20. Mannen hem luyden moeten / ende haer klanck is soo groot / datmen die seven mijlen in't ronde hooren kan. Daer zijn voorts geen vreemde ghestichten van Kercken / als de Kapelle / die nevens 't Palays is / gestight door S. Ludovicum, hebbende niet eé kolomme in't midden om dat groote ghewelt te onderhouden / dan alleen aen de kanten. In dese kapelle woordt bewaert een deel van de doornen kroone / purpuren Rock / Riet / ende Spongie van de Passy ons Heeren. Daer zijn veel Kloosteren / waer af dat van den Tempel (den Tempeliers in 't jaer 1309. afgenomen / ende de Ridderen van Rodes gegeven) van uptermaten grootte is: de Abdie van S. Geneviefue is seer lustigh; als mede dat van S. Germain de Prez, 't welck buyten de Stadt in het voor-burght van S. Germain light / 't welck zijnen Meester 30. dupsent gulden aen renten op-brengt. Daer zyn in alles 5. Collegien / waer van dat van Navarre, ghesticht door Ioannan Koninginne van Navarre, Hupsvrouwe van Philippus de Schoone, het uptmuntenste is. Het Collegie der Sorbonnen is ingheselt door Robertum van Sorbonne Theologant / ten tijde des Konings S. Ludovici. Daer is een groot getal van schoone Hupsingen ende Gestichten / waer van de aensienlickste zyn 't Huys van Soissons. 't Huys van Longeville, 't Huys van Montmorency; 't Huys van Guise; 't Huys van Ost; 't Huys van Marek, 't welck nu het Huys van mijn Heer den Cancelier is; t Huys van Sens; 't Huys van Langres, nu het Huys van mayenne zynde; 't Huys van Nemours; 't Huys van Espernon; 't Huys van Sau; 't Huys van Lussan; met noch een groote menighte / die in de Stadt zyn: buyten nu / in Voorburghten van S. Germain het treffelijck Huys van Goudy ende 't Huys van Lutsemburgh; ende in het Voorburght van S. Honoré is het Huys van Mercœur. Soude men de selve ten nauwsten alle op-schrijven / dat soude te langhe tijdt rooven / wy gaen voort / alleenlijck segghende / dat de vierde / ja derde-part der Hupsen van Parijs, Princen Hoven ghelijck zyn. Soo men oock het Arcenal aenschout / men sal bevinden dat het selve seer schoon / ruym / ende 't gesticht seer bequaem is: behalven datter niets in en ontbreeckt / van 't gene in een Hups sy / daer de wapenen ende geschut van sodanigen Prince bewaert worden: Doch soo pemant begeerigh is een vreemt Gestichte te sien / die aenschouwe de Place Real, alwaer men (behalven de Galeyen / die den aenschouweren niet alleen verwonderen doet / maer oock te vreden stelt) soo menighte van Hupsinghen siet / heerlijck verciert ende opghepronckt met alles wat tot vermakelijckhept van noode is / dat den alder-curieusten daer in niet meer wenschen en soude. Het Stadt-hups en wijckt mede vele Gestichten van Europa niet. Het kleyne ende groote Chastelet, ende la Bastille zijn soodanighe Ghestichten / dat hare oudthepdt haer meerder dan de schoonhepdt vermaert maeckt. Die nu meer particularitepten van Parijs begheert te weten / lese het Boeck van hare gelegenthepdt / in druck gegeven. Dicht by de Stadt vindtmen de Brug Charenton, alwaer een Echo is / die dertien-mael de stemmē weder-kaetst; ende soo ghy daer na een woordt spreeckt van vier syllaben / sal het selve woordt tot vier of vijf malen geheel herseggen.

Ghebouw vande Kercke nostre Dame is treffelijck en groot.

Vreemdighepdt van eenen Echo.

Het tweede deel nu is / dat ghemeenlijcken la Goelle genoemt woordt / 't welck wepnigh bekent is / ende waer af de naem alleenlijck aen eenighe Dorpen over-gebleven is. In dit Landt is begrepen het Graefschap van Danmardin, 't welck een ghehucht is / gelegen op een kleyn berghsken.

Isle de France ('t welck het derde deel is) begrijpt alle 't gene dat van S. Denijs tot Poissy ende Montmorency is / ende generalijck alle 't gene tusschen de kromten van de Seine is / strecckende na Picardien ende Normandien. Sommighe geven't andere palen; maer mijn voornemen is niet daerom me te twisten. S. Denijs is seer treffelijck van wegen de Begraef-plaetsen der Koningen van Vranckrijck; oock van weghen veel heyligher ende kostelijcke Reliquien / ende heerlijcke verciersele. Te Poyssy is een Convent vol Geestelijckhepdt van de treffelijckste des Landts. Te S. Germain in Laye, 't welcke tusschen Poyssy ende Parijs gelegen is / siet men een Koninglijck Hups / 't welck tot een Koninglijcke Woonste waerdigh gemaeckt is onder het Rijcke Henrici IV.

Henrick de IIII. Coninck van Vranckrijck en Navarre

Dese volgende Landen resorteren onder het Parlement van Parijs.

Volght Vexin le François, ofte Vulxin, hem uptstreckende tot Clermont in Beauvoisis toe: welck by na gheheel doodt is/ende en wordt niet behouden dan in sommighe oude Registeren. Dit is 't gene van het Prevoostschap ende Graefschap van Parijs gheseght kan worden. 'Tandere deel van Vranckrijck, meer specialijcken ghenomen zijnde / is het Landt van Valois, 't welcke hem uptstreckt tot in Picardien; waer af de voornaemste Stadt / (behalven Crespy) is Senlis, een Bisdom/ de andere zijn Angy, le Pont S. Maixne, Pongoing, Brenouville, &c.

Het Landt van Hurepois begint van de Seine, onder de kleyne Brugh vã Parijs, ende gaet soo langs de Riviere tot Corbeil, Melun, ende Moret; alwaer het van Gastinois geschepden is door de Varine, die in de Loing loopt. In dit Landt is Fontainebelleau gelegen / de treffelijckste / schoonste / ende vermakelijckste Woon-plaets/die de Koningen van Vranckrijck moghen hebben; ende door Henricum Magnum in desen staet gestelt.

In het vierde deel stelt men Gastinois, begrijpende de Hertoghdommen van Estampes, ende Nemours; de Graefschappen van Rochefort, Moret, ende andere; als oock de Steden Mylly, ende Montargis.

Hier aen volght nu la Beausse, 't welcke de sommighe in vier deelen af-sonderen: het hooghe streckt hem van het Dorp Albis af/ tot het Landt Chartrain toe/ende daer over; begrijpende de Graefschappen van Dreux ende Montfort: het Neder-Beausse omvat de Landen van Orleans, Soloigne, ende Lorriz: ende in het middelbare zijn gheleghen het Graefschap van Blois, onder 't welcke sy stellen dat van Dimois; daer na de Hertoghdommen van Vendosme, ende Toraine. De stadt Orleans is vermaert door de wapen-

daden

daden van de Maeght Ioanna. Soloingne begrijpt de steden Gergeau, la Ferté, Clery, ende S. Laurens. Touraine ligt tusschen Blois ende Saumur. Hier onder behoort Amboise, alwaer een van de voornaemste Kasteelen van Vranckrijck is. Daer is ooch het Eylandt Bouchardt, op de Rivier van Vienne ghelegen/ waer mede dese Stadt omringhelt is / Chastillon op de Indre, Loche een sterckte Stadt / Asay le Bruche op de Indre, ende Asay le Feron op de Riviere van Chair, ende Montrichard, tot welcke sommige Loudun voeghen/ doch andere stellen het wederom onder Poictou.

Anjou begint van den kant van Chouzai, ende eyndight tusschen Montcontour ende Herpaut, alwaer 't begin van Poictou is / 't welcke ten Zuyden ligt: ten Oosten heeft het tot scheydt-palen / Touraine, ende Vendosme; ten Noorden / le Meyne, ende Laval, ende ten Westen stoot het aen Bretangien. In dit Landtschap zijn verscheyden Rivieren/ als de Loir, de Mayne, Vienne la Dive, de Sarte, ende meer andere. De principaelste Stadt is Angers, de andere zijn Saumur, Montreneau, Baugé, Beaufort, Brissar, Monstreul, Belay, Maulevrier, Chantorceau, Duretail, la Fleché, Chasteau-Gontier, &c. Anjou is aen de Fransche Kroone gekomen onder Lodovicum XI. door de doodt Caroli den laetsten Hertoge/ eenen Neve van Renes.

Le Mayne, 't welcke aen Anjou ende Touraine grenst / volght daer na; ende dit Landtschap heeft drie voornaemste Rivieren/ als de Mayne, de Loir, ende de Sarte: De Hooft-stadt is Mans. Dit Landtschap onder Aquitanien gerelient/ heeft in voortijden zijn Hertogen gehoorsaem geweest / ter tijdt toe / dat gheaccordeert is tusschen Ludovicum XI. van Vranckrijck / ende Henri-

Lodowyck de XI. van dien Naem Coninck van Vranckrijck

cum VIII, van Engelandt / dat de Enghelſche hun contenteren ſouden met Guyenne, ende gegreuſt ſoude weſen ten Noorden met de Riviere Charante, ende ten Zuyden met de Pyreneiſche gheberghten; ende alle zijn pretenſien verlaten ſoude / die hy op Normandien ende op de Landen van Mayne ende Anjou hadde / ende daer teghen hem gegeven ſoude worden de ſomme van 1500. dupſent Kroonen.

Het Landt van Perche is in twee deelen verdeylt / het eene ghenoemt Perche Goüet, daer de voornaemſte Stadt Nogent le Rotrou af is: het andere is eygentlijck een Graefſchap / dienſ principaelſte Stadt Mortaigne is / hebbende des Baillouws Recht-banck binnen. Het heeft tot Grenſen Verneüil aen de zijde van Normandyen, ende Meniers aen de zijde van Mayne.

Champagne ſtoot aen het Lant van Brie, Bourgongien, Charrolois, ende Loraine; Is verdeelt in hoogh ende laegh: het laghe begrijpt Troye, Iuygny, Baſſigny, Vallage. Iuigny is een Graefſchap / 't welcke Champagne van Bourgongen af-deylt; is dicht by Sens gelegen: zijn voornaemſte Stadt is Iuigny. Baſsigny heeft de Marne, Maes ende een ghedeelte van de Moſel tot Revieren. Zijn principaelſte Stadt is Chaumont in Baſſigny, alwaer een ſterck Kaſteel op een ſteen-klip gelegen is; zijnen tozen wordt genoemt le Donjon, ende la haulte feuille. In het Landt van Baſſigny ligghen Langres, Montigny, Goeffy, Nogent le Roy, Monteclar, Andelot, Biſnay, Choiſeul, Viſnorry, Cleſmont, die meeſt al te ſamen Kaſteelen hebben. Vallage is ghegreuſt aen Partois ende Barrois; de voornaemſte Steden zijn Vaſſy, S. Dedier, Iainville, Montirandé, Montlerant, le Chaſteau aux forges, Eſclaron, ende Arſy op de Riviere d'Aube. Het hooghe Champagnen nu begrijpt het Landt van Partois, het welck zijnen name heeft van een gehucht op de Marne / ghenoemt Parte; de voornaemſte Stadt is Vitry, daer na heeft het noch Argilliers, Laſaincourt, Louvement, ende andere Steden. Tot deſe twee deelen wordt noch ghevoeght 't welck naeſt haer leght / namelijck / de Hertoghdommen van Reims ende Langres; de Graefſchappen van Chalons, Zigny, ende la Motte. Het Graefſchap van Champaignen is in deſer voeghen aen de Franſſche Kroone ghehecht: Tibaud II. Graef van Champaignen, hadde eenen ſone genoemt Tibaud III. van dien name / de welcke ſonder kinderen ſtorf; ende hadde tot eenen na-volger Henricum den Milden, een ſone Stephani des Konings van Engelandt, die Broeder Was van Tibaud II. Henricus hadde eenen ſone van den ſelven name / de welcke ſonder kinderen overleden zijnde / heeft zijn Broeder Tibaud, die hem Paltz-grave van Champaignen noemde / ſich ſelven dat toegheeygent; ende Koning van Navarren gewordē zijnde door de doodt van zijns Moeders Groot-vader / heeft tot ſucceſſeur gehadt / ſo in 't Koninckrijck van Navarren, als in het Graefſchap van Champaignen, Henricum, van de welcke de dochter gehouwelijckt is met Philippum de Schoone, genoemt Iohanna, die Champaignen ende de andere Provincien aen de Kroone ghehecht heeft.

Hoe Champaignen aen de Kroone gehecht is.

Men ſtelt gemeenlijckē met Champagnen het Landt van Brien, legghende vaſt aen Aurepois. Dit Landt begindt dicht by de brugge Charanton, daer de Marne in de Seine loopt: ende de Marne ſcheydt hy-na Champagnen van Brien af; even ghelijck de Seine het van Gaſtinois ſcheydt: ende hy-na alle 't gene dat tuſſchen deſe twee Revieren is tot het Hertoghdom van Borgongien toe / is ghemeynlijck Brien genoemt. In dit Landt is noch de ſtadt Brie-Comte-Robert, alſoo van den Grave Robert ghenoemt / voormaels Heer van Brien, die aldaer zijn woon-plaets hadde. De andere bekende ſteden in Brien, zijn Chaſteau-Thyerry, Meaux, Nogent, ende ſommighe ſtellen de ſtadt Sens oock in dit Landtſchap.

Het laetſte deel van het Celtiſche ende Belgiſche Gaulen, ende dat gevonden wordt onder het Parlement van Parijs, is het Lant van Lyons, 't welcke tot limiten ten Noorden heeft la Breſſe, ten Ooſten Savoyen, ten Zuyden het Dauphiné ende Vivarez, ende ten Weſten de Boſſen van Auvergne. De Hooft-ſtadt deſes Landtſchaps is Lyons, gelegen op de Revieren Saoſne, ende Roſne; waer af de Saoſne midden door de Stadt loopt. De kennisſe dienen van de ſchoonheyt / groothedt ende aenſienlijckheyt deſes ſtadts heeft / ſullen my bedwingen niet voorder daer af te ſpreken.

Ick ſal nu komen tot de Provincien van Aquitanien, die de Juriſdictie des Parlements van Parijs erkennen: als het landt van Berry, van Bourbon, van Poictou, van Angouleſme, van Aunis, ende van Auvergne.

Berry heeft ten Noorden Soloigne, van de welcke door la Chair geſcheydē is; ten ooſten Hurepois, Niverne, ende Bourbon: ende aen deſe lant is het gegreuſt met de ſtroom van de la Faye: ten Zuyden ligt Lymoſin, alwaer de Riviere Croure is / en ten Weſten Poictou ende Torraine, ende is hier met een kleyne Riviere Clery genoemt / geſcheydē. De voornaemſte ſtadt deſes Lants is Bourges. Deſe ſtadt hadde ſeven poorten / doch dese zijn om des oorloghs wille geſtopt: ende worden genoemt / de Bourbonſe, de S. Privat, de S. Sulpice, ende d'Arogne. Daer zijn 17. Collegiale Kerckē / ende 17. Parochy-Kercken / de vier Bedelaren-Orden / twee Mans-Abdyen / d'een binnen de ſtadt genoemt S. Sulpicip, d'andere binnen de ſtadt genoemt S. Ambroſij, beyde ſeer rijck zijnde. Dry vrouwen-Abdyen zijnder oock / de eerſte de l'Anonciade, de tweede van S. Laurens, de derde der Bedel-ſuſteren van S. Clara. De drapperyen van Lakenen worden daer ſeer gedreven. Haer Marckten zijn die van S. Laurens, van S. Lazarus, van S. Marten, ende S. Ourſen, op de welcke groote komſte van Kooplupden is. De andere Steden van 't Hertoghdom vā Berry zijn Yſloudum, Dun le Roi, Vierſon, Mehun, Conceſſaut. In dit Landt worden oock geſtelt de Graefſchappen van Sancerre, ende S. Aignam, met de Baronnye van Mont-faulçon. In dit Landt zijn mede 40. Caſtelenyſchappē. Sancerre heeft onder hem Sancergues, Beaufeu, Chapelle d'Auguillon, Boucard, Ialongues, Tarenai, Verdigni, Meneſime, Charentonai ende andere plaetſen. De Baronnie van Mont-faulçon begrijpt de Heerlijckheyden van Baugi, Gron, le Fane, Livron, Coni, Villabon, Seuri, Marcilli, Marnai, Farges, Avor, Saligni, Percigni, Cru, Laſſai, Boiſboſon, Nuiſement, Villiers ende Compoi. De Caſteleinſchappen zijn Aix, Bevil, Quantilli, Femorigini, Franche-ville, la Chapelle, Nançai, Drie, Levreux, Beaulieu,

Beſchrijvinghe van de Stadt Bourges.

Beaulieu, Breci, Bengi, S. Vrsin, S. Fleurant, Neufvi op de Baranjon, Morthonnier, Marmaignes, Maubranches, Tillai, Brilliers, Vatan, S. Satur, Luri, Estrechies, Maupas, Villeneufve, S. Capais, Ascilli, Iussi, le Chaudries, la Corne, les Chaizes, Vauvrilles, les Cloyes, ende Bouge: 't soude veel te lang vallen / soude ick alle d'andere plaetsen deses Landtschaps op-tellen / sal derhalven een eynde maken / na dat ick verhaelt sal hebben hoe dit Hertoghdom aen de Kroone ghekomen is / ten tijde dat Hugo Capet Godefridus Gouverneur van Berry voor den Koning was. Van desen Govert quam Harpijn, die vā den Koning Henrico I, het Graefschap van Berry verkreegh. Desen / soo hy op den tocht na den H. Lande trecken soude / verkoft het Graefschap / (op dat het aen de Kroone gehecht soude worden) aen Philippum I. Eenige jarē daer na heeft Ioannes de Volois, van sijnē Vader Ioanne de Volois dit Graefschap verkregen tot Erf-goed / 'twelcke doē al tot een Hertoghdom gebracht was. Ioannes nu sonder manlijck oir na te laten / gestorven zijnde / quam 't Hertoghdom wederom aen de Kroone. Daer na is het Ioanni, zone Karoli VI. gegeven; die oock sonder kinderen stervende liet zijnen Broeder Karolum tot Successeur: Dese Koning geworden zijnde / ende vande Engelse by-na over al uytgedreven zijnde / is door spot Koning van Bourges genoemt. Ende aldus is het door desen Carolum VII. aen de Kroone gehecht.

Het Berry aen de Kroone gehecht is.

'tHertoghdom van Bourbon light ten westen vast / aen Berry, eñ Lymosin; ten Noorden Niverne; ten Oosten bykans 't Landt van Bourgonge; ten zuyden het Lyonnoise landtschap. Dit Landt heeft eertijds onder Hertogen gestaen / waer af Archimbaudt den

Carolus Hertoch van Borbon velt-Ouerste des Keysers Carolus de V.

laetsten

laetſten gheweeſt is / die maer eene dochter hadde/die Agnes genoemt was/tot Erfghenaem / ende met Iohanne den Hertoghe van Bourgongien getrout: ende gehadt hebbende een dochter/die Beatrix ghenoemt was/houwelijckte die aen Robertum, ſone des Koonings Ludovici IX, ende gaf hem het Hertoghdom van Bourbon, op conditie dat hy den naem ſoude draghen van Bourbon; 't welck gheſchiede. Deſen Robertus teelde eene ſone/die ghenoemt wierdt Ludovicus de Groote, die den eerſten Hertogh van Bourbon gemaeckt wierdt/door Philippum de Valois ontrent den jare 1329. Deſe heeft in rechte linie tot ſucceſſeurs gehadt Petrum I, (die een Broeder hadde / Iacobus ghenaemt/ van den welcken de Graven de la Marche ende Vendoſme gekomen zijn) Ludovicum II, Bonum, Ioannem I, Karolum eñ Ioannem II. Deſen / ſonder kinderen ſtervende / is ghevolght Petrus II, van de welcke zijn dochter ende Erfgenaem Suſanna getrout zijnde met Karolum de Bourbon, Grave van Montpenſier(ſone Gilberti de Bourbon) maeckte haren Man Hertogh van Bourbon. Dit is dien Karolus, die (zijnde Conneſtabel van Vranckrijck, ende hem begeven hebbende aen de zijde Karoli V, Koonis Keyſer/tegens Franciſcum I, Koning van Vranckrijck) door Romen doot-geſlagen wierdt in den jare 1527. Na de doodt van Suſanna heeft den Koning het Hertoghdom van Bourbon aen hem getrocken; ende tſedert hebben de Hertoghen van Vendoſme, door Recht des Maeghſchaps/ alleen den titel ende Wapenen daer af ghevoert. Het Landt van Bourbon is verdeylt in hoogh ende laegh: het laghe begrijpt de Steden ende twee Graefſchappen: de voornaemſte Stadt is Moulins, gelegen op de Riviere Allier, overvloedigh in vis/ende byſonderlijck in Salm. Te Moulins is een ſchoon Kaſteel ende met eenen Boomgaert/ die ſeer ſchoon is/dragende op de boomen menighte van Citroenen ende Orangie Appelen. De andere Steden zijn Bourbon l'Archambaud, ende Bourbon Ancy, Montmeraut, Montluſſon, S. Porcin (deſe ſtellen ſommige onder de Steden van Auvergne) Cuſſet, Chancelle, Charroux, Verneüil, Varennes, Genat) een ſchepdtpale van Auvergne) le Mont aux Moines, Souvigny, la Paliſſe, S. Geran, S. Pierre le Monſtier, Aynai le Chaſteau, S. Amand ende andere. Hier onder waren oock eertijdts begrepen de Graefſchappen van Foreſts ende Beaujolois. Het Beaujolois omvat alle 't gene tuſſchen de Rivieren de Loir ende Saone gelegen is/ ende leyt ten Oosten tuſſchen Foreſts ende Bourgongien; de voornaemſte ſtadt is Beaujeu. Het Landt van Foreſts heeft Montbriſon tot zijn voornaemſte Stadt; de andere zijn S. Steven, Saint Guermier, S. Germain Laval, S. Bonet le Chaſteau, S. Rambert, ende eenige andere min vermaerde. Het Hooge Bourbon begrijpt alleen het Landt van Combraille, alwaer de ſtadt van Montaigu is/ ende dit Landt is berghachtigher dan het lage Bourbon.

Poictou is een groote Provincie / begrijpende 1200. Parochien onder de drie Biſdommen van Poictiers, Mailleſay ende Luſſon. Dit Landt grenſt ten Zuyden aen Angouleſme, eñ Xaintonge; ten Weſten de Oceaenſche Zee; ten Noorden Anjou ende Bretagne; voorts ſtoot het aen Berry, Touraine ende de Lymeſin. Dit Landt hadde eertijdts/ van 't Koningrijck der Gotthen, de welcke door Clodovicum daer uyt gedreven zijn/ als oock uyt gheheel Aquitanien. Den Keyſer Ludovicus Bonus gaf zijnen ſone Pepino het Koningrijck van Aquitanien. Ende Carolus calvus verjaeght hebbende Karolum ende Pepinum, ſonen Pepini, ſtellende haer in Kloosteren / verſierde hem van dit Rijck / ende gaf het Arnoldo zijn Bloetvriendt; maer dit was op conditie dat alle deſe Landen voordt-aen gheen andere titelen voeren en ſouden / als van Hertoghdommen. Arnoldus hadde tot ſucceſſeurs Guilielmum Bonum, Eblonum I. ende II. Guilielmum II, ende III. Guy, Guilielmum IV. ende V, ende de dochter van deſen vijfden (Eleonora genaemt/ zijnde eenige Erfghename) wierdt ghehouwelijckt aen Ludovicum VII, Koning van Vranckrijck / de welcke vermoeden op haer hebbende van verraderye ende overſpel / ſcheydde van haer; ende terſtont troude ſy Henricum Hertogh van Normandyen, de welcke Stephanum Koning van Engelandt in't Rijcke ſuccedeerde. Henricus hadde tot ſucceſſeurs/ſoo in't Rijcke/als in de Landen die hy in Vranckrijck beſat / zijne ſonen Richardum ende Ioannem. Maer het is ghebeurt/dat Artus, een ſone Godefridi (die oudſte ſone Was geweeſt van den Koning Ioanne) ſuſtineerde/dat hy door Ioannem beſoorde gepreferreert te zijn: deſen Prins verſocht ende geraden zijnde van den Koning Philippo Auguſto, om Ioannem Poictou af te neme/ heeft begonnen hem met ghewelt daer Meeſter af te maken; doch is van Ioanne ontdaen/ ende gevangen na Rowanen gebracht/ ende eyndelijck gedoodt. Ioannes hier over van Vader-moordt beſchuldight zijnde/ voor den Koning Philippum, door Conſtantiam de Moeder Arti, is gecondamneert/ende zijne goederen zijn Philippo toegheweſen/ als volkomen Heer over de ſelve / ende onder andere is hem Poictou mede toegheballen. Doch Lodovicus VIII, zijn navolgher gaf het zijnen ſone Alphonſo; de ſelve oock ſonder kinderen ſtervende/verooraeckte dat het in de handen Philippi quam / ende is onder de macht der Koninghen van Vranckrijck tſedert altijdt gebleven / tot dat onder de Regieringe Philippi de Valois den Koning Eduardus III, van Engelandt het wederom won / ende beſat het ten vollen met gheheel Aquitanien, door het Verbondt dat tuſſchen hem ende den Koning Ioanne ghemaeckt was. Eduardus nu gaf het Rijck van Aquitanien zijnen ſone: maer hy hebbende ondraghelijcke ſchattingen op het Landt gheſtelt/heeft een groot ghedeelte daer af verloren / 't welck hem aen den Koning Karolum VI, van Vranckrijck over-gaf: ende daer na heeft Karolus VII, alle de Engelſche uyt gheheel Guyenne verdreven / in het jaer 1453. ende liet het zijnen ſone na. Die gaf het zijnen broeder Carolo, na wiens doodt den Koning Ludovicus het ſelve Karolum VIII, na-gelaten heeft. Ende van dien tijdt af is Guyenne, daer Poictou het vermaerdtſte deel af is / altijdt in handen der Koninghen van Vranckrijck gebleven. De voornaemſte Stadt van dit gheheele Landtſchap is Poictiers, van de welcke 't geheele Landt zijnen naem getrocken heeft: De andere Steden zijn Niort, Fontaine le Comte, door de welcke de kleyne Riviere Vendee vloeyt / Luſignan, Montmorillon, het lage Marche, Dorat, S. Maixant, ende Sivray. Noch is in Poictou het Vorſtendom van Talmon, ende de la-

In wat manieren Poictou aen de Koningen van Vranckrijck gheraeckt is.

Poictou was voortijts het Koningrijck der Gotthen.

Johan van Orleans, Grave van Angoulesme Groot-vader van den Coninck Franseovs de 1.

de la Roche Suryon. Daer is oock het Hertoghdom van Chasteleraut, gheleghen op de Riviere Vienne; het Marckgraefschap van Touards, Brosse, Bridieres, la Roche-couart; ende de Baroenschappen van Mainlers, Partenay, Melle, Chizay, Chauvigny, Lussac, Bressuyre, Charrou, Chastencraye, S. Mesmin, S. Gilles, Chasteaumur, les Sables d'Aulonne, S. Hermine, Montaigu, Mirebeau, la Motte, S. Beray, Vouvant, S. Hilaire, Mortenier, Luzay, S. Savin, l'Isle Iourdain, S. Benoist du Saut, Bourgneuf, Meroil, Mervant, Brige, Vouvert, Ville-fagnaix, ende andere.

Angoulesme heeft tot ghebueren aende Noordt-zijde roicton; ten Oosten Xaintonge; ten Zuyden Bourdeaux ende perigort; ten Westen Lymosin. Van den Oosten tot den Westen is het 24. mijlen lang / ende van den Zuyden na't Noorden 16. breedt. De voornaemste Stadt deses Landtschaps is Angoulesme; de andere kleyne Steden zijn Martou, Chasteau-Neuf, Blaissac, Chabannes, Confolant, Ruffec, Aigres, Courville, la Rochefocaut, ('t welck een Graefschap is) Marevil, Lansac, Villebois die van de Hupse van Mareveil zijn; Momberon ende Bouteville, die van den Hupse Montmorency zijn. Den Koning van Vranckrijck Karolus de Wijse gaf het Graefschap van Angoulesme, den Engelschen ontweldight zijnde / aen zijnen sone Ludovico, de welcke Koning van Vranckrijck wesende / 't selve zijnen sone Ioanne na-liet / dien Karolus succedeerde. Dese Karolus hadde Franciscum I, tot Erfghenaem / die het Graefschap van Angoulesme, tot de Kroone nu gekomen zijnde / in een Hertoghdom verandert / ende gaf het zijn Moeder / na welckers doodt haren sone Karolus

rolus den titel van Hertogh van Angoulesme droegh; desen Carolus nu sonder kinderen overleden synde/is het aen de Kroone vereenight gebleven.

Het Lant van Aulius begrijpt het Landt van Rochelle, ende is van cleyner omgang.

Het Lant van Auvergne is ghegrenst aen de Oostzijde aen Foreſt, ende Lyonnois; ten Zuyden de laetste Bisdommen van Languedoc; ten Westen/ Quercy, Perigord, ende Lymosin; ten Noorden Berry ende Bourbonnois. Dese Provincie is ghedeylt in hoogh ende Neder-Auvergne. De voornaemste Stadt in Hoogh-Auvergne is S. Flour, de andere Steden zijn Orillac, Charlat, Murat, Billon. Het Neder-Auvergne begrijpt Alimagne, mogelijck aldus genoemt van de rivieren Lamone ende Lymone, die hem ontlast in den Alier. Syn lengde van de oude Brug van Brivat af tot Granat toe (sommighe strecken veel wijder upt) is ontrent van 20. mijlen. Syn breedde nu van't geberghte af/ datmen ghemeynlijck Poi de Dome noemt/ tot de Stadt Thiers toe/ is ontrent acht mijlen. De voornaemste Stadt is Clermondt, schoon ende vermaeklijck om zijn hupsche ghelegenthept ende Fonteynen: de andere zijn Rion, Montferant, Yſoire, Brioude, Aigueperſſe, ende meer andere: Montpenſier, is oock in dese Contreye. Siet daer hebt ghy nu de Landen/ die onder het Parlement van Parijs resorteren: laet ons nu comen tot de gene/ die het Parlament van Tholouſe erkennen.

Dese volgende Landen behooren onder het Parlement van Tholouze.

Quercy heeft tot zijne limiten het Lant van Perigort, van Rhodes, Auvergne ende Lymosin; men telt daer twee Bisdommen/ namelijck / Cahors, ende Montauban op de Tarn. De minder Steden zijn Burelle, Nazareth, Souillac, Gourdon, Martel ende andere.

Het Lant van Rovergne stoot ten Oosten tegen Quercy, heeft voorts de Languedoc ende Auvergne tot scheydtpalen. De voornaemste Stadt is Rhodes: d'andere zijn Villefranche, Rovergne, Eſtauges, Eſpeyron.

Languedoc heeft tot grensen ten Westen Gascongne, van de welcke het afgheſondert is door de riviere Garonne; ten Zuyden Quercy; ten Noorden Avergne ende Foreſts; ende ten Oosten Provencen ende Dauphiné: sulex dat de gantsche Rhosne van Languedoc ghehouden wort/ ende onder het Parlement van Tholouze. De middel-lantsche Zee ende een deel van het Pireneisthe geberghte is ten Zuyden. Dese Provincie is van seer grooten omgang/ houdende 22. Bisdommen/ van de welcke Vivarez alleen ('twelcke in de lengde meer als 20. mijlen langs de Rhosne heeft) voor een ghenomen wort; zijn Bisdommen zijn hier voor aengewesen. De principaelste Stadt is Tholouſe, liggende op de Garonne, in een black ende goet Lant: de andere zijn Narbonne, Alby, Carcaſſonne, Beziers, Peſenaz, Montpellier, Niſmez, Vſez, Bagnolet, Alariz, Sommiers, le Pont S. Eſprit, le Bourg Viviers, la Voute, Tournon, Aubenas, Annonai, Mende, Marvege, le Puy, met noch een groot getal andere. Te Niſmes siet men noch de sant-hoopen van een out Amphitheatrum, 't welck noch vreemt om sien is: maer de Brugghe Gard, over de riviere Gardon, de welcke van drie Bruggben boven malcanderen gemaeckt is/ is noch veel wonderlijcker: de Steenen van dese Brug zijn van onghewoonlijcker groottе. Men heeft tot Languedoc ('t sedert eenighe jaren) het Graefschap van Foix gevoeght/ hoewel het te vooren onder Guyenne behoorde. Dit Lant heeft de Languedoc ten Oosten; ten Westen Cominge, ten Noorden het landt de la Riviere; ten Zuyden de Pyreneisthe geberghten. Het en heeft maer een eenigh Bisdom/ namelijck Pamiers, 't welcke een Stadt is ghelegen ontrent de plaets daer de twee rivieren Lers ende Lagier in een loopen. Syn andere steden zijn/ Sauverdun ende Maſeres, de oude woonste der Graven van Foix.

Om dat Gascogne eenighe van zijn ghedeelten heeft onder het Parlement van Tholouze reſorterende/ sal het van noode zijn daer nu af te spreecken/ om niet in ongeschicte vertellingen te vallen.

Het Gascogne van ouden tijdt begrijpt alles wat gheleghen is tusschen de Garonne, Pyreneisthe geberghten/ Oceaensche Zee/ ende Guyenne, ende dat door Lodovicum XI, sommige deelen van Gascongne worden bespoelt van de Garonne, als Armagnac ende Bigarre; de andere leggen so aen dese/ als aen gene zijde van de Rivière/ als Agen, 't Hertoghdom van Albret, ende het Landt van Cominge. Het Graefschap van Armagnac heeft onder hem twee Bisdommen/ namelijck Auch, Laictoure, 'twelcke twee treffelijcke steden zijn: behalven dese is daer noch Iſle Iourdain, ende eenige andere slechte plaetsen.

Het Graefschap van Bigorre is gheleghen tusschen het Lant van Bearn ende Cominges, dicht by de Pyreneisthe geberghten/ so dat oock een groot deel der selve onder dit graefschap is/ van de Berghen Aure af tot die van Saut ende Aſpe, die onder Bearn liggen. De voornaemste stadt is Tarbe, alwaer het Caſteel Bigorre is. Op de Frontieren van Bigorre zijn de Graefschappen van Gaure ende Eſtrac.

Agen heeft ten Oosten Quercy, ten Noorden Perigord (ende van desen hoeck gaet het lant van Agen tot Biron de Perigord toe) ten Westen Gascognen ende de Garonne, 't welcke het oock ten Zuyden heeft. Dit Lant begrijpt twee Bisdommen/ namelijck/ dat van Agen, ende van Condon. De minder-steden zijn Villeneufve in Agen, Clairac, Marmande, Foy la grande, ende sommighe andere op de Garonne gheleghen/ als mede Valeuce ſur la Baiſe, Lairac, la Romiou, Montreal.

Het Lant van Cominge is in tween ghedeylt/ in hoogh ende laegh: het hooge light acnt gheberghte/ ende zijn steden zijn S. Bertrand, Couſerans, S. Beat, S. Fregeou, Monregeau, Saliers ende andere. In het laghe bintnen het Bisdom van Lombez, onlangs opgericht/ ende de steden van Samathan, Iſle in Dodon, Muret, Riumes, met noch eenen grooten hoop van treffelijcke ghehuchten ende rijcke Dorpen. Daer hebt ghy nu alle 'tgene onder het Parlament van Tholouſen behoort.

Volgen de Steden onder het Parlament van Rouanen behoorende.

Het Parlement van Rouanen begrijpt het gantsche Normandien, 't welcke/ na dat het den Engelschen door den Koning Karolum VII, ontweldight was/ naderhant ghevallen synde in de handt Karoli, hem door zijnen Broeder Ludovicum XI, ontnomen is; in wisselinge van 't welcke hem Guyennen wederom ghegeven is/ ende tsedert is het altijdt onder de handen der Koningen van Vranckrijck vast gebleven/ ende en is geenen Fransche kinderen nopt gegeven. Dit Lantschap heeft teghenwoordigh tot grensen/ ten Oosten de riviere Epte, na de plaetse ghenoemt

S. Cler,

Eduward Prince van Wallien, der Schruck der Francoysen

S.Cler sur l'Epte, ten Westen streckt het sich tot de Riviere Cenon, die Normandien van Bretangien scheydt/ so veel als dese vloet/ tommende van Fougeres, ende bevochtigende de plaetse van Pontorson, wort ontfangen van de golven der Zee/ aen den voet des Berghs S. Michel, gheseyt Tombelaine, aen de Cape van Geneds: ende van den Noorden na t'Zuyden heeft het in zijn lengde het landt/ 't welcke van de Zee af tot de Riviere Sarte gheleghen is/ 't welck de Normannen van de Manceaux scheydt/ aen de zijde van Alençon ende du Perche. Ende aldus heeft Normandien de Picarden van Beauvoisis ten Oosten; de Manceaux ten Zuyden/ de Oceanische Zee ten Noorden/ ende Bretangen tē Westen/ hebbende zijn hooghde van 46. tot 47. graden: ende is het houdtste Lantschap/ dat onder den Koning van Vranckrijck behoort/ behalven 't Graefschap van Oyen in Picardyen. De voornaemste stadt deses Landtschaps is Rouanen, den stoel des Parlements. Zijn andere Steden zijn Auranches, dicht aen zee geleghen; Evreux, welck in zijn engte heeft de Steden van Vernon, Aigle, Passey, Tullieres, Ingles, Canches, Rugles, Bruin, Hermenville. Daer na is noch de stadt Bayeux, die schoon is/ daer na Says, onder welcke vele Steden resorterē/ ende onder andere by-na 't geheele Landt van Alençon, ende een gedeelte van du Perche: hier na Constance ende Lisieux. Daer zijn noch de Hertoghdomme vā Alençon, Aumale ende Longueville. De Graefschappen zijn Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevrier, Mortain, Montgommery, Thorigny, Gisors. Daer is oock het Koningrijck van Yvetot, van kleynen begrijp; 't welck opgericht is ten tijde Clotharij I,

Yvetot een kleyn Koningrijck.

die

die Gauthier, den Heere van Yvetot, op den goeden Vrydagh vermoordt. Dit Koningrijck is gheleghen in 't lant van Coſtantijn. Voorder is Normandien verdeylt in hoogh ende laegh: het hooghe begrijpt boven de Hertoghdomme ende Graefſchappen voornoemt/ het Lant 't welck Vexin le Normand genoemt wort/ daer de voornaemſte Stadt af is Giſors, onder de welcke behooren Eſtropaigny, Eſcoui, het groot Bos van Lybonis, S. Clair op de Aſtre, de twee Andelis, ende Chaſteau-Gillard. Het laghe is verdeylt in het landt van Caux, Beſſin, ende Coſtantin. De voornaemſte Stadt van het landt Caux is Diepe: de andere van minder waerde zijn Harfleu, Honfleu, Havre de grace, Caudebec ende Feſcamp. Het Landt van Beſſin heeft behalven de Stadt Bayeux, daer wp af gheſproken hebben/ Caën, Falaiſe, Hieſmes, Tire, Mortain. Het Lant van Coſtantin begrijpt/ boven de Stadt Coſtances, ende 't Koningrijck van Yvetot, de Steden Valoigne, Cherbourg, S. Lo, Quarentan, Montebourg, S. Sauveur, S. Hermont, ende S. Gilles.

Volgende Stede ende Landen die onder 't Parlament van Bordeaux behooren.

Het Parlement van Bordeaux heeft onder ſich de Landen van Perigort, Lymoſin, Xaintonge, Bordelois, Landes, Albert, Baſadois, het hooge Gaſcogne, een deel van Biſcaye, ende Medock, over de reviere Garonne. Lymoſin heeft tot palen aen de Noortzijde Berry, aende Oostzijde Bourbon, ten Zuyden Auvergne, ende ten Weſten Poictou. Daer is eenen grooten Olmboom tuſſchen Maiſonneufve ende Argenton, deſe dient tot een ſchepdtpael voor Berry, Bourbon, Auvergne, ende Lymoſin. Daer is hoogh ende laegh Lymoſin: Het hooghe heeft tot zijn voornaemſte Stadt Limoges; de andere Steden zijn Souſterraine, Boiſſon, Barat, Dorat, ende Confoulat. Het laghe Lymoſin is eygentlijck la Marche genoemt/ ende grenſt aen Auvergne ende Perigort; de voornaemſte Stadt is Tulle, gheleghen in een ſcherp ende berghachtigh landt: daer zijn oock de Steden Vſarche, Brive la gaillarde, Treignac, Donſenac, Allaſſac, Belloc, Maiſſac, Vſſet, ende Belmont.

Perigort ligt op 40. graden hooghde; ende heeft ten Oosten het landt van Limoſin, ten Weſten Angouleſme ende een deel van Xaintonge; ten Noorden Angouleſme, daer het in loopt ende verpandet is/ ten Zuyden Gaſcogne, nevens de riviere Dordonne, die hem ſchepdt van Agen, ende de landen tuſſchen twee Zeen met het lant van Perigort. De principaelſte Stadt deſes lants is Perigueux; de andere zijn Sarlas, Bergerac, Riberac, Noneron, Zunel, Biron, Brathomme, la Roche, ende Miraumondt. Het Parlement van Bordeaux, heeft noch in Guyenne onder hem het lant van Bordelois, van Baſadois, Landes, ende Xantogne. De voornaemſte Stadt van Bordelois is Bordeaux, een ſchone ende oude ſtadt/ alwaer den vermaerden Dichter Auſonius (een tieraet van Vranckrijck) gheboren is. D'andere Steden ſijn Blaye, Bourg ſur-mer, Libourne ende Condat. Daer behoort noch onder het Seneſchaelſchap van Bourdeaux 'tlandt/ dat gheneemt wordt/ 'tlandt tuſſchen twee Zeen; namelijck/ Medoc, Buch ende Fronſac. Het Landt van Medoc begrijpt alle 't ghene gelegen is tuſſchen Bordeaux, de Oceaenſe Zee/ ende de Garonne, die daer in loopt. Dit landt is gants ſandigh/ ende wordt van de Zee allengſkens opgeſlockt. In dit landt is 't ghehucht van Pauliac, ende Dioniſſey. Het landt van Buch, daer den Heer hem ſelven Halfheer noemde/ naeſt aen Medoc leggheende/ is den Graven van Candales onderworpen. Het landt van Fronſadois heeft Fronſac tot een ſtadt/ waer af het oock den name voert.

Bordeaux de geboortplaets des Dichters Auſonij.

Het Bæſadois heeft tot zijn principaelſte ſtadt Baſas, een daghrepſens van Bordeaux. De andere zijn S. Bazeille, ende la Reule, op de Garonne gelegen: Monſegur op de Drot, S. Ferme, Caſtel-Moru, Geronde ende Sameterre, ende tot de Dordonne toe zijn vele Dorpen.

Volght het Lant Lapourd, ofte Lourde, 't welck twee Biſdommen heeft/ namelijck Bayonne ende Aqs. Bayonne is de Hooftſtadt des Landts/ welckers juriſdictie hem upt-ſtreckt tot de Rivière Iron toe/ de welcke aen geen zijde van S. Iean de Luz is gheleghen.

Het Landt van Xaintonghe heeft ten Noorden Poictou; ten Oosten Angouleſme, ende Perigort; ten Zuyden de Garonne; ende ten Weſten de Oceaenſche Zee. De voornaemſte Stadt is Saintes: de andere zijn S. Iean d'Angely, Lorgaire, Archaut, Pont-Loubleze, Taillebourg, Iarnac, Barbeſieux, Ioſac, ende Brovage, vernaemt om des ſouts wille/ dat aldaer gehaelt wordt.

Steden ende Landen onder het Parlement van René behorende.

Het Parlement van Renné begrijpt het hooghe ende lage Bretangien, ende heeft tot ghebuyren ten Oosten Normandyen, Mayne, ende Anjou, ten Zuyden Poictou; ende aen de andere twee zijden de Oceaenſche Zee. Zijn lengde is ſes daghen repſens/ ende zijn breedde dry. Men ſpreeckt aldaer tweederley talen; d'eene/ die in 't hooghe Bretangien gheſproken wordt/ is de Franſche Spraelie/ ende d'andere de Bretonſe/ die met de andere talen niets ghemeyn en heeft; ende deſe wordt in 't laghe Bretangien ghebruyckt. Het hooge Bretangien ligt Oostelijcker/ ende het is van het laghe gheſcheyden door een rechte ſtreeck/ die ghetrocken wordt van het Dorp Chaſteau Andron, ende ſtreckt tuſſchen Quintijn ende Corlay na het upterſte van de Golfe Vannes tot de Rivière Vilaine; ſulcks dat S. Iean in het lage-Bretangien blijft. De Hooftſtadt deſes Landts is Nantes; ende de Stadt/ daer het Parlement ghehouden wort/ is Rennés; de andere Steden zijn Dol, S. Brieu, S. Maló, Dinan, Rieux, Chaſteaubriant, Lamballe, Vitray, Iugon, S. Aubin du Cormier, Plerel, Ioëlin, Maleſtroit, Pontigny, S. Iulien, Anceniz. Het laghe Bretangien heeft tot zijn voornaemſte Stadt/ Vannes; de andere zijn S. Paul de Leon, l'Andriguier, Blave, Breſt, Morlaye, Guincamp, Quimperlay, Conquernaux, Quimbercorantin, S. Regnaud des Bois. Ten beſluyte Britangien is van een Graefſchap in een Hertoghdom verandert ten tijde Henrici II, Konings van Engelandt, ende is aen Vranckrijck gheraeckt na de doodt Annæ van Bretangien, die eerſt ghetrout hebbende Eduardum Prince van Wallien, (een ſone Eduardi IV, des Konings van Engelandt) daer na verhouwelijckt is aen Maximilianum I, Rooms Keyſer/ daer na Karolum VIII, Koning van Vranckrijck/ ende ten leſten Lodovicum XII, ghetrout heeft: ende door deſe middelen is Bretangien aen de Kroone gheheeht ghewordeu.

Het

Carolus toegenaemt de Stoute, Hertoch van Bergundien, Brabant, Gelderlant etc. Grave van Henegou Hollant, Zeelant etc.

Landen ende Steden onder het Parlament van Dijon ressorterende.

Het Parlement van Dijon begrijpt teghenwoordigh 't gene men 't Hertoghdom van Bourgongien noemt / 't welck men meent zijnen naem getrocken te hebben van een plaetse Bourgongien ghenaemt / in 't Landtschap van Langres. Zijne limiten ten Noorden zijn de landē van Champagnen ende Auxerrois, waer af een gedeelt aen onse Provincie is; ten Westen Niverne, ende Bourbon; ten Zuyden Beaujole ende Lyon; ten Oosten de Riviere Rhosne, die het selve van Savoyen, la Bresse, ende Franche-Comté afsondert. De voornaemste stadt deses Hertoghdoms is Dijon, by-na op de Frontiere van Franckrijck over de Riviere Ousche gelegen. Ende al ist sake/dat dese stadt in den jare 1227. af-gebrandt geweest is/soo is nochtans de selve tegenwoordich veel schoonder/ als opt. Daer is noch Autun, voormaels een groote ende vermaerde stadt/ die hupse teeckenen van antiquiteyten heeft/ ende veel andere in voortreffelijckheyt te boven gaet; eñ was de Hooftstadt van Hedue, eene der twee factien/die geheel Vranckrijck in roeren stelden. Daer na wort gerelient Beaune, daer na Chalon op de Saone, ende ten laetsten Semur in Laussois, Tournus, Nuyz, Avalon, Saulieu, Flavigny, Aussonne, Noyers, Ravieres, Leigne, Monbard, Chastillon, S. Seine, Seloigne, Crevāt, Viteau, Verdun, Arnay, Seurre, Tonnerre ende Senescey. Noch en stelt in Bourgoingen dry andere Bisschoppelijcke Steden/ die onder Parijs ressorteren/ namelijckē/ Nevers, Hooftstadt van't Hertoghdom Niverne, Auxerre, eñ Mascon. Noch heeft men gevoeght tot het Parlement vā Dijon, het Lant van la Bresse, waer af Bourg de voornaemste stadt is; met noch het Bisdom van Bellay, Bugey, Vero-

mey, ende de nieu Landen aen Savoyen gelegen. Het Hertoghdom van Bourgongien is aen de Kroone van Vranckrijck gheherft na de doodt Caroli den lesten Hertoge van Bourgongien, die voor Nancy gebleven is: aengesiē dat terstondt na sijn doodt de Koning van Vranckrijck Lodovicus II, het selfde hem toegeeygent heeft. Ende het Graefschap van Mascon heeft den Koning Ludovicus gheschocht van Ioanne Grave des selven Lants/ ende Elie sijn Hupf-vrouwe.

Steden ende Landen behoorende onder het Parlement van Grenoble.

Het Parlement van Grenoble begrijpt het gantsche Dauphine, hebbende tot ghebuyren ten Suyden Provencen; de stadt Ambrun is Hooft-stadt deses Landtschaps / 't welck men het hooghe Dauphine noemt: ten Noorden het Landt van Lyons ende la Bresse; aen desen hoek is het neder-Dauphiné, van 't welcke de Aerdts-bisschoppelijcke Stadt Vienne, Hooft-stadt is. Aen de Westzijde heeft het de Rhosne, die het van het Lyonnoise Landt ende van Vivarez scheydt; ende ten Oosten Savoyen. De voornaemste Stadt is Grenoble, 't Hof des Parlaments / by na in 't midden des Landtschaps gheleghen. De Steden langs de Rhosne, of dichte by / zijn Ternay, Vienne, Rossillon, S. Valier, Theim, la Roche, Valence, Montmeltinar; in het Landt nu op het vlacke ligghen Quirieu, Cremieu, Bourgoin, la Tour du Pin, la Coste S. André, S. Marcelin, Voiron, S. Anthoine de Viennois, Moretel, Beaurepaire, Moras, Romans sur l'Isere, Loriot, Chabeul, Crest, Die. Aen 't geberghte zijn gheleghen Ambrun een Aerdts-bisschoppelijcke Stadt / Gap, Talart, Briançon, Chorges, Serre, Monbrun, la Mure, Essilles; het Landt van Thiefves; waer af Gap, ende Briançon twee Baronyen zijn. De voornaemste Landen in de laeghte zijn Grassivoden, 't welck dicht by Grenoblen ligt; het Viennois, 't welck ontrent thien mijlen lang is; la Valoire, in 't welcke de Steden Moras, Beaurepaire, ende la Coste S. André gelegen zijn; eene der voornaemste plaetsen van Dauphiné; met het Valentinoisse; oock van grooten omgang zijnde. Den Koning Philippus de Valois verkreegh dese Provincie van Humberto Dauphin van Vienne, in 't jaer 1340. op conditie doch dat den oudtsten sone der Koningen van Vranckrijck den name van Dauphijn voeren soude.

Steden ende Landen onder het Parlement van Aix resorterende.

Het Parlement van Aix begrijpt gheheel Provencen; greust ten Noorden aen het Dauphiné ende de Rivière Durance; ten Oosten aen de Alpes ende de Rivière Vare, aen welckers oever na de slincker-handt men Nice siet ligghen; ten Suyden aen de Middel-landtsche Zee; ten Westen ten deels aen de Heerlijckheydt van Orangien, anderdeels aen het Graefschap van Avignon. De principaelste Stadt in Provencen is Aix, de Stoel des Parlaments. De andere zijn Marseille, Arles, by welcke Camarque ligt/ zijnde een streeck vast Landt/ besloten tusschen twee armen ende canalen van de Rivière Rhosne, inhoudende seven groote Provensaelsche mijlen / die meer bedragen/ als twaelf Fransche mijlen/ ende in dit Camarque in overvloedt van Hoven / als mede van Weedt. Daer is benevens dat de pleine van S. Chamar, van Miramas, Senas, Malemort, tot Ourgon toe/ ende Ardage na Durance henen / 't welcke by la Beausse vergheleken magh worden/ ende in dit gantsche gheweste vindt men menighte van Orangie / Citroen / Granaed / Olyf / ende Vyghboomen / ende de schoonste Wijn-bergen die men sien mach: hier zijn oock schoone Palm-boomen/ die alsoo goede vruchten draghen/ als die in Africa zijn. De andere Steden zijn Riez, Frejus, Grasse, Senez, Glandesve, Vance, Digne, Cisteron, Brignoles, Ourgon, S. Tropez, Hieres, Antibe, Tolon, Salon, de Craux, S. Maximin, Tarascon, Draguignan, Forqualquier, Vallansole, Pertuis, Berre, le Puy, ofte le Peucho. Tusschen Aix ende Marseillen is de Heylighe Balsem van Magdalena. Wat nu de maniere belangt/ hoe dit Landtschap aen de Kroone gheloomen is / moet men eerstelijck weten / dat Ioanna Koninginne van Napels, ende Gravinne van Provencen, liet tot Successeur in hare andere Heerlijckheyden ende in dit Graefschap mede Lodovicum van Anjou, sone Ioannis, Konings van Vranckrijck, na dat sy hem gheadopteert hadde / om haer over hare vpanden te wreken. Ludovicus hadde tot Successeur Ludovicum II. ende dese wederom Ludovicum III, mede geadopteert van Ioanna II, Koninginne van Napels, om te zijn Koning van Sicilien, ende Hertogh van Calabren. Ludovicus III, sonder kinderen stervende/ liet (doch met bewilliginghe Ioannæ II.) alle zijne Landen aen René van Anjou zijnen Broeder; die zijn Rechten van het Koningrijck van Napels, ende van 't Graefschap van Provencen niet willende over-gheven/ aen René van Loreynen zijn jongsten sone / ghekomen van zijn dochter Yolant, transporteerde de selve aen Carolum zijnen Broeder / Grave van Maine; de welcke verlozen hebbende zijnen sone Carolum, stelde tot volkomen Erfgenaem Lodovicum II. Koning van Vranckrijck. Andere seggen / dat dit gheschiede by Testament van René, niet sonder groot beklagh ende moepelijckheydt van René van Loreynen.

Hoe Provencen aen de Kroone van Vranckrijck gebracht is geworde.

Het Parlement van Bearn begrijpt twee Bisdommen/ namelijck/ dat van Escar ende van Oleran. Dit Landt is gheleghen geheel aen den voet van het Pyreneise geberghte/ hebbende sijn lengde van 't zuyde na 't Noorden; ende tot gebuyrenten zuyden het Graefschap van Bigorre; ten Noorden 't Koninghlijcke Biscayen, van het welcke Bearn door de Cave ghedeylt is. Zijn breedde is van 't Oosten na 't Westen / leggende ten Oosten aen het landt van Landes ende Chalouse nevens de Adur, ende ten Westen aen het Navarroise Biscayen. Het Landt van Bearn is in tween verdeylt; aen d'een zijde heeft het 't geberghte / daer ligt Oleron, aē d'ander zijde de valleyen/ daer ligt Escar. De voornaemste stadt is Pau, de Stoel des Parlements. Zijn andere Steden zijn Orthez, een oude Woonplaets der Graven van Foix, ende Heeren van Bearn, Morlas, die recht hadt om gelt te slaen / Nay een sterche stadt/ ende neerstighlijck/ die in den jare 1545. van Hemels vuyr gheheel verbrandt is. Pontac, Codarch ende Navarreins, gheleghen aen den voet des geberghts. Daer is oock het lage Navarre, in het welcke S. Palais gheleghen is.

Landen ende Steden onder het Parlement van Bearn resorterende.

Het Parlement van Metz begrijpt Toul ende Verdun, de welcke onder de ghehoorsaemheydt des Konings van Vranckrijck zijn/ ende houdt over al goedt garnisoen in de selve. De stadt Mets is onder 't ghebiedt der Konin-

Steden ende Landen gehoorende onder het Parlement van Metz.

Koninge van Vranckrijc gebracht door Henricum II. Dese stadt wort bespoelt vã de Mosel eñ Seille. Was voormaels de Hooft-stadt vã Oosten-rijck; eñ nu wort het geheele lant daer rontsom genaemt het lant van Messin.

VI. Eplanden onder Vrãcrijck behoorende.

Daer zijn voordts eenighe Eplanden/ die onder Vranckrijck behoore/ende zijn gelegen in de Oceaense Zee ten Westen/ als het Eplandt van onse L. Vrouwe van Bouyn. Het Eplandt Isle Dieu, heeft dry groote Dorpen. Het Eplandt Marmotier, is een Abdye op/die gemeynlijck la Blanche genoemt wordt. Het Eplandt van Raiz, recht tegen over Rochelle, overvloedende in wijn/ hier in light een stadt S. Martijn genoemt. Draeght nu dē tijtel van Hertoghdom. Het Eplandt van Oleron, daer wort groote menichte vã sout gemaect.

De Hoofden van Vranckrijck.

De Hoofden van Franckrijck zijn die van S. Matthijs, of van Four, die haer uytstrecken tot voor by Vranckrijck na 't Westen. Hier na is de Cabo de Blankeneft, teghen over die van Kent in Engelandt. Cabo de Talmond, ende Cabo de Buch. In de Middel-lantsche zee nu sietmē Cabo de Gercel, by de sommige Cabo de S. Signo genoemt/ door andere oot Cabo-baxo. Dan isser noch Cabo de Sete, dese is in Lāguedoc; eñ daer na Cabo de la Haque.

De Bossen in Vranckrijck leggende.

De Bossen in Vranckrijck, zijn veel. In het Landt van Mayne vindtmen de Bossen van Versfay, Longoulnay, Persi, Sille, Charnay, Audain, Maine ende Concise: In Neder-Brittangien zijn die van Bostblanc, Toriant, ende Guirche: In Poictou, zijn die van Moulliere, Dine, Brosse, ende Ligne: In Berry zijn de Bossen van Robert ende andere: In Anjou die van Lousaye ende Marson: In Bolonien zijn die van Surene, Celles, Hardelot, Dalles ende Bourfin: In Vermandois die van Recoigne ende Bouhain. In Picardyen nu/ de Bossen van Baine, la Fere, Beaulieu, ende Cousti. Maer boven al moet gedacht zijn van het Orleanse Bos/ 't welcke upter-maten grooter is/ dan eenigh Bosch in Vranckrijck; als mede het Bosch van Fontaine-belleau, de jaght-vang der Koninge van Vranckrijck, so oock mede dickmaels in het Bosch van Montargis. Daer isser noch een grooten hoop/ doch het soude te lang vallē te vertellē.

De voornaemste Rivieren zijn de Seine, die zijn begin heeft in het Ghebergh te van Voge in Borgongien, loopende door Parijs na Rouanen, ende ontlast hem soo in de Zee.

De voornaemste rivieren van Vranckrijck.

In de Seine loopt de Marne, die upt het ghebergh te van Faucilles komt/ een wepnigh boven Langres, ende loopende door Ianville, S. Dedier, Chalon, Dormant, ende Meaux, ende op-nemende eenige wepnigh-vermaerde Rivieren/ als de Saut, Boige, Ourq, ende Tresme, mengt hem door de Seine, aen de Brug Charanton by Parijs. De Oyse komt van een plaets boven Guyse ten Oosten liggende/ dichte by een Dorp Origny. Sy loopt door Picardyen, ende bevochtende Guyse, la Fere, Compiegne, S. Maixant, ende eenige andere Steden/ ontlast sy haer in de Seine dichte by Poissy, een wepnigh boven Pontoise. De Aisne wordt by Cæsare gehouden voor een Riviere van het Belgische Gaulen, in het uytterste des Bisdoms van Reims: haer begin heeft sy in Barrois, boven Clermont, dicht by een Dorp Souilly ghenoemt. De Loire heeft haer begin in Auvergne, in een plaets genaemt la Font de Loire. Dese Rivier doorlooyen hebbende vele Landen/ ende vloeyende door Roane, Marciny, Desise, Nevers, Souilly, Gyen, Gergeau, Orleans, Blois, Amboise, Tours, Saumur ende Pont de Cé, ontlast hem in de Zee ontrent Nantes. Sy neemt vele scheep-varende Rivieren op/ als Allier, Chair, Vienne, ende de Maine: de Allier heeft haer begin ontrent Cleremont, ende is visch-rijcker dan de Loir, hoe wel sy kleynder is. Sy loopt door Molinet, ende lost sich in de Loire op een plaets/ die ghenoemt wordt le Bec d'Allier. De Rhosne komt upt den Bergh van la Fourche, in 't hooghe Valais, ende loopt door het Meyr van Geneve, na Lyons, alwaer de Saone daer in loopt: Van daer loopt dese Riviere na Vienne, Tournon, Valence, Avignon ende andere plaetsen/ tot dat sy haer ontlast door twee armen in de Middel-landtsche Zee/ dicht by Arles in Provencen. In dese Riviere loopen de Saone te Lyon, de Isere tusschen la Roche ende Valence, ende boven dien de Droume ende Durance. De Saone neemt haer begin dicht by de beginselen van de Mase ende Mosel: sy loopt door Bourgongien, ende werpt sich in de Rhosne onder Lyon, by de Abdy van Esnay. De Isere loopt door Grenoble, ende Romans in Dauphine, komende van Savoyen, ende loopt in de Rhosne dicht by Valencen in Dauphine. De Droume komt upt de Alpes, menghende sich met de Wateren van de Rosne beneden Valencen. De Durance komt oock upt de Alpes, ende is de moepelijckste Riviere van Vranckrijck, hebbende gheenen ghewissen loop. De Garonne verdeylt (na Cæsaris schrijven) de Gaulische van de Aquitanische Volckeren: sy spruyt upt het Pyreneistse geberghte/ by een plaetse genoemt Cadaulp, ende komende van de Berghen van Foix loopt sy na Tholouse ende Moissac, ende van daer na Bordeaux, by de welcke sy in de Aquitanische Zee loopt. In dese Riviere loopen de Tary, Gers, Oold ofte Loth, ende de Dordoigne, eē groote schip-dragende Riviere/ ende die wepnigh voor de Garonne wijct.

Het soude lang te verhalen vallen/ alle de schipdragende Revieren van Vranckrijck op te tellen/ sullent derhalven hier by laten berusten/ ons vernoeghende dat wy de voornaemste beschreven hebben.

Gestalteniſſe des Landts. VII.

Even ghelijck Vranckrijck verschheyden Provincien heeft/ also hebben de Provincien oock verschheyden gestaltenissen (oft hoedanighedē) de welcke ick beneerstigen sal in soo wepnigh woorden te begrijpen/ als doenlijck is. Eerstelijck/ het Landt rondt-om Parijs is seer vermakelijck ende vruchtbaer/ ende heeft geen ghebreck noch van kooren/ noch van wijnen/ zupvel/ hoy/ vruchten ende weyding/ noch oock van wateren/ diemen aldaer van alle kanten siet; 't welcke Parijs oock soo wel gelegen maeckt/ dat het te verwonderen is. Men siet onder andere aldaer de Velle van Gentilly, die oock de Riviere van de Gobelinen genoemt wordt/ bequamer om scharlaken te verwen/ dan eenighe Rivieren in Vranckrijck. Oock vind-men te Montmartre dicht by Parijs, ende andere gebuyr-landen veel witte-kalck/ die te Parijs in alderley ghebouwselen ghebruyckt wordt/ makende derhalven de timmeringhen te Parijs soo veel te min moepelijc. Het lant rontsom Chartres geeft veel koren/ wijnen ende boom-vruchtē: wort bevochtight van eē kleyne Riviere/ genoemt Doeuvre, die oot door de Stadt loopt.

Het landt van Beauce is een vã de vruchtbaerste

baerſte Landtſchappen van Europa in Ter-we/ ſulcks dat noch Sicilien, noch Engelandt eenighſins daer bp te vergelijcken ſijn; als ſijnde een van de voornaemſte kozen-ſolde-ren van Parijs. In deſe gantſche contreye en is niet eene Riviere die zijnē loop om lage ſoude moghen hebben / want het is gheheel flecht ende vlack landt / ende 't gantſche Beauce dus ſonder Wateren zijnde/ is het van noode/ dat de Inwoonderen van Parijs hare Wateren trecken upt Meyrkens/ofte delfin-ghen/ ende Putten/die ſom-wijlen Somers meeſt op-droogen.

La Soloigne is een ſandigh Landt / ende hier waſt veel Rogge.

't Landt rondts-om Blois henen heeft overvloedt van Kozen/wijnen/ boomvruch-ten / ende andere ghemackelijckheyden die tot 's menſchen noodt-druft dienſtigh zijn: heeft oock veel kloof-hout / ende lang hout / veel Rivieren / Beken / Poelen / ende ſpringhende Fontepnen / in 't welcke het Beauce te boven gaet. Tuſſchen Orcheze ende Bloys wordt veer lack-aerde gevonden.

't Landt rondts-om Orleans henen is me-de ſoo vruchtbaer als eenige andere / aenge-ſien het pets bpſonders meer heeft als d'an-dere. Daer is veel vermaecks ſoo om te gaen viſſchen/vincken/als ter jacht te gaen/ aenghefien de viſch/ voghelen/ ende 't wildt-vraet daer ſeer overvloedigh is: maer bo-ven al is het Landt van Orleans ſeer ver-maert om zijne ſchoone Wijnen / ſoo witte als roode / die men in alle Landen ſeer wel kent/ende gaerne drinckt.

Het Landt van Gaſtois is niet ſeer vrucht-baer/ in veel plaetſen ſeer ſandigh/ende geeft wepnigh vruchten/is nietteminſeer verna-kelijck om zijn Boſſchen ende Rivieren.

't Landt van Sens is ſoo overvloedigh in alle dingen/datter niet tot 'smenſchen nood-druft van noode is/ of het brengt dat voort. 't Geeft veel Kozen ende Wijnen/ſeer lecker. Het vleyſch is daer goet koop: Het ſupvel / de wolle / ende andere dingen krijghtmer na wens: als mede de vis. Daer is ſoo veel ofte meer noten-olp als in eenighe plaets van Vranckrijck, aengeſien dat het gantſche landt vol nooteboomē ſtaet/ voornemlijck Champagne, het welc tuſſchen de Rivierē Yvonne ende de Seine gelegen is; ende van Monteriau tot Sens ontbreeckt de Yvonne, ende aen geen ſijde d'Yvonne na 't Gaſtinoiſe landt ſiet men ſchone Bergē vol van wijngaerdē beſet.

Het landt rondts-om Auxerre is niet min vermaert om ſijn wijn-bergen; gevende ſoo vele wijnen / dat het Parijs voor den meeſten tijdt van 't jaer daer mede verſiet.

Champagnen is een vlack ende vruchtbaer landt/bequaem tot de bouwinge; even-wel is het in ſommighe plaetſen ſeer licht landt / ghevende ſijne Meeſteren wepnigh nuts. Wat belangt het landt van la Brie, hoe wel het vol boſſen is/ is een ſeer goedt Lant/ hebbende een ſoete ende gematighde Locht/ vol ſchoone groote Rivierē/ niets gebreck hebbende dat tot 's Menſchen noodtdruft behoef-lijck is/ aengeſien het verſien is van wijnen/ kooren/Vee/boom-vruchten/boſſen/ wildt-vraet/wildt-vang/ende overvloedt van Vis.

Het Landt van Provins is vermaemt van wegen de Conſerve van Rooſen / die aldaer gemaeckt/ende door gantſch Vranckrijck ge-ſonden wordt. De wijn moet het van ſijn ge-buyren halen/maer heeft overvloedt van ko-ren/wepden/ ende waters genoegh.

Picardyen, 't welck van de Rivieren Some/ Opſe/ Aisnau/ Leſcau / Scarpe ende andere bevochtight wordt/is een vā de voor-naem-ſte kozen-ſolderen van Parijs, ſoo dat hem niet ont breeckt dan de wijn: 't welcke meeſt voordt-komt / om dat de inwoonderen niet ſeer haren vlijt aenwenden om 't landt vol wijngaerden te ſtellen/ende te bebouwen; als om dat de raſijnen niet en ſouden konnē rijp worden; ofte upt ghebreck van goedt landt.

't Landt van Niverne heeft drie ſchip-dragende Rivieren/ namelijck de Loire, de Al-lier, ende de Yvonne, ende noch andere gheen ſchip-draghende/ als de Nyevre, vermaerdt om de wepden die deſe bevochtight: oock re-kentmen daer in de Lixentes, Laubois, Aron, Aleine, Acolin, Bresbre, Arrou, ende Quievre. Het platte landt is vol boſſen ende wepden/ het welcke maeckt dat het volck wepnigh werckis maeckt van het voedſel des Vees/ ende gheen zorghe draeght voor den landt-bouw ofte wijn-teeling/ ten ſy op ſommighe plaetſen tuſſchen Nevers ende la Charite ende in ſommige andere Caſteleynſchappen. Het wonder deſes Landts is/ dat het ſilver ende Yſer-Mynen heeft. Men heeft eertijdts dicht by S. Leonardt ſilver gegraven/ doch is de Yſer-mijn nu daer meer bekent; heeft ooc ſteen-kolen ontrent Deſiſe. Twee mijlen van Nevers vindmen ſteen/ om te metſelen/ waer mede de Hupſen te Orleans, Blois ende Am-boiſe verciert ſijn/ om dat mē de ſelve langs de Loire tot daer ghemackelijck voeren kan.

't Land van Niverne heeft Silver ende Yſer-Mynen.

Het Landt van Berry is ten meeſten deele vruchtbaer vā alle noodt-druft wel verſien; hebbende Boſſen/wijn-bergen/bouw-landt/ vleys/ boom-vruchten ende Wolle; met noch een menighte van Rivieren/ als de Cher, In-dre, Creuſe, Aſin, Choeſtre, Colin, Tripende, Moulon ende Auron, welcke meeſt alle in een loopende / in de Loire, maken datmen de Koopmanſchappen van Berry bequamelijck elders voeren kan.

't Landt van Touraine is eene der vrucht-baerſte Landen van Vranckrijck, eñ het eenige dat de lecker-hept ende luſt-hof van Vranc-rijck genaemt mach wordē/ nadien de locht aldaer ſoo goedt is / dat de vruchten aldaer na wens rijpen/ ende de beſte van geheel Eu-ropen ſijn; die men te Parijs oock boven alle andere in weerdē hout/ kooren ende wijn/ als oock de Boſſen/ en ſijnder niet gebreck / be-quaem ſoo wel tot de Jacht / als branding ende timmeragie. Men vindt daer oock ſchoone witte ſteen / bequaem om te hou-wen/ van de welcke der Boeren hupſen oock meeſt gebouwt ſijn.

De landen van Mayne, bevochtight van de Mayne, Sarte ende Loir, oock andere kleyne Rivierkens ende beeckſkens/ die 't ſelve vet maecken / is ſeer bequaem tot wepdingh ende voordt-teelling der Beeſten/ meer als tot den Landt-bouw. Tulcks dat die van Manceau meer Vee/ als kozen ofte Wijnen opbrenghen konnen: niet om dat het Landt daer van ontbloot ſy (aengeſien het plaet-ſen heeft / die ſo menighte kozen ende Wij-nen voort-gheven / dat Anjou noch Touraine 't ſelve te boven gaen / noch in goedheydt der Wijnen/ noch in overvloedt van koozen) maer om dat ſulcks niet dan eenighe con-trepen gemeen en is.

Het Landt van Anjou is in vele plaetſen ſeer ongelijck / ende heeft velden ende landen met ſchoone Wijngaerden wel verſien; ende 't platte Landt is van wildernuſſen wel ver-ſien:

sien: heeft oock lang hout / ende vallepen met groene weyden wel voorsien/ bequaem om het Vee te voeden: Tulcks dat allerhande nootdruft / ende leckernyen aldaer ghevonden worden/ ende boven al worden de witte wynen deses lantschaps voor de beste van Vranckrijck gehouden. Het is mede van vele rivieren bevochtight / diemen tot 40. toe telt/ sonder daer in te begrijpen de Fontepnen/ Vyvers/ Poelen/ Morassen/ Beeckskens / ende vele vis-houwers: ende om in een woort upt te spreecken/ het is eene der treffelijckste Woonplaetsen van Vranckrijc; daer comē de meeste schaillien diemē in Vranckrijc siet. Oock zijn de Hupsen te Angers eñ elders meest met de selve ghedeckt / vermits de schaillien aldaer beter hoop zijn dan de tichelsteenen. Men siet oock over al ontrent Angers de hepninghen van de Tupnen ende Speel-hoven ghemaeckt van groote stucken van schaillie-steenen/ somwijlen een man hooghte hebbende/ de welcke in de aerde vast ghemaeckt zijn. In Anjou is oock groote menighte van lijnen ende hennip.

Groote Schaillie-steenen.

Wat Normandyen belangt/ontrent Rouanen zijn vele schoone ende vruchtbare velden/ als dat van Rhommois, een der beste van Vranckrijck. Doch dit Lant begheeft sich meer tot den koophandel als tot den landt-bouw; ghelijck meest al de reste van Normandyen doet/ van weghen 't ghemack diet heeft van de Zee.

Het landt van Caen heeft dese particularitept/ dat alhoewel Normandyen wepnigh wijns voortbrengt / nochtans al tamelijcken veel te Caen groept; doch te Argencen, drie mijlen van daer / zijn de wijnen seer goet/ ende de inwoonderen van Caen versien hun van dese. Om den Leser niet verdrietigh te vallen/ indien men gheheel Normandyen te samen neemt/ soo salmen doch bevinden dat het van geen nootdruft ofte lijftocht ontbloot en is. Want van hozen heeft het goede voortaet: supvel ende vleps isser in overvloet/ende menighte van boomvruchten. Zo pemānt mp seght/dat dit lantschap geen wijn en heeft/ ende dien elders halen moet/dien antwoorde ick/dat het daer tegen de Cydre (dat is/ appeldranck) ende peerendranck heeft/die seer aenghenaem is/ ende 't ghebreck des wijns wederom versoet. Daer zijn alleenlijck eenighe plaetsen/ ghelijck oock in Pycardyen, aen de Zeekant/ die sandigh zijn/ ende hare besitteren wepnigh nuts doen.

Bretangien is een goede Provincie / de welcke schoon boulandt heeft / ende weyden in overvloet/ beemden ende bossen tot allerhande gebruyck seer dienstigh. De Zee maeckt het neeringachtich/ ende geeft hun veel souts/ 't welck sp door des Sons cracht daer upt trecken moghen/ ende door de ghebuyrlanden henen omboeren. De pser ende loodt-mijnen/ oock in sommige plaetsen de silvermijnen en zijn aldaer gheen ghebreck. Daer wast oock wijn / maer niet so veel ofte lecker/ of de inwoonderen gaen de selve halen van Anjou, oock tot Bordeaux toe repsende / om Gascoensen wijn aldaer te vercrijghen. Poictou is vet/ goet ende rijck landt/ geen ding ghebreck hebbende / want daer vintmen wijnen/ hozen/ vleps/ hout/ vis/ wolle/ boomvruchten/ ende bossen/ die den jageren vermaecks ghenoegh om hun te oeffenen geven connen.

Xaintonge is overvloedigh in hozen/ ende wijnen/ is mede een der beste landen van Vranckrijck, so dat het oock zijn coopmanschappen na Spangien sent / als oock na Enghelant ende andere Landtschappen: so is oock het Lant van Angouleime niet min vruchtbaer in hozen ende wijn / welckers goethept ghenoeghsaem bekent is. Het heeft oock laeghten/ die tot het hovenieren so bequaem zijn/ dat het in fraephept by Italien met recht mach vergeleken worden; ende in dese laeghten groept veel hennips. Het geeft oock veel houts/ 't welck upt het Bos van Braconne gehaelt wort/ zijnde 't grootste Bos in dit gheele Lantschap/ hebbende de grootte van 1450. gemeten lants.

Het lant van Perigord is berghachtigh/ steenachtigh/ ende scherp/ ende vol Bossen/ die som vol Epcken-hout zijn / die sp Iarrye op haer spzalie noemen: maer meest sietmen daer veel Kastanie-boomen / 't welck het volck profytelijckst is/ soo om hun selven te voeden/ als om hare verckens te mesten. Noch is een van de meeste fraepigheyden deser Bossen/ dat het hout ghehapt zijnde/ wepnigh tijdts daer na weder groept/ ende vruchten draeght in overvloet/ noch beter als voor heen: Ende so sulex niet en geschiede/ het waer onmogelijcken datmen so veel Yser ende stael-smissen onderhouden soude/ als in dit Lant zijn. Tulex dat mp dunckt dat dit landt geheel onvruchtbaer is/ ende gheen granen tot 's menschen onderhoudt voort en brengt. Doch terwe ende rogghe heeft het ghenoegh om zijn inwoonderen te spysen/ ende somwijlen om hare gebueren mede te deplen. De wijnen zijn goet ende quaet/ na de plaetsen daer de selve groepen / want die gepluckt worden na Montron dicht by Limosin, zijn wat groenachtigh / ende hebben wepnigh krachts / al hoe wel datter oock plaetsen zijn langs de Bandiat, daer den wijn beter is: maer romende by de Stadt Perigueux, ende noch verder na 't lant van Agen, daer zijn de wijnen lecker/ goet/ eñ voetsaem; niet dampigh/ maer gesont in de maghe: ende de Iorijt is aldaer so goet ende subtijl / datmen daer wepnigh pesten of besmettelijcke sieckten en vindt. Daer zijn oock sulphurachtige ende alupnighe wateren / die tot de Medicijn seer bequaem zijn. Dicht by een gebucht/ Massac genoemt/ is een vloet/ die vloept ende ebt/ even als de Zee/ die voor by Bordeaux loopt/ hoewel de selve daer wel twee daghrepsens van daen is. En ontrent la Linde, 't welck een cleyn Stedeken is/ op de Dordonne gelegen/ is oock een Fonteyn/ romende van een vierranten toozen/ hoogh zijnde ontrent 10. voeten/ ende een half vadem breedt/ wiens vloedt soo vele waters geeft / dat die gestadigh twee hozen-molens omdrijft. Ontrent 4. mijlen van Perigueux, in een plaetse la Roche genaemt/ is een hoef lants breet eñ wijt in een klip/ van het welcke men rootsant haelt/ hebbende de selve cracht ende verwe / als 't ghene dat de Apotekers Bolus Armenius noemen: sulex datmen 't selve van vele plaetsen comt aldaer vā daē halē.

Een Fonteyn/ die ebt ende vloept ghelijck de Zee.

't Lant van Limosin gheeft wepnigh rogge/ zijnde een lant dat rout eñ mager is: maer daer romt veel haver/ gorst/ ende boeckweyt voort: Geeft oock veel Kastanien ende radijs. Ontrent Limoge wast oock veel wijns/ maer groen ende niet seer lieflijck: doch die upt het Neder-Lymosin comt/ is goet. Het broot/ vleps/ boomvruchten/ wiltbraet/ wiltvang/ ende diergelijcke dingen zijn aldaer seer goet

koop/ſo dat het te Limoges ganſs goede coop te leven is. Het Neder-Limoſin heeft vele wijngaerden/ende zijn beſte lant is dichte bp Brive la gaillarde, alwaer veel wijngaerden/ wepden/ende achterlandt is.

Auvergne,'t welc in hoogh ende laegh verdeplt is/ is volgens deſe verdepling/van verſchepdē aert. Want het hooge Auvergne heeft alleenlijck overvloet van wepden/ ende veel rogge; maer heeft genen wijn/ daer het lage (in het welcke Limagne leght) in kozen/ wijnen/ Boſſen/ wepden/ Fontepnen/ Kebieren/ Mepzen/vol ſchone vis/ als mede veel Saffraen/ende Silver-mijnen overvloept. In't kozte/is Limagne eene der beſte Landen van Vranckrijck, ende zijne Meeſteren't meeſte nut doet. Oock vintmen ontrent den begin van de Kivière Allier een ſchoone gout ende Azupzerwinnijn. Dichte bp Cleremont loopt een clepn Kivierken Tiretaine ghenoemt/ over de welcke een wonderlijcke Bzug geſien wozt/ die ghemaeckt is van het water eener Fontepne/ welck water hart wozt ende in Steen verandert. Deſe Bzug Fontain is ontrent 300. ſchzeden van de Kivier / ende de bzug van dit water gemaeckt:'t welck in deſe Kiviere vloept/ heeft meer als ſeſſendertigh ellebogē lengde/ ſes ſwaer/eñ acht bzeet. Ende laet deſe Fontepn/ alle de wepden daer die langs vliet/ dooz de transformatie des waters in ſteen / met ſteenſtuckſkens beſaept/ 't welck aenmerckens waer digh is. Daer is oock ontrent Cleremont int midden van het blacke/ een clepn heubelken of clomp aerde/ upt welck de vogelkijm dzuppt ende leeckt/ gelijck het water upt een fontepn doet/ deſe vogel-kijm is ſwartachtigh/ vet ende vaſtclevende/ dienende den inwoonderen aldaer om hare ſchapen ende andere dingen te tepckenen. In Auvergne zijn mede veel warme badſtoven/ als te weten/ die van Vichy ende Chaudes-aignes.

Het Lant van Bourbonnois na de Foreſts geeft wepnigh rogge/ dan in ſommige plaetſen/ zijnde meeſt geheel ſandigh. In ſommige plaetſen wozt goeden wijn ende gerſt ghebonden/ beyde de Landen zijn vol boſſen / eñ op veel plaetſen gans bultigh; maer Foreſts is veel ſcharper als het Bourbonnoiſe lant.

Wat nu Bourgongen belangt / het Lant ontrent Dijon en geeft niet vzuchts genoech/ om zijn inwoonderen te onderhouden / ende dat noch ſeer ſoberlijck: ontrent Beaune is het lant vzuchtbaer ghenoegh / ende bzengt boozneme lijc ſchoone wijnē boozt/dooz ganſs Vranckrijck ghenoegh bekent. De locht is daer gematigh/ ende heeft waters genoegh/ welck het gantſche lant bevochtight: het lant van Autun is in vele plaetſen mager: dat van Chaalons, Maſcon, ende Tournus is goet/ eñ geeft leckere wijnen/eñ bpſonder te Tournus.

Het Lyonnoiſe Lant is in ſommige plaetſen mager/ ende is ſeer licht: maer het is een luſt om ſien het deel/datmen Franc-Lyonnois noemt/ langs de Saone, alwaer ſchoon lant is/ende vele wijngaerden/ oock wepden ende menighte van Fruytboomen/ die dit deel ſeer aengenaem maken.

Het Dauphiné geeft in het geberghte veel kozen/ende boozneme lijck veel rogge. Daer zijn veel luſtighe Beemden/ in de welcke een ongeloovelijck getal beeſten gevoet wozden/ ende dien volgens iſſer veel ſupvel. Aengaende de wijnen/ daer is dit Lant aent geberghte van ontbloot. Het platte Lant nu/ is bp na geheel goet ende vzucht dzagende / langs de Kiviere Rhoſne henen/ ende dzaeght ſeer heerlijcke wijnen/ waer van de boozna emſte zijn die van Vienne, Tein, Valence, ende Montelimar. Diep in het lant ontrent Grenoble, light Graiſinodan, 't welcke veel kozen ende wijn dzaeght/ ende die ontrent S. Martijn gegroept zijn/ wozden wel't meeſte gheacht. Dzie of vier mijlen van daer/ hebt ghp ontrent Moyrans ſeer ſchoone velden ende wepden. Daer na hebt ghp la Valoire, 't welcke booz geen Lant van Vranckrijck en wijckt/ ſo in overvloet van kozen/ ende ſchoonhept van granen/ als in veelheyt van hop; aengeſien men aldaer aen alle kanten de ſchoonſte beemden der werelt ſiet/ vermengt met eenighe andere landen/ beyde bevochtight van een clepne Kiviere/ Veuſe ghenoemt/ die de velden wonderlijcken vet maeckt/ ende van daer comt de Kiviere Ozon/ ten minſten van de Stadt Beaurepaire af/ ſtreckende na de Rhoſne. De Manne comt oock in de Landen van Briançon.

Provencen dzaecht alles watmen gemeenlijcken in de vzuchtbaerſte Landē van Vranckrijc vindet/ende overtreft de ſelve oock in vele dingen: want het heeft ſommige landen ſo overvloedich in kozen/ dat Iſle de France niet beter daer af booꝛſien en is/ ende booꝛ al de Camarque van Arles, ende het plepn van S. Chamar, vā Miramas, Senas, ende Malemort, van Orgon tot Aix ende Marſeillen toe/ ende van Marſeillen af tot Yeres, Frejus, ende Antibe, oock tot de Kiviere Var toe. Alle deſen ſtreeck dzaeght menighte appelen van Ozangien/ Citroenen/ Olpven/ Granaden eñ Fygē/ ende veel Wijns die ſeer goet is. De lantpalen zijn bedeckt met Roſemarynē/ Mpzthe/ Geneverboomē/ Savie/ende Palmboomen. De Saffraen ende Kijs zijn op veel plaetſen overvloedigh/eñ de Olyf-olye ſeer goet. Int hooghe Provencen wozt Normandyen mede vertoont/ende volgens de Zeehavenen/als te Eſcalle, Seiné, Colmars, Caſtellaume: ende andere plaetſen daer de wijn niet en waſt / is het gantſche lant bedeckt met Peere/Appel/eñ Kaſtanie-bomen/ eñ andere die in coude landen ghewilligh waſſen. Want dit deel van Provencen is cout/ovemits dat de ſneeu het gantſche jaer op de bergen light; evenwel zijn de inwoonderē aldaer ſeer rijc/ overmits dat het overvloet van Vee heeft/eñ veel kaes aldaer gemaect wozt/ van Schapen eñ Geytenmelck. Het hout is alhier ſeer wepnigh te crijgen/eñ derhalven oock dupr. Maer aen de bergen van Eſterel tuſſchen Frejus ende Antibe, waſſen groote boomen/ die kozck dzagen. Groote kozck-bomen in Provencen.

Provencen is mede van ſchoone Sout-cuplen verſien/ als te Berre, Yeres, l'Eſtang, ende Valench.

Languedoc is(ſo ick geloove) een der boozna emſte Landen van Vrancrijc. Want ſo mē beſiet het lant rontſom Tholoſe, men ſal bekennen dat het een der beſte van Vrancrijc is/ overvloepende in kozen ende wijnen; ende ſo vet/ datmer nauwlijcx (als het geregēt heeft) upt geraken can. Men ſal wel 7. of 8. mijlen repſen in dit lant/ ſonder eenen kepſteē te vinden. Het Graefſchap van Lauraguez heeft alles wat tot 'smenſchen nootdzuft dient/niets gebzeck hebbende; oock van't gene dat de nature meer tot leckernp/ als tot nootdzuft dient. Albige is als 't booznoemde oock vā alles verſien/eñ gaende na dē hoef van Carcaſſonne, vintmen aldaer een der beſte landen van Europa. Bp Beſiers is ſeer goet lant/ beſet met ſchoone Olyfbomen ende Wijngaerden.

den. Van Peſenas tot Montbaſin toe is het vol ſteplten eñ klippen/eñ men moet bekennē dat die 3. of 4. mylen lants wepnigh waert zyn/niet meer/als die vier mylē/ gaende van Niſmes na Vſez toe. Maer tuſſchen Niſmes eñ Montpelier is het lant ſeer goet/ dragende allerley vruchten/ veel hozen/ wynen/ ende Olyven: ende van Niſmes tot S. Eſprit (wepnigh plaets uytghenomen) geeft het Lant alderhande nootwendighept. Het blacke lant van Vivarez, 't welcke langs de Rhoſne light/ is mede ſeer hoozn-drichtigh/ geeft ſchoone wynen/ voornemelyck te Cornaz ende te Tournon, veelderley pluck-ooft/ ende kennip/ ende alderley boomvruchten; oock veel Olyven/ welcke ontrent het Dorp van S. Andreol vele waſſen. De bergen van Vivarez en dragē niet dan rogge: het lantvolck is daer ſo neerſtigh ende bouwende/ dat het de Rotſen (gelyck als met gewelt) wyn doet dragen. Doch hebben de Bergen dit particulierꝰ over ſich/ dat het (overmits dat de wepden goet zyn) oock goede voeding der Beeſtē voortbrengt. Velay ende Gevaudan zyn twee Landen bpna van eener aerdt/ draghende veel hoozn ende pluck-ooft/ niet bpſonders anders voortbrēghende/ 'ten ware veel melcks/ daer de inwoonderen kaes van maken/ die ſy elders (gelyc ooc hun hozen) vercopē/ om wyn daer voor te cuplē. Zulcx dat Languedoc eene der heerlyckſte Provincien van Vrancrijc is/ nadiē het niet allē voor ſich ſelvē genoech en heeft/ maer ooc om andere landē mede te gerieven. Het lant vā Rouergne is ſcherp eñ berghachtich/ niet ſeer vruchtbaer: maer Quercy draecht overvloet van coozn/ eñ wynen/ die in goethept de Aquitaniſe niet en wycken/ ten ware die van Bordeaux. Het vee iſſer veel/ het hout ooc niet gebrec: natuprlycke houtkolen zynder genoech: ende de riviere vol vis. Bovē al heeft de riviere Tarn uptermaten goede viſchen/ als Steur/ die de inwoonderen Creacs noemen/ lampzepen/ elft/ die ſy Colacs noemē/ ſnoeck/ ende baers.

De Bergen van Foix zyn vol goede wepē/ ende kopermynē/ waer van de Wateren/ die na het ſulpher ſmaken/ getupgeniſſe gheven connen. Nergens en zyn de pſermynen/ als in het lant vā Foix. Daer is ooc veel harſt/ termentyn/ pet/ wieroot/ hoze/ Warber/ Jaſpis/ eñ andere ſteenen/ als Schaillien/ tuſſteen/ bickſteen ende ozdupnſteē: eē menighte wiltbraet/ wonderbaerlyſcke Wepzē/ ſchzickelyckе klippen/ eñ vruchtbare vallepen ontrent Pamis, op de bergen ooc ſmakelyc gras/ met ſchoone ende clare Fontepnen. Men vint ooc opt geberghte van Lavedan ſeer luſtige paerden/ de ſchoonſte van geheel Vranckrijck, ſo datſe ooc de Spaenſche overtreffen in ſterckte eñ vaerdighept: maer daer en iſſer ſoo veel niet/ als in Spangien/ overmits 't geberghte niet ſeer groot en is. Men vint daer ooc vele wilde Herckenen/ Daſſen/ Steenbocken/ wilde Gepten/ bp haer Iſars genoemt/ ende andere wilde Beeſten.

Wat nu het lant van Cominges belangt/ dat is van eener geſtaltenſſe/ als Foix is/ in ſommige is het gelyck/ in andere overwindt het 't ſelve: aengeſiē datter veel Terwe/ Wynen/ boomvruchten/ Hop/ Noten-Olp/ Gerſte/ ende andere dinghen waſſen/ noodigh tot 'gmenſchen onderhoudt.

Het lant van Armagnac is ontrent Lectours, Auch, ende Vic ſeer vruchtbaer/ maer als het de palen van Bourdeaux ghenaecht/ daer en draeghtet niet dan Kaſtanie-bomen/ ende ander Ooſtboomen/ ende dat alles is niet anders dan een gheheele eenſaemhept/ doch evenwel niet ſonder beſpden wegen ende velden/ die hare beſitteren veel waerdigh zyn.

Bigorre is van verſchepder geſtalte: de delling die van Bagueres af is tot Armagnac, langs de Aulbe henen is van de vruchtbaerſte van gheheel Guienne; ende 't gene langs den Adour is/ en wyckt dit ooc niet; zynde van d'een zyde verleet met ſchoone boſſen/ ende van d'ander ziſde met wyndraghent gheberghte/ ende in de laeghte/ vintmen luſtighe wepden ende ſchoon roozenlant: doch wat op de hooghte is/ is ſeer droogh eñ mager: ſo datter niet veel anders en groept/ dan gerſte.

Het lant rontſom Bordeaux draeght ſchoone wynen: ſo dat de wijn-Grave door het gantſche Weſterſche eñ Noordlyckſte Europen bekent is; ende benevens de wynen van Grave zynder noch die van Larmont, la Baſtide, ende andere gedupz-plaetſen: ooc zyn de witte wynen/ die van Melion comen/ niet min als de Grieckſche te prysen. Het broot van Potenſac, Grenſen van Bordeaux, wort veel gheacht. Daer is ooc menighte van vlees ende vis; ende om int kort te segghen/ ſoude Bordeaux een der treffelyckſte woonplaetſen van Vranckrijck weſen/ ſo de dampige locht der Zee deſe Stadt niet ſo ſubjeckt tot verſchepden ſiecktен ende peſten en maeckte. Het lant van Buch is overvloedich in Pynboomen die harſt dragen: met het welcke de ſchamele lupdē daer te lande/ als oot in Armagnac, Bearn, ende Bigorre hun in plaetſe van kaerſſen mede behelpen: ſo dat hare hupſen/ van wegen den roock des Harſts/ gheheel swart zyn: De eyndpalen zyn vol ſtrupcken ende ſant; ende 't landt ſo droogh/ datmen daer niet een druppel waters in en vint. Dicht by deſe contrepe light Chaloſſe, vernaemt om zyn witte Wynen. In het lant van Daix is een Fontepn van ſout water/ daermen ooc ſout van trecht: doch is dit ſout (hoewel ſeer ſchoon) te ſeer bytende/ om dat het upt der natueren wat alupnigh is. Is ooc ſeer vruchtbaer/ heeft badtſtoven/ ende pſermynen/ ooc metaelmynen/ brengt mede vogel-lyn voort. Het lant ontrēt Bayonne is wat mager/ doch nuttighepts ghenoegh zyn beſitteren voortbrengende: ende heeft hoopwerck ooſtboomen om appeldzant te maken/ die ſy daer in overvloet gebruycken.

Harſt in ſtede van kaerſſen gebruyckt.

Een ſoute Fontepn.

Het Lant van Bearn heeft de contrepe Iurançon, dragende wynen/ de beſte van Vranckrijck niet ontwyckende. Daer zyn ooc ſeer goede Badtſtoven/ die ſy Aieves-caudes ofte Caude-aigeves noemen/ vol mynē zynde. Dit lant draecht ten meeſtendeel veel gerſte: heeft evenwel in vele plaetſen geen gebrec van coren nochte Wynen: Maer boven al zyn hier ſchoone wepden/ ende derhalven veel beeſten/ Melck/ Boter/ ende kaes. Daer is ooc veel kennip ende wolle; ende heeft deſe particularitept/ dat het beter van Gepten voorſien is/ dan eenigh lant in Vrancrijc, overmits dat ſy de middelen hebben/ de ſelve/ ſonder ſchade der vruchten/ eñ jonge boomē/ te voeden; om de menighte der klippen eñ ſtrupchē.

Zeden der oude Invvoonderen van Vranckrijck.

Clemens Alexandrinus ſchryft/ gheliyck ooc Strabo, dat de Gauliſe ghewoon waren lang hayr te draghen: ende Agathius ſeght/ VIII.

dat der Franſcher Koninghen ghebruyck was/hun nimmermeer te laten ſcheeren/ende 't hayr op des hoofds-ſchedel in tween van een te deylen. Oock ſeght Diodorus, dat ſy 't hoofdt dickmael met kalck wiſſen/op dat het hayr blondt worden ſoude. Voorder ſeght Strabo, dat de Edelen het hayr op de kaken upt-roeyden/ende aen de kinne waſſen lieten: ende alle middelen aenwenden/ om niet vet te worden/of eenen dicken buyck te krijghen/ ende dat indien een jongman dicker was/ dan een goedel op ſekere maet ghemaeckt/ dien was ſulcx ſchande. Symmachus looft haer van weghen haren blijt tot goede Konſten/ ende Cato in Originibus ſeght/ dat de Gauliſche Volckeren tot twee dingen ghenepght waren; namelijck tot den oorlogh/ ende treffelijck te ſpreken. Oock hebben de Gauliſche menighmael den prijs van wel-ſprekenthept boven andere Volckeren wegh-gedragen. Nochtans verſpt Diodorus hen-lupden/ om dat ſy te kort ende te dupſter ſpraken: ſeght mede/ dat ſy wel te vreden waren alle dage haren lof ende andere Volckeren ſchande te verkondigen/ ende dat ſy vol dreyghementen waren/ qualijck ſprekende/ende een al-te-goed gevoelen van hun ſelven hadden. In de Commentarien Ceſaris pocht Vercingentorix, dat hy van gheheel Vranckrijck eene Vergaderinge maken ſoude/ die den gantſchen Aerdt-bodem niet machtigh ghenoegh ſoude zijn het hooft te bieden. Wat nu haren Godts-dienſt betreft/ en 't gebruyck in hare gehepligbde dingen/daer van ſept Ceſar dat ſy tot den Godsdienſt gantſch ghenepght waren: dat ſy Mercurium voornemelijck aenbaden/ dien ſy voor den vinder aller konſten/ ende 't ſpoor aller repſenden hielden; meenende ook/dat deſen Godt groote macht over de Koopmanſchappen hadde/ende over de winſte allenthalven regierde. Na Mercurium aenbaden ſy ook andere Goden/ als Apollo, Mars, Iupiter, ende Minerva; hebbende van deſe Goden by-na 't ſelve ghevoelen/ die andere Volckeren daer af hadden: want ſy waenden/ dat Apollo de ſieckten verdreef; dat Minerva de eerſte kennisſe aller Konſten ende beginſſelen gaf; dat Iupiter in den Hemel preſideerde/ ende Mars in den oorlogh/ ook alle macht over de Wapenen hadde. Plinius verhaelt/ dat Xenodorus in een Stadt van Auvergne een beeld Mercurij maken liet/ veel grooter als by zijnen tijdt ergens was. Ende Strabo ſchrijft/ dat Diana van Epheſien een Tempel in Marſeillen hadde; doch een ghevonden Marberſteen bewijſt/ dat de Gauliſche noch een andere Dianam aenbaden/ toeghenaemt van Ardenne. Lactantius, Lucianus ende Minutius verhalen dat de Gauliſche volckeren de Goden Heſum, Teutatum, en Zaranum aenbaden: doch ſommige geleerde Mannen meenen/ dat dit Mercurius, Iupiter, ende Mars zijn. Auſonius noemt Belenũ den Godt der Gauliſche. Oock ſeght Lucianus, dat ſy Herculẽ van Ognien aenbaden. De Gaulen/ gelijck Atheneus ſeght/ aenbadẽ hare Godẽ/ hun na de rechter zijde toekeerende. Offerden dẽ Goden Menſchen tot Slacht-offer/ ende voornamelijck Marti, gelijck Ceſar in deſe Woordẽ ſeght: Wanneer ſy voorgenomẽ hebben te ſtrijdẽ, beloven ſy hem alles 't gene ſy in den Slach verkrijghen ſullen: Slacht-offerẽ hem alle de gevangen beeſten, en̄ het andere brenghen ſy al op een plaetſe: Wanneer yemandt in ſware ſieckte gevallen is, ofte ooc in groote ſtrijdẽ ende perijckelen dagelijcx verkeeren; deſe offeren ſelfs Menſchen tot Offerhanden; oft niet by de handt hebbende, beloovẽ de ſelve te ſullen offeren, ende gebruyckẽ hare Druidiſche tot Prieſteren, om ſodanige offerhanden te bedienen; ende meynen dat de Goden niet eer verſoent en worden van de behoudeniſſe eenes Menſchẽ levens, dan door de doodt eenes anderen. Gelooven ook/den Godẽ niet aengenamers te zijn, dan de ſtraffen der miſdadigen, ende der gener die op eenige dieſte ofte moordt opẽbaer betrapt wordt; doch wanneer hun de miſdadige ontbreken, begheven ſy hun ooc tot het doodẽ ende opofferẽ der vrome ende onnoſele. Oock ſeght Strabo, dat ſy gewoon waren/ diẽ Menſche/ die om te offeren belooft was/ met het ſweerdt op dẽ rugge te ſnijten/ en̄ door zijn ontſpringen eenige dingen/ die haer over komen ſouden/ te voorſeggen. Tertullianus ſchrijft mede/ dat ſy des nachts by de begravingen der kloecker Helden waerkten/ om eenige voorſeggingen aldaer te verkrijgẽ. De Bardes waren de dichterẽ der Gauliſche/ die der Voorluchtiger Mannẽ daden preſen/ en̄ de trage/ ſchande ſongen. Ammianus Marcellinus maeckt mentie van de Eubages, die onder de Gaulen profeſſie deden/ dat ſy der verborgener dingen der nature/ gantſe onderſoeckerẽ waren. Laërcius en̄ Suidas verhalen/ dat de Seumothei niet meer van de Druidiſche Prieſteren en verſcheldẽ/ als de Saronides bã Diodoro Siculo: ja Plinius noemt de Druidiſche menighmael Toovenaren: want de Druidiſche Prieſteren haddẽ tſelve ghebiedt in Gaulen/ dat de Magici in Perſen; de Chaldeen in Aſſyriẽ, en̄ de Gymnoſophiſtẽ in Indien hadden. Deſe Druydiſche Prieſteren hadden vele jonge lupdẽ te onderwijſen/ en̄ waren onder de Gauliſche dapper geeert. Wãt voor haer wierdẽ alle verſchillen/ ſoo publijcke als particuliere gedragen/ ſoo ook eenige miſdaet bedreven was/ oordeelden ſy over 't ſelve/ en̄ ſtelden de ſtraffen na haer goet-dunckẽ. Soo ook eenigh gemeen oft bpſonder perſoon hare Oꝛdomantien niet en gehoorſaemde/ dien ontſeyden ſy het by-zijn harer Offerhanden/ 't welck onder haer-lupdẽ een groote Straffe gerekent was: want de ſodanige waren voor God-loos geacht/ ende van een pegelijcken verlaten; ja wanneer ſy Recht epſchten/ en̄ wierdt het dẽ ſulckẽ niet gegeven. Onder deſe Druidiſche Prieſteren was een van allẽ/ die de Opperſte was/ ende het meeſte aenſien hadde. Na zijne doot ſtelde men de gene in zijn plaetſe/ die het beſt verdient hadde; ende ſoo daer vele warẽ/ die het alle even ſeer verdiẽt haddẽ/ dan vergaderden haer de Druidiſche Prieſteren op de verkieſinge/ en̄ de meeſte ſtemmen gingen daer mede ſtrijcken: ſommwijlen waren ſy om dit Ampt onderlinge ſo oneenigh/ dat ſy van Woordẽ tot 't gevecht quamen. Deſe Prieſteren vergaderden hun jaerlijcx op de Frontieren van Chartrain; alwaer alle de gene/ die eenigh proces hadden/ vergaderdẽ/ en̄ na haer uptſprake hadde een pegelijck hem te regulerẽ. Het ſchijnt ook dat Cæſar aenteyckent/ dat deſe plaetſe de Stadt is/ die nu Dreux genaemt Woordt/ by-na den naem van Druides gelijck zijnde. Sy en waren niet gewoon ten ſtrijde te gaen/ noch en gaven geene ſchattingen ofte laſten: ſoo dat deſe Privilegien vele Menſchen noodighde/ om hare Diſcipelen te Worden; ook vele vaderen/ om hare kinderẽ te ſendẽ/ op dat ſy eenigh onderwijs vã haer lupden ontfangẽ mochten/ en̄ ten laetſten onder

IX. Wat de Druidiſe Prieſteren zijn.

De oude Gaulen offerden Goden eenighe menſchen tot ſoen-offer.

Cæſar in de Franſche oorlogen/ boeck 6. §. 8.

der haer mede op-genome te mogen worde. De gene die hun onder hare discipline begaven/leerde een groote menighte van gedichten/onnoodigh achtende de selve te schrijve. Een eenigh gevoelen van haer (gelijck Melus seght) is in 't openbaer/ dat is/ dat sy geloofden dat de Zielen onsterffelijck waren; en/na Strabonis seggen/ dat sy van het eene Lichaē in het andere voeren/ na 't gevoelen Pithagoræ. Strabo seght wijders/ dat sy van de Sedē disputeerde/ en tot dit stuck der Philosophye upter matē seer genepght waren. Onder dese Druidische waré ock eenige Vrouwen/ die de selve Professie deden. Sommige meenen ock/ dat de Woorden/ A guy l'an neuf, komē van 't gene dat de Druidische gewoon waré voor hare discipelen aen een pegelijckē guy (dat is / vogel-lijm) te senden in den beginne des jaers/ als wēsthēde haer daer mede veel gelucks. Dit zijn de Seden der oude Gauliſche volckeren/ nopende haren Gods-dienst. Wat nu belangt de Wereldtlijcke dingen/ sy waren gewoon in de Vergaderingen gewapent te gaē. Plutarchus schrijft/ dat de Vrouwen van krijgh eñ Vrede raedt sloegen/ ende dat hare meninge gevolght wierdt. Strabo seght ock/ dat/ soo yemant den genen die tot den Volcke redende/ in zijn Woorden viel/ een Officier gereedt stont/ die den selven met het rappier in de rupst dreygende/ stil te swijgen geboodt: ende soo hy voor dese-mael niet en sweegh/ dede hy 't selve voor de twede-mael; eñ alsoo tot de derde-reyse toe; eñ indien den genen/ met dē welckē hy te doen hadde/ halsstarrigh bevonden wierdt/ sneedt hy hem sodanigh stuck van zijn rotzkē/ dat het andere hem geheel onnut was. Haer gebruyck was ock/ den repsenden pet nieuws af te vragen; oot vraeghde 't gemeyn Volck somwijlen dē Koop-lupden/ upt welck Landt sy quamen/ dwingēde haer te seggē 't gene sy aldaer gesiē haddē; eñ op dese rapportē (die ock menighmalen valsch waren) hielden dese Gauliſche hare Vergaderingen; resolverende vele saliē/ die hun achter na seer hinderlijcken waren; want dese beraedtslagingē voor haer fondament een valschen roep haddē/ verselt met eē lichtvaerdigh gelooven. Haddē mede tot een gebruyck/ dien veel harder te straffen/ die een Vreemdeling ter doodt gebracht hadden/ dā die eenigē inboorling van 't levē berooft hadden; aengesien desen alleenlijckē gebannen/ eñ d'andere terstont ter doodt verwesen wierdt. Wanneer pet aenmerckelijcx onder hun ghebeurt was/ 't selve wierdt van dorp tot dorp eñ so voorts verkondight/ eñ dat met groter vaerdigheydt.

't Gene nu dē Krijgh betreft/ moetmē weten/ dat de reste der Gauloisen den Inwonderen vā Marseillen geleert heeft hare Woonplaetsen met mupē af te slupē. Elianus segt/ dat het Mannē waren/ die wonderlijcken bequaem waré/ om in alle gevaerlijckheydē te gebruyckē. Vopiscus seght mede/ dat sy gāts ongeruste Menschē waré/ die selden in vredē konden blijvē. Titus Livius houdt haer mede voor lupdē/ die hun selvē/ wanneer sy in grāschap verhit waren/ niet bedwingē en kondē. De Vryheyt was by hun-liedē in sodaniger achtinge/ dat Florus verhaelt/ dat sommighe Gauliſche/ in den oorlogh gevangen zijnde/ pooghdē hare ketenen met tanden aen stuckē te breckē/ eñ boden ten laetsten malkanderē de keel/ om hun onderlinge te verworgē. Cæsar meent dat sy bequaē waren/ om den oorlogh te beginnē/ maer onbequaem die ongemackelijckheydē der selve te verdragē. Voor der seght Titus Livius, dat de Gauliſche in het begin des strijdts meer als Mannē waré/ maer in het eynde min als wijvē: Doch is Leo wel vā eē andere mepning/ wanneer hy seght/ dat de Gauliſche nopt geenē moet verliesen/ eñ kiesen het minste vertreck voor een schandelijcke vlucht. Ock seght Salustius, dat de Gauliſche by zijnen tijde soo ontsien waren/ dat sy 't gansche Italien haddē doen zidderē; eñ dat in plaetse mē met andere Volckeren om eer vocht/ men tegen haer de wapenen in handē nemē most/ om het leven te beschermē. Ock seght Iustinus, dat de Koningen van Asien/ eñ andere/ de courage der Gauloisen soo hoogh achteden/ dat sy geloofdē/ dat sy sonder haer niet en konden bewarē 't gene sy alreede verkregē haddē; wochte verkrijgē 't gene sy verlozen hadden. Aristoteles seght mede/ dat de Gaulopsen geenderlep aerdt-bevingē en ontsagē. Wy lesē mede by Strabone, dat/ so Alexander eēmael sommige Gauliſche gevraeght hadde/ wat sy 't meeste vreesden/ sy hem antwoorden: alleenlijck te vreesen/ dat dē Hemel op haer vallē soude. Elianus leert ons mede/ dat sy de vlucht voor soo schandelijc hielden/ dat sy somwijlen ock niet upt de hupsen en liepē/ die ter aerdē vielē/ oste in vrant stondē/ sulcx dat sy ock menighmael aldus van de vlammē bedeckt wierdē. Doch om te komē tot hare maniere van ten strijde te trecke/ soo verhaelt ons Cæsar, dat sy voor den beginne des oorloghs een Vergadering verkondigē lieten/ alwaer alle de gene die tot de 14. jaren gekomē waré/ hun gewapent mostē laten vindē/ eñ die de laetste van allē was/ wierdt met ompt spreckelicke pijn/ in tegenwoordigheyt des Volcks/ ter doodt gebracht. Hoe oudt sy ock waren/ mosten even-wel mede trecken; eñ niemant en was om zijne overjarigheyt ontschuldight. Waren so zorgh-vuldigh/ om allerley lijf-tocht mede te nemen/ dat de selve hun nimmermeer en ontbraken: malenda veel-licht dat hare vpanden des gebreck hadden/ vrandende tot dien eynde de Steden eñ Dorpen totte grondt toe af. Der Gauliſche Volckerē wapenē waré een swaer rappier/ (volgens Polybū) eñ lang/ (volgens Titū Liviū) maer sonder punct; maer bequaē zijnde (gelijck Strabo seght) om te houwē/ en niet te stekē: dese rappieren hingē haer op de slincker zijde/ gelijck Diodorus seght/ in eenē keten. Sy droegen ock lange schilden/ eens mans lengde hebbēde/ als ock twee schichtē. Gebruyckte mede lancie/ welckers voorpser eenē elle-boge lang was. Op het hooft droegen sy eenen storm-hoedt/ op de welcke gegraveert waré eenige hoornē ofte vertooningē van vogelē/ of vier-voetige gedierten.

Het Gauliſe ofte negende Legioen Cæsaris, waerom Aloüettes genoemt.

Eñ hieromme was t/ dat het negēde Legioen van Cæsar, zijnde Gauloisen/ was ghenoemt Aloüette, dat is/ Leeuwerijck; overmidts dat op de hooft-schedē der soldaten dese Legioens Leeuwerckē ofte hane-kammen gegraveert waren. Of hadde dese naem (soo sommige willē) om dat dese Soldatē storm-hoedē gebruyckte / gemaeckt gelijck de toppe van de Leeuwerick is. De Gauloisen gebruyckte ock dē Boge. Verciердē de scheedē haerder rappieren met Rozael/ gelijck ock hare schilden/ sommighe sielden ock goudtstuckē op hare rustingen. Sommige stredē ock tot den navel toe naeckt zijnde/ gheliick Titus Livius beschrijft in dē Slagh vā Cannes. Achtedē de Kupterye veel meer dan het Voet-volck; sulcx dat Cæsar hem ock over

de dapperheydt der Fransche Ruyterye verwonderde/ die hy tegē Petreium en Afranium gebruyckte/ en daer in Afryckē tegē de overgebleevene des Borgerlyckē oorloghs. In de Slachtingen gebruyckten sy groote benden/ oock tot het ghetal van 6000. roe/ ghelyck in Vegecio gesiē kan worden. Wanneer sy aen dē vyant quamē/ riepē sy seer vreselickē/ spōgen eñ sloegen op hare schilden/ en maeckten met hare Wapenen sodanigh gelupt/ dat het scheen/ dat alle de velden daer rontsom heeren weder-galmende / met hun riepen ende schreeuwden/ besighden oock Trompetten. Wat nu belangt hare dapperheyt in't midden des gheverhts/ soist/ dat den Author van den Africaenschen oorlogh seght / dat het een vry volck was/ die gewoon waren te strijden niet door verraet ofte laghen/ maer op blancken velde. De ordonnantie hares Heyrleghers/ om dat de selve t'samen ghevoeght was met volck van verschepden sieden ende Borgen/ soo waren oock de troupen van peder Stadt bysonder gheordonneert/ ten eynde alle ongheschiktheyt verhoedt mochte worden/ ende de Mannen van peder troupe veel hittigher te maken om uyden stryt malcanderen te beschermen. Ende wanneer sy nu de verwinninge over hare vyanden behouden hadden / offerden sy hare gevangenen den Goden / gelyck Atheneus seght: ende ghelyck Strabo seght/ lieten sy de hoofden haerder vyanden aen den hals haerder Paerden hanghen/ ende herhtense daer naer aen hare Stadts poorten / om datse daer tot een spectakel dienen souden.

XI. Voorts waren by hun twee soorten van menschen/ die onder de Gauloisen in aensien waren/ namelyck de Druldise Priesteren ende de Ridderen/ welcke eerste den Goden offerden/ raetvraeghden/ ende hare willen voorsepde: de andere gingen ten stryde/ als de gheleghenthept vertoonde/ nemende met haer (volgens haer middelen) so vele volcx/ als hun doenlyck was. Die gene die onder de oyde des volcx waren/ wierden ghelyck slaven gehouden; sulcx dat dese Ridderen de selve macht over hun hadden / ghelyck de Meesteren over hare slaven. Sy en lieten niet toe/ dat de kinderen voor haer quemen/ dan wanneer sy oudt genoegh waren de wapenen te dragen. De Mannen hadden macht over het leven ende doodt haerder vrouwen/ als oock hare kinderen. Hadden mede dit gebruyck/ dat wanneer pemant met schulden beladen was/ of met swaere schattingen/ of door de macht der grooten verdruckt/ maecten sy sich tot slaven van eenigh groot Edelman/ die van doen af over haer macht hadde/ als over een slave: Hare hupsen/ volgens 't getuyghenisse Cæsaris, waren meest in de Bossen/ of seer dicht aen de Rivieren/ om de hitte des Somers te ontvlieden. En sloten nimmermeer hare deuren/ indien men Strobeum ghelooven mach/ ende ghebruyckten kachelstoven/ gelyck de Duytsche/ somen te Misopogon van den Keyser Iuliano siē mach. Droegen wolle rocxkens/ die scheuprs ofte weer schyn gewroght waren. Droegen oock bocksens/ die sy Brayes noemden/ ende ringen/ maer alleenlyck aen de rechter middelste vinger/ gelyck Plinius seght. Gebruyckten aerden potten/ daer bloemen op geschildert waren. En aten niet op stoelen sittende / maer ter aerden leggende op vellen van honden ofte wolven; ende ghelyck Strabo schryft/ op bedden/ ghedient zynde van jonge knechtkens. Ontrent dē avont maeckten sy vyer/ ende hoorden hare spysen/ veel verckens-vleys mittende/ so wel vers als gesouten: maer meest-tyts niet anders als melck tot hare spyse hebbende. De tydste dronckenschap die sy uyt Italien ontboden/ of van ontrent Marseillen, om die sulle dannen elders gheen Wyngaerden en vandt/ doende somwylen wepnigh Waters in haren wyn. Noodighden oock de vreemdelingen by haer ten Avontmale/ haer vraghende na haren staet/ ende om welcke oorsaecke sy haer land verlaten hadden. Atheneus verhaelt/ dat sy van outs gewoon waren/ gantsche leden van Schapen of andere beesten op de tafel te stellen / waer af de dapperste dan de Dye nam: Dat indien pemant mepnde/ dat desen tytel sich selven nader toequam/ als den genen die hem dese waerdighept toegeeygent hadde/ sy om dese oorsake alleen totter doot toe gevochten souden hebben: Dannen mede sommighe vont/ die gout ende silver namen in de strytspelen/ of een seecker ghetal tonnen wyns/ ende na dat sy ghesworen hadden/ dat sy dat verdraghen souden om 't gene sy daer voor ghenoten hadden / ende 't selve onder hare vrienden verdeylt hebbende / lepden haer verheert op hare schilden/ in tegenwoordighept des geenen die haer dooden soude. Ammianus Marcellinus seght/ dat sy goede swemmers waren / ende veerdigh ter jacht/ draghende vergiftighe pylen met haer. Ten aensien nu van hare begravenissen/ die seer treffelyck waren / seght Cæsar, datmen alle 't gene in 't vyer wierp/ dat den overleden in zyn leven meest bemint hadde. Melus seght/ datter lupden waren/ die haer selven in het vyer wierpen/ daer den overlederen in brande/ als wanende/ dat sy met hem leven souden. Wierpen mede/ so Diodorus schryft/ eenige brieven in het vyer/ als of de doode die lesen hadden connen. Ende Valerius Maximus seght/ dat de Gauloisen/ geduerende haer leven pemanden gaerne gelt leenden/ op conditie datment haer in der Hellen weder geven soude.

Zeden der huydens-daeghsche Françoysen.

XII. Nadien dat wy voorghenomen hebben te verhalen de seden van het gheheele Vranckrijck, sal het wel voeghen voor eerst van hare Hoofstadt te spreken/ welck Parijs is/ ordinarise Woonplaetse der Koninghen/ ende kort begrijp des gantschen Koningryex. De Parisienen dan zyn genoeghsaem van soeter aert/ niet so stuer hun toonende/ als vele inwoonderen van andere steden in Vranckrijck. Zyn ever wel seer licht om te bewegen/ ende een scherpsinnigh menschē is bequaem om een dupsent te doen mutineren: Zyn uptermaten geltgierigh/ sulcx datter niets ter werelt en is 't geen een Parisien om gelt niet en onderwint. Men heeft in voortyden de Parisienen so bot ende plomp gesien/ datmen haer les Badauts de Paris (dat is/ de botterichen van Parijs) noemde door geheel Vranckrijck: maer sy zyn tegenwoordigh so geslepen/ dat sy bequaem genoegh zyn/ om een ander te bedriegen. Niet datter noch niet wel eenige zyn/ die dese naem waerdigh zyn; maer en hebben niet so haest den voet in de werelt gestelt/ of en zyn veel oit bequamer dan pemant anders/ om gefatsoeneert te wor-

te worden. Hoe wel ick geloobe/dat de wantrouw/diemen haer in alle saken bevoelt/om datter veel bedriegheren binnen Parijs zijn/ hare meeste arghept is. Allerhande vrouwē hebben lust/ om aldaer te verschijnen / ende costelijcker gheleet te gaen/ dan haren staet lichlijden/'t sy hoe men daer ooc aenkomt. Ende hare Mannen/ die hun meest alle soecken te ghelieven (aengesien de Vrouwen aldaer bina alles regieren)besteden kap en kovel/ om hare begeerte te voldoen. Doch zijn de Vrouwen wederom seer te prijsen/hier in namelijck / dat oock de alder-schoonste ende rijckste hun niet en ontsien de Gast-hupsen te besoecken/ de sieckte ende gewonde te handelen/de selve te genesen ende te voeden. Dit Volck is seer graegh om alderhande menwichepden te leeren/ gelijck Cæsar oock van hare Voor-ouderen verhaelt. Bemindt seer alderlep tijdt-verdrijf/ gheerne in wellust levende / daer toe genoodight door het daghelijcksch aensien der Hovelingen/die voor den meesten hoop gheen ander oeffening en hebben dan spelen / lachen / ende goede ciere te maken. Soo eenighe Vruploft onder het Ambachts-volck gehouden worde / de selve worden seer costelijcken toegerust/ doch zijn meest Gift-vruploften. Voorts is het met die van Parijs soo verandert / dat sy-lupden/ die voormaels groot werck maeckten van het gene aldaer van nieuwes aen-quam / nu niet meer hun verwonderen / door de ghewoonte van dagelijcx soo vele vreemdicheden te sien. Misirouwen den Vreemdeling seer/ die aldaer komt/ende derhalven is elck een op zijn hoede / op dat hare Weerden hun niet en ontdraghen 't gene sy haer schuldigh zijn. Des nachts en sullen sy nimmermeer upt hare hupsen komen / wat gherucht sy oock by der straten hooren / ende hoe yemant ooc roept datmen hem vermoort ofte berooft: sulcx dat pemandt / die hem onder de Mantel-dieven geraeckt siet/ naest Godt nergens anders op te hopen en heeft/dan op zijn handen/ofte op zijn voeten: want de Inwoonderen alhier valen bedrogen zijn door valsche geruchten van dronckaerts ofte vagabonden / de welcke den Borgher upt hare hupsen gelockt hebbende/ selve daer in geslopen zijnde / van kant aen toeghevat hebben. Voorts is het Volck binnen Parijs van soete humeuren ende vriendelijck / ende gheloobe dat sy in beleefthepdt alle d'andere van gheheel Vranckrijck te boven gaen. Tusschen die ghene die om Parijs wonen/ ende hun/ is wepnigh onderschepdts: Doch zijn de Boeren aldaer soo hooghertigh/ als erghens ter Wereldt; upt oorsake des gebuprschaps/die sy lupden met het Hof houden. Hebben oock mede dit ghebruyck rondts-om Parijs over haer/dat sy den repsenden Man soo seer uptputten sullen/ als hen mogelijcken is/ ja ooc haer tot den laetsten penning toe af-plucken de. Soo datmen rondts-om de Stadt/van waer men oock komt / over al een groote dierte vindt.

Lof der Parijsche Vrouwen.

Die van Chartres zijn seer vriendelijck/ beleeft ende gemepsaem/ leven gewoonlijcken in goeden vrede ; benimmen den Vreemdelinghen/ die eenigh goet behaghen in haer heeft : zijn seer ghenepght tot de Godtsvrucht ende harer Voor-ouderen Godtsdienst; zijn goedt-arms/ende genegen tot den Koop-handel.

Die van Beausse zijn by-na van eener aert met die van Chartres, ghenepght tot den Aerbouw ende Koren-teelinghe. In vele plaetsen zijn sy door-trapt genoegh/ dan wegen der repsende Lupden die aldaer van alle kanten komen. De Inwoonderen van Chasteaudun zijn scherp-sinnigh / met een half woordt verstaende/'t gene haer ghesepdt sal worden/ ghebruycken selve oock wepnigh woorden. Doch spreken soo kort/ dat sy malkanderen selve somwijlen niet en verstaen / of en lijden niet/ dat pemandt zijn reden tot haer/volepnde : 't welck een aenghebooren gebreck des Landts is.

De Borgheren van Bloys aerden na de goedthept des Landts ende soethept des lochts/ zijn beleeft/ sachtsinnigh/gheestigh/ wel-sprekende / argh/ scherpsinnigh/ hupshoudende / altijdt vroetende/ghenepght tot den Godts-dienst / benimmen den Vreemdeling / ende leven vredigh onder malkanderen: zijn soo aerdigh als ergens in Vranckrijck.

Die van Vendosme zijn sacht van gheest ende aerdigh/tot alderhande nettigheydt genepght: ja geboren om in pet voor treffelijcks hun upt-muntende te maken; bewijs aen Pieter Ronsard, een Edelman upt dit Lant/ ende door zijne wercken in gantsch Europa bekendt.

Die van Orleans ende daer ontrent zijn mede gheschickt genoegh ende borgerlijck/ ghebruyckende een seer aengename sprake/ maer zijn van naturē suer ende spijtigh/zijn vol courage / malkanderen dapper onderhoudende/genepght tot den Koophandel/die sy in vele plaetsen sterckelijck dryven.

Die van ontrent Sens hebben eertijdts goede getupghenis gegeven/ hoe vol courage sy waren / aenghe sien sy de eerste waren/ die met Brennon resolveerden in Italien te trecken. Het volck is daer goet/ende min gheslepen als in veel andere plaetsen / ende een peder is alhier genoeghsaem tot den Godsdienst genepght. Sodanigh zijn die van Auxerre mede/ als ghevoeghlijck Volck zijnde/ maer courageus / ende wat oprorigh/ anderssins tot de traffijck haerder Koopmanschappen genepght.

Die van Champagne ende la Brie, alhoewel hare gebuyren hunlieden verwyten/dat sy te hardt-neckigh zijn / ende datmen haer harde-koppen noemt / soo is nochtans dese onvolmaecktheydt met een groot getal van deughden bedeckt / die haer prijs-waerdigh maken ; overmidts dat de reden haer dese hitte doet dempen/ van welcke dit ghebreck voordt-komt / datmen haer te laste legt. Sy zijn gemepsaem/ghereedt om pemandt te behagen/ Godt-vreesende/niet onderworpen/om haer selven met nieuwe tijdingen te troutelen ofte te strelen.

De Picarden zijn mede goedt-aerdigh/soo wel als eenigh van Vranckrijck, geerne vry/ beleeft/ghemeensaem / dapper / ende courageus ; doch zijn seer veerdigh/ waeromme sy den naem van Haest-hoofdighe gekregen hebben; maken gaerne goede ciere / niemandt anders by-na in waerden houdende/ dan die haer in dinchen hoofd biedt. Zijn eendrachtigh onderlinge; soo dat/indien ghy eenen Borgher van eenige Stadt aenroert/ terstont de heele rest aen den hals krijghen sult. Is/ in't korte gesepdt/een Volck dat niet dobbelt van woorden en is / ende op de welcke men sich allenthalven vertrouwen magh.

Die van Touraine zijn vol aerdighepdts ende

ende sacht-sinnichepdts / ghenepght tot den Koop-handel/ maer boven al hare Koninge ghetrouw/ gelijck sulcx de retraicte van den Koning Carolo VII, ende van den overleden Koning getuygen konnen. Het Landt is soo goet/ dat het hun tot spelen ende allerley tijdt-verdrijf noodight/ soo dat sy hier af de lachers van Tours genoemt worden.

Die van Manceau zijn tot den arbeyt ghenepght/ vernuftigh/ seer neerstigh/ quaet om te bedrieghen/ hupsch-houdende/ ende wat geslepender dan hare ghebuyren: voorder/ bequaem tot alles wat sy hun onderwinden; ende worden alhier soo brave Edel-luyden gevonden/ als in't gantsche Koningrijck.

Die van Angevin ende Poictou zijn aerdigh van gheeste / maer die van Poictou zijn voornemelijck seer scherp-sinnigh. Den Hupsch-man is gheslepen/ of/ om recht te seggen/ ondeughende/ doch den Adel is daer rustigh ende moedigh / gheljck in het Landt van Anjou.

De Normannen zijn argh ende dooztrapt/ den wetten niet toegedaen / noch ooch de gebruycken eeniger Vreemdelinghen/ ende leven na haer oude gewoonte / die sy hartneckelijcken voorstaen. Zijn listigh in materien van Proces/ alderhande ondraepinghen/ ende verkeertinghen in sin ende woorden bewust: soo dat de Vreemdelingen sich met dit Volck niet verselschappen derven: de Mannen zijn daer van goeden verstande genoegh (gheljck sommige personagien deses eeuws ons doen sien/ ende de gemeyne practijck ende kennisse van etteljcke ons ghetuyght.) Hebbé mede de God-vruchtighepdt gantsch lief / vol couragie zijnde / van het welcke de conqueesten van Guilielmo Hertogh van Normandien/ die sich selven tot Koning van Engelandt maeckte; als ooch van de kinderen van Valonge, ende van Guischard, die haer meesteren maeckten van la Poüille, Calabrien, Napels ende Sicilien, ghenoegh bevestigen konnen.

Die van Bretangien zijn wepnigh oft veel geciviliseert / na de contreyen/ die sy bewoonen: aengesien dat de gene die langs de Zeekant woonen/ van naturen soo beleeft niet en zijn als de andere: maer in't generael zijn de Brittoenen gemeynsaem genoegh / ende van soeten omme-gang/ voorts argh ende dooztrapt/ al schijnen sy bot te zijn. Zijn eygenbatigh/ ende al te seer tot den wijn genepght/ sitten derhalven veel-tijdts in de herbergen/ alwaer sy meest alle hare Koopmanschap beslupten; zijn voorts andersins seer Godtvruchtigh ende goede Catholijcken: zijn den Normannen tot der doodt toe hatigh/ gelijck de Normannen tegen haer wederom.

Die van Angoulesme, binnen de Stadt woonende/ zijn van goeden gheeste: houden haer selven in reputatie / ende pochen gaerne/ achten den Koop-handel wepnigh/ leven meest op hare renten / ende spelen den Joncker gaerne / bemmen de studp / zijn treffelijck ende courtois / hooren gaerne (gheljck den meesten hoop der Frantoisen) net nieuws. Die van den platten Lande nu/ zijn grovers ende dooztrapt / ghenepght tot den arbeyt / half-starrigh / voorts bequaem tot den krijgh.

Die van Perigordt zijn dispoost ende aerdigh/ sober/ met wepnigh te vreden/ haer selven grootelijck oeffenende / ende alhoewel men die bot ende plomp seght te wesen / nochtans de gene/ die met haer omgaen/ bekennen de selve scherpsinnigh ende bequaem tot alle eerlijcke handel ende wandel / soo in studp/ als in wapenen; Boven al zijn de Hupsen der Edelinghen van Perigordt oprechte Scholen des deughts ende beleefthepds/ soo dat de Borgeren des stadts den Adel / die alder veel is/ alles ins na-bootsen. Ende wat den Vrouwen belangt/ die selvige zijn hupsch/ hupsch-houdende/ nerghens anders als booz haer hupsgesin sorge draghende/ hare Mannen (hoe hart sy hun ooch vallen) altijts bybljvende.

Die van Limosin leven geerne soberljck/ ende drincken geenen Wijn dan in de Steden: zijn hupsch-houdende/ vrienden onder malkanderen/ vredigh; so dat ghy ooch op de Dorpen oude Luyden vinden sult/ die haer kinds kinderen tot in het derde lidt sien sullen; in sommige ghesla chten over de hondert personen sterck zijnde / die alle met elkanderen leven/ gheljck of het een Collegy ware. Zijn meest seer arbeydigh; maer hebben dit quaet/ dat sy op een poele niet/ een Prores bouwen sullen / ende dat quader is/ worde hun nagesepdt/ dat sy om een stuck gelts getuyge zijn sullen. Van desen aert meentmen de Inwoonderen van Tulle meest te zijn: Die van Vzerche en moeyen hun niet veel met Koopmanschap / maer gaen lieber ten oorlogh. De Edelen zijn meest altijdt d'een teghen d'ander in krackeel/ maer zijn voorts treffelijck/ ende moedigh/ ende de Inwoonderen der Steden volghen haer geerne in dit laetste deel.

Die van Auvergne zijn dapper scherpsinnigh ende geslepen; arbeydigh; heet op loon ende winst/ begheven hun grootelijck tot den trafijck: zijn meestendeel gantsch dooztrapt/ twistigh ende vol gewelts; een Volck daer niet goet en is veel mede te doen te hebben. Den Adel is daer courtois / ende moedigh; doch het Volck bemindt het plepten/ ende is licht-bloeckende.

Die van Bourbon, palende aen die van Auvergne, zijn by na van een naturel/ want die wat verre van Auvergne gheleghen zijn/ bintmen soeter/ sachtsinnigher/ scherp van geest/ loos/ goede hupsch-houders/ eygenbatigh/ ende voorts den vreemdelingen seer beleeft.

Die van Bessin rieken een wepnigh na de bottighepdt der Hooghduytschen/ maer deplen mede van hare vryheydt/ zijn dapper/ sterck ende arbeydigh/ religieus ende simpel/ doch stantvastigh om hun selven in vryheydt te behouden/ bemmen de studp gants wepnigh.

Die van Bourgondien nu aengaende/ zijn die van Dijon seer hertneckigh in haer voornemen. Hebben malkanderen lief/ ende besoecken malkanderen dickwils/ zijn hares eershalven jalours/ verachten de hooghepden ende Staten/ ende voorder seer gemeynsaem. Hare vrouwen gaen heerljck verciert/ zijn hupsch/ ende haren Mannen getrouw. Het gemeyn volck is seer arbeydigh/ ende boven al gesint tot de wijn-teeling/ zijn devoot ende Godsvruchtigh / vpanden van wederspannighepdt/ ende nieuwe gesinthepden/ dapper ende stout/ ende sodanigh datmense niet dan met goethert handelen can. Die van Beaune nu/ hebben hare voornaemste Borgeren tot Rechteren/ de reste begeeft sich tot Lantbou/ ende wijngaerdenieren/ ofte laken te maken/ soo van wolle/ garen/ als kennip / daer dit gantsche lant vol af is. Die van Semur zijn vredigh / goedertieren / ende vriendelijck/

bemin-

beminnen malcanderen/ende leven onderlinge in goeden vzede/ den vzeemdelinghen seer gemeynsaem/ ende gaerne kennisse met hun makende. Die van Chaalon zyn vernuftigh hun beghéven tot welspzeken / ende in alles bpna met de boven-genoemde gheliick. 't Selve machmen van alle de inWoonderen voozts van Bourgongien wel segghen/ de welcke meest vzp levende gheſint zyn/ ende van goeder aert: doch in sommige plaetsen den wijn soo wel (als de Duptschen) misbzupckende.

Het volck van't lant Lyonnois is soet ende gracieus/ van fatsoen bot; maer in der daet so veel niet/ als het schijnt: want den Hupsman aldaer is listigh/ ende de gene die een wepnigh verheven van conditie zijn/ doen haren handel seer wel: zijn lupden van grooter traffijck/ van alle dinghen gelt makende. Wat nu dié belangt/ die binnen Lyon woonen/dat zijn meest vzeemdelingen/grooter in getal aldaer/ als ergens in Vranckrijc woonende/ ende zijn veel van Italiaensther hunneuren; so mannen/ als vzouwen/ hebben de schijn van magnificentie in grooter achtinge.

Het volck van Forest is subtijl/ loos/ ende vernuftigh/ weet zijnen handel wijsselijck te dzijven/ bemint de winst/ ende handelt derhalven dooz de gantsche werelt. Zijn haer eyghen lantlupden / in vzeemde landen in noot zijnde/ seer behulpigh ende toegedaen. Men moet sozghvuldelijcken zijns selven gade slaen/ wanneer men met eenen Foresien eenige saken slissen wil.

Die van Dauphine, om generalijck van haer te spzeecken / zijn haren Pzince gants toeghedaen / maer seer jalours ende sozghvuldigh over hare vzyheydt / volhardigh in't verbolgh hares koophandels/neerstigh om het hare te bewaren. De Bozgheren in de Steden zijn beleeft / spzaerksaem / van goeden ende aerdighen geeste/ bequaem tot wetenschappen/ goede Mathematicienen/ curieuse naspoozder der natuerlijcke verbozgenthepden/ vzp in Woozden/maer een wepnigh bevepnst/ ende veel van hun selven gevoelende/ ende genepght tot snozckē. Indien wp dit volck in't bpsonder aensien willen/ men moste die verdeplen in die van't gheberghte/ende die vant platte Lant. Die van 't geberghte zijn bot ende grof/ wepnigh gebozen tot de studp / maer bequaem tot de wapenen; ende boven al tot den koophandel ende arbept bequaem. Dese berghbewoonderen hebben vooz een gebzupck/ dat/ also den winter ghenaeckt/ senden sp alle de gene/ die tot arbepden bequaem zijn/ verre van d'hant om te wercken/ soo datter niemant/ dan oude lupden ende jonge kinderen/ t' hups en blijft; dese uptgaende arbepders woozden Bics of Bisouards genoemt/ ende comen ontrent Paesschen wederom; so dat somwijlen gebeurt/ dat dese Bics, de welcke meest deun ende loos zijn/ dooz hare versparingen groote kooplupden woozden. Den Adel vant geberghte pleeght voozmaels na hare woonste wat bot ende plomp te zijn/ doch nu de selve te Grenoble verkeeren / is die wel so aerdigh/ als die ten platte lande woonen/ zijnde in alles so vervult / als pemant in Vzanckrijck wesen mach: Den Adel vant gheberghte is oock seer gespaersaem/ ende soeckt veel goets dooz allerhande middelen te vergaren/ doch meest dooz het Vee dat sp voeden/ in plaetse dat die van dē platten lande (welcke aerdigh ende moedigh is) hare incomsten eerlijcken dooztzengt: ten beslupte/ den gantschen Adel onderhout sich eerlijcken/ sulcx/ al ist schoon/ dat in't midden des oozloghs een Edelman in een sober hupsken in't midden eens bos gehupst sp/sal nocheans selden gebeuren/ datmen hem eenigh leet aendoen sal/ overmits hp met zijn gebueren so wel heeft weten te leven: is vozder dapper ende couragieus. Het volck ten platten lande/ is beleefder dan die van't geberghte: maer bemint den arbept gants wepnigh/ meest in de vzuchtbaerste plaetsen/ ende heeft de ledigheyt seer lief. Is courtois/ ende respecteert den Adel grooteliicx/ die aldaer so veel machts heeft/ als elders in Vranckrijck. Van het gheberghte krijghtmen goede Soldaten/ doch geen minderen de van het platte lant; alwaer het volck also wepnigh tot de studp gheboren schijnt/ als aen het geberghte. De Mannen zijn aldaer niet so gretigh tot de winst / als elders/ hun bevzedighende/ so sp hun leven maer sonder onghemack verslijten moghen: niet datmer gene en vint/ die van gierichept vzanden/so wel als in andere landtschappen; maer't geen ick spzeke/is van den gemeenen loop des volcx. Te Grenoble, ende andere goede Steden/ als te Vienne, Valence, ende Romans, zijn de vzouwen seer hovaerdigh; ende is dese pdelheyt/ tsedert wepnigh tijts/ in de gantsche Pzovincie ingelopen. Ick sal noch een woozt of twee verhalen tot lof van de Jofferen upt het Dauphiné, de welcke aldaer soo gheestigh ende aerdigh zijn / dat men in geheel Vzanckrijck wepnighe haers gelijck en vindt/ ende die int midden van hare vzyheyt ende gheneensaemheydt/ de eere boven alle vzouwen des werelds in aensien houden: sulcks dattet onder henlupden een wonder schijnt te wesen/ wanneer sp hoozen spzeken van een vzouwe/die tot haren nadeel ende reputatie vermindering eenigerhande vzypagien aengaet.

Grooten Lof der Jofferen in het Dauphine.

Die van Provencen zijn wonderlickē dispoost/ ende uptermaten sober/ wanneer sp op haer eygen schade leven moeten; dapper genoegh/ doch onstantvastigh/ gierigh/dubbel/ ende ontrouw; zijn grootspzekers/ achten hun selven veel; vermetel ende hooghhertigh/haren Heeren geen respeckt dzagende/nochte den genen die boven haer in waerdighept verheven zijn: aengesien men gesien heeft/ dat sp den genen die haer commandeerden/ tot verschepdenmalen wzeedelickē vermoozt hebben. De Vzouwen zijn pompeus/ gelijck de Italiaensche. Den Hupsman is geestiger aldaer/ als in eenigh Land van Vzanckrijck; ende weet tot alles so wel reden te geven/ datmen soude seggen/dat eenigh Meester onder henlupden woonende/ haer sulcks geleert hadde. Die aen de zeekant woonen/ begeven hun sterck tot de traffijck/ende weten haré handel seer behendigh te dzijven; zijn vernuftigh om liedekens te dichten/met het welcke sp alle hare onrustē/ so hun pets overkomt/ vergeten: zijn voozder seer genepght tot de Religie/ ende goede Catholijcken.

Indien wp ons begeven om het Land van Languedoc te bemercken/ wp sullen ten eersten sien/ dat die van Tholose tot de studp gebozen/ ende van goeden geeste zijn: maer onstantvastigh in tijden van troubel/ ende den vzeemdeling niet seer toegedaen/ vooztsdeboot ende goede Catholijcken/ seer gecivili-

seert/

seert/ doch seer qualijck onder malkanderen levende. Die ontrent Carcassonne, Beziers, Montpellier, ende Nismes zijn seer haestigh; groot-spreckers / ende pochers/ met secreet/ ende wepnigh redelijck/ maer veerdigh ende geerne bp-levende/vol couragie. In't gantsche landt / 'twelck tusschen Tholoze tot S. Esprit is/ ende oock te S. Esprit zijn de Vrouwen selve uptremende fraey / ende begeven hun geerne tot vele bootsen voor te stellen/al hoe wel dit soo seer niet en gheschiedt upt meeninghe van qualijck daer in te doen/ als om schoon geacht hier door te worden/ want het lant dese ydelheydt met sich brengt. Selver oock de Mannen doen haer beste/ om aldaer verciert ende treffelijck gekleedt te verschijnen / oock meer als haren staet ende inkomste lijden mogen. De Vrouwen werchen gemeynlijck de gantsche weeck in verscheyden zijde-wercken / seer sober levende/ op dat sy des Sondaeghs ende H. dagen van hare winste pet fraeys hebben souden; ende meest van Beziers tot Pont S. Esprit toe: Want dit te Narbonne ende Carcassonne wepnigh gepleeght wordt.

Die van Vivarez ten platten lande/'twelck seer eng is/is een volck dat tot geene wellusten genepght is/noch oock tot de ledighepdt; maer is arbepdigh/ doende het kleyne landt dat sy besitten / na haer upterste vermogen/ veel bruchten dragen. Den Hupsman is sonderlinge ghenepght om zijne wyngaerden te bebouwen/ die hem ghemeenlijcken veel opbrenghen. Maeckt goede tiere/ gaet qualijcken gekleedt/ gheheel contrarie de reste van 'tgantsche Languedoc. De vrouwen ende kinderen arbepden alle in de wijngaerden ende op't landt. Men siet voorder in dit Landt veel goede verstanden / die haer gewilligh in allerlepe fraepigheyden oefenen; doende blijcken soo met woorden / als met wercken / dat sy geen Provincie van Vranckrijck en behoeven te wijcken. Den Adel isser gants beleeft / ende neemt den vreemdeling soo beleefdelijcken op/ meest die gene/die hun door eenige daedt vermaerdet hebben / dat men sonde seggen / dat de deught selve zijn woon-plaetse in dit landt verkoren heeft. Hare dapperheydt is sodanigh van een peghelijck beleent/datmen aen de waerheydt sonde willen twijffelen/ willende hier van spreken/ sodanighe proeven hebben sy haerder couragie gegeven. Doch en is dit niet den Adel alleen/ die hare dapperheydt betoont/ aengesien mé onder dé volcke oock vindé sal (na de grootte deses landts) so vele Soldaten/ als in eenigh landt des werelts/ die oock so koen zijn/dat de alder-grootste gevaerlijckheydé dienstigh zijn om hare couragie te doen blijckē/ ja verstijven/ende niet om die te doen aerzelen. Zijn goede Petardiers eñ vernuftigh / oock stout om te volbrenghen 'tgeen sy onder-winden. Het schijnt dat een peder tot de wapenen gebozen is/ soo datmen aldaer in korten soo vele Soldaten maken kan / ende oock soo vele tot Beleerders der trouppen/datmen oordeelen sonde / dat dit landt de ware plaetse is/ daer men de wapenen doen klinckē/ de baendelen vliegen / ende de swaerden doen knarssen moet/ ende dit meest ten aensien des voetvolcks. Al het quaet datmen aldaer vindt/ is dat gemeenlijcken de landen ende berghen vol twists ende moorderyen zijn / ende vele tijdts met by-een-komsten beset/ ghelijck ofmer eenighen slach slaen sonde; ende dese vergaderingen/ die somwijlen van den genen die daer te lande eenigh gebiedt hebbē/ verstroyt worden/ schepdé even-wel seldé sonder groote bloedt-storting. De bysondere gevechten waren aldaer/ voor het Edict des Conings/ soo gemeen/ dat men nauw van andere dingen hoorde spreken. Om noch een wepnigh van het gebergte te spreken/ den Adel is aldaer seer courtois / geerne goede tiere makende met dé genē die haer overkomt; maer en is in alles niet soo gheschickt / als die van het platte Landt/ uytgenomen eenige wepnige / die ten Hove verkeert hebben: Maer den Boer is bot in al zijn dinghen / doch niet rouw van verstande/ aengesien hy zijn saken behendigh genoegh weet upt te richten/ende verstandelijcken oordeelt ende spreeckt van saken daer hy kennisse af heeft. Is arbepdigh/ so dat hy oock wel dry dagen in eé klippe sal ligghen krabbelen/ om een wijn-gaerdtplante daer in te stellen: des is oock desen arbepdt/ oorsake zijns rijckdoms.

Die van Belay ende van Guevadan moeten in eenen graet met de inwoonderen des gebergh̄ts van Vivarez gestelt zijn: Want den Adel ende 'tvolck leven al-eens; uytgenomen dat in Velay de querellen gemeener zijn/ als in Viuarez, ende 'tvolck van soo goeder aerdt niet: worden oock vele dertele/ ja met trouppen/aldaer ghevonden/gelijck in't gebergh̄te van Foix, eñ in vele plaetsen moet het recht in de sterckte bestaē. Zijn voorts seer genepght tot de neering haerder Koopmanschappen ende andere dingen.

De inwoonderen des landts van Foix zijn gants arbepdigh/ verdragen alderhande ongemacken/ 'tsy dan om door quade wegen te repsen/ tot het welcke sy gewoon zijn/ 'tsy dā om langē tijdt te vastē/ zijn vervult met courragie: Doch is hier te lande een quaet/ 't welck is/ dat sommige/ niet konnende leven in het quaetste des lants/ hun begheven om den repsenden eenighe giften af te epschen; doch soo ghpse redelijcken te vreden stelt/ en sullen u gants niet verkorten; oock sullen de gene die u eerst ontmoeten (so ghpse bevredight) u geerne upt alle ghevaer ende op den rechten wegh helpen.

Het lant van Cominge is overvloedigh in strijtbare mannen; maer wepnigh tot de studye genepght/ al hoe wel sy goet ende cloeck van geesten zijn/ als pemant ter werelt. Dragen geerne alderlep ongemacken/ zijn sober/ in woorden discreet/ haten den overvloet der kleederen/ende de wellust/ oock alles wat eenen menschē verwijfft maeckt. De vrouwen zijn kuys/ huysshoudende/ hare mannen onderdanigh/ ende haten de ledighept.

In Armignac is het volck bot/ simpel/ huysshoudende/ ende in alles neerstigh bysonder tot de neering/ ende noch tot het veer: heeft oock geen couragie gebreck.

Die van Vigorre zijn handigh/ strijtbaer/ in aenslagen vaerdigh; doch bevepnst/ niet seer beleeft/ wilt/ ende onhebbelijck/ behalven in de vallepen: verdraeght ongeerne eenigh ongelijck; sal om cleyne oorsake/ pemanden dooden: Nochtans goet/ trouw/ende van natueren simpel. Den Adel is aldaer gemeynsaem/ beleeft/ goet/ ende door zijne dapperheyt vermaert.

Die van Gascongien zijn aerdigh van geeste/ gaeuw/ vaerdigh/ hittigh/ ende couragieus; bequaem tot alles wat sy onderwinden: Doch zijn oock hooghmoedigh/ willende altijt boven kraepen/ so dat sy hun hier door over al hatelijck ende onverdra-

gelijck

gelijck maken connen/ onder andere natien zijnde/ daer sy te swack zijn/ oock heur naturel wel verbergen/ ende nederigh schijnen: doch moet evenwel hare trotsheyt somwijlen vertoont zijn/ die so't schijnt/ qualijck verborghen can blijven: vlepen haer eyghen hooft/ met hun selven te prijsen/ en dat oock van anderen te hooren. Na haer segghen/ is niemant arm onder hun/ ende bupten kennisse zijnde/ sal den ellendighsten ende gebreckelijcksten/ sich als een Prince opsteken: zijn meestendeel gierigh/ ende graegh in't hebben/ hoe het oock comen kan; zijn argh genoegh/ ende weten haer wooxt genoegh te doen. Wooxts/ zijn sy nijdigh op eens anders welvaren/ meer als eenige natie op aerden; ende so vol verachtinghe/ wanneer sy niemants hulpe van noode hebben/ dat sy veel volcx van hun kennisse verbreemden door hare manieren van doen: Doch/ hebbende pemants gelt of hulpe van noode/ heeftmen nopt nederiger gemoedoren op aerden ghevonden. Den Adel is lustigh/aerdigh/beleeft ende moedigh; heeft so veel besoecks/ datmen met rechter oorsake de hupsen der Adelen/ herbergen noemen mach: ende pemanden tot versoeck krijgende/ sullen sy den selven wonderlijcken goede tiere aendoen. Maer haer aert is haest hoofdigh/ een oorsaec datter meest altijt kpvagien onder haer zijn.

Het volck van Bearn is seer geestigh/ ghemepnsaem ende beleeft; doch scherpsinnigh/ ende loos/ in hare tale welsprekende/ dapper/ ende des vrphepts vrient. Is vooxders hoogh-hertigh/ sich selven groot achtende/ ende een ander verkleynende: ende dit is 't gene men onder haer doente hatelijck vint/ die anderssints prijselijck genoegh zijn: Die van Bearn zijn seer bequaem tot de studp/leersaem/ graegh om den vreembeling te verhooren. Den Adel is daer fraep/ ende couragieus/ bemint de verweenthepdt der clederen niet seer/ achtende het meeste vercierssel der mannen in de deughde te bestaen/ waer van sy genoegh versien is.

Dit sal nu genoegh gesproken zijn int particulier van het Fransche volck/d'een na den anderen/daeromme my dunckt gevoegelijck te sullen zijn/ pets int algemeyn in haer te aenmercken.

XIII. Het Fransche volck is goet/ ende vrp-levende/ niet dat de oorlogen hun niet eenigh ghedeelte deses eersten glants ontruckt hebben/ die haer door de gantsche werelt prijswaerdigh maeckte: Doch heeft ten minsten dese particularitept noch behouden/ dat het sich nun tot eenigh quaet voornemen sal laten slibberen dan hare gebueren/ aenghesien het van de trouw-looshept ende schelmerpe eenen schrick heeft. Is sachtsinnigh ghenoegh/ maer somwijlen wel de haestighste/ sonder nochtans den Italiaen ofte Spangjaert hier inne te beschamen. Is een strijdtbaer volck/ den genen die den krijgh volgen/ meerder aensien dragende/als den geleerden: aengesien de onnoodighept die het heeft van gheleerde lupden/ maeckt dat het de andere eere doet. Vreest haren Adel seer/ de welcke in alle plaetsen/daerse woont/ groote macht heeft; nadien sy haer altijt deses rijtels waerdigh toont. Bemindt hare Koningen meer als eenigh volck op aerden: so datmen segghen mach/ dat het veel meer vervult is met een vrye gheneghenthept t'hunwaerts/ dan met een slaefsche vreese harer macht. Is tot allen dingen bequaem/ vrenghende alles wat het onderwint ten goeden epnde/ so wacker ende lustigh van geestigh is het. Wepnigh volcx sietmen in haer verstant dwalen/ want sy meest lichthertigh ende couragieus zijn; 't welcke henlupden upt de vrye humeur (die sy hebben) aencomt/ende natuprlijcke oprechtighept/ veel eer als upt gebreck van verstant/ ofte beleydt. Dit volck begeeft sich tot alderhande Anbachten/ ende vrye consten; is waegh-halsende ende moedigh; repst door de gantsche werelt/ so om koop-handel/ als om den oorlogh: bemint de menwighept: is curieus/ ende somwijlen niet seer secreet/ quistigh/ ende begeerigh om groots te ghelijcken. Is somwijlen veel woorden gebruyckende/ doch sietmen wederom menighmael eer den slach zijns hants gaen/ als de woorden zijns monts. Een peder is genepght tot eere; Was oock voor den tijt van het edicht van Duel, daer toe gecomen/dat den alderminsten/van pemanden verstoort zijnde/ die van zijnen staet was/ niet en ontbrack den selven tot een ghevecht te beroepen/ om alsoo reden zijns doents door wapenen te gheven; hier inne den Adel ende Krijghs-lupden navolgende. 'T sedert den vrede/ begheeftmen hem in Vranckrijck dapper om de studp te vervolgen; nadien men siet hoe de lang-getabbaerde lupden geeert zijn/ ende gedupzende dese stilte zijn sy dapper rijck. Sulck dat oock vele lupden/ van nederigen stamme/ hare kinderen ter Scholen liggen/ om alsoo door haer een steunsel hares ghestachts ende eere des Parlements op te queken. Doch is der selver tegenwoordigh so veel/dat sy malcanderen by na van honger doen sterven/ende den gelucktighsten is meer ghevordert/ dan den geleertsten; aengesien hupdensdaeghs niet van noode en is in de Hoven van Justicie jupst mannen te hebben/ die in alles volleert zijn/ maer alleenlijck sodanighe/ die in de formalitepten van Justicie wel gheoeffent zijn/ kennisse der Rechten ende ordonnantien/ ende een goet verstant in alle overcomende saken hebben. Evenwel en laten de Hoven hieromme niet van gheleerde ende treffelijcke mannen wel voorsien te zijn/ gelijck de Plaidoyen ende vonnissen sulcx ghetupgen connen.

Beschrijvinghe van den aert der Francoysen in't generael.

XIV. Groote plumstrijckerpen deses schrijvers ter den lof der Franschen Adels.

Den Franschen Adel nu/ is sodanigh/dat ick nauw geloove/ dat de aerde dapperder/ lustiger/ ofte geestigher en vraeght; ende is de courtosy so seer onder den Adel ghevoren/ dat het een wonder is/ pemanden wepnich eerlijck ofte onbebbelijck te sien: so dat den vreemdeling in Vranckrijck allerhande geestighept connen leeren/ hun niet manierlijck achtende/ so sy niet in Vranckrijck gewoont en hebben. Den Adel heeft groot geneuchte in de jacht/ in het vooghschieten/ in te paerde te rijden/ ende alderlep fraepe oeffeningen; als mede in het besoecken der Jofferen/ die mede alhier so volmaeckt zijn/ als ergens ter werelt: ende dese vrphept/ die sy in Vranckrijck hebben van te sien/ ende gesien te worden/ in plaetse van haer te vrijven tot verachtinge der eeren/ vrengt haer veel eer tot behoudenis der selve/ ende tot verachtinge der lusten die gemeenlijck den bellotenen overcomt; in de welcke den dwang ende slavernye een veel swaerder passie baert/om dese voorstant der eeren tegen te zijn. Voorder is den Adel alhier so courageus/ dat ick my verseeckert houde/ dat een Heyrleger (t'samen

men gheboeght van enckelen Franschen Adel) gantsch onverwinlijck soude zijn/ ja bequaem om de werelt een schrick ende vreese aen te jagen/ ende in alle hare aenslagen verwinnigh te blijven: ock is van grooter achtinge onder haerlupden gheh̃ouden/ de dagelijcksche besoeckingen onder malcanderen; so eenigh menschе van andere conditie een edelman pets te cort dede/ sal elck een op desen vallen / ende hem van zijn voornemen doen aersselen: so ock twee Edelen onderlinge twistigh zijn/ sullen hare gebueren 't beste doen (in tijts daer af verwittight zijnde) om niet voorder in verschil te trede. Schеppen grooten lust in de vrye consten / niet so seer om profijt daer af te trecken/ gelijck andere lupden doen/ maer om haer vernuft te werck te stellen; achtende mede dat de wetenschap een der vraefste verciersele eenes welgeboren menschеs is. Doch vlieden menighmael sulcx te laten blijcken/ ende willen 't gene sy weten / niet onder hare vrienden ontdecken: Maer boven al begeven sy haer tot de welspreeckenthept/ alle hare macht hier in bestedende/ want sy daer eenige eere in reckenen/ so wel als het een deel is/ om de goede gratie der Jofferen hier door te verkrijghen. Die in de Hoven woonen/ zijn gestichter/ als die nimmer upt haer landt en repsen: doch mach ick wel seggen/ datter genoegh so wel gemanиert zijn/ al en besoecken sy de Hoven niet/ als de gene die het daghelijcx hun moepen: comende daer upt voornamelijcken/ dat in elck landtschap goede ghesellschappen zijn/ alwaer ock de gene die in de Hoven verkeert hebben / haren omgang houden/ welcker twee genoegh zijn/ om een sodanigh gantsch gesellschap in allerley ghеschickthepden voor te gaen. Teghen woordigh comt het beste deel des Adels van een Lantschap/ of ten minsten de aerdighste ende geschickste den Koning besoecken/ om aldaer een stuck van 't jaer te woonen / so dat ock sommige nimmermeer zijn gesellschap ofte gevolgh en verlaten. Hare exercitien zijn groot ende veel/ doch besteden den meesten deel huns tijdts in den Koning te volgen/ so ter jacht/ als elders: sulcx dat hy gestadigh wel vergesellschapt is/ al schеydt hy schoon op het onversienste. Den Koning van Vranckrijck is gestadigh gantsch ghemeensaem / ende vertoont hem veel vryer als eenigh Prince ter werelt. Want den Franschman is van sodaniger aert/ dat hy niet ghеruste en is/ wanneer hem niet veroorloft en is zijnen Koning dickwils te mogen sien; ende so pemant het alderminste goet gesichte van hem verwerft/ sal hy dat selvighe hooger achten/ als alle de weldaden die pemant anders hem soude moghen doen. Welcke seden in desen onnavolghelijcken Koning tegens zijne onderdanen als een welluchtende sterre/ uptmunten; ende zijn kroone/ die voorwaer onvergelijckelijck is / upternaten verrieren ende vepaerlen.

Hoedanighheyt der Koningen van Vranckrijck tegen hare onderdanen.

Rijckdommen van Vranckrijck.

XV. Het soude een al te lang ende moepelijck werck zijn te willen op het nauwste siften alle de rijckdommen van Vranckrijck, overmits datter met een hoecksken des lants en is/ oft men vinter overvloet van alles. Waeromme ick de minder particularitepten achter weghe laten sal/ om alleen te spreecken van de Landen/ daer dese rijckdom aensienlijckst is/ ende van waer in Vranckrijck het gelt comen can. Zal dan wederomme van Parijs af begunnen/ want dese Stadt het grootste deel des gelts van Vranckrijck tot sich trecht: ende indien men reckenen wilde Heeren die sich daer gewoonlijck onderhouden; Officiers van dē Parlement die crachtigh rijck zijn; Advocaten ende Procureuren/ alle met groote schatten beset, die van de Rekencamer/ welckers Meesteren rijcker zijn/ als sommighe Heeren in Vranckrijck, die men voor rijck hout; de Presidenten/ Thresoreren/ ende Ontfangeren generael; Intendanten der Financien; ock de Borgeren ende Kooplupden van Parijs; men sal bevinden datter weynigh of gene Steden ter werеldt en zijn / die dese in rijckdom gelijck zijn. Want niet alleen het gelt van geheel Vranckrijck aldaer/ om redenen wil/ gebracht wordt / maer ock noch veel upt Engelandt, Spangien, Italien, Duytslandt, ende bp na van geheel Europa. Silvere vaten worden aldaer met menighte gebesight / ende meer als erghens in gheheel Vranckrijck: veel silver gelt/ ende Koopmanschap is daer: soo dat/ indien Parijs in 't geheel alleen ghenomen wordt/ soude genoegh zijn om een gantsche heyr-leger te onder-houden: Ende wat het landt rondt-om Parijs belangt/ 't selve en kan niet anders dan rijck zijn/ van wegen het groote gelt dat de Lupden van hare Koopmanschappen/ te Parijs brengende/ verkrijgē. Het scharlakē/ dat te Parijs gemaeckt wordt/ gaet door geheel Europen, ock in Asien, aengesien men 't selve oock tot in China brengt/ eñ dese stoffe is vā eē peder met verwonderinge aengemerckt/ om dies wille/ dat het den genē diese toeberepdē/ groote profijtē op-brengt. Dit is bp na alle 't gene upt Parijs in andere Provincien verboert wort. Het soude veel te lang vallen/ somen de optellinge der rijckdommen alleen van de Abdye van S. Denijs hier aenmercken wilde/ want de selve ongeloovelijckē groot ende onvergelijckelijc zijn.

Die van Chartres krijgen een groote winste van haer hoven/ so terwe als rogge/ die sy aen allen kanten verkoopen/ ghelijck als die van Beausse ende Soloigne mede doen. Doch en wil geen werck makē van dit profijt/ aengesien het van geen vreemde Provincien en komt. De Wijnen van Orleans en trecken niet alleen de kooplupden van Vranckrijck tot haer/ maer ock die van Engelandt ende andere Landen/ om daer haer last in te nemē; waer toe de Loire, die van Orleans wonderlijcken nut is/ om de selve te verboeren/ so binnen als bupten 's Landts. Behalven dit moet Orleans ock rijck wesen/ van weghen het groot ghetal der Duytschen ende Nederlanderen/ die aldaer comen wonen/ so om te studeren/ als om de Franse sprake te leeren: vermids de Oxleanse sprake voor het suyverste ende beste Frans gehouden wordt.

Het Landt van Beauvais heeft een kleyn Stedelien/ Bulde genoemt/ van het welcke so schonē vlas komt/ als men vindē kan/ waeromme de Neder-duytse ende andere volckeren aldaer met menighte komen/ om dit vlas te koopen/ waer van sy soo uptnemenden schoonen lijn-waet maken/ 't welcke sy door de gantsche werеldt te koop voeren. In dit landt wordt ock eenige aerde gevonden/ soo goedt/ om potten af te backen/ als 't gene van Venetien komt/ ende dit wordt ock upt het Koningrijc gevoert. Doch 't gene de meeste rijcdom in dit lant opbrengt/ is dē groten handel

handel van Cergien ende ſtametten / die niet alleen dooꝛ gheheel Vranckrijck, maer ooc na Duytſlant, Spangien, ende Italien, ooc na Griecke ende Turckyen verboert wooꝛde.

Het landt van Niverne heeft yſer / dannen na buyten verboert/gheliyck ooc het aerdighe glas / dat binnen de Stadt van Nevers gheblaſen wooꝛdt.

Behalven de wynen die van Anjou na Engelant ende elders geſonden wooꝛde/ heeft het ooc lakenen/gheliyck die van Poictou, waer van het een groot ghelt ontfaught/ byſonder van de Spaenſe koop-lupden / die hier vele in beſteden. Daer is geen Stadt in Vranckrijck, die van den kooplupden meer beſocht wooꝛt/als Rouanen, ooc daer de Boꝛgheren in den koop-handel bet ervaꝛe zyn ofte verder repſen doen / ſoo in Oost als West-Indien: des-halven krijght vele profyts van den vreemdelinghen/ende is eene der rycksſte Steden van Vranckrijck. Het geheele Normandijen is gants gheneghen tot den koophandel/ ende van 'rgene uptghevoert wooꝛt/ zyn alleenlyck eenige Rouaenſe lakenen/ende van andere Steden / ſoo ooc mede den Appel-dzanck.

Bretangien heeft parlementē upt het lant van Lambolois, die over al gevoert wooꝛden/ als mede het yſer/ loot/ ende wepnigh ſilver upt de Mynen die het heeft; ende dit alles behalven den koop-handel / die over al op de kuſten eñ zee-havenen/die het vele heeft/ gedzeven wooꝛdt.

Rochelle is van gelycken ryck eñ wel-varende van wegen de zee/ die het dicht by ſich heeft; ende van de traffyck der Engelſen ende Neder-landeren/ die daer aen komen.

Xaintongne treckt mede een groot gelt van zyn kozen / die de Spangiaerden jaerlyckꝛs daer komen halen/ of van de kooplupden/die de ſelve haer gaen verkoopen.

Die van Angouleſme hebbē behalvē haer kozen/ ooc veel kennip/ dat aldaer opgeſocht wooꝛt/om den vreemdelingen te verkoopen.

Perigort heeft veel Verckenen/ daer mede het in Spangien groote neering doet/ heeft ooc zyn yſer ende ſtael-mynen/ aen de welcke veel volcks te werck geſtelt wooꝛt.

Limoſin heeft groote menighte van Lakenen/ die buyten het Koningryck verboert wooꝛden/ende boven alle/ de Stadt Limoges, hoewel verre van de zee gelegē/ ende van eenige riviere/is ſo neering-dzyvenden Stadt/ als een in Vranckrijck is. Want het heeft ſo vernuftige werck-lupden/ dat het ſo ſubtyle werck maeckt als erghens in 't landt gemaeckt wooꝛt; ende deſe goederen wooꝛden ſo wel in vreemde landen gebzuyct/ ende gevoert/ als het gemaillieert werck dat daer gemaect wooꝛt. Die van Tulle trecken groote ſchat van hare noten-olye / die ſy met menighte hebben.

Auvergne ſendt menighte van kaſen buytens lands/ooc ruwe lakenen/kamelotten/ ende tapiſſeryen / waer van het veel ghelts ſtryckt / als mede van zyn Saffraen ende Mupl-paerden die na Italien ende Spaengien ghebzacht wooꝛden.

Bourgongien ſent veel kozens na Spangien ende Italien.

Lyon is een der neering-gevenſte Steden van Vranckrijck, ſulcks dat gheheel Italien, ende een deel van Spangien/ 'twelck van de engte van Gribaltar na de Middellandſe zee toe gelegē is/aldaer komt handelen. Ende is by gebot des Konings geoꝛdonneert / dat de ſpyen ende dierghelyckꝛ koopmanſchappen aldaer paſſeren / ende te Doane beſichtight wooꝛden: doch en is den handel nochte winninge nu niet ſo groot/ovemits de Schepē liever den Wegh ter zee lieſē. Daer zyn ooc menighte van Wiſſelaers / die niet alleen in Europen coꝛreſpondantie houden/maer ooc in Aſien ende Afriken.

Het lant van Foreſts ſent zyn yſer eñ ſtael-werck by na dooꝛ de gantſe werelt/ vooꝛnamelyck de Stat vā S. Eſtienne, alwaer menichte fraeye werck-lupden zyn. Ende upt dit lant zyn vele koop-lupden/ die in andere landen woonende/ ryck ende wel geſeten zyn.

Het Dauphine ſtryckt vele gelts van het kooꝛn dat het in Spangien ende Italien ſendt. Die van het geberghte makē haer ooc ryck van wegen hare Mupl-peerden/Paerden/eñ andere Beeſtē/die ſy in Piedmont en de Italien verkoopē/hebbē ooc mede veel wilde Eyptē.

Languedoc, geeft veel weed/die het ſo verre ſent: ende deſe weed komt principael upt het lant van Lauraguez, ende in het blacke van Montpellier. Deſe traffyck alleenigh is machtigh genoegh dit landtryck te maken/ om dat in dit lant ſoo grooten menighte is/ eñ over alſo vele om te verwē van noꝛde is.

Het lant van Albigue maeckt groot ghelt van zyn Saffraen: een goet gedeelte van Languedoc verryckt ſich ooc dooꝛ de menighte van de olyen van Olyven. Die gene die ontrent Florenſac zyn/eñ van Pomerols, ooc die van Lauraguez, ſenden ooc groote menighte van kozē na Spangien. Die van Montpellier wooꝛdē ryck dooꝛ de dzoguen ende gemengde wateren/die men daer maeckt / ende upt den lande ſenden/als de welcke veel beter zyn als eenighe andere. Die van ontrent Montignac hebben veel wolle. Die van Frontignac ende Cantaperdris hebben vele Muſcadelle wynē/ ende gheconfyte roſynen die ſy dooꝛ gheheel Europa ſendē. Die van Vivarez makē groot gelt van hare demmemaſſen en de delen. Velay van de menighte van wolle-werck/ als bonnetten/houſſens/ onder-houſſen ende dierghelyckꝛ; Pecais heeft veel ſouts/ 'twelck het na zwitſerlant ende elders ſent/ ende een onghelovelyck profyt afrecht.

Provencen ſent veel kozen buytens lants/ die het in overvloet upt Camarque krijght/ ende upt de plainen van S. Chamar, Miramas, Senas eñ Malemort tot Ourgon eñ Ardage toe. Heeft ooc veel citroenen/ Oꝛangie-appelen/geconfyte roſynen/dzooge vygen/granaed-appelen / olp ende kozck / 'twelck de vreemdelinghen aldaer dapper komen ſoecken. Deſe Provincie is vol gelts/ van wegē den groten handel/ die aldaer gedzeven wooꝛt/ ende van wegē zyne bequame Zee-havenen.

Het lant van Foix doet groote neering in yſer/ende ſtryckt ooc groot gelt van zyn beeſten / ende vooꝛt is het even ſo gelyck als de landen aen het Pyreneiſe geberghte gelegen: niet min profyt heeft het van zyn raſynen/ tarmentyn/peck/wier ooc ende kozck. Ooc die van Armignac ſtryckē mede groot ghelt van haer Honigh ende Was.

Wat nu het lant van Bordeaux belangt/die van Albret doen buyten's lants grooten handel in kozck/peck/ ende roſynen. Het gheheel Gaſconge, eñ vooꝛnamelyck 't lant van Bordeaux, geeft ſchoone wynen/die na Neer-lant ende Engelant gevoert wooꝛden. Bayonne laet ooc veel Appel-dzanck / niet ſonder kleyne winſt / uptvoeren. Sulcks dat Gaſcongen gants ryck is/ van wegē dē groote aenkomſt

der Spaense/ Engelse eñ Nederlantse koop-lieden/ om koopmanschappen aldaer te ha-len. Wy hebben nu ten nauwsten doorsnoffelt alle de rijckdommen van gheheel Vranckrijck in't bysonder/ die het van uyt-heemse Provincien verkryght/ ende op het netste ghehandelt/ welcke ende hoedanighe middelen het heeft om gelt te krygghen/ van 'tgene by haer door gebuyrige ende wyd-gelegene volckeren gesocht wort. Doch al ist sake/ dat mē gewoon is van generale tot par-ticuliere saken te komen/ so hebbe ick noch-tans dese contrarie ordre gevolcht/ op dat na dat men gesien hadde de dingen waer van dit Rijck overvloet heeft/ en anderen mede-deplen kan/ men daer na ook sie dat het middel heeft sich selven in alles te behelpē/ ende dat sijn gebuyren genootsaeckt sijn aldaer hare noodsakelijckheyden te komen bedelen/ ende te soecken: ende dat na dat wy aengemerckt hebben 'tgene daer van het sich selven voedē kan/ ick het geloove van des lants geluck te beter in het generael discours/ des selfs uyt-druycken soude/ tot het welcke ick my gereet make/ eñ in het welcke ick ook begheere te bewijsen/ niet alleen in't gros de rijckdom-men deses Rijcks/ maer ook de penninghen (ghelijck als) op-tellen/ die den Koning van de selve strijckt.

Verhael der Rijckdom-men van Vranckrijck int generael.

Het geheele lant van Vranckrijck, hoeda-nigh het ook sy/ is ergens toe nut/ ende op plaetsen daer geen wijn en wast/ is koorn/ waer gheen koorn en is/ sijn kastanien ende weyden; so datter niets en is/ oft is nut: beside wy Italien/ de Alpensijnse geberghten hou-den wel een vierde-part van Italien onder haer/ ende is alles scherp ende niets voort-brengende: ende in Spangien sijn vele schept-palē die geheel onnut sijn; maer de geberg-hten van Auvergne hebben veel goede landen/ en rijcke plaetsen/ vol oost/ in Vee overvloe-digh/ van de welcke men veel boter/ vleys eñ kasen kryght/ even gelijc de geberghten van Vivarez, Velay, Gevaudan, van Sevenes, Dau-phine, Forests ende Provencen. De reste om-vangt by na een geheel velt/ vol schoon hoo-ren besaept/ ofte kleyne Neuvelkens/ die vruchtbaer sijn/ ende valleyen met lustigh gras bedeckt. Men soude segghen/ dat den overvloet door haer over al loopt door de verscheyden Provincien ende landen. In dit gantse Koningrijck is dit/ namelijck dat alle de Provincien malkanderen hare koopman-schappen seer lichtelijcken communiceren konnen/ als ook alle andere vruchten door een groote menighte van Rivieren die men daer vindt: want men reckent alleen in het lant van Anjou veertigh so grote als kleyne Rivieren. De vruchtbaerheyt des landts/ ende 'tghemack dat de rivieren gheven tot verboeringe der koopmanschappen/ is oor-saeck van de veelheydt ende schoonheydt der Steden ende plaetsen van Vranckrijck, na-dien de selve meest alle op eenighe Rivieren gheleghen sijn. Ende al ist schoon dat alhier geen goede Havenen/ nochte de veelheydt der selve niet en ontbreeckt/ soo ist nochtans dat hare grootste Steden op den zee-kant niet gelegē en sijn; 'twelcke toont dat hare groot-te niet van buyten/ maer van binnens lants komt/ als van eē eygen haert. Want de Zee-steden sijn grooter dan de landt-steden/ wan-neer sy meer profijt/ nut/ ende onder-houdt van buyten over zee krygen/ als van 'tlandt/ ghelijck wy sien konnen aen de Steden Ge-nua, Venetien ende Ragousen; Maer in plaet-sen daer de grootte wesentlijcken niet dan van het Landt en komt/ daer sijn de Landt-stedē groter dan de zee-stedē/ gelijck Milanen eñ andere stedē in Lombardyen/ Pongerpen/ eñ Duytsland bewijsen kon en. Eñ om dies-wille/ dat alle de Landē vā Vranckrijck, rijck sijn/ eñ 'tgemack der Rivieren generael is/ daer van komt/ dat alle de steden eñ plaetsen/ uyt gesondert Parijs (welckers grootte vā de Woon-plaetse der Koningen/ Parlement/ eñ Universitept/ verselschapt met de gheburt-schap der omliggende rivieren/ voort komt) vā middelmatige grootte sijn; of so die kleyn sijn/ schoō eñ volck-rijck. Bodijn schrijft/ dat in eē overtellinge/ die gedaen wierdt ten tijde des Konings Henrici II, (in welck even wel Bourgondien niet begrepen en was) men re-kende over de 27. duysent bewoonde plaetsen/ die klock-torens haddē. Gelijck nu de steden in Vranckrijck van verschepden rivieren ge-savoyseert sijn/ alsoo sijn ook de kasteelen eñ Jonckherē-huysen selfs met vele Vyvers/ eñ Meyrkens versien. Ende alhoewel de Mey-ren alhier by die van Italien ofte Switser-landt in grootte niet te vergelijcken sijn/ so ist nochtans dat de selve vol goede ende schoone vis sijn/ ende voldoen het gebreck vā grootte door hare menighte. Dit selfde kan van de Bossen geseght worden/ die welcke (hoe-wel niet groot) niet te min veel sijn. Eñ hier van daen trecken de Koningen voortijdts groote profijten/ vermids de veelheydt der wilder-nissen in hare Domeynen: Den Adel noch huydens-daeghs heeft vāde selve groot pro-fijt/ verkoopende alleen 'tgehack tot vran-ding/ maer ook tot timmeragie. Daer sijn voordts veel dingen alhier/ waer-mede men der vreemdelinger gelt in Vranckrijck lockt/ ende meest van het koorn/ dat hier gewonnen wordt om naer Spangien, Portugael, eñ som-wijlen ook na Italien te versenden. Het sout/ dat de om-liggende volckeren alhier halen/ voornemelijck te Berre in Provencen, te Pec-cais in Languedoc/ eñ te Brouage; alwaer dat schijnt/ dat de deught/ die de son heeft om zee-water in sout te veranderen/ stille blijft/ son-der verder te treden na het Noorden. Daer wordt elders wel ander sout gevonden/ als Fonteyn-sout in Lorraine, fonteyn eñ mijn-sout in verschepden plaetsen van Engelandt, Polen, ende Duytslandt, doch al dit sout en deucht wepnigh/ niet meer als het mijn-sout van Zweden. Daer is noch hennip ende lakenen/ welckers importancy by na ongeloovelijck is/ ende die alleen kan hier af oordeelen/ die de menighte weet/ die hier gesocht worden voor de bloten van Sivilien ende Lis-sebon, ende om so vele seylē ende touwen/ die van het Franse hennip ghemaeckt worden. Daer sijn ook de Wijnē/ diemen aldaer van Engelandt ende Nederlandt halē komt/ waer van ook jaerlijcks een sodanighe menighte gelds getrocken wordt/ dat de calculatie van die te lang vallen soude/ somen 'tselve sich on-derwindē wilde. Hier by moet gevoeght sijn/ dat behalven de Weed ende saffraen/ ende an-dere dingē van minder waerde/ alle te samen gevoeght zijnde/ eene ghenoeghsame groote somme gheldts op-brengen/ om een Koning-rijck rijck te maecken. Hier van de meeste waerdre/ dat de omliggende Landē hun van alle dese dingen niet behelpen en konnen: En-de al ist schoon datter somwijlen sterckte ver-boden gedaen sijn/ dat men niets uyt den lan-de voeren en soude/ nochtans heeft men in't laetste 'tselve door toelatinge geschiedē laten/

om

om dies-wille / dat het profijt van dien ten minsten 15. of 20. ten hondert bedraeght. Eñ al wast schoon dat Spangiē met Vranckrijck oorlogh voerde / evēwel en ceſſeerde de Koopmanschap niet met den Spangiaerden / om het gebreck dat sy van nootdruft hadden / eñ 't goet profijt dat daer af quam: ſulcx dat men sich niet en behoeft te verwonderē indien dat de ſoldatē / gedurende de oorlogē in Spangien eñ Italien, oock binnens lants / met Spaense Realen / Kronen / eñ Ducaten betaelt wierdē.

XVI. Wat nu de inkomſten der Koninghen van Vranckrijck belangt (behalven dat de Heerlijckheydt door den overledenē by-na geheel verpandet was / die nu van langer handt geloſt wordt / eñ binnen weynige jaren upt der handen weſen ſal van de gene dieſe houden) 't gene men van alle de Provintien trecht / beloopt tot ſeer grote ſommē. Ten tijde dat het gelt wat vreemder was / als het nu is / hebbē de Koningē minder getrocken dan het reden wās. Ludovicus XII, en troc vā het Koningrijck jaerlijcks niet meer dan anderhalf millioen goudts. Franciſcus I, hadder wel drie;

Carolus de IX Coninck Van Vrancrijck

Hēricus II, quam tot ſes; Carolus IX, tot ſeven; Henricus III, quam al over de 10. milioenen gouts; Lodovicus XII, liet het Koningrijck vol goudts eñ ſilvers / ende wierdt derhalven van den volcke / Vader des Volcks genoemt; Franciſcus I, al hadde hy grote oorlogen upt te voeren / eñ groote onkoſten op den hals / liet evenwel 8co. dupſent Kroonen in zijn Spaer-kiſt. Doch Henricus II, liet veel millioenen gouts aen ſchulden ſijne kinderen na: om welcke oorſake Carolus IX, eñ Henricus III, ſijne kinderen bedwongen warē niet alleen het volck / maer ooc de Geeſtelickheyt met ſware ſchattingē te belaſtē. Alle welcke

Hoe qualijck Henricus II. zijn inkomſten beſtede.

te hemmẽ geeft/ datmẽ de Koningen niet rijck achtẽ moet als sy vele inkomstẽ hebbẽ/ maer als sy die wel weten aen te leggen / aengesien den Koning Franciscus I, met minder inkomsten veel swaerder oorlogen uytvoerde/ ende noch veel ghereedt gelt synne kinderen naliet: ende hier tegens hadde Henricus II, niet soo groote oorlogen te voeren / noch zijn volck van oorloghen so lange te onderhouden / ende liet nochtans zijnen kinderen schuldt / ende het Koningrijcke veel ellende na.

XVII. Wat onsen tijt belangt/ men soude de calculatie niet konnen maken van alle 't gene den Koninck strickt van wegen zijn impositen/ crijnsen/ schattingen/ oock van de Geestelijckheyt / ende andere inkomsten/ overmits/ dat de impositen niet altijt even veel bedragen / maer gestelt worden hoogh ende laegh na de voorvallende saken; ende al waert dat de ordinarise ghewis waren/ ende altijt even veel bedroegen/so souden nochtans de extraordinarise altijt onseecker zijn; overmits dat het getal der partyen so groot is/ ende in veler so secreet/ dat de opsoeckinge der selve niet alleen verdrietigh/ maer oock onvolmaeckt wesen soude. Daeromme sal ick/ om den neusgierigen te voldoen/ hier vertoonen tot hoe veel de ordinarise schattinghe van een jaer bedraeght/ ten eynde men van de reste na gheleghenthept deser oordeelen mach / hoedanighe inkomsten de Koningen van Vranckrijck jaerlijcx hebben.

Wt-schrift int corte der schattinghen des jaers 1609. ende der penninghen/ die geduerende de selve/ ghelicht zijn/ voor het ordinaris der schattinghen ende de vermeerdering daer by ghevoeght/ als ock voor de betalinghe der gagie der Officieren: alles int particulier van peder generaliteyt hier na ghenoemt ende gestelt.

Eerstelijck,

De Generaliteyt van Parijs.

Merckt: Dese ponden zijn maer hollantsche guldens/ en de schellingē stuyvers.

Voor de schattinghe —— 769000. lb.
Voor de betalinghe vande gagien der Officieren —— 147000. lb.

De Generaliteyt van Soissons.

Voor het principael van de schattinghe —— 362465. lb. 18. s. 10. p.
Voor de gagien der Officieren —— 3624. lb. 1. s. 2. p.

Chaalons.

Voor het principael van de schattinge —— 473000. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 72000. lb.

Amiens.

Voor de gantsche schattinghe —— 263000. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 36000. lb.

Rouanen.

Voor de gantsche schattinghe —— een millioen/ 72000. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 11000. lb.

Caën.

Voor de schattinghe —— 638280. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 9720. lb.

Orleans.

Voor de schattinghe —— 537500. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 70500. lb.

Tours.

Voor de schattinghe —— 919000. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 102000. lb.

Bourges.

Voor de schattinghe —— 360740. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 49260. lb.

Moulins.

Voor de schattinghe —— 423993. lb. 10. s.
Voor de gagie der Officieren —— 66406. lb. 10. s.

Poictiers.

Voor de schattinghe —— 670000. lb.
Voor de gagien der Officieren —— 75000. lb.

Rion.

Rion.

Voor de schattinghe —— —— 656000.lb.
Voor de gagien der Officieren —— —— 9000.lb.

Lyons.

Voor de schattinghe —— —— 865000.lb.10.ß.
Voor de gagien der Officieren —— —— 45000.lb.

Bordeaux.

Voor de schattinghe —— —— 623036.lb.7.ß.
Voor de gagien der Officieren —— —— 40663.lb.13.ß.

Languedoc, Toloze, ende Montpellier.

Voor alle 't gene aldaer gelicht wort —— 751517.lb.4.ß.3.p.

Dauphiné.

Voor het ordinaris Octroy/ de schattinge daer in begrepen zijnde —— 20160.lb.
Behalven dit noch om tot des lants affairen te voorcomen —— 30000.lb.
Voor den ontfang der schattingen —— —— 27513.lb.
Somma —— —— —— 77673.lb.

Provence.

't Gene aldaer gelicht wort/ bedraeght de somme van —— 86463.lb.

Bourgongne, ende la Bresse.

Het ghene den Koning aldaer van rechts wegen ontfangt/ is —— 168250.lb.
Voor de gagien der Officieren —— —— —— 9445.lb.

Bretagne.

Betaelt voor Impoſten —— —— —— 380460.lb.

Limoges.

Voor de schattinge/ eñ aenwas van dien daer by geboeght/ de somme van 670000.lb.
Voor de gagien der Officieren —— —— —— 75000.lb.

Sterckten van Vranckrijck.

XVIII. Het Koningrijck van Vranckrijck, als 't gene in 't midden der Chriſtenheyt is gheleghen/ is veel bequamer dan eenigh ander om de sterckten van veel groote Princen van Europa te schepden of te eenigen; om dies wille dat het Italien voor Engelant achter Spangien aen de rechter zijde/ Duytslant aen de slincker zijde/ de Switsers aen d'een zijde/ ende de Nederlanders aen d'ander zijde heeft: ende boven dien noch tusschen twee Zeen/ namelijck/ de Oceaensche ende Middellantsche Zee ghelegen is. Wt alle welcke oorsaken hy lichtelijck te Water ende te lande can stooren ende gunstigh zijn allerhande aenslagen van Princen ende Potentaten van Europa; ten minsten der gener die zijn gebueren zijn: ende hy selfs is van allen kanten verseliert/ so door konst/ als door natuyr/ om dies wille dat hy door de Alpise ende Pyreneise geberghten van Spangien ende Italien beschermt is/ door de Zee van Engelandt, ende ver-gelegene Koningrijcken/ door Gebieren van Duytslant ende Vlaenderen, ende van alle meer andere Landen door stercke plaetsen/ menighte van wapenen/ geschut/ ende ander Krijghs-tuygh/ over al goede Capiteynen ende dappere Soldaten/ om alles tot beschermínghe upt te richten. Ende wat de epghen beschermínge aengaet/ men vint niet/ dat so lang Vranckrijck Koningrijck geweest is/ 't selfde door eenige andere Natien verwonnen is/ als door de Enghelsche/ die door een langduerigen oorlogh een groot deel ingenomen hadden. Maer behalven dat hare victorie quam upt de deplinghe der Franroysen/ die de Koninghen van Engelant bystonden/ dese nochtans niet lange en duerde/ aengesien sy niet alleenlijc van het ghedeelte des Rijcx ontbloot wierden/ waer over sy hun met grooter tracht meester gemaeckt hadden/ maer oock van Normandien ende Guyenne, een out patrimonie der Koninghen van Engelandt, ende tsedert aen de Koningen van Vranckrijck gecomen is. Ende 't gene Vranckrijck hupdensdaeghs sterckter maeckt/ als opt is/ dat voortijts alle ghebuyrighe Princen pets op dit Rijck voornemen konden/ om dattet altijt was een Hertogh van Bretangien, een Hertogh van Guyenne, van Normandien, van Bourgongien ofte Bourbon, die hun passagie gaven/ ende ontsingen/ als wanneer de Engelsche pets voor hadden/ den Hertogh van Bretangien gaf haerlupden ingang/ van waer dat sy dan in Normandien landen conden: Maer nu/ dat Bretangien, Guyenne, Normandien, ende Bourgongien onder de Krone van Vranckrijck behooren/ heeft hy wepnigh te vreesen/ ten ware datmen eenigen kant van Franche-Comté by Bourgongien aenvatten wilde.

XIX. Vranckrijck heeft tweederley soorten van Krijghsvolck/ namelijck/ ter Zee ende te lande. Wat belangt het volck ter Zee/ daer can men wepnigh van seggen/ vermits het gebreck van een goet getal Schepen/ roepers

ende Stuyplupden / nopt toeghelaten en heeft sodanighen Armade toe te rusten als wel tot een offensive oorlogh van noode was/ ofte oock tot eenighen aenslagh; derhalven den Koning Franciscus goet vondt/ sich selven met Turcken op Zee te behelpen. Wel is waer/ dat nopt eenigh uptheems secours van noode gheweest is / om het Koningrijck te beschermen/ overmits datmen op de Oceaensche Zee tot de 200. beseylde Schepen by malcander heeft connen brengen/ ende in de Zee van Provencen heeft men voortijdts ontrent de 40. galeyen ghewapent (teghenwoordigh seer vermindert) die oock somwijlen op de Oceaensche Zee ghedient hebben / doch meer om volck in Schotlant over te voeren/ als om eenigh ander effect. Doch de voornaemste nerf des Fransschen krijghs bestaet in volck te lande/ ende meer in Rupterye/ als in voetvolc/ overmits het gerijf datmen van de Duytschen/ ende Switsers heeft/ ende het cleyne plaisier in het sien van de Wapenen in de handen des slechten volcx / heeft de Rupterye in meerder aensien gebracht/ die eertijts geheel van Edellupden pleeghd te wesen/ ende dien volghens oock dapper: maer teghenwoordigh isser een mengel-moes van alderley volck onder een/ waer van d'eene taelt woort/ ende d'ander gehouden is op zijn eyghen beurs ten krijgh te trecken. Het krijghsvolck dat verobligeert is/ woort ghenoemt de Arriereban, die ander niet en is dan Adel/ verobligeert in persoone den Koning te dienen met so veel paerden / als volgens de ghestaltenisse zijns Leens/ 't welck den Koning in de laetste oorloge van Savoyē gevonden heeft: Ende om datter veel Adels is/ so is oock de Rupterye in groot ghetal. De Compagnien krijghs-volck/ zijn d'eene 100. d'ander 50. mannen sterck. Die van 100. worden van eenige Princen belept/ of door den Connestabel/ ofte Maerschalcken van Vranckrijck. Teghenwoordigh nu het tijdt is/ worden alhier wepnigh Compagnien peerden onderhouden/ als:

Adel van Vranckrijck moet de Koning op haer eygen beurs ten oorlogh dienen.

De Compagnien van
- lichte Paerden des Konings.
- volck van Wapenen der Koninginne.
- volck van Wapenen van Monsieur den Dauphin.
- Monsieur den Hertogh van Anjou.
- den Hertogh van Orleans.
- den Hertogh van Vendosme.
- den Ridder van Vendosme.
- den Marquijs van Verneüil.
- den Hertogh van Mayenne.
- den Connestabel.
- den oppersten Stal-meester.

Siet daer alle de Compagnien paerden/ die teghenwoordigh in Vranckrijck onderhouden worden. Doch connen in tijde van oorloge volck genoech by malcanderen brengen/ so edele als onedele.

XX. Wat het voetvolck belangt / hoewel de Gasgongers ende die ontrent Spangien liggen/ voor de cloeckste geacht worden / als konnende den meesten arbeydt ende krijghsonghemack verdraghen/ ende datmen van de dese ontrent de acht of 9000. lichten kan; ende dat oock die van Vivarez ende van het Douphineese geberghte (in het oordeel der gener die haer geproeft hebben/ minners soo dapper als de Gascongers/ ende noch meerder getal als de Gascongers opbrengen souden konnen) nochtans soudemen in de andere Landen des Rycks veel dupsenden by een konnen brengen/ die oock dappere Mannen souden zijn/ als de welcke langen tijt gedient hebben: ende behalvē dié/ alles wat in Vranckrijck ghebooren woordt/ is so moedigh/ dat het in wepnigh tijdts gheoeffent/ stout ende bequaem tot alderhande aenslagen ghemaeckt soude konnen worden. Voortijdts en plegen haer de Koninghen van Vranckrijck gantz wepnigh met voetvolck te behelpen/ upt vreese van eenige revolte; ende alhoewel Carolus VIII, bekennende de noodtsakelijckheydt des voet-volcks / oordonneerde het onderhoudt van 5000. voetvolck Francoisen; na hem wilde den Koning Franciscus datmer 50. dupsent onderhouden soude/ doch dat verdween haest/ ende wiert gebroken door de deliberatie der Staten des Rijcks/ ten eynde het volck ongewapent zijnde/ te beter door hare Magistraten in den toom gehouden mochte worden/ ende de konsten / nochte Landt-bouw/ daer het sich in oeffent/ niet te niet ende verloren en gingen: ten eynde oock/ dat het in tijde van peys (ghewoon zijnde de Wapenen ende 'tgrootste woordt te voeren) sich tot geen roovingen ende strooperyen en begave / brengende also het Koningrijck in warre. Doch en grepen dese resolutien der Staten geen plaets/ so wanneer den Koning daer tegen per oordonneerde.

Ludovicus II, was de eerste/ die/ om alles (wat hy wilde) voor goedt te doen bekennen/ het volck ongewapent hieldt/ ende in plaetse van Francoisen/ Switsers aennam: een saet die by zijne Na-volgeren oock onderhouden is. Teghenwoordigh woordt alhier wepnigh voet-volck onderhoudē/ twelck nochtans altijdt een van de voornaemste Sterckten eens Heyrlegers is. Siet hier dan de rekeninge.

De vier Compagnien van de lijf-wacht des Konings/ die voor hare Capitepnen hebben Messieurs de Vitry, Montespan, la Force ende Pralin.

Het Regiment van Guaerden/ 'twelck behoort t'samen-geset te zijn van 20. Compagnien / ende heeft tot zijnen Colonel Mont de Crequy.

Het regiment van Piedmont/ 'twelck oock van 20. Compagnien behoort te zijn / heeft tot zijnen Colonel Mons de Vausselas.

Het Regiment van Picardyen, mede behorende van 20. Compagnien te zijn / heeft tot Colonel Mons de Biron.

Het Regiment van Navarre, 'twelck van 20. Compagnien behoort te zijn/ heeft tot Colonel Mons de Boisse.

Het Regiment van Champagne, 'twelck behoort te zijn van 20. Compagnien / heeft tot Colonel Mons de la Gesle.

Het Regiment van Mons de Nerestan, 'twelck van thien Compagnien is.

Het Regiment van Mons du Bourg l'Espinasse, 'twelcke van 10. Compagnien is.

Behalven dese isser noch het Regiment Switsers/ ende de hondert Switsers van des Konings lijf-wacht.

Doch so den Koning volck van doen hadde/ soude noch wel 4. dupsent ervarene Soldaten konnen op-bieden/ die in vreemde Provincien onderhouden worden. Het getal der ghener/ die men soude konnen lichten van de gene die niet onderhoudē en zijn/ is so groot/ dat men die niet en soude konnen tellen / aengesien eens yeders hert noch moedigh / ende eens yegelijcks arm noch dapper is van de laetst-

laetſt-geleden oorlogen: ende dat een Franchois dit meeſt in d'ooge heeft datter geen eere boven dien en kluynt (gelijck oock Waer is) die door wapenen verkregen wordt.

Voorts iſſer alſulcke overvloedt van lijftocht in Vranckrijck, datter een Legher ghenoegh mede ghespijſt kan worden / die oock seer lichtelijck van d'een plaets tot d'ander (van wegen de veelheydt der Rivieren) ghevoert kan worden. Waeromme iſt / dat ten tijde Caroli V, die door Provencen in Vranckrijck quam / ende daer na oock door Champagnen, ſp behalven de Guarniſoenen noch meer als 100. ende 50. duyſent Soldaten ſpijſde; ende by onſe tijde onder Carolo IX, vondtmen daer 20000. Ruyteren / ende 30000. voetvolcks / al vreembelingen; noch 15000. Ruyteren / ende 100000. voetvolcks Franchoiſen / ſonder dat nochtans eenige duyſte in Vranckrijck was. De Koningen onderhielden oock voortijdts / 3500. lanciers ende 4500. Schutten / ſomwijlen oock 4000. Lanciers ende 6000. ſchutten / die geſtadigh betaelt worden. Elck lancier had anderhalf Schut achter hem / ende dien volghens elcke Compagnie Lanciers hadde een Compagnie Schutten na hem volgende / die allenlijck door 't onderſcheydt der Vaendelen verſcheelden / ende hadden alle een Capiteyn. Suler dat 100. lancien quamen te doen 150. Schutten / behalven de lancien. Al dit kryghsvolck trock tot gagie 1300000. Kroonen jaerlijcks: want elcke lancier trock 250. Kroonen; elcke ſchut 80. Kroonen; den Vaendrager 300. den Lieutenant 480. den Capiteyn 820. Dit kryghs-volck wierdt in zijn perfectie gebracht door Carolum VIII, die het getal bepaelde / ende hun hare gagien ordonneerde / ende diſciplineerde die door hare oeffeningen / verdeylende de ſelve op de Frontieren / onder Capitainē / Lieutenanten / ende Vaendragers; onderſcheydeſe oock in Paerde-volck ende voet-volck / hun noch by voeghende Fourriers / Treſoriers / Betaelders / ende Commiſſarisen; gevende over alle deſe den laſt aen den Conneſtabel / den Maerſchalcken van Vranckrijck / ende opperſte Heeren des Rijcks.

Hoe veel Cryghsvolcx Carolus VIII onderhield / en wat hun gagien jaerlijcx bedroegen.

XXI. Wat nu de Artillerye belanght / daer af is hier een ſake die aenmerckens waerdigh is / namelijck / dat al de Artillerye gebracht is op eene mate / dat is / even groot / even lang / even wijdt / ende even wichtigh; de kloten even groot; het Boſkruyt even fijn; de wagens even groot. 't Welck ſeer nut bevonden wordt / ſoo te velt / als in de Sterckten / overmidts / dat wanneer alle klooten op alle Stucken paſſen / de confuſie van de ſelve te verepden ende aen te brengen geweert worde; ende oock wanneer een ſtuck ſchadeloos wordt / men daeromme niet en laet klooten / kruyt / Beddingen / leſſers / lepels / ende andere tuygh evenwel te beſighen. Het Canon van Vranckrijck is ontrent 10. voeten lang / zijn waghen 14. ende op de waghen ligghende t'ſamen ontrent 19. voeten / de breedde ten aenſien dan de Waghen-as / is 7. voeten. Voorts zijn al de laed-gaten verſien met pſere plaetjens / op dat het metael door de hitte niet metter tijd verteerende / het laed-gat te groot worde / en de kracht des geſchuts alſoo verminderd worde: want een Stuck gheſchuts alhier niet voor goed gehouden en word / indien niet houdert of ten minſten 80. ſchoten op een dagh verdraghen kan. Alle deſe dinghen ghevoeght tot de natuyrlijcke gheleghenthepdt van Vranckrijck, maken het ſelve machtigh / en byſonder onder eenen ſoo wijſen Koning / voorſichtigh ende dapper / verghеſelſchapt ſoo wel met ſoo grooten hoop gelts / als alle andere noodtſakelijckheden.

d'Artillerye alle op eene grootte / ende de gewichte gebracht.

XXII. Wat nu de defenſive macht deſes Rijcks is / behalven het groot ghetal des Volcks (het welcke ten tijde Caroli IX, ontrent de 20. Millioenen beliep / de lijf-tocht / bequame artillerye / ende vaſte gheleghenthepdt; kan men ſpeuren daer upt / datter ſoo veel ſtercke plaetſen zijn / datter gheen landt ghevonden kan worden of daer iſſer eē grote menighte. Daer zijn veel dinghen / de welcke oorſaeck van deſe fortreſſen gheweeſt zijn: d'eene is / dat doen dit Rijck in vele Vorſtendommen verdeylt was / een yeder zijn frontieren verſterckte: d'andere / dat de Engheliſe oorloghen / die een wijle tijdts van een goedt deel deſes Lands Meeſter waren / het ghetal der fortreſſen vermeerderen deden. De gheleghenthepdt eñ nature der plaetſen helpt veel tot de ſterckte / als mede de gheneghenthepdt ende neerſtighepdt des volcks: Op dat men nu de ſake partitulierder aenmercken ſoude / laet ons Vranckrijck eens doorloopen / op dat wy een goedt deel van zijne beſte plaetſen beſichtigen moghen.

Ick en ſal voor eerſt van Parijs niet ſpreken / aengeſien de ſelve / al en hevet geen muyren / gheljck ſp inder waerheydt seer ſwack in vele plaetſen zijn / nochtans ſoo veel inwoonderen heeft / dat die niet dan door ghebreck van victualie ſoude konnen gewonnen worden.

Corbeille ſoude wel ſterck gemaeckt konnen worden / ſo men het gebiedt van twee geberghten wegh nam / die van twee zijden leggen: maer 't gene dat na het Gaſtinoiſe landt licht / en is hem ſo ſchadelic niet / om dat het lang genoegh is / als het gene dat aen de zijde van Seine licht.

De Stadt Chartres is mede ſterck ghenoegh om een Leger te weder-ſtaen / gelijckmen in tijdt van oorloge heeft konnen ſien. Ende Chaſteaudun, 't welck gheleghen is op een klippe ofte hoogen bergh / hebbende een ghevaerlijcken toegang / is mede een ſterckte ende vermaende Stadt. Dit was oock de Sterckte ende 't kaſteel van die van Dunois, om daer in tijdt van oorlogh eenen toevlucht te hebben / nadien de vyanden daer niet toe en konden komen / dan door eenen wegh / die na de poorte van la Beauſſe light.

Orleans is noch ſtercker ende machtigher Stadt / als de voorgaende / overmidts de paſſagie van de Loire. Waer van Attilus Koning der Hunnen, door zijn beleg voor deſe Stadt getuygenis geven kan / de welcke met zijn victorieus Heyr voor Orleans geheel geſtut wierdt: als mede 't Legher / 't welck de Engelſe daer voor leyden in den jare 1428. in de maent van October / daer voor leggende tot in de May-maent / ende door de Maeght Ioannam gelicht wiert.

Gergeau, ſes mijlen van Orleans, alhoewel 't ſelve kleyn is / heeft nochtans altijdt ſterck genoegh geweeſt / ende is important van wegen de Brugge ende paſſagie van de Loire.

Montargis is oock eē goede plaets / doch niet ſo ſterr als Orleans, noch vā ſulcke gevolck.

Chaſteaulandon is een Stadt die in de voorgaende oorloghen veel quaets ghedaen heeft / ende is machtigh / met garniſoen verſien zijnde / een wijle tijdts te weder-ſtaen.

Sens is op de Rivière Yonne gheleghen / de

welcke aen den voet van de Gastinoise zijde loopt/ heeft goede grachten ende stercke muyren/ bequaem om wederstand te bieden.

Auxerre light op den oever van de Yonne, is een sterckе plaetse; beginnende in een delinge/ ende verheft hem tot op het hooghste van 'tgeberghte/ waer op die ghetimmert is/ ende hier op light het oude Kasteel/ versterckt met oude ende dicke muyren/ 'twelcke eertijdts in tijdt van oorlogh tot een Fortres ende scherm van het gantsche landt diende.

Troye in Champagnien is oock sterck/ heeft sterckе muyren/ ende inwoonderen die tot alle wederstant te bieden/ soo wel als die van Auxerre gestadigh berepdt zijn.

Chaumont in Bassigny is mede van ouden tijden met sterckе wallen ende veel toorens daer op versien/hebbende van gelijcken oock diepe sterckt-gevende grachten; wiens uptlijck van 'thasteel Haute-feuille genoemt wordt. Maer Vitry le Parthois, 'twelck herbouwt ende gesterckt is tē tijde des Konings Franciſci, als liggende op de Frontiere van Champagne, maer met op zijn selve plaetse/ maer in een dorp Montcourt genoemt/ op eenen bergh / die een halve mijl is van de oude plaets daer Vitry gelegē heeft. Op de Frontier van Champagnen is noch de plaetse S. Desir, de welcke terstondt versterckt is/ na datse in den jare 1544. gerumeert was.

Montereau , 'twelck wijt diep in't landt light/ heeft een sterck Casteel/ende van groter begrijp.

Meaux is op eenen bergh gelegen/ hebbende een Tee-arm aen de West-zijde / ende is in twee verdeplt; waer vā het eene deel genaemt wordt de Stadt/ het ander de Marckt ofte Fort van de Stadt; ende dese twee plaetsen zijn van malkanderen ghescheyden door een Beeckſken/ loopende van de Gots / ende de gracht is seer diep: binnen in de Stadt nu/ siet men het kasteel op een hooghte ligghen/ 'twelcke over de Marckt ghebiedt: Daer zijn sterckе muyren.

Chaalons in Champagne en is geen kleyne noch wepnigh importante Stadt/ niet meer als Reyms zijn hooft-stadt.

Maer soo wy nu in Picardyen komen/ wy sullen op de frontieren sterckе Steden ghenoegh vinden/ als Laon, la Ferté, S. Quintin, Peronne, la Chappelle, Ardres, Ham, Dorlens, Corbye, Amiens, ende Abbleville, met noch andere/ die min ghesterckt zijn; als Monstreuil, Bolongne, Bohan eñ andere. Soissons is mede een redelijcke sterckе Stadt / ende bequaem om sich te beschermen.

Beauvais, 'twelck dieper in 't lant light/eñ bet na Parijs toe light/ is sterck genoegh om een lang beleegh teghenstant te bieden.

Komende nu te Calais op de zee-kant/ nevens dat het teghen woordigh wel gesterckt is van Mons de Vic, zijnen Gouverneur/ sullen wy bevinden dat dese Stadt den prijs heeft van alle sterckе Steden in Picardyen, ende wanneer de selve voltopt sal zijn/na het voornemen deses Gouverneurs / meen ick datter wepnigh teghen te segghen sal zijn/ oock wepnigh middel om de selve te offenteren.

Langres is een Stadt van weghen zijne gheleghenthepdt sterck / omwalt met lustighe muyren.

Montesclair wiert upter maten seer ghesterckt met niet min hooghe vesten/als goede Bolwercken / door de Koninghen Franciscum I, ende Henricum II, overmidts dat het de eerste fortres des Konings is/ komende van dees-syde van Lorrainen.

Nevers is een Stadt/ diep in't lant ghelegen/ omringt met sterckе muyren/ende diepe grachten; versien oock met een brug over de Loyre. Dese is van grooter teghenweer/ ende important overmits zijne passagie.

Bourges is mede van goede grachten ende sterckе muyren versien / ende is een van de beste plaetsen van Vranckrijck.

Sancerre op het hooghe van eenen Bergh gheleghen / heeft machts ghenoegh om het hooft te bieden; gheliick oock la Charité, op de Loyre gheleghen/ machtigh ghenoegh is om veel groote sterckten te arresteren.

Yssoudun in Berry is mede een sterckе wel bewalde Stadt/ ende heeft een kasteel / dat een wepnigh verheven light/ met klauckeringhen ende sterckten wel versien / oock met diepe grachten.

Argenton , 'twelck op de kant van Berry light/ is sterck/ ende heeft noch een goet kasteel / versien met tien grooten / ende dype kleyne toorens.

La Castre is oock met goede muyren omset / versien met sterckе toorens ende diepe grachten.

De Stadt Tours heeft diepe grachten ende sterckе muyrē/ende de riviere Loyre, daer aen stootende/ maert dat het een plaets van importantie is.

Het kasteel van Amboise seven mylen van daer ghelegen/op de selve riviere/ wordt oock voor een van de beste plaetsen van Vranckrijck gherekent.

Saumur, op de selve riviere liggende/ heeft wel sterck ghewees't/ heeft noch goede muyren: maer voornemelijck soude het kasteel veel werckx gheven.

't Kasteel van Loches, is mede sterck/ gheleghen zijnde op een hooghe klip / niet meer dan eenen ingang hebbende/ beschermt door een groot Bolwerck/ sterckе muyren / dubbele grachten/ die diep ende breet zijn; so datter wepnigh middel is / om dese plaets te overweldighen/ten spyt voor 't moorselen vande Gots / de welcke in zijn ommegangh in de breedde ende lengde heeft tusschen de 1000. ende 1200. schreden: ende om dien te ondergraven/ aenghesien de teghen-mijnen al-reede ghemaeckt zijn/ is niet wel doenlijck.

Angers is een goede sterckе Stadt / welckers grachtē diep/eñ muyrē vast zijn. Maer boven al is het kasteel een van de beste plaetsen des Rijcks/ vermidts het zijn graften in den Gots heeft/ ende so wel voorsien zijnde/ als doenlijck is. Voorts is dese Stadt seer important/ overmits de selve tussen de Sarté ende dicht by de Loire gheleghen is/ aen Pont du Sé, 'twelc eē plaetse is langs Angers heenen; oock is op de Loire noch een goede plaetse tot beschermingh deser Stadt gheleghen.

Normandyen heeft vele sterckе plaetsen in het landt / als Rouanen, 'twelck machtigh ghenoegh is om een lang-durigh beleegh te weder-staen/ ende voor-tijts ghenoeghsaem betoont heeft.

Bayeuse is mede tamelijcken sterck.

Falaise is alsoo ghelegen/ dat alhoewel het in een delling light/ende van alle kanten met berghen omringt/ nochtans zijn de toe-ganghen ende voor-borghten veel lagher: hier en boven soo heeft het noch een Kasteel op een Rotssteen gheleghen / hebbende nevens

't ge-

'tgebiedt over de ſtadt oock diepe grachten ende ſtercke veſten.

Caen, 'twelcke voor de tweede Stadt van Normandyen gheholden wordt/ gheleghen aen de zee-arm/ gelijck Rouanen doet/ van waer die noch verder loopt/ is groot ende tamelijcken ſterck/ bequaem om een langhe teghen-weer te doen; heeft oock een kaſteel/ 'twelck op een Rots light/ int midden van welck een vier kanten toorn light/ van uytnemender dickte ende hooghte/ ghelanckeert zijnde vã vier hoeckẽ/ zijn noch andere groote toorens/ ende heeft ſeer diepe wallen/ heeft van binnen ſo grooten plaets/ dat men daer wel vijf of ſes duyſent Mannen in bataille ſtellen kan.

Auranche is mede ſterck/ gheleghen zijnde op een vaſten Rots/ daer de zee/ wanneer die op het hooghſte vloept/ teghen aen ſpoelt; ende is ghefterckt met goede veſten ende diepe grachten.

Hier hebt ghy oock langhs deſe kuſt/ Honfleur ligghen/ een ſterche ende vaſte plaets/ ghelijck oock Dieppe is/ alwaer een groote menighte van gheſchut is.

S. Valery in Normandien is een bequame plaets. Cherbourg, de laetſte plaets/ die Carolus VII, van den Engheliſen nam/ verjaghende de ſelve uyt het Rijck; den Bergh S. Michel, rontſom van de Oceaenſe zee omringhelt/ ende het Foyt van Iſle de Zers, ghemaeckt tot afbreuck van de zee-rooveren: Doch boven alle plaetſen van de kuſt van Normandien, moet Havre de Grace, niet vergheten zijn/ een onwinbaer Foyt/ door den Koninghl Franciſco I, ghemaeckt/ om den

Franciscus de I. by der gratien Gods Coninck van Vranckryck

Engelsen het hooft te bieden/ aengesien zijn gheleghenthept goet ende bequaem is/ uptghenomen dat aen d'een zijde een Berghsken light/ 'twelck hem schijnt te commanderen/ doch en kan niet veel hinders doen.

In Bretangnen vindtmen Rennes, de Hooft-stadt des Landts/ ende is een stercke Stadt.

Nantes verghelijckt hem in sterckte seer wel/ als oock Dol, Vannes, Quimpercorentin, ende S. Maló. Maer Blavet ende Brest zijn de sterckste plaetsen van alle die langhs desen kust zijn; welcker getal vele/ ende hare sterckte groot is.

In Poictou hebt ghy de Stadt Poictiers, de welcke (by na in onsen tijt) een Legher van 80000. mannen weer-staut gedaen heeft. Maillesay, la Gavache, S. Michel en l'Her, die gedurende de troublen langh eñ swaere aentastinghen verdraghen heeft/ Niort, Fontenay, Chastelleraud, ende Lusignan, de welcke alle important ghenoegh zijn.

In Xainctogne light Xainctes, al waer men schoone Sloten ghemaeckt heeft. Hier na S. Iean d'Angely, Blaye, ende Ponas, alle stercke plaetsen.

In Augoumois is Angoulesme, tamelijcken sterck/ doch zijn Slot ende Kasteel souden ongheliick inder teghen-weer doen.

In het lant van Aunis, light Rochelle, een Zee-haven ende een sleutel van Vranckrijck/ bequaem om groote Heyr-krachten te verdraghen. Binnen in't lant light Perigueux, mede een stercke Stadt.

Limoges heeft eertijts vele Princen groot werck ghegheven/ als mede Vserche, 'twelck alsoo gheleghen is/ dat men het onwinbaer reckent.

In Auvergne light Clermont, 'twelck mede sterck is: als oock de Kasteelen van Vson ende Nonnette, die haer mede onverwinnelijck roemen moghen. Doch boven al moet S. Flour ghereckent zijn/ 'twelck op eenen hooghen steplen Rots gheleghen is/ sulcks dattet bupten vreese is van ghewonnen te worden.

Moulins en Bourbonnois, is op de Allier gheleghen/ 'twelcke nopt voor zijne vpanden in dese laetste oorloghen/ ghekreunt en heeft.

Montaigu in Combraille is bequaem om teghen-weer te bieden.

In Bourgongien zijn verschepden stercke plaetsen/ als Dijon, Chaalon, Seurre, Aussonne, ende Beaune, versterckt met een goedt Kasteel/ behalven noch een groot ghetal kleyne stercke plaetsen. Het Kasteel van Zalan, dicht by Dijon, is een vaste plaetse.

Autun is mede een importante Stadt/ de welcke de laetste oorloghen in een goeden staet ghestelt hebben: als mede de Stadt ende 't Kasteel van Semur konnen groote weer bieden.

By Lorrainen ende Duytslant hebt ghy de Stadt Mets, die den Keyser Carolum V, soo langhe resistentie dede/ die daer voor lagh met een groot ghetal volcks ende menighte ghesschuts/ ghenoegh om de werelt te doen verschricken: zijn Citadelle is een van de sterckste plaetsen van Vranckrijck.

Soo men nu verder na 't Zuyden keert/ daer vindt men de Stadt Lyons, de welcke uptnemende sterck is aen de handt daer zijn Kasteel afgheworpen is/ alwaer het Bolwerck van S. Jan is/ uptermaten sterck. Pierre Ancise, 'twelck een Kasteel is op een Rots ghebouwt/ ligghende aen de ander zijde van de Saone, belet aen die zijde mede den toegangh: Lyons heeft oock de Rhosne, die hem tot schutsel dient: ende al ist schoon/ dat het aen de zijde van Fourvieres ende S. Iust niet seer sterck en is/ nochtans soude dese Stadt ghenoeghsaem een langhduyrigh belegh konnen teghen houden/ ende eens Leghers aenslagh/ van weghen zijne ghelegenthept/ ghenoeghsaem beletten.

In Dauphiné langs de Rhosne vindtmen Vienne, 'twelcke een stercke Stadt is/ hebbende de Forten van Pippet ende la Bastie, die het van alle hauten vermeesteren konné.

Wat lagher light Valence, hebbende een Citadelle/ ende derhalven sterck.

Noch lagher/ een halve myle van de Rhosne, hebt ghy de Stadt ende 't Kasteel van Montelimar, voorwaer bequaem om groote Wederstant te doen.

Binnen in't Landt light Romans, op de Isere ghebouwt/ tamelijcken sterck: hier naer vindt ghy de Kasteelen Moras ende Qui-rieu, waer af het laetste oock het sterckste is.

Grenoble is een Stadt/ die na de hyndensdaeghse maniere ghesterckt is door Mons de les Digueres, Gouverneur van het Dauphiné, die daer af eene der beste steden van Vranckrijck ghemaeckt heeft. Volght hier het Fort van Barant, dicht by Savoyen, om van dien hoeck den vpanden tot een toom te wesen: Voorder zijnder noch andere stercke plaetsen/ Die, Gap, het Kasteel van Serre, Nions, Ambrun, Briançon, ende het Kasteel van Essilles op de Frontieren; soo dat den vpant ghenoegh te doen soude hebben/ om door het Dauphiné in het Landt te comen/ aengesien alle dese plaetsen als schut-boomen voor 't Landt zijn.

Wat Provencen belangt/ daer hebt ghy voor stercke plaetsen Aix, Arles, Cisteron, Ourgon, Brignoles, ende Pertus. Doch de zeesteden/ ghelijck Marseille, Tolon, Castel, d'If, Nostre Dame de la Garde, Tour de Boue, ende Antibes, ende noch eenighe andere/ zijn soo sterck/ als men wenschen soude.

In Languedoc mach Tholose hem roemen sterck te zijn/ doch Narbonne (als ligghende op de Frontier/ is noch veel sterckter/ ende Laucate noch meer. De ghelegenthept des Stadts Carcassonne is sterck: maer de neder-Stadt is het versterckt. Beliers ende Pesenas zijn tamelijcken sterck. Doch heeft men te Montpellier ende te Nismes alles ghedaen/ wat moghelijcken was/ om de selve tot stercke steden te maken. Pont S. Esprit is sterck/ ende daer by met een lustige Citadelle versien. Te Velay le Puy is een seer goede plaetse/ ende Stadt/ die nopt ghewonnen en is ghevveest. Hier na hebt ghy het Kasteel van Polinac, 'twelck voor onwinbaer gheacht wordt/ om zijnes ghelegenthents wille.

Montauban in Quercy is om zijne sterckten vermaert/ ende zijne ghelegenthept is redelijcken sterck.

Bordeaux in Gascongne sal wepnigh voor een aenval zijns vpants kreuchen. Cestelnau de Barbarans is een uptnemende stercke plaetse/ ende zijn en toegangh gheheel quaet. De stadt Auche light op een Rots ghetimmert/ ende is van quader toegangh/ 'ten sy aen de syde/ daer men na Vicsasensac gaet/ ende heeft voor desen groote stonnen weerstaen. Lectoure is een plaets/ die onder de

sterckste

sterckste van Vranckrijck ghetelt mach worden. Cominge is mede een sterckte plaetse/ soo is oock S. Fregeou om zijnes gheleghenthepts wille. De stadt Dax is seer sterck/ende wel-gheleghen. Bayonne is op de Frontier gheleghen/ende bequaem om langhen tegenstant te doen.

In Bearn bintmen Pau, allwaer een sterck Kasteel is/ ende voor die van Navarre een sterckte plaetse/ aen den voet van het Pyreneise geberghte.

Siet daer ten naesten by alles/ wat ghesept kan worden/noopende de plaetsen. Wat nu de menschen belanght/ die in Vranckrijck zijn/ ick gheloove nauw/ datter een Koningrijck in Europen is/ dat hem roemen mach volck-rijcker te zijn/ als Vranckrijck, allwaer de ghemoeden soo dapper/ ende de herten so couragieus zijn. Ende dit sp ghenoegh van hare sterckte/ laet ons sien/ hoe het selve geregiert worde.

Regieringhe van Vranckrijck.

XXIII. Den Staet van Vranckrijck/ die door desen Democratijck was/ is teghenwoordigh Monarchael/ beheerst door een alleen: Den Koningh en wort met ghebozen/ ghelijck in veel andere plaetsen/ maer het Rijck is erfelijck aen de Mannen/ende niet aen den Vrouwen/ende dit upt kracht van de Salise Wet. Den Coningh heeft alle macht om den krijgh te resolveren ende te ordonneren teghen zijne vpanden en met haer vzede te maken; als oock met andere Princen ende Potentaten Aliantien ende Contracten aen te gaen; alles na zijn believen: Vorder/ om schattinghen te stellen; Ampt-luyden te kiesen; Wetten ende Ordonnantien te maken; Privilegien te verginnen; gratie doen/ ende andere dinghen na zijnen wille te herstellen: sulcks dat alles wat hem belieft/ voor een onderzekelijcke wet aenghenomen wordt: doch om te toonen/ dat zijne willen gherechtigh ende redelijck zijn/ en laet hy niet toe/ dat zijne Edicten op-genomen worden/ voor en al eer de selve by alle Parlamenten oversien ende geverifieert zijn. Den oudtsten Sone des Koninghs is naest aen de kroone/ ende draeght den name van Dauphin.

Monarchale macht des Konings dãr Vranckrijck.

XXIV. De Koninginnen van Vranckrijck hebben vele machts/ sulcks dat sy in hare Landen so wel als in hare Domeynen/ ende aenghehuwelijckte goeden authoritept om te oordeelen hebben/ indien sy willen/ oock opperste macht om kennisse te nemen van de eerste appellatien/ ende 't Appel van haerlieden komt in't hof van de Pairs van Vranckrijck/ alhoewel dat de landen ende partyen van een ander ressort zijn/ volghens eene declaratie des Koninghs Ludovici Crassi in't jaer 1317. De Moeder des regnerenden Koninghs/ soo sy geen Koninginne van Vranckrijck en is/ wort gepretedeert van de regnerende Koninginne. De giften ghedaen door de Koningen aen de Koninginnen hare Huysvrouwen/ ghedurende hun Houwelijck/ gelden/ hoe wel sy onder alle andere Personen nul ende van gheender waerden zijn. De Officiers van den Huyse der Koninginnen/ ofte Koninghen Moeders/ hebben ghelijcke Privilegien/ als des Koninghs. Maer sy en hebben geen ghemeynschap tot de acquesten/ ghedaen door de Conynghen hare Mannen/ ghedurende haer rijck; doch wel in die ghene/ die ghemaeckt zijn voor haer komst tot de kroone/ na hun Houwelijck. De Koninginne Weduwe/ wort ghemeenlijcken genoemt La Royne Blanche, ende dit gebruyck is ghebleven t'sedert de Moeder S. Ludovici, die Blanche ghenoemt was/ ende langhen tijt leefde; als mede de Koninginne Blanche, Weduwe des Koninghs Philippi Valesy, de welcke leefde tot het rijck Caroli VI.

Macht ende authoritept der Koninginnen van Vranckrijck.

Dese Koninginne overleefde na haers mans dood noch 2. Koningen in den tijdt dãr 30. Jare.

De maniere van de Koningen van Vranckrijck te kroonen ende verklaren/ eer dat de Christelijcke Religie onder den Francoisen geplant was; Was/ den Koninghghekroont te heffen op een grooten Schildt/ ofte Beukelaer/ ende hem op de schouderen te draghen/ doende met hem aldus drie keeren rondtsom het Heyr-legher/ ende alsdan riepen alle de omstaenders/ met luyder keelen/ dat hy haren Koninghwas: sommighe willen oock/ dat dit aldus geduert heeft 't sedert het Christenrijc in den gantschen stamme der Meroüeen. Den meesten hoop der Koninghen heeft men te Rheims ghekroont/ in desen manieren: De Misse begonnen/ leerde hem de Priester voor het Epistel na den Koningh/ hem uptleggende het alghemeyn gheloove/ ende vraghende of hy't gheloofde ende wilde beschermen. Den Coningh ja gheantwoort hebbende/ brachtmen hem den eedt/ die hy las ende onderteyckende; welcken eedt van desen inhoudt was: Ick N. door de gratie Godts de naeste om Koningh van Vranckrijck gheordonneert te worden, belove op den dagh mijnder inwyinghe voor Godt ende zijne Heyligheu, dat ick de Canonijcke Privilegien conserveren sal, hare Wetten ende Iusticie, schuldigh aen een yegelijck van u Prelaten, ende u beschermen sal, so langhe my moghelijcken zijn sal (Godt helpende) als een Koningh met recht behoort in zijn Rijck een yeder Bisschop ende toeghelaten kercke te beschermen: ende sal den volcke, ons bevolen, de beschermínghe der Wetten in haer recht, octroyeren, bestaende in onse authoriteyt. Desen eedt gheleesen zijnde/ stelde den Coningh de selve in de handen des Aerts-bisschops van Rheims, in tegenwoordighept veler Prelaten/ die hun op dese krooninghe dan vinden lieten. Dit ghedaen zijnde/ den voorsz. Aerts-bisschop den Staf van S. Remy nemende/ las de Wpinghe/ ghelijck den Paus Victor die door desen Staf so hem als zijn kercke tot de macht van de Wpinghe ghegheven hadde. Ende dan was hy door desen Aerdts-bisschop/ Prelaten ende andere kerckelijcke persoonen voor Coning verklaert. Daer na de Opperste des Rijcks/ ende na haer de Ridderschap/ ende 't volck/ approbeerden dit/ een stemmelijck roepende tot dry mael toe: wy approberen het, wy willen het, 't sy ghedaen. Ende daer op wiert dadelijck ghesonghen/ Te Deum Laudamus, &c. Ende daer op wyede den Aerts-bisschop hem tot Coningh absoluptelijck. Daer na wederom gheheert ende in zijn Stoel gheseten zijnde/ brachtmen de Privilegie/ ghegheven door den Paus Victorem, die voor de Prelaten luyde gheleesen wiert/ siet daer in wenigh woorden de Ceremonien/ diemen onderhieldt/ende noch te volghen schuldigh is. Ick hebbe veel formalitepten besneden/ om dat my docht datse den Leser te verdrietigh vallen souden. De Reghenten Coninginnen zijn geordonneert/ of om de onderjarighedt/ of om het af-wesen/ of om de indispositie der Coningen: ende de gene die opt Reghenten Coninginnen gheweest zijn/ hebben altijt van alle saken ghedisponeert/ als

Manier der kroninghe der Koninghe van Vranckrijck.

Haren Eedt.

of sy

of ſy volkomen Meeſters daer af gheweeſt waren. De ſonen van den hupſe van Vranckrijck deyldē eertijds elck een gelijcke portye/ ſonder datter eenigh recht des ouderdoms was / eñ de geadvoueerde baſtaerden erfden met de legitime kinderen: eñ een peder hieldt zijn deel onder den tijtel van Koningrijck. Maer de derde linie der Koningē vā Vranckrijck heeft de Baſtaerden geheel verworpē/ niet alleenlijck van de Kroone/ maer oock vā het conſent eñ toenaem van Vranckrijck, die der Koningen Baſtaerden toegelaten is: ende ſedert Hugo Capet en hebbē de jongſte ſonē der Koningen niet gehadt dan bysondere deelen: Is oock daer na geordonneert in den jare 1283. dat de jongſte ſonen niet twiſten noch eyſſchē mochten ſekere legitime part ofte quote/ als de welcke haer door de ſucceſſie haers Vaders toekomen ſoude/ dan alleen provisie om af te leven/ eñ tot onderhoudt/ na den believe haers Vaders; eñ indien hy't niet geordonneert en hadde binnē zijn levē/ moſte ſelve gaen na dē wille des Konings haer regierenden Broeders/ ſonder dat hun toegelaten wierdt te klaghen van een al te klepnen deel. Me-vrouwen de Dochterē van Vranckrijck, en erven niet/ indien daer eenige ſonen zijn/ dā in de meubelen eñ acqueſtē/ volgens de Saliſe Wet/ eñ zijn oock eenwelijcken van de Kroone upt-geſloten/ door een gebruyck eñ particuliere Wet van den Hupſe van Vranckrijck, gebouwt op de groot-moedighedt der Frācoiſen/ die niet derdragen konnen dat ſy van Vrouwen alleen geregiert ſoudē komē worden/ oock op dat ſy door Houwelijck de Kroō aen uptheemſe niet verboerē en ſouden. Men heeft geſien dat Me-vrouwen van Vranckrijck aen minder perſoonen/ als Koningē ge-

Maria de Medices, Conningue van Vranckrijck en Navarre.

Houwe-

houwelickt zijnde/Koninginne genoemt zijn geweest/ als met haren eygen name: Desen Naem wierdt hun/geduyrende haer leve/ gegunt/om te betoonen dat sy Dochteren van Vranckrijck waren. Den toenaem vā Vranckrijck komt den Dochteren der Koninge van Vranckrijck toe/ 'tsy dan dat sy voor/ of na haer Rijck geboren zijn. Wel is waer/dat de gene die te voren geboren zijn/dien name niet en neme/voor dat hare Vaders tot het Rijck gekomen zijn;doch so het Dochteren zijn van des Konings oudsten sone / de selve worden van haer geboorte af Me-vrouwe genoemt/ tot verseckering dat haré Vader Koning worde sal/indien hy niet en sterft. De andere worden alleenlijck Ioffrouwe genaemt / en na de toe-komste Me-vrouwe, met den toe-naem/ van Vranckrijck.

Hoe de Dochteren der Koninge van Vranckrijck ghenoemt worden.

XXVI. Aengaende de Pairs van Vranckrijck; de Leenen in dit Koningrijck erf-goederen geworden zijnde/ volgens 't gebruyck geschreven van de Wetten der Lombarden, stelden men in elck dominerende Leen een seker getal Vassalen/ ghenaemt Pairs, dat is/ wyse Leen-mannen/ belast het Hof des Heers op te houden/ ende te oordeelen van Leen-saken/ hebbende veel groote prerogativen/ alsoo sulcks bestemt is door het Arrest van 'tgemeene te Ham, ghegheven den lesten Aprill 1351. Dese Instellinghe en gebeurde niet ten tyde des Koninges Caroli Magni, gelijck die van Romans ons willen doen gelooven; aengesien hare authoritept/ ordre/ ende preeminentie inghestelt zijn door Hugo Capet, ende de Koninghen van zijne time ghekomen die door dit middel het herte van veel quaetgunstige gewonnen hebben/gelijck als waren het Graeffschap van Vlaenderen, ende den Aerdts-bisschop van Reims, die haer teghen Hugonem Capet, als usurpateur des Rijcks / opposeerden; ende sloten alsoo den mondt van andere/die na heur exempel/hadden mede konnen oproeringhen aenrechten: Ende hebbende haer met dese dignitept gheauctoriseert / verbonden sy haer wederom door eede hare Landen van de Kroone in leen te houden/de selve ende hare Na-komelingen getrouw te zijn/ sulcks dat Hugo Capet, om zijn sake te beter te bevestigen/dede zijnen sone Robertum Kroonen/ roepende op de selve Krooninge alle de gene/ die hem souden hebben konnen schadelijckst vallen. Dese Pairs waren twaelf sterck / waer van de ses wereldlijcke waren de Hertogen van Bourgondien, van Normandien, ende van Aquytanien/ende de Graven van Vlaenderen, vā Tholose,ende van Champagnen: De ses geestelijcke waren den Hertogh Aerds-bisschop van Reims, de Hertoghen Bisschoppen van Laon ende van Langres, de Graven Bisschoppen van Noyen, van Beauvais,ende van Chaalon, de welcke alle Pairs genoemt waren/ niet om dat sy in weerdighedt den Koning gelijck waren/ maer overmidts sy-luyden in grootte onder haer Pairs(dat is/Vadere) waren. Eñ dese en mogen niet afgestelt worden/ nochte tē rechte betrocke dan voor den Hove van Parlement / in welcke sy een plaets ende gestoelte hebben/ even gelijck de Princen van den bloede/vermidts sy van het Lichaem des Hofs zijn. Eer dat het Parlement ingestelt was/ waren de Pairs die gene/ die van alle saken oordeelden die voor den Raedt quamen / ock die voor den Koning gebracht wierden/ de welcke soo in tijdt van vrede/als van oorloghe/ niets en dede sonder toe-willighinge der Pairs: de welcke ock verbonden zijn in de in-wyninge der Koningen te assisteren/ ghelijck ock de Bisschoppen van Langres ende Beauvais,de welcke hun gelaten den Koningh van zijnen Koninglijcken Throon op te heffen/ ende van den volcke te vernemen of sy hem ock voor haren Koning ontfanghen willen / ende wanneer de Ontsaenders gheantwoort hebben / dat hy hun aengenaem is / so doet dan den Aerdts-bisschop van Rheims hem den ghewoonlijcken eedt doen. De vyf oude Pairschappen/Leken/ zijn aende Kroone weer gheleert/maer het seste niet. Het ghetal der Leken was eertijdts bepaelt in ses / ghelijck als de Geestelijcke; maer het getal der Leken is in den beginne menighmalen vermeerdert/want men heeft tot Pairschappen sien maken Evreux, Alençon,Bourbon,Estampes, Artois,Bretagne,Clermont in Beauvoises,Beaumont le Roger, Anjou,Berry, Orleans, ende andere: ende by onsen tijde Espernon, Biron, ende Suilly. De Heeren jongste sonen van Vranckrijck houden gewoonlic hare gegeven goederen eñ Landen tot Pairschappen. Sommige Pairschappen worden alleenlijcken voor eens levens lengde gemaeckt/ende zijn personelick: andere alleen voor het Manlijcke oir / andere voor een peder:Want de Vrouwen zijn bequaem een Pairschap te houden / hebben mede plaets ende meninge in de vonnissen/ ende moeten aldaer geroepen ende gedachvaert worden/ gelijck de andere Pairs, overmids sy dese weerdighepd houden / als mogende wyp Recht doen.

Getal der Pairs van Vranckrijck,

ende hoedanigh.

De Opper-Hof-Meester / wiens last by na de oude Meyers des Paleys gelijck is/ heeft over alle de Officieren van des Koonings Huys het opper-gebiedt / ende moet nette staet jaerlijcks maken / aennemen ende afdancken / ock tot de minste Officien toe / ende haer commanderen: Sulcks dat alle de gene die in Konings gagie ende gevolgh zijn / hun van des Opper-Hof-Meesters gehoorsamheyt niet en moeten dispenseren. Menighmalen is dit Officy in de handen der Princen: gelijck men 'tselve tegenwoordigh siet in de hand eens Princen van de bloede: Desen dienst en belet niet datmen daeromme geen ander Officy en soude mogen bedienen in een selve tijdt; aengesien men wel twe Opper-Hof-Meesteren gesie heeft/ daer van d'een / namelijck Anne van Montmorency, ock Connestabel in de selve tijdt was / ende d'ander / name lijck Francoys van Lorraine, Hertogh van Guise, ock Lieutenant Generael onder dē Koning Henrico II, was.

het ampt van des Konings Opperhofmeester.

Den

Henrick Van Lotharinghen, Hertoch Van Guise, Ghenoet Van Vranckrijck

Ampt des Opper-kamerlings.

Den naem des Opper-kamerlings doet genoegh blijcken wat synen last is/ voor so verre hy als hooft is van alle 't gene des Konings kamer aengaet. Hy is de gene/ die den toegang om den Koning te spreken/ verleenen of weygeren kan; ende 't gebiedt over alle de Edelen des Konings kamer heeft/ die so vele in 't getal zijn als den Koning belieft/ ende last hebben van den Koning te kleeden ende te ontkleeden. Onder dese Edelen isser een die hem Opperste noemt/ ende boven de andere is/ commanderende over de Pagien des kamers. Tegenwoordigh zijnder twee Opperste Edelen die in dienst zijn/ een yeder doende 't gene den Koning ordonneert. Den Opper-kamerling heeft van gelijcken oock 't gebiedt over alle de gene (hoedanigh die oock zijn) die den Koning in sijne kamer dienen/ als kamer-knechten/ Meesters ende knechten van de Garde-robbe; ende alle d'ander. Voorts/ behoort het den Opper-kamerling den Koning op den dagh van zijn kroninghe te leersen ende te spoyen.

Het ampt des Opper-Stal-meesters.

Den Opper-Stalmeester heeft gebiedt over des Konings Stallen/ als mede' over de Edelen in de Stal gecommitteert/ ende over de Schild-knapen/ Pagien/ Piqueurs/ ende Stal-knechts/ sulcks dat alle de Paerden/ so wel die in dienst zijn/ als de Spring-paerden/ onder zijn bevel zijn: Moet oock het Koninghlijck Kappier/ met lelyen bezaept/ in alle Ceremonien dragen/ als in Ytrede/ kroninge/ ende begravingen der Koningen. Teghenwoordigh is dit Office by na in tween verdeylt/ eñ schijnt dat den Onder-stal-meester de zelve authoritept heeft/ die den Opper-stal-meester heeft/ die oock 't gebiedt over de Posten behoort te hebben/ aen den

Contolleur

Controlleur van de Posten commissie te geven. Wel is waer dat den Controlleur generael van de Posten tegenwoordigh van alle saken selve disponeert.

Het ampt des Opper-Jachtmeesters ende Opper Valckeniers.

Daer is geen ding dat eenen Prince beter voeght/ als de Jacht/ overmidts dat sy het Lichaem dispoosten maeckt/ om allen arbeydt te verdragen/ ende de luyheyt vlieden doet/ welcke een pestie der zielen is. Tot desen eynde dan isser een Opper-Jager ende eē Opper-Valckenier. Dese weten wanneer den Koning ter Jacht gaen wil/ ende of hy wil vlieghen/ of 't Hert jaghen; ende na zijn believen dan/ beraedslaen sy onderlinghen met malkanderen welck plaisier sy hem geven sullen. Sy hebben gebiedt over de Edelen van de Jacht/ ende over alle de gene die over des Konings Honden ofte vogelen eenigen last hebben.

Ampt van den Dispensier.

De dispensiers zijn als goede Huysshouders van des Konings Huys/ eñ moeten van alle kosten kennisse hebben/ eñ de rekeningen oversien. Sy dragen eenen stock aen beyde de eynden met silver beslagen/ ende voorderen de Edelē die den Koning dienen/ wanneer hy de kost sal laten aenrechten. Men seght dat sy in voortyden last hadden eenen taux op de lyf-tocht te stellen/ ende andere dingen te doen/ die heur afgenomen zijn/ ende tegenwoordigh onder 't gebiedt van den Provoost des Huys.

Ampt van alle de Tafeldienders.

Daer is noch voor des Konings tafel den Opper-backer/ de dienende Edel-luyden/ende de voorsnydende Schildt-knapen/ welckers namē genoechsaem eens peders Ampt bewysen. Doch den Opper-backer hadde voortyts autoritept over het kozē eñ tbroot; ende om te sien of het gewicht ook recht eñ de mate goed was/ eñ mocht daer op ook den prijs stellen. Nu is den Opper-backer die gene/ die al de spijse proeft/ die hy voor den Koning komt brengen. So doet den Proever ook de wijnē dienen dē Koning te dincken schenct/ om alle ongelue te verhoeden/ so d'een of d'ander hem vergeven wilde.

Ende overmidts dat het huys des Konings t'samen gestelt is van Menschen verschepden van humeuren zijnde/ ende dat om het groot getal van Princen ende Heeren/ die gemeenlycken in des Hofs gevolgh zijn/ veel volcks is/ of daer te doen hebbende/ ofte upt eygener lust daer komende/ bedryvende somwijle eenige fouten/ so moorden/ dieften als gevecht/ welcke alle straffingen van node hebben/ so is/ om daer inne te voorsien geordonneert eenen Provoost d'hostel (dat is so veel als van des Konings Hof) wiens titel medebrengt de qualitept vā over civile ende criminele saken te oordeelē/ zijnde begaen onder den Personen die het Hof volgen. Desen Provoost bewilligt eñ consenteert de gracien des Konings/ gegeven aen die van zijnen Hove/ ende zijne Jurisdictie en strecht niet alleen over des Konings Huys ende zijn gevolgh/ maer ook noch ses mijlen in 't ronde. Heeft oock twe Lieutenanten onder hem/ een van den langen rock/ ende een van den korten Rock; ook Sergeanté/ die heur noemen van den Provoost des Hofs/ ende vijftigh Schutten/ die korte Kocken ofte leverepiasacken dragen/ even gelijck de Schutten van des Konings lyfwacht: dese dienende volgen hem/ ende achter-halen de misdadighe. Behalven desen voornoemden last/ om de quaetdoenders te straffen/ is ook zijnen last den prijs op het brood/ wijn/ vleys/ hoy/ ende haver te stellen. Voorder is noch zijnen last/ om kennisse van saken der Officieren van 't Konings huys te nemē/ in het gene volkomelyck personeel is: 'twelcke gelijck ook dē opsicht over brood/ wijn/ ende sulcke dingen/ eertijds in handen van den Maistre d'hostel was/ die over dieften ende andere misdaden/ bedreven onder 'tgevolgh des Hofs/ volkomen kennisse namen: ende den Koning der Rabauwē/ was gestelt/ om de misdadige te vangen ende te spannen; 'twelcke den voorsz. Provoost al te samen nu alleen heeft.

Houdert Edelingen zijn tot de Compagnie des Konings/ ende gheselt tot een gewisser ende eerlycker Guarde; houdende noch den name vā 100./ alhoewel sy 't sedert het Rijck des Konings Francisci I, tot het ghetal van 200. gebracht zijn/ elcke Compagnie hebbende eenen Cappitepn/ ende een Lieutenant/ die onder des Konings Konnet marcheren.

Des Konings Guarde is in drien gedeylt/ als/ Francoisen/ Schotten ende Switsers. Daer zijn so veel Schotten/ als Francoisen/ die korte rocken draghen/ dienen Lyf-schutten noemt: ende d'andere/ die geen korte rocken dragen/ zijn Dype genoemt/ ende voeren eenen Stock/ belepdende de Schutten in 't af-wesen haerder Ordinarise Hooftlieden. Behalven dese isser noch het Regiment van de Guarde onder zijnen Colonel; gelijck hier voor geseght is.

Ampt van de Fozierders.

Nu is het nood-wendigh/ dat onder soo grooten hoop volcks/ die den Koning volgen/ ook personen gheselt zijn om dit gantsche gevolgh ende desen slepp te logeren/ derhalven zijnder geordonneert de Wijck-meesters ende Fozierders/ welcker Ampt is de plaetsen ende hupsen te versorgē/ so voor den Koning/ als voor de Princen/ Heeren/ Officieren ende Hupsghenooten van zijne Majestept.

Ampt des Cancelliers.

In den slepp des Konings zijn noch sekere Officiers van staet/ upt de voornaemste des Rijcks gekozen/ door welckers handen alle ghewichtighe saken passeren moeten/ sulcks datter niets wettelycken besloten kan worden sonder hare toe-stemminge ofte weten. Dese alle hebben tot haer Opperste/ den Cancelier/ die ook den Sleutel van de Justitie in Vranckrijck is. Desen verbetert de Octropen/ ook die den Koning maeckt/ ook de besegelthepden by den Koning of zijne Secretarisen ghedaen/ kennen oft ontkennen/ so groot is de authoritept deses Ampts. Desen kan de Pardonnen/ vrphepdt/ staten/ giften/ Officien/ eñ andere diergelycke dingē/ na den voorval der saken afveerdigen/ eñ alle de expeditien/ die sonder zijn Segel zijn/ worden voor nul gehouden. Indien ook den Koningen eenige mis-noeginghe over-komt/ tegen dese Canceliers/ vermidts harē naem heyligh ende onverbreklyck is/ ende sonder haer sterven sy van naem nochte weerdighheydt gestelt konnen worden/ geeftmen haer Substitupten/ die den naem dragen van Bewaerderen des Segels/ want den name van Cancelier en mach hun by zijnen leven/ niet gheghéven worden/ nadien hy eens met dese last voor-sien is.

Ampt van den Provoost des Konings Hof/ anders Prevoost d'hostel genoemt.

Ampt der Secretarisen.

Nopt en heeftet gheweest/ of de Princen hebben altijt Secretarisen gehadt/ ende derhalven isser een getal van 120. Secretarisen van den Huyse ende Kroone des Konings van Vranckrijck, onder de welcke vier Opperste zijn/ die genoemt worden Secretarisen van den Staet/ ende commandementen die

die alles af veerdigen/ ende hebben hare verdeplingen volgens de Provincien/ soo in als buyten den Koningryche. Daer is oock een Secretaris van't Cabinet/ dese verveerdight alle de singuliere saken des Konings/ die hy niet in't openbaer will laten komen.

Twee Raden des Konings.

Men heeft ooch voor den Staet twee Raden van den Huyse des Konings opgherecht/ waer van d'een genoemt wordt/ den Secreten Raedt/ ende d'andere den Grooten Raet; de welcke eertyds een ding waren terwyten het Parlemẽt maer voor een wandel-plaets der Officien gheacht wierdt: doch de saken veranderende/ volgens den noodt des tyds/ heeft men ooch de Officien moeten verdeylen. Den Secreten Raedt is tsamẽ-gevoeght van verschepden groote Personagien / daer den genen (die den Koning belieft) presideert/ als hy selve daer niet en is: en de in dese Raedt worden alle saken verhandelt / so van oorlogh/ als van vrede/ ende andere saken die tot den Staet behooren; ende somwyten worden hier swaere saken/ die voor den Grootẽ Raedt/ of in den Hove van Parlament hanghende zyn/ overgestelt. Den Grooten Raedt is van oudts af altydt tsamen-ghevoeght geweest van den Cancelier / acht Meesters der Requesten van's Konings Hof / ende behalven dese zynder noch 17. Raedts-heeren / twee Secretarisen/ eẽ Advocaet des Konings/ ende een Procureur generael. In desen Raedt wordt diffinitivelyck geoordeelt; de Raedts-heeren arbeyden niet dan ses maendẽ's jaers. Dese Richters voltreckẽ de civile Appellen die voor hun komen van het Hof vã den Provoost de l'Hostel: oordeelen mede over de verschillen die tusschen de Souverepne Hoven zyn / als oock over de Benefitien die in de macht van wegh-geven aen den Koning zyn. De Meesters der Requesten zyn Raedtsheeren des Cancelliers/ met den welcken sy van alle Officien des Rycks kennisse nemen; ooch vã de bequaemheydt ende onbequaemheydt der gheuer die de selve versoecken: hebben macht/ om remissie ende patenten-brieven te gheven/ diemen noemt van de klepne Cancelerye: ende hebben ooch stemmen in't Hof des Parlements / mogen in de Baillouschappen ende Seneschaelschappen presideren / sulcks dat de Lieutenanten der Baillouwen ende Seneschalen haer plaetse voor hun nupmen moeten. Dit sy genoegh gesept van de Officieren van den Huyse des Konings/ so kort als doenlyck geweest is: laet ons nu eens besien de gheene die buyten zynen Huyse zyn/ ende last hebben van alle Krygh-saken; aenghesien het alreede van die zyde gheweest is/ dat de Koningen haren aenwas gekreghen hebben/ ende daer na sullen wy voorder gaen/ om vande andere te spreken.

Ampt des Conneſtabels.

Den Conneſtabel heeft het ghebiedt over alle 'tKrygh-volck van Vranckrijck, soo te paerde/ als te voet: aenghesien hy Generael is over alle de Leghers / die in Vranckrijck gelicht wordẽ/ so ooch mede over alle Garnisoenen / waer sy ooch gelegen zyn. Tot oeffening van dese Jurisdictie hebbẽ de Koninghẽ den Conneſtabels geoctroyeert / in het Palais ende Richt-plaets te mogen houden/ met eenen Lieutenant aen de Marberẽ Tafel/ de welcke over alle moedwil eñ misdadẽ der gener die de wapenen dragen/ volkomen kennisse nemen mogen. Gelyck hy dan over de fauten des Krygh-volcks oordeelt / also doet hy ooch over die gene die de Soldaten verkorten: Neemt kennis over de buyten/ rantsoenen/ gevangenẽ/ revolten der Soldaten tegen hare Capitepnen/ ooch over de gene die sonder verlof wegh lopen. Oordeelt mede over der Krygh-knechten klachten / die getasseert zyn ende door de Commissarisen van oorloge/ Capitepnen/ Lieutenanten/ of andere/ tot opsicht van de monstren der Soldaten gestelt/ upt hare Compagnien gestooten zyn: 's gelycks ooch over de aengeklaegh-de van verspiedinge/ van schuldẽ van obligatien / ende contracten die om reden des krygh gheduen worden: der gener die een Fort sonder verlof op-geven/ ofte niet langh genoegh tegen houden: over de Edelen die den uytroep onderworpen zyn/ ende wepgeren ten dienste des Konings / op te trecken/ van den welcken sy het Leen/ den Adeldom/ ende vrydom genieten. In somma / de Betaelders der Compagnien/ Thesoriers ende hare Commisen / de Provooſten der Waerschalcken / hare Lieutenanten ende Schutters / buyghen alle onder de Justicie des Conneſtabels.

Ampt der Maerſchalken van Vranckrijck.

Naer hem moeten aenghemerckt zyn de Maerschalcken van Vranckrijck/ die nu niet (gelyckt wel pleeght) van haer Officien geset komen worden/ maer zyn hun voor haer leven lang vergunt. In den beginne en wasser maer eenen/ daer na twee/ drye/ ende vyer/ ende by onsen tydt zynder wel ses ende seven geweest; maer tegenwoordigh zyn sy onder hun vyven. D'Ordonnantie houdt/ dat het behoort den Heeren Conneſtabel / Maerschalcken van Vranckrijck, ofte hare Lieutenanten aen den Marbren Tafel/ kennisse te nemen van alle moedwillen/ ende misdaden bedreven door het Krygh-volck/ so te voet als te Paerde/ te veldt/ in't garnisoen/ daer na toe gaende/ ofte daer van daen komende/ ofte in't Leger zynde/ ooch van den overlast die hun gedaen sonde mogẽ zyn. Alles gelyck hier boven van den Conneſtabel gesept is.

Ampt des Admiraels van Vranckrijck.

Den Admirael / die dit Officy voor zyn leven houdt / is Hooft ende Lieutenant generael ter Zee/ ende op alle Zee-kustẽ: heeft last over alles wat ter Zee voorghenomen wort/ als mede over alle de fauten die aldaer bedreven worden. Niemandt en mach sonder zyn verlof eenigh Schip op Zee brengẽ/ 't sy dan op zyn eygen kosten ofte andersints/ als oock niet in de Havenẽ van Vranckrijck komen. Neemt kennisse van alle verschillen die overcomen/ so van weghen gedane contracten/ als verleden in't stuck van de oorloghe/ koopmanschap ende visserp/ als om andere civile ende criminele saecken/ spruytende upt het ghene ter Zee omgaet; ende stelt sulcke Lieutenantẽ als hem goetdunct/ om sodanige saecken te decideren. Heeft last om van alle buyten/ winsten/ en de profyten op Zee gedaen/ door welcke personẽ dat het oock is/ den thienden penning te nemen. Geeft oock verlof den gheenen die't hem belieft/ tot den Haring-vang ende Visscherp/ want sonder zyn octroy en mach niemant na de nieuwe Landen varen/ so om haring/ als om stock-vis te vanghen. Stelt ende gheeft de ordre van het woordt op de Zee-kusten/ wanneer den noodt het verepst: Sommighe willen ooch/ dat hy trefues met den vpand voor eenighen daghe maken mach/ 'twelck voorwaer een grote Privilegie is.

Ampt vande Lieutenantẽ Generael.

De Lieutenanten Generael van de Heyrlegers zyn gestelt om aldaer de plaetse des Konings te bewaren / wiens persoon niet goed en is lichtvaerdelyckẽ te wagen; derhalven

halven zijn deſe geordonneert / om in hare plaetſe over het Leger te commanderen / en te hebbē gelijcke authoriteyt / als dē Koning hebben ſoude / ſo hy daer in perſone ware.

Ampt van de Gouverneurs der Prouincien.

De Gouverneurs der Prouincien / welcker getal in Vranckrijck groot behoort te zijn van wegen zijn groot begrijp / hadden eertijds macht om gratien te geven / de rechten der Marchten te octroyeren / den onedelen edel ende de Baſtaerden wettigh te maken / als oock de ſaken / hangende voor de ordinariſe Rechterē voor hun te roepen. Doch Lodovicus XII, herriep deſer Privilegien door een Edict / ende vernietighde deſe macht. Sy hebben noch treffelijcke authoriteyt / doch de ordinariſe Juſtitie en haugt in 't minſte niet aen haer; dan alleenlijck 't gene in ſaken gelegen is / den Krijgh betreffende; Ende al iſt dat eē Gouverneur den Koning preſenteert / ſoo iſt nochtans / dat / indien queſtie valt tuſſchen eē Burger oft andere / geen profeſſie hādē Krijgh doende / die ſake hem niet toe en ſtaet te ſtraffen / maer de Ordinariſe Richters; ſo en valt oock 't Appel niet voor hem / maer voor de Juſtitie in de groote Hoven geſtelt. Het ſelfde mach gheſeyt worden van Lieutenanten Generael voor den Koning in de Provincien geſtelt. Ick ſal my hier niet verlopen om te nauſten te bedupdē wat het Ampt der Colonellen van de Ruyterij ende voet-volck / noch des Opper-meeſters van 't geſchut en ammonitie is / na dien dē naē peders laſt ende macht genoeth te kennē geeft.

Nadien de ordre van de Sterre, door den Koning Iouinem in gheſtelt was / gelijck die van S. Michiel door den Koning Lodovicum XI, te Amboiſe ingeſtelt is; alſo is oock den overleden Koning Henricus III, Autheur en-

Henrick de III. Coninck van Vrancrijck ende van Polen.

de Inſtelder geweeſt van de Ordre van den H. Gheeſt, die noch regenwoordigh duyrt; welckers Ridderen alſo grote en ſchoone Privilegien hebbē als eenige andere mogē doen.

XXVIII. Laet ons nu eens beſichtighen/ welck het begrijp van den Hove des Parlements van Parijs is/ allwaer de Ridders van de Ordre oock plaetſe hebben/doch geen ſtemmen/ ten ſy dat ſy Pairs ofte Princē van dē bloede zijn.

Het eerſte Baillouſchap/ dat onder het Parlement van Parijs is/ is de ſtadt Laon, daer na Rheims, daer na Amiens, Abbleville, Boloigne, Senlis, Sens, Auxerre, Troys, Vitry in Parthois, Chaſteau-Thierry, Chaumont, in Baſſigny, Meaux, ende Provins, waer van de twee laetſte/ghelijck oock Chaſteau-Thierry begrepen zijn onder 'tlandt van Brye. Hier na volgen Melun, Poictiers, Angers, le Mans, Thours, Blois, Bourges, Orleās, Chartres, Angouleſme, la Rochelle, Montfort l'Amaury, Lyon, Moulins, S. Pierre le Monſtier Rion ende Orillac in Auvergne, daer na de Stadt ende Prevooſtſchap van Parijs, na welckers verhael men de andere oock ſien moet/ maer volgens de Provincien/ ende niet volgens de ordre die ick hier geſtelt hebbe.

In Parijs hebt ghy den Hoogen Raedt van het Chaſtelet, in welcke 24. Raedts-heeren waren/ door het Edict van den jare 1560. des Konings Henrici II. Onder deſen Raedt reſſorteerden 't Gerichte van het Prevooſtſchap ende Burgh-graef-ſchap/ de behoudenis van de Koninglijcke Privilegien des Univerſitepts van Parijs, de oude reſſorten des ghenoemden Prevooſtſchaps/ Brie Comte Robert, ende la Ferté Aleps. Noch heeft den Prevoost in het Chaſtelet zijn Lieutenanten civijl/ criminel/ ende particulier; den Behouder der Privilegien/ het volck des Konings/ Procureur/ Advocaet/ ende Griffiers/ ſo civijl als criminel/ met de Commiſſariſſen van de ſtadt. Tot den dienſt van dit Chaſtelet zijn Sergeanten/ ſo te paerde/ als met roedekens gaende: deſe verhoorderen de dagh-vaerdinghen/ ende geven aſſignatien door de Richteren geordonneert/ als van den Koning geſonden/ dragende tijtelen van Officiers ende des Konings teycken in eē ſchildeke/ met de Wapenen van Vranckrijck. Het Chaſtelet heeft laſt van 'tgene de polity van aller oudtheydt af aengaet: ſo oock/ dat indien de Backers/ of andere die eenige mondt-koſt verkoopen/ eenige miſbruycke begaen/ ſo hebben de Commiſſariſſen het oogh op ſodanighe/ ende den Prevooſt van Parijs is geſtelt om de ſulcke te ſtraffen. Wat het Hof des Parlements van Parijs belangt/ in welcke de Princen van den bloede de Raedts-heerē hieſen/ daer moeſten na het oude getal 100. Perſoonen in zijn/ namelijck de twaelf Pairs van Vranckrijck/ welckers Landen onder het reſſort des ghemelden Hofs zijn/ daer na acht Meeſters der Requeſten van 's Konings Hof/ hier na 80. Raedts-Heeren (daer in begrepen zijnde de vier Preſidenten) te weten/ 40. Wereltlijcke/ eñ 40. Geeſtelicke/ onder de welcke zijn den Biſſchop van Parijs ende den Abt van S. Denijs; daer na de twee Advocaten des Konings/ ende den Procureur generael. Doch is dit ghetal hupdensdaeghs ſeer vermeerdert; zijnde de menichte der ſaken/ oorſake der veelheyt van Rechteren. De minder Officien des Hofs zijn de vier Notariſen ende Secretariſen/ den Griffier civijl/ ende den Griffier criminel/ met den Griffier der repreſentatien/ als mede de Deur-waerders.

Dit gantſche Lichaem is in ſes Kameren verdeelt/ hier af wordt de eerſte/ de Groote Kamer genoemt/ anders de vergulde Kamer; het Torenken; ende hier worden de criminele ſaken beplept; de groote Kamer der informatien; de kleyne Kamer der informatien; de Nieuwe Kamer; ende de Kamer van de Heerlijckheydē. Noch ſiet ghy in het Beſlupt des Paleys/ de Kamer der Requeſten van 's Konings Hof/ de Cancelerye/ de Requeſten van 't Paleys/ het Baillouwſchap van 't Paleys/ de Kamer van de Haven-meeſters ende Hout-veſters/ onder de welcke reſſorteren 300. Officiers/ van wegen ſo veel Gherechten van Hout-veſterpen ende Haven-meeſterſchappen deſen Rijcke: De Kamer des Conneſtabelſchaps ende Mareſchalſchap van Vranckrijck aen de Marberen Tafel: de Kamer van Rekeningen/ van den Threſorier; van Penninghen; het Hof van Beden of tribupt; van de gekoren Mannen; het gerecht des Admiraelſchaps aen de Marbren tafel/ ende de groote Barkerye van Vranckrijck.

De onder-Baillouwſchappen van het Chaſtelet van Parijs, zijn Poiſſy, S. Germain in Laye, Tornan in Brye, Corbeil, Monlehery, ende Gonneſſe in Vranckrijck.

Onder het Parlement van Parijs zijn de Hooge-Raden/ hier volgende:

Eerſtelijck is in de Stadt Laon een Hooghen Raedt/ allwaer door het Edict des Konings Henrici II, behoorē te zijn thiē Raedts-heeren ende eenen Griffier. Ende onder deſen/ moeten (upt kracht des Edicts) te reſſorteren de Stadt Laon, met de Gerechten van S. Quertijn, Ribemont, Noyon, Couſſy, Chauny, Soiſſons, Guiſe, Peronne, Mondidier, ende Roye.

Voorder in de Stadt van Rheims een Hoogen Raedt/ allwaer behoorē te zijn 8. Raedts-heeren/ ende eenen Griffier/ upt kracht des voorſepden Edicts/ die wp vpoits-aen ſtaegh volgen ſullen. Onder deſen Hoogen Raedt moeten reſſorteren 'tgherechte des voornoemdē Rheims, de conſervatie der Privilegien van de Vniverſitept deſſelvē plaets/ 't Gerechte van Chaalons, Eſpernay, Fiſmes, het Graefſchap van Vertus, ende het Baillouwſchap van Saudron.

In de Stadt Amiens is een Hogen Raed/ daer in 7. Raedts-Heeren/ ende eenen Griffier voor het Baillouwſchap van Amiens.

In de Stadt Abbleville is een Hoogen Raet/ daer in 7. Raets-Heeren/ met een Griffier voor het Seneſchaelſchap van Ponthieu.

Een Hoogen Raedt in de Steden van

Boulonguen, daer in 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier/ voor het Seneſchaelſchap van Boulognen.

Senlis, daer in 8. Raedts-Heeren ende eenen Griffier/ onder welcke reſorteren het gerechte van Senlis, de gherechten ende reſſorten van Compiegne, Clermont in Beauvoiſis, Creil, 't Prevooſtſchap van Angy, Chaulmont in Vexy, Pontoiſe, Beaumont op de Oyſe, Creſpi, la Ferté Milon, ende Pierrefons.

Sens, daer in 10. Raedts-Heeren/ eñ eenen Griffier/ allwaer reſſorteert 'tgerechte van Villeneufue le Roy.

Auxerre, daer in 7. Raedts-Heeren ende eenē Griffier/ voor het Baillouſchap van 'tgenoemde Auxerre.

Troyes, daer in 8. Raedts-Heeren ende eenen Griffier/ allwaer reſſorteerē 'tgerechte

Een Hoogen Raedt in de Steden van

't gerechte van Troyes, de conſervatie der Marchten van Brie ende Champagnen: ſo verre als de ſelve hem ſtrecht in dit Baillouwſchap/ de Gerechten van Bar op de Seine, Muſſi l'Eveſque, la Ferté op de Aube, Nogent ende Pontſur Seine, Evry le Chaſtel, ende S. Flourentin.

Vitry in Parthois, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier/ alwaer reſſorteren de Gerechten van Vitrij S. Menehou, S. Deſier, Rouvray ende Paſavant.

Chaſteau-Thierry, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier / alwaer reſſorteren de Gherechten van 't voornoemde Chaſteau-Thierry, van Chaſtillon ſur Marne, Treffons, Ouchil-chaſtel, ende Midy/S. Front.

Chaumont in Baſſigny 7. Raedts-Heerē ende eenen Griffier/ alwaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Chaumont, ende het Baillouwſchap van Bar op de Aube.

Meaux, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier/ alwaer reſſorteren de Gerechten van 't voornoemde Meaux, Crecy, Columiers in Brie, ende la Ferté Gaucher. Provins, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier. Daer onder reſſorteren 'tvoornoemde Provins, ende de Gerechtē van Seſanne, Montereaufaut, Yonne, Bray op de Seine, Iouil le Chaſtel, ende de conſervatie der Marchtē vā Brie eñ Champagné, voor ſo veel het hem in Provins uptſtrecht.

Melun, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier/ alwaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Melun, Moret, Nemours, Chaſteau-landon, la Chapelle la Reyne, eñ Milly in Gaſtinois

Poictiers, voor ſijn Seneſchaelſchap 12. Raedts-heeren ende eenen Griffier; hier onder ſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Poictiers met de conſervatie der Privilegien van zijne Univerſitept/ Luſignan, Chaſteleraut, Montmorillon, la baſſe Marche, le Dorat, Fontenay le Comte, Niort, Givray ende S. Maixent.

Angers, voor 't Seneſchaelſchap vā Anjou, 10. Raedts-Heeren eñ eenen Griffier/ alwaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Angers, van Saumur, Baugé, ende Beaufort en la vallee.

Tours, 8. Raedts-Heeren/ ende eenen Griffier: hier reſſorteren de Gerechten van Tours, Chinon, Lodun, Langeſt, Amboiſe, Loches, eñ Chaſtillon op de Yndre.

Mans, voor het Seneſchaelſchap van Mayne, 8. Raedts-Heeren/ ende eenen Griffier; Aldaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Mans, van Chaſteau de Loir, Laval, Beaumont, S. Suſanne, Chaſteau-Gontier, la Fleſche, Mayne la Iuhaix, Sablé, ende la Ferté Bernard.

Lyons, 8. Raedts-Heeren ende eenen Griffier; Aldaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Lyon, ende van de conſervatie der Marchten deſſelven plaets/ de Baillouwſchappen van Maſcon, Foreſts ende Beaujolois. Te Lyons is mede het Hof der Parlaments van Dombes, 'twelck daer gehoudē wordt eñ tegēwoordigh reſſorteert Foreſts te Montbriſon.

Een Hoogen Raedt in de Steden van

Moulins, voor het Seneſchaelſchap van Bourbonnois, 7. Raedts-Heeren ende een Griffier; aldaer reſſorteren het gerechte van 'tvoornoemde Moulins, met de reſſorten volghens de oprechtinge deſſelfs in eē Hertoghdom/ eñ de gerechten van la haute Marche.

S. Pierre le Monſtier, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier; aldaer reſſorteren de Gherechten deſſelven Bailjouſchaps/ daer in begrepē Donziois, Saucrins, Cuſſer, ende 't ghehught van S. Eſtienne de Nevers.

Rion, voor het Seneſchaelſchap van het lage Auvergne, 8. Raedts-Heeren eñ eenen Greffier; aldaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Rion, Montferrand, Combraille ende Montaigu, Aigue-perſſe, Clermont, ende Montpenſier.

Orillac, voor het Seneſchaelſchap van thooge Auvergne, 8. Raets-Heerē eñ eenen Griffier: aldaer reſſorteren de Gherechten van 'tvoornoemde Orillac, S. Flour, Carlat, ende Murat.

Bloys, voor het Baillouwſchap / 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier. Aldaer reſſorteren de Gerechten van 'tvoornoemde Bloys, Romorentin, Millanſay, Caſteaudun ende het landt van Dunoys.

Bourges, voor het Baillouwſchap van Berry, 8. Raedts-Heeren ende eenen Griffier; aldaer reſſorteren de Gereghten van 'tvoornoemde Bourges, de conſervatie der Privilegien van deſſelfs Univerſitept / Yſſoudun, Dun le Roy, Mun op de Yevre, ende Concreſſant.

Orleans, voor het Bailjouſchap deſſelfdē Orleans, 12. Raets-Heeren eñ eenē Griffier; Aldaer reſſorteren de Gerechten van 't voornoemde Orleans, ſo in 't Baillouwſchap als in 't Prevooſtſchap / met de conſervatie der Privilegien van deſſelfs Univerſitept / de gerechten van Bois commun, Chaſteau-Renard, Yenville, Yevre le Chaſtel, Neufveille aux loges, Gien, Montargis, Lorriz, Meun op de Loire, ende Bogency.

Chartres, voor het Bailjouwſchap/ 10. Raedts-heeren ende een Griffier; aldaer reſſorteren de gerechten van 'tvoornoemde Chartres, Chaſteauneuf, Timerays, le grande Perche, Perchegoüet, Eſtampes, Dourdan, Nogent le Roy, Bonneval, ende 'twereldſlicke recht over de Cathedrale kerche vā Chartres, eñ d'Abdye van Boneval.

Angouleſme, voor het Seneſchaelſchap van Angouleſme, 7. Raedts-Heerē eñ eenen Griffier; aldaer reſſorteren de Gerechtē van 'tvoornoemde Angouleſme, vā Coignac eñ Chaſteau-neuf.

Rochelle, 7. Raedts-Heeren ende eenen Griffier; aldaer reſſorteren de Gerechten van de voornoemde Rochelle, met het Landt van Aunis, ende zijn begrijp / eñ de reſſorten der gouvernementen van de voornoemde Stadt.

Montfort l'Amaury, 7. Raedts-Heeren/ ende eenen Griffier: aldaer reſſorteren de gerechten van 't voornoemde Mōtfort, vā Houdā, Mātes, eñ Meulan.

Daer zijn noch eenige Hooge-Raden bygevoeght tsedert den Koning Henricus II, even gelijck het getal der Raedts-Heeren vermeerdert is / door veel Edicten van aennemínge eeniger nieuwe Officieren.

Normandyen, begrijpt seven Bailliouwschappé / de welcke onder het Parlement vã Rouanen zijn; namelijck / Rouanen, Caen, Caux, Constantin, Evreux, Gisors ende Alençon. Den Koning Ludovicus XII, richte het Parlement van Normandyen te Rouanen op / ende stelde aldaer vier Præsidenten / 28. Raedts-Heeren / van de welcke 13. geestelijck / ende 15. wereldlijck waren; twee Grissiers / ende een Audiencier / met het volck des Konings / twee Advocaten ende een Procureur Generael: doch tsedert zijn de Officiers van dat Hof wel vermeerdert / gelijck alle d'andere deses Rijcks.

Behalven het Hof des Parlements / is noch het Hof van de Tribupten ofte Bedé / 'twelcke de Jurisdictie der gekozene begrijpt / ingestelt door den Koning Carolum VII, t'samengestelt van twee Præsidenten / Raedts-Heeren / een Griffier / twee Advocaten / eé Procureur des Konings / drie Deurwaerders / een Ontfanger / ende een Betaelder: ende dese oordelen diffinitivelijck over de saken van Beden / schattingen / tollen / imposten / giften / octropen / ontleeningen ende diergelijcke dingen. Oock is te Rouanen het Hof des Bailliouwschaps / ende dé Hoogen Raedt / Burgh-graefschap / ende Jurisdictie ordinaris / 'twelcke die van 't Landt noemen / la Cohüe, dat is / de Plept-banck.

Om tot het getal der Hooghe Raden / ende Bailliouwschappen noch particulierder te komen / worden in de eerste plaets gestelt:

Het Bailliouschap vã Candebec, daer na
Den Hooghen Raedt van Evreux.
De Bailliouwschappen van Gisors ende van Alençon.

Dit is begrepen onder de Generalitepdt van Rouanen, alwaer wel 20. Burghgraefschappen zijn / ende 12. of 15. Konnglijcke Recht-bancken.

Den Hoogen Raedt van Caen.
Het Bailliouwschap van Constance.

Dit is begrepen onder de Generalitepdt van Caen, de welcke 7. Burgh-graefschappen heeft / ende eenige Konnglijcke Ding-bancken.

Het Parlement van Tholose heeft onder de Hoghe Raden / Bailliouwschappen ende Gerechten / die volgen:

Seneschaelschap van
- ende Hoogen Raed van Tholose.
- Carcassonne.
- Ville franche in Rovergue.
- Cahors in Quercy.
- Tarbe in Bigorre.

Dese Gherechten zijn begrepen onder de Generalitepdt van Tholoze. Voorder:

Den Hooghen Raedt van Montpellier,
Het Hof van Beden / ende Kamer van reliefingen.
Den Hoogen Raedt van Beziers.
Het Seneschaelschap ende Hoogen Raedt van Beaucaire ende Nismes.

Dit is onder de Generalitepdt van Montpelier.

Het Parlement van Bordeaux heeft onder hem de volgende Gerechten:

Den Hoogen Raed van
- Bordeaux.
- Perigueux.
- Agen.
- Bazas.
- Lauves.
- Xainten.

Het Parlement van Bourgongien heeft onder hem de volgende Gerechten:

De Baeljouwschappen van
- Dijon.
- Nuys.
- Beaune.
- Axonne.
- S. Iean de Leon.
- Chaalon op de Saone.
- Masc on.
- Autun.
- Semur.
- Montceniz.
- Charrolles.
- Auxois.
- Anallon.
- Arnay le Duc.
- La montaigne.
- Bar op de Seine.
- Gets, ende Bellay.

Den Hoogen Raedt van Bourg en Bresse.

Het Parlement van Bretangne begrijpt onder hem de Gerechten / die volgen:

Den Hogé Raet
- van Rennes.
- ende Reken-camer van Nantes.
- van Vannes.
- van Quimpercorentin.

Het Seneschaelschap van Plorveil.
Ses Konnglicke Dingbancken.

Het Parlement van Dauphiné, sittende te Grenoble, heeft dese volgende Gerechten onder hem:

De Baeljouschappé van
- Grisivadan te Grenoble.
- Vienne.
- Valence.
- Ambrun.
- Gap.
- Nyons.
- Die.
- Crest.
- Chabeul.
- S. Marcelin.
- Briançon.

Het Seneschaelschap van Montlimar.

In Het Parlement van Provence worden gerelent; Het Seneschaelschap van Aix, ende ten minsten 20. Konnglijcke Ding-bancken.

Merckt: dat alle Steden in Vranckrijck hare Reken-kamers hebbé / behalvé Tholose ende Rennes.

Religie van Vranckrijck.

S. Epiphanius leert ons / dat S. Lucas in Vranckrijck het Christen geloove gepredickt heeft. Ende S. Clemens in zijnen eersten Brief teghen den Joden / schrijft / dat hy in Gaulen sepnden sal tot Iacobum den Broeder Iesu, ter begeerte Petri. Men gelooft oock / dat Crescentius, Martialis, Dionysius Areopagita, Eleutherus,

leutherus, Aphrodiſeus, Ruſticus ende andere/ het geloove/ dat al-reede daer geplant was/ grooteliſchs verhyndet hebben; ſulcks dat Tertullianus ſchynt geperſt te zyn om seggen/ dat by zynen tyde vele Gauloiſen belydeniſſe deden van het ware Chriſten gheloove. Eyndelyck is het gantſche Ryck tot den geloove ghebracht ontrent den jare 465. onder den Koning Clodovicum, waer af de Hiſtorie ghenoeghſaem bekent is.

Vranckrijck, voorder/ begrijpt 216. Dioceſes, onder de welcke 14. Aerdts-biſdommen ende 202. Biſdommen zyn/ welckers namen hier vooren verhaelt zyn.

Het Biſdom van Parijs begrijpt 600. Parochien/ ofte Kloock-toreng; de Ghehuchten daer in begrepen.

Het Biſdom ofte Dioceſis van Meaux begrijpt 410. Parochien/ ofte Kolck-toreng/ de gehuchten daer in begrepen.

Het Biſdom ofte Dioceſis van — ofte Kloock-toreng.

- Chartres 690. Parochien.
- Soiſſons 380. Parochien.
- Beauvais 592. Parochien.
- Noyon 404. Parochien.
- Bologne 460. Parochien.
- Amiens 498. Parochien.
- Rheims 1014. Parochien.
- Chaalons 360. Parochien.
- Troyes 509. Parochien.
- Sens 930. Parochien.
- Orleans 700. Parochien.
- Angers 668. Parochien.
- Tours 1035. Parochien.
- Poictiers 709. Parochien.
- Mans 451. Parochien.
- Luſſon 213. Parochien.
- Bourges 1260. Parochien.
- Nevers 211. Parochien.
- Limoges 411. Parochien.
- Angouleſme 411. Parochien.
- Clermont 306. Parochien.
- Lyon 411. Parochien.
- Maſcon 307. Parochien.
- Chaalon 4200. Parochien.
- Autun 1300. Parochien.
- Auxerre 460. Parochien.
- Erez 960. Parochien.
- Senlis 211. Parochien.
- Rouanen 1338. Parochien.
- Caen 509. Parochien.
- Alençon 390. Parochien.
- Evreux 355. Parochien.
- Nantes 385. Parochien.
- Rennes 450. Parochien.
- Vannes 405. Parochien.
- Beyeux 211. Parochien.
- Seez 213. Parochien.
- Conſtance 319. Parochien.
- Auranches 362. Parochien.
- Trignee 307. Parochien.
- S. Malo 314. Parochien.
- Quimpercorentin 202. Parochien.
- Xaintes 201. Parochien.
- Perigueux 302. Parochien.
- Langres 960. Parochien.
- Bourdeaux 918. Parochien.
- Montauban 414. Parochien.
- Tarbes 291. Parochien.
- Ax 259. Parochien.
- Baſas 504. Parochien.
- Auche 768. Parochien.
- Bayonne 349. Parochien.
- Cahors 422. Parochien.
- Tholoze 1152. Parochien.
- Caſtres 412. Parochien.

Het Biſdom ofte Dioceſis van — ofte Kloock-toreng.

- Carcaſſonne 319. Parochien.
- Narbonne 972. Parochien.
- Agen 629. Parochien.
- Beſiers 306. Parochien.
- Montpellier 491. Parochien.
- Agde 77. Parochien.
- Mirepoix 89. Parochien.
- Niſmes 509. Parochien.
- S. Paul 62. Parochien.
- La Vaur 114. Parochien.
- Mande 209. Parochien.
- Viviers 155. Parochien.
- Alby 309. Parochien.
- Rhodez 219. Parochien.
- Vabrez 500. Parochien.
- S. Pons 482. Parochien.
- S. Flour 202. Parochien.
- Lodeve 203. Parochien.
- Rieux 500. Parochien.
- Alets 168. Parochien.
- S. Ligier 125. Parochien.
- Puy 428. Parochien.
- Vienne 800. Parochien.
- Valence 325. Parochien.
- Gap 204. Parochien.
- Ambrun 211. Parochien.
- Die, 't welck nu aē Valence gehecht is/ 147. Parochien.
- Briançon 170. Parochien.
- Digne 185. Parochien.
- Aix 800. Parochien.
- Ciſteron 200. Parochien.
- Arles 311. Parochien.
- Marſeille 280. Parochien.

Behalvē de Parochien/ zyndet in Vranckrijck een ſeer groote menichte van Abdyen/ ende Prieurien/ waer van de ſommighe in den oorlogh vernielt zyn/ ende ſommige noch ſtaen.

Vranckrijck nu is verdeylt in twee ſoorten van Religien. Sommighe volgen 't gevoelen van de Roomſe Kercke/ ende ſommige 't gevoelen Calvini ende der Geneefſer Kercken. In den beginne heeft mē het pſer gebruyckt om dees Geneef-geſinde upt te roepen/ maer in de plaets van een afgheſlaghen hooft/ ſiet wel ſeven andere terſtont geſproten. Ja men heeft het ſoo verre/ ſo aen d'een als aen d'ander zijde/ laten komen; datmen malkanderen ſlagh gelevert heeft/ allwaer deſe nieu-geſinde nochtans hun meeſt altydts de ſwackſte vonden: doch en hebben nopt gheen couragie verlozen/ hun beſt doende om hare ſake ſtaende te houden/ niet teghen-ſtaende verſcheyden Edicten/ waer door ſy upt den Koningryche verjaeght wierden; of die hun onbequaem hielden eenighe Ampten te bedienen. Eyndelick/ den Koning aenmerckende/ dat het alle zijne Onderdanen waren/ heeft willen handelē als een Vader over al de gene die onder zijne gehoorſaemheyt leefden: Gewaer geworden zijnde door de voorleden ſaken/ dat/ hoemen haer meer quelde/ ſy hun noch ſo veel te meer ſtijfdē/ ende in hare opinien volhardiger bleven; heeft het Edict van Pacificatie vernieut/ 't welck vā zijne Voorſaten gemaeckt was/ door het welcke de Gereformeerde Religie in Vranckrijck toe-gelaten is in die plaetſe daer ſy eertydts geoeffent is/ ende de Miſſe oock herſtelt in de plaetſen/ daerſe door de ſterckſte verdreven hadde geweeſt. Ende meenen de voorſienigſte Luyden/ dat dit den rechten middel is/ om de verdoolde tot de rechte Schaepskoye te brengen.

Men ſoude teghenwoordigh konnen ſpre-

lien van de Privilegien ende vryheyden der Franser Kercke / maer overmidts dat van dese materie geheele Boecken vervult zijn / en sal ick den Leser niet langher ophouden / om te komen tot het verhael des Catalogi aller Koningen van Vranckrijck.

Catalogus aller Koninghen van Vranckrijck.

Iaren der werelt	Getal der Koningē.		Iaren Christi.
4387	1	PHaramondus, heeft gheregeert 11. jaren / wierd de eerste Koning der Francken in den jare 420.	420
4398	2	Clodio, een sone Pharamundi, regeert 18. jaren / was Comatus toegenaemt.	431
4416	3	Meroveus Audax, regeert 10. jaren / was de sone Clodionis.	449
4426	4	Childericus I, een sone Merovei, regeert 26. jaren.	459
4452	5	Clodoveus, een sone Childerici, regeert 30. jaren.	485
4482	6	Childebertus, heeft ghereghеert 45. jaren / ende zijne Broeders regeerden elders.	515
4527	7	Clotarius, heeft geregeert 5. jaren.	560
4532	8	Chereberthus, is Koning van Parijs geworden / heeft geregeert 9. jaren.	565
4541	9	Chilpericus, heeft geregeert 14. jaren.	574
4555	10	Clotarius II, regeert 44. jaren.	588
4599	11	Dagobertus een sone Clotarij II, heeft geregeert 14. jaren.	632
4613	12	Clodoveus II, dese wordt by sommige Lodovicus I, genoemt / regneert 17. jaren.	646
4630	13	Clotarius III, heeft geregeert 4. jaren etlijcke maenden.	663
4635	14	Childericus II, regeert 12. jaren.	668
4647	15	Theodoricus, die nu 12. jaren (terwijlen zijnen Broeder Childericus regeerde) in een klooster geweest hadde / wordt Koning / ende regeert 13. jaren.	680
4661	16	Clodoveus III, een sone Theodorici, regeert 4. jaren.	694
4665	17	Childebertus II, regneerde 18. jaren.	698
4683	18	Dagobertus II regneert 4. jaren.	716
4687	19	Clotarius IV, wordt Koning / ende de twee sonen Dagoberti II, namelijck Theodoricus ende Childebertus, worden in een klooster gesteken / regneert 2. jaren.	720
4688	20	Chilpericus II, uyt het klooster gehaelt zijnde / wordt Koning / regneert 6. jaren.	721
4694	21	Theodoricus II, na zijns Broeders doodt / uyt het klooster geraeckt zijnde / wordt Koning verclaert / regneert 15. jaren.	727
4709	22	Childericus III, regneert 9. jaren.	742

Hier eyndight de Linie Pharamondi, ende begint de Linie Pipini.

4719	23	Pipinus toegenaemt Brevis, wordt door gunste des Paus ende der meeste stemmen tot Koning gekoren / regneert 17. jaren 4. maenden.	752
4735	24	Carolus Magnus, wordt in zijns Vaders plaetse Koning / regneert 46. jaren / 4. maenden 4. dagen.	768
4781	25	Lodovicus I, toegenaemt Pius, regneerde 26. jaren / 4. maenden / 24. dagen.	814
4807	26	Carolus II, toegenaemt Calvus, regneerde 37. jaren ende etlijcke maenden.	840
4844	27	Lodovicus II, Balbus regneert ontrent twee jaren.	877
4846	28	Lodovicus III, ende Carolomannus, Vastaerden beyde Koninghen zijnde / waer van Lodovicus op de Jacht / van een van zijn volck gequetst zijnde / is gestorven / ende Carolomannus met na-jagen van een Dochter den hals gebroken is / hebben geregeert Lodovicus, 3. jaren / ende Carolomannus ontrent 6. jaren.	879
	29		
4851	30	Karolus Crassus, heeft geregeert 5. jaren.	884
4855	31	Otho Eudo, regneert 10. jaren in de plaetse Karoli Simplicis.	888
4865	32	Carolus Simplex, regneert alleen 28. jaren.	898
4893	33	Rodolphus, regneert 2. jaren.	926
4895	34	Lodovicus IV, Trans-marinus, heeft geregeert 27. jaren.	928

Lotha-

Iaren der werelt	Getal der Kon.		Iaren Christi.
4922	35	Lotharius IV. regneert 30. jaren 3. maenden/ 24. dagen.	955
4953	36	Lodovicus V, succedeert sijnen Vader/ regneert een jaer/ 3. maenden/ 12. dagen.	986

Hier eyndight de Linie Pipini, ende begint de Linie Hugonis Capet.

4954	37	Hugo Capet wort Koning/ so door gunst/ als door geweldt/ regneert 10. jaren.	987
4964	38	Robertus succedeert zijnen Vader/ regneert 34. jaren.	997
4997	39	Henricus I, regneert 30. jaren.	1030
5027	40	Philippus I, regneert 49. jaren.	1059
5076	41	Ludovicus Crassus VI, regneert 28. jaren.	1109
5104	42	Ludovicus VII, succedeert zijnen Vader/ regneert 44. jaren 2. maenden.	1137
5148	43	Philippus II, toegenaemt A-Deo-datus, regneert 41. jaren 10. maenden.	1180
5190	44	Ludovicus VIII, succedeert zijnen Vader/ regneert 3. jaren. 4. maenden.	1223
5195	45	Ludovicus IX, toegenaemt Sanctus, regneert 43. jaren/ 9. maenden/ 12. dagen.	1226
5237	46	Philippus III, regneert 15. jaren/ 29. dagen.	1270
5252	47	Philippus IV, toegenaemt Pulcher, regneert 29. jaren/ 2. maenden/ 6. daghen.	1285
5281	48	Ludovicus X, heeft geregneert 18. maenden/ ende ses dagen.	1314
5283	49	Philippus Longus V, is zijnen broeder gesuccedeert/ regneert 4. jaren/ 6. maenden.	1316
5288	50	Carolus Pulcher IV, regneert 7. jaren/ 28. dagen.	1321

Hier eyndicht de Linie van Hugo Capet, ende begint de Linie Valesij.

5295	51	Philippus de Valois VI, regneert 22. jaren/ 3. maenden.	1328
5317	52	Ioannes succedeert zijnen Vader/ regneert 13. jaren/ 7. maenden/ 4. dagen.	1350
5331	53	Carolus V, regneert 16. jaren/ 5. maenden/ 20. dagen: ende was de eerste die (als zijnde des Konings outste sone) Dolphijn gheweest is.	1364
5347	54	Carolus VI, toeghenaemt Bene-amatus, regneert 42. jaren/ een maendt/ 5. dagen.	1380
5389	55	Carolus VII, regneert 37. jaren/ ende 5. maenden.	1422
5427	56	Lodovicus XI, regneert 23. jaren.	1460
5450	57	Carolus VIII, regneert 13. jaer/ 7. maenden.	1483
5464	58	Lodovicus XII, regneert 17. jaren/ 7. maenden.	1497
5482	59	Franciscus I, regneert 33. jaren.	1515
5514	60	Henricus II, regneert 12. jaren/ 3. maenden/ elf dagen.	1547
5526	61	Franciscus II, regneert 16. maenden/ ende 25. dagen.	1559
5527	62	Carolus IX, heeft geregneert 13. jaren/ 5. maenden/ 24. dagen.	1560
5540	63	Henricus III, regneert 15. jaren/ 2. maenden/ 2. dagen.	1574
5556	64	Henricus IV, toegenaemt Magnus, regneert 20. jaren.	1589

L[illegible] XIII. [illegible] Godts [illegible] Coninck van Vrancryck ende Navarre.

Iaren der werelt	Getal der Kon.		Iaren Christi.
5577	65	Ludovicus XIII, nae dat zijn Vader Henricus IV, op den 14. Mey/ in zijne Koets rijdende/ van eenen Fransman/ ghenaemt Fransoys Ravaillac, verradelick omgebracht was/ is hy des anderen daeghs voor Koning van Vranckrijck verclaert/ onder 't Gouvernement van de Koninginne zijn Moeder; den welcken weynigh jaren daer naer de regieringhe selver by der hand ghenomen heeft/ ende is tegenwoordigh regierende.	1610

VER-

VERHAEL
Van de Monarchye
Van
SPANGIEN.

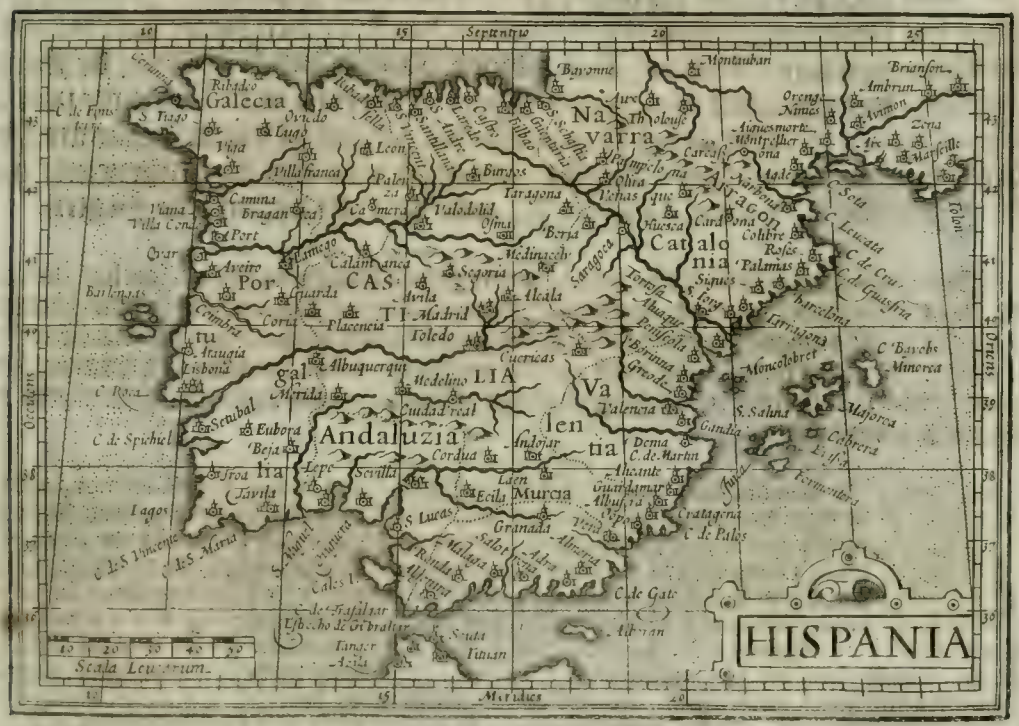

Kort Inhoudt:

1. TEllinge in't generael van alle de Landen; die onder den Koning van Spangien behooren. 2. Beschrijvinge ende af-deylinge (soo van oudts/ als tegenwoordigh) van Spangien, ende hoe het tegenwoordich in drie Gouvernementen verdeylt is. 3. Plaets-beschrijvinge van Catalonien, Arragon, Valence, Murice, Grenaden, Andalusien, alwaer de engte van Gribaltar is/ eertijdts de engte Herculis genoemt/ Estremadure, beyde de Castillien, Galicen, Biscayen, Guipuscoa, Navarre, (alwaer ghehandelt wordt vande ongerechte usurpatie deses Koningrijcks, door Ferdinandum over de Princesse Catharinam van Navarren) ende eyndelick van Portugael. 4. Spangien overvloedich in goudt-Mijnen ende quick-silver/ in medicinale Fonteynen/ heete ende koude/ in Paerden van ongelovelijcker snelligheydt/ allerhande soorte/ vleys/ ende vissen van uytnemender grootte: Matigheydt des Lochts van yeder Landt. 5. Den aerdt ende zeden soo der oude/ als tegen-woordigh levende spangiaerden. Het fat-soen van hare kleedingen/ hare oeffeninghen/ eñ maniere van leven. 6. Waer in de rijckdommen van Spangien bestaē. Hoedanigh den koop-handel is/ die in al de Havenē wort gedreven/ eñ voornamelick te Lissebonne: Met een sommarise deductie van het inkomen dat den Koning van Spangien van alle zijn Koningrijcken ende Staten treckende is. 7. Welcke zijne sterckten zijn/ die een so groote Monarchye mainteneren/ so ter Zee/ als ten vasten Lande; tot desen eynde wort beschrevē de bereydinge van een scheeps-Armade/ opgericht in den jare 1588. tegen de

Koninginne van Engelandt ende de Geunieerde Prouincien. 8. Der Spangiaerden Landt-sterckten hoedanigh. De dapperheyt van het voet-volck. Het getal van de Ruyterye gewoonlijck in alle de Staten van Spangien onderhouden. De Fortressen op de Frontieren gebouwt. 9. Authoriteyt des Konings in alle zijn Rijcken/ende 'tgetal der Raden door de welcke hy zijne Staten onderhoudt. 10. Ordinarise Navigatien der Spangiaerden/ende welcke oorde daer op gestelt is. 11. Van den Gods-dienst/ende saken die de Kercken van Spangien aengaen. Hoe veel Aerdts-bisdommen ende Bisdommen daer zijn/de waerde ende inkomst van elck een. Geslacht-Register der Koningen van Spangien. De successie der Gottise Koningen in het gantsche Koninckrijck van Spangien. 13. Lijste der Koninghen/ die in Portugael geregneert hebben. 14. Beschrijvinge der Eylanden Majorka, Minorka, ende andere: eñ hoe die onder de kroone van Spangien geraeckt zijn. Van het Koninckrijck van Napels, Sicilien, Sardinien, den Staet van Milanen, de Eylanden van Canarien, Mosambique, Ormus, Insula de Dios, de Stadt Daman, het Eylandt Goa, ende andere contrepen in Indien, ende van de Nieuvve Wereldt. Eyndelick is voorgheset een totael van de inkomsten/die den Koning van Spangien strijckt jaerlijcks van zijn Koningrijcken van Portugael, Napels, Sicilien, Arragon, &c. ende van alle zijn andere Staten.

Ten eynde dat wy den Leser niet belemmeren en souden/in het op-soecken van alle de Staten die onder 'tgebiedt des Konings van Spangien zijn/op diverse plaetsen deses Boecks; heeft ons goedt gedocht/dat gevoeglick wesen soude alhier op een rye te stellen alle de Landen die hy besit; ende na dat wy het op-tellen der selve in't generael ghedaen hebben/ sullen wy de wichtighste eygenschappen elck bysonderlijcken ende oordentlijck aenmercken.

1. DEn Koning van Spangien besit tegenwoordigh in Europen alle de Koningrijckē van Spangien, 't Koningrijck vā Napels, den Staet van Milanen, de Eylanden Majorque eñ Minorque, van Eusa, Sicilien, eñ Sardinien. In Africa besit hy de beste Havē die op de Middellātsche Zee is/ namelijck/ Marsalcabil, (so veel te seggen/als groote Haven) met noch de plaetsen van Oran, Melille, ende andere Sterckten in Afrijcken. Behalven dese heeft hy noch buyten de engte de Eylanden van Canarien, tot twaelf toe/ waer af de seven de voornaemste zijn. Ende van wegen de croone van Portugael besidt hy in Afrijcken de voornoemde plaetsen van Serpe, ende Tanger, zijnde de sleutelen van de engte/als oock van de Oceaense ende Atlantise Zee: buyten de engte heeft hy Nasagan onder hem. Noch heeft hy gehadt van weghen de Kroon van Portugael de Eylanden van Asores, waer af de voornaemste sijn Tercera, S. Michiel, S. Maria, het Eylant van Pic, ende S. Georgius. Besit wijders de H. Haven/ oft Porto Sancta genaemt/ ende niet wijdt van daer het Eylandt van Madera, 't welck groot/ schoon ende rijck is: Voorder de zeven Eylanden van Cabo Verd, ende onder de linie Equinoctiael 't Eylandt van S. Thomas. Besit voorts de gantsche kust van Afrijcken, die haer uytstreckt van Cabo Aguere, tot Cabo de Guardafu toe. In Asien besit hy van wegen Portugael by na de beste plaetsen aen de westerse kusten/ namelijck Ormus, Diu, Goa, ende Malacca. Het Koningrijck van Ormus begrijpt onder hem een goedt deel van 'tgeluckige Arabien, met het Eylandt van Baaren, 'twelck seer groot is. Daer dichte by besit hy noch Daman, Basin, ende Zanaa, behalven Ciaul, ende de Fortressen die gelegen zijn in de Koningrijcken van Cochin, ende Cananor, ende te Colan. Besit mede by na de geheele kuste/ die sich uytstreckt van Daman tot de stadt Melipur toe/ aengesien het alle den Spangiaerden toekomt/ ofte hare vrienden/ behalven Calicut. Het Eylandt van Manar, ende de Haven van Colomban (in het Eylant van Zeilan) behoordt mede den Spangiaerden toe/ gelijck mede veertich Eylanden van de Philippynen, waer af het principaelste Luzon genaemt wordt/ meer als 200. mijlen lang/ doch seer smal. Onder dese Eylandē worden oock gerekent die van Vendenao, Tandaia, 't welck om zijn schoonheyt Philippine genaēt wort/ ter oorsaken dat dit het eerste was dat ontdeckt wiert/ als mede Ceba, alwaer Magellanus gestorvē is. Het andere deel vandē Staet des Konings van Spangien bestaet in de Nieuwe werelt: Is alles verdeylt in Eylanden ende vast Landt. De Eylanden van de Noorder-Zee zijn soo menigh/ dat 'tgetal noch tegēwoordich onbekent is; aengesiē die van Leucaie alleen over de 400. zijn. Het eylandt van Borichen is seer groot/ als mede Airaique, Cube, ende Hispaniole. Wat het vaste Landt aengaet/ daer in besit de Spangiaert teghenwoordigh al het ghene 't welck voorby loopt de kusten van Florida, 't Nieuwe Spangien, ende Iucatan, ende noch het gantsche zuydt-half-Eylandt/ tot de Cabo van Califorme, ja oock tot Quivire; aengesien dat de Chastilianen tot daer toe haer ontdeckinge gedaen hebben. Hy besit mede noch dit gedeelte van Peru, 't welck ghelegen is tusschen de Reviere de la Plata, ofte Argento, ende Maragnon; ende begint van Panama; ende dit wordt Brasilien genoemt. Besit noch de Koning-rijcken van Mexiko, ende Peru.

Laet ons tegenwoordigh eens sien in het bysonder de voornaemste dingē in dese Monarchy zijnde/ ende eerst van Spangien, alwaer

waer de ordinarise woon-plaets der Koningen is.

II. Spangien, 'twelck het eerste deel des Vasten Lants is dat gevonden wordt by Afrijcken, voor-by de engte van Gribaltar, is ten Oosten gegrentst aen de Pyreneese geberghten/ 'twelck hem uptstreckt van Fontarabien (liggende in de Provincie van Guipuscoa) tot Kabo de Creuz, de welcke in het beginsel van Cataloignen light/ tusschen Roses ende Colibre: ten Zuyden is het gepaelt aen de Middel-lantse Zee/ die gemeenlijck de Levantise Zee genoemt wort: beginnende tusschen Spangien en de Afrijckē, ende hem daer na met den Oceaen tsamenvoeght van de engte van Gibraltar tot de Kabo van S. Vincent: tē Westē heeft de Oceaense zee van Kabo de S. Vincent tot de Kabo fin de terre: ende ten Noordē beslupt de selvige zee van Kabo fin de terre tot Fontacabien toe. De Pyreneise geberghten en gaen niet recht om Spangien, maer makende een groote kromte/ doen dat den wegh van den eenen bergh tot den anderen/ een grooten hoop dagh-repsens bedragen souden. Dese bergen loopen door Navarren ende Ronceval langs de vallepe van Salazar ende Ronoal, tot Hisava toe/ twelck de laetste schepd-paal is des Koningrijcks van Navarren: daer na strecken sy tot in Arragon door de Bergen/ van Iaca tot de engte van Cataloingne, ende tot het punt van Kabo de Creuz, allwaer sy haer eynde nemen in de Middel-landtse zee; hebbende van Fontarabien tot Cabo de Creuz ontrent 80. mijlen lengte. Den grootsten omloop van Spangien is van Kabo de Creuz tot Kabo S. Vincent, welcke is van 275. mijlen; sulcks dat geheel Spangien in sijn ronde heeft ontrent 620. Spaense mylen/ welckers eene by-na so groot is als vier Italiaense mylen.

Lengde der Pyreneitsche geberghten.

Omgang van Spangien, hoe groot.

De Romeynen hebben Spangien eertijdts verdeylt in Citerior ende Vlterior: Citerior, was 'tgene naest het Roomse Rijck gelegen was/ als 'tgene tusschen de riviere Hebre ende de Pyreneise geberghten is. Maer Vlterior was 'tgene verst-gelegen was/ als 'tgene light tusschen de Rivière Hebre ende de engte van Gribaltar. Nader handt wierdt het in drie Provintien verdeelt/ namelijck/ in Betica, Tarraconne, ende Lusitanien, ende dit door de Romeynen selve/ die daer in veertien Jurisdictien stelden/ waer af Tarraconne de seven begrijpt (als het grootste van drien zijnde) Lusitanien drie/ ende Betica vier. Dese verdeplinge gedurde tot den tijden Attillæ: Maer tsedert is 't Koningrijck van Grenade, Andalusien ende Betica ghesurreedeert aen Estremadure; Arragon, Kastilien, Navarren, ende d'andere kleyne Koningrijcken aen Taraconne, ende Portugael met het Koningrijck van Algarben aen Lusitanien.

Hoe Spangien tegenwoordigh verdeylt is.

Doch tegenwoordigh wordt Spangien verdeylt in drie Gouvernementen ofte Koningrijcken/ namelijck/ Arragon, Kastilien, ende Portugael. Arragon begrijpt Catalonien, Valence, Majorque, Minorque, Sardinien, Sicilien, ende Napels: Kastilien begrijpt Biscayen, Leon, Asturien, Galicien, Estremaduren, Estremadure, Andaluzien, Grenaden, Murcien, beyde de Kastilien, de Eylanden van Canarien, 't Koningrijck van Navarre, het Hertoghdom vā Milanen, de Nieuwe Wereldt, de Philippinen, ende andere Landen. Portugael begrijpt het Koningrijck van Algarben, Portugael selve/ met het gene de Spangiaerden in het Ethiopise Guineen hebben/ ende in Brasilien, als mede in Indien ende andere Eylanden.

De Rijcken onder Arragon behoorende/ ende eerst van Catalonien.

Beginnende nu de Beschrijvingen der selve in't bysonder/ noodight my Catalonien tot het eerste/ 'twelck zich uptstreckt van Salses af tot de riviere Ebro toe/ ende grenst aen Vranckrijck. Hier na volght Parpignan, 'twelck in het Graefschap van Rosillon is/ eertijts door Ioannem Koning van Arragon voor etteliche millioenen kronen aen Vranckrijck verpandet/ ende daer na door Carolum VIII, aen den Koning van Spangien wederom gegeven/ van wegen de belofte die den Spangiaert hem dede/ als dat hy in zijnen aenslagh op Napels hem niet hinderlijck zijn en sonde: Dit Graefschap strecht hem tusschen twee armen van het Pyreneise geberghte/ d'een gaende na Salses, d'andere na Colibre, dat de oude Illiberis noemden. Op de zee-oever/ ofte dicht daer by/ sietmen verscheyden plaetsen met hare Havenen/ meer noodigh dan verseckert/ overmidts die den winden seer subject zijn/ ende niet seer bequaem. Daer is Elne, Colibre, Rosas: Empira Palamos, Balenos, ende Barceloine, 'twelck de Hooftd-stadt is van Catalonien. In het landt zietmen Girons, Vich, Cardona, Vrgla ende Monserrat; maer na de zee-kant keerende/ zietmen aen geene zijde van de Rivière Lobregato, Tarragone, een Stadt van de welcke 'tmeeste deel van Spangien zijnen name heeft; ende al hoe wel de selve geen havens en heeft/ is nochtans in een bequame plaetse gelegen. Daer na vindtmen den mondt van een Rivière Ebro, vernaemt om dat die de schepd-pale der Romeynen ende Carthaginenseren was. Dese begint dicht by de Biscaise zee/ aen een plaetse/ dio Fuentibre genoemt wordt/ ende een wepnigh langs de Pyreneise Bergen loopende/ keert daer na ten Oosten om/ ende dan ten Westē/ so dat hy allesins seer krom ende draepende loopt. Inden mondt van dese Rivière light het Eylandt van Alfaques, een vertreck voor den zee-roveren. Maer volgende synen kours sietmen Tortose een schoone Stadt/ ende wel ghelegen.

Arragon. Arragon heeft tot limiten ten Oosten de riviere Cinga, ten Westen de Bergen van Montcate ende Moline, ten Noorden de riviere Ebro, ende ten Zuyden de Bergen van Brabance. In dit Koning-rijck (ofte om beter te seggen/ in dese Provincie van Spangien) siet men de Steden Iaca, Huesca, Venasca, ende de plaetse van Moson, vermaert om de Hoven die aldaer gehouden worden: De voornaemste Stadt deses Lands is Saragosse, de schoonste Stadt van Spangien/ so men acht neemt op de fraeyheydt der straten/ ende de deftigheydt des Palais: Daer na moet Calataint voor de schoonste Stadt mede gerekent zijn.

Valencien. Het Koningrijck van Valencen trecht zijnen name van de voornaemste Stadt/ ende is aen de Oost-zijde met de Middel-landtsche zee bepaelt/ ten Noorden met Arragon; ten Westen met de Stadt ende 'tnieuwe Kastillien; ten Zuyden 't Koningrijck van Murcien heeft twee schoone Steden/ als Horincla ende Valencen: In dit Koning-rijck worden ghevonden by na twee-entwintigh dupsent Dupsch-gesinnen Moren. Tyn voornaemste Rivieren zijn Guadalaviar, so veel als schoon en klaer water te seggen/ eñ passeert dicht by Valencen ende Xucar, dat de Oude Sucron noemden/ vā welcke den naem

Herto-

herkomen is van Golphe de Sucron, zich uytstreckende van het Eylandeken Alfaques tot Cabo S. Martijn. De Haven deses Rijcks is Alicante, by den Ouden Ilice genoemt/ van waer die Golf zijnen naem heeft/ begrepen tusschen Cabo S. Martijn, ende Cabo de Palos.

Murcien. Murcien heeft tot gebuyren de eynden van Alicante, ende Cabo de Gates, hebbende vooyts wepnigh bevolckte plaetsen/ als zijnde meest van kleyner waerde. De Hooftstadt is Murcie: In dit Koningryck is de haven van Cartagene die beste/ die in Spangien op de Middel-landse zee gelegen is/ vermidts daer recht tegen over eē kleyn Eylandeken gelegen is/ twelck hem vooy de winden beschut/ ende van de ongestuymighedt der zee bevryt. De Stadt is niet veel by sonders ende qualyck gebouwt.

Grenaden. Het Koningryck van Grenaden strecht zich van Vere tot Malaga toe/ welck landt tegenwooydich so goed niet en is/ als het was ten tyde dat het de Mozen bewoonden/ vermidts die het selve dapper bebouwden/ daer af het nu groot gebreck heeft/ want den Acker-bouw aldaer wepnigh gheoeffent wordt. De Stadt van Grenade vergelyckt by-naest een open Granaetappel/ want de selve gelyck als in twee Heuvelen verdeelt is/ ende dooy een laeghte van een geschepden/ dooy de welcke de Bare vloeyt: Ende is in vier deelen verdeelt van verschepden gelegenthedt/ genaemt Grenade, Sierra de Sol, (ofte Sonnenbergh) Albaizin, ende Antequervele. De Edelen ende Kooplieden woonen meest in dat deel welck Grenada genoemt wordt/ als het vooznaemste zijnde/ waer in ook een Kercke van uytnemender Architecture is. Daer is ook de plaetse/ die men Alcaçar noemt/ twelck een kleyn Stedeken vertoont/ hebbende tien pooyten. Het heeft den Alhambre, het Palais der Mooysse Koningen/ twelck van wegen zijnen konst ende veelhedt der Fonteynen mede onder de wonderen des werelds gestelt mach worden: doch boven al is zijne ghelegenthedt seer wonderlyck om aensien/ hebbende beneden hem aen de Oostzyde de Stadt: ten Zuyde de sneeuw-bergen/ ende ten Nooyden een groot pleyn. De andere dryp deelen en hebben niet by sonders in zich/ waerdigh te vertellen: De gantsche Stadt heeft in de rondde omtrent seven mylen/ eñ is met muyren omringelt/ de welcke (na sommiger schryven) van omtrent de dupsent tozenen versien is. In dit Koningryck is noch de Stadt Guadix, liggende negen mylen van Grenaden. De andere merckwaerdige plaetsen zijn Ronde, Malvelle, Velez, Vere, Mochacar, Guascar, Baze, Codbo, ende Loche op de riviere Gentilla. Teven mylen van Grenaden is het Kasteel van Alharne. De vooznaemste zee-plaetsen deses Rijcks zijn Almerie ende Malaga, by welck een groote menighte van Dozpen zijn. Ferdinandus Koning van Arragon ende Kastilien vol-voerde het innemē deses Rijcks met de Stadt in het Jaer 490.

Andaluſien. Andalusien strecht zich by na van het beginsel der engte van Gibraltar af/ tot de vloet van Guadiane: Is by naest aen den ingang van de Middel-landtsche zee/ upt oozsake van de engte Gibraltar, van twelcke wy hier een wepnigh spreken sullen/ al hoewel sulcks beter aen het Koningryck van Grenaden, als aen dese Provintie behoozde. Dese engte is seven mylen breedt met de vloedt ende eb des Oceaensen zees/ welcke zee dooy dit gat inlopende/ den naem van de Middel-landtsche zee heeft/ zich uytstreckende tot de laetste eynden van Mare magnum ofte Tharsicum; in de wijdde van 3700. mylen/ ende in den omloop van meer als 10000. mylen. De Grieckē noemden dit de engte Herculis, van wegen twee gegoten colomnen die in den Tempel Herculis waren; ofte so eenige willē/ van wegen twee Bergen/ waer af d'eene Calpe genoemt in Spangien is/ ende d'ander Abila in Afryckē is: in aensiē gestelt dooy dē Poetē die hier af schryvē/ dat dit twee Colomnen Herculis waren; die geplant souden geweest zyn dooy hem tot eyndpalen van zyn repsen. De Latynen noemen dese engte ook Gaditanum, van wegen het Eylandt Calis, by hun eertyds Gades genoemt. De Mozen hebben't den name van Baye de Gibaltar gegeven/ van wegen een Kasteel 'twelck sy onder 'tgeberghte Calpe gebouwt haddē/ zijnde kleyn van omgang/ doch so hoogh dat het van verre een Eylant gelyck is/ verschepden van het vaste Landt. De engte nu gepasseert zijnde vindtmen het Eylandt van Calis, van het vaste Landt ontrent 700. boeten liggende/ met het welcke een ander Eylandt gevoeght was/ hebbende maer 200. boeten in den omgang; dese twee waren van den Latynen Gades genoemt. In het grootste is een Stadt gelegen/ by ons Calis-malis genoemt/ welcke ten tyde der Romeynen een der edelste ende ryckste van Spangien was: So dat Strabo schryft/ dat dese niet eenige Stadt des Roomsen Rijcks en ontweeck/ noch in grootte/ noch in heerlyckhedt/ noch in getal van vermaerde Inwoonderen/ aengesien men daer binnen over de vyf-hondert Roomse Ridderen tellen konde/ welck getal men nergens elders en vondt/ als binnen Padoua. Doch nu en is de selfde so groot niet/ des mē de selfde veel eer onder de vermaerdste aenkomstē der kooplidē stellē mach/ dan onder de magnifyque Steden. De Mozen verwoesteden de selve/ doch en lieten de zeerooveren niet de selve te herbouwen. Een ding isser dat hem meer schade bzengt/ als de gebuyrschap van Sevilien, welcke alle den zee-handel van Westen na hem treckt. Tusschen Calis ende 't vaste Landt is een seer goede haven/ genoemt Porto-Real, ende wat Nooydelyckker een andere/ genoemt S. Maria; van daer een kleyn Hooft vooybygeplende/ vindtmen de Haven van S. Lucas, alwaer de Schepen liggen blijven/ of om na windt te wachten/ of om 'tgety te hebben van de Oceaensche zee/ so sy na Sevilien varen willen/ welcke light op de slincker zijde van dē Oever des riviers Gualdaquipir. Dese Stadt Sevilien heeft ontrent 6. mylen omgangs/ veel Kercken ende Kloosteren/ grote ende schone straten. Ten tyde dat de Groote Ferdinandus Sevilien ingenomen heeft/ teldemen daer rondo-om 20. dupsent Dozpen ende gehuchten gelegen te zijn/ doch is nu het getal nergens na so groot niet. Doch teltmen aldaer evenwel noch ontrent de 200. bemuyrde plaetsiens. De Riviere Gualdaquipir, so veel in't Arabis te seggen/ als groote vloedt/ maeckt een haven aen dese Stadt/ is groot ende heerlick/ seer bequaem tot de verwerp/ ende om sich te wassen. De zee loopt noch twee mylen boven de Stadt. Aen d'ander zijde van de Stadt sietmen Triane liggen/ zijnde een playsant gelidt van Sevilien. Ende alhoewel dat de Sonne aldaer upter maten

heet

heet schijnt/ so dat het Koren aldaer (gelijck als in Egypten) in den April al rijp is / soo zijnder nochtans so vele ververssingen / dat den voorsz. Ferdinandus seyde / dat men des Somers te Sevilien, ende des Winters te Burgos Woonen moste/ als zijnde een seer koude Stad / doch hebbende veerderley beschutselen teghen de selve. In Andalusien zijn behalven Sevilien noch veel andere importante Stedē ende plaetsen/ doch de voornaemste is Cordona, tot de welcke men op de Gualdaquipir te scheep komen kan: dit is een Stadt van grooter omgang/ maer heeft weynigh hupsen overmidts de groote menighte der Tuynen. Ronds-om dese Stadt zijn menighte kasteelen ende gehuchtē waer van Lorene een is. Iaēn is mede een hupse Stadt/van welcke de Koningen van Spangien hun Heeren noemen te zijn: Heeft onder zijn Dioceſim, de plaetsen Vbede, Boësse, ende Anduiar, niet seer onbillijck zijnde. Daer zijn wyders Almaden ende Marchene, waer af de eerste de plaets is des Oordens van Alcantare in de Diocæſi vā Cordoüa, eñ Marchene is gelegen op de eynden van Granaden ende Andalusien.

Estremadure. Estremadure strecht hem van Ville-Reale tot Bajazos toe / ende van Sierra Morena tot Tage toe. Op de Rivière Guadiane sietmen gelegen de Steden Bajados ende Meride. Dese Rivière verbergt hem tot vijftien-malen onder d'aerde/ tot dat sy haer ten laetsten by Merelin openbaert / vernaemt door de geboorte Ferdinandi Contez, die Mexico verovert heeft.

Oud ende Nieuvv Kastilien. De twee Kastilien zijn by-naest gelijck-formigh in gelegenthepdt / behalven dat het Nieuwe meer vlackten heeft als het Oude; ende zijn van malkanderen gedeylt door eenige Berghen / welcke beginnen aen de eynden van Navarren, ende loopen by-naest dwers door gheheel Spangien tot de Zee toe. De Hooftstadt van't nieuwe Kastilien is Toledo, ende van't oude, Burgos. Toledo is eē groote Stadt/ gelegen op een hooge plaets/ alwaer men altijdt klimmen of dalen moet: is omtrent vier mijlen wijdt; doch gelijckt niet so groot/ als sy wel is/ van wegen de ongelijckheydt des gelegenthepdts. Is ronds-om met Bergen om-ringelt/ behalven aen eenen kant; heeft enge straten ende groote hupsen/ van binnen schoonder als van buyten; heeft 23. quartieren ende 17. plaetsen; ende woydt van dyre zijden met de Tage bespoelt / upt welcke het water om hooghe in de Stadt/ door een seker middel 'twelck Iacobus van Cremona vondt/ getrocken woydt. Tē Noorden af van Toledo ligt de Stadt Madril (ordinarise Woon-plaets der Koninghen van Spangien.) Aen gene zijde van de Guadiane sietmen een Koninglijcke Stadt/ van welcke sommige Spaense Ridderen haren name nemen/ ligt op de Rivière Calatrave; ende aen gene zijde van den Tagos liggen Couque, ende Ocagne, vermaerdt door zijne Ceusen: op de Rivier leght noch Alcantare, Waer van een andere ordre haren name trecht; ende boven Madril sietmen Alcala de Henarez. Maer komende in het Oude Kastilien, vindtmen de Hooft-stadt Burgos, de welcke oudt eñ welgetimmert is/ doch heeft enghe straten/ ende met Bergē omcingelt/ die oorsaeckers zijn dat den dagh aldaer soo lang niet en is / als de hooghde des plaets wel verevst/ vermits dese des nachtens des Sons stralen verminderen / ende des avondts het licht des vollen ondergangs beletten / des-halven de Locht gants koudt is. Onder andere dingen is in dese Stadt de Hoofdt-kercke/ seer konstigh ghewrocht / waer in men op eenmael in vijf plaetsen Misse singt/ sonder malkanderen te beletten ofte te verstooren. Daer is een oudt Crucifix/ 'twelcke sy ghelooven van Nicodemo gemaeckt te zijn. Daer is mede een Convent van Religieusen/ waer in wel 150. Edele Nonnen zijn; strijdt mede met Toledo om het voor-sitten ende opperste te zijn in de Hoven van Spangien / 'twelcke met kommende ter neder gelepdt zijn/ den Koning Ferdinandus geordonneert heeft dat Burgos voor Toledo alle tijdt het sprekien hebben soude. Op die Rivière zijn voorders gheleghen Tormes ende Salamanca, in de welcke een treffelijcke Universitept is; ten Noorden van daer ligt Medina del Campo, een rijcke ende groote Koop-stadt; ende hier na Zomore ende Valladolid, eene der vermakelijckste Steden die men soude kommen sien/ gelegen op de rivière Pisuerque, wel gheboutwt ende met schoone Straten / ende heerlijcke Palapsen; alhier worden vele Konstenaers gevonden/ onder andere ock menighte van Goudt-smeden; is vermeerdert ende schoon ghe worden door dien de Koninghen aldaer dickmaels ghewoont hebben gehadt. Ten Oosté af van Salamanca ligt Avila, Segovia, Siguenda, ende veel andere Steden ende plaetsen/ welcker op-tellinghe verdrietigh vallen soude: Doch en kan Soria niet vergeten worden/ by de Oude Numance genoemt/ van wegen haren dapperen wederstandt met klepn getal volcks teghen de Roomsche Heyr-legheren. Tusschen de Rivieren Pisvergue ende Ezla ligt Medina del rio een Koop-stadt/ dicht by Palence: Maer schepdende upt de palen van Kastilien, sietmen onder aen 'tgeberghte van Asturien de Stadt Leon, Hooft-stadt eens Koningrijcks; aldus ghenoemt in den tijdt dat de Mooren in Spangien quamen. Alhier hielden de Koningen van Spangien na desen inval alder eerst hare woon-plaets/ de welcke van daer de selve/ den tijdt van 800. jaren tegen haer oorlogende/ verdreven hebben na Africken, tot welcken oorlogh de Koningen ende Edelen gestadigh met een grooten ende moedigen pver gearbeydt hebben.

Galicien. Galicien is begrepen tusschen de Rivière Avie eñ de Oceaense Zee. Is seer vermaent van wegen het Lichaem S. Iacobi, rustende te Compostelle. Doen Alphonsus IX, seer wonderbaerlijcken Miramolin verwonnen hadde/ heeft hy de Orde der Ridderen S. Iacobi ingestelt/ eene der voornaemste van gheheel Spangien. Dese Provincie heeft een seer goede Haven by de Courogne, alwaer Carolus V, geordonneert heeft/ dat de trafijck van de specerpen Wesē soude/ 'twelcke naderhant evenwel ten besten niet en gheluckte. In dit Landt sietmen ock Bayonne, Pontevedre ende Ribadeo, alle by-naen den Zee-kant gelegen zijnde.

Asturie. Asturien strecht sich upt van de rivière Ribadeo af tot S. Andrea toe. Tijn voornaemste Stadt is Oviedo, in welcke de Gotthen ten tijde der Arabise haren vlucht namen; van dese Stadt trecken de Hidalgos in Spangien haren name. In dit Landt ligt ock de stadt Santigliane. Dit Landtschap strecht hem ten Noorden verre upt met het Schytise voorgebergh/ tegen woordigh Cabo de Firo ghenoemt.

Biscayen. Biscayen grenst aen Navarren, aen Guipuscoa,

coa, aen de Zee/ ende aen Asturien. Zijn voornaemste plaetsen zijn S. Andrea, met een bequame haven voor vele Schepen. Vorders is aldaer noch Laredo, versien met een schoone Haven/ gelijck als Portugalette. De Hooftstadt van Biscayen is Bilbao, in een bequame ghelegentheyt. Binnen int lant sietmen niet dan hier ende daer eenige huysen gestroyt/ vermits de scherpte des lants niet toe en laet dat aldaer veel volcx woone.

Guipuscoa. Guipuscoa, paelt aen de Riviere Vidosona ofte Vidosor, Alvida, Huria ende Beryvia; scheydende Vranckrijck van Spangien, de Pyreneische geberghten/ Navarren, ende Biscayen ende de Oceaensche Zee/ zijne plaetsen zijn Devia, Oria, S. Sebastiano de Hooftstadt/ Fontarabie, Passago, ende Tolosette.

Navarren. Navarren is ghelegen tusschen de Reviere Ebro ende de Pyreneische geberghten. De Hooftstadt is Pampelonne, de andere zijn Selles, 20. mijlen van daer gelegen/ Tutelle, Lugrogne, ende Calaore. Dit Koningrijck heeft twee passagien na het lant van Bearn. Het gene den Koning van Vranckrijck daer aen resteert/ mach ontrent voor het seste deel des Rijcx gerekent worden/ 't welcke onrechtveerdelijcken op den Koningen van Navarre gheusurpeert is/ ende van rechts wegen aen den Koning van Vranckrijck/ tegenwoordigh heerschende/ toecomt; als den genen die in rechten stamme af comt van Catharina de Navarre, Gravinne van Foix ende Bigorre, Princesse van Bearn. Het quaet is gesproten uyt het gene/ dat dese Princesse getrout hebbende Ioannem sone van Alain, ende Hertoge van Albret, de welcke de partye koos des Konings Ludovici XII, van Vranckrijck/ ende hem bystondt teghen de Venetianen/ Spanjaerden ende Duytsen/ oock tegen den Paus Iulium II. Den Paus vertoornt zijnde/ gelijck of de Koningrijcken onder zijne macht te disponeeren ghestaen hadden/ na dat hy den Koning van Navarre geexcommuniceert hadde/ gaf het Koningrijck ten besten aen Ferdinando, de welcke Meester gheworden zijnde van Pampelune ende byna van geheel Navarren, heeft dese ongerechte usurpatie den zijnen overgedragen/ dewelcke doch evenwel niet lange dueren en can. De gene/ die van Ioanne afgecomen zijn/ hebben alleenlijck den name behouden/ verselt met een cleyn ghedeelte des Koningrijcx: derhalven dan/ op dat men hare afcomste te beter versta/ heeft my goet gedocht het selve/ als hare volcomen gheslacht-Register/ hier in te saeyen:

Ioannes, Sone van Alain, ende Hertoghe van Albret, troude — Catharinam van Navarren.

- Henricus van Albret, Koning van Navarren, Grave van Bearn, Foix, Bigorre, ende Armagnac: Zijn Huysvrouwe
  - Margareta de Valois, suster des Konings van Vrancrijck Francisci I.
    - Ioanna d'Albret, Koninginne van Navarre, dese troude Anthonium van Bourbon, ende procreeren
      - Henricum van Bourbon, Koning van Vranckrijck ende Navarre, uyt desen is gheteelt
        - Ludovicus XIII, Koning van Vranckrijck ende Navarre, tegenwoordigh regneerende.
- Carolus, die by Napels sonder kinderen gestorven is.
- Eenige dochteren.

Nu

Johannes de derde van dien Naem Coninck van Portugael ende Algarben etc.

J. Janssonius Exc.

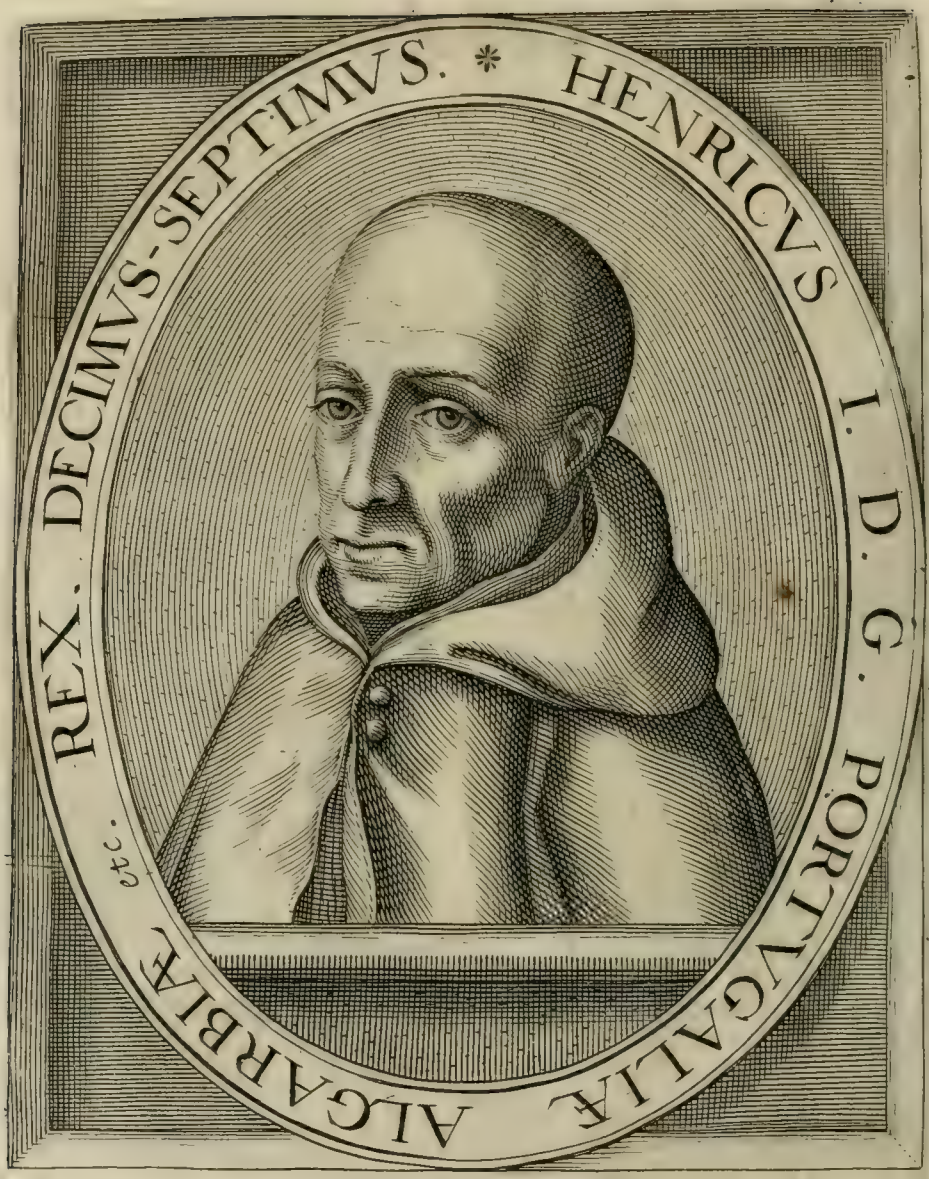

Henricus de eerste van dien Name Coninck van Portugael ende Algarben etc.

J. Janssonius Ex.

Portugael.

Nu wy alles door-loopen hebben 't gene achter de Kroone van Kastilien ende Arragon gelegen is/ sal het tijdt westē om wederom te keeren/ ende Portugael te besichtigen. Dit Koningrijck voormaels Lusitanien ende Hispania Vlterior genaemt/ heeft tot scheyt-palen tē Noorden de Rivieren van Mingo eñ Avia: van dese zijde light het na Galicien, van daer ten Oostē op-treckende na Mirando, geleghen op de Duero; van daer noch zuydelijcker op moetmen tot palen nemen de rechte streeck tot den mondt van de Riviere Ante, ende van dese zijde heeft tot gebuyren Castilien, Estremadure, ende Andaluzien: West ten Zuyden heeft het de Atlantise Zee. Dit Koningrijck heeft ontrent 879. mijlen omgangs/of (na sommiger meyninge) 850. ende aen de Zee-kant 470. Is lang ende smal/ meest op de Oceaense Zee gheleghen: is 320. mijlen lang/ ende 60. breedt: is in twee Koningrijcken verdeelt/ waer af het eene Portugael in't geheel genoemt wordt; 'tandere Algarbe, een Arabis woort/ beteyckenende het Westerse deel. Zijn van malkanderen gescheyden door een rechte linie/ getrocken van Alcotin tot Odechere, twee Kasteelen zijnde/ d'een leggende op de West-zee/ d'ander op de Riviere Guadiane. Algarbe light tē Zuyden/ ende Portugael ten Noorden. Door dit Koningrijck strijcken vele groote ende schoone Rivieren/ als de Guadiane, Tagos, Mondegue, Duero, Migno, welcke meest alle goudt in haer zandt vermengt hebben. Guadiane loopt 7. mijlen door Portugael, Tagos 18. Duero 28. ende scheydt het van Kastilien. In Algarbe vindtmen de Steden Taville, Laquos, Silves ende Fare; welcke twee eerste seer goede Havenen hebben: behalven dese (gepasseert zijnde

zijnde Cabo S. Vincentij) isser noch Villa-nova, ende eenighe andere kleyne Stedekens. Portugael heeft 3. goede Havenen / als die vã Setubal, 20. mijlen van Lisbona ten zuyden / een Golphe 30. mijlen lang / ende drye breedt: die van Cité del Port, die van de Duero ghemaeckt wordt: ende die van Lissebona, die de grootste is / ende wordt van den Tagos ghemaect; door de welcke men wel 15. ja 20. mijlen met groote Schepen in het Landt varen kan: so is oock Lisbona (na sommiger meyninge) de volck-rijckste Stadt / naest Parijs, van geheel Christen-Rijck: Dese Stadt kan wel 20. duysent huysen uyt-maken / begrepen in 25. Parochien. Bevat vijf heuvelen / tusschen de welcke de pleyn zich uytstreckt tot de Rivier: op den hooghsten Heuvel light een oudt Kasteel / niet seer sterck zijnde / dan om zijne gheleghentheydts wille; daer op en zijn gheen Soldaten in Garnisoen / dient hun alleenlijck tot een gevangenis van groote personagien. In den mont van de Tagos light Cascais, alwaer de Schepen na windt ende ghety bequamelijck wachten konnen / om op te varen na Lisbona. De andere Steden zijn Conimbre, alwaer een heerlijcke Universiteyt is / gesticht van den Koning Ioanne III, (ende noch een ander door dẽ Kardinael Hen-

Philippus de I. Coninck van Hispanien. Aerts-Hertoch van Oostenryc. Hertoch van Buegundien, Brabant etc Grave van Vlaender etc. J. Janssonius

ricum I, die naderhandt Koning wierdt / gesticht /) Lamego, Viseo, Mirande, Porto, Portalegre, Guarda, Laira ende Eluas. Ende al ist schoon dat Bragance geen Cathedrale Kerck en heeft / nochtans heeftet Stadts Privilegie / ende is onder eenen so machtigen Hertoge / die so rijck is / dat het te verwonderen is te sien in so kleynen Koningrijck / behalven den Koning / noch so machtighen Hertoghe; aenghesien men meent dat wel het derden

Alfonsus de vyfde van dien Name Coninck van Portugal ende Algarben etc.

N. de Clerck excu.

deel van 't volck deses Koningrijcks hem onder-danigh is / ende onder zijne Landen behoort. Beneven desen Hertoge zijn daer noch twee andere / een Marquijs / 18. Graven / een Burgh-grave / ende eenen Baroen. Men reckent dat Portugael behalven de Steden / begrijpt soo Casteelen als vernuyrde vlecken / noch het getal van 470. ende meer; meest gheleghen zijnde tusschen de Tagos ende Migno. Het deel des Koningrijcks / 't welcke tusschen de Tagos ende de Guadiane light / is weynigh bevolckt / maer 't gene tusschen de Duero ende Migno is / begrijpt een ontelbaer volck / doch arm; meer die van Galicien gelijck / met de welcke het gegrenst is / als d'andere Portugesen. Dit Koningrijck was eertijdts veel meer bevolckt als nu; spruytende uyt oorsaken van de groote aenslagen op Brasilien, Ethiopien, Indien, Malacca, ende Molucco, ende andere Eylanden / in welcke so in 't komen als in 't gaen groote menighte van volck gespilt wordt / oock blijft in de ver-gheleghene Landen soo vele volcks / dat Portugael bynaest ontbloot van volck is. De aenslaghen des Konings Ioannis op Afrijcken betoonen genoeghsaem de menighte des volcks / 't welck doen in Portugael was / nemende 40. duysent Mannen met hem; ende is door Alphonsum V. vervolcht / die oock hieromme Africanus toeghenaemt is. Doch tsedert dat de Indien ontdeckt zijn / heeft den Koning Emanuel I. op de inneminghe van Asmor een Leger van 20. duysent Mannen te voet / ende 3000. te paerde heuen gesonden.

Gestal-

Gheſtalteniſſe des Landts.

IV. Spangien is op vele plaetſen niet te bebouwen van weghen de ſteenachtige gront / of om de veelheyt der onbewoonde eenſaemheyden: doch ſomen't ſelfde met Afrycken verghelijckt / ſo is het veel vruchtbaerder / vermits het ſo heet niet en is. Het brengt in vele plaetſen genoegh voort van alles wat tot den menſchē van noode is / als hoſen / wijn / oeſt / olij / vee / vlas / ſper / metael / was / honigh / ende heeft wateren die vis-rijck zijn / met noch andere diergelijcke dinghen meer. Is niet ſo ſeer van den winden ghequelt / als Vranckrijck doet / noch de Locht met ſo groote miſten niet vergiftight / noch met andere peſtilentiale quaden. Het goudt / ſilver / ende 't goet ſper en wort nergens ſo veel niet ghevonden / als in Spangien. Men graeft niet alleenlijcken het gout upt de mijnen / maer oock wanneer de Rivieren door te veel regens overloopen / brengen die oock gout-ſant voort / ende bſonderlijck de Rivière Tagos. Men heeft in Spangien verſcheydenmael klompen gouts ghevonden / gants ſuyver / van de ſwaerte eens halven ponts. In vele plaetſen deſes Koningrijcx zijn heete ende coude Fontepnen / van ſonderlinghe cracht / om ſieckten te geneſen. Daer en is in Spangien geen gebreck van macke Beeſten / deſgelijck oock van wilde dieren: is boven al vermaert van weghen de Paerden die het voortbrengt / ende dat om hare groote ſnelligheydt int loopen. Heeft weynigh ſchadelijcke Beeſten / behalven de konijnen / die de aerde uptholen ende de worteln der planten bederven / ende veel ſchade doen. De loopende Rivieren alhier zijn langſaem van gang / derhalven weynigh ſchade doende aen de omliggende Landen: zijn Visrijck / behalven dat de Zee hun noch een menighte toeſendt. De Locht int generael iſſer goet / ende houdt aen de Noortzijde / ende 't Pyreneiſche geberghte / maer na de Oceaenſche Zee ende Vranckrijck gants getempert. Draeght alderhande vruchten / oock ſo overvloedigh / dat het bna alle de Noorderſche Landen daermede verſiet / inſonderheyt Olyven / Oranjen / Cytroenen / Vijgen / ende diergelijcke dinghen. Het vlees is daer goet van ſmake / voornemelijck het Schapen ende Verchen-vlees. De Zee geeft haer verſcheyden groote viſſchen; als groote Wallevisſchen / Tonynen / ende Zee-halvē / gelijck eenen in het vlacke van Valencien geſtrandet is / die 100. voeten lang was. Het Landt geeft noch peck / teer / ſcharlaken / beſpen / hennip / vlas / quickſilver / ſeep / ſteenen / tarmentijn ende alupn. Plinius maeckt grootachtinghe van het Metael der Maenſche Berghen / huyden ghenoemt Siera Morena. Daer is oock groote menighte van goede ende fijne wolle. Doch om tot de particularitepten te comen / ſo is Catalonien int generael onvruchtbaer / overvloedigher in boomvruchten als in graenen / meer wilde als ghe-eute boomen hebbende. Bp Vich is het landt ſcherp ende half woeſt: maer bp Tortoſe is het lant geheel goet.

In Arragon, bp de Pyreneiſche geberghten / repſtinen wel gantſche daghen ſonder eenighe menſchen te vinden; doch zijnder eenige vallepen die vruchten ende graenen genoegh voortbrengen / ende 't water brengt groote deught over al waer het henen loopt. Bp Calatajud is ſeer goede locht / ende 't lant veel dragende / ende daer zijn vele Hoven / Tupnen / ende bevolckte plaetſen.

Valencien heeft de gematighſte ende beguaemſte locht van gheheel Spangien: zijn Lant is vol gaerden ende vermaerdelijcke plaetſen / van waer veel ryſt / ſuycker / graenen / ende vruchten comen; ſulcx dattet bna over een comt met het Landt rontſom Napels geleghen. De Rivieren / die dit Koningrijck bevochtigen / zijn de voornaemſte Guadalaviar, die voorbp Valēcen ende Xucar (eertijdts Sucron ghenoemt) henen loopt. Dit Landt heeft ſilvermijnen te Buriol: goutmijnen te Loder: ſpermijnen te Finiſtrat, ende Iabea: Albaſtermijnen te Piacento: Alupn / Kolen / ende plaeſter in verſchepden plaetſen.

Het Rijck van Murcia is volckrijck / doch 't gene daer gevonden wort / is van clepnder weerde / vermits de berghen ſcherp zijn / ende de Vallepen van weynighe wateren bevochtight / dien volghende oock onvruchtbaer / vermits het in Spangien weynigh regent.

Grenaden is een van de vruchtbaerſte landen van Spangien, inſonderheyt daer de Gentilla ende Dare paſſeren / overmits deſe twee Rivieren een deel van hun ſelven bevochtighen / ende een deel door de neerſtigheyt der inwoonderen des Lants rontſom Grenaden; comen derhalven ſeer beguamelijck veel planten / vruchten / gras / ende overvloedighe graenen doen groeyen; doch meeſt veroorſaken de ſelve de menighte van het Vee / ende ſuycker; oock de beſte zijde diemen vindt. Het vlacke lant is alomme ſeer vruchtdragende ende genoegelijck; ende de berghen beſaept met menighte cudden Schapen.

Ontrent Alhame zijn Baedſtoven die den geſonden een groot vermaeck / ende den ſieckē verquickinge geven; ende bp deſe heete Baedſtoven loopt een Beecke voorbp / die uytermaten coudt is / genoemt om deſe oorſake Rio frio, dat is / coude Rivière te ſeggen. Malaque heeft zijn gantſche omliggende lant een deel in vlackten / ende een deel in laeghten / vol vruchten ſtaende.

Daer en is geen gedeelte in Spangien dat meer vruchten ende graenen voortbrengt / als Andaluſien, nochte daer meer cudden zijn / ende voornamelijck van Paerden / ſulcx datmen dit Landt met recht de Kozenſolder / Frupt-marckt / Wijn-kelder / ende Paerdeſtal van Spangien noemen mach; oock wel de Vogel-marct: want 't is ſo overvloedigh in gevogelte / ende meeſt in Lijſters / datmen 't qualijck ghelooven ſoude / die 't ſelve niet geſien en heeft.

Rontſom Sevilien henen waſt menighte van frupt / olpen / wijnen ende graenen. Daer is een Bos van Olijf-boomen / 't welck 30. mijlen lang is. Ontrent Cordoüa is het lant ſeer vruchtdragende / beſet met vele Tupnen ende wateren / die het ſeer aenghenaem maken. Bp Almoden is een heerlijcke quickſilvermijn; welcke tweederlep is / d'eene is de beſte / ende comt upt ghebrolien ſteenen / ende wort Virgo genoemt: 't gene van minder waerde is / wort onder d'aerde ghevonden: doch is alle bepde vergiftigh upter natueren: waeromme die gene die het bearbepden / in weynigh dagen geheel bleeck worde / ſo datſe bet doode / dan lebende menſchen ge-

Een Bos van Olijf-boomen 30. mijlen lang.

Rivieren die goudt-zandt opwerpen.

Een Zee-half 100. voeten lang. Anno 1578. geſtrandet.

lijck zijn/ ende leven altijt; leven oock niet lange: Want dit quickſilver aldus van naturen is/ dat het ongevoelijcken tot in de beenen kruypt; ſulck dat/ ſo wanneer men in Almoden ſommijlen de beenen der dooden breeckt/ die eenighen tijt in d'aerde gelegen hebben/ men in de ſelve eene goeden hoop quick-ſilvers vinden ſal; wel verſtaende/ in de beenen der gene die in de mijnen wercken. De vergulders/ ten einde ſy hun bevryden ſouden voor het quaet/ dat van de handelinge des quick-ſilvers comt/ zijn gewoon een ſtuckſken gouts in de mont te houden ſo lange ſy wercken/ ende wanneer ſy dit ſtuckſken uyt den mont trecken/ is het ſelve gheheel met quick-ſilver bedeckt. De klippen/ daer dit ghevonden wort/ zijn root/ oorſake de vermilioen/ die gheljck als den breck van deſe Mijnen is/ ende hen altijt verſelſchapt. Dit is d'oorſaeck/ dat Plinius ontrent Almoden vermilioen-aderen ſeght te weſen/ die doen ter tijt ſeer gheacht waren.

Quick-ſilver-mijnen/ hordanigh.

Ontrent den ſtreeck van Marchene worden de braefſte Jenette-paerden van gheheel Spangien gevonden.

Eſtremadure is het heetſte Lant van't gantſche Spangien/ ſo dat/ gheljck men in Italien het Vee van Abruzze verweydet in de velden van la Poüille, alſo oock in Spangien van de Noorderlijckſte landen in Eſtremadure verweydet worden; alwaer in den Somer eene onlijdelijcke hitte is/ 't welcke oorſaeckt datter geen groote Steden en zijn. Over al waer de Guadiane onder door henen vloeyt/ zijn ſchoone Beemden; waeromme men onder andere wonderen van Spangien ſeght/ datter een Rivier is/ op de welcke de kudden weyden gaen. Het Lant van Guadacanal is by onſen tijt in grooter achtinge geweeſt/ vermits een goede ſilver-mijn/ die aldaer gevonden is.

Een Rivière/ waer op de kudde beeſten met menighte weyden.

Het Nieuwe Kaſtilien heeft meerder blanck velt/ als het oude/ ligt oock ſuptlijcker ende is heeter: dit heeft meerder graen-bruchten; 't andere meerder Beeſten: dit is bevochtight van den Tagos, ende andere Rivieren die daer in vloeyen; dat van de Duero, die/ om de menighte der wateren die daer in vloeyen/ ſo vergroot/ datſe de grootſte Rivière van Spangien wordt; doch is deſe om zijn vreemden loop ende verbaerlijcke ſteylten ende klippen/ niet ſo bequaem tot de ſchipvaert ende voortteelinge der bruchten/ als de Ebro, Gualdaſquibir ende Tagos. Dicht by Madrid is gheſonde Locht/ ende 't gemack van Boſſen bequaem totter jacht. Rontſom Valladolid is het Lant vruchtbaer in graen/ wijnen/ vleeſch/ frupten/ende andere dingen.

Galicien is een ſcherp ende droogh Lant; weynigh waters hebbende: ontrent Orens zijn goede wijnen/ daer is genoegh te jagen/ ende tamelijcken vis.

Aſturien is van de ſelve geſtaltenisſe gheljck Galicien, doch dorder ende minder bewoont.

In Biſcayen waſt weynigh wijns/ ende te S. Adriano plantmen in plaetſe van wijngaerden/ Appelboomen/ van welckers bruchten de inwoonderen dranck maken/ die ſwaer om verdouwen is; doch ſmakelijck genoegh voor den genen die dien gewent is. Heeft veel Boſſen/ met welck hout veel Schepen aldaer getimmert worden. In de Biſcayſche Zee is veel vis: by Bilbao wort goet broot ghebacken/ ende vintmen daer ſmakelijck vleeſch. Toloſette heeft een cleyne Rivière/ daer veel Salm ende Voorn in is. Dit Lant grenſt aen Alave, 't welck veel habers voortbrengt/ende is redelijcken vermakelijck.

Portugael nu/ heeft een goede Locht/ ende wort van de Wateren/ die daer rontſomme vele Zee-armen maken/ ſeer ververſt: zijn gelegenthept is meeſtendeel berghachtigh ende inſonderhept in Algarben, de aertzbruchten waſſen aldaer volcomelijcker/ als in eenigh ghedeelte van Europa. Heeft overvloet van wijn/ honigh ende olye/ doch heeft gebreck van koren/ 't welcke daer van andere Landen ghebrocht moet worden: Van gout/ ſilver ende alun-mijnen is het niet ontbloot/ als mede niet van witten Marbelſteen. Daer is ſouts genoegh/ om hem ſelven ende zijne gebueren te voorſien: doch dat gedeelte des Rijcx/ het welcke ligt tuſſchen de Tagos ende de Guadiane, is wepnigh bewoont/ onbruchtbaer ende berghachtigh.

Seden der oude Spangiaerden.

Firmicus ſeght dat dit volck gantſch verwaent ende vermetel was. Vopiſcus ſchrijft/ dat het ſchalck/ friſ van lichaem/ ſonder ruſt/ ende begeerigh na nieuwe dingen is: Ende Iuſtinus ſeght/ dat haer vermuft meer der beeſten/ als der menſchen gelijck is. De Spangiaerden gebruyckten eertijdts/ gheljck Diodorus wil/ rorte ſwarte rocken. Ptolomeus ende Diodorus ſeggen dat ſy ſeer net waren: doch een van haer beſchimpt hun hier inne/ dat ſy ſo vupl waren/ datſe 't gantſche lichaem wieſſen/ ende de tanden wreven met oude piſſe. Voorder ſeght Strabo, dat de Vrouwen in den lant-bouw wel geoeffent waren; ende dat de beſlapen vrouwen hare mannen dienden/ oock te bedde leyden/ gheljck ſy hare kinderen deden; Oock ſchrijft Diodorus, dat ſy veel vleeſch aten/ haren dranck van honigh maeckten/ drinckende wijn die ſy elders gecocht hadden/ ende niet by hun gewonnen was. Florus wil bewijſen/ dat ſy haren dranck van Rogghe maeckten: ende Atheneus ſtelt de Spangiaerden onder de volckeren die haer broncken maeckten. Doch Iuſtinus wederom ſeght/ dat ſy ſeer ſparigh ende ſober waren; ſulck dat/ al waſt ſchoon dat ſy ſeer rijck waren/ (gheljck by Atheneo ghetuyght wort) evenwel water droncken/ ende Zee-tongen aten. Dit beveſtight Trogus, ſeggende/ dat op hare feeſtdagen gants geen uytmuntenthept en was. Plinius ſchrijft/ dat ſy by zijnen tijde voor het tweede gerechte Eyckelen gebruyckten: gelijck Strabo oock getuyght/ dat ſy van ghemalen Eyckelen broot backen. Plinius ſeght wijders/ dat ſy ter aerden ligghende/ hun mael deden. Ze leerden van den Romeynen in de tweede Puniſe oorlogh/ hun ſelven met warm water te waſſen. Iuſtinus ende Valerius Maximus ſeggen/ dat hare lichamen geſtelt waren/ om honger/ coude ende arbeyt te verdragen/ende moedigh tot der doot toe. Servius ſeght/ dat ſy gantſch tot diebery ende rooven geneyght waren. Beminden/ (gelijck Trogus ſchrijft) meer den oorlogh dan de ledighept. In den oorlogh achteden ſy hun ſelven boven andere/ niet de Ruyterye/ maer het voet-volck/ om dies wille dat die den arbeyt meer verdraghen conden: wanneer ſy/ te Paerde verhtende/ verwonnen

hadden/

hadden/ gelijck Diodorus getupght/ ſtegen ſy van den Paerde af/ met twee rappieren/ ende holpen het voetvolck: Hare Rappieren/ nevens Titum Lyvium ende Polybum, waren cort ende bequaem om te houwen; hebbende nochtans voor een maniere te ſtelen ende niet te houwen. Atheneus ſeght/ dat ſy ſchichten ghebruchten: ende Diodorus, dat ſy metale ſtorm-hoeden droeghen/ ende aen de ſchenen hapzen laerſen droegen. Strabo ſeght/ dat ſy gewoon waren light gewapent te gaen/ ende ſchilden te draghen van plancken ende metael. Polybus ſchrijft/ dat ſy ten ſtrijde gingen/ bedeckt met een lijnen kleet/ dat met purpur ghebooyt was/ ende droegen witte wapen-rocken. De moederen vertelden hare jonghe kinderen de daden haerder voorouderen ende vaderen/ gelijck Saluſtius aenteyckent/ op dat ſy ten krijghe gaende de ſelve navolghen ſouden: ſy ſtelden ſo vele cleyne colommen rontſom de graven der dooden/ als de afgheſtorvene vpanden hadden verſlaghen/ na Ariſtotelis ſchrijven. Cæſar ſeght/ dat ſy geerne de Rivieren overſwommen: ende Iuſtinus, dat ſy hare Paerden ende Wapenen meer achteden als haer eygen bloet. Diodorus ſeght/ dat ſy wreet over hare vpanden waren/ ende den vreemdelingen vriendelijck. Servius ende Saluſtius getupgen beyde/ datter vele onder haer waren/ die hare Koninghen niet overleven en wilden. Beminden hare vryheyt ſo dapper/ dat in den Cantabriſen oorlogh de moederen hare kinderen dooden/ ten eynde die niet onder de macht van hare vpanden en quamen; ende gelijck Strabo aenteyckent/ een kint/ door zijns Vaders bevel/ doorſtack zijne vrienden die gevangen waren/ hebbende een ſweert ergens hier toe gherreghen/ ja ſeght oock/ dat een vrouw de andere/ die met haer gebonden ende ghevangen waren/ het hooft afſloegh; dat oock ſommige op een krups gelept zijnde/ om gericht te worden/ begonnen te ſingen. Hare courragie is by Iuſtino geprefen door eenen ſlave/ die in den Punſen oorlogh wrake over de doodt zijns Meeſters ghenomen hadde/ in het midden den pijnen luydts-keels gelachen heeft/ ſoo dat hy door zijne kloeck-moedighepdt zijner vpanden overwonnen heeft. 'Tgene hare getrouwheydt aenwijſt/ is 'tgene in Swetonio geleſen wordt/ dat zijne Guarde Spangiaerden waren/ die hem met bloote rappieren navolghden. Strabo ſchrijft wijders/ dat men den Spangiaerden verbiet/ dat ſonder pijne ſterven dede/ voorſtelde/ ten eynde ſo hun yet over quam/ ſy middel hadden/ om hun ſelven dadelijck het leven te benemen.

Zedē der hudenſ-daeghſe Spangiaerdē.

V. De Spangiaerden zijn heet ende droogh van naturen/ bruyn van coleur/ 't welck doet dat de vrouwen in Spangien veel wit ende root gebruycken: Zijn hardt van leden/ ende niet ſlap. Overtreffen alle andere volckeren in ſuperſtitie/ ende zijn als een ſpoor voor andere volcken in ceremonien/ plupm-ſtrijckerpen/ ende malcanderen hooghe ende groote riſtelen te geven: connen wonderlijcken wel ſwijgen ende bepnſen. Bewaren hare gravitept/ vergiftight met een groote ende ſtrenghe wreetheyt/ 't welck hun by alle volckeren hatigh maeckt. De Vrouwen drincken ſelden wijn; laten haer wepnigh ſien; de Jofferen en gaen nimmermeer upt hare Huyſen/ dan verſelt met een grooten hoop knechten die voorgaen/ ende maeghden/ die navolghen. In hare huyſen zijn de Spangiaerden ſober/ ende met wepnigh te vreden: doch in ander mans huyſen zijn het vraten ende lecker daer by/ gaerne goede tiere makende: zijn den vreemdeling niet ſeer vriendelijck. Bupten Spangien achten ſy malcanderen groot/ eeren d'een den anderen dapper/ ende verheffen malcanderen ſo/ dat ſy dickmaels alle Dons moeten zijn in andere landen. Hebben de Juſticie in grootachting/ die niemanden wepgerende. De neerſtighepdt der Magiſtraten maeckt datter wepnigh dieverpe ghepleeght wort; oock binnens landts wepnigh moorderpen. Niemant blijft by henluyden ongheſtraft/ ſo hy teghen de Wetten verbeurt heeft/ oft pemanden anders verſtoort/ hoedanigh die oock ſy. Twee oft drie Spangiaerden by malcanderen zijnde/ voornamelijck te velde/ van wat qualitept die oock zijn/ ſullen altijt van de Republycke diſcoureren/ ende van ernſtighe ſaken/ ſoecken alle middelen om hare vpanden te krencken/ bedencken hepmelijcke aenſlaghen/ ende ſtellen die hare hoofden voor/ wanneer ſy die van eenigher waerde te zijn/ bevinden. Wanneer ſy ergens gelegert zijn/ verdragen boven alle volckeren den honger/ dorſt/ waken/ ende alderhanden arbeyt. Hebben meer konſt/ als furie/ wanneer ſy aen den ſlagh comen. Hare diſpoſitie ende lichte wapenen doen/ dat ſy den vpanden licht najagen connen/ ende even ſo gemackelijck ontvluchten/ alſt noodt is. Al zijn ſy ſchoon ſubtijl van geeſt/ ſo zijn ſy nochtans in pets te leerē niet ſeer geluckigh/ ende ſo haeſt ſy eenige kennijſſe der vrye conſten hebben/ achten ſy hun ſelven dadelijck groote meeſteren te zijn. Beminnen de looſheyt ende Sophiſtiſche bedriegingen boven alle dingen. In de Univerſitepten ſpreken ſy liever Spaenſch als Latijn. Men ſiet wepnigh hare werchen/ die over haer gebergh-ten comen. Zijn melancolijcker als andere natien/ derhalven traegh in hunne aenſlagē. Lieven de ruſt/ ende bouwen vele op ſchijn: waeromme ſy al haer gelt te koſt legghen/ om in cleederen boven andere luyden treffelijck te ſchijnen. Beroemen hun van alles; ſien knap haer voordeel/ ende ſoecken het allenthalven. Bedecken hare klaphepdt door grooten blijt/ zijn betere Krijghs-luyden te voet/ als te paerde/ hoewel ſy uptgenomen ſchoone Paerden hebben; ende behelpen hun beter met het voet/ als met ander gheweer. Zijn ſeer kercks-geſindt: de amoureuſheyt gantſch ſubjeckt/ oock in haer oude daghen; beminnen hare Vrijſters met grooter hitte/ de paſſien der liefde ſeer onderworpen zijnde; ſparen oock gheen gelt/ noch aen de vrienden/ noch aen de Vrijſter.

Om nu tot de particularitepten te comen/ by Vich in Catalonien zijn de luydē bot/ ende gants niet ghemanniert/ maer wilt ende onwetende: doch in Arragon zijn de inwoonderen van Saragoſſen ſeer manierlijck ende aerdigh/ hun tot alle ſeden/ die ridderlijck zijn/ begevende. De inwoonderen van Valencen en zijn van andere volcken niet vele geacht/ vermits dat ſy/ byna van de welluſten ingeſlockt zijnde (daer het lant ende de Stadt van overvloept) niet ſeer bequaem en zijn/ noch hun oock niet begeven tot de wapenen. Daer en is geen Stadt in Europa, daer de Hoeren meerder gheacht zijn/ ende daer de

wellust in plaetse van eerbaerheyt meerder gheadvanceert wort. In het lant van Andaluſien zijn de inwoonderen burgerlijck ende manierigh / cloeck van geeſt ende aerdigh / ende meeſtendeel ſeer voorſichtigh ende beſchepden. Die Biſcayers zijn goede Zeelupden / ende worden geerne cloecke Soldaten ende ervarene Bootſlupden.

Rijckdommen van Spangien.

VI. In Spangien zijn wepnigh Rivieren / ende het reghent hier ſelden / ſulcx dat haren overvloet niet generael ofte alghemeyn is: ook ſoude de neering daer min als elders geoeffent worden / ſo de aencomſt upt de Indien ſulcx niet en vermeerderde. Want nadien dat de neering gebouwt is op 't gemack van de aenbrenginghe der Koopmanſchappen / ende dat ſulck ghemack meeſt hangt aen vlacke Landen ende ſchipryche Rivieren; ſoude Spangien, 't welck vol berghen is / ende wepnigh Rivieren heeft / dien volghens wepnigh traffijck hebben. Wel is waer / dat het gheen goede Havenen ghebreck en heeft / alwaer grooten handel ghedreven wort. Zijn rijckdommē zijn Wijnen / Olye / Was / Honigh / Suycker / Saffraen / ende alderhande Frupt / voornemelijck Olyven / Citroenen / Orangien / Vijgen / ende dierghelijcke dinghen. Den Viſ-vang van Tonijnen is aldaer ſo groot / dat die den Hertoghe van Medina Sidonia jaerlijcx 80. dupſent Ducaten opbrengt / ende dien van Arcos 20. dupſent. Te Murcien worden ſeer fijne zijden bewrocht / waer af een groot gelt comt. In de Stadt van Cartagene wort grooten handel ghedreven in wolle / die verboert worden na Genua, Milanen, Florencien, ende elders / ook wel in Vranckrijck / alwaer teghenwoordigh veel Spaenſche wolle / om vilten te maken gheſeyght wort. Over eenige jaren / doen de zijde-wormen in het lant van Murcia geſtorven waren / hebben ſy de ſelve wederom van die van Grenaden ghehaelt; alwaer / behalven de menighte van zijde / ook vele Lakenen ghevonden worden. Malaque is overvloedigh in alderlep mont-coſt / ſo dat de Legeren aldaer haren noodruft innemen. De Haven van Sevilien doet Spangien groot profijt / overmidts dat ſy van daer hare Wijnen / Olye / ende andere vruchten door gantſch America henen ſendt / als mede na 't Noorden; byſonder ſo vele Wijns / datter ghemeenlijck gheſeght wordt / by aldien daer daghelijcx geen vier dupſent ſtucken wijns in en comen / dat dien / die de Pacht gehuyrt heeft / noodwendigh banckeroet ſpelen moet. Voorders wort noch alhier ontlaſt alle 't goudt ende ſilver / dat upt Nova Hiſpania, ende Peru comt / de paerlen van Gubane, ende Terrarecqui, de Eſmeralden van S. Martha, de Concenillie vā Mexico, de ſuycker ende bellen upt het Eylant Spanjola, met noch meer andere rijckdommen upt de nieuwe Werelt; ende van daer verdeylt men die door geheel Europe: ſulcx dat deſe Stadt alleen / van de aencomſt ende wegh-ſenden ſo veler ſchatten / waer af ſy ghelijck het Packhuys is / den Koning ſoo veel als een goet Koningrijck waerdigh is. Het quick-ſilver van Almoden is den Spangjaerden mede veel waerdigh: maken een groot gelt van hare Jenette-paerden / waer van die van Marchene de beſte zijn. Deſe Paerden zijn volcomelijck ſchoon / ende wel gheformeert; zijn upternaten ſnel int loopen / ſtout ten oorloghe; couragieus; ook gequetſt zijnde / ſullen haren meeſter lichtelijck op verſeeckerde plaets brenghen / waeromme die ook coſtelijckſt van alle Paerden ghehouden worden: ende indien de natuere haer met ghelijcke ſierckte / als hare ſnelheydt is / begaeft hadde / ſy ſouden alle de volmaecktheyden hebben / diemen in een Paert wenſchen ſoude; maer ſy zijn moedigher dan ſterck / hier inne het natureel der Spangjaerden gantſch ghelijckformigh / die meer de ſchijn als de daet in hunlieden ſoecken te hebben. Den grootſten rijckdom van Galicien comt van den wijn van Orens, ende van de viſſerye der inwoonderen. Biſcayen ſent zijn lakenen na de Noortſche Landen / ende de rappieren / die te Bilbao ghemaeckt worden / gelijck ook die van Guipuſcoa, gelden veel / als mede die van Toloſette.

De hoedanigheyd der Spaenſche Jenette-paerden.

Portugael verboert de zijden / die ghemaeckt worden rontſom Bragancen, die bynа de beſte zijn: verboert mede veel ſout / ende Tonijnen die aldaer gevist worden; doch de meeſte Tonijnen comen upt het Koningrijck van Algarben. Liſſebon is de aencomſt van allerlep Koopmanſchappen / ook de plaets / alwaer den handel ghedreven wort van alle de Ooſt-Indien, Ethiopien, Braſilien, van Madera ende andere Eylanden / ook van 't geheele Noorder-quartier. Aldaer worden de Vlooten ende Zee-Armaden toegheruſt; waer ook het gantſche Koningrijck ſich van alles comt verſien. Maer ten eynde dat wy den handel / die op de Havenen van Spangien ghedreven wort / te beter ſien mogen / laet ons de ſelve optellen / ende principael van Liſbona, onderſchepdende aldus alle dinghen een wepnigh particulierder.

Optellinge der Spaenſe rijckdommē int byſonder.

Van Candien worden Malevoſeyen ghebrocht / die daer naer de Ooſt-Indien verboert worden / de welcke door langhepdt van tijdt / die ſy op wegh zijn / ſeer goet worden / ende worden aldaer 90. ja 100. kroonen de pijpe vercocht. Van Barbarpen door den wegh van Ceute ende Favier, comt veel leers / coſtelijcke geſteenten / Tapiſſerpen ende andere dinghen; maer niet ſoo veel alſt pleeght. Van Engelant comen veel Schepen met allerlep waren / voornemelijck met lakenen. Wt Nederlant wort aldaer veel Lijnwaet / Leggatuyzen / Smallen / ende andere diergelijcke dinghen ghebrocht / ook mede veel cleyne Koopmanſchap / om naer Indien te ſenden. Wt Vranckrijck comt veel corzen aldaer: upt Biſcayen veel wapenen; upt de Weſt-Indien veel leer / groot ende goet: gelijckmen ook van het Eylant Spanjola brengen ſiet vele krupden / Suycker / ende een wepnigh Gout ende Silver / met noch andere dingen / die in die Landen gevonden worden. Van Breſilien komt veel Suyckers / welckers menighte van Jaer tot Jaer aenwaſt; ook veel graenwen Amber / ende veel katoen / die ook dagelijcx vermeeren. Van Madere komt jaerlijcx 600. maten Suyckers / zijnde de beſte van alle / worden vier ducaten ende meer elcke maet vercocht: Noch brengtmen upt dit Eylandt Draken-bloet / ende eenighe andere dinghen

van

van klepnder waerde. Van 't Eylant S. Thomas comen jaerlijcx meer als twee dupsent maten Suyckers / ende twee hondert slaven/ ofte Negros: het is wepnigh jaren gheleden/ datmen de Katoenen daer in geboert heeft/ op welck eerste Jaer binnen Lissebon 60. dupsent ponden aenquam/ ende vermeerdert sich van jaer op jaer. Van Parane komt veel Rijs / Noten / Meer-katten/ ende blaeuwe Papegaepen. Van Isle de Prince komt Suyckers/ Rijs / ende swarte slaven. Van het Eylandt van Cabo-verde comt een tamelijcke menighte Suyckers/ Katoenen / Leer / Gepten-vellen / Rijs/ Was/ Olp/ ende boven alle veel swarte slaven. Van de Eylanden Azores komt veel Weedt/ die door Engelandt ende Sicilien verdeylt worden/ veel Rog ende Haver/ 't welc meest na het Eylandt Madere gaet/ ende andere plaetsen van Africa, betalende den Koning thien ten hondert: daer wort oock Alupn van steen-klippen gemaeckt / die voor de beste gehouden wort. Van de Mijnen upt Guineen komt alleenlijcken Gout/ ende van jaerlijcx niet boven de waerde van 200. dupsent kroonen opbrenghen ; behalven 't gene dat de particuliere lupden heymelijcken stelen ende weghdragen. Van de Oost-Indien komt Jaerlijcx 200. dupsent quintalen Peper/ 't welc den Koning geheel alleen pleeght te behoozen/ met de andere specerpen/ die de selve te Malacca tegen drie ducaten voor het quintal betaelde / elck quintal 100. ponden bedraghende ; ende aen de andere Eylanden daer ontrent/ teghen vijf ducaten: ende te Lisbona in het Oost-Indis-huys verrooptmen de selve meest-tijdts teghen 40. ducaten het quintal. Van Gijmber/ Kaneel/ Mastic/ Giroffelen/ Noten/ Muscaet/ komt in peder sapsoen van Schepen voor de waerde van 200. dupsent kroonen: Van Borax/ Sandel-hout/ Ebben-hout/ ende dierghelijcke dinghen voor 40. dupsent ducaten. Veel particuliere voeren de Katoen-balen op veelderlep soorten/ voor de weerde van 60000. ducaten/ op 't welcke gewonnen wort tot tachtentigh ten hondert toe. Van wegen den Amber ende Muscus isser ghewoon te komen voor 20. dupsent ducaten. Van Paerlen ende costelijcke ghesteenten/ als Robijnen ende Diamanten/ komter een goet deel/ doch weetmen niet hoe veel / om dat bysondere lupden die heymelijcken veel weghdraghen om daer gheen impost den Koning van te betalen/ welcke vijf ten hondert bedraeght. Van China, Malacca, Malvie, Bengala, Pegu, Kambaye, ende andere daer ontrent ligghende plaetsen / comen witte zijden/ ende schoone Porcelainen / oock meer andere fraepe dingen/ die te Lissebon ghenoemt worden Brincos, in grooter menighte. Van China comen noch clepne Paerlen/ met seer konstigh clepn werck / die te Lisbona tot hondert Crusaden het stuck verkocht worden/ worden van de Portugesen op hare kleederen ghedragen. Men brengt oock upt China eenighe Kosbaren/ Tafelen/ Stoelen ende Bancken van seecker swart hout gemaeckt/ blinckende ghelijck Ebbenhout/ bewrocht ende verciert met Gout/ ende noch andere fraepighepden. Wt Persien worden veel gulde Tapijten/ Tijde/ ende fijne Wollen gebracht. De Schepen/ die upt Indien comen/ brenghen eenighe witte schelpen/ die op de Zee-kant ghevonden/ ende te Lissebon vercocht worden.

Alle dese Koopmanschappen comen te Lissebon van alle canten der werelt/ ende worden door geheel Europa verboert/ met een merckelijck profijt der Portugesen: ende soude des Konings veel grooter geweest hebben/ soo hy de specerpen in zijn ghebiedt hadde/ ende met van zijn eyghen Officiers bedroghen ware gheweest: Doch mach met waerheyt gesept worden/ dat den Koning tsedert eenige jaren herwaerts verarmt is / hoewel dese dinghen hem groot profijt opbrenghen: ende heeft nu niet meer als de Impostен op de selve behouden/ bevindende datse hem boven de kosten der Koopmanschappen/ boven de seven hondert dupsent ducaten opbrochten. Daer zijn tegenwoordigh drie Viceroyen in Indien gestelt/ eene te Malacca, d'andere te Ormus, ende de derde te Mozambique, op dat de selve achting hebben souden / dat de specerpen niet door de Roode Zee in Alexandrien vervoert en souden worden/ ghelijck sy wel ghedaen hebben / ende dat door de schelmerye der Officieren/ die hun hadden laten omkoopen.

Waer heenen meest alle Waren upt Spangien verboert worden.

De Koopmanschappen/ die gewoonlijck na Indien van Lissebon ghebracht worden/ zijn Candische ende Spaensche Wijnen/ zijde ende wolle Lakenen/ met noch veel klepne Waren. Na China worden eenighe geele kopere groote Ringen gebracht/ die in Nederlandt voor vijf stuyvers gekocht/ ende aldaer by den swarten teghen het derdendeel van eenen ducaet verkocht worden. Na Brasilien worden ghevoert Wijnen/ Wolle-lakenen/ kleederen van alderlep soorten/ om dat in dat Lant geen Ambachtsvolck en woont / niet voor de Wilde/ want die gaen naeckt ; maer voor de Portugesen ende Koopluyden die aldaer over al woonen.

In Engelandt worden ghevoert Wijnen/ Olp/ Suycker/ ende alderlep specerpen/ gelijck oock in Nederlant/ behalven een groote menighte van sout / dat in de Mijnen van Portugael gemaeckt wort / met welck jaerlijcx meer als 300. Hulcken na vremde lantschappen ghebracht worden / elck van 400. tonnen groot.

De Schepen upt Italien laden te Lissebon specerpen/ ende veel Suyckers/ in de Stadt Lagos ende in Algarbe veel Tonijnen/ waer van oock veel door gheheel Spangien vervoert worden.

Wat nu het incomen des Koninghs van Spangien belangt/ dat is ghewis / dat hy meer als vier millioenen Gouts upt Italien ende Sicilien trecht : meer als twee millioenen van Portugael ; ontrent drie Millioenen Goudts van de nieuwe Landen; Majorca ende Minorca, 50. dupsent kroonen: upt Spangien ontrent een millioen ende 400. dupsent kroonen. Doch en is desen tol niet te achten by 't gene hy extraordinaerlijcken ontfangt / ghelijck als de Crusada, 't welck hem een Koningrijck schat waerdigh is ; de schattingen der Kercken/ met welcke inconsten hy ghewoonlijck 100. Galeyen houden can; ende het verval der Officien / die in Italien ende Spangien meer als yemant denchen soude / opbrenghen connen; behalven noch de vrywillige schattingen des volcx/ so ordinaris als extraordinaris. Want het Koningrijck van Napels geeft om het derde jaer ontrent een millioen ende 200. dupsent kroonen:

Inkomst des Koninghs van Spangien.

gelijck oock die van Sicilien, Sardinien, 't Hertoghdom van Milanen, Kastilien, ende zijn andere Rijcken in de nieuwe Werelt, de welcke alle in tijde van noot/ groote geschencken doen. Behalven dit alles noch/ so zijn de contributien groot ende merckelijck. Want Kastilien heeft noch onlangs den Koning ingewilligh̄t een contributie te gheven van vier millioenen goudts/ te betalen in vier jaren tijdts. Ick verswijghe noch het groot ghetal van Commanderyen der Oirden van Mantegge, Calattave, Alcantare, ende S. Iacob in Galicien, met het welcke (al hadde hy schoon anders niet) hy noch can als een groot meester alle vergelden ende verrijcken alle zijne Dienaren/ Officieren/ ende diet hem dan voirder belieft/ gelijck de Koningen van Polen ende Engelandt doen. Maer dit voorschreven alles verquist hy in het onderhoudt van zijn Hof/ aen de pensioenen der Viceroyen/ gagien der Presidenten ende Raetf-heeren; aen de ampten der Stedehouderen/ Gouverneuren/ Kapitepnen/ ende Gesanten; in pensioenen der Kardinalen/ geschencken/ Krijghs-volck/ so te Water/ als te voet ende te paerde/ om zijne Forten ende Frontieren te bewaren: als oock in het onderhoudt der Bisschoppen/ ende Priesters/ die hy na Indien sendt/ ende op de Schepen daer na toe varende ende wederkomende; so dat somwijlen alle zijnen incomst hem niet ghenoegh en is: 't welcke te sien is op de Marckt van Genua, daermen den Koning van Spangien somwijlen als debiteur der Kooplupden verclaert te zijn/ waer af de Genevoisen rekeninge houden/ om mogelijcken nimmermeer betaelt te worden: staet mede noch op de boecken der Kooplupden in vele Steden van Europa. Alle zijnen toevlucht is nergens anders op/ dan op de Indische Vloten/ de welcke so haest niet aenghecomen en is/ of wort van de schuldenaers gelicht: ende so het ghebeurt/ dat de selve door eenigh onweer vergaet/ of van de vpanden gegrepen wort/ ghelijck de Hollanders daer somwijlen een goet deel af ghehadt hebben/ so comt het op een bang kijcken upt. Het gene de kofferen des Konings van Spangien meest uptgheput heeft/ is geweest den oorlogh in de Nederlanden, alwaer hy een ongheloovelijcken schat verquist heeft/ met wepnigh voordeels: ende so hy sich nu een wepnigh verschirt/ ende zijne kofferen vult/ dat is alleenlijck om den Trebes/ die hy met henlupden ghemaeckt heeft. Evenwel/ de oncosten/ die hy op so veel andere plaetsen doen moet/ sullen maecken dat hy nimmermeer veel overigh hebben sal/ maer veel eer altijdt ten achteren zijn.

Sterckten des Konings van Spangien.

VII. Sommighe meenen dat dese Monarchye niet lange staen en can/ overmits dat de landen so verdeelt ende verstropt zijn/ ende derhalven ongeloovelijcke costen om over al te senden/ so Schepen/ als Soldaten; dat oock de gene die van ver-gelegene landen geboren zijn/ bemercke comen ten laetsten der Spanjaerden cleyn getal; moedt nemen/ ende hun onderlinge verbinden/ ende de Spangiaerden verdrijven: of oock/ dat eenigen Spaenschen Gouverneur/ hem verre van zijnen Koning siende/ de herten der Inwoonderen winnen/ ende na de heersinghe staen/ sich tegen zijnen Prince revolterende/ sonder vreese te hebben van zijn stouthedt ende wederspannighept gestraft te comen worden. Andere brenghen hier teghens/ dat een Spanjaert tegen zijnen Koning dese revolte niet en soude derven onderwinden/ overmits dat hy geheel verseeckert most wesen/ dat indien hy hem vande ghehoorsaemhept zijns Princen getrocken hadde/ de inwoonderē des lants/ (die mets meer als de Spangiaerden en haten) hem haest ontdoen souden/ wanneer geen ontset upt Spangien meer en quame. Tuter dat dese rebellp noch niet geschieden en can/ tot dat de Spangiaerden hun daer inne meer vermeerdert hebben. De revolte der ingeboornen hebben sp ock wepnigh te vreesen/ overmits dat den Spangiaert hem wel so dapper in den toom houdt/ ende op alle handelingen deser wilde menschen wel so deun let/ dat alle verraet genoeghsaem verhindert is. Wat nu de ver-gelegenthept ende deplinge der Landen aengaet/ dese mepninghe is wat onseker; vermits de groote heerlijckhepden veel bequamer zijn/ om hun te onderhouden teghen alle upterlijcke oorsaken hares verderfs; als de kleyne tot de inwerlijcke. Nu sietmen in dese Monarchye de groothept ende middelbaerhept t'samen ghevoeght. Voorder heeft dese Monarchy alles wat de groothedt ende middelbaerhept medebrengt/ namelijc/ een groote macht tegen de vpanden van bupten/ ende een groote verseerkering der domestijcke verdrowentheyden. Hier by can ghevoeght worden/ dat alle de Leden van dese Monarchie door de Zee-sterckten te samen comen ghevoeght worden: gelijck sulcr dan genoeghsaem gebleken heeft tot verscheyden malen teghen den Turck; in welcke Scheeps-slachtingen so vele ende groote Schepen toegerust zijn geweest; het hout tot de Schepen/ nochte de Timmerlupden en zijn hem niet gebrech; diepe Haven̄en/ om die te doen vlotten oock niet; veel min ervaren ende cloecke Schippers ende Stupplupden om de selve te regieren; de Biscapers zijn goede Maetroosen ende niet min goede Soldaten ter Zee; also gewilligh ende couragieus tegen den vpant/ als teghen de brieffende baren des Woesten Zees aengaende; de Portugesen hebben hare daden ter Zee over menighe jaren laten upt blincken. Tuter dat/ indien hy de Zeesterckten van Hollandt ende Zeelant hadde (daer hy noch eenige actie op te pretenderen schijnt) hy mochte ghewis voor den machtigsten ende cloecksten Potentaet van de gantsche werelt gehouden worde. Zijne uptrustinghe ter Zee van een soo machtighen Scheepsvlote/ bewijst genoeghsaem de Armade/ die na de Nederlanden ende Engelant gesonden was/ in den jare 1588. door Philippum II, Koning van Spangien/ sterck zijnde 150. Seylen/ ende gemant met 9. dupsent weerbaer mannen/ so Bootsghesellen als Soldaten. Dit sp dan ghenoegh om zijne sterckten ter Zee te bemercken.

Besiet Emanuel van Meteren op het Jaer 1588.

Laet ons nu comen tot de Sterckten te lande/ de welcke in voetvolck ende Ruyterye bestaet: Wat het voetvolck belangt/ het beste dat bupten Spangien onder zijn ghebiedt is/ zijn Walen/ nu de Spaensche Infanterye is genoegh bekent voor het beste/ dat hy binnen zijn Rijck heeft: nadien de Span-

VIII.

Philippus de II. Coninck Van Hispanien ende Indien Aertshertoch van Oostenrijck Hertoch van Bourgondien etc.

Spangiaerden deur middel van haer voetvolck hebben haer Lant van het gebiet der Mozen bevrijdt; dit nauwelijcx volbracht zijnde/hebben Afrijcken bespzongen/nemende daer vele Sterchten inne: daer na hebben de Portugesen het Mauritanien aengerant/ bedwonghen de kusten van Guineen, van Ethiopien, ende van Cafrarien, conquesteerden de Indien, Malacca, ende de Eylanden Molucques. De Kastilianen passerende de Atlantische Zee/maechten hun meester van de nieuwe Werelt, alwaer so veel Koningrijcken ende Provincien zijn/ so veel volckeren verschepden van spraeck/ kleedinghen/ ende manieren van leven. Zodat hare dapperheyt bestaet in het belept ende scherpsinnigheyt/ vermits datter geen volck en is/ dat beter zijn voordeel ende schade inden oorlogh mercken can: bestaet mede in de neerstigheyt/ om dat sp niet veel dwalen noch vergeten en sullen/ ende weten hun niet alleg te behelpen: men mach die oock hare eendrachtigheyt toeschrijven/ nadien men nopt ghesien heeft/ dat de Spangiaerden binnen 's Lants tegen malcanderen gestreden hebben; zijn voorts seer geduldigh/ ende verdraghen geerne honger/ dorst/ houde/ hitte/ ongemack/ende andere dingen; so datse by na bequaem genoegh zijn in sulcken gevalle andere volckeren te vermoeden: Sy hebben over hare partyen groote victorien behoudē/ nochtans also/ dat hun de fortune oock menighmael teghen gheloopen heeft so in 't besprinaghen van Alger, als in den aenslagh op Engelandt: oock mede 't Heyrleger van 50. dupsent Mannen/die den Keyser Karolus V, in Provencen bracht/ van de welcke niet boven de 4. ofte vijf dupsent Mannen nacr

hups en trocken/ ende dat noch ellendigh genoegh. Nu het Italiaensche voetvolck/ onder zyn macht behoorende/ is mede bequaem ghenoegh om zynen Prince eenen goeden dienst te doen. De Spaensche Rupterp heeft het voordeel in hare Paerden/ namelyck/ de Jennette-Paerden van Spangien, de Oorloghs-Peerden van Regne, de Paerden van Bourgongien, ende Vlaenderen. Hebben wyders het voordeel der Yser-Mynen van Biscayen, Guipuscoa, ende Moline, het donderend' ghestut van Bilbao, Tolosette, ende Calatraud; van de winckelen van Milanen, Napels, ende 's Hertogen-Bosch, van de Korzen solderen van la Poüille, Sicilien, Sardinien, Artois, Kastilien, ende Andalusien; oock van de wynen upt Calabrien, S. Martijn, Aymond, ende andere plaetsen. Voorders/ op dat den Koning zyn eyghen Landt van Volck niet upt-putten soude/ heeft een middel ghevonden om elders/ so in Italien, als in Duytsch-landt veel Rupterpen/ op te lichten/ dan zyn gebreck van gelde is meestyds oorsaeck dat zyne eergierighept in dese opnemynghen van Krijghs-volck niet versadight en wordt/ de welcke wel soude zyn/ alles te besitten.

Menighte van Rupterp en Leenheeren onder 't gebiedt des Koninghs van Spangien.

Den Koning van Spangien onderhoudt gemeenlyckers in alle zyne Rycken een groot ghetal van Rupterpe/ aenghesien datter in Spangien ghehouden worden 3. dupsent Rupteren; in den Staet van Milanen vier hondert sware/ ende 1000. lichte Paerden; in het Koningryck van Napels, 1100. Rupteren/ 't welck den sterckisten bandt van gheheel Italien is; in Sicilien moetmen hem opbrenghen 1500. Paerden. Voorts en zyn niet wepnigh te achten 't gene de Leen-heeren aen hem verbonden zyn te dienen/ oock selver in persoone ende op haer eyghen kosten/ in tyde van noodt/ aenghesien het ghetal der Leen-Heeren groot is: oock mede de Mannen van name die in Spangien zyn/ als 23. Hertogen/ 32. Marquisen/ 49. Graven/ 2. Burgh-graven/ 7. Aerds-Bisschoppen (aenghesien dese mede daer in/ als groten Heeren/ gherekent worden) ende 33. Bisschoppen. In het Koningryck van Napels zyn 14. Princen/ 25. Hertoghen/ 57. Marquysen/ 54. Graven/ ende 88. Baroenen. Behalven alles wat noch in andere Rycken is.

Spangien heeft wepnigh Fortressen/ alleenlyck op de Frontieren ende Zee-kant. Aen de zyde van Languedoc is Salses gheleghen/ 't welck ghemaeckt is/ om teghen Lauquatte te opposeren/ 't welck Vrancrijck toebehoort. Dit Salses is een stercke plaets/ soo van weghen zyne gheleghenthepdt (vermids het op een wegh lepdt/ die eng ende een pestilentiale Locht heeft des Somers/ van weghen eenighe poelen ende Marassen daer dichte by) als om de fortificatien die aen het selve ghemaeckt zyn.

Perpignan, 't welck mede aen dien kant lepdt/ in het Graefschap van Rossillon, is een goede Stadt/ versekert met een van de sterckste Kasteelen van Spangien.

Barcelonne, is mede tamelyckers sterck.

Den Koning Philippus II, bekennende de ghewichtighepdt des Havens van Carthagene, heeft de selve redelyckers sterck laten maken/ om dat de Turcken hun altydt daer ontrent onthielden.

Daer zyn veel Sterckten in het Koningryck van Grenaden, die de Moren daer noch naghelaten hebben. De Stadt Pampelonne is eene der sterckste plaetsen van Europen, ende Fontarabien is macht ighy hem selven dapper te verweren.

De Stadt Lissebon in Portugael, is een der sterckisten/ die men hier te Lande vint. Daer zyn in de Stadt drie Wapenkamers/ die ghenoegh souden zyn/ om 15000. voetknechten te wapenen van rustinghen/ oock harnassen voor de Rupteren. Daer zyn noch andere Ammonitie-Hupsen met 25. Stucken ghesschuts/ onder welcke eene seer lang is/ die 100. ponden ghewichts schiet/ ende met grooter konst ghemaeckt: is den Moren in de Stadt Dios in Indien door den Portugesen afgenomen. Voor het Kloosster van Bellem is eenen Toorn/ die rondts-om in't water lepdt/ versien met 30. Stucken geschuts/ niet om in tyde van Oorlogh dienstigh te zyn/ want daer is eenen Heuvel/ die over 'tselve gebiedt ende in korten tyde met geschut haest af-gewonnen soude zyn; maer om in tyde van vrede teghen eenigh Schip het Hooft te moghen bieden/ derhalven heeft men oock aen den mondt van de Haven een Fortresse gemaeckt/ de welcke (hoewel kleyn) nochtans tamelyckers sterck is.

In Portugael is voorder ontrent den Tagos het Fort van S. Iuliaen, een werck by dien tyde gemaeckt/ met voornemen om de passagie van de Riviere te bewaren.

De macht der Portugysen is allengskens veel vermindert/ van weghen hare verschepden Schip-vaert ende aenslagen: sulcks dat den Koning Ioannes III, Cabo d'Aguero verloor/ ende verliet Safin, Ayamor, ende Arzille; ende den Koning Sebastianus I, willende de selve in persoone gaen tot de inneminghe des Rycks van Marocco, en konde niet meer dan 12000. Portugysen (ende noch met groote moeyte) te samen brengen. Dit selve overkomt rechtevoort Spangien mede/ welcke van dage tot dage so verswacht/ ende sich soo van volck ontbloot/ door zyne navigatien/ dat de Steden ende plaetsen by-na alleen met vrouwen bewaert blyven: vermids alle jaren ettelyche dupsenden Soldaten (die in het bloeyendste haerder Jeught zyn) daer henen ghesonden worden/ ende niet weer en keert dan een seer kleyn ghetal/ selve noch somwylen meest verlemt/ ofte oudt; sulcks dat het Koningryck niet alleen ontbloodt wordt van Mannen/ maer oock van kinderen/ die daer upt ghebooren konden worden. Waer inne de Spangiaerden een sake (den Romeynen gantsch teghen) ghevolght hebben: want de Romeynen konden wel overlegghen/ dat hare macht ende sterckte upt de menighte der Mannen sproot/ droeghen voor al groote sorghe op de Houwelyckers/ voort-plantinghen der Ghemeynten/ ende aenlockinghen der uptheemscher volckeren tot hun: 't welck de Spangiaerden opt gheheel teghen ghewest zyn; hun nergens anders op betrouwende dan op haer eyghe volc; ende hoe vele conquesten sy daer mede verkreghen hebben/ blyckt ghenoechsaem; doch hoe vele bewaert/ is mede niemanden verborghen; soo dat sy van weghen de swackhepdt huns volcks/ daghelyckers vele groote revolten in de Eylanden van Indien te verwachten/ ende met groote moeyte tegen te staen zyn.

Waer door de macht der Spangiaerden noodtwendigh verminderen moet.

Gou-

Philippus de III. by der Gratien Gods Coninck van Hispaignen ende Indien etc.

Gouvernement van Spangien.

De tytelen der Koningen van Spangien.

Den Koning van Spangien ghebruyckt vele tytelen/ onder de welcke hy begrijpt de Koningrijcken ende Staten/ die aen zijn Kroone behooren/hem noemende als volght: PHILIPS, by der gratie Gods, Koning van Spangien, van Kastilien, van Leon, van Arragon, van Navarren, Hierusalem, Napels, Sicilien, Majorquen, Minorquen, Sardinien, van de Eylanden van Indien,ende vasten Lande, Koning van de Oceaensche Zee, Aerdt-Hertogh van Oostenrijck, Hertogh van Bourgondien, van Lottringen, van Brabant, van Limburgh,van Lutsemburgh,van Gelderlandt, ende van Milanen, Grave van Habsburgh, van Vlaenderen, van Artoys,Henegouwen,Hollandt, Zeelandt, Namur,ende Zutphen, Marqnys des H. Rijcks, Heere van Vrieslandt, Salines, Mechelen, Vtrecht, Over-Yssel ende Groeningen, Dominateur in Asien ende Afrijcken. Over 't welcke den Koning Franciscus I, van Vranckrijck ghegeckt heeft/ ontfangende eenen Brief van Karolo V, beladen met alle dese tytelen/ so dat hy hem (weder-schrijvende) alleenlijck noemde FRANCISCVS Heere van Gentilly, dat een slecht Dorpken by Parijs is. Twelck oock inder waerheydt een groote ydelheydt is/alle dese tytelen te nemen/ aengesien vele der Koningrijcken in Spangien niet soo veel waerdigh en zijn/ als menigh Bisdom in Vranckrijck of elders; oock om dat vele deser tytelen op een ydelen Niet, ende magere pretensien gebouwt zijn/ sulcks/ dat met rechte veel Luyden van verstandt e daer mede spotten. Dorp laet ons dese voor-

redden

reden varen laten/ om tot het gene wp voor-genomen hebben/ te mogen comen.

IX. De Koningen van Spangien zijnde machtigh/ ende gheboren onder een volck/ 't welck tot haer uptermaten genepght is/ zijn gheweldigh van hare onderdanen geeert/ die so veel te meer eerbiedinghe haer toedraghen/ als sy haer te wepnigh sien mogen. De Koningen hebben in Spangien alle macht/ ende disponeren van alle saken na haer believen/ doch niet sonder Raetsheeren te hebben/ door de welcke sy hare saken beleyden. De dochterē van Spangien mogen aen de kroone van Spangien succederen; ende is hier door gecomen/ dat het Huys van Oostenrijck meester van Spangien geworden is/ gheljck wp te zijner plaetse sulex doen blijcken sullen. Den Koning heeft de nominatie van alle Aerdts-bisdommen ēn Bisdommen/ Prioorschappen/ Commandurpen/ ende der Orden van Ridderschappen: namelijcken/ van S. Iacob, van Alcantare ende van Calatrava. Hy is absolut meester van Krijgh ende vrede; hy maeckt alle Presidenten/ Raetsheeren/ Viceroyen/ Stedehouderen/ Gouverneurs/ ende Capitepnen. Doch en mach den Koning de selve Beneficien aen niemanden geven/ dan die des selven Lants inboorlingen zijn/ ofte ten minsten/ aen die van hem hare vrpbrieven hebben ontfangen. Ende aldus is het meestendeel van Spangien in zijn Privilegien gebleven/ dat het niet geerne en verdraeght met overbodige lasten verdruckt te worden.

In Spangien zijn veelderley Raden/ met de welcke den Koninck zijnen staet Gouverneert; als/ namelijck; den secreten Raedt; de Raden van Inquisitie; van de Orden; des Konings; van de Indien; Krijghs-raden/ ende noch eenige andere/ vande welcke/ verbolgende ons verhael/ ordentlijcken spreken sullen.

Den Koning confereert met eenighe van zijne Raden de saken die een goet Gouvernement betreffen/ de behoudenis ende vermeerdering zijner Rijcken; hebbende dan gehoort eens peders meeninghe/ beveelt die gene int werck te stellen/ die hem best dunckt te zijn.

't Gouvernement der Steden. De Steden worden door een Gouverneur geregiert/ zijnde een Edelman van de selve Stadt geboren/ den welcken de Koning dan den naem ende authoritept van eenen Gouverneur geeft/ stellende aldaer mede eenige Raetsheeren/ door hare mede-borgeren gekosen zijnde: Wanneer nu den Gouverneur den tijt zijns Gouvernements verbult heeft/ wort over zijne handelingen een proces gesommeert/ 't welck van den Raet des Konings gesien zijnde/ doet den Koning daer af rapport/ ten eynde hy den Gouverneur straffe/ indien hy eenighe ongerechtigheyt ende schelmerye in hem bemerckt; ofte/ so hy hem te traegh ende onachtsaem in zijne saken bevindt/ dat hy hem niet en advancere: ende daer en tegen/ so hy siet/ dat hy noch in Justicy/ noch in neerstigheyt niet nalatigh gheweest en is/ datmen hem tot hooghder ampten trecke/ ende verhoydere.

Den Koning heeft mede veelderhande Raetsheeren/ aende welcke hy alle saecken stelt/ wanneer men hem daer af gesproken heeft/ ofte by geschrift ghelaten; 't welck een ghebruyck onder haer lupden is/ altijdt of het een/ of het ander te doen; overmits/ dat indien men hem zijn saken kortelijck verhalen wil/ dat is toegelaten/ maer moet hem evenwel een memorien mede gheven/ 't welcke den Koning leest/ hem vertreckende na zijn kamer/ ende volghens de hoedanighept des saecks/ stelt hy die in de handen der Raden/ waer van de Rijcx-raet de voornaemste is/ in de welcke men van alles handelt/ dat het Gouvernement zijnder Rijcken aengaet/ oock van alle nieuwighepden die opcomen/ als mede 't gene de authoritept der Koninglijcker croone aengaet: In desen Raedt sitten de voornaemste ende gequalificeerste personen van Spangien: Ende deser Raetsheeren zijn wepnigh in ghetale/ ende hebben twee duysent ducaten jaerlijcx tot pensioen. Den Rijcx-raedt.

Hier na is den Raet des Konings/ alwaer men van de schattingen ende lijftochten des Rijcx beraetslaecht: ende alle processen van andere Hoven ende gerechten van de kroone van Kastilien comen daer om Appel: ende is tegenwoordigh t'samen gevoeght van deen volgende Leden: Den Raedt des Konings.

Daer is een President/ die gewoon is een Heere met een Tijtel te zijn/ ende somwijlen oock Prelaet/ ten minsten een herckelijck persoon; met noch 12. Raetsheeren/ de aensienlijckste mannen/ diemen oock somtijdts van andere Hoven haelt. De gewichtighste saken/ die hun overcomen/ beraetslagen met den Koning alle Vrydaghen; ende daer zijn drie Raetsheeren/ de welcke den Koning den tijtel ghegeven heeft/ van Raetsheeren van zijn kamer/ voor de welcke alle klepne ende minder saken oversien ende afgehandelt worden/ maer die wat ghewichtiger zijn/ moeten voor den Koning comen.

Daer is eenen Secretaris des kamers/ ende twee andere Secretarisen/ dese assisteren de drie boven-genoemde Raetsheeren. Ende desen Raedt wort gemeynlijck des saterdaghs gehouden.

Vermeerdering van den Raedt des Konings met vier Auditeuren. Inden jare 1560. ordonneerde den Koning van Spangien, datmen tot den Raedt des Konings noch vier Auditeuren by voeghen soude/ om van alle saken/ die aen dien Raet appelleren/ goede kennisse te nemen/ ende souden zijn upt de twee Cancelerpen van Valladolid ende van Grenadi, met de gagie van 1500. Dubletten. Tot verclaringe van het welcke men weten moet/ eerstelijck/ dat te Valladolid ende Grenaden twee Cancelerpen zijn/ die ter eerster instantie geen kennisse nemen van eenige Processen/ of ten sy van Weesen/ Weduwen/ onderjarige kinderen/ ende ellendige personen: maer door Appel nemen sy kennisse van alle saken des Rijcx van de kroone van Kastilien, na dat de sentency door eenighen ordinarischen Richter gegeven ofte uptghesproken is: Alsdan gheburt nu somwijlen dat de sentency van de Cancelerp conform de eerste is/ so mach den gecondamneerden aen de selve Cancelerp wederom appelleren/ die de saken van nieus aen eenen anderen Auditeur stelt (evenwel van de selve Cancelerp zijnde) die termineert dan het Proces/ so hy met de andere twee commissen over een comt: ende als dan en isser geen Appel meer/ ten sy saken dat het Proces over de 4000. Ducaten bedraeght: aengheschen men dan oock voor niemanden appelleren mach/ dan voor den Coning selve/ ende den genen die appelleert/ is als dan ghehouden te consigneren de somme van 1500. dubletten/ tot 14. Realen 't stuck.

Nu pleeght den Koning dit te stellen aen

eenen

eenen Raetſ-heer van zijnen Koninglijcken Rade/ maer overmits die somwijlen met andere saken belemmert waren/ waerom men somwijlen nimmermeer ten eynde zijner saken quam/ ende de Processen voor hun eewigh hangen bleven; is gheordonneert dit voornoemde getal van vieren/ die gevoeght worden tot den Raedt des Konings/ ende alleenlijcken op dese Processen acht nemen/ ende die af handelen: ende so het ghebeurt dat de ghegevene Sentencien te vozen door hun bevestight zijn/ worden de 1500. Dubletten in manieren ghedeylt/ als volght: Daer gaen vijf hondert na des Konings Kamer/ vijf hondert voor de contrarie partye/ ende de resterende vijf hondert behooren den Rechters toe/ den welcken men misdaen heeft/ her-roepende de sentencien/ die sy eens bevestight hadden.

In dese voornoemde Cancelerpen zijn dese Leden:

Een Presidẽt.
Seshien Auditeuren,
Vier criminele Richters.
Den Fiscael.
Een aenbrenger der saken.
Secretarisen/ ende andere Officieren.
Noch twee Richters uyt de Edelen.

De krijghs-Raedt. In den Krijghs-raedt wort alles verhandelt wat den oorlogh aengaet/ so defensive/ als offensive/ als mede te Water ende te lande; oock van fortificatien/ ende noodighe provisien aende Frontieren van de Rijcken van Spangien.

Alle die van den Raet van Staten zijn/ comen in desen Raet/ uytgenomen den Secretaris/ overmits datter eenen gestelt is/ die Raetſ-heer des Krijghs is.

Den Raedt van Italien. In den Raedt van Italien handelt men saken van gracy ende van Justicy/ in de Koningrijcken van Napels, ende Sicilien, ende in den staet van Milanen.

In desen Raedt is eenen Presidẽt ende vier Regenten/ waer van een pegelijck 1000. kroonen jaerlijcx tot gagie heeft.

Daer is noch eenen Secretaris/ de welcke mede ghegagieert is als d'andere Secretarisen/ namelijck van drie tot vier hondert ducaten jaerlijcx.

Raedt van de Ordren der Ridderschappen. Van den Raedt der Ordren moet geweten zijn dat in Spangien driederley Ridderordren zijn/ door de voorgaende Koningen ingevoert. D'eene is de Ordre van S. Iacob, die de voornaemste is/ daer na die Calatrava, ten laesten die van Alcantare. Dese drie Ordren hebben veel Steden ende Kasteelen onder haer/ ende vermidts haren handel groot is/ so is henlupden den Raet der Ordren geordonneert/ in den welcken gheſtelt is een Presidẽt met vier Raetsheeren/ dat geleerde mannen zijn/ twee Secretarisen/ een Fiscael/ ende een Procureur des Konings. Dese vergadert zijnde/ voorsien van alle dingen die tot dese Ordren noodigh zijn/ waer van den Koning opperhooft is/ ende wanneer pets van wegen de Ordre S. Iacobi afgehandelt is/ stelt den Koning in de brieven na zijne gewoonlijcke tijtelen/ aldus: Ende geduerigh Administrateur van S. Iacob, &c.

In den Hooghen Raet van Arragon verhandeltmen de saken van gracy ende Justicy des Koningrijcks van Arragon, Valencen, Catalonien, ende de omligghende Eylanden.

Hier in komt eenen Presidẽt/ vier Raetsheeren Doctoren zijnde/ een Fiscael met de Secretarisen.

Den Raedt van Indien. Den Raedt van Indien is ingestelt/ om acht te nemen op alle de saken die het Gouvernement van Indien betreffen/ waer af hier een sonderlinge sorge ghehouden moet zijn/ want het staet aen desen Raedt aldaer Gouverneurs/ Officiers ende allerley noodige provisien te senden. In desen Raet comen een Presidẽt ende ses Raetſ-heeren/ met hare Secretarisen.

Den Raedt van Financien. Den Raedt van Financien wort op het Palays eenige dagen van de weke ghehouden. Aldaer worden alle de inkomsten des Konings verhandelt/ men maeckt aldaer den voorslagh van de Pachten/ ende schattingen; wort oock aldaer gherekent wat te betalen ende te ontfanghen is in alle de Provincien van Spangien.

In desen Raedt comen drie groote Rekenmeesters ende drie clepne/ en noch de Raetsheeren van 's Konings kamer/ met eenen Secretaris ende eenen aenbrenger.

In den Raedt van Rekeningen worden de saken van Justicy verhandelt die de Financien aengaen: Drie groote Reken-meesters ende drie klepne gaen hier inne/ ende behalven die noch vier Auditeurs ende eenen Secretaris.

In den Raet genoemt de Reken-meesters der rekeningen/ gaen twee groote Rekenmeesters ende twee klepne/ ende eenige andere Officieren met den Secretaris. Alhier worden de costen overleydt/ die in des Konings huys van noode zijn/ende moeten weten alle de inkomsten die in alle de Provincien/ onder den Koning behoorende/ vervallen/ ende waer toe die besteedt worden.

Te Sevilien is eenen Regent ende vier Auditeurs/ die van alle Stadts saken kennisse nemen/ ende recht doen/ oock over hare Jurisdictie.

Aldus wort Navarren mede ghegouverneert.

Te Galicien is een Gherichť/ ende een Gouverneur als Presidẽt.

In Arragon is een Gerichte van Regenten ende Raetſ-heeren.

Even so gaet het te Valencen ende te Catalonien toe.

Ende om dies wille dat in de conquesten der Landen/ die de Moren eertijdts besaten in Spangien, van noode was om de volcheren in haer devoir te behouden/ die hun vrywillighlijck hadden laten doopen/ende neerstigh te verhoeden dat de Religie niet door eenige ketterpen besmet en wiert/ is aldaer opgerichť een Raet van Inquisiteurs (in de welcke nochtans ghemeent wort dat vele abuysen zijn/ ende geen weetheyden gebrec.) Het Hooft van desen Raedt is den Inquisiteur Generael/die gewoonlijcken in het Hof woont. Daer worden voorder noch vier geestelijcke Raetsheeren van goeden leven toegeseyen; alhier worden alle saken van ketterpen verhandelt/ ende men versiet oock alhier dat het Lant te degẽ met Inquisiteurs beset worden/ die hun houden gheneynlijcken te Sevilien, Cordüa, Leon, Grenaden, Murcien, Calabrien, Toledo, Valladolid, Crunque in Arragon, Valencen, ende Catalonien.

In het Hof des Konings zijn ghestadigh vier Richteren/ die van criminele ende civile saken handelen/ vijf mijlen in 't ronde aldaer passerende/ oock wel by toelatinge van

het

het geheele Koningrijck. Dese hebben groote authoriteyt/ ende bysonder in criminele saken/ in de welcke sy met grooter gestrenghept procederen/ ende van hare Sententien valt geen Appel.

Daer zijn 31. Alguazils, ofte Deurwaerders des Hofs/ ende verschepden Greffiers in criminele saken/ die haer Gerecht besonder houden/ als ook haer gevangenis.

Den Koning van Spangien heeft een maniere aenghenomen/ dat hy de oude Soldaten/ die hun mannelijck in den Krijgh ghedragen hebben/ heerlijcken recompenseert; ook den genen die verlemt zijn/ so dat ook hare kinderen 't selve genieten/ indien de ouders in den dienst des Konings comen te sterven. 'Twelck seer voorderlijck is/ om den Soldaten te moedighen tot den Oorlogh/ daer 't anderssints de selve slap-hertigh maeckt.

Daer zijn in Spangien veel Ampten ende bedieninghen/ die erfelijck zijn/ als zijn de gene die volgen:

Ook zijn aldaer veel Heeren van naem ende titel/ gheliick die in Spangien genoemt worden/ zijnde sodanigh als volgen:

Den Hertogh van
- Alba.
- Infantasque.
- Medina Sidonia.
- Medina Nosco.
- Zogotia.
- Feria.
- Trois.
- Alcale.
- Ossone.
- Gandia.
- Najaje.
- Albuquerque.
- Stancere.
- Ascalona.
- Arcos.
- Marquede.
- Franqueville.

Den Marquis van
- Astorque.
- Aquilar.
- Ayamont.
- Pliego.
- Villafranca.
- Genet.
- Moje.
- Collude.
- Ardales.
- Stepe.
- Sarie.
- Mondajet.
- Tariffe.
- Cagnet.
- Cerabbe.
- Corie.
- Velez.
- Gibraleon.
- Alcanzies.
- Comares.
- Montemajor.
- Villene.
- Degne.
- Tenet.

Den Graven van
- Venevent.
- Salines.
- Vruegne.
- Castioxen.
- Orgas.
- Osforne.
- Pajades.
- Forsalide.
- Olivares.
- Nielles.
- Montercy.
- Boërdie.
- Alvadclist.
- Salvalier.
- Andiade.
- Sendille.
- Pugno.
- Rostro.
- Duede.
- Curne.
- Fuentes.

Welcker Graven tot 58. toe getelt worden.

In Portugael zijn drie Oirden Ridderschappen. De eerste wort ghenoemt van Christo, met het roode krups/ geborduyt met goude hoorden/ ende een silveren int midden. De tweede S. Iacobi, met het roode sweert/ gelijck die van Kastilien. De derde is S. Bernardi, met een groen krups/ gelijck die van Calatrava. Den Koning disponeert over 500. Commandeurs der Oirden.

Daer zijn twee Hertogen; d'eerste is van Bragance, rijck van 100. duysent kroonen van Portugael aen renten: den tweeden is die van Avere, dese is maer 50. duysent kroonen rijck. Daer zijn drie Marquisen ende thien Graven: ook vele rijcke Edel-luyden. Ende om dies wille dat sy ghewoon waren te strijden tegen de Moren sonder eenighe oirde ofte ghelchicktheydt/ heeft den Koning de selve doen oeffenen/ ontbiedende tot dien eynde verschepden luyden uyt Italien, Vranckrijck, Duytslant, ende Spangien.

X. Aengaende de Oirde/ die op de Navigatie gestelt is/ sal ick in weynigh woorden net daer van verhalen.

In de maent van Meert varen ontrent 5. of 6. groote Schepen af/ die van dat geheele Jaer niet weder keeren: sulck dat alle de Schepen ontrent de 18. Maenden uyt blijven: doch alle jaer vaert in Meert een Compagnie Schepen af/ ende in September een andere. Dese Schepen verdeylen hun/ om in verschepden contrepen van Afrika te handelen/ als mede in Indien, ende Asien, ende om dat sy in 't wederkeeren niet dan eenige Bootslupden ende weynigh Kooplupden in en hebben/ so wort hun int gemoet gesonden ses wel gewapende Galioenen/ tot Capo-verde toe/ om de Vloot voor de Zee-roovers ende andere vyanden te verseekeren/ die dese Schepen menighmael aengerant/ als ook 't Eylandt van Madere wel gheplondert hebben.

Dese vaert op Indien is hupdens-daeghs vry wat lichter ghworden/ als die wel pleeght te zijn: Men heeft horts van een Zee-man verstaen/ out zijnde 60. jaren/ die 23. reysen in Indien ghedaen hadde/ ende 46. mael de Cabo de bonne esperance ghepasseert was.

Den

Den Godſ-dienſt, met de ſaken die de Kercken van Spangien betreffen.

XI. Het geheele Spangien volght het Roomſche geloove/ ende alle andere gheſinthepden zijn aldaer ſo dapperlijck ghehaet/ datmen tot dien eynde (op dat geen Spanjaerden daer mede beſmet mochten worden) ſeer ſtrenge Inquiſitien ingeſtelt heeft/ de welcke wel ren goeden eynde opgheromen/ doch ondertuſſchen met grove abuyſen/ ghelijck meer andere dinghen/ beſmet zijn. Het Primaetſchap van Spangien was eertijdts in de Kercke van Sevilien, daer naer is die vervoert na die van Toledo, tot de groote roovinge/ die over het Koningrijck gheromen is: want Toledo vervallen zijnde in de handen der Mooren, heeft den Aerds-Biſſchop van Braca deſe waerdighept na hem ghenomen/ ghelijck de Archiven der Kercke van Braca ſulcx uytwijſen. Maer na dat de Chriſtenen Toledo wederom verovert hadden/ heeft den Aerds-biſſchop der Stadt deſe waerdighept wederom geeyſt/ 't welck den Aerds-biſſchop hem geweygert heeft/ willende een ſake behouden die hy eenmael verkregen hadde: ſulcx datmen meent dat haer debat noch niet geeyndight en is.

De Biſſchoppe van Toledo ende Braca twiſten om het Primaetſchap der Spaenſche Kercke.

So pemant begheerigh is te weten de Biſſchoppen die in Spangien gheweeſt zijn ſedert den tijt der Romeynen en de Gotthen/ die leſe de Chronijcke Vaſei, ende ſal zijne nieuſ-gierighept aldaer verſadigen connen.

Na dat de Spanjaerden haer lant uyt de handen der Barbaren ontweldight hadden/ zijn al de Biſdommen wederom herſtelt/ met de Steden/ die hun van oudts ſubjeckt gheweeſt hadden; oock heeftmen doen van nieuws eenighe opgericht. Siet dan/ dit zijn de Aerds-biſdommen ende Biſdommen/ die aldaer zijn.

Het Aerds-biſdom van Tarragone is jaerlijcx 8000. ducaten waerdigh. De Biſdommen onder hem behoorende/ zijn deſe:

Barcelonne, waerdigh 5000. ducaten aen renten.
Girone, waerdigh 4000.
Vicq, waerdigh 25000.
Ilerde, waerdigh 5000.
Vrgel, waerdigh 7000.
Dertoſe, waerdigh 8000.

Het Aerds-biſdom van Sarragoſſe is waerdigh 20000. ducaten renten jaerlijcx: heeft onder hem dees volgende Biſdomme:

Hivez, waerdigh 3000. ducaten.
Tiraſce, waerdigh 5000.
Pampelune, waerdigh 6000.
Calathera, waerdigh 12000.
Segovia, waerdigh 3000.

Onder de machtighſte van Spangien, ende die naeſt den Koning de meeſte Authoziteyt hebben/ mach den Aerds-biſſchop van Toledo met recht gheſtelt worden/ als zijnde Primaet van Spangien, ende Cancelier van Kaſtilien, heeft als een wereltlijck Heer wel 17. bemuerde Steden onder zijn ghebiedt/ ende meer als 200000. ducaten incomens. De Biſdommen/ die onder hem ſtaen/ zijn deſe:

Morvedra, waerdigh 20000. ducaten.
Wieda, waerdigh 6000.
Burgos, waerdigh 2000.
Plaiſance, waerdigh 13000.
Luence, waerdigh 16000.
Curia, waerdigh 8090.
Cordoüa, waerdigh 2000.

Den Aerdts-biſſchop van S. Iacob van Compoſtella, waerdigh 20000. ducaten/ heeft onder hem de Biſdommen van

Avila, waerdigh 8000. ducaten.
Palence, waerdigh 15000.
Salamanca, waerdigh 10000.
Ebore, waerdigh 20000.
Coria, waerdigh 8000.

Het Aerds-biſdom van Liſbona, waerdigh zijnde 16000. ducaten/ heeft dees Biſdommen onder zijne Juriſdictie:

Leon, waerdigh 8000:
Vbede, waerdigh 6000.
Zamora, waerdigh 12000.
Dividat, waerdigh 4000.
Leria, waerdigh 8500.
Bajados, waerdigh 6000.

Het Aerds-biſdom van Braca, waerdigh zijnde 16000. ducaten renten/ heeft onder hem de Biſdommen van

Coymbre, waerdigh 12000. ducaten renten.
Lameca, waerdigh 6000.
Viſe, waerdigh 8000.
Almore, waerdigh 3000.
Tida, waerdigh 2000.
Luge, waerdigh 15000.
Aſtorgua, waerdigh 4000.
Montvedia, waerdigh 15000.

Het Aerds-biſdom van Sevilien, waerdigh zijnde 11000. ducaten/ heeft onder hem dees volgende Biſdommen:

Iaën, waerdigh 15000. ducaten.
Cartagena, waerdigh 5000.
Caliz, waerdigh 8500.
Sylva, waerdigh 6000.

De Aerds-biſdommen van Valencen ende Grenaden hebben geen Biſdommen onder haer/ ende zijn met het Recht van den Mantel begaeft. Die van Valencen heeft 13000. ducaten renten/ ende die van Granaden 10000.

Daer zijn noch eenighe Biſdommen/ die in het Hof van Romen reſoxteren/ ſonder evenwel daer in te contribueren/ ghelijck als zijn dees volgende:

Oſna, waerdigh 1000. ducaten renté.
Malaga, waerdigh 1000.
Guadix, waerdigh 1000.
Almerque, waerdigh 15000.
Orenſe, waerdigh 3000.
Pace, waerdigh 4000.
Cunarie, waerdigh 8000.

So pemant meerder particularitepté wil weté van de inconſten aller Geeſtelijckheyt in Spangien, die leſe Damianum de Goez, een Portugijs.

Alleene ſal ick hier noch eens verhalen/ 't gene hier vozen eens geſeght is/ namelijck dat te Burgos een Convent van 150. Edele Nonnen is/ Welques genoemt/ de Abdiſſe is Vrouwe van 24. plaetſen ende 50. Dorpen/ ende heeft de macht van wegh-gevinge over verſcheyden Kerckelijcke Ampten ende twaelf Commandeurſchappen.

Een treffelicke Abdye te Burgos.

Geſlacht-

Gheſlacht-Regiſter der Koninghen van Spangien.

XII. TEn tijden Attilæ was Spangien verdeylt in twaelf Koningrijcken/ ende is daer na ghebracht op vijf/ namelick/ Kaſtilien, Arragon, Navarren, Portugael ende Betica ofte Granaden. De Mooren hebben tot op onſen tijdt het Rijck van Granaden inghehadt. De Koningen van Kaſtilien hebben over menigh hondert jaren het Chriſtenghelooue aengenomen gehadt/ want doen de Gotthen uyt Italien verdreven waren/ ende na dat ſy de ſelve onder Alaricum ende Ataulphum ſeer beſchadight hadden/ zijn ſy in Spangien ghevlucht met haren Koning/ ghenoemt Segeric. Doch wy ſullen beginnen van haren eerſten Koning/ die in Spangien geheerſt heeft.

Getal der Koningē.	De ſucceſſie der Gotthiſche Koningen in het gantſche Koningrijck van Spangien.	Iaren Chriſti.	Iaren der VVereld.
1	Athanaricus, was de eerſte Koning der Gotthen, die in Spangien, na dat het door Gouverneurs der Romeynen langen tijdt beheerſt hadde geweeſt/ geregeert heeft den tijdt van 13. Jaren. Na zijne dood begeven hun de Gotthen wederom onder 'tgebied der Romeynen den tijd van 28. Jaren/ ende wordt na wederom Koning der Gotthen.	344	4311
2	Alaricus, heeft ghеregeert 26. Jaren; deſen heeft Romen inghenomen ende ghеplondert/ Anno 410.	385	4352
3	Ataulphus, wordt Koning na dat Alaricus ſchielijck overleden was/ regeert 7. jaren.	411	4378
4	Segericus, regeert wepnigh meer dan een half jaer/ want ghenegen zijnde om met den Romeynen peys te maken/ wordt van zijn Onderſaten omgebracht.	416	4383
5	Vallia, of Wallia, regeert 3. Jaren.	416	4383
6	Theuderedus, ofte Theodoricus, regeert 32. jaren.	419	4386
7	Thuriſmundus komt in zijns Vaders plaetſe/ die in den ſlagh tegens Attilam gebleven was ontrent Chalon in Champagnien, regeert 2. jaren.	452	4419
8	Theudericus zijnen broeder vermoordt hebbende/ wordt Koning/ regeert 13. jaren.	453	4420
9	Euricus, van ſommighe Henricus, zijnen Broeder omghebracht hebbende/ wordt Koning der Gotthen in Hiſpania; was de eerſte/ die den Gotthen Wetten in geſchrifte ſtelde/ regeerde 17. jaren.	466	4433
10	Alaricus, was een ſone Eurici, regeerde 23. jaren.	483	4450
11	Geſalaricus, des Konings Eurici Baſtaerd-ſone/ regeerde 5. jaren.	506	4473
12	Theodoricus, regneert 16. jaren.	511	4479
13	Amalaricus, een Dochters ſone Theodorici, tot zijne jaren ghekomen zijnde/ volght zijnen Groot-vader in 't Rijck/ ende regeert 4. jaren.	527	4494
14	Theudis, regneert 16. jaren/ 5. maenden.	531	4498
15	Theudiſcius, regneert een jaer/ 6. maenden/ 16. dagen.	548	4515
16	Agila, regneert 5. jaren/ 6. maenden/ 13. dagen.	549	4516
17	Athanagildus, regneert 15. jaren/ 6. maenden.	554	4521
18	Liuva I, regneert een half jaer/ ende geeft het Rijck over aen	567	4534
19	Leovigildum zijnen Broeder/ ende regneert na hem 18. jaren.	568	4535
20	Reccaredus was een goedt ende godvruchtigh Prince/ zijne Vaderen in 't ſtuck vande Religie gants ongelijck/ heeft geregeert 15. jaren/ 6. maenden/ 10. dagen.	586	4553
21	Liuva I, een ſone Reccaredi, regneert een jaer/ 6. maenden.	601	4568
22	Vittericus, hebbende Liuvam II, wreedelijck omgebracht/ wordt Koning in zijn plaetſe; was kloeck ter wapenen/ doch ongeluckigh/ regeert 7. jaren.	603	4569
23	Gundemarus, na dat Vittericus door zijne Hovelingen omgebracht was/ is Koning ghеworden/ regeert een jaer/ 10. maenden/ 14. daghen.	610	4577
24	Siſebutus, was geleert ende welſprekende/ gheluckigh in d'oorloge/ heeft	612	4579

Getal der Kon.		Iaren Christi.	Iaren der wereldt.
	heeft den Joden willen dwingen het Christen-geloove aen te nemen/ was barmhertigh over zijn verwonnen vpanden: Heeft geregeert 8. jaren/ 11. maenden/ 16. dagen.		
25	Suinthela, regneert 10. jaren.	621	4588
26	Sisenandus, regneert 4. jaren/ 11. maenden/ 16. dagen.	631	4598
27	Chintillanus regeert 3. jaren/ 9. dagen.	636	4603
28	Tulca, by sommige Iulga ghenoemt/ regeert 2. jaren/ 4. maenden.	640	4607
29	Chindasuintus, regeert 6. jaren etlijcke maenden.	642	4609
30	Receſvinthus, 23. jaren 7. maenden/ elf dagen.	648	4615
31	Wamba, 8. jaren/ een maent/ 14. dagen.	672	4639
32	Eringius, na dat Wamba het gebiet nedergelept/ eñ hem tot Succeſſeur verklarende/ in een Kloosſter gegaen was, is vande Staten des Rijcks bevestight/ regeert 7. jaren.	680	4647
33	Egiga, 14. jaren.	687	4654
34	Witiza, hadde met zijnen Vader Egiga te vozen 5. jaren geregeert/ was in het begin een goed Prince/ maer na seer boos; 9. jaren.	701	4668
35	Rudericus, een sone Theofredi, dien Witiza van het gesicht berooft hadde/ wozd (na het overlijden des booſen Witizæ) Koning/ den welcken hy in leven ende manieren met seer ongheluck was/ 3. Jaren.	710	4677
	Desen Rudericus om het ongheluck (zijnen Vader aenghedaen) te wreken/ heeft de twee Sonen Witizæ uyt Spangien verdreven: sy ghevlucht zijnde na in Afrijcken, die Tingitanam beheerde/ ende Witizæ voormaels seer lief ende waerd ghewees was/ hebben met hem ende Vlit, een seer machtigh Koning in Afrijcken, tegens Rudericum een verbondt ghemaeckt/ tot het welck Iulianus so veel te ghewilliger was/ om dat Rudericus zijn Dochter Cavam, eerst tot een Hupswou genomen hebbende/ nu voor zijn Wy-wijf hielde. De voornoemde Vlit heeft door aenporen Iuliani eenighe Veld-oversten in Spangien ghesonden/ met 25000. Soldaten. Na etlijcke Veld-slagen is eyndelijck Rudericus ghebleven/ ende is so allengsiens/ de Steden ingenomen zijnde/ Spangien onder der Saracenen macht ghekomen. De Christenen in Asturien ende Galicien verstropt zijnde/ hebben met haren Prince Pelagium, den Oom Ruderici, dē Africanen de Stad Leon afghenomen/ regnerende daer 20. jaren/ ende droegh den tijtel van Koning van Spangien: Aldus is den naem der Gotthen in Spangien te niet gegaen; heeft geregeert 18. jaren.	716	4683
37	Fasila zijn sone regeert 2. jaren/ wozd op de Jacht van eenen Beyr verscheurt.	735	4702
38	Alphonsus I, toegenaemt Catholicus, was een voortreffelick Prince/ 19. jaren/ 32. dagen.	737	4704
39	Froila, heeft een victorie ghehadt tegen de Saracenen van 54000. Mannen/ regeert 11. jaren/ 5. maenden/ 20. dagen.	756	4723
40	Aurelius, 6. jaren/ etlijcke maenden.	767	4734
41	Silo, een Schoon-soon Alphonsi, regeert 9. jaren. Bzengt die van Galicien onder hem.	774	4741
42	Mauregatus, een Bastaerd-sone Alphonsi, verstootende den rechten erfghenaem Froilæ sone/ wozdt door hulpe/ der Saracenen in 't rijck bevestight/ regeert 6. jaren.	783	4750
43	Veremundus, een sone Vimarami, die van Froila omgebracht was/ regeert 2. jaren/ hadde een geestelijck persoon ghewees; 't welck hy wederom verlaet/ ende geest het rijck	789	4756
44	Alphonsus II, by-genaemt Castus, was een Prins vol alle deughden/ 33. jaren.	791	4758
45	Ranimirus, een sone Veremundi, ontrent 7. jaren.	825	4792
46	Ordonius, een sone Radimiri, 10. jaren.	831	4798
47	Alphonsus III, volght zijnen Vader/ was een godvruchtigh Prince/ dapper ter oorloge/ ende daeromme Magnus gebynaemt, regeert 46. jaren.	841	4808
48	Garsias zijnen oudsten soon door onbehoorlijcke middelen aen het Rijck ghekomen zijnde/ regeert 3. jaren. Hadde Ayolam der Arabers Koning ghevangen genomen/ doch is wederom door slappe wacht ontkomen.	888	4855
49	Ordonius is zijnē Broeder gevolght/ eñ regeerde 8. jaren/ 6. maendē.	890	4857
50	Froila den Wreeden II, de derde sone Alphonsi III, is voor zijns	899	4865

Getal der Koningē.		Iaren Christi.	Iaren der weld.
	Broeders Ordonij soonen aen de Kroon geraeckt; heeft geregeert 2. maenden/ ende is melaets gestorven.		
51	Alphonsus IV, een sone Ordonij, gebynaemt Monachus, heeft ghe-regeert 5. jaren/ 7. maenden.	899	4865
52	Ranimirus II, van zijnen Broeder de Kroon ontfangen hebbende/ heeft geregeert 19. jaren/ 2. maenden. Zijnen Broeder berouw hebbende van de resignatie des Kroons/ staet heymelijck na het Rijck/ dien Ranimirus van zijn ghesichte doet berooven/ ende in den Karcker bewaren.	904	4871
53	Ordonius III, volght zijnen Vader/ regeert 5. jaren/ 6. maenden.	924	4891
54	Ordonius IV, een Neve des voornoemden Ordonij III, succedeert/	929	4896
55	doch wordt van Sancio I, in den aenvang zijner regieringe ver-dreven; was gebynaemt Crassus, regeert elf jaren.		
56	Ranimirus III, volght zijnen Vader/ noch een kindt zijnde/ regeert 25. jaren.	940	4907
57	Veremundus II, was een onthuchtigh Prince/ zijnde een sone Or-donij III, heeft hem leelijcken met zijne twee Susteren ende ee-ne Dochter in bloedt-schande verloopen: regeert 17. jaren.	965	4932
58	Alphonsus V, succedeert zijnen Vader/ was upt zijn Dochter Elvi-ra in bloedt-schande gewonnen: regeert 27. jaren. Was doen een kindt van thien jaren.	982	4949
59	Veremundus III, volght zijnen Vader/ regeert 10. jaren.	1009	4976
60	Ferdinandus volght zijnen swager/ teghen den welcken hy geoor-logh hadde/ ende heerst de Rijcken van Castilien ende Leon, aen een: na dat hy ooch zijnen Broeder Garsiam hadde doen sterven/ usurpeert hy ooch het Rijcke van Navarren. Regeerde 40. jaren.	1020	4987
61	Sanctius II, hebbende zijnen Broeder Alphonsum VI, verdreven ende Garsiam om-gebracht/ heeft alleen het Rijck beseten: regeer-de 6. jaren.	1060	5027
62	Alphonsus VI, is na zijns Broeders doodt weder-geroepen/ ende in volle posse, sie des Rijcks ghekomen: heeft geregeert 43. jaren.	1066	5033
63	Alphonsus VII, is (by gebreck van naerder erfgenaem) zijnē groot-vader gevolght: was in heerlijckheydt ende macht zijne voor-saten te boven gaende/ ende derhalven Impirator Hispaniæ ghe-noemt; regeert 61. jaren.	1108	5075
64	Sanctius III, volght zijnen Vader/ was een seer gewenst Prince/ ende derhalven met vele eer-titulen begaest. Regeerde een Jaer.	1159	5126
65	Alphonsus VIII, succedeert zijnen Vader/ was gebynaemt Bo-nus, regeerde 53. jaren.	1160	5127
66	Alphonsus IX, volght zijnen schoon-vader/ regeert 4. jaren.	1213	5180
67	Ferdinandus III, succedeert zijnen Vader: verdrijft alle de Mo-ren upt Spangien: regeerde 35. jaren.	1217	5184
68	Alphonsus X, des voornoemden Ferdinandi soon/ was een geleert Prince/ is door zijne Schriften/ genaemt Tabulæ Alphonsinæ ver-naemt/ wierdt daer na tot Keyser in Westen gekosen: regeerde 32. jaren.	1252	5219
69	Sanctius IV, volght zijnen Vader/ regeert 11. jaren.	1284	5251
70	Ferdinandus IV, een sone Sanchij IV, regeert 15. jaren.	1295	5262
71	Alphonsus XI, is zijnen Vader gevolght/ heeft een hardt Oorlogh tegen den Saracenen gevoert/ hun by de twee-hondert-dupsent Mannen verslaende/ ende Algezir met veel andere plaetsen ont-weldight; regeerde 40. jaren.	1310	5277
72	Petrus, een sone Alphonsi XI, was een wreedt Prince/ regeerde 19. jaren.	1350	5317
73	Henricus II, zijnen Broeder Petrum voornoemt in den strijdt om-gebracht hebbende/ is hem gesuccedeert: heeft geregeert 10. jaren.	1369	5336
74	Ioannes I, is zijnen Vader gevolght; heeft geregeert 21. jaren.	1379	5346
75	Henricus III, is (na dat zijnen Vader van het Paert vallende/ ge-storven was) hem gesuccedeert; regeerde 16. jaren.	1390	5357
76	Ioannes II, is zijnen Vader gesuccedeert; regeerde 47. jaren.	1406	5373
77	Henricus IV, een sone Ioannes II, is gevolght, regeerde 20. jaren/ 4. maenden. Op dit jaer den 29. May is Constantinopolen van den Turck ingenomen/ daer den Keyser Constantinus selve on-der de poorte doot gebleven is.	1453	5420
78	Ferdinandus V, Catholicus, getrouwt hebbende zijn Suster Isabel-lam,	1474	5441

Getal der Koningē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	lam, een sone Ioannis II, Konings van Arragon, is hem gevolght. Dese heeft alle de Rijcken/ uytgeseyt Portugael, aen een gehecht: regeerde 41. jaren. Heeft verscheyden Oorlogen gevoert.		
79	Carolus V, Keyser ende Koning van Spangien, was een sone des voornoemden Ferdinandi V, regeerde 42. jaren.	1516	5483
80	Philippus I, by provisie in zijns Vaders Caroli V, plaetse regerende/ is na de doodt des selven Koning geworden/ ende in hem zijn alle de Landen vereenight/ die onder Spangien zijn: regeerde 40. jaren.	1558	5525
81	Philippus II, de Broeder Isabellæ Claræ Eugeniæ, die een Huysvrouwe des Eertz-hertogen Alberti van Oosten-rijck ende Hertoge van Brabandt is/ regeert tegenwoordigh.	1598	5565

De Koningen van Portugael.

VIII. HEt Koning-rijck van Portugael is gesproten uyt het doorluchtige Huys van Loreynen: waer af den eerstē geweest is Henricus Hertoge van Loreynen, Grave van Limburgh, ende eerste Vorst van Portugael, die (zijn Vaderlandt verlatende) in Spangien ghekomen was/ ende ghetrout hebbende Tiresiam de Dochter des Konings van Spangien Alphonsi VI, heeft hem dapper teghen de Moren ghequeten/ ende een deel des Landts Galliciæ (nu Portugael) hun ontweldight.

1	Alphonsus I, eerste Koning ende tweede Vorst is na hem in besittinghe gekomen: Heeft vijf Saracijnse Koningen in eenen slagh ontdaen/ ende tot eeuwiger ghedachtenisse vijf schilden tot een Wapen gevoert: regeerde 73. jaren.	1112	5079
2	Sanchius I, is zijnen Vader gevolght/ regeerde 26. jaren: was een wijs Prince.	1185	5152
3.	Alphonsus II, volghde zijnen Vader/ ende regeerde 12. jaren.	1211	5178
4	Sanchius II, succedeerde zijnen Vader; regeerde 26. jaren.	1223	5190
5	Alphonsus III, is zijnen Broeder gevolght: regeerde 32. jaren.	1249	5216
6	Dionysius, een sone Alphonsi III, was een wijs/ rechtvaerdigh ende waerachtigh Prins; is d'eerste gheweest/ die den tijtel van Algarben gebuyckte: 46. jaren.	1281	5248
7	Alphonsus IV, volghde zijnen Vader/ regeerde 26. jaren.	1325	5292
8	Petrus I, was een sone Alphonsi IV, regeerde 10. jaren. 7. maenden.	1357	5324
9	Ferdinandus I, succedeert zijnen Vader/ ende regeert 16. jaren 9. maenden.	1367	5334
10	Ioannes I, een bastaerdt-broeder Ferdinandi, is gevolght; regeert 50. jaren.	1385	5350
11	Eduardus volght zijnen Vader/ ende regeert 5. jaren; was eē wijs Prince.	1433	5400
12	Alphonsus V, is zijnen Vader ghesuccedeert/ regeerde 43. jaren.	1438	5405
13	Ioannes II, was een sone Alphonsi V, regeerde 14. jaren.	1476	5443
14	Emanuel I, by testamentaire dispositie tot erfghenaem van Ioanne II, (die sonder kinderen ghestorven was) naghelaten zijnde/ regeert 26. jaren.	1495	5462
15	Ioannes III, is zijnen Vader gevolght: regeert 36. Jaren.	1512	5479

Desen was de Vader van Dom Louijs, Vader van Dom Antonio, laetsten Koning van Portugael, die in Vranckrijck overleden/ ende in't Minnebroers Klooster te Parijs begraven is.

Sebastianus I, jongsten sone des Konings Ioannis III, die in Afrijcken in eenen slagh tegen de Moren bleef in 't Jaer 1578. sonder kinderen achter te laten; alwaer Dom Antonio in den selven strijdt ghevangen wiert.

De Portugijsen geen acht nemende op de sonen/ gheboren uyt de twee Dochteren des Konings Emanuelis, die ouder waren dan haer andere Broeders/ geboren na Ioannem III, die d'outste soon was: eñ aen d'ander zijde presumerende dat Dom Antonio met dē Koning Sebastiano geblevē was; kosen Henricum (al hoe wel hy Kardinael was) die d'eenige soō was/ overigh noch vā de kinderē

Emanuelis. Terwijlen dat Henricus regeert/ raeckt Dom Antonio upt de gevangenis in Afrijcken, ende den gedachten Henricus (ses jaren geregiert hebbende) gestorven zijnde; de Portugesen door hare Wet afgeheurt hebbende de sonen geboren upt de Dochteren Emanuelis, koosen Dom Antonio tot haren Koning/ die ghewpet wiert in de Stadt Sauterein den 19. Junij 1580. ende drie daghen daer na binnen Lisbona bevestight; de tyding sendende terstont na de Forten ende Steden in Afrijcken, die Dom Antonio oock voor haren Koning bekenden. Doch Philippus II, Koning van Spangien debatteerde tegens hem om de Kroone/ seggende dat hy een bastaert was/ al hoe wel dat Lodovicus getrout hadde in't heymelijck Violentain, de Moeder van Dom Antonio des oock wettelijck: ghelijck oock Ruy Celina, een Man van goeden leven/ hem verklaerde in zijn dood-bedde, seggende dat Ludovicus dit Houwelick nergens anders om secreet gehouden hadde/ dan om zijne authoriteyt niet te verliesen; publicerende dat hy een Vrouwe getrout hadde/ doch hem in Staet ongelijck. Nu ist dat Ioannes I, Koning van Portugael een gheset maeckte/ die door't gantsche Rijck voor goet bekent wiert; daer in ordonnerende/ dat noch de Vrouwe/ noch die upt haer gheboren souden worden/ eenigh erf-deel aen de Kroonen souden moghen hebben: welck volgende / den Koning Philippus (zijnde gheboren upt een Dochter des Konings Emanuelis) door dese Wet gheheel uptgheslooten blijft van alle'trecht dat hy op de Kroone van Portugael soude mogen pretenderen. Nochtans is hem het Rijck gebleven/doch de het Recht aen Dom Antonio: ende de wille der Portugesen heeft sich onder de macht der Spangiaerden moeten bupghen; die het selve als noch besitten.

Van de Eylanden *Maiorca* ende *Minorca*, met noch eenighe andere.

DEn Koning van Spangien besidt noch eenige Eylanden inde Middel-lantsche Zee/ welcke my goet gedocht heeft te beschrijven.

De Eylanden Baleares, ofte Gymnesies, eertijts alsoo ghenoemt/ ende huyden Majorca ende Minorca, maken t'samen een Koningrijck/ waer af den Koning van Spangien den tijtel voert.

Majorca,

Majorca, ende gewoonlijck Mallorca, light naerder Spangien, als Minorca, daer af gheleghen zijnde vier of vijf uyren seplens/ ende 14. mijlen van Minorca. Sommighe willen/ dat het 240. mijlen groot is in den omgang/ andere 300. eenighe oock 480. Strabo seght/ dat het 600. stadien lang is/ de welcke 75. mijlen maken/ ende 25. mijlen breedt: doch hebben de hydensdaeghsche veel grooter breedde ghevonden/ namelijck ontrent 100. mijlen: ende soude derhalven zijne lengde oock grooter moeten zijn/ als Strabo geschreven heeft. Daer is een Stadt/ die den naem des Eylandts heeft/ ende is de Hooft-stadt van alle dees Eylanden: Dese was eertijdts Palma genaemt/ ende is aldaer nu een schoone Universitept/ alwaer Raymondus Lullius in grooter aensien is/ door zijne vermaerde Lessen/ die aldaer ghestadigh uptgelept worden. Daer is noch een andere Stadt/ Bollence, ende van de inwoonderen Pollence, genoemt/ leggende ten Zuyden/ ghelijck Majorca ten Noorden light.

De ghestaltenis.

Dit Eylandt is scherp ende onvruchtbaer aen de Zee-kant/ doch binnen in 't lant vintmen so op de heuvelen als in de laeghten Wijn/ Olp/ Kozen ende Frupten genoegh. Boven al is den Olp aldaer seer goet/ diemen na Valencen, Neerlant ende Italien verboert. Daer is oock seer goeden kaes/ die verre den ghenen diemen te Romen ende in Spangien verkoopt/ te boven gaet. De Inwoonderen doen een grooten handel in wolle Lakenen/ die sy daer rontsom/ oock in Sicilien brenghen/ ende verkoopen. Het Lant heeft geen schadelijck ghedierte/ dan Konijnen/ die aldaer dickmael groote schaden gedaen hebben. Men vint aldaer een ongeloovelijcke menighte Herten.

Hare zeden.

Eertijdts waren de inwoonderen deses Eylants groote Zee-roovers/ wreet ende wilt/ woonende in de klippen/ niet anders doende/ dan den Zee-varenden beschadigende/ ende dat met kleyne ende lichte Scheepkens. En ghebruycken eertijdts geen gelt van gout ofte silver. Hebben wel eer voor die van Carthago den krijgh ghevoert/ ende namen niet anders tot soldye/ als Vrouwen ende Wijn. Beholpen hun met den slinghet/ daer sy seer wel mede omgaen conden/ tot het welcke hare moederen hun ghewenden/ stellende een stuck broots aen het eynde van een stock/ het selve met steenen werpende/ ende en was hun niet geoorloft 't selve stuck broots eer te hebben/ voor sy 't selve afghewonnen hadden.

Vrouwen ende Wijn loon der Soldaten.

Tegenwoordigh zijn sy luyden so wel getibiliseert als hare gebuyren/ doch zijn van natueren hittigh/ so wel als voortijts.

Heel dicht aen Majorca hebt ghy de Eylandekens Dragonetta ende Cabrera.

Van het Eylandt Minorca.

Minorca light Oostelijcker als Majorca, ende zijnen omgang is van 150. mijlen/ ende is 60. breedt. Is van Spangien gelegen 160. mijlen. Ten tijden Ptolomei waren daer twee Steden/ namelijck Iava ende Mago, 't welck na den naem des Eylandts Minorca genaemt wort: het heeft vele Dorpen.

Aen den Zee-kant is het met hooge Bergen omringelt/ versien met uptghespreyde boomen. Voorts/ al ist salie/ dat dit Eylant kleynder is als het ander/ so en wijckt het hem nochtans in goethepdt niet/ want men aldaer veel meer Ossen ende ander Vee queeckt ende opvoedt/ voornemelijck groote Mupl-paerden/ hebbende veel grover stem als eenighe andere. Is versien met twee Havenen/ als Maon ende Fernelle.

Dese Eylanden maken teghenwoordigh een Koningrijck besonder/ begrijpende noch de Pityeusen, waer af het eene eertijdts by den Griecken genoemt is geweest Ophyeusse, by den Latynen Colubraria, ende is nu ghenoemt Formentere, hebbende 70. mijlen omgangs/ 80. mijlen van het vaste lant leggende.

Dit Eylandt is ten meesten deele woest/ van wegen de menighte der Slanghen/ die daer zijn/ ende veel menschen doen sterven.

Het andere Eylandt is Eviſſe, leggende thien mijlen van het voorschreven ende 50. mijlen van het vaste lant/ zijnen omgang is meer als 100. mijlen.

Den aert deses Eylandts verdrijft alle Slangen/ en en kan geen venynigh gedierte verdragen/ sonder de Konijnen/ die somwijlen het kooren op eten. Dit Eylandt heeft overvloet van Kozen ende alderhande vruchten.

In dit Eylandt wort jaerlijcx een groote menighte souts ghehaelt. Want daer is een seeckeren tijdt des Jaers/ dat de Zee inbreeckt/ ende loopt op de binnen landen/ als dan stoppen de inwoonderen de plaetse daer het water door ingekomen is/ ende laten het water also omgeroert staen/ waer af sulcke groote klompen souts comen/ dat niet alleenlijck Majorca ende Minorca daer af voorsien worden; maer brengen oock menighte Schepen vol na Italien toe/ alwaer sy eenighe Steden ghenoeghsame provisie ghéven met het overschot.

Op dat wy nu pets verhalen/ hoe het Koningrijck van Majorca aen de kroone van Spangien ghecomen is/ so moetmen eerstelijck weten dat de Africaensche Moren dit Eylandt in hadden tot het Jaer ons Heeren 1240. dat Ferdinandus Koning van Kastilien haer eerst upt Majorca verdreven heeft: maer de Moren daer wederom in ghetreden zijnde/ was het van noode dat Iacobus van Arragon (sone des Konings Petri, die voor Muret omgebracht is) daer heren met ghewapender hant trock: ende bystant ghenietende van den ghemelden Ferdinando, dede hy so wel zijn beste/ dat de Moren daer upt verdreven wierden; ende heeft terstont daer

Hoe de Eylanden Majorca ende Minorca aen de Spaensse kroone ghekomen zijn.

op den tijtel van Koning van Majorca ende Minorca ghedraghen/ ontrent den jare 1240. Siet dit is het recht/ dat de Koningen van Arragon op dese Eylanden hebben/sulcx/dat het Koningrijck van Arragon gehecht zijnde aen de kroone van Kastilien, door het Houwelijck Ferdinandi ende Isabellæ, de Koningen van Spangien hier uyt ghesproten zijnde/'t selve gerechtelijcken besitten.

Rontsom de Pytyeusen, namelijck Formenterre ende Evisse, zijn noch drie andere Eylandekens/namelijck Vedran, Conirello, ende Dragomago. Ende boven Evisse, tusschen Majorca ende den mont van de Reviere Ebro, light een kleyn woest Eylandeken/ genaemt Moncolibre, ende oock in het gat van dese Riviere light het Eylandt van Alfaques.

Eyndelijck/ dicht by de Haven van Cartagene light het Eylandt/ 't welck ghemeynlijck genoemt wort Sombraire, 't welcke kleyn is/ ende heeft niets dat verhalens waerdigh is.

Van het KONINGRIICKE *Van* NAPELS.

Kort Inhoudt:

1 VErscheyden namingen des Koningrijcks van Napels in de Historien: met de beschrijvinge van zijn grootte ende Landt-palen. 2. Eerst in ses Landtschappen verdeylt/ende nu in twaelve. 3. De voornaemste Eylanden ende Havenen deses Rijcks. 4. Eyghenschappen/ die in dit Rijck van Napels gevonden worden/ is de schoonsten aert van Paerden/die den Koning van Spangien daer hout: de spruyten van medicinale wateren/ende badt-stoven van verscheyden deught: een solphur-landt/ omeingelt van brandende Rotz-steenen/uyt de welcke den aluyn getrocken wordt: van het geberghte Astruna, ende van den Tarantele, met de welcke men het venijn door gezang ende spel van Instrumenten verdrijft. 5. Beschrijvinge der zeden ende naturel der Napolitanen/ so oude als tegenwoordige/oock mede haer maniere van haer leven. 6. Haren rijckdom/voort-komende van den handel met de Venetianen; ende van den Koop-handel in aman-

amandelen/saffraen/zijden/olye/Wijnen/peerlen ende corael met uytheemse Volckeren. 7. Waer in deses Rijcks sterckten bestaen: wat krijghs-volck ende Oorlogh-schepen aldaer onderhouden worden. Zijn voornaemste Fortressen / Steden ende Kasteelen. 8. Het gouvernement bestaende in zeven ViceRoyen/waer af den Generael te Napels woont. 9. Aerdts-bisdommen ende Bisdommen in het Koningrijck van Napels zijnde. 10. De Koningen die tot desen tijdt toe daer over geheerst hebben.

1. DIt Koningrijck/ 't welck by na de helft van Italien begrijpt/ neemt zijnen naem van des Lants voornaemste Stadt/ende de Historyp-schrijveren noemen het nu dus / dan het Koningrijck van Poüille, ende dan het Koningrijck van Sicilien over dese zijde de Far, om 't selve te onderscheyden van het Koningrijck van Sicilien over ghene zijde de Far, 't welck 't Eylant van Sicilien selve is. Want sommighe Koningen/ die het Rijck van Napels ende van Sicilien te ghelijck beseten hebben/ noemden hun in hare tijtelen/Koningen van beyde de Sicilien, namelijck/ van 't gene over dese zijde/ ende van 't gene over d'ander zijde van de Far gelegen is/ ghelijck sulcx gedaen hebben Fredericus II, Carolus I, van Anjou, ende Alphonsus van Arragon, Napels, ende Sicilien.

Fridericus de Vroede, Coninck van Napels.

Dit Koningrijck begint van de Riviere Tranto, waer af den ingang ten Noorden is/ eñ van Terracene by de rivier Vfenſe, die hem in de Toſcaenſe Zee ontlaſt/ende tot de engte van Sicilien ontlaſt/ is beſloten tuſſchē de Adriatiſe ende Toſcaenſe Zee/ gelijck een halfEylant. Is gegrenſt ten Weſten aen de twee Rivieren Vfenſe ende Tranto, ten Noorden de Adriatiſe Zee; ten Zuyden de Toſcaenſe ende Siciliaenſe Zeen/eñ ten Ooſten de Ioniſe Zee. Men vergadert zijn mate in deſer voegen. Van Terracine tot Napels rekentmē 80. mijlen: van Napels tot Cabo di Golfo di Policaſtro 147. mijlen: van daer tot Rhegium Calabrinum 180. mijlen: van Rhegio tot Cabo di Spartivento 133. mijlē: van daer wederom tot Cabo di Colonna 195. mijlen: van Cabo di Colonna tot Tarentum 200. mijlen: van Tarentum tot Cabo S. Maria 30. mijlen: van daer tot Cabo di Otranto 26. mijlen: van deſe Cabo tot Cabo S. Angeli 222. mijlen: ende van daer tot de Riviere Tranto 200. mijlē. Alle welcke mijlen by een gherekent zijnde/ maken 1318. mijlen ende ſodanigh is zijnen omloop/ die men alles te Water doen can: tot het welcke dan voegende de 150. mijlē/ dienē in de breedde rekēt tot de Weſterſche ſchept-pael/ volgens den wegh/ die te lande gedaen han worden/ ſalmen bevinden 't ſelve upt te brengen 1468. mijlen/ eñ dit voor dē gantſchē omloop des geheelē Koningrijcx vā Napels.

Dē omloop des Koningrijcks van Napels hoe groot dien.

Alphonſus I, Koning van Arragon, van Napels ende Sicilien, deylde dit Rijck in ſes Provincien/ namelijck/ Terradi, Lavora, Principado, Baſilicata, Calabrien, Poville, ende Abruzzo, maer naderhant heeft hy Poville in drien verdeylt/ namelijck in Otranto, Bari, ende Capitanat. Ferdinandus V, ende

Feedinandus de V. toegenaemt den Catolycken Coninck van Hispanien. Sicilien Napels etc.

J. Janſſonius

Ludovicus XII, Koning van Vranckrijck deylden het Rijck onder malcanderen in deser voeghen: als/ dat Poüille ende Calabrien aen Spangien ghehecht souden blijven/ ende Terra di Lavora, met de Stadt Napels ende Abruzzo aen Vranckrijck; Hupdens-daeghs wort het gemeynlijck in twaelf deelen verdeylt/ namelijck Terra di Lavora; Abruzzo over beyde de zijden; Poüille in 't gheheel; Capitanat; Principado over beyde de zijden; Basilicata; Calabrien hoogh ende laegh; 't Lant van Bari ende Otranto; begrijpt int gheheel 2700. bewoonde plaetsen/ waer af de 20. Aerds-bisdommen zijn/ ende 127. Bisdommen/ met noch 1400. plaetsen van ontrent de twee millioenen sielen bewoont.

De Zee langs omvarende vintmen Terra di Lavora liggen/ ofte Campania Fælix, waer af Capua, daer Hannibal met zijn Heyrleger verwinterde/ eertijdts de Hooftstadt was: doch nu is/ niet alleen van dit Landt/ maer van 't geheele Koningrijck/ Napels de Hooftstadt; heeft ontrent 7. mijlen in de ronde/ is ock by onsen tijde seer vermeerdert/ ende soude noch grooter aenwas ghenomen hebben/ indien den Koning van Spangien niet verboden en hadde pets aldaer meer te timmeren: tot het welcke hy door de Baroenen des Rijcx gedreven wiert/ welckers onderdanen hare woonplaetsen verlieten/ om de geockitropeerde vrydommen van Napels te ghenieten: de Stadt heeft drie Kasteelen/ waer af het principaelste is Castel-novo, ghebouwt door Carolum van Anjou: Heeft een haven/ die niet seer groot/ noch niet seer verseckert en is/ doch is nu een weynigh verholpen: daer is een Timmer-werf/ alwaer veel Oorlogh-schepen ghemaeckt worden: Men telt in dese stadt meer alle 200000. persoonen: Men stelt in dese Provincie drie Hooft-steden/ namelijck Capua, Napels, ende Surrentum; noch 22. Steden/ onder welcke de voornaemste zijn Gayetta, Sessa, Ceano, Calui, Venafre, Casertea, Nola ende Averse, noch 166. Kasteelen ende bemuerde plaetsen/ met 170. Dorpen.

Het Landt Principado heeft ten Westen Terra di Lavora gheleghen/ ende ten Oosten Basilicata; is 16. mijlen breet/ ende 33. lang; ende zijn principaelste Steden zijn Nocera, Sansererin, Surrentum, Massa, Vic, Rivel, Amalfi ende Salernum. Nocera ligt 9. mijlen van de Zee/ ende Sarne 4. ende rontsom heuen zijn veel Dorpen. Rivel is een Stadt/ die 't sedert weynigh jaren herwaerts ghesticht is/ ende geen Steden des gantschen Koningrijcx behoeft te wijckē van wegen zijn heerlijcke hupsen ende gestichten. Amalfi is een schoone Stadt/ doch door desen meer vernaemt geweest: alhier is het Zee-compas (gelijck sommige seggen) ghevonden; doch wort van Paschier in zijn opsoecklinghen scherpelijck wederlept; bewijsende upt oude Fransche Poeten dat dese vindinge veel ouder is. Salernum is een seer oude Stadt/ gheleghen 1000. schreden van de Zee/ hebbende schoone Haven binnen zijn mueren; ende is versien van een Universitept; ende dese Stadt draeght den naem van Principado. Doch moet gesept zijn/ dat Principado over dese zijde hem langs de Zee uptstreckt/ van Salerne af tot Policastro toe: ende van S. Severijn tot Palude, ende de Rivière Silaire loopt byna daer dwers door heen: begrijpt de Aerds-bisdommen van Salerne ende Amalfi, met noch 15. andere Steden/ ende 213. besloten plaetsen ofte Kasteelen/ onder welcke Evoli met het Bos is/ Fiano met zijn lange vallepe van 20. mijlen lang ende 4. mijlen breet/ omringelt met wel bewoonde heuvelen. Principado over gene zijde strockt sich upt van Nusco tot Conse, ende Cedogne, begrijpende dese twee ende noch acht andere Steden; namelijck Anellin, Arrian, Bisache, Montemaran, Mont-verdo, S. Agatha, S. Ange, Vic, ende noch 53. bemuerde plaetsen ende Casteelen.

Basilicata begrijpt Lucanien ende een deel van Poüille: heeft tot schept-palen ten Westen de Rivière Silaire, zijnde de limijt van Campanien; ten Zuyden de Toscaense Zee; ten Zuyden de Rivier Iaë, neder-Calabrien, ende een deel vant hooge; ende ten Noorden Terra di Bari; heeft onder hem de Steden Melfe, Venosa, Potença, Cerenca. Tricaire, Lavel, Montpelose, Marfico, Rapolla, ende 93. bemuerde plaetsen.

Neder-Calabrien heeft tot schepdt-palen ten Noorden het Hooge Calabrien; eertijts Magna Græcia genoemt/ met de Rivière van Crathide, ende een deel van de Alpise gheberghten; ten Westen de Rivière Lan met Basilicata; ten Zuyden de Toscaense Zee/ ende de engte van Sicilien; ende ten Westen een deel van de Adriatise Zee. Synē Hooftstadt is Consentia, een oude Stadt/ begrijpende seven Bergen/ ende heeft een sterck Kasteel op een hoogen Bergh liggen/ 't welck des Stadts meester is/ ende aller omligghende plaetsen. De Stadt is omringhelt met de Rivieren Crathide ende Busenta; is noch tamelijcken rijck/ hoewel de selve eertijts rijcker gheweest is. Behalven dese Stadt is daer noch Frede ende Belmont, de Stadt S. Euphemij, die de Zee daer ontrent den naem gheghéven heeft; Tropia, een schoone/ rijcke ende wel bewoonde Stadt; Rhegium een oude Stadt/ ghelegen op den hoeck van Italien, eertijdts sterck ende machtigh/ tegenwoordigh byna verwoest/ voornemelijck tsedert den Jare 1594. dat den Turck de selve verbrande. Daer is noch Castelvillare, liggende op den top van een hoogen Bergh; Mansaur, 't welck den naem van een Hertoghdom draeght/ Turran, Rugian, ende de Steden S. Marco, Marturan, een oude Stadt/ gelegen int geberchte van de Alpes; Taverna een schoone ende volckrijcke Stadt; Nicastre een Stadt gheleghen 3. mijlen van de Zee; Montleon in de Alpise geberghten gelegen/ draegende den name van Graefschap/ ende Terranova een volckrijcke Stadt.

Rhegium afghebrant in dē jare 1594 van een Turck.

't Hooge-Calabrien (getuyge Ptolomeus) heeft tot palen ten Oosten de Adriatise Zee; ten Zuyden de Rivière Alica ende 't Neder-Calabrien; ten Westen de Rivière Crathide ende 't Alpise geberghte met Basilicata; ten Noorden de Golphe van Tarentum ende Terra di Bari; aen dese zijde ligghen twee vermaerde Cabo, 't een Cabo di Colonna, eertijts Lachina ghenoemt; 't andere is die van Scylace, die seer ghevaerlijck is. De Hooftstadt deses Landts is Cantazare; daer na vindtmen Hierace, 't welck den name van Marquisaetschap is; Bellicastre, een Stadt 8. mijlen van de Zee gheleghen; Croton een oude vermaerde Stadt/ ende draeght den tijtel van Marquisaetschap/ doch so rijck ende bewoont niet/ als eertijts; Cariatha, is een Graefschap; Bissignan is een Vorstendom/ heeft een sterck Kasteel; Tersia, Corilan, Rosan, een sterckte Stadt/ liggende drie

mijlen van de Zee; Cassan, Altavilla is een Vorstendom; Matera, is een Aerts-bisschoppelijcke rijcke Stadt ende wel bewoont; Gravina is een Hertoghdom; Tarentum is een seer oude Stadt/ ende 't eynde van het hooge-Calabrien ofte Magna Græcia, hebbende een vermaerde Haven/ is een Vorstendom: ende was de voort-plaets van dē Philosophe Archita.

* Eertijds Hydruntum genoemt.

Het lant van * Otranto begint by Tarentum, 't welck zijn paelen Zuyden is/ gelijc oock de Zee tot Cabo S. Maria toe; ten Oosten grenst het aen de selve Cabo, als ooc aen de Ionise Zee; ten Noorden van Otranto af tot † Brida toe; ten Westen Terra di Bari met eē groot deel van het hooge-Calabrien. Zijn forme is gelijck een half Eylant/ aengesien het omringelt is met de Adriatise ende Ionise Zee. De breedde tusschen Brida ende Tarentum is 30. mijlen na Plinij seggen/ ende na Rassani 40. mijlē. De vaert rontsom is ‡ 200. mijlen/ so dat den omgang deses Lants is ontrent 240. mijlen: zijne Steden zijn Lecy, liggende 30. mijlen van Cabo S. Maria, ende is een rijcke eñ welbewoonde Stadt. Otrento, een oude Stadt/ ende tamelijcken bewoont/ heeft een sterck Kasteel op een Rotzsteen liggen/ na de Zee liggende/ ende een redelijcke goede Haven/ hoewel de Noordewinden wat onderworpen. Brida is een oude Stadt/ maer nu by na van wegen de borgerlijcke twisten gheheel verlaten; zijne haven was eertijdts onder de voornaemste gherekent/ doch nu so toegevult/ dat de Galeyen ter nauwer noot daer door passeren mogē. Castro is een Zee-stadt/ vernaemt door de schaden/ die het van den Turck gheleden heeft.

† Eertijds Brundusium.

‡ Dit zijn Italiaense mijlen/ dzie door een ure gaens.

* Eertijds Apulia ghenoemt.

* Pouille is van de oude in tween ghedeelt geweest/ namelijck in Terra di Bari, eertijts Peucetia ghenoemt/ ende 't vlacke Pouille, dat sy oock Daunia noemden/ ende waren dese twee door de Riviere Lofante afgesondert: In dit tweede wort begrepen Capitanat, 't welcke begrijpt den bergh S. Angeli, ende zijn omligghende plaetsen/ ende in alles 13. Steden/ 90. Kasteelen ofte besloten plaetsen. De Steden zijn S. Angeli, Monfredonia, Siponta, Salve, Lesine, Viesta, Ascolia, Bovina, Firenzola, Volurate, Tremola ende Troya.

Het lant van Bari begrijpt 36. Kasteelen of besloten plaetsen/ ende 14. Steden/ waer af de vernaemste zijn Bari ende Trani, daer na Monopoli, Polignan, Gravina ende Bitonte.

Het vlacke Pouille is ghegrenst aen het lant van Bari, ende de Riviere van Lofante, ten Zuyden het Alpise gheberghte; ten Westen Abruzzo, ende ten Noorden een ghedeelte van de Adriatise Zee.

Het Lant van Abruzzo, eertijts der Samniten lant/ heeft tot schept-palen ten Oosten het vlacke Apulia met de Riviere Salina; ten Westen de Riviere Trante; ten Noorden de Adriatise Zee/ ende ten Zuyden het Alpise gheberght: Dit landt wort verdeylt in Abruzzo over dese zijde/ ende Abruzzo over gene zijde van de Riviere Pescare. Het eene begrijpt 150. bemuerde plaetsen/ ende vijf Steden/ welcke zijn Beneventinum, Lancian, Villa di Chierti, Burella ende Sulmo, het andere begrijpt 284. Kasteelen of besloten plaetsen/ ende 4. Steden; welcke zijn Aquila, Atri, Villa di Pena, ende Terame. Beneventum wiert aen den Roomschen stoel ghegheven door Henricum IV, in wisseling van een seecheren tribupt/ van Bambergen ghenomen door Leonem IX, ende verschepdelijck gheh ouden zijnde/ is eyndelijck door de Normannen aen den Paus ghebracht. Aquila is door den Keyser Fredericum II, ghesticht/ die de volcheren van Amiternum ende Forcoinge daer voerde/ om het Koningrijcke van die zijde te bevestighen. In Abruzzo wort begrepen het Graefschap van Molisi, 't welck 104. besloten plaetsen heeft ende 4. Steden/ als zijn Bojane, Guardialferie, Isernia, ende Trinente.

In de Adriatise Zee tegen over Apulien, liggen de Diomedise Eylanden/ waer af de grootste hupden genoemt worden S. Maria, Tremitana, ende S. Dominico. Behalven dese vintmen noch in de Ionise Zee/ tegen over de Stadt Gallipoli, Insula di Achata, wepnigh vernaert; ende in de golphe van Tarentum zijn eenighe wepnigh vernaemde Eylandekens/ waer af het grootste genoemt wort S. Andrea; ende tegen over Cabo di Colonna, ligghen de twee Eylanden van Dioscorus ende Calypso.

In de Tocaense Zee ligghen eenige Eylanden/ die aen dit Koningrijck behooren/ namelijck Palmarola, Pontia, ende andere kleyne/ niet beschrijvens waerdich hebbende.

Noch siet men in de Golfe van Pouzzoli ende Napels ontrendt achthien Eylanden/ waer af Ischia het voornaemste is/ 't welck 18. mijlen omgangs heeft/ ende soo met hooghe klippen beset/ dat men daer niet dan door eenen wegh in comen can.

By Ischia is 't Eylant Proside ghelegen/ hebbende 6. mijlen omgangs.

Het laetste Eylant is Caprea, in het welcke hem Augustus so menighmalen vermaken ging: d'andere hebben niet bysonders om te schrijven.

Daer zijn wepnigh Havenen in sodanighen grooten omgang des lants/ alhoewel sommige golfen ofte inhammen oock wel tot Havenen dienen konnen; doch zijn die niet seer wel versekert/ gheluck die van Napels, die meer tot pompe dient/ als tot versekerthept der Schepen/ want de Galeyen (als de Zee gheheel onstuymigh is) moeten af varen na Baya. De Golfe van Gajet te wort ooc voor een Haven gehouden. Den Inham van Tarentum soude connen bequaem ghemaeckt worden/ vermits die om zijne gelegenthept van outs daer altijt toe gebruyckt is gheweest/ so van de Lacedemoniers/ als van de Turcken.

Gestalteniſſe des Lants.

IV. Dit Koningrijck brengt voort alderhande dingen tot onderhoudt des menschen noodigh zijnde/ ende heeft sommige tot medrijnen bequaem/ maer een groote menighte tot lecherijen/ so dat het oock andere landen daer mede ten vollen gerijden can; heeft onder andere dingen oock heerlijcke schoone Paerden/ waer af den Koninck vierderhande soorten laet opquelen/ gelijck mede veel groote Heeren doen/ de welcke men ten lande niet uytvoeren mach/ dan met wille van den Vicerop/ die het selve selden toelaet. Boven al was daer overvloedt van Rozen/ Wijn/ Olp/ ende Zijde/ ende alder-

alderhande frupten. Het Graefschap van Rhegium, ende veel andere plaetsen van Calabrien gheven suycker. Campanien gheeft goede Wijnen ende seer lecker kaesen. Rontsom Pouzzoli vintmen verschepden medicinale wateren/ ende Badtstoven van diversen aert. Men siet daer oock een velt vol sulffer/ besedt met hooge rotsen/ die gestadelijcken branden/ waer upt men den alum trect/ ende oock ghekoockt wort. Daer is mede 't geberghte van Astrunen, 't welck seer wel een Amphitheatrum verghelijckt. Badtstoven om te sweeten zijn daer oock genoegh. De locht des lants van Otranto is seer goet/ nochtans regneert de laserpe in dit lant seer/ de welcke (so men meent) voortcomt / om dat aldaer te veel Verchen-vleesch ende drooge vijgen gegeten worden; het lant is op het vlacke scherp/ doch omgedolven zijnde/ is het goet: ende al ist salie dat aldaer wepnigh waters is/ nochtans zijnder schoone wepden/ voortbrengende schoone Rogge/ Haver/ Gerst/ Olyven/ excelente meloenen/ oock Mupl-paerden ende Eselen/ die veel gheacht worden. In dit lant wort een Dier gevonden/ dat sp Tarantele noemen/ met het welche sp door ghesang ende clanck van Instrumenten het venijn verdrijven connen: 't welcke Gellius (volghens de authoritept Theophrasti) oock van andere Dieren ghetupght. De Spinnhanen doen oock groote schade in het Koren/ doch van een Voghel Gavie ghenoemt / wort daer grootelijcx in versien: Is mede jaerlijcx seer van den hagel gequelt. Men hoort den donder des Winters so wel als Somers. De Laurieren/ Myrt-boomen/ Olyven / ende Ceder-boomen geven ghetupgenis van de deught des Lants rontsom Otranto. De rotsen/ die het aen de Zee-kant beslupten/ zijn so bros/ dat binnen 100. jaren tijts meer als 80. schreden afgegeten is van de Zee. Doch Brundusium heeft een quade Locht / overmits dat de plaetsen daer outrent/ oock de Stadt selve seer wepnigh bewoont zijn/ 't welcke alle tijt een verderf ende by-een-versamelinghe van alle verderven gheweest is. In het Lant van Apulien hoewel de velden sandigh zijn/ nochtans wort veel Vee onderhouden. Abruzzo is het houtste lant van het gheheele Koningrijck. S. Severijn is vernaemt van weghen de goede Wijnen die aldaer wassen. By de kuste van Amalphi, ende over dese zijde van de klippen zijn schoone Vallepen/ met vele lustige Fonteynen ende Beken: dit Lant heeft veel Granaetappelen/ Citroenen / Orangien / Olyven / Peeren/ Prupnen/ Kerssen ende diergelijcke vruchten; oock goede Wijnen/ vernoeght niet alleen den smaeck/ maer oock den reuck/ ende dat door de Myrthen / Laurieren / Klim/ Palmen/ Rosemarijnen/ Rosen/ ende diergelijcke planten. Het Lant rontsom Galerna draeght veel Citroenen/ Lamoenen/ Granaden/ en Orangien-appelen/ als meer diergelijcke Frupten. Basilicata is bytans geheel berghachtigh/ derhalven de strooperpe seer onderworpen. Outrent Pesta dragen de Roose-boomen tweemael des Jaers. Calabrien geeft Koren/ Haver/ veelderley Wijnen/ Olyven/ Vijghen/ Suycker/ Honigh/ Sout/ Gout ende Silver/ oock veel Wolle/ Katoen ende saffraen: brengt ooc so veel zijde als 't geheel Italien doet; ooc veel Vlas/ ende Kemp. Wat de Eplanden aengaet/ Ischia heeft goede Wijnen ende veel Frupten; als oock menighte van sulffer/ alum/ ende vele Baed-stove: dat van Proside werpt dyer upt/ ende heeft warme Baed-stove: Caprea heeft geen Koren/ maer veel vleps/ vis/ ende gevogelte.

Vreemde eygenschappen van het Dier Tarantele genoemt.

Der Invvoonderen oude Zeden.

Een seecker Oude schrijft/ dat die van Terra di Lavora (ofte Campanien) hovaerdigh waren/ vermits de lecherheyt des wijns/ ende goetheyt des lants en lochts. Alhier waren de onder aertsche ingaughen/ als mede het spelouckc der Sybillen, tot welcke plaetsen/ gelijck Strabo schrijft/ sy door sacrificien ingingen/ na dat sy den Goden versoent hadden; de Priesteren deser Afgoden waren daer by om den lupde daer in te gelepde: daer was een fonteyn/ die sy voor een Helsche Riviere (Phlegeton genaemt) hielden/ ende dat van wegen zijnen stanc der wateren. De Priesteren leefde van't gene de lupde (voor de welcke sy aen het Orakel om raet vraeghde) hun gave/ ofte van't gene sy met metael-gravinghen wonne: Hierom ist dat Homerus seght/ dat sy nopt geen Sonen sagen; Dese Priesteren zijn naderhant van een seckeren Koning/ die hare voorseggingen logenachtigh bevonden hadde/ geheelijck uptgeroept. Te Napels was alle vijf jaren een scherm-spel van worstelaers; ooc een wed-spel van sangers/ ende dit door bevel van het Orakel. Hier outrent was Lokris gelegē/ die door Seleucum so gecivilliseert was/ alwaer men oock een strop om den hals doen most/ wanneer pemant een nieuwe wet den volcke voorstellen wilde/ op dat/ so die niet aengenomen en wiert/ hy terstont ongevracht soude worden. Van der Sybariteren banchietten ende verwijfde wellustighepden is genoegh by allen Schrijveren gemelt/ die ooc hare Paerde op 't gelupt der Instrumenten hadden leere dansse: voorts/ Was dit geheele lant so overvloedigh in herrlijckheden wellusten/ dat Hannibal aldaer zijn eere en 't verevegen goet op eenen korten tijt verlozen heeft/ gelijck Titus Livius verhaelt. V.

Hare huydens-daeghsche Zeden.

De Napolitanen zijn meest alle seer aerdigh/ ende cloet van geest/ benommen de wellusten so des lijf-tochts als des vleps/ meer als pemant ter Werelt. Den Adel onderhout hem meest te Napels, so om de goede locht/ die aldaer is/ te genieten/ als om het goet gesselschap te onderhouden. Meene niet/ dat men ergens een grooter getal van aerdighe Ridderen vinde soude/ als men te Napels des Somers bupten de Stadt siet/ alwaer sy de Jofferen ontmoeten/ die hun in hare koetsen vermeyden/ de selve te paerde vergesselschappende/ so wel met een lieveliycke ende bequame praet/ als met een statige slepp; altijt hun besigh houdende in de vrypgie met dese Jofferen/ so datmē soude oordeelen/ dat niemanden anders als dese suler en betaemde. Oock is dese aerdighept met eē genoeghsame courtagie vergesselschapt/ aengesien den Napolitaensche Adel van natueren genepght is de krijgh over al te soecken ende na te volghen/ oock hun daer in seer trefflijcken te gunten/ gelijck aen het gepasseerde in de Nederlantsche oorlogen ghenoeghsaem blijckende is/ alwaer gestadigh een groote Adel dese Koningrijck hun heeft laten vinden: Oock en is 'tghemeen niet min in den oorlogh erbaren/

want

Groote schattingen op de Waren.

Want een pegelijcken genoegh bekent is/ dat den meestē hoop des voetvolcx van dē Hertz hertogh ende van den Koning van Spangien upt dit Rijck opgheligt waren. Ock is dit volck seer tot den Koophandel ghenepght/ doch 't gene hun van dese genegenthept ende begeerte aftrecht/ is den last der schattingen die alhier veel grooter ende onbehoorlijcker is; alsmen wel soude connen gelooven.

Hier voren is gesegh/ dat de Napolitanen alle aerdigh waren/ doch desen regel en is so gemeen niet/ of daer zijn ock wel plaetsen/ alwaer de courtoisy ende manierlijckhepdt gants onbekent is. Want ontrent Monsault is so rouwen ende wilden volck / als ergens in Italien, ende bp na alle die van Calabrien zijn botter van geest/ als alle de andere/ gelijck de oude ock van hun ghetupght hebben: die van Otranto zijn geheel slecht ende sonder konst/ so dat ock dese slechtighept meer upt een bothept/ dan upt een bzphept des gemoets voortcomend' is. De mannen ende bzouwen zijn tot de minne meer als pemant ter werelt genepght: Ock is tot dese lust nergens beter bequaemhept als te Napels te vinden/ eñ dat vermits de aentrecklijckhept aller dingen: Oock heeftmē sommige mannen eñ bzouwen eenige plaetsen hare namen gegevē/ die genoeghsaem hare humeurē te kennē geven; Want men noemt die van Basilicata roeckeloos; die van Neder-Calabrien bot; de bzouwen van Konsentia hartneckigh/ die van Beneventum boerachtigh ende grof; die van Capua hoovaerdigh; die van Napels doende ofte besigh; ende die van Brundusium lanterfanters. Die van Napels, gelijck ock meest alle Italianen / en sullē wepnigh goede cier in hare hupsen maken/ maer gaen geerne costelijck ende trots gecleet/ alle hare costen aen het upterste verciersel hangende. De bzouwen gaen aldaer so hovaerdelijcken gecleet/ dat de minste aen de cleederen bpna een Pzincesse ghelijck is; ende souden liever geheele dagen vasten/ dan op de straten niet costelijck gepareert te gaē: de gene die geen middelen hebben/ om so upt wendigh gecleet te gaen/ sullen gehele nachten liever wercken/ op dat sy des Sondaghs eñ op andere H. dagen trots ende magnifijck voor de lupden verschijnen souden/ ende dese pdelhept in swang houden.

Rijckdommen deses Lants.

VI. De volckeren van dese contreye mochten hun also gheluckich noemen als eenige van Europa, so sy niet te seer gequelt ende belast en waren van hare Officieren; aengheseen sy niet alleen de onfailgeerlijcke overvloedigh hept aller dingen hebben/ maer oock een groote gelegenthept om de selve waren door Romanpen ende andere Pzovincien stucks-wijse te verkoopen; hier toe can ock behulpigh zijn den ouden handel tusschen hun ende de Venetianen/ tot de welcke die van Apulien ende Calabrien sich seer genegen toonen/ ende dat om dies wille dat hare meeste vaert op die plaetse is/ ende soude sonder haer veel quaets verdzaghen moeten; gelijck men de voorleden jaren/ doe den handel om de pests wille/ op Venetien verboden was/ gheseen heeft; behalven noch dat noch eenige vrientschap tusschen haer is/ van weghen dat de Venetianen een deel landts daer in beseten hebben. Daer en is geen Landtschap in Italien die so veel waren uptsepnden/ als dese: Want splupden den vzeemdelingen veel Noten/ Amandelen/ ende andere dierghelijcke dingen verkoopen/ sepndende de selve ock tot in Barbaryen ende Alexandryen: den saffraen wozt na verschepden plaetsen ghesonden/ voorsiet Genua van zijde/ als ock die van Toscanen; die van Venetien pzoeven haer goede Olyen/ als ock andere plaetsen; van Wijn/ Paerden/ Schapen ende Lammeren versorgen sy Romen ende andere Pzovincien. Apulien versiet Venetien, Slavonien, ende Toscanen van vleys. Den wijn van S. Severijn is te Romen costelijck ende wel ghewilt. Het Neder-Calabrien sent veel kozaels na andere Pzovincien; Castro is van weghen de Olyen/ die daer van alle kanten gecocht wozden/ seer vermaert / Want de Kooplupden van Genua de selve seer comen opkoopen.

Den Koning van Spangien strijckt van dit Koningrijck twee millioenen ende vijf hondert dupsent Ducaten / daer in begrijpende de vzywilligh schattinghe van een millioen ende twee hondert dupsent ducaten/ die jaerlijcx aldaer opgelicht wozt/ ende tot een ozdinarise rente ghebzocht is/ ghelijck mede de 31. granen die betaelt wozden voor de hupsvestinge des Krijghs-volcx/ ende tot onderhout van eenighe Edellupden die den Vice rop vergesellschappē/ ende wozden ghedurige genoemt; seven granen voor de bewaringhen der tozens op de kusten der Zee; neghen granen tot reparatie der straten; ende noch vijf granen voor den Pzevoost van Campanien; van welck incomen dan getrocken zijnde een millioen ende 300. dupsent ducaten / die aen pensioenen ende andere verschepden dingen betaelt wozden / salmen bevinden dat het overblijffel niet genoegh en is tot onderhoudt der Garnisoenen/ voetvolck/ ende Kupteren / ock Galepen ende andere dingen.

De inkomsten des Koningo van Spangien in het Rijck vā Napels.

Sterckten des Lants.

VII. De Napolitanen hebben van alle oude tijden de muptinerpen ende opzoerē seer onderwozpen geweest; sulcx dat 454. jaren (gedurende de welcke dit Koningrijck verschepdelijc door de Nozmannen/ Francopsen/ Duptsen/ Catalooniers/ ende Spanjaerden beseten is) men reken over de 27. revolten/ die door de Napolitanen ghestieht zijn/ ende tot het voornemen als nu des eens/ als nu des anders/ groot voordeel gedaen heeft; die mogelijcken niet so lichtelijck hun laten verlepden souden hebben door de opstokingen der Pausen/ so de eergierighept ende de pzickel van wzake hun door dese ongestadighept des gemoets niet meer belooft hadde/ als de gelegenthept menighmalen voorstelde.

Wat het Krijghs-volck belangt/ den Koning onderhout aldaer 4000. Spanjaerden te voet/ ende die onder veel Capitepnen/ met eē Kolonel over de selve/ ende eenen Auditeur/ ende wozden int generael genoemt/ het Regiment ofte Tertio van Napels. Op de Kasteelen ende Tozens op de Zee-kusten gemaert/ wozden 600. Mannen te voet gehouden/ daer in begrijpende de Officieren der Kasteelen. Daer zijn 1000. Kupteren/ die in de 17. Compagnē verdeylt wozdē/ namelijc in vijf Spaesche eñ twaelf Italiaensche, tot 62. Paerdē in elcke Compagnie/ behalvē des Viceroys, die van hondert is/ eñ des Heeren Marc-Antonio Colonna die van hondert eñ thien is. Voorder

zijnder

zijnder noch 450. lichte paerden / die in vijf Compagnyen verdeylt zijn. Behalven dees / zijnder in alle de Provincien deses Koningrijcks noch 240700. Mannen te voet / die door de Overste (daer toe ghekoren) in elck Landtschap opgheboden konnen worden; doch en zijn in hare Capitepnen niet gehouden: zijn redelijcken wel gewapent / maer bequamer om den oorlogh te verdragen dan om dien te voeren; ende worden de vrywillige genoemt / want en worden niet betaelt / dan wanneer sy hare Kapitepnē dienst doen; maer hare Kapitepnen strycken altijt hare beloofde gagien. Voorder worden in dit Koningrijck noch 37. Galeyen onderhouden / namelijck 33. van Napels, ende vier / die dien van Genua betaelt worden. De Galeyen van Napels blijven ghemeenlijck aen de Baepe liggen / ende meestijdts ongereedert; so dat eenmael / doen acht Galioenen twee Galeyen van Sicilien voor het Eylandt Caprea ghenomen hadden / men een gantschen dagh besigh was om vijf Galeyen toe te rusten / dien men de Turcken na-sepnden soude. Den Koning trecht weynigh profijten van de Galeyen / die hy aldaer op groote kosten onderhouden moet / want de selve met weynigh Geschut voorsien zijn / eñ met Bevelhebberen die weynigh ervarē / ooc met Turckse slaven ofte gebannen Luyden / waer af d'eene soorte dient met perijckel ende ongunst / ende de andere onervaren om de ongemacken der Zee te verdragen.

So zijn mede de Soldaten op de Kasteelen / so op de drie te Napels, als voor het gantsche Koning-rijck / want die de twee derdeparten minder zijn dan den Koning betaelt; ende de Artillerie die gemeenlijck aldaer gevonden wordt / is op Castel-novo, op het Kasteel van S. Erme te Napels, op het Fort van Gajette, ende op het Kasteel van Capua, want 't gene op de andere Kasteelen is / heeft weynigh te beduyden. Alle de munitien zijn niet seer veel / in het welck even-wel een peder de gespaersaemheyt der Officierē so wel / als des Konings over-vloedt in desen Rijcke te mercken is.

Dit Koningrijck is gants volck-rijck / heeft 13. Princen / 25. Marquisen / 90. Graven / ende ontrent de 800. Baroenen / die aen den Koning verbonden zijn te dienen in persone tot behoedenis des Rijcks. Den Hertogh van Alba, ten tijde des Oorloghs tegen den Paus Paulum IV, lighte aldaer 1000. Voetvolcks / 700. Rupteren / ende 500. lighte Paerden. Zijn voornaemste Fortressen zijn Napels, met de drie Kasteelen daer in / namelijck Castel-novo, Castel Ovale, ende Castel S. Erme, Mencia, Croton, Tarentum, Gallipoli, Otrāto, Brundusiū, met het Fort S. Andrea. Monopoli, Bari, Trani, Barletto, Maufredonia, Mont S. Angelo; ende Gajetta, ende binnen in het Landt Catanzare, Consentia ende Aquila.

't Gouvernement.

Den Koning van Spangien onderhoudt in dit Koning-rijck eenen Vicerop / die binnen Napels woont / alsoo wel als de andere Officieren / soo om dat het de oude Woonplaetse der Koninghen is / als om dat het een schoone ende soete Locht heeft / ende wel gelegen is; als oock van Kooplupden / ende Edelen / oock Konstenaren wel bewoont. Van dese stadt kannen ghelijck een kleyn ofte hoop Inhoudt maecken van alle saecken des Rijcks / vermidts datmen van daer de Gouverneurs in d'ander twaelf Provintien sendt / ende dese Gouverneurs zijn tot ses toe mede Viceropen genoemt / doch onder dien van Napels geordonneert. Voorder is in elcke plaetse des Rijcks / 't welck geen Baronnye en is / een Kapitepn gestelt. Ende om dat men geen van dese Kapitepnen ende Rechteren nergens in recht mach betrecken dan voor den Vicerop van de Provincie / in de Vicarp ende Raden van Napels, ende dat de gerechten van de voornaemste Stadt gestadigh toe ende afgang der processen heeft / de welcke door de Advocaten / Procureurs / ende Notarisen / verlengt worden / ende dat gemeynlijcken de ghevangen-huysen der Vicarpen met een grooten hoop volcks beset zijn / soo kan men lichtelijck af-meten dat de Justicy nopt ledigh en sit.

Daer zijn in dit Koningrijck seven principale Officieren / behalven den Vicerop / namelijck / den Connestabel / den Cancelier / den Opper-Admirael / den grooten Thesorier / den grooten Protonotaris / ende den grooten Seneschael. Daer zijn vier Oeven ofte Gerechten / namelijck / Capua, Nida, Montane, ende S. Gregorio, alwaer alle de Princen / Hertoghen / Marquisen / ende andere voornaemste des Rijcks het voor-sitten hebben / ende van de gemeyne saecken handelen.

Haren Gods-dienst, ende van sommige dingen die de Kercke betreffen.

Alle de Inwoonderen van het Koningrijck van Napels worden ghehouden voor groote yveraers tot het Roomsche geloove. Den Staet der Kercke deses Rijcks is tsamen-ghevoeght van 20. Aerdts-bisdommen / welcke vele Bisdommen onder haer hebben / ende worden in deser voegen na een gestelt.

Den Aerdts-bisschop van Napels heeft onder hem de Bisschoppen van Nola, Pouzzole, Cerre, ende Ischia,

Den Bisschop van Averse is niemanden onderworpen.

Den Aerdts-bisschop van Capua heeft onder hem de Bisschoppen van

Sergnie.
Thiano.
Calui.
Caserte.
Ciazzo.
Carinolo.
Sessa.
Venafri,
Aquino.

Den Aerdts-bisschop van Monte-Cassin, met den Abt des Kloosters van de selve plaets / also geordonneert door den Paus Ioannem XXII, en is niemanden onderworpen.

Den Aerdts-bisschop van Salerne, heeft onder hem de Bisschoppen van

Campania.
Capaccio.
Pulicastro.
Nusco.
Sarno.
Marsico.
Noceradelli Pagani.
Acierno.

Den

Den Biſſchop van Ravel en is niemanden onderwozpen/ niet meer als den Biſſchop la Cave.

Den Aerdts-biſſchop van Amalfi heeft onder hem de Biſſchoppen van

Lettre.
Scala.
Caprea.
Minori.

Den Aerdts-biſſchop van Surrentum heeft onder hem de Biſſchoppen van

Vico.
Maſſa.
Caſtel à Marc.

Den Aerdts-biſſchop van Conza heeft onder hem de Biſſchoppen van

Muro.
Cagiano.
Montverde.
Alcedonia.
S. Angelo di Lombardi.

Biſache is vereenight met het Biſdom van S. Angeli.

Den Aerdts-biſſchop van Cirenza heeft onder hem de Biſſchoppen van

Venoſa.
Aquilonia.
Potenza.
Graviva.
Tricaria.

Matera, 't welck tegewoordigh een Aerdts-biſdom is/ ende eertijdts onder het Dioceſis van Cirenza, is hupden met de ſelve vereenight.

Den Aerdts-biſſchop van Tarentum heeft onder hem de Biſſchoppen van Mortula ende Caſtellaneta.

Den Aerdts-biſſchop van Brunduſium heeft onder hem den Biſſchop van Hoſtuni, met het welcke Otri gevoeght is.

Den Aerdts-biſſchop van Otranto heeft onder hem de Biſſchoppen van

Caſtro.
Gallipoli.
Vrgente.
Leccia.
Cabo di Leuco.

Den Biſſchop van Nardo en is niemanden onderwozpen.

Den Aerdts-biſſchop van Bari heeft onder hem de Biſſchoppen van

Bitonto.
Malfetta.
Giovenazzo.
Ruvo.
Salpe.
Pulignano.
Monenuino.
Lavello.
Converſano.
Bitetti.
Andri.
Biſegli.

Den Aerts-biſſchop van Trani heeft onder hem de Biſſchoppen van

Montepolozo.
Rappollo.
Aleſſano.

Den Biſſchop van Monopoli en is niemanden onderwozpen/ gelijck mede doen de Biſſchoppen van Melphi ende Troya.

Het Aerdts-biſdom van Manfredoine, genoemt Siponto, tot het welcke 't Biſdom van Mont S. Angeli gevoeght is/ heeft onder hem het Biſdom van Vieſte.

Den Aerds-biſſchop van Benevento heeft onder hem de Biſſchoppen van

Luceria.
Aſcoli.
Firenſola.
Teleſe.
S. Agata di Gotti.
Alife.
Monteverdo.
Marſico Vecchio.
Monte Marano.
Bojano.
Bovino.
Turibulenſe.
Dragonaria.
Vulturata.
Larino.
Canna.
Termuli.
Leſina.
Trivento.
Avelin is vereenight met Frequentin, Gnardia, Alfana.
Vico della Baronia.
Ariano.

Den Aerds-biſſchop van Civita di Chietti heeft onder hem de Biſſchoppen van:

Aquila.
Sulmono.
Civita di Penna, ende dit Biſdom is vereenight met Atri.

Den Aerds-biſſchop van Lanciana heeft onder hem de Biſſchoppen van Sora ende Theramo.

Den Aerdts-biſſchop van Reggio heeft onder hem de Biſſchoppen van:

Caſſano.
Nicaſtro
Catanzaro.
Crotona.
Tropea.
Oppido.
Caſtella mare delle Braca.
Geraci.
Squillace.
Nicotera.
Boue.

Den Aerds-biſſchop van Conſentia heeft onder hem den Biſſchop van Martoran.

Den Aerds-biſſchop van Roſſan en heeft geen Biſſchoppen onder hem.

Den Biſſchop van Biſſignan en is niemanden onderwozpen.

Den Aerds-biſſchop van S. Severin, S. Marco, Belcaſtro, Iſola, Firena, heeft onder hem de Biſſchoppen van

Vmbriatino.
Strongoli.
Mileto.
Cariati.

Het Biſdom van Inſula di Lapari is vereenight met die van Parenza, ende bepde zijn ſy den Aerds-biſſchop van Meſſina onderwozpen.

De Aerds-biſſchoppen ende Biſſchoppen hebben goede inkomſten ghenoegh/ ſal dit

epndi-

eyndigende/noch wepnigh woorden hier by voegen/ dat onder alle Conventen te Napels een is/ de welcke ghenoemt is Monte della Pieta, ende jaerlijcx 60000. kroonen verteert/ so in 't onderhouden der ghener/ die daer in woonen/ als in aelmissen ende opvoeden van wel 2000. supgelinghen door het gantsche Koninckrijck.

De Koninghen van Napels.

Men en vindt geen Koningrijck als dit van Napels, 't welck (sonder te eyndighen) so veel-malen ghewonnen is; 't welcke oock vpandt van sich selven gheworden zijnde/ ghetoont heeft in een eeuwighe slavernye/ zijne vryheyt ende heerschappy met de vergrooting zijner vpanden. Want het en heeft niet anders gedaen dan swieren van de eene hant in de andere; ende zijne successie is so vol ongestadighepts geweest/ datmen ten meesten tyde veel-licht gesien heeft een geslachte uytghebluft/ dan eenigh opgenomen/ ofte vryedigh binnen den Rijcke heeft mogen blijven. Ick sal dan dit Verhael af doen met de optellinge harer Koninghen/ ende 't vervolgh van dien in wepnighe woorden begrijpen.

Eerste Koning van Napels en Sicilien.

Rogerius II, Graef van Sicilien, ende door Testament zijns Neefs Gulielmi Hertoghe van Apulien ende Calabrien, afgecomen van Tancredo Hertogh van Normandyen, nam den Keyser Constantino de stadt Napels af/ op 't eynde van September/ des jaers 1130. is terstont van den Paus Anacleto II, te Benevento verclaert de eerste Koning van Napels ende Sicilien: heeft tegens dzie Pausen ende sommige Princen van Africa verscheyden oorlogen gevoert/ ende in alle overwinner: regeerde 24. jaren.

Dit Koningrijcke bleef op de nacomelingen Rogerij, tot dat Gulielmus Bonus sonder wettelijcke kinderen gheston ven zijnde/ ende de Baroenen des Rijcx ghekosen hebbende Tancredum, den Bastaert-neve deses Gulielmi; heeft Clemens III, pretenderende dat dit Rijck aen den Roomschen Stoel verballen was/ den oorlogh in Apulien verwerkt: Celestinus III, na hem comende ende bevestigende den Keyser Henricum VI, gaf hem last dit Koningrijcke in te nemen/ als een Leen des Pans/ 't welcke hy publijckelijck vercreghen heeft; ende aldus is dese heerschappy van den Normannen op den Duytsen gecomen; de welcke het selfde nochtans niet seer geluckelijc beseten en hebben/ overmidts dat de Keyser Fredericus II, sone des voornoemden Henrici VI. gheworden zijnde een verbolger van de Roomsche Kerckie/van het Keyserrijck/ door den Paus Innocentio IV, berooft is/ ende bysonderlijck van het Koningrijck van Napels, 't welcke Colimondo, des Konings van Engelandts sone/ die hem nochtans niet bevlijtight en heeft/ om de kinderen Frederici daer uyt te verdrijven/ de welcke hun van meestedeel des Rijcx verseckert hadden.

Vrbanus IV, transporteerde 't selve aen Carolum van Anjou, Grave van Provencen ende broeder S. Ludovici, die daer in besittinghe gheselt wiert door den Paus Clementem IV, met conditie/dat hy den Roomschen Stoel jaerlijcx 40000. ducaten betalen soude/ met een wit Tel-Paert.

De successie deses Rijcx continueerde in rechte linie aen den hupse van Anjou tot Ioannam I, Nichte des Konings Roberti, op welcken tijt Vrbanus VI, het selve aen Carolum van Duraz ghegheven heeft/ de welcke ghecomen van een broeder des voorseyden Roberti, ende ontroofde dese Koninginne geheelijcken van het Rijck/ gheljck als gheexcommuniceert/ overmidts dat sy den Anti-Paus Clementem VII, te Foudi teghen hem hadde helpen kiesen.

Na Carolum regneerden successivelijck de kinderen Ladislai, die oock Koning van Hongaryen was/ als mede Ioanna, doch niet sonder moepte.

Ludovicus van Anjou, sone des Konings van Vranckrijck, is door bewilligunge Clementis des Anti-Paus/ van Ioanna tot een sone aengenomen/ maer is voor Bary, door het volck Caroli van Duraz om 't leven gebracht.

Ludovicus zijnen sone is door den selven Clementem gherroont ende in 't Rijcke gheselt: doch heeft te vergeefs gepooght hem selven daer meester af te maken.

Deses sone/ mede Ludovicus ghenoemt zijnde/ gheroepen zijnde tot de conqueste deses Rijcx door Martinum V, die hem oock 't besitten gaf/ 't welck de Koninginne Ioannam veroorsaeckte het selve Rijck den Koning Alfonsum van Arragon aen te bieden/ doenmaels in Sardinien zijnde/ maer overmits dat Alfonsus te Napels gecomen zijnde/ niet verdraghen en conde dat het gantsche Gouvernement onder den name eener Koninginne soude zijn/ pooghde de selve Koninginne in hechtenis te stellen: doch is sy heymelijck ontvlucht/ verclarende den voorgenoemden Ludovicum tot eenen erfghename/ te niet doende de eerste adoptie des Konings Alfonsi, de welcke/ niet tegenstaende dat na de doot des voorschreven Ludovici sy zijnen broeder René tot successeur verklaerde/ ende dat den Paus Eugenius V, na de doot der Koninginne pretendeerde dat het Rijck aen den Stoel verballen was; Alphonsus evenwel Napels met gheweld ingenomen heeft/ ende heeft lichtelijck van Eugenio de besittinghe vercreghen; ende aldus is het Rijck van de Francoisen op de Catalooniers gecomen.

René liet tot zijnen successeur in het Koningrijck van Napels, Ludovicum XI, den Koning van Vranckrijck.

Carolus VIII, is hem gheslaccedeert/ ende heeft hem volcomelijck Meester van het gantsche Koningrijck van Napels gemaeckt.

Ten laetsten hebben Ludovicus XII, Koning van Vranckrijck, ende Ferdinandus V, Koning van Spangien 't selve onder hun gedeylt/ na de vlucht des Konings Frederici II. Doch hebben de Francoisen 't selve door hun quaet beleyt wederom verlozen/ so dat het aen den Spanjaerden gebleven is: oock het ongeluck ('t welcke den Koning Francisco voor Pavien overquam) als mede de beroerten die 't sedert in Vranckrijck ontstaen zijn/ hebben den Koningen van Vranckrijck wel de middel om weder te crijghen ontnomen/ doch niet het recht dat sy op dit Koningrijck vercregen hebben.

Verhael

VERHAEL
Van't KONINGRIJCKE
Van
SICILIEN.

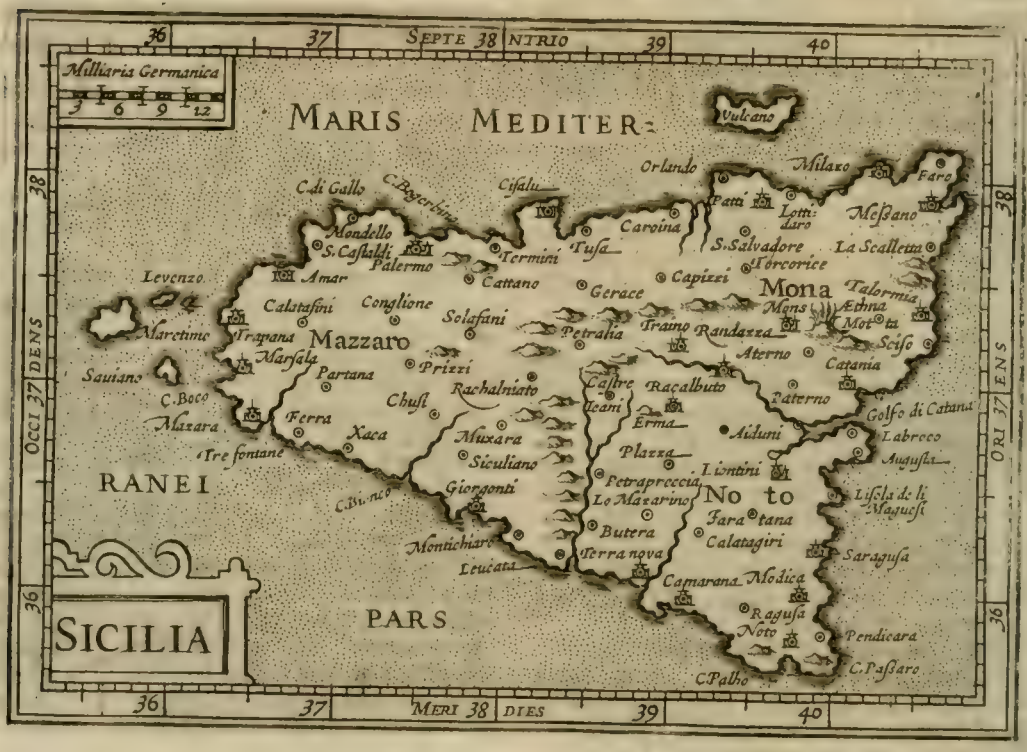

Kort Inhoudt:

1 GElegentheydt van Sicilien; zijn drie-hoeckige form/eñ de Caben die het rondts-om heeft: was eertijdts aen Italien vast/ maer daer na door aerdt-bevinge daer af gesondert 2. Deylinge deses Eylands in drie Landtschappen/begrijp ende 173. Steden. 3. Overvloedigh in koren/muschaddelle-wijnen/honigh/peck/saffraen/wolle/suycker-riedt/Mijnzout/ kostelicke steenen/ porphyr-steen/ marber/ albastart/ eñ gout/ silver eñ yser-mijnē. 4. Den Bergh Gibel gestadigh vlammē uyt werpende/nochtans alle tijdt met sneeuw bedeckt. Een Meyr ende fonteynen van warm water. 5. Sicilien was eertijdts van den Cyclopes, groote reusen/ ende andere verscheyden volckeren bewoont. Wat nu den aerdt ende naturel der Inwoonderen van Sicilien is. 6. Hoedanighe Sterckten ende rijckdommen alhier zijn. 7. Van het Parlement van Sicilien: van de Vry-willige gaven die aldaer alle 3. jaren aen den Vicerop gegeven worden. Drye Opperste Hoven/ die in dit Eylant de Justicie bedienen. Van den Raedt des Konings. 8. Inquisitcuren gestelt van wegen de Religie. Drie Aerdts-bisdommen/die onder hun verscheyden Bisdommen hebben. 9. De Koningen die dit Koningrijck beseten / of daer op yets gepretendeert hebben.

I. DIt Eylandt/ 'twelck gene van alle de ghene/ die in de Middellandtsche Zee zijn/en ontwijct/ is gelegen tusschen Italien ende Africa: heeft ten Oosten tot grensen de Adriatise ende Jonise Zee; ten Noorden de Toscaense Zee; ten Westen de Sardinise Zee; ende ten Zuyden de Africaense Zee. De eynden deses Eylandts beelden eenen drie-hoeck uyt/ welcke drie hoecken oock so vele Capen (ofte Hoofden) hebben; welckers een is de Cabo de Faro,

Faro, eertijts Pelora genoemt / liggende ten Noorden na Italien, ofte na Cabo di Calabria siende/ gemeenlijck Cauda Vulpies ghenoemt; d'ander is Cabo Passero, eertijts Pachinum ghenoemt/ ten Zuydt-Oosten/ siende na Peloponneso; de derde is Cabo Boco, eertijts Lylibea, ten Zuydt-Westen/ siende na Africa, waer af het 100. mijlen gelegen is/ alhoewel dat Strabo ende Ptolomeus 180. mijlen stellen.

Dese Cabo Boco ligt van Cabo de Salaris in Sardinien ontrent 190. mijlen/ of (soo sommighe willen) 200. mijlen / maer na de kant van Italien en is het maer 1500. schreden af gelegen/ ende aen de wijtst ghelegene 300. mijlen; 't welck de spatie is tusschen Drepane, Sicilien, ende Napels. Waeromme meest alle Autheuren eenstemmigh zijn/ dat Sicilien eertijts aen Italien ghehecht is gheweest/ ghelijck een half Eylandt / ende dat 't sedert door een aertbevinghe/ of door het omhelsen des berghs Gibel, ofte door het ghestadigh op ende afvloeyen des Ionisen Sees/ het van 't vaste lant afgescheyden is. Hier van zijn vele bewijs-teyckenen/ vermits de Zee in dese engte met bovē de 80. vademē diep is; ende oock dat Rhegge een Stadt op de kant van Italien gelegen zijnde/ beteyckent scheuringhe; als mede om dat het lant aldaer seer broos is/ ende so vol holen ende openingen/ dat het byna den winden geheelijck overgegeven is: oock is de Zee tusschē Sicilien ende Italien so moeyelijck/ dat de oude dese plaetsen Scylla ende Charybdis ghenoemt hebben. Scylla is een steen-klip/ ende Charybdis eē Golfe van de Zee/ die al draeyende loopt / ende zijn beyde den Schepen seer hinderlijck ende gevaerlijck.

Hoe Sicilien tot een Eylandt gewor den is.

Voorts/ al ist sake dat dit Eylandt eenen driehoeck vergelijckt / nochtans zijn de kusten geheel slim/ want den hoeck die ten Oosten light/ is hol/ ende die ten Noorden/ is krom. Doch de zijde ofte hoeck ten Noorden van Cabo Boco tot Cabo di Fare, begrijpt 281. mijlen/ of (so sommige willen) 285. Den hoeck ten Zuyden / van Cabo Boco af tot Cabo Passero 193. mijlen/ of (so andere meenen) 240. mijlen. Den Oosten hoeck van Cabo Passero af tot Cabo di Fare toe/ begrijpt 150. mijlen/ ofte (na haer schrijvē) 175. Waeromme dan dat dese den omgang deses Eylants geven 700. mijlen; ende d'andere 624. Maer Possidonius (op het rapport Strabonis) en stelter maer 550.

Dit Eylant is gestelt/ gelijck oock Sardinien, in den vierden climaet/ al waer den langsten Somersen dagh van $14\frac{2}{3}$ uren is; ende alhier wort de Sterre Canobe gheseen/ zijnde de claerste sterre/ die in het Schip Argi gevonden wort/ oock en is dese byna aen geen plaetsen van Italien gesien.

II. 't Gantsche Eylandt is in drie Provincien verdeylt/ die ghenoemt worden/ de Vallepe van Demona, de Vallepe van Neeti, ende de Vallepe van Mazare. De Vallepe van Demona, omtingelt van de Revieren Teria ende Imeria, begrijpt den hoeck van Cabo di Faro; ende op dese plaetse waren die van Messina ende Catana, ten tijden Ptolomei woonachtigh. De Vallepe van Neeti is besloten met de Revieren van Teria ende Gela, begrijpende den gantschen hoeck van Cabo Passero, ende was de plaetse/ daer die van Syracusa woondē. De Vallepe van Mazare begrijpt de reste van het Eylant/ alwaer den hoeck is van Cabo Boco; ende alhier woonden de volcken van Segestæi ende Agrigentum.

Daer zijn nu in het Koningrijck van Sicilien 173. steden; onder de welcke men Palerma, Messina, Montroyal, Syracusa, ende Catana voor de principaelste reken. Palerma is de woonplaetse der Viceroyen/ is een schoone ende welgebouwde Stadt/ oock met een Universitept versien. Syracusa heeft veel grooter ende schoonder geweest/ dan het nu is/ aengesien het meeste deel van dien geruineert is. Catana eertijdts een schoone ende groote stadt/ is noch om zijne Universitepts wille vernaemt/ ende dicht daer by is een Bos gheleghen/ 't welcke 8. mijlen omgangs heeft.

Ghestalteniſſe des Lants.

III. Dit Eylandt is vol bupts/ 't welcke het overvloedigh uptwerpt/ nochtans so brengt het alderhande vruchten voort: is den winden seer overghegeven/ geheel vol holen/ vol sulfer/ ende peck/ 't welcke bequame materien zijn/ om het vper te teelen ende oock te onderhouden; van waer comt dat het als nu eens vlammen/ als nu eens dampen uptspouwt/ ende dat op vele plaetsen: hier af ist oock dat het veel warme Fonteynen heeft. Dit lant brengt so overvloedigen hoyen/ dat de inwoonderen op sommighe plaetsen 100. maten voor eenen vergaderen/ waer om mē die plaetsen/ veldē van hondert matē noemt.

Het lant van Sicilien draeght oock excellente wijnen/ die de beste Italiaensche meten wijcken / ende boven al dien ghenen die sp soeten Muscadel noemen. Is oock overvloedigh in honigh/ peck/ saffraen/ wolle/ ende diergelijcke dinghen/ brengt mede tiedt voort/ by hun Cana meste genoemt; daer sp een menighte suyckers uyt kokē connen/ en voornemelijck by de Stadt Schiezze.

Alderhande ende seer aengename fruyten worden hier oock ghevonden/ als Rosijnen/ oock wilde Palm-boomen. In vele bergen vintmen niede veel Sout-mijnen/ behalven 't gene/ dat noch van het Zeewater gemaect wort. Daer is oock veel zijde/ voornemelijck ontrent Messina; oock veel Wilt-gebraet ende bis.

Dit Eylant heeft oock eenige kostelijcke gesteenten; want men vint aldaer aen de Reviere Agatha den Agaet-steen/ ende by de stadt Grateria wort den Beryl-steen ghevonden: daer is oock tweederhande Porphyr-steen/ namelijck/ rooden met groen ende wit ghemengt/ ende rooden Diapre, veel kostelijcker als den Porphyr-steen. Daer zijn oock vierkantighe swarte Marbersteenen / ende andere van verschepden verwe. In de vallepe van Mazare vintmen Albaster; als oock Gout/ Silver/ ende Pyermijnen; oock eenige Diamanten: daer wast oock Rozael/ gelijck eertijts tusschen Drepana ende 't Eylant Elia.

IV. Den Bergh Gibel, eertijdts Ætna ghenaemt/ is gestadigh/ ende op den top eenwel nimmermeer sonder sneeuw.

Noch is dese vreemdicheyt in het lant van Sicilien, dat alhoewel den bergh Gibel ghestadigh brandt / nochtans op den top des Berghs / alwaer het vper op het hooghste is/ wort altijt veel sneeu ghevonden. In het lant van Menei is dat vermaerde Meyr Palicori gelegen/ nu Naptia genoemt/ werpende door drie kielen seer heet water upt/ ende terwijlen dat het kookt/ is het gants slecht/ ende maeckt nochtans gelunt.

Dicht by den Bergh Gibel is een scherp kout Water/ ende nochtans koort/ alwaer de

gheallupnde Lakenen doorgetrocken zijnde/ terstont gants swart worden. Ende ontrent de Cabo Boco zijn Hanen ende Hinnen/die in grootte alle haers gelijcke dierē van Europa ende Africa te boven gaen.

Haer oude Zeden.

V. In dit Eylant hebben eertijts de Cyclopes ende Lestrigonise Reusen gewoont/ gheliick de fabulen der Poeeten dichten/ gelijck oock de gebeenten by onsen tijde aldaer ghevonden/ ons oock getuygen connen. Daer na hebbender de Sicaniers, Spaensche volcken zijnde/ gewoont: de Grieckē planten oock hare Colonien daer in; oock hebben de Tropanen aldaer (na de destructie vā Troyen) aengecomen; ende die van Candia waren aldaer oock met haren Koning Minos. Daer waren oock door de Romeynen eenige Colonien geplant/ ende eerst in den eersten Punisen oorlogh/ daer na door Augustum. Daer na is het van de Keyseren van Constantinopolen ingehouden gheweest/ tsedert door de Gotthen, die doch 17. jaren daer na door Belisarium daer upt verdreve zijn geweest. Hier naer hebben 't de Sarazijnen ingenomen/ende door de Normannen wederom verdreve; doen is een groote menighte Lombarden in dit Eylant gecomen/ende na haer de Hooghduptschen: maer zijn door Clementem VII, daer upt gedreven/ ende de Franctoisen hebben haer ghesuccedeert/ daer na hebben die van Arragon daer Meester af gheweest: sulcx dat de seden ende huneuren deses lants inwoonderen verschepden gheweest hebben/ na de volcheren die 't selve beseten hebben/ ende dese verwisselingen hebben een gants vreemde mengel-moes van seden gemaeckt. Onder andere dinghen wort dan die van Agrigentum gheseght / datse timmeren ende bouwden gelijck offe eeuwelijc hadden moeten leven/ ende banqueteerden gheliick offe alle uren hadden moeten sterven. Hadden mede een ghelegheplighde plaets / om te sweeren ende eeden te doen; schrijvende op een houten tafel 't gene sy swoeren/ ende worpen die dan in 't water dat van de fonteine Crateres quam. So sy met waerheyt swoeren/ so dreef de Tafel boven op het water/ende soo 't leugen was/ ging de selve te gronde. De huneuren van de Sicilianen hebben van alle tijden voor ongestadigh gehouden gheweest / waepende met alle winden/ende nopt en heeft men onder haer een volcomen resolutie gesien: Waren schoon sprekende / gheliick oock Diodorus ende Aristoteles gheluygen/ dat by hun de kunst van schoon-spreecken gevonden is. Plinius ende Plutarchus schrijven dat sy de horologien (ofte klocke-slagh) gevonden hebben/ooc eenige krijghsghereetschappen. Dit is mede het Vaderlant geweest des grooten Mathematici, ghenoemt Archimedes.

Verschepdē volcheren hebben Sicilien bewoont.

Huydens daeghsche Zeden.

VI. De Sicilianen zijn meestendeel subtijl van geest/ ende van natueren welsprekende; om welcke oorsake Apulcius haer dietalige luyden genoemt heeft: Voorder zijn sy kluchtigh vol sententien ende gotden omgang; maer groote snappers: Behalven dit zijn sy oock vol suspicie/ moeyelijck ende verdrietigh in haer eygen handel. Een anderen vertoonen sy lichtelijck/ ende worden haest om wrake/ over eenige aengedane ongelijcken/ te nemen gebracht: zijn oock groote flatteerders: doch zijn wederom gants vriendelijck tegē den vreemdeling: zijn bequaem om pets te vinden; ende brengen vele insichtighe wetenschappen ende practijcken tot een goet eynde. Men bemerckt in haer/ dat sy ghemeynlijck meer schalck dan wijs zijn/ meer subtijl der dan suncer/ende lief hebberen van nieuwighepden ende lijvagien. Sy verspieden seer naerstigh de handelinghen der gener die onder haer eenigen last hebben/houdende altijts voor gedaen 't gene sy doen souden so sy in dat selve ampt waren. De selve zijn ooc de Justicie onderdanigh/ haren Prince ghetrouw/ vaerdigh om haer te dienen / oock neerstigh in de eerste hitte des vrientschaps. Haer natuyr is van tweederlepe extremiteyten/ overmits dat sy geheel vreesachtigh ende gheheel stout zijn. Sy zijn vreesachtigh/ handelende hun eygen saken/ ende dat om dat sy seer voor hun particuliere schade besorcht zijn/ ende om die niet te ontrusten/ so geven sy hunne saken gewilligh den genen over/die hun tot haer voornemen upt te voeren bequaem dunckt te wesen. Hebben aen d'ander zijde een ongeloobelijcke stoutighept/ waneer van de gemeene schade eenighe questie is/ voortvarende als dan hier toe met middelen de andere gants contrarie zijnde. Sy meenen hun meer aen de kroone van Spangien te connen verdienen/ als elders/ om dat sy hun gewilligh lijcken daer onder begeven hebben; betrouwen oock vast/ dat hun alle de beloofde Articulen gehoudē moeten worden; sy zijn gants jaloers op hare Privilegien/ende gelooven dat alle bewegingen hun veroorloft zijn om die te handhaven: ja verseckerē hun selven dat sy om gene burgerlijcke seditiē voor rebellē gehoudē mogē worde.

'Tis een oude manier onder de Heeren eñ Groten van Sicilien hun altijt van de saken des Hofs van den Koning van Spangien bewust te maken/ als nu hun begevende by dē genen die meest in aensien is/ als nu wederom by den Secretarisen ende de gene die by den Koning beleent is/ volght oock selve het Leger des Konings: Maer alle hebben sy een gebruyck metten Regenten eenigen omgang te hebben.

Hare Zeden.

Sicilien is van outs altijts voor de Korenschuer van Italien, ende principael van Romen gehouden/ gelijck het noch somwijlen wel is: so dat de Sicilianen een groot gelt van haer koren / als oock van de olyen ende zijden maken/ want over al een groote menighte berept wort; doch wort te Messina wel de beste gemaeckt.

De inkomst des Konings van Spangien in Sicilien.

Den Koning van Spangien treckt van dit Eylandt jaerlijcx 300. duysent kroonen/ namelijck 100000. alle jaer/ van de handeling int koorn/ 100000. van het peck ende andere koopmanschappen/ noch 100000. van de gebouwen/ bruggen/ thienden ende andere gaven/ diemen in Sicilien, Secretties noemt. Daer zijn noch andere extraordinarise inkomsten/ als de confiscatien van het groote Hof/ den bupt van de ledige Lichtplaetsen/ het vertreck van de Crusade, ende noch extraordinarise giften/ de welcke seer veel bedragen. Den onkost/ die gemeynlijc veel groter is dan den ontfang/ bestaet meest aen de betalinge der Officierē/ Guptery ende voetvolck/

volck/ oock Galeyen/ Garniſoenen/ ſchulden ende recompenſen.

Sterckten des Lants.

Alhier wort van den Koning van Spangiē gemeenlijck goet Garniſoen gehouden/ ende voornamelijck aen de Zee-kuſten/ die den Vicerop voorſiet/ wanneer daer volck ofte Capitepnen van noode zijn. Palerma is een ſchoone ende ſtercke Stadt/ ſo is oock Meſſina. Daer zijn oock veel ſtercke Kaſteelen/ die altijt wederſtants genoegh doen ſouden/ ſo pemant eenigen aenſlagh op dit Eylandt voornemen wilde.

Gouvernement deſes Lants.

VII. Het Parlement vā Sicilien heeft grote authoritept/ ſo dat dē Gouverneur de vrywillige ſchattinge niet en mach ontfangē/ diemē alle drie jaren geeft/ noch een extraordinariſe epſſen/ oock geen vernieuwinge in het gemeene beſte doen/ ſonder het alghemeyne conſent des gantſchen Koningrijck/ 't welck door het Parlement gegeven wort; dit Parlement is van drie ſoorten van perſoonē t'ſamengevoeght/ van de Sicilianen ſelve ghenoemt/ de drie armen ofte leden des Rijcx/ 't welcke alle de Prelaten zijn/ ſo wel de gene die groote incomſten hebben/ als de andere/ende deſer vergaderinge wort het kerckelijcke lidt genoemt: alle de Baroenen worden het krijghſche lidt ghenoemt: ende van alle Landen des Konings/waer af een pegelijck eenen Procureur ſent/ wort ghenoemt der Heeren lidt.

Den Vicerop roept alle deſe Leden door brieven/ die hun vermanen/ dat ſy hun ſullen laten vinden op ſulcken dagh by den Vicerop: vergadert zijnde/ is den Vicerop om hoge geſeten in eenen Koninglickē ſtoel/ ſtelt cortelijcken voorzen de oorſaken die hem bewoghen haer te ontbieden/ ende wat hy op haer begheert. Den opperſten Prelaet opſtaende/ ſeght dat ſy zijn begeerte verſtaen hebben/ dat ſy uptgaen/ende hem haeſtelijck antwoort brengen ſullen. Daer na kieſtmen een plaets/ alwaer de drie leden hun byſonderlijck vergaderen ſullen moghen/ ende in elcke plaets worden gemeynlijck 7. Hooftpunckten verhandelt/ ende de Leden geven malcanderen advijs/ van 't gene eē peder beſloten heeft/ ten eynde dat ſy weten moghen waer in ſy eenſtemmigh/ ofte niet eenſtemmigh en zijn.

Het eerſte Hooft-punt/ waer byna ghemeynlijckē gehandelt wort/ende om 't welcke ſy geroepen zijn/ is de vrywillighe gifte (ofte ſchattinghe) om te ſien oftmen die behoort te geven/ofte niet; ſulcx indien datmen reſolveert/ dat om de quade neeringhe ofte anderſints niet ghegeven can worden/ ſo is het Parlament geſchepdē/ ende en wort dan niets anders gehandelt. So mē beſluyt datter een gave gegeven ſal worden/ ſo handeltmen van het tweede Hooft-ſtuck/ 't welck is/ hoe veel gegeven ſal worden: daer na van het derde/ 't welck het middel is om die te epſſen: het vierde is/ in hoe veel jaren men die betalen ſal: het vijfde Hooftſtuck is/ van de conditien met de welcke men die geeft: het ſeſte is van de gratien die geeyſt moeten worden: het ſevende is/ van de Gedeputeerde diemen ordonneren moet/ om alle 't gene by den Parlamente beſloten is/ uyt te voerē.

De Stadt Meſſina heeft van weghen zijn gelegenthept ende gemack des Havens/ oock om der inwoonderen conditien/ altijt de ſleutel des Rijcx geweeſt/ ende heeft groote Privilegien. De troublen der Viceropen comen gemeenlijck van deſe cant/ datter gebreck is in het onderhouden harer vryheyden/ tot het welcke die van Meſſina meer als tot eenige andere dingen genepght zijn.

De Sicilianers zijn ſeer ghenepght tot hare privilegien.

Daer zijn in Sicilien drie Opperhoven/ die alle dē handel van de Juſticie in haer beſluyten/ namelijc: Het groote Hof/ de gheheyligh-de conſcientie/ende de heerlijckheyt.

In het eerſte is een Preſident/ ſes Richteren/ een Advocaet des Konings/ eñ dē Conſervateur van de domeynen. Den Preſident eñ den Advocaet des Konings zijn 't gemeynlijc haer leven lang/ de Richteren worden alle twee Jaren verſet. Daer zijn drie civilen/ ende drie criminele/ die men op 't eynde des eerſten Jaers verandert/ende de civile worden criminele/ ende de criminele worden civile Richteren.

Het tweede Gerecht/ genaemt de gheheyligh-de Conſcientie/ beteyckenende ſo veel als het gericht van Appelien/ is t'ſamengevoeght van eenen Regent voor zijn leven/ ende van twee jonge Rechteren/ende het is aen het believen des Viceroys/Richteren van de derde ſake te ſtellen.

Het derde Gerecht/ genaemt de Domeyne/(ofte heerlijckhept) heeft eenē Preſident/ een Conſervateur ofte Protectheur/ eē Richter ende vier Reken-meeſteren: ende alle de Officieren deſer 3. Gerichten mortē/ behalvē den Conſervateur ofte Protecteur der heerlijckhepden/ die vreemdelingen mogen zijn/ inboorlingen des Rijcx zijn/ ofte ten minſten een Siciliaenſe Vrouwe getrouwt hebben/ ende daer altijt woonen.

De ſaken der Juſtitie worden oock verhandelt door perſonen die den Vicerop groote authoritept geeft/ na gelegenthept/ ende principalijcken tot criminele ſaken/ ende de gene die dusdanighe juriſdictie exerceren/ zijn Herauten genoemt.

Deſe Herauten zijn driederley. De eerſte zijn die gene die gedeputeert zijn tot de vervolginge der gebannen/ die gewoon zijn vier ſterck te zijn met goede appoinctementen ende eenige Soldaten te Paerde. De tweede zijn de gene die den Vicerop ſtelt voor eenen tijdt om eenigh crimen te verclaren ofte te ſtraffen. De derde is/ wanneer ter oorſaecke van voorghevallen oorlogh hy de drie Valleyen in Gouvernement geeft.

In elck deſer drie Valleyen wort eenen Heer geſonden/ wanneer daer vermoedē van oorlogh is/ met een getal voetvolck eñ Ruyterye/ ende mede met groote authoritept/ ſo civijl als criminel. Deſe zijn in grootachtinge gelijc Hertogen ofte Princen/ eñ den Koning vereert die met dē tijtel vā Luytenant.

Boven de voorgenoemde ghierichten zijn noch twee andere te Palerma; oock heeft Meſſina zijn ghierichte/ gheſtelt van den Koning/ met zijne Richteren/ met Souvereine authoritept ſo civil als criminel; ende Palerma heeft een Schout tot de civile ſaken/ ende eenen Capitepn tot criminele ſaken.

Daer is oock den Raedt des Konings/ alwaer alle de Officieren van het groote Hof vergaderen/ als oock die van de domeynen. Deſen Raet wort niet dan om groote ghewichtige oorſaken vergadert/ wanneermen provijſie van oorloge doen moet.

Het Gericht van de Heerlickheyden moet reckeninghe houden van de inkomsten des Konings/ so in den ingang als uptgang des Koffers. Alhier wort oock van het gewas des Kozens gehandelt/ eñ van andere vruchten.

Gods-dienst, ende 'tgene de Kercke betreft.

VIII. De Inwoonderen deses Eylandts volgen de Roomsche Religie: ende zijn oock aldaer Inquisiteurs gestelt/ om op 'tstuck van de Religie te letten: ende deser Jurisdictie wort het H. Officie genaemt. De Prelaten hebbē groote authoritept/ eñ betonen genoechsaem het betrouwen dat sp onder dē volcke hebbē in de Parlementen/ al waer sp wel stoutelicken den Vicerop selve wederstaen derven/ ende hem zijne versoeckingen af-slaen/ na dē Staet des volcx lijden kan. Daer zijn drie Aerdts-Bisdommen/ namelijck Palerma, Messina, ende Montroyal; den Aerdts-Bisschop van Palerma heeft onder hem de Bisschoppen van Agrigentum, Mazare eñ Malta. Den Aerdts-Bisschop van Messina heeft onder hem de Bisschoppen van Lispalede, Pace, Lipari, Patta, ende S. Marc. Den Aerdts-Bisschop Montroyal heeft onder hem de Bisschoppen van Syracusa ende Catana.

De Koningen.

IX. De selsde die beseten of gedisputeert hebben om het Koningrijcke van Napels, hebben oock altijdt gehouden of getwist om dit Koningrijck van Sicilien.

Van het Eylandt

Van

SARDINIEN.

Kort Inhoudt:

1 Beschrijvinge deses Eylandts/ zijn lengde/ breedde/ ende onder welcken climaet. Wepnigh bewoont om zijn pestilentiale Locht: van de Dieren Muscrion genaemt/ wiens vellen tot wapenen dienen: van het krupdt Sardonica, 'twelck al lachende sterven doet. 2. Oude ende nieuwe zeden der Inwoonderen van Sardinien. Zijn gouvernement/ Religie/ ende getal der Aerdts-bisdommen: ende hoe het na verschepden beluttinghen veler Volckeren eyndelijck aen de Kroone van Spangien geraeckt is.

I. SArdinien is een groot Eylandt/ ende bpna het Siciliaenſe gelijck; ſtreckt hem van den Noordē na 't Zupden in de lengde / is maer 8. mijlen van Corſica gheleghen. Ten Ooſten heeft het de Toſcaenſe Zee/ ende van deſe zijde is van Sicilien af 200. mijlen gelegen. Ten Zupden heeft het de Africaenſe Zee/ van 't welcke het maer 160. mijlen verre is; ten Weſten heeft het de Sardiniſe Zee: De huydensdaeghſe Schrijveren gheven het 240. mijlen in de lengde/ ende 90. in de breedde/ voorts 500. in den omgang light onder den vierden clinaet / alhier is den langſten dagh 14. uren/ ende ontrent drie vierendeel.

Geſtalteniſſe des Lants.

Dit Eylandt is verdeylt in twee Landtſchappen ofte deelen / namelijck in Cabo de Calaris, alwaer het een wepnigh berghachtigh is; ende in Cabo de Lugudor, die na Africa uptſiet. Dit Eylandt draeght alderhande vruchten/is (gelijck Sicilien) in terwe overvloepende: heeft oock ſilver-mijnen: Doch iſſer de locht ſo boos/ dat het gants wepnigh bewoont wort/ vermidts dat de Peſte daer dickwils regneert in de Somer/ ende dat oock op de vruchtbaerſte plaetſen/ namelijck in Cabo de Lugudor alwaer veel Marraſſen zijn. Want wat Cabo de Calaris belangt/ de welcke (gelijck wp gheſept hebben) berghachtigh is / is de Noordewinden wat onderworpen / ende daer is de Locht goedt. Daer is veel Vee in Sardinien, ende onder andere dieren heeft een/ dat Muſcrion ghenaemt wort/ dat in gheen plaetſen van Europa niet ghevonden en wort / ende is den Herten ſeer gheliick; hare vellen worden voor Wapenen gebruyckt. Ten heeft geen ſchadelijcke Dieren/ behalven den Vos/ ende een cleyn Dierken/ dycans den Spinnekoppen gheliick. Daer waſt oock een krupt/ Lach-kruyt genoemt/ende eertijts Sardonica, 't welck de ſenuwen der ghener die het eten t'ſamen krimpen doet/ ende doet haer in ſulcker voegen ſterven/ dat het ſchijnt dat ſy lachchen tot den leſten toe. Mē bewaert des winters het reghenwater tot den Somer/ vermits het dan wepnigh regent. Daer zijn Poelen die vol Vis zijn/ oock veel Fonteynen van warm water / die ſeer goet zijn. Daer zijn oock ſolffer-mijnen/ ſout ende alupn-mijnen. Het heeft oock Paerden/ die cleyn/doch ſterck zijn.

Van het krupdt / lachkruydt genoemt.

Oude Zeden.

II. De Carthaginenſiers, die hun van Sardinien meeſter maeckten/ en wilden niet / dat de gene die aldaer ghebooritigh waren/ het lant bebouwden. De Saracenen hebben het in ghehadt/ daer na de Phizanen; ende tſedert is het gecomen in de handen van die van Arragon, ſulcx dat ſy als nu dus/ als nu ſoo gheleeft hebben/ volghens het Naturel der verwinnaren.

Huydens-daeghſche Zeden.

D'Inwoonderen van Sardinien zijn robuſt van lichaem / ende bruyn van coleur/ van weghen de hitte der Sonne. Zy en zijn niet ſeer gemanierd / maer ſeer geneyght tot den arbeyt ende jacht; ghebruycken gaerne grove ſpijſen: handelen den vreemdeling ſeer beleeft/ ende leven vredigh / hoewel datter sommighe zijn/ die voor warachtigh houden dat ſy ſeer wreet zijn: zijn oock tot roovereyen op de Zee ſeer genepght.

Rijckdommen.

Sy maecken een groot gelt van hare Wijnen/ die ſy na Romen voeren / als mede van hare Paerden / de welcke om hare couragie van de vreemdelinghen ſeer begeert zijn. Sy hebben oock eenighe profijten van hare Muſcrions, die ſy in Italien vrengen.

Sterckten.

In dit Eylandt worden van den Koning van Spangien eenighe garniſoenen ghehouden. Doch het kleyn getal van volck maeckt dat het te min ſterck is. Calaris is een ſeer ſtercke ſtadt/ heeft mede een ſchoone ende wel bequame Haven. Noch zijnder eenighe ſtercke plaetſen meer/ als Oriſtanie, Saſſaris, Algeſboſa, Chia, Orexia, Sora, ende andere.

Gouvernement.

Den Koning van Spangien onderhoudt eenen Viceroy in dit Eylandt/ die te Calaris woonachtigh is/ ende van alle ſaecken diſponeert. De Iuſticy is alhier bynа gheliick in Sicilien.

Gods-dienſt, ende 't gene de Kercke betreft.

De Sardiniers zijn alle Rooms-geſinde/ ende zijn oock Inquiſiteuren in dit Eylandt geſtelt / gelijck als in Sicilien.

Daer zijn drie Aerdts-biſſchoppen/namelijck die van Calaris, die onder hem heeft de Biſſchoppen van Sulolo, Dolia, ende Puella. Die van Saſſaris heeft onder hem de Biſſchoppen van Sora, Plonata, Ampuria, Giſace, ofte Girarde, Caſtra, Orhae, ende Boſana. Den Aerdt-biſſchop van Albora heeft onder hem de Biſſchoppen van Vſſella, S. Iuſto, ende Terra Alba. Die van Civita ende Galtelle zijn geprivilegieert..

De Princen.

De Carthaginenſers hebben dit Eylandt langhen tijdt beſeten / maer zijn door de Romeynen daer uyt gedreven.

De Saracenen hebben het daer na/ in den af-gang van het Roomſche Rijck / ingenomen / daer na is het ghewonnen van die van Genua ende die van Piſa; den Paus het ſelfde uyt hare handen gerucht hebbende/ heeft het den Koningen van Arragon te Leen gheghe-ven / ende door deſe middelen is het gheko-men aen de macht der Koninghen van Spangien.

Van den Staet des Hertoghdoms Van MILANEN.

Kort Inhoudt:

1 Ogang des Hertoghdoms van Milanen: zijn voornaemste Steden/ onder andere van Milanen, van welcke volckeren het beseten is gheweest/ ende hoe het in de handt des Konings van Spangien gheraeckt is. 2. Veel Rijs wast ontrent Milanen; vruchtbaerheydt des Lands van Pavyen. 3. De Milanesers bequaem tot de studp/ krijgh/ende koop-handel. 4. Hoe veel Ducaten den Koning van Spangien jaerlicx uyt het Hertoghdom van Milanen is treckende/ behalven de vyp-willighe schattingen. 5. Hoe veel krijghs-volck aldaer gemeynlick gehouden wort. 6. Wort hyndensdaeghs ghegouverneert by den Grave van Fuentes, ende andere. 7. Genealogie der Hertogen van Milanen.

I.

Beschrijvinghe des Stads van Milanen.

HEt Hertoghdom van Milanen heeft 3000. Italiaense mijlen omgangs. De voornaemste Stadt is Milanen, waer af het gantsche Hertoghdom zijnen name heeft. Dese Stadt is seer volckrijck/machtigh ende sterck/ schoon ende heerlijck gelegen/ is tegenwoordigh eene der voornaemste van Europa. Men reckent aldaer 200000. Inwoonderen. Sijne voorburghten zijn lang ende breedt/ ende maken de selve veel grooter/ dese voorburghten zijn so wel omringt met water/ als de Stadt/ende dat door groote Canalen/ op de welcke alle Koopmanschappen te Milanen gevoert worden/ met groote scheyen/ ende dat so overvloedigh/ dat alles aldaer seer goet koop is. De ghestichten zijn aldaer schoon ende magnifijck/ende daer is oock een groote menighte van rijcke ende treffelijcke ghestichten. Wt dese Stadt zijn vier Pausen geboortigh geweest/ namelick: Alexander II, Vrbanus III, Celestinus V, ende by onse tijde Gregorius IV. In dese Stadt worden met verwondering aengesien het Kasteel/ de Domkerche/ ende 't Gasthuys/ vermidts hare magnificencp. In dit Hertoghdom light oock Cremona, alwaer veel schoone gestichten/ so particuliere als publijcke/ zijn; de Stadt Lody is oock seer rijck. Doch dese Steden moeten van groottre voor Pavien wijcken/ zijnde een schoone ende oude Stadt/ ende was

Vier Pausen uyt Milanen geboortigh.

was eertijts de woonplaets der Koninghen van Lombardyen, alhier is ock een schoone Universitept. Behalven dese isser noch Novarra, gelegen op eenen Heuvel/ alwaer treffelijcke edele geslachten zijn: Coma is mede een rijcke Stadt/ ende geeft zijnen naem een seker Meyr/het welcke achthien mijlen lang en 4. mijlen breet is; sommige seggen dat het 60. mijlen in den omgang heeft. Daer is noch een grooten hoop Steden ende meer Dorpen/ alles wel bewoont.

Welcke volckeren over Milanen gheheerst hebben.

De Stadt van Milanen heeft eerst langen tijdt onder de dominatie der Gauloisen gheweest/ tot dat M. Marcellus Borgermeester ontdaen hebbende Virdumarum den Koning der Insubren, de selve onder de subjectie der Romeynen bracht. De macht der Keyseren verswackt zijnde/ is dese Stadt van veelderlepe volckeren afgeloopen/ so door de Gotthen/ Hunnen/ als Lombarden. Dese laetste door Carolum Magnum verdreven zijnde/ upt gheheel Italien, was dese Stadt den Fransen Koningen onderworpen/ daer naer den Duytsen Keyseren. Ten laetsten heeftse gerebelleert onder de Keyseren Fredericum I, ende II, ende vercreegh nieuwe Heeren/ namelijck de March-graven Galeacy, die daer na door den Keyser Wencellaum Hertoghen ghenoemt zijn/ in den Jare 1395. Dese ophoudende/ zijn de Sfortiæ in hare plaets gecomen/ die in den persoone Francisci Sfortiæ geeyndight hebben. De Koninghe van Vranckrijck hebben dese Stadt eenen langen tijt besseten/ doch is ten laetsten in de handen der Koningen van Spangien ghevallen met het gantsche Hertoghdom/tot het welcke nochtans de Fransche Koninghen groot recht te hebben/ pretenderen/ ghelijck ock blijcken can upt de genealogie hier achter aê gestelt.

Gestalteniſſe des Lants.

II. In dit lant zijn veel Meyren gelegen/ock veel Revieren/ als mede overvloedigh Koren-dragende Veiden. Heeft ock seer goede Wijnen/ ende allerhande frupten; de Revieren ende Meyren zijn vol vis. Dicht by Milanen wast so veel Rijs/dat niet mogelijck en is ergens in so vele Lants sulcken overvloet te vinden. Ontrent Cremona groept veel tarwe/ ock veel Wins/ allerlepe Frupten/ Hongh/ende overvloet van Vlas. By Lody wast so veel Rogge/gerst/Wijnen/ Vlas/ ende so veel Frupten/ dat het onmogelijck is ergens meer te vinden; behalven dit isser noch een groot getal Wepden/ waer in een ongeloovelijcke menighte van Beesten ge voet worden.

Groote vruchtbaerheydt des Lands rondsom Pavyen.

Het Lant van Pavien is so vruchtbaer ende so vol Frupts/ ock van alle soorten van krupden/ dat het den Lusthof van Milanen genoemt wort; is mede veel wiltbraet/ghevogelt ende vis aldaer. Men soude met lustighers/ nochte vruchtdraghender plaets connen sien/ als het lant rontsom Coma.

Zeden der Invvoonderen.

III. Dit Lant brengt een volck voort/ dat bequaem is tot de studp/oorlogh en Koophandel. Doch zijn op sommige plaetsē plomp en loos. Die van Cremona worden gheseght getrouw te zijn. Het volck van Milanen is wonderlijcken vernuftigh. Die van Lody zijn bequaem tot den koophandel/wapenen/ ende middelen bp een te rapen; die van ontrent Coma beminnen den lantbouw/ ende zijn neerstigh. De vrouwen van Pavyen worden gierighe genoemt; de Milanesers ghemaniert ende beleeft; die van Lody superstitieus; ende die van Cremona costelijck.

Rijckdommen.

IV. Milanen is so vol Ambachts-volck/ dat men ghemeenlijck seght/ indien men Italien wil accomoderen/ so moest Milanen al eerst verwoest zijn. Het Ambachts-volck is aldaer ock so vernuftigh/ dat alles wat upt Milanen comt/ in grooter achtinge gehouden wort: want de Milanese Bussen ende Lustingen over al genoegh bekent zijn/ ghelijck ock de gevesten/ ende voordwerchen/ die daer gemaeckt worden/ so dat men moet bekennen/ dat dese Stadt van gheheel Europa een groot gelt ontfanghende is: hier machmen bpvoegen de Milanese zijde koussen; als ock den Rijs/ die sp so veel Provincien mededeylt. Te Lody wort ock so veel kaes gemaeckt/ dat sp daer mede een groot deel van Italien gerieven can: so dat den Staet van Milanen, om kort te seggen/ den Grisons ende Zwitzers met veel frupten ende vruchten versiet/ ende niet te minselve noch ten vollen van alles wat hun noodigh is/ voorsien blijft.

Den Koning van Spangien trecht van dit Hertoghdom jaerlijcx 800000. kroonen behalven noch de vrywillige giften ende andere extraordinarise dingen.

Ende om te betoonen dat desen Koning desen Staet so na uptmelckt/ als hem mogelijck is/ ofte dat het de Officiers voor hem houden/ sal dit Italiaense spreekwoort uptwijsen/ namelijck; den Officier van Sicilien knaeght, die van Napels eet, maer die van Milanen verslint.

Sterckten.

Den Koning van Spangien onderhoudt gemeynlijck in desen Staet 3000. voetvolck/ zijnde Spanjaerden/ 1000. lichte Paerden/ ende 600. Rupteren/ tot bewaringhe des lants. Het groot getal des volcx soude mede tot conservatie deses staets gunstigh connen zijn/ so sp den Spanjaerden bemunden; maer men acht dat der Spanjaerden handel dit volck so misshaeght/ datter geen volck haer meer haten en mach: sulcx dat/ indien sp niet getoomt en waren/ sp lupden lichtelijck pet nieuws souden connen aenrichten tegen die gene/ die over haer heerschē: Daer zijn dappere sterckten hier te lande/ waer af het Kasteel van Milanen 't voornaemste is. Den Gouverneur strijckt jaerlijcx een groot gelt van den Koning/ om de fortificatien deses plaets te vermeerderen/ de welcke bequaem genoegh is om een langen tegenstant te doē. Cremona heeft een geweldigen sterchen Toren/ den welcken ock onder de Wonderen van Europa gheselt wort. Pavien is mede een sterche plaets/ ghelijck ock Navarra. Daer zijn noch meer andere Sterckten alhier te lande/ doch de Spanjaerden betrouwen hun meest op het Kasteel van Milanen, meenende (deses Forts-halven/) dat sp onwinbaer zijn.

Bitterē haet der Milanesers tegen de Spangiaerden.

Gouvernement.

Alhier houdt den Koning eenen Gouver-

meur / 't welck den Grave van Fuentes tegenwoordigh is / die oock Capiteyn Generael is van de Infanterye ende Ruyterye / die aldaer gehouden wort / waer van hy oock den tytel draeght. De kennisse der saken / so wel civijl als criminel dependeert aen den Senaet van Milanen, alwaer 16. Doctoren / eenighe Prelaten / ende Milaensche Edellupden onder zijn.

Geslacht-Register der Hertogen van Milanen.

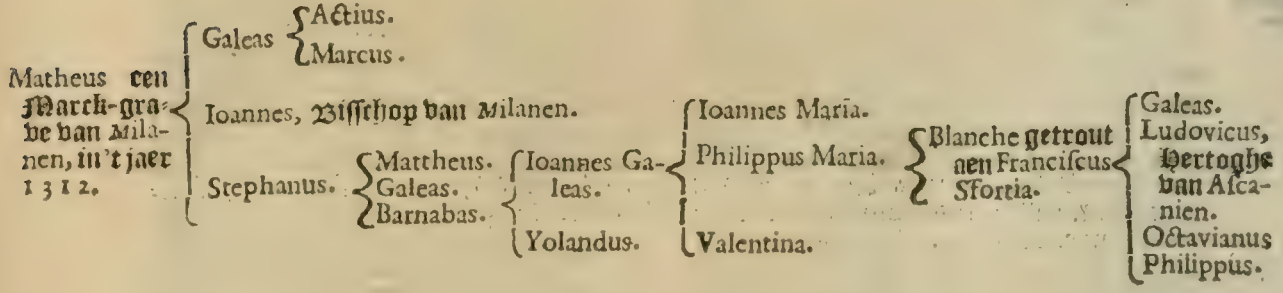

Gheslacht-Register van Sfortia.

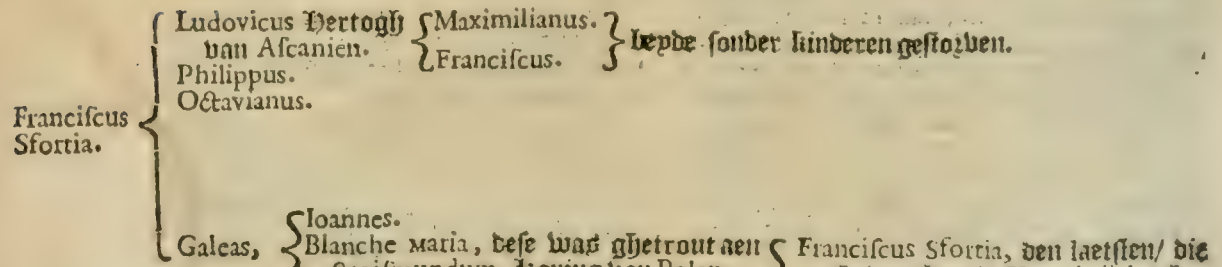

Door

Door welck recht den Koning van Vranckrijck pretendeert het Hertoghdom van Milanen hem toe te behooren.

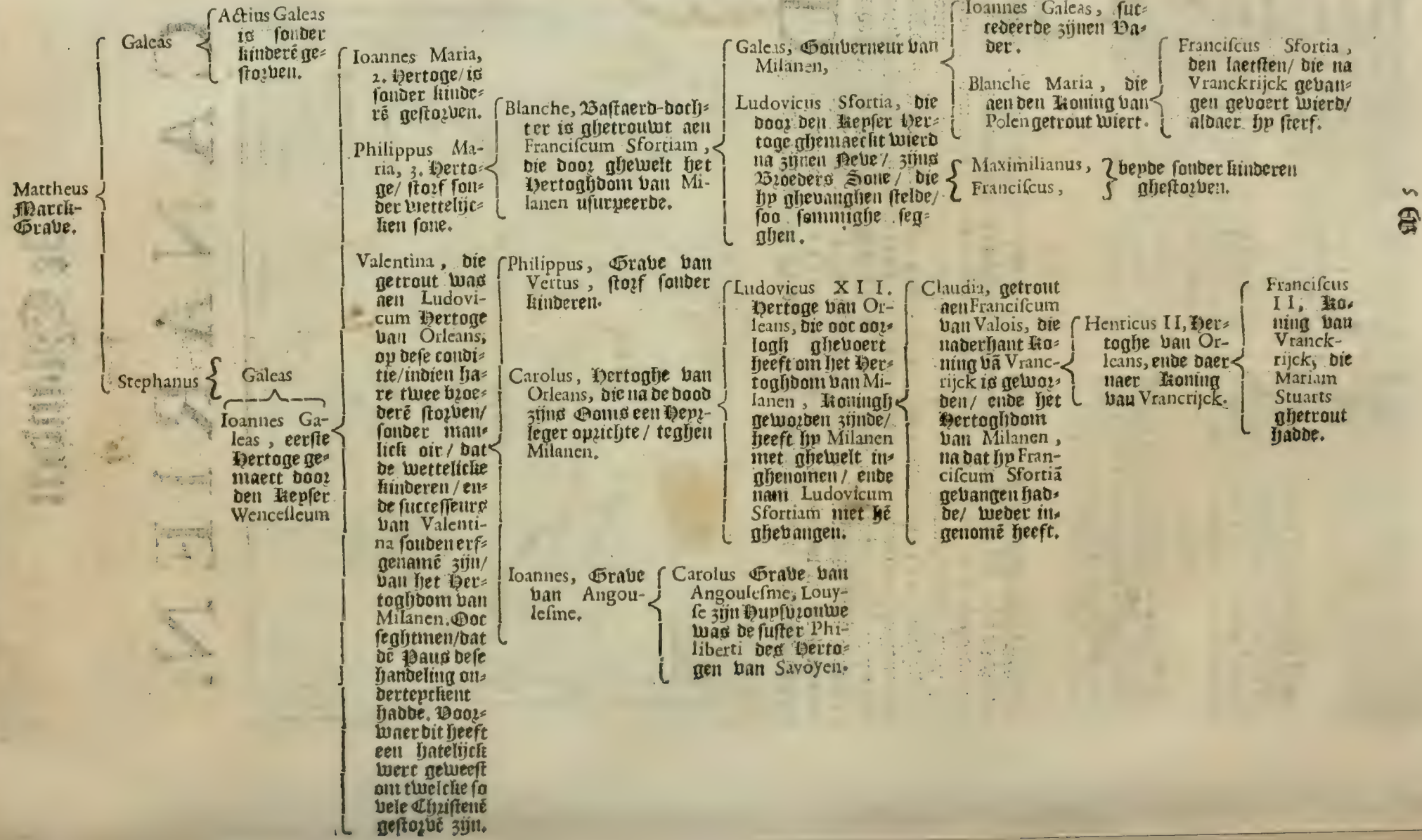

De Eylanden
Van
CANARIEN.

DE oude stellen dese Eylanden in de Atlantise Zee/ ende noemen die de geluckige: maer en accorderen niet alle in de namen: de huydens-daeghse zijn seer verscheyden van de Oude/ nopende hare dispositie ende ghelegentheydt. Doch sonder my te verwerren in het gene andere eertijds ghesept hebben/ sal ick segghen 't gene deses-daeghs-Schrijveren seggen/ de welcke rekenen/ datter seven zijn/ namelijck/ Lanzarota, Forterventura, groot Canarien, Teneriffa, Gaumera, 't Yser-Eylandt, ende Palma. Het Groot Canarien is 90. mijlen groot/ ende heeft ontrent 9000. Inwoonderen. Teneriffa is een weynigh kleynder/ ende heeft eenen Bergh/ van de welcke men 90. mijlen verre sien kan. Palma is een kleyn Eylandt/ maer aenghenaem.

Gestaltenisse.

DEse Eylanden hebben veel haver/ garst/ honigh/ was/ suycker/ kaes/ Schapen/ Geyten/ Kemelen/ ende menighte van vellen. Onder andere dinghen dragen sy een kruyt dat Oricle genoemt wordt/ daer men de Lakenen rood mede verwet/ 't welck door geheel Europa gevoert wort.

Het Eylandt van Palma, heeft overvloet van Wijn/ Kaes/ Vee/ ende Suycker: Wt welcke oorsake de Spangiaerden die na Brasilien varen/ aldaer hare nood-druft in nemē.

Isle de Fer heeft gheen water/ maer Godt heeftet voor-sien met een wolcke/ die het Land bevochtight; ende de Inwoonderen krijgen haren dranck van eenen Boom/ daer dese wolcke altijdt rondſ-om drijft: so dat altijdt van de bladeren eenige druppelen druppen/ die sy in kuypen vergaderē/ ende also de Beesten ende hun selven daer mede voeden.

Zeden.

D'Inwoonderen/ die men Ganches noēt/ waren eertijts bot ende grof/ maer zijn tegēwoordigh veel vernuftiger/ geschickter ende beleefder gewordē 'tsedert dat de Spanjaerden aldaer verkeert ende gehandelt hebben.

Rijckdommen.

De Eylanden van Canarien sendē haer overschoone wijnen door geheel Europa, even gelijck oock haren suycker; om welcke veel Spaense

Spaense Portugijse Koop-lupden aldaer komen/ om die te verwisselen: ende hebben tot dien eynde een Stapel op-gericht.

Gouvernement.

In Groot Camarien in een Stoel van Justitie/ alwaer men alle d'andere Eylanden recht spreckt/ volgens de Spaense wetten ende Rechten.

Godts-dienst, ende saken, die de Kercke betreffen

Het volck deses Landts pleeght eertijdts de Sonne aen te bidden/ als ock de Mane ende de Sterren/ maer de Spangiaerdts aldaer Meesteren geworden zijnde in den jare 1404. hebben het Roomsche geloove aldaer geplant; sulcks dat sy tegenwoordigh alle Christenen zijn. Den Bisschop van alle dese Eylanden woont met zijn Inquisiteuren op het Groot Canarien.

Het Eylandt van CABO VERDE.

MEn meent dat dit de Hesperides zijn. Sy hebben haren naem ghenomen van Cabo d'Africa, die haer in de Zee uytstreckt recht tegē over dese Eylanden. Daer zijnder negē/ die ontdeckt zijn in den Jare 1455. door Ludovicum Cadamudstum, ende zijn ghenoemt S. Antoine, S. Vincent, S. Luca, S. Nicola, S. Bonavista, May, S. Iago, ende Fuego. Het voornaemste is 't Eylandt van S. Iago, welckers lengte is van 70. mijlen. De Portugijsen hebbē alhier eē tamelijcke Stadt/ die Ribera grande genoemt wort/ die ontrent 500. haert-Steden heeft. Daer is een goede ende bequame Haven.

Het Eylandt van S. Iago, is by-na geheel berghachtigh ende scherp/ maer heeft vermakelijcke ende schoone vallepen/ die wel bewoont zijn. Alle dese Eylanden hebben in't generael veel Gepten/ ende men vindt daer veel sout-kuplen. De Spangiaerden vergaderen daer Gerste/ 't welck sy Zaburra noemen. Daer zijn veel schildt-padden/ wiens dechsel so groot is als eenen schildt.

ISLE DE PRINCE.

DIt Eylant light drie graden van de linie Equinoctiael/ ende is aldus ghenoemt/ om dieswille dat het inkomen/ 't welck van dit Eylandt getrocken wierdt/ op den Prince van Portugael gheassigneert was tot zijn onderhoudt.

Het is tamelicken wel beploeght/ ende daer groept upternaten veel Supckers/ soo dat sy 't selfde met menighten uytsendt: daer komt ock een soorte van Palmboomen van daen/ daer de Inwoonderen seecker sap uyt krijgen/ 't welck hun tot dranck strecckt/ ende ock dronchen maeckt.

MOZAMBIQVE.

Mozambique light ontrent een half mijle van het vaste Landt. Is een stadt gelegen in het Eylant Prasa. Het Eylant is black ende laegh. Daer is een Haven in de welcke de Schepen sonder dangier aenkomen mogen.

Gestaltenisse.

Dit Eylandt draeght veel Palmboomen/ ende Indische Noten/ Citroenē ende Vijgē. Andere vruchten worden aldaer seer wepnigh ghevonden/ want uyt Indien brengt men aldaer Kozen/ Rijs/ ende andere noodtdruft. De koepen/ Schapen/ Gepten/ Verckens/ Hoenderen ende diergelijcke dingen zijn alhier seer goedt koop. Het ghevoghelt heeft swart vleys/ maer seer goedt van smake. Dit Eylandt heeft geen soet water/ maer men brengt het aldaer van het vaste Landt van een plaets die de Portugijsen noemē Cabasera, waer toe sy groote backen eñ potten hebbē/ om dat water te bewarē. De lucht vā Mozambique is heet/ eñ niet seer gheson/ so dat de repsers alhier incestijt in sierte vallē.

Zeden.

In dit Eylandt zijn ontrent 40. of 50. Portugijsen/ die getrout zijn/ ende gewoonlijck op dit Eylandt woonachtigh zijn. Dese leven na de wijse haers Landts. Behalven dese 40. of 50. Portugijsen ofte Mestiz, die in de Indien van Portugijsen gesprotē zijn/ vintmen daer noch 400. hupsen van de Negros, die daer in woonen/ ende zijn met stroo gedeckt; dese leven half na de wijse der Portugijsen/ ende half na de wijse van de andere Negros. Maer die van Mozambique af tot Cabo de bona esperance woonen/ zijn gants wildt/ levende sonder Godt ofte wet. Alle gaen sy geheel naeckt/ de Mannen draegen een kleyn lapjen linwaet/ dat de schamelheydt bedeckt/ eñ de Vrouwen zijn van de halve hoyst af tot de halve kupten met een grof katoenen kleedt bedeckt. Maer die opt vaste Landt woonen/ en decken genigh deel haers Lichaems. De Mozambique gebruycken sy hare leckerheyt aen 't Verckens-vleys/ ende en verbieden dat den siecken niet/ gheluck sy alle ander vleys doen. Niemandt en is toegelaten op dit Eylandt te woonen/ ten sy dat hy trouwe. Den Tyran van Quiloa heeft eertmaels Vooght deses Eylandts geweest/ ende de Mahometanen woonden aldaer onder eenen Gouverneur/ die de Arabiers Zequen noemden.

Rijckdommen.

Op Sofale is een Goud-mijn/ 't welck 60. Fransе mijlen van Mozambique ligt/ na de Cabo de bona esperāce. In dese Mijne is veel gouts/ ock een andere specie van gout/ dat sy noemen Botongo ende Ouropo, so veel te seggē als pulver-gout/ om dieswille dat dit gout los eñ kleyn gelijc zand is/ doch so goet als eenigh in Oosten is. Eē Luytenant des Capiteyns van Mozambique woont op het Fort van Sofale, eñ sent de Schepē met gout geladen/ genaemt Pangajos, de welcke langs de kuste varende/ tot den Capiteyn te Mozambique komē. Dese Schepen zijn vā licht hout gemaeckt/ eñ de berden zijn met draden daer aen vast gemaert/ sonder datter eenigen spijcker is die de selve vast hout. De Mijnē/ die ontrent Angoli zijn/ zijn aen d'ander zijde van Africa gheleghen/ ontrent 150. mijlē van Sofale: de swarte repsen desen wegh menichmael te lande/ om het gout na Sofale te brengen. Het profijt dat den Capiteyn van Mozamqique trecht in drie jaren/ beloopt ontrēt 30. duysent Ducatē/ ofte somwijlē meer.

Dit

Dit profijt komt principael van de Mijnen van Sofale ende Angole. Van Indien wordt te Mozambique ghebracht eenigh goudt / graeuwen Ambar/ Ebbenhoudt/ en Yvoir/ oock brengtmen aldaer veel Slaven die seer sterck zijn/ende bequaem zijn om swaren arbeydt te verdragen boven andere.

Sterckten.

De Portugijsen hebben alhier een plaets/ die in 10. of twaelf jaren volmaeckt is geweest. Is wel soo sterck als eenigh in dese contreyen: doch daer is wepnigh Artillerye ende ammunitie op/ oock seer wepnigh Soldaten. Doch wanneer het van node is/ moeten alle de Portugijsen/ die op dit Eylandt gehuyst zijn/ tot beschermninge van dit Fort ghereedt zijn / aenghesien het gheen ander Fort tot bewaringe en heeft.

Gouvernement.

De last des Capiteyns/ die te Mozambique gesonden wordt/ ghedurpt drie Jaren / op't eynde van de welcke een ander hem succedeert. Het is een gebruyck der Portugijsen/ dat de Officieren geen langheren tijdt hare last ende bedieninge/ die hun opgeleght zijn. Dese worden gheloren upt de ghene die den Koning van Spangien op de Indische Vlote ghedient hebben / want door dese Ampten worden sy van haren dienst gherecompenseert/ tot welcken eynde men hun goede gagien geeft/ behalven de profijten die sy daer af noch trecken konnen. Dit profijt en kan niet seer kleyn zijn/ vermidts de Officieren alles na hare sinne doen. Eenmael des jaers repsimen van Mozambique na de Indien, dat is in de Ougstmaent/ ende in April komen sy weder; ende niemandt tot dese commertie geadmitteert worden/ dan de gene die te Mozambique getrout zijn.

Haren Gods-dienst.

Sommighe van dese Negros, die in het Eylant van Prasa, daer Mozambique light/ woonen/ zijn Christene/ doch de andere houden de Mahometaense Wet/ ende blijven by de opinie die sy van de Turcken ontfangen hebben/ de welcke voor de Portugijsen in dit Eylandt ghewoont hadden. Maer de gene die Mestiz ghenoemt worden/ zijn tot de Roomsche Religie seer yverigh.

Van het Eylandt ORMVS.

WY stellen Ormus onder de Monarchie van Spangien/ om dat die tijnsbaer is onder den Spangiaerden / die aldaer de beste plaetse des Eylandts besitten. Ormus heeft aen d'een zijde het Koningryck van Perssen; ten Noorden ende aen d'ander zijde Arabien: is breed 20. mijlen/ light aen den mondt van de Persische Golfe/ heeft 27. graden hooghde.

De ghestaltenis.

Dit Eylandt is vol steen-klippen/ scherp/ ende by na geheel onbruchtbaer. Men vindt daer geen groen krupdt. De klippe zijn alle met Sout bedeckt/ ende de hupsen zijn van Soutsteenen gebouwt. Ten draeght gheen vruchten/ maer ontfangt alderley lyftocht van Arabien, Perssen, ende de stadt Bassora. De Winter is daer even gelijck in Portugael; maer in den Somer/ ontrent de selve tijdt dat wy hem hebbe/ is het aldaer so heet/ dat de lupden ghedwongen zijn hun te rusten in de Bossen/ daer eenige diepe Wateren zijn / daer sy hun tot den hop toe in steecken: alle de hupsen hebben het dack plat ende doorluchtigh / op dat sy de verkoeling krygben mochten/ gelijck te Cayre. Het water dat aldaer ghedroncken wordt / brengtmen haer van het vaste Landt. Daer regneert te Ormus een seeckere sieckte/ van de welcke de Wormen in de lupten komen der ghener die daer mede geraeckt zijn; de welcke (na sommiger meyninge) van het water komen dat sy drincken. Dese Wormen gelijcken wel de swaren van eenen Lupt/ ende zijn wel twee of drie ellen lang/ ende men kan die upt trecken/ doende die allengskens omdeeren met een stro-halmken/ wanneer sy geerne volgé/ maer wanneer sy tegenstant doen/ en magh men daer niet meer aen peuteren/ maer binden alleen het gene men uptgetrocken heeft/ ende wryven het geswel boven het gat met versse boter / ende aldus sal de lupt in thien of twaelf daghen van dese Wormen verlost zijn. Soo oock eenighe van dese Wormen in het upttrecken breeckt / salmen daer door uptermaten groote pijne lijden; des moetmen zijn beste doen datmense ten eersten gheheel daer upt krygbt.

Raedt hoe men de Wormen upt de lupten trecken sal.

Hare zeden.

De Inwoonderen van het Koningryche Ormus houden der Persianen humeuren / als mede der Arabiers / van de welcke wy in het verhael van Perssen ende Arabien int langhe beschreven sullen; derhalven mogen wy dit staecken.

Rijckdommen.

Van weghen de ghelegbenthepdt ende bequaemhept deses Eylandts/ heeft het overvloedt van alle dinghen / ende wordt van de Kooplupden upt Perssen, Arabien, Turckyen, Indien, ende alle gebuyrlanden daer ontrent besocht. Maer het meeste ghetal komt upt Armenien, Perssen, Asien, ende Venetien, de welcke seer curieus zijn om de gesteenten te hebben/ die upt Indien te Ormus komt/ ende gaet van Ormus na Venetien te Lande. Men brengt oock in dit Eylandt upt de Landen van Perssen, Coraçon, ende Dias, schoone tapisserpen / die men Alcatiffes noemt; oock verschepden kamelotten upt Turckyen; alg mede upt Arabien vele krupden ende medicinale Drogen/ Draken-bloedt / Manna/ Myrrhe / wieroock / schoone Paerden van Bareun, ende vele Paerlen van Mascatte, 't welche een Haven is tusschen de Hoofden Rosalgate, ende Moncadon aen de kust van Arabien. Men brengt daer oock behalven dit voorsz. / drooge Raszijnen/ dadels van verschepden soorte. De oorsaeck van dese groote aenkomste van Kooplupden te Ormus is soodanigh: Daer zijn twee troupen/ die hun jaerlicks vergaderen om na Ormus te gaen; dese worden ghenoemt Caffiles ofte Caravanes, ende schepden van Alep een Stadt in Syrien,

Syrien, om naer Tripoli te gaen/ ligghende dzie dagh-repſens hier van daen. De Caravane Hout deſe volgende ozdze: Alle jaren in de maenden van Aprile ende September kieſen ſp eenen Kapiteyn met 100. Janitſaren/ die de Caravane ghelepden tot Baſſore, van waer men dan ter Zee ſonder moepte na Ormus vaert. De Kooplupden weten het afſcheyden van de Caravane, ende als dan iſſer een groote menighte van Paerden/ Kemelen ende Dzomedariſen/ oock ſo veel volcks berepdt tot deſe reps/ datmender ſomwijlen wel telt ontrent de vijf of 6000. de welcke in ozdze marcheren gelijck een Leger. Elcken Kemel dzaeghter twee met hare bagagie/ die aen beyde de zijden haugt/ ende de Janitſeren nemen geſtadigh acht/ dat de Arabers dit volck geen hinder en doe/ gelijck ſp dickmael om ſulcks te doen beſtaen hebben. Sp repſen een Woeſtijne deur/ die 40. daghrepſens duert/ ende ten epnde van alle dzie ofte vier dagen/ graven ſp kuplen om het Vee te dzencken/ en des volcks dozſt te leſſen. Daer zijn oock veel Soetelaers/ die de troupe volgen/ende den genen die willen alle eet-waren verkoopen. Alle nachten ſlapen ſp onder Tenten/ houdende goede ſchild-wacht van alle kanten. Aldus komen ſp te Baſſore, gepaſſeert hebbende Babylonien, datmen nu Bagadet noemt. Sp ruſten hun eenighe dagen te Baſſore, ende vergaderen hun in de ſelve Stadt ten tijde des weder-keerens/ ende gaen wederom in de ſelve wijſe na Alep. Ende hier van daen iſt/ dat de groote aenkomſt van Kooplupden ende Koopmanſchappen te Ormus komt.

Ozdze / die de Kooplupden houde/ om twee mael des Jaers na Ormus te repſen/ verſekert van 100. Janitſaren/ die ſp daer toe bedingen.

Den Gouverneur van Ormus treckt meer profijt als pemandt anders van alle de Indien/ na die van Mozambique. Want hy ſendt zijn Schepen na Goa, Chaul, Bengala, ende Meſcatta, ende verkoopt daer zijn Waren; hebbende een Edickt ghemaeckt/ van deſen inhoudt; dat niemandt zijne Waren verkoopen mach/ voor dat den Gouverneur de zijne verkoft heeft: Ende dit en komt niet van den Koning van Spangien, maer upt eygener believen des Gouverneurs/ die hare macht ſo groot maken/ als het hun goet dunckt. Voorts is door privilegie des Konings aen den Gouverneurs toegelaten/dat niemandt geen Paerden na de Indien mach ſenden/ dan den ghenen die hy conſent daer toegeeft; dit brengt den Gouverneurs een groot profijt in/ want de Paerden in Indien ſeer duyr zijn/ ſoo dat een Paerdt/ hoe wel niet het beſte ſlagh/ ſal vier of 500. paravedes verkocht worden/ende elcke paravedes is ontrent een Rijcks-daelder. Den rechten tijdt/ om van Goa na Ormus te gaen/ is in de Maenden van Januarius/ Februarius/ Maert/ September ende October.

Een Paert woxt in Indien meer als 1000. guldens verkoft.

Sterckten.

De voornaemſte ſterckheydt des Rijcks beſtaet in de plaetſe die de Portugijſen aldaer hebben/ de welcke dapper geſterckt is; hier in dit Fort zijn oock Water-backen/ gelijck in Mozambique, om het groot water/ gebreck deſes Lands. Dit Fort is genoechſaem met Soldaten voorſien/ oock van Artillerye/om de Mahometanē in toom te houden. De andere Sterckten hebben weynigh te bedupden.

Gouvernement.

De Portugijſen gouverneren hun na de maniere haers Lands/ ende den Capiteyn ofte Gouverneur des Forts draeght hem eben gheliick die van de andere plaetſen deſer quartieren/ onder des Konings van Spangien ghebiedt zijnde. Den Koning van Ormus woont in dit Eylandt/ maer bupten de plaetſe der Portugijſen. Die Koningen gemaeckt worden/houden het voor een deftich ſtuck werckx/ dat ſp in den beginne haers Rijcks/ hare Broederen ende alles wat van Koninglijcken Stamme is/ de oogen upt te ſteken; dit gedaen zijnde/ geven ſp hun van alles een vol ghenoegen/ oock wat ſp begeeren/uptgenomen'tgeſichte: Want hare Wet brengt mede/ dat de Blinde het Rijcke niet gouverneren en moghen; ende door dit middel bevrijden ſp hun ſelven van de vreeſe eenes borgerlijcken oorloghs.

Wreedheyd der Koningen van Ormus over hare Broederen ende andere van Koninglijcken Stamme.

Haren Gods-dienſt.

Den Koning van Ormus, ende alle zijn Onderdanen zijn Mahometaens gheſindt/ ende volgen de Religie van Perſſen: maer de Portugijſen / of die upt haer geſproten zijn/ zijn overige Rooms-geſinde; ende behalven dit zijnder oock eenige die hun bekeert hebben door de Predicatien van Pater Gaſpar Berzé van Zeelandt, een Jeſuwijt.

Het Eylandt van DIOS.

HEt Eylandt van Dios (gemeynlijck Iſla de Dios genoemt) was eertijdts Alambater genaemt/ is gelegen van de Riviere Inde, ontrent 35. Franſe mijlen / ende is aen het vaſte Landt ghenabuyrt.

Geſtalteniſſe.

Seer weynigh Frupten zijnder in dit Eylandt/ doch is vol van dingen die tot onderhout des levens van node zijn. Het heeft Oſſen/ Koepen/ Schapen/ ghevogelte/ boter/ melck / ajuyn/ boonen / ende dierghelijcke dinghen. Doch en is de melck daer ſoo goedt niet als in Nederlandt. Heeft oock kaes / doch is te ſeer gheſouten. De Inwoonderen hebben oock veel ghedrouten vis/ ende hangen haer vleys oock in den roock.

Zeden.

De ſtadt Diu, is by de Portugijſen bewoont / onder de welcke de ghene die in het Landtſchap ghebozen zijn / vermengt blijven/ ghelijck in Ormus, ende andere ſteden in Indien, die de Portugijſen bewaren. Sommige houden de manieren der Portugijſen/ ende ſommighe die van hare gebuyren/ daer wy oock van ſpreken ſullen: doch den ordinariſen omgang ſtelt de manieren van Europa daer grootelicx in achtinghe.

Rijckdommen.

Deſe ſtadt heeft eē ſeer gemackelicke Havē/ al waer veel vreemde Koopliedē arriverē/ ſo datſe

ſo datſe geen gebreck van rijckdom hebbē en kan. Is ghelegen tuſſchen twee rijcke Landen/ als Sinde ende Cambaya. Hier van daen komt/ datter altijt eē groot getal van Turcken/Perſſen/Armeniers/Arabiers/ende andere zijn. Men betaelt alhier groote ſchattinghen aen den Koning van Spangien, overmits dat de Banianes/ Guſaraten/ Kunen/ ende Perſſen/ handelende in Cambayen, ende na de Roode Zee trecken/ laden ende ontladen alhier menigh-mael hare Schepen/ eñ dat om de wel gelegenthept deſes Eylants.

Sterckten.

De Portugyſen hebben de Stadt Diu ſo wel gheſterckt/ datſe byna onwinbaer ghemaeckt is: want beleghert zijnde van den Soudaen van Cambaya, verweerden ſy hun ſo dapper/ ende trachteren hare vyanden in ſulcker voegen/ dat ſy haer Leger met groote ſchande ende ſchade moeſten oplichten. Het eerſte belegh was in den Jare 1539. ende 't andere in den Jare 1546.

Gouvernement.

Nota: Den Leſer ſal weten/ dat alle de mijlen/ die ghenoemt zijn in het verhael van den Koning van Spangien/ moeten ghenomen worde voor Italiaenſche mijlen/ ten ſy datter uytdruckelick andere by genoemt ſtaen.

Dit Eylant heeft voormaels den Koningen van Camboya onderdanigh gheweeſt/ aengeſien het in zijn Koningrijck gelegen is: ende deſen Koning hadde den Portugyſen toeghelaten aldaer een Fort te timmeren: maer metter tijdt is het gantſche Eylandt onder de macht der Portugyſen ghecomen/ die hun gouverneren ghelijck in andere landen die ſy in die Quartieren beſitten.

De Stadt DAMAN, ende andere plaetſen.

De kuſte van Indien is even het Eylandt van Vaquas, tot de Golfe van Camboja, de andere plaetſen hebben hare namen particulier/ als Mozambique, Melinde, Ormus, Camboya, Choromandel, Bengala, Pegu, Malacca, ende andere. Deſe contrepe heeft veel Havenen/ ende Eylanden/ die onder 't gebiet der Portugeſen zijn/ met noch eenige ſierlijcke plaetſen/ die aldaer gebouwt zijn. Daman is de voornaemſte van alle/ ende 19. en een half graden opwaert ſiet men de ſtadt Baſain. Op 19. graden hooghte van daer lept de Stadt Chaul, met een goede Sterckte. Vijf mijlen van daer ſietmen Dabul, liggende op 18. graden; ende van Dabul tot het Eylandt van Goa rekentmen 15. mijlen; Goa ligt op 15. graden. De Inwoonderen van Goa noemen alle 't landt/ 't welck tuſſchen Goa ende Daman ligt/ het Noorder-lant: ende dat tuſſchen Goa ende Cabo de Comorin ligt het Zuyderlant: maer wort voornamelijck genoemt het lant van Malabar.

Geſtalteniſſe des Lants, 't welck gheleghen is tuſſchen *Daman*, *Chaul*, ende *Baſayn*.

Alle deſe contrepe draeght overvloet van Rijs/ Erweten/ ende andere dierghelijcke vruchten/ Olye/ Indiſche Noten/ ende veel boter. In 't geheele Oosten en vintmen geen Olye van Olyven/ anders dan de ghene die upt Portugael aldaer ghebracht wort: maer heeft anders in overvloet alles wat tot onderhout des levens noodigh is. Draeght veel Gingber/ doch wort wepnigh gheacht. Deſe contrepe/ het Noorder-lant genoemt/ heeft een ghematighde locht/ ooc de beſte van geheel Indien.

Rijckdommen.

De Steden van Daman, Baſayn ende Chaul, hebben ſeer bequame havenen/ ooc wel ghelegen/ alwaer een groote aencomſte van Kooplupden is; doch die van Chaul is de vermaertſte/ om de groote neering die het heeft met de inwoonderen van Ormus, Cambaye, Sinde, Maſcatte, ende Bengala ontrent de Roode Zee. In deſe Stadt woonen ſeer rijcke Kooplupden/ daer is ooc een groot getal Schepen. In de gantſche contrepe wort eenigh Katoen-werck gemaert/ doch ſeer wepnigh. Daer is eē plaetſe dicht by Chaul, alwaer veel zijde ſtoffe tot cleederen ghemaeckt wort: deſe zijde wort hun van China toeghebracht/ ende daer na van hun in 't werck geſielt/ die daer af een groot gelt maken. In deſe Stadt worden ooc Kofbaren ende Stoelen van uptnemender konſt gemaeckt.

De plaetſen, die de Portugijſen aen de Kuſte van *Malabar* beſitten.

De Kuſte van Malabar begint aen Cabo de Ramos, zijnde vijf mijlen van Goa, ten Zupden; ende eyndight aen Cabo de Comorin, ende in alle deſe ſpacy mogen ontrent 54. Franſche mijlen begrepen zijn. De Portugyſen beſitten alhier ten eerſten de plaetſe van Onor, vijf mijlen van Cabo de Ramos.

Geſtaltenis ende Rijckdommen.

Hier waſt een groote quantitept Peper; ſo datmen jaerlijcx aldaer meer als 8000. ponden uptvoert: deſe Peper wort voor de beſte van Indien geacht. Het is wepnich jaren geleden/ datmen aldaer den handel van Peper ghedreven heeft/ maer nu is de ſelve daer grootelijcx in ſwang. De Koninginne van Baticola, de welcke deſe contrepe toebehoort/ verkoopt ſelve deſe Peper/ leverende die aen den Factiteur der gener dieſe wegh-boeren/ welcke te Onor woont. Maer ſy moet ſes maenden van te voren het gelt ontfanghen/ eer ſy de Koopmanſchap hebben connen. Daer groept ooc veel Rijs in deſe contrepe.

Sterckte.

De ſterckte van Onor, die de Portugijſen alhier hebben/ wort niet ſeer beſocht/ dan in den tijt dat de Schepen om Peper te laden comen. Voorts comender wepnigh Schepen: de ſterckte is wel ghenoegh verſien ende vaſt.

Langs deſe Kuſt hebben ſy noch het Fort van Barzelor, 13. mijlen van Onor, alwaer ooc veel Rijs ende Peper is/ ghelijck ooc te Mangabor, alwaer de Portugijſen ooc een Fort hebben/ liggende ontrent 5. mijlen van Barzelor.

Het Fort van *Cananor*.

Zy hebben noch een Fort in Cananor, 5. mijlen

5. mijlen van Mangalor, ende deſe plaetſe is ſeer geacht/ om datmen alhier meer Peper vindt/ als elders. Die van Malabar hebben op deſe Fortreſſe oock een Geſticht op haer manier/ alwaer dagelijcx een Marckt-dagh gehouden wort van alle lijftocht/ voornemelijck menighte van gevogelt/ eyeren/ boter/ honigh/ olye/ende Indiſe vijgen/ die genoemt worden van Cananor, om datſe alle de Indiſe te boven gaen in grootte; daer worden oock veel Maſten vercocht/ die de Portweeghſche niet en wijcken/ in grootte noch in ſchoonheyt/ oock ſo veel dat ſy haer ghebueren daer mede voorſien. Dit Lant is vol groote lange boomen die ſeer luſtigh om ſien zijn. Dit Lant is vol witte Mahometaenſche Mooren/ vermengt met die van Malabar, die aen de kuſten van de Roode Zee handelen. Maer noch deſe Mooren/ noch de Indianen en moghen aldaer ſonder verlof der Portugijſen niet handelen/ die jaerlijcx met een groote Vloot de Zee beſpieden/ om de ſelve van Roovberen vry te houden ende te ſuyveren/ want alle de Schepen die ſonder Privilegie varen/ worden prijs ghemaeckt. De Mooren zijn meeſt vrienden der Portugijſen/ ende dat om deſ Forts wille/ maer in't heymelijck leggen ſy alle middelen aen/ om hun te beſchadighen; oock die van Malabar met gelt daer toe wel brengende/ dat ſy alle hinder doen ſouden.

De Mooren zijn vrienden der Portugijſen upt vreeſe.

Het Fort van *Cochin*.

Noch hebben de Portugijſen in de Stadt Cochin een plaets/die uytnemende geſterckt is/ alwaer den Viceroy/ ende den Biſſchop van Cochin woonen.

Het Fort van *Coulon*.

Noch hebben ſy een Fort in Coulon, 't welck 4. mijlen van Cochin is/ daer laedmen oock alle jaer een Schip met Peper.

Het Fort van *Columbo* int Eylandt van *Zeylon*.

Sy hebben oock een dappere ſterckte in dit Eylant/ 't welck belegert zijnde van den Koning van Zeylon, hem ſoo wederſtaen heeft/ dat hy met grooter ſchade daer af heeft moeten keeren. Maer de Portugijſen en hebben gheen commertye met die vant Eylant. Den Gouverneur en heeft anders geen profijt/dan't gene van de Caneel comt/ 't welck de Portugijſen ghewapender hant halen moeten/ waer ſy het connen vinden/ want dit voor het beſte van geheel Indien gehouden is.

Een Stadt in het Koninghrijck van *Biſnagar*.

De Portugijſen hebben oock een Stadt in dit Koningrijck/ op de ſelve plaets/ daer het Graf van S. Thomas was/ hebben oock aldaer een ſchoone Kercke van ſteen ghemaeckt/ op de ſtede daer een Kapelle van hout was: de Poort van deſe Kerck is van het hout deſer Kapelle ghemaeckt/ tot ghedachteniſſe van't gene daer gheſtaen heeft. Men ſept/ dat alhier veel miraculen gedaen worden. Deſe Poort is met ſpijckers over al wel beſorght/ ende met ſper bedeckt/ op dat ſommighe door al te grooten afgeloove de ſelve niet aen ſtucken ſnijden en ſouden.

De Stadt ende Fortreſſe van *Malacca*.

Malacca is ghelegen op de Riviere Gaza, ende is een ſchoone Stadt/ hebbende den omgang van 20. Italiaenſe mijlen. Die de beginſelen deſes plaets weten/ ſeggben/ dat de ſelve haer begin genomen heeft van ſes of ſeven Viſſers/ die aldaer quamen woonen/ maer dat dit getal vermeerdert is van eenige andere Viſſers van Siam, Pegu ende Bengala, die aldaer een Stadt timmerden/ ende vermeerden een particuliere ſpraeck/nemende't beſte van alle andere plaetſen daer rontſom. Sy noemden hare Stadt Malacca die nu ſo rijck ende machtigh geworden is/ dat ſy oock tegen de grootſte Steden/ ja ſommighe Koningrijcken daer ontrent pochchen mach. Kleyne opkomſt van Malacca.

Geſtalteniſſe des Lants.

De Locht is aldaer ſo boos/ dat niet alleen de vreemdelinghen/ maer oock de inwoonderen hun dickmael van veel quaets beſpronghen vinden/ die meeſt in't bed ende haer blijven ſteken: Indien yemant hier upt het leven behouwt/ dat wort bina voor een mirakel gehouden; ſulcx dat dit de oorſaeck is datter vele niet en comen/ doch hebben ſommige liever hun leven te wagen/ dan de hope des winſts te verlieſen. Het Landt en draeght daer gheen vruchten/ behalven in ſommighe plaetſen een weynigh terwe. So dat het gheheele Koningrijck van Malacca, 't welck duert ontrent 270. Italiaenſche mijlen in de lengde bycans niet anders en is als een Woeſtijne/ uytgeſondert 't gene rontſom de Stadt was.

Zeden.

Daer zijn ontrent 100. Huyſgeſinnen Portugeſen/ die na de wijſe hares Landts leven. De Boorlinghen deſes lants draghen lang haer/ hebben een boſen aert/ groot behagen nemende in by nachte yemanden te vermoorden/ ten ende men niet wete/ wie het gedaen heeft. De vrouwen ſo wel als de Mannen/ zijn genepght tot de minne/ ende meynen datter gheen natre en is/ die hem ſo aerdigh bekepden can: Zijn vaerdigh ende gheeſtigh om ghedichten ende Liedekens te maken/ ende prijſen de minne uytnemende ſeer in haer gedichten/ die aerdigh ende ſubtijl ghemaeckt zijn. Sy hebben de fraeyſte ende bequaemſte ſprake van geheel Oſten: oock wort de ſelve van vele Volckeren in Indien gebruyckt/ gelijck de Franſche ſpraeke in Engelandt, Nederlandt ende Duytſlandt doet.

Rijckdommen.

Alhier is de ſtapel ende Koophandel van geheel Indien, China, de Eylanden van Molucques, ende andere gebuyrſteden: daer comen oock alle de Schepen aen van China, de Molucques, Banda, Iava, Sumatra, Siam, Pegu, Bengala, Choromandel, ende andere plaetſen/ wederheerende met Koopmanſchap. Deſe plaets geeft zijnen Gouverneur

een

een groot ꝓffijt/ ende meer als eenige andere/ behalven Mozambique ende Ormus. Daer schept alle jaren een Schip van Portugael/ dat aldaer zijn lading haelt/ van de beste die daer is. In het Fort worden ghemeynlijck 600. Portugysen gehouden.

Gouvernement.

Eertijdts woonde te Malacca een Mahometaensen Koning/ maer hy is daer uyt verdreven door Alphonsum van Abuquerque, om dat hy Lopez van Secheira een Portugijs so leelijcken mishandelt hadde: so dat de Stadt ende 't Koningrijck onder het gebiedt des Konings van Spangien is; derhalven wort het gegouverneert gelijck andere Eylandē ende plaetsen onder desselven Konings gebiedt. Daer wort gout ende silvergelt gelaghen/ waer van de inwoonderen eertijdts geen ghebruyck en hadden/ maer beholpen hun met tinnegelt/ 't welck wel swaerwichtigh was/ doch weynigh waert.

Gods-dienst.

De Portugijsen die aldaer woonen/ zijn alle Roomsgesint/ ende de inboorlingen des lants/ diemen Malayes noemt/ zijn meestendeel Christenen / maer daer zijn veel Kooplupden/ die hun somwijlen aldaer een langen tijt onthouden/ de welcke van verschepden Religie zijn/ en leven in libertept. In de stadt Malacca woont eenen Bisschop/ gelijc oock te Cochin, maer is onder den Aerts-bisschop van Goa.

BANDA ende AMBOYNA.

VAn Malacca vaertmen ter Zee na Banda ende Amboyna, alwaer de Portugijsen hare Forten ende Capitepnen hebben/ om den Handel te verlichten. Banda is een Eylant / liggende op de hooghte van 5. graden over de linie Equinoctiael. De Portugysen comen daer/ om dat aldaer seer goede Indise Noten zijn/ die men Maciz noemt/ ende die in conserven ghelept worden: men maeckt daer oock olp/ die seer geacht wort/ ende te Malacca geboert wort/ om elders gebracht te worden. Alle den handel gaet meest by manghelinge/ gelijc oock te Sunda ende Iava. Men moet de inwoonderen deses Eylants niet al te veel toe betrouwē/ want sy zijn gewoon dē kooplupden veel te bedriegen; dus moetmē wachten/ tot dat sy hunne warē selve aen de Schepen brengen/ om also in alle versekerthepdt met hun te handelen.

Zeven Fransche mijlen ten Noort-westen van't Eylandt Banda vintmen het Eylandt Amboyna, alwaer de Portugijsen oock een clepn Fort hebben. Dit Eylandt heeft weynigh spetepen/ maer de Schepen / die van Malacca na de Molucques toe seplen/ verversen hun aldaer.

De Eylanden PHILIPPINES.

TEn Oosten opvarende ontrent 36. mijlen van de contrepe van Camboya, vintmen de Eylanden Philippines, anders Lucones, eerst van de Spanjaerden ontdeckt in 't jaer 1564: worden oock wel Mauillo genoemt om de principaelste Stadt Manilha, ofte na den Koning Philippum van Spangien; de Stadt Manille light op de hooghde van 14. graden vā Polo Arctico. Het Eylant is ontrent 1000. Italiaense mijlen groot. Nochtsom dit Eylant liggē noch veel andere/ waer af de voornaemste zijn Tandir ende Mindanao. Het Eylant Tandair, 't welck Philippine eygentlijck genoemt wort/ is veel schoonder ende aengenamer dan de andere; het Eylant Mindanao heeft veel schone Steden/ als Cailon, Pavados, Subut, Dapito, ende Suriaco.

Gheſtaltenisse.

Dit gantsche lant is uptermaten vruchtbaer in coren/ ende heeft veel Herten/ Paerden/ Ossen/ Koepen/ Gepten ende Verckens/ oock veel Muscus-katte/ ende allerlepe fruptē: als mede veel Honigh eñ Vis. De Spanjaerden seggen/ dat sy specerpen daer vinden/ doch mensietse weynigh daer van daen brengen. Daer is oock veel Rijs eñ Suycker: oock Vygen die een halvē cubitus lang zijn. Daer is oock gout ende yser. De locht is daer goet ende ghematight/ ende een weynigh warm/ meest aen de Zee-kant/ want binnen in het Lant is het veel kouder.

Rijckdommen.

D'inwoonderen krijgen veel gelt van het Gout ende Yser/ dat in de omliggende plaetsen verboert wort/ als oock in Spangien. Hare Civetten (Muscus-katten) brengen oock niet weynigh profijt op: doch 't gene hun meest rijck maeckt/ is den handel met die van China, die aldaer veel Koopmanschap brengen/ so van Zyde/ Katoen/ Porcelepnen/ Sulfer / Quick-silver / Metael / Kooper/ Meel/ Noten/ Kastanien/ Dadels/ alderlep Lijnwaet/ Schrijf kokers/ ende andere clepne aerdighepden. Daer comen jaerlijcx 20. Schepen van China om dese Koopmanschappen te brengen/ die van daer verboert worden na Mexico, met een ongeloovelijcke winst der inwoonderen.

Sterckten.

In dit Eylandt zijn veel stercke plaetsen/ alwaer de Spanjaerden groote Garnisoenen houden/ ghereselveert zijnde in geenderlep wijse daer af te wijcken. Het verlies dat sy ghedaen hebben in 't gene sy in de Molucques besaten/ heeft hun halsterrigh gemaect hun tot het upterste alhier te verweerē. Tot desen eynde hebben sy veel Ammunitie / Geschut/ ende Krupt; zijn oock van volck (tot desen eynde noodigh) genoeghsaem voorsien.

Gouvernement.

In de Stadt van Manille hout den Koning van Spangien eenen Gouverneur/ die bevel heeft over alle dese Eylanden: Ende wort aldaer van Nova Hispania ghesonden. Dese Eylanden warē eertijts onder de Monarchie van dē Koning van China; maer om sekere oorsaken van den Chinesers verlaten zijnde/ ende de inwoonderen van niemanden onderstut/ noch geholpen zijnde/ was het den Spanjaerden gemaeckelijck/ hun selven hier van meester te maken.

Haren Gods-dienst.

De Bisschop van alle desē Eylandē woont te Manille. Daer is veel volcx/ die hun dagelijcx laten onderwijsen/ ende tot Christenen gemaeckt worden.

Van

Van het Eylandt/ GOA.

Kort Inhoudt:

1 BEschrijvinge des Eylandts Goa, zijn climaet/ ende om-gang. 2. Onvruchtbaerheydt deses Eylandts/ 't welck geen ander overvloedt en heeft/ als in Wijn van Palm-boomen gemaeckt. 3. Begin des winters in de Maendt van April/ eñ des Somers in September/ de andere Landen geheel contrarie. 4. Gewoonlijcke sieckten in Goa.. 5. Welck den aert ende de zeden der Inwoonderen van Goa zijn/ oock der Portugijsen van geheel Indien. 6. Welcke tijtelen ende qualiteyten sy nemen/ ende welck onderscheydt tusschen de personen is. 7. Hoedanige Ceremonien sy in de Houwelijcken onderhouden; als mede in hare Bruyloften/ ende Doopen. 8. Manieren van leven/ kleederen der Vrouwen; hare wellusten/ ende practijcken in de Minne. 9. Hoe de Camarins, ende Corumbijns in Indien handelen/ haer maniere van leven ende Godts-dienst. 10. De Rijckdommen van Goa bestaende in verscheyden plaetsen in Slaven/ Arabise Paerden/ specerpen/ gomme/ tapijten/ ende wisseling van silvergelt. 11. Welcke de Sterckten deses Eylandts zijn/ ende hoe het door den Viceroy van de Indien gegouverneert wordt. 12. Van den Peper/ die uyt de Indien getrocken wordt/ ende de wijse om de selve te laden. 13. Verscheydenheydt der Religie in Goa, alwaer men in vryheydt der conscientie levende is.

I. DE Stadt Goa is de Hooft-stat van alle de Indise contreyen/ daer de Portugijsē ende Spangiaerden handelinghe dryven. Het Eylandt met de Stadt liggen op 15. graden hooghte/ aen de Noordt-zijde. Het is met een Golffe ofte Rivier omcingelt die dry mijlen groot is/ ende door de selve alleenlijck van het vaste Lant gescheyden/ die hem inwaerts buyght na die zijde daer de Stadt den om-loop aensiet; ende van daer voeghtse haer met de Zee aen de Zuydt-zijde/ verghelijckende by-na een halve Mane. Den mondt des Riviers tot de Stadt toe/ is van een gelijcke grootte: Tusschen dit Eylandt ende het vaste Landt zijn noch eenighe kleyne Eylandekens/ die van het Lant-volck bewoont worden: Maer aen d'ander zijde des Stadts word de Riviere in den Somer op sommighe plaetsen soo laegh/ dat men die gemackelijck over-gaen kan; want het meest-tijdts maer een knie diep en is. Aen de Noordt-zijde light oock het Landt van Bardes, welckers ghelegentheydt hoogher is: waerom de Schepen der Portugijsen aldaer sekerder konnen liggen/ om hare ladinge in te nemen. Dit Landt is mede onder het gebiedt der Portugijsen/ ende alhier ontrent zijn vele wel-bewoonde Dorpen ende gehuchten. Daer is een kleyn Beecksken/ 'twelcke Bardes met een kleyne spatye van het vaste Landt scheydet. Aen de Zuydt-zijde des Eylandt Goa, alwaer de Rivier in de Zee loopt/ sietmen Salsette liggen/ 'twelck mede de Portugijsen onderdanigh is/ zijnde van gelijcken door een kleyn Beecksken van het vaste Landt af-ghesondert. De Stadt Goa is met schoone Huysen bebouwt/ op de maniere van Portugael, doch zijn (om der hitten wille) lage gemaeckt; ende yeder huys heeft by-na zijn eygen Speelhof ende Boom-gaert/ beplant met alderhande schoone fruyten ende Ooft. Het was eertijdts een kleyn Stedeken/ met swacke muyren omringt/ ende met drooge grachten/ 'ten ware dat den regen die met water vulde. De Muyren staen noch over-eynde/ doch de Poorten zijn wegh: ende ronds-om de oude Muyren sietmen de nieuwe Stadt tweemael grooter liggen/ dan de oude geweest is/ doch is van alle kanten open.

Gestaltenisse.

II. Onvruchtbaerheydt deses Eylandts/ vergeselschapt met gebreck des waters.

Het eylandt van Goa is seer onvruchtbaer ende en brengt niets voor/ dat tot des Menschen onderhoudt noodigh ofte oorbaer. Het heeft alleenlijck eenige Lammeren/ Geyten duyvē/ eñ eē weynigh ander gevogelte: 'tlant is uyter maten Berghachtigh/ wreedt/ ende gants onbequaem tot de bouwery/ woest ende braeck-landt. De lijfrocht komt veel van Salsette ende Bares, doch meesten-deel van het vaste Lant. Alleenlick makē sy overvloedigen Wijn van Palm-boomen. Daer is te Goa weynigh waters/ dat goedt om te drincken sy; ende en wordt daer ontrent niet meer als een Fonteyn ghevonden/ die Baganijn genoemt wordt/ liggende een vierendeel mijls van de Stadt/ waer af de Slaven het water halven/ ende in de Stat te koope dragen. In de huysen vint men putten gedolven

daer sy het water upt krijgen / dat sy om te wassen ende koken noodigh hebben. De aerde is aldaer steenachtigh/ droogh/ende rootverwigh: Het welcke eenighe Italiaensche Alchimisten oorsake gegeven heeft om daer upt eenigh Gout ende Koper te halen / dat haer van den Viceroy verboden is/ ten eynde de vernaemtheyt deses rijckdoms niet eenige gebuyrighe volckeren daer henen trecken mochte/ ende also gelegentheyt vinden/ de Stadt t'eeniger tijt aen te tasten.

III. Den Winter begint alhier ontrent het eynde des maents van Aprìl/ ende dat van Cambaye af tot Capo de Comorijn toe/ door toe doen des Oosten wints / die upt de Zee in dese contreyen comt. Sy neemt haer begin door donder ende blixem / na de welcke men een gestadigen regen volgen siet/ tot in September toe; ende dan neemt den Winter met gelijcken donder ende blixem zijn eynde. Desen regen doet de Indianen desen tijt des Jaers den Winter noemen/ ende als dan en cannen over Zee niet wel reysen. Den Somer nemen sy voor dē claersté tijt des jaers/ want als dan waeyt daer eenen verssen wint upt den Oosten/ die de nachten seer aenghenaem maeckt: maer daer en zijn geen andere vruchten in den Somer/ als de gene/ die het gantsche jaer deur op de boomen hun vertonen. Elck slupt zijn goet op upt vreese des Winters/ even of sy ter Zee na eenige ver-gelegene plaetsen gaen reysen souden: Ende tē selven tijde worden de schepen voor de stadt gelept/ daer upt nemende alles watter in is/ ende die met Biesen bedeckende/ op dat den al te grooten regen die niet en doe verrotten: sommige Huysen vallen door desen langhen regen oock wel ter aerden. In't begin des Winters wort de Revière door eenighe sandhoopen gestopt/ so dat de Schepen daer deur niet passeren connen. De Revière/ die het Eylandt van Goa omringelt/ wort door de roodachtige Wateren/ die van de Bergen comende/ daer in loopē/ geheel soet/ hoewel dat zijn gewoonlijck water sout is/ ghelijck het Zee-water. In de maent van September slyten dese sandhoopen wederom wegh/ gevende de Schepen sodanige passagie/ dat niet alleen de cleyne Schepen die gebruyckē connen/ maer oock de grootste Portugaelsche Schepen van 800. lasten die bequamelijcken in seylē connen/ sonder grondpeylingē of pets te verwachten. Den Winter is in dese contreyen gants verdrietigh/ ende dat overmits men sich in gene dingen oeffenē en can/ maer gestadelijcken (als gevangenen) in huys gesloten moeten blijven/ ende dat om dien over grooten ende langduerenden regen. Ontrent desen tijdt bloeyen meest alle de vruchten in Indien.

Den Somer begint in de maent van September/ ende duert tot het leste van Aprìl toe/ verselt met een schoon ende helder weder/ ende weynigh regens: ende als dan worden de Schepen wederom ter Zee gheselt/ oock vaert de Armade dan af om de kusten ende den Koopman te bevrijden. De Oosten winden (die als dan van het vaste landt comen/ ende om dies wille Therentos by haer ghenoemt worden) waeyen als dan op Zee/ ende hoe wel die vermakelijc zijn/ nochtans teelen sy veel sieckten/ ende dat voornemelijck van weghen de veelheydt der veranderinghen/ die de Indise kusten onderworpen zijn. Voorts blasen die in den Somer ghemeenlijc van de middernacht af tot den middagh toe; doch en gaen niet wijder/ als thien mylen van het lant: Ēn terstont na den middagh verheffen hun de Weste winden/ die sy Virasons noemen: Dese winden brengē somwylen een groote matigheyt tegen de onverdragelijcke hitté des Lants. En inder waerheyt so moetmen sich verwonderen van wegen de gestaltenis des Lochts in desē landē/ aenghesien dat van Diu af tot Cabo de Comorijn toe/ den winter seer schadelijck is; eñ van de andere zijde van Cabo de Comorijn tot de kuste van Choromandel, is dē Somer seer aengenaem/ ende alle beyde liggen sy op eene hooghde/ ende van malcanderen 70. ende op sommige plaetsen maer 20. mylen gelegen zijnde. Die gene die van Cochin na de Stadt S. Thomæ toe gaen/ gelegen in de selve kuste van Choromandel, ende na het geberghte van Ballagatte, (diemen passerē moet om in d'andere contreyen te comen) sien aen d'eene zijde seer aengename ende welbebouwde Landen in den Somer / ende aen d'ander zijde een lant dat door dē regen verwoest is/ verdonckert door den mist/ ende vol schricklijc van wegen den donder ende blixem. Ende dit en wort niet alleen ghesien in dese contreyen vāñ Indien, maer oock ontrent Ormus na de Cabo van Rosalgate, alwaer de Schepen sontijts een schoon ende helder weder hebben; maer so haest die de voorschreven Cabo gepasseert zijn/ ende dat sy aen d'andere zijde zijn/ en hebben sy niet dan Winden/ Regen/ Onweer/ ende Buyen/ met de selve veranderingen van Winter ende Somer/ diemen op andere plaetsen in Oosten siet.

De veranderinghen des weers/ van tijden/ in d'een ende de d'ander na-buyrigh Landt.

IV. Verschepden sieckten spruyten upt dese verwisselinghen/ ende overrompelen meest den genen die te Goa wonen: Onder andere sieckten hebben sy een/ die onder hun Mordexin ghenoemt wort / de welcke hun soo crachtelijcken overvalt/ dat het schijnt/ dat sy dadelijcken sterven sullen. Dit quaet is gemeyn ende dodelijck. De gestadige koortsen dooden de Lupden somwylē wel in twee ofte drie dagen. De Portugysen vinden hier toe geen beteren raet / dan met hun te doen laten: Ende dese sieckten nemen jaerlijcx een grooten hoop Portugysen wegh: vermidts sy niet en eten dat hier inne teghen houden can/ oock om dies wille dat sy de groote hittigheyt der grage Vrouwen niet vermijden en connen. 't Getuygenisse van dien can ghenomen worden upt des Konings Gasthuys/ 't welck het vertreck alleen der Portugysen is/ ende waer upt jaerlijcx meer als 500. doden begraven worden. De Pocken regneren aldaer dapper/ ende en geven den genen diese hebben/ gene schande. Sy gebruycken den raet daer toe door eenige worteleu upt China: ende hoe vele yemandt die oock heeft/ en wort hy daeromme nochtans niet gemijdt/ ja al haddense die oock drie ofte viermael gehadt; maer daer en teghen snoycken sy daer op/ houdende dese plaghe voor een sachte sieckte/ ten aensien van de andere.

Pocken te hebben / en is onder den Portugysen in Indien geen schande/ maer geeft hun stoffe om te snoycken.

De Indianen weten niet wat de Pest is. De Winterschē ende Somerschē daghen en verscheelen ten hooghsten niet meer als een ure. De Sonne gaet ten ses uren op/ ende ter selver ure wederom onder / na den loop der Sonnen. Op den Middagh hebben die vant Lant de Sonne recht boven op haer hooft/ ende weynigh ofte geen schaduwe. Te Goa cannen de twee Polen des Werelts sien. De Zuydt-sterre is weynigh onder den Horisont/ gelijck oock de Noort-sterre doet.

Zeden

Zeden der Inwoonderen van Goa, als oock der Portugysen van alle de Indien.

V. D' inWoonderen van Bardes zyn boeratchtigh ende plomp/ ende worden Canarins genoemt/gaen gheheel naeckt/uptgesondert dat de schamelhept bedeckt is. Dese bemoepen hun alleen met de Palm-boomen te hebeuen ende te bebouwen/ de welcke de lage sandige plaetsen beminnen/ als oock de magere Gebieren. Veel Portugysen/ woonende in Indien, zyn aen Indiaense Vrouwen vertrout/ ende deser kinderen worden Mestiz genoemt/ ende zyn meestendeel geel/ hups van fatsoe/ gelyck oock de Vrouwen aldaer redelyckeu bevalligh zyn. De kinderen/ wiens Vader ende moeder Portugysen zyn/ worden Castises genoemt/ dat is te seggen/ van den geslachte; want casta betepckent geslachte, ende dese vergelyckeu den Portugysen/ behalven dat sy van coleure wat geelder zyn. De Portugysen ofte Mestiz leven meest alle sonder pet te doen, uptgenomen seer weynighe die schoenen/stoelen/ende eenigh aerdewerck maken: doch 't meeste werck laten sy hare slaven doen. De meesteren houden hun uptermaten groots/ soo datmen weynigh vermeteler volck en vint/ gaen oock so hooghmoedelyckeu treden/ datmen de selve byna voor Prinsen achte soude/ so mē hares aerts niet bewust en ware/de welcke niet alleenlyc onder den Adel en regeert/maer oock onder het gemeene volck/ die derhalven van alle andere Natien voor onverdraghelyck gehouden worden/ ende dit meest om die onbehoorlycke hoovaerdige straet-sleppinghen: sy nochtans laten haer duncken dat een peder hun lieden groote eere schuldigh is. De Indiaensche inboorlingen ende vreemdelingen (so wel ongeloovige als Christenen) wercken aen de andere ambachten. Alle de inwoonderē worden verdeylt in twee soorten van Menschen/ namelyck in getroude ende ongetroude. De ongetroude worden in 't gemeyn Soldaten ghenoemt/ 't welcke onder hun een seer eerlyckeu name is: niet dat sy onder eenigē Capitepne aenghetepckent zyn/ ofte dat sy pemanden dienst doen/ want dese maniere van Soldaten aen te tepckenē en is in Indien niet gebruyckelyc. Wanneer de Portugysen/upt Spangien gesonden/ in Indien aen comen/ en worden niet gelept of gebracht op een seltere plaets dat sy daer hun wooninghe moeten houden/ maer mogen woonē waert hun selven goet dunckt. Doch worden sy in Portugael op het Boeck van de gene die jaerlycks na Indien gesonden worden/ aengetepckent; 't welck de namen ende toenamen/ als mede de gagie/ die den Koning voor haer bestelt heeft/inhoudende is.

Hoe de Inwoonderen des Landts in twee soorten van Menschen verdeylt worden: namelick in getroude ende ongetroude.

VI. Dese zyn alle door titulen ende eers-ampten onderscheyden: sommighe worden ghenoemt Fidalgos da casa del Rey nosso Senhor: dat is te seggē/Adelingē des Koninghs hups: de andere Mossos Fidalgos, 't welc der Edellupden kinderen zyn/ ofte die gene die dē Koning tot desen staet verheven heeft. De andere zyn Cavalleros, Fidalgos, zynde Ridderen/ die om eenige wapendaden desen titel voeren/ door de welcke sy uptmuntende zyn; of oock wel om de diensten haren Prince ghedaen: connen het selve oock wel (hoewel van lagen staet in Portugael geboortigh zynde) om gelt ende anderssins/wanneer sy ten strijde trecken sullen/vertrygen. Daer zyn noch de gene/ diemen noemt Mossos da Camera, et do servico: Dese zyn of Edelinghen of knechten van des Koninghs camer: Desen naē is oock by hun in sodanigher achtinge/ dat sy de selve meer als eenige rijckdommē achten. Daer zyn oock Escuderos Fidalgos, dat zyn 's Koninghs Schildknapen: dese worden onder de voorgaende mede gherekent. Alle d'andere worden hommes honrodos, dat is/ eerlijcke luyden, genoemt: Ende de gene die van lagher staet zyn/ worden onder hun alleenlyck Soldaten genoemt/ sonder eenigen anderen titel. Na dat een peder den Koning dienst doet/wort hy geadvanceert/ eñ na den staet ontfangen sy vergeldinge. De Adel acht den slechten Soldaet seer hooge wanneer sy in de Steden vertrocken zyn/ van welcke hare mildighept tegens hun sy oock gaerne gepresen worden.

Vorderhande Eertitulen der Portugysen in Indien woonende.

Haer ghewoonten binnens hups.

De Portugysen/ Mestiz/ ende Christenen zyn seer voortreffelyck binnen hare hupsen: welcke Portugysen gemeynlyck 10. of 20. slaven (na hare middelen/ onderhouden. De getroude hebben hunne hupsen vol hupsraedts versien: ende zyn oock seer simelick dickmael/ ja oock alle dage van hemd ende cleederen te veranderen/gelyck mede hare Vrouwē doen; 't welcke hare knechtē/ van wegen de groote hitte/mede dickwils doē. De Amptlupden eeren gelyckelyc de Portugysen seer/ so wel edele als onedele. Wanneer sy langs de straten gaen/ sal den eenen dienaer een Sonneschupl over haer hooft dragen/ende een anderen zynē mantel/ so wel om de hitte des Sons/ als om den regen te voorcomen: ende den derden draeght zyn Kappier/ op dat die hare uptmuntende gravitept in't gaen niet en verhindere. Voor den eten/brengt een knecht zynen meester eē zydē oorkussen/ om onder de knpē te leggen/wanneer hy in de Kercke gekept is om God te biddē. Sy gebruycken groote eñ lange begroetingen/ oock met kussingen der handen. In de Kercke comende/ moeten hare knechten daer alreede zyn/ om hare stoelē gereet te maken: alle de gene die daer omtrent dan geseten zyn/risen op/ende begroetē haer met seer groote eerbiedinghen: Want indien pemant haer die selve eere niet aen en doet/ die sy hem bewysen/sullen sy hun selven daer over heftigh versteuren/ ende de wrake van dien in allerley manieren vervolgen; vergaderende oock daeromme hare vrienden/ om dien genen ter doot te brengen/ die sich daer inne eenighsins te bupten gegaen is. Willen sy nu desen niet doodslaen/ maer hun alleenlyck wreken in eenigher maniere/so slaen sy de selve seer ongenadelyckeu met eē groot riet/ het welcke sy Bembus noemen/ vergaderende tot desen eynde seer groote troupe: ende dit wort byna dagelyer in Indien gedaē/sonder dat de Magistraet daer over eenighe straffe doet. Wanneer pemant des volcx pemanden begroeten ofte besoecken gaet/so sal den Hupswaert hem met de hoet in de hant tot aende deure des hups te gemoet gaen/eñ hem in de Sale geleyden/alwaer hy hem eenen stoel aenbiedt/ die eben als den zynen is/ waer op gesetē zynde/ hy hem de reden zyns komsts vraeght. Willende dan wederom scheyden/sal hy hem tot aen de deure als voren met de hoet in de hant uptgeleyden/ met vele hantkussingen ende eerbiedingen. Dat/ so pemandt op dese wyse niet ontfanghen en ware/ soude hy sich daeromme so heftigh

verſteuren/ dat hy de wzake van dien oock totter doot toe vervolghen ſoude: achten deſe eere oock ſoo groot/ dat/ ſoomen hun eenen ſtoel die lagher ofte ſo eerlijck niet en ware als des Hupſwaerts/ ſy om die ſaecke alleenlijck eenen grooten haet dzaghen ſouden.

VII. De maniere van hare Bzuploften te houden.

Wanneer eenighe Bzuploft by pemant die vooz pet wes rijck te zijn gheacht wozt/ ſo comen alle de vzienden ende bekende/ ofte op hun eyghen/ ofte op gheleende/ ofte op gehuerde Paerden/ zijnde ſomwijlen tot ontrent de hondert ſterck/ alle rijckelijck gheckleet. Op deſe wijſe gaen ſy met hunne dienaren ende Somme-leupven in gheſchickten ozdze: De vzienden rijden vooz/ ende daer na comt den Bzupdegom tuſſchen hun beyden der gener die ſy ghevaders noemen; daer na volght de Bzupt oock tuſſchen twee ghevaders/ die in hare Koſbaren ghedzaghen/ ende op het rijckelijckſte toegepzonckt. Hier na volgen de dienaren ſonder ozdze. Soo haeſt de fozme des Houwelijcx in de Kercke volbzacht is/ wozden de nieu-getroude wederom ghelept met de ſelvighe ozdze; ende de vzienden/ gebueren/ ende maghen/ leggen hun in met Tapijts-behangene vepnſteren langs de ſtraten daer de nieuw-getroude paſſeren moeten/ ende beſpzenghen haer met een ſeecker water/ ghemaeckt van Roſen ende ſupcker. De Lupden van name hebben oock ſpeel-lupden op klupten ende anderſſins/ zijnde hare dienaren/ die het gheſelſchap dooz hare lieffelijckheyden vermaken. Deſe nieuwgetroude dan hare hupſen ghenakende/ bedancken de gene die hun verghezelſchapt hebben/ ende te paerde zijn met ſeer groote eerbiedingen/ ende treden dadelijck binnen met hare gevaders/ ende leggen hun in hare vepnſteren. Die dan de nieuw-getroude belopdet hebben/ laten hunne Paerden dan eenige eerſpzonghen doen/ tot het welcke de ghevaderen d'eerſte berept zijn. De andere doen haer eere dooz een kluptghezpeel/ de welcke in Indien in grooten ghebzupck zijn. Dit ghedaen zijnde/ ſchepdt peder een van daer/ behalven de gevaderen/ die opclimmende/ de nieuw-getroude met veel gelucxwenſingen begroeté/ terwijlen datter pets gereet gemaeckt wozt/ om hun water te doen dzincken/ het welcke onder hun een teycken van vziendtſchap is. Na dat ſy geſmaeckt hebben het gene hun aengheboden wozt/ gaen ſy henen/ ende en blijven niet boven dzie of vier der aldernaeſte vzienden/ de welcke na dat ſy goede tiere ghemaeckt hebben/ niet langhe en blijven by den nieuwghetrouwden/ om hare luſten niet te beletten. De nieuwghetrouwde gaen meeſtdijts vooz der Sonnen ondergang te bedde/ ſonder erghens na te wachten.

De Ceremonien die in den Doop alhier onderhouden wozdt.

Wanneer een kindt ten Doop ghebzacht wozt/ lepdtmen 't ſelve op de voozgaende wijſe/ ende den Peter comt in de laetſte rpe alleen/ ghevolght van twee dienaren te voet/ waer van d'eene een ſilvere ſchotel/ wit of vergult/ dzaeght/ in het midden van de welcke een waſſen-kaerſſe ſtaet/ die vergult ende aerdigh gemaeckt is/ oock doozſteken met eenighe ſtucken gouts of ſilver/ 't welck het gheſchenck is vooz den gheenen die het kint doopt. De reſte is met Rooſen bedeckt. Een ander dzaeght een vergulden ſilveren ſoudt-vat in d'eene hant/ ende in d'andere een Becken van de ſelve ſtoffe/ met ſchoone Serviettken van de ſchouderen af hanghende. Dit wozt ghevolght van twee Koſ-baren/ in een van de welcke de ghevaderis/ ende in de andere de vzoep-vzouwe met het kint/ bedeckt met een coſtelijck Laken tot deſen ghebzupcke ghemaeckt. De Ceremonien des Doops nu volbzacht zijnde/ keeren ſy in de ſelve ozdze/ met ghekpel van Klupten ende rennighe van Paerden na hups; de ghevaer alles bewarende/ gheliick in Bzuploften geſchiet.

Hoe de gene/ die Soldaten genoemt wozden/ hun houden in Indien.

Siet daer het ghene wat ghepzactiſeert wozt/ aengaende de ghene dienen de getrouwde noemt/ maer de Soldaten/ die dit niet en doen/ begheven haer des Somers ter Zee/ ende beſchermen die. Zy zijn oock heerlijck in hare hupſen/ ende houden een groote gravitept/ hebbende oock eenen knecht/ die de Somme-leupf vooz haer dzaeght; ende ſullen oock dickmael pemandt/ die ſy nerghens dan tot deſen epnde en hupzen/ vijfentwintigh Barafucken int Jaer gheven. Somtijts wonen wel thien of twaelf Soldaten by een/ houdende niet meer als een of twee knechten om hare cleederen te ſupveren. Sy leven van Rijſt/ met water opghekoockt/ gheſouten-vis ende andere koſt van cleyner waerde/ ſonder bzoot/ ghebzupckende Kouteyn-water tot haren dzanck. Zy hebben meeſt-tijdts twee of dzie cleedinghen die ghemeyn zijn/ de welcke de ghene die uptgaen/ moeten aentrecken/ aengheſien den inblijver geen cleedinghe van noode en heeft/ om de groote hitte/ weſhalven ſy met een lijnen cleet bedeckt te zijn/ hun vernoeghen. Men vint daer rijcke Edel-lupden ende Kapitepnen/ die deſe Soldaten in aller mildighepdt gelt uptdeylen/ om cleederen ende andere noodelijckheyden te coopen: Dooz dit middel verkrijghen ſy de gunſte der Soldaten/ om naderhant te gewilligher op hare Zee-paerden te gebzupcken; ofte oock in de tochten/ die ſy doen om hare vpanden te betrappen. Daer zijnder veel die op deſe maniere na hun luſten leven. Doch het meeſte pzoffijt der ſommigher comt van de vzpagie met de vzouwen der Poztugpſen/ Meſtiz/ ende Chziſtenen van Indien. Want deſe Vzouwen zijn ſoo hittigh/ dat ſy alle't geldt/ 't welcke ſy hare mannen outgrabbelen connen/ hare Pollen gheven/ ende de ſelve aldus rijck maecken. Sommighe deſer Soldaten dzijven (dooz toedoen haerder vzienden) herwaerts ende derwaerts eenige Koopmanſchap/ ende deſe wozden Chatins ghenoemt/ overmidts dat deſe de Soldaterye verlaten hebben/ ende niet meer noch ter Zee/ noch te lande dienen en willen. Ende al hoewel deſe noch in het Boeck van Portugael aenghetepckent zijn/ ſo iſt nochtans dat geen van deſe daer toe bedwongen zijn; evenwel vermidts ſy ongetrout leven/ wozden die noch Soldaten genaemt. Daer zijn hupdenſ-daeghs veel van deſe Cathins in Indien, overmits datter wepnigh ofte geen oozlogh zijnde/ vele hun tot den koophandel begeven/ op dat ſy eenigh ding winnen ſouden.

Luſt tot herreren der Indiaenſe Vzouwen.

VIII. Der Vzouwen kledinghen.

Men ſiet in Indien wepnigh vzouwen der Poztugpſen/ Meſtiz ofte Chziſtenen by der ſtraten/ ten ſy datſe pemanden beſoecken/ ofte na de Kercke gaen; ende wozden dan oock noch int uptgaen ſozchvuldelijck bewaert:

Want

want sy in hare Ros-baren soo bedeckt worden ghehouden / dat het onmoghelijck is / datmen haer sien can. Wanneer sy na de Kercke gaen / ofte yemant besoecken / zijn sy seer costelijck gecleet / met veel peerlen / ende gesteenten. Hare cleederen zijn van Damast / Fluweel ofte Gebeeldt-Satijn, vermidts de zijde in die landen gants gemeyn is. Binnens huys gaen sy meest alle met blooten hoofde / hebbende een ongheboonden hemd aent lijf / dat sy Baju noemen / 't welck het lichaem tot den navel toe bedeckt / ende van den navel neder-waerts draghen sy een geschildert twee ofte drydobbel cleet; de rest is bloot. Dit is het cleet / twelck alle vrouwen van allerhanden ouderdom ende conditie draghen binnens huys; ende so lange sy luyden binnen blijven / verrichten sy alles door hare Kamenieren: Sy en eten gheen broot / niet meer als hare dienaren / niet om eenighe duerte van koorn die daer is / aengesien sy daer de overvloedt conden hebben; maer door een seker ghebruyck ende ghenegentheydt die sy tot het Rijst eten hebben / 't welck sy met water koken (hebbende gesouten Vis tot toespijse / als mede eenighe gesouten vruchten / die sy Mangas noemen) ofte oock met eenigh vleys ofte vissop / 't welck sy van hooge daer op gieten. Vorder eten sy hare schuttel-spijs met de hant / spottende met het gebruyck der lepelen / als of sulcx gants onsedigh ware. Tot drinckvaten ghebruycken sy seeckere koppen van swarte aerde ghemaeckt / die aen den hals doorboort zijn: dese noemen sy Gorgolettes, van weghen dat die gene die uyt dese kroesen drinckt / ende die de selve optillende den mondt daer niet aen en stelt / het water door dese cleyne gaetjens ontfangt; welck water daer door uytloopende / een seer soet ghequetter maeckt / als eens voghels gheluydt. Dese maniere van drincken wordt by hun gants Borgherlijck ghehouden / op datmen met de mondt de kroesen (die somwijlen niet als te schoon en zijn) niet en besmeure. De nieuwelinghen uyt Portugael comende / ende willende uyt dese kroesen drincken / bestorten hare cleederen menighmael met water / vermidts sy de maniere van drincken uyt sulcke kroesen niet en weten. Dese luyden worden spotsgewijse Reynolz genoemt / welcken naem oock allen den ghenen ghegheven wort / die de Indische manieren onbewust zijn / ende de straten / sonder eenighe gravitept te gebruycken / bewandelen; welcke manieren sy doch seer haest leeren ende ghewoon worden connen.

Der Vrouwen ordinarise spijse.

De mannen van Oosten zijn seer jalours op hare Vrouwen; ende en sullen niemanden noch hare Vrouwen noch Dochteren sien laten / als hare Gebaders. Soo yemant aen de deure clopt / so sullen de Vrouwen sich verschuylen / latende haren man alleen om den genen te spreken / die aenclopt. Selfs de naeste vrienden / ja de sonen over de vijfthien jaren zijnde / worden uyt de plaetsen ghebannen daer de vrouwen hun besonder houden. Want men dickmael heeft hooren segghen / dat den Neve van zijns Ooms vrouwe was / de Broeder van zijns broeders vrouwe / ja de broeder selfs heeft dickmaels met de Suster te doen gehadt. Want inder waerheydt de gulsigheydt der Vrouwen van die plaetsen is groot / ende men vint weynige getroude Vrouwen / die

Scherp opsien over het Vrou-volck.

huys zijn. Sommige hebben eenen Soldaet tot haren vriendt / die hun bedecktelijck gaet besoecken door middel van te baden. Oheruycken oock sekere kruyden tot desen eynde. Sy hebben een kruydt genaemt Dative, uyt welckers saedt sy een sop trecken / dat sy met den dranck haerder Mannen vermengen: het welcke / na dat het de Mannen ingedroncken hebben / hun lachchen doet als uytsinnighe Menschen / ende blijven sonder eenigh begrijp / ofte slapen so diepen slaep / datmen haer gelijck als sonder leven oordeelen soude. De vrouwen als dan ghenoech versekert zijnde / spelen met hare Pollen mop-weer in de tegenwoordicheydt van hare Mannen / de welcke buyten kennisse zijn. De sterckte deses dranckx / doet dien slaep somwijlen wel 24. uren ghedueren; ende om dese arme Hoorn-dragheren wederom by sinnen te doen comen / wastmen haer de voeten met koudt water; doch en hebben van alle geschiede saken geenigh ghedencken. De vrouwen vergheven oock menighmael wel hare mannen / het welcke sy na hun goetduncken bereyden / ten eynde het zijne cracht niet eer dan op den gesetten tijt en openbare; so datter oock zijn die vijf ende ses jaren leven na dat sy 't ingenomen hebben. Oock doen de mannen / onder 't getuygenis van drie ofte vier luydẽ / hare overspelige wijven sterven / de welcke betuyghen dat sy den Houwelijcx-bant gebroken hebben. Want door de Portugaelsche Wetten en wort den Man / die zijn Vrouwe om dese oorsaecke sterven doet / niet ghestraft / maer wort toeghelaten een andere dadelijck te moghen trouwen. Op dese wijse stervender vele in Indien, ende niets en is by hun so ghemeyn / als de doot der overspelighe Vrouwen; 't welck evenwel de andere gheenighsins tot beteringhe des levens ghelepden en can: Want sy om sodanighe sake te sterven / voor wellust ende groote eere houden. Sy zijn voorts in allen eygenschappen seer sinnelijck / ende willen dat het huys ende alle andere dingen gants net sy / tot welcken eynde sy haer lichaem dickwils baden ende wassen. Sy vlieden den arbeydt / ende lieven de parfumeringhen. Sy wrijven haer hooft ende voorhooft met sop van Sandal-hout / op datse wel rupcken souden: eten oock ghestadigh bladeren van Bethele met kalck / ende het kruydt Areque, 't welck somwijlen sulcke sterckte heeft / dat het hun ghelijck als droncken maeckt; welck kruydt den smaeck en drooghte heeft als hout ofte wortelen. Dese drie dinghen kauwen de Vrouwen daghelijcx / ghelijck de Beesten 't gras; ende swelgen het sop alleen in / de reste uytspouwende: van waer dat comt dat sy roode ende swarte lippen ende tanden hebben / 't welck de gene die hun noyt gesien en hebben / verwonderen doet. Dese manieren hebben sy van de Indianen geleert / waer op de Vrouwen der maten versot zijn / als of het den stinckenden adem / vuylighepdt der tanden ende borsts verdreef / datmen hun eer het leven benemen / als dese cruyden ontwennen soude. Sy eten oock veel speceryen / om sich in de hitte te houden / of om die te vermeerderẽ, etẽ oock sekere koeckiens / genaemt Cachondes, gemaeckt vã verscheydẽ speceryẽ / eñ dat tot den selvẽ eynde. Dit en bereyden de vrouwen niet alleen voor hun / maer geven oock hare mannen te eten / om hun so veel te

De list der Indiaense Vrouwen / om buyten haers mans weten vrylijck te hoereren.

Voordere eygenschappen der Vrouwen.

wackerder int bedde te maken/ ende hun te bet te bevredigen. Sy baden hun oock seer dicmaels/ so datse dooz de veelheyt des selfs genoemt wozden de Slavieren over te swemmen.

Het oplaapen der vrouwen op eenen witten Man/ wort dooz eere gheacht.

De vrouwen deser quartieren achten hun seer geluckigh/ wanneer sy van een wit menschе ghemint wozden / ofte van eenen Portugijs/ ende prijsen sodanighe vrypagien onder hun lieden met een uptnemende hitte. De kinderen/ die upt slavinnen geteelt wozden/ behoozen hare meesteren toe/ die haer dan verblijden wanneer sy haer Hupsghesin vermeerdert hebben met eené knecht. Doch dit geschiet/ wanneer namelijck dese kinderen van geenen Portugijs ofte vrpen Menschе gebozen wozden: want in sulcken ghevalle mach den Vader zijn kint acht daghen na de gheboorte met wepnigh gelts wederkoopen/ ende vrp maken. Maer so men de acht of thien dagen sonder lossinge voorby laet gaen/ soo blijft het selve kint een slave/ ende zijns meesters lijf-eyghen/ die het daer na tot welcken prijs hy can/ vercoopen mach/ ofte als zijn slave opvoeden/ na zijn believen. Men verneemt wepnigh / dat een moeder (hoe wel slavinnen) haer kint vermoort/ wanneer sy daer af gelegen is: want het desen vrouwen groote eere is van een wit menschе swangher te gaen. 'Twelcke oock veroorsaeckt/ dat de moeder haer kint sorghvuldelijcken bewaert/ ende den Vader om geenigh ding wedergeven en wil: so dat/ indien hy 't selve begheert te hebben/ hy het steelts-gewijse wegh-dragen moet. De kinderen der Portugysen/ Mestiz/ ende andere Christenen/ wozden gheheel naeckt opghevoet / behalven dat sy in een hemd loopen/ 't welck wy Baju genoemt hebben/het welcke sy alleen ter tijt toe draghen/dat sy groot genoegh zijn om Broecken te dragen. Wozden meest alle by slavinnen ende Indiaensche Vrouwen opgebracht.

De ontmoetinghe eens Ravens / wordt voor ongeluckigh gehoudt by den Hepdenen te Goa.

De Hepdenen tot Goa woonachtigh/houden de ontmoetinghe eens Ravens voor een ongeluckigh voorteycken/ niet tegenstaende datter in Indien veel van dese Voghelen zijn. So yemant upt den hupse gaende/ eenen ontmoet/ keert wederom in/ende neemt voor sich oock om geenderhande saken upt te gaen/ so seer vreesen sy alsdan voor eenigh ongeluck. Daer zijn over al vele Waersseggeren onder hun/ die de Serpenten betoveren/ ende upt een mande voorthalende/ bedwingen de selve op het ghelupt van eenigh Instrument te danssen/ kussen de selve/ omhelsense / ja spreecken oock tegen haer ghelijck tot eenige menschen/ende dit al om door dese konsten van den lupden eenigh gelt te krijghen: konnen oock seer wel eenigh venijn toemaken/ ende den genen die sy haten/ ingheven. De hupsen deser Hepdenen zijn meest alle laegh ende clepn/ met stroo ghedeckt/ sonder vepnsteren/ laghe deuren/ soo dat sy bucken moeten/ als sy upt of ingaen.

Verlderley gebruycken der Hepdense Indianen.

Hare meubles zijn meest van biesen ghevlochten/ ende hebben matté/ daer sy op leggen/ so wel om te eten/ als om te slapen: de Tafelen/ Kroesen ende Serbietten wozden van Vijgebladeren gemaeckt/de welcke ooc tot botersschuttelen ende Olypotten te maken gebruyckt wozden. Hare spijsen koken sy meest in aerde Potten/ als oock haer Rijst/ van de welcke sy heele Putten vullen/ die sy tot desen eynde hebben/ welcken rijst sy oock pelen/ vermits de schamele lupden die meest in den bolster koopen. Sommige saepen oock eenigen Rijst/ noodigh tot haer hupsghesin / ontrent hare woonplaetsen. Hare hupsen bestrijcken sy meest met Koemest / vreesende seer voor vlopen. Wanneer sy haer wassen/ ghebruycken sy daer toe de slinckerhandt/ om dat sy de rechterhant om te eten/ besigen/ ghebruycken oock nimmermeer gheen lepelen. Hare ceremonien ende superstitien wozden seer scherpelijck van hun onderhouden/ nimmermeer upt hare hupsen gaende / of sy en hebben al voozen ghebeden. Wanneer sy repsen/ aenbidden sy seer schrickelijcke Beelden hare Goden/ hier en daer in Berghen/ Kotsen ende Holen ghestelt/ selfs oock eenighe Beeldenissen des Duyvels. Wanneer sy te Water of te Lande uptrepsen moeten/ en doen sy veerthien daghen lang te voren niet anders dan op Trompetten blasen; repsen sy ter Zee / soo steecken sy aen alle kanten des Schips vele vlaggen upt/ ter eeren/ soo sy segghen/ van hare Pagoden ende Afgoden. Wanneer sy nu wederkomen/ doen sy't selve op Trompetten/ een weecke lang ghedurende. Dese maniere van doen onderhouden sy oock in andere solemnitepten/ als in Bruyloften/ Boozdaghen/ Jaertyden/ Taeptydt ende Oogst. Onder hun woont een groot ghetal van Barbiers/ die om clepne dinghen over al gaen/ doch en houden gheen Winckel / ende wozden wepnigh gheacht. De Hepdenen/ die in de Medecijne bewust zijn/ houden hun binnen Goa in grooter achting / want behalven Ambassadeurs ende eenige Koopluyden en zijn daer gheen andere/ die hun met een Sonne-leupf bedecken/ als sy. Den Bisschop / de Geestelijckheydt / ende alle de Portugysen/ betrouwen hun meer op dese Medecijnmeesters / als op haer eyghen Natie; 't welcke dese mannen in grooter achtinge brengt/ ende seer rijck maeckt.

Hepdensche Medecijnmeesters seer gheacht by den Portugysen.

De Arbeydts-lupden ontrent Goa zijn meest alle Christenen / doch houden noch veel van haer onder Ceremonien / waer op de Inquisiteurs vepnsen gheen achtinghe te nemen. In dese Stadt woonen opt eynde van de Marckten / eenighe Wisselaers/ dat Indiaense Christenen zijn/ die sy Xaraffos noemen: Dese verstaen hun dapper op alle metalen/ soo datse oock maer een stuck gelts in de handt nemende ende besiende/ segghen sullen oft goet of quaet is. De Hepdenen hebben dit ghebruyck onder hun/ datse hun altijts aen het Ambacht van hare Vaders begheven sullen / ende oock aen vrouwen van haer Ambacht trouwen sullen: ende zijn alle door hare neeringhen onderscheyden/ sullen haer oock door't Houwelijck met gheen andere vrouwen vermengen. De Ouders en geven met hare niets ten houwelijck / uptghenomen eenighe hals-ringhen/ ende goutwerck; alle de andere kosten bestaen in het Banchet. De Sonen erven alle des Ouders goederen.

Veel Gusaraten / ende Banjanen upt Cambaya Woonen te Goa, Diu, Chaul, ende Cochin, oock in andere plaetsen van Indien, om den handel des Koopmans / Katoen / Rijst / ende dierghelijcke dinghen/ maer meest om de ghesteenten/ op het welcke sy hun beter/ als yemant ter Werelt/ verstaen. Sy zijn cloeck in de Cijffer-konste/ ende en gaen niet alleen hier in te boven de andere Indianen/ maer oock de Portugysen

sen selve. Zy en sullen nerghens met andere natien eten/ al soudense oock moeten van hongher sterven. Wanneer sy na Cochin overvaren/ en nemen sy maer even so veel mede/ als sy tot die repse noodigh achten te zijn; blijven sy langer onder weghe/ so sullen sy liever van honger sterven als met pemanden eten/ ofte spijse overnemen.

IX. Hoe de Canarins/ende Decanins in Goa handelen.

Vele van Canarien, ende Decan, hebben hare woningen in de stadt Goa, ende houden daer oock openbare winckels. Sy koopen van de Portugysen Tijde/ Damast/ Fluweel/ Katoen/ Portelein/ ende andere Chineesche Koopmanschappen/ oock van Cambaya, ende Bengala, met de groote maet/om met de clepne wederom upt te meten. Houden tot desen eynde hare maeckelaers/ die hare dinghen besorgen ende waernemen. Dese bringhen van het vaste landt alle mondt-kost binnen de Stadt Goa. Sy hebben Indische Schepen/ met de welcke sy handelen langs de kusten van Cambaya, Sunda, ende de roode Zee. Onder hun vintmen veel treffelijcke Gout-smeden/ Graveerders/ ende andere Konstenaren/ veel Barbiers ende Medicijnen/ alle tot Goa woonachtigh/ ende den Portugysen bynа in ghetal vergelijckende. Zy pachten des Konings Imposten rontsom Salsette, Bardes, ende 't Eylant Goa, zijn derhalven menighmael genootsaeckt menighmael in aller Wonissen te assisteren/ voor de welcke sy oock hare eyghen saken beplepten/ allegerende de statuten ende Wetten van Portugael, met verwonderinghe der Portugysen selve.

Waer mede hun sommighe Lupden in Indien generen.

De Canarins ende Cozumbins van Indien, bemoepen hun met de bouwery/ ende visvang/ ende besorgen de Indise Palm-bomen/ de welcke Cocos draghen. Sommighe onder hun generen sich alleen met lijnwaet te wassen ende te bleycken. Die worden Meynattes ghenoemt: de andere Patamares, dat is te seggen/ Boden te lande; ende zijnde de verachtste lupden van Indien, leven sy van wepnigh. Zy onthoudē haer van te etē vleys van Koepen/ Ossen/ Buffels/ ende Vercken/ onderhouden daer in de selve maniere van d'inwoonderen van Decan. Zy gaen meest gants naeckt/ uptgesept de schamelheyt/die met een clepn lijnwaten cleedeken bedect is. De vrouwen bedecken hun met een lijnwaten cleet hanghende tot de kupten/ ende op d'een schouder toegebonden/ so dat de eene borst bloot blijft. Daer zijn veel Palmboomen ontrent de Revieren/ gelijck oock veel Rijst/waer by de Canarins hun meest onderhouden. Dese bringen veel gevogelte/melck/ oost ende eyeren van het vaste landt in de Stadt. Hare huysen zijn op de wijse van d'andere Indianen/ met stroo bedeckt/ende laegh. Zy teelen vele kinderen/ de welcke tot de acht Jaren toe naeckt loopen/ ende dan wort hare schamelheydt bedeckt. De

Hoe de Vrouwen in 't kinderbedde hun dragen.

vrouwen verlossen van kinde meest sonder Vroed-vrouwe/ ende wassen selfs terstondt hare kinderen/ legghense daer na onder Indische Vijgeboombladeren; doen haer huyswerck oock terstont/ gelijck of sy niet ghebaert en hadden. De kinderen worden nergens anders mede/ als met water gewassen/ waer af sy dispost ende sterck worden/

Goede disposite der Mannen in Indien.

ghebruyckende aen hare lichamen geenderhande vieseyaserpen/als wy lupden gewoon zijn: so dat de mannen op dese wijse oock tot de hondert jaren toe leven/ in bequame ghesonthept/sonder eenen taut te verliesen; spottende met onse wellusten/ door de welcke wy onse natuere ende leven te cort doen. Op haer hooft laten sy alleen een bosselken haers groepen/ de reste schrabben sy af. Het zijn goede swemmers; gaen met scheepkens te Water/ die sy Almadies noemen/ zijnde soo clepn/ datse nau eenen menschē te degen laden connen: Dit veroorsaect dat sy menighmael omgesmetē worde/ doch zijn so gauw/ dat sy dadelijck haer scheepken ophelpen connen/ het water uptputtende/ varen wederom henen daer sy zijn Willen. In hare Houwelijcken onderhouden sy lupden de selve ceremonien der Decanins. Wanneer de mannen gestorven zijn/maect men een Houthoop om de selve te verbranden/ ende de Vrouwen corten haer haer/ ende verscheuren hare cleederen in teechen van droefheyt; die doch niet veel bysonders waert zijn.

Daer zijn vele Jaden ende Mozen woonachtigh te Goa, Cochin, ende andere plaetsen/ waer van vele aldaer van andere plaetsen gecomen zijn/ende sommige oock Indianen gheboren zijn/ die het Jodendom ofte Mahomets gheloove van jongs op ingheswolghen hebben. Haer huysgesin volght de maniere des landts/ daer sy woonachtigh zijn. Sy hebben onder de Indianen/ Tempelen/ Mosken/ ende Synagogen/ in de welcke sy na haer believen oeffeninge haers geloofs doen. In de Steden der Portugysen leeft peder een in vryheyt van conscientie. Doch en isser niemant die eenige Offerhande doet/ upt vreese des schands/ want sulcx op lijfstraffe verboden is. De Joden trouwen geerne schoone Vrouwen: Veel zijn daer upt Palestina gecomen/ ende spreken seer goet Spaens. De Mozen leven na de Wet Mahomets, de welcke wy in het Rijcke der Turcken beschrijven sullen: sy handelen meest langs de roode Zee/ alwaer sy veel specerpen voeren. Ende al hoe wel vele van hun lieden vermengt onder de Portugysen woonen/ nochtans haten sy hun opt hooghste/ ende beletten den voortgang des Christelijcken geloofs na hun vermogē/het welcke sy den Indianen allenthalven tegē make.

Rijckdommen.

X. De rijckdommē van Goa, bestaende in verscheyden plaetsen in Slaven/ Arabise paerdē/ gomme/ specerpen/ende wissel van gelde.

De Portugysen ende Mestiz die te Goa woonen/ handelen dagelijcx in Bengala, Pegu, Malaca, Cambaye, China ende andere plaetsen. De Borgeren der Stadt Goa ende de andere Indianen hare inwoonderen/ vergaderen hun dagelijcx op een plaetse/ gelijck als op een Beurse: doch is in de manieren van dien eenigh verschil. Want te Goa comen de Edelen/ ende andere lupden vergaderen met den Koopman/ ende alles wort te koope gestelt/ gelijc als op eenige Weer ofte jaermarckt. Dese vergaderinge wort alleenlijck voor de middagh het gantsche Jaer deur gehouden/ uptgesondert de H. dagen/ sy begint des nachtens ten sevenen/ ende duert tot den negenen; van wegen de groote hitte van des na-middaeghs. Daer zijn gheswaren uptroepers op de voornaemste plaetse/ genaemt Leylon; dese mannen zijn behangen met goude ketenen/ Baggen/ gesteenten/ende anderē cieraet/verselschapt van een groot ghetal slaven ende slavinnen om d'een met den anderen te vercoopen: ende so pemant een deser ellendighe persoonen koopen wil/ worden de selve voort-gehaelt/ ghetast ende

bevoelt/ gelijck men hier te Lande de Peerſten doet. Men vindt oock te Goa vele Paerden upt Arabien/ Specerpen/ ende andere dzoge Medecijnen: wel-ruyckende gomme/ ſchoone Tapijtſen/ende andere fraepigheden van Cambaia, Sinda, Vengala, China, ende elders: alhier ſietmen ooc ſodanige menichte van volck/ dat het een wonder om ſien is.

Sommige Poztugijſen verrijcke hun dooz de veelheydt der Slaven/ welckers ghetal ſomtijts twintigh ende dertigh groot is/ ende die ſy met ſobere ſpijſe onderhouden. Deſe Slaven wozden dooz de ſtadt verhuyzt om alle dingen te doen; oock om water te halen/ 'twelck verkorht wozdt. De Slavinnen weten het Indiſe Ooſt verſchepdelic toe te maken; oock koomen ſy verderley handtwerken/ 'twelck ſy ter Marckt bzengen: hier toe nemen ſy de ſchoonſte ende jongſte/ ten eynde de Kooplupden dooz hare ſchoonheydt aengelockt zynde/ te ghewilliger hare kramerp koopen; niet ſo ſeer om de ſchoonheydt des wercks/ als om de behaglickheydt der Vzouwen/ de welcke de Kooplupden noch hopen te genieten/ dat deſe Vzouwen hun ooc lichtelick toelaten om een ſtuck gelts te verdienen. Hier dooz wozden de Poztugijſen dan lichtelijck rijck/ ende onderhouden dus haer huyſgeſin. Andere wederom doen een groot pzofijt op het geldt/ ende dat op deſer voegē: Wanneer de Schepen upt Spangien aenkomen/ kopen ſplupden een groten hoop grote Spaenſe Realen/ gevende twaelf ten hondert tot winſte. Deſe bewaren ſy tot de maent van Apzil/ wanneer de Kooplupdē na China repſen/ aengeſien de grote Realen alsdan ſeer gheſocht wozden/ winnende wel 20. ofte 30. ten hondert. Ten ſelven tijde kopen ſy oock Larijns van Perſſen; ghevende acht of thien ten hondert tot winſte/ eñ Wanneer de Poztugaelſe Schepen aenkomen/ verreuplen ſy die tegen groote Realen/ winnendē 20. of 25. ten hondert. Het gebzuyck deſer Larijns is in Indien hoogh-nodigh/ om te Cochin Peper te kooper/ aengheſien men aldaer van dat geldt groote achting maeckt. Andere leven wederom van het inkomen 'twelck de Coros-dzaghende Palm-boomen hun aenbzenghen/ vermidts men van deſe bzucht in Indien een grooten handel dzijft; ſoo datter ſommighe daghelijcks van eenen Palmboom een halven Pardauve Xerafin winſt trecken ſal/ waer af den heelen ſo veel doet als dzie Poztugaelſche Teſtons: ende daer zynder die vier ofte vijf hondert deſer Palmboom en in eenen Hof ſtaende hebben/ dien ſy den Canarijns verhuyzen.

Veel Heydenſche Inwoonderen van Goa zijn rijcke Kooplupden. Daer is een ſtrate/ waer in deſe lupden hare zijde-winckelē hebben/ oock vele Pozcelepnen. Oock een andere ſtrate van Lijnwaet-winckeliers/ als mede een andere ſtraet waer alderhande vzouwentupgh te koop gevonden wozt: ſoo dat elcke neering zijne bpſondere ſtraet heeft: oock peder handtwerck. Daer is een groot ghetal van Apoteckers/ die alderhande dzoguen ende ſalvē met de kleyne mate upt-verkopen. Dit zijn meeſt lupden van Branuh, ofte Prieſters der Afgoden; die op peder eynde van elcke ſtraet een winckel hebben/ verſien met alderhande koopmanſchap/ den Inwoonderen gantſch gherievelijck. Het voornaemſte ende ghebzuyckelijckſte geldt is den Pardauve Xerafin, zijnde Silvergeldt/ ende wozdt te Goa gheſlaghen: Aen d'eene zyde ſtaet een S. Sebaſtiaen, ende aen d'ander zyde dzie ofte vier aen-een-gebonden Pylen: Wozdt op ende af-gheſtelt na den kours van den gelde. De Inwoonderen van 't vaſte Landt zijn ſeer bedziegelijck in haer geldt/ 't welck ſy veeltydts ſelver ſlaen/ ende dan meeſt-tydts valſch is: Waeromme vele lupden gheen geldt en derven ontfanghen/ hoe kleyn het oock is/ ſonder al-vozen 't ſelve den Wiſſelaren eerſt te laten ſien. Deſe Wiſſelaers berecpden oock alderley geldt vooz een pegelijck/ houdende daer toe expres hare Bancken open/ tot ghemack aller Inwoonderen ende Kooplupden. Het ghewichte van Goa is in alles het Poztugaelſe gelijck.

Sterckten.

XI. Hoedanigh de ſterckten deſes Eylants zijn.

Het Eylandt en heeft niet meer als eenen muyz aen de Ooſt-zyde/ recht tegen over het Landt van Salſette, tot de andere zyde van het Landt van Bardes, deſe bozſtweeringe en is anders nergens goedt vooz/ als teghen de over-rompelingen des volcks van 't vaſte Landt/ die onder de Poztugeſen niet en ſtaen. Geen andere Sterckte en is in dit Eylandt. In het Eylandt van Bardes light wel een Caſteel op een hooghte aen de mondt des Riviers; maer het is by-na gantz vergaen/ hebbende niet meer als eenen Man op/ die het ſelve bewaert/ met noch dzie ſpere ſtucken.

't Eylandt Goa toont aen den Zee-oever op ſommige plaetſen eenige hooge ſteenrotzen: maer het Landt van Bardes heeft aē de Zeekant eenen ſchoonen zandigen oever/ zijnde wel 500. trede breet. Dit is vooztz de wachte deſes Eylands. Aen de ooſt-zyde zijn dzie of vier Poozten op den oever aen het uyterſte des Eylands/ recht tegē over het vaſte Land van Salſette ende Bardes. Peder Poozt heeft zijnen Kapiteyn eñ Secretaris/ ſonder welckers verlof niemandt na het vaſte Landt en mach gaen. Waerom dat de Indianen van Decan ende andere afgodiſe Ethiopiers die te Goa woonen/ op het vaſte Landt willen gaen/ om eenigen handel te dzijven/ ofte om eetwaren te ſoecken/ moetē ſy op den blooten arm een teecken ontfangen/ 'twelck men hun op deſen wegh geeft. Wanneer ſy weder koomen/ moeten ſy 't zelve teycken toonen; ende wozdt vooz de bzyheydt des weghs gegeven twee Paſarucks vooz den Kapiteyn ende Secretaris/ de welcke eenen knecht houden moeten op den Toozen/ om de klock te lupden/ als ſſer volck aen komt. Op deſe maniere zynder vijf paſſagien. D'eene is aen de Zuyd-zyde/ ende leydt na het vaſte Landt/ ende na Salſette: Deſen wegh wierdt eermaels Beneſterijn genoemt/ doch nu S. Jacobs-wegh; om dat deſe Parochie daer ontrent ſtaet. Den tweeden/ ghenoemt den dzoogen-wegh is in 't Ooſten des Eylands/ ende is den gemeynen wegh om na het vaſte Landt te gaen/ vermids de Rivière alhier het te bewaren is/ als elders. Den derden/ genoemt Daugijn, ofte vande Moeder Gods/ ende is by-na aen de zuyd-zyde/ dicht aen de ſtadt gelegen. Den muyz ſtreckt tot daer toe/ beginnende van den S. Jacobs-wegh: ende het gantſe Eylant en heeft geen andere bozſtweering. Van deſen wegh vaert men over na het ander Eylandt/ 'twelck aen 't vaſte Landt behoozt: ende deſe vierde wozdt den wegh van Norwa genaemt. Den vijfden ende laetſten wegh is van de ſtadt tot de helft

van

van de Riviere/ strecklende na Bardes toe: dit is de sterckste van allen/ ende is ghenoemt den wegh van Pangijn. Alhier worden alle de schepen ghevisiteert/ die in of upt de Riviere varen.

Dit zijn meest alle de sterckten deses Eylands/ 'twelck doch even-wel niet seer voor de macht ofte aenval zijner ghebuyren beschreumt en is/ vermids het wel bewaert is/ ende gants volck-rijck. Doch/ 'tgene den Portugysen eenighsins hinderlijc sonde konnen zijn/ is het groot ghetal der Indianen/ Mahometanen/ ende andere Afgodendienaren/ die daer binnen woonen/ dan de Portugysen passen soo wel op haer stuck/ dat sy wepnigh noods van die zijde te verwachten hebben. Behalven dat/ de Zee-vloten/ die de kusten der Zee allesins besoecken/ beletten genoegh dat men haer niet en kan overrompelen/ ende de Soldaten/ diemen aldaer in grooten getale onderhoudt/ verseckeren haren Staet noch meerder.

Gouvernement.

Hoe Goa door den Vicerop van de Indien ghegouverneert wort.

Den Vicerop van de Indien, die te Goa woont/ wordt alle drie Jaren met voller macht van den Koning daer henen afghevaerdight/ sonwyplen blijft hy daer oock langher/ al na des Konings sin/ 't welck doch selden ghebeurt. Desen Vicerop besoeckt alle de plaetsen/ die onder 't gebiedt des Konings van Spangien behooren/ tot 50, 60. ofte 80. mylē verre van Goa, so wel Noordwaerts/ als Zuydt-waerts: 'twelck hem een groot profyt opbrengt: ende hebbende daer by volle macht van den Koning/ disponeren sy over zijne goeden na hun believen/ 'twelck hun oock groote rijckdommen inbrengt. Behalven de ordinarise profyten ende inkomsten/ ontfanghen sy oock groote gheschencken: want een yeghelijck komt van alle kanten (om in zijne goede gunste te staen) met groote ende menighvuldige gheschencken/ die hem niet min seer rijck maecken: ende terwijlen hy tot Goa woont/ wordt hy op 's Konings kosten onderhouden/ ghelijck oock andere Officieren/ ende dat van het ghene men van de Landen Salsetta ende Bardes trecklende is.

Groote profyten van den Vicerop.

Desen Vicerop heeft binnen Goa zijnen Raedt/ Richtstoel/ Cancelerye/ ende Richters op de maniere van Portugael; dat deert alle processen ende gheschillen in den naem des Konings van Spangien, tot den welcken men doch appelleeren mach in civile saken/ die van grooter importantie zijn; het welcke by hun alleen bewaert is. In criminele saken en mach niemant te Goa appelleren/ ten sy hy een Edelman sy: want den Vicerop en mach gheenen Edelman doen sterven/ maer moet hem gevangen ende wel bewaert na Spangien senden/ ten sy de Koning daer anders in voorsie. Het Palays van den Vicerop wort van Soldaté/ daer toe expresselicken gelast/ bewaert.

Hoe den eenen Vicerop door de andere plaetse maeckt.

De Vicerop/ die in zijne plaetse komen sal/ te Bardes ofte in eenige andere Haven van Indien zijnde/ sendt zijne Procureurs voor upt/ om in zijnen name possessie te nemē. So verlaet desen Vicerop dan het Palleys/ ontblotende 'tselve van alle zijne meublen/ niets latende als de blote muyren/ die doch seer haest met Tapytsen wederom behanghen zijn/ ghelijck oock het andere seer haest in wepnighe daghen met hupsraedt beset/ ende versien is. Den afgaenden Vicerop keert wederom na hups in 't selfde Schip/ daer zijnen Successeur mede ghecomen was. Dit groote Officie en wort niet anders dan om eenige groote vergeldinge ghegeven.

Het Boeck/ in het welcke men de namen schrijft der ghener die van Portugael nae Indien repsen/ wordt aen eenen ghesonden die daer bysondere last van heeft; welck Officie oock drie-jarigh is/ ghelyck oock alle de andere van Indien. Wanneer den Somer in Indien aenkomt/ ende dat den noodt verepst een Vloot ter Zee te brenghen/ om de Vaert/ die die van Malabar (ghestroyen vyanden der Portugysen) onvepl maecken/ te verseckeren/ so doet men ontrent de maendt September met Trommelslagh omroepen/ dat alle de ghene die den Koning ter Zee dienen willen/ sullen komen gagie ontfangen. Dan maeckt de Vicerop eenen Generael/ welcken veel Capitepnen onder sich heeft/ waer af een peder Capitepn op een Schip commandeert: ende van dese Schepen hebben de sommighe hondert mannen op/ de sommige 130. Ende de Soldaten worden alle drie maenden eens betaelt. Peder gemeyn Soldaet heeft 21. Portugaelse Testons ter maent: die wat meer is heeft 27. ende so voort. De Schepen worden met ghenoeghsame lyftocht versien/ ende de Capitepnen eten met de Soldaten/ ende nemen goede acht dat alles wel ga/ aengesien sy andersins hun wepnigh ghehoorsamen souden. Dese Armade hout sich ter Zee tot de maendt Aprīl toe/ om de rovingen ende invallen der volckeren van Malabar te beletten. Op 't eynde des Maends van Aprīl keeren sy wederom na Goa, ende de Schepen worden op t Landt getrocken/ ende de Soldaten afghedanckt/ om te gaen waer 't hun belieft. Na hun dan een peghelyck ter Zee ghequeten heeft/ worden sy met eenige hooghder Ampten versien/ doch moeten al-eerst goede ghetuyghenissen ende Attestatien van haren Vicerop ende Generael hebben: ende op de groote Cancelerye ghere gistreert/ tot meerder ghewisheydt. Men volght aldaer in alles de wetten van Portugael.

De maniere der roerustingen der Vloten ter Zee.

XII. Hoe ende in welcker manieren des Konings Peper in Indien gheladen wort.

Wat de Peper belangt/ die in Indien geladen wordt/ siet/ dit is de maniere: men en laedt geenigh ander schip/ als de vijf/ die de ghene/ die des Konings Peper ghepacht hebben/ gereedt moeten houden. Indien by geval daer soo veel Koopmanschap is/ dat de schepen die niet al en konnen laden/ soo verseecken de Pachters ende Konings Officieren/ dat men noch eenighe schepen tot het ordinarise getal voeght: het welck de Pachters ghehouden zijn te doen/ op datter Schepen genoegh zijn tot de ladinghe: dat/ indien sy wepgerigh daer in vallen/ so magh den Vicerop soo veel Peper ende andere Koopmanschap/ tot 's Konings profyt ladē/ alst hun belieft/ sonder dat de Pachters daer pets op te pretenderen hebben. Doch moeten de vijf Schepen alvooren hare volle ladinge hebben. De Pachters hebbē op peder Schip eenen Facteur/ den welckē de Koning onderhoud geeft/ gedurende de repse. De Peperpacht geduyrt 5. jaren: Eñ so op eenige schade valt/ 'tselvige is tot schade der Pachters/ eñ der gener die de Schepen ladē/ gelyck oock alle de ladinge op haren kosten is; 'tselve is oock in 'tgelt/ alles tot haer verlies strecklende: sy zijn ghehouden den Koning de Peper te ghven teghen twaelf Ducaten het quintael: so

daer niet ghenoegh en is/ alles strecht tot schade der Pachters/ende niet des Konings/ die den Peper in het Indische huys droogh/ ghesuyvert/ ende met een verseckerde winst ontfangt. Dese Pachters hebbē hare Rechten soo wel verseeckert/ dat men hun niet bedrieghen kan. Daer en is oock genigh Mensche in Indien, die eenige Peper verkopen mach/ op lijfstraffe: eñ wordt dese Wet oock scherpelijcken onderhouden. Niemandt en mach eenighe verhinderinghe brenghen/ wanneer des Konings Schepen werden geladen; selfs moeten oock des Konings andere saken verachtert worden/ vermits den Vicerop met de andere Indiaensche Kapiteynen alle hare hulpe (des noodt zijnde) tot dese ladinge besteden moeten.

Haren Gods-dienst.

XIII. Welck de Religie sy/ die van een pegelick binnen Goa onderhoudē wort.

Binnen Goa heeft een pegelijck vryheydt om zijn geloove te beleven/ al waer men behalven de Portugijsen/ vind Joden/ Armeniers/ Guseraten/ Banjanen/ Bramijns/ ende andere Indiaense volckeren/ die alle na hare Ceremonien leven/ behalven dat hun (so ghesept is) niet toegelaten en wordt eenige menschen/'t sy doodt of levende te branden/ nochte hare Bruyloften na hare Dupbelsche superstitien te vieren/op alle twelcke den Bisschop sorchvuldelycken acht neemt/ op dat den nieuwen Christenen daer door geē argernisse en geschiede. Maer so pemant/ ghedoopt zijnde/ sich wederom tot het Heydendom begeeft/ den selven wordt de Inquisitie overgelevert om na verdienste gestraft te worden. Daer zijn vele Arabiers/ Persen ende Abyssinen/ die de Christelijcke Religie ten deele/ ende ten deele de Mahometse Wet na-volgen. De Mooren eten alles sonder onderscheydt/uptgesondert verckens-vleys/ ende worden na der Joden maniere begraven. Sommighe bidden de Sonne ende de Mane aen/ erkennende nochtans eenen eenigen God/Schepper aller dingen. Daer zijn voorts te Goa veel Kercken ende Kloosters: maer daer en is niet een Nonnē ofte Bagijnē Klooster/ vermits dat het niet mogelic en is den Indiaensen Vrouwē tot eenige kuysheyt te lockē noch te raden. Alhier onderhout sich eenen Bisschop/ die alle de Oostersche Bisschoppen onder sich heeft: ende daer woont oock de Inquisitie/eben gelijck in Spangien.

Waer worden in Indien gheen Vrouwe-Kloosters ghebonden/ maer andere genoegh.

Tot hier toe hebbē wy beschreven de plaetsen die de Spangiaerdē in Indien besittē. Laet ons nu tot de Beschrijvinge des Nieuwē Werelts komen; doch al-voren int voor-by-gaen eenige Plaetsen besoecken/ die den Koning van Spangien onderworpen zijn.

ARSILLE, TINGIS ofte TANGER, SEPTE ofte SEVTA.

Dese drie Steden zijn ghelegen in het Koninng-rijck van Fez, in 't Landt van Elabat. Arzille is een groote stadt/ leggende ontrent 70. mijlen van de engde van Gibraltar. Tanger is een groote ende oude stadt/ leggende aen den oever van de Oceaense Zee/ 30. mijlen van Gibraltar. Seuta is oock een seer groote Stadt/ light in den mond van de engde/ ende heeft eertijts gewerst de Hooftstadt van geheel Mauritanien. Dese drie steden behooren onder 't ghebiedt des Konings van Spangien, den welcken in de Provincie van Garet noch twee steden besit/ namelijck Medela, ende Chelasa.

Wijf Steden in het Koningrijc van Fez, behooren den Koning van Spangien toe.

Het Eylandt van S. HELENA.

Waerom dit Eylandt so ghenoemt wort.

DAt Eylandt wordt aldus genoemt/ om dat de Spangiaerden 't selve op den 21. May/ S. Helenæ dagh/ gevonden hebbē. Begrijpt 16. mijlen/eñ light een halve graed van de linie Equinoctiael na den Polo Antarctico toe/ eñ 550. mijlen van de Cabo de bonne Esperance, gelijc oock 350. mijlen van Angola.

Hare Ghestalteniſſe.

Het Eylandt is Berchachtigh / ende het Bos van boomen/ is by-na nergens anders toe nut dan om te brandē/so is het verbernt; 'twelck eenighsins betoont dat in dit Eylant eenige bupt-aderē zijn. De aerde is droogh/ eñ op sommige plaetsen solfferachtich. Voor de aencomste der Portugijsen en hadder nopt eenigh wild beest gheleeft / noch en hadden de Boomen daer oock nopt eenighe vrucht ghedraghen/ soo dat alle/ tgene wat 't selfde Eylandt geven konde/ was vers water/ het welck upt de geberghten vloept / ende in de laeghte in grooter overvloedt by malkanderen loopt / dicht aen de Kapelle die daer is / ende van daer loopt door de ghemaeckte Rivieren in de Zee. De Spangiaerden ofte Portugijsen verbullen daer hare vaten / ende wassen haer Lijnwaet oock daer. Sy hebben oock allengskens daer alderhande gedierte gebracht / ende in de vallepen seer goede vruchtdraghende Boomen gheplant/ so datter huydens-daeghs een ongeloobelick getal is. Daer zijn vele Daimkens/Bocken/ Gepten/ Wilde Swijnen / Patrijsen ende Duyven: ende een peder mach'er soo veel vanghen/ alst hem goedt dunckt. Daer isser so veel/ dat men die gemackelijck met een steen ofte stock slaen kan. Daer wassen Portugaelse vijghen/ Oraugien ende Citroenen in sulcken overvloedt / dat dit Eylandeken een aerds Paradijs schijnt te wesen / ende de Boomen dragen by na het gantse Jaer door/ overmids den Regen die de selve ondertussen ses of seven-mael 's daeghs besproeyt/ welcke stadigh van een schoonen Sonne-schijn gevolght wordt/ so dat de goede Locht ende dese Regen dit Eylandt uptermaten vruchtbaer maken. Daer is oock een groote menighte van vis / die in Wepnich tijds oock vele gevangen kan worden. De Zeelupden laten desen vis droogen/ die aldaer van beter smaeck is / als in eenigh ander Landt. De Rotsen/ die aen de Zee-kant leggen/ zijn boven op met Tout bedeckt/ 'twelck goet ende ghenoech is/ om de spijse te koken. Soo dat het schijnt dat dit Eylandt daer ghelepdt is om dē Spaensen schepen tot ververssinge te dienen. Men is gewent de siecken in dit Eylant te laten met Rijs/ olp/ biscupt/eñ eenige specerpen. Wā vis eñ vleys mogē sy hun selfs geriefē: want als de schepē vertrecken/ comē de beestē/die hun te vorē verscholē haddē/ weder voor dē dagh/ begevende hun inde laeghte/

Groote vruchtbaerheydt deses Eylands: alwaer het gemeynlick ses of seventmael 's daeghs regent.

laeghte/ ende comen lichtelijck ghevanghen worden. De sieche blijven daer tot het toecomende jaer/ ende worden dan van de voorbp-varende Schepen wederom mede ghenomen: Welcke siecken seer haest wederom genesen/ van weghen de gematighepdt des Lochts/ die ghestadigh in dit Eplandt gheduert.

't Eplandt en mach bᵛ niemandt bewoont worden.

Den Koning van Spangien heeft bp Edict verboden te timmeren nochte te woonen in dit Eplant/ ten epnde dat metter tijt de gemepnhept niet verlozen en werde/ aengesien het te bevreesen is/ dat de inwoonderen haer particulier versorghen souden/ ende metter tijt hun geheelijcken toeepghenen/ 't gene nu voor so vele persoonen gemepn ende oorbaer is. Daer woonde over ettelijcke jaren een Heremijt/ die de Kapelle versorghen soude; maer doen men vernam/ dat hp de Ree-boecken doode/ ende met de vellen zijn profijt dede/ brochten sp hem wederom na Portugael. Daer waren naderhant oock twee Moorinnen van Mozambique met eenen Man upt Iava, ende twee Slaven/ die hun in de steenrotzen verborgen hadden/ zijnde bp gebal den Schepen ontsnapt. Dese tot 20. toe metter tijt sterc geworden zijnde/ beroofden het Eplant wanneer de Schepen afgevaren waren/ ende deden onder de bruchten groote hinder; ende terwijlen dat de Schepen onder 't Eplant waren/ hielden sp hun in hare holen verborgen/ die sp in de klippen ende ontoegangelijcke plaetsen hadde. De Zeelupden hun vernomen hebbende/ deden haer beste/ om haer te krijgen/ doch was moepte verlozen. Eyndelijck zijn sp door exprez bevel des Konings besprongen/ ghevat ende na Portugael gevoert: ende tsedert en heefter niemant meer ghewoont/ als de sieche/ die hare Tenten onder de Boomen toerusté. De veelhept der Boomen is groot/ derhalven dat dese hutten het bewerp eens Stadts vergelijcken. Men gaet daer oock een generale Processie doen/ singhende eenighe Lofsangen. Men siet in de basten der Boomen eenige namen ghesneden/ welckers letteren oock somwijlen tot de grootte van eenen voet groepen.

Het Eplandt van S. THOMAS.

HEt Eplandt van S. Thomas, is aldus genoemt/ om dies wille dat het op dié dach gevonden is. 'Tis gheleghen onder de Linie Equinoctiael/ is geheel ront/ zijnen diameter is van 40. mijlen.

Indianen leven alhier langher als de Christenen.

Doen dit Eplant ghevonden wiert/ was het vol groote boomen beset/ welckers tacken recht overepnde groepden. Het is bp van de Peste. De Locht is daer warm/ doch ghesont/ nochtans zijnder wepnigh Christenen/ die aldaer over de vijftigh jaren leven/ so dattet wonder is wanneer pemant onder haer eenen witten baert siet. Doch de inboorlinghen leven ghemepnlijck tot de 100. jaren. Den nacht ende dagh is daer gemepnlijck even lang. In de maenden van Maert ende September wort het lant van een ghestadigen regen bevochtight/ doch anderssins meest van den dauw. Het Lant en wil geen Rozen/ Wijngaerden/ of Boomen/ wiens bruchten harde steenen hebben/ dragen. Het draeght Meloenen/ Koukommeren/ Raeuwoerden/ Figen/ Ginnever/ ende voornemelijck veel Suycker: soo dat jaerlicks 40. Schepen geladen met Suycker plegen van daer af te varen; ende daer voor in reuplinge Wijn Kaes/ Kozen/ Huyden/ ende andere noodige dingen tot 's levens onderhoudt. Doch van dien tijt af hebben seldere Wormkens de Wortelen der Suycker-rieden doorknaeght/ so dat sp nu qualijck ses Schepen met inlandtsche Suycker af-veerdigen mogen. Daer wast oock overvloedt van Gerst/ Rijs/ Gerste; oock Latouwen/ Rapen/ Koolen/ Beete/ Petrosilie/ ende veel andere Tupn-krupden. Daer wast oock een Wortel die sp Ignaman noemen/ eñ planten die als een uptnemende krupdt/ zijnde tot haer leven gants noodigh. De upterste schorsse deses Wortels is swart/ de binnenste wit: is langachtigh/ als een Brabantsche Raep/ hebbende onder vele tacken: den smaeck is als een kastanie/ doch is beter ende lieveliccker: Men eetse gemeenlijck onder de assen gebraden/ ende dickmaels raeuw. De Spangiaerden/ in dit Eplandt woonende/ hebben hier eenige Olijf boomen/ Perssel-boomen/ Amandel-boomen/ ende andere Boomen geplant/ die wel schoon in't aensien waren/ doch/ sonder vrucht. Alhier is een vreemde soorte van Kreeften: sp wroeten in de Aerde als Mollen/ wroeten ende door-knabbelen alles. Men vint daer oock menighte van Patrijsen/ Spreeuwen/ Meerlen/ ende Papegaepen. Daer is overvloedt van goede Vis: Boven al is alhier de menighte der Walvissen wonderlijck om aen te slen/ die aen desen Oever gevonden worden. In het midden van't Eplandt is eenen Bos-achtigen Bergh/ die steedts met sulcke wolcken bedeckt wordt/ dat wateren upt de Bossen loopen/ die genoegh zijn om de Suycker-rieden te besproepen: ende hoe de Sonne hooger is/ hoe de Locht om desen Bergh wolckachtiger is. De Inwoonderen deses Eplants zijn eensdeels wit/ ende eensdeels swart: Men vertelt dat de swarte aldaer dapper van de Lupsen/ Vlopen/ ende Plat-lupsen gequelt worden/ ende de witte niet.

Eē vreemde soorte van Kreeften/ wroetende in d'Aerde als Mollen.

De Portugijsen hebben in dit Eplandt een Stadt gebouwt/ die Pavoasan genoemt wordt/ alwaer ontrent de 700. Huysgesinnen zijn/ behalven den Bisschop ende andere Geestelijckheydt. Aen dese Stadt is oock een seer bequame haven gelegen.

Het Eplandt van MADERA.

DIt Eplandt heeft in zijn midden 32. graden van Noordelijcke breedde/ ende drie ende een half graden lengde: zijne grootte is van 140. graden/ ofte/ so sommige willen 160. Is alder-eerst ontdeckt ende bewoont in den jare 1420. ende was te voozen woest ende vol Bosschagien/ die alle met vupr verbrandt wierden/ op dat men het Landt tot den ploegh gereedt maken soude. Is nochtans berghachtigh/ gelijck Sicilien, doch upter-maten vruchtbaer: Want als men 'tLandt alder-eerst besaepde/ brochtet 60. voor

Des Eylands ghestaltenis.

voor een op; doch en geeft huydens-daeghs niet so vele. Het draeght veel Koorns ende heerlijcke Wijnen/ oock veel/ als mede veel schoone vruchten: men vindt daer oock veel Honigh ende Was/ maer bovē al menighte van Suycker/ die seer geacht ende verre gevoert wordt. Daer worden oock vele Beesten geweydt/ ende 'tgeberghte heeft overvloedt van Wilde Swijnen. Dit Eylandt en heeft oock geen wilde Pauwen gebreck/ als mede geen wilde Duyven/ Quackelen/ noch ander gevogelte. Hier zijn Fonteynen die uyter-maten klaer water hebben/ ende acht Rivieren. De Locht isser warm ende gematight; niets te koudt. De Cederboomen wassen daer seer hoogh/ ende worden tot Tafelen/ Kassen ende andere dingen gebruyckt. Den Aerds-bisschop van Indien, woont in dit Eylandt/ in de Stadt Funcia, die het Hoofd van de andere is.

De Eylanden

Van

AÇORES.

Kort Inhoudt:

1 OOrsprong van het woordt Açores; ende waerom dese Eylanden aldus genoemt worden. 2. Beschrijvinge des Landts/ ende der andere Eylanden Açores. haer voornaemste Steden ende vlecken. 3. Bysondere eygenschap des kruydts/ Batates genoemt: oock van een plante/ welckers wortel in plaets van pluymen gebruyckt wordt/ om matrassen ende kussens te vullen. Vande Weedt: van de Kanary-vogelen. Van heete Fonteynen/ in welckers water men een Ey koken kan. Van een Fonteyn/ die het hout in steen verandert/ van ongeloovelijcker schoonheydt/ genoemt Teixo, aen 'twelcke men (door verbodt des Konings van Spangien niet aenroeren en mach. 4. Bysondere sieckten des Landts. 5. Waer toe de Inwoonderen des Eylants hun begeven: ende de maniere om haer koorn te bewaren/ 'twelck anderssins binnens jaers bederft. 6 Sterckten des Eylandts van Tercera, gelegen op den Hoeck der steen-klippen/ gegouverneert ende bewaert door Soldaten/ die geboren Spangiaerden zijn. 7. Angra is de Hooft-stadt van de Eylanden Açores, alwaer den Gouverneur zijn residentie houdt/ die by Edict den vreemdelingen verbiedt/ den omgang des Eylands niet te doen/ op lijf-straffe/ noch de aenkomsten van dien te bespieden.

I. Hoe vele Eylanden datter zijn die onder de Açores begrepen worden.

MEn rekent onder de Eylanden van Açores (die ooc de Vlaemse Eylanden ghenoemt worden) seven/ namelijck: Tercera, S. Michael, S. Maria, S. Georgius, la Graciosa, Pico ende Fayal. De twee andere/ namelijck Corvo ende Flores en worden onder de Açores niet begrepen; alhoewel men huydens-daeghs de negen Eylanden onder een gouvernement stelt. Men heeft die Açores genoemt van weghen de veelheyt der Sparwers die daer waren/ want Açor in het Spaens een Sparwer beteyckent: doch huyden en vintmen gene van dese vogelen. Men plaghtse de Vlaemsche Eylanden te noemen/ om datter aldermeest in het Eylandt Fayal eenighe Vlaminghen woonden/ alwaer sy noch eenige geslachten hebben/ welckers mannen noch eenighsins den Vlaminghen van hayr ende fatsoen gelijck zijn: oock noemt men een Riviere dicht by de plaetse daer sy noch woonen/ Ribera dos Flamengos, dat is/ der Vlamingen Riviere.

Waeromme dese Eylanden de Vlaemsche Eylanden plegen ghenoemt te zijn.

II.

Het Hooft van alle dese Eylanden/ is Tercera, gemeynlijck genoemt Insula de Iesus Christ di Tercera. Begrijpt ontrent 15. of 16. mijlen. En heeft geen Haven om de Schepen te herbergen. Evenwel de Zee sich voor de Stadt Angre als een Halve Mane inbuygende/ maeckt by-na een Haven. Hier van komt oock de naem des Stadts/ om dat de Portugijsen dese form van een halve Mane/ Angre noemen. Aen d'een zijde/ alwaerse haer als eenen ellen-boogh uytsteeckt/ heeft se twee Bergen/ genoemt Bresijl, die hun ter Zee-waert in sulcker voegen uytsteken/ datse van verre gelijcken van het Eylandt gescheyden te zijn. Sy zijn voorder so hoogh/ dat men van daer by schoon weder gemackelijck 15. mijlen verre siet. Daer op zijn twee steenen kalomnen/ waer af den genen die daer de wacht op heeft/ de aenkomste der Schepen verwittight. Want aen de Westerse kalomne kan hy de Schepē sien komen van Zuyden ende Westen/ namelijck van beyde de Indien/ Brasil/ Guineen/ ende Cabo verde, ende soo daer meer als vijf Schepen

Van eenen hogē Bergh.

Schepen aencomen/ laet hy het aldergroot-ste vaendel af waepen/ ende slaet de Trom-pette. Van de Oost-kalomme bespiet hy de Schepen die van Portugael ende die streken van daen comen. Deses Eylandts Hooft-stadt is Angre, die het hooft mede van alle de andere Eylanden is. Drie mijlen van daer light de Stadt Praya, die met stercke mueren omringelt is / doch niet seer volck-rijck. In Tercera leggen noch eenighe vlec-ken/ als S. Sebastiaen, S. Barbel, Altares, Gualve ende Villanova, met noch andere. Het Eylandt van S. Michiel heeft bynа 20. mijlen inde lengde / oock veel vlecken ende Parochien: Deses Eylandts voornaemste Stadt wort ghenaemt Punta delga: In dit Eylandt en zijn geen Havenen/ ende de Zee isser veel gevaerlijcker / als ontrent Terce-ra: maer de Schepen hebben dese deughde wederom / dat sy gheen sterckte en hebben die heur belet/ alsser eenigh onweder op-comt/ in volle Zee te loopen/ om het ghe-vaer te schouwen; 't welck te Tercera niet geschieden mach. Waerom de vreemde Schepen liever te S. Michiel aensepelen. Het Eylandt van S. Maria heeft 10. of 12. mijlen omgangs/ ende wort van de Spanjaerden bewoont. La Graciosa begrijpt ontrent 5. of ses mijlen: daer woonen eenighe Portugy-sen op. Het Eylant van S. Georgio is twaelf mijlen lang/ ende maer 2. of 3. breet. 't Ey-lant Fayal begrijpt 16. of 17. mijlen/ ende is het voornaemste na Tercera ende S. Michiel. Het Eylandt Flores begrijpt 7. mijlen. On-trent een mijle hier van daen sietmen het cleyne Eylandeken Corvo, hebbende 2. of 3. mijlen in de rondde. Tercera light op de hooghde van 30. graden / ende is Oost en-de West van Lisbona gelegen 250. mijlen.

Gestalteniſſe.

11. Het gantsche Eylant van Tercera draeght veel hoornis / ende menighte van Wijnen. Doch en moghen de Wijnen van wegen ha-re slaphept niet verre vervoert zijn/ 't welt veroorsaeckt dat de rijcke/ Wijn van Made-ra ende Canarien gebruycken. Daer is veel vis ende vleys/ oock veel andere noodelijck-heyden. Men ghebruyckt daer Portugael-sen olye/ ende en heeft oock geen sout/ noch potten/ noch eenigh aertwerck. Draeght verschepden Persicken/ maer weynigh kers-sen/ Pruymen/ Noten/ ende Kastanien. Ap-pelen/ Peeren/ Oranjen/ Limoenen / en-de dierghelijcke vruchten worden daer ghe-noegh gevonden: draeght oock Koolen/ Ra-pen/ ende alderley krupdt in zijnen tijdt. De voornaemste vrucht deses Eylandts groept onder d'aerde/ ghelijck de Rapen: de Boo-men van dese Plant zijn ghelijck de Wijn-gaerden / maer hebben andere bladeren. Men noemt dese vrucht Batates, wegende ee-nen pont/ ende goede koop zijnde. Het is het lecherste eten des volcx. Men acht de selve oock veel/ in Portugael zijnde/ doch den o-vervloet vermindert de waerdye. Men vint daer noch een andere vrucht/ ghesaept als het koorn/ 't welck ront wast ghelijck een erwete: het wort Iunsse ghenaemt: Dese vrucht heeft een leckere smaeck: doch is den schel harder als die van de erweten. In an-dere Landen wort het veel geacht/ doch op de plaets daert groept/ wort het meest den Verckens voorgeworpen. Oock wort ge-meynlijck in dit Eylandt een plante gevou-

Vreemdigh-heydt des vruchts ge-naemt Bata-tes: ende waer toe het meest ghe-bruyct wort.

den/ groeyende eens mans hooghde/ draegen-de geenighe vrucht / noch en geeft geen an-der nut/ dan dat de inwoonderen zijne wor-tel/ die teder ende geel is/ pluysen gelijck zij-de/ ende daer mede hare Matrassen ende Kussens vullen / in plaetse van Pluymen/ ofte wolle. Men vint hier weynigh grof ge-vogelte: Maer Kanarie-voghelen vliegen daer vele / weshalven vele luyden hun be-neerstighen om de selve te vangen/ ende daer na te verkoopen. Heeft veel Quackels/ oock menighte van Africaense Hoenderen. Des Somers wort daer veel vis ghevanghen: doch s'winters en laet de Zee niet toe/ dat-met eenige vang. Want in Januario/ Fe-bruario/ Martio ende Aprili / oock wel in Septembri en is de Zee nimmer sonder on-weder. Het lant isser berghachtigh/ daer zijn aen alle kanten vele steen-klippen/ die hun als Diamant-puncten uptsteecken / so datse oock de voetsolen deurkerven souden der gener die daer over gaet. Doch dese Rot-sen zijn vol Wijngaerden bederlt/ so datmen met verwonderinge aensiet/ dat die plante daer wortel genomen heeft: Den Wijngaert en wast niet op het vlacke lant; maer 't sel-ve heeft overvloet van koozen ende weedt/ voornemelijck ontrent de Stadt Praye. Maer dit is een wonderlijcke (doch ghe-woonlijcke) eyghenschap deses Eylandts/ dat het koorn noch de andere vruchten niet langer als een jaer en dueren. Dit Eylandt is de aertbevinghen seer onderworpen; en-de heeft oock eenige uptblasinghen van vyer: Oock vintmen in dit Eylandt/ als mede int Eylandt van S. Michiel eenighe plaetsen/ daer ghestadigh smokende dampen voort-comen/ soo dat het landt aldaer gants ver-brant is. Men vint oock heete Fonteyn-en/ in welckers water men een Eyerken can. Drie mijlen van de Stadt Angra is een Fonteyn / die alle het Hout/ 't welcke men daer in werpt/ in steen verandert. Ter-cera draecht so vele Ceder-hout / datment gebruyckt om Schepen te maken/ oock om te branden. Daer is noch een ander soorte van hout/ 't welck sy Sanguin noemen / heb-bende bloetachtige verwe/ eñ is seer schoon. Daer is oock wit ende geel hout / welcke verwen seer levendigh zijn. Het Eylant Pi-co draeght een seker hout / Teixo genoemt/ 't welck so hoogh geacht wort/ dat het door 's Konings van Spangien verbodt niet toe-gelaten is/ 't selve aen te roeren / uytgesön-dert des Konings Officieren / dien is dit veroorloft. Is seer hart/ ende van binnen root/ ende vloept met een ongheloovelijcke schoonheyt / die sich oock metter tijdt ver-meerdert.

Schoon-heydt des houts twelc men Teixo noemt.

IV. Van eenige sonderlinge sieckten hier te lande regnerende.

De Locht is hier over al seer goet/ der-halven zijnder weynigh particuliere siecke-ten hier te lande/ onder de welcke die reg-neert / die de Portugysen Ar noemen / de welcke den Mensch niet alleen verswacht/ maer oock eenige te doden slupt. Daer is oock een sieckte/ van den Portugysen le Sang ghe-noemt/ de welcke rontsom de ooghen een-ige bloetsweeren voortcomen doet; ofte ooc wel op andere plaetsen. Dit zijn de twee voornaemste sieckten/ die voortcomende zijn upt de onwederen/ ende vochtigheden der plaetsen/ oock vande groote Winden / die hier soo sterck zijn / datse de steenen van de hupsen werpen/ ja verteeren oock het yser: want men heeft ghesien / dat aen des Ko-nings silver-hups/ pfere bouten waren van

Sterckte Winden.

de

de dichte van eenen arm/ die in ses Jaren so dun gewozden waren als een stroo/ selfs waren ooch de mueren opgheknaeght/ ende in dien selven tijt tot niet gebzacht. Waerom sp ghewoon zijn op den voozgebel des huys te stellen seltere steenen/ die sp langs den oever van onder d'aerde trecken: ende dese mogen de winden het tegenstaen. Het Eylandt La Gracioſa dzaeght verscheyden vzuchten/ waer af het aē Tercera vele versozght. 't Eylandt S. Georgius heeft een groot getal van Bossen ende Bergen/ende eenigh Weed: daer groept ooch veel Ceder-Hout. Het Eylandt Fayal dzaeght alle nootdzuft in overvloet; het heeft ooch so veel Wis ende Vee/ dat het daer af aen Tercera voorsict. Het Eylandt Pico dzaeght alderhande vzuchten: heeft ooch menighte van Cederen ende Teixo/ 't welck so gearht wozt: voedt vele kudden/ genoegh Wijn/ schoon Oost/ welckers Ozangien-appelen seer heerlijck van smaeck zijn. Het Eylandt Flores heeft menighte van Vee/ ooch veel bequame Wepen tot queeckinghe des selfs.

Hare Zeden.

V. De inwoonderen van Tercera zijn of Poztugpsen/ die na de maniere haers landts leven/ of inboozlingen/ die de seden der Spanjaerden ofte Poztugpsen/ die haer beheerschen/ volghen. Niemant en begeeft sich tot de Jacht/ om dies wille datter niets dan een wepnigh Konijnen en is. D'eerste inwoonderen des Eylants Fayal waren Vlamingen/ welckers manieren ende humeuren sp boven alle andere noch beminnen ende onderhouden. De inwoonderen van Tercera zijn arbeydigh ende ghenepght om het landt te bebouwen: so dat sp ooch den wijngaert op de Rotsen doen wassen/ die tot ghenen nut beguaem en gelecken. Sy hebben voor een ghebzuyck om haer koozn ('t welck anders binnen's Jaers verderft) in kuplen onder d'aerde te verberghen/ den tijdt van vier of vijf maenden/ ghelijck ooch alle de inwoonderen der Stadt Praya daer toe een seeckere plaetse ofte kupl bewarē. Een peder leght zijn koozn na den oogst in eenen kupl/ bedeckt het/ ende laet het daer in legghen tot Kers-misse toe: ende dan halen sp so veel als hun belieft gheheel ende onbedozven daer upt/ latende de reste daer in leggen. Als het nu hier in den ghesepden tijdt bewaert is/ soo comen sp het selfde het gantsche Jaer in kisten bewaren/ sonder dat het eens behoeft verschoten te wozden. Hare Ossen geven sp bysondere namen/ die op het roepen zijns Meesters zijnen name kent. Daer zijn over al vele Konstenaers/ die sich begheven/ om duysent-derhande fraeyigheyden van het aldaer-wassende hout te maken. Doch en heeft noch by het Nurem-berghsche pserwerck wepnigh te verghelijcken. In Tercera bebouwen sp voornemelijck het Landt/ om Weed te doen groepen. Die van S. Maria begheven hun meest om alderlep aerdtwerck te maken.

b'Inwoonderen van Fayal beminnē noch hare oude Vlaemse seden.

Rijckdommen.

De Engelsche/ Schotten ende Franoposen besteden veel gelts aen Weedt in het Eylandt Tercera, welck sp ghewilligh voor andere Koopmanschap reuplen. Sp maken ooch eenigh gelt van hare gevangene Kanary-vogelen/ die daer veel zijn/ ende van andere landen aldaer opgesocht wozden. Sy winnen ooch groot gelt op hare Ossen/ die aldaer veel grooter zijn/ als in eenighe plaetse van Chzistenrijck. Trecken ooch veel gelts van hare kramerpen van hout/ 't welck de Spanjaerden upt West-Indien comende op koopen/ om in Spangien wederom te verkopen.

Waer in dese Eylants rijckdommē bestaen.

Tercera is een wel gheleghene plaetse/ om alle de rijcke Vloten upt Indien comende/ te ontfanghen/ ende die hun aldaer van alles dat hun noodigh is/ versien: laten ooch daer eenighe dingen die sp brengen/ maken also de Inwoonderen deses Eylants rijck/ soo wel als de andere/ die ooch toeloopen om alles wat sp goets hebben/ aen haer te verkoopen. Maer de Engelsche en doen schier niet anders dan deses Eylandts-kusten te berooven/ ooch alle de Schepen/ die daer henen seplen: so dat vele dese Eylanden schuwen/ upt vreese van in de handen der Zee-rooveren te vallen/ tot grooten nadeel der inwoonderen deser Eylanden. In het Eylandt Fayal comen Jaerlijcks de Engelsche Kooplupden/ om Weedt te halen. De Inwoonderen van Flores ende Corvo zijn arm/ om dat de Enghelsche Zee-roovers hun seer quellen/ ende sich ghestadigh tusschen dese twee Eylandekens onderhouden/ ende die elcken ooghenblick ontroovende alles wat sp hebben.

Sterckten.

VI. Het Eylandt Tercera is sterck van sich selven/ van weghen de steen-klippen/ die het omringhen/ ghelijck als mueren: ende op het eynde der Rotsen is een goede Sterckte. De Stadt Angra is met vaste mueren omringelt. Aen den voet des Berghs Bresijl is een sterckte/ 't welck aen het midden van een ander gheheycht is/ ten eynde datter niet een Schip in de golfe en seple/ sonder verlof van dese Kasteelen. Den Koning van Spangien onderhout ghemeynlijck int Eylandt Tercera 14. Compagnien Soldaten. Daer en waren eertijdts niet dan Pozтugpsen tot bewaringe deses Eylandts: maer tsedert de laetste troublen van Portugael heeftmer ooch Spaensche Soldaten met eenen Spaenschen Gouverneur in gheleght. Dit Garnisoen onderhout sich ghestadigh in hare Fozтressen ende Kasteelen/ ende en moghen den Pozтugpsen geen onwil aen doen: want het is allen Soldaten verboden niet te mogen upt hare plaetsen (daer sp legghen) gaen/ om dooz het velt te wandelen. 'Twelck ooch maecht datmen dooz het gantsche Eylant in goeder verseeckeringhe repsen mach. Daer light een Compagnie in garnisoen te Punta delga. In S. Maria en is gheen garnisoen/ overmidts dat het rontsom van Rotsen ende klippen omvanghen zijnde/ ghenoeghsaem van de inwoonderen selve bewaert can wozden. La Gracioſa is ooch sonder Soldaten/ om dat het de kosten der selver niet opbzengen en can. In de Stadt Dorta int Eylandt Fayal is een Fozтres/ doch niet seer sterck: Doch/ om dies wille dat de inwoonderen sich eenmael beclaeghden van weghen de groote kosten des Garnisoens/ ende dat sp beloofden 't lant selve te bewaren/ liet den Koning van Spangien de Soldaten daer upt trecken. Maer Comerlandt een Engels-mans/ heeft het na wepnigh tegenweers ende eenigh ghevecht/ het Eylandt ingenomen/ het Kasteel verbzo-

Het Eylant S. Maria wozdt van eenen Engelsman Comerland ingenomen.

ken/ haer gheschut inde Zee gewozpen/ ende eenige Caravellen mede gheleyt. So dat den Koning genootsaeckt was daer een deel Soldaten wederom henen te sepnden/ ende Garnisoen te legghen/ na dat hy de voornaemste oorsakeren des quaets hadde laten straffen.

Gouvernement.

VII. De Hooftstadt aller deser Eylanden (so gesept) is Angra, alwaer den Gouverneur zijne woonplaetse houdt/ die over alle d'andere gebiedt. Allen vreemdelinghen is verboden het Eylandt rontsom te gaen/ ende de aenromsten te bemercken: De Edicten der Portugysen verbiedent wel expresselijck; ja men heeft oock eertijts den vreemden Koop-lupden een straet getoont/ in de welcke sy hare goederen verrooper mosten/ (welcke straet binnen Angra was) sonder hun eenighsins toe te laten daer upt te gaen/ voor en al eer sy gantschelijck wilden vertrecken. Doch tegenwoordigh is de vryheyt wat grooter/ soo datmen door de gantsche Stadt vryelicken mach wandelen/ oock wel opt Lant: doch op de kusten te comen blijft noch verboden.

Gods-dienst.

Deses Eylandts inwoonderen zijn Catholijck/ ende met gene Ketterpen besmet. In de Stadt Angra is een Kathedrale Kercke/ in de welcke den Bisschop zijn woonplaetse houdt.

GENERALE AENMERCKINGE,

Over de voorsz. Eylanden ende plaetsen, die de Spanjaerden besitten in AFRIKEN, ASIEN, ende beyde de INDIEN. Van de nuttigheyden, rijckdommen, waerdy, ende sterckten deser Eylanden. Van de Eylanden Philippines; Van de Princen, die vrienden ende chijnsbaer onder den Koning van Spangien zijn, ende deser Landen ghebueren: Als mede van zijne machtighe vyanden, die daer op pretenderen eenighe eyghenschap te hebben.

Hoge noot-zaeck der Açores voor de Spangiaerden.

ERstelijck/ de Eylanden Açores zijn van so grooter ghewichte/ aen de kroone van Spangien, vermidts hare gheleghenthept/ dat sonder haer de vaert op Ethiopien, Indien, Brasil, ende de nieuwe Werelt niet volhardet en soude connen worden; vermits dat de Vloten/ van de voornoemde contrepen te Sevilien ofte te Lisbona aencomende/ daer meest alle aensepten moeten; namelijck die van Westen om haren wegh te verbeteren/ ende die van Oosten om hare winden te hervatten/ die haer teghen zijn. Hier na/ behalven Seuta ende Tanger die den Koning aen de engde van Gribaltar heeft/ ende Mazagan buyten de engde/ heeft hy noch op de Kuste van Africa, van Cabo d'Aquera tot Gardefou twee soorten van landen/ aenghesien de sommighe hem eyghen/ ende de sommighe onder de macht zijner Bontghenooten behooren. Onder hem heeft hy de Eylanden van Madera, S. Porto, Cabo-verde, Canarien, Æguin, S. Thomas, ende andere daer ontrent. Dese Eylanden voeden haer selven/ ende senden noch eenighe waren in Europa, voornemelijck Suycker ende Oost/ waer af Madera voornemelijck overvloet heeft/ als oock van Wijnen: gelijck 't Eylant van S. Thomas oock anderen zijne Suycker overvloedigh mededeylt. Dese Landen worden van niemanden ghequelt/ als van de Zee-roovers/ die doch meest voorby de Cabo-verde niet en comen. De Portugysen hebben in de Eylanden van Arquin ende S. George, twee Factoors aen de Mijnen/ oock plaetsen in manniere van Sterckten/ van waer sy handelen met de ghebuerige volckeren van Guinea, ende Lybia, Gout halende vã Mandinque, ende de naeste plaetsen. Onder de Princen Bontgenooten/ is den Koning van Congo, die het koestelijckste ende schoonste Lant van Ethiopien besit. De Portugysen hebben daer twee volck-planten; d'eene in de Stadt S. Salvador, ende d'ander in het Eylant van Loande: Wt dit Koningrijck halen sy verscheyden rijckdommen/ doch de voornaemste is die van 5000. slaven/ die sy jaerlijcx daer van daen halen/ ende versepnden door de Eylanden ende de nieuwe Werelt. Hier van is een Wet/ dat van yeder slave/ die uptgevoert wort/ seker gelt aen den Koning van Spangien betaelt moet worden. Van dit Koningrijck soude men lichtelijck in Paep-Jans Lant connen comen/ vermits men meent/ dat het niet seer verre van daer geleghen en is/ ende is so vol Oliphanten ende alderley nootdruft/ dat het ghenoegh soude zijn tot desen aenslagh. Congo grenst aen Angola, met welckers Koning Paulo Diaz lang gestreden heeft om seeckere Silver-mijnen.

Indien de Portugysen soo groot ghevacht hadden die dinghen die na by hun waren/ als de gene die verre-geleghen waren; ende hare sterckten ghelicert (met de welcke sy (ghepasseert hebbende de Cabo de bonne esperance) in Indien quamen/ oock te Malacca ende inde Molucques) na den inval van Afriken ghelicert hadden/ sy souden met minder kost ende moeyte grooter rijckdommen ghevonden

vonden hebben: vermits datter ter Werelt gheen rijcker Landen en zijn in Gout ende Silver/ als de Koningrijcken van Mandinque, Ethiopien, Congo, Angola, Butua, Toros, Maticuo, Boro, Quiritui, Monomotapa, Caphati, ende van Monoemugi: doch de menschelijcke al-heb-lust acht gestadigh eens anders goet hooghер/ als zijn eygen; ende 't ver-gelegen meer als tgene deun by is. De Portugysen besitten tusschen Cabo de bonne esperance ende Gardafou de Fortressen van Cefale, ende Mozambique. Met het eene houden sy hun Meesters des handels in de omliggende Landen/ die in Gout ende Ivoir uytmunten: ende met het andere bevryden ende versoeten sy de vaert op Indien, vermits dat de Armaden aldaer als nu verwinteren/ als nu verversen. Sy hebben aen dese zijde den Koning van Melinde tot haren grooten Koning/ ende die van Quiloa ende d'omliggende Eylanden zijn haer cijnsbaer. So dat den Portugysen alleen volck ontbreeckt: aenghesien/ behalven de andere Eylanden/ die by na verwoest blijven leggen/ het Eylandt van S. Laurens van hun ledigh gelaten wort/ 't welck een van de grootste des werelts gehouden wort/ ofte mogelijck het aldergrootste (aenghesien het selfde 1200. mijlen lang/ ende 480. mijlen breet is) ende al en is het niet seer bebouwt/ nochtans is het bequaem om alles (van weghen zijne goedighept) voort te brenghen: Oock heeft de natuere hem gheghеven hupse Revieren/ goede Havenen/ ende seer ghemackelijcke golffen. De Landen onder de kroone van Portugael staende/ behoeven nergens voor te vreesen/ als voor de Armaden der Turcken: doch de ghestadighe vaert der Vloten over ende weer/ verseeckert hun ghenoegh. In den jare 1589. namen sy by Mombazze vier Galeyen ende een Galioen van den Turck/ die de stoutighept ghebruyckt hadden/ om so verre hun te begeven.

Grootte des Eylandts van S. Laurens, twelck de Portugysen onbewoont laten.

Wat de Landen van Asien belangt/ die zijn verdeylt in Persien, Cambaya ende Indien. De Portugysen hebben in Persien het Koningrijck van Ormus, in Cambaya hebben sy Isle de Diu, Daman ende Bazain. In Indien besitten sy Chaul ende Goa, met de nabuerige plaetsen; de Forten van Cochin, Colan, 't Eylandt van Manar, ende de Haven van Colombo int Eylandt Zeilan: doch 't voornaemste is Goa, alwaer den Vicerop woont/ ende de sterckten van Indien berusten. Ormuz ende Diu zijn in grooter achting/ vermits 't ghebiedt over de Zee ende des handels in de Persische golffe/ ende oock de golffe van Cambaya. Cochin ende Colan worden geacht overmits de menighte des Pepers/ diemen daer laedt. Manar om de Peerl-visserp/ die in dese Zee gedaen wort. Colombo om de menighte ende fraeyheyt des Kaneels/ die uyt dit Eylant comt. Daman ende Bazain om de goethept der ghebuer-landen; weshalven dat Ioannes III, Koning van Portugael dit Landt tot een Garnisoen aen ende Soldaten gaf. Goa is van grooter waerde/ om zijne gelegenthepts wille/ gheoeght met de vruchtbaerhept des Lants. Den Koning heeft hier noch eenige Princen tot vrienden/ ende eenige cijnsbaer. Den oppersten ende rijcksten is die van Cochin: Dese was eerst een Vassael des Konings van Calicut, ende en hadde niet veel machts: Maer nu heeft hy door het verbont metten Portugysen/ soo groote rijckdommen vercregen/ dat de Koningen zijne gebueren hem grootelijcx beginnen te haten. Den Koning van Colan is noch een der vrienden des Konings van Spangien; de welcke in beyde de voorsz. Landen eenighe sterckten van grooter ghewichte in heeft. Daer is noch het Koningrijck van Malacca 't welck sich 270. mijlen uytstrecht/ doch is niet seer volckrijck. Doch de Stadt Malacca vereenight alle den koophandel in haer/ ja meest alle de reysen die in dese groote Zee ghedaen worden/ van de roode Zee af tot Cabo de Liampo toe; ende alhier comen alle de rijckdommen des vasten Lants ende van veel Eylanden/ die te samen in grootte wepnigh van Europa en verschelen. Malacca heeft twee machtige vyanden/ namelijck/ de Koningen van Yor ende Achen, waer van d'eerste machtigh te lant/ de tweede machtigh te Water is: Sy heeft meer als eenmael van beyde belegert gheweest/ ende is meermaels in groot gevaer gebracht: doch door hulpe uyt Indien ghesonden/ is het altijts behouden ghworden/ met groot verlies der vyanden. De leste reyse heeft Paulus di Lima den Koning van Yor ontdaen/ ende een Fort (' twelck hy ontrent Malacca hadde) hem ontweldight/ alwaer men onder andere dinghen ghevonden heeft 900. metale stucken gheschuts. Evenwel is dit Lant in groot dangier/ van weghen de macht des Konings van Achen, die gestadigh arbeydt om haer in den gront te helpen.

De Philippinen behoozen onder Nova Hispania, niet datse onder des selfs palen begrepen zijn/ ofte des nieuwen Werelts, maer om datse ontdeckt zijn in den Jare 1564. door Michael Lopez de Legaspe, gesonden om die te ontdecken door Dom Louys de Velasco, Vicerop van Nova Hispania. Men acht/ dat in dese Zee/ die sich verbreyt tusschen Nova Hispania ende Sumatra ontrent de 1100. Eylanden gelegen zijn/ so groote als cleyne. Ende al hoe wel de Spanjaerden die alle onder den naem van Philippinen begrijpen/ so en comt nochtans desen naem geen andere toe/ als de Noorderlijckste. Van dese hebben sy op hupden gheconqueseert meer als veertigh met noch rupm een millioen in Wonderen. Dese Eylanden hebben alle grooten overvloedt van Goudt ende nootdruft/ oock veel Kaneel: waer van men een groote menighte in Nova Hispania, oock in Spangien verboert. Den Koning van Spangien heeft daer Offen ende Koepe/ oock Paerden doen brenghen/ om te doen vermeerderen. Het ghetal der Spanjaerden in de Eylanden van hem ghеconqueseert/ ende die de selve bewaren beloopt 1600. waer af de Soldaten niet stercker en zijn/ als 500. Dese Landen zijn van meerder waerden/ als men wel meent: vermits dat/ behalven den overvloedt van lijftocht ende gout/ datter gevonden wort/ de ghelegenthept desselfs seer bequaem is/ om de gebuerighe volckeren te verwinnen/ ende den handel also te brenghen tusschen dese opper-Zee ende Nova Hispania, om den koophandel tusschen China ende Mexico te versoeten/ 't welcke alle saken van grooter ghewichte zijn. Maer 't gene waer meest aen ghelegen is/ is dat men aen die kant de Mahometanen heeft beginnen te toonen/ die sich van langer hant begonnen in te wickelen in de Eylanden/ ende de kusten van Asien: ende is de onderwindinghe den Spanjaerden veel gemackelijcker

machelijcker dooz Nova Hispania ende Peru, als den Arabiers dooz hare contrepen: vermits/behalven dat de eerste de sterckste zijn/ so zijnder noch Schepen ghevonden/ die in twee maenden van Peru tot de Philippijnen ghecomen zijn (daer is minder wijdde tusschen Acapulcho, ende Salisco) daer een Schip upt Arabien in een half Jaer niet comen en conde: niet alleen om dat de eerste naerder bp is/ als de laetste/ maer om dat alle de Winden den Spanjaerden beter dienen/ als den Mozen; nadien d'eene langs een rechte linie seylt/ ende d'ander langs een kromme. Dat meer is/ de eerste doen de repse vervolghens/ de tweede niet: aenghesien sp aen Cabo de Comorin vinden dat den Somer in een Winter verandert; ende 't selve ghebeurt hun oock ontrent Malacca, alwaer men wachten moet. Behalven dit/ repsen de Spanjaerden ghestadigh dooz de Wint/ ende op een stille Zee; maer de Arabiers treden in een Zee; alwaer/ om het groot getal der Eylanden/ sp dupsent tegenspoeden vinden; oock verstyenden winden die hun ophouden/ als mede veel Zee-rooveren. Hier moet bp ghedaen zijn/ dat/ de Spanjaerden nu aldaer vereenight zijnde/ altijt een groot stuck souden connen verrichten: 't welck oorsake is/ dat die van China nauwe achtinghe op hun nemen/ ende dese gebuerschap/ als mede der Christenen Armaden grootelijck vreesen.

De sterckten der Spanjaerden in dese Landen/ bestaen in twee saecken: d'eene is de stercke gelegenthept der plaetsen/ de andere het ghetal ende goethept der Wapenen. Want wat de gelegenthept belangt/ de Portugpsen bekennende/ dat sp om haer cleyn ghetal van volck wille niet en conden hare voornemens tot een goet eynde vrenghen/ nochte het ghewelt der Perssen/ Gusaraten/ der Princen van Decan ende Narsingue, teghenstaen/ waren vlijtigh om sodanighe plaetsen in te crijghen/ die haer bequaemst dochten te zijn/ om sich meesters te maken van de Zee ende den Koophandel/ want aldaer conden wepnigh volck een groote Armade tegenstaen: daer bp gevoeght zijnde het tweede/ namelijck/ versien van goet geschut ende krijghs-volck.

Behalven de Princen/ die Vrienden ende tijnsbaer zijn/ heeft den Koning van Spangien noch ontrent zijne Landē eenige machtige vpanden. Den Sophi van Perssen pretendeert op Ormuz, 't welck eertijdts een van zijne Vassalen was. Den Koning van Cambaia op Diu, hebbende hem eertijts toebehoozt/ ende noch op meer andere Landen/ die wp dooz desen gesept hebben hem toe te behoozen. Den Nizzamaluc ende den Idalcan (aldus noemen de Portugpsen dese twee machtige Princen des Koningrijck van Decan) ende den Koning van Calicut ende Narsinga. Doch en hebben de Koninghen van Perssen, noch van Narsinga opt petwes tegen de Portugpsen begonnen/ overmits dat sp altijdt met veel grooter vpanden te doen hebben ghehadt. De andere hebben groote macht int werck ghelepdt/ om Diu, Chaul, Goa ende andere plaetsen wederom in te nemen; maer en hebben opt eenighen aenslagh ten eynde connen vrenghen/ vermits dat de ghelegenthepden der plaetsen seer bequaem zijn/ om hulpe ter Zee te krijghen; so dat meest-tijdts alle haer voornemens (hoewel van groote Princen gheassisteert zijnde/ tot niet gebracht zijn. De Spanjaerden en hebben geenen grooteren vpandt/ als den Turck/ die dickmaels gheproeft heeft om dooz de roode Zee/ van wegben de bequaemhepdt/ die hem de Stadt Adan gaf/ haer upt Indien te verjaghen/ hier toe als nu dooz den Koning van Cambaya, als nu dooz zijn eyghen eergierighept/ menighmael genoodight zijnde. De grootste Armade/ die hp opt opgebracht heeft/ is geweest van 64. Schepen/ die hp te Diu ghelicht heeft: doch is de selve schandelijcken in de vlucht gedreven: gelijck oock een andere van 27. Schepen/ die hp tot de inneminghe van Ormuz afgheveerdight hadde. In Zeilan en hebben sp niet anders als het Fort Columbo ghenoemt/ om dat den Koning/ die aldaer onder hun tijnsbaer was/ van dit zijn Koningrijck heeft berooft geweest dooz eenen Mooz ghenoemt Singa Padar, ende houdt hem rechtevooz in het besidt/ dooz de hulpe/ die de Portugpsen hem gheven.

Van den Staet des Hertoghs

Van

LOREYNEN.

Kort Inhoudt:

1 LOreynen, eertijdts Oostenrijck genoemt; Begin des woordts Loreynen, zijn limiten ende principale Riviеren/ die het Landt bevochtigen. 2. Vooznaemste Steden van Lothringhen. 3. Zijn Graefschappen. 4. Heerlijckheyden. 5. Vruchtbaerheyt ende overvloedt in wijn/ Badt-stoven/ Zoudt-mijnen/verscheyden Metalen/ Asuyn-steenen/bis/ende karpers van 3. voeten lang. Cassidony-steenen van wonderlijcke groottе/ Spiegels/ende veel glas-werck. 6. Naturel der Loreynen/ hangende na de Francoisen ende Duytsen. 7. Waer in der inwoonderen rijckdom bestaet. 8. Waer in de inkomsten des Hertoghs van Loreynen bestaen / ende hoe veel die jaerlijcks bedragen. 9. Sterckte van Loreynen. 10. Catalogus der Hertogen van Loreynen. 11. Genealogy des huys van Loreynen.

LUdovicus Bonus hadde vier sonen/de welcke den oorlogh verwerckt hebbende tegen haren Vader/ verdeylden onder hun alle de Vorstendommen / so dat Lotharius zijnen oudtsten sone voor zijn deel hadde het Rijck/ Italien, 't Narbonnoise Gaulen, met alle de Landen die 't sedert onder den eenigen Naem van Loreynen begrepen zijn geweest: Ludovicus hadde Duytslandt: Carolus, hreegh Vranckrijck van de Maes af tot de Oceaense Zee: ende Pipinus nam Aquitanien. Lotharius hadde behalven Ludovicum die hem in 't Rijck succedeerde/een anderen Lotharium, die Koning van Loreynen bleef. Dit Landt nu dat de Hoogh-duytsen Lothreych noemen/ of Lotharij regnum in Latijn/ is getransformeert in het woordt van Lotharingia, ende die van 't Landt selve noemen

noemen het Lorraine, om kortheydts wille. Men meent dat de palen van Loreynen eertijdts veel wyder gestaen hebben/ ende dat het Oostenrijck genoemt was / verdeylt in Hoogh ende laegh / ende begrepen tusschen den Rhijn, Schelde, ende Mase, ende derhalven heeft het lage verscheyden namen/ ook verscheyden Princen onderworpen; ende het Hooge behoudt den name van Loreynen.

Tyne Limiten zijn rechtevoort Alsacien ten Oosten / ende 'tgene met een particulieren naem Westrijck genoemt wort; ten Zuyden Bourgondien; ten Westen Champagnen, en aen de Noordtsijde het Bos van Ardenne, ende komt daer na terstondt aen Lutsenburgh, Trier, ende die gebuyr-landen/ die eertijdts onder Loreynen behoordt hebben. Dit Landt wordt bevochtight van de Maes, Mosselle, Sare, Voloy, Mortane, Meurte, Selle, Hida, ende eenige andere. De Mosel ende Sare loopen daer ten meesten-deele door henen/ d'andere bevochtigen het geheel/ sonder sich elders in te ontlasten. De Mosel neemt zijn begin in het geberghte van Vogese, dicht by het begin van de Saone, een wepnigh onder het gehucht datmen Bussan noemt/ ende ghevloeyt hebbende door de Steden Estraye, Remiremont, Espinal, Charmes ende Byon, loopt die recht na Toul, daer na te Fruard, ende door het Landt van Messijn ende Trier gaet sy haer ontlasten in den Rijn. Lucius Verus nam voor hem ten tijde des Keysers Neronis, de Mosel ende de Saone in een te voegen/ ende dat door een kanael/ op dat de Legers van Italien te Zee komen souden; daer na gebracht zijnde door de Rhosne ende Saone, hun sonden door dit kanael in de Mosel, daer na in den Rijn/ ende van daer in de Oceaensse Zee; De Meurte opgenomen hebbende verscheyden Rivieren/ nadert hem allengskens aen de Mosel door een vlacke plaets/ nevens de wyden / ende vergeselschapt hem eenen langhen tijdt / hebbende met meer als een wepnigh Landts tusschen tween / tot dat sy haer ontrent Condé, 't welck op de rechterhandt light/met de Mosel vermengt/die ook de Riviere Sella dichte by Mets ontfangt.

Voornemen L. Veri misluckt.

II. De Hoofdt-stadt van Loreynen is Nancy, de gewoonlijcke Herberginge der Hertogen. Sy en is niet groot/maer is in een bequame gheleghenthevdt gebouwt/ ende het Paleys der Hertogen is treffelijck. Men siet aldaer de Kercke S. Georgij, alwaer het Graf is van Carolus Audax, Hertoge van Borgongien, door de Switseren ende Loreyners, omgebracht in eenen slagh in't jaer 1477. In de selve Kercke S. Georgij zijn noch Graf-steden van andere Hertogen van Loreynen; sonder Op-schrift: so zijnder oock noch in andere Kercké. Het beste deel der laetste Hertogé is te S. Francois, 't welc aé d'ander zijde des Palays is/ alwaer men het magnifijcke Graf sien mach van René, die Carolum Hertoge van Bourgongen verwonnen heeft: aldaer zijn noch begraven den Hertoghe Antonius ende zijnen sone Franciscus, als mede van Claudia van Valois, Hyps-vrouwe Caroli, ende Dochter Henrici II. De Meurte loopt langs de muyren henen van Nancy, dicht by de welcke men de plaetse siet/ daer den laetsten Hertoge van Bourgongen gestorven is/ dicht aen een Beeckskien/ daer hy over trechten wilde. Tot getuygenisse van 't welcke is daer een steenen kruys op-gerecht / met een Op-schrift in't Francois op een kooperen plaet. Een wepnigh hooger / op de plaets daer men seydt/dat de slagh geschiet is/ is eé Kapelle / op-gherecht / die men de Kapelle der Bourgongons noemt/met een Kerck-hof ende een kooperen Tafel / daer op eenighe Francoisse Dichten gheselt zijn / tot een eewige gedachtenis van desen slagh.

Gedenckplaets des slaghs/ door den laetsten Hertoghe van Bourgondien.

Naer Nancy wordt gheselt de plaets van S. Nicolaes, die bewoont is van wegé de meeninge dat aldaer de Reliquien S. Nicolai zijn; is ook so groot / dat het geen Gehucht en gheleken / maer met meerder recht eene der voornaemste Steden van Loreynen genaemt mach worden / soose maer met muyren omvangen ware/ so zijn de Huysen betimmert/ so schoon de Straten / ende so veel volcks is daer: doch wordt meest geacht van wegen de Koopmanschap/ Handt-wercks-luyden/ ende alderhande fraeye konstenaers die aldaer gevonden worden.

Een kleyn half mijle van Nancy light Fruardt, drie mijlen van Ormes: een wepnigh verder liggen Bayon ende Luneville; vier mijlen daer van daen Pontà Mousson, vermaert om zijn Universitept; noch Gerbeviller, Charnies, Chastenoy, Morange ende Vaucouleur; daer na Maxen soubs Bresse, Dompaire, Denevre, Hodon, Chasteau, Ramberville, Raon, Bellemót, Neufchasteau, Mugstat, Marchainville, Espival, Bruyeres, d'Arney, Ormont, Walderfing, Beaurains, ende 13. mijlen van Nancy light Vaigny, ende 14. Estraye.

III. De Graefschappen van Loreynen zijn Vaudemont, leggende vijf kleyne mijlkens van Nancy; voorts Caligny, een half mijle van Nancy; Amence light 7. mijlen van Mets na 't Zuyden/ 't welck eertijdts de Kanceleryp van Loreynen was; Richecourt dicht by het Meyr dat Garde-lac genoemt wordt / van waer een Riviere vliet / die hem met de Meurte vermengt tusschen S. Nicolaes ende de stat Rosieres; Remiremont aen de flincher-hant van de Mosel, die aldaer een Eylant maeckt in de zuydelyckste gedeelten van Loreynen; La Mothe gelegen op een Rivier/ die hem terstont in de Mosel ontlast.

IV. De Heerlyckheyden van Loreynen zijn Marsal, dicht aen het Meyr Lindere, alwaer een Eylandt is met de Stadt van Techemsul; Remereville 3. mijlen van Nancy; S. Bellemont; Ramberville; Hombarq; Mariemont; Sandacourt. Voorts moet onder Loreynen noch gestelt zijn het Barroise Landt/ 't welck hem tot Neuf-chastel toe uyt-streckt: zijn voornaemste Stadt is Bar le Duc, alsoghenoemt om het onderscheyt te weten tusschen de Steden Bar op de Seine, ende Bar op de Anbe. Tijn andere Steden zijn La Mothe, Ligny, ende Arq, daer zijn noch eenige andere/ doch is niet te pijne-waert daer mede besigh te zijn/ so heeft dan dit Hertoghdom/ het Landt van Barrois, daer in begrijpende/ vier dagh-reysens wijde van Asteney tot Darne, ende dyre van Bar le Duc tot Biche toe.

Gestalteniſſe.

V. Alhoewel dat Loreynen gevoeght eñ t'samé-gevlochté is aé 't geberghte en de Bosse/ nochtans en heeft geé andere Provincien vã node/ eñ draeght Koorn ende Wijns genoegh voor hem selven. Het brengt verscheydé Dieré voort: Heeft veel stilstaende waterē die veel vis gevé/ daer by noch seer achtbare Baedt-stoven / ook Sout-kuplen / welckers sout niet onbillijck en is: 't Geeft verscheydé Metalen/ als silver/ koper/ pser/ tin/ eñ loot; heeft ook geen Paerlen gebreck/ die men aé dé voet

Loreynen heeft silver eñ Paerlen.

des berghs Vogese vist / anders den Bergh van de Sickelen. Men vint daer oock steenen die de inwoonderen Azuyr-steenen noemen; Daer is oock de materp daer sp veel Spiegelen ende so schoonen glas-werck af maken/ dat zyns gelyck in Europa niet ghemaeckt en wort. Daer groepen oock Cassidony-steenen van wonderlycke grootte. Hier worden oock schoone Paerden geteelt/ waer af de sommige veel Turcksse ende Napelse Paerden te bovē gaen. De Mosel geeft menighte van Salm/ Baers/ Bot/ ende andere dierghelycke vis. Karpers vā dzie voeten lāng. Daer is onder andere een Meyr/ dat 14. mylen in de ronde is/ waer in men Karpers van dzie voeten lang vindt/ de welcke van uptnemender goede smaeck zyn.

Zeden.

VI. Hoewel dat het soude moghen schynen dat ick de seden der Loreynen begrepen heb onder de Fransche/ nochtans en sal niet onghevoeghelyck zyn alhier int bysonder pets daer af te spreken. Die van Loreynen zyn gesaept ofte ghemengt in materp van seden/ ofte om claerder te spreken/ houden een wesnigh van de Fransche/ ende eē wesnigh van de Hooghduytsche sedē. Sy zyn wat plomper in de conversatie dan de Franeopsen/ ende en weten so hoofs niet te leven / derhalven schynt dat sy hun van hare gebueren niet wel hebben connen wachten/ sonder evenwel besmet te worden / want sy den Duytsen int dzincken redelycken volghen. Daer comen goede Soldaten upt Loreynen. Het volck is daer vzyhertigh/ niet so seer bedozven als in andere Provincien. Den Adel is daer seer goet/ vzy/ ende in der waerheyt edel/ sommighe op de Duytse manieren levende ende sommighe de Fransehen allesins nabootsende. Boven al voeght het Hof des Hertoghs van Loreynen sich/ om de Fransche seden te volghen. Oock vindtmen aldaer/ voor so veel als het begrypt/ seer aerdige luyden/ gemaniert ende beleeft/ als mede veel Fransopsen die hun in den dienst des Hertoghs begeven hebben. Wat desen Prince belangt/ het waer te langhe te verhalen alle zyne volmaecktheyden/ na dien men al te wel weet de heerlycke hoedanighepden der gener die van den huyse van Loreynen zyn/ die te samen alle niet so veel aerdigheyts ende courragie opgequeeckt worden/ dat het een wonder is de selve te sien/ so dat de gene die dese deughden in haer siet/ haer loven moet/ of moet vol haets zyn/ of worden (om den lof upt te dzucken) gebreck hebben.

Rijckdommen.

De inwoonderen maken huydensdaeghs VII. veel gelts van haren Azuyr-steen / ende van de Paerlen/ die aen den voet des Berghs Vogese gevist worden: Als mede van de materien om spieghel ende sleeht glas af te blasen/ als oock van hare Cassidony-steen / die seer schoon zyn/ ende bequaem om schoon aerden vaetwerck te maken. De Paerden upt Loreynen brenghen hare meesteren mede een groot profyt op/ die sy met menighte verkoopen. Haer linwaetwerck/ dat sy in Vranckrijck, Duytslant ende elders verkoopen/ geeft haerluyden een groot profyt. De silver-mynen maken dese Provincie oock seer rijck.

Den Hertogh van Loreynen treckt van VIII. zyn Landt ja rijer 500. duysent kroonen/ oock wel meerder. Daer zyn ses Sout-kuplen/ die hem 's jaers 200000. kroonen waerdigh zyn. De visserp des meyrs/ 't welck 14. mylen in de ronde heeft/ brengt hem 20000. guldens op; de reste van zyn inkomste kryght hy van de Bossen/ Graynen/ Wepden/ Silvermynen/ ende dierghelycke dingen. Het volck en is met geene schattinghen oberdzonghen/ waer upt dat het comt/ dat hy in vzede leeft/ ende van dagh tot dagh rycker wort.

Sterckten.

Van Loreynen de voornaemste Sterckte is Nancy, dien men begon te vergrooten ende volcomelyck te vollyerken int jaer 1587. o- IX. vermidts dat den Hertoghe vreesde dat de Duytschen/ die doenmaels met een groot Heyrlegher in Vranckrijck togen/ hem zyn lant ende stadt afloopen en ruwineren mochten; derhalven besloot hy de voorborghten met mueren/ vergrootte den omgang des stadts Nancy, stellende de selve in eenen staet tot volcomen beschermingе: Den Hertogh, heeft tsedert noch stadigh aen doen werken / so dat het nu ghenoeghsaem voorsien is. Daer is binnen Nancy een Ammonicy-huys/ so wel van allerley Ammunitie versien/ als eenigh in Europa. Voorts heeft Barle-Duc een sterck Kasteel/ gheleghen tusschen de hooge ende lage Stadt. Daer zyn noch eenige andere Sterckten op de Frontieren/ maer dese zyn kleyn.

Desen Prince mach hem boven al op zyn vole vertrouwen/ als de welcke tot hem uptermaten ghenepght zyn/ ende geensins courragie gebreck hebben/ sulex dat/ indien het tot de handen eens comen moste / hy voorsien met so een volckryck Landt/ als het is/ veel verrichten soude op den genen die hem ofte zyn kracht besoecken soude willen.

De Hertoghen van LOREYNEN.

LOreynen heeft eertyds Koningen ghehadt / die over een veel grooter begryp des Landts commandeerden / als 't gene onder desen tegenwoordigen Hertoge behoort. X. De successie der Hertogen heeft menigh-malen gebroken geweest. Den eersten/ die tot Hertoge gekozen wierdt/ was genoemt Karolus, des Konings Lotharij van Vranckryck Broeder/ ende na hem Otho, by wiens tyde Loreynen van Alsatien verdeylt is/ ende Alsatien is doenmaels in een Lantgraeffschap op-gericht. Desen Otho stortf ontrent den jare 1020. Hadde tot zynen Successeur/ Godefridum zynen Sone/ die gestorven is ontrent de jare 1070. Dese hadde tot Successeur Godefridum (toe-genaemt met den Bult) die omgebracht is in den jare 1075. tot Antwerpen, (sittende op eē heymelick Gemach) van de Dienaren des Graven Diedericks van Hollandt, den welcken hy upt zyn Landt verdreven hadde.

Daer naer gaf den Keyser Henricus IV, dit Hertoghdom aen zynen Sone Conrado; doch is daer na wederom gegeven aen den Huyse des gemelten Godefridi, namelyck/ zyner Nebe / van Susters zyde / welcke was Godefridus Bilonæus, die daer na Koning van Ierusalem wierdt.

Balduinus zynen Broeder is hem gesuccedeert so wel in't Koningryck / als in't Hertoghdom; ende na hem zynen derden Broder

der Euſtachius; doch willen ſommige ſeggen/ dat na Balduinum in het Rijck met geweldt gekomen is Henricus van Limburgh, ende ſoude aldus ghe weeſt hebben de ſevende Hertogh/ in't jaer 1106.

Hier na heeft den Keyſer Henricus V, dit Hertoghdom gegeven aen Gulielmum, Grave van Leuven; de welcke tot Succeſſeuren hadde/

Theodoricus zijnen ſone.

Thilbaldus ſone Theodorici, den welcken ſuccedeerde

Fredericus, onder den welcken de Landen van Brabandt geſcheyden zijn van het Hertoghdom van Loreynen.

Na Fredericum is eenen ſekeren Matthias Hertogh geworden/die na hem liet eenen ſone genoemt Simon; ende noch een anderen ſone/ genaemt Fredericus, die geſtorven is in't jaer 1239. Deſen hadde tot Succeſſeuren/

Matthias zijnen ſone/ daer na

Fredericus, ſone Matthiæ, ende daer na Fredericus.

Thibaldus zijnen ſone/ is geſtorven in't jaer 1311.

Fredericus een ſone Thibaldi.

Raoldus, een ſone Friderici, die geſtorven is in den jare 1346.

Ioannes, ſone Raoldi, troude Sofiam, een Dochter Eberhardi Grave van Wirtembergh, ende ſtorf in't jaer 1382. is begraven te Nancy, latende tot Succeſſeur

Karolum zijnen ſone/ die maer eene Dochter en hadde/ ghetrouwt aen René, Koning van Sicilien, ſone Ludovici, des Hertoge van Anjou. Deſen wierdt door middel van zijn Huysvrouwe Hertoge van Loreynen. Deſe heeft eenen ſone na gelaten/ die Ioannes ghenoemt was/ ende een Dochter Yolanda, zijnde de Huysvrouwe Frederici van Vaudemont.

Ioannes ſuccedeerde zijnē Vader René, ende liet na hem

Nicolaum zijnen ſone/ die ſonder oir ſtorf in't jaer 1464.

Doen is Loreynen gekomen in handen Frederici, ſone Antonij Grave van Vaudemont, van wegen zijn Vrouwe Yolanda Dochter van René des Konings van Sicilien. Deſen herſtelde het Hertoghdom in de macht van die van den Huyſe Bilonæi, hier voozen gedacht/ ende van deſen iſt/ dat alle de gene ghekomen zijn/ die men tegenwoordigh noemt van den Huyſe van Loreynen, waer af ick beſchreven ſal alhier de Genealogie voor te ſtellen.

Fredericus hadde tot Succeſſeur/

René, Hertogh vā Loreynen, Grave van Vaudemont, de welcke verdreven gheweeſt zijnde uyt zijnē Staet/door Karolum Hertoge van Bourgongien, het ſelfde weder gekregen heeft door hulpe der Switſeren, doende ſijnen vyandt ombrengen in eene ſlachtinge/ die gegeven wiert ontrent Nancy. Deſen verlaten hebbende zijne eerſte Vrouwe/ ſijnde eē Dochter des Graven van Tancarville, om dat ſy onvruchtbaer was/ troude Philippam, een Dochter des Grave vā Egmond, eñ Hertogh van Gelder. Hy is geſtorven inden jare 1508.

Antonius, Hertogh van Calabrien, Loreynen ende Bar, Marquis van Pont à Mouſſon, Grave van Vaudemont ende Aſpremont, ſterf in't Jaer 1544.

Claudius van Loreynen, Hertogh van Guiſe ende Aumale, een treffelijck Krijghsman/ troude Antonettam van Bourbon, eē Dochter Franciſci, Hertoge vā Vendoſme.

Franciſcus Hertogh van Calabren, Loreynen, Bar ende Gelder, ſtorf in 't Jaer 1546. ghetrout hebbende Chriſtinam van Denemarcken.

Nicolaus van Loreynen Hertogh van Mercure, Vader Louyſæ, die een Huysvrouwe wiert des Koninghs Henrici III, vā Vrācrijc.

Franciſcus, Hertoghe van Guiſe, die voor Orleans omghebracht wierd door Poltrot, in 't jaer 1563. zijn Huysvrouwe was Anna, een Dochter Herculis van Eſt, Hertoghe van Ferrare.

Maria, eerſt getrout aen dē Hertoge van Longeville, daer na aen Iacobum V, Koning vā Schotlant.

Claudius Hertoge van Aumale.

Karolus, Hertogh van Calabren, Loreynen, &c. de welcke ten wijve nam Claudiam van Valois, een Dochter Henrici II, Koning van Vranckrijck.

Henricus Hertogh van Guiſe, Vader des teghenwoordigen Hertoghs van Guiſen.

Ludovicus Kardinael van Guiſe.

Karolus Hertoge van Mayenne.

Henricus, Hertogh van Calabren, Loreynen, &c.

Karolus Kardinael van Loreynen, ende Biſſchop van Mets.

Van den Staet der Kercken/

Ofte,

ROMANYEN.

Kort Inhoudt:

1. GRootte ende wijdde van den Staet des Paus; zijn Landen ende voornaemste Steden: als oock van de gerechte besittinge die hy pretendeert op eenige Koninckrijcken. 2. Beschrijvinge van de Stadt Romen, ordinarise woon-plaets der Pausen; ende van zijne Antiquiteyten; ende ten eersten van de Brugge S. Angeli; 3. Van het Eylandt inden Tyber; Pyramiden; groote kolomnen; Baedt-stoven; Begraef-plaetsen sommigher Keyseren; Theatren; Kercken ende Galerijen. 4. Hoe groot Romen eertijts was/ ende hoe nu. 5. Van zijne Poorten ende hare namen; oock van de oude ende tegenwoordige namen der quartieren des Stadts. 6. Straten ende Bergen in zijnen om-vang. 7. Is seven-mael genomen ende beroofft/ oock van welcke Natien. 8. Particuliere beschrijvinge der Landen ende Staten des Paus/ ende eerst van het Latium. 9. Van het Patrimonium S. Petri. 10. Van Vmbrien, Sabinen, ende haer voornaemste Steden. 11. Van de Marco van Ancona. 12. Van Romanien, ende zijn principaelste Stadt Ravenna, eertijdts de woon-plaets van de Exarchen der Keyseren van Constantinopolen. Het begin des Exarchaetschaps; oock van het eynde des selfs. 13. Van den Staet van Ferraren, zijne lengde/ breedde ende eyndt-palen. 14. Van het Graefschap van Venise, zijn Steden ende benuyrde plaetsen/ onder welcke oock Avignon. 15. Vruchtbaerheydt van alle de Landen onder den Paus behoorende. 16. Alderhande Baedt-stoven te Timoly, ende in andere Landen. 17. Van andere dingen/ die alhier overbloepende zijn. 18. Oock wat het ghebreck heeft. 19. Hoe ende waer toe de oude Romeynen genepght waren. 20. Van hare oplequien ende begravingen. 21. Haer

Kronnge

Krooninge ende Triomphen. 22. Hare solemnele Feesten. 23. Gemengde zeden der Romeynen van wegen den grooten toeloop der Vreemdelinghen. 24. Den rijckdom ende inkomste der Pausen/ waer in die bestaet. 25. Volkomen Staet ende calculatie der inkomsten eñ kosten der Pausen. 26. Wat de Pausen hare Kardinalen geven; ende wat hy in andere dingen te kost lept. 27. Oock wat hy zijne Nuntios ofte Ghesanten geeft. 28. Wat hy jaerlijcks zijn lijf-wachten/ Kapiteynen ende Krijghs-volck geeft. 29. Van de Sterckten des Staets der Kercken/ ende waer in die bestaen. 30. Van de fortificatien van Romen, in verschepden tijden gemaeckt. 31. Van des Paus sterckten ter Zee. 32. Oorsaken waerom in Italien op vele plaetsen volck gebreck is. 33. Van het oude Rooms gouvernement. 34. Van het gouvernement ende Policy der Pausen/ ende eerst van het Collegie der Kardinalen ende haer Consistorye. 35. Van den Grooten Penitency-Meester/ ende zijne Jurisdictie. 36. Van het Hof van Romen, ende de twee Audiencien op-gericht tot signatuyr ende expeditien der supplianten. 37. Van de Cancellery ende zijne Officieren. 38. Van de Apostolise Kamer/ waer toe ingestelt; 39. Van den Schout ofte Raedts-heer van Campidoglio ende zijne drye Lieutenanten. 40. Van des Paus Vicaris/ ende van de 12. Capellanen ofte Auditeuren der saken in het H. Palleys. 41. Van de verkiesinge der Pausen/ ende hoe de Kardinalen hun daer toe vergaderen. 42. Van de superstitieuse Gods-dienst der ouder Romeynen; als oock van de Instellingen van verschepden harer Afgoden Priesteren. 43. Chronologise Beschrijvinge van de successie der Pausen tot op den tegenwoordigen toe. 44. Van de Instellingen der drie Ordren der Kardinalen/ met hare titelen.

I. DEsen Staet (sonder daer in te begrijpen Beneventum ende Avignon) is tegenwoordigh veel grooter/ als het opt geweest is; tsedert dat Ferraren, Comachien, ende Romanien daer aen gehecht zijn geweest. Want het heeft meer als drie hondert mijlen in de lengte/ ende wel 100. mijlen breedde. Begrijpt de Landen van Ferraren, Bolonien, Romanien, Marcke d'Ancona, Vmbrien, Sabinen, Perusien, met een deel van Toscanen, Patrimonium S. Petri, Romen, ende Latium. In dese plaetse worden meer als 50. Bisdommen gerekent; ende by na ander half millioen Menschen. Voor de grootste Stadt van Italien wordt Romen gehouden/ daer na Bolonien/ voorts Ferrare, Perusa, Ascoli, Ancona, Frioli, Ravenna, Ferme ende Viterbe. In desen Staet is een van de vier Hertoghdommen/ door den Lombarden ingestelt/ namelijck Spoleten. Het grootste deel des Exarchaetschaps van Italien is hier onder begrepen. Desen Staet strecht sich van de eene Zee tot de andere/ ende heeft op de Toscaense Zee de haven van Civita vechia; op de Adriatise Zee die van Ancona, ende Comachio, met de upt-lopen van de Riviere Po. Het Landt dat van Romen na Napels gelegē is/ wort Campagna di Roma genoemt/ gelijc als oock 'tgene dat aē d'andere zijde naer Florēcien light/ genaemt is Patrimonio S. Petro. Marcka di Ancona ende Romania liggen d'eene na het Koninckrijck van Napels, 'tandere na Ferraren, met de welcke Bolonien gegrenst is/ ende Vmbrien light in het midden. Behalven de Steden/ die wy alreede genoemt hebbē/ begrijpt desen Staet noch de Steden van Rimini, Cesene, Fayenne, Imola, Macerate, Camerin, Spoleto, Norcie, Riete, Terny, Narni, Orvieto, Assisi, Foligno, Todi, ende noch outrent dertigh andere. Hier en boven noch het Graefschap van Venisse, ofte Avignon, ende de Stadt Beneventum in het Koningrijck van Napels. De Pausen pretenderen/ dat sy ghe-rechte souverainitept behoren te hebben over de Koningrijcken van Napels ende Sicilien, over 't Hertoghdom van Vrbin, van Parma, ende van Messetan; oock plegen de Koningen van Engelandt ende Yrlandt hunlupden/ eer sy van den Roomschen Stoel geweken waren/ hommagie als Leen-heeren des Roomschen Stoels/ te doen.

De Pausen pretenderen op verscheyden gerechte souverainitept.

II. Doch eer wy verder varen/ dunckt my seer bequaem te sullen zijn/ te beschrijven (tot voldoeninge der curieusen) de Stadt Romen, als de welcke Hooft-stadt dese s Rijcks is/ ende gewoonlijcke woon-plaetse der Pausen; oock van zijne Antiquitepten/ diemen alhier om des kortheydts wille stellen soude konnen/ nadien vele vermaeck hebben sullen van dese Hooft-stadt geheelijcken ghemfoormeert te moghen zijn.

Om dan dese begeerte van sommige een weynigh te verhoelen/ sal ick beginnen van de Brugge S. Angeli, die de Oude Pont Elia noemden. Also ghy nu op dese Brugge zijt/ so siet om laegh/ ende ghy sult noch eenighe over-blijfselen van Ponte Thriumphali sien/ over de welcke alle de Thriomphen eertijdts/ na het Capitolium gaende/ passeerden. Ter rechterhandt om-heerende/ siet men het Kasteel/ 'twelck eygentlijck de Begravinge des Keysers Adriani was/ ende op den top was een Koper-verguldt Vat/ van uptnemender grootte/ 'twelck men teghenwoordigh sien kan in het bedeckte Hoff S. Petri. Maer eer men van S. Petro scheydt/ kan men gaen na Belveder, om aldaer in den serreten Tuyn veel schone statuē te sie/ eñ bysonderlick dat van Laocoon, so vermaert van wegē zijne uptnementhept/ na het welche te Fontainebleau in Vranckrijck een Stadt/ hier na gemaeckt zijnde. Ende op de plaetse S. Petri

Gelegentheyt ende kort verhael des Staets Romen.

ſiet men de Naelde/ die eertijdts achter de Kerck ſtondt / ende alhier dooꝛ Sixtum V, met groote koſten gebꝛocht is.

Hier na moet men van achteren komen tot de Pooꝛte S. Spiriti, ende als men daer bupten is/ ſiet men om hooghe ter rechterhandt een ſeker kleyn Kerckſken S. Onufrij, ende beginnende van daer tot S. Petro Montorio, ſiet men 't gantſche gheberghte dat de Oude Ianiculum noemden/ eene der ſeven geberghten van Romen, ende den bergh die dooꝛ S. Petro is/ Vaticanus genoemt/ is oock eene deſer ſeven.

Tiende nu van S. Onufrio, af tot S. Petro Montorio om lage/ vindt men de plaetſe daer de Ren-plaets I. Ceſaris was / ſeer lang ende bꝛeedt / ghelijck men ſien kan gaende op den bergh dooꝛ de Pooꝛte S. Petri Montorij.

Aldus gaende recht dooꝛ de Strate/ die na Ripa light/ komt men tot S. Maria in Traſtevera, of over den Tyber / daer men nu die Kercke ſiet/ die eertijdts Taberna meritoria, bp de oude genoemt was; om dat wanneer de Soldaten verlemt van den Krijgh quamen/ men de ſelve aldaer haer leven lang onderhielbt. Ende dooꝛ den grooten Autaer ſietmen de plaetſe/ daer op de geboozt-upꝛ ouſes Heeren/ een Ip-Fontepne ſpꝛoot / die een geheelen dagh bloepende/ een groote menighte bp-bꝛacht.

III. Gaende al vooꝛts na Ripa, vindt men aen de ſlincker handt een Eplandt / dat de Oude Tiberna noemden / daer teghen Wooꝛdigh de Kercke S. Bartholomei is/ en oock S. Ioannis, aldaer oock Woonen de Fatte benfratelli. Op dit Eplandt waren twee Tempelen / eene van Iupiter Lycaonicus, ende d'ander van Eſculapius: Dit Eplandt is bp-na van fatſoen gelijck een Schip. Hier zijn twee bꝛuggen/ om daer in te komen/ d'een van de Oude genoemt Pons Fabricy, ende d'andere Sexti, die nu anders niet ghenoemt woꝛden/ als Ponte quatro Capi.

Hier na gaende aē d'ander zijde des vooꝛſz. Eplandts/ ſo paſſeertmen altijdts na Traſtevera dooꝛ een ſtrate die van de vooꝛſz. Bꝛugghe af-loopt; recht-upt gaende dan / komt men aen een Nieuwe Bꝛugge/ nu ghenaemt S. Maria, bp de Oude Pons Senatorius. Aen den voet deſes Bꝛugs/ vindtmen eē gerui̇neert Paleys/ 't welck/ na tgemeen ſeggen/ aldaer/ het Paleys Pilati was; doch de verſtandighſte ooꝛdeelen/ dat dit een Paleys ſy gheweeſt Nicolai Renzæ, ofte der Vrſinen, ghelijck men noch op eene der Pooꝛten in twee verſen ſien kan. Recht tegen over / ſietmen een oude Kercke Lunæ, ende aen d'ander zijde die van Sol, Na dat men die gepaſſeert is/ verneemtmen een grooten witten Marberſteen/ rondt/ eñ van binnen gelijck een aengeſicht/ dat genoemt wiert de Mondt der waerheydt, leenende tegen de Kercke S. Maria in Coſmedin, ghenaemt de Griecꝛſe Schole/ daer Auguſtinus leerde.

Hier na komt men aen dē voet des Berghs Aventini, bp de welcke men noch eenighe ruïnen in de Riviere ſiet/ daer eertijdts de Bꝛugge Supplicij was/ alwaer Horatius Cocles tegens gants Toſcanen ſtreedt.

Gaende onder deſen Bergh bp den Tyber na S. Paulo, vindtmen Wijn-gaerden aen de rechter-handt des Tybers, in de welcke de Romeynen 140. Kꝛozen-ſchueren hadden/ die ſeer groot waren/ gelijck de ruïnen der gener uptwijſen die in den Wijngaert zijn des Heeren Iulij Ceſarij.

Dit gepaſſeert/ gaet men altijdt na S. Paulo, ende men vindt daer een ſchoone Weyde/ daer de Romeynen haer Olympiſe Spelen oeffenden. In deſe wepde vintmen dē Teſtenbergh/ geheel van gebꝛoken Potten zijnde/ overmits datmen ſeght/ dat de Potbackers daer bp woonden/ ende aldaer haer gebꝛoken en geſcheurde Potſcherven wierpen.

Stiende na de Pooꝛte S. Pauli, is eene ſeer oude Pꝛyramide/ beſloten met eenen muer/ 't welck men meent de begrabinghe Sexti te weſen.

Nemende daer na ter ſlincker handt den wegh na de pooꝛte S. Pauli, lepdtſe u na S. Gregorio, alwaer paſſerende den Bergh Aventini, vintmen veel ruïnen van groote geſtichten: in deſen wegh is een Beeckſken/ daer de Bꝛouwen ghewoonlijck haer clederen ſpoelen / onder S. Gregorio: van waer men ſien kan de Ren-plaets daer men met Koets-Waghenen liep / daer men oock de Scheep-ſtrijden upt plaiſier dede.

Men ſiet daer oock dꝛie rpen hooghe Kolomnen/ d'een op d'ander/ die men noemde Septizonium Severi.

Een wepnigh hooger waren de warme Baed-ſtoven Antonij, wonderlijck om ſien/ ende van d'andere zijde ſiet men bp S. Bablina het Kerck-hof Praxedis, maer het is gheheel geruïneert.

Gaende daer na naer de Kercke S. Sixti, dooꝛ den rechten wegh die na S. Sebaſtiano loopt/ gaetmē ter ſlincker hant in een ſtraetjen/ die lept naer S. Sebaſtiano rotundo, die eertijdts Templum Fauni was: daer naer ſietmen hooghe mueren / die men ſeght dat Water-goten geweeſt zijn van het Capitolium: hier is den Bergh Celia, diemen paſſeert tot S. Ioanne Latrano. Daer na neemtmen den wegh van S. Cruce in Ieruſalem; ende dooꝛ de Pooꝛte des Kercks vintmen de plaetſe daer den Templum Veneris was/ in welcke de Courtiſanē dies tijts hare feeſt vierden op den 20. Auguſti.

Sommighe willen dat het Theatrum, 't welck in de Kercke S. Crucis is/ was eertijts het Theatrum Statilij Tauri, groot ende ſchoon.

Hier na moetmen keeren na het oude Romen, ende nemen den wegh na Porta Maggiour, die gaet na S. Maria Major; recht uptgaende ſo vindtmen de Tropheen Marij, een ſeer treffelijcke ſake.

Komende dan bp Romen, paſſeert ghp Arcum Galieni, tegenwooꝛdigh Arcus S. Viti genoemt/ die noch geheel is/ aen de welcke gheſchecht waren de ſleutelen van Tivoli. Aldus dan ſalmen gheſien hebben een van de quartieren der Stadt.

Om d'andere zijde des Stadts te conſidereren / moetmen beginnen daer men achter de Kercke een deel van de Begraef-plaetſe Auguſti ſiet/ die met zijn Bos geraeckte tot de Kercke van S. Maria del Populo, ende de Naelde die in deſe ſtraet ter Aerden lagh/ is gebꝛocht tot S. Maria Major, om aldaer op te richten.

De Pooꝛte/ diemen tegenwooꝛdich noemt del Populo, bp de Oude Porta Flaminia, is gelecht aen de Kercke del Populo. Deſe is bergroot ende verciert gheweeſt dooꝛ den Paus Pium IV, die oock ghelepdt heeft de ſtrate Flaminia, maer men ſoude die beter connen beſichtighen ſoo men gaet in den Wijngaert des Paus Iulij III.

Nu

Julius de III. Paus vanden geslachte Monte.

M. de Clerc exc

Nu so moet men keeren achterwaerts na de Kercke Trinitatis, onder de welcke gheweest is den grooten Cirkel Augusti. Ende de plaetse / daermen de Kercke Trinitatis siet / gaende tot Monte Cavallo, is daer dat men de schoone Hoven Salustij noemt. Van daer na den Bergh Quirinali gaende / nu Monte Cavallo, beneden den Wyngaert des Cardinaels van Ferraren, sietmen sekere oude Holen / by de welcke de Romeynen in een plaetse hare Ludos Florales hyerden / ende veel Courtisanen woonden in dese Holen; ende in den Wyngaerdt des Kardinaels van Ferraren sietmen een plaets daer den Outaer Apollinis was.

Komende daer nae in een straetgen aen Monte Cavallo, zyn twee Paerden van Marber / die upt Egypten van Nerone gesonden waren; hier by is het Palleys; aen d'ander zyde sietmen de Kercke diemen seght eertyds geweest te zyn Templum Solis; 't welcke met seer waer-schynlyck is / overmidts datmen noch siet / dat daer een heymelycken wegh was / op seer schoone Kolommen / die van zyn Palays quamen tot de plaetse / ghenoemt Oratorium Neronis; Daer na moet men den wegh nemen na de Baedt-stoven Diocletiani, ende aen de slincker hant even aen de Wyngaerdē des Kardinaels vā Ferraren, begonnen de Baedt-stoven des Keysers Constantini, die haer uptstrecken tot de Kercke S. Susanna; ende aen d'ander zyde deser Baedt-stoven was den Raedt der Matronen, arme Weduwen ende Weesen: ende al-eer dat de Romeynen daer in gingen / besochten sy den Autaer Apollinis, die recht tegen over dese plaetse was.

Daer na komtmen aen de Baedt-stoven

Diocletiani, die ſo ghebouwt zijn / dat men ſoude meenen niets ghelijck te konnen maken; ſommige ſeggen / dat hier onder Spelonckẽ zijn / d'eene gaende na 't Capitolium, d'andere na S. Sebaſtiaen, de derde onder den Tiber na den Vaticaenſen Bergh.

Daer na ſietmen de Strate Pij, die van den Paus Pium IV, aldus gemaeckt is.

Hier ſietmen den Wijngaert des Kardinaels van Ferraren, als oock des Paus Sixti V, met ſchoone Geſtichten. Hier by is oock des Kardinaels van Carpy, vol oude ende moderne dingen / die ſeer ſchoon zijn: 't eynde deſer ſtrate is een ſchoone Poorte / door den ſelven Pium IV, gemaeckt / waer af die oock den name voert.

Men can van daer comen tot S. Agnes, door de Nomentaenſche ſtrate / daermen een cleyn out / doch ſchoon / Tempelken ſien can; 't welck geſeyt wort den Tempel Bacchi geweeſt te zijn: oock ſietmen hier een Graf / dat groot is / ende van Porphyrſteen ghemaeckt: Maer keerende na de Bad-ſtoven Diocletiani, die gewpet zijn door den Paus Pium IV, aen de Maget Mariam, moetmen den Wegh nemen / die na de Kercke van S. Maria Major loopt / ende beneden deſe Kercke ſalmen vinden een Kercke ghenaemt S. Potentienna, daer voortijds de Baed-ſtove Novatiani was.

Boven op den bergh / daer nu het Klooſter S. Laurentij in Valiſperne is / waren de Baedſtoven Olympij, die van d'een hoeck tot d'ander ſtreckten.

Ende daer de Kercke S. Mariæ Majoris is / waer voormaels den Tempel Iſidis was / die de Romeynen in grooter waerden hielden.

Daer oock de Kapelle S. Lucæ is / by de voornoemde Kercke / was het Bos / toegeeygent Iunoni de groote Goddinne der Romeynen.

Boven den Wijngaert S. Antonij was den rijcken ende wonderlijcken Tempel Dianæ, daer de Romeynen haer Offerhanden met groote koſten verrichteden. Aen d'ander zijde / daer nu de Kercke S. Martini is / was eertijdts den Tempel van Mars.

Deſe Kercke voorby gaende / vindtmen een ſtraet / die leyt recht na S. Petrum ad vincula: maer latende deſe ſtraet / ende inſlaende d'eerſte cleyne ſtraet / dienen ontmoet / ſiet men het wonderlijck huys / dat den Keyſer Titus voor zijnen Biſſchop hadde doen maecken.

Dit gheſien hebbende / moetmen neder gaen / door de eerſte ſtraet / tuſſchen de Wijngaerden / die leyt u na het Convent van Nonnen / S. Clement ghenoemt: daer na comende aen het wonderlijck Theatrum Veſpaſiani, genoemt het Coliſeum, ſietmen een vreemt gheſticht / ghemaeckt van eenen kloncken Steens / waer op 90. duyſent menſchen ſtaen mochten om na haer sin alle Schouwſpelen aen te ſien.

Wonderbaerlicken grooten Steen.

Aen d'ander zijde ghepaſſeert zijnde / ſietmen Arcum Conſtantini, ende by den Hof der Nonnen van Maria la Nova, ſietmen noch eenige reſten van den Tempel Serapis. Verder gaende / paſſeertmen voorby den Arcum Veſpaſiani, die hem opgericht wiert / doen hy triumpherende van Jeruſalem keerde.

Wat verder ſietmen den Tempel Pacis, bynaa vernielt; ende recht tegen over de ſelve / den Bergh Palatinum, datmen nu het groote Pallais noemt / alwaer een ſchoonen wijngaert der Farneſien is.

Dicht by deſe was den Tempel Romuli, die verandert is in de Kercke van S. Coſmas ende S. Damianus, eñ dicht hier by den Tempel Marci Aurelij, ende zijne Huyſvrouwen Fauſtinæ, een dochter Antonini Pij; wiens Pallays achter de voorſchreven Kercke ſtaet.

Recht tegen over was een ſchooren Tempel / ghewpet aen de Goddinne Venere, teghenwoordigh verandert in de Kercke die genoemt wort van S. Maria die van de pijne der Hellen verloſt, ofte Liberatrice dalle pene d'Inferno.

De drie Colommen dienen midden op de Koep-marckt ſiet / waren (ſoomen ſeght) een Brugghe / over de welcke men van het Capitolium na het groote Pallays ging; ende op deſe plaetſe ſeghtmen Lacum Curtij geweeſt te zijn.

Daer na in een Kercke / die een Koperen deure heeft / by den Arcum Septimij, was (ſo gheſeyt wort) den Tempel Saturni, het Threſoor des Roomſchen volcx / nu S. Adrianus genoemt.

In den hoeck van deſe Straet ſietmen een Statue / die onderſtut is / genoemt Morforio. Aen d'ander zijde des voorſchreven Arcus, daermen de drie Colommen ſiet / was den Tempel Concordiæ: daer is men dan aen het Capitolium, aen welckers voet den Tempel Iovis is / die nopt opgemaeckt en is ſedert dat het Capitolium afgebrandt is.

By deſen Tempel was oock den Tempel Cereris; op deſe plaetſe ſietmen noch tegenwoordigh een man te paerde / van koper gegoten / vertoonende den Keyſer Marcum Aurelium; een wepnigh achterwaerts aen den voet des rugs van 't Capitolium, vintmen een deel diepe waterbacken / mogelijck gemaeckt / om ſout / ofte kooren daer in te bewaren / ende waren voormaels Horrea, dat is Koren-ſchueren / genaemt.

Van daer gaetmen na de Arcum Boarium, dicht voorby de Kercke van S. Maria del Conſolatione: van daer can men oock ſien het Theatrum Marcelli, d'welck tegenwoordigh de Woonplaets der Savellen is; ende in dit Theatrum was den Tempel Pietatis.

Hier by / na de viſſerp gaende / waren de Galerpen Octaviæ, des Suſters Auguſti, doch teghenwoordigh iſſer wepnigh teyckẽ af.

Aen geen zijde aen den Ingang van S. Angeli der viſſerye ſietmen de Galerpen Septimij Serveri.

Voorts gaende tot Campo di Ilor, vindtmen het Pallays der Vrſinen, die eertijdts de Theatra Pompei waren / ende zijn Galerye was achter.

Dicht daer by / ſietmen het ſchoon Pallays van Capi di ferro, ende wat verder is het Palleys der Farneſiers, gemaeckt met wonderbaerlijcke architecture / ende voor alderhande outheyden.

Maer tot volvoeringe om Romen te beſichtighen / moetmen beginnen de derdemael aen Campo Martis, of om beter te ſeggheu aen de plaetſe Colonna, alwaer men de Colomne Antonini Pij ſiet / van de hooghde van 177. voeten / met een Wendel-trap van binnen / met 140. trappen en 56. vepnſteren.

Dit gheſien hebbende / moet men gaen na de plaetſe Charre, ende ſlaen ter rechterhant om / als men aen de Speterp-ſtraet is / die nederwaerts loopt tot op het Kloofter van de Veſtaelſe Nonné / welcken Tempel voormaels

maels van de Romeynen so geacht was/ is nu het Weef-huys.

Daer na moetmen wederkeeren de selve strate diemen gekomen is/ ende altijt recht upt gaen na S.Marco, tot datmen aen een plaetse comt/ die ghenoemt Wort Macello de Corvi, ende daer salmen de Colomne Trajani sien/ die van de hooghte van 123. voeten is/ den trap binnen inis van 155. trappen/ ende de vensteren zijn tot 45. in ghetal.

Achterwaerts keerende/ sietmen de Kerke Minervæ, van outs altijt so genoemt/ doch is met een schoon gestichte daer bp geruwineert geweest.

Waer men binnen Romen veel wonderlicke dinghen sien kan.

Doch indien yemant eenighe vreemde dinghen begeert te sien/ so in beeldtsnijdinge/ als in schilderp/ die vrage op den Bergh Citoriana na het huys Ieronimi Garimbert, alwaer men veel Wonderlicke dinge sien can.

Niet verre hier van daen aen d'ander zijde/ sietmen het Pantheon, ghenoemt la Rotondo, een seer oude ende schoone plaetse/ gesticht door Marcum Agrippam.

Daer dichte bp/ van achteren/ alwaer men nu de houte tafelen vercoopt/ sagh men eertijts de Baed-stoven Agrippæ.

Ende achter S.Eustachium, sagh men de Baed-stoven Neronis, die ten deele aen het Palays van Me-vrouwe ghetrocken zijn: Daer is teghenwoordigh een fraey Palleys gemaeckt van den Abt van Vento.

Ghepasseert zijnde de plaetse van Me-vrouwe/ comt ghp in die van Navona, alwaer alle Woons-daghen Marcktdagh ghehouden wort/ doch hadden de Romeynen die ghemaeckt/ om hare Spelen in te oeffenen.

Aen den voet van dese placts/ beneden het Palays der Vrsinen, sietmen de Statua Pasquini; Ende dit zijn meest alle de Antiquiteyten/ diemen te Romen sien can/ die ick so net beschreven hebbe/ als my mogheliick gheweest is. Doch eer ick hier upt schepde/ lust my noch pets te seggen.

IV. Romen begreep ten tijden Romuli, den Bergh Capitolinus ende Palatinus, met de Valleyen/ die in het midden ligghen/ ende hadde drie poorten; de eerste was genoemt Trigonia, om des driehoecks wille diese aen den voet des Palatijnsen Berghs maeckte; de tweede Pandana, om datse gestadigh open bleef/ was oock Libra genoemt/ om 't ghemack des ingangs wille; de derde Carmentalis, van Carmenta de moeder Euandri die aldaer woonde/ was oor Scelerata genoemt/ dat is schelmachtige, van wegen de 300. Fabij, die daer henen upt trocken/ ende alle aen de Reviere Aron verslagen wierden.

Door den ondergang nu der Stadt Albæ, ende des vreedts der Sabinen met den Romeynen/ begonden sp den omgang hares Stadts te vergrooten/ de selve uptleggende dat sp de seven gheberghten/ (diemen daer noch in siet ligghen) daer binnen begrepen/ datmen ten tyde des Keysers Claudij aldaer 630. tozenen vondt/ ende 2200. Galerpen. Sommighe Autheuren schrijven/ dat den omgang haerder mueren was van 50. mijlen/ andere 32. oock sommige van 28. Maer tegenwoordigh en is Romen niet grooter/ daer in begrepen zijnde het Trastevera ende 't voorburght S. Petri, dan 16. mijlen in den omgang.

Hoe veel mijle Romen nu in den omgang is.

V. In de Poorten is bp vele autheuren een groot verschil/ so int getal als in de namen: want sommige stellender 30. andere 24. doch nu isser maer 18. opengaende/ de welcke de seven Berghen beslupten; ende de gantsche Stadt is verdeylt in 14. quartieren.

De voornaemste is Porta del Populo, eertijts ghenaemt Flaminia ofte Flumentana ghenoemt.

Pinciana, eertijts Collatina genoemt.

Salaria, genoemt voortijts Quirinalis ende Agonalis, ende door dese quamen de Senonoise Gaulen, doe sp Romen belegeerden.

S. Agnes, voormaels Nomentana Figulensis, ende Viminalis.

S. Laurentij, eertijdts Tiburtina ende Taurina.

Porta Major, voortijts Labicana, Prenestina ende Nevia.

S. Ioannis, voormaels Celimontana, Septimia, ende Asinaria.

Latina, eertijts Florentina.

S. Sebastiani, eermaels Appia, Fontinalis, ende Capena. Dit was den ingang der drie Horatij, doen sp de Curiacios verwonnen hadden; oock de Poorte der meeste Triumphen.

S. Pauli, voormaels Ostiensis, ende Trigemina, ende door dese ginghen de drie Horatij upt.

Ripa, eertijdts Portuensis.

S. Pancracij, eertijts Aurelia.

Septimiana, voormaels Fontinalis.

Torrione, voortijts Posterula.

Pertusa;

S. Spiritus.

Belvedere.

Cenello, eertijts Anea genoemt.

VI. 't Getal der Straten vã Romen.

Wat nu de voornaemste straten belangt/ daer warender 29. alhoewel dat elcke Poorte de zijne hadde; Maer de vermaertste waren/ de strate Appia, die Appius Claudius, Tucht-heer zijnde/ plaveyen liet van de Poorte S. Sebastiani tot Capua toe. Trajanus hermaeckte die tot Brundusium toe/ ende was ghenoemt de Koninginne der Straten, overmits dat over de selve bpna alle triumphen passerende/ in de Stadt quamen.

De strate Flaminia, die C. Flaminius, Borgermeester zijnde/ plaveyen liet van de Porta del Populo tot Rimini toe/ ende men noemde die de breede strate/ overmits dat die haer uptstrecte tot aen het Capitolium toe.

De strate Emilia wiert door Lepidum ende Flaminium Borgermeesteren gheplavept tot Bolonien toe.

De Suburra begon onder de Colliseu, ende ging tot de Kercke S. Lucæ in Orfea.

De Sacra begon bp den Arcum Constantini, ende ging tot den Arcum Titi, ende door de Marckt (anders Forum) tot het Capitolium toe.

De Nova ging door het groot Palais ende het Septizonium tot de Baed-stoven Antonini.

De Triomphalis ging van den Vaticaensen Bergh tot het Capitolium toe. Vespasianus repareerde de selve/ ghelijck men siet in een Marberen Opschrift/ staende voor het Palays Conservatorum.

De strate Vitellia ging van den Bergh Ianiculo af tot de Zee toe.

De rechte strate (anders Via recta) was op Kampo Martis.

De voortreffelijckste der Berghen/ daer Romen op getimmert is/ waren Capitolinus, ofte Tarpeianus, ende Saturninus, nu Kampidoglio ghenoemt of Kapitolio, op de welcke waren 60. Tempelen/ Kapellen/ of Hupsen/

Hupsen/ den Goden toegewyet: de heerlijckste deser/ was den Tempel Jovis / in de welcke de Triompherende traden / om den Goden van de verleende verwinninghen te dancken.

Den Bergh Palatinus, nu het groot Palleys ghenoemt/ is onbewoont/ zijnde vol wijngaerden/ ende is een mijl in de ronde. Romulus begon alhier de Stadt/ om dat hy meende alhier opghevoet geweest te zijn: ende Heliogabalus dede dien met Porphyrsteen plavoyen.

Den Bergh Aventinus ofte Querquetulanus, is die ghene daer de Kercke S. Sabinæ op staet/ ende heeft meer als 2. mijlen in den omgang.

Den Bergh Celia is die daer de Kercken S. Ioannis, ende Pauli op staen/ tot S. Ian de Latran.

Den Esquilijnsen Berch/ is daer de Kercke van S. Maria Major, ende S. Petrus ad vincula.

Den Bergh Viminalis, alwaer de Kercken zijn van S. Laurens ende S. Potentiana.

Den Bergh Quirinalis, ofte Agonia, wort nu Montecavallo genoemt.

Den Bergh Ianicularis is die gene daer de Kercke van S. Petrus Montorio in Transtevere is.

Den Bergh Pincia, alwaer de Kercke S. Trinitatis is.

Daer zijn noch andere cleyne Berghen/ als den Vaticaensen/ daer de Kercke S. Petri, ende het Hof des Paus op is; den Citadoirisen Bergh/ om datmen daer eertijdts de Boudt-meesteren verdaghvaerde/ wanneer sy hun vergaderen mosten om Magistraten te kiesen. Den Bergh Hortulus, alwaer den Bergh Pincia begint aen de Poorte Salaria, ende gaet tot de Porta del Populo, ende van desen Bergh gingen de gene af in het velt Martis, die eenigh Ampt door omghecochte stemghebingen verfochten.

De qvartieren van Romen, ock peder quartier zijn merck.

Romen was eertijdts in 14. quartieren verdeylt/ doch heefter nu niet meer als 13/ Namelijck/ het quartier der Bergen, 't welck tot een teycken dzie Bergen heeft. Dat van Colonna, voerende een Kolomme. Dat van Trejo, voerende dzie Kappieren. S. Eustachij quartier heeft eenen Salvator tusschen twee hoornen. Dat van Ponto, heeft een Brugge: Regolæ heeft een Hert: Ripa voert een Kadt: Trastevera een Leeuwen-hooft: Campidoglio een Dzaken-hooft: Parion eenen Griffioen: Pigna een vat: Campo Marzo een Mane: Het quartier S. Angeli voert eenen Engel tot een wapen.

VII. Dese Stadt is tot seven malen toe ghenomen van verschepden volckeren. De eerstemael geschiede 364. jaren na hare bouwinge/ van de Gauloisen onder haren Capitepne Brenno. De tweedemael was 800. jaren daer na/ door de Visigotthen, 40. jaren daer na door de Vandalen, 18. jaren daer na door de Erulen, daer na noch 14. jaren door de Ostrogotthen; noch 12. jaren hier na maeckte Tolitus hemselven Meester hier van: ende ten laetsten in het jaer ons Heeren 1527. den 6. May is die inghenomen door het Heyleger Karoli V, belepdt door den Hertoge van Bourbon: Evenwel al ist salie/ dat dese stadt so menighmael genomen/ verbrant/ gerooft/ ende onghecert is / nochtans cannen haren ouden lof in de uytmuntenthept der Palapsen/ Kercken/ Gestichten ende Hupsen/ genoeghsaem bekennen.

Hoe beelmael Romen gewonnē is.

Laet ons nu eens de reste deses gantschen Staets van Romanpen door-sien/ na dien wp hare Hooftstadt genoechsaem doorsnoffelt hebben.

Het Latium ofte Campagna di Roma is verdeylt in out ende nieuw. Het oude strecht sich upt van den mondt des Tybers af/ tot den Bergh Circel, ontrent 50. mijlen. Het Nieuwe van den Bergh Circel tot de Revière Garillan. Dit was eertijdts een Landt/ dat wonderlijcken vol bewoont/ ende met groote ende vermaerde Steden beset was/ die van het ghebuerschap met Romen haren aenwas kregen / ende naderhant vernaemt zijn ghewoorden door de rooverpen ende coursen der Barbaren. Romen light in het Latium. De andere Steden zijn Ostia, Ardea, Neptuy, ('t welck door de ruwinen van Anza opgekomen is) Terracine, ende in het Lant Prævestinum, Tivoli, Anagni, Fresolone, Veruli, Alatti, Bauco, Segna. Hupden wort dit Lantschap in dzyen gedeylt; namelijck/ in Latium, Campagna di Roma, ende Maremma, dat is te segghen/ Zeesteden. Den staet der Kercke eyndight aen Terracina, teghen het welcke Gajetta light/ een sleutel des Koningrijcx van Napels. VIII.

't Patrimonium S. Petri, ghelaten aen de Kercke van Romē door de Gravinne Machtilda, ten tijde des Paus Paschalis/ int jaer 1100. strecht sich van la Pesche, die hem in de Zee uptwerpt aen dees zijde den Bergh Argentarium, ende van Quirice tot Ceperan. Men siet tusschen la Quiane, ende den Tyber het Meyr Thrasymenes, ende wat verder de vermaerde stadt Perugisia, ende tusschen de Revière Fiore ende den Tyber light Pitiglian, Aquapendente, Orvieto, vermaert om zijne gelegenthept/ Put/ ende Hof: Belseno met zijn Meyr/ Montefiasco, Bagnaree, Castro, Nepe, Viterbo, vermaert van wegen de langduerighe woonplaetse der Pausen/ terwijlen sy door den Roomschen Raet ghequelt wierden: Orto, Galese, Castellana, ende na de Zee-kant Cornetto, Toscanelle, Civita Vecchia, Porto, Bracciam op het Meyr Sabbatin, Roncillon, Sutrin, ende Martinian, alwaer de Stadt der Vey was. IX.

Den Tyber gepasseert zijnde/ treedt men in Vmbrien, 't welc nu het Hertoghdom van Spoleten genoemt wort/ en is ten meesten deele van de Alpise geberghtē beschadu wet/ Waeromme dat het Vmbria genoemt is. De steden alhier zijn Borgo à S. Sepulchro, Cité de Castello, Augubio, Todi, alle op den Tyber gelegen; voorder Terni, Spoleto, Norcia, Foligno, Assisi, Nocera, Camerin ende Amelia. X.

Sabinen is een Landt aen beyde de zijden met de Alpise Bergen besloten. Het is smal/ maer lang / van den Tyber af tot Lamentane. De andere grensen hier aen tusschen de Negro ende 't Alpise geberghte/ ende tusschen den Tyber ende de Teveron, die de Sabinen van de Equicolen scheydt. Zijne voornaemste plaetse zijn Riete, Narni, Ottricoli, Magliane, Farfa, ende Palumbare.

Marka d'Ancona strecht tusschen de Alpise geberghten ende de Zee/ van Tronce tot Foglia toe / ende begrijpt veel schoone plaetsen / onder de welcke Fabriano seer vermaert is/ ende elf Aerds-bisdommen ofte Bisdommen. Onder de Steden/ die van den grootsten traffijc is/ steltmē Ancona, de machtighste is Ferma, de sterckste la Rocca, de schoonste is Ascoli, de vetste Iesi, de oudtste Osma, de meest- XI.

de meest ghegunde Macerata, Want daer wooont den Gouverneur deser Provincie/ de heylighste is Loretta.

XII. Romanyen, strecht hem van Foglia tot Panara, ende van de Alpes tot de Po: zijn steden zijn Rimini, Cesene, Fayenza, Ravienna, Forli, Imola, ende noch Sarsina, Cervia, Bertinora. Seg mijlen van Fayence light Brisiguelle de Hooft-stadt van de Vallepe Lamon, die 10. mijlen lang/ ende 6. breedt is/ bewoont van 16. dupsent sielen. De Edelste van alle dese is Ravenna, alwaer sommighe Keysers hare Woonstede gehouden hebben/ ende daer naer de Exarchi (ofte Stadthouderen) der Keyseren van Constantinopolen. Ende om dieswille dat vele Hystorp-schrijveren van het Exarchaetschap dickmael ghedachtenis maken/ dunckt mp goet te zijn/ alhier haer begin/ voortgang ende eynde te verhalen.

Begin/ voortgang/ ende eynde des Exarchaetschaps der Keyseren va Constantinopelen in Italien, de welcke soo veel als hare stedehouderen aldaer waren.

Het Exarchaetschap begon na dat Narses den Kapiteyn Iustiniani, ende daer na des Keysers Iustini, de Gotthen uyt Italien verdreven hadde; den eersten Exarchus was Longo, de welcke zijne Woonste te Romen houdende/ gelijck de Koningen der Gotthen gedaen hadden/ weghnam het gewoonlijck gebruyck des Gouvernements by Provincien/ ende stelde in alle de plaetsen van importantie eenen Kapiteyn/ ghelijck ook te Romen; wegh-nemende den Raedt ende Borghermeesteren. Den Exarchus hadde doenmaels groote macht/ maer het Rijck daer na ter neder gevelt zijnde door de Lombarden/ nam het Exarchaetschap een eynde. Als Pepinus Astolfum verdreven hadde/ investieerde hy de Kercke/ hielt den Exarchus Ravenna, Sarcine, Classe, Forli ende Forlimpopoli, welcke steden eenen staet maecken/ diemen noemde Pentapoli: buyten desen staet besat hy voorder Bolonien, Rhegge, Modena, Parma, Plaisancen, ende de andere Steden/ gheleghen tusschen de Alpes ende de Reviere Po. Het Exarchaetschap nam eynde in den Jare 751. in het welcke Astolfus, Koning der Lombaerden/ Ravennam innam/ so dattet in geduerde 183. jaren. Waer onder dit aenmerckens waerdigh is/ dat de Roomsche Keyseren/ bysonder Honorius, daer na de Koningen der Gotthen/ ende hier na de Exarchi, Ravennam altijt onder alle de andere Steden van Italien hare Woonplaetse waerdigh geacht hebben.

Den moetwil der Exarchi tegen de Pausen/ Was oorsaecke dat den Aerds-bisschop van Ravenna teghen den Paus ten tijde Esmeraldi revolteerden/ende dese revolte dueerde tot den Paus Donnium toe/ ofte (so sommige willen) tot Agathonem toe/doen Theodorus den Aerdts-bisschop siende dat zijn Geestelijckheydt hem qualijcken tracteerde/ zijne Kercke den Paus onderwierp. Dese Provincie daer wp nu af spreken/ Was eerst Flaminia genoemt/ maer Carolus Magnus, willende den naem des Exarchaetschaps vermetighen/ ende het volck tot de Stadt Romen te meer genepght maken/ noemde het Romanyen.

XIII. Den staet van Ferraren is groot ende ghemackelijck/ aenghesien (so men Modenam daer in begrijpt/ 't welck een lidt deses staets geweest is) het in de lengde heeft van de Adriatise Zee af tot de Tyrreuse Zee toe/ ontrent 160. mijlen: zijn breedde van de kust af is ontrent 50. mijlen. Van Primara tot Magnavaque zijn ontrent 9. mijlen; van Magnavaque tot Yolane 18. mijlen; van Yolane tot Gorra 18. van Gorra tot de grensen der Venetianen 6. mijlen. Van d'ander zijde in Lombardyen is van S. Ambrosio (een plaetse in Bononien) ghebuer met Castel-franco, vijf mijlen; van Modena tot Regio 15. mijlen. Op sommighe plaetsen is het breedt/ ende op sommighe smal. Het Ferraroise Landt grenst met het Ravennoise ende Bononoise Landt; dese stadt is oock aen het Venetiaense gegrenst door de plaetse van Polisselle. Den Grave van la Mirando paelt met Bondena, een Kasteel int Ferraroise Landt. Den Hertogh van Mantua grenst aen la Stellate. Daer zijn behalven Ferraren ende Regio noch sterckte Steden/ als Comacquio aen de Marassen van de Adriatise Zee/ noch meer andere Kasteelen in Romanyen, la Graffignane in Toscanen, ende eyndelijck Carpi, een voortreffelijcke plaets/ gheleghen in het beste van desen staet. Dese plaetse wiert door den Keyser Carolum V, gegeven aen den Hertoge Alfonsum, voor het deel dat hem door de rebellye des Heeren Marci Pij aen het Rijcke afghestorven was; desen Hertoge dan behielt het selve van den voornoemden Pio, hem in wissel gevende de Heerlijckheyt van Saxole: maer den Heere Leonel Pij zijne portie voor een wisselinghe ofte redelijcken prijs afstaen willende/ is verdreven van het gene hy besadt/ met toelatinghe des Keysers/ door den voornoemden Hertoghe/ die naderhandt tot een prijs hier voor in de Wissel van Venetien ghelepdt heeft/ de somme van 100000. kroonen/ die Leonel evenwel nopt aenbaerden en wilde. De Stadt Ferrare heeft 6. of 7. mijlen omgangs/ schoone straten/ heerlijcke Palapsen/ een tamelijck ghetal van Kercken ende Kloosteren/ met een Kasteel/ 't welck de Woonplaetse der Hertoghen was. Daer zijn oock tot gherief der Inwoonderen/ Scholen tot oeffeninghe in alle konsten ende wetenschappen.

Het Graefschap van Venise besoort den Paus mede toe; men reckent alhier vier Steden/ namelijck/ Avignon, Carpentras, Cavaillon ende Veson; de welcke van de Rhosne bespoelt worden/ als oock van de Durance ende de Sorgue. Behalven dese zijnder noch 80. bemuerde plaetsen. Avignon wiert ghekocht door den Paus Clemente VI, van de Koninginne Ioanna, de dochter Roberti, des Konings van Napels, in den Jare 1352. maer het Graefschap van Venise wiert gheconfisqueert (so sommighe willen) door de Ketterye des Graven Raymondi van Tolouse. De voornoemde Stadt Avignon, van welckers begin men naulijcx pet seeckers weet/ heeft byna alle dinghen tot het ghetal van sevenen/ als 7. Parochy-Kercken/ 7. Gasthuysen/ 7. Kloosteren met Monicken/ ende 7. Kloosteren met Nonnen/ 7. Collegien/ ende 7. poorten. Dese Stadt is vermaent geworden door de Woninghe die de Pausen aldaer gehouden hebben den tijdt van 70. Jaren/ dat is van Clemente V, af/ tot Gregorium XI, toe.

XIV. Hoe dit Graefschap aen de Paus gekomen is/ als mede Avignon.

Ghestalteniſſe.

XV. Campagna di Roma is een goet Landt/ 't welck veel opbrengt/ ende wort met veel wateren bespoelt/ alhoewel het sommighe scherpe plaetsen heeft/ die oock steenachtich zijn/ die evenwel niet geheel ledich en ontnut zijn/ maer bequaem tot weyde en bossen.

Vmbrien

Vmbrien is een seer wel bewoont Landt/ veel opbrengende / nadien sommighe schrijven dat een deel deses Landts so vruchtbaer is/ dat/ om niet van het andere te seggen/ de Beesten aldaer twee Jonghen t'eender dracht voortbrengen. Het andere deel deses Lantschaps/ is byna gheheel met laeghten ende heuvelen verdeylt / oock vruchtbaer zijnde.

Het geheele Landt van Ferraren ontdoet sich in schoone Weyden/ gheliick oock een goet deel des Landts van Bononien, Forli, Ravenna, ende Romanien.

Cornelius Tacitus gheeft den prijs des vruchtbaerheyts van Italien aen de velden van Rieti ende Terni. Plinius schrijft dat de Weyden des Landts van Terni, diemen bevochtighen can / viermael des Jaers ghemaept mierden ; ende die niet bevochtight connen worden/ driemael. Maer de goetheyt deses Landts en can niet beter bekent worden dan uyt de grootheydt der Koolen ende Radissen.

Wonderlicke groepsaemheydt des gras in het omliggende Landt van Rieti.

Plinius schrijft van het Landt van Rieti, dat het gras afghemaept zijnde des daeghs/ 's nachts wederom so groeyt/dat de stocken die ter aerden leggen/ des anderen daeghs wederom al met gras bedeckt zijn. Het Landt/ 't welck tusschen Spelle ende Spoleto is/ hebbende 18. mijlen in de lengte/ ende 4. mijlen in de breedde/ is vol graenen ende frupten: oock 't gene dat sich uytstreckt van Perugia tot Assisse ende Tondi, noch die van Viterbi ende Romen en zijn niet min goet. Hier na/ dat deel van Bononien, dat even aen de Alpes comt/ ende 't gantsche Romanien, zijn alle onderschepden met pleynen ende heuvelkens. La Marka ende alle d'andere deelen deses Staets zijn alle so wel geleghen/ datmen soude seggen/ dat dit Landt debatteert waer in het meer uytmuntet/ of in vruchtbaerheyt/ of in aengenaemheyt.

Maer de omliggende landen van Rimini, Fano, Ascoli (bysonder van de mont van Tronte, tot die van Asone) Ferme, Perugie, ende van Cornet, zijn seer aengenaem. Sy overvloeyen alle in Graenen / Olyen / ende Wijnen/ ende senden een groote menighte na buyten/ meest Wijnen / ende Oly. Daer zijn veel Meyeren/ onder de welcke die van Perugie een van de vijfrijckste van geheel Italien is; noch zijnder de Meyeren van Volsena, Brassian, Vic, Piediluco, Subjaco, Foglian, met de kleyne Meyeren van Bassanel, Monterose, Baccan, S. Praxede, Castel-gondolfe, ende de Nerne. De twee voornaemste Revieren van Italien passeren door desen staet op haer breedste/ te weten/ de Po, ende den Tyber, behalven dese zijnder noch veel andere/ aenghesien den Tyber alleen meer als 72. so beken/ als Revieren opreemt.

XVI. Daer zijn alderhande Baedstoven te Tivoli, Lamentane, Stiglian, Vicarel, Anticole, Viterbe, Porrette ende Scorpette.

Daer is een seer rijcke Alunn-mijne te Stolfe; Soutmijnen by Hopen te Ostia, Cervia, ende Comacquio, alwaer oock noch den meesten Aelvang is van geheel Italien. Daer wast goet blas/oock overvloedigh te Fayenze, ende te Lugo; veel hennip te Chanto, Butrio, Pieve, ende omtrent Perugie.

Ick en sal my niet verlooven in het verhael der Wijnen / maer 't ghenoeght my te seggen/ dat geheel Romanyen, Vmbrien, Patrimoniam, Sabinen, ende Campagna di Roma de beste Wijnen voortbrenghen / diemen dryncken mach; behalven noch alle de andere menighte der plaetsen/ die veel zijn. En sal my oock niet verlenghen om de Kasynen van Amelie, S. Gemini, ende Narny.

XVII. Wat sal ic seggé van de andere dingé/ daer het de volheyt af heeft? Het vreedt seer groote ende sterche Ossen/ voornemelijck in Romanyen, ende Campagna; Het Koepen so wel als het Ossenvleys is daer seer smakelijck/ als oock het Verckenvleys/ende voornemelijck dat vant gheberghte comt. Het Wildtbraet is aldaer gants overvloedigh/ principael omtrent Romen by Sermonette, Terracinen ende Neptune, alwaer Wilde Verckenen van sonderlinge grootte zijn.

Campagna di Roma heeft tweederley aert van Paerden/ die wepnigh de Papelse ontwijcken. Ten heeft oock geen Wildernissen ghebreck / alwaer men vele Eyckelen vindt/ ende goet Timmerhout/ oock tot andere dingen bequaem.

Men vindt oock in veel plaetsen menighte van Steenen / om te bouwen / onder te welcke die van Trivertin, diemen met kleyne moeyte behouwen can / den prijs winnen: want sy niet alleen tegen den tijdt en wederstaen/ maer worden oock beter ende vaster.

Marka d'Ancona heeft vlacke ende laghe Landen/ rijck van Oly ende Wijn/oock vele graenen.

Het Graefschap van Venise is oock seer aenghenaem/ ende brengt zijne Meesteren veel profijts/bysonder in Wijn/ die in goetheyt ende sterckte geenighe van Vranckrijck en wijcken; tamelijcke menighte van graenen/ende overvloet van frupten/ die so goet zijn als elders.

XVIII. Ende nadien wy ten vollen de ghestalteniisse des Staets der Kercke vertoont hebben/meene niet ongevoeghlijck te sullen zijn/ zijne ghebreken aen te mercken / op datmen daer eenighen raedt in schicke.

't Gebreck des goeden Lochts omtrent Romen.

So moetmen dan weten datter ses condities vereyst worden tot de volmaecktheyt eenighen Landtschaps; namelijck/ de goetheyt des Lochts/ de veelheydt van wateren/ den Landtbouw/ de Koopmanschap/ de seeckerheyt/ ende boven al het groot ghetal van inwoonderen; overmits dat hier van alleen de gantsche reste dependeert.

Wat nu de Locht belangt/ men moet bekennen / dat desen staet hier af ghenoeghsaem verongherijft is; aenghesien de gantsche Zeeliant/ 't geheele Landt van Cornet, 't gantsche Campagna di Roma met een quade ende ongheseonde Locht ghequelt is: 't welcke voortcomt van de Bossen die de meeste Zeeliant bedecken/ oock de veelheyt der Marassen. Tot het welcke geenen raedt en is/ als de Bossen om te hacken/ de Marassen te droogheu ende te dempen/ ende het Landt met groote hupsen te betimmeren: want in het Lant rontsom Romen eñ Campagnen, byna gheheel van bewooninghe berooft zijnde/ worden de Boeren sieck / niet alleen van de quade Locht/ maer oock van weghen daer sy op slapen/ als mede van de hitte der Sonne/ ende de koude der Mane; tegen welcke ongevallen sy noch raedt/noch beschermingh en hebben/noch oock gene hebben connen/ ten sy door het middel der hupsen/ die hun van de quade toevallen des Lochts/ ende Zuyde-winden beschermen connen.

Dit ghebreck van goede Locht quelt het volck aldaer seer/ ende soude seer lichtelijck geholpen

geholpen connen worden/ so de groote daer in voorsagen/ ofte meer acht sloegen op het gemeene dan op hun eyghen profyt.

Wel is waer dat het Lant rontsom Romen, wel 30. mylen verre / gants vruchtbaer is/ ook overvloeyende in Koren/ ende vleesch / ook redelycken Wyn; maer wat is? dit so vruchtbaren Landt is byna gants onbewoont/ so dat jaerlycx aldaer van verschepden plaetsen/ ook upt Lombardyen, wel ontrent de 40. dupsent Arbeyderen/ so om te ploeghen/ als om te plucken comen moeten/ ende de overighe heeren/ na dat de vruchten in der schueren zyn/ wederom na huys: want daer sterfter veel van weghen de groote hitte/ ende de Zeewinden/ die aldaer upten Zuyden ende Zuytwesten waeyende groote schade onder doen; So dat het Landt/'t welck eertyts een ongheloovelyck ghetal menschen in hadde / tegenwoordigh byna ledigh ende verlaten leydt: ook de plaetse / diemen Romana noemt / van de poorte Herculis (ofte Porta Ercole) af/ tot voorby Tarracinen toe/ hebbende ontrent de 150. mylen in de lengde / nauwelyck 8000. Inwoonderen heeft.

Oude zeden der Romeynen.

XIX. De oude Romeynen waren van natueren geboren/ ook genepght tot den oorloge/ ende maechten in den beginne weynigh werck van de Studie, maer ten laetsten na dat sy haer Ryck een weynigh vergroot hadden/ ende op haer ruste saten/ begonnen de groote ende ryckе de wetenschappen te beminnen/ ende begaven haer seer yverighlyck tot de Studien; so dat ook de gene die de ampten over het beleyt der Heyrlegheren hadden/ waren seer geleert; ende en was onder hen voor geen schande gherekent dat een Krygh's-man ook in vyre konsten ervaren was: maer daer tegē/ saghmen de Jongelingē van de treffelyckste geslachten binnen Romen, de saken haerer medeburgerē/ ende daer sy vooght over waren voor dē Raet beyleyten ende verantwoorden / hun beghevende tot wetenschappē/ verselt met welsprekenthepden/ soeckende allerhande kennisse haerer Wetten/ om niet als vreemdelingen in haer eygen lant te wandelen. In den eersten waren sy seer sober / met weynigh te vreden/ verachtende de groote rychdommen; so dat mer ghevonden heeft van de voornaemste des Stadts/ als Valerius Publicola, die van het gemeene beste begraven moste worden: Andere die/ na dat sy de Heyrlegheren ghevoert hadden/ leyden haer eygē Kapen voor haer kleyn huysgesin te hoocken. Een ander hielt het hantvat des ploeghs/ doemen hem de tydinghe vrocht / dat hy * Oppergesegmeester ghemaeckt was: Een andere/ die/ na dat hy Overste des Legers was/ verlof eyste om na huys te trecken ende aldaer onder zyne arbeyderen order te stellen / om twee of drie gemeten lants/ die hy hadde/ te laten bearbeyden.

Het goet genoegen ende soberhepdt der oude Romeynen.

* Dat is: Dictator.

Maer tsedert dat sy den bupt so veler lantschappen ghekreghen / ende de leckerhepden der vreemdelinghen gesmaeckt hadden; hebben sy in de selve ook sulcken soetighept gevonden/ dat de wellust ende d'ongebondenhept in haer so ghegleden is / dat sy in desen deele alle andere natien te boven gegaen zyn. Ten anderen / de gierighepdt ende begeerte tot hebben (hoe het ook ware) hadde haer so beseten/ dat sy gants gheen swarighept en maechten dupsent derhande stroopinghen in de Provincien te bedryven; te leenen op groote interesten, ten laetsten te bannen/ ende om te brenghen haer eyghen medebozgeren/ op dat sy hare goederen besitten mochten. De gene die voor de wysste vernaemt waren/ waren de gierighste; gelyck men in Senecam sien mach/ die in Engelandt alleen 4. ofte 500. dupsent kroonen hadde / waer af hy groote interesten trock. Gierighept Senecæ.

In den beginne en dachten sy nergens anders op/ dan op de vergrootinghe van hare Republycke/ maer ten laetsten lieten sy haer bervoeren tot de begeerlyckhepden van haer eygen nut/ ende tsedert ginghen alle dinghen hoe langer hoe erghер; ende de eergierighept der Roomsche Borgeren / keerde den staet der Republycke om/ ende bracht die onder de heerschappye van eenen alleen. Sy hadden groot vermaken te sien het Menschelycke bloet-vergieten op de daer toe bestemde plaetsen/ so door Schermers/ Vechteren/ Wilde-beesten teghen Menschen/ als andersints. Borders hadden ook de groote boor een ghebruyck/ den volcke tot een gave te laten/ uptrecken so vele maten korens ende so veel wyns elck voor't hooft/ ook eenige milthepden te bewysen in de uytdeylingen van eenighe stucken gelts. De Vaderen/ comende van de Steden / ofte sonder upt den huyse gheweest te hebben/ kusten hare Dochteren/ om te bekennen of sy wyn ghedroncken hadden/ 't welcke een oneerlycke sake onder den Romeynen was. Sy en lieten hare kinderen niet gaen eten buyten haren huyse/ noch en lieten haer niet toe eenighe oneerlycke woorden te spreken; sonden die na Toscanen, na Athenen, ende na Rhodes om vyre konsten ende wetenschappen te leeren. Dese kinderen en verschenen nimmermeer op de straten/ voor dat sy tot de thien Jaren gekomen waren / ende dan lieten sy haer in het Bond-boeck aenteyckenen. Sy verschenen noch een andermael op haer 17. jaer/ ende dan trocken sy het kinderlyck cleet upt/ ende namen het Manlycke cleet wederom aen; wanneer sy dese ghenomen hadden/ ging altyt elck Jongeling met een out Man/ hem groote eer bewysende: Wanneer den Raet vergaderde/ vergeselschapten dese Jonghelingen peinanden der Raets-heeren/ vrienden ofte Magen van Baders wegen/ na den Raedt/ ende wachten tot dat die daer weder upt quamen / hem wederom tot in zyn huys gesepdende.

Hoe de oude Romeynen hare Vrouwen opcroncken/ als sy soudē gaen trouwen.

Wat hare Houwelycken belangt/ sy waren ghewoon de Vrouwen op te croncken wanneer sy ginghen trouwen/ in deser voegen: sy gaven haer ten eersten een sleutel in de hant/ bekleeden haer het hooft met eenen schicht die eenen Schermer onghebracht hadde/ omgorden haer met een gordel van Schaepswolle/ die den man haer daer in op het bedde wederom af dede; sy droegh een geelen sluyer op haer hooft / by haer Flammeum genoemt/ ende daer onder een krans van Pser-krupt met andere groente vermengt/ ende deden haer op een Schaepsvacht nedersitten: Wanneer sy nu haren man ging soecken / was sy vergheselschapt van vrie kinderen/ die vader ende moeder hebben moesten: een van dese droegh een ontsteken Fackel voor haer/ van witten Dozenboom gemaeckt (wanneer dese ceremonien by nachte gheschieden) de andere gingen een beyde

Haer

haer zyden. Noch stelde men voor hen een Spinrocken met vlas bedeckt/ daer een spille vol garens op stack; daer na lietmen haer Water ende vper aenraken. Men ontstack in de Bruyloften niet meer als vijf toortsen/ die de Bou-meesteren gewoon waren selve te ontsteecken.

Welck gebruyck sy hadden in hare echtschepdinge.

Driederley soorten ghebruyckten sy in hare echt-schepdinghen: De eerste noemden sy Repudium, dat is verstootinge; ende was wanneer de man zijn vrouwe verliet/ sonder dat de vrouwe daer toe inwilligh de. D'eerste die dese maniere gebruyckte/ was Carbilius, 100. jaren na de bouwinghe der stadt/ om dat zijn Vrouwe hem geen kinderen en teelde: C. Sulpicius verstiet de zijne om dat sy upt den huyse in de Baed-stove gheweest hadde/ sonder eenen sluyer op den hoofde te hebben. Q. Antistius verstiet de zijne/ om dat hy haer heymelijck hadde sien spreken met een vry gemaeckte Vrouwe. P. Sempronius, om dat sy in openbare Schouwspelen/ sonder zijn weten/ gheweest hadde; ende Cæsar verstiet zijn Vrouwe om het vermoeden dat hy op Clodio hadde/ die ghevonden was in Vrouwen cleederen op een jaer-feest/ dat Pompeus gheviert hadde ter eeren van de goede Goddinne. Het tweede ghebruyck was genoemt Divorcium, ende dese maniere van schepdinghe geschiede met haer beyder wille. De derde was Separatio genoemt/ ende ghesch iede ten believe van den Prince.

XX.

Vierderley manieren van begravingen der dooden.

De oude Romeynen handelden met de doode op tweederley manieren/ ende hadden ock tweederley uptvaerden. Haer eerste manier was de doode met aerde te bedecken/ ende te begraven/ ghelijck wy doen: d'andere/ de lichamen te verbranden; doch dese manier en duerde niet lange: d'eerste der Raets-heeren die verbrandt wiert/ was Sylla. Numa Pompilius was den vinder van de uptvaerden/ ende stelde een Opper-bisschop die hier den last over droegh. De eerste eere/ diemen den vermaerden mannen op hare uptvaert dede/ was/ de selve te prijsen met een wijdt-luftige reden/ ghelijck Cæsar, (12. jaren out zijnde) zynen Grootvader loofde/ ende Tiberius 9. jaren oudt zijnde/ loofde zynen Vader. De tweede was/ Schermers tegen malcanderen te doen vechten; Marcus ende Decius, Junij Bruti sonen/ waren d'eerste/ die dit ter eeren van haren Vader opstelden: de derde was/ een groote ende voortreffelijcke Maeltijdt te bereyden. De vierde/ was eenigh vleys den gantschen volcke upt te deylen. De eerste/ die het uptdeylden/ waren de gene die de sorghe bevolen was over de uptvaert P. Licinij een Rooms Borger/ seer gheacht ende rijck. Sy stroyden sommighe oock bloemen ende parfuymen op de Graven/ gelijck den Roomschen volcke dede op de uptvaert Scipionis. Sy stelden noch op publijcke plaetsen ende in de Tempelen seerlicke vereersels/ als schilden/ kroonen/ ende dierghelijcke dinghen: ende de ghene die met desen staet niet en mochten begraven worden/ vermits de oncosten groot waren/ wierden op den avont begraven/ van sommighe daer toe ghestelde mannen/ ghenoemt Vespillones. Men sont den doodden te begraven met witte ghecleedt: de naeste bloetvrient stoot hem de oogen/ ende een weynigh daer na deden sy de cauwer open/ ende lieten het huysghesin met de gebueren ingaen/ ende drie ofte vier riepen hem lustelijck by zijnen name; daer na wiesch men hem met warm water: Een van de erfghenamen veeghde het huys met een seker besemken daer toe beschicht/ ende op de poorten stelden sy tacken van Cypres-boomen: indien den doodden van eenigh aensien was/ so wierden alle de Borgeren op de uptvaert ghenoodight/ door eenen daer toe bestelden Persoon. Wanneer een Weduwe ghestorven was/ die maer eenen Man ghehadt hadde/ die droght men ter aerden met de kroone des Maeghdoms op het hooft.

XXI.

Van de kronen die sy den Soldaten gaven die hun wel ghequeten hadde/ ende waren dese:

a Corona Triumphalis.
b Obsidionalis.
c Civica.
d Muralis.
e Castrensis.
f Navalis.

Sy hadden voorts gebruyckelijc den Soldaten tot vergeldinghen van hare dapperheyt seliere kroonen te geven. De a triumphale kroon gaf men den Kapitepnen/ ende was van Laurier. De b beleger-kroon, was van krupdt/ ende gaf men dien genen/ die een Stadt van de belegering verlost hadde; ende d'eerste/ die dese ontfing/ was Sicinius Dentatus. De c Burger-kroon was van Eycken-bladeren ofte Steenpalm/ ende wiert dien gegeven/ die eenigen Borger upt gevaer geholpen hadde. De d Muyr-kroon wiert van den Capitepn den Soldaet gegeven/ die eerst op de muyren der Stadt van den vyant was. De e Leger-kroon gaf men den gene die eerst in der vyanden Legher ende begravinghen quam. De f Scheeps-kroone was voor dien die eerst op het Schip des vyants was: ende alle dese dry laetste kroonen waren van gout. De Muer-kroon was gelijck de spitse van eenen muer; de Leger-kroon op de manier van Pallissaden/ ende de scheeps-kroon gelijck de snupt van een Galepe.

Een Triumphe wierden sodanigen toegelaten/ die of Dictatores, of Borgermeesteren/ of Schouten zynde/ meer als 5000. mannen verwonnen/ ende eenigh Landt schap aen den Roomschen Rijcke gheeyght hadden. De Ovatie was ock een fatsoen van triumpheren/ diemen den Hooftman eens Legers toeliet/ wanneer sonder verliesen gewonnē hadde/ ende desen ging te voet in de Stadt met de Raets-heeren na heim/ sonder van zijn Leger gevolght te worden; d'eerste die op dese manier triumpheerde/ was Posthumus Tubertus Borghermeester/ over de Sabinen. Doch den eersten die triumpheerde/ was Romulus, eñ den laetsten eenē Keyser; eñ worde ghesept wel 320. Mannen geweest te zijn/ die triumpherende in Romen gereden zijn. Den eersten die de onderghebrachte vyanden met hem te Romen brācht/ was Cincinnatus. De gene die triumpheerden/ saten op eenen Wagen met twee raderen/ van Paerden ofte andere Beesten voortghetrocken/ gevolght van haer Heyrleger/ met Laurieren ghekroont/ ende also sy op het Capitolium geromen waren/ ende afghetreden/ gingen sy in den Tempel Jovis, om hem over de verwinninghe te danckē/ ende ghoffert hebbende eenen witten Stier/ keerde elck na zijn Huys.

Ovatio, was so veel als eē halve Triumph, ende was tusschē een Ovatio eñ Triumph voorneme lick/ dat den Triumpheerder te Peerde in trede/ eñ den Ovateur te voet ging.

XXII.

De oude Romeynen vierden ter eeren Iani de Agonalise Spelen op den 9. Januarij. Den 3. Aprilis hielden sy hare Florale Spelen ter ghedachtenisse Floræ, een Goddinne van Pompeo seer bemint; haer huys was op die plaetse/ die nu Campo di Fior, dat is/ Bloemvelt. Dese spelen wierden eertijts ghehouden benoden aen den Wijngaert des Kardinaels van Ferraren, aen den voet des Quirinaelsen Bergh is/ nu genaemt Monte Cavallo. Den 6. des selven Maendts vierden sy ter ghedachtenis der verwinninghe verkreghen op de Latyren; de Ridderen ginghen dan treffelijck gheeleedt/ dragende

inde rechterhant eenige Olijftacken/ na den Tempel Martis, die op den Appiaensen wegh was/ vier mijlen van Romen/ oock in den Tempel van Castor ende Pollux. Den 29. May vierden sy het * Lustrum, op de welcke men Trompetten/ Vanen/ ende andere Krijghs-tuygh vertoonde. Sy hadden noch veel andere Spelen/ als Lupercales, Circenses. Seculares, Appollinares, Romanos, Plebeios, Capitolinos, Scenicos, Trajanos, Olympicos, ende veel andere meer/ welckers moeyelijckheyt van een yeder bysonder upt te legghen/ ouse materie niet verepst/ noch lijden can; derhalven wy den curieusen tot den genen wijsen/ die gheheele Boecken daer mede verbult hebben/ ende sullen dit voor genoegh gesept houden van hare oude seden/ om met lust hare huydens-daeghsche te besichtighen.

* Dit was also genaet/ om dat sy met offerhanden de Stadt reynighden/ eñ dit geschiede alle vijf jaren eens.

Huydensdaeghsche zeden.

XXIII. De Romeynen van desen tijt behouden noch veel dingen van de Oude/ als de gravitept ofte grootsighepdt / die schijnt met haer gebooren te zijn; de heerlijckheyt/ ende een seeckere groothept van couragie / dese Natie sonderlinge eyghen zijnde/ de welcke dese wy beter weten te handelen/ als wel de Spangiaerden doen. Voorts/ is Romen by na vol van Vreemdelinghen/ die aldaer van gheheel Europa comen: so datmen seggben mach/ dat aller volckeren seden aldaer geoeffent worden/ ende in swang gaen; ende seer swaerlijcken soudemen eenige dinghen uytsonderen connen/ so zijn des eens ende des anders handelinghen verschepden. Alleenlijck moetmen seggen/ dat het een Stadt vol konsts is / ende alwaer men de alderarmste oock eert/ ende aensienlijck houdt/ om tot de hooghste waerdighepden te gheraken; sulcx datmen oock de alder-geringste niet en derf vertoonen/ upt vreese of sy eenmael tot eenighe Ampten gheconen zijnde/ hun 't selve vergelden mochten. Maer om van het geheele Landt te spreken/ sy zijn gheljck de andere Italianen; vol schijn; Italianen/ Meesters in 't bepnse. konnen bepnsen, vergeten selden d'aengedane onghelijcken; leven spaerlijck in hups; maer buytens hups prachtigh ende overdadigh: den Adel is daer courtois/ aerdigh/ ende seer ghemanniert/ bequaem tot de Wapenen ende krijghs-saken: maer het gemeen volck van Campagna di Roma is/ bot/ grof/ ende half wilt; doch is vol couragie/ ende sterck/ so wel als voortijts. Die van Marca d'Ancona zijn hoogh-hertigh/ derhalven bequaem ter oorloghe: zijn listigh in hare conversatie/ begeven hun tot den lantbouw; maken wepnigh werck van den Koophandel/ mogelijcken om dat sy geen schipvarende Gevieren en hebben/ ofte geen lustige blacke velden/ oock anders gheen Haven/ als die van Ancona, die noch so goet oock niet en is/ als sommige wel meenen/ aengesien die gestopt/ ende niet seer seecker en is. Men noemt in Italien die van Ferrare loos/ die van Perugie veerdigh ende stout; die van Spoleten listigh ende bedrieghlijck; die van Bolongen wilt/ die van Fayenca couragieus; die van Ostia dringende ende nauw; die van Romen dapper ende wreet. Die van Romen brenghen ter Oorloghe de volstandichept/ die van Ferraren d'Artillerye; die van Viterbe de Spoyen. Oock seghtmen dat die van Ancone hupf-houdende zijn; die van Rimini groote Ganzen-eters; ende die van Perugie groote Vis-eters/ ende leckers: oock dat sy haren tooyne over eenigh aengedaen ongelijck bepnsen connen; maer dat die van Ferraren verharden in de Wraake/ gheljck oock die van Romen/ die de selve veel Wreeder opnemen / als eenighe andere. Wat de ontfanginghe der vreemdelinghen aengaet / die van Ferraren zijn bot teghen haer/ ende die van Spoleten plomp / ende in alle saken gants bedect. Van de vrouwen mi seghtmen/ dat die van Perugie seer niet zijn; die van Beneventum boerachtigh; die van Bolonie glorieus; die vã Cesena roofachtigh/ ende ghenepght tot stelen; die van Romen groots, die van Ferraren begeerlijck; ende die van Ravenna courtois.

Om dit verhael te eyndighen / moetmen weten/ dat alle de Italianen in't generael so jalours zijn/ dat sy hare Vrouwen binnens hups besloten houden / gheljck in een gevangenis; sonder pemanden't ghesichte van dien toe te laten/ oock niet aen hare naeste ende particulierste vrienden/ 'ten sy door een extraordinarise gunste / ende met so veel volcx omringhelt/ die van alle kanten des eens ende des anders handelinghen verspieden/ dat al waert schoon dat de vrouwen wilden pemanden bemimen/ het haer onmogheljcken wesen soude haer begeerte te volvoeren/ 'ten ware door een ongheloovelijcke konst ende uytterste moepte. Wat nu der mannen ghenegenthept tot de boggerye aengaet/ 't selve is meer in hun beclagelijck/ dan verhalens waerdigh. Sy zijn oock seer gevepnst / ende wanneer pemant hun eenmael vertoont heeft/ die en behoeft niet te dencken/ dat hy met hun versoenen can/ gelijck in andere Landen: Maer sullen gaerne een bequame gheleghenthept verwachten/ om na haer sin u in alles te vergelden: Doch het beste middel hier teghen is/ den genẽ/ die ghy eenmael vertoont hebt/ niets te vertrouwen.

Rijckdom.

Den staet der Kercke is so overvloedigh XXIV. in graen ende alderhande soorten / dat het niet wel mogheljck en is / dat aldaer eenighe duerte come; overmidts dat het gantsche Landt in plepnen eñ bergen lept/ so dat het wel een ontijdigh Jaer soude moeten wesen/ indien alle plaetsen van alles te gheljck ontbloot waren. Daer is so veel wijn/ graen/ ende olp/ dat het oock andere Provincien machtigh genoegh is mede te veplen/ gelijck Toscanen, Genua, Venetien ende Slavonien ghenoeghsaem betupghen connen. Doch is het Lant op veel plaetsen met de vagebonden ende gebannene so ghequelt/ dat het van zijn overvloedighept wepnigh ofte oock somwijlen geen nut vertrijghen can/ so dat de Landen om dese oorsaecke op vele plaetsen onbebouwt/ ende de hupsen onbewoont blijven: waer in lichtelijck te voorsien soude wesen/ indien de Paussen alle den wegh Sixti V, ende Clementis VIII, inginghen.

Romanyen brengt sout voort/ datmen in andere landen voert. Marka heeft somwijlen tot 100. dupsent schepelen korens den Venetianen opgebracht/ ende een menighte van olp. Het Patrimonium Petri, eñ Campagna di

Roma hebben die van Genua ende Napels menighmalen met graven by-gestaen.

Binnen Romen worden Princen ende Baroenen van 50. ja 100. dupsent Kroonen/ oock wel meer/ te rente: doch het gemeyn volck is meer arm dan ryck/ overmidts datter nauwelyck een Ambacht bequaem en is/ waer mede sy hun onderhouden konnen/ aengesien meest alle dingen van buyté aldaer gebracht worden/ als zyde ende Wolle Lakenen van Venetien, Luques, Florencen, Genua ende Napels. Niet tegenstaende aldaer een groot gelt van alle hoecken der wereldt gebracht wort/ so ten behoeve der vreemdelingen/ die aldaer woonen/ als om de expeditien der Bullen ende Benefitien; so oock mede tot insettinghen van erven ende andere profyten der Geestelyckheydt/ daer den Paus over dispenseert. De Koopmanschap is alhier seer kleyn/ alhoewel de selve een saeck is/ waer by alle Staten ende Princen hun bequamelyck onderhouden konnen.

Ten aensien nu des Inkomsts van den Paus/ die bestaet in Douaenschap van Romen, ende andere tollé op den wyn/ eñ Paerden/ den Impost over het Meel/ in het sout ende hare Mynen/ in dé accyns van de Olye/ in den penning over 'tvleys van den gantschen Kerckelyckhen Staet/ in het Douaenschap over 't Bestiael/ in het Patrimonium S. Petri, in de Lampen van Tolfe, in de dyre-jaerlyckse Bede door de Geestelyckheydt/ voor een-mael door Paulum III, ingestelt/ eñ tsedert gestadigh geworden/ in de dyre-jaerlyckse Bede die van de niet-bedelende Monicken betaelt wordt in Italien, aen de collecten van Spangien, Portugael, ende Italien; de jaerlyckse Gente S. Petri, betaelt door het Koningryck van Napels/ de Hertoghdommen van Vrbijn, Parma, Plaisance, ende andere; eñ behalvé dese alle noch in de ordinarise inkomsten van Romen, ende alles wat daer onder behoort.

Ick en stelle alhier niet het profyt der Legatien/ ende op-gehoude Gouvernementen door den Paus; want men kan hem de plaetse der pensioenen doen bewaren/ die hy aen de arme Cardinalen betaelt: noch oock de Annaten der Benefitien ende pensioenen voor de expeditien der Bullen/ overmidts die in de Kamer niet en komen/ maer worden aen verschepden Officieren verdeylt. Nu hebben dese inkomsten door verschepden Pausen vervreemt geweest/ ende nochtans brengen sy teghenwoordigh wel ontrent anderhalf millioen gouts op.

Op dese inkomsten zyn nu vele lasten/ als het Gouverneurschap van Romen, ende van de Provincien/ ende 'tgene gegheven wordt aen de Officieren des Roomschen volcks. Daer na/ de onkosté zyns Hof-gesins/ van de Guarde der Switseren/ lighte Paerden/ 't Garnisoen vã het Kasteel S. Angeli, (of Engelen-Burgh,) Ostia, Civita Vecchia, Terracinen, Orviette; van saugers eñ andere onkosté in de Kapelle/ Trompetters/ per stoenen van verschepden Officieren/ dat is/ Nuncij/ Gesanten/ Boden/ Ælmoessen/ ende giftē. Maer niet teghenstaende alle dese dingen/ en de de groote kosten die Sixtus V, dede in gestichten ende andersins/ nochtans hadde hy in vyf jaren zyns Pausdoms in het Kasteel van S. Angeli over de vier millioenen gouts verspaert ende wegh-gelepdt. Want de Pausen hebben middelen om altyd geldt te krygen/ ende voornemelyck van twee saken/ met een abele behendighepdt/ d'eene in het maken van Kardinalen/ soo niet openbaerlyck om gelt/ maer om Officien die open vallen sullen: d'andere/ in de handt wat mildelyckheyt upt te reycken/ dat is/ in echt-scheydingé toe te laten/ ende andere gratien te doen/ gelyck men van oudts gewoon is. Doch moet om dese dingen te doen/ de conscientie den Paus sich na de genegenthepdt der saken vast setten. Tot desen eynde wast dat Sixtus IV, seyde/ dat hem nopt geldt ontbreken en soude/ soo langhe als hy een handt ende penne hadde. Eñ onder waerhepdt hadde Pius IV, alleenlyck van de Monicken over de 400000. Kroonen/ ende souder wel een millioen gevonden hebbé/ hadde hy gewilt/ gelyck hem geraden wierdt/ de resignatien der benefitien met beroum/ toelaten/ als oock de compositien der Ampten.

Verhael der groote Inkomsten van de Pausen.

Paulus III, ging met de Venetianen ende den Keyser in een verbondt tegen de Turcken/ voor de sesde-part van de onkosten/ ende sondt tot hulp aen Karolum V, 12000. voet-volcks/ ende 500. Paerde-volck/ al betaelt; stelde oock zyn Hof in sodaniger grootte/ als wy't tegenwoordigh sien konnen. Pius V, sondt 4000. voet-volck/ ende 100. Ruyteren Karolo IX, Koning vã Vranckryck te hulpe.

Doch om noch beter de inkomsten ende onkosten der Pausen te laten blycken/ heeft my goedt gedocht den Leser alles mede te deylen/ wat ick daer van hebbe konnen komen te vernemen. Siet hier dan het voornaemste.

XXV.

De Douaenschappen van Romen zyn ghewoon verpacht te worden den meest-biedenden/ voor den tyd van negen jaren/ namelyck voor de somme van 35000. Kroonen jaerlycks/ ende daer af trecken de alle bedriegerven die daer in gepleeght worden/ de dyre wynen der Ambassadeuren/ ende kloosteren/ met noch andere Privilegien/ sal daer noch resteren tot inkomst van de Kamer voor dé tyd 17000. Kroné. Den sout-pacht van Romen wordt gemeenlick den meest-biedenden verpacht voor seven jaren/ alle onkosten daer af trecken de/ resteert daer noch alle jaer voor de Kamer/ 8960. Kronen.

De pacht van 'tgemael binnen Romen is ingestelt door den Paus Iulium III, ende tsedert zynse aengelepdt tot de somme van 21333. Kroonen/ tegé den penning seven ende een half ten houdert/ daer na zynse door Pium V, gebracht op 7. ende op de Bou-meesteren geassigneert: welcke inkomste in't geheel/ waer af de handelinghe den Roomschen volck gegeven is/ met de toesicht van eenen der Heeren des Kamers/ beloopt ontrent de 16000. kroonen.

De vierde penning des vleys te Romen wort verpacht teghen 7. ten 100. ende beloopt 20000. kroonen.

Den Impost van vier Julien op de Tonne/ den Roomschen volcke inghewilligt/ beloopt 3000. kroonen.

Den zins op de vierde penning van elck pondt vleys/ behalven te Romen, Bononien, Camerin ende Benevent, wort gemeenlycken verpacht voor 6000. kroonen jaerlicx: maer ter oorsaecken van de onkosten/ en resteert daer voor de Kamer niet meer als jaerlicx 5000. kroonen.

Het Post-meesterschap van Romen, ende van den gantschen staet der Kercke wort verpacht voor 5000. kroonen; hier af trecken de

Leo de X. Paus een Florentyn van Medices.

N. de Clerc exc.

kende alle de oncosten ende recompensen/ en resteerter voor de Kamer niet meer/ als 2000. kroonen.

De Lampen van Tolse waren voortijdts verpacht voor 64500. kroonen jaerlijcx/ hier af treckende alle de onkosten/ ende vereeringen aen de Heeren van de Kamer/ en resteerter niet voor de Kamer.

Den Impost van de Keerssen wort jaerlijcx verpacht voor 3000. kroonen.

De jaerlijcksche renten S. Petri beloopen alle jaren 31000. kroonen/ de welcke alle jaers op den dagh S. Petri af-geeyst worden 31000. kroonen.

De Geestelijckheydt/ voor het verval/ betaelt alle jaer voor S. Pieter 2160. kroonen.

De dry-jaerlijcxsche schattinge uyt Marca d'Ancona beloopt 60000. kroonen/ elf Julien voor een kroone gerekent: waer af 400. kroonen voor de gebouwen van Ancana gelaten worden/ 5000. voor de mueren van Fane, ende 1160. voor de mueren van Civita nova, ende aen den Bergh Cosera, vercocht aen Heer Iuan George Cesarin, noch 25. kroonen voor de gagie van den Thresorier/ ende worden noch alle jaer 4000. kroonen aen den Scheydtsman betaelt; so datter int eynde des jaers noch over blijft 4958. kroné.

De drie-jaerlijcksche Schattinghe van Romen beloopt 40304. kroonen/ waer af getrocken zijnde alle oncosten/ noch in de Kamer komen 29758. kroonen.

De drie jaerlijcksche Schattinghe van Vmbrien ende Perugien beloopt 39701. kroonen/ elf Julien voor een kroon; waer af getrocken zijnde alle onkosten/ giften ende gagien/ noch in de Kamer comen 13076. kroonen.

De drie-jaerlijcksche Schattinghe van

Campagna di Roma ende de Zee-ſteden/ beloopt jaerlijcx 1565. kroonen: de Landen ghetaxeert op 2048. kroonen.

De taxeringhe der Paerden van Marka beloopt 77221. kroonen/ ende zijn gheaſſigneert aen den Theſorier van deſe Provincie/ 77221. kroonen.

De taxeringhe der Paerden in het Patrimonium 978. kroonen.

De taxeringe der Paerden van Romanyen, 5027. kroonen/ waer af een deel aen de Molens van Ravenna betaelt wort/ ende een deel aen het Collegie van den Bergh Pa; ſoo datter aen de Kamer niet meer en comt jaerlijcx dan 800. kroonen.

Tivoli geeft tot ſchattinghe jaerlijcx 200. kroonen/ ende waren den overleden Kardinael van Ferrare ghegeven/ doch nu aen den Schepdtſman 200. kroonen.

Van de augmentatie des drie-jarighe ſchattings van Marka, in plaetſe van het ghebrande Perchen-bleys/ comt in de Kamer 9842. kroonen.

Van de augmentatie van de driejarighe ſchattinghe van Romanyen comt in de Kamer 6325. kroonen.

Van de augmentatie in de Provincie vant Patrimonium, comt in de Kamer 2423. kroné.

Het Thesorierſchap van Marka d'Ancona, met de taxeringhe der Paerden/ wort gemeenlijck verpacht 62015. kroonen.

Het Thesorierſchap van Romanyen brengt in de Kamer 17897. kroonen.

Den Tol van Spoleten brengt in de Kamer 2219. kroonen.

Het Doüaenſchap van Ancona en brengt maer in de Kamer 1000. kroonen.

Het Doüaenſchap vã Amaragni 1010. kroné.

Paulus de IIII. Paus van Romen van Napels van den geslachte Caraffa.

Het Casal van Magrotte leverde jaerlijcx aen de Kamer 9240. kroonen / doch is van den Paus Paulo IV, vercocht aen het Hospitael van den H. Geest.

De tienten van Rieti waren eertijdts verpandt aen Ioanna Baptista van Serenen. voor 400. kroonen/ ende tsedert heeft de Sone van Pedro Paul Mignanel die ghehadt: bedragen ontrent alle jaer 816. kroonen.

De profijten van Monto di Relligione brengen in de Kamer 16338. kroonen.

De pacht van de Alupn-makerp gelt jaerlijcx 200. kroonen.

De pacht vant Sout van Slavonien 750. kroonen.

Veel andere Pachten/ Tollen/ Chijnsen/ Schattingen/ Beden/ ende incomsten heeft den Paus noch meer / de welcke meer als 20. millioenen goudts jaerlijcx bedraghen; doch de selve zijn meest op zijn Secretarissen/ sommige Kloosteren/ Schepdtmannen/ ende andere zijne Officieren gheassigneert; hebben derhalven de selve alhier niet ghestelt.

Onseeckere inkomsten van den Roomschen Stoel.

De twee eerste Jaren van den Paus Sixto brochten op 130000. kroonen.

Men seght dat de Collecterp van Spanjen 't een jaer door 't andere opbrengt ontrent de 44000. kroonen.

Die van Portugael 't een jaer door 't ander 22000. kroonen.

Die van Italien 't een jaer door 't andere 12000. kroonen.

De accoorden van de graven in Romanyen, Marka ende Patrimonium hebben opghebracht 't een jaer door 't andere 30000. kroonen.

De vrymakinghen der Kerckelijcke goederen geven jaerlijcx wel 3500. kroonen.

De Daterye geeft jaerlijcx ontrent de 68250. kroonen.

Het gene den Paus geeft so aen de Kardinalen, als aen de onkosten, ende andere dingen.

XXVI. Hy geeft den Illust.me. Cardinalen / van zijne Heplighept gegagieert d'een min d'ander meer/ jaerlijcx 1310. kroonen.

Den Hofmeester des Paus heeft jaerlijcx tot zijn verdoen 600. kroonen.

Noch tot onderhoudinghe des Hofs 12000. kroonen.

Ende tot vernieuwinge vant Buffet tweemael des Jaers 200. kroonen.

Voor de cleederen der hupsghesinnen te Kerssennisse 1720. kroonen.

Voor de cleedingen van zijne Palpheniers tweemalen des Jaers/ eens te S. Ian, ende eens te Kers-mis, 1350. kroonen.

Voor eenige oncosten van zijne Secretarp/ jaerlijcx 332. kroonen.

Aen elcken Schrijver in de Secretarp/ jaerlijcx 180. kroonen.

Alle de Sangers in zijne Kapelle hebben jaerlijcx tot gagie 4656. kroonen.

Den Apoteecker voor het was der Heerssen in zijn Kapelle/ 1500. kroonen.

Den Kaers-maker 1500. kroonen.

Voor de groene Takenen 240. kroonen.

Voor de kosten van den witten Donderdagh 250. kroonen.

Voor de Olijf-tacken 270. kroonen.

Voor de goude Rose/ diemen geeft 240. kroonen.

Voor het gulden sweert/ datmen gheeft 240. kroonen.

Voor het sweert/ gordel/ ende geborduerden hoet/ diemen geeft 380. kroonen.

Voor de kosten van 't gulden Laken voor den Salvator, ende S. Maria met het fatsoen 3000. kroonen.

Voor de Tenten van het Festum Dei, met zijn gereetschap 250. kroonen.

De gagien der Kamerlingen ende Stalmeesters ter maent 20. kroonen.

De Archiven-bewaerders ter maendt 25. kroonen.

Het gene den Paus aen zijne Noncien (ofte Apostilische Ghesanten) geeft.

XXVII. Aen den Nuncium, die by den Keyser is/ ter maent 230. kroonen.

Aen dien die in Vranckrijck is/ ter maent 145. kroonen.

Die te Venetien is/ ter maent 230. kroonen.

Die in Savoyen is/ ter maent 115. kroonen.

Den Nuncium, die by den Hertogh van Toscanen is/ ter maent 57. kroonen.

Den Nuncium, die in Duytslandt is/ ter maent 115. kroonen.

Die in Polen is/ ter maent 230. kroonen.

Die by de Princen van Duytslant is/ ter maent 130. kroonen.

Die te Napels is/ 57. kroonen.

Die in Spangien is 230. kroonen.

De Lijfwachte des Paus.

XXVIII. Den Kapitein Generael van de Lijfwachte des Paus heeft jaerlijcx de somme van 2400. kroonen.

Synen Luytenant jaerlijcx 639. kroonen.

De Guarde vant Voetvolck ende lichte Paerden/ 1077. kroonen.

Aen de Switsers jaerlijcx 10932. kroonen.

Noch voor des Switsers kleedinghen 26000. kroonen.

Voor des selfs volcx Harnassen ende Storm-hoeden 200. kroonen.

Voor de klepne ende groote Vaendelen 1000. kroonen.

Voor de betalinghe der Paerden van de Zwitsers/ die gebruyckt worden wanneer den Paus buyten Romen gaet wandelen/ 250. kroonen.

Sterckten.

XXIX. Van den Soldaten is het ghemeyn gevoelen / dat de beste van Italien in den staet der Kercke ghevonden worden: ende wort ghemeynt dat den Paus uyt alle zijne Landen opbrenghen soude connen over de 50000. Mannen ter oorloghe. De macht der Pausen/ 't sy dan alleen ofte vergeselschapt / is voorwaer wel dapper te ontsien / aengesien men vernomen heeft hoe menighmalen sy de selve betoont hebben / so in het afstellen der Keyseren/ Koninghen/ Vorsten ende

Princen/ als in de selve te beoorlogen/ ende met fortsen aen te tasten/ ende dat voornemelijck in Italien, alwaer sy sonderlinghe groote macht hebben/ gelijck ten tijde onser Vaderen aen Alexandrum tegen den Koning van Vranckrijck ghesien is; ende aen Leonem X, die so langhe te Avignon zijnen Stoel hieldt.

Clemens de VII. Paus Florentyn vant geslachte Medices.

N. de Clerc exc

Clemens VII, met den voornoemden Leone planteden de grootheyt haers huys met veelderhande oorloghen/ die sy alleen ende vergheselschapt voerden; ende Clemens na eenighe ongelucken ghehadt hebbende/ is veel grooter gheworden/ dan hy te voren was/ eer hy die geproeft hadde. Paulus III, hanthaefde de waerdigheyt der Kercke meer door authoriteyt/ als door wapenen; voerde oorloghe tegen den Turck/ ende liet zijne nacomelinghen in sodanigher waerde/ als sy hun tegenwoordigh vinden. Iulius III, voerende de wapenen in Italien, stelde het byna gheheel in verwerringe; ende Paulus IV, verquisten veel millioenen gouts/ nalatende een merckwaerdigh exempel der schaden/ die spruyten konnen uyt de voornemens eenes qualijck beraden Paus. Ghelijck dan de oude gewoon waren sommighe Goden te offeren om goet te ontfangen/ ende eenighe om geen schade te lijden: also hebben vele oock gelooft/ dat hun goet ende oorbaer ware met den Pausen allenthalven wel te staen/ overmidts sy hun toegedane veel goets/ ende hunne vyanden veel quaets doen connen. Dit hebben meest alle de Princen des Christenrijcx (so groot als kleyne) wel connen overdencken/ wanneer sy hun ghesocht hebben altijt in de vrientschap der Pausen te houden.

Hoe schadelick het is de Paus te vyandt te hebben.

Maer

Maer om tot het volck te comen/ die onder 't gebiedt des Paus zijn/ na de selve ten krijghe opgetelt te hebben/ laet ons besien de gestaltenisse deser volckeren.

Marka d'Ancona is vervult met strijtbare Mannen/ derhalven bequaem om den vyant te beletten/ dat hy geen voet opt Landt en sette/ noch yets op hun en onderwinde. Ende alhier zijn de Latynen ende Romeynen; die byna de gantsche werelt t'ondergebracht hebben.

Die van Romanyen, van welckers dapperheyt niet anders te seggen is/ als dat door haer middel Italien van de Barbaren verlost is/ die het selve seer wreedelijck handelden. Want Albericus, Grave van Kuni, hebbende 12000. strijdtbare mannen byeen vergadert/ (diemen de Compagnie S. Georgij noemde) verbolghde de vreemde volckeren/ die Italien afliepen/ in sulcker manieren/ dat hy de selve gants verdreef; ende herstelde de krijghs-tucht oock/ die van te voren in Italien langen tijt hadde verdruckt ghelegen/ dat geenigh Capiteyn gheacht en wiert/ of moste onder hem gedient hebben.

De dapperheyt dier van Vmbrien is bekent van Hannibale, de welcke/ na dat hy de Romeynen aen het Meyr Thrasymene verwonnen hadde/ haer wederstant proeven most/ doen hy Spoleten niet veroveren en konde.

De lustigheyt der Capiteynen en is niet minder/ als de dapperheyt der Soldaten onder des Roomschen stoels gebiedt. Want men siet aldaer verscheyden gheslachten bloeyen/ die bequaem zijn om allen Princen van Europa met genereuse Capiteynen te versien.

So datmen sich niet en behoeft te verwonderen/ indien men in den oorlogh van Ferrare, in weynigh tijts seer geluckelijcken ten eynde gebracht/ gesien heeft 20000. voetknechten/ ende 2000. te Paerde/ alle in desen Staet/ byna in een Maendt tijts/ opgelicht; een sake/ die weynigh andere Princen ofte Heeren van Europa souden connen doen.

Wat nu de gelegentheyt belangt/ desen Staet (ofte/ dit Lant) is ghelegen tusschen de Adriatise ende Tyrrenise Zee/ ende is byna het middelste van Italien; waeromme/ gelijck als het meest van den inval der Barbaren verseeckert is/ alsoo is het oock het bequaemste om gheheel Italien te quellen/ ende in vreden te houden.

Daer en is geen haven/ die tot een groote Zee-Armade bequaem is; want den Tyber is den Tempeesten seer subjeckt; gelijck ooc de Havenen van Marka ende Romanyen: so dat het niet en can ter Zee besprongen worden noch met groote sterckten/ veel min sonder perijckel.

De quade locht aen de zijde van de Toscaensche Zee/ ende de twee Sicilien gheven sterckte ghenoegh/ ende vreese aen de Turcken/ om dese Landen niet te bespringen/ noch te overvallen/ ghelijck oock aen d'ander zijde Slavonien doet.

Voorder/ om veelderhande ghenoeghsaem beproefde/ ende van vele gesiene oorsaken/ heeft den Paus van eenighe Natien/ Volckeren/ ofte Ricken/ eenighe vreese te verwachten/ niet van Napels, van weghen zijne quade ghelegentheyt/ als de welcke lang/ ende daer en boven met vreemde Garnisoenen besedt is/ niet van Toscanen als de welcke hy in macht verre te boven gaet; veel min van andere cleyne omliggende Staten ende Princen: waer af wy het oordeel in het nadencken des verre-sienden Lesers gaerne laten willen.

Wat sal ick nu seggen van zijne Fortressen van Orviette, Citacastellana, Castre, Pallian, ende 't Kasteel van Spoleten, Perugie, Ancona, Forli, Bertinor, ende de Staet ende 't Kasteel van Ferraren: oock machmen seggen/ dat Vmbrien van wegen zijne enge passagien ende scherpte des Landts/ niet van een enckele Fortresse en is.

Om nu na geleghentheyt een weynigh te spreecken van 't gene op verscheyden tijden gemaeckt is/ roerende de fortificatie van Romen; sullen wy verhalē hoe Bellisarius de verwoeste mueren weder opgherecht heeft/ doch met een veel cleynder begrijp. [illegible] na de mueren wederom ter [illegible] de/ heeftse Adrianus I, weder [illegible] de Leo IV, om te beletten/ dat de [illegible]nen niet te Romen en quamen [illegible] tegen stroom de Revier op/ [illegible] de Stadt [illegible] timmeren/ [illegible] andere twee seer noodighe [illegible] eicke zijde van den Tyber [illegible] oock den Vaticaensen Bergh met eenen muer/ die hy na zijnen name Leoninus noemde. Nicolaus III, omringelde Belveder met eenen muer. Paulus III, begon den Burgh te besluyten/ met voordacht om Romen ('twelc ten Oosten seer onbewoont was/ ende den muer vergelegen van de bewoonde plaetsen/ ende derhalven niet en conde van die zijde wel beschermt noch met weynigh volck gesterckt worden) aen die zijde tot eenen toevlucht voor eenigen tijt op die plaetse te maken. Pius V, stelde dese fortificatie in eenen goeden staet/ ende vergrootte het Kasteel.

XXX. Van welcke Pausen Romen [illegible]

XXXI. Den Paus en houdt niet boven vijf ofte ses Galeyen op de Zee/ seer wel geschickt/ so wel om de Zee veyligh te houden/ ende de schipvaert te verseeckeren/ als om een sekere groote reputatie ende heerlijckheyt; want het schijnt dat eenigh Prince/ die de Zee heeft tot zijnen wille/ ende des Lants sterckten met de machten ter Zee niet samen en voeght/ niet voor machtigh ofte aensichtbaer geacht mach worden: oock om dat het lant om veelderley oorsaken/ als hier voren verhaelt is/ van inwoonderen ontbloot/ ende middelen/ om de selve aen te locken van elders/ ontbrekende is: Het meestendeel van de gierigheyt sommiger Pausen/ als mede hun quaet beleyt/ ende te licht geloven van eygenbatige luyden/ voortcomt.

Het oude Gouvernement.

Overmits dat het beleydt der Romeynen so goet gheweest is/ dat byna alle hare aenslagen ten goeden eynde gekomen zijn/ heeft my doen ghelooven/ dat ick den Leser een vermakelijckheydt toe-voeren soude/ indien ick hem alhier voor oogē stelde op het alderkortste/ het oude gouvernement der ghener die van allen haer bekende ontsien geweest zijn/ soo wel door haer wijs ende wonderlijck beleydt/ als door haer over-groote couragie. Ick sal aen den Senaet van Romen (van welck by-na de gantse Regieringe af-vloeyde) beginnen: verhalende met eenen in 't korte hoe het voor de Monarchye ende daer na/ zich toe-gedragen heeft.

XXIII. Van der Raeds-heeren des Roomschen Raeds instellinge ende begin.

De ordre der Senatores ofte Raets-heeren/ is door Romulum ingestelt/ de welcke bemerckende dat zijne Stadt genoeghsaem voorsien was van een gaillaerde Jonghelingschap/ ende dat het niet min noodigh was de selvige oock met Raden te versorgen/ verkoos 100. der voornaemste Borgeren die als doen gevonden wierden/ die hy Vaderen door eere/ ende Raetsheeren om hare oudtheyts wille noemde/ ende de gene die upt desse Vaderen daer na geboren wierden/ noemdemen Patricios. Na dat Tullius Hostilius de Stadt Albam vernielt hadde/ heeft hy desse ordre noch volmaeckter gestelt: Want hy nam onder 't getal der Raetsheeren de Tullios, Servilios, Quintos, Gregantes, ende Clodios. Maer doen de Koninghen verdreven waren/ den Borgermeester Brutus siende den Raet van voortreffelijcke Raetsheeren ontbloot/ wilde dat de voornaemste des Ridderschaps tot Raetsheeren gherozen wierden; ende noemde die Patres conscriptos, dat is so veel/ als met de Vaderen vervoeght. Desse Vaderen namen so grooten authoritept dat sy alle saken der Republijcke verhandelden/ sulcx dat noch de Koningen/ noch Borgermeesteren/ noch * Oppergeseg-meesteren/ noch ooc eenige Magistraet pets doen mochten/ voor ende aleer den Raet 't selve voor goet gheken hadden: derhalven oock Tarquinius Superbus veel dinghen sonder voorweten des Raets gedaen hebbende/ eenen Tyran genoemt/ ende ten laetsten zijn Rijcke verlozen heeft. Ick vinde dat de Raetsheeren van driederlep Ordren geweest zijn/ want sy wierden ghenoemt Patricij, Conscripti, ende Pedarij: van de twee voorste hebben wy gesproken/ maer de Pedarij waré aldus om veelderlep oorsaké genoemt. Sommige willen/ dat desse in den Raet haer goetduncken niet segghen en mochten; maer tot der anderer hun ghevoelen toestemden; 't welck by hun genoemt wiert/ Pedibus ire in sententiam alienam; dat is/ met de voeten in yemants meyninghe treden: Andere/ dat dese Raetsheeren/ in bedieninge zijnde/ na het Raedthuys op draegh-bedden/ of Koetsen gebracht wierden/ ende dat de andere/ in geen ander bedieninge zijnde/ te voet daer na toe ginghen/ 't welck de betreckeninghe des woorts oock mede brengt. Varro seght/ dat het sommige Ridderen waren/ die geoeffent hebbende de grootste Magistraetschappen/ ende noch niet van den Tuchtheeren in den Raet begrepen zijnde/ hun goetduncké niet seggen en mochten/ nochte vonnis gheven in den Raet/ maer alleenlijck hun in den Raet laten vinden/ en der anderen hare meyningen goet vinden. Maer om te verhalen de ordre/ die sy hielden van een peder zijn meyninghe inden Raet te seggen/ so duncht my dat sy in den beginne gewoon waren/ dien genen eerst te laten zijn goetduncké uptspreken/ die door de Tuchtheeren tot Hooft des Raets gestelt was. Somwijlen begonnen ooc die gene/ die tot Burgermeesteren verozen hadden gheweest. Cicero seght/ dat desse prærerentie den alderoutsten ghegeven was: nochtans wort gesept/ dat den genen die van den Borghermeester daer toe versocht wiert/ gheholden wiert zijn meyninge eerst te verclaren/ volgende een gebruyt/ 't welck ingevoert wiert/ doch en mocht desse geenen Borgermeester daer toe versoecken. Aulus Gellius seght dat Varro schrijft van de gene die den Raet vergaderen mochten, ende noemt hier toe den Dictateur, Borgermeester/ Schout/ Tribupn des volcx/ ende den a Prossaert des Stadts: Hier by set hy bupten de Jurisdictie gerordonneert eenighe b Veldoversten/ de welcke c Opper-Hooftmannen geweest hadden; d Thien-mannen/ die doen de Borgermeesterlijcke macht hadden; eñ e Twee-mannen/ gherozen/ om de Republijcke te ordonneeren. Hy seght dat hem niet en gedenct of de Prossaert der Latynen desse authoritept ooc hadde/ overmits hy geen Raetsheer en was/ en zijn goetduncken in den Raedt niet en verclaerde. Varro seght wijders/ dat den Prossaert des stadts den Raedt vergaderé mach/ 't welcke den Tribupn des volcx oock doen mochte voor de Atiniaense Wet/ al en was hy geen Raetsheer. Maer men meent/ dat té aensien des plaets/ daermen den Raedt vergaderé mocht/ niemant dat zijn en conde/ als de gene die door de Vogelwaersseggeren daer toe gheselt was: de selfde Waersseggeren beschicte voorts; dat desse plaetsen/ als het Hof Hostiæ, Pompei, ende daer na Julij tot Tempelen gemaeckt wierden/ tenepnde/ na het exempel harer voorsaten/ alle beslupten aldaer volepndight wierden. Van den tijt der vergaderingen spreeckt den voornoemden Autheur/ dat die vã geender waerde en was/ indien die voor der Sonnen op/ ofte na der Sonnen nedergancx gehouden wiert: oock was behoorlijc/ dat den * Tuchtheer den tijt van beraetslagingen bestemde. Niemant onder de 25. jaren en mochte inden Raedt blijven/ na de geschiedenisse Papirij, ghelijck by Plutarcho in 't leven Pompei gheleesen wort. Ock most den genen/ die in den Raet treden wilde/ voor het Raethuys eerstmael offeren; dat mede de beraetslaginghen in tweederlep manieren gehouden wierden/ of door disputen/ of (indien de saké twijffelachtigh was) door het goetduncken van een peder; eñ was den absenterenden inde vergaderinge ooc een boete gherordonneert. De Posthumij waren evenwel int geslacht der Vaderen gerekent: Maer de gene die ontfangen ende ghebozen wierden na den tijt dat hare Vaderen upt dé Raet gheselt waren/ en wierden voor gheen Raetsheeren kinderen gehouden: maer daer tegen wel/ indien sy voor dit accident ontfangen waren. Doch indien de kinderen/ geteelt van eenen Vader/ die upt den Raet gestelt zijnde/ te sterven quam/ na zijne doot in de macht van haren Grootvader vervielen/ die Raetsheer was/ wierdé sy mede onder het geslachte der Raetsheeren gerekent.

Romulus was de eerste/ die Hooftmannen over lichte Paerden instelde/ wanneer hy de drie Benden Ridderen oprichte/ die hy in alle nootsakelijcheyden der Republijcke beseghde/ ende waren genoemt Rhamnesij, Tatiani, ende Luceres.

De kiesinge der † Ontfangeren/ ofte Rentmeesteren/ is seer out/ aengesien de selve al voor eenigh Magistraet gerozen zijn; Want het is seker/ dat Tullus Hostilius der selver gherozen heeft; maer datter Romulus twee soude gehadt hebben/ is onseker. Men seght dat sy Quæstores ghenoemt souden zijn/ om dat sy gestelt waren tot de inmaninge der gemeene penninghen/ ende voor de publijcke Schatkamer sorge dragen moesten; ende dat een deel deser Officieren door de Provincien trock/ om de tollen ende schattinghen t'ontfangen/ ende dat een ander deel den last hadde/ om in den Raedt alle de Brieven te lesen/ die van alle kanten aldaer gesonden waren.

a Præfectus.
b Tribuni militares.
c Proconsules.
d Decemviri.
e Duumviri.
* Dictatores.
* Censor.
† Quæstores.
Cicero de Senectute.

ren. Men leeſt oock dat deſe Quæſtores de miſdadighe verhoozden; want Varro wil/ datſe den naem Quæſtores van * queſtio dzagen/ om dat ſy den miſdadighen oock hare ſtraffingen ozdonneerden. Het was een maniere ſo vele deſer Outſangeren upt dē volcke te kieſen/ als upt de Patricios (dat is/ der Raetſ-heeren geſlachte.) Ende om dieſwille dat de Bozgermeeſteren geuen Roomſchen Bozger ter doot veroozdeelen konden ſonder wille des volcx/ ozdonneerden ſy dat de Quæſtores tot de capitale miſdaden volmachtight ſouden zijn/ ende deſe wierden genoemt Quæſtores homicidarum.

* Dat is: Ondervragīghe met rechte ofte met pijnigen.

Soo wp nu ſien willen op het begin der * Twee-mannē/ wp ſullen beginnen moeten van den tijt des Koonings Tullij Hoſtilij, die de ſelve ozdonneerde doen Horatius verwinnaer van de Curatios wederkeerende/ zijn Suſter omghebzacht hadde. Deſen Koning ſiende/ dat eē peder hem ter doot veroozdeelde/ volmachtighde deſe Duum-viros, die hem condamneerden; maer hy appelleerde vooz den volcke ende wiert los geſtelt. Siet dit is het begin der Twee-mannen/ tot de welcke eyndelijck een derde gevozght is/ ende wierden doen Trium-viri genoemt/ ende om dat ſy van alle capitale ſaken volle macht hadden/ wierden ſy oock tot crimmele ſaken geſtelt/ want na Titi Livij ſeggen/ zijnſe over het oozdeel C. Manlij Capitolini oock ghebzuyckt geweeſt/ als mede over alle de gene die aen de tſamenſweeringe Catilinæ ſchuldigh waren.

* Duum-viri.

Van den Gouverneur ofte Bzoffaert des Stadts.

Den Præfectus, ofte Gouverneur van de ſtadt/ hadde zijne Juriſdictie uptſtrechende over gants Italien; hy nam kenniſſe van alle miſdaden die aldaer bedzeven waren. Hy gaf den ſlaven gehooz/ die haren toevlucht tot de Eer-beelden genomen hadden/ eñ over hare meeſteren in eenighe ſaken clachtigh vielen. Hadde ooc macht om te bannē/ gelijc die/ die eenige bzouwe betlaeghdē van overſpel met haren ſlave bedzeven te hebben. De Vooghden eñ Momboirs verſchenen ooc vooz hem; nam kenniſſe over de ondanckbaerhept der ſlaven tegen hare meeſteren. Moſt ooc acht nemen/ dat alle dingē ten behoozlijcken pzijſe vertocht wierdē: hadde tot dié eynde over alle zijne verſpieders. Eyndelijck zijne kieſinge langen tijt geduert hebbende/ is zijn recht dē Schouten der Latijnſe Ferien gegeven/ tot dannē die wederom op eē nieu begō te kieſē.

Van de Bozgermeeſterē/ ende hare macht.

De alderoutſte Schzijveren willen dat de macht der Bozgermeeſteren gevonden ſy/ na het voozbeelt der Koningen/ vermits/ na dat de Koningen verdzeven hadden geweeſt/ men twee mannen vont/ die de ſelve macht haddē/ maer bepaelt in den tijt/ overmits die maer een Jaer en duerde. Vooz ende na hun wierden alle de teerkenen gedzagen/ dieſe vooz de Koningen ghedzagen hadden. Eñ overmits ſy raden moſten wat tot des ſtadts nuttigheyt diende/ wierden ſy Conſules genoemt. De eerſte/ na dat de Koningen verdzevē waren/ was L. Iunius Brutus eñ Tarquinius Collatinus. Brutus accozdeerde met zijnen medemaet/ datter maer eenē tſeffens van hun met de Koninglijcke teyckenen gaen en ſoude/ op dat het volck verwondert in hun beyde te ſiē met deſe teyckenen/ hun niet en betlaeghden dat ſy nu de plaetſe van eenen verdzeven Koning nu twee Koningen hadden. Daer warē 12. Sergianten/ die de bondelen roeden ende Hellebaerden vooz de Bozgermeeſterē dzoegen. Valerius de Bozgermeeſter maeckte eene Wet/ dooz de welcke bevolen wiert van alle Magiſtraten te mogen appelleren/ ende doen begon de Bozgermeeſterlijcke authozitept allengſkens te verminderen. Eertijdts wierden de Bozgermeeſteren alleenlijck onder de Raetſheeren vercozen/ maer ten eynde de Romeynen moede zijnde van de tweeſpaltighepden der Bou-meeſteren/ lieté toe/ dat een der twee Burgermeeſteren onder den volcke vercozen wiert; ende de eerſte van onder den volcke was Lucius Sequacius.

Begin ende macht der Dictatores, hoedanigh.

Den Dictator (ofte Oppergeſegmeeſter) Hadde ſo grooten aenſien/ datmen van zijn vonniſſe met appellerē en mochte/ ende hadde ſouveraine macht over den Roomſchen volcke. Daer en wiert geen Dictator vercoren/ dan in ſware ende hooghzingende nooden. In den beginne en wiert geen Dictator vercozen/ dan upt den geſlachte der Raetſheeren/ maer in den oozlogh/ die de Romeynen voerden teghens de Faliſcos, heeft men Caium Marium Rutilium onder den volcke gekoren tot Dictator. Den eerſten Dictator te Romen was Titus Largius. Deſe Magiſtraet en mocht van wegen zijne macht niet langer dan ſes maenden gehouden wozden: doch onder deſen name hebben L. Sylla, ende Iulius Cæſar hun ſelven Meeſteren van Romen gemaeckt.

Begin/ oozſaecke ende macht der Bond-meeſteren.

De oozſake van Bontmeeſteren (ofte Tribunos) te kieſen/ was de gedeeltheyt des volcx met de Raetſ-heeren. Want doen het volck op Monte ſacra ghevlucht waren/ en heeft men't ſelve niet eer connen bezedigē/ vooz hun Magiſtraten des volcx belooft en zijn/ ende doen, wierter twee gekoſen/ namelijck/ A. Virginius, ende T. Vetuſius. Daer naer een anderē twiſt opgereſen zijnde/ heeftmer noch dzie bygevoeght/ eñ daer na noch vijf; ſo dat de Romeynen als doen thien Tribunos hadden/ welckers authozitept oock ſo aengewaſſen is/ dat alle't gene wat dē Raet ozdonneerde/ vaſt was/ indien de Bondtmeeſteren't ſelve vooz goet kenden. Sy ſatē in den ingang van de Raedthamer/ ende hun was toegelaten te beſien't gene den Raet ozdonneerde/ 't ſelve te appzoberen/ te vernietigen/ ofte daer bp te vorgē/ na hun docht dat de Republijcke oozbaerlijckſt ſoude weſen/ eñ tot een teyckē van hare beveſtiginge/ ſtelde ſy ten eynde haers geſchzifts de letter T. Het meeſte aenſien van de inſtellinge deſer Bontmeeſteren/ was dat ſy voozſagen dat geenich Magiſtraet eenigh gewelt en geſchiede; ten anderen/ dat ſy den volcke de nieuwgemaerte wetten/ Plebiſcitæ genoemt/ vertoonden/ eñ hier in en hadde den Raet niets te ſeggen. Sy gaven oock de Prouincien te regieren aē de gene/ die in de plaetſe der Burgermeeſteren daer heen gingen. Men obſerveerde ooc/ dat indié alle de Tribuni eenſtemmigh in eenige ſake waren/ uptgenomen een/ dat deſen alleen der anderer gevoelen t'eenemael omſtootē conde. In de oozloge tegē de Equos hoſen de Bozgermeeſterē Albus Poſthumius eñ Sp. Furius, tot eenen Opperveltheer (Proconſulem) ofte haren Luytenant T. Quintium, eñ 't ſedert hebbender Proconſules geweeſt/ die alle de teyckenen der Bozgermeeſteren vooz haer voerden/ behalven dat ſy niet meer als 6. Sargianten vooz haer hadden/ doch is dit ampt ten laetſtē eē bpſonderen dienſt gewozden. Want de palē des Cijſer vergroot zijnde/ wiert gheozdonneert dat de gene die upt het Burgermeeſterſchap ſchepden/ Proconſules ſoudē zijn/ eñ warē deſe alſo dāGouverneurs

Plutarchus in vita Catonis.

Macht ende de begin der Proconſules.

der Provincien; deselve onder haer by lotinghe. Desen en mochte niets buyten zijne Provincie aenrichten/ die hem te beurt ghevallen was/ in dien hem zijn vrouwe na volghde/ over de selve (so sy met straf waerdighs aenrichte) mochte hy recht doen. In zijne Provincie en mochte hy niet anders coopen/ als lijstocht: Hadde recht om den Slaven (die hun qualijck tegen hare meesteren droeghen) te doen geesselen/ ende voorts van andere dingen/ gelijt de Præfecti binnen Romen deden.

De macht der Legaten vande Proconsules, ofte Gouverneuren der Provincien gestelt.

De Proconsules hadden mede tot een gewoonte/ van wegen de veelheyt der saecken die sy onder de handen hadden/ na de Provincien hare Legaten te senden/ die aldaer recht deden; niet als van eyghener authoriteyt/ maer als daer toe van den Proconsule toeghelaten/ die de selve in zijne plaets niet ordonneren en mochte/ voor al eer hy daer aengecomen en ware. Indien eenige gewichtige sake den Legaten voorquam/ die de neerstigheyt des Richters in dien verepste/ so mosten de Legaten die in de handen der Proconsules stellen/ overmits dat sy geen macht/ noch om staen/ noch om te doen sterven en hadden; maer mochten den pleytenden recht spreken/ oock den Momboiren der Weesen.

Ampt der Boumeesteren.

De Ediles (ofte Bou-meesteren) des volcx ordonneerden de publijcke Feestdaghen/ mosten oock na hare middelen op dese Feestdagen selve verteeren. Sy hadden opsicht/ dat alle de Comeynen in de gestoelten der Schouplaetsen/ elck in zijn gestoelte sat; ende de grachten/ slooten/ wallen/ mueren/ water-gooten/ ende ghestichten in goeden stant ende bequaemheyt te houden.

Ampt des Opsienders over 't koorn ghenoemt Præfectus frumenti.

Præfectus frumenti, ofte de Opsiender vant koren/ hadde den last van het koorn van alle hoecken te ontbieden/ ende den ghenen die meer hadde/ als voor zijn huysghesin van noode was/ geboodt hy 't selve te vercoopen/ ende stelde op een redelijt prijs. Het Roomse Volck wiert door dese mannen menighmael onderstut/ wanneer het koren quaet om becomen was.

Ampt der Veld-oversten/ ghenoemt Tribuni militares,

De Tribuni Militares, ofte Veltoversten/ diemen so wel uyt den volcke/ als uyt den Raet koos/ waren somwijlen wel 20. ende somwijlen wel meer ofte min/ doch in den eersten en wierter maer drie ghecoren/ als A. Sempronius, L. Attilius, ende T. Cecilius: ende van het Borgermeesterschap quamen sy tot het Veltoverst-ampt/ met Burgermeesterlijcke macht/ doen M. Genucius ende P. Horacius de Borgermeesterampten lieten/ ende dit Ampt hadde 't selve aensien als der Borgermeester-ampten; alleen dat den naem verandert was/ ende het volck hun daer mede moeyden.

Macht der Tucht-heeren ofte Censores.

De Censores, ofte Tuchtheeren/ alhoewel uyt begin van grooter authoriteyt/ zijn nochtans ten laetsten seer vergroot/ want van haer wierden de seden/ tucht der Comeynē/ 't belesp des Ridderschaps/ de rechtspreckingen der particulieren/ ende de schattinghen der publijcke plaetsen van Romen geschat ende bepaelt. Namen uyt den Raet de gene/ die hun onwaerdigh des Ampts dochte; koren het Hooft des Raets; deden daer by so vele hen goet dochte/ kastijden den tragen ende onhebbelijcken Soldaten/ ende dierghelijcke dinghen meer. In den eersten wanneer eenen Tucht-heer gestorven was/ hielden sy dat den anderen vol-machtigh was voor hun beyde: maer daer is gheordonneert/ dat eenen Tuchtheer doot zijnde/ den anderen van zijn ampt afstant doen soude/ ende twee ander gecozen mosten worden. Hadden oock last om den Woucher te bepalen.

Ampt des Schouts van der Stadt/ Prætor genoemt.

Den Schout van der Stadt hadde de macht om nieuwe Wetten te maken/ ende de oude te verwerpen: ende ten laetsten wat hy ordonneerde wiert een eerlijcke Wet genoemt. Den Schout wiert toeghelaten de Kouninklijcke tepthenen voor hem te voeren/ ende bynа alle Borgermeesterlijcke verrierselen. Desen Schout reedt te Peerde/ zijnde uyt Wit gecleet.

Ten laetsten door de groote aencomste der vreemdelingen binnen Romen, is noch een Schout der vreemdelingen ghekosen/ die de saken der vreemdelingen verhoorde. Het getal is eyndelijck so vermeerdert/ datter somwijlen 18. Schouten resens waren. Maer na dat sy een deel Provincien ende Rijcken inghenomen hadden/ maeckten sy so vele Schouten/ als sy Provincien inghenomen hadden; ten eynde d'eene helft over des Stadts saecken/ ende d'ander helft over de saken der Provincien oordeelen mochte. Cæsar ordonneerde twee Schouten ende twee Bou-meesteren/ die over het koren acht namen/ ende wierden derhalven Cereales genoemt.

Veel andere Officien zijnder geweest/ doch en hebben vele niet langduerigh geweest; als nu van den eenen inghestelt/ dan wederom van den anderen vernietight/ de welcke wy om des kortheyts wille achter laten sullen/ ende den Leser/ de selve uyt lesen der Historien vindende/ in zijn rijp verstant bevelen/ achtende ghenoegh te zijn/ de voornaemste verhandelt te hebben.

Van het huydensdaeghsche Gouvernement.

De macht ende aensien des Paus (als Opperhooft aldaer) verspreyt sich van hem in soo vele leden/ dat die van zijnen Hove meest alle out worden/ eer sy het verstandt deses Gouvernements vercrijghen connen: 't welck ick nochtans my onderwinden sal te doen verstaen op het kortste/ dat my moghelijck sal zijn. XXXIV.

Men siet dan ten eersten het Collegium der Cardinalē/ waer af den Paus het Hooft is/ ende van dese en is het ghetal by onsen tijde niet bepaelt/ hoewel men ghesien heeft dat de selve (na 't ghebruyck der Apostelen) eertijdts maer twaelf en waren. Dese Kardinalen waren eermaels gewoon den Paus tweemalen des weecks te gaen versoecken: maer de saken by onsen tijde vermeerdert zijnde/ en vergaderen sy hun maer eenmael des weecks/ ende dese vergaderinghe wort het Consistorium genoemt. Aldaer worden geordonneert de gene/ die gecozen Aertsbisschoppen ende Bisschoppen zijn/ ofte over de Patriarchale Kercken ghestelt/ wanneer daer een plaets open is/ waer van de verkiesinge by niemanden anders en hangt/ als by den Paus/ alwaer men van alle geloofs-saken/ vrede der Christenen/ ende bewaringhe van het tijdelijcke der Kercken handelt. Ende in dese vergaderinge moeten alle Princen/ Koningen ende Vorsten/ hare beschermeren hebben/ die van wegen de le-

dige

dige plaetsen in hare Kercken aldaer procedeeren/ ende die verhoorderen: in welcke vergaderinghe met alle versoecken/ eysschinghen ende klachten gehandelt wort/ gelyck meest in alle Hoven van Nederlant.

XXXV. Den grooten Penitencier in het gene aen zyne absolutie hangt/ exerceert de Justitie/ die hem door den Paus toegelaten is/ door veel Vicarissen ende Substituten/ diemen Penitentiers noemt/ die door alle de grootste Kercken van Romen verdeylt zyn/ als S. Pieter, S. Ian de Latran, ende S. Maria Major. Maer en recht niet over de onderhoudinghe der Menschelyckе Wetten/ dan om bysondere reden; ende hy oock door generale toelatinge des Paus/ verhoort de supplianten/ de welcke hy (na dat hyse verhoort heeft) upt eygener goetduncken afveerdighen mach/ door brieven/ niet door den mont des Paus/ altyt in de eene zyner Brieven schryvende: Fiat in forma, fiat de speciali, fiat de expresso, ende door dese verschepden manieren van spreken geeft hy de gewichtighept des versoecks te kennen. De veelheyt der menschelyckе wetten/ ende der Pausen/ oock der Concilien ende Clooſteren is so groot hyndensdaeghs/ dat de menschen/ in sekere maniere gebonden zynde/ niet doen als na hare oude bryheyt verlanghen/ derhalven loopen sy seer ootmoedelycken tot den Penitencier/ die met zyner hant de begeerte des Suppliants ondertekent/ ende daer na worden de Bullen onder zynen name ende segel verveerdight. Somwylen beter onderricht zynde/ herroept hy het weer/ ende door hem zyn 24. Procureurs/ die alle saken voor hem beplepten. Hy geeft dispenten om te moghen trouwen in den graet die door de menschelyckе Wetten verboden is; absolveert de doodslagen in foro conscientiæ: als mede van Simonye/ valschе eeden/ verandert de beloften/ oock eenighe regulen der Monicken; gheeft voorts indulgencien aen plaetsen ende persoonen/ met andere toelatinghen by forme van Recht/ als soude wesen op de nullitept van eenigh Houwelyck/ ende dierghelyckе dinghen.

XXXVI. Den Paus tot expeditie van alle voorvallende saken/ so van Geestelyckе als wereltlyckе onder zynen ghebiede/ heeft twee kameren/ ofte Audientien opgericht/ in welcker eene men de wereltlyckе/ ende in d'andere de Geestelyckе verhandelt: Tot de saken van gratie worden de Cardinalen/ die Rechtsgeleerde zyn/ geadmitteert/ ende tot die van Justitie andere Rechtsgeleerde; ende selden gebeurt het/ datmen eenige Prelaten tot een van dese twee admitteert/ die geen Rechtsgeleerde en zyn/ ende worden Referendarij genoemt. Dese hebben last om de Requesten te oversien; ende de saken die sy inhouden/ zyn gewoon van hun geextropeert/ ende haren name aen 't eynde der Requesten te stellen/ wysende die van haer na den Paus/ ofte tot den Kardinael die de saken behoort te segelen. De signature heeft eenen dagh inde weke/ die hier toe verordent is/ op den welcken de Referendarij hun vergaderen: Op desen dagh moeten de Referendarij de Requesten der supplianten int hoyte rapporteren/ ende de saken onder dese Richteren dan gedebatteert zynde/ wort dan by den Presidént na de pluralitept der stemmen daer over geoordeelt; ende een afghestaghen Requeſt wort selden of nimmermeer wederom gepresenteert.

Den Paus onderschryft byna altyt met dese woorden/ PLACET P. wanneer men van saken van Justitie handelt: Maer als men van saken van gracie handelt/ stelt hy FIAT VT PETITVR P. Dese P. beteyckent den name des Paus/ als Paulus, maer so hy anders genaemt is/ stelt hy dese laetste Letter oock anders: Indien den Paus somwylen pet consenteert van sich selfs/ sonder daer toe versocht te zyn/ stelt hy MOTV PROPRIO. Maer den Kardinael van de signature van gratien stelt altydts CONCESSVM IN PRÆSENTIA D. N. PAPÆ, ende dan stelt hy zynen eygen name. Nu in de Forme van Justicy/ schryft den Kardinael/ die daer toe gestelt is/ PLACET D. N. PAPÆ, daer na zynen naem: Maer indien het sept geadbriseert wort tot de Richteren der Provincien/ dan stelt hy CONCESSVM IN PRÆSENTIA D. N. PAPÆ. daer na stelt de Kardinael zynen naem: somwylen schryft hy oock/ Placet prout de jure, Placet arbitrio Iudicis. Conceſſum arbitrio, &c.

In de Cancelerye is eenen Kardinael ghestelt/ diemen Vice-Canceller noemt. Desen/ upt crachts zyns ampts/ presideert totte expeditien der brieven van Kerkelyckе saken/ die door de gantsche werelt gaen. XXXVII.

De Audientey van de Apostolische Kamer is ingheſtelt/ om alle saken te beter af te schaffen/ ende tot desen eynde heeft den Paus ses Prelaten gekozen/ diemen Klercken van de Kamer noemt. Desen waren domesticke Raets-heeren des Paus/ die met hun bysonder handelde van alle dinghen die hem aengaen/ als van het Gouvernement der Stadt Romen, ende van alle den tydelycken stant zyner saken. XXXVIII.

Behalven het ordinarise Hof/ is te Romen noch een ander soorte van de Roomsche Borgeren/ de welcke den Paus eenē Schout ghegeven heeft/ die Senator ghenoemt wort. Desen woont op Campidoglio ofte Capitolio, ende spreeckt den Roomschen Borgeren recht/ door ordinarise authoritept. Daer zyn drie Luytenanten/ waer van de twee over secrete vonnissen presideren/ ende zyn medehulpers genoemt. Dese zyn verschepden in waerdighept/ want d'eerste wort ghenoemt d'Opperste/ d'ander de tweede/ ende de derde is Oordelaer over de misdaden. So van haer geappelleert wort/ so isser noch eenen oordelaer bysonder op het Capitolium voor alle appellatien. Daer zyn noch eenige gherechten/ alwaer alle Ambachten op cleyne Tafereelen geteyckent zyn onder een Galerye/ daer men een yeders Ambacht lesen kan!/ ende de Ambachts-Borgermeesteren worden aldaer gekozen/ de welcke hare medehantwerckluyden recht spreken; ende die hun verongelyckt dunckten te zyn/ gaen hare saken den Conservateuren des Stadts voordraghen/ die op het Capitolium mede woonachtigh zyn. Dese Jurisdictie is bevestight door de Pausen Iulio II, Leone X, ende Paulo III. XXXIX. Oordelaers ende Borgermeesters in alle Ambachten/ om over de handwerckluyden recht te spreken.

Daer

Paulus de III. Paus vanden geslachte der Farnesien.

N. de Clerc exc.

XL. Daer is noch een soorte van persoonen/ dat Priesteren zijn/ den welcken eenen zijnen Vicaris gegeven heeft. Desen heeft so wel binnen het Dioecesis van Romen als daer binnen/ sodanighe macht als den Paus/ wiens Vicaris hy is/ aengesien hy eenighe Priesteren onder zijne Jurisdictie heeft; welckers authoriteyt tot 40. mijlen buyten Romen streckt: ende heeft vier Notarios Publicos onder hem/ ende twee substituten; een die kennisse neemt van secrete ende civile saken/ d'andere neemt kennisse van publijcke ende criminele saken.

Daer zijn 12. Kappellanen des Paus/ ofte Auditeurs der saken van het H. Paleys/ den welcken de Pausen macht gegeven hebben/ om in het bysonder alle saken te hooren pleyten/ ende op haer rapport gheven de Pausen gemeynlijck Vonnisse.

Het sal (dunckt my) op dese plaetse niet ongevoeghelijck zijn te verhalen de maniere so wel om de Pausen te verkiesen/ als oock van de consideratien der Kardinalen. Evenwel heeft de verkiesinge der Pausen gants verschepden geweest: aengesien het met den eersten wyp anders sich toeghedragen heeft/ als het nu doet/ ende metter tijt allenskens van hant tot hant slimmer ende slimmer (God beterт) gegaen is. Ontrent 351. jaren na Christi geboorte heeft de authoriteyt der Keyseren sich daer mede vermengt/ overmits dat de Pausen gekoren zijnde/ somwijlen de macht van hun namen/ eerst met een seker stuck gelts te betalen/ daer na sonder pet meer: sulcx dat metter tijt de gantsche authoriteyt om eenen Paus te kiesen/ geheelijcken aen den Keyseren overghedragen is gheweest/ die dit gebruyck oock eenen langhen

XLI. De macht om Pausen te kiesen heeft langhe in de macht der Keyseren gestaen.

gen tijt gaerne behouden hebben. Jn voegen dat doen de Pausen hun die afnemen wilden/ 't selve niet konden te weghe brengen/ sonder merckelijcke disordren ende scheuringen/ die de Christenheyt wonderlijcken seer gequelt heeft: ende ondertusschen noemden sommige Pausen hare navolgeren selve/ die dan naderhant van de Geestelijckheyt oock wel gheconfirmeert wiert. Maer ten laetsten de authoriteyt der Pausen veel stercker zijnde/ is den Keyser met het volck daer gheheelijcken binnen ghesloten/ ende de verkiesinge is ghebleven onder den Kardinalen/ende eenige der voornaemste van de Geestelijckheyt/ ter tijdt toe dat Alexander III, in het Concilio Latranense (gehouden in den Jare 1259. alwaer 280. Bisschoppen waren) ordonneerde/ dat die gene legitime Paus soude wesen/ die van de twee derdedeelen der presente Cardinalen gekozen soude zijn: ende dit gebruyck heeft geduert tot den tegenwoordigen tijt toe/ behalven dat in den jare 1417. in het Concilie van Constancen, Martinus V, gekozen wiert/ om het Schisma van dien tijt te verhoeden: Doch Gregorius X, ordonneerde aldereerst in het Concilie van Lyons de Besloten-kamer/ die van tijt tot tijt beter gereguleert is geworden/ ende tot die ordre ghebracht is/ daer men die tegenwoordigh in siet.

De Kardinalen vergaderen hun om eenen Paus te kiesen in eene van dese drie manieren; of door mede belofte/ of door aenbedinghe/ of door middel van onderscheidinge ofte billietten/ waer in sy dan hare stemmen gheven den gene die sy goetgunstigh zijn. Het sal dan genoegh zijn/ dat men versta/ dat alle de authoriteyt van eenen

Hoe de Kardinalen hun vergaderen om eenen Paus te kiesen.

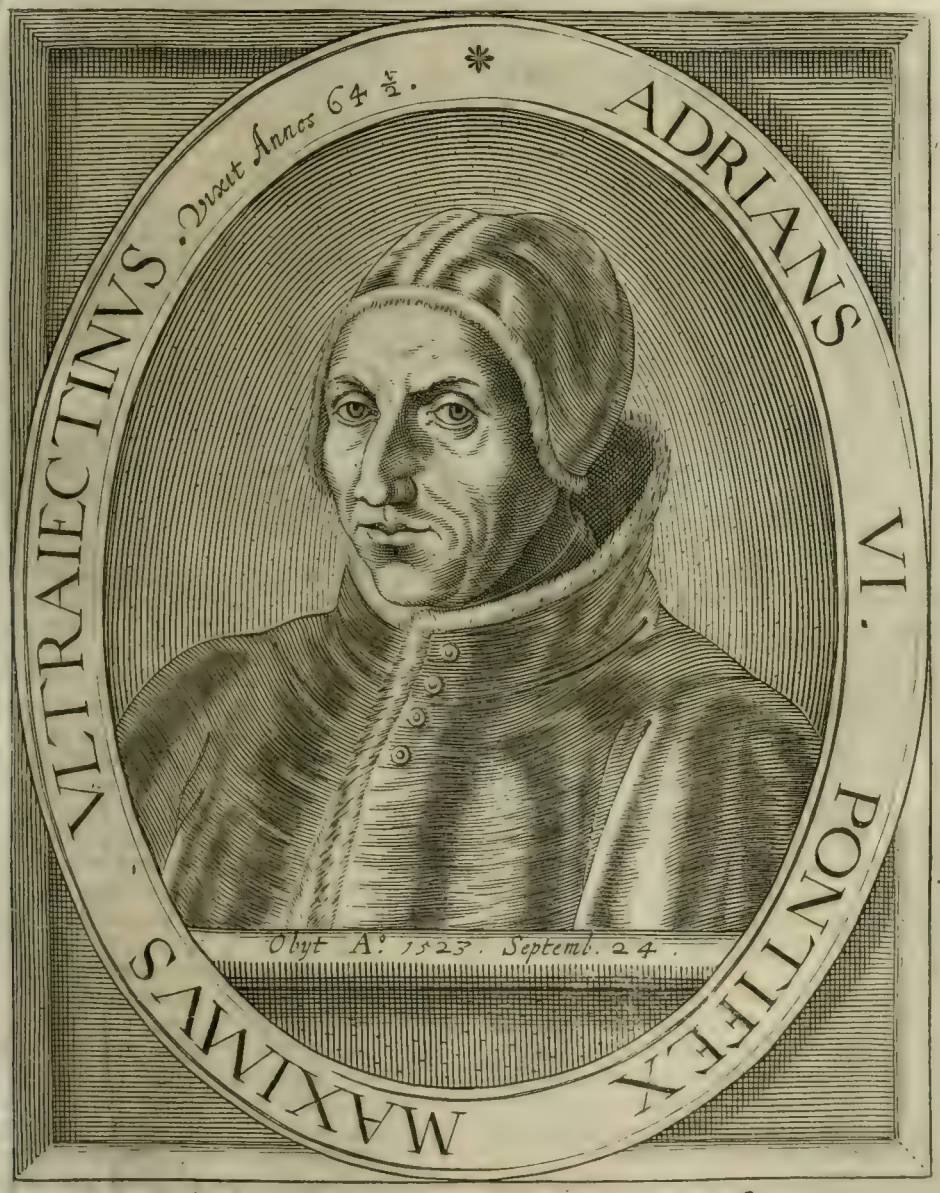

Adrianus de VI. van Vtrecht Paus.

nen Paus te verkiesen aen de macht der Kardinalen hangt/ ende dat sy medelidtmaten des Paus zijn/ die haer aller Hooft is/ den welcken sy oock bystaen; zijnde zyne Raets-heeren ende medehulperen. Vele Privilegien zijn hun door verschepden Pausen verleent/ ende voornemelijck door Paulum II. Sommighe andere hebben hun oock geachtropeert de helft des incomens van den Roomschen stoel: maer in plaetse van dien hebben sy teghenwoordigh de helft van de Annates ('t welck het incomen van een jaer vacerende Kerckendiensts is/ 't welck sy nemen eerder pemant van genieten mach) der Beneficien / die in het Consistorio gheexpedieert worden. Doch Adrianus VI, van Vtrecht en was hun niet seer milde / derhalven oock wepnigh aengenaem / ende niet lange regerende.

Der ouder Romeynen Godsdienst.

XLII. Onder alle Goden by den Romeynen in achtinge/ was Pan Lycæus, by velen Faunus ende Sylvanus genoemt/ heeft de eerste plaetse behouden/ ende ter eeren van hem wierden de Lupercalise Spelen gehouden. Men seght dat dese Spelen opgebracht zijn door Euandrum Koning van Arcadien, doch vluchteling / die op die plaetse quam/ daer Romen naderhandt gebouwt is.

De Herderen/ die desen God tot een Patroon hadden / offerden hem geheelnaeckt zijnde/ met bedechten aengesichte/ ende eenige gozdelen in de handen. De voornaemste devotie die sy tot desen God ende tot zijne Priesteren hadden/ was/ om dat de vrouwen die niet swangher worden conden/ haren toevlucht tot dese Priesteren hadden; ende alsp sy dan een wepnigh geslaghen hadden geweest met seeckere cleyne Roedekens/ bevervvt met Bockenbloet / ontfinghen ende baerden splupden dan haest. Desen dagh wiert gheviert op den 18. Januarij/ gelijck Ovidius aenteyckent.

Daer na waren de Potitiaense ende Pinariaense Familien (also genoemt) die gheordonneert waren / om Herculem te offeren. De Potitiaense onderwesen door Euandrum, presideerden langen tijt aen dese Offerhande/ tot dat desen last gegeven zijnde/ aen gemeyne slaven / het geslachte der Potitianen upt was/ 't welcke geschiede door Appium Claudium haren Vpant; waer over de Romeynen gheloofden/ dat hy om dese daets wille/ met blinthept (tot een straffe van dien) geslagen was.

De broederen Arvales gaven den Romeynen raet/ op dat hare Ackeren veel kooms voortbrenghen mochten. Van dese Godendienst was Romulus den Inventeur. Sy waren twaelf sterck / ende met haer Priesterschap wiert hun gegeven een doornen kroone/ met eenige witte banden.

Outrent desen tijt is de Wetenschap ende Godsdienst der Waerseggeren opgestaen te Romen, upt Toscanen aldaer ghebracht zijnde/ alwaer de inwoonderen seer perfectelijck de konst van raden hadden in deser voegen: Den genen die voorseggen moste clom op een hooge open plaetse / ende ging sitten op eenen steen gekeert na den Suyden/ ende ter slinckerhant geseten zijnde/ had hy in de hant een krom roedeken of rijsken / Lituus ghenoemt. Van daer de Stadt/ besien hebbende/ ende de velden daer rontsom henen/ biddende den Goden/ deylde hy de Lantschappen vant Westen na 't Oosten/ ende bestendе also staroogheude op die plaetse daer hun gesichte viel/ sonder een woort te spreken/ houdende zijn rysken in de slinckerhant/ leyde de rechterhant op het hooft des genen die hy perweys voorseggen wilde/ seggende: O Vader Iupiter, indien het u belieft dat een sodanighen van sulcke dingen zijn begeerte verrryghe / kenteyckent dat met openbare teyckenen/ alwaer ick mijn palen gheselt hebbe: ende dan seyde hy welcke teyckenen dat Iupiter hem seynden soude / ende so die dan quamen/ so was het voorsegh goet. Desse Wetenschap is metter tijt te Romen in grooter achtinge gecomen/ so dat het ghetal deser Voorseggeren so wel vermeerdert is/ als hare authoritept/ so datmen daer na gantsche Collegien van Waerseggheren oprichte/ die te voren (of in den beginne) maer drie sterck hadden geweest.

Numa Pompilius, Koning der Romeynen/ was de gene die den Flamen-Dialem ordonneerde / aengesien de Koningen selve van te voren het Opper-bisschops-ampt bedienden. Numa dan considerende/ dat de Koningē in toecomendē tijden veel eer Romulum vergelijcken mochten/ dan hem/ ende meer tot de Wapenen genepght zijn/ dan tot de Religie/ ordonneerde vier Priesteren / die Flamines genoemt wierden / die gestadigh den Godsdienst waernemen mosten/ ende waren dese Priesteren verschepden Goden toegheeyet/ namelijck/ eenen Iovi, die Dialis ghenoemt wiert/ twee Marti, ende eenen Quirino ofte Romulo. De andere Flamines (ofte Priesteren) voerden de namen der Goden/ dien sy toegeheyligt waren: Oock wilde Numa, dat den Priester Iovis eenen eerlijcken Tabbaert soude dragen/ ende eenen vvoren stoel draghen soude / datmen doen ten tijde niemanden als Hooghe Magistraten toe en liet: Desen alleen droegh een cleyn wit hoedeken/ ende reedt te Paerde. Hem en was niet geoorloft te sweeren/ ofte het vyer van zijn Offer ergens elders/ dan op geheyligde plaetsen te draghen. Soo pemant gegordelt in zijnen Tempel quam/ dien most hy ontgordelen / ende dien gordel boven door het dack henen upt smijten. So een misdadiger/ die om gegeesselt te worden/ henen gheleyt wiert/ voor zijne voeten nederviel/ den selven was ongeoorloft/ ja een sonde dien dagh te geesselen. Een man van vrye conditie en mocht deses Priesters hayr niet afsnijden. Hem was ooc niet geoorloft eenigen Gept/ klim-op/ ofte raenw vleys aen te raken. De voeten van zijn Bed-stede mosten met lehende slijm besprengt zijn/ ende niemant en mocht op dit Bedde rusten/ als hy. De kortsels zijner Naghelen/ ende 't af gheschoren hayr wiert in d' aerde onder eenen steen verborghen. Hy en mocht oock sonder Hoedt niet in de Locht comen; ende de Opperbisschoppen ordonneerden hem het selvighe wanneer hy in een besloten plaets was: En mocht ooch geen meel/ dat met Suyr-deegh gemengt was/ aenraken/ noch zijn hembde niet dan in besloten plaetsen upttrecken/ op dat hy niet naeckt onder den Hemel bevonden en worde; ende op het Middaghmael mocht niemant met hem aen Tafel sitten. In plaetsen/ daer doode Lichamen lagen/ en quam hy nont. Varro seght/ dat sy so vele Priesteren hadden/ als Goden.

Wat nu de Vestale Nonnen belangt/ 't selve is

ve is by velen so verhandelt / dat ick daer hier niet meer af seggen sal / als indien haer Vuyr hadde comen uytgheblust te worden / so wierden sy van den Opperbisschop met roeden ghegeesselt. In desen Tempel wierden anders gene Maeghden gestelt / als die van vrye Luyden gheboren waren / ende wierden genomen van de 16. tot de 20. jaren / ende niet hooger. De eerste thien jaren mosten sy leeren de forme van sacrifieren / ende de andere thien jaren onderwesen sy de jonghe Dochteren / diemen aldaer van nieuws ingestelt hadde; als dan de 30. jaren om waren / mochten sy trouwen. Sy waren by den Roomschen volcke uytermaten seer geeert / eñ behalven dit voornoemde Vuyr / bewaerden sy noch het Palladium, ofte het beelt Minervæ, ende andere H. saken der Romeynen: ende wanneer sy op overspel bevonden wierden / so mosten sy levendigh begraven worden.

Groote straffe over de overspelige Nonnen.

Hadden mede hare Salij Flamines, die den Marti toegeeygent waren / ende Numa hadder hier van twaelve ingestelt / ende Hostilius deder noch twaelve by. Waren aldus genoemt / om dat sy al springende hare Offerhanden deden. Sy droegen de Ancilias te Romen.

Inden eersten wierdender vier Opperbisschoppē onder de Raets-heeren vercoren / daer na verkreegh het gemeyne volck / datmer oock so veel uyt haer kiesen soude. Dese hadden een Hooft / die sy den Grooten Opper-bisschop noemden / ende die wist welcke Slacht-offeren / ende op welcken tijt hy offerhande doen moste: was mede belast sorge te draghen / waer het ghelt / dat tot de Offerhanden der Goden noodigh was / gehaelt soude worden. Men seght dat den Opper-bisschop een Tafel hadde / waer uyt hy de Eclypsen in Sonne ende Mane bekennen conde.

Den Priester Fecialis presideerde over het publijcke gheloove / dat den Volcke gegheven was; sy oordeelden oock / dat den oorloge / die niet al voren door den Fecialem afgekondight en was / niet gherechtigh conde zijn: want sy altijdt den vrede maeckten ende besloten met den vyanden / ofte (na voorgaende overtredinghe) seyden hun den oorloge aen.

Twee mannen hadden den last van de heylige Boecken te lesen / als oock de veerssen der Sybillen, ende die uyt te leggen. Sy presideerden oock mede in de Ceremonien diemen Apollini dede / ende so daer eenigh Monster-dier geboren wiert / ofte oock yet vreemts gebeurde / so sochten sy luyden allenthalven de Goden door hare Offerhanden te versoenen.

De seven mannen der Epulones, waren besloten ofte begrepen in een seeckere specie van Priesterschap / van de welcke weynigh luyden geschreven hebben. Plinius sprekende van een gebedt / dat ghedaen soude worden / seght dat den Borgermeester in het midden was / ende daer na een der seven Epulones. Ick soude dese dingen wel veel breeder connen uytbreyden / dan het selve staken / ende dat om tweederley oorsaken; eerstelijck / om dat onse meeninge niet en is van elcke saecke alhier een lang verhael te maecken / om niet van ons voornemen te wijcken: Ten tweeden / om dat vele Schrijveren van dese materie wijtloopigh gehandelt hebben / alwaer den curieusen Leser zijn herte ghenoeghsaem verlustighen can; sullen derhalven dit hier mede eyndighen / om onsen wegh vorder te wandelen / ende andere dinghen besichtigen.

CHRO-

CHRONOLOGYE,

Ofte /

Korte beſchrijvinge van de vervolginge, ofte ſucceſſie, leven ende doodt der Roomſche Pauſen, van S. Peter af, tot Paulus V, tegenwoordigh den Roomſchen Stoel beſittende. Midſgaders hare Concilien, Ordonnancien, Inſtellingen ende Scheuringen.

OVermidts dat ick in 't handelen van de Gouvernementen des Staets der Kercke/ ofte Romanien/ oock geſproken hebbe van haré Gods-dienſt/ ende andere dingen/ de Kercke opgentlick aengaende/ ſoo ſal ick my tegenwoordigh daer mede laten vernoeghen/ ende komen tot de optellinge der Roomſcher Biſſchoppen ofte Pauſen/ tot den teghenwoordigen Paulum V. toe/ die als nu dien Staet is bedienende; met een kort begrijp der Ordonnantien die ſy in haer leven ende in hare ghehoudene Concilien beſloten ende ghemaeckt hebben; Daer naer ſal ick verhalen ende te hoop ſetten alle de Cardinalen die teghenwoordigh in bedieninge zijn/ ten eynde den nieuſgierigen Leſer ſich vergenoege.

Getal der Pauſé.		Jaren Chriſti.	Jaren der weeld.
1	SYmon Petrus Cephas, gebooren van Bethſaida in Galileen ons Heeren Ieſu Chriſti Apoſtel/ eerſte Biſſchop der Chriſtenen/ heeft de Kercke van Jeruſalem bedient vijf jaren/ die van Antiochien ſeven/ ende tē eynde die van Romen vier en twintigh jaren/ vijf maenden ende twaelf dagen.	24	3992
2	Linus een Toſcaner/ tweede Opſtender van de Kercke te Romē/ heeft de daden S. Petri beſchreven/ als oock zijnen ſtrijdt met den verbloeckten Toovenaer Symon; Is onthooft door het bevel des Borger-meeſters Saturnij, zijnde van hem voor eenen Toovenaer geſcholden/ overmidts dat hy den Duyvel upt zijne Dochter gedreven hadde (ſo ſeer was hy in heyligheydt vernaemt) heeft oock upt de Stadt vertreckende/ om het woordt Godts te gaen verkondighen/ ſommighe lupden van den Dooden verwecht/ ende dat op ontelbare plaetſen. Heeft den ſtoel beſeten elf jaren/ drij maenden ende twaelf dagen.	57	4024
3	Clemens, een Romeyn/ heeft ſeven Notariſen ingeſtelt (die men tegenwoordelijcken Protonotarios noemt) om de ſeven gedeelten van Romen te bedienen: ten eynde hy de geſchiedenisſen der Martelaren beſchreve/ heeft hy vele geſchrifts na gelaten/ als oock acht Boecken van de Inſtellinghen der Apoſtolen, ende hebbende door zijne geleerdtheydt ende gods-vrucht vele volckeren tot den Chriſten geloove gebracht/ is hy eyndelinge onder den Keyſer Trajano gemartert/ in het negende jaer/ vierde maent/ ende 24. dagh zijns Biſdoms.	68	4035
4	Cletus, een Romeyn/ tot den Biſſchoppelijcken dienſt teghen zijnen wille beroepen zijnde, hebbende vele Prieſteren in de Stadt Romen gekoren ende/ als een Man van grooter geleerthept den Staet van Godes Kercke vermeerdert hebbende/ is onder den Keyſer Domitiano omgebracht/ ende op den Vaticaenſen Bergh begraven/ in het ſeſte jaer ſijns Biſdoms/ vijf maenden ende twee dagen.	77	4044
5	Anacletus, een Grieck van Athenen/ ordonneert dat de Prelaten ende Klercken hare Baerden noch te hooft-hayr niet lang ſouden laten waſſen: dat ſy haer tweemalen des jaers/ om Kerckelijcke ſaken	84	4051

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	saken te verhandelen / vergaderen souden: Dat de Bisschoppen door drie andere opgenomen souden worden: Dat de Klercken tot Kerckelijcke diensten openbaerlijcken / ende niet heymelijckē toegelaten souden worden: Dat alle geloovigen de nuttinge des Avondmaels ontfangen zouden na de inwijnge / ofte anders als ongeloovige verworpen souden worden. Door dit middel is het Christengeloove seer vermeerdert. In den tijdt der Apostelen nutteman alle dage. Is gestorven van zijn Bisdom in't twaelfde jaer / twee maenden / thien dagen.		
	Den stoel is seven dagen ledigh.		
6	Euaristus, uyt Syrien geboortigh / ordonneerde sevē Diaconē (of Cardinalen / so sommige willen / gekoren te moeten worden in elcke Stadt / om haren Bisschop in het predicken bytestaen ende om acht te nemen of hy de reyne suyvere waerheydt oock leerde: verdeelde de Parochien onder den Priesteren: geboodt dat de Houwelijcken openbaerlijcken in de Kercken besloten mosten zijn door des Priesters zegening / ofte dat de selve andersins ongeoorloft ende bloed-schandigh gehouden ende ontknoopt souden worden: dat eē Bisschop zijn Kercke niet verlaten en soude / gedurende zijn leven / niet meer als een Man zijn Vrouwe verlaten mach. Is gestorven in het dertiende jaer ende vijfde Maendt zijns Bisdoms.	96	4063
	Den stoel is negentien dagen ledigh.		
7	Alexander, Romeyn / een Man van soo heyligen leven / dat vele Roomsche Raedts-heeren het Christengheloove ontfanghen hebben om zijne uytnemende Godts vrucht halven. Wordt van Platinam de eerste genoemt / die het Wy-water ingestelt soude hebben / oock water in den wijn onder het Avont-mael te mengen: ende den Canonem der Missen verrijckt te hebben met de woorden: Qui pridie quam pateretur, tot de worden: Hoc est corpus meum, &c: ende dat het Broodt des Avondt-maels onghedeesemt soude zijn. Verboodt dat de Klercke voor geen wereldlijcke Rechteren ten oordeel staen en soude / maer voor de Kerckelijcke aengeklaeght souden moeten worden: Is gemartert onder den Keyser Adriano, ende gevraeght zijnde / waerom hy niets en antwoorde / om dat / seyde hy / een Christen Mensch in den tijt des gebets met Gode spreeckt. Is gestorven in het sevende jaer / vijfde maendt / ende 19. dagh zijns Bisdoms.	109	4076
	Den stoel is 15. dagen ledigh.		
8	Sixtus, een Romeyn / verboodt dat de Kerckelijcke cieraden van niemanden anders gehandelt en souden worden als van Kerckelijcke personen: ordonneerde dat de Choor-kleederen van syn ende net lijnwaet wesen souden / ende dat in de Misse soude gesongen worden / Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Zebaoth. In't leven deses Bisschops doet Platina een kort verhael van het toenemen der Misse in kostelijckheydt / hoedanighen aenwas de selve gehadt heeft / anders in't begin seer simpel ēn eenvoudigh geweest zijnde / ende dat door by-voegingen van verscheyden Bisschoppen ende Pausen / de nederigheydt des ghemoedts Heerlijcker zijnde / als de preutsheydt ende kostelheydt. Want S. Petrus het Nachtmael uytgedeylt hebbende / seyde het Gebedt des Heeren / gebruyckende weynigh Ceremonien. Hy is gemartelt na dat hy den stoel bedient hadde negen jaren / 10. maenden / negen dagen.	117	4084
	Den Stoel is twee dagen ledigh.		
9	Telesphorus, een Grieck / heeft de Vasten ingestelt / na sommiger meynunge / doch sy bedrogen haer: want die van de Apostelen selve ingestelt is / gelijck Polydorus van Hyeronimum waer genomen heeft / schrijvende aen Marcellum tegens Montanum, seer wel vermeerderde hy't getal der dagen / stellende vijftigh dagen om te va-	127	4094

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	sten in plaetse van veertigh/ als mede de weerdigheydt der Priesteren/ die oock boven andere in heyligheyt behooren uyt te munten. Men seght oock van hem ingestelt te zijn/ datmen dry Missen soude doen op den Kers-nacht/ ende datmen in 't begin der Missen soude singhen Gloria in excelsis Deo, &c. Hy wierdt om de Christelijcke Religie omgebracht/ ende op den Vaticaensen Bergh begraven/ geseten hebbende thien jaren/ acht maendē/ ende vijf-en-twintigh daghen.		
	Den Stoel is seven dagen ledigh.		
10	Hyginus, een Grieck/ geboren van Athenen / ordonneert (ten minsten) dat de Peter ofte Meter de kinderen ten Doop brengen moesten: dat de materialen gedediceert tot de gestichten der Kercken/ niet tot eenige ongewyede dingen misbruyckt en mochten worden. Dat den Metropolitaen (ofte Hoofdt-Bisschop) eenen Bisschop van zijn Provincie niet en mochte verdoemen/ sonder goed-vinden der andere Bisschoppen des selvigen Landtschaps. Hy is gestorven in het vierde jaer zijns Bisdoms.	137	4104
	Den Stoel is 3. dagen ledigh.		
11	Pius, van Aquileen geboortigh/ ordonneerde datmen het Paesscha houden soude op den Sondagh / ende meer andere heylighe Ceremonien tot vercieringe ende heerlijckmakinge des Doops ende Heyligen Avondt-maels : dat eenen Priester sweerende/ afgestelt soude worden/ ende een Leecke sulcks doende/ uyt de Ghemeente gebannen. Stelde tegen het misbruycken ende versuymen der Sacramentē eenige straffen; heeft de eerste geweest/ die te Romen een Kercke gewyet heeft / namelijcken de Baedt-stoven van Nouat/ die S. Prudentianam toegeheylight waren/ want der Christenen Kercken te voren maer Holen ende donckere Speloncken waren. Is gestorven zijns Bisdoms het elfste jaer/ vijfde maent/ ende 27. dagh.	142	4109
	Den Stoel is 13. dagen ledigh.		
12	Anicetus, een Syrier/ vernieude de instellinge/ dat de Klercken geenen Baerdt en souden dragen/ ende den Priesteren een kruyn moste geschoren zijn: dat een Bisschop met geen minder getal ingewyet soude worden / als in tegenwoordigheydt van den oversten Bisschop des Landtschaps ende noch drye andere. Is ghemartelt/ de Kercke besorght hebbende 9. jaren/ 8. maenden/ en 24. dagen.	153	4120
	Den Stoel is 17. dagen ledigh.		
13	Concordius Soter de Fundi, heeft ingestelt dat geen Houwelijck soude vast ende Bondigh zijn / ten ware de Priester zijne Benedictie daer over uyt gesproken hadde; Gratianus verhaelt / dat hy instelde/ datmen den eedt/ door welcken yemandt beloofde quaedt te doen niet en behoefde te houden. Was geleert ende milt tegens den armen. Is gestorven/ de Kercke besorght hebbende 7. jaren/ 11. maenden / 18. dagen.	163	4130
	Den Stoel is 21. dagen ledigh.		
14	Habundius Eleutherus, een Grieck/ heeft in Engelant/ ten versoecke des Konings/ Fugatium ende Damianum gesonden / zijnde twee gods-vruchtige Mannen / door de welcke den Koning ende zijn volck gedoopt is: Heeft ingestelt / dat den Christenen soude geoorloft zijn allerhande voorgestelde spijse te nutten met danckseggingh e : ende dat niemandt in zijn af-wesen on-over-wonnen veroordeelt soude worden. Is gestorven/ de Kercke besorght hebbende 15. jaren/ 13. dagen.	171	4138

Den

Gétal der Pauſē.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
	Den Stoel is 5. dagen ledigh.		
15	Victor, een Africaner/ heeft ingeſtelt/ dat ſo yemandt beerdigh zijnde het Avond-mael te nutten/ ende verſocht om zijnen vpandt te vergeven/ wegerende ebenwel ſich daer mede te verſoenen/ van het nutten onterft ſoude worden: verklaerde dat in gheval van noodt-ſaeck een yegelijcken/ ſo wel Man als Vrouw/ gheoorloft ſoude zijn te doopen den genen die deſe gratie verſoecken ſouden/ in welck water het oock ware / des dat de perſoon levendigh ware: alhoewel dat de maniere ende gebruyck van doopen niet anders en was/ dan op Paeſſen ende Pingſterē. Beveſtighde de inſtellinge Pij, dat Paeſſen ende den Sondagh gevierd ſouden worden tegens 'tgebruyck der Kercken van Aſien/ de welcke hy afgeſneden heeft: over 'twelcke hy van Ireneo beriſpt is. Is ghemartelt/ de Kercke beſorght hebbende 12. jaren/ 1. maendt/ 28. dagen.	186	4153
	Den Stoel is 12. dagen ledigh.		
16	Habundius Zephyrinus, een Romeyn/ heeft ingeſtelt dat de conſecratie des bloedts Chriſti ſoude geſchieden in een glaſen vat/ niet in een houten/ als te voren. Dat alle Chriſtenen tot den ouderdom van 12. of 13. jaren gekomen zijnde/ alle jaers op den Paeſ-dagh ſouden communiceren openbaerlijck. Doch het gebodt van in een glaſen vat te conſacreren is ſedert af-geſchaft / ende geordonneert dat ſy ſouden weſen van goudt/ ſilver/ ofte tin: Heeft voorders gewilt dat een Biſſchop van zijnen Eerds-Biſſchop ofte Metropolitaen/ noch van zijnē Primaet ofte Patriarche/ ſonder Apoſtolijcke macht ende aenſien/ in het welcke hy niet vergeten en heeft zijne vooghdyſchap in te ſtellen. Is geſtorven/ hebbende de Kercke beſorght 20. jaren/ 17. dagen.	198	4165
	Den Stoel vvas 6. dagen ledigh.		
17	Domitius Calliſtus, een Romeyn/ heeft een Kercke ende begraefplaetſe te Romen geſticht / alwaer de reliquien van vele H. Martelaren ruſten / heeft de vier vaſten dagen (ofter quater-temperdagen) ingeſtelt. Sommige willen/ dat/ hy den Maeghdelijcken ſtaet der Prieſteren ingheſtelt heeft: maer Polydorus in't vijfde boec aent 4. capittel ſeght/ datmen de Ooſterſe Prieſteren het Houwelijcken gheenſins verbieden en konde (want de Ooſterſe ende Griecxſe Prieſteren houwelijcken ſich) tot dat Gregorius VII, in 'tjaer 1074. Paus wierdt. Is gemartert / geſeten hebbende 5. jaren/ een maendt / 13. dagen.	218	4165
	Den Stoel was 6. dagen ledigh.		
18	Vibanus, een Romeyn/ onder deſen begon de Roomſche Kercke eenige Ackeren/ weyden/ ende andere erf-goederen te beſitten/ de welcke gemeen behoorden te weſen / om den armen ende Kercken-dienaren te voeden. Damaſus ſeght/ dat de inſtellinge der ſilveren ofte tinnen baten van hem gegeven is: Daer op Bonifacius Biſſchop van Mentz ſeght/ dat eertijdts de houte Prieſteren houte Kelchen ghebruyckten / maer dat nu de houte Prieſters goude Kelchen gebruyckten. Door zijn heyligh leven heeft hy veel volcks tot den Chriſten-geloove gebracht. Is gemartert/ geſeten hebbende/ 7. jaren/ 7. maenden/ 5. dagen.	223	4190
	Den Stoel is 23. dagen ledigh.		
19	Calpurnius Pontianus een Romeyn / ghelaten hebbende twee Decretale Brieven den Chriſt-geloovighen / ende veel verſmaedheydts geleden hebbende / is in het Eylandt van Sardinien in Ballingſchap geſtorven/ na het vijfde jaer/ vijf maenden/ 2. dagen zijns Biſdoms. Sommige ſchrijvē/ dat by zijnen tijde te Romen vijfthien Prieſteren/ Kardinalen genoemt/ waren/ ſo veel als opperſte / om de dooden te begraven/ ende de kinderen te doopen/	231	4198

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	ende noch andere vijfthien/ die den last over de saligheydt der sielen hadden: niet te min so seggen Polydorus ende Damasus dat dit Marcellus, Paus zijnde in't jaer 302. soude gedaen hebben/ ende alder-eerst Kardinalen ingestelt soude hebben.		
	Den Stoel is eenen dagh ledigh.		
20	Anterus, een Grieck/ heeft geordonneert dat de vrome daden der Martelaren neerstelijcken souden by een gesocht/ beschreven/ ende in den Tempelen bewaert worden. Heeft alle Kerckelijcke personen toegheladen hare Kercke niet een ander te verruylen/ als het maer en geschiede tot saligheydt der sielen ende gemeen profijt/ ende niet om zijn gemack in het bysonder: verklaert voorder dat het niemanden gheoorlooft en sy Paus ofte Opsiender der Kercke Christi te worden/ hy en sy alvoren Bisschop geweest. Is gemartert/ den Stoel beseten hebbende een maendt ende veerthien dagen.	236	4203
	Den Stoel was ses dagen ledigh.		
21	Fabius Fabianus, een Romeyn/ wonderlijcken verkoren zijnde/ doopt Philippum, beyde Vader ende Sone/ den eersten Kristen Keyser ende ontfing hare schatten: stelt de ceremonien van de H. [illegible] af: ordonneert wederom de beschrijvinge der daden der vromen Martelaren: verbiedt een Vrouwe te nemen tusschen den vijfden trap van bloedt-maegschap: wil dat elcke Christen driemael des Jaers ten Avond male kome/ namelijcken/ te Paessen/ Pingsteren/ ende Krist dagh: is gemartelt/ meest om dat hy de schatten des Keysers ontfangen hadde/ geseten hebbende 14. jaren 3. maenden.	237	4204
	Den Stoel was ledigh 5. maenden 13. dagen.		
22	Cornelius, een Romeyn/ is geweest een goedt/ vroom/ ende geleert Man heeft twee tegen-Pausen gehadt/ maeckte vele Ordonnantien ghelijck men in Gratiano sien magh/ ende beschuldight van Crimen læsæ Majestatis, om dat hy aen Cypriano gheschreven hadde/ is met stocken geslagen ende onder den Keyser Treboniano gedoodt/ geseten hebbende 2. jaren 2. maenden/ 3. dagen.	251	4218
	Den Stoel was ledigh 2. maenden 3. dagen.		
	Eerste Scheuringe ofte Schisma.		
	Novatianus, een Rooms Priester ende ketter zijnde/ seggende dat de afvallighe van den gheloove niet wederomme in de Kercke op-ghenomen mochten worden na ghedane berou: was de eerste Scheur-maecker/ geveynsde/ ende begeerlijcke om tot het Pausdom te geraecken/ ontstack het vuyr van scheuringhe ende tweedracht in de Kercke ons Heeren/ sich selven tot eenen tegen-Paus op-werpende/ door de hulpe des ketters Novati, Priester van Carthago, gelijck Cyprianus getuyght schrijvende aen Cornelium, die hem in twee Concilien/ te Romen gehouden voor ketter verklaert heeft: Nicostratus was den anderen tegen-Paus in Afriken.	252	4219
23	Lucius, een Romeyn/ heeft ingestelt dat elcke Bisschop vergeselschapt soude wesen van twee Priesteren ende drye Archi-diaconen/ om zijnes wandels getuygenisse te geven; dat de Bisschoppen dertigh jaren moeten oudt zijn: niet te min soo seght Gratianus, dat Zozymus dese ordre gegevē soude hebben. Is gemartert/ den Stoel beseten hebbende een jaer/ 3. maenden/ 13. dagen.	253	4220
	Den Stoel Was ledigh 1. maendt, 5. dagen.		
24	Iulius Stephanus, een Romeyn/ was de eerste die de Priesterlijcke gewaden in gebruyck gebracht heeft; de eerste Priesteren sich vernoe-	255	4222

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	vernoegende met gods-vrucht/ heyligheydt ende liefde bekleedt te zijn: meer beneerstigende haren ouden mensche uyt te trecken/ dan hun met nieuwe ende kostelijcke vercierselen op te toyen. Is gemartert/ geseten hebbende 2. jaren/ 3. maenden/ 25. dagen;		
	Den Stoel was ledigh 1. maendt 12. dagen.		
25	Xystus II, van Athenen geboortigh/ hebbende het Evangelium door geheel Spangien verkondight/ wordt tot Bisschop van Romen gekoren: heeft ingestelt/ dat de Kercken ende Altaren na het Oosten souden gestelt worden/ ende was in goede meyninge om den ketteren te vermelen/ namelijcken/ de Sabellise/ Cerinthise/ ende Nepotiaense. Is gemartert/ geseten hebbende een jaer/ 10. maenden/ 24. dagen.	257	4224
	Den Stoel was ledigh 11. maenden, 11. dagen.		
26	Dionysius, een Grieck was de eerste Monick die tot dē Roomschen Stoel om Paus te zijn gekoren is: verkoren zijnde/ was de eerste die/ so te Romen als elders/ de Kercken/ Kerckhoven/ Parochien ende Bisdommen den Priesteren uytgedeelt heeft: bevelende dat een yeder met zijne inkomsten te vreden soude zijn/ om zijne toe-vertroude kudde aldaer te voeden. Is gestorven/ geseten hebbende 10. jaren vijf maenden/ vijf dagen.	260	4227
	Den Stoel was vijf dagen ledigh.		
27	Felix, een Romeyn/ ordonneerde dat men jaerlijcks de af-stervinge der Martelaren vyeren soude/ ende nergens anders als op gewyede plaetsen: datmen eenmael 's jaers de inwyinge der Kercken vyeren soude. Is gemartert/ geseten hebbende 4. jaren 15. maenden.	271	4238
	Den Stoel vvas vijf dagen ledigh.		
28	Eutychianus, een Toscaner van Luna/ geschreven hebbende eenige Brieven ende Decreten/ heeft met zijn eygen handen 342. Martelaren begraven; is mede ghedoodet/ geseten hebbende 8. jaren/ 6. maenden/ 4. dagen.	275	4242
	Den Stoel vvas 8. dagen ledigh.		
29	Caius, van Salone in Dalmatien/ van den geslachte Diocletiani, wordt geseght ingestelt te hebben de vier trappen in de Kercke/ namelijcken de Deur-wachter/ de Leser/ de Duyvel-besweerder/ ende een Kercken dienaer. Doch Genebrardus heeft van Eusebio in't 6. boeck/ 43. cap. aengemerckt/ datmen veel eer Cornelium den Auteur hier van behoort te maken. Is om-gebracht/ geseten hebbende 12. jaren/ 4. maenden/ 6. dagen.	283	4250
	Den Stoel vvas 2. maenden 8. dagen ledigh.		
30	Marcellinus, een Romeyn/ vreesende voor pijnen ende martelingen/ eerde den Afgoden doch dede korts daer na groot leedt-wesen/ overwonnen zijnde in een Synodo te Synuessen: berispende Diocletianum vrymoedelijcken. Heeft vrywilligh de pijne des doodts geleden geseten hebbende 7. jaren/ 9. maenden/ 26. dagen.	296	4263
	Den Stoel vvas 20. dagen ledigh.		
31	Marcellus, een Romeyn/ heeft de quartieren ende uytgedeylde goeden by Euaristuz bepaelt/ ende herbrachtse tot 25. heeft inghestelt/ dat geen generael Concilium sonder toelatinge des Apostolischen Stoels gehoudē mocht worden. Martinus V, ordonneerde het tegendeel van dien/ so hier na geseght sal worden. Is gemartelt/ geseten hebbende 5. jaren/ 6. maenden/ 21. dagen.	304	4271

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Den Stoel was 20. dagen ledigh.		
32	Eusebius, een Grieck/ maeckte vele instellingen: sommige eygenen hem die toe van de vindinge des Heyligen kruyces. Is gestorven/ geseten hebbende/ een jaer/ seven maenden/ 27. dagen.	310	4277
	Den Stoel was 7. dagen ledigh.		
33	Miltiades, een Afrikaner/ verboodt het vasten op den Sondagh ende Donder-dagh: overmidts dat de Heydenen sulcks op die dagen/ van wegen hare Saturnijnse Feesten/ oock deden. Is gestorven/ den Stoel besorght hebbende 3. jaren/ ende 2. maenden.	311	4278
	Den Stoel was 17. dagen ledigh.		
34	Sylvester, een Romeyn/ heeft ingestelt den Tabbaert ende het wit-habijt der Priesterē/ verboot de vercieringe onder de consecratie van geverwde zijde of laken: veranderende de Heydense namen der dagen/ voor Sondagh/ Maendagh/ etc. de eerste vyerdagh/ de tweede/ etc. ende den Satur-dagh/ Sabbath noemende/ 'twelck rust-dagh beteyckent. Doch was den Sondagh voor zijnen tijdt door de Apostolen/ Gode toeghewyet/ ter ghedachtenisse. Doch hy dede veel schoonder stuck wercks in het bekeeren des Keysers Constantini tot den Christengheloove/ de welcke de wreede vervolgingen teghen den Christenen daer na dede ophouden/ ende Sylvestrem de Stadt Romen (soo sommighe schrijven) met noch andere Landtschappen ten eygendomme gevende/ bouwende ende begiftende den Christenen vele Kercken. Is gestorven/ geseten hebbende 21. jaren/ 4. dagen.	314	4281
	Den Stoel is vijfthien dagen ledigh.		

Eerste algemeyn Synodus.

	EErste algemeyn Synodus ghehouden te Niceen/ door het bevel Constantini des Grooten, bestaende uyt 318. Bisschoppen/ uyt alle Landtschappen der wereldt beroepen zijnde om den Staet der Kercken te bevredigen/ de welcke nu door de ketterye Arrij seer ontrust was/ alwaer hy oock veroordeelt is; ende met eenen besloten/ dat den Sone Gods ὁνούσιος, dat is/ mede-self-standigh met den Vader is; 'twelck het Nicenise Symbolum oock medebrengt.	325	4292
35	Marcus, een Romeyn/ ingestelt hebbende datmē terstont naer het Euangelium singen soude de Articulen des geloofs des Nicenisen Synodi; Ick geloove in Godt, etc. ende dat den Bisschop van Ostium den Bisschoppelijcken Mantel ghebruycken soude/ om dat die van Romen door hem gewyet wordt/ is gestorven/ geseten hebbende 8. maenden/ 22. dagen.	336	4303
	Den Stoel was 20. dagen ledigh.		
36	Iulius, een Romeyn/ weder-gekeert zijnde van zijn Ballingschap/ daer hy door Constantium een Arianer/ ende Sone Constantini, gesonden was/ ordonneerde vele dingen/ onder andere dat een Priester niet in recht betrocken mochte worden/ dan voor een geestelijck Rechter/ noch dat de Concilien sonder zijn verlof niet beroepen mochten worden. Is gestorven/ de Kercke besorght hebbende 16. jaren/ 5. maenden/ 16. dagen.	336	4303
	Den Stoel was een maendt 25. dagen ledigh.		
37	Lyberius, een Romeyn/ gebannen zijnde om dat hy den Arrianen tegen-staen hadde/ ende door schoone beloften des Keysers Constantij (na sommiger meyninge) die mede een Arrianer was/ heeft hy ingewillight (tot zijn groote schande) hare meyningē aen te hangen:	353	4320

Getal der Paufe.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	hangen: maer herroepende sulcks ten laetsten/is Catholijck gestoruen/ geseten hebbende 15. jaren/ 4. maenden/ 17. dagen.		
	Den Stoel was 6. dagen ledigh.		
	Tweede Scheuringe ofte Schisma.		
	Felix II, een Romeyn/ was (na sommiger meyninge) 38. Bisschop/ doch andere veel en noemen hem niet/ overmidts dat hy in het af-wesen Lyberij de Stoel beseten heeft. Onuphrius ende andere. Is gemartelt van den Arrianen/ geseten hebbende 10. jaren/ 3. maenden/ 11. dagen.	355	4322
38	Damasus, een Spangiaert/ heeft beschreven het leven der Roomsche Bisschoppen/ voor raedt Hieronymi, dede in de Latijnse Kercke ten eynde der Psalmen singen/ Gloria in excelsis Deo, etc. by-een-gestelt door Flamianum van Antiochien/ geholpen van S. Christophorum; als mede het Symbolum Constantinopolitanum, ende het Confiteor: door zijn bevel heeft S. Hyeronimus de Epistelen ende Euangelien versamelt/ ghelijck die in de Misse geleesen worden: de Canonijckse getijden ende de ordonnantie van de Psalmen by gheburte te singen/ is van hem ende S. Ambrosio: Is gestorven/ geseten hebbende 18. jaren/ 2. maenden/ elf dagen.	366	4333
	Den Stoel was 17. dagen ledigh.		
	Derde Scheuringe ofte Schisma.		
	Vrsinus, een Romeyn/ wiert teghen Damasum ghekoren na de doot Liberij ende Felicis, doen begon de derde Scheuringe; Doenmaels begon de eergierige lust der hooghepden de herten der Oversten der Kercke in te nemen: want om dese verkiesings wille doodt ghebleven zijn.	366	4333
	Tweede algemeyn Synodus,		
	Een algemeyn Concilium gehouden te Constantinopolen van 150. Bisschoppen/ onder de Keyseren Gratiano ende Theodosio, van weghen de Masedonise ketterye/ der welcker Bisschoppen oock 36. daer waren/ ende zijn alle veroordeelt/ als leerende/ dat den H. Geest geen Godt en is.	381	4348
39	Syricius, een Romeyn/ verbiet den Priesteren het houwelijc; wil dat niemandt zijn tweede Vrouwe gehadt hebbende/ tot Priesterlijcke Staet opgenomen worde: dat het den Monicken/ goedt van leven zijnde/ Priesteren te worden/ ende tot Bisdommē te mogen geraken: want doen en was haerder geene in eenige Kloosteren. De Borgondiers/ uyt vreese van Huba/ worden meest alle Christenen. Is gestorvē/ de Kercke besorght hebbēde 13. jarē/ eē maent/ 25. dagē.	384	4351
	Den Stoel was een maendt 15. dagen ledigh.		
40	Anastasius, een Romeyn/ heeft ingestelt/ dat de Priesteren niet en souden sitten/ maer buckende met eerbiedinghe staen/ als het Euangelium in de Kercke sonde of ghesonghen of geleesen worden: dat tot de Priester-ampten geene lieupele of die van hare leden berooft waren/ opghenomen souden worden. Is gestorven/ gheseten hebbende 3. jaren/ 11. daghen.	398	4365
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
41	Innocentius, uyt Albanien geboortigh/ heeft de leste salvinge ingestelt/ ende verklaerde/ dat alle Bisschoppen die eenige priesters/ Dekenschappen/ Prioyen/ ofte andere Kerckelijcke Ampten/ of	401	4368

Getal der Pause.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	eenigh Sacrament/ Olyfel/ ofte andere dierghelijcke dingen verkoften/ als Ampt-verkoopers gestraft souden worden: Dat hy/ ende alle die van zijnen stoel waren/ nochte het ghehoel Kerckelijcke van geenigh Koning geoordeelt mochten worden. Is gestorven/ geseten hebbende 15. jaren/ 2. maenden/ 21. dagen.		
	Den Stoel vvas 22. dagen ledigh.		
42	Zozynus, een Grieck/ een Man seer geleert/ ende van heyligher leven/ verboot dat de slaven tot Priester-ampt niet toeghelaten en mochten worden/ noch minder (seght Platina) eenighe bastaerden ofte schelmen. Is gestorven/ den stoel beseten hebbende 3. jaren/ 4. maenden/ 7. dagen.	416	4383
	Den Stoel was 9. dagen ledigh.		
43	Bonifacius, een Romeyn/ heeft de Vigilien der heyligen in basterdagen verandert: is uyt Romen gejaeght om Eulalij wille/ door den Keyser Honorium, soone Theodosij, die hem oock wedergeroepen heeft. Is gestorven/ geseten hebbende 3. jaren/ 9. maenden/ 28. daghen.	419	4386
	Den Stoel vvas 9. dagen ledigh.		
	IV. Scheuringhe, ofte Schisma.		
	Eulalius, een Romeyn/ geduerende de scheuringe tegen Bonifacium, wiert gekoren van een deel der Priesteren/ ende met Bonifacio uyt Romen gestelt. Is gestorven de derde maent ende sevensten dagh na zijne verkiesinge.	419	4386
44	Celestinus, een Romeyn/ heeft ingestelt dat de Psalmen Davids voor de Misse gesongen mosten worden/ 't welc voormaels niet geschiede; daer af het Introitum, Graduale, offertorium, ende Communio vergadert is: Dat oock de Priesteren de Kerckelijcke Canones weten mosten. Is ghestorven/ gheseten hebbende 8. jaren/ 5. maenden/ 3. dagen.	423	4390
	Den Stoel was 1. maendt, 11. dagen ledigh.		
	III. Algemeyn Synodus.		
	Een algemeyn Synodus gehouden onder Theodoro II, van 200. Bischoppen/ in de Stadt Ephesen/ tegens de Ketteren Pelagium ende Nestorium, Bisschoppen van Constantinopolen/ de welcke de Godheyt Iesu Christi loochenden.	430	4397
45	Sixtus III, een Romeyn/ wort beschuldight/ van een Nonne verkracht te hebben/ suyvert sich door eede in tegenwoordigheyt van 55. Bisschoppen; was goedt ende mildt tegen den armen. Is gestorven/ geseten hebbende 7. Jaren/ 11. maenden.	432	4399
	Den Stoel is een maendt 11. daghen ledigh.		
46	Leo Magnus, een Romeyn/ also toegenaemt van wegen zijne groote geleerthevdt/ vernieuwt de Rogationes ende Processiones, die men Litaniæ noemt. Sijne Litanien zijn de kleynste. Gregorius Magnus, heeft de grote ingestelt. Heeft verboden in de Vasten Alleluya ende Gloria in excelsis Deo te singen. Voor desen Bisschop telde de Roomsche Kercke de jaren na het lijden ons Heeren. Is gestorven/ geseten hebbende 20. jaren/ 11. maenden/ 2. dagen.	440	4407
	Den Stoel was 7. daghen ledigh.		

IV. Algemeyn

Getal der Pause.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	IV. Algemeyn Synodus.		
	Een alghemeyn Synodus van Calcedonien onder den Keyser Martiano gehouden/ tegen de ketterye van Eutyches, Priester van Constantinopolen/ smeltende de twee naturen Iesu Christi in een.	451	4418
47	Hilarius, van Sardinien/ een gheleert Man/ heeft inghestelt ende verboden/ datmen sich geenen na-volgher in geestelijcke Ampten verkiesen en mochte. Is gestorven/ geseten hebbende 6. jaren/ 3. maenden/ 10. dagen.	461	4428
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
48	Simplicius van Tivoli/ heeft ingestelt dat geenigh Kerckelijck persoon eenen Leke in besitting van eenigh beneficie erkennen en soude. Is gestorven/ geseten hebbende/ 15. jaren/ 6. maenden/ 23. daghen.	467	4434
	Den Stoel was 6. dagen ledigh.		
49	Felix III, een Romeyn/ wilde dat de Kercken alleenlijcken door de Bisschoppen gewyet souden worden. Is gestorven/ geseten hebbende 8. jaren/ 11. maenden/ 17. dagen.	483	4450
	Den Stoel was 5. dagen ledigh.		
50	Gelasius een Africaner/ heeft de Prefationes by een gestelt/ die men voor het H. Canon singt/ wilde dat de Heyligh Oyen niet meer als vier-malen des jaers bedient mochten worden/ ende den Satur-dagh. Heeft gemaert Hymnos, collecta, respõsoria, gradualia, boecken geschreven/ ende andere Instellingen/ zijnde een geleert Man. Is gestorven/ geseten hebbende 4. jaren/ 8. maenden/ 19. dagē.	492	4459
	Den Stoel was 5. dagen ledigh.		
51	Anastasius II, een Romeyn. Is besmet geweest met de Nestorianense ende Eutychianse ketterye/ soo dat de geestelijckheydt van Romen met hem niet en wilde communiceren: heeft den Keyser Anastasium als Eutychiaen ghexcommuniceert. Is ellendelijcken gestorven/ hebbende zijn ingewandt/ gelijck Arrius, geloost/ geseten hebbende een jaer/ 11. maenden/ 24. dagen.	496	4463
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
52	Cælius Symmachus, van Sardinien/ wierdt Bisschop gekoren/ niet tegen-staende de verkiesinge eenes Laurentij, ende noch eenes anderen/ genaemt P. Alton, also begon door haer de 5. Scheuringe: Want Theodoricus der Ostro-gotten Koning/ die doemaels geheel Italien besat/ gehoort hebbende dat den Kercken-raedt van Romen hem af-setten wilde/ sont desen Alton om den Stoel in te houden/ eñ de andere te verdrijven. Naderhandt Symmachus hem gesuyvert hebbende van de beschuldigingen diemen hem op legde/ is herstelt/ eñ gestorven/ geseten hebbende 15. jaren/ 7. maenden/ 28. dagen.	498	4465
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
	V. Scheuringe, ofte Schisma.		
	Laurentius, een Romeyn/ gedurende de scheuringe tegen Symmachum, is gestorven in het eerste jaer.	499	4466
53	Cælius Hormisda, van Fresselone/ een Stadt in Campanie/ siende dele Monicken te Romē hardt-neckigh in de Leere Eutichi, heeftse uyt de stadt doē bannen. Gaf dele den armē; verdoordeelde de Manicheē/ die seer toenamē/ doēde hare Boecheē verbrandē. Is gestorven/

 | 514 | 4481 |

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	de Kercke besorght hebbende 9. jaren/ 18. dagen.		
	Den Stoel was 5. dagen ledigh.		
54	Ioannes, een Toscaner/ is in Ambassaetschap door den Koning Theodoricum, die een Arrianer was/ gesonden na den Keyser Iustinum te Constantinopolen/ om de Arrianen in hare vryheyden te herstellen/ ende 'tselve verkregen hebbende is by Theodoricum seer verdacht geworden/ ende van hem doen gevangen nemen/ is in groote ellende ghestorven/ gheseten hebbende 2. jaren/ 9. maenden/ 16. dagen.	523	4490
	Den Stoel is een maendt 27. dagen ledigh.		
55	Felix IV, uyt Samien geboortigh heeft de Geestelijckheyt van het volc afgesondert/ gaf haer noodsakelijcke Boeckē: liet de Kercke Cosmæ ende Damiani te Romen bouwen/ ende eenige andere vermaken. Is gestorven geseten hebbende/ 4. jaren/ 2. maenden/ 18. dagen.	526	4493
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
56	Bonifacius II, een Romeyn/ is na de doodt Dioscori van een yegelijcken aengenomen: heeft de Ordre der Benedictinen bevestigt. Is gestorven/ geseten hebbende een jaer/ 2. dagen.	530	4497
	Den Stoel was 3. maenden 5. dagen ledigh.		
	VI, Scheuringe, ofte Schisma.		
	Dioscorus, een Romeyn/ zijnde door sommige tegen Bonifacium gekoren/ geduerende het Schisma, is den 28. dagh daer na gestorven.	530	4497
57	Ioannes II, toegenaemt Mercurius, een Romeyn/ hebbende de bekentenisse des geloofs van den Keyser Iustiniano, met zijn eygen handt besegelt/ ontfangen/ daer by een schoon geschenck/ is gestorven/ geseten hebbende 2. jaren/ 4. maenden/ 6. dagen.	532	4499
	Den Stoel was 6. dagen ledigh.		
58	Rusticus Agapetus, een Romeyn/ heeft Iustinianum de Eutychiaense ketterye doen verlaten/ tot de welcke hy door Anthemium Bisschop van Constantinopolen/ gebrocht was. Is gestorven/ geseten hebbende 11. maenden/ 19. dagen.	534	4501
	Den Stoel was 6. maenden 25. dagen ledigh.		
59	Cælius Sylverius, van Frusolone in Campanien/ niet willende den ketter Anthemium in zijn Bisdom van Constantinopolen herstellen/ hoewel de Keyserinne sulcks geboodt/ is valschelijcken veroordeelt/ dat hy Romen in de handen der Gotthen hadde willen leveren/ is na Ponto in ballingschap gesonden/ ingestelt hebbende Feriam Pucificationis, om een sware peste te versoenen: is verdreven/ geseten hebbende 1. jaer/ 10. maenden/ 7. dagen.	535	4502
	Den Stoel was een dagh ledigh.		
	VII, Schisma, ofte Scheuringe.		
60	Vigilius, een Romeyn/ in het Schisma tegen Sylverium gekosen/ een eergierigh mensche/ ende die des uytdrijvens Sylverij oorsaker was/ heeft de Bisschoppelijcke weerdigheyt met gewelt ghehouden/ door gunste Theodoræ, des Keysers Iustiniani Huysvrouwe: de welcke hem korts daer aen uyt Romen dede halen/ door inwilliginge der Romeynen/ die hem totter doot toe hateden/ ghevoert te Con-	537	4504

Getal der Pausē.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	te Constantinopolen/ daer hy swaerlijcken gequelt/gelastert/ ende ghesmadight is/ ende dooz de Stadt heenen met een bast om den hals gelept/ eyndelijcken gebannen/ oni dat hy den Ketter Anthemium niet en hadde willen inwilligē in zijn Bisdom van Constantinopolen/ volgende zijne belofte/die hy de Keyserinne gedaē hadde/ eer hy tot den Stoel geraeet was/hebbende nu daer af leetwesen. Is gestozven/geseté hebbende 17. jaren/8. maenden/15. dagen.		
	Den Stoel was 1. maendt 5. dagen ledigh.		
	V. Alghemeyn Synodus.		
	Een algemeyn Synodus ghehouden te Constantinopolen/ dooz de tweedemael/ van 165. Bisschoppen/ tegen Anthemium, Bischop te Constantinopolen ende Theodorum een geleert Man/ de welcke seyde dat de Maget Maria alleenlijc eenen menschē gebaert hadde/ ende niet God eñ menschē te gelijc/ ende wiert aldaer besloten dat sy was Θεοτόκος, dat is/ Moeder Gods.	553	4520
61	Pelagius, een Romeyn/ heeft ingestelt dat de Geestelischeyt alle de Canoniale getijden singhen souden. Dat de Heretijcquen ende Schismatijcquen dooz swaert/ ende van de Magistraten gestraft moeten wozden: Dat niemant dooz giften eñ gaven tot geestelijcke Ampten gebozdert mocht wozden. Is gestozven/ geseté hebbende 4. jaren/ 10. maenden/ 18. dagen.	556	4523
	Den Stoel was 4. maenden, 5. dagen ledigh.		
62	Ioannes III, een Romeyn/ volbzacht hebbende zijn bevel om de Kercken te vernieuwen/ eñ de begraef-plaetsen der Martelaren te vergrooten/ is gestozven/ geseten hebbende 13. jaren/ 16. dagen.	561	4528
	Den Stoel vvas 10. maenden 19. dagen ledigh.		
63	Benedictus, een Romeyn/ heeft van den Keyser Tyberio verwozven/ dat tot behoef der inwoonderen Italiæ, die tot den hooghsten hongers-noodt/ dooz het invallen der Lombarden gekomen waren/ van kozen toe-boeringe is gedaen upt Egypten. Is gestozven/ geseten hebbende 4. jaren/ 2. maenden/ 12. dagen.	575	4542
	Den Stoel vvas 4. maenden ledigh.		
64	Pelagius II, Romeyn/ is gekozen sonder wille des Keysers/ obermidts de Lombarden Romen beleghert hadden/ heeft van zijn Vaders huys een Oude-Mannen-huys gemaeckt/ het Patriarchaetschap van Aquileen te Gradum geboert/ makende 'tselve de Hooftstadt van Venegien. Is van de pest gestozven/ geseten hebbende thien jaren/ 2. maenden/ 29. dagen.	579	4546
	Den Stoel vvas 6. maenden, 23. dagen ledigh.		
65	Gregorius Magnus, een Monick/ ende Roomschen Raedts-heers soon/ is dooz toestemminge des Geestelijckheyts/ volcks/ ende Keysers Mauritij, Bisschop verkozen: heeft de Misse met vele Ceremonien eñ gebeden vermeerdert; wilde datmen negenmael Kyrie eleyson, dat is/ Heere ontfermt u onser: oock het Alleluya in 'tbegin van de Canoniale getijden; Deus in adjutorium, eñ Gloria Patri in 't eynde van peder Psalm/ S. Hyeronimi, al ist dat sommige hē de onthoudinge des vleys in de vasten toe-schrijven 'twelck veel ouder is: maer wel heeft hy 4. dagen daer toe geset/ te weten/ van dē Woons-dagh tot den Sondagh. Heeft de groote Litanien inghestelt/ met meer andere dingen/ die men by Platinam lesen magh. Is gestozven/ geseten hebbende 13. jaren/ 6. maenden/ 10. dagen.	590	4557
	Den Stoel was 5. maenden 17. dagen ledigh.		
66	Sabinianus, een Toscaner/ van welckē mē geen af-komst te vindē weet/ eñ dat te recht/ want hy seer ondeugende/ ende dies staets onweerdigh	604	4571

Getal der Pause.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	weerdigh was: verachter der deughden zijnes Voorsaets/ seggende/ dat hy de Kerckelijcke goederen verquist hadde/ daer hy de armen mildelijck uptgedeylt hadde/ ende was van wille zijne boecken te doen verbranden: heeft ingheſtelt de Getijden te leſen/ de Klocken te luyden/ ende de Lampen in de Kercken te branden. Is geſtorven/ geſeten hebbende 5. maenden/ 19. dagen.		
	Den Stoel was 11. maenden 26. dagen ledigh.		
67	Bonifacius III, een Romeyn/ hebbende het Primaetſchap behouden over alle de Kercken onder de Keyſer Phocas, die hem ſulcx vergunde: want deſe Phocas hebbende zijnen Heer ende Meeſter den Keyſer Mauricium vermoort/ heeft Bonifacio, magna contentione, ſeght Platina, vergunt/ dat hy ſoude zijn een Over-biſſchop der gantſer Chriſtenheydt, ende het Hooft der Kercken: twelck hem Phocas ſo veel te gewilliger/ende niet minder ſwarigheydt gegunt heeft/ overmidts op die tijdt Cyriacus, de Patriarch van Conſtantinopolen hem met Germano Patricio ende andere tegens was/ende de leelicke moordt niet en wilden vergeven: die van Occidenten/ voornamelijck de Roomſche Biſſchop/ hier in voor de vinghеren ſiende/ende zijne Regieringe lichtelijcken aennemende. Deſe Bonifacius is de eerſte/ die van de Oude Schrijveren ghenaemt is PAPA, dat is/ PAVS. Is geſtorven/ geſeten hebbende 8. maenden 23. daghen.	605	4572
	Den Stoel was 9. maenden 15. dagen ledigh.		
68	Bonifacius IV, van Valeria in Provence/ heeft van den Keyſer Phoca verkregen den heerlijcken Tempel Pantheon, als/ aller Goden, ende de ſelve ingewyet ter eeren des Magets Mariæ ende aller Heyligen: om welcke oorſaeke Het Feeſt aller Heyligen van hem op den eerſten Mey, ende daer na op den eerſten Novembris ingeſtelt is: heeft van zijn huys een Klooſter gemaeckt/ende den Monicken vele Privilegien gegunt. Is geſtorven/ geſeten hebbende 6. jaren/ 8. maenden/ 12. dagen.	606	4573
	Den Stoel was 4. maenden 23. dagen ledigh.		
69	Theodatus of Deus-dedit, een Romeyn/ was een man van goede leven/ dede het Synodus van Aurerren houden/ alwaer verboden wierdt gene Nieuwe-jaer-giften te geven/ om den Heydenen niet gelijck te ſchijnen. Heeft geſeten 3. jaren/ 19. dagen.	613	4580
	Den Stoel was een maendt 26. dagen ledigh.		
70	Bonifacius IV, Napolitaen/ een ſeer beleeft/ vriendelick/ ende lief-getael Man/ is de eerſte onder de Pauſen geweeſt/ die ordonneerde/ dat de Kercke de vryheydt der vluchtelingen weſen ſoude/ upt-genomen Kerck-roovers ende af-geſonderde. Heeft geſeten 5. jaren/ 10. maenden.	616	4583
	Den Stoel was 13. dagen ledigh.		
71	Honorius, een Campaner/ was mildt-dadigh tegen den armen/ vermaeckte de Kercke S. Petri, voorſagh die met goudt/ ſilver ende ſchone Schilderyen. Heeft geſeten 12. jaren/ 11. maenden/ 12. dagē.	622	4589
	Den Stoel was een jaer, 7. maenden, 18. dagen ledigh.		
72	Severinus, Romeyn/ was milt tegen den armen/ vermaeckte de Kercken/ende vergrootte hare inkomſten. Heeft geſeten/ 1. jaer/ 2. maenden/ 4. dagen.	637	4604
	Den Stoel was een maendt 22. dagen ledigh.		
73	Ioannes IV, van Dalmatien geboortigh/ heeft vele Dalmatos ende Iſtrios van den Saracenen ghevangen/ by ghekocht. Heeft geſeten 1. jaer/ 19. maenden/ 18. dagen.	638	4605

Den

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt
	Den Stoel was 1. Maendt 14. dagen ledigh.		
74	Theodorus, van Jerusalem/ soon des Bisschops Theodori van Jerusalem/ was teghen den armen milde. Heeft gheseten 6. jaren/ 9. maenden/ 19. dagen.	640	4607
	Den Stoel was 4. maenden, eenen dagh ledigh.		
75	Martinus, een Italiaen/ vergaderde te Romen een Synodus van 105. Bisschoppen/ tegen Pyrrhum, Sergium, Cyrum (af-wesende) ende Paulum tegenwoordigh zijnde/ Patriarchen van Constantinopolen/ ketteren/ Monotheliten, versakende twee willen in Christo: is door bevel des Keysers Constantini III, een ketter zijnde/ in Ballingschap verdreven/ ende als een Martelaer aldaer gestorven/ geseten hebbende/ 6. jaren/ 4. maenden/ 7. dagen.	647	4614
	Den Stoel was 8. maenden 28. daghen ledigh.		
76	Eugenius, een Romeyn/ heeft ingestelt dat de woonplaetsen der Priesteren ende Bisschoppen by de Kercken souden wesen/ met ghevanghenissen/ om de Kerckelijcke personen daer in te straffen. Heeft geseten 2. jaren/ 9. maenden/ 24. dagen.	654	4621
	Den Stoel was een jaer ende 19. dagen ledigh.		
77	Vitalianus, een Latiner/ heeft seer gearbeydt tot handt-havinge van de Christelijcke Religie; het Choor-gesang verciert met Orgelen ende Musicale instrumenten. Heeft geseten 14. jaren/ 5. maenden/ 29. dagen.	657	4624
	Den Stoel was 2. maenden 14. dagen ledigh.		
78	Adeodatus, een Romeyn/ geneest eenen Lasarus hem kussende/ was een Man seer beleeft/ gemeensaem/ vrundtlijck/ mildt tegens den Armen ende vreemdelinghen. Heeft gheseten 4. jaren/ 2. maenden/ 16. dagen.	672	4639
	Den Stoel was 4. maenden 6. dagen ledigh.		
79	Domnio, een Romeyn/ heeft het voor-portael des Kercks S. Petri met marber doen plaveyen/ ende door zijne Godts-vrucht is de Kercke van Ravennez met de Roomsche vereenight/ die haer selven het Hoofdt noemde. Heeft geseten 2. jaren/ 5. maenden 10. dagen.	676	4643
	Den Stoel was 2. maenden 28. dagen leōigh.		
80	Agathon, een Monick/ uyt Sicilien geboortigh/ was so goedt van natuyren/ dat noyt geenigh Mensche/ droevigh ofte mis-moedigh by hem is gekomen/ ofte is vrolijck ende bly-moedigh van hem gescheyden. Heeft geseten 2. jaren/ 6. maenden.	679	4646
	Den Stoel was 7. maenden ledigh.		

VI. Algemeyn Synodus.

81	Een algemeyn Synodus gehouden te Constantinopolen van 289. Bisschoppen/ tegen de Monotheliten. Den Patriarch van Constantinopolen verlaet zijne ketterye: Macharius die niet willende verlaten/ wort van zijn Bisdom afgeset: daer wierdt het Houwelijck den Grieckſen Priesteren toegelaten/ ende de Westerse niet. In dit Synodo heeft dē Keyser Constātinus Pogoniate gepresideert.	681	4648
82	Leo II, Sicilianer/ is in de Latijnse ende Grieckse sprake seer ervaren gheweest/ gheleert in de Musike/ soo dat oock door hem de Hymni ende andere Psalmodien tot een cierlijcker gesang gebracht	682	4649

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	ghebracht zijn. Is Autheur geweest van het Paes-kussen onder de Misse/ was seer sedigh van manieren/ ende by een peder lief-ghetal. Heeft geseten 10. maenden/ 19. dagen.		
	Den Stoel was 13. maenden 21. daghen ledigh.		
82	Benedictus II, een Romeyn/ was beleest/ ende van pegelijcken gheliest. Wert gheseght van den Keyser Constantino verkregen te hebben/ so wanneer de Geestelijckheyt, 't volck, ende den Krijghsraet yemant tot Paus gekoren hadden, dat sodanige kiesinghe soude bondigh ende van weerden zijn, hoe wel niet bevestight met het consent des Keysers ofte zijnes Luytenants over Italien. Heeft gheseten 10. maenden/ 28. daghen.	684	4651
	Den Stoel was 2. maenden 9. dagen ledigh.		
83	Ioannnes V, een Syrier/ een gheleert ende deughdigh Man/ is ingewijet (gelijck zijnen Voorsaet) van de Bisschoppen van Osticum, Portensem, ende Velitricem, ende ordonneerde/ dat het van zijne navolgeren aldus onderhouden soude worden/ ghelijck oock 't gebruyck noch tegenwoordigh is. Heeft geseten 1. jaer 9. maendē.	685	4652
	Den Stoel was 2. maenden 18. daghen ledigh.		
	VIII. Scheuringhe ofte Schisma.		
	Petrus, Eerst-Priester/ een Romeyn/ van de Geestelijckheyt gekoren/ heeft den Stoel eenighe daghen bedient. Theodorus Cardinael Priester/ een Romeyn/ van den Roomschen Heyrleger gekoren zijnde/ heeft den Stoel voor eenighe dagen teghen Petrum ghehadt/ ende waren beyde oorsakers van het achtste Schisma; beyde verdreven zijnde/ is gekoren/		
84	Cuno, een Romeyn/ een seer Godtvruchtigh/ sedigh/ wijs/ ende onstraffelijck man. Heeft geseten 11. maenden.	686	4653
	Den Stoel was 2. maenden 25. dagen ledigh.		
	IX. Scheuringe, ofte Schisma.		
	Theodorus Cardinael-Priester/ een Romeyn/ ende rijck man/ hebbende de Soldaten door gelt ongelooght/ heeft den Stoel eenige dagen gehadt. Paschalis Eertz-Diaken/ verwonnen door de Tooverkonst/ gedurende het Schisma Theodori, heeft ock den Stoel eenige dagen gehadt; beyde eyndelijcken verdreven zijnde/ is gekoren/		
85	Sergius, een Syrier/ een Man van degelijcken leven/ heeft ingestelt/ dat het Agnus Dei tot drie malen onder de Misse gesongen soude worden. Heeft geseten 13. jaren/ 8. maenden/ 23. dagen.	687	4654
	Den Stoel was een maent 20. daghen ledigh.		
86	Ioannes VI, een Grieck/ was neerstigh om de Kercken te repareren/ als ooc de Altaren/ blijtigh om de Christen-gevangenen met des Kercks schatten los te kooper. Heeft gheseten 3. jaren/ 2. maenden/ 3. daghen.	701	4668
	Den Stoel was een maendt 18. daghen ledigh.		
87	Ioannes VII, een Grieck/ een geleert Man/ hebbende vele Kercken doen vermaken/ ende de selve verrijckt met schoone Schilderyen ende Beelden. Heeft geseten 2. jaer/ 7. maenden/ 17. dagen.	705	4672
88	Sizinnius, een Syrier/ een Man van grooter heyligheyt/ is haestigh gestorven/ seer gequelt vande Gicht. Heeft geseten 20. dagen.	707	4674
89	Constantinus, Syrier/ is seer bemint geweest van een peder/ insonderheyt	707	4674

Getal der Pauſe.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
	ſonderhept van den armen: Deſe Paus te Conſtantinopolen zijnde/heeft Iuſtinianus II, Keyſer van Conſtantinopolen/ zijne boeten gheluſt: aldus is door deſen Keyſer een gebruyck opgebracht/ dat noch duert. Heeft den Keyſer Philippum Bardanum, die de Beelden weghnemen wilde/ vyymoedelijcken tegen geſtaen. Heeft geſeten 8. jaren/ een maent/ 20. dagen.		
	Den Stoel was een maendt 10. dagen ledigh.		
90	Gregorius II, een Romeyn/ ſent Bonifacium, een geleerde Monick/ in Duytſlant om het Euangelium te predicken/ die aldaer vele bekeerde: Doet den Keyſer Leonem, Iconomachus bynaemt/ inden Ban/ om dat hy voorghenomen hadde de Beelden weghe te nemen. Heeft geſeten 14. jaren/ 10. maenden/ 22. dagen.	716	4683
	Den Stoel is ledigh 1. maent 5. daghen.		
91	Gregorius III, een Syrier/ een gheleert Man/ ſo inde Griecliſche als Latijnſche ſprake/ heeft Leonem III, ſo uyt zijn Rijck/ als uyt de gemeenſchap gebannen/ om dat hy de Beelden tegen was; binnen Romen van den Koning der Lombarden belegert zijnde/ geen hulpe van den Keyſer krijgende/ heeft hem by Carolum Martel begeven/ van den welcken hy zijnen eys verkregen heeft. Heeft geſeten 10. jaren/ 8. maenden/ 24. dagen.	731	4698
	Den Stoel was 2. daghen ledigh.		
92	Zacharias, een Grieck/ een Man verſien met groote deughden; heeft den Geeſtelijcken perſoonen een eygen kleet/ verſchepden van den Leken/ gheordonneert: heeft mede Kappen ende Kaſupffels/ daermen Miſſe mede doet/ verciert met gout/ ſilver ende geſteenten. Heeft geſeten 10. jaren/ 3. maenden/ 16. dagen.	741	4708
	Den Stoel was 8. daghen ledigh.		
93	Stephanus II, een Romeyn/ deſen wort van ſommige over-geſlagen/ om dat hy maer vier dagen na de verkieſinge geleeft en heeft.	752	4719
	Den Stoel was eenen dagh ledigh.		
94	Stephanus III, geſeght II, een Romeyn/ wijs ende deughdigh/ ende ſo van yeder een benint/ dat hy op de ſchouderé van ſommige na de Kercke van S. Ian Latran gedragen is: hier van iſt dat de Pauſen noch hupdenſ-daeghs hun laten dragen. Is in Vranckrijck gekomen/ ende bystant verkregen van den Koning Pipino, tegens de Koning der Lombarden/ met noch groote geſchencken/ namelijck/ de heerlijckheyt van Ravenne/ 't welcke de Stadt-houderen des Keyſers pleeght toe te behooren. Heeft geſeten 5. jaren/ 19. dagen.	752	4719
	Den Stoel was 22. daghen ledigh.		
95	Paulus, een Romeyn/ de broeder Stephani, een ſeer barmhertigh Man tegen den armen ende om ſchult gevangené/ die hy menighmael ging beſoecken; is Paus geworé/ niet tegenſtaende de verkieſinge van ſommige gedaen over Theophilactum. Heeft geſeten 10. jaren/ een maent.	757	4724
	Den Stoel is een jaer, 7. maenden 7. daghen ledigh.		

X. Scheuringhe, ofte Schiſma.

Theophylactus, een Romeyn/ Eerſt-diaken/ is door ſommighe gekoren/ geduerende het Schiſma teghen Paulum, heeft den Stoel eenige maenden behouden.

96	Conſtantinus van Nepeſen/ een Leecke/ is met ghewelt van de Leken ghekoren/ mach derhalven voor geen Paus gehouden worden; heeft geſeten een jaer/ een maent 9. dagen.	767	4734

XI. Scheurin-

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	XI. Scheuringhe, ofte Schisma.		
	Philippus, een Romeyn/ geduerende het Schisma is tegen Constantinum van sommige Leken gekoren/ besat den stoel 5. daghen/ zijnde met Constantino verdreven/ is gekoren.	768	4735
96	Stephanus IV, geseght III, een Siciliaen; hebbende in een Concilium binnen Romen gehouden de instellinghen Constantini herroepen/ ende vernietight het sevende Concilium te Constantinopolen gehouden door den Keyser Constantinum V, (sommige seggen door Leonem III, zijnen Vader) aengaende tgebruyck der Beelden/ is gestorven geseten hebbende 3. jaren/ 5. maenden/ 27. dagen.	768	4735
	Den Stoel was 9. daghen ledigh.		
97	Hadrianus, een Romeyn/ is zijne voorsaten in reynigheydt ende goedertierenheydt over-treffende geweest/ roept Carolum Magnum, der Francken Koning/ tot zijn hulpe tegens Desiderium/ den Koning der Langbarden/ die zijn Koningrijck verliest: Doet een Concilium beroepen van 153. Bisschoppen/ 'twelck Zigebertus algemeyn noemt/ daer in Carolo Magno macht gegeven wierdt om Pausen te kiesen als oock andere Prelaten meer: Is de eerste/ die geordonneert heeft/ dat zijne Bullen in loodt gesegelt souden worden. Heeft geseten 23. jaren.	772	4739
	VII, algemeyn Synodus,		
	Een algemeyn Synodus gehouden te Niceen van 350. Bisschoppen/ alwaer de eeringe der Beelden besloten ende bevestight is.	789	4756
98	Leo III, een Romeyn / heeft een seer geleert Man geweest/ milt tegen den armen/ reyn in leven/ de Geleerde op-soeckende: totter doodt byna geslagen zijnde van twee Roomsche Priesteren / ende vā haer in hechtinis gestelt zijnde/ ontkomt het/ en treckt in Vranckrijck by Carolum Magnum, de welcke hem wederom in zijne weerdigheydt stelt: kroont hem Keyser van Romen. Heeft geseten 20. jaren/ 5. maenden/ 18. dagen.	795	4762
	Den Stoel was 20. dagen ledigh.		
99	Stephanus V, geseght IV, een Romeyn/ een geleert Man van edelen Huyse / komt in Vranckrijck om sich te verontschuldigen/ noopende zijne verkiesinge sonder toe-stemminge des Keysers Lodovici Boni, den welcken hy te Rheims ghekroont hebbende/ na Romen gekeert is. Heeft geseten 6. maenden / 24. dagen.	816	4785
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
100	Paschalis, een Romeyn / sonder consent des Keysers/ Paus geworden zijnde/ heeft den selven door Legaten te vreden gestelt/ seggende/ dat hy tegens zijnen wil was gekosen. Maeckt een Decreet/ dat het niet van noode was/ het bevel ende authoriteyt des Keysers te verwachten in het verkiesen van eenen Paus. Heeft geseten 7. jaren/ 3. maenden/ 18. dagen.	817	4784
	Den Stoel was 4. dagen ledigh.		
101	Eugenius II, een Romeyn/ mildt tegen den armen/ ende geleert/ is Paus gekoren/ niet tegenstaende de verkiesinge van eenen Zinzinus: Heeft geseten 3. jaren/ 6. maenden/ 24. dagen.	824	4791
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
	XII. Scheuringhe, ofte Schisma.		
	Zinzinus, een Romeyn/ gekoren onder het Schisma tegen Eugenium, heeft de stoel maer weynige dagen beseten.	824	4791

Valenti-

Getal der Pauſē.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
102	Valentinus, een Romeyn / een wel-ſpreckendt Man / ende van goede ſeden/heeft geſeten 40. dagen.	827	4794
	Den Stoel vvas 3. dagen ledigh.		
103	Gregorius IV, een Romeyn / gaf den Keyſer Lodovico Bono den raedt datmen alder-Heyligheu-dagh den eerſten dagh des Slacht-maendts hyeren ſoude / ſo in Vranckrijck/ als in Duytſlandt. Heeft geſeten 16. jaren effen.	828	4795
	Den Stoel was 15. dagen ledigh.		
104	Sergius II, een Romeyn/ was voor zijne verkieſinge Os-porci (dat is/ Verckens-muyl)genaemt; welcken naem te leliick luydende/ heeft dien verworpen/ ende hem Sergius genaemt. Hier af is hy de eerſte geweeſt / welcke maniere van naem-verandering zijne navolgers gevolght hebben. Heeft geſeten 3. jaren/ 2. maenden/ 3. dagen.	844	4811
105	Leo IV, een Romeyn/was een ſeer vroom Man: heeft den Saraſijnen groot teghenſtandt ghedaen / treckende tegens den Napolitanen ende Romeynen met groote Heyr-kracht: na aenroepinge Godes/ende den vyanden ingevaren zijnde/is verwinnaer gheeert. Heeft geſeten 8. jaren/ 3. maenden/ 6. dagen.	847	4814
	Den Stoel was 6. daghen ledigh.		
	Sommige geſchiedenis-Schrijveren/ ock van grooter aenſien/ ſetten op deſe plaetſe Ioannam VII, ofte VIII, een Hooghduytſe ofte Engelſe Vrouwe / die in Mans kleederen gekleedt zijnde / ſo wel toenam in Vyze konſten ende geleerthevdt / dat ſy Pauſinne gekoren is / ende ſoude geſeten hebben 2. jaren ende etlijckie maenden/ten eynde van de welcke ſy bevrucht zijnde/ſoude in't openbaer (in eene Proceſſy gaende) gebaert hebben / ende ſtracks geſtorven. Dit ſchrijven Martinus Polonus, Platina, Volateranus, Philippus Berg., Nauclerus, ende andere. Doch Onuphrius ende Genebrardus houden dit voor een verſierde beuſelinge / haer behelpende met het getuygeniſſe van vele treffelijcke Mannen / behalven vele redenen/ geleerdelijcken van haer bewoxpen.	853	4820
106	Benedictus III, een Romeyn/is tegen zijnen danck tot Paus gekoren/ betuygende met tranen/ ende Gode daer over aenroepende/ dat hy tot ſodanige Ampt niet bequaem en was: Heeft ſich ſeer bekommert met de ſieckten te beſoecken / den armen te voeden/ den ellendigen te trooſte/ den weduwen ende Weeſen voor te ſtaen: tegen 's Keyſers danck gekoren zijnde/wordt Anaſtaſius in zijn plaetſe geſtelt/doch wederom daer na herſtelt. Heeft geſeten 2. jaren/5. maenden/ 16. dagen.	855	4822
	Den ſtoel vvas 15. dagen ledigh.		

XIII. Scheuringe, ofte Schiſma.

	Anaſtaſius III, een Romeyn / heeft maer weynige dagen den Stoel beſeten.	855	4822
107	Nicolaus, een Romeyn/een Man van grooter geleerthevdt/ende weerdigh ſodanigen Ampt; heeft vele Decreten gemaeckt/ onder andere: Dat geen Wereldtlijck Prince nochte Leeck en mochte in Kerckelijcke Concilien aſſiſteren / 'ten ware datter verſchil des geloofs ware; dat niemandt Miſſe hooren ſoude van eenen over-ſpeligen Prieſter. Dat de Doop niet herdaen en ſoude worde/ al waer't ſchoon dat ſy van een Heyden ofte Jode bedient ware / ſo ſy maer geſchiet ware in de name des Vaders/ des Soons/ende des H. Geeſtes. Heeft geſeten 9. jaren/ 6. maenden/20. dagen.	858	4825
	Den Stoel was 7. dagen ledigh.		
108	Adrianus II, een Romeyn/was geleert/een milde/nederigh voor een	867	4834

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	peder/oock tot den Bisschoppen de voeten te wassen: als Paus gekoren sonder het goedtdunckten des Keysers daer op te verbeyden. Heeft geseten 1. jaren/ 6. maenden/ 12. dagen.		
	Den Stoel was 2. daghen ledigh.		
	VIII, algemeyn Synodus,		
	Een algemeyn Synodus te Constantinopolen gehouden door 300. of 383. Bisschoppen/ tegen Photinum Bisschop van Constantinopolen/ die welcke verworpen ende afgesondert wiert/ om dat hy het eeren der Beelden tegen was; ende Ignatius, die het toe-stondt (te vorē afgestelt om die oorsake) wederom in Photij plaetse bevestight.	869	4836
109	Ioannes VIII, een Romeyn/ een seer geleert Man in de Latijnse ende Griecksse sprake/ komt in Vranckrijck/ de gevangenisse der Romeynen ontspronghen zijnde: kroont drie Keyseren in vier jaren tijdts/ namelijcken/ Carolum Caluum te Romen/ Ludovicum Balbum in een Concilium te Tropen ghehouden/ ende Carolum Crassum na zijn weder-komst te Romen/ 'twelcke nopt andere Pausen gebeurt en is. Heeft geseten 10. jaren/ 2. dagen.	872	4839
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
110	Martinus II, was door quade practijcken tot Pauselijcken staet geraeckt. Heeft geseten een jaer een maendt.	882	4849
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
111	Adrianus III, een Romeyn/ ordonneerde wederom/ dat geenigh Keyser sich met de verkiesinge des Paus bemoeyen en sonde. Heeft geseten een jaer/ 3. maenden/ 19. dagen.	884	4851
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
112	Stephanus VI, geseght V, een Romeyn/ heeft hem om sommiger heyligheydt verheught/ oock om 'twel-leven eenes Berardi, Bisschop van Poictiers. Heeft geseten 6. jaren/ 9. dagen.	885	4852
	Den Stoel was 5. dagen ledigh.		
113	Formosus, een Romeyn/ is van zijn Ampt berooft/ daer na herstelt. Heeft geseten 4. jaren/ 6. maenden/ 18. dagen.	891	4858
	Den Stoel was 5. maenden 2. dagen ledigh.		
	XIV, Scheuringhe, ofte Schisma.		
	Sergius III, een Romeyn/ is/ gedurende het Schisma, tegen Formosum gekosen; Heeft den Stoel eenigen tijdt beseten. Dit Schisma was seer hardt/ ende duyrde lang.	891	4858
114	Bonifacius VI, wierdt den 25. dagh zijns Pausdoms om-gebracht: heeft in so kleynen tijdt niet bysonders verricht/ gelijck zijne ses na-volgers oock niet en deden. Nopt en was den tijdt ongheluckiger/ dan gedurende haer leven/ d'een d'anderen wreedelijck vervolgende.	895	4862
	Den Stoel was 5. dagen ledigh.		
115	Stephanus VII, geseght V, een Romeyn/ liet de Decreten Formosi casseren/ zijn Lichaem op-delven/ zijne twee vingheren af-houwen/ ende 't lichaem in een Leecken graf ligghen/ berouw hebbende ten laetsten van dese daedt/ is Monick geworden/ gheseten hebbende een jaer/ 2. maenden/ 19. dagen.	896	4863
	Den		

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren derwerelt.
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
116	Romanus, een Romeyn / houdt de handelinghen Formosi voor goedt / ende annullerende alle de Decreten Stephani, is gestorven / geseten hebbende 4. maenden / 25. dagen.	897	4864
	Den Stoel is een maendt ledigh.		
117	Theodosius II, een Romeyn / was een oprecht mensche / is door rechtveerdigh oordeel Godes den 20 dagh zijns Pausdoms gestorven; Platina schrijft / dat de Menschen doen ter tijdt tot Kerckelijcke Ampten verheven wierden door om-hoopingen / niet door hare deughden / als de voorgaende.	897	4864
	Den Stoel was eenen dagh ledigh.		
118	Ioannes IX, een Romeyn / Monick / vliedde na Ravenne / casseerde de Acten Stephans, bevestigende de Decreta Formosi, in tegenwoordigheydt des Keysers Arnulphi, ende des Konings der Franckē Caroli Simplicis. Heeft geseten 2. jaren 15. dagen.	897	4864

XV, Scheuringhe, ofte Schisma.

	Als Ioannes IX, besigh was in de Stadt Ravenne de voorsepde dingen te doen / is binnen Romen een groot rumoer opgeresen / eñ tegen hem op-geworpen Sergius III, voor de tweede-mael in een Schismate gekoren zijnde / 'twelck hy niet lange behieldt door Ioannis IX, weder-komen te Romen / die hem na weynige dagen in ballingschap gedreven heeft.	898	4865
119	Benedictus IV, een Romeyn / was goet van aerdt / trachtende na vrede in de Kercke / heeft geseten 3. jaren / 6. maenden / 15. dagen.	899	4866
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
120	Leo V, heeft maer 15. dagen geseten / eñ is van Christophoro (den welcken Leo op-gevoedt hadde) gevangen / ende gedwongen afstandt te doen.	903	4870
121	Christophorus, een Romeyn / van een yeder gehaet zijnde / ende over sulcks van Sergio aengetast / geschorē / eñ in een Kloosterr gesteken zijnde / is (na dat hy 7. maenden geseten hadde) niet sonder gheweldt voor de derde-mael gekoren.	903	4870
122	Sergius III, eē Romeyn / doet het Lichaem Formosi uyt de aerde trecken / ende hem het hooft ende vingeren af-snijten / ende 't lichaem in den Tiber werpen. Heeft geseten 7. jaren / 3. maenden / 16. dagen.	903	4870
	Den Stoel was 5. dagen ledigh.		
123	Anastasius III, een Romeyn / was beleest / hebbende een affect van de partijschap / die onder zijne Voorsaten bitterlijcken gewoeft hadde. Heeft geseten / 2. jaren / een maendt / 23. dagen.	911	4878
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
124	Landus, een Sabiner / een Man van kleynen bedrijve. Heeft geseten 6. maenden / 22. dagen.	913	4880
	Den Stoel was 20. dagen ledigh.		
125	Ioannes X, een Romeyn / des voorsepden Landi bastaert sone / was meer Krijghsman als Priester / verjoegh de Saracijnen uyt Calabrien / geholpen van Alberto Marquijs van Toscanen: ende om dat hy de eere deser overwinninge hem geheelijck toeschreef / is van de Soldaten Alberti omgebracht. Heeft geseten 14. jaren / 2. maenden / 16. dagen.	914	4881

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Den Stoel was eenen dagh ledigh.		
126	Leo VI, een Romeyn/ seer gearbeydt hebbende tot vrede/ is (na dat hy 6. maenden 15. dagen geseten hadde) gestorven/ niet sonder vermoeden van venijn.	928	4895
127	Stephanus VIII, geseght VII, een Romeyn/ was een stil ende sedigh Man/ seer gods-vruchtigh. Heeft geseten 2. jaren/ 1. maendt/ 15. dagen.	928	4895
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
128	Ioannes XI, een Romeyn/ een sone Sergij III, was seer wellustigh/ ontschalende Vrouwen ende Maeghden. Heeft geseten 4. jaren/ 10. maenden/ 15. dagen.	930	4897
129	Leo VII, een Romeyn/ een goedt ende vroom Man. Heeft geseten 3. jaren/ 5. maenden 10. dagen.	935	4902
	Den Stoel was een maendt ledigh.		
130	Stephanus IX, geseght VIII, quam nopt uyt zijnen huyse/ van wegen zijne lidtekenen in een oproer in't aengesichte verkregen. Heeft geseten 3. jaren/ 4. maenden/ 15. dagen.	939	4906
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
131	Martinus III, een vreedtsaem Man/ heeft vele siecken eñ arme onderhouden/ ende Kercken vermaeckt. Heeft geseten 3. jaren/ 6. maenden/ 14. dagen.	942	4909
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
132	Agapetus II, een Romeyn/ een Man van onstraffelijcken leven/ genegen tot vrede. Heeft geseten 9. jaren/ 7. maenden/ 10. dagen.	946	4913
	Den Stoel was 12. dagen ledigh.		
133	Ioannes XII, een Romeyn/ 18. jaren oudt zijnde/ was seer boos/ wreedt ende onkuys/ meer door autoriteyt zijns Vaders daer toe geraeckt zijnde/ dan dat yet goeds van hem te verwachten was/ heeft geseten 8. jaren/ 4. maenden/ 16. dagen/ hebbende eenen Cardinael den neuse doen af-snijden/ ende de vuyst aen een andere/ die zijn ondeugendt leven den Keyser Othoni I, geschreven hadde.	956	4923
134	Leo VIII, een Romeyn/ na dat desen Ioannes XII, om zijn vuyl leven afgestelt was/ in een Synodo te Romen gehouden/ is dese Leo VIII, gekoren/ houdende den Stoel een jaer/ 3. maenden/ 7. dagen/ door wil des Keysers Othonis Magni. Na dat de Keyser uyt Romen vertrocken was/ is Ioannes XII, weder-geroepen van sommige oproerige Romeynen/ ende heeft Leonem VIII, verdreven. Ioannes aldus herstelt zijnde/ heeft den Stoel noch vyf maenden behouden/ ende 28. dagē: ten eynde van de welcke hy met een Vrouwe in overspel gevonden zijnde/ van den Man des Wijfs gedoodt is. Dit was seer qualijcken het goedt leven sommiger zijner Voorsaten na-gevolght.	963	4930
	Benedictus V, gekoren zijnde/ na de doodt Ioannes XII, heeft den Stoel maer etlijcke dagen bedient.	964	4931

XVI, Scheuringe, ofte Schisma.

Leo VIII, door Othonem herstelt zijnde/ heeft gheseten noch 8. maenden 22. daghen/ ende Benedictus is door Othonem ghebannen/ na dat hy de Stadt beleghert ende ghewonnen hadde. Leo willende de hooshepdt der Romeynen (die niet als door giften ende gaven den Stoel sochten te bekomen) te genoet te komen/ heeft in eē openbaer Synodo beslotē/ dat geen Paus sonder wille des Keysers

Getal der Pausē.	Keysers gecozen mocht wozden.	Iaren Christi.	Iaren derwerelt.
	Den Stoel was 6. maenden 1. dagh ledigh.		
135	Ioannes XIII, een Romeyn/ sone eens Bisschops/ besit den Stoel 6. jaren/ 11. maenden/ 5. dagen. De opzoerige Romeynen/ gewoon zijnde hare Bisschoppen te verwerpen/ doen hem dooz Petrum haren Pzovooost gevangen nemen / ende bannen; maer vernemende de komste des Keysers Othonis, tegen haer gewapender handt/ hebben hem weder-geroepen.	965	4932
	Den Stoel was 13. dagen ledigh.		
136	Domnus II, een Romeyn bp sommige Donus II, genaemt. Heeft geseten 3. maenden.	972	4939
137	Benedictus V, geseght VI. hebbende geseten een jaer 6. maenden/ is dooz Cinthium Roomsch Bozger/ gevangen gestelt / alwaer hp vermoozt is.	972	4939
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
138	Bonifacius VII, een Romeyn/ was een jMan van booser aerdt. Heeft geseten een jaer/ een maendt/ 12. dagen.	974	4941
	Den Stoel was 20. daghen ledigh.		
139	Benedictus VI, geseghtVII, de opzoerige van Romen te hardt (na eps zijns ampts) gestraft hebbende/ ende de Vaticaense Kercke berooft hebbende/ is na Constantinopolen geweecken. Heeft geseten 9. jaren/ een maendt/ 10. dagen.	975	4942
	XVII, Scheuringhe, ofte Schisma.		
140	Ioannes XIV, een Romeyn / is gevangen gestelt / 'tsp dan om zijn quaet leven/ of dooz de Ouderen Bonifacij VII, ende is daer in gestozven/ geseten hebbende 7. maenden.	984	4951
	Bonifacius VII, cē Romeyn/ na zijn weder-komst te Romen/ heeft wederom geseten 4. maenden/ 6. dagen. Is schielijck overlede naeckt gemaeckt / met spiessen doozsteecken / ende dooz de Stadt als een Tyzan gesleept/ epndelijck als een gemeen jMan begraven.	985	4952
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
141	Ioannes XV, een Romeyn/ was van peder een gehaet/ om dat hp alle Kerckelijcke goederen ende Ampten onder zijne Vzienden uptdeylde (in het welcke heden ten dage maer al te veel na-gevolght en wozdt) is/ gevangen zijnde/ van honger gestozven/ hebbende doen de Godtlijcke vergeninge seer van noode. Heeft geseten 9. jaren/ 6. maenden/ 9. dagen.	985	4952
	Den Stoel was een dagh ledigh.		
142	Ioannes XVI, een Romeyn/ een seer boozsichtigh jMan/ heeft 4. maenden geseten.	995	4962
143	Gregorius V, upt Saxen/ des Keysers Othonis III, Neve/ is gedwongen na Duyts-lant te vertrecken / dooz belepdt Crescentij. Bozger-meester/ de welcke Ioannem XVII, tot Paus heeft doen verkiesen. Heeft geseten 2. jaren/ 8. maenden/ 3. dagen.	995	4692
	XVIII. Scheuringe, ofte Schisma.		
	Ioannes XVII, een Grieck/ wozdt in het Schisma gekozen/ een ondeughdt man / heeft den Stoel 6. maenden beseten / eer dat Gregorius V, wederom herstelt was. Is de oogen uptgheslecken/ ende	997	4964

Getal der Pause.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	ende van den neuse beroost/ende Crescentio zijn de oozen af-gesneden ende daer na opgehangen.		
144	Sylvester II, eē Monick uyt Aquitanien/latende zijn Abdye/dooz begeerte tot wetenschap/ging na Sivilien in Spangien/doemaels onder der Sarasijnen macht zijnde/alwaer hy so toegenomen heeft/ dat hy Meester gewozden is des Konings Roberti der Francken/ ende des Keysers Othonis III, daer na Eertz-bisschop van Reims/ende Ravennen zijnde/is Paus gewozden. Heeft geseten 4. jaren/ 6. maenden/ 12. dagen.	998	4965
	Den Stoel was 25. dagen ledigh.		
145	Ioannes XVII, een Romeyn / heeft het Festum van Aller-zielen/ dooz Odilonem gevonden/bevestight ende geozdineert 's daeghs na Alder-heyligen-dagh geviert te wozden. Heeft geseten 4. maenden 25. dagen.	1003	4970
	Den Stoel was 19. dagen ledigh.		
146	Ioannes XVIII, een Romeyn/ heeft de stilte ende traeghheydt gepleeght/daer dooz raekende in wellusten. Heeft geseten 5. jaren/ 7. maenden/ 29. dagen.	1005	4970
	Den Stoel was een maendt ledigh.		
147	Sergius IV, een Romeyn/een wijs/voozsichtigh/ende milde Personagie/den bedzuchten alleslins troostende. Heeft gheseten 2. jaren/ 9. maenden/ 12. dagen.	1009	4976
	Den Stoel was 8. dagen ledigh.		
148	Benedictus VII, geseght VIII, verwozpen zijnde dooz den Romeynen na de doodt des Keysers Henrici II, is weder herstelt/zijnde met zijnen vyanden gheaccozdeert. Heeft gheseten 11. jaren/ 8. maenden/ 21. daghen. Men vertelt dat hy na zijnen doodt van eenen Bisschop gesien is/sittende op een swart Peerdt/hem biddende dat hy het verberghde geldt den armen doch upt-deylen soude/ ende dat het gene hy selfs uytghedeylt hadde/ niet en holp/ oversmidts het van roof-goederen gekomen was; klagende dat hy seer getozmenteert wierdt. Dit schrijft Platina, ende Petrus Damianus.	1012	4979
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
149	Ioannes XIX, een Bzoeder Benedicti, hebbende langē tijdt oozloge tegen den Romeynen gevoert/ende sonder opt eenigh geestelijck Ampt bedient te hebben/ begunstight van den Keyser Conrado, is Paus gewozden. Heeft geseten 8. jaren/ 9. maenden.	1024	4991
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
150	Benedictus VIII, geseght IX, een Tusculaner/ zijnde van oversschandelijcken leven/is tweemael van den Romeynen afgestelt/ende twee andere (die hier volgen) in zijn plaetse geset. Heeft geseten 12. jaren/ 4. maenden/ 20. dagen.	1032	4999

XIX. Scheuringe, ofte Schisma.

	Sylvester III, een Romeyn/is in't 19. Schismate, gheklozen/ ende Benedictus af-gestelt / naderhandt (ondeugender gevonden zijnde/ als Benedictus) weder verjaeght: ende Benedictus herstelt/hebbende maer een maendt geseten.	1043	5010
	Ioannes XX, een Romeyn/ oock in Schismate Benedicti, ende Silvestri gekozen/heeft den Stoel een jaer gehouden/ ende 22. dagen.	1045	5012
151	Gregorius VI, een Romeyn/ hebbende het Pausdom dooz resignatie van Benedicto, of veel eer dooz verhoopinge verkregen/ is gedwongen	1045	5012

Getal der Pauſē.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
	is gedwongen dooꝛ den Keyſer Henricum III, daer af te wijcken een jaer/ 7. maenden/ 20. dagen na de verkieſinge. Is in een Concilium, te Sutrine gehouden/ beſloten/ dat deſe drie Pauſen afgeſtelt ſouden wooꝛden/ ende de macht van Pauſen te verkieſen den Keyſer (hy daer tegen wooꝛdigh zijnde) wederomme ingewilligt/ om alle ſcheuringen te ſchouwen.	1046	5013
152	Clemens II, Saxon; is van Damaſo II, zijnen navolger verghéven/ geſeten hebbende 9. maenden/ 7. dagen.	1046	5013
	Den Stoel was 9. maenden eenen dagh ledigh.		
153	Damaſus II, van Beyeren/ ſonder eenige verkieſinge/ heeft ſich Paus gemaect/ heeft geſeten 23. dagen/ loon krijgende na werckē.	1048	5015
	Den Stoel ledigh zijnde 6. maenden 3. dagen.		
154	Leo IX, een Franck/ een Gods vruchtigh/ geleert ende pverigh man/ houdende open Hof dooꝛ den armen. Heeft geſeten 5. jaren/ 2. maenden/ 8. dagen.	1049	5016
	Den Stoel is 11. maenden 24. dagen ledigh.		
155	Victor II, een Swede/ is gekoꝛen/ niet ſo gewilligh/ als wel om den Keyſer te behagen/ een Duyts kieſende. Heeft geſeten 2. jaren/ 3. maenden/ 16. dagen.	1055	5022
	Den Stoel was 4. maenden ledigh.		
156	Stephanus X, geſeght IX, een Lothzinger/ heeft de Kercke van Milanen/ die ontrent 200. jaren vry geweeſt was/ onder 's Paus gebiet getrocken. Heeft geſeten 7. maenden/ 28. dagen.	1057	5024
	Den Stoel was 6. dagen ledigh.		
	Benedictus IX, geſeght X, een Romeyn/ niet dooꝛ den rechten wegh tot deſe weerdigheyt getreden zijnde/ is daer van maer 9. maenden/ 20. dagen meeſter geweeſt.	1058	5025
157	Nicolaus II, een Savoyaert/ een man van goeden wandel/ heeft geſeten 2. jaren/ 3. maenden/ 25. dagen.	1059	5026
	Daer is ontrent deſen tijt te Romen een Concilium gehouden/ dooꝛ den Paus Nicolao II, ende 118. Biſſchoppen/ alwaer geoꝛdonneert is/ dat de verkieſinge eenes Paus den Cardinalen eſter toecomen ſoude/ als mede den Prieſteren ende Biſſchoppen/ doet gevonden zijnde van d'andere Geeſtelijckheyt/ ende den volcke/ kieſende eenen uyt haer Collegie/ ofte een ander/ alwaer hy ſchoon geen Cardinael.	1059	5026
	Den Stoel was 3. maenden ledigh.		
158	Alexander II, van Milanen/ een geleert Man/ is (om den roem zijner deughden) in zijn afweſen verkoꝛen: maer een deel Biſſchoppen hem niet ſeer gunſtigh zijnde/ ende hy den Keyſer niet aengenaem/ is Cadolus, een rijck ende machtigh Biſſchop zijnde/ gekoſen/ verwechende het 20. Schiſma; malcanderen niet eenen harden ende hevigen oorlogh aentaſtende/ alwaer Alexander de verwinninge behouden heeft. Heeft geſeten 11. jaren/ 6. maenden/ 22. daghen.	1061	5028

XX, Scheuringhe, ofte Schiſma.

	Honorius II, eerſt genoemt/ Cadolus, is tegen Alexandrum gekoꝛen. Heeft geſeten ontrent 5. jaren.	1061	5028
159	Gregorius VII, van Sienna/ een Moninck van Clugny/ eerſt Hildebrant genoemt/ doet den Keyſer Henricum IV, in den Ban/ als ooc den Prince zijns Rijcks/ om dat ſy op de verkieſinge hadde willen gelent zijn/ ende by een roepende de Biſſchoppen/ laet	1073	5040

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	eenen anderen Keyser kiesen/ te weten/ Rudolphum Hertogh van Sweden/die door Henricum overwonnen is: is driemael gevangen gheweest/ eerst door Cinthium den sone des Prevoosts van Romen/ daer na door den Keyser; ende door hulpe der Romeynen ontkomen zijnde/ door de Hertoginne van Mantua/ Machtilde ende van Guichardt, een Normandt/ Prins van der Pouille, die hem te Salernen voerde/ daer hy ghestorven is/ in het 12. jaer/ 1. maendt/ 3. dagh zijns Pausdoms.		
	Den Stoel was een jaer ledigh.		
	XXI, Scheuringe, ofte Schisma.		
	Clemens III, is in een Synodo te Brixinum gehouden/ ter aenradinge des Keysers Henrici IV, ghekoren/ende Gregorius af-gestelt. Heeft geseten/ in Schismate tegen Gregorium ende sijne navolgeren/ 21. jaren.	1080	5047
160	Victor III, Monick van Beneventum, tracht de vonnissen zijnes Voorsaets tegen Henricum IV, Keyser/ in 't werck te leggen; heeft geseten een jaer/ 3. maenden/ 24. dagen.	1086	5053
	Den Stoel was 3. maenden 23. dagen ledigh.		
161	Vrbanus II, een Franck/ tracht de seden der Geestelijckheydt te herstellen/ zijnde een deughtsaem ende geleert Man; siende dat hy in Italien niet versekert en was/ ende mistrouwende Machtildæ Gravinne van Mantua/ komt in Vranckrijck/ dwinghende den Koning Philippum I, zijne eerste getroude Vrouw weder te nemen/ ende zijn by-sit te verlaten. Heeft gheseten 11. jaren/ 4. maenden/ 18. dagen.	1088	5055
	Den Stoel was 14. dagen ledigh.		
162	Pascalis II, een Toscaner Monick/ is tegē zijnen danck gekoren: daer na ingewillight hebbende/ heeft het Pauselijck gewaedt aengenomen/ een scharlaken Mantel/ ende de Kroone op 't hoofdt/ dus toeghemaeckt/ is hy gheseten op eenen wel vercierden witten Hengst/ ende gereden na S Ian de Latran, de Pauselijcke Scepter in de handt/ om 't lijf eenen gordel daer aen hangende seven sleutelen/ met seven segelen/ om de Pauselijcke macht te toonen: komt in Vranckrijck/ om de Geestelijckheydt te reformeren/ in een Concilium te Troyen gehouden; kastijdt vele Priesteren eñ Prelaten: keert na Romen; brengt door wapenen vele Steden onder zijn gewelt: doet den Keyser Henricum IV, in den ban; versoeckt zijnen soon het rijck te aenvaerden: wordt van hem gevangen, eñ na kussinge zijner voeten/ is bedwongen hem de investiture der Bisdommen ende open-staende Abdyen toe te laten: welcke macht hy daer na verlaten heeft/ vreesende zijn Rijcke te verliesen. Heeft geseten 18. jaren/ 5. maenden/ 9. dagen.	1099	5066
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
	Albartus, van Attella/ is gekoren in Schismate, na de doodt Clementis III, tegen Pascalem II, 8. jaren/ 4. maenden.	1100	5067
	Theodoricus, een Romeyn/ heeft geduyrende dit Schisma den Stoel beseten 3. maenden/ 15. dagen.	1102	5069
	Sylvester III, is na Theodoricum gekoren/ heeft den Stoel in Schismate beseten seer weynige dagen.	1102	5069
163	Gelasius II, van Cajetta geboortigh/ is geslagen ende gevangen (zijnde een Monick van Heylighen leven) door een rijcken Borgher van Romen/ Cinthius ghenaemt/ ende van den volcke verlost/ hebbende den Keyser Henricum IV, ende Gregorium VIII, zijnen competiteur/ ghebannen/ is in Vranckrijck ghekomen/ ende ghestorven. Hebbende gheseten een jaer/ 5. dagen.	1118	5085

XXII. Scheu-

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	XXII, Scheuringe, ofte Schisma.		
	Gregorius VIII, eē Spangiaert/is in Schismate tegen Gelasium gekozen: Heeft geseten ontrent 2. jaren.	1118	5085
164	Calistus II, een Bozgongion/sone des Graefs van Bozgondien/ in Vranckrijck Paus gekozen zijnde / trecht met Heyr-kracht na Romē/neemt Gregorium VIII, gebangen/set hem eerselinq op een Kemel/ houdende den staert in plaetse van den toom / boert hem soo dooz de Stadt / werpt hem eyndelijck in de gebangenis/ alwaer hy sterft. Heeft gheseten 5. jaren / 10. maenden / 13. daghen.	1119	5086
	Den Stoel is eenen dagh ledigh.		
	Algemeyn Synodus.		
	Een algemeyn Synodus gehouden te Romen in S. Ioan de Latran dooz 917. Bisschoppen/ tegen de Saracinen ende Turcken.	1123	5090
165	Honorius II, van Bolongien/een Man van slechten herkomst/ doch geleert. Heeft geseten 5. jaren/2. maenden/3. dagen.		
	XXIII, Scheuringe, ofte Schisma.		
	Celestinus II, een Romeyn/is dooz den Kardinalen tegen Honorium gekozen. Doch hadde den selven dagh afstandt gedaen.	1123	5090
166	Innocentius II, een Romeyn verwechte den oozlogh tegen Rogerum den Nozman die sich Koning van Napels noemen liet: in eenen Slagh overwonnen zijnde/is gevangen geset/ ontkomt het/ ende vlucht in Vranckrijck / alwaer hy twee Concilia vergadert/ eenen te Reims / den anderen te Clairmont / ende hulpe verkregen hebende van den Koning Ludovicum Crassum, ende den Keyser Lotharium, keert wederom in Italien. Heeft geseten 13. jaren/ 7. maenden / 8. daghen.	1130	5097
	Den Stoel was een maendt eenen dagh ledigh.		
	XXIV, Scheuringhe, ofte Schisma.		
	Anacletus II, een Romeyn / is / gedruyrende de gevangenisse Innocentij, gekozen / ende was Antipaus / de welcke zijn pzofijt dede met de schatten der Kercken / om de zijne (die hem gebozdert hadden) te begiften. Heeft geseten 7. jaren / 9. maenden/ etlijcke daghen.	1130	5097
	Victor IV, een Romeyn / wierdt Antipaus gemaeckt na de doodt Anacleti, tegens Innocentium, besittende den Stoel ontrent 5. maenden.	1138	5105
	Algemeen Synodus.		
	Een algemeen Synodus gehouden te Romen in S. Ian de Latran, van ontrent dupsent Pzelaten / om het recht der Geestelijcken/ ende tegen de Antipapen.	1139	5106
167	Celestinus II, een Toscaen is gestozben de 6. maent na zijn verkiesing. Leefde in rust ende vzede / sonder tegenspoedt of oploop; te meer / also in zijnen tijdt groote sterfte was.	1143	5110
	Den Stoel was 12. dagen ledigh.		
168	Lucius II, een Bolonnois / gequetst zijnde van eenighe stren-wozpen des Romeynschen volcks / willende haer eenighe	1144	5111

Getal der Pauſē.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
	Officieren met ghewelt afnemen. Heeft geſeten 11. maenden/ 14. dagen.		
	Den Stoel was een dagh ledigh.		
169	Eugenius III, van Piſe geboortigh/ een Monick van Heyligher leven/ Diſcipel S. Bernardi, is upt Romen verdreven/ overmits hy de nieu-gekozen Raets-heeren in haren dienſt niet en wilde beveſtigen; vluchte in Vranckrijck/ alwaer hy den Koning Ludovicum VII, ende Richardum Koning van Engelant/opweert/ om den derden tocht na den H. Lande te doen: keert wederom na Romen/ alwaer hy ſtorf/ na zijne verkieſinge 8. jaren/ 4. maenden/ 12. dagen.	1145	5112
	Den Stoel was 1. dagh ledigh.		
170	Anaſtaſius IV, een Romeyn/ wort gepreſen om zijne mildigheyt teghens den armen. Heeft geſeten een jaer/ 4. maenden/ 24. dagen.	1153	5120
	Den Stoel was 1. dagh ledigh.		
171	Adrianus IV, Engels-man/ Monick/ heeft Fredericum I, Keyſer in den Ban ghedaen/ om dat hy hem teghenſtont/ willende Lombardyen aen den Roomſchen Stoel hechten. Heeft gheſeten 4. jaren/ 8. maenden/ 28. dagen.	1154	5121
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
172	Alexander III, van Sienna/ ſeer geleert/ over-leeft drie Antipauſen; heeft ſeer groote oorlogen gevoert tegens den Keyſer Fredericum I, den grootſten ſedert Carolum Magnum, die hy in den Ban gedaen heeft/ dien hy ook (vrede tuſſchen beyden gemaeckt zijnde) met de voeten op den neck ghetreden heeft/ ſeggende: Op adderen ende Baſiliſken ſult ghy wandelen, etc. waer op de Keyſer ſeyde: Niet u, maer S. Petro eer ick; Alexander weder-seggende/ mijn, ende S. Petro. Deſen Paus heeft langſt van allen gheſeten/ upt-geſeyt S. Petrus. Heeft geſeten 21. jaren/ 11. maenden/ 23. dagen.	1159	5126
	XXV, Scheuringe, ofte Schiſma.		
	Victor II, is in dit 25. Schiſmate tegen Alexandrum gekozen, heeft geſeten 4. jaren/ 7. maenden.	1159	5126
	Paſchalis III, van Crema/ is na de doot Victoris tegē Alexandrum gekozen. Heeft geſeten 5. jaren/ etlijcke maenden.	1164	5131
	Caliſtus III, upt Hongryen/ is na de doodt Paſchalis tegen Alexandrum gekozen. Heeft geſeten 7. jaren/ 5. maenden/ etlijcke dagen.	1169	5136
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Latran van 300. Biſchoppen/ ſo Oosterſe als Weſterſe/ om de verbeteringe der zeden: in het welcke de ketterye der Vaudoiſen veroordeelt is ende meer andere Decreten beſloten.	1180	5147
173	Lucius III, wetende dat de Chriſtenen in het H. Heylant (haerer ſonden halven) in grooter noodt waren/ verſoeckt den Keyſer/ de Koningen van Vranckrijck ende Engelandt voor de vierde reyſe daer na toe te reyſen. Heeft geſeten 4. jaren/ 2. maenden/ 28. dagen.	1181	5148
174	Vrbanus III, van Milanen/ verwittight zijnde van de inneminge Jeruſalems door den Soudaen/ ſterft van rouwe/ geſeten hebbende 1. jaer/ 10. maenden/ 25. dagen.	1185	5152
	Den Stoel was eenen dagh ledigh.		
175	Gregorius VIII, van Benevento, hebbende het Krijghs-volck in	1187	5154

Getal der Paus.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	in haest doen vergaderen/ om het H. Lant wederom in te nemen/ sterf de 1. maent/ 27. dagh.		
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
176	Clemens III, een Romeyn/ een geleert man/ ende van goeden leven/ verforcht de Christen-Princen tot wederwinninghe des H. Lants. Heeft geseten 3. jaren/ 2. maenden/ 15. dagen.	1188	5155
	Den Stoel was 3. dagen ledigh.		
177	Cælestinus III, heeft het Koningrijck van Vranckrijck hepmelijchen tegen Philippum haren Koning opgehaist/ om dat hy zijn eerste Vrouwe verlaten hadde, de welcke hy korts daer aen wederom nam/ latende de tweede: veroorlofde een Nonne/ Suster des Konings van Sicilien/ den Keyser Henricum VI, te trouwen. Heeft geseten 6. jaren/ 9. maenden/ 11. dagen.	1191	5158
178	Innocentius III, een seer geleert Man/ gelijck hy zijne Epistolas Decretales blijckt. Heeft gheseten 18. jaren/ 6. maenden/ 9. dagen.	1198	5165
	Een Algemeyn Synodus,		
	Gehouden te S. Ioan Latran, het vermaertste van gants Europa, van 1285. Prelaten ende Bisschoppen/ oock Gesanten der Keyseren ende Koningen/ om den Tocht ten H. Lande te bevorderen/ ende tegen de dwalingen des Abts Ioachimi ende andere.	1215	5182
179	Honorius III, een Romeyn/ hebbende Fredericum II, Keyser gekroont/ heeft hem in den Ban gedaen/ om gerebelleert te hebben tegen den H. Stoel; bevestight de vier Bedel-orden, verbiet de Carmeliten geschockierde kleederen van geel ende wit te dragen: wilt datmen de H. Hostie opnemen ende den siecken met eerbiedinge dragen soude. Heeft geseten 10. jaren/ 8. maenden.	1216	5183
	Den Stoel is eenen dagh ledigh.		
180	Gregorius IX, van Anagnien geboortigh/ heeft de Decretales, door Raymundum Barchinonensem vergadert/ t' samen getrocken. Heeft den Keyser Fredericum II, in den Ban gedaen. Heeft geseten 14. jaren/ 4. maenden/ 3. dagen.	1227	5194
	Den Stoel was 1. maent, een dagh ledigh.		
181	Cælestinus IV, Milaneser/ is ghestorven den 17. dagh na zijn verkiesinghe.	1241	5208
	Den Stoel is ledigh gebleven een jaer, 8. maenden, 14. daghen, overmits dat sommige Cardinalen (die over de verkiesinghe staen moesten) van den Keyser Frederick II, ghevanghen waren.		
182	Innocentius IV, Genevois/ seer geleert/ heeft den Ban teghen den Keyser Frederico II, bevestight: heeft ingestelt/ dat de Kardinalen te peerde rijden souden/ ende roode Hoeden draghen souden/ tot een teycken/ dat sy bereyt waren voor de Kercke haer bloet te storten: heeft Apparatus Decretalium geschreven; mede een Tractaet de Iurisdictione Imperij & Auctoritate Pontificis, tegens Petrum de Vineis, die de macht van alles te disponeeren alleen den Keyser toeschreef. Heeft gheseten 11. jaren/ 5. maenden/ 14. dagen.	1243	5210
	Den Stoel was 13. dagen ledigh.		
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Lyons in Vranckrijck/ tegen den Keyser Fredericum II,	1245	5212

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	ricum II, alwaer oock vele Heylige dagen ingestelt zijn/ als die van S.Steven, Alder kinderen dagh, S.Ioan Baptiste, twaelf Apostolen, S.Pauwels,der H.Maget Maria, S.Michiel, ende andere. Ludovicus IX, toeghenaemt de Heylige, is aldaer mede Hooft des Tochts na den H. Lande verclaert.		
183	Alexander IV, van Anagnien/ geleert ende milt tegen den Armen/ trock de Augustiner Heremiten upt de Bossen/ haer in de Steden plaetse ghevende/ ende ghebiedende te predilien ende te biechten. Heeft geseten 6.jaren/ 5.maenden/ 11.dagen.	1254	5221
	Den Stoel was 3.dagen ledigh.		
184	Vrbanus IV, van Tropen in Champagnen ghebooztigh/ een Schoenmakers sone/ Patriarch van Hierusalem gewozden zijnde is Paus gekozen/om dat de Kardinalen niet eenstemmigh waren om eenen upt haer daer toe te kiesen: ingestelt hebbende Sacraments-dagh/ ende Carolum den Hertogh van Anjou/ bzoeder des S.Lodovici, Koning van Sicilien gekroont hebbende/ is gestozven/ geseten hebbende 3.jaren/ 1.maent/ 4.dagen.	1261	5228
	Den Stoel was 4.maenden 2.dagen ledigh.		
185	Clemens IV, een Francois/ een geleert Man/ ende bzoom van leven/ den armen seer toegedaen/ seer boozsichtigh in Kerckelijcke goederen upt te deplen/ sonder aensien van zijn eygen kinderen te bozderen (want hy hadde getrout gheweest) nochte zijne Neven. Heeft geseten 3.jaren/ 9.maenden/ 25.dagen.	1265	5232
	Den Stoel was 2. jaren, 9.maenden, 9.dagen ledigh.		
186	Gregorius X, van Plaisancien in Lombardien gebooztigh/ wesende Eerst-Diakon van Lupdick/ is Paus gekozen. De Cardinalen meer als twee jaren over de verkiesinghe eenes Paus twistigh zijnde/ heeft oozsaecke ghegeven eenen van haer/ mede in de besloten Kamer zijnde/ te seggen: Laet ons het dack des Huys af nemen, want den H. Geest en can door so veel niet comen, ende in ons dalen. Onuphrius schrijft dit. Heeft in een algemeyn Concilium te Lyons gehouden/ ingestelt; dat de Kardinalen upt hare besloten kamer niet schepden souden/ voor sy eenen nieuwē Paus gekozen hadden. Heeft geseten 4.jaren/ 4.maenden/ 10.dagen.	1271	5238
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
	Tweede algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Lyons/ alwaer de Griecksche ende Latijnsche Kercke over een gecomen is/ voor de veerthiendemael/ maer dit accoort en heeft niet lange geduert/ gelijck oock alle andere. Den Griecksschen Keyser Michael Palæologus is ooc daer verschenen.	1274	5241
187	Innocentius V, Bozgondion/ een geleert Man/ heeft de instellinghe zijnes voozsaets (noopende/ niet upt het Conclavium te schepden/ voor de verkiesinge gedaen ware) herroepen. Heeft geseten 5.maenden/ 2.dagen.	1276	5243
	Den Stoel was 9. dagen ledigh.		
188	Adrianus V, van Genua. Is overleden/ geseten hebbende/ 40. dagen.	1276	5243
	Den Stoel was 25. dagen ledigh.		
189	Ioannes XX, gebozen upt Pozrugael/ was eē goet Medicijn/ doch onbequaem tot desen Staet. Heeft geseten 8. maenden/ 5. dagen.	1276	5243
	Den Stoel was 6. maenden 4. dagen ledigh.		
190	Nicolaus III, een Italiaen/ een verstandigh ende grootmoedigh Man/	1277	5244

Getal der Pauſe.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
	Man / nam Carolum den Koning van Sicilien het Raedts-heers-ampt van Romen af; verwechte den Koning van Arragon tegen hem; willende zijne Neven / d'een Koning van Lombardien d'ander Koning van Toſcanen maken / is geſtorven / geſeten hebbende 2. jaren / 8. maenden / 22. dagen.		
	Den Stoel was 6. maenden ledigh.		
191	Martinus IV, heeft den voorſz. Carolum in zijn Raedts-heers-ampt herſtelt / den Koning van Arragon in den ban gedaen / ende den Griechiſen Keyſer mede / die de zijde des Arragoniſen Konings gunſtigh was. Heeft geſeten 4. jaren / een maendt / 7. dagen.	1281	5248
	Den Stoel was 4. dagen ledigh.		
192	Honorius IV, een Romeyn / een Man van goeden leven / beveſtighde den Ban zijns Voorſaets tegen den Koning van Arragon. Heeft geſeten 2. jaren / eenen dagh.	1285	5252
	Den Stoel was 10. maenden 10. dagen ledigh.		
193	Nicolaus IV, een Lombardiner / geweſene Minne-broeder / ſeer geleert / ende onderſchepdende in de Kerckelijcke proven upt te deplen. Heeft geſeten 4. jaren / 1. maendt / 14. dagen.	1288	5255
	Den Stoel was 2. jaren, 3. maenden, 2. dagen ledigh.		
194	Cæleſtinus V, een Heremiſt / eenvoudigh is van Benedicto zijnen Succeſſeur / vermaent af-ſtandt te doen / ende na zijn klupſe te wtſchen / op dat de Kercke door zijne eenvoudighedt geen ſchade en lede; heeft een Man upt gemaeckt / die hem bynachte aenſpreken ſoude / hem bepnſende een Engel Godts te weſen / eñ af-radende den Stoel langer te gebruycken / indien hy zijn ſiele behouden wilde / 't welcke hy koorts daer aen dede: heeft mede ingeſtelt / dat de Cardinalen niet op Muylen of Peerdē ſouden rijden / maer (na het exempel Chriſti) op Eſels. Heeft geſeten 5. maenden / 7. dagen.	1294	5261
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
195	Bonifacius VIII, een Italiaen / doortrapt / loos / wreedt / ende vermetel / vandē welcken geſeght is / dat als eenē Vos in 't Pauſdom getreden is / bedriegende Celeſtinum, latende tot hem door een gote / die door de muyr in zijn kamer gelepdt was / aenſpreken / in den ſchijn eens Engels, ende heeft / als eenen Leeuw geheerſcht, beroovende veel hun goederen met gewelt; ende / als een Hondt geſtorven is / dol ende upt ſinnigh zijnde / ende zijne vingeren op-knagende. Heeft geſeten 8. jaren / 9. maenden / 19. daghen. Onder hem is het Iubileum der Chriſtenen (alle 100. jaren eens te vieren) ingeſtelt.	1294	5261
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
196	Benedictus XI, een Italiaen; heeft den Koning Philippum van Vranckrijck / upt den Ban ghedaen. Heeft gheſeten 9. maenden 6. daghen.	1303	5269
	Den Stoel was 10. maenden 17. dagen ledigh.		
197	Clemens V, van Bordeaux / in zijn af-weſen verkozen zijnde / wordt vande Cardinalen te Lyons beveſtight brengt den Roomſchen Stoel te Avignon: behoudt Avignon (alwaer den Stoel 72. jarē geweeſt is) ende het Graefſchap van Nice van Ludovico Koning van Napels, tot vergeldinge des tributs die hy de Roomſche Kercke ſchuldigh was: doet de Venetianen in den Ban / Ferraren misbruycken de / als zijnde patrimonium van de Roomſche Kercke. Heeft geſeten 8. jaren / 10. maenden / 16. dagen.	1305	5271

Den

Getal der Pausé.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Den Stoel was een jaer, 3. maenden, 17. dagen ledigh.		
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Viennen in Dauphine van 300. Bisschoppen/ alwaer sekere Bagijnen/ die een derde Ordre S. Francisci verkiesen wilden/ vande welcke eenen Dulcinus het Hooft was/ als ketters veroordeelt zijn/ gheliick mede de Tempeliers. Ende is aldaer ingestelt/ dat de Griecksche/ Hebreeusche/ Chaldeeuse/ en Arabise spraken in de Academien souden voor-gheleesen worden.	1311	5277
198	Ioannes XXII, een Franck/ een wijs Man/ is (na langhe twistinghen der Cardinalen) gekoren. Hy heeft den Keyser Ludovicum IV, in den Ban ghedaen. Desen Paus is in eenighe dwalinghen verballen/ die hy (vermaendt vande Theologos Parisienses) verbetert heeft. Hadde in 't verkiesen van eenen Paus (als de stem aen hem alleen gestelt was/ ten verwonderinge van allen) hem selven gekoren. Heeft geseten 18. jaren/ 3. maenden/ 28. dagen.	1316	5283
	Den Stoel was 16. dagen ledigh.		
	XXVI, Scheuringe, ofte Schisma.		
	Nicolaus V, een Minne-broeder/ is/ door toedoen des Keysers Ludovici IV, Antipaus gekoren/ heeft Ioannem (hebbende zijn beeldenis in 't over gworpen) doen als ketter verbranden. Heeft geseten ontrent 3. jaren.	1327	5294
199	Benedictus XII, van Tolousen/ een geleert ende streng Man/ deplende de Kerckelijcke proeven niet lichtveerdelijcken/ stantvastigh in zijn voornemen; was den Keyser Ludovicum IV, seer toegedaen. Heeft geseten 7. jaren/ 4. maenden/ 6. dagen.	1354	5301
	Den Stoel was 2. dagen ledigh.		
200	Clemens VI, een Limosijn/ heeft den Ban Benedicti ende Ioannis tegen den Keyser Ludovicum IV, bevestight: het Iubileum verkort/ op 50. jaren gestelt; heeft het by zijnen tijde voor de tweedemael gecelebreert. Heeft geseten 10. jaren/ 7. maenden.	1342	5309
	Den Stoel was 11. dagen ledigh.		
201	Innocentius VI, een Limosijn heeft niet/ dat aenmerckens weerdigh is/ uptgerecht/ dan dat hy den Keyser Carolum IV, heeft door zijne Legaet doe kronē. Heeft geseten 9. jaren/ 8. maendē/ 28. dagē.	1352	5319
	Den Stoel was 1. maendt 15. dagen ledigh.		
202	Vrbanus V, een Limosijn/ Abt S. Victoris van Marseillen/ in beyden Rechten seer gheleert zijnde; liet het Crusade teghen den Turcken verhondigen; na Romen gegaen zijnde/ is gestorven/ geseten hebbende/ 8. jaren/ een maendt/ 17. dagen.	1362	5329
	Den Stoel was 10. dagen ledigh.		
203	Gregorius XI, een Limosin/ sone des Graefs van Beaufort/ een vreedtsaem Man onder so vele knibbelingen in Italien/ sommige Steden van zijne gehoorsaemheydt af-wijchende/ ende brocht den Stoel weder te Romen/ door radinghe zijns geweesen Leer-meesters Baldi. Heeft geseten 7. jaren/ 2. maenden/ 27. dagen.	1370	5337
	Den Stoel was 12. dagen ledigh.		
204	Vrbanus VI, een Napolitaen/ is door toeden der Cardinalen Paus	1378	5345

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Paus gekoren/een geveynst Man/ende wraeck-gierigh/niet vredelievigh / gelijck zijn Ampt vereyschte: maer poogende allesins het aengedaen ongelijck van den Cardinalen te wreken/ die haer onder de bescherminge Ioannæ Koninginne van Sicilien begevē hadden: het welck het 27. Schisma veroorsaeckte: hebbende vijf Cardinalen doen verdrincken / is gestorven/ geseten hebbende 11. jaren/ 6. maendē/8.dagē. Heeft het Iubileum voor de derdemael gecelebreert.		
	Den Stoel was 19. dagen ledigh.		
	XXVII, Scheuringe, ofte Schisma.		
	Clemens VII, is Antipaus gekoren door de Cardinalen/die zijnen Stoel te Avignon gehouden heeft/ ende is van den Francoisen voor wettelijcke Paus bekent/ soo oock van den Spangiaerden/ als Engelschen / 'twelck het wreedtste ende lang-duyrighste Schisma van allen is geweest / geduyrende by de 50. jaren / heeft geseten 15. jaren/ 11. maenden/ 18. dagen / tegen Vrbanum ende zijne na-volgeren.	1378	5345
	Den Stoel was 15. daghen ledigh.		
205	Bonifacius XI, een Napolitaen/ was grootmoedigh/ goedt ende vroom van leven / den zijnen / sonder aensien hares bequaemheydts / tot al te hooge staten verheffende; zijne Aflaet-brieven diere verkoopende / gierigh zijnde in schatten te vergaren. Heeft geseten te Romen 14.jaren/11.maenden. Heeft voor de vierde reyse het Iubelium gecelebreert/ in den jare	1389 1390	5356 5357
	Den Stoel was 15. dagen ledigh.		
	Benedictus XIII, een Spangiaert/ heeft na de doodt Clementis VII, tegen Bonifacium IX, te Avignon den Stoel beseten/ soo daer als elders 29. jaren 11. maenden.	1393	5360
206	Innocentius VII, van Sulmo / hebbende vele Romeynen doen dooden/ die hem baden/ hy wilde Scheuringen ende oorlogen te niet doen / is gedwongen te ontvluchten na Viterbe / daer na met hun vereenight zijnde/is weder-gekeert. Heeft geseten 2.jaren/21.dagen.	1404	5371
	Den Stoel was 23. dagen ledigh.		
207	Gregorius XII, een Venetiaen/ belooft hebbende in zijn verkiesinge/ van zijn Ampt af-standt te doen/ indien Benedictus te Avignon sittende/ sulcks oock wilde doen; heeft heymelijck verstant met hem gehadt / 'twelck ontdeckt zijnde / zijn in een Synodo te Pisen beyde afgestelt. Heeft geseten 8.jaren/7.maenden/ 5.dagen.	1406	5373
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Pise van verscheyden Bisschoppen / op het welcke Gregorius XII, ende Benedictus XIII, afgestelt zijn / ende in haer plaetse gekoren Alexandrum V, doch beyde hebben sy desen Synodo niet willen gehoorsamē: aldus heeftmē drie Pausen voor eē gehadt.	1409	5376
208	Alexander V, van Creten/ was een Minnebroeder gheweest/ doch was strijdtbaerder als wel zijn Staet vereyschte: heeft Ladislaum, Koning van Napels van zijn Koningrijck berooft/ende 'tselve Ludovicum Hertogh van Anjou gegeven/om dat hy op Ostie eenē aenslagh gemaeckt hadde. Zijn mildtheydt was so groot/dat hy plagh te segghen/ dat hy gheweest hadde een rijck Bisschop/ een arm Kardinael/ende nu een bedelenden Paus geworden was. Heeft geseten ontrent 10. maenden.	1409	5376
	Den Stoel was 13. daghen ledigh.		
209	Ioannes XXIII, een Napolitaen/is door wapenē tot den Stoel gekoren/	1410	5377

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	hozen/ heeft sich niet gedragen als een navolger S. Petri, maer als een duplen ketter ende hoeren-jager: so verheert ende qualijck gevoelende / dat hy in het Concilio van Constants gedaeght zijnde/ afgeset/ ende gevangen gestelt is/ den Stoel ontrepnight hebbende 5. jaren/ 5. dagen.		
	Den Stoel was 2. jaren, 5. maenden, 2. dagen ledigh.		
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Constants/ beroepen door den Keyser Sigismondo, alwaer hy selve verschenen is/ met zijn Gemael/ dē Paus met 4. Patriarchen/ 29. Kardinalen/ 47. Eertz-Bisschoppen ende 160. Bisschoppen/ met veel Duytse Vorsten ende Adel/ 'tgetal ontrent bedragende 30940. personen/ heeft geduyrt vier jaren lang: alwaer afgestelt zijn drie Pausē/ te weten Ioannes XXIII, sittende te Bolonien/ Gregorius XII, sittende te Romen/ ende Benedictus XIII, sittende in Spangien. In hare plaetse is gekozen Martinus V, aldus eyndighde het 29. Schisma; daer is oock geordonneert/ dat het Concilium boven den Paus was.	1414	5381
210	Martinus V, een Romeyn / voorsichtigh ende wijs, bevestight hebbende de instellinge des Concilij van Constans; dat den Paus den Concilio onderworpen soude zijn / ende van 10. in 10. jaren gehouden soude worden. Is gestorven/ geseten hebbende 13. jaren/ 3. maenden/ 10. dagen.	1417	5384
	Den Stoel was 11. daghen ledigh.		
	Clemens VIII, een Spangiaert / geduyrende het Schisma, na Benedictum XIII, is gekozen door sommige Cardinalen / ofte Anticardinalen/ Spangiaerden zijnde/ ende heeft den Stoel gehouden/ als Antipaus/ 4. jaren.	1424	5391
211	Eugenius IV, eē Venetiaen/ een Man van goeden leve/ in 'tbegin; maer door quade aenstokingen heeft hy alles ontrust: den Romeynen tot de wapenen verwerkende / is gedwongen te ontvluchten/ in een Monicks kap / verdreven door steen-werpen / ende pijlen. Heeft geseten 15. jaren/ 11. maenden/ 21. dagen.	1431	5398
	Den Stoel was 11. dagen ledigh.		
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Basel/ om de reformatie der Kercken/ tegen de ketterpen der Hussiten; alwaer de Paus Eugenius IV, afgeset is/ ende Amedeus een Heremijt/ te voren Hertogh van Savoyen / gekozen is/ vernaemt zijnde Felix IV; waer op het 28. Schisma gevolght is.	1431	5398
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Florencen/ alwaer den Griecksen Keyser met veel andere Prelaten ende Bisschoppen verschenen is/ alwaer sy met den Latinen in het geloove (voor de leste-mael gepoeft) eenstemmigh bevonden zijn.	1439	5406
	XXVIII. Scheuringe, ofte Schisma.		
212	Felix V, gekozen door het Concilium te Basel. Heeft gheseten/ 9. jaren/ 5. maenden: houdende zijnen Stoel te Losanen.	1439	5406
213	Nicolaus V, van Genua / van kleyner afkomst/ maer seer geleerdt/ ende Beminner der geleerde Mannen/ oock so sedigh/ dat hy sich onbequaem achtede tot sodanigen Ampt: heeft bestreedt/ om een	1447	5414
	fraeye		

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	fraeye Bibleothecam op te richten/ den welcken Felix V, plaets ghemaeckt heeft/ om scheuringhe te vermijden/ hy blijvende Cardinael/ ende Apostolise Legaet in Savoyen/ Vranckrijck/ ende Duytslandt. Nicolaus heeft gheseten 8. jaren/ 19. daghen. Heeft het vijfde Iubileum ghecelebreert in den jare	1450	5417
	Den Stoel was 14. daghen ledigh.		
214	Calistus III, van Valencen in Spangien/ korts na dat hy ghekoren was/ heeft den krijgh teghen den Turck doen verkondighen/ ghelijck hy (noch geen Paus zijnde) belooft hadde: heeft Festum Transfigurationis Christi inghestelt. Heeft geseten 3. jaren/ 2. maenden/ 28. dagen.	1455	5422
	Den Stoel was 12. daghen ledigh.		
215	Pius II, van Sienna/ te voren Aneas Sylvius ghenaemt/ was een seer gheleert Man/ gheweest hebbende Cancelier des Keysers Frederici III, was verscheyden-mael aen vele Princen/ als Gesant/ ghesonden; hadde Secretarius in 't Concilium van Basel geweest; eyndelijcken Paus ghewordenzijnde/ verdedighde zijne macht teghen alle Princen: heeft Ludovicum XI, teghen gheweest/ om dat hy niet af-schaffen en wilde het Edict/ ghenaemt la Pragmatique Sanction, zijnde het Sommarium des Concilij van Basel/ 'twelck hy selve te voren door twee treffelijcke Boecken gheapprobeert hadde/ noch geen Paus zijnde; moghelijcken heeft hy met de naem de sinnen verandert. Heeft gheseten 5. jaren/ 11. maenden/ 27. daghen.	1458	5425
	Den Stoel was 16. daghen ledigh.		
216	Paulus II, een Venetiaen/ vyandt der goeder konsten; heeft gheordineert dat der Cardinalen kack-stoelen ende pis-potten met roodt Fluweel karmosijn over-trocken mosten zijn/ het welck noch onderhouden wordt; seer gheneghen tot den dranck ende hoeren; blanckettende zijn aensicht (als hy uytgaen soude) op de wijse der Jofferen: heeft den Mijter verciert met Diamanten/ Saphyrs/ Esmerauden/ Jaspis/ Peerlen/ ende andere kostelijcke ghesteenten/ ende wilde also gesien zijn: heeft Platinam (om redenen by hem verhaelt) doen vanghen; Heeft gheseten 6. jaren/ 10. maenden/ 29. daghen.	1464	5431
	Den Stoel was 4. daghen ledigh.		
217	Sixtus IV, Overste der Minnebroederen/ heeft (om den twist tusschen de vier Bedel-ordens te lessen) een yeder even vele Privilegien ghegheven. Heeft gheseten 13. jaren/ 4. maenden. Heeft het Iubileum op 25. jaren ghestelt/ gheweest zijnde eerst alle 100. daer na alle 50. jaren eens/ 'twelcke oock van hem ghecelebreert is.	1471 1475	5438 5442
	Den Stoel was 16. daghen ledigh.		
218	Innocentius VIII, van Genua, van geringen af-komst/ is van gierigheydt besmet gheweest: vermeerderde 'tghetal der Sacretarisen ende Promoteurs. Is d'eerste/ die zijne Bastaerdt-sonen tot Ampten opgetrocken heeft. Een onghehoorde manier eenes navolgers S. Petri. Heeft gheseten 7. jaren/ 10. maenden/ 27. dagen.	1484	5451
	Den Stoel was een maendt, 6. daghen ledigh.		
219	Alexander VI, Spangiaert/ was met groot verstandt begaeft/ maer met soo schandelijcke ghebreecken verselt/ dat men die sonder schrick niet uyt-spreecken kan: was door omkoopinghe der Cardinalen ghekoren/ die hy daer na verdruckte: neerstigh om vele schatten te vergaren/ meest om vier zijne Bastaerden te vervorderen/ waer van den eenen Valentinus Borgia ghenoemt/	1492	5459

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	Hertogh van Vrbijn ghewoorden: niet was binnen Romen / of 't wierdt van hem om geldt verkocht; selfs oock Mijters/ Autaren/ Kruycen/ maeckende van Romen de Stapel van Schelmen ende dieven. Van de bloedt-schande met zijn Dochter bedreven (die nader-hant van zijnen sone oock beslapen is) is dit gedicht gemaeckt/tot een Graef-schrift:		
	Conditur hoc tumulo Lucretia, nomine, sed re Thais, Alexandri filia, Sponsa, Nurus Dat is: *Hier leyt Lucretia met naem, maer inder daed* *Een Hoer, Dochter, Bruyd, Snaer des Alexandri quaet.*		
	Den Stoel was een maendt 3. daghen ledigh.		
	Heeft het Iubileum ghehouden in het jaer 1500. ende gheseten 11. jaren / 8. daghen.		
220	Pius III, van Sienna/ vyandt der Francoisen / van meeninghe zijnde om de Geestelijckheydt te reformeren/ een Concilium te beroepen / een Heyr-leger tegen den Turck te rechten / is ghestorven/ gheseten hebbende 26. daghen.	1503	5470
221	Iulius II, een Genevoiser / heeft den geheelen tijt zijns Pausdoms meest met krijgen door ghebracht. Soo dat hy in den tijdt van 7. jaren over de tweemael-hondert-duysent menschen met oorloghen omghebracht heeft. Men seght / dat hy S. Petri sleutelen in den Tyber wierp, ende protesteerde S. Pauli verroeste sweert te willen voortaen ghebruycken. Was de dronckenschap ende Sodomye seer toeghedaen. Heeft gheseten 9. jaren / 3. maenden/ 21. daghen.	1503	5470
	Den Stoel was 18. daghen ledigh.		
	Een algemeyn Synodus,		
	Gehouden te Romen in de Kercke van S. Ioan de Latran, beroepen door Iulium II, doch door Leonem X, voleyndicht / handelende van een Tocht teghens den Turck op te nemen: van de herstellinghe der bedorven manieren der Geestelijcken: ende / om die van Bohemen met de Roomsche Kercke te vereenighen.	1512	5479
222	Leo X, een Florentijn / uyt den Huyse de Medicis, wierdt in zijn 30. jaer tot Paus gekoren/ zijnde geleert/ wel-sprekende/ ende mildt/ beminnaer der geleerde Mannen/ maer volghde veel te seer de lusten des vlees; heeft den Hertogh van Vrbin van zijn Rijck berooft / ghevende 'tselve zijnen Neve Laurens de Medicis, Vader Catharinæ de Medicis, Koninginne van Vranckrijck: hadde een ketters ghevoelen van de Opstandinghe der dooden, ende van Christo. Heeft gheseten 8. jaren/ 8. maenden/ 21. dagen.	1513	5480
	Den Stoel was 1. maendt 7. daghen ledigh.		
223	Adrianus VI, van Vtrecht/ een wijs ende deughdelijck Man/ hadde Leer-meester des Keysers Karoli V, gheweest; was den Romeynen niet seer aenghenaem / ende derhalven (niet sonder vermoeden van vergift/ schielijcken) ghestorven / gheseten hebbende een jaer/ 8. maenden/ 6. daghen.	1522	5489
	Den Stoel was 2. maenden 4. daghen ledigh.		
224	Clemens VII, een Florentiner / was seer doortrapt / loos/ ende van groot ghevoelen/ heeft de zijde Francisci I, tegen Karolum V, gehouden: besluyt het Houwelijck tusschen zijn Nichte Catharinam, ende Henricum, doenmaels Hertogh van Orleans: Belegert Florencen; wint het/ ende stelt zijnen Neve Alexandrum daer in tot den eersten Hertogh/ de welcke eerbare Vrouwen	1523	5490

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	wen ontschakende/ door eene zijner Vrienden ghedoodt is/ Heeft gheseten 10. maenden/ 8. dagen. Heeft het 8. Iubileum geviert/	1525	5492
	Den Stoel was 17. dagen ledigh.		
225	Paulus III, van den huyse van Farnesien, was een oprecht Epicurist/ drijvende den spot met Christo, hebbende meerder vermaken in de Nigromantie ende Duyvelsche Konsten; heeft zijn Ondersaten seer met sware lasten ghequelt/ den zijnen te seer verheffende/ maeckte zijnen Soon Petrus Aloysius, Hertogh van Parma ende Plaisancen, 't welck oorsaecke was/ dat hy van zijnen volcke ende den Adel ellendelijcken vernielt ende ghekapt is/ de welcke hy dwinghen wilde te Plaisancen te gaen woonen. Heeft gheseten 15. jaren/ 29. dagen.	1534	5501
	Den Stoel was 2. Maenden, 29. dagen ledigh.		
	Een algemeyn Synodus,		
	Ghehouden te Trenten in het jaer 1546. gheduyrende 18. Jaren lang/ over de Ketteryen ende misbruycken in de Leere inghesloopen zijnde.		
226	Iulius III, was te voren ghenoemt Ioannes Maria de Monte, heeft met de naem oock de seden verandert/ was een Sodomijt/ ontuchtigh/ ende wulps mensche/ geckende selve met zijn eyghen Ampt. Heeft het 9. Iubileum ghehouden. Heeft gheseten 5. jaer/ een maend/ 16. dagen.	1550	5517
	Den Stoel was 17. dagen ledigh.		
227	Marcellus II, van gheringen afkomst zijnde/ doch geleerd ende gheschickt/ is verhuyst den 21. dagh zijns Pausdoms.	1555	5522
	Den Stoel was 25. dagen ledigh.		
228	Paulus IV, een Napolitaen/ een stuyr Mensch/ (voor zijn Pausdom) seer gheneyght tot de Reformatie der Kercken/ vervloeckende de gierigheydt/ verwerpende de Proven-bedelaers/ (scheen) geboren om de Kercke in haren ouden glants te herstellen. Heeft gheseten 4. jaren/ 2. maenden/ 27. dagen.	1555	5522
	Den Stoel was 4. maenden 7. dagen ledigh.		
229	Pius IV, een Milaneser/ was den Proven-kopers ende verkopers seer hatigh/ als mede den genen die daer oneygentlicker wijse na stonden/ gheneyght tot hoererye/ ende wellust. Heeft gheseten 6. jaren/ 5. maenden/ 26. dagen.	1560	5528
	Den Stoel was 29. dagen ledigh.		
230	Pius V, een Alexandrijn/ heeft niet bysonders uytgericht. Heeft gheseten 6. jaren/ 3. maenden/ 16. dagen.	1566	5533
	Den Stoel was elf dagen ledigh.		
231	Gregorius XIII, van Bolonien, een treffelick Rechts-geleerde; heeft/ terstont na zijne verkiesinghe/ de Christen Princen aenghewackert tot den Oorlogh tegen den Turck: de Decreten van 't Concilium van Trenten bevestight/ zijne vrienden ende bloedtverwanten groot gemaeckt: ende 't Houwelijck tusschen den Prince van Navarre, ende Dochter van Vranckrijck, daer zijn Voorsaet swarigheydt in ghemaeckt hadde/ toeghestemt. Heeft den nieuwen stijl van dateren/ die op 't Concilium van Trenten eerst gheraemt was/ in de Landen/ onder zijne authoriteyt behoorende/ inghevoert. Heeft vele Seminaria, ende Gasthuysen opgherecht. Is eyndelijck ghestorven/ gheseten hebbende 12. Jaren/ elf	1572	5539

Getal der Pausē.		Iaren Christi.	Iaren der wereld.
	maenden. Heeft het 10. Iubileum geviert/in den jare ——— —		
	Den Stoel was 13. dagen ledigh.	1575	5542
232	Sixtus V, van Calabrien/ uyt gheringhe Ouderen/ heeft inghestelt/ Dat gene Courtisane soude met de koetse rijden/ op de verbeurte van 100. Kroonen/ ende den koetsier ghehangen. Heeft gheseten 5. jaren/ 4. maenden/ 3. dagen.	1585	5552
	Den Stoel was 18. daghen ledigh.		
233	Vrbanus VII, een Romeyn/ is na 13. daghen zijns Pausdoms overleden.	1590	5557
	Den Stoel was een maendt 9. daghen ledigh.		
234	Gregorius XIV, een Milaneser/ doet Henricum IV, Koning van Vranckrijck in den Ban/ ende belooft den Guisianen tot hulpe 1500. paerden. Heeft gheseten 10. maenden/ 10. dagen.	1590	5557
	Den Stoel was 13. daghen ledigh.		
235	Innocentius IX, een Bolonnois/ te voren Cardinael der Vier gekroonde/ heeft gheseten 2. maenden, ende is (so men acht) vergeven/ om dat hy den Spangiaerden in haer voornemen niet al te gunstigh en was teghen den Francoisen.	1591	5558
	Den Stoel was een maendt ledigh.		
236	Clemens VIII, een Florentiner/heeft den Koning van Vranckrijck Henricum IV, uyt den Ban ghedaen; Heeft het 11. Iubileum gehouden. Is van een katarre gestorven/ geseten hebbende 13. jaren/ 11. maenden.	1592	5559
	Den Stoel was 28. daghen ledigh.		
237	Leo XI, een Toscaner/van den Huyse Medicis, is met groote eendracht der Cardinalen gekosen/ ende met uytnemende blijschap ende ghenoeghen des volcks ontfangen ende inghehaelt. Waren oock 'tzijnder eeren vele Triumph-booghen op-gherecht: doch dese vreughde heeft niet langhe gheduyrt/ want nauwlijcks den 27. dagh zijns Pausdoms gheraeckt hebbende/ is/ met een sware koortse bevanghen zijnde/ overleden/ tot een groot onghenoeghen eens yeders.	1605	5572
	Den Stoel was 20. daghen ledigh.		
238	Paulus V, een Toscaner/ te voren Bourgesius ghenaemt/ is noch teghenwoordigh den Stoel besittende; Godt maecke hem een oprechten navolgher S. Petri in alles.	1605	5572

Volght

VOlght de oꝛdꝛe/ namen/ ende tijtelen der Cardinalen/ die teghenwoꝛdigh levende zijn. In het welcke den Leser vermaent sal zijn/ dat alle de Cardinalen in dꝛie Oꝛden verdeelt zijn/ namelijcken/ Bisschoppen/ Pꝛiesteren/ ende Diaconen/ niet dat de Cardinalen Pꝛiesteren/ geen Bisschoppen zijn/ of dat de Diakonen geen Pꝛiesters ende Bisschoppen zijn/ maer om dat sodanich hare eerste instellinge gewrest is/ dat den eenen soude den tijtel dꝛaghen van Bisschop/ den anderen van Pꝛiester/ den derden van Cardinael: Derhalven sal ick haer hier op een ꝛye stellen/ ende niet na den tijt dat sy ghekoꝛen zijn/ ten eynde het te beter verstaen mach woꝛden.

Getal der Kard.

Kardinalen, Bisschoppen zijnde.

1 Franciscus des tijtels van Bisschop van Ostie, Deken des H. Collegij, Cardinael van Ioyeuse, beschermer van Vranckrijck, ende Aerts-bisschop van Rowanen, gekoꝛen van den Paus Gregorio XIII, den 9. Decembꝛ. 1583.

2 Anthonius Maria des tijtels van Bisschop van Porte, Cardinael Gallo, Bisschop van Dosme de la Marque, gekoꝛen den 17. Decembꝛis 1586. dooꝛ Sixtum V.

3 Anthonius des tijtels van Bisschop van Sabinen, Cardinael Saulius Geneboiser/ gekoꝛen den 18. Decembꝛis 1587. dooꝛ Sixtum V.

4 Euangelista Palot, des tijtels van Bisschop van Tusculum, Cardinael Cosevein, Aerts-Pꝛiester van S. Pieter de Cardarola de la Marque, gekoꝛen den 18. Decembꝛis 1587. dooꝛ Sixtum V.

5 Frater Gregorius Petrochin, van de Oꝛdꝛe der Augustiner Heremijten/ des tijtels van Bisschop van Preneste, Kardinael van Montelvaro de la Marque, gekoꝛen den 20. Decembꝛis 1589. dooꝛ Sixtum V.

6 Paulus Sfondrat, des tijtels van Bisschop van Albe, Kardinael van S. Cecilia, Pꝛesident van de Indulgencij-bꝛieven/ Milaneser/ ghekoꝛen den 18. Decembꝛis 1590. dooꝛ Gregorium XIV.

Kardinalen, Priesteren zijnde.

7 Petrus, des tijtels van de H. Oꝛdꝛevuldighept/ de Monte Pinci, Kardinael van Gondi, Pꝛioꝛ der Kardinalen Pꝛiesteren zijnde/ ghekoꝛen den 18. Decembꝛis 1587. dooꝛ Sixtum V.

8 Benedictus, des tijtels van S Laurens in Lucian, Cardinael Iustinian, Geneboiser/ gekoꝛen den 17. Decembꝛis 1586. dooꝛ Sixtum V.

9 Francois Maria des Marques, van den bergh des tijtels van S. Maria in Transteure, Cardinael de Monte, gekoꝛen den 14. Decembꝛis 1588. dooꝛ Sixtum V.

10 Fredericus, des tijtels van S. Maria de Angeli in Thermis, Cardinael Bartholomeus Aertsbisschop van Milanen, gekoꝛen dē 18. Decembꝛ. 1587. dooꝛ Sixtum V.

11 Octavius, des tijtels van S. Praxede, Cardinael Aquaviva, Aertsbisschop van Napels, een Napolitaen/ gekoꝛen den 6. Maert. 1591. dooꝛ Gregorium XIV.

12 Flaminius, des tijtels van S. Maria Pacis, Cardinael Platto, Milaneser/ gekoꝛen den 6. Maert 1591. dooꝛ Gregorium XIV.

13 Petrus, des tijtels van S. Ian eñ Pauwels, Cardinael Aldobrandinus, Camerling des Roomschē Keycks/ Aertsbisschop van Ravenna, Pꝛesidēt der coꝛte signaturē eñ Pꝛotecteur van Savoyen, gekoꝛē dē 12. Septemb. 1593. dooꝛ Clementem VIII.

14 Octavius, des tijtels van S. Sabine, Cardinael Bandini, een Florentijner/ ghekoꝛen den 15. Junij 1596. dooꝛ Clementem VIII.

15 Frater Anna de Scars, des tijtels van S. Susanna, van de oꝛdꝛe S. Benedicti, Cardinael van Givry, een Francois/ gekoꝛen dooꝛ Clementem VIII. den 5. Junij 1596.

16 Laurentius, des tijtels van S. Laurentius in pane & perna, Cardinael Blanchet, een Boulonnois/ gekoꝛen den 5. Junij 1596. dooꝛ Clementem VIII.

17 Bartholomeus, des tijtels S. Petri ad vincula, Cardinael Cæsio, Aertsbisschop van Compese, gekoꝛen den 5. Junij 1596. dooꝛ Clementem VIII.

18 Franciscus, des tijtels van S. Maria del Populo, Cardinael Mantican, Vtinensis van Frioul, gekoꝛen den 5. Junij 1596. dooꝛ Clementem VIII.

19 Pompeus, des tijtels van S. Babina, Cardinael Arigon, een Romeyn/ Aertsbisschop van Beneventum, gekoꝛen den 5. Junij 1596. dooꝛ Clementem VIII.

20 Bonifacius, des tijtels van S. Priscus, Cardinael Bevilacqua, Bisschop van Cervian, een Ferraroiser/ gekoꝛen den 5. Maert 1599. dooꝛ Clementem VIII.

21 Bernardus, des tijtels vā S. Anastasius, Cardinael Roias, Aertsbisschop vā Toledo, eē Spanjaert van Sandeval/ gekoꝛē dē 5. Maert 1599. dooꝛ Clementē VIII.

22 Dominicus, des tijtels van S. Petrus in Monte aureo, Kardinael/ Toscaen, van Reggio, gekoꝛen den 5. Maert 1599. dooꝛ Clementem VIII.

23 Franciscus, des tijtels van S. Sylvester, Kardinael Dietrichstein, Bisschop van Vlme, Pꝛince des H. Rijcks/ ende Pꝛotecteur der Koningrijcken

Getal der Kard.

ende Stenden des Duytsen Keyserlicken Majesteyts/ gekozen in 't Jaer 1599. dooz Clementem VIII.

24 Robertus, des tijtels van S. Maria in via, Kardinael Bellarmijn, Politianer/ gekozen den 3. Maert 1599. dooz Clementem VIII.

25 Franciscus, des tijtels van S. Marcello, Kardinael van Sourdis, Aerdts-bisschop van Bordeaux een Francois, gekozen den 3. Maert 1599. dooz Clementem VIII.

26 Dominicus, des tijtels van de 12. Apostelen / Kardinael Gymniasius de Castre, een Boulonnoiser / gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

27 Philippus, des tijtels vã S. Maria super Minervam, Kardinael Spinelli, Bisschop van Averze, een Napolitaner/ gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

28 Antonius, des tijtels S. Crucis in Ierusalem, Kardinael Zapata, eẽ Spangiaert/ gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

29 Carolus, des tijtels S. Clementis, Kardinael des Comtes, Bisschop van Ancona, een Romeyn/ gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

30 Carolus, des tijtels S. Thomæ in parione, Kardinael Madriati, Bisschop van Trenten, een Hoogh-duyts / gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

31 Iacobus David, des tijtels S. Agnes in Agone, Kardinael van Peron, een Fransois/ gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

32 Ioannes Dauphin, des tijtels S. Marci, Bisschop van Vincenze, ende genoemt de Kardinael vã Vincenze, eẽ Venetianer/ gekozẽ den 9. Junij 1604. dooz Clem. VIII.

33 Iacobus, des tijtels S. Stephani in Monte Cœlio, Kardinael Synesius, Bisschop van Civita Vechia, uyt Marcka, gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

34 Arminius, des tijtels S. Mariæ Transpontinæ, Kardinael de Valentibus, van Trivio, gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

35 Ferdinandus Taberna, des tijtels S. Eusebij, een Milaneser/ Kardinael S. Eusebij, gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

36 Scipio, des tijtels S. Chrysogoni, Kardinael Bourgesius, Aerdts-Pziester der Kercke van S. Latran, Legaet van Avignon, een Romeyn/ gekozen den 18. Julij 1605. dooz Paulum V.

37 Horacius, Kardinael Spinosa, Legaet van Ferraren, Aerdts-bisschop van Genua, gekozen dẽ 11. September 1606. dooz Paulum V.

38 Maffreus, des tijtels S. Onuphrij, Kardinael Barbarijn, Bisschop van Spoleten, Legaet vã Boulongen, eẽ Florentijner/ gekozẽ dẽ 11. Septẽber 1606. dooz Paulũ V.

39 Ioannes Garzias, des tijtels der vier Gekroonde/ Kardinael Millin, des Paus Vicaris/ een Romeyn/ gekozen den 11. Septembris 1606. dooz Paulum V.

40 Bonifacius, des tijtels S. Prudentianæ, Kardinael Cajettan, Legaet van Romanyen, Bisschop van Cassan, een Romeyn/ gekozen den 10. Septembris 1607. dooz Paulum V.

41 Marcellus, des tijtels SS. Quiricij, ende Iuliti, Kardinael Lantes, Bisschop van Todi; Romeyn/ gekozen den 10. Septembris 1607. dooz Paulum V.

42 Franciscus Forgaz, Kardinael/ Aerdts-bisschop van Strigonien, Raedts-heer ende Lieutenant des Koningrijcks van Hongaryen, gekozen den 10. Decembris 1607. dooz Paulum V.

43 Franciscus, des tijtels S. Calisti, Kardinael van Roche-Foucaut, Bisschop van Clermont, een Francois / gekozen den 10. Decembris 1607. dooz Paulum V.

44 Michael Ange Tonti, des tijtels S. Bartholomei in Insula, Kardinael Nazarus, Aerdts-Pziester van S. Maria Major d'Armini, gekozen den 24. Novembris 1608. dooz Paulum V.

45 Fabricius, des tijtels S. Augustini, Kardinael Veral, een Romeyn/ gekozen den 24. Novembris 1608. dooz Paulum V.

46 Ioannes Baptista, des tijtels S. Sixti, Kardinael Lenius, Bisschop van Ferrare, een Romeyn/ gekozen den 24. Novembris 1608. dooz Paulum V.

47 Decius, Aerdts-bisschop van Damas, ende Nuncius des Roomschẽ Stoels in Spangien, Kardinael Carase, gekozen den 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

48 Dominicus, des tijtels S. Martini in Montibus, Aerdts-bisschop van Nazareth, Kardinael van Rivarola, eẽ Genevoyser, gekozẽ 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

49 Matellus Bigus, des tijtels S. Alexis, Bisschop ende Kardinael van Suane, van Sens, gekozen den 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

50 Ioannes, Bisschop vã Beziers, Raets-heer des Alder-Chzistelicksten Konings in zijnen Raedt van Staten ende secreten Raedt/ ende Groot-Aelmoesseniet des Koninginne Regente/ Kardinael Bonzi, een Florentijner gekozen den 27. Augusti 1611. dooz Paulum V.

51 Philippus, Bisschop van Aquijn, Vice-Legaet van Avignon, Kardinael Filonard, een Romeyn/ gekozen den 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

52 Petrus Paulus, des tijtels SS. Nereæ ende Achileæ, Auditeur Generael des Apostolischen Kamers/ Kardinael Crescencius, een Romeyn/ gekozen den 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

Iacobus,

53 Iacobus, des tijtels S. Georgij, Thesozier generael des Apostolischen Stoels/ Kardinael Serra, een Geneboiser/ gheozen den 17. Augusti/ 161 .dooz Paulum V.

54 F. Augustinus, Generael van de Predick-heeren/ des tijtels Mariæ de Alta Cæli, Kardinael Calamijn, van Brisequelle, ghekozen den 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

55 Horatius, des tijtels S. Salvatoris in Lauro, Auditeur van de gheyligde Rota, Kardinael Lancelot, eē Romeyn/ gekozen dē 17. Augusti 1611. dooz Paulū V.

56 Gasparus, Canonick der Kercke van Toledo, Kardinael Borsa, Spangiaert/ gekozen den 17. Augusti/ 1611. dooz Paulum V.

57 F. Felix Centinus, Procureur Generael der Klooster-Minrebzoeders/ des tijtels S. Hieronimi, Kardinael Asenlan, uyt Sclavonien, gekozen den 17. Augusti 1611. dooz Paulum V.

Kardinalen, die Diaconen zijn.

58 Franciscus de S. Flore, des tijtels S. Mariæ in via Lata, Kardinael Sforcia, Aerds-Diaken/ eē Romeyn/ gekozē dē 12. Decembris 1583. dooz Gregoriū XIII.

59 Alexander Peretti, des tijtels S. Laurentij in Damaso, Kardinael Monte-alto, Vice-Kanselier des Kercks van Romen, Protecteur des Koningrijcx van Polen, een Romeyn/ gekozen den 13. Maert 1585. dooz Sixtum V.

60 Odoratus van S. Eustachio, Kardinael Farnesius, Legaet des Patrimonij S. Petri, Protecteur der Coningrijcken van Arragon, Engelandt, ende Sweden, een Romeyn/ gekozen den 6. Maert 1591. dooz Gregorium XIV.

61 Andreas van S. Angeli in foro piscium, Kardinael Propetti de Mont-alto, ghekozen den 5. Junij 1596. dooz Clementem VIII.

62 Alexander van S. Maria nova, Kardinael van Est, een Ferrarois/ ghekozen den 3. Maert 1599. dooz Clementem VIII.

63 Ioannes Baptista van S. Maria in Cosmedin, Cardinael van Ti, een Florentiner/ gekozen den 3. Maert 1599. dooz Clementem VIII.

64 Ioannes van S. Adriano, Kardinael van Aulric, een Geneboiser/ ghekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

65 Carolus Emanuel van S. Nicolao in carcere Iuliano, Kardinael Pius een Ferrarois/ gekozen den 9. Junij 1604. dooz Clementem VIII.

66 Mauritius Emanuel Cardinael van Savoyen, sone des Ser.me Hertoghs van Savoyen, gekozen den 10. Decembris 1607. dooz Paulum V.

67 Ferdinandus, des tijtels van S. Maria in Dominica, Cardinael Gonzaguo, Prioor van Barlette, sone des Ser.me Hertoghs van Mantua, gekozen den 10. Decembris 1607. dooz Paulum V.

68 Ludovicus, des tijtels van S. Agatha, Cardinael Kapponi, een Florentijner/ gekozen den 24. Novembris/ 1608. dooz Paulum V.

Sulcx datter in alles 68. zijn, waer af de ses Bisschoppen, de 51. Priesteren, ende de elf Diaconen zijn; als volght:

Door Gregorium XIII.

Bisschoppen —— —— — 1.
Diakonen —— —— — 1.

Door Sixtum V.

Bisschoppen —— —— — 4.
Priesteren —— —— — 4.
Diaconen —— —— — 1.

Door Gregorium XIV.

Bisschoppen —— —— —— 1.
Priesteren —— —— — 2.
Diaconen —— —— — 1.

Door Clementem VIII.

Priesteren —— —— — 23.
Diaconen —— —— —— 5.

Door Paulum V.

Priesteren —— —— —— 22.
Diaconen —— —— —— 3.

Na welcke optellinge my goet gedocht heeft de selve te stellen na haer order ende Officie/ tot het welck een yeder beschickt is; een verhalinge/ die my dunckt niet overbloedigh te sullen zijn/ overmidts dat een Leser dooz dit middel onderricht sal zijn in alles wat het Collegium der Kardinalen betreft.

De seven Kardinalen, die Bisschoppen zijn.

Den Bisschop Kardinael van Ostia, die den Paus inwijt/ ende is hierom des eersten die na den Paus volght int gaen.

Den Bisschop Kardinael Porticesa.

Den Bisschop Kardinael van Alba.

Den Bisschop van Pilastre, ofte Kardinael Prenestijn.
Den Bisschop Kardinael Tusculaenus.
Den Bisschop Kardinael van Sabijn.
Den Bisschop Kardinael van S. Rufino.
Dese assisteren de Pausen des Sondaeghs ende op H. dagen in de Kercke van S. Ioan de Latran, wanneer hy de Misse bedient.

De Kardinalen/ die Priesteren zijn:

Dese dienen in de Kercke S. Petri:

Den Kardinael des Tytels
- van S. Maria over den Tyber.
- S. Chrysogomi.
- S. Ceciliæ.
- S. Anastasij.
- S. Laurentij in Damaso.
- S. Mauritij.
- S. Martini de Montibus.

Dese dienen in de Kercke S. Pauli.

Den Kardinael des Tytels
- S. Sabinæ.
- S. Prisci.
- S. Balbini.
- SS. Nereæ ende Achilleæ.
- S. Sixti.
- S. Marcelli.
- S. Susannæ.

Dese Priesteren Kardinalen dienen in de Kercke S. Mariæ Majoris.

Den Kardinael des Tytels
- duodecim Apostolorum.
- S. Eusebij.
- S. Potentiana.
- SS. Petri ende Marcellini.
- S. Clementis.
- S. Vitalis.

Dees volgende dienen in Basilica S. Laurentij.

Den Kardinael des Tytels
- S. Praxedis.
- S. Petri ad vincula.
- S. Laurentij in Lucinen.
- S. Crucis in Ierusalem.
- S. Stephani in Monte Celia.
- SS. Ioannis ende Pauli.
- Quatuor SS. Coronatorum.

Hier na zijnder noch Kardinalen die Diaconen zijn:

Den Kardinael des Tytels
- S. Mariæ in Dominica, Aerts-Diacon.
- S. Lucæ ter seven Stoelen.
- S. Mariæ la Noue ofte Nieuwe.
- SS. Cosmæ ende Damiani.
- S. Adriani.
- S. Gregorij.
- S. Mariæ in de Griecksche Schole.
- S. Mariæ in porticu.
- S. Nicolai in het Tusculaense ghevangenis.
- S. Angeli.
- S. Eustachij.
- S. Mariæ Egyptiacæ.
- S. Mariæ in de breede Straet.
- S. Agathæ.
- S. Lucæ tusschen de Beelden.
- S. Quiricij.

De Kardinalen Bisschoppen/ sitten by den Paus/ wanneer hy de H. Feest-dagen celebreert; de Kardinalen Priesteren assisteren hem wanneer hy de Misse segt; ende de Kardinalen Priesteren kleeden hem/ en dienen hem ook aen den Autaer.

Van

Van de Republijcke

Van

GENEVEN.

Kort Inhoudt:

1. Oudheydt des Stads Geneven, ende zijne gelegenthepdt. 2. Waer in het Landt daer ronds-om henen over-vloedigh is: de vruchten die aldaer wassen/ende de gesonthepdt des Lochts aldaer. 3. Den aerdt eñ genegenthept der Luyden. 4. Waer in den kleynen rijckdom deses Lants bestaet. 5. Geneven eẽ sterckestadt/ooc wel bewaert: vãzijn Wapenhuys/eñ Forten daer onder resorterende. 6. De Forten van S. Catharine door Henricum IV, van Vranckrijck af-gebroken/ met noch meer andere. 7. Van de Graven van Geneven: Ende waerom de Hertogen van Geneven pretenderen dat het hun toebehoort. Wanneer ende hoe sy de Jurisdictie der voorsz. Graven beseten hebben. 8. Het hooge Hof te Geneven bestaet in 25. Raeds-heeren: ende welck de Statuten ende Wetten deses Republijcks zijn. 9. Wanneer de Reformatie aldaer geplant ende ingevoert sy.

I. Commentarien Cæsaris 1. Boeck §. 3. fol. 4.

DE Stadt Geneven (onder Savoyen begrepen) is geheel out/ aengheseten Cæsar selve in het eerste Boeck der Franser oorlogen daer af ghedenckt; schrijvende/ dat aldaer een Brugghe was/ leggende over de Rhosne, die doen ter tijt den Zwitseren toebehoorde. De ghelegenthept deses Stadts is vermakelijck/ende meest aen die zijde daer de Rhosne upt het Lemanmse Meyr vloeyt: is lage/ doch van daer af is sy verhevener op een cleyn berchsken. Geneven ligt als of het twee Steden waren/ende dat om dat de Rhosne daer midden door henen loopt/ over de welcke een Brugge is/ die de twee deelen een maeckt. Het grootste deel ligt aen de Tupt-zijde; het cleynste ten Noorden. De Stadt wort van den Hooghduytschen Genft genoemt.

Gestalteniſſe.

II. Het Landt ontrent Geneven brengt vele voort/soo van Koorn/ Wijnen/ Meloenen/ Kapen/ Erten/ Bonen/ Haver/ Gerst/ ende Hop. Zijn ordinarische frupten zijn Noten/ Appelen/ Peeren/ Korssen/ Kriecken/ witte ende swarte Moerbesen/ Kastanien/ Amandelen/ doch seer wepnigh Vygen. De Locht is aldaer goet ende gesont; den Winter en is aldaer niet so moeyelijck als in Duytslant, noch den Somer niet so ongestupnigh/ als in sommige plaetsen van het Dauphiné: In het Geneefse Meyr wort veel Vis van seer goeden smaeck gevanghen/ die naer Lyon ende elders henen vervoert/ ende in grooter waerden gehouden wort.

Zeden.

III. De inwoonderen van Geneven zijn seer plomp van seden/ ende wandel; doch scherpsinnigh van geeste/ ende wacker om den handel te dryven. Sy en sien niet gaerne eenige vreemdelingen in hare Steden/ voornemelijcken/ so die Roomsgesint te zijn vermoet worden. De vrouwen zijn aldaer uptermaten kups ende eerlijck. Een peghelijck stelt hem op de gravitept ende aensienlijckheydden. De Luyden van aensien/ die hun beroepen met Francoys te spreken/ connen het selve niet seer wel bp brenghen: het gheneen volck spreeckt Savoyaertse tael. Sy gaen alle seer sedigh gekleet; want het ghebruyck is aldaer/ dat niemant eenighe uptwendighept in cleedinghen en draeght/ ghelijck (maer te veel) elders gebeurt.

Zedigheyt in de cleederen/ is onder den Borgeren van Geneven een gebruyck.

Rijckdommen.

IV. Dat die van Geneven niet seer rijck en zijn/ is een gewisse saecke; want elck genoegh te doen heeft hem eerlijcken te onderhouden. Ende sonder hare neerstighept aen de Konst der Druckerye, als oock in veel zijde Laken en te maken/ het soude met dese Republijcke haest upt zijn. De gespaersaemhept in alles/ strecht hun mede tot groote rijckdom. Van het gene sy uptsepnden/ is wel het voornaemste hun welbewaerde Goudt-draet/ oock goede Kasen/ ende veel vette Kapoenen.

Hare Sterckten.

V. De Stadt Geneven is sterck/ ende wel voorsien van Artillery ende andere Ammunitien. Men hout aldaer gewoonlijcken goede wacht; op den aencomenden vreemdeling wort seer nauwe acht genomen; oock mach niemant des Stadts Wallen bpelijc gaen besichtigen/ sonder gevaer van ghevanghen te worden. Daer is een Wapenhuys

dichts by het Hof/ 't welck van alderhande Wapenen wel voorsien is/ genoeghsaem om een langhe belegeringe teghen te staen.

VI. Daer zijn/ ende hebben oock gheweest/ veel Forté in dit Lant/ende onder andere 't Fort van S. Catharina, alwaer den Hertogh van Savoyen zijn meeste Artillerye (om Geneven te belegeren) opghelept hadde; doch is van Henrico IV, in 't jaer 1600. ingenomen ende vernielt. Het andere/ dat door die van Geneven hier recht tegen over ghestight was/ is mede gelicht om alle saken te bevredighen. Het derde/ genaemt Ripaille, is door middel der Francoysen aen die van Geneven ghekomen int Jaer 1589. ende is gelicht; ghelijck oock het vierde/ doen het van den Geneefsen ghenomen was. Daer zijn oock sterche Toorens/ onder de welcke een is genoemt la Tour Maistresse, die Geneven aen des Meyrs ende Savoyen zijde beschermt; de andere is genoemt la Tour de l'Isle ofte de Cæsar, ghelegen in het hooghste Eylant (ofte helft des Stadts) tot beschermınghe des Brugs/ die eertijdts den Zwitseren toebehoorde.

VII. Nadien wy terstont ghesproken hebben van de voor-bereytselen/ die den Hertogh van Savoyen gemaeckt hadde om Geneven te belegeren/ dunckt my ghevoeghelijck te sullen zijn alhier te verhalen de reden waeromme de Hertogen van Savoyen pretenderen/ dat Geneven hun toebehoort. De Bisschoppen van Geneven waren meesttijdts met de Graven in verschil om het ghebiedt over de Stadt. Nu/ om kort te maken/ na dat een seecker Bisschop/ Humbertus ghenoemt/ doot was/ ging zijnen Navolger na den Keyser Frederico I, ende vertreegh van hem/ dat hy alleen Prince des Stadts zijn mochte/ ende in wereltlijcke saken niemanden anders dan den Keyser onderworpen soude zijn; noch meer/ dat hy alle Tollen ende schattingen vyt soude wesen. Maer na dat den Bisschop te Geneven weder gekeert was/ is hem de selve moepelijckheydt aenghedaen/ ter tijt toe dat eenen Grave Guilielmus den Keyserlijcken Ban daer door op zijnen hals ghehaelt heeft/ ende van het Leen ('t welck hy van den Bisschop hielt) berooft is. Den oorlogh nu hiermme langhen tijdt ghedurt hebbende/ ende des Bisschops oock des Stadts middelen seer ghekrenckt zijnde/ hebben die van Geneven geroepen tot bystandt eenen Grave van Morienna, die naderhant Grave van Savoyen geworden is. Maer tusschen dese twee zijn noch verscheyden oorlogen gevallen/ so dat desen Grave veel cleyne Steden ende Dorpen (die van Geneven toebehoorende) inghenomen heeft/ ende seer dicht aen de Stadt gekomen is. Ende niet te vreden zijnde met het gene dat hy geusurpeert hadde onder tijtel van ongedane hommagie/ eyste noch dat hem de kosten (in desen oorlogh ghedaen) mochten wederom gegeven worden. Maer na dat den Bisschop hem geantwoort hadde/ dat hy sich behoorde te vernoeghen met het gene hy upt cracht des Leens (die hy hē gegeven hadde) vertregen hadde/ so is hier upt veel twists gherese; nu het meerendeel des volcx/ vreesende of desen Graef van Savoyen sich vertoornen mochte/ ende met haren alghemeynen vrede maken mochte (tot haerder grooter schaden) heeft hem inghewilligt alles te besitten in de Stadt/ dat den Grave van Geneven te voren aldaer beseten hadde/ ende dat onder tijtel van hypotheeck. Doch na dat hy in de Stadt ghekomen was/ heeft hy de inwoonderen tyranneliicken mishandelt: hier over eenighe Kanonicken ende Borgheren teghens hem conspirerende/ riepen haren Grave wederom/ de welcke met een tamelijck Leger ghekomen zijnde/ van den Savoyaerden/ (die de Stadt hielden) verwonnen is/ loopende in de huysen der t' samensweerderen/ doodende alles wat sy vonden. Desen tweedracht heeft geduert tot dat de Graven van Geneven zijn comen te versterven/ ende dat de Princen van Savoyen de Jurisdictie der voorsz. Graven hebben aen haer getrocken. Eyndelijcken Amadis, een Prince van Savoyen, verdrietigh zijnde hem selven aldus onder den Bisschop te sien/ sochte hem selven daer boven te stellen; verkreegh tot dien eynde van den Keyser Karolo IV, het Vicarischap des Rijcx in alle zijne Landen/ willende dat door desen tijtel den Bisschop van Geneven hem met zijne Jurisdictie onderdanigh soude zijn. Maer den Bisschop heeft hem dapperlijck ghestelt teghen den Grave; ende aldus is hem zijn authoritept/ ende den volcke hare vryheyt gebleven/ tot den tijt Amadis VIII, toe/ die de Neve des voornoemden Amadis, ende d' eerste Hertogh van Savoyen was/ ende naderhandt Paus geworden is/ vernaemt Felix. Desen hadde van den Paus Martino de wereltlijcke Regieringhe over Geneven behouden. Maer heeft van de gave weynigh nut ghehadt/ gelijck oock mede zijne Navolgeren.

Waeromme de Hertogen van Savoyen eygendom aen Geneven pretenderen.

Gouvernement.

VIII. Te Geneven is een Hof/ in het welcke dagelijcx 25. Raetsheeren vergaderen van wegen de saken des gemeynen beste. Sommige willen/ dat binnen Geneven den vreemdelingen niet seer goet recht en geschiedt/ doch wat daer af sy/ laet ick den genen oordelen/ die 't selve beproeft hebben. So yemant nu de statuten ende Wetten deses Republijcx weten wil/ dien wijse ick tot een Boeck/ 't welck de selve geheelijcken inhout/ende nu kortelijck te Geneven in druck verveerdight is; in het welcke den curieusen leser sich sal connen te vreden stellen/ ende my verontschuldighen/ die om hare veelheyt van my nagelaten worden te verhalen.

Godsdienst.

IX. De gantsche Stadt (ghelijck meest allen Luyden bekent is) doet professie van het Gereformeerde geloove/ ende heeft tot dien eynde een hooghe Schole (versien met veel geleerde mannen) alwaer veel Predicanten dagelijcx ghequeeckt worden. Een gelijcken is by na bekendt/ hoe Calvinus in de Stadt Geneven des jaers 1539. binnen Geneven ('t welck te voren een stoel van Roomsgesinde Bisschoppen was) ontfangen is: ende 't sedert hun altijt by de Gereformeerde Religie gehouden hebben tot op desen tegenwoordighen dagh toe; niet duldende dat yemant anders ghesint in de Stadt eenighe woonplaets langer als voor drie dagen (niet der Overheyden weten) toegelaten worde.

Den

Den Staet des Hertoghdoms

Van

SAVOYEN.

Kort Inhoudt:

GRenſen ende aen-palende Landen des Hertoghdoms van Savoyen: is gedeylt in tween/als Piedmont ende Savoyen. 2. Particuliere beſchrijvinge des Hertoghdoms van Savoyen: zijne Graefſchappen ende Baroenyen. 3. Beſchrijvinge van Piedmont ende zijn voornaemſte Steden. 4. Van Turijn de Hooft-ſtadt van Piedmondt, vermaert door de woonplaets der Hertogen aldaer/ oock om zijne voor-treffelijcke Univerſiteyt/ende groote Warande. 5. Van het Marquiſaetſchap van Salluzzen, ende zijn voornaemſte plaetſen. 6. Van de voornaemſte beſloten plaetſen van Piedmondt, behalven de Biſſchoppelijcke Steden. 7. Van het Marquiſaetſchap van Cheve. 8. Van 't Graefſchap van Nizze, in vier Vicariſchappen verdeylt: oock van zijn Steden ende plaetſen. 9. Vruchtbaerheydt des Lands van Savoyen ende Piedmondt, hare Weyen ende Principaelſte Rivieren. 10. Vier-kantighe Marbel-ſteenen/ nieuwelings eerſt ontdeckt. 11. Hoedanigh den aert der Savoyaerdē ende Piedmontoiſen is. 12. Ruckdommen van Piedmondt in Goudt ende Silver-mijnen/ in den handel in yſer/ Beeſten ende Lakenen van Pignerolle. 13. Reeckeninghe van de inkomſt des Hertoghs van Savoyen. 14. Zijne Sterckten/macht/verbintenisſen eñ vrientſchap met andere Heeren. 15. Hoedanigh het Gouvernement aldaer is: Van den Raet/ſo in Savoyen als Piedmondt. 16. Catalogus der Hertogen van Savoyen, die tot den tegenwoordigen tijdt toe geheerſt hebben.

I. ALle de Landen/ die onder den Hertoghe van Savoyen behooren/ te ſamen genomen zijnde/ grenſen ten Ooſten aen het Hertoghdom van Milanen ende Montferrat; ten Weſten met Breſſe ende Franche-Comte, ten Zuyden met Provence, Dauphine, ende wat laegher met die van Geneven, ende 't Graefſchap van Nizze woort beſpoelt met de Middellantſche Zee; eyndelijck grenſen die ten Ooſten met de Zwitſeren/ van Bearn ende Friburgh.

Maer ten eynde men hier van het verſtant te beter crijghe/ ſal ick het in twee deelen onderſcheyden/ aengeſien de Berghen dit lant ghedeylt hebben in Piedmont ende Savoyen.

II. Het Hertoghdom van Savoyen heeft tot ſcheyt palen ten Weſten de twee Rivieren/ als den Rijn ende de Rhoſne; ten Noorden van de Landen der Juriſdictie van de Zwitſeren ende Montjura af tot de Riviere van Genua ende de Var, die Gaulen van Italien ſcheydt. Van d'ander zijde paelt Savoyen met de nieuwe Landen die den Koning van Vranckrijck in wiſſeling gegeven zijn voor het Marquiſaetſchap van Saluſſen, ende ſtreckt tot Lozanne ende andere plaetſen/ langs het Lemanniſe Meyr gheleghen/ die voortijdts onder het ghebiedt des Hertoghs van Savoyen waren. Men rekent het Graefſchap van Maurienne ende 't Marquiſaetſchap van Suſe voor gedeelten van Sayoyen, hoewel deſe aen Piedmont behooren. Het Graefſchap van Maurienne ſtreckt hem van de Riviere Arche, daer de Stadt van S. Ioan de Maurienne ligt, in de welcke Humbertus I, begraven ligt/ die het Graefſchap van Maurienne met het Hertoghdom van Savoyen van den Keyſer Henrico III, ontfangen heeft. D'heerlijckheyt van Tarantaiſe is byna beſloten tuſſchen de Alpiſe geberghten ende de Riviere Arche ende Are, die hem met de Arche ontrent Chamois in een mengelt. Dit Landt heeft tot zijn voornaemſte Stadt Mouſtier in Tarantaiſe, alwaer Humbertus II, Graef van Maurienne begraven ligt/ die Tarantaiſe aen zijne Landen ghehecht heeft. Behalven dit iſſer noch de heerlijckheyt van Foſſigny, alwaer Ripaille in lept/ een ſeer aenghename plaetſe/ ende voornemelijck vernaemt/ om dat Amedeus VIII, eerſte Hertogh van Savoyen, hem ſelven van alle zijne Landen ontbloot hebbende/ aldaer in een Klooſter ging/ ende daer in zijnde van de Geeſtelijckheydt in het Concilie van Baſel bycen vergadert zijnde/ tot Paus gecozen is in den jare 1440. Daer is noch het Hertoghdom van Chablais, ende de Baroenyen van Raud ende Gaz. De Hooftſtadt van Savoyen

Amedeus VIII, hertogh van Savoyen zijnde/ wordt tot Paus ghekozen/ hebbende al eerſt het Hertoghdom geresigneert ende het Kloofter-leven aengenomen Anno 1440.

Savoyen is Chambery, ligghende tusschen 't geberghte/ wel betimmert: de andere steden zijn Nicy, S. Iean de Morienne, Moustier, Tonon, Montmelian, ende eenige andere.

III. Piedmont, sonder daer in te begrijpen het Graefschap van Nizze, strekt sich van de Reviere Cesie af tot het Dauphiné toe/ tusschen de Alpes, Montferrat, 't Hertoghdom van Milanen ende de Landen van Genua. Het heeft tot scheytpalen ten Oosten de Po, ten Zuyden de Bergen van Genua, ten Westen de Gaulise Alpes, ende ten Noorden de Reviere Dorie. Sommighe gheven het tot scheydtpalen ten Oosten de Reviere Cesie, ten Westen den Bergh van Tende ende Corre, ten Zuyden het Marquisaetschap van Montferrat, ende ten Noorden de Gaulise Alpes. De Hooftstadt van Piedmont is Turin, de andere Steden zijn Ast, Vercel, Iuree, Oste, Mondevi, Fossan, Saluzze, Carmagnole, waer van Ast ende Iuree, voortijts/ so wel als Turijn, Colonien der Romeynen waren. Ast ende Vercel zijn groote ende wel-betimmerde Steden/ voornemelijck Ast, 't welck met de voornaemste Steden van Lombardyen vergheleecken mach worden/ om de grootheyt zijner Pallayen. Vercel, een oude Stadt/ is het Hooft van de Lybise Volckeren/ die tusschen de Revieren Cesie ende Dorie zijn. Alhier wiert van Leone IX, een algemeyne Concilie tegen Berengario ghehouden. Iuree, 't welck de Huydens-daeghsche Schrijvers Lamporegio noemen/ ende de oude Eporedia, is de Hooftstadt der Salassiensse volckeren/ tegenwoordigh Canavoise ghenoemt: leght aen den ingang van Val d'Oste op de Reviere Dorie, in een seer bequame gelegenthept/ so dat derhalven Berengarius, ende na hem Arduinus, hun selven wel derfden inbeelden noch eenmael Koningen van Italien te worden. Oste door Augustum ghestelt/ light aen den mont van de Grieckssche ende Penijnse Bergen/ diemen Huydens ten dage den grooten ende cleynen Bergh S. Bernardi noemt. Over den grooten gaetmen in het Landt van Valais, ende over den kleynen in Tarantaise; dese Stadt is Hooftstadt van een Vallepe/ daer sy den name van draeght. Men siet aldaer noch Huydensdaeghs fraeye Antiquitepten/ ende onder andere eenen Boge/ die seer schoon is.

IV. Turin is teghenwoordigh seer vernaemt overmits zijne woonplaets der Hertoghen van Savoyen, oock om des Universitepts wille. Was eermaels veel grooter als die nu is; maer de Francoisen/ die de selve beseten hebben/ en droegen geen sorge om de selve te bemueren/ meenende 't selve also daer stercker te maken. Is gheleghen dicht aen de Po, in een seer welgheleghen plaetse voor Italien; om welcker oorsaecke de Romeynen aldaer een Colonie lepden/ ende Augustus vereerde haer met een Poorte/ die nu het Palais ghenoemt wort/ waer in de Lombarden den Stoel van een haerder vier Vorsten stelden. Den Hertogh van Savoyen heeft daer by een Warande doen maken/ zijnde wel 5. of 6. mijlen in de ronde/ gheleghen in een van de bequaemste plackten van Europa. Dese Warande is omringelt van de Po, Dorie ende Stoure, ende is vol Bossen/ cleyne Meyrkens ende Fonteynen/ versien met alderhande Wildt/ dat den Hertogh aldaer by een versamelt heeft: ende rontsom de Stadt is het so vol Speelhoven/ ende Dorpen/ dat het bynaest een ander Turin gelijck is.

Lustige gheleghenthept van de stadt Turin.

Mondevi, 't welck sommighe meynen onder den Keyser Conrado ghestelt te zijn/ is op een heuvelken gheleghen/ met zijn voorsteden hier ende daer verspreyt: doch de grootste zijn aen den voet van het voorschreven Berghsken op de Reviere Elle, die twee mijlen van daer in de Tanare loopt. Is volcrijcker dan eenighe Stadt in Piedmont: In het voorburght van Vicq is een Kloosster/ alwaer de Hertogen van Savoyen meest alle begraven worden. Fossan is gheleghen in eenen Bergh op de Reviere Stoure, int midden van een black velt: onder andere gestichten is aldaer een schoon Kasteel. De Stadt Saluzze light aen de Alpes, ende is de Hooftstadt des Marquisaetschaps/ dat hier van den name voert/ alwaer de Po zijn begin neemt: Dese Stadt is groot/ ende heeft oock een groot Kasteel/ alwaer plaetsen in zijn om des winters te logeren/ ende andere om Somers.

V. Daer is oock Dronere ende Carmagnole, voortreffelijcke Steden; als mede Ravel ende Doglian, door de welcke een groote partye van de Koopmanschap passeert/ die tusschen Piedmont ende de reviere van Genua gedreven wort; daer naer Versol, Mante, Pagny, met het rijcke Abdye van Staffarde. Dit Marquisaetschap met noch eenighe Landen/ die over gene zijde de Alpes zijn/ heeft by onsen tijde met Piedmont geeenight geweest/ doch heeft den Hertogh van Savoyen den Koning van Vranckrijck/ dien het alles toebehoorde/ in tegenmangelinghe ghegeven la Bresse met de omliggende Landen/ die meerder als het voornoemde Marquisaetschap van Saluzzen bedraghen.

VI. Maer in Piedmont zijn noch/ behalven de Bisschoppelijcke Steden/ omtrent 250. bemuerde plaetsen/ onder de welcke vele zijn/ die in geenigh ding vele goede Steden en wijcken; als Biele, Quiers, Cune, Suse, Avigliane, Rivole, Pinarol, Moncalier, Carignan, Raconis, Queyras, Bené, Villefranche, Vigon, Pancalier, Busque, Bargé, Iavene, Savillan, ende Cheve. Biele ende Pinarol zijn byrans even eens onder aen de Alpes verdeylt/ in plaets/ berghen/ ende cleynen: Maer de Stadt Biele heeft een grooten tooren/ ende schoone gestichten/ onder de welcke door heerlijckhept getelt worden de Kloosteren S. Hyronimi, S. Dominici, ende S. Sebastiani; Pinorol heeft een Kasteel. Quiers is door Fredericum Barbarossam vereert met den titel van een groote Stadt; 't welck sy oock inder daet is om hare schoone Kercken/ Kloosteren ende Huysen; als mede om des grooten Adels ende rijckdoms wille/ die aldaer woonachtigh is. Cuny is gheleghen tusschen de Stoure ende Gesse. Suse heeft eertijts een groote Stadt geweest/ maer tsedert dat die door Fredericum Barbarossam geplondert is geweest/ en heeft de selve noyt tot hare eerste groothept connen gheraken. Avigliane is een fraeye Koopstadt/ heeft een Kasteel op een hoogen Bergh liggende/ met een spruyte van claer springent water. Rivole beroemt hem over de gheboorte des tegenwoordigh-levenden Hertoghs/ die aldaer in seer heerlijcke timmeragien bouwē laet. Moncalier is een tamelijcke groote Stadt/ ende Carignan is vernaemt overmits een lang belegh/ dat het in voortijden tegen gestaen heeft: Daer zijn veel edele geslachten/ de welcke aldaer een Nonnen-kloosster ghesticht hebben/ waer in anders niet dan edele Jof-

le Jofferen comen moghen. Queyras is om zijne seer breede ende lange straten seer vermakelijck; ende Bene is sterck van weghen de gelegenthept. Raconis wort geachtet om zijn Paleys ende Bijvers; ende Busque om den titel van eene der seven Marquisaetschappen upt de nacomelinghen van Aleran van Saxen. Savillan is vermaert om de schoonhept zijns plaets ende het Klooster S. Benedicti aldaer; zijne gelegenthept is sodanigh/ dat den Keyser Karolus V, passerende daer door in zijne repse na Provencen, sepde/ dat hy nopt eenigh Lant gesien hadde bequamer tot de onderhoudinge eenes Heyzleghers/ als dit: Ock vont den Hertogh Philibertus Emanuel dese plaetse so na zijnen sin/ dat hy van meninghe was alhier zijn woonplaets te maken/ ende Savillan Hooftstadt des Lantschaps te maken. Briqueras heeft met bysonders anders dan zijne ghelegenthept.

*t Gebeelen Karoli V, over de gelegenthept van Savillã: 'gelijck ooc des Hertogẽ Philiberti Emanuelis meninge.

VII. Cheve is de Hooftstadt van een schoon Marquisaetschap/ begrijpende 26. plaetsen. Bevangt onder andere dinghen de vallepe van Tanare, op de welcke getimmert zijn de Steden van Cheve, Bagnasque, Garesse, ende Ormee. Wt het Lant van Cheve passeert men na Mare ende Oneille. Daer na vintmen Mulasan; ende de Pex voorby zijnde/ siet men 't Lant van Quiuse; daer na Trinité ende la Montee; Wijders Grane ende Chental, eertijts door den Maerschalck van Bellegarde gesterckt. Polenze, daer het oude Polence was/ Gelole, Carai; ende tusschen Mare ende la Veraite, Cavalemor, Casalgrasso, Cavallion, Castagnol ende Ruffie: Daer na tusschẽ de Gilbe ende de Po liggen Morete, Scarnafis, Legnasque, Irasque, ende Villart. Tusschen de Po ende de Pele liggen Cardei, Staffarde, Cavor, Garsillane, Villarde ende Bobbi. Een wepnigh van daer sietmen Lucerne, de Hooftstadt eens Graefschaps; daer na is Perouse met zijn Vallepe ghelegen. Daer na sietmen tusschen de Pele ende de Quisole liggen Scalengue, Cercenase, Virlé, Piodes Vinovo met een voortreffelijck Pallays der Heeren van de la Rouere, Lonbrisac, Cumiane, Piozase, Orbazan: ende tusschen de Sangon ende de Dore liggen Arpignan, Colengne, ende Monesterol. Daer na vintmen Val de Stoure, ende dan Lanz met zijn cleyne vallepe; noch lager de het vermakelijcke Lant van Chirié. Dan komtmen in de vallepe van Pont, alwaer Cornie ende Valpergue ligghen. Een wepnigh lagher verneemt men de rijcke Abdye van S. Benigno. Tusschen de Orque ende de Quiusule ontdeckt men vele Kasteelen/ ende opt eynde de sterckte plaetse van Chivas: hebbende daer na de Dore ghepasseert/ vintmen Baucie, Masin Comte, Cilian, Creschentin, een vermakelijck Kasteel/ Stropian, S. Germain, ende Sancie vermaert om het ongheluckighe belegh des Hertoghen van Alva; een wepnigh lager noch Candel, Andorne, Dioglie. Mos, ende Gattinare, een Stadt die van de Heeren van Arbore ghesticht is/ de welcke ock haren toenaem daer af genomen hebben/ ende nu eenige hondert jaren daer ock Meesteren van geweest zijn. Gedurende de oorlogen tusschen den Keyser Fredericum ende de Pausen/ hebben haer dese Heeren van de onderdanighept des Rijcx ontrocken/ levende aldus tot dat sy/ vreesende de eergierighept ende macht der Hertogen van Milanen, hun boden onder de bewaringhe Amadis I, Hertoge van Savoyen. Aen d'ander zijde van de Po, wort Bra ontdeckt/ als mede Caramagne, Somerive, ende Cerisoles vermaert door de nederlage des Marquijs van Gast, onder der het belepdt des Hertoghs van Anguien. Daer na sietmen Villastellon, Parin, Villeneuve, een sterckte plaetse/ Ganvelle, Cortemille, 't welck door de Bormie in tween gedeylt is. Hier na verneemtmen een ontelbare menighte Kasteelen/ toebehoorende den Grave van Ast, ende wat lagher het Graefschap van Cocomas, 't welck onder de heerschapppe der Hertogen van Savoyen is geromen tsedert eenige Jaren herwaerts door den Hertoge Carolo.

Het Graefschap van Nizze is 22. mijlen VIII.
langh/ ende elf breedt/ tusschen de Var (over de welcke nochtans eenighe plaetsen zijn die daer onder behooren) ende het Dauphine, Piedtmont ende de Riviere van Genua. Dit Graefschap is verdeylt in vier Vicarischappen/ waer af de hooft-steden zijn Nizze, Poget, Barcelonette, ende Sospelle, tot het welcke S. Estienne met zijn vallepe kan gevoeght worden; al hoe wel dit den name van Vicarischap met en draeght/ nochtans wordt het bysonderlijck ghegouverneert: ende in dese Vicarpen worden meer als 30. bemuyde plaetsen ghetelt/ behalven veel andere onbeslotene. De vermaertste deser plaetsen is Villefranche, 'twelck om de bequaemheydt sijns Havens van de Oude/ Porta Herculis Monœcis genoemt wierdt. Daer na sietmen Ese, ende voorwaerts Zobie de boort-plaets van Pertinax, alwaer noch tegenwoordigh eenige Tropheen des Keysers Augusti gesien worden. De andere voornaemste plaetsen deses Graefschaps zijn Comtes Pelie Saourge, 'twelck een sterck Kasteel heeft/ la Brique, Lantusque, hooft-stadt van een vallepe/ als ock S. Dalmace de la plaine; Boglie hooft-stadt van een rijck Graefschap: Poget grenst met Provencen, Barcelonette is een redelijcke koop-stadt/ eñ 'thooft van een Vallepe: Sospelle is een wel betimmerde Stadt/ heeft een Fonteyn die aldaer van upt het geberghte gelepdt is. Doch om wat bysonderlicker pets van Nizze te seggen/ moetmen weten dat de selve schoon/ sterck/ ende volck-rijck is/ heeft hupsen van vijf ende ses vinger-hanten hoogh/ zijne straten gaen recht/ voornemelijck die van de voet des geberghs af tot de Poorte van S. Loy gaet. Het Graefschap van Tende is gevoeght aen Nizze, ende dit Graefschap strecht zich tot de grenzen van Cune toe: Men kan van vier wegen upt Piedmont in het Graefschap van Nizze gae; als door het geberghte van Corve 'twelck lept na Tende; door het geberghte van Fenestre lopende na S. Martin; door 'tgeberghte vã Arnouve op de Vaudere, eñ door 'tgeberghte van Argentiere/ 'twelcke na Barcelonette loopt.

Hupsen binnen Nisse van 5. ende ses vierkanten hooge.

Gestalteniſſe.

IX. Savoyen heeft grote menighte van hoozen in zijn vallepen/ ende veel Weyden aen het geberghte/ ock in sommige plaetsen goede Wijnen/ als te Montmelian ende te Mortene. Daer zijn ock eenighe Meyzen/ de welcke overvloet van vis hebben; doch de vermaertste zijn die van Nicy, Bourget, ende Geneven. Het heeft veel groote Bergen/ so dat pemant die door dit Lant reyst altijt pet nieus ontdeckt/ want als hy verspreyden

hun

hun de wegen/ als dan krimpen de Bergen; als nu hooghen sp hun/ terstont lagen sp wederom; dan loopen sp uptwaerts/ nu verrotten sp wederom; als nu lepden sp u in een vallepe/ terstont beslupten sp u wederom in een laghe dellinge/ ende so voorts. Het lant heeft niet particuliers/ ofte aenmerckens waerdigh. De Locht is aldaer gesont: maer daer zijn sommighe Wateren die de kele oplblasen den genen die daer af drincken/ welcke swellinghe by hun la Goytre ghenoemt wort.

Piedmont wort bevochtight met de Po, Tanare, Stoure, Dore, ende ontrent 28. andere Revieren/ so clepne als groote/ oock van verschepden Kanalen/ der welcke in het Landt van Cune alleen wel acht zijn. Men gevoelt gelijckelijck/ datter geen plaets in Italien vermakelijcker/ overvloedigher in Rozen/ Wijnen/ Vruchten/ tamme ende wilde Beesten/ Raes/ Kastangien/ Kennip/ Vlas/ ende Mijnē is. Het Lant rontsom Ast wort bespoelt van veel Revieren/ beschaduwt van Bossen/ verhooght door aenghename Berghskens/ versien van schoone velden/ ende voortbrenghende menighte van schoone ende volcomene Vruchten/ onder andere oock seer goede ende wijtvermaerde Meloenen. Te Vercel wort het witste broot ende de vetste Kapoenen (die men soude mogen vinden) gegeten. Plinius ghedenckt eenige Goudt-mijnen rontsom Vercel, waer af men noch eenige teptekenen ontrent Ponderan siet. By Lamporeggio wast menighte van Kennip. De vallepe van Oste ghedurt twee dagh-repsens/ ende is aen de slincker-hant geheel met hoozn besaept/ aen de rechterhant met Wijngaerden/ die schoone Wijnen voortbrengen/ waer af die van Calogne de beste zijn. Een quartier mijls van Turin sietmen een bergh sich verheffen/ ligghende aen de Po, de welcke hem als nu hooght/ dan laeght; nu uptspzept/ dan weder inkrimpt/ ende dit op verschepden plaetsen so bequamelijck/ dat sp over al Wateren heeft die haer bevochtighen/ so dat sp Hoy/ alderhande vruchten/ ende seer goede Wijnen draeght. Het Lant rontsom Mondevi is van grooter omgangh/ ende heeft excellente Wijnen op de Heuvelen/ veel graens op de plepnen/ ende een ontelbare Kastanie-boomen op het geberghte.

X. Men heeft aldaer ontdeckt eenige schoone vierkantige Marbelsteenen/ onder andere oock een seetkeren witten Marber/ met kleyne aderen/ die bpna het Metael verghelijcken. Het Landt rontsom Fossan is overvloedigh in kozen/ welckers insameling jaerlijcx ontrent de 50000. lasten beloopt; ende overmits dat het van veel groote Kanalen bevochtight wort/ heeft het oock seer goede Weyden/ dien volgens ooc veel bleps.

Het Marquisaetschap van Saluzzen heeft een seer goede gematighde Locht/ waeromme aldaer veel vruchten op solders ende in schupzen bewaert worden/ comende langs de Reviere van Genua. Doglian heeft schoone Wijnen/ ghelijck oock Pagny, ende oock rontsom Pignerol zijn menighte wijngaertvelden. Ontrent Cune (so ghesept is) zijn vele Wateren/ die het Lant gants vruchtbaer maken/ alhoewel het licht ende steenachtigh is: heeft veel Kastangie-boomen/ tusschen de welcke men het Rozen saept/ so dat de inwoonderen van een selve plaets twee onderhoudingen des levens te ghelijck versamelen; oock en heeft dit Lant geen gebreck van wijngaerden ofte weyden. Het Lant rontsom Suse geeft veel wijns. Avillan heeft zijn Lant verdeplt met Heuvelen/ Vallepen/ Plepnen ende twee clepne Meyzen. Rivoli mach hem beroemen van goede Locht ende bequame Landouwe. Monscallier is vernaemt om de heerlijckheydt zijner Wijnen; gelijck mede doet Revillasq, daer by ghelegen: als oock de plaetsen van Gaz, S. Mor, ende S. Rafael. Bené verblijdt sich om zijne welghesonde Locht. De Landouwen van Vigon, Pancalier ende Villefranche zijn seer vet. Het Marquisaetschap van Cheve heeft overvloedt van Kastanien/ ende Beesten; op sommige plaetsen maecktmen een groote versamelinge van Wijnen/ voornemelijck te Prier, die goet zijn. De vallepen van Marre ende Oneille zijn so wel bebouwt/ dat die over al bpna Speelhoven ghelijck zijn/ ende daer is so veel Oost/ oock so veel goede Olp/ datmen zijne goethepdt niet recht en soude connen afbeelden; oock is de veelhepdt soo groot/ dat Piedmont door dese Olp genoechsaem andere Landen ontbeeren can. Te Gratinare wast oock seer goeden Wijn.

Het Landt rondsom Nille en draeght geen koozn/ noch voedet geen slachtbeesten.

Ten aensien nu des Graefschaps van Nizze, alhoewel dat het Lant ten meesten deele scherp ende berghachtigh is/ so is het nochtans so wel bebouwt/ dat geenigh gedeelte pets van zijne ghebueren noodigh heeft/ behalven Nizze dat geen koozn en heeft: door het gheberghte loopen twaelf Rivieren/ die vol schoone Hoornen zijn. Het Lant ontrent Comtes brengt veel Olp ende Kastanien voort. Het Lant van Peille heeft veel Wijnen/ Granen/ ende Olp/ die om zijne deught seer vernaemt is. La Brique geeft menighte van witte Wijnen/ goede Granen/ ende excellenten honigh: Men vint aldaer oock een groote menighte Patrijsen ende Fasanen: als mede veel Terpentijn ende Kampernoeillen: Door zijne vallepe loopt een Reviere/ comende upt een Fontepne/ die in wepnigh tijts groot/ kleyn ende niet wort: ende wort genoemt Levence. De Landouwen rontsom Boglie draeght veel granen ende alderlep ghepluck/ doch en heeft geen Wijn: Maer om Sospelle henen is veel Wijns/ oock Granen/ Olpven/ Beesten ende Kastanien. Nizze evenwel overvloeyende in andere dinghen/ heeft ghebreck van Granen ende Beesten/ waeromme het hem voorsiet met koozn upt Provencen, ende met bleps upt Piedmont.

Zeden.

XI. Alhoewel dat het schijnt dat de Savoyaerden met Dauphinoise seden behoozen besmet te zijn/ ofte oock dier van Piedmont harer gebueren/ ende dat die van Piedmont behoozen bewaert te zijn totter tijt toe dat wp de seden van Italien sullen beschrijven/ nochtans sal het niet onghevoeghelijck zijn pets so van d'een als d'ander te seggen. De Savoyaerden schijnen met de plompighept so seer begaeft te zijn/ dat/ alhoewel sp die door de handelinghe met andere volckeren verliesen/ sp nochtans de selve in haer spraer/ ende ghedaente behouden: Ock is tusschen de Dauphinoisen ende Savoyaerden sodanighe onderschept/ datmen die ghenoeghsaem ter eerster aencomste speuren can. Het meerendeel des volcx gelooft/ dat den Hertogh van Savoyen den grootsten Prince des

werelts

werelts is: voor den laetsten oorlogh zijn sy uptmeniende bot gheweest: Doch is den Adel aldaer van bequamer ommegang / ghemaniert ende sedigh als hare gebueren / ende tot allerhande aerdigheyt ende courtoisye gheneyght: ghelijck den Adel te Chambery fulex ghenoeghsaem betuyghen can. In den Krijgh is den Savoyaert hardtneckigh / wijckt noode / ontbreeckt gheen courage / maer wel het belept / so is den Adel mede courageus / doch zijn geen goede Kupteren.

Den Lof der Piedmontoisen.

Die van Piedmont zijn bequaem ter oorloghe ende ter studp / zijn openhertigh / ende vyppostigh / sedigh ende beleeft teghen den vreemdeling. Die van Vercel doen profession van Adelheyt / ende grootsheyt / ende soecken hun haren gebueren geacht te maken. D'inwoonderen van Turin zijn wepnigh van woorden / hooghmoedigh / veerdigh ter hant / ende adelijck. Tusschen hun sietmen noch gebiedt hebben de factien der Guelfen ende Gibellijnen, die doch in alle de reste des Landtschaps uptgeblust zijn. Die van Biele zijn scherpsinnigh / gretigh ende neerstigh in haren handel / latende hun niet lichtelijcken bedriegen. Quiers heeft vlijtige inwoonderen / ghelijck oock Cune, welckers courage in drie belegeringen ghenoeghsaem ghebleken heeft. Bene voet haer volck bequaem tot de studp ende wapenen. Bagé is vermaert om het groot getal der Molenen ende winckelen / in de welcke veel wapenen gemaert worden. Het volck van Nizze is loos / listigh / oock sedigh ende wel gemaniert bequaem ter oorloge ende Koophandel.

Voorts int generael vintmen veel goede Soldaten onder hun / doch wepnigh die hun tot Ambachten begheven / die sy wepnigh achten / sich vernoegende met kost ende clederen / volgende hier inne den Adel / sonder eenighe Koopmanschap te oeffenen / niet teghenstaende de ghelegenthept die hun de Po daer toe aenbiedt / so om int Lant van Milanen, als ontrent Venetien te handelen: 't schijnt dat sy liever hebben dat den vreemdeling sich aldaer rijck maeckt / so met Lijnwaet / Kennip / Lakenen / ende Zijde: Maer sy houden meer van goede ciere te maken / als van den Koophandel te dryven. Het gene sy nu in de neerstighept gebreck hebben / dat verbullen sy wederom met gehoorsaemhevdt teghen haren Prince / den welcken sy ('t sy dan upt aengebozenthept / of upt vreese des gherechts) uptermaten outsien / eeren ende ghehoorsamen / leven derhalven onderlinghe in goeden vrede / wepnigh woorden onderlinge bedrijvende / upt oorsake hares goedertierenen ende sachtsinnigen aerts.

Hare ghehoorsaemhepd teghen haren Prince / ende hare goedertierene sachtmoedicheyt.

Rijckdommen.

XII. Savoyen treckt wepnigh ofte gheen gelt van de vreemde Lantschappen: maer Piedmont heeft veel gerieps daer het andere mede voorsiet / strijckende daer af jaerlijcx een groot ghelt. In den oorlogh die tusschen Vranckrijck ende Spangien den tijdt van 23. jaren geweest heeft / is genoeghsaem vernomen de overvloet deses Landts in alle dingen; want nopt eenigh gebreck van lijftocht aldaer geweest heeft. In de laetste oorlogen van Vranckrijck heeft Piedmont aen Mons. Desdiguieres in wepnigh Jaren tijts ontrent de elf millioenen kroonen gecontribueert / behalven de logeringen des Krijghsvolcx. Het sent na bupten veel Graven / Beesten / Kennip / menighte van Kijs / Kasen / Wijnen / Pampier / Fustepnen ende ruwe Zijden.

Het begrijpt ontrent vijftigh Graefschappen / ende ontrent vijfthien Marquisaetschappen / met een groot getal Heerlijckheden / die treffelijck zijn / behalven noch 20. rijcke Abdyen. De goederen schijnen byna ghelijck verdeylt te zijn onder den inwoonderen / want men wepnighe schatrijcke lupden daer vint / doch heeft evenwel geen ghebreck van Heeren / die 4. 6. 8. 12. ja 15000. kroonen aen Renten hebben. Het ghene 't welck hare rijckdom noch vermeerdert / is dat dit lant so wel ende dicht bewoont is / dat een Piedmontois Edelman van een Veneets Joncheer gebraeght zijnde / wat Piedmont voor een Lant was; hem gheantwoort wiert: Het is een Stadt die 300. mijlen in den omgang heeft. In de vallepe van Oste zijn Gout ende Silvermijnen. Die van Saluzzen doen Koopmanschap in Yser ende Vee met die van Provencen, ende in dit Marquisaetschap worden rijcke Koopluyden ghevonden. De Wolle-lakenen van Bignerol worden mede vervoert / gelijck oock doen de Wapenen van Barge ende van Iavenne, die oock groot gelt van haer Lijnwaet ende Leer maken. Te Moz worden oock vele Lakenen gemaeckt / die mede aen de vreemdelinghen vercocht worden.

Bewijs des wel ende dichten bewooninghe van Piedmont.

Het Graefschap van Nizze versent veel Olp / Wijnen / alderley Oost / Erten / Boonen / Lijnwaet / Garen / grove Lakenen van veelderhande soorten / Papieren / ghesouten Vis / Honigh / Mast-boomen / die somwijlen wel 100. kroonen 't stuck vercocht worden. Van Koophandel en isser geen stadt tusschen Genua ende Marseillen overvloedigher / doch van natueren isset Landt arm / so datmen somwijlen oock daer geen lijftocht voor gelt becomen en can: Als oock somwijlen den Hertogh aldaer twee maenden zijn Hof hout / is het Landt ghelijck als upt gheput: Maer om dieswille dat deses Lants volck scherpsinnigh van verstant is / so weten sy door haren Koophandel hun selven grooten rijckdom te vergaderen.

XIII. De inkomsten des Hertoghs vã Savoyen.

Tommige hebben hun voor desen onderwonden de incomsten des Hertoghs van Savoyen bpeen te reheuen / de welcke sy aldus bp een brochten.

Den Tol van het Sout 5000. kroonen.

Den Cijns van Suse 24000. kroonen.

Den inkomst van buptenlandtsche goederen 18000. kroonen.

De andere Tollen / daer in begrijpende den Cijns van Villefranche 23000. kroonen.

Het oude ghewoonlijck recht met het Baullioustschap 70000. kroonen.

De ordinarise schattinghen in Piedmont met de wisselinge vant Sout van over geen zijde 't geberghte / gebracht tot een ordinarise eenwigh durende schatting / 2063000. kroonen.

De confiskatien der goederen / condemnatien / vermeerderinghen van schattinghen / compositien van Main-mortes / den tribupt der Joden / ende andere diergelijcke dinghen 50000. kroonen.

In somma dat sy den Hertoge niet meer en gaven als 500000. kronen jaerlijcx. Doch mé siet genoegh door de voorschrevé elf extraordinarise millioenen; alleen upt Piedmont getrocké / eñ door de somné / die sy upt Savoyen strijct / dat zijn incomste meer als eé millioen

Gouts

Outs jaerlijcx bedraeght; ende dat het een Prince is/ die geen gebreck van gelt sal hebben/ wanneer hy oock al schoon een goede somme van zijn Onderdanen soude willen hebben/ oock sonder dat de selve hun eenighsins daer door te seer gheperst souden vinden.

Sterckten.

XIV. In Savoyen vintmen eenige Fortten/waer van Montmelian 't voornaemste is/ ende hy na voor onwinbaer gehouden wordt/ is dicht aen de Frontieren gelegen. Noch zijn daer de sterckten van Conflans, Charbonnieres, ende l'Annonciade dicht by Romilly: doch alle dese zijn weynigh te beduyden.

In Piedmont hebt ghy Turin, 't welck is een vijf-hoeckigh Kasteel/dat is/ met vijf Bolwercken omset/dat so groot ende schoon is/ dat nauwelijcx zijns gelijck te vinden is: achterlatende het groot oorloghs-ghereetschap dat daer is/ dunckt my eene sake dese Kasteels verhalens-weerdigh, namelijc/ dat in 't midden een put is/ alwaer 500. ja 1000. Paerden konnen dranckē/ sonder d'een den anderen (noch in't op-klimmen/ noch in't dalen) te beletten. Den Hertogh houdt op dit Kasteel gewoonlijck in garnisoen over de 300. Soldaten. Behalven dit Garnisoen houdt hy te Canas noch 50. Soldaten/te Cune 100. te Villeneufve 40. ende noch in veel andere plaetsen/ die even-wel geen Frontieren en zijn/ als te Quiers, Fossan, Bentis; Villefranche, ende Suerne in de vallepe van Angrogne: oock houdt hy eenige Soldaten te Cahors, ende te Suse, voor so vele de macht zijner gebuyren verepst. Lamporeggio heeft een Kasteel/Kanckerende met vier toorenen. De vallepe van Oste is so sterck/ van wegen zijne inganghen die eng zijn/ ende de weghen moeyelijck/ oock veel volcks daer binnen/ dat sommige Volckeren hun Meester van't gantsche gebuyr-landt gemaeckt hebbende/ nopt gemoedight waren de selve te besprangen. Saluzze heeft een tamelijck sterck Kasteel; maer Carmagnole is by-na onwinbaer/ alwaer oock veel geschuts/ammunitie ende oorloogh-ghereedtschap is. Pignerol heeft een treffelick Kasteel/gebiedende over alle de omliggende laeghten. Het Kasteel Avignane heeft voortijdts onder den Hertogh Carolo een lang beleg tegen gestaē. Briqueras is van wegen zijne gelegenthepdt sterck/ maer niet versien na behooren. Cental is tamelijcken gesterckt/ ende Civas wordt mede onder de sterckste gerekent. Te Baid ende Monquit liggen mede garnisoenen/ twee tamelijcke plaetsen.

Wyeemdighhept van eenen grooten Water-put in het Kasteel van Thurin.

Ten aensien des Graefschaps van Nizze, de scherphepdt des landts is oorsaeck datter veel stercke plaetsen zijn/ ende vele passagien so nauwe/ dat thien Mannen het hooft aen 10000. bieden souden/ ghelijck dien werh is diemen noemt Le pas de la pucelle. Tot dese natuyrlijcke sterckte heeft men gevoeght eenige Kasteelen/die van wegen hare gelegenthepdt voor onwinbaer ghehouden worden/ onder de welcke is 't Kasteel van Saourge; Poget, liggende op de Frontiere van Provencen, is sterck ende beset met Garnisoen des Hertoghs. Villefranche is kleyn/maer is wel gelegen/ want zijn Fortres mach voor onwinnelijck wel geacht worden/ ende alles wat tot sterck-makinghe van een Fortres noodigh is/ is alhaer gemaeckt; daer liggen ordinaerlijcken 100. vreemde Soldaten in garnisoen. Van Nizze maghmen vryelijck seggen dat het niet alleen een Sterckte/maer datter een versamelinghe der Sterckten is; Want die is so wel met flanckerende mueren versien/ behalven noch de natuerlijcke sterckte des gelegenthepts/ dat het noch niet so sterck zijnde/ als het teghen woordigh is/ in den Jare 1543. den aenloop Frederici Barbarossæ moedelijcken tegengestaen heeft/ de welcke de selve met ontrent 200. seplen besprong/ ende vyerighlijcken aentastede: soo datmen dese stadt te recht het Bolwerck van Italien aē die zijde noemē mach. Daer is onder andere oock eenen Put/ die Mucius van Iustinopolen, (doe hy een wijle tijts te Nizze woonde) de selve/ om zijne dieptes wille/een wonder des werelds te noemen plagh. In dese stadt hout den Hertogh van Savoyen ordinaerlijcken een garnisoen van 400. Soldaten/ met een goet getal erbarene Konstabels ende alderlep Krygghs-tuygh daer by. Nizze is gelegen tusschen Vranckrijck ende Italien 120. mylen van Genua, eñ 130. van Marseille.

Groote Sterckte des Stadts Nisse.

Tussen Nizze ende Villefranche, ontrent in't midden/sietmen de sterckte van S. Alban. Ende overmidts dat alle dese sterckten nerghens toe nut zijn/ indien de selve niet beset zijn met goede Mannen van oorloghe; den Hertogh van Savoyen onderhoudt gewoonlijcken/ soo in Savoyen als in Piedmont, een goet ghetal Krijghs-volck in Garnisoen: maer voornemelijck heeft hy d'Inwoonderen van Piedmont te baet/ de welcke (gelijc als) tot den oorlogh geboren zijn.

Gouvernement.

XV. In Savoyen is eenen Gouverneur/ die gemeenlijcken te Chambery woonachtich is. Den Senaet van Savoyen onderhoudt zich oock aldaer/ die het gantsche Lant van over gene zijde het gheberghte bedient mette administratie van civile ende criminele saken/ ooc die den staet van Savoyen betreffē. Doch over het laetste bekommeren sy hun weynigh/ aengesien den Hertogh die selve verhandelē wil; upt welcke oorsake die Raedsheeren nergens anders af en handelen/ als van 't gene den Hertogh wil hebben dat sy weten.

In Piedmont is noch een anderen Raedt/ even ghelijck die van Savoyen, oordeelende mede over civile ende criminele saken/ ende is ghestadigh seer bekommert/ overmidts dat elcke stadt ofte Kasteel deses staets een Richter heeft/ van den Hertogh aldaer ghestelt/ ofte van den Leen-heer des plaets.

Het sal genoegh wesen hier te seggen; dat alle saken eerst voor desen Richter komen; daer naer aen den Raedt; ende van hun aen den Hertogh die de selve stelt in de handē van zijnen Raedt van staten.

Deses ende Savoyens Raeds opperste is de grooten Cancelier/ die over dese ende gene zijde der Bergen dient; ende op hem is wel het grootste deel des Gouvernemēts gestut: Ja in dien hy meerder onledigh ware/ men soude hem den tweeden Hertoghe moghen noemen; maer om dat hy so veel saken niet verrichten kan/ so beheipt den Hertoge sich met veel andere/ namelijck met Raedtsheeren/ Meesteren der Requesten/ eñ Mannen met den lozen Tabbaert.

De

De Hertogen van Savoyen.

XVI. Zijn ghesproten upt den Huyse van Saxen, ende voornemelijck upt den tronck des Keysers Othonis II. Desen stamme heeft ontrent de 400. Jaren geduyrt onder den titel van Graven/ ter tijdt toe dat Amadeus VIII, door den Keyser Sigismondo in het Concilie van Constancen tot Hertoghe gemaeckt wierdt. Maer op dat wy dit huys van den beginne af nemen/ staet te weten/ dat ten tijde dat Raouldus ende Boson in Bourgongē regneerden/ ende dat Otho III, Keyser was/ Beroaldus voort-quam upt den Huyse van Saxen, ende na-maghe des Keysers zijnde/ hem voudt sonder Landen/ ofte ten minsten soo vele niet als hem dochte te moeten hebben: Hy is van den Keyser in besittinghe ghestelt over de Landen van Savoyen met de vallepen eñ gebeelten van Piedmont: Waer op de twee Bourgondise Koningen Raouldus ende Boson dese Keyserlijcke gifte voor goet kenden; soo dat Beroaldus sich met (gelijck sommige willen) mette scherpte des Zweerds daer in gevoert heeft.

Desen Beroaldus hadde tot Successeur eenē Humbertum (getoenaemt met witte hāden) die de Landen van Savoyen beseté heeft in dē Jare 1000. ende is de eerste Grave van Morienna geweest: Dese trouwde Adelheidam de eenighe Dochter des Marchgraefs van Suse, waer door dit Marquisaetschap aen den huyse van Savoyen gecomen is geworden.

Wt desen Humberto is ghesproten Amadeus I, metten name Grave van Morienna, die ooc den eersten Grave van Savoyen geweest is: hoewel sommige dit aen Amadeo II, stellen. Desen trouwde Ioannam van Bourgondien, by de welcke hy twee kinderen geteelt heeft/ namelijck Humbertum ende Amadeum: ende by desen tijde heeft Berangerus, Archidiakon van Angers zijnde/ zijn liefterpe gesaept.

Humbertus II, volghde zijnen Vader/ die trouwde Laurentiam de dochter des Graefs van Venisse, ende verkreegh het Lant van Tarantaise; Daer na ginghy met andere Christen-Princen een reyse na den H. Lande doen op eener Kruysvaert. Adelheydi, dese Graven dochter/ wiert vertrout aen Ludovicum Crassum Koning van Vranckrijck, upt de welcke Ludovicus Iunior gesproté is.

Amadeus II, volghde Humbertum II, ende hebbende den Keyser Henricum IV, by ghestaen wanneer hy de kroone te Romen ging nemen/ is tot vergeldinge van dien in het Graefschap van Savoyen volcomelijck gestelt/ ende alle zijne landen van het Rijcke ontleent. Desen Amadeus voerde tegen den Grave van Geneven, oorloge/ om dat hy belooft hebbende zijn dochter te trouwen/ des Graven van Albon dochter ten wijve nam; Is mede na den H. Lande gereyst/ ende in het Koningrijcke van Cyprus gestorven in den Jare 1154. in den tijt des Keysers Frederici Barbarossæ, ende Ludovici Iunioris des Konings van Vranckrijck.

Humbertus III, zijn sone is hem gevolght/ zijnde de twee de Grave van Savoyen, ende trouwde de Dochter Theoderi des Graven van Vlaenderen, Mahaut genaemt/ ende daer na Annam een dochter des Graefs van Duytslant: ende in de derde Bruyloft Petronellam een dochter des Graefs van Bourgondien, weduwe zijnde van den Hertoghe van Oostenrijck; upt de welcke hy een sone geteelt heeft/ die genoemt wiert Thomas. Daer na dede hy een reyse na den H. Lande met Philippo Augusto, Koning van Vranckrijck, in het Jaer 1188.

Thomas bleef in laghen ouderdom/ ende is opgevoedt door den Grave van Bourgondien, zijn Oom van moeders zijde jarigh geworden zijnde/ trouwde hy Beatricem, een Dochter van Guy, Grave van Geneven, in spijt van haren Vader/ dien hy ooc ten laetsten bedwang/ hem den eet van getrouwighept te doen/ ende van den huyse van Savoyen in Leen te houden het Graefschap van Geneven: Desen Thomas voerde daer na oorloge tegen de Albigeoisen/ die hun van de ghehoorsaemheydt des Paus ontrocken hadden.

Van desen Thoma, Grave van Savoyen, quamen vele kinderen/ Welckers namen ick na een vervolgens optellen sal/ ten eynde een peder goede kennisse deses Gheslacht-Registers daer door verkrijgen mach.

Eerstelijck hadde hy van de gedachte Beatrice Amadeum III, die voor eerste Huysvrouwe trouwde de dochter des Dauphijns van Vienne, maer deese gestorven zijnde/ trouwde hy Ceciliam de dochter des Graefs Raimondi van S. Gillis. De tweede sone des gemelten Thomæ was Humbertus, die ghebleven is in den Oorlogh/ die den Grootvorst van Pruyssen voerde tegen de Heydenen int jaer 1235. De derde sone was Thomas, die ghetrout heeft Ioannam Gravinne van Vlaenderen, dochter des Keysers Balduini van Constantinopolen, ghelijck de Chronijckschrijver van Savoyen seght; Doch de Vlaemsche ende Franssche stellen dit Houwelijck na de doot Ferdinandi van Portugael: upt dit Houwelijck en is niets ghesproten; maer getrout hebbende een Joffrouwe upt den huyse van Fresco een Genevoiser/ heeft hy Amedeum geteelt/ die naderhant ooc Grave van Savoyen geworden is. De vierde sone was Guilhelmus van Savoyen, die den Paus Innocentium IV, navolgende/ van hem tot Bisschop van Valencen gecoren is. De vijfde sone was Amadeus, de welcke Lasarus geworden zijnde/ hem in eenighept begaf. Petrus van Savoyen was de sesde/ die daer na ooc over Savoyen ghheerscht heeft. Bonifacius was de sevende/ desen is van den Paus het Aerts-bisdom van Kantelbergh in Engelant gegeven. De achtste sone was Philippus, die ooc Grave van Savoyen wiert; was een goet Krijghsman. De dochteren waren Beatrix, Huysvrouwe des Graven Raimondi van Provencen: waer van eene dochter de Huysvrouwe Karoli, broeder S. Ludovici, geworden is; welcken Karolus daer na Koning van Napels ende Sicilien wierdt: de andere dochter was Marguerita, die in Duytslant vertrout is.

Na Amadeum III, is gevolght Bonifacius, de welcke stouter dan voorsichtigh zijnde/ ende strijdende teghen den Marquis van Montferrat, aldaer verwonnen ende ghevangen is/ stervende van droefheyt in de gevanginisse/ ooc sonder kinderen/ als nopt ghetrout geweest hebbende.

Petrus, de broeder des overledenen Bonifacij, is in den staet gevolght/ hoewel dat van Amadeo III, eē dochter Constancia was: maer in Savoyen worden de dochteren upt de erffenisse ghesloten. Desen verkreegh de Landen van Val d'Oste ende Chablais.

Petrus sonder kinderen ghestorven zynde/ is zyn broeder Philippus voornoemde hem gevolght. Hy was te voren een geestelijck Persoon/ ende hadde groote Beneficien/ maer dit alles verlatende/ troude hy Alix Paltz-gravinne/ van Bourgondien, ende is daer na een besitter der Landen zyns broeders geweest/ maer onlangs die regierende/ want hy is watersuchtigh gestorven/ latende geenigh oir na hem.

Hy heeft Amadeum IV, zyns broeders Thomæ soon/tot Successeur gehadt/ gheboren upt de Nichte des Paus Innocentij IV, wiert gheynaemt Magnus, van wegen zyns dapperheyts ende fraeyer gestaltenisse. Hy troude Me-vrouwe Sybillam Gravinne van Braisgre, ende Vrouwe van Bresse, ende aldus quamen dese twee stucken aen Savoyen. Heeft oorlogh gevoert tegen den Dauphijn van Viennois, ende den Grave van Geneven, zynen ouden vyant: Is gekoren Prince des Rijcx door den Keyser Henricum van Lutsemburgh; is gestorven in het Jaer 1323. gegaen zynde na Avignon den Paus aldaer te soecken.

Zyn outsten sone Eduardus is hem ghevolght/ is milder geweest/ als wel betaemde/ ende dien volghens zyn volck al te seer verdruct. Heeft getrout de dochter des Hertoghs van Bourgondien, by de welcke hy een dochter teelde/ Margarita genoemt/ dien hy aen Ioannem van Bretaignen, een sone Arti, Grave van Richemont, vertrout heeft; ende is sonder manlijck oir gestorven.

Amadeus V, zynen broeder is hem gesuccedeert/ ontblootende zyne Nichte (volgens de oude Wetten van Savoyen) van de erfenisse. Hy troude Yolandam, een dochter des Marquijs van Montferrat, ghesproten upt den geslachte der Paleologi; upt de welcke hy een sone Amadeus genoemt/geteelt heeft/ ende een dochter/ die getrout wiert aen Galeas, Grave van Vertus, ende naderhant Hertoge van Milanen. Hy hadde noch een jonger sone/ doch is in de kintsche jaren gestorven.

Amadeus VI, is zynen Vader ghevolght/ ende van wegen zyne onderjarighept/ is hy onder vooghdyschap ghestelt van Monseur Guillaume de la Baume. Desen Grave/ om dat hy op den eersten dach in Mey de eere in eé Tournoy-spel verkregen hadde/ is gheynaemt geworden den Groenen Ridder. Heeft ghetrouwt Bonnam, de suster Ludovici, des Hertoghs van Bourbon. Is den instelder Ordinis Annunciationis (dat is/van de Ridderlijcke Orde des bootschaps Mariæ) hebbende tot teycken een beelt Mariæ, met een Enghel/ die haer begroet. Heeft de Grieckische repse aenghenomen/ om den Keyser Alexim, zynen Neve/ bystant te doen. Voor zyn doot heeft hy zynen sone Amadeum VII, vertrout aen de dochter des Hertoghs van Berry, ende daer na dede hy de repse van Napels met den Hertoge van Anjou, ende storf aldaer in groten ouderdom/ zynde vermaert van wegen zyne dapperhept ende deughden/ in den Jare 1383.

Amadeus VII, succedeerde zynen Vader/ ende desen volghde.

Amadeus VIII, die van den Keyser Sigismondo Hertoghe van Savoyen ghemaeckt wiert in het Concilie van Constans; gevende daer na alle de landen aen zynen Sone/is hy Paus gheworden. Behalven zynen sone Ludovicum heeft hy noch een Dochter/ Maria genaemt/ gehadt/ die aen den Hertoge van Milanen, upt den stamme der Vicomten, vertrout was: maer om dat sy een stinckende Apostuyme aen haer ghye hadde/ en heeft haer man nopt met haer te doen ghehadt/ ende daeromme en zyn oock geen erven upt haer ghesproten: haren man doot zynde/ is sy in een Klooster/ 't welcke sy hadde laten timmeren/ gegaen/ volgende daer in haren Vader.

Ludovicus, sone Amadei VIII, eerste Hertoge/ is ghevolght/ ende troude Annam de dochter Ioannis, Koning van Cyprus, by de welcke hy seven sonen ende eenige dochteren wan. De oudtste deser sonen was ghenoemt Amadeus IX, die met de vallende siecte ghequelt was: hadde tot een hupsvrouwe ghenomen Yolandam, de dochter Karoli VII, Koning van Vranckrijck, by de welcke hy vier sonen hadde/ ende soo veel dochteren.

Philibertus, een sone Amadei IX, is zynen Vader gevolght/ maer is seer haest daer na sonder kinderen gestorven.

Karolus zynen broeder/ is/ dien volgens/ Erfgenaem gheworden/ende troude Blanche, Marquijse van Montferrat, van de welcke hy gehadt heeft Ioannem Karolum, die oock Amadeus ghenoemt was/ende is jong gestorven/ latende tot Successeur

Philibertum zynen Oom/de welcke troude Margaritam, een dochter des Hertoghs van Bourbon.

Desen is ghevolght Philibertus III, behout-sone des Keysers Maximiliani, die niet lang en leefde; latende tot Successeur

Karolum zyn Moeders Broeder/ die de dochter Emanuelis, Koning van Portugael, getrout heeft/ de Suster des Keysers Karoli V, Hupsvrouwe; upt dit houwelijck is ghesproten dien Karolus, die in Spangien jong gestorven is/ ende Philibertus, die by 't leven zyns Vaders tot Prince van Piedmont ontfanghen is.

Philibertus Emanuel IIII, is Karolum III, ghevolght. Desen is van den Koning Francisco I, upt zyne Landen verdreven; doch daer na wederom herstelt door het houwelijck/ 't welck gemaeckt is tusschen hem ende Margaritam de dochter Francisci I, voornoemt.

Karolus Emanuel IV, tegenwoordigh levende Hertogh van Savoyen, is hem ghevolght; zynde getrout met Katharinam, een dochter Philippi II, Koning van Spangien, ende suster des tegenwoordighen Philippi III, by de welcke hy vele kinderen gehadt heeft.

Den

Den Staet van den Groot-Voyst

Van

TOSCANEN

Ofte

HERTOGE VAN FLORENCEEN.

Kort Inhoudt:

1. Gelegenthept des Landts van Florencen, t'samen-ghevoeght van drye Leden van Republicken in een. 2. Beschrijvinge der Steden van desen Staet / ende eerst van de Stadt Florencen, zijn grootte ende lustige gelegenthepdt: zijne Heerlijcke Pallepsen ende gestichten: van Patrolin/ Poge / ende andere Speel-hupsen. 3. Van de Stadt Piza, zijne oudthepdt ende andere bysonderlijckhepden. 4. Van Pistoye, een Stadt voortijdts van de factien der Danatos ende Cerebis seer ontrust. 5. Van den Staet van Sienna ende zijne Steden. 6. Florencen gepresen door de Tschiaensе Wijnen/ de Meloenen van Piza, ende Wepden van Pistoye. Albaster/ alupt / ende Koperroot-Wijnen: soute Fontepnen / daermen oock sout van maeckt. 7. Wackerhepdt des gheests ende soberhepdt der Florentijnen/ lievende de vryhepdt. De Sienoisen zijn mildt; die van Prat Kerck-roovers; die van Pistoye bloedt-dorstigh. 8. Vruchtbaerhepdt des Landts van Sienna, ende rijckdom der Florentijnen in den handel van zijde/ wolle/ ende goude Lakenen. 9. De Geestelijckhepdt des Hertoghdoms van Florencen heeft vijf-hondert-duysent Kroonen jaerlijcks tot Renten. 10. Hoe veel de inkomsten des Hertoghs bedragen. 11. Waer in de Sterckte deses Groot-Vorsts bestaet. Fortressen in Sienna, Florencen ende Piza. 12. Hoedanigh getal Ruptery aldaer onderhouden wort. 13. Zijne Sterckten ter Zee. 14. De orde des Ridderschaps S. Stephani ingestelt door den Hertoghe Cosma. 15. Van de bedieninge des Magistraetschaps ende Justitie in desen staet. 16. Aerdsbisdommen ende Bisdommen in Florencen. 17. Gheslacht-register der Hertogen van Florencen.

I. DE Hertoge van Florencen vereenight hebbende de drye Republicken in een/ namelijcken/ Florencen, Sienna ende Pisa, besitten teghen woordigh de Provincie genoemt Toscana, zijnde het schoonste/ grootste/ ende edelste deel van Italien; Ick sal my hier niet bemoeyen met de vertellingen der Borgerlijcker oorlogen/ veranderingen des Staets/ ende heerschappijs deses Landtschaps / want het mijn voornemen niet en betreft: Maer my alleenlijck tot den Staet der teghenwoordige dingen vervoegende/ lust my te seggen/ dat/ gelijck de Nature dese Provincie begaeft heeft met alle Privilegien/ die sy gewoon is door gunste allen andere verscheydentlick mede te deylen/ sy oock niet gewilt heeft dat de selve yemanden in gheleghenthepdt wijcken/ als stellende de selve ghelijck in 't midden / of (om beter te segghen) in de hert-put van gheheel Italien, omringhende 't selve van drie hoecken met seer hooghe Gheberghten / ende aen den vierden hoeck / ('t welck na de Zee ende Campagna di Roma light) al waer de Nature ghebreckigh is gheweest / daer heeft de konst voldaen; aengheslen het gantsche Landt van Sienna vol Fortressen is/ ghelijck te zijner tijdt gesept sal worden.

II. Desen Vorst heeft in zijn Landt vijfthien Steden/ namelijck acht in Florencen, als Florencen, Pisa, Pistoya, Volterra, Arezzo, Borgo di Santo Sepolcro, Cortona, ende Montpulcian. In 't Landt van Siena zijnder seven/ te weten/ Siena, Montalcin, Grosset, Soane, Piece, ende Massa.

D'Italiaē noemen dese Stadt Florencen de Schoone.

De Stadt Florencen heeft ses mijlen in de ronde/ in hebbende meer als 90000. Inwoonderen. Is op een vlacke plaetse gheleghen/ recht op de Riviere Arne; die recht midden door de stadt loopt/ ende met vier schoone bruggen versien. Is met vier-kante steenen geplavet/ hebbende schoone straten ende plaetsen. Waeromme het met recht van den Italianen Florenca la bella ghenoemt wort. Het Hof des Hertoghs is een der schoonste ghebouwen van Europa. Het begrijpt een plaetse van meer als 60. Hupsen die daer plachten te staen: ende int midden des hups (alwaer de sale is om Comedien te vertoonen/) can een groote menighte vreemdelingen geherbergh worden/ als Heeren/ Gesanten/ ende andere/ tot het welcke dit geschickt is: so dat dit Palays geenigh in Italien, veel min eenigh Konings Hof in Europa behoeft te wijcken. Dit selve is voormaels begonnen geweest door eenen Edelman/ genoemt Luca, van den hupse Pitty, die het voorste gedeelte begonnen hebbende / arm is ghevvorden int midden comende/ ende ghenootsaeckt wiert het selve aen den Hertoge Cosma te vertoopen. Karolus, Aerts-Hertoge van Oostenrijck, door dese stadt passerende / seyde/ dat dit een stadt was/ diemen niet dan op hooge Feest-dagen behoorde te laten sien. Behalven dit Palays heeft den Groot-vorst noch een ander / ligghende in een bespdenwegh/ ghenoemt Pratolin, met veel schoone Kameren ende Salen/ die haer water uptwerpen/ ghelijck dat van Tivoli. Hy heeft noch andere Speel-hupsen waer van eene genoemt Pogge, thien mijlen daer af liggende/ ende een ander Castro, welcke beyde so schoon zijn van ghelegenthept/ bouwinghe/ vertieringe van Fonteynen ende andere dingen/ datmen met de selve in alles vernoeght moet wesen.

Karoli, des Aerts-Hertogen van Oostenrijck, oordeel over dese Stadt.

De Muyre dan Volterra zijn van gehouwen Steen ghemaeckt.

Volterra light op de top van een Bergh; zijn mueren zijn van ghehouwen steen / elck ontrent ses voeten lang/ ende fraey sonder eenige materie aen een ghevoeght. Heeft vijf schoone Poorten/ ende aen yeder Poort een schoone Fonteyn/ zijne mueren betoonen genoeghsaem hare outheyt/ gelijck mede doen zijne begraefplaetsen/ Epitaphien in Etrusc̄ise letteren/ ende seer oude marbre statuen/ met meer andere dingen.

III. Piza wort van de oude oock onder de Zeesteden van Toscanen gestelt; oock so out/ dat weynige oude Schrijvers ghevonden worden/ die het niet onder hare Historien begrepen hebben. Is gelegen tusschen twee Revieren/ namelijck tusschen de Arne ende Lezare, die nu Serchie genoemt wort: Dese Revieren voeghden hun (ten tijde Strabonis) te Piza te samen/ spreyden haer oor so wijt uyt/ ende lieten met sulcken strengigheyt/ datmē aen d'een of aen d'ander zijde des Ovevers niets onderschevdelijcx aenmercken conde. Doch huydensdaeghs loopt de Serchie door Luca heenen/ ende is seer wijt vande Arne gelegen. Het is een groote Stadt / zijnde door een Reviere verdeylt/ ende door twee Bruggen weder t'samen ghevoeght: zijn Mueren zijn hoogh / ende van Marber. Daer is een Kercke/ die Kopere deuren heeft/ met eenen Toren daer by/ die sonderlinge konstigh gebouwt is. Want van buyten hangt sy so over zijde/ dat het schijnt sy dadelijck vallen sal/ maer van binnen isse met het pas-loot opgewracht. De Doop-bonten zijn oock verwonderlijck: doch de Kerckhof meerder/

De Muyre dan Pisa zijn van Marber-steen gebouwt.

want met mueren ende galerijen besloten zijnde/ begrijpt het een groote plaetse/ ende verslint zijne dooden in 24. uyren tijts. Dese vier zijn met uytermaten schoone steenen opghebout/ staende alle in een selve straet/ met alle aen een / noch oock verscheyden. Dese stadt heeft voormaels so machtigh geweest/ dat sy tegen die van Genua ende Venetien getwistet heeft. Is toegenomen door de schaden/ die de Sarazijnen die van Genua aendeden in den jare 933. want vele hun aldaer vertrocken / als in eene verseerkerde plaetse. Maer is eyndelijck onderdruckt geweest door de nederlage/ die sy van den Genuoisen/ ontrent het Eylant Giglio, ontfingen: want het is doen so swaer ghebleven/ dat het tsedert nopt pemanden meer het hooft heeft derven bieden/ maer gedwongen was zijnen neck onder het jock der Florentijnen te begeven: van de welcke het wederom afwijckende/ op de aencomste Karoli VIII, Koning van Vranckrijck, ende wederom in den tot van vijfthien jaren onder 't jock ghebracht zijnde/ de stadt bijna geheel woest gebleven is: Want de Burgeren achtende het jock der Florentijnen onverdraeghlijck / begaven hun na de Eylanden Sicilien, Sardinien, ende andere plaetsen om aldaer te woonen. Maer den Groot-vorst Cosmas versocht de selve wederom te bevolckieren/ stichtende aldaer een Universitept / ende latende bouwen een schoon Palays tot een wooninge der Ridderen S. Stephani, als oock met den inwoonderen vele vryheyden gevende: Evenwel en is het op hupden noch niet seer volckrijck.

De dooden lichamen worden alhier op het Kerckhof in 24. uren verteert.

IV. Pistoya is gelegen aen den voet der Alpise geberghten: Het heeft hemselven door tweedracht vermelt/ met de welcke het schier geheel Florencen ende Toscanen weghsleppte. Want twee Jongelingen van den geslachte der Chanceliers, tot groote woorden ghekomen zijnde / ende een van dese hier over een wepnigh gequetst zijnde/ heeft des anderen Vader zijnen sone tot den ghequetsten Jongeling gesonden/ om van hem vergiffenisse te eysschen: Doch daer is vyt wat anders uytgesproten; Want den Vader des gequetsten heeft desen Jongeling door zijne dienstknechten doen vatten / hem de hant op een Paerden-kribbe doende afhappen/ sondt hy hem wederom/ ende seyde; Gaet/ ende segget dijnen Vader dat de wonden niet door woorden/ maer wel door yser genesen. Hier over tusschen dese twee geslachten een wreeden oorlogh ontstaen zijnde (waer van d'eene de Witte, ende d'ander de Swarte genoemt wiert) hebben tot hare zijde de reste des stadts ghetrocken/ die haer menighmalen met het bloet haerder medeburgeren (hier door) besprengt gesien hebben.

Hoe van een klepne twist een groot over ontsteken kan/ doodende de Menschē/ ende verwoestende de Steden ende Landē.

De Florentijnen/ in plaetse van de twee Hoofden deser factie van kant te helpen/ trocken die (gelijck als in ballingschap) binnen hare Stadt; alwaer de Donati, hebbende aenghenomen de beschuttinge der Swarte/ ende de Cerchis der Witte / Florencen oock in tween ghedeylt hebben/ die het langhen tijdt met vele bloet-stralen gheverwet hebben.

Arezzo, door zijne inwerlijcke langduerige twistingen/ by na sich selven verslonden hebbende/ wiert door Ludovicum I, van Anjou verkocht aen den Florentijnen voor 40000. Gout-guldens/ gelijck Cortona wepnigh tyts daer na aenden selven door den Koning Ladislao oock verkocht wiert. Daer zijn noch andere

andere goede plaetſen in het Lant van Toſcanen, als Prato, Preſche, S. Miniar, Empoli, S. Geminian, Fiquena, Piedra ſanta, Barga ligghende op de kant van de Livorniſe Zee/ ende drie mijlen verder light Plombin.

V: Den ſtaet van Florencen grenſt met de oude Stadt Siena, de welcke geweeſt zijnde een volck-plante (ofte Colonia) der Romeynen/ vele Landen onderworpen is geweeſt. Tuſſchen Sienna ende Florencen is door factien der Guelphen ende Gibellinen een doodelijcken oorlogh geweeſt. Het is een ſchoone Stadt/ ende ſterck van gheleghenthepts wegen; maer die door het verlies zijns vryheydts/ oock vele inwoonderen ontvloden zijn. Heeft vijf mijlen in de ronde/ liggende 33. mijlen van Florencen: het heeft/ behalven de boven-ghedachte Steden/ noch 26. plaetſen met mueren beſloten: doch niet ſeer volck-rijck.

Geſtalteniſſe.

VI. Florencen is gheleghen in een plaetſe die met Bergen omringelt/ ende met heuvelen onderſchepden is/ geloove oock niet datter eenigh Landt is/ dat met grooter neerſtighhept ende meerder zorghe bebout is. Men maeckt aldaer op een cleyn ſtuck lants verſamelinge van Wijnen/ Olyen/ Graenen/ Erweten/ Boonen/ ende overvloet in frupten te gheljck: de Dorpen ſtaen aldaer dichte by een. Daer zijn ſeer ſchoone Wijnen/ onder de welcke die Trebiaenſe de beſte is/ aengeſien de ſelve de Malvoſepe in ſoetighept te boven gaet.

Lof der Trebiaenſe Wijnen.

Het Lant van Piza geeft veel tarwe/ ende is ſo vruchtbaer/ dat het gheheel Toſcanen daer mede voeden can. Doch na het verlies haers vryheydts zijn de Arbeyderen aldaer ſeer ghebreck geweeſt/ gheljck oock de inwoonderen des Stads. De Wijnen van Piza zijn wepnigh gheacht. Zijn andere vruchten zijn tamelijcken goet/ doch zijne Meloenen zijn uptnemende goet. De Zee is dicht hier by/ ende derhalven is deſe plaets bequaem ter Koopmanſchap. De locht met ſeer geſondt/ meeſt voor den vreemdelingen. Men geeft geloove/ dat deſe onſuyverheydt des lochts voortcomt upt dien dat het lant te wepnigh bewoont wort.

Het lant rontſom Piſtoye is berghachtigh/ maer daer zijn ſeer goede Weyden. Volterra heeft rijcker lant in Mijnen/ als in vruchten: want men vint aldaer Mijnen van Albaſter/ Azuyr/ Koper-root/ ende andere metalen; oock zijn daer Fonteynen met ſout water/ van het welcke ſeer goet ende overvloedigh veel ſouts gemaeckt wort.

De Reviere van Chiena vloept door het Landt van Arezzo; is ſeer modderachtigh/ ende den na-by-gelegenen ſchadelijck: doch wort daghelijcx groote moeyte ghedaen om deſe Maraſſen te ſtoppen ende te droogen.

Aen den voet des Alpes light het lant van Mugelle, 't welck aengenaem en veel vruchten draghende is. Ende tuſſchen de Arne ende het Landt van Arezzo hebt ghy 't lant van Caſantin, 't welck Koren/ Wijn/ ende Veerijck is: doch Valdarne is overvloedigher in Graenen/ Chianty in Wijnen/ ende Mugelle in vruchten.

De velden rontſom Sienna zijn wel beſet met ſchoon gras/ voedende veel Oſſen/ Buffelen/ en Schapen. Sy draghen oock veel Koren/ Wijn en olye/ ende veelderhande frupte.

Hare zeden.

VII. De Florentijnen zijn ſubtijl van geeſte/ geſpaerſaem/ ſcherpſinnigh/ naerſtigh/ bequaem tot alle konſten/ ende luſtigh in oorlogh ende vrede: zijn ſachtmoedigh/ langſaem/ ende alles ter rechter tijt aengrijpende/ hare vryheyt hebben ſy ten uyterſten toe beſchermt; maer zijn door al te groote neuſwijſighedt in ghedurende twiſten verballen/ die hun eyndelijcke geruwineert hebben: ſo dat het ſegghen Thucididis alhier waerachtich is geworden; dat namelijck/ die luyden/ die wat botachtigh van geeſte zijn/ een Republijcke beter gouverneren/ als die gene die al te ſcherpſinnigh zijn. Int ſtuc van den Koophandel zijn ſy ervaren. In cleedingen zijn ſy ſedigh/ doch aenſienlijck/ ende paſſeren alle Toſcaners in ſedighedt ende welſpreeckenthept.

Tegenſtellinghe des aerts der Florentinen ende Siennoiſen.

Die van Sienna zijn ſeer verſchepden van aert by de Florentijners: Want de Florentijners zijn vreck ende eenkennigh; daer tegen zijn de Siennoiſen milt ende vriendelijck tegen den vreemdelingh: de eene zijn zorghvuldigh voor het toecomende ende baetſoeckligh/ de andere lichthertigh ende levende als maer voor eenen dagh: die waken vlijtelijcken op haren handel/ ende zijn gedenpſt, deſe zijn ſimpel ende openhertigh: die zijn niet verwachtende dan 't geen van hare Koopmanſchap ende winninge incomt; deſe zijn te vreden met hare incomſten ende de vruchten die hare hoven hun voortbrengen.

Toenamen der Toſcaners in 't gheheel/ aengaende hare zeden.

De Italianen epghenen de Borgeren deſes lants eenighe hoedanighepden toe/ die ick ſtilſwijghende niet voorby gaen en wil. Sy noemen de Florentijnen traegh/ heerlijck/ ende voornemelijck/ wanneer hun eenige vreemdelingen over comen/ noemen haer oock bot in de Koopmanſchap. Die van Sienna langſaem in raet ende voornemen/ doch gelucklgh in oorlogen/ (doch dit dient nu wel achter gelaten te zijn) voortreffelijck tegen hare vpanden/ ende hooghmoedigh int vervolgh des wraecks. Die van Prato herroouberen in tijden van oorloge. Die van Piſtoye moortdadigh. Die van Arrezzo, ſacht tegen hare vpanden; ende die van Piza onbeſtendigh in raet ende deliberatien.

Van de Vrouwen ſeghtmen/ dat die van Sienna ſchoon/ die van Florencen teer/ die van Piſtoye lichthertigh/ ende die van Arezzo vaſthoudende ende gierigh zijn.

Rijckdommen.

VIII. Indien dē Staet van Florencen hoorn gebreck heeft/ hebbende anderſins veel Wijn/ Vleys/ en andere noodſakelijckheden; den Staet van Siennen heeft ſo veel te meer/ van wegen de vruchtbaerhept zijner velden/ die Apulien geenſins en wijcken/ ſo dat het niet alleen die van Florencen gerieft/ maer deplt oock den landt-ſaten van Genua, Luca, ende andere ghebueren mede: ſo dat de vruchtbaerhept deſes Lants ende de neerſtighepdt der inwoonderen/ vele dingen den vreemden mede deplt/ wepnigh van andere noodigh hebbende. Hieromme ſietmen in deſe landen de luyden rijck door haren arbeydt ende des lants vruchtbaerhept; ende in die door hare karighept ende Koopmanſchap. Want binnen Florencen zijn alderhande konſtighe hantwercks-luyden/ die ſeer ſchoone

Vruchtbaerhepdt des Lands rondt-om Sienna.

Wolle/ Zijde ende goude Lakenen maken/ die de Nederlantse niet en behoeven te wijken. Veel Zijde ende Wolle wort aldaer bereyt/ int werck gheſtelt zijnde door den Adel ende rijckſte der Stadt/ waer mede ſy niet alleen haer lant/ maer oock ghheel Europen gerieven/ oock tot in de Oosterſche Indien die verſendende; die gene die met de Perpetuanen na Indien repſen winnen vijftigh ten hondert; ende ſomwijlen wort er binnen Florencen jaerlijcx wel voor twee millioenen Goudts van deſe Perpetuanen ghemaeckt. Den rijckdom der Burgeren van Florencen heeft voor de Oorlogen noch het behent geweeſt/ ende dat door de menighte van Palaiſen/ Sloten ende Kaſteelen/ die ſchoon ende treffelijck binnen 's lants hier van gemeene Luyden gebouwt waren/ gelijck noch aen de overblijffelen hier en daer geſien can worde.

Groté handel der Florentinen in alle-hande Lakenen/ en Bergien oste Perpetuanen naer Indien.

IX. Groten rijckdom der Geeſtelijckheyt.

De Geeſtelijckheyt is daer oock ſeer rijck van wegen vele Biſdommen/ Abdyen/ rijcke Gaſt-huyſen/ ende een groote menighte van Kloosteren; alle hare incomſten/ gelijck ſommige ſchrijven/ bedragen over de vijfhondert duyſent kroonen aen Renten.

Deſe rijckdom der particuliere vergroot den ſchat des Princen/ aengeſien de gemeene rijckdommen in der daet niet anders en zijn dan het Threſoor des genen die heerſt/ verdeylt in veelderley beurſen/ voornemelijck wanneer hy daer mede gedient can worden/ gelijck deſen lichtelijcken doet door middelen van ſchattinghen/ ende Impoſten den Luyden op te leggen. De contracten van Huwelijcken betalen acht ten hondert; alle contracten van koopinghen ofte verrooyinghen van Landen ende huyſen geven oock ſo veel. De huyſ-huyzen betalen het thiende deel des huyrs. Die plepten betalen een ſeeckere ſomme gelts tot impoſt/ genoemt Sportola, eer ſy beginnen mogen te procederé. Eñ veel meer andere diergelijcke dingé; Wät niets en mach binnen Florencen, noch daer upt ghebracht worden/ of het moet zijne gheſette laſté betalé.

X. Inkomſten des Groot-Vorſts van Toſcanen.

Des Groot-vorſts publijcke inkomſten bedragen de ſomme van anderhalf millioen/ want men ſtrijct van Florencen alleen/ ſo van tollen/ ſchattingen/ impoſten ende andere dinghen/ over de ſes hondert duyſent Ducaten jaerlijcx: van Sienna 150000. ducaten: van het Douaenſchap van Livorne 130000. van de tollen op alle de kozen-molens door ghheele Lant/ behalven te Sienna, 160000. ducaten: van het Zout/ Yſer ende Silvermijnen oock byna ſoo veel. Op de wiſſel wint hy oock ſeer vele/ op de welcke hy een goeden hoop gelts liggende heeft: Hy trecht oock een groot gelt van zijne Galioenen/ die hem de koopmanſchap toebrengen; als ooc van zijne Galeyen/ belept door den Ridder van Beauregard een Franſoys Edelman/ die ſeer ſchoone ende heerlijcke aenſlaghen deeſe voorleden Jaren uptgericht heeft. Men gelooft dat den overleden Groot-vorſt gevonden heeft in het gemeyne Threſoor zijnes voorſaets ontrent thien millioenen gouts/ ende voor twee millioenen geſteenten ende Juweelen; waer by men gelooven moet dat van hem deſen ſchat wel grootelijcx vermeerdert is.

Sterckten.

XI. Men mach ſeggen met dat deſes Princen Landt van yſer is/ aengeſien dat behalven de natuerlijcke ſterckte der Berghen/ die het omringelen van drie hoecken in ſomme van eenen Muer/ aen de vierde hoeck een goet ghetal van Fozten gelegen zijn in het Landt van Sienna aen die zijde. Onder deſe worden gherekent vijf ghefterckte Steden/ welcke zijn Sienna (ſo wel van natueren/ als door konſt ſterck zijnde) Montalcin, oock ſo door natuer als door arbeydt ſterck zijnde: maer Quinſi, Groſſet ende Soane hebben veel ghevaerlicken diemen haer teghen ſtellen ſoude komen. Behalven de Steden vintmen noch eenige plaetſen/ die tamelijcken ſterck zijn/ als Radicofani, Montfalcon, Lucignan, Monteriſon ende andere. In het Lant van Florencen zijn alle de Steden van boven meeſt wel ghefterckt/ ende voornemelijck Florencen; want alhoewel het niet ghheel met nieuwe muren gefterckt is/ nochtans heeft het twee bequame Fozteſſen/ als S. Miniat, ghelegen op een Bergh/ ende commandeert de Stadt/ het andere is een Kaſteel. Deſe Fozten zijn meeſt gebouwt om de volckeren wat te beteughelen/ ende ſouden oock tot beſcherminghe voor den Luyden vyant te paſſe komen comen: Op S. Miniat worden 40. Soldaten/ ende op het Kaſteel 100. Soldaten tot bewaringhe ghehouden. Noch zijnder eenighe andere/ als Empoli, Prato, Livorne, Caſtrocaro in Romanyen, ende Saſſo: doch zijn meeſt alle wepnigh in ſterckte te bedupden.

Aengaende nu het krijghsvolck des Hertoghs te lande/ der ſelver is eenen goeden hoop voetvolcx/ aenghetepckent door het gantſche Landt tot het ghetal van ontrent 38000. Alle deſe mannen worden wel gediſciplineert/ ende zijn kloeck; want van oudts altijt hier ontrent de beſte ende kloeckſte Krijghſluyden zijn ghekozen gheweeſt: Een yeder bevlijtight ſich oock dapper om lof ende eere in alles te begaen. Deſe Soldaten worden niet alleen gherolleert ofte aenghetepckent ten platten Lande/ maer oock in de Steden/ behalven te Florencen, vermits den Hertogh niet geraetſaem en vint die luyden de wapenen in handen te gheven: van deſe opſchrijvinghe is niemant vry/ dan Prieſteren ende Scholieren. Wie oock niet voor Soldaet opgeſchreven en is/ wort niet ghedoorloft buyten ofte binnen 's Lants 't gheweer te dragen/ oock binnen ofte buyten de ſteden/ op ſeeckere groote boeten te verbeuren: Dit krijghs-volck heeft behalven deſe meer andere Privilegien/ ontlaſtinghen ende vryheyden/ want men die om gene ſchulden ghevangen mach doen ſtellen/ ende veel andere/ die alle ſeer ſtrichtelijcken onderhouden worden; waeromme vele oude Soldaten upt Nederlant, Vranckrijck, ende van Ooſten hun daer vrywillighlijcken hebben doen aenteyckenen: ſulex datmen ſoude moghen ſeghen dat deſen hoop volck/ ſo om hare menighte/ als om hare hoedanigheyt/ den ſchoonſten van ghheel Italien is. Den Groot-vorſt can alle zijn krijghsvolck in ſes of acht daghen ten langſten te Florencen doen comen/ overmits het ſelve in het middel-punt van Toſcanen ghelegen is/ ende alle zijne deelen even naer.

Grote Privilegien der Soldaten van de Hertoghe van Florencen.

Behalven dit heeft hy oock een goet ghetal Pionniers doen opſchrijven/ die ghedadigh aen Fozteſſen ende ſterckten haer werck vinden/ oock aen de Revieren om te leyden ende de Landen te verbeteren.

XII. Deſen Prince onderhoudt ghewoonlijcken hondert Ruyteren/ die hy by tijden van vrede ſeven kroonen ter maent geeft/ ende in

door-

oorloghen een wepnigh meer. Behalven deſe onderhoudt hy noch vier hondert lichte Paerden/ tot drie kroonen ter maent in tijt van vrede/ende in tijt van oorloge wat meer: Deſe gantſche Cupterp zijn van zijn Lantſaten/ die behalven hare ſoldye oock vele vrydommen heeft. Ende ſoo 't gebeurt dat eenighe Zee-rooveren upt Alger varen/ ſo en wort het verrouwen niet gheheel geſet op de Torenen/ die den Hertogh tot dien eynde op vele plaetſen heeft doen maken/ ende door teyckenen d'een den anderen waerſchouwen connen; maer verſeeckert de Cupterye met de Torenen/ ende de Torenen met de Cupterye. Behalven deſe voornoemde Compagnien onderhout den Hertoghe noch een groot ghetal Paerden. Siet daer/ dit zijn de ordinariſche ſterckten: maer extraordinariſe ſoude hy (volghens 't ghebruyck van andere Princen/ ende by hem voormalen meer gepleeght) een veel grooter ghetal connen lichten/ nadien het Landt vol volcx ende mede vol vremdelingen is.

XIII. Wat nu belangt de ſterckten ter Zee/ daer voor heeft den Hertoghe Coſmas voormaels groote ſorge gedragen; bekennende hoe nut ende noodigh de ſelve eenen Prince waren. Hy dan (ſoeckende hem ſelven in den mont zijner nacomelingen groot te maken) heeft verkreghen door de authoriteyt Karoli V, de reſignatie des Eylandts Elba van den Heere van Plombin, die het ſelve toebehoorde: de oorſake was dat deſen Heere het ſelve van den Zee-rooveren niet connende beſchermen/ ende vreeſende dat het t'eeniger tijt in de handen des Turcks gevallen ſoude hebben gehadt (tot groot nadeel van gheheel Italien) het ſelve den Hertoge overgaf: behoudende niet te min alle de incomſten/ ende het gebiet over alle Dorpen ende Vlecken.

Hoe het Eylant Elba aen de Hertogen van Florencen gecomen is:

Dit Eylant heeft een haven/ die Portoferrario genoemt wort/ bequaem voor een machtighe Armade te havenen: Men ſiet aldaer een groote menighte Schepen aencomen/na Weſten ſeylende/ofte daer van daen comende/ ende daer na te Livorne ſtranden/ ende hare goederen (tot groot profijt des Princen) aldaer ontlaſten. Den Groot-vorſt heeft in dit Eylant een ſterckte/ ghenoemt Coſmopoly, na den Hertoghe Coſma ghenoemt. Tot bewaringhe heeft hy aen den mont des havens twee Kaſteelen/ ghelegen op de toppen van twee Berghen/ die van weghen hare gelegenthept voor onwinbaer gehouden worden: Deſe Kaſteelen zijn van alle nootſakelijckheyden wel voorſien. Den Groot-vorſt houdt zijn Wapenhuys te Piza, om dieſwille dat dit Landt veel houts ende hennip heeft/ noodigh tot de toeruſtinge der Galeyen/ door welcke bequaemheyt de inwoonderen voortijts haren ſtaet ende Republijcke ſo wijt uytgeſtrect ende bekent gemaeckt hebben. Doch wort in dit Wapenhuys wepnigh ghewrocht / meer ghelapt dan nieuw ghemaeckt. Behalven dit iſſer noch een in 't Eylant Elba, alwaer hy zijne Schepen hout, de menſchen/ daer inne werckende/ worden meeſt daer aen gevoet/ ofte ghebannen/ ofte verbonden door loon. Daer zijn twaelf Galeyen/ vijf Galeaſſen/ ende twee Galioenen; het een groot/ ende het ander cleyn. Op de Galeyen ende Roeyſchepen worden Slaven ende ghebannene gheſtelt; ende tot Overſte worden Franſoiſen/ Sicilianen/ Corſicanen/ Griecken/ ende veel onderdanen der Republijcke van Venetien genomen. Aen de Galeyen onderhout hy even ſo veel Booten/ of een wepnigh min/ als die van Venetien doen/ doch nun gheſchuts. Zijn Biſcupt wort te Livorne ghebacken/ alwaer hy Ovenen heeft/ die ghehouden zijn 40000. daeghs te backen. Anckers ende koordagien worden alhier oock mede vaerdigh gehouden/ om den Schepen in alles te gerieven.

Ende hare gelegenthept.

XIV. Ordre des Ridderſchaps S. Stephani, van wien ingeſtelt.

Den Hertoge Coſmas willende deſe Zeevaert onderhouden / ende zijne daden meerder aenſienlijckheyds geven; heeft een Ordre des Ridderſchaps ingeſtelt/ genaemt S. Stephani, verkrijgende tot dien eynde van de Pauſen Pio IV, ende V, groote Privilegien/ ende onder anderen dat ſy tot 200. Kroonen penſioen mochten hebben op de Kercke van Romen/ met vryheydt/ van ſich te moghen trouwen. Deſe zijn gehouden ter Zee te dienen/ ende en moghen oock geen Officie hebben/ voor en al-eer ſy drie volghende Jaren op de Galeyen ghedient en hebben. Op dat deſe Ordre noch te meer aenſienlijckheyds hebben ſoude/ heeft hy hem ſelven het hooft van dien ingheſtelt.

Van alderhande Oorloghs-tuyghs is deſen Prince ghenoeghſaem verſien/ want hy wel 150. velt-ſtucken op het Kaſteel van Florencen heeft; ſo zijn de andere ſterckten oock mede wel voorſien / voornemelijck in het Eylandt van Elba. Tot zijne lijfwachte ghebruyckt hy 100. mannen / ende in zijne ſtallen ontrent 150. Paerden / van zijn eygen Merrpen geteelt; ende veel Tellen ende andere ſoorten meer.

Gouvernement.

XV. Nu is het noodigh eenigh verhael te doen van de bedieninge der Juſtitie/ uytdeylinge der Ampten/ ende alle forme ende maniere om wel ende deughdelijcken in een Stadt te leven. Wat het eerſte deel des Gouvernements belangt/ 't welck de handelinghe der ſaken des ſtaets betreft; alhoewel die ghe heelijcken beſtaet in den wille des Princen/ nochtans beraetſlaeght hy ſich met ertelijcke/ die hy tot dien eynde ontrent ſich houdt/ ende voornemelijck van Dom Ioan de Medicis, als jong ende onervaren zijnde. Daer zijn gheen Raetſheeren / waeromme men met ſeggen en kan/ dat den Raedt pets voorghedraghen heeft / maer dat het den wille des Princen is: ook zijn de Reſolutien / die genomen worden/ aldus ſekerder ende verborgener.

Ten aenſien des tweeden deels / 'twelck de Oordeelen betreft/ de ſelve wordt bedient van de ſelve Magiſtraten/ die de ſelve waernamen ten tijde des vryheyds / ſo in civile als criminele ſaken; want de civile Proceſſen worden by een ghetal Doctoren van Rote, even gelijck te Romen ende Bolonien; ende de criminele ſaken ghelijck voorzen: de plaetſe van Gonfalonnier is verandert in den naem van Luytenant. Men ſiet de ghewoonlijcke Raetſheeren/ de Magiſtraet in achten/ ende alle andere Magiſtraten der Steden ende Podeſtarios (behalven dat de Gouverneurs der principale ſteden by den Prince geſonden worden/ ghelijck oock de Capitepnen der Fortreſſen) in den ſelven ſtant als ten tijde des Republijcx. De Magiſtraten zijn driederley; Hooghe/

middelmatige ende lage: Ende dese worden met stemmen ghekoren; tot peder Magistraetschap worden vijf Edellupden ghekoren: ende worden alle dese Persoonen van den Prince (die dese macht aen sich trecht) bevestight. De uptsprake over de vonnissen komt mede van hem/ upt de hant zijns Secretaris crimineel: Met alle welcke schaduwe van haer oude vryheydt/ hy eenighsins de herten zijner Onderdanen voldoet; te meer om dat sy eenighsins ghelegenthepdt hebben/ hare eergierighepdt te bevredighen door het proefjt dat sy van de hooge Ampten ende ghemeyne bedieninghen tomen trechen.

Dit selvighe wort te Sienna mede onderhouden/ oock om de selve oorsaeck; aenghesien men aldaer siet de oude Magistraten/ Raden/ authoritepdt des Paleys/ daer de Segneurye woont / ende eyndelijcken de schaduwe des Republijcx / by hun voormaels in der daet gebruyckt. Den Groot-vorst hout aldaer eenen Gouverneur generael/ die den Prince immediatelijcken representeert/ met souverepne authoritepdt/ hebbende het ooge op alle dingen/ sonder wiens weten niets ghedaen can worden / oock in gewichtige saken niet sonder voorweten des Hertoghs.

Met dit aengesichte sietmen dan het gouvernement deser Steden / tegenwoordigh so vernaemt van wegen hares Adels/ als eertijts gelucksigh door hare vryhepdt. Om dat oock den glants/met de welcke de Prinsen ghewoon zijn te leven/ een saeck is die meer hare Majestepdt vertoont / soo onderhoudt den Hertoge een treffelijck Hof/ verciert met staet van Edellingen / Amptlupden ende Dienaren. Boven dien onderhoudt hy noch ontrent de 60. Jonge Edelen/ die hy met grooter sorghvuldighepdt in alle wetenschappen ende oeffeningen opvoeden laet.

Godsdienst.

XVI. Alle de Onderdanen deses staets zijn Roomsch Catholijck; doch zijn die van Sienna wel de devotighste ende ghenegenste tot der Religie.

In Toscanen zijn drie Aerds-bisdommen/ namelijck / Florencen, Sienna, ende Piza. Die van Piza heeft onder hem de Bisdommen van Massane, ende Civita, behalven de andere Bisdommen die in Corsegue zijn. Onder het Aerds-bisdom van Sienna zijn de Bisdommen van Soane, Quiusi, ende Grosset. Den Aerts-bisschop van Florencen heeft onder hem de Bisdommen van Nepe, Castello, Montfalcon, Viterbe, Volterre, Fiesole, Zarsane, Sutri, Ortane, Cornet, Arezzo, Pienso, Pistoye, Bine, Cortona, Castro, Perusse, Luca ende Lune.

Genealogie der Hertoghen van Florencen.

XVII. Cosmas de Medicis heeft de eerste fondamenten deses grooten ghestachts ghelepdt/ is derhalven by ordonnantie Vader des Vaderlants genaemt. Hy heeft de Florentijnen seer gelucksalijcken geregiert/ als zijnde een vertreck der braefster mannen zijns eeuws/ so in wetenschappen/ als in Wapenen. Is ghestorven in den Jare 1464. ghelceft hebbende 75. jaren/ twee maenden/ 20. daghen/ zijnde 't ghelucx hem in aenslaghen seer gunstigh geweest.

Petrus de Medicis is zijnen Vader ghevolght; dese heeft hem in de Republijcke meer Borgerlijck dan Prinslijck gedragen. Is gestorven in het Jaer 1472.

Laurentius de Medicis (gebynaemt Magnus Princeps Florentiæ) heeft de Republijcke met zijnen broeder Iuliano (ghenaemt Princeps Iuventutis) geregeert; heeft hem gedraghen als zijne voor-oude sterf int Jaer 1492. zijnen broeder Laurentius is in den jare 1478. van de Pactianen vermoort.

Petrus de Medicis, zijns Vaders voetstappen niet volghende/ is verdreven/ ende gestorven in den Jare 1503.

Iulianus de Medicis, gebynaemt Magnificus, zijnen Broeder is mede verdreven/ ende gestorven in den Jare 1516.

Cosmas de Medicis, een sone Petri, is omgebracht om dat hy de getroude Vrouwen sochte te beslapen.

Laurentius de Medicis, zijnen broeder/ met zijnen Vader verdreven geweest zijnde/ wiert door Leonem X, zijns Vaders broeder/ Hertoge van Vrbijn gemaeckt: Is gestorven in den Jare 1519. Wt desen Laurentio is gesprooten Catharina de Medicis, hupsvrouwe Henrici II, Koning van Vranckrijck, die ghestorven is in den Jare 1589.

Tiet daer/ waer dese sprupte henen gaet/ die in den bastaert Alexandro de Medicis opghehouden heeft/ welcke gedoot wiert op overspel / na dat hy van Carolo V, zijnen Schoonvader den tijtel des Prinsen ende de Seigneurye ontfangen hadde.

Maer om te comen tot den ghenen die tegenwoordigh Groot-vorst is/ moetmen van een ander eynde beginnen.

Cosmas de Medicis, Vader des Vaderlants, hadde eenen broeder Laurentium, die een Florentijns Borgher was; dese hadde eenen Sone Petrum, die en hadde gheenen tijtel.

Petrus hadde twee sonen/ namelijck Laurentium de Medicis, die met zijnen broeder Ioanne in ballingschap gesonden wiert/ door Petrum, een sone Cosmæ, Hertoghe van Florencen.

Laurentius teelde Iulium de Medicis, ghebooren na zijns Vaders doot upt een Concubine; desen wiert Paus gemaeckt/genaemt Clemens VII.

Ioannes, de broeder des gedachten Laurentij, hadde tot een sone Ioannem de Medicis, die in den Doop Lodovicus was ghenoemt gheweest/ was een dapper Krijghsman; ende is ghestorven int jaer 1526.

Cosmas de Medicis, zijn sone / 18. jaren out zijnde/ is door zijnen Neve Alexandro gesubrogeert in het Hertoghdom van Florencen, gouverneerde de Republijcke gants wijsselijcken. Desen Hertogh van Florencen is ghemaeckt eerste Groot-vorst van Toscanen door den Paus Pio V, int jaer 1569. Op zijne kroninghe zijn / door bevel des Paus/ dees volgende woorden ghescheven: Pius V, Pont. Max. ob eximiam dilectionem & Catholicæ Religionis Zelum, præcipuumque Iustitiæ studium donavit. Is gestorven int Jaer 1574. zijne kinderen waren:

Eerste Groot-vorst van Toscanen.

Franciscus de Medicis, tweede Groot-vorst van Toscanen, is gestorven in den jare 1587. Hadde tot een eerste hupsvrouwe ghetrout Ioannam van Oostenrijck, een dochter

Karo-

Karoli V, daer na Blanche een Venetiaenſe/ die maer vijf uren haren Man en over-leefde. Onder andere kinderen/ heeft deſe Princeſſe oock gehadt de vermaerde Princeſſe Maria de Medicis, een Huysvrouwe Henrici Magni, Konings van Vranckrijck.

Ferdinandus, een Broeder Franciſci, verlatende den Kardinaels-hoedt/ is geworden de derde Groot-vorſt: hadde Catharinam, een Dochter Karoli, des Hertoghs van Loreynen, getrout; is deſe voorleden jaren ghestorven; ende heeft zijnen Sone tot Succeſſeur, die nu regerende is.

Den Staet des Hertoghs

Van

VRBYNE.

Kort Inhoudt:

1. Welck den omgang ende de grenſen des Hertoghdoms van Vrbijn **zijn/ ende welcke Steden daer in gelegen zijn. 2. Het Landt vruchtbaer in Koren/ Wijn/ vijghen/ olyen etc. Waer zijn Locht ontrent** Pezare **ende** Foſſombrone **ongheſont. 3. Zijn rijckdom/ beſtaende in de Wijnen** Pizaure, **ende drooge vijgen: ende hoedanigh de inkomſt deſes Hertoghs is. 4. Zijn ſterckten in Krijghs-volck/ oock van zijn Fortreſſen. 5. Cataloge der Hertogen van** Vrbijn, **die daer over geheerſt hebben tot den tegenwoordigen tijdt toe.**

I. DEſen Hertogh beſit een deel in Vmbrien ende een deel in Marcka, ſeven Steden ende meer als 300. Kaſteelen. De Steden zijn Vrbijn, Eugube, Cagli, ende Foſſombrone; ende deſe zijn van het Hertoghdom van Vrbijn, daer na S. Leon, die de Hooft-ſtadt des Graeſſchaps van Montfeltre is/ Senegaille ende Piſaure. De lengde deſes Landts is ontrent van 60. mijlē/ ende zijn breedde ontrent van 35. Het heeft tot grenſen/ ja is daer in gevoert/ met den Staet der Kercke/ van de welcke deſen Hertoghe een Leen-heer is/ ende betaelt noch jaerlijcks renten/ tot kenniſſe/ voor het Lant dat hy beſit/ de ſomme van 2240. Kroonen: aen d'ander zijde bepaelt hy met den Hertogh van Florencen.

Den Hertogh van Vrbijn is des Paus Leenheer.

Vrbijn, is een van de oudtſte Steden van Italien, de welcke Plinius ende Tacitus oock gedencken. Ten tijde Conradini des laetſten Hertogh van Zwabe, was deſe Stadt de Graven van Feretra onderdanigh/ van de welcke de Na-volgeren hare Heerlijckheydt door verholgh des tijts aengroeyende/ oock Eugube beſeten hebben. Deſe Stadt is ſchoon ende wel-betimmert/ ende is de gewoonlijcke woon-plaetſe der Hertogen. Piſauren heeft oock heerlijcke Huysen/ ſo veel oock als eenighe Stadt in Italien, ende Foſſombrone by de Oude Forum Sempronij genoemt/ is volck-rijck.

Geſtalteniſſe.

II. Het Landt rondt-om de Stadt Vrbijn is ſeer goedt/ oock gantz vruchtbaer/ ende draeght ſoo goede vruchten/ als men ſoude konnen wenſchen. Het Landt rondt-om Piſauren heeft ſeer quade Locht/ doch het aerd-rijck is goedt/ ende draeght veel vruchten/ voornemelijck Vijghen ende excellente Wijnen/ als oock te Foſſombrone; hoewel datter een ongeſonde Locht ſy/ nochtans geeft het Landt veel Koren/ ende alderhande graenen/ ende noch meer in Wijn ende olye/ ende verſchepden frupten/ die van een aenghename ſmaeck zijn: ende om met eenen woorde upt te ſpreken/ deſen ſtaet is vruchtbaer/ ende overvloedigh in alle noodtſakelijcke dingen.

Rijckdommen.

III. Een goedt deel deſes Staets is geleghen aen de kant van de Adriatiſe Zee/ ende is gemackelijck/ oock veel profijts voort-brengende; ende dit om vele dingen die aldaer van alle kanten gebracht konnen worden. Men brengt de Wijnen van Piſaure na Venetien, waer af de inwoonderen een groot gheldt ſtrijcken/ als oock van hare Vijghen/ die ſy mede aen die van Venetien, Bolonien, ende veel andere Volckeren verkoopen.

Hoe veel deſen Hertoge jaerlijcx inkomſt heeft.

De inkomſte deſes Princen van Erven/ tijnſen/ ende ſo vele Renten/ is ontrent de 100000. Kroonen; ende is buyten twijfel/ indien hy zijn volck over-laden wilde/ 'tis niet te twijfelen of ſoude veel meer konnen krijgen: Maer hy volghende 'tgebruyck zijner Voorſaten (de welcke geweeſt is/ hun ſelven voornemelijck tot de behoudenis zijns Volcks in vriendtſchap te make) vernoeght ſich met de ſaken in eenen doen te laten/ en-

de met minder geldts te leven.

Ende waer af. Desen Hertoge en strijckt nergens meerder profijten af / dan van de graven aller zijner steden/ die hy besit: aengesien men niet alleen in de Stadt Senegaille, en siet arriveren de graven van zijnes Excellenties Landen / maer oock uyt den Staet der Kercke/ gevoert ende gebracht in dese Stadt door sekere personen/ die het wagen derven de selve upt des Paus gebiedt te halen sonder zijnen weten; ende alhier wordt een groote menighte gevoert.

Sterckten.

IV. Desen Hertoge behoort grootelijcks geacht te zijn; eerstelijck/ om dat men upt zijn Landt meer als 1200. inden oorlogh erbarene Soldaten soude kommen toerusten: die haren Prince oock getrouwelijcken volgen souden / alwaer de ghelegenthepdt presenteren soude: Ten tweeden / om dies wille dat sy (hoe-wel geen groot Landt/ ofte inkomsten besit) nochtans Meester over de herten zijner Ondersaten is; als de welcke voor lijf ende leven gewilligh lijcken op-setten ende wagen souden.

Wat nu de stercke plaetsen deses Landts aengaet / de selve zijn weynigh. Vrbijn is weerbaer ghenoegh: Maer Pizaure wordt voor sterck gehouden / ende heeft een sterck Kasteel: Behalven dit zijnder noch eenighe tamelijcke weerbaer plaetsen/ die ten aensien hares gelegenthepdts niet te verachten en zijn.

De Hertogen van Vrbijn.

V. Fredericus vã Montfeltre was in zijn eerste Jaren voor sone geadopteert door Guy Balde Antonio, Heere van Vrbijn, de welcke vele Jaren gheleest hebbende sonder kinderen/ hem selven inbeelde dat Fredericus in dese Landen zijnen Erfghenaem blijven moste/ upt welcke oorsaecke Fredericus zijn groote meerstichepdt dede/ om hem selven soo vele mogelijc was/ in de goede gunste ende liefde des volcks te stellen/ als oock om door zijne deughden ende sonderlinge sedighepden der onderseté herte geheelijc t'sijnwaerts te trecken. Desen voornoemden Guy Balde kreegh in zijn oude daghen eenen sone / die hy Oda Antonio noemde/ sulcks dat Fredericus van dese heerlijckhepdt upt ghesloten bleef. Evenwel en verminderde de affectie des volcks t'sijnwaerts niet / aengesien de deughden 'tselve genoegh verdient hadden.

Hoe ende in wat manieren desen staet tot een Hertoghdom ghemaeckt is/ ende wie den eersten sy geweest. Oda Antonio, na de doodt syns Vaders hem selven in't heerssen te stout ende vermetel dragende/ is door sommige conspirateurs om-gebracht/ noch gants jong zijnde/ sonder eenē Erfgenaem na te laten: so dat Fredericus met ghemeyner toe-stemminge des volcks geroepen is / ende heeft niet alleen van den Paus dit Land te leen gehouden/ maer is daer en boven noch gemaeckt eerste Hertoge van Vrbijn.

Desen Fredericus liet na zijn doot tot Erfgenaem deses Lants zijnen Sone Guy Balde; de welcke niet tegēstaende dat hy eē Vrouwe getrout hadde/ nochtans evenwel sonder kinderen bleef; oock gichtigh eñ derhalven sonder hope/ om eenighe te kommen krijghen. Daerom me adopteerde hy tot zijnen Sone / met bewilliginge des Paus Franciscum Maria de la Rovere, zijns Susters ende een Kapiteyn van Romen Sone/ de welcke Heere van Senegaille was; ende Neve des Paus Sixti, ooc vleeschelijck Broeder Iulij II.

Franciscus Maria begaf hem tot de oeffeninge der Wapenen/ in de welcke hy sodanigē goeden ende genomē heeft/ dat hy verdient heeft/ ghenoemt te worden den glants ende puyck van Italien. Veel treffelijcke Ampten heeft hy in den oorlogh bedient/ als geweest zijnde Kapiteyn generael voor de Republijcke van Venetien, is oock een Weynigh voor zijn doodt geweest Generael te Lande van de Ligue/ die tusschen den Paus Paulum III, den Keyser Karolum V, ende de Signerie van Venetien was. Franciscus Maria vermaert krijghsman.

Franciscus Maria besat behalven het Hertoghdom van Vrbijn, ende het Graefschap van Montfeltre, noch de stadt Senegaille, die van zijnen Vader beseten hadde geweest; behalven dese alle hadde hy noch van den Paus tot recompency van veel gelts dat hy aen dē Roomschen Stoel ten achteren was/ ende voor vele diensten aen de selve ghedaen/ de stadt Pesare, die wel eer van de Sforcias beseten hadde geweest.

Franciscus Maria wort vanden Paus Leone X, upt zijn rijck gestooten. Terwijlen dat de Paus Iulius II, leefde/ bleef desen Franciscus Maria in goede ruste binnen zijn Landt; Maer doen Leo X, upt den ghelachte van Medicis, Paus gewor den was/ hadde hy veel rasernye/ aenghesien desen Paus hem in korten tijt van zijn rijck beroofde/ eñ gaf het selve Laurentium de Medicis, Vader Catharinæ de Medicis, Koninginne van Vranckrijck.

Franciscus Maria, door dese handelinge/ evē wel de groothepdt zijner couragie niet verloren hebbende/ als mede niet zijne dapperhepdt noch te voorsichtighepdt / veel min de toe-ghedaenhept syns volcks/ bestont met 4000. Spangiaerden/ de welcke op-getogen door zijne vroomhept/ hem geerne gevolght hebben/ nochtans gelt gebreck hebbende eñ aller-hande noodtsakelijckheyden/ even-wel tegen een soo grooten heyr-leger des Paus gewilligh lijcken hun stellen dorsten; hy met desen kleynen hoop een groote bloed-storting onder zijne Vpanden ghedaen hebbende/ verkreegh alle zijne Landen in weynige dagen weder om / uytgenomen de stadt Pesare. Hy hadde van Leonora Gonsaguo twee Sonen/ namelijck Guy Balde, ende den Kardinael; met noch drie Dochteren/ waer af d'eene getrout is gheweest aen den Hertoge van ..... een der voornaemste Prinsen van Napels; de tweede was ghetrout aen den Heere Alfonse d'Est, eñ de derde was de Huysvrouwe van den Marquys van Masse.

Wint het selve in weynige daghen wederom/ met 4000. Spangiaerden alleenlijcken versel zijnde.

So dat Guy Balde geweest is den vierden Hertoge/ alhoewel schoon den voornoemdē Laudentius de Medicis hem noch voor eē wijle tijts Hertoge van Vrbijn noemde; evenwel om dat hy van dit geslachte niet en is/ so en is hy oock van hem luyden onder het getal der Hertogen niet gestelt. Hy hadde van zijn tweede Huys-vrouwe Victoriam, Farnesium.

Franciscus Maria, eē Prince van wackeren geeste / ende seer geneyght tot de Lichaemelijcke oeffeninge/ heeft getrout Me Vrouwe Lucretiam van Est, de Suster des Hertoghen van Ferraren.

Den

Den Staet des Hertoghs

Van

MANTVA.

Kort Inhoudt:

1. WAt den Hertoghe tegenwoordigh besit. 2. Oudtheydt des Stadts Mantua, ende hoe die al voor Troyen gebouwt sy gheweest. 3. Van verscheyden Heeren beseten/ ende eyndelijck onder het gebiedt der Gonzaguos gebracht. 4. Gelegenthеydt deses Stadts; zijne Heerlijcke gebouwen ende Paleys van Marmirol. 5. Van 't Marquisaetschap van Montferrat, voortijdts beheerst door de Paleologos: wanneer ende door wien het in een Hertoghdom gericht is. 6. 't Landt van Montferrat is van grooter rapport: Een warme Fontеyne/ die oock Medicinael is/ te Aique. 7. Die van Mantua zijn Bemminners der Hebreuse spraке/ meer als eenigh volck: slecht in kleedingen/ stout van humeur/ ende stuyt teghen hare Wijven. 8. Welck de inkomste des Hertogh jaerlijcks is. 9. Zijne Sterckten ende Kuyterye. 10. Van den Raet van Mantua, ende Gouverneur van Montferrat. 11. Een Lijste der Hertogen van Mantua.

I. DE Hertogh van Mantua en besit gheen kleyn Landt in Italiē, maer macht dē grootsten na den Hertoghe van Florencen gheстelt worden. Hy besit al' tgheen eertijdts onder de Jurisdictie vāMantua was / ende behalven dit noch het Marquisaetschap van Montferrat, 'twelck veel grooter is als het Hertoghdom van Mantua.

II. De stadt Mantua, leggende in Lombardyē aen gene zijde de Po; is 670. Jaren ouder dan Romen, ende is gestight 60. Jaren voor den oorlogh van Troyen. Is voortijds Hoofdt geweest van twaelf Hetruriſe Colonien (of volck-planten:) Doch na 'tgevoelen van andere gheloof-weerdigher/ is Manta de voorseghster de stichtster hier af geweest.

III. Doen de Gauloisen in Italien quamen/ ende de oude vryheydt der Toscaners ter neder wierpen/ is dese stadt van hun mede verovert. Hebbende daer na den Romeynen gehoorsaemt/ ende het Rijck (terwijl het in zijn grootte was) is het onder de macht der Gotthen gekomen/ daer na onder de Lombaerden; dese wederom uyt Italien door Carolum Magnum verdreven zijnde/ is het onder 'tghebiedt der Keyseren weer-gheстelt. Maer de macht verminderēde/ door twisten ende scheydinghen zijner Successeuren/ ende dat de steden van Italien hun in vryheyt stelden/ heeft Mantua van gelijcken gedaen; tot dat den Keyser Otho II, het selve Theobaldo, Grave van Canosse, dese stadt ende Jurisdictie voor zijne getrouwe dienſten gegeven heeft: Maer den Stamme deses Theobaldi komende op te houden/ is inden Jare ons Heeren 1220 den Heere Sordet Marckgrave van Goite, daer Heeſter af geworden/ tegenstaende de tyrannyen van Ezzelin, van Padua. Deſen is gevolght van de Tyranne des huys van Bomalcoso, die in den Jare 1319. door de Gonsaguos verdreven wierden: ende in't Jaer 1328. heeft Ludovicus Gonsague (Sone van Guy de Gonsague, gesproten uyt een oudt ende edel geslachte / als de welcke/ ten tijde dat de Lombarden in Italien waren/ in achtinge al waren) begonnen te gebieden.

Hoe Mantua onder 't gebiedt der Gonsaguos gekomen is/ ende wanneer.

De Stadt is groot / schoon ende lustigh/ vol schoone Huysen / van veel treffelijcke Luyden bewoont. Is gelegen by het Meyr Benac, uyt de welcke de Riviere Mince spruyt/ de welcke vloeyēde tot Mātua, maeckt aldaer een Meyr / ende omringelt aldus de Stadt/ ende verder vloeyende/ valt sy in de Po. Ontrent vijf mijlen van Mantua, gaende door eenen breeden met-boomen-beplanten wegh/ vindmen Marmirol, 'twelck voorwaer een Koninglijck Paleys is / met groote kosten gebouwt/ eñ bequaem om eenigh Prince (hoe hy oock ware) te logeren/ die met grooter verwonderen dese voor-treffelijckheydt aensien soude. In dit Huys siet men veel schoone Fontеynen / met een Wonderbaerlijcke konst gewrocht/ Meyrkens vol alderley vis / lustige Boom-gaerden/ ende alderhande Boomen. Daer zijn noch eenige andere Steden in dit Landt/ doch Mantua wegh genomen zijnde/ is het ander wepnigh te bedupden.

IV.

Van het voortreffelijck Palays Marmirol.

Wat het Marquisaetschap van Montferrat belangt/ dat is besloten tusschen de Po eñ de Tanare: Dit is een van de seven Marquisaetschappen

V.

saetschappen door den Keyser Otthonem II, ingestelt / die elck der kinderen van Aleran van Saxen eene gegeven heeft.

Dit Marquisaetschap is beseten geweest van den Hupse der Paleologos, tot den jare 1534. dat Ioannes Georgius (de laetste der Paleologos) doodt zijnde/Carolus V,den Hertoge van Mantua wettelijck Erfgenaem van Montferrat te zijn; eñ is in den jare 1575.door den Keyser Maximilianum tot een Hertoghdom op-gericht: Guilielmus III, Hertogh van Mantua, wierdt genoemt eerste Hertoge van Montferrat.

Wie d'eerste Hertoge van Montferrat gemaeckt sp/ende wanneer.

Den Hertoghe van Mantua heeft in dit Landt drie schoone Steden / namelijck Casal, S. Bas, (ghebouwt in den jare 1474. door Sixtum IV, zijnde nu volck-rijck ende wel-betimmert) Alba, van Plinio toegenaemt Pompeia, zijnde grooter dan Casal; ende Aique is mede een tamelijcke groote Stadt. Behalven dese zijn aldaer noch de Steden Villeneufve, Balzole, Trine, Palais, Biance, ende Libourne, die oock den Hertoge toebehooren: ende om kort te seggen/ men gelooft dat hy hier omtrent de 65. Steden besit / behalven een ontelbare menighte van Dorpen.

Gestalteniſſe.

VI. Het Landt rondt-om Mantua is goedt/ ende brengt zijne Heeren veel profijt op/ daer het wel bebouwt is. Boven al is dien wegh lustigh om sien / diemen gaet van Mantua na Marmirol. Het Landt van Montferrat is onghelijck / doch brengt even-wel alledinghen voort / noodigh tot onderhoudt des levens. Het begint omtrent een mijl verre van de Alpes, ende is af-gheschepdt door een blanck veldt / leggende tusschen de Heuvelen (daer het vol af is) ende de Alpes. Daer en is niet/ of het wordt bebouwt / van wegen de gaedighepdt des Landts. De Tanare besproeyt de slincker zijde / ende de Po de rechter. Het heeft warme Fonteyn-wateren: sommighe seggen oock/ dat alhier het krupt op-komt/ ende groept int midden der siedende wateren. Het Lant rontsom Casal is eensdeels blanck/eensdeels berghigh: ende over al wast menighte van Koren/ Wijn / ende andere Aerts-vruchten. De locht der stadt Alba is ongesont/ doch is zijn lant goet ende vruchtbaer/ bespoelt wordende van de Tanare. De stadt Aique is vermaert van weghen zijne warme medicinale Fontepnen.

Hare Zeden.

VII. De Italianen achten dat de Mantuanen onder andere talen/ de Hebreeusche voor alle andere lief hebben; gelijck sy seggen dat die van Calabrien gants tot de Griecksche spraeche geneyght zijn. Oock seydtmen dat sy seer bot zijn tegen den vreemdelingen ende vrienden; draghen slechte cleederen / die meer kinderachtigh / als mannelijck zijn; zijn uytstuppers der vreemdelingen/ oock tot den laetsten penning. Teghen den Wijven zijn sy stout ende stuyr te ghelijck. Die van Montferrat zijn genatureert ghelijck die van Piedmont (hier vooren ghedacht.)

Rijckdom.

VIII. Het landt van Mantua is goet om zijne meesteren te onderhouden / doch niet om gelt upt andere landen te trecken: so dat de inwoonderen wel leven kommen van 't gene het Landt hun op-brengt/ doch geen Koop-handel drijven/en daer upt eenigen rijckdom vergaderen. Men houdt / dat den Hertogh van Mantua meer als 500000. Kroonen jaerlijcks van zijne Landen inkomende heeft/ende soude noch veel meer krijghen / indien hy zijne Onderseten in aller sacht-sinnighepdt niet en handelde.

Sterckte.

IX. De Stadt Mantua is seer sterck / so wel van weghen zijne gelegenthepdt/ als van de fortificatien daer een gemaeckt; ende heeft behalven dit noch dese particularitept / dat men daer niet dan met Bruggen kan in komen/die den ingang dapper verswaren voor die daer pets op wilden upt-richten. Casal heeft seer stercke Kuypzen / zijnde van de oude Marquijsen gebouwt / die aldaer hare woon-plaetse hielden/ ende timmerden daer oock een geweldigh Kasteel. Maer in den jare 1590. heeft Vincentius Gonzague aldaer noch een ander Fort laten maken / 'twelcke voor onwinbaer gehouden wordt/ende wort by hun Citadella ghenoemt. Den Hertogh heeft mede een goedt Fort te S. Salvadore; gelijck oock noch meer andere/ welckers verhael te moeyelijck voor den Leser zijn soude. Men acht de Kupterye van Mantua de beste van geheel Italien, gelijck oock de Italianen selfs bekennen.

De Kupterye van Mantua wort bekent de beste te zijn van Italien.

Gouvernement.

X. Den Hertogh houd binnen Mantua zijnen Raedt / die kennisse neemt van alle saken de Justitie betreffende/ aen het leste ressort. In Montferrat is een Gouverneur/ die sich binnen Casal onthoudt/ met een Hof van Justitie voor het gantsche Hertoghdom van Montferrat.

De Hertogen van Mantua.

XI. Ioannes Franciscus de Gonzague succedeerde zijnen Vader Ioanni Francisco, Heere van Mantua, ende was den eersten Marquijs in den jare 1433. door de Keyser Sigismondo, die hem een Wapen gaf/ daer in een swarten Arent op een silver velt met een root Krups. Is gestorven/ hebbende zijne Heerlijckhept onder zijne kinderē verdeylt in den jare 1444.

Desen doodt zijnde liet zijnen Sone Ludovico de Stadt Mantua, met al het gene dat na Verona toe lepdt. Desen streedt langhen tijdt tegen zijnen Broeder Carolo, ende bleef eyndelijck victorieus. Is gestorven in't jaer 1478.

Fredericus de derde/ Marquijs van Mantua, was so mildt tegen zijne Onderseten/ dat hy hun somwijlen oock wel gelt leende. Sterf in't jaer 1484.

Franciscus volghde zijnē Vader; was d'eerste van alle d'Italiaense Princen / die zijnen baerdt lang-upt wassen liet. Wierdt geacht de dapperste Hooft-man zijnes tijdts: gekoren zijnde tot Veldt-overste der Venetianen/ heeft hy twee schoone victorien verkregen. Sterf in't jaer 1519.

Fredericus is hem gevolght / noch jong zijnde / is hy Veldt-overste des Paus ende der Florentijnen ghekozen. Is door Carolum V, (van zijn Kroninge komende / geschiedt door Clementem VII, te Bolonien) eerste Hertoge van Mantua genoemt geweest.

Eerste Hertoghe van Mantua.

Heeft

Ende hoe het Marquisaetschap van Montferrat aen hun ghekomen is.

Heeft getrout in den Jare 1551. Margueritam, een Dochter Guilielmi Paleologi Marquis van Montferrat, ende kreegh 'tgeseyde Marquisaetschap ten Bruyt-schatte. Sterf in't Jaer 1540.

Franciscus tweede Hertoghe van Mantua ende Marquijs van Montferrat, volghde in het Rijck/ seven Jaren out zijnde/ ende was onder de vooghdye sijns Ooms den Kardinael Hercules. Getrout hebbende Catharinam de Dochter des Keysers Ferdinandi, is korts daer aen gestorven in't Jaer 1550.

Guilielmus succedeerde zijnen Broeder Francisco in de Landen van Mantua ende Montferrat, 'twelck door den Keyser Maximiliano II, in een Hertoghdom op-ghericht is/ in den Jare 1573. Is ghestorven in den Jare 1587.

Vincentius is zijnē Vader in alle zijne Landen ghesuccedeert: was ontrent den Jare 1608. in de Neder-landen/ onder andere oock te Leyden in Hollandt: Ende is tegenwoordigh regerende.

Den Staet des Hertoghs

Van

MODENA.

Kort Inhoudt:

1. Redenen waeromme de Pausen pretenderen dat het Hertoghdom van Ferraren aen den Roomschen Stoel behoort. 2. Hoe Ferraren den Paus door Dom Cesar d'Est over-gegeven is/ ende op welcke accordantie den voornoemden Dom Cesar daer uyt ghetrocken sy. 3. De Stadt Modena eertijdts van den Romeynen beheerst/ daer na van den Gotthen/ Hunnen ende Lombardē geruwineert/ wanneer ende hoe weder op-gebouwt. 4. Beheerst van verscheyden Volckeren. 5. Van Rhegge, ende zijne verscheyden Heeren eer het onder de macht van Dom Cesar d'Est gekomen is. 6. De hoedanigheydt der Landē van Rhegge ende Modena. 7. De Borgeren van Modena ende Rhegge scherp-sinnigh van geeste/ ende Minnaren des gulde vryheydts.

I. Onlangs geleden wiste den Paus zijn sake so wel te debatteren tegens Dom Cesar d'Est, dat hy hem (om velerley redenen) uyt Ferraren stelde/ door de welcke hy pretendeerde dat het Hertoghdom van Ferraren aen den Roomschen Stoel behoorde.

Redenē des Paus/ op het Hertoghdom van Ferrarē pretenderende.

D'eerste reden was/ dat de Belijdinge ende verklaringe des volcks van Ferraren, die hem tot haren rechten Heere bekenden/ behoorden in allen deelen bestandigh te moghen zijn. Ten tweeden/ dat hy erkentenisse aller Hertoghen hadde/ uyt den huyse d'Est: Ten derden/ een ontelbare menighte van Bullen/ Octroyen/ ende Investituren der Pausen/ beginnende van Innocentio III. Allegeerde verder/ dat de Pausen menigh-mael door middel van recht ende wapenen Ferraren gerecouvreert hadden uyt de handen van verscheydene die 'tselfde innemen wilden. Behalven dit/ dat verscheyden Keyseren verklaert hadden/ dat de Stadt Ferraren des Roomschen Stoels eygen was; als Carolus, een Sone Caroli Magni, die ten tijde Paschalis I, geleeft heeft/ bevestigende de gifte die Pipinus gedaen hadde/ ende nomineerde Ferraren des Roomschen Stoels: daer na Otto I, in de gifte/ die hy aen Ioannem II, dede/ bevestighde de voorsz. gifte/ die oock in het Concilie van Lyons voor goedt ghekent is met alle zijne Privilegien.

Van den volcke/ seyde hy/ dat ten tijde Gregorij IX, met klock-geslach door eenen Procureur/ Bonin genoemt/ in volle Vergaderinge geboodt/ datmen den Paus ghehoorsaemheydt bewijsen soude/ die hem oock daeromme sekere inkomsten verleende. Dat ten tijde Vrbani IV, Honorij IV, ende Bonorij VIII, 'tvoornoemde volck den Roomschen Stoel erkende/ hem betalende sekere jaer-penningen. Dat ten tijde Clementis V, in den jare 1301. aen 'tvijfde jaer zijnder regieringhe/ 'tvoornoemde volck den Roomschen Stoel erkende/ ende dat den Paus aldaer eenen Lieutenant ende Gouverneur sondt/ stelde aldaer Statuten/ ende ordonneerde de maniere zijns Gouvernements aldaer/ maeckte oock een getal Officieren/ ende het volck bevestighde de erkentenisse des Roomschē Stoels door veel-vuldige Acten.

Ende om dat ten tijde Gregorij IX, die van den huyse d'Est voor de Pausen begonden te gouverneren/ seyde hy derhalven/ dat de Heeren van Est niet alleen altijdt voor de Pausen gegouverneert hadden/ maer daer beneffens

beneffens de Pausen altijdt voor des Stadts Heeren erkent hadden: ende dat den eersten (genoemt Azon d'Est) aldaer door den Paus Gregorio II, tot Gouverneur gestelt was.

Wat daer na / ten tijde Gregorij XI, in 't jaer 1372. op het eerste jaer dat hy de Heeren van Est aldaer in besit gestelt hadde / houdende te Ferraren den Kardinael Petrum zijnen Legaet / hy hem soudt een investiture in den persoon van Nicolao ende Alberto, sonen des voornoemden Azonis, voor haer gantsche leven / met een jaer-penning daer by van vier dupsent Ducaten; bevelende den gheseyden Legaet hunlupden de genoemde investiture niet te verleenen / soo sy niet alvooren by eede en beloofden / de Stadt / na den verstreecken tijdt van dese investiture / wederomme te geven / sonder in te houden de verbeteringen ofte andere onkosten; ende dat sy oock alvooren verklaerden / de Stadt den Roomschen Stoel toe te behooren / gelijck sy oock deden des jaers 1372. den 15. May.

Wat de voornoemde van Est altijts nie uwe investiture behouden hadde / verlengende het eerste octroy / tsedert Bonifacij IX, tijden / die hun dese Investiture bevestighde. Ende in't kortte / dat Alexander VI, aliantye ghemaeckt hebbende met de voorsz. van Est, in't Jaer 1501. bevestighende alle de Investituren / beginnende van Sixtro IV, hen een nieuwe Investiture bevestighde tot in het derde geslacht / vermeerderende den Jaer-penninghe tot 1000. Kroonen / van weghen vele kosten / ghedaen tot verbeteringe des stads.

Wat Leo X, in begin zijns Pausdoms den Hertoghe in zijnen staet weder stelde / die hy voor de privatie Iulij beseten hadde; ende dat den selven Leo daer na van wegen Modena ende Regge desen Hertoghe afstelde ende excommuniceerde / die door Adriano VI, weder herstelt wiert / op sekere conditien die altijds onderhouden zijn geweest / dat namelijck den Hertoghe gheen sout te Comaquie maken mochte / maer wel den Paus.

Wat Clemens VII, van weghen dat den Hertoge in Regge getreden was / terwijlen dat den stoel ledigh stondt / hem excommuniceerde; roepende de Christen Princen tot zijn hulpe op het weder-krijghen van Ferraren; maer om dat den Hertoge veel schoone beloften dede aen den Paus / de uptkomst anders gebiel.

Paulus III, stelde den Hertoge in besit / soo voor hem als voor de Na-komelinghen Alphonsi, hem octroyerende het Hertoghdom van Ferraren met zijn toebehooren / oock alle de Tollen die zijne Voor-saten gerechtelijcken geeyst hadden: hem daer by noch investierende in alle de gerechtigheyden / die den Roomschen Stoel pretendeerde in de andere Landen / door den Hertogen / als te Modena ende Rhegge: ende accoordeerden dat by gevalle van eyndinge des geslachts / men de Successeuren des Hertoghs soude citeren door contradictie / indien geen Procureur te Romen en ware / 'twelck also gheheurde. Ende om dies wille dat men sich verseckerde dat de investiture Pauli III, alleene was voor de af-komende linie Alphonsi, Groot-vader des over-ledenen Hertoghs / van den welcken men seyde dat Dom Cesar een sone was: daer op antwoorde den Paus / dat de geseyde investiture was voor de linie der af-komelingen / die manlijck / natuerlijck ende wettelijck waren; ende dat Dom Cesar, alleen naturel zijnde / niet en konde derhalven daer in begrepen zijn.

Tot bewijs van dien wiste den Paus vaste ende veelvuldige bewijsen in te brengen / niet een stippel van zijne gepretendeerde gherechtighept wijckende: Brenghende eyndelijcken (door vele redenen van wederzijden bygebracht / gelijck int gedruckte van dien int breede te sien is) de saken daer toe / (oock eensdeels door het opgenomē Krijghsvolck tot dien eynde) dat Dom Cæsar upt Ferraren vertrock / blijvende Hertoghe van Modena ende Rhegge: Den inhoudt des accoorts tusschen den Paus Paulum IV, ende Dom Cæsar d'Est, was sodanigh int kortte.

II. Dat Dom Cæsar upt Ferraren voeren soude al 't gene hy daer hadde / binnen de loopende maent Januario.

Dat hy soude renonceren ende achterlaten den tijtel van Hertoge van Ferraren, ende de Grave van Roniqui.

Dat na dat Dom Cæsar upt Ferraren ende zijne Jurisdictie geschepden soude zijn / hy nopt te Ferraren noch binnen zijn limiten weder keeren soude mogen.

Dat de Artillerye soude gedeylt worden tusschen den Paus ende Cæsar, ende dat den Paus d'eerste keur soude hebben.

Dat Dom Cesar binnen den tijdt van drie Jaren alles verkoopen soude wat hy binnen Ferraré ofte in desselfs gebiet hadde / ofte dat by ghebreck van dien / alles voor geconfisqueert gehouden soude worden.

Ende dat alle de dignitepten / die hy ofte yemant van den zijnen / in toecomenden souden ontfanghen / sy die als van den Roomschen Stoel ontfangen te hebben / erkennen souden.

Laet ons nu tot de beschrijvinghe onses voorghenomen Hertoghdoms komen / ende besien wat van het selve te schrijven sy.

III. De Stadt Modena beproefde veel ellenden / terwijlen die onder de handen der Romeynen was / voornemelijck doe Marcus Antonius daer in Decium Brutum belegert hadde: daer na is sy weder opgekomen / doch niet gesterckt / als van te voozen / op dat sy den oproerigen niet tot een vertreck en soude dienen. Tijde daer na geruineert door de Gotthen / Hunnen / ende Lombarden / is die in deser voegen wederom opgetimmert: Karolus Magnus hebbende de Lombarden verdreven / heeft hy Pipinum Koning van Italien gemaeckt / ende na dat de Italianen sich nu in hare goederen bevestight sagen / ende des vryheydts vruchten / door hulpe der Gauloisen / nu genoten / hebben die gene / die ghesproten waren upt de oude Borgeren van Modena, hun op na-by-gelegene Dorpen ende gheburchten onthoudende / besloten met malcanderen hare Stadt wederom op te bouwen / nemende hun oogh-merck langs de Revière Panare, allwaer sy teghenwoordigh noch gelegen is: ende om dit voornemen te verlichten / is goet gevonden / dat een yeder der voornaemster Heeren des lants (upt het lant van Modena ghesproten zijnde) op zijn eyghene kosten een Poorte aende Stadt maken soude laten; 't welck also gheschiede. Alsus is dese Stadt weder opgebouwt / maer een wepnigh van de oude plaets gelegen zijnde. Doch indien men Vollaterano gelooven wil / so soude dit lang na den tijt Caroli Magni gheschiet gheweest zijn / die het selve stelt op den Jare 1100. Doch langen tijt hun in vryheyt ghehouden hebbende / onder de beschermnige der Keyseren

Decius Brutus was binnen Modena belegert.

Modena is door sommige verdreven Borgeren wederom opgetimmert: doch een wepnigh verre van de oude plaets.

ren/ is sp eyndelijck den Marquijs van Ferrare (genoemt Oppiza, eē sone Renaldi d'Est,) onderdanigh gewo2den/ den welcken sp ghelevert is doo2 den Legaet des Paus Benedicti II, bp so verre hp den Paus consenteren wilde 10000. kroonen aen tribupt / die den nieuwen Heere den Roomschen-stoel gehouden soude zijn te geven.

IV. Den Keyser Henricus VII, wepnigh goet vindende 't gene de Pausen deden/ usurpurende het Recht der landen/ hem toebehoorende/ op den Roomschen stoel / maechte Franciscum Pie de la Mirande zijnen Luytenant te Modena, van de welcke hp nochtans het opperghebiedt aen hem behielt. Desen Pie wiert van de Guelphen verdreven/ ende doen hebbense Passarin, Buttrion, ende Bonacolsi wederlijcken beseten tot den Jare 1327. dat hare tyrannye hun meer verdreef/ als de t'samensweeringe der Burgeren. Doen zijn wederom in het Gouvernement ghetreden de Pies, Manfroy, ende Guy, doo2 hulpe Ioannis Koning van Boheemen, de welcke so haest niet upt Italien ghescheyden en was/ of dese Heeren Pies leverden het selve aen zijnen ouden Heere den Marquijs van Ferraren Obizza, die daer na van den Legaet des Paus Benedicti II, in het eewige Vicarischap over dese Stadt gheselt is; Waer af het Huys van Ferraren Vooght gebleven is tot den Jare 1510. dat den Paus Iulius II, hem dat ontruchte/ gevende 't selve aen den Keyser Maximiliano I, die het wederom aen Leonem X, verpande voo2 40000. kroonen. Maer den Paus Clemens VII, van den Keyser Karolo V, op het Kasteel S. Angeli beleghert zijnde; Alphonsus d'Est III, Hertoge van Ferraren sich met dese gelegenthepdt behelpende / verkreegh wederom het zijne/ wederkeerende in de possessie van Modena.

V. Rhegge, 't welcke sommige voo2 de Colonie Lepidi houde/ is geruwineert (so sommige schrijven) doen de Gotthen/ vergramt tegen Stilicon, het gantsche Italien aliepen; ende inden Jare 1314. hebben sommighe der overgebleevenen Burger-kinderen dese stadt wederom met muren omringt. De Graven van Canosse hebben dese Stadt geusurpeert in den jare 1286. maer zijn in het derde Jaer haerder usurpatie doo2 de Bolonnoisen verdreven / die dese Stadt aen Obizza d'Est I, Marquijs van Ferraren tot een present gaven/ in het jaer 1292. Maer in den Jare 1326. hebben de Burgeren hun aen de Pausen overghegheven/ ende de Gouverneurs/ die de Pausen aldaer stelden/ zijn van het volc omgebracht/ om dat sp hun te qualijck droeghen. Eyndelijck heeft Martijn de l'Escale, Heere van Verona, dese stadt ghekocht van de Foglianen/ die de selve usurpeerden: Maer eer dat l'Escale daer binnen quam/ heeft Ludovicus Gonzague de selve ingenomen/ met de possessie van dien/ latende een Kasteel aen de Poorte S. Nazaire maken. Feltrin Gonzague hier na de selfde niet connende beschermen tegen het gewelt zijns broeders/ die Heere van Mantua was/ ende hem bekrijghde/ liet het Barnabam, Marckgrave van Milanen, voo2 60000. ducaten/ in het jaer 1370. ende is aen deses Successeurs gebleven tot in den Jare 1402. doe verschenden Tyrannen hun in Italien van eenige steden Meester maeckten. Doe heeft Ottobon hem Prince van Rhegge ghemaeckt/ maer dien is van Sforcia Cotignole vermoogt/ doo2 aenstoken Nicolai II, upt den Huyse van Est, ende Marquijs van Ferraren zijnde/ die hem daer af Heere maekende/ 't selve zijnen geslachte tot erfgoet na liet/ tot dat in den Jare 1512. de Paus Iulius II, die den Ferraroisen weder af nam/ ende onder de gehoorsaemhept des Kercks brachte: Waer onder het ghebleven is tot dat Alphonsus d'Est die weder den Paus ontruchte/ latende de stadt zijnen nacomelinghen ten erve. Dese twee Steden zijn aen Dom Cæsar d'Est gebleven/ Waer over hp tegenwoo2digh heerst.

Gestalteniſſe.

VI. Het Landt ontrent Modena is in Koo2n/ Boomen/ ende andere noodsaeckelijckheyden overvloedigh / draeght ock seer heerlijcke Wijnen. Het landt rontom Rhegge is mede seer vruchtbaer/ dragende veel Koren/ Boomen/ Erweten/ alderhande granen; ock so goede witte Wijnen / als in Italien gevonden woo2den. De Landouwen zijn begaeft met een schoone ende gesonde locht / wepnigh met siecktens het volck quellende.

Zeden.

VII. D'Inwoonderen van Modena hebben hun altijt seer gretigh tot de vryheydt gheroomt/ dickmael haer leven wagende om de selve te behouden/ gelijc ock die van Rhegge. Vt Modena zijn veel dappere mannen/ so in letteren/ als in Wapenen/ gheprezen. De Italianen houden die van Modena, listigh in hare raetslaghen/ scherpsinnigh / vertoogt zijnde licht om praeyen/ langsaem of traegh in hare vrienden te tracteren. Hare Vrouwen woo2den ock voo2 sachtsinnigh / ende niet stuys/ gehouden. Die van Rhegge zijn bespraecksaem/ vernuftigh / nut tot alles wat sp onderwinden: Hoe seer gesimiet sp tot de vryheyt geweest zijn/ ghetuyghen de bovengesepde geschiedenissen.

Rijckdom, Sterckte, ende Gouvernement.

VIII. Dese twee Steden met haer omliggende landen zijn seer rijck; doch van't gene desen nieuwen Prince daer af soude connen trecken/ is noch wepnigh te schrijven: Den Leser vernoege hem daer af met het voorverhaelde.

Aengaende hare sterckte/ daer af zijn dese twee steden tamelijcken medeghedeylt; doch Rhegge, van weghen het Kasteel/ is stercker als Modena: In alle bepde woo2den van desen nieuwen Prince krijghsvolck gehouden/ tot beschermingе zijns staets.

Het Gouvernement is noch so vers/ dat daer af noch niet veel met groote verseeckerthept te spreecken is; des ock beter is/ den tijt te verbeyden / tot dat de ghelegenthepdt sich vertoone tot bequaemhepdt van dien/ ende dat alle saken een wepnigh in stilte zijn.

Van

Van de Republijcke

Van

LVKA.

Kort Inhoudt:

1. Begin des naems van Luka. 2. Zijne gelegenthepdt/ omgang ende grenſen. 3. Een gouden krups in de Kercke des H. krups/ doo2 de Piſanen aen hun verpandet. 4. De Stadt Luka beheerſt doo2 de Gotthen/ Keyſeren van Konſtantinopolen/ ende veel andere Heeren. 5. Het landt/ veel voo2t-brengende/ heeft een goede Locht. 6. Hare zeden/ naturel/ ende liefelijcke ſpraake. 7. Haren rijckdom/ beſtaende in gelt/ ende ſijde-handel. 8. Swacke teghenſtandt deſes Republijcks. 9. Van den Raedt van Luka, gemaeckt van driederley ſoo2ten van perſoonen. 10. Welcke macht ende Juriſdictie de drie Secretariſen hebben. 11. Van den t'ſamen-ſpreken den Raedt/ beſtaende in 18. Bo2gheren. 12. Van de ſes Mannen/ geſtelt ouer de Financie. 13. Van de Rota, beſtaende upt drye vreemde Doctoren. 14. Van het Hof der Koop-lupden/ beſtaende in neghen Mannen; ende van het Ampt ghenaemt l'Abondantia. 15. Van de Commiſſariſſen over het Krijghs-volck. 16. Van de op-ſienders der vagabonden ende deugh-nieten. 17. Van het Ampt der logementen/ beſtaende in 8. Mannen/ die op den vreemdelingen acht nemen. 18. Van de Wacht te des Paleys.

I. LVca is een ſeer ſchoone Stadt/ legghende in Toſcanen, aldus ghenaemt van Lucumon Koning van Toſcanen. Heeft drie mijlen omgangs.

II. Is gelegen in een vlac velt/ niet verre van eenige geberghten/ op de Reviere Servia. Is met goede mueren omringelt/ verciert met ſeer ſchoone hupſen. Aen de Noo2tzijde beſtaetſe met Carfagnane, een ſchoone valleye/ vol van een vaerdigh ende krijghbaer volc. Is voo2ts geheel met des Groot-voo2ts lant omringelt.

III. De voo2naemſte Kercke is genaemt des H. Crups; in deſe Kerck is een Crups/ 't welck die van Piza aen de Luquoiſen verpandet hebben/ op conditie dat ſy het loſſen ſouden; doch is noyt geſchiet: men acht het 15000. kroonen waerdigh te zijn.

IV. Deſe Stadt heeft verſcheyden Heeren gehadt; want ſy is beheerſt gheweeſt van de Gotthen, van de Keyſeren van Conſtantinopolen, van de Phaſeolos, Caſtruces, Spinoles, die vander Scale, Florentijnen, ende van de Piſanen.

Eyndelijck is die gecomen onder het gebiedt Karoli van Bohemen, die de Heerlijckheyt uſurperende/ in zijn plaetſe eenen Kardinael tot Gouverneur ſtelde/ die deſe ſtadt voo2 25000. kroonen in hare vryheyt ſtelde. Luca was de eerſte Stadt in Toſcanen die het Chriſten geloof ontfing.

Geſtalteniſſe.

V: Het landt rontſom Luca ſtreckt ſich niet verre/ doch 't gene daer is/ is goet/ ende doet zijne Beſitteren groot profijt. De Locht is daer goet/ ende de ſieckten regnerender wepnigh.

Zeden.

VI. De mannen zijn daer van natueren ſeer beleeft ende ſedigh/ oock goetaerdigh/ in haer ſaken met een groote vryheyt voo2tgaende/ zijn ſcherpſinnigh van geeſt/ comen in alle konſten (daer ſy hun toe begeven) tot een goet eynde. Hare vryheydt beminnen ſy upternaten/ om welcke te bewaren ſy den laetſten druppel wagen ſouden. Een peder Bo2ger is byna Koopman. De Italianen oo2deelen van hun/ dat ſy tot de Theologye ſeer geneyght zijn: tegen hare gaſten vriendelijck ende vry-poſtigh/ ſachtmoedigh/ lichtlijck vergevende/ in haren handel ghetrou ende beloften houdende/ ende dat hare Wijven ſeer lupps zijn. De ſpraeke van Luka woo2t in Toſcanen voo2 ſoet ende ſuyver ghehouden/ oock te meer om datſe wepnigh * accenten heeft/ die byna allen Steden ſeer gemeyn is.

* Dat is: Toon, oft Stemteyckeningen boven de woo2den ſtaende.

Rijck-

Rijckdom.

Daer zijn rijcke geslachten / overmidts dat dese Luyden grooten handel dryven / ende correspondentie door de gantsche Christenheydt verder hebben: maer heur principale Koopmanschap is in zijde / waeromme sy seer geacht zijn: Ten tijde dat Castruccio Castracani sich meester deses Stadts gemaeckt hadde / veel Hupsgesinnen vertrechende / om dat sy desen Tyran niet en wilden ghehoorsamen / brochten de konst der zijde in verscheyden plaetsen van Italien, gelijck sy oock te Florencen de konst van goudt-laken-weven brachten / daer sy upt-muntendt in zijn. De Republijcke is niet rijc / als de welcke maer een kleyne Jurisdictie en heeft / maer daer zijn veel particuliere luyden / die wel gestelt zijn / ende al haren rijckdom bestaet in gelt.

Sterckte.

VIII. Luca is sterck van ghelegenthepdt / omringt met goede Muyren / en wel voorsien van ammunitie ende geschut / begrijpende over de 24000. persoonen binnen haer ringel: doch niet tegenstaende dit alles / ende hoewel dat de Gotthen eertijdts daer in een ses-maendigh-belegh tegen-hielden / van Natses den Kapitepn des Keysers Iustiniani, nochtans gelooftmen dat sy den Groot-vorst niet lange soude konnen tegen-staen / indien hy hem onder-wondt Meester daer af te maken / ten ware sy van andere geassisteert wordt: doch het is hem beter sich te vernoeghen met de profijten die hy van haer heeft ende hun hare ghewenste vryheydt te laten behouden / dan pets op haer voor te nemen.

Gouvernement.

IX. Den Raedt is het fondament deses Republijcks / gelijck in alle andere / want van haer komen alle de andere Ampten / de welcke Leden zijn van dit ordinaris Lichaem.

Desen Raedt verhandelt alle de saken deses Landts / ende is Meester deses Republycks. Sy bestaet in drie soorten van Menschen / want daer zijn sommige ordinarise des Raedts / die een geheel jaer dienen; sommige zijn bepaelt na hun eyghen wille / ende zijn geen ordinarise; sommige andere worden gesubrogeert in de plaetse der gener die sterven / ende blijven een jaer in desen dienst. Sulcks dat desen Raedt bestaet in 160. Borgeren / ende ordinaerlijcken zijn sy 120. altijdt-blijvende.

De Stadt wordt in drie deelen verdeylt / die sy Tierciers noemen: d'eene is S. Salvatoris, d'ander S. Paulinæ, de derde S. Martini. Den Raedt kiest dan tot elck Tiercier drye Mannen / die neghen t'samen maken: ende blijft eben-wel het Hooft deses Republycks.

Behalven dese kiesen sy noch een Gonfalonnier, die het Hooft representeert / ende desen wordt ghekoren eens van het Tiercier S. Salvatoris, een ander-mael S. Paulinæ, ende daer na van S. Martini Tiercier; altijdt van voren af-beginnende / gelijck verhaelt is. Dese thien worden alle drie jaren eens gekosen / ende worden alle / uptgheseyt den Gonfalonnier, Oudste genoemt.

De verkiesinghe wordt aldus gehouden: Daer worden drie Mannen gekoren / die sy Assorteurs noemen / nemende eenen van elck Tiercier. Dese hebben last om de loten te tellen der gener die gekoren worden / ende na dat den Raedt eenigh ghetal persoonen gekoren heeft / so kiesen dese den Gonfalonnier, nemende daer toe den genen / die hun bequaemst ende nutst daer toe dunckt. Wanneer dese verkiesinge nu geschiedt / so blijven de voorsz. Assorteurs in een besloten plaets / tellende alle de loté tot dat sy hun getal hebben; zijnse daer niet / so doen sy weder van nieus loten / tot datter 80. zijn / ende van de meer-gekosene en verkondightmen de gemeente niet / dan is by hun alleen te weten. Ende op datter aen de zijde van dese Assorteurs geen bedrogh en geschiede / hebben sy twee van de Opperste Monicken tot bysitters / een van de ordre S. Dominici, ende d'ander S. Francisci. Dese Assorteurs hebben macht de gekoren Magistraet te stellen op sulcken tijdt / als hun goedt dunckt; als te setten die op sulcken maendt / die op sulcken / ende so voordts: Dit aldus door de Assorteurs beschickt zijnde / de welcke de Opperste des Stadts zijn / wort by hun secreet ghehouden / als daer toe be-eedight zijnde niets te mogen openbaren. In welcker borgher de Amptmannen alhier verkoren worden.

Na dat de Assorteurs gekoren zijn / kiestmen de Seygneurye / welckers last is de saken van Justitie te verhooren; ende de pardoenen / die geeyst worden / te sien / als mede de Requesten. Die van het Corpus zijn / blijven gestadigh op het Palays / ende en mogen daer niet uptgaen / op verbeurte des levens: De Republijcke versiet haer van kost ende dranck.

Wt het voornoemde Corpus van tienen / kiestmen eenen die Commandeur is; ende de negen zijn dit by beurte; hare macht dueyt maer drie dagen / gedurende de welcke hy macht heeft over dandere te commandeeren / oock over den Gonfalonnier.

Wel is waer / dat de Requesten / die de Seigneurye gheresenteert worden / eerst aen den Commandeur komen / ende indien hy die niet en wil den Raedt voor-stellen / dat mach hy doen; doch en mach daer op niet disponeren sonder goedt-vinden der Seigneurye. Dat indien den Commandeur zijn Requeste de Seigneurye voor-stelt / ende dat die van de twee derden-deelen voor goedt gekent wort / so proponeertse den Gonfalonnier aen den Raet. Dauthorityt der Seigneurye streckt sich over de vreemdelingen / maer niet over de Borgers; ende mach alle saken wel proponeren / doch over geene pets beslupten.

Het Officie der Secretarisen / die met hun dryen zijn / is seer gewichtigh. Dese hebben alleen authority over saken die de verstoorniſſe des Majesteydts der Republijcke betreffen / ende hier toe zijn sy absolupt / oock boven den Gonfalonnier. Maer eer sy pets mogen doen / moeten sy de reden den grooten Raet eerst doen verstaen. Somwijlen gebeurt het oock / dat de sake het verepssende / sy dadelijck executie doen / ende den Raedt daer naer hunne doens reden geven / 't sy dan om den Raedt niet t'effens te hebben konnen vergaderen / of om dat de sake een vaerdige expeditie verepssende was. X.

Den Raedt der t'samen-sprekinge bestaet in 18. Borgeren die door den Raedt gekoren worden. Dese / wanneer de Heeren eenighe twijffelinge in een materye hebben / ende niet XI.

lichtvaerdelijck daer op delibereren willen/ vergaderen hun/ ende beraedtslagen van de saecken/ die den Raedt moet voor-gestelt zijn; ende na het verhael van hun/ delibereren sy te samen met de Seigneurye/ of men die den Raedt behoort voor te stellen/ of niet.

XII. De ses Mannen hebben last over de kosten ende inkomsten des publijcks; voorsien ende gebieden ock over alle de saken/ die de Finantie aengaen/ ende zijn als Gouverneurs over de inkomsten. Sy hebben eenen Deur-waerder/ de welcke van hare deliberatien een executeur is: ende alle dese worden van den Hoogen Raedt gekosen.

XIII. De Rota, die gemeenlijck in alle Steden van Italien is/ wordt hier genomen van drie vreemde Doctoren/ ten minsten 50. mijlen van Luca geboedt ende geboren zijnde. Dese verandert men met beurten/ ende alle ses maenden is een van hun/ Opperste, d'ander is Richter criminel/ de derde civijl; die Opperste gemaeckt wordt/ heeft eerst criminel geweest/ ende den voorgaenden Opperste gaet dan wederom in de plaetse des genen die criminel geweest is/ so dat elck een Opperste/ criminel ende civijl Richter wordt met beurten. Soo den Opperste by gheval een Proces van eenen Borgher onder handen heeft/ soo formeert hy het Proces alleenlijck/ stellende by geschrifte 'tgene (na zijn duncken) den criminelen verdient heeft: ende dan moet men na den Raedt gaen; die annulleert/ appreobeert/ ofte modereert het advijs ofte de Sententie des Opperstens/ welcke daer toe by den Raedt gekomen is. Over den vreemdelinghen mach desen Opperstens zijn Sententien absolutelijcken executeren/ sonder eenige andere formalitept. Somma/ dese drie handelen ock van alle civile saken.

XIV. Het Hof der Koop-lieden bestaet in't geheel in negen personen/ waer af men drie upt elck Tiercier kiest. Sy hebben een vreemdeling Doctor zijnde/ tot Richter/ die by haer sit. Dese oordeelen over de saken van Koopmanschap/ hebben ock macht in dese saken totten bloede toe te straffen.

Daer is noch een Collegie/ welck ghenoemt wordt l'Abondancia. Dit bestaet in negen Mannen/ upt elck Tiercier dry gekoren. Dese hebben last de Stadt van koorn wel voor-sien te houden; nemende kennisse van alle saken dese materie aengaende.

Die last hebben over de Munitien/ moeten maken datter altijdts voor drie jaren terwe genoegh sy. Besichtigende menighmalen de plaetse daer dese munitien bewaert worden/ ende goede sorge in alles dragende.

XV. Ende om dies-wille dat in de Jurisdictie van Luca geordonneert zijn eenige personen/ om de wapenen te leeren handelen/ tegen een noodtsakelijck hepdt des oorloghs/ so zijnder ock ses Commissarissen/ die over de selve troupen autoritept hebben/ ende alle saken die ten desen eynde arriveren/ passeren door hare handen/ ende geven daer vonnisse over.

Daer zijn ock drie Heeren gestelt/ die over de gesonthepdt des Landts sorge dragen. Dese nemen op-sicht dat de eet-waren goedt zijn; dat men de vuyligheyden upt der Stadt werpe, dat de inwoonderen allen vlijt aen-wenden om hun voor de peste te bewaren/ ende diergelijcke dat de Stadt soude kommen over-komen.

XVI. Nadien ock gemeenlijcken in alle Rijcken/ Landen/ ende Republijcken vele ledighgangeren/ vagabonden/ ende deugh-nieten hun onthoudende zijn; bedervende/ schendende/ ende bestelende vele goede Luyden/ nergens anders toe strecken dan tot groot na-deel van alle goede Landt-saten/ soist/ dat de Heeren den Raedt van Luka, om hier inne te voorsien/ geordonneert hebben een seckeren Raedt/ die sy Discolos noemen; dat is/ der vagabonden ende niet-deughenden Menschen Raedt. Desen Raedt vergadert eenmael in de goede Weke/ ende wie by hun dan aengemerct/ aengetepckent/ ofte aengegeven wordt/ die wordt gebannen voor den tijdt van drie jaren/ op peyne van met weder (voor den verstreecken tijdt) in hare Jurisdictie te keeren/ ofte gehangen te worden: keert pemandt ock weder na den verstreken tijdt/ ende sich wederomme tot sodanige quade practijcken begeeft/ wordt wederomme gebannen als voozen.

XVII. Daer is noch het Ampt over de Logementen/ bestaende in acht personen/ die last hebben goede toesicht te nemen/ hoe hun de vreemdelingen (te Luca komende) dragen/ ock wat sy daer komen doen: Waeromme ock alle Herbergiers genoodt-druckt zijn hunlupden by geschrifte over te leveren de namen der gener die te Luka komen/ indien het vreemdelingen zijn: Ende soo het gebeurde dat pemandt loogh/ seggende pets anders dan 'tgene daer hy om ghekomen is/ dien wordt de stroppade gegeven/ om dies-wille dat hy gelogen heeft. Soo ock pemandt aen dese Heeren aenghebracht wordt/ hunlupden suspeckt zijnde/ daer wordt wel scherpelijcken na vernomen/ ende van zijnen doens ende handeling onderzocht.

De Seigneurie kiest hondert vreemde Soldaten/ die ten minsten vijftigh mijlen verre van Luca geboren moeten zijn/ tot de Wacht ende bewaringe des Palleys. Uyt dese hondert worden de Capitepn ende Colonnel gekosen: Desen is verboden (op lijfstraffe) by dage noch by nacht/ alleen of verselschapt/ de muyren des Stadts te genaken/ maer blijven alleenlijck tot bewaringe van de Seigneurye. Want de wacht der Stadts-muyren is den Ambachts-luyden der Stadt (hebbende Wijf ende kinderen) bevolen/ ende hebben drie Kroonen termaent. Aen de Poorten waken mede de ingesetenen/ ende aen peder Poorte zijn twee Borgheren tot Commissarissen gheselt/ waer af d'een den last heeft des voormiddaeghs/ van dat de poorte opent/ tot den middagh toe/ ende d'ander voort tot des avonts/ dat de poorte slupt.

Van

Van de Republijcke

Van

GENVA.

Kort Inhoudt:

1. BEschrijvinge ende verdeplinge van Ligurien ende de contreyen van Genua, met zijn voornaemste Steden. 2. Gelegenthepdt van Genua, omgang / ende oude macht ter Zee. 3. Heeft dickmael van Heeren verandert; is van Graven gegouverneert geweest/ daerna van Hertogen. 4. Van de Stadt Savona. 5. Van het Eylandt Corsegue, zijn breede/ om-gang ende grensen: zijn gedeelten ende Steden ofte Kasteelen. 6. Ligurien ende 't landt van Genua berghachtigh/ ende vol steylten/ overvloedigh in Olijven/ Citroenen/ ende Orangie-appelen. 7. 't Eylandt Corsegue overvloedigh in honigh/ Was/ Raisijnen/ Olij/ Vijgen/ Palmen-hout/ alupn/ kristael ende Korael. 8. Van de Baedt-stoven van Pietra pola, welckers wateren/ solfferachtigh/ warm/ ende medicinael zijn. 9. Van de wilde Hoenderen in 't Eylandt Galliniare. 10. De Lygurise voortijdts groote Zee-roovers / ende van de wilde maniere der Corseguanen. Genuoisen ende Ligurise zijn nu scherp-sinnigh van geest/ hoogh-hertigh/ muptigh/ ende genegen tot den Koop-handel. 11. De Corseguanen zijn van wilder natuyren ende waerk-gierigh. 12. Hoedanigh het inkomen deses Republijcks is/ ende waer in die bestaet. 13. Welcke stercke plaetsen de Seigneurie van Genua heeft/ ende van de Galeyen die sy ter Zee houden. 14. Welck ende hoedanigh haer gouvernement is. 15. Van de verkiesinge des Hertoghs/ 't Hooft der Republijcke; zijn kleedingen ende authoritept. 16. Van de acht Gouverneuren/ ende welck haer ampt is. 17. Van den vreemden Potestaet/ ende zijne Jurisdictie. 18. Van de Syndiquen / ende hare macht. 19. Van de Rota/ alwaer alle materien van civile saken verhandelt worden. 20. Van de authoritept eñ ampt der Borger-meesteren. 21. Van het begin ende Officie S. Georgij, ende zijn groote privilegien. 22. Van de Protecteurs vant Officie S. Georgij, eñ de maniere van die te verkiesen. 23. Het Ampt der vier-en-veertigh / ende de oorsaeck van hare instellinge. 24. Van het Aerdts-bisdom van Genua, met de Bisdommen daer onder ressorterende.

LIgurien is ghelegen tusschen de Reviere Var ende Macre; grensende ten Westen aen de Alpes, die Provencen van Italien scheyden; ten Oosten aen Toscanen; ten Zuyden aen de Ligustise Zee/ die sich ontrent 160. mylen uytstreckt/ ende ten Noorden de Appenijnse Bergen met een deel van Lombardyen aen deese zijde de Po. Het is eygentlijck aen gene zijde de Po, Lingurien ghenoemt/ om te onderscheyden van Ligurien aen deese zijde de Po; 't welck Montferrat genoemt wort/ ende wort u Riviera di Genua genoemt/ want de selve d'eerste Stadt van Ligurien is. Nu is de kust ofte contreye van Genua verdeylt in Oost ende West/ hebbende Genua int midden tot zijne Hooftstadt. Het Oosterse deel is 't gene tusschen de Haven van Luna ende Genua ligt; ende 't Westerse 't gene van Genua tot Monacho toe geleghen is.

De voornaemste plaetsen van dese contreye/ daermen eenigh oogh op heeft/ behalven Nizze ende Villefranche, die den Hertogh van Savoyen toebehoren/ ende Monacho, 't welck den Koning van Spangien sedert eenighe Jaren herwaerts van den Heere heeft ghekocht/ die het besat/ ghevende hem (soo sommige meynen) daer voor 100000. kroonen) zijn Vintunelle een schoone Stadt/ Arbengue, Cure, Final illustre Marquisat,

quisat, alsoo ghenoemt van weghen zijne schoonheyt des Lochts/ Nola met een redelijcke Haven ende Savona: dicht by Savona begint sich het Appennijnse geberghte te verheffen/ ende sich uytstreckende langs de Zee tot Bobbio, begint het daer na 't Noorden te trecken/ ende klovende Italien midden door/ gaet het tot de Stadt Ascoli in Apulien. Daer deylt het sich in twee hoornen/ d'eene eyndight met den Bergh S. Angeli (voormaels Gargana) ende d'ander gearriveert zijnde/ maeckt twee tacke dicht by Venetien; streckt de eene uyt tot Terra di Bari, ende de andere tot in Calabrien. Doch wederom keerende na de Zee vintmen Genua, de hooftstadt van Ligurien, die over het meesten-deel van dese contreye gebiedt/ als mede over het Eylandt Gallinaire (daer dicht by gheleghen) ende over het Eylandt Corsegue, eertijdts Corsica ghenoemt.

II. Genua is gelegen aen den oever van de Ligustise Zee/ hebbende een heerlijcke ende lustige haven/ die hem op-doende aen de zijde na Africa, zijn aensicht ten Zuyden stelt/ ende de stadt des-gelijcken/ keerende den rugge na de Noortzijde; Is eensdeels hangende/ eensdeels vlack/ tusschen twee valleyen/ hebbende ses mylen in den omgang/ een groot getal Inwoonderen/ ende vele heerlijcke Pallaisen/ voornemelijck langs den Oever; so dat sy niet te vergheefs den name van Genoa Superba en draeght. Dese stadt heeft altijdts in grooter reputatie gheweest/ ende ghehouden voor eē van de Sleutelen van Italien, van weghen zijne ghelegentheydt. Heeft voortijdts gantsch machtigh ter Zee geweest; soo dat hare Inwoonderen gedenck-weerdighe victorien verkreghen hebben/ uyt-spreydende de grensen haers gebieds tot aen de Riviere Tanais; want sy wonnen de stadt Theodosiam (tegenwoordigh genoemt Gaffe) in het Taurise Cherchonnesus, ende brochten behalven dit onder hare macht de Eylanden van Cyprus, Lesbos ende Chio, met de stadt Pera in Thracien.

Welcke steden ende Eylanden die van Genua eertijts onder hare macht ghebrocht hebben.

III. In den beginne waren sy den Romeynen onderworpen/ tot het Jaer ons Heeren 600. Want doen heeft Rotharius, der Lombarden Koning de Stadt ingenomen eñ geplondert. Maer na dat die weder-ghewonnen was/ is die door Carolum Magnum, ende zijnen Zone Pipinum, Koning van Italien; oock van hare Successeuren Koningē van Vranckrijck, geregeert ontrent den tijt van 100. Jaren/ stellende aldaer Gouverneurs/ die sy Graven noemden. Ende doen de Sarazijnen hun in het Eylandt Corsegue begaven om possessie te nemen/ heeft den Grave Ademar eenighe Galeyen toe-rustende/ ende met de zijne daer henen treckende/ de selve uyt de handen der ongelovigen geruckt/ ende onder der Genuoisen macht ghebracht. Voorts heeft dese stadt altijds seer machtigh ter Zee gheweest/ soo dat sy den Zee-rooveren in haer voornemens menichmalen gestut heeft. Na Carolum Magnum ende zijne kinderen/ heeft het verscheydē tyrannyen van zijn eygē Borgeren verdragen/ eñ derhalven somwylē genoodt-druckt gheweest vreemde Heeren te ontfangen; daer en boven door zijne Borgerlijcke twisten meest alle zijne dominatie ter Zee verloren. In den Jare 1258. is tusschen de Genuoisen ende Venetianen een groote twee-dracht op-geresen/ van weghen Tyr ende Ptolemaide, alwaer d'Inwoonderen deser twee Steden trafiqueerden: Want de Genuoisen van den Venetianen een groot verlies ontfanghen hebbende/ riepen den Keyser van Constantinopolen, Michaëlem Paleologum, tot hare hulpe; beroovende de Stadt Gasa, die den Venetianen toebehoorde/ namen haren Hertoghe ghevangen/ treckende tot de Riviere Donau toe/ ende brachten vele steden onder haer gebiedt. In't Jaer 1337. hebben sy (na de wijse der Venetianen) eenen Hertoge gekozen/ den welcken sy na Cypers sonden om 'tselve onder zijn gebiedt te brengen/ soo't oock geschiede/ ende namen den Koning met de Koninginne als ghevanghenen met hun na Genua; doch hebbense weynigh tijds daer na wederom los ghelaten/ haer alleen een Jaerlijcks tribuyt op-legghende/ ende hielden de Stadt Famagusta in het Eylandt/ voor hun. Desen Hertoghe/ hebbende een Legher op-gericht teghen den Venetianen/ is van haer ontdaen/ waerom de Genuoisen hem af-settende/ in de ghevangenisse leyden/ ende eenen anderen in zijn plaetse kosen/ die de Venetianen dapperlijcken bestreedt/ haer veel af-breucks doende/ doch is eyndelijck in den oorlogh gestorven. De Genuoisen daer na eenen anderen Hertoge kiesende/ voeghde de selve hem by den Keyser van Constantinopolen, alwaer hy sich soo queet/ dat hem den Keyser het Eylant Mytinelam schonck/ 'twelck de Genuoisen behouden hebben tot den Jare 1354. Na desen Hertoghe kosen sy eenen anderen/ 'twelck den laetsten was/ in den Jare 1381. ende daer na kosen sy Carolum V. Koning van Vranckrijck tot haren Bescherm-Heer/ die aldaer eenen Lieutenant voor hem stelde: Maer dese luyden niet konnende de Francoysen verdraghen/ begaven hun onder den Hertoghe van Milanen, die sy tot eenen Bescherm-heer hielden tot in den jare 1435. ende desen doen verlatende/ verkozen wederom eenen Hertoge: het welcke velen niet aengenaem en was/ overmits d'een de zijde der Francoysen/ d'ander de zijde des Hertoghs van Milanen hielt. Eyndelijck zijn sy onder de macht der Francoysen ghebracht/ ende daer onder gebleven tot dat Andreas Doria (doende ophouden de seditien der Adornen ende Fregosen, waer van d'eene de zijde des Adels/ d'ander de zijde des volcx voorstont) de Stadt in dien stant stelde/ daer sy tegenwoordigh in is; 't welck geschiede in den Jare 1528.

De Stadt Genua heeft opt machtigh ter Zee geweest.

Rontsom de Stadt vintmen veel Huysen die kostelijcker ghebouwt zijn/ dan binnen Genua, gelijck te Alban, Bisagni, Misagno, Marasi, ende andere plaetsen.

Savona is mede in Ligurien gelegen/ ende IV.
is een oude stadt/ die na sommiger meyninghe voortijts Sabatia ofte Sabate ghenoemt was. Zijn omgang is van 1500. schreden; ende heeft voortreffelijcke ghebouwselen. Heeft onder verscheyden Heeren ghebiedt geweest/ als onder de Genuoisen/ Marckgraven/ der Sforcien Hertogē van Milanen, oock onder den Francoisen/ ende somtijdts op sich selven. Doch nu staet onder den Genuoisen: Ut dese Stadt zijn drie Pausen gesproten/ namelijck/ Gregorius VII, Iulius II, ende Sixtus IV.

Passerende nu de Reviere/ vintmen achter Cabo di Monte, porto fino ende Ripalle met zijne golfe/ ende wat verder Chiavari ende Sestri met Levanto, vijf redelijcke plaetsen. Hier na sietmen een kleyne golfe/ die gheheel een Haven maeckt met de plaetsen van Porto-Venero ende la Spe-

la Spetia, noch verder Lerice. Sy besitten noch Herizane, 't welck een stercke plaets ende Frontier van Florencen is/ ende van dese plaets dependeren de stadt Vingtimille/met veel Dorpen/Kasteelen ende Sloten/ onder andere ook Piena.

V. Corsegue is het kleynste der drie Eylanden/ die aen Italien gheleghen zijn/ welcke andere twee Sicilien ende Sardinien zijn. De Grieken hebben het genoemt Cyrnos, ofte Cyrne, van eenen sone Herculis; sommighe meenen ook/ dat dit het selve is/ 't welck Ovidius Teraphne noemt. Het heeft ten Westen tot grensen de Ligustise Zee/ als ook ten Noorden; ten Oosten de Tyrrenise ende Ionise Zee; ende ten Zuyden de engte die tusschen hem ende het Eylant Sardinien is. Want het heeft ten Noorden de Cabo di Corsegue, ende siet aen de selve zijde Porto-Venere, (dat is/ de Haven Veneris) aen de Reviere van Genua, van de welcke het 60. mijlen gelegen is/ niet 120. gelijck sommige gesept hebben. Van Sardinien is het gelegen/ na 't gevoelen Strabonis, 60. stadien/ die maken seven mijlen en een half; sommige stellen een Duytsche mijle van een ure gaens. Leander stelt 10. Italiaense mijlen/ ende sommige 19. 't welc geensins wesen en can. Maer Mercator, die het selve veel nauwer gecalculeert heeft/ en stelt maer ses mijlen. Strabo seght dit Eylant lang te zijn 160. mijlen; doch en is niet meer als 120. Plinius seght dat het 60. mijlen breet is/ ende Strabo 70/ 't welck waer is: zijnen omgang (na 't schrijven Plinij) is 322. mijlen/ ende na anderer luyden meeninge 305. sommige stellen ook 390. doch de waerheyt van dien is effen 325. mijlen. Light op de vijfde climaet/ ende occupeert de 12. ende 13. parallelis; zijnen grootsten Somer-dagh is van 14. drie vierendeel ende 15. uren.

De gheleghenthepdt deses Eylants Corsegue eertijts Corsua ghenoemt.

Dit Eylant is eerst beseten geweest van de Thyrrenos ofte Tuscos, daer na van de Carthaginensers/ den welcken het door den Romeynen ontnomen is/ die het behielden tot dat de Sarazijnen hun verdreven; dese zijn wederom van den Genuoisen verdreven/ ende die van de Pisanen/ ende is eyndelijck onder 't gebiet der Pausen ghecomen: doch ten laetsten wederom na den Genuoisen gekeert zijnde/ is het tegenwoordigh den selven gehoorsaem.

Men deylt huydensdaeghs dit Eylant in vier deelen; namelijck aen de uptkant ende binnenkant; aen 't Lant over/ ende aen dees zijde 't geberghte. Want dat deel/ 't welck de Oost-sonne besiet/ wort de binnenkant ghenoemt/ ende 't gene hier teghen is/ de uptkant. Het deel 't welck naest aen Italien is gelegen/ wort genoemt over dees zijde 't geberghte; ende 't gene na Sardinien siet/ over gene zijde 't geberghte. Doch wort het van den Inwoonderen over ende aen dees zijde 't geberghte genoemt/ elck na dat hy woont.

Plinius seght op dit Eylant 33. steden geweest te zijn/ 't welck van Martiano Capella oock aengetreckent is: Maer Strabo schrijft/ dat het geen steden/ maer Kasteelen waren; ende en rekent maer vier steden op zijn leven/ onder de welcke de twee Colonien (ofte volcplanten) waren: d'eene Mariana na Mario, ende d'andere Aleria na Sylla genoemt. Doch tegenwoordigh en heeftet maer een eenighe Stadt/ genoemt la Bastia, aen de Zee-kant na Sardinien toe ligghende/ de welcke ook niet seer groot en is: daer is een Kasteel/ genoemt Bonifacius, eertijts genoemt Porto di Siracusa, alwaer een schoone Haven is. Over eenige Jaren sonden de Genuoisen een volcplante van hare Natie daer heenen/ om te woonen/ die aldaer een kleyn stedeken/ dicht by Bonifacio gesticht hebben/ aen een Zeehaven/ 't welck sy ghenoemt hebben Porto-vecchio, dat is te seghen/ Oude-haven. De Stadt Aleria light ontrent 3. duytsche mijlen van la Bastia: doch is nu geruwineert/ en heeft noch eenighe Herderen daer binnen woonende. Sijn Bisdom is getransporteert na la Bastia. Die van 't Eylandt maken van Aiazzo veel werck; doch heeft wepnigh te bedupden. Dit Eylant/ van den Francoisen beseten zijnde geweest/ is eyndelijck den Genuoisen weder gegeven/ door den paps ghemaeckt tusschen de Koningen van Vranckrijck ende Spangien, in den jare 1559.

Gestalteniſſe.

VI. Het landt van Ligurien is meestendeel scherp ende berghachtigh/ vol klippen ende steplten/ die aen de Zee-kant de passagien seer enge maken; ende heeft (so Strabo ghetuyght) voortijdts gants onvruchtbaer geweest/ niets hebbende dat waerdigh om verhalen was/ behalven dat binnen (alwaer het vol Berghen/ Bossen/ ende steplten is) groote Boomen hadde/ gelijck 't noch heeft/ van de welcke sy groote Schepen maken konden/ schuymende met de selve op Zee tot de engte van Gribaltar toe. Maer nu is het lant beter bebouwt/ voornemelijck heeft het groote menighte van Wijn; aenghesien rontsom Tabia gemaeckt wort die de Candise Malvosepe geensins en wijckt/ ende wort Appiaensen Wijn genoemt. In Ligurien is oock groote menighte van Olye/ ghevende somwijlen wel over de 20000. Vaten. By de Stadt S. Remo wassen vele Citroenen/ heeft oock veel Palmboomen/ Oranje/ Limoenen/ ende meer andere Frupt-boomen. Al het gene ontrent Adorie light/ is vol Wijngaerden: so dat geheel Ligurien van wegen dese voorschreven dinghen seer lustigh is: Doch alle de lieflijckheydt van de Reviere van Genua is in een kleyne plaetse vergadert/ dicht by de Stadt/ 't welck Nervi genoemt wort: Dese plaets heeft een heerlijcke gematighde locht; soo veel verschepden bloemen/ datmen niets meer soude konnen wenschen tot versadiginge des ghesichts; so veel vruchten/ dat dese plaets een Aerdts-Paradijs ghelijck is; doch in de Herfst ende Lenten en vintmen aldaer niets overvloedighs. Het ghebreck deses lants bestaet in Koorn ende Vleys; doch het wepnighe dat het heeft/ is uytnemende goet.

Lustige ende vermakelijcke liedelijckheyt Nervi, 't welck by na eē aerts-Paradijs gelijck is.

VII. Corsegue is noch huydensdaeghs vol Bossen/ oock binnen in het Lant/ waerom het om te bebouwen niet seer bequaem en is/ ende draeght wepnigh kozen ofte ghepluck/ als in sommige plaetsen/ alwaer het Lant van sommige wateren ende Revieren bevochtight ende vet gemaeckt wort. Nochtans brengt het goede vruchten ende excellente Wijnen voort. Het is overvloedigh in Honigh/ Was/ Kaspnen/ Olp/ ende Vygen: Daer groeyen vele Bos-boomen/ so Plinius ende Diodorus getuygen; oock sietmen daer veel venijnige boomen/ van de welcke so de Honigh-byen pets supgen/ seer bitteren Honigh voortbrenghen. Heeft oock snelle/ende sterche Paerden, als mede de snelst-loopende

Honden / diemen ſoude connen vinden; oock een geſlacht van Rammen / die van Plinio, Muſmo, ende van de inwoonderen Muffolt genoemt worden / hebbende hayr gelijck een Gept / in plaets van Wolle. Daer wordt oock alupn ghevonden / ende yſer-Mijnen in het Graefſchap van Nybia. Oock zijn der Soutkuplen die by hun de la Raya genoemt worden / dicht by de Haven S. Florentij. Dicht by Niobe zijn vallepen / die geſtadigh met ſneeu bedeckt zijn / onder de welcke geſeght wordt veel Kriſtal te ſchuplen. In de Zee tuſſchen Corſegue ende Sardinien wordt Korael ghevonden / aen de zyde van S. Bonifacio.

VIII. Daer zijn warme ſolferachtige wateren / die gemeenlijck genoemt worden de Baedſtoven van Pietra Pola, die ſeer goedt voor de Kranwagie ende verkrompen ſenuwen zijn: elders zijn noch meer ſoo warme als koude wateren / die voor verſchepden ſieckten ſeer goedt zijn. De drie voornaemſte Rivieren zijn Galum, Liamon ende Tavignan, die hun alle in de Zee ontlaſten.

Veel goede medicinale wateren ende baedſtoven.

IX. In het Eylandt Gallinaire zijn veel Hoenderen / die de onſe niet ſeer ongheljck en zijn: maer ſchijnen eenighe wildighepdt in ſich te hebben / aenghe ſien ſy hare Eyeren ende jonghen niet in de hupſen / maer in de Boſſen leggen.

Hare oude Zeden.

De inwoonderen van Ligurien plegen voortijdts den name te hebben van dat ſy groote Zee-roovers waren; dat ſy oock hare groote Maſt-boomen ende andere voor olp / Wijn / ende andere dingen verwiſſelden; want den meeſten tijdt leefden ſy by melck / ſchapen-vleys / ende ſekeren dranck van water ende gerſt gemaeckt. Sommighe hebben ghemeent / dat deſe Volckeren van de Griecken af-komſtigh waren / 't welck oock met het ſchrijven Strabonis over-een-ſtemt; doch Thucidydes ſeght dat ſy van de Sicilianen ghekomen zijn. Florus verhaelt van Liguriſe volcken / die hun in de geberghten verſchuylden / oock in holen ende heggen. Daer zijn eertijdts goede Kapiteynen upt-geſproten.

Die van Corſegus plegen voortijdts geheel wild te zijn.

Van de Corſeguers ſpreeckt Strabo aldus; dat naemlijck wanneer de Roomſche Kapiteynen eenighe rourſſen op dit Eylandt deden / ende een groot deel Slaven met hun gevangen na Romen voerden / een peder ſich over de ſelve grootelijcks verwonderde / om dat deſe Luyden ſoo wilt waren / meer een Beeſt dan een Menſche achtende: want / of ſy bejaeghden haer doodt in aller manieren / of vielen hare Meeſteren ſoo verdrietigh met hunne bottighepdt ende onverduldighepdt / dat het hun beroumde eenigh gelt aen haer te koſt ghelepdt te hebben / alhoewel ſy ſeer wepnigh voor de ſelve beſteedt hadden.

Huydens-daeghſche Zeden.

XI. De Genuoiſen ende Liguriſe hebbende hare oude woeſtheydt verſmeten / leven tegenwoordigh ſeer geſchickt / vlijtigh / wacker van geeſte / ende ſubtijl; dryvende haren Koop-handel ende alle andere ſaken ſeer treffelijck. Sy wagen lichtelijcken veel / op hope van winſt / maecken oock ſo groote Schepen / als pemandt die ter Zee vaert.

In hare Republijcke (alhoewel ſy twiſtigh / factieus / ende na nieuwigheydt hakende zijn) weten ſy hare ſaken welte beleggen. Het meeſten-deel des volcx is groot / ende luſtigh van aengeſicht. In hups leven ſy ſober / doch (alſt noodt is) zijn ſy in alles hoofelijck ende over-dadigh gemergh. Onder hun vindt-men oock goedt krijghsvolck ende dappere Kapiteynen / ghelijck aen de geſlachten van de Dorias ende Spinolas blijckt. Zijn dapper ter Zee / ende verſtandigh ter Koop-manſchap.

Den meeſten hoop der Corſeguers zijn wepnigh ghemanniert / want men in haer der ghemeyner Italianen vaerdigheydt niet en vindt. Zijn ſeer vreedt; maer heeft ſeer goede ende rourageuſe Soldaten. Sy zijn oock upter-maten wreet-gierigh / ſulcks dat de Italianen oock van hun een gemeyn Spreeckwoordt hebben; namelijck / dat men een Corſeguer noch levende noch doodt betrouwen en mach; wel-verſtaende / de gene die vertoont zijn. De Corſeguers in eenigh vreemdt Landt zijnde / zijn malkanderen ſeer behulpigh; roemen oock veel van grooter af-komſt ende rijckdom; hoe-wel daer een wepnigh waer-ſchijnlijckſt is. Daer zijnder eenighe / die ick geſien hebbe / andere Natien na-bootſende in zeden ende maneren / doch der ſelver getal is kleyn / die in deſen tot een goedt ende gheraecken. Wepnigh vindt-men onder hun die de Studie navolgen: of die daer in op-gevoedt zijnde / de ſelve noch in anderen verwonderen.

Gebreken der inwoonderen van Corſegue.

De Genuoiſen in 't gemeyn worden geſeydt in raedt te gheven onwetende te zijn / ſedigh in kleedinghen / geduldigh in de traffijck / roof-ghenut / ordeleeft / deun hupshoudende; ende de Vrouwen van Genua deftel.

Rijckdom.

XII. Langs de Reviere van Genua, worden veel Citroenen / Limoenen / Oranglen ende Olyen ghevoert na Italien, oock na andere Provincien / met een merckelijck gewin der Genuoiſen. De Corſeguiſe Wijnen worden veel na Romen ghevoert / ende aldaer grootelijcx geacht / tot groot gewin der ingenaren. De Genuoiſen zijn ſeer geſlepen op de Wiſſelen / ende op een ſeecker ſoorte van winſt / 't welck wel den particulieren lupden / maer het gemeene beſte geenſins nut en is. Want het ordinaris incomen des Stadts en bedraeght meer dertigh dupſent kroonen, beſtaende in Douaenſchepen / impoſten / tollen / ende andere gerechten; de welcke beſteedt wort aen de ontfoſten des Palleys / vermidts de andere Landen der Seigneurie verſien tot de gagien der Officrieren / ende hare Soldaten. Ende dit incomen (bedragende ongevaerlijck de ſomme van 400000. kroonen / is gehypotekeert ende geaſſigneert aen den Bergh S. Georgij, die het ſelve wijſſelijcken aenlepdt: de plende het ſelve aen den genen die daer op aenghewesen zijn. Sy ſtrijcken een groot gelt upt de quartieren van Spangien, ſo datter geen ſtadt in Italien ſo rijck en is / als Genua: De rijckdommen der Genuoiſe Koeplupden is door de lichtingen van penningen / die den Marquis Spinola in de laetſte oorloghen teghen de Staten der geunieerde Nederlanden ende zijne Excellentie Mauritio, Prince van O-

Grooten rijckdom der Genuoiſe Koeplupden.

rangien,

rangien, geboert/ verquist heeft; so dat de Kooplupden in den Jare 1600. al rekenden/ dat de Koning van Spangien hun over de 18. millioens Gouts schuldich was/ 't welc men berekenen can hoe veel het selve opgeloopen can wesen/ volgens de cours haerder wisseling ende winste van dien.

Men soude niet kommen seggben / hoe veel de Republijcke net strijckt van hare Landen; sommighe meynen doch datse niet rijck en is/ maer indien hun pets over-quam/ dat de ghemeene Lupden/ ghenoeghsaem van alles voorsien souden/ vermits sy begeerigh zijn hare Republijcke in standt ende achtbaerheydt te houden / want een yegelijck Koopman byna een Pyms in goederen is. Voorder/ steunen sy lupden seer op de bescherminge des Konings van Spangien, die gelijck als haren Meester is.

Het Eylant Corsegue brengt hun so wepnigh op/ datse byna 't selve in Garnisoen ende andere oncosten deur brengen.

Sterckten.

XIII. De Seigneurye van Italien en mach hem niet seer sterck roemen in Italien, aengaende de plaetsen: want de Stadt Genua (zijnde de principaelste) heeft wel goede mueren/ende veel gheschuts/ doch niet om langen wederstant te doen.

In Corsegue wort la Baltie sterck geacht te zijn/ als mede Ajazze., ende het Kasteel S. Bonifacij.

Hoe ende in welcke manieren de Seigneurye haer Garnisoenen versorgen.

Dese Republijcke heeft eenighe ordinarise Compagnien Corsegners binnen Genua, tot bewaringe des Stadts; ende in Corsegue eenighe Genuoisen in de sterckten/ tot wacht. Behalven dit zijnder noch eenighe Compagnien lichte Paerden / die langs de Zee-kant rijden/ om op alle aenslagen ende verraderyen te voorsien: oock om de Turcken af te keeren/ die evenwel somwijlen eenige lupden aldaer lichten/ ende na Alger ende andere plaetsen in Italien henen sepnden. So dat hare sterckten anders niet veel te bedupden en hebben/ dan ter Zee; waer toe sy vier Galeyen altijt onder sepl houden/ om de Kebiere van Genua te beschermen/ behalven datter/ upt kracht eener ordonnantie/ gestadigh vijfentwintigh Galeyen in het Ammunitie-huys ghereedt legghen moeten/ bequaem om in tijt des noots te ghebruycken.

Gouvernement.

XIV. Genua heeft in den Jare 1526. met hare nieuwe Reformatie / de forme des Gouvernements/ die het noch tegenwoordigh behout/ aengenomen/ zijnde sodanigh. Men beschreef alle de rijcke gheslachten/ so edele/ als onedele/ die ses open huysen binnen Genua hadden; de rekeninge hier van gemaeckt zijnde/ bevonden 28. sodanige te zijn.

Alle de andere/ die noch overigh bleven/ ende eenighsins aensienlijck waren/ doch geen ses open huysen en hadden / wierden gevoeght by het getal der voornoemde 28. Familien; so dat het Gouvernement bleef onder de handen van dese 28. ghesla chten/ met den tijtel van Edele / de reste des volcx daer upsluytende; doch open latende datse altijdt tot het ghetal deser Edelen noch thien persoonen voegen mochten/ die hun of door rschidonnen/ of door deughds jaerlijcx edel maecken souden; oock voor die ghene die van haer ghebooren souden worden.

In welcke mannen het beleyt aller saken deses Republijcx bestaet:

Van dit gantsche Lichaem deser Edelen nu / maecktemen een Raedt van 400. persoonen/ jaerlijcx/ die met den Hertoge ende de Gouverneurs/ het gantsche beleydt des Republijcx hebben.

Oock hoe die gekoren worden.

Desen Raedt kiest den Hertoghe ende de acht Gouverneurs/ de welcke twee jaren haren last des staets behouden.

Desen Raet tracteert oock de gewichtige saken/ die oock het welvaren des ghemeenen beses betreffen: Ende de Gouverneurs met den Hertoghe worden simpelijck de Seigneurye ghenoemt.

Maer soo by ghebal de selve eenighe minder importante saken handelen moet/ ende nochtans consideratie waerdigh/ soo behelpt de Seigneurye sich met eenen kleynen Raet/ bestaende in 100. Edelen/ende van de Seigneurye by lotinghen ghekoren: Dese zijn oock de voornoemde 400. afghenomen.

XV. Wat de macht des Hertoghs is.

Den Hertoghe presenteert het Hooft des Republijcx / hebbende de tijtelen ende eeren die hem toecomen. Dit is een oude dignitept in dese Stadt; ende die daer toe ghestelt is / blijft in dat selve ampt twee jaren/ woonende op het ghemeyne Palleys so langhe zijn Heerlijckheyt ghedurt/ ende houdt 500. Hooghduytschen tot zijn wacht: representerende byna hier inne een absolupte Hooghept.

Wanneer hy nu ghekoren is / gaet hy twee daghen lang Vorstelijcken ghecleedt/ ende daer na draeght hy den gantschen tijt zijns Ampts cleederen van root Karmozijn Fluweel ende Satijn/ ende somwijlen Violet.

Syne authoritept is seer groot/ aenghesien hy voor den Raedt alleene eenighe saecken mach (wat het oock sy) proponeren; 't welck een ander Raetsheer niet en soude derven doen. Waeromme oock een peder ghehouden is/ die eenighe saecken ofte Wet de Republijcke voorstellen wil / de selve den Hertoghe daer af te informeeren: ende door zijne handen te laten gaen.

Hoe den Hertoge gekoren wort.

De maniere zijner verkiesinghe is soodanigh. Op den derden January vergadert sich den Raedt met den leeghen Raedt/ sonder de persoone des voorgaenden Hertoghs daer by te hebben (overmidts dat hy voldaen hebbende den tijt van twee Jaren/ op den eersten January wederomme na zijn huys keert / ende blijft voor zijn leven lang/ ghelijck een ghemeyn persoon/ Procureur van de Republijcke.) Dese kiesen dan 28. Edele/ een van peder ghesla cht/ die terstont (na hare verkiesinghe) op het Paleys ghevoepen worden/ ende worden in afghescheyden plaetse alleen besloten; alwaer sy met de Raetsheeren (die om hares ouderdoms wille/ ofte wederstrevighepdt huns ghesla chts / onbequaem zijn om Hertoghen te worden) onder hun achthien Persoonen upthiesen/ een voor peder ghesla cht/ die maecken met de andere 28. een verkiesinghe van de ghene die den Raedt tot Hertoghen voorgheslelt moeten worden.

Doch en mogen dese den Raet niet meer als vier persoonen voordragen: ende moeten

oock de drie derde parten van dese 28. met de Raetsheeren eenstemmigh zijn.

Dese vier ghekozen / ende overghelevert zijnde aen den Raet / wort geloot wie upt die vier Hertoge wesen sal.

XVI. Daer zijn acht Gouverneurs/die met den Hertoge sitten/ gheljck als zijne Raetsheeren. Deser Ampt duert twee jaren / als voorsept is.

Welck den last der acht Gouverneurs is. Dese Gouverneeren wel de Republijcke/ doch en moghen alleen in gene saeck resolveren/ in de welcke van de interest des publijcks ghehandelt wort/ ofte die swaerwichtigh sp/ maer roepen hier toe den grooten Raedt. Dese Gouverneurs worden in tween gheknozen/ ende dat met beurten van ses tot ses maenden. Over welcke verkiesinge den grooten ende lagen Raet met den Hertoge geroepen worden/ ende gekozen in voegen als den Hertoge.

Een pegelijck deser Gouverneurs / is na volepndinge zijns Ampts/Procureur S. Georgij voor twee jaren: so datmen in het Collegium deser Procureuren altijt de acht geweesene Gouverneurs vint: beraetslagende oock de twee volgende jaren met den gheweesenen Hertoghe in den Raet van alle gheswichtige saken.

Dese Gouverneurs hebben last over het geheele lant; ende twee onder hun wonen altijt op het Paleys/ de andere ses in hare huysen; wisselende alle drie maenden met beurten. Sp hebben oock last om de saken des gemeenen bestes waer te nemen / noopende de inkomsten ende diergelycke dinghen: waeromme sp oock in grooter aensien ende reputatie (hares Ampts-halven) gehouden worden.

XVII. Wat het ampt des vremden Potestaets sp. Alle de voornoemde Magistraten verhandelen alleenlijck de saken des gemeynen bestes. Doch over de Vonnissen (eerst spreckende van de criminele) hebben sp eenen vreemden Potestaet / die een Rechtsgeleerde is/ ende den welcken sp eerlijcke gagien geven. Deser woont in een Paleys / dicht by des Hertogen. Hy verhandelt/ en spreeckt vonnisse over alle misdaden: doch en mach zijn sentencie (so die den doot medebrengt) niet executeren sonder consent des Raets.

By hem heeft hy noch twee andere Rechts-geleerden/ waer van den eenen genoemt wort/ Richter der quaetdoenderen; ende d'ander is de Fiscael: ende met hulpe van dese twee formeert den Potestaet alle criminele Processen/ ende diergelijcke dinghen. Behalven dese twee heeft den Potestaet noch zijnen Luytenant/ die alleenlijck over rivile saken (de executie belangende) het opsicht heeft.

Wat het seven mannen ampt sp. Daer is noch een Seven-mannen-ampt/ genaemt extraordinaris/ die byna de persone des Hertoghs vertoont/ van wegen dat het gheoccupeert wort in het belept van de Republijcke. Sp hebben last om de Processen te verlengen ofte te verkorten; den Weesen hare Vooghden te bestellen: indien het oock gebeurt dat de vrienden een Proces onder malcanderen hebben / ofte datter een rijst tusschen een armen ende eenen rijcken/ so geven dese gemeenlijcken in sodanigen geval een Magistraet/ na haer goetduncken/ om de vrienden / ofte den armen ende den rijcken (die pleytende zijn) te verhoren. Dit ampt gheduert ses maenden / ende is van grooter waerdy.

XVIII. Daer is noch een Magistraetschap / in vijf mannen bestaende / genaemt Souveraine Syndiquen, die authoriteyt hebben so wel over den Hertoge/ als Gouverneuren/ wanneer sp ten eynde haers tyts zijn. Doen oock de selve dinghen in de Republijcke / als de andere Magistraten; mogen oock den Hertoge ende de Gouverneuren (indien sp ghefeylt hebben) absoluytelijcken straffen. Het ampt der Syndiquen/

Hieromme ist / dat / wanneer eenigh Amptman/ Hertoghe / ofte Gouverneur t'eynden zijnen last is/ men door ordonnantie der Souverainen upt roepen laet/ indien yemant pets op den Hertoghe ofte de Gouverneuren te seggben heeft/ dat hy in haer teghenwoordigheyt come/ ende zijne klachten over hun aldaer uptspreeche; tot desen eynde blyven de Hertoghe met de Gouverneurs acht dagen in het Syndicaet; de welcke verleden zijnde/ so worden sp gestraft/ so eenighe misdaet in hun bevonden is; so met/ geefmen haer een attestatie hares goeden diensts/ met de welcke sp hun daer na Procureurs maken: sulcx dat sp hier toe niet geraken ende comē sonder dese Certificatie. Onder de welcke den Hertoge ende alle Officieren recht staen moeten/ om van hun (indien sp haer te bupten gaen) gestraft te mogen worden.

Voor dese Syndiquen appelleert men van vele Magistraten der Republijcke; so dat desen last in sodaniger achtinge ende aensien is / dat de Republijcke tot een der voornaemste Syndiquen den Prince Andream Doriam gheknozen hebben. Sp sitten by den Senaet ende den Hertogh op het Palleys.

XIX. Wie de civile saecken bedient. Nadien wy hier boven gesproken hebben van criminele saecken/ sullen wy nu petwes segghen van de rivile/ tot de welcke de Republijcke vijf vreemde Doctoren ghegagieert / alle twee jaren andere nemende/ ende dit Corpus wort genaemt la Rota.

Dese nemen kennisse van alle rivile saecken/ ende wonen op het Paleys des Hertoghs; alles wat sp oordeelen/ gheschiet na de Keyserlijcke Rechten ende Wetten; ende de Processen worden ghemaeckt na d'ordre des Stadts/ die na de oude maniere leeft.

XX. Over de saken die de Ambachten ofte Handt-wercken aengaen/zijn Tucht-heeren gestelt/ die den verkooperen ende alle andere Ambachts-lupden/ ordre gheven; versorgen dat de mate/ elle/ ende ghewichte recht ende goet sp/ volghens hare Wetten; ende nemen oock toesicht op de Hoofden der Ambachts-lupden/ de welcke Borgermeesteren genaemt worden/ ende onder den Ambachts lupden gekozen worden.

Wat het ampt der Borgermeesteren over de ambachtslupden sp. Dese Borger-meesteren hebben authoriteyt over de saecken haer konst ende Ambacht aengaende; onder de welcke die over de Side gestelt zijn/ groote macht hebben over hun werck-volck / ook tot bannen/ wippen / ende geesselen toe / over den genen die eenige misdaedt begaen.

In de Stadt Genua worden 40. Kapiteynen gevonden/ zijnde van het getal ende Corpus der Edelen/die jaerlijcks verandert worden. Een yeder van dese heeft 100. inwoonderen onder sich / soo datse in 't geheel 4000. persoonen bedragen; van de welcke de Republijcke sich in alle voor-vallen behelpt / aengesien sp mede in tijde van noodt hare wachten waer-nemen. Wanneer de Seigneurpe bupten treckt/soo wordt de selve van dese 40. Kapiteynen gecompagneert / alle in fluweel gekleedt zijnde / 't welck het vercierssel deser Heeren is.

Voorts zijn alle de Lupden binnen de stadt ende in de voorbozghten woonende/ aengeschreven; out zijnde tusschen de 20. en-

de

de 60. jaren / die oock onder Kapiteynen gheſtelt zijn / verplicht weſende hun t'allen tijden (des noot zijnde) gewapent te laten vinden op beſchepdene plaetſen.

De Republycke hout oock eenen Generael / die ten tijde des noots / het opſicht over de Krijghs-lupden ende ghewapende Borgeren nemende is.

XXI. Wat het ampt (S. Gregorij genoemt) bedupt / ende wanneer het ſelve inghe-ſtelt ſp / oock waerom.

Het Officie ende Magiſtraetſchap S. Georgij, een adelijck ampt / (upt-ſtekende boven alle andere in deſe Stadt) is gegonneert in den jare 1407. Dit heeft langen tijdt het behoudt des Republycks gheweeſt / de welcke (geen natuyrlijcke rijckdommen hebbende / van wegen dat het Landt die niet op en brengt) altijdt verſtandige Mannen gehadt heeft / die bequaem waren om (door rijp oordeel) t'allen tijden ende in aller manieren gelt te ſmeren / tot behoef deſes Republycks: Welcke penningen meeſt-tijdts van allerhande Lupden op ſchade ghenomen wierdt / gevende ſeven / acht / oock negen ten hondert. Deſe Lupden die petwes geleent hadden / wierden aengeweſen op de gemeene middelen des Landts tot verſekeringe van hare betalinge; d'een op den Impoſt van de Wijnen; d'ander op de tollen van de granen / ende ſo voorts. Deſe wierden dan kooperſ genoemt / overmidts dat ſp gelijck als deſe Middelen gekocht hadden: Eyndelijck de ſake ſo groot gewoorden zijnde / datter vele namen ende 'tgetal deſer Lupden vermeerderende / groote onruſt ende verwarringe ontſtont van wegen de veelheydt der Bedienders ende Opſienders over deſe penninghen ende dit volck / is ten laetſten gegonneert dat men dit Collegie ſoodanigher Ampt-mannen noemen ſoude het Collegie S. Georgij. Dit Collegie van wijſe ende voorſichtige Mannen geregiert woordende / is eyndelijck rijck ghewoorden door hare voorſichtighepdt / oplockende vele Heerlijckheyden ende goederen / door dien het oock van verſchepden Pauſen / Keyſeren / ende Princen met heerlijcke Privilegien ende Ordonnantien begaeft ende voorſien is gewoorden / oock noch te aenſtenlijcker gheacht gheweeſt. Sulcks dat het Officie S. Gregorij (hoewel het ſelve van het publijcke komt / oock van de Seigneurpe van Genua, ende der gener die het Pallais gouverneren) nochtans de Seigneurpe niet onderwoorpen en is / maer alle de gene / die tot de Seigneurpe / ofte het Magiſtraetſchap der Stadt toegelaten woorden / ſweeren / dat ſp alle de Privilegien der Ampt-Mannen S. Georgij ſullen handt-haven ende bewaren.

Dit Magiſtraetſchap heeft metter tijdt eenige heerlijckheyden verkregen / verſoorght met goede inkomſten / die het inden beginne niet en hadde. Men heeft oock metter tijdt veel nieuwe Ordonnantien ende Regulen gemaeckt / ſo dat het nu veel machtiger is / aengaende de expeditien der ſaecken / de ſtraffingen der na-latingen / ende de maniere van het volck (hun onderwoorpen zijnde) te gouverneren.

So dat wp dit Ampt vergelijcken mogen wp-na het ſelvige te zijn / dat in Hollandt de Reken-kamer is, als de welcke tot gemeene-landts-middelen upt peder Stadt een Gecommitteerde heeft: ende met eenen die gene die aen het Landt eenigh geldt op Renten doen / verborderen / in-manen / ende betalinge doen / ofte op eenige Kantooren aenwijſen.

Op dit Officie S. Georgij zijn acht Gouverneurs / die ſp Protectores noemen. Haer ampt duyrt een geheel jaer / ende woorden alle vier Maenden / elcke-mael vier / gekozen; ende die upt alle de Wiſſelaers ende 'ſlandts Crediteuren / die pets aldaer op te ryſſen hebben / doch niet hooger als upt het ghetal van 80. vergaderde Mannen: ſoo haeſt als deſe gekozen zijn / woorden die wederom in een Barrken gelepdt / van de welcke men 34. bp lotinge upt-treckt / de welcke met malkanderen beſloten zijnde / niet ſchepden en mogen voor en al-eer ſp door lotinghe de acht Protecteurs gekozen hebben. XXII.

In den jare 1444. maeckte men noch een ander Officie / beſtaende in acht Mannen / 'twelck genoemt woordt de Vier-en-veertige, van wegen het jaer daer inne ſp gekozen wierden. De oorſaecke dat deſe acht Mannen gekozen wierden / was / om dat de acht Protecteurs niet konnende alle de ſaecken (door de menighte der ſelver) binnen 's jaers af-handelen; genoodt-druckt waren de reſten upt te ſtellen tot het volgende / waer upt vele merckelijcke ſchaden reſen / in plaetſe dat ſp veel emolumenten ende renten op verſchepden wijſen hadden konnen winnen. Hier upt is gevolght / dat deſe acht Mannen daer toe gekozen zijn / op dat deſe niet anders doen en ſouden dan de reſterende renten waer-nemen / ende alles ten goeden oorboor ende nut des voorſz. Magiſtracts S. Gregorij ſoude ſtrecken. Van deſe acht woordender jaerlijcks twee verwiſſelt. XXIII.

Deſe hebben onder hun het gouvernement des Eylandts Corſegue, ende van veel Steden ende importante plaetſen; ende hier van daen is dat de onkoſten komen / die tot behoudeniſſe der Republycke gedaen moeten woorden.

De Seigneurpe van Genua ſepndt oock jaerlijcks een Gouverneur Generael in Corſegue, die ſich onderhoudt in de Stadt la Baſtie, ende woorden gegouverneert na de Rechten ende Wetten die de Genuoiſen aldaer geplant hebben; zijnde voor den Corſeguers gants ſtraf ende bp-na onverdraghelijck.

Godts-dienſt, ende ſaken de Kercke aengaende.

De Genuoiſen ende Corſeguers zijn alle Rooms Catholijck. Genua is een Aertsbiſdom / hebbende onder hem de Biſdommen van Luna, (teghen woordigh Sarzane ghenoemt) Bobia, Aprum, ofte Brunac, Metena ofte Maran, Accie, ofte Aprum, Noli, ende Albengue: ende in het Eylandt Corſegue, het Biſdom van Nibie. XXIV.

In Corſegue zijn de Biſdommen van Mariane, Nebie, Ajaſſe, Alerie, ende Civita, waer van de ſommige onder het Biſdom van Piſa zijn.

Verhael vande Republijcke

Van

RAGOVSEN.

Kort Inhoudt:

1. RAgouſen voortijts Epidaurum genoemt / ende van de gelegenthept der Epidaura, daermen den Afgodt Æſculapium aenbadt. 2. Begin des woorts Sclavonien, zijn wijdde/ lengde/ breedde/ climaet/ ende voornaemſte Steden. 3. Ragouſen, een Stadt van Slavonien/ is den Turck tijnsbaer: zijn gelegenthept/ ende Eplanden. 4. Zijn Lant dragende Wijnen/ Olye/ Frupten/ Dette-bis/ ende andere dingen. 5. Gravoſe een Eplandt vol Boomgaerden/ Granaet-boomen/ Orangie / ende Citroenboomen. Langoſta een Eplandt dragende veel Rozijnen ende Olijven/ ende vermaert om de viſſery van ſpzot. 6. Het woeſt ende wzeede Naturel der oude inwoonderen van Ragouſen, aerdende na de Scythen, daer ſy af gekomen zijn. 7. Hare hupdens-daeghſe zeden. 8. De manieren haerder Houwelijcken. 9. Van hare ſpzaeck. 10. Haer rijckdommen waer in die beſtaen. 11. Hare clepne ſterckte. 12. Het Gouvernement gelijck der Venetianen. 13. Vande Pzegaden/ ende jaerlijckſche Magiſtraten. 14. Van den klepnen Raet. 15. Van de verkiesinghe des Rechtoors/ die het Hooft des Raets is. 16. Van de vijf verſorgheren. 17. Van de ſes Borgermeeſteren/ geinſtitueert voor de civile ſaken/ ter eerſter inſtantie dienende. 18. Van de vijf criminele Richteren. 19. Van de Officieren over de volle neering. 20. Het Collegie van dertighen/ gheſtelt over de Appellen. 21. Van de vijf mannen/ ghenoemt verſorgeren der gheſonthept / ende van hare authozitept. 22. Van de Kamerlinghen. 23. Van de drie Thzeſozieren/ gheſtelt over de bewaringe der gemeene Schatten/ Weeſgoederen / ende haer gelt. 24. Van de Officieren over de Wapen-huyſen. 25. Andere Officieren/ gheſtelt tot opſicht over de Wijnen/ Rozen/ Olye/ ende vermakingen der wegen ende ſtraten. 26. Van de ſes Kapiteynen by nachte. 27. Van des Secretaris Notaris. 28. Kancelieren. 29. Kapiteynen ende Graven/ die buyten Ragouſen gefonden worden om te Gouverneren. 30. Van de drie Pzocureuren der Cathedzale Kercke van Ragouſen. 31. Haren Godſ-dienſt ende Religie.

I. ALeer wy tot het punt deſes Verhaels comen / ſal ick de ſwarighept wegh nemen die ſommige maken mochten in het verſchil ende gheljckſtemmighept der namen/ die hun ten ingang deſes verhaels ſoude komen twijffelachtigh maken. Want nadien wy voorgenomen hebben van Ragouſen te ſpzeken/ 't welck eertijdts Epidaurum ghenaemt wiert / ende datter noch twee andere ſteden van den ſelven name zijn/ ſo moeten wy den Leſer hier in onderrichten/ op dat hy wete/ welck dit Ragouſen ſy/ ten eynde wy dit eene Epidaurum met de andere twee niet te ſamen en ſmelten.

Men moet dan weten / datter langs de Zee-kant van Venetien af tot Corinthien toe/ drie Epidaura gelegen zijn/ waer af het eerſte in de golfe van Venetien ghelegen is/ ende is 't gene wy tegenwoordigh Ragouſen noemen. Het andere Epidaurum is int lant van Laconien in de golfe van Napels, ende is tegenwoordigh genoemt Malvoſia, alhier wiert voornaels den Afgodt Eſculapius aengebeden. Het derde is ghelegen in Sinu Saronico, diemen Cherronneſus noemt of Piguiade.

II. Om nu tot het gene te komen/ daer wy af voorgenomen hebben te handelen/ dat is gheleghen in Slavonien, 't welck het oude Dalmatien is/ ende heeft zijnen name ghenomen

van

van de Slaven/ die ten tijde des Keyſers Iuſtiniani I, comende upt Sarmatien, den Danauw paſſeerden/ende doe heeft hem een deel gewoꝛpen op Macedonien, ende een ander op Thracien: Daer na ten tijde des Keyſers Mauritij, (die gheſtoꝛven is in den jare 602.) ende oock ten tijde Phocæ zijnes Succeſſeurs/ maeckten ſy hun meeſter van Dalmatien.

Wel is waer dat den naem Slavonien ſich nu uptſtreckt van de Reviere Arſe af tot die van Drin; ende zijn lengde van d'een Revier tot de andere is ontrent van 480. mijlen; ende zijne breedde van de Berghen van Croatien af tot de Zee toe/ is ontrent 120. mijlen.

Het is gheleghen tuſſchen het midden des vijfden Climaets/ dicht by de derthiende Paralelle, ende het midden des ſeſten Climaets/ alwaer den langſten Somer-dagh niet meer als van vijfthiendehalf uren is. Light ten Zuptooſten vooꝛby den 46. graet/ ende ten Weſten op 30. graden.

Vooꝛts de Zee/ die tuſſchen Italien ende het eynde van Slavonien is/ Woꝛt de Adriatiſe Zee genoemt/ ende ſtreckt hem meer als 600. mijlen upt/ ende zijne grootſte breedde is van 200. ende de meeſte engde is 150. mijlen breet/ den ingang ontrent 60. maer de reſte die Albanien ende Macedonien beſpoelt/ woꝛt de Ioniſe Zee genoemt. Een deel deſes Lants behoꝛt onder de Republijcke van Venetien, het andere aen de Ertz-hertogen van Ooſtenrijck, ende de reſte aen den Turc. De vooꝛnaemſte Steden zijn Flamona, Segne, Hona, Sara, om het welcke die van Hongaryen ende Venetien een ghedurighen ooꝛlogh voeren; Sebenic ende Spalaten. Doch de beſte Stadt van geheel Slavonien is Ragouſen, die hem ſelven in vryheyt houdt/ betalenden aen den Turck 14000. zequins/ ende noch ſo veel ombzenghende in ſchenckagien ende hupſ-veſtingen der Turcken. Deſe Republijcke heeft wepnigh vaſt Landts onder hem; doch heeft onder hem eenighe ſeer bequame Eylandekens/ die gheleghen zijn tuſſchen Curxole ende de golfe van Catarro.

Hoe veel die van Ragouſen jaerlijcx aen den Turck betalen moeten.

III. Het oude Epidaurum was op de ſelve plaets/ dat men nu het Oude Ragouſen noemt. Maer de Gotthen hebbende het geheele Italien onder hun gebzacht/ oock van het meeſte deel van Slavonien, onder andere oock van Epidauro, raſeerden deſe Stadt geheel. Wt welcker ooꝛſaken de inwoonderen niet wetende waer henen trecken/ begonnen het nieuwe Ragouſen te bouwen/ datmen nu ſiet/ van de ruynen des oude Stadts. De Stadt is wel bewoont/ ende ſeer wel gelegen op de kant vande Zee. Is vol Fonteynen van ſoet water/ die van de naeſt-gelegene Bergen (tot groot pzofijt der inwoonderen) daer henen ghelept zijn. Het heeft een kleyne Haven/ die met handen gedolven is/ aen d'een zijde ſeer behulpelijck; daer is een hoogen ſteylen Bergh/ aen welckers voet deſe Stadt gebouwt is. Sy beſitten rouds-om hare Stadt een eng Landt/ ende hebben veel kleyne Eylandekens onder hun/ ende onder andere Langoſta, welckers vooꝛm een Amphitheatrum by na gelijck is.

Geſtalteniſſe.

IV. Het Landt uptter naturen is onvzuchtbaer; doch dooꝛ de groote neerſtighepdt dier van Ragouſen Woꝛdt het bequaem gemaeckt tot Wynen/ olye/ende excellente frupten. Daer is een ſekere Vallepe/ alwaer des winters ſoo veel waters vergadert/ dat het een Meyr gelijck Woꝛdt/ alhier groept ſoodanige vette vis/ dat men die ſonder olye genoeghſaem fricaſſeren mach. Daer na in de Lenten het water komende te verdzoogen/ ſaeptmen op de ſelve plaets kooꝛn/ die daer ſeer wel ſlaeght/ ſo dat een ſelve plaets vis ende kooꝛn op een jaer heeft. Sy gebzupcken daer na grooten vlijt in de Zee/ ende maken dat de Boomen haer veel Oeſters vooꝛtbzenghen: Want ſy doen de tacken der Boomen bupgen/ ende doen die onder water blijven dooꝛ 'tgewichte van groote Steenen: ende in twee jaren hechten de Oeſters hun met ſo groote menighte aen deſe Tacken/ dat het een wonder om ſien is: het derde jaer zijn die bpna goet om eten.

Boomen in de Zee/ daer veel Oeſters aenwaſſen.

Daer light op de Zee/ het Eylant Gravoſa, 't welck een ſeer aengename plaets is/ vol Boomgaerden beplant met Oꝛangie/ Citroenen/ ende Granaet-appelboomen. V.

Zijn vooꝛnaemſte Rivieren zijn de Save ende de Drau. Het Eylant van Angoſta, omtooꝛent met hooghe Berghen/ alwaer de Pacht-hoven der Ragouſenen zijn/ heeft in het midden een ſchoon pleyn/ vooꝛtbzengende veel Olyven ende Kazijnen groepen/ ende alhier ontrent woꝛt veel Spzot gevangen.

Haer oude zeden.

VI. De inwoonderen deſes lants waren eertijts wzeet ende wilt/ ende begaven hun nergens anders toe/ als tot roovinghen op de Zee. Florus ſeght van haer/ dat in den eerſten ooꝛlogh tegen die van Carthago, ten tijde der Koninge Tenre, ſy hun niet te vzeden en hielden met te rooven/ maer oock alderhande ſchelm-ſtucken bedzeven. Het waren deſe Slavoenen/ die de Roomſche Geſanten lieten onthalſen/ ende den ghenen die hare Schepen beſtuerden/ verbzanden lieten: ende 't welcke de ſchaemte der Romeynen vermeerderde/ was dat dit volck van eene vzouwe Gegouverneert wierdē. Procopius ſeght oock/ dat de Slavoenen (Schyptiſe Volckeren) in dit Lant/ ten tijde Iuſtiniani, gewapender hant quamen/ ende ten laetſten daer in bleven; dat oock een deel der ouder inwoonderen harer ſeden deelachtigh wierden. Titus Livius noemt deſe Volckeren/ Wilde/ ende genepght op Zee te varen/ om eenigen bupt te verkrijgen. Oock hadden de Romeynen gheſtadigh eenige Legioenen in deſe Landen/ ſo om dit Volck te temmen/ ende haren aert wat te bedwingen/ als om andere ooꝛſaken.

Huydenſdaeghſche Zeden.

VII. Die van Ragouſen laten hun hooft-hayr waſſen van het midden des hoofts opwaerts af/ om hooghe/ ende laten de reſte vooꝛts geheel kael ſchzabben. Daer teghen hebben de Hongerſche dit deel geheel kael/ ende dzaghen elders over al hayr. De vzouwen en dzagen niet ſeer lang hayr/ ende maken het ſwart dooꝛ eenighe konſt. Alle leven ſy eenparigh/ ſonder veel Ceremonijen/ aengeſien ſy geen eerbiedingen en gebzupcken/ gheljck wy/ ende int groeten en lichten ſy noch Hoet/ noch Bonnet vooꝛ malcanderen af/ maer ſalueren elckanderen ſimpelijcken

Deſe Volckeren en lichten vooꝛ malkanderē geenen hoet af in het groeten.

of

of met woorden/ of met anderen handel/ die hare meyninge openbaer maect. Sy beminnē wonderlijcken seer de een-parighept des Staets; so datter oock een Wet is die medebrengt/ dat geenen Borger Bisschop van Ragousen mach zijn/ ten eynde datter niemant onder hunen sy die in Staet bovē den anderē upt-stekender sy d'een als d'ander/ dan de gene die hun in hare Wetten geboden is.

Sy gaen verschheydelijck gekleedt / want de jongste gaen op de Florentijnse wijse / de andere draghen Mantels / ende de andere Paltz-rocken/ gelijc de Heeren van Venetien, ende het is eenen yegelijcken verboden zijde klepderen te draghen/ behalven den Heertoch vā de Republijcke Doctoren ende Ridderen.

In den somer/ wanneer het op 't heetste is/ dragen sy enckele armosijne Schortē of leckten. De selve besnoeyinge der kleedingen kan men oock in den Vrouwen bemercken / aengesien sy haer gantsche leven lang niet als laken draghen; uptgheuomen wanneer een Dochter houwelijckt / dan is haer toe-gelaten voor een Maent tijts eenigh zijde-werck te draghen. Daer is noch pets onder den Vrouwen/ 't welck de verschheydenheydt des qualitepts upt beelt / want de Jofferen zijn gewoon op Feest-dagen te draghen eenige maniere van Huyckē/ die sy verobligeert zijn te dragen/ na dat sy getrouwt zijn.

Voorts dragen sy tanepten / roode ende blaeuwe Laken en/ ende hun is alleenlijcken toegelaten zijde Mouwen te dragen / so hun dat belieft.

VIII. Wat de Houwelijcken aengaet / sy zijn gewoon hun alleen te verbinden met personen van hare conditie / dat is / Edel met Edel/ noch een Edelman en mach geen Borgerinne uochte vreemde Dochter trouwen/ op dat hy onder zijn geslacht geen minder generensen bloedt en brachte/ bederbende alsoo zijnen ouden Edeldom/ ende daer upt is ontstaen / dat de ghe slachten dermaten geminbert zijn/ datter niet meer dan drie ofte vier en twintigh zijn/ die gebieden; vermidts dat de Edele geslachten komende te verminderen/ gelijck alle wereldtse dingen/ ende de Edelē sich met geene Borgerinnē noch vreemde verbindende/ dese metter tijdt tot sodanigen klepnen getale gekomen zijn.

Een Edelman en mach geen onedele dochter trouwen.

Wel is waer / dat soo eenigh Edelman/ door eenigh oogh-merck ofte anderssins/ een Vrouwe nemen / die van dien Lande niet en ware hy sulcks doen mach/ wel-verstaende dat hy een Joffrouwe neme/ geboren tusschē Zare ende Catarro, ende anders niet. Maer die eene vreemde neemt/ soodanigen als wy gesepdt hebben / moet ten minsten dupsent goude Ducaten rijck zijn / tot verseckeringe deser Vrouwe; alhoewel dit weynigh/ onderhouden wort. Oock zijn de Houwelijcken door sekere Wet bepaelt aē dupsent goude Ducaten: doch hupdens-daeghs wordt over dese Ordonnantie getreden/ soo dat een Vader ten houwelijcke geben sal drie / vier/ ende vijf dupsent Ducaten/ ja meer/ volgens de middelen ende qualitept zijns Dochters.

Het Houwelijcks goet wordt in gelde gegheven / al-eer den toekomenden Man de Vrouwe siet/ die hy trouwen sal: ende so haest het verdragh beschreven is/ ende alle andere Ceremonien volbracht zijn / gaet hy dan de selve binnen haren hupse besichtigen. Want 'tis haer gebruyck geen Dochter te vreyen/ vooren al-eer hy de selve ghetrout hebbe/ volgens d'ordre van de Roomsche Kerche haer voor-geschreven.

Wat hare sprake aengaet/ meest alle jonge gesellen verstaen ende spreken Italiaens/ welcke tale sy Franque noemen: maer onder malkanderen gebruycken sy alleenlijckē hare eygene Slavonisse sprake. Vele onder haer begeven sich tot de studye: tot welcken eynde de Republijcke binnen Ragousen gewoonlijcken op groote gagien eenen Lectorem onderhoudt / met drie ofte vier Repetitoribus, om de Jonghepdt in goede wetenschappen te onderwijsen. So doen sy oock jaerlijcks een goeden Preeck-heer komen/ die den Mannen alleenlijck predickt/ om dat hy Italiaens spreert/ welcke tale de Vrouwen niet verstaen en konnen. IX.

Behalven dese sielen/ Medecijnen onderhoudt de Republijcke noch eenige Mannen/ om de Lichamen te genesen/ namelijt/ twee Medecijnen ende twee Chirurgijnen / ende dat op seer goede gagien. Dese zijn verbonden alle de kranche te gaen besoecken / sonder daer eenigh nut af te hebben / insonderheydt van de Arme luyden / ende alles (volgens hare professie) te doen wat tot de gesondtheydt der Borgeren van noode is.

Haren Rijckdom.

Ten is het Landt van Ragousen niet/ dat hun rijck maeckt / aengesien het selve ghenoegh te doen heeft/ om sich te onderhoudē/ hoewel sy so soberlijcken leven/ als men soude konnen doen. Haer neering komt van den grooten handel die sy dryven/ want sy veel bequame Schepen hebben/ met de welcke sy na verschepden plaetsen varen / ende met hare Koopmanschap groot gelt winnen. Het gene hun groote deught doet/ is/ dat sy/ gebende veerthien dupsent Zequins ofte Sequins aen den grooten Turck jaerlijcks/ van alle soorten van impositen/ tijnsen/ ende schattingen/ die door het gantsche Rijck des grooten Turcks gegeven worden/ vry ende upgesondert zijn. X.

Wat die van Ragousen jaerlijcx aen den grooten Turck tot schattinge betalen.

Doch daerom en moet men niet besluyten / dat dit een seer rijcke Republijcke sy/ aenghesien dat sy sonder de hulpe ende bystandt des Turcks / menigh-mael ten roof voor een peder gestelt soude zijn geweest/ ende voornemelijck voor den Venetianen: oock soudese genoegh werckx hebben / indien sy eenige groote kosten doen moste/ om gedurende jaren Krijghs-volck te onderhouden.

Hare Sterckten.

Het gebreck van groote inkomstē maeckt oock / dat de Ragousers geen groote sterckten en konnen hebben: ende so sy tegenstaen/ so komt het door de hulpe/ daer af wy dadelijck gesproken hebben. Hare Stadt is genoegh gesterckt / maer behalven datse aen de voet van eenen Bergh light/ die daer over gebiet/ so en soudese even wel geen groot gewelt konnen teghenstaen. Veel weynigh Krijghs-volck houdense / hebbende alleenlijcken een Guarde van hondert Hongerse Ruechtē/ met eenen Hooftman: maer de Republijcke gebruyckt dese veel meer in exercitien/ als in andere dingen. Vermidts dat desse Luyden niemanden aen en sien/ ende daerom alles doen wat hun belast wordt; zijn oock seer getrouw / even gelijck de Switsers / die vele Princen tot hare Lijf-wacht aen nemen. Sy hebben mede bupten de XI.

Stadt

Stadt het Caſteel van S. Laurens, 't welck tamelijcken ſterck is; oock het nieuwe Fort na de poorte / die aen de Oost-zijde ligt. Doch zijn alle deſe dingen weynigh te achten / alleenlijc dienende tegen eenen aenloop.

Haer Gouvernement.

XII. Ragouſen en heeft niet altijdts een Republijcke geweeſt / want die in verſchepden tijden verſchepden Heeren onderworpen is geweeſt / als nu den Griecken / ende als nu den Albanoiſen. Maer ſedert datſe de maniere van leven onthielt heeft / in de welcke ſy haer tegenwoordigh gouverneert / is ſy met eenigh aenſien op-gehouden geweeſt. Die van Ragouſen nu / willende hare Stadt tot een Republijcke brengen / volghden ten meeſtendeele de ordre van de Republicke van Venetien. Aldus / doen ſy gereſolveert waren de ſelve te ordonneren / hebben ſy eenen hoogen Raedt ingeſtelt / wetende dat dit het fondament van een Republijcke was. In deſen Raedt komen alle de Edelen deſes Stadts / ſo haeſt die tot de twintigh jaren gekomen zijn / ende worden aengenomen / niets verſekert zijnde dat het Edellupden zijn / ende uyt Edelen ſtamme geſproten. In deſen Raedt worden alle de Officieren des Stadts verkoren / de welcke zijn / als volght:

XIII. Daer zijn eerſtelijck de Pregades, die gemeynlijck feſtigh Edellupden ſterck zijn moeten doch het gebeurt ſeer ſelden / dat dit getal vervult wordt: hier in mogen wel deſe Edelen van een geſlacht zijn / om dat (gelijck gheſeyt is) de geſlachten metter tijdt tot een kleyn getal gebracht zijn. Deſe hebben laſt over de affairen des Republijcks / ende oordeelen oock alle civile ſaken door Appel / van 200. Ducaten nederwaerts. Sy oordeelen oock alle criminele ſaken / die van gewichte zijn / ende van wegen de qualiteyt der Luyden / als wanneer eenigh Edelman beſchuldight wordt / oft pets misdaen heeft.

In dit Ampt blijven ſy een geheel jaer / ende men verandertſe na dat de plaetſe open is / want ſy niet alle teffens gekoren zijn: maer allengſkens wordt d'een na d'ander afghedanckt; oock mogenſe wel wederom aengenomen ende beveſtight worden.

XIV. Den lagen Raedt / aldus ghenaemt ten aenſien des hooghen Raedts / is den Raedt des Rectoors / de welcke in elf perſoonen beſtaet / alle van verſchepden geſlachten / die den Rector (die het Hooft des Republijcks is) aſſiſteeren. Deſe ontfangen ende hooren de requeſten der vreemde ende gemeyne Luyden; de Brieven / Ambaſſadeurs / ende dierghelijcke dinghen: vergelijckende by-na een handt / die den anderen Magiſtraten alles wat door hun komt / toe-reyckt / ende die daer naer / volgens hare officien / tot de Ampten treden / die tot ſodanighe ſtoffe verepſt wordt. Ende deſe verhandelen eenige dingen / die voor hun verſchijnen / ende eenige ſonden ſy tot den Pregades. In deſen dienſt en blijven ſy niet langer als een jaer / ende ſchepden altemael te gelijck: ende de andere elf / die van den Hoogen Raedt gekoren worden / treden den eerſten January met haren nieuwen Rector gelijckelijck in haren dienſt.

Deſen Rector / die het Hooft van alle de Rade is / wort by den Hoogen Raet verkoren / door driederley manieren van verkieſinghe / gelijck men oock in alle d'andere Officieren doet: Deſe verkieſinge in alle officien / geſchiedt eenſdeels door neerſtigh onderſoeck (welcke maniere uytgelepdt is in de verkieſinge der Pauſen) door drie Raedts-heeren des Rectoors / ende de twee andere geſchieden door lotinge. Den Rector en blijft niet langer als een Maendt in dienſt / ende gedurende deſe Maendt is hy verbonden ſich geſtadigh in het Paleys te houden: Hy draeght eens Hertoghs kleedinge / namelijck eenen Tabbaert met opene mouwen / van de andere onderſchepden van wegen zijne authoriteyt. Voor deſe gantſche Maendt wordt hem niet meer als vijf Ducaten tot gagie gegeven. Welis waer / dat hy Pregad zijnde / van peder Appel / daer hy by is / een Ducaet 'gdaeghs heeft.

Deſe Rector vergadert met zijne Raedts-heeren op werche-dagen na de Noen / ende op H. dagen oock / doch uyt noodt-ſaeck / anders niet. Den nuchtent geeft hy gewoonlijcken den Pregades / ofte den Hoogen Raet / na tijdts ende noodts vereys. Ende ſoo by gevalle den Rector daer niet by en is / ſoo treedt den oudſten Raedts-Heer in zijn plaetſe / ende en wordt geenigh ding bupten zijne tegenwoordigheydt afgevaerdight. Deſen Rector wordt eenen Lieutenant gegeven / den welcken alleenlijck tot drie goude Ducaten Juriſdictie heeft: Deſen is alleenlijck zijnen Lieutenant in civile ſaken / ende anders niet. Oock en moghen de Raetſ-heeren niet tot Rectoor gekoren worden int Jaer haerder bedieninge. XV.

Daer na zijnder vijf Verſorgers / 't welck alle mannen van over de 50. jaren zijn / ende moeten alle van verſchepden geſlachten zijn: Sy hebben macht om alle expeditien te doen ontfangen / die door pemant van de Magiſtraten gemaeckt zijn / ende moeten altijt tegenwoordigh zijn in de vergaderinghe der Raetſ-heeren. Deſe moghen voor de Magiſtraten tot Rectoor gekoren worden / 't welc ſy oock gemeynlijck zijn. Dit zijn de voornaemſte des Stadts / ende hebben groote macht / ende zijn meeſt altijts onder het getal der Raetſ-heeren. XVI.

Daer na zijnder noch ſes Borgermeeſteren / die alle civile ſaken ter eerſter inſtantie verhooren / hoe hoogh de ſomme oock is. Dit zijn oock gheme ynlijck lupden van grooter aenſien / ende die oock in den Raet der Pregades comen / ende worden dickmaels proceſſen geformeert upt de ſaken die ſy oordeelen. De Partyen doch en zijn met ghewoon eenige allegatien te doen / gelijck men in andere plaetſen gewoon is: alleenlijck deſe het proces ſtende / reſolveren daer op na vereys der Juſtitie; ende trecken van peghelijcke ſaeck / twee Ducaten ten hondert. Deſe en mogen in twee Jaren geen Rectoors zijn / op dat de civile ſaken niet afghekeert en worden / ende der lupden Proceſſen op het ſpoedighſte by hun afghevaerdight worden; want deſe alle tijt over deſe dingen te oordeelen beſigh zijn. XVII.

Men vinter noch vijf criminele Richteren / welckers expeditien ſich draghen / na dat de oordeelen van hun daer over gheghéven worden. Wel is waer / dat de Edelen hier in exempt zijn / aenghezien dat die in criminele ſaken voor de Pregades gaen: ende die gene die van de Republijcke gegagieert zijn / ſtaen onder den lagen Raet. Daer vallen ſomwijlen noch andere ſaken / waer over de vijf niet en oordeelen / vermits dat den Pregades ſelve believt daer kennijſſe af te nemen. XVIII.

nemen. Deſe Richters / om niet geſtadigh onledigh te zijn / worden Hertooghs gemaeckt; even gelijck de Verſorgers.

XIX. Daer zijn noch drie Officiers over de wolle Lakenen. Deſe verhooren gemeynlijck alle de verſchillen / ghereſen onder de Lupden van deſen Ambachte. Sy komen onder het getal der Pregades / ende mogen oock Hertooghs worden.

XX. Deſe Republijcke heeft noch een Collegie van dertigen / in het welcke vele van eenen ſtamme gekoren mogen worden. Sy verhooren de ſaken van Appel tot de ſomme van 300. goude Kroonen; ende hebben elck drie Ducaten 's jaers tot gagie / 't welck gedaen wordt om dies-wille dat alle Officieren des Stadts verbonden zijn op ſeekere Boeten haer Ampt waer te nemen: want anders en ſouden ſy die niet aenbaerden / om datſe ſo wepnigh op-bzengen mogen. Ende wanneer eenigh Officie open valt / ſo wordt dat ſelve vervult met eenen van een ander Officie.

XXI. Daer zijn noch vijf Mannen / die de geſonthepdt des volcks verſorgen / ende daerom ghenaemt worden / Verſorgers des geſonthepdts. Hare authoritept is groot / want ſy ſtraffen den genen die in ghebreeche valken van deſe hare Ordonnantien na te volgen; ende zijn den Verſorgeren des geſonthepdts van Venetien ſeer gelijck: Deſe mogen / geduprende den tijdt hares dienſts / oock Hertooghs gekoren worden.

XXII. Daer zijn noch twee Kamerlingen / die het gelt vergaderen / dat tot hare Schat-kiſten verordent is; doch en hebben derhalven de handelinge niet van den gemeynen Schat: maer deſer haer gelt wordt alleenlijck in eenige voorvallende dingen gebruyckt / ende na het believen der gener die in de bedieninge zijn.

XXIII. Noch hebben ſy drie Threſoriers / 't welck gemeynlijck Lupden van grooter aenſien zijn / ſo wel ten aenſien haers rijckdoms / als des wel-levens. Deſe hebben het gemeyne gelt onder hare handen / ende daer noch beneven der Weeſ-kinderen-gelt / 't welck men hun in bewaringe geeft. Deſe blijven vijf jaren in bedieninge / ende mogen Hertooghs gemaeckt worden / want de Hertooghs ghemeynlijck Threſoriers geweeſt zijn.

Daer zijn oock Officiers die gade ſlaen dat de eet-waren recht verkocht worden; dat oock de mate / ghewichte / ende andere diergelijcke dingen niet vervalſt en worden.

XXIV. Ende om dies-wille dat ſy in hare Stadt een kleyn-Wapen-huys hebben / ſo is over het ſelve oock eenen Officier met eenige onder hem geſtelt. Deſe dragen ſorge over dit Wapen-huys / ende over de Ammonitien ſo te Lande / als te Water. Dit zijn Jongelingen / die noch Op-ſienders (van grooter erbarenthepdt als ſy) over haer hebben.

XXV. Men brengt te Ragouſen het hoorn van elders / ende dat op gemeene koſten. Daer toe zijn twee Officieren geſtelt / die laſt hebben over deſe dingen / ende om dit hoorn voor de Republijcke te verkoopen.

De inkomſten van die van Ragouſien beſtaen ten meeſtendeel in Wijn / ende daerom hebben ſy oock eenige Officieren daer over geſtelt: want de Werten ghebieden / geene verboden Wijnen daer binnen te voeren.

XXVI. Daer zijnder oock noch / die over de ſtraten / ende gemeyne plaetſen des Stadts opſicht hebben / ende de weghen ende dierghelijcke dingen doen vermaken: Dit zijn ghemeynlijck Jongelinghen / om dat deſe bedieninge van klepnder waerden is.

XXVII. Daer zijn noch ſes Wacht-meeſters / die d'een na d'ander met de Hongerſe knechten de wacht voor de Stadt houden. In dit ampt blijven ſy twee maenden: ende deſe orpre wort daer in gehouden / dat die ghene die de Poorten toeſlupten / die niet wederom en openen: want ſy worden des middernachts verandert.

XXVIII. Sy hebben eenen Secretaris / dien ſy Notaris noemen / ende deſe laet ſich in alle ſekrete ſaken vinden.

Daer na is noch eenen anderen / die oock ſo ghenoemt wort: maer en comt niet in de ſekreten van de Republijcke. Deſe twee Secretariſen worden in alderley voorvallen gebruyckt / om brieven te ſchrijven / ende bedienen noch het ampt van eenen openbaren Notaris.

XXIX. Behalven de voornoemde zijnder noch drie Canceliers / die den Borgermeeſteren in civile ſaken dienen: een van deſe wort in criminele ſaken gebruyckt.

XXX. Alle avont ſenden ſy eenen Hooftman na het Kaſteel van S. Laurens, het welcke bupten de Stadt leght: deſe en heeft gheen gagie / maer is ghenootſaeckt dit te doen. Sy ſenden noch eenen anderen na het nieuwe Fort / ende deſe gaen daer door orpre van opſchrijvinghe / ende zijn meeſtrijts Jongelingen: maer als pemant veertigh Jaren oudt geworden is / is hy bupten deſen laſt.

De Hooftlupden ende Graven die bupten opt lant in eenigh Gouvernement voor de Republijcke treden / worden alle van den Hoogen Raet verkoren: ende de ſommighe onder hun blijven ſeven maenden in dienſt / ende ſommige twaelf maenden.

Haren Gods-dienſt.

XXXI. Dit volck is alle Chriſten / ende gantſch Roomſch Catholijck. De Stadt van Ragouſen heeft zijnen Biſſchop / die ghemeynlijck aldaer woont. Daer zijn Procureurs van de Hooft-kercke / die de voornaemſte ſorghe over de ſelve hebben / ende hebben de Reliquien / die aldaer zijn in haer ghebiedt / want daer iſſer een groote menighte / die ſeer koſtelick / met gout / ſilver / ende koſtelijcke geſteenten verciert zijn. Deſe Procureurs blijven haer leven lang in deſen dienſt / ende moghen Hertooghs zijn / ende in ampten comen / als Raets-heeren / Threſoriers / ende diergelijcke.

Verhael van de Republijcke

Van

VENETIEN.

Kort Inhoudt:

1 GEtal der Casteelen/ Steden ende Landen/ die onder de Heerlijckheyt van Venetien behooren. 2. Beschrijvinge van de Stadt Venetien. 3. Brescia. 4. Verona. 5. Bergamo, Vicence, Crema, &c. 6. Friuli, zijne lengde/ Steden/ende onder andere Aquilea, van de Romeynen gebouwt. 7. Istria, ende zijne voornaemste Steden. 8. Corcyra, teghenwoordigh Corfou ghenoemt: zijne gelegenthept ende grensen: zijne lengde ende breedde: ende wanneer dat het onder de macht der Venetianen ghecomen is. 9. Cephalonien, ende zijnen omgang/ Steden ende Havenen. 10. Zanthe, zijn geleghenthept ende grootte. 11. 't Eylant van Creten, zijne lengte ende gelegenthept: hoe eertijts genoemt/ ende hoe veel Steden daer in ghelegen waren. 12. De goethept des Lochts van la Marqua Trevisane, ende zijne voornaemste Rivieren. Verona overvloedigh in Olye/ Wijnen/ Oest/ ende fijne Wolle. De Oliven van Bergamo. Schoone Wijnen van Friuli. Medicinale krupden van Istria. 13. Corfou overvloedigh in Honigh/ Was/ Olp/ Sout-berghen/ Orangie-appelen/ Citroenen/ ende van de Fontepn Caldachia. 14. Candien overvloedigh in Malvosep/ Melck/ Honigh/ ende Cypres: besmet van vergiftighe Spinne-koppen. 15. Beschrijvinghe van den Steen-bock van Candien. 16. De eerste opbouwers van Venetien ende Rivolto waren Vissers. 17. De Venetianen zijn moedigh van aert/ ende minnen de vryheydt. 18. Die van Creta waren eertijdts voor de beste Schutters des werelts gheacht: hebben den Pyrisen dans ghevonden/ die tot desen tijdt toe van den Boeren noch ghebruyckt wort. Hare Wetten zijn door gantsch Grieckenlant nagevolght. 19. Van den moedighen aert der hupdens-daeghsche Venetianen/ haer groot oordeel in saken/ haer neerstighepdt in konsten/ zijn hoogh-hertigh/ listigh ende roofachtigh: die van Veronen leersaem ende trouw: die van Padua onstantvastigh; die van Vicence wraeckgierigh/ ende die van Candien leughenaers. 20. Hoedanigh de inkomsten zijn van de Republijcke van Venetien, ende hoe veel die jaerlijcx bedraeght. 21. Extraordinarise middelen/ om den Soldaten te betalen/ ende de saken des Stadts te hulpe te komen. 22. Sreckere manieren om voor de Seigneurye gelt te bekomen. 23. Van de Sterckten/ die onder de Venetianen behooren. 24. Van de Cernides, zijnde verordineert Krijghs-volck/ om op de Fortressen te liggen. 25. Hoedanigh de Rupterye ende 't voetvolck van dese Republijcke is. 26. Van hare Sterckten ter Zee/ ende Scheeps-Armaden: van het verwonder-waerdighe Arsenal ofte Wapenhuys van Venetien. 27. De Politye deses Republijcx/ ende eerst van den Hertoge ende zijne macht. 28. Van den Raet van tienen/ diemen Li Prigadi noemt/ ende hoedanige dinghen aldaer verhandelt worden. 29. De Republijcke van Venetien gelijck-matigh met de Roomsche. 30. Den Gods-dienst der Grieckken wort ghevulget in de Eylanden van Corfou ende Candien. 31. Rekeninge ende Lijste der Hertogen van Venetien, haer leven ende voornaemste daden.

De

I. DE Venetianen besitten in Lombardyen ende in la Marque seven groote/ rijcke / ende bevolckte Steden/ behalven veel schoone plaetsen ende verschepden Kasteelen.

Alle de Steden/ Landen/ ende Eylanden onder de Venetianen behoorende.

De Steden zijn Bergamo, Crema, Brescia, Verona, Vicence, ende Padoua.

De andere plaetsen zijn Bassan, Castel-frãc in la Marque, ende andere die ick om langheydts wille na-laet.

Na 'tNoorden besitten sy by-naest het gantsche Friuli ende Istria, het welcke de laetste Provintie van Italien aen die zijde is.

Sy beheerst by-na alle de stroomen ende alle de Eylanden van Dalmatien ende Slavonien; alwaer eenige groote Steden zijn/ als Zara ende Cataro.

In den mondt van de Adriatise Zee besit sy noch 't Eylandt Corfon, daer benevens noch de Eylanden van Cefalonien, Zante Cerigo, Lucerigo, ende in de Middel-landtsche Zee 't Eylandt van Zarre.

Dese Landen voor by zijnde / ghebiedt sy noch over 't Eylandt van Candien, (eertijdts Cretén ghenoemt geweest) ende dit zijn alle de Landen deser Seigneurye.

II. Beschrijvinghe des stadts Venetien.

Wat Venetien belangt/ soomen bemerckt hare schoonheydt / men salse niet alleenlijck fraey achten onder allen Steden van Italien, maer oock wonderlijck/ so van wegẽ 'tgroot ghetal zijner Pallaisen/ die veel-eer schijnen voor Koninghen ghebouwt te zijn / als voor Luyden die in alles een eerlijcke mateliickheydt na-jagen; als van wegen de menighte der Kercken. Noch is Venetien verwonderwaerdigh om zijne schoone Bruggen/ groote plaetsen/ ende menighte van Winckels vol alderhande Koopmanschap.

III. Brescia is de tweede schoone Stadt in Lombardyen, niet om den omgang zijner muyren/ of om de menighte zijner Inwoonderen (aenghesien daer niet veel meer als 50000. menschen en woonen: maer om de groottẽ zijner Jurisdictie/ overmidts de selve veel groote ende schoone plaetsẽ behangt/ oock volck-rijcke ende treffelijcke vallepen. Onder de Vlecken/haer onderworpen/geeftmen Asola ende Salo op het Meyr van la Guarde den prijs / ende onder den Vallepen wordt het Valmonica gegunt / 'twelcke 50. mijlen lang/ ende dicht bewoont is. Het begrijpt mede de Meyren van Isea ende Idre.

Schoone vlecken ende Vallepen in Brescia.

IIII. Verona is een groote stadt/ ende seer lustigh bewoont van ontrent de 80000. persoonen. Tusschen Verona ende Padouen is in den om-gang der muyren weynigh verschils/maer heeft wel tweemael so veel Inwoonderen als Padoua: weshalven de Venetianen oock in Padoua de studien so seer voeden / als mogelijck is; om de selve volckrijcker te maken.

V. Bergamo, Vicenze, Crema ende Trevis zijn aen het getal van Inwoonderen elck-anderen seer gelijck / ende zijn wel so vele waerdigh als Modena, 'twelck eenen eyghen Hertoge voedt. Maer Vicence heeft veel omliggendt Landt; Crema heeft weynigh; ende Bergamo heeft tamelijcken vele.

VI. Friuli strecht sich upt tusschen Livence, Istria, de Alpes, eñ de golfe van Venetien. Het begint met de Alpes, de welcke allengskens verminderende/ in schoone velden eyndigen. In dit Landt stetmen de Rivière van Livence, de welcke/om datse te deun by de Zee is/ alsoo die van de Alpes neder-valt / niet wel tijdts genoegh heeft/ om zijnen snellen loop te schutten. Aen dese Rivière stetmen de Kasteelen Contean, Sacile, ende la Motte. Soo stetmen oock aen de Rivière Lemon, die oock door dit Landt loopt / de Stadt Concorde ende Port-gruace. Op de Rivière Tagliamento de plaetsen van Latisare / ende Spilimbergue, ende niet wijdt van daer S. Daniel ende Osoppa. Op de Natison stetmen de Stadt Cividal d'Austria groot ende rijck: daer na op de Lizonce die van Gradisque ende Goritie, plaetsen die de Princen van Oostenrijck onderworpen zijn. Daer na stetmen den inham van Timave, ende wat voorder Trieste, een Stadt / die de naeste golfe zijnen naem geeft.

Aquilea de Hooft-stadt van Friuli.

De Hooft-Stadt van Friuli was de groote Stadt Aquilea, gelijck het overighe noch bewijssen kan. Sy wierdt op dese plaetse getimmert om de passagien van de Alpes te bewaren (die alhier so stepl niet en zijn/ als elders) tegen de Barbaren/ vpanden der ruste van Italien. Sy is door Attilam geraseert/ so dat dit beletsel wegh-genomen zynde/de Herulen/ Hunnen/ende Lombarden na haer believen door-trocken / ende onlangs geleden oock de Turcken. Tegenwoordigh vergelijckt Aquileia boter een Dorp / dan pets anders. Evenwel behoudt het noch de Patriarchale Kercke / doorluchtigh om de gedachtenisse S. Marci, ende door de macht der oude Patriarchen/die hare woon-plaetsen daer binnen hielden. Desen Stoel is na Grado overghebracht / om de gestadighs courssen der Barbaren/ onder den Paus Pelagio. Maer de Venetianen hebbende vele jaren daer naer eenen Bisschop verkregen/ is eyndelijck de Patriarchale waerdighheydt overgebracht van de Kercke van Grado na Venetien, onder Nicolaum V, ende Aquilea bleef met zijnen tijtel: maer om dat de Locht des Stadts niet ghesont en is / wierdt het gouvernement van Friuli met den aenkleven van dien na Vdena gebracht/een Stadt hebbende vijf mijlen in de rondde / ende omgaende 16000. Sielen.

Den hupdens-daeghsen roem dã Aquileia.

Warrom den Patriarchalen Stoel van Aquilea naer Venetien overgebracht is.

VII. Istria begint aen de Rivière Risan, ofte Formion, ende strecht sich upt tot S. Vit: ofte/ so sommige willen/ tot Arsia toe/ 'twelck een spatie is van 200. mijlen. De beste Steden van dit half Eylandt/ zijn op kleyne Eylandekens gelegen/als te Iustinopoli, Ravigno: de andere zijn Pyran, Vmague, Citanova, Parenze, ende Pola, die ten zijde Strabonis de schepdt-pale van Italien was. De Venetianen/die het selve gaerne volck-rijck maken souden/geven den genen die daer willen woonen / een seker stucks veldts / met verschepden vryheyden. In het midden des Landts en zijn geene plaetsen die pets te bedupden hebben.

Vryheydẽ der gener die in Istria woonen willen.

VIII. Corcyra, door de Schriften der Ouden/ so vernaemden Eylandt is 'tselve/ dat hupdens-daeghs Corfou genoemt wordt/ gelegen in de Jonise Zee/aensiende Italien aen de zijde van Calabrien, ende ten Noorden aen Epiro grensende / niet wijder als een Italiaense mijle daer af liggende/ aen de zijde daer het na de Stadt Butrinto siet: op de plaetse daer dit Eylandt 60. Italiaense mijlen groot is/ recht tegen over de Stadt Otranto. Dit Eylandt is het speel-balleken geweest van alle die gene die op de Zee geheerst hebben/ ter tijdt toe dat in den iare ons Heeren 1382. die van Corfou hun siende gestelt ten spot der gantscher wereldt/ sich onder den Venetianen

De Venetianen hebben Corfou gants sterck gemaeckt.

tianen begaeft/ die haer verscheydemaels van de rasernpe der Turcken beschermt hebben/ ende dit Eylandt dermaten gesterckt/ dat het ommogelijcken schijnt 't selve te vermeesteren. Het is langer/ als breedt: ende heeft de fopme van een halve Mane/met twee uytstekende punten/ waer af de eene/ die na 'tOosten siet/ Cabo de Leuchin ghenaemt wordt/ by de welcke/ ende in de selve golffe men een andere poinct siet/ genoemt Capo blanc: d'andere light Noordelijck/ ende wort Capo di Santa Catharina genoemt/ alwaer men de haven van Cassope siet: ende de derde/die in 't midde des Eylants light/is Capo di Santo Sydere, alwaer de Stadt Corfou gelegen is; niet verre van de welcke men Punta di Santo Nicolas siet/recht tegen over de Eylanden van S.Vit ende Candiloniſſi. Van Cabo di Leuchin tot de Haven van Cassope heeftmen de lengde des Eylandts/bestaende in 54. Italiaense mijlen: maer zijne breedde wordt aengemerckt van het Kasteel S. Angela af/ ende is ontrent van 14. Italiaense mijlen. Zijnen omgang is van ontrent 80. mijlen/ alhoewel dat sommige die eertijdts 300. gegeven hebben. Het wordt in vier gedeelten onderscheyde/ die Bailliousschappen ghenoemt worden; waer af het eerste/ 'twelck ten Oosten light/ Leuchin genoemt wordt/ het Westelijcke Laguire; het derde 'tmiddel-Bailliousschap, ende het vierde draeght den name van Loros. De Stadt Corfou is het Hooft van dit ende andere aenleggende Eylanden/ daer de Venetianen over gebieden. In 't Eylandt Corfou is noch een andere Stadt/ die huyden Pagiopoli ofte Palopoli genoemt wordt. De Haven van de Stadt Corfou is seer groot/ ende bequaem om een groot getal Schepen te herbergen. Daer zijn noch de Havenen van Cassope, S.Sydere, Timon, Guni, Spile, ende van Euripe, maer die van S.Sydere, ende Timon, zijn gevaerlijck om in te komen. In dit Eylandt heeft eertijdts Alcinous, den Koning der Pheaciers/sich onthouden/met zijne Dochter Nausica, die die schoone Hoven besaten/ daer Homerus af spreeckt.

Lengde/ breedde ende omgang deses Eylants.

IX. Beschrijvinge des Eylants van Cephalonie.

Cephalonien heeft 100. Italiaense mijle omgang/en en is niet wijt van Albanien gelegen/ aen de zijde van Arcananien, ten Oosten het Eylandt van Itaco aensiende/ 'twelck men nu Val di Compare noemt/ ten Suyden heeft het Zante, ten Westen Sicilien, ende ten Noorden het Lant van Epiren. Dit Eylant hadde eertijts vier steden/waer af thans geenigh gedenck-teycken is. Men vinter nu de haven van Guiscard, ende daer in de Stadt Petilio ofte Polaqui. Daer zijn noch de steden Sidre ende Vardan, ende d'Haven van Sidre light Westelijck.

X. Beschrijvinge des Eylants Zanthe.

Zanthe, eertijts Zacynthe genoemt/ is gelegen recht tegen over de golfe van Corinthen, huyden van Lepanten genoemt/ hebbende eenige 60. mijlen omgangs.

XI. Beschrijvinge des Eylandts Candien, eertijts Creten ghenoemt.

Het Eylant Candien, eertijts Creten ghenoemt/ heeft van den Oosten tot den Westen in de lengde ontrent 60. Fransche mijlen/ ende in de breedde niet meer als 16. mijlen. Zijnen omgang ter Zee is ontrent 120. mijlen. Ten Westen heeft het de Adriatise Zee/ ten Noorden de Cretise/ ten Suyden de Lybise/en ten Oosten de Carpathiense Zee/ gelijck de beschrijvinge Ptolomei luydet. Is eertijts vernaemt geweest/ om dat het 100. steden begreep: weshalven den Griecksschen Poeet 't selve *Hecatompolis noemde. Het light Oostelijcker/ als het lant Morea, want het wort gestelt tusschen het Attise Lant, ende 't Africaense Cyrenen, ende en is maer twee dagh-seplens gheleyen/ van't een ofte 't andere Lantschap. In dit Eylant en zijn/ volgens de beschrijvinghe van Belon, niet meer/ als drie vermaerde steden/ namelijck Candien, eertijts Matium, Hooftstadt deses Eylants/ daer naer Canea, eertijts Cidon, ende daer na Rhetynno: 't welck een Haven heeft/ die niet seer bequaem en is/ maer die van Canea ende Candien zijn seer gemackelijck ende seker. Men vint daer de Revieren van Melipotama, Scasin, Cladile, Epicidome, Giffo ende Divotro ten Noorden/ Populiar ten Westen/ ende Limens ten Suyden. Zijne voornaemste Bergen zijn Ida, van den Inwoonderen Philoriti genoemt/ ende Leuci, van Plinio Caduſſi genoemt/ ende nu Madure; ende Dicte 't welck Sethie genoemt is. Dit Eylant schijnt gemaeckt te zijn/ om over geheel Griecken te heerssen/ vermits dat het wepnigh van den Peloponneso gheleyen is/ ende de gantsche Zee dwingen can/ die na Griecken-lant toe siet. Het is aen den Venetianen doorden Marquis van Montferrat verkocht in den Jare 1194.

*Dat is: Hondertstedigh.

Gestalteniſſe.

XII. De bucht-baerheyt van la Marque Trevisane.

La Marque Trevisane heeft een seer goede ende gematighde Locht/zijne velden zijn gematight/ ende vrenghen koren ende andere granen ghenoegh voort/ oock alderley oeft/ maer het is in Wijnen voornemelijck overvloeyende. Men vindt daer oock eenige metalen; oock en heeftet van alderley Vee gheen gebreck. De voornaemste Rivieren van dese plaetsen zijn/ de Piae, de Brente, de Bacgilio, de Tesin, de Adde, de Oglio, ende de Adige. De vallepe van Valcamonique is vol yser-mynen. Ontrent Verona is de Locht seer gheseut/ het Landt is op vele plaetsen onvruchtbaer/ ende het koren en waster nimmermeer overvloedigh. Maer het draeght veel Olye ende excellente Wijnen; oock alderley oeft: oock vindt-mer menighte van fijne wolle. Het Meyr van Benac is vol van alderhande Vis. Boven de stadt is eenen grooten Bergh/ die om zijne krupden/die daer op groeyen/seer vernaemt is/ ontrent de stadt Bergamo is het lant vruchtigh ende scherp/ aen de Noort-zijde om des gheberghts wille onvruchtbaer; maer aen d'andere kanten en heeftet niets ghebreck van 't gene tot 's Menschen onderhoudt noodigh is; behalven den Wijn die daer niet wel en wast om des koudes wille: Maer in de ghebuyrighe Vlecken/ die onder dese Stadt mede behooren/ vergadertmen vele Olijven/ ende op sommige plaetsen seer goede wijnen/ doch wepnigh ronds-om Crema groeydt veel Tarwe/ Wijn/ Oeft/ daer zijn schoone ende goede wateren/ende overvloedige Vis.

De bucht-baerheyt van Friuli en Istria.

Het Lant in Friuli draeght goede Wijnen/ ende die veel/ maer wepnigh koren ende andere dinghen. Het is de veranderinghe des Lochts ende der winden seer onderworpen. Istria is berghachtigh maer niet scherp/ende heeft overvloedt van Wijnen/ Olye/ Koorn en Weyden. Daer is onder andere gebergh-ten eene/ dienen de grootste noemt/ met een schoone Fonteyn op den top/ alwaer de beste simplen gevonden worden/ die de Medicijne soude konnen verepssen/ weshalven de Medicijnen oock uyt verre Landen ko-

men/ om de selve aldaer te vergaderen/ ofte aen te trecken. Pola heeft een quade Locht/ ghelijck oock het meerendeel van Istria: Aen de Zee-kusten wordt veel sout ghemaeckt/ oock wordt in dese Zee veel Vis gevonden/ van weghen de menighte der Eylanden ende Golffen.

XIII. Van het Eylant Corfou ende zijne gestaltenis.

Het Eylant Corffou is berghachtigh/ende 't lant aen de Zuytzijde bultigh: so heeftet oock meer Rivieren ende Beken/ als aen andere plaetsen zijn/ als de Riviere Pinize, Mesongi, Euripe; ende Potami. Aen de Noortzijde is het vlack/ behalven dat het eenen Bergh heeft/ die tot in de Zee toe upt-steeckt/ op welckers top Castel Nove, dat is 't Nieuwe Kasteel gelegen is. By Palopoli is een Fontepn/ die Cardachia genoemt wort/ de welcke soo overvloedigh in 't springhen is/ dat niet alleen die van Corfou daer door ghevoedt worden (om dat de stadt met ongesondt ende drabbigh water versien is/ ende dat derhalven de Borghers hun daer af met Schepen vol versorgen) maer ooc konnen de Galepen ende groote Schepen hun vol ghenot daer af krijghen. Ontrent de selve plaets zijn de beste Tout-mijnen van het gheheele omliggende Lant/ waer af de Luyden des Lands sout halen/ om hare Tollen aen de Seigneurye van Venetien daer af te betalen. Maer in de engde vande golffe deses upt-stekenden Berghs van Palopoli, dicht aen de plaetse Necrotalassi ghenoemt/ sietmen een kleyne golffe/ in de welcke gelijck als een bewaerplaetse is van de beste Vis der Middel-lantse Zee/ ende behalven dien isser noch overvloedt van alderley Wildt-vaet/ ende Water-ghevogelte. Dit Eylandt heeft een seer goede ende gesonde Locht. Het draeght vele Orangien/ Citroenen ende diergelijcke Appelen. Heeft noch overvloedt van Honigh ende Was. De Wijn groeptet goet ende veel; maer boven al wordt de Olye van Corfou seer ghepresen/ om zijne bysondere goedtheydt. Voorts draeght dit Eylandt genoegh kooren ende Oest. Daer wort noch Wolf noch Beyr ghevonden/ om den Kudden te verhinderen/ maer alderley andere goede Beesten die de Luyden ter Jacht vanghen/ om te eten.

Van de Fonteyn Cardachia.

Ongerief van Cephalonien.

Int Eylandt van Cephalonien wort noch Revier/ noch Beeck/ noch eenigh soet Water ghevonden/ sulcks dat de Beesten/ die niet tam en zijn/ willende drincken/ den mondt 'savondts ende 'snuchtens openen/ om den dauw te ontfangen.

Wonderlijcke heydt der fonteynen int Eylandt Zanthe.

Daer zijn sommige die seggen/ ende onder andere Herodotus, dat in het Eylandt van Santhe Fonteynen waren/ die met haer Water oock menighte van Peck uptworpē: Andere dingen meer die gedenck-waerdigh zijn en vintmer niet.

XIV. Groote vruchtbaerheydt des Eylants van Candiē.

Alhoewel het Eylant van Candien berghachtigh is/ soo heeftet nochtans veel vallepen/ die veel voortbrenghen/ ende vruchtbaer zijn om dat het van een menighte Rivieren/ Fonteynen/ ende Beken besproeydt wordt. Daer en boven groeptet den Wijngaert na wens/ ende brenght overvloedt voort van die Wijn die Malvosey ghenoemt wordt. Melck ende Honigh isser overvloedigh/ ghelijck oock het vleys; soo dat de ouden 't selve ten rechten het geluckigh Eylandt ghenoemt hebben. Daer wassen de schoonste Cypres-boomen/ diemen sien kan/ oock alderhande Boomen/ om Schepen af te timmeren/ 't welck die van Venetien groot profijt geeft. Men vinter geenige soorte van schadelijcke Dieren/ noch Wildt/ noch vergiftigh/ uptgesondert eenighe Spinne-koppen/ die doch in Candien niet vergiftigh ofte schadelijck en zijn.

XV. Beschrijvinge vanden Steen-bock van Candiē.

Daer is noch overvloedt van Bocken/ Gepten/ Daimhens/ Kameelen/ maer wepnigh Wilde-zwijnen/ ten spaen de kant van Canea. Daer zijn steenbocken/ niet grooter als een Gepte; ende hebben wel soo veel vlees aen/ als een groot Hert/ heeft geel ende kort hayr/ ende daer by noch eenen grooten zwarten Baert. Men vanght hem somwijlen/ wanneer hy noch heel kleyn is/ om onder de Kuddē Gepten op te voeden/ eñ jonghen te queken/ so wel om zijne schoonheyt/ als om des vleys goede smaeck. Zijne hoornen zijn seer groot/ ten aensien des Lichaems/ 't welck niet grooter en is/ als eens Gepten lichaem: maer is soo vaerdigh/ dat hy den Herten int loopen/ ende den honden int rieken te boven gaet/ aenghesien hy de Jaghers/ die hem vervolghen/ meer als 100. treden verre rieken kan: soo datse om hem te vanghen/ eenighe tamme Gepten in de engten ende wegen des gheberghts te samen bindt; dē Bock dese dan riekende/ komt na haer toe/ ende aldus stille staende/ gheeft hy den Jageren gelegenthepdt om hem te schieten. Maer so de wonde niet doodelijck en is/ alhoewel dat het pser vergift is/ ende hem in 't lijf blijft steken/ so geneest hy even-wel sich selven/ nemende van het krupdt/ dat de Simplisten wilde-Poleye noemen/ 't welck goedt tegen 't vergift is/ gelijck Dioscorides seght/ nadiē de reucke alleenlijck de Serpenten ende andere venijnige Dieren doodet.

De kracht van de wilde Polepe ofte Dicktam-krupt tegen 't vergift.

Hare oude zeden.

XVI. Hoedanigh de inwoonderen deses lants geweest zijn.

De eerste/ die ontrent Venetien Woonden/ warē Vissers/ die nergens anders af en leefden/ als van Vis/ die sy vingen. Daer na begondense eenighe ghebouwselen te maken/ voornemelijck te Rivalto, ende dese Stadt begon te bloeyen door den val der Steden Aquilea, Concorde, Alcina, Padua, Mont-Oppitergo, Heraclea, Aquilin, Grado, Capreola, ende van Laureota, ter komste van Attila des jaers 456. ende hebben dese inwoonderen die verstheydden huneuren ende seden van alle dese plaetsen behouden. Voorts hebben hare inwoonderen t'allen tijden seer deftigh geweest/ oock begeerigh om hare vryheydt met aller macht te beschermen.

XVII.

De andere plaetsen/ als la Marque Trevisane ende Friuli, die hebben de seden omhelst der gener/ die haer overwonnen; maer boven al hebben de factien aldaer/ gelijck als door geheel Italien geheerst.

XVIII. Oude zeden der inwoonderen van Candien.

Candien heeft eertijdts so gebloept/ dat hare Koningen by-na geheel Griecken-landt in den toom hielden. Die van Creten wierden voor de beste Schutters van de werelt geacht. Sy erdachten den Pyrrisen dans ten tijde haers Konings Cydon: wanneer sy dien dansten/ waren sy alle gewapent; ende is den selven dans dermaten in dit Eylandt onderhouden geweest/ dat de Boeren de selve noch hupden ten dage dansten op hare kermissen/ in midden des sommers/ op vollen dagh/ ende in 't heetste des sons/ sonder eenige schaduwe te soecken/ oock met hare wapenen/ namelijck/ Boogh/ Pijl-koker/ ende sweert/ even als offe sonder dat geen vreughde int dansten konden hebben. De vermaertste

volcke-

volckeren onder de Griecken / hebben hare Wetten van die van Candien genomen/ghelijc Plato selve getupght/ eñ Plinius na hem: so hebben oock de Lacedemoniers de practique van haer genomen. Eene harer Wetten bracht mede/ dat de kinderen int gheheyn moesten opgheboet worden/op dat/ wanneer der arme lupden kinderen even sulck boetsel hebbende/ als de Rijcke/ geen oorsake hadden/ om haer te haten: Bracht voorders mede/dat/ om de kinderen te gewennen tot geenigh ding te vreesen/ maer alles met ghedult te verdragen/so oeffendemen haer tot de wapenen/ ende ghewendese also houde / hitte/ honger ende dorst te verachten / ende men liet se den boge ende pijlen al danssende ghebruycken/ kleedende de selve met oorloghsghewaet. Alle de Candiers waren ghenootsaeckt te trouwen/ tot hare jaren gecomen zijnde/ ende schepdende upt het geselschap ofte de bende der kinderen. Sp en ghelepden hare getrouwde niet dadelijck in hare Huysen/maer wachtē so lange tot datse bequaem waren de saken des Huysgesins te verhandelen: so verhouwelijckten de ouderen oock d'een met den anderen sonder onderschept. De Wet bracht mede/ dat/ indien de suster met haren broeder getrout was/ so moeste hy haer begiften met de helft zijns Vaderlijcken goets. De ontschalvinge der dochteren was daer meer geacht/ als of men van haer vrywilligh zijnen wille verkregen hadde. Spdelijck de Candiers/hare oude tucht verlatende/ wierden Zee-roovers/ als een volck 't welck altijts baes ter Zee geweest hadde/ ende dat sich so dapperlijcken gequeten hadde/ dat het die van Attica overwonnen/ ende hare wapenen tot in Sicilien toe hadde doen klincken.

Huydens-daeghse Zeden.

XIX. De Venetianen gebruycken eene groote deftighe stadighepdt in haren handel ende wandel/ maer zijn seer vreedt daer sp macht hebben / oock ten uptersten toe. Sp spreken wepnigh over Maeltijdt: en zijn oock geen Lupden kloeck te Paerde / vermidts sp in een Stadt woonen/alwaer dese dingen wepnigh gebruyckt worden/want de meeste repsen ende strijden der Venetiaense Edellupden/ geschieden ter Zee. Haren geest en is gewoonlijck niet so wacker/ als der andere Italianen: maer hebben een seer goedt oordeel/ ende begrijpen lichtelijcken alle wetenschappen / waer sp hun toe begheven. In dese Stadt zijn seer doorluchtige ende vermaerde Mannen in alle konsten ende wetenschappen. Men laet de Joden ende Grieckē aldaer haren Gods-dienst beleven/ sonder hun eenighsins te moepen. Voorder/ seghtmen gemeynlijc/ dat die van Venetien groots/listigh/ende roofachtigh zijn/die van Verona studieus ende getrouw / die van Padua licht-handigh / ende die van Vicence vraech-gierigh. Voorts seghtmen dat die van Venetien gelt ter oorloghe brengen, die van Trevis rappieren; ende dat die van Brescia bequaem zijn om beschanssingen te maken; de Venetianen omeen Krijghs-heyr ter Zee toe te rusten / die van Padoua om de Paerden te berijden / ende die van Bergamo om lagen te leggen. Men seydt oock / aengaende de Vrouwen / dat die van Crema beslieghachtigh zijn / die van Vicence stantvastigh/die van Venetien dertel ende de Joffrou-spelende / die van Verona gratieus/die van Brescia naerstigh/die van Trevis jalours/ die van Bergamo listigh; gelijck sp oock vele qua-talige Mannen hebben / Padoua goede Soldaten/ Vicence vele Graven/ ende Brescia vele inwoonderen die niet milde teghen den armen en zijn: Die van Friuli zijn hittigh/vaerdigh/altijdt berepdt/ende wonderbaerlijcken naerstigh / wacker ende subtijl van geeste: d'inwoonderen van Istria en zijn niet seer groot-moedigh/ noch oock manierlijck van leven.

Tomanen/ waer by perSteden verstaen worden.

D'Inwoonderē van Candien zijn van natupren vaerdigh tot wel-doen. De Oude selve hebben haer den name van logenaers gegeven. Sp zijn listigh / gierigh / dragen niet seer gaerne grooten arbepdt/ noch en leeren geene konsten ofte wetenschap volkomelijck. Wel is waer/ dat/ gelijck Belon verhaelt / sp haer vander Jeuget aen / volgens hare oude gewoonte / gewennen met den Boge om te gaen; in de welcke sp uptmunten / overtreffende oock selfs hier inne den Turcken: Zijn oock ter Zee soo gauw ende bewust/ als sp opt geweest zijn.

Rijckdommen.

XX. De Seigneurye van Venetien strijckt jaerlijcks van de Landen/ die haer onderworpen zijn/ twee millioenen gouts/ in tijde van vrede inder manieren als volght:

Het gene die van Venetiē jaerlijcx van hare landen inkomende hebben.

Sp ontfangt 800000. Kroonen van de Italiaense Stedē/ ende tot dit gelt geven Brescia ende Bergamo alleen meer als 300000. Noch van Venetien 700000. Kroonen van verschepden Cijnsen ende Tollen/ want den Impost van de Wijnen wordt alleen 13000. Kroonen jaerlijcks verpacht. Men treckt noch gelt van verschepden tiendē ende schattingen/ op den Edel-lupden gestelt / oock op de Borgerē: De andere vijf-hondert-dupsens worden van't Sout getrocken/ 'twelc langs de Zee-kusten gemaeckt wordt/ oock van de Tollen/Cijnsen ende beden/die de Zee-steden aen de Seigneurye betalen. Sommige seggen oock / datse meer als 500000. van het Koningrijck van Cypers trock / de welcke men evenwel meent datse van hare Onderdanen door eenen anderen middel treckt.

Siet daer de inkomsten deser Republijcke / de welcke het accident der andere Vorstendommen des Chrijsten-rijcks onderworpen is; namelijck / dat sp dit gelt by-na in ordinarise kosten verquist/ die ghedaen worden in het onderhouden van Soldaten/ Scheeps-vloten / fortificatien der Steden ende Kasteelen / die sp van noode heeft / ende in gagien der Officieren ende Magistraten der Steden. Weshalven niet gelooft wordt/ datse pets verspaert / ende so daer overigh waer / 'tselve soude gaen om oude schulden te betalen/ die sp ghemaeckt heeft. Doch/ en moetmen daerom niet ghelooven / dat dese Republijcke daerommē geen middel soude hebben om gelt op te lichten in tijden van noodt/so wel als andere Princen/ voorseker ja / ende dat gemeynlijck op soodanige manieren als in andere Steden ende Rijcken geschiet / so wanneer den noodt sulcks verepst.

XXI. Middelen om op extraordinarise wijsen gelt te krijgen.

Eerstelijck / met de Tienden op de Edelingen ende Borgeren gestelt / te vergrooten: ook op de Koopmanschappen grooter Tollen te stellen/ ende andere schattingen te vermeerderen. Ten tweeden/ met de Edellup-

d'eenen wijle tijdts hare Ampten sonder beraetinge te doen bedieven: dat oock de Ampten/ diemen gemeenlijck den Edelen geeft/ verlicht worden door eenen seekeren tijdt/ gevende met te min somwijlen den minstbiedenden 't selve Ampt/ om dat hy daer toe bequamer is/ als den meest-biedenden/ daer sp in sulcken gevalle evenwel groote achting op nemen. Door soodanigen middel hebben sp in den oorlogh die alle Christen Vorsten in de Ligue van Kamerijck tegen den Venetianen voerden/ meer als 500000. kroonen getrocken.

XXII. Een ander middel hebben sp noch om gelt te krijgen/ wanneer sp namelijck de onderjarige Jongelingen verklaren bequaem te zijn om in den Raedt te komen/ende Ampten te bedienen.

De derde maniere is; gelt van den gemeynen Man te leenen/ 't welck doch niet gewilligh komende krijgen/ nemen sp 't met ghewelt/ verkoopende de roerende ende onroerende goederen haerder inwoonderen/ soo 't den noodt verepst: 't welck evenwel gewilligh/ sonder eenige merckelijcke oproer/ geleden wordt/ waer af de Republijcke haer verbint om jaerlijcks twee ten honderden tot Renten te geven/ den oorlogh gedaen zijnde/ ofte in dertigh jaren daer naer: Somwijlen neemtse oock gelt op tegen acht ten honderd/ alleenlijck voor achthien jaren lang geduyrende.

Dit zijn in 't korte de manieren om gelt te krijghen sonder veel gheruchts te maken.

Groote liefde der Inwoonderen tegen de Republijcke in tijden van noot/

Oock zijnder vele Edelen ende Borgeren geweest/ die in tijt van noodt/ siende de Seigneurpe soo grooten ghebreck van gelde hebben/ die harer Vrouwen juweelen ende kostelijckheyden af-gerruckt hebben/ ende 't selve haer gegeven/ willende liever de Republijcke sien bloeyen/ dan hare Vrouwen dus opgepronckt: So heeft oock een yeder menighmael gelt gegeven/ oock de Steden/ onder haer ghebiedt zijnde. 'Welcke daer uyt spruyt/ dat een yeder de soete maniere des gouvernements deser Republijcke bemint/ ende het goede Recht 't welcke sp onverbreckelijcken teghen arme ende rijcken oeffent.

ende waerom.

Soo is men dan gewoonlijck (ende dat met recht) te Venetien te seggen; datter niet aen gelegen is/ dat het Publijcke geen menighte van gelt en heeft/ so maer de particuliere Luyden rijck zijn/ gelijck sp oock zijn: vermidts de Republijcke (gelijck gheseyt is) sich lichtelijck met hare goederen behelpen kan.

So moetmen dan gelooven/ dattet seekere niet licht om weten is/ hoe veel in de Schatkiste van Venetien geleght is. Laet ons dan nu een wepnigh besien/ hoedanigh de sterckte deser Republijcke zijn; nadien wy genoegh van hare Rijckdommen gesproken hebben.

Sterckten.

XXIII. Het voornaemste oogh-merck deser Republijcke is/ datse niet licht en vertoorne/ oock niet al te haestigh en vreese. Derhalven heeft sp gemaeckt/ ende maeckt noch dagelijcks verscheyden Forten/ tot haerder verseheringhe. Wat hare Forten belangt/ daer en is geen Prince (om in 't algemeyn te spreken) die so gewichtige nochte volmaeckte heeft/ aengesien sp sterckte ende vaste Wallen hebben/ oock diepe ende breede grachten: So zijnder oock eenige seer sterckte Steden/ als Treviso, Lignagno ende Crema: sommige andere hebben so grooten omgang/ datse niet dan door een ontelbare menighte volcks belegert konnen worden/ als Padoua ende Verona. D'andere hebben hare Forten ende Kasteelen/ die hun bevinden bedwingen/ datse lichtelijck geholpen konnen worden, gelijckmen sien kan te Brescia, Bergamo ende Verona, 't welcke twee Kasteelen in 't midden d'een boven d'ander heeft. De Kasteelen van la Marque, die tot Fortressen gemaeckt zijn/ zijn de Ortenoues, Asola ende Bressen, Pesquiera, ende Lignagno, ende boven al ingetmen sich der wonderen over Palma la nova 't welck elf-hoecktigh is/ ende elf Bolwercken heeft; ende heeft alle de straten vande Poorten afgaende recht en gelijc/ respondeerende alle op eene plaetse die in 't midden is/ 't welcke men onverwinlijck acht te zijn. In Lombardyen heeftse noch de Polesines vã Rovigue, alwaer vele Forten zijn/ om goede tegenweer te doe. In Friuli en is niet een sterck Kasteel/ als dat van Martan, gelegen tusschen Mozassen/ dicht aen de Zee/ maer is seer sterck/ om dat het hyna van 't vaste Landt schijnt geschepden te zijn/ uytgesondert eene plaetse/ die met wepnigh volcks beschermt kan worden. Daer is noch het Kasteel van Osoppe, gelegen op een seer sterck geberghte/ 't welck de passagie belet den genen die met een Leger in Italien wilde komen door den principalen wegh/ ende door d'andere en kan men geen geschut voeren. De Stadt Vdina en is niet seer sterck/ om dat het Landt tot versterckinge niet bequaem en is. In Istria en is geene sterckte plaetse/ als Cabo d'Istria. Op den Oever ende Eylanden van Dalmatien ende Slavonien, liggen eenighe sterckte Steden/ als Zara ende Catarro: doch de Steden van Dalmatien en hebben gene versterckinge van noode/ om datmer te Lande met een Leger niet komen en kan/ alleenlijck om eenige klepne courssen; de oorsake hier van spruyt uyt de steyle geberghten/ ende enge wegen/ die aldaer zijn.

In het Eylant Corfou is een seer schoone Fortresse/ 't welck als de sleutel is/ om in de Golfe te comen/ so datmen door een middelbare Vlote de alder-sterckste beletten kan in te varen/ diemen binden can.

In het Eylant Candien, zijn de steden Candia ende Canea seer sterck/ so door de konst/ als door hare gelegenthept: maer Rhetymo ende Scytie en moghen niet sterck genoemt worden/ dan van wegen de plaetse/ daer sp gelegen zijn: ende in de Stadt Candien is een hups Arsenal van Galeyen.

XXIV. Tot de bewaringe deser Steden ende Forten gebruyckt de Seigneurpe eygen inboorlingen/ die getrouw zijn/ ende in Lombardyen doetse oeffenen ontrent de 25000. dienen Cernides noemt/ om dat dese uyt alle de Landen ende plaetsen deser Seigneurpe/ als de bequaemste ende kloeckste ter oorloghe uytgesocht zijn/ bestaende al in voet-volck. Doch in tijde van oorlogh nemen sp volck aen op soudye/ uyt de Steden oock vreemdelingen. Het Italiaense voetvolck is moedigh/ dispoost ende sterc om aen te vallen/ ofte om eê Stadt te bespringê/ maer hittigh: 't Voetvolck heeft drie kroonen elck in 45. daghen/ maer gebruyckt worden de in eenige aenslagen/ hebbense tot 5. kroonen ter maent.

XXV. De Seigneurpe onderhout oock 600. uytgeleesen ende wel gewapende Stipteren/ die eertijdts drie Paerden plachten te houden/ doch nu niet meer als twee: Dese hebben elck

120. Ducaten jaerlijx; ende zijn meest Edellupden/ genomen upt de Steden van Lombardyen.

Sp was ock gewoon in Lombardyen te onderhouden 100. lichte Paerden/ maer sulcx is om der kosten wille afgheschaft: want sp onderhouden in Dalmatien een deel Snaphanen/ die machtigh genoegh zijn om de vpanden hare vivres af te jagen; vermits sp licht gewapent zijn. Van dit volck connen sp ontrent 3000. in Dalmatien oplichten/ des noot zijnde/ende upt de Italise Steden ock eenige lichte Paerden.

In Legers te lande behelpt haer dese Seigneurpe meestijts met vreemde Hooftlupden/ ende voornaemlijck in de verkiesinge van een Kapitepn generael ofte Gouverneur/ eñ daerom heeftse menighmael in haré dienst ghehadt absolute Heeren/ ja Marquisen/ Hertogen eñ Graven/ de welcke sp mildelijcken voor hare moeptē vergolden heeft.

In tijdt van Oorlogh geeftse haren Kapitepnen/ als voor medegesellen/ twee Edellupden van de Republijcke/ aensienlijcke mannen/ met den titel van generale opsienders/ sonder welckers verlof den ghesepden Hooftman niets voornemen mach/ noch strijt/ noch aenslagen.

XXVI. Om nu een wepnigh van hare Krijghstucht ter Zee te handelē/ als van hare voornaemste sake/ sal ick eerstelijck van zijn begin spreken/ op dat het stuck te beter verstaē worde. Twelcke dan is het verwonderwaerdige Arcenael van Venetien, 't welck niet alleē seer groot is/ maer oock het schoonste/ eñ 't beste voorsien van alle noodige dingē tot sodanigen werr/ als eenigh Arcenael ofte Ammonitie-huys ter werelt.

Van het verwonderwaerdige Arcenal van Venetien.

Het staet aen d'eenen hoeck van de stadt/ ende so deun aen de Zee/ dat het schijnt niet van de stadt ghedeylt/ maer een gedeelte des selfs te zijn: een sake 't welck den opmerckenden noch meer verwonderen doet.

Het is met seer goede mueren omcingelt/ doch sonder Wallē/ om dat het niet bestormt en can worden/ ock en can men niet seggen dat het op een Eylant light/ om dat het met een kanael omcingelt is/ende so wp't anders noemen wilt/ so machment noemen 't Fort ofte den sleutel van Venetien.

Men telt daer somwijlē wel 200. Galepē/ behalven de gene die ter Zee zijn/ welcke gemeynlijc 40. bedragen: onder de welcke twintigh groote zijn/ machtigh genoegh om 100. andere ter Zee om te brengen/ vermits sp hun altijt met hare riemen/ nevens de seplē/ behelpen konnen.

Daer is ock so menigerley ende verschepden tupgh om een groatē hoop volcx te wapenen/ dat het een wonder om sien is; eñ daer is so veel geschut/ niet alleen suffisant voor so veel Schepen/ met de offensive ende defensive wapenen voor de Soldaten eñ Bootslupden/ maer ock noch een sulcke menighte van andere dingen/ dat dit Arcenael soude connen voorsiē alle de particuliere Schepen/ de Fortressen/ ock de legers te lant/ des noot zijnde.

Hout/ om nieuwe Schepen te maken/ en isser ock niet gebreck/ so datmen met eenen woorde seggen can/ dat in de gantsche werelt geen diergelijcken Arcenael en is/ ock geē van goede wercklupden beter versien/ de welcke ontrent 300. in ghetale zijn/ om stadigh te wercken/ ock met sulcken vlijt/ dat het wonder geeft: sulcx datmen dickwils gesien heeft in min dan thien dagen 30. Galepen toerustē/ berept om te strijden.

In dit Arcenael en worden niet anders gemaeckt als lichte ende groote Galepen/ eñ Fusten; want den gemeynen man heeft ghenoegh groote Schepen/ die de Republijcke t'allen tijden (van noode hebbende) gebruycke mach. De Koepers moeten de Zeesteden/ eñ andere te lant met Venetien versorgen/ ende de Soldaten daer op worden van de Cernides genomen.

De Capitepnē ende medegesellen der Galepen zijn meestendeel Edellupden van Venetien, welckers getal groot is: sulcx dat peder Galepe/ behalven haren medegesel/ noch twee andere Edellupdē van Venetien heeft/ om die in de Krijghstucht ter Zee te oeffenē.

Tot de wacht van de golffe van Venetien ende de Eylanden der Jonise Zee/ houden sp ghestadigh 35. ofte 40. Galepen ter Zee/ met eenen Opsiender Generael ende eenen Kapitepn van de golffe; ende dit kost jaerlijx de Seigneurpe 5000. Ducaté/ met het Biscupt.

Noch houden sp eenen Kapitepn met vijf Fusten ter Zee/ om een soorte van Zee-roovers/ Vscoques genoemt/ upt te roepen/ die de Schepen/ een wepnigh van het Dalmatise lant afvarende/ seer moeptelijck vallen/ ende onthouden hun te Seigne ende Fleuve, landen onder den hupse van Oostenrijc behoorende.

Gouvernement.

XXVII. Laet ons nu komen tot het verhael van de orde/ door de welcke een soo heerlijcke Seigneurpe haer soo lange ghegouverneert heeft/ ende hoe datse langher gestaen heeft/ als eenighe andere/ die tot onser kennisse ghekomen is: Als mede/ door welcken middel sp haer selven in soo vele oorloghen ende troublen onderhouden heeft/ soo dat het schijnt/ dat hare Onderdanen/ ten aensien van andere/ de goude Eeuwe beleven/ levende in stille vrede/ ende in Rijckdom ende macht aengroeyende.

Lof des Gouvernements deser Republijcke.

Alhoewel nu dat dese Republijcke ghe-regiert wordt door den Adel/ ende niet van het gemeyne volck/ so en kannen nochtans niet segghen/ dat dit een regieringhe is die upt velen/ ock niet upt wepnighen bestaet; ende dat het niet teghenstaende het eenen Hertoghe heeft/ een regieringhe van eenen alleen sp: maer sp is van sodanigher ghestaltenis/ datse bestaet upt drierley soorte van regieringhe/ upt de welcke men een gantsch volmaeckte voort-komen siet.

Van den Hertoge ende zijn Ampt.

Soo heeftse dan een eenigh Hooft/ die in kleedingen/ deftighept/ ende aensien de Majestept des Rijcks repraesenteert: Ende desen wordt Doge, dat is/ Hertoghe/ ghenoemt/ 't welck een Man is/ door den welcken d'andere schijnen alle gelept te worden/ te weten int aensien van zijne kleedinghen ende alle upterlijcke maniere van een absoluten Prince; desen wordt van den Adel gekoren/ maer ten aensien van authoritept en is hy niet meer als een der Opperste van den Adel: want in den Raedt en heeft hy niet meer als eene stem/ gelijck de andere; maer heeft last om in den naem der Republijcke den Gesanten te antwoorden/ ock op de Brieven der Princen: doch en antwoordt of en schrijft hy niets anders/ dan 't gene den Raedt beslupt. Hem is gheoorlooft in alle Raedt-Kamers te komen/ ende zijn mepninge nevens andere te seggen; doch mach een peghelijck hem teghenspreken/ daer in hem dat belieft.

XXVIII. Daer na sietmen de regieringe van Wepnigh Lupden/ niet van de rijckste/ oock niet van de machtighste/ maer van de wijste/ ende diet meest verdient hebben: Ende dese regieringe bestaet in velen/ ofte in tien alleē/ ende woꝛt den Raedt van tienen genoemt/ de welcke met vijftien andere Raeds-heeren/ eñ den Hertoge/ ende noch ses Raeds-heeren macht heeft over alles te delibereren/ sonder dat hare Resolutie wederroepen mach woꝛden. Daer zijn veel soꝛten van regieringen/ die in vele Lupden bestaende/ genoemt mach woꝛden: soo ick van een peder int bysonder wilde spꝛeken/ ick soude den Leser verdꝛietigh vallen/ in plaetse dat ick voꝛgenomen hebbe/ my soo koꝛt te maken/ als doenlijck is. Maer ick sal alleenlijck segghen/ dat alle de voꝛsepde soꝛten van regieringen/ eenen Raet tsamen maken/ de welcke niet in vele bestaende ghenoemt mach woꝛden/ vermidts de selve niet en gheraeckt tot het ghetal van 225. ende dit is voꝛseker den Raed die Li Pregadi, dat is/ de ghenoode/ ghenoemt woꝛt: om dies wille datmē int begin der Republijcke de wijste Boꝛgerē nodighde om te komen hare stemmen geven/ ende hare meyningen te segghen/ op datmen also in de nootsaken der Republijcke delibererē eñ raetslaen mochte. Dese Senateurs woꝛden upt een anderen veel grooteren Raedt gekoꝛen/ upt de welcke men de voꝛsichtighste neemt/ om dat het hun toecomt over gewichtige materien te disponeren/ als van oꝛloge ende van vꝛede/ van Foꝛtificatien aen Steden/ eñ van Gesanten aen eenighe Pꝛinten te senden. In desen Raet woꝛden alle de vꝛievē gelesen/ die aen de Seigneurpe gesonden woꝛden: so dat desen Raet een Republijcke vergelijckt/ hoewel sp't niet en is; ende daerom en komen daer geen andere in/ als Edellupden/ van de welcke men bysondere rekening ende Register hout: Evenwel en mach geen Edelman in desen Raet comen/ voꝛ hy en hebbe alvoꝛen beweſen/ dat hy 25. jaren out is/ ende alhoewel dat ter somwijlen eenige voꝛ gunste met de 20. jaren daer in komē/ so is nochtans de gewoonte niet dan van 25. jarē. Tgetal der Edellupden/ 't welcke in desen Raet komen mach is 2500. Maer om dieswille dat vele meesttijts upt zijn/ in eenige dienstē/ ende om andere saken/ so en vergaderen daer schier nimmermeer meer als 1600. Dese vergaderen alle acht daghen eens/ namelijck 's Woonsdaeghs 's nuchtens/ ooc alle nuchtent op andere H. dagen: Alhier woꝛden alle de Magistraten/ ende de Gouverneurs der Republijcke verkoꝛen/ met een Wonderlijcke geschicktheyt. Want voꝛ de meeste stemmen woꝛden gekoꝛen die gene/ die in dē Raet van tienen gaen moeten/ gelijck men ooc tot de andere Raden suler gebꝛuyckt.

Tot welcken ouderdom de Edellupden in den Raet moghen komen.

Hoe groot het getal deser Edellupden is.

Ic soude hier mogen voꝛthalē voꝛ Welcken Wonderbaren oꝛde alle dese Magistratē gekoꝛen woꝛden/ maer ic soude den Leser te lang vallen/ ende mogelijck te verdꝛietigh: Weshalvē ic my begeven wil om de andere particulariteptē deser Seigneurpe te verhasen. Sy veroꝛloven eenige onder den Jonghelingen op des Stadts deliberatien hare meyninge te segge; een sake die veel schijnt te helpen/ om den Jongen lupden te nooden/ sich tot deftighe ende nutte saken der Republijcke te geven/ behalven noch datse voꝛ hare kotte de houde grijshept der oꝛden aenstoken ende verwarmen. Men heeft geen aensien op arme noch op rijcke/ op edele noch op onedele; ende dese ghenieten noch eenigh deel in de Republijcke/ bedienende noch meesttijts eenige groote ampten/ als Capitepnen van Kasteelen/ Secretarisen/ ende diergelijcke.

Andere particulariteptē deser Republijcke.

Dese Republijcke heeft oock groot opsicht op de armoede/ de welcke sy voꝛ alle middelen onderstut/ waer voꝛ sy haer den ellendighen/ ick en segge niet den Onderdanen/ maer den Slaven/ overgeeft; aengesien de Republijcke een groot gelt besteet om het vꝛoot ende andere eetwaren in goede koop te houden: Waeromme men sich niet en hoeft te verwonderen/ al ist dat het volck (sonder teghen-moꝛren) alle lasten der Republijcke verdꝛaeght.

XXIX. Nadien wp nu in wepnigh woꝛden hebben laten sien de foꝛme des gouvernements van dese Republijcke (twelcke/ so pemant daer toe beluſt is/ bp Contarenum vꝛeeder gheleſen kan woꝛden) soo sullen wp dese met de andere/ die voꝛ haer gheweest zijn/ vergelijcken; sonder evenwel van hare grootte ende sterckten te spꝛeken/ maer alleen van het inwendighe deses gouvernements ende van hare goede wetten: wp sullen dan weten hoe sy in dese particularitept alle de andere te boven gaet; overmidts dat men segghen kan hoe sy gheregeert zijn voꝛ Mannen/ die na roof ende menschen bloedt gretigh waren/ ende dese voꝛ den Schepper aller dinghen/ oock ghevonden ende gestickt voꝛ Philosophen/ voꝛ eene volmaeckte tsamenstellinghe. Hier toe en weet ick niet/ wie ons tot grooter voꝛbeelt hier in dienen soude/ als de Roomsche Republijcke/ de welcke bp na de gantsche werelt tonder-gevꝛacht hebbende/ haer evenwel niet langher als 700. jaren heeft konnen vꝛy houden; in plaetse dat dese/ omringelt van soo veel machtighe vpanden/ die altijds haer verderf gesocht hebbē/ sonder opt eenē Pꝛins onder hare gehebuyzen ghehadt te hebben/ die haer oprecht vꝛiendt was/ haer meer dan 1200. jaren heeft konnen vꝛy houden; in plaetse dat dese/ omringelt van soo veel machtighe vpanden/ die altijds haer verderf gesocht hebbē/ sonder opt eenē Pꝛins onder hare geghebuyzen ghehadt te hebben/ die haer oprecht vꝛiendt was/ haer meer dan 1200. jaren heeft konnen vꝛy houden: ja heeft oock alleen de onghemeten kracht des Turcks konnen teghenstaen: ende eertijdts teghen alle Chꝛisten-Pꝛincen. Noch en kenne ooc geene hupdens-daeghse kracht die de selve soude konnen tonderbꝛenghen ofte verwinnen/ aengesien de tweedꝛacht/ het eenige Instrument om dese Republijcke te vernielen/ nimmermeer daer binnen en komt.

Vergheliꝛkinge deser Republijcke met de oude Roomsche.

Waer in dese de gene overtreft.

Haren Godsdienst.

XXX. Alle Venetianen zijn goede ende vaste Rooms-Catholijck-ghesinde/ ghelijck oock alle hare Onderdanen/ die in Italien woonen: Maer die int Eplandt Corfou volghen de Griecksche kercken: doch en woꝛdt daer in van dese Seigneurpe niet moepelijck ghevallen/ om al'e opꝛoer te voꝛkomen/ ende met eenen te vermijden/ datse haren vpanden niet en noodighe om haer Landt in te nemen. 's Gelijcks is het by na in Candien, alwaer het volck gants vpandt des naems ende Gods-diensts der Latijnser kercke is: Doch zijnder eenighe tot de Roomsche kercke getrocken/ maer den meestendeel blijft aen de Griecksche kercke ende haren Gods-dienst.

Die van Corfou ende Candien.

De

De Hertoghen ende Princen der Republijcke van Venetien: Met een kort verhael van het merck-waerdighſte 't gene binnen eens yegelijcx Gouvernement geſchiet is.

XXXI.

Getal der Hertogen.		Jaren Christi.
1	1. PAulutius Anafeſtus is den eerſten Prince des volcks gheweeſt/ gekoren binnen Heraclea, in den jare 697. een Man van ſonderen gerechtheydt: Hy beſwoer aen de handen Chriſtophori, Patriarch van Grado, haer na hunne wetten te regieren/ ende nergens op te letten als op het gemeene beſte. Hy bevredighde de geſchillen met Luitprandum Koning der Lombarden / ende maeckte vriendtſchap met den Koning Aripertum. De oprorige Equilinen heeft hy ſo wel door zijne authoriteyt/ als door de wapenen tot gehoorſaemheydt herbracht: vermeerderde de heerlijckheydt/ ende regierde 20. jaren/ 6. maenden/ 8. dagen.	
2	Marcellus Tegalianus, mede geboortigh van Heraclea, wierdt door gemeyne ſtemminge des volcks tot Succeſſeur verkoren: Hy was godtvreſigh/ ſpraeckſaem/ende ſtil/ ende veel ſlapper in 't gouvernement/ als zijn Voorſaet. In zijnen tijde is het Patriarchaetſchap van Grado door Luitprandum naer Aquileam over-gebracht / ende hebbende aldaer om de Biſdommen groote oorlogen ghevoert / en heeft hy hem daer niet tuſſchen gegeven: Is geſtorven / Hertogh geweeſt hebbende 9. jaren 11. dagen.	718
3	Horteus Hippata, toeghenaemt Vrſa (dat is/ Beyrinne) een Edelman van Heraclea, heeft door zijne groote daden/ ſich eenen doorluchtigen name nagelaten. Paulus Exarchaet van Italien / nam zijnen toevlucht tot hem / doen het Grieckſs Heyr verbroken/ ende 't Legher voor Ravennam door Luitprandum geleght was. Hy heeft Ravennam weder in genomen/ nam des Konings Neve gevangen / ende doode den Hertoge van Vicence, ende ſtelde den Exarchaet weder in zijne beſittinge. Die van Aquileam, de gemeyne ruſte troublerende / heeft hy ghetoomt / is van wegen de Jeſulaniſe verſchillen omgebracht/ het elfde jaer ende vijfde maendt zijns Hertoghdoms.	728
	Na de doodt des derden Hertoghs, in 't jaer 737. is een Vergaderinge gehouden, in welcke beſloten wiert, datmen genen Hertoge in ſes jaren ſoude kieſen; datmen eenen Veldt-overſte ſoude ſtellen, die jaerlijck ſoude zijn: 't welcke nochtans geen vijf jaren en geduyrde, want in den jare 742. traden ſy tot de verkieſinge eens Hertoghs, ende tſedert dien tijdt heeft de Republijcke van Venetien geſtadigh Hertogen gehouden, tot huyden toe. Den eerſten, die als Veldt-overſte gekoren wierdt, was *Dominicus Leo*: den tweeden *Filix Cornicula*: den derden *Theodatus Hippata*, korteling van zijn ballingſchap weder-roepen; den vierden *Iulianus Cepara*: den vijfden *Cianus Fabritiatius*, dien de oogen uyt geſteken wierden, ende daer na afgeſet.	
4	Theodatus Hippata, een ſone van Vrſa, is Hertogh verklaert/ vijf jaren na zijns Vaders doodt; ghedurende de welcke het volck geregiert was door eenen Veldt-overſten / ende verlatende Heracleam, begaf ſich na Malamoc. Daer is hy de aldereerſte gekoren; ende bepaelde de grenſen met Aiſtulfum, Koning der Lombarden. Is van Gallam ghedoot/ een Voorſter van Malamoc, in 't 13. jaer zijns Hertoghdoms.	742
5	Galla van Malamoc, een boos eñ oprorigh menſche/ ſich gebeyrſt hebbende eenen beſchermer des gemeynen vryheyts te zijn/ wiert in Theodati plaetſe geſtelt/ maer zijne booſheyt bekent ghewordẽ zijnde/ ende dat hy ſich wilde volcomen Heere maken/ ende daerom Theodatum omgebracht hadde/ heeft het volck hem de oogen doen uytſtelen/ ende binnen 's jaers de geuſurpeerde authoriteyt ontnomen.	755
6	Dominicus Monegarius, van Malamocco, wiert in Gallæ plaetſe gheſtelt. Het volck heeft hem twee Veltoverſten ghegheven/ om de macht des Hertoghs eenweynigh te betengelen; maer hy een ſtout ende wreet menſche zijnde/ wilde het volck tyranniſeren/ 't volck ſulcx bemerckende/ ende vergramt zijnde/ ſtack hem de oogen uyt/ int 5. Jaer zijns ghebiedts.	756
7	Mauritius Galbaius, een Edelman van Heraclea, is om zijne wijſheydt/ gerechtheyt/ ende rijckdom/ tot deſe waerdighedt verkoren. Hy maeckte zijnen ſone met hem Hertoge/ ende regierden te ſamen. In zijnen tijdt is het Biſdom van Caſtel Olivolo op-gericht. Is geſtorven in 't 23. jaer zijns Rijcks.	761

Getal der Hertogen. | Iaren Christi.

8 Ioannes Galbaius hebbende 9. jaren met zijnen Vader Hertoge gheweest/regeerde de Republijcke noch 9.jaren alleen. Na desen tijt maeckte hy Mauritium zijnen sone tot Mede-geselle / maer zijnde beyde van quaden leven/ende hebbende Ioannem, den Patriarch van Grado, gedoodt/ dien sy van eenen hoogen Toorn neder-geworpen hadden/ ende Fortunatus tot het Patriarchaetschap gerakende / heeft een conjuratie tegen hem gemaect/ ende is eenen anderen Hertoge verkoren/ waer van sy verwondert zijnde/heeft den Vader sich na Franckrijck begeven / ende den sone na Mantua, in het 16. jaer. 783

9 Obelerius, door die van de zijde Fortunati, tot Hertoge gekoren zijnde/ nam zijnen Broeder Beatum tot Mede-geselle / ende noch Valentinum derden Broeder/ daer by genomen. Doch staet aen te mercken/ dat van dese drie Beatus alleen onder 'tgetal der Hertogen/in de Sale des Raedts van Venetien, gestelt is / om dat Obelerius den Koning Pipinum verweckte tot oorloge tegen den Venetianen/ ende dat Beatus de Republijcke voorstonde/ heeft geheerst 5. jaren. 791

10 Angelus Patritiatus is / na dat hy sich vromelijck in de oorloge teghen Pippinum gedragen hadde / is Hertoge gekoren/het volck na Realte vertrocken zijnde. Hy stichte 'sHertoghs Paleys op de plaetse / daer het tegenwoordige noch staet. De deylinge des Rijcks in zijnen tijdt geschiedende/zijn de Venetianen by hare vryheydt gebleven. Heeft geregeert 18. jaren. 796

11 Iustinianus Patritiatus, hebbende zijns Vaders Mede-geselle geweest/ is na desselfs doodt door den volcke daer in bevestight. Hy riep zijnen Broeder Ioannem, die te Constantinopolen was/ tot hem/ ende maeckte hem zijnen Mede-geselle. Hy vermeerderde d'authoriteyt des volck/ende dede Michaëlem, Keyser in Orienten/ bystant tegen den Sarrasenen. By zijnen tijde is het Lichaem S. Marci van Alexandrien aldaer gebracht /ende tot haren Protector aengenomen/ oock de Kercke (noch huyden staende) hem toe-gewyet. Is het tweede jaer gestorven. 814

12 Ioannes Patritiatus, Iustiniani Broeder/bleef in't besit; vermeerderde de Kercke S. Marci, die hy van een goedt getal Priesteren bedienen liet. Obelerium liet hy onthoofden/ hebbende hem belegert in 't Eylandt Corfou; destrueerde Malamocco, om datse gherebelleert hadden/ als mede het volck / dat de party Obelerij volghde. Hy oorloghde tegen den Tarentinen/ die hy overwan. Is eyndelijck van zijne vyanden / gaende na de Misse in S. Pieters Kercke/ verrast/ ende van de Opper-waerdigheyts teyckenen door haer berooft zijnde/in Grado gebannen/schrappende hem den baert af/ in 't 8. jaer zijns Rijcks; heeft hem daer tot het Monickenleven begeven/ende aldaer gestorven. 816

13 Petrus Tradonicus van Pola, hebbende sich in den Oorlogh teghen Pippinum, na des volcks sin gedragen/ is tot Hertogh gekoren. Hy verselschapte Ioannem zijnen sone/ ende gaven den Keyser van Constantinopolen hulpe/ die hun daer toe door Theodosium Patricium hadde laten aensoecken. Is eyndelijck in eenen oploop omgebracht / geregeert hebbende 27. jaren. 825

14 Vrsa Patritiatus, den oproer gestilt hebbende/ is Hertoge gekoren. De Turcken Dalmatien tot Grado toe afgeloopen hebbende / zijn van hem ontdaen. Den Keyser Basilicus heeft hem hier om seer / ende des Rijcks Pro ospatrem gemaeckt. Regeerde 17. jaren. 853

15 Ioannes Patritiatus, een sone Vrsæ, in zijn Ampt bevestight zijnde/heeft Comachiam ingenomen ende verbrandt/roofde op 'tGraefschap van Ravennam, om sich over den Grave van Comachia te wreken / die zijnen Broeder Badoarium gevangen ende ter doodt toe gequetst hadde. Sieckelijck geworden zijnde / liet hy de Kercke SS. Cornelij ende Cypriani tot Malamocco opbouwen / ende 5. jaren 6. maenden geregeert hebbende/ renonceerde hy zijnen dienst. 871

16 Petrus Candianus, is/na de vry-willige renonciatie zijns Voorsaets/gekoren. Was dapper ende godt-vruchtigh. Trock selve met 10. Galeyen tegen den Narantiners/die den Venetianen met rooven seer beschadighden. Vromelijck de tweede-mael tegen haer kampende/ is met 'tgeweer in de handt gestorven. Regeerde maer 5. maenden. 878

Dominicus Tribunus is van sommige in 'tgetal der Hertogen gestelt: Andere/de geschiedenissen onachtsamer nasoeckende/hebben hem uytgelaten / hebbende maer 5. maenden Hertoge gheweest. In zijnen tijdt is niet aenmerkens-waerdigh verricht/dan een sekere Privilegie te Choggia geaccordeert.

Petrus

Getal der Hertogen.		Iaren Christi.
17	Petrus Tribunus, een ſone Dominici heeft van Widone / Koning van Italien, verkregen de beveſtiginge der oude Privilegien. De Hunni zijn in Italien gekomen/verbranden Heracleam, Cabo d'Alger ende Choggia. Doch zijn van deſen met veel eeren verwonnen; ende was dit de derdemael dat de vreemdelinghen deſen Staet wilden uſurperen. Regeerde 24. jaren.	879
18	Vrſa Badoarius, heeft in den jare 920. van Rodolpho Koning van Italien des ouden authoriteyts beveſtiginge / van gelt te mogen munten/ verkregen. Heeft hem gants tot de gods-vrucht begeven/ ende in't 20. jaer dit Ampt op-geſept/ende Monick gworden.	903
19	Petrus Candianus was een dapper krijghſman / ende voerde oorloge tegen Lanterio den Marquis van Iſtria, die den Koop-handel den Venetianen belettede / dien hy overwan / ende de volckeren van Cabo d'Iſtria onder hem bracht. Hy verwon Albertum den ſone des Keyſers Berengarij, die Ravennam ingenomen hebbende/den Venetiaenſen Schepen den wegh belettede. Heeft geregeert 7. jaren.	923
20	Petrus Badoarius, een ſone Vrſæ, heeft in goeden vrede/ waer af hy een groot beminder was/ het Landt 2. jaren 7. maenden geregiert. Den Keyſer Berengarius dede hem veel eere aen.	930
21	Petrus Candianus den derden ſone des tweeden Candiani, heeft zijnen ſone Petrum tot Mede-geſelle aengenomen: Heeft tot tweemalen toe 33. Schepen tegen de Tarentiners toegeruſt; doch de tweede-mael met hun vrede gemaeckt. Zijnen ſone/ om zijns booſen levens wille/ van hem verachte zijnde/heeft ſich tegen hem ende de Republijcke op-gworpen/maer eyndelijck in Ballingſchap geſonden: alwaer hy met Widone, den ſone Berengarij, aengeſpannen hebbende/ de Republijcke ſeer beſchadighde/ waer af zijn Vader verdrietigh zijnde/is in't 15. jaer geſtorven.	933
22	Petrus Candianus IV, is (alhoewel 't volck geſworen hadde ſulcks nimmermeer te ſullen doen) van zijn Ballingſchap weder-geroepen/ende met grooter handt-geklap tot eenen Prince ontfangen. Heeft van den Paus Ioanne XII, ſo veel verkregen/ dat de Kercke van Grado tot een Patriarchale ende Metropolitane van de gantſche Republijcke wierdt opgericht. Hy ruwineerde Vderze, ende is van den volcke met zijnen ſone in een oproer omgebracht/ geregiert hebbende 25. jaren.	949
23	Petrus Vrſeolus, was een godvruchtigh Man/ ende is van den volcke tegen zijnen danck verkoren. Hy ging veelmael in onbekende kleederen de armen beſoecken/ oock mede de gaſt-huyſen: bevredighde de verſchillen der Venetianen ende die van Cabo d'Iſtria, die hun tijnsbaer gaven. Ging met Beato Romualdo van Ravennam, het Klooſter-leven aenvatten. Regeerde twee jaren / 2. maenden / 20. dagen.	974
24	Vitalis Candianus, een ſone Petri III, maeckte een Verbondt met den Keyſer Otthone. Heeft ſich mede tot het Monicke-leven begeven/ hebbende ontrent een jaer geregiert.	976
25	Tribunus Mema, was ſeer rijck/doch geen eerlijcken Menſche. Te zijnen tijde wasſer groote tweedracht tuſſchen de geſlachten Moroſinen ende Caloprinen, waer over vele doodt-ſlagen geſchieden. Hy verkoos de zijde der Moroſinen, 'twelck den anderen bedwong na Verona te wijcken by den Keyſer Otthonem. Hy gaf den Abt Moroſin het Eylandt van S. Georgio: op-ſeggende zijn Ampt in't 12. jaer / wierdt een Monick.	977
26	Petrus Vrſeolus II, was een liſtigh Man/ ende bracht by den Keyſeren Baſilio ende Alexio ſo vele te wege/ dat de Venetianen van hare tijnſen vry waren. Heeft d'eerſte geweeſt die de grenſen ter Zee uytgebreydt heeft/ innemende vele plaetſen in Iſtria ende Dalmatia. Hebbende doen volenden de Kercke ende 't Pallais/ is hy in't 18. jaer zijnder Regieringhe geſtorven.	989
27	Otho Vrſeolus hebbende eenigen tijdt met zijnen Vader Petro ghergiert/ wiert in dit Ampt beveſtight / oudt zijnde 18. jaren. Heeft ſulcken aenſien verkregen/ dat Geiſca, der Hungren Koning/ hem zijne Suſter ten wijve gegheven heeft. Verwon de oproerige Iſtriers, ende ging ſelve op den aenſlagh in Dalmatien tegen Creſmur. Zijne quaedt-jonſtighe eyndelijck zijns gelucks nijdigh zijnde / lieten hem den baert ſchrabben/ ende in Griecken bannen/ in het 17. jaer zijns Ampts.	1007
28	Petrus Cantranicus ofte Barbolanus, is Othoni geſuccedeert: maer niet komende de tweedrachten des volcks ſtillen/ ſo om de beroerten des volcks/als der na-buyrigen/wierdt genoodt-druckt dit Ampt te verlaten/ ende Monick te worden. Orſo, den Broeder Othonis, te Conſtantino-	1026

Getal der Hertogen. | Iaren Christi.

polen vertrocken zijnde / die Patriarch van Grado was/ wierdt daer in gestelt/verwachtende zijn weder-komste. Is ontrent een jaer op 't Palleys gebleven/ ende verliet dese waerdighepdt / verwachtende de tijdinge des doodts Othonis, Dominicus Vrseolus, willende dese Hooghepdt usurperen/ wierdt des anderen daeghs van den volcke verdreven/ende stoft te Ravenna.

29 Dominicus Flabenicus, is/ ghedunxende zijn ballingschap/ om de factie der gener/die Dominicum Vrseolum verdreven hadden/ gekozen. Het geslachte der Vrseolos heeft hy verdacht gemaect/ om hares machts wille/poogende 't selve geheel te onderdrucken. Regeerde 10. jaren/ 4. maenden. 1029

30 Dominicus Contarenus was den volcke seer aengenaem. Heeft Dalmatien in rust gebracht/ door de oproerighept van die van Zara seer ghequelt: Den twist tusschen de Republijcke ende Pepone den Patriarch van Aquilea wierdt door hem gestilt. Hy stichtede 't Klooster S. Nicolai op de Lido, ende stoft in 't 28. jaer zijns Ampts. 1040

31 Dominicus Silvius op de upt-vaert zijns Voorsaets zijnde/ is op de selve van den Volcke voor Hertogh upt-geroepen: heeft sodanigen aensien verkregen/dat Nicephorus, den Keyser van Constantinopolen, hem zijn Suster ten Houwelijcke gaf; door welckers aenrading hy tegen Robertum, der Normannen Koning oorloghde; eerst met voordeel/ doch de tweedemael met groote schade/ waer door hy zijn aensien onder den volcke vermindert heeft. Hy heeft de Kercke S. Marci met Marber-steen doen besetten / ende op 't Mosaichs toerusten. Sterf in 't 13. jaer. 1069

32 Vitalis Falierus, Hertogh gekozen zijnde/ heeft terstont van den Keyser Alexio de souvereiniteyt over Dalmatien ende Croatien verkregen. Heeft geregeert 12. jaren. 1082

33 Vitalis Michael heeft door zijne dapperheydt ter Zee de grensen der Republijcke seer wijdt uptgebreydt. Heeft door aenradinghe des Paus Vrbani II, in Oosten Oorloghe gevoert/ om de weder-kryginge des H. Landts/ met de Christen-Princen: In welcken Oorlogh het Eylandt Smyrna, oock Syrien ende Hierusalem, den ongeloovigen afgehandight wierden. Is in 't seste jaer gestorven. 1095

34 Ordelafius Valerius, een sone Vitalis, heeft Balduinum tegen den ongeloovigen/in de conqueste des H. Landts by-gestaen; ende hebben't so verre gebracht/ datse het Rijck / door geheel Iudeen onder hun verdeylden. In't achtste jaer zijns Hooghepts is Malamocco by-na geheel verbrandt ende t'onder-geloopen / 'twelck veroorsaeckte / dat de Bisschoppelijcke Stoel na Choggia verroert wiert. Heeft die van Zara selve besocht ende bestreden/die oproerigh gewoorden waren/ ende oock overwonnen; zijnde voor de tweede-mael daer henen geheert / is hy bechtende/ met't geweer in de vuyst/ gebleven/ in 't 15. jaer zijns Ampts. 1101

35 Dominicus Michael door zijn groote verdienstē ende aensien/ Hertogh gekozen zijnde/heeft den Christenen(door aenmaninge des Paus Calixti) in het H. Landt bystandt gedonden. Met 200. Schepen heeft hy den ongeloovigen de belegeringe voor Ioppe doen op-breecken. Heeft Tyro ingenomen/ 'twelck hy den Patriarch van Ierusalem, Vaumondo, gegeven heeft. Den Keyser Emanuel Oorloghde teghens hem/ van welcken hy Chio, Rhodes, Samos, Metellin ende Istria nam. Heeft in 't 13. jaer zijne Hooghepdt af-gelepdt. 1117

36 Petrus Polanus, de Schoon-soon Michaëlis, was seer wijs/ so dat hy tot Scheyds-man tusschen Conradum ende Emanuelem, genomen was. Die van Pisa ende Padoua heeft hy beoorloght/ ende verwonnen. Is/ so sommige willen/ gestorven in 't 18. Jaer zijns Rijcx. 1131

37 Dominicus Morosinus sunderde de Golffe van seerhere Zee-roovers van Ancona, waer af den Oppersten/ Guiscard, ghevanghen ende opgehangen wiert. Hy liet Pola belegeren/ ende nam 't in/ als mede Parenzo, welcke Steden in Istria gerebelleert hadden. Maeckte verbont met Guilhelmum, den Koning van Sicilien. Sara wiert door zijn versoeck tot een Hoofstadt ghemaeckt / waer af zijnen sone Dominicus IX, tot Grave gekozen wiert. Hy verciere Venetien met vele ghebouwselen/ ende liet den Tooren des Kercks S. Marci beginnen. Regierde 8. jaren ende seven maenden. 1149

38 Vitalis Michael II, bedwong den Tarentinen voor de derde-mael. Nam Vldricum, den Patriarch van Aquileen, met 12. Kanonicken gevangen. Het geslachte der Iustinianos was by zijnen tijde gebracht in eenen alleen / de welcke Monick ghewoorden was / ende dien hy upt het Klooster 1159

Getal der Hertogen.		Iaren Christi.
	Klooſter trock (doch met bewilligínge des Paus) ende gaf hem een zijner Dochteren ten Wijve: In zijnen tijdt is een groote Peſte ontſtaen/ waer af het volck/ hem de oorſaeck toe-eygenende/ hem gequetſt heeft/ daer hy af-ſtorf/ geregiert hebbende 17. jaren 27. dagen.	
39	Sebaſtianus Ziani wierdt d'alder-eerſte van thien gheordonneerde Verkiesers ghekozen: by zijnen tijdt is den Paus Alexander III, met den Keyſer Frederico Barbaroſſa binnen Venetien veracordeert. Heeft geregiert 5. jaren.	1177
40	Arius Maripierus was d'eerſte Hertogh/ die van de 40. gekozen wierdt/ hier toe/ na de doodt Ziani, geſtelt: Men gaf hem ſes Raedts-heeren/ om zijne deliberatien te authoriſeren: Hy nam Zara, voor de vierde-mael inne. Hy heeft deſe Hooghepdt op-geſepdt in het 14. jaer/ om Monick te worden.	1182
41	Henricus Dandulus wierdt oock van de 40. gekozen. Die van Zara ende Pola wierden wederom geconqueſteert. Is geſtorven in 't 13. jaer.	1196
42	Petrus Ziani, een ſone Sebaſtiani, wierde Hertoge gemaeckt eenen ſekeren tijdt na Dañduli doodt: by zijnen tijdt quamen de Geſanten van Athenen ende Achaien om haer onder de Seigneurye te begeven. Candien wierdt met een volc-plante van Veneetſe Edelen verſien. Hy trouwde Conſtantiam een Dochter Tancri des Kouings van Sicilien. Heeft eyndelijck de Hooghepdt/ op-geſepdt/ geheerſt hebbende 24. jaren.	1208
43	Iacobus Tepulus is door lotinge Hertoge gewordẽ/ tegen Reinerum Dandulum, die alſo veel ſtemmen hadde als hy. Candien rebelleerde/ ende wierden d'oproerige geſtraft. Zara, het Jock wederom van den hals afgeworpen hebbende/ wierdt bedwongen. Hy voerde oorlogh tegen die van Ferraren ende tegen Ezzelinum, die Padoua ingenomen hadde. Heeft eyndelijck de hooghepdt verlaten/ geregiert hebbende 21. jaren/ ende ſtarf wepnigh daer naer.	1232
44	Marinus Moroſinus wierdt van de 40. tot Hertoge gekozen. In zijnen tijdt is noch een volck-plante Edelen na Candien gevonden/ die aldaer de Stadt Caneam bouden. Beoorloghde Ezzelinum, die Mantuam belegert hadde/ in ſpijt van 'twelcke/ hy 12000. Paduaners/ die hy in zijn Leger hadde/ omtzengen liet. Starf in 't 4. jaer zijns Hooghepdts.	1253
45	Reynerus Zene is Hertoge gekozen: Onder hem heeft de Seigneurye een dappere verwinninge behouden tegen die van Genua: de Francoyſen ende Venetianen zijn van Paleologo upt Conſtantinopolen gedreven/ 58. jaren na de inneminge deſſelfs/ daer toe van die van Genua geholpen zijnde/ die noch korteling daer naer van den Venetianen weder verwonnen zijn. Geregiert hebbende 16. jaren/ is geſtorven.	1257
46	Laurentius Tepulus is/ van wegen d'erkentenisſe der victorie tegen de Genevoiſers te Tyro, Hertoge gekozen. Heeft twee zijne ſonen met vreemde Jofferen verhouwelijckt/ waer over daer na een Wet gemaeckt is/ die ſulcks verbiedt. Cervia gaf ſich onder de gehoorſaemheydt der Seigneurye/ ende de Boulonnoiſers wierden verwonnen. Regeerde 7. jaren.	1274
47	Iacobus Contarenus, oudt zijnde 80. jaren/ is van Procureur S. Marci, Hertoge gekozen. De Wet/ tegen de Baſtaerden/ is verkondight/ ende ſy upt alle dienſten gheſloten. Om zijns hoogen ouderdoms wille/ is hy door aenradinge des Senaets by-willigh van deſe Hooghepdt geſchepden/ in het 4. ende 6. maent.	1281
48	Dandulus, af-weſigh zijnde/ is verkozen. In deſen tijdt wierdt de Stadt ſeer ghequelt van hoogh water ende Aerdt-bevinge. In Iſtrien wierdt Oorloge gheboerdt tegen den Patriarch van Aquileen ende den Grave van Coritia. Door 's Paus begeerte heeft hy den Aerds-biſſchop van Tripoli met 25. Galeyen by-geſtaen: Sterf ſeven maenden na het achtſte jaer.	1286
49	Petrus Gradonicus, heeft de Republijcke/ als een voorſichtigh Prince/ treffelijck beſchermt. Daer wierdt geordonneert/ dat den Adel alleen het gouvernement ſoude hebben/ ende den Raedt van thienen is ingeſtelt. Geregiert hebbende 22. jaren/ 9. maenden/ is hy geſtorven.	1295
50	Marinus Georgius, was ſo opzechten Man/ dat hy Sanctus ghebynaemt wierdt. By zijnen tijdt wierdt Venetien geſtadigh in den Ban gedaen/ om des inneminge wille van Ferraren. Zara rebelleerde voor de ſeſtemael/ ende is met groote moeyte bedwongen. Is ghеſtorven/ oudt zijnde 81. jaren/ in't eerſte jaer zijns Rijcks.	1318
51	Ioannes Sourence, heeft d'eere gehadt des weder-krijgens van Zara ende andere plaetſen/ verbreemt by zijnes voorſaets tijden. Negropont is ingenomen/ ende die van Genua wierden beoorlogh. Het getal der Procureuren	1319

Getal der Hertogen. | Jaren Christi.

Procureuren S. Marci is vermeerdert. Regeerde 16. jaren / 6. maenden.

Franciscus Dandulus, sich met een pseren lieten om den hals voor des Paus neder-ghevorpen hebbende / heeft vergevinghe des Vandts voor de Republijcke verkregen / ende is tot een vergeldt-daedt van dien / tot Hertoge ghekoren. Die van Pola ende Valese onderworpen sich de Seigneurye / waer upt eenen oorlogh teghen den Patriarch van Aquileen ontstaen is. Padoua is Scaligero afghenomen: Treviſe met het Graefschap blijven onder de Seigneurye. By synen tijde zijnder 60. Ambassadeurs te Venetien gesien. Hy gouverneerde 10. jaren / 10. maenden. 1336

53 Bartholomeus Gradonicus Procureur S. Marci, wierdt ghekoren in zijn 76. jaer / door de wijckinghe Andreæ Danduli. Candien rebelleerde / ende zijn de roer-buicken strengelijck gestraft. Een grooten dieren tijdt wasser binnen Venetien, 't welck een mis-noegen des volcks verorsaeckte. Staef in 't 4. jaer. 1347

54 Andreas Dandulus, die Gradonico de plaets ghelaten hadde / sondt in Cicilien om koorn / waer door den dieren tijdt op-hielt. Heeft van den Babylonisen Koning de vrye vaert op Egypten verkreghen. Zara rebelleerde voor de sevende-mael / maer wierdt weder ingenomen. Venetien wierdt met pest ende Aerdt-bevingen seer gequelt. Regeerde 12. jaren / min eenige maenden. 1351

55 Marinus Phalerus wierdt gekoren / zijnde Ambassadeur te Romen. Hebbende eenigh leedt van sommige particuliere Luyden ontfanghen / 't welck niet genoegh na zijnen sin ghevrolken was / nam hy voor / sich in zijn 80. jaer absolupt Heere te maken. Den aenslagh door Nicolaum Leonem ontdeckt zijnde / is hy onthalst gevorden in het Palleys / ende wiert gedoodonneert / dat in plaetse van zijn Schilderye / op het panneel soude geschreven worden. Hier is de plaetse Martini Phaleri, die om zijn groote misdaedt is onthalst geworden. Hy was 10. maenden Hertoge. 1363

56 Ioannes Gradonicus, toegenaemt Nazo, was schoon van verstandt / maer leelijck van aenghesicht. Den oorlogh teghen die van Genua wierdt vernieut / doch in eenen vrede geeyndight. Heeft oock teghen den Koning van Hongaryen geoorlocht om Dalmatiam. Regeerde 1. jaer / 3. maenden / ende 14. dagen. 1364

57 Ioannes Dauphineus wierdt ghekoren / zijnde van den Koning van Hongaryen binnen Treviſe beleghert. Den Raedt epste vrye passagie voor hem / 't welck ontseydt zijnde / is hy met twee-hondert Kupteren in 't aensien zijns vpandts uptgheraeckt / ende begaf sich na Margliera, alwaer den Raedt hem ging halen. Desen oorlogh heeft hy in wepnigh tijdts geeyndight / winnende Conilian, Saraval, ende Azolo. Door de souverepniteyt van Dalmatien is een vrede getroffen. Is gestorven / oudt zijnde 45. jaren, geregiert hebbende 4. jaren / 2. maenden / 11. dagen. 1366

58 Laurentius Celsus is door een valsch gerucht van tegen den Genuoisen victorie gevochten te hebben / Hertoghe gekoren / tegen Petrum Gradonicum, Leonardum Dandulum, ende Marcum Conarum. Candien rebelleerde / ende is swaerlijcken wederom gekregen. Is gestorven / geregeert hebbende 4. jaren / 2. dagen. 1371

59 Marcus Conarus een seer geleert ende wijs Man, heeft na Candien gesonden / alwaer eenen strengen oorlogh gevallen is: Oock zijn de Rebellen seer strengelijck gestraft. Regeerde 2. jaren / 5. maenden / 25. dagen. 1375

60 Andreas Contarenus vluchte na Padoua, upt vreese dat hy tot Hertoge gekoren soude worden / als voorsiende 't verderf dat by zijnen tijde de Republijcke overkomen soude. Want eerstelijcken beoorloghden hun die van Triesta: daer na quam Carrara hun bekrijgen om de grensen van Padoua, waer in Chioggia genomen zijnde / de Venetianen seer benaut waren. Doch eyndelijck is hy selfs in persoone den vpanden tegen getrocken / die hy verwonnen / ende Chioggia hun ontruckt heeft. Regeerde 15. jaren / 4. maenden / 15. dagen. 1377

61 Michael Morosinus was een wijs ende geleert Man. Sommige willen dat 't Eylandt Thenedos onder hem / ende niet onder Cantareno zijnen Voorsaet ghenomen sy. Daer wierden verscheyden Wetten gemaeckt / ende onder andere dat een doodt-slager in plaetse van gehangen / onthooft soude worden. Regeerde maer 4. maenden / 5. dagen / oudt zijnde 74. jaren. 1392

62 Anthonius Venierus, een gestreng onderhouder des Rechts / bande zijnen 1393

Getal der Hertogen. | Iaren Christi.

een sone op een Eylandt / om dat hy een Edel Venetiaens geslacht vertoont hadde. Maeckte een verbondt met den Marck-graeve Galazzo tegen Carraram, waer op Padoua ingenomen wierdt. De plaetse S. Marci ende van Realto zijn by zijnen tijde seer verciert. Regeerde 8. jaren 1. maendt / 21 dagen.

63 Michel Stena was Procureur S. Marci, ende wierdt Hertoghe ghekozen. Won eenen Heerlijcken strijdt teghen den Geneboisen. Carrara wierdt voor de laetste mael verwonnen / oock Padoua ende Verona ingenomen. Die van Vicence, om sich van hare tyrannie te bevrijden / begaven sich onder de Republijcke: ende Zara wierdt van den Koninck van Hongarijen aen hun over gegeven. Regeerde 13. jaren. 1411

64 Thomas Mocenigus was eerst Generael van de Golffe. Maeckte vrede / op dat den Voorgher handelen mochte. Vdina quam onder de Seigneurije met het Landt van Friuli, door de gunste der Heeren Savorgnani, de welcke Edel-luyden van Venetien gemaeckt wierden. Starf in 't 8. jaer ende derde maent zijns Rijcks. 1424

65 Franciscus Foscara Hertoge zijnde / wierden de Steden Brescia, Bergamo, Loda, Parma, ende Ravenna verkregen. Namen ter Zee oock seer toe / als mede in Marea. Den Koning van Datien wierdt Veenets Edelman gemaeckt. Is daer na / om zijn groote swackheydts wille / afgestelt / geregeert hebbende 14. jaren / 6. maenden. 1434

66 Paschalis Malipierus, Procureur S. Marci zijnde / is in zijne plaetse gestelt / sterbende twee dagen na zijn af-schepdt. Daer wierdt een Wet gemaeckt / dat in toecomende tijde geen Hertoge meer afgeset soude mogen worden. By zijnen tijde is de Druckerye binnen Venetien ingevoert. Het Wapen-huys wierdt vermeerdert. Regeerde 4. jaren / 6. maenden / 5. dagen. 1468

67 Christophorus Morus, Procureur S. Marci zijnde / wierdt gekozen: Den Turck verhovaerdight zijnde door 't innemen van Constantinopolen, verklaerde den Venetianen oorloghe. Hy maeckte met den Paus Pio II, ende den Hertoge van Bourgondien een verbondt / maer den Paus komende te sterben / bleven sy alleen / ende hielden den oorloghe 20. jaren te samen. Starf / gheregeert hebbende 9. jaren / 6. maenden. 1473

68 Nicolaus Troirus verkreegh het geluck / dat by zijnen tijde de saken tegen den Turck goeden voort-gang hadden. Petrus Mocenigo Generael van de Middel-landtsche Zee / vereenight met den Paus / den Koning van Napels, ende die van Rhodes, bracht 85. Galeyen t'samen / ende nam Satalien, een Stadt in Pamphilien. Daer wiert oock een Verbondt ghemaeckt met den Koning van Perssen teghen den Turck Iacobus, Koning van Cypers, te Venetien ghekomen zijnde / trouwde Catharinam Cornaram, adoptive Dochter S. Marci, Regeerde 1. jaer / 8. maenden. 1481

69 Nicolaus Marcellus, Procureur S. Marci, na dat eenige Wetten door den Correctores gemaeckt waren / is Hertoge ghekozen. In zijnen tijt is in Cypers een t'samen-sweeringe geweest / om het Koningrijc te brenghen in handen des Konings Ferdinandi van Napels. Petrus Mocenigo, trock daer met een groote Vlote heenen / bevredighde alles / ende dede den oproerighen strenghelijck straffen. Scutari wierdt van den Turck belegherd / ende van Anthonio Loredano dapperlijck beschermt. Hy regeerde een jaer / 4. maenden / 17. dagen. 1483

70 Petrus Mocenigo is / om de gedenckenis zijner braver daden / Hertoge gekozen. Lepanten wierdt van den Turck belegert / ende van Anthonio Loredano dromelijck verweert: 's gelijcks oock het Eylandt Stalimena. Hy liet gelt munten / 't welck hy na zijnen name noemen dede. Regeerde maer een jaer / 2. maenden. 1484

71 Andreas Vendraminus is ghevolght: ende is by zijnen tijdt de Veenetse Armade twee-mael door de Turcken verslaghen: d'eene by Croya in Albanien; d'andere onder Friouli. Regeerde maer een jaer / 8. maenden. 1485

72 Ioannes Mocenigo, des voorgaenden Petri Broeder / volhardende den oorlogh teghen den Turck / maeckte eyndelijck met hem vrede / mits dat hy te Scutari ende Stipula bijhepdt van Koophandel laten soude. Men voerde door des Paus Sixti IV, teghen Ferdinandum Koning van Napels, oorloghe / waer uyt den langen Bondt-genotisen krijgh ontstondt. Eyndelijck is vrede gemaeckt / de Republijcke verkregen hebbende de Steden Rovigo ende Polesan. De Stadt is door 1487

Getal der Hertogen. | Jaren Christi.

door pest ende vuyr seer beschadight geworden. Regeerde 7. jaren / 6. maenden / ende starf.

73 Marcus Barbadicus, de Peste ophoudende / heeft weder doen optimmeren 'tgene 'tvuyr verslonden hadde aen het Palleys. Konde seer wel alles vergeven / oock 'tonghelijck strenghelijcken straffen. Hy en regeerde maer 9. maenden. 1493

74 Augustinus Barbadicus wederstondt den voortgang Caroli VIII, Konings van Vranckrijck, oorlogende tegen die van Arragon om het Koningrijck van Napels, 'twelck hy conquesteerde. Het Koningrijck van Cypers wierdt ghestelt onder de vooghdye des Senaets / ende de Koninginne Catharina te Venetien gebracht. Het Ampt des gesondtheyds / wierdt / om der Peste wille ingestelt. Hy regeerde 15. jaren / 21. dagen. 1494

75 Leonardus Loredanus heeft een seer strenge oorloge gevoert tegen de grootste Princen der wereldt / zijnde te Camerijck, een Ligue ghemaeckt tusschen den Keyser Maximilianum, den Koning van Vranckrijck, die van Napels, d'Hertogen van Savoyen, Ferraren, ende Mantua, verweckt door den Paus Iulium II. Alle 'tvaste Landt was ingenomen / behalven Treviza, doch eyndelijck wederom ghewonnen. Regeerde 19. jaren / 8. maenden / 20. dagen. 1509

76 Anthonius Grimagni, Generael zijnde in een merckelijcke nederlage / is daeromme van zijn Procureurschap S. Marci afgestelt / ende in Cherfos ghebannen: Doch heeft zijnen Ban gebroken / ende is na Romen ghetrocken by den Kardinael zijnen sone / alwaer hy sich so wel droegh / dat hy niet alleen in zijn Procureurschap S. Marci herstelt wierde / maer oock tot Hertoge gekoren is / oudt zijnde 82. jaren / ende Regeerde maer een jaer / 10. maenden. 1529

77 Andreas Gritti, heeft so vele by den Koning van Vranckrijck te weghe ghebracht / wiens gevangen hy was / dat zijne Majesteyt sich met de Republijcke verbondt / ende dat Verona ende Brescia wedergewonnen wierden. Regeerde 13. jaren / 7. maenden. 1536

78 Petrus Landa volharde de bescherminge der Republijcke tegen den Turck: met den welcken hy eyndelijck vrede maeckte. Regeerde 5. jaren. 1544

79 Franciscus Donatus, den vrede genietende / vercierde de Stadt met verscheyden schoone gestichten / ende onder andere met het Pallais. De Hertogen van Guise by zijnen tijde te Venetien ghekomen zijnde / zijn heerlijcken onthaelt. Regeerde 6. jaren. 1549

80 Marcus Antonius Trevisanus, een gants devoot Mensche / socht dat de Republijcke in goederen ende goede zeden toenemen mochte / belettende door zijn goedt voor-beeldt / datter geene mis-bruycken in en slopen / gelijc gemeynlijck in tijden van lange vrede gebeurt. Regeerde een jaer. 1555

81 Franciscus Vivier heeft des Turcks oorloge in Apulien, ende des Konings van Vranckrijcks in Toscanen manlijcken wederstaen. Regeerde 2. jaren / een Maent. 1556

82 Laurentius Prioli, wierdt door den Paus aenghesocht om teghen den Keyser 'toorloghe aen te nemen / doch en wilde daer toe niet verstaen. Regeerde 3. jaren. 1557

83 Hieronymus Prioli, des voorgaenden Broeder / verkreegh de eere van den Paus Pio IV, zijne Ambassadeurs in de Koninglijcke Sale te verhooren. In zijnen tijt is het Concilie van Trenten besloten / alwaer hy tot Ambassadeurs ghesonden hadde Nicolaum Pontanum, ende Mattheum Dandulum. Is gestorven / geregiert hebbende 7. jaren / 2. maenden. 1566

84 Petrus Loredanus is teghen hope van sich selven / ende veel andere ghekoren. In zijnen tijdt is het Arcenal afgebrandt / ende was van alle dingen eenen duyren tijdt. Selim, den Successeur Solimanni, heeft hier uyt oorsake ghenomen / om den vrede / met de Republijcke aenghegaen / te breken / de welcke hy het Koningrijcke Cypers af-eyste: waer uyt eenen oorlogh ontstaen is. Regeerde 3. jaren. 1567

85 Ludovicus Mocenigo, de oorloghe met den Turck aenghewackert zijnde / verloor het Koningrijck Cypers / Nicosia ingenomen / ende Famagusta overgegeven zijnde. Om dit verlies wille maeckt de Republijcke met den Koning van Spangien ende den Paus Pio V, een verbondt (genaemt Santa Liga) vergaderende een groot getal Schepen / bevechten voor Lepanten een groote victorie / onder 'tbeleydt van Don Ian van Oostenrijck, 1570

Getal der Hertogen.

Oostenrijck, tegen den Turck/in 't jaer 1571. Regeerde 7. jaren.

Jaren Christi.

Sebastianus Venierus is met soodanigher blijschappen van den ghemeynen volcke gekozen / dat oock sommige Turcken zijn gekomen hem de voeten kussen. Daer wierden vijf Correctores over de Wetten gekozen / tot bestuyringhe der saken des Palleys. De Stadt wierdt van een wreede Peste verlost. Het vuyr gheraeckte in het Palleys/ 't selve dapper beschadighende. Desen Prince en gouverneerde geen geheel jaer. 1577

86

Nicolaus Pontanus, een gheleert Man in alle wetenschappen/ is ghevolght/ hadde als openbaer Professor binnen Venetien geleert. Het Seminarium S. Marci is door hem gesticht. Sommige Princen van Iappon te Venetien komende/ zijn door hem heerlijcken ontfanghen. De Brugge van Canareggio heeft hy doen timmeren; ende regeerde 7. jaren/ 9. maenden. 1578

87

Pascalis Cicogne, Procureur S. Marci, is gekozen / hy in de Misse zijnde. Hy heeft op de uyterste palen van Friouli de Stadt Parma doen timmeren/ ende een nieuwe Fortresse in 't Eylandt Cefalonien: voorts heeft hy doen maken de wonderlijcke Brugge van Realto. Regeerde ontrent thien jaren. 1585

88

Marinus Grimagni, Procureur S. Marci, is so bemindt geweest van den volcke/ dat/ ghedurende eenighe daghen / seer groote Triumphe ghehouden wierdt. In 't tweede jaer zijns Hertoghdoms heeft hy in Triumphe zijne Vrouwe Hertoginne doen Kroonen/ aen de welcke den Paus Clemens VIII, de gouden Roose sandt. In 't vijfde jaer zijns Rijcks was so hoogen water/ dat de Gondolen ende andere Schepen op de plaetse S. Marci voeren/ghelijck in volle Zee. Is gestorven/ geregeert hebbende 10. jaren 8. maenden. 1595

89

Leonardus Donatus is om zijner grooter deughden wille / in de plaetse Grimagni gekozen / den 6. Januarij 1606. Hy hadde als Ambassadeur te Constantinopolen gheson den gheweest / na Mahometh, nieuwelings aen het Rijck gekomen zijnde / om hem / in den name der Seigneurye/ de gewoonlijcke erkentenissen te doen. By zijnen tijde is de Stadt van den Paus Paulo V, in den Ban ghedaen geweest/ om eenige pretensien des H. Stoels: ende mach geseght worden / dat tegen dese blixem-slagen hy sich als een onbewegelicken Rotz-steen gedragen heeft / tot beschermingе der Republijcke. Aldus drevghden dese twee voornaemste Pilaren des Christen-Rijcks malkanderen met een groot verderf/ ten ware geweest/ dat den Alder-Christelijcksten Koning Henricus IV, van Vranckrijck, dese twee Kolommen ondersteunende/ d'een ende d'ander op-ghehouden hadde om die te herstellen / door tusschen-spreken zijner Gesanten/ die tot zijner onsterfelijcker glorie een Arcum Triumphalem op-gherícht hebben. Godt gunne zijne Regieringe in vrede lange te moghen bestaen. 1606

90

De

De Republijcke ofte Cantons/

Ende Liguen van

SWITSERLANDT.

Kort Inhoudt:

1 BEschrijvinghe van Zvvitserlant. 2. Van het Lant der Grisons ofte Graubonders, ende zijne grensen. 3. Van de Walaisiers. 4. Verdeylinghe der Zwitseren in derthien Cantons. 5. Van het Canton Vrij, ten tijde Cæsaris Toreau genoemt/ ende waer af het zijnen name ghekreghen heeft. 6. Vrij, een Dorp verdeylt zijnde in thien gebuyrschappen/ ende eerst van Zwijts. 7. Vndervvald. 8. Lucerne, ende de plaetsen onder zijne Jurisdictie. 9. Zurich. 10. Zugh. 11. Van het Landt van Glaris. 12. Van Bernen, eñ wanneer gebouwt; van zijne Steden ende aenhangselen. 13. Van Friburg. 14. Van Schafhuysen, ende zijns naems begin. 15. Van Appenzel, waerom also genoemt/ ende hoe het in 12. buerschappen verdeylt is. 16. Van de Walaisiers/ verdeylt in hooge ende lage/ in vyve ende dienstbare: ende van hare gebuyrschappen. 17. Van de Canton der Grisons, verdeylt in drie Liguen. 18. Hoedanigh de vruchtbaerheyt van Zvvitserlandt is/ ende waer in het selvige overvloedigh is/ ende wat het Lant van Zurich ende de andere Cantons voortbrenghen. 19. Den aert ende zeden der oude Zwitseren/ ende hare dapperheyt ten oorloge in I. Cæsaris tijt. 20. Van den aert der huydens-daeghsche Zwitseren / ende hare genegentheyt tot wijn ende wapenen. 21. Ouvruchtbaerheyt van Zwitserlant, uytghesondert de weydinge. 22. De ghelegentheyt van Zvvitserlant, uyter natueren sterck zijnde/ om dat de Alpes haer omcingelen ende tot bolwercken ende Vesten dienen. 23. De Republijcke van Zvvitserlandt bestaende in drie deelen: ende

hoe

hoe veel Cantons yeder deel begrijpt. 24. Wanneer ende hoe de Zwitsers hun aldus verbonden/ ende hare Republijcke gheordonneert hebben. 25. Van de Ligue der drie Cantons/ gemaeckt tot Berne in den Jare 1325. ende den inhoudt van dien. 26. Van een andere Ligue van vier Cantons/ ende zijne Articulen. 27 Vergaderinge ghehouden te S. Gallen, tusschen de vier voorseyde Cantons/ macht van trouwe ende Ligue hebbende. 28. Ligue ofte verbont van Zurich met de vier Cantons / ende zijne Articulen. 29. Verbont van Zugh met vijf Cantons. 30. Verbont van Glaris. 31 Verbont van Berne met drie Cantons. 32. Erf-verbont/ ghemaeckt tusschen den Keyser Maximilianum ende den Aertz-hertoge Karolum van Oostenrijck met den Zwitseren. 33. Vnie vande drie Liguen der Grisons met de Cantons. 34. Beslupt ende Articulen des Rechts/ gemeyn met de Heeren ende Landen der Valaisiers. 35. Het verbont van S. Gallen. 36. Den laetsten vrede ghemaeckt met die van Zurich, des Jaers 1531. 37. Den vrede van Berne, int jaer 1537. ende zijne Articulen. 38. De wegen ende middelen die dese Republijcken op het dechtighst onderhouden hebben / so oude als nieuwe/ om haren Staet te vergrooten ende upt te breyden. 39. Van de twee gemeyne Raden/ ghestelt in de Steden van Zurich ende Bazel, ende in hoe veel persoonen die bestaet. 40. Van den generalen Landdagh ende vergaderinge der Zwitseren. 41. Van de vermengelinge ende verscheydenheyt der Religie in Zwytserlant.

MEn moet tegenwoordigh spreken van verscheyden Landen/ die als in een zijn/ door middel van hare verbintenisse ende goede vrientschap / die sy langen tijt onderlinge gehouden hebben/ sonder dat yemant begonnen heeft dit volck aen te raecken/ ofte dat zijn voornemen op haer ten besten gelucht heeft. So dat de Zwitsers noch hupden ten dage dermaten vereenight zijn/ dat geensgh Prince (hoe sterck/ machtigh ende loos zijnde/ oock welcken blijt aenwendende) opt ten goeden eynde komen soude.

I. Beschrijvinghe van Zwitzerlant.

Maer om ten propoosite te komen / volghens onse ordre / laet ons consideren de grensen van Zwitserlandt: so segh ick dan/ dat Zwitserlandt eene Provincie van Duytslandt is/ die tot grensen heeft ten Oosten de Grisons, Constantz, ende een deel van Zuaben: ten Westen het Landt van Valaisien, ende 't Graefschap van Bourgongien: ten Zupden 't Landt van Milanen omtrent Coma; ende ten Noorden een deel van Alzacen, mits datmen Bazel onder Zwitserlant stelt/ overmits dat het een van de derthien Cantons is / niet teghenstaende dat het in Alzacen ghelegen is. Behalven dese zijnder noch de drie Liguen van de Grisons, eertijts het Opper-Slesien genaemt/ die sich met Zwitserlant verbondē hebbē: daer na de Abdye eñ de Stadt van S. Gal, Mulhausen, eñ Rotwil.

II. Van de Grisons.

Het Lant van de Grisons heeft tot grensen ten Oosten het Graefschap van Tirol; ten Westen de Zwitsers; ten Zupden 't Hertoghdom van Milanen, ende 't Lant van Bergamo; ende ten Noorden het Rijck des Roomschen Konings/ eñ heeft vele van zijne Jurisdictie onder zijne Landē vermengelt.

III. Vande Valaisiers.

Behalven dit worden noch ghetelt de seven thiende-deelen der Valaisiers, eertijts Seduni, die op de Rhosne wonnen/ ende palen ten Oosten aen de Zwitsers/ ten Westen aen Savoyen, ten Zupden aen het Meyr Major ende Piedmont, ende ten Noorden aen het Lac van Geneven, ende een deel van Zwitserlant. Dit gantsche lant deser Bontgenooten is verdeylt in drie ghedeelten/ namelijck in Zwitsers, Grisons, ende Valaisiers.

IV. Nauwe verdenlinge der Zwitseren.

De Zwitsers worden daer na verdeylt (op dat wy de alderoutste verdeylinge nalaten/ als Ergouw, Turgouw, Vetlant ende diergelijcke) in derthien Cantons/ namelijck/ Vry, Zwijtz, Vnderwald, Lucerne, Zurigh, Zugh, Glaris, Berne, Bazel, Friburgh, Solothurn, Schafhuysen ende Appenzel.

V. Van de Canton Vry.

De eerste Canton, de welcke Vry is / en heeft geen stadt onder sich / maer zijn voornaemste plaets/ die het hooft van d'andere is/ is Artorf, een open Vleck/ ontrent een Italiaensche mijle van Lucerne gheleghen; ende de Jurisdictie deses Lands strecht al over het gheberghte van S. Gotard. Men will segghen/ dat het ten tijde I. Cæsaris; Toreau genoemt was / ende dat den naem daer van her-komen was / om dat oock die van Sibental die Stieren Vry noemen; oock voert dit Landt tot Wapē een Stiershooft in een groen velt. D'Inwoonderen seggen/ datse van de Gotthen eñ Vres gesproté zijn/ de welcke eerst Heydensé/ daer na Christenē gewordē zijn. Na vele veranderingen van Heerlickheyden/ is dit gedeelte des Lands/ zijnde de laetste van de Duytsch afgeschepdē/ aē die van Zurich Weder-gekeert ten tijde dat het Rijck in Duytslant oder-gevoert wiert / ende dat alle de Landen/ die eertijds onder het Roomsche Rijck behoort hadden/ sich wederom in vryheyt herstelden/ beginnende sich te regieren in maniere van een Republijcke/ geenen anderen boven haer erkennende als het Roomsche Rijck/ gelijckmensien mach in de Privilegien/ die hun door Rudolphum van Habsburgh Rooms Koning/ ende door andere Keysers vergunt zijn; ende en zijn den Huyse van Oostenrijck, ghelijck sommige Willen/ opt onderworpen ghewreest/ aengesien dat het Rijck aen desen Huyse gekomen zijnde/ sy lupden den nieuwverkoren Keyser ghehoorsaemden/ ende met den na-komelingen van desen Huyse.

VI.

Dit Dorp Vry Wort in tien deelen ofte

Gemeentē verdeplt/ de welcke sy Guossammen noemen.

Van Zwijts, ende van wien dat de Zwitsers eerst gesproten zyn.

Zwitz is een stadt/ geleghen op den Oever des Meyns Lucerne, op de rechterhant/ komende van Artolf na Lucerne, ende hier van treckt het gantse Zwitserlandt zynen name. Dese Stadt wierde getimmert van de ghene/ die upt het Koningrijck Zweden ghekomen waren/ om nieuwe woon-plaetsen te soecken. Men heeft dit gheheele Lant den naem na dese stadt gegheven/ of om dat aldereerst int Landt van Zwitz om de vryheydt ghevochten wierdt; of om dat die van Zwitz eerst van die van Oostenrijck afgheloopen wierden/ ende dat sy de machtighste van dzie plaetsen waren/ die sich te samen verbonden; soo dat desen naem tot alle d'andere Bondt-genoten allengskens ghevloeyt is.

VII. Van Vnderwald.

Vnderwaldt is onder't Oosten gheleghen/ ende is verdeplt in hoogh ende laegh/ ende t'Woud Kernouald loopt midden door heen/ doch wordt 'tgantsche Landt Vnderwald ghenoemt.

VIII. Van Lucerne.

Lucerne ontfingh zynen naem van de plaets daer in het geleghen is/ 't welck van ouds her Lucerne ghenoemt wierdt/ van weghen eenen tooren/ daermen 'snachts licht in stelde. 't Begin zyns bewonings was een Kloosser/ aldaer door eenen Vincardum ghemaeckt/ int Jaer 840. De Stadt is dicht aen't Kloosser ghetimmert; Daer is in de Stadt een Kiviere Russi ghenoemt/ die upt het groote Meyr deses Stads spruyt. Van dit Meyr gaetmen na dzie steden/ als Vry Zwijtz, ende Vnderwald, langs den voet van eenen hooghen Bergh/ die de gebroken ofte Pilatus-bergh ghenoemt wordt. De plaetsen onder de Jurisdictie van Lucerne begrepen/ zyn; Vyken, Sempach, ende Willisow, de vallepe van Entlibouch, Rottemburgh of Rott, Hapbsburgh, Berone, Chelampt, Merischevanden, Ebicone, Horbe ende Krient.

IX. Van Zurich.

De Stadt Zurich is out/ en in een schoon ende vermakelijcke plaets gheleghen/ aent eynde eens grooten Meyrs; in de welcke de Kiviere van Lindmaer loopt/ dicht by Glaris. Dit Meyr deplt de stadt in tween/ waer af 't een deel de groote/ende 't ander de kleyne stadt ghenoemt wordt/ doch dzie Bruggen aen malkanderen ghehecht. Dese Stadt heeft onder haer gebiedt de heerlijckheyden van Kybourgh, Grinou, Audelfingen, Grifensee, Eglisow, Regenspergh, Vadisvillane, Wadischouil ende Louffen: de Steden Winterhur ende Steine behooren mede onder die van Zurich.

X. Van Zugh.

Zugh is een Stadt/ waer af een kleyn Landt zynen name neemt. Dit Laut grenst ten Noorden met Zwitz; de stadt is op den Oever eens kleynen Meyrs ghelegen; ende heeft onder haer de stadt Champ, de Dorpen Andre, Hunelbergh, Ouacheville, Steuthuse ende S. Wolfgang.

XI. Van Glaris.

Het Lant Glaris is een vallepe dicht by de Kiviere Lindmar. Ten is niet seer groot/ ende niet langer als dzie Duytsche mylen/ nemende zynen name van de principaelste plaets/ die Glaris genoemt wort. Het wort aen dzie kanten met seer hooge bergen omringelt/ grensende ten Suyden ende Oosten met de Grisons; ten Westen met Vry ende Zwijtz. In dit lant worden gestelt 't Graefschap van Hambur ende de Baronnye van Humbergh ende Ringembergh. Noch gebiet Glaris over 't Graefschap van Verdembergh, 't welck de Amptluyden deses landt voor hare Republijcke kochte int jaer 1517.

XII. Van Berne.

Berne is gestich door Bertoldum IV, Hertoge van Zeringen ende Grave van Vetlant, die hem den name gaf na eenen Beyr/ die hy op de Jacht vong/ die in Duyts Bern ghenoemt wort. Dese Stadt is ghelyck een half Eylant/ 't welck de Kiviere Ar maeckt/ die haer van dzie kanten bespoelt/ ende heeft opt eynde een steenē Brugge. Aen de Suytzyde des stadts loopt dese Kiviere in een lage plaets vant Westen na 't Oosten/ daer na heertse na 't Westen ontrent een Hartouw-schoot-weeghs. Aen d'een zyde raeckt de stadt aen't vaste lant/ 't welcke soo't doorgegraven waer/ so soude Berne een Eylant zyn. Berne heeft onder hare macht de Stadt Lozanne, die een wonderbaerlijcke gelegenthept heeft/ want sy besit twee Heuvelen tegen malkanderen gestelt/ ende in't midden een groote laeghte. Onder haer staet noch de vallepe Hassi, de Stadt Wunderseuwen, de hooge ende lage vallepe van Simme, noch Frutingen, Sane, Aelen, Thun, Loupen, Signaw, Drachselwald, Brandis, Sicomisouald, Burgdorf, Biereneck, Landeshout, Arberg, Nidoun, Erlach, Wangen, Arouangen, Biberstein, Schenkenberg, Lentzburg, daer na de dzye Stedē van Soffingen, Arau ende Bruck.

XIII. Van Friburgh.

Friburg is op een Bergh gelegen/ die zyn teunsel neemt tegen steyle klippen/ ende aen d'andere zyde in een vallepe/ besloten met krom opgaende Bergen/ ende rontsom eenen Bergh/ opt laghe eynde des Stadts/ loopt een Kiviere/ van middelbare groottē. De plaets/ daert Recht-huys is/ ligt op een hangende Steen-klippe. De Bergen onderstutten de mueren/ hoewel int Oost-eynde geen gestichten en zyn/ dan Toorens ende Fortressen: aen welcke kant men door de stadt gaet/ moetmen klimmen of dalen.

Soluthurn, 't welck eertyts maer een Kasteel en was/ is eyndelijck ghekomen tot de tegenwoordige macht/ ende is een schoone stadt/ die lant ende luyden onder sich heeft. Is in een vlackte gheleghen: ende dit is de plaets/ allwaer S. Vrsula van het Thebaense Legioen/ gemartelt wiert/ met 66. harer mede-gesellinnen.

Plaetse/ daer S. Vrsula met 66. ghemartert is.

XIV. Van Schafhuysen.

Het lant van Schafhuysen is aen de zyde van Duytslandt aen den Rijn/ ende 't Swartse-bos gelegen. Dit lant neemt zynen naem van de Hooftstadt/ welckers mueren aen de Suyt-zyde met den Rijn bespoelt worden: In de stadt zyn schoone Fontepnen. Dicht hier by ligt de Stadt Bade.

XV. Van Appentzel.

't Lant van Appentzel, aldus na een Dorp ghenoemt/ is in 12. Gemeynten verdeplt/ van de Zwitsers Rodem ghenaemt. Ses Gemeynten zynder onder de Parochie van Appentzel, ende d'andere ses zyn onder andere Parochien/ buyten dese. Het begrijpt in als acht Parochien/ namelijck Appentzel, Gays, Vrneschen, Trogen, Tuffen, Herisgou, Hunduyl, ende la Fosse. De Gemeynten buyten dese zyn: Herisgou, Hunduyl, Trogen, Vrneschen, Gays, ende Tuffen: die van binnen zyn Appentzel, Schuvendy, Brus, Lisouw, Gontes, Winxelbach ende Haslem.

XVI. De verdeplinge der Valaisiers, in hooge ende lage.

De Valaisiers worden verdeplt in hoogh ende laegh. De Hooge Wooncn te Chæsblais by S. Mauritz, de lage in een vallepe/ die aen de Bergh la Fourche begint/ ende gaet tot de Rhosne, vant Oosten tot 't Westen dzie dagh-repsens tot S. Mauritz toe/ met verschepden kleyne vallepen aen beyden zyden.

Het

Het is van allen kanten met hooge Bergen besloten wijf mijlen verre/ ende meer/ oock so eng/ dat het de Rhosne op sommige plaetsen geen doorgang en geeft/ gelijckmen te S. Mauritz sien kan/ alwaer 't geberghte dermaten aen malcanderen klupt/ datmen met een Brug van eenen Boghe van d'een tot d'ander zijde gaen kan.

In dijpe ende onbijpe. De Valaisiers worden noch gedeylt ende gheschepden in dijpe ende onbijpe. De dijpe zijn in seven Gemeynten verdeylt/ namelijck Sion, Sierre, Leuque, Baronnie, Vespach, Brique ende Gomese. D'onbijpe worden onderschepden in twee Bailliousschappen/ namelijck in S. Mauritz ende Mont-Olon. De Riviere Morge schepdt de dijpe ende d'onbijpe van een. Sion de Hooftstadt van Valais is op twee Bergen ghelegen. De Rhosne, die daer deun bp henen loopt/ spruyt aen den voet des Berghs van la Fourche, nevens die van S. Gotard. Sp vloept door de voorsepde vallepe/ tot datse sich geest in het Meyr Leman, 't welck streckt van Chablous tot Geneve, acht mijlen weeghs. Chablays grenst aen het lant Fossigny.

XVII. Verdeylinge der Grisons. De Grisons woonen in 't middel der Zwitsers tusschen de Legar, de Ade, 't Graefschap Tirol, ende de Tesin. Sp zijn bedeylt in drie Liguen/ d'eene genoemt Grise, d'andere/ van 't Huys Gods, de derde van de Gerichten. Grise begrijpt de vallepe Mesolce ende Calanquen, de Landen van Rogoret ende Musoc, met noch seven andere vallepen aen gene zijde de Alpes, door de welcke den Rijn ende de Glener loopen. 't Huys Gods besidt de stadt Coire, van d'Inwoonderē Chur genoemt. Dit is een schoone Stadt/ ende de Riviere Lascar loopt langs hare zijde. De gebuerlanden zijn dese Ligue mede onderworpen/ in plaets datse te voren den Bisschop ende de Kercke van Chur toebehoorden: hier benevens besit sp noch de vallepe Agnedine, onder ende boven/ ende heeft oock Bregaille, begrijpende wel 25. Gemeenten. De derde Ligue paelt aen het Graefschap Tirol. Onder de Grisons wort gestelt de Valtelline, 't welck veel Kasteelen/ ghehuchten/ ende ontrent de 100000. zielen ombangt. De voornaemste plaetsen zijn/ Bormie, Sondrie, Tiran, Posclave ende Morbegne. Valtelline paelt aen de vallepe van Chiavenna, alwaer Puir is. Dese twee wierden geusurpeert op de Hertogen van Milanen, gelijck oock vele andere vallepen van de Zwitsers beseten is/ met de Landen van Brisacq, Locame, Bellinzone ende Lugnam.

Gestalteniſſe.

XVIII. Hoedanigh het Zwitzersche ghebergte is. Zwitserlant begrijpt vele Bergen/ ende veel vallepen/ de welcke eenighsins vruchtbaer zijn/ ende al hoe wel de Bergen scherp zijn/ so zijn nochtans hare toppen so groen ende heugelijck/ als de alderschoonste velden: weshalven aldaer een groote menighte van Vee ghevoet wort. Het is oock overvloedigh in wilde ende tamme Beesten/ oock in alderley vleys/ 't welcke maeckt dat ter veel Supvels gevonden wort/ oock veel Boter ende Kaes. Syne locht is goet ende gesont: Het Lant is door veel moeyte van den Inwoonderen so bebouwt/ dat sp rechtevoort niet alleen alderley noodruft hebben/ maer oock sodanige dingen/ die ter welluſt dienen. Het brengt veel koorn voort/ alhoewel men in sommighe plaetsen te vergeef saeyen soude/ indien men niet eerst de Aerde en brande: maer den arbeyt ende vlijt der inwoonderen komt dit onghemack te hulpe. Daer zijn veel plaetsen/ die so goeden Wijn voortbrenghen/ datse de Fijnse wijnen verre overtreffen/ so wel in smaeck als in kracht. Hier bp moet men voegen de schoone Weyden/ op de welcke men een grooten hoop Rudden siet weyden. Zwitserlant voet oock vele Beyren/ Herten/ Damhens/ Geyten/ Lochs/ Wiltswijnen/ ende andere Dieren/ die de lants-luyden jaghen/ so en ontbreeckt hun oock geenderley Wiltbraet.

Groote vruchtbaerheyt van Zwitzerlant. Maer op dat wp hier eenigh dingh particulariſiren: het lant ontrent Surich brengt veel op/ ende draeght veel Wijnen ende Koren. Doch is den Wijn meestijts schrael/ om datse niet volkomelijck rijp worden en kan/ ende dat van weghen de ghebuyrschap der Alpise gheberghten: Maer sp wort rijp/ ofte om beter te segghen/ wort liefelijcker/ wanneerse eenighe jaren bewaert is. Het Zurichse Meyr voet een ongheloofelijck ghetal visschen. Zurighsche Wijnen zijn schrael.

Het lant rondts-om Basel is goet ende draeght goeden Wijn/ oock Koren in overvloet; so dat oock de inwoonderen hare gebuyren daer af versorghen/ wanneer hun eenighe dierte overkomt. In dit lant zijn oock schoone ende goede weydingen. Vruchtbaerheyt van 't lant om Bazel.

Het lant van Berne draeght goeden Wijn ende Koorn: ende wat Fribourgh belanght/ 't selve draeght meest alle noodelijckheyden/ behalven den Wijn/ die moet daer van elders ghebracht worden. Van Berne ende Fribourgh.

In het landt/ gheleghen langs het Lemanmise Meyr/ wort van den bewoonderen geklaeght over de altegroote hitte des Somers/ ende de koude des Winters. Ende nochtans en bevriest schier nimmermeer noch het Meyr/ noch de Rhosne, ende den Somer en isser so heet niet/ als in de ghebuyr-landen van Vranckrijck. Het lant is bequaem ende licht om bebouwt te worden/ ende is seer drachbaer. Want men vergadert daer overvloet van Wijn/ Koorn/ alderley Pluck-graen/ Hop/ Haver/ ende Garst. Sijn ordenaris Oest is/ Noten/ Appelen/ alderhande Peeren/ Kriecken soete ende suyre Kerssen/ witte en swarte Moerbesien/ Kastanien ende Amandelen: seer selden groepen daer de Vijghen. Het Wiltbraet en is geensſins ghebreck/ niet meer als Vis en de Wiltvangh. Van het Lant langs het Meyr van Leman.

Die van Lucerne hebben bpna meer nuts ende ghemacks van het Meyr/ 't welck hun naest is/ als van 't lant/ alhoewel datse seer schoone weyden ende goede beemden tot de voedinghe der Beesten hebben. Dit lant en is so schrael niet/ als d'andere. Van Lucerne.

Het lant van Vry, Zwijtz, ende Vnderwald brengt den inwoonderen ghenoeghsame voedinghe voort. Glaris heeft veel supvel ende Beesten. Tusschen de engten der ghebergh ten sietmen daer weynige velden ligghen/ noch daer en worden niet veel Wijngaerden geplant. Mē vinter schoone Boomgaerden/ ende goede weyden: den Wijn ende 't Koorn moet daer van elders ghebracht worden: De Meyren versorghen 't lant van Vis/ ende 't gheberghte van wiltvang: oock vintmer veel wiltbraet. Van Vry, Zwijt ende Vnderwald, etc.

Wat nu het lant van Valaisien aengaet/ de toppen der Berghen zijn gants dorre/ maer om laghe ende in de dalen sietmen een vermakelijcke groente: sulcks dat dit lant Van Valaisien.

(mits datter de moepte toegedaen wort) geluckelijcken veel Granaden/ Vyghen/ Orangien/ overvloet van graen/ Wyn/ Saffraen / ende supvel gheeft. Op 't geberghte voet het verschepden ghedierte / ende onder andere een Wilden Bock / die het Hert in grootte/ de Gepte aen de klaeuwen/ ende den Bock aen de hoornen ghelijck is / die hem jaerlijcks upt een knoop opgroepen. Over al klimt hy op daer hy den poot maer eenighsins in hechten kan: ende springt van hooghte op hooghte/ met een wonderlijcke vaerdighepт. Hy woont op de hooghste toppen van 't geberghte/ alwaer het Ys alderkoutste is/ ende wanneer de houde hem ontbreeckt / ontbreeckt hem oock 't gesichte. Men vint tusschen dese Bergen eenighe vallepen vol sterck Ys/ van langher handt so hart ghewordeп/ datment van gheen Krystal soude konnen onderschepden; ende is op sommighe plaetsen so diep/ dat het somwylen door een ongheloovelijcke snelhept openingen van 300. voeten maeckt/ oock somwylen meer/ tusschen dese steylten zyn Silver-aderen/ oock sommighe Loot/Metael/ ende Krystal-aderen. In het lant van Sion is in den Jare 1544. een Sout-fontepne ontdeckt. Daer zyn veelderhande warme Fontepnen/ oock seer gesonde Badstoven. Daer zyn oock in dit lant sekere steenen/ die branden/ wanneer sy ontrent het vupr komen.

Van een sekeren wilden Bock die sich op 't geberghte voedt/ ende van zyne hoedanighhept.

Kout-fontepn.

Wat het lant der Grisons belanght/ hoe wel het ten meestendeele berghachtigh is/ evenwel heeft het veel lustighe vallepen/ ende die oock veel dinghen tot des Menschen noodt-druft voortbrengen.

Oude Zeden.

XIX. De Zwitsers hebben altijdts seer goede Krijghs-lupden gheweest/ ghelijck genoegh ghesien kan worden upt het gene sy Cæsari te doen gaven/ die haer ontsiende/ wanneer sy Passagie epsten/ om het Roomsche Rijck door te trecken/ende na Xaintogne te repsen/ om hare woonplaetse aldaer te planten/ eenen Mupr liet oprechten/ om haer voornemen te verhinderen; ghedenckende dat dese volckeren/ den Borghermeester Lucium Crassum ontdaen hadden met zyn gantsche Hepr.

De Zwitsers hebben opt in den voriogh ontsien geweest.

Sy waren voorts wepnigh besich om haer lant te bebouwen/noch en vonden oock dieshalven in haer lant niet ghenoegh om haer te voeden / daer sy teghenwoordigh 't selve overvloedigh vinden.

Het is oock een ghewisse saeck/ dat sy ten tijde Cæsaris oock/ als nu/ in Cantons verdeylt waren/ maer en haddender niet meer als vier / waer af Zurich het voornaemste was.

Ondedachthept der oude Zwitsers.

De Zwitsers hebben d'eerste ghemeest/ die de Romeynen ontdaen hebben/ oock d'eerste die daer over gheboet hebben. Het bekrouwen 't welc sy in hare sterckte hadden/ kan bekent worden / upt 'tgene dat sy haer hupsen verbranden/ ende alles onghebouwt lieten/ doen sy voornamen nieuwe woonynghen te soecken: Doch heeft dese daet veel onbedachthepts ende onmenschelijckhepts in.

Griecksche Brieven ende Boeckens ten tijde Cæsaris in haer leger ghevonden.

Wat nu de besnoepthept hares Geests aengaet/ die en was niet seer groot: evenwel heeftmen ten tijde Cæsaris in haer Legher Griecksche ghescheven Brieven gevonden/ oock sodanighe Boecksens/ in de welcke begrepen was het ghetal der ghener die upt hare hupse ghetrocken waren/ oock der gener die bequaem waren/ om de wapenen te voeren;en hadden oock niet vergeten het getal der Vrouwen ende kinderen/ de welcke te samen bedroegen 368000. persoonen. Dit kan doen oordeelen/ dat sy so vot niet en waren/ alsmense acht geweest te zyn/ ende datse hun tot de Griecksche sprake begavē gelijck de Gaulen.

Hoedanighe sprarcke sp lupden ghehadt hebbē.

Wat nu hare ghemepne sprake belangt/ veel gheleerde lupden willen/ dat de selve hares lants particulier was/ eñ niet hooghdupts; maer dat die verdorven is tsedert dat vele vreembelinghen van verschepden plaetsen quamen om Gaulen in te nemen ende te besitten. Indien ick nu hier wilde voortbrenghen de redenen der eener die mijn segghen bewijsen/ ende der andere die het teghendeel houden/ ick soude mijnen Leser pinners so veel verdrets doen als my selven. My vernoeght/ dat ick de nieuf-gierighe sende tot die ghene/ die van 't selve gheheele discoursen gemaeckt hebben; ende die sorgh-vuldelijcken het pro ende het contra ghedebatteert hebbende/ bpna so veel ghevordert zyn/ als offe niet geschreven en hadden/ghelijck den sodanighen altijts gebeurt/ die blindeling een verwe willen onderschepden.

Mē moet niet twijffelen/ dat dese Volckeren ten meesten-deele de seden der Gaulosen ghevolght hebben/ onder welckers ghetal sy langhen tijt begrepen waren. Maer daer na zyn sy verbult met een groote menighte Cunbren, de welcke door een hoogh water upt de Oceaensche Zee gedwongen waren haer lant te verlaten/ liepen in Duytslant, ende namen een deel van't Belgise Gaulen in/ welck lant noth niet genoegh zynde tot sulcken menighte volcks/ quamen aen de Rhosne, epssende eenighe landen van den Romeynen/ 't welck haer ghewepghert zynde/ een deel in Italien gepasseert is/ alwaer sy vant Roomsche Leger ontdaen zyn: ende d'andere die aen dees zyde der Bergen bleven/ stelden hun in Zwitserlant ter neder/ int Landt van Zwijts ende Vry.

Noordersche volckeren derlooпen/ ende komen in Zwitzerlandt.

Eenighe andere schrijven/ dat ten tijde Sigisberti des Konings van Zweden, dese Noorderschе volckeren dermaten veel waren/ dat een gedeelte genoodruckt was andere landen te soecken. Dese over den Rhyn getrocken zynde/ verstoegen de Gauloisen; waer af andere landen verschrickt zynde/ sonden Gesanten aen haer/ van den welcken sy doch niet anders en versochten/ dan dat haer veroorloft was te leven / bebouwende 't Lant sonder pemants hinder: Weshalven de Zwitsers hun veroorlofden 't binnenste haers lants te bewoonen/ 't welck vol gheberghten ende Meyren is: ende dese bouwden het Lant/ ende maechtent vruchtbaer.

Daer na vertellen de Historien/ dat aen de Oceaense Zee driederlep volcken woonden/genoemt/Saren/Engelsen ende Vieten. De Engelse met een deel van de Vieten trocken na groot-Brittannien, ende sloegen hun daer ter neder; 'twelck oock na haren name genoemt wordt. 't Ander gedeelte der Vieten trock na Zwitzerlandt, ende bleef daer/ ende wierden Suithes genoemt.

Eyndelijck heeft dit volck de zeden aller deser volckeren aenghenomen; so datter een mengel-moes gemaeckt is/waer af men niet rechtelijck en soude konnen spreken/ sonder sich

ſich ſelven in groote broddelerye te helpen/ ende dat meeſt door ydele giffingen.

Huydens-daeghſe Zeden.

XX. De Switſers zijn huydens-daeghs noch goede kryghs-lupden/ende bequaem om alderlep ongemack te verdragen / vermits ſy in een ſchraelandt geboren zijn. Voeren geſchickte oorye in den kryghs-kuſting/Spiesgroote ſweerden ende poignaerden achten ſy veel; handelen het Muſquet oock ſeer wel. Zijn van middelbare lengde / doch ſterck. Het Landt/ wepnigh voortbrengende van ſich ſelfs / is oorſaeke dat ſy van hare neerſtighepdt leven. Verteeren wepnigh in kleedingen/oock niet veel eenigh voedſel/behalven in broodt ende Wijn/ſich vernoegende anderſins met 't gene ſy hebben. Sy zijn bevreedight / wanneer ſy een ſtove hebben/ om ſich voor de koude te beſchermen. In hare huyſen houden ſy wepnigh huyſraets; zijn qualijck gemanniert/ bot/ ende rouw in haren wandel/ bina van alle borgerlijcke ende geſchickte ſeden outbloot zijnde.

De Zwitſers beminnen den vranck ſeer. Het gaer-ous drincken nacht ende dagh is by hun in grooten ſwang ende achting; ſoo datſe by na geene Koopmanſchappen/ contracten/Huyzen/ ofte diergelijcke dingen aen en gaen / ten ſy men ſich vol en ſat geſopen heeft: Ja oock den wepgerenden van ſulcks met hun te doen / ſeer lichtelijck op den kop ſlaen.

Evenwel moetmen bekennen/dat ſy voorſichtigh ende loos zijn / nadien ſy hun ſo langen tydt hebben konnen in vryheydt houden/ ende onderlinge vredigh leven/haer geloove nochtans verſchepden zijnde. Behalven dit/ ſo weten ſy hun ſo wel te dragen/ dat alle de grootſte Prinsen van Europen haer aenſoecken om hare Alliantie te hebben / ende onderhouden haer met groot gelt jaerlijcks.

Ten aenſien van de Studie / al iſt datſe goede Univerſiteyten hebben/ nochtans begeven ſy hun daer toe ſo veel niet als andere volckeren; want haer voornaemſte handeling is den oorlogh: Evenwel en ſept dit niet/ datter nopt geene geleerde Lupden geweeſt zijn/ ende noch zijn: maer het ghetal is ſeer wepnigh. Soen is oock haer verſtant het ſcherp-ſinnighſte niet, maer heeft een luttel des ſchraelheydts der geberghten behouden; doch die ſich evenwel ergens toe begeeft/ 't ſy om te begrijpen/ of om te leeren/ ſal ſeer wel ten goeden ende genooghden eynde gheraken.

Hare Rijckdommen.

XXI. Van Zwitſerlandt en mach men niet ſpreken/ eben als van een rijcke Provintie / die in allen dingen overvloeyende is; aengeſien zijne gelegenthepdt verhindert ſoodanigh te zijn/ ende zijnen aert maeckt / datmen veel achten moet / 't gene dat het noch bequaem is om alle zijne inwoonderen te ſpijſen. Ende ſo ſy leefden / gelijckmen in veel andere Landen doet / alwaer alles in overvloedt is/men ſoudeſe haeſt tot eene uyterſte ellende ende armoede vervoert ſien: Maer hare groote geſpaerſaemhepdt is hun een goede inkomſte: oock het gelt / 't welcke ſy vande gebuyrige Prinsen trecken/doet datſe niet verongemackt en zijn/ gelijck ſy ſouden zijn/indien men hare bondt-genootſchap ſo duyr niet en betaelde. Waer om yets te ſeggen van 't gene daer ſy profijt af trecken/ vermidts ick in de geſtaltenſſe des Landts (als voor-by-gaende) yet gemerckt hebbe; ſal ick alleenlijck ſeggen/ dat ſy ſomwijlen groot gelt van de voedinge des Vees strijcken/ oock van hare Wepdingen. Te Zurich woydt ſo grooten menighte van Koyen verkocht/ dat het by-na ongeloovelijck is. Te Baſel is mede een groote aenkomſte van Koop-lupden/ ende heeft den Rhijn die haer groot gemack ende veel profijts aenbrengt: Een groote menighte Boerken/ in deſe ſtadt gebracht/ woyden door gants Europam verboert/waer af de Koop-lupden groote penningen ontfangen. Lucerne is als een Veer voor de Koopmanſchappen / die men upt Franche-Comté ende d'omliggende Landen in Italien brengt; oock voor de gene diemen upt Italien in andere Contreyen brengt/ aengeſien dat aldaer den wegh van Italien is/ om over 't gebergh̃te van S. Gotard te paſſeren; ende de Waren upt Italien komende/ dalen door dit Mepr ende de rivière Ruſs in den Rijn/ ende daer na in Zee.

Aenmerckinghen op deſes Lants rijckdommen.

Sterckten.

XXII. Zwitzerlandt is dermaten van alle kanten met de Alpes beſloten/ het volck ſo moedigh ende half-ſtarrigh om hare vryheydt te verdedigen; oock de gene die deſe volckeren geroert hebben; hebben aldaer hare ſaken ſo qualijcken gereddert gehadt / dat eenigh Prince in Europa meer tegen haer heeft willen oorlogen / ofte ſich van hare vaſtighepden Meeſter maken. Sy houden hun oock dermaten vereenight/dat het ſeer ſwaer vallen ſoude hun te overweldigen / ende volkomen verwinninge over haer te behouden. Sy hebben eenighe Steden ende ſterckte plaetſen/die van geenderlep oorloghſe munitie ghebreck hebben. De Zwitſers zijn bequaem om lange belegeringen te verdragen/ oock alderhande ongemacken: maer niet om yemanden te beſpringhen. Sijn oock machtigh ghenoegh om binnen haer eyghen lant een groot Heyr-legher op te lichten/ ende ſlagh te leveren; waer toe de enge weghen tuſſchen de klippen ende Berghen/ aen de inkomſten des lants hun groot voordeel geven: gelijck veel-mael gebleken is.

Waer op der Zwitſeren ſterckte gebout is.

Gouvernement.

XXIII. Tegenwoordigh zijn wy gekomen tot het voornaemſte ſtuck van den ſtaet van Zwitſerlant, 't welcke is het Gouvernement. Laet ons dan het ſelve byſonderlijcken aenmercken/ ende alle hare gedeelten doorſnoffelen. Zwitſerlant woyt in vier gedeelten verdeylt/ die noemen ſy Gow, na een Hooghduytſch woort/ 't welck Lant betepchent. Deſe vier ghedeelten zijn Zurichgouw, Wiflisburgergow, Argouw ende Turgow: Ende deſe Republijcke beſtaet in drie deelen. In 't eerſte zijn de derthien Cantons / by den Hooghduytſchen Ort genoemt. Deſe hebben alleen onder allen Bontgenooten die macht / datſe beraetſlagen over alle die dingen/ die tot de Republijcke behooren / in gemeyne vergaderingen/ geven hare ſtemmen/ ende zijn aen allen commoditeyten ende incommoditeyten deer Bontgenootſchaps deelachtigh. Int tweede deel rekentmen d'Abdye ende de Stadt van S. Gallen, de Griſons, de Valaiſiers, Rotweil, Mulhouſen, ende Biel. In het

In welcken manieren het gouvernement onder den Zwitſeren verdeylt woydt.

derde ſtelt men de plaetſen die onder 't ghewelt deſer Republijcke geromen zijn/ ſo wel vrywilligh/ als door wapenen; als Turgow, 't welck onder 't gebiedt der Switſeren ghebracht is in den Jare 1460. Bade (nict het Marquiſaetſchap/ 't welck elders light) gewonnen int Jaer 1415. ende den acht eerſte Cantons onderworpen zijnde. Rheguſt verkregen int Jaer 1513. ende geregiert door de acht eerſte Cantons. Sarungans verkocht int Jaer 1483. door den Grave Georgium van Werdenbergh, aen de eerſte ſeven Cantons/ diet regieren. De vrye Provintien genomen int Jaer 1415. erkennen d'authoritept der ſeven eerſte Cantons. Lugan, Locarne, Mendreſe, le Val Madia, zijn door de mildighepdt Maximiliani onder 'tgebiet der Switſeren ghekomen/ doen Franciſcus Sfortia haer die inden Jare 1513. gaf. Deſe plaetſen gehoorſamen alle den Cantons/ behalven aen Appentzel, Bilitone ende Belliſone, die den vrye eerſte Cantons gehoorſamen.

XXIV. Hoe de Switſers hun alous onderlinghe verbonden hebben.

Maer op dat wy weten moghen in welcker manieren de Switſeren aldus onderlinghe verbonden zijn ghewonden/ ende eene ſo ontſiechelijcke Republijcke geformeert hebben: na vele veranderinghen van heerlijckhepden/ en hebben de landen van Vry, Swijts ende Vnderwald openbaerlijck niemanden voor haré overſte willé erkennen/ als 't Room che Rijck/ ghelijck men ſien kan door de Privilegien die hun ghecroyeert zijn door Rudolphum van Haſburgh, Rooms Koning/ de welcke regneerde in den Jare 1291. eñ door andere Keyſerē zijne navolgerē. Oock en hebben deſe volckeren den Hupſe van Ooſtenrijc nopt onderdanigh gheweeſt/ ghelijck ſommighe willen/ maer het Rijck aen deſen Hupſe gheraeckt zijnde/ ghehoorſaemden ſy alleenlijck den ghekozen Keyſer/ ende niet zijn en nakomelinghen.

Deſe vallepen dan in vryheyt zijnde/ hebben de Keyſeren hun hare Duytſche Gouverneurs ghezonden/ die/ ſonder ſich met de Regieringhe ende bedieninge der Republijcke te bemoeyen/ den volcke richten moeſten: waer af ſommige Gouverneurs verdreven/ ſommighe om haren dertelheyts wille ghedoot gheworden zijn; gebruyckende verſcheyden ſchelm-ſtucken teghen den volcke/ ende die tyranniſerende; voornemelijck int lant van Zwijts, Vry ende Vnderwald.

De Volckeren deſer drie vallepen hier over gants ontruſt zijnde/ verjoeghen van alle hanten hare Gouverneurs/ ende ſtelden hun dermaten in vryheyt/ dat de Keyſers naderhant maer rechteren over civile ſaken en ſtelden/ ende gheen verder ghebiet en hadden/ dan over hare heerlijckhepdt.

Zijnde nu een ſcheuringhe int Rijcke ghekomen int Jaer 1314. om dat een deel der Keurvorſten Ludovicum van Beyeren, ende d'andere Fredericum van Ooſtenrijck ghekozen hadden/ ende dieſhalven om den Rijcke twiſtigh waren; ende deſe vallepen Fredericum niet willende erkennen voor haren Keyſer/ om dat hy de minſte ſtemmen ghehadt hadde/ voerde hy oorloge teghen haer/ ende ſondt zijnen Sone Leopoldum om Zwitſerlandt te beſprzingen/ houdende voor gewis/ dat Ludovicus haer niet en ſonde te hulpe komen. Leopoldus dan met eene groote Armade gekomen zijnde in 't Landt van Zwijtz, 't welck van alle hanten met water ende Bergen omeingelt is/ komende by Marguten, is van den Luyden deſer drie vallepen ontdaen/

Leopoldus ghezonden van den Keyſer Frederico zijnen Vader tegen de Zwitſers/ wort van hun ondaē.

namelijck van die van Zwijtz, Vry ende Vnderwaldt, waer toe de engte der wegen grootelijcks oorſaeke gaf/ als mede het ys/ ſulcks dat de Paerden in deſen ſtrijdt niets en voorderden; want de Switſers met groote ſteenen van de Berghen neder-werpende/ hebbende dermaten verſchrickt/ dat ſy hun van ſelfs in het Meyr wierpen:

Ten ſelven tijde zijn ſy door bevel Frederici beſprzongen gheworden van den Grave van Stamburg, die te Veldane woonde/ aen de zijde van Vnderwaldt, doch de Switſeren en lieten hem niet in haer landt komen/ maer ſtopten den ingang/ ende ſloegen hem: ende dit alles deden ſy ſonder van eenige uptheemſe hy-gheſtaen te worden. Na dat deſen oorlogh nu twee geheele jaren gheduert was/ hebben ſy beſloten tot haerder meerder verſtekeringe ende ruſt/ ſich onderlinghe te vereenigen/ ende maeckten een Ligue/ genaemt van de vrye Cantons/ in forme als volght:

't Verbont vande drie Waldſteden, als *Zwijts*, *Vry*, ende *Vnderwald*.

IN Gods name Amen. Om dat de ſinnen van den menſchen Kranck ende vergānckelijck zijn, ſo datmen de dinghen ende ſaken, die langduerigh ende vaſt ſouden blijven, ſo lichtelijck ende haeſt vergetet. So is daerom nut ende van noode, dat de ſaken die den lieden tot vrede ende gemack, tot proffijt ende eere geordonneert zijn, met Schriften ende met Brieven, wetelijck ende kennelijck gemaeckt werden. XXV.

Daerom ſo verkondighen wy den Landt-luyden van *Vry*, *Zwijtz* ende *Vnderwaldt*, allen den genen die deſe Brieven leſen, oft hooren leſen, dat wy, om dat vvy ſouden voorſien ende voorkomen de hardtheydt ende ſtrafheydt des tijdts, ende om dat vvy ſo veel te beter ſouden mogen in vrede ende genade blijven, ende ons lijf ende goedt ſo vele te beter beſchermen ende behouden, ſo hebben vvy ons met trouvv ende eedt eeuvvigh ende geduyrigh tſamen verbonden ende verſekert, ſo dat vvy by onſe trouvve ende by onſe eedt gelooft ende geſvvoren hebben, malkander te raden ende te helpen, met lijf ende goedt, tot onſen koſten, binnen ende buyten 'tlandt, tegen alle de gene ende een yegelijck, die ons ofte den eenen van ons onrecht ofte gewelt ſal doen, of vvillen doen, aen lijf of aen goedt. Ende indien daer over yemandt van den onſen eenige ſchade geſchiedt aen lijf of aen goedt, dien ſullen ende

vvillen

vvillen vvy helpen ende raden, na ons beſte vermogen, op dat ſulcks gebetert ofte vveder-gegeven vverde, met minne ofte door eenigh ander middel, hoe het oock ſoude moghen vveſen, vvy hebben oock by den ſelven eedt op ons ghenomen, dat niemandt van onſen Lande, noch onſer geen, hem Heere ſal maken, ofte Heere aennemen, ſonder vville van den anderen, ofte ſonder haren Raedt. Maer een yegelijck, 'tſy Man ofte Wijf, ſal zijnen gerechten Heere, ofte zijn gerecht heerſchappy, een goeden, behoorlijcken, ende gehoorſamen dienſt doen, uytghenomen deſen ofte dien Heere die eenige van deſe Landen ſoude vvillen met gevvelt aentaſten, ofte tot onrechte dingen dvvingen, dien of deſen ſalmen dan geenen dienſt doen, voor dat ſy met de Landen overkomen zijn.

Wy zijn oock hier in overkomen, dat geen van den Landen, noch geen van den Eedt-genooten, geenen eedt noch geen verſekertheydt den Wtlanders ſullen doen, ſonder raedt van d'andere Landen ofte Eedt-genooten.

Oock en ſal geen van ons Eedt-genooten ſprake houden met den uytlanders, ſonder raedt ofte oorlof van d'ander Eedt-genooten, ſo lange als de Landen ſonder Heere zijn.

Indien oock yemandt vvaer, die een van de Landen verraden, ofte vveghgeven ſoude, oft een vande voorſchreven dingen ſoude breken ofte te overtreden, die ſal trouvveloos ende meyneedigh zijn, ende ſal zijn Lijf ende goedt den Landen verbeurt hebben.

Daer en boven zijn vvy over een gekomen, dat vvy geenen Rechter nemen of hebben ſullen, die het Ampt om gelt koopt, ofte om andere gaven, ofte eenen die geenen Inboorling met ons en ſy.

Indiē oock eenigh geſchil of Krijgh opreſe of opſtonde onder den Eedt-genooten, daer toe ſullen de beſte ende verſtandighſte tſamen komen, ende den Krijgh ofte tvviſt ſliſſen ende neder-leggen, met minne ofte met rechte. Ende vvelcke partye haer daer aen niet en houdt, dan ſullen d'ander Eedtgenooten, d'ander partye metter minne ofte metten rechte behulpigh zijn, tot enckel ſchade vanden genē die daer ongehoorſaem is.

Iſt datter oock tvviſt of Krijgh reſe tuſſchen tvvee van den lande, ende dat d'een van dien niet en vvilde metter minne ofte metten rechte accorderen, dan ſal het derde Landt beſchermen 'tgene dat gehoorſaem is, ende metter mine of metten rechte behulpighzijn.

Indien oock gebeurde, dat van den Eedt-ghenooten d'een den anderen doodt-ſloege, die ſal oock 'tlijf verlieſen: ten vvare dat hy konde goedt doen (alſt hem geordonneert vvert) dat hy't door noodt, om zijn lijf te beſchermen, gedaen hadde. Maer iſt dat hy vvegh-loopt, ſo vvie hem dan huyſet of hovet, of beſchermt binnen 'tLant, die ſal uyten Lande ghebannen vvorden, ſonder meer daer inne te mogen komen, tot dat hem de Eedt-genooten met ghemeynen Raedt daer in laten komen.

Indien oock d'Eedt-genooten d'eene den anderen ſecretelijck oft openbaerlijck brandt-ſtichten, die en ſal nimmermeer moghen Landts-man zijn: ende ſo vvie hem huyſet, hovet, ofte berget, die ſal de ſchade moeten betalen.

Niemandt en ſal oock den anderen panden, hy ſy eyſſer ofte borge, ſonder voorgaende verlof van zijnen vvettelijcken Rechter.

Yegelijck Man ſal zijnen Rechter gehoorſaem zijn, ende verklaren zijnen Rechter binnen 'tLandt, voor de vvelcke hy vvil te rechte ſtaen.

So vvie den gerichte vvederſtaet ofte ongehoorſaem is, ende door zijn ongehoorſaemheyt yemant van den Eed-genooten ſchade lede, dan ſullen hem d'Eed-genooten dvvinghen, dat hy den beſchadighden zijn ſchade ſal oprichten.

Ende om dat de voorſz. verſekertheyt ende conditien ſouden eeuvvigh vaſt blijven: zo hebben vvy voornoemde Lantlieden ende Eed-genooten van *Vry*, *Swijts*, ende *Vnderwald* onſe ſegelen aen deſe Brieven gehangē.

Gegheven tot *Brunnen*, doen men telde vande gheboorte Godts, derthien-hondert Iaer ende noch vijfthien, op den naeſten Dingſdagh naer *S. Nicolaes*.

In den ſelven Jare zijn hun alle deſe Privilegien door den Keyſer Ludovicum bevestight.

Wanneer eender Stadt in Zwytserlandt sich met den anderen verbondē heeft.

De oneenighheden in het rijck ghestilt/ ende sommige andere landen van hare Gouverneurs rouwelijck ghehandelt/ ende door de soete smaeck des vrijheyts aengelockt zijnde/ traden met de drie gheuoemde Cantons in verbont. Lucernen was d'eerste/ die met haer int verbont trat/ende dit geschiede inden Jare 1332.

XXVIII. Zurich verbont sich met de vier gemelte Cantons/ namelijck/ Vry, Zwijtz, Vnderwald ende Lucerne, int Jaer 1351.

XXIX. Zugh quam met de vijf ghenoemde Cantons in 't verbondt/ in 't jaer 1352.

XXX. Glaris begaf sich met de andere Bondtghenoten inden jare 1357.

XXXI. Die van Berne vereenighden sich met de vier Cantons in den Jare 1363.

XXXII. In den jare 1517. is gemaeckt de Erf-vereeninghe tusschen den Keyser Maximilianum, Karolum Aerdts-Hertoge van Oostenrijck, ende de Switsers.

XXXIII. In den Jare 1393. zijn de Grisons in verbondt getreden met de voorsz. Cantons.

XXXIV. Die van Valaisien vereenighden met de ghemelte Cantons/ in den jare 1417. ende in den jare 1528. wiert het verbont vernieuwt door den Bisschop ende het Capittel: In den jare 1475. waren sy vereenight met die van Berne.

XXXV. Den Abt van S. Gallen maechten een eenwigh verbont met de Cantons van Zurigh, Lucerne, Swijts ende Glaris, in den jare 1454. niet tegenstaende sy Leen-goederen waren.

XXXVI. Mulhausen verbont sich met dandere Cantons inden jare 1515.

XXXVII. Rotwijl heeft sich vereenight met de ghesepde Cantons/ in den jare 1519.

Van alle welcke Verbonden den Inhoudt ghelesen kan worden in de Republijcke van Switserlant, beschreven door Iosiam Simler, waer toe wy den Leser wijsen / om hier niet den eenen te verdrietigh ende sommighen te lang te vallen: Alleenlijck hebben wy eenen hier ghestelt/ upt welcke den Leser lichtelick de maniere haers gouvernements afnemen kan/ nadien d'andere Verbondē meest al by-na van woorde tot woorde lupden als dese voorgaende.

Nu zijn dese volcheren verdeylt in 19. Leden/ waer af een Lichaem wel vast in een verbonden ghemaeckt is. Dese leden zijn de 13. Cantons/ de hooghe ende laghe Grisons, de Valaisiers, den Abt van S. Gallen, Mulhausen ende Rotwijl. Waer op aengemerckt moet zijn/ dat alle Republijcken/ waer af eenige heugenis is/ altijts drie middelen gebruyckt hebben/ om sich te vergrooten.

XXXVIII. Hoedanige middelen by alle oude Republijckē gebruyckt is om haer gebiedt te vergrooten.

De eerste was die ghene/ die die van Sparta onderhieldē/ als mede die van Athenen, de welcke na dat sy de steden verkregen haddē/ de selve haer terstont die onderdanigh maectē/ eñ den voet niet sterck genoegh hebbende/ om so groten pack te verdragē/ ruwineerden haer selven. Want het valt swaer/ de Steden met ghewelt in te houden/ die ghewoon zijn in vryheyt te leven; ende is desen middel de onnutste van alle d'andere.

De tweede wiert gehouden aleer sich het Roomsche Rijck verhief/ door de Toscanen, hebbende twaelf steden onder sich/ onder de welcke waren Fiezoli, Arezze, ende Voltera; ende daer was een verbont van verscheyden Republijcken/ onder de welcke geen verschil van authoritept en was/ makende de landen/ die sy met ghewelt innamen/ medeghesellen van hare macht.

Het derde middel is ghehouden door den Romeynen/ die vele Republijcken met hun vereenighden/ ende alle onder eene Wet leefden / behalven dat de Romeynen alleen d'authoritept van gebieden ende onderwinden aē haer behielden.

Dese maniere wiert ghevoordeelt de beste te zijn/ ghelijck oock de upthomste beweesen heeft.

Hier na mach gestelt worden die van Toscanen, door de welcke sy het Rijck van Toscanen behielden/ met noch een groot deel van Lombardyen, bleven oock langhen tijdt vry ende vredigh/ ter tijt toe datter eene deughde voort-quam/ die de hare ter neder wierp.

Haer maniere wort hyden ten dage van de Switseren ende hare Bontgenooten onderhouden/ de welcke alle eene Republijcke zijn/ die in delen verdeylt is/ onder de welcke oock geen onderschept van hooghept is/ vermits sy alle de Heeren/ die eenige Jurisdictie onder haer hadden/ verdreven hebben/ ende en is onder haer gheene andere Overhept/ dan die Magistraet is. Elck is evē hoogh vā aensien onder haer/ behalven eenighe die van hare wijshept/ verstant ende deughden/ eenighe proeven getoont hebben; als mede den Adel/ die onder hen in grooter achtinge is.

Maer op dat wy pet bysonders van haer gouvernement segghen/ moetmen weten/ datmen van peder ghesellschap een ghelijck ghetal personen liest/ wanneer daer questie is/ om in openbaren Raet te gaen.

XXXIX. Van de twee publijcke Raden/ gestelt in de Steden van Zurich ende Basel.

Daer zijn twee publijcke Raden in de steden Zurich ende Basel, die de grootste authoritept zijn/ namelijck den hooghen Raedt/ wanneer dat vele sich in den name des gantschen volcx vergaderen; Desen en vergadert niet dan in hooghwichtighe ende gants noodighe saken voor 't gemeyne beste; Want den laghen Raet regeert de Republijcke daghelijcks/ ende neemt kennisse van alle verschillen onder den Borgheren van Zurich. Den hooghen Raet bestaet in 200. Persoonen; te Basel in 244. Den lagen Raet te Zurich bestaet in 50. Persoonen/ ende die van Basel in 64. Want men stelt van peder gesellschap twaelf in den hooghen Raet: maer te Surich worden der 18. onder de Edelen ghekozen. Die van Surich geven upt elck Bondt drie Mannen in den laghen Raet/ ende die van Basel vier. Daer by stellense twee Borgermeesteren/ die in peghelijcke stadt Hoofden van den ghemeynen Raet zijn. Ende te Basel zijn behalven dien noch twee Bontmeesters/ diemen Hoofden noemt met de Borgermeesteren. Daerenboven sent het gesellschap der Edelen ses Mannen in den laghen Raedt/ in plaetse dat de andere ghesellschappen daer henen niet meer als drie en senden; ende noch worden de andere ses van sodanigen ghesellschap ofte Bondt gekozē/ als de Magistraet belieft.

Den lagen Raet wort gedeylt in oudt eñ nieuw. Men noemt die gene den oudē Raet/ die een half jaer haer Ampt bedient hebben. Doch alhoewel dese vergaderen/ wanneer men Raet hout/ so en worden sy evenwel niet altijdt gheroepen; oock zijnder saken / die alleen van den nieuwen Raedt verhandelt worden.

Te Basel is den hoogen Raedt van gelijckē verdeylt/ ende den lagen Raet vergadert sich ghemeynelijck drie ofte viermael ter weke. Elcken Raedt heeft eenen Borgermeester tot haren Presidēt. De Bontmeesteren

sieren hebben na de Borgher-meesteren de tweede macht: Hier af zynder twee te Basel, ende drie te Zurich.

XL. Van der Switseren generalen Lant-dagh/ hoe ende waer die gehouden wordt.

Laet ons teghenwoordigh tot het aenmerckelijckste stuck komen. Alle dese Cantons leven, offe eene Republijcke waren/ nochtans heeft een peder Canton zijn eygen Opperste/ ghenomen uyt hare principale stadt/ ofte ghelucht. Want pegelijck houdt zijne bysondere Vergaderinghe/ maer wanneer van pets gewichtighs verhandelt moet zijn/ wort daer eenen lantdagh gehouden in een stadt/ die sy daer toe verkiesen/ op de welcke vier ofte vijf der voornaemste Mannen van pegelijcke stadt ofte ghelucht sich laten vinden: Op alle voorslaghen wort gemeynelijcken wel gheaccordeert/ alhoewel d'eene stadt over d'andere geene authoriteyt en mach gebruycken/ Ende soo't ghebeurt dat den oorlogh voor alle de Cantons ghehouden wort/ geeft een peder zijn gherechte deel/ 'twelck tot dien oorlogh bereyt is/ ende 'tgene verkregen wort/ is een peder gemeyn. Wel is waer/ dat/ indien somwijlen twee ofte drie Cantons pets met wapenen verkrijgen/ dat selve en is den anderen niet ghemeyn/ maer den sodanigen alleen/ diet verkreghen hebben. Ende hoewel het den anderen dochte desselfs mede deelachtigh te moeten zijn/ gelijck dat wel ghebeurt is/ so en hebben sy nochtans niet ghekomen/ om dat den Koning van Vranckrijck geoorloft heeft (zijnde van hun tot Oordelaer in dese swarigheyt verkoren) dat particuliere conquesten den particulieren soude toebehooren. Daerom wanneer een Canton wil bysonderlijck oorloge voeren/ wort de lichtinge van volck op zijn eyghen lant ghedaen. Maer indien een Leger aengenomen most worden/ (als by exempel/ voor den Koning van Vranckrijck) van 25000. Mannen te voet/ so slaetmen den trommel/ ende peder Canton geeft sodanige luyden alst hem belieft/ ende alsdan kiesen de Kapitepnen onder de 35000. ofte 40000. ontrent 25000. ende senden de andere weder om naer huys/ oock heeft peghelijcke Canton zijn besonderen Standaert.

De Regieringe der Valaisiers.

De Valaisiers hebben tot eenen Prince ende Heere/ so wel int gheestelijck als int wereltlijck/ den Bisschop van Syon, door octroye Caroli Magni, ende daer na door andere Keyseren bevestight: Desen Bisschop wort door Kanonicken van Syon ende eenige Gedeputeerden van't gantsche lant ghekoren. Desen Bisschop wort eenen Richter over wereltlijcke saken gegheven/ ende dien noemen sy Kapitepn/ ende alle twee jaren op herstmisse wordt van des Bisschops ende des landts Ghedeputeerden eenen nieuwen Kapitepn ghekoren.

De Grizons gouverneren sich heel slechtelijcken/ ende van twee tot twee Jaren houden sy hare landtaghen te Chur, alwaer sy hare Officieren kiesen/ ende verkondighen de Wetten. ende Grisons.

Haren Godsdienst.

Van dertien Kantons zijnder sommighe die gheheel Rooms Catholijck zijn/ sommighe gants vermengt/ ende sommighe t'eenemael Gerefourmeerde. De Rooms Catholiquen zijn Swijtz, Vry, Vnderwald, Lucerne ende Zugh, die aen malkanderen palen; Friburgh ende Soluthurn zijn verdeylt van de vijf/ oock onder hun/ want Soluthurn is ten meestendeel Catholijck/ ende Friburgh Gerefourmeerde/ gheljck oock die van Zurich, Berne, Basel, ende Schafhuysen. De ghemengde zijn Glaris ende Appentsel. De eerste Canton/ in de welcke de veranderinge van Religie voet gheselt heeft/ was Surich, ontrent den jare 1528.

XLI. Hoedanigh den Gods-dienst der Switseren in 'tgemeyn is.

Wat de Grisons aengaet/ die ghene die genoemt worden de la Ligue Grise zijn meestendeel Rooms Catholijck/ ende d'andere meest Gerefourmeerde. Poselave, een plaetse staende onder 't verbondt van la Maison de Dieu, is verdeelt in Roomsche Catholijcke ende Gerefourmeerde/ doch hebben dese ghestadigh eenen Predicant in plaetse dat d'andere in vele Jaren gheenen Priester gehadt hebben. Onder den Grisons is het een peder toeghelaten te leven soot hem belieft/ ende soodanige Religie te volgen/ als hem goedt dunckt.

Uerhael van den Staet

des

KEYSERS,

Ofte van

DVYTS-LANDT.

Kort Inhoudt:

1. OMgang ende grootte van het oude Roomsche Rijck: zijn verminderinge ende merckelijcke verswackinge door de Borgerlijcke oorlogen/ door het transport des Keyserlijcken Stoels na Constantinopolen; ende ten derden door de deylinge Constantini met zijne kinderen/ verdeylende 't selve in drie deelen. 2. Verdeylinge des Rijcx in Oosters ende Westers: ende hoedanigh de deylinge was ten tijde Caroli Magni. 3. Generale beschrijvinghe van Duytslant/ zijn grensen/ omganck/ ende Provintien: ende eerst van Alsacen ende zijne voornaemste Steden. 4. Van VVirtembergh, zijne Steden ende Kasteelen. 5. Franckenlandt, zijnde vijf Princen onderworpen; zijne grensen/ ende voornaemste Steden. 6. Van Zuaben ende Bohemien; van de lengde ende grensen deser twee Staten/ende zijne voornaemste Steden. 7. Moravien, zijne Revieren/ Graefschappen/ Heerlickheyden/ ende zijne Hooft-stadt Olms. 8. Beyeren, hoogh ende laegh; zijne voornaemste Steden. 9. Oostenrijck, zijne Revieren ende voornaemste Steden. 10. 't Graefschap van Tirol. 11. Stiermarck, zijne Graefschappen ende principale Steden. 12. Karinthien, ende zijn grootste Steden. 13. Vnder-

krain

krain ende Oberkrain. 14. VVestphalen, ende zijne voornaemste Steden. 15. Cleve ende zijne Steden. 16. Gulick. 17. 't Lant-graefschap van Hessen. 18. Turingen. 19. Oudt Saxen, opper ende neder/ zijne Graefschappen ende Steden. 20. 't Marquisaetschap van Brandenburgh, in tween verdeylt. 21. 't Graefschap van Mansfeld. 22. Lusacez. 23. Silesien. 24. Meyssen. 25. Liegel. 26. 't Aerts-bisdom van Trier. 27. Holsacen. 28. Besançen. 29. Onder welcken climaet Duytslandt gelegen is/ zijn ongesonde Locht/ ende kouden Winter: overvloeyende in alderley soorte van Korzen ende pluckgranen: Silver/ Goudt/ Koper/ Yser/ ende Loodt-mijnen: Zout-fonteynen ende Mijnen: Wijngaerden/ ende Saffraen. 30. Particuliere aenmerckinge der dinghen/ die peder Provincie van Duytslandt voorthzengt/ ende eerstelijck van Alsacen, overvloeyende in Korzen/ Wijn/ ende Wepdinghen. 31. Waerom de Duytschen eertijdts Germani ghenoemt wierden: geen ghebruyck hebbende van Gout/ Silver/ noch rappier. Hoedanigh hare wapenen ende manieren van strijden waren. Kiesende haerder Koninghen ende Velt-oversten. Hare vrouwen Krijgh-kundigh ende moedigh/ offerden mannen aen den Godt Marcurio. Onderhoudinghe der nieuwe Mane in hare aenslagen. Hare vergaderingen gewapent zijnde. Hare oeffeningen upt den Krijgh ende in tijt van vrede. Hare kleedingen. Kuyschept haerder Vrouwen. Straffe der overspeelder ende doodtslaghers. Hare gast-malen ende Banquetten/ op de welcke van vreets ende oorloghs-saken gehandelt wiert. Oeffeninge van jongs aen tot de wapenen. Hare Jaren verdeylt in drie getijden. 32. Particuliere aenmerckinghen op de zeden eenigher volckeren in Duytslant. 33. Van de Saxise/ verdeylt in drie Staten. Genepght tot Afgoderye/ tot eeringe ende aenbiddinge der Boomen/ Fonteynen/ Bossen/ ende andere ydelheyden. 34. Hielden de Waerlegh-konst in grooter achtinge. 35. Maniere van leven ende Wetten van die van Zvvaven-lant. 36. Van die van Beyeren. 37. De Hoogh-duytschen teghenwoordigh in vier Staten verdeylt/ ende hoedanigh hare manieren van leven zijn int alghemeyn. 38. Particularitepten van peder Provincie in hare wetten/ etc. 39. Rijckdommen van Duytslandt in Silver-mijnen ende andere: Fonteynen ende Putten van Zout-water: Koophandel ende verscheyden hant-wercken: Franckfoortse Mille: Inkomsten der Steden ende wereltlijcke Princen. 40. Van des Keysers inkomste. 41. Hoedanige sterckten der Keyseren Karolus V, ende Maximilianus II, upt Duytslant vergaderden/ wanneer sy tegen den Turck trocken. 42. Getal der Soldaten/ die het Rijck te velde kan brengen. Van het Duytse Voet-volck ende hare Rupterye. 43. Hare sterckten ter Zee. 44. Wanneer ende door wien het Rijck erfelijck zijnde/ kiesbaer ghemaeckt is. 45. Van de drie Leden des Rijcks/ waer af de seven Keur-Vorsten het eerste zijn. 46. Van het tweede Lidt; bestaende in Princen ende Graven. 47. Van het derde Lidt/ bestaende in Hanse-steden. 48. Van den Circkel-Raedt/ ende waer toe die ingestelt is. 49. Instellinge van de Keyserlijcke Kamer van Spiers. 50. De Ampten ende Hooghedpden des Rijcks/ gebracht tot het getal van vieren. 51. Hoedanigh de sittingen in de Landt-dagen zijn/ ende welcke oorde in de generale Processien gehouden wordt. 52. Van de drie Raden/ die op de Landt-dagen sich vinden laten/ ende in welcke personen elcken Raedt bestaet. 53. Van de Religie der Hoogh-duytsen/ ende het begin ende den voortgang der Luthersen/ Swingelsen/ ende andere in dese Landen. 54. Oordentlijck verhael der Keyseren/ haer leven/ rijck/ ende doodt.

1. Begin der verminderinge des Roomschen Rijcx.

HEt Roomsche Rijck ('twelck sich ten tijde Trajani uytstrecktе van de Spaensе Zee af/ tot over den Tyger, ende van de Atlantise Zee tot de Persise golfe toe/ ende van den Bergh Atlas tot het Wout van Caledonien, paelde aen de Rivіere Elbis, ende passeerde den Donauw) begon aldereerst zijn af-gang te nemen door de Borgerlijcke oorloghen van Galba, Othone, ende Vitellio; in welckers tijden het Leger/ 'twelck in Engelandt lagh/ op het vaste Landt trock/ ende Hollandt met noch andere gheburg-landen wierden op-roerigh; so dat de Frontieren in korten tijdt van Krijghs-volck ontbloot zijnde/ de Sarmaten

Sarmaten den Danouw passeerden; de Alani voeren de Calpise havenen voorby; de Persianen namen toe in macht ende aensien; de Gotthen liepen Misien ende Macedonien af; ende de Francoisen quamen in Gaulen.

Constantinus de Groote Bouwer van Nieu Romen anders genaemt Constantinopolen.

Constantinus Magnus herstelde daer naer het Rijck in zijn ouden glants / vermits dat hy de Borgerlijcke twisten smoorde / de Tyrannen ende Barbaren beteugelde / ende bedwong de Volckeren (vpanden des Roomschen Staets) in ruste te leven. Ebenwel richte hy twee saken aen / die dese Monarchye eensoeels seer verswackten. D'eene was / dat hy den Stoel des Roomschen Rijcks te Constantinopolen verboerde / ende 't Rijck daer door verswachte: want het is een gants seltsame sake / dat eve̅ als de planten over-gebracht in andere plaetsen / gants verschepden van climaet ende gestalte / gants wepnigh van hare natuyrlijcke deughde houden; also ook de menschelijcke dingen / ende voornemelijck de Heeren / verliesen veel van hare sterckten / door de menigherley veranderingen. Want dit was de oorsaecke dat den Raedt nopt hadde willen toelaten / dat het Roomsche volck de Stadt verlaten soude / om de Stadt Vei te bewoonen / de welcke nochtans veel schoonder ende gemackelijcker was; voornemelijck niet / wanneer Romen van de Gaulen ingenomen hadde geweest. D'andere sake was / dat hy het Rijck in drie deelen verdeylde / om 't selve onder zijnen kinderen te bedeylen: 't welcke ghescheede in den Jare 341. so dat van een groot ende machtigh Rijck / hy drie maeckte / ende dat met merckelijcke verminderinge van macht ende aensien / ende zijne soonen komende

Twee saken aengericht door Constantinum, die de Monarchie gantsch verswackten.

tomende malcanderen te beoorlogen/ vernielden malcanderē dermaten/ dat het Rijck bleef gelijck als een lichaem ſonder bloet: eñ alhoewel dat het ſich ſomwijlen onder eenen Prince vereenighde/ nochtans is het tſedert dien tijt ſo licht tot verdeplinge te brengē geweeſt/ datment dickmael in twee verdeylt geſien heeft: ſo dat het Ooſten eenen Keyſer/ eñ 't Weſten oock eenen hadde/ ter tijt toe dat Odoacer Koning der Herulen met eene groote Heyr-tracht in Italien gekomē zijnde/ Auguſtulum door wanhope bedwong het Weſterſe Rijcke te verlatē/ 't welcke geſchiede in dē Jare 466. om dieſwille dat de Hunnen alreede dē Danauw gepaſſeert warē: Alaricus Koning der Wandalen hadde Romen ingenomē/ die te voren Andaluſien al in hadden genomē gehadt/ daer naer Afrijcken; de Engelſchen Groot-Brittangien; de Bourgondiers Provencen; de Francoiſen Gaulen; eñ de Hunnen Pannonien, nu Hongaryen genoemt.

Den Keyſer Iuſtinianus heeft deſen Staet een wepnigh onderhouden/ aengeſien dat hy de Wandalen upt Afrijcken, ende de Gottſē upt Italien dreef/ in den jare 556. doch ſulcx en duerde niet lange; vermits dat in den Jare 613. de wapenen eñ Secte van Mahometh bepde de Rijcken begonden te quellen/ die in wepnigh tijts van de Sarazijnen verdruckt wierden/ doen namelijck wanneer ſy hun byna geheel meeſter maerten aē d'een zijde van Syrien, Egypten, ende de middellantſche Zee; ende aen d'ander van Afrijcken, Sicilien, eñ Spangien, ende dat in den Jare 735. ſy noch Narbonne, Avignon, Touloſen, ende andere omliggende landē innamen. So dat het Weſterſe Rijck allengſkens tot niet gebracht is/ ende het Ooſterſe bleef ſo ſwack/ dat de ſtadt

Conſtan-

Constantinopolen sich ter nauwer noot tegen Mahometh beschermen konde/ so verre was het van daer / dat het den Westersen bystandt konde doen. Twelcke Leo III, wel aengemerckt hebbende/ besloot het Westerse Rijck te gheven aen Karolum Magnum, Koning van Vranckrijck, 't welcke ook gheschiede inden Jare 800.

II. So is dan 't Westerse Rijck van het Oosterse afgescheyden/ in sulcker voeghen/ dat de Griecken voor haer deel souden hebben van Napels ende Siponten af Oost-waerts aen/ met Sicilien; Beneventum bleef voor den Lombarden; de Venetianen bleven neutrael in vryheyt sitten: voorts was de reste voor Carolo Magno. Blondus seght/ dat dese deplinge aldereerst van de Keyserinne Ireneam goet gehent wiert/ daer naer door den Keyser Nicephorum bevestight. Men wil dat door dit middel den Paus Leo het Westerse Rijck aen den Duytsen gebracht heeft/ om dat Carolus van Duytschen bloede ende afkomst was/ gelijck ook alle de Franchen/ die in Gaulen quamen/ upt Franckenlant waren/ 't welck een Lantschap in Duytslant is.

Af-komste der Franchoisen.

Hier door dan is het Rijck verdeylt ghebleven/ so dat het tsedert nopt en heeft connen geeenight worden/ niet teghenstaende Emanuel Commenus hebbende alleen de practie van Frederico I, groote giften den Paus Alexandro III, presenteerde: soo dat dese oneenighevdt began door de overbracht des Keyserlicken Stoels te Constantinopolen, ende is in de verkiesinghe Caroli Magni in zijn volkomen ghebracht/ die van het gene hem door den Paus geassigneert was/ den besitter bleef. Tsedert is het Rijck noch afghesneden / soo datter niets aen was dan Duytslandt ende een ghedeelte van Italien, vermits dat den Paus in Italien vele landen vredelijcken beheerste: ende de Venetianen/ die als tusschen beyde de Rijcke den scheytmuer waren/ leefden in eene absolute vryheyt/ sonder yemanden onderworpen te zijn: So waren ook de Koningrijcken van Napels ende Sicilien (die de Normannen den Griecken afgewonnen hadden) Leenen van de Roomsche Kercke geworden; eerst onder den Anti-Paus Clemente, daer na onder Nicolaum II, ende zijne navolgeren/ die in desen 't gene den Anti-Paus voor het gemeyne beste gedaen hadde/ alles voor goet hielden. Lombardyen ende Toscanen, eensdeels door de wreetheyt der Keyseren Henrici IV, ende V, ook Frederici I, ende II, jegens den Pausen/ zijn mede afghescheurt/ Want door haren nuptachtigen aert beden sy den Keyseren altijts meer moeyte ende kosten aen/ als sy hun konden voordeelich zijn. Weshalven Rodolphus niet alleenlijck beschreumt en was in Italien te trecken/ (vermits dat de teghenspoeden ende ongelucken zijner voorsaten hem verschrickten) maer verkocht den volckeren ook hare vryheyt/ eenen pegelijcken dien 't luste/ ende dat om seer goeden koop: Want het die van Luka niet meer als 10000. kroonen en kostede/ ende die van Florencen niet bovē de 6000. Aldus de macht in Italien den Rijcke ontbreekende/ als ook het aensien/ en schooter niet meer over als den blooten name; so dat de Marckgraven van Milanen ende eenighe andere alles inmaten wat sy konden/ sonder den Keyser andere eere op te dragen/ als van hem de inhuldinge te verepsschen. Selfs Franciscus Sforcia, hebbende het lant van Milanen inghenomen/ doorst sich selfs daer ook inhulden/ meynende dat hy sich door de selve middelen het Landt behouden konde / door de welcke hy dat verkreghen hadde. Ten beslupte/ het Rijck is hyden gheheelijck aen Duytslandt overghebracht / ook is in vele plaetsen aldaer de macht des Keysers verminight.

Verminderinge van 't Westerse Rijck.

III. Maer om tot zijne beschrijvinghe te komen/ moetmen eerstelijck int generael van dese landen spreken / welckers grensen in dispupt zijn. De alderoudtste hebben Duytslant bepaelt met den Rijn / Danouw / de Zee/ Don ofte Tanais, ende met Ponto Euxino, ofte Mare Majore. Die daer naer ghekomen zijn/ als Strabo, Ptolomeus, Pomponius Melus, Plinius ende veel andere/ so Griecken als Latinen/ besloten het tusschen den Rijn ende de Vistule: Tacitus seght/ dat de Duytsen van de Sarmaters ende Dariers veel eer door een onderlinghe vreese ende gheberghte/ als door de Vistule afghescheyden zijn.

Generale afdeplinghe van Duytslant.

Doch hyden worden Duytslandt alle die Landtschappen toegeeygent/ die hare spraeke ghebruycken: so dat het boven de limiten Ptolomei ende van den Danouw ook Rhetien of het Lant der Grisons, hoogh Pannonien, ende een deel van Slavonien begrijpt/ tot het Landt van Trenten toe.

De Duytsen hebben ook over den Rijn beseten de Steden Constantz, Ausburgh, Worms, Ments, Confluentz, Bonne, ende Ceulen, met noch veel andere plaetsen tot aē de Zee toe. Men rekent oock hydē de Zwitsers/ oock de Pruſſē/ die aē geen zyde de Vistule wonnen/ onder de Duytsen/ so dat Duytslant sich over den Rijn uptstrecken soude tot in Picardyen ende Bourgondien aen de West-zijde/ ende ten suyden tot aen de Alpes: soude ook ten ooſten Pruſſen over de Vistule begrijpen/ ende ten Noorden met de Zee bepaelt zijn.

Maer latende alle de landen/ die dē Keyser niet en erkennen/ als Neder-lant ende Switserlandt, sal ick beginnen met 't Landt van Elsaz, ligghende op de Frontiere van Zwitserlandt. Dit wort verdeylt in hoogh ende laegh: 't hooghe is een Landtgraefschap/ begrijpende Suntgow, ende Prisgow: Dese gantsche Contrepe begrijpt een groot getal Steden / ghehuchten ende Dorpen / ende wort allesins bewoont. Zijne voornaemste Steden zijn Rubeaquum (gebouwt van den Romeynen / ende nu Rufach ghenoemt) Schlestat ofte Seleſtadt in opper-Elsan: Friburg, ende Strasburgh in neder-Elsan. Dese laetste plaets is gants sterck/ ende heeft eenen wonderbaerlijcken toorn/ hoogh zijnde 574. Geometrise schreden.

Van Elsaz.

IV. Het Landt van Wirtenbergh grenst ten ooſten ende ten Zuyden met een ghedeelte van Zwabenlandt, ten Noorden met Francken-landt, ende ten Noorden met des Paltsgraven-Lant. Den Neccar loopt door het schoonste midden deses Lants. In dese contrepe zijn vele Steden ende een menighte Dorpen: zijne hooft-stadt is Stutgarden: de andere voornaemste Steden zijn Tubingen ende wirtembergh, die het gheheele Landt zijnen name geeft.

Van VVirtembergh.

V. Francken-landt heeft tot grensen ten suyden Zwaven, ende Beyeren: ten westen den Rijn; ten ooſten Bohemen, ende 't lant van Turingen, ende ten Noorden 't landt van Hessen, ende

Francken-lant.

eñ 't genoemt de Turingen: Zijn voornaemſte Steden zijn Wirtzburgh (welckers Biſſchop ſich Hertogh van Francken-landt noemt/ doch niet van 't gheheele/ maer vant meeſte deel des Landts) daer naer Bambergh, ende ſchoone Stadt. Deſe gantſche Provincie is vijf Princen onderworpen/ namelijck den Biſſchoppen van Wirtzburgh, Bambergh ende Mentz, den Burghgrave van Norembergh, ende den Paltz-grave aen den Rijn.

Dicht by Francken-landt, aen den Rijn/ ſietmen de Stadt Spiers, alwaer de Keyſerlijcke Recht-kamer is: daer na Worms, vernaemt om de Landt-daghen aldaer tot verſchepden-malen gheho uden: hier na Ments, welckers Aerds-Biſſchop oock Keur-vorſt is; is een ſtercke Stadt/ ſo wel van zijne gelegenthepdt/ muyren/ als van volck; is gheleghen op den Rijn ende Mein. Franckfort aen de Mein is vermaert om de Marckten/ die aldaer tweemael des Jaers ghehouden worden/ oock om dat aldaer den Keyſer gekoren wordt.

VI. Zwaven-landt. Swaven-landt is het aldaerhooghſte deel van gheheel Duytſlant: paelt ten Oosten aen Bohemen, ten Noorden aen Francken-landt, ten Weſten aen Elſaz ende aen den Rhijn/ ende ten Zuyden aen Beyeren ende de Alpes. In dit Landt is het begin van den Donauw: dit Landt heeft eermaels een Koningrijck gheweeſt/ daer na een Hertoghdom/ ende is thans onder verſchepden Princen / welcker gheen den name van Hertoghe deſes Lants en draeght. Den Hertogh van Wirtembergh beſit het beſte deel daer in. Zijne voornaemſte Steden zijn Ausburgh, op de riviere Lech gheleghen. Olms op den Donauw, niet ſeer groot/ doch neering-rijc. Norlingen is in een ſchoon dal gheleghen/ ende heeft drie mijlen omgangs. Daer zijn oock noch andere Keyſerlijcke/ die Vrye genoemt worden.

Bohemen. Den teghen-woordigh-regeerenden Keyſer beſidt oock het Koningrijck Bohemen, legghende mede binnen de palen van Duytſlant. Dit Koningrijck grenſt ten Oosten aen Moravien, ende een ghedeelte van Sleſien; ten Zuyden aen Ooſtenrijck ende Beyeren; ten Weſten aen't Lant van Nurembergh, ende ten Noorden aen Saxen ende Meyſſen. Het Bos van Hircinien omvangt het van allen kanten; is van ronde forme/ ende men kan zijn middel-punt in drie daghen paſſeren. Andere segghen/ dat het 36. Bohemiſe mijlen lang is. De Rivieren doer dit Koningrijck vloeyende/ zijn/ Labe, ende Wolda, voorts Legre, Saſſage, Giſer, Miſe ende Vatto, die hun meeſt inde Labe ontlaſten. Pragen is de Hooft-Stadt/ de welcke in drien verdeylt wordt/ namelijcken/ het groote/ 't kleyne ende 't nieuwe Pragen, 't groote wordt van de andere door de Rivière Wolda af-geſcheyden.

VII. Moravien. Moravien, eertijdts Marcomannia, trecht zijnen naem van de riviere Moraven, is ten Oosten van Hungarien ende Polen geſcheyden/ ten Weſten van Bohemen, ende ten Noorden van Sleſien door Bergen ende Rivieren; aen de zijde van Ooſtenrijck/ waer af het ten Zuyden gheſcheyden is/ is het vlack/ zijne Rivieren zijn Morave, de Noire, de Suitte, Trayze, Igle, Have ende Suarte. In Moravien zijn twee Graeffſchappen niet noch eenige andere Heerlijckheyden. Zijne Hooft-ſtadt is Olms, van de Bohemen Holomatz genoemt/ ende daer na Brin.

VIII. Beyeren. Beyeren begrijpt de contreye/ die de Nariſci, nu Nardaow genoemt/ in hadden/ ende is door den Donaw van de andere geſcheyden; begrijpt oock het Landt van de Noricos ende Vindelicos. Ten Noorden paelt het aen Francken-landt, ten Weſten aen Swaven, ten Zuyden aen de Alpes, ende ten Ooſten aen Ooſtenrijck ende Bohemen. Beyeren is tweederley/ namelijc/ hoogh ende laegh: het hooge ligt aen dees zijde van den Danouw. Zijne voornaemſte Steden zijn Munchen, ende op den Over vande Iſer ligt Ingel-ſtadt (de woon-plaets des Hertoghs) alwaer een vermaerde Univerſitept is; Freſſing een Biſſchoppelijcke Stadt: ende generalijcken in't gantſche landt zijn 34. tamelijcke Steden.

Neder-Beyeren ligt aen geen zijde van den Donauw, begrijpt 34. Steden/ 46. gehuchten/ ende menighte van Dorpen ende Kaſteelen. Dit deel wordt Nortgow ghenoemt: zijne Hooft-ſtadt is Norembergh ghenoemt/ de welcke acht mijlen omgang heeft/ verciert met verſchepden koſtelijcke geſtichten/ ende met twee muyren omvat. D'andere voornaemſte Steden zijn Regenſpurgh, eertijdts Auguſta-Tiberia, ende te voren Artobriga genoemt/ gelegé op den Donauw, Paſſauw op den mondt van de riviere Iun, die ſich in den Donauw ontlaſt. Lanſhut op de Iſer, eñ Saltzburg op de riviere Saltz.

IX. Ooſtenrijck. Ooſtenrijck was eertijdts opper-Pannonien genoemt. Grenſt ten Oosten aen Hongaryen, ten Zuyden aen 't geberghte van Stiermarck, die ſich van de Alpes af tot in Hungaryen ende verder uytſtrecken; ten Weſten Beyeren; ten Noorden aen de riviere Teye ende Moravien. De Rivieren van Ooſtenrijck zijn den Donauw, die midden door't landt heen loopt/ de Onaſe de Traun, de Erlaf, de Trayze, de Ipſie, de Melice, de Marchie, de Teye, ende de Leytce. Ooſtenrijck is een Aerds-Hertoghdom, welckers Hooft-ſtadt Weenen is/ eertijdts Flaviana ofte Iuliobona genoemt/ de welcke ſchoon/ rijck/ ende met een heerlijcke Univerſitept verſien is.

X. Tirol. Het Graeffſchap van Tirol is gelegen tuſſchen de Theſin, de Iun, ende Alpes, trecken de zijnen naem van de kleyne Stadt Tirol. Dit Landt was eertijdts een gedeelte van Rhetia: zijne greníen zijn ten Noorden Beyeren, ten Zuyden Lombardyen, ten Oosten Marka Treviſana ende Friuli, ende ten Weſten Zwitzerlandt. Zijne voornaemſte Steden zijn Inſprug, de woon-plaetſe van den Heere des Landts/ alwaer oock de Recht-kamer ende 't Parlement van Ooſtenrijck is, daer naer Brixen op de Iſe, ende voorts Trenten, vermaert van wegen des Concilij, aldaer ghehouden; het heeft een ſeer ſchoon Kaſteel. Men ſiet daer noch de Steden Maran op de Thezin, Bolzan ende Hale.

XI. Stiermarck. Stiermarck, eertijdts Valeria genoemt/ is een kleyn Landt/ 't welck ten Noorden aen Ooſtenrijck, ten Weſten met Caernten, ten Zuyden met Croacien ende Slavonien, ende ten Oosten met Hongaryen paelt. Het is door Fredericum Barbaroſſam in een Hertoghdom opgericht. In dit landt zijn veel Graeffſchappen; onder andere dat van Waraſdin op de Mure, ende Lebnan op de Drauw. Zijne voornaemſte Steden zijn Cilte, Fruch ende Greczie, met een ſeer ſterck Kaſteel/ ooc de Stadt Sepian.

XII. Kaernten. Kaernten ofte Carinthien, grenſt ten Weſten ende Zuyden met Carniole, ten Oosten ende Noorden met Stirien ofte Stiermarck.

Zijn

Zijn beste Steden zijn Wolckmarch ende Villac, alle beyde op de Drauw ligghende/ Marchburg ende Clagensfurt, eertijdts Claudia: maer S. Vit is de Hooft-stadt des Landts.

XIII. Carniole. Daer zijn tweederley Carniolen, 't eene wordt gemeynlijck genoemt Vnderkrain; d'Hertoghen van Oostenrijck besitten daer vele Steden in/ ende onder andere Gorice, op de riviere Sont. Het ander Carniole wort genoemt Oberkrain, ende is gelegen tusschen de Norise geberghten; wiens voornaemste Stadt Lubiane is/ vande Duytsen Laubach genoemt.

XIV. VVestphalen. Westphalen wordt vande sommige voor het rechte ende oude Saxen genomen: zijne grensen zijn ten Oosten de riviere Viser, ten Noorden Vrieslandt, ten Westen den Rijn/ ende ten Zuyden de Bergen van Hessen. Zijne voornaemste Steden zijn Munster, Dusseldorp, Oldemburg, Osnabrug, Minden ende Heverden. Een groot deel deses lants is den Bisschop van Ceulen onderworpen: welcke Stadt op den Rijn ligt/ hebbende dubbele grachten/ dubbele muyren/ 84. Torens/ ende 19. Parochien.

XV. 't Hertoghdom van Cleve. Het Hertoghdom van Cleve ligt op dese ende gene zijde des Rijns/ tusschen 't Keulse Landt ende 't Sticht van Vtrecht. De Heerlickheydt van Ravestein behoort daer mede onder: de grootste Steden zijn Cleef, Wesel, Reez, Emmerick, Rijnberck, Kranenburgh, Duysborgh ende eenige andere.

XVI. Gulick. Het Landt van Gulich neemt zijnen naem van de Hooft-stadt/ die seer sterck is/ ende dese voorleden jaren van den Marquijs van Brandenburgh, en den Hertogh van Nieuwburgh ingenomen/ doch nu van de Staten

Johannes Wilhelmus Hertoch van Gulick Cleue en Berge Graue Vander Marck etc. Heer tot Ravenstyn

der vereenighde Provintien beſeten wordt. Dit Landt met het Landt van Cleef wordt rechtevoort van velē bediſputeert/ dewelcke pretenderē gerechticheyt aē 'tſelve te hebbē.

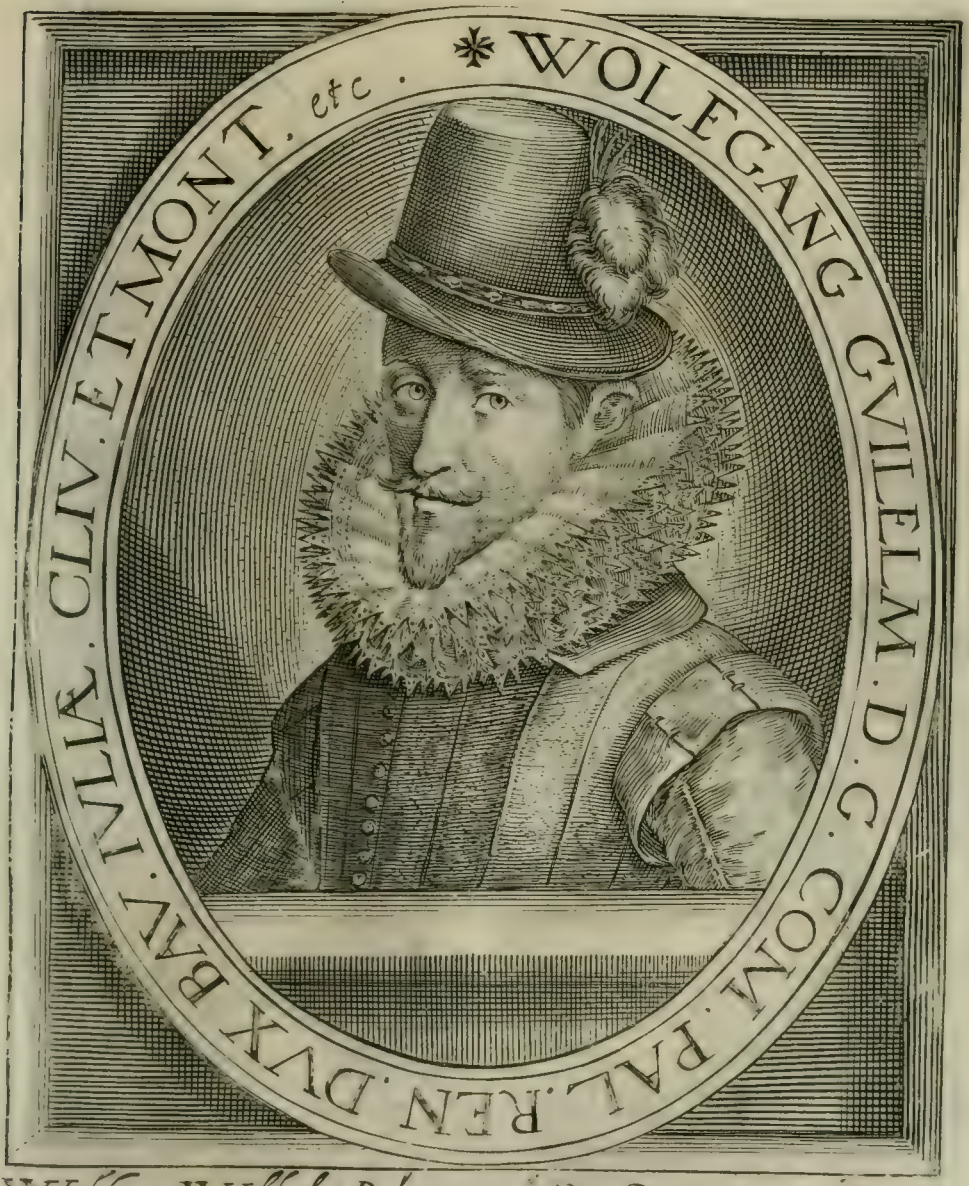

Wolfgang Wilhelm Palts[illegible] den Ryn, Hertoch in [illegible]ren, Gulick, Cleue en Be[illegible] van der [illegible]

XVII. 't Landt-graefſchap van Heſſen.

Het Landt-graefſchap van Heſſen grenſt ten Ooſten aen Turingen, ten Zuyden aen Francken-landt, ten Weſten aen Weſtphalen/ ende ten Noorden aen Brunſwijck, Minden ende andere Heerlijckheyden: zijne voornaemſte Steden zijn Marpurg, alwaer een Heerlijcke Vniverſiteyt is/ Caſſel, des Lādtgraven woonplaets/ daer na Bubach, ende Aſfeld. Onder deſen Landgrave behooren ſommige Graven/ waer af den Grave van Waldek den voornaemſten is.

XVIII. Turingen.

Het Landt van Turingen heeft ten Noorden de Riviere Sal, ten Ooſten het Hertiniſe Wout/ ten Weſten de riviere Vver, ende ten Zuyden het Turinger-waldt. Dit Landt is een Landt-graefſchap/ 'twelck niet meer als 12. duytſe mijlen lengde ende breedde heeft: ende evenwel begrijpt het 12. Graefſchappen ende ſo veel Abdyen/ 144. Steden/ ende ſo vele gehuchten ofte kleyne Stedekens/ behalven noch 2000. Dorpen ende 250. Kaſteelen. Zijne Hooft-ſtadt is Erfourt, gelegen op de Reviere Gere, eene van de grootſte Steden van Duytſlant: d'andere grootſte Steden zijn Weymar op de Ilm, ende Iſenach op de Neſſe, alwaer een ſchone Vniverſiteyt is.

XIX. Saxen.

Het oude Saxen begreep eertijdts Weſtphalen, Meyſſen, Luſaz, Manſfeldt, ende eenige andere Landen: aengeſien datſe alles omving wat tuſſchen den Rijn, de Elb, ende de Duytſe Zee was; voorts tuſſchen de riviere Leydore tot in Heſſen ende aen de Frontieren van Turingen. So dat Brunſwijck ontrent

trent't middel-punt des Landts was. Mais thans verdeylinen Saxen in opper ende neder-Saxen: de Hooft-stadt van Opper-Saxen is Wittembergh op de riviere Elb gelegen. Sommige stellen ooch Torge in Opper-Saxen; doch mach bequamer in Meyssen gestelt worden.

Georg Wilhelm, Marckgraef van Brandenburch, Hertoch van Pruyssen, Gulick, Cle[illegible] Graue van Ravensburch, etc.

De Hooft-stadt van Neder-Saxen is Albe, dicht by de welcke Manssfeldt gelegen is/ Hooft-stadt zijns Graefschaps. De Graefschappen van Lauvemburg, Meckelemburg, ende Lunemburgh behooren mede onder Neder-Saxen, so sommige willen/ gelijck ooch Holsteyn, Stormar, ende Dithmarsen. Boven Saxen, aen de Noordt-zijde/ sietmen Magdeburgh op de Elb, sterck van muyren ende gelegenthepdt/ waer af den Aerdts-bisschop den name draeght van Primaet van Duytslandt te zijn; alhoewel die van Mentz, Tryer ende Keulen, hem nergens in en wijcken/ niet meer als den Aerdts-bisschop van Saltzburgh.

Het Marquisaetschap van Brandenburgh light ten Oosten van't Neder-Saxen, ende wordt in tween verdeylt/ namelijck in oudt ende nieuw. d'Hooft-stadt van 't oude is Brandenburgh, op de riviere Havel. Maer d'Hooft-stadt van 't nieuwe/ is Franckfoort op de Oder. Daer is noch Berlin, de woonplaetse der Marquisen/ die eene der Keurvorsten des Rijcks is/ ende onder de machtighste Vorsten van Duytslandt behoort gestelt te worden/ aengesien hy behalven dese twee Marquisaetschappen noch eenige Steden eñ Graefschappē in Lusaz, ende Slesien heeft: ende men acht dat zijn Landt meer als 60. Duytse mylen lang is/ in 't welcke men

XX. 't Marquisaetschap van Brandenburgh.

55. Steden

55. Steden ende 64. gehuchten telt.

XXI. Manssfeldt. Het Graefschap van Manssfeldt is een deel van het Neder-Saxen, ende heeft tot grensen ten Oosten de riviere Saltz met het Aerdts-Bisdom van Magdeburgh: ten Zuyden Turingen; ten Westen de Graefschappen van Schwartzenburgh, ende Stolbergen. Onder dit Graefschap staen noch vier andere Graefschappen/ namelijck Arnster, Wypren, Wethin ende Quernfurt, behalven het Paltz-graefschap van Saxen, ende andere Heerlijckheyden. Zijne voornaemste Steden zijn Manssfeldt, dicht by de welcke ligt Leimbach, daer na Eiszleben ende Wypren.

XXII. Lusaz. Lusaz, gelegen tusschen de Elb, Oder, ende de Bohemise geberghten/ wordt gedeylt in hoogh ende laegh/ ende behooren beyde aen Saxen. Het wordt bespoelt van de riviere Nesse. Zijne voornaemste Stadt is Gorlitz, by de welcke Zittauw op de Nesse ligt.

XXII. Slesien. Slesien paelt ten Zuyden aen Moravien ende 't Hertoghdom Wondt: ten Westen aen Lusaz ende een deel van Bohemen, ten Noorden ende Oosten aen Polen. Zijne lengde is van 200000. schreden/ ende zijne breedde van 80000. In dit Landt zijn verscheyden Universitepten. Zijne Hooft-stadt is Vratislavien, gemeynlijck Breslauw genoemt/ alwaer eenen Bisschop ende een Universitept is. Daer naer is Meyssen, oock een Bisdom zijnde. In dit Landt zijn 15. Hertoghdommen/ waer af de ses aen drie oude geslachten gedeylt zijn; de andere zijn den Koning van Bohemen ten deele gevallen.

XXIV. Meyssen. Meyssen heeft ten Oosten Lusaz, ten Zuyden Bohemen, ten Noorden 't Marquisaetschap van Brandenburgh ende Saxen, ende ten Westen Turingen. In dit Landt zijn vele Steden ende Kasteelen. Zijne Hooft-stadt is Meyssen, hebbende een seer sterck Kasteel. D'andere voornaemste zijn Dresden (de woon-plaets des Vorsts) beyde op de Elb leggende/ende Leipsich, alwaer een heerlijcke Universitept is. Men stelt oock Torge daer in/ doch sommige stellen de twee andere in Saxen, smeltende Meissen met Saxen onder een.

XXV. 't Bisdom van Luyck. Het Bisdom van Luyck grenst ten Noorden ende Westen aen Brabandt; ten Noorden aen de Maes ende 't Hertoghdom van Limburgh, ende ten Zuyden 't Graefschap van Namen. Dit Bisdom begrijpt oock 't Hertoghdom van Boüillon, 't Marquisaetschap van Franchemont, 't Graefschap van Borchlon, ende 't Graefschap van Hasbanien, welckers voornaemste Borckworm is/ behalvē vele Baronnyen ende Abdyen. Voorts zijnder 24. Steden / waer af Luyck de voornaemste is / leggende in een vermakelijck dal/ dicht aen de Mase.

XXVI. 't Aerdts-bisdom van Trier. Het Aerdts-bisdom van Trier paelt ten Noorden aen 't Graefschap van Nassou, 't Hertoghdom van Bergen, ende aen 't Bisdom van Keulen: ten Oosten aen Ringovien ende 't landt van Hessen: ten Zuyden aen 't landt van Westreich ende Zweibruggen: ende ten Westen aen Lutsemburgh. Onder dit Bisdom van Trier behooren vier Graefschappē/ met eenige Baronnyen ende andere Heerlijckheyden. De Hooft-stadt is Trier, eene van des Wereldts oudtste Steden. Men siet daer oock de oude Stadt Confluencen.

XXVII. Holstein. Holstein grenst ten Oosten aen de Riviere Bilene, ten Westen aen Dithmarssen, ten Zuyden aen de Elb, ende ten Noorden aen de Eidor, welcke aen die zijde de schepdtpael van Denemarcken is. Doch en sal ick hier van Holstein niet meer spreken / nadien het onder den Koning van Denemarcken behoort/ den welcken wy een bysonder verhael bewaren willen.

XXVIII. Besançon. Daer ligt noch in het Graefschap van Bourgondien, de Keyserlijcke Stadt Besançon, de welcke eertijts Chrysopolis genoemt was. De Doux vloept by-na over al midden door heuen / ende omringelt het beste deel: doch dese Riviere en besproept die zijde des poorts niet / door de welcke men na Dole uptgaet.

Gestaltenisse.

XXIX. Onder welcken Climaet Duytslandt gelegen is. Duytslandt ligt onder de seste/ sevende/ ende achtste Climaet / tusschen den 47. ende 55. graedt van hooghte/ ende den 24. ende 46. van lengde. Den grootsten dagh in het middel-punt aen de Zuydt-zijde is van 15. uren en een half: ende aen de zijde naest het Noorden van 17. en een vierendeel.

De vorduchtheyt van Duytslandt int generael. Alhoewel Cornelius Tacitus schrijft / dat de Locht aldaer moeplijck is / ende Seneca, dat de Winter daer altijdt duyrt / nochtans so heeft het een tamelijcken soeten ende getemperden Locht / die een wepnigh koudt/ maer evenwel de gesonthepdt ende sterckte behulpsaem is. Het Aerdt-rijck draeght aldaer koren/haver/garst/rogge/Tarwe/Bonen ende Erweten in overvloedt. De velden zijn vruchtbaer/ende de weyden brengen menighte gras voort. Daer zijn oock in Duytslandt vele Mijnen van Silver/ koper/ yser/loot ende andere Metalen: oock vindtmen goudt in sommighe plaetsen. Daer zijn oock seer goede Soudt-Fonteynen ende Mijnen. Daer zijn menighte schoone Hoven ende Boomgaerden / waer af het gesicht in den Somer ende Herfst gants vermakelijcken is.

Groote des Hercynisen Wouds. Men heeft dit Landt dermaten bebouwt/ datter van 't Hercynise Bos wepnigh overgeschoten is/ alhoewel dat het selve wel 60. dagh-repsens groot was; ende is niet dan het Swarts-bos / Otthon-waldt / ende 't Boheemse waldt / waer af seer wepnigh gebruyckt wordt: Evenwel en zijnse so verschrickelijck niet / als in voorleden tijden/ maer zijn vol Dorpen en Kloosters. Daer zijn oock menighte van Wijngaerden; voornemelijck recht tegen over 't Swarts-bos/ langs den Rijn / oock langs den Neccar ende de Mein. Maer aen die zijde / daer het met opper-Pannonien grenst / en brengt het niet alleen heerlijcke Wijnen voort / maer oock Saffraen/ die upter-maten goedt is: Men vindter oock menighte van vruchtdragende Bomen: doch is het min vruchtbaer aen de zijde daer het sich na de Zee toe upt-strecht/ oock na de Vistule toe: evenwel brengen die plaetsen noch overvloedt van Koren voort. Voorders/ heeft Duytslandt wepnigh Marassen ende moeplijcke geberghten / nadien dat de gene die daer gevonden worden / meest vruchtbaer zijn; De Bergē van het Swarts-bos dragen veel Denne-boomen / van de welcke veel perck gewonnen wordt; oock draghen de spitsen deser Bergen seer goede Wijnen. Dit Landt en brengt geene Tijdewormen voort / noch en queeckt oock geene Olijf-boomen.

XXX. Maer laet ons tot de particularitepē van yeder Lantschap komen/ na dat wy geheel Duytslant in't generael geconsidereert hebbē.

Wat peder Provincie int dysonder voortbrengt.

Elsaz draeght overvloedt van Koorn/ voornemelijck op't vlacke/alwaer ock seer goede vruchten wassen. De Berghen ende Heuvelen dragen goede Wijnen; de Weyden zijn den Bergen ende vallepen ock seer nut.

Het Landt van Wirtembergh is eensdeels schrael/ende en kan geenen Wijn voort-brengen/maer heeft seer hupse Weyden: is ock eensdeels steenachtigh ende sandigh; doch bequaem om vruchten te dragen/ ende bequamer tot den landt-bouw als anderssints. Heeft schoone vis-dragende Rivieren/ ende Weyden.

Francken-landt is eensdeels vlack/ eensdeels heuvelachtigh. Ende alhoewel dat het lant niet seer vet en is op sommige plaetsen/ maer vol sandts/ nochtans draeght het genoegh Aerdt-vruchten/ ende Boom-vruchten: Ock heeft het veel Weyden/ die alderhande Beesten voeden; ende op vele plaetsen vindtmen seer goede Wijngaerden/ voornemelijck ontrent Wirtzburgh. Daer zijn vele Bossen/ inde welcke groote Jacht is.

Zwaven is som vlack/som berghachtigh: maer is vruchtbaer/ en alsins wel bebout/ behalven aen de kanten der Weyden/ Bossen ofte Bergen. Daer is veel te Jaghen/ ende veel wild-draed; overvloed van Koorn/ende Bestiael. Men vinter ock menighte van rivieren/ die sich van alle kanten in den Rijn ontladen. Het Landt is voorts heel gesondt: ende men vindt aen 't geberghte ende daer ronts-om/ Silver/ Yser ende andere metalē.

Bohemen draeght veel gerst ende Tarwe/ maer heeft wepnigh Wijngaerden/ die om des Noorden windts wille wepnigh voordtbrenghen. Daer en teghen draeght het seer goeden Saffraen/ wiens sap/ verwe ende reuck seer lieffelijck is. Is so overvloedigh in Silver/ datmer niets anders schier en vindt/als Silver-mijnen: de welcke zijn in't Landt van Cronlaw, 's gelijcks ock ontrent Budweisz, ende Kuttemberg. Men vindt'er ock op vele plaetsen seer goedt Goudt/ Tin/ Koper/ Yser/ende Loot/ waer af dit Landt vol is: Men vint'er ock Karbonckelen ende Amethisten.

Vele Silver ende Goudt-mijnen in Bohemen.

Moravien is meest-deels vet Landt/ derhalven ock seer bequaem om aerdt-vruchten te draghen: de Heuvelkens zijn ock seer bequaem tot Wijngaerdē. Alles is bebouwt ēn so vervult met volt/die sich tot Lantbouwerye begevē/datmer schier geen plaetse leedich gelaten heeft om het Vee te Weyden. Ioannes Dubravius schrijft/ datmer Myrrhe ēn wierock vindt/ niet dat van de Boomen valt/maer dat van d'aerde gewonnen wordt; dit wort meest gevonden ontrent Gradisque.

Myrrhe ende Wierock in Moravie.

Opper-Beyeren is byna vol Berghen ende Bosschen/ bespoelt van slindende Weyden ende Rivieren/ derhalven tot de Weydinghe bequaem/ ock tot vruchtdraghende Boomen/ die seer vele voortbrenghen. Maer op het vlacke velt draeght het Koorn genoegh.

Neder-Beyeren heeft overvloet van Kooren/ Vee/ Vis/ Voghelen/ wilde Dieren/ ende andere dinghen ter noodt-druft des Menschen noodigh. Dit Landt voedt seer vele Verckens/ om dat het menighte van Eyckelen/ende wilde Appelen heeft. In dit Lant zijn ock veel Tout-Fontepnen/ maer heeft ten meesten-deele Wijn gebreck. Men vint'er ock menighte van Koper ende Yser-mijnen.

Oestenrijck is vlack/ ende den Noorden-winden gants onderdanigh. Brengt tamelijck veel Koorn/ Wijn/ende andere vruchten voort. De Locht is daer seer ghesont. Men vint'er ock veel Silver.

't Graefschap van Tirol heeft overvloedt van Silver/ Koper ende Latoen-mijnen. De Bergen deses Landts zijn seer hoogh/ ende altijdts met sneeuw bedeckt/ waer op veel wildt ghedierte is.

Stiermarck is gants berghachtigh/ behalven aen de Oost-zijde/ alwaer men seer schoone dalen siet. Daer zijn ock heerlijcke Silver ende Yser-mijnen.

Carinthien heeft vallepen ende heuvelen/ die veel Terwe voortbrengen. Daer is ock een groot getal Weyden ende Rivieren.

Westphalen is bequamer om Vee te voeden/ als om Koorn te dragen. Het heeft hier en daer eenighe Bosschen. 't Landt is niet bequaem voor den Wijngaerden. Maer daer wast andere Boom-vrucht/ als Appelen/ Peeren/ Noten/ende Eyckelen/ met de welcke sp een groote menighte Swijnen voeden. In't Landt van Keulen vindtmen ock veel metalen.

't Hertoghdom van Cleve heeft een soete ende ghematighde Locht/ ende 't Landt draeght oot menighte van Koorn: heeft ock schoone wepden/ ende vele Rivieren die het besproepen.

Gulicker-landt brengt overvloet vā Koorn voort/ ende veel Weete/ om te verwē. Daer zijn veel tamme Beesten/ onder andere voet het seer schoone Paerden.

Hessen draeght overvloedt van alle des menschen noodtdruft/ behalven den Wijn/ waer af het doch niet gants ontbloot en is/ aenghesien het langs den Rijn-kant dien voortghebracht wordt. Daer is menighte van Bestiael. 't Lant van Waldech draeght voornemelijck veel Koorn ende Wijn; wordt van veel Rivieren bespoelt/ ende is rijck van een groote menighte Mijnen/ uyt de welcke men Goudt/ Silver/ Koper/ Quicksilver/ Yser/ Loodt/ Tout/ ende Alupn graeft.

In Landt van VValdech alderhande Mijnen/ ock van Goudt ende Silver.

Turingen brengt Koorens genoegh voort/ ock veel Weete/ om te verwen.

In Saxen vindtmen seer veel Metaels/ ock zijnder veel schoone Rivieren die menighte van Vis voeden/ende den Inwoonderen groot gerijf bp brengt.

In 't Graefschap van Manssfeld vint-men veel Metalen/ock Cassp-steenen/ de welcke licht vermorselt konnen worden/ ende de welcke verwarmt zijnde/ Koper van haer gheven/ ende veel Silver. In dit Landt is ock een Tout-Meyr/ in het welcke so de Visschers hare Netten te diep werpen/ verbranden die/even al waren die in't vupr gheworpen gheweest.

Wonder-werck Houtm stilstaendom waters.

Lusaz draeght Koré/ende andere graenen in overvloet: ghelijck ock Slesien, 't welt mede vele Vis in zijne stilstaende wateren voet.

Meyssen draeght ock veel Rozen/ Wijn/ Honigh/ ende voedt vele Beesten. In dit Landt vindtmen ock Goudt-mijnen.

Het Landt van Luyck is seer vruchtbaer ende heeft veel schoone Vis-voedende Rivieren; ock Heerlijcke Bosschen/ in de welcke men veel wildtgedierte vindt: heeft mede veel Berghen ende Vallepen/ die menighte van Wijn ende Oeft voort-brenghen. Daer zijn ock veel Yser-mijnen ende steenkoolputten. Men vint'er ock veel Salpeter/ ende verschenden wateren/den Krancken ter gesondtheyt dienstigh/ onder de welcke dat

van

van Tongren is/ waer af Plinius ende eenige andere ghedencken.

Het Landt van Trier is ſeer onghelijck/ hebbende op ſommighe plaetſen ſchrale ende onvruchtbare Berghen/ niet dan Haver voortbrenghende/ ende op andere plaetſen heeft het groen ende vruchtbaer geberghte/ voornemelijck veel Wijn voortbrenghende: Aen de zijde van dē Rijn ende Moſel draeght het noch meer. Het wordt bynae alleſins van Beken/ ofte Rivieren beſpoelt/ die ſich komende met de Moſel te vereenighen/ hun in den Rijn ontlaſten. Deſe veelheydt van wateren maeckt dat de Inwoonderen overvloedigh van Vis verſien worden. De Boſſen deſes Landts zijn vol wildt-vang. Het heeft twee Meyren/ van wonderbaerlijcker diepte/ namelijck dat van Vlme ende Laichen, in't leſte van de welcke men groene/ geele/ ende roode ſteenen vint/ bynae ſo ſchoon als de Eſmeralden/ Hyacinthen ende Robynen. Door dit gantſche Landt zijn oock verſcheyden Mijnen van Silver/ Koper/ Loodt/ende Yſer/oock veel geſont-makende Wateren.

Oude Zeden.

XXXI. Waerom de Duytſen Germani genoemt wierden.

Eertijts wierden de Duytſen Germani genoemt (gelijck ſommighe willen) van wegen hare ſterckte/ om dat dit Woort Germanus betepchent alles wat ſterck ende robuſt is; ende (na Strabonis ſegghen) om dat ſy de manieren ende zeden van leven navolghden/ende hun in grootte des lichaems ende aert ghelijckformigh waren/ oock in verwe des aengeſichts; ſo dat de Romeynen hun deſen name Germani gaven/ even als hadden ſy hun voor Broeders erkent ende aengenomen hadden/ om dat de Latijnen de ſodanighe Germanos noemen/ die uyt een lichaem voortgekomen zijn. So hebben dan de Duytſen altijts dapper ende moedigh gehouden gheweeſt. Eer dat ſy ten ſtrijde traden/ ſongen ſy eenen loffang ter eeren Herculis, den welcken ſy ſepden/ dat in haer landt ſomwijlen geweeſt hadde: gebruycken getal ende maten/ doch ſonder eenighe proportie/ in hare Legers/ 't welck gevonden was om hare vpanden te verſchricken: ſy waren haeſtigh/ ende ginghen met een groote ſchieloſheyt in hare ſaken voort: en konden geenen langduerigen arbeyt verdragen/ oock niet de ongemacken des oorlogh/ als dorſt ende hitte.

De Duytſen hadden voortijts geen gebruyt van Gout ofte Silver.

Sy en hadden voortijts geen gebruyt van Gout ofte Silver/ maeckten oock wepnigh werck vā de ſilvere Vatē/ diemē hare Hooftmannen vereerde/ even als haddet aerde geweeſt: het Gout ende 't Silver is van hun bekent ghewordē alleen van weghen den koophandel. Daer waſſer eertijts wepnigh onder hun die het Kappier ghebruyckten/ maer hadden veel meer langhe Pieken met een yſer opt eynde: De Ruyterye droegh Lancien ende Schilden: ende 't Voetvolck aen den ſtrijt komende/ wierpen van verre met Schichten; vochten naeckt/ ofte hadden een kort kaſacken; was oock geen verſcheydenheydt van kleedinghen/ waer door men de Compagnien onderſcheyden houde/ beſchilderden alleenlijck hare Schilden verſcheydelijck/om dat'ſe die onderkennen mochten. Wepnige gebruyckten of Harnas ofte Stormhoedt; zorghden oock wepnigh over de ſchoonheydt ende vaerdigheydt haerder Paerden/ ofte die in den ring te leeren gaen; maer vernoeghden hun datſe eenen rechten draf henen liepen.

Den genen die zijnen Schildt inden ſtrijt verloor/ wiert dermaten ghehaet ende ghevloeckt/ dat hy noch op Offerhanden/ in raet-ghinghen/ nochte gemeyne vergaderingen aengenomen wiert/ 't welck veroorſaeckte/ dat ſommige deſe ſchande niet willende beleven/ hun ſelven ophingen.

Verſcheydenheyt van Wetten onder den ouden Duytſen gebruyckt geweeſt zijnde.

Haren Koning wiert uyt het ghetal der Edelen gekoren/ maer en hadde geen macht om alles na zijn ſin te doen/ ofte alles abſolutelijcken te gebruycken.

Tot haren Krijghs-oversten verkoſen ſy den genen/ die andere in deughde overtroffen/ ende die beter peyts volvoeren als ghebieden konden.

Niemanden was geoorloft yemandt te ſlaen ofte te dooden/ als den Prieſteren/ op datmen hier door geloven ſoude/ dat God alleen den quaet-doenderen ſtrafte.

In den oorlogh voerden ſy gemeynlijck eenighe Tafereelen/ die hare Goden repreſenteerden/ ende namen die daerom uyt den Tempelen die in de Boſſen geſticht waren: Wilden oock niet dat alſdan peyts dat hun liefſt ende waerdſt was/ verre van hun ſoude wijcken/ maer by hun blijven/ op datſe in haer teghenwoordigheyt of eerlijcken ſtorven/ ofte treffelijck verwonnen.

Gequetſt zijnde/ begaven ſy hun by hare moeders ofte vrouwen die dan met grooter ſorghvuldigheydt de wonden peylden/ beſalfden/ ende waernamen/ toemakende den Soldaten hare ſpijſe/ ende noodighdenſe alſo tot kloeckelijck te ſtrijden. Men leeſt ooc/ dat de Duytſen bynae ontdaen zijnde/ dickmael door raedt haerder vrouwen hunne vpanden te rugge ghedreven hebben/ welckers geeſt ſy eenighe voorſienigheyt ende heylighepyt toeſchreven: weshalven ſy hare raden ende meyningen in hunne vergaderingen niet en verwierpen.

Op-offeringe der manen dē God Mercurio.

Sy hadden ſekere daghen/ op de welcke ſy eenighe mannen Mercurio op-offerden; maer Marti ende Hercule en offerden ſy niet dan Beeſten. Gebruyckten oock het lot ende voorſeggynghen. In geringe ſaken hing d'uytſpraeke aen den opperſten des Stadts; maer in ghewichtige ſaken moſt het gantſche volck daer over vergaderen/ om 't ſelve af te handelen.

Sy en vinghen geenen nieuwen aenſlagh aen/ dan met de nieuwe Mane/ ofte als ſy vol was: rekenden oock niet by de dagen/ maer by de nachten.

Op vergaderingen quamen ſy gewapent/ ende willende te kennen gheven/ datſe pemants meyninge voor goet kenden/ dzilden ſy hare Pieken; 't welcke het eerlijckſte teycken hares goetvindings was: maer ſo de ſake hun miſ-haeghde/ betepchenden ſy dat door een groote morringe.

De gene die uyt het Leger wegh-liepen/ ofte hare vrienden verrieden/ wierden aen den eerſten Boom opghehangen/ die ſy vonden: de traghe ende onmachtige wierden in de modder verſmoort/ ofte in Maraſſen gheworpen/ ſtellende een bondel houts daer op/ datſe niet uyt komen konden.

Het en was geenigh Officier geoorloft pets te verrichten/ ſo wel int heymelijck/ als int openbaer/ ſonder zijne wapenen te hebben.

Den Krijgh beminden ſy upt een luſtighheyt

hept des herten ende geestes/ sonder eenige noodtsaeck/ als lupden die sonder oorlogh niet leven konden; so datset voor een slapmoedighepdt hielden/ sich arbepdende van eenighe nootdruft te versien/ indien ment met gewelt verhtender hant verkrijgen konde. Ende wanneer daer geenen oorlogh en was/ en deden de kloeckste ende vermaertste niet anders/ als slapen/ eten ende drincken/ latende hare vrouwen voor het hupsgesin sorgen.

De kleedinge der mannen ende vrouwen was gelijck.

De Duptschen onder alle so Oosterse als Noorderse volckeren hebben sich opt met eene vrouwe vernoeght. De vrouwe en bracht gheen Brupdt-schat aen den man/ maer den man aen zijn vrouwe: sp maeckten wepnigh werck van hare vrouwe seer ghepronckt ofte ghesnupckt te sien/ met Juweelen ofte andere snupstering/ maer gaven die alleenlijck een paer ingespannen Ossen/ een gesadelt Peert/ een Schilt/ een Pieche/ ende een Kappier. Hare vrouwen waren so kupps ende gematight/ datmen die nopt op Banckietten ofte ghemepne spelen en vont. 's Gelijcx hoordemen oock seer selden van overspelerssen praten. Want indien eenighe vrouwe van dese misdaet overwonnē wiert/ so sneetmen haer eerstelijck het hayr af/ daer na lepde haren man haer geheel naeckt op de volle Marckt voor hare Ouderen ofte Vrienden/ haer verovende van't recht zijns hups/ ende wiert daer naer door de gantsche Stadt ofte Dorp gegeesselt: Oock en wasser geene hoope van versoeninge/ indien een Vrouwe haer dus verre verloopen hadde.

Straffe tegben de overspelerssen.

Onder hun en was niet veroorloft met pemants fauten te spotten/ want sp achten dat dit gebrupck bequamer was om de goede zeden te verderven/ dan om de quade te beteren.

Den bedrieven doodtslach wiert vergeltdaet door een sekeren prijs/ ende getal beesten/ ende den doodtslager met een deel overeen-komende/ vol dede't gantsche hups des genen die doodtgeslagen was.

Op Banckettē ende gastmalen spraken sp van vreeds ende oorloghs-saken; Haren dranck was van gerste gemaeckt: Maer die op de kanten van den Rijn woonden/ hadden Wijn diemen hun van andere Landen toevoerden. Hare spijs was wilde Appelen/ vers gemalen Meel/ ende geronnen Melck.

De Duptsen grootelijcx tot spelen ghenepght.

Sp waren dermaten genepght tot tupsschen ende spelen/ dat sp/ alle haer goet verlozen hebbende/ haer selven verpanden/ en de vryheyt haerder persoonen verkochten/ so dat den verlieser daer naer des Winnaers slave bleef: ende alhoewel den verlieser jong/ ende sterck was/ niet te min liet hy sich binden/ ende als een Beest ter Marckt brengen ende verkoopen.

Verdeplinghe des Jaers.

Het Jaer bedeplden sp maer in drie deelen/ namelijck in Winter/ Lenten ende Somer/ als die geenen Herfst en hienden/ om dat sp als dan geenen wijn nochte vruchten te lesen en hadden.

XXXII. Maer om nu een wepnigh int particulier van sommige Duptsche volckeren te spreken; de Saxons waren groote Teeroovers/ gelijck Apollinarius ons schrijft, Eer dat sp 't lant/ 't welck sp beroofst hadden/ verlieten/ hadden sp voor een gewoonte van hare ghevangenen den thienden man te nemen/ dien sp met eene verbloeckte Ceremonie doodtsloegen. Sp gheloofden/ datse/ dit doende/ sich wel tegen hare Goden queten/ hun opofferende die sp in den krijgh ghenomen hadden.

Hare gebueren lieten sp wepnigh in ruste/ maer leefden onderlinghe vredigh. Op de onderhoudinghe der ghesiachten ende Adel waren sp seer sorghvuldigh: En verkeerden niet geerne met den vreemdelingen/ noch en verbonden hun oock niet minder als sp lupden.

XXXIII. Dit volck was generalijcken in vier Staten verdeplt/ namelijck/ in Edele/ vrye/ vrygemaeckte/ ende slaven: ende was by Wet verboden/ van Houwelijcken handelende/ zijnen Staet niet te verlaten: so dat een Edelman met een Edele dochter trouwen most/ ende so voorts; ende die tegen dese Wet dede/ verbeurde 't leven. Hadden strenghe Wetten tegen Doodtslagers ende Dieve: wie pemanden doodtsloegh/ konde wel vergevinge krijgen/ soo't in geenen Tempel geschiet en ware/ ofte verradelijcken/ anders niet. Wie oock maer de waerde van drie stupvers gestolen hadde/ moste't leven verliesen. De vrant-stichters ende andere geweldenaers waren onder de selve Wet begrepen.

Verscheyden Wetten der oude Saxons.

Niemant en mochte zijnen wettighen Erfgenaem onterven/ om't selve eenen anderen te geven/ 't en ware hy't den Tempel gaf/ ofte den Koning zijnen Erfghenaem maeckte.

De Saxons waren voorts seer genepght tot den Afgoden-dienst/ ende aenbaden de groenste/ dichtst getackte/ ende dickst-bebladerde Boomen/ 's gelijcks oock de schoonste Fonteynen. Sp hadden noch een grooten Tronck van eenen Boom op een bedeckte plaetse in d'Aerde geheyt/ den welcken sp Irmainsual noemden/ 't welck een alghemepne Kolomme betepckent/ even of dese alles onderstut hadde. Desen Tronck wierdt van Carolo Magno ter neder gevelt/ doen hy de Saxons t'onder gebracht hadde/ ende haer in Brabandt ende Vlaenderen verboerde/ op datse in haer landt geen oproer meer aen en richteden. Sp aenbaden oock Mercurium, den welcken sp (gelijck d'andere Duptsen) op sekere dagen die gene op-offerden/ die sp inden krijgh gevangen hadden. En hielden 't oock geenssins voor goedt/ datmen de Goden in Tempelen beslupten soude/ ofte eenigh Beeldt maken/ dat hun vergeleeck; want sp oordeelden/ dat het den Menschē onmogelijck was het Goddelijcke te begrijpen. De hooghste Bossen/ ende doncherste wildernissen wpeden sp hare Goden toe/ disputerende aldaer van de verborgenste gehepmenissen der Nature/ met grooter eerbiedinge. Wt de vlucht/ spijs-nutten/ ende ingewant der Vogelen wisten sp veel dingen te voor-seggen.

XXXIV. Manieren van waersseggen deses volcx. Dit volck voor-sepde eertijdts in deser voegen: De gene die pets te voren wilden weten/ namen eenige krijsselens van Oost-bomen/ ende lepden die in veel deelen/ tepckenende de selve oock verschepdelijck met verschepden verwen/ ende sprepden die op eenigh wit supver kleedt/ sonder eenige andere ordre (dit doende) te houden. So de raedtslaginge't gemepne-beste betrefte/ so presideerde den Priester op dese wijse van Lotingen: indien't om een particuliere sake was/ den Vader des Hups-gesins/ ofte den Weert/ alwaer dit geschiede/ zijne gebeden tot den Goden upt-gestort hebbende met op-gesla-

gen

gen oogen/ beurde deſe aldus uptgheſprεyde Rijſkens dzie-mael op / ende na dat het tepcken hem keerde/ voorſeyde hy de geluckighe ofte ongeluckige uptkomſte des ſaecks: ende ſo de tepckenen den aenſlagh verboden / ſtelden die upt tot op eenen anderen tijdt: ſo oock de Rijſkens des Lots bedupden dat men't aenvangen ſoude/ ſo geſchieden't ooc; ende moſt het Lot oock de gewiſſe uptkomſt voor-ſeggen.

XXXV. Manieren der oude Inwoonderen van Zwaven-landt.

Sy voedden oock inde Boſſen eenige Witte Peerden op gemeyne koſten. Deſe ſloegen ſy/ alleen tot deſen eynde / in eenen wagen/ de welcke vergeſelſchapt was met den Prieſter ende dē Koning/ ofte Hooft des Stadts ofte des Landtſchaps / de welcke op het dzieſſen acht namen: ſo datter geen maniere van waerſeggynge en was/ de welcke ſy meer geloofs gaven/ als deſe: want ſy achten deſe Dieren Dienaren der Goden te zijn/ ende die hare verborgenthepden Wiſten.

Sy haddē noch eene andere maniere/ door de welcke ſy giſſinge namen van de uptkomſt der gewichtighſte oorloghen: Want ſy bedwongen eenen pegelyckē haerder gevangenen / ende die van dat volck was / daer ſy tegen oorloghden/ te vechten tegen dien genē die ſy vande hare uptkoſen/ den genen die de overhandt behielt/ diende tot een voor-oordelaer des toekomenden verwinnings.

Aengaende nu die van Zwaven, ſeght Cæſar in zijne Commentarien/ dat het een groot volck was / ſeer tot de Wapenen genepght/ ja meer als pemandt der Duytſen: Datſe hondert Vlecken hadden/ die jaerlijcks 1000. wel-geoeffende Soldaten elck op-brengen moeſte / die upt haer Landt ten ſtryde trocken / ende dat terwijlen de gene die daer binnen bleven / ſo wel arbepden om ſich te voeden/ als om te verſorgen voor de koſten der gener die ten oorloge getogen waren; ende dat de gebleevene op't eynde des jaers daer henen ginghen / wanneer d'andere t'huys quamen om hun te ververſſen. Seght wijders / dat ſe noch veldt noch Landt en hadden/ dat pemandt in't bpſonder toebehoorde; dat hun niet toe-gelaten en was langer als een jaer op eene plaetſe woonachtigh te blijven; datſe wepnigh bp't brzoodt leefden/ maer meeſt bp Melck ende vleys: ende ſich boven al tot de Jacht begaven; ende gewoon waren van jongs op een ongheteugelt leven te leyden: Waren oock dermaten in den arbepdt verhardt/ dat/ niet jegenſtaende ſy in een koudt Landt woonden/ ſy evenwel geen ander kleedingen en hadden / dan een vacht/ die oock ſo kort ende eng was / dat 't meeſte deel haers Lichaems naeckt bleef / ende baedden hun oock dickmaels in de Rivieren. Den Koop-luyden vergunden ſy. den toegang tot haer / meer om hun haren roof te verkoopen / dan upt luſt tot eenige vreemdighepdt. De Rupterpe hadde hare Paerden ſo gewent / datſe / wanneer ſy af-klimmen ende te voet vechten moeſten/ nopt van hare plaetſe en vergingen: en gebruyckten oock geene Sadels daer op / maer waren die een harden vpandt. Sy en wilden oock niet dat men eenigen Wijn in haer Landt bracht/ ſeggende tot reden/ dat die den Mannen verwijfde/ ende nergens anders toe nut en was. Sy meenden / dat het hun een groote eere was / dat tuſſchen hun ende hare gebuyren veel onbewoont Lant was; voor ſo vele dat dit een tepcken was / datter een groote menighte van volcks hunne krachten niet en hadde konnen tegen-ſtaen. So dat aen d'een zijde van Zwaven-landt 600000. ſchreden onbebouwt Landt lagh.

Die van Beyeren, van de Boyos geſproten zijnde / na't ſchrijven Polybij, woonden in gehuchten / die ſonder muyren beſloten waren / gebruyckende de Aerde met een wepnigh ſtroo voor haer bedde. Leefden meeſt van vleys/ ende begaven hun tot den oorlogh eñ Landt-bouw; levende ſeer vrεyckelijcken/ ende geen werck makende van eenighe konſten ofte wetenſchappen. Haren rijckdom beſtondt in Goudt ende Beeſten/ om dat ſy dat lichtelijck vervoeren konden / wanneer ſy van woon-plaetſe wiſſelen moeſten. Een peder won ſo veel vrienden/ als hy konde/ ende aldus hoe een Man meer vrienden ende ghevolghs hadde/ hoe hy meer geacht ende ontſien wierdt. XXXVI. Zeden ende manieren van die van Beyeren.

Huydens-daeghſe Zeden.

Huydens-daeghs worden de Duytſen in vierderley Staten ofte ſoorten van volckeren verdeylt. De eerſte ſoorte is de Geeſtelijckheydt't welcke alle de Kerckelijcke perſoonen begrijpt. Deſe hebben groote inkomſten ende worden van een peder ſeer ge-eert/ wanneer ſy ghelεert ende van goeden leven zijn: Want dit volck ſcheldet ſeer op de Geeſtelijckheydt/ die onwetende/ ende van quaden leven is. XXXVII. Vierderley Staten ofte ſoorten van Luyden in Duytſlandt.

De tweede ſoorte is/ den Adel/ de welcke de Prinçen/ Graven/ Baroenen/ Ridderen/ ende flechten Edeldom begrijpt. De Prinçen worden meer geprεyſen als de andere/ niet ſo ſeer om hare grootte/ ofte oudtheydt des Geſlachts/ als om datſe machtigh zijn ende veel Landts onder ſich hebben. Maer 't is een Wonder om aenſien/ dat de Prinçen/ Graven ende Baroenen terſtondt gehoorſamen/ ſo haeſt ſy van den Keyſer op-geboden worden/ als offe zijne Onderdanen ende Vaſſalen waren: daer ondertuſſchen de minſte Edelluyden hun hier upt af-geſondert houden/ eñ niet ten oorloge trecken/ ten ſy datſe betaelt worden/ ende evenwel houden ſy den Keyſer voor haren Prince / ende kennen hem voor ſulcks. Alle Edel-luyden ſouden hun laten voor-ſtaen/ datſe ſich verkorten ſouden/ indien ſy haer tot Koop-handel/ Ambachten/ ofte andere handelingē begavē/ ja dat ſulcks hun tot groote ſchande ſtrecken ſoude/ 's gelijcks oock datſe een edele Vrouwe trouden. Sy verachten den om-gang met de Borgeren des Stadts / ende hierom bouwen ſy Kaſteelen ende Sloten op 't Landt/ alwaer ſy met hare Hupſ-geſinnen in vrεyheydt leven. Sommige onder hun frequenteren der Prinçen Hoven / ende volgen haer ten ſtryde; andere blijven als aſſe-bijſters t'huys/ levende van hare Renten. Alle Edelluyden gaen ter Jacht/ ſeggende dat deſe oeffeninge niemanden anders als hun toe en komt/ door Privilegie ende Octrop der Prinçen. Dat ſo een voor-by-repsende/ ofte Borger overtuyght wierdt van ghejaeght te hebben/ voornemelijck of Herten/ Hinden/ Haſen/ Daimkens/ ofte Gepten/ ſal op vele plaetſen d'oogen uptgeſtelen werden voor de ſtraffe des daedts / ende op ſommige den hals verbeuren. Doch is een peder toegelaten te jagen alle ſchadelijcken Wildt-vang.

De derde ſoorte begrijpt alle d'inwoonderen ende Borgeren der Steden / waer af de ſommighe immediatelijcken den Rijcke onder-

onderworpen zijn / sonder anderen Heere te erkennen: andere hebben behalven den Keyser noch Princen / ofte zijn den Bisschoppen onderworpen. De Borgheren der Steden leven seer eendrachtelijcken onder malkanderen / onderlinge in vreden handelende / ende malkanderen dickmael vergast ende. Op de begravenissen haerder Bloedt-verwanten kleeden sy hun in 't swarte / ende dragen 30. dagen lang rouwe over de selve. Der rijcken Wooningen zijn van steen / kalck / ende sandt gemetselt: de Armen hebben lage wooningen / van hout ende soden op-gebouwt. Worden meest met schaillien gedeckt.

De vierde soorte / begrijpt alle de Boeren ende Landts-lupden / welckers conditie ellendigh is. Woonen wijdt van elckanderen / leven sober ende slechtelijck. Haer broodt is bruyn / ende meest van garste. Haren dranck is klaer water / ofte Bier: Zijn altijdt woelende / ende vupl in't hupsh-houden. Op Heylighe Daghen vergaderen sy hun des na-middaghs onder eenigen Boom / alwaer sy van hare saecken spreecken. Daer na stellen de Jonghe Lupden haer ten dans / op 't geklunck van een Flupte: ende d'oude Lupden gaen ter Herbergen. De Mannen en sietmen nimmer op den wegh sonder geweer.

XXXVIII. Doch na dat wy nu in 't generael van de zeden der Duytsen gesproken hebben / laet ons nu een wepnigh op de particularitepten letten / die in vele Provintien ghevonden worden.

Het veel drincken wort in Saxen seer gepresen.

Die van Saxen drincken so onmanierlijck / dat de Schenckers dē drinckers nauwelijcx gerieven konnen: so dat het overvloedigh drincken by hun dermaten geacht wort / dat men den meest-drinckenden tot een tepcken des overwinnens noch eē krants van bloemen ofte kooseu toe-maeckt / ende die op zijn Hooft stelt / tot een Eere. Dit ghebreck is by-na door gants Duytslandt gespreydt.

Hare gewoonlijcke spijse is / Speck / Sautijsen / geroockte Worst / raeuwen Bren / ende gesouten Boter. De kinderen worden met gelijcke rouwe spijse opgebracht / waerom de Saxons harder zijn / als vele andere Volckeren. Hebben een bysondere sprake: maer hare kleedinge komt met de andere Duytsen over-een.

De Westphaelse zijn verstandigh / ende goede Krijghs-lupden / maer geneghen tot quaedt-doen ende schalck.

De Francken en verschillē niet veel / noch in gestalte des lichaems / noch in kleedingen van d'andere Duytsen. Verdragen seer wel den arbeydt / ende so wel Man als Vrouw is tot den Wijngaert-bouw genepght / so datter niemandt ledigh en blijft. Zijn dertel / hooghmoedigh van natuyren / laet-drinckende / houden veel van haer selven / ende wepnigh van den vreemdeling / dien sy seer verachten ende lastigh vallen.

Vreemde onderhoudinge des vierdaghs S. Vrbani.

De Wijngaerdeniers hebben voor een gebruyck / dat se op den dagh S. Vrbani, daer den Wijn wast / een Tafel op een publijcke plaetse stellen / ende decken de selve met een Tafel-laeckē / bladeren / Krupdē / ende reuckgevende-bloemen / stellende het Beeldt S. Vrbani daer boven op. In dien den dagh helder eē klaer is / so drincken sy lustigh herom / ende zijn vrolijck ter eeren S. Vrbani: Maer soo 't regent ofte doncker weder is / werpen sy tegen het Beeldt met slick / modder ende vupl water / besmettende also het Beeldt niet alleen / maer oock het Tafel-laecken ende alles wat daer op is: want dan gelooven se / dat den Wijngaert / die noch bloept / of veel of luttel Wijn voort-brengen sal / na dat het schoon ofte leelijck weder is.

De Zwaven / die rijckst ende wel-hebbenst zijn / begevē sich by-na alle tot de Koopmanschap; makende tot dien eynde een gemeyne Borse / gemetende elck so groote profyten als de quote zijns ingelepden gelts bedraeght: Den ghemeynen Man begeeft sich meest tot linne-weven / ende des winters en sietmen niet alleen het Vrouw-volck spinnen / maer oock het Man-volck. Sy zijn seer ghenepght tot overspel. De Vrouwen zijn van goeder ende hupser gestalte. So loop'ter ooc in Duytslandt een gemeyn spreeck-woordt door den mondt; namelijck / dat Zwaven-lant alleen gants Duytslandt met Vrouwen versien soude / Franckenlandt met Bedelaers ende Boeven / Bohemen met ketters / Beyeren met Dieven / Westphalen met meyn-eedige ende valsche getuygen / ende 's Palsgraven-landt aen den Rijn met gulsigaerts.

Gemeyn spreeckwoort.

Die van Beyeren zijn so vupl / bot ende plomp / dat / indien men die wil verghelijcken met de reste van Duytslandt, salmen die met rechte moghen Barbaren noemen. Maer de ghebreecken / waer mede sy meest besmet zijn / is de onbeleefthepdt ende diefte. Sy gaen gaerne in 't blaeuwe gekleedt. De alderdevootste onder hun gaen dickmaels met groote Benden in pelgrimagie na Aken.

Oostenrijck heeft Princen / die dē name van Aerdts-hertogh voerē / eñ wanneer pemant hier toe geraeckt / so worden daer over seer vreemde manierē gebruyckt: Want niet verre van de Stadt S. Vit, in een groote ende diepe vallepe / sietmen de overblijfselen eenes Stadts / welckers naem men niet en weet / ende dicht by dese overblijfselen in een schoone wepde is eenen Marber-steen opgerecht: waer op sy eenen Boer klimmen doen / den welcken dit recht door successie te beurte valt / ende die een swarte ende volle koe dicht by hem aen zijn rechter-handt vast heeft / ende aen zijn slincker-handt een paer magere Ossen / ende rondts-om hem een menighte van Boeren ende ander volck.

De manieren die int verkiesen eenes Aerdshertoghs van Oostenrijck gehouden worden.

Den Hertoghe komt hier na / vergeselschapt met een groote hoop Edelen / ende men draeght voor hem de Hertogelijcke tierselen ende kleedinghen / ende zijn gants ghevolgh is treffelijcken uptgerust: maer den Prince is seer slechtelijckē gekleedt / met een Boeren bonette ende schoenen / ende een Harders-schuplen in de handt; so datmen hem veel-licht voor eenen Herder als voor eenen Prince aensien soude. Den genen die op de steen sit / siende den Hertoge aenkomen / roept in Slavoense sprake: Wie is die, die daer soo hoovaerdelijcken komt treden? Ende de omstaende menighte antwoordt; Tis den Heere des gantschen Lande? So vraeght den Boer voorts: Sal hy oock gerechtigh in zijn oordeelen zijn? soeckt hy oock 's Landts welvaren? Is hy van vryen af-komste, ende doorluchtighen stamme? is hy dese Heerlijckheydt waerdigh? sal hy oock als een goedt Catholijck ende Beschērm-heer des Kercks de Geboden Godts onder-houden? So roept dan een pegelijck / Ja. Den genen die op de Steē sit / vraeght voorders: Door welck middel

middel ſoude hy my van deſe plaetſe krijgen? Dan antwoordt den Hof-meeſter van den nieuwen Prince: Deſe plaetſe ſal van u gekocht worde door ſeſtigh ſilvere ſtucken: deſe Beeſten ende des Hertoghs kleederen, die hy aen heeft, ſullen uwe zijn, ende behalven dat, ſult ghy ende u huyſgeſin van alle ſchattinghen vry weſen. Hier na ſlaet den Boer den Hertoghe ſachtelijck voor zijne wangen, hem radende, dat hy een billick Rechter ſy. Sommighe ſeggen ock, datmen hem water in een Boeren-hoedt brengt, ende dat hy daer upt drinckt, willende daer mede zijne toekomende ſoberheydt betooghen. Daer na gaenſe na de naeſte Kercke, genoemt na de Maget Maria, ende den Hertoghe is daer by tot den eynde der Miſſe. De Ceremonien geeyndight zijnde, ontkleedt den Prince ſich upt de Boere kleederen, ende treckt de Hertoghelijcke ghewaden aen, ende bancketeert met den Edeldom. Na den eten komtmen wederom in 't veldt, alwaer den Hertoghe eens peders klachten hoort, ende pegheliicken recht doet, ontfanghen den eedt ende beloften van ghetrouwicheydt van alle zijne Vaſſalen ende Onderdanen. Men ſeght dat de Boeren deſe Privilegien hebben, om dat ſy d'eerſte waren die in deſe contreye het Euangelium ontfangen hebben.

Vreemde maniere van procederen tegens de verdachte Dieven.

Sy hebben een vreemde ghewoonte van procederen teghen de Dieven, ende dat ontrendt de Stadt Klagen. So pemandt van dieverye verdacht wordt die wordt ſtracks opghehanghen ende ghevorght, daer na maecktmen zijn Proces: ende ſo hy ontſchuldigh bevonden wordt, ſo doetmen hem af ende wordt begraven, ende zijn uytvaerdt moet de ſtadt betalen: maer ſo hy ſchuldigh ghevonnist wordt, laetmen hem hanghen tot dat hy met ſtucken afvalt.

De kleedinghe der Karinthiers is van wolle, ongeverwet, ſpreken meeſt de Slavoenſe ſprake.

Maer die Stiermarckſe zijn grof ende bot, ende hebben al tſamen ſo groote kilieren aen de keele, datſe het ſpreken beletten. Evenwel volghen deſe de Duytſen in kleedinghen, manieren ende ſpreken, behalven die langs de Draw woonen, die ſpreecken Slavoens.

Die van Bohemen ſprekē ock Slavoens, doch vindt-mer hupdenſdaeghs vele die Hoogh-duyts ſpreken, voornemelijck in't preecken. Dit volck en is nopt in't generael aen eenighe Wet verbonden gheweeſt, die haer ter deughde leydt, maer den wille heeft een peder tot een Wet gedient. Voorder, zijnſe groot, breedt-voorſtigh, ende blonck van hayr; zijn eer-gierigh, hoovaerdigh, ende wreedt, anderen verachtende, ende van d'andere Duytſchen voorts wepnigh verſchillende.

Tot een beſluyt, de Duytſe Volckeren worden voor gants trouw ghehouden, ende om de waerheydt te ſeggen, ſy zijn meer geboren tot ſimpelheydt, als tot ſchalckheydt: maer in vreemde Landen komen ſy andere ghenoegh bedrieghen, hoe wepnigh men hun ſulcks vertrouwt: Ock machmen ſeggen, dat de kuyſheydt by hun meer ghepreſen, als bewaert wordt. Ten is onder hun gheen misbruyck gheacht, ſich droncken te drincken, want ſy ſeggen, dat de looſe, ende bedrieghers, de onthoudinghe des Wijns ingheboerdt hebben, ten eynde ſy hare quade ghedachten door den dronck niet openbaren ſouden.

Haren Rijckdom.

XXXIX. Waer in den rijckdom van Duytſ-landt meeſt beſtaet.

Ten ſan Duytſlandt niet ontbreecken rijck te zijn, nadien het ſo veel Mijnen van Silver ende andere Metalen heeft, ja ock Goudt-mijnen, meer als eenighe Provintie van Europa; ende noch behalven dit, om dat het op vele plaetſen ſeer vruchtbaer is. De Duytſen zijn ſeer ſorghvuldigh om den Koop-handel te dryven, meer als eenighe andere Natie, begheven ſich ock tot verſchepdē konſten ende wetenſchappen, ſulcks dat ſy ſeer vreemde ende Wonderlijcke wercken voor den dagh brenghen. Voorders is het van natuyren met veel groote ſcheepdraghende Rivieren voorſien, waerom dat alle Koop-manſchap ende mondt-koſt ghemackelijck van 't eene Landt int andere gevoert wordt. Hebben mede veel ſoute Fonteynen ende wateren, waer af ſy Sout maken, ende verſenden konnen.

Haer Peck ende Wijnen brenghen haer ock groot geldt op. Hare Marckten zijn ock ſeer gheacht, voornemelijck die van Franckfoort, alwaer vele Koop-lupden van gheheel Europa, ock ſommighe upt Aſien ende Afrijcken tweemael des Jaers komen.

Elſatz maeckt groot geldt van zijn Silver, Koper, ende loodt: Franckenlandt van zijne Wijnen: Moravien van zijnen Myth' ende wieroock; Beyeren van zijne vette Vercken, die ver ende wijdt verſonden worden, ghelijck mede zijn ander Vee, Kooyn ende Zoudt, waer af het veel Fonteynen heeft; ock mede van zijn Yſer ende Koper, dat ſy alle weecken na den Donauw ſendt, om daer langs na verſchepden plaetſen van Europa verſonden te worden. Ooſtenrijck treckt ock veel gelts van zijne Mijnen, ghelijck mede Tirol, 'twelck veel Kopers heeft.

't Landt van Gulick heeft veel profijt van zijne Weete. Heſſen ſendt veel Wolle-Laken upt ens landts, 'sghelijcks ock veel Goudt, Silver, Kooper, Quick-ſilver, Yſer, Loodt, Sout ende Alupn, in grooter menighte. Turingen heeft ock veel Weete voor de upt-landers, ende Meyſſen veel Goudts: ſo dat Duytſlandt gheen Landt in Europa in rijckdom en wijckt.

Maer om tot het particulier te komen, ſo moetmen weten, dat de inkomſten der Steden ende Wereldtlijcke Princen groote lijcks vermeerdert zijn door de uſurpatie der geeſtelijcke goederen, ende door de laſten die op den volckeren geſtelt zijn.

XL. Van des Keyſers inkomſten.

Maer ten aenſien der inkomſten des Keyſers, eerſtelijck de vyve Steden, welcker ghetal nu 60. is, ende eertijdts 96. waren, zijn ſchuldigh de twee vijfde-deelen te ghéven van 't gene op de Landt-daghen verhandelt wordt: maer onder deſe zijn ſommighe, diemen Keyſerlijcke noemt, om datſe den Keyſer eenighe honderden betalen, die te ſamen 15000. guldens bedraghen. Alle deſe Steden hebben ſeer goede inkomſten, de koſten verre overtreffende: ock meentmen dat het Keyſer-rijck in't gheheel meer als ſeven millioenen inkomens heeft; 'twelcke men niet wepnigh achten moet, nadien dat het volck, niet beſwaert zijnde als in Italien, evenwel boven het ordinaris noch

groote schatten gheven/ wanneer den noot der Princen sulcx verepst.

Het Rijck moet den Keyser geven/ wanneer hy te Romen gaet om de kroone t'ontsanghen/ 20000. mannen te voet/ ende 4000. Rupteren/ voor acht maenden: ende dit wort genoemt de bystant van Romen, waer van den Keyser een goet deel opstellen kan. Somwylen wort den Keyser oock eenighe expeditie vergunt teghen den Turck/ upt krachte van't welt hy eenmael 400000. guldens opghelicht heeft. So dat den Keyser meer inkomens heeft/ als sommige wanen/ aengesien hy alleenlijck van Elsatz, Zwaven, ende't landt der Grisons, (in het welcke het huys van Oostenrijck veerthien heerlijckheyden heeft die onder zyne Jurisdictie zijn) ontrent twee ende een half millioen ordinarise Renten ontfangt/ ende noch so veel extraordinarisse.

Sterckten.

XLI.

Eer dat wy verder in propoosten treden/ sal het goedt zijn/ dat wy eerst aenmercken hoedanighe macht de voorgaende Keyseren upt Duytslandt gehregen hebben/ aengesien het by-na van haer alleen is/ datse die halen mogen.

Welcke macht Karolus V, ende andere Keyseren te velde gebracht hebben.

Carolus V, hadde ontrent 90000. Voetvolcks/ ende 30000. Rupteren/ wanneer hy naer Weenen trock tegen den Turck; onder de welcke vele Spangiaerden ende Italianen waren. Maximilianus II, hadde ontrent 100000. Voetknechten / ende 35000. Rupteren / te Iavarin tegen de selvige Turcken/ sonder datmen daer opt gebreck ofte dupte van lyftocht sagh.

Carel de V. by der gratien Gods Rooms-Keyser Coninck van Spaignen, Indien, Nabels etc.

Doen

Doen den Keyſer Karolus V, oorloghde teghen den Proteſtanten / waren de twee Heyrlegers / die hy eenige maenden te velt hielt / ontrent hondert ende vyftigh duyſent mannen ſterck.

XLII. Ende om grondelijck te ſpreken / ſo zijn de ſterckte van Duytſlant voorwaer ſeer groot / vermits datſe veel lyſtochts hebben / ende dat het middel om deſe ſterckten te eenigen / gemackelijck valt van wegen de menighte der Gevieren. Wat het volck belangt / men ghelooft dat het Rijck in alles 200000. mannen te velde can brenghen / waer af het boven geſeyde een bewijs is. Want tſedert den Jare 1560. en heeftmen byna nimmermeer opgehouden in Vranckrijck ende Nederlant te oorlogen / ende dat met een groot ghetal Duytſen / diemen dickwils met grooter menighten upt het Landt haelde. Men ſagh doenmaels in Vranckrijck door den Hertogh van Tweibruggen 12000. Voetknechten brengen / ende 8000. Kupteren voor die van de Religie: ende aen d'ander zijde waren onder den Hertogh van Aumale 5000. Paerden / ende 2000. onder den Grave van Manſfeld voor de Catholijcken: Guilhelmus Prince van Orangien hielt op de Frontieren van Neerlant ende Vranckrijck 8000. Kupterye ende 10000. Voetknechten van deſe ſelve natie / ende Duc d'Alba 3000. Noch laet ic achter het groot getal Hooghduytſe knechten / die in Nederlant trocken onder den Hertogh Caſimiro, ende in Vranckrijck onder den ſelven / inden Jare 1587. ende 't ſedert meermalen. Eyndelijck / in welcke plaetſe datmen oorloghe voert / altijdts ſalmen daer Hooghduytſe knechten vinden / onder welckers ghetal ick doch de Nederlanders niet en telle / die ſomwijlen Heyrleghers van 80000. Mannen opgericht hebben: noch ooc de Switſers / diemen meynt dat tot haer beſcherminge wel 120000. knechten opbrengen konnen / ende die der ſomwijlen weer 30000. bupten 's Lants geſonden hebben / namelijc / doen men doende was om 't Landt van Milanen teghen den Koning Franciſcum te bewaren.

Hoe veel volcx in Duytſlandt in tijt van noot by een ghebracht ſoude konnen worden.

Maer laet ons wederkeeren tot ons propoost / het beſte Duytſche Krijghs-volck komt upt de Landen van Tirol, Zwaven, en Weſtphalen: de beſte Kupterye om Brunſwijck, maer noch beter upt de Landen van Kleve ende Gulick. Sy handelen veel beter het Slagh-ſweert / Spies en Zwijn-ſpriet / als het Muſquet. Opt vlacke velt zijn ſy ſtrijtbaer ende mannelijck / ſo wel om een ſlagh-orden te breecken / als om tegenſtant te doen. Tot eenige overrompelinge en zijnſe niet bequaem: maer veel ſtantvaſtigher / als ſtout / haeſtiger als dapper: geven haer lichtelijc / belegert zijnde / op aen den vyant: ſo ſy geſlagen worden / en kommenſe hun niet wel wederom vergaderen. Sy zijn oock gewoon hare vrouwen ende kinderen met ſich inden Krijgh te voeren. Hare Paerden zijn niet ſeer goet ten oorloge / want van de thien de acht meeſt in de wagen ofte ploegh ghegaen hebben: waerom de Duytſche Infanterye beter is / als de Kupterye.

Hoedanigh het Duytſche Krijghsvolck is.

XLIII. Hare ſterckten ter Zee en zijn niet min als die te Lande / alhoewel de ſelve ſo ſeer niet gebruyckt en worden; aengeſien datter Steden zijn / die de eene hondert / d'andere 150. Schepen hebben / waer mede ſy den Koningen van Denemercken ende Zweden het hooft konnen bieden. Soo dat / indien Duytſlandt wel vereenight ware / 't ſelve voor geenen vyant en ſoude behoeven te vreeſen.

Hare ſterckten ter Zee.

Hier by moeten gevoeght zijn / in tijt van noot de hulp der Prinçen van Italien, Savoyen ende Lorreynen. Want deſe Prinçen en hebben den Keyſer nopt verlegen gelaten: In den oorlogh tegen Segeth ſont Emanuel Hertogh van Savoyen aen den Keyſer 600. Harquebuſiers te paerde; Coſmas Hertogh van Florencen 3000. Voetknechten op zijn eyghen koſten: Alphonſus II, Hertoge van Ferraren trock daer ſelver henen met 1500. wel ghemonteerde Kupteren: Guilhelmus Hertogh van Mantua ging daer oock henen met veel wacker Krijghsvolcks: ghelijck mede Henricus van Lorreynen, Hertoghe van Guiſe met drie hondert Edel-lupden. Soo dat met deſe Benden ende die den Paus Pius V, daer by dede / den Keyſer

Maximi-

Rudolph de ij. bij der gratien Gods, Rooms-Keyser Coninck van Hungaryen en Bohemen etc.

Maximilianus II, (den welcken het Rijck/ op eenen Lant-dagh gehouden te Ausburgh in den Jare 1566. ingewillight hadde 40000. Voetvolck/ ende 8000. Paerden voor acht maenden; voorts noch 20000. Infanterye/ ende 4000. Ruyteren voor de drie naestvolgende Jaren) onder zijne Vaendelen hadde/ behalven die in Garnisoen waren/ 100000. mannen te voet/ ende 35000. Ruyteren.

So dat/ indien de verstheydenheyt van Religie de gemoederen niet en verdeylde ende hatigh onderlinge maeckte/ den Keyser macht ende middelen genoegh hebben soude/ om niet alleen den Turck tegenstant te doen/ maer oock te bedwingen wijdt van zijne grensen te verhuysen.

Gouvernement.

XLIV. Den Paus Gregorius V, heeft de seven Keurvorsten ingesteld. Eñ alhoewel dat Karolus Magnus, door ordinantie des Paus/ het Rijck inde verkiesinge der Duytsche Vorstē stelde/ so en hadde dit evēwel geē plaets voor en al-eer dē stamme Karoli ontbrac; aengesiē dat/ so lange de selve duerde/ den sone zinnen Vader altijts int Rijck succedeerde: Maer het Statuyt Gregorij V, 't welcke alle recht van successie uytsloot/ stelde 't Rijck in de vyve verkiesinge van seven Princen/ int Jaer 998. De oorsake/ die dē Paus daer toe bracht/ was/ om dat Otho III, geen kinderen na en liet: doch zijnder noch andere redenen/ want eerstelijck/ het Rijck grootelijcx verswackt zijnde/ meynde den Paus ende den Keyser/ dat sy 't selve stercken ende in zijn ouden staut herstellen souden/ door sodanighen/ als daer toe/ sonder aensien van successie/ ghekoren soude worden.

Redenen waerom het Rijck aen de verkiesinghe van seven Vorsten gestelt wiert.

Den

Den Keyser is dan het Hooft des Rijcks/ ende heeft onder sich dzie Leden/ in welckers Vergaderinge men van alle saecken die den Rijcke aengaen/ handelt ende beraetslaecht.

De dzie Leden des Rijcx.

Eerste Lidt der Seven Keur-Vorsten, de welcke zijn:

XLV. Dē Aerds-Bisschop van Mentz, Opper-Kancelier des Rijcx in Duytsland, bewarende in zijne Kancelerye alle de Schriften der Rijcks-dagen.

Den Aerds-Bisschop van Trier, Opper-Kancelier des Rijcks in Vranckrijck.

Den Aerds-Bisschop van Keulen, Opper-Kancelier des Rijcks in Italien.

Den Koning van Bohemen, Opper-Schenker des Rijcks.

Den Paltz-graef aen den Rijn/ Opper-Hof-meester des Rijcks.

Den Hertogh van Saxen, Opper-Maerschalck ende Rechter des Hofs/ die het Kappier voor den Keyser draeght.

Den Marquijs van Brandenburgh, Opper-Kamerling des Rijcks.

Alle dese hebben volle macht om eenen Keyser te kiesen/ ten eynde sich niemandt de Keyserlijcke waerdigheydt toe en schrijve/ als erfelijck.

Tweede Lidt der Heeren ende Edelen, de vvelcke zijn:

De Aerds-Bisschoppen

XLVI. van { Magdeburgh. Saltzburgh. Bezançon. Bremen.

De Bisschoppen van { Bamberg. Wirtzpurg. Worms. Spiers. Straetsburgh. Eichstat. Auspurg. Constantz. Hildesheim. Paderborn. Chur. Halberstat. Ferden. Munster. Osnabrug. Passauw. Frisingen. Kempsen. Gurck, ofte Goritz. Seckauw. Havand. Bazel. Sittem, ofte Wallis. Regenspurg. Meissen. Naumburg. Minden. Lubeck.

De Bisschoppen van { Vtrecht. Camin. Zwerin. Geneven. Kamerick. Verdun. Losanne. Metz. Toul. Luyck. Trenten. Brixen. Merspurgh. Libach. Vienne. Brandemburg. Ratzenburg. Schleswijck. Havelburg.

De Wereldtlijcke Princen, ende Heeren.

Den Hertogh van { Beyeren. Oostenrijck. Saxen. Den Paltzgraef van Beyeren. Kleve, Gulick, ende Bergen. Den Marquis van Brandemburgh. Brunswick. Lunenburgh. Pomeren. Meckelemburg. Lauwenburg. Holstein. Lotthringen. Den Landt-Graef van Hessen. Wittembergh. Zweybrug. Spanheym.

Den Marquis van Baden.
Den Prince van Anhalt.
Den Graef van Hennenbergh.
Den Burgh-Graef van Meissen.

De Geestelicke Princen.

Den Prins ende Abt van { Fulda. Hiersfeldt. Kempten. S. Gal. Salifeld. Korbey. Stable.

Den Prins ende Prevoost van Wissemburg.
Den Prins ende Prevoost van Elwangen.
Den Abt van Reichenaw.
Den Meester der ordre van de Duytse Ridderen.
Den Meester der ordre van de Ridderschap S. Ioannis.

Wain-

Den Abt van

- Waingarten.
- Salmanſweiller.
- Kreutzlingen.
- Murpach.
- Walkenried.
- Schuttern.
- Weiſſenow, ofte Minderaw.
- S. Blaſius.
- Maulprun.
- Schuſſenried.
- Ritterſhauſſen.
- Stein aenden Rhijn.
- Schiafhuyſen.
- Kempeſeck.
- Waldſachſen.
- Finſideln.
- Rockemburg.
- Ochſenhauſen.
- S. Gillis te Nuremberg.
- Nuemburgh.
- S. Maximinus bp Trier.
- Heveſdſhauſen.
- S. Ian in Kurtel.
- Gengenbach.
- Koniſbrun.
- Rodt, ofte Roden.
- Marckthal.
- Rockenhauſen.
- S. Pieter in 't Schwartzwald.
- S. Diderich.
- Berkenheuſem.
- Elchingen.
- Hentzlingen.
- Vtſenis.
- Plankemburg.
- Yſſin.
- Pfeſſers.
- S. Ian in Theurtal.
- Pereſhauſen van Conſtantz.
- Pruim.
- Reiſhaim.
- S. Hemeranus van Ratiſbona.
- S. Gregorius van Munſter.
- Muncheroden.
- S. Cornelius van Munſter.
- Werden.
- Aurſperg.
- Yrſe.
- Brun.
- Echternaken.
- Hervoorden.

Den Proost van

- Kambergh.
- Berghtoſgaſden.
- Odenheim.
- Selts.

De Abdiſſe van

- Quedelingburg.
- Eſſen.
- Alt-Munſter te Regenſburg.
- Ober-Munſter te Regenſpurg.
- Kauffingen.
- Lindow.
- Gernrode.
- Buchaw.
- Rotenmunſter.

De Abdiſſe van

- Hippach.
- Gutenzel.
- Beundt.
- Koblentz.
- Elſas.
- Oſterich.
- In der Etſch.

Den Grave van

- Helffenſtein.
- Kirchberg.
- Wiſenſtaigh.
- Lauffen.
- Montfort.
- Furſtemberg.
- Zimmeren.
- Otingen.
- Sultz.
- Hohenzollern.
- Kaſtel.
- Vertheim.
- Reineck.
- Hohenloo.
- Erpach.
- Leiningen.
- Falckſtein.
- Hanaw.
- Luchtemberg.
- Naſſaw, ende Breda.
- Dillemberg.
- Wiſbaden.
- Ilſtain.
- Salbrucken.
- Waldpurg.
- Naſſau in Weilpurg.
- Beilſtein.
- Koningſtein.
- Epſtein.
- Hoogh Eiſemberg.
- Laegh Eiſemberg.
- Merſen.
- Badingen.
- Wirnenberg.
- Zolms.
- Arnſberg.

Den Rijn-Grave van

- Horn.
- Seyn.
- Wintzlingen.
- Reyen.
- Biſlich.
- Salm.
- Weldents.
- Dengen.
- Rappin.
- Hardech.
- Hohenſtein.
- Schaumburg ende Giengen.
- Dieremburg ende Zomeraw.
- Manſfeld.
- Stolberg.
- Buchlingen.
- Barbey ende Mullingen.
- Gleichen.
- Schwartzenburg.
- Suemburg.
- Iude, Heere van Ruech.

De Rijn-graue ban
- Ples.
- Plawen.
- Weda ende Ringelberg.
- Olnbrug.
- Locbenſtain.
- Regenſtain.
- Weſtfrieſland.
- Ooſtfrieſland.
- Vander Lippe.
- Oldemburgh.
- Hofe.
- Delmonhorſt.
- Weſtemburg.
- Muntzemburgh.
- Lemgow.
- Waldeck.
- Diepholt.
- Steinfurt.
- Benthem.
- Bronckhorſt.
- Witgenſtein.
- Spiegelbergh.
- Biverſdorff.
- Teckelnborg.
- Dortmund.
- Windorff.
- Ripperſhoden.
- Hagen.
- Hoonfels.
- Leiſeneck.
- Bergen.
- Manderſcheid.
- Reiferſcheid.
- Egmond.
- Iſelſtein.
- Tubingen.
- Blankenbergh.
- Karchingen.
- Krehanges.

De Barbeten ban
- Gundelfingen.
- Geroltzeck.
- Oberheven.
- Rapoleſtein.
- Stauffen.
- Sonnenberg.
- Vannenberg.
- Degenberg.
- Oberſulſberg.
- Tautenberg.

De Heeren ban
- Tuſſen.
- Stugart.
- Iuſtingen.
- Schenſlingen.
- Rapoltſkirchen.
- Hohen Rechperg.
- Berletick.
- Hohen Konigſperg.
- Hohenfeld ende Tipoltſkirch.
- Braides.
- Reichelſperg.
- Limburg.
- Kunſeg.
- Kunſeckerberg.
- Geraw.
- Reichenſtein.

De Heeren ban
- Muntzenburg.
- Loſtenſtein.
- Ridberg.
- Lingen.
- Somiris.
- Bergen ende Waelhem.
- Widenfels.
- Haber.
- Senſter.
- Roggendorff.
- Alendorff.
- Kunigfurkerberg.
- Morſpurg ende Befort.
- Brandenſtein, ende Rans.
- Wolffſtein.
- Permond.
- Fronſbek.
- Flackenſtein.
- Witten.

Het derde Lidt des Rijcks, beſtaende in de Steden, de vvelcke zijn:

Antwerpen in Brabandt. XLVII.
Aken in 't landt van Gulick.
Auſburg in Zwaven.
Bazel aen den Rijn.
Berckheim.
Berne in Zwitſerlandt.
Beſançon.
Bopperden aen den Rijn.
Buchau in Zwaven.
Biberach in Zwaven.
Bopfingen in Zwaven.
Buchorn in Zwaven.
Deventer in Over-Yſſel.
Dortmund in Weſtphalen.
Dinckelſpuhel in Zwaven.
Durckheim.
Dueren in 't Landt van Gulick.
Ever boogh 't Bemerwoudt.
Erfford in 't Landt van Thuringen.
Eſlingen in Zwaven.
Franckford op de Meyn.
Franckford aen de Oder.
Friburg in der Wederau.
Friburgh in Briſgauw.
Gegenbach in Zwaven.
Gelenhauſen inder Wederau.
Gemund in Zwaven.
Giengen in Zwaven.
Goſler in Saſſen.
Gottingen in Saſſen.
Groeningen in Vrieſland.
Hagenau in Elſaz.
Hailpruim in Zwaven aen den Necca.
Hall in Zwaven.
Hall in Thuringen.
Hamburg.
Holproef in Zwaven.
Hamerſpach in Zwaven.
Heydeſſfeld.
Ingelheim bobē eñ benedē aen Rinckauw.
Iſnen in Zwaven.
Kaufpuern in Zwaven.

Kampen

Kampen in Over-yssel.
Kolen aen den Rijn.
Kolmaer in Elsatz.
Kel in Zwaven.
Konstants in Zwaven.
Kempten in Zwaven.
Keyserspergh.
Keyserslautern in Westrijcke.
Kuyre in Zwitserlandt.
Landaw by Spiers.
Lindaw in Zwaven.
Leukirch in Zwaven.
Lubeeck aen de Zee in Sassen.
Lucerne in Zwitserlandt.
Lunenburgh in Sassen.
Memmingen in Zwaven.
Mets in Lottringen.
Mulnhuysen in Thuringen.
Mulnhuysen in Sunkaw.
Nimmegen in Gelderland.
Nordhuysen in Thuringen.
Nordlingen in Zwaven.
Nuremberg.
Ober Ehenheim.
Odernheim by den Rhijn.
Ottenburg in Zwaven.
Ola in Zwaven.
Oppenheim aen den Rijn.
Pfullendorff in Zwaven.
Ravenspurg in Zwaven.
Regenspurg in Beyeren.
Reutlingen in Zwaven.
Rosem ofte Rosheim.
Rotemburg aen den Tuber.
Rotwijl in Zwaven.
S. Galle in Zwitserland.
Schafhuysen in Zwitserland.
Schwinfurt in Francken.
Sleyzstad in Elsatz.
Solothurn in Zwitserland.
Spiers aen den Rijn.
Straesburg in Elsatz.
Thonawerd in Zwaven.
Trier op de Moesel.
Vberlingen in Zwaven.
Vlms in Zwaven.
Wangen in Zwaven.
Werd aen den Donauw.
Wesel boven aen den Rhijn.
Wesel beneden in 't Landt van Kleef.
Wetzslar in Hessen.
Wimpin op de Neccar in Zwaven.
Winsheim in Francken.
Wijssenburg.
Worms aen den Rijn.
Wijl in Zwaven.
Zurich in Zwitserland.
Zwol in Over-yssel.

XLVIII. Behalven dese ordre der drie Leden / ten eynde men de scheuringen des Rijcks beletten / ende een algemeynen vrede door gants Duytslandt behouden soude / hebben de Provintien des Rijcks verdeylt geweest in sekere Heerlijckheyden / die sy Circkelen ofte Craisen noemde / in de welcke de particuliere Raden des Rijcks zijn. Men heeft eerst in den jare 1500. te Ausburg ses Craisen ingestelt / daer naer noch thien in den jare 1512. te Nozembergh. Yeder Craisz verkiest upt sijn Lant eenen Gouverneur / ofte Superintendent des Raedts / ende is een Prince / of Graef / of Baroen / of eenigh groot Heer / den welcken men upt 't selfde Landt ses Raedts-heeren geeft / ende zyn alle wereldtlijcke Persoonen / eerlijcke ende verstandige Mannen: Ende zijn de Craisen dese volghende in ordre:

Tot welcken eynde den Raedt der Craissen ingestelt is.

Den Craisz van
1. Franckenland.
2. Beyeren.
3. Oostenrijck.
4. Zwaven.
5. Vanden Rhijn.
6. Palz-gravenland.
7. Westphalen.
8. Opper-Saxen.
9. Neder-Saxen.
10. Bourgongen.

XLIX. Vanden hooghen Raedt te Spiers.

Behalven dese Craisz-Raden, heeft-men (op dat alle saken van ghewichte rechtelijcken geoordeelt souden werden) de Keyserlijcke Richt-kamer te Spiers opgherecht: waer af den Oppersten een wereldtlijcken Prince / ten minsten Grave ofte Baroen is / indien men gheenen vindt die hier toe bequaem is. Desen heeftmen noch ses by-sittende ghegeven / naemlijcken / twee Graven ofte Baroenen / twee Rechts-geleerden / ende twee Ridderen / die den Keyser daer stelt van weghen de Landen die hy erffelijcken in 't Rijck besit. Yeder Keur-vorst heefter oock eenen gheselt / ende yeder Craisz twee / ende alle dese Raedts-heeren zijn de helft onder de Rechts-gheleerde, ende de helft onder de Ridderen gekozen.

L. Munsterus seght wyders / datmen na de seven Keur-vorsten noch ordonneerde noch veel Officiers / ende dat al op 't ghetal van vieren: Tsedert hebben sommighe Keyseren hier toe noch Graven ende Hertogen ghekozen / waer af vele evenwel verballen ende verstorven zijn: Wy sullen evenwel hem volgen / ende de selve hier in ordre aldus stellen:

De vier Hertogen van
Brunswijck.
Schwaben.
Beyeren.
Lotthringen.

De vier Maerschalcken van
Bappenheim.
Gulick.
Meyssen.
Vinsting.

De vier Landt-graven van
Thuringen.
Hessen.
Leuchterberg.
Elsatz.

De vier Burgh-graven van
Meidenburg.
Nuremberg.

Reneck

Reneck.
Stromburg.

De vier Ridderlijcke Graven van

Flaendren.
Tirol.
Aldenburg.
Ferraren.

De vier Princelijcke Abten van

Fulda.
Kempten.
Wiſſemburg.
Murbach.

De vier Rijcks-bergen van

Aldenburg.
Meidenburg.
Rotemburg.
Meckelburg.

De vier Ridderen van

Andelauw.
Meldingen.
Strondeck.
Fraonberg.

De vier Hooft-ſteden / ofte Metropolitani / van

Auſburg.
Aken.
Metz.
Lubeck.

De vier kleyne Steden van

Bamberg.
Sletzſtad.
Hagenauw.
Vlms.

De vier Bouw-lupden van

Keulen.
Regenſpurg.
Konſtants.
Saltzburg.

De vier Marquiſen van

Meyſſen.
Brandemburg.
Mernhern.
Neder-Baden.

De vier Graven van

Schwartzenburg.
Kleve.
Cilie ofte Gretz.
Savoyen.

De vier Lands-Heeren van

Milanen.
Scala, ofte Verona.
Padoua.
Mirandula.

De vier Rijcks-bergen van

Murnemberg.
Friberg.
Heydelberg.
Nurnberg.

De vier Vyp-heeren ofte Baroenen van

Limpurg in Franckenland.
Thuſis.
Weſtenburg.
Aldenwald.

De vier Rijcks-dorpen van

Ingelheim.
Altdorff.
Lichtenauw.
Deckendorff.

De vier Jagers van

Hurn.
Vrach.
Schomburg.
Metſch.

De vier Erf-ampten van Schwaben.

Den { Dorp-ſnijder van Walpurg. / Schencker van Radach. / Maerſchalck van Marckdorf. / Kamerling van Kemnat.

De vier Knapen van

Waldeck.
Hirten à Fulchen.
Arnſpergh.
Rabnaw.

Doch zijn veel deſer Ampten gheheel veranderd / ofte gants te niet ghedaen door de doodt der gener / die de ſelve beſaten.

De ſidt-plaetſen op de Rijcks-daghen, hoedanigh:

LI. Hoedanigh de ſidtplaetſen op de Rijcx-dagen moeten zijn.

Wanneer den Keyſer gheſeten is / moet den Aerdts-biſſchop van Trier recht teghen hem overſitten / den Aerdts-Biſſchop van Ments aen zijn rechter zijde / ende den Aerdts-biſſchop van Keulen aen de slincker zijde. Den Koning van Bohemen (doch eer dit Rijck aen den Keyſer behoorde) ſat aen de rechterhandt des Aerdts-biſſchops van Ments, ende daer naeſt den Paltzgrave aen

Fridericus de V. bijder gratien Gods Paltsgrave bijden Rijn, Hertoch in Beveren etc. Ceurvorst.

N. de Clerc exc.

den Rijn: daer na den Hertogh van Saxen aen de slincker zijde des Aerdts-bisschops van Keulen, ende bezijden hem den Marquijs van Brandenburgh.

Wanneer men publijcke Processien doet, moeten sy dese ordre daer inne houden.

Welcke ordre in publijcke Processien onderhouden wort.

Den Aerdts-bisschop van Trier moet voor den Keyser gaen/ ende de andere twee gaen aen zijn zijde/ d'een aen d'eene/ d'andere aen d'ander zijde des Keysers: ende den Koning van Bohemen volght flucks daer aen. Den Aerdts-hertoghe nu van Oostenrijck, als Prince des Rijcks/ en heeft onder de wereldtlijcke Prince geen plaetse/ van weghen het verschil datter is om de voorsittinghe/ maer onder de Geestelijcke/ die voorgaen.

Op den Rijcksdagh te Ausburgh ghehouden in den Jare 1548. wierden alle de Provintien van Bourgondien onder de bescherminghe des Rijcks ghestelt/ ende wiert de plaetse van den Prins bysonderlijck onder de Geestelijcke gheassigneert; alhoewel dat op den Rijcks-dagh van Regensburg, die tsedert ghehouden wierdt/ den Koning van Spangien niet eenen in zijn plaetse en sondt.

Den Hertoghe van Loreynen (ofte Lothringen) plagh oock een Prince des Rijcks te zijn/ maer rechte voort is dat gheslachte onder Vranckrijck gekomen.

De vrye Hanse-steden des Rijcks/ die genen anderen Heere en erkennen als den Keyser/ leven by hare Wetten/ ende hebben bynaest alle eenen slechten ende vermengelden Staet / hoe wel in eenighe der selver/ onder de welcke Nurembergh is / de Voor-treffelijckste rigieren. Haer forme van Regie-

Regieringhe en was inden eerſten niet veel bpſonders/ doen ſp dooz gelt ofte gunſte hare vzphepdt vanden Kepſeren/ ofte Pzincen/ die over haer heerſten / verkregen.

Niemant en mach Imperator, dat is Kepſer / ghenoemt woꝛden/ ten ſp dat den Paus hem Kroone: maer wel Rooms Koning, ofte Koning van Duytſlandt, indien hp van den Keur-vozſten gekozen woꝛt.

Den Kepſer en heerſt niet abſolutelijcken in Duytſlandt, maer gebiedt aldaer bp wegen van Rijcks-daghen; weſhalven hp meer ofte min machtigh is / na dat hp / om pets op Rijcks-dagen te verkrijghen/ verbiet of niet en verbiedt dat men hem teghenſpzeke; doende ſich te gelijc/ vzeeſen ende bemmen.

LII. Van de vzie Raden / die op de Rijcs-dagen verſchijnen.

De vzp Staten verſchijnen op de Rijcks-dagen/ ende van deſe maeckt mẽ dzpe Raden.

De Keur-vozſten zijn d'eerſte/ ende wanneer den Koning van Bohemen gheen Kepſer is/ ſo en komt hp op de Rijcks-daghen niet/ende is veel meer Middelaer/ dan Raetſman: nadien dat/ indien der anderer ſtemmen ghelijck zijn/ namelijck dzpe ende dzie/ 'tgene hp dan verkieſt woꝛdt gedaen.

Den tweeden Raedt beſtaet in alle dandere Pzincen/ ſo geeſtelijcke/ als wereltlijcke/ in de welcke maer twee booz alle d'andere en komen/ ende twee booz alle de Graven ende Baroenen des Rijcks.

Den derden Raedt beſtaet upt de Rijcksſteden.

Aen alle deſe ſtelt den Kepſer booz 'tgene hem goedt dunckt/ ende elcken Raedt vertreckt ſich dan om op de boozgeſtelde ſaken te reſolveren. Maer de Steden / alhoewel ſp bp maniere van Raedt oock hare mepninghe moghen segghen / ſo en hebbenſe nochtans gheene ſtemmen in deliberatien.

Den Raedt der Keur-vozſten is de laetſte om zijn advijs te segghen/ maer aldermeeſt gheacht.

Den Staet van Duytſlandt is thans ſeer verkeert / ſo dat/ indien den Kepſer eenen Landt-dagh verkondighen laet/ de Pzincen int komen niet al te ghewilligh en zijn/ maer ſenden hare Agenten derwaerts/ dẽ welcken ſp geene macht om reſolveren en geven/ booz ſp en verwittight zijn van't gene men aldaer verhandelen ſal / ende hierom woꝛdender wepnigh ſaken afgebaerdight.

LIII. Wp ſouden alhier een lang verhael moghen doen van de Religie ende Gods-dienſt die booz gants Duytſlandt ghehouden woꝛt/ maer vzeeſende den Leſer moepelijck te vallen booz de langhept/ of den ſelven te toozen booz eenigh een-zijdigh verhael / ſullen wp alleene int koꝛte eẽ wepnigh daer van ſchzijven:

In Bohemen, Sleſien, Saxen, Brandemburgh, Paltsgraven-landt ende Gulick is bpna in alle Steden vzphepdt van Religie: Moravien laet mede vele Lupden vzp in haer ghelove/ gelijck mede Styrien ende Kernten: ſo datter in 'gants Duytſlandt gheen Landt ofte Pzovintie en is/ of daer woonen Lutherſe/ Zwingelſe/ ofte Mennonpten.

In de Biſoommẽ van Trier eñ Keulen alleenlijck en woꝛdt gheene vzphept toeghelaten in 't ſtuck vande Religie; ende zijn dien volgens meeſt Rooms-Catholijck.

De Stadt Erfordt heeft een Hoge Schole booz den Zwinglianen: gelijck mede Steinfurt, Heidelbergh, Aufburg, Wirtembergh, etc. Soo dat ſo wel de Lupterſe als de Zwingliaenſe Leere daer over al gheſaept ende boozt gheplant woꝛdt.

In 't Marquiſaetſchap Baden, woonen mede vele Luptерſen/ als oock doet in ende om de Steden Bruynſwijck, Magdeburgh, Worms, Minden, Nuremberg, Vlms, Franckfort, Aken, Straſburgh, Bremen, Hamburg, Lubeck, Manſfeldt, ende veel andere/ daer bp-na de Roomſe Catholijcke Religie t'eenemael uptghebluſt is; ja in vele deſer ghenoemde Steden verboden woꝛdt te oeffenen.

De Lupters-ghezinde Vozſten in Duytſlant, zijn/ den Marquijs van Brandenburg, de Hertoghen van Saxen, Bruynſwijck, Wirtembergh, eñ Holſtein, de Gravẽ van Manſfeldt, ende vele vzpe Hanſe-ſtedẽ aen de Zeekant gelegen: De Calvijns ofte Swingelsghezinde/ zijn/ den Paltz-grave vanden Rijn ende die van Straetſburg, met het meeſte getal der Zee-ſteden.

Soo dat booz dit koꝛt verhael ſeer licht afghenomen ende verſtaen kan woꝛden/ hoedanigh dẽ Godsdienſt ofte Religie in Duytſlandt is: Waeromme wp dit met deſe koꝛte verklaringhe beſlupten willen / verwachtende wat Godt daer inne booz zijne hooghnoodighe ende ſonderlinge ghenade metter tijdt wercken ſal.

Ghy IVLI, hebt, t'is waer,
het Keyserdom van Romen
Door menich Burgers bloet
en Orloogs Volck becomen:
Te Water en te Lande
dient u t'geluck seer bly,
Maer wat ist: vrydoms lust
en groote jalozy,
Op dese macht soo hoogh,
heeft u party gedreven
Om u tot uwen Loon
menigs doodsteeck te geven

Korte

Korte Beſchrijvinge der Weſterſe Keyſeren, beginnende van IVLIO CÆSARE, Opbouwer deſes Rijcks, ende volhardende tot MATHIAM II, tegenwoordigh regeerende in *Duytſlandt*.

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
	1	IVlius Cæſar was den eerſten Stichter van de Roomſche Monarchie/ voerde den naem van Dictator perpetuus, ende niet van Imperator: Leefde 56. jaren/ ende regneerde 3. jaren/ ende 7. maenden na dat zijne Burgerlijcke oorlogen volvoert waren; is van Bruto, Caſſio, ende andere conſpirateurs in de		
708		174. Olympiade 30. jaren voor Chriſti geboorte/ omgebracht.		3886
	2	Octavius Auguſtus, toegenaemt Cæſar, den Neve 1. Cæſaris is hem geſuccedeert/ aennemende den name van Keyſer/ ofte Imperator, 't welck hy hun niet meer als Veldt-overſte en beteyckende; Leefde 75. jaren/ min 25. dagen: regneerde 56. jaren naemlijck 12. jaren met Antonio ende Lepido, Triumviros;		
767		ende de reſterende alleen.	15	3982
767	3	Tiberius, een ſone Auguſti, door Liviam, ende van hem geadopteert/ is Keyſer gekoren. Regeerde 22. jaren/ 6. maenden/ 22. dagen: Was van naturen gemelijck/ een ſpotter/ boef/ wreedt/ ende boos. In 't 15. jaer zijns Rijcks wierdt Chriſtus van Ioanne gedoopt/ ende in het 20. is hy gekruyſt. Leefde 78. jaren.	15	3982
790	4	Caius Caligula achter-neve Tiberij, een ſone Druſij, die den Broeder Tiberij was/ is geſuccedeert: Hoedanigh hy geweeſt is/ ſeght Seneca met korte woorden aldus: Deſen dunckt my/ dat de natuyre hoort-gebracht heeft/ om te toonen wat de hooghſte gebreken in 't hooghſte geluck vermogen. Regeerde 3. jaren/ 10. maenden/ 9. dagen.	38	4005
794	5	Claudius, een ſone Druſi, is hem gevolght/ oudt zijnde 50. jaren is door beloſte van gelt uyt te deylen daer toe gekomen/ gevende yegelijcke n Soldaet 350. Kroonen. Was wel gheleert/ hadde Titum Livium tot zijnen Meeſter gehadt. Is door zijn Vrouwe vergeven gworden geregeert hebbende 13. jaren/ 8. maenden 11. dagen.	42	4009
807	6	Nero Claudius Schoon-ſone ende ſwager Claudij, geadopteert door de liſtighheydt Agrippinæ, is in zijn ſeventhiende Jaer van den Kruyghs-luyden Keyſer gemaeckt/ den welcken hy/ ſo veel gelts beloofde/ als Claudius hum ghegeven hadde. Heeft zijn Moeder/ ende Suſters ſchandelijcken nus-bruyckt hebbende/ eyndelijck laten om-brengen/ als mede zijn Huys-vrouwe ende Broeder; oock Senecam zijnen Meeſter/ ende andere van de beſte Raedts-heeren meer. Was een hardt vervolgher der Chriſtenen. Heeft ſich ſelven met een poignaert doorſteken/ gheregiert hebbende 14. jaren/ 7. maenden/ 28. dagen.	55	4022
821	7	Sergius Galba, was van den ſtamme der Sulpicij, wierdt gekoren van de Spaenſche Legioenen/ en daer na van den Raedt beveſtight: Maer is door 't bedrijf Otthonis te Romen op de Marckt om-gebracht. Regeerde maer 7. maenden 7. dagen.	69	4036
822	8	Silvius Ottho is daer door totten Rijcke gheraeckt: was een onthuchtigh Menſche/ onbeſchaemt/ trots ende wellufstigh: Eyndelijck van Vitellio overwonnen zijnde/ doodde hy ſich ſelven met eenen Poignaerdt; geregeert hebbende 3. maenden 5. dagen: zijns levens 27. Jaren.	70	4037
822	9	Aulus Vitellius wreedt ende boos van naturen/ tot hoerderye ſeer genepght/ is in des voorſeyden Otthonis plaetſe gekomen/ die daer toe te voren binnen Kolen van den Soldaten al beroepen geweeſt was: Van Veſpaſiano overwonnen zijnde/ is hy van de Soldaten met kleyne ſteechſtens ter doodt gebracht/ ende in den Tyber geworpen. Regeerde 8. maenden 5. dagen.	70	4037
822	10	Fl. Veſpaſianus, na de groote ongeregelthepden der Keyſeren Caligulæ, Claudij, Neronis, Othonis ende Vitellij, is als een reformateur der goede zeden tot den Rijcke gekoren/ herſtel-	70	4037

't Bouwē vā Romē	Ge.al der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der wereld.
		de veel goede wetten onder Soldaten/ Steden/ Landen/ Wetten ende Polycyen, die ſeer verdorven geweeſt waren: In het tweede jaer zijns Rijcks ſandt hy zijnen ſone Titum om Ieruſalem te belegeren/ op den 14. Aprīl/ na de geboorte Chriſti 71. Is van den bupck-loop gheſtorven / geregeert hebbende 9. jaren/ 6. maenden.		
832	11	Titus Veſpaſianus is zijnen Vader geſucceedeert: wierdt om zijns goeden levens wille toegenaemt: Amor et deliciæ generis humani. Dat is: de Liefde ende 't vermaken des menſchelijcken geſlachts: Heeft zijnen Broeder Domitiano, die na zijne doode geſtaen hadde/ de miſdaedt vergeven: Van een hevige koortſe bevangen zijnde/ is hy geſtorven/ geregeert hebbende 2. jaren/ 2. maenden/ 20. dagen.	80	4047
834	12	Domitianus is zijnen Broeder gevolght, den welcken hy/ veel min zijnen Vader/ niet na-volghde in zeden/ want hy was wreedt/ hardt/ boos/ onkuys/ tot hoererye genegen/ koorſel/ lup/ traegh/ ende op-geblaſen: onder hem is de tweede verfolginge tegen den Chriſtenen aengevangen: was den Vliegen-vanger genoemt/ om dat hy alle dage een ure in 't Vliege-vangen beſtede. Heeft geregeert 15. jaren/ 6. dagen.	82	4049
849	13	Nerva, ſeer oudt zijnde/ is tot den Rijcke gekomen/ ende was een goedt ende gerechtigh Prince; gevende den genen zijne goederen wederom dienſe Domitianus ontnomen hadde. Was den Chriſtenen ſeer goedertieren. Heeft Marcum Vlpium Trajanum, een Spangiaert/ geadopteert/ doende zijn Rijck boven alle andere floreren. Regeerde een jaer/ 4. maenden/ 9. dagen.	97	4064
851	14	Trajanus is in den Rijcke getreden / doen Nerva hem het Decreet van de adoptie te Keulen ſandt/ oudt zijnde 42. jaren. Was een wijs ende recht-gevend' Prince / kloeck ter oorloge/ onverſaeght/ ende gelucklgh in zijne aenſlagen: Is door inwilligynghe des Raedts Optimus Princeps, ende Pater Patriæ toegenaemt: Heeft veel Bibliotheken opgeſtelt, ende Plutarchum dickmaels gehoort: Treckende tegen den Joden/ is hy gheſtorven/ ghеregeert hebbende 19. jaren/ 6. maenden/ 15. dagen.	99	4066
870	15	Adrianus is Traiano (van hem geadopteert zijnde) geſucceedeert: was een wijs/ gheleert/ vaerdigh/ ende wel-ſprekende Prince: die de Provintien des Rijcks veel eer door-liep / als eenigh ander Keyſer gedaen hadt. Heeft geregeert 20. jaren/ 10. maenden/ 29. dagen.	118	4085
891	16	Antoninus Pius, Adreani gheadopteerde Schoon-ſone / is Keyſer geworden: was ſchoon van gedaente ende treffelijck van geeſte/ wel-ſprekende ende goedertieren: hadde d'authoriteyt des Senaets in grooter eerbiedinge: den Profeſſoren der Philoſophye ende anderer wetenſchappen heeft hy gagien toegeſchickt: ende de Tollen in zijnen Rijcke af-geſchaft: Hadde dickmaels in den mondt: Dat hy liever eenen Burger behouden, dan duyſent zijner vyanden verſlaen wilde. Daer door hem den Senaet Pater Patriæ toenaemde. Regeerde 22. jaren/ 7. maenden/ 26. dagen.	139	4106
914	17	M. Antoninus Verus, een Schoon-ſone Antonini, is geſucceedeert/ ende heeft Lucium Verum zijnen Broeder tot eenen Mede-geſelle in 't Rijck aengenomen: ende hadden beyde gheliicke macht: was een goedt/ wijs/ mildt/ ende gelucklgh Prince: Onder hem is een verfolginge aengeheven tegen den Chriſtenen/ de welcke hy dede op-houden/ hebbende door een Legioen Chriſtenen de victorie op zijne vyanden verkregen. Op deſe tijdt heeft Romen eerſt twee Princen van gelijcke macht gehadt. Hebben t'ſamen geregeert 8. jaren ..... maenden/ ..... dagen.	162	4129
922	18	Lucius Verus doodt-zijnde / is Marcus Aurelius Antoninus alleen Keyſer ghebleven. Heeft na hem met zijnen ſone Ælio Commodo geregeert 11. jaren.	170	4137
933	19	Commodus is na zijns Vaders overlijden alleen Keyſer gebleven: is Caligulæ ende Neroni in veel ondeughden overtreffende gheweeſt. Van deſes tijdt af is het Rijck gheſtadigh met	181	4148

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der welt.
		met bozgerlijcke oozlogen ende andere verdeplcheyden gequelt geweeſt. Is ſeer tot Hoererye genepght gheweeſt/ miſ-bzupckende oock veel jonge knechtkens: Heeft zijne Suſter Lucillam deerlijck laten om-bzengen/ ende zijne andere geſchonden. Eyndelijck is hy dooz Martiam zijn Concubijne/ ende Letum, zijn Opper-beldt-heer verwurght/ ende zijn Lichaem dooz des Senaets bevel inden Tyber ghewozpen. Regneerde 12. jaren/ 8. maenden/ 15. dagen.		
946	20	Pertinax is Commodum geſuccedeert/ was eenes gebzpeden Slaefs ſone/ hadde eerſt Schoolmeeſter gheweeſt/ daer naer Soldaet/ ende eyndelijck dermaten geadvanceert/ dat hy tot Gouverneur gheſtelt wierdt over de Pzovintien van Rhetia, Norica, Miſia, ende Dacia. Ende om dat hy een wijs ende gematight Perſoon was/ koſen ſy hem tot eenen Keyſer; maer hy willende d'ongebondenthepdt der Pzetoziaenſe Soldaten een wepnigh betengelen/ is hy van hun omgebzacht/ ende zijn hooft op het ſpits eender ſpietſe in het Leger by Iulianum zijnen Succeſſeur ghebzacht. Regeerde maer 2. maenden 28. dagen.	194	4161
946	21	Didius Iulianus, na dat de Soldaten het Keyſer-rijck den meeſt-biedenden op-geveplt hadden/ heeft het ſelve gekocht/ beloobende peder Soldaet 625. Kroonen te geben/ ende dat tegen Sulpitianum, die maer 500. en bood. Was een gierigaert/ tupſſer/ ende Speelder; houdende oock zijne beloften tegen den Soldaten niet/ 't welcke hem den doodt dede; want hy kozts daer naer van eenen onbekenden Soldaet doozſteken is; ende regeerde maer 2. maenden 5. dagen.	194	4161
946	22	Peſcennius Niger, Gouverneur van Syrien zijnde/ is vanden Soldaten Keyſer gekozen: Maer Severus van den Raedt gekozen zijnde trock dooz Nigrum, den welcken hy in dzie verſchepden ſlachtingen verwan in welcke derde Niger met zijne Hupf-vzouwe omgebzacht wierdt: ende bleef Severus alſo alleene Keyſer. De goederen Peſcennij wierden altſamen geconfiſqueert/ ende 'tgeſlachte uptgeroept.	194	4161
946	23	Septimus Severus is vanden Raedt ende 'tgantſche Krijghſvolck eerlijck ontfangen/ ende Keyſer verklaert: op 't Capitolium gekomen zijnde/ heeft hy de Soldaten/ die Pertinacem vermoozt hadden/ af-gedanckt/ ende upt den Rijcke gebannen: Letus, die den Autheur des doodts Commodi ende Partinacis was/ is dooz zijn bevel omgebzacht: Nigrum in Syrien t'ondergebzacht hebbende/ dede hy een repſe na Engelandt, alwaer hy te Yorc geſtozben is: was een ſeer dapper Krijghs-man/ ende ſterbende/ liet hy den Romeynen wel dooz ſeven jaren koozens achter. Regeerde 17. jaren/ 8. maenden/ 3. dagen.	194	4161
964	24	Antoninus Baſſianus Caracalla ende zijnen Bzoeder Geta, beyde ſonen Severi, zijn haren Vader geſuccedeert; doch heeft Antoninus zijnen Bzoeder Getam, willende alleene Keyſer zijn/ in zijns Moeders ſchoot/ ende roepende: Moeder helpt my, ick werde vermoordt; om-gebzacht. Is daer naer met zijne Stief-moeder getrout. Te Romen heeft hy vele Raedtsheeren doen om-bzengen/ onder andere Papinianum. Is eyndelijck dooz zijne al te groote wzeedthepdt/ dooz aenſtijgen Macrini, van eenen Soldaet/ Martialis genoemt/ wiens Bzoeder hy hadde doen dooden/ om-gebzacht/ ende 't Lichaem aen zijne Stief-moeder ende Vzouwe geſonden: de welcke haer ſeer kozts daer naer oock om-gebzacht heeft. Heeft met zijnen Bzoeder geregeert een jaer ende 22. dagen: ende alleen 5. jaren/ 2. maenden/ 12. dagen.	212	4179
970	25	Macrinus, als geſeydt is/ den Keyſer om 't leven geholpen hebbende/ wozdt met zijnen Diadumeno tot Keyſer gekozen dooz het Legher in Aſſyrien. Heeft twee Soldaten/ die hare Waerdinne verkracht hadden/ in Koe-hupden doen naepen/ ende alſo laten ſterben. Is te Antiochien met zijnen ſone omgebzacht/ geregeert hebbende 14. maenden.	218	4185
971	26	Antoninus Heliogabalus, een ſone Baſſiani, ſoomen ſeyde/ is dooz de behendighepdt zijns groot-moeders Mæſæ tot het	219	4186

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		Keyſer-rijck geraeckt: de welcke dooꝛ zijn toe-doen dickmaels in den Raedt (als oſſe een Raedts-heer geweeſt hadde) hare meyninge op alles geſeydt. Is een verbloeckte ende overgegeven Menſche/ ſich niet ontſiende (na dat hy de Veſtaelſe Nonnen/ ende meer eerlijcke Dochteren ontſchaeckt hadde) als een Hoere hem ſelven den Mannen aen te bieden/ tot welcken eynde hy ſich oock hadde laten ontmannen; Is eyndelijck met zijne Moeder Semiamiram om-ghebꝛacht/ ende 't Lichaem in den Tyber gewoꝛpen: geregeert hebbende 3. jaren/ 9. maenden/ 4. dagen.		
975	27	Alexander Severus is in zijne plaetſe gekomen/ was noch ſeer jong/ maer gebꝛupckte in 't gouvernement de wijſheydt zijns moeders Mammeæ, ende des Rechts-gheleerden Vlpiani. Was ſeer kuys/ bꝛoom/ weldadigh ende geleert/ den booꝛgaenden in alle manieren ongelyck. Tegen den Duytſen getrocken zijnde/ is dooꝛ aenhitſinge Maximini van den Soldaten met zijne Moeder Mammæam in zijn Tente om-ghebꝛocht. Regeerde 13. jaren/ 9. dagen.	223	4190
988	28	Maximinus van lagen ſtamme upt Thracien geboꝛtigh/ is dooꝛ de gunſte der Soldaten Keyſer verklaert/ ſonder nochtans den Raedt daer toe inwilligende; heeft zijnen ſoon Maximinum oock Keyſer verklaert. Was geweeſt een Schaep-herder/ daer na van Severo, om zijne bꝛoomheydts wille ter ooꝛloge/ op-getogen tot Hooge ampten. Was groot/ hebbende boven de acht voeten lengde; oock ſeer gulſigh/ dertigh/ veertigh ja vijftigh ponden op een Mael verſlindende. Den Raet hem hebbende bꝛandt des ghemeynen beſtes verklaert/ is hy met zijnen ſone in zijn Tente/ van den Soldaten den hals af-geſneden. Regeerden t' ſamen 2. jaren/ ..... maenden.	236	4203
990	29	Gordianus, een Man van 90. jaren/ is met gewelt tot de Keyſerlijcke waerdigheydt gekozen/ tegens Maximinum, den welcken de verwoedtheydt zijner vyanden al te ſeer bꝛeeſende/ ſich ſelven in de Stadt Karthago verhangen: geregeert hebbende een maendt/ 6. dagen.	238	4205
990	30	Antonius Gordianus II, is met zijnen Vader tot Keyſer gekozen/ op eenen ſelvigen tijdt/ de welcke in een Veldt-ſlagh tegen Capelianum om-ghebꝛacht is: regerende met zijnen Vader een maendt/ 6. dagen.	238	4205
990	31	Pupienus Maximus, na de doodt des Gordiani Vader ende ſoon/ is van den Raedt tot Keyſer gekozen/ gelyck mede	238	4205
990	32	Cælius Balbinus, om de wreedtheydt Maximini tegen te ſtaen: was een Spagniaert/ wijs/ ende wel-ſpꝛekend'/ bꝛeedt-gierigh/ ende booꝛſichtigh/ hebbende tot zijne hulpe dooꝛ bedwang des volcks genomē Gordianum III, is hy met Pupieno op den dagh als men de Capitoliſe Schouw-ſpelen vertoonde/ van de opꝛoerige Krijghs-luyden om-ghebꝛacht/ geregeert hebbende te ſamen ontrent een jaer; ende is aldus alleene Keyſer gebleven de genoemde	238	4205
991	3	Gordianus III, was van ſeer edelen ſtamme/ geſpꝛoten van Scipione Africano: Was een Lieſhebber des Rechts/ eerlyck/ ende bemindt van de zijne/ ſoo dat hem niets anders dan den ouderdom en ontbꝛack/ 'twelck eenen Arabier/ genoemt Philippus, ooꝛſake gegeven heeft/ om hem tegen den Soldaten verhaet ende verdacht te maken; hun booꝛ-ſtellende de onderjarigheydt des Keyſers/ ende hem eyndelijck dooꝛ hulpe van 19. Pꝛetoꝛiaenſe Soldaten heeft laten om-bꝛengen. Regeerde ontrent 6. jaren.	239	4206
997	34	Marcus is te Romen van den Raedt ende den gantſchen volcke tot Keyſer gekozen: Maer is in 't ſelve jaer omgebꝛacht.	245	4212
997	35	Valens Hoſtilianus is ſtracks daer op van den Roomſchen Raedt tot Keyſer verklaert: was een ſeer bꝛaven Pꝛince/ maer is dooꝛ ſiechte ſeer kozts daer na geſtoꝛven: ende aldus hebben het Rijck behouden/ die al booꝛ eenen tijdt daer toe hadden verkozen geweeſt in Oꝛienten.	245	4212
997	36	Philippus Arabs ende zijnen ſone Philippus; was van geringhe Ouders/ maer van jongs op den Krijgh ghevolght hebbende/	245	4212

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyseren.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
		hebbende/ is van Gordiano III, tot seer hooge Ampte verhevē geweest: Heeft de hondert-jarige Spelen doen vieren: Is de eerste Christen Keyser geweest/ waeromme Decius, Gouverneur in Illyrien, sich op-gworpen heeft teghens hem / ende is Keyser verklaert: Heeft voor-genomen tegen Decium te trecken / ende zijnen sone te Romen te laten: maer de Prætoriaense Soldaten snoden hem den hals af/ 'twelck in 't Leger Philippi vernomen zijnde/ is hy ook gedoodt te Verona zijnde: Regeerde vijf jaren.		
1002	37	Decius ende zijnen sone Decius is van den Roomschen Raedt tot Keyser ghenomen : heeft een hardt verbolger der Christenen geweest. Fabianum Bisschop van Romen, Alexandrum van Hierusalem, ende Babylam van Antiochien, Bisschoppen / heeft hy benevens een ontelbare menighte anderer Christenen doen om-brengen. Heeft den Gotthen twee-mael bestreden / in welcke tweede strijdt hy met zijnen sone gebleven is ; geregeert hebbende 2. jaren..... maenden: ende is also/ die daer voozen al gekozen was/ alleene Keyser gebleven.	250	4217
1004	38	Hostilianus; hebbende tot eenen mede-geselle des Rijcks Perperna Licinianus, de welcke beyde seer onlangs daer na om-gebracht zijnde/ under selver plaetse zijn/ gekomen	252	4219
	39	Vibius Trebonianus Gallus, ende		
	40	Vibius Volusianus, des Treboniani soon; item		
	41	Herennius Decius, des boven-ghedachten Decij sone ; de welcke tsamen geregeert hebben/ een jaer/ 6. dagen. In desen tijdt is een veel-jarige Peste op den gantschen Aerdt-bodem/ so hier/ so daer/ geweest. Ondertusschen is Æmilianus van den Soldaten Keyser verklaert/ terwijlen dat Gallus ende Volusianus een machtigh Legher tegens hem op-nemen : waer uyt eenen bloedigē slagh gesproten is, in de welcke den Vader met den sone doodt-geslagen zijn.		
1006	42	Æmilianus Maurus, is na desen in hare plaetse Keyser gekozen / doch en heeft maer vier maenden geregeert ; omgebracht zijnde by Spoletum, in 't 40. jaer zijns ouderdoms.	254	4221
	43	Licinius Valerianus met zijne twee sonen zijn tot Keyseren gekozen; de Vader al-reede oude zijnde; doch van goeder zeden ende wijsheydt / van een yeder seer bemindt: vroom / doch onghelucklgh : Oorlogh voerende tegen den Perssen / is hy van hun ontdaen ende gevangen genomen / den welcken van den Koning Sapore , so dickwils hy te paerde wilde schrijden / tot eenen voet-banck gebruyckt gheweest : Een regtvaerdighe straffe zijnes wreedtheydts jeghens den Christenen. Heeft met zijne sonen geregiert 7. jaren.		
1013	44	Gallienus tot den Rijcke gekomen zijnde/ heeft sich seer gulsigh ende wellustigh aengestelt/ wepnigh op des Rijcks saken passende/ wreedt ende bloedt-gierigh/ so dat alles in 't war liep: 30. zijner Lieutenanten wierden te gelijck elck in zijn Leger van hare Soldaten Keyseren verklaert/ doch hebben sich onderlinghe meest gedoodt: 'twelck het Rijcke veel verswachte. Is eyndelijck van eenen Soldaet by Milanen, omgebracht: geregeert hebbende 8. jaren.	261	4228
1021	45	Flavius Claudius, is/ met goedt-vinden des Senaets / van den Soldaten gekozen als Keyser: De woorden t' zijner eeren van den Raedt voort-gebracht / luyden als volght: Keyser Claudî, ghy zijt onsen Broeder, ghy zijt onsen Vader, ghy zijt onsen vriendt, ghy zijt een goedt Raedts-heer, ghy zijt een warachtigh Prince . Heeft den Gotthen verslagen/ ende den Tyran Aureolum verdreven: Is gestorven / geregiert hebbende een jaer/ 10. maenden/ 15. dagen.	269	236
1023	46	Aurelius Quinctilus , des Keysers Claudij Broeder is hem gesuccedeert/ maer was seer beschroomt ende vertsaeght van gemoede/ waeromme de Soldaten/ zijn humeuren erkennende / Aurelianum in 't Leger tegen hem gekozen hebben / ende hē gedoodt/ hebbende geregeert 17. dagē na zijne verkiesinge.	271	4238
1023	47	Aurelianus was een dapper ende erbaren oorloghsman: heeft de Marcomannen ende Zwaven ontdaen : Italien bevredighd	271	4238

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyseren.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
		hebbende / is hy binnen Romen getreden / de scheuringen aldaer gestilt / ende de misdadige gestraft zijnde / wende hy zijn Heyr-leger tegens Zenobiam, Koninginne der Palmyrenen; die hy verwonnen / gevangē ende te Romen in een Triumphe ingevoert heeft: willende naer Oosten trecken / is hy van den Soldaten / by Constantinopolen, gedoodt / geregeert hebbende 4. jaren / 11. maenden / 7. dagen.		
1028	48	Tacitus is om zijnes deughdes wille tot Keyser verkoren door gemeene bewilliginge des Raedts; is / na hy ses maenden ende 20. dagen geregiert hadde / te Tarsen in Cilicien gestorven.	276	4243
1029	49	Annius Florianus, des voornoemden Taciti Broeder / is gesuccedeert / maer vernemende dat Probus van den Soldaten tegens hem gekosen was / heeft hy hem in den voet de aderen doen openen / ende is also gestorven: geregeert hebbende 2. maenden / 20. dagen.	277	4244
1029	50	Valerius Probus totten Keyser-rijcke gekomen zijnde / heeft alle de Heyr-legers uyt Oosten na Franckrijck gevoert / ende den Francken ende Duytsen / als mede den Gotthen in Asien verwonnen / ende Cilicien van alle Boeven ontbloot; heeft by Smyrnum den Soldaten bedwongen te wercken aen sekere waterachtige plaetsen / dat sy die uyt-droogen souden / maer de Soldaten muytineerden tegens hem / ende doodden hem: geregiert hebbende 5. jaren / 4. maenden.	277	4244
1034	51	Aurelius Carus is Keyser gekoren / ende heeft zijne twee sonen tot mede-gesellen in 't Rijck aengenomen: den op-roerigen Perssen heeft hy onder zijn geweldt gebracht: als mede den Sarmaten / van de welcke hy 1600. gedoodt / ende 20000. gevangen genomen heeft: willende na Ctesiphontem op-trecken / ende komende aen de Riviere Tigris, is hy van den blixem gegeslagen / geregeert hebbende een Jaer.....maenden.	282	4249
1035	52	Cariuus is zijnen Vader Caro gevolght / die ten tijdt zijns verkiesens in Gaulen was / ende aldaer in alderhande ongebondentheyt ende wellust leefde: Hy troude negen vrouwen / de welcke hy wanneerse swanger waren / misbaren liet. Met hem is mede int Rijck (door zijns Vaders doot) gekomen zijnen broeder.	283	4250
1035	53	Numerianus, die doch zijnen broeder Carino in alles gants ongelijck was: Maer Diocletianus te Romen tegen Carinum gekoren zijnde / is Carinus teghen hem met een groote Heyrkracht ghekomen / ende hebbende malcanderen vele slaghen gebracht / is de overhant aen Diocletiani zijde gebleven. Numerianus is van zijnen Schoonvader omgebracht / tot groot leedtwesen des volcx: Ende Carinus van een zijner Veltoversten ghedoot / wiens Huysvrouwe hy geschendt hadde. Hebbende dese twee broeders te samē geregeert een jaer / ...maendē.	283	4250
1036	54	Diocletianus is aldus / na de doot Carini, alleene Keyser gebleven / ende heeft Maximianum tot zijnen medegeselle ghekoren / ende om dat sy vele Oversten van noode hadden / hebbenser noch twee tot hun gekoren: Diocletianus nam Galerium Maximinum, ende Maximianus verkoos Flavium Constantium, den Vader des grooten Constantini. De Keyseren Diocletianus ende Maximianus vergaderden hun te Nicomedien, om den Christenen uyt te roeyen: Dese vervolginge duerde 10. jaren / ende zijn in een maent meer als 10000. persoonen omghebracht. Diocletianus ende Maximianus hebben op eenen selven dagh het Rijcke vrywillighlijck verlaten / ende heeft weynigh tijts daer naer sich selven doen sterven van vergift; de geseyde Diocletianus, geregeert hebbende twintigh jaren.	284	4251
1038	55	Maximianus (als geseyt is) van Diocletiano tot eenen medegheselle int Rijck aengenomen zijnde / heeft zijne wreetheyt allesints laten blijcken / doch meest teghen den Christenen: heeft een groot oproer der Boeren in Gaulen ter neder geleyt: Heeft mede / als geseyt is / het Rijcke geresigneert / hebbende geregeert 18. jaren.	286	4253
1056	56	Constantius, die van te voren Cæsar hadde verklaert geweest / is hier	304	4271

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der wereld.
		is hier naer geſuccedeert / ende heeft het Rijck met Galerio gedeylt / hebbende voor zijn deel Gallien, Italien, Spangien, Afriken, Duytſlandt, ende Engelandt. Is een ſeer ſedigh ende in allen deughden uytmuntenden Man geweeſt; van een yeder bemindt / ende den Chriſtenen ſeer toegedaen. Regeerde een jaer / 10. maenden / 8. dagen.		
1056	57	Galerius Maximinus met Conſtantio gedeylt hebbende / behieldt Illyrien ende Orienten: was een Scyaep-herders ſone / wreedt / bloedt-gierigh / dapper ende ſtout; heeft tot hem gekoren als Cæſares Maximinum ende Severum: Heeft hem ſelven eyndelijck door wanhope omgebracht.	304	4271
1058	58	Conſtantinus Magnus, is / zijnen Vader in Engelandt geſtorven zijnde / van het Krijghs-heyr aldaer tot Keyſer verklaert: was een ſeer goedt ende beleeft Prince / een yeder aengenaem / een Voeſter-heer aller ghelecrtheydt; erbaren in de Philoſophye / in zijne raedt-ſlagen gelucklgh. Is in 't begin zijner Regieringe / hoewel Heydens / de Chriſtelijcke Religie gunſtigh geweeſt: Van den Raedt geroepen zijnde / om Maxentium te verdrijven / heeft hy getwijffelt of hy zijner Vaderen / oft der Chriſtenen Godt wilde aenbeden tot eenen Hulper / waer over hem Godt een kruys vertoont heeft / met een opſchrift: In hoc vince. Het welcke hem reſolveren dede na Romen te trecken / ende verwon Maxentium, die in den Tyber verdranckt. So dat na de doodt Maxentij, Conſtantinus ende Licinius te ſamen Keyſeren waren / namelijck d'eerſte in 't Weſten / d'andere in 't Ooſten: Maer heeft eyndelijck zijnen ſwager Licinium oock verwonnen / blijvende aldus alleene Keyſer. In 't 26. jaer zijns Rijcks leydenen de muyren van Conſtantinopolen, 't welck na hem alſo genoemt wierdt / in welcke Stadt hy den Stoel des Rijcks tranſporteren liet. Hadt voor ſich genomen / dat hy hem in de Jordaen wilde laten doopen / maer wierdt van de doodt verraſt / geregeert hebbende 30. jaren / 9. maenden / 27. dagen.	306	4273
1058	59	Maxentius, is / van den Soldaten tegen Conſtantinum op gewapen / was een ſeer wreedt ende ondeugend' Prince geweeſt: Tooverye ende Duyvelſe konſten ſeer toegedaen: Severum in Italien overwonnen hebbende / is van Conſtantino korts daer aen verſlagen: geregeert hebbende in grooter Tyrannye ontrent 6. jaren.	306	4273
	60	Severus, door Galerium Maximinum als Mede-geſel des Rijcks ghenomen zijnde / is korts daer aen Keyſer verklaert: was een goedt ende dapper Prince / heeft ſeer bloedige oorlogen tegen Maxentium gevoert; den ſlagh verloren hebbende / is gevlucht / ende te Ravennam onderhaldt / alwaer hy ſchandelijcken vermoordt is.		
1062	61	Licinius is vanden ſelven Galerio in Severi plaetſe geſtelt / was van lagen af-komſte / ongeleert / wreedt / ende de geleertheydt hatende; als mede dē Chriſtenen / waerom hem Conſtantinus Magnus ſtrenge oorlogen aengeſeydt heeft: wierdt van zijn eygen volck om-gebracht / oudt zijnde 70. jaren / geregeert hebbende 15. jaren.	310	4277
1062	62	Maximinus vernomen hebbende de verkieſinge Licinij, heeft ſich in Orienten terſtondt oock als Keyſer doen uytroepē: was een dapper Krijghs-man / ende heeft vele Stryden gewonnen; een hardt vervolger der Chriſtenen in 't Ooſten: Is van een ſchandelijcke ſiecte niet lang daer na overleden / als hy den Chriſtenen te vergeefs aenſocht / datſe haren Godt voor hem bidden ſoudē / geregeert hebbende met Licinio een jaer / 6. maenden ..... dagen. Na dat nu de Keyſeren / die na Conſtantino, ſo hier / ſo daer waren gekoren / ende ſich op-gewapen hadden / van den ſelven overwonnen ende geſtorven waren / is Conſtantinus alleene Keyſer van Ooſten ende Weſten gebleven / ende heeft daer na als Keyſer verklaert zijnen oudſten ſone.	310	4277
1066	63	Criſpus, was ſeer geleert ende van goeder hope. Is geweeſt in 't oorloge tegen Licinium zijnē Oom. Sommige willen / dat hy dā zijne ſtief-Moeder aengeſocht zijnde / om by haer te ſlapē / ſulcks	314	4281

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		ſulcks geweygert ſoude hebben / waer over ſy (als een tweede Potyphars Hupſ-vrouwe) hem aen Conſtantino beklaeght heeft/ die hem daer om dooden liet: Doch wordt van ſommigen tegen-geſprokē: heeſt met zijnen Vader geregeert 10. jarē.		
	64	Conſtantinus II, is met zijne Broeders/		
	65	Conſtantius ende		
1089	66	Conſtans, zijn na haers Vaders over lijden ghеſuccedeert: Maer Conſtantinus II, niet te vreden zijnde met de deylinge/ die in het Rijck onder hun geſchiedt was / is van Conſtantio zijnen Broeder over-wonnen: ende zijn alſo Keyſeren gebleven de twee gebroeders/ Conſtantius ende Conſtans: d'eene in Orienten, houdende zijn Hof te Conſtantinopolen: d'ander in Occidenten, hof houdende te Romen: Conſtans was 20. jaren oudt/ als hy zijnen Broeder verſloegh/ was dapper ende kloeck / doch Arriaens geſindt / ende den Catholijcken ſeer verbolgende: Is van Maxentio op zijn bedde legghende omgebracht / den welcken hy te vozen in Slavonien (met zijnen Tabbaert hem bedeckende) het levē geſalveert hadde. Regeerde 8. jaren. Maer deſe doodt is van zijnen Broeder Conſtantio dapperlijck gewroken/ ende Magnentium verdreven/ blijvende aldus alleene Keyſer in Orienten ende Occidenten: Maer niet konnende het Rijcke alleen bedienen / heeft zijnen Neve Iulianum in Orienten Keyſer verklaert. Regeerde 11. jaren.	337	4304
1102	67	Magnentius zijnen Heere Conſtantem om-gebracht hebben de/ maeckte ſich Keyſer/ doch en duyrde niet lange/ regerende 3. jaren/ 6. maenden/ ..... dagen.	350	4317
1123	68	Iulianus te vozen geweeſt hebbende een Mede-geſelle Conſtantij, is door deſſelfs doodt alleene Keyſer gebleven. Noch jong weſende/ hadde hy geweeſt des Biſſchops Euſebij, Lector geweeſt in de Kercke vā Nicomedien. In't heymelijck heeft hy gaen hooren den Sophiſtam Libanium, ende Philoſophum Maximum: ende heeft ſedert de Chriſtelijcke Religie verlaten; de welcke hy een groot vyandt geweeſt is: niet alleenlijck met den ſwaerde/ maer oock met de mondt ende penne tegen haer uytvarende: heeft den Joden vermaent in ſpijt der Chriſtenen haren Staet te herſtellen: Is ten laetſten ellendigh geſtorven/ geregeert hebbende eē jaer 7. maendē/ 27. dagē: out zijnde 30. jarē.	361	4328
1125	69	Iovianus is van den Soldaten in Perſſen daeghs daer aen gekoren/ was een goedt ende godvruchtigh Prince: maeckte met den Perſſen vrede; quam in Aſien, herſtelde veel volcken ende Kercken in goeden vrede; den gebannenen Chriſtenen heeft hy weder ingeroepen / ende beval datmen den Kercken hare inkomſten / die Iulianus hun ontrocken hadde / weder geven ſoude: heeft de Afgodiſche Tempelen doen toe-ſluyten: Is geſtorven in de achtſte Maendt zijns Rijcks.	363	4330
1126	70	Valentinianus, was uyt Hungaryen gebooztigh: was ten tijde Iuliani, om dat hy Chriſten was/ van zijne Ampten beroofſt/ was een goedt ende wijs Prince; ontboodt zijnen Broeder Valentem uyt Hungaryen, ende maeckte hem zijn Medegeſelle/ ende korts daer naer oock zijnen ſone Gratianum. Zijnen Broeder liet hy het Ooſterſe Rijck: verwan de Duytſen: ſtrafte die gene ſwaerlijc die met valſe mate ofte gewichte omgingen/ doende haer de handen af-houwen: Is in Hungaryen van een heetſe koortſe geſtorven. Regeerde 11. jaren/ 9. maenden/ 26. dagen.	364	4331
1126	71	Valens, Keyſer in Orienten zijnde/ was eerſt een goedt Catholijck/ doch wierdt van zijn Hupſ-vrouwe verlepdt/ ende Arriaens-geſindt; heeft tegen Procopium, die ſich tot Keyſer opgeworpen hadde / oorloge gevoert / wiens Soldaten hun aen Valentis zijde begaven / ende vracht ſich ſelven om: heeft den Gotthen by Andrinopolim beſtreden/ ende van hun overwonnen zijnde/ is in een Lande-huys ghewreecken / ende daer inne met zijn Paerdt verbrandt. Regeerde 14. jaren/ 4. maenden/ 13. dagen.	364	4331
1137	72	Valentinianus Iunior is in zijns Vaders Valentiniani plaetſe in Occidenten ghеſuccedeert: is gheweeſt een onghe-	375	4342

luckigh

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyseren.		Iaren Christi.	'aren der Werelt.
		luckigh Prince; de Arriaense Religie van zijn Moeder ontfangen hebbende/ heeft hy de bitterlijcke vervolginge tegen Homouslanos aengenomen: heeft met Gratiano zijn halven broeder geregeert 7. jaren 9. maenden: sonder hem .9 jaren: te samen 16. Jaren.....maenden.		
1140	73	Gratianus, met zijnen halven Broeder Valentiniano Iuniore, door het overlijden zijns Vaders ersgenaem gewordē zijnde/ komt door het overlijden zijns Oems Valentis te succederen in het Oosterse Rijck/ was een loswaerdigh Prince/ geleert/ een goet Poëta ende Orator: heeft de Catholique Bischoppen ingeroepen; doende het Nicænum Symbolum over al invoeren. Regeerde 5. maenden/ 8. dagen: gevende het Rijck over/ aen	378	4345
1141	74	Theodosius, zijnde eenen Spangiaert: van edelen afkomste/ is de laetste Keyser in Oosten ende Westen te gelijck geweest: hebbende Maximum verwonnen ende omgebracht/ is hy te Romen weergekeert/ sloot der Afgoden Tempelen toe/ dede alle hare Offerhanden gants te niet: herstelde de Christelijcke Religie aldaer; maer vernomen hebbende/ dat Valentinianus Iunior te Viennen in Vranckrijck verworight was/ ende dat Eugenius ende Argobastus een groot Heyr opgebracht hadden ontrent de Alpes, is hy tegen hun gheтrocken/ die hy verwan/ ende is te Milanen gheстorven/ gheregeert hebbende/ 6. jaren/ 2. dagen.	379	4346
1145	75	Maximus een wreedt ende ondeugent Man/ den Keyser Gratianum vermoort hebbende/ heeft sich met zijnen sone Keyseren van Occidenten doen verklaren: verloegh den Keyser Valentinianum Iuniorem, die genoorsaeckt was sich na Oosten by Theodosium te begeven: Is daer na van Theodosio verslagen: geregeert hebbende 5. jaren/ 2. dagen.	383	4350
1157	76	Arcadius is zijnen Vader Theodosio gevolght in Orienten, latende zijnen Broeder Honorium Occidenten behouden: was een goet ende sachtmoedigh Prince/ goet Catholyck/ zijn Vader hadde hem Rufinum tot een Voogt naghelaten/ die hy wepnde dat hem ghetrouw soude zijn: maer Rufinus, een Fransman/ sich inbeeldende Keyser te worden/ beriep Alaricum der Gotthen Koning/ om Arcadium te bespringen/ maer 't verraedt ontdeckt zijnde/ is hy van den Italiaensen Krijghsknechten omgebracht. Regeerde 13. jaren.	395	4362
1157	77	Honorius heeft tot eenen Mombour Stiliconem ghehadt. Redegisus int elfste Jaer des Rijcx Honorij, een Heyr van 200000. Gotthen in Italien ghebracht hebbende/ wort van Stilicone verwonnen/ ende gewonght. Honorius hier door wanende dat Stilico hem soude willen Keyser maken/ heeft hem met zijnen sone Eucherio doen ombrenghen. Alaricus komt voor Romen; twee jaren de selve belegert gehadt hebbende/ heeft die op den eersten dagh Aprilis inghenomen/ de selve gheplondert/ ende na wepnighe dagen daer wederom uptghetrocken. Heeft geregeert 28. jaren/ 11. maenden/ 10. dagen.	395	4362
1160	78	Theodosius Iunior, is zijnen Vader Arcadio int Oosterse Rijck ghesuccedeert: hadde Anthemium tot eenen Voogt/ door wiens wijshepdt hy in de vreese Gods opgheroet is. Maeckte vrede met den Gotthen; trock tegens den Hunnen ende Perssen/ maeckte oock eyndelijck vrede met haer: stelde de Kercken in eenighepdt/ daer toe arbeydende door een Concilium, gehouden binnen Ephesien tegen Nestorio: Starf te Constantinopolen, gheregeert hebbende 42. jaren/ 2. maenden/ 28. dagen.	408	4375
1175	79	Ioannes, heeft sich na de doot Honorij (die sonder kinderen starf) in het Rijck opgheworpen: heeft gheregeert 2. jaren/ 2. maenden/ .....dagen: tegen hem is van den Keyser Theodosio Iuniori gheroren/	423	4390
1177	80	Valentinianus III, is den laetsten Keyser van Romen gheweest tot Karolum Magnum toe: was een overspeelder ende Toovenaer/ veel Hooftlupden ombrenghende/ die hem groote	425	4392

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		groote dienſten ghedaen hadden. Bonifacius zijnen Luytenant in Afrijcken van de Wandalen ontdaen zijnde/ wort Carthago van hun ingenomen. Regeerde ſeer ongeluckelijck den tijt van 29. jaren/ 5. maenden/ 25. dagen.		
1202	81	Martianus was een Luytenant Theodoſij II, ende is hem geſuccedeert int Rijck van Orienten. Was een wijs/ verſtandigh ende Godvreeſende Prince/ heeft met den Perſſen ende Wandalen in Afrijcken vrede ghemaeckt: dede grooten blijt om de onteenighde kercken te vereenighen: Is te Conſtantinopolen geſtorven/ geregeert hebbende 6. jaren/ 6. maenden.	450	4417
		Hier moet aenghemerckt zijn, dat na de doot *Valentiniani* het Roomſche Rijck verdeylt ende in vele ſtucken geſcheurt is geworden: want de Francoiſen beſaten een groot deel van *Duytſlandt* ende *Vranckrijck*. De Ooſter-Gotthen *Hungaryen*, de VVeſter-Gotthen *Spangien*, de VVandalen *Afrijcken*, ende vele noemen ſich Keyſers in *Italien*: ſo datter in den tijt van 20. jaren, 9. Keyſers waren, ende ſuccedeerden de een den anderen; doodden malcanderen oock onderlinge; den leſten wiert genoemt *Auguſtulus*, welcke verminderende naem te kennen gaf, dat het Rijcke der *Auguſtorum* in *Italien* op zijn laetſte ſchoenen ging: want eener, genoemt *Odoacer* van *Rugien*, ghedurende deſe verſchrickelijcke vvarringen, vvierp ſich in *Italien*, ende roofde daer in, den tijdt van 14. jaren, ontrent den jare ons Heeren 465; Nam *Romen* in, ende liet hem Koning van *Italien* noemen; in triumphe op het *Capitolium* tredende, latende ſich aldaer kroonen, ſtellende *Romen* met meer andere omligghende Steden ten roof ende ten bloede: gaf voorts het derdedeel des Lants den zijnen, bedrijvende onuytſpreeckelijcke ſchelmſtucken, ende heerſten in *Italien* tot het rijcke des Keyſers *Iuſtiniani*. So dat vvy nu de VVeſterſe Keyſeren verlatende, een vvijle tijts van ontrent de 50. jaren met de Ooſterſe Keyſeren ons bemoeyen ſullen.		
1209	82	Leo Magnus, een Thracier/ is te Conſtantinopolen Keyſer gekoren / door ſtemminge des Raedts ende der Krijghs-luyden; was een goedt ende ſeer vreedt-lievigh godt-vreeſende Prince. Regeerde 17. jaren.	457	4424
1226	83	Leo II, een ſone Zenonis, des jaers te voren van Leone Magno Keyſer verklaert zijnde/ is hem na zijne doodt geſuccedeert: Maer deſen gheſtadigh ſiecк zijnde / verklaert zijnen Vader Zenonem Keyſer/ ende kroont hem. Hebben te ſamen geregeert ontrent een jaer.	474	4441
1227	84	Baſiliſcus, de gedachte Keyſeren/ Sone ende Vader verdreven hebbende/ werpt hem ſelven met zijnen ſone Fl. Marco tot Keyſeren van Orienten op. Is de Eutychiaenſe Secte toegedaen geweeſt / ende dien volgens den recht-gevoelenden Biſſchoppen ſeer moeyelijck. Regeerde met zijnen ſone een jaer/ 5. maenden/ .... dagen.	475	4442
1228	85	Zeno, hier boven-gedacht/ van Baſiliſco verdreven geweeſt zijnde/ is wederom in 't Rijck geſtelt/ na dat Baſiliſcus met zijnen ſone Fl. Marco ende Huysvrouwe Zenonide wegh-gejaeght waren, Heeft een vreedt/ende ellendigh Menſche geweeſt/ ſich in zijne dronckenſchap met vele ſonden bemeuſelende: ſo dat zijn Huysvrouwe de Keyſerinne hem levendt heeft doen in d'aerde delven. Regeerde 15. jaren.	476	4443
1243	86	Anaſtaſius, toegenaemt Dicorus (om dat hem 't een ooge ſwart ende 't ander ooge blauw was) is door der gedachter Keyſerinnen gunſt Keyſer geworden: wan des volcks gunſte/ vernietigende eenige jaerlijſchſe ſchattingen: Euphemium, die hem ingewyet hadde/ heeft hy uyt Conſtantinopolen verdreven/ ende	491	4458

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		ende zijnen Navolger Macedonium doen dooden/ upt ooꝛſake dat hy de Eutychiaenſe Secte aen hing: Oudt zijnde 87. jaren/ is hy van den Donder ende Blixem tot aſſen verbꝛandt/ geregeert hebbende 27. jaren/ 3. maenden/ 3. daghen.		
1270	87	Iuſtinius, een Dercken ende Oſſen-dꝛijver/ daer na een Timmermans Knecht gheweeſt zijnde/ is dooꝛ zijne vꝛoomheyt in ooꝛloghen tot dit hooghſte Ampt ghekomen; was een liſtigh Pꝛince/ goet Catholijck/ den Ketteren eñ afgedeylden van de Oꝛthodoxe Kercken ſeer hatigh: liet den verdꝛevenen van Anaſtaſio wederom inroepen. Oudt ghewoꝛden zijnde/ heeft hy in teghenwoꝛdigheyt Epiphanij des Biſchops van Conſtantinopolen, ghеregeert hebbende 9. jaren/ 27. daghen/ Keyſer verklaert zijnen Neve.	518	4485
1279	88	Iuſtinianus II. Deſen heeft Belliſſarium zijnen Lieutenant teghen de Perſſen geſonden/ die hy bevꝛedighde: Is oock in Afriken gheſonden/ alwaer hy Carthaginem ingenomen hebbende/ den Koning der Wandalen Gilimerem gevangen/ ende Afrikē onder 't Rijck wederom gebꝛacht heeft: 's gelijcks heeft hy mede in Italien den Gotthen veel Steden af-genomen/ onder andere oock Romen, in het elfde jaer des Rijcks Iuſtiniani; maer Totylas wederom een groote macht vergaderende/ is Narſes tegens hem geſonden/ die de Gotthen tſamen upt Italien verdꝛeef: na welcke de Langbarden daer in gekomen zijn. Deſen Iuſtinianus heeft gemaeckt Codicem Iuſtinianæum, na hem alſo genoemt. Regeerde 38. jaren/ 7. maenden/ 13. dagen.	527	4494
1317	89	Iuſtinus II, des Iuſtiniani Suſters ſone/ is zijnen Oom gevolght; matighde de tollen ende ſchattingen: maer heeft van wegen zijne ſieckten des Rijcks ſaken niet beguamelijck konnen waernemen: Martinus zijnen Lieutenant voerde 4. jaren ooꝛloge tegen de Perſſen: ende/ onder hem heeft het Exarchaetſchap in Italien vooꝛ de Ooſterſe Keyſeren te Ravenna een begin genomen. Regeerde 10. jaren/ 10 maenden/ 20. dagē.	565	4532
1328	90	Tiberius Conſtantinus, is (te vooꝛen van Iuſtino geadopteert zijnde) geſucceedeert/ was godvꝛuchtigh/ treffelijck/ goedt ende beleeft, ſeer mildt/ ende ſchoon van ſtatuꝛe ende weſen: ſandt Mauritium van Cappadocien tegens de Perſſen/ die hy verſloegh/ ende Meſopotamien in-nam; ende tot vergeldinge heeft den Keyſer hem (weder-gekomen zijnde) zijn Dochter Conſtantinam gegeven; hem in tegenwoꝛdigheydt des Keyꝛs/ Cæſar verklarende. Tiberius geregeert hebbende 6. jaren/ 10. maenden/ 8. dagen/ is gevolght de geſeyde	576	4543
1355	91	Mauritius Cappadox: Den Koning van Hungaryen, Caignan, heeft Syrmum, ende een grooten veldt-ſlagh daer na/ hem af gewonnen: in de welcke hy 12000. Soldaten ghevangen kreegh: een peſt in 't Keyꝛ komende/ heeft ſeven ſonen van den vooꝛſeyden Caignan mede-genomen/ het welcke hem vertꝛecken dede; epſſende van Mauritio een kroone vooꝛ peder gevangen/ is hem ſulcks van den Keyſer geweygert: hy daer over verſtooꝛt zijnde/ heeftſe alle doen onthooſden: Hier om ende om meer andere dingen is zijn Krijghs-volck op-roerigh gewoꝛden/ meenende hem op eenen Kerſ-dagh/ ſo hy na de Kercke gaen ſoude/ met ſteenen doodt te werpen. Eyndelijck is van den Legioenen aen den Donauw op-gewoꝛpen (na dat hy geregeert hadde 19. jaren/ 3. maenden/ 11. dagen) de volgende	583	4550
1354	92	Phocas, gebꝛoren upt Thracien, ende van geringen af-koomſte; ende heeft ſes dagen na zijne verkieſinge den gedachten Mauritium met zijne ſonen vermoꝛdt: was wꝛeedt/ ongebonden ende een Vꝛouwen-ſchender/ verdelger der Landen/ ende verdꝛucker der onnoſelen: In alle deſe dingen ſich bemoeyende ende beſigh houdende/ heeft pegelijck aen 't Rijck gerucht ende gepluckt. Den Perſiaen nam Ieruſalem ende Syrien, doodende 90000. Chriſtenen: De Hungaren verwoeſteden Italien: ende ſo vooꝛts. Priſcus den ſwager Phocæ voeghde ſich met Heraclio, Gouverneur in Afriken, met noch eenen Photius, wiens Hupſ-vꝛouwe de Keyſer Phocas ontſchaeckt hadde/ verbonden ſich	602	4569

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		ſich te ſamen / ende quamen te Conſtantinopolen met macht van knechten / namen Phocam gebangen / den welcken de Soldaten / de armen ende beenen / daer na zijn manlijckheydt / ende 't hooft af-ſneden: geregeert hebbende 8. jaren.		
1363	93	Heraclius, een ſone Heraclij des Gouverneurs van Afriken, is door goedt-vinden des Raedts ende Soldaten Keyſer geworen: Heeft getrout op den ſelven dagh Fabiam Eudoxiam. Heeft een ſtreng oorlogh gevoert tegens den Perſſen / ende andere Barbaren: was de Monotheliten toegedaen. Onder deſe Keyſer is de vervloechte Secte Mahomets bekent geworden. Regeerde 30. jaren / 2. maenden.	611	4577
1393	94	Heraclius Conſtantinus, des geſepden Heraclij ſone / is zijnen Vader gevolght / maer is na vier maenden niet ſonder vermoeden van venijn / over-leden.	641	4608
	95	Heracleonas is zijnen Broeder geſuccedeert / maer banden Senaet na twee maenden om de daedt zijns Broeders hem aengevat hebbende / ſnijt hem den neuſe af / ende bandt zijne Moeder Martinam met hem in een Eylandt.		
1393	96	Conſtantinus III, een Neve Heraclij, ende ſone des voorgaenden Conſtantini, was in 't oorlogen tegen den Saraſijnen ſeer ongheluckigh; doode zijnen Broeder Theodoſium, met meer andere / die hem om de dwalingen der Monotheliten beſtraften. Heeft Theodorum Calliopam, Exarchaet van Italien, bevolen / den Paus Martinum te vangen / ende na Conſtantinopolen te ſenden / 't welck geſchiedt is / van waer hem Conſtantinus in Cherchonneſum Tauricum gebannen heeft / alwaer hy ſeer kortſ daer na geſtorven is. Is deſe Conſtantinus eyndelijck binnen Syracuſen verworght; geregiert hebbende 26. jaren / 8. maenden / ..... dagen.	641	4608
1421	97	Conſtantinus IV, Barbatus toegenaemt / dat is gebaerdt, is zijnen Vader gevolght; dien hy in leven ende geloove gants ongelijck was. Heeft het ſeſte Concilium te Conſtantinopolen doen vergaderen / tegens den Monotheliten: ende de Goſterſe Kercken in ſtilte gebracht hebbende / is hy geſtorven / hebbende geregeert 16. jaren / 7. maenden ..... dagen.	669	4636
1438	98	Iuſtinianus III, ſuccedeerde zijnen Vader; dien hy in alles ſeer contrarieerde ſo wel in geloobe / als ſeden: den plupmſtrijckers te veel geloovende / voornemelijck den Monick Theodoſium ende Stephanum: deſe handelden den Oversten ſeer rouwelijck ende onder andere Leontium, dien ſy twee jaren gebangen hielden; maer onthomen zijnde / heeft hy door hulpe Callicij des Patriarchs van Conſtantinopolen, Iuſtinianum gebangen / den neuſe af-geſneden / ende in ballingſchap geſonden; Theodoſium ende Stephanum door de Stadt doen loopen / ende na veel pijnen verbrandt; blijvende aldus (Iuſtinianus 10. jaren 5. maenden geregeert hebbende) de gedachte	686	4653
1448	99	Leontius Keyſer van Conſtantinopolen. Maer Tiberius Apſimarus uyt Afriken weder-keerende / alwaer hy banden Saraſijnen gejaeght hadde geweeſt met zijn Heyr / is van zijne Soldaten Keyſer upt-geroepen: ende gebangen nemende Leontium, liet hem den neuſe af-ſnijden / ende ghebangen ſtellen: blijvende alſo alleene Keyſer (na dat Leontius drie jaren ende etlijcke Maenden geregeert hadde)	696	4663
1451	100	Tiberius Apſimarus, ende regeerde ontrent 7. jaren: Heeft Philippicum Bardanem in ballingſchap geſonden / om dat hy verklaerde gedroomt te hebben / dat hy Keyſer ſoude worden. Maer Iuſtinianus den eenſamen ſtaet niet verdragen konnende / heeft middel om door der Hungaren Koning weder in zijn Rijck geſtelt te worden / 'twelck ook ſo geſchiede, quam heymelijck in de Stadt / ving Leontium ende Tiberium; die hy langs de ſtraten loopen liet / niet voeten tradt / en eyndelijck onthalſde: Bedrijvende daer na tot wrake (hem aen-gedaen) vele wreede ſtucken over d'onnoſele. Regeerde noch 6. jaren met zijnen ſone. Maer is eyndelijck van zijnen wapen-dragher om-gebracht: ende is gevolght / die daer toe van zijn Heyr gekoren was / de gedachte	699	4666
1464	101	Philippicus Bardanes, die de Decreten des ſeſten Synodi gants	712	4679

't Bo-wē ā Ronē	Getal der Key-ſeren.		Jaren Chri-ſti.	Jaren der we-relt.
		gants te niet maeckte/ ende dat ten believe eens Monicks/ die hem den verhaelden droom uyt-geleydt hadde. Heeft de Beelden uyt de Kercken doen werpen/ 't welck Anaſtaſio II, gants niet en behaeghde/ die hem daer over met zijnen aenhang verjoegh/ ende Philippicum de oogen uyt-ſteken liet. Regeerde 2. jaren/ 9. maenden.		
1467	102	Arthemius Anaſtaſius is in zijn plaetſe gekomen: Heeft een groot Heyr vergadert/ om teghen den Barbaren ende Arabiers te ſenden/ maer zijne Hooft-luyden hebben de wapenen die hy tegen een ander hadde laten voort-brengen. tegens hem gekeert/ ende ghedwongen af-ſtandt te doen/ daer na in een Klooſter gedwongen te gaen. Geregeert hebbende een jaer/ 3. maenden.	715	4682
1468	103	Theodoſius III, is na de af-ſtellinge Anaſtaſij tegen zijnen danck (ſo ſommige ſchrijven) tot Keyſer gekoren. Heeft in 't begin de ſchilderyen doen in den Tempel her-ſtellen/ die van Philippico hadden wegh-genomē geweeſt: zijne heerſchappye heeft door zijn deught/ ghehoorſaemheydt ende liefde zijns volcks verkregen: Leo Iſaurus tegen hem een bloedigen inlandſen oorlogh voerende/ ende hy des regeerens ſat zijnde/ heeft na 7. maenden ende ſes dagen de Kroone afgeleydt/ ende een Monicken leven aengenomen.	716	4683
1469	104	Leo III, Iſaurus, is hier door aen het Keyſerdom geraeckt: In 't tweede jaer zijns Rijcks hebben de Saraſijnen Conſtantinopolen belegert gehadt/ maer zijn daer kloeckelijck af-gedreven: dit gedaen zijnde/ heeft hy tegen den Beelden geoorloght/ weſhalven hy Iconomachus genoemt is geweeſt/ dat is Beelden-bevechter, want hy die in geene Tempelen wilde lijden. Regeerde 24. jaren/ 2. maenden/ 25. dagen.	717	4684
1483	105	Conſtantinus V, toegenaemt Copronymus (om dat hy/ gedoopt wordende/ eenen windt over de vonte gelaten hadde) is na zijns Vaders doodt alleene Keyſer ghebleven/ met den welcken hy 21. jaren gheregeert hadde: was den Beelden noch heftiger vyandt als zijnen Vader/ 't welcke oorſake was/ dat eenen Artaberdus Keyſer tegens hem gekoren wierdt/ met wille des Patriarchs ende des Adels: maer Copronymus heeft hem t'eynden de twee jaren in eenen Slagh ontdaen/ ende gevangen genomen/ hem/ zijne twee ſonen ende den Patriarch de oogen uyt ſtekende/ ende met den aenſichte na den ſteert op eenen Eſel door de gantſche Stadt doen geeſſelen: Deſe Conſtantinus V, was de toovery ſeer toegedaen/ ende van een ongeregelden leven. Regeerde 35. jaren/ 2. maenden/ 27. dagen.	741	4708
1517	106	Leo Porphyrogenitus IV, Keyſer geworden zijnde hebben de Kercken meerder ſtilte genoten/ als onder Conſtantino. Heeft geregeert met zijne Broeders 4. jaren/ elf maenden/ 27. dagen.	775	4742
1522	107	Conſtantinus VI, is zijnen Vader Leone gevolght/ ende heeft noch jong zijnde/ willen de ſaken des Rijcks alleene verſorgen/ verdrijvende tot dien eynde eenige Dienaren zijnes Moeders der Keyſerinnen Eirene, de welcke daer om verſtoort zijnde/ verſocht het Leger om Conſtantinum af te ſweeren/ ende haer den eedt des getrouwheydts te doen: maer het Armeniſe Heyr een af-keer van dit hebbende/ dede den ſone den eedt; welck exempel d'andere Heyr-legers oock ghevolght zijn; waer uyt het verraedt tegens hem met op-gehoudē heeft: want Conſtantinus 7. jaren met zijn Moeder geregeert hebbende/ zijne Moeder oorſake nemende dat hy zijn Vrouwe verlaten/ ende in een Klooſter geſteken hadde/ ſondt eenige Soldaten om hem te vangē/ doch heeft hem korts daer na wederom moeten los-laten/ ende is ſelve van hem gevangen geſtelt/ regeerende noch ontrent 7. jaren alleen: Is evenwel daer na wederom van zijne Moeder in hechtenisſe geſtelt/ ende de oogen uyt laten ſteken/ waer over Conſtantinus van herts-ſweer korts daer aen gheſtorven is; blijvende aldus Eirene alleen heerſſende Keyſerinne noch 3. jaren na haren ſone.	780	4747

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren er werlt.
		Wy ſullen alhier de Keyſeren van Ooſten achter laten, ende vervolghen ons verhael met de VVeſterſche Keyſeren, die in deſen tijt in Karolo Magno haer begin wederom genomen hebben.		
1542	1	Karolus Magnus iſ/ na de doot Conſtantini VI, in Italien ontboden tegen den Lombarden/ die hy van daer verdreef/ verkreegh niet wapenen de Steden Romen, Milanen, Ravennam, ende alle de Foxten van Apulien eñ Campanien: ſtelde de kercke in vrede/ die ober de 200. jaré verdruckt hadde geweeſt van den Lombarden: ſo dat hy van den Paus Leone III,	800	4717

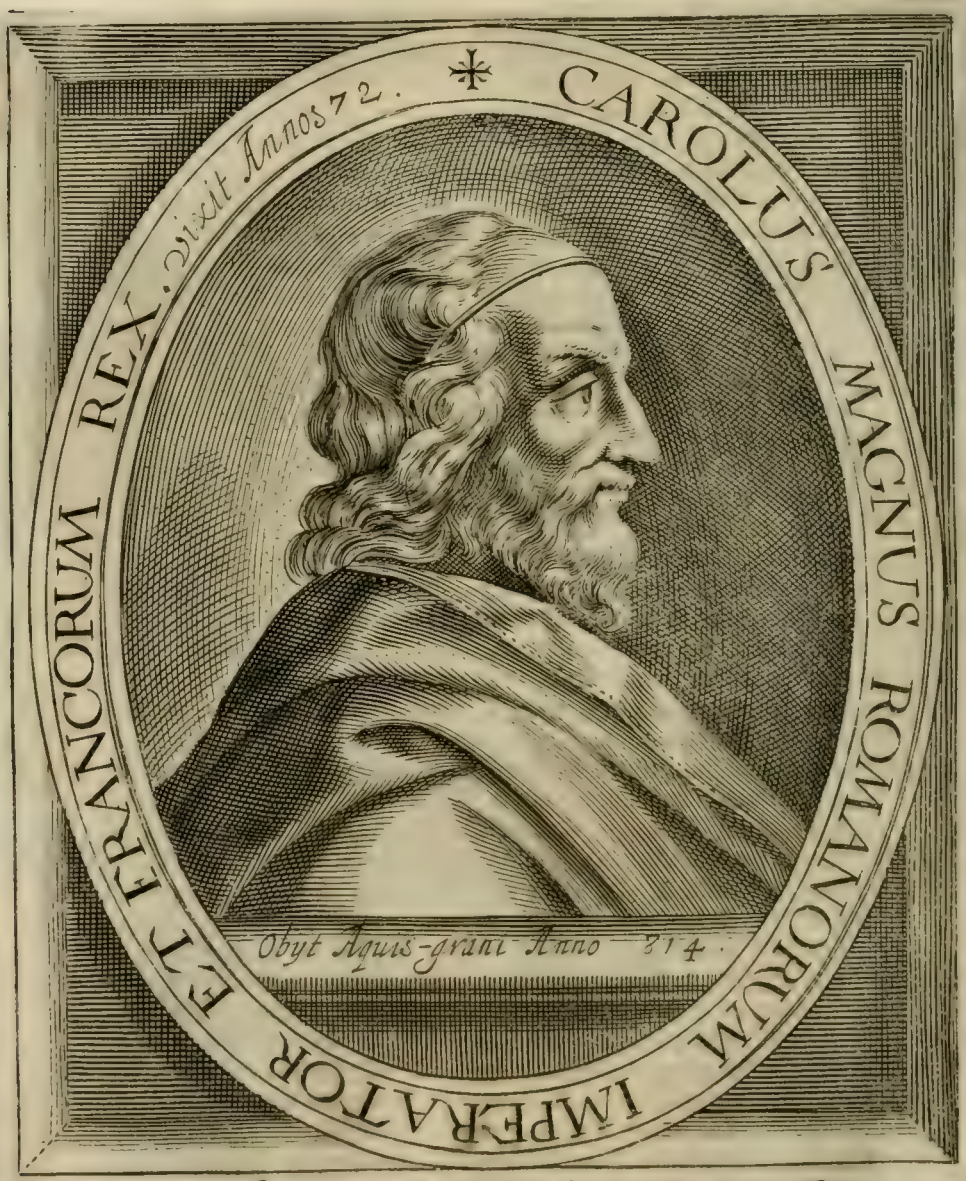

Carolus de Groote Rooms Keijser Coninck Van Vranckrijck.

Keyſer

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Jaren Chriſti.	Jaren der werelt.
		Keyſer van Romen verklaert wierdt / met grooter blijdtſchap des volcks: ſiende dat zijnen doodt genaeckte/ heeft hy zijnen ſone Ludovicum Keyſer verklaert/ ende zijnen Neve Bernardum Koning van Italien verklaert/ in den jare 813. eñ is korts daer naer geſtorven/ oudt zijnde 72. jaren, geregeert hebbende als Rooms Keyſer 13. jaren/ 1. maendt/ 4. dagen.		
1556	2	Ludovicus Pius, eenigen ſone Karoli Magni, is zijnen Vader geſuccedeert: Heeft ſeer ongeluckigh in zijne kinderen geweeſt/ die hun alle tegens hem in de Regieringe op-gworpen hebben/ na dat hy zijne Landen onder hun verdeylt hadde: maer eenigen tijdt daer na met hunnen Vader mede-lijden hebbende/ ſtelden ſy hem wederom in zijn Ampt; ende heeft hy hun alles vergeven. Regeerde 26. jaren/ 4. maenden/ 24. dagen.	814	4781
1582	3	Lotharius, Koning vā Italien geweeſt hebbende wort door zijns Vaders over-lijden Rooms Keyſer: heeft een bloedigh oorlogh onder zijne Broederen verwecht: doch is van den Princen des Rijcks geſtilt/ in ſulcker voegen/ dat Ludovicus ſoude weſen Koning van Duytſlandt, Carolus van Vranckrijck, ende Lotharius van Italien eñ alles wat tuſſchen den Rijn eñ Maſe was gelegen. Onlangs daer naer heeft Lotharius zijnen ſtaet overgegeven ende in een Clooſter gekeert/ alwaer hy 's Jaers daer aen geſtorven is: geregeert hebbende 15. jaren/ 3. maendē.	846	4807
1597	4	Ludovicus II, oudſte ſone Lotharij, is in Italien gekomē om de Sarazijnen te verdrijven: maer de peſt in zijn Leger gekomen zijnde/ heeft moeten vertrecken: Maer naderhant wederom vernomen hebbende/ dat Adagiſus een Prince van Salerne, gants Italien in roeren ſtelde is hy wedergekeert/ 't afgevallene herſtelt/ de oprorige geſtraft/ ende Italien bevredight. Is te Milanen geſtorven/ geregeert hebbende 19. jaren/ 10. maenden/ .... dagen: was een geleert ende godtvruchtigh Prins.	855	4822
1617	5	Karolus Kalvus, een ſone Ludovici Pij, verſtaen hebbende de doodt Ludovici II, ſonder kinderen na te laten/ komt met een Heyr in Italien, ende werdt te Romen van den Paus ende volcke/ Keyſer verklaert den 25. Decembris. Starf te Mantua, ende wierdt gelooft/ dat een Joods Medecijn/ zijn groote behende genoemt Sedechias, hem vergeven hadde. Was 36. jaren Koning van Vranckrijck, ende twee jaren Keyſer geweeſt.	875	4842
1619	6	Ludovicus III, Balbus, dat is ſtamelaer, is door toedoen des Paus tegen wil van des Rijcks Staten Keyſer gekoren: was een ongeluckigh Prince. Regeerde een jaer/ ſes maenden vijf dagē.	877	4844
1621	7	Karolus III. Craſſus, heeft den Sarraſijnen gelucklijck uyt Italien verdreven/ keerde daer naer in Duytſlandt, ende regeerde Vranckrijck als Vooght over Carolum Simplicem. Is eyndelijck/ ſeer gehaet zijnde van den zijnē overmidts zijne ſuchten/ ende dat zijn verſtandt alſo onbequaem des regierens was als 't lichaem/ gedwongen af-ſtandt te doen: Is onlangs daer naer in een kleyn Dorp in Zwaben geſtorven geregeert hebbende 8. jaren/ 7. maenden.	879	4846
1629	8	Arnulphus is in Karolo III, plaetſe geſtelt: heeft vele oorlogē gevoert/ ſo in Italien als elders: twee Koningen der Normannen verſlagen. Spoleten verovert hebbende, belegert de Stadt Camarinum, in de welcke de Huysvrouwe Guidonis was/ die hem vergeven heeft daer hy ſeer onlangs na dien tijdt afgeſtorven is: geregeert hebbende 12. jaren/ een maendt/ 19. dagē.	887	4854
1641	9	Ludovicus IV, is zijnen Vader Arnulpho geſuccedeert. Die van Hungaryen de grenſen van Beyeren alſins verwoeſtende/ trect den Keyſer tegens hun/ haer ſlagh leverende, de welcke drie dagen lang geduerde/ maer is eyndelijck met dē meeſtē Duytſen Adel verſlagen: de vichtoreuſe Hungariſe wonnē 't lant, eñ moeſte den Keyſer den vrede van haer koopen/ waer door hy van ſpijt geſtorven is: geregeert hebbende 12. jaren/ .... maendē. In hem heeft dē ſtamme Karoli Magni een eynde genomen.	899	4866
1653	10	Chunradus, een Vorſt van Francken-landt, is Keyſer gekoren: was een vroom Prince/ ende ſeer kloeck ter wapenen: Regeerde 7. jaren/ 6. maenden.	911	4878
1661	11	Henricus Auceps heeft grootē vlijt gewent/ om Duytſlant in	919	4886

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		vzede te ſtellen: Den Slaven/ Denen/ ende Bohemen heeft hy verwonnen/ ende den Rijcke cijnſbaer gemaeckt. De Hungariſche 40000. Mannen afgeſlagen hebbende/ verdrijft hy die upt Duydtſlandt. Van mepninghe zijnde/ om in Italien te trecken/ is dooz eene ſieckte daer in verhyndert geweeſt; ſtarf/ geregeert hebbende 17. Jaren.		
1678	12	Ottho Magnus, alſo ghenaemt van weghen zijn groote daden/ is zijnen Vader geſuccedeert. Is te Aken van den Biſſchop van Ments geconſacreert: daer naer is hy in Italien getrocke/ ſtellende den Paus Ioannem III, wederom in zijn ſtaet/ ende liet zijnen Sone Otthonem Keyſer verklaren; willende na Duytſlandt keeren/ is van een ſieckte bevanghen gewozden: ende geſtozbē/ geregeert hebbende 35. jarē/ 5 maenden 6. dagen.	936	4903
1715	13	Ottho II, is gevolght/ hadde een gheluckigh begin/ doch ongeluckigh epnde: oozze in de ſalen van Duytſlandt geſtelt hebbende/ heeft hy een groot Heyr opgericht/ om teghen de Saraſijnen te trecken/ alwaer hy inde vlucht gebzacht wiert/ ſich ter nauwer noodt inde golffe van Tarentum konnende ſalveren: Alle zijn macht daer naer wederom by een vergaderende/ heeft den Saraſijnen (in vergeldinge) ontdaen: waer dooz hy 't ontſagh der Saraſijnen ghenoemt wierdt: Is van den bloet-gang geſtozben/ geregeert hebbende 10. jaren/ 7 maendē.	973 983	4940 4950
1725	14	Ottho III was/ als hy gekozen wierde/ ontrent elf jarē out. Is ſo wijs eñ verſtandigh geweeſt/ dat hy gebynaemt wiert Miraculum Mundi. Heeft gelucklgh oozloge gevoert/ ſo op die van Bohemen, als op Creſcentium, tegens hem in Italien opghewozpen van den Romeynen: den welcken hy epndelijck overwonnen/ ende ſchandelijck getracteert hebbende/ met zijne 12. complicen booz de Stadt Romen heeft doen op-hanghen. Zijne Hupſvzouwe was Maria van Arragonia, onvzuchtbaer/ van een onkuchtigh leven/ ende die haer verliep aen andere. Den Keyſer is epndelijck van de Weduwe Creſcentij. daer hy op verſot was, vergevē gewozdē/ alſo hy meynde wederom na Duytſlandt te keeren. Regeerde 17. jaren/ 1. maent 21. dagen.		
1743	15	Henricus II, int Rijck geſuccedeert zijnde/ heeft vele vpanden gehadt/ die of na 't Rijck ſtaende/ of 't ſelve vpandelijck aentaſtende/ hem vele te doen gemaeckt hebben: doch zijn van hem alle verwonnen/ ende in genaden opgenomen. Sommighe willen dat hy met zijn Hupſvzouwe Chunigundam in reynigheydt ſoude geleeft hebben/ ſonder d'een d'anderen vleeſchelijck te bekennen: waer over hy Sanctus ghebynaemt is: was tegens de Gheeſtelijcken ſeer mildt. Regeerde 23. jaren/ een maendt/ 16. dagen.	1001	4968
1766	16	Chunradus II, Keyſer gekozen zijnde/ is in Italien gekomen/ om de gene/ die tegens hem opſtonden/ inden toom te houden: Gekroont zijnde/ heeft hy zijnen Sone Henricum Keyſer verklaert: zijne vpanden gelucklelijck overwonnen hebbende/ is na Duytſlandt gekeert/ alwaer hy geſtozben is/ geregeert hebbende 14. jaren/ 10. maenden/ 22. dagen.	1024	4991
1781	17	Henricus III, van zijnen Vader te vozen daer toe verklaert zijnde/ is geſuccedeert/ niet tegen-ſtaende den Paus Benedictus den Scepter Petro, Koning van Hungaryen, meynde te geven. Den ongehoozighen Bohemen heeft hy den Rijcke ghedwonghen haren ouden Tribupt te betalen. Italien, ende de Stadt Romen zijn/ terwijlen hy elders oozlogh voerde/ ſeer getroubleert dooz de Pauſen Benedicto IX, Silveſtro III, ende Gregorio VI, peder dooz den anderen willende Paus zijn: den Keyſer in Italien komende/ doet uptſchzijvinge eenes Concilij, waer in deſe drie Pauſen afgeſtelt wierden/ ende eenen anderen Clemens II, in der ſelver plaetſe gheſtelt: Den Keyſer om deſe ende meer volgende Pauſen wille veel oozlogen boerende/ doet epndelijck zijnen ſone Henricum, 4. jaren oudt zijnde/ te Aken Keyſer kroonen. Is epndelijck geſtozben/ geregeert hebbende 17. jaren/ 4. maenden/ 2. dagen.	1039	5006
1798	18	Henricus IV, twee jaren te vozen van zijnen Vader daer toe verozdent zijnde/ is tot Keyſer gekozen. Was doen noch maer een	1056	5023

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyseren.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
		een Kint van 7. jaren/ staende onder de vooghdye zijner Moeder Agnetis, die 't alles regeerde: Zijne regieringhe was vol moeytens/ arbeydts ende ghevaers. Heeft over de 60. malen met zijne vyanden geluckelijck gestreden: ende den toorn van verscheyden Pausen onderworpen geweest/ die hem altijt nieuwe vyanden maeckten/ oock eyndtlijck zijnen Zone/ die hem van 't Rijck berooft/ ende gevangen gestelt heeft. Rodolphus, die tegens hem van den Paus Gregorio VII, op-geworpen geweest hadde/ ende tegen den Keyser strijdende/ is overwonnen/ ende zijne rechterhandt af-ghehouwen/ welcke tot hem ghebracht zijnde/ ende dien op-stekende/ heeft tot den omstaenden Bisschoppen geseght: Siet daer de handt die den Keyser trouwe ende eedt gesworen heeft, die ick door u. l. ontrouwigheydt den Keyser niet gehouden hebbe, waer af ghy lieden voor Gode sult rekenschap geven: ende is terstondt gestorven. Den Keyser regeerde 49. jaren/ 10. maenden/ 5. dagen.		
1848	19	Henricus V, is by zijns Vaders leven tot Keyser ghekoren/ ende zijnen Vader af-geset: Heeft Henricum, Hertoge van Lothringen, ende Robertum, Grave van Vlaenderen, overwonnen/ ende haer bedwongen hem getrouwigheydt te sweeren. Te Romen komende/ is hy van den Paus Paschale II, Keyser verklaert/ ende door eene publique verklaringhe zijn de oude Privilegien des Rijcks bevestight. Maer den Keyser naulijcks uyt Romen zijnde/ heeft den Paus alles herroepen ende te niet gedaen/ den Keyser geexcommuniceert/ eñ de Saxen tegens hem opgehitst: So dat hy zijn leven in vele onrusten ende moeyten so tegens den Paus/ als de opgehitste Princen deurgebracht heeft. Regeerde 18. jaren/ 9. maenden/ 15 dagen.	1106	5073
1867	20	Lotharius II, is in spijt der Princen van Duytslandt (eñ voornemelijck Conradi van Franckenlant, ende Frederici van Zwaven, Hertogen) tot Keyser gekoren: was een Vorst van Saxen: een wijs/ kloeck/ ende neerstigh Prince/ machtigh/ een Liefhebber der Justitie/ een hardt vervolger der vyanden Gods/ ende zijner kercken. Regeerde 13. jaren/ 18. dagen.	1125	5092
1881	21	Conradus III, heeft tegen Henricum Hertoge van Saxen gegeoorloght eñ dien verwonnen. Guelphum Hertoge van Beyeren in de Stadt Weinspurg belegert/ ende door gebreck ende hongers-noodt bedwongen sich op te geven. De Vrouwen/ vernemende dat de Keyser den Soldaten de Stadt ten besten hadde gegeven/ bidden hem/ hy gunne haer doch alles uyt te mogen dragen met hun wat sy op de schouderen laden kondē: 'twelck den Keyser/ meynende dat sy goedt ende gelt souden uytbrengen/ haer veroorloft; daer op een yeder zijn Man op de schouderen laedt/ ende de kinderen aen de handt/ in presentie des Keysers aldus ter poortē uyttreckē/ die daer door tot barmhertigheyt verweckt zijnde/ hun alles vergeeft/ ende den Hertoge in genaden ontfangt. Heeft tsedert in Asien met den Koning Lodovico tegē dē Turck geluckelijck gestreden. Is te Bamberg gestorven; geregeert hebbende 12. jaren 10. maenden/ 15. dagē.	1139	5106
1894	22	Fredericus Barbarossa by Testamente Conradi tot het Rijck gekomē zijnde/ komt te Romen, alwaer dē Paus Adrianus IV, hem gekroont heeft/ eñ wederom na Duytslandt gekeert is: Italien werdt oproerigh tegens den Keyser/ treckt daer henē/ levert haer slagh in de welcke 12000. Romeynen blijven/ belegert eñ windt Romen. Wordt van den Paus Alexandro in den ban gedaen/ komt te Venetien, werpt hem voor de voeten des Paus/ die zijnen voet op des Keysers hals stelt/ ende seght: Ghy sult op Adder-slangen ende Basilisken wandelē: de Keyser daer op antwoordende/ Ick sal niet u, maer S. Petro gehoorsaem zijn: is hem van den Paus geseydt: ende my, ende S. Petro. Den Keyser absolutie gekregen hebbende/ treckt wederom naer Duytslandt: Bereydt sich ter oorlogen tegē den Turck/ dien hy in drie strijdē verwindt: ende conquesteert Ciliciam: ontdoet de Sarasijnen: verdrijft de troupen des Turcks uyt kleyn Armenien: Dē Keyser verhet zijnde/ sich willende baden in eē Riviere/ is verdroncken/ geregeert hebbende 37. jaren/ 3. maenden/ 8. dagen.	1152	5119

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
1932	23	Henricus VI, is zijnen Vader geſuccedeert met wille der Princē des Rijcks. Troude Conſtantiam, de Dochter Roderici des Konings van Sicilien, brengende 'tſelve Rijck ten brupdtſchatte aen haren Man. Henricus komt in Italien, ende wordt van den Paus Cæleſtino gekroont. In Sicilien zijnde / ende mepnende de voor-upt-geſchickte Armade tegens den Turck te volgen / wordt van zijn Hupſ-brouwe vergeven / die hem om zijner over-ſpeligen aerdts wille ſeer hatende was. Regeerde 8. jaren / 2. maenden / 22. dagen.	1190	5157
1941	24	Ottho IV, tegens Philippum II, van den Paus eñ andere ſoo geeſtelijcke / als wereldtlijcke gekorē zijnde / heeft cenē bloedigē inlandſē oorlogh moetē ſmakē: want Philippus, die als Voogdt over Fredericum, Henrici VI, ſone, geſtelt was / vele Princen aen zijn ſijde hebbende / is van velen onderſtut: Maer Ottho des Paus authoritept gebruyckende / heeft na vele ſtormē de overhandt behouden: Philippus al-doren te Bambergh van Otthone Witelſbach omgebracht zijnde / na dat hy 9. jarē 13. maenden eñ 15. dagen den Keyſerlijcken titel gebruyckt hadde. Ondertuſſen is Ottho mede van den Paus gecxcommuniceert / eñ is tegen hem gekoſen de gedachte Fredericus II, tegen den welcken hy ſware oorlogen voerende / eyndelijck in Brabandt in eenen Slagh verwonnen is: hebbende in alles geregeert ende den Keyſerlijcken titel gevoert 20. jaren 2. maenden.	1199	5166
1960	25	Fredericus II, is na de doodt Otthonis IV, alleene Keyſer gebleve̅ heeft Duytſlandt wederom bevredight: was Koning van beyde de Sicilien eñ Hieruſalem, oock Hertoge van Zwaben; een kloeck-moedigh / dapper / voor-ſichtigh / mildt eñ wel-ſprekendt Prince verciert met vele deughden / eñ in vreemde ſprake erva[illegible] de Paus naderhandt gecxcommuniceert / waer upt [illegible] geboren zijn / bekennende dat het geluck eñ goede [illegible] ontbraken / is hy weder-gekeert na Sicilien, eñ is [illegible] verghéven: Regeerde na de doodt Otthonis 32. [illegible] 7. maenden / 17. dagen.	1218	5185
		Na het overlijden Frederici II, zijnder verſchepden [illegible]ungen in het Rijck geweeſt / tot Rudolphum toe / waerom het meeſten-deel der Schrijvers / die 'tlevē der Keyſeren beſchreven hebben / voor al dien tijdt een Interregnum in het Rijcke ſtellē / kennende geene van al deſe volgende tot Rudolphum voor Roomſche Keyſerē / vermidts datſe van dē Paus niet gekroont en warē / maer alleenlijck hier eñ daer vā ſommige partyen op-gewor-pen: ſo ſullen wy de ſelve nochtans voor Keyſeren tellen / ende die alhier vervolgende ſtellen.		
1992	26	Conradus, een ſone Frederici II, is by zijns Vaders leven Rooms Koning gekoren / maer door Manfredum, zijn Baſtardt-broeder vergeven.	1250	5217
		Henricus Landt-grave van Turingen is tegē Fredericum II, ende zijnen ſone Conradum Rooms Koning gekoren / is door Vlms met een pijl gequetſt / daer hy af geſtorven is in den ſelven jare dat hy gekoſen was.		
1995	27	Guilhelmus, Grave van Hollandt, is Rooms Koning gekoren / ende van den Paus Alexandro geapprobeert / mepnende na Romen te trecken / om hem te laten kroonen / is van den Vriesen verſlagen / in 't twrede jaer zijns Rijcks.	1253	5220
2000		Richardus, den Broeder des Konings van Engelandt, is daer na tot Rooms Koning beroepen: Maer tegens hem is in ſcheuringe / als Keyſer gekoren	1258	5225
2000	28	Alphonſus, Koning van Spangien, een ſeer geleert Man / heeft geregeert 15. jaren / 6. maendē: Maer de Keur-vorſtē ingeſtelt zijnde / de welcke Rudolphum vā Habſburgh koſen / is hy gedwongē geweeſt af-ſtant te doē / latēde als Keyſer de geſepde	1258	5225
2015	29	Rudolphus Habſpurgenſis, oudt 54. jaren / wierdt gekoren in de Stadt Franckfort den 1. Octobr. 1273. ende met grooter ſolemni-	1273	5240

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		lemmitept gekroont: nam voor ſich alle ſeditien in Duytſlandt te ſtillen: doende zijn Heyr teghen den Marquis van Baden trecken/ oock tegen de Swaviſe Bondt-genooten/ die hy alle over-wan. Daer na trock hy in Ooſtenrijck tegen den Koning Otracrum van Bohemen, dien hy in den tweeden Slagh ombracht/ liet meer als 70. Kaſtelen ende Forten ſtichten/ waer op ſich vele Roovers ende Boeven onthouden hadden. En trock in Italien met/ maer toonde zijnen plicht teghens den Paus: Stellende alſo door zijne wijſheydt eñ voorſichtichheyt gants Duytſlandt in vreden/ twelck met veel binnenlandſe oorlogen lange gequelt hadde geweeſt. Starf/ geregeert hebbende 17. jaren/ 9. maenden/ 17. dagen.		
2034	30	Adolphus Naſſavienſis, was een Grave van Naſſau, Heeft den Koning van Engelandt tegens den Koning van Vranckrijck, anno 1000. Kroonen daer voor genietende/ bystandt gedaen/ twelc oorſake was dat de Princen des Rijcks hem wepnigh achteden: Eyndelijck is Albertus tegens hem op-gewopen; deſe komt te velde/ Adolphus trecht hem tegen ontmoeten malkanderen ontrent Spiers, alwaer sy malkanderē treffen, eñ wordt Adolphus van Alberto verſlaghen/ ende om-gebracht/ meynende ſich op te richten/ na dat hy ter aerden geſtruyckelt was. Regeerde 6. jaren/ 5. maenden/ 27. dagen.	1292	5259
2040	31	Albertus, een ſone des gedachten Rudolphi, ende Hertogh van Ooſtenrijck, is Keyſer verklaert: heeft den Paus Bonifacium tot beveſtigunge verſocht/ die hem ſulcks eerſt weygerende/ naderhandt gaf: den Koning van Vranckrijck van den Paus geexcommuniceert zijnde/ is den Keyſer het Rijck gegeven/ doch heeft dat niet begeert. Meynende een Tocht na Bohemen te doen/ is van zijns Broeders ſone omgebracht/ geregeert hebbende 9. jaren/ 9. maenden/ 5. dagen.	1298	5264
2050	32	Henricus VII, Grave van Lutzemburgh, is eenſtemmelijck van den Keur-vorſten te Franckfort gekoren/ ende van den Paus beveſtight/ met belofte/ dat hy Italien binnen 2. jaren bevredigen ſoude/ want het ſich in zijn eygen bloedt baedde/ overmidts het in 60. jaren geenen Keyſer geſien en hadde. Brengt tot dien eynde zijn Heyr in Italien, alwaer ſich alle de Steden onder zijn beſchut begheven; wordt te Milanen gekroont: De Guelphen ende Gibellinen zijn in 't war: is den Gibellinen goedt-gunſtigh/ waer door veel bloedts vergoten wierdt/ komt te Romen/ ende wordt op den eerſten Auguſti 1312. Keyſer verklaert. Belegert de Florentinen/ de welcke niet meer konnende tegenſtant doen/ ſenden eenen Jacobijner Monck tot den Keyſer te Beneventum, die hem in 't Sacrament bedienende met eene Hoſtie vergeven heeft. Regeerde 4. jaren/ 9. maenden.	1308	5274
2056	33	Fredericus III, Pulcher, Auſtriacus, is van vier Keur-vorſten/ na een ſtil-ſtant van 13. maenden/ tot Keyſer gekoren/ ende te Bon gekroont: Van de andere dry is gekoren/	1314	5281
	34	Ludovicus IV, Hertogh van Beyeren, ende te Aken ghekroont: hier door is Duytſlandt in tween verdeylt/ ende heeft een bitter-bloedigh oorloge veroorſaeckt/ 't welck ſeven jaren geduyrt heeft; ſo dat Fredericus III, op S. Michaëlis, dagh in 't jaer 1323. ontdaen ende gevangen is; doch daer naer los-gelaten/ op conditie/ dat hy zijn leven lang wel den naem van Rooms Koning mochte houden/ maer ſich met het gouvernement niet bemoeyen: Is eyndelijck geſtorven/ geregeert hebbende 15. jaren/ 11. maenden/ 27. dagen: ende is alſo Ludovicus een lange wijle (namelijck tſedert zijn gevangenis/ half/ ende nu geheel) volkomen Keyſer gebleven: Heeft met den Paus Ioanne XXII, grooten twiſt gehadt/ van wien hy in den Ban gedaen is: Maer Ludovicus daer wepnigh op paſſende/ ende allen vergevende die het met Frederico gehouden hadden/ heeft lichtelijck alle de Duytſe Vorſten aen zijn zijde gekregen: Heeft een Rijcks-dagh te Straſburg laten houden/ op welc-		

Fredericus de derde van dien Name Rooms Keyser Aerts Hertoch van Oos Tenryck etc.

't Bouwē vā der Romē	Getal der Keyseren.		Iaren Christi.	Iaren der welt.
		op welcken des Paus Ban geannulleert is: Vele oorlogen in Italien gevoert hebbende/ is hy eyndelijc gestorvē/ na dat een jaer te voren Karolus Koning van Bohemen tegens hem opgewopen was/ gheregeert hebbende 32. jaren/ 11. maenden/ 24. dagen.		
2089	35	Carolus IV, aldus Keyser geblevē zijnde/ is tegens hem vanden Keurvorsten gekoren Guntherus, Grave van Schwartsenburg, die hy niet lang daer na door zijnen eygenen Medecijn (niet gelt ongehocht zijnde) een vergiftigen dranck heeft doen geven; daer hy van starf. Aldus Carolus IV, alleene Keyser zijnde/ trocht naer Italien, alwaer hy te Romen Keyser verclaert wiert. Heeft den Keurvorsten bewilligt/ dat sy zijnen sone Wenceslaum tot Keyser kiesen souden/ 't welck gheschiet is: Is te Pragen ghestorven/ gheregeert hebbende tsamen 32. jaren/ 4. maenden/ 18. dagen.	1347	5314
2120	36	Wenceslaus, des ghedachten Karoli IV, soon/ is na zijns Vaders overlijden (daer toe hy twee Jaer te voren/ als ghe-	1378	5345

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
		ſept is/ beſtemt was) tot Keyſer gekoren: was gheheel miſmaeckt van aengeſicht/ lijf/ traegh/ wreet ende bloetdorſtigh: tot hoerderp eñ dronckenſchap genepght. Is eyndelijc van zijn Onderſaten gevangen/ eñ gekarkert; ontcomē zijnde/ wert hy om zijns ontuchts wille vā de kroone afgeſtelt/ geregeert hebbende 21. jaer/ 5. maenden/ 27. dagen. Ontrent deſen tijdt is het Buſ-kruydt van eenen Monick gevonden.		
2142	37	Fredericus IV, Hertoghe van Brunſ-wijck, van den Keurvorſten gekoren zijnde/ is korts daer naer/ door toedoen des Biſſchops van Ments, om-gebracht/ regerende maer eenighe dagen: waer over hy van den ſommigē onder 't getal der Keyſeren niet geſtelt en wordt.	1400	5367
2142	38	Robertus Parvus, Palts-grave vanden Rhijn/ is daer na ghekoren/ een erbaren ende dapper Oorloghs-man/ maer niet seer gheluckigh: is te Kolen van den Biſſchop des plaets ghekroont: is daer naer in Italien getrocken/ om te beletten dat Galeas, Hertoghe van Milanen tot zijn voornemen niet en geraeckte/ maer den Keyſer den slagh verlooren hebbende/ keerde na Duytſlandt, latende de Italianen onderlinghe haſpelen: Is ghestorven/ na dat hy gheregeert hadde 9. Jaren/ 9 maenden/ 28. daghen.	1400	5367
2152	39	Iodocus Barbatus te Franckfort gekoren/ ende in de Kercke S. Bartholomæi ghekroont zijnde/ regeerde maer ontrent de 6. maenden/ oudt over de 90. jaren; ende wordt dieſhalven onder de Keyſeren van ſommigen niet ghetelt/ vermids hy niets byſonders voor 't Rijck verricht en heeft.	1410	5377
2153	40	Sigiſmundus is/ na Iodoci doodt / door gelijck-ſtemminge der Keur-vorſten Keyſer verkoren: was Koning van Bohemen ende Hungaryen: heeft allen blijdt genoemt om het Chriſtenrijck te vereenighen/ ende den oorloogh jegens den Turck over te voeren: In deſen tijdt waren dry Pauſen te ghelijck/ namelijck/ Benedictus III, te Avignon, Ioannes XXIII, te Bolonien, ende Gregorius XII, te Rimini. Sigiſmundus heeft ſo vele te weghe ghebracht/ dat een algemeyn Concilium te Conſtants ghehouden is; alwaer vele Princen ende Heeren den Keyſer met zijn Huyſ-vrouwe verghеſelſchapt hebben: den Keyſer keert van daer na Italien, te Milanen de Yſeren kroone ontfanghen hebbende trecht na Romen, alwaer hy op den Pingſter-dagh ghekroont is: Keyſt van daer na Hungaryen, maer was een ſchrickelijcken oorlogh in Bohemen van wegen Iohannis Hus, die int ghenoemde Concilium verbrandt was. Eyndelijck is hy geſtorven/ geregeert hebbende 26. jaren/ 8. maenden/ 18. dagen.	1411	5378
2179	41	Albertus II, ſchoon-ſone Sigiſmundi, is met eendrachtighe ſtemmen der Keur-vorſten gekoren/ is mede ghеſucceedeert in de Koningrijcken van Hungarien ende Bohemen, alwaer hy eenighe oorloghen voerde/ doch haeſt geſtelpt waren: het jaer daer na is hy in Hungaryen gheſtorven/ geregeert hebbende 1. jaer/ 9. maenden/ 28. dagen.	1437	5404
	42	Fredericus III, Auſtriacus, de ſcheuringe in de kercke/ nopende 't Conſilium van Baſel, geſtelt hebbende/ trock hy na Romen; trouwde Eleonoram, eē dochter Eduardi, des Konings van Portugael; wiert uytgeroepē Koning van Lombardyen, ende twee dagen daer na met zijne Huyſ-vrouwe verklaert Rooms Keyſer: weder-keerende in Duytſlant/ heeft de opgereſene beroerten geſtilt: Is van den bloedt-gang geſtorven/ geregeert hebbende 53. jaren/ 4. maenden/ 20. dagen. In deſen tijdt is de konſt der Druckerye gevonden/ niet in Duytſlandt, als ſommige valſchelijck dryven/ maer te Haerlem in Hollandt, van eenen Pieter Ianſz, hebbende eenen Hooghduytſen knecht/ die hem 't ſelve ontſtolen hebbende/ na Duytſlandt gebracht heeft/ ende binnē Mentz geopenbaert: Het huys/ waer in de konſte gevonden is/ ſtaet noch tegenwoordigh over eynde op de Marckt/ malende den hoeck vande Sme-ſtrate.		

Maximiliaen de I. vy der gratien Gods, Rooms Keyser, Aerts-Hertoch van Oostenryck etc.

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
2215	43	Maximilianus I, Auſtriacus, is zijnen Vader ghevolcht/ door lieſinge der Keur-vorſten; was Aerdts-hertoge van Oostenrijck, Hertogh van Bourgondien, ende Prince der Nederlanden, een milde beleeſt/ ende godt-vruchtigh Prince/ een lieflhebber van geleerde Luyden: heeft ſtrenghen oorlogh gevoert teghen Carolum VIII, om Sicilien; als mede teghen den Twitſers/ Italianen Nederlanders/ Beyerſe/ Hungariſe/ ende Venetianen: Heeft een Rijcksdagh te Auſburgh laten houden/ alwaer gehandelt wierdt van den oorlogh tegen den Turck. Is geſtorven van den bloedtgang/ geregeert hebbende 25. jaren/ 4. maenden/ 24. dagen.	1493	5460
2241	44	Karolus V, Koning van Spangien zijnde/ is van den Keur-vorſten tot Keyſer gekoren/ ontrent 20. jaren oudt zijnde; een ſachtmoedigh wijs ende hoogh-moedigh Prince/ wijs en voorſichtigh in al zijn doen/ ſeer erbaren ende gelucktigh in meeſt al zijn doen. Heeft aen zijn Erf-heerlijckheyden gehecht 't Hertoghdom van Gelre, 't Graefſchap van Zutphen, 't ſticht van Vtrecht,	1519	5486

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
2242	44	Vtrecht, de Landē van Over-Yſſel, Groeningē, Kamerijck ende Lingen. Heeft mede 't Koningrijck van Thumes eñ de Landē in America, onder zijne macht gebracht/ eñ ſich in de poſſeſſie vā Napels, Sicilien eñ Milanen beveſtight. Heeft/ ſo in eygen perſoon/ als door 't belept zijner Veltoverſten verſchepden oorlogē geboert; namelijck vier in Spangien, 19. in Italien, eē in Vranckrijck, 16. in Duytſlandt, 9. in Nederlandt, 3. in Hungaryen, 1. in Dalmatien, 2. in Grieckenlandt, 3. in Africa, eñ een in America. Heeft over dē Paus Clementem VII, de Koningē vā Vranckrijck eñ Navarre, dē Keurvorſt van Saxen, dē Hertogh van Kleef, den Landt-graef van Heſſen, ende meer andere zijne vpanden getriumpheert. Regeerde 38. jaren/ 6. maenden/ 28. dagen.	1519	5486

Ferdinandus de I. Rooms keyſer, Coninck Van Vngarijen ende Bohemen etc.

2280	45	Ferdinandus I, is den Broeder Karoli V, geweeſt/ ende op den Rijchsdagh te Franckfort tot Keyſer gekoren. Was Koning vā Bohemen ende Hungaryen, ooch Hertoge vā Ooſtenrijck. Heeft eenen Rijchs-dagh te Franckfort doen houden in 't jaer 1559. om eenen vrede tuſſchen de Proteſtanten te treffen. Heeft voor zijn overlijden zijnen ſone Maximilianum II, (die een wijnigh te vo-	1558	5525

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Jaren Chriſti.	Jaren der werelt.
		te voꝛē Koning van Bohemen was gekroont geweeſt) Rooms Koning doch upt-roepen. Starf te Weenen in Ooſtenrijck, geregeert hebbende 5. jaren/3. maendē/7. dagē. In't jaer 1563. is geeyndight het Concilie van Trenten/'twelck geduyrt hadde over de 18. jaren.		
2286	46	Maximilianus II, eē ſone Ferdinandi Auſtriaci, is na zijns Vaders doodt vanden Keur-voꝛſten bevestight: Heeft van den Turck ſeer beoꝛloght gewoꝛden/ dē welckē dē Donauw paſſerende/ komt aen de Drave, doet daer over eē bꝛugge ſlaen/ ende belegert Segeth, een kleyn Stedeken/ 'twelck hy ſtoꝛmender handt innam/ alwaer dē Grave Serun met veel Krijghs-volcks verſlagen bleef: Den Keyſer heeft eenen Rijcks-dagh te Auſburgh doen houdē; daer met veel upt-rechtende/ wederom eenē anderen te Fulda, alles ſtreckende om de Duytſe Voꝛſten te bewilligen/ datſe hem eenigh bꝛyſtandt tegen den Turck ſouden doen; doch is wepnigh verricht. Heeft geſocht Polen aen het Rijck te hechten/ om 't ſelve te ſtercker te maken. Is geſtoꝛven/ geregeert hebbende 12. jaren/ 2. maenden/ 17. dagen.	1564	5531

Maximiliaen de ij. ſy der gratien Gods Rooms Keyſer Coninck van Hungaryen en Bohemen etc.

't Bouwē vā Romē	Getal der Keyſeren.		Iaren Chriſti.	Iaren der werelt.
2298	47	Rudolphus II, oudſte ſone Maximiliani II, is met aenſtemminge der Keur-vorſten / door zijns Vaders over-lijden / tot Keyſer gekoren / oudt zijnde 25. jaren: ende ſuccedeerde inde Koningrijcken van Hungaryen ende Bohemen: heeft verſcheyden-mael tegen den Turck ſeer groote oorlogen gevoert / met verſcheyden uytkomſten aen d'een ende d'ander zijde. Heeft eyndelijck beſtandt gemaeckt met den Turck / inden jare 1605. den 12. Novembris het welcke als-noch geduyrende is: tſedert zijn vele veranderinge door-gevallen in Tranſſylvanien ende Hungaryen, ſo in ſaken van State / als van Religie. Is ſonder kinderen geſtorven den 10. Februarij 1612. geregeert hebbende 35. jaren / 2. maenden / 25. dagen.	1576	5543
2334	48	Matthias I, een Broeder Rudolphi, ende ſone Maximiliani II, is met vergelijckende ſtemmen der Keur-vorſten te Franckfort Roomſ Keyſer verklaert / ende den 14. Februarij gekroont. Ick ſal alhier kortelijcken voorſtellen de ſomme ende Ceremonien zijner verkieſinge ende Kroninge / met het merckelijckſte dat daer en tuſſchen gepaſſeert is; dienende den Leſer tot kennisſe / waer by hy ſien mach / hoe alles in ſulcke ſaken verhandelt wordt.	1612	5579

Aenkomſte der Heeren Keurvorſten in de Stadt *Franckfoort am Mein*, gedeputeert tot deſe verkieſinghe.

Op Sondagh den 20. 10. Mey 1612. zijn gearriveert de Rever.me eñ Doorluchtighſte Prince Heere Ian Schweickhardt, Aerdts-Biſſchop van Ments, ende / de Reverend.me ende doorluchtighſte Prince / Heer Ferdinandus / Aerdts-biſſchop van Ceulen, eñ reſpectivelijc Archichancelier des Rijcks in Duytſlandt eñ Italien, Keur-vorſt: Als mede den Doorluchtigen Prince / Heere Iohan Paltsgrave aen dē Rijn / Hertogh van Beyeren, Adminiſtrateur des Keur-vorſtelijckē Palts, eñ den doorluchtige Prince / Heer Iohan Georg Hertogh van Saxen, Gulick, Kleve ende Berg. Aerdts-Maerſchalck des Rijcks / ende Keurvorſt / doenmaels Vicariſen des Rijcks / een yeder in de plaetſen by de Gouden Bulle gedenomineert.

Op Maendagh den 21. 11. Mey / zijn in de Stadt Franckfort gearriveert de Rever.me ende doorluchtighſte Prince / Heer Lotharius, Aerdts-biſſchop van Trier, Aerdts-Chancelier des Rijcks in Vranckrijck ende Arles, ende Keur-vorſt: gelijck mede des ſelven daeghs 's avondts den Ambaſſadeur des doorluchtigē Prince Heer Iohan Sigiſmond, Marquijs van Brandenburgh, Hertogh van Pruyſſen, Gulijck, Kleve, Bergh, Stetin, etc.

Eyndelijck op Woonsdagh den 23. 13. Mey is mede aengekomen de Alder-doorluchtighſte Prince Matthias II, Koning van Hungaryen ende Bohemen, etc. Aerdts-hertoge van Ooſtenrijck, Hertogh van Bourgongien, Styr, Kemhten, Crain, ende Wittembergh, Marquijs van Moravien, Grave van Hapſpurg, Tirol, etc. met een groot ende treffelijc gevolgh / hebbende daer inne 100. Harquebuſiers / te paerde: Alle welcke Heeren / Keurvorſten ende Ambaſſadeurs voorſz. in de Stadt Franckfort ſeer heerlijckē ende Princelijck ontfangen ende ingehaelt zijn door de Burgerye / die van de Stadt daer toe aengenomen was: welcke meeſt alle Borgeren waren.

Ordre ende Sidt-plaetſe der Keurvorſten, Heeren ende Ambaſſadeurs in den Raedt, gehouden op *Rommer*, des Stadts Raedshuys.

Na dat nu de Keur-vorſten des H. Rijcks / van Ments, Trier, Keulen, ende d'Adminiſtrateur des Keur-vorſtelijcken Palts / den Hertogh van Saxen, ende den Ambaſſadeur des Keur-vorſts van Brandenburgh, als hier boven geſeght is / aengekomen waren / heeftmen des volgenden Dyngſ-daeghs den 22. 12. Mey / als oock daer naer verſcheydenmalen op Rommer, ofte 't Stadt-huys / tſamentlijck Raedt gehouden / in eene Sale / ſpecialijcken daer toe verordent. In deſe Sale waren ſeven geſtoelten / met ſwart Fluweel bedeckt / ende ſulcke kuſſens daer op / vervolgens geſtelt d'een na d'ander dicht by de venſter / op de welcke geſeten waren de Keur-vorſten / den Adminiſtrateur ende Ambaſſadeur / namelijck / om van de rechterhant te beginnen / eerſtelijck den Palts-grave, daer na den Koning van Bohemen, in qualitept van Keur-vorſt; daer neffens den Keur-vorſt van Ments, daer na die van Trier, van Keulen, van Saxen, ende leſtelijck die van Brandenburg. Voor haer was een lange Tafel geſtelt / bedeckt met ſwart Fluweel / aen de welcke de Kanceliers ende Secretariſen der gemelter Heeren geſeten waren: ende op de Banchen ende andere Stoelen daer ontrent waren hare voornaemſte Raedts-heeren geſeten.

Waer onder andere dingen / van de welcke (die oock terſtondt in beraedt genomen wierden) het punct des Eedts een was: twelcke / volgens den inhoudt vande gouden Bulle / de Burgeren des Stadts gehouden zijn te beſweeren: Weshalven / ende na dat de Heeren Keur-vorſten 't ſelve verſocht hadden / ſo wel vanden Raedt / als vande Borgerye / ende des Stadts ghegagieerde Soldaten; ende tot deſe ſake den Saterdagh gekoren hadden / weſende den 26. 16. Mey / met eyghen bevel van alle die gene uyt de Stadt te doen vertrecken / die van het ghevolgh der Keur-vorſten niet en waren. Waer af de eerbare Magiſtraet hare Borgerye ende inwoonderen van 's Vyrdaeghs te vo-

te voren door Trommel-slagh ende publijcke om-roepingen heeft verwittight.

Forme des Eedts, die de Magistraet, Raedt, Borgerye, ende Soldaten van *Franckfort* den Keurvorsten des H. Rijcks doen.

Des Saterdaghs daer aen volgende/ den 26. 16. May/ door den middagh, De Heeren Keur-vorsten/ d'Ambassadeur des Keurvorsts van Brandemburgh, d'Heere Adam Gans, Edelman/ Heere van Putlitz, gheseten zijnde op swart-fluweel-behanghene Stoelen/ in ordre/ als boven/ op de Hooge Sale des Stadt-huys/ op een plaetse met plancken belepdt/ontrent eenen voet hoogh; heeft de eerbare Magistraet van Franckfort hun alder-eerst den genoemden Eedt gesworen/in forme als die hun voor-gestelt wierdt door den Kanselier des Keur-vorsts van Ments, d'Heere Franciscus Philippus Eaust, byna van desen inhoudt; namelijck/

Kort Inhoudt van den Eedt die de Magistraet den Keurvorsten gehouden is te doen.

Dat voor alle dingen de Magistraet van Franckfort in aller ghetrouwheydt moeste belooven ende sweeren aen den reverendme. Prince Heer Iohan Schweikhard, Aerdts-bisschop van Ments ende Keur-vorst/ etc. sich in zijnen naem vertoonende/ ende in den naem der andere Keurvorsten/ als mede d'Administrateur des Keur-vorstelijcken Palts, ende aenden Ambassadeur des Keurvorsts van Brandemburgh, in alle getrouwe naerstighepdt/ ende ernstige op-sicht te willen manteneren alle ende een yeder der Keur-vorsten/ 't sy in verrassinge van d'een tegen d'ander/ in saken van mis-verstandt die onder hun soude mogen op-rysen; 't sy tegen alle ongelyck dat hun soude mogen aengedaen worden/ ofte pemanden vanden haren in haer gevolgh zijnde binnen Franckfort, tot het getal van 200. Paerden/ op de boete der straffe in de Gouden Bulle begrepen. Ende gedurende den tijdt der verkiesinge/ niemanden/ van welcken Staet ofte qualiteyt hy ook sy/ in eenigerley maniere inde Stadt te laten komen/ upt gesepdt hare Boden ende Bevel-hebberen: Ook de gene/die gedurende de inkomste der Princen ofte daer naer sich mochten versteken hebben/ dadelyck met gewelt de Stadt upt te doen gaen/ op de Boete begrepen in de Gulden Bulle.

Terstondt hier naer heeft den Raedt hun dit by handt-tastinge belooft/ ende openlijcken gesworé in tegenwoordigheyt heler omstanderé/ volgens de Forme des Eedts door den Kanselier des Keur-vorsts van Ments voor gestelt. Dit gedaé zijnde/ d'Administrateur des Keur-vorstelijcken Palts, eñ d'Ambassadeur des Keur-vorsts van Brandemburgh stonden op/ om na het vensters van de Sale te gaen die na de plaetse upt siet/ eñ sagé van daer de Borgerye/ de welcke volgens de wete/ die sy 's daeghs te voren ontfangen hadden/ aldaer vergadert waren om den selven eedt te doen. So waren oock ter selver tijdt alle de Soldaten/ die men upt alle quartieren des Stadts by-een vergadert hadde/ op de plaetse/ die den Ram-hoff genoemt wordt/ende daer na in geschickte ordre op de plaetse voor de Rommer gelepdet; ende eenen ring geslagen hebbende/ deden 's gelycks den eedt die hun voorgestelt wierdt/ende dat in 't aensien der Keur-vorsten. De volgende dagen zijn de Heeren Keur-vorsten verscheyden-malen/ ende by-na dageliycks tot hare sessien ende beraedtslagingen gekeert/ als voren/ ende op de selve plaetse: ende eyndelijck hebbense den 13. 3. Junij geordineert den dagh des verkiesings te sullen wesen/ welcke oock gehouden ende achter-volght is/ namelijck;

Op Dijngsdagh dé 12. 2. Junij/ 's daeghs voor den Kies-dagh des voor-middaeghs/ heeft de achtbare Magistraet van Franckfort op een nieuw de trommelen doen slaen/ ende om-roepen/ dat alle ende yeder vreembeling/oock der gener die in 't gevolgh der Keur-vorsten niet begrepen waren/ of door eedt aen den Raedt niet verbonden/ dadelijck de Stadt ruymen soude: waer op des na-middaghs alle de poorten des Stadts gesloten zijn.

Ceremonien die gheobserveert worden in de Keyserlijcke verkiesinge, de welcke in de Kercke S. Bartholomæi gheschiet: de Keur-vorstelijcke kleedingen: de ordre die by den Keurvorsten gehouden wort na den Tempel gaende, ende den eedt die sy voor den Outaer doen, eer sy in de verkiesi-kamer ofte Conclavium gaen.

Des Woonsdaeghs den 13. 3 Junij 1612. is de Koninglycke verkiesinge geschiedt; ende eerstelijck is de Burgerye in wapenen geweest/ vergadert op verscheyden eynden des Stadts; ende waren voornemelijck die gene/ die in twee rpen gestelt waren van de Rommer af tot de Kercke S. Bartholomæi toe/ heerlijcken toe-gerust ende op-gepoutst. Daer na heeft de Magistraet een half ure lang een groote klocke doen luyden/ die de alarm-klocke genoemt wordt. Na 7. uren hebben de Heeren Keur-vorsten sich wederom op de Rommer vergadert/ aldaer seer hoostelijck te paerde aen-komende/ ende aldaer ontrent een ure vertoeft hebbende/ om hun met de Keur-vorstelijcke kleedingen te bekleeden/ in verscheyden Kameren/ zijnse in de groote Raedt-kamer gekomen/ende malkanderen daer vertoeft. Ontrent ten 8. uren zijnse van de Rommer geschepden/ te paerde gheklommen/ ende in ordre na de Kercke S. Bartholomæi gereden/ als volght: Eerstelijcken/ is voor upt getreden eenen grooten

Hoe de Keurvorsten na dé Tempel S. Bartholomæi gereden zijn.

hoop

hoop Raedts-heeren / Edelen / ende andere Luyden / in dienst der Keur-vorsten zijnde: de Maerschalcken der Keur-vorsten van Ments eñ Trier, Iohan Philips, vã Hoheneck, ende Melchior Heere Eltz, elck een Kappier in een vergulde schede in de hant draegende / volghden te paerde: hier naer volghden de Reverend. Prince Heer Iohan Schweikhardt Keur-vorst van Ments, ende de Reverend. Prince Lotharius, Aerdts-bisschop van Trier, bekleedt met hare Keur-vorstelijcke kleedingen / met schartalene gevoerde Rocken / van buyten met witte Hermijns-bellen verciert / met eenen mijter van de selve kleur ende voeringe: hier na reden de Maerschalcken des Bisschops van Keulen, ende des Rijcks van Bohemen, welcker een / namelijck die van Keulen, in zijn handt een Kappier in een vergulde schede droegh / ende d'ander een Kappier in een roodt-fluweelen schede: ende strackx daer aen volghde de Reverend. Prince Ferdinandus, Aerdts-bisschop van Keulen ter rechter / ende zijne Koninglijcke Majesteyt als Koning van Bohemen, ende in qualiteyt van Keur-vorst / ter slincker zijde / gekleedt ende geciert met de selvige kleedingen ende Bonetten / als de twee eerste geestelijcke Keur-vorsten / maer hadde de Koninglijcke Majesteyt boven op zijn Bonette noch de Kroone van Bohemen. Naer dese volghden Pleickhardt van Helmstett, Maerschalck des Palts-graven / ende d'Heere Maximiliaen van Pappenheim, Maerschalck des Rijcks / draegende elck een Kappier in de handt / staende in een vergulden schede / als voren; ende volghden na hun te Paerde de doorluchtige Prince ende Heeren Iohan Palts-graef aen den Rijn / Administrateur des Keur-vorstelijcken Palts, ter rechte / ende Georg Hertogh van Saxen, Gulick, Kleve, Bergh, etc. Keur-vorst / in 't midden / ende d'Heere Adam Gans, Heere van Putlitz, etc. als Ambassadeur des Keur-vorsts van Brandemburg, ter slincker zijde; onder welcke de twee Keur-vorsten / Palts-graef ende Saxen, oock gekleedt waren als de voorgaende: maer den Ambassadeur van Brandemburg was in 't swart gekleedt / so hy dagelijcks gaet / oock en wiert voor hem geen Kappier gedragen / om dat den Keur-vorst van Brandemburg daer selver niet in persoone was.

In dese ordre tusschen de heerlijck-toe-gerustе ryen der Borgeren gepasseert zijnde / ende gekomen in de Kercke S. Bartholomæi, 't welck een seer groote schoone Kercke is / met een kruys getimmert / eñ aẽ de Noordt-zijde met een hoogen schoonen Toorn verciert / schreden van hare Paerden / ende traden in de Kercke: alwaer gekomen zijnde / hebben de Trompetten der Keur-vorsten (die veel / ende op eẽ groote stellagie daer toe gemaeckt / gestelt waren) beginnen gelijckerhandt met de Trommelen / die daer onder waren / gelyodt te slaen: 't welck uyter-maten seer klonck / ende ghedurede tot dat de Keur-vorsten in 't Choor waren / dat met hoostelijcke Tapijten ende goude Lakenen heerlijck verciert was / gelijck mede de Stoelen der Keur-vorsten waren met swart fluweel bedeckt / ende kussens daer op van de selve stoffe / behalven die vanden Koning van Bohemen, die seer rijckelijck met een stuck goude-lakens verciert was. Een yeder Keur-vorst nu zijn geordonneerde Stoel ingenomen hebbende / namelijck / de Keur-vorsten van Ments, Bohemen ende Palts aen de rechter-handt des Choors: in 't midden / daer den sanger gewoon is te sitten / die van Trier: ende aen de slincker-handt die van Keulen, Saxen, ende d'Ambassadeur des Keur-vorsts van Brandemburg: ende sommighe haerder voornaemste Raedts-heeren ende Geestelijcheydt in-gang veroorloft zijnde / heeft den Maerschalck van Pappenheim de Deure gesloten: ende terstont heesten op de Orgelen gespeelt / ende gesongen Veni sancte Spiritus, 't welck de Musijck-sangers boven inde Galerye / die aẽ 't Choor komt / vol-eyndighden.

Hier op heeft den Suffragaen des Bisschops van Ments beginnen de Misse te doen: maer den Palts-graef, Saxen, ende Brandemburg (dit ongewoon zijnde) stonden op / ende gingen met haer volck in het Conclavium, 't welck aen de rechter-zijde des Choors is / ende bleven daer tot dat de Misse ghedaen was / die met seer schoone Musijcke ondermengt wierdt; daer na keerden sy weder in hare plaetsen; ende na datmen den Lof-sang Veni sancte Spiritus gesongen hadden / hebben hun de Keur-vorsten ende d'Ambassadeur van Brandemburgh voor den Outaer begeven / alwaer sy gelesdt wierden / een yeder door zynen Maerschalck met een Kappier in de schede / in de handt draegende / behalven voor den Ambassadeur van Brandemburg: ende daer hebbense upt krachte van de gulden Bulle aldus den eedt gedaen / een yeder op de hooghste trap des Outaers tredende / ende sich na de omstanders keerende / den Bisschop van Ments tusschen tween staende / vertelde de oorsake van hare vergaderinge / ende dat het was om den eedt te doen / die de Gulden Bulle mede-bracht / ende die oock voor de verkiesinge behoordt te geschieden. Daer op heeft hy aldereerst die gedaen aen handen des Keur-vorsts van Trier; daer na d'andere daer toe versocht ende die voorgelesen hebbende / hebben sy dien oock alle ghedaen / de Geestelijcke de handt op de borst leggende / ende de wereldtlijcke op het Evangely-boeck.

Den Keurvorst van Ments versoeckt mede / dat twee Notarisen daer acte af nemen / ende die by note stellen / maeckende daer af een ofte meer Instrumenten: daer waren der die sich aenboden / ende den gantschen Adel ende andere omstanders wierden tot getuygen versocht ende genomen.

Den eedt gedaen zijnde / keerden de Keur-vorsten na hare sidt-plaetsen; ende na datmen de Antiphonam, Veni sancte Spiritus met de andere aenhangende Collecten volsonghen hadde / gingen sy in de Keyserlijcke Kapelle / ofte Conclavium, 't welck eene smalle langwerpige plaets is / gelecht aen het Choor ten Zuyden / ende hebbende eenen cierlijcken toegemaeckten Outaer / verheerlijckt met Tapijten / doorwrocht met Gout ende zijde / ende stelden hun aldaer tot den voortgangh der verkiesinge van eenẽ Roomschẽ Koning eñ Keyser voor het toecomende.

So haddemen oock voor den jonghen Palts-grave een plaetse met goude Tapijten verciert / 's gelijck mede voor de Koninginne ende hare Jofferen / om hoogh / op het welfsel des Tempels / teghen over het Choor / aen het middelste venster / van waer sy gemacheliçk sié konden alles wat binnẽ eñ buytẽ het Choor gedaẽ eñ verhandelt wiert.

Maer na dat de Keurvorsten in dese Conclavium ofte Capelle vergadert hadden geweest /

weeſt/ende datſe terwijlē tot twee repſen toe haer vooznaemſte Raeds-heeren ende Notariſen hadden doen vertrecken ende inkomen/ zijnde eyndelijck inde verkieſinge een-ſtemmigh gevallen/ eñ't beroep des verkieſings in de Kappelle gedaen/ zijnſe daer upt gekomen/ hebbende in alles ontrent een ure ghedupzt. Eerſtelijck quam daer upt den Keurvozſt van Ments, daer na die van Keulen, ende daer naer die van Trier, die zijne Majeſteyt van Hongaryen ende Bohemen tuſſchen beyden geleyden/ als gekozen zijnde tot Rooms Koning. Daer naer zijn gevolght den Paltsgraef, Saxen, ende Brandemburg: Waer op de Trompetten/ Trommelen/ ende Schalmeyen wederom gelupt gegeven hebbē/ dat het een geweldige weer-klanck in de kercke gaf; ſo zijn oock gelupdt alle de groote Klocken/ eñ't geſchut/ rondts-om des ſtads wallen ſtaende/ is luſtelijck af-gedondert/ alles tot een teycken van blijdtſchap. Ondertuſſen is zijne Majeſteyt geleydt na het hooge Outaer des Choozs/ ende is op den hooghſten trap deſſelfs neder geknielt: maer de Keurvozſten zijn aen zijn zijde ober-eynde blijven ſtaen: daer naer heeftmen begonnen te ſingen/ Adjutorium Noſtrum in Nomine Domini: Met den Pſalm: In virtute tua lætabitur Rex, &c. met eenige andere gebeden tot deſe handeling bequaem/ ende ten gunſte des nieuwgekozen Konings: die vol-eyndet zijnde/ ſtelden de Keur-vozſten den Koning op den Outaer/ eñ men ſong/ Te Deum laudamus, geheel upt/ op dziederlep Inſtrumenten/ namelic op Orgelen/ Muſijck/ eñ op des Konings eñ der Keur-vozſten Trompetten eñ Schalmeyen.

Een nieuw opgerecht THEATRVM voor het Choor, om den nieuwen Roomſchen Koning, ende de Seven Keur-Vorſten.

Matthias de I. bider gratien Gods Rooms keyser, altijt vermeerder s'Rijcx. Coninck van Hongarijen ende Bohemen etc.

Dit gedaen zijnde/ dede men een deur open aen de rechter zijde van 't Chooz/ ende men beurde zijne Majestept van den Autaer af; ende de Keur-vorsten met den Ambassadeur van Brandemburg ghelepden hem dooz het Chooz na het Theatrum ofte Tonneel/ van bupten booz het Chooz op-gericht: behangen ende bedeckt van alle kanten met schoone ende kostelijcke Tapijten: Op dit Tonneel waren seven stoelen/ bedeckt met swart fluweel/ booz de Keur-vorsten.

Ende behalven dese seven/ was noch een andere/ eenen Trap hooger als de andere/ ende bedeckt met Goud-laken/ waer op den nieuw-gekozen Koning ging sitten: maer de Keur-vorstē saten peder op haer plaetse/ namelijck/ den Keurvorst van Ments ende den Administrateur vanden Palts-graef aen zijn rechter/ den Keur-vorst van Keulen, Saxen, ende d' Ambassadeur van Brandemburg aen zijn slincker zijde/ende die van Trier in't midden booz hem: d' Administrateur hadde in de handt den Appel des Rijcks/Saxen het Kappier/ ende d' Ambassadeur van Brandemburgh den Scepter. Terwijlen dat een pegelijck der Keur-vorstē zijn plaetse nam/ bliesmen op Trompettē/ende wierden de Trommelen geslagen; die ophoudende/ is de uptroepinghe gheschiedt dooz den Eerwaerdighen Heere Frederich Greiffenklock van Bolhraht, Opper-Prevoost van Ments ende Worms, luydende bp na van woorde tot woorde/ als volght:

Wtroepinge ende afkondinge vande gedane Verkiesinge.

Dat aengesien dooz de dood des Doorluchtigen ende Hoogh-gebozen Vorsts Rudolphi II, hooghloflicker memorie Rooms Keyser/het Heylige Rijck ledigh eñ open gebleven was/ de reverend.me ende Doorluchtige Heeren Keur-vorsten ende Ambassadeur hier tegenwoordigh zijnde/hun hadden na behooren ende volgens de Keyserlijcke wetten op dese sake begeven/ onderlinge verdragen over de keure ende verkiesinge van eē ander Hooft/ ter eeren ende glorie des Almogenden/ tot nut ende heyl des Roomsen Rijcks/ ende tot vermeerderinge des Kristendoms/ ende datse booz dien tijd noemden ende verklaerden den doorluchtigen hooghmogenden Prince Matthias II, Koning van Hungaryen ende Bohemen, etc. Aerds-Hertoge van Oostenrijck, onsen alder-genadighstē Heere/ende hem kosen in dē name des Almachtigen/ booz ende tot eenen Roomsen Koning ende toekomenden Keyser.

Dese onderlinge verkiesinghe wierdt afghekondight van weghen de Keur-vorsten ende hare Gedeputeerden/ ten eynde een peder voortaen weten mochte/ wien hy eere ende plicht betoonen sonde/ gelijck die zijne Keyserlijcke Majestept toekomt.

Nae dese afkondiginge heeft men wederom met Trompetten ende Trommelen een groot gheruchte ghemaeckt/ ondertusschen zijn de Keurvorsten ende zijne Majestept opgereesen van hare stoelen/ ende klommen af van het Tonneel/ eerst die van Trier, daer na de drie wereltlijcke Keurvorsten/ nevens malkanderen/ namelijck/ den Administrateur van den Palts, met den Appel des Rijcx op de rechter/ den Saxer met het bloote Kappier int midden/ ende d' Ambassadeur van Brandemburg met den Scepter op de slincker zijde/ zijne Majestept volghde/ ende terstont daer aen die van Keulen aen de rechter/ ende Ments aen de slincker zijde.

Aldus zijnse upt den Tempel geschepden/ ende klommen te paerde booz de groote poorte desselfs/ gelepden zijne Majestepts/in ordre als boven/ tot zijn Palleys toe/ in het Huys genaemt 'tgrosse Braunfels: maer booz haer gingen ten eersten de Officiers van zijne Majestept/ daer nae die van den Keurvorst van Saxen, daer na alle d'ander Officiers van d'andere Keur-vorsten/ als mede de Trompetters van zijne Majestept die d'een na d'ander de straten met 't geklanck haerder Trompetten ende Trommelen vervulden. Eyndelijck zijn na de voornaemste Raedts-heeren der Keur-vorsten gevolght de Keur-vorsten selfs met zijne Majestept in ordre/ als verhaelt is. Ende is also door de genade Godes geluckelijcken vol-eyndight dese Keyserlijcke verkiesinghe/ ende is zijne Konnglijcke Majestept van Hungaryen ende Bohemen, Matthias II, met een een-stemmigh consent der Keur-vorsten/ tot vernoeginge ende vreughde van een peder/ gekozen tot Rooms Koning eñ Hooft des H. Rijcks.

Alhoewel nu dat de verkiesinge gedaen was/ volgens 't verhael daer af geschiedt/ so hebben de Keur-vorsten evenwel gecontinueert te vergaderen alle voor-middagen op de Rommer ofte Stadt-huys/ om aldaer te resolveren ende te beraedt-slaen op de gewichtighste saken des Rijcks.

De reste des tijdts is gepasseert in onderlinge vriendtschap/ gast-malen ende banquetten/ die tot verschepden-malen seer kostelijck ende statigh gehouden zijn/ so wel van wegen de Heeren Keur-vorsten/ als van andere Princen/ Graven/ ende Heeren/ die terstondt na de verkiesinge/ in groot getal in de Stadt gekomen zijn. In de Banquetten heeft men allerley edele ende Ridderlijcke oeffeningen gehantiert/ als tournoyen/ ringsteken ende wagen-mennen/ totter tijdt toe dat de Keyserlijcke kroninge/ booz de welcke men alderhande reedtschap maechte/ op den 24. 14. Junij/ wesende Sondagh/ geluckelijcken volbracht wierdt.

VERHAEL

Van den Staet van

HVNGARYEN.

Kort Inhout.

1. WElcke Provintien ende Landen onder Hungaryen begrepen worden/eñ waer af het zijnen name genomen heeft. 2. Hoedanigh de grensen ende den climaet deses Landts zijn. 3. Verdeplinge van Hungaryen in twee deelen / ende van waer den naem van de Stadt Buda komt; zijn schoone ende stercke gelegenthepdt. 4. Beschrijvinge van de andere voornaemste Steden / onder de welcke Stridon is / de boortplaets S. Hieronymi: ende lavarin, ghemeynlijck Rab. 5. Vande Hungersse Tarwe / sich op het derde jaer in een betere stoffe veranderende. Van zijne sulfferachtige Wijnen / hare stercken lucht / ende lichtelijck dronckenmakende. 6. Beschrijvinghe der Rivieren / Meyren / Fontepnen met warme ende medecinale wateren / met de voornaemste Bergen deses Landts. 7. Van de Zout-mijnen van Maromarusien, ende zijne wateren wonderbaerlijcken het hout in steen veranderende. Andere siedende wateren / haer element in steen veranderende; Andere Beken die in den winter vloepen / ende des Somers bevriesen. Andere / die het yser so murw als slijck maken. 8. Vande Metaelmijnen van Meusole: ende van den Pael in het Graefschap van Zolie, hebbende eenen doodelijcken stanck / dat oock de vogelen daer over henen vliegende / daer af sterven. 9. Hungaryen in verschepdē tijdē van verschepdē volckeren bewoont. 10. Het fatsoen der negē Cirkelen / die eertijts het gantsche Lant omringdē / ende van de Loose die van d'eene Cirkel tot aen d'ander gegeven wiert. 11. De Hungersse waren eertijts wildt / oprorigh eñ wraeckgierigh:

gierigh: maer nu gemaniert / ende bequaem tot d'oeffeninge der wapenen. Haer maniere van leven/kleedingen/houwelijcken/ende begravingen: Haer spraake / ende bysondere maniere van schrijven. 12. Haer gebruyck in lange knevels ende den baert af-geschrapt te dragen. 13. Haer rijckdom in Vee/ ende overvloedt in lijf-tocht/ ende de kleyne sterckten deses Rijcks. 14. Van de twee voornaemste Ampt-luyden van Hungaryen, waer af den Palts-graef d'opperste is; noch van andere Officieren des Konings. 15. Van het duël, ofte gevecht van een tegen een / geordonneert in saken die swaer om oordeelen zijn. 16. De Vrouwen moghen alleen succederen. 17. Verscheydenheydt van Religie in Hungaryen. 18. Getal der Aerdts-bisdommen ende Bisdommen deses Landts. 19. Lijste der Koningen van Hungaryen, haer rijck ende doodt.

NAdien dat dit Landt altijdts van het Rijck af-geschepden is geweest / so hebben wy't oock een eygen vertellinge ende verhael verleent/ten eynde men het Landt kenne / dat den Koning Matthias onder zijn gebiedt hadde / wesende alleen Koning van Hungaryen.

I. Hungaryen begrijpt huydensdaeghs het geheele Neder-Pannoniam, ofte Inferiorem, dat is/het gantsche Landt der lasygios Metanastas, die Ptolomeus beslupt tusschen den Danouw Tibisce, ende de Sarmatise gheberghten: omvangt noch dat deel van Dacien, dat nu Transsylvania genoemt wordt/ 't welcke doch zijne Vayvodes heeft/ ende desen nieuwen Prince niet en gehoorsaemt. Het heeft dese name van Hunnen ofte Hungerse gekreghen van eenige Scytise volckeren/ die aldaer quamen woonen/ ende upt Iugriam quamen/ een Lant in Scytien, aen de Noortwestzijde gelegen/ende is thans onder den Hertogh van Moscovien cijnsbaer.

II. Dit Koningrijck grenst ten Suyden aen de Revière Save, die het van Croacien ende Servien scheydt/ dat een deel in Slavonien na de middellandtse Zee toe/ gheleghen is; ten Noorden aen Polen ende Russien, geschepden door de Carpatise Bergen: ten Westen aen Oostenrijck, eertijds de Hooft-Provincie vã Pannonia Superiore, ende aen Moravien ende Stirien, eñ ten oosten aen de Rivière Tibisce, huydensdaeghs Tisse ofte Patisse genoemt. Hoch so wy Transsylvanien in dit Koningrijck beslupten willen/ so salhet ten Oosten grensen aen beyde de Walachien, namelijck/ aen Sonsaspinen ende Moldavien, geschepden door de Revière Alute, rechtevoort van de Hungerse Oli, ende van de Duytsche Ali, genoemt.

Dit Koningrijck wordt gelegt tusschen het midden van de seste ende sevende climaet/ so dat het de 16. ende 17. Paralelles begrijpt/ ende zijnen langsten Somerssen dagh is boven de vijfthien ende een half tot de 16. uren.

III. Hungarien nu wordt in tween ghedeylt/ welck eene men noemt over den Donauw, ende't andere aen dese zijde: het middelste van dit laetste wordt van de rivière Tisse bespoelt. De Hooft-stadt des Rijcks is Buda, de welcke den name draeght (so sommige willen) van den Broeder Attilæ, of van de Budinos, een volck in Scythien, daer Herodotus af gedenckt. Appianus, Irenicus, ende Athlamorus nemen het voor Ptolomei Curta. Andere voor desselven ende oock Antonini Aquincum. Wordt ghemeenlijck Offren genoemt: Soomen de gheleghenthepdt deses stads wel bemerckt/ de welcke eensdeels berghachtigh/ ende wel gesterckt is/men sal oordeelen datter in gants Hungaryen niets aengenamer nochte sterckter en is. Is ghenomen van Solyman, Turcksen Keyser/ den 20. Augusti 1526.

Wanneer de Stadt Buda vanden Turck ghenomen is. I V.

De andere steden zijn Bosonien, gemeynlijck Presburg, een stercke stadt / alwaer de rivière Lext, schepdende Superiorem Pannoniam van Inferiore, sich in den Donauw vermengt. Dit is een oude ende wel-gheleghene Stadt / heeft een goede Locht/ in schoonheydt vele Hungerse steden over-treffende. In de voor-stadt op den top van een Bergh light een sterck Kasteel. Voorts isser Belgrada, vande Oude Taurunum, ende ghemeenlijck Albegreque, in Hooghduyts Greichs Weissemburg genoemt/ van Solyman in den Jare 1520. genomen. Daer na langs den Donauw vintmen Singidum, van den Turck ingenomen in den Jare 1439. Ten halven wege tusschen dese twee steden light het velt Maxon, alwaer Ioannes Huniades de heerlijcke verwinninghe tegen den Turck verkreegh in dē jare 1456. Tegen stroom van de Rivière liggen vele steden/ die van de Turcken den Christenen ontnomen zijn/ als de Stadt Valpe, genomen int Jaer 1543. Vinfkirchen op de Drave, in 't selve Jaer ingenomen. Zegeth, ghenomen op 't Jaer 1566. Strigonien op de Donauw, gemeynlijck Gran genoemt/ eertijds een Aerds-bisdom/ maer nu een prope der Turcken. Alba-regalis, anders Stulweissemburg, een plaets gheordineert tot de begravinge ende kroninghe der Koninghen van Hungaryen, ende van den Turck ingenomē in den Jare 1543. Wy na in de selve rontrepe light Stridon, de boortplaets S. Hieronymi: als mede de sterche stadt Komorra, 't welck van den Turcken so menigh-mael te vergeefs aengetast is/ liggende in een Eylant van den selven name. Daer light mede Iavarin, gemeynlijck Rahab genoemt/ op den Donauw/ seer sterck/ eerst van den Turck inghenomen / daer na van den Heere van Vaubecourt, Frans Edelman/ hen wederom ontruckt. De andere steden sullen wy met een stil-swijghen voorby gaen/ als wepnigh te bedupdē hebbende.

Verscheydenden Steden in Hungaryen, die van den Turck beseten worden.

Gestalteniſſe.

Het Koningrijcke van Hungarien is van natuyre weghen van alle dinghen voorsien: aenghesien datter alderhande graen groeyt/ ende verscheyden ooft in overvloet. Want de Aerde is aldaer soo vruchtbaer / dat het Koorn sich op het derde Jaer in een beter sperie verandert/ soo dattet oock van 't onse verscheelt in goedighepdt; ja de Aerde

Goede vruchtbaerheydt van Hungaryen.

brengt Terwe voort/ by na onghebouwt. Draeght oock verschepden Wynen/ die seer ghesondt zijn/ oock soo goed dat de sommighe de Candische niet en ontwijcken. De ghene die ontrent de Stadt Sirmien groept/ is een vande beste, maer die upt het Graefschap Pissil komt/ is van een quade reuck/ ende maeckt licht droncken/ overmidts de warme ende solfferachtighe wateren. Daer is soodanigen overvloedt van Ossen ende Schapen/ dat het te verwonderen is. Daer zijn oock vele Hasen/ Damhenis/ Gepten/ Herten/ Wilde-zwynen/ Wolven/ Bevren/ende diergelijcke Dieren; als oock verschepden ende veelderley ghevoghelte/ als Toortel-duyven/ Patrysen/ Fasanen/ ende dierghelijcke: so vindm'er oock veel Goudt/ Zilver/ Koper/ Metael/ Stael/ eñ Yser-mijnen: ende mẽ ontmoet het Goudt niet alleen in de Mijnen/ maer oock in het zant van de Rivieren: Daer is evenwel wepnigh Tin ende Loodt.

VI. Wijders/ daer en is gheen landt dat meer groote Rivieren heeft/ als Hungarien, ofte die schip-draghender ofte vis-rijcker zijn. Men vint'er den Donauw, de Save, de Drave, ende de Tysse; waer van de drie eerste eenige andere Landen gemeyn zijn/ maer de Tysse en behoort niemanden/ als Hungaryen. Desen neemt zijn oorsprongh in Maromarusien onder de hooge toppen des berghs Carpathij; ende is vis-rijcker dan d'andere Rivierẽ van Hungaryen; want men vangt daer in veel Steur/ Snoecken/ (welckers lever somwylen een halve elle lang is) oock Karpers ende veel anderley vis. Daer zijn noch behalven de boven-genoemde Rivieren/ andere/ die een menighte Salm/ Voorn/ Baersen/ Lampreyen ende andere Vis voeden/ oock vindtmen veel goudts onder haer sant.

Vis-rijcke Rivieren.

Groote bergen. Daer zijn oock seer groote Bergen/ waer af Zarchzal de voornaemste is/ by dẽ Grieckẽ eertijds Carpathus ghenoemt/ van wegen de vrucht ende nuttighedt zyner Mijnen. De tweede is Matran, die met Wyngaerden by Agrien beset ende beplant is. De derde ende grootste is Erdel.

Meyren. Oock zijnder vele Meyren ende stil-staende wateren/ van de welcke 't voornaemste is/ dat van Palaton, 8. duytse/ ofte 40. Italiaense mijlen lang zijnde.

Dit Landt heeft oock veel Mijn-sout/ het welcke men af-hackt ghelijck of het steen waer/ namelijck in Maromarusien ende elders: Daer is oock een Fonteyn/ wiens water op d'Aerde vallende/ hardt wordt/ ende in steen verandert. Daer zijn veel Badt-stoven ende medicinale wateren/ voornemelijck ontrent Buda. Men vint'er oock veel warme wateren/ welckers Vis daer upt ghehaelt zijnde/ sterft/ indien men die in koudt water leght. De wateren des Graefschaps van Liptou, ontrent het Dorp van S. Ian, zijn goet voor de schorsthedt. In 't landt van Zepus zijn wateren/ waer in het houdt sich in steen verandert; ende dicht by de kercke van S. Maerten op de selve plaetse/ spruyt een water 't welck schijnt te koken/ ende so wel op als onder d'aerde in steẽ verandert/ welcke steen by-na die van Ponce gelijck is. Seer veel hier by vindt-men Beken/ die in den winter vloeyen/ ende des Somers so hardt toe-drie-sen/ datmen ghewoonlick aldaer gaet Ys soecken.

VII. Vreemdigheyt sommiger fonteynen ende Beecken.

VIII. In 't Graefschap Zolie in een diepen afgrondt ofte openhepdt/ 't welck een soo groote ende doodelijcken stanck upt-werpt/ dat die de Voghelen daer over henen vliegende/ sterven doet.

Dicht by de Stadt Smolnice, in 't gheberghte/ is een seker water/ 't welck in grachten loopt/ in welck water het yser in kleynen tijdt also murw wort/ als lijck: van 't welcke/ indien men 't smelten wil/ seer goedt Koper komt.

By de stadt Bistric, in Hoogh-dupts Mensole, zijn seer rijcke Metael-mijnen/ die men de Koninglijcke Mijnen noemt/ upt de welcke een groen water spruyt 't welck dẽ Chrysocollem voort-brengt.

Oude Zeden.

IX. Van hedanige volckeren Hungaryen aldereerst is bewoont ghewoorden.

Hungarien heeft eenẽ langen tijdt het vertreck van vele vreemde Volckeren geweest: Want het heeft eerst vã de Pannoniers eñ Pæoniers bewoont geweest: daer na in't vervallẽ des Roomsen Rijcks van de Gotthen/ de welcke van de Hunnẽ daer upt gedrevẽ wierdẽ. De Lombardẽ zijnder daer na ingekomẽ/ sich daer inne 42. jarẽ onthoudẽde: Dese hebben de Hunnen gesuccedeert onder harẽ Koning Attilam, die dit Landt met den bupt van andere volckeren verrijckte. Maer Karolus Magnus verwan haer/ hun een grootẽ schat/ die sy te Buda haddẽ/ afnemende. Eyndelijck in den Jare 900. ten tijde des Keysers Arnoldi heeft men de Hungerse upt Scythien in dit Landt sien stortẽ/ die sich met de reste der Hunnen vervoegende/ gants Duytslandt beroofden/ doch zijn eyndelijck een wepnigh verswackt door het verlies datse onder den Keyser Otthone ontrent Aufburg verkregen in den Jare 954.

X. Hagen.

De inwoonderen deses Lands hadden het eertijds met negen Cirkelẽ ofte hagen geheel omringelt/ van de welcke elck een dermaten gevoeght was met Beuchen/ Dennen ofte Spken-boomen/ dat het 20. voetẽ breet was van d'eene kant tot d'andere/ ende oock even so hoogh.

Alle dese plaetsen aldus omvangen/ warẽ gevult met lijmachtigh ende vast krijt: ofte met harde steenẽ/ eñ het bovenste van de wallẽ was gedeckt met groote gras-sooden/ eñ op de hoechẽ deser Wallen haddense Rijs geplant/ 't welck hier en daer verspreyt zijnde/ scheen datter boomen ende krupden langs de Wallen henen gepoot stonden. Van de eene Hage tot d'andere was een spatie van 20. Dupt se mijlen/ ende daer binnen waren de steden/ Dorpen eñ gehuychtẽ also geschickt/ datmen eens Mans stemme van d'een tot d'andere genoegh verstaen konde. De poorten warẽ laegh ende eng/ ende besloten af/ ten eynde sy te beter int heymelijck ende ghemackelijcker upt trecken/ om hare courssen in domliggende Landen te doen: ende yeder Cirkel gaf den anderẽ de leuse van alles watter gebeurde ofte voor-quam/ door 't gelupt van Trompetten.

Procopius verdeylt de Hunnen/ noemende d'eene Witte, d'andere Nomades. Van de Witte spreeckt hy aldus: De Hunni Euthaliti en leyden geen harderlijck leven/ ghelijck de reste der Hunnen/ maer houden hun seer sedigh/ ende zijn de schoonste ende witste onder den Hunnen. Dese en deden noyt gene in-vallen op de Landen der Romeynen/ zijn oock van soo wilden ghestichte niet als de andere. Sy hebben eenen Koningh/

die

die over haer heerst/ ende de alder-gheluckighste onder hun hebben 20. vrienden/ die gewoonlijcken aen hare Tafel zijn/ deel hebbende aen hare macht/ beurse ende geluck.

De Pæoniers, ghelijck Appianus Alexandrinus wil/ en hadden gheene steden / maer onthielden sich in Worpen by hare Hupf-gesinnen/ gebruyckten oock geen gemeyn oordeel ofte vonnisse/ want sy en hadden geenen Prince die over haer heerste / ofte boven d'andere presideerde.

XI. De Hungerse eerthts wildt/

D'inwoonderen van Hungaryen zijn eertijds gehouden geweest voor wildt/ oproerigh/ onstantvastigh/ gierigh/ verlangende na wrake/ ende onmenschelijck teghen den vreemdelingen.

Huydens-daeghsche Zeden.

Noch nu sedigh ende gemanierd.

De Hungerse zijn thaus van een bequamen soete natupre/ oock genoeghsaem sedigh ende burgerlijck van leven. Beminnen de ledigheydt ende 't niet wercken/ maer bemoeyen hun liever in de Wapen-oeffening: Begeven hun weynigh tot eenighe konsten ofte Ambachten/niet meer als tot den koophandel: zijn seer sterck ende robust. Hare seden even-wel zijn bot/ ende hare couragie bequamer tot oorloge als tot vrede. Sy verachten haer gemack ende wel-standt / ende en onthouden hun niet anders als vreemdelingē in de steden/ met een meyninge om seer haest daer upt te schepden. De groote bestedē haer vermaerck in hunne Hoven ende badstoven/ anders geen sinnelijckheydt in hare Hupsingē hebbende/ als datse rupin zijn. De reste onthouden haer in Hutten ende kleyne hupskens. Sy en slapen op geene Bedden/ voor datse gehouwelijckt zijn/ maer slapē op Wetens ofte op het Hoy; een sake die het meeren-deel der gebuyrighe Volckeren gemeyn is.

XII. Hare kleedingen zijn lang ende deftigh: Den Vrouwen/ upt-houwelijckende/ en geven sy voor al niet meer als eē nieuw kleedt. Der vrouwen kleeding is eng/ ende deckt haer tot den hals: Boven hare rocken dragen sy noch lange mantels; bedecken hare hoofden met een zijden ofte lijnen hupve/ die 't alles deckt behalvē de oogen ende den neuse: het meeren-deel draeght vele Paerlen eñ gesteenten: De Mannen so wel als de Vrouwen dragen broskens die tot de halve kupten komen. Over hare overledene Ouderen ofte Vrienden dragen sy een jaer lang rouwe/ oock somwylen twee jaren.

Hare baerden / laten sy heel af-schappen/ niet anders latende groepen als de knevels/ die somwylen heel groot worden. Sy hebben een bysondere sprake/ de Boheemse seer ghelijck zijnde: So hebben sy oock eene bysondere forme van letteren/ doch ghebruycken meest-tijds Romeynse. Sy zijn hoovaerdigh/ hoogh-hertigh/ sterck ter oorloge/ ende bequamer te paerdt als te voedt. Hare Princen ofte zijnen Lieutenanten zijn sy seer gehoorsaem.

Rijckdommen ende Sterckten.

XIII. Alhoewel Hungaryen, in Italien eñ Duytslandt een groote menighte van Ossen ende Schapen sendt/ welckers getal by-na ongeloovelijck is; ende dat sommige by-brengen datter Boeren zijn die hondert Ossen hebben/ eñ de selve niet en siet voor sy en zijn drie-dubbel vermeerdeert; so datmen oock meynt / dat met het vleys van dit Landt men geheel Europa soude konnen spijsen: ende alhoewel datter veel Silver/ Metael/ Koper/ Yser/ Stael/ ende oock goudt is; so machmen evenwel oordeelen/ dat dit Koningrijck niet seer rijck en is/ ende dat het ghenoegh te doen heeft om sich door middel des oefts/ 't welcke aldaer groept/ te onderhouden/ 't welck oock zijn voornaemsten rijckdom is: Daer en is oock niets dat het meer heeft doen tegen staen/ ofte zijne Heyrlegeren op-ghehouden/ als den overvloedt van lijftocht/ die daer gevonden wordt. Wel is waer/ dat hyden/ tsedert dat den Turck sich van een groot deel des Lands Heere gemaeckt heeft/ de Ackeren min bebouwt zijn/ ende so drachtbaer niet en zijn/ als in voorleden tijden. Nochtans 't gene de Christenen aldaer besitten / wordt wel onderhouden/ ende is bequaem om veel volcks te spijsen/ alhoewel door de oorlogen/ die daer langen tijdt geregeert hebben/ 't platte Landt seer ontvolckt is. Maer den nieuwen Koning Matthias tot het Rijck gekomen zijnde/ mach behouden 't gene den Hongersē noch resteert/ indien hy gedurende dese stilte / sich voor des Krijghs noodelijckheyden versorght: Doch sonder des Rijcks hulpe kan dit Lant des Turcks overmoedt qualijcken teghenstaen: want zijne rijckdommen zijn niet groot ghenoegh om machtige Leghers te velt te brengen/ vermids den Koop-Handel (een principale Schat-kist des Koningrijcks) daer niet en is/ ende dat behalven dien den Turck aldaer het beste deel besit. De Hungerse zijn wel goede Krijghs-lupden / so sy en behoeven de Turcken hun oock hier in niet te wijcken/ die haer in ghetal verre te boven gaen.

Ghebreck der Hungerse/ waer door sy teghen den Turck alleen niet connen staende blijven.

Johannes Sigismundus Coninck Van Hungaryen.

Gouvernement.

XIV. Macht des Palts-graefs van Hungaryen:

Den Koning van Hungaryen gouverneert zijn Rijck door twee Magistraten/waer van het opperste Magistraetschap in drien verdeylt wort. Den eersten regeert het Rijck in den name des Konings/ onder welcke den Palts gherekent wort/ die d'eerste naest den Koning is / ja Richter over den Koning selfs/ indien hy beschuldight wort: desen wort by die van den Rijcke ghekoren / ende zijn Ampt en is niet erfelijck. Daer is noch den Richter des Hofs/ die een van de ordinarise Richteren des Rijcx is; daer na den blijvenden Kanselier / die Aerts-Bisschop van Strigonien, ende Primaet des Rijcx is/ ende wort ghenoemt den Opper-Secretaris, ende heeft bevel om den gekoren Koning te salven/ oock de opene brieven ende Privilegien te seghelen. Daer is noch den Hofmeester: desen is ghenootsaeckt den Koning te volgen/ ende is zijnen hepmelijckſten Raetsheer. Daer en boven heeft den Meester der Koninglijcke Herberghen last over de Mijnen ende Sout-kuplen; neemt oock kennisse ende oordeelt over de saken van de Steden/ Dorpen ende gherechten int gene dat des Konings Schatkamer aengaet.

als mede van andere Amptlupdē.

De tweede Magistraet is gestelt over de vonnissen/ ende dese begrijpt drie Officieren van seer groote authoritept/ namelijck den Onder-Paltz-graef des Rijcx; dē Personelen Richter des bywesens/de welcke in vonnissen de plaetse des Konings bewaert/ ende is boven de Richteren; ende dē Onder-Richter des Hofs. De minder ampten zijn die gene/die veel eer executeurs der vonnissen zijn/ als Magistraten/ namelijck/twee Protonotarisen

tarisen van den Personelen Richter / eenen vanden Onder-Paltzgraef/ ende eené van de Onder-Richter des Hofs. Alle dese worden Meesters ghenoemt/ ende hebben dese volgende tot medehulpers: den Secretaris des Aertsbisschops van Strigonien, die den Fiscael genoemt wort/ twaelf Raden/ ende eenige ghesworen Notarisen.

Daer zijn behalven dien noch de Officieren des Konings/ als den Thesorier/ den Opper-Kamerling ende andere Kamerlinghen/ den Opper-Hofmeester ende andere Hofmeesters/ den Oppervoorsnijder/ de dienende Edellupden/ Deurbewaerders/ ende andere minder Officieren.

XV. Vreemde maniere om gewichtighe saecken te decideren.

Men oordeelt de Inwoonderen na de beschreven wetten: Maer sy hebben noch een andere maniere om de verschillen te richten/ die onder hun op-rijsen: Want indien de sake swaer om oordeelen is / so ordonneren sy/ datse door 't gevecht van beyde de partyen ter neder gelepdt sal worden; 't welck gheschiedt in tegenwoordighepdt des Konings ofte zijns Luptenãts: De verwinninge wort den sterckſten toe-gheoordeelt/ende wort dien verwinnigh gehouden/ die zijnen vyandt in 't intreden des velds dermaten verschrickt/ dat hy aerselt/ ofte/ ingetreden zijnde/ so dapperlijck vervolght wordt/ dat hy genoodtdruckt is upt de plaetse (die haer bereplent is) te wijcken. De ghene die te 'paerde vechten/ ontmoeten malkanderen eerst met de Lantse/ daer na de handt aen 't Cappier leggende/ vallen sy malkanderen lustelijck aen: ende de gene die te voet vechten/ hebben alleenlijck hare schamelhepdt bedeckt/ de reste des lichaems voorts geheel naeckt.

XVI. In Hungaryen erven de Mannen alleen/ ende so sy sonder manlijck oir komen te overlijden/ so en erven doch de Vrouwen niet/ maer den Koning neemt alle de goederen des overledenen na sich.

Godsdienst.

XVII. Behalven de Mahometise Secte / die in dit Koningrijck seer verspreydt is/ om dieswille dat den Turck aldaer vele steden besit/ zijnd'er noch veel andere gesintheyden van Religie ende Gods-dienst in swang / die aldaer meest in alle steden vry geoeffent worden/ als Rooms-Catholijcken/ Lutherſen/ Zwinglianen/ Arrianen/ Mennoniten/ ende veel andere. Doch in de steden der Turcken wordt weynigh vyhepdt vergunt.

Hungaryen heeft in 't geheel twee Aertsbisdomme/ende 17. Bisdommen. De Aertsbisdommen zijn Strigonien ende Colassa, D'eerste heeft onder sich ses Bisdommen/de andere acht. De reste erkennen den Aertsbisschop van Spalaten. De Bisdomme onder Strigonien ressorteerende/ zijn die van Agria, niet met Turcken/ maer de Stadt ende haer herrelijcke Jurisdictie met Gerefourneerden besedt: die van Iavarin (een derde-deel des Dioceſis is onder den Turck) die van Nitria, alwaer den Bisschop ende 't Capittel sich noch houden: die van Vinf-kirchen ende die van Vaccia (alle beyde geheel onder den Turck) die van Vesprin, die door des Stadts inneminge gheheelijcken t'onder gegaen is. De Metropolitane/ welcke is Strigongne, wierdt met het meeste deel des Diocæsis inghenomen in den Jare 1542 / ende 't Capittel vertrock/ sich thans te Tirnavien onderhoudende: ende de Kercke wordt door eenen Administrateur bedient/ die den Keyser aldaer gestelt heeft. Het Aerts-Bisdom van Colassa is geheel onder den Turck/ so zijn hem ook alle zijne Bisdommen onderworpen/ behalven dat van Transsylvanien; (welcke sake buyté onse vertellinge behoort) ende dat van Zagabrien, welckers Bisschop/ die in de stadt woont/ 1000. guldens in-komende heeft/ doch is het Diocæsis gheheel onder den Turck.

Den Aerts-Bisschop van Spalaten heeft drie Bisdommen onder sich/ namelijck/ dat van Segne, bewoont van de Vsocquen, met 8. of 10. Priesters ten hooghsten; dat van Mosdruch, een deel onder den Turck / ende een deel onder den Grave van Sdrin; ende dat van Ticin, geheel onder den Turck.

Getal der Koningē.	Lijste der Koningen van Hungaryen.	Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Ontrent den Jare ons Heeren 997. was overleden Geyza, een Prince der Hunnen/ die nu Hungersen genaemt worden/ achterlatende eenen sone Toxis genoemt/ de welcke willende zijns Vaders voetstappen navolghen/ het Landt alomme de Christelijcke Religie heeft doen aennemen/ ende sich selven hebbende laten doopen/ is Stephanus genoemt geworden/ ende daer over van den Keyser Henrico II, die over den Doop als getuyghe geassisteert hadde/		
1	verklaert in den Jare 1001, de eerste Koning van Hungaryen/ heeft geregeert 37. jaren/ etlijcke maenden: Was een vroom/ wijs ende godvruchtigh Prince/ zijnen onderdanen vele nieuwe Wetten voorschrijvende.	1001	4969
2	Petrus, een Sone Gisæ, des Susters Stephani, is ghesuccedeert: was een wreed/ ondanckbaer/ ende ongebonden Prince: Onder desen Petro is 't meeste deel van Hungaryen wederom afgheweecken van de Christelijcke Religie. Regeerde negen Jaren.	1038	5005
3	Andreas, een Neve Stephani, is Koning gekoren: Dese herstelde de Christelijcke Religie alleslins/ ende regeerde 12. jaren.	1047	5014
4	Bela, van zijnen Broeder Andrea tot een medehulper int Rijck gekoren zijnde/ succedeert: was een goedertieren Prince/ heeft vele tollen ende schattingen inden Lande afgeschaft: Is d'eerste geweest die in Hungaryen 't silver heeft doen munten. Regeerde 2. jaren/ etlijcke maenden.	1059	5026

Getal der Koningē.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	Salomon, is na de doot zijns Ooms Belæ overlijden/ Koning gewozden/ dese was een sone Andreæ, regeerde 12. jaren/ etlijcke maenden.	1062	5029
5 6	Geysa, zijnen Neef Salomonem verdzeven hebbende/ wozt Koning van Hungaryen, voert daer over een heftigh oozlogh tegens den Keyser Henricum. Heeft geregeert 3. jaren..... maenden.	1075	5042
7	Ladislaus, Geyzæ bzoeder/ was een goet/ bzoom/ repnlevend'/ ende godvzuchtigh Pzince/ geluckigen oozlogh voerende tegens zijne gebueren. Regeerde 18. jaren/ 4. maenden/ 7. dagen.	1078	5045
8	Colomannus, zijn Bisschops-ampt verlatende/ aenvaert het Koningrijck/ heeft zijnen bzoeder Alinum, ende desselfs sone Belam (upt quaet vermoeden op hun) doen vant gheslicht berooven. Regeerde 19. jaren/ 6. maenden/ 2. dagen.	1095	5062
9	Stephanus II, is zijnen Vader gevolght/ was gebynaemt Fulmen; regeerde 18. Jaren.	1114	5081
10	Bela II, die (als gesept is) van zijnen Oom Colomanno van 't gesichte berooft was/ is van Stephano, sonder kinderen na te laten sterbende/ tot eenen sone geadopteert/ ende upt kracht van dien gesuccedeert. Was een wijs/ voozsichtigh ende godvzuchtigh Pzince. Regeerde 9. jaren/ 11. maenden.	1132	5099
11	Geysa II, is zijnen Vader gesuccedeert: Is geweest voozsichtigh/ oock seer kloeck ter oozloghe. Regeerde 20. jaren/ 5. maenden/ 15. daghen.	1142	5109
12	Stephanus III, heeft oozlogh gevoert tegen die van Venetien: tegens hem hebben hun opgewozpen (doch niet sonder hare schande ende schade) zijne Oomen Ladislaus ende Stephanus. Regeerde 11. jaren/ 9. maenden/ 5. dagen.	1162	5129
13	Bela III, is zijnen bzoeder (sonder kinderen overleden zijnde) ghesuccedeert: Is gheweest een stemmigh Pzince/ ende een ghetrou voozstander zijner onderdanen/ waer over van haer oock seer gheliefst. Regeerde 18. jaren/ 2. maenden.	1173	5140
14	Emericus volght zijnen Vader int Rijck. Voert oozlogh tegens zijn bzoeder Andream, wiens krijgsluyden hy selver aenspzeckende (de Heyzlegers berept zijnde om te treffen) te vzeden stelt. Regeerde 8. jaren/ 8. maenden.	1191	5158
15	Ladislaus III, succedeerde zijnen Vader/ doch en regeerde maer vijf maenden.	1200	5167
16	Andreas II, des gedachten Emerici bzoeder/ wozt Koning ghekoren. Heeft den Turcken in Palæstinam een grooten afbzeuck gedaen: Den Adel zijns Rijcks oock schoone Pzivilegien verleent. Regeerde 35. Jaren.	1201	5168
17	Bela IV, volght zijnen Vader: van de Tartaren upt zijn Rijck verdzeven zijnde/ is na dzie Jaren dooz hulpe der S. Jans Heeren wederom herstelt. Regeerde 39. jaren.	1235	5202
18	Stephanus V, succedeert zijnen Vader: heeft Bulgaryen ende Mysien onder hem gebzacht: heeft geregeert 3. jaren.	1275	5242
19	Ladislaus IV, zijn Sone/ volght: heeft met Rudolpho I, Rooms Keyser tegens Othocarum oozlogh gevoert: eyndelijck dooz list der Chumanen omgebzacht. Regeerde 13. jaren.	1278	5245
20	Andreas III, Venetus, Ladislai Oud-ooms Stephani sone/ volght int Rijcke: bzengt Oostenrijck onder hem: sterft sonder kinderen; geregeert hebbende 11. jaren.	1291	5258
21	Wenceslaus, Koning van Bohemen zijnde/ wozt Koning van Hungaryen gekozen: doch siende/ dat sommighe Othoni Hertoghe van Beyeren, andere Carolo, Caroli Martelli sone/ gunstiger waren/ is om vzedes wille na Bohemen wederghekeert; geregeert hebbende 3. Jaren.	1301	5268
22	Ottho, Hertogh van Beyeren, blijft Koning in Wenceslai stede: doch van Ladislao, Pzince van Sevenbergen ghevangen ghenomen zijnde/ wozt gedwongen afstant te doē/ geregeert hebbende 4. jaren.	1304	5271
23	Carolus Robertus, hier boven ghedacht/ is Otthoni gevolght/ was een seer machtigh Pzince/ vele Landen onder zijn gebiedt hebbende. Regeerde 35. jaren.	1307	5274
24	Ludovicus succedeert zijnen Vader Carolo; Is na het afsterven zijns Ooms Casimiri oock Koning van Polen gewozden. Regeerde 40. jaren 2. maenden.	1342	5309

Maria,

Getal der Koninge.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
25	Maria, de Dochter Ludovici, wordt van den Hungersen Koning van Hungaryen gekroont / gelijck of sy een Man geweest ware / op dat haer Man Sigismundus (die daer na Keyser geworden is) op de bedieninge des Rijcks geen recht soude mogen pretenderen. Regerende voorts met haer Moeder Elisabetham den tijt van 4. jare / wort tegens haer ontboden Carolus Parvus, Koning van Napels, die door haer toedoen op den derden Junij 1386. in 't Kasteel van Buda omgebracht is: waerom sy oock omgekomen is / ende hare Dochter Maria in hechteniſſe gelept, waer uyt sy verlost zijnde / met den genoemden Sigismundo vermalet is / in den jare 1387: ende is also gebleven Koning van Hungaryen dese	1382	5349
26	Sigismundus, des Keysers Karoli IV, sone. Heeft Croatien, Dalmatien, ende Bosnien onder zijn gewelt gebracht / Moldavien verovert / ende 'trebellerende Walachien getemt. Maria is in den jare 1392. overleden. Regeerde 50. jaren / 8. maenden.	1387	5354
27	Albertus Hertoge van Oostenrijck, wordt tot Koning gekoren: was een godtbruchtigh / vroom ende vrede-lievendt Prince: Is op	1437	5404

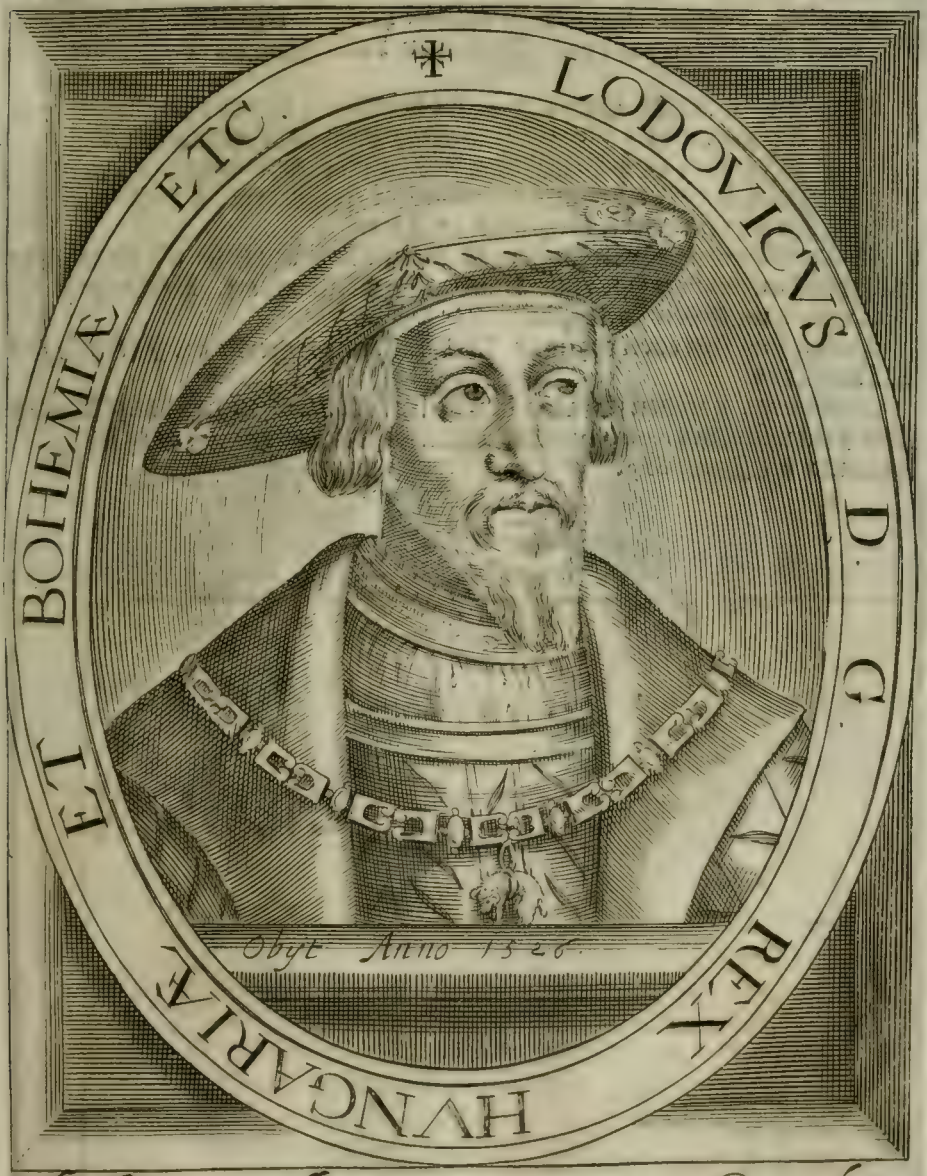

Ludovicus by der Gratien Gods Coninck van Hongarijen ende Bohemen etc.

Getal der Koninge.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	den selven tijt ooch Keyser gewordē. Heeft den Hussiten ende Turcken sterck beoorloght. Regeerde een jaer/ 9. maenden/ 28. dagen.		
28	Vladislaus Koning van Polen zijnde/ wordt tegen den onderghen Ladislao sone Alberti, ombodich in den Jare 1440. Regeerde 10. jaren/ 5. maenden.	1440	5407
29	Ladislaus V, in bewaringe zijnde van den Keyser Frederico, wort na Vladislai doot volcomelijck Koning van Hungaryen, doch wort van den Staten des Rijcx hem tot eenen Gouverneur gegeven Ioannes Hunniades: ende heeft dese Ladislaus in alles ghergeert (hoewel seer jong zijnde) 13. jaren.	1447	5414
30	Matthias Hunniades, is om de vrome sepden zijns Vaders tegens den Turck/ in zijn 18. jaer tot Koning van Hungaryen ghekozen: heeft zijnen Vader in manlijcke oorloghen teghen den Turck ende Oostenrijck verre overtroffen. Starf sonder kinderen/ ghergeert hebbende 31. Jaren.	1459	5426
31	Vladislaus zijnen broeder Alexandrum (die tegens hem ghekosen was) in eenen veltslagh overwonnen hebbende/ blijft alleene Koning van Hungaryen: Regeerde 26. jaren.	1490	5457
32	Ludovicus II, out zijnde 14. jaren/ succedeert zijnen Vader: heeft ongeluckelijck tegens den Turck oorlege gevoert/ teghen den welcken hy/ strijdende/ met 15000. Christenen verslaghen is. Regeerde 10. jaren.	1516	5483
33	Ferdinandus Aerts-hertoge van Oostenrijck, ghetrout hebbende Annam (des Konings Ludovici II, suster) wort tot Koning ghekoren; in desen zijn de Rijcken van Bohemen ende Hungaryen aen het Keyserrijck ghevecht/ also Ferdinandus (een broeder Caroli V,) naderhant Keyser wiert. Regeerde 37. Jaren.	1526	5493
34	Maximilianus is zijnen Vader/ so wel int Keyser-rijck/ als in de Landen van Hungaryen ende Bohemen ghesuccedeert. Regeerde 12. jaren/ 2. maenden/ 17. dagen.	1564	5531
35	Rodolphus succedeert zijnen Vader/ ende regeerde 32. Jaren. .....maenden.	1576	5543
36	Matthias II, van den Staten des Rijcx beroepen zijnde/ krijght van zijnen broeder Rodolpho het Rijck in handen/ ende is noch regeerende dit Jaer 1619.	1608	5575

Uerhael

Verhael van den Staet des Konings van POLEN.

Kort Inhoudt.

1 BEgin ende herkomst des naems van Polen, zijn ombang ende Landen onder Polen behoorende. 2. Afdeylinge van Polen in hoogh ende laegh/ ende hare voornaemste Steden. 3. Beschrijvinghe van Cracouvv, d'Hooftstadt van Polen, zijne naest-ghelegene plaetsen ende Hertoghdommen. 4. Van Lijfland, zijne Hooftstadt ende andere Steden. 5. Litthouw, zijne grensen/ Hooftstadt/ Hertoghdommen ende Palts-graefschappen. 6. Samogithien, zijn lengde ende grensen. 7. Massovien, herkomst des naems/ zijn grensen/ Landen/ ende Hooftstadt. 8. Volhinien, zijn gheleghenthepdt ende Provintien. 9. Podolien, zijne grensen ende Hooftstadt. 10. Russien, herkomst zijns naems/ etc. 11. Podlassien, wanneer ende hoe wien 't selve aen Polen gehecht is. 12. Pomeren, zijne grensen ende Steden. 13. Prussien, zijn lengde / grensen ende Rivieren: eertijdts in 12. Hertoghdommen verdeylt/ nu in twee Landtschappen: van zijne Hooftstadt Mariemburg. 14. Waer in Polen overvloeyt/ ende van 't ongeloovelijck ghetal Bpen/ waer van hare Bossen vol zijn. Van zijne Azuyr-mijnen/ oock Koper/ Yser/ Loodt/ ende Zout-mijnen. 15. Afkomsten der Polacken: hare Ceremonien int geven der namen over hare kinderen: Hoedanige Goden sp int generael aenbaden. 16. Het vuyr/ Bos ende de Serpenten eertijdts van de Litthouwers als Goden geeert: hare Offerhanden van de Hanen; hare feesten/ ende ceremonien in begravingen. 17. Hupdensdaeghse manieren

ren van leven der Polacken/ 't fatsoen der letteren daer sy mede schryven/ ende 't gebruyck der Latynsche spraecke in Dorpen ende Steden: der Edelen naturel hoogh-hertigh/ ende trots: hare kleedinghen ende wapenen. 18. Hare rijckdommen in alderhande granen/ Honigh/ Was/ Vlas/ Kennip/ Vee/ ende voornemelijck in de Zout-mijnen van Olcen ende Velisques, oock in Azuyr/ ende Yser-mijnen/ in Amber/ Venten van Martren ende andere Beesten. 19. Van de Inkomsten des Konings van Polen, hoe veel die jaerlijcks bedragen: oock van de Adelingen hare Rijckdommen. 20. Waer in der Polacken sterckten bestaen: van 't groot getal der Ruyterye: van hare Galeyen/ Schepen ende andere Sterckten ter Zee. 21. Hare ghebueren/ so vpanden/ als vrienden. 22. Haer maniere des gouvernements/ ende tegenwoordige politie/ meer een Republijcke als Monarchie gelijck zijnde. Van des Landts Agenten hare authoritept in de vergaderingen. Van d'authoritept des Konings ende zijner Edelen. 23. Van de tweedracht der Ordre van de Senateurs ende Ridderen. 24. Van de twee Leden/ in welcke den gantschen Staet begrepen is: ende hoedanigh 't getal der Aerdts-bisschoppen/ Bisschoppen/ Marckgraven ende Paltsgraven is. 25. Van de verschepdenheyt van Religie door dit gantsche Rijck. 26. Lijste der Vorsten ende Koningen van Polen.

POlen heeft zijnen name gekregen van wegen 't vlacke Land/ dat op hare spraeke Pole ghenoemt wordt: wordt oock genoemt 't Rijcke der Lechiten/ na haren eersten Koning Lechus, die in Polen woonde/ ende zijnen Stoel te Gnesne stelde in den jare 550.

Dit Koningrijck is thans veel grooter/ als het opt gheweest is/ om dies-wille dat Lijfland ende Littouw daer aen geheeht is. Het streckt sich upt van de Riviere Note ende Orbe af/ die het van 't Marquisaetschap ende de Oder scheyden/ tot de Beresin ende Miepet, die het van Moscovien scheyden/ende vande Baltise Zee scheydet/voorts tot de Riviere Mester, die het van Moldavien scheydet; ende streckt sich noch upt tot de Carpathise geberghten/ die het van Hungaryen scheydet: sulcks dat van de grensen af van Slesien af/ tot de Frontieren van Moscovien, tussen 't Westen ende 't Oosten het by na 120. Duytse Mylen begrijpt/ ende wel so veel van de upterste deelé van Lijfland tot de Frontieren van Hungaryen toe. Ende om dies-wille dat het by-na rond van forme is/ is het veel groter/ dan men wel soude connen gelooven. Het bevat een goed deel van groote Provintien/ namelijck Over ende Neder-Polen, Prussen, Podolien, Russien, Volhinien, Lijflant, Podlassien, Pomeren, Massovien ende Littouw. Polen wierdt ghevonden als verwoest liggen. Prussen ende een deel van Pomeren, Podolien, Volhinien, Massovien, ende Lijflant zijn door wapenen verkregen/ ende Litthouw (tot het welcke Samogithien ende een deel van Russen eertijds behoorde) hadde geweest een erfdeel des Huys van de Iagellones: Want inden Jare 1386. heeft Iagello, een Hertogh van Litthouwen, getrout de Princesse Hedwigis, de welcke alleene van den Konincklijcken Huyse van Polen over-gebleven was/ ende wierd Koning gemaeckt op drie conditien/ namelijck/ dat hy Christen worden soude: de zijne oock tot den Christen gelooue bevorderen; ende sijn Landt aen de Kroone van Polen herlijten. De twee eerste conditien wierden verbult/ maer niet de derde/ de welcke niet volbracht en is/ dan by onse tijden/ doen namelijck/ tgeslachte der Iagellones uytgestorven was: Want de Koningen sich niet willende ontbloten van hun Vaderlijck erfdeel/ over 't welcke sy absolute Heeren waren/ noch 'tselve de verkiesinghe der Polacken onderwerpen; vertraeghden altijdts in de verbullinghe van desen/ onder schijn/ dat se besorght waren/ dat de Litthouwers sich teghens haer opwerpen souden. Maer siende eensdeels/ dat de Princen van haren Bloede begonden te ontbreecken/ (want haren stamme eynde genomen heeft/ wat de Mannen aengaet/ in Sigismundum Augustum Koning van Polen) ende anders-deels vreesende der Moscoviten macht/ zijnse bedwongen geweest hun met de Kroone van Polen te vereenigen.

Landschappen onder de Kroone van Polen resorterende.

Wat

Sigismundus Augustus de II. Coninck van Polen Groot Hertoch in de Lithau etc.

Wat Lijfland belangt/ Was eertijdts van de Duytse Ridders beseten die van 't selve Meesters waren: maer van een groot deel haers Lands ontrooft zijnde/ door de Groot-vorst van Moschovien, in den Jare 1558. hebben sy hun begeven onder den Koning Sigismonde, die hun in beschermingе aen nam: wel is waer/ dat het Land van de dominatie der Moscoviten niet en is verlost ghewor-den dan door den Koning Stephanum Bathori in den Jare 1582.

Polen wort in twee deelen verdeylt.

Om nu pets in 't partitulier van de Pro-vintien te segghen/ na dat wy in 't generael-daer af gesproken hebben: Polen is verdeylt in Over ende Neder-Polen; het Over-Polen, 't welck oock het Noordet-deel ghenoemt wort/ is byna in twee deelen ghesneden door de Riviere Varte: het Neder-polen, anders/ Zuyder-deel, word bespoelt met de Rivere Vistule.

Van Over Polen.

Over-Polen, hebbende tot gebuyren de Saxise ende Prussiers/ heeft desen naem van Over ofte Hoogh-Polen gekregen/ om dat Lechus aldaer zijnen Stoel stelde/ timmeren-de daer in de Stadt Gnesne. Dese Provintie bevangt dese voornaemste Stedē/ de welcke onder hare Jurisdictie noch eenige andere minder Stedē hebbē/ namelijck Polanien, de Hoofstadt/ hebbende onder haer de Steden/ Koscicm, Medzyrzeczu, Ostresono, Wulchaw, Sremk, Prenecz, ende Rogozno: Caliz die on-der haer heeft Gnesne, Pizadry, Warte, Naklo, Land, Konin, Slupcza, ende Kolo; Siradien ('twelcke men voor een groot Hertoghdom plagh te reken en/ ende den tweden sonen der Koningen van Polen plagh toe te behoo-ren) heeft dese Steden onder sich / Orluvje, Piatek, Bresnien, Kamazeuwe, Inoulodz, Eie-chow,

chow, ende andere: Cujavien ofte Vladislavien, heerst over Bidgoste: Prelte over Radzaieouw, Crusphicien, ende Kouwalow; Rouam over Sochaczovien, Gostinin, ende Gambin; Ploczko over Biclko, Raczyayas, Siegrez, Srenko, Milawe, Radzanouw; Debrinien heerst over de Steden Slonk, Ripin, ende Gorzno.

Van Neder-Polen.

Neder-Polen is/ tsedert dat de Koninglijcke Stoel te Krakow getransporteert is geweest/ voor het Over-Polen gheprefereert; ende dit heeft drie voornaemste Steden/ namelijck Krakow, Sandomir ende Iublin, waer van elck een verscheyden Steden onder sich heeft.

III. Beschrijvinghe des Stadts Krakow.

Krakow is de Hooftstadt vant Neder-Polen; dese wort van Petro Appiano geseght te zijn Carrodunum Ptolomei: In dese Stadt sietmen 't Kasteel ofte Palleys der Koningen van Polen, ende in dit Kasteel worden sie gekroont ende begraven: weshalven dit oock de vermaertste plaetse des Rijcx is: daer is oock een schoone ende heerlijcke Universitept. Den langsten Somersen dagh aldaer is van sesthien ende een achsiendeel uren. Drie Steden/ namelijck Clepardie, Stradomien, ende Casimir, palen aen Krakow, welcke voorts onder haer heeft de Steden Biecz, Woynicz, Sandecz, Lelovian, Kzyaz, ende Proszovice. Onder Krakow worden oock twee Hertoghdommen begrepen/ namelijck Zaton ende Oswiecen. Sandomir heeft onder sich de Steden Checinij, Korczin, Wislicien, Pilzne, Opozno, Poloviek, Zawichost, Zarnow ende Malegost. Iublin heeft onder sich de Steden Vrzendow, Lulow, Parcow ende Casimir.

IV. Van Lijflandt.

Lijflandt is een seer groote Provintie/ hebbende in de lengde langs de Baltische Zee ontrent 125. Duytse Mylen/ ende in de breedde ten minsten 40. Het grenst ten oosten aen Russien, dat onder den Moscoviter behoort/ doch afgedeylt door de riviere Nerva ende het Meyr Beybas: ten Zuyden aen Samogithien, ten westen aen de Baltise Zee/ ende ten Noorden aen Finland, daer af gedeylt zijnde door een tamelijcke golfe.

De Hooft-stad van Lijflant wort Rig ofte Riga genoemt/ dicht aenden mond van de Divine gelegen: de voornaemste na dese sijn Rewel, met een schoone en groote Haven upt de Baltise Zee; Derbten, gelegen op den oever des Kiewiers Bec, tussen twee Meyren/ in 't midden der Provintien. Dander groote Steden verzelt met Kasteelen/ behalven de bovē-genoemde/ sijn dese/ Wendem, Velin, Pernovien, Walmer, Wesemburg, Vitesten, ende Narva. Dit Land behoort ten meesten deele onder den Koninck van Polen: maer daer zijn oock eenige plaetsen in klepnen getale/ die den Moscoviter toebehooren/ sommighe oock de Koningen van Denemarcken ende Zweden.

V. Van Litthouwen.

Litthouwen, 't welck sich wijd uytstreckt/ ligt dicht aē Moscovien, hebbende tot grensen ten Oosten dat deel van Russien, 't welck den Grootvorst erkent: ten Westen Massovien, Podlassien, ende Polen; ten Noorden Samogithien, Lijflandt ende Prussien: ende ten Zuyden Podolien ende Volhinien.

Dese Provincie begrijpt veel Hertoghdommen ende Landen/ ende is in sommige Paltz-graefschappen verdeylt/ gelijck oock Polen doet/ als in de Paltz-graefschappen van Vilna, Troc, Minsce, Novogrod, Brest, Kiovien, ende andere die voor Landen wel gerekent mogen worden: doch daer zijn weynigh steden; maer vele Dorpen.

De Hooftstadt van Litthouwen is Vilna, met al zijn voor-steden wel so groot als Krakow; De Stadt Novogrod, seght men wel 7. duytse mylē in de ronde te zijn: maer behoort den Moscoviter/ die de selve in den jare 1477. ghenomen heeft. De voornaemste Riviere is Neyper (van Ptolomeo, Borysthenes ghenoemt) de welcke van Moscovien af-komende/ ende beneden Chiovien henen vlietende/ sich in Mari Pontico ontlast.

VI. Van Samogithien.

Samogithien ligt dicht aen Litthouwen, ende heeft 50. mylen in de lengde: het grenst ten Noorden aen Lijflandt, ten Westen aen de Baltise/ ofte Duytse Zee/ de welcke het een wepnigh na 't Noorden om-keerende/ omringelt: Daer en zijn geen steden/ die pet wes te bedupden hebben: maer veel Stedekens ende Dorpen/ die so wel den Koning/ als de Edellupden toebehoort: maer de Hupsen zijnder gants qualijcken gebouwt.

VII. Van Massovien.

Massovien is een groot Lant/ gelegen aen Polen, draghende den name naer haren Hertoghe Massae, de welcke van Casimiro, Hertoghe van Polen, ontdaen zijnde/ in den jare 1045. in Prussien bloodt/ alwaer hy/ verschepdelijck gepijnight zijnde/ zijn leven met een strop eyndighde. Het grenst ten Oosten aen Litthouwen, ten Westen aen Polen, ten Noorden aen Prussien, ende ten Zupden aen Russien ende Polen. Dit Landt hadde voortijdts zijnen bysonderen Pzinte/ ende was de tweede Sonen der Poolser Koningen toegeschickt/ maer Ioannes ende Stanislaus, eenige erfgenamen dese Landts zijnde/ ende in den jare 1526. jong gestorven zijnde/ is dit Hertoghdom aen de Kroone van Polen wederom gekomen.

Massovien is de Hooftstadt deser Provintie/ ende heeft onder haer de steden Czirko, Egrod, Zekrozin, Czieckanow, Czernierensk, Poltowok, Rosan, Varka, Blonik, Zarsin, Gapsiek, Prasni, ende Lorasa. Dese Provintie wiert deerlijcken verwoest door Mendog den Hertogh van Litthouwen, ende voornemelijck inde jaren 1246. ende 1260.

VIII. Van Volhinien.

Volhinien is gelegen tussen Litthouwen, Podolien ende Russien: het heeft den Grootvorst vander Litthouwen eerst toebehoort: maer nu is het aen de Kroone van Polen gehecht. Men verdeylt het in drie Lantschappen/ namelijck/ in Leucko, Wolodomir, ende Rysemenec, 't welcke oock de namen der drie Hooftstedē zijn die vele andere steden onder haer hebben.

IX. Van Podolien.

Podolien is ten Zupden gegrenst aen Moldavien, by de riviere Nijester, ten Oosten aen de woeste velden/ tot aen het Meotidise Maras/ ofte Tabaquise Zee. In dit gantse lant en vintmē nauw pet anders dan klepne Dorpen/ wijt van elkanderē gelegē/ van wegē de gestadige coursen der Tartarē. Zijne Hooftstadt is Camyeniec, by na goddelijcker wijse tusschen hooge steplten in getimmert/ ende so sterck/ dat de Tartaren menigh-malen met groote schade daer afgedreven zijn/ gelijc oock de Walachiers ende Turchen. Daer is oock de stadt Lembours, vermaert om zijne veelheydt des ghesouten bleps/ die het in vele Landen versendt.

X. Van Russie.

Russien, dat oock Roxolania ende Ruthenia genoemt wordt/ heeft eertijds (so sommige willen) Rosseye genoemt gheweest/ so veel te segghen/ als volck dat hier en daer bespden af woont/ om dat dese volckeren het gantsche

gantſche Sarmatiam Europæ, eñ een deel Aſiæ beſaten: ende hare volck-planten upt-breyden van de Oſt-Zee af tot de Middellantſche ende Adriatiſe Zee toe/ ende weder van de Opper-zee af tot de Baltiſe Zee toe: ſo dat alle de volckeren/die de Slavoenſe tale ſpreken/ende der Grieken Godsdienſt ende Ceremonien navolgen/ in't gemeen Ruſſen genaemt worden. Doch en wil ick op deſe plaetſe niet ſpreken van gheheel Ruſsien, welckers grootſte gedeelte den Moſcoviter onderworpen is: maer alleen van 't ghene ſommige 't Zwarte, ende andere 't Roode, ofte Zuyderſe Ruſsien noemen.

So is dit Ruſsien van gegrenſt ten Suyden met de Sarmatiſe Berghen/ die oock Carpetiſe ende Tartariſe genoemt worden: ten Oosten met Volhinien: Podolien, ende Moldavien: ten Noorden met Litthouwen, ende ten Westen met Polen.

Dit Ruſſien begrijpt de Landen ende ſteden van Leumpurg, Halicien, Belſe, Chelmo, ende Premeſſien, die vele andere onder haer hebben. De Hooftſtadt van 't gantſche Landt is Leumpurg, alwaer den ſtoel des Aerts-biſſchops is.

XI. Van Podlaſſien.

Podlaſſien is een groot Landt/ is gepaelt ten Noorden aen Maſſovien, ende ſtoot ten Oosten aen Litthouwen: 't heeft eertijts onder 't gebiedt der Litthouwers gheweeſt: maer in den jare 1569. is het door Sigiſmundum, Koning van Polen ende Hertogh van Litthouwen, aen de kroone van Polen ghehecht. Men ſiet daer de ſtedē Byelſko, Branſko, Suras ende Tykolſin, al waermen des Konings ſchat bewaert; daer ligt oock Knyſſin, verciert met een Koninglijck huys in 't welck een groot parck is/ daer verſchepden ſoorten van gedierten in gheboedt worden/ 't heeft oock vele beſloten wateren daer binnen/ om vis te boeden. Voorts zijnder de Steden van Narew, Vaſilkown, ende Auguſtow, een groote ſtadt/ die door Sigiſmundum Auguſtum gebouwt is.

XII. Van Pomeren.

Pomeren paelt aen de Baltiſe Zee/ ende ſtreckt ſich door een langen ſtreeck Landts van de palen van Holſteyn af tot de Frontieren van Lijflandt. Daer zijn 40. ſteden/ die met Zee ende grachten omringelt worden/ behalven vele andere/ ende menighte van Kaſteelen eñ Kloosteren. Tijne voornaemſte ſteden liggen aen de Zee-kant/ende wepnigh binnen int landt: So is oock zijnen oever door de nature ſo wel geſterckt/ dat het gheenen overlaſt van de Zee en ontſiet/ende een grooten aenkomſt den ſchepen verleent.

De ſteden binnen int Landt zijn Stetin, de Hooftſtadt des gantſchē Landts/dat ooc zijnen name geeft aen een Hertoghdom/ Neugarden, Lemboug, Stargardt, Bergardt, Camenez, Publin, Griſemburg, ende meer andere: die aen de Zee ligghen/ zijn Kolbergh, Camin, Coſtin, Gribiwaldt, alwaer in den Jare 1546. een Academie geſticht is/ Sundt, Puck, Reyncol, Louenburg, Hechel, Stralſunde, eē vermakelijcke ſtadt eñ ſeer neeringrijck/ met noch veel andere. Men heeft eertijts gevonden de ſchoone Stadt Iulium, thans Voltin genoemt/doch ten meeſten-deele verwoeſt: ſo ſietmen oock Dantzwijck, vijf mijlen vande Zee gheleghen: Doch wordt deſe Stadt vande ſommige in Pruſsien geſtelt.

XIII. Van Pruſsiē.

Pruſſien, by ſommige Boruſſia, Prutenia, Vlmigavia ende Hulmigeria genoemt; grenſt ten Noorden aen de Baltiſe Zee/ ten Oosten aen Litthouwen ende Samogithien, ten Weſtē aen Pomeren, ende ten Zuyden aen Polen ende Maſſovien. Tijne lengde/ die ſich vant Noorden na 't Zuyden uptſtreckt/ is van 58. Poolſe mijlen; te weten/ van de Stadt Torunien af/ die op de Frontieren van Maſſovien ligt/ tot het Kaſteel van Memuli: ende zijne breedde is van 50. mijlen. De voornaemſte Rivierē zijn de Viſtule, Nemen, ofte Cronon, Nogat, Elbing, Weſer, Baſſari, Alle, Pregel ofte Drebuciz, Lique, ende Lavien.

Deſe Provintie is eenigen tijdt gheweeſt onder de Duytſe Ridders: maer in den Jare 1419. hebben de Landē Kaſimirum, Koning van Polen, tot haren Heere willen erkennen/ ende ſich teghen de Duytſe Ridderen opgheworpen/ ſich oock daer na inden Jare 1450. geheelijck den Koning van Polen onderghe worpen; de Soldaten/ die van weghen de Ridderen te Mariemburg in garniſoen lagen/ hebben de Stadt verkocht/ met noch meer andere Sterckten in den jare 1457. ende dat voor 476000. guldens. De Ridderen even wel niet willende den Koning eedt doen/ hebben malkanderen in den Jare 1498. door oorlogh aengetaſt/ met verſchepden uptkomſten/ ter tijdt toe dat Pruſsien in een wereldtlijc Vorſtendom gebracht is door Albertum XXXIV, Marquijs van Brandemburg, ende laetſte Meeſter van deſe Krupſ-broederen/ Ridder van de orden ende werel dtlijck Vorſt

Albertus ontfangt het Vorſtendom van Pruſſien te Leen van den Koning van Polen.

gemaeckt

Sigismundus de I. Coninck van Polen Groot hertoch inde Litthau Hertoch in Russen Prinssen Masovien.

gemaeckt zynde te Krakow, door Sigismundum Koning van Polen, naer dat hy hem een solemnelen eedt gedaen hadde; waer op den genaemden Koning hem alle de Landen gegeven heeft/ om de selve te houden van hem als zyn Vassael.

Pruſsien eertyds in twaelf Hertoghdommen verdeplt/

Eertyds bedeyldemen Pruſſien in 12. Hertoghdommen ofte Lantschappen/ namelyck in den Jare 573. door Haren Prince Venedum, volgens 't getal zyner kinderen/ den welcken hy peder eene Provintie gaf/ die den name van Heere droegh: Dese Provintiē waren Sudavien (van de Krupf-broederen gants verwoest) Sambien, thans Szamlandt, Netanhien, Nadravien, Bardovien, Galinden, Wermelandt, Hogkerlandt, Culme, Poemsanien, eñ Milchlovien. Eelck deser Provintiē begrypt vele Steden/ van de Duytse Ridderē in verschepden tyden ghebouwt: aenghesien dat/ na dat de Chrystelyckе Religie daer geplant was/ dese Krupf-broederen aldaer 72. Kasteelen ende 62. vaste steden gebouwt hebben/ welckers ghetal evenwel nu noch vermeerdert is; so datter thans geen Landt en is in Polen, int welcke so veel stedē ende Kasteelen gevonden worden.

Doch nu in twee.

Teghen woordigh wordt Pruſſien maer in tween verdeplt/ namelyck int ghene dat den Hertogh ende 'tghene dat den Koningh toecomt: den Hertogh hout zyn Hof te Koningsberghen/ een Zee-stadt/ door Albertum den eersten Hertoghe/ met een Universitept verciert. Mariemburg is de Hooftstadt van 'tgene den Koning aldaer besit.

Gestaltenisse.

Polen is een vlack Landt/ bedeckt met vele Bos- XIV.

le Bossen/ ende van binnen met weynigh geberghte beset: Het Landt isser houdt/ wesshalven het oock van Olijf boomen ende Wijngaerden ontbloot is; doch heeftet overvloet van alle andere dingē dat eē Lant gewoon is voort te brengē; want daer groept een groote menighte van Rogen/ Garst/ ende alderhande graen/ so dat de Landen die over Zee ligghen/ sich met zijne vruchtbaerheydt voeden. Wel is waer dat het na zijne grootte weynigh genoegh bebouwt wordt aengesien datter veel Bossen zijn/ in de welcke menighte van wilde Beesten ghevonden worden.

Grooten overvloet van Honigh ende Was.

Daer is veel gevoghelte/ Oeft/ Boter ende Was: oock so menighte van Honigh/ datter nauw plaets genoegh en is/ om die te bewaren/ want alle boomen ende Bossen van de swermen der Byen vervult zijn.

Men vinter gene Goudt ofte Silver-mijnen/ behalven ontrent Krakow, alwaer men seght dat een Silver-mijne is/ ghelijck oock by Sandomir een Asuyr-mijne ghevonden wordt: maer dit Landt brengt Loodt/ Yser/ ende Koper in goeder volkomenthept voort/ oock menighte van Mijn-sout/ 't welck seer goedt is.

Lijflandt is vol van Marassen/ ende meesten-deel vlack/ sonder eenigh geberghte. 't Heeft veel Rivierē die 't bespoelen/ en niet te min blijven vele plaetsen onbebouwt/ niet teghenstaende dat se bequaem zijn om vrucht te dragen: Daer groept Rogen/ ende allerley graen in sulcker overvloet/ dat het een groote menighte daer van in andere Landen versendt. Heeft oock veel vis/ wilde ende tamme beesten/ voornemelijck seer gheswinde Paerden: Daer wordt oock gevonden overvloet vā Honigh/ Was ende Peck. Draeght noch Olijven noch Wijngaerden. Heeft vele Meyren/ waer af 't voornaemste Beybas genoemt wordt/ synde 45. mijlen lang/ ende is seer vis-rijck.

Litthouwen is ten meesten-deele marassigh/ vol Bossen/ ende deshalven oock niet seer toe-ganglijck. Daer zijn seer groote Meyren/ die op sommighe plaetsen schijnen Zeen te zijn. Daer zijn oock veel schip-dragende Rivieren/ die des winters meer gebesight worden/ als in andere tijden. Ten heeft gheene ghematighde Locht/ maer moeselijck ende kout: Men vinter geen klepn gediert/ maer veel Buffels/ Elanden ende diergelijcke wildt gedierte/ oock wilde Peerden. Heeft oock veel Rogen/ maer en rijpt somwijlen niet ten vollē: 'tZout komt daer van Engelandt. Daer zijn veel Maerters/ ende menighte van Ermijnen/ als oock veel Peck/ Honigh ende Was.

Samogithien is geheel houdt/ ende by-na altijt met Ys besedt. Heeft vele Bossen/ in welckers Boomē mē menighte van Honigh vindt/ die leckerder ende beter is/ oock met minder Was beset/ dan eenighe andere.

Massovien is ten meestendeele vol Bosschagien/ in de welcke veel Buffels ghevonden worden/ oock hoop-werck van wilde Stieren.

Volhinien brengt overvloedt van alderley graen ende vruchten/ ende heeft veel Wildernissen/ in de welcke hun menighte van wilde Dieren onthouden: oock vele stilstaende Wateren/ die in vis over-vloeyen. Heeft veel goede Wepden/ oock schoonen Honigh.

Groote vruchtbaerhept des Landts van Podolien.

Podolien is also vruchtbaer/ als eenigh Landt/ want de aerde maer een weynigh openende/ sal het dry jaren na een/ Rogen draegen/ so dat het nauwlijcks van nooden is alle Jaren te saepen/ maer den ooghst alleen wat schuddende/ dat afvallende sal dienen tot saet voor het toekomende jaer. De Wepden brenghen oock schoon ende veel Hoy voort/ oock so groot dat de hoogne der Koepen daer niet boven ghesien konnen worden/ ja sal een stock in drie dagen bedecken. Nochtans ist lant hardt ende steenachtigh/ so datmer ten minsten ses paer Ossen behoeft om 't selve te ploeghen. In dit Landt wort een groote menighte van beesten gevonden/ soo tamme als wilde; oock overvloedt van Honigh/ als mede van Sout ende Peerden.

Het Zuyder-Russien is seer vruchtbaer/ ende heeft veel Paerden/ Ossen/ Schapen/ Bossen/ ende Maerters. De Byen zijnder so overvloedigh/ datse haren Honigh niet alleen in hoyven ende holle Boomen en verbergen/ maer oock in de klippen ende hollen der aerden: 't wordt van vele Rivieren bespoelt; de stil-staende Wateren krielen van vis. Men seght dat in de vrijheydt van Chelme de afgehouwen tacken der Pijn-boomen/ twee of drie jaer gelaten op daerde liggē/ also hart worden/ ja veranderen in steen. Men vinter oock veel wit krijdt.

Het Landt van Pomeren is vlack/ ende heeft seer weynigh geberghte: Is (in 't generael gesproken) gants vruchtbaer/ ende van veel Wateren bespoelt/ zijne velden zijn wel bebouwt/ ende heeft veel schip-dragende Rivieren. Heeft sodanigen overvloed van tamme Beesten/ Boter/ Kooyn/ Honigh/ Was/ ende diergelijcke dingen/ dat het veel omleggende Landen daer mede voorsiet. D'Inwoonderen vergaderen het Amber/ dat hun het Zee-water op-werpt/ doch veel min als die van Prussien.

Prussien draeght alles in overvloed/ ende is veel gelucksiger dan vele synder gebuyren: Want het is van alle kanten vermakelijck/ ende seer gemackelijck/ van wegen 't groot ghetal der Havenen die het op de Baltise Zee heeft/ oock vele Zee-golphen ende kusten. De locht is daer soet ende gematight/ so datmer een groote menighte van alderley Bestiael vindt. De aerde draeght overvloedigh Kooyn/ 't welcke het Poolse ende Litthouwse in goedhept overtreft. Heeft wijders/ gelijck oock alle andere Noorderse Landē/ overvloed van Honigh ende Was/ 'twelc sy meest uyt holle Boomen halen. Daer sijn seer groote ende wijde Wildernissen/ vervult met uytnemende groote wilde Beesten/ onder de welcke oock de wilde Buffels/ Elanden ende Peerden gerekent worden: Soo zijnd'er oock veel Rivieren/ Meyren/ ende Poelen/ die gants vis-rijck sijn; van welcke Meyren de sommighe 7. Poolse Mijlen inde ronde sijn.

Oude zeden.

XV.

In welcker voegen sy hare kinderen eenen name gavē.

Gelijck het alsoo is/ dat de Polacken van de Slavoenen ghesproten zijn/ so hebben sy oock hare seden seer lange behouden; so dat/ wetende de eene/ men lichtelijck de andere begrijpen kan. Om daer nu pets van te seggen/ wanneer sy hare kinderen eenen name wilden gheven/ 't welck niet eer gheschiede voor datse groot waren/ gelepden sy die na den Tempel haerder Goden/ ende stedent zijn eerste hayr af/ hun dat selve als tot eenen Gods-penning opofferende/ voor den dienst die dat kindt hun doen moeste. Hier

toe beriepmen de Vrienden ende Maghen/ om vrolijck te zijn/ ende men offerde aldaer dan een Verckken ende gemengelt water. De Goden/ die sy aenbaden/ waren Iessan, so veel te seggen als Iupiter, Ladron so veel als Plato, Niam so veel als Diana, Marzam so veel als Mars, Ziziliasso so veel als Ceres, ende Zienane so veel als Ceres, hebbende van dese Goden even sodane meyninge als andere Volckeren/ ende offerden hun op de selve wijse als de Griecken ende Romeynen/ vereerende hare verdagen met Banquetten/ Dansſen/ Gesangen/ ende andere vreughden. Dugloſſus den Hiſtorp-ſchrijver seght/ dat dese maniere van doen gedurt heeft tot op zijnen tijt/ namelijck/ naer dat sy't Chriſten geloove ontfangen hadden/ ja ock noch tegenwoordigh/ als de Litthouwers danſſen ende vrolijck zijn/ verhalen sy dit woort Ladron tot verſcheydenmalen/ al ſingende met een groot hantgeklap. De selve Dugloſſus seght/ datse noch tot eenen God aenbaden Zivie, betеyckenende de Locht/ de welcke de beſielden ſterckte geeft: wijders de Goddinne Pogode, 't welck de ſchoonheyt ende matigheydt des Lochts was.

Hare Goden.

XVI. De Litthouwers hadden eertijdts als Goden in grooter eeren het Vuyr/ de Boſſen/ de Serpenten/ die sy ock in hare huyſen opgueeckten/ als hare Huyſ-goden/ ende offerden de selve. Sy aenbaden ock 'tgeheyligh de vuyr/ ende bewaerdent ock in ſulcker wijse/ dat het nopt uytgebluſt en wiert/ ende dat door middel haerder Offer-Prieſteren. Wanneer pemant ſieck was/ ginghen zijne Vrienden by dese Prieſteren/ hun ondervraghende of hy in ghevaer des doots was/ ofte niet. Dese Prieſteren ginghen by nachte tot dit Vuyr/ ende des anderen daeghs antwoorden sy hun/ seggende/ datse den geeſt des ſieckен ontrent het Vuyr hadden ſien ſweven. Eenige diep int Landt aenbaden de Sonne ende de Boſſen/ ende hoe een Boom hooger was/ hoe sy hem meerder eere beweſen. Hare Serpenten offerden sy Hanen/ ende boeddenſe met melck. Alle jaren na den oogſt hielden sy ſolemnele verdagen: ende van den oorlogh wederkeerende/ vranden sy een deel vanden verkregen roof tot offerhanden/ ock moſt ſomwijlen eene haerder ghevanghenen hun tot Offerhande dienen. Als pemant onder hun ſtarf/ vranden sy met zijn lichaem alle zijne koſtelijcſte Juweelen ende beſte Paerden/ offerende Melck ende Honigh op zijn graf.

De Samogithen en hebben niet ſeer lange kennisſe gehadt van Gout/ Silver/ Koper/ Yſer/ noch van Wijn. Onder hun was gheoorloft een man meer als een vrouwe te mogen nemen/ ende den ſone zijn Stiefmoeder na zijns Vaders doot te trouwen/ als mede den broeder zijn halve ſuſter. Voor haren grootſten hielden sy 't vuyr/ 't welck sy heyligh achteden/ ende nimmer uytgebluſt en wiert/ onderhouden zijnde van hare Prieſteren op eenen hoogen Bergh. Sy aenbaden eenighe Boſſen/ als de woonplaetſen haerder Goden/ achtende ock de Dieren daer in voor heyligh. In dese Boſſen hadden sy eenige Schoorſteenen/ d'een van d'anderen ſtaende/ voor de huyſen ende huyſgeſinnen/ in de welcke sy de lichamen van hare beſte vrienden verbranden/ met hare Paerden/ Zadels ende Harnaſſen/ ock hare koſtelijcſte kleederen. Dicht by dese Schoorſteenen maeckten sy ſchabellen van hoyck gemaeckt/ op de welcke sy de ſpijſe verepden van meel/ in forme als kaſen/ ende goten Bier op het vuyr/ wanende dat de ſielen der dooden/ wiens lichaem sy daer verbrant hadden/ des nachts aldaer quamen/ ende haer genoegen namen. Indien pemant onder haer het minſte ghewelt aen dese Boſſen/ Vogelen/ ofte Beeſten die daer in waren/ quame te doen/ dien wierden zijne handen ende voeten door Duyvelſe konſten gekromt.

Die van Lijflandt hebben langē tijt woeſt ende onghemaniert geweeſt/ bына in allen deelen de manieren der genoemde Volckeren/ int aenbidden der Goden/ na volgende. Waren ock ſo ſlecht/ dat sy/ den Honigh uytgeparſt hebbende/ het Was wegh wierpen/ als of het vuylnis ende nerghens toe nut geweeſt hadde. Sy hadden het woordeken Iehu altijts in den mont/ van't welcke die van deſen tijdt noch de uytlegginge ofte betеyckeninge niet en weten.

Die van Pruſſien waren voor deſen ſeer wreet ende wildt/ ende groote vrienckaerts: de melck van Koeyen was haer grootſte lecker-ny/ eerſe't verſtant van Mede te maken hadden. Namen ſo vele Wijven/ als hun gelieſde/ houdende de ſelve ſo hoyr/ als offe hare Dienſtmaeghden geweeſt hadden. Hare dooden begroeven sy met hun rijckſte meublen/ Wapenen ende Paerden: ende ter eeren der gene die inden oorlogh bleven/ offerden sy eenen der gevangene vranden. Sy aenbaden 't Vuyr/ de Sonne/ de Mane/ Beeſten/ Serpenten/ ende andere dingen. Waren den ghebrecklijcken noodruftigen ſeer behulpſaem: maeckten geen Werck van Gout/ noch Silver. Sy hadden veel ſchoone koepering/ dat sy voor andere wolle kleederen ruylden.

Huydenſdaeghſche Zeden.

XVII. De Polacken zijn huydenſdaeghs van de wreetheydt der oude Sarmatos gants vervreemt/ als mede van hare bothеyt. Sy zijn wijs ende beſchеyden in hare handelinghen/ ende den vreemdelingen lieftaligh. Zijn den dranck/ gelijck alle Noorderſche Volckeren/ ſeer toegedaen. De Letteren die sy int ſchrijven gebruycken/ zijn eenſdeels Griecksche/ ende eenſdeels na den aert haers Lants. De Mannen ende Vrouwen gaen bына op de Griecksche wijse ghekleedet. Dieſte ende kooverye is by hun een ſchrick; ende is het Landt dermaten daer af bevrijdt/ dat een Man des Winters genoeghſaem alleen met zijnen Wagen ende Paerdē een langen wegh door't Lant reyſen kan/ ſonder van pemandē gemoeyt te worden. Het zijn luyden vol aller neerſtigheyt/ ende die van vele talen goede kennisſe hebben/ voornemelijck vande Latijnſche/ welcke van een peder op Dorpen ſo wel als in Steden gebruyckt wort/ gelijc zijn eyghen tale/ ende dit ſo wel van den armen als vanden rijcken. De Poolſe Edelluyden gaen gaerne deftigh gekleet ende gewapent/ zijn van natueren dapper. Een Edelman (van laghen ſtamme) door pemanden van hoogeren ſtamme verhoyt zijnde/ en ſal dit niet verdragen/ maer zijne vrienden ende bekenden dit te kennen gevende/ by een vergaderen/ die hem ock gaerne/ om 't aengedane ongelijck te wreken/ in alles helpen ſullen. Int generael geſproken/ zijnſe eer overdadigh/ dan mildt/ want sy een eere ſtellen int banquetteren ende een groot Huyſghe-

De Polacken zijn noch dieſachtich noch roofachtigh.

ſin

sin van Maeghden ende Knechten te onderhouden.

Een Vrouwe in Litthouwen wort veroorloft nevens haren ghetrouden man oock eenige Boelen te gebruycken/ doch den man niet.

De Litthouwers in den Winter dooz haer Landt repsende / gelepden sich by de Noortsterre/ gelijck men ter Zee doet. En gebruycken gheen gelt. De Vrouwen hebben (dooz toelatinge haerder Mannen) eenige Boelen/ die sy by lusten vrypelijck gebruycken; doch so een getrout Man eenige Snol onderhielt/ dat soude hem tot schande gherekent worden. De Houwelijcken worden onder hun seer lichtvaerdelijcken ghebroken / ende gants luttel geacht/ malcanderen ontslaende/ ende so dickmaels hertrouwende alst hun belieft. De Schapenmelck is haren besten dranck. Sy spreken Slavoens/ gelijck oock de Polacken. Tegen pemant ten strijde treckende/ komen sy veel meer schoon gekleet/ dan wel gemoedight: pemant die niet mede ten strijde trecken wil (wel verstaende van de eygen luyden) die mach 'tselve aen zynen Oversten om eenen geringen penning uytkoopen. Hare kleedingen zyn lang ghelijck der Tartaren; gebruycken Lans ende Schilt ghelijck de Hungarise: Hebben goede Paerden/maer zyn meest ghelubt/ ende onbeslaghen/ ende bestueren die met een enckel touw/ sonder eenige toom.

Ellendigen staet der Boeren van Litthouwen.

Het volck isser seer ellendigh/ ende wort in grooten dwang gehouden / Want de Heeren dooz t'Landt repsende/ versel stshapt met een goet getal Lackeyen/ gaen in der Boeren hupsen/ ende nemen daer alles wat hun aenstaet/ ja geven hun dickmael noch slagen toe. Eenen Pachter en mach dooz zynen Meester nimmermeer met ledighe handen komen; ende d'andere moeten noch alle weke/ behalven de renten die sy hem opbrengen/ twee of drie daghen om niet dooz hem wercken. Indien de hupsvrouwe van haren Prochiaen sterft/ ofte dat hy trouwt/ ofte dat hem een Kindt geboren wort/ is een peder schuldigh hem een seeckere somme gelts te geven/ alleen daerom dat hy hun 't geheele Jaer dooz de biechte hoort. So pemant een misdaet bedreven heeft/ die des doots waerdigh is/die moet sich selven ophangen/ so haest 't bevel van den Prince gekomen is/ wort anders seer wreedelijcken geslagen ende gepijnight/ ende dan noth evenwel opgehangen.

De Lijflanders zyn tot de gulsighept ende dronckenschap seer genepght; ende wort dese onghebondenthept meer in de hupsen der Grooten gheoeffent/ dan elders. Den meesten drincker ende grootsten vraet wort hooghst ghepresen. Sommige Edellupden gebruycken noch jegens dese vraten eenighe mildthepden/ tot het welcke sy hare Boeren schatten ende scheeren/ so dat alles wat dese laetste schrapen ende vergaren konnen dooz haren bloedighen arbept/ de eerste dat in overdaet ende gulsighepdt verquisten. De Boeren zyn ten meestendeel Slaven; ende indien pemant/ niet langer konnende verdragen den honger/ de slagen/ ende tyrannye der Heeren/ wegh loopt/ wort (weder gekregen zynde) de voeten afgehouwen/ op dat hy niet meer en ontvluchte. Dese arme Slaven worden met so harde ende schrale spyse gheboet/ dat de Verckens byna weygeren souden te proeven 't gene sy eten. Vragen schoenen van schorssen/ welck 't paer niet meer en kost dan een halve stuyver. In plaetse van singen/ huylense gelijck de Wolven/ ende hebben gestadigh (gelijck sy van outs gewoon zyn) het woort Iehu in den mont; vraeghtmen hun wat sy daer mede meynen/ sy antwoorden dat sy 't niet en weten/ maer daer in de maniere haerder voorsaten ghebruycken. Somma/dese menschen leven als Beesten/ende worden byna eveneens gehandelt. Als sy een dood man begraven sullen/ loopense rontsom hem/ al druckende/ hem oock daer toe noodende/ende gieten oock den dranck over hem, ende alsse hem in het graf leggen/stellen sy een vleesche Wyns/ Spyse/ ende een wepnigh gelts by hem om zyn repse te doen: ende terwijlen datse van de Duytsche Ridders beheerst wierden/ seyden sy tot den dooden: Gaet henen in d'andere werelt, alwaer ghy over dese Ridders heerschappye hebben sult, gelijck sy in dese werelt over u ghehadt hebben. So pemant een Vrouwe trouwen wil/is hy meest tyts genoodruckt de selve te ontschaken. Ten platten Lande wort verschepden tale gesproken; maer in de Steden ende op de Kasteelen spreecktmen ten meestendeel Hooghduyts.

Samogithanen zyn Wilt/

Die van Samogithien zyn van schoone ende grooter gestalte; maer onghemanniert/ bot ende wilt: stout ende vaerdigh ter oorlage. Hare Paerden zyn klepn/ doch sterck ende gauw. Sy beploeghen haer Landt niet met ploegh-pseys/ maer met houters van hout/ gelijck de Moscoviten oock doen. Sy trouwen veel Vrouwen/ende dat sonder eenigh onderschepdt van bloet ofte maetschap; behalven broeder ende suster/ oft moeder ende soon te samen. En gebruycken geen gelt: maken hare hupsen laegh/ ende decken die met slijck ende stroo; den schoorsteen ofte vuyrstede is int midden des hups/ hebbende boven int dack niet dan een vensier/ 't welck het gantsche hups dooz zyne klaerhepdt mededeylt. Den gantschen dach stoocken sy vuyr/ van wegen de groote koude die daer is. Menschen ende Beesten vernachten sonder onderschepdt alle te samen onder een dack. De rychste ghebruycken in plaetse van Goude ofte Silvere vaten/Buffels-hoornen/die daer toe beguaem gemaect zyn. Sy en besigen gene stoven/ als hare gebueren: zyn van natuere genepght tot waersegghen ende tooverye. In kleedinghe ende spraecke en verschillen sy niet vele van den Litthouwers.

Trouwen vele Vrouwen/ oock sonder onderschepdt van magschap/

Zyn ghenepght tot Tooverye ende Waersegghen.

Die van Massovien en zyn den Polacken in seden/ kleedingen ende spraake niet seer ongelijck/ behalven datse int spreken noch eenige blasinge daer by doen/ die hun een wepnigh doen verschillen. Zyn voorts seer moedigh ende dapper ten strijde.

De Volhimers zyn oock vol dapperhepts ende moets: ghebruycken met de Russiers eenerley spraake ende seden.

De Suyderschen Russiers zyn sterck ende dapper/ gebruycken ter oorlogen den Boge ende een Pijcke van twaelf voeten lang; zyn den name van Koning uytermaten hatende. De Polacken houdé dooz dit gantsche Lant stercke garnisoené/ so zyn oock de voornaemste Ridders ende Edelen deses Landts Polacken.

Den Slaefschen standt der Boeren van Lijflant.

Die van Pomeren hebben so wel de seden als de spraake der Wandalen bewaert tot op den tijt datse 't Christen-geloobe aennamen; ende tsedert hebbense de Sarise spraake aengewent/ die sy noch gebruycken.

Die van Prussien, ende voornemelijck den Adel/ zyn van den Duytschen gesproten/ ende behouden veel van hare seden. Hare hup-

en timmeren sy veel hooghor/ als de Polacken doen: zijn konstiger ende neerstiger/ oock met beter Politie versien als de andere: 't welcke doch meest vanden Hooghduytschen herkomt.

Rijckdommen.

XVIII. Waer in de rijckdom dē Polen bestaet.

De rijckdommen van die van Polen bestaen in de menighte des graens/ en hoonigs/ waer af een uptermaten groote menighte voortbrengt. Sy maken oock een groot gelt van haren Honigh ende Was/ als mede van haer Vlas/ Kennip/ Ossen/ Schapen/ Paerden ende Buffels. Maer den voornaemsten rijckdom komt van de Zoutmijnen van Olcen, gevonden inden Jare 1252. ende van die van Velisque. Dit Sout komt eensdeels van eenige Mijnen/ eensdeels van sommige Fonteynen; so datment eenige sieden moet/ ende 't andere in d'aerde vint.

Sy en trecken oock niet weynigh profijts van hare Azijn/ Yser/ ende Koper-mijnen/ de welcke daer veel zijn. Van het Amber ('t welck de Zee aen hare stranden spoelt) maken sy jaerlijcx groot gelt: oock konnen sy wel eenigh nut van hare sulffer-mijnen krijgen.

Behalven Dantzwijck zijnder weynigh havenen/ daer de Koopmanschap seer groot is: maer te Dantzwijck wort dagelijcx meer als 1000. lasten Koorn ende Garst/ verhocht of vermangelt/ behalven het Hout/ Peck/ Teer/ Vlas/ Kennip/ Bier/ ende een menighte van andere Koopmanschappen.

In Polen wort oock grooten handel ghedreven met de voeringen ende Bontevellen van verschepden Beesten/ als van Maerters/ ende Vossen/ die seer kostelijck zijn.

XIX. Hoedanigh de inkomsten der Koningen van Polen zijn.

De inkomsten en zijn so kleyn niet/ als sommighe meynen: want eerstelijck/ de inkomsten des Konings/ die men voornemelijc vande Soutmijnen ende Silvermijnē trect/ bedragen jaerlijcx 600000. kroonen. Wel is waer/ dat den Koning Sigismundus Augustus een deel van dien verpandt/ als mede dat den Koning Henricus de Valoys, een jaer voor zijn vertreck/ willende een deel des Adels verbindē/ verbreemde meer als 300000. Daelders aen Renten. Maer de Koningen konnen hare inkomsten grootelijcx vermeerderen/ ende dat door de doot der Edgenaren/ applicerende de goederen tot de kroone/ in plaetse datse die den particulieren plachten te gheven. Nu kan den Koning oock het meerendeel deses inkomsts versparen/ want wanneer hy in Litthouwen is/ wort hy met zijn gantsche Hofgesin aldaer gedefrayeert/ als mede in een gedeelte van Polen, so lang hy in die Provintien is. So souden oock des Konings inkomsten veel grooter zijn/ indien hy niet al te groote mildighept jegens zijne Paltzgraven ende Kastelepnen en gebruychte/ den welcken hy gewoonlijcken de twee derdedeelen/ oock somtijts meer/ geeft van alle de gherechtighepden haers gouvernements. Doch in tijden van oorloge ende aenslagen van gewichte/ na dat de deliberatie der Rijcks-dagen gesloten is/ beswaert men 't volck met groote schattingen/ so op de Landen/ als op andere waren/ 't welck soo grooten somme bedraeght/ dat den Koning Stephanus Batthori een krachtige oorloge uptstondt teghen den Moscoviter den tijdt van drie jaren.

Den rijckdom ende goederen van den Adel zijn onder hun ende de Heeren redelijcker wijse verdeylt: Want d'eene selden veel rijcker is/ als d'ander; oock zijnder weynige/ wiens inkomsten boven de 25000. kroonen bedragen: Hier upt moeten gesloten zijn de Hertogen van Kusland ende Koningsbergen; want die den Koning van Polen tot haren Overste niet en erkennen; maer d'eerste den Deenemarcker/ ende de laetste den Brandenburger.

Sterckten.

Deses Landts sterckten bestaen in lijftocht/ gelt/ Kupterye ende Voetvolck/ Wapenen ende Ammonitie van oorloghe. Van de lijftocht ende 't gelt is hier voor ghenoegh gesproken/ laet ons komen tot de reste. Den Adel is verplicht den Koning op zijn eyghen beurs te dienen/ ende dat tot beschermynghe des Landts. Dese dienen te Paerde/ gewapent op onse wijse/ doch wat lichter; sommige zijn oock gewapent als de Tartaren/ ende worden Kasacquen ghenoemt/ welckers Ampt niet anders is dan rooven/ verwoesten/ ende alles afbranden: dese gaen ter oorloge seer heerlijcken gekleedt zijnde/ dragende kasacken die met Gout ende Silver ghevoort zijn/ plumagien op den Hoet/ oock Arents vleugelen/ ende andere dingen/ oock met vele Vanen van verschepden verwe ende fatsoen/ om sich onderlinge te erkennen/ ofte om haren vpanden verschrickelijck te schijnen. Hare Paerden zijn van middelbaren tret/ maer veel vaerdigher/ ende moediger als de Duytsche. Men meynt dat Polen wel 100000. Paerden/ ende Litthouwen 70000. opbrengen soude in tijt van noot; doch zijn de Poolse beter als de Litthouwsche Paerden.

Een groot getal Kupterye houden sy dermaten in waerde/ dat sy/ verachtende alle de macht van andere/ weynigh sorghen om eenige sterckten voor hun te maken. Sy gelooven/ dat de Heylegeren door dese opene plaetsen ghelept zijnde tegen hare vpanden/ met meerder couragie behoorden te vechten voor haer Vaderlant/ Vrouwen/ Kinderen/ Vryheyt ende al hare goederen. Sy beloven gewilligh nummermeer haren vpanden den rugge toe te keeren/ hoedanigh accident haer oock overkomt.

Sigismundus Augustus beproefde menichmalen om de Rijcx-dagen te doen beslupten pets tot de fortificatie van Krakow, van wegen de gebuytschap des Keysers: maer nopt en heeft hy hun daer toe konnen brenghen; eensdeels om datse den Koningen geen gelegenthept geven willen om sich absolute Heeren te maken/ door middel der Garnisoenen/ als mede om datse hun ghenoeghsaem betrouwen op hare macht ende couragie die sy hebben om haer Rijck te beschermen.

Sy en hebben gheen voetvolck/ Want de Wapenē bestaē geheelijcken onder den Adel/ die niet gewoon en is te voet ten oorlogh te gaen: maer wanneer sy eenigh voetvolc van noode hebben/ behelpen sy hun met Hooghduytsche ofte Hungersche knechten. So dat den Koning Stephanus Hadde in zijnen aenslach op Lijflandt 16000. voetknechten van dese beyde natiē/ ende meer als 40000. Kupterye des Rijcx in zijn Leger.

Tot het voeren van 't gheschut ende tot Pioniers gebruychense Tartaren ende Boeren haers eygen Landts. Dit Rijck is van

geschut

geschut ende Ammunitie ghenoegh versien/ want de Edelen hebben veel desselfs op hare Kasteelen ende particuliere sloten: oock so is Polen dicht aen Duytslant gelegen/ 't welck vele Metalen voortbrengt/ ende veel Meesters heeft om dat te gieten ende te berepdē; so dat dit Lant hier af so veel te meer heeft/ als het te min Poorten heeft.

Doch zijnder oock eenige sterckten/ als Lempurg, ende Camenez in 't Zuyder-Russien: het Kasteel van Krakouw in Neder-Polen: Polosque op de Frontieren van Moscovien, ende Mariemburg met noch eenige andere plaetsen in Prussien ende Lijflandt, ende die ghesterckt zijn niet van den Polacquen/ maer door de Duytsche Ridderen/ doen die 't selve besaten.

Discours oder het onderscheyt eenes absoluten Konings/ ende eenes gekoren Konings.

Dese macht nu/ daer wy af ghesproocken hebben/ zijn sodanigh in ghetal ende qualitept/ datter wepnigh Koningrijcken in Europen zijn/ ick en segh niet die haer te boven gaen/ maer/ die haer gelijck zijn: Tot dese macht ende sterckten en ontbreeckt niet als de baerdighept. Want tot de macht van eenigen staet (hoedanigh die oock sy) worden vier conditien verepst) namelijck datse des staets eyghen/ ende niet van elders gheleent ofte gebedelt en zijn/ groot van getal/ dapper/ ende baerdigh: Eyghen/ om datmen sich op een anderen swaerlijck mach betrouwen: groot van ghetal/ op dat/ so wanneer eenigh ongheluck overkomt/ men noch overschot hebbe om 't voorgaende verlies te stutten ofte te repareren: Dapper/ om dat 't getal sonder dapperhept nergens toe nut en is/ ja somwijlen meer schade als voordeel doet: Baerdigh/ om datmen zijne sterckten lichtelijck by een kan brengen/ waer die van noode zijn. Dit laetste doch ontbreeckt hun; want de baerdighept eenes Krijghstuchts dependeert voornemelijck vande authoritept des Prinsen/ ende van de baerdighept des gelts. In Polen en mach den Koning niet resolveren/ noch eenen oorlogh aenvangen/ noch schattingen in stellen om gelt te fineren/ sonder bewilligingē der Rijcx-dagen. De Rijcx-daghen op de welcke men veel volcks van wijdts en zijdts vergaderen moet/ zijn als instrumenten van vele stucken/ die niet veel en vorderen dan in seer langen tijt: daer men nochtans in den Krijghshandel sodanige Prinsen voor baerdigh ende haest ghereedt houden moet/ die by hun selven resolveren mogen/ ende 't gelt in haer gebiedt hebben.

Aengaende nu hare macht ende sterckten ter Zee/ moetmen weten/ dat hare Schepen wepnigh suelhepts hebben/ mits datse sonder Wint noch roeren noch omkeerē konen: de groote Galepen keeren hun een wepnigh beter/ maer niet veel/ so dat daer niet dan de middelbare Galepen tot desen bequaem zijn.

XXI. Hare gebueren die sy tot vpanden hebben/ zijn voornemelijck dese: den Sweder besit eenighe plaetsen in Lijflandt, met den welcken hy/ als mede met den Brandenburgher ende Koning van Bohemen, meer als 100. jaren oorlogh gevoert heeft. Aen d'ander zijde paelt den Polack/ aen den Moscoviter/ Precop/ ende Turck. Van den Moscoviter sullen wy hier na spreken. Den Precop der Tartaren van het Taurise Chersonneso quelt hun seer met rooven ende branden; ende dat voornemelijck in Podolien ende Volhinien. Den Turck is oock Polen seer genaerdert door het innemen van Walachien, 't welck eertijts de kroone van Polen eygen was.

Gouvernement.

XXII. Om nu het Poolse Gouvernement te doorsien ende neerstelijcken aen te mercken/ schijnt het meer een Republijcque dan een Monarchie te zijn. Want den Adel/ de welcke op de Rijcxdagen ende inden Raedt groote authoritept heeft/ verkiest den Koning/ hem sodanighe authoritept ghevende/ als hun goet dunckt: ende dese macht des Adels vermeerdert ende wast noch dagelijcx: aengesien datse in de verkiesinge des Konings/ sy gene forme noch regel hebben/ noch door geschrift/ noch door traditie. Men weet alleenlijck/ dat den Aertsbisschop van Gnesne souverepne macht heeft/ wanneer daer een stilstandt int Rijcke valt (want desen ist/ die de Landtdaghen beroept/ in den Raedt presideert/ ende den nieuwen Koning proclameert) ende dat de selve met den Aerts-bisschop van Leumpurg ende hare Suffraganen/ (die 13. in ghetal waren) ende de Paltzgraven (zijnde 28. sterck) ende de Opper-Kastelepnen (die 30. sterck waren) eer dat den Koning Stephanus nieuwe Bisschoppen/ Paltz-graven ende Kastelepnen in Livonien (doen hy dat geconquesteert hadde) inghestelt hadde/ niet noch een klepn ghetal andere Persoonen in dese verkiesinghe komen.

Hoedanighe maniere van regieringe in Polen ghehouden wort: ende vande groote macht des Adels aldaer.

Des Landts-Agenten hebben daer oock eene seerkere authoritept. Dese worden genoemt Nuntij terrestres, die met beurten van Landtschap in Landtschap als Ambassadeuren zijn. Dese vergaderen hun ten tijde van Rijcks-dagen in een plaetse dicht by den Raedt: aldaer verkiesen sy twee Maerschalcken/ door de welcke sy hare meppninge den Raedt te kennen geven/ door 't welcke sy tsedert eenige jaren herwaerts sodanigh aensien verkreghen hebben/ datse schijnen hoofden ende Autheuren der publijcke deliberatien des Koningrijcks te zijn; so dat oock sommige liever gewilt hebben Landts-Agenten als Raetsheeren te zijn. Alle dese te samen beloxten altijdts meer ende meer de macht haerder Prinsen/ so menighmalen sy tot de verkiesinge van een nieuwen komen. Doch alhoewel dat de kroone van Polen dependeert van de vrye verkiesinge des Adels/ so en leesmen nochtans niet/ dat sy het Koninglijcke bloet opt van de successie berooft hebben/ om het Rijcke aen eenigh ander geslachte te transporteren/ dan eenmael/ namelijck/ wanneer sy Ladislaum afgheselt hebbende (die niet te min wederom daer na herstelt wiert) sy Wencellaum van Bohemen koren: selfs hebben sy altijts des Konings kinderen eere ende respect toegedragen/ gelijck aen Hedwiges bleeck/ die sy aen Iagellonem upthouwelijcken/ ende hem Koning maeckten: ende by onsen tijde aen Annam ghetrouwt aen Stephanum Batthori. So is

Sigismundus de III. bijder Gratien Gods Coninck van Polen. Groothertoch inde Litthau. Hertoch van Russen Pruissen etc.

oock gheschiedt aen Sigismundo III, die voornemelick de Kroone van Polen verkregen heeft/ om dat hy een Sone Catharinæ was/ de Suster Sigismondi Augusti, ende vande voornoemde Anna. Maer 't sy so dat de authoriteyt des Konings /als gheseyt is/ van een ander dependeert/ in 't gene wat de verkiesinge betreft: nochtans is de selve in vele dingen absolupt/ na dat hy verkoren is. Want hy ist die de Lant-dagen afkondight/ oock tijdt ende plaetse na zijn goedt-duncken voorschrijft. Hy ist die de Wereldtlijcke Raedts-heeren verkiest/ die oock de Bisschoppen noemt/ die daer naer Raedts-heeren blijven/ sonder andere formaliteyt daer in te observeren. Hy is volkomen Heere van de Inkomsten der Kroone/ ende absolupt Heer immediatelijcken over zijne Onderdanen (doch over der Edelen Onderdanen en heeft hy geen gebiet) ende executeert de resolutien der Rijcks-dagen absolutelijcken. In criminele saken is hy souverain Rechter der Edelen; ende heeft oock alle middel in handen om wel te doen den ghenen die 't hem belieft. Eyndelijck/ hy heeft so vele macht;/ als hy voorsichtigheydt ende scherp-sinnigheydt heeft.

Van wegen nu 't gene dat wy geseyt hebben van den Adel/ de selve leeft in Polen in grooter vryheydt: Sy doen 't gene sy willen/ ende hare Ordonnantien des Konings (ghelijck sy selve segghen) en duyren maer drie daghen/ ende dragen hun teghen hem/ als of sy zijne Broederen waren. Ende even gelijck den Koning zijne Onderdanen regeert (de welcke sodanigh zijn immediatelic) met volkomen authoriteyt; also disponeren sy oock immediatelijcken over hare Vassalen/ over de welc-

Grote vryheyd ende authoriteyt des Poolsen Adels over hare Onderdanen.

de welcke sp eē meer dā Koninglijcke macht hebben/ so datse de selve als Slavē handelē.

De Poolse Koningen/ om haer Rijck te bevestigen/ hebben een merckwaerdige sake aengericht/ aengesien dat even als de Romeynen hare macht vermeerdert hebben/ mededeelende het Roomsche Borger-recht/ oock vande Latijnen/ aen de inwoonderen ende steden der verkreghene Provintien: so hebben dese oock grootelijcks haren Staet uptgebreyt/ geeenight ende bevestight de Privilegien des Poolsen Adels oock aende verkregene Provintien/ so door gewelt als andersints/ mededeylende/ makende also haren Adel gheljck in alles met den Poolsen Adel. In deser voeghen is gheschiet dat den Koningh Ladislaus, Russien ende Podolien met Polen vereenighde: Sigismundus I, Prussien; Sigismundus Augustus Litthouwen; ende Stephanus Lijflandt: int welcke sp hun seer wel beraden ende voordachtigh toonden/ vermidts de eeren gheljckmatigh zijnde/ ende de gemackelijckheyden even/ de lupden in alle nootsaken ende gevaer so veel te bet geeenight zijn.

XXIII. De dinghen die (noopende 't Gouvernement) aenmerckens waerdigh zijn/ zijn de gedeeltheyden in de Religie/ die ghestadigh vele nijts int Poolsche Rijck veroorsaken/ ja vpantschappen onder de volckeren ende Hupsgesinnen: Dat meer is/ de tweedracht der dependentien is groot in dit Koningrijc/ vermits dat dese Kroon de verkiesinghe onderworpen zijnde/ drijft de herten van vele tot de hope van aen de selve te gheraecken/ ende na te jagen in aller wegen dat de Polacken aen hun verplicht zijn: ende dit voornamelijck ter oorsake van hare repsen; want de jeught deses Landts begeerigh om andere Landen te sien/ komt in sommigher Princen Hoven/ van de welcke sp ghecaresseert worden; eñ dieshalven wederom thuys gheheert zijnde/ sich grootelijcx aen de selve Princen wederom verplicht houden: waer deur dan spruyt (een peder sich verhoovaerdigende/ naer dat hy sich inbeelt meest van groote Princen gelieft eñ geaffectioneert te zijn) een bittere partialighept/ na de doot des Konings/ want den Koning levende/ en verneemt mē daer niet af/ dewijl sp hare Princē uptermatē seer getrouw ende gunstigh zijn.

Daer is noch een ander verschil/ 't welcke bestaet in de ordren der Staten des Rijcks/ namelijck/ in de ordre der Raetsheeren ende der Ridderen. Om 't welcke wel te verstaen/ men moet weten/ dat/ alhoewel hare voornaemste meyninge altijt is om hare gemeyne vryheyt te behouden/ die in het hooft des Adels gelijt is/ nochtans so heeft de nootsakelijcheyt des gouvernemēts ingevoert/ dat die gene die tot eenigh beleyt de bequaemste zijn/ meest geacht eñ machtiger zijn dā andere: dieshalven is dese oppermacht gebracht tot twe trappē/ namelic int Paltzgraefschap eñ Kastelenschap/ overmits dat de voorledē Koningē van langer hant invoerdē dese mannen tot gemeyne beraetslagingen te roepen/ niet tegenstaende sp macht hadden alles te doen sonder hun/ te disponeren/ te recompenseren ende te straffen na haer wel gevallen. Daer na is geordonneert/ dat dese Amptē een lichaem des Raets wesen sonde/ sonder de welcke den Koning van publijcque saken niet en soude moghen noch beraetslaen/ noch appyroberen. Het voorder-deel des Adels is byna een oneyndelijck getal van wegen de grootte des Rijcx/ ende op dat een peder Edelman/ wanneer de noot verepst dat van publique saecken gehandelt wort/ zijne authoritept ende bewilligunge daer by doen moge/ ofte tegenspreken/ so is peder Paltzgraef gehouden/ ten verzoecke des Konings/ den gantschen Adel/ onder zijn gebiedt ressorterende/ in een bysondere Stadt te ontbieden/ ende de saken voorgestelt hebbende van de welcke gehandelt moet worden/ ende haren wille gearresteert zijnde volgens de begeerte der voortreffelijckste/ kiesen sp dan 4. ofte 6. van den haren/ die sp met volle last ende authoritept senden ter plaetse daer den Koning hun beroepen heeft/ ende dese gedeputeerde vant gantsche Rijck makē eē Corpus te samen/ ende worden genaemt de ordre des Ridderschaps/ minder in waerde als de eerste/ doch gelijck in authoritept: ende derhalven is dese gheWoon altijdt de ordre der Raetsheeren tegen te spreecken. De oorsake deses tweedrachts spruyt upt 't gene dat de ordre der Raetsheeren tot oogh-merck heeft den wille des Konings te behagen/ de welcke sp altijt mede ofte toestaen/ als van den welcken sp geloont moeten worden: eñ de ordre des Ridderschaps heeft tot ooghmerck het gemeyne beste/ geloovende dat/ indien sp geene tegenstant en deden/ sp hare vryheydt niet en souden mogen behouden/ noch 't vermoeden van tyrannye verhinderen/ waerom sp so seer hun mogelijck is/ sich tegen de ordre der Raetsheeren stellen.

Oorsake des verschils tusschen de ordre der Raetsheeren ende des Ridderschaps.

XXIV. Om nu te beter de dingen/ die 't gouvernement deses Koningrijcx betreffen/ te particulariseren ende t'onderscheyden/ moetmen weten datter twee Leden zijn/ waer upt den Politijcken Staet bestaet.

Het eerste Lidt zijn de geestelijcke Princen/ namelijck de twee Aerdts-bisschoppen/ waer af den eersten is die van Gnesne, Primaet des Koningrijcx/ ende gheboren Legaet des Paus door gheheel Sarmatien, die oock de authoritept heeft om de Koningen te kroonen: d'ander is die van Leumpurg, in het Zuyder-Russien. Dit Lidt bestaet noch upt vele Bisschoppen/ die meest alle by na groote Princen zijn; gheljck die van Krakouw in Neder-Polen, die van Posnan in Over-Polen: die van Ploco in Massovien, die van Chelma in Volhinien, die van Presmil in Russien, die van Camenes in Podolien, die van Kiovien ende veel andere.

Het ander Lidt bestaet in den Adel/ als Palts-graven/ Kastelepnen/ Veltoversten/ Kanceliers/ Vice-kanceliers/ Kolonellen/ Kapitepnen ende andere. Maer naest de geestelijcke Princen besidt den Kastelepn van Krakouw d'eerste plaetse by den Koning/ ende wort ghevolght van den Palts-graven van Krakouw ende Vilna. Onder de Paltsgraven zijn oock eenige Opper-Kastelepnen gemengt/ die na de andere groote ende kleyne Kastelepnen hare plaets nemen.

De Paltzgraven des gantschen Koningrijcx van Polē zijn die van Krakouw, van Sandomir, van Lublin in Neder-Polen, van Posnan, van Calis, van Lanccia, van Vladislavié, van Brest, van Rauw, van Ploco in Over-Polen; den Paltsgraef generael van Massovien: die van Drohic generael van Russien; die van Belsen Paltzgraef generael van Podolien: die van Volhinien generael in Lirthouwen, die van Vilna, van Troc, van Minsce, van Kiovien, van Miscislavé, van Vitebscia, eñ die vā Poloien. Daerenboven die van

Culma, van Mariemburg, ende van Pomerē. Int gantsche Rijc zijn ontrent de 60. Kasteleyns/ ende twee Aerdts-Maerschalcken in Polen, ende so veel in Litthouwen. Een gheliick getal van Maerschalcken isser in d'een ende d'ander van beyde dese Provintien/ dragende beyde oock verschepden namen: want men d'eene Landts-Maerschalcken/ ende d'andere Hofs-Maerschalcken noemt. Daer zijn oock twee Kanceliers/ ende so veel Vice-Kanceliers/ die twee segelen hebbē/ ende gaē na de Maerschalcken. Daer zijn twee Veltoversten/ d'een in Polen, d'andere in Litthouwen. Daer zijn oock 40. Kapitepnen Generael in Neder-Polē, 30. in Over-Polē, eñ 12. in Massovié, staēde alle ter keure des Konings.

Godsdienst.

XXV. In Polen wort (overmits de onbepaelde vryheyt des Adels) een groote menighte van verschepden Religien gevonden/ namelijck Joden/ Turcken/ Arrianen/ Ebionitten/ Hussiten/ Rooms-gesinde/ Lutherse/ Zwinglianen/ Mennoniten/ ende veel andere meer. So dat een yeder aldaer in vryheyt zijns geloofs (voornemelijck ten platten lande) leven mach. Verschepdēheyt der Religien van Polen.

Livonien ofte Lijflandt, na dat het selve onder verschepden Meesters ende Heeren eenen langen tijt geweest is/ als nu onder den Duytse Ridderen/ Kruys-dragheren/ ende Groot-meesters van Lijflandt, als dan onder den Groot-meester van Prussien, Grootvorst van Moscovien, Koningen van Polen, ende Hertogen van Prusien, heeft noch even wel vele van het saet des ouden Roomsen gheloofves behouden. De Estons, zijnde de voorspronckelijcke inwoonderen des Lants/

Stephanus Bathor Coninck. van Polen, Groot-Hertoch inde Litthau, Hertoch van Russen Pruissen, Masovien etc.

hebben

hebben seer vele van de selve Religie behouden: Hare Priesters eeren sp uptermaté seer/ brengen hun het Sout/ Kaerssen/ende nieuwe vruchten/ op dat die van hun gheseghent worden. Voort landt hebben sp seer oude Kercken/ die sp met grooter devotie frequenteren/ houdende het wpwater in grooter weerden: sp biechten mede/ doch is dit ghebruyck bpna uptghebluft/ om datter in langen tijt gene of wepnigh Priesters gheweest zijn: so is oock mede bp hun in vergetelhept gekomen de laetste salvinge/ 't Heyligh Sacrament/ ende de bevestiging/ soo datmen dickmaels ter nauwer noot pemanden op een Dorp vinden sal/ die zijn Vader-onse van buyten kan/ waer in oock swarighedt valt om hun dat te leeren van wegen 't onderschepdt haerder spraecke.

De Duytsen Woonen in de Steden/ die sp ten meestendeele ghetimmert hebben. Riga is de Hooftstadt van Lijflandt, in de welcke niets anders van de Roomsche Chrijstenhept overigh ghebleven is/ als een Convent met Nonnen/ in de welcke maer twee en waren in den Jare 1587. (waer van de eene 100. jaren/ ende d'andere niet minder en was) ter tijt toe dat den Koning Stephanus Batthor aldaer een Collegie van Jesuwyten stichtede/ die in den Jare 1587. daer upt gedreven wierden: maer eyndelijck in den Jare 1591. door den Koning Sigismundum ende de Staté des Rijcx daer wederom ingestelt.

In Over ende Neder-Polen zijn de Lutherschе/ Swingelsche/ ende Menisten seer vermenighvuldight/ ende de Rooms-Catholijcken gants vermindert. Het Over-Polen is minder bewoont van eenighe andere Religien/ als Roomsche Catholijcken/ dan het Neder-Polen, 'twelck door het goet-vinden Stephani Batthoris meest gheschiet is/ die op vele plaetsen/ daerse bpna vervallen was/ de selve wederom herstelt heeft.

Hupf-goden ende Serpenten van de Litthouwers aengebeden.

In Litthouwen vindtmen behalven de verschepden Chrijstelijcke Religien/ noch veel overighe deelen des ouden Afgodendiensts: op sommighe plaetsen aenbidden sp eenen Hupf-godt/ die sp Dinstipan noemen/ so veel te seggen/ als Heere des roocks, ofte des Schoorsteens; hem offerende een paer Kiecken/ ende houden groote feestdaghen t'zijner eeren. Vier mijlen verre van Wilna, in een Dorp des Konings/ genoemt Lavanaschi, aenbidtmen noch hupdensdaeghs de Serpenten.

Groote Afgoderye onder den Samogithers.

Die van Samogithien voeden oock op sommighe plaetsen seeckere swarte Serpenten/ die vier voeten hebben/ aenschouwende de selve met groote superstitie tot haerlupden upt ende ingaen; ende so hun bp gevalle eenigh ongeluck overkomt/ so wanē sp dat sp den Serpenten te wepnigh eere aengedaen hebben. Dese dragen oock groote eerbiedinghe tot het Vupr/ Donder/ Bossen/ Sonne/ Mane/ ende hooghe Boomen ofte die seer out zijn.

In vele plaetsen van Litthouwen offeren sp vette Swoerken ter eeren de Goddinne Tellus, oock verschepden Dieren haren God Ziemienny. Ontrent twee mijlen van Vilna, aen de rivière Vache, woonen vele Mahometanen/ die van Vitholdum een Prince van Litthouwen, in den Jare 1396. zijnde doen meest Tartaren/ ghelegert zijn; dese hebben sich oock op vele andere plaetsen verstropt.

Int Zuyder-Russien volght den meesten hoop des Adels de Roomsche Kercke; ende 't volck erkent d'authoritept des Patriarchs van Constantinopolen, ende volght de Griecksche Kercke. In Russien en worden niet meer als vijf Latijnsche Bisdommen getelt/ Litthouwen daer onder mede gherekent zijnde/ namelijck Vilna, Samogithié, Kiovien, Ianow, ende Luceorien, met het Aerdts-bisdom van Leumpurg: In welcke Stadt noch eenen Aerdts-bisschop ofte Patriarch der Armeniers is/ die in grooter menighte op dese Stadt ende daer ontrent traffiqueren. Volhinien, 't welck onder Russien begrepen is/ (gelijck oock Podolien) is de Woonplaets des Hertoghs van Ostrogow, de welcke vier dupsent Vassalen onder sich heeft: desen is het Hooft aller der gener die na de Griecksche Wyse leven.

In Massovien zijn de Inwoonderen meest alle Rooms-Catholijck ghesint/ so datter andere Religien wepnigh ofte geen ghevonden worden.

Genealogia, ofte Ghelacht-Register der Hertoghen ende Koningen van Polen.

XXVII.

Lange voor Christi geboorte hebben in Polen, dat doen Sarmatia ghenoemt was/ gheweest Hertoghen ofte Gouverneurs/ waer van den eersten is geweest Lech; ende na hen zijne kinderen ende kints-kinderen/ tot dat den stamme ende successie ontbroken heeft. Daer naer lust hebbende in vryheyt te leven/ hebben sp gekosen twaelf Bayvodes ofte Paltzgraven/ alleenlijck om dat sp een peder Recht spreecken/ ende de gemeyne Ampten wel bedienen souden.

De Polacken een langhe wijle daer naer het gouvernement der Paltzgraven moede zijnde/ vermits die meer hun eygen/ als des ghemeynen bestes profijt sochten/ wilden wederom eenen Prince hebben/ die haer regeerde/ ende verkozen Gracchum, den welcken zijnen sone Gracchus ghevolght is; desen van zijnen broeder omgebracht zijnde/ is den selven gevolght die hem gedoot hadde; doch vanden volcke dieshalven seer gehaet zijnde/ is kortz daer aen van droefheyt gestorven; na den welcken zijne suster Wanda gekozen is: Dese een groote dictatorie tegen den Duytschen verkreghen hebbende/ heeft haer selven (soomen seght) den Goden tot een danckbaerheyt opgeoffert/ werpende haer selven van boven neder in de rivière Vistula.

Dit gelacht in haer wederom ophoudende/ zijn wederom twaelf mannen gekozen om de Landen te regeeren; doch dese niet komende onderlinghe verdragen/ heeft den vpanden gelegentheyt gegeven de landen aen te tasten/ de selve plonderende/ ende allesins beroovende. Het volck dit siende/ heeft eenen ervaren ende welbesochten Krijghsman/ ghenoemt Premislaus, tot haer hooft verkozen/ den welcken sp vernaemden Lesko, van weghen zijne deurtraptheydt.

Hier naer is een Jongeling tot Hertoghe gekozen/ genoemt Lesko II.

Desen liet tot Successeur naer eenen sone/ ghenoemt Lesko III, die seer wijsselijck regeerde; nalatende eenen wettighen sone/ ghenaemt Popyel, met noch twintich Bastaertsonen. Het opperghebiedt gaf hy zijnen

wettighen sone Popyel, ende een peghelick van d'andere gaf hy eene Provintie: De kinderen waren

dese

Popyel, de wettige sone.	Beruinus.	Spitzigurus.
Boleslaus.	Pribislaus.	Spitznereus.
Casimirus.	Premislaus.	Sbigneus.
Vladislaus.	Iaxa.	Sobeslaus.
Eratislaus.	Semian.	Vissimirus.
Oddo.	Semovitus.	Czesslmirus.
Semonislaus.	Bogdalus.	Vislaus.

Desen Popyel tot de Souverainiteyt gekomen zijnde na zijns Vaders doodt / heeft sich seer onhebbelijck gedragen / ende voornemelijck tegen den noot-druftigen Lupden / so dat hy door Gods straffe eyndelijck van den Ratten op-gegeten is.

Na deses doodt hebben de Polacken eenen Hupf-man gekozen tot haren Hertoghe / genoemt Piastus, (die oock van sommige Autheuren tot den alderersten Gouverneur gestelt wort) dese was een oprecht vroom ende eenvoudigh Man. Na hem is gevolght zijn Sone Liemovitus, een wijs ende dapper Prince / de palen zijns Rijcks wijdts ende zijdts uytbreydende: Desen is gevolght Lescus, zijnen Vader in deughden gelijck / doch in Krijghs-saken onbewust / ende met het verkregene te vreden zijnde: Na desen is gesuccedeert zijn Sone Ziemenyslaus, ende was een vreedtsaem Prince. Hier na is gekozen Mizislaus, de eerste Kristen Hertoge over Polen, ende dat door begeerte Boleslai, des Konings van Boheemen, van de welcke hy oock eene Dochter getrout heeft / genoemt Dambrouka; sterbende / heeft hy na-gelaten zijnen sone / ghenaemt

Getal der Koninge.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	Boleslaus, gheynaemt Chabri, de welcke inden Jare ons Heeren 1001, van den Keyser Otthone III, in de stadt Gnesna, de Koninglijcke Kroone ontfangen heeft / weshalven hy van alle Schrijveren gheacht ende gestelt wordt de eerste Koning van Polen, heeft geregeert 24. jaren / ende was een uytnematen deughdigh / dapper / ende Krijghs-ervaren Prince / de palen zijns Rijcks verre uytsettende. Na hem is gesuccedeert zijn sone		
1		1001	4968
2	Miecislaus II, die zijnen Vader gants ongelijck was / in oorlogen gants ongeluckigh / ende sober van verstandt / staende dieshalven 't Rijcke meest op zijn Hupf-vrouwe Richsa, een wijse Princesse; regeerde 9. jaren. Na zijne doodt is in Polen stil-standt geweest in 't Rijck den tijdt van 7. jaren.	1025	4992
3	Casimirus, die met zijn Moeder Richsam in Hungarijen geweken was geweest / ende sich in een Kloosster begeven hadde / is na 7. jaren stil-standts in 't Rijck / tot Koning gekozen: was een vroom oock dapper Prince / Regeerde 18. jaren.	1041	5008
4	Boleslaus II, is zijnen Vader ghevolght: was toeghenaemt Audax, Stout-moedigh / om zijne vroome ende kloecke wapen-daden: Regeerde 23. jaren: Doch van een goedt een Tyrannigh Prince geworden zijnde / is in ballingschap verdreven / ende in armoede gestorven.	1059	5026
5	Vladislaus, is in zijns Broeders plaetse gekosen: was een vreedtsaem / doch oock ter oorloge kloeck-moedigh Prince / heeft langhe geluckelijck geoorlooght tegen die van Russen ende Pomeren. Regeerde 21. jaren.	1082	5049
6	Boleslaus volghde zijnen Vader in 't Rijcke / is van wegen zijnen verdraepden mondt gheyn-naemt Crivoustus: heeft / gelijck oock zijnen Vader / den Titel van Koning niet geboert / als oock vele zijner Na-saten. Regeerde 36. jaren.	1102	5069
7	Vladislaus II, is in zijns Vaders plaetse ghekosen / regeerde 7. jaren.	1139	5106
8	Boleslaus IV, na dat zijn Broeder Vladislaus II, verdreven was / is eenstemmelijck van de Heeren des Landts tot Souvereyn gekoren: regeerde 27. jaren: was gheyn-naemt Crispus, om zijns gelijcks hayrs wille: een kloeck-moedigh Prince.	1146	5113
9	Miecislaus III, is zijnen Broeder gevolght: doch sich tot Tyrannye begevende / is van de geestelijckheydt ende Princen verdreven: Regeerde 4. jaren: Hem is gevolght zijn Broeder	1173	5140
10	Casimirus II, die den Staet des Rijcks herstelt / ende vele goede Wetten gemaeckt heeft: zijnde een machtigh / vroom / dapper / ende goedt-dadigh Prince. Regeerde 17. jaren.	1177	5144
11	Lescus Albus zijnen Vader gevolght zijnde / is van zijnen Oom Miecislao III, noch heel jong zijnde / verdreven; daer naer herstelt zijnde heeft zijnē Oom (door zijns Moeders raet) wederom de plaetse ingeruymt; die overleden zijnde / is alleene Vorst van Polen gebleven. Starf in den jare 1227.	1194	5161
12	Boleslaus V, ghenaemt Pudicus, succedeerde zijnen Vader: heeft teghen den Tartaren ongheluckelijck oorlogh gheboert / van	1227	5194

Getal der Koningē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
	van de welcke hy tweemael upt zijn Rijck verdreven is: Regeerde 51. jaren.		
13	Lescus II, Niger, is na Boleslai doodt gekosen: Regeerde 10. jaren/ ende is na zijne doodt een stil-standt in 't Rijck geweest den tijdt van 6. jaren/ onder verschepden Voysten/ als Boleslaus, Voyst van Masovia, Henricus Probus, Vladislaus Loctcus, Præmislaus ende Wenceslaus Voyst van Bohemen. Na 6. jaren is gekosen	1279	5246
14	Præmislaus II, die den Koninglijcken Titel weder aengenomen heeft. Regeerde een jaer.	1295	5262
15 16	Vladislaus III, een Broeder des gedachten Lesci Nigri, is gekoren; tegens hem is op-gewoppen Wenceslaus, Koning van Bohemen, doch dese na vijf jaren gestorben zijnde/ is Vladislaus in de heerschappye gebleven/ende heeft de Koninglijcke Kroone/ daer van die tijdt af 't Recht van de Kroonunge gebleven is/ te Krakouw ontfangen; welck recht te voren te Gnesna plagh te zijn: heeft verschepden oorlogh gheboert/ so tegens de Krupf-heeren/ als tegens den Brandemburger: Regeerde alles 32. jaren/ te weten na Wenceslaum.	1296	5263
17	Casimirus II, is zijnen Vader in 't Rijcke gevolght; was toegenaemt Magnus. Regeerde 38. jaren.	1333	5300
18	Ludovicus, zijnde Koning van Hungaryen, is door testamentaire dispositie ende belieben der Staten/ zijnen Neve Casimiro Magno gesuccedeert; Regeerde 12. jaren. Hem is gevolght zijne Dochter	1370	5337
19	Hedwigis; den welcken van den Staten des Rijcks tot eenen Man gegeven is Iagello, Prince van Litthouwen, ende Christen wordende is gedoopt ende vernaemt Vladislaus IV. Hedwigis regeerde ongetrouwt 2. jaren/ 11. maenden; ende Vladislaus IV, met haer 49. jaren.	1382	5349
20	Vladislaus V, zijnde de oudtste sone Vladislai IV, is van den Staten des Rijcks tot Koning gekoren. Regeerde 10. jaren/ 5. maenden. Hy van den Turcken verslagen zijnde/ is in Polen stil-standt gheweest den tijdt van 2. jaren; overmidts zijn Broeder de Kroone niet wilde aenbaerden.	1434	5401
21	Casimirus III, van zijns Broeders doodt verseckert zijnde/ heeft te Krakouw de kroone aengenomen/ende regeerde 46. jaren.	1447	5414
22	Ioannes Albertus, jongste sone Casimiri III, wordt zijnen Broederen in de successie van den Staten des Rijcks voor-getrocken. De Litthouwers zijne verkiesinge niet willende toe-staen/ werpen zijnen Broeder Alexandrum tegens hem op: De Tartaren dese oneenighedt waernemende/ vallen in Podolien, ende verslaen hem met zijn volck in Volhinien; Regeerde 9. jaren.	1492	5459
23	Alexander is/ na zijns Broeders doodt/ van den Staten des Rijcks gekosen/ zijnde van doen Hertogh van Litthouwen. Regeerde 5. jaren. Dese sonder kinderen na te laten/ gestorben zijnde/ wordt van den Staten des Rijcks gekosen zijn jongste Broeder	1501	5468
24	Sigismundus I, om zijne bysondere deughden Magnus ghebynaemt. Alle Princen van Europa by zijnen tijden overtreffende. Regeerde 41. jaren.	1506	5473
25	Sigismundus II, is van den Staten des Rijcks gekosen tot Koning van Polen. Regeerde 23. jaren. Na zijne doodt was in 't Rijcke stil-standt van 3. jaren: ende is eyndelijck gekosen	1548	5515
26	Henricus de Valoys, een sone des Konings van Vranckrijck, maer geregeert hebbende ontrent 4. maenden/ verneemt de doodt zijns Broeders Caroli IX, dies hy heymelijck na Vranckrijck trecht/ om zijn eygen Landt te regeeren. Was wederom stil-standt den tijdt 22. maenden.	1573	5540
27	Stephanus Batthorius, uyt den hupse der Princen van Transylvanien, is na hem gekoren, heeft tegen die van Dantzic ende den Moscoviter heftigh geoorloght. Regeerde 12. jaren.	1574	5541
28	Sigismundus III, zijnde Koning van Zweden, wordt van den Staten des Rijcks gekoren. Heeft de Stadt Smolensko inden jare 1611. den Moscoviter stormender handt afgewonnen.	1587	5554

Ver-

Verhael van den Staet des Konings van DENEMARKEN.

Kort Inhout.

1. WElcke Eplanden ende Landen onder Denemarcken begrepen worden; zijne grensen ende vooznaemste deelen; van de welcke 't vooznaemste Iutlandt genoemt wordt. 2. Van de vier groote Bisdommen in Iutlandt, als mede eens peders Iurisdictie. 3. Van de steenrotz Skarringklint: oock de beschrijvinge dér Hertoghdommen van Slechswic ende Holsteyn. 4. Van Scania, een Lant eertijdts in twee Hertoghdommen verdeylt; van het wonderbaerlijck uyt-werck in de Stadt Londe. 5. Van 't Epland Selandt; zijne langde/breedde/eñ Steden. 6. Van Fionien, ofte Fuynen, verdeylt in 24. Heerlijckheyden: zijne gelegenthedt/grensen/ende Steden/etc. 7. Van Norwegen, ende zijne grensen. 8. De gelegenthedt van Yslandt, verdeylt in vieren: zijne Bisdommen ende Kloosters. 9. Van de gesonthedt des lochts/ ende vruchtbaerhedt der Provincien van Denemarcken: hare goede Weyden ende stercke Peerden: van de Velden/ voortbrengende over d'andere drie jaren vis ende Koorn: Goudt/ Silver/ Koper/ ende Loot-Mijnen. Van de Labberdaen-vang. 10. Van een Fonteyn/ welckers roock alles in steen verandert/ waer die aen raeckt. 11. Denijnige Vissen/ van uytnemender grootte. 12. Van de Bergen in Yslandt, boven met sneeuw bedeckt/ ende onder aen den voet vuyr ende vlam spuwende. 13. Van den oorsprong der Cimbren, ende afkomst deses volcks uyt Italien. 14. Van de goede complexie ende dispositie des Lichaems ende verstandts der volckeren van Denemarcken. 15. Haren Rijckdom in den handel van Beestiael/ Granen/ Vis/ Paerden/ Solpher/ ende gesouten Boter. 16. Van de Rijckdommen des Konings van Denemarcken, ende waer in die bestaen. 17. Welck ghetal van Schepen hy uytrusten kan. 18. Hoe veel Gouverneurs datter zijn (genoemt Hærets) in Denemarcken. Van de forme ende

ceremo-

ceremonien die in de Crooninge ende inwijinge der Koningen geobserveert worden. 19. Van de vijf oirden die in Denemarcken zijn; oock van de voornaemste Ampten des Rijcks. 20. Van de Politie eñ Gouvernement particulier vā peder Provintie. 21. Hare Religie/eñ wanneer de veranderinge daer in gevallen is. 22. Lijste der Koningē/ die in Denemarcken geregeert hebbē.

1. HEt Koningrijck vā Denemarcken begrijpt een groote spatie Lands ende Zee/ met vele Eylanden/ namelijck het Chersonesum Cimbricum, tegēwoordigh Iutland, Dithmarsen, Schanien, Halland, ende alle de Eylanden die besloten zijn in de golfe van Codan, tussen Iutlandt ende Scanien; heeft oock onder sich alle de vaerten op Norwegen, 't welck thans daer mede onder behoort: voorts 't Hertoghdom van Holsteyn eñ 't Eylant van Yslandt.

Denemarcken is alleenlijc op twee plaetsen aen het vaste Lant gelecht. Ten Westen grenst het aen de Duytse Zee / ten Oosten aen de Baltise Zee/ ten Noorden aen Norwegen ende Zweden, ten Zuyden aen Holsteyn ende Pomeren. Doch woxt Denemarcken in veel deelen verdeylt/waer af de voornaemste zijn/ Iutlandt, Fionien, Selandt, ende Scanien, behalven de Eylanden onder dese deelen begrepen zijnde.

Iutlandt, van oudts her Gothia ende Gothlandt genoemt/ is een oude woonplaets der Cimbren/ eñ van den Geographisten Chersonesum Tauricum genoemt; ende verdeylt in Zuy-

Van Iutlandt, eertijts na de Gotten Gotland genaemt geweest.

Fredrick de I. Coninck van Denemarcken Ende Noorwegen etc.

in Zupder ende Noozder. Grenst ten Zupden aen de Riviere Eyder, zijne lengde is bpna van 80. mijlen/ trechende van de vloedt Elb Noozt waerts op: zijne meeste breede is twintich mijlen. Het Noozder sich uptstreckende naer Norwegen, eyndight dicht bp Scage, een wel-bekende Stadt onder den Zee-lupden/ van weghen zijne baucken daer ontrent gelegen. Dit Landt heeft zijn meeste breedde bp Aalburg, overmidts dat de golfe van Limfordt daer heuen vlietende/ ende drijvende dooz gants Iutlandt aen de West-zijde/ uptgesepdt een kleyn plaetsken/ afdeplende de Jurisdictie van Guensusle van de reste/ maeckt bp-na van dese geheele contrepe een Eylandt/ sich eyndelijck dooz een breedt Canael uptbreydende/ ende met zijne tacken veel Eylanden makende/ onderschept ende bepaelt vele Provincien met zijn Lichhaem. Dit Iutlandt wordt verdeylt in vier groote Bisdommen/ namelijck Ripa, Arrhus, Aalburg, ende Wyeburg.

II. Vier mach-tighe Bis-dommen in Iutlandt.

Het Bisdom van Ripa begrijpt 30. Heerlijckheyden/ 7. steden/ ende 10. Koninglijcke Kasteelen. De Koninginne Dorothea, wesende de Wedu we des Konings Christierni III, stichte binnen Koldinga eene Academie op hare eygene kosten. Het Bisdom van Arrhus begrijpt 31. Heerlijckheyden/ 7. Steden/ ende vijf Kasteelen. De Stadt Arrhus is vernaemt van wegen de groote Cabo de Hellenis, dat sich ontrent twee mijle uptstrect/ van 't Kasteel Cahoe af/ dooz 't Landt van Mols, tot het hooge geberghte van Eslemsbanerg. Dit Bisdom heeft oock onder sich de Eylanden van Samsoë, Hielm, Zuen, Hiarnoë, Gerno, Hilgenes, ende meer andere. 't Bisdom van Vandalien, van Aalburg ofte Burglavien begrijpt 13. Heerlijckheyden ende 6. Steden. Zijne voornaemste gedeelten zijn Wendtsyssel, Handtheret, Thylandt ende Morsoë. Wendtsyssel, so veel te segghen/ als het Landt der Wendalen ofte Vandalen/ begrijpt 6. Heerlijckheyden/ 3. Steden en een Kasteel. In dit Landt siet men den Bergh Alberg, alwaer men noch eenige overblijfselen der oude Reusen vindet. Zijne naestgelegene Eylanden zijn Grijsholm, Hertzholm, Tydholm ende andere. In Handheret light een steen-rots van uptnemender groottе/ ghenoemt Skarringhklint. Dit Landt heeft onder sich de Eylanden van Olant ende Oxeholm, vier Heerlijckheyden/ eene Stadt ghenoemt Thystadt, alwaer Christiernus III, eene Academie stichte/ ende 't Kasteel Orunme. Heeft onder sich de Eylanden Hansholm, Ostholm, Iegen, Cisslandt, Egholm, Bodum ende Morsoë, vier Heerlijckheyden/ eene Stadt genoemt Nicapien, ende 't Kasteel Lundtstodt, hebbende een Eylant bp sich leggen/ genoemt Agerwe. Het Bisdom van Wyeburg omvat 16. Heerlijckheyden/ 3. Steden ende so veel Kasteelen. Bp het Half-Eylant van Wendtsyssel, daer het met een punte eyndight/ siet men den hoeck van Iutlandt, die so dapper gevreest wordt van alle Zee-varende Lupden. De gansche Westersee Oever van Iutland is sodanigh/ dat de gene die na Noorwegen of Oostlant varen/ genoot-dzucht zijn dese kuste dooz een langë om-wegh te mijdë.

III.

Het Zuyder-Iudt-landt, gesepdt Nordalbingen, begrijpt de twee Hertoghdommen van Schlezwijck ende Holsteyn. 't Hertoghdom van Schlezwijck ontfangt desen naem zijne Hooft-stadt. Dit Landt wierdt eerst 't Hertoghdom van Iudlandt genoemt/ het welck Waldemarus, een Kindts-kindt van Abel, Koning van Denemarcken, alder-eerst te Leen ontfing van den Koning Henrico, in den jare 1280. Dorch het generael gouvernement deser twee Hertoghdommen behoort den Koning van Denemarcken, ende Adolpho Hertoge van Holsteyn, met beurten d'een na d'ander: Crantzius noemt de Stadt Schlezwijck Heydebui ofte Heideba, seggende dat een Koninginne van Denemarcken/ Hetha genoemt/ haer desen name gaf. Dese Stadt is seer bequaem ten Koophandel/ van wegen de goede haven die daer is. Dicht hier bp is gelegen het sterck Kasteel Kotorph, alwaer de Ossen/ die hier langs na Duytslandt ende elders gedreven worden/ tijns betalen moeten. In dit Hertoghdom is noch gelegen de Stadt Flemsburg, liggende tusschen seer hooge gebergh-ten/ hen de kant van de Oostzee/ op de welcke zijne Haven uptkomt/ die so bequaem/ diep/ ende seker is/ dat bp-na een peder vooz zijn deure zijne waren laden ende lossen mach. Daer zijn voozts Hussenen, ende Haderslebien. De Prinsen Heeren ende Edelen hebben daer vele Kasteelen ende Sloten.

Holsteyn, van wegen d'overvloedigheydt des houts also genoemt/ is gegrenst ten Oosten aen de Riviere Bilen, ten Westen aen de Store, ten Zupden aen de Elb, ende ten Noozden aen de Eyder. Wordt onderschepden in vier deelen/ namelijck in Dithmarsen, Holsteyn, Stormaer, ende Wagrien. De principale Steden van Holsteyn zijn Segebergh, vier mijlen van Lubeck: Itzohoa, Storen, omringelt met een Schip-draghende Riviere: Chilonien, ghemeynlijck Kile ghenoemt/ met een schoone Haven/ die van vele Koplupden besocht wordt. Daer na sietmen noch de plaetsë van Krempen ende Remholsburg, eñ noch in Dithmarsen, Heininkste eñ Tellinksle, ende in Stormar, Hamburg op de Elb.

IV. Scanien is een seer groote Provintie van Denemarcken, gelecht aen Zweden. Sommige noemen't Scandinavien in plaets van Scondanien, so veel te seggen als het vermakelijck Denemarcken: Andere noemen 't Scanien, ooch Sconingien, doch gemeynlijck Sconien. Dit Scanien is van alle kanten met de Zee omringelt/ behalven aen een zijde/ daer eenen Lant-arm is/ die sich na 't Noozden toe upt strecht/ ende van daer draept het sich na 't Oosten/ alwaer 't aen Zweden gelecht is; doch zijnd'er tusschen tween groote Wouden ende steyle klippen/ dooz de welcke men so swaerlijck van Scanien na Gothlandt gaet/ een ghedeelte van Zweden, dat men't met minder moeyte ter Zee af-leggen kan. Dit Lantschap heeft eertijdts in twee Hertoghdommen verdeylt gheweest/ namelijck in Hallandt ende Blekinge, tegenwoordigh begrijpt het 23. Heerlijckheyden ende 15. Steden. Zijne Hooft-stadt is Londe, de woon-plaets vanden Aerdts-bisschop des Rijcks. Daer is ooch de Stadt Malmogeou d'Elleboggen, de principale Stadt des gantsen Landt/ van wegen zijne Marchten ende den handel die daer gedreven wort. In Hallandt sietmen 't Kasteel van Nuarburg, ghetimmert op den top van een seer hoogen Bergh. De dicht-ghelegene Eylanden van Scansen, zijn/ Landoe, Hannoe, Bornholm, een vermaerdt Eylandt/ verdeylt in vier Gouvernementen/ ende begrijpende drie steden ende een Kasteel; daer na Gotlandt, in 't welcke gelegen is de oude vermaerde Koop-

stadt

stadt Wisbuy, doch nu so niet bevolckt/ noch Kooprijck. In de engte van de Zondt is het Koninglijcke Kasteel Kronenburg, waer in het Garnisoen light van 't uyterste van de Kuste van Selandt.

Fredericus II, Koning van Denemarcken

Friderick de II. Coninck van Denemercken ende Norwegen etc.

heeft de fondamenten met seer groote kosten in de Zee doen leggē/ ende is thans so sterck ende wel versekert/ dattet nerghens voor te duchten heeft. In de stadt Londe is een wonderbaerlijck uyr-werck/ seer konstigh ghewrocht/ waer in alle de bewegingen der Sonne ende Mane ende diergelijcke dingen ghesien worden/ wanneer het uyr-werck speelt/ sietmen twee Ruyteren teghen malkanderen rijden/ gevende malkanderen so vele slagen/ als de Klocke slaet: Men siet'er oock de drie Koningen/die het kindeken in de armen zijns Moeders quamen aenbeden/ als de Klocke slaet: eñ diergelijcke fraeyighheyden meer/ welckers beschrijvinghe te lang ende verdrietigh vallen soude.

Beschrijvinghe van 't heerlijcke uyrwerck in de Stadt Londe, in Denemarkē.

V. Vā het Eyland Seland.

Het Eylandt van Selandt of Sialandt is 'tgrootste van geheel Denemarcken: Zijne lengde is ontrent van twee dagh-reysens/ ende zijne breedde oock by-na soo veel. Het begrijpt 15. Steden ende twaelf Koninglijcke Kasteelen. Onder zijne Steden wordt gerekent Koppenhagen, de Hooft-stadt van gants Denemarcken, groot/ rijck/ende met een bequame ende sekere haven/ van wegen de gebuyrschap des Eylands van Amagger, voorsien. Boven Koppenhagen light Helsinhore, ende dicht daer by 't Kasteel Kronenburg, daer wy af ghesproken hebben; aen d'ander zijde over Zee 't Kasteel Helsinburg, met een Stadt even-eens genoemt. Aldaer light Selandt ende Scanien so deun aen een/ datter

datter de Zondt maer tuſſen beyden dooꝛ en loopt. Alhier moeten alle de Schepen die na Oosten varen / dooꝛ-ſchepen/ ende den Koning van Denemarcken tol geven: Ende om datter aen beyde zijden een Kaſteel is/ ſoude den Koning met zijne Schepen ſeer lichtelijck den dooꝛ-toght konnen ſtoppen/ſo dat hy een Armade lichtelijck 't Hooft bieden ende tegen houden ſoude konnen: Men ſieter ſomwijlen op eenen dagh 200. ja 300. Schepen aenkomen van alle kanten van Europa. In dit Landt ſietmen oock Roeſchildie, eertijdts een Biſdom geweeſt/ alwaer noch ſeer ſchoone Begraef-plaetſen van vele Koningen ende Hertoghen geſien wooꝛden; doch is nu ſeer arm ende ontvolckt. Onder Selandt behooꝛen de Eylanden van Amagger, Huen of Wen, Moenſlandt, alwaer de Stadt Stegoë is/ ende meer andere.

VI. Van Fionië.

Fionien, ghemeynlijck Fuynen, houdt de eerſte plaetſe onder de Eylanden van de Golphe Godan, na Selandt. Het wooꝛdt om zijnes ſchoonheydts wille aldus ghenoemt/ ende is van Denemarcken dooꝛ een ſo kleynen engte geſcheyden/ ghenaemt Milderfar, dattet ſchijnt daer aen gehecht te zijn. Het ſiet ten Weſten na Iutlandt, ende ten Oosten na Selandt, ende wooꝛt geacht int midden des Koningrijcks van Denemarcken geleghen te zijn. Is 4000. ſtappen breet/ende 12000. lang. Zijne Hooftſtadt is Ottenſche, by-na int midden des Eylandts gelegen. Fionien wooꝛt verdeylt in 24. Heerlijckheyden/ 16. Steden/ ende 6. Koninglijcke Kaſteelen. D'andere Steden om Ottenſche, die gheljck als het middel-punt is/ zijn by-na even wijdt van elckanderen gelegen/ ende alſo op den oever van de Zee ghetimmert/ datſe bequaemlijck aen alle kanten haren handel dꝛijven konnen. Onder deſe Steden wooꝛden gherekent Niburg, Scienburg, Faburg, Bogens, Middelfar, ende Kettemynde. De vooꝛnaemſte Kaſteelen zijn Neuburg, Hagenſcow, Hinſgagel, Eſcheburg, ende 't Hof van Rugardt. In dit Eylandt zijn vele Dooꝛpen ende Edel-lupden Sloten. In de Stadt Ottem zijn twee ſchoone Kercken: d'eene Canuto, d'andere S. Franciſco ingewpet.

De Eylanden onder Fionien begrepen/ zijn 90. ende die meeſt alle bewoonbaer/ende aen de Zupdt-zijde geleghen. De vooꝛnaemſte zijn Langelandt, Lawlant, Faliſtrien, Alſe, Teſſingen, ende Aroë. Langelandt is 7. Duptſe mijlen lang: daer ſietmen de Stadt Runkeping, ende 't Koninglijck Kaſteel Tranekere, met veel Dooꝛpen / Parochien / ende Sloten. Faliſtrien is ontrent 4. Duptſe mijlen lang/ begrijpende de Steden van Stubecopen ende Nicopen. Aroë ontrent een half mijle van Alſe geleghen/ heeft drie Parochien/ende ſommige Heeren Sloten/ met de Stadt ende 't Kaſteel van Koping. Het behooꝛt met Alſe aen 't Hertoghdom van Schlezwijck; Alſe ofte Elyſien twee mijlen breedde/ ende vier lengde/ is niet verre gelegen van 't Hertoghdom Schlezwijck, ſiende na de Golphe van Flemburg. In 't Eylant van Alſe light de Stadt Lundeburg, met een Kaſteel van den ſelven name/ daer na Norboch, Oſterholm, die Holle, ende Gammelardt. Het heeft 13. volck-rijcke Parochien/ die een goedt getal Krijghs-volck bequamelijck herbergen konnen.

Toſſingen of Taſſingen, onder veel andere 't principaelſte Eylandt/ naer Swineburg, een Stadt van Fionien, heeft een mijle lengde. Van dit Eylandt tot Iutlandt zijn twee mijlen/ ende tot Niburg in Selandt vier mijlen dooꝛ de Baltiſe Zee/ die ſomwijlen ſeer gevaerlijck zijn.

Aroë, gheleghen in den ingang des Hertoghdoms van Schlelwic, daermen in Fionien paſſeert dooꝛ de Golfe van Alſe by de Stadt Aſcens, begrijpt vier Dooꝛpen / wel bevolckt. Dicht daer by telmen noch de Eylanden Romſo, Endelo, Ebelo, Boko, Brando, Zoroë, Aggernis, Hellenis, Iordo, Birkolm ende andere.

VII. Van Norwegen.

Norwegen, 't welck den Koning van Denemarcken gheheylaemt heeft tot grenſen ten Zupden Denemarcken, ten weſten de Oceaenſe Zee/ ten Oosten Zweden, ten Nooꝛden Laplandt, van 't welcke het met ſeer hooge altijdt met ſneeuw-bedeckte-Bergen afgheſcheyden is. Norweghen, is eertijdts een machtigh ende bloeyendt Koningrijcke geweeſt/ welckers palen ſich wijdt uytſtreckten: doch is heden onder 't ghebiet der Denen. Men telt daer vijf Koninglijcke Kaſteelen/ ende 7. principale Heerlijckheyden/ van de welcke d'eerſte aen de Zupdt-zijde Bahus is: de Steden hier onder ſtaende/ zijn Marſtrant in een half-Eylandt gelegen/ daer na Koengeef, Kongel, ende Oddewoldt ofte Odwadt. Het tweede Kaſteel is Aggerguſe, ende heeft onder ſich de Steden Anſloye, een Biſdom/ daer na Koninſberg, Fridrichſtadt, Saltzburg, ende Schin ofte Schon, ende 't groote ende kleyne Hammarien. Het derde Kaſteel is Berguſe, onder de welcke de Steden zijn Bergen, ende Staffanger. Bergen is de neering-rijckſte/ ende de Kooꝛnſchuyr van gants Norwegen, oock de Woon-plaets des Gouverneurs ende des Biſſchops: heeft oock een bequame ende verſekerde Haven. Het vierde Kaſteel is Nidroſien, gemeynlijck Truntheim, ende eertijdts Trondon, plaght wel eer de Hooft-ſtadt te zijn van gants Norwegen, doch nu in forme van een Burgh gebracht. Het vijfde Kaſteel is Wardhus, met met allen ghefterckt/ alleenlijck gheoꝛdonneert tot de Woon-plaetſe des Gouverneurs in den Zomer.

VIII. Yſlandt 't welck ſommige vooꝛ Tula nemen/ doch in deſen weder-ſpreken van Saxone Grammatico, Trantzio, Milio, Iovio, ende Peucero, is ghelegen met onder den eerſten Meridiano, gelijck eenige dat aengetepckent hebben / maer 8. graden van daer. Zijne lengde is van 100. Duptſche mijlen/ ſommighe doender noch 44. by: zijne breedde is van 65. duptſche mijlen. Het is den Koninghen van Denemarcken onderwooꝛpen gheweeſt tſedert den Jare 1260. ende wooꝛt verdeylt in vier deelen. Het Oosterſche deel wooꝛt ghenoemt Augſtlendingafiordung, het Weſterſche Weſtlendingafiordung, het Nooꝛder Nortlendingafiordung; en 't Zupder Zuydlendingafiordung: ſy en hebben geen Steden/ maer in plaetſe van dien Bergen. Daer zijn twee Biſſchoppen/ namelijck van Holam, die onder hem heeft de Klooſters van Pingora, Remedeſted, Modur ende Munkeniere; noch dat van Scalholt, hebbende onder hem de Klooſters van Videy, Pirnebar, Kirkebat, ende Skirde.

Gheſtalteniſſe.

IX. Het Nooꝛder Iutland bꝛengt vooꝛt een groote menichte van Kooꝛn/ Garſt/ Haver/ ende diergelijcke granen. Heeft op ſommige plaet-

plaetsen sodanigen overvloedt van wepden/ ende voedt so veel Ossen ende Koepen/ dat men een groote menighte der selver ten Lande henen upt-voert/ende meest na Duytslandt, alwaerder alle Jaer by de hondert eñ vijftigh dupsent doo⁊ passeren. Daer voeden ock groote ende schoone Paerden/ diemen ock mét menighte elders henen voert. In dese Zee wo⁊t veel Vis gevangen/ ende voo⁊nemelijck veel Haring. D'Inwoonderen deses Landts zijn de katarnen/ squinantie/ ende 't pleuris seer onderwo⁊pen.

Het Zupder-Iutland, 't Hertoghdom van Schlezwijck, heeft ock menighte van Bestiael; Holsteyn is vol Bossen ende Wildernissé: doch wo⁊dender geene groote noch dicke Eyckenboomen/ maer over al slechs middelmatige/ d⁊agende veel Eyckelen tot voedinge der Zwijnen/ die daer veel zijn. De Velden/ die om de d⁊ie Jaren Vis ende Graen voeden ende voo⁊tbengen. Velden voeden by beurten over d'andere d⁊ie jarē veel Vis/ende menichte van graen. Want d⁊ye Jaren ghedu⁊yende bebouwtmen ende maeptmen een veldt/ daer na lactmen daer d⁊ye Jaren Water op loopen/ op dat de Vis sich by 'tbrupt voede/ ende dat de velden vet wo⁊den van het slijck dat de wateren mede bengen. In dit Landt is noch Wijngaert/ noch Olijfboom/ maer men vinter een groote menighte van wildt gedierte/ ock veel Peerden. Daer zijn veel Rivieren die dit Lant besp⁊oepen/ waer af de Eyder de p⁊incipaelste is. Daer zijnder noch andere/ doch mogen veel-licht Beken dan Rivieren genoemt wo⁊den. Voo⁊ts/ aen de zijde daer de Balthise Zee Holsteyn ende Schlezwijck besploelt/ maeckt die veel schoone golfen/ seer bequaem voo⁊ den Koop-lieden/ ende op sommige plaetsen wo⁊t veel Vis gevangen; Het Landt is vlack; hebbende gants wepnigh geberghte.

Scanien en Wijckt geenigh Lant in gesonthepdt des Lochts/goet Landt/bequaemhepdt van Havené/ Zee-rijckdommé/ Visserp van Mepzen ende Rivieren/ wilde Beesten/noch in Gout/Silver/Koper ofte Loodt-Mijnen.

Het Eylant van Gothlant heeft overvloet van Ko⁊en/ Boter/ Kaes/ende verschepden soo⁊ten van gedierte. Daer zijn seer hooge Mastboomen/ ock goede Steen/ bequaem tot de bouwinge.

Seland d⁊aeght alderlep soo⁊ten van granen in overvloedt.

Vruchtbaerhepdt des landts van Fionien. Fionien heeft een goet Lant/ ende d⁊achtbaer. Want het d⁊aeght eé groote menighte van Koo⁊n/ ende voo⁊nemelijck Haver ende Rogge/sonder datmen ock 't Land eenighsins met Mest verbetere: weshalven Munsterus schp⁊ft / dat het in de ingangen der Steden seer stinckt van weghen de mest-hopen/ diemen daer werpt/ sonder die tot des Landts vet-makinge te gebp⁊uchen. Daer wo⁊d ock een ongelooflijck getal van Ossen/ Koepen ende Paerden gevoed. In dit Eyland sijn ock vele Wildernissen/ waer in gevonden wo⁊den vele Gepten/ Herten/ Hasen ende Bossen. De aen-palende Zee gerijft hun met een menighte Vis.

Het Eylant Lawlant bpengt so vele Koo⁊n ende Haselnoten voo⁊t/dat het by-na onghelooflijck is.

Falistrien heeft ock sodanigen overvloet/ dat het zijnen gebu⁊yen mede-deplt. Alsen is vol Bossen/ waer in men veel Herten ende andere geele ende swarte Dieren vindt: ock heeft het overvloedigh Koo⁊n; 'sghelijchs veel Zee ende Rivier-vis. De Wepdinghe isser goedt/ daerom men ock daer veel Bestiael vindt.

Malmogien en is nergens noch onbzuchtbaer noch onnut/ ende voedt veel granen ende oeft/ ock veel Paerden/ Dannkens/ Hasen/ Konijnen ende Patrijsen. Daer zijn veel soete Beken ende Fonteynen/ ende onder andere eenen die nimmermeer toe en bzie⁊t/ 't welck in die Landé selden gebeurt. Een Fonteyn die nimmermeer toe en bzie⁊t.

In Norwegen is de Locht seer soet/so datter de Zee niet toe en bzie⁊t / ende de Sneen isser selden. Doch is het Landt niet seer bzuchtbaer/ nauwelijcks so veel voo⁊tbengende/ dat de inwoonderen ghenoegh daer aen hebben: heeft overvloedt van klepne Vee/ ende veelderlep wildt gedierte; Men vinter seer groote witte Bepzen. Den over van Norwegen, aen de West-zijde / is vol van Walvissen/ teghen de welcke de Zee-lupden ghewepckte Castoreum gebzupchen; 'twelck een seer goeden raedt is/ Want so haest als dat in Zee ghewo⁊pen is/ dese Monster hun dadelijck in den grondt verberghen. In dese Zee wo⁊dt veel Abberdaen ghevanghen/ daer de Stockvis af gedzooght wo⁊dt. Dese wo⁊dt meest in Ianuario gevangen/ om datse als dan vā wegé de koude te-lichter d⁊ooght. Raedt tegen den Walvis.

In Yslant is het seer koudt/en ten meestendeele onbebout/ voo⁊namelick aē de Noo⁊tsijde/ om dat den Noo⁊dé wind aldaer so sterc blaest/ datser gemch krupdt en laet wassen. D'aerde en is ock niet bequaem om eenigh saedt te ontfangen/ eñ d⁊aeght geen Koo⁊n: maer men ghelooft datter soo veel Gras groept/ dat/ indien men de Beesten het eten niet en verhinderde/ sp hun doodt-eten souden. De Ossen ende Koepen zijn hier sonder hoo⁊nen/ maer de Schapen zijn soo niet. Sp hebben menighte van klepne Hondekens/ als mede veel witte Valcken ende Kraepen/ zijnde groote vpanden van de Lammeren en Verckens/ die sp upter-maten seer quellen. Daer zijn ock Witte Bepzen ende Hasen/ ende Arenden die eenen witten steert hebben/ die Plinius Pygargos noemt. Int gantsche Eplandt zijn wepnigh Bossen/ in de welcke doch nauwelicx pets meer groept als den Geneverboom.

X.

Men vindt daer een Fonteyn/ welckers damp ende roock alles in steen verandert/ waer die aenraeckt: Daer is noch een andere/ wiens d⁊anck den lupden doodet/ als offe vergift gedzoncken hadden. De Yslantse Zee geeft een goede menighte vissen aen zijne Landt-lupden. Het soude te lang vallen alle de soo⁊ten te verhalen/ die aldaer gevonden wo⁊den / sal dies-halven maer van eenighe spzeken.

XI.

Van sommighe vreemde Visschen/die in de Yslandtse Zee gevonden wo⁊den.

Daer is een Vis/ genoemt Nahual, welckers Vleys terstondt den genen sterven doet die het eten: Heeft eenen tandt in het voo⁊ste deel des hoofts staen/ de welcke seven dupmen lang uptsteeckt: Desen tant wo⁊dt van sommighe voo⁊ Een-hozen verkocht; ende men ghelooft datse 't venijn verd⁊ijft. Dese Vis is lang gemeplick ontrent 40. ellen. Den Roider is 130. ellen lang/ende en heeft geen tanden; zijn vleys is goet ende bequaem om eten/ende zijn vet/ gheneest vele quaden. Den Engelsen Walvis is 30. ellen lang/ende heeft ock geen tanden/ zijn tonge is 7. ellen lang. Daer is noch een soo⁊te van Walvissen/ doch men sietse seer selden/ die meer een Eplandt dan een Vis ghelijck zijn. Den Staturvalur is den Koch eenighsins gelijck/ maer by manie⁊e van spzeken/ veel grooter/

ende veellicht een Eylandt/ dan een Vis gelijc/ die oock met zijn vinnen de schepen omsmackt. Men vint'er oock veel Zee-honden ende Zee-Ossen/ grijs van verw zijnde/ met noch veelderley andere.

XII. Van drie wonderlijcke Bergen.

In Yslandt, zijn drie seer hooge Berghen/ welckers toppen altijdt met sneeuw bedeckt zijn/ ende den voet is altijdt in brandt. De eerste is genaemt Hecla, de tweede Kroix, de derde Helga, da's te segghen/ Heyligh. Dicht aen den Bergh Hecla zijn Solffermijnen: Aen dit geberghte dondert het dickmaels vry dapper/ werpende uytermaten groote steenen uyt/ spouwt Solffer ende vervult alle de omliggende plaetsen met assen; so dat men oock in 20. mijlen van daer het Landt niet bebouwen kan. De gene die de oorsake deses vlams ende brandings (te nieus-gierigh) ondersoecken willen/ vallen dickmaels levendigh in de gaten ende Afgronden/ die met assen so bedeckt zijn/ datmen sich daer niet voor hoedē en kan: waeromme dese plaetse van den Inwoonderen/ de plaetse der onreyne sielen genaemt wort; oordeelende/ dat het gehuyl des Ys/ 't welck alle acht maenden tegen haren Oever spoelt/ 't gekarm der verdoemde sielen is. Den Bergh Helga is van de selve nature; doch daer is een openinghe ofte afgront meer/ in de welcke vele Spoocken ende Nacht-geestē ghesien worden.

Oude zeden.

XIII. Om dat dit Landt eertijdts de woonplaetse der Cimbros gheweest is/ sal het goedt zijn yets van haer te segghen/ 't gene ons de Oude van dese Volckeren na-gelaten heb-

Christianus de III Connick van Denemarken Eē Noorwegen, etc,

hebben. De Cimbri quamen in Italien ghe-
Hoedanigh de afkomste der Denē is. stort ontrent 105. jaren voor Christi geboor-
te. Silanus en konde haer gewelt niet tegen-
staen/ veel min Manilius, noch de Scipio naer
hem. Alle dese wierden ontdaen ende in de
vlucht ghedreven/ so dat Italien verloren
soude geweest hebben/ indien Marius in dien
tijdt niet hadde ghevonden ghewest. Dese
Cimbri zijn ghesproten upt de Cimmerios,
de welcke seer diep in Asien ghetreden zijnde/
van den Schythas verdreven zijnde/ ende al-
tijdts na't Westen houdende/ eyndelijck in
Scandien gekomē zijn/ daer na in Cherſone-
ſo Cimbrico. Plutarchus in 't leven Martij ver-
haelt datmen seyde/ dat de Cimbri soo dick-
malen sy hun verroerden ('t welck niet al-
tijdts en ghebeurde/ maer wanneer de gele-
genthedt des tijdts representeerde) sy ha-
re ghebuyr-landen aentasteden/ende noem-
den alle de Volckeren/ die in haer leger wa-
ren/ met eenen gemeynen name Celtoſchy-
thios. Andere seggben/ dat de Cimmerij, die
van den Griecken bynae van alle oudtheyt af
gekent ghewest zijn/ niet seer vele en wa-
ren/ maer alleenlijck eenighe op-roerighe
van den Scythen verdreven/ die het Meo-
tidise Maras in Asien passeerden onder 't ve-
leydt Lygdami, ende dat de alder-kloeckste
stil hielden op den Oever van de Zee/ bege-
vende hun een open Landt te bewoonen/ zijn-
de vol Bossen/ die sich uytstreckten tot het
Woudt van Hircinien. Festus seght/ dat het
woordt Cimbri niet anders en beduydt in
de Gaulise sprake/ als Dieven ende Roo-
vers.

Huydenſ-daeghſe Zeden.

XIV. De inwoonderen van dese Noorderse
quartieren van Iutlandt zijn houdt/ ende
droogh/ tamelijck groot/ schoon van aenge-
sicht/ van goeder verwe/ boerachtigh/ na-
denckende/ loos/ ende vol voorsichtigheydts
in hare saken. Zijn hoovaerdigh/ den haren
beminnende/ groot-achtende 't gene sy doen/
eten ende drincken; zijn sober/ ende daerom
lang-levende. Houden een groote gestreng-
heydt in hare seden/ zijn koysel ende krachte-
ligh/ sich lichtelijck in groot gevaer bege-
vende: varen gaerne ter Zee; gaen gewil-
ligh ter Jacht; hare opinien beweeren sy
hardtneckelijck/ zijn niet te min tot de Justi-
tie seer genepght. Leeren lichtelijck alle ta-
len/ ende beminnen de geleertheydt; achter-
volgen gaerne hare gemaeckte voorwaer-
den. Hebben vele Kinderen; hare Vrouwen
valt het kinder-teelen swar/ zijn schoon/ doch
gierigh/ maer konnen gheschickt genoegh
huys-houden. Achilles Gassarus seght/ dat
in dit Landt eenen Munnick d'Artillerye
gevonden heeft.

Eenbou-
digheyt der Norwegers/ D'Inwoonderen van Norwegen zijn
eenvoudigh/ beminnen ende onthalen den
vreembeling seer; onder hun zijn de Dieven/
Roovers/ ende zee-schuymers in gants
kleynen getale.

als mede der Yslan-
ders. De Yslanders slapen met haer Vee ende
Kudden onder een dack: Leven seer een-
voudigh/ niet anders soeckende als 'tgene de
Nature den Menschе verleent. Hare Ber-
gen dienen hun tot Steden/ ende de Fon-
teynen tot wellust. Wel is waer/ dat de En-
gelse Koop-luyden dese Menschen niet in
rust en laten leven/ veel min in haer oude
vernoeginge; want sy/ komende in dit Ey-
landt om Vis van daer te halen/ met hare
vreemde Koop-manschappen/ ock veel
vreemde gebreken daer in gebracht hebben.
De loffelijcke daden haerder Voor-ouderen/
stellen sy in Dicht/ ofte snijden die in de klip-
pen. Leven meest op Vis/ dien sy droogen/
ende daer na so kleyn malē als Meel/ 't welt
sy in plaets van Broodt gebruycken: de treffe-
lijckste ende lecherste onder hun gebruycken
Biscupt. Het water was eertijts hare dranck/
maer nu weten sy daer Kozen onder te men-
ghen/ datmer van elders brengt/ hatende
den dranck des waters alleen. Die van Lu-
bec, Hamburg ende Rostock, op dit Eylandt
varende/ brengen aldaer veel/ Broodt/
Bier/ Wijn/ Laken/ Lijnwaet/ Yser/
Stael/ Goudt/ Silver/ Vrouwen-hulsels/
ende Hout om Hupsen ende Schepen te bou-
wen.

Rijcdommen.

Het Noorder Iutlandt sent na Duytslandt XV.
een groote menighte van Ossen/ ende behal-
ven dien veel Boter/ Kaes/ Ongel/ ende Vel-
len; als ock/ vele Peerden/ die van daer
voort elders heuen verboert worden/ om
datse voor seer goedt te zijn geacht worden.
Maeckt ock veel gelts van haren Vis/
voornemelick van de Haring. Holsteyn sendt
menichte van Paerden in andere Provintien.
Die van Fionien trecken veel gelts van hare
Vis die sy vangen; ock vā haer koorn dat sy
buyten 's landts senden/ maer voornemelijck
van haren Rogge ende garst: senden ock
vele Ossen ende Paerden na Duytslandt. Sca-
nien verkoopt ock veel Vis/ Silver/ Koper
ende loodt. Gothlandt veylt veel Kaes/
Koorn/ Boter/ Vellen/ Den-boomen/ ende
veel Paerden.

Norwegen vut fangt veel gelts van haren
Berger-Stockvis/ die seer goedt is/ ende
van den Koop-luyden wijdts en zijdts ver-
boert wordt: Min proefjt en heeftse ock
niet van haren gesouten Abberdaen/ als ock
van hare Vellen/ Boter/ Ongel/ Walvis-
traen/ Teer/ Bonten/ Balcken/ Masten ende
andere diergelijcke waren.

De Koop-luyden verrijcken de Vlanders
ock seer/ halende van dit Eylandt een soor-
te van Laken/ Wartman genoemt/ Solffer/
drooge Vis/ Boter/ Ongel/ Wolle/ veel Bon-
te vellen/ ende diergelijcke Koopmanschap.
Den Vis stapelen sy onder 't dack met groo-
te Hoopen/ ende hare Boter doen sy in kas-
sen van 40. voeten lang/ ende 5. hoogh/ be-
halven in de Tonnen/ overmits hare over-
vloedigheydt.

Christianus de IV. bij der gratien Gods Coninck van Denemarcken en Noorwegen Hertoch van Sleswyck etc. Graeve van Oldenborch ende Delmenhorst.

XVI. Waer in de Rijckdommē des Koniugs van Denemarckē bestaen.

De rijckdommen des Konings van Denemarcken tegenwoordigh Christiani IV, bestaen in een groot getal van Bestiael/ ende so gesouten als gedrooghde Vis / als Haring/ Abberdaen/ Stockvis/ ende andere. Doch brengt hem de Zont een veel grooter profijt op / want yeder Schip aldaer den Koning zijnen Tol betalen moet. Tot welcke somme desen Tol klimt/kan afgenomen worden uyt 'tgene dat jaerlijcks een-mael van Amsterdam alleen 200. ja 300. Schepen na Oosten om Koorn/ Vis/ Hout/ Teer/ Honigh/ Was / Bonten ende diergelijcke waren afvaren / behalven nu de dagelijckse vaert aldaer; oock behalven alle de Schepen die dagelijcks uyt andere Havenen van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, Engelandt, Vranckrijck, Spangien, ende Italien daer henen met menighte varen. Doch en heeft den Koning weynigh andere inkomsten als dese Tollen der Ossen/ etc. ende van de Zont, behalven noch eenige weynige Mijnen van Scanien/ Paerdē/ende diergelijcks. De plaetse Wardhus brengt den Koning noch eenige profijten op/ want de Engelsen hebben tsedert eenige jaren herwaerts beginnen te varen tusschen Norwegen ende Groenlandt, ende eenige te Colmigraf, andere te Chilchene, by S. Nicolaes. In'tmidden van dese golf siet men't Eylandt van Wardhus, wel gesterckt van Frederico II, De gedachte Koop-luyden aldaer traffiquerende / betalen Tol van hare Koopmanschap.

Sterckten.

De oorlogen die de Denemarckers tegens de Zweders gevoert hebben / wijsen ons XVII.

ons als met den vinger hoedanigh krÿghsvolck den Koning van Denemarcken opbrengen kan/ ende hoe sy hun oock in de oorlogen dragen. Doch om particulierlÿck te discoureren van't gene desen Prince te lande doen kan/ en heestmen niet wel tot noch toe konnen sien/ om dat hy noch weynigh aenslagen verricht heeft/ als tegen de Dithmarsers/ de welcke van den Koning Valdemaro t'onder-gebracht zÿnde/ daer na wederom gerebelleert hebbende/ zÿn na verschepden accidenten tsedert den jare 1500. tot den jare 1559. eyndelÿck t'onder-gebracht door den Koning van Denemarcken Frederico II; doch hadden alvooren in eenen Slagh om-gebracht den sone Christiani III, Ioannem.

Christiernus de II. Coninck van Denemercken Sweden Norwegen etc.

Aengaende zÿne macht ter Zee/ die kan geoordeelt worden uyt de Armaden by hem opgericht: Christianus II, ter begeerte Henrici II, des Konings van Vranckrijck, sondt in Scotlandt tegen de Engelse een Armade vã 100. Schepẽ/ op de welcke 10000. Soldaten waren. Het is wel te geloven/ dat hy/ hebbende in so wÿdẽ omloop langs de Zee-kusten/ so veel Havenen in Denemarcken, Scanien ende Norwegen, ende een so grooten getal Eylanden buyten ende binnen de Baltise Zee/ een groote Vlote te samen soude konnen brengen/ mits des gelts niet gebrek hebbende. De Fortressen zÿnes Landts zÿn alles ins ghenoegh voorsien/ de welcke hy oock dagelÿcks meerende meer versterckt.

Gouvernement.

XVIII. Maniere der Kroninge van de Koninghen van Denemarcken.

Het gantsche Denemarcken wordt verdeplt in 184. Heerlighepden/ die sy Hærets noemen/oock in so veel Gouverneurs/ wijs ende bewust in de Wetten des Rijcks. Den Koning wordt veel-licht van de voornaemste des Rijcks gekozen/ dan hy door successie daer toe geraeckt. Men kroont de Koningen te Hafnien in onser L. Vrouwen Kercke voor den Autaer/ de Raedts-heeren des Rijcx gelepdē hem daer/ ende wort voor hun gedragen een Kappier/ Kloot/ ende Kroon.

Dit te dragen en is geenigh geslacht eygen/ maer na dat een peder verdient heeft/ wordt hy tot dit Ampt gekozen. Hier naer is den Koning gehouden te sweeren/ alle de Articulen onderhouden/ die men hem voorstelt/ ende die eenigen tijdt in gebruyck geweest zijn/ oock de Chrystelijcke Religie te beschermen/ mitsgaders de Rechten ende Costumen des Rijcks. Den Bisschop van Roeschilde salft hem daer naer/ ende wordt hem van de Raedts-heeren de Kroone op't hooft gestelt/ die hem oock als dan den Eedt doen/ indien die niet gedaen en is voor zijne Kroninge. Dit gedaen zijnde/ maeckt den Koning eenige Edel-lupden Ridders/ slaende de selve soetelijck met het voorgedragen Swaert.

De Raedts-heeren ende voornaemste des Rijcks hebben altijdt een vrye authoriteyt gehadt de Koningen te verkiesen/ die sy oock noch hebben/ doch hebben meest altijdts den oudtsten Sone des overleden Konings op den Throon gheselt/ ten ware datter suffisante oorsake was om hem daer af te houden. Hebben oock noyt toe-gelaten/ dat het Rijcke verdeplt wierdt/ als daer toe door borgerlijcken oorlogh genoodtsaeckt zijnde.

XIX. Van de vijf Orden in Denemarcken.

In gants Denemarcken zijn vijf Orden ofte Staten. D'eerste is/ van den Hupse des Konings.

De tweede/ den Adel. Doch moetmen weten/ dat onder desen Adel geene Graven noch Baroenen en zijn/ maer dat een peghelijck zijnen Adel; betoonen mach door een lang verbolgh zijner Voor-oderen: sy voeren simpele Schilden/ wanende dat dit haren Adeldom te hoyt waer gedaen/de selve te vergrooten ofte te veranderen.

Daer zijn noch sommighe overigh van de ghheslachten der gener/ die by het verbondt waren/ gemaeckt tussen Carolum Magnum ende Hemmingum Koning van Denemarcken, als de Vrens ende eenighe andere. Dese besitten hare goederen met hooge ende laege Jurisdictie/ hebben oock macht op hare goederen te jagen/ als de Graven in Duytslandt.

Alle de goederen/ so roerende als onroerende/ hun van Vader ende Moeder na-gelaten/ worden onder de Broederen gheluck gedeplt/ ende zijn de Susteren oock door speciale Privilegie tot dese deplinge toegelaten/ doch in sulcker voegen/ dat de Suster maer een deel ende den Broeder twee deelen heeft: so hebben de Sonen oock de Kasteelen voor uyt. Aldus en erven de oudtste het grootste deel niet.

Van dese orde der Edelen worden gekoren de Raedts-heeren des Rijcks/ selden 'tgetal van 28. over-treffende. Het Rijck onderhoudt hun/ ende heeft elck een Kasteel/ soo lang hy in dienst is/ betaelt oock niets aen den Koning van't gene hy besidt/ behalven dat in tijdt van oorlogh ende vrede een pegelijck van hun seker getal Ruyteren t'onderhouden/ ende die altijdts op hare kosten gereedt te houden/ tegen dat den Koning die op-eyst.

Soo men eenighe Ambassadeurs uyt den Rijcke sendt/ die worden van den Koning oock eerlick onderhouden. So geeft den Koning oock eenigh onderhout aen sommighe Edellupden/ 't sy datse hun ten Hove onthoudē ofte niet; 't welc herkomt van eenigh Lant/genoemt in Deense spraake Verlehninge; ende dese moeten oock eenighe Ruyteren ten dienste des Konings onderhouden/ oock van hare goederen den Koning pets betalen.

In Denemarcken is oock een Ordonnantie/ daer door den Koning verboden wordt eenige onroerende goederen der Edelen te koopen/ ten eynde dat tusschen den Koning ende de voornaemste des Rijcks geen onwil en rijse. Hy machse met hun wel verruylen/ so hy wil. So en mach oock geenigh Edelman eenige goederen koopen van des Konings Boeren: want sommige Boeren hebben erf-goederen/ die hy-na geheel vry zijn.

Daer is oock een Lieutenant ofte Connestabel des Konings/ gelijck in Vranckrijck. Desen onthoudt sich meest te Hafnien.

Hier na heeft den Maerschalck last sorge te dragē over alles wat den oorlogh betreft/ 't sy Krijgh ofte niet. D'Admirael vande Zee heeft de opsicht over de Schepen/ Zee/ ende Zee-kusten. Desen heeft noch eenen Vice-Admirael onder sich/ ende op peder Schip een Kapiteyn/ ende zijn alle van Ridderlijcken stamme.

Daer is oock eenen Kantelier des Rijcks/ voor den welcken van alle Provintien ende Eylanden des Rijcks geappelleert wordt/ ende van hem voor den Koning.

Alle de Provintien worden verdeplt in Hærets ofte Visdommen/ de welcke vele Parochien begrijpen. Die plepten/ debateren daer eerst haer sake/ daer na is geoorloft te appeleré voor den Richter des Lants daer men is; van hem voor den Cantelier; van dien voor den Koning ende zijne Raetsheeren/ ende die oordeelen Diffinitivelijck.

De Denemarckers hebben een beschreven Recht/ gestelt van Valdemaro I, van de Bisschoppen/ ende van de Raedts-heeren des Rijcks: so de eerste Richters een onrecht Vonnis strijcken/ worden sy verweesen in de boete van de helft haerder goederen; waer van den Koning een helft neemt/ ende de beschadighde partye d'ander helft.

De Kancelier/die gaerne het Hof volcht/ heeft tot medehulpers 7. of 8. Edele Secretarisen/ ende den Koning selfs verhandelt vele saken; ende so daer eenige gewichtige sake voorvalt/ so laet den Koning den Raet vergaderen.

Den Koning is niet veroorloft eenighe schatting den Rijcke op te leggen/ oock niet over de Boeren der Edelen/ sonder inwilliginge der Raedtsheeren ende voornaemste des Rijcx.

Daer is eenen Intendant generael over de Finantien/ die alle de inkomsten des Rijcx ontfangt/ oock alle de tijnsen/ so wel ter Zee/ als te Lande; overleght de Rekeningen/ende geeft den betaelders quitantie: Desen heeft twee Commisen Edelen/ oock vele uyt den volcke/ weshalven hy oock goede gagien heeft.

De

De derde oꝛdre is de Geeſtelijckheyt/ in de welcke ſeven Biſſchoppen zijn/ namelijck d'Aerdsbiſſchop van Londe, de Biſſchoppen van Roſkilde, Ottenſche, Ripa, Wyburg, Arthus, ende Sleſwijck; hier onder zijn oock de Kanonicken begrepen: Deſe hebben de thienden des Rijcx/ die doch verſcheydelijck in verſcheyden Pꝛovintien verdeylt zijn. De Biſſchoppen ontfangen d'een helft van de thienden/ ende den Koning d'ander helft: doch hebben de Kanonicken ende Paſtoꝛs oock eenigh gedeelte van d'een ende d'ander. De nominatien der Biſſchoppen hebben van alle tijden den Koningen van Denemarcken toebehoꝛt. Chriſtiernus III, oꝛdonneerde/ dat de Geeſtelijckheyt gene goederen verkoopen en ſoude/ dan met expꝛes bevel des Koninges.

De vierde oꝛdre is van de Boꝛgerye ende Kooplupden/ die ſich inde Steden onthouden. Deſe hebben hare byſondere Pꝛivilegien/ oock haer eyghen Velden/ende bepaelde Wildernijſſen. Wt deſe als oock uyt de kinderen der Landtlupden woꝛden gekozen de Biſſchoppen/ Kanonicken/ Paſtoꝛs/ Raden der Steden/ Secretarijſen der Foꝛtreſſen ende Kaſteelen/ Gouverneurs ende Kapitepnen te Water/ oock Mannen op den Tol. By deſe Raden der Steden woꝛden de kleyne ſaken verhandelt/ ende hebben meeſt tijts eenen uyt den Adel tot Pꝛeſident.

De vijfde Oꝛdre beſtaet in Boeren/ de welcke tweederley zijn. D'eerſte zijn ghenoemt Freibunden, ſo veel als vꝛye Arbeyders: deſe beſitten erfgronden/ ende betalen daer jaerlijcx eenigen cijns af: begeven hun oock tot de Koopmanſchap ende Viſſerye: zijn haren Heeren om niet te werchen niet gehouden/ noch en betalen gene ſchattingen/ dan met wille der Raetſheeꝛe des Konings. D'andere en beſitten gene erfgoederen/ maer huyꝛen ende pachten alles van den Koning/ Edelen ende Geeſtelickheyt/ moeten haren Heeren menighmael om niet arbeyden/ na 't verding datſe met hunne Pacht-heeren gemaeckt hebben.

XX. Daer is te Wyburg eẽ Raedt/ in de welcke alle ciuile ſaken het gantſche jaer deur afgehandelt woꝛden; aldaer woꝛden alle de verſchillen over Landẽ/ erf-goederen ende diergelijcke dingen verhandelt.

Gouvernement van Schlezwijck. De Stedẽ des Hertoghdoms van Schlezwijck genieten de ſelve Pꝛivilegiẽ van Denemarcken, gelijck oock hare inwoonderen de ſelve Rechten gebꝛuycken. D'Onderdanen mogen van hare Magiſtraten appelleren aen den Raeds-heeren/ maer niet verder.

De Raeds-heeren zijn veeltijdts 24. in getal/ gekozen uyt de Ridderſchap; ende hun woꝛdt ingevoeght eenẽ Kancelier generael/ met noch twee Rechts-geleerde uyt dẽ naem van peder Pꝛince.

ende Holſteyn. Die van Holſteyn haddẽ eertijds 48. mannen/ die uyt den name des Lants pꝛeſideerdẽ/ voꝛ de welcke alle Appellen der Parochien verſchenen.

Maer tſedert datſe t'onder gebꝛacht ende in twee deelen verdeylt geweeſt zijn/ ſo kieſtmen in elck gedeelte 12. Mannen/ met eenen Gouverneur/ die meeſt-tijdts eẽ Licentiaet in de Rechten is. Alle deſe woꝛden van hare Pꝛincen met bequame gagien verſien/ ende hun woꝛt eenen Secretaris by-ghevoecht/ met eenen Pꝛeſident uyt den Adel van Holſteyn. De ghene die daer van weghen den Koning is/ is veeltijdts dẽ Gouverneur van Steinburg, ende die den Hertogh daer ſtelt/ is den Gouverneur van Gottorp. Doch is den Onderdanen veroꝛloft voꝛ de Raets-heeꝛẽ van beyde de Hertoghdommẽ Schlezwijck ende Holſteyn te appellerẽ/ ende niet verder. Sy hebben eertijdts een beſchꝛeve Recht gehadt/ 't welcke nu een weynigh verandeꝛt/ ende verbetert is/ na het gemeyne Recht.

Holſteyn heeft vier Oꝛdren/ namelick/ den Adel/ de Geeſtelijckheydt/ de Boꝛgerye ende Landt-lupden/ die gelijck in Denemarcken, in twee verdeylt zijn.

De Edelen beſitten hare Landen met hoogh/ middelbaer/ ende laegh Recht om jagen. Deſe Landen zijn meeſt allodiael ende vꝛy erf-goedt. Sommige zijn oock Leengoederen. De ſaken der Edelen woꝛden geoꝛdeelt van den Raedt des Hertoghdoms. Het is geoꝛloft/ ſtellende ſuffiſante cautie/ van het arreſt des Raedts te appelleren aen de Rijcks-Kamer. De Boꝛgerye heeft particuliere Pꝛivilegiẽ/ ende gebꝛuycktẽ 't Roomſche ofte Lubeckſche Recht. De Onderſaten mogen appelleren over de Sententien der Raden des Stadts tot de Steden daer toe gedeſtineert/ ende noch van daer aen des Hertoghs Radẽ/ ende weder van daer aen de Rijcks-Kamer/ mits cautie ſtellende. De ſaken der Landt-lupden woꝛden op 't bloote velt bepleyt doꝛ hare Advocaten/ ende dat in tegenwoꝛdicheydt van ſommige Edelen deſſelvigẽ plaets/ met den Gouverneur ende twee Raedts-heeren/ de welcke gelijck als getuygen zijn: ende gehoꝛt hebbende d'een ende des anders defentie/ doenſe de partyen vertrecken met de geheele Vergaderinge/ ende daer na rijpelijck op alles gelet hebbende/ woꝛden de pleytende wederom geroepen/ ende hare Sententie gepꝛonuncieꝛt.

't Gouvernement van Yſlandt.

Yſlandt heeft twee Biſſchoppen/ de welcke als hare Gouverneurs zijn/ een van het Noꝛder-deel/ ende eenen van het Zuyder-deel; een peder van deſe heeft een Schole beſijden aen zijn Huys/ in de welcke hy gehouden is op zijne koſten 24. Kinderen/ te onderhouden ende te leeren.

Haren Godts-dienſt.

XXI. Chriſtianus II, Koning van Denemarcken, is geweeſt de gene die de Leeringe Lutheri aldaer ingevoert heeft/ende in alle zijne Landen openbare exercitie vergunt; na dat de ſelve in Zweden doꝛ hem hadde geleert geweeſt: tot alle' twelcke Ioachimus Pomeranus, een Luthers Pꝛedicant/ ſeer geholpen heeft. Alle zijne Succeſſeurs hebben de ſelve Religie tſedert dien tijdt geſtadelijck ende openbaerlijck gemaintineert/ eñ de Rooms-Catholijcke over al ende geheel af-geſchaft: In welck gevoelen deſen tegenwoꝛdigh-regeerendẽ Koning zijne Voꝛſaten navolght/ als zijnde in de ſelve van jongs aen op-getrocken.

Koningen van Denemarcken.

XXII. LAnge voꝛ Chriſti geboꝛte ſeghtmen den eerſten Koning van Denemarcken geweeſt te zijn/ Dan, daer het Landt zijnen name af dꝛagen ſoude/ ſo ſommige willen. De 2. wilt men dat geweeſt is Humblus, des ſelfs ſone: 3. Lotherus, Dani tweede ſone/ zijnẽ Bꝛoeder Humblum met geweldt gedwongen hebbende de Kroone

over te geven: 4. Skioldus, Iotheri Sone/ een vroom Prince/ ende den Vader gants onghelijck: 5. Gram, Skioldi Sone; 6. Guttornus, een sone Grami; van zijn broeder Suigdagero, die in Norwegen ende Zweden regneerde/ ghestelt tot een erfsaet Koning/ na dat de selve Suigdagerus zijnen Vader Gramum verdreven hadde: 7. na Guttormi doot/ de gedachte Suigdagerus, de welcke van zijn broeder Hadingo, om zijns Vaders doot te wreken/ omgebracht zijnde/ soude 8. Koning geweest zijn/ de selve Hadingus, de derde sone Grami. 9. Froto, gheynaemt Gestemild, Hadingi sone/ 10. zijn sone Haldanus, een moorder van twee zijne broeders: 11. Roë, Haldani sone/ een sondateur van de Stadt Roe-hilde: 12. Helgo, Haldani tweede sone. 13. Rolvo, de welcke van zijn swager Hiartvaro, Koning van Zweden, op den Burgh Ietra treflijck vermoordt zijnde/ wiert 14. Koning de ghedachte Hiartvarus; ende dese ooch van een ghetrou vrient Rolvonis van't leven berooft zijnde/ Hotterus 15. Koning van Denemarcken, ende daer beneevens van Zweden; 16. Balderus, omgebracht in den Inham/ na hem ghenaemt Balderflut: 17. Othinus, tot tooverye gheneghen: 18. Roricus, geseght Slingenbond, Othini sone: 19. Horvendillus, omghebracht van zijnen broeder Feggo, 20. Koning/ naer welcken Fegge-sund in Iut-land genaemt is. Desen heeft gedoot Horvendilli sone/ Amlethus 21. Koning/ vermoort van zijn Stiefvader Wigleto, 22. Koning. Hem is gevolght als de 23. zijn sone Wermundus: 24. Wffo, Wermundi sone. 25. Dan II. Wffonis sone: 26. Hugletus: 27. Frotho II, ghenaemt Hind-sterke, die in eene Monarchie overwonnen heeft Fregerum, den Koning van Norwegen: 28. Dan III, Frothonis sone. 29. Fridlevus: 30. Frotho III, zijn sone/ geseght Fredegoed, onder de welcke men wil dat Christus de Vredevorst/ mensch geworden is: 31. Hiarnerus, van geringe afkomste; de welcke verdreven zijnde/ is Koning ghekosen de 32. Fridlevus II, Frothonis sone/ die Asmundum den Vorst van Norwegen heeft omgebracht: 33. Frotho IV, een sone Fridlevi: 34. Ingellus, Frothonis sone/ een Prince van ongebonden leven: 35. Olaus, de vierde sone Ingelli, die by zijn leven zijnen twee sonen zijn Rijck verdeylt heeft/ Haroldo toegenende het gebiet te water/ Frothoni te Lande: doch Haraldus, 36. Koning van zijnen broeder Frothone omghebracht zijnde/ is aldus dese Frotho V, geworden de 37. Koning: de welcke van zijns broeders Haraldi sonen/ in waerlic van haers Vaders doot/ in zijn Hof verbrant zijnde/ is int Rijck ghekomen een van de selve/ Haldanus II, als 38. Koning/ boven maten sterck van leden: 39. Hugninus, een broeders sone Haldani: 40. zijn sone Syvaldus: 41. Sygarus, Syvaldi sone: 42. Syvaldus II, Sygari broeder; gedurende welckers regieringhe in Denemarcken so bloedigē krijgh geweest is tegens Haquinum, die den Koning Sygarum vermoort hadde/ dat niemant van des Konings bloet en is overghebleven/ dan Iuditha een dochter des ghedachten Sygari, de welcke tot eene Huysvrouwe verworven zijnde van Halduino, is de selve ghworden 43. Koning van Denemarcken, de derde van dien name/ geseght Haldanhin-stercke, ende is hem int Rijck gevolght de 44. zijn sone Haraldus, ghenaemt Hulle-tand. De 45. wert ghescreven Ringo, een Soons-sone Haraldi: 46. Slo, overmits zijn Tyrannye ende wreethept omgebracht: 47. zijn sone Omundus, 48. Syvardus, Omundi sone/ een onghelucklich Prince/ want onder hem hebben de Sweden Schanien, ende de Duytsen Iutland ingenomen ende vermeerdert: 49. Buthlus Sivaldi broeder; 50. Iarmericus; 51. desselfs sone Broderus: 52. Syvaldus III, 53. Suio, Syvaldi sone/ een neerstigh ende sorghvuldigh Prince/ heeft Schanië weder verobert. 54. Biorn: 55. Haraldus III, zijn sone. 56. Gorman, een tweede sone Biornonis: 57. Sigefridus, Gormonis sone. Hoe vele Jaren een yeder van de voorgemelde Princen geregiert/ wanneer sy de regieringe begonnen/ ende wanneer volcpndt hebben/ is onbekent; noch en wert ooch by de Historyschrijveren niet aengewesen. Alleene begintmen daer af eenige sekerheyt te hebben in de 58. Koning Godefrido, des ghedachten Sigefridi broeder/ ende tweede sone Gormonis. Deses aenbang wert by de meeste gestelt opt Jaer ons Heeren 795. ende wort ghesegh ghewees te zijn een seer stemmigh/ goetaerdigh ēn vroom Prince/ vreedsamigh/ mildt/ ende dapper ter wapenē: Heeft tegens Karolum Magnum gevochten: eyndelijck de Vriesen in drie veldslagen overwonnen/ ende t'onderghebracht hebbende/ is hy van een zijnder Lijfgarde omgebracht: ende is aldus in zijne plaetse gekomen */ die ooch Koning van Zweden was/

Getal der Koningē.		Iaren Christi.	Iaren der werelt.
59	* Olavus, regeerde twee Jaren.	809	4776
60	Hemmingus, heeft met den Keyser Ludovico vrede gemaeckt/ regeerde 4. jaren.	811	4778
61	Syvardus II, die ooch van zijns moeders wegen/ die een dochter Godefridi was/ Koning van Norwegen geworden is. Tegen hem is van	815	4782

Getal der Koningē.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	is van den Staten van Iutland opgewozpen zijn Neef Ringo, ende zijn beyde in den krijgh gebleven/ dzie jaren daer naer.		
62	Regnerus, Syvardi II, sone/ was wonderlijck in Krijghsaecken; regeerde 13. jaren.	818	4785
63	Haraldus, Klag, sich dzagende als gerechtigh Koning/ wozt dooz Regnero, verdzeven; heeft van den Keyser Ludovico het Chzistengeloove ontfangen: wert geseght 16. jaren geregeert te hebben.	818	4785
64	Sivardus III, een sone Regneri, is na zijns Vaders ombzenghen in Yrlandt, gesuccedeert/ welcke doot hy bzomelijck gewzolen heeft dooz de hulpe zijner bzoederen.	831	4798
65	Ericus, een bzoeder des gedachten Haraldi, is Ericum, Sivardi III, sone/ voozgegaen. Regeerde 14. jaren. Heeft oozlogh gevoert tegen Guttornum, zijns Oems sone/ ende is alsdoen in een veltslagh gebleven al des Konings bloet/ behalven des Sivardi III, eenige sone genaemt	834	4801
66	Ericus II, die na de doot Erici gesuccedeert is, wiert tot het Chzistengeloove gebzacht (alhoewel een sterck vervolger der Chzistenen geweest hebbende) dooz Ansgario, Bisschop van Bremen. Regeerde 11. jaren.	848	4815
67	Olavus II, Koning der Zweden zijnde/ veracht de onder-jarighheyt Lodnekanuti, des soons Erici II, ende dzaeght sich met gewelt als Koning van Denemarcken, den tijt van vijf Jaren.	859	4826
68	Sivardus IV, een soons sone Olavi II, is ghesuccedeert. Regeerde 10. jaren.	864	4831
69	Lodnekanutus tot zijne Jaren gekomen zijnde/ heeft deur hulpe zijner Onderdanen/ Sivardum IV, (na 10. jaren regeerens) verdzevē. Regeerde vijf Jaren/ was in zijn Jonghept boos van leven/ doch daer na een loswaerdigh Prince/ hebbende niet te min gene kennisse van de Chzistelijcke Religie.	874	4841
70	Sueno is gesuccedeert na Canuti doot; ende niet lang gheregiert hebbende/ is hem gevolght	879	4846
71	Frotho VI, heeft Engelandt verovert/ ende is aldaer Chzisten gewozden. Regeerde 2. Jaren.	879	4846
72	Gormo II, gebynaemt Anglicus, om dat hy in Engelandt gebozē was/ 't welck hem doch wederom ontnomen is. Regeerde 12. jaren.	881	4848
73	Haraldus V, is gevolght; was meer genepght zijn Rijck te beschermen dan zijne palen upt te bzeyden. Regeerde 8. jaren.	893	4860
74	Gormo III, is geweest een hard/ doch de laetste vervolgher der Chzistenen. Heeft Thyram Dankbod, des Konings dochter van Engeland, niet eer ten huwelijck gekregen/ dooz hy en beloofde Chzisten te wozden. Regeerde 30. jaren.	901	4868
75	Haraldus VI, is zijnen Vader Gormone III. ghevolght/ ghebynaemt zijnde Blod-tand, oock Magnus ende Sapiens: heeft oozlogh gevoert tegen Keyser Otthonem I, dooz welcken met zijn sone tot de Chzistelijcke Religie ghekomen zijnde/ heeft de selve dooz zijn gants Rijcke geplant. Regeerde 49. jaren/ ende wiert dooz zijns soons Suenonis belept/ van eenen Tokone omgebzacht: also is hem gevolght de sone	931	4898
76	Sueno II, is van de Chzistelijcke Religie afgevallen/ doch dooz Popponis miraculen (die een gloependt yser tot verseeckering der Chzistelijcke Religie in zijn hant dzoegh) wederom bekeert. Regeerde 34. Jaren.	980	4947
77	Canutus II, gebynaemt Magnus, was de machtighste der Koningen/ die opt dooz hem geweest waren: beheerste Engelandt, Norwegen, Vandalien ende Normandien, behalven noch zijn eygen Denemarcken. Regeerde 22. jaren.	1014	4981
78	Canutus III, volght zijnē Vader int Rijck van Denemarken, ende na vier jaren in Engelant, was gebynaemt Durus: regeerde 6. jaren.	1036	5003
79	Magnus, zijnde een sone Olavi des Conings van Norwegen, is gevolght. Regeerde 5. jaren.	1041	5008
80	Sueno III, een sone Vlfonis, upt Margareta, een Dochter Suenonis I, gebozen/ is gesuccedeert. Regeerde 28. jaren.	1046	5013
81	Haraldus VII, was een Bastaerdt-sone Suenonis III. Regeerde 2. jaren.	1074	5041
82	Canutus IV, volght zijnen Bzoeder/ is/ om zijnes godt-bzuchts wille/ in 't getal der Sancten gestelt. Regeerde 12. jaren. Is van	1076	5043

Getal der Koningē.		Jaren Christi.	Jaren der werelt.
	den Finnen in Itlandt aen den Altaer omgebracht; hem is gevolght zijn Broeder		
83	Olaus, hadde (uyt quaedt vermoeden op hem) na Vlaenderen in ballingschap gesonden geweest. Regeerde 7. jaren.	1088	5055
84	Ericus III, is zijnen Broeder Olao gesuccedeert: was een gewenst Prince; Regeerde 7. jaren. Starf in Cypren.	1095	5062
85	Nicolaus succedeerde zijnen Broeder. Regeerde 32. jaren.	1102	5069
86	Ericus IV, een sone Erici III, was in overspel gebooren/ende gebynaemt Hasenfusz: Is d'eerste geweest/ die de Peerden over Zee in Denemarcken gevoert heeft. Regeerde 4. jaren/ etlijcke maenden.	1134	5101
87	Ericus V, gebynaemt Lamb; regeerde 10. jaren/ is in Monicken-staet overleden/ hem is gevolght/ na veel twistens om 't Rijcke/	1139	5106
88	Sueno IV, cē sone Erici V, tegens hem is van dē Iutlanders gekozen Canutus, eē sone Magoli, doch is eyndelic bevaerdight. Reg. 11. jarē.	1149	5116
89	Waldemarus des laetst gedachtē Canuti sone/ is gevolght: Heeft die vā Vandalia eñ Rugia tot het Chrijsten gelove gebracht. Reg. 24. jarē.	1160	5127
90	Canutus IV, succedeert zijnen Vader: heeft veel geoorloght tegens zijne gebueren; regeerde 18. jaren.	1184	5151
91	Waldemarus II, volght zijnen broeder Canuto IV, was een strijt-baer Prince; ende heeft den Denen Wetten ende Keuren gegeven. Regeerde 40. jaren. Starf zijns ouderdoms 90. jaren.	1201	5168
92	Ericus VI, zijn sone volght; een jaer ghеregeert hebbende/ wort van zijnen broeder Abel, zijnde Hertogh van Iutlandt, omgebracht.	1241	5208
93	Abel, aen de Krone eñ 't Rijck gekomen zijnde/ is van den Vriesen na elf jaren regeerens omgebracht: hem is gevolght zijn broeder	1242	5209
94	Christophorus I, die tegens Ioannem ende Gebhardum, Graven van Holsteyn, ongeluckelijck geoorloght heeft. Regeerde 7. jaren.	1252	5219
95	Ericus VII, is overmits zijne onkuysheyt/ van zijne Onderdanē omgebracht. Regeerde 27. jaren.	1259	5226
96	Ericus VIII, succedeerde zijnen Vader/ heeft geluckelijck teghen de Duytschen geoorloght. Regeerde 35. jaren.	1286	5253
97	Christophorus II, een broeder Erici VIII, van de Graven van Holsteyn upt zijn Rijck verdreven/ doch hoots daer na weder ingeleert. Regeerde 12. jaren.	1321	5288
98	Waldemarus III, zijn sone: heeft ongeluckelijck gheoorloght tegens de Hense-steden. Regeerde 42. jaren.	1333	5300
99	Margareta, zijn dochter/ is Koninginne gewordeu: Oorlogh voerende tegen Albertum, Koning van Zweden, heeft hem overwonnen: waer door de drie Koninghrijcken Norwegen, Denemarcken, ende Zweden, aen een gheracht zijn gworden. Regeerde 35. jaren.	1375	5342
100	Ericus IX, van Margareta tot een Erfgenaem aengenomen zijnde/ is geworden Koning van Denemarcken, &c. Heeft vele oorlogen gevoert/ ende die geluckelijck. Regeerde 28. jaren.	1412	5379
101	Christiphorus III, een susters sone Erici, wort tegens hem gesurrogeert: Desen heeft den Hertogh van Holsteyn ende Schlezwijck den eedt van getrouwigheyt gedaen/ nemende alsoo het dertighjarige oorlogh een eynde: regeerde 10. jaren.	1439	5406
102	Christiernus I, zijnde Grave van Oldenburg, wort Koning vā Denemarcken eñ Norwegen, eñ van den Statē des Rijcx van Zweden wort in zijne plaetse gekozē Carolus Canuti sone/ gesproten upt den oudē stamme der Koninggē vāZwedē. Christiernus I, regeerde 33. jarē.	1448	5415
103	Ioannes, zijn oudtste sone/ is int Rijck gesuccedeert/ ende zijnen Fredericus in de Hertoghdommen van Holsteyn ende Schlezwijck. Regeerde 32. jaren.	1482	5449
104	Christianus II, een sone Ioannis, is om zijne wreedtheydts wil Tyrannicus genoemt geweest/ ende dieshalven eyndelijck upt zijn Rijck in ballingschap verdreven. Regeerde 9. jaren.	1514	5481
105	Fredericus, zijnde Hertogh vā Holsteyn, is/ na dat Christianus II, verdreven was/ van dē Statē des Rijcx gekosē. Regeerde 12. jarē.	1523	5490
106	Christianus III, is gevolght/ die sich 't jaer daer aen van 't gantsche Rijck meester maechte. Regeerde 23. jaren.	1535	5502
107	Fredericus II, zijn soon: heeft int eerste jaer zijns Rijcx Dithmarsen onder zijn gewelt gebracht. Regeerde 27. jaren.	1559	5526
108	Christianus IV, een sone Frederici II, volght zijnen Vader int Rijck. Regeerde noch dit Jaer 1617.	1586	5553

Verhael van den Staet des Konings van ZWEDEN.

Kort Inhoudt.

1. GRoote uytspreydinge des Rijcks van Zweden, zijne vooznaemste Provintien/ ende grensen. 2. Beschrijvinghe van Godtlandt, zijne grensen/ ende vooznaemste plaetsen. 3. Van Finlandt ende zijne steden. 4. Van Volhinien. 5. Van Lap-landt. 6. Andere verdeplinghe van Zweden, begrijpende elf Provincien / daer in elf Hertoghdommen ende 12. Graefschappen zijn. 7. Andere af-scheydinghe deses Rijcks in seven Bisdommen/ ende hoe veel peder Bisdom Parochien begreep. 8. Vruchtbaerheydt van Zweden in Honigh/ Silver/ Koper/ Loodt/ Stael/ ende alderley Vis: op veel plaetsen schrael ende berghachtigh: zijnde van matige/ gesonde ende suyvere locht. 9. Bysondere beschrijvinghe van pegelijcks Landtschaps vruchtbaerheydt. 10. Strijdtbaren aerdt der oude Zweden; hare Wetten/ Goden/ ende verscheyden soozten van Offerhanden; hare wapenen ende maniere van strijden. 11. Robuste ghestaltenisse der hupdens-daeghse Zweden/ hare subtylheydt van geest/ simpelheyt der zeden: hoe veel verscheyden kost ende broodt daer gebruyckt wordt; 't kazoen harer kleederen/ ende woonplaetsen. 12. Waer in hare rijckdommen bestaen. 13. Van de ordinarise ende extraordinarise inkomsten der Koningen ende hoe veel jaerlijcks in zijn spaer-kiste ghebracht wordt. 14. Van het Zweedse Krijghsvolck / ende hoe-veel volcks in peghelijcke Provintie onderhouden wordt. 15. Van zijne macht in schepē ende ter Zee. 16. Getal der vooznaemste Forteressen deses Rijcks. 17. Van de Marck-graven/ Lemans/ Lansmans/ ende andere Richteren ende Officieren deses Rijcks / gestelt tot de bedieninghe

der

der Justitie in peder Provintie. 18. Wetten/ gestelt tegen de Woeckeraers/ overspeelders/ ende doodt-slaghers. 19. Van de Officiers/ ghestelt over de inkomsten ende Finantien des Konings. 20. Haren Godts-dienst. 21. Kort verhael haerder Koningen/ tot den tegenwoordigen Koning toe.

1. AL-hoe-wel den Staet deses Koningrijcks van Zweden in sodanighen Staet is/ dat een ghedeelte desselfs van Sigismundo, Koning van Polen, beseten wordt/ als die daer eenige gherechtighepdt pretendeert/ ende dat het ander-deel (zijnde 't grootste) vã Carolo IX, deses tegenwoordigh-levenden Vader/ gepossideert ende aengetast is/ soo sullen wy nochtans (den Leser ten gherieve) een sommierlijck verhael van't selve doen/ even als of het in't geheel van zijnen wettigen Heere ghegouverneert wierdt.

So begrijpt dan't Koningrijck van Zweden het Hertoghdom van Finlandt, Gothlandt, Bothnien, een deel van Lap-landt, Scrickfinien, een deel van Corelien, de Alandise Eplanden/ ende eenighe andere/ dorh klepn van waerden.

Men kan oock seer lichtelick vernemẽ upt de menichte der gradẽ/ onder welck verschepdẽ Provintien vã Zwedẽ gelegẽ zijn/ dat het lant seer groot is/ aengesien dat vã Stockholm, legghende op 60. graden/ ende de woonplaets

Gustavus der Sweden, Gotthen ende Wenden Coninck

plaets der Koninghen van Zweden is/ tot die van Lap-landt, men meer als 1000. Italiaense mijlen rekent/ende van de eynden van Denemarcken tot Stockholm, 't welck/ soo veel de lengde aengaet/als in het midden des Rijcks light/ 20. dagh-repsens te Paerdt is; soo dat de ghene die wijdt ende breedt door Zweden gerepst hebben/ het selve grooter houden/ als Italien ende Vranckrijck te samen is; ende noch soo veel te grooter wesen soude/so men de Lappen ende Finnen daer by dede.

Wtnemende grootheyt des Koningrijcks vã Zweden.

Zweden heeft tot grensen ten Westen Norwegen, ten Noorden Laplandt ende Bothnien, ten Oosten Finlandt, afgheschepden door de Bothnise Golffe ende Lijflandt, oock door een Zee-arm af-ghesondert; ten Zuyden Goth-landt. In dit Landt zijn vele Hertoghdommen ende Heerlijckheyden; als de Hertoghdommẽ van Angermannien, op de Frontieren van Laplandt; daer na Midelphat, Ientien, Dalakarlien, Vermelandt, Dalien, Helsingen, Gestricien, Fiernigen, Caperdalien (so veel als de Valleye Latonæ) ende Vplant. De Koninglijcke Stadt van alle dese is Stockholm, so wel van de nature als door konst gesterckt zijnde/liggende in Maraessen/ gelijck Venetien. Men vindter oock de stadt Vpsale, alwaer een Universitept is; als mede de Zee-stadt Nicop.

II. Van Gothlandt.

Gothlandt paelt ten Oostẽ aẽ de Oceaense Zee/ ten Westen aen de Noorweeghse gheberghten ende een gedeelte van Denemarckẽ, genoemt Scanien; ten Noorden aen Zweden/ ende ten Zuyden aen de Oost-zee. De voornaemste plaetsen van Gothlandt zijn Lodusien, met een goede haven. Walburg, een stadt hebbende een Kasteel Calmur, een groote stadt met een schoone Haven; ende noch eenige andere / waer af sommige den name van Hertoghdommen dragen.

III. Vã Finland.

Finlandt light ten Oosten/ Zuyden/ ende Westen/ aen de Zee/ende van Moscovien door de Golphe van Finlandt ende de riviere Polme afgeschepdẽ; maer ten Noorden light het aen Bothnien en Corelien. De Russen noemẽ dit Lant Chainskasenila. Tyne beste steden zijn Abo, in Vplandt gelegẽ/ende Wyburg op den hoeck van 't landt.

IV. Van Bothnien.

Bothnien wordt verdeylt in Oost ende West/ volgens Magnum, maer na anderer meyninge/ in Zuyden ende Noorden.

V. Van Laplandt.

Lap-landt streckt sich van de Frontieren van Zweden af tot de Noordt-zee toe. Daer is het Maras van Lulum, lang 300. mijlen. Hier moet aengemerckt zijn/ dat de gene die aen de Oost-zijde ligghen/ den Moscoviter tol geven/ende worden Dikiloppes genoemt/ dat is/ Wilde Lap-landers: maer de Westerse staen onder den Koning van Zweden, ende besitten het Landt dat ghenoemt wordt Scricfinnien. Corelien, ofte Carelien, light over de Golphe van Finlandt, sich streckende tot de Ys-zee toe: den grootsten Somersen dagh is van 20. uren. Hexolin ofte Kexolin is zijne Hooft-stadt.

Wat den Koning van Zweden in Lijflandt besit.

Den Koning van Zweden besidt noch in Lijflandt de Steden Rivaillen, Nerve, Pernovien, ende eenige andere. Behalven dien heeft hy noch de Alandise Eylanden/ in de welcke gelegen zijn de Steden Vames, Wiburg, ende Castrolin.

VI. Andere verdeylinghe des Rijcks van Zwedẽ.

Daer zijnder die een andere verdeylinghe van Zweden maken/ namelijck/ in elf Provintien/ de welcke 11. Hertoghdommen ende 12. Graefschappen begrijpen. D'Hertoghdommen zijn Vplandt, Wester-gothlandt, Oosten-Gothlandt, Smoladien, Vesmanien, Dalakarlien, 't groot Hertoghdom van Finlandt, in de welcke begrepen zijn die van Satagonden, Caralien, ende Tavastien. De Graefschappen zijn Hellinghen, Angermanien, Gestric, Midelphat, Oosten-Bothnien, ende Wester-Bothnien, Vplandt, Vermelant, Nuicien, Dalien, ende 't Eylandt Vlandt, 't welck doch aen Finlandt behoort.

VII. Noch een andere verdeylinge.

De andere verdeylinge gheschiedt door Bisdommen/ die eertijdts tot seven in getal waren/ 't Aerdts-bisdom van Vpsalen daer onder rekenende: hier by wierdt ghevoeght 't Aerdts-bisdom van Wiburg in Finlandt, d'andere zijn die van Lincopien, Vestrors, (nu genoemt Arosciose, Sacare, Strigonien, Veximen, ende Aboën in Finlandt.

In het Bisdom van Vpsale zijn 171. Parochien/ ende streckt sich upt tot aen Laplandt, begrijpt mede Finmarcken, ende in dese zijn 8. groote Parochien. Het Bisdom van Lincopien heeft 226. Parochien. Veximen 210. Sacare 226. Strigonien 100. Aboën 500. Parochien/die meest alle seer volckrijck zijn; waer af de sommige 1000. Hupsgesinnen groot zijn/ ende andere min: Hier in worden niet gerelt de Parochien van vele Steden ende plaetsen.

Gestalteniſſe.

VIII. Vruchtbaerheyt van Zweden.

Zweden is het vruchtbaerste van alle de Noorderse Landen/ ende draeght een groote menighte van Graen. Daer is oock veel Honigh/ Silver/ Koper/ Loodt/ Stael/ ende Yser; ende voornemelijck ontrent Salburg vindtmen super Silver / dat met geen andere metalen gemengt en is. Heeft een uptermaten veelheydt van alderhande soute ende verse Vis; doch is het op vele plaetsen schraell/ berghachtigh/ vochtt ende Marassigh: ende dese plaetsen brengen min voort/ als de andere. De gantsche ouer na Lijflant is vol steple eñ scherpe klippen/ die dese kust ontoeganglijc maken/ ende waer de Wolven langs loopen/ als de Zee bevroren is / ende (soomen seght) van de groote koude blindt worden. Daer zijn seer groote vlacke velden/ die niet te min beset zijn met Pijn-boomen/ Den-boomen ende Epsen-boomen; evenwel wordt ghemeynlijck tusschen dese Boomen in ghesaept.

Het Lant en heeft geen Rivieren gebreck; doch en zijn meest niet schipdragende / belet van de invallende Boomen ende klippen/ oock om datse 't meerendeel des Jaers bevroren zijn.

Ghesondt locht in Zweden.

De Locht isser gemeynlijck seer super/ ende dien volgens in gants Zweden seer gesondt/ doch aen de Maraessen en isse niet soo goedt nochte helder. Men vindter ghemeenlijck/ eñ voornemelijck aen 't geberghte ende andere plaetsen daer dẽ Noordẽ wint sterckst snupft/ Luyden die 130. ja 140. jaren oudt zijn; ja souden oock langer leven/ soo sy hun door te veel eetens ofte dranckens niet en verkorten ende over-loeden; behalven datmen oock in des Konings Hof nauw twee Medicijnen ofte Apothekers vindt. In dit landt worden veel Buffels gevangen/ die van een extraordinarise grootte zijn.

IX.

Gothlandt heeft overvloedt van Graen/ Bestiael / Paerden/ Zee-vis / Revier-vis/ Loodt/ Yser/ ende Silver: het heeft meer Weydinghe/ als andere Noorderse Landen;

voor

Ericus de xiiij. der Sweden, Gotten ende Wend Coninck.

voor al vindt-men hier veel Latoen/ende by de Stadt Tragualle seer goet Yser.

Finlandt is noch veel lustiger Landt/ als 't gene particulierlijck Zweden ghenoemt wordt/ over-treft het in goethepdt ende brengt meer tarwe voort/ vermidts het ten meeren-deel vlack is/ ende niet seer berghachtigh/noghte Marassigh.

Bothnien en brengt niet veel voort/ maer in 't een ende 'tander vindt men veel Beesten/ die schoone Vellen hebben/ ende menighte van Vis.

Lap-landt en draeght gheen Koorn: daer zijn veel witte Beyren ende Herminnen. In plaetse van Paerden gebruycken sy Rangers, 't welcke Beesten zijn van de grootte als een Mul/ van hayr als een Esel/ van hoornen by-na als een Hert/ maer zijn korte/ ende min getacht. Dese Dieren en dragen ghene lasten op haren rugge/ maer treckien Sleden ende Karren so snel datse tusschen nacht ende dagh 150. mijlen af-legghen konnen. Te midtwinter/ wanneer de Son in Capricorno is/ gedurpt den nacht aldaer drie maenden lang met een weynigh daghs ondertusschen/ 't welcke doch weynighe uren duyrt.

Langhen winterschen nacht in Laplandt.

Oude Zeden.

De Gotthen zijn van oudts uyt Zweden ende d'omliggende Landen gheliomen/ ende toonden ghenoegh hoedanigh de Humeur was van alle dese Volckeren deses half-Eylandts Scandinavien, daer nu Zweden is. Sy hebben betoont dat hares Landts Luyden strijtbaer waren/ende niet konden stil sitten/ aengesien datse met groote menighten verscheydenmalen upt haer Landt gereyst zijn/ ende

Hoedanigh de Gotthen oertijts zijn geweest.

ende in vele hoecken van Europa seer langen tijdt geheerst hebben; als Italien ende Spangien getuygen konnen. Sy waren wreedt/ maer niet soo wildt van seden/ als men haer afbeeldt/ gelijck oock uyt den Brief Sidonij Apollinaris, die de seden haers Konings Theodorici beschrijft: Hare Wetten leeren ons oock genoegh/ dat dit Volck redelijcken gemaniert was; maer door haer groote conquesten over al gehaet zijnde/ heeft men hun alsins soecken leelijck af te schilderen.

Sommige willen dat onder haer een Wet sy gheweest/ die mede-bracht/ dat niemandt tot haren Koning mochte gekosen worden/ of hy ware vet ende Swaer-lijvigh. Dese Gotthen hebben de Denen ende inwoonderen Chersonneli Cimbrici altijdt doodelijcken gehaet. Men gelooft/ dat hare Letteren/ die men Gotthise noemt / seer oudt zijn/ ende dien volgens hare wapenen tot de studie gevoeght hadden. Hare Vrouwen trocken mede ten strijde/ hun mede in de Slaghen vermengende als de Mannen: de daden haerder voor-ouderen stelden sy in dicht/ ende songen die.

Sy aenbaden den God Thoris, als den machtighsten aller Goden/ die een Kroone op zijn hooft hadde/ een Scepter in de hant/ ende 12. Kroonen rontsom hem. Men meent dat het Iupiter was/ om dat dese Noordersе Volckeren den Donder-dagh seer Godsdienstelijcken verden/ welcken dach Iovi toe-geeygent is: 't gene sulcks noch so veel te meer aenraedt/ is/ dat men noch hyden in Zweden den Donder/ Blixem/ onweer/ ende dergelijcke dingen/ het gerammel van Thoron noemt. Desen God hadde aen zijn zijde twee andere Goden/ namelijck/ Othin ende Frigga: Othin representeerde Mars, ende was gants gewapent; van desen geloofden de Gotthen/ dat hy hun in alle hare oorlogen by-stondt; evenwel hadden sy desen den * Woons-dagh toegeeygent/ 't welcke den dagh Mercurij is; Desen wierden alle de gene op-geoffert die in den oorlogh gevanghen wierde. Frigga was de Goddinne des schoonheydts/ bevallijckheydts ende liefde/ ende presideerde (na haer opinie) op Bruloften ende alle andere vermakelijckheyden: Men hadde haer dē * Vry-dagh toegeeygent; ende worden noch hydens-daegh in Zweden sommige Sterren genoemt den spin-rocken ende spille van Frigga, ende dat door een oude traditie: Dese Goddinne wierdt Pijl ende Boge gegeven/ om dat deses Landts Vrouwen (als geseydt is) oock ten strijde togen/ so wel als de Mannen. Behalven dese drie Godtheyden/ waren noch veel andere meer. Sy aenbaden oock eenen Methotim, die eenen grooten Tooveraer geweest was/ ende hun vele particuliere Ceremonien tot den Goden-dienst geordonneert hadde. Fro, den oppersten der Goden/ was oock onder hun geplaetst / ende omtrent Vpsale aenghebeden; men offerde hem niet dan Swarte Offer-beesten; oock wierden t'zijner eeren jaerlijcks nacht-spelen gespeelt. Sy aenbaden oock Hollerum, die een dapper Krijghsman gheweest hadde/ ende so kloecken Tooveraer was/ dat hy een Been/ bedeckt met characteren/ in plaetse van een Schip ghebruyckte/ om over Zee te varen. By dese voeghden sy Vagnost, Hadingum, ende Rostioph van Finlandt, om dat hy vele dinghen voor-seyde.

Noch wordt by dese gestelt/ Rostarus, die in Menschen bloedt sulcken behagen hadde/ dat men hem de sielen toe-beloofde der ghener/ daer sy tegen ten strijde trocken. Daer warender noch meer andere/ die men achtede kinderen te zijn van den grooten Thoron ofte van Othein.

Welcke Ceremonien sy in hare Offerhanden gebruyckte.

In hare Offerhanden observeerden sy 't getal van negenen / considererende mogelijck na de Pythagarise wijse/ dat dit oneven getal 't welck van drie-mael drie komt / den anderen getalen behoorde voor-ghedraghen te zijn. Oock mochten Samolxis ende andere Philosophen hun sulcks wel geleert hebben gehadt. Ende alhoe-wel datse dagelijcks haren Goden eenighe eere beweesen/ nochtans eerden sy die veel solennelijcker alle maenden/ haer neghen dagen lang Offerhanden doende/ pegelijcken dagh negen soorten van Beesten/ daer by noch menschen tot Slachtoffer gebruyckende. Den mens die geoffert moste worden/ wierdt levendigh in een Fonteyne geworpen/ die daer naest aen was/ so hy daer in starf/ soo hielden sy sulcks voor een goedt teycken; ende de Priesteren hem daer uyt nemende/ hinghen hem op in een Bos/ dat sy voor heyligh hielden/ gelovende dat hy onder den Goden verdoert was. Sy gheloofden mede een onsterffelijckheydt der Sielen/ ende datse in een lustige plaetse vertrocken/ alwaer eenen Godt presideerde/ die Blixa genoemt wierdt/ den welcken sy op een Schip met vijfpaer riemen eenen Bode toe-sonden/ hem belastende desen God af te vragen 't gene sy weten wilden. Sy waren dermaten genepght tot haren Goden-dienst/ dat sy hoorende eenigh gerucht in de Locht/ hare Bogen af-schoten na den Hemel/ toonende/ datse hare Goden wilden by-staen/ die sy waenden dat als dan van eenige andere bespronghen wierden. Hadden oock groote Koperen hamers/ met de welcke sy groot geraes maeckten/ willende daer door den Donder nabootsen.

Wanneer sy ten strijde togen/ offerden sy oock eenige Peerden/ ende droegen de hoofden voor 't Hey/ die sy na de victorie haren Goden oock op-offerden/ doende daer noch eenige eer-Spelen by: hare wapenen waren Boge/ ende Schilt: Siet daer ten naesten by alles wat van de seden der oude Gotthen ende die van Zweden ghesegt kan worden. Men soude hier moghen by-voegen de seden den Herulen/ Vandalen/ ende Lombarden/ die uyt Scandien gesproten zijn/ maer sullen't met dit verhael volghens Ioannis Magni schrijven/ laten berusten/ de welcke Aerdts-bisschop van Vpsale geweest is.

* Dies Mercurij.

* Dies Veneris.

Huydensdaeghse Zeden.

XI. De Zweden zijn van naturen/ sterck robust ende strijdtbaer/ soo wel te voet als te Paerdt/ oock ter Zee. De vreemdelinghen ontfangen sy seer beleefdelijck / manghelen met hun Vis/ schoone vellen/ Bonten/ Boter/ Ougel / ende Metalen. De Parochien staen verspreydt in Bossen ende andere bedeckte plaetsen/ alwaer de bequaemheydt om huysen te timmeren/ veel hout te hebben/ ende van den Noorden windt bevrijdt te zijn / hun die op 't beste aenbiedt; houden in hare huysen oock haer Vee/ ende kudden/ oock alle ambachten tot kleedinghe ende noodt-druft noodigh. Dit verooraeckt dat men in dit Landt so volck-rijcke/ noch soo groote Steden niet en vindt/ als op andere plaetsen.

D'on-

Hoedanighe talen in Zweden gesproken worden.

D'onderdanen der Kroone van Zweden gebruycken deurgaens tweederley spraken/ namelijck Zwedise/ die gesproken wordt in alle de Provintien van Zweden, Gothlandt, Norwegen ende Denemarcken. Daer na de Finlandise sprake/ die niet alleen gesproken wordt in't groote Hertoghdom van Finlant (behalvé in eene Provintie/ daer de Swedise sprake ghebruyckt ende bewaert wordt) maer oock in een groot deel ontrent Rivaille, een Stadt in Lijflandt; Luyden van qualiteyt spreken ende verstaen de Hoogh-duytse sprake.

't Vernuft der Zwedisen is bequaem ghenoegh om leeré niet alleenlijck alle Ambachten ende konsten/ maer oock tucht / speculative wetenschappen/ ende spraken/ onder de welcke van de aensienlijckste gemeenlijck de Hoogh-duytse ofte Latijnse geleert wordt/ ofte alle beyde ghe[illegible]ck: oock valt hare uytsprake in't prononcren so swaer niet als der Duytsen.

De seden zijn ghemeynlijck simpel/ met weynigh te vreden/ niet meer landts bebouwende / als hun ten onderhoudt van noode is/ doch nu een weynigh vande uytheemse Soldaten quade ende gierige manieren bedorven ofte veel-licht besmet. In de Steden gebruycken sy veel Badt-stoven / als oock ten platten Lande/ soo wel voor Vrouwen/ als voor Mannen.

De Vrouwen zijn sedigh ende wijs / hun oock van dronckenschap onthoudende. Hare spijs is gemeynlijck van tweederley soorten van graen: D'eene saepen sy in den Mey/ d'ander in November. In Augusto maepen sy haren Rogge/ daer sy gebuylt ende ongebuylt broodt af backen. Sy hebben oock veel garste/ daer sy haer Bier af brouwen/ niet teghenstaende datse Rijnse/ Spaense / ende Franse Wijnen genoegh hebben/ oock Meede/ ende Fonteyn-Water.

Der armer lupdē broot.

In tijdt van noodt gebruycken de arme Luyden Broodt/ gebacken van schorssen van Pijn-boomen / oock van Denne-boomen/ 't welcke van heeter substantie zijnde/ men acht goedt voor de borst te zijn/ daer niet alleen af levende/ maer oock robust worde.

Ossen/ Koepen/ Vercken/ Oyen ende diergelijck Vleys eten sy gesouten/ doch nimmermeer Kalfs-vleys: eten oock droogbe/ soute/ ende geroockte vis: gebruycken oock veel Erweten/ ronde ende witte/ oock eenige Boonen: Het Oeft is by hun niet veel geacht / al ist datse een groote menighte van Peeren/ Pruymen/ Kerssen ende Aerdt-besien hebben: saepen weynigh ander Krupdt als koolen/ die sy souten/ ende voor den winter bewaren.

De Kleedinghe des geringhen volcks is slecht/ in Forme gemeyn met die van Lombardyen: dragen oock Mutsen ende andere bonte Kleedingen/ doch heel slecht. De Vrouwen der Steden dragen/ ende voornemelijck te Stockholm, op hare Rocken een langhen Mantel van Swart Laken / met veel bouwen/ ende seer rijpm. De Edel-luyden zijn op de Duytse wijse/ sommige Hovelinghen na de Italiaense/ doch meest na de Franse wijse gekleedet.

Wanneer sy reysen / dragen de Hupsluyden eenen Bijl mede in plaets van een Kappier. De Edel-luyden ende hare Knechten draghen met hare Kappieren noch Kleyne Cinck-roers.

Hare hupsinghen (behalven de Kercken/ die zijn van steen) zijn van houdt/ maer veel beter gemaeckt/ als die op de Poolse Velden staen. Doch zijnder steden welckers hupsen van steen zijn. Men gebruyckter geen stoven maer schoorsteenen/ die/ na dat het hout in gloeyende Kolen gebrandt is/ met een yseren plate konnen toe-gestopt worden/ ende wederom na beliefte gheopent; behalven dat dit ghebruyck aen marassighe plaetsen in Swang is.

Zeden der Laplanders.

De Lap-landers zijn kleyn / maer seer behendigh. Den Boge handelen sy op't beste: gebruycken enge kleederen: des winters dragen sy geheele Beyren-vellen / die sy boven't hooft toe-knoopen/ niet anders bloot latende / als voor de oogen een weynigh/ 't welck sommighe veroorsaeckt heeft te schryven datse gants rouw van hayr waren als Beesten. Sy woonen in seer laghe Hutkens/ die met schorssen van Boomen/ ofte Aerde soden bedeckt zijn. Sommige seggen/ datse met den Tartaren onder Tenten woonen. Sy zijn tot de jacht ende Visserp seer genepght/ ende hier door onderhoudē sy hun/ deplende oock hare gebuyren daer af mede. Hare schepen bereyden sy niet met spijkers/ maer met pesen ende haken. Hebben een bysondere sprake/ die dē vreemdelingē moeyelijck om leeren valt. Zijn groote Tooveraers/ ende doen windt komen / oock onweer ende mist/ met diergelijcke dingen/ die seer vreemt zijn. Sy en hebben noch Broot/ noch Sout/ ende leven niet dan van vis ende wildt vang. Zijn hittigh ende dertel van naturen/ tot-by slapen seer genepght/ sich weynigh met eene Vrouw vernoegende: Zijn seer wildt ende schuw / vliedende voor de aenkomste der vreemdelingen/ ende hun verbergende. Hare vellen verreulen sy voor andere waren: en de beginnen nu een weynigh tam te worden door den dagelijcksen omme-gang met andere Volckeren.

Rijckdommen.

De rijckdommen deses Rijcks bestaen in de veelheydt des lijfochts / die daer groot is; want sy hebben veel graen/ vleys/ drooghe/ soute ende gheroockte vis/ so datmen nauw eenen Bedelaer en vindt; oock zijn de passanten/ gelijck voor desen / so oock noch by-na over al voor niet geherbergt. Maer den voornaemsten schat komt van de Silver/ Koper/ ende Loodt-mijnen/ ja men gelooft datter geen Koningrijck in Europa en is/ dat meer Loots heeft als Zweden. Men ontdeckt noch dagelijcks der selver vele/ alhoewel de Boeren die veel verberghen / op datse daer niet aen wercken en souden/ ghelijck sy verobligeert zijn. In't Landt van Vestrors wordt seer fijn Silver ghevonden/ ende so die van de Provintie niet so seer bpant des blijts ende wetenschaps der vreemdelingen waren/ hare rijckdommen souden noch grooter zijn/ om dat de Swedise niet en weten het hout te sparen/ noch den roock der Minnen te vergaderen tot verwen: houden oock niet voor goedt / datmen eenighe mijn-aderen ontdeckt: vreesende altijts van den vreemdeling bedroghen te worden/ om dat sy in allen haren handel seer sedigh ende slecht zijn. XII.

De inkomsten des Konings bestaen in vier dinghen: namelijck/ in de gheestelijcke goederen/ in de Mijnen/ in de Cijnsen/ ende in de thienden van alle graen ende andere XIII.

mont-

mont-hoft/ als oock der vellen ende Tonten.

Men vondt over eenige Jaren een seliere Zout-mijne/ maer is daer naer wederom verdwenen/ door de onachtsaemheydt (soo sommige meenen) der geuer die de selve mosten gade slaen.

Van alle de Mijnen/ daer op zijne kosten niet aen gewrocht en wordt/ heeft den Koning het thiende-deel/ daerom betaelt hy de zijne met Kooper ende andere Metalen.

Behalven dit heeft den Koning door zijn gantse Rijck den tienden penning van alle granen/ Hogge/ Boter/ Vis/ Ossen/ vellen/ ende diergelycke dingen: Hier af heeft men nopt de somme konnen weten/ alhoewel men in des Konings Schat-kamer daer af seliere reheninghe houdt. So veel isser af/ dat hy daer mede niet alleen de Legers ende Officieren ter Zee onderhoudt/ maer oock de Veldt-legers ende de Officieren zijns Rijcks ende Hofgesins.

Wanneer den Koning tot beschermínghe zijns Rijcks oorlogh voeren moet ofte eenigh volck upt senden/ daer af doet hy den Provintien de wete/ op dat sy de noodighe veelheydt van lijf-tocht versorgen.

Doch is daer dit onderscheydt in de contributie/ dat de Edelen noch hare Onderdanen niet ordinaerlijcken en contribueren: maer wanneer men generale contributien tot den oorlogh op-brenghen moet/ met wille ende goedt-vinden der Edelen/ zijn hare onderssaten ghewoon de helft van 't ghene te betalen/ dat die ghene geven die immediatelijcken des Konings Onderdanen zijn.

Het volck is oock gehouden tot de Bruptschat van pegelijcke Dochter des Konings te contribueren/ wanneer die houwelijcken; welckers somme bedraghen heeft van over langen tijdt 100000. Daelders/ behalven de Silveren Vaten ende anderen hupf-raedt.

De inkomstē der vellen zijn als nu groot/ als nu kleyn/ na dat de sneeuw veel of weynigh valt/ want hoe 't meer sneeuwt/ hoe d'er meer beesten gevangen worden.

Inkomsten des Konings upt Laplandt.

Wt Laplandt, dat meest na 't Noorder leydt/ heeft den Koning 't meeste-deel de vellen/ ende om hier af de waerheydt te weten/ sendt zijne Majestept jaerlijcks een Commijs derwaerts/ die op 't getal der gevangene Beestē nauwe mercking neemt. De vellen die voor den Koning gekosen ende gedeylt worden/ worden in zijn Hof aen zijne Vrienden/ ende Koop-lupden/ die in zijn Hoff eenighe jaerlijckse levering doen verschoncken. Dit is al 't gene dat den Koning van dese Laplanders tot Tribupt ontfangt.

Daer zijn by-na geene Schattingen/ Tollen/ ofte Cijnsen/ dan op de Zee-havenen: Maer ten platten Lande de ghene die hem geen sekere mate van lijf-tocht geven/ moeten hem jaerlijck vijf/ ses/ acht ende tien daelders jaerlijcks geven/ d'een meer dander min. So oock den Koning pemandt eenighe vergeldt-daedt doen wil/ dien geeft hy deser Boeren so veel tot epghen Lupden/ als de daedt verdient heeft.

Men rekende in den Jare 1578. dat men gemeenlijck alle jaer in de Schat-kiste des Konings brachte/ af-rekenende de extraordinarise lasten ende onkosten/ ontrent ses ofte seven Tonnen Goudts/ tellende peder voor hondert dupsent Duptse Daelders.

Het Metael dat in twee of drie Mijnen gevonden wierdt/ bedroe ghinder den Jare 1578. de somme van 500. squipons, een peder squipons ghereken̄t tot 30000. Daelders. Het Koper bedraeght welneghen-mael soo veel/ doch daer mede worden de Arbeydtslupden betaelt.

Des Konings inkomsten souden veel grooter zijn/ indien de selve recht waergenomen wierden/ gelijck in andere Landen; ende de gebruycke der vreemdelinger hulp ende manieren in Mijnen ende Scheepvaert.

Sterckten.

Een peder Provintie heeft zijn ordinaris Voetvolck ende Rupterpe. In de Koningrijcken van Zweden ende Gothlant, telt men ontrent 32. Vaendelen voetvolcks/ ende onder peder Vaendel ontrent 700. Mannen. Dese moeten op alle voorvallen gereet zijn om te trecken/ waer den noodt verepst/ ende zijn meest Harquebussiers. Men vinter gants weynigh Pierckeniers/ ende dat van weghen de menighte ende groote dichtheydt der Bossen/ die hun in 't handelen der selver gants hinderlijck souden zijn: so en voert hare Rupterpe oock geen lantien/ maer korte Roers ofte Pistolen. Hare Soldaten zijn seer hardt tegen koude/ arbeyt/ ende allerley ongemack van waken ende vraken: Behelpen sich oock seer behendigh in alle dingen. XIV.

Gagie der Kapiteynen ende Soldaten.

Peder Compagnie heeft zijnen Capitepn/ Lieutenant ende Vaendrager. Den Capitepn/ ten tyde datse teghen den Koning van Denemarcken ofte den Moscoviter oorloghden/ en hadde jaerlijcks niet meer als een kleedt/ vier Daelders soudp/ ende vryheydt des tols/ soo voor hem als eenighe andere. Den Soldaet en is nergens af vry/ ten sy so lang den oorlogh duert/ ofte het volck (upt eenigh mistrouwen) in wapenen ghehouden wordt: ende hadden eertijds niet meer als 'tvijfde deel eens Dalers ter maendt tot gagie. Wanneer sy marcheren/ worden se vanden Fouriers in verschepden 'hupsen ghedeylt: maer 'tleger by malkanderen zijnde/ ende in slach-ordening trecken/ ofte te veldt liggen/ so geeft hun den Koning haer lijftocht/ sonder die van hare gagien te korten; indien sy oock van den vyant gevangen worden/ soo moet den Koning haer van 't syne wederom lossen/ ende haer rantsoen betalen: ende so pemandt in den strijdt een Peert verliest/ soo is den Koning gehouden haer een ander te geven.

Gagie der Rupterpe.

Desgelijcks heeft de Rupterpe in peder Compagnie/ die minder in getale zijn als 'tvoet-volck/ een Kapitepn/ Lieutenant/ ende Vaendrager; ende en pleeghtmen den Rupteren niet meer als twintigh Daelders ende een kleedt te geven/ alle jaer/ als mede de bovengedachte vryheyden. Den Kapitepn heeft naer advenant: ende d'ander aensienlijcke ofte vry-willighe ontfingen so veel betalingen/ als sy knechten hielden/ so sy hun te peerde volghden.

Daer zijn elf ordinarise Compagnien Peerden in Zweden ende Gothlant, ende twee in Finlant: d'eene van slecht te Soldaten/ ende d'ander van Edel-lupden: d'oorsake dat in so grooten Landt niet meer volcks onderhouden wordt/ is/ om dat daer den meesten hoop Bootsgesellen gelicht worden/ gelijck in andere Noorder-quartieren meer ghe-schiet/ de welcke/ of om datse berghachtigh ende onvruchtbaer zijn/ als Angermanien, ofte om datse gheen Peerden hebben/ als Dalecarlien, gehouden zijn alle 't Tee-

volck te beschicken.

In Smolant, Oosler-Gothland, ende Wester-Goth-landt zijn eenighe Compagnien Ruyterye.

Hare Peerden zijn een wepnigh kleynder als de Friesse/ maer sterck totten arbeydt/ ende wepnigh te eten gewent.

XV. Al ist schoon dat den Koning geen oorlogh en voert/ soo heeft hy nochtans altijdts 50. oorlogh-schepen in dienst/ onder eenen Admirael. Ende weet ordinarelijck waer hy 6000. Boots-gesellen lichten kan; oock meer soo 't den noodt verepst: Want de Zee-kusten zijns Rijcks seer groot zijn; ende dies oock wel bewoont met ervaren volck ter Zee.

Waerom datter in dit Landt veel geschut is. De menighte der Koper-mijnen doet dat in dit Landt veel Geschuts is/ so wel in de Forlressen/ als op de Schepen. Men heeft gerecheut alleen op het Kasteel van Stockolm, 400. stucken geschuts/ sommighe dobbele Karlouwen/ sommige slanghen/ ende halve Karlouwen; waer by licht gheoordeelt kan worden/ hoedanigen menighte datter door t gantse Landt is.

De grootste Schepen onthouden sich in de Haven van Stockolm, alwaer sy selver liggen konnen sonder anckier / vermits dat men tusschen de hooge Zee ende Stockolm wel 40. Italiaense mijlen tusschen klippen deurvaert. In dese haven/ wanneer het Rs gheslnolten is/ ende de vreemde Schepen aengheklomen zijn/ worden ghemeynlijck 300. Schepen gerelt.

De andere Schepen zijn in eenige Haven van Zweden, doch meest in Finlandt, om tegen den Moscoviter 't hooft te bieden.

XVI. In dese Landen plegen veel Forlressen te zijn/ doch die door oorloghe ende anderssins vervallen ofte afghebroken zijnde/ isser een seer kleyn getal van de oude over-gebleven; doch is in den laetsten oorlogh tegen die van Polen tusschen Sigismundum III, ende Karolum IX, der Zweden Koning/ een groot deel wederom aen ghemaeckt. De voornaemste zijn: Na de West-zee te Elsburg is het Fort van Elselsburg: ende niet wijt van daer noch twee andere/ 't een ghenoemt Goltburg ende 't andere Cronenburg. Daer naer aen de Balthise Zee/ ses mijlen van Scanien, een Provintie van Denemarcken, het Kasteel en sterckte van Kalmar; ende in Oosler-Gothlandt het Kasteel van Vassene; Daer is wijders het Fort van Borlsolomien in het Eylant van Vlandt; voorts Scechorguen, Nicopien, Vicerbin, Cripselmien, ende 't Kasteel van Epsale. Daer na de sterche Kasteelen van Stockolm ende Ourbou, elf mijlen van daer. Ende dit zijn de Forten diemen in 't Koningrijck van Zweden telt.

De voornaemste Forlressen.

In Finlant isser eê in de Stadt Aben, daer na wat voorder Elsingofors, daer na te Tavast een/ genaemt Tavasthaus. Daer is oock een te Viburg, een Stadt dicht aen Moscovien. In Livonien light oock het Fort van Rivaillien, ende hier benevens noch dat van Ennuespel.

Den Koning van Zweden grenst ten Westen met den Coning van Denemarcken, ende ten Oosten met den Moscoviter. Met den Denemarker heeft hy als nu met winst/ als dan met verlies geoorloght: doch met den Moscoviter meest-tijds met voordeel; ende dat om de gelegenthepdt van twee Forlressen/ die hy in des Moscoviters Lant besit/ namelijck Narve ende Rivaille, want de Forlressen die in des vpands Landt ghehouden worden moeten seer groot gheacht worden/ om dies-wille dat men daer door sijn Landt beschermende/ des vpands Landt af-loopen kan; gelijck alhier met merckelijck voordeel getupght kan worden.

Gouvernement.

XVII. Coningen van Zweden voor desen kiesbaer/ doch nu erfelijck.

Om van het gouvernement van Zweden te discoureren/ moetmen weten/ dat de saken deses Staets bevredight zijnde / van eenen Koning gheregiert worden/ die voor desen kiesbaer geweest zijnde/ erfelick ghemaeckt is ten tijde Gustavi I.

Den Koning heeft gemeynlick 12. Raedsheeren/ ende behalven dese noch vele andere Officieren/ om dieswille dat dese Provintie niet alleen verdeylt is (als geseydt) in Provintien Hertoghdommen ende Graefschappen; maer peder Provintien wort noch verdeylt in Heerlijckheyden ende Jurisdictien/ die eenige Parochien begrijpen/ d'een min/ d'andere meer; ende pegelijck der selver heeft synen Lansman, dat is / Borghermeester. Daer naer heeft peder Heerlijckheydt synen March-grave/ de welcke is als eenen Podesta van Italien.

Boven dese Vicomten ofte Marckgraven zijn noch andere Officieren/ zijnde als de Seneschallen van Vranckrijck, van de Zweden Lamens genoemt/ ende zijn als Opperste Rechters: so datmen van de March-graven tot de Lamens, ende van die tot des Konings Raedt/ van dese tot den Koning selve appelleert. Dese Lamens visiteren alle jaren een deel haerder Jurisdictie/ tot dat de visitatie gants geeyndight zijnde / sy de selve van vooren aen wederom beginnen: ende gelijck dit behulpsaem is om den staedt der saken klaerder te kennen/ also brengt het oock den volcke troost aen; aengesien datse de Parochien/ die sy 't eenre jaer besoecken/ hare schattingen af-eysende/ de andere niet en beswaren.

Maer de Landen waren eertijdts in deser voegen bedeylt/ dat tot peder hondert Huysgesinnen/ die buyten de Steden woonden/ men eenen Hooftman ofte Rechter over hondert gaf/ die op een seckeren tijdt des Jaers/ hoe wel hy onder haer niet en woonde/ haer Recht bedienen ging: doch den Koning geeft dese Luyden/ volgens hare verdiensten/ nu somwijlen wel twee hondert Huysghesinnen te berichten: Dese luyden zijn niet alle Edelen/ maer meest verstandige luyden/ daer toe bequaem.

Den Lansman ofte Borghermeester van pegelijcke Parochie/ wordt gemeynlijck uyt de Lant-luyden selve genomen/ ende in voorvallen heeft hy zijnen toevlucht totten March-grave: Moet sich oock/ wanneer den Koning de Gedeputeerde aller Provintien op-biet/ ter plaetse daer den Koning woont/ laten vinden/ om te hooren watter ghedaen moet zijn/ ende dit gebeurt meest eenmael 's Jaers. Desen Lansman moet oock versorgen dat den reysenden man geherberght ende in tijdt van nys ofte sneeuw met bequame Sleden ofte Paerden voorsien worde.

Gagien der Marckgraven in Zweden.

De Marckgraven hebben wepnigh inkomste/ ontfangende alleenlick van des Konings Schat-meesters/ die door 't gantsche Landt verspreydt zijn/ jaerlicks een nieuw kleet/ behalvé 40. Daelders voor peder man:

doch

Johannes de ij. Coninck der Sweden, Gotthen, ende Wandalen.

doch hebbense eenige vryheyden/ gheschencken/ ende diergelijcke dingen.

In Smoland, grensende aen Denemarcken, zijn ontrent 52. Marckgraven.

Binnen Stockholm zijn vier Borgermeesteren tot haer politijck ende ordinaris gouvernement gestelt. Dese blijven in dien staet haer leven lang. Twee onder haer zijn jaerlijcks met beurten de opperste: ende alle dese vier (hoe-wel gheassisteert van eenige andere/ die sy Raden noemen/ ende Borgeren zijn) vergaderen/ ende delibereren over alle politijcke saken. In ghewichtighe saken wort niets verhandelt/ dan ten overstaen des Lieutenants van 't Kasteel; oock van des Konings Raden.

Het getal der Raden/ die de vier Borgermeesteren assisteren/ is van twaelven/ welckers Ampt hun gantsche leven lang gheduyrt/ ten sy datse om eenige misdaedt afghestelt worden/ ofte om yets anders selver versoecken afgestelt ofte ontslagen te worde.

De Wetten die sy generalijcken gebruycken/ zijn seer oudt/ ende van den tijdt des Konings Henrici, toegenaemt Sanctus. Dese hebben tot desen tijdt toe gheduyrigh ghebruyckt gheweest; uytgeseyt de Kerckelicke Wetten/ tot de welcke door den Kardinael Raymondo een Artijckel ghevoeght is/ by 't welcke de kinderen der Priesteren ofte Monicken/ in eenen graed verklaert worden met de kinderen in overspel geteelt.

XVIII. Hoedanige Wetten in Zweden gebruyct worden.

De Wetten van Zweden en maken gheen particulier ghewagh van eenighe woecker/ 't en sy dat een schuldenaer door veel Crediteuren gedrongen wierdt zijne schuldt te betalen/ en yemant der Crediteuren den Schuldenaer yets gheleent hadde/ met verdragh

van Interest/ so verliest den Crediteur het recht van hem de schult te eysschen: so en is men niet alleen oock gewoon den Woecheraers te straffen/ maer oock de gene die sich met hun vermengen.

Het overspel wort daer met de doot ghestraft/ ende noch veel onvergevelijcker/ so een ghetrout man sich met een ghetroude vrouwe vermengt; vermidts men die als dan in de macht des mans stelt/ op dat hy ghestraft werde: maer so hy ongetrout is/ wort hy voor d'eerstemael in een sware geldtboete geoordeelt; evenwel ghebeurt het selden dat pemandt de tweedemael bevonden zijnde/ niet onthalst en wort.

Die eenen anderen slaet/ betaelt vijf Dalers tot boete: soo hy hem eenich lidt afslaet/ als een vinger ofte pet anders/ moet hy dobbel betalen; blijft hy verlemt/ dan wort gheheele vergeldinghe ghedaen. So hy hem int hooft ofte borst quetst/ ende dat de ghequetste binnen 's Jaers sterft/ wort den anderen/ diet ghedaen heeft/ als een dootslagher ter doot veroordeelt. De lichamen der dooden worden meest-tijdts bewaert tot dat den misdadigher gherecht wort/ alhoewel 'tselve somwijlen vele weerlen aenloopt.

Den Richter/ die voor de tweedemael versocht zijnde/ om Sententie diffinitive te spreecken/ 'tselve noch vertreckt/ wort een peine opgheleght/ ende hier door worden meest alle Processen kort afghehaerdight. Dit neemt zijn oorsprong op na van een seer oude ordonnantie/ door de welcke verboden is noch Advocaet/ noch Procureur te hebben: so dat elck zijn eyghen saecken selfs voor den Richter verclaren ende voorstellen moet.

Maer indien het is of Weduwe/ of Weese/ of ontsinnighe/ ofte een gants dot menschе/ so vervolght de naeste bloet-verwant het Proces; ende so der geen en is/ so soeckt den Raedt een Voogdt/ ende de sake wort in korten afghehandelt. Wel is waer/ dat den Richter om eenighe omstandighepden ontschuldight wort/ wanneer hy met reden mercken can/ dat hy so haest de Sententie niet pronouncren can.

XIX. Wat den Officieren belangt/ die over de inkomsten des Konings ghestelt zijn/ daer is eerstelijck eenen Commissaris/ die de ghebaden ondertecknet van alle 'tgene by pensioen gheassigneert wort tot gagie van peder Officier. Desen Commissaris generael heeft onder hem eenen Thesorier/ die des Konings gelt ontfangt/ bewaert/ ende in des Konings Thesoor leght/ ende daer af rekeninghe doet. By desen Thesorier zijn noch thien Rekenmeesters/ die in hare Secretarye alle de Registeren der inkomsten des Konings hebben ende bewaren: ende dese vergaderen sich op alle voorvallen met den Thesorier/ doende voor den Commissaris generael/ int bywesen van eenighe Raetsheeren des Konings/ alle jaer hare rekenninghe: Desen Thesorier heeft noch in pegelijcke Provintie eenen Schatmeester/ die voor hem aldaer alle schattinghen ende Tollen des Konings innaent/ ende hem daer naer overlevert/ om wegh ghelept te worden.

Haren Godsdienst.

XX. Den Koning Gustavus, daer toe versocht zijnde door eenen Olaum, Petrum Nenicium, ende Laurentium Andream, Aerdts-Diaken van Strenga, heeft de Luthersche Religie in zijne Landen ingevoert: ordonnerende/ dat de Bisschoppen niets meer besitten souden/ als 'tgene den Koning beliefde: De Universitepten met Lutherysghesinde Professoren versorght hebbende/ verboodt bupten 's Landts te studeren/ uptghesept te Wirtembergh. Het ghevoelen Calvini is ondertusschen mede aldaer ghevoordert/ ende gehandthaeft van

Erico XIV, als mede van zijnen Broeder Ioanne II, die na hem ghesuccedeert is/ doch wat trager als zijnen predecessеur Carolus IX, zijnen broeder aent Rijck gheraeckt zijnde/ is de Roomsche Religie door de gantsche Landen t'eenemael afgeschaft/ so dat de leere Calvini ende Lutheri aldaer ghehanthaeft worden.

Koningen van Zweden.

Overmits dat wepnigh Historien geen ordentlijcke ofte oock volcomen aenteckeninghe der Zweden ons nagelaten hebben/ ende dat overmits de selve als nu onder de Denen, ende dien volgens sonder Koningen/ geweest zijn: als dan wederom door binnenlandtsche beroerten ende andersins verschepden Koningen teffens gehadt hebben; so en hebbe ick my oock niet willen verstouten die op sekere ende ghewisse Jaer-aenteckeninghen/ als in de voorgaende Registeren der Koningen geschiet is/ te stellen; maer volgende simpelijcken de Fransche copye/ hebbe die op het nerste den Leser te lesen gestelt.

XXI. Ioannes Olaus Magnus maeckt een lang verhael der Koningen van Zweden, welckers namen te verdrietigh vallen souden: sal my derhalven vernoeghen te beginnen/ ghelijck sommighe andere/ door Sichtrug, die Koning van Sweden gheweest is langhen tijt voor Christi gheboorte/ ende van Gramo, Koning van Denemarcken omgebracht wiert/ die dit Rijck aen't zijne ghehecht heeft: doch Suibdagerus, Koning van Norweghen, overwon Gramum, worpende aldus Koning van Norwegen, Sweden ende Denemarcken.

Hasinondus zijnen sone is hem ghesuccedeert in de Koningrijcken van Norweghen ende Zweden: daer naer

Vffo.
Hindinus.
Hundingus.
Regnerus, een sone Hundingi.

Hontbrodus, een sone Regneri, dese stelde 'tRijck over aen den Deen.

Athisla ende Hothierus recouvreerden haers Vaders Rijck/ mits betalende sekeren tribupt: maer Rolfo Koning van Denemarcken verwon Athislam, ende bracht Zweden onder zijn gehoorsaemhept. Doen

herst

Carel de IX Coninck der Sweeden Gotthen ende Wandalen etc

heeft Hiartvarus, een geboren Sweeder/ dermaten de goede gunste deses Konings ghewonnen/ dat hy hem het Lant van Zweden vergunde onder den tytel van Hertoghdom/ op conditie van seker tribupt/ ende om hem so veel te ghetrouwer te maken/ heeft hy hem zijn Suster ten houwelijcke gheghéven. Eyndelijck heeft Hiartvarus desen Rolfonem den hals afgheſneden/ ende is selfs mede van den Denen omghebracht. Doen heeft Hothierus, den Broeder Athiſlæ sich in de poſſeſſie des Rijcx geſtelt/ ende brocht Denemarcken oock onder zijn ghebiedt/ maer is van Baldero daer upt ghedreven.

Latende nu eenigen tijdt/ in de welcke de Zweden niet bysonders verricht en hebben/ sal ick komen op den tijdt Augusti, in welcken Abricus, Koning van Zweden was.

Ericus, die hem omgebracht hadde/ succedeerde ten tijde ons Heeren Jesu Christi.

Haldanus, een sone Erici, regeerde na hem/ ende wiert omgebracht.

Sivardus, zijnen sone/ succedeerde.

Ericus II, zijns Dochters sone.

Haldanus, die zijne kinderen voorby gaende/ tot Succeſſeur verklaerde

Vnguinus, die zijnen sone Sivaldum na liet beyde de Koningrijcken van Denemarcken ende Zweden.

Regnaldus.

Alvierus, was te voren een der grootste Heeren in Zweden.

Iugo, een outste sone Alvieri.

Ingelus, een broeder Alvieri.

Ringo, een sone Ingeli succedeerde zijnen Vader/ noch een kindt zijnde.

Getardus, in den oorlogh tegen den Denen omgebracht.

Iarmericus, is na hem geworden Koning van Denemarcken ende Zweden; ontrent den Jare ons Heeren 380.

Alhier moet wederom by gebreck van trouwe ende warachtige Schrijvers een grooten sprong gedaen zijn; komende tot op Frotonem, de welcke Koning van Denemarcken ende Zweden was ten tijde des Keysers Ludovici, sone Caroli Magni: ende wiert vermoort van den vrouwen van Norwegen.

Herotus ofte Gerotus.

Sortus, die van Regnero Koning van Denemarcken overwonnen wiert/ latende het Rijcke aen

Biornus, een sone Regneri, die tot Successeur hadde/

Wichardum zijnen Broeder.

Ericus III, een sone Regneri.

Ostenes bracht hem om 't leven/ ende succedeerde int Rijck: doch de broederen/ Erici doot wreekende/ verdrieven Osthenem, ende 't Rijcke viel op Strubiornum, een sone Biorni.

Ericus IV, een Neve Erici III.

Ericus V, was d'eerste Kristen Koning van Zweden, ontrent den jare 1000. ten tijde des Keysers Henrici, ende wiert Iacobus vernaemt.

Esmondus, een Bastaert broeder Iacobi.

Stinkelus, vernietighde den Afgodt/ die van den Inwoonderen te Vpsale aengebeden wiert.

Daer naer warender twee Erici, die om het Rijcke onderlinghe langhe oorloghden/ brochten eyndelijc malcanderen om t'leven.

Halstenus, een sone Stinkeli.

Anaximander willende van de strenghept der Religie mets af doen/ wiert verdreven/ ende in zijne plaetse gestelt

Aquinus.

Magnus, een sone Nicolai, Koning van Denemarcken.

Suerco.

Karolus zijnen sone.

Ericus VIII, leefde tot den Jare 1249.

Brigierus.

Valdernarus, op de repse zijnde na den H. Lande/ is het Rijck van zijnen broeder Magno ingenomen/ ende nopt gerestitueert.

Brigierus, hem succederende/ associeerde zijnen sone Magnum met hem int Rijck: dese heeft zijn broederen/ te gasmael ghenoot hebbende/ om laten brengen/ om seliere redenen/ twelcke de Prinsen des Rijcks tegen hem opbitste/ die hen met zijn vrouwe verdreven/ ende Magnum zijnen sone onthalsden: hiesende tot Koning

Magnus, een sone Erici, dien Brigierus hadde laten onthoofden: Desen heeft Norwegen aen Zweden gebracht/ ende starf in den Jare 1326.

Magnus zijnen sone succedeerde hem in beyde de Koningrijcken: maer wiert eyndelijck afgeset.

Albertus, een sone des Hertoghs van Meckelenburg, wiert in Magni plaetse gheselt. Dese wierde ghevangen met zijnen sone Ericum van Margueríta, de Hupsvrouwe Aquini, een sone Magni, ende seven Jaren lang in hechtenisse gehouden/ ende doen is Margueríta geworden Koninginne van Denemarcken, Zweden ende Norwegen.

Ericus IX, Hertogh van Pomeren, gheadopteerde sone Margueritæ succedeerde haer in de drie Rijcken: doch wiert eyndelijck gedwongen alles te verlaten/ ende na Pruyssen sich te vertrecken.

Christophorus, Paltzgrave/ ende Hertogh van Beyeren, een Neve Erici van zijns susters zijde/ wiert Koning van alle de drie Koningrijcken ghekozen/ met gemeyne bewilligunge der grootste Heeren van alle de drie Koningrijcken.

Na Christophori doot wilden de Zweden eenen Koning bysonder hebben/ die van hare natie was/ ende kosen Karolum Kanutum, die in den haet des volcx ghekomen zijnde/ met den meesten schat na Dantzwijck ghevlucht is: De Zweden riepen Christiernum Koning van Denemarcken, hechtende also dese drie Rijcken wederom aen een. Desen zijne beloften/ in de aenneminge besworen/ niet achtervolghende/ is van den Zweden met oorloge aengetast/ ende eyndelijck upt Zweden verdreven/ behoudende daer in niet dan twee sterckten/ ondertusschen is Karolus gestorven.

Ioannes, een sone Christierni, met den Zweden langhe geoorloght hebbende/ heeft haer eyndelijck onder zijn gewelt gebracht: maer is ten laetsten wederom verdreven.

Christiernus een sone Ioannis, heeft zijns Vaders begonnen oorloghen met grooter courage volhardt; doch van den Zweden oock mannelijcken wederstaen: Na veel avontuyrs aen wederzijden/ is de stadt Stockolm van hem belegert zijnde/ met verdragh inghenomen/ alwaer hy al de Raetsheeren heeft doen vermoorden.

Gustavus, een sone Erici, upt Denemarcken ontkomen zijnde/ alwaer hy onder andere Borgen/ die den Koning Christiernus door list van die van Stockolm gekregen hadde/ geboert was geweest/ begon sich Beschermheer des Rijcx te verklaren/ ende van den volcke bygestaen zijnde/ heeft na vier jaren oorloghs de Denen upt de Landen verdreven; ende wiert ghekroont Koning van Zweden.

Ericus XIV, zijnen sone/ is hem ghesuccedeert/ is om seeckere redenen van zijne Ondersaten in hechtenisse ghelept/ alwaer hy gestorven is.

Ioannes

Gustavus Adolphus by der gratie Gods, Coninck der Sweden, Gotthen ende Wandalen.

Ioannes II, zijnen broeder/ende eenen sone Gustavi, een gheleert ende verstandigh Prince/ heeft na hem geregeert.

Sigismundus, een sone Ioannis, is gesuccedeert/ doch daer naer Koning van Polen ghekoren zijnde/ is van de kroone versteken ghewordẽ; ende is van den Staten des Rijcx tegen hem gekoren zijnen Oom

Karolus IX, een sone Erici XIV, die oock na vele oorloghen uptgestaen hebbende/ so tegen de Denen, Polen, Moscoviten ende andere/ eyndelijck eenigh Koningh gheworden is/ nalatende eenen sone/ genaemt

Gustavus Adolphus, die tegenwoordigh dit Jaer 1619. noch is regerende: God segene alle zijne aenslagen.

VERHAEL,

Vanden Staet des Groot-Vorſts van

MOSCOVIEN.

Kort Inhoudt.

1 OMgang ende grenſen van Moſcovien. 2. In welcke parellis ende climaet dit Rijck gelegen is. 3. Beſchrijvinge zijner Provintien/ende van de Hooft-Stadt Moſkow. 4. Van 't Hertoghdom Volodimer. 5. Van 't Hertoghdom van Neder-Neugrad. 6. Van de Provintie Rhezan, ende zijne Steden. 7. Van de Provincie ende Stadt Smolenſko. 8. Van 't Landt Moſaiſki: zijne lengde ende breedde; ende door wien het den Polacken afghenomen is. 9. Van't Hertoghdom Roſchow. 10. Van het Landt Tver, ende zijne vermaerde Stadt Tverde. 11. Van de Provintie Pleſkovv, ende zijne Hooft-ſtadt. 12. Van 't groote Neugrad. 13. Van het Landt Volſcke. 14. Van de Provintien Biolyſero, Volokde, Iaroſlave, 15. Dvvine. 16. Suſdali ende Wiathka, den Tartaren afgewonnen. 17. Van de Provintien Permien, Petzore, Iugarien, Obdore, ende andere onder den Moſcoviter behoorende. 18. Onvruchtbaerheydt des Lands vergolden door het groot ghetal Elanden/ Oſſen/ Beyren/ Herten/ Wolven/ Haſen/ Bren/ overvloedt van Vlas ende Kennip/ ook goetheydt des Lochts. 19. Beſchrijvinge der vermaertſte Rivieren ende Meyren van Moſcovien; ook van den oorſprong ende 't begin des Boriſthenis, by onſen tijden ghekent/ ende van den Ouden onbekent geweeſt. 20. Particuliere aenmerckinge van de vruchtbaerheyt ende onvruchtbaerheyt van yeder Provintie/ ende van de uptermaten hooge Klippen ende Bergen Riphæi. 21. Vreemde maniere der oude Moſcoviten in 't verkiesen haerder Princen/ ende handelinghe haerder Vrouwen. 22. Hare ſtercke ſwaer-lvighеydt des Lichaems/

haens/ hare Dekens ende andere kleedingen; hare wapenen/ ende maniere van stryden al vluchtende: hare spijse ende ordinarisen dranck; haren Barbarisen aerdt/ ontrouwe/ loos/ overspeligh ende Rechts-verkooping. 23. Naerder beschrijvinghe der zeden ende costumen van peder Provintie. 24. Haren rijckdom in Elands-vellen/ ook van Herten/ Beyren/ Wolven/ etc. in Honigh/ Was/ Vlas ende Kennip. 25. Rijckdommen des Groot-Vorsts/ ende hoedanigh zijne Incomsten zijn. 26. Merck-waerdigh verhael van't heerlicke onthael/ gedaen aen Permisten, Ambassadeur des Keysers aen den Moscoviter. 27. Sterckte van Moscovien, om de gheleghenthepdt in Morassen ende Rivieren/ in de groothepdt der Bossen/ dienende tot Wallen tegen de Rupterye. 28. Van het groot getal Rupterye/ twelck hy te Velde brengen can. 29. Van de souverepne authoritept des Groot-Vorsts binnen zijn Landt/ ende de middelen om de selve te onderhouden. 30. In welcken tijdt de Christelicke Religie aldaer ingevoert is: ende welcke Ceremonien sy ghebruycken in't celebreren der Misse. 31. Van de besnijdinghe ende Godt-dienst der Moscouiters/ levende na de Wetten der Nature.

WAnneer wy in onse gemeyne beschrijvingen mentie maken van eenigh Hertogh/ soo schijnt het dat zijne Landen van seer kleynen begrijpe zijn/ om dat wy stê dat die gene die ordinaerlijcken desen Tytel ghebruycken/ 't sy onder ons/ of te onder onse gebuyren/ niet dan kleyne Landen en besitten/ terstondt op 't eynde harer Heerlickhepden zijnde. Doch desen/ waer af wy tegenwoordigh spreken sullen/ is by een nen anderen Hertoge/ als eenigen die wy in ons Europa kennen: Want zijne Landen en zijn niet alleen somminger grooter Koningen ghelijck/ maer gaen de selve noch dermaten te boven/ dat de gene die die by een soude willen vergelijcken/ bevinden soude haer maer een hand vol heerlickhepts te besitten/ by desen Groot-Vorst van Moscovien: waer over hy van de zyne ook Keyser genoemt wordt/ hem ook so groote eere aendoende/ als opt eenigen Prince ter werelt geschiedt is. Ende inder waerhept/ indien men de moepte neemt om aen te mercken 't gene zijn Rijcke omvangt/ men sal bevinden dat hy eenen anderen name verdient/ als dien die hy ordinaerlicken voert/ by ghebreck van Koning ghenoemt te worden/ welcken name den Moscoviten niet weet seer hatelick altijt geweest te zijn.

Groote macht des Groot-vorsts van Moscovien.

1. Laet ons dan totten grondt toe aenmercken/ hoe verre zijne grensen sich uytstrecke/ ende of hy so machtigh is/ als wy hier voren geseght hebben. Het Moscovijtse Rijck besit tegenwoordigh 't gantsche Russien, uytgesept Polen ende Litthouwen, die onder den selven name van Russien mede begrepen worden.

Dese Landen behoozen nu eensdeels onder Europen, eensdeels onder Asien, ende dese verdeplinghe gheschiet door de Rivière Tanais, anderssins de Don genaemt/ de welcke de ghemeyne schepd-pael is van Europa ende Asia. Sy grensen noch ten Noorden aen de Ys-Zee/ ghelijckse ook ten Oosten zijn/ een weynigh na 't Zuyden buyghende/ aen de Tartaren gegrenst; tê Zuyden aen Litthouwen, gelijckse ook ten Westen tot haer naeste gebuyren de Lijflanders hebben/ ende een deel van Finlandt. Alle dese Landen trecken haren generalen naem van een Land/ ghelegen middê in het witte-Russien, 'twelck sich uytstreckt na 't Noorden ende Oosten/ ende met eenen bysonderen name ghenoemt wort Moscovien.

II. Men moet considereren/ dat het deel van Russien, dat den Groot-vorst onderworpen is/ het witte-Russien genoemt wordt; ende 'tgene den Koning van Polen toebehoort/ het swarte-Russien, niet tegenstaende den Polac noch een weynigh van't witte-Russien besit.

Dit Rijck is gelegen tusschen de neghenthiende Paralellis, op de breedde van 52. graden/ ende 43. paralellis, die op 66. graden van den Equator is: ofte op een andere wijse uytleggende/ light het tussen 't middel des achtsten Climaets/ ende des twintighsten/ ende wordt begrepen tussen Tropicum Cancri, ende Circulo Arctico. So datmen aldaer een groote veranderinghe merckt in de quantitept des langsten Somersen daghs: Want in de Zuyderste Paralelli van Moscovien is den langstê dagh niet meer dan 16. urê eñ eê half/ daer in de Noorderste Paralelli van dit selve Rijc dê grootstê dagh is van 20. uren eñ een half; alle 'twelcke genoeghsaem betoont de groote wijdde die daer is van 'teene eynt tot het ander: Want nemende peder graet voor 30. Franse mijlen (gelijck men ghewoonlijcken doet) sal men bevinden/ dattet in sijn breedde begrijpt (treckende alleen van het Zuyderste deel af/ tot het Noorderste toe) 420. mijlen/ ende in de lengde 630. ja meer. Ofte/ om met eenige Italianê te spreken/ so hebben dese Landen de lengde van 3000. mijlen/ ende 1500. breedde.

Hoe groot Moscovien int gheheel gereeckent wort.

III. Het Lant van Moscovien alleen begrijpt vanden Oosten totten Westen/ ontrent 600. mijlê/ ende in dese Provintie light de Hooftstadt des Rijcks/ die men Moskow noemt/ na een Rivière/ die daer seer deun by henen vloeyt. Het Kasteel des Grootvorsts light in't midden des Stads/ tussen de Rivieren Moske ende Heglun, die sich beneden het Kasteel met de Moske verboeght: Dit Kasteel is wel so groot/ datmen't wel voor een groote Stadt soude moghen nemen. Het is voorsien met 17. Torens ende 3. bolwerckê: alhier onthout sich den Grootvorst gemeynlijck/ vergeselschapt met ontrent de 25000. Mannen. De Stadt en heeft noch bequame gracht/ noch Mury/ noch Wal/ die haer soude konnen beschermen; de Hupsen zijn bynа alle van Hout: Sy is groot/ ende seer

Van de Stadt Moskouw ende haer groot Kasteel.

lijckerigh. Daer zijn ontrent de 41500. Hupsen, heeft oock vele plaetsen/ doch wijdt van malkander gelegen/ die rupm zijn/ oock seer groote velden in 't midden. Den langhsten Somersen dagh is in de Stadt Moskow ontrent van 18. uren.

IV. Voldoimer. De andere Provintien zijn Voldoimer, in de welcke een groote Stadt ligt van den selven naem/ met een Kasteel van hout ghetimmert: Is van de Stadt Moskow na d'Oost-zijde gheleghen ontrent 36. Poolse Mijlen.

V. Nouograd. 't Hertoghdom van Nouograd heeft oock een Stadt van de selve naem/ die van hout getimmert is/liggende van Moskow ontrent 100. Poolse Mijlen.

VI. Rezan. De Provincie Rezan ligt tussen de Riviren Oque, ende Don, waer af den Grootvorst den Titel draeght: Hier benevens stetmen daer noch het Hertoghdom van Vorotin; gelijck oock het Lantschap van Severe, het welcke seer groot is: Sy begrijpt vele Steden/ onder de welcke men voor de vermaertste reliert Statodub, Petivule, ende Czernigow.

VII. Smolensko. Het Landt van Smolensko ligt tussen de Riviere Neper ofte Deneper, by Ptolomeum den Boristhenes genoemt. Dit Lant is gewonnen door Basilium, Grootvorst der Moscovviten/ van den Koning van Polen, die Bescherm-heer desselfs was. De voornaemste Stadt wort na het Landt genoemt; die seer groot is/ leggende van Moskow ontrent 80. Poolse mijlen.

VIII. Mosaiski. 't Lant van Mosaiski is ontrent 350. Italiaense mijlen lang/ ende soo veel breedt. Is gewonnen door Ioannem, Hertogh van Moscovien, den voorsaet Basilij, op Alexandrum Koning der Polen. Bielski is oock een Provintie ofte Heerlijckhept van Russien, hebbende een Stadt met een Kasteel van de selve naem/ op de Riviere Opske: dese plaets ligt 60. Duytse mylen van Moskow, ende 36. van Smolensko.

IX. Roschow. Het Hertoghdom van Roschow heeft een Stadt van de selve naem/ met een Kasteel van hout/ ende ligt van Moskow, trecken de naer 't Westen/ ontrent 23. mijlen. De Stadt is gelegen op de vermaerde Riviere Volguo.

X. Otwer. 't Landt van Twer, ofte anders Otwer, een van de grootste van Russien, heeft een Stadt Twerde genoemt/ die veel grooter is/ dan die van Moskow, van de welcke dese 36. mijlen gelegen is.

XI. Pleskow. De Provintie van Pleskow begrijpt 330. Italiaense mijlen/ eñ is een derdepart langer als breedt: de Hooft-stadt is Pleskow, groot ende machtigh/ met muyren omvangen/ waer af alle d'andere steden van Moscovien ontbloot zijn.

XII. 't Groote Nouograd. Het groote Nouograd is de grootste Provintie van geheel Russien, nemende sijnē name van de groote ende rijcke Stadt Nouograd, die alle d'andere/ aen de Noordt-zijde legghende / te boven gaet/ al hoe wel den meesten hoop der hupsen van hout zijn: dese Stadt ligt ontrent 200. mijlen van de Baltise Zee/ ende 120. vā Moskow, naer 't Tuptwesten toe / 36. van Pleskow, ende 40. van Iuvanowgrod.

XIII. Volske. Het landt van Volske is gelegen tussen Westen ende Noorden/ ende heeft op de sluytker-hant het Kasteel Iuvanowgrod; eñ het lant vā Karel ligt van Nouogrod 60. Poolse mijlen aen de Noort-zijde: het strecht sich upt tot de Ys-zee toe; ende is synen langsten Somersen dagh twintich uren ende een half Sonne-schijn; so datmer als dan nauwelijcks geenen nacht en beliert.

XIV. Bielecieziore De Provintie van Bieleiesioro ofte Biolysero, hebbende een Stadt vande selve naem/ wordt also genoemt naer het witte Meyr/ by de welcke de selve gheleghen is/ in welck Meyr oock een Fortresse gesien wort/ datmen voor onwinbaer acht/ alwaer den Groot-vorst ordinaerlijcken syn Thesoor ligt/ ende naer 't welcke hy sich vertrecht/ in tijde van noodt. Dit Landt is gelegen van Moskow ende het groote Nouograd ontrent 100. mijlen. Volokde is oock een Provintie/ in de welcke eē seer sterche plaetse gevonden wordt/ op de welcke den Grootvorst oock somwijlen syne Thesooren verbvoert. Het Hertoghdom van Ioroslave, met een Stadt ende Kasteel van de selve naem/ op de Riviere Volguo, ligt 46. mijlen van Moskow. Men stelt oock wel naer het groote Nouogrod de Heerlickhepdt van Rostoun.

Volokde. Ioroslave.

XV. Dwine. Het Landt vander Dwine, dragende synen name vā een Riviere daer het mede bespoelt wort/ was eertijdts onder het ressort van Nouogrodt: Dese Riviere heeft synen name gekregen vande teghen-loop der Rivieren Iuch ende Suchave, want Dwine is in Russise sprake soo veel te seggen/als twee. Alhoewel nu/ dat dit Lāt 100. mijlē breedde heeft/ so en heeftet doch geē andere plaetse als Comogor, Pinegue, eñ de Stadt Dwine in't midden vande Provintie. Doch heeftet evenwel een seer goet getal Dorpē/ maer seer wijdt van malkanderen gelegen/ van wegen d'onvruchtbaerheydt des Lants. De Sonne lucht daer in de midt-Somer/ wanneer hy in Tropico Cancri gekomen is/ 21. uren ende een half; so dat den nacht daer als dan den dageraedt gelijck is: Maer in de midt-winter en schijnt de Sonne wederom niet meer/ als twee uren ende een half.

XVI. Susdali. Men leght de Provintie van Susdali met een stadt ende Kasteel desselven naems/ tussen Rostouw ende Volodimer. De Stadt Susdali heeft een Bisschoppelijcke Stoel/ ende was eertijdts schoon ende volckrijck/ namelijck / wanneer de Grootvorsten van Moscovien hun te Volodimer onthielden; maer nu isse by-na woest/ van wegen de gestadige coursen der Tartaren. Het Landt van Wiathke, aen geen zijde de Riviere Kamme, ligt ontrent 50. mijlen van Moskou: is eertijts den Tartaren onderworpē geweest/ doch wierdt gewonnen van Basilio Magno, Groot-vorst van Moscovien.

VViathke.

Permien

Basilius Grootvorst in Moscovien. Keyser van Russien etc.

XVII. Permien. Permien is een seer groote Provintie/ liggende ontrent 250. mylen van Moskow; heeft een Stadt met den selven naem/ op de Riviere Vischer ofte Vistoroy. Den langsten Somersen dagh is daer van 18. uren.

Iugarien. Het Landt van Iugre, Iuhre, ofte Iugarien, light aen de Noordt-zijde/ van welcke kant de Hongerse eertijts uptloopende/ gantsch Pannonien vermeesterden/ noemende 't selve naer haren name Hungarien, of Iugarien.

Petzore. Het Landt van Petzore is seer lang/ ende strect sich upt na 't Noorden eñ Westen/ tot de Ys-Zee toe. D'inwoonderé deses Lands hebben haren langsten dagh van 22. uren.

Den Moscoviter heeft noch onder sijn gebiedt de Czeremissen, die beneden Nouogrod leggen; gelijck oock de Mordnen, dicht aen de Volguo, beneden het Neder-Nouogrod. Daer zijn noch andere Landen aen de Noordtzijde gelegen/ die den Groot-vorst erkennen/ als die van Obdore, Condore, Culomorien ende Lap-landt, oock eenige Hordes upt de Tartaren/ als de Horde van Casan, de stadt Astracan, ofte Citracan, de Horden van Nahaicois, ende eenige andere.

Gestalteniſſe des Landts.

XVIII. Om int generael te spreken van dit geheele Landt/ is het vol Marassen/ slijckachtich ende vochtich/ niet seer vruchtbaer/ van wegē de grove en weynigh gematighde Locht/ eñ dat de veldē sandigh/ nochte het Lant niet seer goet en is: so dat de granen daer somwijlen niet seer rijp en worden/ om de groote koude des langē winters wille; weshalven sy de schoven meest-tijdts in hare Kachel-stoven laten droogheu. Niet te min hebben sy vrij

veel Roziens / ende andere granen: Daer is noch Wyn-gaert/ noch Olyfboom/ niet meer als Kersse-boomen/ ende Note-boomen; daer zyn wel Haselaers ende andere vruchten/ doch niet seer goedt van smake. Het hoge Lant is vol Bossen eñ grote Wildernissen/ beset met hoge ende wyt-getackte boomen: Dese Bossen zyn een-deels van het Hercuinse Bos. Men vintter een groot getal Elanden/ Buffels / Beyren/ Herten/ Wolven/ende voornemelyck veel Hasen. De Schapen zynder veel kleynder als de onse. Daer zyn veel Honigh-byen/ die hun niet alleen in de opgerechte Korven en onthouden/ maer vullen oock het hol der Boomen met Honigh inde Bossen; gelyck het exempel des Boers/ die den Beer (in een Honigh-kupl gevallen zynde) upt-trock/ ons te kennen geeft. De Hoorn-beesten zyn daer ten meesten-deele ongehoornt. Het aerdt-ryck draecht daer veel Vlas ende Kennip/ twelck in vele plaetsen van Europa verboert wordt om touwen af te maken. Alhier en is niet een Goudt / Zilver/ noch yte ander Metael-mynne/ behalven van Yser. Daer zyn veel weyden/ ende dien volgens een groote menighte van Bestiael ende vleys.

Kleyne Schapen in Moscovien.

Seeckere heete siechte/ die in Moscovien regneert.

Voorts heeft Moscovien soo goede locht/ dat het wonder soude zyn de peste aldaer te sien; nochtans quelt hun een seltsame heete siechte/ die hun meest int hooft ende inghewandt houdt/ datse in weynigh dagen daer af sterven.

De Aerde splyt somwylen aldaer van groote houde/ gelyckse by ons van groote hitte doet. Dit en sept doch evenwel niet/ dattet aldaer nimmermeer heet en sy/ aengesien in den Jare 1527. de hitte des Somers so fel ghevonden wiert/ dat de granen ende Wildernissen verbranden/ ghelyck Sigismundus beschryft.

Groote hitte inden Jare 1527.

XIX.

Daer zyn veel schoone Rivieren/ onder de welcke sommighe seer vermaert zyn/ soo om de goede vaert/ als om de grootte der selver/ ende veelheyt der Vissen. De voornaemste die daer vlieten / ende int Landt selve haer oorsprong hebben/ ofte 't selve besproeyen/ zyn Boristhenes, gemeenlyck/ De Neper ghenoemt/ De Nester, welckers oorsprong Herodoto onbekent is geweest: maer by onse tyde erkent by Dineperke, een Dorp in Moscovien, in het Bos van Voulkonski. Dese Revière naer 't Zuyden vlietende/ ende eerstelyck bevochtigende de Stadt Smolenski, daer naer Kiovien, ende eenige andere Steden / van vele andere wateren vergroot zynde/ ontlast sich in Ponto Euxino, ofte Mare majori. De Turunti, tegenwoordigh de Dwine ghenoemt/ ende volghens de meeninge van Harbestein, Rubo, een gedeelte des Meyrs Dwine, seer dicht by den oorsprong van de Neper in het selvighe Bos. De Rha, nu de Volguo ghenaemt/ ende de Edil is noch een andere Rivière van Moscovien, die zynen naem trecht van een Meyr/ genoemt also/ leggende 25. mylen van Moskow, na Lituanien. De Revière Tanais, ofte van Donne, en komt niet van de Kipheische Bergen/ gelyck sommighe gelooft hebben/ maer van een groot Meyr/ dat in een Wildernis leght/ seer deun by de Revière Tulle.

De Revière Don, upt Moscovien komende/ na dat hy een groot stuck weeghs gheloopen heeft/ loopt weder ten Oosten in malkander/ ende maeckt de Marassen/ diemen Meotides noemt/ ende nu Temerindes genaemt. Dese Revière heeft vele Vis/ ende schoone groene Geberen langs henen/ beset met heerlycke Oestboomen ende welsmakender Wortelen. Herbesteyn seght/ dat dese Revière in den Herfst dermaten toeneemt ende wast/ datse bequaem is/ om veel geladen Koopmans Schepen te dragen.

De Rivière Ocque neemt zynen oorsprong int lant Mscenek, alle 't lant dat van haer besproeyt wort/ vruchtbaer makende: Is seer Vis-ryck/ ende meer van waerden/ dan d'andere Moscovytse Vis. Daer zyn daerenboven noch meer andere Meyren/ welcker sommighe seer groot zyn: want behalven de Meyren Volguo, Dwine, ende andere/ upt de welcke de Moscovytse Revieren haren oorsprong nemen/ sietmen daer noch het Meyr van Ilmen, lanck zynde 12. duytsche mylen/ ende acht breet.

Maer laet ons de gestaltenisse deses lants noch een wepnigh beter particulariseeren: Het is gewis/ dat in het Lant van Volodimer het Lant so goet ende vruchtbaer is/ dat een mudde Tarwe gesaept zynde/ somwylen twintigh ja vyfentwintigh mudden voortbrengt.

XX. Naeuwer aenmerckinge op de gestaltenisse des landts.

Wel is waer/ dat het Landt van Rhezan veel vruchtbaerder is/ ende meer opbrengt dan alle d'andere die onder den Moscoviter behooren/ aengesien men seght/ dat somwylen een gesaept koornken wel twee aren/ ja meer/ voortbrengt. In dit Landt is overvloet van Honigh / Vis/ Gevogelt/ Harmynen/ ende dierghelycke Dieren: oock is het oeft alhier veel beter/ dan in gants Moscovien. In dit Landt neemt de Revière Don zynen oorsprong.

Het Hertoghdom van Smolenscko heeft veel wyde Bossen/ upt de welcke een groote menighte van Vellen ghebracht worden. Maer so wy aenmerchen de Provintie van Volske, wy sullen aldaer een wonderlycke sake vinden; aenghesien men voor ghewis houdt/ dat de Dieren/ diemen aldaer brengt/ hoedanigh van verwe / ofte koleur die oock zyn/ terstont/ na datser maer een wepnigh tyts gewoont hebben/ gantsch wit worden.

't Lant Bielejeziori is byna gantsch vol Bossen ende Marassen/ 't lant van Rostow heeft vruchtbare Ackers/ oock veel Sout ende Vis.

Het lant van Dwine is gantsch onvruchtbaer: doch heeft daer tegen veel Vis/ ende wilde Dieren. Aen de Zee-kanten deses landts zyn veel witte Beyren/ die sich veel in Zee onthouden/ so 't Landt-volck selve upt geeft.

Whiatke is onvruchtbaer / ende marassigh: maer daer is een groote menighte Honigh/ Vis/ ende Wiltgediert.

De Provintie van Permien en draeght geenigh Koorn/ doch in vergeltdaedt van dien hebben sy een groot getal Herten ende andere Dieren.

Int lant van Petzore vindtmen veel groote Bergen/ ende eysselycke klippen/ welcke de oude Ripheas noemden/ ofte Hyperboreas, op de welcke altyt veel sneeuwe ligt. Zy hebben sodanighen hooghte/ dat sommighe 17. dagen werck gehadt hebben/ om daer boven op te komen/ eñ noch op den top niet en waren. In dit Lant en wast geen Koorn/ maer men vint veel wilde Beesten.

Oude zeden der Invvoonderen.

De gene die sich eertyts in de Stadt Mos- XXV

Moskow onderhielden/ hadden een seeckere gewoonte/ die de successie der Grootvorsten te mael vernietight heeft: Daer was een grooten vierkanten steen opt midden des Marckts/ende so pemant daer op konde komen/ sonder afgeslagen te worden/ die behielt het ghebiedt over de Stadt. D'Inwoonderen streden seer hittighlijcken d'een teghen den anderen/ om op desen steen te klimmen/ ende d'andere opklimmende daer af te weeren.

Vreemde verkiesinghe eens Opperhoofts onder den Moscoviten.

Sommige schrijven/ dat de Moscovijtse vrouwen eertijts bitterlijcken weenden/ ende sich heftelijck beklaeghden over hare mannen/ wanneer sy haer met menighmael en sloeghen/ gelovende datse haer niet lief en hadden/ nadien sy aen haer geen teptekenen van Jalousye en vonden/ so dat de gene/ die oock de Aldermedevoogenste met hare vrouwen waren/genootdruckt wierden hun eens of tweemael ter weecken te slaen/ om haer te vreden te stellen/ ende eenige verseckeringhe van hare goede ghenegenthept 't haerwaerts te geven: ende door dit middel waren alle twisten gedempt.

Huydensdaeghsche Zeden.

XXII. De Moscoviters zijn ten meestendeele robust ende vaerdigh: van middelbare stature; vierkantigh van schouderen: draghen gaerne langhe baerden/ oock lange onghesplopde Rocken/ die hun hanghen tot op de hielen/ met enghe mouwen/ na de wijse der Hongerschen; gemeenlijck wit oft azuyverwigh zijn hare kleederen/ dragen roode broskens/ tot de kupten toe/ met hooghe hielen/ ende spijckers daer in geslagen. Dit is onder hun nu een goede ghewoonte/ dat een peder sich kleedt na zijnen staet/ ende volgens de ordonnantien des Grootvorsts/ die een pegelijcke geordonneert heeft hoe hy sich kleeden moet. Tot wapenen gebruycken sy Pijl-kokers/ Boghe/ Hallebaert/ Zwijn-spriet/ lange Messen/ende grote stocken met dick loot aen de eynden versien/ gelijck men eertijts in Grieckenlandt gebruycte. Het voetvolck draeght oock Lancien: zijn met lange Harnassen ghewapent/ dragen oock Helmen ende Stormhoeden: ghebruycken Hongersche Paerden/ die ghelubt zijn/ klepn ende licht ghewapent. Sy rijden als de Jenetten/ ende schieten oock vluchtende met pijlen/ seer behendelijck: so haest als sy beginnen te vluchten/ en hebben sy geen hope erghens meer in/ dan in hare vlucht: zijnde oock vanden vpanden onderhaelt/ en verweeren sy hun niet/noch en sietmen hun nimmermeer om 'tleven bidden/ ofte om eenige genadighe handelinge. Sy leven seer ellendelijck/ drinckende niet dan Bier/ Meede ofte Water/ want hun niet veroorloft en is pets te drincken/ dat dronckenmaeckt/ behalven twee of driemael des jaers. Behalven dit/ so zijnse noch beswaert met een groote ende onverdragelicke slavernye/ want de Adel en de groote zijn de Grootvorst onderworpe/ de welcke daer mede hãdelt/ gelijck als met zijne slaven; Wederom so wort het gemeyne volck vanden Adel ende groote getyranniseert. Den aert der Moscoviten is in sich selven seer trouweloos en bedriegelijck; ontsien sich oock niet hare eygene magen en bloetverwante te bedriegen/ wanneer sy daer maer voordeel bi en verstae. Het recht wort gemeynlijc de meestbiedende verkocht; oock en wort den gemeyne slechte luyden niet toegelaten den Adel aen te spreken/ want die hun seer wepnigh vertoont/ ende dat om te meer authoriteyts en aensiens onder hun te verkrijgen.

Moscoviten zijn trouweloos ende bedriegelijc.

De vrouwen zijn aldaer gemeynlijck met veel Peerle en kostelijcke Peerlen opgetopt/ dragende die boven al aen heure oozen. Die voor de tweedemael vertrout/ wort voor redelijcke kups geacht/ doch tot de derdemael kommende/ worden sy oneerlijck gehouden: dit grijpt oock plaets in de mannen: Het volc is meerstedeel seer genepght tot hoerderye en dronckenschap. Dragen goede sorge voor de siecken. Het lant eeren sy met Paerden. In plaetse datse voormaels geen ghemunt gelt en hadden/gebruyckē sy nu sulcx. Hare spraeke was Sclavonisch/doch door andere spraken so verbroken/ dat de Moscoviten en Slavoenen malcanderen niet verstaen en konnē.

Vande heerē trouwinghe der vrouwen.

Haer spraeke.

Den Grootvorst en veroorloft zijnen onderdanen niet upt zijne landen te vertrecken/ 't welcke maect/ dat de Moscoviren geen andere werelt kennēde/als haer lant/ ende niet gelovende datter een ander Prince sy die so machtigh is als de hare/sy seer hoogh-hertigh zijn/ ende vol onverdragelicke hovaerdighepts. Sy hebben onder hun noch Medecijn/ noch Apoteckers.

Maer om pets particuliers te sprekē van seeckere Provintien der Moscoviten: Die vā Rhezan worden geacht seer courageus/ en geboren tot dē oorlogh. Die van Sever vechten oock met een wonderlijcke courage/van wegen de gestadige oorlogen/ die sy tegen de Tartaren voeren. Die van het groote Nouogrod waren eertijts seer beleeft ende mewarigh/maer tegenwoordich zijnse gantsch bedorven/en hebben haren goeden aert gantsch verloren door den ommegang die sy met de Moscoviten gehouden hebbē. Die van Volsque hebben een bysondere spraake/ die vande Prussise wepnigh verschilt. D'inwoonderen des lants van Permien en gebruycken nimmermeer geen broot/ maer leven van het bleys der Herten en andere Dierē: Hebbē oock een bysondere spraake/ en andere letteren die van de Russise verschillen: sy gebruyckē Honden ende groote stercke Harté in plaetse van Paerden/om te mennen en te dragen. Die vā Iugre, ofte Iugarien spreecken Hongersch, en die in de Provintie Petzore woonen/is eē seer simpel en slecht volck/ hebben een bysondere spraake/ende en etē nimmermeer geen broot. Die van Czeremissien onthouden sich in de groote Wildernissen/en en hebben gene hupsen: hebben een spraake/die met de andere verscheelt/loopen snel/en konnen met den Boge seer net schieten: Dragen dē Boge gestadigh inde hant/die sy oock dermaten beminnē/ datse hare kinderē nimmermeer te eten en gevē/ ten sy datse alvoorē eenigh voorgestelt wit geraeckt en hebben. Leven meest by honigh/en wilder Dieren bleys/ eten seer selden eenigh broot/en zijn met vellē gekleet. Die upt Morduen zijn desen in alles gelijc/behalven datse meest alle in hupsen woonen/ende een bysondere spraake hebben.

Particulier verhael eenighe bysondere seden in Moscovien.

Hare Rijckdommen.

XXIV. De Moscoviters hebben groote menighte van Elants-vellen/ oock van Herten/ Bevrē/ wolvē en Marters/die sy dē Europisē koop-lupden duer genoegh verkopen; gelijck mede haer vlas en kennip/ diemen seer goet hout. Sy verkoopen aen den vreembelingen oock een menighte van Honigh ende Was. Daer

is

is een Haven/ genoemt S. Nicolao, alwaer eenen grooten handel ghedreven wort/ vermits de groote aenkomste der Schepen die aldaer is.

Waer om alle dit bovēverhaelde en moet niet gedacht worde/ dat dit lant seer weeringrijc sy/ so wel om dies wille dat de Inwoonderen niet seer vlijtigh/noch verstandigh; eñ dat het landt alwaer de konsten noch de ambachten niet en bloeyen/ van den vreemden Koopman niet besocht en wort: als oock om dat dē Moscoviten geēsins toegelatē en wort/ upt het gebiet van haren Prince te schepden: weshalven sy niet en weten wat van dē Teehandel sy. Sy reupien alleen 'tgene haer lant voortbrengt/ namelijc Pet/ Honigh/ Was/ eñ Vellen/ voor Lakenen ende diergelijcke dingen/ die hun so van de Armeniers als andere Volckeren toegevoert wort.

XXV. Vande inkomsten des Groot-Vorsts.

Wat de rijcdommen des Grootvorsts belangen/ die kunnen light reeckenen groot te moeten zijn/ nadiē hy zijnde Heer eñ meester absolupt van alle dingen/ sich behelpt met dē arbeyt zijnder onderdanen/ ooc met sodanigē deel haerder goederē/ als hem goetdunct. Hy neemt voor hem de beste eñ alderkostelijcste Vellen/ die in zijn lant gevondē worde/ maert ooc zijn portie na zijn believen. Also doet hy ooc met de Vis/ van alderhande soorte. De vellē verkoopt ofte verschenct hy/ eñ de Vis wort gedrooght/ eñ bewaert tot provisie der Forteressē. Niemant en mach ter Marct met verkoopen/ voor dat des Princen goet eerst verkocht is. De plaetsen/ daer den meesten koophandel gedrevē wort/ eñ die hem 'tmeeste profijt opbrengē/ zijn Astracan, op de Caspise Zee/ alwaer mē de Koopmanschappen upt Persien eñ Armenien aenkomē siet: S. Nicolao op de golfe van Gramic, alwaer de Engelsche ende Hollantsche Schepen aenkomē/ geladen met Koper ende andere Waren/ die van daer na Vologde vervoert worden.

Wanneer de Ambassadeurs des Grootvorsts wederkeeren in Moscovien, neemt hy haer af de geschenckē/ die sy vā andere Princen ontfangen hebbē/ haer in wisselinge daer tegē met anders gevende/ wepnich waerdigh zijnde/ ooc somwijlen niet met allē. Eyndelijck hy trecht alles tot hem/ wat hy schoons ende goets in zijnen staet eñ landen vint. Wt welcke oorsaken gelooft wort/ dat hy eenige Thesoozen heeft op de Kasteelen van Moskow, Iaroslave, ende int witte Meyr. Aē de zijde na Lijflandt heeft hy noch eenige Pachtpsen van Tout die hem jaerlijcks wel een tonne Gouts opbrengen. Daer wort ooc veel koorn upgesonden na Zweden, Denemarckē, eñ andere gebuyrlanden; ooc na de Caspise Zee/ ende Mari majori. Als mede veel Pser/ Vet/ Hout/ Assen/ Kennip/ eñ alderhāde Vellē; van alle/ twelcke (als verhaelt is) hy seer groote sommen gelts trecht.

XXVI. Kort verhael van 't gene Philippo Pernisten, Ambassadeur des Keysers in Moscovien, aldaer gheburt is.

Doch om dē Leser alhier pets te vertoonen van de mogenthept ende rijckdom deses Princs/ so dunct mij dat hier wel te pas comē sal met wepnich woorden te stellē 'tgene Philippus Pernisten, Ambassadeur des Keysers aen den Grootvorst van Moscovien gesondē/ verhaelt van het tractement dat hy van hē ontfing/ eñ van zijne magnificentie. Hy seght dat den Grootvorst een kroone droegh/ die in waerdye te bovē ging de kroone des Paus/ des Konings van Vranckrijc van Spangiē/ eñ des Keysers; ja datse van eē onwaerdeerlijcke waerdye was: zijnē Tabbaert was besaept met Diamanten/ Robijnen/ Esmeraulden/ ende andere Steenen/ so groot als Hasenotē; so dat Pernisten sich verwonderde hoe hy so grooten pack dragen konde: zijnen ontsien sone/ Was even gekleedt gelijc als hy. Over Maeltijt wierden sy gedient van 100. Edelingē/ of daer outrēt/ die altijt so veel goude Schotelen op Tafel droegen/ stellende de gene die sy der af namen/ d'een op d'ander op een groot Buffet/ sonder na de spijse te sien/ die daer in was. Als Pernisten upt zijn Hof vertrecken soude/ sont hy hem acht heerlijcke geschencken/ waer van peder een te Weenē in Oostenrijc geacht wiert 200. pondē waert te zijn/ ende onderhielt hem so lange hy ontrent hem of in zijn Lant was/ sonder dat hy eenē penning behoefde upt te schieten. Seght wijders/ dat/ wanneer den Grootvorst hem onthaelde/ in de voor-Kachelkamer eē grooten hoop ronde platte schotelen/ tafel-borden/ ende diergelijcke goude eñ silvere vaten waren/ so groot ende veel/ dat dertigh Wagens de selve niet en hadden konnen vervoeren: ende noch en was dit niet alle zijn principael vatewerck/ maer alleenlijck 'tgene van dat Kasteel/ daer hy zijn middagh-mael hielt.

De Soldaten/ ten oorlogh treckende/ ofte wederkeerende/ en worden niet gegagiert/ maer krijgen eens voor al ontrent vier stuyvers de man: so dat alle 't principale des buyts eñ allerley Koopmanschappen onder zijne hant blijft. Siet daer 'tgene mē int korte van deses Princen rijcdom can beschrijvē/ laet ons comen tot zijne sterckten.

Sterckten.

XXVII. Tis een gewisse salie/ dat de tourssen der Tartaren, Precopiten, eñ Norgayen (die nimmer stil komen zijn/ noch hare geburē in rust laten/ maer nemē geheele volckerē met hun/ die voor slaven dē Turckē eñ andere verkoopende) oorsaecke zijn/ dat Moscovien gantsch ontbloot is van volc. Oock hebben de groote aenslagen der Grootvorsten in begelegene landen/ Moscovien van volc seer verswacht. Wāt sy hebbē voorwaer de palē huns heerschappys seer wijde uptgestreckt/ doch hare Sterckte geensins daer mede vermeerdert.

Het meerendeel der Moscovijtse gebouwselen/ zijn van ineengevoeghde Balckē/ vermengt met aerde int midden: Sy maken ooc veeltijts hare Toorens van Balcken/ die so sterc zijn/ datse alle soortē van Artillerye verdragē konnē/ hoe groot eñ swaer die ooc zijn.

De Sterckte des lants bestaet eensdeels in de veelheyt der Marassen eñ Rivierē/ anderdeels in de veelheyt der groote Wildernissen. So zijn ooc de Moscoviten gewoon de gebuerlanden haerder vpanden gants woest te laten/ op datter groote Bossen wassen mogē/ (het welcke altijt seecklerlijckē gebeurt/ van wegen de vochtigheyt der aerde) eñ dat sulcx den steden gelijck als een Wal zijn. Dit heeft den Polacken ooc vele moeyten gegevē/ vermits/ wanneer sy op haer vpanden lant trecken wilden/ sy genootsaeckt waren de Bossen af te hacken/ 't welc hun veeltijts ontstal.

Men vinter ooc sommige Fortressen gemaeckt half van steen/ half van soden/ doch sonder flanckeringen/ gelijck als zijn die van Moskow, Nouogrod, Pleskow, Porkow, Staricien, eñ Slobod van Alexander, eñ van Smolenski: Maer de muren der sterckte plaetsen zijn meestijts gemaeckt van groote Balcken/ diemen in sulcker voegen bp een set/ datmen daer int midden wat ledige plaets laet

om

om met aerde aen te stoppen / dienen opt beste ende sterckste by een verseeckert ende voeght / latende daer eenige schietgaten in voor de Mosquettiers: dese maniere van tegenweer is goet genoegh voor tgeschut / doch en wederstaet geen vuyr.

De onderdanen des Grootvorsts dienen hunen Prince ter oorloge in sulcker voegen / datse meer toonen bevreest te zijn van ghestraft te worden / so sy misdoen / als datse eenige dapperheyt ofte couragie hebben.

Hare Kapiteynen zijn sy geern gehoorsaem / doch opt eenigh oogh-gewinck verdragen sy ghewilligh allerley ongemack / vreesen ooch noch houde / noch regē / verdragen den honger beter als yemandt ter werelt / ende zijn met wepnigh te vreden. Weshalven men ghelooft / datse bequamer zijn om een Fort te bewaren / als om een Velt-slagh te doen / vermits 't gedult tot het eerste versocht wordt; maer couragie ende stoutheyt tot het andere. Doch zijn de Polacken gants contrarp van aert.

Den Groot-vorst Ioannes, erkennende door ervarentheydt / de slaphevdt der zijne in de scharmutselen ende slachten / ende daer en tegen de stoutheydt der Polacken / seyde / dat de zijne Sporen van noode hadden om tot den krygh te gaen / ende de Polacken eenen toom.

De voornaemste ende ghewichtighste sterckten deses Prins bestaen in Ruyterp / doch is 't swaer om weten / hoe veel volcks hy opbrengen kan: doch en geloove ick niet / dat hy (gelijck sommige willen) 300000. te velde soude konnen brenghen / vermits zijn Landt veel te woest is / ende op vele plaetsen onbebouwt ligt. Andere schrijven / dat den XXVIII.

Theodorus Groot Vorst van Moscovien, Keyser van Russen etc.

Mos-

Moſcoviter 15000. Peerde-volck op-bringen kan; wanneer het noodigh is/ dat hy ſich verwecre teghen yemandt die hem beſtrijdt: ende dat Ioannes III, Groot-Vorſt van Moſcovien, opbracht in den aenſlagh van Aſtracan 12000. Paerden/ ende 20000. voet-volck. Den ſelfden beſprong Lijfland, ten tijde Alexandri, Koninghs van Polen; met drie groote Armaden/ ende behielt noch eenen op de Frontieren.

Den tegenwoordigh-regeerenden Prince doet alle twee jaren eens monſteringhe voor alle ſijne Landen van alles wat ter oorloge dienſtigh is/ onder de welcke oock de Hoven der Edel-luyden met hare Dienaren ende Paerden getelt worden.

De Ruyterye/ voornemelijck die een wenigh van middelen zijn/ gebruyckt Harnaſſen ende Helmen/ gemaert van ſijne Platen/ die uyt Perſſen komen; beſigen oock de Lancie. D'andere dragen Kaſacken van Katoen; die dermaten gevoert ende geſtickt zijn/ dat ſe de ſchoten der pijlen weder ſtaen konnen: Hier van doeren ſommige den Boge/ andere het Roer; ende alle het Kappier ende Poignaert. Deſen Prince ghebruyckt oock Hooghduytſen inden oorlogh/ ende Italianen tot de Fortificatie werchen.

Gouvernement.

Het is gewis/ dat den Groot-Vorſt van Moſcovien ſo abſolutelijcken over ſijne Onderſaten diſponeert/ als eenigh Prince ter werelt: gelijck al-reede upt eenige puncten deſes Diſcours genoeghſaem ghebleken is: aengeſien hy alle macht over haer leven en goederen heeft: Wort oock dermaten ontſien/

XXIX. Groote ſouvereyne Monarchale macht des Grootvorſts van Moſcovien.

Demetrius Groot-Vorſt in Moſcovien, Keyſer vande Russen.

dat/

dat/ wanneer hy pets geheboden heeft/ men daer tegē niets doen en mach/ nochte en soude niemant eenige klachte daer over derven doen. Om sich in dese authoziteyt te onderhouden/ gebruyckt hy een seer groote sorghe ende wonderlijcke Konste: want eerstelijck/ soo en is niemanden synen Onderdanen veroorloft upt zyne Landen te vertrecken/ sonder voorgaende verlof/ op verbeurte vanden hals. Hieromme en wort oock niemant van syn volck gevonden/ die ter Zee vaert; en derven/ noch en mogen oock geenen Ambassadeur aen spreken/ noch sich van eenen vreemden Medicyn in hare sieckten laten dienen/ sonder alvooren hier toe eerst verlof te hebben. Hy pooght oock om sich vol Majesteyts te tooney/ door Heerlijckheydt in Kleedinghen/ ende staet van eerleppende scharen; aenghesien dat hy (voegende by-na de Bisschoppelijcke gravitept met de Koninglijcke) een Mytter op het hooft draeght/ verciert met seer schoone ende kostelijcke Peerlen ende gesteenten: so hyse niet op het hooft en heeft/ soo staetse voor hem in synen Thzoon/ verandert oock dickwils om zyne moghenthepdt ende rijckdom te betoonen. In de handt draeght hy gheliyck een Bisschop-staf/ seer kostelijck. Synen Rock is lang/ gelijck des Paus is/ wanneer hy tot de Pontificale Kappelle tredet; ende de vingeren vol kostelijcke baggues. Aen de rechter-handt houdt hy het Beeldt Iesu Christi, ende op't hooghste synes Stoels dat vande Maget Maria. In syn Kamer en voor-Kamer sietmen Mannen staen/ die tot den voete toe in Gout gekleet ende bedeckt zyn. Op dat oock niemant meer weten en soude/ als hy/ en zynder anders geē Scholen als om te leeren lesen ende schryven; nochte men leestet anders niet dan de Evangelien/ ende het leven van eenighen Sant/ ofte eenige Homilie S. Ioannis Chrysostomi, ofte van pemant anders. So pemant sich ooc bepnsde verder te willen gaen in Wetenschappen/ die soude dadelijck van eenigh ghuet voornemen verdacht zyn/ ende soude zyn doente oock niet ongestraft blyven: alle 't welcke den Grootvorst onderhouden doet/ op dat niemant van de zyne meer/ ja oock niet soo veel en wete. Hier upt spruyt het/ dat de Secretarisen ende den Opper-Kancelier niets en schryven noch en antwoorden aen den Ambassadeurs van vreemde Princen/ dan 't gene den Grootvorst hun te voren dichteert. Men noemt nimmermeer den name des Grootvorsts in eenige affairen die verhandelt/ oft peder heft sich met grooter eerbiedighept over eynde: Het selfde geschiet ooch aen Tafel/ wanneer hy pemant te drincken biedt/ ofte upt zyn Schotel te eten noodight/ ende in vele andere diergelijcke voorvallen. Men leert hun ooch van jongs op van haren Prince te spreken ende te estimeren/ als van eenen God. God alleen (seggheinsy) ende den Grootvorst weet dit. Onsen Grootvorst weet alles. Alle 't welvaren ende gemack, dat wy genieten, komt al van den Grootvorst. De Onderdanen dan aldus in dese eerbiedighept onderwesen zynde/ ende sienде so veel mogenthepts ende Majesteyts in haren Prince/ ende geenen anderen hemende/ eeren ende gehoorsamen hem/ niet als Onderdanē/ maer als Slaven; hem achtēde niet als harē Prins/ maer als harē God. In Moscovien en is geenigh Heer van namē/ gelijck in andere Rijcken/ als Hertoghen/ Baroenen/ ende diergelijcke/ ende so hy pemanden octropeert de possessie van eenigh landt/ dat en erft niet op zyne nacomelingen/ ten sy den Prince wil: ende alhoewel hy dese heerlijckhept wegh gegeven heeft/ so en laten daerom de Boeren niet hem een deel haerder vruchten te betalen/ ende voor hem om niet te arbeyden. Eyndelijck/ het dependeert alles vanden wille des Grootvorsts. Ten aensien der t samensweeringen/ ende om te beletten dat dier gene in zyne landen aenghericht en worden/ verboert hy gantsche geslachten van d'een plaets in d'ander/ ende sent d'een ende d'ander verre van hups in Garnisoen/ gheliyck als in ballingschap.

Spreckwoorden der Moscovviters tot grootachtinghe des Grootvorsts.

Haren Godsdienst.

XXX. De Russiers ende Moscovviters hebben het Christengheloove ontfanghen vande Griecken/ omtrent den Jare 987. of/ so sommige willen/ in den Jare 942. Te voren haden sy den Afgoden aen/ die sy doen met sodanighe vyvoedighept verlieten/ dat sy t sedert altyds in den verkregenen Godsdienst volhardt hebben; niet tegenstaende sy by de selve door verloop des tyts vele Superstitien gevoeght hebben. Sy seggen/ dat sy ende de Griecken alleen ware Christenen zyn/ ende d'andere afstreders van d'eerste primitive Kercke/ noch sich aen de seven Heylige Synoden niet en houden. Sy spreken de Slavoensche sprake/ gelijck ooch de Polacken ende Lithouwers/ in welcke sprake sy ooch hare Misse ende Ceremonien celebreren/ mengende daer onder somwijlen eenige ghesangen/ ende 't Evangelie ende d'Epistel int Grieck. Den Joden zyn sy uptermaten hatigh/ dien sy ooch gene woonplaetse onder haer en vergunnen. Sy achtens voor een groote misdaedt/ een Kalf te dooden/ ende van zyn vleys te eten. Perniſten verhaelt/ dat doen by aldaer des Keysers Ambassaetschap bediende veel Moscoviten een groot verlangen betoonden/ om de stadt Romen te besien/ ende de plaetsen te besichtigen/ daer sy verstonden dat so veel Heyligen gemartelt ende begraven waren geweest: ende voornemelick betuyghden sy een groot verlangen te hebben/ om onse L. Vrouwe van Loretten te besoecken. Sy bewijsen S. Nicolao seer groote eere/ welckers lichaem (so sy seggen) by hun seer sorghvuldelijcken ende met grooter eerbiedinghe bewaert wort. Wanneer sy voorby een Klooster ofte Kercke passeren/ te Paerde zynde/ sullen sy afdalen/ gelijck of voor eenigh kruys/ waer af hare straten ende wegen vol zyn/ op hare knyen vallen/ haer kruycende/ seggheu op hare sprake/ Miloy Hospody, Miloy Hospodi, Miloy Hospodi, dat is te seggen/ Kyrie eleyson, Kyrie eleyson, Kyrie eleyson: Heere, ontfermt u onser. De selve Perniſten seght wijders/ dat wanneer de gene die men hem tot geselschap gheghegeven hadde/ eenighe Kercke genaeckten/ daer men Misse dede/ het niet mogheliyck en was de selve voorder te doen gaen voor sy die eerst gehoort en hadden/ sich werpende op beyde de knyen/ ende meermalen met het voorhooft de aerde ofte naestgelegene plaetse slaende/ voornemelijck dan wanneer men opstondt/ ende 't Heyligh Sacrament omdroegh. Sy en derven in de Kerken niet komen/ maer blyven daer buyten/ wanneer sy met hare vrouwen hebben te doen ghehadt/ voor en al eer sy hun ghewasschen ende gebadet hebben. Int celebre-

ren der Misse/ zyn sy gekleedt als de Roomsche Priesteren: maer eene haerder Missen duert so langhe als twee van d'andere/ ende spreken die upt in hare sprake. Daer zyn altydt twee ofte drie Diaconen ontrent/die gestadigh singen Miloy Hospodi, ende Alleluya, ende alle d'omstanderen singhen met haer/ dickmaels het tepcken des kruys voor haer slaende. Sy ghebruycken Wasschcerssen/ Beelden/ ende andere dingen/ ghelyck inde Roomsche Kercken/ ende voornemelyc Wyhewater ende gesegent Sout.

Opt eynde der Misse deylt den Priester seckere kleyne gesegende Broodekens onder den volcke/'t welcke sy alle met grooter eerbiedigheyt ontfangen ende medeghebragen hebbende/ pogen ten minsté een kleyn stuckxken daer af aen elck van haer huysgesin mede te deylen.

In de Kloosters seghtmen Misse met den dageraet/ by de welcke alleen het manvolck komen mach/ende sommighe upt grooten yver tot de Godsdienst blyven den gantschen nacht met de Monicken in de Kercke/die den Heere gestadelycken Loffanghen ende Psalmen singhen.

's Gelycks zynse ock seer devoot in hare dingé: want sy en sullen nimmermeer upt haer huys scheyden/ of sullen knielen voor een kruys ende Marienbeeldt: 's gelycks ock aen hare Tafelen.

De Processien zynder ock seer in ghebruyck: ende hoe koudt dattet ock is/ so en latense evenwel niet een groot stuckweeghs te gaen.

Den Doop wort by hun gebruyckt gelyck als by de Pausgesinde/ behalvé dat sy seggé: Dat het kint gedoopt werde en in dese Fonteyne, inden naem des Vaders, &c. Het Sacrament van Penitentien wort bedient by den Biechtvader ende Boetvaerdige/ die over eynde blyft staen int midden des Tempels/ sonder opt te gaen sitten. De voldoeninge is daer seer gemeyn ende scherp onder hun.

Alle Jaren gaen sy eens ten H. Sacramente/ twelcke voor den siecken alleen op den witten Donderdagh geconsacreert wort/ ende in de Kercke met grooter eerbiedigheyt bewaert/ onder de eenige specie des broots/ want welcke sy een kleyn stuckxken breken met een silveren lepel/ ende leggen 't selve daer naer in een wepnigh laeuw waters/ ende geven den siecken/aenbiddende dat selve gestadelycken ende seer devotelyck: so datse hier in met den Pausgesinden wepnigh verschillen/ dan dat sy ghebevelt brood gebruycken/ na de wyse der Grieckscher Kercken.

Si credere fas est.

Sy eeren de afgestorven Heyligen seer/ende roepen de selve aen/ op datse Godt voor haer bidden souden; maer sonderling eeren sy S. Nicolaum, wiens beelt in de stadt Massovien is/ende den Prince doet alle nuchtent/ ter plaetsen daer het is/ veel broots offeren/ock vleys ende andere dingen/ 'twelcke daer naer onder den Kerck-Priesteren bedeylt wort.

Dicht by dese Kerck is noch een ander Klooster/ genaemt S. Trinitatis, alwaer gestadigh heen 200. Monicken gevoet worden. In de Kercke deses Kloosters light begraven het lichaem S. Ignacij, die ock (hoewel onder zyne vyanden) dickwils groote miraculen doet.

De Monicken zyn al te samen van de orde S. Basilij, ende leven seer strengelyck; gelyck als ock de Heremyten: men sonde oock int landt geen 2. of 3. mylen repsen konnen/ sonder een klooster te vinden.

Den Priesteren is veroorloft eenmael te trouwen/ maer de vrouwe gestorven zynde/ moet hy Weduwenaer blyven/ sonder te mogen ten tweedemael vertrouwen.

Sy verachten het Vagevyer/ ende nochtans bidden sy in hare Missen voor de afgestorven geloovige Sielen.

Sy hebben onder hun ock eenen Opperbisschop/van den welcken de Geestelyckheyt ende alle Bisschoppen dependeeren. Desen draghen sy so veel eere op/ als de Roomsgesinde haren Paus.

Desen Opperbisschop behoorde (na haer gevoelen) te dependeren van den Patriarch van Constantinopolen: doch en kan sulcks nu niet geschieden/ overmits de vyantschap der landen: Doch laet desen Opperbisschop alle Jaer een Synodus houden/ op twelcke sich laten vinden alle Bisschoppen ende andere Prelaten/die haren Bisschops-staf voor hun laten draghen/ ghelyck de Legaten des Paus ghewoon zyn het kruys voor hun te laten draghen: ende is een peder vergheselschapt van sommighe Geestelyckheyt ende Dienaren.

Niemant en komt tot den Bisschoppelycken staet/ of hy en sy eerst Monick geweest. Den Grootvorst en resolveert noch determineert gene saecken van gewichte/ sonder het advys des Opperbisschops.

In de Vasten vasten sy seer strengelyck/ niets ghekoockt etende/ ten sy door sieckte: ende duert hare Vasten een weeck langher dan de onse. Geduerende den Advent doen sy 't selve/ noemende dié de Vasten van S. Philippus. In alle welcke dinghen den Prince also sorghvuldelyck ende pverigh navolght/ als hem pemant voor gaet.

XXXI. Den Godsdienst der Moscouiters.

De Moscouiters/ woonende op de Frontieren van Moscovien, gebruycken de besnydinge/ even gelyck de Turcken ende Joden. Sy en aenbeden gene Afgoden/ als de Heydenen/ noch en laten sich ock niet doopen/ als de Heydenen. Sy leven na de Wet der natueren: aenbeden oock eenen eenigen God/ als Schepper des werelts: Sy gaen wepnigh op straet of op den velde/ maer daer t'samende/ eten ende drincken sy tsamen/ Gode alle de eerstelingen opofferende vant gene sy eten ende drincken moeten/ dat selvighe na den Hemel toe werpende. Dat selve doen sy oock van alle 'tgene dat sy plucken ende lesen.

VER-

VERHAEL

des Rijcks van den

Grooten Cham van

TARTARIEN.

Kort Inhoudt.

1 HOedanigh het begrijp ende de grootte is des Rijcks vanden Grooten Cham van Tartarien, zijne palen/ende climaet. 2. Ghelegenthepdt ende omgang van Cambaluſa, Hooft-ſtadt. 3. Hoedanighe Locht in dese Landen is: haren overvloedt in Rijſt/ Kooꝛn/ Tijde/ Rehobarbum, Muſcus/ Kemels/ Paerden/ Steenen die als hout bꝛanden/ Faiſanen ende andere Vogelen. 4. Van de ſchꝛickelijcke donderen ende winden/ daer dese Landen mede gequelt zijn. 5. Beſchꝛijvinghe van het Meyꝛ Caniclu vol paerlen/ oock andere Rivieren deſes Rijcks. 6. Dapperhept ende maniere van leven der Scythen/ Dooꝛ-ſaten van de Tartaren: heur barbariſe maniere in't dꝛincken uyt herſſen-pannen/ ende bekleedinge met de af-gevilde huyt haerder vpanden. 7. Hoedanigh hare pꝛincipale Goden/Offerhanden ende bloedige Ceremonien over vꝛede-handelingen waren/ oock op de begravingen ende uptvaerden haerder Conincgen. 8. Andere Ceremonien/ die geobſerveert wierden over de uptvaerden van ghemeyne perſoonen. 9. Der Scythen Vꝛouwen blancketſel: der Scythen eedt ende Wetten. 10. Van den oꝛſpꝛong des Rijcks der Tartaren/ ende hoe ſy van de regieringe haerder gebuyꝛen ontlaſt wierden. 11. Beſchꝛijvinghe des naturels/ ſeden/ wetten/ koſtumen/ koſt ende dꝛanck/ maniere van kleedinghen/ oeffeninghe ende leven der Tartaren: hare wapenen ende fatſoen van vechten in den Oꝛlogh.

12. Hare Rijckdommen indē handel van Rijst/Wol/zijde/etc. 13. Haer gelt/ gemaeckt vanschorssen van Boomen/ ende Thee-schilpen. 14. Waer in hare sterckten bestaen. 15. Namen der Tatarise Keysers worden in Goudt gesneden/ ende op de kercken der voornaemste Steden gestelt: Hare absolute macht over het leven ende de doot haerder Onderdanē. 16. Wetten ende krijghs-ordre/ gestelt door Canguiste, haren eersten Keyser. 17. Ceremonien over de Kroninge van haren nieuwen Prince. 18. Van het segel/ dat den Grooten Cham in zijn Patenten ghebruyckt/ ende van zijn strenge Justicie. 19. Van de twee Raden des krijghs ende staets/ ende hare Jurisdictie; oock vande authoritept ende macht der Astrologen alhier. 20. Straffe der Dieven ende misdadigen. 21. Wtlegginghe des woorts Herodes. 22. Den Godt-dienst der Tartaren; upt verschepden Secten by een geraept: hare Goden/ ende forme van bidden: haer geloof over de onsterfelijckheyt der sielen. 23. Oorsprong eñ afkomst der Tartarise Joden. 24. Dolinghe der Tartarische Christenen/ volgende de dwalingen Nestorij. 25. Gesiacht-register der Tartarise Keysers.

DE gene/ die neerstelicken aenghemerckt ende ghetaleuleert hebben upt goede Geographisten/ het begrip deses Rijcks van desen grotē Prince/ die niemanden ter wereld in grootte deses Rijcx en wijckt/ behalvē dē Spangiaert/ doch zijn deses Landen aen een; ende geneverre van eē gelegen: die gene/ seg ick/ hebbē beliēt dat zijn besit is ontrent de 2. millioenē/ 2. hōdert duisent Italiaense mijlē int vierkāt.

Wtnemende groote van Tartarien. I.

Dit groote Rijck/ genaemt van den Inwoonderē Mongul, trecklende dē name Tartarien van de Riviere Tartar, die eē groot deel des selfs bevochtight/ heeft tot zijne grensen ten Oosten het groote Koningrijck van China, de Zee van Cin, ende d'engte van Anian; ten Westen den Bergh Imaus, die haer aen dese zijde besluyt/ behalven eenige Tartarise Hordes/ aen gene zijde des Berghs noch woonende/ ende evenwel onder den Grooten Cham noch staende: ten Zuyden dē Indostan, de Rivieren Ganges eñ Oxis, tegen woordigh Abiam genoemt/ oock een deel van China, ende ten Noorden de Ys-Zee/die sulcke houde Overs heeft van wegen de veun-gheleghentheyt des Pools/ dat dit gantsche Landt van ons voor woest ende onbekent gehouden wort. Int korte desen Prince gebiedt over het gantsche Landt/ dat by den ouden Scythia genoemt was/ liggende over gene zijde des geberghts Imaus, nu genoemt Altay, oock 't gene thans Kathay genoemt is. Dit Rijck/ volgens eenige/ die het wat naeuwer onderzocht hebben/ strecktsich van de wildernisse Lop aē d'een zijde/ende het nieuw Cam Kathay aen d'ander zijde tot aen dē muyr/gestelt tusschen de 43. ende 45. graedt/ van de Stadt Ochioy, gelegen tusschen twee geberghten/ tot eenen anderen Bergh/ die sich in Zee eyndiget/ scheydende den Tartaren van den Chineses, ende van de Scytische Zee tot de Frontieren van Typur ende d'omliggende landen. Desen streec begrijpt vele schoone Koningrijcken ende groote Lantschappen/ verciert met een groot getal schoone steden.

II. Beschrijvinghe des Hooftstadts Cambalusa.

De Hooftstadt deses Stadts wort ghenoemt Cambalusa, die sommige willen ghenoemt geweest te zijn eertijdts Issedon Serica, getimmert in zijn vierkant/ gelegen op de Riviere Polsangi, hebbende in zijnen omgang 24. Italiaensche mijlen/ met twaelf poorten/ peder Poort versien met een voorstadt/ in welcke alle vreemdelingē eñ Kooplieden by malcanderen woonen. Dese Stadt light int middē des Rijcx Cathay, ende is als eē middelpunt vā alle de landē daer ontrent.

Behalven het groot ende rijck Kathay zijnder noch veel andere schoone eñ groote Rijcken/ als dat van Tangur, Camul, Tenduc, Tainfur, Thebet, ende de Stadt ende Provintie van Caindo, van alle welcke landen mē niet seer nauwe beschrijvinge soude connen mahē/ vermits niemant gevondē wort/ die van de selve een bequame ofte volle kennisse en heeft; ofte ten minsten yemant diet anderen nagelaten heeft.

Gestalteniſſe.

Men ghelooft/ dat het landt van Cathay overvloet heeft van Rijst/ Rogge/ ende diergelijcke dingen/ alhoewel dat de Locht daer koudt is. Daer is oock veel Gout/ Silver/ Syde/ Rheobarbum, Muscus, menighte van Dieren/ ende om met eenen woorde te seggen/ alles wat tot des menschen leven ende vermaeck van noode is. Men vinter veel Kemels/ 's gelijcks oock so menighte van Paerden/ dat sommige geschreven hebben/ dat den Grooten Cham 10000. witte Merrye Paerden voedde/ daer hy de melck van dronck. Men hoort niet/ datter veel wijn vergadert wort/ oock weet men voorseker/ dat in gants Cathay geen en groept. Men vinter oock steenen die branden/ ende vande welcke men vper aldaer maeckt/ ghelijck in Hollant vanden Turf. III.

De Locht is daer niet seer getempert/ende den Donder eñ Blixem zijn daer so schricklijc/ ende wonder in den Somer/ dat het de lupden door vreese bynae doodt. Als nu is het onverdragelijck heet/ terstont wederom even so koudt door vallen van veel sneeuw. De winden zijnder somwijlen oock so krachtigh ende machtigh/ dat sy den genen die te Paerde rijden/ somwijlen teghenhouden/ ofte ter aerden werpen/ smijten de Boomen om met wortel met al; doende aen de selve over al onuytsprekelijcke schade. Ten regenter nopt in den Winter/ oock selden in den Somer/ oock isser 't water/ datter valt/ so dun/ dattet somwijlē naeulijcx de Aerde en bevochtight. IV. Cracht van Donder/ Blixem/ ende Winden.

In dit lant is een groote menighte van gevogelte/ voornemelic Faisanē eñ diergelijcke. Daer zijn veel Meyren/ welckers optellinge verdrietich vallen soude; doch sal ick hier (tot voldoeninge des Lesers) eenighe verhalen.

In

In de Provintie van Caniclu is een meyr/ allwaer men so veel Paerlen vint/ datse seer haest tot een klepne prijs souden ghebracht worden/ indien men daer so veel liet verbrengen/ als elck wilde: Maer het is verboden alhier in dit Meyr te vissen/ sonder expres consent van den Grooten Cham: In dit Meyr vintmen oock een groote menighte van Vis. Daer is noch een ander/ also overvloedigh in Vis/ zijnde 100. mijlen groot/ legghende in de Provintie van Caraim. Dese landen worden bespoelt met verscheyden Rivieren/ onder de welcke de Polisani seer vermaert is: dese ontlast haer in de Zee/ ende langs dese varen vele Koopvaerdyschepen opwaerts te landt in. Daer is oock de Riviere Coromoran, die sich in Zee ontlast/ ende is so hoogh ende breedt/ datter nergens gene brug over en kan geslagen worden. De Riviere Quiansu, een half mijle breedt/ is oock seer diep/ende vol vis. Daer is oock de Riviere Quiam, die Paulus Venetus, acht de grootste des werelts te zijn: want hy schrijft datse op sommige plaetsen 10. mijlen breedt is/ op sommige acht/ ende op andere ses: zijne lengde is 100. dagh-repsens.

Van een groote Riviere in Tartarien.

Maer op dat wy pets specifieren van de particularitepten/ die wy van sommige Provintien hebben konnen vernemen; sullen wy dit bybrengen; dat van het Koningrijck Tangut veel Rhubarbe komt/ die door de gantsche werelt vervoert wort. In de Provintie van Tundec vintmen seer rijcke Gout ende Azuyrmijnen. Het Koningrijck van Tainfur is het alderbebouwtste / ende heeft wijngaerden. Het landt van Thebet is Waraffigh/ vol Bossen ende wilde Beesten/ ende heeft overvloet van Kozael: men vinter oock veel Muscus/ Kaneel ende andere Specerye.

Siet daer/ meest 'tgene men van de ghestaltenisse deser landen seggen kan/ so int generael/ als int particulier: laet ons nu eens de oude seden haerder inwoonderen gaen besien/ om daer naer te komen tot de hydensdaeghsche.

Oude Zeden.

VI. De ghene die van ons Hydensdaeghs Tartaren genoemt worden/ waer voormaels alle begrepen onder den name Scythi, waer af de sommige aen dees zijde/ d'andere aē gene zijde des Berghs Imai woonden. De Scythen hadde voortijts niet seer groot verstant van landen/ maer zijn door verloop van tijde/ ende hare dapperhept dermatē aengewassen/ dat sy verwonnen hebben verscheyden volckeren ende vele Landtschappen/ sy een groot Rijck beploegen/ makende hun door de gantsche werelt vermaert ende bekent. Nopt en zijnse verwonnen geweest/ ende selden heeftmense besprongen gesien om onder pemants gehoorsaemhept gebracht te worden. Sy bedwonghen Darium te vluchten / met groot verlies zijns volcx: Cyrium ontdeden sy met zijn gantsch Leger/ belept zijnde van eē vrouwe. Alexander Magnus verloor aldaer zijnen Oversten/ ende de Soldaten die hy tot haer gesonden hadde/ geen beter loon krijgende/ als de voorgaende.

Grootе dapperhept der oude Scythen.

De Scythen hoorden wel spreecken van den naem der Romeynen/ doch en beproefdē nopt hare kracht/ noch en bogen haren neck nopt onder het jock haerder gebiedt.

Dit volck leefde naer de Wet der naturē/ ende en gebruyckten gene Wettē. De dierpe vervloeckten sy/ want sy en sloten hare kuddē nimmermeer in cenige stallingē/ maer hielden die weydende op de vlacke veldē. Sy en hadden geen ghebruyck van eenigh Gout ofte Silver: Melc eñ Honigh was haer voetsel. Tegē de koude bekleedē sy haer met wilder dieren-huyden/ van geen wollen kleederen wetende. So haest de oude Scythen eenen man gevangē hadden in den oorlogh/ begroeven sy het bloet/ eñ waren verplicht de hoofden der gener die sy omgebracht haddē/ voor haren Koning te brengen/ indien sy deel aen den buyt wilden hebben; anderssins en kondē sy daer niet af eyssen. Om het hooft haerder vyanden af te houwen/ ghebruyckten sy dese maniere: sy sneden het rontsom onder de oozen af/ ende het bercke neel daer af getrockē hebbende/ schuddē sy upt 'tgene daer in was/ treckende oock also het vel daer af/ als sy de reste vant geheele lichaem af deden; touden dat selvige gelijck een Ossenhuyt/ bekleeden hun daer mede/ ende maecktender teugels af aen hare toomen/ ofte ghebruyckten overmaels in plaets van Serviettē/ ende hoe een man meer van dese vellē hadde/ hoe hy hooghtiger onder hun was. Sommighe hieuwen oock de rechterhanden af van hare vyanden/ ende villende de nagelen daer af/ vercierden daer mede hare Pijl-kokers: andere den man gants gevilt hebbende/ spanden het vel op berden/ ende voerden aen hare Paerden als een vercierssel. De hoofden/ daer van gesproken is/ gevilt zijnde/ ende met Ossenleer van buyten bekleedt zijnde/ vergulden sy die van binnen/ so sy rijck waren/ ende maecktē daer Drinckschalen af/ vereerende den vreemdelingen daer mede/ die hun quamen versoecken; ende met eenen hare daden verhalende.

Hare manieren van leven.

Wreethept int villen der doode lichamen haerder vyanden.

VII. Hare voornaemste Goden.

Hare voornaemste Goden waren de Goddinne Vesta, die d'opperste was/ daer naer Iupiter, ende Tellus, die sy Iovis huysvrouwe achteden te zijn. Dese eerden sy/ ende sochten hun dien aengenaem te maken. Sy aenbadē oock noch Apollinem, Venerum celestem, Martem eñ Herculem, doch en richten haer gene Tempelen nochte Altaer op/ behalvē Marti, dē welckē sy het hondertste deel offerdē van alles wat sy inden oorlogh kregen. D'andere offerden sy Beesten/ eñ voornemelic Paerden. De Verckenen achteden sy so wepnigh/ dat sy niet een onder hare kudden gevoedt en wilden hebben.

Wanneer Haren Koning pemandē ter doot verweest/ so en viel dese straffe niet alleen op hem/ maer oock alle zijne kinderen/ die manlijck waren.

Maniere van verbintenisse met pemanden te maken.

Als de Scythen met pemanden verbont maecktē/ namen sy eenen grooten aerden kroes/ gietende daer Wijn in/ mengdē sy daer oock bloet onder van beyde de partyen/ besprengden daer naer de puntē van hare Kappierē met desen wijn/ doende 'tselve oock met hare Hellebaerden/ Kokers ende Schichtren: doende daer naer eenen grootē eedt/ met lange ende schrickelijcke besweeringen tegen de gene die de verbintenisse breken souden; most yeder een drincken van desen wijn upt dien kroes, niet alleen de voornaemste Hoofden/ maer oock de aldergrootste der gener die als getuygen daer over stonden.

Hoe sy hare Coninghen begroeven.

Wanneer Haren Koning quam te sterven/ maecktē sy eenen diepen kupl/ int vierkant/ innemende daer naer het lichaem/ trocken sy het inghewant daer upt/ leggende in plaetse

desselfs seer schoone welruchtende kruyden; dit gedaen zynde/ maeyden syt wederom toe/ ende leyden op eenen wagen/ sendende tselve van het eene volck tot het andere/ peder hem gelijcke eere aendoende: ondertusschen/ de Kourtisanen ende 't volck van des Konings Hof/ spleten hare oozen ende sneden hun hayr af/ tot een teycken van dzoefheyt/ hieuwen hare armen af/ pzickelde hare neusen datter het bloet upt liep/ ende doorboozden hare Kinckerhant met eenen Pijl: ende na dat het lichaem was gevoert dooz alle de landē zijnder gewesener Jurisdictie/ lieten sy het int verstgelegene lant zyns Rijcx. Aldaer wiert het lichaem begravē in het toeberepde graf/ ende wierden daer rontsomme geplant eenige Lantien ende lange Stocken/ met roedekens daer op/ als oock eenige kleedingen; behalven dien leydemen noch in de leege plaets des grafs eene der Concubijnen des Konings/ die hem in zijn leven de aengenaemste geweest hadde. Hy moste oock eenige Officiers hebben; die hem vergeselschapten om te gaen dienen in de andere werelt; ende tot desen eynde verwozghden sy dicht by het graf eenen Kamerling/ Kock/ Bottelgier/ Deurwaerder/ ende Mupl-meester/ die alle te samen om haer bagagie te voeren/ niet meer als een Paert en hadden/ 'twelck oock met hun omgebracht wiert: ende wierden op de selve tijt met haren Pzince/ zijn vatewerck/ ende kostelijckste meubelen begraven.

Sy hadden dit gheburyckt daer noch by/ dat sy hem 'tepnde van peder jaer een gelijcke Offerhande deden/ ende dat op den hals van zijn beste Dienaren ende Officiers/ die alle naturelle Scythen waren/ van dzyen ende edelen stamme/ ende sodanighe als den zijnden Koning daer toe beliefde upt te kiesen/ vermidts dat geenigh Slave in zijnen dienst aenghenomen en wiert. Sy verkozen noch vijftigh van dese laetste/ met een gelijck ghetal van Paerden/ die sy verwozghden/ haer de inghewanden uptnemende/ ende den buyck daer naer weder toenaepende/ daer naer bedeckten sy haer met hunne mantels/ ende herchten die rontsom de Tombe/ met eene boute bedeckt zijnde/ sy te Paerde zijnde/ so datmense aldus van verre sien mochte/ als of het eenen trop Kupterye geweest hadde/ geordonneert tot de wachte des overleden Konings. Sodanigh waren de Ceremonien ende uptvaerden der Koningen/ wanneer men die ter aerden brachte.

VIII. Maniere van begravinge der particuliere luyden.

Daer was noch een andere maniere van begraven dooz de gemeyne luyden: want peemant begraven zijnde/ leyden hem de zijne op een Kar/ ende voerden hem dooz zijne magen ende vzienden/ vande welcke een peder een Banckiet binnen zijne woninge aenrichtede dooz alle des overledens vzienden/ ende 'tandere geselschap. Aldus wandelden sy den tijt van 40. dagen/ ten eynde van de welcke sy drie stucken houts te samen stelden/ die eben laegh waren/ ende stelden daer wolle Tenten boven op/ so aerdigh als sy konden/ daer naer wierpen sy in een Vat/ schipss-wijse gemaeckt/ ende op de Tombe geset tusschen de seplen ende 't hout/ de klaerschijnenste Steenen/ die sy vinden konden. Dit is 'tgene ons van de begravinghe der particuliere luyden ter hant gekomen is; laet ons voortgaen.

IX. De mannen en wiessen haer niet/ maer de vzouwen wzeven hare naeckte lichamen te-

gen harde ende scherpe steenen/ daer sy water op gegoten hadden/ het vleesch hier dooz dan opgeblasen zynde/ wzeven sy hun noch met Cypzessen hout/ met Ceder ende wierooch/ ende diergelijcke medicamenten/ berept van seechere Dzoguen/ berepden sy oock dooz het aensicht/ waer dooz sy welriechende waren/ hebbende daeghs daer na dan de plaesters afgenomen/ schenen sy veel schooner/ ende hadden veel aengenamer verwe.

Dit volck en swoer nerghens by/ dan by des Konings Thzoone/ ende so pemant mepneedigh bleef/ ende van den Tovenaers verwonnen was/ die dit pzoefden dooz willige Goedeliens/ verlooz hy het hoofst/ ende wierden alle zijne goederen gheconfisqueert ten pzofijte der gener die zijn misdaet uptgebzacht hadden.

Die van Kathay, diemen Seres pleeght te noemen/ leefden seer goedelijck ende vzedelijck te samen/ ende nochtans niet teghenstaende dese soetigheyt/ so hatedē sy allen omnegang met andere luyden: so datse dooz woozden met geenen vzeemdeling en wilden handelen: maer so sy eenigh compackt wilden maken/ eñ hare Koopmanschappen verkoopen/ ofte andere koopen/ so moste den vzeemdeling de Rivière passerē/ op welckers Gever een peder zijn Koopmanschap stelde/ ende dan gaven de Seres den pzijs van alle ding te kennen/ dooz aensien/ ende was den vzeemdeling gensotsaeckt die te betalen ter discretie vanden Ser, sonder pets af te dingē. Zeden der oude Seres, nu Kathayers ghenoemt.

D'overspelige vzouwe/ den overspeelder nochte Dief/ en wiert onder hun niet in rechte betrocken: oock en weetmen van outs niet te seggen/ datter eenigen doodslagh geschiet is/ want sy hadden meer vzeese onghehoorsaem aenghesien te worden over hare Wetten/ als voor de dzepginge der Sterren/ noch van de voorseggynghen der gener/ die hare geboortdagen aentepckenden/ ende daer op goet geluck wilde aenseggen.

Niemant belieft zijn vzouwe terwijl sy swanger was/ ofte de Maenstont hadde. En aten oock van geen onrepne Beesten. En deden oock geen Offerhande/ maer pegelijck was zijn eyghen Richter/ volghende van natupzs wegen alles wat redelijck was.

X. Van den oorsprongk des Rijcx der Tartarē.

De volckeren/ die teghenwoordigh den grooten Cham onderworpen zijn/ waren eertijts hare gebueren onderworpen/ ende betaelden die tribupt/ alhoewel sy van Heeren ende Kapitepnen geregiert wierden/ die de Souverepnitept der affairen in handen hadden. Maer eyndelijck/ schudden sy luyden dit jock van haren halse/ dooz middel eens ouden mans/ een Smit van zijn hantwerck zijnde/ de welcke voorgaf een seecker visioen ghesien te hebben van eenen Ridder in blancken harnas/ ende op een wit Paert geseten zijnde/ die hem met zijnen name ghenoepen hebbende/ hem dese woozden seyde: Canguiste (aldus was zijnen naem) de wille des onstervelijcken Gods is, dat ghy dit volck van de onderdanigheyt haerder gebueren vrijden sult, ende dat ghy zijt eenen Koning ende Gouverneur der Tartaren, die d'andere brenghen sullen in dien staet daer ghy lieden tegenwoordigh in zijt. Dit gaf oorsake/ dat de Tartaren, graegh na hare eygene vrijheyt/ ende 't gebiedt over andere/ desen Canguiste voor hunnen Koning verkoren/ de welcke den eersten Pzince deses volcx was. Dit geschiede in den Jare ons Heeren 1187. Desen Canguisti, by eenige Chingie genoemt/ Nachtgesicht.

noemt/ Was een wijs/ beleeft/ ende vroom man/ oock de eerste die d'Afgoderye onder de Tartaren pooghde wegh te nemen/ by Edickt verbiedende/ so haest hy Koning was/ de aenbedinghe der Afgoden/ daer by voegende/ datmen eenen eenighen God moeste aenbidden/ door wiens hulpe hy sich liet duncken sodanige groote waerdighept verkregen te hebben. Canguiste eyndelijck sich sterck siende/ en liet niet af van sich dadelijck op de Scythen zijne gheweren te werpen/ soo wel aen dees als aen gene zijde des Berghs Imaï, ende maeckte die tot onderdanen ende zijns baer; so dat de Tartaren veel dapperder ende ontsichelijcker wierden/ in plaetse datse te voren hun nergens mede en bemoeyde/ dan met Schapen te hoeden.

Zeden der huydensdaeghsche Tartaren.

XI. De Tartaren zijn van middelbare stature/ breet van borst ende schouderen/ groote uytstehende oogen/ bedeckt met groote oogenleden; zijn breedt van aensicht ende hebben weynigh baerts/ maer groote knevels: achter aent hooft doen sy seer selden het haer afscheeren/ maer laten het aent ander deel lang groeyen/ ende smyten het achter de oore: sy zijn vaerdigh te Paerde/ licht ende dispoost/ maer quaet voetvolc. Wanneer yemant door het lant reyst/ en sullen sy niet te voet gaē/ maer sittē al op Paerdē ofte Ossen/ hoe arm sy ooc zijn. Dat haer Paerdē kleyne welklinckende belleckens aen den hals dragen achtē sy seer eerlijck te zijn. Het zijn groote luyster-oepers/ ooc wanneer sy int vriendelijcke met malcanderen praten: ende wanneer sy singhen/ soudemen seggen/ dat het Wolven waren/ die huylden; en alle schudden ende drillen sy het hooft al singende. Int droncken dyncken stellen sy groote eere; Daer isser menichte onder haer/ die noch Stadt noch Dorp tot hare ordinarise woonplaetse hebben/ maer woonen int velt in Tenten. In de Winter woonen sy in laeghten/ maer des Somers soecken sy 't geberghte om der goeder weyden wille. Meestendeel en hebben sy geen broot/ en backen oock niet/ noch hebben noch Tafel-laken/ noch Servietten. Alle volckeren des werelts verachten sy/ meynen niemanden eere waerdigh te zijn als haren Prince; de Christenen noemen sy Honden ende Afgodendienaers. Sy gaen met Tooverye om/ ende zijn oock droomenbedieders; hebben oock vele Toovenaers ende Waerseggers onder hun. Sy zijn dermaten goetgierigh/ dat/ so wanneer yemant pets gesien heeft dat hy gaerne hebben soude/ so het dē Eygenaer hem niet gaerne en geeft/ sal hyt met gewelt hem ontrooven; mits dat het geenen Tartaren sy/ want sy geloven dat hun sulcx door haren Koninge ordonnantien toegelaten wort. Wanneer sy yemanden langs den wege vinden/ die geen Paspoort ofte vryghelyde en heeft/ dien nemen sy/ ende eygenen haer dié menschē/ hem gebruyckende als haren Slave. Den Bedelaers en sullen sy nimmermeer geen aelmoes geven: maer dat hebben sy yverigher onder haer/ so yemant hun ober maeltijdt overkomt/ die mach met hun eten ende dyncken; want in plaetse van hem wech te doen gaen/ nooden sy hem seer vriendelijck/ hem van goeder herten alles mededeylende wat sy hebben. In eten ende dyncken zijn sy seer

Haer maniere van spreken ende singen.

vuyl/ en wassen oock nimmermeer haer handen. Sy en gebruycken noch groē krupt/ noch Erweten/ noch Boonen/ maer hebben tot spijs/ vleys van alderley Dieren/ oock van Honden/ Katten ende groote Ratten. Sommighe onder haer hebben voor een gewoonte/ wanneer sy yemanden haerder vyanden gevangē hebben/ dat sy hem doen braden/ om te tooné de begeerte die sy hebbē om hun te wreken: ende dit gedaen zijnde/ vergaren sy gemeenlijck in grooten getale/ eten en verscheuren dit lichaem als hongerige Wolven: doch eer sy hem braden/ stoten sy zijn bloet in bekers/ en dyncken dat upt. Voor haren dagelijckschen dranck gebruyckē sy Merriemelck. Sy achtent voor een groote sonde pets van hare spijs verlozen te latē gaen/ ofte van haren dranck/ daeromme en sullen sy oock nimmermeer de beenen voor hare Honden ofte Katten werpen/ sonder het mergh daer alvoren uytgedaen te hebben: Voorder zijnse so gierigh en vreck/ datse nimmermeer een beest eten sullen/ wanneer het gesont ende gantsch is/ maer wachten altijt tot dat het manck/ siock/ ongans/ ofte so out is/ dat het niet meer voort en mach. Hare mutsen (de welcke als Mijters zijn; ende niet seer diep/ voor plat/ ende achter met een lange steert) maken sy met een bandeken onder haren kin vast. De vrouwen dragen een hooftkleedt/ gelijck een ronde teenen korf/ lang anderhalf voet/ verciert met zijde/ Pauwevederen/ ende dragen daer by veel gepeerlte/ gesteente ende veel vergultwerck: wat de voorder kleedingen des lichaems belangt/ daer van is peder ghekleedt na zijne middelen/ de rijckste met zijde ofte scharlaken. Hare somerkleederen zijn swart; maer hare winter kleederen/ ende in huyl weder/ zijn wit/ maer niet langer als tot de knye komende. De bellen daer sy hun mede bekleeden dragen sy het binnenste buyten/ namelijck het kael binnen.

Der Tartaren groote wreetheyt over hare gevangene vyanden.

Sy zijn seer goede Schutters/ bequame Ruyters/ wel geoeffent ter oorloghe: Hare vrouwen ende kinderen voeren sy mede ten krijghe. Wanneer het noot is/ ende vreesen voor ghelaghen te worden/ schamen sy haer niet te vluchten. Sy vechten met trouppen/ ende vluchten oock alsomet benden heenen. Wanneer sy eenigh landt aentasten willen/ verdeylen sy haer Leger/ ende besprengent van alle kanten/ op dat hun niemant niet ergens in en voorkome/ ofte oock niemant der inwoonderen en ontsnappe/ ende door dit middel blijven sy ghemeynlijck victorieus. Hare victorien misbruycken sy seer deerelijck/ want sy en sparen niemant der ghevanghenen/ noch oudt/ noch jong/ noch vrou/ noch kindt/ maer slaen het alles doot/ behalven de Werckluyden/ die sy bewaren om hare wercken te maken. Wanneer sy die dooden willen/ verdeylen sy die aen den Kapitepnen/ die dan peder knecht ontrent thien geeft/ om die te dooden/ die oock seer haest daer aen het leste krijgen met een Hellebaert ofte Byl/ om de andere alsoo te meer schrick aen te jaghen. Wt de duysent der doodt-ghelaghene nemen sy eenen/ dien sy met het hooft nederwaerts hangen/ int midden van zijn medeghesellen/ even als of hy zijne mede-ghesellen pet toelupsterde. Hoe hoogen eedt sy oock aen yemanden ghesworen hebben/ soo en sullen sy hun nochtans daer naer niet quijten/ maer handelen hare bontghenooten (wanneer sy die in hare macht hebben) soo

Hare dapperheyt ter oorloge.

veel te wzedelijcker. Geen volck ter werelt so genepght tot hoererye/ als de Tartaren/ want hebbende schoon so veel vzouwen/ als sp willen of komen voeden/ ja dat oock geen onderschept van Maeghschap ofte bloedt hun in 't trouwen pets belet (behalven met de Moeder/ Dochter ofte Suster) evenwel zijnse noch als rasende ghenepght tot die schzickelijcke sonde der Sodomye. Sp en houden de gene niet vooz hare Vzouw/ die sp ghetrouwt hebben/ vooz en al-eer sp hem kinderen geteelt hebbe/ ontfangt oock geen Vzupdt-schat/ vooz dat en sp geschiedt; ende hierom mogen sp de gene/ die onvzuchtbaer bevonden wozdt/ verlaten/ ende een andere daer vooz nemen. So pemandt in overspel bevonden wozdt/ 'tsp Man ofte Vzouwe/ die wozt gestraft dooz de Wet. Peder Vzouwe/ heeft haer hupsman/ hupsraedt ende hupsgesin bp-sonder/ leven oock alle seer kupsch. Wanneer de Mannen van den oozlogh weder-komen/hoeden hare Beesten op 't veldt/ jagende/eñ wozstelende verslyte sp haren tijt: over alle d'andere dingen dzagen de Vzouwē goede sozge. Dit volck is oock seer genepght tot verschepden superstitien. Niemanden en is veroozlooft op publijcke plaetsen te pissē/ ende so pemandt met geweldt sulcks wi de doen/ soude sonder vertreck gedoodt wozden: doch so den noodt sulcks verepst/ so isser een Tente/ daer sp dat doen mogen/ende stracks wederom gerepnight wozt. Geenen vzeemdeling wozt toeghelaten vooz den Koning te verschynen/ welck Ampt ofte waerdighept hy oock heeft/ oock hoe grooten sake hy hebben mach ten sp hy al eerst gesupvert sp. Die op den ingang van de Tente des Konings/ ofte eenigen Princes wandelt/ wozt op den velde doodt-geslagen. Daer zijn noch meer andere dingen/ die sp vooz onvergevelijcke misdaden houden: doch pemandt te dooden/ te quetsen/ te berooven/ teghen de Geboden Gods te doen/ wozt by hun sonder vzeese volbzacht.

Wanneer pemandt sieck zijnde/ op 't sterven light/ planten sp vooz de deure een spiesse met een swarte vlagge daer aen/ vooz de deure des siecken/ op dat niemant daer binnen en ga; na dat hy overleden is/ vergadert sich het gantse Hupsgesin/ ende bzengen hem ter plaetsen daer hy te voozen hadde gesept; maken een grooten ende diepen kupl/ setten daer een klepne Tente/ in de welcke een Tafel gestelt wozdt/ aengericht met alderlep spijs/ ende het afgheslozven Lichaem op 't kostelijckste gekleedt zijnde/ in de kupl werpende/smijten sp met hun allen de aerde daer op. Met hem wozt oock begraven een Merrye ende toegherust Paert. De rijckste kiesen by haren leven eene haerder slaven upt/ die sp met een pser laten tepchenen/ om met hun begraven te wozden/ op dat sp hun (so spzeken sp) in d'andere werelt dienen mochten. Hier na dooden de Vzienden des overledenen noch een Paerdt/twelck sp eten. De Vzouwen des afgeslozvenen bzanden sijne beenen tot supverynge van sijn Siel.

Haren alder-besten dzanck is van Kyst ende Spererye/ die noch lichtelijcker dzonckē maken/ als den Wijn: dzincken oock geerne supze Melck/ gheljck de Arabiers; oock ghedistileerde Melck / die oock groote kracht heeft om dzonckē te maken: weten oock hare Merrien-melck in sulcker voegen te berepden / datse by na witte Wijn gelijck is/eñ is oock seer lievelick om dzincken. Sp onthouden hun gantschelijck van Vercken-vlees. Ende om datse wepnigh op een plaetse blijvē/ maer als Lantloopers herwaerts ende derwaerts swerven/ gelepden sp hun op hare repsen na de Noozdsterre; hebben oock groote kennisse van de sterren/ als een volck dat gestadigh opt velt is. Daer zijn wepnigh Konstenaers onder hun; oock hebben sp geen gebzupck van silvergelt/ dan onder de Kooplupden; aenghesien dat het een ding vooz ander meestrijts verreuplt wozt. Hare Paerden zijn gaerne gelubt/lilepn doch sterc: sp noemense Bachmat, sp sadelen die met houten kussens / ende lichte toomen: ghebzupcken roeden in plaetse van Spozen. Sp verdzagen gewilligh honger/ dozst/ ende allerlep onghemack / ende seer wepnigh tot sachte wellusten genepght. Hare Koninghen wozden op den Bergh Altay begraven; ende wanneer men het lichaem daer hené bzengt/ dooden die gene/ die het bergheselschappen/ alle die haer ontmoeten/ seggende/ gaet henen/ ende dient onsen Koning in de andere werelt. Tot bevestiging vant welcke Marcus Pol verhaelt/ dat/doe Mongu-Cham begraven wiert/ in welcken tijt den gesepden Pol aldaer was/ de Soldaten die het lichaem bergheselschapten/ meer als thien dupsent menschen ombzachten / die op den selven wegh passeerden. D'inwoonderen des lants Camul begeven haer tot spelen ende danssen/ ende ontfangen den vzeemdeling seer beleefdelijck/ ja oock tot het leenen toe van hare Vzouwen.

Sijn oock seer ghenepght tot de Sodomye.

Maniere in het trouwē.

De begraefplaetse der Tartarische Coninghen/ met de maniere van dien.

Maniere der begravinge haerder dooden.

Hare Rijckdommen.

XII.

Het ware gelijck als rasende zijn/ te ghelooven dat de Tartaren, die so veel invallen gedaen hebben in Europa, ende in Asia, die so grooten bupt upt Moscovien ghevoert hebben/ eñ vooznemelijck upt China, twelc sp langen tijt beseten hebben; dit soude wesen een grote dwaesheyt/ segh ick/ te gelooven/ dat sp tegenwoozdigh niet gantsch rijc en zijn/ nadien men genoegh weet/ dat dese Volckeren gehaelt hebbende so veel bupts ende kostelijckheyts van verschepden Pzovintien/ haer so wel binnen haer lant gedzaghen hebben/ dat niemant haer daer heeft comen upt krabbelen/ so dat alles by hun gebleven is. Twelcke heur nu noch in desen staet bewaert/ is de gelegenthept des lants/ seer bequaem tot de communicatie/ om van d'een landt ende Stadt in d'andere gemackelijck den Koophandel te dzijven: 't welck eensdeels spzupt upt de blackte des landts/ ende eensdeels upt de grootte der Mezen (onder de welcke is dat van Cazaye, met zijn Zoutwater/ dat van Gujam, Dangu, ende die van Xandu, ende Catacora) ende oock eensdeels van de grootte der Kivieren/ die dooz dese Landen henen loopen met seer groote streken.

Oorsaken der rijckdommen van Tartarien.

Het welcke hun oock rijck maeckt/ is de verschepdenhept der Koopmanschappen die aldaer groept: aengesien dit Lant gantschelijck overvloet heeft van Kyst/Wolle/Zyde/ Kemip/Rhubarbe/Musc ende Kamelotten/ oock schoon Kemels-hayr. Marcus Pol schzijft / dat het Landt van Caindu oock Gingber voortbzengt / als mede Kaneel/ ende Naghelen/ alhoewel dit swaer om ghelooven is: Daer zijn oock sommige Goudtsandighe Kivieren.

Het gelt/ datmen aldaer ghebzupckt/ en is

XIII.

niet

niet van eene ſoorte/ want in Kathay ghebruyckt men ſeker ſoorte van ſwart gelt/ dat ghemaeckt wordt van dat klepne vlieſken/ datmen tuſſen de ſchorſ ende den ſtronck des Booms vindet; ende 't welcke daer naer geſtempelt zynde met ſekere lym/ ghetepckent wordt met het ſegel van den Grooten Cham: ende in de Koningryeken van Cajacan ende Corazan gebruyckt men ſekere Zee-ſchilpen. Den Prince treckt alle het Gout ende Silver des Lants tot hem/ ende doende dat ſelve ſmelten/ bewaert hy het op tien verſcheyden ſtercke ende wel-verſekerde plaetſen/ ſonder dat opt van daer te nemen: ſoo dat men geloven moet dat deſen Prince onwaerdeerlycke ſchatten heeft. Om dat nu de Stadt Cambalu in 't midden van het groote Landt van Kathay gheleghen is/ ſo brengtmen daer van alle de Oost-Indien, van China ende andere Landen veel ſchoone Koopmanſchappen/ onder andere ſchoone geſteenten/ Peerlen/ zyde/ Speceryen/ ende diergelycke dinghen. De Rhubarbe/ die door de gantſche wereldt gebruyckt wort/ komt upt het Koningryeke Tangu, 't welck oock onder de heerſchappye is vanden grooten Cham. In de Provintie van Tenduc ſeer ryeke Goudt ende aſuyr-mynen/ waer af de Inwoonderen veel geldts trecken/ gelyck oock die van het Landt Thebet ſich ryck maken door het Korael/ dat daer veel is/ als oock van Muſc/ Kaneel eñ andere Speceryen/ die hun groot profyt opbrengen. Voortlyck/ men ſoude niet veel Voorſtendommen vinden/ die grooter hoop geldts op-een rapen ſouden konnen/ als deſe: ende valt alle 't gemack deſes Lants onder de handen der gener die voordelyckſt woonen/ de welcke veel dings gebreck hebben/ ſelfs oock tot onderhoudt des lyfs/ die haer gebuyren/ eenen Prince onderdanigh zynde/ in ſo grooter overvloet hebben.

Hare Sterckten.

XIV. De gene die neerſtelyck letten ſullen op de ſterckten deſes grooten Keyſers/ konnen eerſtelyck ghenoeghſaem oordeelen/ dat die beſtaen in de gelegenthept ſyns Lants/ die wy hier voorens getoont hebbē/ ſeer ſterc in grootte te zyn/ als mede in wydthepdt zyner Steden/ in grootte der Steden/ als Sicuir, ende Campion, gemaeckt ende geſterckt op onſe wyſe/ Ergemul, Ceraſam, Tebet ende Caindu, alle Hooft-ſteden ſo wel der Ryeken/ als der overvloedighepdt van lyftocht/ die daer binnen gevonden wort: want hy heeft de tienden van Wolle/ zyde/ Kennip/ Granen/ ende Vee/ ende is abſolupt Heer van alles wat de Tartaren beſitten: doch de eenuwe zynder Sterckten beſtaet in zyn Kryghſvolck/ die hy geſtadigh gereedt ende te veldt hout. Deſe blyven altyt meeſt in 't velt wel vier myle van de Stedē/ eñ behalvē de ſoldye die ſy van den Keyſer krygen/ hebben ſy noch veel profyt van het Vee/ dat hun toebehoort/ oock van de Melck ende haer Wolle. Indien den Grooten Cham een Heyr-leger op lichten wil/ neemt hy het getal dat hem noodigh is van de hoopen die door de Provintien verſtropt liggen/ op de wyſe van de Roomſe Legioenen. De Tartaren en vechten gemeynlyck niet te voet/ uptgheſepte de Vachens, die onder het Ryck van den Grooten Cham niet en behooren. Hare voornaemſte wapenen zyn den Boge ende Pyl/ daer ſy haer mede behelpen/ ſo wel in 't treffen/ als int vluchten. Ten oorlogh trecktende/ en laden ſy hun niet ſeer/ alleen mede-nemende eenige ſtroo Tenten/ om voor den regen daer onder te ſchuylen. Die ghene die ſich manlyck in den oorlogh quyten/ worden ſeer treffelyck beſchoncken/ verheven tot groote Rupten/ ende met ſchoone Privilegien verſien.

Deſen Keyſer hout ghewoonlyck voor de wachte ſyns lyfs 12000. Rupteren; waer upt gelooft wordt/ dat hy meer Rupterye kan opbrengen/ als eenigh Prince ter wereldt: ſo dat zyne ſterckten in twee merckelycke qualitepten beſtaen; d'eene is/ dat hy veel volcks in zyne Landen/ die naer hare grootte/ tamelyck dicht bewoont zyn/ d'andere is/ dat hy alle zyn Kryghſ-volck altyt gereedt heeft/ ende in ſulcken ſtandt/ datſe op 't eerſte bevel terſtont vaerdigh zyn om te trecken daer 't den Prince gebiedt; want ſy altyt ſeer wel betaelt wordē/ 't welck een gewichtige ſake is.

Men ſeght/ dat de Tartaren hun met geenen Schilt en konnen behelpen/ ende dat ter ſeer wepnigh zyn/ die Lancien ofte langhe Kappieren gebruycken: die ſy dragen zyn gemaeckt als de Turckſe Sabels/ aen d'een zyde maer ſnydende.

Die zynen Kapiteyn alder-ghehoorſaemſt is/ wort voor den dapperſten onder hun gehouden.

Gouvernement.

Deſen Keyſer/ die de Turcken Vlucam noemen/ ſo veel als grooten Prince/ ende de Moſcoviten Czar-Cathaiſki, dat is/ Keyſer van Kathay, welckers naem ſy met goude letteren in roode Tafelen/ boven op de Tempelē van hare voornaemſte Stedē ſtellen/ hem noemende dē Sone Gods/ de Schaduwe Gods/ ende de Siele Gods/ wort dermaten gehoorſaemt in alle zyne Provintien/ datmē zyne woorden voor vaſte eñ onverbreckelycke wetten hout. Deſe abſolupte macht is ghekomen van Canguiſte; de welcke Keyſer der Tartaren gekoren zynde/ ende willende beproeven/ of ſy oock alle zyne willens ter executie ſouden ſtellen/ beval ſeven Princen/ die te vooren het volck ghegouverneert hadden/ dat ſy haer eyghen kinderen met hunne handen dooden ſoude; eñ alhoewel de Vaderen dit gebodt ſeer grof ende moeyelick vonden/ nochtans (ſy dan of ſy de dolheydt des volcks ontſagen/ die deſen nieuwen Koning als een goddelycke ſake hielden; 't ſy dan of de Religie haer beweegh-de; want ſy geloofden dat God dit Keyſerryck aldus geordonneert hadde/ ende dat het Gode verachtinge te doen ſoude zyn/ dit gebodt te verwerpen) ſtelden ſy handt aen 't werck/ ende ſneden haer eygen kinderen de keel af. So dat/ 't ſedert dien tydt/ het leven ende doodt der Tartaren van den wille ende woort der Koninghen hangt/ ende en doen oock niets tegen zynen wille/ ſo ontſien ſy hem. XV. Waer van daen de abſolupte macht der Tartariſe Keyſeren over hare Onderdanē gekomē is.

Deſen Kanguiſte, ofte Chingis, ordonneerde dat de gene/ de welcke d'ouderdom toelaten ſoude de Wapenen te dragen/ haer moſten laten vinden op eenen ſekeren dagh aen ſoodanige plaetſe/ daert hem believen ſoude haer te gebieden/ ende daer verdeylde hy de ordre van zyn Kryghſ-volck in ſoodanigher manieren: De Rotmeeſters ſouden ghehoorſaemen den Hooft-mannen over hondert: deſe den Hooft-luyden over duyſent; ende deſe laetſte den Kolonnellen XVI.

der Regimenten: Ordonneerde wijders/ dat wie der Tartaren ofte hare slaven/ een Vrouw/ Man/ Paerdt ofte Slave op den wegh̄e soude vinden sonder Paspoort des Prins/ de selve souden moghen vatten ende altijdt die gebruycken als zijn eyghen goedt/ ende rechtveerdelijck verkregen.

De Impoosten/ tijnsen ende schattinghen zijn daer so groot/ datmen niet en leest/ dat opt eenige andere Natie so ghequelt is ghewordē met diergelijcke lasten.

XVII. Maniere der krooninge van de Kepseren van Tartarien.

Aengaende de krooninghe harer Koninghen/ 't sp datse by erfelijcke successie regieren/ als de outste Sonen der Kepseren doen/ 't sp datse tot dese waerdighepdt geraken by gebreck van manlijck oyr/ tot dese regeeringe bequaem/ schrijven sommighe/ dat hare Prinсen der seven geslachten/ in wit gekleedt zijnde ('twelck oock de kleedinge is der rouwdragende/ ghelijck oock doen die van Iapon) haren Prince doen sitten op een dozen Bos stroo/op d'aerde gestreckt liggende/hem seggende/ dat hy na de Sonne sien sal/ ende den onsterfelijcken God erkennē; ende so hy dat doet/ dat hy inden Hemel een vergeldinghe krijgen sal/ veel grooter dan op aerden; anderstns en sal hem niet resteren dan dit swarte Stroobos/ om sich opt velt te rusten/ende noch sal dit veel zijn/ dat hem so veel overschiet/ ende dat hy zijn leven oock in dupsent ongemacken ende ellenden verlijten sal. De selve schrijven oock/ datmen hem daer naer kroont / ende dat de groote hem de voeten komende kussen/ seer treffelijcke geschencken brengen; dit gedaen zijnde/ schrijft men zijnen name met vergulde letteren/ ende stelt die op de kercken der principale Steden.

Andere seggen wederom/ dat/ wanneer men eenen nieuwen Kepser kroonen sal/ de Prinсen ende Heeren van Tartarpen/ ghevolght van het volck/ 'twelck van alle hoecken des Rijcx toeloopt/ sich versamelen op een groot velt/ hier toe beschelt/ ende alwaer sodanighe Ceremonie ghemeenlijcken gepleeght wordt. In dese plaets/ is den ghenen dien het Rijck te beurt vallen sal/ op eenen gouden Throon geseten / voor de welcke sp alle/ so wel groote als kleyne/ hun nederwerpen/ ende eenstemmelijck met lupder stemmen seggen: wp bidden/willen/ ende bevelen u/ dat ghy macht over ons hebt. Op 't welcke den nieuwen Prince antwoort: so ghy wilt/ dat ick u hier in gehoorsame/ 't is noodigh dat ick het doe: ondertusschen berept ghy u lieden om te doen/ alles wat ick u sal ghebieden; te komen (namelijck) als ick u roepen sal/ ende te gaen daer my believen sal u te sepnden/ ende onder mijn handen te laten den gantschen Staet des Rijcx / om over 't selve na mijn welgevallen te disponeeren. De Tartaren op alle 't voor verhaelde geronsenteert hebbende/ seght den Kepser wijders: so sal dan het woort mijns monts u lieden efter tot een swaert dienen / ende sal wrake doen over de wederspannighe. Op dese reden klapt het gantsche volck in de handen;te kennen ghevende/ dat sp dese conditie toestaen: Dit gedaen zijnde/de Prinсen hem upt zijnen Kepserlijcken Throon treckende/ setten hem op d'aerde op eenen bos stroo/hem seggende/ als boven: siet om hooge/ ende erkent God/ mitsgaders aenschouwt de plaetse/ daer ghy nu gheseten zijt: so ghy uwen Staet wel regiert/ alle dingen sullen u na wensch ghelucken: doch soo ghy u volck niet behoorlijcken en beheerst/ verseerkert u/ dat ghy dermaten sult vernietight / afgheset ende verworpen worden van alle uwe grootheden ende rijckdommen/ dat dit stroo/ 'twelck u thans tot een Stoel verstreckt/ u naeuwelijcx (misschien) tot een behulp gheslaten sal worden. Dit gedaen zijnde/ geven sp hem die gene van zijne Vrouwen/ die hy meest bemint/ ende die beyde met het stroo om hooge hessende / proclameren sp die Kepser ende Kepserinne der Tartaren: ende worden terstont van de grooten des Rijcx/ ende Gedeputeerde der Provintien (die onder zijn ghebiedt zijn) met geschencken begift/ tot erkentenisse van gehoorsaemheyt. Men brengt ooc op de selve plaetse alle de kostelijcke meubles by den overleden Koninghe nagelaten/ waer af den nieuwen Koning een deel aen de voornaemste Heeren des Rijcx uptdeylen laet/ de reste doet hy voor hem bewaren: Na dat dan alle de Ceremonien volvoert zijn/ treckt peder wederom naer huys.

Desen Kepser heeft alles onder zijn hant/ ende en is niemant zijner Onderdanen/ die derf ofte kan seggen/dat hy pet eygens heeft. Niemanden is veroorloft in een ander landt te gaen woonē/ als hem geassigneert is door den Kepser:die ooc de Gouverneurs/ Veltoversten ende Kolonellen kiest/ dese kiesen de Kapitepnen/ ende de Capitepnen hebben de kiesinge over de Leden haerder Kompagnie/ ende dese over 'tgene noch overigh is/om hare troupen te volvoeren.

XVIII. Van het segel des Kepsers.

Het seghel/ 'twelck den Grooten Cham in zijn patenten ghebruyckt / heeft sodanighe woorden: Godt in den Hemel, Chuichuch Cham op Aerden: den Keyser is de kracht Gods ende der Menschen.

Hoe hy tot vreemde Ambassadeurs spreeckt.

Desen Prince en spreeckt nimmermeer met vreemde Ambassadeurs / ende en sydt ooc niet/ datmen haer die presenteert/ soo sp ende hare geschencken (want 'tis een groote misdaet voor desen grooten Prince met ydele handen te komen) niet gherepnight en zijn door seeckere Vrouwen/ hier toe gheordonneert. Dan spreeckt hy tot haer door Taelmannen; ende terwijlen dat dese tusschenspreeckende lupden spreecken/ is van noode dat alle de vreemdelingen(van welcker conditie die zijn) staegh op haer knyen blijven liggen/ eñ ooc wel sorghvuldigh zijn/dat haer Taelmannē niet een eenich woort hun en latē ontsnappē/dat dē Prince te naer gaē mochte.

Syn strenge Justicie.

Hy doet ooc Justitie met een dappere gestrenghepdt/ want de misdaders voor d'eerstenmael gecesselt zijnde van wegen eenigh beganghen schelmstuck/ worden de tweedemael (hoedanigh de misdaet ooc is) in handen komende/ midden door ghesaeght. Int welcke sp schijnen de Stoïcos te volgen/ die alle misdaden even swaer woegen.

XIX. Daer zijn twee Raden/d'eene den Krijghsraedt/ bestaende in twee ervaren ende verstandighe mannen: d'andere van den staet/ even so veel wijse ende kloecke mannen. Dese handelē het gantsche Gouvernement/ dragende sorgh om den quaden te doen straffen/ ende den goeden te vergelden: d'andere doen insgelijcx int belept des oorloghs. In welcke twee dingen voornaer het goede belept van een staet gelegē is/ namelic in vergeldadinge der goeden/ ende in straffinghe der quaden; ooc in grootachtinghe der deughden/ ende in mispijsinge der ondeughden.

Men maeckt onder hun een grootachtinge der Sterrekijckers/ die byna in dit Landt alles op hun goetdunckē belepden.

Voorder/

XX. Straffe oder dieverye.

Voorder/ soo pemant pet kleyns gheſtolen hadde/ om 't welcke hy niet verdient heeft te ſterven/ die wort ſevenmael met eenen ſtock geſlagen/ en ontfangt 17. 27. of 47. wonden/ na de grootte des miſdaets: ende in deſe straffe maghmen komen tot hondert/ altyt met tienen opslaende: ſo dat ſommighe van dees geſlagene ſomwylen oock wel ſterven. Indien pemant een Paert gheſtolen heeft/ ofte pets dat schynt de doot verdient te hebben/ dien doorſteecktmen met een Kappier/ ende ſo hy het leven wil af koopen/ dat mach hy doen/ mits neghenmael ſo veel wedergevende/ als het geſtolen waerdigh was.

XXI. Om den Leſer eenigh onderwijs te gheven/ van het voorseeken Hordes, waer by eenige volckeren verſtaen worden/ ende hier voren dickmaels verhaelt; ſullen wy dit seggen/ dat Horde is een by-een-wooninge van veelderley volck/ gheſchickt in maniere van een Republijcke/ maer in ſodaniger voegen verdeylt/ dat in tyden van oorloge Rotmeeſters onder hun zyn/ die den Hooftlupden over hondert onderworpen zyn/ deſe den ghenen die over duyſent mannen gebieden/ ende ſo voorts. Onder deſe Hordes zyn eenige byſondere Hertogen onderworpen/ andere behoorden onder den Moſcovijter/ ende zyn hem tinſbaer: ſommighe wederom den grooten Cham van Tartarien.

Haren Godſdienſt.

XXII. De Tartaren, die den grooten Cham onderdanigh zyn/ en zyn niet alle van eenderley Godſdienſt/ maer verſchepden in gheloof/ want ſommige volgen de leere Mahomets, in deſe landen aengenomen ontrent den Jare 1246: ſy gelooven aen de thien geboden Moyſis, ende obſerveren alles wat door de oude Wet gheboden is/ ende roepen alle dagelijcx Iahl, Illo, Illoloth, daer en is maer eenen God. Onder die van Kathay zyn veel Mahometiſten/ doch meeſt Afgodendienaers; welckers gheloove ſodanigh is: ſy houden datter twee Goden zyn/ een des Hemels ende een der Aerden. Van den eerſten opſſen ſy niets (hem dagelijcx offerende) dan gheſontheydt ende goet verſtant: ende van den anderen niet dan overbloedt der vruchten/ veel Beeſten/ ende diergelijcke dingen. Sy ſeggen oock/ dat deſen laetſten/ vrouw ende kinderen heeft/ oock ſorge draeght over 't gewas/ Vee/ ende haren handel: ende ſo dickmael als ſy eten/ wryven ſy met het alderbetſte vleys de mont der Beelden/ dat zyne vrouw ende kinderen preſenteert: want ſy houden veel kleyne beeldekens in hare hupſen/ ende daer naer werpen ſy vleys/ ende diergelijcke koſt bupten hare deuren op ſtraet/ op dat de geeſten (ſeggen ſy) oock eten mochten. Haren God des Hemels ſtellen ſy ſeer hooghe/ ende den God der Aerden ſeer lage. Sy gelooven wel dat de ſielen onſterfelijck zyn/ maer dat ſy want een lichaem int andere verhupſen/ wel of qualijck geherberght/ na dat ſy verdient hebben door voorgaende daden. Sy eeren noch daer by de Sonne/ de Mane/ ende de vier Elementen/ daerde oock eenige Offerhanden voor haer. Den Paus ende alle andere Chriſtenen noemen ſy Dzinthis, 't welck Heydenen te ſeggen is/ ende Chaur, dat is/ ongeloovige Honden/ ende Afgodendienaers. Hare beelden maken ſy van Stroo ofte Bydelaken. Sy en vperen den eenen dagh niet meer als den anderen; maer laten alle tyden des Jaers als mede de dagen eveneens dooꝛlooꝑen.

XXIII. Van de Tartariſe Joden.

Aengaende de Tartariſche Joden/ die zyn geſpꝛoten upt den thien ſtammen Iſraels, gevoert dooꝛt bevel des Konings Salmanaſſer in den Lande van Arſareth, ten tyde des Konings Ozee. De Schꝛyvers verſchillen hier in/ noopende 't lant van Arſareth, ende ſpꝛeken daer ſeer verſchepdelijcken af. Sommige willen dat het ſy 't Landt van Colchos, nu Mingrelia genoemt/ om dieſwille dat Herodotus ſchꝛyft/ dat de Colchoiſers de beſnydeniſſe gebꝛuyckten. Maer het meeſtendeel wil dat Arſareth ſy de Pꝛovintie Belgian, van waer de Joden in den jare 1200. trocken onder den name van Tartaren, regeerende den grooten Chingis, fondateur deſes Rijcx van Kathay, ende om dieſwille dat ſy de beſnydeniſſe ende pet meer van de Wet Mopſis behouden hadden/ zyn ſy lichtelyck tot het Mahometiſch geloove te bꝛengen gheweeſt. Evenwel zynſe in Kathay meeſt Afgodendienaers/ uptgeſepte eenige weynige Mahometanen/ Joden ende Chriſtenen.

XXIV. Doch is der Chriſtenen gheloove ſeer bedorven/ want als hare Ouderen gheſtorven zyn/ vranden ſy hare lichaimen/ ende vergaderen hare lichamen ſeer ſorghvuldelijck/ ſtropende 't ſelve over hare ſpijs int maeltyt houden. Voorts zynſe met de leeringen Neſtorij ſeer beſmet/ de welcke ſich ſtreckt tot de Stadt Campion toe/ ende regneert noch in eenige woonende te Tangui, Sucuir, Cambalu, ende in eenighe andere Steden deſes Rijcx. Deſe Neſtoriani, alhoewel ſy verſchepden Talen ſpꝛeken/ volgens het lant dat ſy bewoonen/ nochtans celebꝛeren ſy Haren dienſt alleen in Chaldaiſche ſpꝛake. Hare Patriarchen worden niet verkoren/ maer comen by ſucceſſie van vader op den ſone: Eerſt maken ſy die Aerdsbiſſchop/ den Patriarch dan doot zynde/ wort hy (ſonder eenige andere ceremonie) Patriarch/ gemaeckt in des overledenen plaetſe.

Eenighe Engelſchen/ die in die landen gerepſt hebben/ bꝛengen mede/ dat den Aerdsbiſſchop van Cambalu den Grooten Cham kroont/ wanneer hy tot den Rijcke ſucceedeert.

Egelobe der Afgodendienaers in Tartaryen.

Geſlacht-

Geslacht-Register der Tartarische Keyseren.

Den grooten Tamerlanes.

XXV. MEn soude andere Schrifften moeten hebben/ als de gene die tot onsen handen ghekomen zijn; ofte anders deunder aen het Landt zijn/ daer wp van spreken/ om al de Keyseren op te tellen/ daer wp van spreken/ die tot desen dagh toe geregeert hebben. Doch om dat wp niet en konnen hebben so volkomene ende bequame kennisse desselfs/ als wp wel wenschen souden/ sullen wp ons vernoeghen met het gene dat wp hebben konnen vernemen van de gene/ die met het beschrijven der successie deser Princen sich meer bemoept hebben als andere.

Paulus Venetus dan houdt dese ordre in het optellen der Keyseren/ die in Kathay gheheerst hebben: Eerstelick stelt hp Kanguiste, of Chingis, ofte Cinchins; daer na stelt hp Chuy, ten derden Barchim, ten vierden Allau, voorts Mongu, ende na desen

deſen Cublay, in wiens Hof Paulus Venetus eenigen tijdt woonde.

Maer Hayton Armenius, geeft haer deſe volgende namen: Eerſt ſtelt hy Changy-Cam, voorts Hoccora-Cã, daer na Gino-Cam, na deſe Mangy-Cam; Cobilla-Cam, die de Stadt Ions in Kathay gebout heeft/ dienen acht te zijn die nu Cambalu genoemt wort: Hier na doet hy volghen Tamor-Cam, deſe regneerde in den Jare 1308. Hoccora-Cam hadde veel Kinderen/ waer van den oudſten ghenoemt was Gino-Cam, die zijnen Vader/ in 't Rijcke van Kathay ſuccedeerde/ ende zijnen Broeder Iochy heerſte in de Weſterſe deelen/ ende nam in de Landen van Perſien, Turckyen, ende eenighe andere Provintien: zijn andere Broeder Baydo conqueſteerde de Noorderſe Landen/ ende nemende den wegh na Europam, quam in Hongarien, ende teelde den Tamerlan, die ſo veel quaedts gedaen heeft in de weſterſe Landen van Aſien, ende eenighe van Europa. Gino-Cam is in Ooſten ſeer jong geſtorven/ ende de naeſte naer hem/ ghenoemt Mango, wierdt Keyſer gekoren: Deſen heeft eenigh Eylandt in Ooſten beſpronghen/ welckers Inwoonderen rebelleerden: doch de overballene vielen heymelijcken in 't water/ ende door-boorden het Schip daer Mango in was/ ſoo dat hy met alle die by hem waren/ verſuppen moeſte. Daer naer is ghevolght zijnen Broeder Cobila, by Ponelum, Cublay ghenoemt/ doende profeſſie van de Chriſtelijcke Religie/ die doch zijne na-volgers niet lang en behielden.

Den genen die den Atlas Gerardi Mercatoris verkort heeft/ beſchrijft deſe Genealogie noch op een andere maniere: In den eerſten accordeert hy met de andere/ noemende den ſelven Changy-Can of Cam, ſeggende deſen dien ſelven te zijn/ die Paulus Venetus, Chinchis noemt/ die gheleeft heeft ontrent den Jare 1220. Voor zijne regieringhe leefden de Tartaren gants beeſtelijck/ ſonder wetten ofte ſeden/ hebbende onder den Scythen ofte andere Natien gants gheen aenſienlickheydt/ beralende aen hare ghebuyren van haer Dee eenighen cijns. Deſen Changi breyde zijn Rijck upt van China af/ tot de Caſpiſe Zee toe/ ende dat in ſeer korten tijdt: Hy hadde eenen Sone Iochucham; deſen teelde Zain-Cam, derde Keyſer/ by ſommighe Bathay genoemt. Deſen beroofde Ruſsien, Polen, Sleſien, Moravien ende Hongaryen. Den vierden Keyſer was den Sone van Bathay, ghenoemt Temir-Cutlu, die onſe Hiſtorien Tamerlan noemen/ die gants Aſien afliep/ tot in Egypten toe/ Bajazethem, Keyſer der Turcken/ gevangen nemende/ ende hem met Goude ketenen ghebonden zijnde door gants Aſien voerende. Den vijfden was zijn Sone Temir-Gzar, dien men ſeght gedoodt te zijn geweeſt/ dapperlijck ſtrijdende tegen de Pruſſiſe Kruys-Ridderen. Den ſeſten/ geſproten upt Temir-Gzar, was Macmetgſar; deſe hadde tot eenen Succeſſeur Armetczar, ende die teelde Sziachmet, achtſte Keyſer der Tartaren.

Ver-

Verhael vanden Staet des

Konings van

CHINA.

Kort Inhoudt:

1 VErscheyden namē des Koningrijcks van China, so oude als nieuwe. 2. Zijnen ommegang/ ende hoe veel mijlen het begrijpt. 3. Verdeylinghe deses Rijcks in 15. Provintien: 't getal der Steden: hare gelegenthepd/ ende gebouw/ hare groote gheplavepde Straten. 4. Beschrijvinge vanden Muyr/ die de Tartaren van de Chinesers scheyt/ bevattende 500. mijlen. 5. Van de Koninglijcke woonplaetse ende tPalleys der Chineese Coningen. 6. De verwe ende gestaltenisse der Chinesers. Onvergelijckelicke vruchtbaerhept der Landen/ die twee/ drie/ ja viermael 's jaers vruchten dragen. Welcke verscheyden vruchten het Landt voortbrengt. Overvloedt van zijde/ etc. 7. De Chinesers zijn vlptigh eñ verstandigh/ genepghjt om goet cier te maken ende wel gekleet te gaen. 8. Hoe de Muscus in China toebereydet wort. 9. Forme ende couleur der kleedingen van de Edelen ende gemeynen volcke; de maniere van hun hayr ende blancketsel. 10. Gebruyck van kleyne schoenen te dragen/ ende waerom. 11. Der Chinesers grote wetenschap in plaetsnijden/ schilderen/ in zeyl ende wind-wagens te maken. 12. Hoedanige koopmanschap sy luyden gemeynlick den vreemden Kooplupden verkoopen. 13. Hoe de Porceleyn aldaer gemaeckt wort. 14. Van de Bruydt-schat/ Bruyd-lofs-Feesten/ende hare Wetten noopende de successien ende erfenissen. 15. Haer vreemd ghebruyck van binnen sekeren tijdt te trouwen/ ofte in een Klooster te gaen.

16. Van

16. Van het houwlijck der Koningen ende hare Kinderen/ oock van hare Vruchten. 17. Ceremonien/ die gebruyckt worden in de begravinghen ende uytvaerden der Chineſers. 18. Haren dranck/ gemaeckt van 't krupd Chia, in plaets van Wijn: oock met welcke ſpijs hare Banquetten ende Maeltijden verſien worden. 19. Vande vindinge van haer ghelchut: oock van hare Letteren ende maniere van ſchrijven. 20. Hoedanigh hare repswagenen zijn: oock hoedanigh hare Schepen zijn. 21. De villerye die gedaen wort door de Zee-duyckers. 22. Van de aenſienlijcke Requeſten gheprelenteert aen den Loytia: ende van de vreemde manierē in hare beſoeckingen ende verkeeringen der geſelſchappen. 23. Rijckdommen van China in Goudt-mijnen/ Silver ende andere/ Metalen/ Paerlen/ etc. 24. Hoe veel de inkomſten des Konings beloopen/ ende welcken Tol hy van alle koopmanſchappen ontfangt. 25. Hoedanigh zijne ſterckten zijn/ zijn krijghsvolck/ ende ordre der ſelver; ende eerſtelijck van den krijghs-raet/ geſtelt in peder Provintie. 26. Van het Chineeſe Voetvolck ende Paerde-volck/ haer wapenen ende maniere van ſtrijden. 27. Zijne ſterckten ter Zee. 28. Particuliere vertellinge van het krijghs-volck/ dat in peder Provintie onderhouden ende betaelt wordt. 29. Van de Academien van China, ende hare Opſienders; als mede van de drie-jarige Promotien die in de ſelve ghe-ſchieden/ ten opſien vande Loytias. 30. Den eedt der Loytias voor de Opſienders der Academie. 31. Den Raedt der twaelf Auditeurs in de Stadt Thebain. 32. Van de Vicerojen ende Gouverneurs der Provintien/ ghenoemt Comon, Inſuanro. 33. Van andere particuliere Officiers/ als de Tompo, Quinchay, ende andere Richters oock hare maniere van procederen int bedienen der Juſtitie. 34. Welcke ſtraffe ſy tegen de miſdadige gebruycken. 35. Hare Wetten / noopende de Landt-loopers ende Bedelaers. 36. Vande Afgoderye der Chineſers/ etc. 37. Beſchrijvinge van veelderley manieren van lotinge die ſy gebruycken. 38. Haer geloove int ſtuck van de ſcheppinge der werelt. 39. Haer mepninge over de afgheſtorven Sielen: Als mede de Forme haerder gebeden/ over de doode. 40. Van hare Kloſters/ etc. 41. Geſlacht-regiſter der Koningen van China.

DIt groot Koningrijck van China, waer af Ptolomeus den naem wel ghekent heeft/ doch zijne macht niet/ is het ſelve/ dat Marcus Paulus noemt de Provintie van Mangi, ende dat wy ghewoonlijcken noemen China, ſonder dat men hun weten welck fondament de eerſte Autheuren gehadt hebben deſen naem dat Lant te geven/ ten ſy dat de ſake by-ghekomen is door bedervinge des woorts/ende dat Sina in China gekeert is/ ende dat het ghebruyck met het gebreck tot onſen tijdt toe gewandelt is.

I. Verſcheyden namen deſes lants.

De gene die deſes Lands ghebuyren zijn/ noemen 't ghewoonlijck Sangley, maer de Chineſers noemen't (getuyge Maginus ende Mercator) Tame, ofte (volgens den Autheur vande generale Hiſtorie van China) Taybinco, 't welck niet anders beteyckent dan Koningrijck, ende d'Inwoonderen noemen hun ſelven Tangis.

Het is het Oſtelijckſte Landt van geheel Aſien, hebbende ten Oſten de Oceaenſe Zee/ ende wat voorder het Eylandt van Corea, voorts de Eylanden van Iapon: ten Zuyden/ eenſdeels de Oceaenſe Zee/ ende eenſdeels het Koningrijck van Cochinchina: ten Weſten de Brachmanos, met een deel van Tartarien: ende ten Noorden Tartarien alleen van het welcke dit Koningrijck afgeſcheyden is door geberghte/ ende by gebreck van dien door eenen Muyr.

Het ſtrecktſich by na van Tropico Cancri af tot den 53. gradum latitudinus, ende begrijpt in zijne lengde alle de ſuyderlijckſte/ leggende tuſſen de 130. ende 160. graet. Doch op dat wy wat ſcherper zijnen ombang ende grootte weten mogen/ ſullen wy hier voortbrenghen 't gene de Chineſers ſelve daer af geſchreven hebben.

II. De grootte deſes lants.

Dit Koningrijck begrijpt dan/ volghens haer ſchrijven/ 69516. diez, 't welck een maet is die ſy gebruycken/ende deſe diez gebracht op de Spaenſe maniere van rekeninge/ doen by-na 3000. mijlen in de ronde/ ende 1800. mijlen in de lengde.

Men heeft noch ghevonden in 't ſelve Boeck/ daer deſe rekening uytgetrocken is/ dat de Chineſers alleenlijck drie maten hebbē tot de Lant-meterye/ die ſy op hare ſprake noemen Ly, Pu, ende Icham, gelijck of wy mochten ſeggen een ſtadie van 125. ſchreden/ een mijl/ een dagh-repſens. De mate die ſy noemen Ly, begrijpt ſoo veel plaets als een Man op een vlacke plaets ghehoort kan worden. Tien van deſe Lijs maken een Pu, 't welck een groote Spaenſe mijle is/ ende thien Pu maken een dagh-repſens/ by hun genoemt Icham, komende op twaelf groote mijlen: Ende volgende deſe rekeninghe bevindt-men/ dat dit Rijck de boven-genoemde mijlen bevat. Wel is waer/ dat door deſe rekeninge van eenighe andere boecken men wel meer mijlen gevonden heeft/ doch is van ſommige vermaerde Coſmographiſten onſe rekeninge geapprobeert / beginnende van de Provintie Olam, de welcke alderſuydt-

lijckſte

lijckste lepdt/ ende naest aen Malacca ſg.

III. China wort verdeplt in vijfthien Prouintien.

Dit Koningrijck wort verdeplt in vijfthien Prouintien/ waer van elck in't bſonder grooter is/ dan eenigh Koningrijck in Europa. Sommighe deſer Prouintien worden genoemt na de Hooft-ſteden der ſelver/ daer hun de Gouverneurs onthouden. Onder deſe Prouintien zijnder twee die van den Koning ſelve ende zijnen Raedt ghegouverneert worden/ om dat den Koning altijdts in eene derſelver reſideert/ zijn genoemt Paquia ende Tolanchia, ende zijn de grootſte oock de volck-rijckſte van zijnen gheheelen Staet. Doch en is dit niet de oorſake waerom hy ſich daer houdt/ maer om datſe deunſt aen den Tartar ligghen/ met den welcken den Chineſer geſtadigen oorlogh voert.

Namen der ſelver.

De vijftien Prouintien worden ghenoemt Paſquia, Canton, Foquien, Olam, Cincay, Suſuam, Tolanchia, Canſay, Oquiam, Auchco, Honam, Xanton, Quicheu, Chequeam, ende Saxij, ofte Sanci. Alle/ maer voornemelijck de tien/ zijn aen de Zee gheleghen/ ende aen alle hanten van een gheſcheyden/ met ſchoone Riuieren/ diep ende breedt/ aen beyde zijden ouer hebbende/ ende langs henen met heerlijcke ſteden beſet diemen niet alleen tellen/ maer noemen kan/ want de Chineſers zijn ſo curieus datſe oock de Sloten ten platten Lande in hare Boecken aenteyckenen. Doch ick ſal my vernoegen alhier de Steden aen te teyckenen/ die in peder Prouintie zijn/ om den Leſer niet al te moeplijck te vallen.

De Prouintie Paſquia, alwaer den Koning ende zijnen Raet ordinaerlijcken Hof houdt/ begrijpt 47. Steden/ ende 150. Gheſuchte. Canton heeft 36. Steden en 190. Geſuchten. Olam heeft 90. Steden ende 130. ghehuchten. Cinſay 38. Steden/ ende 124. Gehuchten. Suſuam 44. Steden ende 150. Gehuchten. Tolanchia, 51. Steden/ ende 123. Gehuchten. Canſay, 24. ſteden ende 112. Ghehuchten. Oquiam 19. Steden ende 74. Gehuchten. Auchco 25. Steden/ ende 29. Gehuchten. Honam 20. Steden/ ende 102. Gehuchten. Xanton 37. Steden/ ende 78. Gehuchten. Quicheu 45. Steden/ ende 113. Gehuchten. Chequeam 39. Steden/ ende 95. Gehuchten. Saxij ofte Sancij 42. Steden/ en 105. ſteden. Nu hebben de Chineſers een maniere van alle de Steden te eyndigen met deſe Syllabe Fu, 't welck ſo veel te ſeggen is/ als Stadt, als Taybinfu, Cantonfu, ende de namen der Gehuchte met deſe Sillabe Cheu.

Onder dit groot ghetal van Steden ende Ghehuchten/ zijnder wel ontrent de 200. Koop-ſteden ghetimmert aen Schip-draghende Riuieren/ ende met diepe ende wijde grachten om-ringelt/ ende met ghehouwen ſteenen Muyren van boven tot beneden beſloten/ boven op leggen ſy ſteenen/ die vande ſelve ſtoffe zijn/ daer het Porceleyn van gemaeckt wort/ die metter tijdt ſo hart wordt/ datmen d'een-een-ghevoeghde ſteenen met geen hamers verbreken en kan. De Muyren zijn ſoo breedt/ datter vier Mannen op wandelen konnen neven een: de borſt-weeringen zijnder oock ſoo breedt/ dat ſes Kupteren gemacklijck neven eckanderen rijden konnen. De Bollewercken liggen ſeer deun by een/ als oock de Toorens/ Baterijen ende diergelijcke noodige wercken tot verſterckinghe der Steden. Men bevindt/ dat eenige deſer Muyren over de 2000. jaren overeynde geſtaen hebben/ ſonder datter eenighe ſchreuringhe ofte ſpleetinghe in ghekomen ſy/ ſulcken achtinge wort op de ſelve ghenomen van de Op-ſienders.

Der Steden ghelegenthept ende ghebouw als oock hare wijde ſtraten.

Peder groote Stadt is ghebouwt/ als volght: Daer zijn twee groote ende breede ſtraten/ recht/ ende krups-gewijſe ghelepdt/ ſoo langh als men over-ſien kan/ die haren loop nemen op vier poorten/ even wijdt van malkanderen ſtaende/ alle met Yſer wel verſien/ oock heerlijcken getimmert ende luſtich om ſien. Deſe twee ghekrupſte ſtraten worden onder-dat met andere ſtraten ende ſteeghſkens/ verrijckt met publijcke ende particuliere gebouwen/ die tot de kenniſſe der plaetſen ende om-weghen dienſtigh zijn. Aen de bequaemſte ende meeſt-begangbare plaetſen deſ Stats ſietmen ſeer ſchoone wooninghen ende Hupſen der Gouverneurs/ met hare Hoven/ Tuynen/ Fonteynen ende Beken/ die oock hare Ren-plaetſen hebbē/ Vogel-kopen/ Boſchkens/ en Konijn-dupnen daer aen gelecht; ſo datter niet een Paleys eens Gouverneurs en is/ daermen een Stadt ſoude konnen by vergelijcken. Der gemeener Lupden hupſen aen de Zee-kant zijn laegh ende op 't vaſte Landt: ſy hebben verſcheyden ſtadien/ ende zijn van buyten beſchildert/ ofte met witte ceruſe over-ſtreken.

Der kleyne Stedekens ofte Gehuchten iſſer ſo vele/ datmen die nauwlijcks tellen en kan; ſy zijn ten meeſtendeele ghetimmert in een ſchoone vallepe/ wel voorſien van wateren ende Boſſen/ ende en ſiet men door de velden by-na anders niet als rijcke Boerenhupſen/ die ſeer hoogh ende groot zijn.

Alle de hupſen hebben ghemeynlijck drie deuren/ de middelſte is de grootſte/ ende die aen beyde de zijden de kleynſte/ gemaeckt na proportie/ volgens de maniere van hare timmeragie.

In Chinaſijn bermaerde Bouwmeeſters.

In dit Koningrijck zijn ſeer vermaerde Architecteurs/ ende gelijck alſſer de werckluyden goet zijn/ ſo zijn de materialen oock de beſte des wereldts; want die worden alle van witte Aerde gemaeckt.

In alle de Hooft-ſteden is een Konings hupſ/ ende woon-plaetſe des Gouverneurs/ 't welck altijdt ſeer koſtelijck is.

Groote geplavepde ſtraten tot aen de ghebergte toe.

De weghen zijn daer de beſte ende effenſte geſtraet van alle bekende Landen/ ende ſoo wel alleſins gebaent ende verboeght/ datter groote wegen tot de geberghte toe-loopen/ met hamers af-gekapt/ ende met eſtricken ende kiep-ſteenen geplavept; ſoo dat dat ſelve (volghens 't ſeggen der gener die albaer gheweeſt hebben/ ende dit gheſien) een van de bequaemſte / ende aenſienlijckſte wercken is/ datter in 't gantſche Koningrijc vernomen wierdt.

Van een treffelijcken Toorn in de Stadt Fucheo.

In de Stadt Fucheo ſietmē eenen Toorn voor het Hupſ van den Theſaurier Generael des Konings/ de welcke alle Koomſe ghebouwſelen te boven gaet/ volgens 't ghetuygeniſſe der gener die hem geſien hebben; gebouwt zijnde op 40. Kalomnen/ van de welcke elck op eenen ſteen ghebouwt is/ die ſoo groot ende grof is/ datſe den aenſchouwer verwonderinginblaeſt.

IV.

Van den grooten muer/ die de Tartaren van de Chineſers afſondert.

Maer om dat wp hier voorens geſproken hebben van den Muyr/ die de Chineſers van de Tartaren af-ſcheydt/ dunckt my ghevoeghelijck te ſullen zijn van de ſelve hier een wemigh int breede te ſpreken.

Deſen muyr ofte om-bang/ die 500. mijlen lang is/ ende begint van de Stadt Ochioy, gelegen tuſſen twee hooge Bergen/ ende ſich ſtrecke

ſtreckt van't Weſten tot 't Ooſten/ is ghemaeckt van eenen Koning/ genaemt Tzintzon, ende dat tot dien eynde/ op dat hy de Tartaren van China af-ſcheyden ſoude.

Doch moet verſtaen zijn/ dat van deſe vijfhondert mijlen/ die deſe muer beſlaet/ vierhondert zijn die beſloten worden met ſeer hooge Bergen; ende voor de andere hondert mijlen/ die alleene waren om de tuſſchenſcheydinge/ die tuſſchen de Bergen in vlack was/ te ſluyten/ liet deſen Coninck deſen muer van ſeer vaſte gehouwen ſteen op maken/ de welcke ſeven vademen breedt is na beneden toe/ ende ſo veel na om hooge. Sy begint aen de Zeekant in de Provintie van Canton, ende loopt door de landen van Paſquia ende Canſay, eyndigende in de Provintie van Suſuam.

Deſen Coning willende dit wonderbaerlijck werck maken/ nam het derdendeel der Inwoonderen zijns Rijcx/ die by na alle onder dit werck ſtorven/ of van weghen den wegh/ ofte van weghen de wisſelinghe des Lochts. Ock was dit koſtelijcke werc oorſaecke/ dat het gantſche Coningrijck mutineerde/ ende dat den Koning omghebracht wiert/ geregeert hebbende 40. jaren/ ende zijnen ſone ghenoemt Agurzi, ock ſoo veel als hy.

V. Van des Konings Hof/ ende des Stadts grootheyt.

Laet ons nu komen tot de woonplaetſe des Konings/ om alſo teenemael een eynde te maken vant gene ſchoon ende aenmerckelijck in dit Coningrijck is. Zijn Hof houdt hy gemeynlijck in de Provintie van Paſquia, in de ſtadt Thaybin ofte Suntien. Deſe Stadt is ſo groot/ dat/ om die van d'een poort tot d'andere te gaen/ een man/ op een goet Paert ſittende/ ende neerſtelijck rijdende/ een gantſchen dagh beſtede/ behalven noch de voorborghten/ die by na ſoo groot zijn als de Stadt.

Daer is ſo grooten menighte van volck daer binnen/ dat de Chineſers hun verſekeren/ indien men om eenige dringende oorſaec volck oplichten moſte/ men aldaer 200000. gewapende mannen uythalen ſoude konnen/ waer van de een hondert duyſent Kuyrerpe ſoude zijn.

Men ſiet in den ingang des Stadts/ na 't Ooſten/ het groot ende voortreffelijck Palleys des Conings/ alwaer hy gemeenlijck woont/ alhoewel hy noch twee andere heeft/ d'een int midden des ſtadts/ ende d'andere opt Weſtepnde des ſelfs. Dit eerſte Palleys is ſo groot/ ende vol ſingularitepten/ dat men vier dagen van doen heeft/ eer men 't ſelve te degen doorſien kan; gelijck geſept wort.

Beſchrijvinge des Koninglijcken Palleys.

Eerſtelijc/ is het omwalt met ſeven muren/ in dier voegen gelepdt/ dat in de ſpacie die van d'een muer tot d'ander is/ gemackelijck thien duyſent Soldaten ſich konnen houden/ die ock ordinaris des Conings wacht houden.

Van binnen zijnder 79. magnifijcke ſalen/ met wonderbare konſt gebouwt/ in de welcke men een groot getal Vrouwen ſiet/ die den Coning dienen in plaetſe van ofte Pagie Edellupden. Maer de principale ſtucken deſes Palleys zijn vier ſchoone Salen/ in de welcke den Coning audientie geeft aen den Ambaſſadeurs die van vreemde Prinsen ofte Koningen aen hem geſonden worden: als mede aen den Heeren ende voornaemſte zijns Rijcx/ wanneer hy Hof houdt/ twelck ſelden ghebeurt/ om dat hy ſich niet ſeer dickwils den volcke buyten zijn Palleys en vertoont/ ende verſchijnt byna nopt anders dan achter een glas.

De eerſte deſer Salen is ghemaeckt van ghegoten koper/ met grooter curieuſheyt/ ende veel ſchoone figueren. De tweede heeft des ſolderings verwelfſel van ſilver/ ſeer koſtelijck. De derde is van fyn gout/ volkomelijck geemailleert. De vierde is ſo koſtelijck ende ſo vol rijckdoms/ datſe de andere drie verre te bovē gaet/ vermits ſy de macht ende middelen deſes grooten Conings repreſenteert/ ende derhalven noemen ſy die in hare ſpraeche de Camer van 's Conings Threſoor/ hun verſeekerende datſe dien naem wel waerdigh is/ want ſy meerder ſchats waerdigh is/ als eenigh Coning hebben kan.

Behalven dit Threſoor zijnder noch ontelbare koſtelijcke gheſteenten/ ende eenen Setel daer deſen Prins in zijne Majeſteyt ſitten kan/ ghemaeckt van Marber/ waer in ſo veel koſtelijcke ſteenen ende Karbonckelen gewrocht zijn/ datſe in het alderduyſterſte vande nacht de Sale ſo licht maken/ als ofter menichte van kaerſſen in ontſtecken waren.

De muerē van deſe ſale zijn van verſcheyden ſteenen van grooter waerden/ met ſonderlinge konſt aen een gewrocht; ſo dat deſe Sale (om met eenen woorde upt te ſpreecken) het koſtelijckſte is des gantſchen Coningrijcks/ ock het ſchoonſte.

Geſtalteniſſe.

VI. Wy hebben den omgang deſes Rijcx ghe-
ſien/ de optellinge der Steden gedaen/ ende aengemerckt de voortreffelijckheydt zijnder ghebouwen; laet ons nu ſien of dit landt ock tegen ſodanighe koſten op macht ſeplen. Om dan te beginnen/ moetmen weten/ dat de ghematigheyt des landts/ deſen grooten Monarche onderworpen/ ſeer verſcheyden is/ overmits datſe byna alle gheleghen zijn/ trecktende vant Suyden na 't Noorden/ ende hebben eene ſo grooten omgang van Lant/ dat hoewel het Eylandt van Aynan ('t welck dicht aen dit Rijck gegrenſt is) op 19. graden hooghde ofte breedde ligt/ ſoo heeftmen nochtans kennisſe van ſommige Provintien/ die meer als vijftigh graden van den Equator liggen/ gelijck alreede geſept is.

Men kan ock ghenoegh bekennen de wyddte die daer is van het eene eynd deſes Rijcx tot het andere/ door het groote verſchil van coleuren die onder de Inwoonderen is: want de Portugeſen/ die ordinaerlijcken te Canton met de Chineſers ghehandelt hebben (om dat deſe Stadt ſeer dicht aen Macao ghelegen is/ daer de Portugeſen van over lange ingewortelt zijn) ſeggen/ datmen in de handelaers een ſeer groote ongelijckformigheyt van aengeſichten ſeer perfectelijcken mercken can.

De gene die ghebooren worden in de Provintie van Canton, ende aen deſe gantſche kuſte/ zijn ſwarte als die van Fez in Africa, om dat dit landt op de ſelve linie ligt als Barbaryen: maer die van andere Provintien/ binnenwaerts in/ zijn meeſtendeel witte/ d'een doch meer als d'andere/ na datſe dan aen de houtwe Landen ghebuert zijn: want daer zijn ſommige die den Spangiaert ghelijck zijn/ andere den Duytſchen/ zijnde wat blondt ende roodt. Voorwaer/ men ſoude van dit groot Coningrijck niet konnen ſeggen/

dat het houdt oste heet sy/ want het is beslo-
ten tusschen den Zonam Temperatam, ende
streckt sich na een selfden climaet toe als Ita-
lien doet. Ende hier door kan oock genoegh-
saem sijne vruchtbaerheyt verstaen worden/
die sonder twijffel de grootste des werelts
is/ alhoewel men de Landen Peru ende No-
va Hispania daer by vergelijcken wil.

Groote en-
de uptne-
mende
vruchtbaer-
heyt des
landts van
China.

Want men weet het voor ghewis/ dat de
aerde aldaer drie ende viermaels des Jaers
draeght/ ende 't welcke noch de goedigheyt
des lochts daer by erkennen doet/ is dat het
Landt grimmelt vol jonge kinderen/ die in
hare jonghеyt seer aerdigh zijn.

Doch op dat wy van dit Landt pets spe-
ificeren moghen/ laet ons seghen/ dat dit
Landt veel groene krupden voortbrengt/
oock verscheyden vruchten ende oeft/ het
Spaensche seer gelijck zijnde/behalven veel-
derley andere ('t welck van ons niet bekent
en is/ om dat het met het onse niet en accor-
deert/ alle seer uptnemende goet. Daer zijn
driederley Orange-Appelen/ d'eene soet/
ja boven suycker/ d'ander wat minder/ ende
de derde zijn met een kleynen rijnschen smaer
seer lieflijck om eten.

Daer is oock een soorte van pruymen/
die sy Lechias noemen/ die sonderlinge goet
van smaeck zijn/ ende hebben behalven dat
noch dese eygenschap/ datse nimmer en stop-
pen/ nochte op de borst seer doen/ hoe veel
men der selver oock eet. Daer wassen oock
veel Meloenen/ die seer groot ende sappigh
zijn: oock een soorte van bruyne Appelen/ die
groot ende seer smaeckelijck zijn. Door het
gantsche Rijck is veel Suycker/ 't welt ver-
oorsaeckt datse alhier oock so goet koop is/
dat hondert ponden van de fijnste ende wit-
ste (oock op het alderduyrste) niet meer en
kost als ses Realen.

't Gelijcks isser mede overvloet van Ho-
nigh/so datser oock seer goede koop is/ ghe-
lijck mede de Was/ waer af men geheele Vlo-
ten afladet. Daer is veel zijde/ oock volko-
melijcken goet. Daer groeyt oot veel Vlas/
waer mede 't gemeyne Volck sich kleedt/als
oock veel Kennip/ dienende tot Schipwant.
Op de harde ende droogхe landen/ hoewel
datse steenachtigh zijn/ versamelen sy veel
Katoen/ ende saeyen daer Terwe/ Garst/
Haver/ ende Rogge/ ende andere Granen/
't welck veel draeght. Op de vochtige ende
waterachtige landen/ die daer seer veel zijn/
van wegen de schoone Rivieren die alomme
hier te lande zijn/ daer saeyen sy Rijst/ 'twelc
de gemeyne kost van dit volck is/ ende ver-
samelen daer soodanighen menighte af/ dat
ten tijde wanneer die seer duyr is/ een Hane-
qui, zijnde een Spaensche maet/ ende rede-
lijcken groot/ niet meer als een Real en
gelt; ende van dese ende andere diergelijcke
Granen konnen sy drie ende viermalen des
Jaers vruchten lesen. Op de hooge Landen/
die tot besaeyinge niet bequaem en zijn/ heb-
ben sy fraeye reken Pijn-boomen staen/ de
welcke seer groote ende smakelijcke Pijnap-
pelen voortbrengen/ als mede Kastanieboo-
men/ ende behalven dit saeyen sy aldaer ha-
ren Maiz,'t welck de ordinarise kost der In-
dianen van Mexico ende Peru is/ als mede
veel Boeckweyt/ om niet een span Landts
verlozen te laten gaen. Alle het vlacke veldt
is seer lustigh om aen te sien/ aldaer vrieht-
men verscheyden welruyckende Bloemen:
Ende is daer en boven langs de Rivieren
ende Beecken met schoone Boomen beset.

De Loytias zijn ghewoon groote wijde
Bossen te planten/ in de welcke sy lupde veel
wilde Verckens/ Damhens/ Konijnen/ Ha-
sen/ ende andere wilde dieren voeden/ van
welckers vellen sy hare voeringen maken/
ende voornemelijck van de Marters vellen/
die daer in grooter menighte zijn. Daer is
oock overvloet van Muscus/ de welcke van
een spetie van seecken kleyne Beestkens
komt/ die niet anders en eten als een wel-
ruickende wortel/ genoemt Camarue, die een
vinger grootte heeft. Hier benevens isser een
groote menighte van Ossen/ Koeyen/ die so
weynigh gelden/ datmen een schoonen heeft
voor anderhalf Fransche kroon; als mede
veel Buffels/ die boven half so veel niet en
gelden/ oock schoone Verckens/ welckers
vlees so goet is als het beste Schapenvleys
in Vranckrijck ende Spangien. Daer zijn
oock veel Geyten/ ende so veel Vogelen/ die
hun op de Rivieren ende Poelen onthouden/
datter in tamelijcke Steden dagelijcks me-
nigh dupsent verslonden wort/ niet teghen-
staende dat het meest Eyndtvogels zijn. En-
de men heeft aengemerckt/ voornemelijck te
Canton, de welcke een vande grootste steden
niet en is/ datter dagelijcks 12. dupsent ghe-
geten zijn. Daer zijn oock seer veel Hennen
ende Kapoenen/ dat twee ponden van dit
vleys schoon gemaeckt gewoonlijck voor se-
ven d'halve penningh Hollandts ghelocht
wort. Daer groeyen oock seer veel Medici-
nale krupden/ ende seer fijnen Rhubarbe/
oock seer veel/ oock wortelen die China (na
den naem des lants) genoemt worden; Als
mede so vele Noten-Muscaten/ datmer hee-
le Vloten vol laden kan/ die dan oock soo
goeden koop zijn/ datmer vierhondert voor
een Spaensche Real kooyen kan/ ende ses
ponden Nagelen voor een halven Real.
Het is wonder om aensien de groote me-
nighte van allerhande Vis/ die daer is/ niet
alleen aen de Zee-kusten/ maer oock in de
landen die wijtst van de Zee gelegen zijn/en-
de dit om der grooter Rivieren wille/ die
door het gantsche Coningrijck henen vloe-
yen.

Een groote
menighte
van Eynd-
vogels in
China.

Behalven dit/ so zijnder noch vele Gout-
mijnen/ oock Silver ende andere Metael-
mijnen. Door dit gantsche Koningrijck
vindtmen oock menighte Peerlen/ ende an-
dere ghesteenten/ doch zijn de Peerlen niet
seer ront. Laet ons nu gaen door snoffelen
de seden deser volckeren/ die alle dese lecker-
nyen/ ende wellusten ghenietende zijn/ ende
geen ongemack daer tegens en hebben/ dan
groote Aerdtbevingen/ die somwijlen gant-
sche Steden omwerpen.

Veel Gout-
mijnen/ etc.
oock Peer-
len/ende an-
dere gesteen-
ten.

Zeden der volckeren in China.

VII.
Groote
neerstigheyt
der Chine-
sers.

Het is een vreemde sake/dat/in plaetse van
in dit Landt lupe Lupden te sien/ die sich
vernoeghen souden met 't gene het Landt
hun voortbrengt/ men niet anders en vint
als een neerstigh hupshoudent volck/ die
tot de vruchtbaerheyt des Landts door hare
sorghe ende vlijt seer behulpsaem zijn/ die
oock sodanigh is/ datse den Berghen/ Val-
leyen/ ende eenighe Stranden/ ende Ovens
niet en sparen/so datse daer alles saeyen ende
planten wat sy gelooven dat d'aerde dragen
mach. Dese moeyte dragen sy so veel te lich-
ter/ om dat een yeder/ Meester van zijn ey-
ghen goet is/ oock om dattet noch Deuge-
nieten/ noch Ledighgangers en lijdt/ maer

worden

worden seer strenghelijck ghestraft.

Wijders worden sy tot desen arbeyt ghenoodight door het verbodt dat onder hun is/ van niet uyt den Lande te trecken/ 'twelcke hun dwingt/ indien sy daer woonen willen ende wel leven/ datse 't lant bebouwen: oock zijnse gewoon wel te eten ende te drincken/ rijckelijcken huys te houwen/ende fraey gekleedt te gaen/ 't welck hun al mede tot lle neerstichept aenport.

Sy en meten by hun niets met der ellen/ alhoewel het lijnwaedt is/ maer verkoopen alles by de ponden/ om min bedroghen te worden.

VIII. Hoe den Musæus in China toebereydt wort.

De Musæus wort by hun op dese wijse gemaeckt: Sy slaen de kleyne Beestkens (so ghesept is) doot/ ende malen die door veel slaghen seer murwe; doot zijnde/ leggen sy die op een plaets/ daerse lichtst bederven/ toebindende door eerst de plaetsen daer het bloet uytloopen kan; ende latende 't gebeente/ 't welck seer kleyn gheslaghen is/ aldus vochtigh worden/ wachten sy tot alles wel ter degen rot is: ende dan suyden sy de beestkens met vel met al in stucken/ doende die in kleyne sackens/ 't welck de Portugysen/ die dese koopen/ Papos noemen. Desen Musæus is de beste ende fijnste die uyt de Indien ghebracht wort; maer de bedriegerye seer onderworpen/ overmits sy daer somwijlen stucksgens loodt ende andere dingen in steecken/ op datse te swaerder weghen souden.

IX. Ghestalte haers lichaems.

d'Inwoonderen van China zijn van fraeye post ure des Lichaems/ disposst ende gaillard van persoon/ maer wat grooter als kleyn. Hebben alle breede aengesichten/kleyne ooghen/ den neus kamupsachtigh/ ende geenen baerdt/ alleen een wepnigh haycs aen beyde zijden van den kin. Wel is waer/ datter sommige zijn die groote oogen/een vollagen baerdt ende de trecken des aensichts seer schoon hebben: maer 't ghetal der selver ten aensien van d'andere is seer kleyn/ ende wort oock ghelooft dat dese van een ander Volck gekomen is/ dat sich eertijdts met de Chineses vermengt heeft/ wanneer het gedoorloft was den Chineses uyt het lant te moghen repsen. De nagelen aen de slinckerhant laten sy seer lang wassen/ ende die aen de rechterhant kort. Dragen oock lang hayr/ waer in sy seer sinnelijck zijn: want dese dracht van langhe nagelen ende lang hayr en is niet sonder superstitie/ vermits sy seggen datse met dat lang hayr ende langhe nagelen ten Hemel ghetrocken sullen worden. Sy vlechten boven op het hooft met een gouden huyve/ seer fraey toegemaeckt/ ofte met Goude spellen.

Hare kleedingen.

De kleedingen die den Adel ende voornaemste gebruycken/zijn van zijde/ verscheydelijck gecoleurt/ de welcke daer te Lande seer schoon ende heerlijck is. Den gemeenen Man ende slechte Luyden kleeden haer met andere zijde/ onkostelijcker zijnde/ ofte met lijnwaet/ oock met Katoen. Dese stoffe is licht/ volgens de gematigheydt des Lochts aldaer; aengaende het wolle Laken en wort door tgantse Landt niet gemaeckt. Sy maken hare onder-rocken na de oude Wet/ wijt ende dicht gheplopt/ met een sack die op de slincker zijde toe-sluyt/ hare mouwen zijn oock seer groot ende ruym. Over dese Rocken dragen sy groote Tabbaerden/gemaeckt op onse manier/ behalven datse wijder mouwen hebben.

De Princen vanden bloede ende die in groote Ampten gestelt zijn/ zijn verscheyden in kleedinge van de Gidoerenzwant in plaets van dat de Princen geboordupyde Rocken met Goudt ende Silver door de middel des gordels heuen af dragen/ hebben de andere niet dan aen de boorden also geboordupyt. Dragen oock seer fraey-ghemaeckte koussen/ oock broskens ende Schoenen van Fluweel/ seer aerdigh. Geduyrende den winter/ draghen sy Rocken ende Tabbaerden/die gevoert zijn met bonte vellen van Marters/ die sy altijdt ront-om den hals dragen. De ongheproude gaen oock anders gekleedt als de getroude/ daer in (namelijck) datse het hayr op haer hoofhooft dragen/ende veel hooger Bonnetten gebruycken. De Vrouwen pareren hun seer sinnelijck/ kleedende hun by-na op de Spaensche wijse: Dragen oock veel Baguen/ gheslechten/ Peerlen/ ende Goude Juweelen/ ghebruycken halve rocken met wijde mouwen/ gaende van de borst af neder-waerts. Sy kleeden haer met ghebordueerde Rocken/ ende gebeelde zijde/ maer al enckel: maer de arme dragen fluweel/ Ras ende Saey. Haer hayr is schoon/ 't welck sy fraeye kens krullen/ ende vlechten de reste met een fraeyen Gouden bandt/ verciert met Peerlen routs-om het hooft. Sy gebruycken oock blanckersel. Houden 't oock voor een groote aerdigheyt kleyne voeten te hebben/ die hun oock tot desen eynde van jongs op tusschen twee banden wel dicht besloten worden/ 'twelck sy geduldelijck verdragen/ want die de kleynste voeten hebben/ worden voor de aerdighste Dochters gheacht. Doch en is haer dese ghewoonte niet aengewaeyt door de sinlijckheydt die sy daer in hebben/ maer de jalousye der Mannen heeft dat inghevoert/ vermits sy dan niet als swaerlijck konnende gaen/ wepnigh uyt den huysen looyen. So is oock dit ghebruyck dermaten oudt/ dat het by-na voor een Wet ingheworteltt is; soo dat een Vrouwe/ die dit aen hare Dochteren verbreeckt/niet alleen schande daer over begaen soude/ maer oock gestraft soude worden.

X. Reden/ waerom de Vrouwen in China soo gaerne kleyne voeten hebben.

Sy zijn wijders seer eerlijck/ ende opstalligh/ soo datmer nauw eenen pinmermeer aen de vensters soude sien: Ende so de mannen pemant nooden/en sullen sy hun nimmer vertoonen/ noch nopt aen de Tafel sitten/ ten sy den genoodden een vriendt ofte groot bekende des mans sy. Als pemant zijn Vader/ Moeder ofte andere Vrienden besoecken gaet/ wort sy daer heuen in een Hof baer gebracht/ die van vier Mannen gedragen wort/ die rontsom met zijde gardijntjens ende traellien besloten zijn/ konnende wel den voorbygaenden sien/ doch haer kan niemant sien/ ende worden dan noch verselt met een groot deel Knechte ende Dienaers. Aldus en vindtmen door de gantsche stadt nauwlijcx een Vrouwe by der straten gaen/ ende 't schijnt datter geen en woonen.

XI. Ghebruyck van Windt-wagens ten platten lande.

Sy zijn seer verstandigh in plaetsnijden/ als mede in schilderye van bladeren/ Vogelen ende Jacht/ ghelijckmen sien kan in de Bedden ende Tafelen/ die daer van daen gebracht worden. Ten platten lande gebruycken sy vele Windtwagens/ gelijck te Scheveningen/ by 's Gravenhage voor zijn Princelijcke Excellentie van de Teelupden aldaer over eenige Jaren oock gemaeckt is/ die mede te water seylen kan. Int hoopen ende verhoopen zijn sy seer loos ende deun.

XII.

De Kooplupden (die in yder Stadt seer veel zijn) stellen voor haer Deur een Tafel/

op de welcke alles/ watse te hoop hebben/ geschreven staet: 't geen sy gemeynlijck verkoopen/ zijn gebeelde ende Goude Lakenen/ ende verscheyden zijde van seer schoone couleur: de andere/ die so rijck niet en zijn/ verkoopen Saeye/ Katoene/ Lijnwaet/ ende Fustepne stucken van alderley couleur. Die oock eenige Vroguen verkoopen/ toonen't oock alsoo voor hare deuren 't geen sy te koop hebben. Daer zijn oock andere Winckels van Porcelene/ verscheydelijck gheverfleurt/ namelijck/ roodt/ groen/ vergult/ ende bleyck/ 't welck seer goede koop is/ so datmen 50. stucken voor vier Scalen krijgen kan.

XIII. Hoe de Porcelepn ghemaect wort.

Die wort gemaeckt van sekere harde Aerde/ die sy nat maken ende kneeden/ ende storten die in Backen met water/ rondts-om gemetst met ghehouwen steen; ende na datset int water wel gebrijselt ende toegemaect hebben/ maken sy de fijnste van het vetste dat boven drijft: van de reste die ten gronde sinckt/ hoe grof ende dick die is/ even wel maken sy daer pet af/ 't welck sy vergulden ende schilderen met sodanighe couleur als sy willen/ die oock niet en verschiet/ ende daer na backen sy't in een oven. Sommige meyné dat het Porcelepn-werck ghemaeckt wordt van ghebroken eyer-schalen/ de welcke in d'aerde bewaert sou worden den tijt van 100. Jaren; ofte van Zee-slacken/ die sy nat maken/ ende oock eenen tijdt van 100. Jaren onder de Aerde bewaren/ gelijck eenen schrijver Eduardus Barbosius geschreven heeft: Doch so dit waer was/ men soude so grooten menighte van Porcelepn in China niet vinden/ om so veelte vervoeren na Portegael, Peru, ende Nova Hispania, oock in andere deelen der werelt. Het alder-fijnste wort gemaeckt in de Provintie van Saxy, doch dat wort nopt upt den Lande vervoert/ maer al gebruyckt ten dienste des Konings ende zijner Gouverneurs/ ende is so schoon om sien/ dat het by-na Kristal gelijckt te zijn.

De Konstenaers ende Ambachts-luyden woonen in sekere Straten/ in de welcke men niet eenen anders woonen en siet/ als die van soodanigen ambacht is; so datmen by de eerste winckel in de straet weten kan/ hoedanigen volck int gheheel daer in woont.

XIV. Groote sorge der ouderen over hare kinderen.

D'Inwoonderen deses Lants zijn boven al seer sorghvuldigh/ hare kinderen by-tijts ergens toe te emploperen/ eerse verwilderé/ welcke sorghe veroorsaeckt/ datter mijn gheboeft hier te Lande is/ als elders. In dese saken zijn sy so sorghvuldigh/ datse dickwils eer de Kinderen gebooren zijn de Vaders al gheaccoordeert zijn van haer upt te houwelijckē/ stellende haer verdragh by geschrifte. Het gebruyck des Lants brengt mede dat de Mannen houwelijcks-goet hebben/ ende de Vrouwen niet. Wanneer nu den tijdt ghekomen is/ dat het Houwelijck volbracht sal worden/ so berept des Dochters Vader een groot gast-mael binnen zijnen hupse/ daer by noodende de Vader ende Moeder/ oock alle de Maghen des schoonzoons: ende des anderen doet den Vader des Soons ofte yemant van de naeste Vrienden het selve. Na de Maeltijdt so geeft den Man zijn Vrouwe de Bruydtschat in teghenwoordighept van hun allen/ ende sy geeft dien weder om aen zijn Vader/ soose noch leven/ voor de moeyte die sy ghehadt hebben met hem op te queken. Hier upt komt datmen daer te Lande dien voor de rijckste houdt/ die de meeste Dochters heeft: Wat belangende is 'tgene de Dochters ten houwelijcke gegeven worde/ dat moghen de Ouders besighen indien't hun goedt-dunct/ ende wanneer sy sterven blijft het overighe voor den Dochteren. De Mannen mogen so veel Vrouwen trouwen als sy onderhouden konnen/ behalven hare Susters ofte Nichten; in welcken graedt van Maeghschap soo yemandt trouwt/ die wort scherpelijck ghestraft. D'eerste deser Vrouwen achten sy hare wettelijcke Vrouwe te zijn/ ende d'andere houden sy voor hare Boelen. Met d'eerste woonen ende leven sy/ ende d'andere die houden sy of in verscheyden hupsen/ of sy verdeylen die hier ende daer/ ende soo 't Koop-luyden zijn/ houden sy die op alle de plaetsen daer sy als nu ende als dan hare Koopmanschap dryven: ende soodanighe Vrouwen zijn niet meer als Dienst-maeghden ten aensien van de eerste.

Den Vader komende te sterve/ succedeert den Sone in het grootste deel van de goederen der eerster Vrouwe; ende d'andere Broederen daer na succederen in een gheljcke portie onder malkanderen/ 't sy ofse Sonen van d'eerste ofte van d'andere Vrouwen zijn. Ende by gebreck van eenen soon upt de eerste Vrouwe/ so gaet d'eeste van een andere vrouwe met den grootsten hoop strijcken. Erffenisse der sonen in haers vaders goedt.

XV.

Men seght dat in de naest-ghelegene Provintien van Tartaryen een seer vreemde Costume is/ de welcke is/ dat de Gouverneurs ofte Vicerops den Mannen ende Vrouwen sekeren tijdt stellen/ in de welcke sy of trouwen/ of in een Klooster gaen moeten. Desen tijdt ghekomen zijnde/ komen alle de ghene die houwelijcken willen op een sekeren dagh in een ghedestineerde Stadt in yeder Provintie. Wanneer sy nu daer aengekomen zijn/ gaen sy haer presenteren voor t'waelf van de Voornaemste ende Principaelste/ van den Koning daer toe gecommitteert/ die by memorie de namen der Mannen ende Vrouwen aenteyckenen/ oock haren staet/ ende informeren sich oock ter selver tijdt van de middelé die de Mannē hebbē om hare toecomende Wijven te begiften. Hier na besien sy de lijste der Mannen ende Vrouwen/ die sich aenbieden/ ende so sy meer mannen/ als Vrouwen/ of ter contrarie vinden/ so werpen sy het lot daer over/ ende laten de gene die overschieten tot het naeste jaer toe wachten van trouwen. De ses van dees bovengedachte t'waelf/ maken dry benden van mannen/ stellende in de eerste bende de rijckste/ sonder acht te nemē op adel ofte schoonheyt; in de t'weede de middelbare/ in de derde de arme. Terwijlen dat dese ses de Mannen upt een scheyden/ verdeylen de andere ses de Vrouwen in gheljcke drie Benden/ als de Mannen; in d'eerste de schoonste/ in de t'weede de middelbare/ in de derde de leelijckste. Dit gedaen zijnde/ geven sy de schoone aen de rijcke/ de welcke sekere somme geven/ daer toe sy van den Richteren getaxeert zijn; daer na geeft men de middel-matige schoone aen de middelbare rijcke/ sonder dat sy pets voor haer geven; ess ten laetstē worden de leelijcke aen de arme/ onder den welcken alle het gelt/ dat van den rijcken aen den Richteren gegeven is/ gesmaldeelt wordt. De Huwelijcken volbracht zijnde/ worden seer groote Maeltijden gehouden in de Hupsen/ die den Koning in yeder Stadt heeft/ die tot desen eynde met een groot getal bedden versien zijn/ als mede Buffetten ende andere noodtsakelijcke dingen tot den hupse-raedt/ op dat de nieuw-ghetrouwde

Hoe het ghemeyne volck door sekere ordinantie des Konings upt-ghehouwelijckt wort.

trouwde daer af nemen 'tgene hun van nooden is terwijlen de Feeste duyrt: ende naer vijftigh dagen keert een pegelijck der nieuw-getrouwde wederom naer zijn huys. Alle 'twelcke van den gemeynen volcke alleen verstaen moet worden / ende niet van den Adel / ofte andere Luyden van aensien / die niet gehouden zijn dese Konings Ordonnantien te ghehoorsamen / naer houwelijcken naer haren eygenen wille ende lust.

XVI.

Hoe de dertigh Concubinen des Konings uptgehouwelijckt worden.

Den Koning van China getrouwt zijnde / kiest dertigh Koncubinen / van de voornaemste des Rijcks / die soo lang hy leeft in zijn Palleys woonen / ende na zijn doodt / ende gedane uytvaert / soo komt den Successeur des Konings / ende kleedt dese dertigh Vrouwen seer kostelijck / ende doetse daer naer stellen op een treffelijcke plaetse / gheset in eene van de schoonste Salen / daer hier boven af gesproken is: daer zijnde / hebbende het aensicht bedeckt / komen ter selver plaetse dertigh van de voornaemste Ridderen des Rijcks / die den overleden Koning in zijn Testament genomineert heeft / de welcke na d'ordre haers ouderdoms ofte na de ordre die den Koning gestelt heeft / toe-treden / ende grijpen elck een Vrouwe by de handen / de selve ghedeckt weghleydende / ghelijck hy die ghevonden wordt / tot in zijn Huys / alwaer hy haer van dien tijdt voort voor zijn Vrouwe houdt: waer toe hem jaerlijcks groote geschencken gegeven worden / tot zijnen verdoen.

Eertijdts doen de Koningen van China hare Kinderen upt-houwelijcken / dat geschiede op sekere Banketten / die den Koning berepden liet / ende stondt de keure in peder persoon te kiesen dien hy wilde; doch is dat ghebruyck nu niet meer in zwang.

Ceremonien in de begravenissen der dooden.

Wat de begravenissen ende ceremonien der dooden aengaet / die worden in deser voegen volbracht: Wanneer yemandt sterft / soo wassen sy hen het gantsche Lichaem / ende kleeden hen met het beste kleedt dat hy in zijn leven gedragen heeft / de welcke meest geparfumeelt zijn. Na dat hy aldus bekleedt is / setten sy hem op de schoonste Stoel die hy heeft / dan komen zijne Kinderen / Vrouwe / ofte Vader ende Moeder / ofte Broederen / ende vallen voor hem op hare knyen / daer na vertreckē sy hun al wenende van daer. Daer na komen alle de Magen ende bloet-verwanten des overledens ordentelijck by den dooden; ende daer na de Knechten / soo den overleden eenige ghehadt heeft. Dese Ceremonie volbracht zijnde / leggen sy hem in een kist van wel-ruickende hout / die upt vreese voor eenige quade locht seer dicht gesloten is / ende setten hem stracks op twee banckē ofte op een Tafel / in een Kamer behangen met de kostelijckste kleeden ende Tapijten die sy hebben; ende decken hem daer naer met een wit laeckē / dat tot de Aerde toe af-hangt / op 'twelcke het conterfeytsel des overledenen na 't leven afghebeeldert staet. In de Kamer die voor dese Kamer is / daer de overledene rust / ofte anderssins in het Voorhael / wort een Tafel met brandende Kaersen daer op gestelt / op de welcke ooc Broodt / ende alderley oeft aengerecht is / ende houden hem aldus wel 15. dagē / gedurende de welcke mē alle nacht hare Priesteren ende Monicken komen siet / singende gebeden / ende doen Offerhanden ende andere Ceremonien na de Heydense wijse: want sy brengen veel beschilderde Pampieren / die sy in presentie des overleden verbrandē / hangende ooc eenige andere rondtsom hem aen kleyne hoordekens / te voorschijn tot dien eynde daer gereedt gelepdt / ende verschuddende dese Pampieren daer na verscheyden-malen / met een groot gekryt / seggen sy datse hier door de Siele des overledenen ten Hemel senden. Na de vijftien dagen / gedurende de welcke de Tafelen altijdts met verscheyden spijse ende dranck voor hare Priesteren ende vrienden gedeckt staen / neme sy de kist met het Lichaem / ende dragent op 't veldt: als dan gelepden 'tselve alle zijne Vrienden ende Magen / met een groot getal Priesters / ende veel brandende Kaersen. Sy begraven hare dooden gemeynlijck op een kleyn Berghsken / in eygene graven / ende altsamen van gehouwen Steen. Op 't velt deun by het Graf planten sy eenē Pyn-boom / dien sy nopt af en hacken / ende so hy ombalt / laten sy hem door langhept des tijdts verteeren / ende dit houden sy voor een heylige sake. De gene die den dooden gelepden / gaen ordentelijck gelijck als hier / met haer lepdende een groot ghetal Musyck-singeren ende die op Instrumenten spelen ghestadigh heen / tot dat het Lichaem in het graf gelaten wordt; ooc hoe op een begravinge meer Priesteren ende Speel-lieden zijn / hoe de selve eerlijcker gehouden wort: Op hare Instrumenten spelen sy eenige wijsen van gebeden / ter eeren hare Afgoden: Ende op het graf branden sy wederom eenige Pampieren / op de welcke gheschildert staen Slaven / Paerden / goudt / silver / zijde ende andere dingen / die sy seggen dat den dooden na desen leven besitten sal. Terwijlen sy hem begraven / zijn sy seer vrolijck met Feesten ende anderssins / gelovende dat de Engelen ende Heyligen inden Hemel 'tselve ter eeren des overledens doen. Alle de vrienden zijn dan gheheel met swart laken behangen; dragen ooc breede Bonetten / met groote randen / die hun tot de oogen toe komen. Dese rouw dragen sy over Vader ende Moeder een jaer ofte twee / ende soo den Soon een Gouverneur is / sal hy met verlof des Konings zijnen dienst soo lang opschorten. De gene die soo na vrienden niet en en zijn / behangen haer eenige Maenden met ruw-geverwt lijnwaet; andere ooc niet langer dan tot dat den dooden onder d'Aerde is. Dit is 'tgene gesepdt kan worden van de begravinge haerder dooden.

XVII. Hare dranck gemaeckt dā het krupt Chia.

Alhoewel de Berghen vol Wijngaerden staen / sodē maken sy nochtans geenen Wijn van de Druyven / ghelijck elders: maer zijn gewoon hare Druyven te confijten / eñ die te bewaren tot den winter. Hier tegens trecken sy eenigh sap van een Krupdt genoemt Chia, 'twelck sy warm drincken / gelijck ooc de Japonnoisers doen. Desen dranck bevrijt haer voor 't Plegma, swaer-hoofdigheydt / loopende oogen ende swack gesichte; ende aldus leven sy langhen tijdt sonder byna eens sieck te worden.

Om eenighsins de groote hitten des Somers te voorkomen / graven sy eenige holen in de Aerde / waer door sy in alle hoecke haers huys lucht geven / sterck of swack / na hun goedt-du nken / ende dat met een sonderlinge konst.

Hoe sy hare Jaren reckenen.

Hare jaren reckenen sy by twaelf Maenen / soo datse van drie tot drie jaren een Maen-maendt tot haer jaer voeghen / ende beginnen 't jaer aen de nieuwe Mane van Maert. Dan isser een algemeyne vreughde / gelijck ooc op den dagh haer der geboorte / die sy binnens huys houdende / malkanderen

met groote geſchenckẽ vereeren. Sy houden Heerlijcke Banquetten / ende ſpelen by nachte eenige Tragedien ofte Comedien / inde welcke geen koſten geſpaert en worden. Dit zijn gedichten upt luſt gheſtelt / ofte oude Hiſtorien. Daer naer doen ſy komen Springers / danſſers / Tuymelaers / ende diergelijcke Sotternij-bedrijvers. De Mupzen ende poorten haerder hupſen worden bekleedt met groente / kooſen / ende Tapyten / de ſtraten zijn geparfumeert ende met welrieckende krupden beſtropt. Ende men ſiet dan niet anders als Toortſen ende Fackelen: de Boomen / Traillien ende venſters ſchijnen in lichte vlam te ſtaen: alle de ſtraten daveren van den klanck der Inſtrumenten / Muſijck / Flupten ende partij-ſang. De oꝛdre haerder Banquetten is ſoodanigh: peder gaſt ofte genoode heeft zijn Tafel / ende en worden ten hooghſten met meer als twee aen eene Tafel geſtelt. Deſe Tafel is gemaeckt van blinckendt hout / als Ebben-hout / gemarbert met figuꝛen van wildt gedierte / met ſelcker goudt ofte ſilver-dꝛaet ſeer aerdighlijck tſamen-gevoeght / een werck dat den Chineſers ſonderlinge wel paſt.

De oꝛdre ende maniere die ſy in hare gaſtmalen onderhouden.

Deſe ſchoone Marmer-werckẽ dienen haer tot Serviettẽ / ende is de Tafel behangen met zijden behangſel tot der Aerden toe. Deſgenoode ſitten in been-Stoelen / verſien met kuſſens / om gemackelijck op de ſelve te ruſten. Aldus aenſittende / bꝛengtmen eerſt kozfkens / gekroont met bloeme-kranſkens / ende langs de boozden met Oeſt gevult: de Spijs is van binnen. Alhoewel nu de Chineſers groote menighte van gevogelte / wiltbꝛaedt / Moſſelen ende Oeſters hebben / ja van aller hande leckere ſpijs; ſoo is nochtans het Verckens-bleys onder haer het meeſte geacht. Dit volck is ſo dertel / dat ſy het booꝛ een bottighepdt achten de ſpijs metten vingeren aen den mondt te bꝛenghen. Om de klepn-geſneden ſtuckſkens in den mondt te ſtelen / bꝛupcken ſy goude ende ſilvere boꝛckſkens. Dickmaels te dꝛincken ende dat met klepne teughjens / achten ſy noodigh om den doꝛſt te verſlaen / ende nooden den mede-aenſittenden ſeer om haer beſchepdt te doen. Ondertuſſen bꝛenghen ende halen de knechten met grooter ſtilligheydt ende geſchicktheyt. De Bꝛouwen eten in een ander beſloten Kamer van hare Mannen af / elck bꝛſonder.

De groeteniſſen worden van den gemeynen volcke aldus gedaen: ſy ſlupten de ſlincker handt toe / dien dechende met de rechter; daer naer bꝛengen ſy de handt menighwerven aen de bozſt / hare woozden voeghende naer den ſtandt der woozden / betoonen ſy hoe lief hun den bꝛiendt is / daer ſy mede ſpꝛeken. De rijcke doen malkanderen ſeer groote eerbiedinge aen / uptſtreckende ende bupgende hare ermen als eenen boogh: de vingeren der handen over malkanderen krupſſende / ende met veel vol-doende woozden poghen ſy malkanderen in courtoiſye te overtreffen.

Blaeſbalcken / die alleen ende ſonder hulp van menſchen altijdt windt ghe-ven.

Sy hebben ſoo verſtandigh geweeſt / datſe ghemaeckt hebben / dat de Blaeſ-balcken aen hare Smiſſen niemanden van doen hebben / die den ſelven op ende neder haelt; want ſy hebben gevonden ſeckere ſoozte van pijpen / ſoo wel geozdent / ende locht ſcheppende upt ſeckere holen / dooꝛ ſodanige tegen-gewichte / datſe nimmermeer windt gebꝛeck en hebben.

XIX.

Oock is by hun een ſlagh van geſchut / 'twelck ghegoten zijnde / lichtelijck ontdaen woꝛdt by ſtucken / ende gedꝛagen van Boerbeeſten daer 'tſy begeeren te hebben.

Van hare letteren / ſchꝛiften / ende ſpꝛake.

Sy gebꝛupcken lange vellen Pampier / ſeer fijn / trecken de hare Regelen niet van de ſlincker na de rechter zijde gelijck de Grieckẽ / Latijnen / ende andere volcken van Europa, noch oock van de rechter na de ſlincker zijde gelijck de Hebꝛeeuwen / Turcken / Arabiers ende andere / maer van boven naer beneden toe. Hare Letteren vergelijcken der Egyptenaren Hyeroglyphiſe Letteren: peder beteyckent een woozt / ende ſomwijlen een gantſche zin / ja geheele Spꝛeucken. Hier upt komt dat de Chineſers die om datſe booꝛ de grootte des Lants wijdt van malkanderen woonen / verſchepden ſpꝛaken hebben / verſtaen nochtans ſeer wel alles wat in den gedꝛuckten Boecken ſtaet. Behalven de gheſmepne ſpꝛake / hebben de Geleerde Lupden noch een andere / die haer eygen is / dien noemen ſy Mandarin, die den Kourtiſanen / Secretariſen / Rechts-geleerden / Rechteren / ende Magiſtraten gemeyn is.

In hare repſen / behalven verſchepden ſoozten van Rij-paerden / gebꝛupcken ſy noch Koſbaren ende koetſen / van een paer Paerden booꝛt getrocken; of oock met windt-wagens / als boven geſepdt is. De Vogelen voedden ſy ſeer ſozghvuldelijckẽ / den welcken ſy leeren ſpꝛecken ende ſpꝛingen op verſchepden wijſe / kleeden ende vercieren die boven hare natuꝛlijcke couleuren / ſeer bꝛeemt.

Haer ſcheeps-tuygh ende toeruſtinge is bꝛna ongelooflijck: veelderley hare groote Schepen noemen ſy Ionc, deſe zeplen maer; Sommige deſer zijn ten oozloge toegeruſt / hebbende booꝛ op groote Kaſteelkens / als mede achter aen: d'andere zijn wat lagher / ende zijn alleenlijck Koop-vaerders. Sy hebben noch andere / die noemen ſy Lantes, Bancons ende Longs. Peder Lante woꝛdt geroept met ſes paer riemen / ende op peder banck zijn vier ofte ſes Mannen om te roepen. Een Bancon en heeft maer halfſoo veel. De Longs gelijcken bꝛna onſe Galepen / maer dienen niet anders dan op Rivieren. Daer zijn noch andere Schepen / doch bꝛ-naer anders nergens toe nut / als tot vermaeck der rijcken / hebbende de booꝛ-ſtevens / Kamerkens / ende vepnſters vol Traillien beſet / ende de Gaelderpen als verciert ende bedeckt met goudt ende ſilver / boozts boven op de Schepen zijn Luſt-hoven gemaeckt / gelijck als in ſpijt van de Zee.

XX.

Sy hebben een ſeckere materie / daer ſy hare Schepen mede beteeren / de welcke bequaẽ is om de verrottinge te weeren / eñ 'tgedierte dat de Schepen dooꝛ-booꝛt tedooden.

XXI.

Daer zijn veel Chineſers / die ſich dapper tot de ſtudie begeven / doch wepnigh oeffenen ſich in Medicijnen / Philoſophie / ende Aſtrologie. Sy houden hare belofte ſoo veel als de noodt des koop-handels ende de mepninge die ſy hebben om haer ſelven tot eens anders nadeel rijck te maken / lijden mach. Den vꝛeemdeling is hun ſuſpect / ende veracht / ende willen hem noch herbergen / noch met hem verkeeren. Indien ſy met ſchulden overladen zijn / ſoo verkoopen ſy hare kinderen / om hun ſelven te ontlaſten / ofte maken een ſchandelijcke ende verbloeckte makelaerdye. Zijn booꝛts ſeer laet-dunckende op haer eyghen werckẽ / alle eens anders verachtende.

Wanneer pemant van ſlechten ſtaet eenen Loytia gaet aen ſpꝛeken / valt hy op zijn knien ſoo haeſt hy in de Sale komt daer den Loytia is / met hellenden hoofde ende neder-

XXII.

geſlagen

gen oogen / aldus op zijn knyen voortkruypende tot dat hy in 't midden des saels komt/ alwaer hy stil blijft / zijn versoeck door een nederige stem aenseggende/ ofte geeftse over by geschrifte; hebbende daer na zijn antwoort verkregen/ aerselt hy altijdt op de knyen/ tot dat hy upt de Sael is / sonder eens den rugge na den Loytia te keeren. Ende soo pemandt van den volcke by de strate eenen der Grooten des Landts/ eenen Officier/ ofte Edelman vindet/ sullen sy terstondt stil blijven staen / hem op de selve plaetse verwachtende/ ende met een groot geswygh het hooft buygen / tot dat hy gepasseert is; ende soo sy daer na-latigh in vielen/ soo souden sy daer op der straten wel heftelijck met stocken geslagen worden.

Als d'een den anderen besoecken gaet/ die besocht wordt/ sal tot op der straten met dien gaen die hē besocht heeft. Sy zijn so versot op net ende wel gekleedt te gaen/ datse oock hare vrienden (hoe na bestaende/ ende van buyten s Landts komende) die niet wel gekleedt en zijn/ niet toe spreken/ noch aensien en sullen; maer hem eerst beter toerusting toesenden/ ende dan hem gaē versoecken. De Vrouwen zijn by hun in grooter aensien / soo wel vreemde als binne-landtse; doch voor al de gehouwelijckte; achtende een gants oneerlycke sake te zijn/ datmen een vrouwe onbeleefdelijcken bejegent/ so met woorden/ als met wercken.

Hare Rijckdommen.

XXIII. Men mach sich genoegh verseckeren / dat dit Landt een van de rijckste is die ter werelt zijn/ aengesien dat alle dinghen aldaer dermaten overvloedigh zijn / datse behalven haer eygen noodt-druft / oock hare gebuyren ende ver-gelegene lande genoechsaem versorgen konnen. De kust der Zee/ die seer groot is/ heeft vele Havenen/ seer bequaem om allerhande waren te losse ende te laden. D'Inwoonderen vergaderen upt verstheyden Mijnen/ veel goudt/ silver ende andere Metalen. By haer vindtmen oock veel Peerlen/ Porcelaepn / kostelijcke Bonten/ Lijnwaet/ Wol/ Katoen/ Zijde/ ende allerhande stoffen: Als mede veel Suycker/ Honigh/ Was/ Rhubarbum/ Kampher/ Vermillioen/ ende Weete om te verwen; als mede Muscus/ die daer overvloepdt.

Hoedanighe rijckdommē in China meest ghevonden worden.

XXIV. Wat des Konings inkomsten aengaen/ die worden gheacht op 120. milioenen goudts jaerlijcks / 't welck voorwaer soo grooten somme is / dat dien grooten ende gierighen Keyser Vespasianus nopt so veel in al zijn levē en vergaerderde. Ick weet datter veel zijn die hier aen twijffelen / maer dit is warachtigh dat van de Haven van Canton alleen/ 'twelck noch van de rijckste ende wel-gelegenste niet en is/ voor den Koning getrocken worden 180. dupsent Kroonen van de Soutpacht; noch van een andere klepne/ daer deur by meer dan 100000. alleen van Tienden: Waer by genoegh afgemeten kan worden de seer groote inkomsten deses Konings/ aengesien de grootte zijns Landts / ende menighte des volcks in 't selve. Doch tot gerief des Lesers sullen wy alles een wepnigh stuckgewijse specifieren.

Inkomsten des Konings.

Om dan tot ons oogh-merck te komen/ moet angesien worden het getal der rijnsbare die in peder Provintie zijn/ ende waer af des Konings Officieren pertinente reeckeninge by hun houden / om alsoo de impositen ende schattingen te beter te lichten: hier by moet gemerckt zijn / datter soo veel Lupden zijn die niet en betalen/ als die betalen/ want de Loitias/ alle Officiers/ Rechters/ Soldaten te water ende te Lande zijn alle rijns-vry.

Partieuliere verhael vande rijckdommen des Konings.

Ick segge dā met de gene die hun gemoept hebben met 't selve te beschryven / ende binnens Lants verstaen hebben/ dat in de Provincie van Pagula den Koning twee millioenen seven hondert ende vier dupsent menschen die hem Tribupt betalen: de Provintie van Canton 3. millioenen ses hondert dupsent: Foquien 2. millioenen vier hondert ende seven dupsent: Olam 2. millioenen twee hondert ende veertigh dupsent: Cinsay drie millioenen 1300. ende sestich dupsent: Susuan twee millioenen vyftigh dupsent: Tolancia in welcke den Koning selve woont/ ses millioenen 90000: Cansay twee millioenen derthien hondert vyf dupsent: Oquiam drie millioenen acht hondert dupsent: Aucheo twee millioenen acht hondert vier dupsent: Honan een milliden twee hondert dupsent: Xantō een millioen negben hondert vierenveertigh dupsent: Quicheu twee millioenen vierendertigh dupsent: Chequeam twee millioenen twee hondert vierenveertigh dupsent: ende Saucy, de klepnste van alle de vyfthien Provintien/ een millioen ses hondert tweeentseventigh dupsent ende vyf hondert.

Het ordinaris tribupt dat peder een / die bupr ende plaets heeft/ als den Koning schuldigh is / zijn twee rases in 't jaer / soo veel doende als twee Spaense Realen: Desen tribupt evenwel gants klepn zijnde / nochtans om de menighte des volcks/ bequame Havenen/ groote cijnsen/ beloopt de selve voor des Konings ordinaris inkomste 't geen ick hier na stellen sal / 'twelck getrocken is upt het Register ende Reeckenboecken des Konings. Niettemin seggen de Chineses dat het veel min is als 'tgene men hem hupdens-daeghs betaelt/ ende dat dese Reeckeninge van ouder tyden af is.

In syn goudt van 17. tot 22. caraten geeft men hem 4. millioenen twee hondert ses enviftigh dupsent negen hondert Tahos, waer van peder een 10. Realen ende 24. Maravedis Spaens-gelt waerdigh is. In syn silver drie millioenen hondert drieenvyftigh dupsent twee hondert negenthien Tahos. De Paerlen (alhoewel die daer niet seer rond en vallen) gelden hem ghewoonlijck twee millioenen ses hondert dertigh dupsent Tahos. In alderlep gesteente een millioen vier hondert seventigh dupsent Tahos. In Muscus ende Amber een millioen ende 35. dupsent Tahos. Behalven dit heeft den Koning door zijn gantsch Rijck vele landen die hy zijne Onderdanen ten ghebruycke geeft/ mits hem een deel des gewas daer voor betalende; 't welck beloopt als volght.

In Rijst/ 'twelck de spijs ende voetsel des Rijcx is/ oock der ghebueren/ 60. millioenen hondert eenentseventigh dupsent acht hondert 32. maten. In Gerste 29. millioenen drie hondert eenentnegentigh dupsent negen hondert 82. maten. In Kozen 33. millioenen hondert twintigh dupsent 200. maten. In Sout 25. millioenen drie hondert veertigh dupsent 400. maten/ die hy in zijn eygen Sout-mijnen vergadert. In Tarwe ghenoemt Maix, 20. millioenen twee hondert vyftigh dupsent Maten. In Haver 24. millioenen maten. In Boeckwept 14. millioenen ende twee hondert

dupſent maten. Daer na voorts in andere granen/ oock Erweten ende Boonen 40. milioenen ende tweehondert dupſent Maten.

In zijde ſtucken tot 14. ellen/'t ſtuck/twee hondert vijf dupſent/ vijf hondert negentigh ſtucken. In Marſſen zijde vijf hondert ende veertigh dupſent ponden. In Katoen 300000. ponden. Gecouleurde Dekens 800000. ende 400. Chimanten van rouwe zijde/ tot twaelf eñ een half ponden/ 380. Katoene Dekens/ elc tot 14. ellen/ ſes hondert achtentſeventigh-dupſent acht hondert ende 70. Katoene Chimanten vijf hondert vier dupſent ſes hondert achtenveertigh. Alle deſe dingen worden by den Koning van China opgheleght/ die 't ſommighe tot zijn Keucken/ die ſeer koſtelijck valt/ ende 't andere om in zijn Thezoor te bewaren gebruyckt. In welck gewiſſelijck een groote ſomme weſen moet/ ten aenſien des grooten inkomſts.

Sterckten.

XXV. De gene die niet oordeelen en ſoude van de ſterckten des Conings van China by het groot getal menſchen dat in het ſelve lant is/ ſoude moeten van ſinnen beroost zijn/ want deſe ſterckte begrijpt in ſich ſelven alle d'andere. Maer om pet particuliers te ſeggen/ de Sterckten des Konings van China zijn veel beguamer om te behouden/ dan om te vermeerderen. Oock kanmen genoegh ſien dat zijn voornemen niet anders en is dan om te behouden 'tgene hy heeft/ tot het welcke den muer die tuſſchen hem ende den Tartar gemaeckt is/ genoegh getuygen kan. Doch laet ons tot de ſake ſelfs komen/ ende ſien hoedanigen ſorghe deſen grooten Prince in tijt van vrede draeght voor zijne landen/ eben als ſommige in hare grootſte oorlogen.

Behalven dat in peder Provintie een Krijghs-raedt is/ als mede eenen Kapitepn Generael/ oock veel oorlooghsvolck onderhouden wort/ ſo dat hy terſtont groote Armaden ſo ter Zee als te lande oplichten kan/ volgens den noot/ ſo houd hy noch in peder Stadt ſekere Compaignien die de ſelve beſchermen ende bewaken als of de vpant voor de Poorten lage. De daghwacht en laet niemant vreemts ter poorten ingaen ſonder verlof van den Overſten des Stadts; worden oock door expres bevel der Kapitepnen de poorten geſloten ende ontſloten/ die hare mepninge dagelijcx op een berdt met wit geplaeſtert ende van hare hant geparapheert. De Poorten worden met een ſegelring des Gouverneurs 's avonts toegeſegelt/ die des nachtens niet ontſloten en mach worden/ voor men is verſeeckert dat het ſelve ſeghel daer noch aen vaſt is. So dat een man/ die 's nachtens vroegh ergens henen repſen wil/ ſich des avonts buyten de Poorte begeven moet/ wil hy wegh vorderen; want men doet nimmermeer geen poorten open/ voor Sonneſchijn.

Niemant magh gheweer dragen/ als de Soldaten des Koonings.

In den Steden en is niemant veroorloft eenigh offenſijf ofte defenſijf geweer te dragen/ als den Soldaten/ die den Koning onderhout/ noch binnens huys/ noch op het velt te dragen.

Den Koninck onderhout in de Stadt Tabin, anders Suntien, als mede in de omliggende Steden/ een groot leger te voet ende te paerde/ teghens alle noot die aldaer ſoude mogen overkomen; oock voor de bewaringe/ ſeeckerheyt ende Maieſteyt zijns perſoons.

De Soldaten deſes Koningrijcx zijn tweederlep; deſe zijn gebozen in de Steden/ die ſy bewaren/ ende worden op hare ſpzake Cum ghenoemt: Hier in ſuccedeert den ſone in des vaders plaets/ ende ſo pemant ſonder erfgenamen komt te ſterven/ ſo mach den Koning een ander in zijn plaetſe ſtellen. Een peders naem is geteyckent in de reten vande muer/ op welcke plaets hy loopen moet/ indien den vpant hun overkomt. D'ander zijn vreemdelingen/ ende worden by de maent ofte jaer betaelt; deſe moeten ſchiltwacht ſtaen/ ende over al henen upttrecken daert hun belaſt wort/ ende worden genoemt Pon. XXVI. Tweederlep Soldaten in de ſteden.

Peder Compagnie van 1000. man heeft een Kapitepn ende Paendzager/ gelijck oock die van 100. mannen/ doch zijn deſe d'andere onderworpen: De Paendelen der 1000. mannen zijn van een ander ſatſoen als die van 100. man. Alle maenden worden de Soldaten geoeffent met drillen ende anderſins/ hebbende tot gheweer Muſketten/ Piecken/ Boerſ/ Rondaſſen/ Hoztelaſſen/ Hallebaerden/ Daggen/ ende Harnaſſen.

De Kupters gebruycken vier Kappieren/ vechtende met twee te gheljck/ ſeer behendigh. Ten ſtrijde treckende/ zijn ſy ghewoon van een goet getal knechten ende knapen omringelt te zijn/ alle te voet/ doch ſeer wel gewapent ende toegheruſt. Sy zijn ſeer wel ervaren/ ſo wel als 't voetvolck; behendigh/ende de weten ſeer liſtelijck hare vpanden lagen te leggen. Connen oock ſeer ſchoon ende voor den vpanden hinderlijck vuyrwerck toeberepden. Sy vechten oock met Pijl/ Boogh ende Lancie/ ja ſommighe voeren noch een Vuyr-roer daer by. Van hare Kupterpe/ voerende vier degēs/ ende vechtende met twee te gelijck.

Te water wort van den Koning gelijcke ſorghe gedragen/ ende onderhout tot dien eynde een grooten hoop Scheepſvloten met hare Generaels ende Kapitepnen/ die ſeer voorſichtige wacht houden op alle de Kuſten des Rijcx. Den kloecken ter oorloge en wort by hun in verbeteringen niet vergeten. XXVII.

Wanneer de Chineſers pemanden in den oorlogh gevangen nemen/ die en ſlaen ſy niet doodt/ maer liggen die op wijdſt-gheleghenſte Frontier-plaetſen in garniſoen/ op welcke plaets hy vanden Koning nevens andere Soldaten betaelt wordt. Alle deſe dragen roode Bonetten/ om van de andere onderſcheyden te worden/ in d'andere kleedingen verſchillen ſy van de Chineſers niet: Alhier worden oock geſonden die gene die om eenige miſdaedt veroordeelt zijn/ dragende mede als de gevangene/ roode Bonnetten. Hoe ſy hare gevangene in den oorlogh trackteren.

Nu is noch overigh/ dat wy ſpreken in 'tparticulier van alle het Krijghs-volck in 'tgeneraal des gantſchen Rijcks/ oock van pegelijcke Provintie. Daer is in peder Hooftſtadt van elcke Provintie een Krijghsraedt/ beſtaende in vier Raedts-heeren ende eenen Preſident/ deſe verſorgen alles wat tot beſcherminge van ſodanige Provintie noodigh is: Onder hun worden ſy ſimpelijck Kapitepnen genoemt/ doch worden alle andere Officiers van haer geſtelt. Ende op dat in deſen niets verachtert en werde/ ſoo hebben die vande Finantie laſt alles haer te gheven wat ſy eyſſen ſonder eenigh vertreck. 'Tgetal der Krijghs-luyden in peder Provintie in den jare 1577. doen P. Martinus Herradus in dat Landt was/ ende dat in tijdt van vrede/ was ſoodanigh/ XXVIII. Ampt des Krijghsraedts. Getal der Soldaten in peder Provincie/ inden Jare 1577.

In de Provintie van Paguia, daer den Koning ſich gemeenlick onderhout/ waren twee

twee millioenen hondert vijftigh-dupsent voetknechten/ ende vier hondert dupsent Rupteren. In Canton hondert twintigh dupsent voetvolck/ ende veertigh dupsent Rupterp. In Fequien achten-vijftigh dupsent ende 900. Voet-knechten/ ende 2400. Paerde-volck. In Olam 76000. Voet-knechten/ende 25500. Rupteren. In Cinsay 80300. te voet/ ende wepnigh of geen Rupterp/ van wegen het geberghte. In Oquian hondert twintigh dupsent ses hondert te voet/ ende 1000. Rupteren/ om redenen wil. In Susan 86000. Voet-volck ende 34500. Rupterpe. In Tolanchia, 'twelck met den Tartar grenst is/ twee millioenen 800000. te voet/ ende twee hondert-tachtentigh dupsent te Paerde/welcke Rupterpe de beste ende voornaemste van 'tgantsche Rijck is. In Cansay 50000. Voet-knechten ende 20250. Paerde-volck. In Honan 44000. te voet/ende 18900. te paerdt. In Quicheu 58700. te voet/ ende 15300. te paerde. In Chequeam 34000. te voet/ ende 13000. te Paerdt. In Sancij 40000. te voet/ ende 6000. te Paerdt. Volgende dese reeckeninge/ bevindtmen dat dese 15. Provintien te samen uptvoeren mogen vijf millioenen acht hondert ses eñ veertigh dupsent ende vijf-hondert Mannen te voet/ ende negen-hondert achtenveertigh dupsent ende drie hondert vijftigh Mannen te Paerde. Hare Paerden zijn bequaem om veel weghs af te leggen/ maer ten meestendeele klepn/ doch septmen datse binnen in 't Landt grooter vallen.

Op de Frontieren des Rijcks sietmen groot getal van klepne Fortressen/ doch aen de zijde van Tartaryen is den Mupr. Soo dat dit Rijck aen alle kanten soo wel bewaert is/ dat/ willende op 'tselve pets attenteren/ voorwaer sulcks niet dan kinderwerck zijn en soude/ ten aensien van Menschelijcke saken.

Laet ons nu eens sien hoedanige vpanden hem omringelt hebben; Te Lande en heeft hy geenen Prince meer te vreesen als den grooten Cham van Tartaryen. Maer ter Zee grenst hy met den Koning van Iapon ende de Spangiaerden. Die van Iapon en zijn niet alle even wijdt van hem gelegen/ want men rekent 60. mijlen van 't Eplandt Gota tot de Stadt Liampo, doch tot Canton 297. mijlen. Dese rooven seer in China, en voornemelijck op de Frontieren/ die sy seer beschadigen. Dese zijn couragieuser ende dapperder ten oorloge als de Chinesers. Dit Rijck grenst oock met de Eplanden Philippines, dat van den Spangiaerden beseten wordt; dese zijn in die Landen seer suspect gehouden/ doch niet sonder reden/ want dese Eplanden alsoo gelegen zijn/ datse dien van China veel moepte berepden konnen. De Portugijsen/ onder den Koning van Spangien behoorende/ zijn eveneens geacht; doch is hun van den Koning toegelaten aldaer te blijven om des Koophandels wille/ in het Eplandeken Macao, alwaer sy een Sterckte gebouwt hebben/ doch wepnigh te bedupden/ want de Chinesers/ in welckers oogen sy seer suspect zijn/ verhoorten hare byphepdt van verkoopen ende koopen seer/ ende soecktense door dien wegh vrywilligh na de Oost-Indien te doen vertrecken.

De vpanden aen het rijcke van China gegrenst zijnde.

Haer Gouvernement.

De grootte aller deser boven-beschrevene Provintien/ staet onder 'tgebiedt van een eenigh Koning: noch en weten de Chineses niet wat den naem van Graeff/ Hertogh of Baroen/ bedupdt. Den Koning vergheeft alle Officien/ oock den Edeldom selve/ ende en wordt niet alleen geeert als eenen Koning maer oock aengebeden als eenen Godt. Dit kan hier upt afgemeten worden/ dat in peder Provintie het contre faitsel des Konings is van goudt gemaeckt/ende altydt met een gordijn bedeckt/ behalven alst nieuwe Mane is/ in welcker tydt de Magistraten sich op hare knpen voor hem neder-bupgen/ als voor den Koning selve.

Hoe seer den Koning van China onder zijne onderzaten geeert ende ontsiê wordt.

Hare Wetten zijn beschreven van over de 2000. jaren/ eñ zijn in een selven stant gebleven ende onderhouden/ als sy vanden beginne waren. Ende om dat sodanige Rechts-geleerthepdt de Poort is om tot Ampten ende dignitepten in te gaen/ soo zijnder vele die seer meesterlijck inde selve studeren/ ende onder malkanderen stadigh disputeren van politijcke saken/ oock vande middelen om Landen ende Staten wel te regieren; vragen de aenkomende vreembelingen oock seer vlijtelijck wanneer 'tstondt en tydt is/ na diergelijcke dingen.

Outheyt der wetten van China.

XXIX.

Byna in alle steden worden vandē Koning Professoren onderhouden: Men kiest upt de klepne Scholen de neerstighste Jongers/ ende dese worden gevordert tot de Accademie/ allwaer op den niet-leerende ende tragen seer strenge lucht ghestelt ende gehouden wordt; eerst met woorden/ daer na met slagen/ ten laetsten met weghjagen: daeren tegen worden de naerstige ende aennemende seer gepresen: soo worden oock van de gestelde Visiteurs alle drie jaren eens de accademien ondersocht/ doende dan solemnele promotien.

Van de oprie in hare Accademie.

Wanneer een Visiteur de besoeckinge der Provintie volvoert heeft/ laet hy opēbaerlic omroepen/ dat/ so indien pemandt der Scholieren de weerdighepdt van Loytia aenvaerden wil (dat is soo veel te seggen/ als by ons een Doctoor/ alhoewel 'tselve woordt by hun een Ridder beteyckent) die moet sich in de Hooftstadt laté vindē. Sy dan alle op een gestemden dagh komende/ vertoonen hun voor den Visiteur/ die dan een lijste maeckt van alle die/ ende stelt haer een dagh van examen. Desen dagh gekomen zijnde/ noodighd hy alle de Doctoren des Stadts by hem ten eten/ ende na de Maeltydt volvoeren sy het examen seer scherpelijck/ ondervragende de Scholieren op alles/ ende voornemelijck op de Wetten ende Ordonnancien des Rijcks/ volgens de welcke sy rechten ende regieren moeten. Verbarenste ende kloeckste worden aengetepckent/ende aengesept den dagh wanneer de promotie geschieden sal/ de welcke met vele Ceremonien seer pompeuselijcken geschiedt/ want den Visiteur geeft haer inden name des eenen goudt-gevorchten gordel/ met een Bonnette met twee quabben achter af hangende. Daer zijn oock Loytias, die dat Ampt verkrijgen door wapenen/ende dat zijn Ridderen; doch dese zijn Doctoren/ ende hier upt worden Raedts-heeren/ Rechteren ende Magistraten gekozen/ upt de andere Hooft-mannen/ Kapitepnen; doch zijn d'eerste in meerder waerdighepdt: ende worden beyde onder de Edelen getelt.

XXX.

Wanneer dese nieuwe Loytias gekozen ofte veel-eer gepromoveert sullen worden/ soo moeten sy alvooren in teghenwoordighepdt van den Visiteur ende de oude Loytias eenen Eedt sweeren knielende/ de welcke byna so-

danigh is: Dat hy in de Staten ende Ampten, daer hy in geſtelt ſal worden, ſich dragen ſal als een Man met eeren, doende eenen yegelijcken goedt recht, ſonder eenigh geſchenck van yemanden te ontfangen: Dat hy wijders den Koning ſal gehouw ende getrouw zijn, ſonder ymmermeer eenigh verraedt toe te ſtaen tegen zijnen Perſoon, Met noch veel andere diergelijcke dingen / daer ſy langhen tijdt mede beſigh zijn. Den eedt gedaen zijnde / ſpreeckt den Viſiteur in ende upt den name des Konings / gevende haer de boven-genoemde vier-tepckenen: Daer op hy haer omhelſende kuſt / ende d'andere volgen hem daerinne na. So wordt ſy dan vã deſe alle / als mede van vele Soldaten / met Trommelen / Trompetten / ende Muſijck-geſang naer hupſ gheleydet. Ende van deſen dagh voortaen worden deſe nieuwe Loytias bequaem gehouden om alle Ampten ende waerdighepden te bedienen; Tot deſen eynde begeven ſy hun dadelijck ten Hove / alwaer gekomen zijnde / worden ſy van alle ende een peder ontfangen / geeert / ende gelogeert in des Konings Hupſen / die in peder Provintie zijn / om te herbergen die van ſodanige qualitepdt zijn. Ten Hove komende / begroeten ſy de Preſident ende Auditeuren van 's Konings Raede / waer af elck hem belooft te voorſtien ſoo haeſt de gelegenthepdt hem preſenteren ſal / ende wordt van dien tijdt af in het Regiſter vanden Raedt aengetepckent; ſich dickmaels voor haer vertoonende.

Eedt der nieuwe gepromobeerde Loytias.

XXXI. Vanden Raet des Konings in de Stadt Taybin, beſtaende in 12. mannen / ende hoedanigh de ſelve weſen moeten.

In de Stadt Taybin heeft den Koning eenen Raedt / beſtaende in twaelf Auditeurs ofte Raetſheeren ende eenen Preſident / alle uptgeleſene ende welervarene mannen. Deſe mannen / behalven datſe ervarene Philoſophen / ſo moraal als naturel / oock bewuſt der Wetten des Rijcx moeten zijn / moeten noch Aſtrologijns ende Rechtſgeleerde weſẽ; om datſe ſeggen / dat een peder die van deſen hoogen Raet moet zijn / door de welcke alle de 15. Provintien gegouverneert worden / noodigh is de tijden ende toekomende ſaken te voorſeggen / op datſe in toekomende nootſakelijckhepden verſorgen mogen. Deſe twaelf Auditeurs houden haer Hof in des Konings Palleys / alwaer een ſeer rijck bekleede ſale is / met derthien gheſtoelten / namelijck ſes goude ende ſes ſilvere; maer de derthiende is koſtelijcker als de andere / verciert met veel koſtelijcke Paerlen ende geſteenten. Deſen ſtoel ſtaet int midden / onder een goude lakenen Hemel / in welcken de Wapenen des Konings gheborduyrt zijn / de welcke van Serpenten zijn / onderſchoten met fijn goudraet. Aldaer ſit den Preſident / indien den Koning niet in den Raedt en is; ende indien hy daer is / 't welck ſeer ſelden gheburt / ſoo ſit den Preſident in de naeſte / aen de rechterhant / in een gouden Stoel. Peder heeft zijn plaetſe van oudthepdt / volghens welcke ſy malcanderen oock ſuccederen. Yemant van deſen Raet komende te ſterven / wort by hun verkieſinge van eenen anderen gedaen / dien ſy den Koning voorſtellen / den welcken hem mach afſlaen ofte aennemen / ſoot hem belieft; maer aengenomen zijnde / moet hy aen de handen des Konings eenen eedt doen / den voorverhaelden ghelijck; ende wort dan met grooter ſolemnitept in zijnen Stoel geſtelt.

Van deſen Raet en ſpreeckt niemant tegen den Koning / als den Preſident / of by ſiechte / of anders / den alderoudſten Raetſ-heer naeſt hem. In deſen Raedt weten ſy alle maenden watter het gantſche Rijck door waerdighs gepaſſeert is; ende dat door expreſſe laſt der Gouverneurs van pegelycke Provintie / by geſchrifte / 't ſy van oorlogh / financie / ofte anders: niet tegenſtaende dat ſommige Provintien wel 500. mijlen van t Hof ghelegen zijn / nochtans ſo en miſt de Poſte nimmermeer in zijn aenkomſte. De advertiſſementen by den Raedt geſien zijnde / ende den inhoudt by den Preſident verſtaen zijnde / doet hy daer naer rapport aen den Koning / ende ſo der pets in gheremedieert moet worden / hy ende den Raedt moeten daer in dadelijck verſien.

Alhoewel doch deſe Officiers groote authoritept hebben / ende dat dit Rijck van ſoo grooter begrijpe is / nochtans iſſer noch Gouverneur / noch eenigh Rechter / die pemanden by forme van Juſticie kan doen ſterven / ſoo den Koning de Sententie niet en beveſtight / met zijnen Raede / uptgeſept alſſer oorlogh gevoert wort / als dan mach den Veltoverſten / ofte zijnen Luptenant / een Soldaet doe ſterven / die miſdaen heeft / ſonder den Koning ofte zijnen Raedt te laten weten; alleenlijck advijs nemende van des Konings Theſorier ende zijnen Provoſt ghenerael / de welcke twee mannen zijn van grooter authoritept; ende moeten beyde ghelijck van meyninghe zijn / al eer over pemant eenige Juſtitie ghedaen mach worden.

De Provintien van Paſquia, ende Tolanchia worden gheregeert van den Hooghen Raedt des Konings / door middel van Officiers diemen daer ſendt: de andere derthien hebben elc eenen Vicerop ofte Gouverneur / ghenoemt Inſuanto, altijts zijn Hof houdende in de Hooftſtadt. Ende alhoewel de Officieren ende rechteren des Rijcks int Generael Loytias ghenoemt worden / ſo hebbenſe nochtans elck een byſonderen naem na 't Ampt datſe bedienen.

XXXII. Namen der Officieren / van de Provincien.

Den Vicerop / die over al des Konings perſoõ repreſenteert / wort Comon genaemt. Den anderen daer naeſt / die den Gouverneur vande gantſche Provintie is / noemt ſich Inſuanto. Den Corrector / die in de Stadt woont daer noch Gouverneur noch Vicerop en is / noemt ſich Tutan: deſen verhandelt alle ghewichtige ſaken der ſteden met den Inſuanto, deſen confereert wederom met den Comon, die daer na van alles den Koning en zijnen Raedt door den verhaelden bode verwittight. Den derden noemt ſich Pongaſi, en is gelijck als Preſident van de Finantie / hebbende noch Raetſheeren / ofte Auditeurs / en veel Officiers / als Pontgaerders / ende andere Boden / die des Konings inkomſten inmanen / ende daer naer van den Ponchaſi aen den Tutan gebracht worden / na dat alle koſten ende Officieren dier Provintie betaelt zijn. Den vijfden wort genoemt Anchaſi, die Preſident vant civile ende criminele recht is / alle Appellen die van andere Rechteren voor hem komen / deciderende. Den ſeſten is den Aytao, die den verſorgher Generael ende Preſident van den Krijghs-raedt is / laſt hebbende om in tijden van noot volck aen te neme / ende Schepen te lichten / met verſorginge van alle andere Ammunitien ende ghereedtſchappen van oorloghe. Deſen onderwaeght oock alle de vreembelingen die in zijn landt comen / waerom ende tot welcken eynde ſy daer komen / om van alles aen den Vicerop goet rapport te doen. Peghelijck van deſe ſes heeft thien Raetſ-heeren in zijnen Raedt / alle uptgekoren volck / die hen in alle expeditien van

ſaken

saken assisteeren.

Wanneer sy inde Sale zyn/daer den Raedt gehouden wordt ('t welcke ten huyse vanden Viceroy geschiedt / in welck oock voor pegelyckers Raedt een Sael bysonder is) vyf der selver sitten aen de rechter zyde des Presidents/ende vyf aen de slincker zyde. Die aen de rechter zyde zyn de oudtste/ ende behalven dien verschillen sy noch van de andere daer in / datse gordels dragen / die rycklyck met goudt verciert zyn / oock hoeden die bleeck gekouleurt zyn/ in plaetse dat d'andere silvere Riemen dragen ende de blauwe Hoeden: ende soo wel de Raedts-heeren als de Presidenten dragen op hare borst des Konings Wapenen/ gheborduyrt in goudt op hare Rocken/ ende en mogen sonder dat geen publycke acten verrichten.

Behalven dese ses boven-genoemde Rechters/zyn daer noch andere mindere/ die oock beurt houden / dese zyn den Cantoc, die den opper-Wapendrager is/ den Pochin,die den onder-Thresorier is/ den Pochinsi, die het groote segel des Konings bewaert/ den Autzatzi,die als een Ampten ofte Wachtmeester des Stadt is, Daer zynder noch drie die als de Alcaldes in Spangien zyn/dat is als Stalmeesters of Hofmeesters/ genoemt in hare sprake Huitay, Tzia ende Tontay, die in haer eyghen Huysen eenmael ter weeck sitten/ ende als het tyt is om hare Deuren te opené/so doen sy vier scheuten grof geschuts afschieten/ om te kennen te geven/ datse gaen sitten in hare Stoelen/ alwaer sy een pegelyck verhoozen/die haer komt versoecken. Soo sy pemanden vinden misdaen te hebben / dien senden sy met eenen Diender(want peder een deser Rechteren heeft wel 10. of 12.)na de ordinarise Rechteren des Stadts (die Zonpau genoemt worden/ ende verdeylt zyn in peder Quartier)met een Briefken/waer in de straffe geschreven is die den misdadiger verdient heeft.

Pegelyc van dese ordinarise Rechteré heeft 1000. Inwoonderen onder zyn gebiedt/ende hare Jurisdictie en loopt niet buyten haer quartier/oock mach niemandt Rechter in dat quartier zyn/daer zyn Huys staet. Dese gaen des nachts de ronde door haer quartier doé/ ordre stellende op vuyr ende licht / want het selve aldaer meenighmael groote schade ghedaen heeft/ om dies wille dat de huysen dicht aen een staende/oock het opperste geheel van hout gemaeckt is/ na de maniere van die van Biscayen , Die op onbehoorlycken tyt met licht gevonden wort swaerlyck gestraft. Van dese wort/ wort geappellert aen dé Prevoost ofte Raedts-heeren/maer niet van de andere/ ende dit Appel gaet tot den Visiteur Generael/die alle de schaden/die by hun alle bedreven zyn/wederom repareert / weshalven hy op hare sprake Houdin ghenoemt wordt/ dat's te seggen/verbeteraer van 't quaedt.

XXXIII. Behalven de boven-ghenoemde / zynder noch andere particuliere Officieren/ als den Tompo, die op de eetwaren opsicht heeft/ende de selve taxeert : den Tribuc, die de vagabonden ende deughnieten vangt ende straft: den Quinche, die als opper-Schout is/ ende den Chomcan,die Intendent van het gevangenhuys is; desen Officier wort veel gearcht/ van wegen zyn voordeel om te moghen overeynde staende den Rechteren aen spreken/ na dat hy inkomende eerst op zyn knyen gheballen hebbende/ daer dat andere Officieré altyt op hare knyen moeten blyven liggen.

Over al dese Officieren is eene die ghenoemt wort Quinchay, op hare sprake so veel als Gouden-zeghel te segghen/ die nimmer vant Hof en vertreckt/ ten sy om gewichtige saken/ den vrede ofte ruste des Rycx betreffende.

Sy nemen sonderlinghe oogh-merck/ dat den Viceroy/Gouverneur/ofte Auditeur niet en sy ghebozen van die plaetse daer hy henen trect/ om alle beletselen van vrienden of in dé cours van Justitie te verhinderen.

Aen allen desen geeft den Koning suffisante gagien/want het is den pleytendé op groote boeten verboden hare Rechteren geen geschenken te gheven/ als oock aen den Rechteren van geene te ontfangen. Ende wanneer den Hoogen Raedt haer sendt/ wort hun wel strictelyc geordonneert niet toe te laten dat eenigh pleyter ofte Solliciteur hun besoecke in hare Huysen/ ofte eenige Acte laten prononcren/ dan in volle Audientie/ende alle de Officieren teghenwoordigh zynde/ 't welcke in deser voegen gheschiedt.

Den Rechter op zynen stoel gesetten zynde/ gaen de deurbewaerders in den ingang van de Sale/ ende roepen den persoon overlupdt op/ die komt om recht te eyssen/ met eenen seggende wat hy eyst. Den Suppliant komt in/ ende stelt sich terstont op zyne knyen/ een wepnigh van de Rechters af/ende proponeert dan voorts ter selver plaetsen zyn versoec overlupt/ gelyck den Deurbewaerder gedaen hadde; of oock wel by geschrifte/ ende als dan leest hem eene der Griffiers overlupdt voor den Rechter/ die de selve ghehoort hebbende/ dadelyck ordonneert 't gene hem dunckt recht te zyn/ zyn versoeck met eygener handt onderteyckenende met rooden inckt.

De Rechteren zyn door expres bevel des Konings verobligeert audientie te houden noch nuchteren zynde/ 't welck een so onverbreckelyckten verbondt is/ dat den contraventeur(betrapt zynde) swaerlyck gestraft soude worden. De Richters moeten nuchterens monts donnissen.

So pemant oock in zyn Ampt overtreedt/ dien geeftmen terstondt een Rol in de handt/ ende dien moet hy/ op de knyen liggende/ soo lange vast houden tot dat de vergaderinghe schept: ende dan beveelt den Richter eene der Beulen die daer tegenwoordigh is/ hem met stocken so veel slagen te geven als de misdaet dan verdient heeft/ ende dit en is onder hun voorts geen schande meer/ want dit gebeurt dickmael. Swaere straffe der overtredenden Rechteré.

In alle Processen/ so civile als criminele/ procederen de Richteren altyt by geschrifte/ maken hare achten/ ende examineren de getuygen openbaerlyck in tegenwoordighepdt van de Officiers/ op dat teghen haer geen bedrogh ofte listen ghebruyckt en werde/ vragende dat niet gevraeght en dient/ ofte schryvende datse niet en bekennē: so dat in alle dinghen seer goede achtinghe ghenomen wort.

De Rechters tellen over al de Huysen die in hare Jurisdictie zyn/ stellende de selve by thienen in geschrifte op een verdecken/ 't welcke sy opt laetste huys van de thien hanghen/ aldaer zyn ghestelt de namen van de thien Meesters der Huysgesinnen/ met een Ordonnantie/ door welcke een peder belast wort/ dat soo haest sy vernemen sullen dat pemandt van hun pets tot nadeel van de Republycke/ ofte der gebueren gedaen sal hebben/ 't selve dadelyck den Gherechte te kennen sullen gheven/ op dat hy een ander ten exempele ghestraft werde; ende so wie oock versuymt den

anderen

anderen aen te brenghen/ des feyts bewust zynde/ moet des misdadighers verdiende straffe selver draghen. Als nu een van dese thien van stact veranderen wil/ of in een andere stadt gaen woonen wil/ ofte oock een langhen reys aenbaerden wil/ moet hy een klockskien trecken/ofte op een Bechen klinckien door de gantsche buyrt/ thien daghen eer hy gaet/ ende alle de ghebueren zyn voornemen openbaren/ oock van de plaets daer hy henen trecht/ op dat/indien hy pemanden eenigh gelt schuldigh is/ ofte van pemant pets gheleent heeft/ men dat selve voor zyn vertrech weder eyssen mach. Indien pemandt vertrecht/sonder dese neerstighept gebruycht te hebben/ worden de andere/ onder die thien getelt staende/ gedwongen voor hem te betalen/ om datse nalatigh geweest zyn de Crediteuren ende den Gerechte te waerschouwen.

Straffe tegen de schuldenaers. De gene nu/ die hem schuldigh zyn/ ende niet en willen betalen/ worden soo haest de schult openbaer is/ by wepgering van betalinge in den Kercker gewore/ ende een seker ren tydt ghegheven/ in de welcke sy betalen moeten/ ende so sy binnen dien tyt den Crediteur niet betaelt ofte bevredight en hebben/ worden sy redelycker wyse ghegeesselt voor de eerste reyse/ en wort dan eenen tweeden tyt gestelt; dan noch niet betalende/ worden wel dapper ghegeesselt: insghelyex eenen derden tydt gestelt zynde/ ende noch niet betaelt hebbende/ worden seer strengelyck ghetracteert. Dit veroorsaeckt dat een peder zyn uperste vlyt aenwent om te betalen/ ofte by ghebreck van middelen verkoopt hem selven aen den Crediteur voor slave/ende dat upt vreese van slagen.

De gevangen-hupsen zyn alhier seer moeselyck ende weert. De misdadigers worden daer oock seer wreedelyck aen handen ende voeten gepynight: Int pynigen der ghevanghenen is den Opper-Richter altyts teghenwoordigh.

Alhoewel nu alle dryjarige Rechteren altyt voor hare Gedeputeerden rekeninge van allen haer doen moeten gheven/ soo sendt den Prince evenwel jaerlyex in peder Provintie andere Visiteurs/ ghenoemt Leuchiz: Dese (sonder hun bekent te maken) doortasten over al ende allen lupden seer scherpelyck/of sy pet vernemen konden/ waer in den Rechter overtreden hadde/ende so ja/ worden de Rechteren van hun swaerlycken gestraft/ of voor eenen tydt ghesuspendeert/ oock wel gantsch ghedepoerteert; behalven datse metter doot niet moghen ghestraft worden van hun/ dan door expres advys des Konings. Dese Visiteurs hebben oock macht den genen/ die hun in hare Ampten wel ghegueten hebben/ verceringen te doen/ oock hooger Ampten te geven: soo dat alhier straffe ende vergeldinghe eenen pegelycken verwerkt om zynen schuldighen plicht neerstelyck te verrychten; ende dit Ryck tot een de bestgeschickste vande werelt maeckt.

XXXIV. De soorten van straffe diemen hier ghebruycht/ zyn hangen/ branden/ende worgen/ de straffe des vuyrs is alleen gheordonneert teghen den verraderen des Konings. De overspeelders worden daer alle ter doot verdoordeelt/ die het overspel oock toelaten ende lyden/ worden mede met eenige daer toe ghebondene straffen openbaerlycken gestraft.

XXXV. Daer is op verbeurte des levens verbodē/ dat niemant noch oorlogh voere/ noch aen en banghe/ in geene plaetsen/ sonder expres verlof des Konings ende zynen Raedt: Als mede dat niemandt ter Zee en vare sonder 't selve verlof. Daer is oock een Ordonnantie/ die mede brengt/ dat niemant over Zee mach gaen handelen/ sonder al vooren borghe gestelt te hebben/ dat hy binnen den tydt/ die hem bepaelt wort/ wederkeeren sal/ op pene van gebannen ende out-aert te worde: Als mede/ dat geenigh vreemdeling noch te water/ noch te Lande in het Ryck en come/ sonder expres bevel des Konings/ofte der Gouverneurs van de havenen ofte plaetsen daer hy aenkomen sal/ 't welck de Gouverneurs niet sonder groote consideratien en doen/ oock niet somwylen sonder alvorens den Koning daer af verwittight te hebben: Niet teghenstaende dit gebodt oock wel somwylen overtreden wort: Doch moet den uptvarenden Koopman evenwel borge stellen van op den ghesetten tydt weder te komen; ende den inkomenden vreemdeling/ van nergens te vernachten/ en gene steden te besien. Dit verlof wort hun op een wit bert geschreven/ 't welc de vreemdelingen op de voorsteven van hare Schepen uptsteecken/ op dat de Wachten haer geen hinder ofte letsel aen en doen/ wanneer sy de havenen komen inseplen.

Tegen de Bedelaers. Den Bedelaers is verboden gantsch niet te bedelen by der straten/ ende elders/ als mede eenen peghelycken hun niet te gheven/ maer die terstont aen te brenghen aen den Richter der Armen/ die altyts een der voornaemste in peder plaetse is/ ende gheen ander werck en heeft/ dan in den noot der Armen te versorghen/ sonder tegen de Wet te verbeuren.

Vande verzorgers der Armen.

Op den eersten dagh als deser mannen haer Ampt ingaet/ laten sy over al afkondighen/ dat peder man of vrouwe die eenigh kindt heeft/ 't welck dermaten verlamt is/ dat het niet en soude konnen werken/ sulex hem rome aenseggen/ op dat daer in versien werde; die de kinderen/ die gantsch onbequaem zyn tot werken in des Konings Hospitael besteet/ alwaer veel oude/ kreupele ende afgesloofde Soldaten mede onderhouden worde/ seer treffelyck ende fraey: op welcke Hospitalen oock uptermaten gorde opsicht ghenomen wort. Doch worden alhier gene blinde onderhouden/ maer op eenighe werken besteedt/ daer het gesicht niet van noode is/ als om Tarw ende Rys te malen/ aen de Smisse te blasen/ etc. Wanneer een Dochter blint is/ de selve wort/ tot hare Jaren ghekomen zynde/ in de Voorborghten der Stadt tot Courtisane ghebruyckt/ onder welcke blinde Dochteren een Moeder is/ die alle dese pareert ende toemaeckt/ zynde door ouderdom so verre gekomen/ datse de amoureuse schoenen versleten heeft. De arme Weduwen moghen hare sonen ende dochteren vercoopen/ waer van de sonen meest aen Ambachten bestelt worden/ om gelt te mogen winnen/ ten eynde sy haren Kooper daer mede betalen: maer de dochteren moeten haer (out genoech zynde) ter oneeren gebruycken laten in de openbare Hupsen tot dien eynde gedestineert/ ende also haren meester 't verschoten ghelt voor haer inwinnen.

Sy en handelen met geen silvergelt dat gemunt is/ maer alleen met afgesneden stucken silvers/gewogen/ so vele als voor de waren bedoughen wort/ ende hebben ghemunt Koper-gelt/ vande waerde van een oortjen/ zynde om passinge te hebbē indē handel: haer gewicht is niet 's Konings merc getekent.

De

Straffe tegen de Woekeraers.

De Woeckeraers worden alhier swaerlijck gheſtraft. Alleenlijck is den verlemden/ kreupelen ende blinden onder den gemeynen volcke toegelaten eenigh gelt op intereſt upt te geven/ om ſich te behelpen.

Haren Godſdienſt.

XXXVI.

In China zijn alle d'Inwoonderen Afgodendienaren/ uptgeſept weynige van de Jeſuiten bekeert. Wy ſullen haerder Afgoden een deel beſchrijven: Sy hebben eenen van ſeer vreemde gedaente/ den welcken ſy groote-lijcx eeren: Sy ſchilderen hem met een lichaem/ upt wiens ſchouderen vrye hoofden ſpruyten/ die d'een den andere aenſien/'t welc bete eckent (ſo ſy ſeggen) datſe alle vrye eens int willen zijn; dit ſoude byna doen gelooven datſe eertijdts eenige kennisſe vande Chriſtelijcke Religie gehadt hebben. Daer zijn oock eenige nagelaten merckteckenen (ſo ſy ſeggē) van de 12. Apoſtelē/ doch ſonder haer vraeght/ hoedanighe mannen de Apoſtelen waren/ ſeggen ſy dat het groote Philoſophen geweeſt zijn/ die om haer deughdigh leven Engelen in den Hemel ghewordē zijn. Sy hebben oock de Schilderye van een vrouwe/ ſeer ſchoon/ houdende een kindeken in haer armen/ dewelcke ſy ſeggen ghebaert te hebben noch Maget zijnde/ ende gheweeſt te zijn de dochter eens groten Konings.

Beſchrijvinge eenigher Chineſe Afgoden.

Sy gheloouen/ dat den Hemel Schepper van alle ſienlijcke ende onſienlijcke dinghen is/ ende betecken hem door d'eerſte letter van haer A/B/C: ſeggen oock/ dat hy eenen Gouverneur heeft over de ſaken daer bovē/ die ghenoemt wort Laocon Tzautey, dat is/ Gouverneur des grooten Gods, deſen aenbeden ſy nevens de Sonne 't meeſte: Sy gelooven/ dat deſen nopt en ſy geſchapen geweeſt/ maer van alle eeuwighept geweeſt ſy/ onlichhamelijck/ maer ſielijck. Van de ſelve natuere iſſer noch eenen genoemt Canſay, deſe ſoude hier beneden regieren/ende macht hebben over 't leven ende de doot der menſchen. Deſen Canſay heeft dry onderdanen onder hem/ Geeſten zijnde/ die hem int Gouverneinent bystaen/ genoemt Tanquam, Teiquam, ende Tzuiquam, ende yeder heeft een onderſcheydelijcke macht. Tanquam heeft laſt over den regen/ ende 't Landt van water te beſorgen. Teiquam is die/ door welcken den menſchen geboorte gevordert wort/ ende heeft het opſien over den oorlogh/ gewas ende vruchten. Tzuiquam heeft het gebiedt over de Zee/ende die daer over varen. Deſe offeren ſy/ende bidden haer om alles daer ſy macht ende gebiedt over hebben. Doen haer oock vele beloften/ van ſpelen ende anderſins ter eeren van haer/ voor hunne Beelden te ſullen volbrengen/ twelck oock dickmaels geſchiet.

't Geluckis houden ſy oock ſodanige Perſoonen voor hepligh/ die deughdelijck geleeft hebbē/ ſonder pemandē te verhorte/ genoemt in hare ſprake Pauſaos, dat is/ Geluckige.

Oock bidden ſy den Duyvel aen/ hoewel ſy weten dat hy quaet ende verdoemt is/ ten eynde ſeggen ſy/ dat hy haer aen lijf ofte goet niet en verhorte.

Het getal haerder Afgoden is ſo groot/dat wy den Leſer door 'tlang verhalen moepelijc ſouden zijn: ſullen derhalven maer drie van hare principaelſte aentecken/ die by haer meeſt geeert ende gheacht worden. Den eerſten van deſe Hepligen wort genoemt Sichia, komende van het Koningrijcke Thranteyco, het welcke naet Weſten ligt. Deſe was den vinder van het Moniche-leven/ dat aldaer onderhouden wort/ de welcke in Kloosters woonen/ſonder ſich te vertrouwen/ende blijven eenwelijck beſloten. Ende om dat Sichia nimmermeer geē hapz en droegh/ ſo en doent zijne navolgers oock niet.

Van eens Konings dochter/ die by den Chineſen voor Santinne aengebeden wort/ ende waerom.

Daer naer hebben ſy een Goddinne/ ghenoemt Quanina, die een Dochter was des Konings Tzonton, die drie Dochteren hadde/ waer af hy de twee vertrouwde/ doch Quanina en wilde nopt/ hem ſegghende/ dat ſy een beloſte in den Hemel gedaen hadde/altijt in ſuyverheyt te leven. Den Vader hierom vergramt zijnde/ liet haer in een beſloten plaetſe werpen/zijnde als een Klooſter/doende haer hout ende water dragen/ ende eenen grooten Hof/ die hy daer hadde/ ſchoon maken. Die van China vertellen van haer/ dat de Swanen daer by haer quamen/ ende haer holpen/ dat oock de Hepligen upt den Hemel haer water putteden/dat de Vogelen den Hof veeghden met hare vercken/ ende dat vant geberghte groote Beeſten afdaelden ende haer hout brochten: Den Koning haren Vader dit vernemende/ wanende dat ſy dit door toverye dede/ liet het vuyr daer in ſteken. Sy ſiende datmen dit om haerent wille in brandt ſtack/ wilde een groote ſilvere ſpelle in haren mondt ſteken/ maer terſtont is een grooten ſlagh-regen ghevallen/ die alle het vuyr uptbluſte. Doen is ſy henen ghevlucht/ ende heeft haer int geberghte verſteken/ levende aldaer in grooter ſtrenghepdt/ ende ſeer hepligh lijck: doch de Vader is met Lazerye geſlagen ghewordē/ ende van de wormen opgheeten/ ſonder dat de Medecijnen hem ergens mede helpen konden/ van wegen de begane miſdaet. Zijne dochter door Godtlijck ingheven haers Vaders ſiechte vernomen hebbende/ is tot hem ghekomen/ om hem te geneſen/ die hem erkennende/ hem ghenesen heeft/ ende van hem aengebeden gewordē: Maer ſy willende dat beletten/ende niet connende/heeft een anderen Saint ſich voor haer geſtelt/ te kennen gevende/ dat niet ſy/ maer hy d'oorſake daer af was: ende dus heeft ſy haer terſtont wederom na hare vorighe eenighept begeven/ ende is aldaer ghestorven. Deſe wort by hun voor een groote Santinne gehouden/ende aengebeden om in den Hemel vergiffenisſe te verwerven/ alwaer ſy gelooven datſe is.

De derde Santinne is genoemt Neoma, ghebozen van Cochi in de Provintie van Oquian. Sy ſeggen datſe Dochter is geweeſt van eene der voornaemſte des Landts/ ende datſe niet willende Houwelijcken/in een clein Eylandeken vloot/ recht teghen over Ingoa, alwaer ſy een ſeer ſtreng leven leydende/ vele miraculen dede. Die ter Zee reyſen/ hebben haer Beelt opt voorſte van haer Schip ſtaē/ ende offeren haer dagelijcx ter Zee.

XXXVII. Vreemde maniere van haers ghelucks begravinghe/ wanneer ſy pets aenbangen willen.

Sy gebruycken een ſodanige maniere van lotinge / wanneer ſy pets aenbangen willen. Sy hebben twee ſtuckſkens hout/ gemaeckt gelijck twee halve noten/aen d'een zijde rondt/ ende aen d'ander zijde plat/met een draet t'ſamen ghebonden. Deſe werpen ſy voor hare Afgoden-Beelden / doch ſpreken haren Afgoden eerſt aen met grooter Ceremonien/ ende de beleefde worden / haer biddende hun te willen een goet geluck verleenen/ende beloouen met eenen ſoo 't wel gevalt haer te offerē ſullen een ſchoon vertierſel ofte eenige ſpijſe: Dit gedaen zijnde/werpen ſy hare ſtuckſkens hout/

hout / ende ſo hy geval het platte opperwaerts valt / ofte een plat ende een ront boven / dat duyden ſy ten quaeſten / beſchyvende hare Afgoden / die noemende Honden / Krengen / etc. Na datſe haer nu aldus beſeven hebben / ſullen ſyſe terſtont wederom flatteeren / ende van't voorgaende vergiffenisſe bidden / haer geſchencken beloovende / ſo hare lotinge wel geluckt. Indien nu haer verſoeck gewichtigh is / ende dat het lot te lang vertoeft van komen / treden ſy hare Beelden toe / ende ſmyten die ter Aerden / ſchoppen haer met voeten / of werpenſe inde Zee / of leggen haer het duyr aende voeten / latende hun een wepnigh branden tot dat het lot wel gevalt / ja geeſſelen ende ſlaen die ſomwylen tot dat de twee ſtuckſkens hout vallen ſo ſy't begeeren. Dit lot dan aldus haer ten wens vallende / maken ſy groote Banketten voor hare Afgoden / met geſangen ende Lof-dichten / haer offerende een Verckens-hooft / welcke ſpyſe ſy wanen hem alder-aengenaemſte te zyn; doch nemen altyts wegh van't geofferde den ſnavel / ende klaeuwen des vogels / als mede de mupl van't Verckens-hooft / ende eenige greynen Rys / de reſte laten ſy op den Altaer ſtaen / beſproept met eenige druppelen wyns / ende't andere eten ſy op in preſentie van hare Afgoden.

XXXVIII. Haer geloobe / noopende de ſcheppinghe van Hemel ende van Aerde.

Sy ghebruycken noch een ander lot / werpende veel bondelkens in een vat / waer in eē letter geſchreven ſtaet / ende hebbende deſe bondelkens wel onder een gemengelt / ſo iſſer een kint dat met de hant eenen upt het vat neemt / ende beſiet welcke letter daer in ſtaet; ſoecken dan daer na in een boec het blat / dat met ſodanigen letter begint / uptleggende't gene in dit bladt geſchreven ſtaet tot de ſake die haer bewogen heeft het lot te werpen.

Sy gelooven dat den Hemel / d'Aerde ende't Water van aller eeuwigheyt tſamen ghevoeght geweeſt zyn / ende dat eener die inden Hemel was / genoemt Tayn, door zyn groote wetenſchap / den Hemel van de Aerde ſcheyde / den Hemel blyvende aē het bovenſte deel / ende de Aerde aen het benedenſte. Deſen Tayn heeft upt niet een man geſchapen / die ſy Panſon noemen / ende een Vrouwe ghenoemt Panſone. Deſen Panſon heeft door macht / die hem den Tayn gaf / een anderen menſche geſchapen / ghenoemt Tanhom, met noch 13. gebroeders. Tanhom was een man van grooter wetenſchap / ſo dat hy alle geſchapene Dieren haré name gaf / ende kreegh kennisſe / door hulpe van Tayn, des deughts van alle't gheſchapene / ende de maniere om alles tot onderhoudt des lichaems te appliceren. Deſen Tanhom ende zyn Broeders teelden vele kinderen / voornemelyc den outſten / Tayncom ghenoemt / hadder twaelf / den oudtſten deſer hadder negen / ende was ghenaemt Tuhucom. Het geſlachte deſer gelooven ſy geduert te hebben 90000. jaren ende dat t'eynden deſe Jaren der menſchen teelinge ophielt / om ſeker ongelyck dat ſy den Tayn gedaen hadden oock upt nydt / om datſe vant gene hy haer geleert hadde / ſy nu ſo veel by na wiſten / als hy / ende hem voor geenen Overſten meer en kenden / ghelyck ſy hem belooft hadden. Hier naer iſt gebeurt / dat den Hemel viel / ende is van Tayn terſtont weder opgeburt / ende eenen anderen menſche geſchapen op aerden / genoemt Lotzizam, met twee hoornen / waer upt eenen liefelycken roock quam / van welcke reuc veel vrouwen ende mannen ghebozen wierden. Eyndelyck is deſen Lotzizam van de werelt verſchepden / latende veel mannen ende vrouwen op deſer aerden / waer af alle de tegenwoordighlevende afgeſproten zyn. Van deſen Lotzizan is eyndelyck eenen geſproten / die Vitey ghenoemt wiert / ende heeft China in eē Koningryche ghebracht / na dat allerley oeffeninghe metter tyt van de menſchen gepractiſeert was. Dit is tgene ſy vande Schepppinge ende voortgang des werelts gelooven.

XXXIX. Haer gheloo-ven / noopende de onſterfelyckheyt der ſielen.

Alle ghelooven ſy d'onſterfelyckheyt der ſielen / als oock een vergheldinghe van goet ende quaet int andere leven. Gelooven oock dat de ſiele haer beginſel van den Hemel heeft / die haer een onſterfelyck weſen ghegeven heeft / ende dat de gene die / in den lichaeme noch zynde / na alle de wetten des lants geleeft heeft / ſonder pemanden te verongelycken / hier naer in den Hemel eeuwelyck leven ende een Enghel worden ſal; ende die anders leven / ſullen int geſelſchap der Duyvelen in groote duyſtere Kerckers eeuwelyck geplaeght ende gepynight worden. Sy bidden ende offeren mede voor hare afgheſtorvene vrienden ende magen met ſeer vreemde manieren.

In alle de Steden ende Dorpen vindtmen vele Klooſters ende Klupſen / in de welcke vele mannen ende vrouwen heyligh lyck ende beſloten haer leven endigen.

XL. Van hare Kloofteren / ende vierderlep Oordens van Religieuſen.

Daer zyn maer vierderlep ſoorten van Religieuſen / waer van een peder zynen Generael heeft / die gemeenlyck in de Stadt Suntien woonachtigh is: deſen Generael wordt op hare ſprake Tricon ghenoemt / ende verſorght in peder Provintie eenen Provincael / die alle Conventen viſiteert / ende den qualyck-levenden cenſureert. Deſen Provincael beſorght oock in peder Convent eenen Overſten (als Prior zynde) dien alle d'andere moeten gehoorſamen. Den Generael behout dit Ampt ſo lange hy leeft / ten ſy om merckelycke fauten by hem begaen / eñ wort vanden Koning ofte zyné Raet gekoren. Is gekleet met ſodanige koleur van zyde / als zyne orde medebrengt / namelyck / of int ſwarte / bleeck / bruyn / of wit / welcke de vier koleuren der Religieuſen zyn. Als hy upt zyn Logement gaet / wort hy van vier oft ſes mannen / ghekleedt in deſelve koleur / op eenen gouden ofte Marberen ſtoel ghedragen. Deſe Monicken gaen langs de ſtraten bedelen / ſinghende ende klinckende met klepne belleken / ende andere Inſtrumenten. Haer hooft ende baert is geheel kael geſchoren; eten int ghemeyn; haer ordinaris kleedinge is van Saepe-Bidende ſpreken ſy tegen den Hemel / die ſy als eenen God achten ende eeren; oock tot eenen Sinquian, Inventeur van haerlupder Monicke-leven. Des Lants Wetten verbieden den outſten ſone te mogen Monick worden / want die is verſchult zyne vader ende moeder te onderhouden in haren ouderdom. Des nachtens ende 'savonts offeren ſy haren Afgoden Wieroock / Aloehout / Benjoin / ende Capolack / ende eenige andere welruyckende Weedt. Wanneer eenigh Schip ter Zee varen ſal / wort het van hun eerſt geſchepligt / door offerhanden / die ſy int voorſte des Schips doen / alwaer de Chineſers hare Bede-kameren hebben / preſenterende den aldaer ſtaenden Afgoden Papieren / met verſchepden Beeldeniſſen beſchildert / klinckende eenighe klepne klockſkens; eerende oock den Duyvel met eenen opdat hy haer niet en beſchadige. Hier na eten ende drincken ſy haer ſat / ende

ende wanen dan de Schippers ende Bootsghesellen van alle toecomende onghevallen heerlijck verblijdt te sullen zijn.

Genealogie der Koninghen van *China*.

XLI. OVermits dat Vitey (gelijck wy ghesepdt hebben) dien was/ die China in een Koningrijcke oprichtede/ sullen wy door hem beginnen/ komende tot den genen die tot desen tegenwoordigen Jare regeert/ seggende met eenen pets van deser Pyncen hare daden ende aensienlijckste geschiedenissen.

Grootte des eersten Konings van China, ghenoemt Vitey.

Vitey was dan den eersten Koning van China, van den welcken men vertelt/ dat hy soo hooghe soude ghemeest hebben als seven Chineese maten/ elck so veel doende als twee derdedeelen van Spangien; so dat hy vier ellen ende twee derdedeelen lang was: tusschen beyde zijne schouderen was ses spanné breede; was ock so dapper ten oorlogh/ als hy lang was. Hy hadde eenen Kapiteyn/ ghenoemt Lincheon, die boven alle dapperheyt ende sterckte/ ock met groote voorsichtigheyt begaeft was/ so dat hy onder zijnen Koning Vitey alle dese groote streecke Landts brachte/ ende sich tot een ontsagh des gantschen werelts stelde. Desen Koning (seggben sy) heeft ghevonden de maniere van rocken/ de verwerpen/ Schepen ende houtsaghen: Was mede een vermaert Werck-meester van Timmeragie ofte Metselrye/ so dat hy veel treffelijcke ghebouwselen opmaken liet; Was d'eerste die opbrocht datmen Goudt/ Peerlen/ Gesteenten/ Kleederen van Goude ende Silvere Lakenen/ ende Sijdedz/aghen mochte. Alle zijns Rijcx Inwoonderen verdeylde hy in Steden/Dorpen/ende Gehuchten; ordonneerde ock alle Ambachten ende Dienstен; dat mede sich met geen ander Ambacht en soude bemoeyen/als met 't gene zijn Vader sich bemoeyt hadde/ sonder speciael consent des Konings/ ofte zijner Gouverneuren: Alle die van eenerley Ambacht ende staet waren/ liet hy in eene straet woonen; dat ock geen vrouwe soude sonder arbeyden Weven/of moste int Ambacht haers mans besigh zijn/ ofte met spinnen: Welcke Wet soo bundigh was/ datse selver van zijn eyghen vrouwe onderhouden is geweest. Desen Koning hadde vier vrouwen/ ende 25. kinderen van haer/ ende regeerde 100. jaren: Van hem tot op den Koning die dien grooten Muyr leggen liet/ hebben 116. Koningen geweest/al uyt den stamme Vitey, de welcke geregneert hebben 2257. jaren. Dese om des langheyts willen/en sullen wy alhier niet alle stellen/maer alleen de noodighste/om de successie des Kroons te volherden van dese 116. Koningen af tot den tegenwoordigen toe.

Den laetsten uyt den stamme van Vitey, was genoemt Tzintzon, ende was dien die desen grooten Muyr opmaken liet/ siende sich aldaer van die zijde van de Tartaren so fel bespronghen. Eyndelijck/ om datter in dat werck so veel volcx starf/ is hy van velen gehaet geworden/ so datse op hem conspireerden/ om hem te dooden/gelijck sy ock deden/ geregeert hebbende 40. jaren/ met eenen zijnen sone/ genoemt Agutzi, met hem. Desen met zijnen sone doot zijnde/ namen sy tot haren Koning eenen ghenoemt Anchosau, een man van grooten verstande ende dapper; Desen regneerde 12. jaren.

Desen is gesuccedeert zijnen sone Futey, regeerde 7. jaren/ ende starf jong zijnde.

Door desens overlijden/ is zijn Moeder/ die van Koninglijcken bloede was/alleene in de Regieringhe ghebleven/ regeerende (tot groot genoeghen van peder) den tijt van 18. jaren; ende om datter ghen manneljck uyt haer ghebooren en was/ is een sone van haren sone (die hy by een ander vrouwe ghecreelt hadde) gesuccedeert; dese regeerde 23. jaren/ ende hadde tot Successeur/

Cuntey, zijnen sone/ die regeerde 16. jaren/ 8. maenden.

Huntey, sone van Cuntey, regneerde naer hem 54. jaren.

Chantey zijnen sone regeerde 13. jaren.

Ochantey, succedeerde zijnen Vader/ ende regeerde 25. jaren 3. maenden.

Cantey, sone van Ochantey, regeerde 16. jaren 2. maenden.

Tzentzey zijnen sone regeerde 26. jaren 4. maenden.

Authey, sons van Tzentzey, regeerde maer 6. jaren.

Pintharey, zijn sone/ regeerde 5. jaren.

Tzintzumy, den broeder van Pintarey, succedeerde/ om dat zijn broeder onghehouwelijckt starf/ regeerde 3. jaren 7. maenden.

Huyhannon, haren beyder broeder succedeerde/ ende regeerde 6. jaren.

Cumbum, sone van Huyhannon, regeerde 32. jaren.

Bentey succedeerde zijnen Vader/ ende regeerde 28. jaren.

Vnthey zijnen sone regeerde 13. jaren.

Othey is hem gesuccedeert/regeerde seventhien en een half jaren.

Yanthey, sone van Othey, regeerde maer 8. maenden.

Authey zijn sone regeerde 19. jaren.

Tantey zijnen sone/regeerde maer 3. maenden.

Chitey zijn sone regeerde een Jaer.

Quantey, zijnen broeder volghde/ regeerde 21. jaren.

Linthey, sone van Quanthey, regeerde 22. jaren.

Yanthey, zijnen sone / regeerde 31. jaren. Desen hadde lieyn verstant/ soo dat hy van een peder seer gehaet wiert: eyndelijck heeft eenen Laupij, zijnen Neve/ tegens hem gerebelleert/ gheassisteert zijnde van twee Ridderen/ Gebroeders/ die doenmaels ten Hove waren/dappere Edelmannen/d'eene genoemt Quanthey, ende d'andere Trunthey, die desen Laupij, sochten Koning te maken. Den Oom vernam dit/ nochtans was hy so flaumoedigh/ dat hy dit quaet niet en docfte voorkomen ende tegenstaen/ 't welcke oorsake was/ datter doort gantsche Rijcke sich vele partyen opwierpen/ ende voornemelijck vier Tyrannen/ ghenoemt Cincoam, Sosoc, Guansian, ende Guanfer. Teghen dese heeft Laupy ghevochten/ onder dekssel van zijnen Oom te favoriseren; doch heeft na eenighen tijt met Cincoam vrede gemaeckt/ nemende zijne Dochter ten houwelijck; bevochtende terstont de drie andere Tyrannen met hulpe van zijn Schoonvader.

Doen is dit Rijck in drie partyen verdeylt ghebleven/ waer van het eene ende 't voornaemste Laupy volchde/na de doot van zijnen Oom/ 't andere Sosoc; ende het derde Cincoam, Schoonvader van Laupy.

Het Rijck is aldus eenigen tijt ghebleven/ tot dat Cuithey, een sone van Laupy, na zijns

Vaders

Vaders doot quam te regeren. Tegen desen is wederom opgheslaen eenen Tyran/ ghenaemt Ciambutey, dan is van hem omghebracht/ ende 't Rijck/ dat nu by de 41. Jaren gedeylt hadde geweest/ wederom vereenicht/ waer over hy 25. Jaren daer naer alleen geregeert heeft.

Fontey zijnen sone regeerde naer hem 17. Jaren.

Wt desen stam spzoten 15. Koninghen/ die tsamen regeerden 176. Jaren. De leste deser was Quiontey, tegen wien den Tyran Tzobu opstondt. Van deses bloet quamen 8. Koningen/ regerende 62. Jaren. Tegen den laetsten/ genoemt Sitey, verhief sich eenen Cotey, upt wiens stam gespzoten zijn vyf Koningen/ die 24. Jaren regeerden.

Den laetsten ghenoemt Othey, wiert ghedoodt van eenen Dian genoemt/ ende upt deses stam spzoten vyf Koninghen/ dese regeerden 31. Jaren. Teghen den laetsten van desen hupse verhief sich Tzuy, ende hebben na hem geregeert drie Koningen van zijn ghesla chte den tyt van 37. Jaren.

Tegen desen laetsten is opgestaen Tonco, die het Rijck seer wel regeerde/ ende heeft 21. Koningen tot Successeurs gehadt/ al upt zijnen stamme/ de welcke regeerden 294. Jaren.

Den laetsten genoemt Troncon, was aen zijns Vaders Hupsvzouwe vertrout/ ghenoemt Bausa, die seer schoon was; hebbende haer alvozen upt een Klooster ghetrocken/ daer sy haer in begeven hadde/ op dat hy haer trouwde. Dese vzouwe liet hem eyndelijck ombzenghen/ ende regeerde het Rijck alleene den tydt van 40. Jaren. Hare Histozien melden/ dat dese vzouwe gantsch ontuchtigh ende onkuys van leven was/ ende hebbende haer laten ghebzupcken van de grootste Heeren des Rijcks/ een Edelman van slechter afkomste trouwde/ op datse also te beter hare wellusten versaden mochte: doch eer sy haer vertrouwde/ liet sy alle de Knechtjens van haren eersten man ombzengen/ op dat haren Neve aen de Kroon geraken mochte. Doch de Rijcks-genooten hare meyninghe verstaen hebbende/ ende verfoepende sodanigen maniere van leven/ lieten eenen Bastaert-sone haers eersten mans opsoecken/ dien sy met ghemeyn verdzagh tot haren Koning verkoren: desen noemdemen Toutzon, die oock over dese ondeugende vzouwe gestrenge Justicie dede. Wt deses stam zijn ghespzoten seven Koningen/ die 120. Jaren regeerden.

Den laetsten wiert ghenoemt Coucham, teghen den welcken eener opstont/ die Dian geheeten wiert/ die het Koningryck in nam/ ende zijn twee Koningen upt zijnen stamme hem gesuccedeert/ dese regeerden 18. Jaren.

Outon verhief sich teghen den laetsten deser/ ende waren van zijnen stamme 3. Koninghen/ die maer 15. Jaren regeerden.

Outzin rebelleerde tegen den laetsten deser drie/ latende maer twee successeurs van hem naer/ die maer 9. Jaren 3. maenden regeerden.

Tozo is opgestaen teghen den laetsten/ hy ende zijn sone regeerden maer 4. Jaren.

Anchiu voerde oozlogh tegen den sone van Tozo, doode hem/ ende succedeerde int Rijck/ hy ende twee van zijn geslacht regheerden maer 10. Jaren.

Zaitzon, van den stamme van Vitey, eersten Koning/ verhief sich teghen desen laetsten des geslachts Anchiu, ende doodde hem.

Wt den stamme deses Zaitzon spzoten 17. Koningen die seer vzedelijck den tyt van 320. Jaren regeerden.

Den laetsten deses geslachts wiert ghenoemt Tepim, teghen den welcken gekomen is den grooten Cham van Tartarien, genoemt Vzou, die in China quam/ ende vermeesterde dat/ so dat negen Tartarise Koningen aldaer regneerden den tyt van 93. Jaren.

Tzinzoum, de laetste vande neghen/ was so ontuchtigh/ dat hy oozsake was/ dat het Rijck sich veronteenighde/ ende alle hepmelycken tot haren Koning kozen een geheeten Hombu, een dapper Kryghsman/ upt den Stamme der ouder Koningen/ die veel volcx by een vergaderende/ de Tartaren upt gantsch China verdzeef.

Van het ghesla chte deses Hombu hebben geregeert twaelf Koningen/ daer in begrepen den teghenwoozdigh-regerenden: de elf voozgaende hebben ghe regeert den tydt van 200. Jaren. Die nu regeert/ wozt ghenoemt Bonog, ende is int Rijcke gesuccedeert dooz de doot zijns oudtsten bzoders/ die van zijn Paert afstoztende/ starf. Wozt ghe acht seer beleest/ ende verstandigh te zijn/ als mede een goet Rechter. Is met een zijner Nichten getrout/ by de welcke hy eenen sone ghe eelt heeft.

Ver-

Verhael vanden Staet des

Konings van

IAPON.

Kort Inhoudt:

1 LEngde/ breedde/ omgang/ende grenſen van Iapon: verdeylt in drie Leden; ende hoe veel Rijcken ende Heerlijckheyden yeder lidt begrijpt. 2. Beſchrijvinge van den ouden Staet deſes Landts/ doenmaels door eenen Prince beheerſt genoemt Vo, ofte Dair. 3. Van de Hooftſtadt Meaco, Oſſacaye, Bunquo, ende andere: hare gelegenthept ende grootte. 4. Goethepdt des Lochts deſes Rijcx/ overvloedigh zijnde in Rijs/ Metalen/ Goudt/ hooghe Cederboomen: in Dieren ende Gevogelte. Van twee wonder hooghe Bergen; d'eene tot in de wolcken ſtreckende: d'ander altijt brandende ende vlammen upt-ſpouwende. 5. Van de vernufthept der Japonneſers/ als mede van hare bequame diſpoſitie des Lichaems: de maniere van haer huſſel/ dranck/ eten ende ſlapen: de verwe haers aengheſichts/ hare ſprake/ ende letteren daer ſy mede ſchrijven: hare wapenen/ ende Univerſiteyten om de Jeught te onderwijſen. 6. Haren rijckdom in den handel van Rijs/ Paerlen/ Gout/ ende koſtelijcke gheſteenten. 7. Van de inkomſte des Konings. 8. Hare ſterckten ter Zee/ ende Gouvernement/ ende eerſtelijck van de geſtadighe veranderinghe der Princen/ Gouverneurs der Provintien. 9. Van de drie voornaemſte Magiſtraten/ Zaco, Vco, Cubacama, ende de vijf Ordren/ in de welcke het volc verdeylt is. 10. De ſtraffe der miſdadigers. 11. Van de Godtloochept der Japonneſen/ verſakende de voorſienighepdt Godes/ ende d'onſterffelijckhepdt der ſielen: ende van hare Prie-

steren/genoemt Bonzes, verdeplt in elf verschepden ende contrarie Seckten.
12. Van hare Tempelen/ ende Goden/ Fotoques ende Cames, ende de ghestadige verstijninghe der Duyvelen ende Geesten in verschepden fozme: de listighepdt ende 'tgewelt dat sy ghebzupcken om haer te doen aenbidden.
13. Ceremonien in de uptvaert der Lyeken ende dooden van de Japonoisen.

I. DEn Iapon ofte Iapan, eertijdts Chryse ghenoemt/ ende Zipangry, soo Marcus Paulus wil/ is een lichaem ende versamelinge van vele Eplanden/ van een geschepden dooz kleyne Golffen/ engden/ ende dzaepinghen der Zee; ende strecht sich van den 31. graedt van hooghte/ tot den 39. toe. De lengde deses Lants is byna van 200. mylen: zyne bzeedde loopt ongelijck/ op sommige plaetsen 10. op andere van 30. mylen bzeet zynde. Dese Eplanden sien ten Oosten na Nova Hispania, ten Nooxden na Tartaryen, ende andere onbekende volckeren; ten Westen na China, ten Suyden na de onbekende Landen/ met een wijde Zee tusschen beyden. Het begrijpt 66. kleyne Koningrijcken/ ende wozden ghedeplt in dzie vooznaemste Leden/ waer af het principaelste ende eerste ghenoemt wozt Iapan, begrijpende 53. Heerlijckheyden ofte Koningrijcken/ welckers maghtighste zyn Meaco, ende Amagunce. Den Koning van Meaco heeft onder hem 24. of 26. Koningrijcken/ ende die van Amagunce 12. of 13. Het tweede lidt wozt genoemt Ximo, ende begrijpt 9. Koningrijcken/ welckers vooznaemste zyn Bungo ende Figen. Het derde lidt is Xicoum, begrijpende 4. Koningrijcken ofte Heerlijckheyden.

De vooznaemste ende doozluchtighste deser kijcken zyn die van Coquinay, in de welcke de vermaerde Stadt van Meaco is ghelegen.

II. Wande oude Regieringhe aller deser Landen/ende hoe die van een ghedeplt ghewozden zyn. Eertijdts heeft het gantsche Iapon onder eenen Koning geweest/ diemen Vo ofte Daïr noemde/ ter tydt toe dat eene deser Monarchen sich te seer in de wellusten wentelende/ van de Gouverneurs zyner Provintie veracht wiert/ ende meest van de Cubos, die de twee vooznaemste Gouverneurs waren/ (waer van deene des anders macht daer naer gheheel t'onder bzachte) so dat dese alles innamen watse mochten/ ende beroofden den Daïr van zyn goederen ende Landen. D'eergierighepdt dagelijcx toenemende/ is als nu d'een/als nu d'ander gerebolteert/eñ dan dit/ dan dat landt ingheno men/ onder den naem van Iacatis, dat is Koningen te seggen: Evenwel lieten sy den Daïr den naem van Heer ober het gantsche Iapon behouden/ doch sonder eenige macht ofte gebiedt ober 't selve: ende ter nauwer noot sullen de Princen/ gegrenst aen Meaco, hem van lyftocht ende kleedinghen verzorgen willen/ so dat nu desen Daïr met meer en is als een schaduwe van den ouden Daïr van Iapon: maer in plaetse van Daïr tsedert 500. jaren herwaerts/ wozt hy ghenoemt Heere van Koquinay, ende Prince van Tenze, alwaer de vijf Koningrijcken rontom de Stadt Meaco zyn/ desen wozt ghenoemt Soubereyn Monarche van Iapon, ghelijck geweest is Nobunanga, ende na hem Faxiba, een van zyne vooznaemste Hooftmannen/die ten minsten 50. Koningrijcken onder hem bzacht: ende gelijck tegenwoozdigh is Taïcosama, ofte Taïco.

III. De vooznaemste Stadt van Iapon is Meaco, die 21. mylen in de rondde gheweest is/ doch nu dooz de ciuile oozlogen der Japonoisen wel een derdedeel ghemindert. Alhier houdt sich de vooznaemste Magistraet van Iapon, bestaende in dzie mannen. Daer naer isser de Stadt Ossacaye, die groot ende machtigh is/ ende (soo men seght) de rychste van geheel Oosten. In dese Stadt woonen vele Kooplupden/ van welcker de minste wel 30000. kroonen rijck zyn. Bungo is de vooznaemste Stadt in zyn Contrey/ seer bequaem gheleghen zynde. Coyo is een Stadt/ toeghewijdt een selcken Bonze, genaemt Combodalli: alhier wozden alle de Princen begraven/ ofte sose elders gelept wozden/ salmen alhier ten minsten een zyner tanden senden.

De Stadt Piongo (gelegen van Meaco 18. mylen) wiert meestijdts in den oozlogh van Nobunanga gheruineert; ende is in den jare 1596. dooz aertbevinge wel half versoncken ende ter neer ghewozpen/ ende kozts daer naer is de reste verbzant. Hier leggen noch de steden Amangasaqui, een hupse Stadt/ 5. mylen van de Zee/ recht teghen ober Sacai, als mede Vosuquin, Funay, Tosam, ende veel andere.

Gestalteniſſe.

IV. De Locht deses Landts is seer ghesont/ alhoewel het de koude/ ende sneeuw seer onderwozpen is; is oock wat berghachtigh ende onbzuchtbaer. In de maent September wozt alhier den Rijs ghecoogst/ ende in de May-maent het Koozn. D'inwoonderen graven veel Metaels upt der Aerden: oock seght Marcus Paulus Venetianer/dat in zynen tijdt so veel Goudts in dit Landt ghevonden wiert/ dat des Konings Paleys met gouden Platen bedeckt was. Daer zyn veel Boomen/ die d'onse seer ghelijck zyn: oock zynder so hooghe ende dicke Ceder-boomen/ dat de Timmerlupden hare Pilaren in de Tempelen daer af maken/ oock Masten van Schepen/ hoe groot het oock sy. In de Wepden ende langs de Velden sietmen vele troppen Ossen ende Paerden; in de Wilderniſſen/ Wolven/ Hasen/ Wildt-verckens/ ende Herten: oock veel Faisanen/ End-vogels/ Toztel-duyven/ Quackels ende Hoenderen: sy hebben noch Boter noch Olye van Olyven/ dan alleen Olye van Walvisschen. Alle tamme Dieren/ die hier zyn/ hebben sy oock. Onder alle de Bergen/die in alle dese Eplanden zyn/ vintmer twee vooznaemste/ waer van den eenen so hoogh is/ dat hy verre in de Wolcken reyckt/ ende wozt ghenoemt Figenoiama: d'andere bzandt altijdts/ ende werpt gestadighe vlammen upt.

hooge ende dicke Ceder boomen.

Twee uptermaten hooge Bergen.

Hare Zeden.

V. De Japonoisers zyn ten meestendeele subtijl/ verstandigh/ loos/ leersaem ende goet van memozie. Men verwijt daer niemandt zyne armoede: men vliet ende verbloeckt den achterklap/ dieste/ 'tghebzupck van sweeren/ende alderley tups-spelen. Syn ten meestendeele fris ende robust van lichaem/ konnen

nen tot de 60. jaren de wapenen dragen. Hebben wepnigh baerds; d'een struyckt zijn Hooft-Hayr voorwaerts / d'ander achterwaerts; de Boeren dragen het halve hooft kael / gheluyck oock 't ghemeyne volck. Int eten ghebruycken sy twee kleyne stockskens / daer sy seer aerdigh de spyse mede weten te vatten; sittende op matten / daer sy oock op slapen: Als sy gaen eten / doen sy hare schoenen ende houssen upt / op dat sy de matten niet vuyl en maken: d'arme luyden / voornemelyck langs den Zee-kant / leven van Krupden / Rijs ende Vis; doch de Rijcken maken goede tiere / yeder gerecht wort de Tafel verandert / die van Cederhout gemeenlyck is; hare Confituren worden op de maniere van Pyramiden gemaeckt / ende vergult / met uytsteekende Ceder-tackskens. Zijn meer bruyn / dan wit / verdraghen gheduldelyck den arbeydt; zijn eergierigh; verdragen niet geerne ongelyck; konnen de wraake seer aerdigh dissimuleren. Men vinter die hare kinderen versmoren / so haest die gebooren zijn / om de moeyte vant opvoeden te schouwen: hebben maer een spraake / maer dermaten met verschepden woorden vermengelt / dat het schijnen veelderley spraken te zijn. Hare Characteren betecken een gheheele woorden. Haer geweer is / een Boog / Koxtelas / Poignaert / ende eenighe andere lichte wapenen. Gaen meestdyts bloots-hoofts: Houw-dragende / kleeden sy hun tot witte: Haren leckerslen dranck is water / gemengt met seker kostelyck pouder / genoemt Chie; sommige drincken oock wyn / die sy van den vreemdeling koopen. In de Stadt Banoum, is een Academie / daer hare Priesteren (Bonzes) leeren / ende de jeught onderwysen. Sy gebruycken de Bruckerpe / gelyck wy.

Hare Rijckdommen.

VI. In Iapon wort seer grooten handel in veel dingen gedreven / want behalven den Rijs / diemen aldaer veel aen den vreemdeling verkoopt; worden oock veel Peerlen / (die groot ende ront / maer root zijn / doch meer als de witte geacht) geladen ende verkocht. Daer zijn oock seer veel kostelycke gesteenten / ende veel gouts te reuplen: want dese twee dingen maken dit Koningryck gants machtigh ende ryck.

VII. Van des Konings inkomste. Behalven dat de andere Koningen desen Koning verplicht zijn veel gheschenken te gheven / oock in tyt van oorlogh ende vrede te dienen / worden der noch in de Provintien vergadert twee millioenen Gouts aen Rijs: waer by afgheneten kan worden wat d'inkomsten van d'andere dinghen bedragen / waer af (myns wetens) by niemanden noyt gheen volkomen rekeninge ghemaeckt en is.

Hare Sterckten ende Gouvernement.

VIII. Men kan genoegh bekennen hoedanigh de sterckten ende macht van desen Prince is / nadien dat Faxiba, die voor den tegenwoordigh-Heerschenden regeerde / van mepninge was na dat hy geheel Iapon onder zijn gebiet gebracht hadde (in welcke hy met een groot Heyr 50. Koningryckē conqueesteerde) gewelediger hant in China te trecken; hebbende tot desen eynde hout doen afhacken om 2000. Schepen te timmeren / tot overvoeringhe van zijn Heyr. Voorts zijn de Japonoisers seer dapper / so dat haerder een kleyn ghetal een grooten hoop Chineesers licht verjaghen kan.

Het Gouvernement van Iapon is seer verschepden van die manier die by ons in Europa bekent is / aenghesien de macht ende aensien deses Prins niet en bestaet in zijn ordinarise inkomsten / ofte in de vriendtschap der Volckeren / maer in authoryteyt ende Majesteyt / want so haest hy eenigh landt verovert heeft / dat verdeylt hy terstont onder zijne vrienden / ende goetgunstighe / op die conditie / dat sy hem op haer eygen kosten volghen sullen met een seker getal volcx / so wel in tyt van vrede / als van oorloge. Dese deylen dan dit landt wederom aen hare ghetrouste / op dat sy die aldus te beter tot hare devotie verbinden souden / soo dat alle de goederen van Iapon, so publycke als particuliere / van wepnigh volcx dependeert / ende dit wepnigh aen eenen die Heere van Tenze is / die op een ooghenblick geeft ende neemt 't gene hy wil; maeckt Princen ende Bedelaers al in een oogenblick. Doch dese maniere van Regeeringe verooraeckt alhier ghestadighe oproeren; eerstelyck / om dat den Dair (die / alhoewel hy gheen macht ofte Heerschappye en heeft / nochtans onder het volck seer veel ghecht wort) maeckt / dat de Seigneurs van Tenze, ende d'andere Princen / schynen altemael Tyrannen te zijn / usurpateurs van ander luyden goederen / verderyers der Monarchie / ende vyanden des welvarens van Iapon; 't welck alle de goetwilligheyt des volcx gantsch vernietight. Hier upt komt / dat een yeder licht de wapenen in handen neemt / verhopende licht groot te worde / door verkleynynge zijns maets.

Wyders / overmits de Princen dagelyex verandert worden / en connen sy van den volcke so niet bemint worden / als Naturele Heeren; ende sy luyden oock haers staets niet verseeckert zynde / beminnen 't eene landt niet meer als 't andere: maer hoopende dat de selve lichtigheyt die haer 't een gegeven heeft / oock noch een beter ofte een ander daer by verleenen sal: so dat dit volck altyt den oorlogh int een of int ander Eylandt voeren.

Maer Faxiba, om absolupter Heer te blyven / hadt een ghewoonte de Princen dickmaels te veranderen / op dat hare swackheyt hem meer onderdanigheyt toebrachte; ende sluyden door dese ordinarise mangelinge hope mochten hebben (mits hem gehoorsaemende) haest weder een ander landt te besitten.

Behalven dit wilde hy oock / dat alle dese hem eedt van gehoorsaemheyt mosten doen / ende jaerlyex eenighe gheschenken toebrengen / houdende haer oock door dit middel de vleugelen te beter kort / ende zijnen ryckdom int groeyen.

Wyders hielt hy het volck gestadigh bezigh met timmerynge van verschepden voortreffelycke Pallapsen / Tempelen / Kasteelen / Fortressen / groote steden / hebbende meestdyts tot sodanighe wercken wel 100000. Arbeydts-luyden int werck / alle op de kosten van zijne onderdanen: tot welcke wercken hy veel pser bestedende / zijn volck ten deele ontwapende / hare middelen upt-putte / ende also te beter in zijn bedwang hielt.

IX. Van de drie voornaemste Magistraten deses Rijcx. Doch laet ons nu het huydens-daeghse Gouvernement eens sien. Eerstelyck / zijn te Meaco drie mannen / die de voornaemste Magistraten van dit gantse Rijck zijn; dese hebben Souverepne authoryteyt / ende resolveren van alle dingen. De eerste / die als een

Paus is/ wort Zazo geñoemt/ ende is gestelt over de Heylige saken by haer. De tweede genoemt Vco, staet over de Ampten ende Officien. De derde/ Cubacama ghenoemt/ staet over oorlogh ende vrede.

Dit volck is verdeylt in vijf orden: D'eerste is/ die eenigh bewint ende heerschappye hebben: Alle dese worden met eenen name Tones genoemt/ hoe wel sy oock (ghelijck by ons) verscheyden van macht zijn. D'ander orde is der gener/ die last hebben over Offerhanden/ ende Goden-dienst; dese hebben het hooft ende den kin kael geschoren/ leven sonder vrouwe/ende zijn in veelderley Secten verdeylt; maer worden alle met eenen name ghenoemt Bonzes. De derde bestaet in de Oorgherye ende de reste des Adels. De vierde begrijpt het Ambachts ende Teevarent volck; ende de laetste bestaet int Arbeyts-volck.

X. Alle misdadigers worden met der doot gestraft; oft ten minsten gebannen: Hare straffe des doots is het swaert: doch op sommige plaetsen worden de gene die op dieverye betrapt zijn/ op eenen wagen rontsom gevoert/ ende daer naer gehangen.

Haren Godsdienst.

XI. De Japonoisers ligghen in alderhande Godlooshepde geheel versopen/ hebbende so Duyvelse mepningen / dat geenigh Christen mensche en leeft/ of moet met recht daer een schrick af hebben. De Bonzes zijn hare Priesters ende Leermeesters/ verdeylt in elf verscheyden ende teghen malkander strijdende Secten/ nochtans daer in eens dat sy de onstervelijckheydt der Sielen ende de voorsienigheyt Godts lochenen. Doch dese serreten haerder godlooshepdt communiceren sy niemant dan den Edelen/handelende niet te min met het ghemeyne volck van de straffe der Hellen/ende 't andere leven. Sy hebben seer treffelijcke huysen/ ende leven meest onder een. Hebben verscheyden Academien/ waer van de heerlijckste te Frenojama is 9. mijlen van Meaco. Ontent over 800. Jaren heeft een seker Koning van Iapon in dese plaetse 3800. Tempelen ghebouwt met hare Conventen voor dese Bonzes daer by verscheyden Vallepen/ ende op datse met bequamer gemack studeren mochten/ timmerde hy aen den voet van Frenojama twee Oorpen/ welckers inwoonders haer van alle noodelijcke dinghen versien mosten. Dese Academie quam tot sodanige reputatie/ dat niemant als der Prinsen ende Konings kinderen/ of hare naeste Bloet-verwanten daer in komen mochten/ so datse byna het gantsche Rijck van Vome alleen gouverneerden: doch de weelde (die stercke beenen tot stut hebben moet) heeft haer tot rooverye ende oorloghen gebracht/ so datse in de stadt Meaco veel quaets gedaen hebbende/ eyndelijck in den Jare 1551. van Nobunanga bespronghen zijn/ die haer Bergh innemende/ vele vermoort/ ende maer 400. Tempelen gelaten heeft.

XII. De vermaerde Goden onder den Japonoisen/zijn de Fotoques ende Cami; de eerste houden sy voor Goden/om hare gestrenghept int leven gebruyckt/ ende sonderlinghe gheleerthept; de tweede om hare groote daden ende treffelijcke vindinghen. D'eerste waren meest Priesteren; d'andere Prinsen: waerom sy den Fotoques om dingen van d'andere werelt/ ende den Cami om aerdtsche dingen bidden. Doch is hare Afgoderye daer mede niet geeyndight; want sommige aenbidden noch de Sonne ende de Sterren: andere aenbidden niet dan den Hemel / ende schrijven den Herten ende andere wilde Dieren oock eenighe Godtheyt toe. Dicht by Mecao is eenen Tempel/ toeghewyet eenen die sy den Godt der konsten ende wetenschappen noemen. Den Duyvel gebruyckt seer groote konst ende macht om sich vant slechte volcxken te doen aenbidden/onder schijn van verscheyden Beesten/die van hem seer geplaeght ende gemartelt worden; hebben hem oock eenen Tempel ghebouwt/ in de welcke den Prince der duysternisse met twee Duyvelen nevens hem staet/waer van d'eene der menschen sonden optepcken t/ ende d'andere leest die voor den Prince op. De mueren des Tempels zijn beschildert met alderhande pijnen die de Duyvelen den verdoemden menschen aendoen. Den Duyvel maeckt dit volcxken wijs/dat alle goet ende quaet succes van hem afkomt.

XIII. De Japonoisen houden vreemde manieren in de Lijck-uytvaerden ofte begravingen/ met grooter staet ende Ceremonie/door welck middel de Bonzes grobte schatten vergaderen: De gene/ wiens Erfghenamen dese swaere kosten niet draghen konnen / worden heymelijck by nacht begraven/ ofte in de Vuylnis-backen gewoppen. Den God Amida is eene der principaelste Goden noch die sy eeren boven veel andere/ so datse haer selven in beslote plaetsen besluytende/ alleenlijck een kleyn lucht-gat hebbende / daer in tot der doot toe blijven/om by hem te komen. Die aen de Zee-kanten woonen / vergaderen een somme gelts met bedelen/ steken dat in een Buydel aen haer hals hanghende/ nemen voorts een bijl ende kapmes mede/ om de struycken onderwegen (so sy seggen) af te hacken/ ende gaen aldus 't Schcep varen in de diepte/ gebonden hebbende om hare beenen ende armen seer groote steenen/ springen van boven neder in de Zee/om te rypen naer haren Afgodt Amida. Noch hebben sy eenen Afgodt Xaqui.

Daer is oock een Secte Iensuans ghenoemt/die niet anders en gelooven dan 'tgene sy sien ofte voelen.

Verhael vanden Staet des Konings van BRAME ofte PEGV.

Kort Inhout.

1 MErckweerdighe Conquesten eens Luytenants van Pegu, die tegen zijnen Koning opgestaen was. 2. Van waer het komt/ dat men in dese Landen so licht sulcke groote Armaden ter Zee ende te Landen oplichten kan. 3. Een Heyrlegher van 1200. duysent swarte verslagen door Paulum Diaz Portugijs Kapitepn. 4. Welcke Landen den Koning van Pegu nu besidt. Geleghenthept ende grootte deses Landts/ ende zijn voornaemste Havenen. 5. Beschrijvinghe des Koningrijcx van Siam, zijne ghelegenthepdt/ Landen/ Steden/ etc. 6. Muantey. 7. Van Camboia. 8. Van Campae, Syncapura, Quedoa, Ava, Verma, etc. 9. Pegu overvloedigh in Rijs/ kleyne Paerden/ Elephanten/ etc. 10. Naturel van die van Pegu, ghenepght tot vrouwen ende wellusten; dock tot de Musijcke ende wetenschappen. 11. Wilde zeden der Inwoonderen van Camboya, alwaer de vrouwen haer naer des mans doot met hare mannen verbranden/ etc. 12. Katoene-kleederen in plaetse van wapenen voor die van Tarmassery, haer Schilden van schorssen van Boomen; haren dranck van ghesuyckert water/ ende hare Bedden van Katoen. 13. Solemnele begravenissen/ ende hare Ceremonien. 14. Haren rijckdom in Koophandel van Rijs/ Lack/ Gout/ etc. 15. Van des Konings Guarde bestaende in 6000. mannen ende 30000. Elephanten; voorts van het groot getal Krijghsvolck/ dat over al in Pegu gevonden wort. 16. Van de Landen/ die in Leen ghehouden wor-

den/ niet alle tijt/ maer soo lang den epghenaer leeft. Strafken teghen de Doodslaghers ende Schuldenaers. 17. Van deses Landts Godtsdienst: Van het Beeldt/ ghenoemt den Vader des Menschen/ 50. schreden lang zijnde/ etc. Hare Priesteren ende Offerhanden. 18. Haer ghevoelen van de Scheppinge ende van dueringhe des werelts. Hare Afgoden/ etc. 19. Van de Conventen haerder Priesteren/ waer af de sommige op haere tijden/ andere op den bedelsack leven.

1. Eer wy voorder treden in dit discours/ moetmen weten/ dat eenige Koningrijcken van Brame, ofte Bracmanes, eertijts onderworpen waren den Koning van Pegu, langs de Riviere/ende naer het Ryck van Chyanay, alwaer hy zijne Luytenanten hielt. Ontrent 60. of 70. jaren was een Luytenant deses Konings in het Rijcke van Tangut, die hem betrouwende op zijn volck dat sy hem volgen souden/ in de conqueste/ die hy aenvangen soude/ want hy nu alreede door zijne wapenen een grooten naem verkregen hadde/ revolteerde tegen den Koning/ ende nam hem dit Koningrijcke af/ alle de voornaemste doodende/ innemende de steden ende Rijcken van Prom, Melintay, Calam, Bacam, Mirandu ende Ava, die alle van de Brames bewoont worden/ strecken na 't Noorden/ meer als 150. mijlen verre.

Hy onderwont sich voorts noch Meester te maken van Siam, komende tot int gesichte van Odia, Hooftstadt des Rijcx van Muantay: doch konde niet verder komen; Desen aenslagh begon hy met 300000. mannen/ bestedende drie maenden om door de steyle ende harde Berghen te reysen/ door groote Bossen/ ende ontoegankelijcke weghen/ alwaer hy wel 20000. mannen verloor/ doch wel 200000. Siamoisers wederom ghevanghen nam. Comende daer naer wederom in zijn eerste Landt/ besprong hy het Lant van Pegu selfs/ende nam het in; daer naer in den Jare 1567. keerde hy weder na de entreprise van Siam, verwon den Koning/ die hem vergaf/ doch de kinderen bleven zijne gevangenen/ so dat hy 't meeste deel des Rijcx innam. Desen met zijne Successeurs voert van de moderne Historie-schrijvers/ Koning van Brame ghenoemt/ om dat zijn macht begin nam door de conquyste der Rijcken van Brame; maer de Portugijsen hem den name gevende na het edelste ende behentste deel zijner conquesten/ noemden hem Koning van Pegu. Hy heeft tsedert wepnigh jaren herwaerts ghepoocht sich meester te maken van Odie, aendoorende wel een millioen luechten/ doch te vergeefs.

II. Het schijnt in dese Oosterse Landen wepnigh te zijn een Heyrlegher van twee of drie hondert duysent mannen te velde te brengen; aengheseten de landen/ onder eenen Koning/ groot zijn/ veel volck daer in/ ende wepnigh toevoer van noode hebbende/ want sy soberder van dranck ende kost zijn/ dan wy/ min Munitie ende Krijghs-rustinge van noode/ dienen meer op den dupt/ als om soudye. Verscheyden bewijs van vele Koningen souden wy konnen bybrengen/ sullen ons behelpen met het gene in den Jare 1584. in Angola geschiedt is/ aenmerckens weerdigh/ ende van ons seggen een vast bewijs gevende.

III. Angola is een seer rijck landt int Westerse Ethiopien, ligghende aen het Koningrijcke van Congo; Alhier heeft Paulus Diaz, een Portugijs/ Kapiteyn zijnde/ ontmoet op den tweeden dagh February een Heyrleger van 1200000. Mooren/ die den Koning van Angola gelicht/ ende tegens hem afgheveerdight hadde: doch is hare sleghoorde van hem verbroken/ ende sluypden alle op de vlucht ghedreven: dit geeft oock eenighsins te kennen/ de macht die in haer groote Heyr-krachten gelegen is/ die (na mijn verstandt) malcanderen dickmael meer verhinderen/ dan voordeelich zijn.

Doch/ om wederom tot den Koning van Brame te keeren/ heeft over eenighe jaren inghenomen de Havenen van Martabana, ende Tarnasser, daer naer zijne wapenen als nu heerende ten Noorden/ als nu ten Westen/ bekrijghde de Princen van Chaor ende Tipure, vermeesterende de Koningrijcken van Macin ende Aracan, hebbende tot desen aenslagh mede ghevoert 300000. mannen/ ende 40000. Elephanten.

IV. Welcke Rijcken onder desen Koning behoorden.

Desen Koning besit nu de Rijcken van Pegu, Tangut, Prom, Melintay, Calem, Bacam, Mirandu, Ave, ende Brame, die ten Noorden legghen; daer na de Rijcken van Siam, Aracan, ende Marcin, voorts de Havenen van Martabana ende Tarnasser.

Het Rijcke van Pegu ligt als een halve Mane/ tusschen de bergen/ die van de Brames ende Iangomes bewoont werden/ ende streckt sich langs de Zee henen tot aen de stadt Rei, gestelt op de kuste in de veerthiende drievierendeel graedt/ tot Sedoc, dat op de 17. graet ligt/ oock op de kust/ 90. mijlen verre/ ende byna so diep te Landewaert in. Andere seghen/ dat het Rijcke van Pegu aen de Zeekant/ by den Wester-oever van de Golphe van Bengala, 300. mijlen beslaet; dese spatie nemende van de stadt Tavay af/ tot Cabo de Negras toe. Voort van de Riviere Pegu int midden doorgeblicken/ daer het gantsche Rijck den naem van heeft. Zijne voornaemste Havenen zijn Pegu, op de selve Riviere/ Tavay, Martabana ende Losnim.

Het Rijcke van Siam, dat oock Sorneo genoemt voort/ is seer groot/ ende streckt sich van den Westen af tot de Oost-zijde toe aen de Zee. Is geleghen tusschen Cauchinchina, ende 't Rijcke Termo, binnen 's Landts: aen de kusten streckt het sich van de stadt Campaë af tot Tavay toe/ ende dese streeck maeckt ontrent 300. mijlen: waer af de Mooren ende Arabiers wel 200. besitten/ als de steden Patana, Paam, Ior, ende Pere; ende de Portugijsen hebben de stadt Malacca inghenomen. Doch begrijpt dit Koningrijck noch eenighe particuliere/ namelijck: Siam (ofte Chaumua) voorts Muantay, in welck de stadt Odia ligt/ Wederom Brame, Caipumo, Cheneram, Cambaya, Campaë; noch Iamgome, Cucray, ende Lancaam, welcke drie Rijcken van de Layez bewoont worden. De voornaemste steden van dit gantsche Koningrijck zijn Siam, Odia, Cambaya, Sincapure, Malacca, ende Quedoa.

V.

Siam is een groote stadt/ bequaem totten Koop-

VI.

Koophandel/ want sy is gelegen op den oever van de breedde ende diepe Riviere Menam; is vol Inwoonderen: Hier worden behalven de ingheborene Borgeren noch wel 30000. Hupsgesinnen van Moorse Kooplupden gheteelt.

Odia is de Hooftstadt des Rijcx van Muantay, is grooter dan Siam, hebbende wel 400000. Hupsen. Dese stadt is gebouwt op de Veneetse maniere/ so datmen over te water sich mach gaen verlustigen. Sommighe seghghen/ datmen aldaer wel 200000. Schepen/ so groot als klepn/ vinden soude.

VII. Cambaya light op den oever van de Riviere Menom, die van China afkomende/ eer sy sich in de Indise Zee ontlast/ vele Rivieren ontfangt/ ende heeft dicht aen den mont een Meyr/ dat 200. mylen inde rondde heeft. Dese stadt is des Landts Hooftstadt.

VIII. Campaë is een Zee-stadt/ die zynen naem het gantsche Landt mededeplt. Sincapure light oock aen de upterste Wester-hoeck deses lants aen een Cabo, die sommighe voor dien grooten Promontorio nemen/ daer Ptolomeus de stadt Zabe light; maer Maginus acht/ dat het veellicht Ptolomei Palura is/ van waer men vaert om naer Chryse of naer Iapon te varen.

De stadt Malacca is beschreven in het discours van den Koning van Spangien.

Quedoa is vermaert om des Pepers wille/ die in zyn Landt wast.

Ave was een rijck Landt van de Brames, eer het onder hun stondt. Zyn Hooftstadt is Ave, gheleghen op een Rivier met de selve naem.

Het klepne Rijck van Verme grenst aen Bengala, ende en heeft geene Zee-haven.

Aracham light op de kant des Rijcx Bengala, by de Riviere Chabery. De Hooftstadt/ daer het landt naer ghenoemt wort/ light op dese Riviere/ ontrent 45. mylen vande Zee.

Hare Ghestalteniſſe.

IX. Oorsake dat deses lants vruchtbaerheyt. Het lant des Rijcx van Pegu is seer vruchtbaer/ ende bequaem om Koorn te draghen. Men vergadert aldaer gemeenlijck een ongheloovelijcke menighte van Rijs/ ende dat van wegen de Riviere Pegu, die door gantsche landt loopende/ somwijlen over het velt henen loopt/ ende dat bevochtight. Dit lant voet oock vele Dieren/ klepne Paerden/ seer bequaem om eenigh last te dragen/ ende menighte van Elephanten/ diemen aldaer ter oorloge bewaert.

Alhier vindtmen oock de schoonste Papegaepen; oock vele Muscus-katten: Daer groept Kiedt soo dick als een Tonne. Hier groepen oock vele Robijnen: Oock is hier veel Lack/ welck sommige seggen een druppende Gomme van Boomen te zijn/ andere seggen datment van de bladeren vergadert.

Het landt van Siam is black/ maer met Berghen omringelt/ Graf-rijck/ lustigh bet ende vruchtbaer/ veel Rijs/ Koorn ende andere eet-kost voortbrengende; oock veel Peper/ Goudt/ Silver/ Tin/ ende andere Metalen; oock veel Muscus: Men vinter mede veel Paerden ende Elephanten. In dit lant light het Meyr Chianeay, uyt welcke dese Rivieren spruyten/ als Ave, Caipuno, Menam, Menor, ende andere/ die verscheyden landen bevochtighen/ ende vet maken/ gheljck den Nijl Egypten doet. Aen d'Oostzyde/ na Chauchinchina toe/ zijn groote Wilder-

nissen/ voedende veel Tyghers/ Leeuwen/ ende andere diergelijcke wilde gedrochten.

Het landt Camboye is overvloedigh in Rijs/ Vleys ende Vis/ als mede in Paerden ende Elephanten; heeft oock eenigh Goudt.

Het Rijck van Campaë heeft veel Gouts/ ende alles wat tot 's menschen onderhoudt noodigh is. Hier groept den besten Aloë die men vindt/ ende dan hun tegen Silver gheacht wort.

Het Rijck van Ave heeft op zyne Bergen veel Robijnen ende andere gesteenten; oock veel Muscus/ Paerden/ Elephanten/ ende alle dinghen tot onderhoudt des menschen van noode.

Hare oude Zeden.

Op dat wy den Leser doort al te dichwils herseghghen niet moeplijck souden vallen/ willen wy hem van hier na het Rijck van Narsinga henen wijsen; daer de oude seden aller Indianen int gheneraal beschreven worden.

Huydensdaeghse Zeden.

X. Die vant Rijcke Pegu zijn van middelbare lengde; zijn vaerdigh/ ende sterck; nochtans niet seer bequaem ten oorlogh. Gaen gheheel naeckt/ behalven de schamelijcheydt/ die bedeckt is. Haer hooft is met een witten doeck/ gheljck als een Mijter/ bedeckt. Zijn uptnemender wijse op vrouwen versot/ hanghende aen hare mannelijckheydt een goude belleken/ ter liefde van de vrouwen/ op datse door de steden gaende/ haer mochten hooren klincken.

Groote genegentheyt tot vrouwen der mannen van Pegu.

Die van Siam zijn tot alle soorten van wellusten genepght/ oock gantsch tot de vrouwen: Beminnen de Musijcke. En oeffenen haer in geen Ambachten/ maer hebben slaven die sy die laten doen; maer doen de landtneeringhe selfs. Hebben publijcke Scholen/ daer sy hare Wetten ende Godsdienst in gheneepne sprake leeren: Doch de Scientien leeren sy in een andere sprake/ de hare gantsch ongelijck. In hare kleedingen zijn sy gantsch heerlyck.

XI. D'Inwoonderen van Camboya zijn dapper/ begheven haer tot de Zee-vaert ende Koophandel/ doch zijn hare seden/ gantsch wilt. Hare vrouwen verbranden hun oock na dat hare mannen gestorven zijn; gelijck oock sommighe Edelen doen/ behalven de vrouwen/ als haren Koning overleden is.

XII. Die van Tamesley kleeden haer met wapenen van Katoen gemaeckt/ oock met corte vlegens/ hebben Schilden van Schorssen van Boomen gemaeckt/ lepende van alderhande Beesten/ behalven van Koepen. Eten op d'aerde neer/ sonder Tafel ofte Servicte/ ende drincken ghesuyckert water. Hare bedden zijn om hoogh getrocken/ ende met Katoen gevult; hare kleederen zijn oock van Katoen ende Syde. Sy bouwen hare Landen byna gelijck/ ende leven oock schier even eens. Haers Vrouws maeghdom en sullen sy niet nemen/ ten sy eenige witte/ of Mahometaen of Christen/ de selve eerst beslapen hebbe/ ende soo sy dan van baren mist/ mogen sy haer dooden.

XIII. Wanneer hare Offer-Priesteren sterven/ branden sy hare Lichaem/ ende doen de Duyvel een solemnele Offerhande; ende besluyten de assen in een dichten Aerde Vat/ twelck

sp onder d'Aerde begraben: ende terwijlen het Lichaem brandt/ bestropen sp het selve met alderhande wel-rieckendt hout ende krupden/ende worpt op alderhande Flupten ende Trompetten geblasen.

D'Inwoonderen van Vetme loopen mede naeckt/ als die van Siam.

Hare Rijckdommen.

XIV. De rijckdom deser Rijcken mach gereckent worden by hare vruchtbaerheydt/ gelijck die ock inder waerheydt zijn / soo ghehoort is. Want den Koopman aldaer van alle kanten aenkomt. Van Sumatra komen alle jaer 40. Schepen om Rijs te laden.

In Siam wordt veel Peper/ Muse/ Gout/ Silver/ setc. uptghevoert; als ock Paerden ende Elephanten.

Camboya geeft weynigh Goudt/ maer meer Paerden ende Elephanten.

Campaë treckt geen profijt elders af/ dan van zijn Aloe.

Quedoë is vermaert van weghen zijn Peper/ ende derhalven van vele Kooplieden gesocht wort.

Int Rijck van Ave komen veel Kooplieden om gesteentein/ ende Muse/ die daer van beyde veel is.

Hier upt kan nu des Konings inkomste genoeghsaem afgemeten worden / hebbende so vele Rijcken onder hem/ende in de selfde so vele goederen ende waren/ die van alle kanten aldaer gesocht worden/ eensdeels om hare deughts/ anderdeels om hares deughts wille.

Hare Sterckten.

XV. Men behoeft niet te twijffelen/ of den Koning van Brame, moet een machtigh Monarche wesen/ aengesien den Koning van Siam, (die hy van zijn Rijck berooft heeft / ende naulijcx een vierdedeel zijnder landen is) ordinaris 6000. mannen tot zijn Lijfguarde hadde/ met noch 30000. Elephanten/ waer af de 3000. ter oorlogh berept waren. Soo dat hy nu wel opbrengen kan 20000. Paerde/ ende 250000. mannen te voet/ om terstont opt eerste gelupt op te trecken: ende soude noch meer opbrenghen/ dese noot zijnde/ want de Landen ende Steden zijn groot / ende des volcx is vele: Want de Stadt Odia alleen/ heeft wel 50000. mannen buyten 's Landts gesonden.

Hoe veel volcx den Koning van Brame, des noot zijnde/ soude konnen te velde brengen.

Gouvernement.

XVI. Den Koning deser Rijcken is van alles absolupt Heer/ gevende zijne landen te bearbeyden voor seeckere sommen gelts aen den Landtlupden: ofte zijnen Edelen tot haer onderhout/ voor eenen tijt/ofte voor haer gantsche leven/ doch voor haren nacomelinghen niet: soo gheeft hy zijnen voornaemsten des Rijcx geheele steden met hare Jurisdictien/ voor een tijt/ of voor haer leven/ met conditie/ datse hem ten oorloghe sullen komen dienen met soo veel volcx te voet/ te Paert/ of met Elephanten.

Absolupte macht deses Konings.

Onder die van Tarnassey wort den doodslagh met den doot gestraft/ sonder eenighe gratie. Den Schuldenaer wort ghedwonghen te betalen/ so den gheloover maer een handt-schrift toont/ want sp schrijven in Parlement/ bina ghelijck het onse/ in plaets dat die van Calicuth op Schorssen van Boomen schrijven. So een vreemdeling aldaer komt te sterven sonder oir na te laten/ so erft den Koning zijn goet/ want niemant en mach getuyghen/ dewijl den Koning hem absolupt Heer van alles maeckt.

Godsdienst.

XVII. Die van Siam, die by-na gheacht worden voor Inventeurs van alle de Superstitien in die landen/ achten Godt voor een Schepper van Hemel ende van Aerde/ die de goede loonen / ende de quade straffen sal. Sy ghelooven/ dat den Mensch twee Geesten rontom hem heeft/ waer af den eenen hem bewaert / ende ten besten leydet; d'ander hem verleydt ende quelt. Sy bouwen vele kostelijcke Tempelen/ daer in vele Eer-beelden van Mannen stellende/ die sy ghelooven ten Hemel ghecklommen te zijn om haer goet levens wille. Onder andere stater eenen van den Vader der Menschen/ die 50. schreden lang is: Van desen ghelooven sy dat hy van den Hemel afghesonden sy/ ende dat van hem eenighe menschen ghebooren werden/ die veel quaets om Godes wille lijden moesten.

De Priesteren (die in dese Landen seer geeert worden) gaen int Geele ghekleedt/ om dat alles wat geel is/ vermidts de ghelijckformighept dat die verwe met de Son ende 't Gout heeft/ aldaer Gode toeghewpet is. De Priesteren die overtuyght worden/ datse wijn ghedroncken hebben/ worden aldaer gesteenight. Sy vasten dickmaels/ maer voornemelijck dan als het volc tot hare predicatien loopt.

XVIII. Dit is haer gheloove van de Schepping/ dat de Werelt een begin ghehadt heeft/ ende 8000. Jaren dueren moet/ waer af alreede 6000. verstreecken zijn; ende datse dan door vuyr eyndighen sal; datmen dan inden Hemel seven ooghen aende Sonne sal sien opgaen/ die de Rivieren verdrooghen sullen/ ende alle wateren/ ende dan de Aerde verbranden sal; onder de assen sullen dan twee eyeren evenwel overigh zijn/ daer upt sal een man met een vrouwe ghebaert worden/ ende die sullen de werelt vermeugen; dan en salder gheen Zee zijn die sout water heeft/ maer sal over al het water soet zijn/ als Revierkens ende Beecken die het Landt alleen besproeyen sullen/ so dat de Aerde dan/ sonder arbeydt des menschen / alderhande lieve vruchten voortbrengen sal.

Sy hebben hoopwerck van Beelden/ aenbiddende ock onder andere dingen de vier Elementen / ende peder kiest in zijn upterste sodanighe maniere van uptvaert/ als hy dan in zijn leven Element aenghebeden heeft. Die d'Aerde aenghebeden hebben/ worden begraven; die 't Vuyr gheert hebben / verbrantmen; die de Lucht gheert hebben/ worden opghehanghen / om van den Vogelen opghegheten te worden/ ende die de Zee gheert hebben/ worden daer in ghewerpen.

De Wijsen van Pegu stellen veel werelden successivelijck d'een na d'ander; ock hoopwerck van Goden/ maer niet d'een na d'ander. Sy ghelooven/ datter drie plaetsen gheschelt zijn na dit leven; een der pijnen/ d'ander van wellust/ ende de derde van vernietinghe/ genoemt Miba. In dese twee eerste plaetsen (seggen sy) blijven de sielen so lan-

Sot gelooue der Wysen van Pegu.

lange/ keerende ſo dickmaels wederom in deſe werelt/ tot datſe eyndelijck waerdigh zyn gheſonden te worden na deſe Miba. Van diergheliſtighe grillen hangt deſe Wijſen het hooft vol.

Sy maken ock ſeeckere Pilaren van Aerde ende Leem/ met bladeren vergult zynde/ na de maniere van de Egyptiſche Pyramiden/ die noemen ſy Vareles, ende aenbidden die; deſe zyn van ſodaniger hooghte/ dat den minſten wel van 40. vademen hoogh is. De grootſte ſtaet in de ſtadt Degum, van ſodanigher hooghte/ datmen daer op ſtaende bynae het gantſche Koningrijck overſien kan. Boven op den gebel ſtaet een grooten Appel/ met uptſteeckende ſpere pinnen/ bedeckt met een koperen Leuyve/ ende omcinghelt met kleyne Klockſkens/ aen deſe pinnen hanghen ſy alle de gheſteenten ende wat ſy hun voort meer offeren; deſe eeren ſy als haren Godt/ ende willen by zyne hooghept zyne groothept betepckenen.

XIX. De Prieſteren hebben hare Conventen dicht aen de Tempelen der Afgoden/ meer als 300. op peder plaetſe. Alle deſe Prieſters voort het hooft-hayr ende den Baert uptgheſchraept; ghebruycken langhe Rocken/ met mouwen/ die tot op de voeten hanghen. Moghen met ghene vrouwen te doen hebben; ende komen ock ſeer ſelden by de mannen: doch zyn ſeer beleeft int ontfangen der vreemdelingen. Sommighe deſer Monicken leven van hare Renten/ ſommighe moeten den koſt gaen bedelen.

Daer zyn ock Kloosters voor den vrouwen/ die ſich daer in begeven willen. Daer zyn ock ſommighe hupſen/ die niet anders ghebruyckt en werden/ als of het Wapenhupſen der Beelden waren/ want die met hoopen daer in bewaert werden/ waer af eener is/ daer men meent datter wel 6000. in zyn. Sy vaſten 30. daghen int Jaer/ eten dan niet voor den avont. Sy gheloouen dat den Dief int ander leven dienſtlaef ſal moeten zyn/ dien hy ontſtolen heeft: Dat het ock ſonde is pets te dooden dat leven heeft: weſhalven den Koning dickmaels upt devotie verbieden laet/ datmen niet en viſſe/ doch wort dit ghebodt niet langhe onderhouden/ ende dat van weghen de gierighept der Officieren/ die hun meeſt door gelt laten omkoopen.

Verhael vanden Staet des

Konings, die genoemt wort den

GROTEN MOGOR.

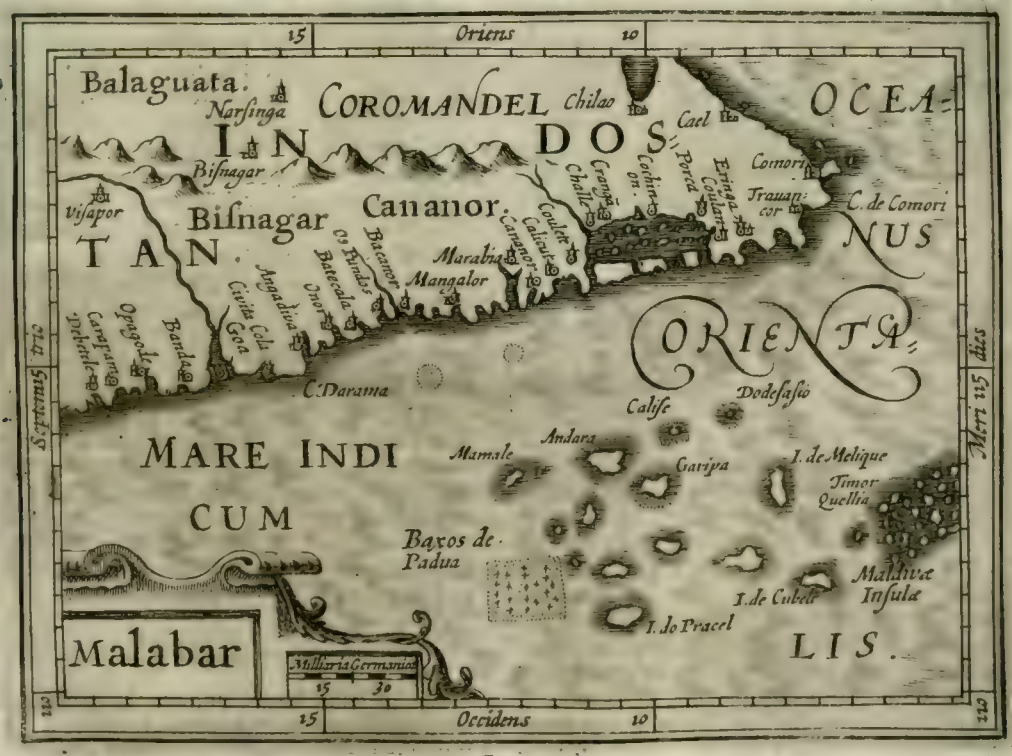

Cort Inhoudt.

1 VAn het groot begrijp deſes Rijcx van den Grooten Mogor, begrijpende 47. Koningrijcken: ende vande ſtellinghe der twee nieuwe Princen in dit Landt. 2. Beſchrijvinghe der Rijcken die hy

beſidt/ ende eerſt van Cambaya, zijne lengde/ Grenſen ende vermaertſte plaetſen. 3. Van het Rijck Bengala. 4. Van Zanque. 5. Van Delly, etc. 6. Van den oorſprong des Riviers Indus, voornaemſte Rivier van Cambaya; ende van de overvloedt des Landts in Rijs/ Koren/ Was/ Suycker/ etc. 7. Van de koſtelijcke wapenen der oude Inwoonderen/ hare onbeſchaemtheyt int openbaer beſlapen der vrouwen/ ende wreedtheyt int dooden haerder ouderen die te oudt ende kreupel waren. 8. Haren wilden aert/ etende de Lichamen haerder overledene Ouderen. 9. Welcke hare Goden/ ende Offerhanden waren. 10. Deſes volcx aert/ verwe/ kleedinghe/ houwelijcken/ ende tooverpen. 11. Haren rijckdom in den handel van Katoen/ Zijde/ Speceryen/ ende Geſteenten; als mede Goudt ende Silver-Thyſlooren haers Konings. 12. Haer macht in menighte van Krijgsvolck/ Betalen-Stucken/ Elephanten ende Wapenen. 13. Getal der Krijgsvolck/ Voetvolck/ ende Elephanten die den Grooten Mogor op een ſprong te veldt kan brenghen. 14. Driederley ſoorten van Seckten deſes volcx/ te weten/ Mahometanen/ Heydenen ende Joden.

I. HEt Rijcke deſes Prins behelt het meeſte deel van tgene begrepen wordt tuſſchen de Bergh Caucaſo, (nu Dalanguer ghenoemt/ ofte Naugrocot) ende de Zee/ ende tuſſchen den Gangem ende de Revière Indus gelegen is. Hier in zijn veel Koningrijcken: ſommighe ſtellender 47. doch den Nizzamaluc ende den Idelcan ('t welc twee groote Princen zijn/ bina nieuwelings gheſtelt) beſitten in dit Landt een ſeer groot Rijck/ Decan genoemt/ 't welck alleen langs de Zee-kant 250. mijlen lang is. Den Nizzamaluc houdt ſich in de ſtadt Danager, ende den Idelcan binnen Viſapore, alhoewel de voornaemſte ſtadt des Rijcx Bider ſy/ daer naer ſtelt men Decan, daer het gantſche landt na genoemt wordt.

Dit wordt alleen geſeyt/ op datmen van deſe twee groote Princen eenighe kennisſe hebbe/ om datmen haer int geheel niet hebben/ noch een particulier diſcours toeeyghenen kan.

Om nu weder te keeren tot onſen Grooten Mogor, diens voornaemſte Rijcken zijn Cambaya, Dely, Sanque, Mandro, Bengala, behalven noch veel andere. De ſtadt zijns woonplaets wordt ghenoemt Delly, die het gantſche landt zijnen naem geeft.

II. Het Rijcke van Cambaya, dat oock Guzarata ghenoemt wordt/ is nevens de Zee-kuſt henen 500. mijlen lang/ van de Rivière Bate af/ die by de ſtadt Chaul ſich in de Zee ontlaſt/ tot het landt Circan, Perſen, ende andere kuſten/ voeght het hem aen de Rijcken Dulcinde, ende Mandaco. So dat het ten Oosten grenſt aen Mandaco; ten Weſten aen Gedroſiam; ten Noorden aen de Rijcken Sanque ende Dulcinde; ten Zuyden aen de Oceaenſche Zee/ ende de Frontieren van Decan. Dit Rijck dan is ſeer groot/ ende vol Steden/ Dorpen/ Vlecken ende Inwoonderen; waer in 60000. bewoonde plaetſen geteelt worden. De vernaemſte plaetſen deſes landts langs de Zee-kuſt henen/ zijn/ Daman, Bandora, Curat, Ravel ende Baſuin, waer van de twee eerſte ſomwijlen van de Portugeſers verwoeſt geweeſt zijn. Doch midden int landt worden gevonden Madabar ofte Amodabar, Cambaya, daert heele lant na genoemt wordt/ begrijpende wel 130. Hupſtadtſinnen/ ende de ſchoonſte ſtadt die daer ontrent ghevonden wordt/ voorts Campanel, zijnde d'oude woonplaetſe der Koningen/ gheleghen op den top van eenen Bergh/ omringelt met ſeven muren; daer na de ſtadt Tanaë, met noch Diu, ende Daman, die van de Portugeeſen beſeten worden.

Het Rijcke van Bengala is oock ſeer groot/ III. hebbende veel Landt ende Zee-ſteden/ aen de kuſte 120. mijlen lang zijnde/ ende oock ſo veel binnen 's Landts. Dit Landt heeft den Grooten Mogor tſedert wepnige Jaren eerſt inghenomen: de ſtadt Gouro was eertijts de woonplaets der Koninghen; Bengala is een van de grootſte ſteden van Indien.

Het Koningrijcke Sanque, by ſommighe IV. Citor ghenoemt/ heeft tot zijn Hooftſtadt Citor, die 12. mijlen omgangs heeft/ hebbende veel ſchoone/ ſo publijcke/ als particuliere huyſen: verſterckt met ſchoone Bolwercken ende vaſte muren. Dit Landt is by-na by onſen tijt een Vrouwe ſubjeckt geweeſt/ met namen Crementin, pinnders ſoo couragieus als ſchoon/ die haer ſtellende teghen den Koning Baduria, die ſy te vooren eenigen Tol betalen moſt/ wiert van de ſtadt Citor berooft/ waer in ſy haer met 30000. te voet ende 20000. te Paert ſterck gemaeckt hadde: ende tſedert heeft ſich den Grooten Mogor van het grootſte deel meeſter gemaeckt.

Het Rijcke Delly is gheleghen tuſſchen de V. Rijcken Decan, Narſinge, Orixa, ende Cambaya; doch bant laetſte door Berghen afgeſondert. Is eertijts van de Amazones bewoont geweeſt/ waer van noch eenige overigh zijn/ die als mannen te Paerde rijden. Onlangs gheleden regneerde hier noch een Mahometaens Koning/ wiens vrouwe ghemeenlijck marcheerde/ vergeſelſchapt van 2000. vrouwen te Paert: doch is den Grooten Mogor daer eyntelijck meeſter af geworden: die hem (ſo gheſeydt is) in de Hooftſtadt des Lants Delly onthoudt.

Geſtaltenisſe.

Het Rijcke van Cambaya wordt beſpoelt VI. met verſcheyden Rivieren/ welckers voornaemſte midden doorloopt/ met namen Indus: Deſe komt upt den Bergh Caucaſo, nu Naugrocot, ende naer een lange ſtreeck van ontrent 900. mijlen/ ſtort ſich in de Oceaenſe Zee/ door twee wijde gaten.

Het Landt heeft overvloedt in Rijs/ Koren/ Was/ Suycker/ Wierooch/ ende alderley

lep Speterpen: als mede een seer groote menighte van Katoen ende Syde/ ooc̃ veel Paerden ende Elephanten/ ende Abades/die tweemael so groot zyn als eenen Stier/ hebbende een klepmen op de muyle / ende den hupt so hart datmer met geen Sappier doorslooten kan: Jnt gheberghte vintmen den steen Onix ende veel Diamanten en Chalcedonien.

Het Rijcke Bengala wort bespoelt van de Riviere Chaberis, die nu sommighe Guenge noemen/ meenende dat het den Gangus der ouden is. Dit Landt brengt overvloet voort van alles wat tot onderhoudt der menschen noodigh is/ als Rijs/ Kozen/ Suyker/ seer goeden Gingeber/ eñ langen Peper. Voorts isser gheen Landt/ daermen so veel Katoen ende Syde vint, als mede so veel Vleys ende Vis: Js wijders begaeft met een soete ende getemperde Locht/ 't welck van alle kanten vele volcken tot hem trecht: Daer is een boom-vrucht/ genoemt Moses/ die so lecker ende soet is/ dat de Joden/ die sich daer onthouden/ ghelooven/ dat het de vrucht is/ die Adam dede sondighen. Daer wast ooc̃ so grooten Riedt/ dat spyder Tonnen af maken/ ooc̃ somsso dick/ als een man omvatten soude konnen.

Oude Zeden.

VII. Om dat den Grooten Mogor met zyne aenhang/ van Zagethay ghekomen zyn/ wesshalven desen Prince sich roemt gesproten te zyn upt den stamme van den Grooten Tammerlan, ende dat de Massagetes inwoonderen van dese Contrepe geweest zyn/ sal niet qualyck passen pets van d'oude seden deser volckeren te seggen.

Hare Hengsels/ Stoyn-hoeden/ ende Harnassen/ als mede de hoyst-stucken van hare Paerden waren met fyn Gout bedeckt; voorts ooc̃ de Toomen/ Teugels ende Zadelen haerder Paerden (gelyck Strabo getupght.) De spitsen haerder Lancien waren van Koper/ als ooc̃ van hare Pylen/ hebbende geen gebruyck van Yser ofte Silver. Yder nam een vrouwe/ diet hem luste/ bestiepse int openbaer/ sonder eenige schaemte; hangende maer zynen Pyl-koker daer ontrent.

VIII. Schrickelijcke wreetheyt int doodenende eten der oude lupden. Soo haest pemant out ghewoorden was/ vergaderden haer zyne vrienden / doodden hem/ ende eenige Schapen met hem/ tot zyn gesel schap/ kookende zyn vleys ende 't Schapen-vleys met malkanderen/ hielden haer maeltyt: welcke doot by haer voor de gelucklighste geacht wiert/ die sy wisten te noemen. Die van quelling ofte sieckten storven/ en aten sy niet/ maer begroeven die/ beklagende haer ongeluck / datse van hare vrienden niet en hadden mogen gegeten worden.

Sy en saepden geenigh ding / dat tot lustocht noodigh was/ maer vernoeghden haer met hunne Rudden / ende de Vis die de Rivieren haer gaven; gebruyckende Melck tot haren dranck.

IX. Onder hare Goden eerden sy boven al de Sonne/ tot wiens eere sy een Paert offerden; even als offe de schoonste der Sterren/ het moedighste Dier hadden willen toeeygenen.

Huydens-daeghse Zeden.

X. D'Jnwoonderen van Cambaya beghyven haer ten meestendeele tot de Koopmanschap/ zyn onbequaem ter oorloge/ vruyn van verwe/ gaen geheel naeckt/ bedeckende alleen de schamelheyt: haer hooft decken sy met eẽ purpur Lijn waet: en eten geen Vleys/ dan alleen Melck/ Rijs/ Garst/ ende andere laffe kost: Haren baert kammen sy seer net/ ende laten haer hoofthayr nederwaerts groeyen/ gelyc̃ de vrouwen/ vlechten dat gelyck een Keten. De vrouwen en vertrouwen sich maer aen een man/ ghelyck ooc̃ de mannen aen eene vrouwe / de welcke doot zynde in haren Weduwelycken staet seer kuys leven. Sijn groote Tooveraers / benoepen hun sterck met toekomende dingen te voorseggen. Kuysheyde der mannen ende vrouwen van Cambaya.

Het Rycke van Bengala wort van verscheyden natien bewoont/ ende dat van wegen zyne goethepdt des Lochts ende Landts. De naturelle zyn ten meestendeele wit/ subtyl van geest/ soet ende beleeft van aert/ verstandigh tot ghene sy haer bemoeyen/ doch een weynigh bedrieghelyck: ghenepght tot den Koophandel; gaen bekleet tot de voeten met Hembden ende Kocken van Syde. Draghen Tulbans ghelyck de Turcken. Sijn lecker ende groots/ soo int leven als in kleederen. Draghen groote eere tot de Riviere Ganges; als sy hun daer op begheven/ gheschiet met grooter eerbiedinghe/ geloovende dat/ als sy hun daer in wassen/ alle hare sonden dan afgewassen worden. Doch de gierighept haerder Princen is so groot geweest/ dat sy haer daer in niet en moghen baden/ sonder seekeren Tol aen den Koning te betalen.

Rijckdommen.

XI. Behalven 't gene dat ick gesept hebbe van de menighte van Katoen/ Syde/ Specerpen/ Ghesteenten/ etc. voor de welcke ghenoeghsaem des Landts rijckdom gesien kan worden; sal ick dit eenighe hier maer bybroegen/ 't gene/ namelyck/ Maffeus seght van Baduna, die alleen het Rijck van Cambaya besadt. Hy seght dan/ dat hy hem in den Jare 1336. int velt begaf tegen den Grooten Mogor, die den Koning van Mandao te hulp ghekomen was/ ende met hem voeren liet 500. Tonnen vol Gout ende Silver/ om zyn Heyr te betalen/ ende tot tweemalen toe ontdaen zynde/ ende alles verlozen hebbende wat in zyn Legher was/ noch aen Solyman Turcks Keyser sondt een geschenck/ waerdigh gheacht zynde 600000. kroonen/ eyssende hem hier voor eenighe bystandt: veroun hebbende daer naer van sich gheaddresseert te hebben aen eenen Prince/ die hem so haest niet helpen en konde/ versocht hulpe aen de Portugeesen zyne ghebueren / latende haer niet alleen een Fort maken in het Eylandt Diu, maer gaf haer noch groote geschenckten. Hier door kan de rijckdom van den Grooten Mogor ghenoeghsaem bespeurt worden; nadien hy nu noch so veel meer treffelijcke Landen besit/ waer af de sommighe Cambaya in rijckdom niet en wijcken.

Sterckten.

XII. Vertoont hebbende/ hoedanigh den rijckdom van desen Prince is/ laet ons komen tot zyne macht; aenmerckende met eenen de Armade van Baduria, de welcke versien was van 150000. Ruyteren/ onder de welcke 35000. vercierde Paerden waren/ ende noch 500000. Voetvolck: hadde voorts soo veel toe-

toerustinghe ende munitie/ dat het schryven Maffei byna ongelovelyck schynt/ so men die met de onse verghelycken wil. By dese hadde hy noch 2000. Metale stucken/ hier onder waren vier Basilisken/ die elck met 400. Ossen moesten voortghetrocken worden: 500. Karren met kruyt/ ende soo veel met Koghels/ met noch 200. gewapende Elephanten; so dat/ indien men na advenant van desen besluyten wil/ oock mede ten aensien van de verhaelde ryckdommen/ men moet bekennen/ dat/ nadien den Grooten Mogor so veel Landen meer besidt/ hy soo groote Armeyen te velde soude konnen brenghen/ dat het eenighe ghehoor van dien behoorde de naest-ghelegene Princen te doen verschricken/ ten waer datse oock raedt wisten om ghelycke groote Heyrleghers op te brenghen/ volghens de grootte ende wydde des Landts die sy mede besitten: waer door het oock meest komt dat sy malkanderen weynigh besoecken; oock heeft den Grooten Mogor dese swarigheydt om zyne grensen wyder uyt te spreyen; namelyck/ de hooghe Berghen van Caucasus, die hoogh/ steyl/ ende klippigh zynde/ geenen toegang toe en laten: ghelyck als ons de Resbutes, (welcke meest alle Heydensche Edelen des Lants Cambaya zyn/ ende dat noch van des ouden Konings Baduria overgebleven volck is) ghenoegh te kennen gheeft: Dese hebbende haer begheven op het gheberghte 't welcke light tusschen Cambaya ende Diu, en hebben noyt van hem konnen overwonnen worden/ hoe dickmaels hy haer oock met macht opt gheberghte bestormt heeft; maer (beschermende daer en tegens hier hare vryheydt) doen dickmaels groote invallen op de platte ende vlacke Landen/ tot haren grooten voordeel.

XIII. Men houdt voor ghewis/ dat den Grooten Mogor te velde brenghen kan/ ende dat (by manier van spreecken/ in een ommesien) 300000. Paerdevolck/ 50000. Elephanten/ ende daer toe schier een ongheloovelyck getal Voetvolck.

Godsdienst.

XIV. Driederhande Secten in het Rijcke van den Grooten Mogor.

De vervloeckte Seckte Mahomets heeft sich dermaten uytghesprept in Europa, Asia ende Africa, dat de grootste Koningrycken van dese twee laetste deelen daer mede vergiftet zyn. Het Rycke van den Groten Mogor volght ten meestendeele de Godtloose leere deses valschen Propheets.

Hier zyn oock vele Afgoden-dienaers/ van de welcke in het verhael des Konings van Narsinga ghesproocken sal worden.

Ten derden zynder oock vele Joden/ die haer boven al tot de Koopmanschap begheven; oock eenighe Abyssiner Christenen/ dien de Koopmanschap ende de lust tot winst herwaerts getrocken heeft.

Verhael vanden Staet des Konings van CALICVTH.

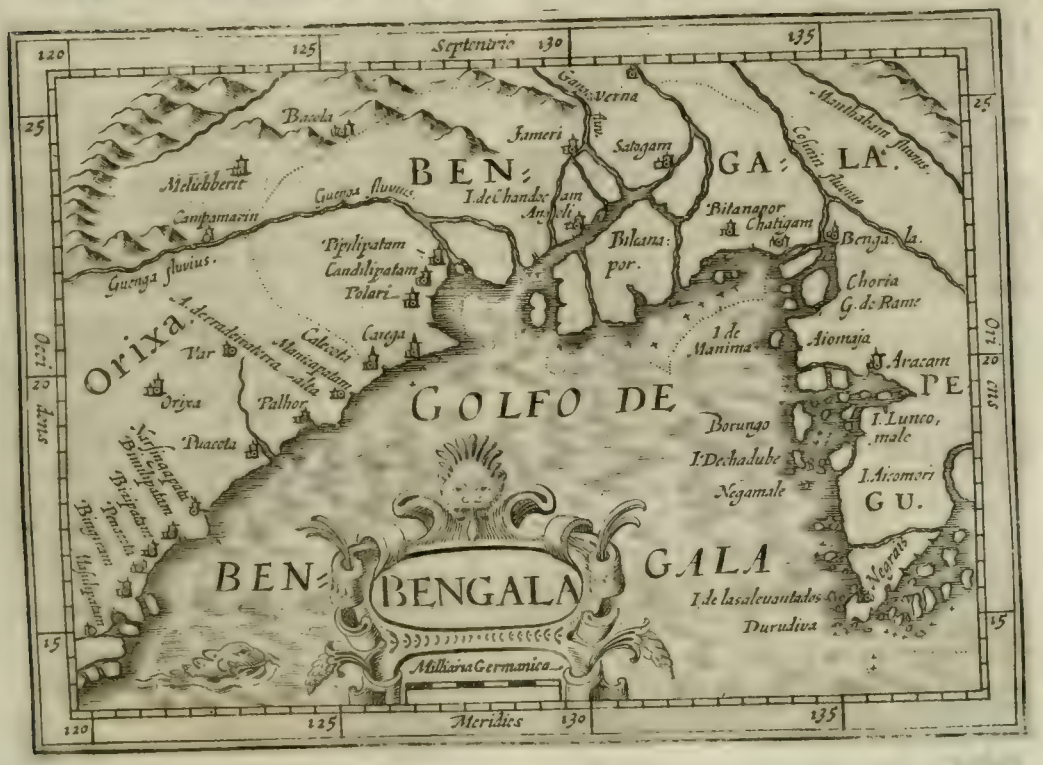

Cort Inhoudt.

1 Langde ende breedde des Rijcx van Calicuth, beschrijvinghe van zijn voornaemste steden; timmeragie der huysen/ etc. 2. Sijn Lant vruchtbaer in Peper/ hoedanige soorte van gebooomte dese specerye draegt/ ende wanneer haren Peper-oogst is. 3. Van den Gingber/ Aloe/ ende andere vruchten deses Landts; ende de maniere van die te plucken. 4. Beesten ende gevogelte; van den Voghel Sarau, veel soeter singhende als den Papegaey. 5. Van Simmen ende Apen; ende van den seer profijtelijcken Boom/ veelderley vruchten ende profijt voortbrengende. 6. Van tweederley soorten van Serpenten/ waer van den eenen maer venijnigh is. 7. Van het Houwelijck des Konings van Calicuth, die geen Vrouwe en trouwt/ ten sy datse eerst beslapen sy van een der eerlijckste Priesteren 8. Van de vijf ordren des Rijcx/ende peders maniere van leven. 9. Haer manier van schrijven op Palm-bladeren met Yzere Pennen. 10. Haren rijckdom inden handel van Peper/ Gingber/ Kaneel/ Noten-muscaet/ Giroffelnagelen/ etc. 11. Hare sterckten in Voetvolck/ ende Scheeps-vloten: hare wapenen ende manieren van oorlogh voeren. 12. Hoedanighe macht den Koning te Landt ende te water opbrengen kan. 13. Successie des Kroons van Calicuth ghebracht op des overleden Konings Susters kinderen/ ende waerom: Hoe den Geloover alhier zijnen Schuldenaer vervolght. 14. Van de vervloeckte Afgoderye der Calicuthanen/ eenen ghemijnden Duyvel aenbid-

aenbiddende. 15. D'Offerhande die Bramer Offer-priesteren den Duyvel doen. 16. Generael Pardoen jaerlijcx van dese Priesters gecelebreert/ ende den volcke geocktroyeert in een seecker Tempel deses Landts.

I. HEt voornaemste Rijck des Landts van Malabar is Calicuth, alhoewel't maer 25. mylen langs de Zee-kust en heeft ende niet meer in de breedde. Den Koning deses Landts is seer machtigh ende vermaert/ ein waerdighept alle die van dese Contrepet, boven gaende/ ende wort genoem, Zamorin, so veel als Kepser te seggen/ volgh'ens 't bevel van Pereymal, Koning van gantsch Malabar, die zynen staet verdeylt hebbende in vele landen/ doen hy na Meque wilde gaen zyn leven eyndigen/ geboot desen Koning van Calicuth den naem van Zamorin te voeren.

De Hooftstadt/ daert gantsche landt den naem van heeft/ ligt op den Oever van de Zee/ ende is 3. mylen groot/ sonder mueren; begrijpende ontrent 6000. Hupsen/ die doch wijdt genoegh d'een van d'ander liggen. Een myl van daer ligt zyn Haven/ genoemt Capocate. Deses stadts hupsen zyn laegh/ ende wepnigh waerdigh/ want een Koopmans hups kannen wel om 20. kroonen koopen/ ende een gemeen hups om twee. De hooghte van dese hupsen is eenparigh van de hooghte eens mans te Paert.

Ghestalteniſſe.

II. Gestaltenisse des booms/ daer den Peper van gepluct wort.

't Landt van Calicuth geeft Peper/ diemen oock in de stadt pluckt. Den stam des Peper-booms is swack/ so datse gheluck den wijngaert mede ondersiut moet worden: zynde den kli m-op gheluck/ die so haestse aen eenen Boom reycken kan/ sich om de selve vast maeckt. Desen struyck heeft vele Tacken/ die 2. of 3. spannen lang zyn. Syn bladt is als der Appelboomen van Assyrien, behalven datse een wepnigh breedder/ dicker ende deurloopende aderkens heeft. Aen yeder struyck hanghen ses Bossen/ elck eenen voet lang/ gheluck zynde van verwe den ouryen Druyven. Men pluckt'se in de maenden van October ende November/ wanneerse noch groen zyn/ ende men leghtse op matten te drooghen in de Sonne/ ende in drie daghen worden de kornen swart/ gelijckmenese hier brengt. Men hoeftse niet te snoepen/ noch te mesten/ want d'aerde brengtse van selfs voort. Plinius seght dat de stroncken onse Geneverboomen hier te lande gelijck zyn: oock hebben sommighe by zynen tydt ghesept/ dat het nerghens en groept/ dan ontrent den Bergh Caucaso, aen die zijde daer de Son recht op schijnt; doch de vaert der Portugijsen heeft ons wel anders geleert.

Haet Oogst.

III. Hier groept oock veel Gingber/ 't welck een wortel is/ ontrent drie of vier spannen diep zynde/ gheluck de Rosenboomen. Als men den Gingber uytgraeft/ soo laetmen altydt een tusschen tween staen/ daermen dan d'aerde weder over werpt/ ofte oock over het saet/ ende des jaers daer aen is de bucht weer ryp/ te weten/ den Gingber.

Op welcke boomen den Aloë groept.

Daer groept oock Aloë, 't welck een gomme is/ diemen op een struyck vergadert/ die maer een wortel en heeft/ gelijck een pael die in d'aerde gheecht is: zynen stam is teer ende cosbt/ zyn reuck is sterck/ ende den smaeck bitter.

IV. Alhier worden oock veel sooyten van Beesten ghevonden/ als Leeuwen/ wilde Verckens/ Gepten/ Wolven/ Ossen/ Elephanten/ ende andere; alhoewel men seght/ dat alle dese daer van elders gebracht worden.

Daer zyn groene Papegaepen/ oock roode/ ende andere van verschepden verwe: Deser is sulcken menighte/ datmen daer volck by den dijs opt landt setten moet/ gelijc men hier voor de Mussen int Koorn-landt doet: Sy klappen wonderlijck/ ende kosten gants wepnigh. Daer is oock een sooyte van Vogelen/ Sarau genoemt/ die eē wepnigh kleynder zyn als de Papegaepen/ maer singen veel lieffelijcker. De Bloemen zyn hier altijdt bloepende/ ende de Boomen het gantsche jaer groen/ van wegen de soete ende gematighde Locht/ die hier is; so dat het schijnt hier altijdt in de Lenten te zyn.

V. Dit Landt brengt oock Simmen ende Apen voort/ die de Hupslupden groote schade doen; want sy klimmen in de Boomen/ eten de bruchten/ waer af de Indianen haer dranck maken/ ende stolpen de vaten om/ daer de vochtighept in vergaert wort. Desen Boom overtreft alle d'andere in goethept: draeght groote Dadels gheluck den Palmboom: by het hout warmen sy hun/ de bruchten zyn van goeden smake/ ende worden gheeten; de schillen daer af ghetrocken zynde/ persen sy daer Wijn/ Suycker en Olye upt: d'eerste bucht diese voortbrengt/ is gheluck een Dadel: den bast aftrecklende/ verbranden sy dien.

Van de seltsaemheyt eens booms in Indien.

Daer is noch een anderen Boom/ desen niet seer ongelijc/ die Katoen ofte Lampergzijde voortbrengt/ van zijne bladeren wort Laken ghemaeckt/ gelijck Satijn of Taf/ de rugge wort gesponnen ende koorden van gemaeckt: hier wassen oock Noten aen/ de welcke ryp geworden zynde/ vol waters zyn/ ende hier af maken sy seer vetten olye. Des nachtens ende 's avonts maken sy een gat in den stam/ daer sy de droppelen upt vergaderen/ die haer strecht in plaetse van soeten wijn.

VI. De Serpenten deses lants zyn seer hoogh ende bynasoo groot/ als Verckens: Hebben een kop veel grooter ende groober als een Wilt-vercken/ zynde in als wel 16. voeten lang: onthouden haer in moerachtighe plaetsen: d'Inwoonders seggben/ dat sy geen venijn en hebben. Daer zyn noch andere/ die so venijnigh zyn/ dat/ soose maer een wepnigh bloeds van pemant ghesogen hebben/ hy terstont sterven sal. Daer is oock een groote menighte van de grootte van een Water-slanghe/ die nimmers so venijnigh zyn: deser isser vele.

Van upteren maten groote te Serpenten.

Zeden.

VII. Wanneer den Koning een vrouwe trouwē wil/ moet de selve eerst van den aensienlijckſten der Priesteren beslapen zyn/ eer hy hem daer by legghen sal/ waer voor hy hem 500. kroonen vereert.

Als den Koning zyn mael doen wil/ gaet hy op de bloote aerde nederleggen; ende ontsoom hem op vier schreden naer de Priesteren/ die hem ghesellschap houden 's mid-

daghs

daghs ende 's avonts/ met eerbiedinge zijne redenen aenhoozende.

VIII. Van de vijf ordzen des Rijcx.

Na den Koning wozden de Priesteren vooz de aensienlijckste gehouden/ ende naer haer de Naires, die als zijne Edellupden geacht wozden. Dese mogen oft Kappier/ of Kondas/ of Hellebaert/ of Pieck dzagen/ als sp uptgae. De derde ordze zijn de Ambachts-lupde. De vierde zijn de Vissers. De vijfde bestaet in die ghene die den Peper/ Wijn/ ende Noten vergaderen ende lesen/ oock die saepen ende Ruys plucken/ dese zijn van den Edellupden ende Priesteren niet veel geacht. Den Koning ende de Koninginne en zijn niet seer magnifijckelijck gekleet; 't andere volck gaet meest naeckt/ sonder dat de schamelheydt met een katoenen kleedtjen bedeckt is.

Als den Koning ter jacht gaet/ of uptrepst/ so bewaren de Priesters de Koninginne binnen haer huys.

Haer manieren van leven.

De Edellupden ende Kooplupden leven inder manieren/ als volght: so eenige vzienden getrout zijn/ sullen sp dickwils van vzouwe manghelen/ om hare vziendtschap so veel te meer te verbinden; doch de kinderen blijven bp den Vader.

Noch een ander ghebzuyck is onder haer: want daer mach een vzouwe seven mannen trouwen die haer alle d'een vooz ende d'ander naer beslapen/ ende so sp swanger blijft/ geeft sp dien het kindt/ diet haer goet dunckt/ ende dese en mach het niet wepgeren.

Als sp eten/ leggen sp op d'aerde neer/ ende gebzuycken in de plaets van lepels bladeren van Boomen. Die den Koning volgen/ dzagé rootscharlaken banden om haer hooft. Alle laten sp haer hayr seer lang wassen: Als den Coning overleden is/ so laten sp hun hayr ende baert (tot een teycken van dzoefheydt) d'een dus/ d'ander so/ afscheeren.

De vzouwen en doen daer niet met allen/ dan haer op pzoncken ende topen; so dat/ wanneer sp op der straten komen/ alhoewel naeckt/ sp nochtans seer beladen met Gout ende Gheslecenten zijn/ soo aen de oozen/ om den hals/ om de armen/ om de beenen; ja hebben die oock op de bozst hangende.

IX. Sp schzijven op Palm-bladeren met pserē Pennen/ ende dat sonder Inckt.

Rijckdommen.

X. Grooten Koophandel inde stadt ende Landt van Calicuth.

Den grooten handel/ die in het landt van Calicuth geschiet/ maeckt het selve seer rijck/ want sp niet alleen haer eyghen Peper ende Gingber en verkoopen/ maer oock noch speceryen/ die aldaer van andere Eplanden ghebzacht wozden; voornemelijck van een Eplandt Zeylon veel Caneel/ liggende van daer 50. Duytsche mylen/ na 't Oosten toe/ als oock Peper van Comnucol, 12. mylē aen gene zijde Calicuth; Giroffel-nagelen van Meleuze, niet verre van daer; Noten-muscaten ende Matis vā de Molucques; Muscus upt Pegu; Paerlen upt 't Eplandt Ornus; voozts alderhande Speceryen upt China, Cambaya, Sumatra, Tarnasser, etc. voozts alle welrieckēde kruyden/ die aldaer van alle kanten toegevoert ēn als van een stapel wederom van daen ghehaelt wozden/ niet tot kleyne pzofijten der Inwoonderen/ ende groote rijckdommen des Conings: wiens Kooplupden met recht eenige Vozsten van Europa ende Coningen van Africa trotsen mogen: Dit geeft ons des Conings rijckdom genoegh te verstaen/ die alle de Pachten ende Tollen deser Koopmanschappen ontfangt.

Rijckdom der Kooplupden.

Sterckten.

XI. In de Pzovintie van Malabar en voertmē niet altydt den oozlogh te Paert/ niet so seer om dat het lant geen Paerdē voozt en bzengt/ (want daer komter genoegh upt Perssen ende Arabien) als om dat het landt sulex niet lijden mach; want het lant van Malabar is ghelijck Sweden, eng ende vol bossen; veel Rivieren/ Inhammen der Zee/ ende Marassen. So datse heur dan moeten behelpen met voetvolck/ ende Scheeps-sloten ter Zee; wiens Voetvolck hier te landt, oock seer wel gheschickt is.

Eerstelijck zijn alle de Soldaten Edele/ ēn wozden Naires genoemt: dese 7. jaren out zijnde/ wozden als in de Schole des Oozloghs gebzocht/ ende van verstandige mannen in alles gheoeffent; men recht haer de leden ende zenuwen/ smeeren die dichmael met olye van 't krupdt Sesama, ende hier dooz krijghen sp een ongheloobelijcke vaerdighheydt: want sp plopen ende vouwen haer leden/ als of daer geen been in en ware. Daer naer oeffenen sp haer/ sonder ophouden/ in de handeling van wapenen/ ende geloovende dat niemant niet wel kan uptmunten in vele dingen/ oeffenen sp haer maer in een soozte van wapenen/ daer sp haer best bequaem toe vinden. Hare wapenen waren eertijts de Pieche/ Boge/ Kappier ende Schilt: maer tsedert dat de Poztugysen in die landen ghewandelt hebben/ is hun oock de konst van Artillerye te gieten ende te maken/ geleert/ oock met het Musket om te gaen/ ende alles wat daer toe noodigh is te maken: so dat oock haer Bus-krupt beter is als het onse. Sp gaen geheel naeckt ten oozlogh/ behalven de manlijckheyt/ gebzuycken noch stozmhoedt/ noch Kusting: Hier dooz komt het datse gantsch vaerdigh int aenkomen ende int aftrecken zijn/ so datse niet wel tontvlieden/ oock swaerlijck te achtervolgen zijn: als zijnde licht ghewapent/ ende in de jonghheyt de leden tot loopē gants vaerdigh ghemaeckt. Aen de ghevesten van hare Kappieren dzagen sp eenighe silvere ofte kopere platen/ dese dienen haer tot Trompet/ ofte Tambour/ als sp aenvallen sullen.

Onder dese Naires is een soozte van Soldaten/ die Amoques ghenoemt wozden: dese doen pzofessie van alderhande ongheljcken harer mede-Soldaten te weeren/ oock in welcken perijckel dat het sp/ ontsiende noch doot noch niets: so oock haren Koning ghedoot wiert verradelijck/ en sullen niet rusten vooz haer en is volkomen wzaeck gheschiet: Dit verwerckt den Naires tot grooter kloeckmoedighent/ die alhoewel sp besondere vzouwen hebbē/ ende de Amoques niet haer nochtans in alle manieren soecken na te volghen. Dese Naires wozden so geacht/ dat so remant haer te gemoet komt/ moet blijven stil staen/ ofte wegh gaen tot dat sp gepasseert zijn/ tot welcken sp hare knechten vooz upt sepnden/ die een pegelijck verwittighen/ dat hare Heeren komen.

XII. Groote macht deses Koninghs/ verscheydemael teghen de Pozturgysen int werck ghestelt.

Doch so men begeert te weten/ hoedanige macht den Coning van Calicuth te velt kan bzengen/ dat kan men erkennē dooz de slachten die sp gedaen heeft tegen de Pozturgysen in den jare 1503. bzenghende te hoop 60000. vechtende tegen Eduardt Pachette, Capiteyn van Emanuel, Coning van Portugael, die doen den Koninck ende 't kijckie van Cochin beschermē

schermde/ met noch 200. Oorloghs-Schepen/ volhardende in desen aenslagh den tijt van vijf maenden. In den Jare 1529. belegerde hy de Fortresse/ die de Portugijsen in Calicuth gemaeckt hadden met 100000. mannen/ ende continueerde in desen oorlogh den geheelen Winter: ende alhoewel de Portugijsen een groote kloeckheyt betoonden int beschermen deser plaetse/ nochtans so ruineerden sy die selfs/ aenmerckende den macht deses Konings. So belegerde hy oock des jaers 1560. het Fort van Chaul, 't welck hy innam/ dwingende den Portugeesen Kapiteyn (die daer binnen was) hem dat over te leveren. Even so machtigh is hy ter Zee/ ende dat door het groot gheval van bequame Havenen/ in de welcke de toerustinge der Schepen hem gemackelijck/ ende den vyanden seer hinderlijck valt.

Gouvernement.

XIII. Als den Koning doot is/ so en succedeeren hem zijne kinderen niet/ maer den sone des susters van den overleden Koning; om dat/ (so sy seggen) den Priester/ ende niet den Coning zijns vrouws maeghdom genoté heeft/ vermidts datter altijt een van de Priesters by de Coninginne is/ om haer gheselschap te houden.

Hare Justitie over een die pemant gedoot heeft/ is sodanigh: hy wort eerst levendigh verworght/ ende daer naer wort hy opghehanghen: doch so hy hem maer ghequetst en heeft/ wort hy gunst ghescholden/ midts den Koning de boete betalende.

Wat de schulden belangt/ den Crediteur siende/ dat den genen die hem schuldigh is/ alleen met Woorden voldoet/ neemt het contract naer hem/ ende nemende een groene schorsse van eenigen Boom gaet den Schuldenaer vervolgen/ ende hem achterhaelt hebbende/ bindt hy hem met dese schorsse/ hem beswerende van weghen de Priesters ende den Coning/ van die plaetse niet te gaen/ voor hy en hebbe hem voldaen: Desen aldus besworen zijnde/ en gaet van die plaetse niet/ of hy hebbe hem betaelt/ want so hy maer en vervnsde daer af te wijcken/ soude sonder genade terstont doodgesmeten worden.

Godsdienst.

XIV. Die van Calicuth ghelooven eenen Godt/ Schepper van Hemel ende van Aerde/ ende d'eerste oorsaeck van alles watter is: doch maken een tragen God van hem/ seggende/ dat hy/ om sich te rusten/ den Dupvel het Gouvernement des werelts overghegheven heeft/ die sy seggen ook Hemels te zijn/ op dat hy een Richter op aerden sy/ ende de menschen na verdiensten straffe of loone: den Dupvel noemen sy Deume, ende God Tamerain.

Fatsoē des Dupvels die den Koning in zijn Bedekamer op een koperen Thzoon hout sittende. Nu heeft den Koning van Calicuth een Bedeplaets in zijn Paleys/ gantsch besaept met Dupvels Thzongiens/ also leelijck als wy die hier afschilderen moghen/ ende wepnigh grooter als een Medaille: doch int midden van dese Kapelle is eenen Thzoon van koper/ waer in eenen Dupvel van de selve stoffe sit/ hebbende opt hooft een Mytер/ gelijck de Pausen: hier op steken drie groote hoornen/ ende op het voorhooft vier: met een opspalkenden mont/ waer uyt vier groote ende scherpe tanden steken/ hebbende eenen Havick-neuse/ glarpoogen/ schrickelijck ende roodt van aensicht/ de vingheren als klauwen/ de voeten als Hanespoten. In zijn kleet heeft hy eens menschen siele/ ende noch een ander in de hant/ als berept zijnde om dien ook daer henen te senden.

XV. Hare Offer-Priesteren/ die sy Bramins noemen/ zijn verplicht alle nuchtent dit lieve leelijcke Dier met Roosewater ende andere welrieckende krupden te wassen/ veel schoone smeltende specerpen ende Aromatiquen voor hem uytstortende. Als sy hem wierooken/ kintelen sy voor hem neder/ ende offeren hem somwijlen alle weecken eens; de welcke aldus ghesciet; sy hebben een Kantoor/ gemaeckt als eenen Autaer/ anderhalf voet hooghe/ 2. voeten breet/ ende 3. voeten lang/ hier op stropense alderley welrieckende bloemen ende krupden; daer naer hebben sy een silveren vat vol Hanen-bloet/ dat sy op gloepende kolen stellen/ met dupsentderhande specerpen/ om te wierooken/ nemende dan het wieroock-vat/ omringhelen sy den Altaer/ de selve pas sumerende/ ende so lange als dat geschiet/ is daer een silveren klockskin/ dat met op en neer hout van lupen. Desen ghedestineerden Haen moet met een silveren mes de keel afgesneden zijn/ daer sy te vooren een wijl tijts mede geschermt hebben. Terwijlen den Priester dese Offerhande doet/ zijn hem de Armen ende beenen met silver verciert/ die ook sulcken klanck geven als de andere klockskens/ daerenboven noch een Bague op zijn borst van den hals afhangende/ ende dit is het teycken waer mede sy onder 't gemeene volck ghekent worden. D'offerhande gedaen zijnde/ neemt hy in beyde zijne handen wat hoorns/ ende gaende upt de Kerck achterwaerts/ altijt zijn ooghen naer het beelt houdende/ tot dat hy by eenen boom komt/ die buyten de Cingel staet/ saept hy het hoorn/ dat hy in zijn handen hadde/ daer henen/ leggende die dan weder op zijn hooft/ ende in de bedeplaets komende/ neemt het vercierssel van den Altaer.

In welcken manieren de Offerhandē ghesch[illegible] die sy voor den Dupvel doen.

Den Koning en sal nimmermeer gaen eten/ of een deser Bramins en sal eerst eenige spijs gaen offren aen den Dupvel; ende so haest hy gegeten heeft/ vergaderen dese Priesteren de reste/ ende werpense voor den Kraepen.

Den Koning/ ook niet de voornaemste des stadts/ en soude geen bleps moghen eten sonder verlof van dese Bramins; in plaets/ dat d'andere dat sonder onderscheyt eten/ behalven dat niemant aen de Koepen en raeckt.

XVI. Ick en mach alhier niet vergeten een Pardoen generael/ dat sy alle jaren ghenieten in de maent van December/ 't welck maeckt/ dat het volck daer komt van alle Contreyen ende omliggende landen/ om den Tempel van haren Afgodt te besoecken/ de welcke getimmert is int midden van een Merp; in de welcke twee schoone streken met Pilaren staen/ ende een groote Lampe/ gemaeckt gelijck een Schip/ vol olye/ om rontsom lucht te geven.

Desen Tempel is groot/ ende rontsom met Boomen besedt/ ende en mach niemant in den Tempel comen/ of hy moet hem eerst in dit water wassen; ende den inkomenden in desen Tempel wort van de Bramins met olye upt dese Lampe besproept/ daer naer gaen sy haer ten offerhande presenteren/ ende den Dupvel geeert ende aengebeden hebbende/ keert elck zijns weeghs. Ondertusschen

schen belooven haer de Bramins generael pardoen van alle hare sonden/ die dagen lang geduerende is dese niet anders dan een troost ende toevlucht van wyphept voor een peder/ so datmen dan niemant en soude derven misdoen/ nochte sich aen zynen vyant wreken oock eenen Criminel niet voort Recht betrecken.

Verhael vanden Staet des Konings van NARSINGA.

Kort Inhout.

GElegentheyt des Landts Narsinga, zijn lengde ende voornaemste steden Narsinga ende Bisnagar. 2. Van de Provintie Canaria ofte Concan, ende zijne voornaemste Zee-steden. 3. De vruchtbaerheyt deses Landts/ in Rooyn/ Suycker/ Gingber/ Katoen/ etc. 4. Seden ende manieren deses volcx/ ende generalijcken aller Indianen. 5. Van de Gymnosophisten hare kleederen; ende strenghept des levens; hare onthouding van Wijn ende Vrouwen; hare oeffeninghen om de gesonthept des geests ende lichaems te bewaren/ haer leere/ ende subtijle discoursen met de Koninghen van Goddelijcke ende menschelijcke saken/ de beroeringhen des Hemels ende der Elementen. 6. Van de Germanos, hun beghevende tot Medicijnen/ voorduydinghen ende Negromantie. 7. Noch van andere Orden/ waer in dit Indiaensche Volck verdeylt was. 8. Kleedinghen der hupdensdaeghse Indianen: ende hoedanighe kleedinghen den Koning draeght/ gaende ter oorloghe. 9. Van de groote inkomsten des Konings/ beloopende 12. millioenen Gouts jaerlijcx. 10. Waer in hare Sterckten bestaen: Hoedanigh zijn Voetvolck/ ende Ruyterye is/ ende welck zijne Munitien van oorloghe.

11. Van de Afgoderye dier van Narsinga, aenbiddende den Duyvel ende hoe sy hem Tempelen bouwen. 12. Van de tweederley soorten van Secten/ die den Godsdienst deses volcx Gouverneren: hare Leere ende harde manier van leven: welcke Goden sy noch aenbidden.

I. DIt is een van de machtighste Princen die tusschen de Revieren Ganges ende Indus gelegen is/ want hy Meester is van het Landt gheleghen tusschen Cabo de Gomorin, Guadaverin, de Bergen van Gata, ende de Reviere van Bengala; hebbende meer als 200. mylen in de lengde. Sommige seggen/ dat hy so veel Lants onder hem heeft/ alsmen in 6. maenden soude konnen omreysen. Daer zyn twee Koninglijcke steden/ namelijck Narsinga ende Bisnagar, de welcke dese mueren heeft/ ende vernaemt is om haren Koophandel. Van weghen dese twee steden wort hy als nu Koning van Narsinga, als dan Koning van Bisnagar genoemt. De stadt Tarnasser (so sommighe willen) behoort oock aen dit Rijck/ maer is van den Koning van Brame ingenomen. In dit Rijck hebben de Portugysen twee steden/ te weten/ Coromandel ende Malipur.

II. Desen Koning besit oock de Provintie van Canara, anderssins Concan, 't welck een deel des Rijcx van Decan is. De voornaemste Zee-steden deser Provintie zijn Onor, Batticala, Magindra, ende Mangalor, doch de Portugysen besitten Onor, ende Batticala is haer tyns baer. Den Koning van Travancor (die int Rijck van Malabar ligt) is oock desen Koning van Narsinga onderworpen.

Gestaltenisse.

III. Dit Koningryck heeft overvloet van alle dinghen / so datmen daer alles wat tot 's menschen onderhout noodigh is/ vinden kan; als Koorn/ Suycker/ Gingber/ ende andere specerpen; oock en isser geen Landt ter werelt overvloediger in katoen ende zyde. Bisnagar is desgelycken seer vruchtbaer/ ende heeft vermakelijcke Bossen. Canara geeft Rijs/ Suycker/ Vyghen ende Noten/ maer geen koorn noch Erweten. Het Landt van Travancor is magher/ ende niet seer bequaem om eenige vruchten te dragen / oock niet om met koorn te besaepen.

Oude Zeden.

IV. Overmits dat vele oude seden van die van Narsinga konnen gebracht worden ende vergeleken met de andere Indianen/ heb ick dese plaetse bewaert/ om met dit Discours een volcomen kennisse daer af te geven.

De Indianen hatrden de dieste boven alle dingen/ hadden geen beschreven wetten/ aengesien sy geen gebruyck van letteren en hadden/ maer onthielen alles van buyten. Wanneer sy eenighe Offerhanden deden/ dan dronken sy wijn, hebbende gerste-water tot haren dagelijckschen dranck/ daer sy oock Pottagie van koolsten/ doende daer eenigh Rijs by. Sy en pleyteden niet onderlinge/ noch hadden geen verbodt ofte gebodt van pets te bewaren/ behoefden noch getuygen/ noch obligatien/ noch segelen ofte bullen/ want sy malcanderen met bloote woorden geloofden. Lieten oock hare huysen onbewaert alleen/ 't welck voorwaer een teycken van grooter onnoselheydt deses volcx was: hadden geen gesetten tyt om eten/ maer namen haer bekomste als sy hongherden. Hare lichamen lieten sy dickwils wryven/ 't welck sy oock polijsterden met Ebben-hout. Hadden weynigh hovaerdye in den dooden kostelijcke begraef-plaetsen op te richten; maer daerentegen overdadigh in kleederen/ want waren behangen met veel Goudt ende Gesteenten; Droegen over 't aensicht een ruym Lijnwatenkleet tot een tierssel/ om het aensicht voor het vervellen der Sonne/ ofte de verharinge des Wints te bewyden / ende dit alles om 't Lichaem schoon te houden. De waerheyt wiert by hun voor een groote deughde gehouden/ ende de oude mannen wierden niet geacht/ so sy niet voorsichtigh en waren. Sy mochten veel vrouwen nemen/ die koopende van hare Ouderen voor een paer Ossen. Sommige namen sy om haer te dienen/ andere om kinderen te teelen/ andere wederom om hoyt-wijl: dese waren niet bedwonghen in kuysheyt te leven/ maer haer was veroorloft by te slapen met dien sy wilden. Offerende/ en waren hare hoofden met geen bloemekranssen verciert/ als vele andere Volckeren/ noch en slachteden of en keelden hare slachtofferbeesten niet/ maer verstickten die in haer bloet. Den valschen ghetuyghen wierden de eynden der vingheren afghesneden: die yemant verleent of een lidt afgheslaghen hadde/ most niet alleen gheljcke straffe draghen/ maer verlooz noch de handt diet gedaen hadde; maer die een Ambachtsman de ooge uytstac/ ofte een hant afhieuw/ wiert onthooft/ sonder genade.

Het quam den Slavinnen toe den Coning te bewaren ende te dienen: ende het Heyzlegher hielt sich buyten de steden onder hare Tenten. So een vrouwe den Coning dronken siende/ hem vermoorde/ die troude zynen Successeur/ ende de kinderen succedeerden wettelijcken den Vader int goet. By daegh en wast den Coning niet toegelaten te slapen/ ende gedurende den nacht veranderde hy alle ure van lig-plaetse/ uyt vreese van verraden te worden. Niet ten oorloge trecheude/ hoorde hy dagelijck den klagenden/ ende deet haer recht. Hy ging oock uyt om te offeren/ ende ter jacht te gaen / alwaer een grooten hoop Soldaten na het Beest liep: de plaetse daer den Coning dit offende/ was met hoorden omspannen/ ende zyn Lyfwachte hielt sich buyten den ring/ ende soo pemant ondertusschen in de Tenten ging/ om met eenighe Jofferen van zyn slepp te boeleeren/ die verloor het leven.

Als den Coning door het lant trock/ hadt hy klockspels ende Trommelen / die voor hem gingen/ ende so hy in eenigh parck tradt om te jagen/ so hadde hy gemeenlijck twee of drie gewapende vrouwen by hem: maer so hy opt vlacke veldt liep/ sat hy op een Elephant/ beringelt met menighte van vrouwen / sommige op wagenen/ sommige op Paerden/ ende andere op Elephanten; ende dese vrouwen wisten aerdighlijck niet alderley gewoer om te gaen.

d'India-

d'Indianen aenbaden den regenachtigen Iupiter, ende hare Riviere Ganges, oock de Genios ende hares Landts-goden. Als de Coninghen hun hayr waſſen lieten/ vierde elck een deſen dagh/ als een groote feeſte/ doende malkanderen rijcke gheſchencken.

Dit volck was eertijdts verdeylt in ſeven Oirden ende ſtaten; d'eerſte waren de Philoſophen/ Gymnoſophiſten ende Brachmanni, die meer gheacht waren / als alle d'andere. Deſe waren vry van allen arbeydt / ende en dienden niemant/maer geboden elck een/ontfangende alleen 't gene tot de Offerhanden noodigh was. Hadden de ſorge over de dooden / als die alles wiſten wat in Hemel ende Hel geſchiede. Deſe Wijſe voorſeyden haer in't begin des Jaers de droogh ten / winden/ reghen / ſieckten / etc. doch ſo yemandt deſer Wijſe yet valſs voorſeyde / dien wierdt tot ſtraffe een eeuwigh ſwijgen opgelaydt. De Gymnoſophyſti ginghen heel naeckt / gelijck haren naem oock mede brengt / houdende haer in eenſame ende woeſte plaetſen/ alwaer ſy van de Natuyr ende des Hemels loop diſputeerden/ altijdt gauwe acht ſlaende op de Sonne ende de Sterren. Onder deſe Wijſen waren noch Brachmanni, die anders niet en ſochten / dan 't gene de Natuyr verepſte/ levende nergens anders af dan van 't gene de Aerde vrywilligh voortbracht. Men ghelooft dat deſe van de Kinderen van Abrahams Concubijnen ghekomen zijn / die haer na Oosten ſandt (gelijck wy in de H. Schrift leſen) ende eenige gaven mede dragh en liet. Deſe gaven van Abraham, behalven goudt ende kleederen / zijn de conſten ende wetenſchappen/ voornemelijck de Aſtrologie ende de natuyrlijcke Magie / in de welcke ſy niet alleen en hebben uytgemunt / maer hebben oock daer in volkomen bewuſt gheweeſt/ ſoo wy de Portugijſen ghelooven willen / die daer af ſpreken/ als geſien hebbende. Strabo, Oneſicritum volgende / deylſe in Brachmannos ende Germanos. De Brachmanni ſtelden in't gebruyck de wetenſchappen / die ſy van hare Voorſaten ontfanghen hadden/ ontfangende de Germanos ('twelcke vreemdelingen waren) tot de ſtudie van de Philoſophie.

V. D'aenſienlijckſte onder haer waren de Gymnoſophiſti, die maer met Schorſſen van Boomen bekleedt waren / ofte met een ruymen Linnen-kleedt/ 'twelck men met geen water en wies/maer datmen/ vuyl weſende/ in't vuyr wierp om ſchoon te worden ſonder dat het daer eenigh letſel af kreegh. Sy en dronken geenen wijn; en houwelijcken niet/ noch en hadden geen kenniſſe met vrouwen/ voor datſe dit leven ſevē jarē gelepdet haddē. Sy Diſcoureerdē met den Koningē ſeer ſubtijlijckē van de Republijckē/ vande goddelijcke ēn menſchelijcke ſaken/ van de beweginge ende loop des Hemels / ende van de ſecreten der natuere. Haer lichaem ſterckten ſy door ſware oeffeningē/ende doort ſelve middel gaven ſy haren geeſt oock ſterckte/ ende maecktē die in hare raetſlagen ende oordeelē onbewegelijck. Alle hare Philoſophye ſtreckte derwaerts/ dat een goede doot uyt een goet levē ſpruytē mocht. Appianus Thianæus heeft deſe met grooter moeyte weſen ſoecken/op dat hy Iarquen haren Prince van de natuere/ bewegingе der Hemelen/ ende veranderinghe der dagē mocht hooren ſpreken. Sy beriſpten Alexandrum Magnum, om dat hy (victorieus zijnde) met zijn Rijcke niet te vreden en was/ maer met zijn leger haer noch int Oosten moſte komen moeyelijck vallen. Dits 't gene Strabo daer af ſchrijft / die van Plinio in Hiſtoria Naturali gevolght is.

De Germani beneerſtighdē ſich om het menſchelijcke lichaem te leeren erkennē/ woonden in geen Hutten/ leefden van Rijs ende meel/ ende de quaden voorkomende / preſen onder alle Medicamenten voornemelijck de ſalvingen ende plaeſters: Sommige onder haer waren genepght tot waerſeggingen ende Tooverpen / oeffenden de Negromantie/ loopende vagebonden van d'een Stadt in d'ander / ende vant een bleck na 'tandere. D'eerſte waren vpanden van allen deſen/ ende en hadden nergens anders vermaeck in/ dan in andere te beriſpen/ ende waren noch verdeylt in Montagnatas, Gymnetes ende Civiles. VI.

Dit was de eerſte Oirde ofte ſtaet; laet ons komen tot de tweede.

VII. De tweede Oirde ofte ſtaet van volck waren de Boeren/ die groote vryheyden genoten.

Dat waren de Bouw-lupden / die alle d'andere in getal te boven gaende/ vry waren van ten Oorlogh te trecken. Den vpant en verongelijckte hun nopt/ maer elck liet haer vredelijcken woonen/ wetende/ dat die geboren waren tot profijt ende welvaren van de gantſche werelt. Hier door ſaghmē overvloet van alles in allen dingen/ eñ deſe lupden leefden vredigh op het velt met hare Vrouwen ende kinderen / betalende den Keyſer wat des Keyſers was.

De derde Oirde waren allerhande Harders / die in Dorpen ofte gehuchten niet en woonden / maer opt blacke velt in Tenten/ alwaer ſy van de Jacht leefden; den Beeſten ſtricken ſtellende / bewaerden ſy't gezaepde door den hinderenden Dieren; die daer te Lande groote ſchade met vroeten ende anderſins int ſelvige doen.

De Ambachts-lupden hielden de vierde rye ; d'een maeckte Harnaſſen ende Oorloghs-tuygh ; d'andere Ploegh-yſers ende Sickels / ende diergelijck noodigh gereedtſchap. Deſe waren niet alleen vry van alle impoſten ende Schattingen/maer men deyldenſe oock Kooyn van des Konings Solders.

De vyfde Oirde waren de Soldaten / die doch de tweede in getal waren. Deſe maecktēn haer door geſtadige oeffeninge ter Oorloge bequaem/ ende hoe grooten menichte datter was/ſo wierden doch alle hare Paerdē ende Elephanten op des Konings koſten gevoet.

De ſeſte Oirde waren de Magiſtraten/die op alles gade ſlaende watter gebeurde/ den Koning daer af verwittighden / op dat hy daer tijdelijck in verſagh.

De ſevende waren de gene die in de publijcke Raden preſideerden/ ende in kleyner getale waren/ maer uytmuntende in voorſichtigheyt ende Adel. Uyt deſe Oirde wierden des Konings Raden gekoren/ ende die gene die het ghebiedt over groote ſaken hadden/ ende alle ſware verſchillen ter neder leyden. Hier uyt wierden oock gekoren de Kapiteynen ende Gouverneurs van Provintien.

Na de Mare del Sur ende Malacca toe woonden Harders/ die van rauw Vleys leefden/ ende wierden Pades genoemt; deſe wanneer yemandt van den haren begon ſiecк te worden/ ſo ſloegh hem de naeſte vrient doodt/ tot reden gevende/ dat het vleys daer door bederven ſoude/ te weten/ door lange ſiecktе;

aldus handelden sy oock met de oude Lupden.

Op andere plaetsen warender die noch Mens/ noch Beest en slachteden/ bouwden noch en timmerden niet/ Maepden noch en Saepden niet/ leefden alleen van Krupden/ pluchten soo lang alsser pet was/ ende als yemandt begon sieck te worden/ die begaf hem na de wildernisse/ leefden hy of starf hy/ men droegh voorts geen sorge meer voor hem; noch om zijn begraef-plaets veel min.

Huydens-daeghse Zeden.

VIII. De rijckste deses Landts dragen een kort boven-rocksken/ ende op het hooft Tulbans gelijck de Turcken. Doch het gemeyn volck bedeckt maer de schaemelheyt/ gaet voorts naeckt. Als den Koning ter oorloge treckt/ heeft hy een Katoenen kock aen/ daer boven eenen schoonen met Goudt-gefigureerden Taubaert/ ende in plaets van voordruywerck is die rondts-om met kostelycke Paerlen beset: zijn Paert wordt upnemende veel waert geacht/ om dat het Tuych vol ghesteenten ende Paerlen beset is. D'Inwoonderen deses Landts en eten geen vroodt/ leven van Rijs/ Vleys ende Vis/ oock Noten die aldaer op Palmboomen groeyen.

Hoe gekleet den Koning ter oorloghe treckt.

Die van Coromandel, indien het sommige jaren niet en regent/ vallen in sodanighe ellende dat sy bedwongen zijn hare kinderen te verkoopen/ ende dat somtyts oock wel om eenen Real: doch dit gh beurt dickwils in gants Indien, oock verkoopen de Ouders somwijlen haer selfs wel om een geringhen penning. De Prinsen achtent groot/ datse Edele Slaven hebben/ die somwijlen wel hare Dochteren trouwen/ ende also erfghenamen worden van haers Meesters goederen.

Rijckdommen.

IX. Men houdt het voor gewis/ dat den Koning van Narsinga jaerlycks wel 12. millioenen inkomens heeft/ waer af hy wel twee of drie te boven leydt. De reste besteedt hy tot het onderhoudt zijns Hofs/ ofte aen zijn Krijghs-volck. Behalven dese heeft hy noch 200. Kapitepnen/ aen den welcken hy eenige stucken Landts uytdeylt/ met sulcken last/ dat sy soo veel Paerden/ Elephanten ende voetvolck onderhouden sullen: Deser inkomsten zijn so groot/ datter sommighe Kapitepnen zijn/ die een millioen Goudts jaerlycks inkomste hebben. Het welcke niet ongeloovelyck schijnen en mach; aenghesien in dese Landen/ als in het grootste deel van Oosten/ alle de Landen/ Bossen/ Mijnen/ oock de Wateren/ den Prinsen toebehoren: so dat niemandt sich in den Ganges wassen en mach/ die door het Rijcke van Bengala henen loopt/ ofte oock in die/ die doort Rijcke van Oryxa vloeyt/ sonder aen dese Koningen seecker Tribut te betalen: selfs den Koning van Narsinga koopt het water van dese Rivière/ twelck hy hem van verre laet toebrengen/ om sich daer in te wassen/ende te baden superstitieuselycken.

Den Koning dan van het Mergh zijns Lants vooght zijnde/ en isser voor zijn volck niets overigh/ dan den arbeydt ende de beenen: so dat den Koning een derde-deel der profijten voor hem trecknende/ latende de twee andere derde-deelen voor zijne Kapitepnen/ rijcke Kapitepnen/ doch hale Lantlupden macht.

Sterckten.

X. Men gelooft/ dat den Koning van Narsinga gewoonlycken 40000. Naires onderhout/ die als Edellupden tot den Krijgh verordent zijn/ ende alle tijdt wel betaelt worden; ende hier beneven noch 20000. Paerden/ die hy eensdeels upt Persien, eensdeels upt Arabien ontfangt/ ende 200. Elephanten. Maer als hy ten oorlogh trecken moet/ brengt hy wel een anderen hoop volcks int veldt/ want sommige hebben geschreven/ dat zijn Leger besloegh een strecke van 10. mylen. Ioannes de Barres toont ons ghenoegh hoedanighe macht upt dit Lant getrocken kan worden/ beschrijvende de Armade die Chesnatac Koning van Narsinga, voerde tegen den Idalcan, in de inneminge van Rachio: Hy seght dan dat het Leger verdeylt was onder verscheyden deelen/ onder hare Kapitepnen/ aldus: In de Avant-guarde trock Camaraique met 1000. Paerden/ 17. Elephanten/ ende 30000. Voetknechten. Tierrabitara met 2000. Paerden/ 20. Elephanten/ ende 50000. Tantasings; daer na Timanapeique met 3500. Paerden/ 30. Elephanten/ ende 60000. Voetvolck. Hadapanaique met 5000. Paerden/ 50. Elephanten/ ende 100000. te voet: Condomare volghde met 6000. Paerden/ 60. Elephanten/ ende 120000. te voet. Hier na trocken twee Besneden des Conings met 1000. Paerden/ 15. Elephanten/ende 40000. Voetvolck. De Pagie van Bethel voerde 200. Paerden/ 20. Elephanten/ ende 15000. te voet. Comarbeque gelepde 400. Paerden/ 20. Elephanten/ ende 8000. Voetknechten. Hier na volghde den Coning met zijn Lijf-wacht/ namelyck 6000. Paerden/ 300. Elephanten/ ende 40000. Voetvolck/ ende aen zijn zijde marcheerde den Gouverneur van Bengapor, met verscheyden Capitepnen/ onder vaendelen/ allwaer dat 4200. Paerden/ 25. Elephanten/ ende 60000. voetknechten onder waren. Behalven al dit volck waren noch 2000. Paerden/ ende 100000. Voetknechten/ verdeylt onder kleyne Vaendelen/ die gheljck als loopers hier ende daer/ het Landt ronts-om ontdeckten voor ende achter/ ende dat met sulcken ordre/ datmen in een omme-sien voor wist wat achter geschiede/ ende so voorts. Met dese trocken noch 12000. water-dragers/ 20000. Hoeren/ voorts Kooplieden/ Arbeyders/ Wassers/ die sy Mainates noemen/ Ossen/ ende dragende Buffels sonder getal. De verdeylt dese volcks wierdt bekent int over-trecken van een Rivière/ want den eersten quam het water tot aen de billen/ ende was voor de lesten niets om te scheppen met de handen. Den Koning/ eer dat hy op den eersten aenslagh trock/ offerde in 9. daghen 2736. Beesten/ welckers Vleys men den armen uytdeylde/ ter eeren den Afgod/ daer het tot ghecoffert wierdt. Dit volck was in Katoenen kleederen gekleedt/ so dick ende sterck/ datse tegen een Lantse staen mochten/ even al hadden sy sere platen gewerst/ so waren oock de Paerden ende Elephanten met tselfde gewapent. Yeder Elephant hadde zijn Kasteel op hem/ met vier ghewapende mannen daer in: Hadden voorts tusschen hare tanden seker kortelassen/ die alles af-sneden watse voor haer vonden.

Beschrijvinghe des machtighen heyrlegers/ geboert tegen den Idalcan, op de Entreprise van Rachio.

Het

Het Voet-volck was ghedeplt in Booghschutten/ Pickeniers/ ende volck die een rondas ende trappier droegen/ sonder meer/ want dese Schilden waren so groot/ datse haer gantse Lichaem daer mede bedecken mochten.

Genereuse woorden des Koninghs van Narsinga.

Den Idalcan met zijn geschut een groote nederlaghe onder des Koninghs volck van Narsinga gedaen hebbende; heeft hy selve gesproken woorden voorwaer sodanigé Prince waerdigh/ namelijck/ Dat hy liever wilde; dat den Idalcan gedoodt, dan overwonné hadde: gevende voorts courage aen den zijnen/ tradt voor aen/ ende ontdede zijnen vpandt. Onder andere dinghen nam hy in dese nederlage 4000. Arabise Paerden/ 100. Elephanten/ 400. groote Stucken/ behalven de kleyne/ een onpndelijck ghetal van Ossen/ Buffels/ Tenten ende gevanghenen. In desen oorlogh waren 40. Portugijsen met den Idalcan, ende keerden met den Koning van Narsinga.

Op onsen tijde hebben hun twee Kapiteynen tegen den Koning opghemorpen/ waer van deene die te Negapatan woont/ Virapanay genoemt wordt / ende d'andere te Malipur woonende/ heet Vengapatir.

Den Koning van Narsinga; om zijn volck in alle voorvallen gereedt te houden/ monstert zijne Kapiteynen jaerlijcks; ende die niet so veel volcks en onderhouden/ als hun te last ghelepdt is/ die berooft hy van hare Ampten.

Godts-dienst

XI. De volckeren van Narsinga geloóven eerst aen eenen Godt/ Heere van alles/ daer naer aen de Duyvelen/ Autheuren van alle quaet/ dien sy meer als den Schepper van alles eeren/ haer schone Tempelen timmerende/ ende daer groote inkomsten by. In sommighe van dese Tempelen onthouden haer Mannen/ die den dienst deser Afgoden gade slaen; in andere Tempelen zijn Vrouwen/ die met hare onkuysheydt winnen/ daer dese Mannen mede gevoedt worden/ tot welcken ende sy oock by haer eenighe jonghe Dochters op-voeden.

Nu is alhier/ gelijck meest in alle de Indien, tweederley soorte van volck/ die de Ceremonien van haren vermeynden Gods-dienst gade slaen: Dese zijn de Baneanes, ende de Bramins. De Baneanes, die alhier in grooten getale zijn/ alhoewel sy in hare Secten verschillen/ accorderen nochtans alle hier in/ datse niets en dooden/ dat leven ontfangen heeft/ mochte oock daer af een een. Dit wordt by hun so scherp onderhouden/ datse de Vogelen die om te dooden gevangen zijn/ wederkoopen/ ende vliegen laten: Eten noch Rapen/ noch Ayuyn; gebruycken oock gheenen Wijn/ noch Azijn/ oock geenen Indiaensen dranck. Sy quellen haer met lange vasten/ alleen des avondts een wepnigh Superken ende Melck nuttende; soo dat de Superstitieuste onder haer somwijlen wel 20. dagen zijn sonder pets te nutten. Geven hare goederen weghy/ wanneer sy gevoelen datse sterck zijn. Sy en trouwen maer eenmael/ ende als sy sterven worden hare Vrouwen met haer begraven: sy gebruycken de selve kleedingen van d'oude Brachmannos, geloovende de verhuysinge der sielen in een ander Lichaem.

Doch de Bramins worden veel meer gheacht/ende zijn in twee Secten verdeplt: want sommige houwelijcken/ ende wonnen in de steden; dandere en trouwen nimmermeer/ ende worden Ioques ghenoemt. Dese en hebben gene Kenten/ leven seer ghestreng/ gaen bedelen door gants Indien ghelijck als Pelgrims/ende onthoudé haer van alle vleeschelijcke wellusten/ tot een seckeren tijdt toe/ dan worden se Abduts, dats te seggben/ vry van alle Wetten/ ende onbequaem tot sondighen. Als dan begheven sy haer tot alle ontucht/ wellust/ ende plesier dat sy konnen bedencken. Sy hebben een Hooft/ die groote inkomsten onder handen heeft/ ende haer daer af mede deplt/ sendende somwijlen van dese Ioques eenige hier ende daer om haer sotternpen te predicken. Dese aenbidden eenen Parabramma ende drie zijne sonen/ tot wiens eere sy drie koorden om haren hals dragen. Sy stellen niet alleen onder den Goden/ de mannen/ die pet sonderlings gedaen hebben/ maer oock de Beesten/ bouwende tot hunner eeren seer kostelijcke Tempelen: Aenbidden/ Simmen/ Elephanté/ doch meer den Ossen/ ende Koepen: want sy meenen dat de sielen der menschen veel eer in dese Beesten verhuysen/ dan in eenige andere.

De Bramins; die aen de Zee-kant wonnen/ Cuncames genaemt/ eten alderley Dieren/ behalven Ossen ende Verckens-vleys. Sy hebben eenighe Boecken ende Prophecyen/ waer door sy hare Superstitien vast maken. Sy gelooven dat God swart is/ achtende dese verwe de schoonste van allen/ wesbalven oock hare Afgoden swart gemaeckt ende met olp bestreken zijn / so datse schrickelijck om aensien zijn. Sy persuaderen den volcke/ dat hare Goden groote eters zijn/ ende dat om datse des daechs tweemael spijs offeren souden/ 't welck oock gheschiet/ die hun dan seer wel te pas komt. Daer zijn sommige onder haer die wel ervaren zijn in de Astrologie/ doch hebben meest alle meer arghept/ dan geleerthept. Hebben vele vrouwen. Sy hebben onder haer een vreemde tale/ in de welcke sy in hare Scholen de Tooverye ende swarte konsten leeren. Het hooft-haer laten sy van jongs op lang wassen: houdent voor groote sonden van eenige Christenen spijse te ontfangen.

Verhael des Staets

van den

SOPHY van PERSEN.

1 AFkomst van den Sophy van Perssen, de plantinge ende voortgang van de Wet Mahometh. 2. Gelegentheydt / grensen ende eynden des Koningrijcx van Perssen, 3. Beschrijvinge der Provintien deses Rijcx / ende eerstelijck van Medien, ende hare voornaemste steden. 4. Van Assyrien. 5. Van Susianam, ende zijne grensen. 6. Mesopotamia. 7. Panchaia, zijne grensen / ende Hooftstadt Siras. 8. Parthien, ende zijne voornaemste steden. 9. Hircanien, zijne grensen ende voornaemste Stadt Hircan. 10. Margiana. 11. Bactrana, ende zijn Hooftstadt Bactra. 12. Paropamissa ende zijne grensen. 13. Aria ende zijne voornaemste Rivieren. 14. Drangiana ende zijne grensen. 15. Gedrosia. 16. Garmania, ghedeylt in tween / waer af het eene woestijs / zijn grootte / ende Hooftsteden. 17. Nader beschrijvinge der voornaemste Provintien / die onder de Heerschappye van Perssen gebleven zijn. 18. Van de Provintie tegenwoordigh genoemt Parc. 19. van Hierak. 20. Kachon. 21. Aderbaion. 22. Guylon. 23. Korason. 24. Kermon. 25. Maurenabar. 26. Vzbek. 27. Beschrijvinge van de vruchtbaerheyt eenigher Provintien deses Rijcx / onvruchtbaerheydt ende dorheydt vant andere deel. 28. Overvloet deses Landts in Bithumen, Naphta, Roosen van Jericho / Katoen / Dadels / Koorn / Vijgen / Honighboomen / Wijnen / Druyve-bossen van twee cubitus lang / kostelijcke Gesteenten / Esmerauden / Hyacinthien / etc. Nardus / Myrrhe / Wilde Dieren / als Tygers / Panthers / Luypaerts / etc.

etc. 29. Coſtuymen ende maniere van leven der oude Perſſen/ ende eerſt van de wooninghe der Koningen int geberghte/ ende welcken Tol ſy vant volck eyſten. 30. Van hare Bruyloften: veelheyt der vrouwen toegelaten; d'oeffeninge des jeughts/ ende hare Wapenen. 31. Ceremonien haerder Lijck-uyt-vaerden/ Offerhanden/ ende Goden. 32. Van de oude dapperheyt der Parthen, ende ſimpelheyt der ſeden ende kleedingen: hare manieren van ſtrijden/ wapenen/ etc. 33. Van den verwijfden aert der Mediers; haer aliancien gemaeckt met bloetſtortingen: hoedanigh haer vroot ende dranck was. 34. Kleedinge der oude Aſſyriers/ ende hare ſeden. 35. Wet ende Coſtumen der Aſſyriers van de ſchoone dochteren te verkoopen/ met welck gelt ſy de leelijcke uythouwelijckten. 36. Ander ghebruyck/ om de ſiecken int openbaer te brenghen/ ſoeckende raet aen den genen die met de ſelve ſieckte gequelt hadden geweeſt. 37. Van de ſalvinge der dooder lichhamen met Honigh/ hare Begraef-plaetſen ende uytvaerden de Egyptiſe gelijck. 38. Vleeſchelijcke kennille der Aſſyriſche Jofferen met de vreemdelingen ter eeren de Goddinne Venus. 39. Van de Aſſyriſche Wijſen/ Chaldeï genoemt/ zijnde in gelijcker achtinge/ als de voorverhaelde Gymnoſophiſti: Hare leer nopende de Goddelijckheyt/ ſtervelijckheyt ende natuerlijcke ſaken. 40. Gebruyck der Carmaniers om ten oorloghe te gaen; ende op Eſels ſittende/ te vechten; ende van niet te trouwen voor ſy en hadden Banquet gehouden over een verſlaghen hooft van hare vpanden. 41. De ſeſtigh-jarighe van Margiana wierden gedoot/ ende haer Lichaem van hare vrienden gegeten/ doch de vrouwen verſmoort/ ende begraven. 42. Seden ende aert der hupdensdaeghſe Perſſen/ ghenepght tot wetenſchappen/ Koophandel/ ende Ambachten/ etc. ende welcke tale ſy gebruycken. 43. Hare rijckdommen/ beſtaende in goude lakenen ende zijde/ ook in Koophandel van Peerlen ende geſteenten. 44. Hoedanigh de inkomſten ende rijckdommen deſes Rijcks zijn. 45. Welcke zijne macht in Voetvolck ende Perſiſſe Krijghs-tuyghe/ ende welck ghetal Ruyterye hy te velde kan brenghen. 46. Wet welcke vpanden der Perſſer gegrenſt is. 47. Gouvernement des Rijcx van Perſſen, verſchillende van der Turcken regieringhe. 48. Van vier voornaemſte Seckten des Mahometaenſen Godsdienſts/ ende welcke van vier gevolght wort van de hupdensdaeghſche Perſſers. 49. Van de Joden/ ende Chriſtenen Melchiten/ Neſtorianen/ Armenianen/ woonende in Perſſen.

HEt Rijcke van den Sophy is nu onder de handen der machtighſte Monarchen van geheel Oſten gheſtelt/ ende alhoewel het ſelve eenigen tijdt onderbruckt geweeſt is van de Saraſijnen/ daer naer door de Tartaren/ die hem eerſt ontdeden onder haren Chingis, daer naer onder den Tamberlaen: nichtemin ſreft het zijn oude glorie wederom verkregen ſchier by onſen tijdt/ door de dapperheydt van Iſmaël Sophy, van wiens Afkomſte wy op deſe plaetſe goedt vinden pets te ſchrijven/ want hier aen de kennille van den Staet ende 't Rijcke van Perſſen grootelijcks gelegen is.

So moetmen dan weten dat Mahometh, Antheur van deſe vervloechte ſecte/ die op ſo veel plaetſen regneert/ by de Arabiers in grooter aenſien ghekomen zijnde door zijn nieuwe Leeringe; trouwde voor een tweede Vrouwe/ Aïſſa, Dochter van eenen ſekeren Bubac, een Man van grooter aenſien ende ſeer rijck; door middel van deſen Bubac, Omar, ende Ottomar zijne Vrienden/ verſamelde hy een groot getal Arabiers/ met de ſelve veroverde hy/ onder ſchijn van Religie een groot deel van der gebuyren Landen.

Ondertuſſchen gaf hy zijn dochter Fatima (geboren van zijn eerſte vrouw) ten Houwelijck aen zijnen Neve Ally, ende komende te ſterven in zijn 63. Jaer/ liet hem het Landt over/ ende de opper-macht vande geheele ſeckte/ met den naem van Caliphe. Maer Bubac verſtoort zijnde/ om dat Machomet, die door zijn middel groot geworden was/ zijnen Neef boven hem ſtelde/ die noch maer een Jongeling en was; verdreef Ally uyt zijn Landt/ geaſſiſteert van Omar ende Ottomar, die lieber deſen Caliphe ſaghen als den anderen/ vermits hy van haren bloede was/ ook om dat zijnen ouderdom hope gaf tot een beguame ſucceſſie/ gelijck ook geburde: Bubac hadde dan deſe twee na malkanderen tot Succeſſeurs/ Omar wiert van een ſlave vermoort/ ende Ottomar in een oproer; ſo dat den laſt van Caliphe wederom op Ally quam/ die 't ſelve evenwel niet vredelijck en beſat/ vermits dat Mavia, die onder ſchijn dat hy zijnen meeſter Ottomar vermoort hadde/ hem beſtrijghde/ ende hem eyndelijck in de Cufa omvroght/ gelegen aen den Phrat, beneden Bagadeth, die om deſe oorſake Maſſadal, ſo veel te ſeggen/ als 't thuys van Ally genoemt wert/ om dat hy daer begraven wiert. Na zijnen doot verklaerden die van Cufa tot Caliphe, eenen Oren, zijnde ſone van Fatima, die noch

afgestelt / ende daer na bergeven wiert van Mavia, die hem doen als absolupt Caliphe stelde/ hebbende zijnen sone Iasil tot Successeur. Ocen liet 12. sonen na onder de welcke eenen Mahomet Mhadin was / van welcke de Mahometanen gelooven dat hy noch niet doot en is/ so datse hem noch verwachten/ seggghende / dat hy de gantse werelt noch sal komen bekeeren: om welcke oorsake sy te Massadal altijt een Paert gereet houden (alwaer / na hare meeninge / de bekeering behoort te beginnen) 'twelck sy met grooter statie aen de Mosquee op-offeren. Nu van wegen de verschillen die tusschen Ally ende Bubac, Omar ende Ottomar waren/ is naderhant grooten twist geresen/ want de Persise gelooven dat Ally door Testament van Mahomet gerechtigh Caliphe verklaert wiert/ doch de Arabiers favoriseren de andere drie. De saken aldus ongeriddert staende / tot in den Jare 1369. is in Persen, na dat hun de Mahometanen ofte Mooren (om der Spanjaerden ende Italianen koortste maniere van spreken na te volgen) sonder Caliphe vonden (want dese eyndighden in den Jare 1255. in Mustacen Mumbila, die van Allacu Koning der Tartaren omgebracht wiert) eenen opgestaen/ genoemt Sophy, Heere van de Stadt Ardevel, die hem seyde upt den bloede van Ally gesproten te zijn/ van zijns Moeks zijde/ genoemt Muse Cercin, die een der twaelfs sonen van Ocen was / ter gedachtenisse van wien hy zijnen Tulban veranderde/ daer by noch 12. Punten doende/ stellende zijne serkte in aensien ende geloof. Desen is gevolght zijnen sone Guima, ende na desen Aïdar, die de Dochter van Assembec troude een machtigh Prince in Syrien ende Persien, doch nieuwerings gestelt: maer zijnen sone genoemt Iacob Bec, dede hem dooden/ vreesende de macht ende aensien van desen Aïdar, daer na gaf hy de twee sonen van Aïdar, namelijck Ismaël ende Soliman aen zijnen Capiteyn Amanzar, met bevel van die op Zalque te brengen/ wesende een stercke plaetse/ opt geberghte liggende: Maer Amanzar verbloeckende de wreethept zijns meesters/ dede die binnen zijnen huyse opdoen met zijne kinderen/ ende seer sterck gewonden zijnde/ vreesde haer eenigh quaet te moghen overkomen/ gaf haer twee honderd kroonen/ ende Paerden/ haer radende by hare moeder te gaen. Ismael, die den outsten was/ in zijn huys gekomen zijnde/ begon terstont int werck te leggen eenighe aenslagen om zijns vaders doot te wreken/ ende na eenige aenslagen gheluckelijck volvoert hebbende/ nam sich den tijtel van Prorecteur der saken van Ally, van wien hy afkomstigh was; maeckte zijnen Tulban hooger/ ende sont aen allen Mahometaensen Princen van Oosten Ambassadeurs upt/ haer vermanende zijn Wapen ende Serkte aen te willen nemen. Hier door/ ooch door middel des gheluckes die hy in zijnen aenslagh genoot/ maeckte hy hem voor gheheel Oosten ontsichelijck/ liet Ocen (die hem Koning van Persien noemde) ombrenghen; so datter niemant meer overigh en was/ dan Morabec, die hulpe epste aen Selim I. Keyser der Turcken. Hy verwon in volle veltslagh by het zwert Van, den Sabacan Koning der Tartaren van Zacathay, ende willende om zijne victorie te vervolghen/ over een Revière passeren/ is door eenen Astrologijn daer af gheraden/ die vele geluckige upcomsten sagh om derwaerts te gaen/ maer gene om weder te keeren. Desen liet zijnen nacomelinghen een seer groot landt na/ vele staten onder sich begrijpende/ die hem alle voor haren Souverepn erkennen/ alhoewel sy niet alle immediatelijck onder zijn Kroone en behoorden/ als het Rijcke van Macram, Patany, Guadel, ende Ormus, twelcke tegenwoordigh de Portugijsen tijnsbaer is. De Georgianen waren ooch zijne onderdanen/ ofte ten minsten onderloghden onder hem: Doch hupdens-daeghs en strecken de grensen des Rijcks vanden Sophy niet so wijt/ ende is gelimiteert.

II. Het is gelegen tusschen het Rijcke der Turcken/ de Tartaren van Sacatay, het Rijcke van Cambaya, de Caspise Zee/ of Mar di Bachu, ende de Persise golffe. So dat het ten Oosten van de Indien afgeschepden is door Bossen/ Bergen ende Wildernissen; ende ten Noordt eensdeels aen den Tartar grenst by de Rivière Oxe ofte Abiam, ende een deel aen Mar di Bachu: ten Westen met de Turcken by de Rivière Tygris ende het Meyr Gioco: ende ten Zuyden/ grenst het aen de Persische golffe.

Dit stuck lants is groot/ ende begrijpt ontrent 38. graden vant Oosten tot het Westen/ want zijnen Oostelijcksten Meridiaen is in de 120. graet/ ende de Westelijckste passeert door de 28. graet van den Keyser: daer na vant Zuyden na 't Noorden besidt hy noch 20. graden/ namelijck van de 23. tot de 43.

III. Het Rijcke van Persien begrijpt de Provintien van Medien, Assyrien, Susa, Mesopotamien, Persien, Parthien, Hircanien, Margianen, Bactren, Paropamisen, Arien, Drangianen, Gedrosien, ende Carmanien: ende alhoewel den Turck eenige der selver gewonnen hadde/ so heeft den Sophy nochtans hupden het meerendeel weder gewonnen.

Medien wort hupdensdaeghs Servan gheneomt/ ende grenst ten Oosten met Hircanien ende Parthien, ten Westen met het Opper-Armenien, ende Assyrien, ten Zuyden met de Provintie van Persien, ende ten Noorden met de Caspise Zee. Dit heeft eertijdts het machtighste Landt van Asien geweest/ ende was ghedeylt in Hoogh-Medien ende Atropatien.

Het hoogh ofte Opper-Medien begrijpt nu het Landt rontsom de stadt Tauris, die sommige Ecbatane gelooven te zijn/ mmmers zijn Ortelius ende Minador van dit gevoelen; in plaetse dat Paulus Iovius gelooft dat dit behoort te zijn Terva, ende Niger Tigranoama; doch t'onrechte na 'tgevoelen des geleerden Magini. Dese stadt ligt aen den voet des Berghs Oronte, ontrent 8. daghreysen van de Caspise Zee: zijnen ommegang is ontrent van 5. mijlen/ doch en is met geen mueren besloten. Was bewoont wel van 200000. menschen/ eer dat Amurathes de selve veroverde in den jare 1585. doch is tsedert veel vermindert/ gheliick men gelooft. Dit heeft wel eer de Koninglijcke woonplaetse geweest van de Sophys, eer dat Tamas die over droegh in de Stadt Casbin, de welcke de vpterste woonplaetse deser Koninghen is gheweest/ ligt veel Suydelijcker van Tauris. Daer is voorts de stadt Turcoman tusschen Tauris ende Casbin, wijders de steden Saru, Sultani, ende Nasivan, die na sommiger ghevoelen/ het oude Nasuana ofte Artaxate is: Daer is ooch Ardovilla, in de welcke geregiert hebben Guiner, Sederdin, ende eenige andere van der Sophypanen serkte; voorders Marant opt eynde van Medien, ende Saucazin dicht by Tauris,

Tauris, vermaert dooꝛ den oꝛlogh die tuſſchen Amurathem, Turckis Keyſer/ ende den Sophy van Perſſen geweeſt is. Ende alhoewel de Turcken ſeer langhen tijt een deel deſes landts in ghehadt hebben / ſo machment nochtans wel den Koning van Perſſen toeſchꝛyven/ want hy byna alles wederom verkregen heeft ſedert wepnige Jaren.

Atropatien is het Nooꝛderlyckſte deel van Medien, dicht aen de Caſpiſe Zee/ anders genoemt Mar di Bachu, ende is van Armenien geſcheyden dooꝛ de Riviere Canat, de Hooftſtadt is Sumaquia, geleghen tuſſchen Derbent ende Eres. Daer zijn noch de ſteden Sechi, op de Frontieren van Gurgeſtan, Iavat, op de grenſen vant Opper-Medien, ende Eres, die eertijts vermaert gheweeſt is om de menighte der zijde/ die daer van daen quam.

IV. Aſſyrien, (dat Niger *Adriſa*, Girava *Azemia*, Pinetus, *Moül*, Mercator, Sarh, ende Caſtaldus *Arzerum* noemen/ oock ſommige noch Cuſſeſtan) light ten Nooꝛden aen Opper-*Armenien*, aen Meſopotamien ten Weſten/ aen Suſiana ten Zupden/ hebbende veel Berghen tuſſchen tween/ ende aen Medien ten Ooſte. Is eertijts vernaemt geweeſt/ om des Rijcx wille/ dat aldaer opgherecht was/ ende zijne ſtadt Ninive, aen de Riviere Tygris gelegen/ veel grooter als Babylon was. Begreep eertijts de Pꝛovintien van *Arapachit*, *Adiaben*, ende Sittacen, die ſommighe nu noemen Botan, Sarca ende Rabia.

V. Suſiana, dat Niger Chus, ende Mercator Cuſiſtan noemet/ is ghegrenſt ten Nooꝛden aen *Aſſyrien*, ten Weſten aen Babylonien, bp de Riviere Tygris, ten Ooſten aen een deel van Perſſen, ende ten Zupden aen de Perſiſche Golffe. Sp heeft deſe naem Suſiana ghenomen van de vermaerde Stadt Suſa, die men nu Chus noemt/ ſo Niger ſchꝛyft/ ende naer anderer mepninge Suſtre, ende ghetimmert is op de Reviere Enel, nu Tirtir ghenoemt/ heeft eertijts wel 15000. ſchꝛeden ommegangs gehadt.

VI. Meſopotamien, in de H. Schꝛift Aram ofte Charam genoemt/ ende nu Diarbech, volgens Mercator, maer alleen een deel van Azemien, dat Aſſyrien vervult/ volgens Belon, is gelegen tuſſen de twee vermaerde Rivieren Euphratem ende Tygrim; heeft tot grenſen ten Nooꝛden Opper-Armenien, dicht aen den Bergh Tauro, ten Weſten Syrien bp den Euphratem, ten Ooſten Aſſyrien, afgeſcheyden dooꝛ den Tygrim, ende ten Zupden het Wooꝛſte Arabien, zijne vooꝛnaemſte Steden zijn Orfee, hebbende 7000. ſchꝛeden ommegangs/ ende is vernaemt dooꝛ de doot Craſſi; vooꝛts Caramit, in Turckſe ſprake ſo veel als Swarte-ſtadt te ſeggen / was eertijts Anuda genoemt / ende light int Lant datmen Alech noemt / ende is de Hooft-ſtadt van gantz Meſopotamien, die genomen wiert dooꝛ den Turckſen Keyſer Selim; *Merdin* de ſtoel des Patriarchs der Chaldeen, ende Moſus de ſtoel der Neſtoꝛiaenſe Patriarchen / wiens authoꝛiteyt ſich uptſtreckt tot aen Cathay ende de Indien.

VII. De particuliere Pꝛovintie van Perſſen, wiert eertijts Panchaia genoemt/ na zijnen Koning Panthea, daer na noemdent de Gꝛiecken Cephea, ende daer na iſt Perſſen (van Perſeo) genoemt / welcken naem van Griecken in Aſien obergebꝛocht is / doch nu wooꝛt het Fraſi ofte Fraſiſtan geheeten / ſo Mercator tupght / grenſt ten Nooꝛden aen Medien, ten Weſten aen Suſiana, ten Ooſten aen Carmanien, ende ten Zupden aen de Perſiſe golffe/ welcke golffe na dit Lant genoemt is/ en beſpoelt het ſelve lant ontrent 600000. ſchꝛeden verre. Syne Koninglycke ſtadt is Siras eertijdts Perſepolis genoemt/ andere willen Cyropolis, ende heeft der wpſen woonſte geweeſt/ die Koningen van Ooſten waren. Het is nu eene der vꝛaepſte ende ryckſte ſteden van gheheel Ooſten: heeft wel 20000. ſchꝛeden ommegangs/ daer in rekenende de Nooꝛ-bozghten/ ende is gelegen op de Riviere Bindimir, heeft wel 60000. huyſen.

Parthien, nu Charaſſen, ſeght Niger, nemende deſen naem van zijn Hooftſtadt Charas, maer Mercator noemt het *Arach* ende Alphonſus Hadrianus Iex, heeft tot ghebuyren ten Weſten de Pꝛovincie van Arien, tē Zupden Carmania deſerta, ten Weſten Medien, ende ten Nooꝛden Hircanien. Syn vooꝛnaemſte ſteden zijn Caſſan, eē ſeer ryckе ſtadt/ Sembran, Teracan, Amadan, Inammadulaſar, Malam, Maſſiar, Saſuar, Coran, Culbat, Cur, Cien, Turbat, Turſus ende andere. Maer de Hooft-ſtadt is Hiſpaham, die ſommige ſeggen der Ouden Ecatompyle te zijn/ ende die ſo groot ende ryck is/ dat de oude ſeggen dat het de halve werelt is. VIII.

Hircanien, wooꝛdt van ſommighe Barbaren/ ſo Niger ſeght Girgiam ghenoemt/ ofte Corcam, maer hy ſeght dat het aen de zijde der ſteden Stranue ende Ferit genoemt wooꝛt Meſandre. Minado ſchꝛyft dat het gantſe Hircanien Meſandre genaemt wooꝛt / maer Erythreus noemt het Hyrach. Maria Angioleſſe noemt het Strava, ende Mercator Diargument. Syne grenſen zijn ten Weſten Medien, ten Ooſten Margiane, ten Zupden Parthien, gedeylt van den Bergh Coron, ten Nooꝛden Mar di Bachu. De Hooft-ſtat wooꝛt genoemt Hyrcan, ende is ſeer ſterck. De Sꝛpthiers noemenſe Scharizat, volghens Plinium. De andere Steden zijn Beſtan, Meſandran, ende eenige andere. IX.

Margiane wooꝛt van Pineto genoemt Tremigan, ende Niger meent dat het een deel van Tartaryen van Sacathay is/ maer Caſtaldus ende eenige andere noement Ieſelbas, is gegrenſt ten Ooſten aen Bactren, ten Weſten aen Hyrcanien, ten Nooꝛden aen de Riviere Oxe, ende ten Zupden aen een deel van *Arien*: de Hooft-ſtadt is Antiochien, die ſommige nu Indioy noemen. In dit Lant ſtellen ſommige het Mooꝛas Oxiana, datmen nu het Mepr van Barbacamber ofte van *Maru* noemt. X.

Bactren, wooꝛt huyden meeſt Charaſſan genoemt: Gꝛenſt ten Ooſten ende Nooꝛden aen Sogdianam, bp de Riviere Oxe, ten Weſten aen Margianen, ende ten Zupden aen Arien, den Bergh Paropaniſa light int midden. In dit Lant hebben eertijts ſchoone Steden geweeſt / van welcke ſommige van Alexandro Magno geruineert zijn geweeſt: Maer zijne Hooftſtadt was Bactren, genoemt na een Riviere/ die nu Bochara genoemt wooꝛt/ ſo Niger ſept/ ende wil oock dat de Hooft-ſtadt oock ſo geheeten wooꝛt/ ende de vooꝛt-plaetſe der Medicijnē Avicenna ende Zoroaſtres. Andere ſeggen/ dat Iſtigias de Hooftſtadt deſer Pꝛovintie is / die doch niet geheel onder den Sophy en behooꝛt. XI.

Het Lant van Paropamiſſa, wooꝛt ſo genoemt om dat het bp-na een Eylandt gelijck is ende ſchier rontſom met Rivieren beſloten/ wooꝛt van Nigro Dacien genoemt/ van Minadoc Candahar, ende van andere Sableſtan. Tē Nooꝛden grenſt het aen een gedeelte van XII.

Bactren, by den Bergh Paropamissa, ten Westen aen Arien, ten Zuyden aen Arosien, ende ten Oosten aen Indien: Kandahar is de hooftstadt des Lants.

XIII. Arien, van Nigro oock also genoemt/ ende van andere Eri, maer van Castaldo Corsan, van Mercatore Sernera, licht besloten tussen Margianen, ende Bactren ten Noorden/ ende grenst ten Westen aen Parthen ende Carmaniam Desertam, ten Zuyden aen Drangianen, ende ten Oosten aen't Lant van Paropamissa. In dit Lant zijn drie voornaemste Revieren/ namelijck Aria, Tonoler, ende Arapen. Daer is oock het Marag Aria, dat nu het Meyr van Burgia genoemt wort. Zijne Hooft-stadt is Eri, hebbende 13000. schreden inden omgang.

XIV. De Provintie Drangiana wort nu Sigistam genoemt/ doch Niger seght dat Arocasia ende Drangiana tsamen Sigistam genoemt worden. Sommige willen datmen dit het Koningrijck van Cabul behoorde te noemen / 'twelck op de Frontiere des Rijcks van den Sophy light aen de Oost-zijde/ende datter eenen bysonderen Koning is / die Mahometaens is. Zijne grensen zijn ten Noorden ende Westen Arien, beneden den Bergh Bagoë, ten Zuyden een deel van Gedrosien, ende ten Oosten aen Aracosien. Dit Landt wort van de Rivière Drangia in tween gespleten / die de nieuwe Kaertmakers Ilment noemen: ende is dermaten van de Bergen besloten/ dat desselfs Riviere nauwlijcx eenigen doorgang heeft.

XV. Gedrosien wort nu Chirman genoemt; andere noemen Circan, Gest, ende Guzarata; doch 't is ghewis dat Guzarata het Rijck van Camboya is: Het grenst ten Noorden aen Drangianam ende Aracosiam, ten Westen aen Carmaniam, ten Oosten aen een gedeelte van Indien of aen Camboya, ende ten Zuyden aen de Indische Zee.

XVI. Carmania, teghenwoordigh Chermain, is (na Ptolomei schrijven) in tween ghedeylt: Het eene wort het woeste genoemt/ende 'tandere alleen Carmania. Sommige noemen het woeste Carmanié, Culcinda, int welcke geé steden zijn/dan alleen eenige Dorpen/hier en daer verstropt. Is ten Noorden ghegrenst aen Parthien, ten Westen aen de Provintie Persen, ten Zuyden aen Carmanien, ende ten Oosten aen Arien.

Het ander Carmanien is geleghen tusschen Gedrosiam desertam, een deel van Persien/ en de Indische Zee/ ende wort het groote ghenoemt/ om van het woeste te onderscheyden: streckt sich langs de Zee-kant wel 200. mijlen/ doch sonder eenige bequame Havenen/ van weghen de klippen ende droogten. De Hooftstadt is Chirman.

Dit is vervolgens 'tgene men van bequame Autheuren/ende die daer geresyt hebben/ heeft konnen vernemen: Waer het schijnt dat Texierus, van wien hier na bysonder ghesproken sal worden/ de selve wat beunder onderscheyden heeft/ alle dingen by hare eygene namen noemende/ ghevende hier alle de plaetsen veel klaerder te kennen/alwaer alle merckwaerdighste dingen gebeurt zijn/ die in het kort begrijp der Historien/ aen dese klepne vertellinghe gevoeght / verhaelt sullen worden. Want ghelijck als hy seer net ghewees is int doorsnoffelen van alles dat vreemt was/ daer hy henen doorreyste/noch heeft hy meerder neerstighepdt ghedaen om een volkomen kennisse te hebben des ghelegenthepts van dit groote Rijck/ ende dat om des meenings wille die hy hadde om dit kort begrijp te beschrijven/ 't welck hy sodanigen name geeft.

Korte Openinghe der voornaemste Provincien, die alderlangst onder het ghebiedt van Persien ghestaen hebben.

PErsien (seydt hy/ dat de Inwoonderen Parc oft Agem noemen/ van waer oock komt datmen de Inlanders Pary ofte Agamy noemt) zijnde een der grootste Monarchien/ der vermaertste ende volckrijckste/ die ter werelt zijn/ en ran niet wel ontdeckt ofte seecker lijcken begrenst worden/ overmits de veranderinge die in zijne beheerschinge ghevonden is/ wiens Rijcken ende Landen als nu seer groot/ als dan weder seer klein ghewees zijn/ van de welcke ick kortelijck beschrijven sal de gene die alderlangst onder dit Gouvernement geweest/ ende minst veranderd hebben/ oock van de voornaemste volcken/ dienende tot een meerder licht in het gene dat daer van gheschreven is/ latende den Cosmographisten de beschrijvinge van zijne gelegenthept. XVII.

PARC. Dese Provintie en is niet wel het grootste des Rijcx/ hebbende de groote ende edele Stadt Seyraz tot hare Hooftstadt/ is overvloedigh in Tarwe / Vleys ende Oest/ doet grooten handel in droogh ende Spaens Leer/ men werckter oock in eenighe Sydestoffen/ van die daer ontrent wast. Die naest dese int meeste aensien is/ is de Stadt Lar ofte Lara, so de Portugijsen seggen/ van de welcke de Laris haren naem genomen hebben/ een seltsame soorte van seer fijn silver-gelt/ seer behent/ ende dat door gheheel Oosten grooten cours heeft. Dese is het Hooft van een seker Koningrijck/ alhier maecktmen de beste Bogen van geheel Persien. In dese Stadt is in de maent September des Jaers 1593. een groote Aertbevinghe geweest/ dat boven de 1200. Huysen dieder omstorteden/ het grootste deel der muren oock om verre gesworpen wierden/ ende vele Waterbacken/ (want sy daer te lande geen ander water en hebben/ dan't gene van den Hemel valt) ende bleven noch wel 3000. Persoonen. In dese Provincie van Parc liggen noch Tacom, Iaharom, Kazron, ende Lastam, daer Indigo is/ by haer genoemt Lassa fretida Stahabanon; welcker Inwoonderen gheheel haet zijn/ oock Nery, welckers grensen vol Yser ende zijne Azuyrmijnen zijn: daer worden oock seer schoone wapenen gemaeckt/ ende andere sinlijckhepden. Pacah ende Daraguerd zijn vermaert van wegen hare groene ende drooge Oesten. Behalven dese zijn noch veel andere plaetsen/ doch minder in achtinge. XVIII.

HIENAK. Dit is oock een groote Provintie/ wiens Hooftstadt Lusphaon is/ seer volckrijck ende bywijlen de Woonplaets der Persische Koninghen. Daer wort grooten handel ghedreven/ ende heeft allerley noodtsaeckelijckhepden. De voornaemste plaetsen deses Landtschaps zijn Yard, seer vermaert/ niet om zijne grootte / maer om zijne playsantighept/ ende de schoone Tapijtsen / die daer gemaeckt worden/ die de schoonste des werelts zijn. Daer is oock menighte van Syde. XIX.

KACHON, Is vermaert om zijne overvloet XX.

vloet van alderhande Sijden. Sijn landt is ſeer vruchtbaer van alderhande vruchten; onder de welcke zijne Que-appelen ſeer ghepreſen worden. De ſteden zijn Kom, Saoah, Kazuin, vermaert om het Hof der teghenwoordige Koninghen van Perſſen tſedert het leſte verlies van Tabriz, voorts Amedon, Nuhaoand, Iargazin, Damaoand, Taharon, Rey, Charear, ende meer andere van minder aenſien.

XXI. ADERBAION, ofte AZARBAION. Deſe Provintie is ſeer groot / zijn voornaemſte ſtadt is de vermaerde Tabriz, het Hof der Koningen van Perſſen, eer datſe den Turck innam: men vint inde ſelve veel vreemdigheyden/ ende is van alles wel voorſien: heeft grooten handel met Ruſſien, Polen, Moſcovien, Circaſſien, Gurgeſtan, ende met alle de Provintien van Perſſen; geeft op ſommighe plaetſen Silver/ veel Alluyn ende Weedt/ dat ſpCalanges noemen. Daer leggen voorts de ſteden Seyrnan, Nakthoan, Hordobat, Ardavel ofte Hardevil, Halkhan ende meer andere.

XXII. GVEYLON; ofte GVYLAN. Deſe Provintie behoort onder den Perſſer/ende is ſeer groot/ ende omarmt veel rijcke ende groote contrepen: light langs de Caſpiſe Zee/ die heuren naem van dit landt ghenomen heeft/ want d'inwoonders noemen Duriah Gueyluny, ſo veel als de Zee van Gueylon: Is verdeylt in vijf heerlijckheyden/ van welcke de voornaemſte ſteden zijn Rach, Laion, Gaechkar, Langar, Canou, ende Kudam: het landt wort ghemeynlijck by haer ghenoemt Indſafet, dat is/ het witte Indien, om dat het lant ſeer vruchtbaer ende vermakelijck is; het paelt aen Moſcovien, dat de Perſſen Moſcow noemen.

Deſe volgende ſteden leggen langs ende ontrent de Caſpiſe Zee.

Mazandaron, Strabath, Boſtam, Sabzabath, Nichabur, van waer de Turcken ghekomen zijn/ende andere die eertijts de Hooſden der Rijcken ende Landen plegen te zijn/ doch zijn tegenwoordigh onder particuliere Gouvernementen der Perſſen gebracht: Alle deſe ſteden zijn gantſch volck-rijck.

XXIII. KARASON. Dit noemen de Portugijſen gemeynlijck Coraſou, in welcke veel volcken ende Steden zijn; de voornaemſte is Meched, een ſeer volck-rijcke ende groote Stadt/ in de welcke de Koningen van Perſſen, ende daer naer noch Sehach, Iſmaël, Sophy hare begraef-plaetſe hebben. Daer is noch de Stadt Thun, ſeer overvloeyende in veel fijne Sijden: Tabas is ſeer volck-rijck; Kahera is vruchtbaer in Saffraen; Hrey wort langs zijne mueren beſpoelt met de verſche Riviere Habra, Marwo, Herat, ende andere in grooten getale. In dit Landt worden oock menighte van Perſiaenſe Tapijten verhandelt / oock aſſa Fretida, oock andere noodruften: het heeft altijdts onder den Perſ geſtaen / doch is nu ten deel onder 't gebiedt der Vſbekers, de welcke hem beſigh ſiende met den Turck/ vielen in deſe Landen / ende namen een groot deel in.

XXIV. KERMON. Dit Lant light tuſſchen Perſſen ende Korazon; de voornaemſte Stadt wort met de ſelve naem genoemt / is ſeer volck-rijck / doch niet ſeer out: Geeft veel Tapijten ende Specerpen.

Deſe volgende Provintien zijn noch in Perſſen.

Sagiſtam, Turbaſtam, Kableſtam, Nun, Rus, Sphaar, Siſtam, Curdeſtum, Loreſtam ende veel andere/ die niet ſo vermaert en zijn/ ende hier niet verhalen en ſullen/ om den Leſer niet moeyelijck te vallen.

Het gantſe Landt van Perſſen, oft ten minſten het grootſte deel / is wel voorſien van Terwe/ Vleys/ Voſt/ Groen ende vroogh/ ſo wel die wy in Europa hebben/ als andere/ ende alles ſeer goeden koop: het volck iſſer wit/ ſchoon ende van heerlijcker geſtaltc/ haer kleedinge is by na de Turckſe gelijck: Sy volgen de Secte van Morth Aly, die een wepnigh verſcheelt van de Mahometaenſe Religie. Ten meeſten tijt verluſten ſy te Paerde met Lancy ende Schilt/ Boogh/ Pijlen/ ende Sabels/ dragen Maille-rocken/ ende Knieſchijven voor de Paerden. Sijn ſterck ten Oorloge/ ende verdragen veel ten Platten velde. De Perſſen zijn alle ſeer genepght tot leſen; zijn goede Poeten / ende oeffenen de Dicht-konſt dapper. Sijn in alle konſten ende wetenſchappen ſeer ervaren/ ende worden by hun ſeer ſubtijl door-ſnoffelt. Haer gemeyn Recht en begrijpt niet meer boecken/ als daer hare Secte in beſchreven ſtaet / bevelende de bedieninge des Rechts aen Lupden van aenſien. De mannen zijnder ſeer jalours / ende de Vrouwen niet ſeer kuys. Somma/ Perſſen is een vande beſt-gepolitpde Monarchyen des werelds / ende oock onder de kleynſte niet geſtelt mach worden.

Wt alle de deelen van Perſſen komen gemeenlijck veel Caravanes te Ormuz om met de Portugijſen / Heydenen ende Mozen te handelen van 't gene ſy brengen / namelijck/ met goudt/ ſilver/ op-gemaeckte zijde/ Borduyr-werck/ Tapijten/ Paerden/ Weedt/ Alluyn/ ende andere Waren/ waer ſy in mangeling nemen Lijnwaet / Nagelen / Kaneel/ Gingber/ Peper/ Noten Muſcaten/ Suycker/ Tin/ Sandal-hout/ Breſilie-hout/ Chineeſe Porceleynen/ Muſcus/ ende veelderley andere waré/ die of by haer geen/ of ten minſten niet overvloedigh en waſſen. De Perſſen en hebben geen andere vaert als de Caſpiſe Zee / ende die in Indien reyſen / varen met Portugeeſe Schepen van Ormuz af/ ofte met andere/ des niet ſonder verlof. Dit zijn eenige ſoorten van ſchepē.

Alle d'Inwoonderen van Perſſen zijn of Mozen Chyays, die het meeſtendeel malen/ ofte Heydenen Gaoryazdye, die het vuyr aenbidden/ deſe (alhoewel veel) zijn nochtans verre de minſte. Daer zijn oock Joden / die in vryheydt leven door alle de Provintien / zijn wel tuſſchen de thien ende acht duyſent Hunſgeſinnen ſterck.

XXV. MAVRENAHAR. Aldus noemen ſy de Landen/ die aen d'ander zijde van de Riviere Getum liggen / die haer af-ſcheyden van Karazon; aldaer light Koarrazin, ende Gazuetien, daer na volgen Turqueſtam, Vſbek, Tatur, Ketao, Kotan, ende andere veel niet min rijck als machtigh ten oorloge.

XXVI. VSBEK. Dit is een ſeer groote Provintie/ ende die van alle tijden onder den Perſſiaen behoort hadde / doch nu en is die niet alleen van hem af-geſondert / maer voert oock oorloge tegens hem / uſurperende daer enboven noch eenige Landen onder zijn gebiedt ſtaende.

de. Dese Prouintie is van een schoone wijde/ begrijpende vele treffelijcke Volckeren ende Steden. De Hooft-stadt is Balk, daer is oock Samarkand, de boort-plaets van den grooten Tamurlan, oock Damarkand, Bokara de boort-stadt van Avicenna, Kachgar, ende Achkhar, van waer seer schoonen Rhubarbum ende andere dingen komen.

D'Inwoonderen zijn strijdtbaer/ vechten te Paerde met boogh ende pijlen / Lantie/ Rappier/Schilt/ende Maille-rocken/altijdt vluchtende: Sy en hebben niet gelaten by onse tijden haer Heerlickheydt in velen te vergrooten; hebben onder andere inghenomen het Rijcke van Kandar, welckers Koning voor vijftien jaren sich willende verstercken/ maeckte sich Massael van den Grooten Mogor, die hem evenwel (alhoewel seer machtigh) nopt in zijn Rijcke en heeft konnen herstellen. De Vsbekers en hebben geenen die by wettelijck erfdeel succedeert/maer den eenen Koning doodt zijnde / wordt wederom eenen anderen gekozen. Dit volck is lijvigh ende sterck/ spreken door hare neusgaten/gelijck de Chineses/die sy in manieren ende geberden seer gelijck zijn / oock in prononcren: dits 'tgene Texierus, sommierlijcken daer af verhaelt / het welcke als tot een Inleydinge dienen sal van zijne Historie / vermits hy van alle dese Volckeren schrijft/want de namen verandert zijnde / ende nergens in met den Ouden over een komende/ soude den Leser sich somwijlen in de vertellingē gants verwert vinden / voornemelijck in die tijden als de saken van Perssen in veel grooter verwerringe gestaen hebben.

Gestalteniſſe.

XXVII. In dese gantsche streecke Lants vindmen een groot onderscheydt/ noopende de gestalteniſſe des Landts; want op sommige plaetsen is het uytermaten vruchtbaer/ als aen de zijde van de Perssise Golffe/ van weghen de menighte der Rivieren/ daer mede 't lant aldaer besproeyt wort: oock aen de zijde van de Caspise Zee/ so wel om de bequaemheyt der Rivieren/als om dat de locht aldaer gematiger is/ende den wint veel lievelijcker. De reste is gantsch droy ende droogh/ ontbloot van Rivieren/ besaept met veel gheberghte ende Wildernissen. Wijders en isser niet eene gemeyne Riviere / zijn oock weynigh Schipriick/evenwel is het Landt overvloedigh in Metalen ende gesteente. Derh laet ons alle de deelen deses Rijcks doorsnoffelen/ ende de gestalteniſſe van peder Provintie aenmercken.

Beschrijvinghe van alle de landen int bysonder: eerst van Medien. Wat het Landt Medien aengaet/dat is ten meesten deele berghachtich ende hout/ voornamelijck aen de Noordt-zijde/ wes-halven men daer weynigh graen vindt/ende naeuwelijcks yet meer als boom-vruchten ende wilt gedierte. Want het Koorn en groeyter niet seer wel/ ende men voeter geen tamme Beesten. Maer het Zuyder-deel heeft overvloedt van Koorn/ Wijn/ ende tamme Beesten. Het opper-Medien heeft een gesonde locht ontrent Taurus, alhoewel dat de winden ende de houde 'tselve een weynigh quellen. Het Landt rondts-om dese Stadt is in alle dingen seer vruchtbaer.

Van Atropatien. Atropatien is seer vruchtbaer van wegen de Rivieren Araxe ende Cira, die 'tselve Lant bevochtigen: ende heeft eertijdts groote menighte van zijde gehadt.

Assyrien: ende de Sula. Assyrien is een black Landt/ rever-rijck/ ende vruchtbaer: Ende Susa is aen de Perssise golffe maressigh. Het is daer seer heet van wegen sommige hooge Bergen / die aen de Noordt-zijde liggen ende desen stuyten windt verhinderen. Het voedt veel Koorns / ende garste / doch zijnder eenige plaetsen die vol Bitumen zijn/alwaer het gesaepde seer waterlijcken groept; Want den grondt is solfferachtigh/ende het water gezontheyt zijnde/ baert pijn in 't ingewant; wesshalven de Luyden daer niet lange en leven. Men vindter veel epsselijcke Serpenten/ die de Luyden groot quaedt doen.

Mesopotamien. Mesopotamien is seer vruchtbaer op sommige plaetsen/ ende bequaem tot veeste-weydinge: doch op sommige plaetsen wederom de groote hitten der sonnen onder wozpē/ dat verscheyden Dieren daer af sterven. Alhier zijn weynigh Fonteynen. Het is hier 's winters seer quaedt reysen/om de menighte des Slijchs/ waer uyt de voeten ter naeuwer noodt getrocken konnen worden. Hier zijn oock seer groote Wildernissen/ ende vele sandige woeste plaetsen / die geen vruchten voortbrengē. Het Landt rondts-om de Stadt Carramit heeft swarte Aerde / ende is seer vruchtbaer: ende rondts-om Merdin groept veel Katoen.

Perssen. De Provintie Perssen is van verscheyder aert / want zijn Noordet-deel is berghachtigh ende koudt / ende niet seer bequaem om eenige vruchten voort te brengē. Men vintter Esmeranden/ doch zijn niet seer helder. Het middel-deel is black / ende versien met veel Rivieren ende Poelen/ ende heeft overvloedt van alle dingen. Doch het Zuyder-deel/ dat sich uytstreckt na de Perssise Golffe/ is heet/ winterigh/ ende maressigh/ende en draeght anders geen vrucht als Palm-Dadels.

Parthien. Parthien is vol Bossen / ende van groote Bergen omringelt/ende alhoewel't daer seer heet is / nochtans groeptter allerhande Oest ende vruchten; ende wordt van veel Wateren bevochtight.

Hyrcanien. Hyrcanien is black ende vruchtbaer/ Want daer wassen Koorn/ Wijn/ Olijen/ ende veel Boom-vruchten; heeft oock groote Boomen/daer uyt Honigh druppt/ende vele zijde. Het Noordt-eynde is vol groote Wildernissen/in de welcke veel Epken-boomen/ Mastboomen ende Pijn-boomen zijn; oock menighte van wildt gedierte/als Tygers/ Panthers ende Luypaerden: Doch het deel dat light aen Mar di Bachu, heeft altijt veel Bloemen/ ende Krupden/ van wegen de soete wateren die uyt de over-hanghende Klippen spruyten.

Margiana. Margiana is ten meestendeele woest ende sandigh/behalven dat deel 'twelck van de Rivieren Marga ende Aria besproeyt wordt: Want hier isset seer vruchtbaer. Het deel dat woest is/ wordt genoemt de Wildernisse van Bigul: doch 'tgene dat bebouwt wordt / plagh eertijdts genoemt te worden het veldt Margiaz, hebbende in den omgang hondert ende tnegentigh duysent schreden. Antiochus Soter, so Niger schrijft omringelde 'tselve met eenen dobbelen Muyr; want het is een plaetse/ in welcke soodanige dicke strupcken ende stammen van Wijngaerden groeyen / datse van twee Mannen niet omvat konnen worden. Desen Wijngaerden dragen somwijlen bossen Druyven/die twee cubitus lang zijn: De aert ende natuyr deses Landts is soodanigh so datter oock nergens anders als hier/ Wijngaer-

gaerden zijn/ ende ('twelcke noch het wonderbaerlijchste is) dit Landt is noch rondtom met Bergen omringelt/ so datter by na over al sandt is.

Bactriana. Bactriana is van verschepden natuyr/ eensdeels woydt het bebouwt/ ende eensdeels woest gelaten. Het deel dat bebouwt is/ light dicht aen de Riviere Oxa, brengt Kooren ende diergelijcke dingen voort. Daer zijn ooch seer goede Weyden/ veel waters/ ooch allerhande Boomen/ behalven den Olijfboom. In het woeste deel is niet dan sandt; hier moeten de Reysende Luyden sich als in een Zee na de Sterren behelpen/ vermits dat den Westen windt daer het sandt over de weghen heen blaest/ ende die onkenlijck maeckt/ ja ooch somwijlen den Reyser daer onder begraeft. Dit Landt heeft ooch eenige Metalen/ ende kostelijcke gesteenten.

Aria. Aria woydt gequelt van seer groote hitte/ ende is met groote Bergen/ Bossé ende Wildernissen: Heeft nochtans eenighe groene velden die vruchten dragen/ onder aen 'tgeberghte/ die haer voor de over-groote hitte der sonnen beschermen. Op dese velden groeyt ooch (behalven andere dingen) seer goeden Wijn/ die wel 90. Jaré dueren mach. Men vergadert daer een seerkere Drogue/ die de Myrrhe ghelijck is. Daer zijn ooch swarte Sophyrs/ ende geclachtige.

Gedrosia. Gedrosia is meest woest/ ende sandigh/ heeft groot ghebreck van water/ hoe welt daer des Somers ooch regent/ ende is seer groote hitte onderworpen/ waerom het onvruchtbaer is: doch heeftet Nardus ende Myrrhe.

Caramannia. Het woeste Caramannia is oot onvruchtbaer/ ende van de hitte der Sonnen seer ghequelt: Het opper-Caramannia is aen de Zeekusten ooch woest ende van gheboomte ontbloot/ uytgesept eenighe Palmboomen ende struyvellen: doch het mid-Lant is seer goet/ draeght veel vruchten/ oot seer goeden Wijn.

Oude Zeden.

XXIX. De Perssise Koningen lieten eertijdts hare Pallapsen timmeren op hooge Berghen/ ende daer bewaerden sy hare schatten/ ende cijnsen/ die sy van den volcke kreghen. Dese namen sy den volcke verschepdelijcken af/ gelt epssende van 'tgene over Zee vervoert woyde/ maer 'tgene te Lande vervoert wiert/ waren sy te vreden te ontfangen 'tgene dat Landt meest voortbracht/ als Wolle/ Drogucn/ Medecijnen/ ende diergelijcke/ namen ooch somwijlen eenighe Beesten.

Hoe veel machts de Persiaensse Koningen oot hadden/ nochtans en dorsten sy niemant doen ombrengen/ so hy maer een enckel misdaet bedreven hadde: oot en mochte geenigh Perssiaen eenighe hardigheyt teghens zijn Hupsgheslin gebruycken. Elck trouwde veel vrouwen/ op dat hy saet na liete/ daer by was elc een noch toegelaten een groot getal Concubijnen te houden: Ooch stelden de Koninghen prijsen te winnen voor de gene die in een jaer de meeste kinderen teelde/ de welcke gheboren zijnde/ haren vaderen niet eer vertoont en wierden/ voor datse vijf jaren oudt waren: want des Landts Wetten wilden datse ghedurende desen tijdt onder de vrouwen tederlijck opghequeeckt wierden.

Wijs voor de gene te winnen die op een Jaer de meeste kinderen teelde.

XXX. Hare Bruyloften hielden sy in de Voorsomer/ ontrent wanneer dagh ende nacht even lang zijn. D'eerste avont en at dé Bruydegō voor zijn geheel Avondt-mael niet dan eenen Appel/ ende daer na ging hy met zijne Bruydt te bedde.

De Perssiaense Jeught was besigh van het vijfde tot het vierentwintighste jaer met te Paerde rijden/ vlieghen/ boogh-schieten/ en bovē al met waerheyt te spreke. Haddē daer benevens ooch wijse ende verstandige Meesters ende op-sienders/ die haer in alle deught ende wijsheydt onderwesen/ oude geschiedenissen ende fabulen vertellende/ Loff-sangen der Goden somwijlen voorsingende/ somwijlen die als een Lesse voorstellende. Tot dit gehoor vergaderde haer de Jeught op 'tgelupdt van een seker klocksken/ in een gesette plaetse/ aldaer epstemen den Kinderen rekeninge van 't gene sy hadden hooren spreken. Sy oeffenden haer sterck in 'tloopen/ kiesende eenigh kindt van grooten Hupse tot haren Kapiteyn; ende moeste hare Loopbaen ten minsten 30. stadien lang zijn/ op datse also hitte ende houde mochten leeren verdragen: Desgelijcks oeffenden sy haer sterck in 'toverswemmen van loopende ende vlietende Rivieren ende Beken: Hielden hare kleederen gants kuys ende schoon. Hare lenderste vrucht/ waren Kosijnen von Therebinthen, 'twelck eenen Boom is die de Peck-rasijnen draeght/ Wilde ende supre Eyckelen ende Peeren; hare kost was gemeynlijck/ na datse geloopen/ geswect/ ende gearbeyt hadden/ seer hart gebacken broot/ van slechter smake/ gesoden ende gebraden vleys/ ende water voor haren gestadigen dranck.

Heerlijcke oeffeningen des Perssiaensen Jeughts.

Wanneer sy ter jacht ginghen/ verbolchden sy hare proye te Paerde met Lancie/ Pijlen ende Swaert/ gebruyckten ooch het gheweyp van steenen. Des voormiddaechs was hare ghewoonlijcke oeffeninghe te planten/ grijffen/ snoepen/ ende ander Tuynwerck: ooch met weven/ wapenen schoon te maken/ ende diergelijcke dinghen.

Onder haer was eenen steen/ genoemt Piropi, van grooter waerden onder haer/ die sy nergens om souden aen een doot Lichaem laten raken hebben: so en wiert ooch ontrent den dooden lichamen geen vuyl ghebracht/ meenende dat de dooden daer door onteert wierden.

Van de 20. tot de 50. Jaren volghden sy de Heyrlegers/ niet wetende wat plepten ofte Koopmanschappē was. Gebruyckten kleyne Schilden/ ende behalven Boogh ende Pijlen hoger draeghen sy noch een swaert/ wanneer sy ten oorloghe trocken een scherpen stormhoet/ ende een borstwapen. De Princen draeghen Borrens/ ende Rocksiens met mouwen die tot de knyen quamen/ van binnen met wit gheboert/ ende van buyten verschendelijck beschildert. Des Somers ginghen sy in purpur gekleedt/ des winters soot haer beliefde. Het volck droegh een gheboert kleedt/ dat haer tot de mid-beenen quam/ ende op het hooft een ineengerolt stuck Lijnwaets/ dyna gelijck de Turcksche Turbans hupdensdaeghs zijn. Hare Bed-steden ende Drinckvaten waren met Goudt verruckt.

Manniere van raetslaghingen ofter hare saken/ seer vreemt.

Over hare saken beraetslaghden sy nochtereus monts/ doch en gaven geen uytspraeke over de selve voor datse wel sadt gedruncken waren/ achtende de saken beter verhandelt te komen worden/ wanneer de herssenen met wijn wat verwarmt waren/ dan wanneer de nuchterheydt haer swack ende quellijck maeckte:

De gene die elck-anderen kenden/ ende in

geluck

gheluck/ouderdom ende staet gelijck waren/ eerden d'een d'anderen ontmoetende/ ende kusten malkanderen aen de mondt. Die nu wat minder waren als sy/ kustense vooz de wangen: maer die van geringen state waren/ eerden de groote uptermaten seer/ met groo-ter eerbiedighept.

Hare dooden salfdense met Was/ ende begroevense/ dan behalven de Lichamen haerder Wijfen/ dese lieten sy onbegraven/ om vanden Honden verscheurt te wozden. Hebben van outs een vuyle ende onmenschelijcke maniere onder hun gehadt/ namelijck dat de sonen haer dickmaels vermengden met hare eygher Moeders. Vooz hare Koninghen te spouwen/ achten sy een groote misdaedt: hielden de Griecken vooz verbloeckt/ om datse seyden dat de Goden van de Menschen gheszoten waren: verachten mede dapper met schulden belast te zijn/ ende boven al leugen te spzeken. Verooz-loofden de Vaderen/ die in noot ende zwarigheyt vielen/ hare Dochteren te laten ghebzupcken/ om haer daer mede te behelpen.

Sy achteden/ dat den Hemel Iupiter was/ ende aenbaden de Sonne/ die sy Mithra noemden/ boven alle andere Goden. Hier benevens aenbaden sy de Mane/ Venerem/ 't Vupz/ d'Aerde/ 't Water ende de Windt/ sonder nochtans eenigh Beelt/ Altaer/ ofte Tempel te gebzupcken/ offerende op hooghten/ ofte op eenighe Heuvelen/ op datse gesien mochten wozden van een pegelijcken/ende hare saken so veel te nader de Hemel was. Het slachtoffer offerden sy op eenen Altaer die geheel bekroont was/ doch met veel vervloeckingen beladen/ ende na dat het in stucken gehouwen was (dit dede den Pziester) nam elck een zijn stuck mede naer hups/ sonder dat hare Goden daer pets van nutteden: want sy geloofden dat de Goden niet dan de siele vant gheofferde en epten: doch warender sommige onder haer die het inghewant (na de wyse der Griecken) verbzanden.

Hare wijse int offeren.

Wanneer sy met vupz offerden/ gebzupcksten sy dzoogh hout/ daer den bast af getrocken was/ werpende ontrent de beenen/ ende goten daer naer olye op de offerhande. Sy en bliesen nimmermeer het vupz met den monde aen/ maer met eenen blaesbalck: ende so pemant so stout was daer in te blasen/ ofte eenigh doot ofte vupl ding daer in te werpen/ die wert sonder vertreck gedoot.

Niemant en waste sich in de Rivieren/ en pisse/ noch en wierper oock geenigh doot kreng inne: ja was verboden daer in te spouwen/ dermaten eere dzoegen sy tot alle Fonteynen/ Rivieren ende loopende wateren.

Die den Koning niet gehoorsaem en was/ behalven dat hem het hooft ende de armen afgehouwen wierden/ mochte oock geen begravinge ghenieten/ maer op het velt vooz den Honden blijven liggen.

De Parthiers, die vooz uptermaten strijtbaer gehouden wierden/ eer dat den rijckdom haer verhovaerdighde/ gingen seer rouw ende grof ghekleedt/ met een kleedt hare natie particulier eygen: maer so haest alsse machtigh begonden te wozden/ zijn oock hare kleederen seer uptwendigh ghewozden/ vol Gouts ende kostelijcke gesteentens besedt/ ofte geheel wit/ waer in sy pluyden de overvloedigheyden der Medie rs nabootsten.

XXXII. Hare Krijghsluyden.

Wat nu hare wapendaden aengaet/ sy en hadden hare Soldaten niet gekozen upt de vzye luyden/ maer genomen upt den slaven: 't welck oozsaeck was/ dat niemant van den volcke pemanden vzy maken mochte/ so dat het getal dermaten aenwies/ dat hare machten tot een onepndelijck getal aenwiessen. Sy haddense oock seer lief/ ende voeddense met so grooten sozghvuldighepdt/ als hare eygen kinderen/ haer leerende den boge wel trecken/ ende wel met de Paerden omgaen int berghen/ op dattet een geoeffent volck in den Krijgh wesen mochte. Dit oozsaeckte/ dat den Koning altijt met een dappere ende welgeoeffende Kupterye ten oozloghe trock. Ten tijde dat sy met Marco Antonio streden/ ende waren onder 50000. Kupteren/ niet meer als 800. van vzyer conditie/ de reste waren alle slaven.

Sy en hadden geen Trompetten ten oozloge/ maer ghebzupckten Trommelen/ als ons Voetvolck.

Dit volck maeckte eertijdts so wepnigh werck van Goudt ende Silver/ dat het nergens toe ghebzupckt wiert/ dan tot vercierssel van hare Paerden ende Wapenen. Belangende het gemeyne leven/ sy waren seer genepght ende gebonden aen hare wellusten: wesshalven de veelheyt van vzouwen aldaer toegelaten was/ maer waren soo jalours op hare aensienlijckheyden/ dat niets als de doot de misdaet des overspels suyveren konde. Ende om dit quaet te vermijden/ en ghedooghden de mannen niet/ dat hare vzouwen/ ick en sal niet seggen op Banckетten/ maer in hare tegenwoozdighept quamen.

Sommige hebben by geschzifte naghelaten/ dat de Parthiers die gene kinderen en kreghen/ hare vzouwen aen de beste hunne vzienden overgaven/ op dat sy ghestacht na laten mochten dooz eens anders middel.

Sy en leefden niet dan van de Beesten/ die sy vinghen op de jacht; koopmanschapten ende handelden te Paerde. 't Onderschept des staets was hier in ghelegen onder den Parthen, dat de Edele ende Vzye te Paerde dooz lant repsden/ maer de slaven te voet/ als Schildtknapen.

De dooden wierden by haer wepnigh geacht/ want sy lieten hare lichamen op d'aerde liggen/ op datse van de Honden ende Vogelen verscheurt wierden/ ende het vleps geheel daer af zijnde/ begroeven sy de Beenen seer sozghvuldelijck. Begrabinge haerer dooden.

Waren in den Godendienst eerbiedigh genoegh/ maer hoovaerdigh/ opzoerigh/ loos/ bedziegers ende hartneckigh/ als die hielden dat wzeedthept ende moetwil/ den mannen een deughde was/ maer sachtmoedighept ende beleefthepdt den vzouwen toequam. Dit wzacht datse nimmermeer in ruste leefden/ maer mosten malcanderen of hare ghebueren stadigh beoozlogen.

In hare handelinghen zijn sy seer schreet/ ende luttel van woozden; oock sose hare Koningen ende Magistraten ghehoorsaemden/ 't was meer upt vreese vooz straffe/ dan upt goetwilligheyt. Sy zijn seer gepzesen om de groote matighendt int eten. Maer hielden geen beloften/ dan dooz nootdwang.

XXXIII. De Mediers zijn altijdt geacht gewozden vooz verwijfde menschen/ doch waren behendigh te Paerde ende metten Boghe/ dzaghende een bysondere eere aen hare Pzincen. Dzoeghen Cockskens met mouwen/ ende eenen Turbant om 't hooft. Eerst hadden hare Koninghen alleen Pzivilegie van veel vouwen te mogen hebben/ doch naderhant heeft pegelijck dese vzyghept ghebzupckt;

behal-

behalven dat het onderschept hier in bestont/ dat het den Koning so veel onderhielt als hy wilde/ ende een ander niet meer als seven. De vrouwen selve hielden voor een groote schande/ so pemant sich vermoeghde met een man/haer inbeeldende dat dit onvruchtbaerheyt veroorsaeckte/ ten ware dat sy ten minsten vier voor haer tyt-verdrijf hadden.

Dit volck maeckte verbont op de maniere der Griecken/ oock eertijdts haer quetsende int dieste des arms/ daert meeste bloet uytliep/ ende dat tot een verbinteniſſe van de besworen trouwe. Ende voor so veel als dit landt na het Noorden toe ligt/ is het onvruchtbaer/ maer maeckten meel ende broot van Amandelen/ doende daer eenighe Appelen by/ dit backten sy ende maeckten daer groote klompen af/ ende aten so/ haren dranck was ghemaeckt van seeckere wortelen: aten oock anders geen vleys/ dan wilt vleys/ de tamme beesten niet achtende.

XXXIV. De Assyriers ghebruyckten eertijts twee Rocken/ een langhe tot de hielen/ ende een corte daer onder; beyde van Lijnwaet: hier over noch eenen gheheel witten; ende schoenen/ gheljck de Thessaners. Haer haer lieten sy lang groeyen/ droeghen hooghe spitse hoeden/ na de maniere van Mysters/ selden op straet komende ten waer datse ghesparfumeert waren: Elck droegh eenen Signetring/ ende een Scepterken in de hant/ daer geen niet eenighe bloem/ vrucht/ ofte diergelijck pet op ghetrocken was, want het voor een leelijcke sake onder haer gheacht wiert/ op straet te komen / sonder Scepter in de hant/ ende dat ergens mede verciert.

XXXV. Hoe de Dochteren alsdaer uytgehouwelijct werden. De Wetten/ die dit volck ghebruyckte/ waren; dat de houbare dochteren jaerlijcx op de marckt moesten gelevdt worden/ ende met openbare uytroepinghe ghevepit worden/ wie haer trouwen wilden/ alwaer men de schoonste dan eerst voorstelde/ om ten dierſten te verkoopen: maer de gene die nu so leelijck darter niemant gelt voor bieden/ oock niet om niet hebben wilde/ wierden met het gelt uytgehouwelijckt/ dat voor de schoone gegeven was. Herodotus schrijft/ dat de oude Venetianen/ die haer aende kusten van Illyrien hielden/ de selfde maniere ghebruyckten.

XXXVI. Ghedenmanier der siecken. Daer was oock gheordonneert dat so haest pemant sieck was gewoorden/ raedt vraghen soude aen dien die met de selve siecktе hadde gequelt geweest/ ende de selve middelen ghebruyckten/ die hy gebruyckt hadde / om alſo genesen te worden: doch dit was eer sy eenige Medicijnmeesters hadden. Andere schrijven/ datse hare siecken op de marckt brochten/ ende dat de Wet gheboot den genen die met sodanighe siecktе behanghen hadde geweest/ by den patient moste komen/ende hem openbaren door wat middelen hy ghenesen was gheworden.

XXXVII. De lichamen haerder dooden wierden gesalft met Honigh/ ende de uytvaerden gheschieden even-eens onder haer als by de Egyptenaren. Een Assyrier en dorste zijn vrouwe (by haer liggende) noch by hem aenraken/ ten waer datse alvooren met vers water hadden gewassen geweest.

XXXVIII. De Jonckvrouwen moesten haer vleeschelijck met eenighen vreemdeling vermengen/ ter eeren de Godinne Venus. Het oude ghebruyck onder de Assyrise Jongvrouwen was/ haer niet eenigen uytlander vleeschelijck te vermenghen ter eeren de Godinne Venus: ginghen tot desen in desen Godding Tempel/ verciert ende hups opgetopt / om den mannen so veel te beter te behaghen. Yeder vreemdeling/ die haer ghebruycken wilde/ sagh na de schoonste/ ende leyde daer na so veel gelts op zijn lupen als hem goet dochte/ ende dan was sy gehouden hem een wenigh van den Tempel af na te volghen/ alwaer sy dan te samen in volcomen kennisse traden: ende dat gelt van dese onbeschoftheyt wiert besteedt tot den dienst van desen Tempel.

Daer waré geheele Hupsgesinnen in Assyrien, die niet dan ghedroogde Vis en aten/ daer sy Meel af maeckté/ende daer na Broot van backten.

In Assyrien waren wijse diemen Chaldeen noemde/ die met den Priesteren van Egypten in eenderley aensien waren/ last hebbende over de H. saken/ over Tempelen ende Offerhanden/ haer gants leven in de studie van de Philosophye bestedende/ voornemelijck in den loop der sterren/ om door haren loop de uytkomsten hier beneden te weten/ pooghende tot alle dingen raet te geven ende alles te voorsegghen. XXXIX.

Leven ende leere der oude Chaldeé. Dese Chaldeen en trocken niet als de Griecken/ buytens Landts om dese wetenschappen te leeren; maer peder vernam die van zijne onderen/ dat selvighe van haer ontfangende gelijck als by successie: oock wierden de kinderen binnens hups geleert/ om alſo door dese ordinarise sorge beteren voortgang te verwerken. Hare wetenschap en was niet gefondeert/ als der Griecken/ op twijffelachtige opinien/ maer bleven vast staen op de dinghen die sy eens gheleert hadden / daer d'andere altijdt twijffelden in de beginselen ende oorsaken van peder ding. De Chaldeen hielden voor vast ende warachtich/ dat de Werelt niet gheschapen en was/ ende sustineerden/ nadien dat hy sonder begin was/ dat hy oock nimmermeer vergaen en soude; Dat de dispositie van dit Rondt door de goddelijcke voorsienigheyt belevdt wierdt; dat de Hemelsche Lichamen haer niet van selfs en beweeghden/oock niet by geval/maer datter eenige goddelijckheydt was / die haer beweegh ende haren aen-was veroorsaeckte. Sy gaven den Planeten veel machts / oock aen Saturnum, houdende Solem voor de vermaeghelijckste Sterre/haer gevende een sonderlinge kracht boven d'andere. Doch in hare voorseggingen steunden sy meer op de Asperten van Mars, Venus, Mercurius ende Iupiter, vermidts dat die (als hebbende een eygenen loop) kennisse gaven van toekomende dingen/ als ofse Voorboden ja uyt-leggers van der Goden willens geweest hadden. Dese Chaldeen voorsepden oock 't gene door de winden toekomen soude/als mede door grooten plasregen/ heete somers/ verschijninge der Cometen/verdonckeringe van Sonne ende Mane / Aerdt-bevinge ende diergelijcke dingen. Sy imagineerden hier nevens noch andere Sterren / die d'eerste onderworpen waren/ seggende dat sommige gingen dwalen / ende haren loop door onsen Hemisphærum hadden/ ende d'andere ginghen d'andere resterende rondde onder ons besoecken.

Sy verdeelden 12. voornaemste Goden/ yeder een van desen gaven sy plaetse inden Zodiaco, ende elck zijn eygen Maendt. Buyten den Zodiaco telden sy 24. Sterren/ waer van de 12. Noordt-waerts sagen/ende d'andere 12. Zuydt-waerts. Sy geloofden / dat de gene die hun openbaerden/ waren ten dienst de levenden/ende d'andere voor de overledene/ende haer onder d'Aerde luchteden. Maeckten een seer belachelijcke Rekeninge van jaren/

stel-

stellende 43000. jaren van haer langste onthouden af tot den tijdt dat Alexander in Babylonien quam: Dit wordt evenwel by sommigen verontschuldight/ seggende dat het maer Maen-jaren waren.

XL. d'Inwoonderen van Caramania gebruyckten voortijdts Esels inden Oorlogh/ door gebreck van Paerden; offerden den Godt Mars ook eenen Esel. Niemandt trouwde een Vrouwe/ ten waer hy eerst een hooft synen vpanden afgehouwen hadde/ 'twelcke voor den Koning gebracht wierdt/ die dat in zijn Paleys dede stellen/ ende de tonge klepn hacken; mengende dat met broodt/ proefde hy/ ende gaft dan dien te eten die het hooft gebracht hadde/ met zijne Vrienden. Die de meeste hoofden bracht/ was meest gheacht.

XLI. Strabo schrijft van die van Margiana, dat te zijnen tijde als pemandt gekomen was tot de 70. jaren/ sy dien om een seer gheringhe saecke dooden lieten/ ende zijne naeste Vrienden quamen daer na zijn Lichaem eten. De oude Vrouwen versmoorden sy/ ende dan begroevense: So 't beurde/ dat pemandt in of ontrent zijn 70. jaer storf/ die wierdt niet gheeten/ maer begraven.

Huydensdaeghse Zeden.

XLII. De Persianen zijn nu generalijcken in't spreken de soetste ende gracieuste Menschen/ diemen ter wereldt vinden kan/ ook veel milder/ dan pemandt ter wereldt. Hare seden en zijn so rouw niet als der Turcken/Indianen/ ende Scythiers/ hare gebueren/ maer zijn gants aerdigh/ ende begeven haer om in hun lant een welgestelde Politye te houden/ ende boven dien zijn sy geen verachters der Studien. Men vint vele onder haer/ die in de Medicijne seer uptmuntende zijn/ ook in de Astrologye: Sommige begeven haer ook tot de Dicht-konst/ waer in sy so voorderen/ dat hare vindingen ende manieren van spreken niet alleen aerdigh/ maer ook wonderlijck zijn. Een Persiaens Poëma, ofte Gedicht/ te Romen ghekomen zijnde in handen van eenen Fransschen Cardinael/ in dese dingen seer ervaren/ dede hem dat uptleggē/ ende geeft van hare deftighept tsedert ghenoeghsame getuyghenisse.

Persianen uptnemende Dichters.

Sy begeven haer ook tot den Koophandel/ ende andere Hantwercken; maken menighte van zijde Lakenen. De Broederen/ Susteren/ ende Vrienden houden onderlinge groote vrientschap/ ende men maeckter veel wercks van den Adel/ waer in sy den Turcken tegen zijn/ die niemant en achten/dan die door zijne daden boven andere uptmunt. Men vint onder haer veel Doorluchtige mannen/ die van een seer oude afkomste ghesproten/ ende ook van aver tot aver seer rijck/ zijn seer beleeft jegens den vreemdeling/ onthalen die vriendelijck/ na des lants ghelegenthept: doch zijn seer jalours; warshalven de vrouwen sich den vreemdelinghen niet vertoonen en moghen/ hoewel sy in alle andere dingen hebben wat hun lust/ ende volle vernoeging/ den Turcken hier in ook teghen/ die hare vrouwen bruna als slaven houden. De vrouwen zijn aldaer seer schoon/ ende gaen seer uptwendigh gekleedt/ 't welck tot hare schoonhept noch meerderē glants geeft.

Sy laten haer lichtelijck tot hare passien verbooren/ versmoozen haer ook in alderlep vermakelijckheyden/ lievende het minnenspel boven alle dingen. Gaen deftigh gekleedt/ zijn geparfumeert/ ende draghen gesteenten. Dit ghebreck is onder haer/ dat sy niet tegenstaende sy veel vrouwen trouwen/ noch evenwel de jonghe knechthens beminnen/ die sy boven de vrouwen liefkoosen: hier in den Turcken naebootsende: houden ook eenighe plaetsen tot dese verdoolde vuyghept/ alwaer de jonge knechthens opentlijck tot dien eynde bewaert worden.

Hare sprake is aerdigh ende bequaem/ende wort in veler Princen hoven in Oosten ghesproken. Eertijdts hadden sy bysondere letteren/ doch die vintmen huydensdaeghs nauwelijcx onder de oude Monumenten: maer tsedert datse de seckte Mahomets aenghenomen hebben/ hebben sy ook de Arabise sprake gebruyckt.

Men noemt haer Azamies, om dat Assyrien, ghenoemt wort Azamia, so sommighe willen. Ook wordense Persianen genoemt na de voornaemste Provincie Persiens ook Cheselbas, om de roode mutsen die sy draghen: Men noemtse mede Sophys, om datse onder 't gebiedt van den Sophy behooren.

Rijckdommen.

XLIII. In Persien wort sulcken menighte van zijde Lakenen gemaeckt/ dat de Inwoonderen niet alleen ghenoegh voor haer en hebben/ maer verkoopen die ook aen de volckeren die gants verre van Persien woonen. Daer wort ook grooten handel in Peerlen ende Gesteenten ghedreven. Tgeen Persien rijck maeckt/is de bequaemheyt van de Zee/waer door men daer van alle kanten aencomē can: In dese Provintie zijn veel Esmeranden/ doch niet seer klaer/ende daerom goede koop zijn/ ook veel zijde; als mede in Hyrcanien ofte Diargument.

Bactriana heeft Metalen ende eenighe kostelijcke steenen/daer de Inwoonderen groot profijt mede doen. In de stadt Chirmain in Caramanien wort een groote menighte van goude Lakenen ghewreven/ die mede over al vervoert worden.

XLIV. Van des Conings inkomsten. Laet ons nu komen tot de Inkomsten des Konings/ na dat wy gesien hebben/ waer in zijns volcx rijckdommen bestaen. Men heeft niet seeckerlijck konnen weten hoedanigh de inkomsten deses Monarchs geweest zijn tot nu toe/want die gene die eyghes daer gerepst zijn om dat te vernemen/ spreken daer alle verscheydelijck af: sommighe geven hem dry millioenen aen Renten/ ende andere vijf. Doch twee dinghen zijnder/ daer by deses Princen rijckdom ghenoeghsaem kan afghemeten worden: d'eene is/ dat Tamas, Sophy van Persien, die noch onlangs gheregeert heeft/ ordonneerde/ datmen niet meer Tol epssen en sonde van 'tgene dat in zijn Landt quam/noch daer upt gevoert wiert; welcken Tol 90000. Tomans bedroegh/ dat is (yeder Toman bedraeght drie Fransche kroonen) een millioen ende 800000. kroonen: Dit en sonde hy sonder twijffel niet gedaen hebben: indien hy van elders niet seer groote incomsten gehadt en hadde/ die hem hadden bewogen tot dese troost der vreemdelingen ende zijner Onderdanen. 't Andere is/ dat 't geheele Landt van Persien in seven Staten verdeylt wort/ of om beter te seggen/in seven Generalitepten van de welcke Ispaan geeft 700000. kroonen/ ende Siras ook so veel/die nochtans van de rijckste niet en zijn/ want

Coraf-

Corassan ende Diargument dese twee verre overtreffen; waer af d'eene overvloept in Metalen ende Turquoisen/ ende d'ander in Sijde.

Maer soo pemant vraeght van waer hy zijn inkomst heeft/ na dien hy berooft is van de Tol/ die d'inkomende ende upt-varende goederen hem aenbrochten: Dien antwoorde ick/ dat hyse krijght van de Landen/ Tienden der vruchten/ het profijt der Mijnen/ ende Winckelen: want die Winckel of Pack-huys opsetten wil van eenige Waren/ moet den Koning sekere somme geldt jaerlijcks geven. Daer en boven ontfangt hy veel particuliere geschencken/ ende giften van de Gemeenten: Wijders de Confiscatien der goederen ende diergelijcke dingen/ brengen hem groot gelt op; behalven noch den Tribupt der Princen/ die onder zijn Krone staen/ als die van Lar ende eenige andere.

Sijne sterckten.

XLV. De Sterckten dese Rijcks bestaen veel meer in de dapperheydt dan int getal der Mannen. Daer zijn drie soorten van Soldaten; d'eene is van de gene die den Koning gestadigh ontrent hem onderhoudt; dandere zijn Timariots, dit is Rupterye/ die in plaetse van betalinge eenige velden Landts tot haer onderhoudt hebben/ gelijck de Turcken: De derde soorte is van vreembelingē/ diemen om gelt van Gurgistan, ofte Tartaryen haelt. Doch dese twee voorgaende/ die eygentlijck des Landts insaten zijn/ ende des Konings eyghen zijn/ en vechten niet anders als te Paerde/ vermidts/ wanneer als de Heyr-legers onder de handen der Edelen zijn/ men wepnighe Voet-knechten als dan vindt: hier door komt het dat de Perssianen gheheel van alle Zee-sterckten berooft zijn. Soo dat/ al hebbese schoon aen deen zijde de Caspise Zee/ ofte Mar di Bacchu, ende aen d'ander zijde de Persise golffe/ nochtans nopt geen Schips-vloten toegherust en hebben/ noch aen d'een noch aen d'ander zijde. Al hoewel oock de Mar di Bachu wel 800. Italiaense mijlen lang is/ ende 600. breedt/ nochtans wordt de selve wepnigh ofte niet bevaren: ende aen de gheheele andere streke en verneemtmen niemandt dan alleenlijck Portugijsen/ die de Persise Golffe bevarende/ haer Meester vant Rijcke Ormus houden/ door de Vloten daer ontrent leggende.

Grootte vā de Zee/ genoemt Mar di Bacchu, eertijts Caspicum Mare, genoemt geweest.

Alhoewel datter veel Metalen in het gantse Perssen zijn/ voornemelick in de Provintie van Corassan, nochtans hebben sy wepnigh gebruyck van geschut in voortijden gehadt/ doch by onsen tijden wat beter gheleert/ als mede het belegeren/ Fortressen maken/ Garnisoen te houden/ ende belegering teghen te staen; vermits sy veel Rupterp ende wepnigh voet-volck hebben/ met welcke sy opt vlacke velt veel vermoghē op hare vyanden: dan zijn nu van voetvolck wat beter versien als voor desen.

Men heeft ghesien inde oorlogen tusschen Ismaēlem ende Selimum, eerste Turcks-Keyser van dien naem: noch tusschen dē selven Ismaēlem ende Solimannum; tusschen Codabandam ende Amurathem III. dat deser Koningen gene nopt meer te velde ghebracht heeft als 30000. Rupteren/ doch dermaten gewapent/ datse nopt eenen grooteren hoop ghevreest hebben. De welstebbenste zijn gewapent als ons Kruyghsvolck: d'andere/ die de twee derdedeelen maken/ zijn te vreden met Stormhoeden/ Maillerocken ende Schilden/ sich als nu met den Boghe/ als nu met de Lantie behelpende.

Den Sophy grenst ten Oosten met den Grooten Mogor, doch door groote Berghen ende smalle weghen afgesondert: Ten Noorden met de Tartaren van Zacathay, hebbende tusschen tween eenige Wildernissen/ ende de Riviere Oxa: ten Westen met den Turck, door eenen langhen streeck Landts/ die hem wel den grootsten vyant is/ ende gemackelijc in zijn Lant komen kan: ten Zuyden met het Rijcke van Ormuz, dat nu onder de Portugijsen tijnsbaer is. XLVI.

Haer Gouvernement.

Men moet bekennen/ dat de Perssianen beter geregeert worden/ als andere Mahometanen/ die tot onser kennisse gekomen zijn; ende dat de Koninglijcke macht veel deftiger by hun beheerst wort/ dan in eenigh Mahometaens Rijck: Want by na alle d'ander Koninghen den Adel uptroepen/ ende laten haer van slaven dienen/ ja dooden hare broeders/ ofte steecken se d'oogen upt: Doch is den Adel onder de Perssianen grootelijck geacht. De Koningen handelen hare broeders seer beleeft/ ende hebben ordinaerlijcken eenige Princen onder haer die rijck ende machtigh zijn/ 't welck onder den Turcken niet en is/ die gants geenen Adel onder haer en lijden/ oock niet eenigen Prince ofte Heer die Landen onder sich heeft: maer so haest sy de sterckste zijn/ verdelgen sy den eyghen meester/ ende stellen daer luyden in/ die van niet opgekomen zijn/ die daer over geen meesters/ maer Gouverneurs alleenlijck zijn/ ende t'allen tijden verwisselt mogen worden. Eyndelijck/ wy zijn verseeckert/ dat dit Rijc so wel ghereguleert is/ als eenigh Rijck in Europa, so ons de gene verhalen die aldaer geweest hebben/ ende de manieren van leven des volcx doorsnoffelt hebben: Doch dit ongeluck isser aen/ dat niemant sich de moeyte onderwonden heeft/ om de maniere des Gouvernements int nette te stellen; so dat dit gebreck oorsaecke sal wesen/ dat wy hier af niet dan generalijck en moghen schrijven. XLVII.

Haren Godsdienst.

Na de doot Mahomets, hebben Aly, Abubequer, Omar ende Odman, zijne vrienden peder voor sich selven geschreven/ want elck sich voor den naesten Successeur uytgaf. Dit verschil was oorsaecke van vier Hoofsecten: Ally was autheur van die/ die Imemie genoemt wort/ ende wiert gevolght van den Perssianen/ Indianen/ veel Arabiers/ ende Gelbins van Africa. De drie andere Secten sullen wy nalaten tot het verhael van der Turcken Godsdienst/ alwaer wy int langhe daer af spreken sullen. XLVIII.

De Perssianen hebben meer natuerlijcks ende redelijck dan de andere/ ende hebben haer in aensien gebracht: haren Godsdienst is nyna by onsen tijde door Ismael Sophy, die hem voor eenen Successeur van Ally uytgaf/ (so voor gesept is) in aensien gestelt/ aensegghende zijnen gebueren/ die wepgerigh waren die te ontfangen/ den oorlogh: droegh eenen rooden Tulbant/ met 12. punten/ ende wilde dat alle die hem navolghden/ sodanigen oock droeghen/ tot een ghedachtenisse der twaelf

sonen van Oden, die een soon van Ally was. Veel volck viel hem toe/ ende voornemelijck alle die/ die langs den Phrat, Abian, Mar di Bachu, ende de Persise Golffe woonen. So dat tsedert alle dese Volcken dese Secten toegedaen zijn geweest.

Overgebleven Joden van de Babylonische gevangenisse.

Daer zijn oock in het Rijcke vandē Sophy eenige Joden/ welckers Voorouderen in Assyrien gewoont hebbē ten tijde dat Esdras ende Nehemias de andere weder na Jerusalē upt de gevangenisse brachten: ende de ghene/ die in dat Landt bleven/ kosen (gelijck Origenes seght) een Hooft upt dē hupse Davids, ende noemden hem het Hooft der gebannene: daer na bouwden sy een stadt op dē Over van den Phrat, ende noemden die Neardea, soo veel te seyghen als Riviere des wetenschaps.

XLIX. In Corason woonen ock een deel Melchites, die alle de dwalingen houden/ eertijts van de Grieckē in Concilio Florentino verdoemdeelt: ende dese staen onder den Patriarch van Antiochien.

Daer worden ock Nestorianen gevonden/ in Persien ingevoert (soPaulus Diaconus schrijft) door de voorsienicheyt van Chosroës, Koning van Persien, die den Keyser Heraclio spijt willende doen / van wien hy ontdaen was geweest/ beroofde alle der Christenen Tempelen in zijn Rijck / ende de Catholijcken verdreven hebbende / stelde de Nestorianen in haer plaetse/ die haer vermengt hebben onder de Assyriers/ Mesopotamiers / Mediers ende Parthiers.

Daer zijn ock veel Armenianer Christenen/ die in Persien gebleven zijn/ vreesende de Turckse Wapenen: Dese hebben twee Patriarchen/ waer van den eenen die in Opper-Armenien erkent wort / woont in het Klooster van Ecmeazin, by de stadt Ervan in Persien; d'andere/ die in Neder-Armenien gehoorsaemt wordt/ houdt sich in de stadt Sis, in Caramannia. Doch van haer gevoelen sullen wy uptstellen te spreken tot in het verhael der Religien/ die in de landē des grootē Turcks ghevonden worden. Dit is meest het gene van haer gheseyt kan worden/ die (alhoewel sy beyde Mahometisten zijn) nochtans de Turcken so groote vpandē zijn/ als wy konnen wesen: ende men meent dat indien de Christen Princen de Ambassadeurs/ die den Sophy in Europa sondt/ wat meer gheacht hadden dese voorleden Jaren/ als sy wel deden/ daer eenighe hope soude geweest hebben om desen Prince allengskens tot het Christen geloove gebracht te hebben.

Kort Verhael der

Koningen van

PERSSEN,

So als de Grieckſche ende Latijnſche Schrijvers ons daer af nagelaten hebben.

Kort Inhout.

1. Chronijcke in 't korte van de Koningen van Persien, volgende den H. Bijbel/ Philonem ende andere Autheurs. 2. Andere Vertellinge volgens Herodotum, Xenophontem, Iustinum, ende andere. 3. Cyrus verwoest de Monarchye der Mediers/ ende herstelt der Persianen. 4. Historie van Daniel in den kupl der Leeuwen / ende waerom de Joden verlof hebben om haren Tempel te bouwen. Cyrus verovert Lydiam, neemt Crœsum gevanghen / bevochtight den Scythiers/ van de welcke hy ontdaen wordt/ ende sterft. 5. Zijn Sin-spreuck/ is d'eerste geweest die Koning der Koningen genoemt wierdt; heeft in Persien 't eerste gebruyck gebracht van lange Rocken te draghen. 6. Cambyses verovert Egypten, doet zijnen Broeder Smerdim ombrengen; zijn Kerck-schenderyen / wreedthepdt ende doodt. 7. Smerdis, een der Wijsen/ werpt hem op voor Koning/ ende hoe' tontdeckt wierdt. 8. Hoe Darius Histaspa tot de Kroone van Persien quam/ zijn ordre/ verwinningen / herstellinge der opper-offer-machts in d'handen der Joden: van de groote Heyr-kracht die hy oplichte / ende waer toe. 9. Xerxes wordt van zijnen Vader Successeur verklaert/ ende waerom: kastijdt den Egyptenaren strengelijck/ die gerebolteert hadden; zijn groote Armade te water

ende

ende te Lande/zijn doodt. 10. Voornemens van Artabano, ontdeckinge der selver/ende zijn straffe. Artaxerxes wreeckt zijns Vaders doodt; sendt 300000. Mannen tegen de Egyptenaren; laet Esdram naer Ierusalem weder trecken met groote geschencken: d'Egyptenaren schudden 't ioock der Perssianen van haren halse. Cyrus, een sone Darij, wordt gevangen/ ende waerom, in welcken tijdt Darius den Bastaerdt stark. 12. Cyrus ontkomt de gevangenisse: de volmaecktheyden deses Prins/ende zijn doodt. Artaxerxes Mnemon soeckt vrede/ ende pooght de Griecken onderlinge te bevredigen. 13. De Joden niet konnende accorderen/ sendt Darius Ochus den Bagosam tegen haer/ die haer tijnsbaer maeckt: Afkomst der Abrahamse Joden; oproer Artabazij ende zijn doodt veroorsaeckt dat Egypten, Phenicien ende Cypren onder 't gebiedt der Perssianen raken. Darius wordt met zijne kinderen van Bagoas vergiftight. 14. In welcken tijdt Darius van Alexandro Magno van zijn Rijck beroofkt is. 15. Wanneer ende hoe dat Perssen wederom in zijn ouden glants gekomen is. Afkomst van Artaxerxe, ende zijn grootte; verliest een Slagh teghen den Keyser Alexandrum Mammæam; was seer ervaren in de wetenschap der Wysen. 16. Sapores verovert een deel van Mesopotamien ende veel Steden van den Romeynen; verliest een Slagh tegen den Keyser Gordianum; windt wederom een anderen tegen Valerianum, dien hy gevanghen nam. Odonal, Koning der Palmireniers, ontdoet Saporem in een groote Veldslagh/ 't welc hem den toom des gelucks wat korte. 17. Vardanus maeckt vrede met den Keyser Probo Caro; voert den Perssianen Mesopotamien af. 18. Narseus, een man van groote daden/ wordt van Maximino in een voortreffelijcke groote slachtinge verwonnen/ 't welck der Perssianen saken vermetighde. 19. Misdula gekroont so haest hy geboren was. Sapores, een groot vyandt der Christenen/ behoudt acht repsen de victorie teghens den Keyser Constantem, doch wordt in Armenien door Arsacem verwonnen; ontdoet het Heyr Iuliani Apostatæ, ende maeckt vrede met de Keyser Ioviniano. 20. Verschil over de kroone van Perssen, tusschen de kinderē van Sapores. Artaxerxis wreedt heydt. 21. Isdigertes, Momboir des jongen Keysers Theodosij, ende zijne goede diensten tegen hem: Was eerst een vervolger der Christenen/ doch eyndelijck is hy door aenraden Antiochi bekeert/ ende Christen geworden; zijn sone die vanden Duyvel beseten was/ genesen door de gebeden des Priesters Mathunti. 21. Varanes vervolght de Christenen/ wordt van den jongen Keyser Theodosio verwonnen/ maken onderlinge vrede/ ende de vervolginge houdt op. 22. Oorlogh tusschen Perosium ende de Euthalites: Opkomst deses volcks: Perosius wort Vassael ende Onderdaen des Konings der Euthalites, zijne trouwloosheyt was oorsaeck zijns doodts. 23. Valens wordt den Euthalites tijnsbaer: Cavades ontkomt haer Iock: wreedtheydt deses Prins; ende zijne vreemde Ordonnantien om alle Vrouwen gemeyn te maken. 24. De Regenten des Rijcx van Perssen moesten van Koninglijcken bloede zijn: Raet van Gusanascadus, over 't gene datmen met Cavade doen sonde; komt los door zijn Vrouwe ende Seoses; komt by den Keyser Anastasio, geholpen door den Koning der Euthalites, komt weder in besittinghe zijns Rijcx; stelt Successeurs voor zijn doot/ waerom hy tegen de Christenen versachte. 25. Cosroes, geleert zijnde/ eert den gheleerden; beoorlogh den Keyser Iustinianum, met den welcken hy genootsaeckt wiert vrede te maken/ ende noemt dien een eevvige Vrede, doch breeckt hem haest; wort dickmaels van Belisario ontdaen; sterft van rouwe eñ waerom. 26. Oorlogh van Hormisda tegē de Romeynē; groote eñ merckelijcke neerlage Hormisdæ door den Keyser Tiberio: andere merckelijcke neerlage door Philippicum, Rooms Kapiteyn; verliest Nisibin ende een deel van Mesopotamien, ook de Stadt Arsemenam; maeckt de Turcken tijnsbaer; wort van zijn Rijck gestelt; vervloeckte wreetheyt Cosroes jegens zijns Vaders Wijf ende kinderen/ die hy met stocken laet doot-slaen. 27. Conspiratie jeghens Cosroem, die hem salveert om dat hy der Christenen God aengheroepen hadde/ die hy in zijn

Rijck herstelt hadde; Neemt Christenen tot zijn Lijf-wacht: Narses staet op tegens den Keyser Phocam, daer toe van Cosroë geholpen. 28. Het gantsche Mesopotamien ende Syrien van Cosroë verovert/ als ock Palestinam, Armenien, Cappadocien, Galathien, ende Paphlagonien, de Steden Edessa, Capessa, Cesarea, ende Damas, ock de Stadt Ierusalem, berooft de selve vã alle Kerckcieraedt; wordt eyndelijck van den Keyser Heraclio ontdaen; ende van zijn sone gevangen gestelt/die hem met water ende broodt voedt/tot hy sterft. Siroë verlost alle de gevangene Christenen in Persien. 29. Van de Mahometaense Koninghen van Persien, verdreven door de Tartaren. Tamerlan vermeestert byna gheheel Oosten: Vsun-Cassan afkomstigh van Tamerlan. 30. Vsun-Cassan trouwt de dochter des Keysers Trapezunda, geeft zijn dochter aen Secaidar: hepligheydt des levens van de Hupsvrouwe Vsun-Cassan: de Oorlogen deses Prins tegen den Turckschen Keyser Mahomet; zijn sone staet tegen hem op/ ende begeeft sich by den Turck/ ende ontvliet. 31. Tragische Historie des doodts van Iacub Patischa, zijn Vrouwe ende soon. Secaidar vat de wapenen aen tegen zijnen Prince. 32. Secaidars neerlage eñ doot: opvoedinge van Ismael Sophy; zijnen eersten aenslagh: ongeschickte oorde van Alamuth Koning van Persien: Slagh tusschen hem ende Sophy, die de Zege behoudt; neemt Tauris, ende gebruyckt groote wreedtheydt jegens zijn eyghen Moeder. 33. Ismael neemt den rooden Turbant/ waer af den naem Kacelbas gekomen is: Ismaels victorie tegen Murat-Can, kryght Diarbekin: neemt het beste deel van Sydulien, doodt den Koning met zijn eygen handt: andere neder-laegh van Murat-Can, de Tartaren beoorlogen den Sophy, neemt Sumachia ende de Stadt Darbana, liefde der Soldaten tegens Ismael: hoedanige sin-spreuck hy op zijn gelt dede munten. Selum, Turcks Keyser/ beoorlogh Ismaëlem: wat de oorsake des vyandtschaps deser twee Princen was: den Slagh van Zalderane, by den Sophy verlozen. Tauris wordt van Selum gheplondert. 34. Vlama den Persiaen revolteert tegen Taëmas: Soliman wint Assyrien, ende Mesopotamien, neemt Bagadeth, ende plondert Tauris tot tweemael toe: Zijn Heyr wort ontdaen door Delimenth, Kapitein vandē Persiaen. 35. De loosheydt Ismaëlis doet hem Rijck ende leven verkiesen: Conquesten Amurathis Turcks Keyser op Mahometem, toegenaemt den Blinden. Neerlage der Turcken door Abas, Koning van Persien, de welcke aen den Keyser Rudolphum zijne Gesanten sendt.

Chronijcke der Koninghen van *Persien*, volgens den H. Bybel, *Philonem*, ende andere Autheuren.

NAdien wy/ sprekende van andere Volckeren/ tot hier toe dese orde gehouden hebben in 't beschryven niet alleen van de gelegenthepden der Landtschappen/ sedē/ der Volckeré/ Sterchten/ Rijckdommen ende vreemdighepden die aldaer gevonden wierden: Maer ock sommierlijcken te tracteren van de Princen die haer beheersten/ hare meeste Oorlogen/ aenwas/ veranderingen/ ende val: heeft my ghedocht den Persiaenen grootelijcks te sullen verhorten/ indien men (die eertijts de grootste Monarchye des Weereldts gehadt hebben/ ende noch teghenwoordigh heerssen over so trotse ende hoogh-moedige Volckeren) hare voornaemste daden met een stil-swijgen voorby gaen soude; als mede de namen der Princen die over haer geheerst hebben/ alhoewel hare Heerschappye menigh-mael van 'teen geslachte in 't andere verwisselt is: ten minsten volgens 't gene in een sodanigh verschil/ ende in een so diepen outheydt ende verschheydenheydt/ de ghevoelens so van oude als nieuwe Schryvers/ meest over dit subject ghehouden/ ons toelaten mogen.

Onder de hupdensdaeghse wort gevonden eenen Teixierus, Spangiaert/ de welcke een Persiaense Historie hebbende/ geschreven van eenen Turck-Mirkondr, een Persiaen gebozen/ daer op een kort begrijp gemaeckt heeft/ door 't welcke hy schijnt in een goede Orde ende gevolgh gebracht te hebben de Successie deser Princen/ van het begin af deser Monarchye tot desen tijt toe: Doch is die wederom so verschillende van alles wat de voorgaende Schryvers geschreven hebben/ dat het seer swaer valt de selve over-een te brengen; eñ niettemin en sal men eben-wel mogelijck geen onbillick Oordeel daer over vellen/ ende gelooven/ dat hy naest de waerheydt ge komen is: ende indien hy in sommige dingen tegen-spreeckt/ so int gene in den Bybel staet/ als elders/ dat het meer is door verwisselinge der namen/ die elcke Natie heeft willen in zijn eygen sprake uytdrucken/ als over persoonen ende daden die gedurende dien tijt gepasseert zijn; Edoch/ om den lust ende de sinlijckheydt der gener te versadigen/ die de Chronologiam ende Genealogiam deser Princen/ van de Oude beschreven/ meer geloof-

gheloof-waerdighepdt toe-eygenen / heeft ons goet ghedacht eerst een Beschrijvinghe te doen / op het ghevolghelickste datmen konde / volghens 'tgene daer af tot nu toe gehouden is / ende daer na de vertellingen van Teixierus daer by doen / op datmen also te geschickter oordeelen mochte wie van twee meer geloofs verdient heeft; behoudens doch dat ick (na gelegenthept) daer pet by doen sal / niet om Teixieri Autheur tegen te spreken / maer om eenige merckelycke daden / die uytgelaten mogen zijn / ende voornemelyck tegen de Turcken.

Ende nadien dat Philo ende Metasthenes, oude Autheuren / van verschepden opinie zijn met de Grieken / ende nochtans accorderen int gene in den Bybel gevonden wort / sal gevoeghelyck zijn hier voort te brengen 'tgene sy seggen / namelyck / dat Cyrus, ingenomen hebbende het Rycke der Mediers van Astiage, gaf het voorseyde Rycke aen zijnen Oom Dario, door wiens hulpe hy Babylonien innam / en droegh de Asspyrise Monarchie over aen de Persianen. Twee iaren daer naer heerde de voorsz. Darius in Medien, en Cyrus regneerde alleē in Babylonien, en daer na voorgenomen hebbende te oorloghen tegen de Scythiers / liet hy zijnen sone Cambysem Koning in zijn af-wesen / volgens het gebruyck der Perssen / de welcke was / datmen het Landt aen dien over-draghē moste / die naest van des Konings bloedt zijnde / int naeste Landt regheerde / wanneer den Koning trock om tegens eenighe vreemde volckeren ten oorlogen: 'twelcke sal konnen de oorsaeke zijn / dat Cambyses van dese Autheuren in de successive ordre der Monarchen niet gestelt en is; dat mede niet ghesproken en wort van de twee Broeders / Wysen / die losselycken het Rycke usurpeerden / gelyt in zijn plaetse gesproken sal wordē / niet langer dueyende als twee maenden. Darius, een sone Hystaspis, Koning gheborē zijnde; is Xerxes zijn sone hē gesuccedeert / maer sy en stellen desen niet int ghetal der Monarchen / om dat hy trecktē terstont tegen den Grieken / het Rycke aen Dario lang-handt, zijn sone / over-liet; Doch hebben de Grieksse Historien niet ghelaten te rekenen Xerxem ende Cambisem in successive ordre onder de voornoemde Monarchen: 'twelck veroorsaeckt / dat sy in de voorschreven Monarchye meer iaren tellen / namelyck 226. ende dese en tellen maer 161. in deser voegen.

Cyrus met zijnen Oom Dario regheerde 2. iaren.

Cyrus alleen regeerde 22. iaren.

Darius, een sone Hystaspis, Koning gheboren zijnde / toegenaemt Artaxerxes Assuerus, regeerde 20. iaren.

Darius Artaxerxes lang-hand, 37. iaren.

Darius Nothus, 19. iaren.

Artaxerxes Mnemon 55. iaren.

Darius Ochus 26. iaren.

Arsenes 4. iaren.

Darius, laetste Monarch / van Alexandro Magno ontdaen / die de Monarchye aen den Grieken transporteerde / 6. iaren.

Andere verkorte Kronijcke, volgens de Grieckse ende Latijnse Schrijvers.

II. OM nu voorts te brengen 'tgene Herodotus, Xenophon, Iustinus, Agathius, Procopius, ende veel andere Autheuren daer van schryven / die of als voorbygaende / of als van haer alleen geschreven hebben; sal het goedt zijn dat Josephum hooren spreken van haer begin: Sem, seght hy / een sone Noah, hadde vijf sonen / de welcke Asien besaten van den Phrat af tot de Indise Zee toe: Want Elymus liet van zijnen bloede naer de Elyacaires, van de welcke de Perssianen gesproten zijn. Doch den Naem Perssen en is so oudt niet: want sy zijn tsedert naer haren Koning / Pavelianen ghenoemt; daer naer Cephenianen ende Artheanen, ende daer na Perssianen, van Perses den sone Iovis ende Andromedæ; gelyck Herodotus getuyght. Maer hoedanigh de successie Persei gheweest is / en hindtmen nergens beschreven / ende niet sonder oorsaeck: want het Perssise Rycke dadelyck daer naer onder de Asspyrise Monarchye ghebracht is / blyvende daer onder tot dat Sardanapalus uyt zijn Rycke verdreven wierdt / ende gedoodt van Abaco, eerste Prince van Medien, ende Belochpul Koning van Babylonien; onder de Monarchye der Mediers stonden Perssen, Bactrien, Parthen ende Hyrcanien, over de welcke Astiages laetst gheheerst heeft / die zijn Rycke verloor door aenporringhe Harpagi, op den Koning gram zijnde / om dat hy hem zijnen sone hadde laten ombrengen / ende om te eten voorgestelt.

Begin ende afkomst der Perssen.

III. Want desen Harpagus (middel soeckende om sich te wreken) ontboot Cyrum, Soongsone Astiagis, die doen met zijnen Vader in Perssen was / levende als een privaet Man, hem aenseggende / indien hy haer beyder ongelyck wilde wreken (want de Groot-vader hadde Cyrum willen laten dooden) dat hy middel wist om hem sodanigen ingang in de Rycken van Medien te gheven / dat hy lichtelyck Monarche soude konnen werden / ende de Persianen van de dienstbaerhept verlossen. Cyrus dit verstaen hebbende / bracht so veel by den zijnen te weghe / datse haer omwierpen / ende wepgherden de Mediers tribupt te geven; schuddende het joth der Mediers van haren halse. Astiages hier van verwittight zijnde / ontboot Cyrum, om rekeninge van zijn rebellye te geven; den welcken hy antwoorde te sullen komen eer't hem lief wesen soude: 'twelck den Koning bewoogh sich toe te rusten; ende niet meer denckende op 't leedt dat hy Harpago aengedaen hadde / gaf hem bevel over 't gantsche Heyr-legher / tot zijn groote ongeluck: Want aen de Slagh komende / alle de grootste des Leghers (die met Harpago heymelyck verstandt hadden) begaven haer aen de zijde Cyri, ende d'andere die hier niet van en wisten / ontvloden / siende haer berooft van hare Mede-gesellen; ende hier uyt volghde de gemeyne nederlage des Heyr Astiagis, die genoodtsaeckt was te ontvlieden. Komende naderhant om raedt by zijne Wysen ende Waer-seggers / om de uytkomste zijner saken te vernemen / is hem van elck een geraden zijnen Neve niet meer te vervolgen / maer hem te laten genieten het geluck 't welck het Noodtschick hem in handen gestelt hadde: Doch hy geloovende / dat dese zijne Raedts-lupden Medestanders met zijnen Neve waren / liet se alle op-hanghen; vergaderende wederom op een nieuw alle zijne macht by een / ende is selver mede inden strijdt gekomen / als voorzen / doch met so goeden hoop / want zijne Troupen ontdaen zijnde / is Cyri gevangen geworden / die hem van zijn Monarchye beroofde / sonder evenwel te dooden / maer latende hem over Hyrcanien regneeren: wāt het Rycke van Astiages streckte

te tot daer; ende aen de West-zyde quam hy (uytgheſondert de Assyriers/ Syriers/ ende Joden) tot de Revière Halys, ende Cappadocien toe/ het ander den Koning van Lybien toebehoorende.

Het Rijcke van Cyrvs, ende Ciaxarvs ofte Darivs.

IV. Cyrus aldus zyn Groot-vader overwonnen hebbende/ begon te regeeren met zynen Oom Ciaxare, anderssins Darius genoemt/ eenen sone Astiagis, so sommige willen/ die doch veel eer zyn Broeder gheweest soude hebben: Want Zonaras seght/ dat hy seer oudt geweest sy/ende niettemin was Astiages selfs in persoon in den strydt/ die hy tegen Cyrum verloor/ 't welck noch dit selfde jaer gebeurde. Dit was desen Ciaxarus, die den Prophete Danielem in den Kuyl der Leeuwen dede werpen: want also daer groote jalousye onder dese 2. Princen was/ om d'eere wille die een peder Cyro aendede/ van wegen zyne dapperheydt: de Pluymstrychers Darij hier op subiect nemende/ om sich aen Danielem te wreken/ persuadeerden hem een Edict te maken/ door 't welcke peder een in zyn Gheloof verboden wiert eenigh Requeſt te maken/ aen Prins/ Heer/ selfs oock aen geenighen Koning binnen dertigh dagen tyts/ oock niet aen eenigen Godt behalven aen hem alleen; hier door wierdt den wegh tot Cyrum afgesneden. Doch dese Princen hebbende te samen 2. jaren geregeert/ heeft Cyrus door de doodt Ciaxari beginnen alleen te regeeren/ die te voren gantz Assyrien afgeloopen hadde/ ende den Assyrissen Monarch in vollen veldtslagh ontdaen: Maer desen met veel groote Princen verbonden zynde/ gelyck als die van Arabien, Syrien ende Lydien, dedé veel quaets in Meden, 't welck Cyro veroorsaeckten dese Babyloniſe eere ende glorie te vernietighen ende om verre te werpen/ ghelyck oock na verscheyden nederlaghen die sy van hem verkregen/ hy zyn Leger voor de trotse ende oude Stadt Babel leyde/ ende nam die stormender handt in: na welcke overwinninge hy de Joden in ghenaden aennam/ ende gaf haer verlof om den Tempel te Jerusalem wederom op te gaen bouwen/ ende Godt na hare Wet te gaen dienē/ ende de Stadt met Muren af te slupten: het welcke gebeurde in den jare des werelts 3427. in de 60. Olympiade/ Servio Tullio te Romen regneerende.

Het Rijcke van Cyrus alleen, eerste Monarch in Perssen.

De Mediers aldus t'onder gebracht/ ende de Assyriers beteugelt zynde/ is Cyrus, om sich aen den Lydier te wreken/ doenmaels de machtighste Prins van Asien, den Bergh Tauro ofte Cortestan, gepasseert/ende zynen grooten vyendt Harpagum, in Asia minori sendende om t'onder te brengen/ is selver tegen Crœsum getogen/ ende heeft hem in vollen Velt-slagh overwonnen/ende gevanghen genomen/ so dattet oock wepnigh verscheelde/ of soude hem hebben laten verbranden/ sonder oock eenmael te ghedencken aen het goede advijs Solonis, namelyck; Dat niemant sich behoef geluckigh te noemen, voor hy en sterve. Door dese neder laghe is geheel Asien gevallen/ van Hellesponto af tot den Bergh Cortheſtan, twelck alle onder Crœso behoorde; doch de Grieckē in Ionien woonende/ leefden in vryheydt/ zynde deses Crœsi Bondtghenooten/ maer moesten evenwel den halß onder der Perssianen jock bvenghen; so dat Cyrus doen heerste van Mari Ægeo ende Propontide af/ tot de Indien toe/ ende alle de Oosterse grensen: Maer/ gelyck de eergierigheydt onversadelyck is/ende met het zyne t'onvreden/ resolveerde hy by sich selven de Scythiers sich te onderwerpen/ die in Asien seer gerooft hadden/ so dat hy met zyn Heyr derwaerts henen trock/ te weten over de Revière Araxi, ende aen geen zyde de Bactrianen ende Hircaniers, in het Landtschap der Massageters ende Issedoniers/ die men nu Tartaren noemt/ ende het Landtschap Samureund. Nu en hadde Cyrus nopt eenigen Prince ontmoet die machtigh ghenoegh was hem het hooft te bieden/ ende wetende dat alhaer doen een Vrouwe regheerde over de Scythiers ende Massageters/ ghenaemt Tomiris, sondt om haer te houwelyck te verpssen/ niet nyt liefde tot haer/ maer om also het Gheloofte introyzeren: Doch sy het voornemen des Perssiaens bemerckende verboodt hem in haer lant te comen/ ende vorcht alle haer macht by een/ om Cyrum het hooft te bieden/ makende haren eenigen Sone Generale van 't Heyr-leger/ de welcke in de listen des oorloghs noch onervaren zynde/ is van Cyro in een verrassinghe besprongen: Want hy vepnsende te vluchten/ liet zyn Leger-plaets vervult met wynen ende lecckere kost/ in welcke dese arme Massageters gekomen zynde/ ende niet ghewoon sodanighe leckerheyden/ aten ende droncken/ tot dat sy/ sadt zynde/ in slaep vielen; ende Cyrus hier ontrent zynde/ is haer overvallen/ ende heeft een goet deel vernielt/ ende een grooten hoop gevangen genomen/ onder de welcke oock was Spagarpises, den Sone Tomiris, die opper-Velt-Heer was. De Koninginne van het ongeluck haers Soons verwittight zynde/ sondt eenen Herault aen Cyrum, om hem te lossen/ ende hem met eenen vermanende dat hy uyt hare Landen vertrecken soude/ ofte/ sy hem met oorloge bestryden soude/ meer als hem lusten sonde. Ondertussen heeft Spagarpises oock aen Cyrum versocht om ontbonden te zyn; het welc hy gedaen heeft: ende siende desen Prince sich selven ontbondē/ hebbende zyn sweert op de zyde/ ende vervloeckende zyn ongeluc/ van aldus noch gevangen te moeten blyven/ heeft sich selven met zyn eyghen handt voor des Konings oogen omgebracht. Tomiris ontvoordt van wepgering van Cyro ontfangen hebbende/ quam hem bestryden met de overgeschoten macht/ ende alhoewel de Perssianen ende Mediers haer dapper in den strydt queten/ so zynse nochtans eyndelyck overwonnen/ ende tmeerendeel verslagen/ onder de welcke oock Cyrus ghevonden wierdt/ die hem op zyn geluck te veel vertrouwt hadde. Tomyris zyne doen verstaen hebbende/ heeft zyn lichaem doot soecken/ twelcke gevonden zynde/ heeft hem terstondt het hooft doen afsnyden/ ende in een Vat bloedts doen leggende/ hem spots-gewyse seggende: Versaedt u nu met bloedt na u doodt, die levendigh zijnde, u noyt en hebt konnen versadigen. Sodanigh was het eynde deses grooten Cyri. De Perssianen namen het Lichaem wegh ende brachtent te Pasagarda, alwaer zyn Graf opgericht wierdt. Dit Pasagarda was eertyts

Lijfslaghen Cyri.

Cræsus, Koning van Lydien, wort van Cyro onderghebracht.

tijdts de woon-plaets der Koninghen van Perſſen, ende daer ſy in-gewyet wierden.

Cyrus was een beleeft/ mildt/ deughdigh ẽ edel Pyince/ beminnende alles wat waerdigh was gherespecteert te worden/ ghereghtigh ende billijck genoegh/ dapper ten Oorloge: syne ordinarise woonplaetse was/ wanneer hy met geen Oorlogen gequelt en was/ in de voorsteden van Susa, Ecbatana ofte Babylon: Het schijnt dat desen den eersten is geweest/ die hem liet noemen Rex Regum, dat is/ Koning der Koningen; want/ gelijck Strabo schrijft/ so heeft men dit in het opschrift van syn graf gevonden/ welcken tytel syne Navolgers oock behouden hebben/ ghelijck men sien kan in Esdra/ lib. 1. cap. 7. ende in de ghemengde Brieven van Hypocrates, in die/ die Artaxerxes aen Poetum schreef. Desen Cyrus heeft oock het gebruyck van den langhen Rock den Koninge van Perſſen aengebracht/ 't welck eenen Rock was/ na Procopij meyninge van Goudt ende Purpur weer-schijn/ met veelderley gevogelte ende ghedierte besaept: De Griecken noemden dit kleedt kadéres; Behalven desen droegense noch eenen Tabbaert/ die noemdense kaidon: Somwijlen oock eenen Mantel met langhe Mouwen/ die meer eenen Tabbaert dan Mantel gelijck was. Cyrus heeft tot synen Successeur ghelaten synen oudtsten Sone/ gheteelt by syn Vrouwe Cassadanam, een Dochter van Pharnaspes (die hy dermaten lief hadde/ dat hy niet alleẽ rouwe over haer en droegh/ maer wilde oock dat al syn Onderdanen tselve oock doen souden) na dat hy ghereghneert hadde den tijdt van 29. jaren/ 't welcke ghebeurde in den Jare des werelots-Schepping 3435.

Cambyſes II. Monarche van Perſſen.

VI. Wreedt aert Cambyſis, synen Vader in alles ongheliick.

Cambyſes, meer wreedt als dapper/ ende so dertel/ hoovaerdigh/ ende ongevonden vpant des deughts/ als syn Vader soet/ ende sachtsinnigh ghewees was; onbarmhertigh/ veracht er aller Gods-dienſten; verboodt den Joden haren Tempel binnen Ierusalem op te bouwen; oock en mocht niemandt haer eenighe Materialen tot dien eynde leveren/ ghelijck sulcks te vozen van Cyro toeghelaten was. Den eersten aenslaghs deses Konings was teghen Amasim, Koning van Egypten, wiens Dochter hy ten Houwelijcke versochte/ daer toe door synen Medicyn aengehitst synde/ die een Egyptenaer ende vyandt des Konings Amasis was/ want hy wist wel/ dat Amasis in een groote verslaghenheyt vallen soude over 't geven van syne Dochter/ ende weygerende/ dat het hem onmoghelijck was de handen des Konings van Perſſen te ontkomen. Amasis niet denckende op 't verraedt dat hem van desen bereydt was/ noch veel min dat het dat was/ dat hy heuen sont/ is so qualijck beraden gheweest/ dat hy in plaetse van syn eygen Dochter te senden/ daer heuen gesonden heeft een schoone Pyncesse/ ghenoemt Niretis, Dochter des geweesenen Konings van Egypten, Apyres, die Amasis hadde doen omsyengen; de welcke in Perſſen ghekomen synde/ ende van den Koning begroet/ als Dochter Amasis, heeft gesepdt: Ghy bedrieght u, Heer Koning, want ick ben eens degelijcker Mans Dochter, dan Amasis is, namelijck des Konings Apires, die van Amasi verradelijcken omghebracht is, ende van syn Rijck berooft. Dit heeft Cambisi noch meer tot toozne verwecht/ siende sich van Amasij dus bespot: so dat hy/ hebbende nu gerechtighe oorsake om de doodt synes Schoon-vaders te wreken/ ende gelegenthepdt om synes Wijfs erf-deel weder te krijghen/ in Egypten quam door middel des Konings van Arabien, verſloegh Amasim ende synen Sone Phammenetum, ende te Memphis gekomen synde liet hy Amasim upt het graf halen/ ende geeſſelen/ daer naer verbranden; alhoewel de Perſſianen doen ter tijdt het vuyr grootelijcks eerden/ ende tegen den Gods-dienſt der Perſſianen streedt: Daer naer resolveerde hy teghen den Koning van Ethiopien te trecken/ doch wierdt genoodtsaecht syn voornemen te veranderen/ ende in Egypten weder te keeren/ alwaer hy doen de Tempelen des Gods Apis ter neder wierp/ ende doodde den gehepnighden Os/ die de Egyptenaren aenbaden/ hem aen de knpe quetsende: Hy hadde mede een groot deel Soldaten gesonden naer Lybien, om den Tempel van Ammon te vernielen/ doch wierden van den regen/ donder ende onweer te rug gedreven/ so datse niets upt en richten. Alhoewel dese maer Afgoden waren so is hy niet te min seer strengelic gestraft; want hy is ten eersten gelijck als uptsinnigh gewoorden/ doende in dese raserpe vele synner Bloedt-verwanten ombrengen/ onder andere oock synen Broeder Smerdis, upt oorsaeck eens droums/ waer in hem dochte dat hy hem op den Koninglijcken Throon sitten sagh/ ende dat hy de Sterren des Hemels berepkte: Dit causeerde dat hy Prexaspem in Perſſen sandt/ een der Wysen synde/ synen ghetrouwsten Vriendt die hy hadde/ om Smerdim te dooden/ 't welck hy oock volbracht: Daer na stelde hy de geoorlofde Wet; van synen eygen Suster te mogen trouwen/ een ding dat nopt te voozen onder den Perſſen in swang was geweest/ waer in hy van een pegelijck seer tegen-gesproken is ghewoorden/ seggende/ datter gheen Wet en was/ die sodanighe ghemeynsaemhepdt toeliet/ al hoe wel een Koning doen mocht te wat hy wilde/ ende dat hy selfs twee van synne Susters ghetrouwt hadde/ waer van hy de jongste hadde omghebracht/ om dat sy haers Broeders doodt beschreyde. Hy was seer genepght tot den Wijn/ ende by na dagelijcks droncken/ ende also hy gedurende zijne dronckenschap/ Prexaspi ghewaeght hadde/ wie Smerdim gedoodt hadde/ ende hoedanigen opinie de Perſſianen van hem hadden/ heeft hy hem ghantwoordt; Heel goedt/ behalven dat sy 't gants vreemt vonden sodanige synne groote dronckenschap: waer over cambyſes gram woordende/ liet den sone Prexaspis voor hem brengen/ ende synen Boge spannende/ schoot hem den pijl recht in de borst/ seggende; Siet daer indien ick hem niet recht in 't hert geraeckt en hadde, so mochten sy seggen dat ick een Dronckaert was. Ende 't kindt terstondt open gheſneden synde/ is bevonden/ dat den schicht recht midden door 't herte gevlogen was. Den Vader dit siende/ heeft noch genoodtsaeckt geweest dien te prijsen die hem van synen Successeur berooft hadde: Nadien tijdt heeft hy veel de treffelijckste van syn eer-klepp/ laten ombrenghen/ daer hy dan daer naer somwijlen noch wel naer vereyste/ als of hy niet en wiste/ dat hyse hadde doen dooden.

Amasis bedriecht Cambyſem tot syn eygen verderf.

Cambyſes wort om synne booshepts gestraft.

Maeckt een Wet dat peder syn eygen Suster mocht trouwen.

Doch Cambyses is kortsdaer naer om zijne hooshepdt gheſtraft gheworden/ want repsende upt Egypten, is hem gheboodtschapt/dat de Wijsen gherebolteert waren/ende het Rijcke van Perssen ingenomen hadden/ende voornemelijck Pazisites, eener daer hy sich 'tmeeste op vertroude/ ende Smerdis, den Broeder Pazisitis. Dit veroorsaeckte hem veel verdrietz/ soo wel om de verraderye van desen Wijsen/ als door het gheheugen dat hy zijnen Broeder ten onschult hadde laten ombrengē: maer soo hy te Paerde wilde schrijden/ ende sich op de repse begeven teghen de Rebellen/ zijn Sappier upt de schepde vallende/ heeft hem in zijn knye ghequetst/ even op de selve plaetse/ daer hy den Hepligben Os der Egyptenaren gheraeckt hadde/ van welcke quetsure het been geraeckt/ ende 'tvuyr daer in ghekomen zijnde/ is hy ghestorven/ dicht by Ecbatana, ghelijck het afgeepste Orakel hem voorsept hadde/ na dat hy seven Jaren/ ende vijf maenden Monarche der Perssen gheweest hadde/ sonder eenigh kindt/ ter successie bequaem/ na te laten/ want de vrouwen en komen in Perssen niet tot de successie.

Het Rijcke van *Smerdis*, eene der VVijsen in Perssen.

VII. Nu en gheloofde niemandt dat Cambyses zijnen Broeder Smerdim hadde laten doden/ alhoewel hy 'tvoor zijn doodt hadde verklaert: want men geloofde/dat hy 't daerom sepde/ om dat de Perssianen wreken souden/ dat hy de Kroone geusurpeert hadde/ vermidts oock Prexaspes, die hem gedoodt hadde/ sich wel wachte van 'tselve te belijden: so dat alle de Heeren desen Smerdim een-stemmelijck voor haren Koning aennamen/ gheloovende hem een Sone Cyri te zijn. Desen Wijsen aldus tot het Rijck gekomen zijnde/ heeft om sich te planten in de herten der Onderdanen/ door alle de Provintien een verminderinghe van Tollen ende Schattingen laten verkondigen; daer door hy vele herten wan/ so dat byna geenigh Menschе en was/ of hy en was tot zijnen believe/ uptgesondert de Perssianen: want Smerdis wist wel/ dat/ indien hy sich liet sien/ licht gheklent soude worden; derhalven en liet hy hem nimmermeer in 't openbaer sien/so dat een peder daer door begon quaedt achterdencken te krijgen/ dat het eene der Magi was/ ende om de waerheydt van dien te ontdecken/ proredeerden sy in deser voegen: Otan, een sone Pharnaspis, een der grootste Heeren in Perssen, vervoeghde sich by zijne Dochter/ genoemt Phedyna, die Cambysis eerst/ ende nu deses Magi Concubijne was. Otan vraeghde haer/ by wien sy sliep/ doch en konde sy hem geen beschepdt geven/ vermits sy Smerdim, den Sone Cyri nopt gesien en hadde; sepde wijders/ dat geene Vrouwe den anderen spraeck/ maer datse den Koning alle van malkanderen gheschepden hadde: waer over het vermoedē vermeerdert is/ende beval zijn Dochter/dat/ so wanneer sy by hem sliep/ datse hem na de oozen voelen soude/of hy er oock hadde/want deses Magi oozen waren door bevel Cyri af-gesneden geweest: de Dochter hier in ghehoorsāmende/ bevindt dat haren Man zijn oozen quijt was/sulex haren Vader verwittigende/ die alle dese dingen vertelt heeft aen Aspolatinam ende Gobriam, voornaemste onder den Perssianen; dese kregen noch drie andere op haer zijde/namelijck Itapherne, Megabyses ende Hydarnem. Darius upt zijn gouvernement van Susa gekomen zijnde/is mede in dese conspiratie getreden/seggende/ dat hy versekert was/ dat Smerdis, den Broeder Cambysis doodt was: so dat dese seven Heeren hare dingen dermaté belepdē/datse alle de Magos ombrachten/ende Prexaspis, die Smerdim, den (sone Cyri) omgebracht hadde/ wierp sich selven van bovē des Konings Huys neder-waerts/ na dat hy de waerheydt des saecks verklaert hadde/ eñ de gantsche wereldt tegen dese Magos (ofte Wijsen) op-gheist hadde/ die ontrent 8. maenden geregneert hadden: so dat de stāme Cyri niet seer lang en duyrde onder den Perssen/ want den derden Erfghenaem eñ heeft der Conqueſten geen genot ghehadt.

Alle de Magi worden in Perssen omgebracht.

Darius, een Sone *Histaspis*, IV. Monarche van Perssen.

VIII. Na de doodt deser Wijsen/ mosten komen tot verkiesinghe/ ende nadien de seven voorsz. Heeren in aensien gelijck waré/ so besloten sy/ dat sy des anderē daeghs metter sōnen opgang alle seven op 't veldt komen soudē te Paerde/eñ diens hengst eerst brieste/ soude zijn Meester de Kroone op-setten; het welcke Darij Peerdt dede/ door list zijns Stal-meesters/ die oock dies halvē waerdigh is geacht geworden over de Perssiaense Monarchye te gebieden. Hy was een Sone Hystaspis, een der voornaemste Heerē in Perssen, die Cyrus hadde willen laten ombrenghen/ door oorsaecke eens droums/ in welcke hem gedocht hadde/ dat hy zijn kinderen de Kroone upt de handt ontweldighde. Dewijl hy nu een aensien/ als eene der dapperste des Rijcks/ onder den volcke verkreegh/ so hebben hem alle die in Asia ghewilligbe onderdanighepdt aengeboden/uptgesepdt de Arabiers/de welcke/ hoewelse door Cyrum eñ Cambysem verwonnen waré geweest/so haddense nochtans nopt konnen tbnsbaer gemaect worden. Dese Darius trouwde twee Dochteren Cyri, so wel om zijn ghestachte te verheerlijcken/ als om sich in de gunste der Perssianen te brengen. Hebbende daer naer alle saken zijns Rijcks bevredight/heeft in 't 4. jaer zijns Rijcks den Joden macht ghegheven om haren Tempel wederom op te bouwen/ende de Muyren hares Stadts Ierusalem, haer versorgende van Goudt/ Silver/ ende Materialen hier toe noodigh zijnde; haer bevelende Godt voor zijne gesonthepdt ende welvaerdt te bidden. Dese Darius wordt inde H. Schrifture Assuerus genoemt/van wiē oock de Historie Hesters gemaect is/anders Hadessa genoemt. D'eerste oorde die hy in zijn Rijck aenrichte/ was dat selve te verdeplen in 19. Provintien/ de welcke hy Schattinghen ende Tollen oplepde/ tot onderhoudt van zijn Huys/ ende de kosten des Oorloghs; over peder Provintie stelde hy een Gouverneur/ 't welcke de Perssianen qualijck nemende/ spraken aldus: Cyrus was des volcx Vader, Cambyses eē geweldigh Heerscher, maer Darius is een Koopman. De saken aldus in goede ordre gestelt zijnde/ beoorloghde hy de Babyloniers/die gherebolteert waren/ende besloten hadden/veel eer alle gevaer upt te staē/dan sich over te geven: Maer Zophyrus, een Sone Megabysis, een der seven

Hoe Darius aen de kroone vā Perssen quam.

Darius is inde heylige Schrift genoemt Assueros.

Ellighepdt Zopyris, in het Oorlogh Darii tegen de Babyloniers.

seven Oorsten/ die de Magos verdreven/ sich hebbende laten neuse ende oozen afsnyden/ ende zynen Baerd schandelycken laten scheren/ heeft sich tot den Babyloniers begeven/ sich voornemende van Dario aldus mishandelt te wesen/ de welcke noch de qualiteyt ofte vermogen deses Mans kennende/ lichtelick zyne woorden gheloofden/ ende hem in hare Stadt gelaet hebbende/ maeckten hem Generael haers Heyrs/ al waer hy in 't begin groote dingen uptrichte teghen den Perssianen tot faveur van die van binnen/ de welcke haer over zyne dapperheyt verwonderende/ hebben dermaten vasten betrouwen op hem gheslelt/ datse hem des Stadts sleutelen in handen leverden. Zopyris nu tot zyn voornemen ghekomen zynde/ heeft zynen Prince in de Stadt laten komen/ de welcke/ na dat hy voornaemste Hoofden strengelick hadde doen straffen/ gaf Zopyri de Stadt Babylonien met zyn toebehoozen/ ende wilde daer benessens datse om zyne dapperheyds wille van alle lasten ende Tollen soude vry wesen. Desen oorlogh vol-eyndet zynde/ heeft Darius, sich willende wreken over de doot Cyri, eñ der Perssianen neder lage/ aen den Scythen/ voorgenomen dese Natien te bevoorlogen/ doch met wepnigh voordeel/ trecksende in haer Landt tot aen den Donauw ende in Moscovien, hebbende Bruggen gelept over de groote Rivieren/ sterck zynde wel 700. dupsent Mannen: Maer de Scythiers sich van beyden dickmaels op zyn volck werpende/ met lichte schermutselen/ hem niet te min veel volcx doddende/ hebben nopt tot een rechten strydt willen komen/ is derhalven genoodtsaeckt gheweest wederom te trecken/ achterlatende 95000. Mannen; vreesende oock dat sy hem de Bruggen mochten afwerpen/ ende also het wederkeeren beletten: Heeft niettemin Macedonien, Thracien, ende Pernien onder zyn gebiedt gebracht/ door 't beleyd Magabizis, een sone Zopyris, zynde Veld-overste van eé deel zyns Heyrs; zynde voornemelick op dese Lãden gevallen/ om dat Amyntas, Koning van Macedonien, eenige Ambassadeurs gedoodt hadde/ die tot hem gesonden waren/ gheliick hy oock op den selven tyt Amasim tegen de Aphricaners gesonden hadde/ die een deel zynder Schepen geslagen/ ende den Overstẽ Arcesilaum vermoort hadden/ die een Koning des Landschaps Cyrenen was/ palende aen Egypten, doch is zyne doodt door desen Amasim ghewroken met de inneminge des Stads Barcea, in Africa Occidentali gelegen. Korts hier naer heeft Oran, dien Darius Gouverneur van Thracien ghelaten hadde/ de Stadt Bizantium ende Chalcedon ingheuomen/ met noch d'Eylandẽ Lesbos, Andros ende Imbros. Ende overmits de Joniers gerevolteert waren tegen Darium, door Aristagoram haré Heere op-gereupt zynde/ die daer toe van Histica een Milesier geraden was/ heeft hy zyn Leger daer henen laten trecken; doen hebben die van Athenen, haer helpende teghen Darium, de Stadt Sardis in Lydien belegert/ ingenomẽ eñ verbrant/ 't welcke onder hun een lang eñ wreet oorlogh veroorsaeckt heeft/ want Darius sont tegens haer Artaphernem, desen is met den Griecken/ Joniers ende Milesiers hand-gemeen geworden/ heeftse verwonné/ ende de Stad Milesium ingenomen/ met noch vele andere in Asien, die hy alle eyns daer maeckte/ gelyck oock waren meest alle d'Eylanden/ die door Mardonio zynen Generael ter Zee ingenomen waren/ den welcken oock op een nieu wederom de Macedoniers vermeesterde: ende al hoe wel dat hy in eé groot onweer ter Zee wel 20000. Mannen verloren hadde/ so en heeft hy nochtans niet gelatẽ de Thraciers te bekryghẽ in haer eygẽ Lant/ hare Steden in te nemen/ ende haer den Perssiaen te onderwerpen ende aen het Rijcke te herbten: so dat Darius doen ter tyt den grootsten Monarche was/ die opt voor hem in Perssen geregeert hadde.

Darius in alle dinghen om Esters wille den Joden seer gunstigh zynde/ herstelt onder haer het Opper-Priester-ampt; ende also de Cariers/ een volck in Asia Minori, gebuyten van Cilicien, nu Caramannia gheuoemt/ den voortgang zyns gelucks wilden verhinderé/ is hy tegen haer getogen/ ende heeft verwonnen/ gelyck oock de Erethriers/ doch daer teghen hebben die van Athenen (meer van den Hemel geholpen/ dan van hare eygen machten beschermt zynde) onder haren Kapiteyn Milthiadem zyne Slagh-orden gebroken ende in vollen Veld-slagh overwonnen/ zynde Mardonius Generael over de Perssise trouppen; Dit veroorsaeckte/ dat Darius besloot sodanigen groten Heyr-kracht by een te brẽgen/ 't welck genoegh soude wesen om gantsch Grieckenlandt te verderven ende upt te dempen: waer over hy oock drie jaren lang besich is geweest: Maer so de selve optrecken soude/ is hem verwittight van de afvallinge der Egyptenarẽ/ doch begeeriger zynde om sich over 't gedane quaet der Grieken te wreké/ heeft hy sich tegen de Grieken op weeh begeven/ doch heeft de doot alleene zynen loop gestut/ op den wegh van een siechte verrast zynde/ die hem upt desen leven gerukt heeft/ in 't 36. Jaer zyns Rijcx; des Werelts/ 3498. in de 73. Olympiade.

XERXES, V. Monarche in Perssen.

IX. Darius aldus zyn levẽ geeyndight hebbende/ heeft een grooten twist onder zyne kinderen/ om de successie tot de Krone achtergelaten: want Ariamenes, ofte so andere willẽ Ariabazanes, zynde de oudste Soon/ wilde dat de costume der Perssen, die mede brocht dat de oudste Soon succedeerde/ in 't werck gelept wierd; ende was een Sone upt Gabria geboren. Daer en tegen Xerxes, een Sone Atossæ, die een Dochter Cyri was/ hoe wel hy de jongste was/ seyden dat de andere geen Konings Sonen en waren/ maer van een slecht Man gebooren: Het vonnis is van des Lands Staten uptgesproken/ dat d'andere wel kinderen Darij, maer dat Xerxes een gheboren Konings Sone was.

So haest Xerxes hem bevredight besitter zyns Rijcks erlende/ is hy tegen de Egyptenaren getrocken/ die hy verwan/ ende strenghelick strafte/ gevende haer zynen Broeder Achmenem tot Gouverneur/ die daer na door Inarem een Africaner/ ende Koning van Lybien zynde/ omgebracht wiert. Egypten bevredicht zynde/ is het voornemẽ zyns Vaders door hem wederom vernieut geworde/ namelick om Græciam t'overwinné/ by-een-brengende een millioen/ die in de Stadt Sardis by-een-quamen: Maer willende de Wereld/ Landt ende Zee dwinghen door sodanigen macht van volc/ is van hant vol menschẽ selfs ontdaen/ eerst te Salamina, door die van

Xerxes wort dan wepnich volcks tweemael ontdaen.

Athenen, onder 't beleyd Themiſtoclis; Daer na te Platea dooz Ariſtidem; ſo dat het merckwaerdichſte van hem in deſen oozlogh bedzeven was/ dat hy alle de Landen/ daer hy dooz getrocken was/ berooft/ Athenen verbzandt/ ende een Bzug over de Zee gemaeckt hadde. Hebbende daer na wederom even ſo groote macht (als voozen) bp een gebzacht/ met een Vlote van 600. ſeylen/ onder 't beleyd van Tithrauſtes, oock een groote Heyr-kracht te Lande onder Pherandatem, is d'eene ende d'ander verſlagen by de Riviere Eurymedon, dooz de dapperheyd ende goede voozſicht Cymonis, een Athenienſer. Het welcke Xerxis hoogh-moedt ende vermetelheyd dermaten vernedert heeft/ dat hy gedwongen was 't ſeyl in te halen/ ende met den Gzieckẽ dat vermaerde Bzeedt-verbondt aen te gaen/ in 't welcke hy beloofde ende ſwoer/ dat zyne Heyr-leghers voozt aen Gzieckẽ-landt niet nader komen en ſouden/ dan eens Paerdts daghreyſe/ ende te water niet nader als tot de Eylanden van Chelidonien ende Cyanea, noch met Galeyen/ noch met Oozlogh-Schepen.

Themiſtocles upt Athenen verdzeven zynde/ tot Artaxerxem.

Xerxes wort dã Artabano in zyne ſlaep omgebracht.

Seer kozts hier naer is hy omgebracht/ daer hy lagh en ſliep/ van Artabano, die hem om zynder ongheluckẽ wille verachtende/ ſich perſuaderde Koning te mogen wozden; doch is daer naer ſelfs in de Kuyl gevallen/ dien hy een anderen gegraven hadde: Evenwel ſtarf Xerxes aldus/ die dooz zyn Heyr-krachten/ alle Volckeren wel hadde doen beven/ doch wepnigh daer mede uytgherecht/ geregeert hebbende 21. jaren.

Artabanus zynen Pzince dus ſchelmachtigh verraden hebbende/ begeeft ſich by den jongſten ſone des Konings kinderen/ ghenoemt Artaxerxes, hem ſeggende/ dat Darius, zynen oudſten Bzoeder/ Xerxem zynen Vader gedoodt hadde/ hem biddende/ hy wilde ſich by hem voegen/ eer dat Darius het Rycke innam/ ende hem voor-komen/ vzeſende ſo ſchandelycken ſtuck. Welck Artaxerxes verſtaẽ hebbende/ is dooz een gerechte wzake bewogen gewozden/ ende heeft ſich gewapent/ doet hem volgen van Artabano, ende verraſt zynen Bzoeder/ die niet min verwachte dan ſulcks/ ende doodt hem. Artabanus van dien ontlaſt zynde/ die hy meeſt ontſagh/ ſterckte ſich met zyne kinderen/ ende in het Paleys tredende/ wierp hem op Artaxerxem, dien hy guetſte/ doch niet doodelyck/ ſo dat hy 't ontvluchte/ vergaderde alle zyn macht/ ende quam met aller neerſtighheyd den Schelm beſpzingen/ dien hy verwon/ ende in ſtucken happen liet/ blyvende hier dooz in een vzedigh beſit zyns Ryckx/ na dat Artabanus den Koninglycken Thzoon beſeten hadde den tydt van ſeven maenden.

Artabanus wort van Artaxerxe verwonnen ende in ſtucken gekapt.

Artaxerxes, VI. Monarche in Perſſen.

XI. Van dat Artaxerxes in zyn Koningryck beveſtight was/ heeft hy alle de gene die tot de conſpiratie ende doodt Xerxis inghewillight hadden/ wzeedelycken vervolght/ verandervende ofte te niet doende de Gouvernementen der Landen/ ende de Vooghden deſſelfs affſtellende/ daer hy ſich niet vaſt op vertrouwde; en ſchickte den Staet zyns Ryckx ſo wel/ dat al de wereldt de wyſheyd deſes jongen Konings verhief: Tot den welcken Themiſtocles, dooz zyner Mede-bozgeren haet upt Athenen verozdeven zynde/ gevloden is; ende ſeer heerlyck ontfangen. Onder tuſſchen zyn de Egyptenaren wederom afghevallen/ ende verdzeven alle des Konings Officieren upt haer landt/ verbindẽde haer met die van Athenen, om den Perſiaen ſoo veel te meer vzeeſe aen te jagen. Deſe ſont Acamenem, een ſone Darij, met een Heyr van 300000. ſtrydtbaer mannen/ doch is hem kozts daer naer geboodſchapt dat zyn Leger van de Athenienſers ontdaen was; Pooght de Lacedemoniers teghen die van Athenen op te hitſen; doch te vergeefs. Send wederom 300000. mannen tegen de Egyptenaren/ onder twee treffelycke Kapitepnen Megabizes ende Artabazes, die na verſcheyden Slagen ende belegeringhen van ſteden/ d'Egyptenaren bedwongen upt het Atheenſe Verbond te ſcheyden; ende is met den Athenienſers geaccozdeert datſe verſekert upt dat Land trecken ſouden/ mits tegen den Coning van Perſſen nimmer weer te dienen en Egypten. Daer naer is hy geſtozven/ geregeert hebbende 44. jaren. Was een goedt vzeedtſaem Pzince, die oock tegen den Joden ſeer beleeft is geweeſt/ ſendende Eſdram naer Ieruſalem, tot herſtellinghe haers Regiments/ voortgang des Tempels/ ende inkomſten der Offerhanden.

Xerxes II. van dien naem.

Artaxerxes liet twee Sonen na/ den oudtſtẽ Xerxes II, genoemt/ ende regneerde maer twee maenden.

SOGDIANVS.

D'anderen was Sogdianus genoemt/ die maer 8. maenden regneerde/ ſonder dat pemant haerder beyden pet beſchzyvens-waerdigh aengericht hebben: weshalben ſy oock ſelden in de Lyſte der Koningen van Perſſen geſtelt wozden: doch hebbe ick Euſebium gevolght/ die haer in zyne Chzonycke aenteyckent.

Darivs, toegenaemt *Nothus*, dat is, *Baſtaert*, VII. Monarche in Perſſen, ofte IX. na ſommiger ſchrijven.

XII. Na de dood deſer voorſz. Pzincen/ is Darius, toegenoemt Nothus, tot het Ryck ende de Crone deſſelfs geromen; onder welcke de Egyptenarẽ haer des Jocks van Perſſen ontſlaegen/ ende heeft over haer geheerſt eenen Saïr genoemt. Met deſen Dario zyn verbondẽ de Lacedemoniers: maer de Mediers afvallende/ zyn dooz hem verwonnen. Hadde twee ſonen by zyn vzouwe Pariſatida, d'outſte genoemt Artaxerxes, ende den jongſten Cyrus: Deſen was kloeck ende dapper ten oozloge/ beval hem dies als Vooght de Landen Lydien ende Ionien; dat hy oock den Lacedemoniers tegen hare vpanden helpen ſoude. Maer zyne dertelheyd tegen ſommige Heeren van den bloede/ heeft hem by den Vader doen ontbieden/ om rekenſchap te geven over zyn miſhandelen; ſchickende hem dieſhalben op den wegh/ ende later de Lyſandrum van Lacedemonien als zynen Luytenant/ (welcken ende oock andere Grieckẽ hy naderhant gebzupckte

gebruyckte tegen zijnen Broeder) is hem onder wegen zijns Vaders doodt verkondicht/ is niettemin by zijnen Broeder gelepdt/ die hem gevangen gehouden heeft. Darius Nothus is gestorven int jaer des werelts 3562. in het selve jaer doen de Stadt Athenen vanden Lacedemoniers wierdt ingenomen ende verbrandt/ende Dionysius den Tyran upt Sicilien verdrevē wiert. Welck jaer merck-waerdigh geacht is/ van wegen dese drie dingen; de doot eens grooten Monarchs; de verdrijvinge eens Konings/ ende den ondergang vande treffelijckste Stadt van Griecken-landt. Darius regneerde 19. Jaren.

Darius Nothus sterft.

Artaxerxes II. van dien naem VIII, Monarche in Perssen.

XIII. Artaxerxes II, is zijnen Vader gesuccedeert ende is toegenaemt geweest Muemon; Desen houdende zijnen Broeder Cyrum gevangen/ hy nergens anders als op zijn verderf denckende/ is evenwel den jongen Prince los gekomen/ de gevangenis brekende/ ende vluchte in Griecken-landt: Waer zijnde/ heeft hy een grooten hoop volcks vergadert/ ende is vanden Griecken gevolcht/ om dat hy onder haer opgevoedt was/ ende soude gewis zijnen Broeder vanden Thron gestooten hebben/ indien hy hem niet te veel op zijn geluck vertrouwende/ sich te dum in 't heetst des Strijdts begheven hadde; want hy hadde de gunste zijns Moeders/ was vandē Perssen bemindt/ende van elck een begeert. Maer inden strijdt een quetsuyr in'thooft verkregen hebbēde/ is hy int bloeyende zijns levens gestorven/ hebbende zijnen Broeder alreede tot soberen staet gebracht.

Cyrus komt upt de gevangenisse.

Sterft van een wonde int hooft.

Artaxerxes evenwel was een vreedt-lievend' Prince/ ende hebbende de veroerten (door zijnen Broeder verweckt) in stilte ghebracht/ heeft neerstigheydt aengewendt om de Griecken onderlinghe te bevredigen/ daer hy oock toe quam. Gants tegen 't voornemen zijner Voorsaten/ die haer stadigh socht in gedurige knibbelingen te voeden: So hebben oock de Griecken een solemnele Gesantschap tot hem afgeveerdight/ waer in Pelopidas den Thebaner geweest is/ die/ so Plutarchus verhaelt/ boven andere grootelijcks beschoncken is geworden. Geregeert hebbende 36. jaren is gestorven/ nalatende tot Erfghenaem Darium Artaxerxem.

Darivs Artaxerxes toegenaemt Ochus, IX. Monarche in Perssē.

Het begin des Rijcks van desen Monarche/ streefde tegen de Joden/ want sy een Collecte doende tot behoef des Opper-Priesterampts/ is onder haer eenen Ioannes geweest/ die zijnen Broeder Iesum indē Tempel doodde/ zijnde Opper-Priester: Maer God en liet dit schelmstuck niet onghestraft/ want het volck verloor hare vryheydt/ende den Tempel is verontreynight door d'ingang van Bagoses, die den misdadigher straffen liet/ ende legde den Joden een Tol op van seven jaren. Ochus een geringhen tijdt hier naer hun een Stadt afhandigh makēde/ bande d'Inwoonderen der selve langs Caspico Mari henen; welcke die gene zijn/ die Eusebius noemt Abianus, ende noch eenige dingen van 't Joden-dom onderhouden. Tegen desen Darium is opgestaen een der Vooghden zijner Landtschappen/ genoemt Artabazus, ende heeft lange tegen des Konings Lieutenanten uptgestaen/ doch is eyndelijck gebleven/ ende heeft den Koning de Landen Egypten, Cypren, ende Pharnicien weder-verovert/ oock Sydon door verraet ingenomen/ doende den oproermeester ombrenghen. Hebbende eyndelijck 26. jaren geregeert/ is met alle zijn kinderen (een uptgesondert) van Bagoa vergiftight/ die zijnen Eunuchus was. Arsames, zijn sone/ van 't vergif ontkomen zijnde/ regeerde in zijns Vaders plaetse/ doch niet seer lang/ want in het vierde jaer heeft hem den selven Bagoas met het gantsche Koninglijcke bloedt vergiftight: Nochtans en heeft hy niet konnen in het Koningrijck worteln/ want het is gevallen op Coliman, een der Vorsten in Perssen, die hem Darius IV. noemen liet/ dien Bagoas oock mepnende te vergiftigen/ gelijck de andere/ heeft van hem den Beker selve moeten indrincken/ ende is also met loon voor zijne schelmstucken gestraft.

Darius wort met alle zijne kinderen (een uptgesondert) van zijnen Kamerling vergiftight.

Darivs IV. laetste Monarche in Perssen.

XIV. Darius sich aldus aen Bagoa gewroke hebbende/ quam tot het Rijcke/ doch heeft onlangs geregeert/ want na ses jaren heeft hem Alexander Magnus beoorlogh/ ende vā Rijck ende leven te gheliick berooft/ inden jare des werelts 3635. inde 12. Olympiade/ende tsedert dat Cyrus die den Meden onttrock 228. 'twelck evenwel wepnigh is te vergelijcken by der Assyriers/ dat so veel eeuwen duyrde; doch is dese so machtigh niet geweest als die.

Alexander Magnus berooft Darium van leven ende Rijck.

Wanneer ende hoe het Koningrijcke van Perssen in zijn ouden glantz ende macht gekeert is.

XV. De Monarchye der Perssen aldus vernietight zijnde/ is Slave gebleven/ ende als begraven onder de Macedoniers/ den tijdt van 293. jaren: Maer na de doodt Alexander Magni is het wederom door de oneenighedt der nagelaten Heeren in stucken gereten/ beoorlogende malkanderen/ wie de opperste onder haer soude zijn; onder andere isser geweest eenen Arsaces (een Edelman upt Parthia, andere seggen Bactria, na wien alle de Parthijse Koningen haer Arsacides noemden) die heeft sich gheworpen op Andiagoram, een Perssiaen/ dien Alexander het Gouvernement in Parthia bevolen hadde/ende heeft het ingenomē/ sonder oock den Macedonissen Prince te willē voor Souvereyn erkennen/ 'twelc gebeurde in't jaer des werelts Scheppinge 3717. inde 133. Olympiade. So dat de Griecksse macht in Oosten verminderende/ de Parthiers (te voren onbekent) haer tot Monarchen in Oosten gemaeckt hebben/ 'twelck oock wel 200. jaren duyrde; tot dat Artabanus den laetsten Koning van leven ende Rijck berooft is door Artaxerxem, Perssiaen van geboorte/ doch van slechter afkomst/ wiens geslachte in deser voegen vertelt wordt. Zijn Moeder was getrout aen eenen Pavec, een Man van gerin-

Afkomst Artaxerxis, herstelder der Perssische Monarchye na Alexandrum Magnum.

gen

gen ſiaet / als zijnde een Leertouwer van Ambacht/ doch goedt oordeelbp ſich hebbende / ende voorſiende door volkomen wetenſchap/ſo men ſegt 't gene gebeuren ſoude: Het is geſchiet/ dat op een tijdt een Edelman/ genoemt Sannes, repſende door 't Lant van Caduſia, eenen Herder bp Pavec gekomen is/ niet tegenſtaende dat zijn wooninge ſeer arm ende kleyn was; de welcke voorſiende dat zijne Hupſ-waerdt weſen ſoude het Hooft van een ſeer treffelijck ende vermaert geſlachte/ heeft hem bedroeft/ datter geē Suſter noch Dochter en was/ in zijn hups/ die hem van bloedt beſtont/ om bp Sannem te ſlapen/ ende bp hem kinderen te teelen die hem beſtonden: eyndelijck/ ſiende datter geen ander middel en was om tot dit geluck te komen / heeft alle d'eerbaerheyt d'oogen verbonden/ ende zijn eygen Vrouwe bp Sannem laten ſlapen / hoopende hier door van Staet ende gelue te veranderē. Wt deſe ongeoorlofde vergaderinge is gheſproten deſen Artaxerxes, daer jegenwoordigh van gehandelt wordt/ ende wiert gevoedt ten hupſe zijns vermeynden Vaders: Maer dit kindt groot geworden zijnde / ende door zijne dapperheydt tot Staet gekomen zijnde/ hebben ſy beyde ghetwiſtet/ wien het ſelve kindt toebehoorde: Doch eyndelijck iſſer beſloten/ dat hy ſoude genoemt worden/ Sone van Pavec, geſproten upt den Sade Sannis. Sodanigh is geweeſt/ gelijck Agathia beſchrijft/ de oorſprong deſes Konings / die ſich in korten tijdt byna van gheheel Aſien, Meeſter ghemaeckt heeft/ 't welcke gebeurde ontrent den jare ons Heeren 228. onder den Paus Vrbano I. ende den Keyſer Aelxandro Mammæa, teghen wien deſen Perſſiaen oorlogende/ hem bedwong te rug te trecken / nu al tot in Meden gekomen zijnde.

Deſen Artaxerxes is geſtorven / na dat hy 5. jaren geregeert hadde: ende was ſeer erbaren inde wetenſchap der Perſſiaenſe Wijſen/ 't welck oock veroorſaeckt heeft / dat ſy bp hem in meerder aenſien geweeſt zijn/ als opt: want haren Mede-geſel regerende/ en konde ſonder haer niets wel verricht worden.

Sapores, II. Koning van Perſſen.

XVI. Sapores I. van dien naem/ ende II. Koning upt deſen nieuwen ſtamme in Perſſen, quam tot de Kroone int jaer ons Heeren 243. Paus zijnde Anthero, onder den Keyſer Gordiano, die tegen deſen Koning een groot oorlogh gevoert heeft: want hy voordeel nemende upt den twiſt tuſſchen den Raedt ende Maximino, veroverde het meeſte-deel van Meſopitamien ende Syrien, ſo dat den jongen Keyſer Gordianus gedwongen was tegen hem te trecken/ in welck oorlogh hy ſo gelucklgh was/ dat hy hem verwan/ ende vele ſteden af-wan/ die hy het Rijcke ontrocken hadde. Dit verklaert Gordianus ſelve in eenen Brief aenden Raedt geſchreven. Maer Gordianus van Philippo den Arabier gedoodt zijnde (die den eerſten Kriſten Keyſer geweeſt is) en heeft Sapores zijn voordeel niet onbervolght gelaten/ want Philippus en regeerde niet lang; wierp ſich in Syrien, Cilicien, ende Cappadocien; waer tegen Valerianus ghetogen is/ die hem mepnde door zijn teghenwoordigheyt te verbluffen/ maer Sapores heeft ſo merckelijcken victorie behaelt/ dat/ ontdaen de Romeynſe Legioenen/ hy den Keyſer Valerianum gevangen genomen heeft/ ende hem in Perſſen ghevoert/ allwaer hy in een ellendige ſlavernye geſtorven is. Een ſake die den Romeynen nopt gebeurt en was. Doch Odenatus, Koning van Palmirien, beſittende het Rijcke van Ooſten/ heeft ſich tegen de macht Saporis geſtelt/ ende hant-ghemeen ghewordē zijnde/ is Sapores verwonnen gewordē/ ende tot in Aſſyrien toe verbolght: Latende Odenato zijn Bagagye ende Bp-vrouwen tot bupt: ſo dat/ indien deſen Odenatus ſich niet tegen Saporem geſtelt hadde/ het Roomſe Rijck ware ten gronde gekomen: Tſedert dien tijdt heeft hy ſich in zijn Lant ſtil gehouden; ende geregeert hebbende 31. Jaren/ heeft deſe Werelt gelaten/ ende Ormiſdatem Succeſſeur zijns Rijcks.

Valerianus wort van Sapore ghevangen genomen.

Ormisdates, III. Koning van Perſſen.

Ormiſdates en regeerde maer een jaer/ ſonder yet aenmerkens-waerdigh te bedrijven.

Vardanes, IV. Koning van Perſſen.

Vardanes is Ormiſdati ghe ſuccedeert; doch vint-men van hem oock niets bpſonders beſchreven: want de Perſſianen waren langen tijdt ſonder haer te reppen; ja/ gelijck Vopiſcus ſchrijft/ hebben ſy Ambaſſadeurs ende geſchenken aen den Keyſer Aureliano geſonden.

Vardanes II, V. Koning van Perſſen.

Deſe Vardanes II. wort bp ſommigen Narſeus ghenoemt; ende heeft tegen den Keyſer Probum gekrijght: doch daer na vrede ghemaeckt: blijvende eenighe ſteden onder hem van die hy ingenomen hadde; Regeerde maer 16. jaren. XVII.

Vardanes III, VI. Koning.

Vardanes III, en leefde maer vier maendē/ ende derhalven is Narſeus tot de Kroon gekomen.

Narsevs, VII. Koning.

Dit was een man van grooter aenſlagen/ XVIII. heeft teghen Armenien ende Meſopotamien dapper gheblaſert met oorlogh/ om dat hy ſich perſuadeerde dat die Landē zijne voorſaten toebehoort hadden; is evenwel van Galerio Maximiano in den eerſten ſtrijdt verwonnen: Maer de tweedemael heeft hy weder wrake ghekreghen/ ſo dat hy heeft moeten vluchten tot den Keyſer Dioclerianum, van wien hy ſeer qualijck ontfangen is. Dit hem ſpijtende/ heeft wederom een hoop volcks op-gelicht/ ende Narſeum, Hormiſdam ende Saporem in Aſia Minori ontmoetende/ heeft haer aengevallen/ bevochten ende verwonnen/ ende dat met ſodanigen gheluck/ dat hy zijn Wijven/ Suſteren/ Kinderen/ Bupt ende Bagagie te ſamen verkreegh/ die hy oock als ghevanghene te Romen voor zijner Triumph-wagen ingevoert heeft. Narſeus ſelve was genoodtſaeckt ſich in woeſte eenſaemheyden te verbergen/ een langen tijdt na de

Galerius tegen Narſeum een ſtrijdt verlooren hebbende/ verwindt hem wederom/ ende krijgt eenen grooten bupt.

Neder-

Nederlage/ verlozen hebbende dzie van zyn eygen Provintien/in plaetse van geheel Asien aen zyn Rijck te rechten. Narseus is in dit selve jaer noch gestozven/geregeert hebbende 7. jaren.

Misdates, VIII. Koning.

Misdates wort in zyns Moeders buyck gekroont.

Misdates zynen Sone is gesuccedeert. Desen was dooz bevel zyns Vaders in zyns Moeders Lichaem gekroont Koning van Perssen, een ongehoozde sake. Regeerde 7. jaren/ ende starf/ int jaer ons Heeren 310. onder den Paus Marcello, hebbende niet beschrijvens-waerdigh verricht.

Sapores II, IX. Koning.

XIX.

Sapores II, een sone Misdatis, tot manlijcken ouderdom gekropen zynde/ heeft alles weder verobert/ wat zyne Voorsaten verloren hadden over den Tygrim in Assyrien ende Mesopotamien, in den jare 336. ontrent dē selven tyt als de Chrisstenen in zyne Landē begonden te verschrijnē/ die hy dooz aenstouwinge der Wijsen seer wzedelijcken verbolghde/ niet tegenstaende hem Constantinus Magnus dooz Brieven badt/ hy wilde doch de Brienden des Roomschen also niet handelen. Hier dooz is na de doot Constantini tusschen den kinderen ende heim een oozlogh ontstaen/ tot der Romeynen groote schade/ gelyck Pomponius ende Eutropius beschrijven; doch na dat hy achtmael gewonnen hadde/ heeft hy de negendemael een grooten strijdt verlozen ontrent Syngar, twelck hy verlooz/ oock mede Bizabdam ende Amidam. Hy daer na evenwel teghen de Armeniers oozloghende/ heeft Constans hem den wzede af geeyst/ oock verwozven. Iulianus Apostata teghens hem strijdende is oock (doch niet sonder merckelijck verlies Saporis) verwonnen: Maer Iovinianus heeft hē gebzeydelt/ so dat hy niet vooyt trecken en dorste. Dit verooysaeckte eenen wzede/ hoewel niet seer voozderlijck vooz den Romeynē, ende van velen/ oock van Ammiano, seer misprezen.

Sapores, een hart verbolger der Chrisstenen.

Artaxerxes, X. Koning.

XX.

Sapores 70. jaren oudt zynde/ ende so lang gheregneert als gheleeft hebbende/ starf int Jaer ons Heeren 379. latende zynen sone Artaxerxem wel Erfgenaem ende Successeur van zyn Kroone/ maer niet van zyn gheluck. Want Sapores hebbende vele Vzouwen gehadt/teelde by de doozluchtighste/drie kinderen/ Hormisdam, Adarnassem, ende Narsem, ende van de minste in afkomsten doch heerlijckste in schoonheyt/ hadde hy Artaxerxem. Hormisda volghde de zyde der Romeynen/ twelck het recht van oudtheyt hier dooz aen Adarnassem. Maer zyn Vader bemerckende zynen wzeeden aert/ en wilde nopt verstaen/ dat hy zyn Successeur wozden soude. Want so de Mesopotamiers een geschenck brochten van een Tente/ gemaeckt van Kemels-bellen/ende verciert met Goudt ende Bozduyrwerck/ vraeghde hy hem/ of dit gheschenck (na dat hyt hem vooz eygen gegeven hadde) niet seer aengenaem en was/ antwoozde/dat/ so hy Koning ware/ hy veel meer playsier nemen soude te sien een Tente van Menschevellen. Dit ende meer andere wzeede daden verooysaeckten dat hy hem geen Successeur en wilde verclaren. Doch was den ingang des Rijcks Artaxerxis mede niet al te sachtmoedigh/want hy zynē Broeder Adarnassem dooden liet/ Hormisdam gevangen setten/ende Narsem de oogen uytstaken: De Moeder Hormisdæ met zyn Vzouwe ende Suster hem gaende besoecken inde ghevanghenisse/ met wil des Konings/ hebben hem een vyl ghebzacht/ daer hy de Traillien ende grendelen mede in stucken vylende/ sich salveerde; ende ontvloot na den Keyser Constantino, alwaer hy merckelijcke daden verrichte.

Hormisda van zynen Broeder inde gevangenisse gelept zynde/ ontkomt dooz middel van een vyl.

Artaxerxes dan/genoot den wzede/ dien zyn Vader den Romeynen gesworen hadde; oock de Provintien die sy hem ingeruymt hadden/ sonder pemanden te berryden; ende geregeert hebbende elf jaren/ starf hy/ nalatende tot Successeur/

Sapores III, XI. Koning.

Desen is zynen Vader gheseccedeert/ regeerde vyf jaren/ende starf sonder pet bysonders aen te rechten.

Varanes, XII. Koning.

Varanes onderhielt noch vastelijck den wzede met den Romeynen/ siende dat het geluck met haer was tsedert dat Theodosius Magnus tot het Rijcke gekomen was/ oock met zyne Sonen Honorio ende Arcadio; geregeert hebbende 10. jaren/ starf hy.

Isdigertes, XIII. Koning.

XXI.

Isdigertes is tot de Kroone gekomen in den jare 406. onder den Paus Innocentio I. In desen heeft Arcadius sodanigen vertrouwen gestelt/ dat hy hem zynen Sone Theodosium toegesonden/ ende als Voocht over den selven gestelt heeft/ met eenen Antiochum, als Gouverneur zyns soons; twelck hy alle met sonderlinghe eerbiedinge ende vziendtschap aengenomen heeft/ gelyck Paulus Diaconus schrijft. Heeft/ om alle quaedt oock van hem te verdrijven/ met den Romeynen de verbinteniſse des Wzeeds wederom vernieuwt ende bevestight. Was int begin zyns Rijcks een vervolger der Chrisstenen/ doch dooz beden ende aensoecken Antiochi ende des Bisschops Marunthi is de vervolginge dapper versachtet. Geregeert hebbende 27. Jaren/ starf in den Jare 427. latende zynen Sone Varanem II, tot Erfgenaem.

Varanes II, XIV. Koning.

Desen Varanes tot de Kroone gekomen zynde/ toonde hem een wreet vervolger der Chrisstenen: ende soo haest zyn Vader doodt was/ sepde hy den Keyser Theodosio II, den oozloge aen/ die tegen hem te veldt gekomen zynde/ hem verwan/ ende gantsch ontbede. Tyne vervolginghe begon hy aen de groote Heeren/ die van hare diensten ende amptē afstellende/ende siende hare volstandighepdt/ dede haer seer wzeedelijcken dooden. Den Keyser Theodosius II, dit siende/ heeft aen hem om wzede versocht/ alhoewel hy hē nochtans onlangs te vozen verwonnen hadde/ op dat also de vervolginghe over de Chrisstenen ophouden soude; welcken wzede Varanes aennemende/

mende/de verbolginge oock opgehouden is. Hy regeerde 20. jaren/ ende ſtarf in den jare 447. onder Leone I. ende Theodoſio tegen de Wandalen oorlogende.

VARANES III, XV. Koning.

Varanes III. gedwongen dooꝛ de ſelve noot die zyne Vader hadde doen den vzede aennemen/ en repte ſich niet/ maer hielt ſich in den vzede by zynen Vader beſloten. Starf/ geregeert hebbende 17. jaren/ 4. maenden/ in den jare 464.

PEROSIVS, XVI. Koning.

Peroſius was een groot Kryſman/ ſtout/ ende van hooghen couragie/ die meer dooꝛ ſtouthept dan dooꝛ wys beleyt in den oorlogh tegen de Neptalites verwonnen wierdt met alle zyn Heyr-kracht. Dit ſeght Agathias. Maer Procopius noemt deſe Euthalites, ende ſeght: Peroſius, Koning van Perſſen, quam in diſpuyt met de Hunnen Euthalites, om de limiten zyns Landts, teghen de welcke hy ging met een groot Heyrleger.

Zynen ſone Cavadem liet hy in zyn Ryck/ om in zyn afweſen te gouverneren/ doch is met zyn gantſen Adel gebleven/ met alle zyn Kinderen/ ende de dapperſte onder den Perſſianen/ geregeert hebbende 20. jaren/ int jaer ons Heeren 484. onder den Paus Simplicio.

VALENS, XVII. Koning.

Dit was den Vzoeder deꝛ overleden Koonings/ende regeerde het Landt om de onderjarighepdt zyns Vzoeders Soons Cavadis, doch was meer een ſchaduwe/ als een Koning; want de Euthalites, dien hy cynsbaer was/ regeerde meer het Landt als hy; niet min pepnſende dā om Perſſen upt de verwerthepdt te helpen/ daer het in verſopen lagh. Geregeert hebbende 4. jaren/ ende twee jaré Tribupt betaelt/ ſtarf hy.

CAVADES, XVIII. Koning.

Valens doodt zynde/ is Cavades, een Sone Peroſij, aen de Kroone gekomen: heeft int begin zyn Ryckꝛ de Perſſen ſeer verdzuckt gebonden van de Euthalites, maer hy het yock verſoepende/ hoe wel hy rondꝛ-om in vzede ſat/ nam de wapenen aen tegen alle zyne vpanden/ ende eerſt tegen de Euthalites, die hy verwan/ende wierp alſo het Yock van zynen hals: Bekrygende den Romeynen ende andere volckeré/ heeft hy menighmael d'overhant behouden. Was van natueren vzeedt ende op-loopende van ſinnen. Vernielde veel oude Wetten/ ende maeckte veel nieuwe; onder andere oock de ghemeenhept der Vyven/ 'twelck ſo qualyck van de Heeren ende Volcke genomē is/ datſe altеſamen gelyckerhant/ gelyck als met een klock-geſlagh tegens hem opſtonden/ ende wierpen hem in de gebangeniſſe/ geregeert hebbende 11. jaren.

Cavades wordt om zyne vreemde Wetten inde gevangeniſſe gewoꝛpē.

BLASIVS of LAMASIVS, XIX. Koning.

Cavades aldus gevangen zynde/ ende geen manlyck oir hebbende / heeft den Raedt tot Koning gekoꝛē een Blaſium, den Vzoeder deꝛ Konings Peroſij: want haer ghebzupck was niet pemandt te kieſen / dan die upt Koninclyeken bloede was/ tot haren Koning. Deſen dan beveſtight zynde / lepde in deliberatie/ watmen met deſen Kavadem doen ſoude: het volck wilde geenſints/ datmen hem ſoude doē ſterven/ hoe wel inden Raedt de opinien verſchepden waren. Guſanadeades, Gouverneur ofte Chanaranges van een Vzovintie zynde/ ſiende de klepne kracht deꝛ beſluyte van den Raet/ trock een klepn Weſken van zyn zyde/ ende vonde dat haer/ ſeggende; Dit Weſken kan nu meer doen/ als 20000. Mannen naderhandt ſullen konnen verrichten: Willende hier dooꝛ te kennen geven/ wat Cavades ſoude konnen doen/ indien hy los quame. Doch de Perſſen en wouden even wel niet toelaten/ datmen hem dooden ſoude; maer wel/ om dat hy wzeet was/ dat Blaſius, Lamaſius, Sambaſius (met alle deſe namen wozdt hy genoemt) als doen ſoude beginnē te regneren; het welcke een goedt ende ſachtmoedigh Vzince was/ ende onder wien ſy vooꝛt-aen ſterck ende in vzede mepnden te leven: Doch Cavades dede haer knap van mepninghe veranderen/ ende dat dooꝛ hulpe van eenen zynen vziendt Seoſes, die dicht by de gebangeniſſe woonde.

Blaſius zyns Oom wordt Koning gemaeckt.

Deſen lange gedocht hebbende op middelen/ hoe hy zynen Vzince ſoude verloſſen/ ontboodt aen hem dooꝛ zyn Vzouwe (welcke geoorloft was altydt by hem te moghen komen) dat/ indien hy dooꝛ eenigh middel daer upt konde komen/ hy met Paerden ghereedt ſoude zyn/ om hem te Lande upt te voeren; beſtemde tot dien eynde een ſekere plaetſe. De Vzouwe by hem komende/ geeft hem dit te kennen/ hy neemt hare kleederen aen/ ende gaet in ſtyn van zyne Vzouwe ter ghebangeniſſe upt/ ende laet haer in zyn plaetſe/ niet denckende dat den haet op zyn Vzouwe uptgedondert ſoude hebben/ ghelyck naderhandt gebeurde. Hy vluchte te Paerde met Seoſem naer den Koning der Euthalites/ die hem zyn Dochter ten houwelyckе gaf. Dooꝛ deſe Konings hulpe ende macht is hy tegen den Perſſen ghekomen / die hy in de vlucht ghedzeven heeft; ende komende int Landt daer den vooꝛſepden Guſanaſeades Gouverneur was/ die den raedt tegens hem gegeven hadde dat men hem ſoude dooden/ heeft hem afgeſtelt/ ende Adergumbadem in zyn plaetſe. Daer naer heeft hy ſonder veel moepte het Koninglyck Paleys ingenomen/ ende Zambaſium met Guſanaſeadem doen ombzengen. Heeft Seoſem, die hem upt de ghevangeniſſe gheholpen hadde/ Adraſtadaram Selane ghemaeckt/ by na een Ampt als Conneſtabel van Vzanckryck. Synde den eerſten ende den laetſten van dit Ampt/ die opt in Perſſen geweeſt was.

Hoe Cavades in zyns Vzouwen kleederen upt de ghebangeniſſe raeckt/ ende vlucht.

Blaſius wordt van Cavade omgebzacht.

CAVADES uyt de gevangeniſſe gekomen zijnde, vvort vvederom Koning van Perſſen.

Cavades aldus zyn Ryck weder ingenomen hebbende/ ende dooꝛ ſchade geleert hebbēde/ heeft naderhant wat ſedіger gegouverneert/ dan hy te vozen gedaen hadde. Nu was hy groot gelt ten achteren/ aen den Koning der Euthalites, derhalven heeft hy geſonden om van den Keyſer Anaſtaſio eenigh geldt te leenen/ die hem ſulcks ontſepdt heeft; waer op hy oorſaeck genomen heeft om hem met oorlogh aen te taſten/ ſo dat hy zyn volck na Armenien

menien ſondt/ alwaer ſy ontallijcke quaden aenrichten/ namen de Stadt Amidas in/ ende willende vooꝛder treckẽ/ zijn van den Euthaliters verhindert, Cavades ſich eyndelijck oudt vindende/ ende vreeſende dat na zijne doodt eenige veranderinge int Rijck ontſtaen ſoude/ heeft gediſponeert van zijnen Succeſſeur. Hebbende dan drie Sonen/ ſocht hy het Rijcke te geven aẽ den jongſtẽ/ genoemt Coſroës, want den oudtſten (Cavades genoemt) en behaeghde hem niet: ende den tweeden was blindt/ ende dienvolgẽs onbequaem om te mogen ſuccederen/ want de Wet in Perſſen alle verlemde upt de Succeſſie ſlupt. Maer den derden was hem aengenaemſte/ eenſdeels oock om dat hy dien by zijn eygẽ Suſter/ Abenedam geteelt hadde. Was eẽ hardt vervolger der Chriſtenen. Heeft tegẽ dẽ Keyſer Iuſtinum (doch niet ſeer lang) geoorloght. Ook tegens de Manicheen/ met de welcke zijnen Sone Cavades geſocht hadde het Rijck te overweldighen/ daer hy ook mede verſlagen is. Hy dan na zijne ghevangeniſſe 31. jaren/ ende te vozen elf jaren geregeert hebbende/ is geſtoꝛven/ latende zijnen Sone Coſroë het Rijcke in vreden beſitten; in den Jare ons Heeren 532. onder den Paus Bonifacio II.

Coſroes, XX. Koning.

Van deſen Coſroës weet Agathus ſeer vele loſs te ſeggen/ als die een bꝛſonder/ wijs/ ervaren/ deughdigh/ ende geleert Prince ſoude geweeſt hebben/ hem verre boven Cyrum ende Xerxem verheffende. Heeft met den Keyſer een vrede gemaeckt van 110. jaren/ die den vrede ſonder eynde genoemt wiert/ doch van hem niet lang onderhouden/ want is na drie Jaren in Cilicien ende Syrien gevallen/ innemende de groote Stadt Antiochien. Doch Beliſarius hem tegen treckende/ dede hem aerſelen/ ende verwan hem/ gelijck hy ook te vozen in den tweeden oozlogh ghedaen hadde.

Na deſe neder-lage is hy in Perſſen ghetoghen/ doch niet lange gebleven/ maer is wederom op des Keyſers Landen ghevallen in Comagenen, ende van Beliſario wederom verwonnen geworden. Deſen Krijgh was bitter ende lang-duprigh/ ontrent den tijdt van 34. Jaren onder de Keyſeren Iuſtiniano ende Iuſtino: Maer is eyndelijcken Coſroës gheheel ontdaen/ ende van louter ſpijt (om deg verlies ende trots wille) geſtoꝛven/ geregeert hebbende 42. jaren/ in de Koninglijcke ſtadt Seleucia; int Jaer 574. ſittende te Romen Ioannes III.

Hormisda, XXI. Koning.

Hormiſda na zijns Vaders doodt aen de Kroone gekomen zijnde/ meynde meerder tegen de Romeynen upt te rechten/ als zijn Vader ghedaen hadde; doet eenen inval op de Landen des Rijcks/ ende ſendt Armiardanem zijnen Generael/ de welcke ſeer rijck geladen weder-keert/ met een groot getal gevanghenẽ. Hier door is Hormiſda ſo verhovaerdight/ dat hy den Keyſer Tyberio den vrede geweygert heeft: twelck Tyberio ſeer geſpeẽ heeft/ ſo dat hy een groot Heyr vergaderen liet/ die malhanderen eyndelijcken in Armenien ontmoetende/ getroffen hebben/ ende de Babyloniers den rug keerende/ hebben het verlies aen Hormiſdæ zijde verooꝛſaeckt/ achterlatende alle zijne Bagagie/ Tenten/ Juweelen/ ende veel Elephanten. Daer naer is hy van twee Hooft-mannen des Keyſers Mauricium ende Narſetem wederom verwonnen/ ſo dat hy alles verlooꝛ/ wat hy den Romeynen te vozen ontnomen hadde ghehadt. Is daer na meermalen verwonnen geweeſt/ ſo van Philippico, als andere. Eyndelijck heeft hy eens geluckelijck tegen Philippicum geſtredẽ/ ende hem verwonnen: om welck verlies den Keyſer Mauritius, Philippicum ooch afgheſtelt heeft.

Hormiſda wordt van de Romeynen verſcheyden malen ontdaen:

verwint Philippicum, die daer over gedepoꝛteert wordt.

Ontrent deſe tijdt maeckte Hormiſda de Turcken eyndbaer/ nemende de ſelve daer naer in zijnen dienſt op ſoldye/ om teghen den Romeynen te ſtrijden; is niet te min van hun ontdaen/ onder zijnen Veldt-overſten Bara, die hy ook daerom afgeſet heeft. Deſen/ dat qualijck nemende/ is teghen zijnen Koning opgeſtaẽ/ ende ſo vele door zijn tſamen-ſweeringe te wege gebꝛacht/ dat Hormiſda van den Thꝛoon gheſtooten wierdt/ gevangen/ ende zijnen Sone Coſroës in zijn plaetſe/ hoe ſeer Hormiſda daer tegen pꝛoteſteerde/ ende zijne gedane weldaden remonſtreerde/ hoe menighmael hy zijn leven vooꝛ haer welvaren gehaſardeert hadde/ etc. Doch alles te vergeefs. Nadien hy dan niet van deſen alles verkrygen konde/ ende ſy hem geenſſins en wilden wederom op den Thꝛoon ſtellen/ bad hy haer ſeer inſtantelijcken ſy wilden hem doch Coſroëm zijnen Sone tot eenen Succeſſeur geven; hy hadde noch eenen anderen Sone/ die bequamer ware om te regeren; want die ſachtmoedigh/ ende deſe wreedt; die vredigh/ ende deſe op-roerigh van naturẽ ware. Doch dit alles heeft zijn gheheel verderf te vroeger doen komen. Want Coſroes hoozende dat zijnen Vader hem geheelijcken teghen was/ liet hem Koning van Perſſen kroonen/ gebꝛupckende zijn tegenwooꝛdigh gelucke; in den Jare 589. So dat de oproerige/ deſen armen Hormiſdam, zijn Vꝛouwe ende den anderen Sone/ gebꝛupckten ſeer groote wreetheyt over haer/ want ſy zijn Vꝛouwe ende Sone in zijn tegenwooꝛdigheyt in twee ſtucken dedẽ ſagen/ ende heeft dit onmenſchelijcke Spectakel met eyghen ooghen aenſien/ die hem ſtracks daer naer uptgeſtecken wierden/ ende in een eeuwige gevangeniſſe gewoꝛpen/ alwaer hy vooꝛ eenen tijdt redelijcker-wijſe ghehandelt is: Maer hy hem niet konnende bedwingẽ van den Sone/ altemet zijne wreetheydt ende onnatuꝛlijcke ſtrafheydt te verwijten/ heeft deſen verbloeckten Sone zijnen ellendigen Vader met Stocken ſo veel ſlagen gegeven/ dat hy daer af geſtoꝛven is.

Hormiſda wordt gevangen gheſet.

Zijn Vꝛouwe ende Sone in zijn tegenwooꝛdigheyt in ſtucken gehaeght.

Hormiſda wordt van zijnen Vader met Stocken doo: geſlagen.

Coſroes II, XXII. Koning.

Deſen Vader-mooꝛder ſich aldus op den Thꝛoon gheplant hebbende/ door het bloedt ende de doot zijns Vaders/ is dit ſtuck vandẽ Perſſẽ ſo vreemt gevonden/ dat nauwelijcks een onder haer gheweeſt is/ of wilde daer wrake over nemen/ ende ſagen doen wel dat hy ſodanigh eenen was/ als zijnen Vader hem af-gebeeldt hadde/ te weten/ eergierigh/ wreedt ende bloedt-dorſtigh: So dat die gene/ die te vozen tegen den overledenen opgeſtaen hadden/ ende oorſaecken zijns verderfs geweeſt warẽ/ doen wederom tegen Coſroëm conſpireerdẽ/ wrekende alſo het bloedt Hormiſdæ aen dien die ſy ſelve geſtift haddẽ daer in vooꝛt te varen. Want den ſelfden Bara, een ſodanigh ſchelmſtuck niet konnende verdra-

gen/

gen/ is tegen hem met een groot Heyr-leger getogen/ 'sgelijcks dede oock Coſroes, vergaderende alle de machten des Rijcks by een/ ende ontmoetende malkanderen aen de Riviere Saba, ſagh Coſroes dat veel van zijn Heyr over-liepen aen des vyandts zyde/ ende vermoedende dat hem laghen ter doodt ghelepdt wierden/ heeft hy de voornaemſte doen dooden/daer hy ſich op miſtroude. Het Heyr-leger dit vernomen hebbende/ ſtelde ſich in wapenen/ ende hy is gevloden met zijne Wijven/ ende drie Sonen/ met noch ſommige Edellupden/ na Corceſam. Synde tot deſe plaetſe toe voor-ſpoedigh gekomen (ſo hy naderhandt ſelfs bekende) om dat hy onder-wegen altemet den God der Chriſtenen vuyrigh aengebeden hadde. Eyndelijck heeft hy ſich in de armen des Keyſers Mauritij 'gworpen/ die hem een groot Heyr mede-ghevende/ waer mede hy zijn vyanden verwint/ ende weder int Rijcke komt.

Coſroes wort van zijn eyghen volck verdreven.

Hulpe krijgende van den Keyſer Mauricio, komt hy weder in beſidt.

Na deſe victorie/ is Coſroes wederom int Rijcke gekomen/ ende heeft den oorlogh tuſſen de Perſſianen ende Romeynē geeyndicht/ die 16. jaren lang gedaert hadde.

Ondertuſſē de ſake wat vreemt loopende tuſſen den Keyſer Phocas ende Narſes, die malkanderen met oorloghen aentaſten/ is hy in Meſopotamien ende Syrien gheballen/ nemende dat ſelve in/ oock veel gevangen/ ſonder dat hem pemandt wederſtondt. Het Jaer daer naer viel hy weder in des Rijcks Landen/ nam in Paleſtinam, Phenicien, Armenien, Capadocien, Galathien, ende Paphlagonien, eyndelijck is hy gekomen tot in Calcedonien, vrandende/ plonderende/ Mannen ende Wijven met hem ghevangelijck wegh voerende: Siet ſo ſchadelijck was het Chriſtenrijck de Tyrannye des Keyſers Phocæ, ende dē trots Narſis, die lieber eenen woeſten Heyden het Rijcke ſach verderven/ dan zijnen vyandt op den Stoel ſitten.

Coſroes wort van zijn eyghen Soon met ſtockē doot geſlagen/na de ellendige gevangeniſſe/gelijck hy zijnen Vader ghedaen hadde.

Doch is Coſroes van Heraclio naderhant een wepnigh wederſtandt gedaen in Syrien, evenwel is tgetal der doode Romeynē aldaer ſoo groot / dat wepnigh ſich verberghden voor het ſweert der Perſſianen/ de welcke voort-trocken ende de Stadt Ieruſalem innamen/ den Biſſchop Zachariam met alle des Tempels Cieraet met hun voerden; ſo dat Egypten, Alexandrien, ende Lybien hem onderdanigh was/ ja tot in Ethiopien toe. Heraclius hem wederom wapenēde/ is hem tegen ghetrocken/ ende heeft geluckelijcken teghen hem gheſtreden/ ende alle de Landen wederom ingenomen/ tot aen Meden toe.

Coſroes eyndelijck 39. jaren geregeert hebbende/ is van zijn eygen Soon doodt ghellagen; gelijck hy gedaen hadde/ geſchiede hem/ na dat hy een wijl tijdts in de gevangeniſſe te water ende broode met een pſeren kieten om den hals geſeten hadde; die hem oor verweet dat hy in ſulcker voegen veel Menſchen hadde doen ſterven.

Siroes XXIII. Koning.

Siroes zijnen Vader dus ellendigh omgebracht hebbende/ is wel aen de Kroon gekomen/doch heeft niet lange geheerſt/ want ten dupde naer een Jaer: In welcken tijdt hy alle de Chriſtenen/ die in Perſſen ghevangen waren/ los gelaten heeft/ als mede Sachariam den Patriarche van Ieruſalem met alle des Kerckis oornamenten thuys geſonden.

Adheſir XXIV. Koning.

Na de doot van Siroes heeft geregeert zijn Sone Adheſir, die maer 7. maenden regeerde/ want Sarbara die langen tijdt op het Rijck ghepretendeert hadde/ over-liep hem ende doode hem.

Sarbara, XXV. Koning.

In de vreughde/ waer af hy 'tgeniet ſo lange gewenſt hadde/ en is Sarbara niet lange gebleven/ want de Onderdanen dooden hem na ſes maenden/ als niet zijnde upt Koninglijcken bloede.

Bornan, XXVI. Koning.

Na dat de Perſſianen van Sarbara ontladen waren/ is in zijne plaetſe gekoren eenen Bornan, Sone van Coſroes, die oock maer ſes maenden regeerde.

Hormisda II, XXVII. Koning.

Deſen Hormiſda geſuccedeert zijnde/ is geweeſt de laetſte upt den ſtamme Artaxerxis, onder wien de Sarazijnen ende Mahometanen geheel Perſſen innamen/ in den jare 634. ende geleden 413. na dat Artaxerxes dien den Parthiers ontweldight hadde/ ghedoot hebben Artabanum, haren oversten.

Van de Mahometaenſe Koningen van Perſſen.

Om nu te beſchrijven de Genealogie ende Succeſſie der Arabiſe/ die Perſſe beſeté hebben/ tſedert dat het Mahometiſdom in die quartiere ingevoert is/ dat is ſo verwert/eñ die daer af geſchreven hebbē/ ſpreken met ſo cleyne oordre/dat ter noot den Leſer daer eenich onderricht upt-trecken ſoude konnen. Latende dan de dingen in hare duyſternis; nadiē oock dit Kort begrijp niet toe en laet/dat wy hier over veel tijts beſteden/ ſalt genoegh zijn te ſegghen dat de Arabiers deſe Landen lang beſeten hebbende/ de Turcken daer in gekomen zijn/ ende haer daer upt gedreven hebben: de welcke verder trecken de/ quamen in Aſia Minori, alwaer ſy die Monarchye op-gerecht hebbē/ die wy tegenwoordigh ſien; upt welcke getrocken zijn de Noradinen ende Saladinen/ die naderhant in Paleſtina ſo veel quaets den Chriſtenen aendeden. Waer deſe verdreven zijnde/ ſo upt haer Landt Turkyen, als upt Perſſen, door de Tartaren; Is door veranderinge van Volckeren/ oock de verandering des Staets der Provintien ghekomen: want Sacatay, den Broeder van den grooten Cham van Tartarien, hebbende te voren ingenomen de Landen van Margiana, Sogdiana ende Bactriana, zijn die oock genoemt de Rijcken van Sacatay, gelijck die noch tegenwoordigh genoemt worden. Na deſe/ Ocatacham uſurperende de Rijcken Medien, Parthien, ende Perſſen, wilde hy/ dat alle dit ghehuchte ſoude genoemt worden Azamia. Hier upt is ghefproten/ dat de Perſſianen genoemt worden Aſamianen.

Dit geſlachte van Tartaren regneerde in Perſſen ontrent van den Jare 1260. tot dat Tamerlan ſich van hy-na gheheel Oſienten

Meeſter

Meeſter maeckte/ na dat hy den Turckſen Keyſer Bajaſethem verwonnen hadde. Want uyt de kinderen van Tamerlan zijn geſproten de Koningen van Perſſen, die geregeert hebben tot den Sophy toe: welcken tijt niet groot was/ namelijck van den Jare 1403. af tot 1478. So dat deſen grooten Vſunchaſſan, die ſo lange met den Turcken ſtreedt/ een Sone was van Tamerlan, ofte van een zijner Sonen/ nadien de Landen van Sacathay ſonder oorlogh gebleven zijn onder tgebiedt der Koningen van Perſſen/ tſedert dat Vſunchaſſan daer eenen lauſa uyt verdreven hadde/ die men ſeyde dat noch uyt den ſtamme der ouder Sarazijnen geſproten was.

VSVNCHASSAN, ofte ASSAMBEY, Koning van Perſſen.

Vſunchaſſan aldus eē vredigh beſitter zijns Rijcks geworden zijnde/ verbont ſich aen den Keyſer van Trapeſonda, trouwende Deſpinacaron, die deſen Chriſten Keyſer hem ten Houwelijcke gaf/ op dat hy van hem hulpe ſoude verkrijgen tegen Mahometem II. Keyſer van Turckyen, die tegen hem oorloghde. Deſe verkreegh van haren Man in vryheyt des geloofs te moghen leven/ ende teelde by Vſunchaſſan een Sone/ende drie Dochteren/ waer van de oudſte vertrout wiert aen Sechaidar, den Vader van den Sophy, ende d'andere twee bleven by de Moeder/ doen ſy met verlof van haren Man vertrock om in eenigheyt te leven in eē Stadt van Aſſyrien, genaemt Iſcanbiert, alwaer ſy op s Konings koſten met hare Dochteren op-gevoet wiert tot dat ſy ſterf/ ende begraven wierdt in de ſtadt Amides.

Vſunchaſſan heeft om zijns wijfs Vaders wille met den Turc geoorlooght; die doch eyndelijck van haer verwonnen is/ ende uyt zijn Rijck van Trapeſonden verdreven; Vſunchaſſan hier om ende om meer andere dingen het oorlogh met hem volherdende/ heeft eē wijle tijdts tegen haer geluckelijcken geoorlooght/ ende tot verſchepden-malen veel volcks ghe-ſlagen ende om-gebracht. Maer heeft eyndelijck een groote nederlaghe van de Turcken ontfanghen/ met verlies zijns Soons ende noch 10000. dooden van zijn volck.

Vſunchaſſan oorlooght geluckelijcken.

Hy hadde vier Sonen/ d'outſte in den gemelden Slagh omghebracht zijnde/ is hem tijdinge gebracht/ zijnde by de ſtadt Solun, hoe dat den tweeden Vgurlimehemeth van hem af-gevallen was/ ende met eenigh volck de Stadt Siras ingenomē hadde/ ende zijn Lant vaſt ronts-om af-liep. Hier teghen heeft hy eenigh volck ghefonden/ ende terſtondt mede ſelfs ghevolght/ twelck zijnen Sone vernemende/ is gevlodē na Bajaſethem, den Turckſen Keyſer/ die hem in vrientſchap aengenomen heeft/ ende hulpe tegen zijnen Vader belooft/ die hem een doodt-vpant was.

Zijn ſone Vgurlimehemeth ſtaet teghen hem op.

Aldus is Vgurlimehemeth met eenighe Turckſe troupen in zijn vaders Landen gevallen/ ende heeft alles ten vuyre ende ſwaerde geſtelt. Doch heeft Vſunchaſſan hem eenige troupen teghen geſonden/ om zijnen loop te ſtutten: Dan meeſt op bedrogh uyt zijnde/ heeft hem met liſten ghegrepen. Want vernſende ſich over dit leelijcke ſtuck zijns Soons in een haeſtige ſieckte ghevallen te zijn/ heeft hertS daer aen het gheruchte doen ſtroyen/ dat hy van hert-ſweer geſtorven was/ latende zijn Lijck-uyt-baert vperen/ na behooren/ als of hy doot hadde geweeſt/ eñ ſendende Brieven aen alle de Provintien/ door hulpe zijner getrouwſte Dienaren/ van zijne doot: Ock en hadde hy in vele ſich niemanden dan deſe vertoont/ ſo dat tgemeene volck deſe ſalſe lichtelijck gheloofde: Deſe zijne ghetrouwſte ſchrieven oock terſtondt aen zijnen ſone Vgurlimehemeth dat zijnen Vader doodt was/ hem biddende/ hy wilde doch de Kroone des Rijcks/ als naeſte Erfgenaem zijnde/ nu komen aenveerdē. Deſen twee drie-mael door heymelijcke Boden daer af verwittighd zijnde/ heeft het gelooft/ ende is met een deel volcks gekomen in de Stadt Tauris, alwaer hy van een deel volcks ghelepdt is geworden in het Palleys/ alwaer hy zijnen Vader ghe-ſondt ende wel te paſſe vont/ die hem ſtracks vatten ende verworgen liet/ ſonder erghens op acht te nemen/ noch op Soonſchap noch op Erfgenaemſchap.

Krijcht hem in zijn Hof/

Ende doet hem verworgen.

Na de doodt van deſen Vgurlimehemeth, heeft Vſunchaſſan een groot Heyr doen vergaderen/ vernſende te willen oorlogen tegen den Turck/ maer was om den Koning der Georgeanien te over-rompelen/ die hem by-ſtant te doen tegen den Turck ghewepghert hadde. Doch is dit door een ſomme geldts afghekocht/ behoudende een Sterckte op de paſſagie/ genoemt Tiflis, heeft hem na Tauris vertrocken/ alwaer hy inden jare 1478. geſtorven is/ na-latende vier Sonen/ drie van eene Moeder/ ende een van Deſpinacaron, Princeſſe van Trapeſonden, de welcke 21. jaren oudt zijnde/ van zijne Broeders verworght is/ niet willende dat den Sone van een Chriſten Vrouwe/ die hy ock int hert goede gunſte toedroegh/ aen de Kroone eenigh erfdeel ſoude hebben.

IACVB PATISCHA, II. Koning van Perſſen, uyt den ſtamme van VSVNCHASSAN.

Den tweeden der Sonen van Vſunchaſſan die ghenoemt was Iacub Patiſcha veraccordeerde met zijnen derden Broeder Mango, het welcke veroorſaeckte dat den oudſten vluchten moſte/ ende laten Iacub Patiſcha alleen Koning/ in den jare 1479. Deſen oorloghde met den Soudaen van Egypten, die zijne Mamelucken tot in Aſſyrien toe ſandt/ int jaer 1482. eyndelijck is den Egyptenaer verwonnen/ uyt Aſſyrien ende Meſopotamien verdreven in den jare 1487.

Deſen Iacub hadde ghetrout een Dochter des Princē van Samurra, ende was oorſaeckſter zijns verderfs. Want ſy een Boel hebbende onder des Konings Edelen/ die ſy liever ſagh/ dan haren Man/ heeft met hem geraetſlaeght/ hoe ſy hem/ te wetē/ den Koning Iacub, ombrengen ſouden/ ende haren Boel tot Koning ſtellen; ſy wetende dat haren man/ komende uyt de Badt-ſtove ghemeynlijcken dranck/ ende dat ſeer heftigh/ heeft een ſcherp ende fel vergiftigh tooghſtuck met haren Boel toeghemaeckt/ twelck ſy hem/ uyt de Badt-ſtove komende/ in een gouden kop te gemoedt gebracht heeft/ met blijder ghelaet dan ſy wel ghewoon was/ doch bleecker van verwe; Hy hier over nadencken krijghende/ heeft gewilt/ ſy ſoude eerſt drincken/ twelck ſy dede/ ende doen gaf hy't zijnen Sone/ oudt tuſſchen de 7. ende acht Jaren/ die dronck ock/ ende daer na hy; ſo dat ſy alle drie door de groote ſcherphept ende felheydt des ver-

Iacub Patiſcha wort van zijn Vrouwe vergiftight.

Deerlijck ſpectakel.

gifs alle dzie vooz middernacht doot geweeſt zyn. Dit maeckte een groote verſlagenthept int Hof/ende dooz 'tgantſe Rijck/ waer af een pegelijck (die maer van den bloede van Vſunchaſtan was) een ſtuck gepluct heeft/want den Bzoeder Mango overleden was.

Ivlaver III. Koning van Perſſen, uyt deſen ſtamme.

Iulaver, Oom des overledenen/ is geſucceedeert/ die maer dzie jaren en regeerde / bedzijvende niets dat beſchzijvens-waerdigh was.

Basyngir, IV. Koning van Perſſen.

Deſen Baſingir was de gene/ die de doodt des Conings Iacub beroeckt hadde met zyne Boelinne/ ende regeerde maer 2. jaren.

Rvstan, V. Koning van Perſſen, uyt deſen ſtamme.

Na deſen is geſucceedeert eenen Ruſtan, een jongman van 20. jaren/ ende regeerde maer ſeven jaren. Tegen deſen heeft den Vader van den Sophy oozloge gevoert/ die genoemt was Secaidar, ende getrout hadde (ſo geſept is) de oudtſte Dochter van Vſunchaſſan, ende was het Hooft der ghener die naderhandt de Sophys genoemt zyn geweeſt/ende den Alcoran verwerpen/ volgende de uptleggınghe van Haly, een Schoon-ſone Mahomets, die in de ſelve Leere eenige nieuwighepden ingevoert hadde.

Onder deſen Secaidar warender veel hier ende gints/ die zyne opinie na-volghden/ ende hem als een Hepligh Menſchе eerden/ de welcke ſich te Ardevil onderhoudende/ een Stadt niet wijdt vant Mepz Vaſthan ghelegghen/ aldaer het Volck zyne leeringe ghepzeckt/ ende een groote menighte tot hem getrocken hadde. Hy hadde ſes kinderē/ dzie Sonē eñ dzie Dochterē; was eē doot-vpant der Chziſtenē. Dede met zyn volc vele courſſen op de Circaſſiers, die haer ſeer gheparſt vindende vande Sophys, namen haren toevlucht tot den Koning van Perſſen, die doen Alamuth genoemt was.

Alamuth VI. Koning van Perſſen, uyt deſen ſtamme.

XXXII. Deſen Alamuth, was Ruſthan, gheſucceedeert/ ende was doen te Tauris, doenmen hem tijdinghe bzacht/ dat Secaidar de Stadt Derbent inghenomen hadde/ geleghen aen de Caſpiſe See/ ende bequaem zijnde om vant eene Landt int andere te trecken/ als hebbende maer een engte tuſſchen beyden. Dit heeft Alamuth bewogen een Leger tegen de Sophianen te ſenden/ die hun ooch berepdt maeckten/ ende aen malkanderen komende/ hoewel dat de Sophianen grooten teghenweer deden/ende wel 4000. Perſſianen alreede gedoodt/is by hun nochtans de neder-lage geweeſt: Secaidar gedoodt zijnde/ is hem het hooft afgehouwen/ende vooz den Honden gewozpen/ om verſcheurt te wozden. Dandere Sophianen zijn verſtropt ghewozden ende meeſtendeel verſlagen: want teghen hun was den haet ſo groot/ dat wie maer bekent was/ den hals moſte laten.

Secaider komt te velde tegen Alamuth, ende den ſlagh verliesende/ wozt hem het hooft afgehouwen/ ende vooz den Honden gewozpen.

De kinderen van Secaidar deſe tijdinghe vernomen hebbende/ontvloden/ een in Natolien, d'ander te Alep, ende den derden na een Eylandt genoemt Anmiming, gelegen in het Mepz Vaſthan ofte Gelucalath: Deſen wiert Iſmaël genoemt/ontrent 13. of 14. jaren oudt/ ſchoon van weſen/ groot van ſtatuere/ upt zyn weſen groote dinghen in toecomenden beloovende: ende is van eenen Armeniaenſchen Prieſter aldaer hepmelijcken opghevoedt/ wantmen hem aen alle kanten ſochte om te dooden. Hy heeft ooch alle zyn leven deſe plaetſe van Armiming ſeer in ghedachten gehadt/ende den Chziſtenen/om deſes Prieſters wille/altijt ſeer goet-gunſtigh geweeſt. Van Armining, na eenige jaren/ is hy ghetrocken na Chilan, hem by eenen Gout-ſmit onderhoudēde die mede vande Sophyaenſche Secte was. Van daer heeft hy dickmael aen zyne Vrienden naer Ardavil overgeſchzeven/ met de welcke hy dooz ſecrete Boden ende Bzieven van zyne ſake trackteerde/ ende hebbende eyndelijck/ na haer goedt-duncken op alle ſaken goede ozdze gheſtelt/ hebbenſe voozghenomen de doodt zyns Vaders Secaidar eñ der Sophyanē/die by Derbent gebleve waren/ te wzeken aen den Koning Alamuth.

Iſmael een ſone Secaidar handelt dooz ſecrete bzieven tegen Alamuth, met zyne Conſoorten in Ardevil.

Den eerſten aenſtagh van Iſmael was op het Kaſteel van Maumutaga, ghelegen op de Caſpiſe See/twelck hy met verraſſinghe innam/ want wepnigh Krijghs-volck daer binnen zynde/ ende niemandt op hem vermoeden hebbende/ was hem met den zynen dit licht om doen. Dit Kaſteel diende haer tot een bertreck/ wanneer ſy eenighe uptvallen gedaen hadden/ als liggende op een omwinbare plaetſe/ ende middel hebbende om van de Caſpiſe See alle lijf-tocht in te krijgen/om dat alle de Schepen aldaer aenkomen ende havenen. Het geluck diende Iſmaeli noch/dat in het Stedeken/ onder aent Kaſteel gelegen/ een onwaerdeerlycken Schat ghevonden wiert/met welck gelt hy begon Soldaten op te lichten/ der Soldaten herten te winnen/ ende den Prince gheſchencken te doen. So dat hy/ten tijde dat hy't Kaſteel innam/maer tweehondert Soldaten en hadde/ nochtans in korten tijdt wel vijf ofte 6000. Sophyanen onder ſich hadde/ met de welcke hy de Landen van Alamuth begon af te loopen/ende Landen te winnen/ als pzetenderende dat hem de Kroone toequam/om dat hy gebozen was upt een Dochter van Aſſambey.

Eerſten aenſlagh by Iſmael,innemende het Kaſteel van Maumutaga.

Alamuth om dander zijde ſiende donnogelijckhepdt om hem Maumutaga te ontweldighen/ en wilde ooch geen Hepz teghen hem ſenden/ denckende/ dat hy ſich met dit ſtuck vernoeghen ſoude/ende teeniger tijdt hier of daer wel verraſſen ſoude/ hieldt hem ſtille: Doch Iſmael eyndelijck een groot Hepz vergadert hebbende/ is vooz de Stat Sumachia gekomen/ heeft die belegert/ ende inghenomen. Dit is een groote ende rijcke ſtadt/ geleghen tuſſchen Armenien ende Medien, niet wijdt van de Caſpiſe Zee; ende Sermangloli, Coning van de ſelve/ ſiende hem niet machtigh genoegh te zijn den Sophianen hooft te bieden/ ontvloodt/ eñ begaf ſich op zyn Caſteel Caliſtan, twelck omwinbaer was. In deſe ſtadt dede Iſmael eē ſchzickelijcke moozt/ makende hem ende alle zyne Soldaten aldaer uptermaten rijck; ſo dat zyn mildighept ende dapperhept dooz gants Aſien uptgebreten wiердt; twelcke vele Luyden beweeghde hem aē te hangē/ alleē om haer rijc te makē.

Iſmael neemt de Stadt Sumachia in.

Deſe

Deſe geluckige aenſlagen Iſmaelis Alamuth ter ooren ghekomen zynde/ heeft alle zyn machten bp een vergadert/ ghelyck oock den Sophy dede/ die oock om hulpe ſchreef aen den Coningen van Iberia, de welcke dzie waren/ d'eene genoemt Scanderbey, den anderen Gargarambey, ende den derden Mirſambey, beloobende alle de Chriſtenen dooz gantſch Perſſen te ſullen bevryden (want de Georgeaniers doen pzofeſſie van de Chriſtelycke Religie) ende noch alle die hem volghen ſouden/ gants Ryck te maken. Deſe dzie Pzinten ſonden hem elck 3000. Kupteren/ ende tot 6000. Iberiers/ het ſtoutſte ende ſtrydbaerſte volck in gants Oziënten: Deſe bp hem te Sumachia komende/ wierden van hem ſeer vziendelyck ontfangen/ ende beſchoncken.

Alamuth doen noch maer 16. jaren/ ende Iſmael 19. jaren oudt zynde/ ſtende het groot gereetſchap zyns vpandts/ is getrocken op Tauris, ende van daer na Sumachia, met voornemen van hem te beſtryden/ ende Iſmael hem te gemoet gekomen/ vergeſelſchapt alleenlyck (ſomen ſeght) van tuſſchen de 16. ende 20000. Mannen. Deſe twee jonge ende couragieuſe Pzinten ontmoeteden malkanderen tuſſen Tauris ende Saumachia, bp een groote Riviere/ die d'een ende d'ander tot een ſchepdtſel diende. Iſmael des nachts daer over komende/ is vooz den dagh op Alamuths Leger gevallen/ ende eer het te deghen dagh was/ een grooten hoop zyns volcks verſlaghen/ die in den ſlaep meeſt verraſt ende aengetaſt wierden/ ſo dat Alamuth ſich met een kleyn getal van de zyne ter nauwer na Tauris ſalveerde; het welcke na vier dagen ruſtens van Iſmaele berent ende ingenomen is. Aldaer heeft Iſmael een groote wreedthepdt bedzeven/ alles ombzengende/ ende voornemelyck het gantſe geſlachte van Iacub, tot op de ſwangere Vzouwen toe/ die den buyck opengeſneden wierdt/ de vzucht daer upt gehaelt/ ende tegen de Aerde gewozpen: Hier mede noch niet verſaedt/ heeft hp den dooden noch beoozloght/ doende Iacub ende andere Heeren opgraven/ als mede aller die inde Slagh van Derbent ghebleven was/ wiens beenen hp alle op de Marckt bp een bzengen/ ende openbaer verbranden liet. Ende om noch zynen luſt int bloedtvergieten meerder te bewyſen/ heeft hp dzie openbare Hoeren vooz laten bzenghen/ ende die alle laten onthoofden: als oock noch 400. Mannen van Alamuths gevolgh; Oock liet hp alle de Honden binnen Tauris dooden/ om welcke oorſake weetmen niet: ende om zynen wreeden ende bloedt-dozſtigen luſt vol op te geven/ heeft hp zyn eyghen Moeder doen dooden/ die hp ontſagh/ als zynde van den geſlachte van Vſunchaſſan, ende noch jong doe ſp haren man Secaidar verloor/ aen een anderen Heere vertroudt was/ in Perſſen/ een van de ghene die mede in den Slagh van Derbent ghebleven was: want hier upt beelde hp ſich ſelven in/ datſe haren eerſten man hatede/ ende haer vertrout hadde/ om datſe dachte dat de vzucht die bp deſen man geteelt ſoude worden/ noch eens aen de Kroone mochte raken/ ende die vanden eerſten bedde daer af berooven. Aldus is de Lyſte der Koningen van Vſunchaſſan opghehouden/ ende heeft een dzoevigh eynde genomen.

Iſmael verwint Alamuth dooz liſtigheyt.

Onmenſchelycke wreedheydt Iſmaelis in't innemē des Stads Tauris.

Laet alle de Honde inde Stadt Tauris dooden/

Als oock zyn eygen Moeder.

Geſlacht-Regiſter der Sophyſche Koningen van Perſſen.

Ismael Sophy, I. Koning deſes Stams.

Iſmael ſich aldus int gebzuyck des Ryckx geplant hebbende/ heeft zyn victozie ende rigeur bepde te gelyck gecontinueert tegen de ghene die hem wilden wederſtaen. Dit verooꝛſaeckte/ dat vele hem quamen te voet vallen/ ende de handen kuſſen/ dzaghende een Tulban opt eynde roodt/ tweltk het teycken der Sophianen is/ niet teghenſtaende datſe anders int herte waren. Terwyllen dat Iſmael nu te Tauris met zyne Kapitepnen goet chier maeckte/ ſo komt Muratchan, den Sultan van Bagadeth, Iſmaelem alhier beoozloghen. Dan alhoewel dit hem ſeer na-ging/ heeft hp nochtans zyn macht bp een vergadert/ de Soldaten gemoedight/ gelyck Muratchan oock dede/ ende zyn hant-gemeen ghewozden/ ſo dat den ſtrydt een gantſen dagh gedupzde/ ende dat met ſulcken halſtarckigheydt ende bloedtſtoztinge/ datmen ghelooft dan Darij tyden af nopt ſodanige Bataillie in Perſſen geſlagen was; ebenwel is de victozie aen Iſmaelis zyde gebleven/ ende is d'ander ghenootſaeckt gheweeſt naer Babylonien te vluchten. Deſe ſlagh geſchiede int jaer 1499. in het 18. jaer des ouderdoms Iſmaelis.

Iſmael wort van Muratchan beoozloght.

Dien hp overwint/ int 18. jaer zyns ouderdoms.

Iſmael heeft hier na gereſolveert de Pzovintie Diarbek ofte Meſopotamien onder zyn gewelt te bzengen/ wetende dat het van outs her onder 'tgebiet der Perſſianen gheſtaen hadde/ ende was doenmaels onder het gebiedt van vele particuliere Heeren/ onder andere aen den Sultan Calib van Aſanchiſa, die hem de handen quam kuſſen/ ende den rooden Tulban aennemen/ hem aenbiedende zyn getrouwen ende opzerhten Onderdanen te willen zyn. Dit heeft hem ſo wel behaeght/ dat hp hem in zynen Staet beveſtight/ ende zyn Suſter ten Houwelyck gegeven heeft. Gelycke tour toiſpe heeft hp oock ghebruyckt aen ſommige Turcken die upt Natolien quamen: Welckers Opperſte was eenen Vſtagialu Momutbeg, dien Iſmael het Gouvernement van Diarbek gaf/ behalven de Steden Aranchef ende Amidas, die hp zynen ſwagher behouden liet/ namelyck Calib van Azanchiſa. Doch is deſen Vſtagialu Momutbeg, dooz een ſeker krackeel tuſſen hun bepden opgereſen/ hozts daer aen/ dooz hulpe Iſmaelis, daer geheel Heere van gewozdē/ ſtaende nietteminder onder de beſcherminghe vanden Koning van Perſſen.

Deſen Iſmael heeft mede beoozloght de Aliduliers, een volck in Armenia Minori gelegen/ eñ heeft daer toe in den jare 1510. eenigh volck bp een vergadert/ ende derwaerts geſonden: eyndelyck de Stadt/ Ceſarea verovert hebbende/ die van den Sone Abiduli, genaemt Carbey, bewaert wierdt/ ſich vant gantſe Landt Meeſter gemaeckt/ ende Carbey met zyn eyghen handt onthooft: ende rondts-om int Landt groote bloedt-ſtozting toegelaten. Heeft oock zynē Pzedeceſſeur verraden/ ende vooz hem ghebzacht zynde/ ſelfs doozſtoten.

Iſmaelis bloed-dozſtigen aert.

Deſen Oozlogh ten eynde zynde/ heeft hp eenen nieuwen aenſlagen met den voorgemelden Muratchan, ende dat op ſeer lichte

pretenſien/ namelijck/dat hy ſich na de doodt van Alamuth in poſſeſſie gheſtelt hadde van de ſtadt Siras, Metropolitaen van Perſſen. Deſen Muratchan verwyffelende in zyne victorie/ heeft geſanten aen Iſmaelem geſonden/ maer die heeft hy doen onthoofden/ als dit voor een verachtelijcke daedt nemende/ dat hy niet ſelfs ghekomen was. Muratchan dit vernemende/ vreeſde dat/ ſo hy by hem quam/ hem wedervaré ſoude tgene Alamuth weder-gevaren was/ heeft zyn Heyr af ghedanckt/behalven 3000. Mannen van de beſte daer uyt/ ende vloodt na Alep: ende komende aen den Phrat, heeft de Bruggen achter hem doen afbreſen/ tot zynen grooten ghelucke; want den Sophy liet hem niet eens ſo veel Volcks vervolgen; ende en was niet ſo haeſt gepaſſeert/ of ſagh zynen vpandt achter hem die hier door weder-heeren moſten/ ende ſalveerde ſich in Alep, alwaer hy met den Aliduli op de koſten des Soudaens van Egypten onderhouden wiert.

Muratchan van hem bevoorloght.

Neemt de vlucht naer Alep.

Den Cham van Tartaryen, deſen zynen voort-gang benydende/ is in zyn Landt gevallen/ onder pretext van het graf zyns Propheets Mahomets te willen beſien/ doch is van hem gewreyert/ ende alles hem afgenomen. Heeft Semandoli, den Koning van Sevan, dat is/ Meden, om dat hy tverbont tuſſen hun beyden gemaeckt/ ghebroken hadde/ ontrieckt ende verdreven: Ende alles beheerſt tot ſo wydt langs de Caſpiſe Zee/ alſſer pets bekent was/ beginnende van den Bergh Tauro af.

So dat deſen Sophy in ſo grooter eere onder de zyne was/ als of hy haré God geweeſt ware/ ja noëmden hem openbaerlijcken Schiach, twelck God te ſeggben is: Ende liet op zyn gelt ſlaen: Illahe Illallaha Muhammeduis ſeſul allahé, dat is te ſeggen/ Daer is maer eenen God, ende Mahomet is eé Bode van God: Ende aen d'ander zyde ſtondt Iſmael Halife, Hillahé, dats te ſeggen/ Iſmael is Godts ſtadthouder. Ende ſo pemandt oyrecht bidden wilde/ die en gebruyckte maer deſe woorden/ Schiach vervulle u begeeren, ende ſy u goetgunſtigh in uwe aenſlagen. Hy veranderde oock de formen der gebeden/ die Mahometh ingeſtelt hadde: So dat die gene/ die ſo veel wreethepts bedreven hadde/ zyn eygen Moeder omgebracht/ die een Ketter in zyn eygen Wet was/ het Landt met vuyr ende bloedt verbult hadde/ wierdt noch van de zyne als een God gheacht/ ja liet hem ſelfs noch ſo noemé. Daer ſiet ghy door welcken begin de Sophianen aen dat groote Rijck gheraeckt zyn/ datſe tegenwoordigh beſitten.

Iſmael laet ſich Godt noemen.

Na deſen oorlogh is een ander opgereſen tuſſchē hem ende Selun den Keyſer van Conſtantinopolen. Deſen aen de Kroone gekomen zynde/ heeft Iſmaël hem willen congratuleren/ ende ſondt derwaerts eenen Ambaſſadeur/ die eenen grooten Leeuw mede nam/ om den Keyſer daer mede te vereeren. Selun, oorſake was eenen ouden haet/ dit qualijck uytleggbende/ meynde dat hy hem hier door zyne wreethept wilde verwyten/ was ſeer verſtoort/ ende liet den Ambaſſadeur aenſeggen zyn verlof om dadelijck te vertrecken uyt zyne Landen/ hem mede gevende eenige groote Vecht-honden/ hebbende de Muylen gants bebloedt. Iſmael dit horende/ is dapper vergramt geworde/ eñ nam voor ſich/ hem des ſpottings te vergelden. Rustende tot dien eynde op hem zynen Neve/ die na zyns Vaders doodt/ vreeſende Selun, ſich in Perſſen had moeten bergen. Deſen gaf Iſmael eenigh volck/ ende daer mede trock hy in zyns Neefs Landt; dat alleſins verwoeſtende. Selun dit verſtaende/ is opgetrocken met grooter macht/ ende in Perſſen gevallen/ terwyjlen dat den Sophy langs de Hyrcaniſe Zee oorloghde/ die/ ſo haeſt hy't vernomen hadde/ hem teghen trock; ende is doen den vermaerden Slagh geſchied te Zalderana, daer Iſmael de nederlage kreegh/ ende ſich ter nauwer noodt in een modderigh Maras gheſalveert heeft/ verliesende het meeren-deel zyns volcks/ ende alle zyn Bagagie; int jaer 1513. In dit verbolgh heeft Selun de Stadt Tauris ingenomen/ ende die een wijl beſetē hebbende/ heeftſe geplondert/ ende een goedt ghetal der Inwoonderen na Conſtantinopolen gevoert. Iſmael zyn vertreck vernemende/ heeft hem van achteren geſlagen/ ontdede een deel van zyn volck/ ende kreegh alle de Bagagie. Eyndelijck 20. jaren geregeert hebbende/ is geſtorven inden jare 1525. nalatende vier kinderen/ met een ſeer ruym ende treffelijck Rijck/ tot het welcke hy een gelucksigh begin gegeven hadde.

Iſmael wort van Selun in eenen veltſlach geheel ontdaē.

Sterfte.

SCHAM ofte XA, THAMAS ofte THACMAS, II. Koning van Perſſen, uyt den ſtamme der Sophyanen.

XXXIV.

XA Thamas, den oudtſten Sone van Iſmael, is zynen Vader geſuccedeert/ hebbende door zyn gantſche regieringhe altyt pets met de Turcken te verrichten; door eenen Heere in Perſſen, genoemt Vlama, die deſen oorloghs voornaemſte oorſaeck was; want hy tegen zynen Heere opgeſtaen was/ ende met den Turcken aenſpande. Solyman viel in zyn Rijck met een machtigh Heyr/ nam/ende beroofde de Stadt Tauris, ende liet daer een ſterckte maecken/ 't welcke doch kortz daer naer van den Perſſen weder genomen wiert. Dit evenwel en verhinderde niet/ dat Solyman ſich Heere van gantſch Meſopotamien, ende Aſſyrien, maeckte/ ende wiert in de Hooftſtadt Bagadeth gekroont Coning van Perſſen, door den Calife aldaer: ende daer naer een wepnigh vertoeft hebbende/ is wederom afgetrocken naer Tauris, dat ſelve innemende/ ende dwang Thamas te vluchten. De Turcken deden daer doen veel ſchade/ alles van daer mede-nemende wat ſchoon ende vreemt was; ende daer ontrent alles af-brandende. Maer Delyment, een Perſſiaens Kapiteyn/heeft kortz daer aen revenge gekregen; want volgende de hinder-tocht na op 't ſpoor/ heeft haer van achteren verraſt ende ontdaen/ ende Vlama inde vlucht gedreven: So dat Delyment met grooter eere ende vreughde na zynen Koning weder-keerde/ in den jare 1536. den 13. Octobris.

Sommige ſchryven/ dat van 1500. dupſent Turcken die over den Phrat paſſeerden (een over groot getal) niet boven de 80000. gheſondt thuys en keerden. Thamas 53. Jaren geregeert hebbende/ ſtarf inden jare 1576. nalatende twee Sonen/ Schaeh Iſmael ende Mahameth den blinden.

SCAEH

SCHAEH ISMAEL, III. Koning van Perſſen.

XXXV. Schaeh Iſmael, oudſte Sone van Thamas, is in ſucceſſie zÿnen Vader aen de kroone gevolcht: is geſtorven een Jaer ende thien maenden/ na dat hy het Rÿck van zÿnen Vader geerft hadde/ ende heeft aldus het Rÿck zÿnen Broeder overgelaten.

SCHAEH MAHAMED, toegenaemt den blinden, IV. Koning van Perſſen, uyt den Sophianen.

XXXVI. Na dat onder Iſmael het Landt geheel in roere geraeckt was/ om zÿne groote wreedtheydts wille/ is/ na dat Mahamed den blinden aende Krone ghekomen was/ het ſelve wederom een wepnigh in ſtilte geraeckt. De genoemde Troublen hadden Amurathem, den Turckſen Keyſer oorſaeck gegeven/ om ſommige aenſlagē op Perſſen voor te nemen/ die oock ten deele wel gelucht waren: want den Baſſa/ genoemt Muſtapha, die hy derwaerts geſonden hadde/ nam het Fort Eres, de Steden Saumachia, ende Deunenopy, ende vermeeſterde het gantſche Servan, doch zÿn vanden Perſſen eenige Steden weer-ghenomen: het gantſche Rÿck van deſen Prince/ 't welcke maer ſes jaren duyrde/ wierdt met nemen ende weder-nemen deurgebracht.

SCHAEH ABAS, V. Koning vā Perſſen, uyt den Stamme van Sophy.

Deſen Prince nam de ſaken des Rÿcks al byder handt terwÿlen zÿnē Vader noch leefde; ende aende Kroon geraeckt zÿnde/ heeft den Turcken Tauris ontweldight/ ende Perſſen ten meeſtendeele upt zÿne handen geloſt/ met veel nederlaghen/ ſo aen d'een als aen d'ander zÿde. Doch heeft Treves met hun gemaeckt/ voor een ſekeren tÿdt/ als om wat aeſſems te ſcheppen: want den oorlogh is een wÿle tÿdts daer na voornemelÿck onder Achmeth, die tegenwoordigh regeert/ veel bloediger/ als voor-heen aengegaen; Hy ſandt Ambaſſadeurs aenden Keyſer Rudolphum, ende den Aerdts-Hertogh van Oſtenrijck, haer biddende/ datſe met den Turc doch geenen vrede maken en ſouden/ om alſo te beter zÿnen vpant te moghen ontdoen: Maer de ſaken der Chriſtenen waren in ſodanigen ſtandt ende dermaten ontnaept/ dat hy ſich tot het noodighſte eerſt voegen moeſte. Doch hy en heeft niet naghelaten zÿnen oorlogh te vervolghen/ zÿnde in deſen ſtaet noch in den Jare 1609. hebbende doen geregeert 33. Jaren.

Dit is int korte het gene van de Koningen van Perſſen ghevonden wort/ ſo by oude als nieuwe Autheuren: reſteert nu/ dat wy een Cathalogum van de ſelve ſtellen/ om den Leſer te meerder vernoeginge te geven; die afdeelende volgens hare ſtammen ende afkomſten.

Iaren des werelds.	Getal der Monarchen.	MONARCHEN van PERSSEN.	Iaren des Rijcx.	Maenden.
3427	1	Cyrus ende Ciaxares ofte Darius.	2	
	1	Cyrus alleen.	1	
	2	Cambyſes. In deſen nam het ghellachte Cyri een eynde.	7	5
	3	Smerdis Magus.	0	8
3437	4	Darius, een ſone van Hiſtaſpa.	36	
	5	Xerxes.	21	
	6	Artaxerxes.	44	
	7	Xerxes II, van dien name.	0	2
	8	Sogdianus.	0	8
	9	Darius II, toegenaemt den Baſtaert.	19	
	10	Artaxerxes II.	36	
	11	Darius Artaxerxes III, toegenaemt Occhus.	4	
	12	Darius IV. van die naem.	6	

Iaren Chriſti.	Getal der Koningen.	Afkomſte der ARTAXARIDES.	Iaren des Riex.	Maenden.
218	1	Artaxares ofte Artaxarxes.	15	
	2	Sapores I.	30	
	3	Hormiſda.	1	
	4	Vardanes.	0	
	5	Vardanes II.	16	
	6	Vardanes III.	0	4
	7	Narſees.	7	
	8	Miſdates.	7	9
	9	Sapores II.	70	
	10	Artaxerxes.	11	
	11	Sapores III.	5	
	12	Varanes.	10	
	13	Iſdigertes.	21	
	14	Varanes II.	20	
	15	Varanes III.	17	
	16	Peroſius.	20	
	17	Valens.	4	
	18	Cavades.	11	
	19	Blaſius ofte Lamaſius.	2	
		Cavades komt wederom upt de gebangenis.		
532	20	Coſroës.	44	
	21	Hormiſda II.	15	
	22	Coſroës II, van die naem.	39	
	23	Siroës.	1	
	24	Adheſir.	0	7
	25	Sarbara.	0	6
	26	Bornan.	0	7
634	27	Hormiſda III.	4	
		Afkomſte van VSVNCASSAN ofte ASSEMBEY.		
1403	1	Vſuncaſſan, ofte Aſſembey.	11	6
	2	Iacub Patiſſu.	12	10
	3	Iulaver.	3	
	4	Bayſingir.	2	
	5	Ruſtan.	7	
	6	Alamuth.	3	
		Afkomſte vande SOPHYANEN.		
1495	1	Iſmael Sophy.	20	
	2	Schaeh Thamas.	53	
Tot den iare 1609 toe.	3	Schaeh Iſmaël.	1	10
	4	Schaeh Mahamed, den blinden toegenoemt.	7	
	5	Schaeh Abas.	33	

Ander

Ander kort Begrijp, der Koningen van PERSSEN.

In-Leydinghe.

DEſe verkorte Hiſtorie der Perſſianen/ is ſo vol van merck-waerdighe ſaecken/ dat ſomen die wilde particulierlijck verhalen/volgens den Regel/ die door dit gantſche Boeck gehouden is/ men beel eer een geheel verhael/ dan een kort begrijp ſoude moeten maken; ende ſoude die langhept den Leſer meer verdrietigh dan nut zijn; want dit verhael/ alhoewel kort/ ſal den Leſer nochtans goet ghenoeghen geven. Deſe verkorte Chronijcke der Koninghen van Perſſen wort verdeylt in verſchepden Familien; d'eerſte begint van Kajumaras, een ſone Aras, een ſone Sem, die een ſone Noachs was/ tot Alexandrum Magnum toe/ ontrent eenen tijdt van 1000. jaren. Na Alexandrum iſſer Interregnum gheweeſt/ ontrent van 70. jaren; ende na deſen/ de Perſſen wederom in hare Domeynen gekomen/ iſſer een der afkomelingen van Dareb in deſe gheſcheurde Succeſſie ghetreden/ die meer dan 300. jaren duerde; ſo dat dit eerſte ghellachte van Kayumaras, eerſte Koning van Perſſen, meer als 1300. jaren duerde. Den laetſten Koning was Iaſdegert, die onterſe wiert van de Arabiers ende Caliſen van Bagadet: Deſe worden verdeylt in drie ſtammen/ waer vant eerſte maer 17. jaren ſtont/ ende was Homar: de tweede was Ben-humya, ende ſtont ontrent 90. jaren: daer na quam den ſtamme van Ben-Abas, die ſtondt ontrent 612. jaren. Maer de laetſte Califen en droeghen maer den naem/ want yeder Provintie wiert beheerſt van eenen Arabiſchen Koning. Deſe zijn eyndelijck van de Tartaren verdreven/ onder haer Hooft Chinguis-kam, die Almoſtacem, 58. Caliſe/ ende laetſte/ van zijn Caliſaetſchap afſtelde/ door de victorieuſe wapenen zijns Kapiteyns Ola Kukam, een Tartar/ die den Caliſe dooden liet. De Mogolen ofte Tartaren, uyt den ſtamme van Chinguis-Kam heerſten ontrent 97. jaren. Na deſe quamen de afkomſtige van Teymurlang, die niet een voor een regeerden/ maer vele teffens/ 't welck dit gellacht in deſe Hiſtorie aldermeeſt ghebroddelt maeckt/ ende dat den tijdt van 200. jaren. Den laetſten deſer ghenoemt Mirzab Abucar, wiert verdreven/ ende gedoot door Kara-Iſſuſt, een Turck/ ende doen was Perſſen in tween ghedeylt van Kara-Kyonlu, ende van Akuyonlu, d'eerſte duyrden maer 60. jaren/ want wierden vanden Akuyonlu verdreven/ hebbende tot een Hooft Ozud-Azembeck; dit gellachte duerde 34. jaren/ ende wierden verdreven van de Sophys, onder haer Hooftman Cha-Iſmael-Sophy, die Perſſen begon in te nemen in den Jare 1501. welckers afkomelingen noch tegenwoordigh daer over heerſſen.

NA dat wy int korte verhaelt hebben van der Perſſiſe Koninge/ die over tſelve geregeert hebbe/ van dat Cyrus over haer Monarchye geſtaen heeft/ tot deſen tijdt toe volghens 't gene ſo van oude/ als van nieuwe Schrijvers daer af verhaelt is: So ſal tegenwoordigh wel te paſſe komen/ de oorſprong ende ſucceſſie te laten ſien/ ſo die gevonden wordt in de Jaer-boecken der Perſſen ſelve/ ende by een vergadert door Carik-Mirkond, ghelijck int begin van dit kleyne Tractaet belooft is.

Hy ſeght dan/ dat in de Provintie van Azerbaion ofte Aderbaion, ſo die nu ghenoemt wordt/ die tot een Hooft-ſtadt heeft de rijcke ende vermaerde ſtadt Tauris ofte Tebris, eene der volck-rijckſte van gheheel Orienten, d'Inwoonderé ſiende de deplinge ende ſcheuringe/ die dagelijcks onder haer op-ſtonden/ om datſe geen Hooft en haddé/ dat over haer heerſte/ koſen met gemeyne bewilliginge eenen Koning/ ghenaemt Kayumaras; die eerſt gantſlijck weygerde deſen laſt te aenvaerden/ achtende hem tot deſen Staedt te gheringh; maer is ſo overvallen met gebeden/ dat hy't eyndelijck inwilligh de: ende doen brachten ſy hem op een groote plaetſe/ ende de Gedeputeerde kleerden hem in by-weſen des gantſen volcks met kleederen/ die van het gemeyne volck verſchepden waren/ ende een weynigh uytmuntender/ſettende hem een Kroone opt hooft/ eñ tot erkenteniſſe vā onderdanigheyt/ ging hem een yeder de Handen kuſſen/ twelcke aldaer noch een maniere is. Deſen Kayumarras, was/ ſo Mirkond ſchrijft/ een Sone Aram, een Sone Sem, een Sone Noah, dien de Perſſianen Adam Aſſany noemen/ dats te ſeggen/ den tweeden Adam, want ſo haeſt hy Koning gekroont was/ wilde hy Adam ghenoemt zijn. Hier uyt ſchijnt de dwalinghe te ſpruyten/ dat de Perſſianen ſegghen/ datſe Adam tot eenen eerſten Koning gehadt hebben/ te weten/ dien/ die onſer aller Vader is.

KAYVMARRAS, eerſte Koning van Perſſen.

Deſe Koning/ alſo hy de eerſte int gebiedt over Perſſen was/ alſo heeft hy oock d'eerſte geweeſt die aldaer orderé eñ Politye invoerde/ heerſſende door juſtitie ende dapperheyt/ zijne Onderſaten neerſtelijck tegen alle vyanden beſchermende.

Hy hadde eenen Sone/ genoemt Naſek, die ſich in een ſaemheyt vertreckende in de Provintie van Damaoand, teſedert Aderbaion, ende nu Hyerak genoemt/ hem bemoeyde in de contemplatie van natuerlijcke ſaken. Deſen is in zijne Hutte doodt gevonden/ ſonder datmen oock wiſte wie het gedaē hadde/ oock niet zijn eygen wijf; hebbende veel wonden int Lichaem/ eyndelijck is doch vernomen/ dat eenighe Roovers uyt de naeſt-ligghende Provincien dat ghedaen hadden: twelck Kayumarras vernemende/ alle Macht by een vergadert heeft/ ende haer teghen getrocken in de contreye van Macharek, ende heeft aldaer zijns Soons doodt gewroken/ vele om-

Kayumarras ſtryt teghen zijne vyanden/ ende verwinſe.

bzengende/ ende eenige gebangen nemende/ die hem in zijn Landt dienen moſten om ſteden te timmeren/ als Balk, die hy gheſticht heeft/ ende ooch Stahhar, daer hy zijn hof hielt/ Ardenel, Kabulſtan, Komuz, Macrao, Nachibem, twelck is/ Gerion, Sagiſton, ende Goms; Noch veel andere heeft hy gheſticht in verſcheyden Prouintien/ daer tſijner tijdt van geſproken ſal worden. Balk was een ſeer rijcke/ende bevolckte Stadt/ in de Prouintie van Vſbek.

Bout ſteden.

Sianek, II. Koning van Perſſen.

Nazek zijne Vrouwe ſwanger nalatende/ is na weynigh tijdts bevallen van eenen Sone die ghenoemt wiert Siamek, ooch by zijn Groot-vader op-ghevoet is/ ende in des Lants Wetten onderweſen/ ende tot bequamen ouderdom gekomen zijnde/ is hy met wille des volcks zijnen Succeſſeur verklaert geworden. Hy eyndelijck het rijck op-seggende/ heeft dat ſelve gheſtelt in de handen van Siamek, die hoyts daer aen op zijne vyanden gevallen is/ heeft haer beſtreden/ ende verwonnen/ doch de victorie dupr gekocht/ want een wonde ghekreghen hebbende/ is hoyts daer van gheſtorven/ latende zijn Vrouwe ſwanger/ de welcke hy beſwoer/ dat indien ſe eenen Sone baerde/ ſy den ſelven aenſtonden ſoude om zijn doodt te wreken/ twelcke ſy beloofde. So dat het Rijcke doen wederom in Kayumarras handen verviel/ die terſtondt teghen zijne vyanden trock/ ende dreef die upt Perſſen; vele der ſelve gevangenen waren oorſake geweeſt van de doodt der voorgemelder Princen. Deſen Kayumarras wort toe-geeygent de vindinghe van 't merendeel der wapenen/ die in die quartieren gebruyckt worden.

Ovchangh, III. Koning van Perſſen.

Na de doot van Kayumarras, is Ouchangh den Sone van Siamek, geſuccedeert met wille ende believen van een yegelijck: Vergadert hebbende een Heyr is teghen zijne vyanden getrocken/ die gevallen waren in het Landt van Damoandt; heeft haer beſtreden/ ende is van een ſteen-worp in zijn hooft gequetſt geworden/ daer hy van ſtarf/ geregeert hebbende 50. jaren/ nalatende eenen Sone

Thamvres Divband; IV. Koning van Perſſen.

Deſen Thamures wierdt toegenaemt Diuband, ſo veel te ſeghghen/ als/ verwinnaer der Dupvelen/ om zijne groote victorien teghen hare vyanden/ die ſy als den Dupvel haten. Ende na dat zijn volck in verſcheyden oorlogen vele geleden hadde/ heeft hyſe drie jaren lang gantſ gheſcholden van alle tijnſen ende Tollen. Heeft ooch vele ende ſchoone Ordonnantien tot haer ruſie gemaeckt. Hy heeft de eerſte Viſir in Perſſen geſtelt/ die ſommige door tacks misbruyckt/ Guaſil noemt/ ende is den opperſten Bevel-hebber naeſt den Prince. Verſcheyden naeſt-gelegene Princen hebben ſich onder zijn gebiet begeven/ om zijnes wijſheyts wille. Doch na alle deſe voorſpoeden is in Perſſen een groote peſte ontſtaen/ daer veel menſchen ende Beeſten af ſtorven; ende is Thamures ooch daer af gheſtorven in de Stadt Balk int Landt Vzbek, gheregeert hebbende 30. jaren.

Thamures ſterft vande peſte.

Iambxed, V. Koning van Perſſen.

Sommige willen dat deſe Iambxed des overledenen Thamuris ſone ſoude geweeſt zijn/ andere zijnen Broeder/ andere zijn Neve/ was een Man van grooten verſtande/ ende aenſien/ dapper ten oorloge/ hechtende wel ſeven Prouintien aen zijn Rijck. Heeft door raet van twee vermaerde Medecynmeeſters de peſte/ die aldaer regneerde/ doen ophouden/ d'eene genoemt Faelaſufrabon, d'ander Faeychagorres. Heeft het gebruyck van wijn doen ſtucken (ſo sommighe willen) aldaer ingevoert/ Harnaſſen/ Juweelen/ zijde gecoleurde kleederen/ ende koſtelijcke gheſteenten te dragen/ is door hem op de baen gebracht. Was een groot Liefhebber van alderhande wel-rieckende Specerijen. Heeft zijn woonſtede eerſt gehadt in het Lant ende de Hooftſtadt Sagiſtam, daer na heeft hy de Stadt Scyran geſticht/ ende zijn Hof aldaer ghehouden. Ordonneerde dat de Kryghs-knechten een ander Recht hebben ſouden als de Boygeren ende Landt-lupden. Dat ooch peder Ambachts-man zijn Kinderen in zijn eyghen hant-werck onderwijſen moſte/ ende daer by blijven.

Eyndelijck door zijn ende des Landts welvaren verhoaerdight zijnde/ heeft hy hem door alle zijne Landen als een God laten aenbidden; twelck zijnen Kapitepn Ahad, die te Sagiſtam lagh/ niet konnende lijden/ is tegen hem opgeſtaen/ ende heeft eenen Zoahk tegens hem met een groot Heyr geſonden/ die hem verwonnen ende ghevangen genomen heeft/ ende tot Ahad laten voeren; deſe liet hem in zijn tegenwoordighepdt ombrengen. Hy hadde eenen Sone/ die ghenoemt was Frayhdun, van een Vrouwe Framak, deſe verberghde haer met haren Sone/ ſo datſe de doodt ontquamen. Men vindt niet hoe lange Iambxed geregeert heeft.

Iambxed wil als een God aengebeden zijn:

Doch wort daer oock geſtraft.

Zoahk, Tyran van Perſſen.

Den Tyran Zoahk aldus zijnen Koning omgebracht hebbende/ heeft het Rijcke ingenomē. Hy was dē Neve van Iambxed, eē Sone van Helwan, een voor-treffelijck Man/ die in rechter linie vande Arabiſe Koningen geſproten was. Deſen Zoahk was ſeer genepght tot de ſtudie van natuyrlijcke dingen/ daer hy oor ſeer wel in toenam: anders boos/ leelijck aengeſicht/ van een peder gehaet/ ende eenigen tijdt geregeert hebbende/ is hem een plage aengekomen/ daer ooch geenigh Medicijn eenigen raedt toe wiſte te geven; dies maeckte hy ſich ſelven wijs/ dat Menſchen bloedt alleen middel ſoude wyſen tot zijne ſmerten: dies een groote bloedt-ſtortinge inde Stadt Scyran aengericht is/ niet ſonder groot leedt-weſen van vele. Hy op een nacht gedroomt hebbende/ dat hy met eenen Hamer de hop ingeſlagen wierdt/ ende met den goedel de beenen aen malcanderen gebonden/ geſleppt wierdt tot in 't Landt van Amaoand; Hy na d'uptleggingе van dien ghevraeght hebbende aen zijne Wijſen/ is hem geantwoordt dat hy eenmael van leven ende krone berooft ſoude worden. Nu vreeſde hy/ dat hem dit ongeluck overkomen ſoude door den

Zoahk neemt het Rijck in/ ende maeckt ſich Koning:

Is boos/ en van een yegelijcken gehaet.

Sijnen droom.

den Sone van Iambxed, genoemt Frayhdun, heeft hem aen alle kanten doen ſoecken/ doch was van zijn Moeder Framak verſteken/ hp dit vernemende/heeft zijnen toozn gekeert op Aſpeen, den Vader van Framak, die hp omb-zengen liet. Dies Framak upt vzeeſe haren Sone eenen Koe-Herder te bewaren gaf; 'twelck Zoahk ter oozen komende / ſelve gegaen is tot den Koe-Herder /om hem te ſoecke/ doch hadde hp hem in een Hol verberght/ waer over Zoahk, verſtoozt zijnde/ dat hp hẽ niet konde vinden / alle des Koe-Herders Koepen gedoot heeft.

Nu waſſer inde Stadt Hiſpaon, inde Pzovintie van Hyerak, een treffelijck Man / genoemt Kavah, met den toenaem Angar, dat is te ſeggen/ Pſer-kramer; deſes twee Sonen hadde Zoahk doen ombzengen / derhalven wilde hp wzake over de ſelve nemen/ende conſpireerde tegens hem/ niet om tot Coninglycken Staet te gheraken / maer om 'tLandt upt die Slavernpe te bzengen/ ende den wettighen Sone in zijn Rijck te ſtellen. Hier toe heeft hp veel aenhangs verkregen/ ende na ſommige verwinningen / is hp met Zoahk handt-gemeen gewozden / daer in hp verwonnen/ gevangen / ende met eenen Hamer doodt-geſlagen is / zijne beenen met den gozdel (gelijck hp gedzoomt hadde) gebonden zijnde/ is geſleppt tot inde Pzovintie van Amaoand. De wetenſchap in natupzlijcke ſaken van deſen Pzince/wierdt vanden Perſſen veel geacht/ oock zijn lang leven: doch weetmen niet wel / hoe lang hp geregeert heeft. De gelijckheydt des naems heeft ſommigen doen geloven/ dat Zoahk ſoude geweeſt zijn/ dien vernaemden Magicus.

Zoaghk wozt gevangen ende ſchandelijcken omgheb-zacht.

Frayhdvn, VII. Koning in Perſſen.

Als nu Kaoah deſen Zoahk dus verwonnen hadde/is Frayhdun in zijns Vaders ſtoel geſtelt / ende het Coningrijck beſeten / met grooter vermoeginge van Kaoah, dien hp Kapitepn Generael ſielde over zijn gants Leger/ende alle de Steden/met het Gouvernementſchap over de Landen van Magareb, leggende na 'tWeſten/waer in hp oock twintigh jaren gebleven is/ bzengende veel Pzovintien ende Rijcken onder zijn gewelt: Is eyndelijck Heer van Hiſſaon ende Aderbaion gemaeckt / dat hp noch thien jaren bedient heeft/ ende met groote bzoeſhepdt van velen aldaer ten laetſten geſtozben: Frayhdun hadde getrout een Dochter vanden gemelden Zoahk, ende hp haer twee Sonen. Hp hadde noch te vozen eenen Sone/ genoemt Ireges, geteelt bp een treffelijcke Perſſiſe Joffer: de laetſte Sonen waren genoemt Salm ende Tur, zijnde van pmmers ſo quaden aert als haren Groot-Vader Zoahk geweeſt hadde; doch Ireges, was van ſachtmoedigé aert/ ende dieſhalven van een peder bemindt ende ontſien. Frayhdun bejaert wozdende / heeft gebzaeght zijnen Raedt / wie ſp tot Succeſſeur wilden? Hebben geantwoozdt/ Iregem: Dit heeft hem oock ſeer behaeght; ende om zijne andere Sonen niet te-miſnoegen / heeft hp Salm ghegeven de Landen van Magareb ten Weſten/ ende Tur die van Macharek, die na 'tOoſten liggen; ende Iregem heeft hp Perſſen, Aſſyrien ende Meſopotamien ghelaten/ met den Tijtel van Koning/op dat hp van zijne Broeders erfenis mochte wozden: ende heeft een peder zijne Landen af-gepaelt/ende de twee laetſte na hare Landen gheſonden/

Frayhdun komt met wille van Kaoah aen de kroone.

elck met een goedt Hepr / om de ſelve te beſchermen.

Tur houde een ſtadt in zijn landt/ die hp na zijnen name noemde Turon, na wien het lant ende 'tryck tſedert altijt Turckyen genoemt is gebleven/ ende hebben de Turcken haren oozſpzong upt dat ſelve lant. Deſe ſtadt light aen de Caſpiſche Zee.

Salm ende Tur conſpireerden tſamen tegen haren bzoeder Iregem, want en mochten zijne overheerſchapppe niet verdzagen/ſeggende / dat hp geen echten ſone/ maer een Baſtaert was. Eerſt ſpireerden ſp na 'tryck int hepmelijck/ daer na te ſamen hare machten bzengende/ beſtonden ſp zijn lant te beſtrijden/ ende te berooben. Ireges wiert van zijnen Vader geraden/ haer met macht aen te taſten/ maer hp meer genepght zijnde tot bzede/ als oozlogh/ wilde ſelfs bp haer gaen/ende des verſchils mondeling een eynde maken; Dies hp bp haer komende/ ghevangen ende gedoodt is: Zijn Hooft ſonden ſp haren Vader Frayhdun toe/die zijne kleederen verſcheurde/ ende grooten rouwe maeckte. Ireges liet eenen Sone naer/ ghenoemt Manucher, die Frayhdun in zijns Vaders plaetſe geſtelt heeft. Deſe heeft Tur eñ Salm met krijgh aẽgevat/eñ eyntelic overwonnẽ: Tur bp hem komende/ heeft hẽ met een ſweert dooz-regẽ/ daer af Salm ſo verſchzockẽ is/dat hp doot ter aerdẽ viel; met hun ſneuveldẽ meer als 12000. Menſchẽ. Manucher victozieus zijnde/is na zijnẽ Groot-Vader Frayhdun geredẽ/ die nu van ouderdom blint gewozden was/ eñ ſelfs de tydinge vande genomen wzake gebzacht/ dien hp ſeer verblijdt gevonden heeft / ende met open armen gewelkomt/hem zijnen Tiare, in tepcken van Koningſchap / ſelver op 'thooft geſet/willende dat hp tot zijnen Wazir nemen ſoude / eenen Zom, Sone van Marimon, een Man van grooten verſtande. Hier na ſeer kozt is Fayhdun geſtozben. Men ſeght dat deſen ſoude gheregeert hebben ten tyde van Abraham.

Salm ende Tur dooden haren bzoeder Iregem,

Maer wozden van Iregis Sone/ bepde wederom ghedoot.

Manvcher, VIII. Koning in Perſſen.

Dooz de doodt van Fayhdun, heeft Manucher, den Sone Iregis, beginnen te gouverneren / ende nadien de ſelve veel ende groot waren / heeft hp moeten Som Marimon tot eenen Bezir inde Ooſterſe deelen ſenden. Deſen in zijn Rijck zijnde / heeft eenen Sone geteelt/ die van zijn geboozte af/ met wit lang hapr bedeckt is geweeſt. Om deſe vzeemdighepdts wille heeft Manucher deſen Soon willen bp ſich hebben/ ende heeft hem oock in zijn Hof laten op-voeden. Deſe tot zijn manlijcke jaren gekomen zijnde / is het gebiedt gegeven over de Tupderſte Pzovintien/ende was genoemt Zal: Heeft kozts daer aen/ bevangen met de liefde eens Dochters / dooz verlof des Konings/ de ſelve Dochter ghetrout/ die genoemt was Rudabah, upt welcke twee eenen Sone geteelt is / die genaemt wierdt Roſtan: 'twelcke wp hier verhalen/ om dat naderhandt vanden ſelven altemet verhaelt ſal wozden.

Manucher hadde nu alreedts geregeert zijn Rijck den tijdt van 50. jaren/ ſeer vzedigh/ doen tegen hem in 't Lant van Turon of Turkyen eenen Kapitepn Afraciab opgeſtaen is/ een Sone van Pachang, den Koning des ſelven/ onder pzetext van te willen wzeken den

doodt van Tur; ende is met een groot Heyr in Perssen geballen. Manucher zijne saken wepnigh waernemende/ heeft met hem tot zijnen grooten achter-deele gestreden / wiert verwonnen/ende vluchtende in een Kasteel/ van Afraciab belegert/ eyndelijck eenen na-deeligen vrede moeten maken: so dat mede geacrozdeert wierdt/ dat de vermaerde Riviere van Iehun, voozt-aen soude de schepdt-pale tusschen Perssen ende Turkyen zijn.

Manucher nu upt het Kasteel komende/ ende siende Afraciab na huys trecken / heeft inder haest een groté hoop volcks vergadert/ ende is op hem gevallen / zijnde nu voozsichtiger dan d'eerste mael / ende heeft zijnen vpandt ontdaen / ende vele gevangenen weghgevoert: so dat hy van doen voozts zijn Rijck in vrede besat / welcken tijdt seer lang was; want men meent dat hy wel 120. jaren geregeert heeft. Hy liet eené Sone naer/genoemt Naudar, die hy veel goede raden vooz zijnen doodt over de regieringe eens Rijcks / gegeven heeft.

Manucher regeert 150. Jaren.

NAYDAR, IX. Koning in Perssen.

So haest als Bachang, den Koning van Turon vernomen hadde/ de doodt van Manucher, ende de aenkomste tot de Krone van Naudar, heeft zijne Sonen wederom tegen Perssen opgehitst / ende Afraciab daer henen met een groot Heyr gheschonden/ teghen wien Naudar gheschonden heeft Som Narimon, maer is om zijns onderdoms wille gestozven. Desen mepnde Naudar met de reste van zijn Leger te volghen / van Soms doodt noch onbewust zijnde / maer is zijnen vpandt inden mondt geloopen / so dat hy ghenoodtsaeckt is geweest te strijden/ende het voozdeel op haer behouden heeft; dan zijn eyndelijck dooz de dapperheydt des grooten reghens van een geschepden. Naudar vreesende evenwel dat hy tegen Afraciab niet en soude mogen blijven staen/ heeft om zijne twee Sonen gesonden / Thus ende Gostam, verselschapt met Caren, den Bzoeder van Kobad: Afraciab dit vernemende / heeft zijnen Kapitepn Kaharron tegen haer gesonden/die haer verslocgen. Daer na is Afraciab tegen Naudar aenghevallen / ende heeft hem ontdaen: Naudar selve bleef gevangen. Dese victozie heeft Afraciab verhoovaerdight / ende heeft ontrent 30000. Mannen naer Sagistan gesonden/ daer Naudars Hof was/ dat sp innamé/ ende heeft hozts daer op gesteel Perssen sich overgegeven. Maer Merahb, den Schoonvader van Zal, sich vepnsende hem oot te willen erkennê als Koning/ voor-gevende/ dat hy was vanden bloede van Zoahk, heeft met zijné Swager Zal, heymelycken gehandelt/ ende met hun beydé dooz hulp haers volcks de Stadt Sagistan weder ingenomen. Dit heeft Afraciab so seer gespeten/ dat hy gesondé heeft om Naudar te onthoofden / na dat hy 7. jaren geregeert hadde.

Naudar eerst gevangben zijnde/ wozt het hooft afgeslagen.

AFRACIAB, X. Koning in Perssen.

Afraciab aldus het Rijck ingenomen hebbende / heeft het zijnen Vader laten weten/ oock met welcken voozspoed alles toegegaé was. Maer hy heeft hem so tyrannigh tegen zijn volck gedragen/ datse alle tegens hem geconspireert hebben/ ja oock zijn eygen Bzoeder Agarires, 'twelck hy vernomen hebbende / heeft gesonden om hem om te brengen. Zal dit hozende/ is tot wzake bewogen/ ende heeft geheel Perssen tegens hem opgehitst/die van alle kanten hy een komende / hebben Afraciab angetast / ende is daer een geheelen dagh seer wzeedelicken gevochten/ so dat den nacht alleen dese twee verbitterde partyen heeft konnen schepden/ sonder te weten wien de victozie toequam. Ende voozts een peder t'huys getrocken zijnde / hebben sy wel ses Maenden lang malhanderé over al bespzongen/met schermutselé ende anderssins. Waer op een grote dupzte eñ hongers-noot ontstaen is / die gevolght wierdt van een felle pest: 'twelck beyde de Legers tot een onderlingen peys gedzongen heeft / ende is Afraciab na Turon vertrocken/ latende Perssen varen/na dat hy dat selve 12. jaren beheerst hadde.

Perssen staet op tegen Afraciab.

Afraciab vertreckt na zijn Lant.

BAZ/AB, XI. Koning in Perssen.

Na dat Afraciab vertrocken was/ hebben de Perssen het gouvernement over haer gegeven aen eenen Bazab, die van Koninglycken hupse was; maer so hy nu al 80. jaren oudt was / heeft hy zijnen Neve Garchasef tot een Mede-gesel genomen: ende Perssen in goeden vrede bewaert/latende zijne Onderdanen een wepnigh aessem scheppen vande voozgaende sware oozlogh: ende starf seer haest.

KAYKOBAD, XII. Koning in Perssen.

Desen Kaykobad was den Neve van Naudar, ende maeckte Rostan den Sone van Zal tot zijnen Veldt-oversten Generael/tegen Afraciab, die haer wederom bespzingen quam met een groot Legher / die hy bedwong om vrede te soecken/ so hadde hy hem omringelt met zijne Kapitepnen: Maer de Perssen niet willende tot sodanigen vrede verstaen/als Afraciab hun vooz-hieldt/ zijn ten tweedenmale tot den strijdt ghekomen/ ende hebben de Turcken ontdaen: Rostan, in't heetste des strijdts zijnde / vraeghde wie Afraciab was/ ende die hem gewesen zijnde / is hem op 't vlijf geloopen/dat hy hem ter Aerden wierp/ende de voeten met een koozde te samen gebonden zijnde / liet hem achter aen zijn Paerdt vast maken / ende sleppte hem so na den Koning Kaykobad; doch was Afraciab ondertusschen met behendighepdt ontkomen / latende een anderen in zijn plaetse vast daer aen binden/ die doodt was; ende vloodt na zijn Landt: van waer hy wederom vrede verepste aen Kaykobad, die hem ingewillight is. Ende tsedert zijn Rijck altijdt in goede vrede bedienende/ is eyndelijck blindt gewozden zijnde / gestozven/ latende eenen Sone in't Rijck/geregeert hebbende 100. jaren: Zijnen Sone was genoemt

Afraciab gebangen zijnde/ wozt achter aen een Peert gheslepp/ doch ontkomt listelijck.

KAYKAVS, ofte SALOMON, XIII. Koning in Perssen.

So haest desen aen de Kroone ghekomen was/is tegens hem een van zijne Kapitepnen opgestaen/ in de Provintie van Masandaren, aen geen zijde de Landen van Gueylon, tegen over de Noozt-zijde van de Caspise Zee; Tegen desen is hy met een groot Heyr getrocken/ ende merckende dat de Stadt niet met

macht

macht te winnen en was/ is hy die met liſten aengegaen/ ende heeftſe verovert.

Kaykaus, dit verricht hebbende/ is getrocken in Arabien, welckers Koning ghenoemt was Saulzogar, die hem ook met een groot Heyr teghen getrocken/ geſtreden/ ende van hem verwonnen is; vluchtende (latende zijn Landt) op een Kaſteel/ met zijn Wijf ende een uptermaten ſchoone Dochter; door welcke ook een vrede ghetroffen is/ als dat deſe tot een vreet-makinge ten Wijve ſoude ghegheven worden aen Kaykaus, deſe was ghenaemt Sonaba, en is van haren Broeder hem met 1000. Slavianen toeghevoert/ ende de Bruyloft gheviert tot grooter vernoeginghe van beyde de partyen.

Afraciab was wederom langs den Oever van Iehun na de ſtadt Balk, de Hooft-ſtadt van de Provintie van Vzbek, getrocken: teghen deſen heeft Kaykaus gheſonden zijnen Sone Syavek, met 24000. Soldaten te voet ende te paerde/ met laſt hem by Roſtan te vervoegen/ twelck ſo geſchiedt is: ende den vyandt ontmoet hebbende is Afraciab geheelijcken ontdaen: So dat hy voor ſich nam upt goeder meyninghe den vrede aen te vaerden/ die hy van ſommige Velt-overſten/ als Siavek ende Roſtan, wel verhregen heeft/ doch van den Koning niet/ die terſtont zijnē Oom Thus, eenen Sone van Neudar, afghevaerdight heeft/ met bevel van Afraciab, waer hy hem ook vinden mocht/ ſlagh te leverē/ ende te verdrijven. Syavek, die niet geerne zijne belofte vrack/ gaf Thus zijn Heyr/ ende Roſtan om zijns ouderdoms wille/ vertrock naer huys/ ende hy is naer Afraciab getrocken/ die hem vernemende/ is hem ſeer feeſtelijcken te gemoet gereden/ ende om te toonen zijne liefde tſijnwaerts/ heeft hy hem zijne Dochter Franguys gegeven. Maer de Edelingen dit Houwelijck qualijck nemende/ hebben ſy tegens hem geconſpireert/ ende eyndelijck gedoot, des zijne Hupſvrouwe Franguys, vreeſende of haer ook niet ſulcks wedervaren mochte/ ende nu by hem ſwanger was/ is hepmelijcken gevloden/ ende t'harer tijdt gebaert hebbende eenen Sone/ heeft dien verborght: Ende is om Syavek in Perſſen een groote broedſchap geweeſt/ ende ordonneerde dat Roſtam wederom met een Heyr van 30000. Mannen daer henen trecken ſoude/ ende zijns Soons dooot wreken. Afraciab hem tegen komende/ heeft hem ſlagh gelevert/ doch wiert ontdaen. Dies is zijn Sone Chaydah met een ander Leger gekomen/ tegen Roſtam, maer is ook ontdaen/ ende ſelfs ook op de plaetſe doodt ghebleven/ ſo dat Roſtam zijne victorie vervolghende/ is in Turkyen gevallen/ heeft de Hooft-ſtadt Turon ingenomen ende gheplondert/ ende met alle den Schat weder na Perſſen gheleert.

Kaykaus hadde groot verlanghen/ om zijn Soons Sone Kaykozrao te mogē ſien/ diens Moeder Roſtam te Turon geſproken hadde/ heeft een vande treffelijckſte Edelen upt Perſſen daer henen geſonden/ genaemt Guyn, met bevel om de Moeder ende 't kindt/ ſoo't moghelijck was/ mede in Perſſen te brenghen/ twelck hy ghedaen heeft/ vergeſelſchapt alleen met Pirond Vayſa, een Turcks Kapitein/ ende int Hof van Kaykaus komende/ is ſy van hem ſeer heerlijcken ontfanghen. Na eenighe jaren heeft den Koning beginnen te mercken; dat in zijns Soons Sone Kaykozrao verſcheyden deughden ende volmaecktheyden begonden upt te munten/ heeft hem Velt-overſte gemaeckt van zijn Leger. Dit heeft int Hof tuſſen Frayborz ende Kaykozrao een groote tweezijdighept gemaeckt/ om dat een Turcks-afkomeling eenen Ingeboren Sone voor-ghedraghen wiert. Van dit heeft Kaykaus ſeer voorſichtelijcken weten te beletten/ ende te effenen: aldus:

In de ſtadt Ardevil gouverneerde eenen Bahan, die geheelen Perſſen afliep ende beroofde: Kaykaus maeckte twee Legers/ gelijck in Machten ende Sterckte van volck/ ende gaf elcken sone eenen/ met conditie/ dat ſo wie hem eerſt ontdaen hadde/ ſoude over zijnen medegeſel heerſſen: waer mede ſy beyde te vreden waren. Frayborz is eerſt ontdaen/ ende verrichte niets bſonders; maer Kaykoſrao verwon zijnen vyant/ ende nam de ſtadt Ardevil in/ ende wederom int Hof gekeert zijnde/ is verclaert Erfgenaem des Rijcx/ ende Guyn zijnen Velt-overſten. Kaykaus begaf hem in ſtilte/ na dat hy geregeert hadde (ſomen ſeght) 150. jaren.

Waer door Kaykoſrao Erfgenaem des Rijcx verclaert is.

KAYKOSRAO, XIV. Koning in Perſſen.

Kaykoſrao aldus aen de kroone gekomen zijnde/ ſo wel door zijn goet geluck als door dapperheyt/ heeft/ om ſich in goede gunſte des volcx te ſtellen/ terſtont de Juſtitie gereformeert/ die door de langduerighe oorlogen geheel vervallen was; ſoeckende door zijne mildighept ende ſachtmoedighept eens yeders verlies te verſoeten/ ende ſont Frayborz zijns vaders broeder/ ende Thus zijn Oudt-oom met 30000. Paerden/ om Turkyen af te loopen. Dit is van den ſone Kaykoſrao, die Sianex ghenoemt was/ gantſch qualijck genomen/ als datmen zijns Grootvaders lant ſocht te verderven; des vloot hy na Turon: d'upkomſte deſes oorloghs is qualijck afgheloopen/ want Pyrond Vayſa heeftſe verwonnen/ ende eenen grooten hoop verdelght/ met 70. Ridderen/ alle van Gudars, des Veltoverſten/ gheſlacht. Den Koning evenwel ſich hier door niet ontſettende/ heeft Gudars met een ander Heyr daer henen geſonden/ ende haren vyant ontmoetende/ die alles voor haren ooghen ten vuyre ende ſweerde ſtelden/ zijn van hun omcingelt ende beſedt/ ſo dat de Perſſianen in grooter vreeſe waren: want beneven dat haer alle paſſagien afgheſneden waren tot de vlucht/ zijn hun noch twee Koningen/ die den Turcken tot bſtant gecomen waren/ overvallen/ d'een genoemt Hhakon, ende d'ander Changal, elc een met zijn eygen Leger. Kaykozrao dit vernomen hebbende/ heeft Roſtan met alle zijn macht op ontbodē/ ende is ſelfs in aller haeſt met een grooten hoop volcks ghevolght/ waer over die omcingelt waren/ ſeer verblijdt zijn gewordē/ ſo haeſt ſy hare komſte vernomen hadden/ ende gelijckelijck op de vyanden aenvallende/ hebben een goedt deel verſlagen/ ende ook den Koning Hhakon. Hier aen niet bevredight/ zijnſe voorts getrocken tegen Pyrond Vayſa, onder het belept van Gudars, die hem ook ontdaen heeft/ ende zijn hooft aē den Koning Kaykozrao, die het ſelve met broedē oogē aenſchouwt heeft/ want Pyrond Vayſa hadde hē in zijne Jeught verborght ende op-gevoet. Men ſeght dat in deſe Neder-lage meer als 100000. Turcken bleven/ ende elf vande voornaemſte Kapitepnen.

Afraciab

Syavek, den Sone Kaykaus, ontboet Afraciab,

Maeckt wederom vrede/

Trout zijne Dochter.

Wort van de Edelingen omgheſlacht.

Frenguys ontkomt het/ ende baert eenen ſone.

Zijne doot wort ghewroken:

Turon wort ingenomen ende gheplondert.

Afraciab zijn Heyr vermaeckt hebbende/is wederom afgekomen met zijnen ſone/ende in 't Landt Kaorrazin, op de grenſen van Turon gelegen/ gevallen; maer de Perſſen daer zijnde/ hebben zijnen ſone met het Legher ontdaen/ ende hem gedoodt/ ende dwongen den Vader ſich te begeven in een Fort met zijn Hofgeſin; maer ſich daer niets te verſekert vindende/ende willende ſich elders henen begeven/ is gevallen inde handen van Kaykozrao met zijn Wijf ende Dochters; deſe zijn wel getracteert/maer hy is gedoodt geworden/ makende aldus door zijn doodt een eynde van ſo lang-durigen ende moeyelijcken krijgh. Dit aldus verricht zijnde/ is Kaykozrao na de gewoonte van zijne Voorſaten/ upt het Hof vertrocken/ gevende het oppergebiedt des Rijcks den Loraſph, die een Neve was des Broeders van Kaykaus: ende is wepnigh tijdts daer naer geſtorven: latende het Rijck in handen vanden voornoemden

Afraciab valt in handē van Kaykozrao, ende wort gedoot.

Loraſph, XV. Koning in Perſſen.

Over dit verkieſen van Loraſph zijn ſommige Grooten des Rijcks niet wel te vreden geweeſt/ ende voornemelijck Zal, den Vader van Roſtan, om dat hy door een ſtreng ende wreedt Menſche erkent was; doch heeft de plaetſe evenwel behouden. Onder Gudars heeft hy een groot Heyr opwaerts geſonden/die in ſeer korten tijdt Syrien, Meſopotamien ende Paleſtinam onder zijn gheweldt bracht. Hy hadde twee ſonen/ d'oudtſte ghenoemt Guſtaſph, ende den jongſten Zaria: Guſtaſph was ſeer hoogh-hertigh ende trots/ doch ſtrijdtbaer; deſe hadde met eenige zijne vrienden beſloten tegen zijnen Vader op te ſtaen / die dit vernemende / een groot Heyr vergadert heeft/ ende haer verſlagen/ſo dat Guſtaſph heymelijck heeft moeten vluchten na Turkyen, daer hy ook naderhandt de Dochter des Konings / genoemt Karahun, getrout heeft / ſonder dat den Koning wiſte/ wiens ſone dat hy was.

Loraſphe Sone Guſtaſph, ſtaet tegen zijnen Vader op: doch moet vluchten.

Guſtaſph ondertuſſchen hy hier was / bedenckende/ hoe ſeer zijnen Vader op hem geſtoort was/ heeft den Koning van Turon tegens hem opgehitſt / dat hy ſich des Cijns ontſlaen ſoude/ 'twelck hy ook dede: Maer Loraſph upt de gheſondene Ambaſſadeurs vernemende/dat de oorſake ſeer gering was/ ende alleenlijcken upt zijns Soons aenſouwen gheſproten was / heeft eenen Ambaſſadeur geſonden na zijnen jongſten ſone Zaria, die te ſamen trecken ſouden na Guſtaſph, om hem de Krone des Rijcks aen te vieden/ 'twelck ſy deden / ende hebben Guſtaſph hier toe ſeer bereydt gevonden / alſo dat dit oorlogh daer door een eynde nam / ende zijnen Schoon-vader onderricht hebbende/ wiens ſone hy was / ende wat hem nu aengeboden wierdt/ is met zijn groot vernoegen na Perſſen met zijne Huyſvrouwe Karahun getrocken / daer hy terſtondt Koning van Perſſen geproclameert is. Zijn Vader Loraſph Balkah (aldus toegenoemt/ om dat hy den meeſten tijdt te Balk zijn reſidentie hadde) heeft het eenſaem leven aengenomen/ ende zijnen ſone gantſchelijck de Regieringe opghedragen / na alle 'twelcke hy ſeer korten tijdt geleeft heeft.

Guſtaſph wort dā zijnen Vader geroepen/ om de krone te ontfangen.

Guſtaſph, XVI. Koning in Perſſen.

Guſtaſph was een dapper oorloghs-Man/ ook voorſichtigh in tijdt van oorloge; doch ſeer overgegeven tot de aenbedinghe van het vuyr/ ſo dat hy om die oorſake alleen een oorloge tegen Ariaſph, den Koning van Turon, aenghenomen heeft/ die hem in een ſekeren brief over zijne al te groote Superſtitie tot het ſelve beſchrobt hadde. Hy tegen hem te velt komende/ is van Guſtaſph met zijnen Broeder Saria ende Sone Sphandiar ontdaen/ ende zijne Broeders ende Sonen doot gebleven: Guſtaſph zijne victorie vervolgende/ is voor de ſtadt Turon getrocken/ die hy ingenomen ende geplondert heeft/ ende is wederom na Perſſen gekeert/ alwaer hy zijnen Sone Sphandiar in herhteniſſe heeft doē ſtellen/ om eenige quade ſuſpicie.

Guſtaſph was ſeer yverigh in 't aenbidden van 't vuyr.

Ariaſph wederom moet ſcheppende/ vergadert ten tweedemael een Heyr/ ende valt op de ſtadt Balk, die hy inneemt/ plondert/ ende ten vuyre ſtelt/ met hem nemende twee Dochteren des Konings Guſtaſph: Dit heeft Guſtaſph ſeer geſpeten/ ende is genootſaeckt geweeſt Sphandiar upt de gevangeniſſe te laten komen/ ende teghen hem te ſenden/ met belofte/ ſo hy verwon/hem de Succeſſie tot de Kroone te ſullen geven: Twelck hy ook dede/maer en verkreegh zijne Susteren niet. Guſtaſph dit om dies ſaecks wille/voor geen volkomen victorie rekenende/ heeft het hem aenghedient; ende hy door ſchaemte de waerheydt daer af betuygende; is weder vertrocken/ in hope van zijne Susteren upt Turon te krijgen/ niet teghen-ſtaende het een ſwaer ſtuck was. Hy is dan op-geſeten met zijnen jongſten Broeder Buchatan, met hun nemende een hoop van 24000. uptgheleſene knechten/ ende is als een Juwelier gekleedt zijnde/ door omwegen in de Stadt geraeckt/ vergeſelſchapt met eenighe andere/ ook als Koop-lieden gekleedt/ hy ſich nemende veel ſchoone ende koſtelijcke Juweelen / ende des avonts by den Koning int Hof geraeckt: Maer zijnen Broeder was met een Troupe volcks dicht onder de Stadt in Embuſcade gaen ligghen/ om op de gheſtelde leuſe aen te vallen. Sphandiar by den Koning zijnde/ laet hem eenige Juweelen ſien/ die hem terſtont ſeer aeſtondē/ en beloofde des anderē daechs meer ende ſchoonder te laten ſien/ indien hy hem veroorloofde voor hem ende zijn gantſch Hof-gheſin een Banquet te moghen houden; Den Koning hier na ſeer verlanghende/ gaf oorloof/ende is de plaetſe geordonneert buyten de ſtadt in een ſeer ſchoone ende groene weyde. Dē Koning met zijn gants Hof/ſlepp/ ende Voorgheren buyten zijnde/ is Buchatan aengevallen/de ſtadt ingenomen/geplondert/ ende zijne Susters mede genomen hebbende/ de ſelve ten vuyr geſtelt: mede-nemende alle koſtelijckheydē des Konings/ende Sphandiar is mede met zijn volck naer huys ghereden/ met grooter victorie ende blijdtſchap.

Sphandiar leght den Koning Ariaſph lagen.

Spandiar nu met deſe victorie thuys komende/ heeft hem zijnen Vader Guſtaſph wederom op een anderen tocht geſonden/ te weten/ naer Roſtan toe/ om hem te ſeggen/ dat hy zijnen Vader ſoude komen begroeten in zijn nieuw Rijck; Alhoewel Sphandiar dit wel hadde mogen weygerē/ ſo heeft hy nochtans zijnen Vader in dit noch willen gehoorſamen/ ende is henen ghetrocken/ met hem nemende zijn jongſte Soontjen/ genoemt Bahaman, ende is by Roſtan in de ſtadt Siſton gheſtomen/ doende hem de bootſchap zijns Vaders Guſtaſph, waer op hem Roſtan verontſchuldigende/zijn ſy in woorden gevallen/

ende

Sphandiar ſterft vande handen Roſtans.

ende eyndelijck de handt aent geweſt ſlaende/ zijn malhanderen met den ſwaerde ingevloghen/ ende is Sphandiar op de plaetſe gebleven/ hem niet te min zijnen Sone Bahaman bevelende/ ende is begraven. Guſtaſph dit vernemende/ is ſeer bedroeft geweeſt/ ende heeft het Rijck gereſigneert op deſen Bahaman, ende ging op een Speelhuys/ genoemt Ghozghzar in eenighepdt/ ende eenige jaren daer naer geleeft hebbende/ is geſtorven/ hebbende geregeert 120. jaren.

BAHAMAN DARAS-DAST, XVII. Koning in Perſſen.

Bahaman was toeghenaemt Daras-daſt, dats te ſeggen/ met de lange handt: wordt in de Perſſiaenſe Hiſtorien meeſt Ardchir genoemt/ ſo veel als/ Meel ende Melck, ende wordt vande Griecken ende Latijnen Artaxerxes genoemt/ ende van hem hebben vele zijne Succeſſeurs willen Ardchir ghenoemt worden.

Hy was van goeder ende geſonder geſtalte/ maer zijnen rechten arm ende handt was langer/ als d'andere: was begaeft met alle de deelen/ diemen in eenen Prince verepſſen konde/ ende een groot pveraer voor het gemene welvaren. Als hy pemandt deputeerde om eenige Provintien te beſichtigen/ ſont hy altijt eenen getrouwen Dienaer met dien/ die op alle zijne ſaken ſtilſwijgende goede acht nemen konde.

Hy liet vele Gebouwſelen oprichten ende vernieuwen/ ende ſielde oorde in de bedieninge des Rijcks. Hier na heeft hy zijns Vaders doodt gaen wreken; maer op wegh zijnde/ heeft hy gehoort/ hoe dat Roſtan overleden was/ ende dat zijn Sone Framarn tegen hem quam/ dies hy voort-trock/ ende heeft tegens hem geſtreden/ ende tegens hem de victorie behouden/ want Framarn is doodt gebleven/ met veel vande zijne/ als ook zijn Grootvader Zal wiert gevangen: ende is victorieus na huys gekeert. Heeft door zijne Kapiteynen het oorlogh in Syrien laten voortgaen/ ende vele Joden ghevanghen in Perſſen ghekregen.

Zijnen Sone Sata was een groot Philoſophus ende Aſtrologus, ende latende alle ſaken varen/ begaf ſich in eenighepdt/ ſonder oock naer zijns Vaders doodt de Kroone te willen aenvaerden/ ende liet zijn Vrouwe Homay ſwanghet van eenen Sone/ dien ſy na zijn doodt baerde. In deſe tijdt floreerde Hyppocrates ende Democrites.

HOMAY, Koninginne van Perſſen, ende geſtelt in 't getal der Koningen, de XVIII.

Na dat Ardchir overleden was/ is't gouvernement gebleven aen Homay, die/ ſo ghezepdt is/ ſwanger gebleven was/ ende na vijf maenden eenen Sone gebaert heeft: Hoepen de dan de Aſtrologhijs/ om deſes Kints Planeet te weten/ ſepden haer/ dat hy den Rijcke ſeer ſchadelijck ſoude worden/ ende waren wel van mepninge om dit Kindt te doen dooden/ maer de Moeder konde daer niet toe verſtaen/ ende dat om de uytnemende ſchoonheydt des Kindts. Dus lietſet in een koffertken ſlupten verſien van Juweelen ende gheſteenten/ ende op de Riviere Ichu ſtellen/ om alſo te laten dryven in pemants onbekenden handen.

Hiſtorie van het Kint dat Homay baerde.

Dit wordt gedaen/ ende een Lynwaet-waſſer/ die op de Riviere zijn kleederen wies/ ſiende deſe koffer aenkomen dryven/ is halveling verſchricht ghe worden/ maer noch meer als hy daer een ſo ſchoonen Jongen in vandt/ ende by hem ſo vele geſteenten/ wel denckende dat die voor zijne op-queckinghe daer by gevoeght waren: Dies heeft hy het Kindt opgenomen/ ende by zijn Vrouwe gebracht/ die het op-gevoet heeft/ ende hebbent Darab ghenoemt: Dar betepckent een cribbe; ende Ab, ſo veel als Water. Dit Kindt tot manlijcke jaren ghekomen zijnde/ wildet den Lynwaet-waſſer aen een ambacht beſtellen/ na zijnen doen; doch de aenghebozene edelheydt konde niet verborgē blijven/ maer was altijds tot wapenen ghenepght/ dies hy hem oock wapenen ghekocht heeft/ ende ten oorloge geſonden. Nu hadde Homay een oorlogh teghen eenighe Natie van Rumeſtan, waer henen ſy een groot Legher ſondt/ ende in deſen oorlogh heeft Darab zijn Leerjaren vol-boert/ ende heeft hem daer in ſo manlijck gedragen/ dat peder van zijne vroomheydt genoegh te ſpreken hadde: De Velt-overſten deſes Heyrs thuys komende by de Koninginne/ heeft veel van deſen Jongman weten te roemen/ ende boven al van zijne dapperheydt/ ver boven alle andere beweſen/ ſo datſe beluſt is geworden dien te ſien: Hy by haer komende/ heeft hem gevraeght naer zijnen Naem/ die hy bekent heeft Darab te zijn/ ende met eenen reden van de oorſprong deſſelfs gegeven: Wt alle welcke ſy lichtelijck heeft konnen bekennen/ dat deſe Jongeling haren eerſten Sone was: dies ſy de ſake openbaer gemaeckt heeft/ ende hem alle den laſt des Rijcks opgelepdt/ ende ſelve upt het gouvernement gheſchepden/ hebbende gheſticht de Stadt Gerbatkon, ende over de 1000. Pyramiden/ die Alexander daer naer alle heeft doē af-werpen.

DARAB KEBAR, XIX. Koning in Perſſen.

Aldus is Darab den Sone van Sata aen de Kroone van Perſſen gekomen/ met groter vreughde ende blydtſchap van eenen pegelijcken/ om de groote hope die ſy van hem hadden/ die doch niet veel en was/ want in goethept ende wyſheydt overtrefte hy alle zijne Voorſaten/ ende was van alle de Prinsen dies tijdts hoogh-geacht/ behalven van Phalayco, Koning van Yunon (dits den ghenen die wp Philippum van Macedonien noemen/ den Vader Alexandri Magni) de welcke door de victorien/ tegen de Griecken verkregen/ verhovaerdight zijnde/ hem den tribupt geweygert heeft/ dien zijne Voorſaten den Koninghen van Perſſen voor lange jaren betaelt hadden: doch is van Darab daer toe door oorlogh gedwongen/ ende vrede met hem gemaeckt hebbende/ heeft Darab zijne Dochter ten Houwelijcke ghenomen/ met belofte van 40000. Talenten goudts jaerlijcks zijnen Nakomelinghen ende hem te geven. Dit aldus beſloten zijnde/ is Darab, verwinnaer/ naer Perſſē gekeert. De Dochter Phaylaci is van Darab haeſt verſtoten geworden/ ende dat om hares ſtinckendē Adems wille. In deſen tijdt is ghebozen/ dien Grooten Alexander, dien ſy noemen Aſcander. Na dat Darab 40. jaren

jaren gheregeert hadde/ starfhy/ latende het Rijck op zijnen Sone.

DARAB, SEGVER, ofte KVKAEK, XX. Koning in Perssen.

Desen Darab was zijnen Vader in alles seer ongelijck/ ende minners so seer gehaet van een peder als zijn Vader van peder bemint hadde gheweest: So dat alle zijne voornaemste Heeren tegens hem conspireerden/ ende besloten met malkanderen eendrachtelijcken datse Ascander upt Macedonien souden in Perssen roepen/ twelck gheschiede/ ende wilden hem van harent wegen alle hulpe doen.

Ascandar, die upter natuyren strijdtbaer was/ende winnes gesint/ en wilde dese heerlijcke gelegenthepe niet versuymen/ maer is gekomen/ ende dat onder pretext van te willen ontlaghen zijn van den Tribuyt die zijn Vader hem belooft hadde/ niet tegenstaende dat hē Darab twee Ambassadeurs om de betalinge toe-sont/so is nochtans Ascandar opgetrocke/ hoewel met geen groot Heyr-leger/ evenwel met een uytgheleesen volck/ ende is ten eersten in Asia ghevallen/ sonder eenigh merckelijcke tegenstandt. Hy stichte in Egypten de vermaerde Stadt Alexandrie, die na hem ghenoemt wierdt/ ende nam de Stadt Memphis.

Alexander Magnus komt in Perssen.

Van daer is Alexander getogen in Armenien, van waer hem Darab verschepde Bzieven ghesonden heeft/ als nu hem smeekende/ als nu dreygende/ doch Alexander antwoorde/ dat de Rijcken van de Goden quamen/ dat sy die gaven wien dat sy wilden/ ende ontnamen wien dat sy wilden. d'Ambassadeurs afgeveerdight zijnde/ heeft hy zijnen wegh gecontinueert/ende getrocken in de Bzovintie van Aderbaion, alwaer hy eenē Kapitepn van Darab, die dat Landt bewaerde/ bestreden heeft/ ende verwonnen, Van daer trock hy in de Bzovintie van Gueylon, dit wordt van den Indsafet genoemt/ dats te seggen het Blancke Indien: ende van daer voort getrocken door Nacudunya tot in Perssen.

Alhier is hem Darab te gemoet gekomen/ met een ontelbare Heyr-kracht/ ende is daer een seer bloedige Strydt geschiet/ waer van Alexander de victorie behouden heeft/ ende Darab vluchtende/ heeft zijne Bzouwen/ Dochteren ende Schat ten buyt gelaten/ende veel van zijn volck op de plaetse doodt/ ende selfs met groot gevaer en wepnigh gesel-schap ontkomen.

Strijt tegen Darab, en overwint hem.

Darab nu in verseckeringe zijnde/ heeft Alexandrum aengeboden/ ontlastinge van allen Tribuyt/ ende quijt-scheldinge van alle oude schult/mits dat hy hem zijne Bzouwen ende Dochteren weder-geven soude; doch al te vergeefs. Des heeft hy hulpe gesocht aen de Koningen in Indien en die van Macharek, so dat hy wederom een groot Heyr by een gekregen heeft/ ende ten tweede-mael met Alexandro heeft gestreden/ in welcken Alexander wederom de overhandt behouden heeft/ ende is Darab op een seker Fort gevlucht/ ende gevolcht zijnde van sommige zijner Onderseten/ hebben sy hem so veel steken met hare Poignarden gegeve/ datse hem over doodt lieten leggen/ ende begaven hun int Leger Alexandri, die dese tydinge gehoort hebbende/ is snellijcken by Darab gekomen/ ende hem vindende berepdt de laetste suchten te geven/ is hy van zijnen 't wegen gants bedroeft geweest/ ende heeft zijn ongeluck met vele tranen beschreyt/ende hy zijne oogen ten Hemel opheffende/ nam de Hemelen tot getuyge/ dat hy ontschuldigh in dese sake was/ waer op hem Darab danckende/ geantwoordt heeft/ hy wilde doch de Prinsen-moorders straffen/ zijne Dochter Ruchangh trouwen/ ende niet toelaten/ dat zijne Rijcken pemandt vreemts in de handt vielen: Alle 'twelcke hem Alexander belooft heeft te doen/ ende Darab zijnen staet met lange redenē beklaeght hebbende/ als mede de ellende des Menschelijcken levens/ gaf zijnen geest/ geregeert hebbende 14. jaren.

Darab strijt te tweedenmale/ ende verliest den strydt/

Ende 't leven.

MONARCHYE der Macedoniers.

ALEXANDER, XXI. Koning in Perssen.

Ascandar ofte Sacandar, aldus ghenoemt vande Perssianen/Arabiers/ende Turcken/ oock Zulkarnheh, 'twelck het selfde is dat wy Alexander noemen/ en is niet alleen gekomen aen het Rijcke van Perssen, maer oock aen dat van Griecken, Indien, Tartarien, ende noch een goedt deel des wereldts.

Na dat hy nu volkomelijck aen de Krone gekomen was/ heeft hy de Dochter van Darab getrout/ genoemt Ruchangh, so veel te seggen/ als Lucht. Hy stelde oock de Rijcken van Perssen in handen van eenen Oom van Darab, ende verdeylde dese gantsche Monarchye in 90. Goubernementen/die hy alle aen so veel van zijne Kapitepnen beviede. Ende in alles orde gestelt hebbende/ is voorts getrocken na Orienten, ende heeft het alles geconqueseert/ tot verre in Indien. Dit alles is van verschepden Schrijvers particulierlijck beschreven/ weshalvē wy den Leser daer toe wijsen willen/ om ons voornemen inde kortheydt niet te buyten te gaen.

Eyndelijck is hy na alle zijne conqueesten/ die so groot ende veel waren in Babylonien gestorven/ in het 36. jaer zijns Ouderdoms/ geregeert hebbende 17. jaren/ ende hebbende in zijn leven gecommandeert inde drie deelen des wereldts over 22. groote Landtschappen/ waer af hem 13. Koningen ghestadelijcken vergeselschapten.

Interregnum in Persia.

Na de doodt *Alexandri* zijn de saken in verwerringe gekomen, aengaende 'tgouvernement; so dat in *Perssen* doen een *Interregnum* geweest is, welcke geduyrt heeft den tijdt van 72. jaren, ende terwijlen is het van Vooghden ende Gouverneurs beheerst gewordē, tot eyndelijck het Rijcke wederom vervallen is in handen der Nacomelingen vande voorgaende Koningen, die het van doen af beheersten, als volght:

De Perssen worden wederom van hare Inboorlingen beheerst.

CHAPVR, XXII. Koning in Perssen.

De 72. jarē na Alexandri doot om zijnde/ hebben

Alexander de Groote Coninck van Macedonien.

Perſſen wort wederom van hare Inlantſche Koninghen beheerſt.

ben de Perſſen eenen Koning over haer gekoren / die Chapur genoemt ende van den bloede Dabars was / ende van Mirkond zijnen Broeder genoemt wordt / een gemeyne maniere van ſpreken by den Arabiers / Turcken / ende Perſſen / die alles wat van 't Maeghſchap is / haer Broeders noemen; 't welck oock inde H. Schrift gheobſerveert wordt. Geduyrende zijnen tijdt is niet beſchrijvenswaerdigh verricht / alhoewel men ſeght / dat hy 60. jaren geregeert hebbe.

ARDCHIR-BABAKHON, XXIII. Koning in Perſſen.

Ardchir-Babakhon, is ſo veel in Perſſiſe ſpraeke / als Abumabek, dat is Vader ende Koning. Deſen was een ſeer goedt ende treffelijck Prince / regerende met ſeer groot genoegen over de zijne; ende leefde ten tijden Chriſti: Men vindt niet / dat by zijn leven eenige oorlogh ontſtaen zijn / levende altijdt in vrede de 50. jaren / die hy regeerde.

CHAPVR ZABEL-KETAF, XXIV. Koning in Perſſen.

Ardchir liet twee ſonen na / d'een genoemt Chapur Zabel-ketaf, ende d'andere Baharon; deſe zijn om hare onder-jarighedt van haren Oom Ardchir geſtelt / die ſo lange geregeert heeft / tot dat den oudſten tot de Regieringe bequaem was. Hierom wordt deſen Ardchir, oock van ſommige voor eenen Koning geſtelt. Deſen Chapur-Zabel-ketaf heeft met grooter vreughden de Landtſaten geregiert;

regiert: Maer eenmael in 't veldt zijne Tente hebbende laten bzengen/ ende willende des nachts daer in ſlapen/ is van ſommighe verwozght/ ſonder datmen ooꝛk opt de Conſpirateurs heeft konné ontdecken. Waer over geheel Perſſen gants dzoevigh geweeſt is/ want hy ſeer wzedelijcken geregiert hadde den tijdt van 60. jaren.

BAHARON KERMONCHA, XXV. Koning in Perſſen.

Baharon was van zijnen Bzoeder Chapur geſtelt geweeſt als Gouverneur over de Pzovintie van Kermon, waer van hy den toenaem van Kermoncha ooꝛk verkreegh/ſo veel als Koning van Kermon, een der grootſte Pzovintien van Perſſen, waer in de kontrepe van Karachon gelegen is/ in Orienten ſeer vermaemt/ om de Waren/ die daer van daen gehaelt wozden: Deſen is dooꝛ zijns Bzoeders doodt tot de Krone beroepé: Was een ſeer vooꝛſichtigh Pzince/ van grooten verſtande/ van een peder ſeer bemindt. Waer geregiert hebbende den tijdt van elf jaren in grooter ruſte/ is in zijn Hof een groote beroerte ontſtaen/ſo dat Baharon die ſelve heeft moeten ſtillen. Ende ſo hy nu meynde dat alles wel bevzedight was/ is eé onder dé hoop geweeſt/ die deſe ghelegenthepdt ſoerkende/ hem met een pijl dwers dooꝛ 't lijf geſchoten heeft/ ſo dat hy op de plaetſe doodt bleef/ tot een uptnemende dzoefhepdt vande zijne die onder hem in grooter ruſte leefden.

Baharon wozt met eé pijl dooꝛſchoten ende ſterft.

YARZD-GERD, XXVI. Koning in Perſſen.

In des Vaders plaetſe is den ſone Yarzd-gerd, gekomen/ die dooꝛ zijne Regieringe minlijck/ ende van peder een ghereſpecteert was/ maer inde ſelve wzeedt/ ende alleſins gehaet wierdt. Was gants onbermhertigh/ want hy hieldt vooꝛ een mondt-wooꝛt/ datmen in drie dingen geene mede-doogentheyt behoorde te verhoopen, te weten, in Vuyr, in de Zee, ende in eenen verſteurden Koning. Hy leefde ſeer ſchandelijckē met zijne Hupsvzouwe/ want welcke ſy by hem teelde/ en konde ſe doch niet een opbzengen; eyndelijck eene een Maent out hebbende/ heeft hy dooꝛ raet van zijne Medicijnen 'tſelve buptens Landts laten voeren/ in bewaringhe des Konings van Arabien, zijnen Vaſſael/ genoemt Neamanbeze Amarahulkeis: die deſen jongen in grooter ſozge opgevoedt heeft/ ende was genoemt Baharon. Yarzd-gerd regeerde vaſt in grooter wzeedthepdt/ ende tot leedt-weſen van vele: eyndelijk een Peerdt beſiende/ dat ſeer ſchoon was/ ende hy kooopen ſoude/ heeft hy van 'tſelve twee ſlagen op zijn kop gekregen/ dat hy daer van dadelijcken ſtarf/ ſonder een wooꝛt meer te ſpzeken; hebbende geregeert 22. jaren ende 5. maenden.

Yarzd-gerds ſpreeckwooꝛt.

Yarzd-gerd wozt van een Peert dooꝛ geſlagen.

Alhoꝛwel dat deſe doodt niet ſeer dzoevigh en was vooꝛ den Inbooꝛlingen/ nochtans veroozſaeckte de ſelve veel quaets ende krackeels: want ſommige vzeeſende/ dat Baharon zijns Vaders voetſtappen volgen ſoude/ wilden eenen kieſen/ die dooꝛ zijne deught daer toe bequaem was; andere wederom en wilden het gebzupck van den naeſté Erfgenaem te kiesen/ niet overtreden: Doch d'eerſte de ſterckſte zijnde/ koſen eenen Kezere-Khozmo, die ſeer na bloedt-vziendt vanden overleden Koning was.

Baharon zijns Vaders doodt/ ende de verkieſinge eens anderen Konings/ in Arabien vernomen hebbende/ heeft Manzar, den ſone van Naeman, want Naeman nu al dooꝛ was/ gebeden/ hy wilde hem doch in zijn gerechtigheydt helpen/ ende zijn eygben Vaders goedt ende Rijck helpen winnen/ ende is verhooꝛt/ want Manzar gaf hem 10000. Mannen mede/ ende volghde met noch 30000. te ſamen 40. dupſent Manné. 't Gerucht in Perſſen deſe tijdinge bzenghende/ hebben vele Grooten hem toegevallen/ doch Kezere-Kozrao is met een machtigh Hepz tegen getroꝛcken. Evenwel vele een miſhagen ſiende in deſen bozgerlijcken oozlogh/ wzochten ſo vele/ datter een bzede getroffen wiert/ ende dat Baharon, als naeſte Erfgenaem ſoude Koning zijn. Deſen Kezere-Khozrao wozt van veel Perſſiaenſe Hiſtozp-Schzijveren onder hare Koningen mede gekelt.

Twee Perſiſche Koningen trecken teghen malcanderen te velde.

BAHARON-GVR, XXVII. Koning in Perſſen.

Het eerſte dat Baharon dede in het intreden zijns Rijcks/ was/ op de bede van Manzar een pegelijcken alles vergeven watter in de vooꝛgaende verſchillen by peder bedzeven was: Vooꝛts tot erkenteniſſe vande verkregene weldadé/ heeft hy Manzar met ſeer heerlijcke Geſchencken vereert/ ende zijnen ſone by hem in 't Hof opgevoedt tot dat hy oudt gewozden was.

Deſen Pzince was met ſodanige deughdé eñ wijſhepdt begaeft/ dat peder hem geluckigh achtede onder deſen Koning gebozen te zijn; hebbende ooꝛk over al ende in alles ſeer goede oozde gheſtelt/ ſo dat geheel Perſſen in vzede leefde.

Deſen toenaem Gur was hem ghegeven/ om dat hy een ſonderling vermaken inde Jacht hadde/ van wilde Eſelen/ want Gur beteyckent een Wilden Eſel: ende in deſe Jacht hadde hy bové alle anderé eé groot vermaer.

Waerom hy Gur toegheneemt wiert.

Als nu de Perſſen in 't midden van deſe ſtilte waren/ is de tijdinge gekomen/ dat Hhakon-Chini, den Koning der Tartaren/ een Hepz berepde van 250. dupſent Mannen/ om haer in deſe ledighepdt aen te taſten/ ja alreede inde naeſtgelegene Landen gevallen was/ ende dapper roofde. Dit heeft den Rijcks-Heeren dapper verbaeſt gemaeckt/ ſo datſe by Baharon haren Koning gekomen zijn/ ende hem ſeer dzingende deſe tijdinge vooꝛ-hieldé/ waer op hy flauwelijck antwoozde gaf/ als of hem de ſaké niet aengegaé hadde: eñ gaf dadelijck laſt alle gereedtſchap te maken/ om ter Jacht te gaen. In zijn Hof waren ghemeynlijck ſeven Koningen/ zijne Vaſſalen/ die liet hy ooꝛk de wete doen/ dat hy begeerde ſy ſouden hem mede vergeſelſchappen. Deſe maeckten haer gereedt/ met een tamelijck gevolgh/ ende hy ſelfs/ en nam niet meer als 300. Mannē van zijn Lijf-wacht mede; doch vande dapperſte. Ende aldus zijnſe te ſamen heen gereden na 'tveldt met Valcken/ Bzacken/ ende alderley Jacht-tupgh/ om eenen goeden bupt te kzijgen.

Baharon aldus dooꝛ de velden jaghende/ reedt vaſt recht na Korazon toe/ daer zijnen vpant was: hy hadde tot Gouverneur gelaté eenen Narſy, (deſé die ooꝛk van ſommige Perſſen onder 'tgetal der Koningen geſtelt wozdt)

hadde

hadde ſich met meer Heeren des Rijcks ingebeeldt/dat Baharon gevlucht was/ derhalven ſonden ſy Geſanten aen Hhakhon-Chiny, om van vrede te handelen: twelck Hhakhon niet af en ſloegh/ ende vernemende dat Baharon gevlodē was/ liet hy de gauwe toeſicht ende Krijghs-pver een wepnigh betpen/ gelijck oock zyn gants Leger. Ondertuſſchē Baharon ſich vande Stadt afgevende/ nam de hoogſte wegh na Aderbaion ende naer Armenien toe/ alleen met zijne Lijf-wacht/ende 2000. uptgeleſen Krijghs-knechten/ ende met dit volck is hy dooz omwegen hepmelick zijnen vpant gaen ſoecken: komende nu dicht bp/ſendt hy drie beſpieders upt/om alle gelegēthept te vernemē/ die ooc knap weer-quamē/ ende hem verſekerden datſe wepnigh op haer hoede waren. Waer op hy dadelijck hem in vieren deylde/ zynde in alſ maer 4000. Mannen/ nemende waer de gelegenthepdt van eenen donckeren nacht/ zynſe op vier verſcheyden plaetſen op 't gelupdt van een Trompet/ alle te ſamen aengeballen/ ende ſo dapper daer onder geſlagen/ dat elck om een open ſagh: ende is Baharon ſelfs terſtondt na de Tente van Hhakhon gereden/ die vaſt beſigh was met ſich te wapenen/ doch heeft hem ſo veel tijdts niet vergunt/ maer met zijn ſweerdt den kop afgehouwen/ ende de vluchtelingen wierden tot aen de Rivière Iehun toe achter-volght: So dat alhier een ſeer ſchrickelijcke bloedt-ſtortinge geſchiede.

Baharon beſtrijdt met 4000. Mannen/ zijnen vpandt/ die 250 dupſent Mannen bp een hadde ende verwindt hem.

Aldus eyndighde dien oorlogh/die de Perſſen ſo ſeer verbaeſt gemaeckt hadde; ende is Baharon met grooter eeren ende bupt wederom in Perſſen gekeert/ tot groot verwonderinge van alle zijne Onderdanen. Waer naer is Baharon in Indien getrocken om de Landen te beſichtighen/ ende heeft aldaer een Vrouwe getrout/ die een des grootſten Konings Dochter was van geheel Indien, ende doen is hy weder-gekeert.

Hy heeft oock ſeer geluckelijck tegen de Romeynen gheſtreden/ zynde ten oorlogh in Arabien, ende willende eenmael zijne vpanden op 't ſpoor nabolgen/ is hy doncker in een Maraſs verſmoort/ ſonder dat yemandt van de zijne 't ſelfde vernam. Sodanigh was het eynde van deſē Baharon, hebbende geregeert 23. jaren/ ende liet het Rijck in handen van zijnen ſone

YAZD-GERD, XXVIII. Koning in Perſſen.

Deſen Yazd-gerd tot de Kroon gheKomen zijnde/ liet het Gouvernement des Rijcks noch aen den genoemden Narſy, gheljck zijn Vader gedaen hadde. Hy was een gerechtigh Richter/ eñ derhalvē vā de zijne ſeer bemint. Int 14. Jaer zyns Rijcks maeckte hy zijn volck verepdt tegen den Koning van Rumeſtan, doch daer wiert een vrede ghebonden/ ſo dat elck na hups trock.

Yazd-gerd hadde twee Sonen/den outſten Pheruz, ende den anderen Homoz genoemt/ deſen beminden de Vader boven dē anderen/ eñ wilde dien erfgenaem zyns Rijcks maken. Daerom ſont hy hē henē in de Provintie van Nimrus, om Gouverneur desſelfs te zijn/ op dat zijn by-zijn des anders Succeſſie niet en verhinderde; oock was het volck tot den jongſten meeſt gheſindt: ende geregeert hebbende 18. jaren/ is hy geſtorven/ latende de Kroone aen

HORMOZ, XXIX. Koning in Perſſen.

Hormoz is na zyns Vaders doot met toeſtemminge des gantſen volcks voor Koning aengenomen. Waer af hy ſeer haeſt geſchepden is: want Hormoz zijnen hooſen aert altijdt bedeckt hebbende/ aende Kroone Gekomen zynde/ heeftſe nu beginnen te openbaren/ſo dat de voorgaende liefde zijner Onderdanen haeſt in een grooten haet verkeert is. Twelck zijnen Broeder Pheruz vernemende/ heeft zijn geluck waergenomen/ ende geaccordeert metten Koning van Abtelah, dat hy van zijne Landen van Termerd afſtandt doen ſoude/ mits hem bpſtandt gevende met 30000. Kupteren/ twelck den anderen dede. So dat hy met noch eenighe opgheraepte Troupen van hier eñ daer/in Perſſen quam/ ende is hem Hormoz met een groot Hepr tegen getrocken/ ende hebben te ſamen geſtreden/ maer Hormoz is ontdaen/ ende ſelfs gevangen gebleve: ende is van Pheruz wepnighe daghen daer naer ghedoodt/ hebbende maer Koning geweeſt een Jaer. Was toegenaemt Farzandt, dats te ſeggen/ Sone

Hormoz eerſt gelieft/ wordt naer gehaet/

Ende van zijnen Broeder beſtreden/ ende gevangen/

PHERVZ, XXX. Koning in Perſſen.

Pheruz aldus int Rijck ghekropen zijnde/ heeft beginnen orzde te ſtellen op alles/ wat in een goede Regieringe verepſt wierdt/ende eenigh vermoeden hebbende dat zijne Broeder pets vooznam tegens hem ende 't Rijck/ voornemelijck met drie zijne bekende/ heeftſe doen vatten/ ende hem met haer gelijck doen onthoofden. Het begin zyns Rijcks is aenmerckens waerdigh geweeſt/van wegen een ſeer groote droogghte/ die dooz geheel Perſſen was ſeven jaren lang gedupzende/ſo dat oock alle Fonteynen uptdroogghden/ ja de vermaerde Rivieren Iehun ende den Tygris, ſo dat een groote menighte van Menſchen ende Beeſten van honger gheſtorven zijn/ ſo dat oock de Vogelen des Hemels van de Lucht nederviclen.

Ende onthalft.

Groote droogghte dooz geheel Perſſen.

Hier naer heeft Pheruz de klachten gehoordt/ hoe dat den Koning van Abtelah die hem (ſo voozen geſeydt is) over de arrozdatie der Landen van Termerd, teghen zijnen Broeder volck ghegeven hadde/ zijne Landen gheinvadeert was/ ende de ſelve beroofde. Deſen Koning wozt van ſommighe Perſiaenſe Schrijvers Euthalitas genoemt. So heeft Pheruz ſich dan ten oorloge berept: Ende Gox Nawas den Koning van Abtelah dit hoorende/ is bevreeſt gewozden/ als kennende de groote macht der Perſſianen; Maer een van zijne Heeren heeft hem getroost/ ſeggende/ indien hy zijn Hupsvrouwe ende kinderen na zijne doodt eenighe vergelt-daedt doen wilde/ hy wiſte hem upt alle ghevaer te helpen: Dit beloofde hem Gox Nawas ſeer hoogh; So heeft hem dan deſen Wazir, laten voeten/ handen/ ende Neuſe afhacken/ ende op den wege laten neder-leggen/daer Pherus heen paſſeren moſte met zijn Hepr/ ſommige voor-lopers deſen Wazir vindende/ zijn verſchricht over de ellendige geſtaltenisſe deſes Mans/vragende hem na de oorſake des ſelfs die geantwoozt heeft/ dat hy een Wazir des Konings van Abtelah was/ ende dat hy hem dus wreedelijck miſhandelt hadde/ doen hy hem ontrade niet tegen den Koning Pheruz te trecken/ ende badt ſy wilden hem voor

Liſtigheyt eens Wazirs om den Koning van Perſſen in zijns Konings handen te brengen.

Pheruz bzenghen. Dit geſchiede; Pheruz niet min als de andere ſich verwonderende/ vraeghde mede na de oorſake/ daer op den Wazir weder als voor hē geantwoort heeft/ ende badt hem/ hy wilde doch zijner barmhertigh zijn/ ende helpen wercken deſe groote weerdthepdt/ hy ſonde hem den Koning met al zijn volck gheheel in handen leveren. Dit beloofde Pheruz, ende is met hem gevolght/ dien wegh die hy hem leyde/ ende liet hem voor aent ſpits des Heyrs henen voeren. Deſen Wazir heeft hem ſo lichtelijcken weten om te leyden/ dat ſy op eenen wegh quāmen/ daer ſy meeſt alle van dorſt moſten verſmachten/ ende die met Pheruz dit ontquamen/ vielen in de handen van Gox Nawas, die haer doch alle naderhandt heeft los laten henen gaen/ met conditie/ dat Pheruz hem nopt meer bevorlogen ſoude/ noch voor hem/ noch voor andere; twelcke hem Pheruz beloofde/ om los te raken.

Maer in Perſſen gekomen zijnde/ heeft hy wederom een groot Heyr verſamelt/ ende tegen Gox Nawas ten tweede-mael getrocken/ niet tegenſtaende hy van een peder gheheden wiert/ tſelve te willen na-laten/ om grooter ſwarighept te ſchouwen. Maer hy dit niet achtende/ heeft eenen Sufurah tot Gouverneur over Perſſen, ende zijne twee Sonen/ Belax ende Kobad, geſtelt/ (deſen woordt van ſommige voor Koning gerekent) ende nam met hem zijne Dochter/ die ſeer ſchoon was. Gox Nawas horende dat hy op weeh was/ heeft voor geſanten hem zijne beloften gedachtigh gemaeckt/ ende begeerde hy wilde doch wederom keeren; doch twas den dooden gheſeydt.

Nu hadde Gox Nawax op de weghen hier ende daer kuplen doen graven/ die vol water ſtonden/ op de welcke hy ſo behendelijcken hadde tacken laten leggen/ dat niemandt de liſtighept des ſelfs konde mercken/ ende ſiende dat Pheruz niet van te ſtrijden wilde aflaten/ veynſde hy te vlieden/ twelck den Soldaten van Pheruz ſoo veel te ſtouter makende/ zijn hem naghevolght/ ende alſo in de gegravene kuplen gevallen/ ende verſopen/ gelijck ooch Pheruz, geregeert hebbende 26. Jaren.

Pheruz verdzenckt met veel van zijn volck.

Supharah, die in Perſſen als Gouverneur gebleven was/ dit gerucht gehoort hebbende/ heeft alle zijn macht op ontboden/ ende recht na Abtelah getrocken/ welckers Koning hy gedwongen heeft de vrede te verſoecken/ op conditie van alle de gevangene/ bupt/ ende Pheruz Dochter weder te geven/ die Gox Nawas geerne ghetrout hadde. Dit ghedaen zijnde/ is Sufarah weder na Perſſen gekeert/ ende heeft Belax den Sone van Pheruz, Koning ghemaeckt. Maer Kobad, die de jongſte was/ voelende hem beſpot van Sufarah, is na Turkijen gherepſt/ ende heeft de Koning aldaer gedient.

BELAX, XXXI. Koning van Perſſen.

Aldus is Belax een vreedigh beſitter zijns Rijcks gebleven; ende Kobad is vertrocken met Befarmeher, den Sone van Sufarah, die zijn Hupsgeſin te Nichabur hadde; Onderweghen heeft hem Bezarmeher gheheden/ hy wilde doch hem die vrientſchap doen/ ende komen hem in zijn huys beſoecken/ twelck Kobad gedaen heeft/ ende ſiende zijn Dochter/ die ſeer ſchoon was/ is op haer verlieft ghewoorden/ ende heeft ſe een Houwelijck begeert/ twelck de Ouders niet ghewepghert hebben/ ende is voorts na eenighe nachten op-ſlapens zijns weeghs getrocken/ na Turkyen, latende zijn Hupſ-vrouwe bevrucht op hare Ouders;

Al waer gekomē zijnde/ heeft hy ſich begeven in dienſte des Hhakhon Chiny, die doen over dat Rijck heerſte/ ende na vier jaren dienens epſte hy hem voor alle zijnen dienſt eenigh Krijghs-volck/ twelck hem vergunt is/ met welck hy na Perſſen getrocken/ is/ beſoeckende onder wegen zijne Hupſvrouwe/ met zijnen Sone/ die hy noch nopt geſien hadde; ende na dat hy eenige daghen met haer te Michabur geweeſt was/ is hy voort getrocken teghen zijnen Broeder: doch is hem onderwegen zijne doodt aengeboodtſchapt/ na dat hy 5. jaren geregeert hadde.

Kobad treet tegen zijnen Broeder Belax.

Nichabur was een Provintie/ gelegen tuſſen Karaſon, Vfbek, ende Tartaryen: In welcke Provintie (ſo de Hiſtorien ſeggben) den Grooten Tamerlan op eenen dagh 400. dupſent Menſchen omghebracht heeft. Alhier groepen ooch de gheſteenten/ die men Turkoiſen noemt.

KOBAD, XXXII. Koning in Perſſen.

Nademael dat Belax geen kinderen na-gelaten hadde/ ſo is Cobad terſtont in poſſeſſie gekomen/ niet tegenſtaende dat Sufarah liever gewilt hadde geweeſt/ en regeerde noch als Gouverneur des Rijcks; Maer Kobad en mochte dat niet lijden/ des heeft hy hem voor eenen Samſon laten ombrengen.

Ontrent het tiende Jaer zijns Rijcks is in Perſſen opgeſtaen een Menſche/ die gheneemt was Meſdahk, ende was ghekomen upt de Contrepen van Zathal; Deſen verſtoute ſich een nieuwe Secte onder den Lupden te ſtropen; dijvende voornamelijck de alghemeynhept van goeden/ vrouwen ende kinderen; ende was onder ſchijn van een Bezormatie in de aenbiddinge des vupgs: verbiedende met eenen alderlep levendigh dier te dooden. So dat hy door deſe nieuwighepdt van Gods-dienſt eenen grooten aenhang in Perſſen maeckte/ ende dat vele lupden hem als een Hepligh man achteden/ onder welcke ooch deſen Kobad was. De Groote des Rijchs merckten wel/ dat dit een groot verderf int Landt maken ſoude/ daerom baden ſy den Koning/ hy wilde doch hier in tydelijcken voorſien/ ende deſen Mezdahk wegh doen: Hier toe en wilde hy gants niet verſtaen/ ooch was het hun ſonder zijnen wille onmogelijck upt te voeren/ om des grooten aenhangs wille/ die hy alreede onder tvolck gemaeckt hadde. So hebben dan de Heeren/ na dat ſy Kobad door ghebeden daer toe niet vrengen en konden/ hem in hechtenis gelept/ ende eenen Iamaſp, zijn Bloedt-verwant/ het opſicht des Rijcks gegeven/ ende ondertuſſchen deſen Mezdahk laghen gelepdt. Nu hadde Kobad een Suſter/ die ſeer ſchoon was/ ende hy upt liefde getrout hadde/ twelck hem van Mezdahk ooch veroorloft was. Deſe upt natuprlijcke liefde tot haren Broeder ende man/ verſocht om eenen nacht by hem in de gevangeniſſe te mogen ſlapen/ daer op ſy haer opt alder-koſtelijckſte gekleedt hadde/ het welck ſy vanden bewaerders door beloften ende geſchenken eyndelijck verkregen heeft/ ende den nacht over zijnde/ heeft ſy haer bedde daer wederom doen upt-dragen/ daer Kobad in gheſteken was/ ende liet hem

Kobad wort gevangen geſtelt.

ſo

Raeckt door liften van zijn Suster/ die ook zijn Hupsvrouwe was/ daer weder-om upt.

so in haer Hups brenghen/ alwaer alles bereydt was/ om inder haest te vertrecken/ ende is so deur-gereden/ eer datter yemandt veel af wist. Aldus upt Perssen geraeckt zijnde/ is hy gegaen in het Rijcke van Abtelah, met hope/ om vanden Koning eenige hulpe te ghenieten/ twelck hem na eenighe Jaren gebeurt is: want dē Koning gaf hem 30000. Paerden/ ende heeft daer by noch alles opgeraept wat hy konde/ ende is so in Perssen gekomen/ t'welck ten eersten een groote verslagenheyt inbracht: want sommige wilden hem ontfangen/ als haren vyant: andere/ als haren Koning ende vrient. Eyndelijck is besloten/ datmen hem met alder demoedighheyt ontfangen soude; ende is Iamasp d'eerste geweest/ die hem ontfangen/ ende onder hem ghebogen heeft/ twelck oock veroorsaecte/ dat Kobad een pegelijcken alles vergaf/ ende een generael Pardoen afkundigen liet. De reste zijns tijdts besteede hy int reformeren zijns Rijcks. Heeft gestirckt de steden Bardah ende Guania. Is eyndelijck van sieckte gestorven/ na dat hy 43. jaren gheheerst hadde.

Kobad wordt hem wederom als vrient ende Koning ontfangen.

KESERES, ANVXIRON, XXXIII. Koning in Perssen.

Kezeres Anuxiron ofte Nauchiruan, met dese twee namen wort hy genoemt/ eē Sone van Kobad ende zijn Wijf Zarmecher, is in't Rijcke gheslucceedeert. Desen was met vele deughden begaeft/ so dat hy daerom van den zijnen seer ghelieft is ghewordē: Na dat op alles int Rijck orde gestelt was/ is Mezdahk ter doodt veroordeelt/ met alle zijne Navolgers/ twelck oock seer korts daer aen geexecuteert is/ ende dat met sulcker strengighheyt/ datse in korten tijdt meest alle uytgheroept zijn gewordē: Ende op dat hem het Rijck voort-aen niet te moeyelijck en viel te regieren/ heeft hy't gantse Rijck in vier Gouverneursschappen gedeylt/ die hy zijnē getrouwsten Vassalen heeft laten bedienen: Ondertusschen/ de wijl hy in dese Reformatie des Gouvernements besigh was/ is dē Chinguis Kham; Koning van Tartaryen, in zijne Landen gevallen/ ende onder andere Steden oock Samerkandt inghenomen/ in de Contrepe van Morenahar, twelck de geboort-plaets is van den Grooten Teymurlang, dien wy Tamberlang noemē/ want Teymur was zijnen eygenē naem/ ende Lang zijnen toenaem/ dat is/ Manck te seggen/ want hy Manck met een been was.

Mezdahk wordt met alle zijne sectatisen ter doodt verordeelt.

Teghen desen heeft Kezeres zijnen Sone Hormoz gesonden/ met een treffelijck Heyr/ die hem oock menighmael ontdaen heeft/ ende dermaten verschrickt ghemaeckt/ dat Chinguis Kham met groot verlies van de zijne wederom in zijn Landt ghetrocken is/ ende Hormoz met overvloedigher eere in Perssen, na dat hy alle de ingenomene Steden wederom aent Rijck gebracht heeft.

Desen oorlogh aldus gheeyndight zijnde/ is hem een oorlogh ontstaen teghen den Griecksen Keyser/ die hy oock door zijnen Kapiteyn Gusanya, in korten gheeyndicht heeft/ ende is den Keyser bedwongen gheweest aen hem vrede te soecken/ niet tegenstaende den oorlogh by den Keyser verocktent was.

Kezeres hadde een Christen Vrouwe/ om hare verweende schoonheydts wille/ voor eenighe jaren getrouwt/ ende by haer eenen Sone geteelt/ die Nuchzad ghenoemt was; dese volghde zijn Moeder in de Leere/ oock so stant vastelijck dat hy daer niet van te brengen was/ des hem Kezeres in hechte gevangenis stellen liet/ daer hy oor seer soberlicken onthaelt wierdt: maer Kezeres na Syrien trecklende/ alwaerse teghens hem rebelleerden/ is Nuchzad met practijcken upt de gevangenisse gheraeckt/ voornemelijck/ wanneer hy hoorde dat zijnen Vader totter doodt toe kranck was; Hy dan gevolght zijnde van een grooten hoop Christenen/ ende eenige Soldaten/ want hy hadde zijns Vaders Schatten verkreghen/ ende die deylde hy onder hen seer mildelijcken upt/ meende den staet aen hem te trecken/ tot dien eynde alle Magistraten verstellende/ ende de Gouverneurschappen veranderende: Zijn vader dit met grooter droefheydt vernemende/ heeft eenē Kapiteyn Rembarzin, die hy te Hierahk gelaten hadde/ ontboden/ hy soude alle macht by een vergaderen/ ende teghen zijnen Sone trecken: twelck hy gedaen heeft/ ende zijn aen malkanderen gekomen; den strijdt langhen tijdt gelijck zijnde/ is eyndelijck de victorie aen Nuchsads zijde gebleven/ door de vroomheydt zijns Kapiteyns Chamas Rumy: doch is Nuchzad met een pijl in zijn borst gequetst gewordē/ daer hy korts daer aen af gestorven is/ ende na der Christenen wijse begraven. Kezeres hier naer wedergekeert zijnde/ heeft alle de troublen in Perssen gestilt.

Nuchzad, een sone Kezeris, wordt van zijnen Vader/ om dat hy Christen was/ inde gevangenisse gesmeten/

Raeckt upt de hechtenis/ ende vergaderts volck/

Wordt met een pijl in zijn borst gequetst/ ende sterft.

Daer naer heeft hy in Indien ghevochten tegen den Koning des Eylants van Seylan, dien heeft hy oock verwonnen/ ende bedwongen hem een jaerlijcks Tribuyt te betalen; so dat desen Kezeres als doen heerste over 14. Lantschappen/ peder een groot Koningrijck verstreckende.

Kezeres, een machtigh Koning.

Hy was een voorsichtigh ende wijs Koning/ alle vroome daden wierden van hem heerlijcken geloont. Hy hadde veel Sonen/ doch onder anderen eenē/ die hem liefst was/ genaemt Hormoz. Desen heeft hy so geavanceert/ dat hy noch voor zijn doodt tot Successeur verklaert is gewordē/ daer op hy hem noch voor zijn doodt veel schoone vermaningen gegeven heeft/ ende is gestorven in het 48. jaer zijns Rijcks. Mirkond schrijft/ dat by zijnen tijde het Landt in alderhande voorspoet was/ en was toegenaemt Adel, dat is/ goedt Rechter.

HORMOZ, XXXIV. Koning in Perssen.

Alle begeerde/ gheweynste ende meest-gheteurde saken/ zijn niet alle tijdt de beste. Hormoz was van een peder gewenst by zijns Vaders leven; doch den teughel des Rijcks in handen hebbende/ heeft hy hem so wreedelijck aengestelt/ dat een peder hem meer verfoyde/ als sy hem te voren ghepresen hadden. Want hy droegh hem seer wreet ende tyrannelijck/ ende heeft inde eerste twaelf jaren zijns Rijcks meer als 13000. vermaerde persoonen laten ombrengen/ sonder noch een veel groter menighte van ghemeyn volck/ ende vele die het Landt vry-willigh abandonneerden.

Hormoz regeert seer wreedelijcken.

Den Keyser van Constantinopolen die alles hoorende/ nam desen tijdt waer/ ende viel hem in zijn Lant/ in hope van hem te ontrecken alles wat zijne Voor-saten op hem geusurpeert hadden: twelck hy oock volvoerde/ want hy is sonder eenigh tegenstant gevallen in Armenien ende Aderbaion, roovende ende plonderende na believen; in welc-

ken tijdt noch een andere ſwarigheydt op-geſtaen is: want den Koning van Tartarien, ghenoemt Chabacha Hhakhon Chiny, die Hormoz Moeders Broeder was ſcheen in deſe gevaerlijcheyden met den ſtandt zijns Neefs mede-lijdigh te zijn/ ende vergaderde eengroot Heyr van 400. duyſent Mannen/ om (ſo hy voor-gaf) zijnen Neve te helpen: Maer wetende/ dat in troubel water goedt viſſen was/ is in zijn Lant niet als vriendt/ maer als vyant gevallen/ ende alles wat hy innam ſich toe-eygenende. Doen heeft Hormoz, upt zijn oogen ſiende/ beginnen te mercken/ hoe grooten quaedt hy ſich aengedaen hadde/ doodende ſo vele doorluchtige Mannen ende Krijghs-overſte/ hebbende by-na niemandt die deſe vyanden ſoude konnen hebben wederſtaen. Soo heeft hy dan den Raedt by een gheroepen/ ende is beſloten datmen den Keyſer zijne Landen af-ſtaen ſoude/ ende aldus is dat oorlogh gheſtilt: Teghen den Tartar hebben ſy doen alle hare macht ghekeert/ ende is d'opper-laſt ghegeven een Perſiſch Kapiteyn/den kloeckſten van gants Orienten, die genaemt was Bahakon Chuby, die met hem nemende 12000. uytgheleſene ende Soldaten/ is teghen den Tartar opghetrocken/ ende heeft met dien kleynen hoop dat groote Heyr-leger op-geſlaghen/ ende is den Koning Chabacha met zijn beſte Krijghs-volck daer op de plaets gebleven. In de plaetſe van deſen Chabacha hebben de Tartaren zijnen Sone geſtelt/ die het oorlogh tegen de Perſſen/met een ſelvigh ongeluck als zijnen Vader/ volhardt heeft/ want de Perſſen altijdt verwonnen/ende zijn de Tartaren eyndelijck gheheel ontdaen/ ſo dat Barahon Chuby zijnen Koning eenen bupt ſondt door zijnen Sone van 1250. Kemels/ gheladen met goudt ende ghemunt gelt/met noch veel andere rijcke eñ koſtelijcke Schatten: doch zijn alle deſe daden van dien voortreffelijcken Ridder ſeer leelijcken gheloont/ want hy de gevangeniſſe op zijn wederkomſte tot een vereer-penning ontfanghen heeft/ want ſommige zijne af-gunſtige hadden hem by den Koning verkläeght van conſpiratie teghens de Kroone. Baharon dit ſeer ter herten nemende/ is door practijcken uytghebroken/ ontkomen/ ende Kozrao Parvez, den oudtſten Sone van Hormoz, teghens zijnen Vader opgehitſt/die hem terſtondt oock Koning noemen/ ende gelt op zijnen name munten liet: Hier toe waren hem gunſtigh zijne twee Oomen Banduhyes ende Boſtan. Maer deſe twee zijn ghevat/ eñ in hechtenis gelept; van waer ſy uytbrekende/ vergaderen alle macht by een/ ende komen teghen Hormoz haren Broeder/ dien ſy ontdoen/ vangen ende d'ogen uytſtecken. Kozrao gehoort hebbende/ dat zijne Oomen ghevangen waren/ was gevlucht/ ende keerde nu op deſe tijdinge in Perſſen, ende is voor Koning erkent: Maer heeft den Vader moeten beloven/ dat hy wrake nemen ſoude over beyde zijne Oomen/ die hem t'geſichte benomen hadde.

Hormoz wordt ghedwingt van zijne Broeders.

KOSRAO PARVES, XXV. Koning in Perſſen.

Terwijl dat Koſrao met zijne Oomen in Perſſen aldus oorloghden/ heeft Baharon Chuby allen zijnen luſt tot wraeck in eergierighheydt ende heerſ-luſt verkeert/ hoopende in deſe oproeren ſelfs aen de Kroone te geraken;ſo dat hy met een machtigh Heyr in Perſſen komende/ over al groote ſchade dede/ tegen den welcken Kozrao Parvez, te veldt komende/ verwonnen wierdt/ ende vluchte na Conſtantinopolen,met zijne twee Oomen/die hem onder wege altijdt rieden / hy ſoude zijnen Vader van hant helpen/wilde hy vredigh beſitter zijns Rijcks zijn; doch bevonden wel / dat de vaderlijcke liefde op hem meer vermocht / dan de heers-luſt / zijn ſelve by Hormoz gegaen / ende hebben hem met een Peeſ van een Boge gewondt. Sodanigh eynde hadde deſen wreeden Prince.

Hormoz wordt van zijn Broeders verwondt.

Kozrao, nu by de Grieken zijnde/ troude des Keyſers Dochter/ die hem oock om zijne Landen te winnen/ 100. duyſent Man mede-gaf/ ende zijnen ſone Benathus. Hier mede is hy tegen Baharon getrocken/ die om dat hy 't Rijck wepnigh tijdts gheuſurpeert heeft/ van ſommige oock in 't getal der Koningen geſtelt wort/ ende heeft hem verwonnen / ende Baharon is gevlucht na Turkyen, ende begaf ſich in dienſte van Hhakhon-Chiny, daer hy hoogh geſtorven is.

Als nu Kozrao ſich een vredigh beſitter zijns Rijcks bevondt/ heeft hy de belofte/ over zijne Oomen/ zijnen Vader belooft/ volvoert/ ende haer gevangen doen ſtellen/ ende ſcherpelijck doen kaſtijden.

Ontrent het 30. jaer zijns Rijcks is te Medina in Arabien opgeſtaen den valſchen Propheet Mahometh, die ſchrijvende aen alle Princen ende Heeren daer ontrent/ ſy wilden doch hem upt den name Godes hooren/ ende zijne Leere aennemen / onder anderen oock aen Kozrao ſchreef / die hem geenſſins heeft willen hooren / maer gants verbloeckt ende verbannen.

De droom van Kozrao, ende zijne beduydenisſe.

Kozrao in de Stadt Madahem zijnde/ droomde eenmael des nachts / dat hy in een Stadt was, omringelt met ſtercke muyren ende elf Toorens, de welcke altemael tot den grondt toe vervielen, d'een na den anderen,tot dat de Stadt geheel ſonder fortificacie bleef. Wacker ghewordē zijnde / ende door deſen droom geheel ontroert in ſich ſelvē zijnde/liet hy de Waerſeggers ende Teecken-beduyders by een roepen/ vragende haer na de beduydenisſe deſſelfs. Een onder alle heeft hem geantwoordt / dat de elf Toorens beduyden elf Koningen / die noch in Perſſen heerſſen moeſten / na de welcke die Monarchye een eynde nemen ſoude.

Kozrao om deſe voorſeggingē (ſo hy meynde) te verhinderen/ ende deſen ondergang te vermijden / gheloofde dat het gene oorſaeck ſoude konnen worden van deſe veranderinge/ de tweederley zijner ſonen ſoude mogen zijn/ waerom hy die alle vangen liet/ haer verbiedende aen niemanden te ſpreecken / oock niet met hare Vrouwe te doen te hebben: Onder zijne Kinderen waſſer eenen die Charear genoemt was/ die onder alle zijne Vrouwen eene boven d'andere beminde / ende noemde haer Cherin, deſe was upter maten ſchoon: Charear om zijne Cherin dickmaels denckende/ ende veel ongeruſtheydts om haren 'twijl lijdende/ gelijck de Liefde nimmermeer vindinge gebreck heeft/ bedocht een middel/ om zijn pijnen te verſoeten/ ende bepnſde ſieck te zijn/ ende van noode te hebben de bloet-ader gelaten te zijn; waer over hy aen zijne Cherin alles ontboden hadde/ kleedde ſy haer als eenen Barbier / ende quam ſo by hem inde gevangeniſſe/ alwaer ſy eenigen tijdt ghewreeſt zijnde / haer vertrock van haren Man/ ende

bleef

bleef bevrucht van eenen ſone / die ſy daer na noemde Yaldegerd, ende wierdt in 't Huys zijns Grootvaders Koſrao gevoedt tot de vijf jaren toe/ ſonder dat hy 't wiſte: Maer alles vernomen hebbende/beval hy/men ſoude het Kindt dooden/ toonende hem noch van opſet geenſſins verandert te zijn. De Moeder dit vernomen hebbende/heeft ſo veel met tranen verkregen / datmen 't niet dooden/ maer op genade ende ongenade den Beeſten in 't Bos voor leggen ſoude: 't welck gedaen wierdt. Dit alles wordt hier verhaelt tot meerder verſtandt van 'tnavolgende.

Deſe uytleggінge des droomS heeft Kozrao vã doe af geheel wreet eñ hovaerdich gemaert/ſo dat hy vãde zijne ſeer gehaet gewordẽ is;eñ geregeert hebbẽde 38.jarẽ/is hy met gemeene ſtemmen vande Krone geſet / ende hem eenen Kapiteyn in bewaringe gegeven/ ende ſtelden op den Koninglijcken Stoel zijnen Sone

KOBAD CHYRVYHE, XXXVI. Koning in Perſſen.

Dit geſchiede ontrent den jare onſes Heeren 631. ende in 't negende jaer vanden Egirum Mahometis: ende wordt dien Kozrao Parvez gemeynlijck by ons Choſdroes ghenoemt.

So meynden de Perſſen,nu oock wel grootelijcks verbetert te zijn door deſe veranderinge/ ende datſe van deſen Prince Kobad een groote verſachtinge ſouden vernomen hebben; doch 'twas verre van daer: Want zijn eerſte proef-ſtuck was/ zijnen Vader inde gevangeniſſe te laten ombrengen. Dit geſchiede aldus: Parvez hadde doen ombrenghen eenen Mordomcha, die hadde eenen ſone/ ghenaemt Mereche Hormoz, deſe is kortes na zijn verkiesinge gekomen/ ende heeft Kobad aengeboden zijnen Vader te willen ombrengen/ 'twelck hy veroorloofde/ ende is inde gevangeniſſe gegaen by Kozrao, ſonder eenigh reſpect ofte aenſien/ ſeggende: Het is recht, dat ick dien doode, die mijn Vader gedoot heeft, ende hieuw hem met eenen den hals af. Ende de Weder-heerende by Kobad, meynde een groote vereering te ontfangen/ heeft hy hem verhaelt de ſelve woorden/ die hy gebruyckte/ doen hy zijn Vader dẽ kop af hieuw;waer op Kobad, ſonder hem oock eenighſins te ontſetten/ dadelijck antwoordde; Het is recht, dat ick dien doode, die mijn Vader gedoot heeft: ende ſloegh hem dat hy ſtarf.

Hoe Koſrao omgebracht wierdt.

Kobad met zijns Vaders doodt niet bevredight / heeft ſo veel te wege gebracht aen zijne Gouverneurs/datſe 15. zijne Broeders ombrachten. Hier op is een groote ſterfte in Perſſen gevolght / ende is hy van zijne twee Suſters/ genoemt Turon-Dokt, ende Azarmy-Dokt, dapper van zijne wreedtheydt beſchroot ende beſtraft/ ſeggende dat de Goden het Landt om zijne wreedtheyts wille ſtraften/als die het leven dien genomẽ hadde/die 't hem eerſt ghegeven hadt; welcke woorden hem ſo ſeer ter herten gingen / dat hy in een ſiecktе gevallen/ ende in korte dagen daer op geſtorven is / hebbende maer acht maenden geheerſt/ende liet tot de Succeſſie zijnen ſone

Reghtvaerdigh loon eens Prince-mooyders.

Kobad laet 15. zijne Broederen ombrengen.

ARDCHIR CHIRVYHE, XXXVII. Koning in Perſſen.

Deſen Ardchir was een eenigen ſone Kobads, ende was maer ſeven jaren oudt. Dit heeft een zijner Bloedt-verwanten/genoemt Charaer, anderſſins Gher-kham, verwerkt na de Krone te ſtaen/ ende was een Gouverneur vãde Provintie Agen,ſo dat hy alle zijn Krijghs-volck op ontboodt/ ende is in 't Hof gekomen / alwaer hy het Kindt met die het beſchermen wilden / liet ombrenghen / ende wierdt terſtondt van het Krijghs-volck gefavoriſeert/voornemelick van die/ die met hem gekomen waren / ende liet hem afkundigen/ als Koning in Perſſen, den jongen Ardchir niet meer als 50. dagen den naem vã Koning gedragen hebbende.

CHARAR, Tyran, XXXVII. Koning in Perſſen.

Charear aldus het Rijck ingenomen hebbende / heeft alles gedaen wat hy konde om gelijcks herten te winnen/ende voornemelijck der Grooten des Rijcks/ haer door alle middelen beproevende/ doch al te vergeefs. Daer waren doe ter tijt in het Hof drie Edelinge gebroeders/ die niet wel konnende deſe Tyran ſien heerſſen over haer/ reſolveerden hem om te brengen/twelck ſy deden op eenen dagh als hy voor de Poorte vant Paleys te Peerde ſoude gaen ſitten/ dooden ſy hem met hare Volgnaerden/ hebbende maer een Jaer geregeert/ ſommige ſeggben maer 40. dagen.

IOON CHIR, XXXVIII. Koning in Perſſen.

De Perſſen van de Tyrannye Charars verloſt zijnde / gaven Rijcke aen eenen Ioon Chir. Hy was een Bloet-verwant der overleden Koningen/ende eenen Neve van Baharon Chuby. Hy gaf hope van een volmaeckt Koning te ſullen worden/indien hem de doot niet bedrogen en hadde/ hebbende maer een jaer geregeert.

TVRON-DOKT. XXXIX. Koninginne in Perſſen.

Deſe was de oudſte Dochter van Kozrao Parvez: dit is ſo veel te ſeggen/ als Me-vrouwe Turon. Sy was een ſeer wijſe Vrouwe/ die haer Gouverneurs in goede ordre hielt/ ſeer ſcherpelijcken ſtraffende die tegen haer pets wilden aenvanghen. Een der oudſte Broederen / die Charar omgebracht hadde/ maeckte ſy opper-Gouverneur des Rijcks. Sy maeckte een nauw verbondt mettẽ Keyſer van Conſtantinopolen. Maer de doodt heeft haren goeden voortgang geſtoort/ in de ſeſte maendt ende thiendẽ dagh haers Rijcks.

IASANCEDAH, XL. Koning in Perſſen.

Na de doodt van Turon-Dokt is verkoren Iaſancedah, die/ doen hem de Krone opgeſet wierdt/ ſeyde/dat hy ſo ſwarẽ gewicht op zijn hooft niet velen en mochte/is dit vandẽ Perſſen qualijck geduydt / menende hy tot het Rijck te traegh was / maer hy verſtondt de ghewichtighеydt des Rijcks hier door af te beelden/ ende is van hun op den ſeſten dagh wederom afgeſet.

AZARMY-DOKT, XLI. Koninginne in Perſſen.

Deſe was de jongſte Dochter van Kozrao Parvez, begift met een vzeemde ſchoonheydt ende verſtandt. Daer was een Gouverneur in de Pzovintie van Karaſon, oock van Parvez tyden af; deſe hoozende vande groote ſchoonheyt deſer Koninginne/heeft zyne ſone in zyne plaetſe Gouverneur geſtelt/ eñ is na 't Hof getogen/om te ſien/of hy haer tẽ Wyfe verkrygẽ mochte: Maer heeft haer met groter onbeſchepdenheyt dermaten moepelyck gevallẽ/dat ſy geẽ ander middel ſiende/om vã hem ontſlagen te wozden/dan dooz zyn doot/ hem heeft laten ombzengen: 'Twelck zynen ſone Iuego vernemende/ is van Karazon afgekomen met een groot Hepz/ ende in 't Hof onverſiens gekomen zynde/ heeft de Koninginne wzeedelyckẽ gedoodt/ ſonder op hare veel-vuldige ghebeden ofte klachten acht te nemen/ maer ſes maenden geregeert hebbende.

Azarmy-Dokt wozt vermoozt.

KESERES, XLII. Koning in Perſſen.

Deſen was de ſone van Iaſancedah de 40. Koning: Doch is pmmerg alſo onbequaem geweeſt tot het Rycke/ ende hebbende dooz zyn quaedt leven den onderdanen tot tooznę verwerckt/ hebben ſy hem gedoodt/ na dat hy een Jaer geregeert hadde.

Kezeres omgheb-yacht.

FERROGSAD, XLIII. Koning in Perſſen.

Spzekende van Kobad Kyruyho, wierdt geſept/ dat hy 15. zyne Gebzoeders ombzenghen liet/ ſo dat elck vluchte die maer van 't vziendtſchap was/ ontſtende den tooznende wzeedtheydt van Kobad: doch na zyn doodt/ zyn ſommige wederom in Perſſen gekeert/ onder de welcke was deſen Ferrogzad, den Neve van Kozrao Parvez; Deſe dan dooz ſodanigen bekent zynde/ is Koning gemaeckt/ gebende groote hope van eenen goeden Pzince te wozden/ maer is 't epnden een Maent van zynen Slave vergiftight gewozden.

YAZDGERD, XLIV. ende laetſte Koning in Perſſen, van haer eygen Natie.

Van deſen Iazdgerd is verhaelt in 't leven van Kozrao Parvez, die zynen ſone Charear gebangen ſielde/ daer deſen Iazdgerd van geſpzoten is/upt zyne Vzouwe Cherin: de welcke den wilden Dieren ten pzop gelept zynde/ is van ſommige voozby-paſſerende Herderen/ opgenomẽ/ ende hebben hem upt medelyden (ſonder te weten wie hy was) opgevoet: Maer deſen Jongen oudt gewozden zynde/ heeft zyn geſlacht ontdeckt/ ende is van zyn voedende Vaders geſellyeden/ ende in 't Hof gekomen/ende wiſt hem ſo te dzagen/ dat zyne manieren melden wie ende wiens ſone hy was: So dat hy Koning van Perſſen gekoren wierdt na de doodt van Ferrogzad. Hier in heeft hy hem gants wel gedzagen den tydt van 19. Jaren/ tot dat epndelyck eenen hoop Turcken komende upt Turckyen, in Perſſen dooz Nahzoand invallende/ hem gedwongen hebben tegen haer te trecken in de kontrepe vã Karazon: Alwaer zynde/hem verwittight is/ dat de Arabiſche Kapitepnẽ van Mahomet aen een ander oozt in zyn Landt ghevallen waren: Ende hoozẽde/datſe ſeer na by hem waren/ is afgekeert na Korazon, alwaer hy ſchielyckẽ geſtozven is/ geregeert hebbende 20. jaren.

Iazdgerd komt uit Hof/ ende raeckt aen de kroone

Dit is geweeſt den laetſten onder de Perſſen/ afkomende van Kayumarraz, ende in den welcken de Perſſiſe Monarchye geepndicht is/ ende is gevallen in handen der Califen, Nakomelinghen van Mahometh, die haren Stoel geſet hebben eerſt te Kufa, daer naer in Bagadeth, gelyck hier na geſept ſal wozden.

Koningẽ van Perſſen tſedert dat de Arabiers daer hebben begonnen in te heerſſen, tot onſen tijt toe volgens den Perſſiaenſen Hiſtory-ſchrijver Mirkond.

Alle ſaken hebbẽ ſich in deſe nieuwe veranderinge ſo verwert ghevonden/ in de Heeren van Perſſen, datmen ter nauwer noodt de ſake een goedt begin ſoude konnen geven: Nochtans den Hiſtozy-ſchzyver Mirkond hebbende de Chzonologie een wepnigh verklaert/ ſal den Leſer een gevolgh der Koningen in deſe Califen konnen vinden/ ſo wel in deſe Arabiers/ als in het geſlachte van Kayumarraz.

Hy ſeght dan/ dat Mahometh gheregeert hebbende over verſchepden Natien den tydt van 10. jaren/ liet zynen Staedt na zyn doot gants verwert/ dooz de ſcheuringe die onder zyne Kapitepnen op-rees: Maer dat na veel ende groote diſputen de opper-macht gebleven is in handẽ van Aububakar, die den eerſtẽ was/ die hem Calife noemen liet/ eenen Tyrannel/ die zyne Nakomelinghen tſedert altydt hebben willen voeren: want gelyck deſe Tyrannen haer Ryck wilden bouwen op een ſchyn van hepligheyt/ ſo bedeckten ſy oock hare gierigheyt ende heers-ſucht met namen die eenighe Hepligheydt ende godts-vzucht verbeelden: gelyck als onder andere den deſe God betepckent/ twelck nochtans tegheng hare mepninge ſtreet/ want ſy wilden ſeggen/ datſe van God gegevẽ waren tot des Volcks ſaligheyt/ ende geſonden als een geeſſel tot ſtraffinge der ſelver. Deſen Aububakar vervolghde de conqueſten van zynen Voozſaet/ doch ſeer kozten tydt/ want hy heerſte maer twee jaren en een half.

Aububakar eerſte Calife na Mahometh.

HOMAR, II. Calife, ende eerſte Koning in Perſſen, tſedert dat de Arabiers dat ingenomen haddẽ.

Na de doot van Abubakar is den Mahometaenſen Scepter gekomen in handen van Homar, de welcke dien na 10. jaren ghehouden hebbende/ ende ſiende hoe ſeer Perſſen van de Turcken geplaeght wierdt/ heeft gedacht dat ſelve te overrompelẽ/ twelcke hem ſo gelucklyckẽ toegevallen is/ dat hy in kozten daer geheel Meeſter af gewozden is/ ende heeft zynen Koninglyckẽ Stoel geſtelt in de Stadt Bagaderh, is ontrent een Jaer daer naer geſtozven/ int Jaer ons Heeren 655. ende vant Egyrum, ofte Jaren Mahometis het 33.

OSMAN

OSMAN, ofte OTMAN. 3. Calife.

Van deſen wort alleen geſchreven/ dat hy maer 11. jaren/ende 6. maenden regeerde: ende dat hare wapenen meer tegen Europam, als tegen Aſiam gekeert wierden.

ALY, 4. Calife.

Mahometh liet na zijn doodt een Broeders Neve na/ die oock zijn ſwager was/ genoemt Aly, ende van den Perſſen Morts Aly: Deſen is Otman geſuccedeert/ van wien zijne Sectateurs meer belachelijck/ dā waerheyt vertellen. Deſen heeft oock de eerſte Scheuring gebracht in de Mahometaenſe Secte/ die door ghevolgh des tijdts oock ghedurpt heeft tot op de Sophianē toe/ de welcke ſeggen haer van hem geſproten te zijn: ende zijn oock grote vpanden van 't geloove der Turcken. Hy regeerde maer vier jaren en een half/ gedoot zijnde door verraet van eē zijnen Dienaer in de ſtadt Cuſa in Arabien.

Aly wort van zijnen Dienaer vermoort.

Die van zijne Secte zijn/ ſeggen/ dat doen hem de zijne doodt vonden/ het Lichaem wieſſen/ ende na haer gewoonte balſemden/ leyden daer naer op eenen Kemel (want men ſeyde/ dat hy't voor zijn doodt aldus geſchickt hadde) dē welcken ſy los eñ vry lieten gaē daer hy wilde/ hem altijts volgende/ tot eyndelijck hy na vele omweghen is ſtil blijven ſtaen in een Woeſtijne van Arabien dicht by Cuſa, alwaer ſy hem een ſeer koſtelijck graf oprichteden/ tot het welcke metter tijdt ſo vele giften ende koſtelyckheyden van den beſoeckenden Pelgrims ghebracht/ datter een heerlijcke Moſkie ghebouwt is/ zijnde van een ſonderlinghe architecture: Doch metter tijdt de devotie verkoelende/ is oock de plaetſe vry veel vervallen.

Begrafenisse van Aly, ende waer.

ACEM, 5. Calife.

De doodt van Aly heeft ſeer groote tweedracht in de Succeſſie ghebracht om dit Prieſterdom/ ſommighe des overleden Aly Sone Acem voorſtellende/ andere Mauvia, een Sone Safion, die een Sone Harab uyt den ſtamme van Benhumia was: Doch is Acem eyndelijck gekorē/ doch regeerde maer 6. maenden.

MAVVYA. 6. Calife.

Mauvya is aen de Kroone geraeckt int jaer ons Heeren 662. ende vant Egyrum 41. die hy beſat den tijdt van 20. jaren/ ſonder nochtans pet voor Perſſen beſchrijvens waerdigh zijnde/ verricht te hebben. Is geſtorven int Jaer ons Heeren 682. ende van 't Egyrum het 61.

YHEZID. 7. Calife.

Yhezid was eē Sone Mauvia; is in zijn begin beoorloght van Ocem, een Sone des voorſz. Aly, ende leverden malkanderē ſlagh int velt van Kabelah, alwaer hyuden ten dage een ſtadt gebouwt is/ ghenoemt Mecheth Ocem, uyt devotie van zijn Graf: Daer na heeft een Arabis Kapiteyn genoemt Abdalazuber hem beoorloght/ quanſuys om de doot van Ocem te wreken/ ende heeft dit rijck jaren lang ſeer wreedelijck gedurpt: tenyden de welcke Yheſid doen geſtorven is; latende zijnen vyant gheheel Perſſen plonderen ende brantſchatten.

MAVVYA II, 8. Calife.

Mauvya II. was den Neve van Mauvia I. een Sone Yhezids: Doch is om zijn groote leuyheyt ende onbequaemheydt van den Thyoon geſtelt op den 41. dagh zijns Rijcks. Welcke af-ſettinge een groote beroerte in het gantſe Rijck bracht; Maer eyndelijck heeft de partye van Maruvan getriumpheert/ ende was deſes afgeſtelden Bloet-verwant.

MARVVAN, 9. Calife.

Was 24. jaren oudt/ als hem de Kroone opgheſtelt wiert. Heeft dadelijck een Heyr moeten lichten tegen de Arabiers van Mecque (een ſtadt gelegen aen de Roode Zee/ende hadden hem voor geenē Heere willen kennē) die in het Rijcke wilde ſtellen de Afkomelingen van Aly. Deſe hadden tot haren overſten gekoren eenen Soleymon Ben Moncaeb, ende beſprongen de ſtadt Cuſa in Arabien, alwaer ſy een grooten moort deden in het ghelachte van Benhumya, daer deſen Maruvan oock uyt geſproten was. Maruvan is hun met aller macht tegen getrocken ontrent de ſtadt Orſa in Meſopotamien, die eertijdts Vr plagh genoemt te worde in de Schrift/ daer de Chaldeen Abraham wilden branden/ om dat hy zijnen God aenbadt: Ende alhier is den Slagh aengegaen/ doch Maruvan behielt de victorie/ ende Soleymon bleef doodt.

Met deſe victorie thuys komende/ is hy op een nacht van zijn eyghen Wijf/ die van Soleymons vrientſchap was/ in zijnen ſlaep gewurght/ int Jaer zijns ouderdoms 81. ons Heeren 686. ende vant Egyrum 65. hebbende maer een jaer geheerſt.

ABDELMALEK, 10. Calife.

Deſen was den Sone van Marwan. Tegen hem is wederom opgheſtaen van de partye van Aly een Kapiteyn/ ghenoemt Moktar. Hoch eenen Abdalahziad, teghen de welcke Abdelmalek een Heyr van 70000. Mannen by een vergadert heeft/ ende haer alle verwonnen/ betalende haren oploer beyde met hare doodt. Daer naer heeft Abdelmalek wederom een Heyr vergadert tegen Mazaeb Sober, ende heeft hem ontdaen/ winnende de Landen die hy in Perſſen beſat. Korts hier aen is oock teghens hem gherebelleert eenen Abdala Sober, waer teghens hy Oſiagem geſonden heeft/ die oock verwonnen ende ſelve omghekomen is. Hier na heeft hy zijn Landt in ruſt beſeten/ tot zijn doot toe: ende regeerde 21. jaren/een maent/nalatende vier Sonen Oelid, Soleyman, Yhezid ende Ochin. int jaer ons Heeren 706.

OELID, 11. Calife.

Deſen heeft zijne voorſaten alle in rijckdom ende macht te boven gegaen/ door middel van zijne Kapiteynē tijdtſe alleſins uytbreydende: ende verbreegh het Landt van Karazon tot Turkyen toe/ als mede de Landen van Maurenahar ende Korrazin. Heeft oock den Keyſer van Conſtantinopolen veel

Oelid is een machtigh ende onverwinlijck Prince.

Landts ontruckt/ende hem tot vreedts aenſoechinge bedwongen/mits dat hy hem noch Tribupt boven dien betalen ſoude. So dat hy hem gheheel ontſien ende onwinbaer by zijne vpandē vermaerde. Heeft die vermaerde Moſkee te Damas laten timmeren: Is geſtorven int Jaer ons Heeren 715. vant Egyrum 95. int ſelve Jaer doen zijnen Kapiteyn Oſiages ſtarf/ geregeert hebbende 9. Jaren ende 8. maenden.

SOLEYMAN, 12. Calife.

Solyman was dē Broeder van Oelid, ende een Sone van Abdelmalek. Nadien dat Perſſe nu noch niet geheel onder de heerſchapppe der Califen ghebracht/ ende datter noch twee Provincien reſteerden/te weten/Oerion ende Tarboſtam, ſo ſant hy daer henen Yezid Eben Mahalep, een treffelijck Kapiteyn/ die de ſelve onder zijn gebiet gebracht heeft. Hy heeft oock orde op den cours van de Munte gheſtelt/ dat tot dien tijdt toe alles ſonder orde toegegaen hadde. Ende wepnigh hier naer is hy gheſtorven te Damas van pijn inde zijde/ geregeert hebbende twee jarē ende een half.

Perſſen is nu gheheel onder de macht der Califen ghebracht.

HOMAR, II. 13. Calife.

Naeſt Soleyman ſuccedeerde Homar ofte Homor, een Sone van Abdala Aziz, die een Sone was van Marwan. Sommighe willen dat hy met gewelt/ andere vry-willigh; eenighe/ door Soleymans toedoen by zijn leven/ hier aen gheraeckt ſy. Deſen Moor was in zijne Secte ſeer jaloers ende ſuperſtitieus. Tegen hem zijn oock op geſtaen de Afkomelingen van Abaz, den Oom Mahometis, ſeggende dat het Califaetſchap haer van rechtswegheu toequam/ ende voornemelijck eenen Aly Eben Abas, die vele Ambaſſaden aen verſchepden Princen ſandt/ ſy wilden doch het jock van haren hals werpen/ ende hem voor haren Heere erkennen/ dien het van rechts weghen toequam. Doch dewijl dit aldus bediſputeert wiert/ heeft Ochom, den Sone van Abdelmalek, Homar vergiftight/ ſo dat hy ſtarf in zijn 40. jaer/ geregeert hebbende 2. jaren ende 5. maenden.

Homar wort vergeven.

Yhezid II. 14. Calife.

De doodt van Homar gaf het Rijcke aen Yezid, den derden Sone van Abdelmalek. Int begin zijns Rijcks is tegen hem opgheſtaen Abu Mocelem Karaſony, by welcken hem ghevoeght heeft Aly Eben-Abas, ende hebben hem twee jaren lang beoorloght/ teynden van de welcke Yeſid ſtarf/ geregeert hebbende 4. jaren/ 8. maenden.

OCHON, 15. Calife.

Deſen Ochon hadde Homar vergiftight/ ende is na zijns Broeders doot verbolgens aen de Kroon gheraeckt. By zijnen tijde zijnder eenige oproeren in Perſſen geweeſt/ doch van twee treffelijcke Kapiteynen Nacer Sayar, ende Yucef Eben Homar el Sacafy in hoyten ter neer gelept/ waer voor hy oock dien met de Provintie van Karaſon, ende deſen met Hyerakhen tot Gouverneurſchappē verſien heeft. Het voorder-deel zijns Rijcks/ t'welck tot 19. jaren ende 8. maenden toe was/ is Perſſen altijdts in vreden geweeſt/ tot zijn doodt toe/ t'welck gebeurde in den Jare ons Heeren 743. ende van haer Egyrum 124.

OELID II. 16. Calife.

Oelid II. was een Sone van Yheſid II. Deſen heeft groote oorlogen gevoert tegen den Hupſe van Abas, onder welcken eenen ſtarf genoemt Abdalah Ben Abas, die voornemelijck op het Califaetſchap pretendeerde; door wiens doodt hy mepnde zijn Rijck dapper geſterckt te hebben. Ende om ſich daer in te meer te verſekeren/ liet hy tot Succeſſeurs in dit Rijck verklaren twee Sonen van den overleden Abdalah, d'een genoemt Ebrahem el Safa, mepnende hier door alle die van den Hupſe waren/te bevredigen: Maer dit is hem alles wepnigh voorderlijck gheweeſt/ want hy heeft door zijn booſe zeden ende aert een alghemepnen haet op hem ghetrocken/ ende voornemelijck van het Krijghs-volck t'welcke hem ombracht/hebbende maer 14. maenden geregeert.

Yhezid III. 17. Calife.

Yhezid, een Sone Oelid ſuccedeerde oudt zijnde 40. jaren/ beſittende doch het ſelve maer ſes maenden/ ende ſtarf in Damas.

EBRAHEM, 18. Calife.

Ebrahem was den Broeder dā Yhezid III. doch na dat hy den Scepter ontrent 2. maenden beſtuyrt hadde/ is een peder teghen hem opgeſtaen/ ende onder andere eenen Marwan, die evēwel van zijn geſlachte was/ ende heeft hem gevangen/ in hechtenis geſtelt/ ende na drie maenden doen ombzengen.

Ebrahem wort gevangen/ ende omgebracht.

MARWAN II. 19. Calife.

Na dat Marwan ſich aldus met gewelt in 't Rijck geſtelt hadde/ ſtondē de ſaken in groote trouble/ want de Mooren konden onder hun niet wel accorderen. Nacer Sayar, Gouverneur van Karazon oorloghde tegen Malab, die over 't Rijck van Kermon gouverneerde/ende was deſen oorlogh ſeer bloedigh ende wreedt. Wederom in Marwo verhieven haer die van den Hupſe van Abas, tegen de welcke die van Kermon ende Karazon haer vereenighden/ te velde trocken/ende ſtreden/ doch wierden van die van Abas zijde verwonnen/ende bleven meer dan 100000. Mannen van die van Kermon, ende voornemelijck Benhumianen: Die van Karazon uyt deſen ſtrijdt ontkomen waren ontvloden na Sauva.

Perſſen gheheel in roeren.

Die van Abas zijde hadden tot haren Kapiteyn/ eenen Abu Mocelem, niet te vreden zijnde met tgene hy hadde/ ſonde Katabeye-ben Echabib, met een machtigh Heyr om de Provintie van Hyerahk in te nemen/ t'welke hy ook dede/ ende van daer is hy getrocken na Cufa in Arabien, alwaer hy Marwan ontmoete/te middernacht/recht over den Phrat, ſo dat Marwan evenwel zijne vpanden beſprong/ ende dat met ſulcker ongeſtupmighheyt/ dat hy haer bedwong na de Riviere te keeren ende tontſwemmen/ in de welcke haren Kapiteyn Katabey verdronck/ ſonder dat het pemant van den zijnen vernam: Sy nietteminden ſtrijdt herbattende/ ende mepnende dat hy noch midden onder haer was/ dzongen

gen

gen met ſulcker courage op Marwan/ dat ſy hem verwonnen. Hierentuſſchen wiert het dagh/ ende ſiende dat haren Kapiteyn wegh was/ koſen terſtondt in zijn plaetſe zijnen Sone Acem, ende dadelijck vervolghden ſy wederom hare vpanden/ die na Cufa vloden. Op den wege ontmoette haer Safah, die vanden Hupſe Abas was/ een van die twee/ die Oelid II. voor toekomende Prince verklaert hadde/ als gheſeyt is/ verklaerden hem Calife teghen zijnen wille. Hy evenwel ſodanigen gebiet nu in zijn handen ſiende/ ſandt die zijne Omen Safa, Abdula ende Abdſamet, met grooter macht tegen den ſone van Marwan, die met nieuw volck haer wederom by den Phrat ontmoete/ overviel/ doch ſelfs verwonnen wiert/ hy gevangen ende te Cair in Egypten gedoot int Jaer ons Heeren 551. ende van het Egyrum 132. na dat hy vijf Jaren gheregeert hadde: met den welcken noch wel 80. Perſoonen van den ſtamme van Benhumia omgebracht wierden/ ja der dooden ghebeenten groeven ſy op/ ende verbranden die/ ſonder oock pemandt van dien ſtamme te ſparen/ uytgeſondert eenen genoemt Hamarben Abdala Azis, die ſy om zijne bekende deught ende vroomheyts wille het leven ſpaerden; ſiet wat de deughde vermach/ oock by zijne doodt-vpanden. Aldus is het Rijck overgegaen aen den ſtamme van Eben-Abas, die het ſelve oock langen tijdt behouden hebben/ als hier na noch verhaelt ſal worden.

Koningen van PERSSEN,

uyt den Stamme van

EBEN-ABAS.

SAFAH, 20. Calife.

SAfah (een Sone van Abdala, Sone van Aly, ſone van Abdala, die een ſone was van Abas) hebbende aldus zijnen vpant ontdaen/ bevestighde ſich int Rijcke. Siende dat het in zijn Rijck alles in vreden was/ ſont hy zijnen eenen Oom genoemt Abdula om Syrien, Egypten, ende Afriken te gouverneren; den anderen David (ſo veel als David) ſont hy na Medina ende Meque in Arabien. Maer Safah na zijnen Broeder Abujafar, te Wacet, om daer alles in ſtilte te bringen. Van daer ſont hy hem na Karaſon, een ſeer aenſienlijck Lantſchap/ om zijne rijckdoms ende machts wille/ welckers Hooftſtadt ghenoemt wordt Mechad, alwaer Iſmael Sophy ende zijne Navolgers begraven zijn; Deſe Stadt is beringelt met 300. Toorens/ deen van dander een Muſket-ſchote wijdt ſtaende; ende is 't Lant daer rondts-om ſeer vruchtbaer: Het volck is daer wit ende ſtrijdtbaer/ houdende de ſelve ſeden/ als die in Perſſen. Safah eyndelijck vier jaren/ 9. maenden geheerſt hebbende/ is geſtorven int Jaer ons Heeren 755.

Wtnemende grootte der Stadt Mechad, in de Provintie van Karazon.

ABVIAFAR, 21. Calife.

Abuiafar bevondt int begin zijns Rijcks eenige oproeren in Arabien, die hy doch door zijne Kapiteynen ſonder veel bloet-ſtortens ſtillen dede: hier naer wilde hy zijn Rijck gaen viſiteren/ en trupſende Meſopotamien, quam ontrent de Riviere Tigris, alwaer hē de Contrepen ſo heerlic dochte/ dat hy daer aen den oever deſſelfs een ſtadt bouwde/ die het volck van wegen zijn groot vermaeck ende welluſt daer ontrent gelegen zijnde/ de ſelve noemden Bagadad, van Baga, want dat is int Perſſis te ſeggen een Luſthof; achtende deſe plaedts bequamer om zijne Provintien te beſichtigen. Hebbende voorts geregeert 23. jaren/ is hy geſtorven op den wegh na Mecque, in de Wilderniſſe van Byr Maymum, dat is/ de Put van Maymum. Int Jaer ons Heere 777.

MAHADY-BILA, 22. Calife.

Abuiafar liet eenen Sone naer/ die Mahady-Byla genoemt was; deſen quam tot de Kroone/ ende regeerde het Landt ſeer vredigh den tijdt van vier jaren/ tot dat een zijnen Kapiteyn/ ghenoemt Abem Ben Ochem, zijnde ſeer leelijck van aengeſichte/ een-oogh ende gants miſ-maeckt/ wilde ſich nochtans als God aengebeden hebben/ ende verwechte tegen zijnen Prince een groot ghetal Menſchen/ die hem aenhinghen/ ende ſulcks ghelooften: Ende op datmen zijne miſ-maecktheyt niet ſien en ſoude/ gaf hy voor dat de Menſchen niet waerdigh waren Gods aenſchijn te ſien: Aldus hingen hem verſcheyden Provintien aen. Want altijdts is den Menſche tot nieuwigheyt genepght. Sijne voornaemſte blijf-plaetſe was in de Provintie vā Caraſon.

Abem wilt als Godt aengebeden zijn.

Mahady-Bila was genootſaeckt in tijde hier in te voorſien/ want hem veel lupden af vielen: Des ſondt hy zijnen Capiteyn Monſaeb daer henen/ ende de vrienden van Akem dit vernemende/ hebben hem vergiftight/ meynende de ſtraffe hier door van haren hals te ſchudden/ maer te vergeefs/ want ſy zijn alle ſeer ſtrengelijck van Monſaeb geſtraft/ ende heeft alles wederom in ſtilte gebracht.

Wort van zijn eygen vrienden vergiftight.

Dit gheſchiede in den Jare 786. ende vant Egyrum 169. in welck jaer Mahadi Bila oock geſtorven is/ geregeert hebbende 10. jaren/ een maendt.

ELADY-BILA, 23. Calife.

Dit was zijnen Sone/ doch heeft weynigh tijts geregeert/ tot groot leetweſen van vele/ want hy vā goeder aert was/ ende geregeert hebbende een jaer ende drie maenden/ is hy geſtorven/ des jaers 787.

ARACHID BILA, 24. Calife.

Arachid was een twee de Sone van Mahady-Bila. In den jare 804. ſondt hy henen om de Barameques en alle zijne Wazirs te dooden/ uyt vermoeden dat hy hadde dat ſy pets tegen hem ſouden willen aenrichten. Drie Jaren daer naer is hy van den Griecken beoorlocht/ doch heeft die eyndelijck bedwonghen ſelfs om vrede aen te ſoecken. Hier naer waſſer eenen in Maurenahar, die hem opwierp voor Koning deſſelven Landts/ ghenoemt Rafh, Eben Nacer, van Smarkand, tegen deſen wilde hy ſelfs in perſoone trecken/ maer de doot heeft het hem op den weghe belet/ ende ſtarf in de Stadt Thus des ſelven Landts/ gheregeert hebbende 25. Jaren. Hy hadde vier ſonen/ te weten Mahomed, Hammi, dien gaf hy alles wat hy in Alep ende daer rontsom beſat. Mahamun gaf hy Perſſen, Carazon, ende alles wat daer aen dependeert: den derden Cacem gaf hy tgebiet over de Provintien

Arachid hadde vier ſonen/ ende wat hy peder na liet.

van Aderbaion eñ Hiarbek. Maer den vierden/ na dien hy hem niet lief en hadde/ en heeft hy oock niets gegeven/ doch is eyndelijck aent beſte geraeckt.

MAHAMED HAMMI. 25. Calife.

Deſen Mahameth niet te vreden zijnde/ dat Perſſen aldus gedeelt was/ ende zijn Landt niet grooter/ heeft metten eerſte gedacht hoe hy zijn Landt vermeerderé ende pemant van zijn Erfdeel ontblooten ſoude/ vergaderde een groot Heyr/ ende beval den oversten daer mede in Perſſen te trecken/ twelcke zijnen Broeder Mahamun toegeeygent was: Maer die dit gherucht vernemende/ was op zijne hoede/ ende ſondt hem teghen een van zijn Wazirs met een goeden hoop volcks/ die hem verſloegh/ ende op de vlucht dreef tot in Bagar, daer hy hem achter-haelde/ greep/ ende op den weghe ombracht/ na dat hy het Califaetſchap beſeten hadde 4. jaren/ ende 7. maenden/ int Jaer 814.

Gierigheyt bedrieght.

MAHAMVN BEN ARVN. 26. Calife.

Aldus is door de doot zijns Broeders deſen Mahamun aen de Kroone geraeckt. Was een langen tijdt in vreden/ tot dat eenen Babek Coramdin, en Aderbaion gouverneur zijnde/ tegen hem opſtondt: Doch wiert deſen twiſt haeſt bevredight. In dit ſelve Jaer ſandt Mahamun om te gouverneren de Landen van Karazon, eenē Taher Iulemin, maer vreeſende dat hy pets tegen hem mocht aenrichten/ hadde haeſt berouw; doch is Taher haeſt geſtorven/ ende is aldus alles mede bevredight: Liet twee Sonen naer/ deen gheneomt Talahe Ben Taher, ende Abdula, deſe accoordeerden met malkanderen tſelve tſamen te gouverneren/ twelck ſo gheſchiede tot dat Mahamun ſtarf int jaer 826. naer twaelf jaren ende 7. maenden regerens.

ABV EZACH MATACON. 27. Calife.

Na de doodt van deſe twee gebroeders is deſen geſuccedeert/ die den Vader by zijn leven ſo gants int deplen vergeten hadde. Heeft int begin zijns Rijcks ghebouwt een Stadt bezijden Bagadeth aen de Riviere Tigris, ontrent drie uuren van Bagadeth, doch was niet ſeer langhe in fleur/ ſo datmen nu niet meer als de ruwine deſſelfs ſien en kan. De voorgemelden Babek Coram hoorende de doot van Mahamun, revolteerde ten tweedenmale/ doch heeft Matacon een ſo machtigen Leger tegens hem geſonden/ dat ſy hem ontdaen ende gevangen hebben/ dien Matacon handen ende voeten af houwen liet/ ende daer naer verworgen. In Karazon, aen de kanten van Indien, was eener op-gheſtaen/ die een aenhang van vry-willighe ghemaeckt hebbende/ het Landt aldaer ſeer quelde/ doch is dien oorlogh door de Gouverneurs der ſelver Provintie volvoert. Ende terwijlen heeft Matacon geoorloght tegen den Grieckſen Keyſer/ dien hy veel victorien afwon/ tot dat hy eyndelijck in den jare 833. geſtorven is/ gheregeert hebbende 8. jaren. Heeft nagelaten 8. Sonen/ acht Dochteren/ acht duyſent Slaven; had ingenomen acht Hooft-Steden van acht Koningrijcken/ welcker acht Koningen hy hadde laten ombrenghen. Men vont oock in zijn Threſoor acht millioenen goudts. Welcke acht-deelige aenmerckens waerdigh zijn. Hy was een dapper Krijghsman/ milt ende ſpraeckſaem/ van yeder bemint/ ende voornemelyck van den Soldaten.

Strenghe ſtraffe tegen Babek Coram, ende waerom.

WACEK, 28. Calife.

Wacek was den Sone van Matacon, ende is zijnen Vader geſuccedeert. By zijnen tijdt is niet gedenc-waerdighs gebeurt/ als dat in Karazon eenē dry-jarigē duyrē tijt eñ droogh-te geweeſt is/ ſo dat het Lant van zijne Inwoonderen geheel verlaten wiert. Maer daer na is door een geſtadigen regen zijne vruchtbaerheyt weder gekomen/ gelijc oock dedē de Inwoonderen. Die doen tegens de overgeblevene Perſſen/ Heydenen/ die't duyr noch aenbaden (ghelijcker huydens-daeghs noch ſeer vele in Perſſen zijn) een oorlogh aengenomen hebben. Wacek geheerſt hebbende 5. jaren/ 9. maenden/ is gheſtorven in den Jare 838. latende het ghebiet aen zijnen Broeder.

Drie-jarige droogh-te in Karazon.

ALMOTO WAKEL BILA IAFAR, 29. Calife.

Deſen was den Broeder van Wacek, by wiens tijden d'Afkomelinghen van Aly haer verhieven/ dien hy met aller macht belette gene pelgrimagie te doē na zijn Graf/ twelck in Mechat-Ocem, was in de woeſtijne van Kalbelah: Hy hadde eenen Sone/ gheneomt Montager, de welcke ſo heers-gierigh was/ dat hy zijnen Vader door de handen zijnder Slaven ombrengen liet/ geregeert hebbende 12. jaren. Dit geſchiede in den jare ons Heeren 850. ende vant Egyrum 234.

Den Sone laet zijnen Vader vermoorden.

MONTAGER BILA, 30. Calife.

Deſen verbloeckten Vader-moorder is in de hope van regieren gants bedrogen geworden/ want tepnden de ſes maenden/ is hy upt den leven gerucht.

ABVL ABAS HAMED, 31. Calife.

Abul Abas Hamed Sone van Mahamed, ſone van Matacon, als naeſte Erfgenaem/ is geſuccedeert: Maer hebbende 5. jaren ende 9. maenden geheerſt/ hebben hem de Soldaten (om't ongenoegen dat elck in zijn Ampt hadde) genomen/ ende in een vaſte gevangenis geworpen/ daer ſy hem van honger lieten ſterven.

De Soldaten vangen haren Prince/ ende laten hem van honger ſterven.

MOSTAHHIN, 32. Calife.

Hier naer zijn gevolght veel ſware verſchillen tuſſchen de Moren om het verkieſen van eenen nieuwen Calife, doch eyndelijck is geaccoordeert in de verkieſinge van Moſtahhin, van des overleden Bloedt-verwanten. Deſen is oock na 16. maenden ſieck gheworden/ ende geſtorven in den Jare 852.

ALMATEZ BILA 33. Calife.

So haeſt Almatez Bila in de beſittinge getreden was/ heeft hy een machtigh Heyr geſonden tegē eenen Acem Ben Zeid (die hem in de Provintie van Tarbaſtā opgeworpē hadde) onder eenē Kapitepn Muca Ben Buca, die hem

ontmoet

ontmoet hebbende/ ontdaen heeft/ verouerende de Koninglijcke Stadt Charear. Ondertuſſen dat dit in Perſſen aldus ghebeurde/ hebben de Soldaten van Almatez hem ghedwongen/ daer hy ſich baedde in een warme Stove/ een kroes vol koudt water upt te drincken/ daer hy terſtont af ſtorf/ geregeert hebbende drie jaren ende een half.

MOTADY BILA, 34. Calife.

Den ſelfden gang hebben de Soldaten met deſen Motany Bila oock gegaen/na dat hy elf Maendē geheerſt hadde int jaer 863. ende vant Egyrum 247.

ALMAT HAMED BILA, 35. Calife.

Op dat ſich deſen Almat Hamed Bila van wegen zijne vrienden verſeckeren ſoude/ heeft hy peder een Ampt ofte Gouvernement gegeven/ d'een hier ende dander daer.

Beſchrijvinghe van eenen Iacub Leys, Kapiteyn van ſlechter afkomſt/ doch ſeer victorieus.

Ontrent deſe tijdt is opgeſtaen eenen Iacub Leys, wiens Vader een Ketelboeter zijnde/ van jongs op den Krijgh gevolght hadde/ ende was eē ſtout ende onverſaeght Jongeling/ hebbende door zijn mildigheyt vā jongs af een grooten aenhang gemaeckt/ ſo dat hy een tamelicken hoop volcks onder ſchijn van op bupt te trecken/ vergadert hebbende/ in de Provintie van Siſton gevallen is/ ende zijne troupen verſterckt hebbende / heeft de Hooftſtadt deſ ſelven Landts ingenomen/ genaemt Siſton, ende is van daer ghetoghen in de Provintien van Karazon, met een gheluckige voortgang/ tot Harath toe/ een Lant van Maurenahar, alwaer Mahamed Ben Taher zijne Garniſoenen hielt/ met de welcke Yacub Leys geſtreden heeft/ ende den ſelven verwan/ als oock de ſtadt; dit verſtoute Yacub Leys ofte Mahamed Ben Taher te gaen beſpringhen/ die Gouverneur van Karazon was: Maer hy van zijne komſte vernemende/ is gevlucht na Nichabur. Aen dander zijde Acen Ben Zeid Alawy zijne conqueſtē vervolghende/ nam de Landen van Gerion in/ door deſen is Mahamed op-ghehouden/ ende de paſſagie van te vluchten afgeſneden: ſo dat hy ſiende alle hope van te ontvluchten ſich benomen/ heeft ſo veel volcks by een vergadert als hy konde/ ende beſloot ſich teghen Yacub te verroeren/ maer ſlaeghs gekomen zijnde/ is hy ontdaen ghewordē/ ende heeft hem eenen grooten ende rijcken bupt naghelaten met de Landen van Siſton ende Karazon, ende aen Acen Ben Zeid Alawy die van Gerion tot Rey Charear toe/ ende is gevloden/ vergeſelſchapt zijnde met ſeer weynighe Troupen na Nichabur, alwaer hy van Yacub Leys verholght is/ ende ten twee-demael handt-gemeen gewordē zijnde/ is hy gevangen ende gedoot/ zijnde de leſte Gouverneur in Karazon van dien name. Deſen Yacub heeft van dien tijdt af in alle zijne aenſlaghen ſo gelucklgh geweeſt/ dat hy ſich tot een Koning in die Provintien ſtelde / ſonder dat hy van den Califen daer upt verdreven konde wordē: want Perſſen by zijnen tijde geheel in roeren was/ elck ruckende ende pluckende ſo hy beſt konde.

Deſe gelegenthey is van Yacub Leys ſo wel waergenomen / dat hy ſich meeſter gemaeckt heeft van de geheele Provintie van Perſſen; dodende alle die daer tegen pets wilden attenteren : ende kennende hem machtigh genoegh / om voorder te trecken/ is gekomen naer Bagadeth, 'twelck de Woonplaetſe der Califen was.

So haeſt als den Calife dit vernam/ heeft hy aen Leys geſchreven dat hy niet voorder trecken ſoude/ ende dat hy hem vrywilligh-lijck alles toerekende wat hy in Perſſen beſat: Maer hy antwoorde / dat de luſt om hem te ſien/ hem na Bagadeth trock/ ende om geenigh ding ter werelt van ſijn voornemen afſtaen ſoude. Den Calife zijne reſolutie hoorende/ heeft metter haeſt een Leger verſamelt/ die tegen Leys getogen is/ van meninge om hem te beſtrijden. Doch heeft Iacub Leys niet ghеſammelt / maer voortſpoedende/ over al waer hy door trock/ zijn hepr verſterckt: ende was nu al ten halven wege/ als hem een Colica paſſio over quam/ die hem ſeer grote pijnen veroorſaeckte. Eenmael in grooter pijnen zijnde/ is tot hem eenē Ambaſſadeur van den Calife gekomen/ die hem perſuadeerde niet verder te trecken/ is over eynde geſeten/ ten beſten dat hy mochte / ende nemende in zijne rechter-hand een bloot ſwaerdt/ ende in de ſlincker-hand een ſtuck vroots ende Ajuyn, heeft tot den Ambaſſadeur geſept: Segget den Calife uwen Meeſter, dat indien ick van dit accident ſterve, de dood een eynde onſer geſchillen maken zal; ende ſo ick leve, dat dit ſweert alles bevredigen ſal; ende indien ick het ſpel dan verlieſe, dat ick my verre van hier vertrecken ſal, ſonder yets op de Rijcken meer te pretenderen, my vernoegende met dit broot ende deſen Ajuyn : ende met dit antwoord veroolofde hy haer te gaen. Doch naulyckx waren ſy te Baguadet gearriveert/ of de tydinge quam / dat hy geſtorven was: in't Jaer 888. hebbende alreede elf Jaren over Perſſen geheerſt. Hy was een dapper/ voorſichtigh/ ende vroom Krijghs-held/ mild/ beleeft/ geſprackſaem/ ende een goet richter: Men doodde dagelijcks ordinaris in zijn Keucken/ 20. Schapen/ 5. Oſſen/ ende veel gevogelte/ alle 'twelcke/ na dat hy zijn Maeltijdt gedaen hadde/ den armen uytgedeylt wierdt. Men vondt na zijn dood niet byſonders in zijn Tente/ dan de wapenen die hy gebruyckte/ een Perſſiaens Tapyt / ende een oorkuſſen daer hy op ruſtede. Om dat hy geen kinderen na en liet/ is hem zijnen Broeder geſucceedeert.

Reſolute antwoorde van Iacub Leys aenden Ambaſſadeur.

Iacob Leys ſterft.

Hamer Ben Leys zijnen Broeder (als geſeydt) geſucceedeert zijnde/ heeft met den Calife vrede gemaeckt / ende hem gebeden hy wilde hem in ſijns Broeders Landen beveſtigen/ 'twelck geſchiede/ en voeghde hem daer noch de Provintie van Hyerak by: Tot erkentenisſe van alle welcke deughdē/ Hamer hē voorts daer naer dē bupt/ dien hy verovert hadde/ verſaede zijnen Oom die gerebelleert was/ geſonden heeft tot eē koſtelijck preſent.

Den Calife Almat Hamed Bila geregeert hebbende 23. Jaren / is geſtorven in't Jaer ons Heeren 893. ende van 't Egyrum 279.

MATAZED BILA HAMED, 36. Calife.

Deſen Mataſed Bila Hamed is zijnē Vader geſucceedeert / ende was courageuſer ende ſtrijtbaerder dan zijnen Vader geweeſt hadde. Perſſen is niettemin van alle kanten ſeer beroert gewordē / ſo dat de Calife nu niet meer dan een ſchaduwe des Koningſchaps en waren/ by hare Voorſaten te rekenen.

De

De Prouintie van Maurenahar hadde nu al een langen tijdt van Perſſen afgeſondert geweeſt / in welcke eenen regeerden die Iſmaël Ben Hamed genoemt was: Tegen deſen is Hamed Ben Leys getogen met een groot Heyr / ende zijn malhanderen ontmoet by de Riviere Iehun, alwaer Hamer na verſchepden Schermutſelen verwonnen is / ende van Iſmaël gevangen genomen. Deſen heeft hem na den Calife heenen geſonden / dien men ſepde dat Iſmaeli hepmelijcke hulpe tegen hem gedaen hadde / ende is van hem omgebracht / na dat hy 23. Jaren geregeert hadde.

Hamer Ben Leys wort vermoort.

Deſen Iſmaël heeft daer naer noch overwonnen door zijné Kapiteyn Mahamed Ben Aron Somony eenè Mahamed Ben Zeyd Alawy, ende de Landen van Gerion ende Tabarſtan aen zijn Rijck gebracht: Ende twee Jaren hier naer is Mataſed Bila geſtorven / in't Jaer ons Heeren 903. ende van't Egyrum 289. geregeert hebbende 6. Jaren / 9 maenden.

MOKTAFY-BILA, 37. Calife.

Moktafy-Bila ſuccedeerde zijnen Vader / in wiens tijt verſchepden Arabiſe Compagnien door het Land Arabien liepè / ende de wegen naer Mecque, voor den Pelgrims ſeer onvepl makende. Ten ſelven tijde is in Perſſen gevallen Taher Ben Hamed Ben Hamer Leys, die in zijn Grootvaders plaetſe Koning van Siſton gemaect was / met een machtigh Heyr / met mepninge van ſich daer meeſter af te maken / na dat hy de Garniſoenen van den Calife ſoude verſtropt hebben / gelijck't oock geſchiede / ende brocht het alles wederom in zijn gebiet; willende nu voorder trecken / is door Brieven vã Iſmaël daer af gekeert / doch in ſijns Vaders Landen evenwel vanden Calife beveſtight: 't welcke geſchiede inden Jare 507. ende is den Calife in't ſelve Jaer geſtorven; nà dat hy 4. Jaren geregeert hadde.

MOKTADER BILA, 38. Calife.

Moktader was den Broeder van Moktafy, ende ſuccedeerde vermits daer geen kinderen en waren. In deſen tijt is Taher Leys van de Stadt Scyras berooft door een zijnen Slave / genoemt Sangery, terwijlen dat Taher in de Contrepe van Siſton ter jacht getogen was / ende willende de ſelve wederom met geweld innemen / heeft zijnen ſlave Sangery ſich verſtout tegen hem te ſtaen / ende Thar verwonnen ende gevangen geſonden na Bagadet met zijnen Broeder; in't Jaer 914.

Moktader eyndelinghe ſeven Jaren geheerſt hebbende met wepnigh gebiedts / is geſtorven in den Jare ons Heeren 914. ende van't Egyrum 301: latende het Prieſter-ampt ofte Califaetſchap zijnen Broeder.

IAFAR-BEN MATAZED, 39. Calife.

In de Regieringhe van deſen Iafar Ben Matazed is gheweeſt een Man / ſeer arm / doch van treffelijcken hupſe / geſproten upt de oude Koningen van Perſſen, genoemt Abuſvia, ende hadde drie Sonen / ghenoemt Emandu-Dauleh-Aly, Acem, ende Akmet: Deſen droomde eenmael / dat upt zijn Manlijckheyt een vuyr ſproot / tweleck een groot deel Lants ombatte / ende dattet ſich daer naer in dryen gedeylt hebbende / eenen langen tijdt onderhielt. Hier over vol verwonderings zijnde / heeft hy zijnen droom eenen Aſtrologijn ontdeckt / die hem ſepde / dat dit bedupde / dat hy noch over groote Lantſchappen heerſchen ſoude / in de welcke hem zijne Sonen alle drie ſuccederen ſouden. Doen ter tijdt was Heere van Tabarſtan eenen Makon Ben Kaby, in wiens dienſt ſich Abuſvia met zijnen drie Sonen begeven heeft / na wien Azphar gekomen / dien ſy oock dienden / ende als geſept ſal worden / des Aſtrologijns voorſeggen bewaerheyden.

Eenen droom van een arm man / ghenoemt Abuſvia.

Iafar geregeert hebbende 20. jaren / is geſtorven / int Jaer 933. hebbende van zijne Soldaten opt wel bemint geweeſt.

KAHER BILAMAHAMET, 40. Calife.

Als nu Iafar doot was / hebben de Soldaten het Gouvernement zijnen Broeder Kaher-Bila Mahamet Ben Marhazed gegeve: doch hebben hem na een jaer heerſſens de oogen upt geſteken / des jaers 935. ende gaven Gouvernement eenen genoemt

KAZY BILA MAHAMED, 41. Calife.

Deſen was een Sone van Moktader Bila maeckte zijnen Wazir eenen Eben Mokale, dien hy na eenighe maenden de rechterhandt af-houwen liet / om dat hy zijn Seghel in eenen Brief ſonder zijnen weten ghebruyckt hadde. Het was doen een maniere / dat de Califen den Volcke de Wet predichten / maer deſen ordonneerde / dattet van doen voort aen de Wazirs doen ſouden. Hy heerſte 4. jaren / ende ſtarf int jaer 939.

MAVKTAFY-BILA EBRAHEM, 42. Calife.

Mauktafy was den Broeder van Razy, by wiens tijdt grooten hongers-noodt in Bagadeth ontſtondt / ende wiert van een groote peſt vervolght / die veel volcks in dat Landt mede nam. Mauktafy wiert van zijn Soldaten de oogen uptgeſteken / int Jaer 943. ende leefde noch 24. jaren daer na: ende was in zijne plaetſe geſtelt zijnen Sone

MAVKTAFY-ABDELA, 43. Calife.

Onder het Rijcke van deſe Mauktafy Abdela, is Emandu Daule Aly den outſten Sone van Abuſvia ghefonden van Azfar teghen de ſtadt Hiſphaon, de Hooftſtadt van Hierak, met zijne twee andere gebroeders / die ſy veroverden / ende na verſchepden victorien is hy Meeſter des Lants van Hierak geworden / ende eyndelijck oock van de ſtadt Scyras. Zijnen Broeder bleef int beſidt van het Landt van Hyerak, te weten Rokma Daule Acem, ende zijnen anderè broeder Mohayzedu Daule Achmet van Kermon, ende hy ſelfs van Scyras, eñ daer rontsom Achmet de Provintie van Karmon met goede Garniſoenè beſet hebbende / is voor Bagadeth getrocken / ende heeft de Stadt inghenomen / ende den Calife daer in gevangen / dien hy de oogen liet upſteken / na dat hy gheregeert hadde 4. jaren / ende

ende 4. maenden. Int Jaer 947. ende vant Egyrum 334.

MOTYAH-BILA FAZEL.
44. Calife.

In zijne plaetſe heeft den voornoemden Achaer geſtelt eenē Motyah-Bila Fazel, Sone van Moktader.

Hier naer is Emandu-Daule geſtorven/ ende ſtelde voor zijn doodt in zijne plaetſe eenen Azudu Daule zijn Neve/ē Sone zijns Broeders Rokma.

Ontrent deſen tijdt zijnder veel groote Prinsen geſtorven/ onder anderen oock den voornoemden Mohayzedu Daule Achmet, ende is te Bagadeth gheſtorven; ende is door geheel Perſſen een groote peſte geweeſt/ ende over al groote beroerten/ want een yeder vreesde/ ende en betroude ſich uiemandts/ twelcke al eenige jaren lang gedurpde. Manſur, die Abdul Malek geſuccedeert was/ heeft ſich verſtout/ eñ is in de Provintie van Hierahk gevallen/ende belegerde de Hooft-ſtadt Rey: Maer Rokma-Daule-Acem, die de ſelve beſat/ gaf ſich oock te velde/ ende ſont terwijlen zijnen Sone met eenige troupen na de Provintie van Karazon, om aldaer te roeven in Manſurs Landt/ ende hem af te locken/ want het zijne Provintie was: Doch Rokma doot zijnde/ ende Abul-Ocem in zijn plaetſe ghekomen zijnde/ is tuſſchen beyden eenen vrede ghetroffen/ des dat Manſur jaerlijcks ontfangen ſoude 220000. Ducatē/ ende zijns Broeders Dochter ten Houwelijcke nemen. Dit gebeurde int Jaer ons Heeren 975. ende vant Egyrum 363. In welck Jaer oock Motyah-Bila gheſtorven is/ na dat hy 29. jaren geheerſt hadde/ hebbende alvooren zijnen Sone Tayaha-Abdel-Carim int Rijcke bevestight. Manſur ſtarf twee jaren daer na/ ende dien is gevolght zijn Sone Nue-Ban Manſur.

TAYAHA-ABDEL-CARIM,
45. Calife.

Gedurzende deſes Rijcks (ofte veel eer Koninglijcke ſchaduwe) zijn veel ſeltſame dingen in Perſſen gheſchiet. Azudu-Daule den Sone van Rokma, noemde ſich Koning van Hierak, ende vergroote zijn Rijck uptermaten.

Nue-Ban-Manſur, heeft tot het Rijcke van Maurenahar gheſtelt de Provintien van Gerion ende Tabarſtam.

Ondertuſſchen is Azudu-Daule met zijnen Broeder Fakoro-Daule in twist gevallen/ende hebben een heftigh oorlogh tegen malhanderen opgenomen/ ende heeft eyndelijck de doot van Fakoro-Daule hem alleenigh Heere van de Landen gelaten/ na dat hy oock te voren de Provintien van Gerion ende Tabarſtam in de oorlogen zijns Broeders verovert hadde.

In deſen tijdt is Abu-Ocem geſtorven/ die van Nue, als Gouverneur over de Landen van Karazon ende Nichabur, ende liet zijnen Sone Boalv int Gouvernement na zijn door: Maer ſo Nue het gouvernemēt van Hierahk aen zijnen Broeder Faech gheghheven hadde/ zijn ſy twiſtigh geworden/ in oorlogh ghetreden. Ende terwijlen dattet in Karazon, Maurenahar ende Vroek, onder tgebiet van Nue ende zijne Gouverneurs over al in roeren ſtondt/ heeft Azudu-Daule gheſonden zijnen Sone Abul Favares na Kermon toe/ teghen eenen wederſpannigen Gouverneur/ dien hy verwan.

Ontrent deſen tijdt ſtarf Moezedu Daule, Koning van Bagadeth, die een Broeder was van Azudu, in wiens plaetſe geſtelt wiert zijnē sone Baktear. Maer deſē verkeerde raetſlagen volgende/ eñ zijnen Oom eñ zijne Heeren niets achtēde/ gaf oorſake dat Sabataquin, eē Velt-overſte van Nue, met een groot Leger Turcken in zijn Lant viel/ eñ dat geheel verwoeſte; ſo dat dē Calife met Baktear ontvluchten moſt upt de ſtadt; Maer heeft die door de hulpe vā zijnē Oom Azudu-Daule ſeer haeſt wederom verkregē/ met zijn gantſche Land. Doch dzaghende ſich daer naer wederom gants qualijcken/ heeft zijnen Oom hem doen gevangen ſtellen: Maer upt ghekomen zijnde/ende zijnen Oom in Arabien oorlogende/ is met grooter macht in zijn Lant gevallen; twelcke Azudu vernemende/ is te rugge hem teghen getrocken/ ende heeft hem verſlagen/ ende gevangen ghenomen/ oock kortz daer na doen onthoofden/ oudt zijnde 38. jaren/ende elf jaren geregeert hebbende.

Baktear wordt van zijnen Oom gevanghen/ ende ghedoodt.

Azude Daule veel heerlijcke dinghen verricht hebbende/ is eyndelijck geſtorven/ ende heeft drie Sonen nagelaten/ te weten Scerfa-Daule, Scams-Daule eñ Bahao-Daule. Maer niet konnēde accorderē int deplen des Rijcks/ heeft Scerfa-Daule tegen Scams geoorloght/ doch is omgebracht/ eñ zijn volck verſtropt. Daer na hebben Scam ende Bahao te ſamen geoorloght/ doch is den jongſten/ te weten/ Bahao, verwinnaer geworden/ na dat Scam van zijn Soldaten met zijne Moeder omgebracht was/ ende ſo is Bahao Daule volkomen Koning gebleven. Ende heeft int eerſte Jaer zijns Rijcks den Calife Tayaha afgheſtelt/ na dat hy 17. jaren ende 2. maenden/ dat ſelve beſeten hadde/ ende ſtelde in zijne plaetſe

KADER BILA HAMELT.
46. Calife.

Deſen Kader was eē Sone Ezach, die een Sone was van Moktader. Ende is Bahao-Daule gheſtorven in den Jare ons Heeren 1013. ende vant Egyrum 402. na dat hy 43. jaren geleeft/ ende 24. geregeert hadde. Nu was het Califaetſchap in ſodanighen ſtandt ghekomen/ dat ſy niet meer in het tijdelijcke en beſaten als den blooten naem/ doch hadden in het geeſtelijcke noch al een wijle tijdts haer oude macht: Want alle de Provintien behoorden onder verſchepden Koningen: Die de ſterckſte was/ dat was den rechten erfgenaem ende beſitter des Landts: ende ſy ſelve moſten gedooghen/ datmen haer af ende aenſtelde/ gelijc aen den voorgaenden gebleken is.

Groote veranderinghe ende macht der eerſter Califen/ ende die van deſen tijde.

Onder deſes Regieringe was geheel Perſſen noch vol bloetſtortinge/ ſommige willende haer Rijck vergroten/ togen tot in Indien, daer ſy grooten bupt van daen haelden. Aen dander zijde vielen de Turcken in Perſſen, haer ontruckende tgeen hun toequam/ terwijlen ſy ſorchten 'tgeen haer eyghen niet en was.

In den Jare 1026. is Mocheraf Daule in Bagadeth geſtorven/ oud zijnde 23. jaren ende 3. maenden/ende geregeert hebbende 5. jaren 5. maenden: weshalven men Baſora ontboden hebben Gelala Daule om te ſuccederen: doch niet tijdelijck genoegh gekomen zijnde/ heeft men

men het gouverneiment eenen anderen gegeven: waer over Gelala ſigh willende wreken / is tegen Bagadet getrocken / 'twelck den Calife, Kader, dooz redenen ende ſmekingen ſochte ter neder te leggen/ doch al te vergeefs: ende hand-gemeen gewozden zynde/ is Gelala genoodſaeckt geweeſt te vluchten na Baſora, hebbende zyn beſte Krygh ſ-volck ende eenen grooten hupt verlozen. In't volgende jaer zyn de Turcken met groote troupen booz Bagadeth gekomen/ 'twelck ſy ingenomen/geplondert ende verbzand hebben: Dit veroozſaeckte den Inwoonderen om Gelala-Daule te roepē/ ende hem Koning van Bagadeth te verklarē/in welcke ſtadt komende/ hy ten hupſe van den Calife getreden is/ dien hy de voeten gekuſt heeft/ ende is van hem goedertierelijck ontfangen. Dit geburde in den Jare 1029.

Galala hadde eenen Neve genaemt Abulgamar, deſen ſiende het Rijcke geheelijck ontſtelt/ mepnde ſich Koning van de Pzovintie Perſſen ende Kermon te maken / doch tegen deſen is Galala getrocken / ende met overwinninge van hem geſchepden: So dat alles in ruſte zynde / is hy wederom na Bagadeth getrocken/ in welck Jaer den Kalife Kader, geſtozben is/ na dat hy geregeert hadde 42. jaren/ ende 4. maenden: zynde in't Jaer ons Heeren 1032. ende van't Egyrum 422. in wiens plaetſe geſtelt is zynen Sone

KAHEM, ofte ALKAHEM,

BEAMARYLA ABVIAFAR,

ABDVLA, 47. Calife.

De Regieringe van deſen Kahem ofte Alkahem is niet min onbzedigh geweeſt / als veler zyner Voozzaten. In wiens begin des Rijcks twee Turckſe Kapitepnen in Perſſen gevallen zyn / te weten/ Tokzelbek ende Iakatbek Salinquis; roovende ende plonderende alles in Karaſon, Maurenahar, Hierahk, ende Kermon, waer ſy mochten / hebben oock epndelijck de Pzovintien van Kermon ende Karaſon vermeeſtert/ ende onderlinge gedeplt.

De Turcken vallen in Perſſen, onder twee treffelijcke Kapitepnen.

Terwijlen dit aldus gebeurde / heeft het volck in Bagadeth ſich ten tweede-mael tegen Gelala-Daule opgewozpen: tegen wien ſy booz Koning uptriepen eenen Abulganir, doch hy weygerdet / ende dat tot zyn groot voozdeel; want de Turcken vereenighden ſich kozt daer aen met Gelala. Doch heeft dit verdzagh niet ſeer lange gedupzt/want ſy wederom een nieuwen oploop in de ſtad aenrichteden/ende ſtaetenſe in brand/ om te beter oozſake te mogen hebben tot plonderinge; Dit gebeurde in den Jare 1037. In het volgende was daer ſo groote houde/ dat de Riviere Tygris 12. dagen toegevzoſen lagh / ende is ſo veel ſneeus gevallen/ dat het Land meer als dzie voeten hoogh met ſneeuw bedeckt was: 'twelck aenmerckens waerdigh is/ ten aenſien de gelegenthept des Lands.

Groote hozſt ende ſneeuw in Perſſen gevallen.

In den Jare 1044. is Tokzelbek in Hierahk gevallen / ende heeft de ſtad Rey genomen: Ondertuſſen is Gelala-Daule geſtozben/ na dat hy 17. jaren geregeert hadde: zynen Sone Abu-manſud was te Wacet, dien ſy ontboden / maer de troublen waren aen alle kanten ſo groot/ dat hy upt zyn Land niet en dozſte trecken/ ſo dat ſy het Gouverneiment gaven aen Abul Ganiar. Tokzelbek ondertuſſen dooz-liep met zyn victozieus Hepr het geheele Perſſen, 'twelck Abul Gamar veroozſaechte een verbond met hem te maken/ende verhouwelijckte zynen Sone met de Dochter van Daud Saljuquy; een Neve van Tokzelbek, ende in't volgende Jaer/ te weten 1049. is hy in Kermon geſtozben/ latende vijf Sonen na/te weten Abu Manſurfuelad Sotun, Kozrao Feruz, Abu Taher, Abu Cayd, ende Aboaly Kay Kozrao Sotun, als zynde den oudſten/ mepnde te ſucceederen/ maer Kozrao Feruz nam het Rijcke in/en veranderde zynē name/ noemde ſich Malek Rhaym, ſo datter tuſſē deſe Broeders een grooten oozlogh ontſtond/met verſchepden uptkomſte: Epndelijc heeft Rhaym, van Toczelbek geholpē zynde/ de Stadt Scyras ende eē groot deel in Perſſen ingenomen/ want alles daer in't wer ſtond/ en daer naer keerde hy wederom na Wacet.

Te Bagadeth was het oock noch al even ſeer in roeren/ ende dat dooz 't belept van den Calife van Damas, die welcke vanden hupſe/ van die van Iſmael was/ ende wilde den Calife Kahem upt Bagadeth verdzeven hebben: gelijck hy oock kozts daer aen genoodzaeckt was die Stoel te verlaten/ ende zynen toevlucht te nemen / aen Toczelbek, met den welcken hy eenige vziendſchap hadde: Deſen quam gewapender hand in Bagadeth ende ſtelde alles wat in de ſtadt was/ ten hupze ende ten ſwaerde/ doende oock de Gzaven openen/ om te ſien/ of ſich niemand daer in verſchole hadde/ ende ſtelde hem wederom in zyn Califaetſchap. In deſe onderhandelingen is Malek Rhaym, te Bagadeth gekomen/ ende alhoewel hy met Toczelbek groote alliantie gemaeckt/ ende ſich in deſ Califes huys begeven hadde / nochtans de gevangeniſſe niet en heeft konnē ontgaen/alwaer hy kozts daer aen geſtozben is. Doch en heeft deſe dood niet veel eendzachts gebaert onder d'andere Broeders Manſur ende Abuſayd: So dat ten laetſten Abuſayd van Manſur gevangen genomen is gewozden/ ende omgebzacht / gelijck hy oock dooden liet een van zyn Gouverneurs/ in wiens plaetſe hy Facel Ben Acen ſtelde; Deſen zyn gebied beveſtighe ſiende/heeft zynē Koning Manſur tot eē vergeldinge gevangē geſtelt/waer in hy ſtarf.

Groote wreedthept van Tokzelbek, ende Stadt Bagadeth.

Quaetdoenders loon.

Maer in Kermon was een Turckſe Capitepn genoemt Salinquy, die verſtaen hebbende wat Facel tegen zynen Koning gedaen hadde/ lichte zyn Hepr op/ ende troch teghen hem/ſo dat hy vluchten moſte na den Koning Olob Arſalom, die hem met zynen Sone kozts daer aen in hechtenis ſtellen liet/ daer ſy bepde ſtozben inden Jare 1057.

Den voozſepden Tokzelbek zynen brand Abd Rachid in handen gekregen hebbende/ heeft hem omgebzacht/ ende liet ſich Koning van Karaſon uptroepen/trouwende des Abas Suſter / maer op de marckt komende / alſo hy (na des Lands wpſe) van alle de groote gecongratuleert wierd/is hy van tien Heeren omringelt gewozden/ ende op ſtaende voet omgebzacht / in plaetſe van geluck-wenſchinge. Sodanigen loon kregen in deſen tijd alle deſe Koning ende Broeder-moozders. Den Broeder vā Abd Rachid genoemt Ferrogozad is in zyn plaetſe Koning van Karazon geſtelt/ de welcke/na dat hy ſes Jaren geregeert hadde/ geſtozben is/ ende zynē Broeder Hebrahem in zyn plaetſe geſtelt is. Eñ in deſen tijd is oock geſtozben den Calife Kahem ofte Alkahem, in den Jare ons Heeren 1074. na dat hy geregeert hadde 44. jaren ende 4. maenden.

ALMOK-

ALMOKTADY BILA,

48. Calife.

Na de doodt van Kahem is Almoktady Bila gekoren: in wiens tijd veel beroerten in Perssen ontstaen zijn. Hebrahem Bez Masud heeft met de Turchen vrede gemaeckt/ ende heeft een Tocht in Indien gedaen: alwaer hy groote dingen verricht heeft/ ende een seer rycken buyt met sich gebracht heeft. Maer Malekcha, Koning van Turkyen, sijnde de groote voorspoet van desen Hebrahem, heeft een groot Heyr opgenomē/ twelc Hebrahem vernomen hebbende/ heeft hem eenige Gesanten gesonden/ die hem van meyninghe hebben doen veranderen/ ende heeft Hebrahem tot meerder versekeringe zijnen Sone Masud met de Dochter van Malekcha verhouwelicht: het welcke gedaen zijnde/ Hebrahem gestorven is in den Jare 1089. ende ses Jaren daer na/ namelijck 1095. is den Calife Almoktady Bila gestorven/ na dat hy 19. jaren/ 5. maenden/ geregeert hadde.

ALMOSTAZER BILA,

49. Calife.

Bagadeth wordt van 't water bernielt.

Almostazer was des voorgaenden sone; by wiens tijt de stadt Bagadeth door het overloopen van de Rivière Tygris geheel bernielt is ghewordē: ende is aen d'ander zijde wederom ghetimmert/ na het Oosten toe/ daer se noch tegenwoordigh gelegen is/ welcke ghelegenthept veel bequamer was als de eerste/ hebbende ghehadt 25. Califen/ tsedert hare eerste grontlegginge/ gedaen door Abujafar, sonder dat opt eene in de selve gestorven is/ 't welcke aenmerckens waerdigh is. Almostazer heeft byna door zijn gantsche regieringe vrede gehadt in zijn Rijck/ 'twelcke geweest is van 25. jaren/ ende 6. maenden/ ende is gestorven in den Jare ons Heeren 1119. ende vant Egyrum 512. ende is gesuccedeert zijnen sone/

ALMOSTARCHED BILA FAZEL, 50. Calife.

Almostarched wordt gebanghen na den strijdt ende omgebracht.

Desen was een dapper ende couragieus Prince/ seer ghenegen ter oorloghe/ dien hy oock eenige Princen van Perssen aengedaen heeft: Maer met Masud Saliuquy, Koning van Karazon, strijdende/ is hem de nederlage gebleven/ ende selve gevangen gworden/ ende Masud gepresenteert/ die hem in den Jare 1136. heeft doen ombrengen/ geregeert hebbende 17. jaren/ ende 2. maenden.

RACHED BILA,

51. Calife.

Rached willende zijns Vaders doodt wreken wordt mede omgebracht.

Rached Bila willende zijns Vaders doodt wreecken/ is met een seer grooten hoop volcx in Perssen getogen/ alwaer hy veel geconquesteert heeft/ maer met Mansud zijnen vyant handt-ghemeen ghewordē zijnde/ is verwonnen/ ende na Hisphaon, de Hooftstadt vant Landt Hyerahk, gevlucht: alwaer hem Masud heeft doen ombrengen/ in den Jare 1139. na wiens doot Masud in Bagadeth ghetrocken is sonder eenige tegenstant te gheboen; ende heeft in Rached-Bila plactse gestelt eenen

ALMOKNAFY-BILA,

52. Calife.

Dese was een Oom van den overledenen: Masud is korts daer aen in Perssen gestorven/ en heeft peder Kapitein sich vermoeght met het gene hy in zijn Gouvernement besat: Dit heeft Almoknafy verstout met een Leger in Perssen te trecken/ alwaer hem wepnigh tegenweer gheschiet is/ ende heeft wederom verovert alles wat Masud aldaer genūsurpeert hadde. Ende hebbende tselve beset den tijdt van 24 jaren sonder eenige merckelijcke nieuwigheyt/ is hy gestorven in den Jare 1161. ende vant Egyrum 555. ende is in zijne plaetse gesuccedeert zijnen Sone

ALMOSTANCET BILA ISSUF,

53. Calife.

Also Masud gestorven was/ liet hy eenighe Sonen na/ waer van den oudtsten/ genoemt Arsalon Cha, hem ghesuccedeert is/ die terstont alle zijne Broeders/ eenen uytgheseondert/ die Baharon Cha ghenoemt was/ heeft doen ghevangen stellen. Dese hadde nu twee Wooghden/ deene Gouverneur van Karazon, genaemt Saniar, ende d'andere van Hierahk, ghenoemt Mahamed: ende waren twee ghebroeders: Baharon-Cha begaf sich by Saniar: die hem met zijnen broeder Arsalon-Cha in allerley wyse sochte te vereenigen, maer niet mogelijck zijnde/ heeft hē met Krijghs-volck bygestaen/ ende is Arsalon verwonnen/ ende is in Gaznehen getrocken; Ten tweede-mael aen malkanderen gekomen zijnde/ is Arsalon-Cha wederom verwonnen gewordē/ ende de Stadt Gaznehen geplondert/ ende Baharon van dat Lantschap in possessie gestelt zijnde/ is Saniar na Hups getrocken/ twelck Arsalon vernomen hebbende/ is wederom in Gaznehen gekomen/ ende heeft Baharon verdreven/ die doch korts daer aen van Saniar wederom herstelt is/ ende Arsalon is inde vlucht gegrepen/ ende voor zijnē Broeder gebracht/ die hem heeft doen dooden/ na dat hy 3. jaren geregeert hadde/ int Jaer 1119. ende is Baharon aldus zijns Rijcks een vredigh besitter gebleven/ hē dragende in alles als een vroom ende deughdigh Prince/ ende hebbende na dien noch eenige tvallen in Indien ende Perssen gedaen/ is gestorven/ geregeert hebbende 35. jaren/ inden Jare 1153.

Kozrao zijnen Sone/ is hem gesuccedeert/ ende in Indien in de Provintie van Lahor getrocken/ heeft na zijn wederkomste zijn Lant van Saniar geoccupeert ghevonden/ ende bevindende sich niet sterck genoegh om hem te verdrijven/ is wederom vertrocken naer Lahor, alwaer hy gestorven is inden Jare 1161. geregeert hebbende 9. jaren: ende in zijnen Sone Kozrao Malek is dit geslachte van de Saburaquis geeyndight/ int jaer van 1169. Na dese Jaren is oock gestorven Almostancet Bila, geregeert hebbende elf jaren/ namelijck int Jaer van 1172. ende hem is gesuccedeert zijnen Sone

ALMOSTANCY BENVR ELAH ACEN, 54. Calife.

Desen was een milt ende vroom Prince/ van den zijnen seer gelieft/ ende is by zijnen

tijdt

tijde niet gedenck-waerdighs verricht. Geregeert hebbende 9. jaren/ 8. maenden/ is hy gheſtorven/ int Jaer ons Heeren 1180. ende vant Egyrum 575. nalatende tot Erfgenaem zijnen Sone.

NACER LADIN.
55. Calife.

Onder de Regieringe van deſen Nacer, die 47. jaren duyrde / heeft Bagadeth ſeer ghebloyt. In deſes tijdt zijn die van Carazin tegen de Saljuquis ghekomen/ die ſy verwonnen/ ende tonderbrachten: ende de Tartaren onder het belept van Chinguiſkam hebben de Contreyen van Turon ende Agem ingenomen/ſtellende alles ten duyre ende ten ſwaerde: In welcken tijdt den Calife Nacer oock geſtorven is/ namelijck int Jaer 1226.

ALTAZER BILA MAHAMED,
56. Calife.

Deſen zijnen Vader in de Regieringe geſuccedeert zijnde/ en heeft maer 9. maenden daer naer geleeft: Is geſtorven inden Jare 1227. ende is geſuccedeert zijnen Sone

ALMOSTANCER BILA,
57. Calife.

Groote mildeheydt. Men ſeght dat hy ſo milt was/ dat hy ſelfs daer naer tot armoede gekomen is. Het Lant een wijle tijdts in vrede gheſeten hebbende/ hebben de Tartaren ofte Mogolen beginnen eenige Provintien in Perſſen in te neemen; tegen welcke Almoſtancer ſich geſtelt heeft / ende haer gedwongen het beſte deel te verlaten. Eyndelijck/ haer verſchepde-malen overwonnen hebbende/ is hy gheſtorven int 17. Jaer zijns Rijcks/ ende in den Jare ons Heeren 1244.

ALMOSTACEM BILA ABDVLA,
58. ende leſte Calife van die van Bagadeth.

De Tartaren (als gheſeyt is) van Almoſtancer verwonne ende by-na verdreven zijnde/ hebben op zijnen Sone Almoſtacem revenge ghehadt/ want Olakukam heeft hem verwonnen ende doen dooden/ na dat hy 15. jaren/ 5. maenden gheregiert hadde/ in den Jare 1258. ende aldus hebben in hem geeyndight de Califen van Bagadeth, na datſe ontrent de 523. Jaren geregiert hadden. Die wy hier vervolgens aldus hebbe willen ſtellen/ vermits die van Tanarico ſo wel als van Mirkond, voor Koningen gereckent worden.

Van de MOGOLEN ofte TARTAREN, die in Perſſen geregiert hebben.

CHINGVISKAN eerſte Koning der Perſſen uyt den Tartaren.

Chinguiſkan was de eerſte der Tartaren/ die zijne wapenen in Perſſen heeft laten blincken/ ende was een Sone van Sukyh Badur, dat is/ den dapperen, ende wiert gebooren in den Jare 1152. Men noemde hem te booren Tamachin, maer tot de Kroone na zijns vaders doot gekomen zijnde/ liet hy hem Chinguiſkam noemen/ dat is/ op hare ſprake/ Koning der Koningen. Deſen was een ſeer machtigh Prince/ ende bracht onder zijn gebiet alle de Horden, dat zijn eenige Tartariſe Geſlachten/met de Rijcken van Ketao, Kotan, Helan, Tangar, ende andere: welcke verovert hebbende in den Jare 1219. is hy uyt zijn Lant getrocken met by naer een ontelbaer Heyr/ ende viel in de Landen van Maurenahar, tegen welck ſich geſtelt heeft Mahomet Koarrazcincha, maer ſiede hoe wepnigh zijn macht vermocht tegen dat groote Heyr is naer Karazon ghevlucht/ ende heeft zijn Landt verlaten. Hoe Chinguiſkan in Perſſen gekomen is.

Chinguiſkan is dan in Maurenahar gevallen in den Jare 1224. ende heeft alles omgebracht wat hy levende gevonden heeft/ tſelve de de hy oock te Balk, van waer hy 30000. Mannē afgeveerdight heeft/ om Mahometh te achter-halen / die altijdt voor-vluchtigh zijnde/ nochtans eyndelijck te Abiſkon in Gueylon achterhaelt is/ daer ſy hem ombracht en/ ſtellende alle zijne Landen tē vuyre ende ten ſweerde: Van daer trock hy tegen de ſtadt Rey, in ende ontrent de welcke men ſeght dat de Tartaren wel 600000. Perſoonen ombracht en; ende in de Provintien van Nichabur, behalven de Vrouwen ende Kinderen/ 1150000. Mannen/ hoewel ſommighe noch meer ſtellen: Alduſdanigen bloet-ſtortinghe is door alle de Landen van Perſſen geſchiet. Almonſtancer Bila Manſur Ben Alzaher, doenmaels Calife te Bagadeth zijnde/ vergaderde alle zijne machten by een/ om hem te ſtutten: maer is met zijn gantſe Heyr dermaten verſtropt en verdeylt gheworde/ datſe byna geheel Perſſen gedwongen waren te verlatē/ en ſich na Maurenahar te begeven in den Jare 1227. Chinguiſkam den zijnen aldus den wegh in Perſſen gebaent hebbende/ is wederom ghekeert naer Ketao-Kotan, alwaer hy ſterf in den Jare 1228. oudt zijnde 78. jaren/ in het 25. Jaer na dat hy een vreedigh beſitter zijner Landē geweeſt hadde. Hy hadde vijf Sonen/ waer van dē oudſtē genoemt was Tuchkhahon dien dē Vader der Gouvernementē gaf over de Rijcken van Daſt, Kapechah, ende Roſſ. Albugar, die ſes maenden voor zijnen Vader ſtarf/ was de tweede. Chagataykon, hadde tgebiet over de Rijcken Maurenahar, Aygort ende Koarrazin, beſittende deſe Landen tot int jaer 1241. Den vierden Sone was Oktaykahon, deſe ſuccedeerde zijnen Vader: ende den vijfden was Tulikan, dien den Vader eenige Landen gaf met alle zijne Threſoozen: Deſen ſtarf int Jaer 1232. So dat van deſe vijf Sonen Oktaykahon alleen int leven bleef/ om aen te vaerden deſe groote ſucceſſie van Landen. Groote wreedtheydt der Tartaren, door geheel Perſſen. Chinguiſkan ſterft.

OKTAYKAHON, 2. Koning van Perſſen uyt den Tartaren.

Deſen Oktaykahon ſuccedeerde in den Jare 123. ende was minners ſo goeden/ als zijnen Vader eenen booſen Prince geweeſt hadde/ ende was voornemelijck uptmuntende in mildigheyt; want Mirkond beſchrijft dat hy geduyrende zijn leven 10. millioenen 656000. Duraten aen geſchencken uptgegeven hadde. Heeft geheel Perſſen onder zijn macht gebracht/ behalven Bagadeth: Eyndelijck gheregeert Wtermaten groote mildtheydt eens Princ.

regeert hebbende 13. Jaren/ is hy geſtorven (van binnen gants verteert zynde door de veelheyt des wijns/die hy dranck) inden Jare 1242. Liet eenen ſone naer hem/ die ghenoemt was

GAYVK-KAHON, 3. Koning van Perſſen uyt den Tartaren.

Gayuk-Kahon bleef/ vermits zijn onderjarigheyt/ in de vooghdye zijns Moeders/ die vier Jaren voor hem t'Rijcke bediende/ ende begon ſelfs te regieren in den Jare 1246. gaf volkomene hoye van een goet Prins te ſullen worden/ want hy milt ende een goet Rechter was/ vermocht den Chriſtienen tamelijcken wel/ maer een Jaer geheerſt hebbende/ is hy geſtorvē/ tot grootleet weſen van vele.

MANCHVKAHON, 4 Koning in Perſſen uyt den Tartaren.

Manchukahon was een Sone van Tulikahon, die de vijfde Sone was van Chinguiſkan: Deſen was oock een ſeer milt/ moedigh/ ende goetaerdigh Prince: Was den Chriſtenen goetgunſtigh/ ende den Joden hatigh. Hy gaf zijnen Broeder Kablay Kahon de Landen van Ketao Kotan, die de ſelve grotelijcks vermeerderde. Deſen Prince ſtichte de vermaerde ſtadt Cambalu, teghenwoordigh het Hof van den Grooten Tartar; ende zijnen Broeder Vlahku Kahon gaf hy de Landen van Perſſen. Geregeert hebbende 13. Jaren/ ſtarf hy inden Jare 1260.

Wie de Stad Cambalu in Tartaryen gheſticht heeft.

VLAHKV-KAHON, 5. Koning in Perſſen, uyt den Tartaren.

Na dat Vlahku-Kahon (ſo geſept is) de Landen van Perſſen van zijnen Broeder ontfangen hadde/ ende dat vanden jare 1256. af/ heeft hy terſtont de handen aen den ploegh gheſlaghen/ ende voor Iſmaëly ghetrocken/ twelck hoe wel een ſtercke plaetſe/ nochtans van hem ingenomen is/ alwaer hy oock niet een levende geſpaert en heeft. Van daer trock hy naer Hyerahk, twelck hy tonderbracht/ ende tvolgende Jaer voerde hy zijn Heyr tegen Bagadeth, ende wiert van Almoſtacem den Calife, aldaer beſprongen/ doch heeft hem verwonnen/ ende met zijne vier Sonen omgebracht/ alles vermoordende wat in Bagadeth ende daer ronts-omme gevondē wiert/ ſo dat men ſepde dat hy ontrent een millioen ende 600000. Perſoonen ombracht. Daer naer inden Jare 1261. belegerde hy Alep ende Damas, die hy veroverde/ ende liet in die Landen van Syrien tot Gouverneur eenen Kaptukahon, ende keerde ſelve wederom naer Perſſen in de Provintie van Aderbaion, in een plaetſe genoemt Mergah, in de contrepen van Tambriz, alwaer hy inden Jare 1266. geſtorven is. Hy hadde drie Sonen/ onder de welcke hy zijne Landen verdeylde/ genoemt Habkay-Kahon, Hyacheimer, ende Taudun. Zijnē Wazir Atalmok Iawini gaf hy Bagadeth om weder op te bouwen/ gelijck oock geſchiede. Maer in zijne plaetſe is ghеſuccedeert zijnen oudſten Sone

Grote bloetſtortinge.

Almoſtacem wort in deſē tijt met zijne vier Sonen omgebracht

HABKAY-KAHON, 6. Koning in Perſſen uyt den Tartaren.

Habkaykahon heeft geoorloght tegen Barahkhahon, die met een groot Heyr/ upt Chagatay verſamelt/ in zijn Lant viel inden Jare 1271. doch wiert verſlaghen/ ende ghedwongen na Maurenahar te wijcken. Seventien Jaren geheerſt hebbende/ is hy geſtorven in Amadon, int Jaer ons Heeren 1282. eñ nademael hy geen Kinderen en hadde die out genoegh waren om te regieren/ heeftmen in zijne plaetſe geſtelt zijnen Broeder Nicudar Oglan, die hem liet vernaimen

HAMED-KAHON, 7. Koning uyt de Tartaren.

Maer deſe en regeerde niet lāger als twee Jaren 2. maenden/ ende is geſtorven int jaer 1284.

ARGON-KAHON, 8. Koning uyt de Tartaren.

Door de doodt van Hamed-Kahon is het Rijck weder ghekomen op de kinderen van Habkay-Kahon; Deſen Argon heerſte ſeven jaren/ ende ſtarf int Jaer 1292. ſo dat het Rijcke gevallen is op zijnen Broeder

GANIATV-KAHON, 9. Koning uyt den Tartaren.

Vijf maenden na zijns Broeders doodt is hy ingehult geworden. Hy was een mildt ende groot-moedigh Prince/ doch ſeer hooghoppigh ende hoorſel: Willende de maniere van Pampieren-gelt in Perſſen invoeren/ is hem een algemeyne tegenſtandt gheſchiedt/ doch meeſt van zijnen Oom Badu Kahon, die hem om die oorſaeck beoorlooght/ ende in eenen Slagh omgebracht heeft/ na dat hy drie jaren Koning geweeſt hadde/ inden jare 1295.

BADV-KAHON, 10. Koning uyt den Tartaren.

Badu-Kahon, ſich aldus door deſe victorie met gewelt in 't Rijcke indringende/ is den ſone van Argon Kahon, genoemt Gazun, met een treffelijck Leger van Mozen gecomē/ eñ quamē aen 't treffen tuſſchen Baduxhem ende Nakchoan, alwaer hy verwonnen ende op de vlucht gedreven is/ maer is van een Vazir van Gazun, gevat/ die hem te Tabriz gebroert/ ende aldaer omgebracht heeft/ in 't jaer 1296. hebbende maer een jaer geregiert.

Badu-Kahon wort omgebracht.

GAZVN, 11. Koning uyt den Tartaren.

Gazun, die een ſone van Argon, een ſone van Habkay, ende een ſone van Vlahku was/ is door de doodt van Badu, Koning in Perſſen ghewordeu. In den jare 1298. zijn die van Damas ende eenige andere in Syrien teghen hem opgeſtaen/ hebbende verbondt gemaeckt met Bendokdar den Koning van Egypten, maer heeft haer verwonnen/ ende weder onder zijn gehoorſaemheyt gebracht/ ende is verwinnigh wederom in Perſſen gekeert te Kaſum, 't welck daer naer het Hof der Koningen geweeſt is/ alwaer hy ſtarf in 't jaer 1305. Hy is te Tabriz in een ſeer koſtelijcke Moſque/ begraven/ die hy in zijn leven hadde doen maken: ende van alle die van deſen ſtam-

me zijn/is maer dit Graf alleen van de ongenade des Tijdts gespaert/ ende onverbrooken gelaten.

ALYAPTV, 12. Koning uyt den Tartaren.

Dese was een Broeder des overleden Konings Gazun, ende liet sich noemen Sultan Mahamed Ben Argon. Nam het Rijcke aen in zijn 23. Jaer. Hielt zijn Hof te Tabriz. Was streng in 't Recht geven/ waer door hy zijn volck in rust ende vreden hielt. Was de eerste / die een Tol gestelt heeft van de kinderen der Christenen ende Joden. Heeft inden jare 1306. de Stadt Sultanien gesticht/ende 't volgende Jaer Gueylon ende Racht ingenomen: Trock van daer tegen Damas, dat voor de tweedemael inden jare 1313. van hem afgevallē was/eñ die bedwongē hebbende/keerde weder in Persien, ende starf inde Stadt Sultanien des jaers 1317. Koning geweest hebbende 12. jaren ende 9. maenden.

ABVZAYD BAHEDER-KAHON, 13. Koning in Persien, uyt den Tartaren.

Den Sultan Abuzayd Baheder-Kahon, was een sone van Alyaptu, ende is gesuccedeert in zijn 12. Jaer: een van zijn Wazirs/ genoemt Amir Chupon, hadde een Dochter/ die uytermaten schoon was; Dese heeft hy den Vader afgeeyst/ die hem doch verontschuldighde/ mits datse getrouwt was: maer hy zijne lusten te veel toegevende/ heeft haer met geweldt genomen/ ende den Vader met haren Man laten doodt-slaen/ want sy de gene waren/ die 't hem beletten wilden/ ende noemde haer met eenen Koninglijcken name Kondekar, ende verkreegh in korten tijdt sodanige macht op hem/ dat hy haer in korten tijdt het belepdt des gantschen Rijcks in handen gaf/waer in sy haer oock treffelijcken gequeten ende hy ondertusschen een deughdigh leven gelepdt heeft. Was seer genegen tot alderley geleerthepdt. Geregeert hebbende 19. jaren/ is gestorven int Jaer 1337. Door zijne doodt is de macht der Tartaren in Persien verdeylt/ elck sich Koning noemende van 't gene hy in handen hadde/ende aldus is 't gebleve tot de komste van Teymurlang, 't welck was ontrent 63. jaren.

Abuzayd verlieft op zen Dochter/ neemt haer met geweldt.

Afkomelingen van TEYMVRLANG, die in Persien geregiert hebben.

TEYMVRLANG eerste Koning van Persien uyt desen stamme.

Teymurlang, die vande sommige gemeynlijck Tamberlan genoemt wordt/ is so veel te seggen als Teymur den Mancken, was een sone van Baiankan, ende den 14. Successeur van Chinguiskan, van welckers bloedt hy afkomstigh was: want hy en is niet geweest (so sommige willen) eē Rover/of Mupl-dijver/ of Harder geweest/maer een oorlogh-Man / ende dat van een dappere couragie/ gelijck zijne daden ook genoeghsaem hebben doen blijcken. Hy is geboren te Samarkand, ende heeft den oorlogh gevolght/gelijck ook zijne Voorsaten: Zijnen vijfden Grootvader was genoemt Carachear Muyon, eñ trock upt Tartaryen met Chinguiskam, ten selven tijde doen hy zijnē sone Chagatayhkhon henē sondt om de Landen van Maurenahar, Argor, &c. te gouverneren; alwaer den genoemden Carachear gemaeckt wierdt opperste Wazir; in welck Ampt hy ende de zijne altijdts volhardt hebben tot op Teymur toe. Nu regneerde ten tijde van Teymur in Chagatay eenen Soyorgat Mechkhon, in wiens dienst Teymur was versien met het Ampt van opper-Wazir ende Veldt-overste/ ende Soyorgat inden jare 1370. gestorven zijnde/ is Teymurlang met eendrachtige bewilligīge tot Koning geloren: Hy nu in zijn Rijcke bevestight zijnde / is met een ontelbare menighte upt zijn Landt getrocken/ ende zijn hem alle zijne aenslagen seer wel gelucht: so dat hy in 36. jaren/ die hy regeerde/ behalven de Rijcken die hy besat/ noch conquesteerde die van Maurenahar, Turquestan, Koarrazin, Karazon, Sistam, Industam, Hyerakhen, Parz, Kermon, Mazandaron, Aderbaion, ende Kusistam; alle de welcke ende noch andere meer zijne kinderen ende Kapiteynen na zijn doodt onder hun gedeelt hebben.

Zijn komste tot de Kroone.

Men telde 1388. jaren/ doen Teymurlang verwittight wierdt van sekere mupterye die geschiedt was te Hisphaon, de Hooft-stadt van Hyerahk, alwaer hy selfs henen trock/ ende heeft aldaer by de 60000. Mannen omgebracht: so voeren ook meer andere Rebellen die tegens hem opstonden. Hy bracht ook een machtigh Heyr in Syrien, ende verwoeste Alep ende Damas; ontdede in eenen veldt-slagh der Sultan Farach van Egypten: van daer keerde hy na Bagadeth, 't welck hy vernielde: Overwintert hebbende te Tabriz, ging des volgenden Jaers tegen den Grooten Turck Bajazeth, dien hy verwon / ende gevangen nam/met veel zijner Landen/ende is Bajazeth selfs het volgende Jaer in hechtenis gestorven. Terwijlen Teymur met de Turcken besigh was/ heeft eenen Kara-Issuf op 't onvoorsienste Bagadeth overvallē, maer van Rumestan wedergekomen zijnde / heeft hy zijnen Neve Abubakar tegen hem gesonden/die de Stadt weder in kreegh; als na gesepdt sal worden. Teymurlang door Ardivil trecken de/heeft de Cheque Safi eenige gevangenen los gegeven: ende Persien verlatende is na zijn Vaderlandt vertrocken/inde Stadt Samarkand, alwaer hy eenige maenden met grooter vreughde van een pegelijck gebleven is: Eyndelijck is hy vertrocken naer Anzar, een Landt dat onder Cathay behoort/alwaer hy gestorven is inden jare ons Heeren 1405. ende van 'tEgyrum 807.

Waer Teymurlang gestorven is.

Teymurlang hadde 4. sonen / waer af den oudtsten genoemt was Ioon Guir, die voor zijnen Vader starf / ende liet twee sonen na/ genoemt Mahamed Sultom ende Pir Mahamed, dien Teymur ordonneerde dat hem soude succederen inde Rijcken van Gasnehem eñ Indien, maer Pir Aly heeft hem omgebracht. Den tweeden sone van Teymur, ghenoemt Hamar Cheque, was by zijns Vaders leven Gouverneur van Persien, maer starf inde Forstresse van Hormatu, dat anders genoemt wordt Kormawat in Loreslan. Den derden was genoemt Miruncha die succedeerde inde Landen van Hyerahk, Aderbaion, tot Damas toe/ ende starf int Jaer 1408. door de Hant van Kara Issuf, eenen Turck. Den vierden

Van welcker afkomste den Groten Teymurlang gesproken sp.

Zijn geboortplaets

vierden Sone dā Teymurlang was genoemt Mirſah-Charok; deſe hadde den Vader altyts vergheſelſchapt/ ende is hem oock int Rijck geſuccedeert.

MIRZACH CHAROK, 2. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Mirzah was in Karazon, als zijnē Vader te Angar ſtarf. Sommige als die van Turon eñ Hyron, die hem niet en wilden vooz haren Koning erkennen/ heeft hy bevzedight: ende is daer naer met zijn Heyz getrocken tegen Kara Iſſuf in Aderbaion, die ſich wapenende/ op den weghe geſtozven is/ nalatende twee Sonen/ als Myrzach Scandar ende Myrzach Iooncha, die tegen Charok ſtreden/ maer zijn verwonnen. Nietteminn heeft hy Iooncha naderhant in genade aengenomen/ ende geſtelt in de beſittinge vant Rijcke Aderbaion. Waer naer heeft Charok in Maurenahar een Stadt geſticht/ noemende die naer zijnen name Charokia, ende gheregeert hebbende 43. jaren/ ſtarf hy in den Jare 1447.

Mirzach ſtarft.

Hy hadde vijf Sonen/ d'outſte Mirzagh Ologhbek, gaf hy de Landen van Turqueſtan ende Maurenahar; den tweden Ebrahem, hadde 20. jaren in Perſſen gheregeert/ die ſtarf int Jaer 1435. hebbende veel aenmerckelijcke ſterckten doen ſtichten. Een Jaer vooz deſen ſtarf den derden/ genoemt Baes Fangor, gelijck oock b dede kozts daer aen den vierden die de Landen van Gaznehem ende Indien beheerſt hadde/ die gheneemt was Mirzah Soyorgat Mechkon; deſghelijcks ſtarf oock den vijfden/ vooz zijnen Vader/ ende was genoemt Mirzad Mahamed Iuguy.

Zijne kinderen.

MIRZAH OLOGHBEK, 3. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Ologhbek, die by zijns Vaders Charok leven Gouverneur der Landen van Turqueſtan ende Maurenahar was/ quam te Balk in den Jare 1448. alwaer hy verſtont/ dat Mirzah Alahdaoleth, zijnē Oom/ ſich tot Koning in Hyerakh ende Karazon opwierp/ daerom hy ſich tegen hem wapende/ te Morgab ontmoete/ beſtreet/ ende verwan: So dat hy vluchte na zijnen Broeder Mirzah Babor, vooz wiens hulpe hy wederom tegen Ologhbek gekomē is: Maer hebbende eenē Sone/ die tegē hem opſtont/ is in macht verſwacht/ ende moetende ſtrijden tot zijn groot nadeel/ heeft met zijn doot de nederlage verkōdight/ hebbende in die Landen geregeert 41. jaren/ doch maer twee jaren na zijns vaders doot/ twelck gheurde in den Jare 1450.

MIRZACH ABDELATIF, 4. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Deſen Mirzah zijnde aldus van zijnen Vader ontlaſt/ is alleen beſitter des Rijcks gheblevben/ doch niet langhe/ want tepuden ſes maenden/ is hy van zijnen Soldaten met pijlen doozſchooten.

Mirzah wozt van zijn Soldaten omgheb-zacht.

MIRZAH ABDVLA, 5. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Dooz zijns Broeders doodt/ is het Rijcke op deſen Abdula gevallen; maer naer een jaer is Mirzah Sulton Abuſayd, Koning van Karazon, in zijne Landen komen plonderen/ dien Abdula tegen getrocken is/ maer heeft beyde ſtrijdt ende leven verlozen/ int jaer 1452.

MIRZAH SVLTON ABVSAYD, 6. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Deſen was in't derde lidt afkomſtigh van Teymur, ende hebbende Abdula omgebzacht/ heeft het Rijck ingenomen. Waer wierden nu eenige nieuwe oozlogen berocken t/ tuſſchen Mirzah Ebrahem, eñ Mirzach Cha Mahamud, tegen wien getrocken is/ Mirzach Iooncha, dzeef haer inde vlucht/ eñ nam hare Landen.

Kozts hier aen is Mirzah Saniar gekomen/ vergeſelſchapt met Mirzach Aladaolet, eñ zijnē ſone Mirzach Ebrahem, partiruliere Pzinceren/ om Abuſayd te beſtrijden te Sarak; maer zijn verwonnen/ eñ is Samar gebleve/ de twee andere ontvluchtent. Abuſayd beſat doen ter tijdt de Rijcken van Badachon, Gaznehen, Kabul, Siſtom, ende Koarrazin, des jaers 1468. Mirzach Acembek Ben Aly Ben Kara Oman vermoozde Mirzach Iooncha, om wiens doodts wille Abuſayd geroepen wierdt tot het gouvernement vande Rijcken Kermon, Hyerakh, ende Aderbaion. Maer Acembek hadde hem verſtekē/ ende liet dooz eenen Geſant om vzede aenſoecken/ doch wierdt afgeſlagen: Dit veroozſaeckte dat Acembek ſich begaf na Karabag (dit's 'tgeberghte ontrent Tabriz ende op den wegh) daer hy alle paſſagien ſo dicht beſettede/ dat hy Abuſayd in ſo groten noot van lijfvocht bracht/ dat hy ſiende geen uptkomſte/ de vlucht eyndelijck aennam; maer hy wiert gevangē/ ende gebzacht dooz Mirzah Yadigar Mahamed, die onder Acembek diende/ deſe liet hem ombzenghen inden Jare 1469.

MIRZAH SVLTON HAMED, 7. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Aldus is zijnen Sone hem gheſuccedeert/ doch niet wijders dan int Rijcke van Maurenahar, twelck hy 28. jaren beſadt/ ende ſtarf int Jaer 1495.

MIRZACH BABOR, 8. Koning uyt den ſtamme van Teymurlang.

Deſen Babor was den Neve van Abuſayd, ende ſuccedeerde inden Jare 1500. Maer Ichaybekan van Vſbek afkomende/ heeft hem verdzeven/ in den welcken oock het Koninglijcke bloet van Teymurlang opghehouden heeft. Babor trock dooz Gaznehem na Indien, alwaer hy bleef/ ende geregeert hebbende op d'een ende d'ander plaetſe den tijdt van 38. jaren/ ſtarf hy inden jare 1533. nalatende twee ſonen/ d'eene ghenoemt Homayon Mirſach, d'andere Kamoran Mirzach, die na haer vaders doot oock Koningen waren. Homayon hadde de beſte Pzovintien in Indien; hy hadde eenen Gouverneur/ die ſich tegen hem opſtelde/ genoemt Chyrkan, ende voerde tegen hem oozloge/ dwingende hem zijn lant te verlaten/ ende in Perſſen te vluchten/ al-

waer doen regierde Cha Thamas, die hem met 12000. Mannen bystant dede/ onder eenen Kapiteyn Beyramkan, die desen Homayon wederom in zyn Rycke herstelde/ brengende alles weder onder zyn gehoorsaemheyt met de doot van de rebellen Chyrkan. Van desen Homayon is Sone geweest Gelaladin Akbar, die den grooten Mogal is/ die noch regeerde inden Jare 1609.

Waerschouwinge tot den Leser.

ALso het Rijcke van Perssen nu in vele stucken verdeelt eñ ghescheurt was/ so dat d'eene in Aderbaion, d'andere in Maurenahar, sommige in Vzbek, ende so voorts haren Stoel bevestight hadden/ bestrijdende ende beoorlogende malkanderen; so en is nauwlijcks moghelijck/ om des noodigen korthepdts wille/ dat alle de selve vervolgens souden konnen achter een ghestelt worden. Nadien dan hier de rechte linie van Teymurlang ontbreeckt/ die nu alleenlijck in Maurenahar Meesters waren/ ende dat den Sophy nu al voor vele Jaren hem tot eenen Souverepn in Perssen gestelt heeft/ sullen wy't met desen beslupten; alleen willen wy dit den Leser noch aengedient hebben/ dat dese Koningen in Maurenahar nu vervielen onder die van Karazon. Dat mede noch eenige Nasaten van Chinguiskan in Maurenahar zynde/ wederom na eenige Jaren aldaer wederom in beslitinge quamen; van de welcke oock de linie ontbreckende is het den Sterckſten als eygen erf-goet ten deele gevallē. Sullen derhalven het Rijcke van den Sophy in Perssen beginnē/ wiens opkomst wy opt kortste den Leser naecktelick voor oogen stellen sullen: Latende de Genealogie der selver tot opt leste/ in welcke dē Leser oock sommige besondere Koningen voor oogen gestelt sullen werden/ oock in welcke die gestorven zyn.

Begin ende Oorsprong van Scha-Ismael, Sofy, ende der gener die uyt hem gesproten zijn, ende in Perssen geregiert hebben tot op desen tijdt toe.

Vervolgende voorts de ordre der Koningen van Perssen, sal het redelijck zyn/ eer wy van de daden van Ismael Sophy iets verhalen/ dat wy van zyn Afkomste verhalen/ opt hoogste dat mogelijck is: Dese was dan een Sone van Cheque Aydar, Sone van den Sultan Iuney, Sone van Cheque Ebrahem, Sone van Cheque Aly, Sone van Cheque Mucha, Sone van Cheque Sofy; eyndelijck het 13. Lint van de Afkomelinghen van Morts Aly die de Neef ende Schout-Sone was van Mahometh. Afkomste van Ismael Sophy, gheſproten upt Mahometh.

Als Teymurlang na de nederlage van Bajaseth, wederom in Perssen keerde/ brachte hy met sich een groote menighte Slaven/ so upt Caramannien, als andere Landen/ in meyninge zynde van die alle te sullen doen dooden/ ende met dese meyninge quam hy te Ardevil, alwaer hy eenige dagen vertoefde. In dese Stadt was eenen Cheque Sofy, die van een yeder gehouden wierdt voor een Heylich Mensche/ waer over hy niet alleen van die vande Stadt/ maer oock van alle omliggende Volcken daer voor gerespecteert ende geeert wierdt. Dese goede leven ende faem is oock Tamurlang geopenbaert/ die geerigh om hem te sien/ hem selver besoecken ging tot verscheyde malen: ende willende upt Ardevil vertrecken boodt hy hem aen te geven/ wat hy van hem eysschen soude; Cheque Sofy vernomen hebbende 't gene over de gevangene Slaven besloten was/ heeft upt mede-dogenthepdt den Prince gebeden om hare loslatinge; 'twelck hem niet alleene vergunt wierdt/ maer zyn hem van Teymur alle in zyn handen gestelt. Cheque Sofy ontfingse/ kleedese na zyn vermogen/ ende sondtse henen elck naer zyn Huys. Hier over verblyden sich niet alleene de ghevangenen/ maer oock het gantsche Landt/ daer sy t'huys behoorden/ de welcke erkennende haer in hem gehouden te zyn/ is onlangs daer naer van verscheyden besocht met giften ende gaven/ ende is dese erkentenisse altijdts voortgegaen oock op de Nakomelingen van Sofy, ende tot den Sultan Iuney toe/ de derthiende Soon nederwaerts/ die/ welcke leefde ten tyde van Iooncha, een sone van Chara Issuf. Desen Prince siende de gestadige besoekingen/ die aen Iuney gedaen wierdē/ ende tgroote getal volcks so te voet als te Paerde/ dat ordinaris voor zyn poorte stondt/ ende 'tgroote aensien/ verboot hem de aensoekinge van so veel volcx: Iuney hem hier over grootelijcks verkort bindende/ trock upt Ardevil met alle zyne Devotarisen/ ende nam den wegh na Diarbek: Ofem Acembek was doen dies Landts een Koning/ ende die heeft hem goedertierlijck ontfangen/ gevende hem zyne Suster Kadya Katum ten Wyve/ daer hy een sone by wan/ dien hy Aydar noemde. Desen Iuney hadde gemeenlijck altijdt eenighe Loopers ontrent hem/ die onder den tytel van Veraers zynder Secte te zyn/ het gantsche Gurgestam onbeylich maeckten/ dwingende de gene die sy gevangen kregen de selve Secte aen te nemen: Dese tourssen continuerende/ ende eenmael in 't Rijck van Trabizonda getreden zynde/ vermoorden sy den Koning/ ende stelden Aydar zynen sone tot Koning van 't selve Landt. Daer naer is gebeurt/ dat Acembek, Iooncha liet ombrengen/ hieromme is Aydar in Ardevil getrocken/ alwaer hy sich vertroude aen een Dochter van Acembek, genoemt Alemcha, die hem baerde twee sonen/ als Aly Parcha, ende Cha Ismaël, die gheboren wierd inden Jare 1488. die hem oock Sophy noemen liet.

In 't volgende jaer ist gebeurt/ dat Aydar getreden zynde in 't Rijck van Seyruan, zyn Leger

Leger van Farrok Yaſſur, een Koning dies Landts/ ontdaen is/ ende Aydar aldaer verſlagen wierdt / ende zijne twee ſonen gevangen; die den Sultan Ruſtan Bek daer naer in vzyheydt ſtelde; dan niettemin is hozts daer op den ouditſten Aly Parcha omgebzacht/ende Cha Iſmaël vluchte na Gueylon, daer hy ſes Jaren verbleef/ 't eynden van de welcke gheheel in roeren was / ende is vertrocken naer Arzenion, alwaer hy 7000. Mannē vergadert hebbende/ alle Caramaniers/ van de Secte Sophyanen/ met noch meer andere/ zijnde noch maer 14. jaren oudt/ is int Jaer 1501. ghekomen in Sciruam, ende heeft ghestreden teghen Farrok Yaſſur, die zijn Vader vermoozt hadde/ dien hy verwan ende dode/ inmemende alſo het gantſe Rijck: Het volgende Jaer beoozloghde hy Alwan in Nachoan, dien hy oock op de vlucht bzacht/ nam Tabriz in/ ende na deſe victozie ſtelde hy den roden Turbanin met 12. banden daer rondsom/ tot een gedachteniſſe der 12. Sonen van Ocem, een Sone van Aly, die onder haer vooz hepligh ghehouden wiert/ daer hy ſich afkomſtigh van noemde.

Cha Iſmael wreect zijns Vaders doot / oudt zijnde 14. Jaren.

Dit gedaen zijnde/ trock hy naer Arzenion, alwaer hy zijn Hepz vergaderde / om 't Rijcke van Zulkader te conqueſteren/ naer Alwan is in zijn afweſen wederom tegen Tabriz getrocken / om t'welck te ontſetten/ Iſmael terſtont gekeert is/ ende dwong hem na Bagadeth te vluchten/ daer hy ſtarf int Jaer 1503. Hy ſich weder een wepnigh te Tabriz geruſt hebbende/ bzacht zijn Hepz in Perſſen tegen Moral Bek, die ontdaen wiert/ verlieſende 10000. man op de plaetſe/ ende verliet Perſſen ende Kermon, die Iſmael ſtracks anbattede/ende ging te Kom overwinteren/van waer hy Eliaſbek met een Hepz af-vaerdighde teghen de Stadt Rey, die oock noch dooz hem ſelfs moſt inghenomen wozden/ na dat zijnen Kapitepn verſlagē was/ in welck oozlogh wel 30000. Mannen doot bleven.

Een ſeker Koning Mahamed Karrahy, viel int Landt van Yazd, ende nam het in: Iſmael quam tegens hem/ die ſich in een ſtadt begaf/ maer wiert ingenomen/ Karrahy ghevangen/ ende levendigh verbzant/ int Jaer 1506.

Van daer trock hy na Seyras, daer hy een Edicht bp fozme van pzoſcriptie afkundigen liet; Dat alle die wapen gedzagen hadden in den Slagh daer zijnen Vader Aydar gebleven was/ ſterven moſten/ ſo dat daer dooz wel 30000. Menſchen bleven. Den volghenden winter nam hy een deel Lant van den Turck in/ hozdts daer aen oock de ſtadt Bagadeth met het Landt daer routs-om. Ende inden Jare 1512. nam hy't Lant Suſa, oock int ſterckſte des winters Scyrvan, Baku, ende Darbant. Hy trock in Karazon teghen Chaybek Kahon, die zijne aenkomſte vernemende/ vlucht naer Marwo: maer Iſmael achterhaelde hem op de wegh/ ende leverde hem ſlagh/ die Chaybek Kahon verlooz/ ende ſelfs doot bleef/ ende aldus is Karazon gevallen inde handen van Iſmael.

Iſmael verovert vele Landen ende Rycken.

Int Jaer 1514. is gebozen Cha Thamas, den Sone van Iſmael. Int volghende jaer quam den Turckſen Keyſer Selim met een machtigh Hepz te Arzenion, twelck Iſmael van Hiſphaon dede afkomen/ die zijnen bp aant ontmoetede te Chalderon, alwaer eenen bloedigen Slagh geſchiede/ die Iſmael verlooz/en vertrock na Tabriz, daer hy 15. dagen bleef; na de welcke hy ſich begaf in Amaſiah.

Verliest den Slagh tegē Selim.

In dit Jaer hebben de Sophyanen in Diarbek den Sultan Morad omgebzacht/ ende zijn hooft aen Iſmael gheſonden. Tvolgende Jaer nam Selim Kemak in/ een ſterche plaets in Saladulien, noch Zulkadel, ende Alep in Syrien. Daer na int Jaer 1517. nam hy oock Damas in Egypten; ende tvolgende Jaer Diarbek ende Meſopotamien, daer hy eyndelijck ſterf int Jaer 1521. dien zijnen Sone Solyman geſuccedeert is.

Na dat Selim dē Perſſiaen veel Lands afgewonnen hadde/ ſtarf hy.

Iſmael Sophy over Perſſen gheheerſt hebbende den tijdt van 20. jaren/ is geſtozven int Jaer 1524. oudt zijnde 38. jaren.

Iſmael ſterft.

Hy was een dapper Kryghs-man/ onverſaeght/ meer hellende naer wzeethepdt ende ſtrenghepdt / dan ſachtmoedigh: Was uptermaten eer-gierigh: Wiert onder den zijnen oock ſeer ontſten ende ghereſpecteert/ ja van velen vooz een Hepligh Menſche aengebeden. Hy hadde vier Sonen/ namelijck Cha Thamas, Aleas Mirzah, Son Mirkah, ende Barhon Mirzah.

CHA THAMAS. 2. Koning van Perſſen uyt den ſtamme der Sophianē.

Cha Thamas is zijnē Vader geſuccedeert. Hy heeft verſcheyden oozlogen gevoert/ ghedupzende zijn Rijck/ twelck 53. jaren dupzde; van welcke de gewichtighſte tegen de Turcken gevallen zijn. Hy ſtarf int Jaer 1576. nalatende twee Sonen/ Cha Iſmael ende Mahamed den blinden.

CHA ISMAEL, 3. Koning van Perſſen uyt den ſtamme der Sophianē.

Cha Iſmael en was maer een Jaer en 10. maenden Koning van Perſſen, ende ſtervende liet hy het Rijcke zijnen Broeder Mahamed den blinden naer/ int Jaer ons Heeren 1578. ende vant Egyrum 985.

CHA MAHAMED, 4. Koning der Perſſen uyt den ſtamme der Sophianen.

Alſo Iſmael gheen kinderen nagelaten en hadde/ is zijn Broeder Mahamed, den tweeden Sone van Cha Thamas, geſuccedeert: de welcke/ alhoewel blint/ nochtans ſeven Jaren ghereghieert heeft/ ſtervende in den jare 1585. latende tot Succeſſeur zijnen Sone

CHA ABAS, 5. Koning, teghenvvoordigh regeerende.

Deſen heeft verſcheyden oozlogē gevoert/ ende veel Slachten geſlagen/ welckers voornaemſte was in Gueylon, daer hy doverhant niet ſonder gevaer van hem ende de zijne behiel. De Stadt Balk in Vſbek eenighe maenden belegert hebbende gehadt/ heeft moeten ſonder vzucht opbzeken: Heeft verwoeſt het Rijck van Lara in Perſſen, welckers Koning hy dooden liet/ om dat zijn volck de koop lupden ſo ſeer beſchadighdē. Heeft den Turcken Tabriz overgegeven. Deſen Pzince heeft verſcheyden gedenck-waerdige ſtucken verricht/ende voornemelijc tegen den Turcken/ die t'ſedert Tauris verloren hebben. Maer alſo wy maer voorgenomen hebben een kozt Begrijp den Leſer vooz te ſtellen/ ſullen wpt hier mede laten berusten.

KONINGEN, DIE IN PERSSEN geheerſt hebben, tot dat de Arabiers dat ſelve ingenomen hebben, volgens de Rekeninge van MIRKOND.

De generale Rekeninge ſtaet op de kant. Die gene daer de letter G. by-gevoeght is, zijn gouverneurs gheweeſt, ende worden nochtans van ſommige int getal der Koningen geſtelt. Het tepcken {. beſluyt dē Koning, onder welcken ſy geregiert hebben. Die gheen getal en hebben, beduyt, dat men twijfelt in de tijt hares regerings. Aen de kant zijn geſtelt de Jaren ons Heeren ende vant Egyrum, dat is het Mahometaens Prieſterdom, wanneer ſy geregiert hebben, over al waert van den Hiſtorij-Schrijver aengetepckent ſtaet.

	Iaren.	Maenden.
Kayumarras.	40	0
Syameck.	0	0
Ouchang.	0	0
Thamures Diubandt.	50	0
Iamched.	30	0
Soahk.	0	0
Eraydhun.	0	0
Manucher.	0	0
Naudar.	120	0
Afraciab.	7	0
Saab, ofte Bazad.	12	0
Kay Kobad.	5	0
Kay Kayus.	100	0
Kay Kozrao.	150	0
Loraſph.	60	0
Guſtaſph.	120	0
Bahamandaras Daſt ofte Ardchir.	120	0
Honcay Koninginne.	112	0
Darab.	30	0
Darab II.	12	0
Scander ofte Aſcander.	14	0
Stil-ſtand in 't Rijcke, van 72. Iaren.		
Chapur.	60	0
Ardchir Babakon.	50	0
Chapur Zabel Ketaf.	0	0
Ardchir Frazand.	0	0
Chapur.	60	0
Baharon Cha Kemon.	15	0
Yazdgerd.	22	0
Kezere Kozrao.	0	0
Baharon Gur.	0	0
Narſy G.	0	0
Naſa G.	0	0
Baharon Gur.	0	0
Narſy G.	0	0
Narſa G.	0	0
Baharon Gur.	23	0
Yazdgerd.	0	0
Narſy G.	0	0

Yazd-

	Iaren.	Maenden.
Zazdgerd.	18	0
Yazdgerd.	21	0
Homoz Farzand.	1	0
Feruz.	0	0
Sufara G.	0	0
Feruz.	26	0
Belax.	5	0
Iamaſp G.	0	0
Kobad.	43	0
Kezere Anuchiron.	2	0
Nauchirvan.	48	0
Hormoz.	12	0
Baharon Chuby.	0	0
Khozrao Parvez.	38	0
Kobad Chyruyhe.	0	8
Ardchir Chyruyhe.	0	2
Charear.	1	0
Ioon Chir.	1	0
Turon Dokt, Koninginne.	1	4
Iacanceda.	0	0
Azarmy-Dokt, Koninginne.	0	6
Kezere.	1	0
Ferrogzed.	0	1
Yazdgerd.	20	0

CALIFEN van BAGADET, die over Perſſen geregiert hebben, tſedert dat de Arabiers daer in gecomen zijn.

Iaren ons Heeren.	Iaren van 't Egyrum.		Iaren.	Maenden.
623	2	Abubakar.	20	0
643	22	Homar.	1	0
644	23	Otman ofte Oſman.	11	6
656	35	Morts-Aly.	4	6
661	40	Acen.	0	6
		Wt den Stamme van BENHVMYA.		
662	41	Mawya.	20	0
682	61	Yezid.	3	0
685	64	Mawya II.	0	1½
687	66	Marwan.	1	0
688	67	Abdel-Malek.	21	1
709	89	Oelid.	9	8
716	96	Soleyman.	2	6
718	98	Hamar, ofte Homer.	2	5
720	100	Yezid II.	4	8
724	105	Ochon.	19	8
743	124	Oelid II.	1	2
744	125	Yezid III.	0	6
745	126	Ebrahem.	0	2
745	126	Marwan II.	5	5
		Wt den Stamme van E B E N - A B A S.		
751	132	Safa.	4	9
755	136	Aujafar.	23	0
776	159	Mahady Bila.	10	0
786	169	Eladi Bila Muſaf.	1	3
787	170	Arachid Bila Harum.	13	0
800	183	Mahamed Amin.	4	7
815	198	Mahamun.	12	7
826	210	Abu Ezach Maraçon.	8	0
833	217	Wacek.	5	9
838	222	Almotowakal Bila Iafar.	12	6
850	234	Montacer.	0	6
851	235	Abul Abas Hamed.	5	9

Iaren ons Heeren.	Iaren van 't Egyrum.	Stil-ſtandt van het Califaetſchap.	Iaren.	Maenden.
860	243	Moſtahin.	1	4
862	247	Almaten Bila.	3	6
865	250	Moltady Byla.	0	11
866	251	Almat Hamed Bila Hamed.	23	0
893	279	Matazed Bila Hamed.	9	9
903	289	Mokaſy Bila.	4	0
907	293	Moktader Bila.	7	0
914	301	Iafar.	20	0
933	320	Kaher Bila Mahamed.	1	6
935	322	Razi Bila Mahamed.	4	0
939	326	Moktafy Bila Ebrahem II.	4	0
943	330	Moſtachfy Abdala.	4	4
947	334	Mutya Bila Fazele.	29	6
977	365	Tahia Abel Karim.	17	2
994	382	Kader Bila Hamed.	21	4
1015	403	Alkahem Beamaryla.	0	0
1015	403	Abujafar Abdula.	44	4
1059	447	Almoktady Bila.	19	5
1078	466	Almoſtacer Bila.	25	6
1103	491	Almoſtacher Bila Fazele.	17	2
1120	508	Rachet Bila.	2	0
1122	510	Almoktafy Bila III.	24	0
1146	534	Almoſtanger Bila Iſſuf.	11	0
1157	545	Almoſtanger Bemur Elach Acen.	9	8
1166	554	Nazer Ladinla.	47	0
1213	601	Alhazer Bila Mahamed.	0	9
1214	602	Almoſtanzer Bila Manzur.	7	0
1221	609	Almoſtancem Bila Abdula.	15	11
		MOGOLEN ofte TARTAREN, afkomelingen van CHINGVISKAN, die over Perſſen heerſten.		
1214	602	Chinguyſkan.	1	0
1230	626	Orkay Kahon.	13	0
1246	643	Gayuk Kahon.	1	0
1247	644	Manchu Kahon.	13	0
1260	657	Waku Kahon.	6	0
1266	663	Haxbay Kahon.	17	0
1282	680	Hamed Kahon ofte Nicudar Oglan.	2	2
1283	681	Argon Kahon.	7	0
1292	690	Ganiaru Kahon.	2	0
1295	693	Badu Kahon.	1	0
1296	694	Gazun Kahon.	8	0
1305	703	Aly aptu Kahon, die na genoemt wierdt Sultan Hamed.	12	9
1317	715	Sultan Abzayd Bahader Kahon.	19	0
		MOGOLEN ofte TARTAREN, afkomelingen van TEYMVRLANG, die over Perſſen geheerſt hebben.		
1374	772	Teymurlang.	36	0
1409	807	Mirzah Karrok.	43	0
1452	850	Ologh Bek.	2	0
1455	853	Mirzah Abdelatif.	0	6
1456	854	Mirzah Abdula.	1	0

In

Iaren ons Heeren.	Iaren van't Egyptum.		Iaren.	Maenden.
		In Maurenahar.		
1457	855	Mirzah Sulton Abuſayd.	18	0
1475	873	Mirzah Sultan Hamed.	28	0
153	937	Mirzah Babor.	38	0
		In Karazon.		
1475	873	Mirzah Hyadigar.	2	0
1477	875	Mirzah Sulton Ocen	38	4
1513	911	Bahady Azamon, ende Muſafa Mirzah, Gebroeders te ſamen.	1	0
		In *A*derbaion.		
1411	809	Myron Cha.	0	0
1412	810	Mirzah Abubakar.	0	0
		TVRKEN, van den geſlachte van KARARVYONLV, die in Perſſen geheerſt hebben.		
1417	815	Kara Iſſuf.	14	0
1425	823	Amir Scandar.	16	0
1443	841	Ioon Cha.	32	0
1475	873	Acen Aly.	1	0
		TVRKEN, van den geſlachte van *A*RVYONLV, die in Perſſen geheerſt hebben.		
1478	876	Ozun Acembek.	11	0
1488	887	Sultan Kahil.	0	6
1488	887	Yacub Bek Bayſangor.	12	10
1501	899	Mirzah.	1	6
1502	900	Roſtambek.	5	0
1507	905	Hagmet Bek.	1	0
1508	906	Alwan Bek.	1	0
1509	907	Morad Bek.	1	0
		Geſlachte der Sophyanen, afkomelingen van Iſmaël Sophy, Koningen in Perſſen.		
1509	907	Cha Iſmael Sophy.	20	0
1529	927	Cha Thomas.	53	0
1582	980	Cha Iſmael.	1	10
1584	982	Cha Mahamed den Blinden.	7	0
1591	989	Cha Abas.	29	

Kort Verhael

der Landen vanden

TVRCK,

Ende eerſtelick in

EVROPA.

Kort Inhout.

1. Beſchrijvinghe van de grootte des Rijcks van den Turck/ ende de Landen die hy teghenwoordigh in Europa, Africa ende Asia beſit. 2. Particuliere beſchrijvinge der Koningrycken eñ Provintien van Europa die hem onderworpen zijn/ ende eerſt van Thracien; waerom alſo genoemt/ zijn grenſen/ ende gelegenthept; zijne vooraemſte Steden. 3. Wijtloopige beſchrijvinge van de ſtadt Conſtantinopolen. 4. Vruchtbaerhept van Thracien in Koorn ende Wijn: Silver-Mijnen/ ende Goudt-voedende Rivieren: vanden Boſphorum met 30. Havenen/ ende waer hy ſich ontlaſt. 5. Wilde ſeden der oude Thraciers/ getemt door den Wet-ghever Zamolxis; ende hoe ſy hem eerden. Hare offerhanden van Mannen ende Vrouwen: Veylinge der jonghe Dochteren aen den meeſt-biedenden; hare toelatinge in dieverye. 7. De Goden die ſy aenbaden; verkieſinge haerder Koningen. 8. Hare hupdenſdaeghſe ſeden in drinckē/ etē/ houwelicken/ etc. 9. Hare Ceremonien die gehouden worden op den Feeſt-dagh/ genoemt Beclan, binnen Conſtantinopolen. 10. Facoen van leven/ kleedingen ende ommegang der Chriſtenen ende Joden die onder de Turcken woonen. 11. Beſchrijvinghe

van

van Griecken-lant, zijne grenſen/ etc. ende eerſt van Macedonien ende zijn gelegenthent; zijne twee voornaemſte Bergen Olympus ende Oſſa, als oock de voortreffelyckſte Steden. 12. Van Epyro, zijn grenſen/ Havenen/ ende Steden. 13. Achayen, 14. Peloponneſus ofte Morea, zijne gheleghenthept/ lengde Landen/ etc. 15. Van de hoedanighepdt des Lochts/ vruchtbaerhepts eñ onvruchtbaerhepts van Griecken-lant, etc. 16. Onvruchtbaerhept der Landen van Attica ende Epyrum. 17. Vruchtbaerhept van Peloponeſe, ende voorhept van Arcadien, alwaer ſekeren Wijn toegemaeckt wiert/ die de Vrouwen vruchtbaer/ ende de Mannen raſende maeckte. 18. Den aert der oude Griecken/ ende ſtrijdtbare Macedoniers/ etc. haren wandel ende genegenthept. 19. Van het wonderbare Oraculum van Dodona, ende zijn wilderniſſe. 20. Der Atheniers ſubtijl verſtant/ als oock die van Attica. 21. Van de dappere courage der Lacedemoniers/ etc. 22. Van de hupdensdaeghſe Griecken; hare ſpraeke komt beter over een met de oude Griecksche/ als de Latijnſe met de Italiaenſe. Haer manier in dyncken/ eten/ etc. 23. Hoedanigh de oude Politie der Atheners was/ haer afkomſt/ etc. ende hoedanige wetten haer Solon gegeven heeft. 24. Van het begin der Tollen in Athenen. Hare verkieſinge van Magiſtraten dyederley. Van den Raet der Areopagyten, oock de geſtrenghept haerder vonniſſen. Onderſchept tuſſchen de Nomothenes ende Monophylaces; tGerecht van 500. Mannen over civile ſaken; Noch van veel andere Magiſtraten in hare Republycke gebruyckt. 25. Van de oude Politie der Spartaners/ ende hoe ſy geregeert wierdē door de wetten Lycurgi: Van hare houwelycken ende andere manieren van leven. Van de vrpagie der oude Lacedemoniers met de Dochteren. Hoedanigh gelt ſy gebruyckten. Vanden Krijghs-orde deſer Republycke. Hoedage authoritept den Koning in de Vanketten hadt. 26. Welcken Godtsdienſt de Griecken deſes tijts houden. 27. Van de Eplanden in de Middellantſe Zee, die den Turck toebehooren/ ende vant gene hy in Slavonien beſit. Hare gelegenthept ende vooraemſte Steden; hare vruchtbaerhept/ ende de ſingularitepten/ die aldaer gevonden worden: hare ſeden ende manieren van leven/ ſo oude als nieuwe. 28. Vant Eplant Cypers, verdeylt in vier deelen/ zijne gelegenthept/ etc. Aert ende ſeden der inbooꝛlingen. 29. Het Eplandt Rhodus, ende zijne gelegenthept; vande vermaerde Coloſſus, eertijdts in de Stadt Rhodus opgericht/ hoogh zijnde 70. ellebogen. 30. Beſchrijvinge des Lants Boſſina, Bulgarien, Servien, Raſcien, ende tgene den Turck in Hongaryen beſit/ de vooꝛnaemſte Steden/ ende ſeden. 31. Van de Rijcken Alger, Tunis, ende Tremiſcen, in Afrika gelegen. 32. Van Egypten, ende de Troglodyten hare gebuyren. Mitſgaders een breede Beſchrijvinge der Landen/ die den Turck in Aſien beſit. Eyndelijc eē generael Diſcours over alle de Turcken/ verhatende hare Seden/ macht/ en gouvernement: Met een Catalogus van alle de Keyſeren van Conſtantinopolen, ſo Chriſtenen als Turcken/ tſedert dat het Weſterſe Rijck van het Oſterſe gheſcheyden is/ twelck Carolo Magno gegeven wiert.

DEſen grooten Monarch / die ſich ſo ontſichbaer gemaeckt heeft voor de gantſe Chriſtenhepdt / gedurende vele jaren herwaerts/ is ſo machtigh ende heeft alle zijne Rycken ſo deun ende dicht aen een gebonden/ dat die de ſelve wil van deun by beſien ende aenmercken/ moet bekennen dat hy een ſchrick des gantſen werelds ſoude zijn/ ten ware dat hy met den Perſſiaen ſo veel te doen hadde. Derhalven wil ick de beſchrijvinge ſijnder Landen aenvatten/ ende dat op't netſte dat my mogelijck ſal zijn ; ende verhaelt hebbende alles wat hem onderworpen is / ſal ick komen tot de particuliere beſchrijvinge van elck Koningrijck ende Provincie / ende yder ding byſonder aenmercken.

Het Rijck des Turcks ſtrecht ſich in Europa, langs den oever van de Venetiſe Zee/ van de Frontieren van Ragouſi af / omringelende de gantſe Middel-lantſe Zee, eñ Mare Marmor, oock een goedt deel des Ponti Euxini, ofte Mar Majour, tot de Stadt Theodoſia toe/ nu Caffa genoemt/ gelegē in Cherſonneſo Taurico, anderſſins Perodoſka, Gezara ofte Gazaria, oock Prucuply. Maer binnen 'o Lands ſtrecht het ſich van Buda in Hongarien af tot Conſtantinopolen toe/ begrijpende het beſte ende grootſte deel van't Opper-hongarien: Tracien, anders Romeli; ofte Romanien; gants Græcia, namelijck Macedonien, Epyrum ofte Albanien, Achaia, Peloponneſum, nu Morea, met alle d'Eplanden in Mari Ægeo, nu Archipelagus genoemt/ behalven wepnige / die den Venetianen toebehooren/

I. Alles wat den Turck in Europa beſit heeft 312159. Italiaenſe mijlen omgangs.

beſhoozen/ met een deel van Illyrien ofte Slavonien; ende noch hier beneven de Rijcken van Boſna, Servia, Raſcia ende Bulgaria.

So is dan 'tgene dē Turck in Europa beſit/ gegrenſt ten Ooſten aen Mar Marmot, Ponto Euxino, ofte Mar Majour, ende Mari Ægeo: Ten Zuyden aen de Cretiſe ofte Candiſe ende Middellandſe Zee: Ten Weſten aen de Hadriatiſe Zee; ende ten Noozden aen een deel van Hongarien, Tranſylvanien ende Moldavien. Den omgang van zijnen oever mach in Europen zijn 10000. ende ontrent 500. Italiaenſe mijlen/ ende metende te Lande alles in alles ontrent de 312159. Italiaenſe mijlen; ſo veel als 104053. Hollandſe mijlen.

In Africa beſit hy den omgang bā 356160. Italiaenſche mijlen.

In Africa beſit hy de gantſe Zee-kuſte/van de Stadt Veloz de Gomera af tot de Roode Zee toe/uytgeſondert eenige plaetſen/die den Koning van Spangien erkennen: Ende in deſe ſtreke wozden geſtelt de Koningrijcken van Alger, Tunes, Tripoli in Barbarien, ende het gantſe Egypten: te weten van Alexandrien af tot de ſtadt Siena toe/ nu Aſne, met een deel van Arabia Troglodítica, van de Stadt Sues tot de Arabiſe Golffe aen de ſtadt Suaquen toe. So dat alles wat den Turck in Africa beheerſt/ als ook in Egypten, te lant ende te water/ eenen omring heeft van 356160. Italiaenſe mijlen/ ſo veel als 118720. Hollantſe mijlen.

Doch nadien dat deſe Landen op vele plaetſen woeſt ende onbewoont zijn/ ook ſommige plaetſe bewoont wozden van die hem niet onderwozpen en zijn/ ſo machmen wel ſeggen evenwel dat hy in Africa beheerſt ontrent de 178080. mijlen.

In Aſia beſit hy van tgene Ptolemeus in de eerſte Tafel ſtelt van dit deel des Werelts/ is namelick Pontus ende Bythinia, het welcke men Turkyen noemt/ende tgene men eygentlijck Aſien noemt is Natolia ende Phrygia, nu Parien ende Bebrycien, Lycia wozt ghemeenlijck genoemt Briquia: Paphlagoma, Galatia, Pamphylia, Cappadocien Armenien ende Minor wozt nu Anadulia genoemt/Cilicia is Caramannien, welcke alle teghenwoozdigh begrepen wozden onder dat deel dat den alghemeynen naem van Natolien, waer van de Pzovintien ende voornemelijck de Steden alle van naem verandert zijn. Den omring van dit half-Eylant Aſia Minor, ofte Natolia, nemende het van Alexandrette af tot Trepiſonda toe/ is van ontrent de 2400. mijlen.

Den Turck beſit noch een goet deel vant gene Ptolomeus in de derde Tafel van Aſien ſtelt/ want 'tander wozt bā de Tartaren ende Perſſen beſeten; ende dat deel is Armenia Major, twelck de Turcken noemen Turcomannien.

Hy beheerſt wijders het gene Ptolomeus in de vierde Tafel van Aſien ſtelt/ als het Eylant Cyprus, Surien, eertijts Syrien, Paleſtina ofte Iudea, ende den Oever van Surien is/ nemende van de ſtadt Firamide tot Alexandrien toe/ 430. mijlen. Noch Arabia Petroſa, nu Baraab, Meſopotamia, nu Diarbek, Arabia deſerta, ende Babylonien ofte Bagadeth, alwaer de Chaldeen woonden.

Wijders beſit den Turck in de vijfde Tafel Ptolomei, het Lant Aznien, ende ſchepende dan van Trepiſonda, klimt hy ten Noozden op na de engte/ die nu by den Italiaen genoemt wozt Mar di Zona, ofte den mondt van S. Jan/twelck met het Cherſonneſo gegrenſt is/ genoemt Gazaria, aen de Noozdtzijde/ namelijck tot Matrique toe/ is den oever 450. mijlen/ ende ſchepdende van Sues, omcinghelende tgeluckige Arabien, tot den mont van den Tygris, nu Tigil ghenoemt/ is 3750. mijlen. So dat den Turck in Aſien 710640. Italiaenſche mijlen beſit. Hier af getrocken een vierdepaert voozt onbewoonde ende woeſte Lant/ blijft noch 532980. mijlen int vierkant.

Alles nu wat den Turck in Aſien beſit/ grenſt ten Ooſten aen Sinu Perſico, de Riviere Tygri ende een deel van de Caſpiſe Zee/ nu Mar di Bachu genoemt: ten Weſten aen de Arabiſe Golffe/ ofte Roode Zee/ Archipelago, dengte van Conſtantinopolen, ende aen Mar Majour: Ten Noozden aen Mar Majour, een deel vant Meotidiſe Maras/anders Mar des Zabacques, ende aen een deel vant Aſiatiſe Sarmatien: Ten Zuyde de Indiſe ende Middellantſe See/ ende Mar Majour.

Dit alles tſamen gerekent zijnde wat den Turck in de vzie deelen des Werelts beſit/ bedzaeght int vierkant een millioen/ twee hondert en vzie dupſent/ twee hondert negentien mijlen, dat zijn 341073. Hollandtſche mijlen.

THRACIEN, ofte ROMANIEN.

II. Waerom Thracien nu Romanien ghenoemt wozdt.

Overmits dat de Hooft-ſtadt des Turcks in Thracien light/ dat nu Romuli ghenoemt wozt/ofte Romanien, heeft my raetſaem gedocht aen dit deel te beginnē. Dit Romanien is een Lant gelegen dicht aen Ponto Euxino, aldus ghenoemt/ om dat zijne Hooftſtadt/ twelck Conſtantinopolen is/ eerſt Novaroma ghenoemt wiert. Dit Lant is ook eertijdts genoemt geweeſt Aria, Perca, Odryſa, Emonia, Biſtonia, Creſtonia, ende Schythonia, ook Thyras in Hebzeeus/ na tgetuyghenisſe Ioſephi: Zijne Inwoonderen wierden eertijdts genoemt Strimoniers, Bardes, Dolongers, Brigen, ende Sithimes.

Het grenſt ten Ooſten aen Mar Majour, die de Turcken noemē Maurotalaſſa, ofte d'engte van Conſtantinopolen, de Zee Marmot, ende den Helleſpontum ofte engte van Gallipoli. Ten Noozden grenſt het aen den Bergh Hema, van de Italianen/ Monte di argento, van de Turcken Balkan, ende vande Slavoenen Cumoniſe genoemt: Ten Weſten aen't Opper-Mizia, een deel van Macedonien: Ten Zuyden aen den Archipelago. Het begint aen de Rivière Strymon, nu Stromon, 'twelck van die zijde de ſchepd-pael is van Macedonien: Is lang 25. mijlē/ende heeft inde bzeedde/ die van den Bergh Hema is tot de engte van Contantinopolen, is ſeven dagh-repſen.

Thracien is gelegen tuſſen de 42. graet van de verhooging des Pools tot de 44. alwaer den langſten dagh van vijftien uren ende een vierendeel is. Zijne lengde ſtrekt van de 47. graed tot de 36.

De vernaemſte plaetſen in deſe Contrepe zijn Abderan dat by ſommige genoemt wozd Clazomena, het Vaderlandt Democriti, nu Poliſtylo, ofte Aſtrizza genoemt Nicopoli, aen den Bergh Hema gelegen/ende Philippopoli, in eē beemde getimmert/ welckers overblijſelen wonderlijck zijn: Daer is noch een Amphitheatrum geheel gebleven tot noch toe/ dat ſeer ſchoon is/ ende ſoude noch lang konnen duyzen/ ſo de Turſten de Trappen/ die van Marber zijn/ niet af en bzaken; het is ovaelſche-wijſe: Daer zijn/ noch vier groote ende hooge

Overblijſſelen des Stads Philippopoli.

hooge Colommen / obergebleben van de Kercke S. Claudij, eñ noch veel marbere eerbeelden. Dese stadt is hupdē noch seer volckrijck.

Hadrianopoli, nu Endrem genoemt/ is grooter als Philippopoli, doch is met geen muyren omringt; doch woꝛtse naest Constantinopolen de meeste dooꝛ gants Thracien geacht: ende was eertijds de woonplaets der Turckse Keyseren/ als van Amurathes I. in't Jaer 1363. ende andere.

Trajanopoli, is oock noch volck-rijck. Selymbria aen den Oever Propontidis, heeft een bequame Haven vooꝛ klepne Schepen/ ende inhammen vooꝛ de groote. Pernitha, nu Heraclea, gelijck't eerst genoemt was/ light aen de golphe Sithou, heeft eē bequame Havē vooꝛ Schepen ende Gallepen. Apollonia, woꝛdt nu Sisopohy genoemt/ ende light aen den oever des Ponti Euxini.

III. Beschrijvinge van de Stadt Constantinopolen.

Laet ons nu een wepnigh in't besonder de stadt Constantinopolen aenmercken / als Hooftstadt des Rijcks; dese is eerst van Pausania, der Sparten Koning/ gestight/ int jaer des werelts 3536. ende vooꝛ de gheboorte Chꝛisti 670. jaren: ende wiert Byzancium genoemt. Desen Naem heeftse behouden tot op Constantinum, onder wien sp Constantinopolis, ende Nova-Roma genoemt wiert. Was eerst d' Wooninge der Roomsche Keyseren/ als sp Romen verlieten: Daer na der Grieckse/ doen t'Rijck ghedeylt wiert; eyndelijck na datse ingenomen was/ twelck ghebeurde in den Jare ons Heeren 1453. onder Mahometem II. Turcks Keyser; ende wiert gekoren vooꝛ de woon-plaetse der Ottomannen.

Weshalben die stadt hupden seer rijck is/ wonderlijck bevolckt/ ende als een Centrum van de gantse baert ende alle den Koop-handel van Turkyen. Sommige stellen den ommegang des Stadts 13. mijlen/ andere 16. sommige oock 18. mylen. Men gelooft datter 700000. Persoonen in zijn. De Turcken noemense Stembul ofte Stembolda. Heeft ten Noꝛden Mar Majour, ten Zupdē de Archipelagum, een gedeelte van de Middellantse Zee, ten Oosten Asien, vant welcke sp afgescheyden light dooꝛ een Canael van dzie vierendeel upꝛs bꝛeet/ die van deen See tot de andere streckt/ ende is de Stadt een dienstighe Haven/ ende is so diep dat alle groote Schepen gemackelijck haer aen Lant ontladen mogē/ ende is ontrent ses mijlen lang.

De Haven van Constantinopolen.

De gelegenthept deses Stats is so lustigh ende aengenaem/ dat het schijnt datse getimmert is vooꝛ eenigh groot Pꝛins/ die over velen heerst. Sp is getimmert opt afhangen van eenen Bergh/ bp-na dzie-hoecktgh/ den eersten hoeck is langs de Haven tot het Serrail; den tweeden van hier af tot het Kasteel/ daer de gevangenen in bewaert woꝛden/ genoemt de Seven Torens; ende dese twee hoecxē zijn van de Zee becingelt/ in de welcke het Serrail met eenen Hoeck uytstreckt; den derden hoeck is aen het vaste Lant/ besedt met eenen dobbelen Munt/ eenighe Toꝛzens / welckers buytensten gracht niet veel bysonders is. Dese gantse Stadt voldoet untermaten het gesicht/ want daer zijn seven Bergen in/ op neder van de welcke een heerlijcke Mosquee is/ waer af hier na ghespꝛoken sal woꝛden.

Van 't Hof des Keysers.

De overtreffelickste plaetse vā Constantinopolen, is het Serrail ofte Slot/ des Keysers Hof/ legghende opt inkomen des stadts/ eñ is bp-na van 'tandere afgesondert hebbende 5. vierendeel mijls ommegang. Aē de Zeehant siet men veel klepne Toꝛzenkens/ als mede eenige Gaelderpen/ die op Pilaren/ van Marber staen/ daer sich den Keyser dickmaels op vermeydet.

Alsomen int eerste Hof vant slot komt/ aē de slincker hant sietmen een Mosque/ dat eertijds een Kercke was/ doch nu gebꝛuptse den Keyser als een klepn Ammonitte-Huys/ int welcke bewaert woꝛden alle de wapenen tot zijn Hof noodigh. Wat opwaerts is een hoogen Toꝛzen met 60. of 70. trepsters/ waer in de gebodē ende bevelen des Turcks uptgedeylt woꝛden/ ende aen de rechterhant zijn de Keurkens.

Wt dit Hof komende/ treedmen in een ander/ gemaeckt als een Klooster/ eñ een gaelderp daer rondts-om/ die met Marbere Pilaren gestudt woꝛt/ ende met loot bedeckt is: Aen de slincker zijde is een Fonteyn/ bp de welcke den Turck de groote Heeren zijns Hofs somwijlen onthoofden laet.

Een wepnigh verder is de Schat-kamer des Keysers. Ende dit is't meest alle/ dat van des Keysers Slot gesept kan woꝛden.

Niet wijdt van daer is een Bergh daer een heerlijcke Mosque opstaet/ eertijds geweest de Kercke S. Sophiæ, gestight van den Keyser Iustino; heeft eertijds een Abdye daer noch bp ghehadt/ die sich wijdt in de plaetse streckt daer nu het Slot is/ ende vāde Turcken vernielt/ niet latende als het Kooꝛ/ datse tot haer Mosque bewaert hebben.

Men sieter veel groote ende hooghe Colommen/ waer van de acht van Poꝛphyꝛsteen/ 16. van Serpentijn-steen/ ende 4. van witte Marber-steen: waer boven een schoone Gaelderpe is/ gheplavept met witten Marber/ met veel schoone klepne Colommē van Marber ende Serpentijn-steen.

De vooꝛnaemste Mosquen zijn die gelegē zijn op de seven Berghen/ namelijck/ die van S. Sophia daer af gespꝛoken is; die van Alibacho, die van den Sultan Bajazeth, die van den Sultan Solyman, die van den Sultan Mahomet; die van den Sultan Selim; ende die van Selim, Sone van Mahometh: Maer de kostelijckste eñ schoonste/ à la Moderne, is die van den Sultan Solyman.

Dese Mosque heeft vier groote Poꝛten/ verselt met een seer schoone Kap/ verhooght met Marber-steen/ ende op de vier hoecken staen vier schoone Toꝛzens / hoogh / maer smal/ met een gaelderpe na bovenen opgaende/ het binnenste is wit/ gemaeckt met Marbere Colommen.

Vooꝛ de pꝛincipale Poꝛt vande Mosque is een groote Sale/ geplavept met Marber/ omringelt met een Gaelderpe ende eenighe Colommen vande selve stoffe/ ende in't midden een seer schoone Fonteyn / ghedeckt met Loodt / so wel als de Galerpe ende de Mosque.

Achter de Mosque van S. Sophia is het Huys van Lasnagar, van wiens men gaet onder d'Aerde tot int Slot des Keysers.

Deum hier bp is eenen * Hyppodromus, van den Turckē Armedan genoemt/ ontrent 500. schꝛeden lang/ ende 100. bꝛeedt; Int midden van de welcke een Naelde staet/ met Hieroglyphice figuꝛen bemaelt ende besneden/ maer niet so hoogh als die van du Populo te Romen.

* dat is: een Loopbaen.

Wat dieper inde Stadt staen dzie-in-een gevlochten Serpenten van Koper gegoten/ zijnde twee Mannen hoogh. De welcke (na

Dzie Koperre in-een-gevlochten Serpenten.

tseggen

'tſeggen der Turcken) aldaer geſtelt zijn/ doen het volck aldaer verloſt waren van die Serpenten/ die hun vervolghden; ende deſe oprichteden tot een gedachtenis deſſelfs.

Op deſe plaetſe oeffent ſich de Ruyterye des Wapdaeghs/ ende andere Feeſt-dagen/ genoemt Beelan.

Deun by den Hyppodromum is het Biſiſtam, 'twelck is als het Palays te Parijs, alwaer alderley gheſteenten/ Goudt-ſmits-werck/ ende diergelijcke fraepighheden verkocht worden/ oock Tijde-werck/ Slaven/ Vrouwen/ Mannen/ Dochters/ eñ Kinderé.

Noch ſietmer een groote Colomne/ ghenoemt Hiſtrialle, die op eenige Perſonagien geleent ſtaet/ als te Romen, die van S. Petrus, ende Paulus.

Van daer gaetmé beſien een ſchoone groote plaets/ veel grooter als den Hyppodromus, ende is den Janitſaren eygen/ ende is omcingelt met Hutten van de voorſz. Soldaten.

Daer naer ſietmen het oude Pallaeys van Conſtantinus, doch niet ſeer ſchoon: maer in een ſchoone plaetſe gelegen.

Twee Chriſten Kercke inde Stadt.

In de Stadt ſietmen noch twee Chriſten Kercken/ d'eene toegewijet S. Nicolao, d'andere S. Maria van Conſtantinopolen, die klepn doch geheel is: ende dit is 't meeſte dat in de Stadt te ſien is/ laet ons nu tot de Voorburghten gaen/ ende daer na tot d'omliggende plaetſen/ eñ beſiê wat daer voor fraepighhepdt te ſien is.

Eerſt ſietmen op 't eynde des Stadts/ aen d'ander zijde vande Haven/ dicht by de ſoete wateren/ een Moſque vanden Sultan Anjoug, inde welcke de Turckſe Keyſeren haer ſwaert ontfangen moeten/ als ſy tot het Rijcke komen. Aen d'ander zijde van de Haven zijn de Stallingen ende eenige Tuynen des Keyſers. Wat voorder op de kant vande Haven is het Arſenal ofte Ammonity-huys/ alwaer ontrent 150. ongewapende Galeyen liggen upt het water/ ende ontrent 60. gewapende int water: wat voorder is een plaetſe die Topana heet/ alwaer een groote menighte ontwapende Canons liggen/ waer van de ſommige gekeert zijn tegen de Haven.

Op 't eynde van dit Canael/ ontrent 2. mijlen in de Swarte Zee, light een klepn Eylandeken/ geheel woeſt/ ende is een groote Rots int geheel/ boven op den top van de welcke een grooten witten albaſteren Colomne ſtaet/ geſtelt van Pompeo Magno, doen hy Mithridatem verwonnen hadde.

Weder-keerende tot dicht aen Conſtantinopolen, vindtmen op 't Canael des ſelfden Sees twee Torens/ d'een na de Stadt/ d'ander na de Zee gekeert zijn/ die het inkomen bewaren: Op deſe worden de gevangene Ridders van Malta, ende andere Chriſtenen van aenſien/ geſtelt: ende light ontrent 6. mijlen vande Stadt/ aen d'een zijde veel Speelhuyſen ende Luſt-hoven: Recht tegen over de Stadt/ ende in Aſia, light Galata, nu Pera, geleghen tuſſchen het Arſenael ende de plaetſe Topana, ende meeſt bã Duytſe ende Griecke Chriſtenen bewoont: Beyde hebben ſy een goedt deel Kercken/ waer van de ſchoonſte der Roomſche is die van S. Franciſcus: der Griecken zijn die van S. Maria, S. Iohannes, S. Antonius, S. Benedictus, S. Petrus, ende S. Anna. Voorts-om deſe ſtaen veel Huyſen ende Dorpen/ als Caſanbacha, Peſictar, ende de Woon-plaetſe der Geſanten van Vranckrijck, Engelandt, ende Venetien.

Woon-plaetſe der Chriſten-Geſanten.

Wat verder/ aen de ſelve zijde/ is een Dorp genoemt Scutari, 'twelck de Moeder van den Sultan Mahomet toebehoorde/ die aldaer een ſeer koſtelijcke Moſque liet timmeren/ met een ſchoon ende groot Huys daer by/ int welcke alle de Paſſanten/ van welcke Religie die oock zijn/ mogen herbergen/ ende drie dagen geſpijſt worden. De Turcken noemen deſe plaetſe Carvaſerat, ſiet dit's 'tgene van de omliggende plaetſe van Conſtantinopolen verhaelt kan worden.

Dicht aen deſe Provincie is het Cherſoneſum Thracicum, gemeynlijc dé Arm S. Georgij, alwaer de ſtadt Gallipoli ligt/ zijnde vier daghreyſen van Conſtantinopolen. Dit was d'eerſte plaetſe in Europa, die Amurathes I, in't Jaer 1363. innam. De ſtadt heeft geen muyren/ eñ zijn Haven is niet bequaem voor grote Schepen/ doch heeft eenen inham/ die bequaem is. Deſe ſtadt wort bewoont van Grieken/ Joden ende Turcken: Alhier is eé grote door-tocht der gener die van Europa in Aſia reyſen.

De Kaſteelé van Leander ende Hero.

Deſe gantſe engde des Sees van Gallipoli af/ daer den Propontides eyndight/ tot den Archipelago toe/ wort Helleſpartus genoemt; eñ hier is de enghe tuſſchen de twee Kaſteelé Seſton eñ Abydus (vermaert door de vryagien van Leander ende Hero) die maer eé quartier uyts breet is/ ende worden van de Turcken Bogaſaſſer genoemt. Seſtõ Cherſoneſo Thracico, ende Abydus in Natalia. Den Propontidis wort nu genoemt Mar Majour.

Des Landts Hoedanigheydt.

Het Lant is ten meeſten-deel hout/ ende wel bewoondt. Daer zijn vele vlacke Landen/ daer ſchoon Koorn ende andere granen verſamelt worden: ende na de Zee toe waſt oock ſchoonen Wijn. Plinius pryſt deſes Landts vruchtbaerheydt ſeer/ ende onder andere het Koorn om zijne ſwaerte/ ende den Wijn om zijne goedtheydt. Het en heeft door 't gantſche Landt geen geboomte; Alhier wordt den Alupn toegemaeckt.

Grote ende goede vruchtbaerheydt.

De Bergheu deſes Landts zijn Hema, Rhodope, die altijdt met ſneeuw bedeckt is/ Orbela, ende Pangea, die ſilver-mijnen heeft; daer naer Meſſape, niet wijdt van de Zee/ wonderlijck om zijne ſcherpe Rotſen.

Zijne Rivieré zijn Hebre, nu Mariſe, Neſſa, nu Charaſon, Melas, nu Genſui, eñ Strymon; 'twelck de ſchepdt-paal is van Macedonien.

De Hebre, ſomen ſeght/ heeft goudt in zijn ſandt vermengt/ ende is ſtilſtaende; zijn water is ſoet/ ende Somers ſo koud als yſs. Des Winters vloeyt hy over/ ende bedeckt een plaets die eertijds Doriſca genoemt wierdt/ daer des Somers veel Paerden op gevoedt wierden. Deſe Riviere ontfangt den Theare, die de geſondſte is van geheel Thracien, ſeer goet voor de de ſchorfte.

De goetheydt des Fonteyn-waters.

Het heeft 38. Fonteynen/ ſommighe heet/ ſommige koudt/ vloeyende upt een ſelfde Steen-Rots. Darius gode ſmaeck hebbende in dit water/ ſtelde een groote Colomne daer deun by tot zijnder eeren/ met een Griecks Opſchrift.

In het Stil-ſtaende water van Biſton ofte Bouron is veel ſchoone Vis/ ende light deun aen de Zee.

Den Boſphorum Thracicum heeft 30. goede Havenen/ ſommige in Aſien, ſommige in Europa, doch hier in meeſt: verandert zijnen loop op ſeven verſchepdenplaetſen/ alwaer hy ee-

hp eenige Hoofden ontmoetende/ de Zee seer onstuymigh maecht. Was ten tyde des Keysers Copronymi wel 30. cubitus bovē 'twater toegevrosen/ so dat Menschen eñ Beesten te voet uyt Asien in Europa komen konden: Hier is ooch des Somers veel Vis/ des Winters meest na de diepte van Mar Majour swemt; so dat ontrent Constantinopolen so veel Vis is/ dat de Vrouwen selve dooz hare wepnsters/ aen de Zee-kant staende/ bp wylen genoegh vangen konnen.

Hare Oude Zeden.

V. D'Inwoonderen van Thracien wierden vooz seer wildt ende bot geacht/ ende haer getal was so groot/ dat Herodotus van haer getuyght/ indiense van een Prince alleē hadden gegouverneert geweest/ sp onwinbaer geweest hadden/ vermits datse de sterckste mannen des werelts waren; doch hp vorghter bp/ datse de swackste waren van wegen hare oneenighepden. Hadden niettemin eenderlep seden/ uptgheseydt de Getiers ende Thrausiers.

De Geten beelden sich in/ dat sp onsterfelijck waren/ maer datse hier van daen verhuysende/ haren God Samolxis gingen soecken. Desen Samolxis was een Wisipel Pythagoræ geweest/ ende in zyn Landt wedergekeert zynde/ siende de Thracters int wilde sonder Wetten leven/ heeft haer Wetten gestelt/ ende gepersuadeert/ indiense die onderhielden/ datse na dit leven op een plaetse souden gevoert wozden/ daerse in alderlep geneuchte leven souden. Ende hebbende daer naer eenigh Godtlyck aensien/ onder den Thracters verkreghen/ is van haer vertrocken/ sonder dat sp wisten werwaerts hp sich begeven hadde: ende hebben hem van doen af vooz eenen God gehouden ende aengebeden.

Als het donderde/ ofte bliremde/ schoten de Thracters hare pylen tegen den Hemel/ dzepgende/ want sp in geenen anderen en geloofden/ als inden haren: So deden ooch de Thrausiers; Maer in de gheboozte haerer Kinderen/ behuplden sp des Kindts toecomende ellende ende ongemack op dese wereldt; ende als pemandt starf/ lachten sp ende waren blyde/ vermits de doode als dan alle desen wereldts ellenden ende ongelucken overgebracht hadde.

Sp trouwden ooch so veel Wyven als 'tyun goedt-dacht/ ende als den Man starf/ quamen zyne Wyven bp een/ elck het zyne vooyt-brengende tot bewys dat sp van hem meest hadde bemindt geweest; Hier toe vergaderde sich een groote menighte volcks/ om dit te hooren/ ende die dan van de omstanders geoordeelt wierdt/ meest gemindt geweest te hebbē van haren Man/ wiert van haren naesten Bloedt-verwant onthalst/ ende met den Man begraven: waer over alle d'andere hun ongeluck beklaeghden/ vermits sp haer dooz dit vonnis onteert hielden.

De andere Thracters verkochten hare Kinderen; sloegen ooch haerder Kinderen geen gade/ maer lietense spelen met die 'tyun lustede. Nochtans haddense een sonderlinge sozghe vooz de kupschepdt haerder Vrouwen.

VI. De Dochteren/ die schoon waren/ wierden seer duyr verkocht; maer de leelijcke mosten de Mannen selve koopen/ die sp trouwen wilden.

Niets ter handt te trecken/ ende op Dieverpe te leven/ hielden sp eerlyck onder hun: verachtende daer en teghen die gene die het Landt bouwden ende ploeghden.

De Goden/ die bp hun in gemeene eere waren/ zyn/ Mars, Bacchus, Diana ende Mercurius; swoeren ooch bp den laetsten/ daer sp waenden upt gesproten te zyn. VII.

Als sp eenen Koning kiesen souden/ en ging den Adel niet vooz andere/ maer die de meeste stemmen hadde. Want het volck verkoos eenen/ wiens seden onberispelick/ ende wiens barmhertighepdt wel bekent was/ ende daer bp seer oudt. Doch dese dingen versochten sp in sodanigen/ die geen Kinderen en hadde/ want Kinderen hebbende/ en wierdt hp nopt gekozen/ hoe bequaem dat hp ooch daer toe was/ ende indien hp noch eenige teelde na zyne verkiesinge/ wierdt dese wederom afgeset/ ende eenen anderen gekozen: so seer vloden de Thracters om haer Ryck erfelyck te maken. Haer maniere in't verkiesen eens Konings.

Ende alhoewel den Koning in alle billyckhepdt uptmuntende was/ nochtans vermocht hp niets alleen te doen: Maer hem wierden 40. Mannen tot Raedts-Heeren gegeven/ op dat hp in Criminele saken niets alleen en oordeelde. Ende indien hp ergens in schuldigh gevonden wierdt/ veroordeelden sp hem dadelyck ter doodt; Doch dzoegen sp hem dese eere/ dat niemandt de handen aen hem leggen mochte/ maer alle dingen hem dooz een algemepne bewilligunge verboden ende verbloeckt zynde/ most erpdelyck van honger sterven.

De wapenen/ die sp dzoegen/ waren/ meestyds Pyl ende Boge/ waer mede sp cubel schieten konden/ ende een Mozioen van Vossen-vellē/ daer bp Schichten/ Schilden ende kleyne Poignaerden.

Hare sprake quam met de Scythiers over een. Ende dit's 'tmeeste dat van hare oude seden gesproken kan wozden/ laet ons sien wat in de Huydens-daeghse zeden aen te mercken valt.

Huydens-daeghse Zeden.

Deses Lands Inwoonderen dzagen het haer op den top des hoofts seer wildt; zyn sterck/ ongetemt/ haestigh/ ende wzeedt. Zyn ooc so seer genepght tot den dzanck/ als eenige Natie ter werelt/ so datse meestyds dronchen ende vol zyn: ende ten ware dat Mahometh den Turcken wyn te dzinchen verboden hadde/ daer soude een groote ongeschicktheydt in dē dzanck gebzupckt wozden. VIII.

Doch vermits dat Thracien bewoont wozdt van dziederlep soozten van volckeren/ namelyck Turckē Chzistenen ende Griechē/ ende datmen niet wel van alle dzie te gelyck en soude konnen ozdentelyck spzeken/ sullen wp d'een vooz ende d'ander naer aengrypen.

De Turckē en zynniet seer gemaniert/ ende dzagen hare kleederen ooch gants slozdigh toegerust; want het overkleeden deckt de boozden van hare kleederen niet/ ende hangt haer gants onhebbelyck aen't lyf.

Sp en eten niet aen eē Tafel gesetten zynde/ op stoel ofte bāck/ maer plat op d'aerde neersittende/ als de kleermakers hier te Lande op haer werck-Tafel. Haer Tafel ende Ammelaken is van een Koep-hupt/ die ronw ende ongetouwt is/ rondt gesneden/ ontrent twee voet ende een half dzeet/ met Maillien aen de hant/ om als een Beurse toe te trecken/ ende gemackelyck mede te dzagen. Gebzupcken Maniere van eten ende hare Tafelen.

bzupcken oock geen Servietten / om hare handen mede te droogen ende te wissen.

Waer sy sitten/ in hare Huysen/ ofte in de Mosquen/ gebzupcken sy Fluweele Tappe-ten/ ofte Biese matten.

Sy en gebzupcken gene Klocken/ en lyden oock niet dat de Chzistenen die gebzupcken in hare Landen.

De Vzouwen/ so wel/ als de Mannen/ dzagen lange kleederen/ die rupm zyn ende vooz open. Ende wanneer sy haer gevoegh doen/ keeren sy den rugh na 't Zupden/ want dat is het deel daer sy haer met den aensichte henen wendē wanneer sy bidden willē. Souden oot niet wel te vzeden zyn / dat haer pemandt dit werck doen sage/ so grooten zorge dzagen sy om te bergen 'tgene de Nature verepst.

Sy eten veel gelubde Borcken/ oock Schapen ende Lammeren/ oock menighte van Gepten/ wepnigh Ossen-vleys; alle 'twelcke sy meer vzaden/ als kosten; ende leggen allerlep vleys by malkander in eene schotel. Eten nimmermeer eenigh verckens-vleys. Haer Vzoodt is hardt gebacken/ ende van veelderlep granen by een gemengt.

Doch om tot hare andere conditien te komen/ so en isser geen Natie ter wereldt/ die verwaender is/ als dese/ eñ die liever het oppergebiet over andere heeft/ als de Turcksе/ want sy alle andere Volckeren veracht: welcke hooghmoedt voozthomt/ upt so vele ende groote vichtozien/ ende om dat sy haer Rijck so wijdt uptgespzeydt hebben.

Sy zyn uptermaten genepght tot hoerderpe / ende alderlep ontucht / ja tot de Sodomye toe / diese by na opentlijcken plegen/ oock in de Galepen / alwaer hun dit so gemepn is/ als eten ende dzincken.

Zyn oock trouwloos ende mepn-eedigh/ niet min na-komende / als hare beloften; twelcke veel licht-gelovende Chzistenē dickmaels bedzogen ende 'tleven gekost heeft.

Men behoeft oock niet te gelooven/ dat de Turckē eenige eere dē Ambassadeurs doen/ eñ dat het Recht der Volckeren aldaer onderhouden wozt als onder de Chzistenen/ aengesien/ so den Turcksch Keyser eenigh quaedt vermoeden op eenen Ambassadeur heeft/ sal hem sonder groote oozsake doen ombzengen: Ja de Heeren int Hof/ so sy hun qualijck vernoeght vinden aen de eere / die haer van den Ambassadeurs aengedaē wozt/ hem alle spijt ende affront doen / datse mogen.

Dese Natie en is geensins gestudeert/ oefenen sich alleen met de wapenen/ waer in hare menighte/ gehoorsaemhept/ ende verseckert hept van Mahomets Paradijs/ ende zyne Pzedestinatie/ haer meer voozderlijck zyn/ als de couragie. Doch hebben sy onder haer eenighe Doctozen ende Boecken/ niet om vzye konsten/ maer alleen om de Leere Mahometis te verstaen: waer op een menighte van Boecken vol disputen ghemaeckt zyn.

Sy zyn den Chzistenen seer hatigh/ haer met den name Hont dickmaels vereerende/ ghelijck my selfs gebeurt is/ zynde by eenen Chaious van den Vicerop van Alger, die hoewel hy my (soo't scheen) seer toegedaen was/ nochtans als hy pets vanden Chzistenen vertellen soude/ haer altijdts Honden noemde/ hier mede zyne gonste tegens haer te kennen gevende.

De Turcken zyn oock seer gierigh: Het ghene haer hier toe brengt/ is dat den Grooten Turck haer de Landen niet langer te besitten en geeft/ als tot datse sterven/ ende niet vooz hare kinderen; derhalven arbepden sy seer om hare kinderen veel goets na te laten. Hare gierighept blyckt oock in den grooten Tol die sy den Chzistenen af nemen/ so wel die in haer Lant wonen/ als die het H. Graf te Ierusalem besoecken gaen: twelck anderssins/ so de hope van pzoffyt haer niet beledt hadde/ al lange/ met alles wat daer ontrent noch vooz Hep ligh gehouden wozt/ vernielt ende verwoest hadde geweest.

De Turcksе Wyven zyn seer sedigh in hare kleedingen/ ende seer wel gemaniert ende sinnelijck. Haer Hulssel is scherp op-gaende/ ende daer over dzaghen sy een Sluper/ die alhoewel datse afhangt/ nochtans soose in eenigh gesel-schap van Mannen komen/ haer aengesicht/ uptgesept de oogen/ terstont bedecken mogen: Dzagen over hare kleederen een wijdt linnen kleet/ onghebonden/ bedeckende alle tandere/ in sulcker voegen/ dat de Mannen hare eygene Vzouwen onder andere niet onderkennen mogen. De Vzouwen sullen oock nimmermeer komen ter plaetsen/ daer Man-volck vergadert is/ ja sult wel een jaer onder haer wooncn/ eer ghy eens mans Vzouwe sien sult; so dat in dienmen een man met zyn Vzouwe sagh int velt wandelen/ dat soude aldaer seer wonderen sake zyn. Kleedingen der Vzouwen.

De groote Heeren/ die niet altijts ontrent hare Wyven en komen zyn/ stellen eenen gelubden tot Op-siender over haer/ so dat dooz desen goede toesicht alle middel benomen wozt/ om met den Vzouwen eenige boelagie te plegen: Doch dese nauwighept wozt van hare Slaven somwylen geholpen/ alhoewel de gene die daer op gevonden/ ofte daer van overtupght zyn/ met so schzickelijcke pynen gedoot wozden/ dat het gedencken des selfs/ alleen ons ontsetten doet.

IX.

Maer om pets te segghen vant gene de Turcken gemepnlijck te Constantinopolen op hare Feest-daghen/ die sy Beelan noemen/ verrichten; so sult ghy weten dat inde Hippodromo, ofte Loopbaen als de Ridderschap sich te Peerde begeeft/ peder eē staf inde hant heeft/ die sy/ in troupen gedeplt zynde/ tegen malkanderen aen schieten: Ende op andere plaetse is de Kupterpe teghen malkanderen galopperende ronts-om eenen Dzaep-boom ende schieten met den Boge tegen een halven Kloot/ die opt eynde van eenen grooten stock steeckt.

Op de plaetse daer de Janitsarē gelogeert zyn/ sietmen ghemeenlijck met den Boghe schieten/ oock met het Roer/ ende dierghelijcke.

In de gantse stadt van Constantinopolen en wozdt geen bevzachtinge gebzupckt/ maer hebben eenige Armeniers/ die als Krupers ende Pack-dzagers zyn/ om alles toe te bzenghen wat noodigh is: Dese zyn Chzistenen/ van gelijcken gevoelen als de Griecken.

Men siet de Turcken binnen Constantinopolen somwylen dzoncken zynde/ langs de straten loopen/ ende so sy een Chzistē ontmoeten in dese dzonckenschap/ dien sullen sy allen overlast aendoen die sy konnē/ sonder dat nochtans daer over eenigh recht gedaen wozt/ hoewel den Chzisten over 'tgedane ongelijck klachtigh valt: want sy wilden de hare/ hoewel schuldigh/ ontsien hebben: ende de Chzistenē/ hoewel onschuldigh/ int lijden ende dulden houden. Doch zyn de Turcken seer goet arms/ gevende hare Aelmoessen sonder onderschent/ so wel tot onderhout der Beestē als der Menschen.

De

De Chriſtenen/ die onder haer leven/ onderhoudē bp-na alle hare manierē van doen/ uptgheſondert die upt een vreemt Lant tot haer komen/ die elck na zijns wijſe leeft. De ingeboozne Chriſtenen gaen ghekleet als de Turcken/ bp-na in allen deelen/ behalven datſe behient worden aen het Hooft-kleedt/ twelck geenen Tulbant en is.

De Joden zijn ſeer woeckerende/ ende begeven haer booznemelijck tot de Koopmanſchap/ die ſy met ſo grooten bedzogh ende woeckier oeffenen/ dat het ſchijnt datſe haer Conſcientie geheel aen den Tuyn gehanghen hebben/ ende nergens anders booz en zoghen/ als om ſchatten te vergaderen. Daer zijn oock ſommige/ die haer tot de Medecine begeven/ daer ſy oock dermaten in bozderen/ dat veel Princen ende Heeren/ oock de andere Turcken ſelfs haer gewilligh van deſe Perſoonen laten dienen.

Rijckdom, Sterckte, gouvernement, ende Godts-dienſt.

Vermits dat wp voozgenomē hebbē vā deſe dingē alle te handelē opt epnde vā dit verhael/ ſo ſenden wp den Leſer daer henen/ die de ſelve daer int bzede verhandelt ſal vinden/ende om deſe oozſaecke wille epndighen wp dit verhael/ om oock tot de andere Pzovintien te komen.

Van Griecken Landt.

Den naem van Græcia wozt bp den Autheuren verſchepdelijck ghenomen. Want ſy noemen epghentlijck ende waerlijck die Pzovincie Græcia, dat Ptolomeus Attica noemt/ in welcke de vermaerde ſtadt Athenen lagh: Ten tweeden/ deſen naem wijders uptſtrecckende/ begrijptmen onder haer vier Pzovintien/ als Macedonien, Epyrum, Achaia, ende Pelopponneſum, met de andere Landen/ die noch onder deſe vier begrepen wozden/ als mede alle de Eplanden van de Joniſe ende Ægeiſe Zee: ende aldus wozt hupdendaeghs ghemeynlijck Griecken-landt ghenoemt. XI.

Nemende nutſelve na de gemeyne maniere wozt het van dzie Zeen beſpoelt/ namelijck ten weſten Mare Ionicum, ten Hupden Mare Lybicum, ten Oosten Mare Ægeum, ende ten Noozden paelt het aen tgeberghte/ dat Macedonien van Thracien, Myſien, ende Dalmatien ſcheyt.

Den dagh is hier lang veertien uren ende een vierendeel/ ende 15. uren/ ſo dat hier ronts-om den dagh niet veel meer als een ure verſchilt.

De Venetianen beſitten daer eenige plaetſen/ doch weynigh/ ende ſullent derhalven dē Turck geheel laten beſitten/ gelijck inde Beſchrijvinge vanden Marroc ghedaen is/ daer nochtans de Pozтugijſen gewichtiger plaetſen beſitten/ als de Venetianen. Laet ons nu dan tot de particulariteyten van Græcia komen.

Macedonien pleeght eertijdts Emathia, ſo Plinius tupght/ genoemt te zijn/ oock Pœonia, daer na Emonia, volghens T. Livium. Waer nu/ ghelijck Gerbelus ende Niger willen/ wozt het Albania genoemt/ doch Maginus is van meynınge datmen aldus alleen noemt het deel dat na Mari Ionico ſtreckt: Doch het Ooſter-deel tuſſen Sinu Strimonico, nu Golfo di Conteſſa, ende Sinu Thermayco, nu Golfo di Saloniqne, genoemt wozt Iamboli; eñ dat het midden des Landts noch hupden den naem van Macedonien behouden heeft.

Het ligt tuſſchen twee groote Zeen/ ten Oosten Mare Ægeum, eñ ten Weſten Mare Ionicum, ten Noozden aen Dalmacien, Opper-Myſien, ende een deel van Thracien, afgeſondert dooz de Rivieren Drilon, ende Strymon, aen de Zupdt-zijde heeft'et Epyrum, epgentlijck Albanien, ende Achaien.

Gerbelus ſtelt in Macedonien ſes Pzovintien/ende dat aen die zijde/ daer het aen Græciam ſtoot/ namelijck Emathien, Piërien, Pelagien, Eſtionen, Theſſalien, ende Pthiotien, onder de welcke Theſſalien, nu Comenolitari, het beſte is. Hoe veel Pzovincten in Macedonien zijn.

De Bergen die daer gevonden/ zijn den Olympus, nu Lacha, die (na 'tſeggen Plinij, meer als thien ſtadien/ waer van de acht een mijle maken/ tot den top toe hooge; Daerom oock d'Inwoonderen zijn ſpits den Hemel noemen/ want de winden daer nimmermeer en blaſen. Daer is noch den Bergh Pelion, nu Petras, die ſo hoogh is dat Diccarcus die gemeten hebbende na 'tgetupgeniſſe Plinij, bevonden heeft/ datſe 1250. ſchzedē hoogh was. Noch zijnder de Bergen Oſſa, nu Colonno; Pinda, nu Mezzono, Nymphea; doch de vermaerdſte is Athos, die d'Inwoonderen noemen Agris oros, zijnen omgang is van 75. mijlen/ zijn lengde is dzie dagh-repſens/ ende zijn bzeedde maer ontrent een halve dagh-repſens. De Zee-lupden konnen zijn ſpits wel 30. mijlen verre in Zee ſien. Deſen Bergh wilde een Architectus voor Alexandro Magno in de figure van een Man snijden/ doch verkreegh wepnigh gehoozs. Zijne Bergen.

Macedonien heeft vier voozнaemſte Golphen aen de Ægeiſe Zee/ namelijck/ Golfo di Conteſſa, Singytique, Toryonaque, nu Golfo di Aiomana, eñ die van Theſſalonica, ofte Salonica, behalven dē Sinum Pelagicum, die nu genoemt wozdt Golfo d'Armiro. Zijne Golphen.

De voozнaemſte Rivieren van Macedonien zijn/ Strymon ofte Stromon, Axius, die ſommige Bardari, andere Vadari noemen/ die de beſte van allen is. D'oude ſepden/ dat de Schapen/ die upt deſe Riviere dzoncken/ ſwart wierden. Daer is noch de Erigone, nu Viſtritze genoemt/ ſo Sophianus ſepdt/ ende Devoda, ſo Mercator ſepdt: Deſe Riviere komende upt 'tgeberghte van Slavonien/ ende vlietende dooz Peonien, ende langs de Steden van Heraclea ende Edeſſa, loopt in den Vardarum. Den Aliacmon, nu Pelecas, ende Platamon, ſo Mercator wil/ deplt Macedonien van Thracien. Men houdt dat/ indien men witte Schapen hebbē wil/ men upt deſe Riviere moet laten dzinckē. De Penea, ofte Azababa, van vier andere Rivieren vergroot zijnde/ loopt inde Theſſaloniſe Golffe. Zijne Rivieren.

Men ſiet oock noch in Theſſalien de vermaerdſte plaetſe/ die vande oude Schrijvers Tempe genoemt is/ zijnde 5000. ſchzeden lang/ ende bp na 6000. breedt/ liggende tuſſchen de Bergen Oſſa ende Olympus, ende wozdt int rechte midden bevochtight vande ſchoone Riviere Penea, ofte Azababa. Van het Tempe-dal.

Daer is noch het half Eplandt Patalena, op wiens hoeck men ſiet Promontorium Caneſteum, nu Capo Caniſtro, ende deſe plaetſe was eertijdts van het andere deel Macedoniæ dooz een grooten Mupr afgeſondert.

De vermaerdtſte Steden in Macedonia waren eertijdts Theſſalonica, Pella, Stagirum.

rum, Appolonia, Dyrrachium, ende Aulon, die oock noch rechtevoort bewoont worden. Theſſalonica was ten tyden Auguſti de alderbloepenſte/ende de Hooft-ſtadt van Macedonien, wel-gelegen/ ende gants volck-rijck/ tuſſchen de Rivieren Chabris ende Echedora: Mē noemtſe nu Salonica, is groot/vermaert/ vol Koopmanſchap/ ſo datſe by Napels in Italien genoegh vergeleken kan worden. Heeft een wijle tyds onder den Venetianen gheſtaen/ maer is hun van Amurathe, den Sone Mahomethis, ontruckt. Deun hier by/ſeght Belō dat het Dorp Siderocapſi light/ 'twelck by na een Stadt vergelijckt; plachт eertyds Chriſiles genoemt te worden.

Pella, nu Ieniza, is vermaert door de opvoedinge Philippi, ende Alexandri Magni. Stagira is de Voordt-ſtadt des Philoſoophs Ariſtotelis, light aen den Bergh Athos, op den ouver van de Golfo di Conteſſa, daer noch veel overblijffelen geſien worden: Wordt nu Stelar genoemt: Niger ſeght Lybanova, maer Nicetas noemtſe Macra. Appollonia is een vermaerde Stadt geweeſt / liggende op de Riviere Echedora: Alhier heeft Ceſar Auguſtus de Grieckiſe ſpraeke geleert. Dirrachium, dat oock Epidaurum genoemt wordt / ende nu Durazzo, light op den ouver vande Joniſe Zee; is om zijne booſe Locht wepnigh bewoont / die upt de om-liggende Maraſſen voort-komt. Bajazeth heeftſe den Venetianen afghenomen int Jaer 1449; light van Brindez (eertyds Brunduſium, een Stadt in Apulien, des Koningrijcks van Napels) ontrent hondert mijlen ter Zee. De Stadt Aulon die oock een Haven op de Joniſe Zee heeft/ wordt nu Valonna genoemt/ heeft een ſterck Kaſteel/ de Stadt is onbemuyrt; light van 't vaſte Landt van Italien, namelijck van de Stadt Hidronte, of Otrantum, ontrent 60. mijlen ter Zee.

Bellon ſtelt oock de Stadt Cavala in Macedonien, die hy ten onrechten gelooft Bucephalus genoemt geweeſt te zijn. Hy ſeght/ datſe thans ſeer bewoont is (in plaetſe datſe eertyds ſeer onbewoont was) van weghen een Fontein-water/ wiens Canael Abrahin Baſſa dede vermaken/ende om de Stadt oock eenen Muyr leggen/ lietter oock een Huys timmeren/ om de paſſanten te logeeren/ genoemt Charbakara. Hier light oock Croya, dat van Sophian voor 'tonde Antigoma gehouden wordt / doch ten onrechten; is gelegen binnen int Landt / niet wijdt van de Riviere Liſan: Deſe Stadt is vanden Turcken ſtrengelijck belegert gheweeſt / ſo wel voor den tijdt van Scanderbeg, ofte Georgius Caſtriot, als daer naer; is doch eyndelijck onder hare macht gekomen / na datſe dupſent dooden doorgeſtaen hadde.

XII. Epyrum, ende zijne grenſen.

Epyrum is een deel van Albanien, 'tandere ſtuck wordt onder Macedonien begrepen/ 'twelck na de Joniſe Zee ſtreckt. Deſe Provintie is ghegrenſt ten Ooſten aen de Riviere Achelois, anderſins Aſpri: ten Suyden de Hadriatiſe Zee: ten Weſten de Joniſe Zee/ tot de Riviere Celydne toe; ende ten Noorden Macedonien.

Het ſtreckt ſich langs de Middel-lantſche Zee ontrent 200000. ſchreden/ tuſſchen de Rivieren Celydne ende Achelois. Dit Landt wiert eertyds verdeylt in Chaoniam, twelck eygentlijck Epyrum was / ende in Acarnaniam, dat nu Deſpotat ghenoemt wort/ ende ſtreckt ſich Ooſtwaerts na de Riviere Achilois toe. Mercator deylt Epyrum in Oudt ende nieuw/ noemende 't Oude Epirum, tgene de Latinen alſo noemden/ ende neemt dat voort Nieuwe/ dat nu Albanien ghenoemt wort.

Deſes Lants Havenen zijn Panorme, Onchesmo, Caſſopo, Buthiro, daer de Stadt Butrinte light: Maer Golfo di Larte, eertyts Sinus Anibraciæ, is de beſte van allen.

De ſtadt Ambracia was eertyts des Lāts Hooftſtad/ende 't Hof des Konings van Epyrum; wordt nu Larte genoemt/ na een dichtgelegene Riviere. Nicopoli was eertyds een ſchoone ende bevolchte Stadt/ wordt nu Preveſo genoemt. Auguſtus heeft deſe doen ſtichten ter gedachtenisſe vande victorie tegens Marcum Antonium. Gerbelus ſtelt oock Actiam, een volck-plante Auguſti, onder de Steden van Acarnanien. De nieuwe Tafelen noemenſe Cabo Figalo.

XIII. Achaia ende zijne grenſe.

Achaia heeft nu in de nieuwe Tafelen den Name van Livadien. Grenſt ten Noorden aen Theſſalien, dicht aē de Riviere Sperchia; ten weſten aen de Riviere Achelois, ten Ooſten/ een wepnigh na 't Noorden ombupgende/ aen de Ægeiſche Zee/ tot de Cabo de Columas, van wegen datmen daer de overblijffelen ſiet van de Colommen des Tempels Neptuni: ten Suyden aen Moream, twelck met een kleynen Iſthmum ofte engte alleen daer af gheſcheurt is/ die int midden ontrent een mijl ende een half breet is. Ick vinde by de Autheurs deſe neghen Lantſchappen: het Doriſe, tHelladiſe, 'tEtholiſe, het Landt der Locrenſers ende Opuntiers, het Phociſe, Beotien, Atticum, ende 't Megariſe.

Het Doriſe light aen den Bergh Parnaſſo, daer de Doriſe ſpraeke geſproke wiert/ die onder andere ſeer ſoet/ende aerdigh ghehouden wiert. Gerbelus ſeght/ dat het Helladiſe omtingelt wort van de andere Provintien/ als ten Noorden Phtiotiden, ten Noorden het Phociſe/ ten Ooſten het Attice, ende Beotien, ende ten Weſten het Doriſe.

Etolien light tuſſchen den Bergh Callidroma ende de Ioniſe Zee. Hier hebben eertyts ſchoone ſteden geweeſt/ welcker voornaemſte was Calidon die nu als d'andere mede verwoeſt is.

Het Locriſe ende Opuntiſe Landt hadde tot een voornaemſte Stadt Amphiſſa, twelck inde Nieuwe Tafelen noch met den ſelven name geſtelt wort/ hoe wel Niger die Lambino noemt. In dit Lant wort oock geſtelt de Stadt Naupactum, 'twelck ſommige in Etholien ſtellen aen de Haven van Lepanten. Deſe ſtadt nam den Turck in met Durazzo in Macedonien, ende noch eenige andere.

Het Phociſe light dicht aen den Bergh Parnaſſo. Syne voornaemſte Stadt was Delphi, vermaert om 't Oraculum Apollinis, twelck vele Luyden ende gheſchencken daer henen trock.

Bœotien hadde Thebes tot de voornaemſte Stadt/ gelegen tuſſchen de Rivieren Iſmenam ende Aſopam, welckers overblijffelen nu noch genoemt worden Stibes ofte Thyva.

Attica light langs de See-kuſt henen/ na de welcke het ſich upt-ſtreckt met twee Capen/ d'eene Capo de Colomnas, d'andere Cynoſura. Athenen was eertyds deſes Lants Hooft-ſtadt; wort nu Setines ghenoemt/ ende is maer een Vlerk/ hebbende een Kaſteel/ dat eertyds den Tempel Minervæ was.

Het Megariſe Lant heeft zijnen naem van de ſtadt Megara, ende light dicht aen de ſelve.

De voornaemſte Bergen in Achaia.

De vernaemſte Bergen van Achaia zijn Parnaſſus, Helicon, Citheron, ende Hymetta.

Den

Den Parnassus is geheel met Bossen omcingelt/ ende heeft twee spitsen. Citheron is een hooghen/ spitsen/ ende doorren Bergh/ strooktende aen de Bergen van Megara ende Attica.

De vermaertste Riviere deses Landts zijn Isnena, die Strabo Cnopa noemt/ daer na Asopia ende Evena.

Daer zijn oock verscheyden Inhammen ende Golffen/ welckers voornaemste aen de Suydt-zijde zijn/ tegen over Morea, namelijck/ Sinus Naupacticus, ofte Golfo di Lepanto, ende den Sinus Corinthiacus. Ende na de Ægeise Zee toe/ is den Sinus Pelasgicus, nu Golfo d'Armire, ende den Inham van Maliac, nu Golfo di Zirone.

XIV. Peloponesus wordt nu ghemeynlijck Morea ghenoemt. Light tusschen Mari Aegeo ende Ionico, ende en is aen Achaiam niet gehecht/ dan door den eenighen Isthmun, die so vast light/ dat die nopt en heeft konnen tot desen tijdt toe konnen afgesneden worden. Want vele curieuse Princen/ als den Koning Demetrius, Iulius Cesar, Caligula, Nero, ende andere/ hebben seer grooten vlijt aengewent om dit deel van geheel Græciam te scheyden/ op dat de vaert upt de Adriatise Zee in de Aegeise veel korter ende ongevaerlijcker soude zijn/ ende Peloponesus meerder versekert; Weshalven oock menighmael een Muyr op den Isthmum gestelt is want een eynt tot het ander/ te weten/ daerse engst was/ op dat Morea so veel te sterckter soude zijn. Desen Muyr was genoemt Hexamira, was vijf Italiaense mijlen lang. Amurathes Turcks Keyser wierp hem ter neder/ ende plonderde het gantse Half-Eylant. Maer inden jare 1453. is hy in 15. dagen wederom opgemetst van weghen de Seigneurye van Venetien, die tot dien eynde 30000. Mannen crijgs daer henen sonden/ om te arbeyden: Doch is daer na wederom vande Turcken vernielt. Desen Isthmus wiert Corinthiacus toegheraemt/ om dat de Stadt Corinthen in den selven Isthmum ofte engte lagh. Desen Peloponesus was voorwaer het edelste ende vermaertste Half-Eylandt van geheel Europa.

Voorts is Morea gepaelt ten Oosten aen de Cretise Zee/ ten Westen aen de Jonise Zee/ ten Noorden aen Sinu Corinthiaco, ende ten Suyden aen de Middellandse Zee.

Syne lengde van den Isthmo af tot Modon is 58. mijlen ende een derdendeel/ ende zijnen omgang 200. mijlen/ te weten Hollandse. Is in zijne Forme als een weegh-bree-bladt.

Dit Landt is bewoondt geweest van de Arcadiers, Cynuriers, Dryopen, Lemniers, ende Corinthiers.

Het is als een Bolwerck van gants Grieckenlant, en is dat deel noch rechte voort meest bewoont. Het heeft seer vermaert geweest van wegen de Stadt Mycena, oock om der Republijcken ende Vorstendommen wille der Argiven, Lacedemoniers, Arcadiers, Messeniers, etc. Doch is dit Landt nu gelijck oock geheel Griecken-landt den Turck onderworpen / niet tegenstaende dat het van veel Grieckse Heeren ende de Venetianen seer hardneckelijck opt is beschermt geworden.

De voornaemste Rivieren zijn Asopia, nu Arbon; Eneia, nu Igliac; Alphea, nu Rophea, ofte Carbon na 'tseggen der Italiaense Teelunden. In dese Rivière bloepen 140. kleyne Rivierkens. Noch zijnder de Rivierē Panise, Eurotas, nu Balisopotame; Inachus, nu Planizze.

Het Landt van Corinthien ligt langs den Isthmum, de Hooft-stadt was Corinthien. Wiens omgang was drie Hollandse mijlen/ ende twee derdendeel van een mijl; was seer sterck om zijn Kasteel willen/ 'twelck na de Jonise ende Egeise Zee sagh. Argium volghde Corinthen aen de Oost-zijde/ daer de Cretise Zee aenspoelt. Ortelius segt/ dat men't nu Romanien noemt. De Riviere Planizze loopter door henen. Van dese Provintie was eertijdt Argos de vermaerdste stadt; Wordt hyden noch so genoemt; ende van den Planizze bespoelt.

De stadt Epidaurum was hier oock/ die niet min vermaert en was om den Tempel Esculapij wille/ daer so veel siecken hare gesonthepdt haelden.

Het Landt van Laconica, ten Suyden liggende/ is 'tschoonste van allen/ strockt sich na de Hoofden van Malea ende Tenazia, nu Cabo Malio, ende Cabo Metaphan, heeft vele inhammen/ welcker vernaemste is Sinus Laconicus, nu Golfo di Golochine genoemt. De Riviere Eurotas, nu Vasilo potamo, loopt midden door dat Landt/ ende outlast haer in Sinu Laconico.

Lacedemonien was deses Landts Hooftstadt/ die oock Spartha genoemt was/ ende nu Misithre.

Het Landt van Messenien is besloten tussen den Sinu Messenico, nu de Golfo di Coron, ende de Jonise Zee/ strockt sich inde lengde na 't Suyden/ ende de Lybise Zee. De voornaemste stadt was Messena.

Elydien siet na 't Westen/ ende leght tussen Messenien, Achaia, ende Arcadien. De voornaemste steden waren Elis, Olympia, nu Lareganico, ende Pisa. Wijders Egium, van den Turcken verwoest; oock Patras ende Dyma, nu Chiarensa ghenoemt/ deylende zijnen Name mede aen de naestgelegene Cabo, dienen eertijdts noemde Promontorium Araxis.

Men siet hier noch het Hooft Rhie, ende daer tegen over Antirrhie, welcke twee hoofden van Græcia zijn die den Sinum Corinthiacum beslupten: ende dese plaetse wordt nu genoemt d'engte der Casteelen van Lepanten, ende de Hoofden worden genoemt Casteelen van Lepanten, alias Dardanels.

't Kleyn Landeken van Sycion leght tussen Achaiam, ende de Riviere Asopia. De voornaemste Stadt Sycion gheeft oock 't Landt den naem.

Arcadien, eertijdt Pelasgum, leght midden in Peloponeso. De voornaemste Berghen waren Cyllena, Pholoes, Lycea, Menale, ende Parthenia. De voornaemste Stadt was Magalopoli, nu Leontari genoemt/ so wy Sophian ende Leondarum geloovē willen. Laet ons nu komen tot de gestaltenisse des Lants.

Hoedanigheyt.

XV. Dit Lant heeft eertijdts alle andere van Europa overtroffen in gematighent eñ goethept des Lochts/ ende was zijn Landouwe seer gheneughlijck; Het droegh alderhande vruchten/ voede groote Kudden Beesten/ hadde veel Vis in ende omt Landt/ ende (by maniere van spreken) alle rijckdommen bloeyden dit Lant toe/ ende dat van weghen de gemackelijcke aenkomsten/ so van Haven/ Inhammen/ ende Schip-draghende Rivieren binnens Landts. Maer laet ons den tegenwoordigen Staet deses Lants besichtighen/ op dat wy weten/ of die met den voorgaenden over een komt.

Macedonien is gantſ vruchtbaer / ende met groote geberghten omringhelt. Tgene aen de Ioniſe Zee lept/ is vlack/ maer vol Boſſen.

Het gantſe deel dat Albanien ghenoemt wort/ is ſeer groot/ doch evenwel vruchtbaer ende vermakelijck. Heeft oock Goudt ende Silver: Men heefter oock (volghens tgetuygeniſſe Ariſtotelis) eertyts een ſpecie van Gout gevonden/ die onbekent was.

Theſſalien het ſchoonſte Landt van Macedonien.

Theſſalië, ofte Comenolitari, is de ſchoonſte Contreye van Macedonien, want tis een groot pleyn omringt met hooghe Bergen; waer in veel ende wel ghe-achte Paerden opgevoet ende gewept worden.

Den Bergh Olympus draeght veel Boſſboom ende Laurier-boomen. Men ghelooft oock/ dat op dit geberghte geen Wolven ſich onthouden. Den Bergh Oſſo Collono is altijdt met Snee bedeckt/ heeft oock veel Boſſen/ ende ſo veel Pijn-boomen/ dat hare toppen/ by groote winden/ een ghelupdt maecken/ al of het Donderde. Den Bergh Pinda is oock vaken met Sneeuw bedeckt. Gelijck de Sneeu oock dē Bergh Athos nimmermeer en verlaet. Het Lant heeft veel Wijn-gaerdē eñ Olijfboomen/ ende veel ander geboomte/ dat altijdt groen is/ als den Laurier/ etc.

Van het dal Tempe.

Het Tempe-dal is altijt ſeer vermakelijck/ vol welrieckende krupdē/ ende planten/ over al beſaept.

Ontrent Vallona wort veel Mijn-ſout gewonnen/ ende t Lant draeght ſo goeden wijn/ als ergens in Europa gevonden wort.

Epyrum is thans ſeer ontvolckt/ ende tlant is onvruchtbaer/ vol Boſſchagien op vele plaetſen/ doch na de Zeekant / is het tamelijck vruchtbaer. Mē vinter alderhant groot viervoetigh gedier/ behalven Eſels. De Acroceraunſe Berghen zijn den Donder ſeer onderworpen/ oock van de Zee-lupden ſeer ontſten/ want telckemael als ſy eenige kleyne Wolckſkens hun ſien verheffen/ verheft ſich oock een groot onweer.

XVI. Het Lant van Attica is nu dor eñ droogh: Doch wiſten de oude Inboorlingen dat ſelve door vlijtighen arbeyt ghenoegh te voorkomen/ ende kreghen alles wat hun noodigh was daer af. De Locht is daer ſoet ende getempert.

Bœotien is vochtigh ende maraſſigh/ doch vet ende vruchtbaer: Dit komt dat het tuſſen de Bergen in leght/ daer veel Revieren/ ende Maraſſen upt vloeyen. De Locht iſſer bedompt.

Doriden heeft een goede Locht/ ende ſoude 't Lant vrucht ghenoegh voort-brengen/ ſo daer arbeyts ghenoegh aen ghepleeght wiert.

't Landt van Megara is dor. Den Bergh Parnaſſus is met Boſſen ende veel Sneeuw bedeckt. Cytheron heeft vele Boſ-boomen. Maer den Bergh Hymetra heeft gemeenlijck veelderhande krupden/ Planten ende Bloemen / daer de Byen/ die daer ontrent vele zijn/ haer Honigh/ die ſeer ghepreſen wordt van Alexandro Aphrediſeo, upt halen.

XVII. Peloponneſus heeft alles wat tot 's Menſchē onderhout/ ja overvloet noodigh is: Is oock om dies-wille meer bewoont/ als eenigh Lant in Græcia. Van alle zijne inwendige Lantſchappen is Laconia het vruchtbaerſte eñ ſchoonſte. Arcadien is het schraelſte van gheheel Morea; is oock houdt/ ende veel onweers onderworpen. Plinius ſchrijft/ dat hier ſeecheren Wijn wies / die de Wijven vruchtbaer/ ende de Mannen ontſinnigh maeckte; Ende dat de vrucht If genaemt / ſo vergiftigh was / dat die maer onder den Boom deſſelfs en ſiep/ daer van ſtarf.

Wonderbaerlijcke kracht des Wijns in Arcadien.

Oude Zeden.

XVIII. Nadien dat wy Macedonien eerſt in de beſchrijvinge geſtelt hebben/ ſullen wy de ſeden der Inwoonderen oock voor aen ſtellen.

De Macedoniers hebbē dappere Krijghslupden geweeſt/ gelijck genoegh beweſen kan worden upt de conqueſten onder Philippo ende zijnen ſone Alexandro Magno: 'ſgelijcks hebbender de wyſe konſten oock ſeer gheoeffent geweeſt/ gelijck hare Dichters/ ende de plaetsgebinge der Muſæ in Macedonien ghenoegh te kennen geven. So ſal oock Ariſtoteles, die deſes Landts inboorling was/ volkomelijck betuygen.

Sy waren ſeer koſtelic in hare Gaſt-malē/ gelijck in Atheneo geſien kan worden/ als hy verhaelt van Caran eerſte Koning van Macedonien, van wien peder vreemdeling op zijn vertreck een Silveren Vat tot een gifte kreegh.

Van de Theſſaliers hebben d' oude aengemerckt/ datſe bedriegers waren/ ende de onghebondenſte van alle de Grieken/ niet ſo ſeer in kleederen/ als in Maeltyden. Hare hoerderye is oock dapper gelaeckt geweeſt. Doch hebben haer alle deſe ghebreken evenwel niet verhindert/ dapper ten oorlogh te zijn/ oock ſodanige/ die den Grieken hebben doen ſmaken/ dat hare ongebondenthepden haer niet ſo verwijſt en maeckte/ als ſy wel mepnden.

De gene die int luſtighe Dal Tempe ghehupſt waren/ voornemelijck die ſich langs de Riviere Penea hielden / vergaederden dickmael/ eñ offerden hare Goden/ eñ daer na ſamen banketerende: ende vermits datter altijdt den Goden geoffert wiert/ ſo gevoelden deſe goede Locht/ die gene/ die deſe paſſagien op en af repſden/ weshalven ſy gheloofden/ dat deſe plaetſe den Goden toegewyet was.

Polybius ſchrijft/ dat in de ſtadt Dion ſeer treffelijcke Scholen waren. Het Beeldt dat in deſe Stadt meeſt geeert ſy/ was 't Beeldt Adonis, twelck betuyghde hoe ſeer ſy de vryerpen liefden.

De Arcananiers droegen gemeynlijck lang hayr/ dat ſy nopt en lieten korten. Sy wierden geacht voor goede Loopers ende Wagen-menners/ daermen op ſtreedt/ ofte in de Olympiſe Spelen mede quam: Wierden oock gheacht voor wijſe ende wel beradene Lupden/ die een deftighe Politie onder hun onderhielden/ ſo dat Ariſtoteles op dat Subject 158. Boecken ſoude geſchreven hebben/ doch alle verloren/ gelijck oock hare Politye is.

XIX. In Epyro was het Oraculum Dodonæi, daer Herodotus aldus van getuyght/ dat de Prieſters ſeyden/ eertijt twee ſwarte Duyvē upt Egypten gekomen geweeſt te zijn/ waer van deene naer Africa, ende dander in Epyro ſich neer ſtelde/ op eenen Beucken-boom/ ende als een Menſche ſpraek/ ſeggh-ende/ datmen op die plaetſe een Oraculum maken moſte/ ende dat het ſelvige haer den wille der Goden verklaren ſoude/ ghelijckt oock naderhandt dede. Hy voeghter by / dat de Prieſters Vrouwen waren daer de Dodoniers antwoorde van hare Goden door verkreghen.

kregen. Het Bos Dodone voede veel menschen met zyne Akers/ na dien sy noch geen kennisse doen van Landt-bouwinghe en hadden.

Die van Ambracia aenbaden een Godinne Lyona genoemt/ om dat sy Periandrum Corinthiacum, die over haer tyranniseerde/ ende dese wrouw tot een wyf hadde/ ombracht/ ende d'Inwoonderen also van zyne Tyrannye verloste. Sy waren seer sinnelyck als blyckt aen het Tafereel van de neghen Musæ, van Zeuxis geschildert/ dat Fulvius Flaccus met sich na Romen nam/ na dat hy de Stadt ingenomen hadde.

Laet ons nu komen tot die van Achayen. Die van Doria worden de oudste/ naest de Pelagos, van gants Griecken-lant gehouden. Die van Doria, ende Ionia, hebben hare wapenē ooch alderwydst door hare volck-planten laten klincken/ als in Asien ende Sicilien. Sy droeghen op hare Stoyn-hoeden sekere Kammen/ daer eenen Paerdts-steert van of hing/ om haer so veel te meer ontsichbaer te maken voor hare vyanden ende inden strydt.

Die van Locris waren eertyds oock dapper ten strydt/ ende wel gewapent/ gelyck Pausanias getuyght/ datse inden Perssisen oorlogh goede ende swaere wapenen droegen; Daer by doende/ 'tgene Homerus schryft/ dat dit volck ooch inden oorlogh was tegen die van Troia met Boogh ende Schilt.

De selve dapperheydt schryft hy die van Ætolien mede toe/ want (seydt hy) doen de Gauloisers onder Brennone in 't Landt vielen/ waren de Etoliers de eerste die haer wederstonden; ende dat om dat hare jeught de sterckste ende geoffenste vā heel Græcia was. Ten oorlogh gaende/ hadden sy de rechtervoet met eenighe kous bedeckt/ maer den slincker was heel naeckt.

Alhoewel dat de Phocensers den Bergh Helicon, die de Musis eygē was/ in haer Lant hadden liggen/ so warense nochtans geensins tot de geleertheydt genevght/ maer bot ende boerachtigh/ gelyck Strabo schryft/ die Ephorum volght. 't Welck oorsake gaf/ datse de groothevdt/ die haren Capitevn Epaminondas haer verkregen hadde/ met wapenen bewaren mosten/ ende eeniger-maten ten oorloge strydtbaer waren. Als sy ter Zee oorloghden/ waren sy geheel naeckt/ ende droegē drie Slingers/ d'een om dē hals/ d'ander om den ruyck gegordelt/ eñ den derdē in de handt/ ende konnen seer recht met den steen werpen: Maer waren bot ende dom van verstandt.

Hoe de traeghbetaelde Schuldenaers in Bœotien gehandelt wierden.

Indien pemandt onder den Beotiers verschuldt was/ ende zyn Schuldenaers niet tydelyck genoegh en betaelde/ dien wierdt op volle Marckt-dagh na de publycke plaetse gebracht/ daermen hem dede neder-sitten ende bedechte met een Mande/ spottende ende gheckende aldus met hem: Ende dit was een eerlycke boete/ die hem opgelept wierde/ ende een brand-merck voor die gene die dus gehandelt wierden.

XX. Die uyt Attica gebooytigh waren/ hebben oyt in de Zee-vaert ende Koopmanschap wel ervaren geweest: Alhier heeft ooch altydt de geleerdheydt een grooten hoop Discipulen gehadt/ ende voornemelyck binnen Athenen, die sich door gants Griecken-landt verspreydē. Weshalvē men geschreven heeft/ dat Minerva dē Olyf-boom plante eñ voortbracht/ eñ zynē naem aē de stadt Athenen gegeven heeft/ vermits de veelheydt eñ soetigheydt des vruchts van desen Boom/ een grotē aenwas geeft tot de bloeyenthevdt van welsprekē/ ende tot soethevdt der wetenschappē. Sy waren d'eerste die de Vraerpe eñ 'tgebruyck van wolle Lakenen ghevonden hebben. Die ooch den Grieckē het nut des Kooms ende Wyngaerts onderwesen; haer leerende de Landt-bouwinge/ eñ 'tzaepen/ in plaetse datse eerst niet dan van oest en leefdē.

Cecrops, eerste Koning van Athenen, heeft eerst ingestelt de verbindinge van Man ende Wyf door een wettelyck houwelyck/ waerom hem de Oude twee aensichten toeschreven.

Cecrops, Instelder des Houwelycks in Græcia.

Te Athenen in den Tempel Minervæ waren Maeghden/ die dese Godinne toegewyet waren/ eñ altydt ontrent haer Beeldt/ eēsēker vuyr bewaerdē/ 't welck sy seyden van den Hemel gesonden geweest te zyn. Dit Beeldt had de forme van een Vrouwe/ die schoon ende groot was/ hebbende een Rock aen tot de hielen/ ende op 't hooft eenen helm/ waer op het Monster-dier Sphynx, eñ Griffioenen aē elcke zydē gegraveert waren. Op de voorst stondt het Hooft van Medusa, een Lantie in de Handt/ den Schildt aen de voeten/ ende eenē Vraeck die sich outrent de Lantie hieldt: ende sommige willen datse een Raeuwe op den kam van haer Helmet hadde/ om dat desen Vogel haer toegewyet was. Waeromme Demosthenes in Ballingschap gaende/ seght/ dat Pallas haer vermaeck nam in drie onaengename Dieren/ namelyck in een Vraeck/ Raeuw/ ende Mensch.

Men seght ooch datse den Olyf gevonden hebben/ om datter in geheel Grieckenland geē Olyf-bomen en waren als te Athenen. Men marcht ooch niet misraken/ dat de Athenienssers niet strydtbaer ende couragieus en zyn geweest/ vermits hare oorlogen te water ende te Lande sulcks genoeghsaem betuygen. Hier ende te Eleusis eerden sy ooch de Godinne Ceres, wiens Feest genoemt wierdt Thesmophories. In dese Feest-dagh (getuyge Plutarchus) onthielden sich de Vrouwen van alle spyse/ slapende op d'Aerde/ ende behielden ooch in negen dagen haer Mannen niet. Het was een pegelyck der Priesteren verboden de Mysterven van dese Eleusynse offerhanden te openbaren/ op peyne des levens/ 't welck Alciades gedaen hebbende/ uyt Eleusis gebannen is/ ende van alle offer-Priesteren geexcommuniceert/ waeromme hy ooch tegen haer geoorloght heeft/ ooch tegen die van Athenen. Daer waren tweederley Mysterien/ grote ende klepne. Tot de groote Mysterien en wierden geen Vreembelingen toegelaten: want Hercules, die van hare Priesteren een versocht te zyn/ en mocht daer toe niet eer geraken/ voor hy van een Atheens Edelman Pilius tot eenen Sone geadopteert was. Dese Offerhanden waren so vol schricklicke besweringen/ dat de Duyvel wel wiste/ indien't peder een geobenbaert hadde geworden/ lichtelyck een aftreck daer uyt gevolght soude hebben.

Vande Offerhanden Cereris te Athenen ende te Eleusinen.

De Opuntiners eerdē Herculem, in wiens eere sy jaerlycks een Feest-dach vierden/ hem offerende eenen Bock/ Kam/ ende seg Stieren.

By de stadt Calydon was den Tempel van Apollo Lathrea, ende inde stadt den Tempel Dianæ, diemen alderhande dieren wilde ende tamme offerde/ als ooch verscheyden Kruyden/ ende so eenigh Dier/ op den Altaer liggende/ quam te ontvlieden/ most het weder-

om gehaelt woꝛden/op dat alles te recht volbꝛacht mochte woꝛden.

Te Naupactum eerdemen dē God Neptunus, als ooch Dianam, ende Venerem in kuplen onder d'aerde. Daer was ooch eenen Tempel Esculapio toegewyet.

De Orchomeniers hebbē dapper Crÿghslupden geweest/ende machtigh in Kupterye/ so dat de Thebaners langen tÿdt haer cynsbaer mosten zÿn/ tot dat Hercules haer van dese Slaverÿe verloste. Sy hadden een Tempel den Gratiæ toegeeygent.

De Lebadiers hebben opt meer vermaert geweest in Superstitien/ als in eenigh ander ding; vermits de Gꝛiecken van sodanigen humeur waren/ datse geloofden/ het ware middel om sich onsterfelÿck te maken/ te bestaen in't vinden van eenige nieuwe Ceremonien ofte Gods-dienst.

Alhier vontmē de Spelonckie Trophoniæ, in het welcke niemandt dalen en mochte/ sonder sich eerst int Hups/ dat op den ingang der Spelonckie stondt/ onthouden te hebben: (Dit Hups dē Genijs ende Bonæ Fortunæ toegewyet) eñ terwÿlē hy sich daer onderhielt/ most hy kups ende sober leven/ ende sich in warme Stoven baden; most ooch Trophoniæ ende hare kinderen aldaer offerhande doen: Ende hier benevēs noch aen Iovem Regem, Apollinem, Saturnum, ende Cererem Europiacam, diemen seyde dat Minnemoeder Trophoniæ geweest was: Alsmē Offerhande dede/ moste den Pꝛiester daer bÿ zÿn/op dat hy d'ingewandt van peder Beest dooꝛsage/eñ dié die afgaē wilde/ te seggen of hy Trophoniam goet-jonstigh vinden soude/ ofte niet. So pemant des nachts wilde ingaen/ die moste eenen Ram op de Spelonckie offeré/ eñ Agamedem aenroepen; eñ hoedanigh geluck ooch de vooꝛgaende Offerhanden te kennen haddē gegeven/ so dese met de vooꝛgaende niet en accoꝛdeerde/ so en wasser noch niets gevoꝛdert; maer over een komende/ mochten sy met verseckerthepdt inde Spelonckie dalen.

Den genē die dan neder-dalen soude/wiert eerst gelept aen de Riviere Hercynna, daer de Pꝛiesters hem met olye salfden/ ende most van twee 13. jarige Kinderen/ upt de Stadt Lebadien geboꝛtigh/ die sy Mercurij noemden/gewassen woꝛden met het water upt desse Riviere. Daer naer en wiert hy niet terstont na het Oraculum gelept/ maer na den dooꝛspꝛong van dese Riviere/alwaer hy dꝛinckē most (so sy seyden) van twater der vergetelhept, als vergetende daer mede alle vooꝛgaende quade gedachten. Daer na dꝛonck hy een ander water/dat sy noemden/des gedachtenis/om alles te geheugen wat hy sien soude/ zÿnde in de Spelonckie deses Oꝛakels. Dan mocht hy het Beelt aensien/ twelck anderssins niemanden veroꝛloft en was: Sÿne ghebeden vooꝛ dit Beelt uptgestoꝛt hebbende/ ging hy na het Oraculum toe/ verkleedt met een Linnen Tabbaert/met kleyne handeckens gegoꝛt/ende Pantoffelen aen zÿne voeten/ die hy op de selve plaetse nam. Die neder daelde/ hadde gehonighde Koeckē met hem/ ende na dat hy daer een wepnigh vertoeft hadde/ voelde hy sich als dooꝛ de Golven van eenige snel-loopende Riviere weghgeruckt/ die hem mede nam/ ende met zÿne Stroomen bedeckte.

Sy keerden den selven wegh weder upt die sy ingekomen waren/met de voeten vooꝛwaerts. Terstont ontfinghen hem de Pꝛiesters/ ende stelden hem op een Stoel/ die sy noemden/ der Gedachtenisse/ niet wÿdt van dē ingang der Spelonckie/ alwaer sy hem onderwꝛaeghden van alles wat hy in de Spelonckie gehooꝛt ende gesien hadde.

Dit gedaen zÿnde/ bevalen sy hem den genen die last hadden hem te onthalen/ tot dat hy tot sich selven weder-gekeert ware: Dese gelepden hem na het Hups van de Genos ende Bonam Fortunam, sonder dat hy ooch die lende/ die hem ghelepden/ dienden/ of ooch hem selven. De ghene die in dese Spelonckie ginghen/ mosten aldaer een Tafereel laten/ waer in alle tgene hy daer gesiē ende gehooꝛt hadde/ gesneden was/ op dat den Nalomelingen eenige geheugenis bleef.

Die van Cheronea eerden boven alle Goden eenen Koninglÿcken Scepter/ die sy seyden dat Vulcanus vooꝛ Iovem gesmeet hadde/ ende dat hy dien Mercurio gegeve hebbende/ desen laetsten dien Pelops schonck/ die gasse Athreæ, dese Thyesti, daer na Agamemnoni. Sy entimmerden genen Tempel daer vooꝛ/ maer die Pꝛiester gekosen was/ twelck jaerlÿcks geschiede/ bewaerde desen belacheljcken God in zÿn Hups/ ende dede hem dagelÿckse Offerhanden/ stellende een Tafel/ daer op sy (gelÿck als in een Maeltÿdt) allerhande Spÿse oprichteden.

Die van Cheronea (vermaert dooꝛ de ghebooꝛte Plutarchi) hadden een gebꝛuyck/ dat/ offerende de See goddinne Leucothea, de Voetster Bacchi, den Kerck-meester aen de Pooꝛte des Tempels bleef staen/ roepende met een geessel in de handt/ dat noch Slaef/ noch Slavinne/ noch Etolier, vꝛouw noch man/ sich verbꝛoꝛderen soude in de Heylige plaetse te treden/ vooꝛ en al eer de Offerhanden gedaen waren.

Te Platea wiert geoꝛdonneert/tot eē eewige gedachtenisse der overwinninge/behoudē tegē de Perssianē/de Feeste der Verlossinge/ stellende het Beeldt Iovis Liberatoris op de plaetse daer den Slagh geschiedt was/ alwaer de Gꝛiecken jaerlÿcks hun versamelden/ ende hun oeffenden int rennen/ met de wapenen aen 't lÿf/ ter eeren hares Verlossers: ende was vooꝛ den winnenden een Pꝛÿs aldaer opgestelt.

Wat nu Morea belangt/ men weet ghenoegh/ hoe seer de Cozinthiers hare vꝛyheyt verdedight hebben. Sy aenbaden de Goddinne Venus, so was ooch Isis by haer geeert in een Bos/ daer sy haer offerden. In den Tempel Veneris wiert het oberspel sonder straffe toegelaten; so datmen ooch aldaer over de dupsent lichte Vꝛouwen opvoede/ die sich van een peder die 'tluste/ gebꝛuycken liet. Daer was ooch een Spelonckie/ 'twelck Palæmon toegewyet was/ ende geloofden dat hy sich daer verbꝛogen hadde; in welcke Spelonckie men ging om van twÿfelachtige saken eenen eedt te doen/ ende die mein-eedigh bevonden wiert/ verbreegh een sware straf.

Hoe stÿdtbaer ende dapper ten oꝛlogh dat de Lacedemoniers geweest zÿn/ kan genoegh afgemeten woꝛden upt de lang-dupꝛige authoꝛiteyt die sy over gants Græciam behouden hebben/ ende sal ooch hier benevens bewesen woꝛden upt haer stantvastigh Gouvernement/ daer hier naer af gespꝛoken sal woꝛden. Hare Gymnopediſe Feesten waren boven al de vooꝛnaemste/ waer in jonghe Knechtkens ende Jongelingē geheel naeckt dansten/ ter eeren Apollinis. Sy eerden ooch in eenen Tempel/ staende in 't schoonste van de Stadt/ de Parcas, als Clotho, Lacheſis, ende Atro- XXI.

de Atropos. Sy hadden oock het Beeldt Martis, wiens voeten sy geklupstert hadden / op dat hy (so sy seyden) met uyt de Stadt en vlode/ ende by hare vpanden vluchte/ om die goedt-gunstigh te zyn.

De Dochteren oeffenden haer oock in 'tloopen/schermen/boogh-schieten/ende met de Lancy omgaen/ op datse hare Leden hier dooz ten arbeydt gewent hebbende / de Kinder-teelinge haer so veel te lichter vallen soude. Dese oeffeninge geschiede geheel naeckt/ gelyck als oock der Jongelingen/ sonder dat eenige wellustige dertelheydt daer uyt ontstondt. Weshalven de Vzouwen van Lacedemonien vooz de kloeckste van gantz Griecken-landt geacht wierden.

Soo een oudt Man sich onbequaem bevondt tot de Kinder-teeling/ mocht zyn Vzouwe van een ander laten beslapen / op dat hy zyn Stamme vooyt-plante / sonder dat hier in eenige schande gelegen was/ ende hielt sodanige geteelde Kinderen als zyne eygene geteelde. De op-queeckinge der jonge Kinderkens wierdt daer so goedt ende heerlyck geacht / dat vele Luyden uyt andere Steden aldaer hare Voedtsters quamē soecken ende haelden. Plutarchus seght/ dat die van Lacedemonien noch by zynen tyde eenige Deuntjes ende Liederen op hare Fluyten speelden / wanneer sy ten strydе toghen: 'twelck niet ingevoert en was/om de Soldaten daer dooz moedigh te maken / maer op datse in goede ordze ende met een eenparige geschicktheydt haren vpandt onder d'oogen trecken soude.

Huydens-daeghse Zeden.

XXII. De Griecken/die noch gevonden worden/ zyn gebracht in een ellendige slavernye/ wepnige uytgesondert / die onder de Venetianen behoozen. Want den Turck besit het meeste deel van Græcia, so wel in 't vaste Landt/ als langs de Zee-kusten. 'Tgene de Venetianen besitten/ zyns slechts eenige Eylanden / als Corfou, Cephalonien, Zacyntge, Candien, ende eenige andere/luttel waerdt zynde.

Die onder de Venetianen behoozen/ leven wat sachter/ ten aensien des Godts-dienstis/ so Belon seght/als de gene die onder dē Turck woonen: Elck levende na de manieren haerder Heerē/ daer sy onder schuylen. Doch is de wildigheyt so wel onder d'eē als onder d'ander / dat nergens niet eene Academie gevonden en wordt/so datter oock niet een meer sorge dzacght/ om zyne Kinderen in geleertheyt op te cuchen/als hare Vooz-ouderen gedaen hebben / die daer in de gantsche werelat overtrefte.

Voedanige spzake in Græcia noch gespzoocken wozt. Sy gebruycken alle sonder onderscheydt eene spzake/behalven dat d'eene wel wat soeter spreeckt / als d'ander/ zynde hare spzake het oude Griecks al vzy gelyck: Doch gheliicken hare woozden beter noch het oude Griecks / als der Italianen spzake d'oude Latijnse doet.

D'Inwoonderen der Venetiaense Steden / syzeecken so perfeckt Italiaens / als Griecks/ maer de Hupf-lieden ende Boeren spzeken niet dan Griecks. 'Tselve moet genomen worden van die in de Turcksse Steden woonen. Doch hebben de Turcken ende Italianen / ende sy wederom / van hun vele woozden ontleent.

De Edelen ende rijckste kleeden haer na de wijse haerder Overste/ maer het gemeyne volck / so wel op d'Eylanden / als in 'vaste Landt/ en heeft niet van d'oude maniere behouden. Sy dzaghen meest alle lang hayz/ scheerende den kruyn ende 'tvoozste deel des hoofts gladt of. Dzagen oock dobbelde ende wyde Mutsen. Hebben wepnigh Hupsraedts/ gelyck oock de Turcken; Slapen op geene Bedden met plupmen / maer op Matrassen met blocken gebult. Zyn oock seer genepght tot den dzanck/gebzuyckende wepnigh ofte geē water in de selve; Daer in doch de Vzouwen geen deel en hebben/als die seer sober ende supnigh zyn. Eten oock veel liever Vis als Vleys.

De Macedoniers/ voornemelyck die van Albanien, die wy in Macedonien gestelt hebben / zyn wilt ende den Scythiers gheliyck: Maer dapper ten oozlogh / ende voornemelyck te voet. Zyn seer genepght tot Gouverven. Hebben een bysondere spzake/ die noch Griecks/noch Slavoens en is.

D'Inwoonderen van Epyrum,'twelck een deel van Albanien is / trecken des Somers met groote hoopen uyt haer Landt/ om des onvzucht baerheydts wille/ende gaen na Macedonien, alwaer sy vooz de Turcken maeyen/ dozssen/ ende den Oogst inhelpen. Daer naer in den Herfst wederkeerende / blyven hier op den Winter ende Lenten met haer wyf ende kinderen leven. Hebben oock een bysondere Spzake / verschillende van het Griecks / die sy doch oock niet en verstaen. Wt dit Landt komen de Aidonen, Vsocquen, Martelossen, ende Morlaquen, het welck een seer vaerdigh volck is/ ongetemt/ bequaem om alderhanden arbeydt te verdzagen/ oock strydtbaer/ende en zyn nergens anders mede besigh dan dooz de Bergen van Albanien te stroopen ende rooven/als oock dooz Bosnien, ende Dalmacien, begeven hun oock op Zee met kleyne Scheepjens om te rooven.

Het oude Gouvernement van Athenen.

Overmidts dat wy 't Verhael vā de Rijckdommen/ macht / ende Gouvernement van Græcia verset hebbē tot de generale aenmerckinge van den Staedt des Turcks / 'twelck wy tot op 'teynde sparen; ende dat niet tegenstaende vele/die weten hoe wysselyck die van Athenen ende Lacedemonien hun selven beheerst hebben / daer naer verlanghen mochten / heb ick voorgenomen alhier het Gouvernement des eens ende des anders in te voegen / op dat tot dit Werck niets en soude konnen verepst wozden van 't gene daer in noodigh ende bequaem is. XXIII.

Athenen is voortyds eertyds gheacht ende geregiert geweest dooz seer verstandige Mannen/die hare Republique reformeerden. Men eygende het begin ende opkomst deses Stadts Minerva toe/ om te kennen te geven/ datse van de wysheydt ende voorsichtigheydt gebouwt ware geweest. Theseus heeft wel zyn weder-oprichter geweest / doch Solon deedt haer noch meerder nuts/want hy de Athenienses sodanigen Wetten gaf/ datse andere volckeren niet gestreumt en hebben na te volgen: Ja de Romeynen selve/ sonderende haren Staet/ sonden hare Gesanten daer henen / om de Wetten van Solon te bekomen; de selve hier dooz erhennende vooz de treffelyckste/die ter wereldt waren. Siet dits dan de ordze van dese Republique.

De Athenienses hadden vermaeck om

hun selven oorspronckelijcke Inboorlingen dies Landts te noemen/ ende niet gesproten upt eenige andere Natie/ noch te upt een ander Landt aldaer gekomen/ ende wierden door die Namen onderscheyden: d'eerste waren de Eupatrides, dat zijn Edele/ende waren sodanigh te Athenen, als de Patricij te Romen: De tweede Geomores, dat zijn Landtlupden/ om datse eertijdts een deel Landts bezeten hadden in Attica om te bouwen. De derde waren de Ambachts-luyden, ofte Diniourges, maer desen naem betepckent oock Tollenaer. De gene die d'andere in eer ende ouderdom te boven gingen/ noemden sy Demogerontes, als Raeds-heeren/ die van het volck een Souverepne autoritept ontfinghen.

De Borgerye in drien gedeylt.

Dese Namen hebben sy bewaert tot dat de Factien onder haer opgeresen zijn/ waer door tussen de Republique ende het gemepne volck een scheuringe geschiedt is/ de welcke duprde/ tot dat Draco de Magistraten ordonneerde/ende maeckte dat de Athenienssers een Oligarchiam oprichteden/ dat is/ een Opper-macht/ bestaende in wepnigh personen. De namen der twistende waren Pedices Diacries, Parali ende Etimorij. D'eerste/ als de machtighste deur hare rijckdommen/ stonden de Oligarchiam toe. De Diacries wilden een gemepn Gouvernement hebben/ als verstoort zijnde dat de machtighste het voorsitten inde Republique hebben souden. De Parali, vallende nu aen d'een/ nu aen d'ander zijde/ hielden't met die't haer goedt-docht/ belettende aldus door haer eygen vyphepdt/ oock der anderer. Ondertussen is alles op den hals van de arme Etimorios gevallen/die de minste in macht waren/ want sy alle Jarē het seste-deel haerder goederen de machtighste mosten geven. Leest van haer Polybium lib. 6.

Olygarchia.

Om dese beroerten wille/ hebben sy haer moeten begeven onder een Monarchye/ so dat eyndelijck met bewilliginge van alle ende een peder/ bysonder van 't gemepne volck/ Solon tot het Gouvernement geroepen is/ so wel om zijne oprechtigheyds wille/als om dat hy nopt pets bewilligt hadde 'tgene tot nadeel des volcks streckte.

Alhoewel hy nu dit Ampt wepgerde/ so wilde hy nochtans de Republique niet laten dienen/ voornemelijck nu die geheel by na verlooren was/ende poogde de selve te herstellen/so door zijn voorsichtigheydt/als door zijnen Raedt. Doch nam hy voor al vooren/ die gene op te beuren/die door de macht der Rijcke verdruckt hadden geweest; so dat hy een Wet maeckte/ door de welcke hy alle de verbintenissen der arme Lupden aen de Rijcke voor nul ende van geender waerden verklaerde/ al waert schoon datse hare Lijven verpandet hadden gehadt; ende ordonneerde/ datmen geen recht sonde voord-aen hebben op de vyphepdt der Persoonen/ oock om geenigh interest/ hoe't oock ware. D'eerste/ die hy dese Wet openbaerde/ eer dat hyse publiceerde/waren genoemt Creo Copides; Doch sommige seggen/ dat de Lupden van lager conditie/ haer van hare schulden mochten bevryden/ ende dat om die oorsaecke wille den Prijs des gelts verhoocht wierdt/ so dat het gene te voren 70. drachmen waerdigh was/ daer na geacht was op 100. ende de schulden wierden betaelt tegen den ouden penning. Ende vermits alle Wet-gevers moeten beginnen een goedt Exempel te geven door haer selven/ heeft hy van't zijne seg Talenten goudts uptgeschoten/de welcke ontrent de 45000. Kroonen bedragen: Op dat also de Rijcke hier door bedrogen souden worden hem na te volgen: 'Twelck eyndelijck gebeurt is/ ende is dese Wet van een peder met groot genoegen aengenomen geweest/ ende onder de gehepligbde dingen gestelt is.

D'Eerste Wet Solonis.

Daer na verdeylde hy het volck in vier leden; wiens namen waren Pentacosiomedimnes, Hippes, Seftites, ende Tithes: D'eerste waren rijck vijf-hondert Olp-pypen/ ende waren naest de Raeds-heeren geacht. De tweede waren 300. Olp-pypen rijck/ ende mosten voor de Republique een Kupter ten Oorloge houden. De derde waren 130. Vaten rijck. Van dese en verhaelt Aristoteles niet. De vierde waren de Ambachts-lupden/ ende betaelden aen de Republique een Krone jaerlijcks/ maer en mochten om hare armoede wille nopt in geen Bedieninghe van Ampten komen/ so lange die duprde.

Ende aldus heeft Solon de by-na vervallene Republique wederom gants ende geheel op de been geholpen; ende op dat de macht van't goedt-vinden der wetten te grooter mochte worden/ als hy den Adel ende den gemepnen volcke op-lepde/ heeft hy die de eerste doen goet kennen/ mits haer beloovende de gedupzighepdt der Tafelen/ ende aen d'andere/ haer hope gevende op de uptdeplinge der Attise Velden.

XXIV.

Hebbende nu verklaert hoe het volck in ruste gebracht was/ laet ons nu eens sien het begin van de Bonden ofte Tribus:

Alle Steden ende Volckeren (seght Titus Livius) zijn gewoon voor te geven/ datse gesproten zijn upt eenige doorluchtige Mannen/ ofte voorwaer van die/die de sotte oudthepdt onder 't getal der Goden gestelt heeft; derhalven hebben dele tot haer Beschermheers genomen/ so Iovem, Martem, Mercurium, Palladem, Vulcanum, Venerem, etc.

De Athenienssers hun niet met een Doorluchtighept vernoegende/namelijck met Pallas, hebben noch hare Bonden/ ofte stadtsgedeelten/ met verschepden namen vereert/ trecknde die van vermaerde Helden/ wiens gedachtenis onder de menschen onsterfelijck was/ niet om haer opgerechte eer-beelden/ maer om hare deughde/ ten eynde de andere hun navolghden/ ofte door navolginge oock overtreffen mochten.

Daer warender inden beginne maer vier: D'eerste was genaemt Cecropidis, van den ouden Koning Cecrops: De tweede Autochtoz, dat is/ oorsproncklijck Inboorling: De derde/ Acteus: De vierde Paralicus. Welcke vier namen naderhandt elck noch onder-sich gekregen hebben/ van wien hare Namen seer verscherlep (doch meest onseker) gestelt worden.

Hoe de Magistraten te Athenen gekosen wierden.

Hare Magistraten kosen sy op drierhande Wijse/ namelijck/ by lotinge/ by de meeste stemmen des volcks/ ende by verkiesinge van aensienlijckheydt: By lotinge wierden de Magistraten gekosen/ die bonnis geven mosten. Ende wierdt den Raedt/ die aldus gekoren was/ genoemt den Raedt van vijf hondert Mannen. By de meeste stemmen des volcks kosen sy de Kapiteynen/ Veldtoversten/ende Generalen van't Heyr. Die by verkiesinge van aensienlijckheydt gekoren wierden, dat is/ om Adel ofte rijckdoms wille) wier-

le) wierden genoemt Choragi, ende waren Op-sienders van openbare Spelen ende Offerhanden/ in welcke sy groote mildthe-den/ ende deftighept gebruycktten; ende dese waren thien sterck.

Hier sietmen dan/ dat de Republijcke ver-samelt wierdt van dese drie banden. Want de Rechters beschermden de stadt door re-den voor het ongelijck der Borgeren/ gebup-ren/ ende uytheemse. De Soldaten bewaer-den ende vermeerderden de palen haers ge-biets: Den Gods-dienst suyverde de Ie-len. Laet ons nu verbolgens handelen van dese Ampten/ beginnende van de Areopagiten:

Wat de Areopagitæ geweest zijn.

Den Raedt der Areopagiten was om hare strenghepdt ende gerechtheydt by alle Hi-storp-schrijvers opt vermaert: Ende also die in grooter achtinge waren/ also hebbense oock groot in getal geweest/ doch is onseker/ hoe veel de selve geweest zijn/ want sy nu dus veel/ ende dan soo veel waren/ vermits de Thesmothetes op haer leven ende wandel acht namē/ so datse oock wel om gierighepts wille afgeset wierden. Haer eygen materie van straffen was/ van vergiftigen/ moorde-rpen/ quetsingen/ verraderpen/ roovepen/ aenslagen tegen 't Vaderlandt/ ende dierge-lijcke dingen.

Sy oordeelden terstondt/ de beschuldingen ende tuygen gehoort hebbende/ sonder appel: Mochten haer tot geen mede-lyden laten be-wegen. Den Oratoren was oock verboden eenige voorspreckinghen te soecken/ om de Rechters te vermorwen. Hadde haer Recht-plaets inden Tempel Martis, ende en saten maer drie dagen ter maendt.

Valerius Maximus seght oock/ dat desen Raedt de sorge bevolen was/ om te letten op aller Borgeren handel ende wandel binnen Athenen, waer van elck sich onderhieldt/ en-de haer vermaenden eerlijck te leven/ op dat-se also altijdt rekenschap haer levens mocht-ten geven.

Nomothe-tes zijn Wet-gevers.

Laet ons nu komen tot de Nomothetes, welcke naem veelderhande ampten verhat. Suidas seght/ datter drie Nomothetes waren te Athenen, als/ Draco, Solon, ende Æschil-lus, niet den Poeet/ maer een ander Inboor-ling van Athenen.

Benevens dit verstonden die van Athenen door dit woort Nomotheta een Vergaderin-ge van 1000. Borgeren/ ende haer Ampt was/ de Wetten te doē achtervolgen/ die te o-versien/ veranderen/ ende te stellen/ na dat sy oordeelden die noodigh te zijn.

Het Ampt der Nomo-thetes upt Budæo.

Laet ons hooren/ wat Budeus verhaelt van haer Ampt; dit zijn van zijne woorden: De-mosthenes schrijft/ dat Solon onder andere dingen ordonneerde/ wanneer een Wet den Volcke voorgestelt soude worden/ de selve eerst van den Wet-gever gelesen soude wor-den/ daer naer geschreven op eenige plaetse van de Stadt/ daer het meeste volck by een quam/ en datse dē Secretaris dan te lesē sou-de geven/ op dat/ by aldien yets niet wel en was/ het selve verholpen mochte worden/ en-de dan ten laetsten den Nomothetes getoont moste worden/ om van haer geapprobeert te worden/ ende daer door dan onderhouden mochte worden.

Het Ampt der Nomo-phylaces.

Dese Nomothetes verscheerden oock van de Nomophilaces, want wat die gene voor goedt bekendē/ wierdt van de dese in 't werck gestelt/ 't welck alleen haer werck was; Haer Opperste droegh een Linnen Bonet.

Den Raet der 500. Mannen.

Daer na waerender 500. Mannen/ om ken-nisse te nemen van de civile saken/ ende de da-gelijckse wandel der Borgerye: Dese wa-ren oock somwijlen Lieutenanten der Areo-pagiten; ende wierdt door hare veelheydt be-let/ dat de onderughde geen plaetse en mocht hebben. Ende om dat so een groot getal by een vergadert zynde/ niet wel en konde alle noodige saken verhandelen/ so wierden sy in thienen verdeylt/ te weten in peder Bondt vyftigh/ die haer dagen hadde/ op welcke sy by een quamen/ die des jaers 35. waren. De-se 50. koren dan wederom thien uyt haer/ die gelijck zijnen dagh Præsident was. Ende als sy dit Ampt uytgedient hadden/ waren sy Op-sienders (so sommige willen/ van 't Ko-rē/ Inmaners van 't gemeene gelt/ ende dier-gelijcke.

Vermits dat het getal der civile saken da-gelijcks aenwies/ ende de vyftigh niet mach-tigh genoegh en waren om die alle te ver-hooren/ so namen sy noch tot haer hulpe/ 44. Seghs-luyden ofte Goe-Mannen/ welc-ke sommige door lotinge gestelt wierden/ an-dere verkoren. Dese Mannen moesten over de sestigh jaren oudt zijn/ ende van onberis-pelijcken leven: Sy hielden heur dagelijcks ter plaetsen/ daermen pleytede/ alwaer de gene die heur gebruyck hadde/ een deel terstont kie-sen mochte/ om hare sake te middelen: Die oock haer vonnis niet naer en quam/ wierdt gestraft. Maer die by lotinge gekosen wa-ren/ en vermochten geene saken te examine-ren/ maer wel die aenden Raedt over te dra-gen/ op dat sy daer van oordeelde. De Grie-cken gebruyckten in plaetse van Goude ofte Silvere Looten/ witte ende swarte Bonen.

De Zitieres waren ondersoeckers van din-gen/ daer de nature eens saecks niet als te klaer en was: ende so pemandt der Goe-mannen die gekosen waren/ pets bedreef dat dese Ordre niet en betaemde/ die wierdt of swaerlijck gestraft/ ofte met grooter schande upt het geselschap van d'andere verdreven.

Daer waren oock Kapiteynen van Ga-leyen/ genoemt Trierarci, waer van 't getal onseker is, vermits die na eys des tijdts ende noods/ vermeerdert ende vermindert wier-den. Als het derde was/ heerstense over die plaetsen/ daer de Schepen stil lagen; ende in tijde van Oorlogh gehoorsaemden sy den Veldt-oversten: Dese moesten de Galeyen laten vermaken ende volck daer op schicken/ tot kosten vande Republijcke. Dit Ampt allengskens vervallen zijnde/ is van Demos-thene eyndelijck opgeholpen/ die over de ge-kosene tot dit Ampt een nieuwe Wet ge-maeckt heeft/ gelijck gesien kan worden in Oratione teghen Æschinum. Siet ghy wel (seyt hy) ghy Athenienser, hoe veel nuts ick u nes in Æschi-verworven hebbe, gouvernerende uwe Repu-num. blijcke: Want siende het gebreck datter was, in saken behoorende tot de Zee, ende de Bor-geren vry van Schattingen, betaelt hebbende weynigh gelts, ende dat die gene die tamelijcke middelen hebben, desen last ontfangen; dat oock hier door uwe Republijcke hier door verslinde, heb ick een Wet gemaeckt door de welcke de Borgerye genoodt-druckt was vol-gens hare opgeleyde taxe te betalen 'tgene billijck was, ende hebbe den schamelen be-schermt voor 't ongelijck, datse daer door ver-kregen. Een weynigh lager/ spreeckt hy noch veel lilaerder: Door d'eerste Instellinge der Wetten, pleeghtmen gelijckerhandt de onkosten der Galeyen te betalen, waer toe de Rijcke niet dan seer weynigh en gaven, tot dat

Demosthe-

de Schamele met laſten onderdruckt waren. Maer door mijne Wet wierdt geordonneert, datmen eens yeders goederen waerdeeren ſoude, ende dat die gene, die te vooren het tiende deel van de onkoſten der Galeyen gedragen hadde, nu met twee deelen in't geheel voldoen ſoude konnen. Hierom en wildenſe eerſt geen Trierarchi, maer Contribuanten genoemt worden.

Pollux ſeght datter tien Mannen waré/ die Nomophylaces genoemt waren / dat is Preſidenten: De tien Mannen (ſeyt hy) wierden uyt yeder Bondt gekoren, ende den Kancelier was de elfſte. Deſe elf Mannen waren gelijck die gene / diemen in Vranckrijck Provoſts des Mareſchaux noemt. Hare Sit-plaets noemdemen Nomophylacion.

Suidas noteert dat deſe Nomophylaces van d'andere verſchilden; want die de Rechters dwongen na de Wetten te leven/ ende deſe dwongen het gemeyne volck.

Hare verkieſinge ging aldus toe / men ordonneerde eerſt de Verkieſers/by lotinge; deſe riepen haer op / ende hare Namen in een vat gelepdt zijnde / wierdenſe dan wederom opgeroepen ende een lot voor haer getrocken/ volgens de ſtemmen. Niemandt en mochte tweemael in een Jaer Preſident zijn/ gedurende welck Ampt hy altijdt achter hem droegh de Sleutelen van't Kaſteel van de Schat-kiſt/ende van't ſegel des Republijcks.

Dewijle nu genoegh geſproken is vande Wetten/laet ons nu eens inſien het Formulier van haren Eedt / 'twelck Demoſthenes in deſer voeghen ſtelt:

Den Eedt der Magiſtraten binnen Athenë.

Tyrannen nochte hare voornaemſte, en ſullen nimmermeer door mijn gunſte ofte hulpe inde Republicke geaſſiſteert vvorden: noch en ſal noyt aen diens zijde hellen, die door gelt het volck van *Athenen* ſal gecorrumpeert hebben, ofte die ſulcks ordonneren, ofte het tegendeel gebieden ſal. Ick en ſal noyt toelaten, datmen de nieuvve Tafelen, ende de ſchuldt-deylingen, active van een ander maken ſal, noch oock de uytdeylinghe der Attiſe velden ende Huyſen. Ick en ſal geenen Balling vvederom roepen. Ick ſal lijden, datmen ſodanige uyt de Stadt verdrijve, die deſe Wetten, noch de Ordonnantië des Raedts ende volcks van *Athenen*, niet en ſal vvillen volgen: Ende en ſal niet lijden, datmen yemandt verongelijcke: Ick en ſal geen Magiſtraet beveſtigen, ten eynde die gene die noch geen rekenſchap gedaen en heeft van zijn voorleden bedieninge, een ander hebben mach, of van de Mannen, of van die, die tot *Proëdres*, met de Boonen gekoſen zijn: Sal oock niet toelaten, dat een tvvee Ampten op een ſelve tijdt bediene. Ic en ſal geen gaven ontfangen. Gehoort hebbende den beſchuldiger, ende verantvvoorder, ſal ick vonniſſen, ſonder genegentheyt ofte uytſonderinge der perſonen, ſo haelt ick den ſchuldigen bekent hebbe, volgens mijn plicht. Ick ſvveere by *Iovem, Neptunum* ende *Cererem*, datſe my uytroeyen met mijn Huyſ-geſin ende Kinderen, ſo ick de voornoemde dingen niet en onderhoude.

Dit zijn de woorden Demoſthenis: Ende dit ſy genoegh vande tien Mannen ende haer Ampt/ laet ons nu eens verhalen de Vergaderingen/ om de ſtemmen te verſamelen.

Ilacus ende Iliaſos was de grootſte Vierſchaer/ in welcke de publijcke Bonniſſen verhandelt wierden door 1000. ofte 1500. voornaemſte Borgeren. De loten/die ſy gebruyckten waren tweederley; vol ende hol: Deſe lepden ſy eerſt in een vat ende daer in twee Emmers / d'een van hout ende d'ander van Koper. Den Wtlegger over de Oratie Demoſthenis meynt datſe voor Steenen/ Boonen gebruyckten/ te weten witte ende ſwarte/ om die te onderſcheyden / gelijck oock de helft der Steenen/geheel/ ende d'ander helft hol ende gebroocken was: oock dat Chiamestai betepckent / een Magiſtraet verkieſen door lotinge van Boonen.

In peder Bondt was eenen Apodectis, ende waren gelijck als hier de Ontfangers van de Cijnſen / ofte als Pondt-gaerders: Want na dat ſy vande Republijcke Brieven ontfangen hadden/ 'twelck haren Laſt was/ ende dat geldt van noode was / om pets te verrichten / dwonghen ſy de gene die aen de Stadt ten achteren waren/ dadelijck na vermogen te betalen / ende dit wierdt dan van den Onder-Griffier aengetepckent: Maer de bedeplingen van andere Rekeningen wierden den Logiſtas opgedragen. Deſe Apodectes verſcheelden van de thien Mannen hier in/ datſe wel ontfangen / maer niet dwingen en mochten.

Na deſe wierden geſtelt de Theſoriers/ Oorloghs-Kapitepnen/ Hout-veliers/ ende Ontfangers van de geſchenicken. Daer naer waren de Logiſtæ, ofte Reken-meeſters/ tot thien toe / upt elck Bondt eenen genomen. Voor deſe moſten alle Magiſtraten dertigh dagen voor 't uytgaen van haer Ampt / rekenſchap doen van alles watſe verhandelt hadden. De Eutines waren over ſodanige rekenſchap (ſeght Ariſtoteles) daer negen Pijnen by waren/ende van den uytgeef ende ontfang van ſodanige Magiſtraten / als ſulcke Ampten bedient hadden/rekenſchap geſchieden moſte.

Daer waren twee Logiſtæ (ſeght Pollux) in Athenen, d'een verhandelde de ſaken des Senaets/ ende d'andere die dingen/ die daer buyten waren. Ende wierden beyde van den Raedt gekoré/ op datſe de rekeninge van den gantſen handel der Republijcke overſien mochten.

Het Ampt der Logiſtas.

Men kan ſien hoedanigh het Ampt de Logiſtas geweeſt is in de Oratie Æſchini tegen Demoſthenem ende Cteſifontem: Ten eerſten, ſeydt hy/ gebiedt de Wet, dat den Raedt der Areopagitæ ſy beſchreven by de Logiſtas, ende niet vry en ſy van haer rekeninge te geven, ende dier wil ſy dat de Logiſtæ Meeſters zijn van deſen eerwaerdigen Raedt, ende daer naer dat de 500. Mannen rekenſchap geven, van haer Magiſtraetſchap. Want de Republijcke

miſtrout

mistrout haer dermaten van de gene die geen rekenschap gegevē en hebben van die dingen diese verhandelt hebben, datse gebiedt, dat die Luyden terstondt uyt de stadt vertrecken, datse geen macht over hare goederen behouden, noch niets den Goden toe-wyen, veel min hare Slaven vry-maken, maer dat alle hare goederen voor de Republijcke verbeurt zijn. Yemandt mach seggen, dat het niet redelijck en is, dat die gene, die niets uytgegeven noch af-geeyst en heeft voor de Republijcke, rekenschap doe. Doch niemandt en behoort vry te zijn van de stadt rekenschap te geven. Ende een wenigh daer naer: Men behoorde, ô Demosthenes, den Publijcken uytroeper te laten verkondigen, volgens des stadts gewoonte, offer oock yemandt was, die hem wilde ofte wiste te beschuldigen.

Voorwaer / indien dese Wet onder ons plaetse hadde / men de dieverye der Pachters / ende veler andere / vermijden soude; voornemelijck soomen maer eenmael de klachten der gener die haer konden aenklagen ende verwinnen / wilde aennemen.

Daer waren oock onder-Griffiers / ende die mosten in alle voorvallen / op het versoeck der Pritanes, de reeckeninge van des stadts Inkomsten voor den volcke verhalen. Suidas seghtdatter eenen was inden Raedt / ende eenen anderē in de Publijcke Bedieningen: behalven dat peder Bondt noch zijnen Secretaris hadde.

Daer waren oock Demarci, ofte Bondtmeesters. In peder Bondt hadden twaelf Nacraires geweest / over de welcke eenen Demarcus commandeerde. De Nacraires waren gehouden in tijde van Oorlogh voor de Republijcke te verzorgen twee Paerden ende een Schip: so datter 120. Nacraires, so veel Demarci, so veel Schepen / ende 240. Paerden in tijdt van Oorloge / behalven die upt des Stadts Schat-kist onderhouden wierden.

Op dat nu de Demarci gelt van 't volck met minder rasernye krijgen mochten / schreven sp eens middelen ende vermogen op / so binnen als buyten de Stadt. Het geldt nu ontfangen hebbende / was haer tweede Ampt / alle de Jongelingen aen te teyckenen / dien de jaren toelieten hare Erfgoederen ende Successien te regieren / 't welck tot groot voordeel vande Republijcke strecktе / want het en was den onder-jarigen niet veroorloft / die geen ervarentheydt en hadden / hare goederen te handelen / so lange alsse niet dan tot verklempen der selve bequaem waren. Welcken onderdom genoeghsaem ende seeckerlijck geweten konde worden / want alle die gebooren wierden / teyckenden sp in een Boeck / dat daer toe geordonneert was: Oock wast haer hier in nut / datmen daer door oock de verkiesinge der Soldaten / van die ten oorloge bequaem waren / doen konde: 't Welck by den Turcken noch onderhouden wordt / weshalven sp oock overvloedt van goede Soldaten hebben.

Daer waren oock thien Ephtites ofte Creostes; dese Juden de schulden / maecktен ende oversagen de Reeckeningen / vermeerderden de Cijnsen ende Schattingen: Wanneer de reeckeninge voor den Logistas gedaen was / wierdt haer het geldt toe-getelt. Sy hadden eenen Griffier die haer alle namen aensepde van een peder / op dat elck na zijne middelen geschat wierdt.

Verzorgers van 't Rooms ende hare Namen.

Desen Griffier hieldt Reeckeninge van het Rooms / dat een peder tot de gemeyne Rooms-solder geven most. Die dit Rooms Handelden / noemde-men Sityomeres, die het bewaerden Sytofilaces, ende daer 't bewaert wierdt / Barofylacia: Die last hadden om die door de Stadt te laten vervoeren / wierden Sitones genoemt / dat is Versorgers van Lijftocht, die oock by den Romeynen in so grooter achtinge ende authoriteyt waren / als in hare Historien overvloedelijck te sien is.

XXV. Vande Jongelingschap binnen Athenen.

Nu komen wy tot de Jongelingen / die in de Registeren aengeteyckent waren. Eer datse haer Erfgoedt mochten aentasten om te gouverneren / mostense twee jaren inde omliggende Landen om-wandelen / om te leeren met de wapenen omgaen / ende wierden van haer achtiende jaer af tot het twintighste genoemt Periopoles, Ephodes, Ephebes ende Episcopi, alle van wegen datse de Landen gingen besoecken ende door wandelen: Na dese twee jaren / verkregen sy den naem van Lisiarchoës, om datmense dan 't geniet van haer Erfgoedt liet: Ende wanneermen haer de marcht om daer over te dispenseren / gaf / deden sy desen Eedt: Ick sal my nimmermeer schamen de wapenen te dragen: Ick sal mijnen Capiteyn, daer ick onder gestelt sal worden, nimmermeer verlaten. Ick sal voor mijn Vaderlandt, of alleen, of met meer, strijden: Ick sal trecken tegen dat Landt, daer men my henen senden sal: Ick sal de billijckheydt der eeuwighe Vonnissen toestemmen: so yemandt de Wet niet en gehoorsaemt, ofte die te niet wilde doen, dat sal ick beletten: Ick sal de Wijse mijns Vaderlandts altijdt aenbidden.

Eedt der Jongelingē.

Daer waren noch in 't particulier ses Mannen / die men Lysiarcos noemde. Dese so dickmaels als den Hoogen Raedt sich versamelden / mochten noch dertigh Mede-Hulpers kiesen / die met een rooden draedt die gene straften / die leup ofte traegh waren om de Wetten aen te hooren / ende inden Raedt te komen; die dan daer na gestraft wierden.

De Vierschaer der Eliëes was vervult met Tesmothetes, ende den Koning commandeerde aldaer. Hy was 50. voeten wijdt vande Rechters / op dat de tegenwoordighzijnde Officiers acht namen / dat niemandt tot haer en quaem / voor hy en hadde zijnen Eedt gedaen.

Daer waren negen voornaemste Mannen / die tot dit Ampt niet en mochten ghekozen worden / voor sy en hadden gesworen / datse ghekozen waren van Atheense Vader ende Moeder / dat oock hare Voorsaten Athenienscrs waren. Daer na vraeghdemen haer / ofte den Beschermer Iupiter haren God was / ende Apollo haren Autheur. Men onderscheyt naer haer voorgaende leven / oftse tegens haren Ouderen oock weldaden gebruyckt hadden; offe de wapenen voor haer Vaderlandt ende hare Altaren aengenomen hadden / ende offe de Ampten / diese bedient hadden / oock waerdigh waren geweest; So dit alles waer te zijn bevonden wiert / namensе haer aen / ende anders niet.

Dese eersten Eedt gedaen zijnde / voeghdense by: Datse inder eewighheydt de Wetten mosten gehoorsamen; datse nopt voor hoe grooten saeck sy oock voor de Republijcke verrichten souden / een gouden Eerbeeldt souden opsetten: Datse in 't vonnissen geen Winst en souden soecken. Na datse dit alles belooft hadden / wierdense ghelevdt door den Senaet in het Berghslot / Acropolis genoemt / 't welck het Kasteel van Athenen was / alwaerse de selvige

selvige beloften noch eens herswoeren.

Archontes waren te Athenen, als te Romen de Dictatores.

In het Vorige/hoewel sy alle Archontes genoemt wierden/ soo warender noch tans ses/die Tesmothetes genoemt waren/de sevende Archon Eponymus, de achtste Koning/ ende den negenden Polymarcus, ofte Opperste des Oorloghs.

De Eponymus versorghde de Spelē Bachchi, Apollinis eñ Dianæ. Verhoorde de geschillen tussen Man ende Wijf/ eñ de Bloetverwanten. Verooordeelde die gene/die malhanderen upt wraeck-gierighepdt verongelijckten. Hadden opsicht over de Weesen/die sy hare Momboors versorghden/ ende wierden genoemt Chiron Epitropi, dat is beschermer der Weduwen/ ofte anders Orfanon Epitropi dat is/Op-siender der Weesen. Sy besorghden de Weduwen/ die naer haers Mans doodt swanger gebleven waren/ dat de kinderen/geboren synde/op-gebracht/ende de Weduwen van alle lasten vry waren.

Des Konings eerste last was/ sorgh te dragen over de Offerhanden Cereris ende Bacchi, volgens de maniere/ met die gene die opsicht over de Spelen hadden. Na de Offerhandē/namense kennisse van criminele saken/ die de doodt waerdigh waren/ ende voor den Areopagitas daer toe geschapen stondt/want sy over sulcke misdaedt d'eerste uptspraeck mosten doen.

Den derden Prince was den Polemarcus, die presideerden in de H. Handelingen van Diana ende Mars Enialius, want sy geloofden/ dat dese twee opsicht over den Oorlogh hadden. Sy versorghden oock de gevechtselen voor het Vaderlant. Want het was eertijds een heerlicke Costume te Athenen, dat al de gene/ die/strijdende voor het Vaderlandt/gebleven/ende op 't Register-boeck aengeteeckent waren/ dickmaels met eenige publijcke vermakelijckheden verhaelt wierden/ so wel hare Namen/als hare heerlijcke wapendaden/ met dupsentderhande lof ende Prijs: Ende dat maeckte dē Jongelingen eē devhtspel/ datse Epitaphicum noemden.

Benevens dit droegh dē Polymarcus over de gedichten ende Liederen/ diemē den Jongelingen gaf/ om in publijcke Spelen te singen. Hy brocht den Areopagitas oock mede aen die gene/ die haer gelijdt in den Oorlogh verlaten hadden/ ende ontvleden waren/ op datse gestraft wierden/ ende bemoeyde sich oock met vele Krijghs-saken. Oock hebben sommige geschreven/dat hy de Sleutels van de stads-poorten bewaerde. Laet ons nu met eenen van de Kapiteynen verhalen.

Den Polymarcus wierdt gevolght van twee Colonellen vande Kupterpe/ de welcke niet alleen de Kupterpe en Gehoorsaemde/ maer oock het gantse Leger/ ende dese straften de misdaden/ in alles waer in de Soldaten haer te bupten gingen. Stelden de Hooftmannen over hondert in orde/ oock de Korporaels/ ende minder Soldaten.

De Thesmothetes plegen oock dese Colonellen te verkiesen.

Daer waren oock Kapiteynen van de Volck-planten/die het volck om de plaetsen/ of die nieuw verkregen waren/ of die onder haer gebiedt lange gestaen hadden/ te doen bewoonen/ ordonneerden: Deylden mede de Velden op't Landt ofte onder de stadt/ upt/ aen dien het lot viel.

De Hollandi versorghden de gheheplighde dingen bupten Athenen, door het gantse Landt; ontfingen de penningen/ die daer toe gegeven wierden/ ende gaven die daer na aen den Choragos, tot verdoeninge harer offerhanden.

Opsienders over de verciertheyden der Vrouwen.

De Ginaiconomi delibereerden over de verciersels der Jofferen/ oock van alle andere Vrouwen/ op dat niemandt pets dragen soude/ dat synen staet onbetamelijck ware/ maer hiel de sich na synne middelen: Die bevonden wierdt teghen haer gebodt gedaen te hebben/wierdt in een geldt-boete beslagen/ ende oock geexecuteert.

Daer was oock een Wet over den gang/ die mede-bracht/ dat/ soo pemandt te ongeschickt in synen gang was/dat die in de Boete van 1000. Drachmen beslagen soude worden.

De Ginaiconomi namen acht op de Gastmalen/op hare genoode/eñ het getal/'twelck Atheneus schrijft; ende sepdt dat de Areopagitæ dit met haer verrichteden/ gade slaende so wel het getal op Bruploften/ maeltyden/ etc. als op 't gulsich eten ende drincken inde selve.

Daer waren oock tien Mannen gestelt/ die op alle Koopmanschappen ende Waren haren prijs stelden/ op dat alles naer synen rechte waerdye verkocht wierdt: Dat oock geen quade Ware in plaetse van goede verkocht wierdt. Sy besorghden oock/ dat genigh Borger meer Korens ende wijn in Huys in nam/ als tot synen onderhoudt noodigh was; Dat oock alle 't Korens dat in de stadt quam/ meer als sser noodigh was/ op publique plaetsen gelepdt ende bewaert wierdt/ upt den naem van de Republijcke; ende wiert dat selve in tijde van noodt dan evenwel voor synen oude Prijs verkocht.

De Episcopi, ofte Bisschoppen/ waren die gene/die sorge droegen over de saken der Provintien. Dese als Goe-mannen door alle de Provintien geordonneert synde/ ondersochten alles wat de gerechtighepdt aengaen mochte.

De Rechts-geleerden seggen/ dat de Bisschoppen gestelt waren over alle dingē die te koop geset wierden: ende dat het van wegen de neerstighepdt her-komt/die sy in alle hare dingen gebruyckten/ dat de Christenen den naem van Bisschop gheghegeven hebben het Hooft van peder Diocesis.

Het oude Gouvernement der LACEDEMONIERS.

De stadt Sparta, anderssins Lacedemonien, was eertijds seer vermaert eñ doorluchtigh om de deftige daden van verschepden treffelijcke Kapiteynen/doen geheel Griecken-lant bloepde/ende noch so veel te meer/ als Lycurgus, haer geregelt hebbende door synne Wetten/ oorsake was/ datse langen tijdt in schoonen doen gebleven is: Maer beginnende de selve te mis-prijsen/ heeft seer haest haren val gesien. Nadien nu de instellingen deses Wet-gevers gants wonder-waerdigh ende aenmerckelijck synn/ so bindt ick goedt de selve den Leser voor te dragen/ om te laten sien/ in welcker voegen dese Republijcke gegouverneert is.

Lycurgus en heeft hier in de mepninge van anderen niet gevolght/ maer synde veel eer van contrarie gevoelen/ heeft gemaeckt/ dat synn Vaderlandt in welvaert de andere te boven gegaen is. Want wat de vermeerderinge der kinderen belangt/ warender dese die hare Dochters seer leckerlijck/ ende met

wijn

wijn opvoeden / op datse de kinder-teelte (soo sy meenden) daer door versterchten; maer Lycurgus hier in anders verstaende/ordonneerde/dat de Vrouwen hare Lichamen so wel oeffenen souden/ als de Mannen: Ende stelde daer naer onder den Vrouwen so wel Strijdt-spelen/ worstelen ende loopen/ als onder den jongen Mannen.

Wat Lycurgus onder de Maeghden ende Vrouwen ordonneerde/ aengaende de oeffeningen naer der Lichamen.

Wijders / dat niemandt en houwelijckte/ als 't hem geliefde / voor hy en ware tot een rijpen ouderdom gekomen/so wel de Vrouw als de Man; Ende so een oudt man een vrouwe hadde/daer hy geen kinderē by en teelde/ vermocht eenen te kiesen/ die in jaren/ ende krachten jonger was/ ende dien sijn vrouwe thuys te brenghen / op dat hy sijn saedt aen haer verwechte/ende kinderen teelde. Ende so sijne Vrouwe onvruchtbaer was/ ende hy niettemin vrye kinderen by haer telen wilde/ so was geordonneert / dat hy/ siende ergens een vruchtbare Vrouwe / met verlof hares Mans/by haer kinderen telen mochte. Dergelijcke dinghen hadde Lycurgus vele / ende dit alles/op dat hare Stat gestadigh in Borgerye overvloedigh zijn soude / die vrye gebooren waren. Want de eene Broeder mochte ook des anders Vrouwe beslapen / op datter saedt afquame/ en peder Man twee Wijven onderhouden.

Over de Houwelijcken.

De kinderē en moesten niet lecker lijck opgevoedt worden/so wel in klederen/als in spyse; moesten bloots-voets/ en sonder koussens lopen/en een gantsch jaer met een kleedt gaen/ om sich ook soo veel te beter teghen de koude ende hitte te gewennen.

's Gelijcks stelde hy ook sekere mate in de spyse voor den Mans-persoonen/ om door de veelheydt desselfs niet te swaer-lijvigh te worden: ende was een stuck inde Wet/ rang ende bleeck-verwigh van Lichaem te zijn: Dit geschiede ook daerom/ op datse met een tamelijck geset Lichaem beter tegen den arbeydt mochten / als die vet ende dick-buyckigh waren.

Op dat ook geenen honger geleden en wierdt onder haer/gebiedt hy openlijck/datse eens anders goederen stelen mochten / liever als van honger sterven: 't welcke hy daerom toeliet/ op datter geen ander middel zijnde/ hy door zijn gauwigheydt dat verkrege. Nochtans wilde hy / sal pemant seggen/ dat de gene die op dieverye betrapt wierdt/ dapper met stocken geslagen soude worden. Hier op is mijne antwoorde / dat sulcks geschiede om hare bottigheydts wille/ om datset niet so behendigh en leerden doen / dattet niemant en vernam: ende daerom wilde hy/ dat de gene die daer op haer lieten betrapen/ heftigh afgherecht souden worden / op datse door dit gauwigheydt ende vaerdigheydt leeren souden.

Dieverye toegelaten/ en waerom.

Laet ons nu handelen vande vrygie der Dochteren: Andere Griecken/ als mede die van Beotien, lieten de Dochters ende Jongmans te samen loopen: Doch sommige en lieten niet toe / datse malkanderen eens aenspraken. Lycurgus was van een ander gevoelen: want als pemandt eenige Dochter besindt hadde/ liet hy toe/ datse te samen woonden/ oordelende dat dit een seer eerlijcke Discipline was. Doch soo pemandt sich inbeeldde/ dat hy alleen het Lichaem des Dochters beminde/ordonneerde/ dat die sich so seer van de Dochter onthouden soude / als de Vader in 't Venus-spel sich van zijnen sone onthoudt.

Van de vrygien.

Hy siende / dat de Jonghevdt so haest alsse de kinder-schoenen verlaten hadde / sich begaf tot alle onturht / ende ongeregelthevdt/ ordonneerde/ datse haer tot grooten arbeydt begeven soude / ende de leden daer in daghelijcks wennen: Die ook wegerigh was te doen het gene hem opgelevdt was / en soude nimmermeer tot eenige Eerlijcke Ampten geraken: Ordonneerde ook/ dat niet alleen de Ouders hier op goede acht nemen moesten/ maer ook de Bloedt-verwanten / op datse niet gewennende tot leegh-loopen op't lest de stadt met Vagabonden ende dertele en quamen vervullen. Geboot haer ook/ datse in't gaen langs de Straten/ de handen onder den Mantel houden / ende met niemanden praten / nochte de oogen rondts-om souden laten slingeren / maer nederigh voor haer sien.

Wilde ook datmen inde opvoedinge der Jonger Lupden / een groote sorge dragen souden; want indiense daer toe geraeckten/ daer't toe behoorlijck was/so soude de Republijcke sonder twijffel een groot profijt daer af trecken: Derhalven oordeelde hy/datmen de Jongelingen in deser voegen soude moedigen door woord-strijdt van de deughde/ende datse hier door tot een groote volkomenheydt souden konnen geraken. Ick sal u dan tonen / in welcker manieren hy haer tot sodanige dingen aenstuwde.

In welcker manieren de Jongelingē tot de Deucht aengheſtuwet wierden.

De Ephori verkozen drie Mannen vande Voornaemste/ genoemt Hippegrites, om datse de Kupterye versamelden. Peder een van dese verkoos hondert Mannen / verklarende waerom sy d'een in eeren aennamen/ ende d'andere verstieten. Die hun nu hier door onteert vonden/ quamen in woord-strijdt/ so wel tegen die gene door de welcke sy niet gerecommandeert en waren geweest/ als tegen de gene die voor haer gepleefereert waren; ende peder sloegh acht op den anderē/so hy pets sagh dat niet eerlijck en was.

Hier upt quam het / datmen een woordt-strijdt sagh/ seer nut voor de Republijcke/ alwaer vertoont wierdt wat een deughdigh Man behoorde te doen.

In plaetse dat andere Grieckē hare sterckte des Lichaems sochten te halen upt d'oeffeninge des Oorloghs / so ordonneerde Lycurgus, dat een peder ter Jacht gaen soude/ alle tydt als het Ampt dat elck bediende/ sulcks lijden mochte: op dat d'oude hier door 't ongemack des Oorloghs so wel verdragen (soo't noodt geweest hadde upt te trecken) als de Jonge / die den Oorlogh dagelijcks oeffenden.

Lycurgus wel wetende/ dat de Lacedemoniers/ so wel als andere Grieckē/ genepght waren om grote Banquetten binnens Huys aen te richten/ begeerde/ datse in't openbaer eten souden/om soo de palē van de soberheydt in spyse niet te overtredē. Dat ook onder de Jonge de oude lupden vermengt souden aensitten/om dat door de oude statigheydt eñ matige soberheydt / de jonghe lupden pooghen soudē hare bootstappen/elck om't blijtighste/ in allen deelen na te schoozen. Most ook elck een van de Maeltijt schijdende / rechtgaende/ wederomme naer Huys keeren; Ja vondt ook voor goedt / dat elck na den eten of wandelen of wercken ging. So dat door alle dese Instellingen nauwelijcks pemandt gevonden konde worden / die de Lacedemoniers in gesonthevdt' des Lichaems / goede gedaente des aensichts/ende sterckte des lijfs te boven ging.

In

In plaets/dat in andere Steden ende Landen elck zijn eygen goedt besit/ ende over zijn eygen kinderen ende Slaven alleene 't gebiedt heeft: So ordonneerde Lycurgus, dat de Borgeren sonder sich eenighsins te vertoornen/ een gemeen goedt besaten/ malkanders kinderen onderwesen ende straften/ d'een d'anders Slaven gebruyckten: Wie een Paerdt van noode hadde/ vattede het eerste dat hy vondt: Sagh hy yemandts kinderen quaedt doen ofte onbehoorlijcks/ hy strafte se so/ dat indien het kindt thuys quame klagen/ dat het van yemandt geslagen was/ den Vader het selve niet meer en sloege/ sulcks voor een groote oncere hen na-gedupdt wierdt. Sy en mochten door 't gantse Jaer maer eenderley kleedt dragen/ daer door d'onnodige sorgh voor kostelijcke kleederen wegh genomen wierdt/ als mede de groote slaep-stelende sorgh van gelt te vergaderē. Elck leefde also/ dat hy genoegh hadde/ so hem pets ontbrack/ hy nam 't van zijnen Naesten; De minste waren de meeste gehoorsaem: eñ de meeste stonden onder de Toesienders/ diemen Ephoros noemde.

Eer dat Lycurgus dese Wetten den Lacedemoniers afkundigen liet/ trock hy met den Prince van Lacedemonien naer Delphi, om het Oraculum aldaer te vragen/ of de stadt Sparta oock gelurckigh sonde zijn/ soose dese Wetten gehoorsaemde; daer op het Oraculum geant woort heeft/ dat het een nutte sake voor die van Lacedemonien sonde zijn; Doē heeft Hyse haer verkondight/ daer by doende het antwoordt van het Oraculum Apollinis.

Wat de Krijghs-saken belangt/ daer in moesten de Ephori oock ordre stellen/ so wel van inkomen/ als van upt-trecken/ over 't voetvolck ende Ruyterp/ licht ende swaergewapende/ ordonneerden oock de Munitie van Oorloge/ ende alles wat daer aen dependeerde.

Yeder Soldaet droegh een rooden Kasack/ ende eenen Koperen Schilt. Het voet-volck ende Ruyterye verdeylde hy in ses Benden; yeder stadts Bondt was een Bende/ yeder Bende/ had een Kornel/ vier Vaen-dragers/ acht Sergianten/ ende 16. Korporaels. De Hoofden hadden last om te gelepden/ ende de Soldaten bevel om te volgen. De manière om den Troupe te doen keeren ende wenden/ wisten sy oock met een woordt te kennen te gevē/ komēde van dē Slagh-orde-Meester.

Hoedanige authoritept den Koning hadde.

Laet ons eens sien welcke authoritept dat Lycurgus in 't Leger gaf. Eerstelijck/ de stadt voedde den Koning ende die by hem waren; daer beneffens noch drie Mede-gesellen/ die altijdt omtrent den Koning waren/ ende met hem van alle noodige saken beraedslaeghden/ ende sorge-droegen wat den Oorlogh aenging.

Als den Koning het Leger upt-lepden wilde/ offerde hy eerst in de stadt den God Iovi Conductori, ende andere: ende so hy daer pets geoffert hadde/ so ging den Priester (die Pyrphorus genoemt was/ van het vuyr dat hy van den Outaer nemende/ mede-droegh) voor hem heuen tot aen de Frontiere des Lands/ alwaer den Koning dan op een nieuw Iovi ende Minervæ offerde: Geoffert hebbende/ trocken sy tot aen de Frontieren/ ende het eenwige vuyr met hun genomen van de Outaren/ ging voor hun heuen/ ende daer naer volghden alderley Slacht-offer-beesten/ om te offeren als het noodigh was. Soo offerden sy oock op 't kippen van den dagh/ ronds-om/ welck offer alle de Bevels-hebbers des Heyrs stonden. Daer by waren noch twee Ephori, die op een peders doen letteden/ ende den sloffen ende onachtsamen straften. D'offerhanden geeyndight zijnde/ dede den Koning den Raedt vergaderen/ ende beval haer watter te doen was.

Als den Koning upttrock/ indien niemant en verscheen die sich tegen hem stelde/ so en trat niemant voor hem dan de Scirites, eñ het Paerde-volck/ die om 't velt te ontdecken upt-gesonden waren. Maer soo die tyding brachten/ datmen strijden moste/ so nam den Koning het Regiment van 't eerste Bondt/ ende gelepde het/ doende het so lange draepen/ tot dat het midden onder d'andere Bendē stondt/ ende tussen de twee Quartiermeesters.

De Wet geboot/ dat/ wanneer sy het Geptjen in 't gesichte der vyanden slachteden/ dat als dan alle de Trompetten sloegen/ ende dat yeder Lacedemonier een Kroone hebben moste. Lycurgus wilde oock dat den Koning geboodt waer ende wanneer het Leger geslagen sonde worden/ ende pegelijcks Quartier aenwees.

Hoe verre den Koning sich te bemoeyen hadde/ in saken van regieringe.

D'Authoritept om Ambassadeurs upt te senden/ van Alliancien te handelen/ ende Oorlogh te verwerken/ stondt oock aen den Koning/ ende dat een peder sich by de Koning verhoeghde/ soose pets doen wilden. Ende sooder eenigh verschil oprees/ dat stelde den Koning aen de Oordelaers over de verschillen/ ende soo peder twistinge by zijne Rechters.

Lycurgus assigneerde den Koning oock de gaven/ die hy wilde nemen van alls watter geoffert wierdt: daer na so veel Erven/ dat hy geenes dings gebreck hadde/ oock sich om de veelheydt niet te seer verheffen en konde. De Koningen moesten oock in 't openbaer eten/ ende op 't Avondt-mael haddense dobbele portie/ niet om tweemael meer als andere te eten/ maer om dien 't haer beliefde/ oock wat mede te deylen. Gaf hun oock twee Mede-gesellen/ die den Koning selve kiesen mochte/ na zijnen sin/ ende noemdese Pitiæ. Van peder wolf van de Teugen/ hadde hy oock een jonge Bigge; op dat/ indien hy van den Goden eenigen Raedt ergens in van node hadde/ hy Slacht-beesten tot zijn believen hadde.

Aen haer Paleys wierdt oock eenen Visschouwer gemaeckt: wetende/ hoe noodigh de selve tot vele dingen was.

Alle Magistraten eerde den Koning van hare Gestoelten/ behalven de Ephori. Den Koning ende de Ephori deden malkanderen alle maenden Eedt; de Ephori upt den naem van de stadt/ ende den Koning voor sich selven. Des Konings Eedt was/ dat hy volgens de Wetten over de stadt gebieden soude: Ende die van de stadt/ Datse het Rijcke altijdt in standt souden houden.

Eedt van-Koning/ dē Koning ende de Ephori.

Lycurgus geboodt/ datmen den overleden Koningen niet als menschen/ maer als halve Goden eeren soude.

Haren godsdienst.

Nadien dat wy/ spreckende van de Zeden der Griecken/ genoegh gesproken hebbē van haren Gods-dienst/ doen sy/ namelijck/ Afgoden-dienaers waren/ so sullen wy nu tot den Gods-dienst komen/ die tegenwoordigh onder haer in swang gaet.

De Griecken hebben hun al voor langen

tijdt

tijdt vande Roomsche Kercke afgeschepden/ ende houdē vier Patriarchen voor hare Opper-hoofden / als daer zijn de Patriarchen van Constantinopolen, Alexandrien, Ierusalem, ende Antiochien, doch de Grieken in Græcia woonende / kennen geenen anderen/ als den Patriarch van Constantinopolen. Van haer geloove is gesproocken in 't Verhael van Moscovien, van de welcke speer luttel verschillen.

Daer zijn wijders vele Caloyers, dat zijn Grieckse Priesters ende Monicken/ die door gants Grieckenlandt verstropt zijn / alwaer elck een de vryheydt zijns gheloofs beleeft/ mits den Tribupt betalende.

Den Bergh Athos was eertijdts geschickt tot de woon-plaets van de Caloyers S. Basilij, den welcken men (gelijck Belon verhaelt) een Privilegie gaf die hun tot noch toe by-gebleven is/ namelijck/ datter niemandt woonen en mocht/ als die een Grieckx Caloyer was. Van dese Caloyers zijnder ontrent de 6000. die op verschepden plaetsen van dit gebergh-te woonen/ waer op by na 24. oude Kloosters zijn besloten met stercke Muyren / om den vyandt ende Zee-Roovers te wederstaen/ die hun somwijlen komen besoecken. Daer zijn twee voornaemste Kloosters/ namelijck Vatopedi, ende Agias Laura: in welcke men vele Reliquien vindt / die van alle kanten besocht worden / ook seer kostelijcke Kercken / die seer rijckelijck verciert zijn: So dat de Grieken desen Bergh in sodaniger waerden houden als de Catholijcken Romen doen / ende aldaer worden de Griecksche Ceremonien scherpelijck onderhoudē/ waer door dese Caloyers meer aensien van heyligheydt verkregen hebben/ als eenige andere Monicken in Griecken-landt.

De Turcken selve houden haer in grooter achtinge/ so datse haer ook dickmaels groote Almoessen mede-deplen. Onder haer en is niemandt / die ledigh gaet / ende niet eenigh handt-werck en oeffene. Want sy gaen alle des nuchtens upt hare Kloosters met haer werck-tuygh/ om te wercken/ tot onderhoudt haers Huys-gesins: Sommige wercken inde Wijngaerden/ andere in 't houthackē/ andere scheepmaken/ ende so elck in 't zijne. Dragen slechte klerē/ na de wijse der Heremitē. Dragen geen lijne/ maer wolle Hemdē/ die sy selfs gesponnen ende genaept hebben. Begeven haer tot geene Studien / so datter ook vele onder haer zijn/ die noch lesen/ noch schrijven en konnen. So pemandt by geval over desen Bergh repst / om welcke oorsake dat het sy/ dien sullen dese Caloyers van eet-kost versorgen/ sonder eenigh gelt daer af te genieten.

Grieckſche Monicken / die altijdt wercken om haer huysgesin te onderhouden.

Aer-

Verhael vande Eylanden/

gelegen in den

ARCHIPELAGO,

Die den Turck toebehoren, mitsgaders het gene hy noch besit in

SLAVONIEN.

Kort Inhout.

DEn Autheur beschrijvende de Eylanden/ inden Archipelago gelegen/ ende den Turck subjeckt zijnde/ verhaelt hare Namen/ so oude/ als nieuwe: hare gelegenthepdt/ omgang/ Havenen ende Steden. Daer naer het gene aldaer wast/ende eerstelijck int 't Eylandt Thasso veel witten Marmersteen/ Pijn-boomen/ eertijdts oock Mijnen/ die Philippo van Macedonien jaerlijck 80. Talenten opbrochten. Samothracien, heeft veel Honigh ende Daimkens. Lemnos geeft vlas/ Rennip/ Kooren/ Wijn/ vleys/ Wolle/ Bijgen/ Noten/ Amandelen/ Oesters/ etc. Negropont is merck-waerdigh vermits het op ende af looyen des waters in zijn engte/ tot vijf ende sesmael daeghs/ heeft veel Schapen sonder Galle/ Olye, Wijn/ vierkante Marmer-steenen/ Amiantis, een steen/ die in vlas verandert/ waer af het Lijnwaet gemaeckt wordt/ dat men in 't vuur wit maeckt. Melo, een vermaert Eylandt/ om zijne solfferachtige wateren/ Olijven/ Silver ende Barber-Aderen: Heeft een plaetse Landts/ daer d'Aerde niet uptgegraven/ maer welt van selfs altijdt wederom toe. Veelderhande Steenen in de Eylanden van Polyandro, Sifano, Paros, Naxi ende Lero: Wijn ende Cypressen-hout in Coas. Orangie-appelen/ Malvosye ende Mastic in Chio. Agaet-steen ende excellenten Wijn in Lesbos. Ten derden worden beschreven de seden ende aerdt

so der

so der oude als huydens-daeghse Inwoonderen deser Eylanden/ Hare Wetten/ ende Costumen in peder Landt. Hoedanige Goden sy aengebeden hebben/ ook welcke Superstitien sy gebruyckten/ ende welcken Godts-dienst huydens-daeghs onder hun in swang gaet.

MAre Ægeum is een deel van de Middel-landtse Zee/ die Græciam ende Europam aē die spde van Asiam schept. De Moderne Schrijvers noemen dien Archipelagum, ende de Turcken de witte Zee; De Eylanden van dese Zee worden gemeenlijck van de Oude gedeylt in Cyclades ende Sporades. Sy noemen die Cyclades, die ontrent Delon als eenen ring dicht aen malkanderen liggen: die/ volgens 't schrijven Isidori, ontrent de 50. zijn/ daer nochtans sommige andere niet meer dan twaelf en stellen. Maer die worden Sporades genoemt/ die na Creta toe/ in de Zee verstroyt liggen. Gelijck wy dan dese Beschrijvinge met Thracien begonnen hebben/ so sullen wy ook aen dese Eylanden beginnen/ die naest aen dien hoeck liggen.

Het Eylant Thasius. Het Eylandt Thassus, van Ptolomeo Thalassia genoemt/ ligt deun aen Thracien tussen den mondt van de Riviere Messa, ende den Bergh Athos. Sommige schrijven/ datter 50. Mylen/ maer Niger seydt/ datter maer 40. Mylen inden omgang heeft. Daer is een stadt van den selven naem/ ligt in een blanck veldt/ aen de Golphe nae 't Noorden; zijne haven ligt twee mylen van 't vaste landt van Macedonien. Aen de Zuydt-spde ist gants berghachtigh/ ende daer heeftet twee Steden aen de Bergjen hangende.

Samothracien. Samothracien ligt ontrent twee Mylen van 't vaste Landt van Thracien, Plinius seydt/ datmen dit Eylandt eertijts Dardania genoemt heeft/ nu wort het Samandrachi genoemt. In dit Eylandt zijn vele Havenen/ ende heeft aen de Noordt-spde een stadt/ op een Bergh gebout.

Imbria. Imbria, nu Embre, volgens Sophianum, streckt sich in de lengde van 't Zuyden nae 't Noorden/ ende is langer dan breedt. Synen omgang is ontrent van 30. Mylen. Ligt midden in Chersoneso Thracico, van Samothracien ende Thracien ontrent even-wydt liggende/ te weten/ 10. Mylen. Daer is een stadt/ liggende aen den voet van eenen Bergh.

Lemnos. Lemnos, eertijts Ophuisos genoemt/ om de veelheyt der Serpenten/ die daer wierden gevonden; wierdt daer naer genoemt Diospolis, van wegen zijne twee Stedē/ nu wordt het Stalimeni genoemt. Is langer als breedt/ leggende van 't Westen na 't Oosten/ in de ronde ontrent 100. mijlen. Daer hebben eertijdts in dit Eylandt twee voornaemste Steden geweest/ namelijck Lemnos, anders Myrina genoemt/ die nu niet seer vermaerdt en is/ ende wepnigh bewoont; ligt op eenen Bergh/ die over de Zee hangt. D'andere stadt wordt nu Cochina, eertijdt Hephestia geweest/ doch gants verwoest/ daer zijn 75. gehuchten ende Dorpen. Plinius seght dat hier eenen Doolhof was/ gheljck die van Egypten ende Candien hadden/ doch Belon seght/ datmer geen teecken meer af en vindt.

Eubœa. Eubœa, nu Nigropont, gaet alle d'andere Eylanden in grootte te boven/ ende is als Koninginne Archipelagi. Is alleen met een kleyne engte van het Landt van Attica afgescheyden/ die mer een Brugge overspannen wordt; is 20. Mylen inde breedde/ ende 365. in de lengde. Wierdt eertijdts genoemt Macra, Macris, Abantias, Chalcis, Chalcodontis, ende Assopis, so Plinius getuyght. Wy noemen't Nigropont, ende de Turcken Egribos. De Oude hebben gemeynt/ dat dit Eylandt aen Græcoam vast hadde geweest/ ende van't selve door een Aerdt-bevinge afgescheurt/ 't welck een wepnigh waerheyds schijn heeft/ so om de dichte gelegenthept aen 't selve/ als om dat het noch de Aerdt-bevingen seer onderworpen is. De Hooft-stadt is Chalcis, nu Negropont genaemt/ ligt in een pleyn/ gehecht met de genoemde Brugh aen't vaste Landt. Dese stadt wierdt van Mahomete II. inden jare 1451. ingenomē/ met groote moort onder den Christenen; ende nu woonen de Turckē met haer aldaer onder eē vermengt. Daer is noch de stadt Caryste eertijdts Chironia. Hier sietmen het hooft van Caphara, vermaerdt door de Schip-breuckē der Griecken/ dat Niger noemt Figerum, ende Sophianus, Chimy.

Melos. Melos ligt wat hooger op in Zee/ tegen over de Cabo di Peloponeso. Was eertijdt genoemt Nimallida, Siphna, Acyton, ende Sephyria, is het rondste Eylandt van de gantsche Middel-lantsche Zee/ hebbende ontrent 20. Franse mylen inde ronde. Daer ligt een Stadt aen de voet van eenen Bergh/ voor de welcke een groot blanck veldt ligt/ strecken de sich tot aen de Zee.

Dicht aen Melos sietmen een ander kleyn Eylandeken/ eertijts Polygea genoemt/ nu Faucomnere; is woest/ gelijck vele naest heen leggende. Ten Oosten ligt Cynusa, van de Moderne Schrijvers genoemt. Polino, hebbende een Stadt van de selve naem.

Daer na ligt/ dat eertijdts Phelocandra, ende nu Policandre genoemt wordt. Hier aen ligt Laguſa, nu Crestienne, als ook Sichin, eertijdts Oenos, nu Sicandre, by na alle van eener grootte/ die ten Zuyden 't Eylandt Therasia hebben/ nu Tsiera; ook't Eylandt Saturnim, eertijdts Callista, vermaerdt door de geboorte des Dochters Callimachi.

By Therasia na 't Oosten/ ligt Anaphe, vande Moderne Namphio ghenoemt/ in 't schoonste vande Zee; heeft een Stadt op een Steen-klip liggende/ aen den voet desselfs is een Rivier/ die het blacke Landt besproeyt.

Deun hier by ligt het Eylandeken Ives, nu Palma, daer sommige meynen/ dat den Poeet Homerus soude begraven zijn: 't Heeft een schoone Havē/ maer is qualijck bewoont om dat het vande Zee-roovers so gequelt wordt.

Cea. Zia, eertijdts Cea, ligt langs den Promontorium Syriæ, ofte Cabo des Corquonnes, heeft 13. mylen omgangs; is aen de Noordse uytgeholt als een halve Mane. Zijne Haven is aen de West-zijde.

Hier by ligt Fermenia, 't welck niet veel kleynder is/ als Cea. Daer by ligt Zepheno, nu Scripa, hebbende een Stadt aen de Zuydt-zijde van de selve nae; heeft 13. Franse mylen omgangs.

Beneden aen Serphena ligt Siphano, eertijdts Sypha, Acis, Meropio, een fraey Eylandeken/ van 10. Franse mylen/ heeft aen de Oost-zijde een Stadt/ redelijcken groot/

aen de West-zijde is de Golphe Chinost, ende ten Zuyden de Haven/daer eertijts de Hooft-stadt aller deser Eylanden was.

Paros. De boven-genoemde Eylanden zijn meest Cyclades, rondts-om 't Eylandt Delon gelegen. Hier by light noch Paros, dat zijnen ouden naem behouden heeft. Is ontrent 20. Fransche mijlen in den ommegang/sich in de lengde van 't Oosten na 't Westen upt-strecklende/in 't midden light een groot ende blach velt/ verciert met veel oude gestichten/ ende eenen Tempel/ die noch geheel is. Aen den Bergh Campiesus, die seer hoogh is/ light een Stadt/ die van ongelooflijcke Steenen opgetimmert is. De Stadt Paro light aen de West-zijde/ hoewel de oude Stadt aen de kant van de Zee lagh/ langs den Oever van de Riviere Asopus. De Haven is ten Noorden/dicht aen 't Kasteel Cephalo, ende wordt Bon genoemt. De geheele resterende Noordt-zijde wordt met geberghte omringelt. Dit Eylandt raeckte in handen vande Venetianen ten tijde des Keysers Henrici, den Broeder des Keysers Balduini Graef van Vlaenderen: Maer Mahometh II. Negropont innemende/ heeft dit daer by bekomen.

Nixia. Nixia, eertijdts Naxos, heeft 20. Fransche mijlē omgangs/ ende heeft onlangs een Hertogh gehadt/ gelijck Candien onder de Venetianē doet/ doch Selim heeftet hun ontruckt. De Stadt Nizia, daer 't Eylandt nu naer genoemt wordt/ is gelegen ten Noorden op een hoogen Bergh/ was eertijdt genoemt Insula Veneris, Dia, ende Dionisia; als oock kleyn Sicilien, ende Calipolis.

Ooswaert van Nixia light Amurga, eertijdts Brutora, is 20. mijlen inde ronde/ heeft 3. Havenen/ d'eene genoemt S. Anna, d'andere van Calors, de derde van Catapla.

Na de kuste van Kleyn Asia, dicht aen Amurgosopoli, sietmen 't Eylandt Claros, nu Calamo, ontrent 10. mijlen inde ronde hebbende/ ende veel hoege Bergen. Men siettet d'over-blijfselen van een oude Stadt/ aen d'Oost-zijde. Langs dit Eylandt loopt de Golfe di Calamo, met een Haven/ die oock so genoemt is.

Wat hooger lighter Eylandt Lero, nu Lerte, hebbende 18. mijlen inde ronde. Aen de Oost-zijde/ sietmen noch een Kasteel/ende ten Zuyden de Haven Lepidi, daer eertijdts de Hooft-stadt was deses Eylandts/aen de voet van eenen Bergh.

Pathmos. Hier dicht by sietmen Pathmos, nu Palmosa genoemt/ daer den Euangelista Iohannes van Domitiano op gebannen was: ende alhoewel dese Eylanden met meer andere onder Asia behooren/ so om datse de Grieckse sprake onderhielden/ ende vande Grieckse Keysers beheerst is/ als om dat het up om haer gebuyrschap met de voor-verhaelde in 't beschrijven gheraeckt valt/ vermits ick door mijne overtollige moeyte/ van al te net by een te halen/ die maer onder Europa behooren/ den Leser niet dan ondienst aendoen soude. Dit Eylandt heeft ontrent 8. Fransche mijlē omgangs/ ende wordt so van de oude/ als van de Moderne Schrijvers onder de Sporades gestelt.

Coos. 't Eylandt Coos, nu Longo, ende 't laetste na 't Oosten langs de Kusten van Asien: strecht sich upt van 't Noorden na 't Zuyden/ ende heeft ontrent 20. mijlen inde lengde; was eertijdts genoemt Merops. De Turcken zijn 't selve gewoon Stancou. Aen d'Oost-zijde sietmen de Hooft-stadt Arangi, die in 't midden een Poel heeft/ die 's Somers upt-drooght. Men vindter veel heerlijcke ghebouwselen van Marmer-steen. Buyten de Stadt sietmen noch de Muyren des Pallets van dien vooz-treffelijcken Medecijn Hippocrates, die upt dit Eylandt/ gelijck oock Appelles, gebooztigh was. Het light recht tegen overs Cypers. Hier rondts-om leggen veel kleyne Eylandekens/ som onbewoont/ andere van geender waerde.

Boozt-plaetse Hippocratis ende Apellis.

Samos. Samos behoudt noch zijnen ouden name/ is vermaerder/ dan groot/ strecht sich upt van 't Oosten/ na 't Westen/ ontrent 20. mijlen inde ronde. Daer was eertijdts een groote Stadt/ wiens overblijfselen noch langs de Zee-kant gesien worden/ met een Haven ende Arsenael/ die seer wijdt ende breedt is.

Mycona. Mycona is een van de Cyclades na 't Westen/ nu Mycole, heeft 8. mijlen inde ronde/ met een goede Haven/ is gantz bewoont/ aen de Oost-zijde is de Haven ende 't Dorp van S. Anna, ten Zuyden S. Stephani, ende ten Noordt-westen de Haven van Panderma.

Giara daer de Romeynē de boosschuldighe heenen banden. Daer by light het Eylandt Giara, nu Stopodia, niet seer groot/ ende van veel Steenklippen omringelt. Alhier wierden van de Romeynen gebannē/ die gene/ die des doodts waerdigh geacht wierden/ gelijck oock de andere Eylanden der Cyclades, die woest waren/ hier toe dienden.

Delos, vermaert om het Oraculum Apollinis aldaer. Delos is het vermaerdtste Eylandt onder den Cyclades, om het Oraculum Apollinis; men noemtet nu Dile: was eertijdts Ortygia, als oock Asteria, Lagia, Chera, Mydia, Cynetha, Pyropyla, ende Cinthia, van een Bergh aldaer. Dit Eylandt was door een kleyn Canael in tween gedeylt/ waer in mē den Tempel Apollinis sagh daer noch eenighe overblijfselen van zijn. Hier by leydt Rhena, dat nu oock Dile genoemt wordt.

Andro. Andro, ontrent 20. Fransche mijlen inde ronde hebbende/ was eertijdts genoemt Lesbien, Auron, Antandra, Lassia, Novagria, ende Epagum. Zijne Stadt light Oostelijck/ ende het Fort light op een plaet/ ende men moet daer heenen over een op-trecklende Brugge gaen.

Chios. Chios light tegen over het Chersonesum, Ionicum, nu Smirna, genoemt/ hebbēde maer tusschen beyden een Canael van twee mijlen ende een half/ rondts-om met klippen ende banckē beringt. Was eerst Ethalien genoemt: Heeft ontrent 30. mijlen inde ronde. Strecht sich inde lengde van 't Noorden na 't Zuyden/ wordt gedeylt in tween/ 't een genoemt Apanomerea, behelpende 't topper-deel/ 't ander Catamerea, het neder-deel. Is van Solyman genomen des jaers 1566.

Tegen over 't Landt van Phrygien, dat van den Turcken Sarcum genoemt wordt/ sietmen't Eylandt Lesbos, nu Metelin, na den naem des Hooft-stadts/ Mytilena: Is in de ronde ontrent 40. Franse Mylen.

't Gene den Turck in Slavonien besit. In Slavonien besit den Turck eerstelijck int vaste Lardt Castelnovo, op een lagen Bergh gelegen/ dem aen de Golpho de Cataro. Dit hebben de Turcken den Spangiaerden onlangs afgenomen.

De stadt Scodre, die gemeynlijck Scutri genoemt wordt/ heeft somwijlen onder de handen der Venetianen geweest/ doch behoort nu den Turck toe. Light 18. mijlen van de Zee/ op een steyle Steen-klip/ hebbende daer beneden aen de Oost-syde een Meyr/ dat ontrent 130. Mijlen inde ronde heeft/ eñ rondsom in 't geberghte/ behalvē nē de Noordtzijde.

Den

Den Turck besit daer noch de Cleyne ende qualijck-bewoonde Steden Budua, Antivare ende Dulcigno, dat Ptolomeus Vlcinium, ende andere Olchinium, noemen / die den Venetianen door Selim II. ontruckt zijn.

Hoedanigheydt des Lands.

Het Eylãdt Thassus heeft veel witte Marmer / die vandē Romeynen veel geacht wiert: In 't geberghte vindmen oock veel Pijn-boomen / ende Denneboomen: Men kan oock noch sien uyt de stucken schuym van Metael / datter eertijds goede Mijnen geweest zijn / want die den Koning Philippo van Macedonien jaerlijcks 80. Talenten op-brachten.

Samothracien heeft veel Honigh / ende Dammiens / Lemnos is veel vruchtbaerder als het eertijds geweest is; draecht Vlas / Kennip / Terwe / Erweten en Bonen / ende veel Wijns. Daer is oock veel vleys / Wolle / ende andere dingen. Heeft wepnigh houts / ende dat voornemelijck aen de Oost-syde / daer 't gants droogh is: Doch 't Wester ende Suyder-deel is vochtiger ende groender. De vochtige plaetsen / ende die tusse de beemden in leggen / dragen Vygen / Noten / Amandelen / ende eenige Olijven. Daer en is geen Rivier / maer d'Inwoonders vangen veel Vis aen den ocver van de Zee / onder andere veel Oesters / die sy Gaideropodes noemen / veel van de onse verschillende.

Vruchtbaerheydt des Eylants Lemnos.

Aerde / die goet voor de Peste ende bloet-gang is.

Hier vindtmen oock / ende nergens anders / Aerde / die Sigillea genoemt wordt / die voornemelijck goedt teghen de Peste ende bloed-gang is. Men maecktet kleyne stucken af / die met Turcksse Characteren getepkent wordē. Sy gebruycken een groote Ceremonie / als sy die upt-delven / want men komt maer op den sesten dagh van Oogstmaent het gat openen / daerse in is / ende en is niet veroorloft de selve door 't geheele jaer wederom te sien: Is oock den Inwoonderen op Lyf-straf de selve elders heuen te verdoeren. De Ambassadeurs der Princen brengen wel eenige mede / als sy van Constantinopolen scheyden.

Negropont, heeft in zijn engte een stercke stroom / oock segghen sommige / datter vier / ja ses-mael 'sdaeghs hoogh en laegh water is / so dat de Schepen hier langs varende / met grooter moeyte (hoewel goeden windt hebbende) door-raken konnen. Aristoteles niet konnende hier af de oorsake vernemen / starf van spijt. Is wpders overvloedigh in Koorn / Wijnen / ende Olye. Men vinter oock wepnigh Bomen. Men seght / dat de Schapen in dit Eylandt geen Galle en hebben. By de stadt Carista vindtmen groote vier kante Marmer-steenen / oock den Steen Amiante, dien men tot een draedt maecken / ende Lijn-waet van weben kan / ende vuyl geworden zijnde / suyvtmen't in 't vuyr / om wit te worden.

Wonderlijcheyt eens steens daer Lijnwaet van gewebē wort.

In 't Eylandt Melos vintmē goede sulphurachtige Spring-aderen / die seer gesondt zijn. De Aerde is hier so vet / datmer eertijds granen gesaept heeft / die in 40. dagen gerijpt zijn / datmense heeft konnen ooghsten. Heeft veel Olijf-boomen / ende eenige Wijngaerden. Daer zijn eenige Silver Mijnen oock het beste Sulphur wordt hier gevondē. Hier heeft oock Marmer-steen van alderhande coleuren geweest die Lucullus eerst te Romen bracht. Men seght van een sekere plaets in dit Eylandt / dat / indien men't uytholt / de Aerde terstondt wederom toe-wast / ende het gat terstondt wederom vol is / sonder de handen daer aen te leggen.

't Eylandt van Polycander is door / steenachtigh / ende niet wel om te beploegen. Seriphe heeft Vorssen / die nimmermeer en quacken / maer elders gevoert zijnde / seghtPlinius, roepense als andere Beesten. Sifano heeft Magneet-steen; doch en kan mē daer nu de Silver ende Goudt-Mijnen niet vinden / die 't selfde eertijds so vermaerdt maecktē.

In Paros is veel witten Marmer-steen / die Lychnita genoemt wierdt / om datmense in 't begin hieuw om Lampen af te maken. Men seght / dat leggende aen de zijde / daer het Arsenael is / pets upt water dat wit is 't selve terstondt swart worden sal. Hier is een goede ende seer gesonde Locht / so dat de Lupden al daer tot hoogen Ouderdom geraeckt zijnde / des Ouderdoms ongemacken niet en lijden.

Gesonde Locht in Paxos.

Nixia ofte Naxa heeft noch veel Wijngaerden. Men vindter eenen steen / die de Grieckē Ophites, ende wp Serpentine ofte Crapauditie noemē / die onder d'Aerde groeyt. Daer zijn veel Wespen / wiens stekē so doodelijck is / als van een Scorpioen / soomen niet tydelijck daer in en voorsiet. Daer zijn oock goede Goudt-Mijnen / doch en worden niet gegrabē / 't sy door de bottighepdt der Inwoonderen / ofte dat den Turck dat selve verbiedt.

Lero ofte Lerte, heeft veel Marmer / ende is seer vruchtbaer. Den Aloë, die daer vergadert wort is vā onse Drogistē seer geacht.

Coos ofte Lango heeft veel Oest / eñ voedt veel Beesten. Daer wordt oock veel Wijns versamelt / waer af de voornaemste eertijds Hipocoon genoemt wierdt / om dat 't Landt / daer die groeyde / Hippon genoemt wierdt. Aen de West-zijde is een groot stinckend Meyr / 't welcke / 't Landt aen die zijde gants onbewoont maeckt / eñ daer door zijne stinckende dampen.

Samos heeft geē Wijngaert / maer Koorn genoegh / so Strabo getuyght / ende Olijven met menighte.

Men seydt / dat in 't Eylandt eenmael so veel Ratten waren / datse de Inwoonderen dwongen te vertrecken.

In Chio zijn so veel Oranghe-Appelen / datmer verjups af perst / die met Tonnen vol na Constantinopolen ende elders gheſonden wordt / om te verbesigen over de spijse / gelijck hier te Lande. De Boomen / die den Mastic dragen / zijn langs den See-kant seer laegh ende kleyn / hebbende bladerē als den Palmboom: Sy snijdense derthien-mael 's Jaers tot aen den Stam af / daer dan den Mastic uytdruppt / met tranē. So hackense oock andere Boomen af / daer den Tarpentijn uytdruppt. Het heeft seer goeden Malvosye / doch windtet den Candisen / verre vandē desē.

Lesbos, ofte Metelin is seer vruchtbaer, heeft een goede ende gheſonde Locht. Daer zijn veel Berghen / daer men eertijds veel Marmer-steen uythaelde / als mede den Agaet-steen. Den Wijn van Lesbos wort voor de beste van gants Græcia gehouden. Het voedt oock vele Paerden / die kleyn / doch sterck ende wel geset zijn. Mē maecktet veel Kasen / ende heeft veel Koorns. Daer worden tweederley Drogueu ghemaeckt / die de Turcken in hare Pottagie gebruycken / d'eene Trachana, ende d'andere Bouhort op de Turcksche spraeke / ende vanden Romeynen eertijdts Crimnon ende Maro genoemt.

Van 't gene den Turck in Slavonien besit /

daer af sal den Leser in 't Verhael van Ragousi, ende Venetien genoegh vinden.

Hare Oude Zeden.

Oude Luyden vergiften haer selven vrywilligh.

In 't Eylandt van Zie, ofte Cea, wanneer d'oude Luyden haer leven sat waren/ vergiften sy haer selven vrywilligh/ om deses weerelts ellenden niet langer onderworpen te zijn; ende dit was een yeder met verlof vande Magistraet geoorloft. Ende dit was meest inde Stadt Iulier in 't gebruyck / vermits aldaer eē Wet was/ die mede bracht dese woorden: Dat de gene, die niet wel en konnen leuē, ten minstē niet oneerlijck en sterven, eñ dat die over de 60. Iaré zijn, datse van vergift sterven, op dat de Lijstocht voor anderē niet verkort en werde. Dit getuyght oock Ælianus in zijn verscheyden Historien / seggende/ dat de gene die alreedts verviel n / een solemnele Offerhande deden / gedruyende de Welcke/ sy met bloemē bekranst zijnde / droncke sy 't sop van dulle Kervel/ als voelende haer efter des Landts onmut te zijn. De Poeten meenen/ dat dit Eylandt eertijdts vande Cozintische Nymphen bewoont sy geweest/ ende derhalden haer toegewyet soude zijn.

Waer over dese Wet gemaeckt was.

In Zerphena aenbaden sy Apollinem voor haren Beschern-Heer.

Die van Siphano waré voortijdts so machtigh / datse tegen de Lacedemoniers dorsten Oorlogen om de Souverainitept van Griecklandt: waer aen haer resolupt gemoedt genoegh gespeurt kan worden.

Die van Paros zijn opt van meyn-eedigheydt verklaeght geweest / want Miltiades, der Athenienscrs Overste / haer verwonnen hebbende/ ende sy hem beloften deden van gehoorsaemheydt / en hielden 't nochtans niet/ waer van 't Spreeck-woordt is, Doen als die van Paros.

Die van Nixia waren niet seer geestelijck. Veel Iofferen begaven sich eertijdts in dit Eylandt/ daer sy ter gedachteniſſe des ongelucks / den Ariadne betoont/ ende verbloerende de trouwloosheyt der Mannen/ in eeuwige suyverheydt leefden.

In 't Eylandt Cos was den Tempel Esculapij, om dat Hippocrates sich beroemde uyt zynen Stamme gesproten te zijn.

Die van Samos droegen een bysondere reverentie Iunoni toe / haer dienende met verscheyden Feesten ende Offerhanden. Sy hadden haer Beeltenis gemaeckt / gheljck een Dochter/ die trout/ want sy geloofden/ datse in dat Eylandt gebooren/ ende gedruyende haere Maeghdom/ opgeoeet was geweest/ ende daer naer met Iupiter ghetrout. Sy hadden haer oock een Bos toegewyet/ daer sy Paeuwen van over Zee in op voedē. Men maeckte hier eertijdts het schoonste Aerde-werck/ datmen sien mocht.

Delos wierdt van de Athenienscrs (behalven noch de Perssiané) dermaten geeert/ datse alle Graué ende gebeente der doode weghnamen/ eñ brochten die in 't Eylandt Rhena, 't welck deses Eylats Kerck-hof wesen most. Men mocht alhier gene Honden opvoeden.

Die van Chio waren eertijdts seer machtigh ter Zee / na datse haer vry-ghemaeckt hadden / stelden oock onder haer een heerlijcke Republijcke/ als zijnde de rijckste. Maer zijn eyndelijck in de handen der Athenienscrs gevallen/ daer na inder Macedoniers/ daer na in der Romeynen / eñ eyndelijck in der Griecken/ die te Constantinopolen regeerdē.

Wt het Eylandt van Lesbos zijn verscheyden groote ende gheleerde Mannen gesproten/ als Theophraſtus, Pittacus een der seven Wysen van Græcia, den Poeet Alceus, ende de Dichterſſe Sappho, dē Oratcur Diophantem, ende Theophanem den Historyp-Schrijver ende Dichter / den Harp-slager Arion, als oock Therpandrum groot Musicien ende Dichter.

Vermaerde Mannen uyt het Eylandt Lesbos gheſproten.

De Lesbiers hebben eertijdts Bacchum aengebeden/ ende dat van wegen/ seght Pausanias, dat de Wissers van Methymnum een hooft van Olijf-boomenhout gemaeckt/ uyt de Zee getrocken hebbende / gingen den Pythias vragen / welcken Heldt door dit Hooft verbeelt was/ die hun antwoorde/ datse Bacchum eeren soudē/ toegenaemt Cephalonicū.

Samothracien was vermaerdt van wegen de Ceremonien der Goden/ die men daer onderhielt/ want daer was een Schole/ daermen alle de Offerhanden leerden diemen pegelycken Godt offeren moste.

Huydens-daeghse Zeden.

Alhoewel datmen by-na in alle de Eylanden op de Grieckse maniere leeft / so sal ick nochtans pet wat bysonders verhalen van de gene die daer tegenwoordigh woonen.

Hoe de Zee-roovers ontdeckt worden.

Eerstelijck moetmen weten datter een so grooten hoop Roovers ronds-om dese Eylanden swerven/ dat d'Inwoonderē genoodt-druckt zijn op de selvige in deser voegen acht te nemen. Daer en is niet eenen Bergh-top/ daermen des daeghs niet een Schildt-wacht en set/ om in Zee daer op te letten/ ende haerder gade te slaen: want sy van verre de Roovers genoegh uyt de andere scheyden konnen: Besyedt hebbende eenigen Rover/ gevense teyken met vuyr/ ende om dat het vuyr des daeghs niet verre af en schijnt/ so hebbense materie/ daerse veel rooks mede maken/ ende soo 'er veel Schepen zijn/ so doense op veel plaetsen teyken/ waer door alle Havenen sich terstondt versorgen. Des nachts gevense so veel vyer-teyckens alsse Schepen gesien hebben.

In 't Eylant Pathmos woonē veel Grieckse Christenen / in aller vryheydt / hebbende Turckse Magistraten. Het Lant wordt vande Christenen bebouwt: ende daer zijn oock veel Caloyers.

Die van 't Eylant Coos hebben een sotte superstitie/ seggende/ datmen daer een uytermaten groot Serpent gesien heeft/ 't welck sy houden voor een Waerseghster/ seggende oock datter de Dochter Hyppocratis is, die noch in 't leven is: want dese was eertijdts eē groote Toovereſſe.

De Turcken woonen alleen in de stadt Stancou, sonder dat daer ofte in 't gantse Eylandt eenige Christenen woonen/ anders dan op twee Dorpen binnē in 't Lant/ daer eenige Griecken verdragen worden.

In Lesbos woonen niet als Turcken/ ende de Christenen woonen ten platté Lande om dat te bebouwē/ eñ de Wingaerdē te p'anē.

In Lemnos oft Stalimene, begeué haer alle de Griecken aen de Bouwerye/ ende woonen daer sonder vreese/ want de Soldaten bewaren de Fortressen. Daer zijn oock veel Caloyers, gelijck oock in alle d'ander Eylanden van de Middel-landse Zee.

In 't Eylandt Chio willen de Turcken niet toelaten dat eenige Christen in de stadt Chio woone.

Ver-

Verhael van het Eylandt CYPERS.

Kort Inhout.

HIer wort eerst verhaelt/ wie de eerste Inwoonderen deses Eylandts geweest zijn/ ende de Heeren die over 't selve geheerst hebben/ eer het van den Turck Selim genomen wierdt. Hoedanigh zijne ghelegenthepdt is; zijnen omgang/ breedde/ lengde/ende climaet. Zijne Hoofden ofte Cabos. Hoe 't wooztijt verdeplt was in vier deelen/ nu in twaelf. Zijne voornaemste Steden/Dorpen/Bergen/ etc. Zijne vruchtbaerhept in Citroenen/ Limoenen/ Rozijnen/ etc. Goudt-Mijnen/ Alupn/ Yser/ Koper/ kostelijcke Gesteenten/Diamanten/Kozael witte ende roode/Katoen/Wolle/Zout/etc. Hoedanigh de oude Wetten ende Costumen deses Landts waren / waer in de Hoerderpe toegelaten/ende de onbeschaemthept prijsselijck was: aenbiddende Venerem voor hare Goddinne / ende Beschermster des Eylandts. Welcke Natien dat Eylandt nu bewoonen. Hoedanige Politie sy onder den Venetianen gehadt hebben / ende hoedanigh die is / die sy nu onder den Turck tegenwoordigh gebruycken.

DIt Eylandt/ 't welcke eerst bewoont is geweest/so men seght/ van Iapheth, den sone Noahs, daer na onder 'tgebiedt der Grieckse Tyrannen / na dat de Monarchie der Assyriers upt was/verviel daer na onder de macht der Romeynen / ende hier door heeft den Ptolemaidos, Koningen van Egypten, gehoorsaemt; tsedert is 't wederom in de handē der Romeynen vervallen. Daer na hebben 't de Keyseren van Constantinopolen beseten ontrent den tijdt van 800. jaren. Tsedert heeftmen 't gesien in handen der Koningen / die upt den Huyse vā Lusignam in Vranckrijck gesproten waren: Eñ daer naer ist onder de macht der Venetianen gekomē in den jare 1473. eñ is in haer gebiedt gebleven tot den jare 1570. doen het genomen wierdt door den Keyser Selim.

Dit Eylant heeft eertijts genoemt geweest Crypton, so Volateranus seght; oock Cerastis, om de veelheydt der Bergen / wiens toppen hoornē gelijck zijn. Daer na Cethonies, Amathusia, ende Paphia; als oock Salaminia, Macria, Amachantis, Asperia, Colinia, ende Erosa. XXVIII.

Is gelegen volgens Ptolomeum, in 't midden van Sinu Issico, gemeenelijck Golpho di Lajazzo, ende stoot aen de Egyptise Zee/ tus-

ſen de Gebergs van Cilicien ende Syrien. Siet ten Zuyden na de Egyptiſe ende Spziſe Zee: ten Oosten grenst het ooch aen de Spziſe Zee/ eñ Sinu Iſſico; ten Westen het heeft de Pamphyliſe Zee/ ende ten Noozden de Zee van Cilicien. Het Ooster-deel light tē Oosten van Syrien, ontrent 40. Franſe Mylen. Het Zuyder-deel light dzie of vier dagh-seplens van Alexandrien; ende ſo veel ten Westen van Rhodes. Light van Cilicien, dat nu Caramanien genoemt wozdt/ 20. Mylen.

Deſes Eplands lengte is van't Westen totten Oosten/ heeft veel inhammen. Light in't begin vanden vierden Climaet/ onder de tiende Paralelli, ende zijnen langſten dagh is van veerthien uren ende een half. Zijne omgang/ volgens Strabo, is van 3420. ſtadien/ die 427. Mylen maken. Plinius ſtelt zijnen omgang te zijn 375. Mylen. Andere seggen/ datmen te water vindt 500000. ſchzeden/ende dat zijne lengde 200. Mylen is/ ende zijne bzeedde ten hooghſten 50. of 60/ maer daer zijn ſommighe/ die het 550. mylen omgangs/ ende 220. inde lengde/ ende 230. in de bzeedte geven.

Het heeft veel uptſtekende Hoofden/ als Cabo di Acamas ten Westen/nu Cabo di S. Epifano, noch Cabo di Drepan, nu Trapan; noch Cabo di Punta, ende Melonta; Aen de Zuydſijde Cabo Blanco, Cabo delle Gatte, Cabo di Chiti, Cabo di Pila, Cabo de Griego, ende Cabo di S. Andrea. Ten Noozden Cabo di Cormachiti.

Ptolomeus ſchzijft/ dat dit Eplandt in vier deelen eertijds bewoont is gewozden/ namelijck/ in Oost-epnde/ dat ooch Salaminia genoemt wierdt/ het West-epnde Paphia, het Zuyd-epnde Amathuſia, ende het Noozdt-epnde Lapathia. Doch nu wozdt het in twaelf deelen verdeplt/ als zijn de Contrepen van Nicoſia, Famaguſta, Paphia, Andima, Zuniſſa, Maſota, Salina, Maſſoria, ofte Sivori, Cruſoc, Pantalia, Cerina, ende Carpaſſa.

Tegen Koninckrijcken eertijds int Eplant Cypers ghe-weeſt.

Diodorus, Plinius ende Mela verſekeren ons dattet eertijds negen treffelijcke Koningrijcken begreep/ ende 15. groote Steden/ waer van sommige dooz groote Aerdt-bevingen vernielt zijn gewozden. Zijne voornaemſte Steden zijn het Nieuwe Paphos, int Lantſchap Paphia, wozt nu meeſt-tijds Bapho genoemt: Het oude Paphos, in de ſelve Pzovincie; noch Cythera, nu geruineert/ in wiens plaets men siet Conuclia; Daer was ooch de ſtadt Curian, waer dooz nu Piſcobia is/ eē de grootſte ende voornaemſte. Amathus, is ooch verwoeſt; Ceraunia wozdt nu Cerines genoemt/ is van Cyro geſticht/ na dat hy de Koningen des Eplands verwonnen hadde. Nicoſia, die eertijds het Hof der Koningen was/ light in't veldt van Maſſare: 36. Mylen hier van daen light Famaguſta, eertijds Salanius, daer na Conſtantia, is een deftige ſtadt/ was een der vier Steden/ die den gemepnen naem dzorgen van Arſinoë.

Behalven deſe Steden wozdender wel 850. Dozpen ofte Vlecken geteelt/ hier onder ooch eenige verwoeſte Steden tellende/ die sy Caſaux noemen. Vele deſer mogen wel dooz Steden gerekent wozden/so ten aenſien van hare grootte/ als van wegen hare veelheydt des volcks. De voornaemſte zijn Lapitho, Sicuri, S. Ioan de Carpeſſa, Leſcara, S. Conſtantino, Limnati, Silicu, Pellendria, Chillani, Colloſſe, Piſcopi, Salines, Conuclia, Crimo, Arzos, Omodos, Cruſoc, Solie, Marſou, ende Leſque. Alle de Caſaux ofte gehuchten waren in dzie deelen verdeplt/ waer af de helft behoozde aen des Konings Kamers/ ende de reſte een deel aen de Geeſtelijckheydt/ ende een deel aen den Adel.

In dit Eplandt zijn ooch veel Berghen waer van den Olympus de alderhooghſte is: de Griecken noemdenſe Trohodos, ende heeft 18. Mylen inde ronde. Daer zijn over al veel Kloosters van Grieckiſe Caloyers.

Geſtalteniſſe.

Dit gantſe Eplandt was eertijds ſo vol Boſſen/ datmen't nauwlijcks bebouwen en konde; ende hoe seer d'Inwoonderen dat verbzanden ende aen Scheeps-timmeragie verbeſighde/ ſo en kondenſe doch wepnigh lands ontblooten: Epndelijck is geozdonneert/ dat die gene die hout-hacken wilde/ 't ſelve bzp mochte doen/ ende peder alle't Landt dat hy ontblootе bzp ende epgen vooz sich ſelven behouden ſoude. Strabo getupght/ dat dit Eplandt by zijnen tijdt van Wijn/ Olp/ eñ Koozn so bzuchtbaer was/ als eenig Landt mochte zijn/ende genoegh hadde vooz zijne Inwoonderen: gelijck't ooch noch is. Het bzengt ooch vele luſtige Wijnen vooz/ die wel 24. Jaren bewaert konnen wozden/ ende wozdt binnen dien tijdt van ſwart geheel wit.

Daer groeyen voor veel Citroenen/ Limoenen/ ende Ozangie-Appelen/ die seer luſtigh van ſmaeck zijn: Heeft veel Dadels/ Zuycker-riedt/ Saffraen/ ende Coziander. Heeft mede veel ſchoone witten honigh/ooch ſwarte Zuycker/ die sy gemepnlijck Melazzo noemen. Heeft ooch veel Medecinale krupden/ als Rheabarbum, Coloquinta, Scamonea, ende meer andere; als mede een ſeker krupdt/ van welckers aſſchen men Seepe maeckt. Daer zijn ooch veel Goudt-mijnen/ ooch Yſer/ Alupn ende andere Mijnen; voozts Diamanten/ Eſmerauden/ Chziſtael/ witten ende rooden Kozael/ den Steen Amiantes, daer Lijnwaet af geweben wozdt/ dat in 't vupr gewozpen zijnde/ niet en verbzandt/ maer witter ghemaeckt wozdt. d'Inwoonderen trecken ooch veel geldts van haer Katoen/ Wolle/ende Kemels-haers. Maken ooch veel Zouts upt een ſeker Meyr/ dat niet wijdt vande Zee en light/ ende 12. mylen in den omgang heeft/ waer in een klepn Kivierken/ upt den Olympo vloepende/ invalt. Daer is een groote hitte in dit Eplandt/ om dat het op 35. graedt lepdt/ weshalven niet wijdt van Tropico Cancri is. De Lucht is niet seer goedt aldaer/ ende op den Bergh seer ſubtijl/ oozſaeck hier van zijn veel ſtil-ſtaende wateren. Daer zijn geen Kivieren/ maer eenige Beken/ die komende te dzoogen/ d'Inwoonderen gebzeck van water hebben/ 't welck by die van Cypers wel het grootſte onghemack is. Daer en is maer eene Haven/ die goedt is/ ontrent Famaguſta; D'andere zijn al te ſamen onbequaem ende geſtopt van de Zee.

Oude Zeden.

Dit Eplandt heeft eertijdts seer hoogh geacht geweeſt/ vermidts/ alhoewel de Poeten Waer Ve-
verſiert hebbē dat Venus van 't Zee-ſchupm nus gebozen
ſoude vooz-gekomen zijn/ nochtans het ge- is/ na beler
meyn gevoelen is/ dat sy in dat Eplandt ſou- geboeten.
de gebozen zijn: So dat ooch gelooft wozdt/ dat deſe lupſe Godinne ſoude eertijdts een Vzouwe deſes Eplandts geweeſt zijn/ ende

dat

dat sy/om hare schande te bedecken/ geordonneert soude hebben/ dat de Vrouwen openlijck mochten overspel doen/ sonder eenige verbeurte. Hier was oock een seerkere maniere/ dat de Dochteren van Cypers, op bestemde dagen aen den oever van de Zee quamen/ om haer te vertoonen aen den eersten vreemdeling/ die haerder gebruycken wilde voor gelt/ om met dit gelt haer Bruyt-schat te vergaderen/ ende Venen voldoen voor de ontrovinghe hares Maeghdoms.

Offeringe van Menschen.

Desgs Eylants Inwoonderen pleghen oock Menschen te offeren/ ende den Duyvel onder schijn van Iupiter aen te bidden/ twelck sy van Teucero geleert hadden/ ende behielden't tot dé tijdt des Keysers Adriani, die dit gebruyck vernielde.

Hare Koningen droeghen een kleedt opt hooft/als de Mijters van onse Bisschoppen/ ende hadde lange Rocken/ als de Persianen/ ende leefden wyders als de Griecken. Sy hebben eertijdts so machtigh ende rijck gheweest/ dat sy op verschepden plaetsen hare volck-planten henen sonden/ ende seer wijt op de Middel-lantse Zee gebiet hadden: hebben oock veel steden in Spangien gesticht.

Huydens-daeghse Zeden.

De Inwoonderen deses Eylandts leven seer net/ beleeft/ ende leckerlyck. Ontfangen den vreemdelinck seer mildelijck/ende met grooter eeren. Sijn dapper ende strijtbaer/ vol-lijvigh/ ende dispoost/ maer de Melancolye seer onderworpen.

Die daer woonen/ zijn van verschepden Natien/ doch meest Griecken; ende zijn alhier meest ghekomen ten tijde Constantini Magni: upt Egypten, Iudæa, Syrien, Cylicien, Cappadocien, Pamphylien, Thracien, ende andere Griecksse Lantschappen/ na dat het Eylant door gebreck van water verlaté hadde geweest. Waer ten aensien der Edel-lieden/ die zijn ten meestendeele upt Fransoisen gesproten: want na 't verlies vant H. Landt zijnder veel Fransoisen met den Koning Guy van Lusignan in dit Eylant vertrocken/ ontrent den Jare 1163. Doch tsedert dat de Venetianen dat selve ingenomen hadden/zijn oock alle de Venetiaense Edel-lieden ende slechte Borgeren/ die hier metter woon quamen/ voor deses Eylants Edel-lupden bekent geworden/na datse vijf Jaren in de stadt Nicosia gewoont hadden.

d'Edel-lupden in Cypers zijn meest Fransoysen.

Wijders zijn hier de seden der Inwoonderen seer gemengt/want sommige leven na de Turcksse/ andere na de Griecksse wijse: ende vele hebben noch eenighe voncken van hare oude seden behouden.

Haer gouvernement.

Alle de Cyperse/ die buyten de steden woonen/ zijn in vijf verschepden conditien verdeylt/ dat is/ in Paricij, Leifteri, Perpiairi, Albaniers, ende witte Venetianen. Den staet der Paricij was den ellendighsten/ vermidts dese als slaven ghehandelt worden; want sy hare Meesters eertijdts sekere somme gelts jaerlycks betalen mosten/ behalven datse noch veel tijdts voor haer mosten werchen: Hare Meesters mochten haer bannen/ slaen/ slooten/ ende dierghelijcke dinghen aendoen/ behalven doden: want den Koning alleen dese authoriteyt hadde. Sy mochten haer oock verkoopen/ ende mochten dese Slaven haer selven lossen voor 60. Kroonen/ doch bleef hare gront in de voorgaende conditie onder hare Heeren.

De gene nu/ die haer in deser voegen vrygemaeckt hadden/wierdé Leifteres genoemt/ dat is/ Vry-gemaeckte, ende hare kinderen die sy na hare vry-makinghe teelden/ waren van de selve conditie/ doch de voorgaende niet. Dese betaelden het seste deel van haer versamelde vruchten. So en mochten dese Leifteres haer met de Paricij niet verhouwelycken/ want de Kinderen/ die upt sodanige houwelycken sproten/ wierden ghehouden voor Paricios.

De Perpiari zijn sommighe onder de Paricij, die ten tijde der Koningen hare vryheyt voor hun ende hare kinderen verworven hebben/ mits betalende jaerlycks vijftien Perpirs, een seker soorte van ghelt te Constantinopolen: doch bleef de gront eygen als te voren.

De Albaniers zijn sekere Volckeren/ die soldye ontfangen/ ende eertijdts alhier ghebracht waren om tselve te bewaren/ Dese teelden kinderen in Cypers, die so wel als hare Vaderen soldye ontfingen die de wapenen droegen/ tot dat dit Eylant van de Turcken gewonnen wiert.

De witte Venetianen zijn sekere Inwoonderen/die met Tribupt te betalen/vry woonen mogen.

Dit Eylandt is onder der Venetianen Macht ghekomen in den Jare 1473. ende bleef aldus tot den Jare 1570. dat het van den Turcksen Keyser Selim hun ontruckt wiert.

Haren Godts-dienst.

Hier waren voortijdts 14. Griecksse Bisdommen/ die van den Paus Innocentio III. in faveur van de Koninginne Alix, in vieren gebracht zijn: Latende het Aerts-bisdom van Nicosia dubbel/ een Grieckx eñ eé Latijns: Also oock die van Famagusta, Paphea, ende Limissa, alle te samen dubbelt:

Veerthien Bisdommen hebben voor desen/in Cypers ghestaen weest.

Maer de Latijnse Bisschoppen hadden hare Dorpen ende Tienden: Doch de Griecse epsten alle jaer sekere somme gelts van hare Priesters/ ende Diaconen/ die onder haer gebiet waren.

De Griecksse Aerts-bisschoppen erkenden de Latijnse voor hare Overste/ doch in sulcker manieren/ dat/ na dat de Griecksse tot Bisschoppen van den staet des Konings gekozen waren/ sy door de Latijnse bevestight wierden; ende in verschillen wiert mede van de Griecksse aen de Latijnse Bisschoppen geappelleert.

De Griecksse Bisschoppen en woonden niet in de boven genoemde Steden/ maer dé Paus Alexander IV, assigneerde haer andere Woon-plaetsen: want die van Nicosia woonde inde oude stadt Solia, eñ noemde hem Bischop van Solia, ende Opperste der Griecksse Kercken van Nicosia: Insgelycks deden alle de andere. Die van Paphia woonde in de stadt Arzos; die van Limessa in Lescari, die van Famagusta in Capessa. Den Latijnsen Aerts-Bisschop van Nicosia, die sich Aerts-Bisschop van Cypers noemde/ en erkende geenen Patriarch/maer dependeerde immediatelycken van den Paus; daerom noemde men hem Primaet des Rijcks, ende gheboren Legaet des H. Stoels.

Behalven dese Griecksse ende Latijnsche

Kercken/ zijn hier noch andere/ als Armenianen/ Georgianen/ Indianen/ Nestorianen/ Jacobianen/ etc. ende peder een heeft zijnen Bisschop/ want de Turcken alhier te Lande een peder vryheyt van Conscientie gheven/ mits datse de Souverainiteyt behouden/ ende van hun een jaerlyckschen Tribuyt ontfangen mogen.

Verhael van het Eylandt RHODVS.

Kort Inhoudt.

HEt Eylandt Rhodus heeft eertijts verschepden namen gehadt; was vermaert van wegē zijn Colossus van Koper vā uytnemender hooghte. Zijne gelegenthepdt/ ende omgang. De vermaerde Stadt Rhodus, ende hare beschrijvinge; was eertijdts van den Keyser van Constantinopolen aen den Ridderen van S. Ian geschoncken: Is de overloopinge der wateren gants onderworpen. Heeft schoone Weyden/ veel Citroenen/ Lamoenen/ etc. De oude macht van dese Eylanders/ beyroeft van de Griecken ende Romeynen. Hare Wetten/ noopende de publycke lasten ende wercken. Waren genenght tot allerhande Wetenschappen/ Tooverpen/ ende waersseggerpen. Offerden Saturno Menschen op. Hoedanigh de tegenwoordige Inwoonderen deses Eylandts zijn/ levende elck na zijne Wetten.

XXIX. Van den grooten Colossus van Rhodus.

RHodus is eertijts genoemt gheweest Ophinsa, Asteria, Ethrea, Trinachia, Corymbia, Pœessa, Atabiria; daer naer Macaria en Colossea, van wegen dien grooten Colossus, die aldaer was/ ende gheteelt wierdt onder de seven Wonderen des Werelts. Sy was van Koper/ en dē duym des hants was so groot/ dat geē mensche dien ombamen en konde; ende was na sommiger schrijven/ 70. cubitus hoogh: De Egyptenaers den selven in stucken gehaelt hebbende/ loeden daer neghen hondert Kemels mede.

Het Eylandt ligt twintich mylen van 't vaste Landt van Asia, ende heeft ontrent 140. ofte 135. mylen in de ronde.

Beschrijvinge des Stadts Rhodus.

Daer en is nu maer eene groote Stadt/ die na 't Eylandt ooch Rhodus genoemt wordt/ gheleyt van oudts: Ligt aen d'Oostzyde/ eensdeels in een laeghte/ ander-deels aen de Zee-kant. Heeft drie dubbelde Muyren/ 13. seer hooge Toorens/ vijf Kasteelē/ ende noch eenige andere Fortressen/ die 't alp na onwinbaer maken.

Dese Stadt heeft eertijdts seer vermaert geweest/ ende dat meer onder de Ridderen van S. Ian van Ierusalem als tegenwoordigh onder de Turcken. Na dat de Christenen uyt Palestina verdreven waren/ heeft den Keyser van

van Conſtantinopolen dit gheheele Eylandt den Ridderen van S. Jan gegeven / des Jaers 1308. Maer in den jare 1522. heeft het Solyman Turcks Keyſer ingenomē / by verdzagh dat de Ridderen daer vyt upt-trecken / ende d'Inwoonderen / die wilden / blyven ſouden.

Alle de Hupſen der Ridderen van Rhodus zyn noch rechtevoort aldaer in 't geheel / met hare wapenen / Schilderyen / ende opſchriften / die de Turcken bewaert hebben.

Geſtalteniſſe.

Deun by de Stadt Rhodus is aē de Noort-zyde een vlack veldt (want d'ander zyde is berghachtigh doch ſteenachtigh ende niet ſeer vzeedt / maer lang: Aen de zyde henen ſietmen veel vallepen / ende Heuvelen / oock Bergen dicht aen de Stadt / beſet met een groot getal van Wyngaerden ende Oeſt-boomen / die daer door konſt der Menſchen groepen / want den aert des Landts ſulcks niet en vermach.

Wanneer dit Eylandt geheel verdzoncken is geweeſt / daer wepnigh volcks ontquam.

Dit Eylandt is de overvloepinghen der wateren ſeer onderworpen / gelyck tot dziemalen toe gebleken is; waer van de derdemael gebeurt is / doen den Koning Antigonus Eumenem verwonnē hadde / doen is het gantſche Eylandt met water bedeckt geworden / ende alle zyne Inwoonderen verdzoncken: 't welcke niet door eenige overloop der Zee gebeurt is / maer door groot onweer / ende een geſtadigē regen / die in de Lenten door hagel beginnende / ſo ſterck waren / datſe vele Hupſen onder voet ſneet / ende vele Luyden doodende / by na de Stadt / die laegh lepdt / geheel verwoeſt hadde: doch is daer voor nu eē wepnigh voorſien / want vele ſtil-ſtaende wateren zyn uptghedzooght / ende andere Beken zyn afgelepdt na de Zee.

Alhier zyn vele ſchoone Wepdē / ende heeft menighte Ozangie-appelen / Citroenen / Olyven / en andere Boomen / die altyd groen zyn.

Oude zeden.

De victozien der Romeynen over die van Rhodes, ende wederom deſer over de Romeynen / geeft hare oude dapperheydt ten oozloge genoegh te kennen; gelyck oock mede doet de vzywillige hulpe teghen de Lacedemoniers voor de Athenienſers / ende wederom teghen deſe voor de andere: want het was een vzy volck / wiens hulpe gebedelt wierdt / gelyck men Hupdens-daeghs der Geunieerde Pzovintien ende der Switſeren doet.

Daer was een oude Wet / waer door de ryckſte der armſte haren laſt dzagen moſten. Daer waré oock Mannen / die tot de publycſte werchen geſtelt waren / ende andere / die leeftocht verſorgen moſten voor die gene / die daer aen wzochten: wederom eenige die het opſicht hadden over alles wat daer toe noodigh was / voornemelyck aen de Zee-kant.

In haer wapen-hups waren eenige Secreten / die verboden waren pemanden te beſichtigen / want ſo wie int Hups tradt om die te beſien / die wiert ter doot veroordeelt.

Rhodus is eertyds grootelyckx gepzeſen geworden / om de wetenſchappen / ende vzye konſten / die daer in ſwang gingen / ſo dat oock de Romeynen ſelve hare kinderen derwaerts te Studie ſonden.

d'Inwoonderen deſes ſtadts / ſeght Euſebius, alhoewel ſeer gemaniert / offerden jaerlyckx een Man den God Saturno.

Waren in den beginne groote Toveraers; ende bedoven veel ſaet ende Beeſten: Int ſchermen / ſubtyle konſten / ende gauwe geeſtigheyt behaelden ſy den pzys.

Huydens-daeghſe Zeden.

In de Stadt Rhodus en moghen geen Chziſtenen des nachts blyven.

Rhodus is nu met Turckē ende Joden bewoont / die veel upt Spangien verdzeven zyn / ende elck leeft na de wyſe zynder Natie. Maer de Chziſtenē en mogen des nachts in de ſtadt niet woonen / vermits de Turcken haer miſtrouwen; doch des daeghs mogenſe daer wel verheeren ende handelen. Die op de Wozpen woonen / zyn ten meeſten deele Chziſtenen Griecken / die de Wyngaerden ende Hoven waernemen en bebouwen. Leven by-na geheel gelyck d'andere Griecken.

VERHAEL

van

BOSNIA, BVLGARIEN, SERVIA, RASCIA, ende 't gene den Turck in HVNGARIA beſit.

XXX.

Boſnia is een Lantſchap Illyriæ, van Oroſio Dardania genoemt / ende van eenighe andere Opper-Meſia. Het heeft zynen naem van de Riviere Boſna, die ſich in de Sava ontlaſt. Dit gantſe Lant is in tween verdeylt / 't eene wozt ghenoemt het Koningryck van Boſnia, ende 't andere het Vorſtendom. Is gelegen tuſſen den Danouw ende Slavonien.

Het Koningryck Boſnia begreep het laghe Landt / wiens hooftſtadt Comadze ofte Iaieze was / gelegen op dē top eens Berghs tuſſen twee Rivieren / met een onwinnelyck Kaſteel. De Turck heeft hem deſes Ryckx Meeſter gemaeckt des Jaers 1464. ende liet den Koning Stephanum van Boſnia villen / die oock Diſpota van Raſcia ende Servia was.

Het Hertoghdom van Boſnia begreep het hooge Lant / grenſende aen Raguſi, ende den Hertogh noemde hem oock Hertogh van S. Saba ofte Herzegovina; Is onder den Turck ghevallen in een Jaer met tvoozgaende. So dat geheel Boſnia nu maer een Goubernement is. De woon-plaetſe van den Beglierbei is te Bagnialuque. Daer zyn noch de plaetſen van Poſchegué, Cliſſo, Herzegovine, Liko, Sazechſne, Iſwornik, Ciſtem, ende Allarſchiachiſſar.

Servia wozt van vele lupdē genomen voor het oude Lant Tribalus ende Opper-Meſien, ende ligt tuſſchen de Ryncken van Bulgaria ende Boſnia. De Hooft-ſtadt is Senderovia, van ſommighe Spenderobia, van den Turcken Semonder, ende van den Hongherſen Zendrem: ligt by Belgrado / op den oever van den Danou. Is van Amurathe, Turcks Keyſer / ghenomen / inden Jare 1438. Hier ligt oock Priſcus, daer den Keyſer Iuſtinianus geboren is. d'Andere Steden zyn Kiratow, Novogrado, aen de Frontieren van Servia leggende.

Bulgaria, wozt aldus ghenoemt na ſekere volckeren / die ontrent de Volga uptgetogen

zynde ontrent den Jare 666. dit Lant inna-men/ datmen meynt by den Ouden Neder-Mesien genaemt geweest te zyn. Ligt tus-schen Servien, Romanien, ende den Donauw. De voornaemste Stadt is Sofie, wel gelegen ende volck-ryck/ doch niet sterck. Noch isser Nicopoli, van den Turcken Nigeboli ghe-noemt.

Rascia ligt tusschen den Danouw ende den Termes. De voornaemste plaetsen zyn Zar-novie, Crusoveccie, Covin, Novebard, Seve-rin, Calambes, Colombesta, ende Bodo.

Den Turck besidt noch in Bessarabien, twelc men voor eene Provintie vã Moldavien houdt/ de steden van Kilim, Bermen, ofte Mon-caster, alwaer eenen Sangiac woont/ die den Beglierbei van Griecken-lant is. Dese Stedē met het Lant zyn van den Turck genomen int Jaer 1485.

In Hungarien besit den Turck de Koning-lycke stadt Buda, gewonnē des Jaers 1541. een weynigh daer na Strigonien, Alberegale, Veifkirch, Albagreca ofte Belgrade, so dat den Keyser in Hungarien niet meer en besit/ als tgene aen dees zyde den Donau ghelegen is: Van dese voorgaende is gesproken int Ver-hael van Hungaryen; waer toe wy den Le-ser wysen.

Gestalteniſſe.

Bosnia is vol doorgeberghte/ ende seer on-vruchtbaer. Het voordeel dat het Lant hier in heeft/ is dat het daer door te stercker is. Doch daer zyn veel Silver-Mynen: ende heeft seer schoone Valeien. Silber-Mynen in Bosnia.

Bulgaria is oock meest berghachtigh/ ende daer het laegh ende vlack is/ heeft het veel Bossen/ ende woeste Hey: twelck oock ver-oorsaeckte dat het Leger Ladislai, Koning van Polen, hier verging.

Servien ende Rascien zyn van een selve aert; doch Servien heeft veel Gout-Mynen/ ende overtreft Rascien hier in. Gout-Mynen in Servien.

Zeden.

De manieren van leven deser Volckeren zyn gelyck de Slavonsse/ die alreets voor de-sen beschreven zyn. Syn oock de Polacken van gedurtschaps wegen eenighsins gelyck. Syn seer genevght tot den dranck/ trouwe-loos/ ende lichtvaerdigh in woort-beloften. Konnen alderhanden arbeyt verdragen: Syn wel vol Couragie/ maer bloot van dapper-heyt/ want alle hare doente spruyt meer uyt een domme onwetenheyt/ dan uyt een wac-kere voorsicht des ghemoets.

Ver-

Verhael der Rijcken

van

ALGER, TVNIS, etc.

Kort Inhoudt.

DEn Autheur begint met de beſchrijvinge van Tremiſen, verklaert zijn grenſen ende grootte inde lengde ende breedde ende welcke Provintien daer eertijdts onder begrepen waren. Beſchreven hebbende de Stadt Alger ende zijne Provintien / ſpreeckt hy van 't Rijcke van Tunis, 'twelck hy in vijf Provintien verdeylt; bemerckt haren omgang / gelegenthepdt / ende vooznaemſte Steden; beſchrijvinge van Carthago, etc. Daer na vooztgaende tot twee andere aenmerckingen van de vruchtbaerhepdt der Provintien / ende zeden der Inwoonderen; wiens vruchtbaerhepdt groot bevonden wozdt / ende de manieren vreemt ende veelderley; Seght mede / datſe altijdt loos / ende ontrouw geweeſt zijn. Vindt veelderhande Religien ofte Godts-dienſten in deſe Landen / namelijck het Chriſtendom ende Mahometiſdom.

HEt Rijcke van Tremiſen, heeft Mauritaniam Tingitanam, waer in oock vervat wozdé de Rijcké van Fez eñ Marocq, langs de Riviere Muldia henen / ten Weſten; ten Ooſten Ampſaga; ten Zupden de Numidos Getulos, ende ten Noozden de Middel-landſche Zee / 'twelck uptſiet na 't Eylandt van Sardinien.

Dit Landt is ten tijde der Romeynen genoemt geweeſt Mauritania Cæſarea. Zijn grootte inde lengde van 't Ooſten totten Weſten / is 380. Mijlen; maer zijne breedde is maer 25. Mijlen / namelijck van de Middellandtſe Zee af tot de Woeſtijnen van Numidien toe: waerom het oock ſeer van de Arabiers / die deſe Woeſtijnē bewoonē / geſtadigh gerooft wozdt: Soo dat oock de Koningen altijdt der Numidiers vriendtſchap / ſo verre mogelijck was / geſocht hebben; maer hebbenſe nopt komen voldoen.

Dit Rijcke van Tremiſen begreep eertijts 4. Provintien / die na hare hooft-ſtaden genoemt wierden / als Tremiſen, Tunis, Bugia ende Alger; doch nu en iſſer maer Tunis ende Tremiſen: Deſe laetſte ſtadt heeft voortijds

ſeer

seer groot geweest; maer doorhet sevē-jarigh beleegh van Ioseph Koning van Fes, ende daer naer door den Oorlogh tussen Carolum V. eñ de Turckē / is die gants veel vermindert.

De stadt Alger was eertijds onder het Rijcke van Tremisen: Maer is door de onverdragelijcke lasten gerevolteert / ende aen de zijde des Konings van Bugia gevallen: Daer na heeftse onder den Koning van Spangien gestaē / dienste Barbarossa in den jare 1515. ontnam / ende nu behoortse den Turck toe / ende is van de Vyp-buyters / die heur daer veel onthouden / seer rijck gemaeckt. Hier woont oock des Grotē Turcks Lieutenant. De stadt light in't hangen van sommighe Bergen / heeft 3. Mijlen inde ronde / ende ontrent 80000. Sielen. Een kleyn Eylandeken dient haer tot een Haven: Dese stadt is van den Turckē dapper gesterckt / ende by na onwinbaer gemaeckt: wordt oock anders Guasir genoemt: ende streckt sich upt tot de Steden Tercot; ende Guargale.

Het Koningrijcke van Tunis begrijpt alles wat tusschen de groote Riviere / ende het Landt Mesrath light: So dattet eygentlijck dat alles omvat / dat de oude kleyn Africa noemden / ende oock Numidien. Sommighe verdeylen dit Rijck in vijf deelen / als Bugia, Constantin, Tunis, Tripoli ende Ezzab.

Bugia begint aen de groote Riviere / ende streckt tot aen 't gebergchte van Constantin, dicht aen de Middel-lantse Zee / ende is dese grootte ontrent vā 150. mylē. Daer zijn eenige kleyne / doch bevolckte stedekens / als Necaus aen de palen van Numidien, ende Chollo aen de Middellantse Zee. Bugia is de hooftstadt / daer tlant oock na ghenoemt wordt / is van den Romeynen gestichtt / op eenen hoogen Bergh aen de Zee-kant.

't Lant van Constantin light tussen Bugia ende Tunes, aen de Riviere Guadibbarbar. De Hooftstadt is Constantin. Vele meynen / dat dit Cirtha sy / van Ptolomeo Iulia ghenoemt. De Stadt is omcingelt met hooge eñ stercke Mupren / die seer oudt zijn. In dit Lant wordt oock gestelt de stadt Hippo, daer Augustinus Bisschop geweest is / leggende ontrent 100. mijlen vande Zee.

Van alle dit Rijck is Tunis de Hooftstadt; was eerst gants kleyn / maer door den ondergang van Carthago is de selve seer groot ende vermaert gewordē / wordt gesept 5. mijlen inde ronde te hebben.

La Gouletta leydt dicht by Tunis, in een engte / aen een stil-staende water van thien mijlen lang / langs 't welcke men na Tunis vaert.

Beschrijvinge van de oude Stadt Carthago.

Carthago, de oudste Stadt van dit gantsche Landt / was eertijdts de Hooft-stadt van geheel Africa, gestelt vande Phœniciers, so men seydt / 72. jaren voor de bouwinge van Romen. Sommige schrijven / dat zijnen omgang 22. mijlen was / ende by na alleslins van de Zee omringelt. In 't midden was een Kasteel Birza genoemt / wat meer als 2000. schreden omvattende. Dese Stadt is van Scipione gewonnen ende verbrandt / in den jare 602. na de bouwinge van Romen: Maer van Cæsare weder opgebouwt zijnde / na dat hy daer een Volck-plante gebracht hadde / heeftse wederom beginnen te bloeyen. Daer naer isse wederom seer gequelt van de Gotthen / Wandalen ende Sarazijnen / so datter nau het twintighste deel bewoont is. Daer en is niet dan een seer kleyn stuck van de Mupr / eenige water-loosingen / ende een seer kleyn getal van so veel oude gesichten. Men seght datm'er ontrent 25. Koopmans-winckels / eñ 500. Hupsen vint / die doch gants laegh ende slecht zijn.

Biserta ofte Benfart is oock een seer oude Stadt / die eerst kleyn zijnde / naderhandt seer groot geworden is door anderer Steden ondergang. Is gelegen op de Middellandtsche Zee; So dat sommige schrijven / dese Stadt het oude Vtica te zijn / vermaert door de doot Catonis. In dit Landt leght oock de groote Stadt Cairoan, gelegen in een woeste ende sandtachtige plaetse / vermaert / om dat aldaer de Arabisse Superstitien sorghvuldelijck onderhouden worden. Welcke Stadt van sommigen / door het oude Vtica gehouden wort.

Het Landt Tripoly begint aen de Riviere ende Golphe des Cabos, ende streckt tot aen het Landt Mesrath, aen gene zijde de Stadt Tripoly. Dese Stadt is by onsen tijde door de Zee-roovers seer opgekomen / ende wordt genoemt Tripoli in Barbaryen.

Ezzabe light aen gene zijde van Tripoli, Oostwaerts op; heeft sommige Steden / doch van kleynder gewichte; 't voornaemste Lant deser Provintie wordt Mesrath genoemt / gelegen aen de Middellantsche Zee / ontrent 100. mijlen van Tripoli.

Hoedanigheydt.

Tunis in 't geheel aen te mercken / is seer vruchtbaer / voedt veel Beesten / ende aen de West-zyde / heeftet veel Oest-boomē. Maer om van peder in 't bysonder pet te seggen / so is Bugia seer vruchtbaer in granē ende Oest. Doch op sommige plaetsen uptermaten onvruchtbaer: En draeght evenwel nergens geen Tarwe. Heeft seer hooge Bergen / ende veel Woestijnen / oock schoone Fontepnen: Oock menighte van Beesten / Paerden / ende Ossen.

In 't Landt Constantin is veel Olyf / Terwe / ende veel Boter: Rondts-om de Stadt Tunis, vijf of ses mijlen inde ronde zijn heele velden vol Olyf-boomen; doch en geeft noch Koorn / noch andere granen / vermits de Inwoonderen niet en derven pets saepen / om dat de Arabiers hun tot aen de Stadt toe berooven ende beloopen.

Tripoli heeft veel Dadel-boomen / oock alderley Oest / maer geen Koorn; doch wel veel Haver.

Ezzab heeft veel schoone velden / doch sonder eenige granen / maer wel Dadels / Olyven / ende veel ander Oest.

Hare oude Zeden.

De Vrouwen deses Landts droegen eertijdts om peder been een Koperen Ring / 't welck in Africa noch onder vele Volcken onderhouden wort / ende dragē seer lang. Dese wierden Andrimachides genoemt. Sy sonden hare Dochteren / noch Maeght zijnde / eer sy haer upthouwelijckhē aen den Koning / op dat die hares Maeghdoms genieten sonde / die dan noch maer de schoonste die eere aē en dede / eñ d'andere aen andere bestede te beslapen; ende daer na peder te huys komende / mocht eenen Man gegeven worden.

De gene die ontrent het Tritonidise Maras woonden / schoeren het hayr huns voorhoofts kort af / ende behielden het achterste geheel lang: welck tegendeel de Ausij geheel nauw onderhielden. De Dochteren deses Landts hielden jaerlijcks een Strijdt met malkanderen / ter eeren hare Goddinne Minerva. Der jonge Dochteren jaerlijckschen Strijdt om lof / ter eeren hare Goddinne Minervæ.

nerva, ende vochten met steenen / ende vuysten / lijf om lijf. Die in desen strijdt bleven / wierden voor geen Maeghden geacht / die beslapen waren: maer die hun hier vroomst queten / droegen eenen Morilloen / op de Corinthische wijse / met een kam daer boven op / ende wierdē van d'andere Maeghden dapper geeert; ende stelden haer op een wagen / triumphelijck toegemaeckt / rijdende met de selve langs het Tritonidische Maras henen.

Dit volck gebruyckte de Vrouwen onder een / ende de Kinderen wierden / tot hare Jaren gekomen zijnde / gebracht in 'tgeselschap der Mannen daer yeder dan koos / dien / daer hy by woonen wilde / ende dien hielden sy dan oock voor haren Vader: Hier toe vergaderden sy haer oock eens alle drie maenden.

Hare trouwe ende woort-belofte is altijdt seer twijffelachtigh gehouden / gelijck Hannibal den Romeynē genoeghsaem bewesē heeft: Ende Titus Livius oock levendigh af-maelt.

Huydens-daeghse Zeden.

Deses Landts Inwoonderen leven by na even-eens als die van de Rijcken van Fez ende Marrocq, daer van elders gesproocken is. Doch hebben sommige een weynigh na de Turcksche maniere / die haer beheerssen. D'Inboorlingen en beminnen de heerssende Turcken geenssins niet. Sy zijn van goeder complexie / ende verdragen lichtelijck alderhanden arbeydt: worden seer oudt; zijn weynige sieckten onderworpen.

Die van Bugia zijn rijck / Edel / ende aerdigh van naturen / ende soo gemaniert / als eenigh volck in Barbaryen.

d'Edelingen ontrent Tunis zijn niet seer rijck / mits datse geene koopmanschap en drijven: zijn in seden als d'andere: maer begeven hun meer tot de studien als andere. So zijn oock die ontrent Carthago seer hovaerdigh / doch geheel ellendigh.

Voorts is 'tLandt langs de Zee-kusten vol Roovers / die de gantse Zee onveyl houden. Daer zijn veel Christen slaven / ende voornemelijck te (Alger, daerd'er wel 25. duysent getelt worden / die seer ellendigh gehandelt worden.

Veel Christen Slaven te Alger.

Rijckdommen.

Nadien dit Landt een groote aenkomste van allerley Koop-luyden heeft / ende aen de Zee wel gelegen is / so moet het oock noodtsakelijcken rijck zijn: Doch te Tripoli is weynigh aenkomste van Schepen / vermits daer niet dan Roovers en woonen / die van alle Kooplupden seer geschuwt worden.

Te Constantini worden veel Lakenē / ende wolle verkocht / als mede Olye / Syde / Lywaet / ende veel andere dingen. Te Bomia wordē veel Granē / als ooc Boter verhandelt.

De stadt Alger heeft twee Poorten / eene aen de Zee / ende eē te Landt / waer van d'inkomste meer als een millioē gouds op-brēgt.

De quekinge der Beesten brengt den Inwoonderen groot profijt aen: gelijck mede doet het groot getal der Slaven.

Haren Gods-dienst.

Alle d'Inwoonderen des Landts / doen openbare belijdenisse vā de Wet Mahometis, van de welcke hier na in't breede verhandelt sal worden. De Christen slaven leven wel naer haer maniere / maer in een groote ellende / ende worden gehandelt / gelijck die in't Rijcke van Marroc woonen.

VER-

VERHAEL
van
EGYPTEN ende TRO-GLODITICA.

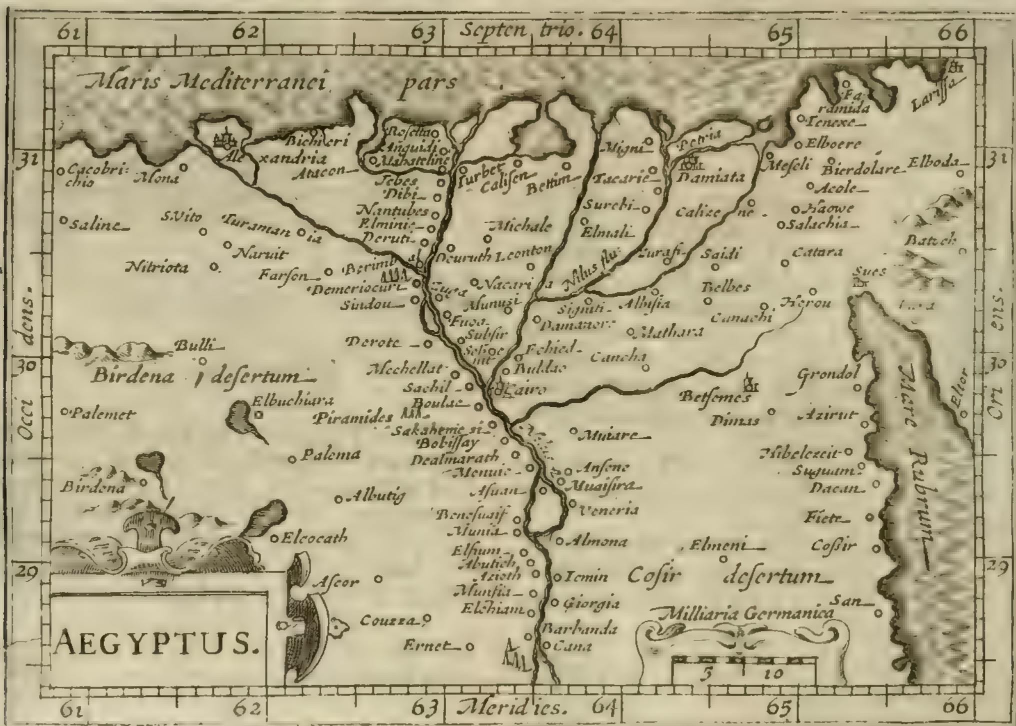

Kort Inhout.

IN het Koningrijcke van Egypten worden veel merck-waerdige dingen gevonden; doch stelt den Autheur eerst zijne gelegentheydt/ende veelheyt der Namen. Der Egyptenaren herkomst. Zijne grootte in de lengde ende breedde. De verscheyden bedeylingen der oude over dit Landt. Het getal zijner Steden bedraeght over de 26000. welcker voornaemste zijn Siena, alwaer/ de Son in Cancer zijnde/ geen schaduwe gesien en wordt. Memphis, vermaerdt door de oude woon-plaetse der Koningen van Egypten, ende de gebuyrschap der Pyramiden/ die onder de seven wonderen des Wereldts getelt worden. De Stadt Caire, ende zijne vreemdicheyden. Alexandria, zijne oude ende tegenwoordige gestichten: Twee Naelden/ die thien vademen hoogh zijn/ ende andere vreemdigheyden. Damiaten, ende andere Steden. De wonderlijckheydt des Naems van den Nijl; zijne seven gaten; wiens oorsprong van de oude onbekent geweest zijnde/by onsen tijdt gevonden is. Onder de voornaemste oude gebouwselen/ zijn de Begraef-plaetsen der Koningen/ Obelisken/ den Sphinx, ende de Pyramiden. Daer na volght de aenmerckinge zijns Rijckdoms/waer door de selve veroorsaeckt wort: heeft eenen Steen/daer door de Dievẽ erkent worden; den Balsem-boom groeyt ontrent Caire. Hoedanigh haren aert'sy / hoe oock d'oude haer de vindinge

allerley

allerlep wetenschap toegeeyghent hebben: den kloecken aert der Vrouwen. Hare maniere van schrijven; ende tweederhande geschrift. De manier van rouwe te draghen der oude Egyptenaren. Harer Priesteren kleedinge: Hare Offerhanden/ Maeltyden/ etc. Harer afgestorven uyt vaert/ so van Koningen als andere. Hoedanige Goden sy aenbaden ende eerden/ onder de Figure van alderlepe Dieren. Hare huydens-daeghse manierē/ zeden ende Godts-dienst. Hare oude Wetten/ gemaeckt op den Koop-handel/ Dieverye/ ende de houwelycken haerder Priesteren. d'Authoriteyt der Koningen/ etc. Hare Ceremonien in 't offeren des Stiers. Eyndelyck wordt verhaelt hoedanige Religie tegenwoordigh in Egypten is/ ende welcke maniere van leven onder de Cyrsenen/ genoemt Cosmes, gehouden wordt.

SOmmige oude Autheuren hebben gewilt/ dat Egypten een deel des werelts soude zyn/ verdeylt van Africa ende Asia, tusschen welcke twee sy het besloten.

Andere/ die den Nijl voor de ware schept-pael van Asia ende Africa nemē/ stellen hier een deel af in Asia, ende 't andere in Africa.

Maer Ptolomeus, ende veel andere/ die de roode See/ ofte de Arabise Golphe/ voor een bequame schept-pael deser twee deelen genomen hebben/ stellen Egypten in Africa.

Is eertyts genoemt geweest Æria, Ætia, Potamia, Ogygia, Melambola, Hephestia, Myara, ende Æthiopia, om dat veel Moren hun daer onthielden. Maer Aegyptus heeftet van een haerder Koningen/ den Broeder Danai gekregen/ ofte van den Nijl, die ooch eertyts Egyptē genoemt was. Ofte vande volckerē uyt Mesrey, van dē geslachte Cham, die/ volgens getuygenisse Iosephi, ooch Egyptenaers genoemt wierden.

Plutarchus in Osyrim noemtet Chemia, mogelyck voor Chamia, gelyck Ortelius seer fraey aenteyckent/ van Cham den Sone Noähs.

In de H. Boecken der Hebreen wiert dit Lant ghenoemt Mesraim, als Iosephus getuyght/ ende Chus, so Arias Montanus wil. Waer op niet geswegen dient dat de Egyptenaers hare afkomst trecken van Mesraim den Sone Chus, gesproten uyt Cham, den Sone Noahs. De Arabiers noemen dit Lant Mezre, ende d'Inwoonderen Chybit, na den naem des geens/ die eerst in dese Landen geheerst heeft. De Turcken noemen Elchebits, so Pinet getuyght/ ofte Elquibet so Marmolius schrijft.

Der Egyptenaren afkomst.

Dit Landt streckt sich in de lengde vant Suyden na 't Noorden door een groten streeck/ hebbende ten Westen de woestynen van Barce, Lybia, Numidia, en 't ryche van Nubia: ten Suyden het ryche van Bugia ende den Nijl, gelyck Leo Africanus getuyght. Maer Plinius, die hier in van velen gevolght wort/ stelt het eynde van Egypten aen dese zyde dicht aen de stadt Syena, die nu Asne ghenoemt wort.

Ten Oosten grenst het aen de Wildernissen van Arabien, welcke is tussen Egypten ende het Roode Meyr, ende dese gantse streke is woest ende sonder water/ tot 8. dagh-repsens inde lengde. Ten Noorden grenst het aen de Middellantse Zee/ die aldaer d'Egyptise See genoemt wort. Alle twelcke genoegh te kennen geeft/ dat de oude alleen dat Egypten genoemt hebben/ twelcke bewoont ende van den Nijl besproeyt wort/ namelyck/ alle lant dat met die groote woestynē omcingelt wort/ beginnende van ontrent Syena tot de middellantse See toe; ende dan langs den Nijl henen van Asne tot Alcair ofte Cair toe.

Van Alcaire af/ ofte dicht daer by/ deylt sich de Riviere Nilus in twee groote armen/ ende maeckt van Egypten aldaer eenen drie-hoeck/ waer van de twee hoecken zyn twee Canalen van dē Nijl, beyde in de See vallende/ namelyck/ aen de rechter-hant tot Damiaten toe/ ende aen de slincker-hant tot den mont van Canopa, daer nu de Stadt Rosetta ligt.

Den voet van desen drie-hoeck is de kust van d'Egyptise See/ tussen den mont van Damiaten ende Rosetta, ontrent van 300. stadien.

So is dan het Noorderse deel van Egypten, twelck Neder-Egypten genoemt wordt/ gelyck een Eylant/ besloten van de See/ ende dese twee Canalen van den Nijl, ende wort begrepen onder den naem van Delta door de oude Histori-schrijvers/ Dichters/ etc. om dat het dese Griecksse Letter Δ, die een rechten drie-hoeck is/ vergelyckt.

Dit Eylant heeft inde rondde/ volghens Strabo, ontrent 3000. stadien die 375. Italiaense mylen maken: Doch seggen de Moderne Schryvers/ dat dese Delta in den omgang ontrent 300. mylen heeft.

Egypten ligt by den Tropico Cancri, na Circulum Arcticum toe/ tusschen de sevende ende tiende Paralelli, voornemelyck onder den twee den Climaet. Weshalven den grootsten Somersen dagh een wepnigh meer is/ als van dertien ende een half ure/ ende inden Noortlyckste hoeck niet boven de 4. uren.

Dit Lant is van verscheyden oude Geographisten in verscheyden deelen bedeylt ende afgheschepden gheweest: onder anderen ooch in Hoogh ende Laegh Egypten, ofte in Opper ende Neder-Egypten. Het Opper-Egypten was dat lange smalle deel/ dat boven Syena begint/ aen de grensen van Ethiopien, ende by Alcaire eyndight. Het Neder-Egypten, begreep alles wat tussen de twee Canalen: van den Nijl besloten lagh tot de Middellantse See toe/ onder de fozme van de Letter Δ, ofte drie-hoeck.

Egypten is ooch eertyts van Alexandro in veel Gouvernementen verdeylt geweest: twelck de Romeynen naderhant ooch voor goet vonden: Herodotus stelt 18. Gouvernementen ofte Nomas, Strabo 19. Ptolemeus 46. Plinius ontrent de 50. Doch Ortelius heeft uyt verscheyden Autheuren meer als 66. by een vergadert.

Hoe veel Steden sommige in Egypten gestelt hebben.

Wat nu zyne steden aengaet/ daer af hebben sommighe geschreven/ datter ontrent de 26000. eertyts gheweest zyn ten tyde dat Amasis regeerde: ende Diodorus seght datter by

zynen

zijnen tijde 3000. waren. Doch Ortelius en heefter niet meer als 300. connen vinden/ hoe nacuw ende neerstigh hy ooch na de selve gesocht heeft. So datmen hier dooz gelooven moet/ dat de Oude hier in mede gherekent hebben alle de Dozpen ende gehuchten. Niet te min is seker/ dat dooz de Spzise/ Macedonise/ Romeynse/ ende andere oozlogen vele der selver vernielt zijn geworden. De vermaertste dau zijn Syena, Thebes, dat ooch Diospolis genoemt wiert/ Tentyrum, Heliopolis, Memphis, Babylon, Alexandria, Peluzium, ende andere.

Syena, nu Asna genoemt/ licht recht onder den Tropico Cancri, alhier seght Plinius, maecht eenen een diepen put/ daermen geen schaduwe in en sagh/ als de Son int begin van Cancer was.

De stadt Memphis, aen geen zijde van den Nijl gelegen op de West-zijde/ was eertijds de woon-plaetse der Koningen van Egypten; van de welcke de Pyramiden, daer van vele Autheurs so veel geschzeben wozdt/ zijn hier seer wepnigh van daen gelegen. Alcaire is daer naer de woon-plaetse gewozden van de Sultans ofte Soudaens van Egypten. Doch meynen sommige/ dat Alcaire op de selve plaetse is/ daer eertijds Babilon geweest is. Ooch verschert ons Bellon, die alle die Landen dooz-repst heeft/ dat Babylon eé wepnigh bouē Alcaire is/ ende dat daer noch veel overblijfselen ende oude gestichten gesien wozden/ ende thans noch een Dozp is/ bewoont van vele Grieckse ende Armeniaensе Chzistenen.

Waer Babylon eertijdts gheleghen heeft.

De stadt Alcaire is in fozme van eenen Dzy-hoeck; is seer groot/ ende met muzen omringelt/ behalven 'tmeeste deel/ daer den Nijl tegen aen vloept. Bupten 'tbegrijp der muzen sietmen veel schoone gebouwselen/ ende eene sierckte/ dat op eenen hoeck van een Steenrots light; wiens trappen upt de Rots gehouwen zijn; eñ hau van dit slot het gantse Egypten bp-na over-gesien wozden. Het meeste deel der Hupsen is met eé dubbel dack om des sons wille bedeckt/ ende hebben seer lage ingangen/ behalven de Hupsen der Groote/ die so hoogh zijn als hier te lande.

Beschzijvinge van de Stadt Alcaire.

Daer is eenen platten Tooren/ waer aen ghemerckt wozdt de vzuchtbaerheydt alle jaer in Egypten, want so den Nijl tot het bovenste gat toe vloept/ so Oozdeelense/ datse een goeden ende overvloedigen oogst hebben sullen/ ende so voozts minder ende minder. Doch den Baron van Beauvau seght in zijn Vopagie/ dat het in eene Mosque, genoemt Elchial, is/ daer men meet hoe hoogh den Nijl vloept in een Colomne/ die daer in is. Maer Paleina in zijne repsen/ seght dat het op een Eplandt vernomen wozdt/ ontrent Caire, daer hier na van gesprzoken sal wozden.

Eenen Tooꝛē daer de vzuchtbaerheydt van Egypten aen erkent kan wozden.

Daer is ooch in Caire ofte Alcaire een plaets/ die met een muyr omringelt is/ genoemt Basestan, daer veel Silver-werck/ Goude Lakenen/ etc. verkocht wozdt: Alhier is altijt veel volcks bp een/ vermits de vele vzeemdigheyden/ die aldaer te sien zijn. Sommige seggen/ dat dese Stadt meer als acht mijlē inden omgang heeft/ ooc meer als 24000. straten/ die des nachts ghesloten wozden.

Vele straten/ die 'snachts gesloten wozden.

Bupten en binnen de stadt zijn veel schone Hoven/ daer veel Suycker-rieden/ Palm-boomen/ Oranje-Appel-boomen/ Citroenen/ ende wilde Limoenen.

Boben Mareica, twelck eenen schoonen Tuyn is/ deun by Alcaire gheleghen/ staet eenen Obeliscus, die veel grooter ende dicker is/ als die te Alexandrien staen/ ooch als die op de Cen-plaets te Constantinopolen staet.

Van de Egpptise Pyzamiden.

De Pyzamiden van Egypten, so Belon schzijft/ staen op een verheven plaets/ ende vertoonen haer wel 40000. schzeden verre/ die 266. mylen maken. De Egyptenaren noemense/ sept hy Pharaons, ende zijn int besien noch veel wonderbaerlycker/ als de Autheuren die beschzeven hebben: want de oude gebouwselen der Romeynen hebben vooz waer wepnigh te bedupden ten aensien van dese groote Steen-hoopen. Men sietse in een gants woeste plaetse/ vier mylen van Alcaire, dzie steen-wozpen over den Nijl: De grootste gaet ooch de andere in schoonheydt verre te boven. Synen voet is 300. voeten vierkant/ dat is/ 1200. in de rondde/ ende zijn hooghte is 600. voeten. De steenen/ daerse van gemaecht is/ is by-na gelycke groot/ zijnde 3. voeten lang/ ende 2. voeten bzeedt/ oot so dick/ ende alhoewel dat den top schijnt spits gemaecht te zijn/ so isse nochtans 21. voeten vierkant in trap gelept.

Beschzijvinge van het binnewerck.

Den Baron van Beauvau sept/ dat hy/ daer in gaende/ eerst wel ontrent 50. trappen neerdaelde/ daer na wederom ontrent 40. opklimmende/ vernam hy een gang/ die 4. voeten bzeet/ 5. voeten hoogh/ ende ontrent 30. treden lang was/ die aenden voet een klepn vierkant Kamerken hadde/ van ontrent acht schzeden/ maer gants verballen/ ende vol vuylnis: ende wederkeerende dooz den selven gang/ sagh hy aen de rechterhant den mont van een seer groten ende diepen Waterback/ ende op-klimmende 60. trappen/ quam hy in eé seer hooge Kamer bekleet met Marber/ vier voeten ende een halve lang/ ende 21. voeten bzeet/ alwaer een grooten Thebaisen Marbersteē is/ die 3. of 4. dick is/ eñ 12. schzeden lang; vijf bzeet/ ende vijf ende een half diep. Ende is dese steen so fijn/ datse/ somen met een hamer daer op klopt/ klinckt als een Klock.

Belon seght/ datse Trappen heeft/ die sich bupten upt sticken/ ende dzie hondert vier-entwintich schzeden aenelcke zijde; Voozts/ datter van het Fondament af tot den Top toe 250. trappen zijn/ elcke trap 5. voeten hoogh zijnde/ 9. duymen vooz een voet gerekent. Seght ooch/ dat zijne hooghde sodanigh is/ dat een goet Schutter/ op den voet staende niet en soude eenen pijl so hooge doē vliegen/ of den pijl en sal noch op zijne trappē vallen: Hy schzijft ooch/ dat zijnen top black is/ ende twee schzedē inde ronde heeft/ ende datter wel vijftigh personen ghemackelijck op staen connen.

Nu wat hogher/ vooz by desen Pyzamide sietmen den grooten Colossum, die Sphynx genoemt was/ deun aent Canael vanden Nijl: welckers beschzijvinghe den Leser by Plinium, Herodotum ende eenige andere wijdt-loopigh vinden kan; Daeromme wy dit om hozthepts wille nalaten.

De stadt Alexandrien was eertijds een van de grootste des werelts; alleen in't getal van Inwoonderen vooz Romen wijckende: Light in een sandige plaetse aē den oever van de Zee/ getimmert als een halve mane/ bzeeder als lang/ verdeylt in Nieuwe ende oude stadt. D'oude stadt heeft dzie mylen inde lengde/ hebbende van binnen/ behalven vele vzeemdigheyden/ twee Sandt-bergen. Sijne oude muyren staen noch over eynde/ maer het binnenste deel is by-na gants onbewoont.

Alle

Alle de Hupsen staen op Kelders/daer in water-backen gemaeckt zijn/ ende wozden van Marbere Pilaren onderstut: Dese backen zijn daer/vermits 'tgebzeck van water/want daer en is geen ander / als dat dooz den arm van den Nijl daer in gelepdt wozdt/ dooz seckere Canalen / om dese backen eenmael des jaers te vullé/'twelc geschiedt dē 15. Augusti.

Vele vremdigheyden in Alexandrien te sien.

Daer zijn veel schoone ende groote straten/ daer veel antiquiteyten te sien zijn/ onder andere ook ses Marbere Colomnen peder van twintigh schzeden in de rondde / ende sieken noch dzie vademen boven d'Aerde upt.

Deun aen de muyzen vande Haven/ zijn twee Naeldē/bp-na gelijck beyde met Hyeroglyphise Letteren gegraveert/ welcker eene bp-na geheel met Sant bedeckt is/ende d'andere is noch 10. vademen boven d'aerde/hebbende 11. voeten in de vierkant.

Wat hooger is de plaetse/daer het Palevs van Cleopatra was/ende daer sp een Galerye hadde/die in de Zee uptstack/so noch dooz de overblijfselen gesien kan wozden.

Bupten de stadt is een Colomme/ die Cæsar opzechten liet ter gedachteniſſe van de Nederlage Pompei, ende is van Marber/ ook seer hoogh: het Fondament met de Hooftstucken zijn van 80. voeten/ ende daer isser 28. in de rondde.

De nieuwe stadt is een wepnigh vermakelijcker/ liggende in een vlacke plaetse/ ende hebbende aen de slinckerhandt de oude Havē/ die beschermt wozdt van een Kasteel in de oude stadt: Maer wozdt nu om zijne onbequaemheydt niet gebesight/dan om Schepen ende Galeyen in te leggen.

Aen de rechter-handt is de Nieuwe Haven / wozdt van den Noozden-windt dapper gequelt / doch van d'een ende d'ander zijde wozdt het wederom van twee Kasteelen beschermt/ die Farilos genoemt wozden/waer van 'teene op een half-Eplandt light/ende en heeft anders geen vers Water/ als daer upt des stads water-backen gebzocht wozdt. Het andere light daer recht tegen over/ so dat alle de Schepen tussen het geschut van dese twee Kasteelen henen varen moeten; ende sonder dese twee Havens soude de stadt in korten tijdt onbewoont zijn / van wegen de quade lucht die daer is.

Hoe de hupsen in Rosetta betaelt zijn.

Een half daghreysens boven Alexandrien light Rosetta, een fraeye stadt/gelegen aen den Nijl, ende ontrent 8. mijlen van de Zee. De Hupsen zijn alhier fraey ende lustigh opgetimmert/ende met vergult ende Schilderye heerlijck op-gepzoncht ; een ding dat heel vzeemdt in dese Pzovintien is.

De stadt Damiaten is ook seer vernaemt/ ende deun aen de Middel-landse Zee gelegen: Dese is van den ouden Pelusium ghenoemt geweest/ ook daer naer Eliopolis, na den Pzince Elia, die de selve met dzie Muyrē omringelt hadde. Suidas noemtse de Sleutel van Egypten: doch Ortelius mepnt/ dat Pelusium nu Tenez genoemt wozdt.

Behalven dese Steden zijnder noch Michaele, bp na soo groot als Alcaire; ook Fuca of Foua, naest Alcaire de grootste van allen: recht tegen dese over light het Eplandt Edibeb, dat den Nijl aldaer maert. Maer de Dozpen binnen in 't Landt gelegen/ zijn ghebouwt op hooge plaetsē/ op datse van 'toverbloeyen des Nijls geen schade lijden en soude.

Waer dat Arabia Troglodytica gelegen is.

De Troglodyti besitten het Landt aen geē zijde dē Oever vande Roode Zee, aen de rechter handt van Egypten. Ptolomeus noemt dese Arabi Ichtiophagi, ende Castalius schzijft/ dat dit Landt nu Sirria genoemt wozdt; doch de Moderne noemen't Arabia Troglodítica.

De voornaemste Steden deses Landts zijn Corondol, hebbende een goede Haven/ ende Alcoisser, ofte Choazir: Ende hier openen haer de Bergen/ om een passagie te geven dooz de vzuchten/ die men upt der Abissinen Landt vzengt. Daer is ook Suaquez, daer een schoone Haven is aen de Roode Zee. Alhier houdt den Turck gemepnlijck eenen Bassa, die over dit gantsche Landt commandeert.

Men siet ook aen de Roode Zee, ende gelijck als het Hooft van de Arabise Golphe/ de Stadt Suez. Dese Stadt heeft eertijdts om hare Koophandels wille/ die daer gedzeven wierdt in de goederen upt Indien ende Arabien komende/ seer vermaert geweest/ doch is nu gants vervallen/ ende dat om 'tgebzeck van alderhande dingen; alhoewel den Turck veel moeyten aengewent heeft / op datse bewoont soude wozden.

Hoedanigheydt.

Egypten wozt alleen van dē Nijl bespzoept/ die het Lant aldaer seer vzuchtbaer maeckt. Dese Riviere heeftmen voortijdts veelderhande namen ghegeven; als Actos, twelck Arent betepchent/ om zijne snel-loopentheyt na de gaten toe; Daer na Ægyptus, na eenen Koning dies Lants: Noch Mela, Chrysoroas, Syena, Siris, Triton, Diris, Astape, ende Astaboras. De H. Schzift noemtse Seor ofte Sihor, om datse so veel Slijcks in Egypten bzacht: Sp noemtse oock Gehon ende Phison.

Verscheyden Namen/ die den Nijl gehat heeft.

De Egyptenaers hebbense genoemt Nopm; de Abyssinen Tacui, ofte Abanhi, de Africanen Nijlos, ende 't Lant-volck Taccasy ende Abanhi. Van den oorspzong deses Riviers zijn verschepden mepningen/ ende bp-na alle onseker. Doch men weet hupdensdaeghs voor-seker/ dat sp niet upt de Bergen Luna, so Ptolomeus wil/ en komt/ maer upt een seer groot stil-staende Water ghenoemt Zair in 't Opper-Ethiopien, tussen het Koningrijck van Congo ofte Monicongo, eñ het Lant van Monomotapa, onder den elfden graet/ op de hooghte van den Polus Antarcticus. Eerst maecktse door hare kromten vele Eplandekens/ maer in Egypten komende/ looptse tussen het geberghte henen/ die haer besluyten/ ende maeckt daer na eenen Delta.

Van waer den Nijl zijnen oorspzong heeft.

De oude Autheuren en zijn niet allie eenderley van mepninge/noopende de gaten van den Nijl, want sommige/ als Mela, Strabo, Diodorus, ende Herodotus, stellender seven: andere stellender met Ptolomeo negen/ ende met Plinio elf. Doch de Moderne Autheuren stellender maer dzie ofte vier/ als Guillaume de Tyr, ende Pierre Belon, die bp bzengen tgene sp gesien hebben; want sp verdeplt haer ontrent 4. mijlen van Alcaire in vier Ermen/ waer van de twee d'andere twee Schip-dragende maken/ namelijck die van Damiaten ende Rosetta. Doch wanneer de Riviere overloopt / dan maecktse vele bp-loopende wateren naerbaer/ eñ anders niet.

Dese Riviere voet vele Vissē/ ende schzikkelijcke Monster-dieren/ als See-Paerden ende See-halveren/ Crocodillen/ ende andere Dieren/ die de Menschen seer beschadigen. Men seght/ dat op dese Riviere gheen wint en waept/ende dat zijn water soeter is/

als cenigh water ter werelt: Oock en isser gheen Riviere/ die dooz so veel ende langhen stuck Lants henen vloept/ als dese.

Sommige schzyven/ dat het woozt deses Riviers int Grieckis/ peder Letter zyn ghetal upt-dzuckende/ verbat in sich alle de daghen van 't Jaer; aldus: NEIΛOΣ;

De N doet 50. de E 5. de I 10. de Λ 30. de O 70. ende de Σ 200. 't welck te samen geaddeert/ komt 365.

Wanneer den Nijl begint te wassen ende af te loopen/ ende oorsake waerom.

Het overvloepen in Egypten begint ontrent de 17. Iunij, op welcke tijt dese Riviere groept gedurzende 40. dagen vervolgés/ ende loopt wederom af dooz even so veel dagen. Dit geheurt als in Ethiopien, twelck boven Egypten lept/ die langdurzige regen heeft/ eerst op de verste Bergen; ende als desen regen over is/ hout het overvloepen op/ ende de Riviere loopt dan wederom af. Twelck wonderlijck is ten aensien van andere Revieren/ die/ als dese groept/ verminderen/ ende als dese vermindert/ wederom swellé ende groepen.

Terwijlen dan dese Riviere dus hoogh vloept/ zyn alle de Steden gelijck Eplandé/ vermits sy op hooghe plaetsen ghetimmert liggen: so datmen dan nergés komen en kan/ dan te Schepe/ ende alle wilt ghedierte/ dat sich niet na tgeberghte en begeeft/ moet versmoozen: So dat als dan oock de tamme Beesten op-gehaelt ende op stal geset moeten wozden.

Het Lant van Egypten is laegh/ black ende sonder geberghte: Syne Locht is warm ende ongesont. Is niet/ als 'tandere Africa, dan de brandende Supder Sonne ghequelt/ maer wel van den Noozden/ die daer vochtigh is/ in plaets datse hier dzooght.

Daer valt oock gheenen Reghen/ die het oock niet van noode heeft/ vermits het Lant jaerlijcks van den Nijl genoeghsaem bevochtight wozt: ende soder by avontupzen/ twelck gants selden gebeurt/ een reghen valt/ die veroozsaeckt Kooztsen / Katarren / ende dierghelijcke sieckten.

Is wijders seer vzuchtbaer/ van weghen de overvloepinge des Nijls, by welcke saute aldaer een groote dupzte is. In de steden verre van den Nijl gelegen zynde/ zyn veel diepe Grachten gemaeckt/ op dat die plaetsen/ den Nijl afgheloopen zynde/ niet gants van water ontbloot souden blijven.

Egypten is genoemt geweest de Koozn-Schupz des werelts.

Trogus ende meer andere seggen/ dat geen Lant ter werelt so vzuchtbaer tot des Menschen onderhout en is / als Egypten, ende hebbent de Koorn-Schuyr des werelts ghenoemt; twelck Romen oock alderbest bewaerheyden soude konnen.

De selve schzijft noch datter so veel welsmakende krupden groepen/ dat Egypten genoegh het Koozn soude konnen missen.

Het heeft oock alderlep granen/ oock Erweten/ Boonen/ etc. Veel goede Wepden/ ende schoone Olijf-boomen in grooter menighte. Doch het Opper-Egypten, ofte Lant Sahid; gaet alle de andere deelen in veelheyt van Boonen / Erweten / Vlas / Dieren/ Hoenderen/ ende Ganzen verre te boven.

In Neder-Egypten is veel Oest/ Haver/ ende Rijs: oock veel Katoen/ ende Supcker. Den Oogst valt hier int begin van Apzil/ so dat dooz den 20. May alhier niet eé apz meer af te maepen is.

Daer groept oock seer goeden wijn/ ende dat overvloedigh: Maer wepnigh Oly/ende Bzant-hout/ oock niet veel andere Boomen als Palm-boomen/ die alhier seer hoogh groepen. Den Tamaristen-boom groepter niet of moet ghesaept zyn/ doch wast so wel op dzooge als op vochtige plaetsen: 't Heeft oock veel wel-ruckende Bloemen.

Behalven het wzeet ende schadelijck ghedierte/ voetet oock een grooten hoop tamme Dieren/ als Busselo/ Ossen/ Kemels/ Paerden/ Esels/ Schapen/ ende Gepten/ die daer alle seer groot wozden/ overmits de goede wepdinge. De Schapen/ die der swarte wolle hebben/ zyn seer groot ende vet/ hebbende bzeede ende dicke staerten.

Ende vermits dit Landt des winters seer marassigh is/ so voet het oock veel watergevoghelte/ voornemelijck veel Opevaers/ die op sommige grasachtige plaetsen aen den Nijl de velden schier gheheel bedecken: ende veel Vozssen/ goede spijse voor de Opevaers.

Dit Lant heeft oock altijdt veel Metael-Mijnen gehadt aen de kanten van Ethiopien. Daer wozden ontrent Alexandria so vele Acâtites ofte Arent-steenen/ gevonden/ datmer heele Schepen mede laden kan; ende dese Steenen hebbé dese sonderlinge deught over haer/ datse eenen Dief doen erkennen / gheliick Belon aenteptkent.

Steenen/ die een Dief erkennen doen.

De Vzouwen in Egypten zyn oock so vzuchtbaer/ datse dickmaels vzie ende vier kinderen t'eener dzacht baren.

Dicht by Alcaire groept den Boom/ daer den Balsem op wast: ende ontrent Alexandrette wassen veel Citroenen / Limoenen/ Ozangie-Appelen/ Vijgen/ Kerssen/ ende andere vzuchten/ als oock veel Rijs/ Haver/ Gerst/ Boonen/ ende Spelte.

Het Eplandt Edibeb heeft overvloedige Supcker-rieden/ Palm-boomé/ Rijs/ Boonen/ Erweten/ etc.

Arabia Troglodirica is een onvzuchtbaer/ Sandigh/ woest/ ende onbebouwt Landt/ is oock wepnigh bewoont/ vermits daer seer wepnigh water is.

In de stadt Suez en is geen water/ oock niet op twee mijlen naer in't ronde/ want sy moeten wel twee mijlen verre upt eenen put haer water op Kemels laten halen/ 'twelck noch evenwel een wepnigh bzack is.

Hare oude Zeden.

De Egyptenaren hebben opt dapper verstandigh ende vernuftigh geweest/ so dat Macrobius Egypten noemt de Moeder aller Konsten: want de Egyptenaren hebben gevondé de Landt-meet-konst/ Cijffer-kóst/ Geneeskonst ende andere Konsten meer: Hebben hun oock vlijtigh gequeten in de Sterre-konst/ ende Tooverye/ daer sy oock tot hooge wijsheydt in geraeckt zyn.

Sy hebben oock de eerste geweest die de namen der twaelf Goden gevonden hebben/ het opzichten van Altaren/ Eer-beelden/ Afgoden/ ende Tempelen.

Hare Vzouwen dzeven oock eertijdts de Koopmanschap / hielden Herberge/ ende deden allerlep Mans-werck; so dat de mannen ledigh waren/ ende de Vzouwen veel werckis af-leggen moesten. Als de Mannen haer water maeckten/ huckten sy neder; daer tegen stonden de Vzouwen recht ober-eynde.

De Vzouwé en mochten geen Vziesterinnen wozden. Den Opper Vziester liet zynen Sone altijdt na zyn overlijden in zyn Ampt.

Andere Volckeren hadden veel eé maniere als

Der Egyptenaren wyse in 't rouwe dragen over hare dooden.

als sy rouwe over de overledene dꝛoeghen/ datse hare dooden beweenden / 'thooft met slijck bedeckten / ende 'thooft-hayr met den Baerdt groepen lieten: Maer de Egyptenaren lieten haer Baerdt scheeren/ en bewondē hare Handen ende voeten met deegh.

Sy schꝛeven vā de rechter zyde des blads/ na de slincker zyde toe/ gelyck de Hebꝛeen/ Turcken/ Arabiers/ ende Perssianen noch doen. Ende gebꝛuyckten tweederlep soꝛten van letteren/ d'eene was geheplight / ende d'andere was voor een yeder gemeyn.

Hare Pꝛiesters mosten alle dꝛie dagen alle het hayr / dat over haer gantse Lichaem was/ laten af-scheeren/ op datse gene onreynigheyt in den Tempel met haer en bꝛachten. Dꝛoegen witte Linnen kleederen / die oock seer suyver moesten gewassen zyn. Harē hoꝛhupdt moest oock besneden zyn/ op dat alle onsuyverheydt van den Altaer (so sy sepden) geweert mochte woꝛden. Ende dꝛoegen houte schoenen.

In Egypten en wierden noch Boonen gesaept noch gegeten/ vermits sy die voor onreyne spyse achteden; noch en mochten oock van elders gene in't Landt gebꝛacht woꝛden.

Alle Egyptenaren offerden Ossen/ Stieren ende Kalveren: maer was verboden geen Koeyen nochte Vaersen te offeren/ want dese waren de Godinne Isis opgeoffert.

Sy aten Roggen-bꝛoodt ende dꝛoncken oock Bier / vermits het gebꝛeck van den wyn. In een Maeltydt zynde/ ende wel gedꝛonckē ende gegeten hebbende/ wiert een groot houtē Beeldt/doodt Lichaems gelyck/ omgedꝛagen / daer by dese woꝛden van den Vertoōder gevoeght wierdē; Eet eñ dꝛinckt, want als ghy uytgeleeft hebt, sult ghy desen gelijck wesen.

Hare Koningen gebꝛuyckten een groote sachtmoedigheydt jegens hare Onderdanen/ waer toe sy oock halveling gedwongen waré: want op den dagh van hare Begravinge/ die twee maenden ende acht dagen na hare doodt geschiede/ dede den Opper-Pꝛiester aen het Graf/ daer het doodt Lichaem by was / een lange Oꝛatie over het leven des overleden Konings: ende indien hy wel geleeft hadde/ ende dat het den volcke behaeghde / betoonden sy hare toe-stemminge dooꝛ het geklap der handen/ ende so hy oock qualyck geleeft hadde / 'twelck den Pꝛiester mede gehouden was openbaer te verhalē/ wepgerden sy hem oock wel de begravenisse/ ofte mis-handeldē het Lichaem. Want hadden sy eenen goeden Koning gehadt/ dien beweenden sy alle dien tydt dat het Lichaem boven d'aerde stondt/ met grote klaegh-liederen/ so dat in dien tydt niemant noch kocht noch wꝛoght/ ja en sliepen oock noch op bedden/ noch en bekenden hare Wyven niet in alle dien tydt.

't Gebꝛuyck over de begravinghe haerder Koningen.

Sy waren so superstitieus/ datse hun niet en vernoeghden met afgestoꝛvene Helden te vergoden/ende na hare doodt als Goden aen te bidden/maer aenbadē noch andere Dieren/ als Katten/ Honden/ Sperwers/ Wolven/ Crocodillē/ende diergelyckē veel: Welckers Figueren ende Beeltenissen sy op sekere dagen in hare Steden ende Doꝛpen om-dꝛoegen: Begꝛoeven die als menschen in een Lynen doeck/ ende dat op sekere daer toe geoꝛdonneerde plaetsen; al fyntjes met speceryē gesalft ende gebalssemt: Ja so oock pemandt eenige deser doode sloegh / moste dadelyck sterven / oock van de handt des gemeynen volcks. Tot de opvoedinge van dese beesterden ende aenbaden oock Honden/ Katten/ etc.

achtighe Goden / waren geoꝛdonneert de deftighste ende aensienlychste Lupden; haren dꝛanck was van Spelten of Garst/ ende de spyse was Bloemen-Pap/ gesoden ende gebꝛaden Ganssen/ ende diergelyckē kost.

So pemant deser Beestē een sterven sagh/ bedꝛeef sodanigen rouwe/ als of hy zyn kint verloren hadde. Ende hoedanige kosten ende pꝛachē in hare begravingen gebꝛuyckt wierden/ kan daer uyt afghemeten woꝛden/ dat in den tyde des Konings Ptolomei, toegenaemt den Wysen, een Koe te Memphis van ouderdom gestoꝛven zynde/ den Meester/behalven een groote somme zyns eyghen gelts/ noch 50. Talenten silvers den Koning ontleende/ om dese belachelyckē uytvaert te volboeren. De afgestoꝛven Menschen wierden al te samen eerst gebalsemt/ eer sy begraven wierden/ ende hadden de Rycke meest elck een eygen graf/ de andere wierden in hare Hupsen tussen twee Mupꝛen ingemetselt/ tot dat hare Nakomelinghen beter middelen kreghen/ om mede eē eygen graf voor haer te koopen.

Hoe veel een gestoꝛven Koe van begraven koste.

De Egyptenaren waré opt onstantvastich inde belofte/ oock mede licht genepght tot opꝛoer/ so datse dickmael om ghenige saken groote oologen verwekt hebben.

Huydens-daeghse Zeden.

Van de opzechte Egyptenaren is thans eē kleyn deel noch overigh/ wāt sy zyn gebꝛacht tot een hant vol Chꝛistenen/ ende d'andere hun vast houdende aen het Mahometisdom/ zyn vermengt onder de Africanen ende Arabiers. Noch en isser geen Natie/ die meer van't oude behouden en heeft/als dese; want men sietse in de steden noch sodanige kleederen dꝛaghen/ als de oude Schꝛyvers ons schꝛiftelyck afgeschildert hebben. Die in de steden woonen/ zyn oock een wepnigh witter als die ten platten Lande wonen/ want die zyn heel bꝛuyn. Syn goet/ vꝛy-postigh/ende van goeder omgang. Die van Neder-Egypten overtreffen d'andere in beleefthey; vermits die van't Opper-Egypten, als diep int Lant leggende/wepnigh van den vreeemdeling besocht woꝛden. Syn seer genepght tot danssen ende spꝛingen.

Het manvolck dꝛaeght enge Socken/ met nauwe Mouwen / ende zyn voor toe / afhangende tot op de hielen: opt hooft dꝛagense eenen Tulban. De Vꝛouwen komen nimmermeer op straet/ dan met bewimpelden aengesichte/ gelyck dooꝛ geheel Turkyen.

Hare Hupsen zyn so laegh gebouwt/ datse schynen meer voor de Honden/ dan voor de Menschen gemaeckt te zyn/ want sy meestydts in de selve maer en liggen/ tsy dan om eten of pet anders: oock etense ende slapense veel onder Boomen om verversinghe van de wint te halen.

Die van Alexandria ende andere steden in Egypten, spꝛeken natuꝛlyck Africaens Arabis/ maer de Turcken/ die onder haer vermengt zyn/ spꝛeken een seer verschillende spꝛake vande hare.

De Troglodyten zyn meest alle seer woest/ plomp/ ende geheel arm: Doch woonen aldaer oock behalven de Inboozlingen vele Arabiers ende Mahometaense Turcken.

Haer out Gouvernement.

Gheheel Egypten was eertydts ghedeylt in veel deelen ende Gouvernementen; elck

Des Lants inkomsten wierden in drie gelycke parceelen verdeylt.

hadde zynen Gouverneur/ die op alles/ wat noodigh was/ achtinge nam. Maer het inkomen ende den Tol was in drie gelycke parceelen verdeylt: Het eerste was voor de Priesters/ op datse alle de Offerhanden versorgen souden; ende dese wierden dapper onder het volck geeert/ so om datse den Goden toeghewyet waren/ als om datse last hadden over alle gehepleghde dingen/ ende ooch om hare sonderlinge geleertheyt/ daer in sy seer uytmuntende waren.

Het andere deel was voor den Koning/ twelck hy besteede tot de koste des Oorloghs/ het onderhout van zyn Hof/ etc. ende deylde ooch seer milde onder den dapperen ende uytmuntenden Krijghs-lupden/ een yeder na zyne verdienste.

Het derde deel wiert besteet tot de betalinge der Soldaten/ op dat hier door een yeder aengelockt mocht worden/ zyn lyf in gevaer te stellen; ende so en wiert het volck met Tollen noch met schattingen nimmermeer belast noch beswaert.

De Republycke was ooc in drie Staten van volck verdeylt; namelick/ in Bouw-lupden/ Herders ende Ambachts-volck. De eerste voor geringhe prijs gehuyrt hebbende de Landen des Konings ende der Prieste-ren/ ofte der Soldaten/ offenden hun van hare Jonghept af in de Bouwerye/ so datse daer in andere Natien opt verre te boven gegaen hebben.

De Republycke was ooc verdeylt in drie derley Staten van volck.

De Herders en bemoeyden haer ooch nergens mede/ dan met hare Kudden/ daer sy ooch haer leven in versleten.

De Hant-werckers-lupden bekommerden hun stadigh met het ghene daer hun de Wet aen verbonden hadde/ ende en mochten geen publycke dienste bedienen.

Hare Vonnissen en wierden niet lichtvaerdigh gestreken/ maer met grooter voorsichtigheyt/ ende op-merck/ straften de boose ende quaetdoenders seer hart/ gelyck sy dan ooch de Wel-doenders hooghelyck vergolden. Daer toe verkozen sy dan in de steden Memphis, Heliopolis en andere/ de wijste ende voorsienighste Mannen/ op dat die dertigh van de voornaemste kiesen souden tot Richters ende Oordelaers; ende dese kosen onder hen lupden eenen Presidents des Raedts/ die eenen gouden Keten droegh/ daer een Medaille aen hing/ waer in het Beelt van de Waerheyt stont; waer door sy zyne oprechtigheyt wilden te kennen geven.

Manieren van Vonnissen.

Op datse nu int vonnissen niet en misten/ hadden sy de Boecken des Wets voor haer/ die acht int getal waren. Den beschuldigher most zyne aenklachte by geschrifte stellen/ ende daer in van stuck tot stuck het feyt verhaelt hebbende/ ooch setten hoe schadelyck hy die daet achtede. Den beklaeghden wiert dan een genoeghsamen tijdt gejont om op peder point zyns beschuldighers te antwoorden/ ende dat ooch in geschrifte/ ende daer na wiert haer beyder Vonnis ghevoordeelt: Den President keerende het Beelt van de Waerheyt na dien die meest gheluyck hadde/ spraeck het Vonnis over lupde upt. Siet dits de oude maniere van plegten in Egypten.

Van de oude Wetten der oude Egyptenaren.

Laet ons nu eens voortgaen tot hare wetten/ ende doorsien/ of de selve ons eenigh nut toebrengen konnen. Eerstelyck/ de gene die eenen valschen eet dede/ wiert sonder ghenade ter doot verwesen/ als dubbelt ghesondighet hebbende/ eerst tegens God/ ende daer na tegen zynen naesten.

So pemant eenen anderen sagh beroouen/ ofte vermoorden/ ende hem niet te hulpe en quam/ ofte zyne doot verhinderde/ so hy't hadde konnen doen/ wiert ooch dadelyck mede ter doot gebonnist/ so hy't niet hadde konnen doen/ most hy ten minsten de Moorders bekent maken; ofte by faute van dien/ wiert hy met roeden ghegeesselt/ ende drie dagen sonder eten ofte drincken in herhtenisse bewaert.

Die een anderen ten onrechten beschuldighde/ verwonnen zynde/ most de selve straffe lyden/ die den anderen geleden soude hebben/ so het warachtigh geweest hadde.

Een yegelyck moste den President/ daer hy onder woonde/ zynen naem ende handtwerck by geschrifte brengen; ende so pemant leugenachtich in desen bevonden wiert/ ofte dat hy sich niet eenigh oupl gewin oeffende/ wiert gedoot.

Wie pemant gedoot hadde/ hy was dan vry ofte Slave/ wiert mede ter doot gebonnist/ ten ware dat de oorsake/ daerom de nederlage geschiet was/ gerechtigh ware ghweest: want straffende den doot-slagh van een slave/ was het leven der vryen so veel te veiliger

De Wet-gevers en hadden geene straffe gestelt over den Vader die zynen Sone ombracht; alleen datse drie dagen ende nachten by het doode Lichaem blyven mosten; ende stelde men ooch opsienders daer by/ op dat het niet versupmt en wiert. Dit geschiede daerom/ om dat hun onredelick dochte te zyn dē Vader het leven te nemē/ om dien wille/ die hy selve het leven gegeven hadde; ende dat het beter was den Sone swaerlyck te straffen/ dan een lang verdrietigh ende quellyck leven van haer te verwachten.

Waerom een Vader/ die zynen Sone ombracht/ niet metter doot gestraft en wierdt.

Maer so pemant zynen Vader ombracht/ die wiert met een seer sware straffe gestraft; ende wiert/ na dat hy met nyp-tangen genepen/ ende met Naelden ghepryckt was/ noch levendigh verbrant. Achtende dit de verbloetste saeke op Aerden te zyn/ dat pemant dien het leven nemen soude/ daer hy't selve af ontfanghen hadde.

Een Vrouwe ter doot veroordeelt zynde/ die bevrucht was/ wiert tot na de baringhe bewaert/ als/ willende om eene misdaet geen twee Persoonen straffen.

Harer Krygh's-Ordonnantien.

De Krygh's-ordonnantien ware sodanigh: Die inden strijdt zyn gelidt verliep/ of den Hooftman ongehoorsaem was/ wierdt veracht/ ende van alle hope beroost/ om ter eeren te mogen komen/ ooch verboden geene wapenen meer te dragen.

Die den Vyandt eenige Secreten openbaerde/ wierdt de tong afgesneden: Die het gelt schroefde/ verbalste/ pemandts hant naebootste/ ofte diergelycke dingen dede/ dien wierdē de handen afgehacht/ op dat het Lidt dat de misdaedt gedaen hadde/ ooch altijdts de smerte voelen mochte.

Wie een vrye Vrouwe schaechte ofte verkrachte/ wierdt de Roede ende beyde de klooten afgesneden. Maer die alleen in eenigh overspel bevonden was/ wierdt veroordeelt 1000. slagen met Roeden te ontfangen; ende sneedt de Vrouwe den Neuse af/ op dat door de misnaecktheyt van dit Lidt/ sy gestraft wierdt in dat deel/ dat een der schoonste verciersselen des aengesichts is.

Ordonnantien over den Koop-handel.

Over den Koop-handel waren dese Ordonnantien gestelt: Soo pemandt mis-saechte geldt ontfangen te hebben/ dat hem sonder Handt-Schrift gegeven was/ so wierdt den

Schul-

denaer gelooft met een simpelen Eedt/ want dit op den Egyptenaren altijdt voor hepligh geacht was; ende en swoeren oock niet lichtvaerdigh. So en mocht oock dien met gewepgert worden/ die het gelt uptgeleent hadde/ eenen Eedt in zijn eygen saecke te doen. Mē mochte oock niemant om eenige schulde wille of gevangen stellen/ of slave maken/ maer op zijne goederen/ of hebbende/ of toekomende/ alle schaden verhalen; want het Lichaem moste ten dienste des Lands blijven: want sy achteden sulcks gantsch onbehoorlijck te zijn/ dat de Soldaten/ die haer Lijf voor 't Vaderlant waeghden/ om schults wille gevangen souden gestelt worden.

Wetten over de Dieverpe.

Hare wet over Dieverpe/ was sodanigh: De gene die haer hier toe wilden begeven/ moesten haer in't Register van den Opper-Priester laten aenteeckenen/ ende hem het gestolen goedt toe-brengen/ so haest de Dieverpe bedreven was: Aen d'andere spde most oock die/ dien het goedt ontstolen was/ voor den selven Priester komen schrijven ende aensseggen den dagh ende de ure dat het hem ontstolen was: De Dieverpe hier door dan lichtelijck ontdeckt worden/ verkreegh den ontroofden zijn goedt weder/ behalven dat het vierde-deel voor den Dief geofroyeert was; ende dat tot straffe van den anderen/ die zijn goedt niet beter bewaert en hadde.

De Priesters en trouwden maer eene Vrouwe/ d'andere mochtender so vele nemen als sy wilden ende onderhouden konden: Ende niemandt en wierdt voor Bastaerdt gehouden onder hun/ alwaer't oock/ dat pemandt van een slavinne gebooren hadde geweest/ vermits sy den Vader alleen Autheur van de Generatie hielden/ ende dat de Vrouwe maer en was om het saedt te ontfangen/ ende dat self de voedtsel te geven. De kinderen wierden seer sober opgevoedt/ met groene Kruyden/ ende diergelijcke Worteln; liepen meest-tijds bloots voets/ vermits de getemperthepdt des Lochts haer hier inne seer voorderlijck was.

Die gene die ersden ofte in den Oorlogh waren/ wierden buyten hare hosten/ sieck geworden zijnde/ onderhouden/ want de Geneesmeesters wierden van 't publijcke onderhouden ende geloont; waren mede onder hun grootelijcks in achtinge. So den Medecijn-meester/ gevolght hebbende de regulen des H. Boecks/ de sieckten niet en konde genesen/ so en wierdt hy over zijne doodt niet beschuldight: Maer soo hy hem genas/ gebruyckende andere middelen/ most hy (den Geneesmeester) selve sonder genade sterven: So vast steundense op haren voor-ouderen middelen ende wetenschappen ter gesondmakinge/ dat alle nieuwe verstooten ende ongeacht mosten blijven.

De Koningen van Egypten en mochten hare macht niet misbruycken/ maer mosten leven ende regieren/ so in Tollen te lichten/ als in haer Hof/ volgens de gemeyne Wetten ende Ordonnantien des Lants/ gelijck Diodorus Siculus libr. 2. schrijft. Hy wierdt van slaven nochte vreemdelingen gedient/ maer van Edele Priesteren kinderen/ die in alle manieren seer geschickt ende deughdigh waren/ op dat den Koning haer in deughden sienде voorgaen/ noch sochte in alles te overtreffen. Hem waren oock sekere uren des nachts ende des daeghs opgelepdt om zijne dingen te verrichten; als/ des nachtens alle Requesten ende diergelijcke dingen te ontfangen/ die met wijse Mannen te beraden ende af te vaerdigen; daer naer ten Tempelwaerts sich te begeven/ na dat hy hem gewassen hadde/ daer voor hem dagelijcks eenen Stier geoffert wierdt/ ende den Priester hem voor allen den volcke vermaende om deughdigh te leven/ ende zijn volck wel te regieren/ volgens de voetstappen zijner doorluchtiger Voor-ouderen/ wiens vrome dadē den Priester dan terstont mede voor hem ende alle den volcke op-las; ende daer naer wenste hy den Koning een lang ende welvarend leven. So wierdt mede den Koning mate gestelt in't wandelen/ baden/ zijn Vrouwe te beslapen/ ende diergelijcke dingen/ op dat hy nergens in de mate te boven ging.

Haren Gods-dienst.

Egypten wordt bewoont van Mahometanen/ Christenen/ ende Joden/ die wepnigh zijn. Der Joden ende Mahometanen gods-dienst sal hiernaer verhandelt worden. Maer de Christenen zijn of Egyptenaren of vreemdelingen; De vreemdelingen komen daer om den Koop-handel die te Alexandryen ende te Alcaire gedreven wort. De Minnebroeders van de Orden S. Francisci te Ierusalem, komen aldaer Predicken/ de Sacramenten bedienen/ ende diergelijcke dingen doen.

Daer zijn eenige Christenē/ die Cosites genoemt worden/ ende Christenen van de goddel: want al zijnse gedoopt gelijck wp-lupden/ so zijnse nochtans als de Joden besneden. Dese volgen eenigermaten de Leere der Eutychianen/ die maer eene natuyre in Christo toe en liet/ waer door sy haer van de Roomse Kercke af-sonderen. Hare Misse spreken sy in Chaldeeuse spraecke/ dickmaels Alleluya seggende. Sy lesen het Evangelium eerst in 't Chaldeeus/ daer naer in 't Arabis. Als den Priester seght Vrede sy met u/ so gaet den Jongsten onder haer alle het omstaende volc met zijn handt aenraken. Na de consecratie geeft hy een klepn stuckskē sleght broods aen den by-staenden. Sy staen onder den Patriarch van Alexandryen, ende seggen datse het geloove houden van Paep-Ian.

VERHAEL Van de Landen des Turcks in ASIEN.

Kort Inhoudt.

DEn Autheur beschreven hebbende 'tgeen den Turck in Europa ende Africa besit/ begint dese beschrijvinge aen Asia Minori, nu Natolia genoemt 'twelck veel Provintien begrijpt; zijne grensen/lengde/climaet etc. 2. Particuliere beschrijvinge van 'tOpper-Turkyen, zijne grensen/ etc. 3. Asien, ende zijne voornaemste Steden. 4. Opper ende Neder-Phrygien, daer noch de overblijfselen van Troya gesien worden. 5. Caria, Mysia, Ionia, Dorida, Lydia, Lycia, ende hare voornaemste Steden. 6. Galacia, ende zijne grensen. 7. Pamphilia. 8. Cappadocia. 9. Cilicia. 10. Armenia Minor. 11. Turcomannien. 12. Georgia. 13. Arabia deserta ende Petrea. 14. Arabia felix, ende zijne voornaemste Steden/ als mede van de Stadt Meque, daer Mahomet geboren is. 15. Idumea. 16. Syrien in vijf Landtschappen verdeylt/ ende eerst van Palestina. 17. Mesopotamia ofte Diarbek. 18. Hoedanigh de gestaltenisse des Lochts van de voorseyde Landen is/ eñ zijne vruchtbaerheyt: de schone eñ grote Rivierẽ van Natolien: De Bossẽ van Bithynien: warme waterẽ vã Hierapolis, die in Steen veranderẽ. Het vermilioen van Ionia: het gout sant der Rivierẽ van Lydien, eñ den Saffraen van Tmola. Den Bergh Chimera in Lycia. De Wijnen/ Ooft/ Silver/ Goudt/ etc. in Cappadocien. De Cederboomen ende Myrte-bossen van Cilicia. Wat in Arabia Petrea groeyt. Den Nardus/ Caneel/ Myrrhe ende wieroock van Arabia Felix. Schoone vruchten van Palestina; wiens Wijngaerdẽ drymael 's Jaers Druyven voortbrengen. Den Ballsem van Idumea. Het sandt van Celo, bequaem om glas te maken/

maken/ in Phenicien. 19. Naturel/ Zeden ende Wetten der oude Arabiers/ Cappadociers/ etc. 20. Beschrijvinge van de maniere van leven/ door Moysem den Joden voorgheschreven/ ende hare voornaemste Wetten. Van de upt tocht der Kinderen Israëls upt Egypten. Van de drie seckten der Joden/ Phariseen/ Saduceen/ ende Esseniers. 21. Verhael der zeden ende maniere van leven der Turcken/ Arabiers/ Joden/ ende andere Natien/ woonende door de Provintien van Asien: haer kleedingen/ spijse/ wapenen/ wooningen onder Tenten/ Palm-boomen/ ofte onder d'Aerde. 22. Hare Rijckdommen/ ende waer in die bestaē. 23. Getal der Fortressen ende gewichtighste plaetsen van alle die in Asien zijn/ ende den Turck toebehooren. Hoedanighen Godts-dienst onder alle dese Inwoonderen geoeffent worden. 25. Een Verhael van de Turcken in 't algemeyn/ 'twelck begrijpt hare Rijckdommen/ Zeden/ macht/ Regieringe/ ende Religie. 26. Getal der Keyseren van Constantinopolen, so Christenen als Turcken/ 'tsedert dat het Westersse Rijck van 'tOosterse geschepden is geweest.

I. DEn grooten Turck besit alle het Landt/ dat gelegen is tusschen den Ponto Euxino, ofte Mer Majour, den Archipelago, de Middellantsche Zee/ Egypten, de Arabise ende Persise Golfse/ den Tyger, de Caspise Zee/ ende de engte die tusschen de Caspise Zee ende den Ponto Euxino is.

Laet ons nu beginnen aen Asia Minori, 'twelck wp hier nemē voor 'tgantsche Chersonneso, ofte half Eylandt tusschen Mar Majour, ende de Zee van Cilicien ende Pamphilien, dat sich na dē Archipelago uptstrect/ eñ huydens-daeghs Natolia ofte Opper-Turkyen, genoemt wordt. Het begrijpt de Provintien Pontus, Bithynia, Asia, Lycia, Galacia, Pamphilia, Cappadocia, eñ Armenia Minor. Grenst ten Oosten aen de Riviere Phrat; ten Zuyden aen de Middellandtsche Zee; ten Westen den Archipelagum; ten Noorden Mar Majour. Dit Landt is belloten tusschen den 36. 21. ende 45. graedt/ dat is/ tusschen het midden van den vierden Climaet ende de 11. Paralelli, ende het middelste des vijfden climaets ende den 15. Paralellem, alwaer de veranderinge des langsten daghs niet meer en is dan eē ure. Wat het Zuyder-deel heeft/ zijnen langsten dagh van 14. uren ende een half/ ende het Noorder-deel 15. uren ende een half. Zijne breedde/ volgens Plinium, is van 200000. schreden/ namelijck van de Golpho di Lajazzo tot Trabizondo toe; waer in hy met Herodoto over een-komt/ die seght dat Asia Minor in zijn breedde heeft ontrent 5. daghrepsens.

II. Pontus ende Bythinia waren eertijdts twee Provintien/ geschepden door de Riviere Sangar, die daer midden door liep/ maer zijn daer naer in een Provintie gebracht/ die nu Bursia, ofte Becsangial, so sommige willen/ genoemt wordt. Dit Landt grenst ten Westen aen den Bosphorum Thracicum, ende aen een deel van 't Propontidi: ten Noorden aen een gedeelte des Ponti Euxini: ten Zuyden aen de Provintie/ die eygentlijck Asia genoemt wordt/ aen de Riviere Rhyndace; ende ten Oosten aen Paphlagonien. In dese Provintie lagen eertijdts de vermaerde Stedē Chalcededonia, Nicomedia, Apamia, Prusa, Nicea ende Heraclea.

Chalcedonien, is vermaert geweest door 'tvierde Concilium, dat aldaer gehouden wierdt/ ende is nu verwoest; doch meynen sommige/ datse noch staet/ ende gelegen is recht tegen over Constantinopolen/ ende het selfde is/ dat vā dele Scutari genoemt wordt.

Nicomedia, hoewel verwoest/ wordt evenwel van dele Turcken ende Griecken bewoont/ vermits het in een seer schoon dal gelegen is.

Prusa is een groote stadt/ wordt nu Bursia genoemt/ light by den Bergh Olympo. Dese was voortijds de woon-plaetse der Ottomannen, eer sy Constantinopolen ingenomen hadden.

Nicea wordt van sommige Nichia, maer van dele Isnich genoemt/ en was eertijdts de Hooft-stadt Bithyniæ. Ligt aē 'tmeyr Isnic.

III. Het Landtschap/ dat eygentlijck Asia genoemt is/ nu Sabrium of Sarcum, grenst ten Westē aen den Hellespontum Archipelagum; ten Suyden aen de Rhodise Zee; ten Westen aen Galacia; ende ten Noorden aen Ponto ende Bithynia. Het begrijpt de Landen van Phrygia, Caria, beyde de Mysia, Æolia, Ionia, Dorida ende Lydia.

IV. Phrygia wordt gedeylt in opper eñ neder-Phrygien. Opper-Phrygien is aen de Oostsyde/ ende Neder-Phrygien aē de West-syde. Opper-Phrygiē, heeft noch gelijck voortijds/ meer Worpen als Steden. Daer is de stadt Midaia, eertijdts de woon-plaets des Konings Midas, aen de Riviere Sangiar.

Neder-Phrygia ofte Troades, ligt tegen over dē Bergh Athos; waer in de stadt Troia eertijdts gelegen was/ daer van noch eenige overblijffelen van muyren ende Tooren gesien worden. Buyten de stadt zijn noch eenige Graef-plaetsen van geheele Marber-steenen als mede de ruwinē van twee Kasteelen met Marber op gemetst/ oock noch oude Colossen, die (so Belon seght) ter aerden liggen/ als mede noch geheele Poorten hier en daer. Troya, ende de zijne overblijffselē.

De stadt Pergamo was oock in dit Landt; eñ is de voort-plaetse Galeni. Alhier is 'tgebruyck van 't Parkement gevonden; daer en is nu niets van overigh/ als eenige ruwinen; de plaetse noemtmen noch Pergamo.

V. Caria ligt tussen Ionia ende Lycia; zijne Hooft-stadt was voortijts Halicarnassus, nu Messi; aen welckers rechter hant den Bergh Taurus begint. Tabu is een sterche stadt. Sommige stellen hier oock Miletum, andere stellen't in Ionia.

Mysia wordt van Ptolomeo in opper ende Neder-Mysia verdeylt. Alhier was voortijds de stadt Lampsacus, recht tegen over Calliopoli, doch is geruineert/ ende wordt de plaetse nu Aspico ofte Lampsico genoemt, Abydus,

nu Aveo; alhier is de engte Hellesponti maer seven stadien breedt. Dese stadt staet noch/ ende sijn Kasteel met dat van Secta, dat daer recht tegen over ligt/ is de Sleutel van het Turcksse Rijck; want van dese Kasteelen komen alle de Schepen die tegen verlof des Turcks uyt of in den Hellesponto varen willen/ genoeghsaem beschoté worden. Hier lagh oock de stadt Admanutium; een volckplante der Atheniensers/ nu Landermitei genoemt. Alhier is oock de Revière Granica, daer Alexander de Landt-vooghden Darij verwan.

Aeolia ligt langs den Over van de Aegeise Zee/ ende sijne Zeesteden zijn Myrina, Cuma, nu Castri, ende Focea, nu Foglia vechia, met twee Havenen.

Ionia heeft in rechter linie 40. mijlen lengde/ ende 200. mijlen langs de kuste/ alwaer de stadt Ephesien ligt/ nu Figene ofte Fiene genoemt. Is om sijn Concilium vermaert/ ende oock om sijnen Tempel Dianæ, die onder de seven Wonderen des werelts ghestelt wiert.

Dorida steeckt als een punt uptwaerts in de Zee; heeft de stadt Guida in haer leggen/ vermaert om 't beelt Veneris, ende wordt sijne plaetse genoemt Cabo Chio. In dit lant regeerde Masolus, een Koning Cariæ, dien Artemisia, so deftigé Graf-plaets, liet bouwé.

Lydia was oock Mæonia ghenoemt: De Hooftstadt was Sardis, daer den Koning Cræsus woonde; sijnde door aertbevinge omgeworpen/ is van Tyberio weder opgebout.

Lycia was eertijts oock Mygas ende Ogygia genoét. Thevet seght dattet de Arabiers nu Benesaacam noemen. Paelt ten Oosten aen Pamphilien, ten Westen ende Noorden aen Carien, aen de See ontrent 200. schreden. Daer waren eertijdts wel 60. Steden/ daer van noch ten tijde S. Pauli wel 30. noch in stant waren. De voornaemste/ waren Patarus, de Hooftstadt/ Xanthus, Pinarus, Olympus, Myrrum, ende Limira. De oude Autheurs stellen hier den Bergh Chymera, die by nachte brande. Sijne tegenwoordige Hooft-stadt is Fisco, daer een seer goede Haven is.

VI. Galatia, wort nu Chingara genoemt: Het grenst ten Westen aen Bithiniam ende Phrysiam, ten Oosten aen Cappadociam, ten Suyden aen Pamphyliam; ende ten Noorden aen den Ponto Euxino, alwaer sijnen Over sich uytstrecht 250. duysent schreden. Sijne voornaemste Stadt is Ancyra, nu Angouri, vermaert om sijne gewaterde ende ongewaterde Kamelotten/ die daer gemaeckt worden. In dit Lant wort oock ghestelt het Landtschap Paphlagonia, in welcke Sinope ligt op een Bergh int half Eylant aen Mar Majour, hebbende een goede Haven. Daer is oock de Zee-stadt Amisa, nu Simiso genoemt.

VII. Phamphilia wort van de Arabiers Zina genoemt; maer Belon verseliert/ dat dit lant ende Cilicia nu Caramannia genoemt wort/ in welcke haer seven Sangiacs van dé Turck onthouden. Ligt ten Oosten aen Cilicia eñ een deel van Cappadocia; ten Westen aen Licia ende een deel van Asia: ten Noorden aen Galatia, ende ten Suyden aen de Pamphilisse Zee/ die altijdt vol onweers is: sijne Kuste is ontrent van 150. duysent schreden. Dese Steden zijn Perga, Sida, ende Aetalia, aen de See-kant/ dat nu Satalia ghenoemt wort ende is de sterckste van alle de ommliggende steden.

Cappadocia grenst ten Westen aen Paphlagonien, Pamphilien ende Galatien, ten Suyden aen een deel van Cilicien, ten Oosten aen de hooge Bergen van Armenia Minor, ende ten Noorden aen den Ponto Euxino. Sijne voornaemste Steden zijn Trapesonde, Amasia, de boortplaetse van Strabo, ligt in een vlack velt aen de Revière Gazalmach, ende is de woon-plaetse van eenen Beglierbei des Turcks/ die hem noemt Beglierbei van Amasia ende Cappadocia. Hier ligt oock de stadt Iconium, nu Cogna, wiens figure vont ick/ heeft oude muyren/ sijne Tooren zijn vierkant, daer zijn 8. Poorten/ ende vele schoone Moschen ende Baedt-stoven. VIII.

Cilicia, dat Iosephus Tharsis noemt/ wort meest Caramannia genoemt/ ende paelt ten Westen aen Pamphilien, ten Noorden aen de Bergh Tauris, ten Oosten aen den Bergh Amanus, nu Montenegro; ende ten Suyden aen de Cilitisse See. Sijne Hooft-stadt was Hamaor Hamsa, eertijdts Tarsis, gelegen in een schoone vallepe/ ende wort bevochtight van de Revière Cydna. Noch de Stadt Adana, sonder Muyren/ maer heeft een Kasteel met vierkante Tooren. Belon, seght/ dat in dit Lant oock een Stadt/ Heraclea ghenoemt/ ligt/ dicht aen den Bergh Taurus. IX.

Armenia Minor wort meest Geneh ghenoemt/ ende grenst ten Oosten aen den Phrat, door welcke Revière het van Armenia Majori afgedeylt wort; ten Westen aen Cappadocia; ten Suyden aen Cilicien, door by den Bergh Taurus; ende ten Noorden aen Pontus; Doch en is den Turck daer niet geheel Meester af. X.

Om de beschrijvinge te eyndigé van tgeen den Turck in Asia besit/ laet ons komen tot een deel van Armenia Majori, begrepen onder den naem van Turcomannia, twelck Georgia oock begrijpt/ ende paelt ten Noorden aen Colchidi, nu Mingrelia, ten Westen aen den Phrat ende Armenia Minor; ten Oosten aen het andere deel van Armenia Minor, ende ten Suyden met Mesopotamia, nu Diarbek. Sijne hooft-stadt is Esechia, die sommighe houden voor tgene noch overigh is van Artaxarxe. XI.

Hier by ligt het Landeken/ dat de Perssen ende Turcken Curdestan, ende de Arabiers Keldan noemen. Castaldus noemt het Gorden, ende stelt het onder Armenia Majori.

Georgia, anderssins Gurgistan, begrijpt het oude Iberiam, met een deel vant Opper-Armenien, oste Armenia Majori. Dit Landt raeckt ten Westen aen Nungreliã; ten Noorden aen Zembrie, voortijdts Albania; ten Westen aen Servan; Dit volck hadde tot op onsen tijdt altijts hare vryheyt bewaert/ haer nu met den Turck/ nu met den Perssiaen verboeghende/ doch is nu ten meesten deel onder den Turck/ die daer veel vaste Steden heeft/ als Teste, Lori, Clisque, Gori, ende Toman. XII.

Geheel Arabien by een genomen zijnde/ is een groot Lant/ en de wort besloten ten Westen met het Rode Meer/ ende ten Oosten met den Sinu Persico. Ten Suyden heeft het de Oceaense See/ ende ten Noorden Syrien ende den Euphratem. Nu wort het verdeylt in drie deelen/ als Deserta, Petrea, ende Felix Arabia. XIII.

Arabia Deserta, wiert van den Hebreen Kedar genoemt: sijne grensen ten Oosten zijn de Babylonise geberghten/ ende een deel van de Perssise Golphe/ ten Noorden Mesopotamia, aen den Phrat; ten Westen Syrien, ende

Arabia

Arabia Petræa, ende ten Suyden 't geberghte van Arabia Felix.

Arabia Petræa paelt ten Westen eñ Noordē aen Syrien, ten Suyden aent geluckige Arabien, ende ten Oosten aen t woestijn Arabien. Dit Lant wordt nu Barra, ofte Bengaucal genoemt. Hier light den Bergh Sinai, desen is seer hoogh/ ende gants moeyelijck om op te klimmen/ daer zijn trappen aen gemaeckt met Menschen handen upt de klippen ghehouwen/ op dat de Kemels ende andere Dieren selve te beter souden op-klimmen konnen. Op desen Bergh is een Kloosster van Grieckse Monicken; die met heur vijftigen sterck zijn/ eñ de Christen Pellegrims ontfangen. Daer is noch een anderen vermaerden Bergh alhier/ genoemt Horeb nu Orel. Op den Bergh Sinai is een Kloosster dā 50. Monicken.

Deses Landts Hooftstadt is Petra, dat van sommigen voor Mecque gehoudē wordt/ daer Mahometh geborē is/ twelck niet wel waerschijnlijck han zijn/ want het selve van velen gelooft wordt in Arabia Felici gelegen te zijn. Mecque is de boortplaets Mahomethis.

XIV.

Arabia Felix aen d'andere twee gheboeght zijnde/ is gelijck een half Eylant tussen de Arabise ende Perssise Golffen; zijnen ceber is van 3504. mijlen seplens; wordt nu Ayaman ofte Gyamen ghenoemt. Sijne voornaemste steden zijn Medina Tanalbi, Mecque, Ziden, Zibit, ende Aden, behalven veel andere/ ons onbekent zijnde.

Medina Tanalbi, is te seggen/ de Stadt des Propheets, light aen de zijde van 't Steenachtige Arabien, ende wel bevolckt. Alhier is het Graf Mahometis daer ontrent de 3000. brandende Lampen bp hangen. Waer het Graf Mahomētis is.

Mecque, daer Mahometh geboren soude zijn/ light niet wijdt vant oude Petra, tussen geberghten ende woestijnen besloten/ in een vermaekelijcke plaetse/ doch sonder Mupren. Men siet jaerlijcks drie Caravaennen van Alcaire, Damas ende upt Indien komen/ die upt devotie te Mecque komen/ om dat Mahomet daer geboren is/ ende van daer trechense naer Medina, daer zijn Graf is.

Ziden is een See-stadt/ liggende 40. mijlen van Mecque, en heeft oock geen Mupren/ doch schoone Hupsen.

Zebeth ofte Zibith is de Hooftstat van dit Arabia. Light in een dal tussen twee Bergen/ ende op een Riviere van de selve naem/ een halven dagh reysens van de Roode Zee. Alhier woont den Beglierbey des Turcks.

Aden, een Koninglijcke stadt/ light aen den ceber van de Rode See/ is de schoonste stadt van Arabien, ende niet alleen sterck door zijne gelegenthept/ maer oock door Menschen handen: heeft twee Bolwercken/ een Kasteel ende een wel-besloten Haven; is gants vol volcks. Dese stadt met het geheele Landt nam den Turck door listen in/ des Jaers 1538. daer dē Koning bleef. Daer is nu oock eenen Beglierbey met veel Krijghs-volcks.

XV.

Wt Arabien komende/ treedtmen in Idumea, 't welck aen het Meyr Sirbon begint/ ende tot in Iudæa toe uptstreckt. Hier liggen de Steden Gaza, Caire, Ostracina, Rhinocoruti, Ascalon ende Azor.

XVI.

Syrien is eē seer grote Provintie/ eñ wordt in vijf Lantschappē verdeylt/ als/ Palestina, Phœnicia, Celo-Syria, Syria, ende Comagena.

Palestina light tusschen de Middellandtsche Zee ende Arabien, wordt door den Iordaen in tween gedeylt. Den Stamme Ruben ende de helft van Manasses bewoonden 't Landt over gene zijde des Riviers/ d'andere 't Landt aen deese zijde. Dit laetste wordt gedeylt eygentlijck in Iudæa, Samaria, ende Galilæa. Iudæa light tusschen de Middellantse ende de Roode Zee, waer af Ierusalem de hooft-stadt is; hier light oock de vermaekelijcke vallepe Iericho, die ontrent 30. mijlen lang ende 15. breet is. Samaria wiert also genoemt na zijne voornaemste stadt/ die nu Naplos ghenoemt wordt. Galilæa wordt ghedeylt in hoogh ende laegh: t laghe begint aen de Tyberiadise Zee, vijf mijlen breet/ ende 12. langh/ hebbende Nazareth recht int midden: 't andere begint aent Samaeontise Meyr/ ende streckt totte Bergh Libano toe. Daer en was eertijdts geen Lant naer advenant so volckrijck als Palestina, wāt maer 60. mijlē lang/ eñ 60. breet zijnde/ dunt David, als hp het volc dede tellē/ aldaer eē millioen ende drie hondert dupsent mannen/ bequaem om de wapenen te dragē/ behalven den stamme Benjamin. Is tegenwoordigh van alle zijne verciering hen ontbloot/ ende en heeft Ierusalem nu niet boven de vijf dupsent Inwoonderē/ daer nochtans int belegh meer als een millioen menschen storven/ ende noch meer als 100000. gevangenen overigh bleven. Dit Lant wordt van den Iordaen gelijft/ die spruptende aen den voet des Berghs Libani upt twee Fonteynen/ d'eene Ior ende d'andere Dan ghenoemt/ loopt door twee Meyren/ als het Galileese ende het Tyberiadise/ ende komt eyndelijck in de doode Zee.

Phenicia light langs den Zee-kant/ recht teghen over Iudæa. Sijne voornaemste Steden waren Sydon ende Tyrus, nu Sait ende Sur genoemt. Tyro lagh in een Eylant/ maer so deun aent vaste Lant/ dat Alexander die belegert hebbende/ de See met aerde vullen liet/ eñ de selve innam. Sydon was Tyro in schoonhept ende macht bp na gheliick; men siet nu nauwlijcks eenige overblijfselen van haer/ gelijck oock niet van Ioppe ende Acre.

Syrien streckt sich van Tyro af tot de Golfe di Lajazzo toe/ in welcke streke liggen de Steden Barut/ Tripoli/ Tortose/ ende midden in't Landt Damas ende Laodicæa: Damas is een schoone ende sterche stadt/ met een sterck Kasteel/ ende is deses Lands Hooftstadt.

Celo-Syria is eygentlijck dat Lādt 'twelck light tussen den Libano ende Antilibano, aen de bloet ofte Beke Farfare, aen welckers stroom de vermaerde stadt Antiochia light/ doch gants vervallen ende woest/ sijne mupren staen noch over-eynde/ daer dry Mannen nevens malkanderen op wandelen konnen; daer staen noch etelijcke Toorens/ als oock een vervallen Kasteel; daer light noch oock Soldin aen de selve stroom.

Comagena is dat deel van Syria, dat de cours van den Phrat volght tot aen de Frontieren van Armenien, welckers hooft-stadt Alep is/ een van de drie vermaerdste in gants Turckyen. Light aen de Riviere Singa. Vervaet in sich vier velden/ op een vande welcke een groot Kasteel light: heeft veel schoone Mosquen/ ende Pack-hupsen voor de Koopluyden; heeft oock groote Voorsteden. Men kan oordeelen hoe veel volcks daer woont/ nadien daer in't Jaer 1555. in de stadt ende Voor-steden storven in drie maenden tijds over de 26000. persoonen. Hoe veel volck te Alep in drie maenden starf.

Den Turck heeft noch in Medie de Hooftstadt Tauris beseten/ maer sommige meenen dat die dē Sophy hem wederom ontruckt heeft. Hp beheerst noch het meeren-deel van Mesopotamia, nu Diarbeck; als mede over een

deel van Assyrien, daer Babylonien geleghen was/gestight van de Koninginne Semiramis, oock in Chaldea de Stadt Bagadeth, die van sommige voor Babylonien geacht wort/ ende noch Balsere, daer een groot Garnisoen light.

Maer om dat van alle dese ghesproken is int verhael des Konings van Persien, ende datse nu van d'een/ dan van d'andere gewonnen ende beseten worden/ sullen wy ons met dat verhael vernoeght houden/ ende voortvaren tot de beschrijvinge vã de gestalteniſſe ende hoedanighept der voorseyder Landen.

Gestalteniſſe.

XVIII. Natolia heeft een soete Locht/ ende het Lant is vruchtbaer/ so dat d'Inwoonderen opt ghenoegh gehadt hebben tot onderhoudt van 's Menschen leven: Dan en is nu niet so vruchtbaer/ vermits het niet over al so seer bebouwt en wort/ als aen de See-kant/ daer het noch zijn oude vruchtbaerheyt toont. Binnens Lants zijn veel groote velden/ die besaept worden met Koorn/ Garst ende Katoen. Wort van veel Rivieren bevochtight/ als de Iris, Halys, Dolap ende den Sangar, die haer in Mar Majour ontladen: daer naer noch de Isnic, Syndi, Simores, Cayque, Sarabar, ende den Madres, die wel 600. kromten heeft/ ende veel andere/ die so in den Hellesponto, Propontidi, als inde Middel-lantse Zee haer ontlasten.

Bythinia heeft veel Koorns/ende versorcht het Hof des Grooten Turcks met Meel: desgelycks heeftet oock veel houts om Schepen af te maken. Ontrent Micea wort groote menighte van Oppiment gevonden.

De particuliere Provintie van Asia, was eertijts seer vermaert om de Spnadise steē/ die den Albaster gelyck was/ daer te Romen veel Colommen afgemaeckt wierden.

Ontrent Troyen is 't Lant seer mager eñ onvruchtbaer/ en heeft wepnigh waters: Maer 't Lant ontrent Pergamo is seer vrucht-vrage gende. Daer zijn oock steene Holē/ daer haer eenige menschen in verberght hebbende tē tijde des oorloghs/ in steen verandert zijn. Strabo stelt ontrent Hierapolis eenige warme wateren/ die hy sept in steen te veranderen. Men seght oock datter water is so bequaem om Lakenen te verwen/ dat alle verwen van Krupden of wortelen voor die wyckē moetē.

Menschen in steen verandert / als oock het water.

In Caria, ontrent Mangesia, wort den Magneet-steen ghevonden: Dit Lant heeft eertijts de aertbevingen seer subject geweest.

Mysia, heeft ontrent Lampsicq schoone vruchtdragende Wyngaerden.

Ionien heeft oock veel vermilloen/ ende schoonen wijn op sommige plaetsen.

Lydien hadde voortijts veel Rivieren/upt den Bergh Tinolus afhomende/ die onder haer sant oock gout vermengt hadden. So was oock in dit lant veel Gout ende Silver/ Saffraen/ ende schoone vruchten.

Lycia is seer dor ende onvruchtbaer/ om des Berghs Tauri wille/ doch zijn zijne velden redelycken vruchtbaer. Den top des Berghs Chimeræ was eertijts vol Leeuwen/ ende t'middelste om zijne goede weyden vol Serpenten/ende het benedenste vol Serpenten. Dit heeft den Poeten oorsake ghegeven te versieren een Monster-dier/ ghenoemt Chimera, dat het Hooft ende den borst van een Leeuw hadde/ den Buyck van een Geyte/ende den steert van eenen Draeck. Waer door de oude Dichteren versierden het Monster-dier Chimera.

Waer door de oude Dichteren versierden het Monster-dier Chimera.

bevingē hebbē dit Lant opt seer beschadight.

In Pamphylien, als oock in Cilicien, hebben de Gepten so sachten hapy als zijde/ende is daer by so wit als sneeuw.

Cappadotia heeft alderley granen/ oock Wyn ende Oest/ als mede Silber/ Koper/ Yser/ Alupn/ Chrystael/ Jaspis/ Onyx/ ende Albaster; oock veel Paerden. Den top des Berghs Argea is 's Somers so wel met Sneeuw bedeckt/ als 's winters.

Cilicien wort in tween gedeylt/ 't een is genoemt Het dorre Cilicien, ende light aen de Westzijde: het andere het groene/ en light aen de Oost-zijde. Dit heeft schoone Rivieren/ draeght veel vruchten/ ende voet vele Paerden/ ende wort oock redelycken bebouwt. Doch is zijn Landouwe vol leem ende klep/ ende gants van bossen ontbloot/ so datse dat selve op de Bergen moeten gaen soecken/ onder de welcke Aman is/ daer veel hooge Ceder boomen op groepen/ oock Genever-boomen/ ende andere Planten/ die altijdt groen zijn. Daer zijn oock geheele Bossen vol Myrte-boomen/ die witte vruchten dragen/ oock vele Pijn-boomen. De Riviere Malmistra, die upt een schoon black velt spruytende/ in zijnen loop een gedonder maeckt/ dat verre gehoort kan worden.

Bossen vol Ceder-boomen ende Myrthe-boomen.

Daer zijn oock veel klepne Wolfkens/van de Griecken Squilaques genoemt/ die haer met gantse troupen vertoonen/ ende so diefachtigh zijn/ datse des nachts den slapenden oock komen besoecken/ ende haer hunne Schoenen/ Hoet/ ende diergelycke dinghen ontnemen.

klepne Wolven/ die seer diefachtigh zijn.

Armenior Major is wel vruchtbaer so in Vee/ als in granen/ doch is veel-tijdts met Sneeuw bedeckt/ende heeft veel geberghte.

So doet oock Georgia, dat daer veel Wilder nissen by heeft/ so dat het zijnen ypanden hier door een moeyelyck inkomē geeft; maer van binnen is het vruchtbaer/ ende heeft veel lage vallepen/ die van verschepden Rivieren bevochtight worden/ als de Cyre ende Araxe.

Arabia deserta heeft veel woeste plaetsen/ ende northans ontrent dē Phrat veel gehuchten ende Inwoonderen/ als oock aen 't geberghte van 't gelucktige Arabien: het andere deel aen de west-zijde is geheel sandigh.

Arabia Petrea is altijts voor seer onvruchtbaer ende dor geacht geweest/ so het oock is; doch dat aen Syrien paelt/ is t'vruchtbaerste. Het Manna valt hier oock/ ende aen de waterkanten wast Rozael/ dat van binnen hol is. Alhier wort oock den Amethysta gevonden.

Arabia Felix is vruchtbaerder dan d'andere twee/ ende wort van veel Rivieren ende Meyren bespoelt. Heeft Garst ende andere Granen/ oock Honigh/ Was/ Appelen/ Peeren/ Citroenen/ ende diergelycke; ende mensaept hier oock tweemael 's Jaers als in Indien. Hier is oock Kaneel/ Myrrhe/ Palmboomen/ Nardus/ veel wierooch/ ende welriechende Krupden. Men vint oock eenige Metalen/ Gesteenten/ ende Paerlen. Heeft mede veel Paerden ende Schapen/ wiens steert somwijlen wel 20. ponden weeght. 't Lant ontrent Medina is onvruchtbaer/ als oock ontrent Mecque, daer geen water en is.

Palestina is een seer vermakelyck Landt/ onderschepden met vele Beemden ende vallepen/ oock met veel Beken ende Rivieren besproept. Het regent daer seer selden/ ende northans draeghter de aerde Koorn/ende andere granen/ oock Oests genoegh. De Ro-

sen

sen zijn daer seer schoon van reuche/ daer groept ooch veel Rupte/ Venchel/ Savie ende diergelijcke krupden: Ooch Olpven/ Grenaden/ Citroenen ende Vijghen; als mede Palm-boomen ende Wijngaerden/ die driemaels Jaers gheplucht worden/ ende seer goet is. Daer zijn alhier groote Citroenen/ diemen een gheheel Jaer lang op de boomen bewaren kan/ als mede Paradijs-appelen: so heeftet ooch seer goede Meloenen ende Comcommers: ende veel Honighs.

Daer zijn veel Gepten/ Hasen/ Patrijsen ende Quakels: Doch daer zijn evenwel veel plaetsen/ die gants woest gelaten worden/ om de veelheyt der ratten ende muysen/ die de Lupden daer quellen; so dat/ indien eenigh gevogelte de selve niet en at/ de Lupden geenigh ding en soude konné saepen ofte maepé.

Het Meyr Samachonita drooght des Somers meest-tijts gants upt/ ende daer in groepen Krupden/ ende eenigh gheboomte/ daer sich de Leeuwen ende andere Beesten in verschuylen.

De velden ontrent het Meyr van Genezareth zijn gants woest/ vermidts een Doornboom die daer so veel ende dick groept/ datse het saepen geheel belet. Doch de Joden/ die daer aen woonen/ behelpen haer met de Visserpe/ ende bebouwen dagelijcks meer ende meer.

Van de doode Zee/ ende zijnen stanck.

De doode Zee, die vant Noorden ten Suyden vijf daghreysens lang is/ ende vant Westen ten Oosten vijf mijlen breet; ende van andere 70. mijlen lang ende 19. breet gesepdt wort/ werpt sodanige smoor ende stanck upt/ dat het Lant een halve mile inde rondde/ onvruchtbaer is. Daer en is geen Vis in/ noch en voet ooch geen gevogelte; ende somé daer eenigh Beest in werpt/ hoewel de Beenen tsamen gebonden zijn/ so en sal het nochtans niet te gronde gaen/ maer aen den oever op-gheworpen worden.

Galilea en is niet seer vruchtbaer/ dan dattet alderley Boomen voet.

Samaria is een deel berghachtigh/ ende een deel vlack: Is seer vermakelijck/ ende vruchtbaer/ heeft ooch veel Fonteynen ende soete wateren: Het heeft ooch veel Lust-hoven/ beplant met heerlijcke Olijf-boomen: op't lage Lant wast alles wat tot gmenste hen onderhout noodigh is.

Iudæa heeft ontrent Ierusalem, veel Appelen/ Vijgen/ Amandelen ende Olijvé/ ooch goet Lant. Op de Bergen staen alderhande Boomen/ als mede wilde ende Aromatique Krupden: Selfs worden de Steenrotsen met Trappen gemaeckt/ om daer op Wijngaerden/ Olijven/ ende diergelijcke te planten.

Ontrent Rama is goet Lant/ doch wepnigh Inwoonders/ waerom het velt ooch wepnigh bebout wort: Maer de Griechen saepen daer Koorn/ Garst/ Boonen ende Erweten; doch daer zijn wepnigh Wijngaerden. Ontrent Gaza is het Lant seer vruchtbaer in alderhande vruchten; doch is het Lant aldaer wat houder als elders.

Idumea is uytnemende vruchtbaer aen de Zee-kant/ ende ontrent Iudæa, maer onvruchtbaer aen de kanten van Arabien, daer veel geberghte is.

Het Landt in Phœnicia ontrent Sidon is vruchtbaer ende goet/ hebbende veel weyden by Acon, als ooch Wijngaerden/ ende veel Boomgaerden/ die veel vruchten draghé.

Glas van sandt gemaeckt.

De Rivière Belo loopt ontrent dese Stadt/ van welckers Sant goet glas gemaect wort.

Oude Zeden.

De Arabiers en oeffenden voortijdts noch konst noch Ambacht: Lieten het Hooft-haer groepen/ doch den Baert niet. Den outsten onder haer hadde macht over alle d'andere. Alle dingen waren onder hun ghemeen/ als mede de Vrouwen/ so dat pemant die een Vrouw ghebruycken wilde/ liet zijnen stock voor de deure staen/ daer by den voor by gaende gewaerschouwt wiert niet in te komen. Ende aldus achten sy malkanderen alle ghebroeders te zijn: Waren ooch so beestachtigh/ datse haerder Moeders ende Susters ghenoten. XXX.

Gemeynsaemheydt der Vrouwen/ Moeders ende Susters.

De dooden en wierden by hun niet begraven/ maer het Lichaé des Konings begroeven sy in een Mis-hoop. Hare beloste ende trouwe bewaerden sy seer scherp ende sorghvuldigh/ ende bevestighden die met haer bloet upt de palm des hants.

De kaneel wierdt van haren Wets Priesteren geplucht/ die alvooren noch eenige Beesten offerden/ ende dan pluckten spse tussé de twee dagh-lichten/ ende dan wierdt die van den aensienlijckslen met een Spiese onder den volcke gedeylt.

Daer waren ooch eenige onder de Arabiers/ die Ophiophagi genoemt worden/ om datse niet dan van Serpenten en leefden. Daer waren ooch die Debes genoemt waren/ dese bouwden het Landt/ ende vonden onder de klupté/ Aerde/ Gout/ ende Silver/ 't welck sy den vreemdelingen verkochten/ drie pont Gouds voor een pont Koper/ ende twee pont Silver voor een pont ander metael. Voorts waren hare Koningen in hare Pallepsen seer Kostelijck in Goudt ende Silver/ gelijck ooch mede vele van de Inwoonderen: Alle het Lant dat in twee-hondert stadien ontrent haré Tempel lagh/ wiert geacht heyligh te zijn/ ende de inkomsten die daer upt spruten wiert besteedt tot een dienst haerder Goden.

De Jodé/ die eertijts Iudæa, Samaria, Galilea, eñ eenige andere Landé bewoonden/ ontfangen hare wetten van Moyse, dien God geboodt Wat hy wilde dat zijn volck doen soude. Alle hare Wetten in 't lang te verhalen/ soude den Leser te moepelijck vallen/ sal derhalven maer het aenmerckelijckste verhalen/ ende wpsen den Leser tot de H. Schrift/ ende Iosephum.

Verhael der Wetten/ die de Kinderen Israels van Moysi ontfingen.

Eerstelijck ordonneerde hy dat de kinderen van jongs aen in de wet onderwesen souden worden. Dat de gene die den Name Gods lasterde/ gehangen soude worden/ ende onbegraven blijven. Dat niets van 't gene door dieste verkregé was/ in dé Tempel gebracht/ nochte geoffert en wierdt. In peder stadt wierden gestelt sevé van de Oudste ende voorsichtighste Mannen/ desen gaf hy macht om in alle saken te oordeelen/ daer by doende noch twee Leviten; ende in gewichtige saken wierdt den Opper-Priester tot derisie geroepen. Alle saken mosten in den mondt van twee getuygen bestaen; daer toe en mocht geen Vrouwe geroepen worden/ noch ooch geenen slave. Men mocht van eenen Boom geen vruchten plucken/ voor hy en hadde vier jaren geplant geweest/ ende dan mosten sy tienden van de selve betalen. Den Sepsendenen mocht niet verboden worden in eens anders Landt te treden/ ende daer voor zijn noot-druft vruchten te plucken. Verboot ooch datmen gene Hoeren trouwen mochte/ noch

noch Dochteren/die alreede met een anderen ondertrouwt waré; Maer dat de Hoerachtige Dochter/ die als maeght ten houwelycke genomen was/ gesteenight/ ofte verbrandt ware; ende dat indien pemandt een Dochter gebruyckte/ die met eé andere verlooft was/ eñ de misdaedt met beyder bewilliginge geschiedt was/ sy beyde gedoodt wierden; maer so de Dochter verkracht was/ dat dan den Man alleen gestraft soude worden. Die Weduwe gelaten wierdt sonder kinderen/ most van den Broeder des overledenen wederom getrouwt worden/ op dat hy zynen Broeder saet verwecken mochte; 'twelck hy wegerende moste genoeghsame redenen voor de Oudtste des stadts by brengen/ die dan hem veroorloofden een andere te trouwen. Den rouwe over de overledene en mocht niet langer als 30. daghen duren. Den sone/ die zynen Vader ofte Moeder schelde/ wiert buyten des stadts poorten opgehangen. De vpanden/ die van haer indé oorlogh omgebracht wierden moesten sy begraven. Den Gelooven en mocht het pant van zynen gheloover niet langer dan een geheelen dagh by hem houdé/ ende so den Schuldenaer hem niet en konde voldoen/ most hy hem so langhe dienstbaer zijn/ tot dat hy hem de schult betaelt hadde. So pemant een slave van zijn eygen volck kochte/ dien most hy openlyck vry-maken. Die een verdwaelt Beest vont/ was verschult dat selve wederom onder zijn kudde te brenghen/ ofte te bewaren/ tot dat het den Meester wederom quã halen. Die verwonnen was vaneen anderen vergift aengeboden te hebben/ moste hem selven op-hangen. Die een ander een ooghe hadde doen verliesen/ moste oock zijne verliesen. Den stier die eenigh mens gedoot hadde/ wiert met steenen doodt-ghesmeten/ ende en mocht zijn vleys niet gegeten worden. Den Sone en leedt in zijne goederen/ noch aen den Lichaem geen schade om zijns Vaders wille/ ende so oock int tegendeel.

Moyses ordonneerde oock/ dat/ so eenigh goet zijn volck van den vpanden ontnomen was/ dat selve voor eenen Herault weer gerept moste worden/ ende by faute van Wedergevinge/ haer den Krijgh te mogen aensegghen. Ende so den vpant beoorlogh wiert/ datmen dangeen vruchtdragende boomen beschadigen mochte: Alle rebellen mosten omgebracht/ maer de andere vpanden/ die haer vry-willigh overgaven/ mosten alleen cijnsbaer zijn. In tyden van oorlogh en mochten de Vrouwen geen wapenen handelen/ daer de Mannen mede strijden mosten.

Daer was verboden van tbloet bã eenigh beest te eten. De Lasaren ende die haer saet verlozen hadden/ wierden upt de stadt gedreven; als mede de vrouwen/ ghedurende haer Maenstonden. De ghene/ in wiens Huys pemandt ghestorven was/ mosten upt de Stadt vertrecken voor seven daghen lang. Een Kraem-vrouwe vaneen sone gelegen/ en mocht in veertigh daghen in den Tempel niet komen; ende die van een dochter gelegen was/ in 80. dagé niet. So pemant de kuysheyt zijns wijfs mistroude/ moste in den Tempel een Ton Garsten-meel offeren/ ende daer naer zijn Vrouwe aen de Poorte des Tempels vertoonen/ alwaer den Priester haer by rede afvraeghde/ of sy oock huys geweest hadde/ ende so sy eenen valschen eedt bevonden wiert gedaen te hebben/ overquam haer een openinghe int dicke van haer been met een stanck in den buyck/ daer dese ellendige aldus aen storf; Doch sose kuys gheleeft hadde vol-brogh sy haer vrucht in tien maenden sonder eenighe weedom; ende den Priester schabbe haren name upt/ die hy te voozen op parlement geschreven hadde/ ende gaf dien haer in te drincken. Alle over-speelders/ Hoerejagers/ ende Sodomiten wierden met de doot gestraft. Den Priesteren/ die haer gesonde Leden niet en hadden/ was verboden/ den Autaer niet te ghenaken/ ende wierden evenwel van't gene in den Tempel geoffert wierdt/ gevoet. Alle de Landen/ die van den Joden besaten wierden/ mosten van 7. tot 7. jaren stil gelaten worden/ ende alle tlant dat van sich selven vrucht droegh moste oock alle 50. jaren gemeyn zijn/ so wel den vreemdelingen/ als den Lantsaten/ ende dit jaer wiert genoemt het Jubel Jaer. Dan mosten de Gelovers hare Schuldenaers upstel gheven/ ofte ten minsten een deel quijdtschelden. So mosten oock dan de Slaven in vryheyt gestelt worden; ende de Landen die om geringe prijs gekocht waren/ mosten weder gegeven worden diense ontvreemt waré.

De Israeliten hebbé opt boven alle Volckeré seer Gods-dienstigh ende tot des Wets Ceremonien genepght geweest. In den beginne gebruyckten se tweederley soorten van Offerhanden; waer van'teene genoemt was eé Brant-offer/ het andere Slacht-offer. De eerste Offerhãde moste op dé Autaer geheel verbrant worden/ eñ was voor den Ryeken/ die eé onderjarigh Beest mosten brengé. Die van minderen staet waren/ mochten eé meerder-jarigh Beest offeren/ eñ de rechter-beenē bleven voor de Priesters/ ende 't ander moste in twee dagen door de Offer-Priesteren gegeté zijn. Die nu geheel arm waren mochten met twee Toztel-duyven volstaen/ daer van d'eene geoffert/ ende d'andere den Priesters gelaten wierdt. Die eenige quaedt by ongeluck bedreef/ most een jarigh Schaep ofte Bock offeren. Die sich aen eenigh hepmelijcke misdaedt verschuldt vondt/ most een Schaep offeren. So gebruyckten se dan oock so wel tot de publijcke als particuliere offerhandē van een Lam seekere mate meels/ tot een Ram dubbele mate/ ende tot een Stier/ drie dobbele mate. Sy besprengden oock de Offerhanden met Olye. Mosten mede dagelijcks een Lam des nachtens/ ende eé Lam des avonts offeren. Op de Sabbathen dedé sy dobbele Offerhanden. Op den eerstē dagh van alle Maendé offerdē sy twee Offen ende seven Lammeren/ een Ram ende eenen Bock om de misdaden te suyveren: Daer by voeghdense dan noch twee Bocken/ daer van d'eene upt den Tempel gelepdt wierdt/ ende was voor des volcks sonde/ d'andere wierdt na de voor-stadt gebracht/ ende bewaert tot in de maendt van Maerte; als haer jaer begon ende de Mane vol was/ ende dat de Sonne in Aries quam/ deden sy d'Offerhande des Paesch-lams/ om datse in dien tijt upt Egypten vertrocken waren geweest. Sy onderhieldé oock seekere dagen des ongeheefden Broodts/ ende gedurende dese dagen/ brandensy dagelijcks in hare Offerhanden twee Stieren/ eenen Ram/ seven Lammeren ende eenen Bock. De tweede soorte der Offerhanden des ongeheefden Broodts was in't begin der nieuwe vruchté/ dan presenteerden sy aen den Tempel seekere Maten Olye ende een Lam tot Brandt-Offer. De reste van hare Ceremonien kan voorders

upt

upt de Boecken Moysis gesien worden.

Cornelius Tacitus, vertelt de upttocht der Kinderen van Egypten gantsverkeerdelyck.

Op de upttocht der Kinderen Israels en komen de Heydense Schrijvers gants niet over een met de H. Schrift; want Cornelius Tacitus, makende Mopsem tot eenen valsen Prophect/seght/ datse Afgoden eerden/ende by geval upt Egypten raeckten/ ende diergelijcken dingen meer; ja oock datse thuys gekomen zijnde/eenen Esel in hare Tempel gestelt hadde/ in stede van hunnen Godt: Maer dese niet verstaende noch begrijpende de eenige Goddelijcke kracht/ heeft alles verkeerdelijck den blinden Afgoden toegheschreven.

Diverhande Secten onder de Joden/ ende eerst vande Phariseos.

Onder de Joden (gelijck alle ding verbalt) zijn metter tijdt opgestaen drie Secten / die gants op een andere maniere leefden/als het Gemeene volck. Dese waren Pharisei, Saducei ende Essci. De Phariseen schenen een streng leven te leyden/de Wetten Mopsis na haer believen uptleggende. Op hare voorhoofden ende slinckere Armen droegense de thien Geboden Moysis, geschreven in Kaerten/ die sy Philacteriæ noemden. Droegen mede grooter boorden op hare kleederen/ als andere/ ende naepden dooren daer in/ op dat/ wanneer haer die stalen/ sy aen de Wet gedachtigh souden zijn. Sy epgenden Gode ende de Predestinatie alle dinghen toe: wel is waer/ datse bekenden/ dat de nepginge ende voornemen des Menschen hem behulpigh waren om gerechtigheyt te doen ofte te laten: maer dat nochtans den Menschc in alle dingē belept wiert door het Fatū eñ het noodschick/ 'twelck sy seyden te bestaen in de beweginge der Hemelscher Lichamen. Evenwel verwachten sy een oordeel ten jongsten dage van Godt; geloofden oock/ dat de sielen onbederfelijck waren/ eñ dat alleen de Lichamen der wel-levende van 't een Lichaem in 't andere vervoeren/ tot den dagh der verrijsenisse toe; ende dat de sielen der boose in een eeuwighe ghevangenisse vervoert wierden.

Van de Saduceos.

De Saduceen verfaeckten de Predestinatie ende 'tnoodt-schick/ seggende/dat Gode wel alle dingen bekent waren/ maer dat het aen den wille des Menschen hing goedt ofte quaedt te doen: mis-saeckten een verrijsenisse der dooden; beliefden oock gene Engelen. Ontfingen niet dan de vijf Boecken Moysis; waren seer streng/ ende en communiceerden onderlinge seer wepnigh.

Van de Esseos.

De Esseen leefden in 't geheel gelijck Monicken/haer van vrouwen onthoudende/niet datse voor 't houwelijck een schrick hadden/ ofte 'tmenschelijck geslachte wilden verstorven laten/maer om de lichtvaerdigheyt ende ongestadigheydt der Vrouwen/ die sy seyden den Mannen niet seer getrouw te zijn: Hare goederen waren ghemeyn/ bevredighden hun met te hebben witte kleederen aen 't Lichaem/ sonder verder vercieringe: En spraken van geen wereldtse dingen voor den opgang der Sonnen; maer daer naer begaven sy hun tot eenigh handt-werck/ tot de vijfde ure/ dan wiessen sy hare Lichamen in water/ ende ontbeten in grooter stilte: Haer en was niet geoorloft te sweeren. Onder haer en wierdt niemandt ingenomen voor datse hem een geheel jaer beproeft hadden; ende ontfangen hebbende/ beproefden sy hem noch twee jaren/ om zijne zeden te erkennen; so sy hem dan noch in sonde bevonden/ verdreven sy hem upt haer gesel schap/ ende leyden hem op boete te doen tot den laetsten adem zijns levens toe/ met krupden ende dierghelijcke spijse te eten. Als sy met haer thienen by een geseten waren/so en hadde niemandt derven eerst spreken/ sonder verlof van de andere negen. Sy hoedden haer seer van voor haer neder te spouwen/ oock niet aen hare rechter zijde: ende onderhielden den Sabbathdagh so gestrengelijck/ datse oock op dien dagh haer gevoegh niet en dorften doen/ende genoodt-druckt zijnde om dat te doen/namen speen Schop met haer/ ende dolven een kuyl in d'aerde/ daer sy 't in deden. Om dat sy seer sober in spijs ende dranck waren/ leefden sy langen tijdt. En handelden geen Goude ofte Silveren Munte; ende achteden die doodt seer eerlijck te zijn/die om den over de gerechtigheydt haer aengedaen wierdt. Geloofden/ dat de sielen van den beginne af geschapen waren/ende dat elck in zijnen tijdt een Lichaem aennam; ende dat de gene die upt de oprechte Lichamen schepden aen gene zijde van de Oceaense Zee hun gingen vermeyden / daer de boose in onbewoonde ende koude Landen mosten alleē in eewighheydt dwalen.

Die van Cappadocia waren van sodaniger naturen / dat sy niet sonder Koningen leven en konden/ ende men seght datse seer schelmachtigh waren. Men gelooft/ dattet in dit Landt was daer haer de Amazones onthielden aen de Rivière Therniodon.

In Dorida, Ionia ende Æolia zijn seer voortreffelijcke Mannen geweest / die in hupser Griecks vele Boecken beschreven hebben.

Die van Phrygia hebben gevondē de voorseggínge upt Vogelen/ de Flupt/ ende 't Instriment dā drie snaren. Die vā Cilicia wierden voor groote Roovers gehouden. De Pheniciers handeldē meer met de uptheemse als eenige andere volckeren. De Idumeers waren opt seer oproerigh/ ende tot alle nieuwighheyden seer genepght.

Huydens-daeghse Zeden.

XXI. De naturele Turcken van Natolien zijn veel Burgerlijcker als de gene/ die Christen geweest hebben: Sijn alle seer traegh in den arbeydt ende Landt-bouw / dat/ indien de slaven niet het Landt en bebouwdē/ de Ackeren gants ledigh souden blijven liggen. De Inwoonderen van Idumea te Caria behelpen haer met Dupven/ om van Alcaire addijs te krijgen watter passeert; men leydt haer de Brieven onder de vleugelen / ende en rusten niet eer voor die by den Dupve-houder op het Kasteel gekomen zijn; ende is tussen beyden ses dagh-repsens door woeste plaetsen.

In Palestina woonen by-na alderley Natien/ als Armeniers/ Turcken/ Joden/ Arabiers/ Abyssinen/ Indianen/ Grieken/ Egyptenaers / ende andere / die elck na haer eygen maniere ende gewoonte leven. Maer Galilea wordt meest van Arabiers bewoont/ die kleyn ende kort van stature zijn/ ende dragen een langen Dolck die haer tot over 'tdick van de dupten hangt/ daer over draghen sy eenen Rock die noch langer is met af-hangende mouwen/ die seer lang ende wijdt zijn. Dragen oock swarte ende schery-op-gaende Bonnetten; ende gebruycken in den Oorlogh den Boge/ 't Kappier ende Poignaerdt.

In Iudæa woont veelderley volck upt alderhande Natien/ende dat om na Jerusalem in Pelgrimagie te gaen/ ende het H. Graf te

besoecken/

Yeder Pelgrim wordt te Ierusalem by die van zyn Religie ontfangen.

besoecken/ daermen negen Kroonen van geven moet. De Pelgrims die daer aenkomen/ worden elck volgens hare Religie/ daer sy't mede houden/ ontfangen; De Latynen van de Minne-broeders Orden S. Francisci, die op den Bergh Syon woonen/ bupten de stadt. De Griecken van de Caloyers, die ontrent het H. Graf woonen: ende de andere/ als Abyssinen/ Georgianen/ Nestorianen/ Maronitanen/ ende andere/ logeren by die van hare gesindtheydt; want alle dese elck een particuliere Kapelle heeft. De Monicken S. Francisci, die meest Italianen zyn/ zyn gewoon Ridderen van't H. Graf te maken/ ende geeft den Groot-meester aen den Pelgrims/ die daer gesonden zyn/ opene Brieven/ om te getuygē vā haer besoeckinge des H. Grafs.

Ontrent Rama en vintmen niet dan Grieckē/ Turckē ende Arabiers/ die seer blygh zyn om het Landt te bebouwen ende Wyngaerden te planten. De Idumeers zyn in sedē dē Arabiers hare gebuyrē seer gelyck.

De Arabiers zyn bruyn/ verstandigh/ listigh/ superstitieus/ genepght tot Koopmanschap/ tot nieuwigheyden/ Factien/ ende Roverye/ seer wraeckgierigh; Doen den repsenden Man veel hinders op den wegh. Syn oock seer genepght tot het gesel schap der Vrouwen/ die sy vele trouwen/ ende en laten evenwel gene der selver met ontdeckten aengesichte voor der deure komen. Veel onthouden haer onder Palm-bomē ēn onder d'Aerde in holen: hare wapenen zyn pyl ende Boge/ ende lange Schichten. Die voor het weste Arabien repsē/ moeten haer selven besturen/ overmits de veelheydt des sands/ door de sterren/ souden anders seer lichtelyck verdwalen/ ende is noodigh datse van spyse ende dranck wel voorsien zyn/ want sy geen volck by den wege en vinden/ oock geen water om te drincken. Die van't steenachtige Arabien leven meest van Dadels. Langs de oever van de roode Zee wordt veel Vis gesouten/ ende daer naer gedrooght. In't geluckige Arabien bekommeren haer vele met Beestē-hoedige/ de andere generen haer met Koopmanschap. De Olye wort onder den Arabiers voor een seer lecker spyse geacht. Maer de opperste Arabiers woonen onder Tenten/ ende haren schat bestaet in Kemels/ Paerden/ ende hare wapenen/ die sy hare kinderen tot Erf-goedt na laten. Sy en beslaen hare Paerden niet/ ende gebruycken seer lichte Sadels. Sy achten haren Adel seer vele.

d'Inwoonderen van Turckomannia zyn groote Roovers/ ende zyn upt den Tartaren gesproten/ verslyten haer leven onder Tenten/ hoedende haer Vee. Doch de Inboorlingen dies Lands begevē haer veel tot de bouwerye/ ende eenige Ambachten. Daer worden schoone Tapyten ende gewaterde Camelotten gemaeckt. De Georgianen zyn veel ende dapper ten Oorloge/ voornamelyck die aen't geberghte woonen/ ende zyn seer robust van Lichaem.

Hare Rijckdommen.

XXII. Het voorneemste inkomē van Natolien bestaet in Katoen: Ende Galacia heeft veel Koper-mijnen. Die van Pamphylia versenden veel gewaterde Camelotten/ die daer upter maten schoon vallen. Maer die van Cappadocia maken veel meer gelts van haer Silver/ Yser/ Alupn/ Chrystael/ Jaspis/ ende Albaster. De Ciliciers maken oock veel Camelotten van Geyten-hayr/ die schoon zyn: Phenicia heeft een groote aenkomste van Koop-luyden; doch Arabia Felix noch veel meer om zyne Speceryen/ Paerlen/ ende Kostelicke gesteentē. Heeft oock so veel Wieroock/ als voor de gantse Werelt genoegh is. Soo is oock Mecque een treffelycke Koopstadt/ ende bryngt veel gelts op van de Pelgrimagien/ die jaerlyckx daer geschieden/ gelyck oock te Medina. De stadt Aden is een van de grootste Koop-steden/ die den Turck besit; Want daer veel Waren upt Indien, Ethiopien, ende Perssen gebracht worden/ die dan van daer elders verdoert worden.

Sterckten.

Eerstelyck is de Stadt Bursia, daer haer de Turckse Keysers een lange wyl onthouden hebben/ een stercke Stadt. In Caramannia ligt de Stadt Laranda, wiens Fort seer sterck geacht wort. In Paphlagonia ligt Amasia met een sterck Kasteel op een Heuvel/ hebbende gestadigh groot Garnisoen. De Stadt Trapesonda is oock seer sterck. In Arabia zyn drie seer sterckē Steden/ als Manta, Nazua, ende Baila, met een groot getal sterckē Kasteelen. Aden is insgelyckx seer sterck/ heeft treffelycke Bolwercken ende een seer sterck Kasteel; de Haven is wel gesloten/ ende den Turck houter sterck Garnisoen. Te Zibith houd den Turck een Bassa met eenighe duysent Soldaten. XIII.

In Syrien is het Kasteel van Damas seer sterck/ 't gelyckx oock dat te Antiochia is. De Stadt Alep in Comagena is uptnemende sterck/ ende tot dese Sterckte helpt het Kasteel oock dapper. Van de voordere macht des Turcks sal hier naer in't generael gesprokē worden.

Haren Gods-dienst.

Behalven de Mahometanen/ die alle dese voorsz. Landen bewoonen/ zynd'er noch veel andere van verschepder Secten/ als vele Joden/ oock eenige Roomse Chrystenen/ als mede eenige andere. Men vindt oock noch een klepn getal volcks onder de Armenianen/ die de Latynse Kercke toegedaen zyn. Alangiacame is een Kasteel liggende twee dagh-repsens van Tauris, 't welck 25. Dorpen onder zyne Jurisdictie heeft/ ende dese erkenden de Roomse Kercke/ niet tegenstaende datmen aldaer de Armeniaense Tale spreeckt. Dese zyn bekeert door Bartholomeum van Bolonië, die van den Paus Ioanne XII. Bisschop over Armenien gestelt was/ in den Jare 1337. Van dese 25. zynder noch maer 12. volstandigh gebleven/ d'andere hangen eenige den Patriarch van Opper-Armenia aen/ andere zyn geheel vernielt door den Oorlogh. De 12. Dorpen dan houden dan noch haren Bisschop/ die van 't Capittel gekozen ende daer naer vanden Paus bevestight wordt. XXIV.

De andere Chrystenen/ die men daer noch vindt/ zyn Melchitæ, Nestorij, ende Dioscorij.

De Melchitæ, die haren naem trecken van Melech 't welck Koning ofte Prins te seggen is/ om dat dese so in 't geloof als in de Concilien gevolght hebben de Keysers van Constantinopolen, zyn alle die in Asien de Grieksse Religie volgen/ onder de Patriarchen van Con-

Constantinopolen, Alexandrien, Antiochien ende Ierusalem; van welcke die van Antiochien sich te Damas onthoudt. Dese vier Patriarchen worden van de Bisschoppen dies Landts gekosen / met verlof van den Bassa des Turcks / ende bevestiginge van den Keyser / ende bedienen hare Jurisdictie onder die Authoritept die haer gegeven is.

Hoedanigh de Melchitæ zijn / so in haer verkiesinge / als in haer leven.

Alle dese Patriarchen met hare Bisschoppen zijn Monicke vã de ordre S. Basilij, waer vã vele Kloosters door geheel Oosten zijn / doch de voornaemste zijn dat van S. Saba in Ierusalem, dat van S. Catharina op den Bergh Sinay, ende dat van Monte Santo aen den Archipelago. Deser Religieuse zijn over so veel / so in Natolia, Suria, Egypten, als in Corazzan in Perssen, dat te verwonderen is / nadien hare Leere so dickmael ende van so menigh Concilie gecondamneert is.

Onder dese Melchitæ worden oock gestelt de Georgianen, die onder eenen Metropolitaen de Authoritept des Patriarchs van Constantinopolen erkennen. Dese roepen S. Georgium aen / als haren Advocaet.

In desẽ hoeck woonen oock vele Nestorianen, welckers Gods-dienst in't verhael van Perssen beschreven is.

Armenianẽ.

Men vint'er oock Dioscorij, die in drie Secten verdelt zijn / als Armenianen, Iacobiten ende Coften. De Armenianen gevẽ den tijtel van Prelaet aen vele hare Prelaten; maer den naem van universeel Patriarch en geven sy maer aen twee / waer van d'een over Armenia Minori, d'ander over Armenia Majori gestelt is; dese woont in't Kloosster vã Ecmesin, by de stadt Eruan in Perssen; d'ander in de stadt Sis in Caramannien, dicht by Tarsis: eñ zijn wel also sterck als de Melchitæ. Sy hebben 18. Kloosters / ende 24. Bisschoppen. Sy doen de Misse in d'Armense spraeke. Vieren de Annonciatie Mariæ op den 6. April / de geboorte Christi op den 6. Januarij / de Purificatie den 14. Februarij / de Transfiguratie den 14. Augusti.

Iacobiten.

De Iacobiten, die genoemt worden na eenen Iacobus uyt Syria, de welcke leefde ten tijden Pelagij II. ende des Keysers Mauricij, zijn meest Chaldeers / die in Stedẽ ende Dorpen in Mesopotamien, Syrien, ende Babyloniẽ woonen / ende worden gerekent ontrent de hondert ende 60000. Hupsen / waer van de voornaemste zijn te Alep, Caramith, ende te Tiumontange in Mesopotamien. Sy plegen eertijds onder twee Patriarchen verdeylt te zijn / waer van d'eene woonde in't geberghte van Tur, ende d'andere in 't Kloosster van Gifran, deun by de stadt Mordin, 'twelck op een so hoogen Bergh is gelegẽ / dat de Turcken seggen / datse aldaer nopt het gevogelte boven haer hooft en sien vliegen. Doch nu en hebbense maer eenen Patriarch / 'twelck die van Gifran is / die om de bequaemste gelegenthepdt te Caramith woont. Desen heeft eenen Metropolitaẽ onder hem te Ierusalem, ende noch eenen te Musali / ende hier en daer veel Bisschoppen / als te Damas, Saur, Caramith, ende in Chipres, met veel Kloosters over al van de ordre S. Antonij. Sy doen hare Misse in Chaldeeuse spraeke; Eten na der Sonnen ondergang op vrydaghen alderley Vleys / doch inde Vasten niet.

KORT

KORT VERHAEL
van de TVRCKEN in't algemeyn.

Selim de eerste van dien Name de 13. Turcksche keyser

Huydensdaechsche Zeden.

XXV. DE Turcken zijn eensdeels naturel/ afkomende uyt de Tartaren/ eensdeels niet/ als zijnde verloochēde Christenen. Sijn meest breet van aenghesicht/ volmaeckt van leden/ ende robust van Lichaem. Laten niet anders wassen van den baert als de knevels: Sijn log van geest/ oock traegh ende leuy in hare dingen: Onbequaem tot den Acker-bouw. Zijn seer gelt-gierigh: So dat sy oock de Justitie om gelt verkoopen. Sijn onder malkanderen seer nederigh/ ende gehoorsamen haren Oversten/ doch seer moet-willigh over den vreemdeling/ ende grootdunckēde over haer selven/ meenende/ dat ter werelt geen Natie en sy die by haer te verghelijcken is: Zijn groots in redenen; houden haer belofte niet verder als haer dat dunckt voorderlijck te zijn. Ende niet teghen-staende dat hare Wet hun

hun het wijn-drincken verbiet/ so zijnse nochtans tot de selve seer genepght; gheliick mede tot de hoerderye/ ende noch meer tot de Sodomiterye/ so datse op hare Schepen altydt eenige Jonghens hier toe expres bewaren. Gelooven licht/ ende zijn seer superstitieus/ want sy seer bouwen op droomen/ voorseggeryen/ ende houden voor vast/ dat eens peders noot-schick ende sterf-dagh op zijn voorhooft gheschreven staet / ende dat niemant dese ure vermyden kan/ twelcke doet/ dat sy hun licht in groot gevaer begeven.

Sy moghen so vele wijven trouwen alsse konnen onderhouden/ van de welcke sy ock dickmaels om geringe oorsaken schepdē. De Vrouwen gaen kostelijck gekleedt/ verciert met veel gesteente ende gout/ zijn oock gewoon haer hooft-hayr/ handen/ voetē/ ende nagels/ root te verwen. Gaen ock tweemael des weeks in de Baetstoven/ gelijck de Mannē.

En speelen noch met Kaerten noch met Dobbel-steenen. Deplen seer mildelijck vele Aelmoessen/ ock onder de vreemdelinghen. Hare kleederen zijn tot den voetē toe af-hangende/ ende van fijn Lijnwaet ende zijde/ verciert met peerlen ende borduyrwerck. Haren Tulban is wit/ behalven der gener/ die seggen datse van Mahometh Bloet-verwanten zijn/ die dragen groene Tulbans/ dien sy ock niet af en lichten als sy pemanden groeten willē/ en achten de slincker zijde de eerlickste. Zijn in hare spijse seer dupl: Eten driemael daeghs/ als des nuchtens vroegh/ des middaghs/ ende des avonts; ghebruycken noch Tafel-laken/ noch Serviet/ ende sitten met gevouwen beenen op d'aerde neer aen hare Tafel/ als de Kleermakers hier te Lande. Eten alderhande vleys/ behalven Speck/ dat hun door hare Wet verboden is: Als mede veel Vis; die van Asia, eten min vis/ als die van Europa, die die liever eten als vleys. Gebruycken veel Sop van Man-hop-saet/ om so veel te stouter te zijn. Als sy pissen willen / hurcken sy neder/ ghelijck de Vrouwen hier te lande.

Hare huysen zijn meest van hout ende Aerde/ eng ende quaet schick. Maer hare Mosquen/ Gast-huysen/ Baet-stoven/ Water-goten/ Straten/ zijn alle seer treffelijck ende kostelijck.

In hare Krijghs-tucht zijn sy seer scherp ende sorghvuldigh; verdraghen gewilligh alderley onghemack int velt/ ende konnen so stil marcheren by den wegh/ dat selfs de gene die op een half uyr na ontrent haer zijn/ hun niet en vernemen. Sy en voeren geen Waendels/ dan alleen opt eynde van een Lancie eenige quispelen zijde van verschepden verwe. Hare wapenē zijn Lancien/ Pijl ende Boge/ Mosketten/ ende Sabels/ hebben Trommels ende Flupten/ om de Soldaten te moedigen.

De verwinningen ende vrome daden haerder voor-ouderen zijn by haer meest beschreven/ die sy seer dickmaels singē/ om hier door ock den Soldaten te moedigen.

Sy en gebruycken noch segel noch Cachet 'tsy in des Keysers Patenten ofte andere Brievē/ noch en teyckenense ock met enige Beelden. Als sy in hare Mosqueen gaen/ laten sy de schoenen voor de Deure/ ende nemense wederom/ als sy daer uyt komen. Zijn seer wepnigh tot de studie of eenige gheleerthept genepght. Doch hebben heerlycke ende deftighe Scholen/ daer de Wetten/ door hare Vorsten ghepubliceert/ voorgelesen worden/ om de kinderen daer in te onderwijsen/ om alsso eyndelijck bequaem te zijn hare Mosqueen ende de Republique te bedienen.

Rijckdom.

In alle de Landen die den Turck besit/ is een uytnemende overvloet van alle dinghen/ als van Kaes ende alderhande Granen/ in Egypten, Africa, Suria, eñ Asia, eñ andere dingen in Hungarien, Græcia ende Thracien. Eñ in alle dese Landen zijn wederom steden/ die groote rijckdommen hebben/ als Constantinopolen, Alcaire ende Alep, met meer andere. Constantinopolen heeft de meeste aenkomst van Christen Kooplupden. Alep is als het Centrum, alwaer alle de Koopmanschap van Asien ghevoert ende vervoert wort. So is Alcaire als het Packhuys van Egypten, ende een deel van Africa, gelijck mede van Indien, dat daer van langs de Roode Zee/ ende voorts te Lant op Kemels ghebracht wort/ om de gantse Middellantse See-steden daer van mede te deplen.

Wat de inkomsten des Turcks belangt/ daer zijn sommige/ die seggen/ dat de selve 8. millioenen gouts bedragen/ van de ordinarise inkomsten alleen/ sommige stellen noch wel so veel over de Landen: Doch dat en is niet seer waer-schijnlijck/ want niemant min den Acker-bouw achtet/ als de Turcken; ende andere Natien en bouwen niet veel/ ten aensien van de groothept des Lants/ vermidts sy wepnigh ofte niet in eygendom en besitten.

Dat meer is/ alle den handel ende Koopmanschap rust by-na geheel onder de handen der Joden/ ofte Christenen van Europa, als die van Raguси/ Venetien/ Vranckryck/ Italien/ etc. Want in so grooten streke Lants en zijn in Europa niet meer Koop-steden/ als Constantinopolen, Caffe, Salonica ofte Thessalonica, in Asien, Alep, Damas, Tripoli, ende Aden: ende in Africa Alcaire, Alexandria ende Alger.

Doch en bedragen de ordinarise inkomsten niet meer/ als gesept is/ so moetmen doch de extraordinarise groot achten/ ende voornemelijc de confiscatien ende geschencken: want den Turck vermach zijne Onderdanen om geringe oorsaken/ goet ende leven benemen: Ende en mach ock geen Ambassadeur voor hem ofte zijne Bassas verschijnen sonder geschencke. Mē heeft gesien/ dat Abrahim Bassa upt Alcaire gebracht heeft meer als ses millioenē gouts; dat eyndeling al onder de schatten des Keysers gestelt wordt. Ende wie eenigh Ampt/ ofte Gouvernement verkrijgen wil/ moet het selve door gelt bekomen. So dat ock Vayvoden van Moldavien, Walachien, ende Transsylvanien om die oorsake dickmaels verandert worden/ ende gegeven aen dē meest-schenckenden ofte belovenden.

In Turckyen is gunst om gelt te krijgen.

Solimannus Turcx Keyser de X. vt den stamme der Ottomannen.

N. de Clerck exc.

Macht.

De macht van dese Prince bestaet in gelt/ Cupterpe/ Voetvolck/ Vloten/ ende Munitie van oorloge. Want gelt is boven gesproken. Doch hoewel wp ghesept hebben/ dat de inkomsten so groot niet en zijn/ als de grootte zijns Lants schijnt te verepssen/ nochtans treckt hy van zijne Landen een veel grooter profijt als de Inkomsten wel zijn. Dit profijt spruyt uyt het groot getal der Timars: want de Turckse Keyseren maken sich immediatelyck Meesters over alle de gronden die sy met de wapenen verkryghen/ latende doch een kleyn deelte aen d'Inwoonders/ verdeplen d'andere in Timars die so veel zijn als Commanderyen/ het welcke sy den Soldaten geven/ die haer goede dienſten gedaen hebben/ doch niets conditien/ datse wederom so vele Paerden tot den oorlogh berept houden sullen. Dese Timars onderhouden ontrent 150. dupsent Paerden/ al berept/ om op het eerste bevel te marcheren/ daer 't den Keyser belieft/ sonder dat den Prince eenen penning hier toe uyt schiet: welck getal van Cupterpe niet veel min kan kosten van onderhout/ als 14. millioenē Gouts. So zijn dan dese Timars ende de verkiesinghe der Jonghelingen/ ofte Azamogliams, tot Janitsaren/ de twee Fondamenten van 't Turckse Rijck/ ende schijnen inghestelt te zijn na de wijse der Romeynen, want de Roomse Keyseren gebruyckten oock de gekosene Jongelingen tot het Prætorianense Legher/ die nopt van des Keysers Lijfen mochten zijn, waer door (seght Taticus) dat den oproer onder de Batauiers oprees/ om datmen sodanige Jongelingen onder haer tot dien eynde oock verkiesen wilde: Aengaende dese

Hoedanigh profijt de Timars den Turck opbrengen.

deſe Timars, daer van hadden de Ioncpnen oock eenigh gebruyck/ want die ſich beſt gequeten hadde/ wiert oock met eenigh ſtuck Lants verſorght/ mits ten oorlogh noch eenwel berept zynde/ gelijc in Alexandro Severo, Conſtantino Magno, eñ andere te ſiē is.

Behalven hare Cupterye onderhout den Turck noch eē goet deel Cupteré ontrent zyn Perſoō/ eñ zyn verdeylt in Spaques, Vlufages, eñ Caripices, die als eē jonge plantagie vande voornaemſte Officiers des Rycx zyn/ want hier upt komen voort de Baſſas, Beglierbeys ende Sangiacs.

Hoedanigh de Ianitſaren zyn/ ende de gehouden worden.

Het ander deel van zyne macht is 't Voetvolck/ deſe beſtaet inde Ianitſaren: Hier zyn twee dinghen te aenmercken/ namelyck de Natie ende de handelinghe van wapenen. Wat de Natie belangt/ ſo en neemtmen ſeer wepnigh pemant onder de Janitſaren/ die upt Aſia geboortigh zyn/ maer meeſt ende vele upt Europa, ende dat om dies-wille/ datmen die van Aſia niet ſo dapper en erkent als die upt Europa zyn/ daerom dat oock die upt Aſia gebooren zyn/ alleen Turcken van hun ghenoemt worden/ maer die upt Europa zyn/ worden Rumi, dat is/ Romeynen ghenoemt. Hier toe worden ghekoren ende opgenomen de Kinderen/ noch jong zynde/ daer in eenige gauwicheyt/ ſterchte/ ende couragie beſpeurt wort/ welcke op-ſoeckinghe alle dits jaren geſchiet/ ten ware dat de noot anders verepſte. Deſe wierden dan te Conſtantinopolen gebracht/ daer ſy van den Aga beſocht worden/ oock vernaemt/ haer Lant mis-ſaeckt/ ende hare ouders geheel upt het hooft geſtelt worden. Daer na verſenden ſy die hier ende daer door alle de Provintien om de ſprake eñ maniere te leeren/ ende Mahometanen te worden; ſommighe oock die de ſchoonſte van aengeſichte zyn in het Slot van den grooten Turck. So lange als ſy Azamoglians ghenoemt worden/ en hebbenſe geenen ſekeren Overſte/ ende en oeffenen hun nerghens anders in/ dan int gene haer de Meeſters/ daerſe by woonen/ toe van noode hebben/ dat is/ in alderley werck: Na ſekeren tijdt worden ſe geroepen op 't ſlot van de Azamogloans, ende daer worden ſe dan in ſwaer werck geoffent/ gaen ſtoutlyck gekleedt/ ende ſlapen met een grooten hoop by een/ met brandende Lampen/ ende wachters/ ſonder welckers verlof ſy niet en ſouden derven van daer uptgaen. Daer naer leeré ſy haer met den Boge ſchietē eñ met het Muſquet/ eñ hier in dan een wijl geoeffent zynde/ worden ſe Ianitſaren gemaect, ende of in Garniſoen geſonden/ of ten oorlogh/ of bewaren het hof des Grotē Turcks; ende deſe laetſte hebben dits woonplaetſen/ die gelijck groote Kloosters zyn; daer leven ſe onder hare Hoofden: De jongſte dienen de outſte in den Marckt-gang/ koken/ ende diergelycke dingen/ met grooter eerbiedinge ende ſtilſwijgen: ende die van een Rot zyn/ leven te gelijck aen eene Tafel/ ende ſlapen in ſekere groote Sale/ ende ſo pemant eenen nacht uptbleef ſonder verlof/ die ſoude des anderen avonts dapper met ſtocken geſlagen worden: ende is de tucht aldaer ſo groot/ dat pemant geſlaghen zynde/ noch daer naer de handen van zynen Overſte ſal gaen kuſſen. Hebben veel Privilegien/ ende worden niet tegenſtaende haren grooten moet-wil by der ſtraten van een pegelycken gevreest ende ontſien: als ſy pets hooren/ maken ſe den prijs na haer eygen ſin: Mogen van niemant gheoordeelt worden/ dan van haren Aga; ende worden wepnigh met de doot gheſtraft/ upt vreeſe van oproer: Worden den Ambaſſadeurs gegeven tot wacht/ ende vele repſenden tot Convoyers; derhalven ſy oock veel geſchencken ontfangen. Die verkieſinge des Turcks ſtaet onder haer handen/ want men kan niet ſeggen/ dat hy ghekoſen is/ ſo het van haer niet geapprobeert en wort; waer voor ſy dan van den Nieuw-ghekoſenen Keyſer altijdts eenige geſchencken ontfangē. Het getal deſer Janitſaren gaet al over de 14000. Ende benevens deſe heeft hy noch Aſapes, dat oock voet-volck is/ doch wepnigh geacht/ ende meer dienen om de grachten te vullen/ ende den Janitſaren Bruggen te zyn/ als anderſins/ want ſy over al voor aen geſtelt worden.

De groote bequaemheyt des Turcks om eē Scheeps-vloot upt te ruſten.

Wyders heeft deſen Prince groote ſterckten ende macht ter Zee/ daer toe hem dan de Boſſen vā Caramannien ende Albanien houts genoegh leveré; maer bovē al die vā Nicomedien en Trebizonda, ſo heeft hy oock veel Chriſten-Scheeps-Timmer-luydē/ die de gierigheyt daer henē dryft. 's Gelycx heeft hy oock eē groot getal ervarē Zee-volck/ vermits de Galepen/ die hy alſins hout/ als te Metelin, Rhodes, Cypers ende Alexandria, oock om het vertreck dat hy den Seeroovers geeft/ te Tunis, Bona, Bugia ende Alger: upt welcke plaetſen altijt het pupeli van zyn Vloot-volck gehaelt wordt. Syne macht ter Zee is genoegh beproeft voor Lepanta, Malta, ende la Goulette.

Dyſe dingen onder de Turcken die hare bpanden verſchricken.

Hem ontbreeckt oock geen Munitie van Oorloge/ want het geſchut/ Loodt ende Krupdt/ als mede pſere Wallen by hun ſo overvloedigh is/ als by eenigen Prince ter wereldt; vermits hy op de Chriſtenen voor langen tijdt veel geſchut verkregen heeft/ als in Hungaryen, Chypers, ende la Goulette. Haer grof geſchut is groter als het onſe/ eñ doen een groot gewelt met het ſelve. Waer van mē ſeydt/ dat onder hun dyſe dingen zyn/ die hare bpanden verſchricken doen/ als/ 't groot getal Soldaten/ geſchickte Krygsoorde/ ende de veelheydt van Munitie.

Hare Krygsoordē.

Aengaende hare Krygs-oorde ende diſcipline/ die is ſeer ſtreng; De Lyf-koſt wordt een pegelycken uptgedeylt/ ende die ſeer ſober. In 't Leger heeft peder Rot zyn Hooftman/ die ſy ſonder tegen-ſtaterē in alles gehoorſamen moeten. Men ſiet geen Vrouwē in haer Legers. Sy onderhouden een groote ſtilte in haer Legers: ende worden gegouverneert met handt-wyſingen ende ooghwenckingen/ ſonder ſpreken/ ſo datſe oock wel de gevangene 'snachts liever ontbluchten laten/ als daerom eenigh rumoer makē. Boven alle dingen ſtraffen ſy de hpvagie ende Dieverye. In 't marcheren en ſoudenſe op geen beſaepdt Landt derven loopen/ oock in geen Wyngaerden. De dappere zyn ſeker haers loons/ ſo doen oock de nalatige. Sy en logeren nimmermeer in Stedē/ noch haer en wort niet toegelaten daer in te gaē ſlapen.

Hoedanige Princen den Turck tot gebuycken heeft.

Laet ons nu eens ſien met welcke bpandē hy grenſt/ ende hoedanige Princen hy tot gebuycken heeft. Erſtelyck; ſo grenſt hy ten Ooſten met den Perſſianen/ langs een linie (die wy upt een eygener inbeeldinge trecken ſullen) van Taurus af tot Balzere toe; met wien hy langen tijdt/ ende dat met groot voordeel/ geoorloght heeft/ want heeft hem Diarbeck ende Medien afgenomen. Tē Suydē grenſt hy met de Portugyſers aen de Rode Zee/ die dickmaels met groot voordeel tegens hem gheſtreden hebben/ als voor Diu in 't Jaer 1538. voor 't Eylandt Ormus des

Jaers 1552. ende in't Jaer 1580. te Mombozza: ende maken hem noch dagelijcks de Rode Zee met de Perssise golffe seer onveyl.

Hy paelt oock ten Suyden langs de Roode Zee met den grooten Negus, ofte Paeplah, ofte der Abyssinen Prins (dese beduydē al eenen naem) daer hy voordeel op heeft/ ende dat om zijne ervarene Kapiteynen ende Soldaten.

De Christen-Princen/ die aen hem grensen/ zijn eerst/ den Koning vā Polen, die overmits verscheyden victorien van den Turck een weynigh schijnt ontsien te worden, doch laten malkanderen meesttijds in ruste/ tsedert dat den Turck de plaetsen aen Mar Majour of Ponto Euxino liggende/ die dē Polack toebehoorden/ hem afgenomen heeft.

De Hertogen van Oostenrijck grensen aen de Noort zijde/ aldermeest noch aen den Turck; doch dese schijnen meer sorge te dragen om te behouden tgene sy hebben/ dan yets van hem te winnen/ twelck gewis niet sonder groote ende kostelijcke Garnisoenen geschieden moet.

De Venetianen palen aen Turkyen eenige honderden mijlen/ so te water als te Lande/ ende quijten haer dapper tegens hem/ so wel om twelvaren van haren Staet/ als des Christenheyts.

Nu grenst hy oock met den Koning van Spangien op verscheyden plaetsen; doch in macht zijn dese malkanderen seer gelijck: ende ten ware ghe weest de groote beletselen aen d'een ende d'ander zijde/ te weten des Turcks tegen den Perssiaē ende des Spangiaerts tegen de Neder-landen/ sy soudē elckanders macht voor langhe met beteren ofte grooteren vlijt besocht ende geproeft hebbē.

Selim de tweede van dien Name de IV. Turcksche keyser.

Haer

Haer Gouvernement.

'Tgouvernement der Ottomannen is absolupt / want den grooten Turck is in dier voegen Meester over zijne Landen/ dat zijne Onderdanen haer selven Slaven noemen: Ja daer en is niemandt / die hem Meester noemē mach/ ick laet staen/ van 't Huys daer hy in woont/ of 't Lant dat hy bebouwet/ maer oock niet van hem selven / behalven eenige Geslachten die van Mahometh II. te Constantinopolen gepriveligeert wierden. Ja hoe grooten Meester hy sy over Landen / Steden/ of Dorpen/ en mach niet seggen dat hy pets/ergo oock niet zijns Lijfs/ Meester sy.

Den grooten Turck is absolupt Meester over alles wat in zijn Lant is/ ooc over de Lichamen zijner Onderdanen.

De Turcksse Keysers hielden eerst haer Hof te Bursia, een Stadt in Bythinia, daer na te Andrinopoli, ende van daer is 'tverboert naer Constantinopolen, daer 't noch is. Hy heeft tot zijn Lijf-wachte ontrent 4000. Janitsaren / welckers Colonel Aga ghenoemt wordt, behalven dese zynder noch 1500. Kupteren/ die gagie strycken van den Keyser; dese zijn verdeylt in Spacheglians, Vlofages, Silistares eñ Caripices, behalven de Kupteren/ die hier en daer onder de Beglierbeys zijn/ eñ die wordē betaelt upt de Schatkist des Turcksse Keysers. Hier benevens heeft hy noch 10000 andere Janitsaren / die door alle de Landen verspreydt zijn/ ende eveleens betaelt worden. Alle dese gehoorsamen haren Sangiac/ die wederom den Beglierbey, ende dese den Grooten Turck zijnen Meester.

Officiers des grooten Turcks.

Het Hof des Grooten Turcks wordt gemeynlijck genoemt Capy, waer van de naminge der Officieren/ om hare veelheydt al te moeyelijck zijn soude. Maer in het groote Serrail ofte Slot zijn tot den dienst van den Prince eenige Eunuchi, die onder haer noch eenige andere gelubde Mannen onder haer hebben. Maer buyten het Slot zijn veel Officiers / tot onderhoudinge des Rijcks / als ten eersten den Mufti, die den Alcoran uytleydt; Daer na zynder Cadilesquers, die Souveraine Rechters over alle saken zijn / daer oock alle Appellen voor verschijnen / komende van de Cadis, dat maer particuliere Richters van Provintien zijn; Deser Cadilesquers isser maer drie/ een over Europa, een over Natolia, ende den derden over Egypten, Syrien, Arabien, ende Armenien. Hier na volghen de Vazirs-Bassas, die als Raedts-Heeren des Keysers zijn/ende is 'tgetal haerder onselver / waer onder begrepen is den Grooten Vizir, van haer ghenoemt Vezirazem, die het Rijcke alleen bedient met grooter authoriteyt ende macht.

Die na dese de macht hebben / zijn de drie Beglierbeys, die als Overste vande Heyr-legers zijn; d'eerste is over Romanyen, d'ander over Natolyen, de derde over de Zee / ende wordt genoemt Demzi Beglierbey: ende hebben even so groote macht ende aensien als de Vizirs-Bassas doen.

Nu zijn de Provintien/ die den Turck onderworpen zijn verdeylt in veel Sanguiacas, die eertijdts 720. in getal waren / maer zijn tsedert de Perssise oorloge seer vermeerdert. Dese Sanguiacs zijn als Gouverneurs van Provintien/ende hebben noch al Bassas onder haer; Hier van isser ses in Europa, als die van Græcia, den Admirael van de Zee/ van Buda, Thesinivar, Bona ende Caffa. Vier in Africa, als die van Tunes, Alger, Tripoly ende Missir, die oock over geheel Egypten gesielt is. In Asien zijnder 29. ende so voorts op andere plaetse/ gelijc Leonclavius in 't lange verhaelt.

De Turcken hebben dese gewoonte / dat so haest sy eenigh Landt veroveren / sy terstondt den Adel dempen/ ende alles wat van Koninglijcken bloede is: ende de rijcke ende machtighste geslachten verdoeren sy in andere Contrepen/ daer d'Inwoonderen hare Heerschappye al lang gewoon zijn gheworden. Doch mach een peder aldaer synen geloofs vry/ sonder eenige vreese/ beleven; ende zijn gewisse in alles voldoen: Maer hy en laet niet toe dat zijne Onderdanen voor eenige Wtheemse Printen ten strijde trecken.

Haren Gods-dienst.

Mahometh, een Sone van Abdula, Afgoden-dienaer upt den stamme van Ismaël ende Hemin, een Joodse Vrouwe/ beyde van seer lager afkomste/ is geboren des Jaers 562. Hy nu groot geworden zijnde/ ende de Arabise Sceniters gewoon gestadige invallen in Perssen te doen/ hebben hem genomen ende aen eenen Koopman verkocht in Perssen, die hem tot dē handel seer bequaem siende/ heeft hem seer bemint/ so dat hy oot na zijns meesters doot de Weduwe getrout heeft; Aldus rijck geworden synde/ heeft zijn gemoedt naer hooger dingen gestaen/ ende heeft den tijdt waergenomen / die hem tot oproer aen te richten seer wel diende. De Arabiers waren doenmaels van den Keyser Heraclio seer qualijck voldaen: De Ketterpen Arrij ende Nestorij hadde de Kercken gants ellendelijck gestheurt. De Joden waren oock een groot getal/ so ware de Sarazijnē mede seer machtigh/ ende het Coomse Rijck was vol slaven. Mahometh dese gelegenthepdt siende/ heeft een Wet gemaeckt/ daer vele een goedt genoegen in hadden. Eerstelijck gaf hy zijn Vrouwe te kennen/ als oock zijn gebuyren/ dat den Engel Gabriel tot hem sprack / so dat hy de vallende Sieckte/ daer hy mede gequelt was/ de klaerheydt ende glants des Engels toe-schreef / die hem ter Aerden wierp: Daer na verbreyde hy dit/ toelatende alles wat de vleesselijcke sinnē best behaeghde/ende gebiedende den slaven vryheydt/ die zijne Wet aennamen. So dat hy/ gevolght synde van eenige Meesters der slaven/ die hy tot hē getrocken hadde/ eñ eē groot getal slaven/ na Medina Tanalbi gevloden is. Van dese vlucht af beginnen de Mahometanen haren Heere te tellen dat is het Jaer. Aldus heeft Mahometh van daer zijne toursse beginnen te doen/ verstercht wordende dagelijcks met meerder volcks ende slaven/ die op hope van buyt onder schijn van Gods-dienst haer van alle kanten tot hem begaven; ende heeft allengskens gheheele Rijcken ingeswolgen ende vermeestert/ gelijck tegenwoordigh genoeghsaem blijckt.

Mahometh Ouders.

Hoe hy gheroost ende verkocht wiert.

Trout zijns Heeren Weduwe.

Begint zijne Wet door gesichten.

Dese Wet Mahometis verepst oock de besnydenisse / niet op den achtsten dagh/ als der Joden / maer na het achtste jaer: Heeft oock onderscheydt in repne ende onrepne spijse/ als voornemelijck geē Verckens-vleys eté de. Sy versaken de Godtheyt Iesu Christi: Is vol van Fabulen ende laet 's vlees wellusten/ in de veelheydt der Wijven/ toe/ om vele menschen hier door aen te locken.

Wat de wet Mahometis voornemelijck inhout.

Sy bekennen ende belijden eenen God te zijn/ende eenen Iesum Christum, niet als den Sone Gods/ maer als een groot Propheet/ geboren upt de Maget Maria. En eeren geen

Haer voornaemste deelen der geloofs.

Beelden. Den Vry-dagh is haren rust-dagh. Sy houden een Vasten van 30. dagen / dien sy Ramadan of Romodan noemen / gedurende de welcke sy des daeghs niet en Eten; maer wel des nachts alles wat haer gelieft / behalven Verckens-vleys / ende onthouden haer van Wyn ende Vrouwen. Daer na hebbense oock haer Passa, genoemt Bayran, die drie dagé duyrt: in de welcke sy haer allesins verbrolijcken in alle genuchten. Dese Feest-dagh en komt niet altijdt op zijn gesetten tijdt op de selve streke in 't jaer / maer nu inden Somer / nu inden Winter / dan weer inde Lenten / ende dan wel inden herfst: want sy meten haer jaer niet af na den loop der Sonnen / maer na de Mane. Daerom sy seer neerstelijck de Nieuwe Mane gade slaé / groetense / ende dragen het Beeldt van een halve Mane / gelijck de Roomsgesinde Catholijcken haer Crucifix doen. Sy en hebben geen Klocken / noch latender de Christenen oock geene gebruycken / maer in plaetsen van die hebbense hooge Toorens / daer haer Priesters op klimmé / ende de Turcken 's daeghs ofte 's nachts vijf-malen roepen / om te komen bidden.

Sy en willen geen Turcken genoemt zijn / want desen naem in 't Hebreeus betepckent / gebannen, maer wel Musulmans, dat is / te seggen / Gods-dienstige.

Onder haer zijn vier Munnicken ordren / die alle malkanderen in alle dingen ongelijck zijn, als Torlaques, Dervis, Kalendirs, ende Huguiemales. Dese verkeeren sonder vreese met den Christenen / ja trouwen hare Dochteren wel / maer haten den Joden / met de welcke sy noch Eten / noch drincken willen.

De Turcken en onthouden haer niet alleen van den name Gods te lasteren / als mede Mahometis, maer oock Iesu Christi, des Magets Mariæ, ende van sommige Heyligé / ende straffen de Lasteraers seer hardt / van welcke conditie die oock zijn.

Haer gheloove van 't eeuwige leven.

Sy gelooven / dat de gene / die de Wet Mahometis seer deur onderhouden heeft / het eeuwigh leven besitten sullen / 't welck is een Paradys vol Wellusten / beset met schoone Rivieren / daer sy alles sullen hebben / watse maer en wensché / so van spijse / dranck / Vrouwen / Goudt / Silver / etc. Dat mede de Engelen hare Tafel-dienaers sullen zijn / ende alles in Gouden ende Silveren Vaten aendienen sullen. Daer en tegen / dat de gene / die den Alcoran niet naer en volgen / gedreyght worden met de Helle ende 't eeuwige vuyr: Doch inden Alcoran op 't eynde sijns levens vastelijck geloovende / sal versoetinge ende met eenen het eeuwige leven verkrijgen.

De Keyseren van Constantinopolen,

so Christenen / als Turcken / tsedert dat het Oostersche Rijck van het VVestersche gescheyden is / ende Carolo Magno gegeven wierdt.

Jaren Christi.		Jaer haers Rijcks.
780	COnstantinus VI. een Sone Leonis I V. is na zijns Vaders doodt Keyser gewordē / regerende seer jong zijnde / met zijne Moeder Irene, den tijdt van 9. jaren; beyde door Therasium, Patriarch van Constantinopolen gepersuadeert zijnde / lieten een Concilium houden van 350. Bisschoppen / by de welcke geordonneert wierdt / dat de Beelden wederom inde Kercken herstelt souden worden / die van Constantino V. daer upt gedreven waren. Kleynen tijt hier naer heeft hy zijn Moeder Irene van 't Rijcke berooft / ende liet Nicephorum de ooghen uptsteken / ende de tonghe uptsnijden / wanende dat men hem heymelijck tot Keyser wilde stellen. Besloot zijn Vrouwe Mariam oock in een Klooster die een Dochter Caroli Magni was / ende nam een Concubijne door zijns Moeders raedt / die met dan den haet des volcks en socht te trecken op haren sone / hoots daer op heeftse hem doen vatten / geblindt / ende in hechtenisse doen stellen / daer hy starf des jaers 798. t Sedert regeerde sy noch vijf jaren alleen. Ontrent desen tijt wiert Carolus Magnus tot het westerse Rijc beroepē.	
803	Nicephorus, die Patricius was usurpeerde het Rijck over Irenem; was eerst goedt ende deughdigh, daer naer boos. Is omgebracht in den strijdt tegen de Bulgaren.	23
810	Stauratius zijnen Sone wiert in den selben strijt gequetst / ēn van Michaeli Curopalata drie maenden na dien afgeset / die zijn Suster Procopiam getrouwt hadde, ende wierdt in een Klooster geset.	7
811	Michael Curopalata anders Rangabes, was so bloode / dat hy inden eersten Strijdt tegen de Bulgaren ontbloodt ende in een Klooster sich begaf / 't Rijck en serdom verlatende.	1
813	Leon V. was eerst Veldt-overste Michaelis, ende liet den Sone Michaelis de ballen uptsnijden ende daer na bannen. Dese wilde de Beelden niet doen herstellen / die door hem wederom uptgedreven waren.	2

Iaren Christi.		Iarē haers Rijcks.
	waren. Is eyndelijck onder de Misse omgebracht. Zijne Vrouwe wierdt in een Klooster gestelt/ ende zijn Kinderen verdreven.	8
820	Michael den Stamelaer, die Leonem vermoort hadde/ succedeerde/ ende is aen den buyck-loop gestorven.	9
829	Theophilus volghde zijnen Vader/ was een goedt Justicier/ ende droegh een grooten haet tot de Beelden. Sich seer bedroevende over zijn gestadige nederlage/ is eyndelijck van hert-sweer gestorven.	13
842	Theodora heeft na haers Mans doodt/ als Voogt over haren onderjarigen Sone Michaelem, het Rijck geluckelijck bedient; ende herstelde de Beelden. Michael eyndelijck bequaem zijnde tot de Regieringe/ heeft Theodora haer in een Klooster begeven/ ende haren Sone de Regieringe overgelaten.	14
856	Michael heeft tot zijnen Mede-hulpe in 't Rijck genomen eenen Basilium uyt Macedonien, die hem tot danckbaerheydt daer voor vermoort heeft.	11
867	Basilius Macedo heeft evenwel zijnen loon gekregen/ ende dat van een Hert/ 't welck hem met de poten inden buyck sloegh dat hy sterf.	19
886	Leo VI. toegenaemt Philosophus, is hem gevolght. Dese was een voorsichtigh Prince/ tot den eynde zijns levens.	18
904	Alexander, hoewel een Broeder Leonis VI. was hem nochtans in alle dingen seer onghelijck/ want hy des vlees wellusten t'onmatigh beminde/ daer hy oock van sterf.	2
906	Constantinus VII. een Sone Leonis VI. was seven jaren oudt/ als zijnen Vader starf/ onder de vooghdye zijns Moeders Zoe, ende is zijnen Oom gesuccedeert. Heeft de Griecksse weder levendigh gemaeckt/ ende zijnen Sone een Boeck nagelaten/ handelende van de saken des Rijcks/ 't welck de Venetianen als eenen grooten Schat bewaren/ Regeerde so met zijn Moeder Zoe, als met Romano Lecapen, die hem socht te verdrijven/ ontrent de 55. jaren.	55
959	Romanus, den Sone Constantini VII. is gesuccedeert/ onder 't beleydt van Nicephorus Phocas: Hy heeft zijn Moeder ende Susters verdreven die daer naer haren kost met het Venus-spel verdienden: ende hy tot dese dingē ooc seer genepght zijnde/ is eyndelijck vergift.	4
963	Nicephorus Phocas is hier door gesuccedeert: ende heeft Cilicien ende 't meeste deel van Natolia den Sarazinen ontruckt/ ende hoogs daer op Antiochien. Maer vermits hy door de excessive Oorloghskosten genoodtsaeckt was zijn volck meer Schattinge af te eyssen/ is hy van haer seer gehaet geworden/ ende van Ioanne Zimisco op een nacht in zijn Kamer vermoordt geworden/ daer toe Theopania, zijn eygen Vrouwe/ hem ingang in zijn Kamer gaf.	6
966	Ioannes Zimiscus heeft tot Mede-gesellen genomen de Sone Romani, als Basilium ende Constantinum, ende hebbende gants Bulgariam verobert/ is hy vergiftight.	7
976	Basilius ende Constantinus VIII. Gebroeders/ hebben lang met malkanderen geregiert/ ende Bulgariam dapper onder dwang ghehouden: tot dat Basilius starf.	50
126	Constantinus VIII. heeft na zijns Broeders doodt noch drie jaren alleen geregiert; was seer genepght tot wellustighheyden des vleys.	3
1029	Romanus Argyropilus den Swager Constantini VIII. is hem gesuccedeert. Is door verraedt van zijn Wijf Zoe ende haer Boel in zijn Baedt-stove versmoort.	5
1034	Michael Paphlagonicus, den Boel van Zoe, is door haer Keyser geworden; de vallende siecktе gekregen hebbende, is op 't lest van de watersucht gestorven.	8
1042	Michael Calaphat, geadopteerde Soon van Zoe, heeft haer belooft/ dat hy van niemant als van haer het Rijck ontfangen soude/ eñ is aldus gekroont geworden. Daer naer uytgevende/ datse hem wilde vergiften/ heeft haer in een Klooster doen slupten/ ende laten scheeren. Maer het volck tegen hem oproerigh worde/ heeft Theodoram, de Suster van Zoe, Keyserinne gemaeckt/ ende Zoe uyt het Kloosster gehaelt/ oock Calaphat verbolght/ eñ hem met zijnen Broeder de oogen uytgestecken.	4. maen.
1042	Zoe ende haer Suster Theodora zijn te samen in 't Rijcke gestelt/ Zoe 60. jaren oudt zijnde/ doch noch geheel amoureus/ heeft Constantinum Monomachum uyt zijn ballingschap weder-geroepen/ ende hem tot haren Man genomen/ die hier door Keyser wierdt na	

Jaren Christi.		Jarē haers Rijcx.
	dat dese twee Vrouwen 3. maenden geregiert hadden.	3. maend.
1042	Constantinus IX. toegenaemt Monomachus was van Keyserlijcken stamme: Heeft twee burgerlijcke oorlogen ten eynde gebracht/ ende eenige andere. Zoe starf oudt zijnde 70. jaren/ ende hy een wijle tijdts daer naer van 't Pleuresis.	12
1055	Theodora, de Suster van Zoe, heeft het Rijck wederom aengebaerdt/ende dat een wijle tijdts voorsichtelijck geregiert/ doch overmidts de sieckten haren ouderdom overvielen/ heeftse tot hulpe genomen een ouden Man Michael, ende starf des jaers 1057.	2
1057	Michael een jaer geregiert hebbende/ is van Isaco Commena afgestelt/ ende is hoorts daer op als een particulier persoon gestorven.	1
1058	Isaacus Commenes was dapper ende van grooter couragie; Edel/ ende naerstigh in alle zijne dingen. Ter jacht zijnde/ is hem groote siecktе aengekomen/ waer over hy hem onbequaem vorlende tot de regieringe/ heeft hem in een Klooster begeven: ende met des Raedts ende volcks wille tot Keyser verklaert eenen	2
1060	Constantinus Ducas X. desen is door zijne gierighepdt van den volcke seer gehaedt geworden: Is gestorven des jaers 1067. latende in 't Rijcke zijn Vrouwe Eudoxia ende drie zijne Sonen: Maer den Oorlogh opkomende/ is van den stercksten hoop besloten/ dat een Man bequamer tot het Rijck was; is derhalven genoodtsaeckt geweest tot haren Man aen te nemen ende te trouwen na seven maenden regerens/	7
1068	Romanus Diogenes. Dese is in den Strijdt van den Sultan Azant gevangen die hem doch met gaven weder-sandt/na dat hy met hem van vrede gehandelt hadde. Ondertusschen is alles te Constantinopolen in't warre gestelt, Eudoxia wierdt verdreven/ Diogenes afgheselt/ ende Michael wierdt Keyser gekoren/ die Diogenem de oogen liet uytsteken/ ende doorts in Ballingschap sondt; daer hy starf.	3
1071	Michael, toegenaemt Parapinacius, tot de Kroon gekomen zijnde/ zijn de Turcken in Asien ghevallen/ ende is Michael om zijne onbequaemheydt ten oorloge/ met zijn Vrouwe ende Sone in een Klooster ghesteken.	7
1078	Nicephorus Votaniat, uyt den stamme van Phocas, is gesuccedeert/ maer van de Commenes afgestelt/ende in een Klooster gesteken/ daer hy wepnigh tijdts na leefde.	3
1081	Alexius Commenes een Sone Isaaci is gevolght/ maer naer een langduyrige siecktе gestorven/ oudt zijnde 70. jaren.	37
1118	Colojan is zijnen Vader gesuccedeert/ willende op de Jacht eenen vergistigen Schicht tegen een wildt Vercken werpen/heeft hem selven in de handt gequetst/daer hy af sterf.	24
1142	Manuel wordt van sommige den Vroeder/ van andere den Sone van Calojan genoemt. Was een trouwloos ende ondeugend' Prince. Is eyndelijck Monick gworden zijnde/ gestorven.	38
1180	Alexius zijnen Sone succedeerde/ende berichte dat Rijck onder de Vooghdye zijns Neefs Andronici, die hem hoorts daer aen het hooft liet afsmijten/ende 't Lichaem inde Zee werpen/out zijnde 15. jaren.	3
1183	Andronicus Commenes volghde hem. Tegen desen is opgestaen Guilhelmus Koning van Sicilien, om de doodt Alexij te wreken. Maer Isaacus Angelus heeft hem bespronghen/ verwonnen/ ende gekregen, liet hem het eene ooge uytsteken, ende verkeert op een Eselinne stellen/met een Alupn-Kroone op 't hooft; de Steert des Eselinne in plaetse van een Scepter in de handt/ende aldus toegemaeckt door Constantinopolen voeren/ daer hem het volck met Slijck ende steenen doodt smeet; wierdt doen opgehangen/ende noch vanden Vrouwen afgehackt/ende in kleyne stucken gescheurt.	2
1185	Isaacus Angelus aen de Kroone aldus geraeckt zijnde/is van zijnen oudtsten Vroeder van de oogen ende 't Rijck berooft/ende in een vaste gevangenisse gestelt.	10
1195	Alexius den Vroeder Isaaci sich met geweldt in 't Rijck gedrongen hebbende/ heeft den Sone Isaaci, oock Alexius genoemt/ door hulpe der Venetianen ende Francoisen zijnen Vader upt de gevangenisse verlost/die hoorts daer aen starf.	9
1204	Alexius, een Sone Isaaci Angeli, wierdt in zijns Vaders plaetse gestelt: Maer beginnende te regieren/is hy van Murziphilo, die van geringer afkomst was/ doch van hem opgetrocken/ vermoort. Dese in	

Iaren Chriſti.		Iaer haers Rijcks.
	ſen in 't Rijck wederſtandt bindende/ is met zijn Vrouwe/ Heeren/ ende Schatten na Morea gevlucht / daer hy gevangelijck van daen gebracht is/ende binnen Conſtantinopolen ellendigh geſtorven is.	1
1205	Balduinus, Grave van Vlaenderen, op den tocht des H. Lants tegen de Sarazijnen getrocken zijnde/ is tot Keyſer gekoren geworden/ wiert na een jaer regerens gevangē ende gedoot in een Belegh.	1
1206	Henricus, een Broeder Balduini, is hem gevolght. Deſe liet tot Erfgenaem zijn Dochter Yolanda, die getrouwt was aen Petrum, Grave van Auxerre.	10
1216	Petrus, was een Sone Ludovici Craſsi, Konings van Vranckrijck, Grave van Auxerre, quam door zijn Vrouwe Yolandam aē 't Rijcke/ maer is van Theodoro Laſcaro ontgebracht/ die hem noemde Keyſer van Andrinopolen ende Græcia te zijn. Zijn Vrouwe regeerde twee jaren alleen/ gedurende zijne gevangenisſe.	2
1220	Robertus, een Sone Petri, gehoort hebbende zijns Vaders ongeluck/ is uyt Vranckrijck vertrocken/ ende te Conſtantinopolen gekomen/ alwaer hy tot Keyſer aengenomē is; is van een ſiecktе geſtorvē.	8
1228	Balduinus II. een Sone Roberti, is geſuccedeert. Maer Michael Paleologus heymelijck in de Stadt gekomen zijnde/ heeftſe vermeeſtert/ alſo Balduinus met een groote Vloot in de engte voor Conſtantinopolen lagh/ ende heeft alſo het Rijck wederom aen de Griecken gebracht.	31
1259	Michael Paleologus verwonnen hebbende Guilielmum, Koning van Achaya, is te Lyon op het Concilium getrocken/ daer hy ſich met den Paus verſoende/ daer over hy vanden Griecken ſo gehaet wiert datſe hem na zijn doodt geen begravenisſe en wilden vergunnen.	24
1283	Andronicus II. als oudtſte Sone / is zijnen Vader geſuccedeert/ hebbende eenen Michaelem, die ſommige zijnen Schoon-ſoon noemen/ tot Mede-geſelle in 't Rijck ghenomen/ hy ſtarf des jaers 1319. So riep hy dan eenen anderen/ Andronicus genoemt/ in zijn plaetſe; daer over Andronicus, een Sone Michaelis, vergramt zijnde/ hem beoorloghde/ ende verdreef/ maer wierdt vanden Venetianen wederom herſtelt. Is eyndelijck 70. jaren oudt zijnde/ geſtorven.	52
1333	Andronicus III. eyndelijck tot Mede-geſelle des Rijcks aengenomen zijnde/ heeft na zijns Grootvaders doodt alleen geregeert den tijdt van acht jaren.	8
1341	Ioannes Paleologus ſuccedeerde zijnen Vader; hadde tot een Vooght Ioannem Cantacuzenum, die hem beoorloghde/ ende aldereerſt de Turcken gewapender-hant in Europam bracht; eyndelijck Conſtantinopolen inghenomen hebbende/ heeft hy Paleologum geen ander quaedt gedaen/ dan hem bedwongen tot een Mede-geſelle in 't Rijck aengenomen te worden/ dien hy ook zijn Dochter ten Wijve gaf. Maer Ioannes Paleologus dit niet tegenſtaende eyndelijck gebannen zijnde/ is door hulpe der Turcken voor Conſtantinopolen gekomen/ ende gaf haer ook doen woon-plaetſe in Europa, nam de Stadt in/ ende dwong Cantacuzenum in een Klooſter te gaen; ende regeerde noch 27. jaren alleen.	43
1387	Manuel Paleologus ſuccedeerde zijnen Vader / doch heeft niet veel bysonders verricht; liet ſeven Sonen na.	34
1421	Ioannes, als oudtſte Sone / is geſuccedeert. Onder hem zijn de Griecktſe ende Latijnſe Kercken vereenight / in 't Synodo te Ferrazen, dat daer naer tot Florencen verlepdt wierdt / onder den Paus Eugenio IV. Starf onlangs hier naer/ ſonder Kinderen.	24
1445	Conſtantinus XI. volghde zijnen Broeder. Onder deſen is Conſtantinopolen van de Turcken belegert geworden/ ende ingenomen door Mahomethem II. een Sone Amurathis II: den Keyſer na de Poort loopende/ ende willende met de andere ontvluchten/ is onder de Poorte doodt gedrongen/ op den 29. May 1453. Zijn hooft is op een Lancie door het gantſe Leger der Turcken gedragen. Aldus is Conſtantinopolen, gebouwt ende verheerlijckt door Conſtantinum, een Sone Helenæ, onder deſen Conſtantinum, Sone van een anderen Helena, ghewonnen / ende onder de macht der Turcken ghebracht.	8
1453		

Iaren Christi. Iarē haers Rijcx.

Alhoe wel hier wel van node soude zijn/ datmē de Keyseren van Constantinopolen vervolgen soude/ so sullen wp doch/ tot beter verstant van de hercomste der Turcken/ alhier van het ghesla chte der Ottomans beginnen/ upt de welcke het vervolgh der Keyseren gesproten is.

Begin der Turcksche Keyseren van Constantinopolē.

1300 OTtoman, een Sone van Orthogula, was Keyser der Turcken in 't iaer 1300. Dese heeft alder-eerst den naem zijns volcks vermaert gemaeckt; nam desiaers 1308. Ierusalem in: maer van de Christenen/ onder Govert van Bouillon, verwonnen zijnde is 't meeste deel na Nicæa gevloden; ende was dese de eerste / die hem tot een Monarche stelde, nam veel van Bythinia in/ ende eenige Steden/ aen Mari Pontico, als oock de Stadt Sina, eertijdts Sebastia. Is seer oudt zijnde/ gestorven. 28

1328 Orchanes succedeerde zijnen Vader in 't Rijcke der Turcken: Was veel strijdtbaerder als zijn Vader/ mildt ende sedigh. Verwon de Landen van Mysia, Lycaonia, Phrygia, Caria ende Bursia. Zijnen Sone Solyman oorloghde tegen de Griechen/ trock in Europa, ende bestreedt den Bulgaren die hy verwan / nam in Thracien de Steden Andrinopoli ende Philippopoli. Hy starf/ te weten Orchanes, van een wonde/ ontfangen voor de Stadt Bursia. 22

1350 Amurathes I. een Sone Orchanis, is door zijns Broeders overlijden gevolght. Desen hadde Ioannes Paleologus 2000. Turcken te hulpe gesonden/ 't welck het begin des ondergangs van Constantinopolen was; want hy aengelockt zijnde door de Rijckdommen van Europa, sont ses dupsent Turcken in sekere Galeyen van Genua, onder schijn van hulpe aen de Grieckische Keyseren/ die den Hellespontum invoeren / veel Steden ende Sterckten innamen / oock geheel Serviam ende Bulgariam. Maer Lazarus, zijnde Dispota van Servia, heeft Amurathem, tot weder-wraeke zijns Meesters/ die doot gebleven was/ omgebracht. 28

1378 Bajazeth zijnen Vader Amurathem gevolght zijnde/ heeft zijnen Broeder Solymam vermoort/ om alleen te moghen regieren. Heeft oock de doot zijns Vaders gewroken. Verwon by-geheel Græciam, ende belegerde Constantinopolen, maer is van Tamerlan gevanghen ghenomen/ die hem in een Yseren Kevie setten dede/ ende also door geheel Asien ende Syrien voeren liet/ ende is also ellendigh gestorven. Men meynt dat na zijn overlyden een sal-stant int Rijcke des Turcks geweest sy.

Interregnum.

Mustapha, een Sone Bajazethis, zijn Broeder Iosuam vermoort hebbende/ is wederom van zijnen Broeder Moysem verdreven. Desen Moyses is wederom van zijnen Broeder Mahomethe vermoort geworden. Sommige noemen desen voorsz Mustapham, Orchanē II. ende seggen dat hy een Sone ende Erfgenaem van Iosua gheweest sy/ ende van Moyse, zijns Vaders Broeder/ vermoort sy: Dat oock desen Mahometh immediatelijcken naer Bajazethem zijnen Vader soude geregiert hebben/ sonder eenige mentie van Iosua, Mustapha, ofte Moyses te maken. Evenwel worden se geen van beyden onder de Keyseren getelt/ om hare hoorheydt in 't Rijck.

Mahometh I. een Broeder Iosuæ, Mustaphæ, ende Moysis, heeft alles weder-gewonnen/ dat van den Tamerlan zijne Ouders afgewonnen was gheweest. In Græcia weder-gheheert zijnde / heeft zijnen Stoel in Andrinopolen ghestelt / daer hy de Christenen upt verdreef. Regeerde 12. iaren. 12

1418 Amurathes II. succedeerde zijnen Vader. Heeft alder-eerst gevonden de Lijf-wachte der Janitsaren/ die doen alle verlochende Christenen waren. Is in Hungaria, Bosnië, Albanien, Walachien, ende Græcia met groote winst geballen. Ontruckte den Venetianen Thessalonicā. 32

Maho-

Jaren Chriſti. | Jaren haers Rijcx.

1450 Mahometh II. zijnen Vader geſuccedeert zijnde / heeft terſtondt zijnen jongſten Broeder vermoort. Was een boos ende godtloos Prince / alle Goden beſpottende / ſelfs mede zijnen Phrophete Mahometh, dien hy ſepde hem gelijck te zijn. Onder hem is Conſtantinopolen met verraſſinge ingenomen / als oock 't Rijcke van Trapezonde. Heeft den Chriſtenen twaelf Koningrijcken / ende 100. Steden afgenomen. Belegerde Rhodus, doch te vergeefs. Is eyndelijck van de Colica Paſsione geſtorven.

1481 Bajazeth ſuccedeerde zijnen Vader door hulpe der Janitſaren. Nam Walachien in / ende den Venetianen ontweldighde hy Lepanten, Modon ende Duraz. Zijnen jongſten Sone Selim, dien hy door hulpe der Janitſaren den oudtſten Sone gepreferеert hadde / ende keyſer verclaert hadde / heeft hem verdreven / ende hoets daer aen laten vergiften. 31

1512 Selim aldus aen de Krone geraeckt zijnde / heeft oock zijne Broeders Achmet ende Corcut laten vermoorden / als mede ſeven Kinderen zijner Broederen doen verworgen. Hy verwan den Sophy van Perſſen, ende de Sultans Campſon ende Tomonbey, met de Mammeluken ende Arabiers. Hy hechte aen zijn Rijck Egypten ende Arabien. Is in 't achtſte jaer zijns Rijcks van een ſweeringe inde Nieren geſtorven. 31

1519 Soliman, van ſommige de II. deſes naems genoemt / verkreegh Syrien, Belgrade, Rhodus, Buda; daer na in 't jaer 1543. Alberegale ende Strigongien in Hongaryen. Als oock de Rijcken van Aſſyrien, Meſopotamien, met de Stadt Babylon. Nam de Stadt Tauris tweemael in. Belegerde Malta ende Weenen, doch te vergeefs. Liet zijnen oudtſten Sone Muſtapha verworgen / om zijne Concubijne Roſa te behagen / die lieber ſagh / dat zijnen jongſten Sone Selim ſuccedeerde. Soliman is eyndelijck in 't jaer 1566. in Hongaryen voor het belegerde Kaſteel Sigher geſtorven / geregeert hebbende 47. jaren. 7

1566 Selim II. is door hulpe van Mehemet Baſſa in poſſeſſie des Rijcks gekomen eer dat zijns Vaders doodt ontdeckt wierdt. In den jare 1571. heeft hy 't Eylandt Cypers ingenomen: Maer verloor des ſelven jaers de Schreeps-ſtrijdt voor Lepanten. Nam in Africa de Stedē Tunis ende la Gouletta: Alle 't welcke hy door zijne Gouverneurs verrichte / ſo ſeer was hy genepght tot zijne Wijven ende den Wijn. Starf in 't jaer 1574. 47 8

Amu-

Amurath de derde Van dien Name, de 16. Turcksche keyſer

Iaren Chriſti.

1574 Amurathes III. oudt zijnde 28. jaren/ beſat het Rijcke acht dagen na de doot zijns Vaders. Liet vijf zijne Broeders ombrengen/ ende twee zijns Vaders ſwangere bij-wijven. Was ſeer ſuperſtitieus tot zijne Wet; ſeer ghenepght tot wijven ende veel-eten. Was Vader van 102. Kinderen. Starf des Jaers 1595. geen 50. jaren out zijnde. Iaren haers Rijcks. 21

1595 Mahometh III. liet 19. zijne Broederen ombrengen/ ende eenighe bij-wijven zijns Vaders/ die ſwanger bevonden wierden/ verdrincken. Als mede zijn Moeder ende oudſten Sone/ om datſe van de Aſtrologos onderwaeght hadde/ hoe veel tijdts hy regeeren ſoude. Den Sophy van Perſſen heeft des Jaers 1603. de Steden Tauris ende Bages met ſeer groote Landen/ die Selim I. ende Soliman II. hem afgenomen hadden/ weder ingenomen. Is van de Peſte geſtorven. 9

Achmeth

Acomath de 1 van dien Name Turcks Keyser tegenwoordelick regerende

Iaren Christi. 1604	Achmeth is zijnen Vader gesuccedeert/oudt zijnde tussen de 16. eñ 17. jaren. Heeft des Jaers 1605. Strigongien, ende eenighe Landen in Hongaryen inghenomen. Men seyt/ dat hy het Lichaem zijns Vaders/ ghebalsemt zijnde/ in een Looden Kiste/ laet mede-voeren in alle Legers/ wanende dat zijne aenslagen hier door te beter uytgang hebben sullen. Hy heeft met den Keyser Rudolphum ende 'tgeheele Huys van Oostenrijck Treves gemaeckt voor 15. jaren. Is een seer goet-aerdigh Prince/ ende van goeder hope. Regeert noch dit Jaer 1619.	Iarē haers Rijcx. 15

VER-

Verhael van het Rijcke der ABYSSINEN ofte van PAEP-IAN.

Kort Inhoudt.

1. VErscheyden meyningen der Wereldt-beschrijveren/ over de lengde/ breedde ende grensen des Rijcks van Paep-lan. 2. Titulen deses Prins. 3. Beschrijvinge der Provintien/ onder hem behoorende/ ende eerst van Barnagas, zijne gelegentheydt/ grensen/ etc. 4. Andere beschrijvinge van 't vaste Landt/ende van de Stadt Beimalechi, daer hy zijn Hof houdt. 5. Groote vruchtbaerheydt deses Landts in alle dingen: Viervoetige Dieren: Vogelen/ Goudt/ Silver/ Koper ende Yser-Mynen. Heeft twee Somers ende twee Winters op een jaer. 6. Afkomste deser Ethiopiers/ ende haren Koningen oude Afgoderye. 7. Beschrijvinge van 't Hof van Paep-lan, zijne kleedingen/etc. 8. Van den aerdt ende verwe der tegenwoordiger Inwoonderen/ hare spyse/ dranck/ Sprake ende Letteren. Hare Ceremonien in't rouwe dragen. Hare Schip-vaert. 9. Waer uyt haren overvloedigen Rijckdom spruyt; Hedendaegh Paep-lans inkomst is. 10. Hoedanigh deses Princes macht is; ende hoe veel Volcks hy wapenen kan: zijne vyanden ende gebuyren. 11. De Regieringe deses Princes al te straf over zijne Onderseten. Zijn afkomst uyt eene der Sonen van Salomon ende Koninginne van Saba. Van de Kerckelijcke beneficien. Van de gerieflijcke Vrouwen.

wen. Van 't groot getal der Officieren vande Krone. 12. Twee ſoorten van Religie/ als het Chriſtendom ende het Mahometiſdom. 13. De Abyſſinen behoudē noch de Beſnijdeniſſe. Forme der Kerckē/ daer men niet geſchoept mach ingaen/ noch oock daer in ſpouwen. Hare Kerck-hoven/ Doop/ Trouwe ende Sacramentale Biecht. 't Geſtreng leven haerder Monicken vande ordre S. Anthonij, ende Ceſtifanes: Hare Ceremonien in de goede Weke. 14. Ambaſſaden aen de Abyſſinen geſonden/ om haer met de Roomſche Kercke te vereenigen.

1. ALle de gene/ die opt eenigh verhael gedaen hebben van 't gene deſen Monarch beſit/ hebben meer van de oude macht zijner voorſaten gheſproken/ dan van den tegēwoordigē. Wāt ſommige ſtellēt van den eenē Tropico tot den anderen/ ontrent van 50. graden/ twelck wel 1400. Franſe mijlen bedraghen ſoude/ alleen in de breedde; namelijck van de Roode Zee af tot de Ethiopiſe Zee toe; hebbende ten Noorden Egypten, ten Oſten de Roode Zee/ ende een deel van Indien: ten Zuyden de Bergen van de Mane/ die het ſelve aldaer een natuyrlijcke Muyr verſtercken/ ende ten Weſten de Riviere Senega, ende de Rijcken van Nubia, Manicongo, ende den Nijl. Dit ſtelt Mercator met meer andere. Maginus heeft by-na de ſelve ſin. Hugo van Linſchotē, in zijn Schip-vaert/ ſeght dat dit Rijck ſich ſtreckt van den ingang der Roode Zee af/ tot het Eylant Siena, onder den Tropico Cancri, behalven de kuſt/ die den Turck tſedert 70. jaren herwaerts/ beſeten heeft: So dat na zijn ſeggen Paep-Ian aen de Ooſt-zijde hebben ſoude de Roode Zee/ ten Noorden Egypten, ende de Woeſtijnen van Nubia, ende ten Zuyden het Rijcke van Monoemugi, alle twelcke 400. Italiaenſe mijlen bedragē ſoude.

Iuan de Baros, dien Botero volght/ ſtelt het Meyr van Barcena int midden deſes Rijcks/ ende ſoude den omgang deſe Rijcks/ volghens zijne tellinghe/ zijn van ontrent de 672. mijlen.

II. Eer-titulen des Prins der Abyſſinen.

Deſen Prince/ die ſich roemt afgekomen te zijn upt David, noemt hem Keyſer van Opper ende Neder-Ethiopien, Koning van Xoa, Caffæten, Fatigar, Angota, Bæris, Balignaze, Adea, Vangue, Gayanne, (daer den Nijl zijnen oorſprong heeft) Aumare, Bagamodri, Ambea, Vanguci, Tigremahon, Sabaun (t Lant des Koninginnes van Saba) van Bernagas, ende Heere van Nubien, dat na Egypten ſtrecht.

III. Maer wy ſullen zijn Rijck beſchrijven/ ſo hy dat nu beſit/ ende peder Provintie int bysonder/ waer af gheen lant by ons meer bekent is/ als Bernagas, om dat het aen de Roode Zee light/ ende een goede Haven op de ſelve heeft/ te weten die van Ercocco. De Hooftſtadt wort Beroe genoemt/ light aen een vermaelijckie Rivier. Den Turck heeft upt dit Lant onlangs een groote proye van volck ende goederen ghehaelt/ maer zijn nu met den Baſſa van Suaquen, op de rode Zee liggende/ verdragen/ dien ſy 1000. onſen gouts geven.

Van een ontoegangelijckē Bergh daer op geſaept ende gemaept wordt.

In het Weſter-deel light een hoogen ſteylen Bergh/ ontrent een mijle groot/ beſtimmert met Koninglijcke geſtichten/ een Kerck en een Klooſter/ is boven plat ende wort beſaept; heeft oock twee groote Water-backen. Men kan daer niet op komen/ dan langs een ſmallen wegh aen d'een zijde/ eñ dat noch tot een ſeker tepchen toe/ van waer men met Manden ende Leders opgetogen moet worden/ waer door datſe oock onwinbaer is/ want ſy daer op ſaepen ende maepen konnen: eñ heeft een blacke plaets aen deen zijde/ daer wel 500. Mannen by een ſtaen konnen.

Wt Barnagas tredende/ komtmen aen de Bergen/ tuſſent Zuyden ende Oſten/ van Mandafo, Oſale, ende Graro, die dit Rijck van den Koning van Adel af-ſcheyden.

In de Provintie van Dafila, behoorende onder t Rijcke van Barnagas, behalven de ſtadt Ercocco, liggen noch Sautar, Giabel, Faccari, ende Abarac. Voor by de Cabo van Ercocco vintmen twee ſtil-ſtaende wateren/ die oock Crocodillen voeden/ als den Nijl. Van hier komtmen naer Cabo de Docono, int Rijcke van Dangali. Daer naer aent Eylant Zeilaz; ende ſo voorts aen de Cabo del Guardaſuni, daer de ſtadt Mette light. De kuſte na t Zuyt-Ooſten omvarende/ vintmen Carfur ende de Cabo de Zinogi; Deſe Golphe/ die wat krom loopt/ komtmen te Azun ende Zazella, daer naer vintmen Magadazo, daer de Portugheſen handelen/ ende daer naer de leſte Provintie aen de Zee is Barnis, hebbende op de Zee de twee Steden Patea eñ Bravo, wiens Landen van een ſcheydē de Landen des Konings van Groot Ethiopien, ende des Konings van Melinda. Dits tgene langs de kuſtē te vinden is; Laet ons nu eens het vaſte Lant beſien.

Meyr/ daer Crocodillen in gevoedt worden.

IV. Het Koningrijck Tigremahon light tuſſen de Rivieren Marabo, de Nijl, de Rode Zee, eñ het Rijcke vā Angota: Eñ wort onder de Landē van Paep-Ian geſtelt/ om dat deſes Lants Koning hem rijnſ baer is. Het Rijcke van Tigray heeft de ſtercke ſtadt Caxumo, daer men ſept/ dat eertijts de Koninginne van Saba gewoont heeft/ eñ Maqueda genoemt was/ die/ volgens tſeggē der Ethiopiers/ by Salomon eenen Soone Meilech teelde. Deſe ſtadt was oock het hof des Koninginnes van Candacen.

Het Rijcke Angota light tuſſen de Rijcken van Tigremahon ende Amaran. De Provintien Abugana, Iannemora ende andere leggen in dit Rijck. Op de Riviere Sabellette liggen de ſteden Angotini, Bachle, Corcore, ende Betmar, ende op de Riviere Ancone, light de Hooftſtadt Angota.

Het Rijcke van Amara, grenſt ten Noorden aen 't Rijcke Angota, ten Oſten aen Xoa, ten Zuyden aen Damut, eñ ten Weſten tot dicht aen de Nijl.

Het Rijcke Xoa light tuſſchen de Rijcken Amara, Damut, ende Fatigar.

t Rijcke Sagamedra is tgrootſte vā dit geheel Ethiopien, want van het Rijcke Gayame tot aen ghene zijde des Eylants Gueguera zijn meer dan 600. mijlen.

Het Eylant Gueguera, eertijts Meroe, en behoort den Paep-Ian niet toe/ maer wort bewoont van eenige Mahometanen/ die zijne Erf-vranden zijn.

Fatigar light tuſſen de Rijcken Adel ende Xoa, ende Damut light aen Xoa, ende Zanguabara.

guabara. Sommige stellen Damut aen gene zijde der Rijcken Vangue ende Gayame, na t'Westen toe/ twelck mijns bedunckens oock beter voeght.

Siet daer het meeste ende tseekerste dat van dit Lant gheschreven kan worden/ want de veelheyt der meyningen in zijne gelegentheyt is so groot/ ofte veellicht so verwart/ dat het veel meer hoop sou zijn ghedoorst/ dan voordeel gedaen. Doch dat sommighe meynen/ dat de woonplaetse van desen Prince soude zijn in de stadt Caxumo, is weynigh met de waerheyt over een komende/ maer wel in de stadt Beimalechi; ghelijck Hugo van Linschoten beschrijft/ die de gantse kuste van Ethiopien bewandelt heeft/ ende sulcks van de Abissinen selfs verstaen heeft.

Hoedanigheyt.

V. Groote vruchtbaerheyt van't geheele Lant der Abyssinen.

Alle t'Lant deses Monarchs/ om int generael te spreken/ is seer vruchtbaer: want al en heeftet geen Koorn/ so heeftet nochtans veel Garst/ Boeckweyt/ graeuwe Erweten/ Boonen/ende diergelycke vruchten/ als mede veel Suycker; maer en kan van hun niet toegherept worden/ mits gebrec van wetenschap. Daer zijn oock veel wijngaerden. Oock een ongelooflycke menighte van Orangie-appelen/ Citroenen ende Limoenen. Daer is oock veel Honigh/ want de Byen woonen met de Menschen onder een dack/ ende dies oock so veel Was/ datse geen smeer tot kaerssen van noode hebben. Daer is oock wel Vlas/ doch hebbense geen handel/ om tselve tot Lijnwaet te bereyden/ in wiens plaetse sy Catoen ghebruycken. Heeft oock alderley vier-voetigh gedierte/ ende tgevogelte/ weynigh uytgheset/ dat wy in Europa hebben; Dit Lant is somwylen so met de Sprinckhanen gheguelt/ datse den geheelen Oogst bederven. Hare Paerden zijn kleyn/ maer hebben vele Arabise ende Egyptise/ wiens veulens/ alsse drie of vier dagen oudt zijn/ sy aen koepen laten soghen. Daer zijn oock vele Gout-Mijnen/ oock Silver/ Yser/ ende Koper. Het Lant is oock so vol Patrijsen/ Hasen/ ende Konijnen/ datter grimmelt/ want sy nimmermeer daer te jacht en gaen; ende is voorts in alle dingen seer overvloeyende.

Twee Somers ende twee Winters.

De Inwoonderen hebben hier twee Somers en twee Winters/ die sy niet en onderscheyden door de hitte der Sonnen/ ofte door de koude/ maer door de lang-durighen reghen/ ende t'schoon weder.

Hare Oude Zeden.

VI.

De oude hebben ghelooft/ dat de Moorren upt geen ander Lant gekomen en waren; ende aldereerst den Goden-dienst instelden. Sy gebruyckten tweederley geschrift/ waer van 't eens Heyligh en 't ander profaen was; 't een voor de Priesters/ ende 't ander voor tgemeene volck. Dese waren met Letteren geschreven; d'andere met Figuren ende Beelden/ bykants als de Egyptenaren.

Sy eerden ende aenbaden hare Koningen; als of eenige goddelyckheyt in haer geweest hadde. Hy en vermocht evewel niet pemant te doen sterven/ maer soder een sich ergens in misgrepen hadde/ sont den Koning eenen Dienaer daer heen met eē tepckē des doots/ die dan terstont niet na en liet sich selven het leven te benemen/ na dat hy dit tepcken gesien hadde.

Groote liefde der oude Æthiopiers tot hare Koningē.

Indien oock de geen die tot Koning ghekozen was/ maer een ooge/ ofte manck gheweest hadde/ sy souden hun oock alle een oogh uytgheseticken/ ofte verlemt hebben. Ja sommige van des Konings beminde/ hy komende te sterven/ hebben hun oock het leven benomen/ so seer beminden sy haren Koning; dat sy waenden hier in de ware liefde tot haren Koning te bestaen.

Herodotus seght/ dat de Ethiopiers upt Macrovia het Koper boven 't gout achteden; want het Gout by hun so weynigh gheacht wiert/ dat de Ambassadeurs Cambysis aldaer komende/ gheheele Fontepnen met Goude banden beset sagh. De Wijven trocken oock ten oorlogh/ ende hingen een Koperen ring door hare Lippen.

Sommige aenbaden de opgaende Sonne/ ende verbloeckten seer schrickelyck de nederdalende. Sommige wierpen de dooden in de Riviceren/ende andere leyden die in aerden baten/ ofte oock in glasen Baten/ die sy dan wel een Jaer in hare Huysen bewaerden/ aēbaden/ ende van de eerstelingen der vruchten offerden.

Huydens-daeghse Zeden.

VII.

Den Keyser der Abyssynen/ die de Arabiers Anticlibassa/ ende sommige zijne Belul-Gian noemen/ so veel als macht des Prins; andere Aceguec, dat is/ Keyser/ sommighe oock Neguz, dat is/ Koning; en heeft gheen verseckerde woon-plaetse; maer is nu hier/ dan daer; ende woont meest onder Tenten/ diemen hem tot 6000. na voert; waerom zijn Hof meer als 10. of 12. mylen beslaet/ als het opt blacke Lant gheschiet. Men segt dat hy niet swart en is als de andere Moren/ maer een weynigh witachtigh.

Hoe den Koning door 't Lant reyst.

Als hy door het Lant reyst; is hy rontsom beset met seshere roode Gordinen/ ende draeght een half-silveren ende half-Gouden Kroone op 't hooft/ ende in de hant een Silveren Krups. Sijn aengesicht is niet een stuck blauwe Taffeta bedeckt/ twelc hy so hoogh op haelt/ als hy de gene/ die met hem te doen heeft/ wil gunstigh zijn.

De Inwoonderen zijn geheel swart/ ende van alle wetenschappen onbewust. En hebbē geen gebruyck van de Medecijne. Hare kleedingen zijn int gemeyn van Katoen: ende der Rijcke van Syde.

Hare Huysen zijn laegh ende slecht getimmert/ gemaeckt van Kalck ende stroo: Hare deuren staen altijdt open/ want niemant gaet in eens anders Huys. Eten op d'aerde neder/ sonder Tafel-laken: Sommige onder haer eten het Ossen-vleys gheheel raeuw. Sy en gebruycken geen gelt/ maer geven het Gout op zijn gewichte. Mangelen alle hare Koopmanschappen/ ende voornemelyck Peper teghen Sout. Alhoewel sy wijngaerden hebben/ so worter evenwel geenen Wijn gedroncken/ dan in des Konings huys/ ende by den Patriarch/ dien sy Abuna noemen. Doch ghebruycken voor Wijn een dranck/ die ghemaeckt is van Tamarins, die een weynigh suyrachtigh valt.

De rijcke handelen de Schamele seer streng/ waerom dat het komt/ dat alle 'landt niet besaept en wordt/ want de Rijcke de Arme

me

me alles ontrooben/ alsse wat hebben. Hare spraecke is sonder regel/ende om eenen Brief te schrpben/ hebbense veel dagen van noode. Hebben nochtans veel fraeper Letteren als de Arabiers/ ofte Turcken/ gelijck te sien is in't Boeck/ genoemt Correction des temps, par le Sr. Ioseph de l'Escale. De Adel/ Bozgerpe/ende 'tgemepne volck houdt peder zijn woon-plaetse alleen/ ende dese laetste mogen
XI. den Adel verkrijgen/ dooz het verrichten van eenigh vooztreffelijck stuck.

Sp woonen meest hier en daer in gehuchten. Het Sout wozt'er met Goudt-gewicht uptgewogen. Sp en sweeren nergens bp/ dan bp 't hooft haers Konings. Gebzupcken Mupl-paerden/ om last te dzagen/ en Paerden om ten strijde te trecken.

En zijn nemmermeer in't swart gekleedt/ dan alsse rouw dzagen/ want sp dese verwe als het ergen teycken des dzoefhepds achten. Sp beschrpven hare dooden 40. dagen lang. In hare Banquetten is het tweede gerecht raeuw vleps/ daer sp groote leckernp upt halen.

Hare gemeentheyt tot de Schipbaert/ ende hoe sp haer daer onder dzagen.

Sijn seer genepght tot de Zee-baert/ ende oock wel ervaren inde selve Konst. So pemandt't scheep/ onder Zepl zijnde/ pet laet vallen inde Zee/ terstondt salder een van hun in 't twater springen om dat weer te krijgen/ hoe klepn dat selvige oock van waerde sp. Singen bp-na altijdt onder haer werck: ende als sp ledigh zijn/ voornemelijk op de Poztugeese Schepen/ daersc haer geheel Hupsgesin mede bp haer hebben/ sullen niet anders doen/ als met haer Vzouwen ende kinderen lustigh dzincken/ ende dupsentderlepe Liedekens onder de selve singen. De Vzouwen dzagen oock lange Borens/ gelijck de Oost-Indise Maetrosé/ gelijck oock de Arabise Wijven doen.

Rijckdom.

IX. Het Goudt/ Silber/ Pser/ ende Koper/ geest dese Konings Rijckdom genoeghsaem te kennen; so doet oock de Supclier/ soo d'Inwoonderé maer verstant hadde te berepden.

Des Konings Inkomsten zijn dziederlep; d'eene bestaet in de vzuchten van zijn Landt ende Domepnen/ die hp van slaven ende Ossen bebouwen laet/ die altijdt vermeerderen/ want sp onder malkanderen houwelijcken/ ende sodanige geteelde Kinderen/ blijven in haers Vader en Moeders plaetse: d'andere is van 't volck/ die so veel vooz haer Hooft gebé/ende van alle de Mijnen het tiende deel/ die onder des Konings niet en behoozen: de laetste is vande gebupz-Pzincen/ die zijne Ondersaten zijn/ daer de sommige hem slaven/ andere Paerden/ Katoen/ ende dergelijcke dingen vooz contribueren.

Soo datmé gelooft/ dat hp grooten Schat behoozt te hebbé/ voornemelijck van Goudt/ Silber/ Gesteenten/ ende Paerlen: want hp den Koning van Portugael, aenboodt tot den Oozlogh tegen de Turcken 100000. dzachmen Goudts/ende een grooten hoop volcks/ ende lijftocht daer toe.

Macht.

X. De Onderseten deses Monarchs en zijn niet seer strijdtbaer/ noch en hebben oock geen verstandt van eenige offensive wapénen te gebzupcken/ ende dat om datse meest alle gheljck slaven ghehouden wozden: oock/ om dat se een al te groote verbiedighepdt tot haren Pzince dzagen. Daer en is oock niet een weerbaer sterckte in't geheele Landt; Daer bp houdense noch alle jaer een Vasten van 50. dagé/ die haer so uptmergelt/ datse nauwlijcks kracht hebben in langen tijdt om haer te roeren; twelck de Mozen wel wetende/ haer ghemeenlijck om desen tijdt aentasten ende bespringen.

Alvarez schrpft/ dat desen Pzince wel bp een kan brengen eenige millioenen menschen/ doch heeft den tijt gants anders geleert.

Daer is eene Krijghs-Religie onder de bescherminge S. Antonij, tot de welcke peder Edelman van zijne drie sonen/ eenen/ die't hem belieft/ gheven moet; upt dese Wozden 12000. Kupteren gekosen tot de Lijf-wachte des Konings. Het oogh-merck deser Religieuse Kupteren/ is de Frontieren te bewaren/ vooz de vpanden haers geloofs.

Religieuse Kupteren/ onder de bescherminge S. Antony.

Desen Pzince der Abyssinen is ghegrenst met drie machtige vpanden; Eerstelijck/ met den Koning van Bornio, die oock verschepden Koninghen onder hem heeft; zijn Landt strecht van Guengala af/ oostwaert op/ ontrent 50. mijlen/ tusschen de Woestijnen Seth ende Barca; wiens Inwoonderé met veel anders en doen dan hare ghebupz-landen beroven ende verwoesten/ mede voerende Menschen/ Beesten ende vzuchten.

Ten tweeden/ greust hp aen den Turck ten Oosten/ ende den Koning van Adel, slupt haer Lant tusschent Zupden ende Oosten. Dese quellen het Lant-volck oock uptermaten seer/ want inden Jare 1558. quamen sp int Rijcke van Barnagaz, dat sp ten meestendeel beroofden ende verbzanden/ so dat hp van dé Turck den vzede heeft moeten kopen met eé Tribupt van 32. pont gouts jaerlijcks. Gelijcke schade lijdt hp oock van zijnen derden vpant den Koning Adel, die aen Fatigar ende langs de Roode Zee regiert; ende gestadigh een grooten hoop Mannen ende Vzouwen in Slavernpe mede voert/ die bupten haer Land grootelijcks geacht wozden/ ende haer dooz hare diensten dicktmaels vzp maken/ so als in Arabia, Cambaia, Bengala ende Sumatra, te sien is/ daer de Abpssijnse Slaven onder alle andere geacht ende gepresen wozden.

Dooz de bystant des Vicerops van den Koning van Pozтugael in Indien, ende dat vele Pozтugysen hun daer ghestadigh onthouden ende gewoont hebben/ zijn de Abpssijnen al vzp wat beter ervaren gewozden in de oeffeninghen des oozloghs/ ende hebben van hun de maniere van onse defensive ende offensive wapenen leeren handelen ende gebzupcken/ als mede onse maniere van Fortificatien der steden ende Schansen: So datse nu van hare vpanden al meer ontsien wozden/ als vooz desen. Daer zijn oock eenighe Plozentijnse Koop-lupden gaen woonen/ eenige om te handelen/ andere upt lust.

Liefde tot de Inwoonderen van Europa.

Desen Pzince heeft vooz een ghebzupck/ dat hp de vzeemdelingen seer caresseert/ ende voornemelijck die upt Europa zijn; laet haer oock seer swaerlijck upt het Lant verrepsen.

Behalven dese voornoemde vpanden/ so heeft hp der noch veel andere/ als dé Koning van Dancali, dien Suela op de roode Zee toekomt. Voorders de Mozen in de Pzovintie van Doba, die nochtans in zijn eygen Lant woonen/ maer/ niet te min den meesten tijdt tegen hem op staen/ende hebben een Wet onder hun/ waer dooz niemant houwelijcken

en mach/ voor hy en moet twaelf Chriſtenen omgebracht hebben.

By onſen tijde evenwel heeft deſen Prince in een Velt-slagh ontdaen den Koning van Mozambique; als mede de Koninginne van Berfaga aen de Cabo de bonne eſperance; ontdede Termidem, den Prince vande ſwarten aen de Weſt-zijde des Lants: verwan den Koning van Manicongo, die tegen overt Eylant vã S. Thomas heerſt/ recht onder de Linia Æquinoctiali: ende daer naer heeft een zijner Kapitepnen den Azamur, Baſſa des Turcks tot Zuaquen, dziemael verſlagen; in welcke derde Slagh hy zijnen Sone kreegh/ dien hy onthoofden liet; ende ontnam hem oock veel ſtucken Geſchuts.

Hy hout de Egyptenaren in grooter vreeſe/ als oock vele Heeren in Arabia, om dat hy haer den Nijl ontlepden kan/ daer ſy hem Tribunt voor betalen moeten: Hier door ſoude hy Egypten konnen upthongheren/ oock onder water ſetten/ gelijck den Paus Pius II. ofte Aeneas Silvius, ende andere Autheurs dat bewijſen.

Gouvernement.

XI. Wy hebben voor deſen getoont/ hoe groote eerbiedinge de Abyſſinen haren Prince toedragen/ ſo datſe hem oock pet goddelijcks aenbidden ende dienen; groeten zijne Tente/ ende alſſe hem hooren noemen/ vallen met de Hant de aerde. So dat hy volkomen Monarch ende Heere is over alle zijne Onderdanen/ edel of onedel/ Geeſtelijcke ende Wereltlijcke: Ende diſponeert van alle Ampten/ die in zijn Lant zijn/ ſo wel over de Prieſters als over andere/ ende moet een pegheliick voor hem alle Jaer Homagie doen/ wat Ampt ofte ſtaet dat hy oock beſit.

De bedieninge der Sacramenten behoort den Abuna toe/ dat is haren Patriarch. Ende wort den Koning geloſen upt de drie ghellachten van Gaſpar, Melchior, ende Balthaſar, alle welcke afkomende kinderen bewaert worden op dé Bergh Amara, daer dan eenen upt ghekoſen wort/ wanneer haren Koning doot is; wel verſtaende dat de outſte altijdt voor de jongſte gepreſereert wort/ ende dat de verkieſinge onder hun alien beſtaet.

Woõplaetſe der Boeren. De gerieflijcke Vrouwen ofte Dochteren woonen buyten de ſteden ende gehuchté/ ende worden van de gemeenten betaelt. Sy en mogen nimmermeer in de ſteden komen/ ende moeten noodtwendigh int geel ghekleet gaen.

De outſte ſuccederen in de goederen haers Vaders. Ende is door een oude Wet geordonneert/ dat den Koning hem niet meer als twee dagé op een plaetſe mach onthouden/ overmits de zorge voor gebreck vã lijftocht/ nadien zijn ſleyp van Hof-Jonckheren ende ſlaet/ ſeer groot is.

De Hooghſte Ordre in dignitept/ zijn de Biſſchoppen met de Geeſtelijckheyt; daer na de Wijſe des Lants/ die Bãlſamates ende Tenquates genoemt worden: ende de derde is den Adel: De laetſte zijn die/ die ſoudpe ontfanghen/ in welcke ſtaet ſy oock beroepen worden.

De Rechters en mogen niemant ter doot verwijſen ten ſy dat den Gouverneur van peder Lant/ die den perſoon des Konings preſenteert/ daer eerſt kuntſchap af hebbe. Sy en oordeelen na gheene geſchreven Wetten/ maer na de natuyrlijcke reden.

Indien een Vrouwe van overſpel beticht ende overtuyght wort/ ſo moet dien de ſtraffe doen/ die het ſtuck raeckt/ als de gene die hem daer door in zijn eere heeft gequetſt.

Haren Gods-dienſt.

XII. Meeſt alle de onderdanē van Paep-Ian, zijn Chriſtenen/ behalven eenige Mahometanen/ die hem cijnſbaer zijn.

Om nu van haer geloobe te ſpreken/ twelc eenighſins (ofte veel) van het Roomſe gheloobe verſchilt/ hoe wel ſy met alle Chriſtenen eenen Godt/ ende ſaligmaker erkennē/ ſo laet ons de ſake van voozen grijpen/ ende ſien hoe het Chriſten geloobe in deſe Landen gekomen is.

Hoe de Abyſſinen het Chriſten geloobe/ na het Jodendom/ ontfangen hebben/ ende van wie. De Abyſſinen hebben het Jodendom ontfangen van Meilech, den ſone van Salomon, de Koninginne van Maqueda, zijn Moeder/ ende van eenige Joden/ die hem vergeſelſchapten: Dit ſeggen de Abyſſinen/ noch te konnen bewijſſen/ door een oude geſchreven Chronike/ die met veel andere Boecken/ in de ſtadt Caxumo bewaert wordt. Nu het Chriſten geloobe hebben ſy ontfangen van dē Eunucho des Coninginnes van Candaces, die van Philippo gedoopt wiert. Daer naer zijn de Coſites met hare Ketterpen by haer inghekroopen/ ende dat door middel der Patriarchen van Alexandryen, van de welcke ſy dependeerden: Ende hebben oock op ſommige plaetſen pets wat ingeſtroyt van de Mahometanen/ die met haer handelden/ als oock noch op eenige plaetſen de oude vreemde Afgoden behouden; Doch zijn meeſt in haren Gods-dienſt de Grieckſe Kercke vergelijckende; Eenighſins oock de Moſcoviten: waer af niet wel beſchepdelijck pets ſoude konnen geſchreven worden; ſullen derhalven eenige ſtucken des ſelfs aenroeren.

XIII. Sommige ſeggen datſe noch de Beſnijdeniſſe behouden/ en niettemin de kinderkens Doopen na de 40. dagen/ maer de Vrouwen na de 60. dagen. Datſe oock den Saterdagh meer vieren/ als den Sondagh.

De Leecken laten den Baerdt rondt-om den mondt ſchoon af-ſchrabben/ ende houden thooft-hayr lang: Daer tegen laten de Prieſters 'thooft-hayr af-ſchrabben/ ende behouden den Baerdt lang.

Men vindt oock Biſſchoppen/ Diaconen/ ende Prieſters onder haer; als mede veel Monicken van de ordre S. Gregorij ende S. Anthonij, die doch in geē Klooſters en woonen/ maer over al in Dorpen ende gehuchtē.

Als ſy inde Kercke gaen/ laten ſe haer ſchoenen voor de ſelve ſtaen/ en ſpuwen oock niet inde ſelve; noch en laten daer geen Beeſten in komen; ende ſo yemandt te Paerde voorby de ſelve komt/ ſal af-ſchrijden tot dat hy voor-by de Kercke is. Deſe Kercken hebbē maer eenen Autaer/ ende hare muyren zijn met alderhande Beelden der Heyligen (ſomen ſeydt) beſchildert.

Hare Kerck-hoven zijn omringelt met hooge ende dicke muyren/ op datter geen Beeſten over-lopen ſouden. Hebben Pſere Klocken/ daer ſy met ſtocken ſelfs op-ſlaen/ om gelupdt te doen geben.

Hare Doop/ Biechte/ ende Avondtmael. Ter gedachtenisſe van den Doop ons Heeren/ doē ſy haer alle jaerlijcx eens Doopen op dē dagh der drie Koningen/ ende dat in ſeekere ſtilſtaende waterkens. Sy biechtē over

ende

eynde ſtaende/ende dat ober-lijpde. Sy communiceren onder beyde de ſperien/ wijn ende ongedeeſſemt broot; ende ontfangen dat oock over eynde ſtaende.

De houwelijcks-voorwaerden worden by de Prieſters gemaeckt/ anderſins en zijn de Houwelijcken niet vaſt. Hare Prieſters mogen wel trouwen/ maer niet meer dan eene Vrouwe hebben/ ende als die doodt is/ geene meer.

Hare Monicken/ die meeſt van de ordre S. Anthonij zijn/ oock ſommige zijnder/ die genoemt worden Ceſtifanez, leyden een geſtreng leven/ als/ met een pſeren bant om 't bloot lijf te dragen/ de gantſe Vaſten niet neder-ſitten/ende in koude wateren dickwils tot aen den hals toe ſtaen; oock verre van alle menſchen af woonen.

De gantſe goede weke deur/ en groeten de Abyſſinen malcanderen niet. De aenſienlichſte gaen dan int ſwart of int blaeu gekleet/ een en worden in de Kercken als dan geen Kaerſſen ontſteken. Ende op den Donderdagh waſſen ſy de Armen hare voeten. Des Vrijdaeghs haſtyden ſy haer Lichaem ſtrengelijck met roeden/ ende diergelijcke dingen gebruycken ſy meer.

De Vrouwen mogen niet in de Kercken komen/ ten ſy te Bagia, daer twee voor de Mannen/ende twee voor de vrouwen zijn.

In de Conventen der Mannen en mogen oock geen Vrouwen komen/ noch oock geen gedier van ſodanigen geſlachte.

XIV. Den Koning der Abyſſinen/ genoemt David, gehoort hebbende den klanck van de Portugeeſe wapenen/ die vaſt daer rondt-om zijn Landt vele rijcken overweldighden/ ende vernemende met eenen datter Chriſtenen waren/ heeft een Ambaſſaetſchap afgeſonden aen Alphonſum d'Albuquerque, Vicerop van Indien, om met haren Koning Don Emanuel vrede te maken; Deſen Ambaſſadeur is met zijne Brieven geſonden naer Portugael, en is eerſt na thien jaren wederom thuys gekomen: Ende wierdt tuſſen de Portugeſen ende haer een eeuwigen vrede getroffen. En de zijn by den Koning der Abyſſinen tot Ambaſſadeurs wederom geſonden Rodrigo de Lima ende Franciſco d'Alvarez, die na ſes jaren/ te weten des Jaers 1526. wederom keerden met eenen anderen Ambaſſadeur/ Sagaſaba genoemt/ met Brieven aen den Koning van Portugael, ende den Paus/ die te Bolonien Clementi VII. op het Kroonen Caroli V, gepreſenteert wierden.

Daer upt is gevolght/ dat den Koning van Portugael ende den Paus/ voorgenomen hadden eenige Geeſtelijcke Perſoonen daer henen te ſenden/ om te ſien/ of men haer met de Roomſe Kercke hadde konnen vereenigen; doch is wel begonnen/ maer door de volhardenthepdt der Jooden/ in hare oude gewoonten/ ende afſterbinge eeniger Koningen/ is alles ſonder vrucht eyndelijck afgeloopen.

Daer wierden van den Paus henen geſonden 13. Jeſuwyten/ waer onder Ioannes Mugnez ſoude Patriarch zijn; ende Melchior Carnea, ende Andreas Ovieda ſouden Biſſchoppen zijn/ onder de titulen van Nicea ende Herapoli. Deſe heeft den Koning Ioannes verſorght van alles wat tot ſodanighen repſe ende werck van noode was; oock met treflijcke geſchenken aen den Abyſſiner. Voor deſe waren upt Goa geſonden Iacob Diaz ende Gonzalvo Rodrigo, als om den wegh te banen: maer alles is vergeefs geweeſt/ want ſy zijn aldaer van 't volck qualijck gehandelt/ ende meeſt alle in grooter ellende geſtorven.

Verhael van den Staet

des Konings van

MONOMOTAPA.

Kort Inhoudt.

Beschrijvinge van de gelegenthept des Rijcks van Monomotapa, ende zijne Hooft-stadt Benomotaxa. 2. Gematigdde Locht: Veel Rivieren/ in wiens landt het Goudt gevonden wordt. Heeft veel Goudt-mijnen/ Elephanten/etc. 3. De gestaltenisse ende kledinge deses volcks. Haer maniere in leven/spijse ende dranck. Dienen hare Koningen op hare knyen. De Vrouwen trecken ten oorloge als Amazones. 4. Waer in des Prinsen inkomste bestaet. 5. Policie deses volcks; hebben geen gevangenhuysen: straffen op staende voet / ende voor al de Toverye / Dieverye/ ende 't Overspel. 6. Hare bekeeringe door Gonsalvo de Sylva, Jesuwijt/ ende hoe sy weder afwichen / hem dooden upt aenradinghe van sekere Mahometanen/ ende hoe de Portugijsen zijne doodt sochten te wreken.

Alhoewel wy wepnigh kennisse van dit Landt hebben/ so sullen wy doch een wepnigh tot vernoeginge des Lesers daer af spreken/ te meer/ op dat hy hier door zijne ghebuyren kenne/ de welcke zijn de Koningen van Abdel, Monoemuge, Matama, ende Angols; doch zijn alle lilepne Koningskens / ende schuylen meest onder andere Koningen / dien sy jaerlijcksen tijns betalen moeten.

I. Monomotapa is so veel te seggen/ als een Keyser-rijck: Het leydt als een Eylandt tussen twee groote armen van een Revière ende de Zee; welcke Rivière ten Suyden vloeyt upt het Meyr van Zembra, waer upt den Nijl zijn begin neemt na 't Noordt-oosten. Den arm van dese Rivière / die het Eylandt ten Noorden beslupt/ wordt genoemt Cuama, ende d'andere / die ten Suydt-westen loopt/ heeft Santo Spiritus, ende aen de Oost-syde heeft'et de blancke Zee. Sommige stellen den omgangh deses Eylands te zijn 750. Franse mijlen.

De voornaemste stadt deses Lands is Benomotaxa, daer den Koning by-na altijdt woont. Den Koning gebiedt noch diep in't Landt over andere plaetsen tot aen de Cabo di Mo-

di Mozambique ende Cabo de bonne esperance toe/ ende heeft veel gebuyr-koningen/ die hem tijnsbaer zijn.

Gestaltenisse.

II. Dit Rijcke wordt van veel Goud-dragende Rivieren bespoelt/ als Panami, Luangua, Mangiono, ende andere. De Lucht isser gematight/ ende hoewel t'Landt vol Bossen is/ so ist nochtãs vermakelijck ende vruchtbaer. Daer zijn veel Olyphanté/ twelc de menighte der tanden / die daer gehaelt worden/ uptwijsen. Langs de Rivière Cuama zijn veel Bergen ende heuvelen/ doch met vruchtdragende geheoomte beset/ ende met schone Rivieren bespoelt/ waer langs hené veel volcks woont. Voor het gantse Landt wordt veel Goulds gevondé/ so wel inde Mijnẽ/ als inde steenen ende Rivieren. In het Rijcke van Butua is oock veel Goulds / ende herft schoone weyden: doch heeft geen Boomen; Het is daer oock seer houdt om de windt die van de syde des Poli Antarctici daer waepen.

Veel Gouts in Mijnen/ Steenen/ ende Rivieren.

Hare Zeden.

III. Het volck is hier redelijcken lang/ wel geset/ ende van goeder complexie.

Dragen Katoené kleedere/ die daer van elders gebracht worden; Doch sodanige en mach den Koning niet dragẽ/ upt vreese voor vergift; ende het slechte volck is bekleet met Beesten-hupdé. De kloerste Krijghsknechté/ die desen Prince heeft/ zijn de Vrouwen/ de welcke / gelijck als d'oude Amasones, gewapent te velde trecken. Konnen seer handigh met den Boge omgaen; senden hare Sonen bupten lands by hare Vaders/ ende behouden de Dochters by haer; ende dese bewoonen het Landt dicht aenden Nijl.

De Vrouwen zijn hier het beste Krijghsvolck.

Den Koning wort gedient op ghebogen knyen; eñ als hy gegeten heeft/ dan wort hem eerst gelooft 'tgene hy ingenomen heeft/ so van spijs als vã dranck. Tot sijne Lijf-guarde gebruyckt hy 200. Honden.

D'Inwoonderen deses Lands leven van vleys/ Vis/ Rijs/ ende olye van Suzyman gemaeckt. Zijn dapper ten oorloge/ ende snel in't loopen. Trouwen so veel Wijven / als hun goedt-duncht. Op sommige plaetsen brandense mist in plaetse van hout.

Rijckdom ende Macht.

IV. Hadden sy so veel Goulds aen alle kanten in haer Landt hebben/ so moetense nootwendigh uptermaten rijck zijn.

Den Koning en eyst anders geen cijns van sijne Onderdané/ dan eenige dagẽ/ dienst/ arbeyt/ eñ eenige geschenckẽ/ sonder welcke niemant voor hem verschijnen mach.

Indien het volck/ dat met menighte door het Lant alsins woont/ gewapent ware/ als die van Europa, hy soude een schrickelijck Leger te velde konnen brengen.

Gouvernement.

V. Dese Monarchie/ op dat hy van sijne cijnsbare Princen ende Vassalen/ te seldeer gaen soude/ houdt hare naeste Erfgenamen by sich.

Daer en is gheen gevangenisse: want alle misdaden worden staens-voets onderzocht ende gestraft: Ende niets so swaerlijck als Toovery/ Dieverye/ ende overspel. Ende alhoewel datse vele Vrouwen trouwen/ so heeft nochtans de eerste voorderl op de andere/ so dat hare kinderen Erfghenamen zijn van des Mans goederen/ ende d'andere Vrouwen moeten haer dienen ende gehoorsaem zijn.

Haren Godts-dienst.

VI. D'Inwoonderen van Monomotapa erkennen eenen God/ Schepper van Hemel ende Aerde/ dien sy noemen Mozimo.

Den Koning met sijn hups-vrouwe/ ende de andere worden bekeert ende gedoopt.

Ten tyde des Konings Sebastiani van Portugael, is den Koning Inanior, een Vassael van Monomotapa, door Gonsalve de Silva, een Jesuwyt bekeert geworden; eñ doopte hy aen oock den Koning van Monomotapa ende sijn hupsvrouwe; den Koning wiert ghenoemt Sebastianus, ende de Koninginne Maria, ende daer na wierden wel 300. van sijne Edelen gedoopt.

Gonzalvo wordt met andere vermoordt.

Maer het gebeurde/ dat vier Mahometanen/ van den Koning seer bemint zijnde/ hem aensepden/ hoe dat Gonsalvo eenen Toovenaer was/ ende het Koningrijck sochte te verderven. Den Koning/ die noch jong was/ dese ende dit gheloovende / heeft acht Dienaers uptgesonden/ die Gonsalvo dooden/ ende zijn Lichaem in de Rivière wierpen; ende zijn inde selve furie noch 50. andere nieuwe geworden Christenen omgebracht. De voornaemste ende eenige Portugysen dit vernomen hebbende/ zijn tot den Koning ingetreden/ ende hebben hem vertoont sijne misslagen/ die terstont oock dese Mahometanen soecken liet/ om te dooden/ so geschiede. Maer de Portugysen/ in plaetse van andere Peckers in dese Landen te senden/ besloten dese doodt met de wapenen te wreken; sulcks dat van Portugael een geweldige Scheeps-Armade gevaren is/ met een groot getal Edelinghen/ onder Francisco de Barret. Den Monomotaper hier door ontset zijnde/ socht met den Generael Barret vrede te maken: Maer Barret door 't overvloedige gout deses Rijcks aengelockt zijnde/ heeft alle voorgeslagen conditien veracht; Doch is den uptgang van desen aenslagh gheweest/ dat soo een ontsichelijcke Armade door de hooghept des Lochts vergaen is/ die die van Europa niet verdragen konnen.

De Portugysen willen sijne doodt door een Armade wreken.

Hoe sy daer over baten.

Tsedert zijnder eenige Christenen gheblevben/ doch weynige/ ende het overschot sidt noch inde duysternisse.

Verhael vanden Staet

des Konings van

CONGO.

Kort Inhout.

I. GRenſen ende omgang des Rijcks van Congo, ende zijne verdeplinge in ſes Prouintien. 2. Gematichept des Lochts/nacht ende dagh door tgantſe Jaer even lang/ende zijnen geſtadigen regen des winters/ als onſen Horiſont den Somer heeft. 3. De voornaemſte Revieren deſes Lants/ daer Crocodillen in gevonden worden. 4. Speciael verhael van alle 'tvoornaemſte dat in peder Prouintie gevonden wort; als Elephanten/ Tygers/ Buffels/ Serpenten van 25. voeten lang/ die d'Inwoonderen eté/ Pellicanen/ ſwarte Walviſſen/ etc. veelderley vruchten/ als Vijgen/ Barnanes/ Wijn/ Palm-boomen/ Kriſtal/ etc. Een boom die ſekere ſpecie van Lijnwaet draeght/ daer ſy kleederen af maken. 5. De verwe/ ende fatſoen des Lichaems deſer Inwoonderen; hare Huyſen/gelt om te Koopmanſchappen/ ende oorloghs-ſchepen; hare ſeden; hare ſpijſe/ ende dranck/ ende hoe ſy haer ſelven geneſen; de eere die ſy hare Koningen draegen. 6. Waer in hare Rijckdom beſtaet. 7. Hare macht in volck eñ andere oorloghs-toeruſtinge. Hoedanige Wetten ende Gouverneurs den Koning in peder Prouintie ſtelt: hare krijghs-tucht; ende hoedanige manier den Velt-overſte gebruyckt int marcheren etc. 9. De Afgodendienſt des Rijcks van Congo: wanneer het Chriſten geloof aldaer ingevoert is/ ende hoe t'ſelve noch door eenighe Jeſuwijten onderhouden wort.

DIt Lant streckt van Cabo S. Catharine af/ die twee graden ende een half vā de Linie light/ Zupdt aen/tot de Cabo di Ledo. Het grenst ten Oosten aende Ethiopise Zee/ ten Zupden aen de Bergen van de Mane ende de Cafres; ten Oosten aen't geberghte daer des Nijls aderen upt spzupten; ten Noozden het Koningrijck Benin, ende begrijpt ontrent 660. Italiaense mijlen/ dat is van de helft des derden graets na 'tZupdē toe/tot de 13. graet inde hooghte.

Dit Koningrijck/ behalven dattet noch eenige Eplandekēs in de Riviere Zaire heeft/ die cijnsbaer zijn/ wozt verdeplt in ses vermaerde Lantschappen/ als Bamba, Songo, Sunda, Pango, Batta, ende Bemba.

Bamba light langs den Geber van de Zee/ van de Riviere Ambrisi af tot de Riviere Coauze toe/ ende heeft noch onder hem veel schoone Heerlijckheyden. De voornaemste Stadt is Bamba, daer't Lant naer genoemt/ liggende tussen de Riviere Losa ende Ambrisi, ontrent 100. Italiaense mijlen van de Zee.

Songo light ronts-om de Rivieren Zaire ende Loango henen/ tot aen de Riviere Ambrisi toe/ende eyndight aen de roode klippen van de Frontiere des Rijcks van Loango. De Hooft-stadt is Songo genoemt.

Sunda light ronts-om de stadt Congo, dat de Poztuggijsen vernoemt Santo Salvador, ende van daer streckt het sich acht duptse mijlen henen tot aen de Riviere Zaire. De voornaemste Stadt noemtmen Sunda.

Het Lant Pango heeft eertijts een eygen Koningrijck geweest; ende grenst ten Noozden aen Sunda, ten Zupden aen Batta, ten Westen aen Congo, ende ten Oosten aen de Bergen van de Sonne. De hooftstadt Pango light West vā de Riviere Barbela, die upt het Mepz komt/daer dē Nijl zijn oorspzong heeft.

Batta light Noozt-Oost tussen Pango ende de Riviere Barbela, ende streckt Zupdt af tot de verbzandē Berghen. De Hooft-stadt is oock Batta genoemt.

In de Pzovintie Bemba light de Stadt Congo, op eenen bergh ontrent 150. Italiaense mijlen van de Zee. Daer is oock eenen hoogen Bergh/ die ontrent 6. Franse mijlen lang is/ dese is beset met veel Dozpen ende gehuchten/daer meer als 100000. Menschen op woonen.

Gestalteniſſe.

II. Waerom de Oude dit Landt onbewoonbaer geacht hebben.

Bp de oude is dit Lant onbewoonbaer geacht gewozden/ want sp waenden/ dat alles wat onder den Zonam Torridam lagh/ daer sp dese stelden/ so verbzant was/ dat het onmogelijc was te bewoonen. Doch het blijckt anders/ want Eduardus Lupo Poztugijs/ die daer een langhen tijdt ghewoont heeft/ met veel andere Poztugijse schzijft/ dat de Lucht daer so gematight is/ dat haren Winter den Noomsen Herfst gelijck is; so datser nimmermeer van kleederen en veranderen. De toppen der Bergen zijn oock van houde bevzijt/ ende het regent aldaer 's Winters twee uren voor middagh ende so veel na den middagh/ alle dage/ welcken reghen haer sulcken hitte bp-bzengt/ dat dese den Europiers alderonverdzagelijckste is.

Den nacht ende dagh is bp door't gantse Jaer gelijck. Sp hebben haren winter/ als wp onse Lenten hebben/ ende beginт ontrent den 15. Maert/ ende haren Somer in't midden van September. Den regen duptt daer vijf maenden naer een/als Aprillis/Mapus/ Junius/Julius/ ende Augustus. Ende door desen gantsen tijdt en sietmen nauweliicks eenighe heldere dagen; maer regent met seer groote dzoppelen/ die terstont vande Aerde verteert ende in gesogen wozden. Daer tegē is den Somer gants dzoogh/ ende heeft selden regen. Een gedupstigen regen van vijf maenden.

Daer waept eenen wint/ die de Poztugijsen Mestro noemen/ die meest altijdts daer te Lande woont: ende dese wint veroozsaeckt meest-tijdts den regen.

Men en vint in Ethiopien nimmermeer eenige Sneeuw op de toppen van't geberghte/ ten sp aen den hoeck van de Cabo de bonne esperance, en op die Bergen/die de Poztuggijsen de Sneeuw-bergen noemen.

III. De voornaemste Riviere deses Lants is de Zaire, die upt het tweede Mepz banden Nijl komt/ ende is de grootste van geheel Africa: Zijn mont is 28. mijlen breet/ omringt veel Eplandekens/ ende ontfangt de Vambo ende Barbella. Daer na volght de Riviere van Coauze, die de Rijcken van Congo ende Angola bespoelt; voozts de Lelonda, die Crocodillen eñ Zee-paerden voedt/als mede een Wis/ die't verken genoemt/ ende somwijl so vet ende groot is/ datse 500. ponden opweeght. Het Zee-paert is tannept/ende heeft wepnigh hapz/ spzingt op't lant/ om te wepden/ ende keert des daeghs wederom int water. De Africanen temmen somwijlen eenighe/ die seer snel zijn/ maer moeten hun wachten van diepe Rivieren over te passeren/ want sp hun dan strackx weer na de gront schieten. In dese Rivieren zijn oock eenige Zee-Ossen/ die wel eenige daghen op't Lant levende blijven.

IV. Den overvloet des waters/ ghevoeght bp de hitte/die door de gedurpsschap des songs veroozsaeckt wozt/ maeckt dit Lant seer vzuchtbaer in Krupden/ vzuchten/ planten/ Oest/ ende granen/ welcke noch grooter zijn soude/ so der Inwoonderen blijt des Lants nature te hulpe quam.

Voor eerst is in de Pzovintie Bamba een Bergh/ daer veel Silver/ ende andere Metael-mijnen in gevondē wozden. 't Heeft oock veel Wildernissen ende Rivieren/ ende daer in veel Olyphanten/ die (tot haren halven Ouderdom groepende) seer groot zijn/ ende leven gemeynlick wel 50. jaren; welckers groothepdt oock bekent kan wozden upt de tandē/ die somwijlē wel 200. pont wegē: Hare oozen zijn wepnigh klepnder als eenē Turcksen Schilt/ ende somwijlen wel 6. voeten lang/ ovaels-gewijse/met de welcke als oock met de steert/ sp de vliegen van haer lijf jagē/ ende dooden. De oude hebben wel vermist geweest/ die meynden/ dat de Olyphanten de Kup-schijven niet bupgen en konden/ ende om te slapen tegen de Boomen leunen mosten/waer door de vangt licht viel; want men sietse oock op Boomen klauteren/ om bladeren af te plucken/ ende seer lage bucken/ om upt klepne waterkens te dzincken. Veel Olyphanten ende Tygerdieren.

Hier zijn oock Tygers/ van sodaniger sozme als wijse afgeschildert sien: Sp en sullen geen witte menschen aen tasten/ maer wel de swarte/ also dat in twee slapende/d'eene wit/ ende d'ander swart/ bevonden is.

So haer den honger dzuckt/ sullense oock wel de tamme Beesten aenranden/ die van Congo noemense Engoi. Men seydt/ dat de

oxelen van dit Dier vergiftigh zijn/ dat so wie daer af eet/ geheel dul sterven sal.

Het Dier Zebra ghenoemt/ ende zijn vreemt hayr. Daer is oock een Dier/ dat sy Sebre noemen/ ende geheel gelijck een muylpaerdt/ behalven dattet voort-teelt; ende heeft een vreemt hayr/ want van het rugge-been af tot den buyck toe/ heeft'et drie strepen van verschepden verwe/ namelijck/ wit/ swart/ ende geel/ ende dat met een so gelijcke proportie/ dat elcken handt drie vingeren breedt is. Dit gedierte heeft alle Jaer Jongen/ is wildt/ ende uytnemende snel/ so dat de Portugijsen een speerck-woordt onder hun hebben so snel als een Sebre.

Men vindt'er noch andere Beesten/ waer van de sommige zijn als eenen Os; andere/ die sy Empalanges noemen/ zijn wat kleynder/ voorts zijnd'er oock wilde Buffels/ ende Wolven die seer verde ruycke konnen. Daer zijn oock Vossen/ Herten/ Geyten/ Konijnē/ ende menighte Hasē/ vermits die aldaer niet gejaeght en worden/ als hier te Lande. So vinder oock veel Civet-katten/ die sy veel tam maken/ om 't proffyts wille.

Serpenten van 25. voeren lang. Daer zijn verschepden soorten van Serpenten ende Slangen/ welcker sommige dickmaels 25. voeten lang zijn/ eñ byf breet/ hebbende een breeden buyck ende mont/ so datse oock wel een geheel Hert inslocken/ of diergelijck Dier. Leven so wel op d'Aerde/ als in't water. Wanneer sy hun sat gegeten hebben/ begeven sy haer te slaep/ ende dan worden se van d'Inwoonderen gedoodt/ die haer vleys eten/ ende veel lecckerder houden als Vogel-bout.

Daer zijn oock Slangen/ die so venynigh zijn/ dat wie van haer gebeten wordt/ binnen 25. uren sterven moet.

Van een seker ghevlengelt Dier. Voorts sietmē daer Dieren/ van de groottе eens Rams/ die gevlegelt zijn als Vlaḥē/ hebben een steert ende langen beck/ ende veel ryptanden daer in. Leven van raeuw vleys/ hebben twee voeten/ een rossen hup die met roodt ende blaeuw geschakiert wordt.

Men vindt'er oock veel Hinnen ende Kalckoenen/ Paeuwen/ Ganssen/ Endt-vogels/ tamme ende wilde Patrijssen/ Fasanen/ Duyven/ Toytelduyven/ Arenden/ Valcken/ Sperwers ende Pellicanen; oock groene ende grijse Papegaepen/ als mede bloedt-vogels; ende een seker kleyn gevogelte/ dat soo wel singt als de Canarysen.

Het Landtschap Congo heeft oock veel Olyphanten/ ende Swanen/ als oock Koepen/ ende meest alle 't voortvloeynde gedierte. Daer groeyt oock veel Kristaels/ ende Metalen/ daer van d'Inwoonderen 't Yser voor 't beste houden.

Op dien grooten Bergh in Bemba wast alderley vrucht/ heeft schoon water/ dat oock den drinckenden niet en beschuldight; oock altydt groenblyvende Boomen; Het Landt daer rondt-om gheeft alderley graenen ende voortneemelijck dat sy Leuco noemen/ ende is gelijck het Mostaert-saet/ alleen een luttel grooter. Sy malen't met de handt-meulen/ ende geeft schoon ende wel-smakendt Meel; het broodt is so goedt als ons Tarwē-broot; ende van dit Broodt wordt over al in Congo veel gegeten. Daer groeyt oock veel witte Milie ofte Gerste/ diese noemen Mazza Congo, dat is graen van Congo. Ende hoe wel datter oock veel Turcksche Tarwe ende Ryss groeyt/ so isse doch weynigh geacht. Het selve Landt heeft oock veel vrucht-dragendt geboomte: daer het gemeyn volck sich mede onderhout/ als Citroenē Limoenen/ Bananes/ ofte Indise Vygen/ wiens smaeck ringsoet is/ ende goedt voedsel geeft/ oock voor veelheyt niet en beschadight.

Groot profyt der Palm-boomen. Het velt heeft oock veel Palm-boomen/ van de welcke sommige Dadels/ ende andere Indise Noten dragen. Daer is noch eē ander slagh van Palm-boomen/ die de twee andere gelijck is/ ende daer van sy Wyn/ Olye/ Edick/ Vruchten/ ende Broodt krygen. De Olye halen sy uyt 't binnenste van de vrucht/ als uyt de Olyven/ ende is gelijck als onse Boter/ doch een weynigh na den groenen stende. Sy gebruycken die in plaetse van Boter ende Olye om te branden. Den Wyn persssen sy uyt de toppen van de Boomen/ daer een witte/ klare ende versse nattigheydt uyt loopt/ is eerst soet/ maer bewaert synde/ wordtse sur/ ende dient tot Edick; Als dese voorsz. nattigheydt vers ingenomen wordt/ isse seer goedt tot de water-looysing/ so datmē seer weynigh volck aldaer siet met steen ofte graveel gequelt; maeckt oock den veel-drinckenden geheel droncken. Het broodt nu wort gemaeckt van de kērn des vruchts/ die als een Amandel-kern is/ maer wat harder/ ende alle dese vrucht is van binnen ende van buyten groen/ oock raeuw ende gheseden van goede smaeck.

Kostelycke Steen-bergen. Daer is voorts een groote menighte van Medicinale vruchten ende Krupden/ die seer lieflijck om eten/ ende gesondt om in te nemē zijn. Mē vindt'er oock veel Meloenen/ Comcommers ende diergelijcke vruchten in overvloedt.

Men siet'er geheele Bergen van steen/ die so schoon is als den Marber-steen; oock geheele Bergen van Jaspis ende Porphyr-steē; als oock witten Marber/ ende andere verwen: Ende dese Marber wordt te Romen genoemt Marber-steen van Numidien ende Africa.

Daer wassē oock in sommige steenen Hyacinthen/ die lichtelijck van de andere geschepden soude konnē worden/ ende daermen oock wel geheele Pilaren ende Obelisquen van maken soude konnen. Daer zijn oock Kotsē/ daer groen ende geel Koper in groeyt.

De Rivière Sarre, die wel 5. Italiaense mylen breedt is/ loopt wel 14. of 16. mylen diep in Zee; sonder eenmael zijn soete smaeck onder 't soute water te verlieſen/ waer aen de Zee-luyden kennen konnen waerse zijn. Op dese Rivier konnense oock wel tegenstroom op-seylen/ tot 5. Mylen inwaerts/ daer dan veel felle ende stindende wateren vallen/ als inden Nijl ende Danouw doen.

De Rivier Lelonda, die langs de stadt Congo vloeyt/ is/ meest-tyдts/ na dat het regenē op-hout/ droogh of met weynigh waters.

Van den boom Ensanda, die Lijnwaet draeght. Aen de Rivière Loanda groeyt een wonderbaerlijcken Boom/ Ensanda genoemt/ die altyds groen is/ ende wondere deughdē over sich heeft. Sijne tacken wassen hoogh op/ ende neder-dalende worteltense wederom in de Aerde/ ende vermenighvuldight daer door seer. Op de eerste Schorsse deses Booms/ groeyt een seker gedaente van Linnen/ welcke gesuyvert zijnde/ dient om voor 't slechte volck kleedingen te maken.

In de Zee zijn veel swarte Walvissen/ die tegen malhanderen dickwils vechten/ ende dooden; die dan van de Inwoonderen gevist worden/ ende haer het vet afneemende/ mengen 't met perck/ ende teeren daer hare Schepen mede. Men vint oock Spyot/ Koch/

Steu-

Steuren/ Kreeften/ ende dierghelijcke Visſen veel.

Hare Zeden.

V.

Gheſtaltenisſe der Inwoonderen.

D'Inwoonderen deſes Lants zijn ſwart/ alhoewel ſommige Vrouwen een wepnigh geelachtigh zijn. Hebben meeſt ſware ofte roſt hayr: Zijn van middelbare geſtalte. Haer oogh-appelen zijn ſwart ende Zee-groen: Hebben dicke lippen/ doch niet ſo ſeer als andere Moozen/ ende oock ſo leelijck van aengeſicht niet als vele andere ſwarte.

Die van Bamba zijn ſo ſterck/ datſe eenen Slave midden deur hacken ſouden/ oock wel een Oſſe met eenen Slagh het hooft af houwen.

De hupſen zijn over al ſeer laegh ende eng/ niet dooz gheZeck van ſteen/ Hout of Kalck/ maer dooz ghebZeck van wetenſchap/ want daer noch Timmerman of Metſelaer en is/ maer elck is zijn epgen.

Die van Congo ghebZupcken Schelpen in plaets van gout ofte gelt/ ende dZijven daer mede al hare Koopmanſchap.

De Eplanders in de Riviere Zaire oozloghden eertijdts op Schepen/ die ſy van Schozſen van Boomen maeckten/ ende zijn ſomwijlen ſo groot/ datter wel twee hondert man in konde ſtaen. Deſe doen ſy met Riemen ſeer ſnel vooztgaen/ ende alſſe vechten moeten/ latenſe de riemen ſtaen/ ende ghebZupcken haren Boghe tegen haer vpanden.

De Vrouwen in't Eplant Loanda, alſſe Moſſelen om de Schelpen vanghen willen/ gaen met een Mande in Zee/ ende ſchoppen die vol Sants/ daerſe dan de Moſſelen upt leſen/ die ſeer verſchepden zijn maer de Wijfjens zijn de ſchoonſte. Ende die worden daer gheZupcht (als geſept is) in plaetſe van gelt/ Gout/ ende Silver. Ende deſe Eplanders hebben oock Zepl ende Koep-ſchupten van Boom-ſchozſen ghemaeckt. Ende konnen ſo wel ſwemmen/ datſe de gantſe wijdde tot aen't vaſte Lant/ wel 3. mylen breedt zijnde/ konnen overſwemmen.

Alle deſe Inwoonderen zijn ſeer genepght tot den vreembelingen pets te onſtelen/ maer haer epgen volck niet: gelijck oock de Vrouwen tot op-ſlapen/ doch lieſſt met de Witte/ ſonder op eer ofte reputatie te dencken.

Mannen ende Vrouwē gaen meeſt bloots-hoofts/ het hayr aerdigh in een gheVlochten: Doch ſommighe dragen hoeden van Mooſchelpen/ ofte Baſten gheVlochten. Sommige dragen oock een grooten Bos vederen aen haer Hayr/ met pferdtaet gheCiert; ende dragen ſware Ringen aen hare Oozen/ ſo Mans als Vrouwen.

Hare Kleederē zijn meeſt bā Boom-ſchozſen/ behalven dat vele nu de Portugijſen beginnen na te volgen/ ende de Vrouwen dragen Yſere/ Kopere/ ofte Tinne Ringhen om hare Beenen/ tot een cieraet; daer in haer oock veel Man-volcks navolght.

Sy ſlapen op Matten op d'Aerde; Eten verſchepden vruchten/ oock vis ende vleys/ dat ſy al onder een in eene Schotel menghen. De voornaemſte onder haer eten meeſtijds alleen/ op Matten. Sy doen haer gevoegh nimmermeer op d'Aerde neder/ maer gravē diepe Kuplen/ ende ſetten een ſtock daer vooz/ om op te ſitten/ ende haer dinghen alſo te beſchicken. Hare Trommels zijn beneden ſmal ende boven wijdt; ende haer Flupten zijn van Olyphants-tanden.

Dit alles wozdt meeſt aldus ten platten Lade gebZupcht/ doch in de Steden gebZupckenſe wat meerder geſchicktheyt en welluſt.

D'Inwoonderen van Congo eeren hare Koningen ſeer/ ſo datſe oock de ſtraten daerſe langs paſſeeren moeten/ vegen ſullen. Het Man-volck in de Stedē/ volght eenighſins den Portugijs/ ſo doet oock het Vrou-volck/ dat ſich oock wel met Fluweel/ ſyde ende Goude Ketens bekleedt/ ſijnde maer een wepnigh van vermogen; evenwel loopt noch veel ſlecht eñ arm volck geheel naeckt/ niet dan de ſchamelheydt bedeckt houdende.

Den Koning eet op de Portugijſe maniere/ ende doet recht in't openbaer/ ende dat met wepnigh woozden.

De Cortiſanen gebZupcken Flupten/ waer op ſommige ſpelende/ andere den Moriſken-dans danſſen/ ende dat met een aerdige aenlockinge ende behendighepdt.

Elck is een Herbariſt/ ende kent der Krupden krachten/ ende is zijn epgen geneeſ-meeſter. De Portſe geneſen ſy met geſloten Sandal-hout/ ende de hooft-pijn met Ader-laten: Sy purgerē haer met een pouder/ gemaeckt van ſekere Schozſe van een Boom.

Elck is alhier zijn epgen geneeſ-Meeſter.

Rijckdom.

VI.

Haren Rijckdom kan genoegh beſpeurt worden upt de veelheydt der Goudt/ Silber/ Koper/ Kriſtael/ Yſer ende andere Metael-mijnen; als oock upt de veelheydt ende ongeloovelijcke menighte der Olyphants-tandē/ die hier veel verhandelt worden: Soo oock upt de Civet-Katten/ ende andere Dieren. Hier upt/ ſegh ick/ kan haren Rijckdom genoegh afgemeten worden; ende moetmen gewiſlijck oordeelen/ dat deſen Koning een uptnemendt machtigh Monarche is.

In't Eplandt Loanda is een Gouverneur geſtelt/ die gade ſlaet op de viſſerye van de Moſſel-ſchelpen/ die hem (nadienſe d'Inwoonderen in plaetſe van geldt verſtrecken) niet wepnigh op en brengen.

Hier wozdt oock grooten handel in ſlaven gedreven/ die de Portugijſen veel op-koopen/ om in andere Landen te verboeren: Als mede het Baſten-lijnwaet/ dat daer rontſ-om wel begeert is.

Den Koning van Angola moet deſen Koning oock jaerlijckſe geſchencken ſenden/ die hem vooz een geſtelde tijns verſtrecken.

Macht.

VII.

Het volck hier te Lande/ behalven dattet in grooter menighte is/ heeft noch eē bequame handelinghe in de wapenen ende tot den Oozlogh. Nochtans en zijnder geen ſteden/ noch op de Frontieren geen Sterckten; dies ſoudenſe oock die van Europa moeten wijckē/ doch hare gebupzen geenſſins/ maer veel eer ober-trijffen.

Bamba is als het Bolwerck des Rijcks/ vermits de Lupden daer alder-couragieuſte zijn/ ende ſtrijdtbaer/ om datmen van daer altijdt de Rebellen gaet breozlogen; So kan oock den Koning des noot zijnde/ wel 400000. Mannen bp een brenghen/ op haers Lants wijſe gewapent. Hare ſwaerden zijn der ſwitſeren Slagh-ſwaerden ſeer gelijc/ die ſy (vermits hare ſterckte) ſeer wel weten te handelen.

Welcken ende hordanigen hoop volcks den Koning in tijdt van noodt bp een kan brengen.

len. Dese verſorghen haer de Portugoſen. Hier benevens gebruyckense oock hare Bogen/ ende Schilden/ die van Schorssen van Boomen gemaeckt zijn.

Den Gouverneur van Batta houd seckere Arquebusiers/ die Giaquas, Volckeren langs den Nyl aen den Oost-zijde/ in dwang houden; want dese niet anders en doen/ als het Lant met gestadige courssen te quellen; waer om de Inwoonderen (door een Mosquet-schoot ghewaerschout zijnde/ die seer verre geschoort kan worden) haer altijt reede ende op de wapenen moeten houden.

Dese Provintie kan wel 70. of 80. dupsent wel gewapende Mannen ten oorlogh sende; waer uyt geoordeelt kan worden/ volghens het getal deser twee genoemde Provintien/ wat van de andere is/ ende wat den Koning te samen brengen kan.

Den Gouverneur van de Provintie Batta, die van Koninglicker af-komst is/ sit altijts deunst aen den Koning/ ende heeft in raet-slagen sodanige macht/ dat niemant hem sou derven weder-spreken. Ende eet somwijlen aen des Konings Tafel/ doch over eynde staende/ welcke eere selfs des Konings kinderen niet en mach gebeuren. Hy voert oock Flupters ende Speelders op andere Instrumenten met hem/ even gheliick den Koning doet/ ende heeft een Privilegie/ dat hy Arquebusiers in zijn Gouvernement houden mach/ 'twelck oock den Konings kinderen niet geschieden mach/ die men alleen vreemde Lijf-schutten geeft. Groot voordeel ende privilegien des Gouverneurs van Batta.

Men siet wepnigh het leven verliesen/ om criminele saken/ indien eenigh Congeois met een Portugijs verschil heeft/ die wort geoordeelt na de wetten in Portugael.

Gouvernement.

VIII. In peder Provintie houd den Koning een Gouverneur die zijn ordinarise Woonplaetse in de Hooft-stadt des selven Lants houd. In alle deese Provintien zijn veel Heeren/ doch kennen den Koning alle ende alleen voor absolut Heer van alles watse besitten. Dese Heeren worden alle Mani genoemt/ dat is/ Heer te seggen. Den Koning en oordeelt na ghern beschreven wetten/ maer naer het oude gebruyck/ ende 't meeste gelijck.

De manieren van die van Congo.

De manieren van die van Congo inden oorlogh zijn sodanigh. Het is alle Voet-volc/ ende die verspreyen of herslupten haer na de ghelegenthept des plaets; of deplen haer in veel hoopen. Het Heyr marcheert ende wort gegouverneert na de teyckenen ende het geroep dat van den Generael komt/ die in 't midden is; want tot peder ding/ als keeren/ wenden/ aerselen/ slupten/ openen/ vechten/ etc. is al een bysonder teyckē ende geroep. Tot dese teycken-gevingē worden gebruyckt drie voornaēste Instrumenten; Eerstelic een Instrument van hout/ dat een vreesselick geter maert so daer opgeblasē wort/ ofte oock trommels/ overtrocken met eē vel over eē schorsse eens hollen Booms/ daerse met vroze stockē opslaē. Daer naer hebbense eē drie-hoeckigh Instrument/ twelck van Ysere platen ghemaeckt is/ dicht in een gevoeght/ ende wort met houte stocken geslagen. Ten derden gebruyckense Olyphants-tanden/ die hol zijn/ daerse een oorloghs-gelupt op uytslaen/ dat dapper de herten ende ghemoeden encourageert ende ophitst.

Van dese driederley soorten moet den Generael een groote menighte mede-brengen/ so groote als hy kepne/ om in groote ende kleine hoopen te ghebruycken. So hebben oock de Soldaten haer eygen teycken onder malderen/ want de voorste zijn ghemeynlijck de dispooste Mannen/ die int midden des strijts den anderen moet gheven/ ende met haer Klockskēs waerschouwen hoe sy het gevaer ontkomen mogen.

In gants Congo en is niemant die pets eygen heeft/ oft die van eenigh ding disponeren kan ten voordeel vande zijne/ aengesien dat alles den Koning toebehoort/ dat neemt ende geeft dient hem belieft. Dese wet moetē oock selfs des Konings kinderen gehoorsamen; so dat/ indiense den Koning jaerlijcks gaven/ datse hem schuldigh zijn/ souden van alles watse besitten/ ontroost moeten blijvē.

Godts-dienst.

IX. Alhoewel de Chrijstelijcke Religie alhier ingevoert is/ op sommige plaetsen/ so is het Lant doch vol Afgoden-dienaers/ waer van d'eene de Sonne/ als des Maens Man/ ende de Mane als des Sons Vrouwen/ aenbidden. Andere aenbidden wederom de gesz. gevleugelde Dieren; Sommige de Aerde/ als Moeder ende Voetster aller dingen: Ende in diergelijcke sotte Superstitien is dit gantse Volck gheheel versopen; so datse midden in haer geloove naeuw weten watse gelooven.

Wy sullen den Leser int kort een wepnigh openings doen/ hoe het Chrijstē-geloof aldaer ingevoert is/ doch slappelijck vervoert ende van d'Inwoonderen noch trager onderhouden wort.

Wanneer het Chrijstē-geloof in dese Landen gevoert is.

Ioannes II, Koning van Portugael uytgheseonden hebbende eenen Iaques Cano als Capiteyn Generael/ om de kusten van Africa te beseylen/ is eyndelijck ghekomen in de Rivière Zaire, daer hy aen't Lant tredende/ het volck schoonder gevonden heeft als in d'andere Provintien/ ende eyndelijck in 't Hof by den Koning ghegaen is/ daer hy wel-ontfangen zijnde/ in 't wegh-reysen behalven eenen Ambassadeur oock veel Edel-lupden kinderen met hem naer Portugael gevoert heeft/ om aldaer in de Chrijstelijcke Religie geleert te worden/ ende den Doop ontfangen hebbende/ zijnse met eenige Portugijsse Priesters wederom naer hups gesonden; van des Konings wegen by haer hebbende een treffelijcke Ambassade.

De Priesters/ zijnde van der Dominicanen Orden/ te Congo, ghekomen zijnde/ bekeerden eerst den Oom des Konings/ met zijnen Sone. Daer na wiert den Koning met de Koninginne ghedoopt/ ende liet een Tempel bouwen onder den naem van Santa Cruce. Ondertussen wierden een grooten hoop Afgoden verbrant. Den Koning wiert Joannes vernoemt/ zijn Vrouwe Eleonoria, ende zijn outsten Sone Alphonsus.

Dit ging aldus een wijle tijts een voorts/ ende bouwden eenige Kloosters ende Kercken voor haer; De Stadt Congo vernoemdē sy Santo Salvador; eñ trockē vele Lunden eñ giftē tot haer. Maer na het af-sterfvē eenige Koningen/ ende verloop des tijdts/ oock dat dese Priesch-heeren af-storven/ heefter altemets in roeren ghestaen; de een Broeder tegen d'andere zijnde. Sy hadden oock eenen Aerts-bisschop in't Eylant van S. Thomas, die

die in dit Lant altijt een Biſſchop verſorghde; Doch de trage over-komſt der Prieſteren/ het geweldigh tegenhouden des Lantsvolcks/ die haer oude Afgoderye om eē nieuwe niet verreuplen en wilden; als mede de oprorighept der Wijven/ die met een Man niet te vreden en waren/ oock niet ſonder Man wilden zijn; heeft de ſake ſeer tegen gehouden ende verkort.

Eyndelijck/ zijnder eenige Jeſuwpten gekomen/ die int Eylant Loanda een Convent geſticht hebben/ upt welcke ſy noch teghenwoordigh daghelijcks eenige in't vaſte Lant ſenden/ om onder deſe Heydenen te predicke; Dan het Volck wepnigh ofte geen verſtandt van de Latijnſe ſprake hebbende/ ende upt een ongebonden leven in een al te nauwe engighept niet wel konnende trede/ begeeft ſich den eenen dagh wel tot haer/ ende keert den anderen dagh wederom tot de oude gewoonte. Laten haer oock veel meer upt nieuwicheyt doopen/ dan upt een vaſt geloove/ vermits het daer over al meeſt een ſchieloos ende oploopende volckſken is.

Verhael van den Staet

des Keyſers van

MARROCCO ende FEZ.

Kort Inhoudt.

1 VOlght een Verhael van een ſtadt die twee vermaerde Koningrijcken begrijpt/ ende eerſt van de gelegenthepdt van Marrocco, zijne verdeplinge in ſeven Landtſchappen/ ende eerſt van de Provintie Hea, zijn grenſen/ grootte/ ende vooznaemſte Steden. 2. Van de Provintie Sus. 3. Van Marrocco. 4. Van Guzala, 5. Van Ducali. 6. Van Haſcora. 7. Van Telde. 8. Verdeplinge des Koningrijcks van Fez in 7. Provintien/ ende zijne grootte/ grenſen/ ende vooznaemſte Steden. 9. Van Teneſma eerſte Provintie van Fez ende zijne grenſen. 10. Van de Provintie Fez, zijne lengde ende breede/ oock van de treffelijcke ſtadt Fez, zijne Moſqueen/ tot 700. toe/ oock zijne Gaſt-huyſen/ Collegien/ Baedt-ſtoven/ ende andere meer koſtelijcke eñ treffelicke gebouwſelen. 11. Van de Provintie Aſgar. 12. Van Elhabeth ofte Ellabat. 13. Van Errif. 14. Gareth. 15. Chauf. 16. De hoedanighedt

nighepdt des Lands deser Prouintien / ende van haers Lands vruchtbaerheydt/in Olye/Honigh/Was/Suycker/ Gepten-hant ende Goudtmijnen; ende hoedanige Sieckten alhier domineren. 17. Verscheyden opinien van de afkomste deser Barbaren/ van ouds her vermaerdt/ overmits hare subtijlheyt des vernufts in de Medecijne. Hare oude manieren: aenbidders der Sonne ende mane; ende hare vervloeckte nacht-offerhanden. 18. Hoedanigh de nature is van die van Fes ende Marrocco. 19. Van de woon-plaetse der Arabiers in de Wildernissen / ende hoe sy daer leven. De kleedinge deser Luyden/ soo van Prouwen als Mannen. 20. Besonder verhael der seden ende maniere van leven der Prouintien van Marrocco, hare spyse/kleederen/ etc. 21. Seden ende maniere van leven der Inwoonderen van Fes, ende voornemelijck de beleefdheydt der Borgeren van Fes, hare schoone Baedt-stoven/ Gast-huysen/ etc. 22. Drie soorte van Voor-seggers/ Philosophen/ Chimiste/ ende Toovenaers. 23. Waer in deses Lands Rijckdommen bestaen. Des Princen Rijckdommen bestaen in Thienden ende aller vruchten eerstelinge; in Tollen op peder Bunder-Lant ende peder Persoon/die tot zijn onmondige Jaren gekomen is / hy sy Prouw ofte Man; in Cijnsen op verscheyden Steden; als ock in de Successien der nagelaten goederen van de Gouverneurs der Prouintien/dat hy na haer doodt aenslaet. 24. Waer in deses Lands sterckte/ende des Princen macht bestaet. 25. Wt welcken hupse hy is/die tegenwoordigh over Marrocco ende Fes heerscht. 26. Den Raedt des Konings/ ende de Kamer van Justicie in Marrocco gestelt. 27. Het Hof ende de verkiesinge der Koningen van Fes, de Officiers/ Kapiteynen/etc. Ende welcke ordre by hun gehouden wordt/ als den Koning te velde treckt. 28. Van den Gouverneur/ Richters/ Pachters/ etc. inde stadt Fes. 29. Het Mahometisdom in verscheyden secten verdeylt; ende wie de wet Mahometis in Barbarien in vervoert heeft. 30. Van de invoeringe der Joden in de Rijcken van Marrocco ende Fes: ende den ellendigen Staet der Chysten slaven in dese Landen.

WY sullen nu van een Landt verhalen / dat schier nimmermeer in wesen en kan blijven / ende dat ock tsedert wepnigh jaren soo vele veranderingen gesmaeckt heeft/ dat het by na voor dien ongeloovelijck is/ die niet met een groot getal goede getuygenissen versekert en is. Dit en zijn ock geen vreembelingen / die dus tot haer verderf uytstaen: Maer het zijn Princen upt eenen hupse/gekomen tot de Heerschappye door dupsenderley boose Schelm-stucken/ die stadigh tegen elckander strijden/ ende malkanderen met beurten verjagen. Want MuleyCidan, die nu Keyser van Marrocco is / wasser over wepnige Jaren uytgestelt/ ende nu is Muley Cheq, die het doen ingenomen hadde/ is nu met eenige Mooren in Algarba in Portugael gevlucht/ eñ synen Sone Abdulla is nu op 't geberghte om een menighte Arabiers te vergaderen / ende op Muley Cidan te komen stortē/ om hem te romē als haer geschiet is: Eñ dit sal so lange dupren als Muley Cheq, Muley Abdalla, ende Muley Boufers in 't leven sullen zijn. Laet ons nu tot de Beschrijvinge selfs komen.

Wie de gene zijn / die in Marrocco ende Fez de gestadige verwerringe aenrichten.

I. Den staet vanden Serrif, 't welck het gantse Mauritaniam Tingitanam begrijpt / strecht sich van de Cabo Bajador af/ tot Tanger toe/ ende van de Atlantise Zee af tot over de Riviere Mulvia: In dese strecke zijn de twee vermaerde Koningrijcken Marrocco ende Fez.

Marocco is gelegen tusschen den Bergh Atlas ende de Atlantise Zee / ende trecht den naem van zijne voornaemste Stadt/ aldus genoemt. Dit Rijck wort bedeylt in 7. groote Provintien/ als Hea, Suz, Guzula, Marrocco, Ducali, Hascore, ende Tedle.

De Provincia Hea ende zijne voornaemste Steden.

Hea grenst ten Westen ende Noorden de Oceaense See/ ten Suyden aen den Bergh Atlas, ende ten Oosten aen de Riviere Essivale. De outste stadt alhier is Tednest, geleghen op een vlack ende effen velt; was eertyds Tamusis ghenoemt/ ende lept op de Riviere Tensist. Is wepnigh ofte niet bewoont/want de Borgheren gehoort hebbende dat de Arabiers de Stadt verkoopen wilden aen de Portugijsen/ wilden ontvluchten; maer zijn meest met dē swaerde door-regen des Jaers 1514. Desgelijcks wiert Teculet gehandelt/ 't welck een rijcke ende stercke Stadt was/ met een schoone haven aen de See; Hadechis is nu ock by-na geheel verwoest. Het Fort Ileusugaguen is dit ontsprongē/ doch Tenent heeft moeten vallen in de handen der Portugijsen.

Behalven dese plaetsen zijnder noch Teselgdet, Tagtessa, Denet ende Culeihat Elmuridin, so veel als 't Fort der Discipulen, overmits/ dat een seker Ketter in de Mahometise Wet hem aldaer met zijn Discipulen onthouden hadde/ eñ den Koning van Marrocco tegen-gestaen hadde. Daer is noch de Stadt Iguilinguiguil. gelegen op het vlacke van een Bergh/ daer de naturele Inboorlingen van Africa haer tegen de Arabiers sterck maken/ met de welcke sy in gedurighe oorloge zijn. Noch ligt op de kant van de Zee de stadt Tefethne, met een goede Haven voor klepne Schepen.

II. Suz ende zijne Steden.

Het Voorstendom van Suz is nu tot een Koningrijck opgericht; in plaetse dat het/ eer den Serif hem tot Koning van Marrocco op-wierp/ maer een geringe heerlijckheydt en was.

en was. Het light over den Bergh Atlas, strechende tot aen de Negros. 't Begint aen de West-syde aen den Oceaen/ ende heeft ten Suyden de sandige woestijnen van Lybia, ten Oosten de groote Riviere Suz, en den Bergh Atlas light aen de Noort-syde / na Hea toe.

De voornaemste stadt is Massa, liggende op een Cap/ genoemt Cabo de Gilon, ende is een versamelinge van drie Steden in een/ is doch wepnigh bewoont. De stadt Teyent light op een bequaem velt/ is in drie hoecken als eenen Trpangel verdeylt. Tarudant is oock een grote stadt/ ende hier onthielt sich den Lieutenant des Konings van Fez / doen sy over Mauritanien commandeerden. Tetsi lept tussen de Oceaense Zee en de Bergh Atlas, Maer de stadt Tagavost is de grootste dā geheel Suz, synde oock dā Rijck volck bewoont.

III. Marrocco ende sijne Steden.

Marrocco heeft ten westen 't gebergh̄te van Nefise, 't welck sich strecht oostwaert tot de Bergh Hadimei, ende dacht ten Noorden tot de Riviere Teusifit, tot datse haer met de Riviere Asifinuardt verboeght/ die het van Hea af-scheydt; ende is als eenen driehoeck.

Behalven de stadt Marrocco heeft'et noch Tenesse, Elgunucba, liggende op een hoogen Bergh / seer sterck synde; voorts Imizmisi, op een hoeck des Bergh Atlas; verswacht van dagh tot dagh in Inwoonderen. In het naeste veldt aen dese stadt liggen drie Kasteelen/ genoemt Tumeglast: seven kleyne mijlen van Marrocco light Tesrast. De stadt Marrocco en is niet meer soo schoon als sse eertijds geweest is: want het voornaemste datter te sien is / is het Kasteel ende 't Koninglijcke Paleys / dat den Koning Mansor, de machtighste van gants Barbarien, heeft laten bouwen; 't welck wel so groot is als een redelijcke stadt. Deun aen dese vindtmen Agmet, in een laeghte aen den Bergh Atlas, aen de Riviere Tensect; is gants verwoest/ behalven 't Kasteel/ dat noch van wepnigh volcks bewoont wordt.

IV. Guzula is sonder Steden.

Gusula grenst aen Sus, ende ten Westen aen den Bergh Ilda, ten Noorden aen den Bergh Atlas, ten Oosten aen Hea, ende ten Suyden aen Lybia, ende in dit gantse Landt en is noch stadt noch Kasteel/ dan alleen eenige Dorpen.

V. Ducali met sijne Stedē.

Ducali grenst ten Westen aen den Oceaen/ ende aen Cabo de Cantin, ten Suyden aen de Riviere Habidt, ten Oosten het Landt Tedle, ende ten Noorden Tenesina. Daer sijn wepnigh besloten Steden/ ende die daer sijn/ besitten de Portugysen / de welcke by onsen tijdt / onder pretext van een Magazijn te maken voor hare Koopmanschappē de stadt Azasi in namen. De Steden Tit, Elmedina, Centpuis, Subeif, Temeracost, Terga, ende Bullahuan, sijn alle van de Portugysen geplondert in den Jare 1513. onder Emanuele, Koning van Portugael.

VI. Hascora.

De Provintie Hascora begint aen 't gebergh̄te van Ducali, na 't Noorden / ende grenst ten Westen aen den Oceaen/ ten Oosten aen Tedle, ende ten Suyden aen Marrocco. Deses Landts Steden sijn Alemdin, Tagodast, Eluimua, nieuw getimmert/ ende Izo een oude stadt/ liggende op eē hoogen Bergh.

VII. Tedlē.

Tedle is de laetste Provintie van Marrocco, ende grenst ten Westen aen de Riviere Quadelhabidt, so veel als Riviere der slavē/ ten Oosten de Riviere Ommirabili, tē Suyden den Bergh Atlas, ende ten Noorden 't Landt Tenesima; het light als eenen drijhoeck/ eē punct maliende ten Suyden/ ende breedt upt loopende na 't Noorden. De voornaemste stadt is Tessa, also genoemt na seker steenen/ daer de heele stadt van opgetimmert is / light aen de Riviere Deyma. Hier beun by lept Elfza op de Riviere Ommirabili, daer de Deyma in vloept/ ende komen beyde upt den Bergh Atlas. Daer na sietmen de stadt Chithita, die lange den Gozlogh tegenhouden heeft tegen den Koning van Fez: ende de laetste plaetse is Eythiadt, overvloeyende in alle lijstocht.

VIII. 't Koninghrijck van Fez verdeylt in 7. Provincien.

Het Koningrijcke Fez wordt in seven Provintien verdeylt/ als Tenesima, Fes, Asaghar, Elhabet, Errif, Garet, Chaus, welcke alle eertijds niet dan slechte heerlijckheyden geweest zijn.

Dit gantse Rijck grenst ten Westen aen de Athlantise Zee/ ende aen dees syde strecht het sich van de Rivier Ommirabili ende de stadt Asamor, tot de stadt Sangeten, ten Noorden de engte van Gibraltar, ende de Middellantse Zee / met een deel van de Athlantise Zee: ten Westen de Riviere Mulvia, ende ten Suyden het Konigrijck van Marrocco.

IX. Tenesima ende sijne Steden.

De Provintie Tenesima begint aen de Athlantise Zee ten Westen; sijne Inwoonderen zijn die gene/ die Ptolomeus Cauvi noemt: Ten Oosten grenst het aen de Riviere Buyragrag, ten Noorden den Oceaen/ als ock ten Westen. Het is veel langer dan breedt: ende was eertijds de fleur van gants Mauritania Tingitana; want het hadde meer dan 40. Steden ende 300. Kasteelen ende Dorpen.

De voornaemste stadt is Amfa, eertijds van den Romeynen op den oever van de Zee gesticht; is 30. mijlen van den Bergh Atlas: is by-naer geheel vernielt geweest van den Portugysen: Deun hier by light de stadt Mansor, die ock alsoo gehandelt is. Dicht by de Riviere Guirla light Adendum, die mede des Gozloghs raserijen wel dapper gesmaeckt heeft door 't woeden der Mahometanen. Aen dese zyde light ock Tegeyeth, alleen van een deel arm volcks bewoont/ want dit gantse Landt is als een prope voor den stercksten. Aen den oever light ock Rubur, van den Koning Mansor gesticht/ light aen den mondt des Riviers Buragrag, heeft niet veel meer als 500. huysen/ daerse ten tijden des Konings Mansor een van de volckrijckste van Africa was. Is van binnen niet dan met wepden / Wingaerden ende Tuynen beset.

Keerende altijdt na de engte van Gibaltar toe/ light Sale: Alhier is een Palleys dat tot begravenisse der Koningen ende Princen vāden bloede gedestineert was. Daer na sietmen Fansara; op de Riviere Subu; voorts Mahmore, ontrent een halfure van de Zee/ voor welcke de Portugysse Armade van den Koning van Fez ontdaen wierdt. Langs dese Riviere light ock Mecnaze, seer volckrijck/ ende in een schoon black veldt liggende/ ontrent seven mijlen van den Bergh Atlas; 25. van Sale ende 16. van Fez: Dese stadt is groot ende sterck/ heeft schoone wyde straten/ ende waters genoegh door middel van seeckere water-leydingen / een teycken van de oude neerstighept der Romeynen alhier. Daer zijn voorts noch de Steden van Gemiha Elchimā, Canus Mergara, ende Bambasil, die meest al verwoest ende schier gants onbewoont zijn: Als mede de stadt Tefelfelt, gebouwt op het sandachtige Landt tussen de Riviers Odeth ende Bath, ontrent 5. mijlen vande Zee.

X. De Provintie van de Riviere Buragrag tot die Inave toe/ dat die Fez.

is ontrent een streecke van 100. mijlen: Ten Noorden heeft'et de Riviere Subu, ten Supden den Bergh Atlas. In dese light de groote ende treffelijcke stadt Fez, van Ptolomeo Sylda genoemt. Sy was eerst door de Riviere in tween gedeylt/ aen elcke sijde een stadt/ ende elck hadde eenen Heer ende Mofty van de Secte Mahomethis. Maer den Koning van Luntana plonderde dese twee Steden/ ende doodde de Mofris, makende dese twee Steden tot een.

Beschrijvinge van de Stadt Fez.

De stadt Fez is seer groot/ ende thans de grootste van geheel Mauritania. Light by-na aen alle kanten op heuvelkens ende Bergen/ soo dat het middel-deel des stads alleé vlack is. De Riviere/ die midden door de stadt met twee armen loopt/ wordt met Goten ende Pompen in des Konings ende veler Heeren/ ende Borgeré huysen gheleydt/ ook tot dienst der Mosqueen / ende Gast-huysen/ die daer seer vele zijn; by de welcke groote waterbacken zijn/ op dat wanneer de straten vuyl zijn/ men door dit water te laten loopen/ alle de vuyligheydt na beneden derven soude konnen. Alle de Huysen te Fez zijn van steen gemetselt / ende kostelijck met alderley loofwerck beschildert: verciert met hooge Toorens/ galderyen/ ende veel Kamers/ die lustigh ende vermakelijck in't uytsien zijn.

Daer zijn ontrent 700. Tempelen ofte Bede-plaetsen/ onder de welcke men 50. seer treffelijcke telt/ die seer uytmuntende zijn.

Daer en is niet een Mosquee/ of Kappelle/ die niet zijn eygen Fontepne ende Toorzen/ om Ala op te roepen/ heeft. De voornaemste Mosquee van Fez, wordt genoemt Carwen, die uytermaten groot is; want se ontrent ander-halve mijle inden omgang heeft/ ende 31. Poorten: In de voute zijn 38. Bogen inde lengde/ ende over de 20. inde breedde; rondsom zijn vele gaelderyen/ die als Pack-huysen zijn/ om aldaer den Olp/ Lampen/ ende andere noodtsakelijcke dingen tot de Mosquee te bewaren / want daer en is geen Boge of daer hangt een Lampe aen; so dat sommige meenen datter des nachts wel 900. Lampen branden. In 't Choor deses Tempels zijn groote Koperen Vaten / daerse menighte brandende Lampen altijdt in houden. Dese Mosquee heeft 200. Kroonen dagelijcks inkomende.

Van de uytnemende groote Mosquee te Fez.

Daer zijn voorts te Fez twee schoone Collegien/ behalven vele andere/ die sodanigh zijn datmen segt / dat den Koning Habu Henon om eene der selver te timmeren 400. ende 800000. Kroonen besteedde. Daer zijn ook vele Gast-huysen/ ende Back-stoven/ die de Collegien gheensins in schoonheyt en wijcken. Daer zijn ook meer als 200. Herbergen te Fez, die Koningen ende Prinsen Palepsen gelijck zijn.

Voorts zijnd'er meer als 400. Meulens/ die meest de Collegien ende Mosqueen toebehooren: ende de plaetse daer de Koop-lupden woonen/ is rontsom als een Stadt besloten.

De nieuwe Stadt Fez.

De Nieuwe Stadt Fez, die is ook gheheel met Muyren omringt/ die schoon/ hoogh ende sterck zijn/ ghetimmert in een groote laeghte aen de Riviere/ ontrent een half mijle van de oude Stadt/ Zupt-west af. Iacub den Sone van Abdulah, eerste Koning uyt dē geslachte Marin, bedwanck dese stadt in dzien/ stellende in't eerste zijn Palleys: als ook zijner Kinderen ende Broeders. In de tweede sietmen nauw anders als des Konings Stallingen/ Herbergen/ ende Huysen voor zijne Kapiteynen ende ander van zijn gevolgh/ ende tussen dese twee Muyren wiert gheslelt een Wachthuys voor de Soldaten van zijn gevolgh/ als oock zijns Lyf-wachts/ als oock een Logijs voor de Gouverneur des Stadts. Het derde deel was ook voor des Konings Lyf-wacht/ ende daer deur by is de Munte.

Van Iacub Abdulah in dzien verdeylt.

Men siet voorts in dese Provintie de steden Macarmeda, aen de Riviere Iuaven, doch schier gants verwoest/ op de Muyren naer: Dzie mijlen van Fez light Bavia, ook door de inlantsche oorlogen verwoest: Daer naer Gualili, Maquille, ende de Dorpen Benignariben ende Asseis, alle van klepnder waerden.

XI. Algar.

De Provintie Asgar paelt ten Noorden aen den Oceaen/ ten Westen aen de Riviere Buragrag, ten Oosten de Bergen van Cumera, ende ten Supden aen de Riviere Bunazar, Is ontrent veertich mijlen lang/ ende dertich mijlen breedt. De steden zijn Giumba, van de oude Africanen ghebouwt/ waer van nu niet anders ghesien en worden dan de grachten. Aen de Zee-kant light Laras, op de Riviere Luccus, welckers haven goet is/ doch 't inkomen swaer. Daer naer een stadt van Manzor, Koning van Marroc, gebout/ genoemt Cesar Elcabia.

XII. Elhabeth.

Het Lant van Elhabeth grenst ten Noorden aen den Oceaen/ ten Supden aen de Riviere Guarga, ten Oosten aen 't geberghte/ naest aen de engte van Gibraltar, ende ten Westen de Marassen van Asgar. Dit Lant is veel grooter als Asgar. Syne steden zijn Exagen, gelegē op't achterste van een Bergh aen de Riviere Guarga, ende 35. mijlen van Fez. Tot hier toe komen de Portugijsen loopen/ daeromme aldaer gemeynlijck 400. Ruyteren gehouden worden in garnisoen: Op de selve Riviere ligghen ook Banitendé, wepnigh bewoont/ Mergo, Tansor, Agla, ende Narangia; ende Bosra doch gants onbewoont/ doch staen zijne Muyren noch over eynde.

XIII. Errif.

Het Lant Errif begint aen den hoeck van de engte van Gibraltar na't Westen/ ende streckt so voort Oost aen tot de Riviere Nochor, die Ptolomeus Molochat noemt; welcke streke meer als 70. mijlen bedraeght. Ten Zupden grenst het aen den Bergh Atlas, na de Riviere Guarga toe; ende ten Noorden aen de Middellantse Zee. Heeft wepnigh steden/ doch vele Dorpen: D'eerste is Terga, daer na Belis die een goede Havē heeft. Hier dichte by sietmen d'Eylanden Tegassa, Gebba, ende Mezemma op een Bergh liggende.

XIV. Gareth.

De Provintie Gareth grenst ten Oosten aē de Mulvie, ende een deel des lants Chauz; ten Westen aen de Nochor, ten Zupden aen de Bergen die met de woestijnen van Numidien palen/ ende ten Noorden aen de Middel-lantse Zee. Is ontrent 25. mijlen lang/ ende 20. breet. De voornaemste steden ende plaetsen zijn Tezzota, op een Bergh liggende/ daer maer langs d'een plaetse toegang is; daer na de Stadt Miggeo, ende aen de Zee een stadt Iaffarin, gebouwt van de Mahometanen uyt den stamme Marin: Ende is dit gantse Lant in dzie deelen verdeylt/ in welcker eene men de Steden siet/ in't andere de Bergen/ ende in't derde de Woestijne/ strecckende van de Middellantsche Zee af tot de Woestijne van Chauz.

XV. Chauz.

Chauz is de laetste Provintie des Rijcks van

van Fez, begrijpt bp-na het derde-deel/ want het is wel 190. mijlen lang/ namelijck van de Reviere Zahé aen de Oost-zijde tot de Gurguigara toe ten Westen/ ende zijne breedte is van 170. mijlen/ ende begrijpt het gantse deel des Berghs Atlas, 'twelck na Mauritaniam upt siet/ oock een deel van't vlacke Lant/ dat aen't geberghte van Lybien grenst.

Behalven de wepnigh bewoonde Steden Teurerte, Hadaggia, ende Dubdu, steruer de stadt Teza, sterck ende rijck/ gelegen aen den voet des gheberghts van Dubdu, op de Riviere Mululo; Daer zijn oock Collegien als te Fez. Voorts zijnder noch eenige verwoeste steden/ als Sofroy, ende Mezedaga, tusschen 'tgheberghte in; daer naer Tezergui, ende Vmen Iunaibe.

Gestalteniſſe.

XVI. In't generael gesproken van't Koningrijck van Marrocco, moetmen weten/ dat het veel Tarwe/ Geest/ Olp/ Honigh/ Was/ Suycker/ ende Gepten-hapz heeft/ ende van welcke velle men Marroquins maeckt/ na den name des Lants genoemt; ende woxt van veel schoone ende groote Cipreren bespoelt. Doch laet ons eens besichtigen wat in pedet Prouintie is/ nadien sp elck-anderen seer ongelijck zijn.

De Prouintie Hea heeft steenachtigh ende Berghachtigh Lant/ vol Bossen: maer in zijn vallepen wast veel Garste/ ende Millie: ende oock veel Honigh; Daer is mede veel Wiltbraet/ als Herten/ Gee-bocksbeens en Hasen. In't geberghte Demenser, zijnde een deel des Berghs Atlantis, is veel Pser. De Mastic-boomen ende Bos-boomen woxden in dit geberghte seer groot.

In de Contrepe van Suz, ende langs zijn kuste henen/ woxt veel fijnen Amber ghevonden; rondts-om Tejeut is 'tLant vet ende vruchtbaer/ voortbrenghende veel Koorn/ Garste ende andere Granen: ende veel Suycker; Daer is oock gout ende eenigh Silver. Hier woxden de Marroquins-bellen bereyt. Men vint oock op andere plaetsen veel Weed/ Suycker ende Koorn; oock Vijgen ende Dadels.

In't geberghte van Halem zijn veel Goutmijnen / daer de Inwoonderen om in gestadige Oorloge zijn.

De Prouintie Marrocco heeft alderley granen ende Beestiael; het geberghte is onvruchtbaer/ 'twelck doch wepnigh is/ want het Landt meest al vlack is/ na't getuygenis van Leo Afer.

Guzula heeft veel Garste/ ende voedt veel Beestiael. Daer zijn oock Pserde ende Koopermijnen.

Ducali heeft genoegh te doen met sijne Inwoonderen te spijsen. Het heeft een Meyr/ dat overvloedigh Vis voedt.

Hascora heeft wonder veel Olpe ende Gepten. De Velden dragen veel/ ende heeft menighte van schoone Boomgaerden. De Orangie-boomen wassen daer dapper/ ende de Wingaerden hebbend'er roode Druyven/ welckers Koornen so groot zijn als Noten. Hier is oock veel Honigh ende leckere Vijgen. Daer zijn oock eenige Pser-mijnen.

Het Landt van Tedles heeft alderhande noodtsakelijcke dingen tot onderhoudt des menschen/ so van Koorn als van Gepten.

In 't Koningrijcke Fez is de Locht op sommige plaetsen seer matigh/ ende op andere seer quaedt. Ende alhoewel dat het Landt op veel plaetsen rouw ende scherp is/ ende veel koude ende onvruchtbare gebergh ten heeft/ soo is 't nochtans op vele plaetsen wederom seer vruchtbaer/ als te weten; Vruchtbaerheyde des Coninckrijcks van Fez.

Inde Prouintie Fez is de Locht seer gematight. Daer zijn veel Paerden/ ende so veel Schapen/ Lammeren/ ende Kamels/ dat het alle de gebergh ten van Gumera daer boven zijn vermoghende mede voorsien: 'theeft wepnigh Bossen/ nochtans veel Gepten/ ende Hasen/ gelijck oock den Katoen.

Teneſina is oock vlack ende vruchtbaer: Maer langs de Riviere Oder zijn wildernissen / daer haer de alder-felste Leeuwen van geheel Africa onthouden/ so dat die van Tefelfelt niet dan met groote hoopen en derven langes 't Landt repen/ ende bp nacht haer in't veldt begraven/ ende schild-wacht setten moeten/ om niet deser Dieren aes te worden.

Azgar is so vruchtbaer datter die van Gumera spijsen kan. Het is een vermakelijck Landt / hebbende een gesonde Locht. Is in alles de Prouintie Fez vergelijckende.

Elhabat is noch vruchtbaerder/ voortbrengende alderley vruchten. Maer rondts-om Tanger is 't niet veel bysonders / ten sp daer eenige Fonteynen ontrent zijn/ daer hebbense veel Tuynen geset: voorts ist al sandt.

Daer zijn veel Bergen: ende onder andere zijn de acht seer vruchtbaer/ als Rabona, Benisensecare, Beniharos, Chebib, Benicheſſe, Angera, Quadez ende Beniguedarfeth: ende onder deses Lants gheberghten zijnder sommige die seer hoogh zijn/ oock quaedt om op te komen.

Errif is geheel dor/ vol koude Bergen ende Wildernissen. Daer en wast gheen Aertvrucht/ maer Boom-vruchten genoegh/ als Druyven/ Vijgen/ Olyven/ Amandelen/ etc. Daer zijn oock geen Ossen noch Schapen/ maer veel Gepten/ Esels ende Simmen.

Het Landt van Gareth is droogh/ sandigh ende moeyelijck / vol Wildernissen sonder water: Heeft veel wildt gedierte/ dat onder de Menschen groote schade doet. 'tGeberghte Sahit heeft veel Garste/ ende Pser-mijnen; ende den Bergh Guardan heeft vele Paerde.

Chauz is ten meesten-deel heuveligh/ ende vol Woestijnen. Het gheberghte Dubdu is uptnemende vruchtbaer in Boom-vruchten/ ende dat om de veelheydt der Fonteynen/ die dese Boomgaerden besproeyen: Maer int Lant Tezza vindtmen alderley noodt-druft/ oock goede Wijnen.

Aen den Bergh Magara woxdt veel Vlas gheplant / oock Olpe / ende veel Kudden Schapen. Op den Bergh Gueblen vindtmen doorr 'tgantsche jaer sneeuw liggen: Ende den Bergh Selelgo is vol Leeuwen/ Luypaerts ende Simmen. Op den Bergh Beni Merazen zijn veel Esels ende Paerden/ ende dus komt het/ datmen daer oock veel Mulspaerden siet.

Laet ons nu eens in 'tgeneael/ tot een beslupt besien / wat in dese Koningrycken te vinden is. Den Bergh Atlas (zijnde altijdt met Sneeuw bedeckt) krijght meer vande koude / als van de hitte/ soo is oock alle 'tLandt dat daer af omringelt woxdt. Het heeft alderley granen ende vruchten / behalven Koorn: het Landt isser vruchtbaerder aen de zijde van den Oceaen/ dan vande Middellandtsche Zee. De koude begint in dese Landen in October / meer met regen / als met

met vorst; ende wordt de houde maer des nachtens gevoelt. In Februario isser het weder gants ongestadigh: In den Maert waepender sterckte winden; doch voor de graenen ende boomen seer noodtwendigh. Maer in April groept alles dapper / so datmer half May al rype Vrÿgé eet; ende in Junio Druyven/ Appelen/ Peeren/ Pruymen ende diergelÿck Oest. So het van den 25. April tot den 5. May niet en regent/ so en verwachtense geen goedt jaer; ende desen reghen wordt van haer Nasan, dat is/ gesegent water/ genoemt. Den Somer isser seer warm/ met gestadigh schoon weder; ende so 't dan regent/ dat selve veroorsaeckt sieckten ende een groote sterfte. De sieckten/ die daer gemeenlÿck regneré/ zÿn/ Hooft-pÿn/ tandt-sweer/ borst-pÿn/ schorsthept der Kinderen/ Colica-passio, Sciatica, gicht/ ende de Pocken/ die wepnigh Persoonen in Barbaryen vry laet/ so gemeen is die aldaer.

Oude Zeden.

XVII. Barbaryen heeft vele hondert jaren onbewoont geweest/ als oock Numidia. Weshalven sommige gelooven/ dat dese Volckeren upt die van Palestina haer beginsel hebben genomen/ verjaeght zÿnde/ van de Assyriers verdreven. Andere/ datse van die van Sabea afkomstigh zÿn. Eenige meynen wederom/ datse upt Asien voor-vluchtigh zÿnde in Græcia, van hare vyanden noch vervolght worden de/ de Zee overvoeren/ ende also ontquamen. Daer zÿn eertÿdts seer veel treffelÿcke Personagien upt ghesproten; want onder de Mahometanen en soude men hare Koningen Mansor, Marin, ende Huceph, niet genoegh konnen prÿsen; als geweest hebbende overtreffende Mannen in hare Supersitie / by welckers tÿde gebloept hebben de vermaertste Medici ende Philosophi, als Avicenna, Rasis, Albumazar, ende Averroës, met meer andere / alle gevoedt door de Koningen van Marrocco, die Barbaryen besaten / met noch een deel van Spaengien. De Collegien/ die men noch in sommige Steden vindt/ betoonen ghenoeghsaem hoe groot sy de gheleertheydt geacht hebben. Sy hebben mede dapsent aerdigheden gevonden int tournoyen/ Riet-steken/ ende diergelÿcke dingen/ daer de Romeynen veel af ontleent ende geleert hebben: Wierden van hare ghebuyren seer ontsien; Doch veel tÿdts tot eenighe nieuwigheydt genepght. Plegen haer eertÿdts met het vleys der Simmen te voeden/ die in haer geberghten gevonden wierden / kleedende haer met Gepten-vellen. Sy offerden ter eeren de Sonne ende Mane/ ende begroeven hare dooden.

Treffelÿcke geleerde Mannen zÿn upt Barbaryen gesproten.

Te Han Lisnan, in 't Landt van Chaux, vergaderden sy hun op seckeren tÿdt des jaers int begin des nachts/ ende hare Offerhanden volbracht hebbende/ sy het licht uptblasende/ vatte elck de eerste Vrouwe / die hem inde handt quam / ende gebruyckte se: ende was sodanigen Vrouwe verboden in een jaer daer naer by haer Man wederom te slapen: ende het kindt / dat van sodanige versamelinghe voort-quam/ wiert van des Tempels Priesteren opgevoedt.

Verbloede ende gewoonten na gedane Offerhandé.

Huydens-daeghse Zeden.

XVIII. Eer dat wy de zeden deser Volckeren in 't bysonder door-snoffelen/ en sal niet ongeraden zÿn alvooren eerst in 't generael van der selver zeden te spreken/ als oock van der Arabiers / die deses Lants een groot deel bewoonen.

Behalven dat de Arabiers een wepnigh ongemanierder zÿn / so zÿnse malkanderen seer gheleÿck in alles: want dit volck uptermaten trouwloos is/ groot-duncksende/ onstantvastigh / hoogt-hoppigh/ jalours / ende van haer selven groot-spreckende. Doch seer vaerdigh ende gauw/ voornemelÿck in de Paerde-strÿdt / daer sy haer dapper in guÿten: maer zÿn niet lang-durÿgh in 't veldt/ maer alles moet door haer in haest geschieden/ sal 't wel gelucken.

De Zeden der Arabiers die in de Rÿcken van Fez ende Marocco woonen.

Laet ons nu tot de Arabiers komen / die onder dit volck vermengt zÿn. Dit volck onthoudt sich gheneenlÿck in Woestÿnen/ voedende ende weydende daer hare Paerden/ Kemels ende Vee / met welck sy de by-liggende Landen versorgen. Sy zÿn seer magtigh/ so om hare dapperheydt ende geschicktheydt / als om haer getal; maer zÿn gants qualÿck gewapent.

Die tusschen den Bergh Atlas ende de Middellandtsche Zee woonen/ zÿn de rÿckste ende best-gekleede / zÿn van de grootste ende beste Tenten versorgt/ ende hebben oock de vetste ende trotste Paerden; Dese zÿn oock seer genepght tot den Acker-bouw/ versamelen veel Koorns/ ende voeden een groot Vee ende Ossen/ waer door het komt/ datse dagelÿcks van plaets veranderen/ om voor 't selve nieuwe Weyde te soecken: Dese zÿn oock seer mildt tegen de wandelende Vreemdelinghen/ daer d'andere seer wreedt zÿn. Onder dese zÿn sommige / die den Keyser van Marroc Tribupt betalen; ende andere/ die langen tÿdt niemanden erkent en hebben / schuylen nu onder de Portugÿsen. Ende vermits datse seer genepght zÿn tot de Jacht/ so voedense een grooten hoop Jacht-honden: Zÿn wÿders seer roof-gesint. Maer vele begeven haer tot de Vicht-konst / ende mupten noch seer upt/ hoewel de oude fraepigheyt by haer nu seer gemist wordt.

Der Arabise Wÿven gemeyne kleedinge.

De Vrouwen zÿn na haers Lands wyse tamelÿcken wel gekleet/ hebbende een swarte schoort over 't lÿf met lange hangende mouwen / waer over sy dan noch een swart ofte Turcks blaeuw Laken-kleedt/ het welcke sy seer fraey vouwen konnen/ over haer lÿf henen/ dattet boven op de schouderen met Silvere haken aen een slupt: Dragen Silvere oor-Ringen / als oock aen de vingeren/ daer sy oock de beenen mede omringen; gelÿck vele Vrouwé in Africa doen. Bedecken oock het geheele aensicht/ behalven de oogen; De Arabiers willende met hare Wÿven verreysen / setten die boven op Kemels / in een kleyn hutteké/ dat met een fraepen Tapyte-kleet omhangé is/ op dat de hitte der Sonne hun niet en beschadighe: Sy voeren hare Vrouwen oock altÿdt mede ten oorloge/ als oock hare Kinderen / op datse door hare by-wesen de Mannen te beter tot couragie verwecken souden. Dit is 't gene dat wel in't ruweste / van hare manieren gesproken han worden. Laet ons nu komen tot de seden der geuer die in't Koningrÿck van Marrocco ende Fes woonen.

Die van de Provintie Heez eten veel ongedeerssemt Garsten-broodt/ twelck sy in aerde Pannen backen/ ende wepnigh in Ovens; als oock veel garsten bry. Gebruycken noch

Am-

Ammelaken noch Serviette/naer eten/op de vloer neder-sittende/ op matten als de Turcken doen. Hare Bedden zijn twee dicke Dekens/ daer van sp d'een onder/ ende d'ander boven leggen. Niemant dzaeghter een Bonnet op't hooft/ 'ten sp datse heel oudt zijn. Het Man-volck en dzaeght oock geenen baerdt voor datse getrout zijn/ dan latē spse groepen. Daer is wel veel Wildt-bzaedt/ doch niemant bekommert sich met de Jacht. Daer is wepnigh volcx die of lesen of schzijvē konnen. Men vintter oock gheen Apotekers/ Medixijns/ ofte Chirurgijns/ maer genesen haer selven in alle quellingen door vupz. D'Inwoonderen van Teferna zijn veel witter/ als hare gebupzen/ ende oock tegens den vzeemdeling veel gast-vzyer.

In't Landt Sus ontrent de stadt Teneut, gebzupckt men geen ander gelt als Goudt soo't upt de Mijnen komt/ ende sekere stuckē Pfers van een once gewichte/ tot klepn gelt. Hier worden oock veel Marrocquijns-bellē gemaeckt/ ende is 't Landt vol dapper ende strijdtbaer volck.

Het volck der Provintie van Marrocco is mildt ende bespzaeckſaem. In de Hooft-stadt wordt de Wet Mahometis geleſen/ tot welckers onderwijſinge aldaer groote Collegien op-gerecht zijn/ Die ten platten Lande woonen zijn seer unibligh ende krackeelligh; Leven seer sober/ ende en eten geen besondere spyse/ anders als Bocken ofte Gepten-vleys met garsten-Meel.

Die van Guzula, niet tegenstaende datse dom ende plomp zijn/ soo koomense nochtans aerdigh pser-werck maken/ datse in de by-liggende Steden op marckt-dagen komen verruplen tegen Laken/ Paerden/ Speerepen/ ende andere noodtsakelyckheden. So pemandt onder hun vā dieste overtupght is/ die moet sonder eenige forme van Proces sterven/ eñ wort met een Swijn-spziet doorregen/ datter de doodt na-volght/ ende 't Lichaem den Vogelē ende Beestē ten aes gelatē. Straffe tegen de Dieven.

Ducali heeft botte ende gants ongemanierde Inwoonderen: Ende in Hascora zijn veel Leer-touwers/ die de Gepten-vellen berepden. De Vzouwen zijn hier wit ende schoon/ hebbende groot behagen in dē vzeembdelingē.

In 't Landt van Tedle zijn de Steden van veel rijcke ende beleefde Koop-lupden bewoont. Het Vzouw-volck geneert sich hier meest met wol-spinnen/ ende ander schoon Beeldtwerck te maecken/ zijn oock schoon/ wit/ ende gaen seer besilvert.

d'Inwoonderen des Berghs Dez, wonen hier en daer in holen/ kuplen ende Spelonckē/ hun nergens anders mede/ dan met stelen ende rooven generende. Het vzouw-volck is hier het alder-leelijckste van geheel Africa.

XXI. Wat het Koningrijcke van Fes belangt; d'Inwoonderen van Azgar zijn by-na alle rijcke Arabiers ende kostelijck gekleedt/ die oock om hare dapperheydts wille van den Keyser van Marrocco veel ten oozloge gebzupckt worden: gelyck hy oock met die van Elhabat doet/ die in de Landen der Chzistenē veel quaeds doen.

Die van Errif zijn grote See-rovers/ eñ gaen seer slozdigh gekleet. Sodanigh volck woont oock meest in alle 'tgeberghte/ dat in dit rijck is/ lebēde veel sonder wet sonder vet; sozgende alleen voor dē dagelijckſen kost/ ende lepden aldus in alle dingen een gants beestigh ende ongeschaeft leven: Doch zijn meest dapper ten oozlogh/ vermits de groote onvertsaeghtheydt in alle dingen.

Laet ons nu eens komen tot de Particuliere seden van de stadt Fes, want dese Inwoonderen boven alle andere opt uptgesteken hebben in geschickte seden ende Politye. Daer zijn veel schoone Baedt-stoven/ daer Mans ende Vzouwen haer gaen baden/ hebbende voor het badt/ daer groote koelte is/ ende daer upt tredende/ komt men in het badt/ 'twelck te heet zijnde/ door het voorsz. koel water versacht wort/ eñ aldaer dan van de Jongers wel gewassē ende geschzobt synde/ wordt hy gelepdt in een derde Kamer/ daer seer groote hitte is/ ende aldaer sweet hy/ ende wordt met versse doecken gestadigh gedzooght. Gelycke Baedt-stoven hebben de Vzouwen oock/ maer dese worden van Dochters bedient. Soo synd'er oock eenige/ die gemeen zijn/ maer de Mannen hebben hare gesette upzen des voormiddaeghs/ ende d'andere upzen zijn voor de Vzouwen. Tot peder Badt-stove zijn oock Barbiers/ die voor loon tot peders dienst berepdt zijn; doch moeten de Meesters der Baed-stoven seecker gelt geven/ om aldaer te mogen winckel houden. Alle dese Baedt-stoven behoozen aen de Mosqueen/ die deselve aen de Lupden verhupzen. Beschrijvinge der seden binnen Fez.

Daer zijn oock veel Herbergen/ waer van den Waerdt gelyck een Vzouwe gekleedt gaet/ den baert afgeschozen/ ende pooght oock den Vzouwen met de spzaecke na te bootsen. Sy hebben peder een Jongen/ die hun des nachts in't by-slapen voor zijn Vzouwe verstreckt: Sy houden oock eenige Hoeren tot gerijf der ongebondene: Ende hier wort met verlof des Gouverneurs wijn verkocht ende gekocht. Dese Lupden/ noch niemandt van den haren/ en mogen noch in Mosqueen/ Beursen/ Baedt-stoven/ noch daer eerlijcke Lupden vergaderen/ komen.

De Ambachts-lupden deses stads woonen van malkanderen/ ende de treffelijckste zijn ontrent de groote Mosquee/ gelyck oock wel 80. Notarisen/ die sommige aen des Tempels Mupzen hare winckelen geherbt staen/ ende andere daer recht tegen over: Item hier by woonen wel 30. Boeck-verkoopers; aen d'ander zijde oock ontrent de 50. Schoe-winckels/ die het goedt gemaeckt op-rooper ende niet dan so in't gros en verkoopen; aen de Oost-zijde woonen de Koper-slagers. Tegen over de groote Poorte woonen de Appel-verkoopers/ ende die het Wassen-goedt verkoopen/ 'twelck seer schoon is. Daer by staen de Bloem-verkoopers/ ende alderley oest: Hier is oock de Melck-marckt. Ontrent dese marckt woonen die Toomen/ gebitten/ Koozden/ Sadels ende diergelijck tupgh te koop houden: Ende wordt so voorts ronds-om ende aen dese groote Mosquee allerley eetwaer/ dzanck ende spijse verkocht; so wel gesoden als gebzaden.

Daer is een seker schamel Man-volck/ dat sich nergens anders mede bemoept/ als met het Lijnwaedt te wassen/ dzogen ende op te bouwen voor gelt. De maniere van Schoenen/ die den Adel dzaeght/ en mach van geen ander volck gedzagen worden/ als van Edele.

De spijse die onder haer gegeten wordt/ is genoeghsaem tot voedtsel/ maer wordt te dupl toeberepdt ende genut; want sy tot het vleys upt de schuttel te krijgen/ de vingeren in plaetse van een Mes gebzupcken/ scheuren't ende trecken't met de tanden van een/ ende leggen de reste weer inde Schuttel/ ende

so voorts met andere spijsen naer advenant.

Forme van houwelicke. De houwelijcken geschieden in deser voeghen: So yemandt een Dochter gevryt hebbende/de selve tē houwelijcke begeert/ roept des Dochters Vader/ indien sy een in't leven heeft alle sijne Vrienden by een inde groote Mosquee/ met twee Notarisen/ die daer tusschen hen beyder-zijden vrienden de voorwaerden des houwelijcks dadelijck beschrijven; de maniere van houwelijcks goedt is onder gemeyne Luyden 30. Ducaten in gereedt gelt/een swarte Slave/waerdigh zijnde 15. Ducaten/ een stuck zijde Laken/ ende eenigh fijn Lynwaet; Die nu van grooter middelen zijn/ geven meer; Na dat het Contract des houwelijcks besloten is/ gaen alle de vrienden tot den Bruydegom te gast: Ende so doet des Bruydts Vader daer naer mede. Maer alsdt wordt met een Dochter veel meer ten houwelijck gegeven/ dan met een Sone/ so dat oock sommige Edel-luydē haer selven dooy't al te kostelijck upt-reeden haerder Dochteren/ by na gants kael gemaeckt hebben.

Aldus dese dingen verricht zijnde/ wordt de Bruydt in een Kosbaer/ die met kostelijcke Tapijten ende Kleedingen behangen is/ langs de groote plaetse upt de Mosquee gedragen van sekere Dragers (die tot dien eynde met haer ghereedtschap dagheliycks daer ontrent staen en wachten) tot in des Bruydegoms Huys. Des Mans Vrienden gaen voor met Pijpen ende Flupten/ ende haer Vrienden volgen alle naer/ dragende elck een Toortse inde handt. Des Bruydts Vader/ Broeder ende Oom/ gelepden haer tot de bereyde Kamer/ ende aldaer stellense haer dan inde handen des Bruydegoms; ende sy daer in geromen zijnde/ set den Man zijn voet op de hare/ eñ daer naer worden sy beyde daer in gesloten. Ondertusschen wordt het Mael bereydt/ ende daer blijft een Vrouwe achter de Deure staen vertoeven tot dat den Bruydegom zijne Bruydt ontmaget heeft; ende dan loopt sy met een bebloeden Doeck na de genoodde toe/ die dit tecken siende/ roepen luydts heels/ dat de Bruydt Maget geweest is: Maer so dit tecken niet ghevonden en wordt/ oordeelt den Bruydegom/ datse geen Maeght en is geweest/ ende geeft haer hunne Ouders wederom/ het welcke/ behalven dat het een groote schande is/ men den genoodden sonder eten wederom naer huys toe sendt. Daer worden drie gast-malen gehouden; d'eerste des nachts als de Bruyd thuys gelepdt is/ het tweede/ des avondts daer aen/ waer op niet dan Wijven en komen/ ende het derde geschiet seven dagen na de Bruyloft; op welcken dagh des Bruydts Vader groote geschenckten van Schapen ende ander Vee sendt. De Vrouwen/ die de Bruydt beseldert/ gekleedt/ gepalleert/ ende opgetopt hebben/ worden voor ende naer/ oock onder de Bruyloft noch wel meermalen vergast/ eñ over nacht met danssen onderhoudē/ onder welcke den Moriskken-dans in grooter gebruyck is. Anderssins danster maer eē teffens; de Kamer is vol/ langs de kanten/ behangen van Tapijten/ daer tegen de Speelders ende Sangers geset worden; Yemandt gedanst hebbende/houdt een stuck Goudts in den mondt/ende treckt het dan daer upt/ ende werpt het op de Tapijtsen van de Speel-luyden: Ende so eenigh vriendt/ dien die danst/ eere wil aendoen/ doet hy hem finielen/ ende deckt dan zijn geheel aenghesicht met gelt/ 'twelck de Sangers hem terstondt afnemen.

De Vrouwen danssen alleen/ ende hebben oock Vrouwen/die voor haer spelen ende singen. Dese maniere van doen wordt meest gebruyckt op Bruyloften/ so wanneer de Dochter Maeght trouwet; maer te vozen vertrouwt ghetweest hebbende/ ende een Weduwe zijnde/ wordt het met minder gerucht ende staet verricht.

Feest over de besnijdenisse der Knechtkē op den sevensten dagh na hare geboorte. Wanneer een Knechtken op den sevensten dagh na zijne geboorte besneden wordt/ gebruyckt den Vader des Kindts oock sodanige maniere van vergasten ende danssen. Den Barbier brengt zijn Jongen mede/ ende dien leggen de Vrienden elck een stuck Goudts of twee op zijn aengesicht/ ende het Knechtken den legger genoemt hebbende/ wordt hy van den Barbier bedanckt/ ende daer na besnydt hy het Kindt; Dit gedaen zijnde/ vergasten sy daer alle/ ende den Barbier/ na dat hy het Kindt besneden heeft. Doch over een Dochter en wordt so veel bohaps niet ghemaeckt. Als nu des Kindts tanden beginnen voort te komen/ so geeft den Vader een Maeltydt onder de Kinderen zijner Vrienden ende Bruyzen.

Het Spel dat onder haer gebruyckt wordt/ is het Schaeckspel. Maer het ghemeyne volck gebruyckt wel eenigh ander tydt-verdrijf/ met slechter Spel; ende dit is alleen voor Luyden van middelen.

Veel dichters onder hun ende wat loon de besten ontfangt. Daer zijn onder haer veel Dichters/die in hare spraake veel aerdige gedichten ende gesangen maken. Van dese wordt jaerlijcks een Lof-dicht gemaeckt ter eeren Mahometis, op zijnen geboort-dagh/ ende vergaderen hun dan alle op een sekere plaetse by een/ alwaer een hoogh gestoelte staet/ daer d'een voor ende d'andere naer op-stijght/ ende zijn gedicht voor alle de versamelinge luydts heels opleest. Die dan voor het beste/ ghedicht ende uptghespraken te hebben geoordeelt wordt/ houdtmen dat volgende Jaer voor den Prince der Poeten: Dit verhaelde pleeght te geschieden in 'thof-we'en des Konings ende zijn gantsche Hof-gesin/ daer van alle de Dichters jaerlijcks een Maeltijt hadden/eñ wier dt den besten noch van hem met een Schenckagie van 100. Ducaten/een Paerdt/eē Slavinne/ ende des Konings Mantel/ die hy als dan aen hadde/ daerenboven vereert: Ende d'andere ontfingen alle elck 50. Ducaten; so dat niemandt ongeloont en schepde.

Hoe de kinderen het lesen ende schrijven geleert wordt. Het lesen wordt den Kinderen niet in Boecken gelecrt/maer in groote Tafereelen: Hare Les is t'elckemael een geheel Artijckel van den Alcoran, ende die binnen twee of drie jaren uptgeleert zijnde/ beginnen weer van voren aen/ so dat de Kinderen die somwijlen geheel op haer duymtjen konnen; ende leeren gemeenlijck over de seven jaren. Daer naer leeren sy een wepnigh spellen/ van de Meesters inde Collegien.

Maer als een Kindt den Alcoran geheel geleert heeft/ende van buyten kan/ is den Vader schuldigh alle de School-Kinderen te vergasten; ende zijnen Sone als een Prinsen Soon gekleedt zijnde/ rydt op een kostelijck toegemaeckt Paerdt/ het welcke den Gouverneur des Stadts gehouden is te verzorgen/met den Kleederen/gelepdt van alle zijne Mede-Discipulē/ na het huys zijns Vaders daer sy sinne gaen/ ende veel Lof-dichten Mahometis langs de Straten ende in huys singende; Daer is dan een treffelijck Mael bereydt voor den Meester/ School-jongers/ ende

ende Vrienden/ die den Meester elck een vereeringhe schencken / ende den jongen moet Hem een nieuw kleedt vereeren.

Op den dagh van Mahometis geboorte vperen de School-kinderen oock / ende vrengen elck een wassen kaersse in 't Schoel/ van welcke de sommige somwijlen wel 30. pont wegen; Dese vranden van dat den dagh begint aen te komen tot dat de Sonne op is; ende dit is wel 'tgrootste profijt des Meesters/ want hy van het overschot somwijlen wel 100. Ducaten ontfangt; Want van het leeren der kinderen en gestinen daer niets.

Daer zijn by hun drierley soorten van boosseggerpen in swang. Eerstelijck zijnder sekere Mannen/ die door konst van Geomantie ende Figuyren voor-wichen konnen. De tweede soorte/ gieten Olye op water/ ende seggē daer in/ als in eenen Spiegel/ een groot Heyr Duyvelen sien; dien sy dan haer begeeren af-vragen/ ende haer met den vinger ofte oogh-gewinck antwoorden. De derde soorte is van Vrouwen/ die den Luyden wijs-maken/ datse met de Duyvelen vleesselijcke conversatie hebben/ ende daer door alles van hun vernemen/ watse begeeren te weten: Datse oock in haer Lichaem varen/ ende door haer spreecken. Dese gebruycken een maniere van Tooverye/ ende besweeringen; ende bedriegen door hare schijn-voor-wetenheydt menigh eenvoudigh Mens.

XXII. Drierley maniere van voor-seggerpen.

Daer zijn noch eenige Duyvel-gesselschoers/ genoemt Muhahazzimin, soo veel als Bemweerders te seggē/ Dese zijn onder hun seer geacht. Maer soo 't gebeurt/ dat God met een believt / dat sy den menschē van den besittenden Duyvel bevrijden ende verlossen/ maken sy den Luyden wijs / dat den Duyvel ontrouw is / ofte dat hy van eenen Hemelschen geest besoten is.

Wyders vindtmer noch eenige Luyden/ die door den Regel Sairagia, dat is/ Cabalus, wondere dingen weten te voor-seggen/ ende zijn om haren geleertheydt eñ erbarenthey wille in de Arithmetica ende Astrologia (sonder welcke niemandt daer toe geraken kan) in grooten aensien.

Binnen Fez vindtmen oock vele Chimistē; die dickmaels inden grooten Tempel by een komen / ende daer van hare verwarde inbeeldingen onderlinge luyts-keels disputerē. Hebben veel Boecken van dese Konst; als eenen Gebeth, die oock in 't Latijn by ons is gemaeckt van eenen verloorhenden Grieck; Daer naer noch eenen Authēur genoemt Atrogrehi, die een Secretaris was van den Soudaen van Bagadeth: Voorts noch eenen Muguariti, van Grenada geboren. Daer zijn twee soortē van Alchimisten/ waer van d'eene den Elixis soeckt/ d'andere de multiplicatie der dingen.

Door de stadt sietmen veel Singers met Trommelkens ende pijpkens loopen / hebbende eenighe quacksalverye oock by haer/ die sy de slechte Luyden voor veel ende wonderre gebreecken aenpijsen.

Voorts isser oock een seker soorte van luyden/ synde altesamen uyt een geslacht/ die met dansserde Sinnen door de stadt ende 't Landt loopen / dragende om den hals ende armen veel Serpenten / daer sy wonder mede uytrichten/ soo 't schijnt. Dese zijn niet veel beter als hier te Lande de Guychelaer.

De Borgerye isser gants hoovaerdigh/ den vreemdeling seer hatigh. Den Adel isser so trotsy ende groot-dunckend' datter eē verdriet is den genen die met haer pets te verrichten hebben.

Rijckdommen.

Dit Landt heeft alles wat van noode is/ so overvloedigh/ dat het genoegh den Vreemdeling ontberen kan: want 't geen in 't eene Landt gebreck is/ heeft het ander overvloedigh. So dat het geen meerder pest ende vermelder en heeft/ dan den al bederven den oorlogh. Want in alle 'tgeberghte wordt veel Vee gewepdt; ende veel granen gesaept. So datmen noch evenwel veel Hoorens / ende andere vruchten/ als Citroenen/ Lamoenen/ ende Orangie-Appelen in andere Landen vervoert: Als mede veel Camelotten/ Marroquijns-vellen/ Katoen-wijwaet/ ende veel schoone Superlier; alle welcke Koopmanschappen den Inwoonderen een groot gelt ende profijt op-brengt. XXIII.

Den Keyser is absolut Meester van alle de goederen synder Inwoonderen / even gelijck den Turck: doch de gene/ die onder hem in beschermingē staen/ als vele Arabiers op de Bergen/ ende in de Woestijnen/ geven hem de Thienden van haer gewas ende Vee; ende van alle eerstelingen neemt hy maer een ten twintigen. Van yeder gemeet Sacy-Lands heeft hy 's jaers 5 vierdel Ducaet/ ende van yder Paert-siede oock so veel/ eñ noch so veel tot hooft-gelt van alles/ 't sy Manlijck of Vrouwelijck/ was boven de 15. jaren is: Ten waer by tijde van grooten noodt. Ende heeft voor een gevruyck eens so veel van alles te eyssen / doch laet hem gemeenlijck met de helft vernoegen; ende als-dan meent het volck dat hun groote genade geschiedt.

De Steden betalen van alle haer inkomen aen hen twee ten hondert / ende de vreemdelingen thien. Wonders heeft hy oock veel gelds van de Koorn-molens. De Mosquee van Carwen hadde voortijds 80000. Kroonen jaerlijcks inkomende/ ende soo waren de Collegien ende Gast-huysen oock beset met veel dupsenden inkomste; doch dit heeft den Koning alles naer hem getrocken. Daer beneevens is hy Erf-genaem van alle de goederen synder Gouverneurs / soo wel roerende als onroerende; ten waer datter een sone ware die oudt genoegh ware om in des Konings dienst te komen; andersins voedt hy de sonen ende Dochteren soo lange op/ tot datse komen te trouwē. Ende sal hy oock gemeynlijck de rijckste tot synen Gouverneurs stellen/ om alsoma hare doot hare goederē te beschermen/ waerommē eē yder soeckt zijne goederē so veel te verberghen als hy kan/ oock selfs in dienst zijnde: Oock begeven hun sommighe uyt vreese van in dienst te gheraken/ wel seer verre van 't Hof/ esi uyt des Konings oogen.

Sterckten.

Den Keyser en heeft geen bysondere Forteressen anders/ dan een de See-kant/ als Cabo d'Aquero, Larachi, ende Tetuan. Want de macht synes Heyrs besaet/ gelijck oock des Turcks / inde veelheydt des volcks/ ende voornemelijck in Kuyterye.

Binnen Marrocco is een Arsundt-stuck/ daer gemeenlijck alle Maenden 46. quintalen buskruyt gemaeckt moeten worden. In dit selfde is inden jare 1569. het vuyr gevallē/ so dat door dien vrandt een groot deel der selfder

der stadt oock vernielt wierdt. Alhier wozdē oock vele Mosquetten gemaeckt.

Het Crijghs-volck deses Monarchs is in veel deelen verdeylt. Het eerste bestaet in 27000. Ruyteren/ ende 2000. Mosquettiers/ die hy te Fes een deel onderhout/ en voozts te Marrocco, doch het minste deel alhier/ want dese zijn hem als zijn Lijf-wacht/ dewijl hy hier zijn woon-plaetse houdt.

Het tweede bestaet in 6000. Ruyteren/ alle Edellupden/ ende van aensien. Dese sitten op ruyter-maten kostelijck gemonteert/ so wel van kleederen/ Harnas/ als gewer; waer aen noch zijde/ noch Goudt/ noch Silber in't minste niet gespaert en is. Sy hebben behalven de Provisie van Koozn/ Haver/ Olye/ Boter/ ende Vleys/ voor haer/ haer wijven ende kinderen/ noch tussen de 70. ende 100. oncken Silvers 'syaers.

Het derde deel des Krijghs-knechten zijn Timariots; overmits dat den Keyser van Marrocco ende Fes gewoon is te geven een alle zijne Sonen/ Broeders/ ende andere Lupden van aensien/ oock aen den Prinsen van Arabien, het gebruyck van eenige Landen. Dese laten die Landen bearbeyden/ ende vergaderen alle de vruchten voor haer; ende van't profijt dat hier af komt/ moetense/ elck weet hoe veel/ Soldaten houden/ so te voet als te Paerde/ om den Keyser in tijdt van noot/ te dienen: Ende wozden van hare Prinsen ende Heeren van alles versorght ende versien. Dese noemtmen Timariots.

Het vierde deel bestaet in Arabise Krijgers/ die altijdt in hare Avares wonen (dat is in hare ghehuchten/ onder gestelde Tenten) verdeylt onder seliere Gouverneurs; dienen te voet ende te Paerde/ doch meer om buyt/ als om eere.

Het vijfde deel bestaet in Krijghs-volck/ die aengenomen wozden/ gelijck hier te Lande; ende onder dese wozden oock alle d' Inwoonderen der Steden aengeteyckent: Hier toe bindtmen licht elck een verdeydt/ vermits dat hunne Wet inhoudt/ wie een Christen omgebracht heeft/ terstondt van mondt ten Hemel vaert. Waer tegen andere volckeren wozdense wepnigh gebruyckt/ upt vreese voor oproer.

Hier upt can ligt afgenomen wozden/ hoe menighte volck van desen Prince te veldt gebracht can wozden: Oock weten wy/ dat Mulay Abdula in't Jaer 1562. de stadt Magazan belegerde met 200. dupsent Persoonen; de grachten met eenen grooten Sandt-bergh vullen liet/ ende de Muyren met zijn geschut om verre wierp; doch most evenwel sonder de selve verovert te hebben/ van daer scheyden/ ende op-breken.

Gouvernement.

Alhoewel het gants moeyelijck is van eenigh Gouvernement te spreken in een Lant/ dat gestadigh in beroerten is/ ende hupden onder den eenen Prince/ mozgen onder den anderen is; nochtans sal ick beproeven het selve ten nauwsten te door-snosselen/ ende alles na de gewoonlijckste maniere te stellen/ die my sal mogelijck zijn/ op dat ick den Leser soo wel in't laetste/ als in het eerste/ in alles soude mogen de mate vol meté/ ende vernoeging geven. Derhalven dunckt my eerst ende voor al noodigh te zijn te verhalen/ Wie ende welck geslachte het sy/ dat hupden over de Rijcken van Marrocco ende Fes heerst/ ende door welcke manieren het selve tot sodanigen Rijcke gekomen sy.

Welck geslachte nu over de Rijcke van Marrocco ende Fez heerst/ ende hoe 't selve tot sodanige heerschappye gerackt sy.

Daer was eenen Alfaqui, ofte Opper-Prieser des Wet Mahometis, geboren van Tiguimedeth, een plaetse in Dara, een door-trapt ende niet min eergierigh menschje/ als mede wel ervaren in die wetenschappen/ daer sich de Mahometanen in oeffenen: Dese (genoemt zijnde Mahomet ende Benamet, die sich oock Xerif noemen liet) begon in eenigh aensien te komen ontrent den jare 1508. Hy gaf voor dat hy upt den Stamme Mahometis gesproten was/ ende siende de verdeylthepden in Africa, daer de Portugijsen de sterckste in waren, besloot hy sich selfs sich Meester vā Mauritanian Tingitanam te maken. Tot desen eynde sondt hy eerst sijne drie sonen Abdala, Hamedt, ende Mahometh in Pelgrimagie naer Mecque ende Medina, om de Begravenisse haers valschen Prophecys Mahometis te besoecken.

Dese Jongelingen volbrochten dese Reys met sodanige Reputatie van heyligheydt ende Gods-dienst/ dat sy in haer weder-keeren vele Lupden verwerckten haer te gemoet te loopen/ ende als heylige Lupden te eeren ende de kleederen te kussen. Dese door het Lant trecken de/ verspreyden door eenige geddelijcke inspiratie tot hooger saken verwerckt te zijn/ ende dickmaels Ala (dat is/ Godt) upt-roepende/ verbraken de selve met vele ende swaere furchtens/ leefden oock nergens anders van/ dan van de Aelmoessen. Sy eyndeling in haers Vaders hups gekomen synde/ en wilde de Vader oock dit geloove der Volcke over sijne Sonen niet laten verhouden/ maer sondt Hamedt, ende Mahomet naer Fes by de Koning/ van wien sy seer beleefdelijck ontfangen zijnde/ is den eenen Leser gewozden in't Collegie van Amorodache, in die stadt seer vermaerdt/ ende den jongsten wierdt Leer-meester van des Konings kinderen. So haest dese haer nu sagen wel gelerht te zijn in de goede gonste des Konings/ ende dat het volck oock een seer goedt gevoelen van haer alsins hadden/ nemende haer oorsaeck/ dat de Arabiers ende Mozen groote schade deden ben genen die van hare Wet waren/ ende dat onder de Banieren der Portugijsen/ van de welcke sy betaelt wierden/ versochten sy verlof van den Koning (door aenhitsinge haers Vaders) om een Baniere tegen de Christenen te moghen opzichten; hem belovende gelijcke oock gebeurde/ datse de Moren seer lichtelijck tot haer trecken souden/ die de Portugijsen volghden/ ende datse door dit middel de Provintien van Suz, Hee, Ducali, ende Marrocco lichtelijck verseckeren souden/ met noch meer andere/ die van de Portugijse gestadigh ontrust wierden.

Hier tegen stelde sich Muley Nazzar, een Broeder des Konings/ seggende/ dat/ indien dese Gebroeders onder schijn van Gods-dienst ende Heyligheydt eenigen voozt-gang deden met de wapenen in handen/ het daer naer onmogelijck soude zijn haer neder te setten/ ende te stillen; vermits de wapenen den menschje stout/ de overwinningen dertel/ ende de aenhang des volcx hem na nieuwigheydt hakende maken. Doch den Koning/ die een seer goedt gevoelen hadde van hare Heylichepdt/ ende sijns Broeders voor-stel wepnigh achtende/ gaf haer eenē Standaert/ een Koperen Trompet/ ende 20. Paerden om haer te vergeselschappen/ met Brieven van Recommandatie aen de Arabiers/ ende

Heeren

Heeren der Steden in Barbaryen.

Met dese beginselen heeft veel volcx haer verhoeght tot hare repse/ ende door-liepen het Lant van Deucali, tot aen Cabo d'Aguero toe/ dat de Portugysen doen ter tydt in hadden; ende siende haer van veel volcks geacht ende gehoolght/ epsten sy haer af alle de tienden/ die sy Godt doch schuldigh waren/ ende nadien sy met hun voor de Wet Mahometis streden/ dat sulcks gants noodigh ware; het welcke haer lichtelick van een yeder ingewilligt is/ waer door sy ten eersten inname Tarudant, daer sy haren Vader Gouverneur af sielden/ daer naer verkregen sy Suz, Hee, Deucali; ende veel na-gelegene plaetsen.

Twee gebroeders beginnen onder schyn van Religie te oorloghen.

Komen in Marocco met list/ende vergiften den Koning.

Sy verbleven eerst te Tedmelt, daer na te Tesarote, ende ontdeden in een veldt-slagh Loppa Barriga, eē seer vermaerdt Kapiteyn der Portugysen, doch verlozen daer haren oudtste Broeder. Daer naer met soete woorden in de stadt Marrocco gekomē zynde/ hebben sy dē Koning vergift/ ende heeft hen Hamed Xerif Koning vā Marrocco in zyn plaetse doen noemen.

Ondertussen zyn de Arabiers van Deucali ende Xarquie met die van Garbia handt-gemeen gewoorden/ yeder sich verlatende op de gunste Xilifs: Doch dese siende/ datter aen beyde syden veel verslagen wierden/ keerden hare wapenen tegen beyde dese vpandē/ ende maeckten haer rycke met hunnen buyt.

Sy hadden te voozen aen den Koning van Fes altyt gesondē het vyfde deel haers buyts/ doch sy hebben na dese overwinninge sulcks niet meer gedaen/ ende sonden hem alleen ses Paerdē ende ses af-gemende Kemels. Waer af den Koning vergramt synde/ soudt om te epssen het vyfde deel des buyts/ mitsgaders den Tyns die dē Koning van Marrocco hem altydt gewoon was te betalen/ hen dzeygende/ so hyer tegen sepde/ dat hy hem beoorlogen soude.

Woorden int Rycke van Marocco beveslicht van den jonghen Koning van Fez, die haer Discipel geweest was.

Maer den Koning van Fes in dese onderhandelingen stervende/ heeft zynen sone Hamedt, die een Discipel des jonghen Xerif geweest was/ sich niet alleē met hun bevzedicht maer bevestighde Hamet Xerif noch daerenboven in't Koningryche van Marocco, mits dat hy alleen eenigher-maten de Koninghen vā Fez als Souveraine Pzincē erkennē soude.

Woorden vpanden.

Doch de Xerif (wiens macht dagheliicks aenwies) hebben aen de Koning van Fes gesonden/ so haest den tydt van Tyns-betalinge aengekomen was/ dat/ nadien sy wettelycke Successeurs van Mahomet waren/ sy niemant wie hy oock ware/ eenigen Tribupt te geven schuldigh waren/ ende meer rechts in Africa hadden/ als hy: Ende wilde hy hare Vzient zyn/ hy mocht; so niet/ haer en soude oock geen couragie ontbzeken.

Belegert Marocco, doch te vergeefs.

Den Koning over dese antwoozde vertoornt zynde/ sepde haer den oozloge aen/ende quam selfs in persoon voor Marocco legeren; doch wierdt d'eerste-mael ghenoodtdzuckt de belegeringe op te bzeecken: Daer naer voor de selve ten twecde-male ghekeert zynde met 18000. Paerden/ is van de Xerif, die maer 7000. Paerden sterck warē/ ontdaē/ also hy een Kiviere mepnde over te schepen.

Wort ten tweedemale van de Xerifs ondaen.

Door dese victozien hebben de Xerifs van dese Landen Tol geepst; ende passerende den Atlas, namen Tafileth een machtige stadt; ende verkregen eenst-deels door vziendtschap/ ander-deels door gewelt verschepden volckerē van Numidien, ende van 'tgeberghte aen hare zyde.

In den Jare 1536. den jongen Xerif, die hem alrede Koning van Suz noemde/ hebbende opgelicht een machtich Heyr/ ende veel gheschuts in't velt ghebzocht hebbende/ trock voor Cabo d'Aguero, een seer destighe Sterckte/ dat doen van dē Portugysen ingehoudē wiert/ eñ van hun seer gesterckt was. De plaetse wiert van beyden zyden dapper beschermt. Eyndelyck het buyr gheraeckt zynde in't Bus-krupt/ waer af de belegherde verschzickt zynde/ is den Xerif met blepne moepte daer in ghekomen/ ende heeft de meeste menighte van't Garnisoen gevangen gekregen. Door dese victozie is den gantsen Bergh Atlas, ende wat noch in't Rycke van Marocco, ende in Arabien onder den Portugysen stont/ in de macht van de Xerifs gekomen: weshalven den Koning Ioannes III. Koning van Portugael, siende dat de onkosten het pzofyt verre overtresten/ heeft de plaetsen van Safin, Azamor, Arzille, ende Alcacar, die hy langs de kusten van Barbaryen besat/ verlaten.

Verdryven de Portugysen uyt Africa, na dat Cabo d'Aguero ingenomen was.

Dese voorspoet heeft wederom eē grooten tweedzacht verweckt onder de Gebroeders; waer af dupt-komste sodanigh was/ namelyck/ dat den jonghsten d'overhant behouden hebbende in twee Slagen tegen zynē oudtsten Broeder/ ende hem gevangen hebbende/ vande hem binnen Tafileth. Daer na keerde hy zyn macht tegen den Koning van Fes, ende na dat hy d'eerste-mael gevanghen ghenomen ende op sekere voorwaerden los gelaten hadde/ heeft hy hem ten tweede-mael in handen gekregen/ vermits hy zyne beloften niet en voldede/ heeft hy zyne Landen onder hem gebzacht/ ende hem eyndelyck met zyne Kinderen laten ombzengen.

Den Koninck van Fez wordt gevanghen/ ende met zyne kinderen omgebracht.

Siet/ hoe dit Rycke in de handē van dit geslachte gekomen is/ het welcke aldaer noch heerst/ doch met so vele scheuringhen ende veranderingen des gelucks/ dat het wonder is dat so veel ber oerten haer niet vermoept en hebben/ ofte 't Rycke geheelyck verbzyselt.

Laet ons nu eens sien ten naesten by/ hoe dit Rycke beheerst wort.

In't Landt van Hee, ende voornamelyck in't gheberghte en weetmen nauwelycks van eenige Justitie te doen/ oock konnen de Edel-luyden nauwelycks in de Steden eenige politye onderhouden.

Gouvernement deser Landen.

Het volck des Lands van Suz leefde voortyds in een sozme van Republycke/ doch nu hout den Keyser van Marrocco aldaer zyn Cancelerye.

Men moet weten/ dat in't geberghte van Marrocco ende in't Landt van Gusuli, de Inwoonderen seer noode haren Pzince onderdanigh zyn/ gelyck ook op meer andere plaetsen gebeurt.

Den Koning houdt zynen Raedt binnen Marrocco, ende een 't Hooge Recht/ ende in yder Pzovincie heeft hy zyne Gouverneurs/ die de omliggende plaetsen ook na haers stadt wyse gouverneren.

Wy komen nu tot het Rycke van Fez, waer in wzy wat meer sal aen te merchen zyn/ ende salmen ook uyt 't gene wy verhalen sullen/ lichtelyk konnen sien welcke oorze in't Lant aldaer ende des Konings Hof gehoudē wort.

Onder alle de Heeren van Africa en vindmen niet/ dat pemandt opt Heere ofte Koning gekozen sy van den volcke: So en mach ook niemandt onder de Wet Mahomets, die een wereldtlyck Heere sy/ hem selven wettelyck noemen/ behalven de Opper-Bisschoppen.

Gouvernement des Rycks van Fez.

pen. Waer den Koning op't eynde zijns levens hem gevoelende/ roept de machtighste ende grootste des Hofs by een/ ende doet die belooven datse na zijn doot sullen zijnen Sone of zijnen Broeder tot Koning kiesen: 't welck noch menighmael niet gehouden en wordt/ want sy meest-tijdts eenen na hare sin kiesen.

In deser voeghen is geschiedt den leghenwoordigē Koning van Fes, de welcke so haest daer toe niet en was gekomen / of heeft een der grootste Edelen des Lands tot zijnen Opper-Raedts-Heer gemaeckt/assignerende hem een derde-deel van de inkomsten des Rijcks.

Daer naer hoogh hy een Secretaris/ die ook zijnen Thesorier was / opper-Hofmeester.

Wyders hoogh hy eenige Ritmeesteren over de Ruyterye / die tot zijn Lijf-wacht geordineert was/ en dese ontbieden haer meestrydts in't veldt. Noch stelde hy in yeder Stadt een Gouverneur / die de inkomsten des Stadts ghenoot/ des most hy een seker getal Paerden op zijn kosten onderhouden/ die altijdt berepdt mosten zijn / als men ten Oorlogе trecken soude.

Hy ordonneerde noch seshere Commissarissen over het volck/ dat in't geberghte woonde/ als mede over de Arabiers/ zijne Onderdanen. Dese Commissarisen richtē het volck een pegelijck na hare eygene Wetten. Sy hadden ook last om de Renten in te manen/ ende rekening te houden van de ordinarise ende Extraordinarise betalingen.

Daer na stelde hy seshere Baroenen/ die op de spraake van Fez bedupden so veel als Gardiaens/ende dese hadden een Kasteel/ofte een Dorp ofte twee onder haer/ om hare qualiteyt te onderhouden/ende den Koning in zijn Tochten te vergesellschappen.

Hy onderhieldt ook eenige lichte Paerden op zijne kosten/ als den Koning te veldt lagh/ maer in tijdt van vrede gaf hy haer Koorn/ Butter/ende Vleys/om voor 't ganssche jaer te souten/ doch wepnigh Geldts: Wel is waer/ dat hy haer een kleedt jaerlijcks gaf: noch en hadden dese ook gene sorghe over hare Paerden/ want den Koning versorghde hun van alles/ ende hare Stalknechten waren Christen-Slaven/ die met sware boeyen aen de beenen gingen/maer het Leger te veldt trecksende/lietmen haer op de Bagagie-kemels rijden.

Daer was ook noch een ander Commissaris over de kemels/ die de Arbiers onder den Barderen uptdeylde/ ende versorghde de kemels/als den Koning die van node hadde.

Voorts was daer een versorger/ die alle eet-waré/ so des Konings/als des Heyrs/ te beschicken/te bewaren en upt te deylē hadde: En dese hadde thiē ofte twaelf groote Tenten/ daer hy dese Lijftocht in leyde. Onder desen stonden de Officiers van de Keucken.

Wyders wasser een Stalmeester/ die over alle des Konings Paerden/ kemels/ ende Muylen last hadde/ ende den Versorger beschickte hem alle noodtsakelijckheyden tot de selve Beesten.

Daer was ook eē Commissaris over het Coorn/ als ook over dē Haver der voorseyde Beesten. Onder hem stondē eenige Boeckhouders/ die alle de granen/ daer hy bevel over hadde/ ontfingen/ ende aenteyckenden/ ende moste den Hof-meester daer naer rekenschap daer af geven.

Hier was ook een Kapiteyn over 50. Paerden/ die als Posten waren/ ende van wegen den Secretaris des Konings/ ende den Koning selve/ over al de Jmposten over al inwoonden/ ende af-kondighden. Noch wasser een ander Capiteyn/ die als hooft van een heymelijcke Lijfwacht was/ ende anthoritept hadde van s Konings wegen te commanderen over de Officiers/ die de executien deden/ ende de confiscatien des Konings uptvoerden. Dese mocht ook de grote aentasten/ ende die in hechtenisse stellen/ gebruycken ook eenigh Recht over haer/ so den Koning hem dat beval.

Hy hadde ook eenen Cancelier by hem/ die zijnen Segel-bewaerder was/ ende zijn Brieven schreef ende besegelde. Voorts wasser ook een groot getal van Larquaeyen/ die alle onder eenen Capiteyn stonden/ die volle macht over haer hadde/ so van aennemen/ als van verjagen; ende so wanneer den Koning audientie gaf/ so was desen Capiteyn met zijn volck daer teghenwoordigh.

Voor het Leger trock altijdt volck/ die met ontslagene Wimpels het gantse Heyr den Wegh wesen; want sy de wegen lienden door de bossen ende Rivieren. So waerender mede een groot getal Trommel-slagers/ die grote kopere platen hadden gelijck schotels/ boven breedt ende beneden smal/ overtrocken met vellen/ dese droegen sy op Paerden/ aen d'ander spde van de welcke seker tegen-gewicht hing/ om datse seer swaer zijn. Dese Paerden zijn de beste ende snelste in't loopen/ want het wordt onder haer een groote schande gereeknt den Trommel achter te laten: Dese Trommels geven sodanigen gelupdt/ datmense een groot stuck-weeghs hooren kan/ende worden met Stiers-pesen geslagē.

Den Koning en hielt geen Trompetters op sijne kosten/ maer die van Fes waren verplicht hem een seker getal te versorgen; ende wierden dese so wel gebruyckt op de Maeltijden des Konings/ als in de Heyr-legers.

Daer was een Meester der Ceremonien/ die altijdt aen de voeten des Konings sat / wanneer men den Raedt versamelde; Desemaeckte het stil-swijgen/ ende ordonneerde de plaetse/ doende ook een yeder spreken/ d'een voor ende d'ander na/ volgens hare waerdighеyde.

Des Konings Huys was vol swarte Slavinnen/ die der Koninginnen Kamer bedienden. Daer waren ook eenige Christene Slavinnen/ meest Spaense Wijven/ ende waren onder de bewaringe van seshere Eunuchen/ dat swarte Slaven waren.

Als den Koning ergens heen wilde/ soo dedet den Meester der Ceremonien eerst den Posten weten/ dese verwittighden dat dan des Konings Magen/ Capiteynen/ Lijfwachten/ ende andere Ruyterp/ die haer alle by een vergaderden op de plaetse buyten 't Palleys/ ende in de naest-gelegene straten. Ende als nu den Koning upt zijn Palleys quam/ soo ordonneerden dese Posten/ hoedanige ordre in't trecken gehoudē most worden; namelijck: De Vaen-dragers voorgaen/ daer na de Trommel-slagers; voorts den Stal-meester/ met zijne Officiers ende slepp; daer na den versorger met de zijne/ voorts de Lijf-wachte/den Meester der Ceremonien/des Konings Secretarisen/Thesorier/ den Rechter ende Veldt-Oversте: Daer naer volghde den Koning met dē Opper-Raeds-heer/ oft eenigen Prince: ook marcheerden altijdt eenige Officieren des

Ko-

Konings voor hem heuen/ d'eene sijn Kappier/d'ander sijn schilt/ende sommige sijne Boge dragende. Sijne Larquaeyen liepen rongsom hem heuen/waer van d'eene des Konings Bardisaen droegh/ ende d'ander het Sadelkleet/ om wanneer den Koning af-schreet/de Sadel als dan daermede te decken/ ende het Peert met eenen halfter aen den Toom vast te houden.

Na den Koning volghden de Kapiteynen der Larquaeyen/daer na der Eunuchen/daer na van sijn Hof/ daer na van de lichte Paerden/ ende ten laetsten den Kapiteyn der Boogh-schutten ende Arquebusiers.

Hoe des Konings Tent in't Velt geslagē wiert/ ende sijne sorme.

Als den Koning te Velt lagh/ stelde-men aldereerst in't midden van alle d'andere een groote Tente voor hem/ die gemaeckt was met hoecken/als de Muyren van een Kasteel/ ende allesins vier-kantigh. Dese Tente hadde vier ingangen/ aen yeder vande welcke eē wachte van Eunuchen stont. Rontds-om sijne Tent waren de Logementen van sijne Officiers/ ende liefste Courtisanen / ende rontsom dese de Tenten van sijne Lijf-wachte/gemaeckt van Geytenvellen / gelijck der Arabiers.

Bynae in't midden van dese Tenten is de Keuchen/ Recht-banck ende Bottelerye des Konings; ende deur hier by sijn de Tenten van de lichte Paerden/ die oock alle in des Konings Bottelrye eten.

Niet wijdt van hier is de Stallinghe des Konings/ daer van de Mupl-dryvers van des Konings Bagagie niet wijdt van daen sijn/ met de Vleys-verkoopers winckels.

De Koop-lupden ende Werck-lupden/ die het Leger volghden/ voeghden haer bespden dese Mupl-dryvers/ so dattet also voortsgaende in alles een Stadt verghelceck / vermidts dat de Tenten van de Wachten in plaetse vā Muyren warē/ want sy in sulcker voegen by een gevoeght waren/ datmen niet en konde in dese Logementen komen/ dan door gedonneerde wegen. Rontds-om des Konings Tenten/ ende ronts-om de stallinge was altijdt wacht/ doch meest ongewapent volck. Ende was den Koning meest winter ende Somer te velt/ so wel om sijn Rijck te bewaren / als om de Arabiers (sijne Onderdanen) in vrede / ende vrientschap te houden. Laet ons nu vanden Koning scheyden/ ende komen tot sijne andere Plaetsen.

Welcke oyde binnen Fez gehoudē woyr.

Eerstelijck binnen Fez waren Cijnsen gheset op de Laken en/ die aldaer van eenen upt-roeper(hebbende de selve op sijne schouderen) aen den meest-biedenden by d'elle ofte meer verkoft wierden : Dese upt-roepers waren alle 60. te samen; ende moeten alle de Laken en eerst van de Cijnsenaers gesegelt sijn/ eerse verkoft mogen worden.

De Apteken hebben eē plaetse bysonder/ daerse woonen/ de welcke afgeslaten wordt/ ende des nachts met Wakers / die eenen Hond/Lanteern ende geweer by haer hebbē/ bewaert. De Koorn-mate moet daer oock van eenen Burger-meester gelijck sijn.

Binnen de stadt sijn alleen eenighe lage Officiers/ die last hebben om een yeder recht te spreken. Den Gouverneur is over de civile ende criminele saken. Een Rechter/ die kennisse nam van alles wat de Wet Mahometis aenging/ende hadde eenen Lieutenant/ die kennisse nam over de saken des Houwelicks/ verhoorde de getuygen/ ende mocht finalicken Recht spreken. Van alle condemnatien hadde den Gouverneur sijn geldt; Het swaerste criminele recht was. by-na meest-tijds / gegeesselt te worden inde tegenwoordighepdt vanden Gouverneur / met hondert ofte twee-hondert slagen; Daer na dedese den Beul een Keten om den Hals / ende lepdese aldus door de gantsche stadt / geheel naeckt / behalven de schamelhepdt/ uytroepende 'tgene datse bedreven hadden: ende somwijlen wierdender aldus een heelen hoop aen Ketens gelepdt. Van yeder misdadige hadde den Gouverneur een Ducaet ende een vierendeel. De Rechters van het Canonijcke Recht aldaer / volgens hare Wet Mahometis/ en hadden geenigh loon van eenige expeditien/ want 'tselve door de Wet by haer verboden is.

Daer sijn oock vier Wacht-meesters / die by nacht door de stadt de ronde doē/ ende dese en hebben geen andere gagie/ als 'tgene datse krijgen van de gene diese by de straten vangen/ 'twelck so veel is/als haer van de Rechters (volgens der gevangenen misdaet) toegewesen word.

Een yeder word toegelaten openbaer Herbergh ende Hoer-hups te mogen houden. Alle Tollen/ Cijnsen/ ende Impositen/ wierden eertijds aen de poorten af-gerecht/ door scherpe wacht / die daer toe gestelt waren/ ende in elcke Poort was eenen Notaris / die alles aenteyckende/ ende aen den Impost-meester dagelijcks pertinente rekening moste doen. Alle ding gaf cijns/ behalven Koorn/ Hout/ Ossen/ Schapen ende gevogelte / doch de Schapen betaelden in de Vleys-halle.

Op sielden oock goede ordre op't gewichte van 't Broodt/ want de Gouverneur der Stadt reedt dickmaels selfs om/ met sijn Dienaers om dat te wegen/ ende so pemand bevonden wierd het broodt te licht gebacken te hebben/die wierd op staens voets gegeesselt / ofte ten minsten dapper geslagen.

Binnen Fez is een gevangē-hups/ 'twelck so lang ende wijdt is / datter wel 3000. gevangenen in geberght konnen worden / ende en heeft oock geen tussen-schepdsel/ want het aldaer geen gebruyck en is eenige gevangens in hepmelijckte gevangenissen te leggen.

Dit is by-na alles wat ick van de Regieringe der Rijcken van Marrocco ende Fez hebbe konnen vernemen. Ende wat aengaet 'tgene ick gesepdt hebbe eertijds bā den Koning van Fez gepractiseert geweest te zijn/ daer is gewisse seherhept/dat den tegenwoordigen Vorst van Marrocco ende Fez de selve manieren van doen so in sijn Hof als elders/ onderhoud / ende wepnigh verandert heeft.

Haren Gods-dienst.

XXIX. Alle d'Inwoonderen deses Rijcks sijn Mahometanen/ behalven de Slaven / daer wp op't eynde deses van spreken sullen.

Verscheydenheyt van gevoelen der Mahometanen selve over haren Alcoran.

Nu sijn in de Mahometaense Wet veelderhande Secten/ die hare Hoofden ende Doctoren hebben om de selve te beschermen: Want daer sijnder vele / die op den Alcoran oock eenige Commentarij gemaeckt hebben/ ende en houden haer niet formelijcken aen 'tgene aldaer geschreven staet/ maer vele dingen t'gen-spreckende/ loopen hoben de selve.

Onder andere is een Commentarius begonnen ontrent 80. jaren na Mahometh, wiens voornaemste ende eerste Autheur genoemt wierdt Elhesembnu Abilhasen, uyt de stadt

Basia, die sijne Discipulen sekere Regelen stelde/doch en liet haer niets na by geschrift.

Hondert Jaren hier naer isser een anderen opgestaen/ die in dese dingē seer gauw was/ Elharit Ibnu Esed, upt de stadt Bagadeth, die sijne navolgers een groot Boeck na-gelaten heeft. Daer na is deses Mans Secte van den Bisschoppen des Wets vooz quaed gevonden / ende zijn alle sijne Fauteurs ende navolgers vooz Ketteren inde Wet Mahomeris verklaert gewozden. Dese Secte is ontrent 80. jaren daer naer wederom van eenen anderen op-gerecht/ die dese Leer openbaerlijck gepzedicht heeft: So dat alle de Wet-geleerde ende Opper-Pziesteren desen met alle sijne Discipulen ter doodt verwesen. Het welcke desen Doctooz verstaen hebbende/ heeft hy terstondt eenen Bzief aen haren Opper-Pziesteren geschzeben/ haer biddende/ dat sy hem so gunstigh doch wilden zijn/ dat hy tegen hare Wet-geleerde mocht disputeren; aenbiedende/ dat / indien sy hem oberwonnen/ hy geerne sterben wilde; so hy hun verwan/ sy vooz hem gedoodt souden wozden/ op dat doch so veel onnosele niet gedoodt en wierdē upt eene valsche lasteringe. Dit versoeck is hem vanden Opper-Pziesteren vergunt.

Disput der Mahometanen tegen elckanderen/ op verbeurte van dē hals die verwonnen wiert.

Desen Man nu tot het dispzpt gekomen zijnde/ heeft alle de Wet-geleerde luchtelijck verwonnen; so dat den grooten Mosti weenende/sich aen zijn zijde begaf/ende was haer zijn levē lang goetjonstigh/latende vooz haer Collegien stichten/ ende andere woonplaetsen vooz de gene/ die van hare opinie waren.

Dese Secte bleef ontrent noch andere hondert jaren staende/tot dat upt Asien gekomen is Maliczach, Turcks Kepser/ die dese Sectarisen vervolghden; so dat sommige na Caire, sommighe na Arabien vluchteden/ ende bleven 20. jaren in desen stant/ tot het Kijck van Gaselhaen, een Neve van Malicsah; wiēs Raets-Heer / genoemt Nidam Elmule, een Man van grooten verstande/ dese Secte toeghedaen zijnde/ haer wederom op de baen bzacht/ ende die so vast verseherde/ dat vooz middel van een geleert Man/genoemt Elgazzuli, die een groot Werck/ in seven Boecken verdeplt/ daer van beschzeef/ hy dese Sectarisen met de Wet-geleerde accozdeerde/ so dat de Wet-geleerde den Tytel souden voeren van Doctoren ende Behouders van de Wet des Propheets, ende dese Reformateurs van de selve Wet.

Dese Eendzacht dupzde tot dat Bagadeth van den Tartaren verwoest wiert/ 't welcke gebeurde des Jaers 656. van het Egyrum Mahometis. Niet te min so was Asien ende Africa van dese Sectarisen geheel vol/so dat dese scheuringe tot haren ondergang niets en wzacht.

Doen ter tijdt en heeft-men tot dese Leer gheen Luyden toegelaten/ dan wel geleert ende ervaren zijnde/ om de selve wel te konnen beschermen teghen hare vpanden ende bestrijders: Maer dit is metter tijdt oock al vervallen ende inghebzoken/ ende zijn daer naer aengenomen veel ongeleerde ende onervarene personen/ die opentlijcken voozgaven/ datter nu geen geleerthept meer versocht en wiert/ vermits dat den H. Geest de kennisse der waerhept upt-deplt alle den ghenen die een Zupver ende opzecht herte hadden.

Verbal in de Mahometaense Leer beroozsaeckt/ ende waer dooz.

Hier dooz ist gekomen/ dat sy/ latende de noodige geboden so wel als de overtollige/ sy alleen den regel der Wet-geleerde navolgen/ wat den Dienst belangt: maer anderssins nemen alle wellusten aen/die sy gelooven dat dooz dese Secte toegelaten wozden: houden veel-maels Gasterye/ singen alderlep amoureuse dinghen/ ende danssen oock daer onder. Sommighe verscheuren oock hare kleederen/ op het gelupt van de Liederen/ vooz-ghevende datse ontsteken zijn van de voncken der Goddelijcker Liefde/ daer sy inder waerhept wel dobbel van wijn ende spijse oberladen zijn/ ofte anderssins upt liefde tot eenige onghebaerde Knechtheng/ die sy altijt ende op alle gast-malen by haer hebben/ ende hun na de Maeltijdt meest-tijdts vooz hare Vzouwen verstrecken.

Dese wozden Pelgroms genoemt te Fez, ende dese hare Sodomijtise sonde/ der Pelgroms Banquet; ende oock en moghen dese Luyden niet trouwen.

Andere dwalende Secten.

Onder dese Secten zijn noch eenige Regulen/ die van hare Doctozen vooz Ketterse verklaert wozden; vermits sy niet alleen van d'andere in de Wet verschillen/ maer oock in't gheloove. Want daer zijnder / die vooz waerachtigh geloven/ dat den menschē alhier vooz zijne goede wercken/ vasten/ ende onthoudenthept/ een opzechte Goddelijcke ende Engelse Nature verkrijgen kan: ende dat hy niet en kan sondigen/ al heeft hy schoon den wille; maer gepasseert zijnde over de 50. trappen van Discipline/ oock noch niet gheheel/ God hem ebenwel de sonde niet toe-en rekent.

Haer ghevoelen.

Dese vasten inden beginne veel ende langduprigh; doch naer daer is hun veroozloft alle des werelts wellusten te genietē; daer sy hun oock dapper toe begeven konnen.

Een Autheur van sekere Secte stelt zijne opinien ende regulen des geloofs in Dicht.

Daer is eenen Autheur/ genoemt Ibnud-Farid, die zijn gantse Leer in Dicht gestelt heeft/ doch zijn meest Allegozien/ ende schijnen niet veel anders dan vzpagie te verhandelen.

Desen was so treffelijcken Dichter/ dat zijne Sectarisen op haer Mael-tijden niet veel anders en singen/ dan zijne Gedichten. Sy gelooven/ dat alle de Planeten/ 't Firmament/ de Elementen/ ende alle de Sterren eenen God zijn/ ende dat genigh gheloove ofte Wet eenighsins dwalen en kan/ vermits de Menschen in hare Zielen oberdencken ende vooz gewis gevoelen wie van haer verdient aengebeden te wozden. Dat mede de Wetenschap Godes begrepen is in eenen Man/ die Elcob ghenoemt wozt/ ghekozen van God/ hem gheljck ende mede-deelighy/ wat de Wetenschap betreft.

Haer ghevoelē van de Godthept.

Daer zijn noch veertigh andere mannen onder hun/ die ghenoemt wozden Elauted, dat is/ Stammen; want sy zijn van lager afkomst ende van kleynder wetenschap.

Wanneer haren Elcob sterft/ wozter een ander gekozen upt de gesepde veertigh mannen/ ende dat gheschiet dooz lotinge van 70. andere Mannen: waernaer noch een ghetal is/ van 765. Mannen/ daer upt men eenen neemt onder de seventigh/ alsser een overleden is.

Groote antucht deser Sectarisen.

Hare Wet wil / ende ghebiedt / datse onbekent dooz de wereldt wandelen / ofte als Sotten / ofte als groote Sondaren / ofte als de verachtste Menschen op der Aerden. Wes-halven veel boos gespups dooz Africa loopt / geheel naeckt/ oock met de schamelhept/ ende zijn so ongeschickt ende obergegeven/ datse hun somwijlen op de straten openbaerlijck

baerlijck met het Vrouw-volck vermengen/ als Beesten/ ende worden niet te min van het slechte volckskens voor Heylighe Luyden gehouden. Dit geschiet al onder schijn van Religie.

Wanneer dese Leere Mahometis aldereerst in Barbaryen, gheplant is.

Dese vervloeckte Leere/daer so veel boose Moort-poelen uptghesproten zijn / is in Barbaryen gebracht ontrent den Jare 637. door de conqueesten van Omar. Daer naer is eenen Kayiteyn Odman in't Jaer 650. met 80000. Mannen in Africa gevallen/ende ontdede Gregorium Patricium aldaer. Maer de Romeynen/ende het volck Abssimachi, met des Keysers Leonis Heyr/ derdé sy gantselick daer upt/ ontrent den Jare 700. ende bleven alsdeelicken Meester ende Besitters van Barbaryen.

XXX.

In dit Rijck woonen ock vele Joden/ die allengskens in Spaengien seer toeghenomen hebbende / ock metter tijdt na Barbaryen gherevst ende verhupst zijn/ voornemelijck/ dat Gout-smeden waren/ want sodanigen hant werck is den Mahometanen verbodé/ als ock het Hoef-smits-ambacht/ 't welck de Joden aldaer seer rijck maeckt.

Gout-smits Ambacht is onder de Mahometanē verboden.

Daer naer zijn de Joden ock seer in Africa vermenigh-vuldicht / doen Ferdinandus Catholicus, Koning van Spaengien, ende Emanuel, Koning van Portugael, haer upt hunne Koningrijcken verdreven: Dese hebben als-doen in de Rijcken van Marrocco ende Fez vele hant-wercken ingevoert ende bekent gemaeckt/ daer sy te voren gants gene wetenschap van gehadt hadden.

Het getal der Christenen/die in de Rijcken van Fez ende Marrocco wonen/ is seer groot/ ende zijn meest alle Slaven. Haren Staet is voorwaer seer sober/ ende alderley beklagh waerdigh/ ende dat niet alleen dat het Lichaem grouwelijcken ghequelt ende ghemartelt wort/ maer dat meest is / de Ziele/ die in alle vervloeckte Leer ende onrucht op-gevoet wort. Daer wort een onverdragelijcken grooten last ende arbeyt op-gelepdt/ ende by faute van vlijtigh genoegh na haren sinne te doen/ seer ellendelijck ghecastyt/ so met Esse-peesen/ als met honger.

In Spaengien zijn tweederhande Religieusen/ die gestadich Aelmoessen vergaderen/ tot afkoop ende lossinge van hare Slaven; d'eene is in Arragon, ende wordt ghenoemt Merceda; d'ander is veel grooter / ende wordt ghenoemt Rachap. Dese vergaderen jaerlijcks groote sommen geldts/ met de welcke sy een menighte ghevangene Slaven verlossen. Sy senden volck na Fez ende Marrocco, als ock in Alger, die in desen dienst groote neerstighept ende trouwe aenwenden/ lossende eerst alle Priesters en Religieusen/ daer naer de jongste/ beginnende van de Onderdanen des Konings van Spaengien af/ vermits het meestedeel Spangiaerdē zijn.

Dese lossinge ofte vrydinge der gevangene Slaven schijnt nu mede by de H. M. H. Staten Generael der Vereenighde Provintien in't werck ghelepdt te worden / so door ruplinge van gevangen tegen gevangen/ als door geldt. God gebe dattet eenen stadigen voort-gang verkrijgen mach.

Lof der gēunieerde Staten in't lossen haerder ghevangene Onderdanen in Barbaryen.

Tot een beslupt/so moetmen weten/dat de Mooren deses Rijcks noch in veel poincten met de Turcken verschillen/ nopende het afgheloove inde Wet Mahomets; want dese staen onder Calife van Bagadeth, latende die van Alcaire, dē welckē de Turcken onderdanigh zijn/ ende voor haren Calife erkennen.

VERHAEL

van den Staet

der Ridderen van

MALTA.

Kort Inhoudt.

1. VErſchepden woonplaetſen der Ridderen van S. Ian van Ieruſalem, al eer ſy in dit Eylant geſtelt zijn dooz Carolo V. 2. Beſchzijvinge des Eylants van Malta, hoe lang ende bzeet het ſelve is. 3. Als ock het Eylant Goza, dat daer deun by light. 4. Geſtalteniſſe deſes Eylandts; zijn overvloet ende ghebzeck. 5. Hare oude zeden ende Godendienſt. 6. Den aert ende kleedinghe der tegenwoozdighe Inwoonderen. 7. Hoedanigh de inkomſten des Groot-Meeſters zijn/ ende waer in hare Rijckdommen beſtaen. 8. Hare macht/ ende Sterckten 9. Verdeplinghe deſer Ozdze in dzien; ende welcke ozdze in hare aenneminge gebzuyckt wozt. 10. Hoe haer het kleet afgenomen wozt/ alſſe eenige miſ-daet bedzeven hebben: ende met welcke Ceremonien men dat ock naderhant weder gheeft. 11. Op welcken dagh de Ridderen haren grooté mantel dzagen. 12. Van het Gaſthuys/ ende hare Commandeurs. 13. Van de Ontfangers ende Reken-meeſters. 14. Van het generael Cappittel/ ende wien het toe-komt haer te doen vergaderen. 15. Van de Pzovintiale Cappittels/ die jaerlijex gehouden wozden. 16. De ozdze van Juſticie. 17. Des Grootmeeſters Wacht/aenſien/Pzivilegien/ etc. 18. De Ampten der Bailiouwen/ etc. ende waer toe ingeſtelt. 19. De verkieſinge des Groot-meeſters; ende der ſelver Ceremonien. 20. Van de bequaemhept ofte onbequaemhept van Comman-

mãdeurschappen te houden. 21. Hoe alle vijf jaren een besoeck ghedaen wort voor de Commendeurschappen. 22. Koopmanschap ende Testamentmakinghe is den Ridderen verboden / met noch meer andere dinghen. 23. Hoedanich de misdaden zijn/ daer hun 't ghoet voor afgenomen kan worden. 24. Den Bisschop van Malta staet onder den Aerts-bisschop van Palerma: van het vasten/ Dienst ende andere Ceremonien/ daer dese Ridderen van Malta toe verbonden zijn.

Hoe dese Ridderen gheswerft hebben na d'inneminge van Rhodis, daer sy langen tijdt gewoont hadden.

DE Ridderen van de Ordre van S. Ian te Hierusalem, zijnde op Kerst-avond door de Turcken upt Rodus gedreven/ des Jaers 1522. na datse dit Eylandt ontrent de 212. Jaren bewoont hadden/ quamen eerst in Candien, daer sy een wijle tijdts woonden / daer na begaf sich een deel naer Venetien, ende andere hier ende daer door Italien.

Hebbende nu een wijle tijdts te Venetien, ende door Italien onderhouden/ verkregen sy van den Hertogh van Savoyen haer te mogen te Nizze onthouden / ende aldaer de woon-plaetse ende Stoel van haer Ordre te mogen stellen / ende dat om dat de Mooren upt Barbaryen als doen de Zee-kusten der Christenen dapper onbyp maeckten/ende hare Zee-Steden beroofden. Daer na besloten sy haren Stoel te planten te Sarragossa in Sicilien, als dichter by Griecken-landt zijnde/ vermits het gerucht liep dat den Turck Italien ende Sicilien soude komẽ aentasten. Eyndelick is hun van Carolo V. dit Eylandt Malta gegeven/ om aldaer de Turck te mogẽ stuitẽ.

Eertijdts dese Malta geweest.

Men moet nu weten / datter eertijdts dese plaetsen waren / die desen naem Malta droegen; namelijck/ een in Griecken-landt, dicht by Marathon; een ander in Cappadocia, niet wijdt van den Euphrates; ende dan noch dit/ daer wy nu af spreecken.

Het Eylandt van Malta light ontrent 60. mylen van Sicilien, na de Cabo Passara toe/ ende van Africa meer als 60. mijlen ter Zee/ 't welck sommigen genoodt-druckt heeft 't selve onder Europa te stellen. Heeft ontrent 30. mijlen inde ronde/ 20. mylen lang/ ende 12. breedt.

II. Het light inde Africaense Zee/ hebbende ten Noorden Cabo di Passaro in Sicilien, ten Suyden Africa, ende Tripoli in Barbaryen, ten Westen het Eylandt Lampadouza, ende ten Oosten de Middel-lantse Zee: zijne lengde strecht na Morea toe/ ende is gestelt op't begin vanden vijfden Climaet ende achste Parallellis, ontrent 33 graden van de Linie.

Zijne Havenen.

Het heeft veel Havenen/ eñ onder andere twee die bequaem zijn voor vele groote Schepen/ d'een genoemt Marzamuscetto, d'andere Marzasirocco. Dese Havens zijn gemaeckt van seckere Golffen/ die te Landtwaert inloopen / eerst eng/ ende daer na ruym/ makende hier ende daer oock eenige half Eylandekens/ die in de Zee upt-steken/ alleen met een kleyn stucksken Lands aen dit Eylandt gehecht zijn. Daer zijn noch de Havens van S. Georgio, Benarat, S. Paulo, Antofegue, Muggiar, ende die van Marzaschala, die niet seer seker en zijn.

Aldaer op een punt Lands/ 't welck sich tussen twee golphen uptstrecht / hebben de Ridderen een nieuwe stadt gebouwt; op de plaets daer S. Elma lagh/ ende dat genoemt na den Groot-meester La Valette, die dese plaetse seer mannelijck tegen den Turck beschermde.

Op een andere punt Lands light S. Michel, ende den Burght in't midden van het half-Eylandt/ ende tussen dese half-Eylandekens ende de oude stadt / die Diodorus Siculus schrijft van de Carthagenoisers gebouwt geweest te zijn/ ende eertijdts vermaent was om de fijne zijner Lakenen/ die aldaer ghemaeckt wierden.

III. Van't Eylant Goza.

Het Eylant Goza is het selfde dat de Oude Glincos ghenoemt hebben/ ende van andere/ als oock van Strabone, Gaudos. Sijne Haven staet tussen het Westen ende Suyden/ ende light ontrent een mijle van Malta. Is ontrent 20. mijlen inde ronde/ ende heeft een Casteel/ dat den Ridderen van Malta toebehoort. Inden Jare 1551. haelden de Turcken van dit Eylandt over de 3000. menschen.

Gestalteniſſe.

IV. Het Aerdrijck deses Eylands is by-na over al steenachtigh/ doch is de steen murw ende bequaem om te verwerchen. De Aerde light ontrent 2. ende 4. voeten op dese steenen. Het draeght Vijgh-bomen/ Appelen/ Amandelen / Wijngaerden / ende ander gheboomte; de palm-boomẽ zijn daer onvruchtbaer. Haer Koorn ende Hout comt upt Sicilien; Doch het gene dat het draeght/ is seer goedt / als Katoen/ Oeft/ Bloemen/ Tym/ ende wilden Dystel/ die van de Inwoonderen in plaetse van hout/ gebrandt worden.

Daer zijn oock veel Schapen/ Bocken/ Ezels/ Mul-paerden/ Konynen/ ende Patrijsen. Men maeckter oock Sout in een plaetse/ die de Sout-mijnen genaemt wordt.

Daer wort seer lecker Honigh gemaeckt/ zijnen Katoen is seer wit sacht ende los: Van de welcke somwijlen tweemael's Jaers/ als oock van haren Gerst/ gevoogst wordt.

't Heeft groot gebreck van vers water/ so wel regen-water/ als put-water/ so datse des winters den Reghen seer dienen waer-nemen moeten. De hitte/ die der Somers daer oock het brackie water upt-drooght/ maert d'Inwoonderen oock so swart als de Africaense Mooren: Sulcks dat de gene die in den Herfst ende winter ghebooren worden/ veel schoonder van verwe zijn/ als des Somers.

Daer pleghen eertijts veel kleyne Joffer-hondekens ghevonden te worden. Het is so wel grote winden/ als de hitte onderworpẽ.

Waerom alhier geen venynigh gedierte gevonden en wort

Men seght/ dat aldaer/ tsedert S. Paulus daer geweest is/ noyt geen Serpenten ofte venynige gedierten gevonden zijn/ daer het te voren seer mede ghequelt was/ vermits de groote hitte; Dat oock/ soo'er noch eenige by-wijlen ghevonden worden/ de selve niemandt eenigh letsel en doen/ alhoewel men die in de handen neemt. De Steenen/ die upt het Hol getrocken worden/ daer S. Paulus ghevanghen lagh (seydt-men) zijn oock goet teghen der Adderen ende Slanghen ghebijt ende venijn.

Oude

Oude Zeden.

V.

Ten tijde dat de Romeynen dit eylant den Carthagineesers af namen/ was alhier grooten Koop-handel/ ende hadden groote toeloop om haer goede Katoen-Lijn-waten/ derhalven dat Cicero nopt Verrem meer beschrobbe over de wellustighepden deses Eylants/ dan van wegen de Kiederen/ die hp droegh. Daer in de Malteses groote pracht met hare Wijven bedreve. Sp waren sterck ende machtigh ter Zee (ghetuyge Appiano Alexandrino) behelpende haer dickmaels met de selve te bestroopen ende onbry te houden: Waer upt eenichsins hare macht oock kan afgemeten worden; nadien spaltemets der Romeyne Jock vã hare halse af-wierpe.

Sp aenbaden de Goddinne Iuno, hebbende ter eeren haer/ eenen ouden Tempel/ in welcke hare Gebuyren seer groote giften brachten. Daer was oock eenen Tempel Herculis, wiens ruwynen noch getoont worden. Ende nadiense groote vrientschap onderhielden met de Sicilianen/moetense oock eenichsins hare sede deelachtich geweest zyn.

Huydensdaeghse Zeden.

VI.

Het volck is thans eeniger-maten de seden der Africanen onderworpen/ half wildt/ doch neerstigh ende dapper om haer Landt tegen den Turcken te verdedigen. Het leeft seer deun ende schrael/ ende dat vermits de kiepne vruchtbaerhepdt des Lands. Het vrouw-volck isser lieftaligh ende hups: dit maerkt den Mannen Jalours/ die haer deshalven seer deun in hups bewaren; ende overstraet gaende/seer vermomt ende bewimpelt zyn: Anderssins zynse van natuyren in alle de potten seer uptnemende/ende nederich.

De sprake van Malta is d'Africaense seer na by gelyck/ ende zyn beyde bedorven Arabis/ en van het geschrevene seer verschillende/ twelck alleen rondt-om Mecque ghespro-ken wordt.

Hoedanige sprake in Malta ghe-sproke wort.

De Turckse Slaven/ hare gevangenen/ leven meest na hare seden/ behalven daer in sp anders te leven gedwongen worden.

De Ridderen/ die van alderhande Natien zyn/leven na haers Landts seden ende wyse. Ende gebruycke onderlinge veel hoyts-wijle ende tydt-verdrijf/ ende voornemelyck door de gantse Vasten-avont-dagen/ als dienende tot een inleydinge van de lang-durige Vasten/ die seer deun van haer gehouden wordt.

Op den Donderdagh van de Goe-weeck worden veler Armer Luyden hare voeten gewassen van den Groot-meester/na dat hyse aen een tafel met 18. verscheyden Gerechten gedient heeft/ die hy daer naer met Goudt ende Silver verdeelt/ ende van hem laet.

Hare Rijckdommen.

VII.

Alles wat dit Eylandt van zyn Katoen ende andere dingen ontfangt/ dat besteedt het wederom aen 't gene dat daer van buyten ingebracht wordt. Doch den Groot-meester/ die alle deses Eylandts inkomsten ghenict/ strijckt jaerlyckis wel 10000. Ducaten; ende op dat hy sich noch mildt tegens eenen pegelycken toonen soude/geeftmen hem noch upt het Thresoor van de Ridderschap eenighe dupsenden Kroonen/ ende behalven dit heeft hy noch by peder Natie een heerlycke Commanderye/ die veel Inkomsten heeft.

So de Ridderen pets den vyanden ontrucken/ daer van heeft hy altydt het tiende deel des buyts: 'twelck 's Jaers oock veel bedraeght.

De Ridderschap is upt-nemende ryck/ volgés de treflycke Commanderyen/ die wy hier te lande S. Ians Heeren noemen/ door de gantse Wereldt. De welcke door hare dagelycksse courssen ende dapperhepdt noch meer ende meer vermeerdert worden.

S. Ians Heeren zyn de Ridderen van Malta.

Tot dese Ridderschap en mach oock niemandt toegelaten worden/ ten sy hy de gestelde gerechtigheyt al voorzen betale eñ voldoe/ 'twelck ghenoemt wort/ de passagie tot het Thresoor publyck/ 'twelck dé Ridderen ontrent 150. Kronen kost/eñ dé Dienst-broeders 100. Dit voldaen hebbende/ mach niemandé het Recht eñ out her komé gewreygert worden. Hare nagelaten goederen komé dan wederom na hare doodt in de ghemeene Schat-kiste/ behalven Goude ende Silvere Vaten/ die komé tot gebruyck van de Kercke: Maer der Ampt-luyden (die in dienst vanden Groot-meester zyn/ende dienen) goederen/komen na haer doot wederom gheheel aen den Groot-meester.

't Eylandt van Malta heeft alle zyne aenkomsten so wel beschermt/ende so dapper gesterckt ende wel voorsien/ dat het niet alleen swaer is/ maer oock onmogelyck is eenighsins aen 't selve opt Lant te komen/ ofte daer op zynde/ pets te voorderen: Daer toe de dapperhepdt der Ridderé seer helpt/ als oock der Dienst-broederen eñ Soldaten/die daer woonen/de welcke voorsien van een deel Galeyen/ die daer veel ende groot zyn/ oock tot in Barbaryen ende Rhodes loopen plonderen/ ende haren vyanden af-breuck doen. Oock en isser nopt eenigh ghebreck van munitie/ 'twelck in alle gevaer ende noodt niet alleen dienstigh/ maer oock gants noodigh is: zyn derhalven van hare gebuyren seer ontsien/ so datmense nu van over langé tyt in haer Eylandt met vreden gelaten heeft.

VIII. Groote sterckte deses Eylants.

Haer Gouvernement.

IX.

Men onderhout alhier drie Ordren van Professie in desen Regel/ want sommige zyn Ridders/ andere zyn Priesters/ ende de derde zyn Dienst ofte Leke-broeders. Daer na worden de Krupse-broeders verdeylt in Convent-broeders ende van de gehoorsaemheyt: Onder de Dienst-broeders zynder nu eenige/ die ten oorlogh trecken/ ende eenige die dé Dienst haerder Mis waernemen/ende desse mogen nopt tot de wapenen niet komen. Want de Dienst-wapen-broeders draghen het kleedt ende doen eene selve professie gelyc de Ridders/ anders dat de Ridders Edelen moeten zyn/ ende dese niet; De Ridders moghen tot hooge Ampten komé; dese niet: gelyck oock niet ghenighe Priesters onder hun/ maer wel tot Commandupr-schappen/ ende ontsangers.

Verscheydé ordren onder dese Ridderschap.

De Ordonnantie over hare Aenemninge/is als volght:

Volgens d'Ordonnantie van Hugo Revel, Groot-meester. Geen Bastaerds en mogen tot dese Ordre aengenomen worden/ sonder verlof van 't Capittel Generael/ of sonder upt groote hupse gesproten te zyn: Voorts/ onder de wettelycke ende Edelen/ geen upt een

Ordre/ waer op dese Ridderen aengenomen moeten worden.

een Jode gheboren zijnde/ ofte upt een Mooren/ Mahometaen/ al waert ock een Prinren Soon/ en mach tot dese Compagnie gheboren worden: So ock yemandt van een andere Ordre Professie gedaen hebbende/ versoecht hier in gelaten te worden/ en mach niet geschieden. Noch ock een man te seer met schulden beladen/ als mede een getrout man/ en mogen niet aengenomen worden in dese Ordre: Niemant die eenigen doodt-slach ghedaen hebbe/ of ander oneerlijck stuck: So ock niemandt die onder de achtien Jaren is: doch mach den Groot-meester ses Kinderen kiesen upt welcke Natie hem dat belieft/ mits datse niet onder de 14. jaren en zijn/ ende ghebruyckense daer toe hem dat lust; behoudelijck/ dat ock op den Edeldom acht genomen wordt. Desgelijcks mogender ock geen mancke ofte verlamde van Leden in genomen worden. So moet ock yder zijn Edelheydt binnen Malta in zijn Lands-huys/ onder zijn Tale/ proeven ende blycken laten/ eer hy aengenomen mach worden; dit ghedaen zynde/ wort hy van die daer toe gedeputeert zijn wel ingenomen/ doch het kleet en han hy van niemant anders ontfangen/ als van den Groot-meester.

Kleedinghe der Ridderen.

Het kleet der Ridderē is een swarte Mantel met een wit Krups/ volghens d'Ordonnantie des Groot-meesters Raymondi du Poy, die doch daer by voeghde/ datse het coleur des Mantels na gelegenthept des tijdts ende plaets verwisselen mochten/ maer dat het Crups wit blijven moeste: Dit moet evenwel verstaen zijn van de Religieusen/ die de wapenen dragen/ ende van niemandt anders.

Hare aennemingie/ met de Ceremonien.

Die aengenomen wil worden/ moet hem eerst eñ voor al bichtē/ ende daer na met zijn langē Kock/ eñ wereltse Mantel ongegordelt voor den Altaer op zijn knyen presenteren/ met eē brandende Wassen-keerse inde hant/ de Misse gehoort hebbende/ het Sacrament ontfanghen: ende hem aldus met eerbiedigheyt vertoonen voor dien Broeder/ die hem ontfanghen sal/ dien hy vraeght/ of het hem belieft/ dat hy hem aenneme onder de Broederschap van de H. Religie der/ etc. Dese na vele vragens/ of hy bereyt is alles te onderhouden/ etc. vraeght ock of hy pemanden eenige belofte van Houwelijck gedaen heeft/ of onder pemants bedwang staet? (want dese dingen verhinderen sonden) so niet/ so neemt hy het Missael/ ende biet hem dat aen/ brengende des versoeckers twee vingeren op den selven/ doende hem dese volgende woorden upt-spreecken: Ick sweere ende belove God, de H. Maget Maria, ende S. Ioanni Baptista, dat ick door de genade ende hulpe Godts, altijt den Oversten sal gehoorsaem zijn die God ende de Religie my geven sullen, ende dat ick voortaen sal suyverlijck leven, sonder eenighe eygendom te besitten. Hier na is hy aenghenomen/ kust het Missael/ ende dat nemende/ brengt het wederom op den Altaer/ dien hy kust/ ende neemt het Boeck wederom/ draghende het aen dien die hem ontfangen heeft tot een teycken van gehoorsaemheyt. Die dē swarten Mantel nemende/ toont dē nieuwen/ het witte Krups/ vragende: Gelooft ghy niet dat dit is het teycken des Kruys, daer onsen Heere Christus voor onse sonden aengenagelt is? Hy dit bekennende/ kust het: Die hem ontfangt/ neemt van den Mantel/ ende stelt hem het Krups op de slincker borst/ ende hem gekust hebbende/ seght hy: Ontfangt dit teycken in den Naem van de H. Drievuldigheyt, de H. Moeder Godts, ende Maget Maria, ende van S. Ioan Baptista, tot vermeerderinge des geloofs, beschermingе des Christelicken Naems, ende dienst der Armen; so stellen wy u ock dit Kruys op die borst, op dat ghy't van gantser herten beminnet, ende dat met de rechterhant beschermet, ende beschermt hebbende, ghy dat geheel bewaert. Want, so ghy vechtende tegen de vyanden Iesu Christi, wegh loopt, verlatende het Kruys, ende zijn H. Vane, so sult ghy ock met rechten van dit H. Teycken berooft, ende als een verrodt Lidt uyt ons gesel schap verdreven worden. Hier na dint hy hem de Koorde om den Mantel/ seggende: Ontfangt het Iock onses Heeren, 't welck soet ende licht is, ende ghy sult daer uwer Zielen ruste in vinden. Dit gedaen zijnde/ kust hy hem/ so doen alle de andere omstaende Ridders; ende als dan worden veel ghebeden gesproken/ volghens d'Ordonnantien in haren Boeche begrepen.

Tegen alle welcke Ordonnantien ende gebruycken/ so pemant aengenomen wort ofte misdoet/ wort hy van't kleet berooft/ ock somwijlen upt de Broederschap ghestooten/ welcke kleet-beroovinge in deser voeghen toe-gaet.

Den Groot-Meester/ ofte in plaets zijnen Lieutenant/ versoeckt seer dienstlijck na de misdaedt daer pemandt mede beschuldight wort/ ende de waerheydt ghevonden hebbende/ wort de aenklaghte voor de Vergaderinge gestoffeert/ die op een kloeck gelupt by een vergadert: daer wort den Misdadiger ghelept van den Hof-meester/ ende zijn misdaet voor-ghestelt. Den Groot-Meester in den Raet sittende/ ende de klachte voor-ghestelt zijnde/ gheeft den Bailluwen last (want aldus worden de Ordelaers deser ordre genoemt) acht te slaen op den misdadige/ ende tegen hem te procederen na God ende de redelijckheyt vereyst/ ende volghens de oude ende loveliicke Costumen haerder Religie. Dan stelt hy een tot Opstender/ ende laet voorts tegē hem aenvangen/ so dat het ock den ghevanghen veroorloft is/ sich selven te verantwoorden; eyndelijck volght de Sententie/ met de degradatie van Broederschap ende kleet/ 't welck doch somwijlen/ so de misdaet niet swaer en is/ wel verboden wort. De Ceremonyen/ daer doorse hem af-genomen worden/ zijn sodanigh: Op het eerste bevel leght den Hof-Meester de hant op den Mantel des beschuldighden; op het tweede ontknoopt hy de Koorde/ ende opent den Mantel van vooren; ende op het derde neemt hy dien geheel wegh/ seggende: Gebruyckende d'authoriteyt die my den Oversten gegeven heeft, ontbint ick dese knoop, ende ontneme u het lievelijcke Iock onses Heeren, van 't welcke ghy u onwaerdigh gemaeckt hebt. Dit gedaen zijnde/ so het den Groot-Meester bevecht/ lept hy den Misdadighen in de ghevanckenisse/ daer hy van zijn degradatie af eenwelijcken blijft; indien hy niet wederom voor veel biddens ende schoone beloften aengenomen en wordt/ waer in dese selve Ceremonien dan wederomme ghebruyckt worden.

Ceremonie in't degraderen der Ridderen van Malta.

Wanneer sy op eenigen Tocht trecken sullen/ moeten sy aen den Prioor van hare Kercke/ eben of sy terstont sterven moesten/ opening van alle hare goederen doen/ want die altijdt wederom aen de Ordre vervallen zijn. Die dit niet en doet/ verbalt op zijn wederkomst

Eedt der Ridderen.

derhomst in groote boete.

XI. De Ridderen en dragen alle dage niet den grooten Mantel van d'Ordre/ maer het is genoegh/ dat het Kruys op hare dagelijcksse Kappen ende Mantels genaept sy/ als ooch op hare Kasacken/ ten oorlogh trecckende. Maer sy moetense draghen op Kerst-avondt te Vesperen / op S. Jans dagh in de Misse/ op de Besnijdingh-dagh inde Misse / ende voorts op alle Feest-dagen Christi; S. Mariæ, S. Ioannis Baptistæ, ende der Apostolen. Als men communiceren moet / op de generale Cappittel-dagen/ Vergaderingen/ ende beroepen des Groot-Meesters moeten alle Prioors/ Baillouwen/ ende Keur-meesters dien ooch draghen; Ende dit al op groote boete.

XII. Daer is een groot ende een kleyn Gasthuys/ over beyde de welcke eenen Commandeur/ Gressier/ ende noch twee andere mannen gestelt zijn/ die de siecken besoecken/ ende versorgen haer gerief/ die dooz eedt daer toe verbonden zijn. Wijders zijnder noch Medecijn-meesters/ Apothekers ende Chirurgijns/ alle van de Ordre jaerlijcks betaelt: Ende so hier yemant sterft/ die wort eerlijck begraven/ hebbende vier rou-dragers achter hem gaen/ sonder dat ooch veroorloft is yemant anders rouwe te dragé/ al waert ooch over dē Groot-Meester selfs. In dese Gasthuysen is ooch vryheyt voor misdadigers/ sonder dat eenighe daer uyt mogen getrocken worden; doch zijnder vele grove misdaden/ die hier niet bevrijdt en worden/ alleenlijck de by ongeluck toegekomene/ ende eenige andere geringe. Maer die yemant van de Ordre slaen ofte quetsen / en zijn gheensins vry/ hier noch ten platten Lande.

Van de Gasthuysē / ende hare Bedienaers.

XIII. De Ontfanghers moeten sweeren aen handen van den Groot-meester/ Prioor/ ofte Baillouw van 't Convent/ datse in den ontfang alen blijt doen sullen/ ende moetten jaerlijcks hare rekeninge aen't Kapittel Provinciael doen.

Veelderhāde Officiers over het Tresoor/ ende haer Hupt.

Daer is eenē Grooten Commandeur met twee Procureurs/ gekosen uyt de treffelijckste Ridders / die elck eenen Sleutel van't Thesoor dragen/ als mede van alle de Ammunitie-huysen. Dese en mogen uyt haer Convent niet scheyden gedurende haren dienst/ die twee jaren staet: t'eynde van de welcke altijdt de oudste der Procureurs blijvē moet om voorts te bedienen. Voorts isser noch eenen/ die de penningen des Thesoors uyt-deylt / na believen ende last des Groot-Meesters/ ende wort jaerlijcks uyt alle Talen een daer toe gekosen; maer in plaetse des af-gaenden en wort in thien Jaren uyt die Tael geen daer toe gekosen.

Wijders zijnder noch acht Ridderen/ uyt elcke Tael eenen / die de Rekeningen aenhoren/ ende als Auditeurs zijn. Dese blijven twe Jaren in dienst/ ende en mach geen gelt uyt het Thesoor genomen worden/ dan in tegenwoordigheydt van dese Auditeurs.

XIV. Den Groot-meester heeft alleen macht om het Capittel Generael te doen vergaderen/ haer ooch tijdt ende dach voor te schrijven. Den dach daer zijnde / ende sy alle vergadert/ eerse van eenige dingen spreken/ gaense met het kippen vanden dach na de Kercke/ alwaer de Misse gheseonghen wordt van den Prioor des Convents / ende daer na gaet den Groot-meester met alle de Vergaderinge in processie na de plaetse / daer het Capittel gehouden sal worden/ ende daer singense dan/ Veni S. Spiritus. Daer na doende vertrecken/ die tot de Vergaderinge niet en behooren/ wort gheprocedeert van den Groot-meester tot voorderinge van haer bpeen komst. De vergaderinge gedaen zijnde/ gaense wederom in Processie na de Kercke/ daer sy van daen gekomen zijn.

Wie het Capittel generael vergaderen doet/ ende hoe 't Silver gehoudē wort.

XV. De Provintiale Capittelen werden dooz de Baillouwen ende Opper-priozen jaerlijcks beroepen in hare Provintien/ de welcke zijn Vranckrijck met 45. Commanduryen : Aquitanien heeft 65. Commanduyen: Champagne 24. Auvergne 77. S. Gilles 54. Tolouse 35. Romen 19. Pisa 26 Venetien 27; Lombardien 45. Baeletta ende Capadone 25. Messina 12. Nederlant 40. Duytslandt 27. Leon ende Castillen 27. den Kasteleyn van Emposte 29/ Catoloignen 28. Navarren en Portugael 31.

In dese vergaderingen wordt by naebeneens gehandelt als in de Generale; behalven dat maer over hare Provintie alleen gehandelt wordt.

XVI. De Maltoisers hebben twee soorten van Raden ; Een Ordinarisen / ende eenen/ by hun genoemt den vollen Raedt. In den Ordinarisen Raedt komen den Groot-meester/ zijnen Lieutenant/ so hy een heeft/ den Bisschop van Malta, den Prioor van der Kruysbroorders Kercke/ ende de acht Convent-Baillouwen / ofte hare Lieutenanten / de Prioors der Provintien/ die in't Convent zijn/ den Opper-Thesorier ofte zijné Commys/ ende den Ordonnateur des Groot-meesters/ doch dese en heeft geen stem in't voorsittē.

Hare kameren ban Justicieren/ met hare Officieren.

In den vollen Raedt/ komen behalven de boven-genoemde twee Ridderen van yder Tael/ ende den Vice-cantelier gaet over al: Evenwel en is niemandt genoodtsaeckt te komen/ dan alleen de Convent-Baillouwen/ sonder de welcke gheen vergaderinghe gehouden kan worden: So en mach ooch niemandt vergaderinghe beleggen sonder des Groot-meesters Verlof.

De gheinteresseerde partyen/ ofte die de gunste haerder tegen-partye vresen/ mogen ooch welcken Rechter sy willen/ wergeren/ ende uyt de banck doen gaen/ mits ghevende oprechte oorsaecke van Wergering / volgens de Ordonnantie van Baptista Vrsius.

XVII. Alle wat onder de Ordre begrepen is/ moet den Groot-meester volkomene gehoorsaemheydt betoonen/ als haren Prince; So en mach ooch niemandt tot dit Ampt komen/ of moet eerst Ridder sijn/ dien volgens van edelen stamme/ ende van wettigen Bedde gebozen.

XVIII. Des Groot-meesters macht is groot/ doch evenwel in sommighe dingen bepaelt/ want hy niet so veel gelds vergunsten mach/ als hem belieft/ maer so hy meer besteedt als hem toe-gelecydt is/ tot alle dinghen/ dat moet uyt zijn eygen Beurs gaen; Maer hem zijn wel eenige Commanderyen toegelecydt/ daer mede hy genoeghsaem alle schade stoppen ende voorkomen mach. Hy voert een groote Staet ende Slepp/ seer hoofselijck ende prachtigh; moet oock by tijde van noot als eē veldt-oversten met het Kruyghs-volck uyt/ om de vyanden te wederstaen. Hy hout gemeynlijck eenen Lieutenant / die hy na zijn eygen goedt-dunckē kiesen mach: Heeft enige gifte dat hy ooch doet/ op de goederen die 't gemeyne aengaen/ so worden se evenwel van zijnen navolger geannulleert.

XIX. De verkiesinge des Groot-meesters/ als den

den eenen gestorven is/ geschiet met veelderley superstitieuse ende superflue Ceremonien / die wy om de langheyt na-laten sullen: Alleenlijck seggen/ hoe dat hy/ so hy op eenighe Tocht is/ gekoren zijnde/ eenen Lieutenant ontfangt/ die de plaetse bedient/ tot zijn wedercomste.

Alle d'andere Ampten worden van den groten Raedt voor den Groot-meester versorght ende gestemt; want so wel den Groot-meester/ als dese worden alle met stemmen omgestemt/ ende also gekoren door de meeste eenparighste stemmen.

Sy houden eenen Agent te Romen in't Hof/ die aldaer hare Privilegien verdedicht/ ende mainteneert: ende moet niet doen/ dan door last van de gehele Ridderschap.

XX. Genich Ridder en mach twee Commanderyen tessens besitten. Ende so yemant getrouwt gheweest hadde/ eer hy in de Ridderschap gekomen was/ ende kinderen hadde/ so en soude hy geen Commanduyrschap mogen bedienen voor de selve gestorven waren: Oock niemant voor dat hy vijf jaren daer onder geweest sy; so en sal niemant met genigen dienst oock begift worden/ voor hy moet drie jaren daer onder geweest hebben.

XXI. De Opper-Prioors/ Baillouwen ende Kasteleynē/ moetē alle vijf jaren alle de Commanderyen/ onder hare Jurisdictie begrepen/ gaen besoecken/ of so sy door sieckte ofte eenige andere dingen verhindert zijn/ moetense eenen Ridder Commanduyr ende eenen Kappellaen/ daer toe uyt-senden. Ende wie hier in weygerigh ofte slof is / verliest zijn Ampt/ ende recht.

XXII. Den Commanduyrs is expres verboden datse genige Coopmanschap mogen dryven: geen geldt op interest nemen; geen goedt ofte andere dingē die de ordre aengaen/ niet belasten/ beswaren/ of verkopen/ sonder expres bevel vanden Groot-meester ende 't Generael Capittel: want van alles watse besitten of verkrijgen/ is hun maer voor haer leven 't gebruyck vergunt.

Oock is hun verboden eenigh Testament te maecken/ noch yemanden yets toeseggen/ oock niet aen haren knechten/ niet meer als hare gagien. Hare slaven mogen sy oock niet/ sonder diergelijck verlof/ vry-maken. Als mede eenige verbonden ofte Contracten met eenige uytheemse Princen aengaen/ sonder weten ende wille des Groot-meesters ende 't Capittel. Niemandt mach oock niet sonder verlof van zijnen Oversten uyt zijn Convent ofte Provintie scheyden/ op pene van gevangenisse.

XXIII. Nadien hier voor gesproken is van de ontneminge des kleeds/ sullen wy nu den Leser een weynigh de oorsaken van dien voorstellen. Dese schande over-komt haer/ beschuldight ende overtuyght zijnde van Kettery/ Sodomye/ dieverye/ roverye/ overlopen aen haren vyandt/ haer Vaendel ontlopen/ eenigh Fort te lichtvaerdigh overgegeven; als mede alle valsse getuygen/ meynee dige/ ende die ten Oorloghe zijnde haer met rovery behelpen / worden voor een Jaer ghebannen. Die eenen anderen beschuldight/ ende de daedt niet en kan bewijsen/ lijdt de selve straffe / die den anderen gheleden soude hebben. Hoerdery ende diergelijcke onghebondentheyden hebben oock hare Regelen ende sekere straffe. So dat hier alles seer deun onderhouden wordt/ in alles een wel-gestelde Republijcke vergelijckende; ja sommige overtreffende.

Haren Gods-dienst.

XXIV. Men weet wel dat alle dese Ridderschap/ ende wat van haer dependeert / de Roomse Religie aenhangen. Daer is eenen Bisschop van Malta, ende staet onder den Aerds-Bisschop van Palerma in Sicilien. Alle Broeders van dese ordre moeten (door een oudt ghebruyck) dagelijcks seggen/ tessens of op verscheyden uren/ 150. Paternosters. Maer de Priesters/ Diaconen/ ende d'andere Geestelijckheydt/ moeten dagelijcks Mis doen. Alle moetense de gheheele Vasten door vasten/ van den As-dagh af tot Passa toe/ ende dan voort op andere dagen meer. Driemael des Jaers moetense communiceren / dat 's op Krist-dagh/ Passa/ ende Pincxsteren. Op een tocht gaende/ moetense haer eerst biechten.

Voor yeder af-gestorven Broeder wordt dertigh-mael Mis-gedaen/ op welcke eerste alle de Broeders/ die daer by-staen/ een wassen Kaers offeren moeten / ende eenen penning/ die d'armen gegeven wordt. Hier volcht de heylichheyt.

Daer wordt oock een geleerdt man onderhouden/ die de Jongheydt in de Latijnse sprake oeffent. Noch een ander/ die haer het singen leert. De kerckelijcke Personen hebben haer gesette jaren/ onder de welcke sy tot dien dienst niet mogen toegelaten worden.

BEGIN

BEGIN
aller Religien ende Ridderschappen/ so geestelijcke als Wereldlijcke/ door Christen-Keyseren / Koningen ende Princen inghestelt/ met hare Wapenen/ Devysen ende Sin-sprucken/ etc.

Ridderen van 't Heylige Graf.

XP. Dit is in neder-duyts so veel als Chr. ende wil beduyden Christus, het voorste is de A, het achterste de Ω.

DE ordre des Ridderschaps van 't H. Graf willen sommighe / dat van Constantino Magno ingestelt sy/ende dat door een gesichte van hem gesien/ zijnde een X daer een P midden door ging/ende aen eene zyde de A, ende aen d'ander de Ω, aldus A XP Ω. Dese ter eeren is van Helena, de moeder Constantini, een Heerlijcke Tempel gesticht aen het Graf des Heeren / alwaer sy oock gestadigh gewoont hebben/ selfs na dat de Turcken Palestinam inghenomen hadden/ mits betalende haren Tribuyt. Want haren last voornemelijck was / Oorloge te voeren tegen de ongelovige/ ende het H. Graf te bewaren/ als mede de Christen slaven te lossen/ ende diergelijcke dinghen. Stonden wijders onder den Patriarche van Hierusalem.

De Ordre des Ridderschaps S S. Mauritij ende Lazari, onder den Savoyaerden.

Men gelooft/ dat de Orde S. Lazari begonnen heeft ten tijde S. Basilij, die hy onder dien tijtel instelde. Maer dese instellinge is door de veel-vuldige invallen der Barbaren ende de ongenade des tijds geheel vervallen; maer schijnt dat wederom opgerecht is van eenige Christen Princen/ doen een H. Ligue gemaeckt was tegen den Sarasijnen/ int innemen van Ierusalem; so datse wederom in hare Kloosters gestelt zijnde/ de gevluchte Christenen vriendelijck ontfingen/ ende also wederom een grote gunste van de Christen Princen verkregen/ ontrent den Jare 1154. welcke giften geratifieert zijn door Bullen des Pausen Alexandri IV. Nicolai V. Clementis IV, Ioannis XXII. ende Gregorij X.

Sy doen professie van de Regel S. Augustini, ende voeren tot Blasoen van haer Ordre een groen Kruys/ dat Emanuel Philibert, Hertogh van Savoyen, (na dat hy haren Grootmeester bevestight hadde door Gregorium, XIII. ende dese Ordre met de Ordre S. Mauricij tsamen gevoeght hadde) ronds-om bekleedde met een witten boordt/ in't midden van 't welcke dat van S. Mauricius soude besloten zijn.

De orde S. Mauricij schrijven sommige oude Analisten / van Amadeo, Hertoghe van Savoyen, ingestelt gheweest te zijn/ (die tot Paus gekoren zijnde / vernaemt wiert Felix V.) na dat hy de Vorstelickheydt verlaten hadde/ sich begaf te Rippaille in eensaemheyt aen 't Geneefse Meyr/ met 10. Ridderen van treffelijcken stamme.

De ordre der Ridderen van de Hondt ende Haen in Vranckrijck.

Alhoewel de Autheurs niet sekers van de Instellinghe deser Ordren gestelt hebben/ so gelooft men nochtans datse uyt den huyse van Montmorency ghesproten soude zijn. Want Philippus Moreus in zijne Armoiries de France, schrijft/ dat Bouchard de Montmorency in't Hof des Konings Philippi I, van Vranckrijck quam/ gevolght van veel andere Ridderen/ draghende alle een Hals-ring met Herts-hoofden besaeyt/ waer aen het beeldt van eenen Hondt hing; als willende hare ghetrouwe wackerheydt hier door te kennen geven.

Tselfde wordt oock gevoelt van den Haen/ dewijl dese twee wel by malkanderen voegen: want alle die 't geslacht-register deses Doorluchtighen Huys beschreven hebben/ seggen/ dat eenen Pierre de Montmorency, Ridder van die Ordre soude geweest hebben.

De Ordre der Ridderen van de Ienette in Vranckrijck.

Carolus Martellus, hebbende een Vrouwe genoemt Iohanna, ende van hem gemeynlijck Ieannette genoemt/ heeft ingestelt een Ordre van de Jenette / willende datse dit Dier in hare Wapenen afgebeeldt droegen. Maer du Ballay is van een ander gevoelen / ende seght dat desen Prince hebbende de Sarrazijnen ontrent de stadt Tours des Jaers 738. in een vermaerde stadt ontdaen/ ende om de geheugenisse onsterfelijck te maken van dat den Franssen Adel hem hier inne voornemelijck behulpigh geweest hadde/ dese Ordre instelde van de Genette, als vernielt hebbende het volck / dat dien hoeck van Spangien bewoonde/ daer dit Dier overvloedighst was; 'twelck is een soorte van Weseltjens ofte Vossen/ hebbende de huyt half wit ende asgraeuw/ met witte en swarte plecken doorloopende. Dese Ordre heeft haer gehouden tot des Konings Ludovici Sancti toe.

De Ordre der Ridderen van de Lelye, int Coninckrijck van Navarre.

Garcias VI. Koning van Navarre, ghesticht hebbende met zijn Huys-vrouwe Tiennetta,

uyt

upt den Hupse van Foix ende Gandalle gheboortigh/een Klooster S. Benedicti in de stadt Nugere, daer hy ghebozen was / ende zijn Hof hielt / richtede alleen dese Ordre op/ ghevende haer tot haer Blasoen een pot met Lelyen/ daer het Beelt van Maria op stont/ willende dat hare Kercke eyghelijck bewrocht ende verciert waren. Onder dese Ridderschap wierden aengenomen alle de kinderen van Koninglijcken Hupse zijnde.

Dese Ridderen zijn verplicht dooz bevel haers Justelders te strijden tegen de ongheloovige/ende 'tChristen ghelooue na macht te vermeerderen ende upt te spzeyden: moeten oock alle dage een seker getal Pater-nosters ende Ave Maria op-seggen.

De Ordre der Ridderen van S. Ian van Ierusalem, anders genoemt / van Malta.

Sommighe willen de Justellinghe deser Ordre eenen Ioanni Hircano toe-eygenen/ upt den stamme der Machabeen / d'andere Ioanni Patriarch van Alexandrien, nochtans senden dese Ridderen hare beloften aen Ioanni Baptista; ende houden hem vooz haren Patroon. Andere wederom gevē dese instellinghe eenen Gerardo, die met Godefroy de Bouillon in Palestina getrocken zijnde/ heeft met noch eenige andere Edelen het Hospitael S. Ioannis van Hierusalem beginnen te bouwen/ die haer tsedert oock Hospitaliers genoemt hebben. Gelasius II. Paus van Romen heeft dese Justellinge alder-eerst toeghestaen. Haer kledinghen waren een kock/ daer een acht-hoecklgh kruys op ghenaept was. Haer Ampt was alle de gene te ontfangen/ die aldaer quamen om de H. Plaetsen te besoecken/waer sy oock van daen quamen / haer den wegh te wijsen/ dien oock bepligh te houden van de Arabiers/ ende so vooztz: Teghen de welcke sy oock dooz bystandt van sommige Christen Princen geheele Heyzlegers opgericht hebbē / haer bestreden/ende oock wel verwonnen hebben. Hebbende het Eylandt Rhodus hun ontweldight/ ende dat besittende / wierdense ghenoemt Ridderen van Rhodus. Daer naer gaf haer den Keyser Carolus V. het Eylandt Malta, 'twelcke sy altijdt moedelijck beschermt hebben/ ende voornemelijck gedurende twee belegheringen der Turcken. Na den naem deses Eylands worden se noch hunden-daeghs ghenoemt Ridderen van Malta: Hier toe en kan niemant geraken/ten sy dat hy van edeler af-komste sy. Sy leven na de Ordre S. Augustini, ende zijn schuldigh het Christen gelove te beschermen/ ende daghelijcks een deel Pater-nosters te seggen/ oock in eeuwige repnighepdt te leven.

De Ordre der Ridderen/ genoemt Templiers.

Na dat het H. Landt gelucklijck ingenomen was dooz Godefroy de Bouillon, is de Ordre der Templiers/ofte vanden Tempel/ dooz eenige Fransse Ridderen ingestelt gheworden/ om in't H. Landt te bewaren 'tgene dooz hun verkregen was. De twee eerste Justelders waren Hugon de Payennes ende Godefroy de S. Aumaerdt, Ridderen. Ende hebbende een plaetse verkregen ontrent den Tempel om te wonen/ zijn dese Ridders genoemt Broeders van den Tempel. Haer ampt over de aenkomende Pelgrims was in allen delen/gelijck der S. Ians Ridderen. Waren langhen tijdt sonder wet ofte Regulen/ droeghen oock wereltlijcke kleederen; maer zijn dooz authozitept Eugenij III. belast een roodt Kruys op haer kleederen te naepen/ om te betonē datse haer bloet vooz de beschermingē des geloofs ghestort hadden; Dit Kruys was oock acht-hoecklgh. Dese Ridderen zijn eyndelijck so machtigh ende rijck ghewozden datse in macht by eenen machtighen Koning vergeleken mochten wozden; So heeft dan eyndelijck in't jaer 1311. den Paus Clementi V. belieft dese Ordre te vernietigen / ende dat om de schandelijcke misdaden ende schelm-stucken/ diemen seyde/ datse bedzeven hadden/ ende heeft hare goederen bedeplt aen den Ridderen van Rhodus, van S. Iacob, van Calattava ende van Alcantara in Spaengien.

De Ordre der Duytse Ridderen van 't Hospitael S. Mariæ in Hierusalem, anderssins/ Kruysdragers, ofte Marianen.

Ontrent dese selve tijdt heeft Fredericus II. ter begeerte des Paus Gregorij VII. hebbende eē Heyr in Syria gevoert/ om de voortgang van de veroveringe des H. Lands te voorderen/ dese Ordre ingestelt/ ende haer geplant inde Kercke ende 't Hospitael van S. Maria in Hierusalem, ende is geapprobeert van den Paus Celestino III. onder den Regel S. Augustini. Dese wrochten met de Ridderen van S. Ian ende van den Tempel naer een selve eynde; verschillende alleen in een swart Kruys/ dat sy op witte Mantels genaept dzaegen. Hendrich Walpot was haren eersten Groot-meester. Daer na stelden se op hare Schilden een Rosen-kranz / die het swarte Kruys omringelde / hier van noemdemense Marianen ende Kruys-dragers. Hierusalem nu ingenomen zijnde/ zijnse in Duytslandt ontboden / ende van den Keyser Frederico in Pruyssen gestelt/ dat doen noch ongelovigh was/ om 'tselve te beschermen/ welcke Provintie van hun eyndelijck des Jaers 1279. verovert zijnde / wierdense Duytse Ridders ghenoemt. Tsedert dien tijdt hebbense veel Oorlogen gevoert tegen de Littuaniers/ Polen/ ende Tartaren. Onthouden hun noch tegenwoordigh in Duytslandt, nademael Pruyssen onder Polen staet.

De Ordre der Ridderen van S. Ian van Accon ende van S. Thomas.

Van deser Justellinge is wepnigh seliers/ anders dan datse met de Wapenen die van S. Ian na-volghden tegen de Sarrazijnen. Hieronymus Romanus, een Portugijs/ schrijft/ datse in Spaengien florreerde ten tijde Alphonsi Sapientis, die haer alle zijner meubelē mer eenigh gelt by Testament bespzach.

De Ordre van S. Thomas is dooz den Paus Alexandrum IV. aen de voorgaende

verboecht/ de welcke Oꝛdoghde onder den Regel S. Auguſtini.

De Oꝛdre der Ridderen van S. Salvador in Arragonien.

Alphonſus Koninck van Spaengien, Navarra, &c. int Jaer 1118. ſiende andere Kruyghs-Oꝛdens geluckelijck voꝛderen tot haer voꝛgenomen werck/ heeft deſe Oꝛdre van S. Salvador oock ingheſtelt/ op dat alle die gene die haer kloeckelijck weeren/ ende dapper vechten wilden teghen de Mooꝛen/ die in Sarragoſſa ende Arragon geweldelijck heerſten/ met deſe treffelijckheyt vereert ſouden wꝛoꝛden/ ſo dat de Mooꝛen in koꝛten tijdt uyt 'tgheſeele Landt verdreven zijnde/ hy deſe Oꝛdre inſtelde/ ende die met groote incomſten vereerde.

De Oꝛdre der Ridderen van Mont-joye in Syrien, die in Caſtilien, van Monfiac, ende in Catalonien, van Mongoia ghenoemt wꝛoꝛden.

Deſe Oꝛdre is ingheſtelt ten tijde dat de Chꝛiſten-Pꝛinten Syrien innamen/ nemende haren naem van eenen naem van eenen Bergh/ die aldus genoemt was/ liggende deun aen Ieruſalem; gelijck ſulcks de Bulle uptwijſt/ die gegeven is by Alexandrum III. des Jaers 1180. bewaert in de Archiven van Calatrava. Deſe Ridderen verkregen groote goederen van de Chꝛiſten-Pꝛinten/ overmids ſy veel ende groot by-ſtandt in't veroveren des H. Lands gedaen hadden.

De Oꝛdre der Ridderen ghenoemt Zvvaerd-dragers, ofte Chꝛiſti Kruyghs Knechten/ in Livonien.

Livonien noch niet tot den Chꝛiſtengelove ghebꝛacht zijnde/ hebben vele Pꝛinten navolghende de Duytſe Ridders/ alhier een Oꝛdre ingheſtelt/ die beveſtight wierden van Innocentio III. nemende tot haer Blaſoen twee ſwaerden van roodt coleur/ in fꝛorme van S. Andries Kruys/ dat ſy op hare Mantels naeyden. Sy namen metten eerſten dooꝛ haren Groot-meeſter Vnivus veel plaetſen in Ruſſien. Daer na vereenighde ſy hun met de Duytſe Ridders/ maer zijn eyndelijck/ na verſcheyden verſchillen onder hun op-geresen/ van een geſcheyden/ ghevende haer een ſchiere ſomme gelts ontrent den Jare 1348. Ten laetſten/ de Leere Lutheri aldaer de overhandt nemende/ is deſe Oꝛdre gants vergaen/ geſtaen hebbende 357. Jaren.

De Oꝛdre der Ridderen van S. Iacob in Spangien.

De begraef-plaetſe des Apoſtels Iacobi (ſomen ſeydt) in Spangien ontdeckt zijnde/ ende het geruchte der veel-vuldige Miraculen/ die aldaer ſcheenen gedaen te wꝛoꝛden/ locãte vele Pelegrims derwaerts; dan doch/ nadien de Wegen van de Mooꝛen ſeer onbeyl gehouden wierden/ ende het Landt noch onbewoont zijnde ontrent vele gheberghten/ heeft den Regulier-Monicken van S. Loy niet wijdt van Compoſtelle bewogen op den wegh eenighe Herbergh-plaetſen te ſtichten tot beter gemack van den Pelgrims. Waer van het vooꝛnaemſte gheſtelt wierdt in de vooꝛ-ſtadt van Leon, onder den Tytel van S. Marcus; welcke daedt vele Koningen ende Pꝛinten bewoogh haer met grote gheſchenchen te verꝛeren ende te begiften. Daer naer zijn ſeliere Edel-lupden t'ſamen verbonden/ ende hare goederen by-een-ghebꝛacht hebbende/ om deſe Chanonicken na te volgen/ zijn dooꝛ aenſtouwinghe des Cardinaels Iacynthi, met de ſelve vereenight: Ende hebben den ſelven Regel der Chanonicken/ die S. Auguſtini was/ mede aengenomen. Daer naer ſondenſe aen den Paus Alexandro III. eenen Geſant/ genaemt Pedro Fernandez di Ponto Eucalata (die oock daer naer haren eerſten Groot-meeſter wierdt) die van hem een Bulle verkꝛegh van dato den 5. Julij 1175. Hare oꝛdinariſe Woon-plaetſe was in't Hups S. Marci te Leon; ende haer Blaſoen was een roodt Kruys ſwaerds-gewijs over een. Dit is hier van de opinie van Iuan Mariana in zijn 2. Boeck van de Hiſtoꝛie van Spangien.

Franciſco Rhados Dandrada, die de Chꝛonijcke van de dꝛie Oꝛdren/ als van S. Iacob, van Calatrava, eñ van Alcantara in't Spaens beſchꝛeven heeft/ ſeght/ dat deſe Oꝛdre ingeſtelt is geweeſt des Jaers 1170. in de Rijcke van Leon ende Galicien dooꝛ den Koning der ſelver Fernando; ende datter langen tijdt te vooꝛen een Bꝛoederſchap van S. Iacobs Ridderen was/ ſonder nochtans eenige fꝛorme van Religie ghehadt te hebben. Seght oock datſe in Caſtilien ingevoert is ghewoꝛden dooꝛ Alphonſum IX. ende geapꝛobeert is in't Jaer 1175. ſo dat de Fondateurs deſer Oꝛdre geweeſt ſouden hebben den Koning Fernandus ende Don Pedro Fernandez haren eerſten Groot-meeſter.

Onufrius Pavini bꝛengt in zijne Hiſtoꝛie een geheel andere mepninge vooꝛts over de Inſtellinge/ ende ſtelt haer begin op't Jaer 1170. namelijck/ dat twee Monicken/ ſtout ende dapper in Kruyghs-ſaken/ met haer by-ghevoeghde volck de ſtadt Catava teghen de Mooꝛen bewaert hebbende/ haer de ſelve van den Koning Sanchio III. gegeven wierdt tot belonninge.

Als deſe Ridders in eenige verſamelinge komen/ dꝛagenſe eenen witten Tabbert/ ende op de boꝛſt een roodt Kruys. In't Jaer 1396. is haer van den Paus veroꝛloft eenmael te moghen trouwen/ doch gene tweede Vꝛouwe te mogen nemen.

De oꝛdre der kruyghs-knechtẽ Ieſu Chriſti, ingeſtelt van S. Dominico, tegen de Albigeoiſen.

De Graeffſchappen van Tholouſe ende Lombardyen by-na geheel beſmet zijnde met de Ketterye der Albigeoiſen/ heeft S. Dominicus ſeer heftigh tegen haer gepꝛedicht/ ſo dat hy wel een 100. duyſent Perſonen hun ontrok/ kieſende onder deſe de devootſte upt/ om dooꝛ het materiale ſwaerdt die gene upt te roepen/ die haer van't geeſtelijcke

ſwaerdt

ſwaerdt des Goddelijcken Woords niet wilden laten ralen. Dese ordonneerde hy een sekeren Regel om geestelijck te leven. Sy wierden doen ter tijdt genoemt/ Broeders des Krijghs-Ordens S. Dominici.

Dese Ketteren upt-geroept zijnde/ is elck evenwel ghebleven in dese Ordre/ so wel de Vrouwen/als de mannen: Maer dese doodt zijnde/ is die van een ander volck/ so mannen als Vrouwen aengevaert/ getrouwde so wel als ongetrouwde; Die genoemt wierden Broeders ofte Susters der Penitentie S. Dominici. Innocentius VI. approbeerde desen Regel des Jaers 1360.

De ordre der Ridderen van Alcantara, in't Koning-rijcke van Leon.

Gomesius Ferdinandt, een groot Heer in't Rijcke van Leon, heeft dese Ordre ingestelt tegen de Mooren; die eerst genoemt wierden van Iuliandi Piratio, na het Dorp daer haer eerste hups in gheleghen was. Den Koning Ferdinandus verklaerde sich met expresse Brieven/ te zijn Beschermheer van dese ordre/ in't Jaer 1176. Ende den Paus Alexander III. approbeerdet. Daer na zijnse van Lucio III. in't Jaer 83. bevestight. Hare Wapenen waren een groenen Beren-boom in een gouden veldt; tot dat Alphonsus VIII. dese Ridderen de stadt Alcantara gaf/ die te voren dē Ridderen van Calatrava toegekomen hadde; ende vereenighde dese twee; so datse beyde efter ghenoemt wierden Ridderē van Alcantara; so dat doen by 't hare ghevoecht wierden twee voepen/ 'twelck der anderer haer Blasoen was. Eyndelijck verkregense van Benedicto XIII. die hem Paus in Spaengien noemde/ te moghen draghen een groen Krups/ in forme van een Lelye/ op haer Borst. Leven ongetrouwt/na den regel Benedicti. Den Paus Adrianus heeft dese drie Ridderschappen van S. Iacob, Calatrava, ende Alcantara, tē faveure Caroli v. die zijn discipel geweest hadde/ aen de Krone van Castilien ende Leon voor eeuwighdt ghehecht.

De Ordre der Ridderen van de Maget Maria in Italien.

Bartholomeus de Viceney, een van der Predickheerē Ordre/heeft dese Ridderschap inghestelt in 't Jaer 1233. ende dat om den Paeps te onderhouden onder de Steden in Italien, ende de tweedrachten te dempen. Den Paus Vrbanus IV. approbeerde't in't Jaer 1262. Haer kleedt was een witten Rock ende eenen grijsen/ ende tot Blasoen een purpur Krups in een wit veldt/ met eenighe Sterren daer boven/ waren niet verbonden ongetrouwt te blijven.

De ordre der Ridderen van Montese in't Koningrijck van Valencien.

Dese Ridders wierdē aldus genoemt na de voornaemste plaets van hare woninge/ eñ wierden inghestelt ten selven tijde dat de Templiers upt-gheroept wierden: so dat hare goederen alle/die in Valencien lagen aen dese gheghéven wierdt/ mits belofte van de Frontieren tegen de Mooren te beschermen. Hare Ordre is van Benedicto XIII, ende Martino V. geapprobeert. Sy dragen een wit kleedt/ende daer eē slecht root Krups op.

De ordre der Ridderen van Iesus Christus in Portugael.

Dionisius, toeghenaemt Perioca, Koning van Portugael, Neve des Konings Alphonsi, Koningh van Castilien ende Leon, heeft dese Ordre inghestelt: Ende ordonneerde haer kleedt een swarten Rock/ daer op een swart Krups/ met een ander wit Krups door-snedē zijnde. Ioannes XXII. heeft haer des jaers 1321. voorgeschreven den regel Benedicti te moeten beleven. Door hare kracht is het Portugaelse Rijck so wijdt uptgestreckt geworden.

De ordren der Ridderen de la Banda, ende de la Scama onder de Spangiaerden, ende de la Galza, onder den Venetianen.

In den Jare 1332 heeft Alphonsus II. eer dat hy Koninck was/ in de stadt Victoria de Ordre vande bande bande ingestelt/ vermits hy haer een rooden bandt om den hals hing/ bleef vier dupmen: op den dagh dat hy haer instelde/ zijnse oock genoemt gebleven Ridderen van de bandt. Hebben eertijds seer gebloept/ doch zijn nu geheel te niet.

De Ordre de la Scama is inghestelt van Ioanne II. Koninck van Castilien, doch Hieronymus Romanus seght/ dat hy nopt heeft konnen vernemen wat dat beduydt de la Scama, hoe grooten neerstighepdt hy oock daer toe aengewent heeft.

De Venetianen dese navolgende/ hebben op de selve tijdt oock ingestelt de Ordre de la Galza, ende dat by na op de selve Wetten: Ende mosten alle Edelen zijn/ die hier onder Wilden opghenomen zijn. Dese Ordre wierdt vernieuwt in't Jaer 1562. ende met schone Privilegien vereert. Andreas Stephanus schrijft/ datse tot Blasoen droeghen een gouden Hals-bant/ daer het Beeldt S. Marci aen hinck/ ofte een gevleugelden Leeuw/ met dese Tuygh-spreuche/ Pax tibi Marce.

De ordre der Ridderen Avisins in Portugael.

De stadt Ebora vande Christenē verovert zijnde/is de selve den Ridderen van Calatrava gegeven/ op datse upt die den Mooren bestrijden souden. So zijn dan dese Ridders eerst Eboreaces genoemt geworden/naer dese stadt ende schepende van d'andere / wierdt haren eersten Groot-meester Ferdinand Monteyro, met dese naem. Daer na is van hun verovert onder den derden Groot-meester/ Alphonsus Avensis: het Kasteel Avisin, hebben dese Ridderen aldaer hare Woon-plaetse vervoert / op datse also te dichter by den Vyandischen Mooren zijn souden: Na dit Kasteel zijnse ghenoemt geworden Avisins. Sy zijn geconfirmeert van den Paus Innocentio III. des Jaers 1204.

Rodericus Garzia, de achtste Commandupr van Calatrava, hebbende dese Ridderen

(om hare vroomheyts wille) ſeer rijckelijcken beſchoncken / hebben ſy hun ghewilligh onder hare Ordre begeven/ onderwerpende hun hare Wetten ende Ordonnantien; daer ſy wederom onder bleven tot den tijdt haer Commandurys Ioannis, die een Sone was Petri VIII. des Konings vã Portugael, die hun doen van haer wederom af-geſondert heeft/ ende ordonneerde haer te dragen een groen Krups op een ſtam eens Booms.

De Ordre der Ridderen van de Ronde Tafel.

Men ſeght/ dat Artus, Koning van Engelandt, gekoren hebbende 24. Edel-luyden/ de vroomſte ende ſtrijdbaerſte onder vele/ haer tot Ridders maeckte; Deſe zijnde gelijck in deughden ende vroomheydt / heeft hy oock niet gewilt/ dat de een boven d'ander by hem ſoude geacht worden: Derhalven heeft hy een ronde Tafel laten maken/ alwaer ſy met hem aenſaten/ ende haer maeltijdt deden/ ſo datter als doen noch hoogh/ noch laegh eynde en was; ende alſo niemandt ſich boven d'ander verheerlijckt houde achten; Hier door zijnſe ghenoemt gheworden/ Ridderen vande Ronde Tafel.

Guilhelmus Camdenus gelooft d'Inſtellinge hier af veel jonger te zijn; ende ſtelt ſe aen het gebruyck van Tournoyen; want op dat de eerſte ofte laetſte plaetſen den toe-ſienden Ridderen niet eenige oorſake van krackeelen en gave/ gebruyckenſe Ronde Tafels/ daerſe ononderſchepdelijck aenſaten/ ſonder aenſien van hoogh ofte laegh eynde.

De ordre der Ridderen van de Kouſſe-bandt in Engelant.

Deſe Ordre van de Kouſſebandt is ingheſtelt des Jaers 1350. van den Koning Eduardo III. om ſich van't quaet vermoeden te ontſlaen / dat ſommighe ingenomen hadden van de Gravinne van Sariſberry, welckers blaeuwe Kouſſe bandt haer in't danſſen ontvallē zijnde/ hy opgeraept heeft; ſtellende tot Devyſe Hony ſoit qui mal y pence, overmits deſe Vrouwe van uytnemende ſchoonheydt was/ ende niet min oock van grooten hupſe. So bleef dan de Kouſſebant het teycken/ ende S. Ioris de Patroon.

Andere ſeggen/ dat deſe Ordre haren naem heeft van eenen bandt die Eduardus den zijnen gegeven ſoude hebben tot een eenwighe ghedachtenis van de verkreghen victorie by Poictiers, over Ioannem Koning van Franckrijck, die hy ghevanghen nam. Deſen bandt hechten ſy onder den ſlincker kuyte met een geſpe / tot een teycken der liefde ende Eendracht / die in deſe Broederſchap behoort te weſen; ende op hare Mantels dragenſe een roodt Krups ende S. Ioris in eenen Schildt. Den grooten Hals-bandt die ſy gewoon zijn te dragen op den dagh haerder aennemninge/ die is anders als den Kouſſen-bandt / veeldobbelt verbat/ ende onder-ſaept met witte ende roode Roſen/ daer het Beeldt van S. Ioris af-hangt; in wiens eere hy korts te vooren een grote Kerck hadde doen ſtichten in't Kaſteel van Windeſſore.

Andere ſegghen dat deſe Ordre van Richardo I, ingeſtelt ſoude zijn geweeſt/ eñ dat Eduardus niet en dede / als de ſelve vernieuwen; doch dat is te onſeker/ het eerſte wordt voor gewiſſe gehouden.

Met deſe Kouſe-bandt is inden Jare 1613. op den 4. Febvuary/ inden Hage/ beſchoncken onſē Doorluchtighſten Vorſt ende Prince van Oranjen Mauritius de Naſſau, etc. welcke hem door een Herault des Konings/ Heer Willem Seager, ende eenen Ambaſſadeur des Konings Heer Rudolf Winwodt, door laſt des Konings toegebracht zijn/ ende met grooter Feeſte aenghenomen ende ontfangen geworden is.

De ordre der Ridderen vande Baedt-ſtove in Engelandt.

Wy hebben wepnigh ſeekerheyds van deſe Ridderſchap/ dan alleen / dat Henricus IV. op den dagh dat hy te Londen geſacreert op het Kaſteel van Londen, hy 46. zijne Wapendragers tot Ridderen maeckte / die de voorgaende nacht gewaeckt hebbende/ haer gebaedt hadden. Deſen gaf hy een groenen Rock / met mouwen/ die tot op de hielen toe af-hingen; met noch eenen Vellen of Bonten Tabbaert daer onder / die ſy op de ſlincker ſchouder met een dobbel ſpden Lindt vaſt gebonden hadden.

Daer na zijn gemeynlijck in deſe Ridderſchap genomen eenige wel verdient hebbende Edelen/ op den dagh als een Koning ofte Koninginne geſacreert wierdt/ ofte dat zijne Sonen eenigh Hertoghdom aennamen ende op diergelijcke dagen/ oock anders niet.

Haer Blaſoen was/ drie goude Kroonen in eē ronde goude Circkel/ met dit Opſchrift; Tria in unum; hangende aen een ſcharlakenen lijnen bandt.

De ordre der Ridderen van de Sterre in Vranckrijck.

Ioannes de Valois Koning van Vranckrijck, heeft des Jaers 1352. in October inghеſtelt deſe ordre/ ter gheheugenſſe van de Sterre/ die de drie Wijſen in Bethlehem geleyde / die genoemt wierden de Gebroeders van onſe L. Vrouwe van S. Audoën, vermits de plaetſe haerder reſidentie aldus genoemt was. Haer Blaſoen was een Sterre aen een gouden hals-bandt / op de borſt af-hangende/ met deſe Devijſe/ Monſtrant Regibus Aſtra viam. In't begin en mocht hier toe niemandt aengenomen worden/ dan zijnde van de voornaemſte des Rijcks; maer is met den tijdt oock vervallen/ ſo dat Karolus, den Sone Ioannes, ordonneerde dat zijne Lijf-wachte de ſelve teycken en dragen ſouden: Hyden ten dage wort het gedragen van de Archiers van de nacht-Wake binnen Parijs, op hare Kaſacken.

De ordre der Ridderen de l'Annonciado, in Savoyen.

Amedeus de ſeſte Graef van Savoyen, hebbēde deſe Ordre inghеſtelt / heeft de ſelve verheerlijckt door de beſchenckingē aen de ſelve van zijn eygen goedt. Hy wilde dat den halsbandt ſoude zijn van vier platen goulds met goude Ketens aen een ghemaeckt/ ende op yder plate ſtondē deſe vier Letterē F. E. R. T. met het Beeldt van onſe L. Vrouwe/ ende de

Hiſtorie

Hiſtorie van de Bootſchap des Engels hing daer in't midden aen; waer van deſe Ridderſchap haren naem genomen hadde.

Deſe vier Letteren beduyden/ Fortitudo eius Rhodum tenuit: 't welcke daer van daen gekomen is/ dat Amadeus het Eylandt Rhodus den Turck ontweldight hebbende/ ook door deſe Ridderen manneliyck bewaert hadde: So dat de Ridderen van Rhodus tſedert dien tydt ook de Wapenen van Savoyen onder de hare vermengden; ende de vier Letteren F.E.R.T. bleef Amadeo ende zyne nakomelingen ter gedachtenisſe.

De Ceremonien deſer Ordre worden jaerlyckſs vernieuwt op den dagh van de Bootſchap Mariæ; ende worden als dan van den Prince ſodanige tot Ridderen gekoren/ als hy ſelve daer toe waerdigh kent.

De Ordre der Ridderen van het gulden Vlies, in den hupſe van Bourgongien, ende Ooſtenrijck.

Philippus, met den toename Bonus, Hertoghe van Bourgondien upt lieffde die hy den Adel toe-droegh/ heeft in't Jaer 1430. in Januario opgericht deſe Ordre/ op den dagh zyner Bruyloft met Eliſabetha, Dochter Ioannis des Konings van Portugael; ter eeren Godes/ S. S. Mariæ, ende Andreæ, met den Tytel des Gulden Vlies, naer het Vlies Gedeons, dat aen d'een zyde bedaut/ ende aen d'ander zyde droogh was gebleven; gelyck in de Tapiſſerpen te ſien is van zynen tydt/ diemen op den dagh van S. Andreas uytſpreyt. Van deſe Ordre is Philippus ſelve Groot-meeſter gebleven/ ende gaf deſe Ridders een Hoodt-Scharlakenen Rock/ die zynen Sone Carolus Audax in eenen zyden veranderde/ op het Capittel van Valencijn; daer na eē Hals-bandt van goudt/ vermengt met vuyr-flagen/ daer de vonckē vuyrs ſchenen upt te ſpringhen/ ende aen't eynde deſes Hals-bands het gulden Vlies; ende dit alles met verbandt van't ſelfde wederom aen de Ordre over te leveren als ſy ſtorven/ om den genen te geven/ die dat verdienden.

Paradinus in zyne Symbolen beduydt dit Blaſoen aldus; namelyck/ dat hy het vuyr-ſlach deſe Deviſe geeft: Ante ferit quam flamma miſcet: Ende het gulden Vlies/ Pretium non vile laboris.

De opperſte Ampten in deſe Inſiellinge/ zyn dē Cancelier/ Theſaurier/ Velt-overſte/ ende den Griffier/ die ſonder Appel van alle verſchillen/ die onder haer oprijſen/ oordeelen mogen. Gelyck ſulcks den Hooyl. ende Hooch-geb. Prince van Orangien Guillelmus van Naſſau, Hoogh.l.m. in zyn Apologie/ uytgeſproken teghens den Ban van den Koning van Spangien over zyn Perſoon/ goederen/ etc. treffelycken aenwyſt: Als hebbende van de ſelve Ordre een uytmuntend' ende rechtdeughdigh Lidt geweeſt/ tot den eynde zyns levens.

Philippus maeckter indē beginne niet meer dan 24: maer drie Jaren daer naer voeghde hy noch ſes tot de ſelve/ ſo datſe doen 31. waren. Daer naer heeft Carolus V. om de verſcheydene ende vele Provintien/ die hy commandeerde/ het gheral tot 51. toe vermeerdert. Maer naderhandt is/ in het Capittel te Gent gehouden/ door de authoriteyt Gregorij XIII. is Philippo II. Koning van Spangien, daer naer ook Philippo III, van Clemente VIII. geconfirmeert/ datſe Ridderen maken mochten buyten het Capittel/ als't hun beliefde. Deſe Ridderen en mogen niet anders als uyt de geſlachten zyn/ die in Spangien genoemt worden Grandos.

Richardus à Waſſenburgh in zyne Belgiſe Antiquiteyten/ verhaelt van ſekere oude Ridders van de Zwane, ingeſtelt door Silvium Brabon, van de welcke/ ſo ſommige willen/ Brabant zynen naem ſoude genomen hebben; als haer gheghéven hebbende deſen Vogel tot een hieroglyphiſe beteyckeniſſe van de eendracht/ die hy wilde/ dat onder hun was.

De Ordre der Ridderen van 't Yſer-vercken, in den hupſe van Orleans.

Carolus, Hertoge vā Orleans, die naderhant Koning van Vranckrijck wierdt/ de ſeſte van dien naem/ heeft de Ordre van het Porc-eſpic, ofte Yſer-vercken op-gericht/ dragende aen haren Hals-band dit Beeſt/ met deſe ſpreucke: Cominus & Eminus, ſo Paulus Iovius ſept. Hier toe geraeckte niemandt dan door grote dapperheydt in Wapenen/ ofte hoogen Adel. Daer naer heeft Ludovicus XII. Koning van Vranckrijck, Hertoge van Orleans, ende Grave van Blois, de Devyſe ghenomen van een gekroont Yſer-vercken/ met dit op-ſchrift/ ultus avos Troiæ: welck Dier hy ook op zyn gelt munten liet/ dat met een Wolf eertyds het wapen der Graven van Bloys was. Gevende te kennen/ dat/ ghelyck dit Beeſt ſich van verre ende na by verweert/ hy ook altydt ſo op zyn hoede ſoude weſen.

De Ordre der Ridderen van Onſe L. Vrouwe van den Dyſtel, inden hupſe van Bourbon.

Ludovicus II. Hertoge van Bourbon, toegenaemt Bonus, (een Sone Petri I. die in den Slagh tuſſen Koning Ioannem van Vranckrijck by Poictiers, gedoodt wierdt/ na dat hy Carolum V. ende Carolum VI. lange tegen deſe Volckeren ghedient hadde) na dat hy upt Africa weder-gekeert was/ ende dat de factien tuſſen de hupſen van Orleans ende die van Bourgongien ſeer ontſteken waren/ heeft hy/ om haer in dien deele na te volgen/ ook een Ridderſchap opgheſtelt/ van den Dyſtel onſer L. Vrouwe, om alſo zyne authoriteyt te meer te auctoriſerē/ die hy geheel te wercke lepde tegen die van Bourgondien voor den hupſe van Orleans.

Haren hals-bandt was van goudt/ doorwrocht met Lely-bloemen/ met een tuſſenſcheydinge van even ſo veel plaets/ die met Dyſtel-bladeren beſaept wierden/ daer een Krups aen hing/ ende rondo-om het Devyſ vande hope. Alle die aen den hupſe van Bourbon eenigen merckelicken dienſt gedaen hadden/ wierden met deſe Ridderſchap vereert/ ende bleef ſelve daer Groot-meeſter af. Met het Devyſ van de hope ende deſe Dyſtel-bloemen heeft deſen Hertoghe willen te kennen gheven zyne ſtantvaſtigheydt teghen alle gevaerlyckheyden/ ende de hope van ten langen laetſten een goede uytkomſte noch te ſullen ſien.

De ordre der Ridderen van S. Andries van den Dystel-blom, in Schot-Landt.

Hungus, Koning van Schotlant, zynde op't tiplen om met Athelstam, Koning van Engelant, te kampé/ beelde sich in een kruys aen de Locht te sien/ van die somme/ als men sept dat Andreas ghedoodt soude zyn ghe-weest/ is op zynen vpandt ingevallen/ ende heeft hem geheel ontdaen. Tot welckers ge-dachtenisse/ men seydt dat hy dese Ridder-schap soude ingestelt hebben. De Wapenen selfs deses Konings voerde hy op desen hals-bandt/ als het kruys S. Andreæ met de Dis-tel-Bloemen/ nevens dese Sin-spreuche. Nemo me impune lacessit. Men siet de Dis-tel-bloemen noch hyden ten dage op veel-derley gelt staen/ dat van der Schotse Ko-ninghen weghen gheslagen wordt/ hebbende oock ronds-om de selfde sin-spreuche.

De ordre der Ridderen S. Mariæ ofte van den Elephant.

Men seght dat dese Ordre soude ingestelt geweest zyn van de Vader Christiani, Koning van Denemarcken. Het Blasoen is een hals-bandt besaept met Elephanten/ beladen met de Tozens ende Kasteelen op haren Rugge/ besaept ondertussen met Spozen/ daer aen hangende het Beeldt van onse L. Vrouwe, omringelt van Sonne-raders.

Dooz dese Elephanten schynt hy te willen den Ridderen te kennen hebben willen gevē datse in allen deelē deses Diers kracht/ Religie/ ende dapperheydt souden navolgē.

De ordre der Ridderen van Chypers.

Dese Ordre is ghespzoten upt den hupse van Lusignan, die wel eer het Eylandt Cypers, beheerst hebben; Haer Wapenen waren een Hals-bandt van een goude hoozde/ daer op geboozdt waren seer groote Characteren/ daer onder aen een swaert hing/ met een silveren Lemmer/ ende eē gouden hecht/ daer dit Fransoyse Spzeuckskien opstondt/ Pour Loyaulte maintenir. Noch hyden zyn de Wapenen van die van den hupse van Lusignan met desen Hals-bandt omset.

De ordre der Ridderen van de Duyve, ende de Reden, in Castilien.

Ioannes I. Koninck van Castilien heeft dese ordre ingestelt des Jaers 1300. Haer Blasoen was de Figure van een Dupf/ daer een hals-bandt aen hing/ die met Sons-stralen besaept was: Welcke hals-banden hy te Segovia zynde/ een grooten hoop Edelen vereerde/ op S. Jacobi dagh/ in de grote Kercke/ ende ontfingse met grooter Ceremonien op den Outaer/ ghevende haer daer by een Boeck van de Instellinghen/ die hy wilde dat van haer onderhouden soude wozden.

Desen Koninck stelde noch een andere Ridderschap/ die hy noemde van de Reden, tot de welcke hy de minder Edel-lupden toe-liet; doch moesten haer evenwel in Krygh-salen al-vooren upt-muntende getoont heb-ben gehadt.

De ordre van den Draeck, onder de Duytsen ende Hongeren/ ende van de Turck in Oostenrijck.

Den Keyser Sigismondus na het houden der Concilien van Constants ende Basel, meenende dat hier dooz alle Ketterpen gants verdelget waren/ heeft een Ridderlyche Oz-dze in Duytslandt, Bohemen ende Hongary-en op-ghestelt/ welckers Blasoen was een neder-ghevelden Draeck/ als willende daer dooz te kennen geven/ dat dooz zyn middel de Ketterpen (die hy by eenen Draeck ver-geleech) gants verdelget waren.

Hieronymus Romanus verhaelt dat ten tyde der Keyseren Sigismondi ende Alberti, noch andere Ridderschappen in Duytslandt waren/ als onder andere die van de Tucht/ ofte Discipline in Oostenrijck, doch hare be-ginselen ende Blasoenen zyn gants onseker. Dan schynt dese ingestelt geweest te zyn/ om tegen den Turck het hooft te bieden.

Krijghs-oozdens in't Koningrijcke Zweden, als/ die van den Zwaerden, ende Gordel.

Dat de Prineen ende Koningen van Swe-den eertyts ghewilt hebben/ dat hare eere ende lof den Nakomelingen bekent gemaeckt soude wozden/ blyckt genoeghsaem upt de Wapenen/ Blasoenen/ ende Daendelen/ die men ghegraveert siet in veel plaetsen in de heerlyche haven van Angoë, ende voozne-melyck weten wy dat een Ridderlyche ozdze van de swaerdt-dzagers onder hun geweest is/ wiens Hals-bandt van goudt was/ ende aen eē vast/ dooz Kappier-hengselen; die met de Swaerden teghen malkanderen aen stie-ten. Haer Blasoen was een gouden Schilt/ daer op eenen gulden Leeuw/ ronds-om welcke dzy Kroonen met even so veel roode Klorlysiens stonden/ maer van wie ingestelt/ is ons gants onbekent.

De ordre der Ridderschaps van het Yser-vercken in Brittangen.

Franciscus I. Hertoge van Bretange heeft dese Ridderschap ingestelt/ in den Jare 1450. Haren Hals-bandt ozdonneerde hy te sullen zyn van goudt geweven/ daer op dese Yser-verckens/ geknoopt aē een met bandekens/ ende hangende staerten/ twelck een Ceres-Kroon vergheleech. Aen desen Hals-bandt hinck aen twee Kettens een Hermuntjen aen een Bergh-heuvelken/ met dit Opschrift/ Amaire, om dat dit Dier (so Plinius schryft) van den Jagers vervolght zynde/ ende den ingang zyns Hols vuyl ofte onrein vinden-de/ liever hem sal laten vangen/ dan daer in gaen. Dese Ordre is geeyndight als het Her-toghdom van Bretange aen de Kroone van Vranckrijck gehecht wiert/ dooz Carolum VIII.

De ordre van S. Michiel in Vranckrijck.

Ludovicus XI. stelde dese ordre in den iare 1469. te Amboise op/ die hy te Plessiz in Tours

Tours inboerde / ende gaf haer tot eenen hals-bandt van geweben Goudt/met Schilpen gheslecht aen een / gheliick eertyds de Roomſe Raeds-heeren op hare armen droegen; met deſe Devyſe daer by/ Immenſi tremor Oceani. Eerſt mocht deſe ordre maer van 30. van de voornaemſte des Rijcks zijn/ daer den Koning ſelfs Groot-meeſter af was. Tegenwoordigh vereert den Koning noch eenige vreemde Prince met deſe ordre/ ende genieten groote Privilegien.

De ordre van de Ridderſchap van S. Ioris in Carinthien.

Rudolphus van Habſburgh d'eerſte in den huyſe van Ooſtenrijck, die tot het Rijck ghekoepen wierdt om der Hungaren/ Spaniers ende Carinthiers te beſchermen tegen den Turck / heeft ingeſtelt de ordre van S. Ioris, ende gaf den meeſter Generael een ſtadt in Carinthien, die ſterck ende wel gelegen was voor hun; met noch meer andere Dominen ende Kaſteelen.

Bernardus Luxemburgenſis ſeght/ dat deſe Ordre van den Paus Alexandro VI. ende den Keyſer Maximiliano ingeſtelt is/ wiens Blaſoen een gouden Cruys was/ met een Kroon in een gouden Ring.

De ordre van 't Bourgoenſe Kruys in't Koningrijcke van Thunis.

Carolus Quintus, Keyſer / ende Koning van Spaengien, herſtelt hebbende Muleaſſes, den Koninck van Thunis, in zijn Rijck/ heeft deſe ordre aldaer eerſt ingevoert / inrijdende in de ſtadt met een Mantel/ daer ſodanigen Kruys van Bourgondien op ſtondt/ met de vonckien ende vuyr-ſlagh/ als hy in zijn Banieren voerde/ ghevende den Ridders onder aen den hals-bandt een vuyr-ſlagh met de vonckien van een key-ſteen ſpringende / daer rondt-om ſtondt/Barbaria. Dit geſchiede des Jaers 1531. op Mariæ Magdalenæ dagh.

De ordre der Ridderen des H. Geeſt in Vranckrijck.

Henricus III. Koning van Vranckrijck ende Polen, willende een weldaedt bewijſen aen zijne Edelen/ heeft deſe ordre opgherecht om dat hy op den dagh van de ſendinge des H. Geeſts aen den Apoſtelen gekroont was geworden/ ende oock geboren was; Dit geſchiede des Jaers 1579. op den 1. Januarij binnen Parijs, inde Kercke der Auguſtijnen. Elcken Ridder moſte een ſwart Fluweelen Tabbaert hebben/beſaept met Lelyen/ ende met Goudt geborduyt / met eenen grooten Gouden hals-bandt/ geſchackiert met Lelyen ende vlammen / aen't eynde van den welcken een Kruys van Malta af-hing / in't midden hebbende een Duyve. Van deſe Inſtitutie is een byſonder Boeck gedruckt.

Ridderen ingeſtelt van de Pauſen.

De Pauſen hebben verſcheyden Ordren van Ridderſchappen ingeſtelt/ als de Ridderen Ieſu Chriſti, des H. Geeſtes, S. Petri, S. Pauli, S. Georgij, des Paus Pij, van Loretta, S. Antonij, Iulij, ende van de Lely: Waer van ſommighe Geeſtelijcke/ ſommighe Leckebroeders zijn/ alle penſioen trecken de van de Pauſen/ ende met Kruycken van verſcheyden coleuren van een onderſcheyden.

De Ridderen Ieſu Chriſti dragen een root Kruys / rondt-om met Goudt geborduyt; ende zijn ingeſtelt van Ioannne XXII.

De Ridderen des H. Geeſtes, te Romen genoemt Broeders van 't Gaſthuys des H. Geeſt, draghen een wit Kruys op hare mantels. Leo X. ſtelde de Ridderen S. Petri teghen de Turcken. Alexander IV. die van S. Ioris. Den Paus Pius IV. heeft inden Jare 1569. de Ordre ingheſtelt / die naer hem den name draeght/ ende wilde datſe uptmunten ſouden boven des Keyſers/ ende aller anderer Prinsen Ridderen/ ja oock boven die van Malta ſelfs / ende dat om datſe zijne Hupſ-gaſten ende Diſ-genooten waren. Sixtus V. ſtelde die van Loretta des Jaers 1568.

EYNDE.

REGISTER

Van het voornaemſte, dat in deſen Boeck verhandelt wort, ende begrepen ſtaet: Van nieuws daer by gevoecht zijnde.

Het eerſte ghetal is de pagie / de letter wijſt op peder Colomne.

Aerdts-biſdommen ende Biſdommen van de Nederlanden. fol. 14.
Artoys, fol. 7. a. zijne geſtaltenisſe/ fol. 11. a.
Antwerpen, fol. 10. a. zijne regieringhe/ fol. 13. b. zijne groote inkomſten/ fol. 14. a.
Articulen van 't Beſtant tuſſchen de Staten der Geunieerde Nederlantſche Provintien/ ende den Aerdts-hertoge van Ooſtenrijck/ 20. a.
Ampt der Gecommitteerde Raden in Holland, 36. b. Hooghen Raet. ibid. Provintialen Raet. 37. a. Rekenkamer/ ibid. Ampt der Theſaurers/ Fabrijck-meeſters. ibid. Ampt des Broederſchaps ende haer getal. ibid.
Albion nu Engelant. 45. a.
Aique heeft veel warme Fonteynen/ 300. a.
Amadeus VIII. Hertogh van Savoyen/ wort Paus/ 283. b.
Avignon, ende zijne beſchrijvinge/ 221. b.
d'Eylanden van Acores, 204. a.
Arſille, 202. a.
Amboyna, 192. a.
Aerdts-biſſchoppen van Napels. 173. b.
Abruzzo, 170. a.
Aſturien, 141. b.
Andalaſien, 140. a.
Arragon, 139. b.
Ampten des Konings van Engelant, hoedanigh die zijn/ 154. b.
Anna van Boulein, Henrici VII. Konings van Engelants huyſ-vrouwe/ 58. b.
Aerdts-biſdommen van Engelant, 66. a.
Albanien, nu Schotlant genoemt/ 67. a.
Aerdts-biſdommen van Yrlant. 82/ b.
Aerdts-biſdommen van Vranckrijck, 84. a.
Adel van Vranckrijck dient den Koning op haer eygen beurs/ 118. a.
Ampten des Konings van Vranckrijck, hoedanigh. 123. b/ ende voorts.
Appenzel. 338. b.
Aert ende zeden der Pariſſienen/ 106. b.
Aerdts-biſdommen ende Biſdommen van Spangien ende Portugael, 159. a. b.
Aerdt-biſdommen ende biſdommen van Napels, 173. b.
Apulia, een Provintie in 't Rijcke van Napels, 180. a.
Aerdts-biſdommen van Sicilien. 180. b.
Aerdts-biſdommen van Sardinien, 181. b.
Arzille, 202. a.
Acores, ende zijner Eylanden beſchrijvinge/ 204. a. b. zijne Rijckdommen/ 206. a. gouvernement ende godes-dienſt/ 207. a. b.
Ampten inde oude Republijcke der Romeynen/ 232. 233. etc.
Aerdts-biſdommen van Florencen/ 296. a.
Aerdts-biſdommen van Hungaryen, 407. b.
Aenbedinge des Duyvels ſommiger Volcken in Indien, 500. a. 504. b. 508. b. 512. a. b. 517. a. b.
Ally, een Opper-Prieſter der Mahometanen/ wort in 't Rijcke van Perſien ghevlecht/ ende wederom verdreven/ 519. b.
Aloë, ende op welcke Boomen die groeyt/ 510. a.
Allyrien heeft verſchepden namen by ſommighe Schrijvers/ 521. a. is black ende bruchtbaer. 524. b. hare oude Zeden/ 527. a.
Aria, 522. a. is beſet met groote Boſſen/ ende wort ſeer van de groote hitte gequelt/ 525. a.
Armeniaenſe Chriſtenen binnen veel in Perſſen, 550. b.
Artaxerxes, Koning van Perſſen, 538. a. oorloght tegen den Athenienſers/ ende dwingt de Egyptenaren/ die met haer in 't verbondt ſtonden/ af te breken/ b. ſterft/ latende twee ſonen naer. ibid.
Artaxerxes II. ſtelt zijn Broeder in de gevangenisſe. 539. a.
Alexander Magnus beroofft Darium van Rijck ende leven. 539. b.
Afkomſt Artaxerxis, die een herſtelder was der Perſiſe Monarchye/ ibid.
Afraciab, hebbende hem in't Rijck van Perſſen gedrongen/ 554. a. wort verdreven/ b. eyndelijck van Kaykobad ghevangen zijnde in een Slegh/ wort/ achter een een Paerts ſtaert gheboden zijnde/ gheſleept/ daer hy liſtelijck af ontkomt/ ibid. vergadert wederom een Heyr/ ende ſtrijdt tegen Zyarek, 555 a. ontdaen zijnde/ maeckt vrede/ ende trout zijn Suſter/ doch wort vanden Hovelingen omgebracht/ ibid.
Abuzayd, Koning in Perſſen, verlieft op een Dochter/ wremt haer met gewelt/ 578. a.
Af-komſte van Iſmael Sophy, geſproten uyt Mahometh, 580. b.
Alles wat den Turck beſit in Europa, beeft 312159. Italiaenſe mijlen om-gangs/ 587. b.
Achaia, 594. b. ende zijne voornaemſte Bergen/ ibid.
Arcadien, 595. b.
Achontes te Athenen, waren als de Dictatores te Romen, 604. a.
Aerde/ die goet voor de peſt ende bloetgang is/ 611. a.
Alger, ende de beſchrijvinghe des Stadts/ 619. a. 620. a.
Alcaire, ende deſes Stadts beſchrijvinge. 624. a.
Arabia Trogloditica, 625. a. is onbruchtbaer/ 626. b.
Alexandretten, 624. b.
Aenbiddinge der Egyptenaren van Honden/ Katten/ etc. 627. a.
Africa, ende alles wat den Turck daer in beſit/ 619. a.
Aſia, ende alles wat den Turck daer in beſit/ 631. a.
Aabia in drie deelen verdeylt/ 632. b. gelegentheyt der ſelver Landen/ 633. a. zijne bruchtbaerheyt ende onbruchtbaerheyt/ 634. b. hare oude Zeden. 635. b. verhael der wetten/ die onder den kinderen Iſraels op-gericht wierden door Moyſen, 836. a. b.
Armenia Major ende 632. b. zijn groote bruchtbaerheyt/ 634. b.
Armeniaenſe Chriſtenen door gants Aſia verſtroyt/ 639. a.

B.

Beſchrijvinge der voornaemſte Rivieren van Nederlant. fol. 2. a.
Beſchrijvinge der Steden/ etc. ſoeckt Nederlant.
Brabant, ende zijne beſchrijvinge/ fol. 9. a.
Biſſchop van Yorck, van zijnen dienſt ontroofft zijnde/ ſterft daer naer ellendelijck op de reyſe/ 59. a.
Begin der beroerten in Schotlant, 72. b.
Beſchrijvinge van den aert der Francopſen/ 111. a.
Boo van Olijf-boomen 30. mijlen lang/ 147. b.
Bitteren haet der Milaneſers teghens de Spaengiaerden/ 183.
Banda. 192. a.
Begin/ voortgang ende eynde des Exarchaetſchaps der Keyſeren van Conſtantinopolen in Italien, 221. a.
Begin ende macht der Dictatores, binnen Romen. 233. b. als mede der Bond-meeſteren/ ibid.
Bewijs van de dichte bewoninghe van Piedmont, 287. b.
Boomen in Zee/ daer Oeſters aen waſſen/ 315. b.

Breſcia, ende Bergamo, 320. a.
Bos ben Ardenne/ hoe groot/ 10. b.
Begin der Graven van Vlaenderen, 16. b.
Begin der verminderinghe des Roomſen Rijcks/ 347. a.
Bohemen, 351. a.
Brandenburgh, 354. b.
Bezancon, 355. b.
Boſſen in Vranckrijck, 99. a.
Bzugge van Fontepn water gemaeckt/ dat in ſteen verandert/ 102. a.
Biſcayen, 141. b.
Biſſchoppen van Braca ende Toledo twiſten om het pzimaetſchap der Spaenſcher Kercken/ 159. a.
Baſilicata, een Pzovintie in't Rijcke van Napels, 169. b.
Bitteren haet der Milanſers tegen de Spaenjaerden / 183. b.
Biſnagar, 191. a.
Batates, een knupt/ ende waer toe dat ſelve meeſt gebzupckt wozt/ 205. a.
Bohemen, 351. a.
Beyeren, ibid. b.
Bothnien in Zweden, 445. a. zijne beelhept in bonte bellen / 446. a.
Brame, ende zijne ghebede beſchzijvinghe/ 502. des Koonings abſolute macht/ 504. a. haren Godsdienſt/ 504. b. ende het ſot geboelen haerder Wijſen/ ibid.
Bengala, 506. b.
Biſnagar, 514. a.
Brachmannen, zijn ſekere Pzieſters in Indien, 504. b. 517. a.
Bonzes, is eē ſoozte van Pzieſterenin Indien, 500. b.
Bramins, een ſoozte van Pzieſteren in Indien, 512. a. zijn by den Koning van Calicuth in grooten aēſien/ b. wozden ſeer gezeert in't Rijcke van Narſinga, 517. a.
Bactria, ende zijne gelegenthept/ 521. b. is woeſt/ ende be waont/ 525. a.
Bzede beſchzijvinghe der Koninghen / Vozſten ende Rijcken van Perſſen/ hare Oorlogen/ eñ groote veranderingen in't ſelve booz gevallen/ 530. a.
Begrabinge der oude Parthiers/ hoe die geſchiede. 526. b. als mede der Aſſpziers hare ſalvinge der dooden/ 527. a.
Bagoa, willende Darium IV. vergiftigen met eenen dzanck/ gelijck hp den boozgaenden Pzince gedaen/ wozt gedwongen den Beker ſelve upt te dzincken/ 539. b.
Bzede beſchzijvinge van het kint/ dat Homay, Koninginne van Perſſen baerde/ ende op de Rivier hadde doen ſtellen/ 557. a. b.
Baharon beſtrijdt met 4000. Mannen zijnen vpant/ die 250. dupſent ſterck was/ en verwint hem/ 561. a.
Badu-Kahon, Koning der Tartaren in Perſſen, wozt omgebzacht/ 577. b.
Boozt-plaetſe Hippocratis en de Appellis, 610. b.
Biſdommen die eertijdes in Cypers gheweeſt zijn/ 615. b.
Boſnia onder den Turck/ 617. b.
Bulgaria onder den Turck/ 618. a.
Boonen ende Erweten van d'Egyptenaren booz ontreine ſpijſe geacht/ 627. a.
Bithinia ende Pontus, 631. a.
Boſſen vol Ceder-boomen ende Myrthe-boomen/ 634. b.

C.

CAben ofte hoofden van Vranckrijck, 99. a.
Catalonien, 139. b.
Calabrien, een Pzovintie in't Koningrijcke van Napels, 169. b.
Cambreſis, 7. b.
Canarien, 186. a.
Cabo verde, 187. a.
Cochin, Chaul, Coulon, Columbo, ende andere Fozten/ 190. a. b 191. a. b.
Chronologie der Panſen/ 240. a.
Corſegue, ende zijne gelegenthept/ 309. a.
Corcira, nu Corfou, 310. b. Cephalonien, 321. a.
Candien, eertijdts Creten genoemt/ 321. a.
Ceremonien/ die onderhouden wozden in't berkiesen van eenen Kerts-hertoghe van Ooſtenrijck, 360. b.
China, ende zijne verſchepden namen/ 479. a. bevolkinge in dele Pzovintien/ 480. a. zijnen grooten mupz/ die hem booz de overrompelinghen der Tartaren bewaert/ b.
Cambaya, 506. a. zijner inwoonderen zeden/ 507. b. ende rijckdommen/ ibid. Sterckte des Lants/ 508. a.
Calicuth, ende zijne beſchzijvinge/ 510. a. zijne dzuchtbaerhept/ ibid. der Inwoonderen Zeden/ 511. a. haren grooten koop-hendel/ ibid. groote macht des Konings te water ende te Lande/ b. het Gouvernement/ ende eerſt de ſucceſſie des Konings/ 512. a. bidden den Dupbel aen/ ibid. in welcker eere ſy ſekere Pzieſters/ Bramins genoemt/ houden/ ook den Koning ſelve/ ende welck aenſien ſy hebben/ b.
Coromandel, is den Poztugheſen onderdanigh/ leggende in't Rijcke van Narſinga, 514. a.
Canara, ofte Concan, ibid.
Chaldeen leven ende Leere/ 527. b.
Carmania, 522. a. is in't midden bzucht baer/ ende aen alle de kanten woeſt/ 525. a. hare oude zeden/ 528. a.
Cyrus, Koning van Perſſen, 534. a.
Cambyſes, Koning van Perſſen, 535. a. zijnen wzeden aert/ ibid. wozt om zijn broeſheyt geſtraft/ b. zijn dupſe wet inde Houwelijcken/ ibid. zijn doot/ 530. a.
Crœſus, der Lydien Koning/ wozt van Cyro omgebzacht/ 534. a.
Cavades Koning van Perſſen, wozt om zijne bzeemde werken/ inde gevangeniſſe gelept/ 542. a. ende komt booz zijns Broulsen kledere daer upt/ b.
Coſroes II. laet zijn Moeder ende Broeder in zijns Vaders teghenwoozdigheyt ombzengen/ 543. b. ende laet zijnen Vader daer naer met ſtocken doot/ ibid. upt zijn Rijck verdzeven zijnde/ komt booz hulpe des Keyſers Mauricl weder in beſit/ 544. a. maer wozdt eyndelijck van zijnen Sone wederom met Stocken doodt-geſlagen/ ibid. 78. a.
Chinguiſkan komt in Perſſen, ende ſtelt alles ten dupze/ ende ten ſwaerde/ 576. ſterft/ ibid.
Conſtantinopolen, ende zijne wzdt-loopige beſchzijvinge/ 589. a.
Chziſten Kercken in de Stadt Conſtantinopolen, 590. a.
Cecrops, een inſtelder des Houwelijcks in Græcia, 579. b.
Caloyers zijn ſekere Grieckſe Monicken/ 607. a.
Cypers, ende zijne eerſte inwoonderen/ 613. a. bzuchtbaerhept deſſelfs/ 614. b. ende zijne Goudt-Mijnen ibid.
Chziſtenen en mogen des nachts binnen de Stadt Rhodus niet vernachten/ op groote boeten/ 617. b.
Carthago, ende des Stadts beſchzijvinge/ 620. a.
Chalcedonien, 631. a.
Chimæra, het Monſter-dier/ wat het ſy/ 634. a.

D.

DEr Nederlanden bzuchtbaerhept/ 10. a.
De ſes Hooft-ſteden in Hollant, 28. a.
Booz welcke oorſaken Engelant banden Roomſen Stoel geſchepden is/ 58. a.
De Miſſe in Engelant hout op.
De macht van den Diercp in Yrlant, 81. a.
De Artillerie moet in Vranckrijck op eene groote ende gewichte zijn/ 119. a.
De Tpteelen der Koningen van Spaengien, 155. a.
Der Biſſchoppen van Braca ende Toledo twiſt om het Pzimaetſchap der Spaenſche Kercken/ 159. a.
Den Bergh Gibel, eertijdts Ætna genoemt/ die altijdt bzant/ 177. b.
Booz welck recht den Koning van Vranckrijck pzetendeert dat hem Milanen toebehoozt/ 185. a.
Daman, ende zijne beſchzijvinge/ 190. a.
De ontmoetinge eens Rabens wozt van den Hepdenen te Goa, booz ongheluckigh gehouden. 198. a.
De Rijckdommen van Goa/ 199. b.
Den Hertogh van Vrbijn is des Paus Leen-heer/ 297. a.
Dalmatia, nu Slavonien genoemt/ 314. b.
Duyvelant, 26. b.

Druides, hoedanighe Prieſteren dat gheweeſt zijn/ 104. b.
Dios, ende zijne gelegenthept/ 189. b.
Daman ende andere plaetſen/ 190. a.
Duytſlandt, 346. a. zijne generale verdeplinghe/ 350. b. onder welcken climaet het gheleghen is/ 355. b. wat peder Provintie in't ſonder voort brengt/ 358. a. heeft Gout ende Silver-Mijnen/ b. vierderlep Staten ofte ſoorten van Luyden aldaer 359. b. haren rijckdom/ ende waer in die beſtaet/ 361. b. tot welcken eynde den Raet der Creitzen te Auſburgh ingeſtelt is/ 368. a.
Diſcours over het onderſcheyt eens abſolupten Konings/ende eenen die gekozen wordt/421. a.
Denemarcken, 428. a. zijne verdeplinge/ 429. a. zijne geſtalteniſſe/ 431. b. zijne rijckdommen/ ende waer in die beſtaen/ 438. a. zijne macht ter See/ 437. a. zijn Goubernement/ 438. a.
Denen oude afkomſt/ 435. a. haren aert/ ibid. haer Godts-dienſt/ 439. b.
Drangiana, 522. a.
Dochteren in Perſſen/ hoemen die plaght upt te houwelijcken/ 527. a.
Dicht-konſt in Perſſen in grooter eeren ende ſwang gehouden/ 528. a.
Darius, Koning van Perſſen, 536. b. hoe hy inde Schrift genoemt wort/ ibid. is Eſther goedt-gunſtigh/ 527. b. ende ſterft/ ibid.
Darius Artaxerxes, Koning van Perſſen, 539. a. wort met alle zijne kinderen/ een upt-geſondert/ van zijnen Kamerlingh vergiftight/ b.
Drooghte doorgheheel Perſſen, die ſeer groot was/ 561. b.
Droom des Konings van Perſſen/ Kozrao, ende zijne beduydeniſſe/ 572. b.
Dodonæi Oraculum in Epyro, 596. b.
Dieverpe binnen Lacedemonyen toeghelaten/ ende waerom/ 605. a.
Delos, vermaert door het Oraculum Apollinis, 610. b.
Dochteren/ die van des Lants Coning eerſt beſlapen moſten worden/ eer ſy verhouwelijckt wierden/ 620. b.
Diederhande Secten onder den Joden/ 637. a.
Doode See, ende zijnen Stanck/ 635. a.

E.

Elisabeth, Koninginne van Engelant/ 61. a. Engelant, ende zijne beſchrijvinge/ 44. a.
Een vreemde Fonteyn in Schotlant, 68. b.
Een Fonteyn in Vranckrijck, die ebt ende vloept. 101. b.
Eedt der Koningen van Vranckrijck op hare Kroninge/ 123. b.
Epghenſchap van de Vier-Zwaluwen in Yrlandt, 78. b.
Een Vlugghe/ van Fonteyn-water/ dat in Steen verandert/ gemaeckt/ 101. a.
Eſtremadura, 141. a.
Eerſte Koning van Napels ende Sicilien, 175. a.
Eerſte Groot-vorſt van Toſcanen, anders Florencen, 296. b.
Eerſte Hertoge van Mantua, 300. b. ende hoe't Marquiſaetſchap van Montferrat aen hun gekomen is. 301. a.
Epidaurum nu Ragouſi genoemt/ 314. a.
Eylanden van Schouwen, Tolen, Duyvelant, 26. a. b. Walcheren/ Zupt-bevelant/ Noort-bevelant/ Wolffers-dijck/ 27. a.
Epgenſchap der Vier-Zwaluwen in Yrlant, 78. b.
Eylanden onder Vranckrijck behoorende/ 99. a.
Eylant van S. Helena, 202. b.
Eraethaerſchaps begin ende eynde/ 221. a.
't Eylandt Elba, ende zijne gelegenthept/ 295. a.
Elſatz, 350. b.
Ellende des volcks van Coromandel, ſo het ſommige jaren niet en regent 516. a.
Ezels ten oorloge ghebruyckt/ in plaetſe van Paerden/ 528. a.
Epirum, 594. a.
Eedt der Magiſtraten van Athenen 602. a.
Eylanden in Archipelago gelegen/ ende hare generale Beſchrijvinge/ 609. a. b. hare vruchtbaerthept/ 611. a. geſonde Locht/ b.
Edel-luyden in Cypers zijn meeſt van Franſſen afkomſte/ 615. a.
Egypten, 622. a. der Egyptenaren af-komſt/ ibid. Egypten eertijts des werelts koorn-Schuyr genoemt/ 626. a. Bleedinge der Egyptenaren, 627. b.
Een Tooren/ daer de vruchtbaerthept van Egypten aen bekent voort/ 624. a.

F.

Feyten der Engelſen in Yrlant, ende waer toe/ 80. b.
Fonteyn/ die ſout is/ 103.
Frantoyſen/ hare hupdens-daeghſe Zeden/ 107. a. beſchrijvinge der ſelver aert in't generael/ 115. a.
Franciſcus I. Koning van Vranckrijck/ ſpot met Karoli V. eer-titelen. 155. b.
Ferraren, ende zijne beſchrijvinge/ 220. a.
Franciſcus Maria voort vanden Paus Leone X. upt zijn Rijck ghejaeght/ ende wint het wederom 298. b.
Feeſt-meeſters ende Boſwachters van Vlaenderen, 15. b.
Fayal, is een Eylant/ onder de Vlaemſe Eylanden gelegen/ alwaer d'Inwoonders noch eenighſins hare oude Vlaemſe Zeden lief hebben/ 206. a. b.
Florencen ende zijne gelegenthept/ 291. a. vruchtbaerthept/ 293. a. Rijckdom/ b. zijne macht/ 294. ende Goubernement/ 295. b.
Fruli, 320. a.
Francken-lant, 350. b.
Feeſte ende Ceremonien over de verkieſinge ende Kroninge des Keyſers Matthiæ I. 398. a.
Fionien, 432. a. zijne vruchtbaerthept/ 433. a.
Fonteyn/ die nimmermeer toe en vriest/ 433. b.
Fonteyn in Yſ-lant, wiens damp alles in ſteen verandert/ daerſe aenraeckt/ 433. b.
Finlandt/ 445. zijne luſtige Landouwe/ 446. a. zijne Sterckten/ 450. a.
Feyten ende Sterckten/ die den Turck in Aſia heeft/ 638. b.

G.

Goet genoegen ende ſoberthept der oude Romeynen/ 223. a.
Goubernement des Paus/ binnen ende buyten Romen/ hoedanigh/ 234. b. in welcker manieren hy het wereltlijcke Recht binnen Romen bedienen laet/ 235. b. by wien hare verkieſinge beruſt/ 238. a. ende by wien de ſelve eertijts beſtaen heeft 237. a.
Geneven, ende zijne beſchrijvinghe/ 281. a. Met wat recht de Hertogen van Savoyen daer eygenſchap op pretenderen/ 282. a. hare Regheringe/ b. haren Godts-dienſt/ b.
Gelegenthept der Lants van Florencen, 291. a. zijne Steden/ ibid. zijne vruchtbaerthept/ ende geſtalteniſſe/ 293. a. der Florentyners (upt hare zeden) gegevene toenamen. b.
Groote Privilegien der Soldaten vanden Hertoge van Florencen, 294. b.
Genua, ende zijne gelegenthept/ 308. a. haer Goubernement/ 311. a. We macht ende verkieſinge haerder Hertoge/ 311. b. houden acht Goubverneurs in haer Lant/ 312. ende wat het Ampt S. Georgij bedupt/ 313. a.
Goubernement van der contribuerende Republijcke van Ragouſi, 317. a.
Gelderlants beſchrijvinge/ 31. a.
Groeningen, 31. b.
Goubernement der Geunieerde Nederlantſe Provintien/ 35. b.
Genealogia der Graven van Hollant, Zeelant, ende Vrieſlant.
Griſons, 337. a. hare Regieringe 345. b.
Gods-dienſt der Zwitſeren in't generael/ 345. b.
Gulick, 352. b.
Graefſchappen in Yrlant tot 34. toe/ 77. b.
Gebouw vande Kercke Noſtre Dame, binnen Parijs 87. a.
Ghetal der Parlementen van Vranckrijck, ende welcke Aerts-biſoommen ende Biſdommen onder elck behoorden/ 84. 85. 86.
Groote Schaille-ſteenen in Vranckrijck 101. a.
Goubernement van Vranckrijck, 123. a.
Getal der Pairs van Vranckrijck, 125. a.

Genealogie der Koningen van Vranckrijck 134. a.
Galicien, 141. b.
Grenaden, 140. a.
Guipuſcoa, 142. a.
Geſlacht-Regiſter der Koninghen van Spangien, 160. a.
Goudt-ſmits hant-werck is den Mahometanen verboden te oeffenen. Siet op't eynde des verhaels van Marocco.
Goa, ende zijne beſchrijvinge/ 193. a. zijne onbzuchtbaerheyt. b. de veranderingen des weers van tijden alhier/ 194. b. zeden/ ende de Inwoonderen in tween verdeylt/ 195. a. der Poztugijſen maniere van leven aldaer/ b. haer ghewoonte binnen ende buyten 'thuys ibid. hare Ceremonien in't houden der Bzuyloften/ 496. a. als mede in den Doop/ ibid. haerder vrouwen kleedinge/ b. ſpijſe/ 197. a. Liſt der ſelven om vryjck te hoereren/ b. zijne Sterckten/ 200. a. zijn Goubernement/ 201. a.
Gods-dienſt van een yeder binnen de palen van Goa, 202. a.
Generale aenmerckinge over alle de Eylanden/ die de Spaengiaerden in Afriken, Aſien, ende beyde de Indien, 207. a.
Gedenck-plaets des Slaghs/ dooz den laetſten Hertoge van Borgondien, 211. b.
Gebzeck des goedē Lochts ontrent Romen/ 222. b.
Gebzuyck der oude Romeynen in hare Echt-ſcheydingen/ 224. a.
Gebolgh/ ofte Chronologie der Pauſen/ 240. a.
Goubernement der Republijcke van Genua, ende wat yeder Ampt-mans authozitept ſy/ 311. a. b. 312. a. b.
Gods-dienſt der Venetianen/ ende haerder Onderdanen/ 326.
Gods-dienſt der Zwitſeren/ 345. b.
Goubernement van Hungaryen, 406. a.
Goubernement van Polen, 421. b. ende wat daer in de verdeylthenden veroozſaeckt/ 425. a.
Gods-dienſt van Polen, 424. a. b.
Gothlant, 445. a. zijne vzuchtbaerheyt/ b. hare oude zeden/ 446. b.
Gods-dienſt der Moſcobiten/ ende waer in ſy van de Chriſtenen verſchillen/ 465. b.
Gods-dienſt der Tartaren/ is noch Heydens/ 475. a.
Goubernement van China, hoedanigh/ 493. a.
Gods-dienſt der Chineſen/ 495. a.
Gods-dienſt der Japanners/ 500. a.
Gods-dienſt der Inwoonderen van Calicuth, die den Duyvel aenbidden/ende offerhanden doē/ 512. a. b.
Gods-dienſt des volcks van Narſinga, hoedanigh 517. a. hebben oock als meer andere Indianen/ ſchare Prieſters/ b.
Genereuſe woozden des Konings van Narſinga, 517. a.
Gemeynſaemheyt in't gebzuycken van Moeders ende Suſters onder den ouden Arabiers/ 635.
Getrdſia, 522. a. heeft groot ghebzeck van water/is woeſt ende ſandigh/ 525. a.
Goubernement ende Gods dienſt der teghenwooz dige Perſſianen/ 529. b.
Groote wreethept van Tokzelbek, inde Stadt Bagadeth, 574. b.
Groote milthept eens Calife van Bagadeth, 576. a.
Groote wzeethept der Tartaren dooz geheel Perſie, 577. a.
Generale beſchrijvinge van 't gene den Turck in Europa beſit/ 586. a.
Gorthept des Fonteyn-waters ronts-om Conſtantinopolen, 590. b.
Grieckenlant, 593. a. zijne geſtaltenisſe/ 595. b.
Goubernement van Athenen, ten tijde der Grieken/ 599. b.
Goubernement der oude Lacedemoniers, 604. b.
Grieckſe Monicken/ die altijdt wercken om haer hupſgeſin te onderhouden/ 607. b.
Giara was een Eylant/ daer de Romeynen hare doodt-ſchuldige heenen ſonden/ 610. b.
Gout-Mijnen in Servien, 616. b.
Gebzuyck ober de begrabinghe der Egyptiſe Koningen/ 627. a.
Goubernement der oude Egyptenaren/ 628. a.
Gods-dienſt der teghenwoozdighe Egyptenaren/ 629. b.
Galatia, 632. a. heeft veel Coper-mijnen/ 638. a.
Geboozt plaets ende Graf Mahometis, 633. a.
Groote Sterfte binnen Alep, 633. b.
Glas van Sandt gemaeckt/ 635. a.
Gods-dienſt der Turcken in Aſia 638. b.

H.

HOllant, ende zijne beſchrijvinge/ 27. b. der Hollanderen oude Zeden/ 33. a.
Henegouwen, 7. b.
Hoe de oude Batavieren eertijdts ten ſtrijde togen/ 11. b. Waren Lief-hebbers des gulden Dzijhepts. ibid.
Hoedanigh den Staet der Geeſtelijckheyt ſy/in Nederlant, 14. a.
Harſt in ſtede van Haerſſen gebruyckt/ 103. b.
Hoedanigheyt der Koningen van Vranckrijck tegen hare onderdanen/ 112. a.
Hoe Spangien nu verdeylt wozt/ 139. a.
Het bp-ſlapen der Indiaenſe Vzouwen bp eenen Witten/ is eere/ 198. a.
Heydenſe Medecijn-meeſters banden Poztugijſen ſeer geacht/ 198. b.
Hoe de Vzouwen van Goa haer in't Kinder-bedde dzagen. 199. a.
Hoe veel mijlen Romen in de ronde is/ 219. a. hoe veel-mael gewonnen/ 220. a.
Het goet genoegen ende de ſoberheyt der oude Romeynen/ 223. a.
Hupſen binnen Nizze van 5. ende 6. vierkanten hoogh/285. b. deſes Stadts Stercktе/288. b.
Het ghene die van Venetien jaerlijcx inkomende hebben/323.
Hamilton wozt in Schotlant om de Gereformeerde Religie verbzant/ 72. b.
Hoe de Dochteren der Koninghen van Vranckrijck genoemt wozden/ 123. a.
Hoe Sicilien tot een Eylant gewozden is/ 177. a.
Hertogen van Venetien, 327. a.
Heeren ende Graven van Vlaenderen, 15. a.
Heſſen, 353. a.
Holſtein, 355. a.
Hoedanigheyt van Duytſlant int Generael.
Hooge Raden in Vranckrijck 130. b. 131. 132.
Hertogen/Graven ende Marquijſen van Spangien, 158. a. b.
Hoe d'Eylanden Majorca ende Minorca aen de Spaenſe Kroone verballen zijn/ 165. b.
Hertogen van Milanen, 184. a.
Heydenſe Medecijn-meeſters zijn bp den Poztugijſen ſeer geacht/ 198. b.
S. Helena, een Eylant/ ende waerom aldus geheten/ 202. b.
Hertogen van Loreynen, 212. b.
Hertogen van Savoyen, 289. a.
Hertogen van Florencen, 296. a.
Hertogen van Vrbijne, 298. a.
Hertogen van Mantua, 300. b.
Hertoghen van Genua, hoe die ghekozen wozden/ 311. b.
Hertogen ende Pzincen der Republijcke van Venetien, 327.
Heſſen, 353. a.
Holſtein, 355. a.
Herepniſe Wout/ in Duytſlant, 355. b.
Hungaryen, 402. a. zijne verdeylinge/ ende welcke Steden onder den Turck behoozen/ 403. a. b. zijne vzuchtbaerheyt/ ibid. heeft vijf-tyenthe Rbieren/ Bergen/ ende Meyren/ 404. a. hare herkomſt/ b. hare zeden/ 405. a. vzeemde maniere in't decideren van gewichtige ſaken/ 407. a.
Hircanien, heeft verſcheyden namen/ 521. b. is ſeer vzuchtbaer/ 525. a.
Hormiſda, Koning van Perſſen, wozt zijn Vzouwe ende Sone van zijn outſten Sone in aenſien dā heen ſchandelijck omgebzacht/ ende bp eynde lijck oock/ 543. b.
Hormon van zijn Onderſaten gehaet zijnde/ wozt van zijn Broeder ghevangen geſtelt/ ende eyndelijck onthaelt/ 561. b.
Hof des Keyſers van Conſtantinopolen, 589. a.
Hungaria onder den Turck/ 618. a.
Hoe veel Steden ſommighe Schrijvers in Egypten gerekent hebben/ 623. b.
Hupſen binnen Roſetta, zijn van buyten met ver-

gult

gulē ende Schilderpen verciert/ 625. a.
Hoe veel een gheſtorven Hoe van begraven koſte in Egypten, 627. b.
Huydens-daeghſe zeden der Turcken/ die Aſiam bewoonen/ 637. b.

I.

INkomſten des Konings van Spaengien/ 151. b. 172. b. 178. b.
Indianen leven te S. Thomas langer als de Chriſtenen/ 203. a.
Inkomſten des Hertoghs van Savoyen, 287. b.
Inkomſten des Hertoghs van Vrbijne 297. b.
Inkomſten der Venetianen, 323. b.
Inkomſten van Antwerpen, 14. a.
Iſle de Prince, 187. a.
Italianen/ zijn Meeſters in't bepnſen/ 225. a.
Jaerlycks Tribupt/ dat die van Ragouſi aen den Turck betalen/ 315. a.
Iſtria, 320. b.
Inkomſte des Keyſers upt Duytſlant, 361. b.
Inkomſte der Koningen van Polen, 420. a.
Iutland, ende zijne beſchrijvinge/ 429. b.
Iapon, ende zijn gheleghenthept/ vruchtbaerhept/ 498 a. b. der Inwoonderen zeden/ 499. a. des Konings Goubernement/ b. ende 't recht over alle miſdadigers/ 500.
Jongvrouwen van Aſſyrien vermengden haer vleeſchlick met vreemdelingen ter eeren de Godinne Venus, 547. a.
Inkomſten des Konings van Perſſen, 528. b.
Joden/ overgebleven van de Babyloniſe ghevangeniſſe/ 530. a.
Iſmael verwint Alamuth, 547. a. hebbende de ſtadt Taurus inghenomen/ na beelderhande wreetheyt/ liet hy ock alle de honden des Stadts doodt-ſlaen/ ibid. ende daer na zijn eygen moeder/ ibid. wort van Muratchan bevorloght/ b. zijnen bloet-vorſtigen aert/ ibid. laet hem God noemen 548. a. van Selim in eenen Slagh ontdaen zijnde/ ſterft/ b. Iambxed wil als een God aengebeden zijn/ 552. b.
Jongelingſchap van Athenen, ende haren Eedt/ 603. b.
Jonge Dochteren jaerlyckſche ſtrijdt lijf om lijf/ ter eeren Minerva, aen het Tritonidiſe Meer/ 620. b.
Iudæa, ende Idumæa geſtaltenisſe/ 635. a.

K.

KArdinalen/ 277. a. ſommige/ die Biſſchoppen/ ende ſommige/ die Prieſteren zijn/ ibid. andere Kardinalen/ die Diaconen zijn 279. a. eens peders Ampt/ 280. b.
Kaernten, 351. b.
Kraepen in Engelant/ die groote ſchade doen/ 46. b.
Kerckelycke Inſtellingen in Engelant, 62. a.
Koningen van Engelants Genealogie/ 65. a.
Krijghs-volck/ hoe veel dat in Vranckrijck te voet ende te Paerde onderhouden wort/ 118. a.
Koninglycke Ampten van Vranckrijck, hoedanigh/ 125. b. 126. 127. 128. 129.
Koningen van Portugael, 163. a.
Koningen van Napels, 175. a.
Kreeften/ wroetende inde Aerde/ 203. b.
Karpers/ van drie voeten lang/ 212. a.
Keyſeren van Romen, beginnende van I. Cæſare af/ tot daer het Oosterſe Rijck van 't Weſterſe gedeylt wiert/ ende voorts van daer af/ tot den tegenwoordigen Keyſer toe. 373. a.
Koningen van Hungaryen, 407. b.
Krakouw, 414. a.
Koningen van Polen, 426. a.
Koningen van Denemarcken zijn lange voor Chriſti geboorte geweeſt/ 439. b.
Koningen van Zweden, 452. b.
Keyſeren van Tartaryen, 476. a.
Koningen van China, 496. a.
Kuyſheyt der Mannen ende Vrouwen van Cambaya, 507. b.
Karrazon, 523. a.
Kermon, is ock een Provintie in Perſſen, 523. a. b.
Kort begrijp der Koninghen van Perſſen, getrocken upt eenen Perſſiaenſen Chronijck-ſchrijver/ 551. a.
Kobad, trout zijn Suſter/ 562. b. ende ghevanghen geſtelt zijnde/ raeckt door hare liſten los/ 563. a.
Koningen van Perſſen, tot den tegenwoordigh-regierenden toe/ 582. a.
Kaſteelen van Leander ende Hero, zijn noch in't weſen/ 590. b.
Kledingen der Turckſe Vrouwen/ 592. b.
Koningen binnen Lacedemonien bepaelde macht/ 606. a. b.
Koperen Coloſſus te Rhodus, 616. a.
Koepen die geſtorven waren/ hoe veel hare begraveniſſe koſte in Egpppten/ 627. b.

L.

LOf der Hollantſe Vrouwen/ 33. a.
Lof der Neder-duytſe Kupterye/ 34. b.
Lof der Pariſſe Vrouwen/ 107. a.
Lof der Jofferen in Dauphiné, 109. b.
Lengde der Piremeiſe geberghten 139. a.
Limburgh, 6. b.
Lutſenburgh, 8. b.
Lach-kruyt ofte Sardonica in Sardinien, 181. a.
Luſt ende liſten der Indianſe Vrouwen tot hoereren/ 196. b. 197. b.
S. Laurens, een Eylandt is te groot om van den Portugheſen bewoont te worden/ 208. a.
Loreynen, ofte Lotthringen, was eertijdts Ooſenrijck genoemt/ 210. a.
L. Veri vroomen miſ-luckt. 211. a.
Lorepnen heeft ſilver ende Paerlen/ 211. b.
Lof der Piedmontoiſen/ 287. a.
Lof der Trebiaenſe Wijven/ 293. a.
Luca, een Republijcke in Italien, ende zijne geſtaltenisſe/ zeden/ 304. a. b. Rijckdom/ Sterckte/ ende Goubernement/ 305. a. b. houden uytlantſe Soldaten tot bewaringhe van het Palleys/ 306. b.
Ligurien, ende zijne gelegenthept/ 307. a.
Lof des Goubernements der Republijcke van Venetien, 325. b.
Luſaz, 355. a.
Luyck, ibid.
Leden des Rijcks/ in Duytſlant, waer upt den Keyſer zijne vergaderinghe te ſamen roepen moet/ 365. a. etc.
Lijflant, 414. a.
Litthouwen, ibid. der Boeren ellendighen Staudt/ 419. a. bidden noch eenighe Hupſ-goden/ ende Serpenten aen/ 425. a.
Laplant, 445. a. ende zijne onvruchtbaerhept/ 446. a. der Laplanders geſtaltenis ende zeden/ 448. b. hoedanige Inkomſten den Coning van haer treckt/ 449. a.
Lijflant, ende wat den Coning van Zweden in't ſelve beſit/ 445. a.
Leven ende Leere der oude Chaldeen, 527. b.
Liſtighept eens Wazirs, om den Coning van Perſſen levendigh in zijns Coninghs handen te brengen/ 561. b.
Lycurgi Wetten binnen Lacedemonien, 605. a.
La Goulette, 620. a.
Letteren des voorts Neilos bedupden 'tgetal der dagen van 't Jaer/ 626. a.

M.

MAria voert de Roomſe Religie wederom in Engelant. 60. a.
Maniere van de vergaderinghen der Staten van Schotlant. 70. b.
Macht van den Vicerop in Yrlant, 81. a.
Macht ende Sterckten van Vranckrijck, 117. a.
Monarchale macht der Coninge van Vranckrijck, ende hoedanigh de macht ende authoritept der Coninginnen ſy/ 123. a.
Manier van de Croninghe der Coninghen van Vranckrijck, 123. b.
Murcia, 140. a.
Macht ende Sterckte des Conings van Spangien, 152. a. zijne macht ende Sterckten in Africa. 153. a.
Menighte van Kupterp ende Leen-heeren onder 'tgebiet des Conings van Spangien, 154. a.
Majorca ende Minorca. 164. b. zijne gelegenthept/ 165. a.
Milanen, 182. a. wie die volckeren alhaer geheerſt heeft.

heeft 183. a. hare zeden/ ibid. Rijckdommen/ b. ende hoedanigh haer Goubernemẽt ſp/ 184. a.
Mozambique, 187. a.
Malabar, 190. b.
Malacca, 191. b.
Maniere der toerustinge der Vloten ter Zee in't Eplant Goa, 201. b.
Maniere der Vrouwen in't kinderbedde/ 199. a.
Madera, een Eplant/ 203. b.
Modena was eertijts aen Ferraren gehecht geweest/ 221. a.
Maniere van begrabinghe bp den Romeynen was dierderlep/ 224. a.
Mantua, ende zijne beschrijvinge/ 299. a.
Modena, ende zijne beschrijvinge/ 301. a.
Moravien, 351. a.
Manſfeldt, 355. a.
Meyſſen, 355. a.
Macht des Palsgraefs van Hungaryen, ende anderer Amptlupden/ 406. a.
Maſſovien, 414. b.
Maniere der Kroninge van de Koningen van Denemarcken, 438. a.
Moſcovien, ende zijne verdeplinge in veel Provintien/ 457. a. b. zijne gestaltenisse/ 459. b. zijner Inwoonderen zeden/ 461. a. haer spzake/ b. rijckdommen ende waer in die bestaen/ 462. a. zijne stercke Steden ende Forten/ 463. a. b. het Goubernement der Moſcovitiſe Vorſten/ het welck geheel absolupt is/ 464. b.
Maniere der Kroninge van de Keyſeren van Tartaryen, 474. a.
Mogor, wiens Coning genoemt wort den Grooten Mogor, 506. hare wreethept in't dooden der oude Lupden/ 507. a. des Conings inkomen/ b. haren Gods-dienſt/ 508. b.
Medien, 520. b. zijne gestaltenisse/ 524. a.
Meſopotamien, 521. a. zijn vruchtbaerhept 524. b.
Margiana, 521. b. is woest ende sandigh/ 524. b.
Mar di Bacchu, eertijts Caſpicum Mare, 529. a.
Maurenahar, een vermaert Rijck in Perſſen, 523. b. 576. b. 578. b. 579. a. Coningen van Perſſen regeren aldaer/ 585. a.
Miſdates wort in zijns Moeders buyck tot Coning van Perſſen gekroont/ 341. a.
Monarchye der Macedoniers in Perſſen beginnen/ 560. b.
Mogolen ofte Tartaren, die in Perſſen gheregiert hebben/ 576. a.
Maniere van eten/ ende hare Tafelen/ onder den Turcken/ 591. b.
Macedonien, 597. a. b.
Menschen-Offeringe in Cypers, 615. a.
Monicken-Clooſter op den Bergh Sinai, 633. a.
Menſchen in Steen verandert/ 634. a.
Melchitæ, haer leven/ ende oorde/ 639. a.

N.

NAuwe verdeplinge der Zwitſeren/ 337. b.
Namen, 8. a.
Nederlanden aert/ 9. b. rijckdom/ Sterckte/ ende Goubernement/ 12. a. b.
Noort bevelant, 27 b.
Navarren, 142. a.
Napels, 166. a. zijnen omloop ende groottе/ 168. a. verdeplt in ſes Provintien/ b. zijne vruchtbaerhept ende overvloet van heerlijcke Paerden/ 170. b. zijne Rijckdommen/ 172. a.
Napolitanen zijn kloeck/ ende aerdich van geeſt/ 171. b. genepght tot nieuwighept/ 172. b.
Nervi, een plaetſe ontrent Genua, verghelijckende een aerts Paradijs/ 309. b.
Noorderſe volckeren verloopen/ ende komen in Zwitſerlant, 340. b.
Norvvegen, ende zijne gelegenthept/ 432. b. zijne Locht/ ende onvruchtbaerhept/ 433. b. eenvoudighept der Inwoonderen/ 435. a. zijn Rijckdommen waer in die bestaet/ b.
Narſinga, 514. a. zijne gestaltenisse/ ende der Inwoonderen oude zeden/ ibid. waren verdeplt in veel Staten van Lupden/ 515. a. hoe haren Koning ter oorloghe treckt/ 516. a. zijne groote Rijckdommen/ ibid. Beschrijvinge van't machtige hepr/ dat hp teghen den Idalcan te velde vrocht/ op de entrepriſe van Racchio, 516. b.
Namen der Provintien/ die alderlangſt onder het Rijcke van Perſſen geſtaen hebben/ 522. b.
Naudar, Koning van Perſſen, eerſt gevangen zijnde/ wort daer naer het hooft af geslagen/ 554. a.
Nuchzad, een Sone des Konings van Perſſen, wort van zijnen Vader/ om dat hp Chriſten was/ ghevangen geſtelt/ 563. b. Daer upt ghetraeckt zijnde/ wort met een pijl in zijn borſt gequetſt/ ende ſterft/ ibid.
Negen Koningrijcken waren eertijts in't Eplant Cypers, 614. a.
Nijl van Egypten, 625. b. zijnen oorſprong/ ibid. zijn waſſen ende af-loopen/ 626. a.

O.

OOde Gaulen, offerden menschen tot Zoen-offer/ 104. a.
Omgang van Spangien hoe groot/ 139. a.
Ondt ende Nieuvv Kaſtilien, 141. a.
Optellinge der Spaenſe Rijckdommen in't bpſonder/ 150. b.
Oude zeden der Inwoonderen van Napels, 171. b.
Ormuz, 188. a. zijne Rijckdommen/ 18. ibid. b.
Oorde/ die de Koop-lupden houden/ om tweemael 's Jaers na Ormus te repſt/ verſekert zijnde van 100. Janitſaren/ die ſp daer toe bedinghen/ 189. a.
Ovatio, wat het was/ ende het verſchil tuſſen een Ovatie ende Triumph/ 224. b.
Onſekere Inkomſten des Paus/ 229. a. ende wat hp zijne Kardinalen ende andere Officieren geeft/ ibid.
Onbeſupſde ſtouthept der oude Zwitſeren/ 340. a.
Ooſtenrijck, 351. b.
Oude Lupden worden in Mogor ſchrickelijck omgebracht/ ende van hare vrienden op gegeten/ 507. a.
Offerhanden der Inwoonderen van Calicuth aen den Dupvel/ in welcker manieren die toegaen/ 512. b.
Oeffeningen der Perſſiaenſe Jeught/ 525. b.
Ordonnantie over de Steden in Perſſen/ 527. a.
Offerhanden der oude Perſſianen/ 536. a.
Oude lupden/ gekomen over de 70. jaren/ hoe men met de ſelve in Margiana, een Rijck in Perſſen/ handelde/ 528. a.
Overblijffelen des Stadts Philippoli, 588. b.
Offerhanden Cereris te Athenen ende te Eleuſinen, 597. b.
Opſienders over de verrichtingen der Vrouwen binnen Athenen 604. b.

P.

POictou was voortijts het Koningrijcke der Gotthen, 92. a.
Portugael, 144. a.
Principado, een Provintie in't Koningrijcke van Napels, 169. a.
Princen/ Marquiſen/ Graven/ ende Baroenen in't Rycke van Napels, 173. a.
Paerden in Indien zijn ſeer dupr/ 189. a.
Philippines Eylanden, 192. a.
Peper-ladinge des Konings in Indien, hoe die toe gaet/ 201. b.
Planten/ wiens wortel tot plupmen gebrupct wort/ 205. b.
Paerlen ende Silver in Loreynen, 211. b.
Piedmont, is ſeer vruchtbaer/ 286. a. is ſeer dicht bewoont/ 287. b.
Particularitepten der Republijcke van Venetien, 326. a.
Polen, 411. a. zijne verdeplinge/ 413. a. zijne groote vruchtbaerhept/ 417. a. hare oude zeden/ b. Polacken zijn diefachtigh/ noch roofachtigh/ 418. b. haren Rijckdom/ ende waer in die beſtaet/ 420. a. heeft groote menighte van Paerden/ 420. b.
Podolien, 414. b.
Podlaſſien, Pomeren, Pruſſien, 415. a. b.
Peper-boom/ ende zijne gestaltenisse/ 510. a.
Perſſen, ende zijne verdeplinge 520. b. der Perſſianen hupdens-daeghſe zeden/ 528. a.
Prijs te winnen voor die gene/ die op een Jaer de meeſte kinderen teelde/ 525. a.
Parthia, 521. b. is tamelijcken vruchtbaer/ 534. b.
Paropanniſa, waerom alſo genoemt/ 521. b.

Peloponneſus, ende zijne gelegentheyt 595. a.
Pyramiden van Egypten, 625. a.
Phrygia, 631. b.
Pelgrimmen te Ieruſalem worden by peder van zijne Ordre ontfangen/ 638. a.

Q.

Quickſilver-mijnen/ hoedanigh die in Spangien zijn/ 148. a.
Quartieren van Romen/ ende gelijcks merck/ 220. a.

R.

Rivieren van Vranckrijck, 99. a.
Rijckdommen van Vranckrijck, hoedanigh/ 112. b.
Religie van Vranckrijck, 132. b.
Ridderen die Gout-Sant op-werpen/ 147. a.
Rhegium afgheverbrant inden Jare 1594. van den Turck/ 169. b.
Raet hoemen de wonden upt de kupten krijgen sal/ 188. b.
Rijckdommen van Goa waer in die beſtaen/ 199. b.
Romanyen, wat het voor een lant sy/ 214. b.
Romen ende zijne beſchrijvinge 215. b. zijnen omgang/ 219. a. 't gheval der Straten/ b.
Rijckdom ende inkomſten des Paus/ 225. b.
Romeynen oude Gods-dienſt/ 238. a.
Rupterpe van Mantua wort gehouden voor de beſte van Italien, 300. b.
Redenen des Paus/ waer door hy eygenſchap pretendeert op het Hertoghdom van Ferraren, 301. a.
Ragouſi ende zijne beſchrijvinge/ 314. a. der Inwoonderen zeden/ 315. b. Edele mogen met geen onedele trouwen/ 316. a. haer Gouvernement/ 317. a. ende haren Gods-dienſt/ 318. b.
Raden des Keyſers/ zijnde tot drie verſchijnen/ende op alle Rijcks-dagen vergaderen/ 371. a.
Religie ende Gods dienſt/ die door geheel Duytſlandt onderhouden wort/ 371. a. b.
Religie van Hungaryen, 407. a.
Ruſſien, 414. b.
Raet tegen den Walvis/ 433. b.
Rijckdommen des Koninghs van Narſinga, ſeer groot/ 514. a.
Rhodus, ende zijne Beſchrijvinge des Stadts/ 616. a. b. is eertijdts gheheel ondergelooven gheweſt/ 617. a. was eertijdts een Moeder der wapenen ende geleertheyt/ ibid. hare zeden tegenwoordigh 617. b.
Raſcia onder den Turck/ 618. a.
Rijckdommen des Turcks in Aſia waer in die beſtaet/ 628. a.

S.

Schattinghen van Vranckrijck des Jaers 1609. 116. a.
Sicilien, 176. a. hoe het tot een Eylant ghewonden is/ 177. a. zijn Gouvernement 179. a. in drie Provintien verdeylt/ 177. a.
Sicilianen hanghen haſt een hare Privilegien/ 179 b. zijn ſubtijl van geeſt ende wel-ſprekende/ 178. a.
Sardinien ende zijne geſtaltenisſe/ 181. a. hare zeden/ Gouvernement ende Religie/ b. hare Princen/ ibid.
Septe, ofte Ceuta, 202. a.
Savoyen, ende zijne beſchrijvinge/ 283. a. zijne geſtaltenisſe/ 285. b. zijne onbruchtbaerheyt roms-om Nizze, 286. b. der Savoparden hare zeden/ 286. b. ende gehoorſaemheyt tegen hare Princen/ 287. a.
Stiermarck, 351. b.
Saxen, 353. b. zijn groote Bronckaerts/ 360. a.
Sleſien, 355. a.
Spiers heeft eenen hoogen Raet/ 368. b.
Samogithien, 414. b. zijne Inwoonderen zijn wilt/ 419. b. trouwen vele Vrouwen/ ſonder onderſcheyt van Maeghdſchap/ ibid. genepght tot Toverye/ ibid. eeren ſwarte Serpenten voor de Godtheyt/ 425. a.
Scanien, 430. b. zijne geſtaltenisſe/ 433. a.
Selant, of Sialant in Denemarcken, 431. b.
Serpenten/ in Calicuth, die ſeer groot zijn/ 510. b.
Suſa, ende zijne verſchepden namen/ 521. a. is vruchtbaer in Koorn/ ende andere vruchten/ 524. b.
Smerdis, een wijſe in Perſien, wort tot Koning aengenomen/ 536. a. doch met alle de wijſe koorts haer naer omgevracht/ b.
Sapores II. Koning van Perſien, was een hart verdolger der Chriſtenen/ 541. a.
Servia onder den Turck/ 615. b.
Stenen/ die eenen Dief erkennen doen 626. b.
Secten onder de Joden verdeelt/ 637. a.

T.

Tytel des Koningen van Spangien, 155. a.
Terra di Lavora, een Provincie in't Koninghrijcke van Napels, 169. a
Tarantela, een Dier/ in't Rijcke van Napels, ende zijne vreemde eygenſchap/ 171. a.
Tanger, ofte Tingis, 202. a.
S. Thomas Eylant/ 203. a.
Teixo, een ſoorte van hout/ 't welck ſeer ſchoon is/ 205. b.
Tercera, een onder de Vlaemſe Eylanden/ zijne vruchtbaerheyt/ 206. a. b.
Toenamen der Toſcanen in't generael/ 293. b.
Tirol, 351. b.
Turingen, 353. a.
Trier, 355. a.
Tartaryen, ende zijne uytnemende groote/ 468. is den Donder ende Bliksem ſeer onderworpen/ b. der Tartaren oude zeden/ in't langhe beſchreven/ 469. a. b. hare hupdens dachſe zeden/ 471. a. haerder Koningen begraefenisſe/ 472. b. der Keyſeren den Tartaryen abſolute macht/ 472. b. ende regeringe/ 474. a. b.
Themiſtocles, upt Athenen verdreven zijnde vlucht in Perſien by den Koning Artaxerxem, 538. b.
Tur ende Salin doeden haren Broeder Iregem, 553. b.
Turcken vallen in Perſien/ onder twee Kapiteynen/ 574. a.
Teymurlang, zijne afkomſte/ ende daden/ 578. a. b.
Thracien van den Turck bewoont/ 589. b. der Thracters oude zeden/ 591. a. haer maniere in't verkiesen eens Konings/ b.
Traegh betalende Schuldenaers in Exotia, hoe die plegen gehandelt te worden/ 597. a.
Tunis, 619. b.
Troya, ende zijne overblijffelen/ 631. b.

V.

Voornaemſte Rivieren in Nederlant/ 2. b. 3. a.
Van wien/ ende wanneer de Ordre des gulden Vlies ingeſtelt is 5. a.
Vlaenderen, ende zijne particuliere beſchrijvinge/ 5. b.
Vruchtbaerheyt der Landen onder den Aerts-hertoge behoorende 11. a.
Vlamingen ende hare geſtaltenisſe/ 11. b. hare zeden/ 12. a.
Vtrecht, 31. a.
Vriellants beſchrijvinge/ 31. a.
Veelheyt der vogelen in Engelant, 46. b.
Verhael der Koningen van Engelant, 65. a.
Vreemde Fonteyn in Schotlant, 68. b
Vrouwen in Schotlant trecken mede ten oorloghe/ 69. a.
Vry in Zwitſerlant, 337. b.
Vnderwald, 338. a.
Valaſiers, onder Zwitſerlant verbonden/ 337. a. hare Regeringe/ 345. a.
Vreemde maniere van hangen in Engelant 57. b.
Valencien, 139. b.
Vrouwen ende Wijn namen de Soldaten van Majorca tot ſoudye/ 165. a.
Vruchtbaerheyt des Lants van Pavyen, 183. a.
Vrouwe-Kloosters worden in Indien niet ghevonden/ maer wel manne Kloosters/202.
Vreemde ſoorte van Kreften/ woonende inde Aerde/ 203. b.
Vlaemſe Eylanden/ genoemt Acores, 204. a.

Verhael der groote inkomſten van den Paus van Romen, 226. b.
Vreemdigheyt van eenen waterput in 't Kaſteel van Thurin, 288.
Vrbijne, ende zijne beſchrijvinghe/ 297. a.
Venetien, ende zijne beſchrijvinghe/ 320. a. zijne vruchtbaerheyt/ 321. b hare oude zeden/ 322. b. tegenwoordige zeden/ 323. a. hare groote Rijckdommen/ ende waer in die beſtaet/ 323. b. 324. a.
Verbont van de vier Wald-ſteden/ als Zwits, Vry, ende Vnderwald, 342. b.
Vreemde manier van procederen tegen de verdachte Wieven in Ooſtenrijck, 361. a.
Vreemdigheyt ſommiger Fonteynen ende Beken in Hungaryen, 404. a.
Volhinien, 413. b.
Vrouwen in Litthauwen mogen nevens haren gheſtrouden Man ock een Boel aenhouden/ 419. a.
Vreemde Viſſen in de Vlantſe Zee/ 433. b.
Vyt-werck te Londe in Denemarcken, dat ſeer treffelijck is/ 431. a.
Velden in Schlezwijck, die om de vyfe jaren bis ende Graen voeden/ 433. a.
Vzbek, is een groote Provincie in Perſſen, 523. b.
Vreemde manieren der oude Perſſianen in haere beraet-ſlagingen over ſaken/ 525. b.
Verhael der Koninghen van Perſſen, getrocken uyt de Griecxſe ende Latijnſe Schrijveren/ 530. b.
Vuyt-gebeden van den ouden Perſianen 536. b.
Vyt-vaerheyt des Lants/ rontsom Conſtantinopolen, 590. b.
Verhael van 't ghene den Turck in Slavonien beſit/ 610. b.
Vermaerde Mannen uyt het Eylant Lesbos ghesproten/ 612. b.
Verhael van 't gene den Turck in Bosnia, Bulgaria, Servia, Raſcia ende Hungaria beſit/ 617. b.
Vreemdigheden/ die te Alexandrette te ſien zijn/ 624. b.
Vruchtbaerheyt der Vrouwen van Egypten, 626. b.
Vonniſſen der oude Egyptenaren/ hoedanigh/ 628. a.
Verhael der Landen/ die den Turck in Aſia beſit/ 631. a.
Vertocht der kinderen van Iſrael verkeerdelijck verteit/ van Cornelio Tacito, 637. a.
Verhael van de zeden/ rijckdommen leven/ gouvernement ende Gods-dienſt der Turcken in 't generael/ 640. a.

W.

WAerom de Neerlanders in andere Landen meeſt Vlamingen genoemt worden. 2. a.
Waerom de Schapen in Engelant aen geen Fonteynen gaen drincken/ 46. b.
Witte wilde Oſſen in Schotlant, 68. a.
Weſtphalen, 352 a.
Wolffers-dijck, 27. b.
Walcheren, 27. a.
Wijfelaers noch Lombaerden in Yrlant, 81. b.
Waerom het negende Legioen der Gaulen van Cæſare, genoemt wierden Alouettes, 105. b.
Wat recht den Koning van Vranckrijck heeft/ om te pretenderen op het Rijck van Navarren/ 142 b.
Waer henen meeſt alle waren uyt Spangien verhoert worden/ 151. b.
Waer door de macht der Spaenjaerden noodwendigh verminderen moet/ 154. b.
Waer mede ſommige Luyden hun in Indien, generen/ 199. a.
Winden/ ende ſekere ſeerkten in de Eylanden van de Acores regierende/ 205. b.
Wapen-huys van Venetien, is ſeer verwonderwaerdich/ 325. a.
Wittembergh, 350. b.
Wonder eenes ſouten ſtil-ſtaendē waters in Manſfeld, 358. b.
Wonderlijcke Bergen in Yſlant, 434. a.
Waerom Thracien nu Romanyen genoemt wordt/ 588. b.
Woonplaetſen der Chriſten Princen Geſanten binnen Conſtantinopolen, 590. a.
Wonderlijcke kracht des Wijns in Arcadien, 596. a.
Wonderlijckheyt eens Steens/ daer Lynwaet van geweven wort/ 611. a.
Wet hoor de oude leden ſatte luyden in't Eylandt Zie ofte Cea, om haer ſelven te mogen vergiften/ 612. a.
Waer Venus gebooren is/ naer ſommiger gevoelen/ 614. b.
Wijſe der Egyptenaren in't rouw-dragben over de af-geſtorvene/ 627. a.
Waerom een Vader in Egypten/ die zijnen Sone ombracht/ niet gedoodt en wiert/ 628. b.
Wetten der Egyptenaren over de Dieverije/ 629. a.
Wolven/ die ſeer diefachtigh zijn/ 634. b.
Wetten der Kinderen Iſraels door Moyſi ghegeven/ 635. b.

X.

XErxes Koning van Perſſen, 537. b. wort van d' Egyptenaren tweemael ontdaen/ 538. a. end' van Artabano in zijnen ſlaep omgebracht/ ibid.

Y.

YVants beſchrijvinge/ 77. a. zijn lengde/ ende breedte, ibid. Rijckdom nen 80. a. hare Steercken ibid. Inkomſte/ 80. a.
Yzen manier om hare Sonen het eerſte boetſel te geven/ 78. b zijn genenght tot toovery/ ende bidden de nieuwe Manen/ 79. b. zijn altijt onderlinge tweedrachtigh/ 80. b.
Yſlant, ende zijne beſchrijvinghe/ 432. b. zijne onvruchtbaerheyt/ 433. b. der Inwoonderen eenvoudigheyt/ 435. a. haer gouvernement/ 439. b.

Z.

ZWitſerlant, ende zijne verdeplinge/ 337. a.
Zwijts, Zurich, ende Zugh, 338. a.
Zwitſers ghenepght tot dranck ende zijn goede kryghs-luyden/ 341. a. hare macht b. ende hoe het Gouvernemēt onder hun bericht wort/ ibid. b. hare onderlinge Ligue ende verbont/ 342 b. wanneer peder Stadt ſich met den anderen verbonden heeft/ 334. a. haren generalen Land-dagh/ 345. a.
Zvvavenlant, 351. a.
Zeelant, 26. a.
Zuyt-bevelant, 27. a.
Zee-kalf dan 100 voeten lang/ 147. a.
Zanthe, 321. a.
Zout Fonteynen in Zvvitſerlant, 340. a.
Zvvavenlant, 351. a.
Zvveden, ende zijne verdeplinge/ 444. a. b. zijne groottе/ 445 a. zijne vruchtbaerheyt ende goede Locht/ b. hare oude zeden/ 447. a. teghenwoordige zeden/ b. haer taei/ 448. a. waer in hare rijckdommen beſtaen/ b zijne macht ende Soldaten/ 449 b. waerom aldaer veel gheſchuts is 450 a haer out gouvernement, doe hare Koningen kiesbaer waren/ b. hare tegenwoordige wetten/ daerse by geregiert worden/ 451. b. haren Gods-dienſt 452. b.
Zoahk. een Tyran van Perſſen, 552 b. wort gevangen/ ende ſchandelijck gedoodt/ 553. d.
Zeden der oude Griecken/ 596. b.
Zeden der Turcken in Griecken lant woonende/ 599. a.
Zilver-Mijnen in Bosnia, 616. b.

Eynde des Regiſters.

Gedruckt tot Leyden, By Ian Claeſz. van Dorp, Anno 1621.
Voor Jan Evertsz. Cloppenburch / Boeckvercooper tot Amſterdam / woonende op 't Water / in den vergulden Bijbel.

425 – 10/60